

CHURCH OF SCOTLAND
BOOKSHOPS

£4.95

A.D. WOODHOUSE
BOOKSELLER
BIRMINGHAM

may it bring you
many hours of happiness,

Yours truly
Jimmie Knox

BIBLIA SACRA

BIBLIA SACRA

Nº 77

BIBLIA SACRA

JUXTA VULGATAM CLEMENTINAM

DIVISIONIBUS, SUMMARIIS ET CONCORDANTIIS ORNATA

Denuo ediderunt complures Scripturæ Sacræ Professores
Facultatis theologicæ Parisiensis et Seminarii Sancti Sulpitii

TYPIS SOCIETATIS S. JOANNIS EVANG.

DESCLÉE ET SOCII EDIT. PONT.

ROMÆ — TORNACI — PARISIIS

1927

BIBLIA SACRA

JUXTA VULGATAM CLEMENTINAM

IMPRIMATUR

Tornaci, die 13 Septembris 1927.

V. CANTINEAU, Vic. Gen.

JUS PROPRIETATIS

LECTORI SALUTEM

Quonquam Bibliorum sacrorum editiones jam exstant multæ, inter quas nonnullæ optimæ merito reputantur, hanc tamen novam pervulgamus, existimantes eam nostrorum temporum necessitatibus melius aptatam esse. Hanc enim novam editionem iis subsidiis instruximus et ornavimus, quæ ad sacras Litteras facilius legendas et intelligendas non parum utilitatis conferrent.

Quod ut adipisceremur sequentibus viis usi sumus :

1º Textus singulorum librorum partitionibus logicis dividitur et, in quantum fieri potest, divisiones ipsæ cum auctorum sacrorum mente congruunt.

2º Cuique parti titulus brevis præponitur et cuique sectioni summarium in forma analysis dispositum.

3º Concordantiæ in inferiore paginarum parte adjiciuntur multæ, quæ locos dictos parallelos indicant, aut ad facta historica referuntur, aut sensum verborum et locutionum afficiunt, aut ad interpretationem textus a scriptoribus divinitus inspiratis datam spectant.

4º In libris prophetis et didacticis Veteris Testamenti et in omnibus poeticis pericopis aliorum librorum utriusque Testamenti, genuinus parallelismus ab auctoribus sacris usurpatus speciali verborum dispositione oculis simul et menti manifestatur.

Textum ipsum Vulgatæ editionis dictæ Clementinæ edimus, recentioribus tamen editionibus, præsertim illi quam curavit clarissimus professor Fillion, quoad scribendi rationem seu verborum formas et interpunctionem accommodatum.

In concordantiis eligendis editio a Grammatica, viro doctissimo confecta, maximæ utilitati nobis fuit.

Quod ad textus partitionem et ad sectionum summaria attinet, editioni gallicæ vulgo dictæ " Bible de Crampon " nostra hæc editio, præsertim cum de Vetere Testamento agitur, fere consimilis est.

Parisiis, die sacro Ascensionis,

• anno ab Incarnatione Domini MCMXXVII.

DECRETUM DE CANONICIS SCRIPTURIS

EX CONCILIO TRIDENTINO, SESSIONE QUARTA

Sacrosancta œcumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ Sedis legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut, sublati erroribus, puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur. — *Et infra* : Sacrorum vero librorum Indicem huic Decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt vero infrascripti : Testamenti veteris : Quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josue, Judicum, Ruth; Quatuor Regum, Duo Paralipomenon, Esdræ primus et secundus, qui dicitur Nehemias; Tobias, Judith, Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaïas, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel; Duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias; Duo Machabæorum, primus, et secundus. Testamenti novi : Quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, et Joannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti; Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli : ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thes-salonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri Apostoli duæ; Joannis Apostoli tres; Jacobi Apostoli una; Judæ Apostoli una; et Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in Veteri Vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones prædictas sciens et prudens contempserit, anathema sit.

CLEMENS PAPA VIII

AD PERPETUAM REI MEMORIAM

Cum sacrorum Bibliorum Vulgatæ editionis textus summis laboribus ac vigiliis restitutus, et quam accuratissime mendis expurgatus, benedicente Domino, ex Nostra typographia Vaticana in lucem prodeat; Nos, ut in posterum idem textus incorruptus, ut decet, conservetur, opportune providere volentes, auctoritate Apostolica, tenore præsentium districtius inhibemus, ne intra decem annos, a data præsentium numerandos, tam citra quam ultra montes, alibi quam in nostra Vaticana typographia, a quoquam imprimatur. Elapso autem præfato decennio, eam cautionem adhiberi præcipimus, ut nemo hanc sanctarum Scripturarum editionem typis mandare præsumat, nisi habito prius exemplari in typographia Vaticana excuso: cujus exemplaris forma, ne minima quidem particula de textu mutata, addita, vel ab eo detracta, nisi aliquid occurrat, quod typographicæ incuriæ manifeste adscribendum sit, inviolabiliter observetur. Si quis vero typographus in quibuscumque regnis, civitatibus, provinciis, et locis, tam nostræ et S. R. E. ditioni in temporalibus subjectis, quam non subjectis, hanc eandem sacrarum Scripturarum editionem intra decennium prædictum quoquo modo, elapso autem decennio, aliter quam juxta hujusmodi exemplar, ut præfertur, imprimere, vendere, venales habere, aut alias edere vel evulgare; aut si quis bibliopola a se vel ab aliis quibusvis, post datam præsentium, hujus editionis impressos libros, seu imprimendos a præfato restituto et correcto textu in aliquo discrepantes, seu ab alio, quam a typographo Vaticano, intra decennium excusos, pariter vendere, venales proponere, vel evulgare præsumperit, ultra amissionem omnium librorum, et alias arbitrio Nostro infligendas poenas temporales, etiam majoris excommunicationis sententiam eo ipso incurrat, a qua nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit. Mandamus itaque universis et singulis, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ceterisque Ecclesiarum et locorum etiam regularium Prælati, ut præsentis litteras in suis quisque Ecclesiis et Jurisdictionibus ab omnibus inviolate perpetuo observari curent ac faciant. Contradictores per Censuras ecclesiasticas, aliaque opportuna juris et facti remedia, appellatione postposita, compescendo, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis; non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac in generalibus, provincialibus, vel synodalibus Conciliis editis generalibus, vel specialibus, ac quarumcumque Ecclesiarum, Ordinum, Congregationum, Collegiorum, atque Universitatum, etiam studiorum generalium juramento, confirmatione Apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis, et consuetudinibus, ac privilegiis, indultis, ac litteris Apostolicis in contrarium quomodocumque emanatis, et emanandis: quibus omnibus ad hunc effectum latissime derogamus, ac derogatum esse decernimus. Volumus autem, ut præsentium transumptis etiam in ipsis voluminibus impressis eadem, in judicio et extra, fides ubique adhibeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, sub Annulo Piscatoris, die IX Novembris MDXCII, Pontific. Nostri anno 1.

M. VESTRIUS BARBIANUS.

PRÆFATIO AD LECTOREM

(EX EDITONE VATICANA ANNI MDXCII.)

In multis magnisque beneficiis, quæ per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiæ suæ Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot latinas editiones divinarum Scripturarum, solam Veterem ac Vulgatam, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quod ex recentibus editionibus non paucae ad hæreses hujus temporis confirmandas licenter detortæ videbantur, ipsa certe tanta versionum varietas atque diversitas, magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra ætate illud fere evenisse constat, quod sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est ¹, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cum unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret. Hujus autem Veteris ac Vulgatæ editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam ceteris omnibus latinis editionibus longe antefereendam esse, apud æquos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea libri continentur (ut a majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione, vel emendatione, suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione latina, quam sanctus Hieronymus Communem et Vulgatam ², sanctus Augustinus Italam ³, sanctus Gregorius Veterem translationem appellat ⁴. Ac de Veteris quidem hujus, sive Italæ editionis sinceritate atque præstantia, præclarum sancti Augustini testimonium exstat in secundo libro de Doctrina christiana ⁵, ubi latinis omnibus editionibus, quæ tunc plurimæ circumferebantur, Italam præferendam censuit, quod esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ. De sancto vero Hieronymo multa exstant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim sanctus Augustinus ⁶ hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat, atque ejus translationem ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius ⁷ ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex hebræo eloquio cuncta verius transfudisse dicat; atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit ⁸, eamque ab Ecclesiis christianis communiter recipi ac probari affirmat ⁹, quod sit in verbis clarior, et veracior in sententiis. Sophronius quoque, vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non Latinis modo, sed etiam Græcis valde probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium et Prophetas ex Hieronymi versione in græcum eleganti sermone transtulerit. Porro qui secuti sunt, viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceteræ, quæ pene innumerabiles erant, quasi lapsæ de manibus Theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immerito catholica Ecclesia sanctum Hieronymum doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum, ita celebrat, ut jam difficile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximii doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certe paria, præstare se posse confidunt. Ceterum, ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiæ utilis, vel injuria temporum, vel impressorum incuria, vel temere emendantium audacia, ulla ex parte corrumpetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud Decreto suo sapienter adjecit, ut hæc ipsa Vetus ac Vulgata editio emendatissime, quoad fieri posset, imprimeretur, neque ulli liceret eam sine facultate et approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto simul typographorum temeritati ac licentiæ modum imposuit, et Pastorum Ecclesiæ, in tanto bono quam diligentissime retinendo et conservando, vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academicarum Theologi in editione Vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia, et codices manuscripti complures et vetustiores summi Pontificis jussu conquisiti, atque in Urbem advecti erant; et

¹ Præf. in Josue. — ² S. Hieron. in c. XLIX Isaïæ. — ³ S. August. lib. II Doct. christian., c. xv. — ⁴ S. Gregor. Epist. Dedicat. ad Leandrum, c. v, in fine. — ⁵ S. Aug. ubi supra. — ⁶ Lib. XVIII de Civitate Dei, c. XLIII. — ⁷ Lib. XX Moral., 24. — ⁸ Lib. VI Etymol., c. v. — ⁹ Lib. I de Divin. Offic., 12.

demum, quoniam executio generalium conciliorum, et ipsa Scripturarum integritas ac puritas, ad curam Apostolicæ Sedis potissimum pertinere cognoscitur: ideo Pius IV, Pontifex Maximus, pro sua in omnes Ecclesiæ partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, aliisque tum sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut Vulgatam editionem latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque hebraicis græcisque Bibliorum fontibus, consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissime castigarent. Quod itidem institutum Pius V prosecutus est. Verum Conventum illum, ob varias gravissimasque Sedis Apostolicæ occupationes jamdudum intermissum, Sixtus V, divina Providentia ad summum Sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, et opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cum jam esset excusum, et ut in lucem emitteretur idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia præli vitio irrepsisse, quæ iterata diligentia indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id vero cum morte præventus præstare non potuisset, Gregorius XIV, qui post Urbani VII duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus animi intentionem executus, perficere aggressus est, amplissimis aliquot Cardinalibus, aliisque doctissimis viris, ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, et qui illi successit, Innocentio IX, brevissimo tempore de hac luce substractis, tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII, qui nunc Ecclesiæ universæ gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V intenderat, Deo bene juvante, perfectum est. Accipe igitur, christiane lector, eodem Clemente summo Pontifice annuente, ex Vaticana typographia, Veterem ac Vulgatam sacræ Scripturæ editionem, quanta fieri potuit diligentia castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem purioremque esse, minime dubitandum. Et vero quamvis in hac Bibliorum recognitione, in codicibus manuscriptis, hebraicis græcisque fontibus, et ipsis veterum Patrum commentariis conferendis, non mediocriter studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata lectione, sicut nonnulla consulto mutata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consulto immutata relicta sunt; tum quod ita faciendum esse, ad offensionem populorum vitandam, sanctus Hieronymus non semel admonuit¹; tum quod facile fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebraicis et Græcis latina fecerunt, copiam meliorum et emendatiorum librorum habuerint, quam ii, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt; qui fortasse, tam longo tempore identidem describendo, minus puri atque integri evaserunt; tum denique, quia sacræ Congregationi amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus a Sede Apostolica delectis, propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum interpretem ulla ex parte corrigere vel emendare; sed ipsam Veterem ac Vulgatam editionem latinam, a mendis veterum librorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suæ pristinæ integritati ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eaque restituta, ut quam emendatissime imprimeretur juxta Concilii œcumenici Decretum, pro viribus operam dare. Porro in hac editione nihil non canonicum, nihil adscititum, nihil extraneum apponere visum est; atque ea causa fuit, cur libri III et IV Esdræ inscripti, quos inter canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manassæ regis Oratio, quæ neque hebraice, neque græce quidem exstat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius canonici libri, extra canonicæ Scripturæ seriem posita sint; et nullæ ad marginem concordantiæ (quæ posthac inibi apponi non prohibentur), nullæ notæ, nullæ variæ lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciuntur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, præfationes sancti Hieronymi, et alia id genus in aliis editionibus inseruerunt, ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta, pro studiosorum commoditate atque utilitate, in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius textus minime annotentur.

¹ Epist. ad Suniam et Fretellam; Præf. Evang. ad Damasum.

INDEX

BIBLIORUM SACRORUM

[Numeri uncis inclusi ad libros Novi Testamenti pertinent, asterisco autem ornati ad libros apocryphos]

VETUS TESTAMENTUM

PENTATEUCHUS

GENESIS.	pag. 1	NUMERI.	pag. 122
EXODUS.	» 52	DEUTERONOMIUM.	» 164
LEVITICUS.	» 93		

LIBRI HISTORICI

JOSUE	pag. 203	I PARALIPOMENON	pag. 381
JUDICES	» 227	II PARALIPOMENON	» 409
RUTH	» 254	I ESDRÆ	» 444
I REGUM	» 258	II ESDRÆ	» 454
II REGUM	» 291	TOBIAS	» 469
III REGUM	» 320	JUDITH	» 480
IV REGUM	» 351	ESTHER	» 493

LIBRI DIDACTICI

JOB.	pag. 506	CANTICUM CANTICORUM	pag. 734
PSALMI	» 551	SAPIENTIA	» 742
PROVERBIA	» 676	ECCLESIASTICUS	» 768
ECCLESIASTES	» 719		

LIBRI PROPHETICI

ISAIAS	pag. 845	ABDIAS	pag. 1185
JEREMIAS	» 951	JONAS	» 1187
LAMENTATIONES	» 1041	MICHÆA	» 1190
BARUCH.	» 1055	NAHUM	» 1199
EZECHIEL	» 1065	HABACUC	» 1203
DANIEL	» 1132	SOPHONIAS	» 1207
OSEE	» 1153	AGGÆUS.	» 1211
JOEL	» 1167	ZACHARIAS	» 1214
AMOS	» 1173	MALACHIAS	» 1226

LIBRI HISTORICI NOVISSIMI

I MACHABÆORUM.	pag. 1229	II MACHABÆORUM	pag. 1259
------------------------	-----------	--------------------------	-----------

NOVUM TESTAMENTUM

LIBRI LEGALES

EVANGELIUM SEC. MATTHÆUM	pag. [1]
EVANGELIUM SEC. MARCUM	» [36]
EVANGELIUM SEC. LUCAM.	» [59]
EVANGELIUM SEC. JOANNEM	» [98]

LIBER HISTORICUS

ACTUS APOSTOLORUM	pag. [128]
-----------------------------	------------

LIBRI DIDACTICI

EPISTOLA B. PAULI AD ROMANOS	pag. [162]
EPISTOLA B. PAULI AD CORINTHIOS I ^a	» [176]
EPISTOLA B. PAULI AD CORINTHIOS II ^a	» [190]
EPISTOLA B. PAULI AD GALATAS	» [200]
EPISTOLA B. PAULI AD EPHESIOS	» [206]
EPISTOLA B. PAULI AD PHILIPPENSES	» [212]
EPISTOLA B. PAULI AD COLOSSENSES	» [216]
EPISTOLA B. PAULI AD THESSALONICENSES I ^a	» [220]
EPISTOLA B. PAULI AD THESSALONICENSES II ^a	» [224]
EPISTOLA B. PAULI AD TIMOTHEUM I ^a	» [227]
EPISTOLA B. PAULI AD TIMOTHEUM II ^a	» [231]
EPISTOLA B. PAULI AD TITUM	» [235]
EPISTOLA B. PAULI AD PHILEMONEM	» [237]
EPISTOLA B. PAULI AD HEBRÆOS	» [238]
EPISTOLA CATHOLICA B. JACOBI	» [250]
EPISTOLA B. PETRI I ^a	» [254]
EPISTOLA B. PETRI II ^a	» [259]
EPISTOLA B. JOANNIS I ^a	» [262]
EPISTOLA B. JOANNIS II ^a	» [267]
EPISTOLA B. JOANNIS III ^a	» [268]
EPISTOLA CATHOLICA B. JUDÆ	» [269]

LIBER PROPHETICUS

APOCALYPSIS B. JOANNIS APOSTOLI	pag. [271]
---	------------

LIBRI APOCRYPHI

ORATIO MANASSÆ REGIS JUDA	pag. 1*
LIBER ESDRÆ III ^{us}	» 3*
LIBER ESDRÆ IV ^{us}	» 14*

EXPLICANTUR SIGLA QUÆ IN CONCORDANTIIS
INDICATIS ADHIBENTUR

<i>Abd.</i>	Abdias	pag. 1185
<i>Act.</i>	Actus Apostolorum	» [128]
<i>Agg.</i>	Aggæus	» 1211
<i>Am.</i>	Amos	» 1173
<i>Apoc.</i>	Apocalypsis.	» [271]
<i>Bar.</i>	Baruch	» 1055
<i>Cant.</i>	Canticum Canticorum	» 734
<i>Col.</i>	Ad Colossenses epist.	» [216]
<i>I Cor.</i>	Ad Corinthios epist. I ^a	» [176]
<i>II Cor.</i>	Ad Corinthios epist. II ^a	» [190]
<i>Dan.</i>	Daniel.	» 1132
<i>Deut.</i>	Deuteronomium	» 164
<i>Eccl.</i>	Ecclesiastes	» 719
<i>Eccli.</i>	Ecclesiasticus	» 768
<i>Eph.</i>	Ad Ephesios epist.	» [206]
<i>I Esdr.</i>	Esdræ lib. I ^{us}	» 444
<i>II Esdr.</i>	Esdræ lib. II ^{us} (Nehemias).	» 454
<i>Esth.</i>	Esther	» 493
<i>Ex.</i>	Exodus	» 52
<i>Ez.</i>	Ezechiel	» 1065
<i>Gal.</i>	Ad Galatas epist.	» [200]
<i>Gen.</i>	Genesis	» I
<i>Hab.</i>	Habacuc	» 1203
<i>Hebr.</i>	Ad Hebræos epist.	» [238]
<i>Is.</i>	Isaias	» 845
<i>Jac.</i>	Jacobi epist.	» [250]
<i>Jer.</i>	Jeremias	» 951
<i>Joan.</i>	Evang. sec. Joannem	» [98]
<i>I Joan.</i>	Joannis epist. I ^a	» [262]
<i>II Joan.</i>	Joannis epist. II ^a	» [267]
<i>III Joan.</i>	Joannis epist. III ^a	» [268]
<i>Job</i>	Job	» 506
<i>Joel</i>	Joel	» 1167
<i>Jon.</i>	Jonas	» 1187
<i>Jos.</i>	Josue	» 203
<i>Jud.</i>	Judæ epist.	» [269]
<i>Jud.</i>	Judicum lib.	» 227
<i>Judith</i>	Judith.	» 480
<i>Lam.</i>	Lamentationes (Threni)	» 1041
<i>Lev.</i>	Leviticus	» 93
<i>Luc.</i>	Evang. sec. Lucam	» [59]
<i>I Mach.</i>	Machabæorum lib. I ^{us}	» 1229

INDEX BIBLIORUM SACRORUM.

<i>II Mach.</i>	Machabæorum lib. II ^{us}	pag. 1259
<i>Mal.</i>	Malachias	» 1226
<i>Marc.</i>	Evang. sec. Marcum	» [36]
<i>Matth.</i>	Evang. sec. Matthæum	» [1]
<i>Mich.</i>	Michæas	» 1190
<i>Nah.</i>	Nahum	» 1199
<i>Num.</i>	Numeri	» 122
<i>Os.</i>	Osee	» 1153
<i>I Par.</i>	Paralipomenon lib. I ^{us}	» 381
<i>II Par.</i>	Paralipomenon lib. II ^{us}	» 409
<i>I Petr.</i>	Petri epist. I ^a	» [254]
<i>II Petr.</i>	Petri epist. II ^a	» [259]
<i>Phil.</i>	Ad Philippenses epist.	» [212]
<i>Philem.</i>	Ad Philemonem epist.	» [237]
<i>Prov.</i>	Proverbia	» 676
<i>Ps.</i>	Psalmorum lib.	» 551
<i>I Reg.</i>	Regum lib. I ^{us} (Samuelis lib. I ^{us})	» 258
<i>II Reg.</i>	Regum lib. II ^{us} (Samuelis lib. II ^{us})	» 291
<i>III Reg.</i>	Regum lib. III ^{us} (I ^{us})	» 320
<i>IV Reg.</i>	Regum lib. IV ^{us} (II ^{us})	» 351
<i>Rom.</i>	Ad Romanos epist.	» [162]
<i>Ruth</i>	Ruth	» 254
<i>Sap.</i>	Sapientia	» 742
<i>Soph.</i>	Sophonias	» 1207
<i>I Thess.</i>	Ad Thessalonicenses epist. I ^a	» [220]
<i>II Thess.</i>	Ad Thessalonicenses epist. II ^a	» [224]
<i>I Tim.</i>	Ad Timotheum epist. I ^a	» [227]
<i>II Tim.</i>	Ad Timotheum epist. II ^a	» [231]
<i>Tit.</i>	Ad Titum epist.	» [235]
<i>Tob.</i>	Tobias	» 469
<i>Zach.</i>	Zacharias	» 1214

VETUS TESTAMENTUM

LIBER GENESIS

PRIMA PARS.

[I, 1 — XI, 32.]

PRIMÆVA MUNDI HUMANIQUE GENERIS HISTORIA.

I. — CREATIO MUNDI.

[I, 1 — II, 3.]

CAP. I, 1-II, 3 : CREATIO. — *Prologus* [I, 1]. — *Primævum chaos* [2]. — *Producuntur lumen* [3-5], *firmamentum* [6-8], *terra et mare* [9-10], *herbæ et arbores* [11-13], *luminaria* [14-19], *animalia quæ moventur in aquis et aves celi* [20-23], *jumenta, reptilia et bestiæ terræ* [24, 25], *homo, omnium creaturarum dominus* [26-31]. — *Divina requies origoque sabbati* [II, 1-3].

1 **I**N principio creavit Deus cælum et terram.

2 Terra autem erat inanis et vacua, et tenebræ erant super faciem abyssi; et Spiritus Dei ferebatur super aquas.

3 Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona. Et divisit lucem a tenebris. Appellavitque lucem Diem, et tenebras Noctem.

Factumque est vespere et mane, dies unus.

6 Dixit quoque Deus : Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum Cælum.

Et factum est vespere et mane, dies secundus.

Dixit vero Deus : Congregentur aquæ, 9 quæ sub cælo sunt, in locum unum, et appareat arida. Et factum est ita. Et 10 vocavit Deus aridam Terram, congregationesque aquarum appellavit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum.

Et ait : Germinet terra herbam virentem et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

Et factum est vespere et mane, dies tertius. 13

Dixit autem Deus : Fiant luminaria in 14 firmamento cæli, et dividant diem ac noctem, et sint in signa, et tempora, et dies, et annos, ut luceant in firmamento 15 cæli, et illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo luminaria magna : luminare majus, ut præesset diei, et luminare minus, ut præesset nocti, et stellis. Et posuit eas in firmamento cæli, 17 ut lucerent super terram, et præessent 18 diei ac nocti, et dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quod esset bonum.

Et factum est vespere et mane, dies 19 quartus.

Dixit etiam Deus : Producant aquæ 20 reptile animæ viventis, et volatile super

1. — 1) *In principio*, Joan. 1, 1-3; Act. 14, 14; Hebr. 1, 10. *Creavit*, Ps. 32, 6; 135, 5; Eccli. 18, 1; II Mach. 7, 28; Act. 17, 24; Col. 1, 16, 17; Hebr. 11, 3; Apoc. 4, 11. — 2) *Spiritus Dei ferebatur*, Ps. 32, 6. — 3) Ps. 32, 9; II Cor. 4, 6. — 5) Ps. 73, 16; 103, 20. — 6) Job 37, 18; Jer.

10, 12; 51, 15. — 7) Ps. 135, 6; 148, 4; Prov. 8, 27-29; Dan. 3, 60. — 9) Job 38, 4, 8-11; Ps. 32, 7; 88, 12; 135, 6; Jer. 5, 22; II Petr. 3, 5. — 11) Ps. 103, 14; Is. 42, 5. — 14) Ps. 103, 19; Jer. 10, 2. — 16) Deut. 4, 19; Ps. 8, 4; 73, 16; 135, 7-9. — 18) Jer. 31, 35. — 21) Job

- 21 terram sub firmamento cæli. Creavitque
Deus cete grandia, et omnem animam
viventem atque motabilem, quam produ-
xerant aquæ in species suas, et omne
volatile secundum genus suum. Et vidit
22 Deus quod esset bonum. Benedixitque eis,
dicens : Crescite et multiplicamini, et re-
plete aquas maris; avesque multiplicentur
super terram.
23 Et factum est vespere et mane, dies
quintus.
24 Dixit quoque Deus : Producat terra
animam viventem in genere suo, jumen-
ta, et reptilia, et bestias terræ secun-
dum species suas. Factumque est ita.
25 Et fecit Deus bestias terræ juxta species
suas, et jumenta et omne reptile terræ
in genere suo. Et vidit Deus quod esset
bonum.
26 Et ait : Faciamus hominem ad imagi-
nem et similitudinem nostram; et præsit
piscibus maris, et volatilibus cæli, et be-
stiis, universæque terræ, omnique reptili
27 quod movetur in terra. Et creavit Deus
hominem ad imaginem suam; ad imagi-
nem Dei creavit illum, masculum et femi-

nam creavit eos. Benedixitque illis Deus,
et ait : Crescite, et multiplicamini, et re-
plete terram, et subijcite eam, et domina-
mini piscibus maris, et volatilibus cæli,
et universis animantibus, quæ moventur
super terram. Dixitque Deus : Ecce dedi
vobis omnem herbam afferentem semen
super terram, et universa ligna quæ habent
in semetipsis sementem generis sui, ut
sint vobis in escam, et cunctis animanti-
bus terræ, omnique volucris cæli, et univer-
sis quæ moventur in terra, et in qui-
bus est anima vivens, ut habeant ad ve-
scendum. Et factum est ita. Viditque
Deus cuncta quæ fecerat; et erant valde
bona.

Et factum est vespere et mane, dies
sextus.

Igitur perfecti sunt cæli et terra, et om-
nis ornatus eorum. Complevitque Deus die
septimo opus suum quod fecerat; et re-
quievit die septimo ab universo opere quod
patrat. Et benedixit diei septimo, et
sanctificavit illum, quia in ipso cessaverat
ab omni opere suo quod creavit Deus ut
faceret.

II. — PARADISUS TERRESTRIS.

[II, 4 — III, 25.]

1. CAP. II, 4-25 : HOMO IN PARADISO
PONITUR. — *Prologus* [II, 4]. *Creatur
homo* [5-7]. *Paradisus describitur*
[8-14]. *Divinum præceptum* [15-17].
Nomina animalibus dantur [18-20].
Mulier creatur, origo matrimonii
[21-25].

- 4 Istæ sunt generationes cæli et terræ,
quando creata sunt, in die quo fecit Do-
minus Deus cælum et terram :
5 Et omne virgultum agri antequam orire-
tur in terra, omnemque herbam regionis
priusquam germinaret; non enim pluerat
Dominus Deus super terram, et homo non
6 erat qui operaretur terram; sed fons
ascendebat e terra, irrigans universam
7 superficiem terræ. Formavit igitur Do-

minus Deus hominem de limo terræ, et
inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ,
et factus est homo in animam viventem.

Plantaverat autem Dominus Deus para-
disum voluptatis a principio; in quo posuit
hominem quem formaverat. Produxitque
Dominus Deus de humo omne lignum
pulchrum visu, et ad vescendum suave;
lignum etiam vitæ in medio paradisi,
lignumque scientiæ boni et mali. Et flu-
vius egrediebatur de loco voluptatis ad
irrigandum paradisum, qui inde dividitur
in quatuor capita. Nomen uni Phison;
ipse est qui circumit omnem terram Hevi-
lath, ubi nascitur aurum; et aurum terræ
illius optimum est; ibi invenitur bdellium,
et lapis onychinus. Et nomen fluvii se-
cundi Gehon; ipse est qui circumit omnem

12, 7, 9; Ps. 103, 25, 26. — 22) Gen. 8, 17;
9, 1. — 24) Gen. 2, 19. — 26) *Faciamus*, Gen.
3, 22; Sap. 9, 2. *Ad imaginem*, Gen. 5, 1;
9, 6; Sap. 2, 23; Eccli. 17, 1; I Cor. 11, 7;
II Cor. 3, 18; Eph. 4, 24; Col. 3, 10; Jac. 3, 9.
Et præsit, Gen. 9, 2; Ps. 8, 7, 8; Eccli. 17, 3.
— 27) Gen. 2, 18, 21-23; Mal. 2, 15, 16; Matth.
19, 4; Marc. 10, 6. — 28) Gen. 8, 17; 9, 1;
Ps. 126, 3; 127, 3. — 29) Gen. 9, 3; Ps. 103,
14, 15; Act. 4, 16. — 30) Job 38, 41; Ps. 144, 15;
146, 9. — 31) Eccli. 3, 11; Eccli. 39, 21; I Tim.
4, 4; Jac. 1, 17.

2. — 1) Deut. 4, 19; Ps. 32, 6. — 2) Ex. 20, 8-11;
31, 17; Deut. 5, 12-14; Hebr. 4, 4. — 3) II Esdr.
9, 14. — 5) *Omne virgultum* etc., Gen. 1, 11, 12.
Homo non erat etc., Gen. 3, 23. — 7) *De limo
terra*, Gen. 3, 23; 18, 27; Ps. 102, 14; Eccli.
12, 7; I Cor. 15, 47. *Et inspiravit*, Gen. 7, 22;
Job 27, 3; 33, 4; Is. 2, 22. *Factus est homo*
etc., I Cor. 15, 45. — 8) Gen. 13, 10; Is. 51, 3;
Ez. 28, 13; Joel 2, 3; Apoc. 2, 7. — 9) Gen.
3, 22; Prov. 3, 18; Apoc. 2, 7; 22, 2, 14.
— 11) *Phison*, Eccli. 14, 35. *Hevilath*, Gen. 10, 7, 29;
25, 18; I Reg. 15, 7. — 13) *Gehon*, Eccli. 24, 37. —

14 terram Æthiopiæ. Nomen vero fluminis
tertii, Tygris; ipse vadit contra Assy-
rios. Fluvius autem quartus, ipse est
Euphrates.

15 Tulit ergo Dominus Deus hominem, et
posuit eum in paradiso voluptatis, ut ope-
raretur et custodiret illum; præcepitque ei
16 dicens: Ex omni ligno paradisi comede;
17 de ligno autem scientiæ boni et mali ne
comedas; in quocumque enim die comede-
ris ex eo, morte morieris.

18 Dixit quoque Dominus Deus: Non est
bonum esse hominem solum; faciamus ei
19 adiutorium simile sibi. Formatis igitur,
Dominus Deus, de humo cunctis animan-
tibus terræ; et universis volatilibus cæli,
adduxit ea ad Adam, ut videret quid vo-
caret ea; omne enim quod vocavit Adam
animæ viventis, ipsum est nomen ejus.

20 Appellavitque Adam nominibus suis cun-
cta animantia, et universa volatilia cæli,
et omnes bestias terræ. Adæ vero non
21 inveniebatur adiutor similis ejus. Immisit
ergo Dominus Deus soporem in Adam;
cumque obdormisset, tulit unam de costis
22 ejus, et replevit carnem pro ea. Et ædifi-
cavit Dominus Deus costam, quam tulerat
de Adam, in mulierem; et adduxit eam
23 ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc
os ex ossibus meis, et caro de carne mea;
hæc vocabitur Virago, quoniam de viro
24 sumpta est. Quamobrem relinquet homo
patrem suum et matrem, et adhærebit
uxori suæ; et erunt duo in carne una.

25 Erat autem uterque nudus, Adam scilicet
et uxor ejus; et non erubescabant.

2. CAP. III, 1-24: EMITTITUR HOMO A
PARADISO. — *Tentatio* [III, 1-5]; *lapsus*
[6-7]; *vocat Dominus Adam* [8-13]; *maledixit serpenti* [14, 15]; *pœnam mu-*
lieri [16] *hominique infligit* [17-19]; *Eva* [20]; *tunicæ pellicæ* [21]; *emit-*
tuntur Adam et Eva a paradiso
[22-24].

3 Sed et serpens erat callidior cunctis ani-
mantibus terræ quæ fecerat Dominus
Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur præ-
cepit vobis Deus ut non comederetis de

omni ligno paradisi? Cui respondit mu-
lier: De fructu lignorum, quæ sunt in
paradiso, vescimur; de fructu vero ligni,
quod est in medio paradisi, præcepit nobis
Deus ne comederemus, et ne tangeremus
illud, ne forte moriamur. Dixit autem
serpens ad mulierem: Nequaquam morte
moriemini. Scit enim Deus quod in quo-
cumque die comederitis ex eo, aperientur
oculi vestri; et eritis sicut dii, scientes
bonum et malum.

Vidit igitur mulier quod bonum esset
lignum ad vescendum, et pulchrum oculis,
aspectuque delectabile; et tulit de fructu
illius, et comedit, deditque viro suo, qui
comedit.

Et aperti sunt oculi amborum; cumque
cognovissent se esse nudos, consuerunt
folia ficus, et fecerunt sibi perizomata.
Et cum audissent vocem Domini Dei deam-
bulantis in paradiso ad auram post meri-
diem, abscondit se Adam et uxor ejus a
facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

Vocavitque Dominus Deus Adam, et
dixit ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam
10 audivi in paradiso; et timui eo quod nudus
essem, et abscondi me.

Cui dixit: Quis enim indicavit tibi
quod nudus esses, nisi quod ex ligno de
quo præceperam tibi ne comederes, come-
disti? Dixitque Adam: Mulier, quam
12 dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno,
et comedi.

Et dixit Dominus Deus ad mulierem: 13
Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Ser-
pens decepit me, et comedi.

Et ait Dominus Deus ad serpentem: 14
Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia
animantia et bestias terræ; super pectus
tuum gradieris, et terram comedes cunctis
diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter
15 te et mulierem, et semen tuum et semen
illius; ipsa conteret caput tuum, et tu
insidiaberis calcaneo ejus. Mulieri quoque
16 dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, et
conceptus tuos; in dolore paries filios, et sub
viri potestate eris, et ipse dominabitur tui.

Adæ vero dixit: Quia audisti vocem 17
uxoris tuæ, et comedisti de ligno, ex quo

14) Tygris, Tob. 6, 1; Eccli. 24, 35; Dan. 10, 4.
Euphrates, Gen. 15, 19. — 15) Ut operaretur,
Gen. 3, 17, 23. — 17) De ligno autem scientiæ,
Gen. 3, 1-3; 11, 17. In quocumque enim die
etc., Rom. 6, 23; I Cor. 15, 56; Jac. 1, 15. —
18) Eccli. 36, 26; I Cor. 11, 9; I Tim. 2, 13. —
21) I Reg. 26, 12. — 22) Prov. 18, 22. — 23) Hoc
nunc os etc., Gen. 29, 14; Eccli. 17, 5; Eph. 5,
28-30. Quoniam de viro etc., I Cor. 11, 8. —
24) Quamobrem relinquet etc., Ps. 44, 10; Matth.
19, 5; Marc. 10, 7; Eph. 5, 31. Et erunt duo,
I Cor. 6, 16. — 25) Gen. 3, 7, 10, 11.

3. — 1) Matth. 10, 16; II Cor. 11, 3; Apoc. 12, 9;

20, 2. — 2) Gen. 2, 16, 17. — 4) Sap. 2, 24; Joan.
8, 44; II Cor. 11, 3. — 6) Eccli. 25, 33; 42, 13;
Os. 6, 7; I Tim. 2, 14; Jac. 1, 14. — 7) Gen. 2, 25.
— 8) Ps. 138, 1-12. — 12) Gen. 2, 18; Job 31, 33.
— 13) II Cor. 11, 3; I Tim. 2, 14. — 14) Is. 65, 25;
Mich. 7, 17. — 15) Semen tuum et semen illius,
Is. 7, 14; Mich. 5, 3; Matth. 1, 23, 25; 13, 38; Luc.
1, 34, 35; Joan. 8, 44; Gal. 4, 4. Et tu insidiabe-
ris, Rom. 16, 20; Hebr. 2, 14; Apoc. 20, 1-3, 9. —
16) In dolore paries, Is. 26, 17; Joan. 16, 21. Ipse
dominabitur tui, I Cor. 11, 3; 14, 34; Eph. 5, 22-
24. — 17) Maledicta terra, Gen. 5, 29; Is. 24, 5, 6.
In laboribus, Job 5, 7; Ps. 126, 2; Eccli. 7, 16. —

præceperam tibi ne comederes, maledicta
 terra in opere tuo; in laboribus comedes
 18 ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinæ
 et tribulus germinabit tibi, et comedes
 19 herbam terræ. In sudore vultus tui ve-
 sceris pane, donec revertaris in terram
 de qua sumptus es; quia pulvis es, et in
 pulverem reverteris.
 20 Et vocavit Adam nomen uxoris suæ,
 Heva, eo quod mater esset cunctorum
 viventium.
 21 Fecit quoque Dominus Deus Adæ et

uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos.

Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis
 factus est, sciens bonum et malum; nunc
 ergo ne forte mittat manum suam, et
 sumat etiam de ligno vitæ, et comedat,
 et vivat in æternum. Et emisit eum Do-
 23 minus Deus de paradiso voluptatis, ut
 operaretur terram, de qua sumptus est.
 Ejecitque Adam, et collocavit ante para-
 disum voluptatis Cherubim, et flammeum
 gladium atque versatilem ad custodien-
 dam viam ligni vitæ.

III. — PRIMI POSTERI ADAM ET EVÆ.

[IV, 1 — V, 32.]

1. CAP. IV, 1-16: CAIN ET ABEL. —
Nascuntur Cain et Abel [IV, 1, 2];
eorum sacrificia [3-5^a]. *Cain Abel invi-*
det eumque occidit [5^b-8]. *Pœnas dat*
Cain [9-16].
 4 Adam vero cognovit uxorem suam He-
 vam, quæ concepit et peperit Cain, di-
 2 cens: Possedi hominem per Deum. Rur-
 sumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit
 autem Abel pastor ovium, et Cain agri-
 cola.
 3 Factum est autem post multos dies ut
 offerret Cain de fructibus terræ munera
 4 Domino. Abel quoque obtulit de primo-
 genitis gregis sui, et de adipibus eorum;
 et respexit Dominus ad Abel, et ad mu-
 5 nera ejus. Ad Cain vero, et ad munera
 illius, non respexit; iratusque est Cain
 6 vehementer, et concidit vultus ejus. Di-
 xitque Dominus ad eum: Quare iratus es?
 7 et cur concidit facies tua? Nonne si bene
 egeris, recipies; sin autem male, statim
 in foribus peccatum aderit? sed sub te erit
 appetitus ejus, et tu dominaberis illius.
 8 Dixitque Cain ad Abel fratrem suum:
 Egrediamur foras. Cumque essent in
 agro, consurrexit Cain adversus fratrem
 suum Abel, et interfecit eum.
 9 Et ait Dominus ad Cain: Ubi est Abel
 frater tuus? Qui respondit: Nescio. Num
 10 custos fratris mei sum ego? Dixitque ad
 eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris
 11 tui clamat ad me de terra. Nunc igitur
 maledictus eris super terram, quæ aperuit

os suum, et suscepit sanguinem fratris
 tui de manu tua. Cum operatus fueris
 12 eam, non dabit tibi fructus suos; vagus et
 profugus eris super terram. Dixitque
 13 Cain ad Dominum: Major est iniquitas
 mea, quam ut veniam merear. Ecce ejicis
 14 me hodie a facie terræ, et a facie tua
 abscondar, et ero vagus et profugus in
 terra; omnis igitur qui invenerit me, occi-
 15 det me. Dixitque ei Dominus: Nequa-
 quam ita fiet; sed omnis qui occiderit
 Cain, septuplum punietur. Posuitque Do-
 minus Cain signum, ut non interficeret
 eum omnis qui invenisset eum.

Egressusque Cain a facie Domini, habi-
 16 tavit profugus in terra ad orientalem pla-
 gam Eden.

2. CAP. IV, 17-24: POSTERI CAIN. —
Henoch [IV, 17, 18]; *Lamech, initium*
polygamie [19-24].

Cognovit autem Cain uxorem suam,
 17 quæ concepit et peperit Henoch; et ædifi-
 cavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex
 nomine filii sui, Henoch.

Porro Henoch genuit Irad, et Irad ge-
 18 nuit Maviael, et Maviael genuit Mathu-
 sael, et Mathusael genuit Lamech.

Qui accepit duas uxores: nomen uni
 19 Ada, et nomen alteri Sella. Genuitque
 20 Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in
 tentoriis, atque pastorum. Et nomen fra-
 21 tris ejus Jubal; ipse fuit pater canentium
 cithara et organo. Sella quoque genuit
 22 Tubalcain, qui fuit malleator et faber in

19) In sudore etc., II Thess. 3, 10, 12. Donec re-
 vertaris, Job 10, 9; 34, 25; Ps. 103, 29; 145, 4;
 Eccl. 12, 7; Sap. 2, 3; I Mach. 2, 63. Quia
 pulvis es, Gen. 2, 7; Ps. 102, 14; Eccl. 3, 20;
 Eccl. 10, 9. — 22) De ligno vitæ, Gen. 2, 9. —
 23) Gen. 4, 2; Eccl. 7, 16. — 24) Cherubim,
 Ps. 17, 10; 103, 4; Ez. 10, 1-22; 28, 14-16.
 1. — 1) Possedi, Prov. 8, 22. — 2) Lev. 2, 12;
 Num. 18, 12. — 4) De primogenitis, Num. 18, 17;

Prov. 3, 9. Respexit, Hebr. 11, 4. — 5) Prov.
 21, 27. — 7) Si bene egeris etc., Eccl. 8, 12, 13.
 Is. 3, 10; Rom. 2, 6-11. Sub te erit appeti-
 tus, Num. 32, 23; Gal. 5, 17. — 8) Sap. 10, 4;
 Eccl. 8, 10; Matth. 23, 32-35; I Joan. 3, 12-15;
 Judæ 11. — 9) Ps. 9, 13; Joan. 8, 44. — 10) Hebr.
 12, 24; Apoc. 6, 10. — 11) Num. 35, 33; Deut.
 27, 24. — 14) Gen. 9, 6; Job 15, 20-24. —
 15) Num. 35, 19; Ez. 18, 23. — 24) Septuagies

cuncta opera aris et ferri. Soror vero Tubalcain, Noëma.

- 23 Dixitque Lamech uxoris suis Adæ et Sellæ :

Audite vocem meam, uxores Lamech,
auscultate sermonem meum :
quoniam occidi virum in vulnus meum,
et adolescentulum in livorem meum.
24 Septuplum ultio dabitur de Cain ;
de Lamech vero septuagies septies.

3. CAP. IV, 25, 26 : SETH EJUSQUE POSTERI ; NOMEN DOMINI INVOCATUR.

- 25 Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth, dicens : Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain.
26 Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos ; iste cepit invocare nomen Domini.

4. CAP. V, 1-32 : ADAMI POSTERI A SETH USQUE AD NOE. — *Adam* [V, 1-5] ; *Seth* [6-8] ; *Enos* [9-11] ; *Cainan* [12-14] ; *Malaleel* [15-17] ; *Jared* [18-20] ; *Henoch* [21-24] ; *Mathusalem* [25-27] ; *Lamech* [28-31] ; *Noë* [32].

- 5 Hic est liber generationis Adam.
In die qua creavit Deus hominem, ad
2 similitudinem Dei fecit illum. Masculum et feminam creavit eos, et benedixit illis, et vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.
3 Vixit autem Adam centum triginta annis ; et genuit ad imaginem et similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.
4 Et facti sunt dies Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni ; genuitque filios et
5 filias. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, et mortuus est.
6 Vixit quoque Seth quinque annis, et
7 genuit Enos. Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis,
8 genuitque filios et filias. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, et mortuus est.
9 Vixit vero Enos nonaginta annis, et
10 genuit Cainan. Post cujus ortum vixit

octingentis quindecim annis, et genuit filios et filias. Factique sunt omnes dies, 11 Enos nongenti quinque anni, et mortuus est.

Vixit quoque Cainan septuaginta annis, 12 et genuit Malaleel. Et vixit Cainan, postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios et filias. Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti 14 decem anni, et mortuus est.

Vixit autem Malaleel sexaginta quinque 15 annis, et genuit Jared. Et vixit Malaleel 16 postquam genuit Jared, octingentis triginta annis ; et genuit filios et filias. Et 17 facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, et mortuus est.

Vixitque Jared centum sexaginta duobus 18 annis, et genuit Henoch. Et vixit 19 Jared postquam genuit Henoch, octingentis annis, et genuit filios et filias. Et facti 20 sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni, et mortuus est.

Porro Henoch vixit sexaginta quinque 21 annis, et genuit Mathusalam. Et ambulavit Henoch cum Deo ; et vixit postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, et genuit filios et filias. Et facti sunt omnes 23 dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni. Ambulavitque cum Deo, et non 24 apparuit, quia tulit eum Deus.

Vixit quoque Mathusala centum octoginta 25 septem annis, et genuit Lamech. Et vixit Mathusala postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, et genuit filios et filias. Et facti sunt 27 omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, et mortuus est.

Vixit autem Lamech centum octoginta 28 duobus annis, et genuit filium, vocavitque 29 nomen ejus Noë, dicens : Iste consolabitur nos ab operibus et laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë, 30 quingentis nonaginta quinque annis, et genuit filios et filias. Et facti sunt omnes 31 dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, et mortuus est.

Noë vero, cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, et Japheth.

septies, Matth. 18, 22 ; Luc. 17, 4. — 25) *Seth*, Gen. 5, 3 ; I Par. 1, 1 ; Luc. 3, 38. — 26) *Enos*, Gen. 5, 6.

5. — 1) *Ad similitudinem*, Gen. 1, 26, 27 ; 9, 6 ; Sap. 2, 23 ; Eccli. 17, 1 ; I Cor. 15, 49. —

4-32) Cf. I Par. 1, 1-4 ; Luc. 3, 36-38. — 6) *Enos* Gen. 4, 26. — 19) *Henoch*, Judæ 14, 15. — 22) *Ambulavit* etc., Gen. 6, 9. — 24) IV Reg. 2, 11 ; Eccli. 44, 16 ; 49, 16 ; Hebr. 11, 5. — 29) *Cui maledixit Dominus*, Gen. 3, 17-19 ; 4, 11.

4. — DILUVIUM.

[VI, 1 — VIII, 22.]

1. CAP. VI, 1 - VII, 4 : CAUSÆ DILUVII
EJUSQUE PRÆPARATIO; NOE. — *Filii
Dei filias hominum uxores ducunt* [VI,
1-4]. *Invalescente humani generis cor-
ruptione, illud delere Deus constituit*
[5-7]. *Noe invenit gratiam coram Deo*
[8-12], *qui certiores facit eum de diluvio*
monetque de arca construenda [13-17],
in quam ingressurus est cum animabus
quæ salvande sunt [18 — VII, 4].
- 6 Cumque cœpissent homines multipli-
cari super terram, et filias procreas-
sent, videntes filii Dei filias hominum
quod essent pulchræ, acceperunt sibi ux-
res ex omnibus, quas elegerant. Dixit-
que Deus : Non permanebit spiritus meus
in homine in æternum, quia caro est;
eruntque dies illius centum viginti an-
norum.
- 4 Gigantes autem erant super terram in
diebus illis. Postquam enim ingressi sunt
filii Dei ad filias hominum, illæque ge-
nerunt, isti sunt potentes a sæculo viri
famosi.
- 5 Videns autem Deus quod multa malitia
hominum esset in terra, et cuncta cogita-
tio cordis intenta esset ad malum omni
tempore, pœnituit eum quod hominem
fecisset in terra. Et tactus dolore cordis
intrinsecus, Delebo, inquit, hominem,
quem creavi, a facie terræ, ab homine
usque ad animantia, a reptili usque ad
volucres cæli; pœnitet enim me fecisse
eos.
- 8 Noe vero invenit gratiam coram Domino.
- 9 Hæ sunt generationes Noe. Noe vir ju-
stus atque perfectus fuit in generationibus
suis, cum Deo ambulavit.
- 10 Et genuit tres filios, Sem, Cham, et
Japheth.
- 11 Corrupta est autem terra coram Deo,
et repleta est iniquitate. Cumque vidisset
Deus terram esse corruptam (omnis quippe
caro corruerat viam suam super terram),
dixit ad Noe : Finis universæ carnis
venit coram me; repleta est terra iniqui-
tate a facie eorum, et ego disperdam eos
cum terra. Fac tibi arcam de lignis levi-
gatis; mansiunculas in arca facies, et
bitumine linies intrinsecus et extrinsecus.
Et sic facies eam : trecentorum cubitorum
erit longitudo arcæ, quinquaginta cubi-
torum latitudo, et triginta cubitorum alti-
tudo illius. Fenestram in arca facies, 16
et in cubito consummabis summitatem
ejus; ostium autem arcæ pones ex latere;
deorsum, coenacula, et tristega facies in
ea. Ecce ego adducam aquas diluvii su-
per terram, ut interficiam omnem carnem,
in qua spiritus vitæ est subter cælum.
Universa quæ in terra sunt, consumentur.
Ponamque fœdus meum tecum; et ingre-
dieris arcam tu, et filii tui, uxor tua, et
uxores filiorum tuorum, tecum. Et ex
cunctis animantibus universæ carnis bina
induces in arcam, ut vivant tecum : mas-
culini sexus et feminini.
- De volucris juxta genus suum, et de
jumentis in genere suo, et ex omni reptili
terræ secundum genus suum : bina de
omnibus ingredientur tecum, ut possint
vivere. Tolles igitur tecum ex omnibus
escis, quæ mandî possunt, et comportabis
apud te; et erunt tam tibi, quam illis in
cibum.
- Fecit igitur Noe omnia quæ præceperat
illi Deus.
- Dixitque Dominus ad eum : Ingredere
tu, et omnis domus tua, in arcam : te
enim vidi justum coram me in generatione
hac. Ex omnibus animantibus mundis
tolle septena et septena, masculum et fe-
minam; de animantibus vero immundis
duo et duo, masculum et feminam. Sed
et de volatilibus cæli septena et septena,
masculum et feminam, ut salvetur semen
super faciem universæ terræ. Adhuc enim,
et post dies septem ego pluam super ter-
ram quadraginta diebus et quadraginta
noctibus, et delebo omnem substantiam,
quam feci, de superficie terræ.

6. — 3) *Non permanebit* etc., I Petr. 3, 19, 20.
Caro est, Ps. 77, 39. — 4) Sap. 14, 6; Eccli. 16, 8;
Bar. 3, 26. — 5) *Videns autem*, Ps. 13, 2. *Cuncta*
cogitatio etc., Gen. 8, 21; Matth. 15, 19. — 6) *Pœ-*
nituit, I Reg. 15, 11, 35; Jer. 18, 10; 26, 3, 13,
19; Jon. 3, 10. Cf. Num. 23, 19; I Reg. 15, 29;
Ps. 109, 4, 8; Jer. 4, 28; 20, 16. — 7) *Noe vir ju-*
stus, Gen. 7, 1; Eccli. 44, 17; Ez. 14, 14; II Petr.

2, 5. *Cum Deo ambulavit*, Gen. 5, 22; Hebr.
11, 7. — 11) *Repleta est iniquitate*, Job. 22,
15-17. — 17) Gen. 7, 4, 21; II Petr. 2, 5. — 18) *In-*
gredieris arcam, Gen. 7, 1, 13; Sap. 14, 6; I Petr.
3, 20. — 22) Hebr. 11, 7.
7. — 1) *Ingredere*, Gen. 6, 18; II Petr. 2, 5. *Te*
enim vidi etc., Gen. 6, 9. — 2) Gen. 8, 20; Lev.
11, 1-9, 10 sv. — 5) Gen. 6, 22. — 7) Sap. 10, 4; 14, 6;

2. CAP. VII, 5 - VIII, 14 : DILUVII HISTORIA. — *Noe in arcam ingreditur* [VII, 5-16]; *Aquæ diluvii prævalent* [17-24]. *Decrescentibus aquis* [VIII, 1-5], *Noe corvum, postea columbam ex arca mittit* [6-12]. *Finis diluvii* [13, 14].

- 5 Fecit ergo Noe omnia quæ mandaverat ei Dominus.
 6 Eratque sexcentorum annorum quando diluvii aquæ inundaverunt super terram.
 7 Et ingressus est Noe et filii ejus, uxor ejus et uxores filiorum ejus cum eo in
 8 arcam, propter aquas diluvii. De animalibus quoque mundis et immundis, et de volucribus, et ex omni quod movetur
 9 super terram, duo et duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus et femina, sicut præceperat Dominus Noe.
 10 Cumque transissent septem dies, aquæ diluvii inundaverunt super terram.
 11 Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, et cataractæ cæli apertæ sunt; et facta est pluvia super terram quadraginta diebus et quadraginta noctibus.
 13 In articulo diei illius ingressus est Noe, et Sem, et Cham, et Japheth, filii ejus, uxor illius, et tres uxores filiorum ejus
 14 cum eis, in arcam; ipsi et omne animal secundum genus suum, universaque jumenta in genere suo, et omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundum genus suum,
 15 universæ aves, omnesque volucres ingressæ sunt ad Noe in arcam, bina et bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.
 16 Et quæ ingressa sunt, masculus et femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus; et inclusit eum Dominus deforis.
 17 Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram; et multiplicatæ sunt aquæ, et elevaverunt arcam in sublime
 18 a terra. Vehementer enim inundaverunt, et omnia repleverunt in superficie terræ; et porro arca ferebatur super aquas. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animalium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram; universi homines, et cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt. Et deletavit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quam volucres cæli, et deleta sunt de terra; remansit autem solus Noe, et qui cum eo erant in arca. Obtinuerunt aquæ terram centum quinquaginta diebus.

Recordatus autem Deus Noe, cunctorumque animalium, et omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram; et imminutæ sunt aquæ. Et clausi sunt fontes abyssi, et cataractæ cæli, et prohibitæ sunt pluvie de cælo. Reversæque sunt aquæ de terra euntes et redeuntes; et ceperunt minui post centum quinquaginta dies. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis, super montes Armeniæ. At vero aquæ ibant et decrescebant usque ad decimum mensem; decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.

Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestram arcæ, quam fecerat, dimisit corvum; qui egrediebatur, et non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram. Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ super faciem terræ. Quæ cum non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam; aquæ enim erant super universam terram; extenditque manum, et apprehensam intulit in arcam. Expectatis autem ultra septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca. At illa venit ad eum ad vespem, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noe quod cessassent aquæ super terram. Expectavitque nihilominus septem alios dies; et emisit columbam, quæ non est reversa ultra ad eum.

Igitur sexcentesimo primo anno, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ super terram; et aperiens Noe tectum arcæ, aspexit, viditque quod exsiccata esset superficies terræ. Mense secundo, septimo et vigesimo die mensis, arefacta est terra.

Matth. 24, 37-39; Luc. 17, 26; Hebr. 11, 7; I Petr. 3, 20; II Petr. 2, 5. — g) Gen. 6, 19. — 11) Gen. 8, 2; Ez. 26, 19; Am. 9, 6. — 15) Gen. 6, 19, 20. — 21) Gen. 6, 13, 17; Job. 22, 16; Sap. 10, 4; Eccli. 30, 28; 40, 10; Matth. 24, 38;

Luc. 17, 27; I Petr. 3, 20; II Petr. 3, 6. — 22) *Spiraculum vitæ*, Gen. 2, 7. — 23) *Remansit autem solus*, Sap. 10, 4; I Petr. 3, 20; II Petr. 2, 5. — 8. — 1) *Recordatus autem Deus*, Gen. 19, 29; 30, 22; Ez. 2, 24; I Reg. 1, 19. *Adduxit spiritum*, Ez. 14, 21. — 2) Gen. 7, 11. — 6) Gen. 6, 16.

3. CAP. VIII, 15-22 : EGREDITUR NOE DE ARCA SACRIFICIUMQUE OFFERT DOMINO.

- 15 Locutus est autem Deus ad Noe, dicens :
 16 Egredere de arca, tu et uxor tua, filii tui
 17 et uxores filiorum tuorum tecum. Cuncta
 animantia quæ sunt apud te, ex omni
 carne, tam in volatilibus quam in bestiis
 et universis reptilibus quæ reptant super
 terram, educ tecum et ingredimini super
 terram : crescite et multiplicamini super
 18 eam. Egressus est ergo Noe, et filii ejus,
 uxor illius, et uxores filiorum ejus cum eo.
 19 Sed et omnia animantia, jumenta, et re-

ptilia quæ reptant super terram, secundum
 genus suum, egressa sunt de arca.

Ædificavit autem Noe altare Domino; 20
 et tollens de cunctis pecoribus et volucris
 mundi, obtulit holocausta super alta-
 re. Odoratusque est Dominus odorem 21
 suavitatis, et ait : Nequaquam ultra male-
 dicam terræ propter homines; sensus enim
 et cogitatio humani cordis in malum prona
 sunt ab adolescentia sua; non igitur ultra
 percutiam omnem animam viventem, sicut
 feci. Cunctis diebus terræ, sementis et 22
 messis, frigus et æstus, æstas et hiems,
 nox et dies, non requiescent.

V. — A DILUVIO USQUE AD ABRAHAM.

[IX, 1—XI, 32.]

1. CAP. IX, 1-17 : DEUS NOE BENEDICIT.

— *Promissiones Noe a Deo factæ præce-
 ptaque data* [IX, 1-7]. — *Fœdus, ejus
 signum in calo* [8-17].

- 9 Benedixitque Deus Noe et filiis ejus.
 Et dixit ad eos : Crescite, et multiplica-
 2 mini, et replete terram. Et terror vester
 ac tremor sit super cuncta animalia terræ,
 et super omnes volucres cæli, cum uni-
 versis quæ moventur super terram; omnes
 pisces maris manui vestræ traditi sunt.
 3 Et omne quod movetur et vivit, erit vobis
 in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis
 4 omnia; excepto, quod carnem cum san-
 guine non comedetis. Sanguinem enim
 animalum vestrarum requiram de manu
 cunctarum bestiarum; et de manu hominis,
 de manu viri et fratris ejus, requiram
 6 animam hominis. Quicumque effuderit
 humanum sanguinem, fundetur sanguis
 illius; ad imaginem quippe Dei factus est
 7 homo. Vos autem crescite et multiplica-
 mini, et ingredimini super terram, et im-
 plete eam.
 8 Hæc quoque dixit Deus ad Noe, et ad
 9 filios ejus cum eo : Ecce ego statuam
 pactum meum vobiscum, et cum semine
 10 vestro post vos, et ad omnem animam
 viventem, quæ est vobiscum, tam in volu-
 cribus quam in jumentis, et pecudibus
 terræ cunctis, quæ egressa sunt de arca,

et universis bestiis terræ. Statuam pactum 11
 meum vobiscum, et nequaquam ultra inter-
 ficietur omnis caro aquis diluvii, neque
 erit deinceps diluvium dissipans terram.
 Dixitque Deus : Hoc signum fœderis quod 12
 do inter me et vos, et ad omnem animam
 viventem, quæ est vobiscum in generatio-
 nes sempiternas : arcum meum ponam in 13
 nubibus, et erit signum fœderis inter me
 et inter terram. Cumque obduxero nu- 14
 bibus cælum, apparebit arcus meus in
 nubibus; et recordabor fœderis mei vo- 15
 biscum, et cum omni anima vivente quæ
 carnem vegetat; et non erunt ultra aquæ
 diluvii ad delendum universam carnem.
 Eritque arcus in nubibus, et videbo illum, 16
 et recordabor fœderis sempiterni quod
 pactum est inter Deum et omnem animam
 viventem universæ carnis quæ est super
 terram. Dixitque Deus ad Noe : Hoc erit 17
 signum fœderis, quod constitui inter me
 et omnem carnem super terram.

2. CAP. IX, 18-29 : NOE VIR AGRICOLA
 ITERUM EXERCET TERRAM. — *Plan-
 tata vinea, inebriato Noe* [IX, 18-21]
*Cham irridet; maledicatur Chanaan,
 benedicuntur prophetice Sem et Japheth*
 [22-29].

Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt 18
 de arca, Sem, Cham, et Japheth; porro
 Cham ipse est pater Chanaan. Tres isti 19

16) Gen. 7, 13. — 17) Crescite, Gen. 1, 22, 28;
 9, 1, 7. — 19) Gen. 7, 2. — 21) Odorem suavitatis,
 Lev. 1, 9; Ez. 16, 19; 20, 41; II Cor. 2, 15; Eph.
 5, 2; Philip. 4, 18. Nequaquam ultra maledi-
 cam, Gen. 3, 17; 6, 17. Sensus enim etc., Ps.
 50, 7; 57, 4; Jer. 17, 9; Matth. 15, 19; Rom. 1,
 21. Non ultra percutiam, Gen. 9, 11, 15. —
 22) Gen. 1, 14; Jer. 5, 24; 33, 20, 25.

9. — 1) Gen. 1, 22, 28; 8, 17. — 2) Ps. 8, 7-9;
 Eccli. 17, 4; Jac. 3, 7. — 3) Gen. 1, 29; Deut. 12, 15;

Col. 2, 16; I Tim. 4, 3, 4. — 4) Lev. 17, 10, 14.
 Deut. 12, 16, 23; I Reg. 14, 33; Act. 15, 20, 29.
 — 5) Gen. 4, 10, 11; Ez. 21, 28 sv. — 6) Qui-
 cumque effuderit etc., Ex. 21, 12 sv; Lev. 24, 17;
 Num. 35, 31, 33. Matth. 23, 52; Apoc. 13, 10.
 Ad imaginem etc., Gen. 1, 26, 27; 5, 1; Jac. 3, 9.
 — 7) Gen. 1, 28; 8, 17. — 8) Gen. 6, 18; Os. 2, 20.
 — 11) Gen. 8, 21, 22; Is. 54, 9, 10. — 13) Ez. 1, 28;
 Apoc. 4, 3; 10, 1. — 14) Eccli. 43, 12, 13; 50, 8.
 — 18) Gen. 5, 32; 10, 1. — 19) Gen. 10, 5, 32.

filiis sunt Noe, et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

- 20 Cœpitque Noe vir agricola exercere ter-
21 ram, et plantavit vineam; bibensque
22 vinum inebriatus est, et nudatus in taber-
23 naculo suo. Quod cum vidisset Cham
24 pater Chanaan, verenda scilicet patris sui
25 esse nudata, nuntiavit duobus fratribus
26 suis foras. At vero Sem et Japheth pal-
27 lium imposuerunt humeris suis, et ince-
28 dentes retrorsum, operuerunt verenda pa-
29 tris sui; faciesque eorum aversæ erant,
30 et patris virilia non viderunt. Evigilans
autem Noe ex vino, cum didicisset quæ
fecerat ei filius suus minor, ait :

Maledictus Chanaan,
servus servorum erit fratribus suis.

- 26 Dixitque :

Benedictus Dominus Deus Sem,
sit Chanaan servus ejus.
27 Dilatet Deus Japheth,
et habitet in tabernaculis Sem,
sitque Chanaan servus ejus.

- 28 Vixit autem Noe post diluvium trecentis
29 quinquaginta annis. Et impleti sunt om-
nes dies nongentorum quinquaginta anno-
rum; et mortuus est.

3. CAP. X, 1-32 : ORIGINES DISPERSIOQUE
POPULORUM. — *Posteritas Noe* [X, 1];
posterij Japheth [2-5], *Cham* [6-20], *Sem*
[21-31]. — *Conclusio* [32].

- 10 Hæ sunt generationes filiorum Noe,
Sem, Cham, et Japheth : natiq̃ sunt eis
filii post diluvium.

- 2 Filii Japheth : Gomer, et Magog, et
3 Madai, et Javan, et Thubal, et Mosoch,
4 et Thiras. Porro filii Gomer : Ascenez,
5 et Riphath, et Thogorma. — Filii autem
6 Javan : Elisa, et Tharsis, Cetthim; et
7 Dodanim. Ab his divisæ sunt insulæ gen-
8 tium in regionibus suis, unusquisque
9 secundum linguam suam et familias suas
10 in nationibus suis.

- 6 Filii autem Cham : Chus, et Mesraim,
7 et Phuth, et Chanaan. — Filii Chus : Saba,
8 et Hevila, et Sabatha, et Regma, et Saba-
9 tacha. Filii Regma : Saba, et Dadan.
8 Porro Chus genuit Nemrod; ipse cœpit
9 esse potens in terra; et erat robustus
10 venator coram Domino. Ob hoc exivit
11 proverbium : Quasi Nemrod robustus ve-

nator coram Domino. Fuit autem princi- 10
pium regni ejus Babylon, et Arach, et 11
Achad, et Chalanne, in terra Sennaar.
De terra illa egressus est Assur, et ædifi- 12
cavit Niniven, et plateas civitatis, et Chale;
Resen quoque inter Niniven et Chale; 13
est civitas magna. — At vero Mesraim
genuit Ludim, et Ananim, et Laabim, 14
Nephtuim, et Phetrusim, et Chasluim;
de quibus egressi sunt Philisthiim et Caph- 15
torim. — Chanaan autem genuit Sido-
nem primogenitum suum, Hethæum, et 16
Jebusæum, et Amorrhæum, Gergesæum,
Hevæum, et Aracæum, Sinaum, et Ara- 17
dium, Samaræum, et Amathæum; et post
hæc disseminati sunt populi Chananaeo- 18
rum. Factique sunt termini Chanaan ve- 19
nientibus a Sidone Geraram usque Gazam,
donec ingrediariis Sodomam et Gomor-
rham, et Adamam, et Seboim, usque Lesa. 20
— Hi sunt filii Cham in cognationibus, et
linguis, et generationibus terrisque et 21
gentibus suis.

De Sem quoque nati sunt, patre omnium 21
filiorum Heber, fratre Japheth majore.
Filii Sem : Elam, et Assur, et Arphaxad, 22
et Lud, et Aram. — Filii Aram : Us, et 23
Hul, et Gether, et Mes. — At vero Arpha-
xad genuit Sale, de quo ortus est Heber. 24
Natiq̃ sunt Heber filii duo : nomen uni
Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit 25
terra; et nomen fratris ejus Jectan. Qui
Jectan genuit Elmodad, et Saleph, et 26
Asarmoth, Jare, et Aduram, et Uzal, et
Decla, et Ebal, et Abimael, Saba, et 27
Ophir, et Hevila, et Jobab; omnes isti,
filii Jectan. Et facta est habitatio eorum 28
de Messa pergentibus usque Sephar mon-
tem orientalem. — Isti filii Sem, secun- 29
dum cognationes, et linguas, et regiones,
in gentibus suis. 30

Hæ familiæ Noe juxta populus et natio- 32
nes suas. Ab his divisæ sunt gentes in
terra post diluvium.

4. CAP. XI, 1-9 : CAUSÆ DISPERSIONIS
POPULORUM ET CONFUSIONIS LINGUA-
RUM; TURRIS BABEL.

Erat autem terra labii unius, et sermo- 11
num eorundem. Cumque proficiscerentur 2
de oriente, invenerunt campum in terra
Sennaar, et habitaverunt in eo. Dixitque 3
alter ad proximum suum : Venite, facia-
mus lateres, et coquamus eos igni. Habue-

21) Prov. 20, 1; Lam. 4, 21; Hab. 2, 15. —
23) Ex. 20, 12. — 25) *Maledictus Chanaan*, Deut.
27, 16; Prov. 30, 17; Sap. 12, 11; Eccli. 3, 12 sv.
Servus servorum etc., Jud. 1, 28; III Reg. 9, 20, 21
10. — 1-5) I Par. 1, 5-7. — 6-8) I Par. 1, 8-10. —
10) Gen. 11, 2, 9; Mi. 5, 6. — 11) IV Reg.

19, 36; Tob. 1, 11; Jon. 1, 2; Matth. 12, 41. —
13-18) I Par. 1, 11-16. — 15) *Chanaan*, Gen. 15,
18-22. — 22-29) Gen. 11, 10-26; I Par. 1, 17-25. —
32) *Divisæ sunt*, Gen. 11, 8.

11. — 2) *Terra Sennaar*, Gen. 10, 10; 14, 1, 9;
Sap. 10, 5; Is. 11, 11; Dan. 1, 2; Zach. 5, 11.

runtque lateres pro saxis, et bitumen pro
 4 cæmento; et dixerunt: Venite, faciamus
 nobis civitatem, et turrim, cujus culmen
 pertingat ad cælum; et celebramus no-
 5 men nostrum antequam dividamur in
 universas terras. Descendit autem Domi-
 nus, ut videret civitatem et turrim, quam
 6 ædificabant filii Adam; et dixit: Ecce
 unus est populus, et unum labium omni-
 bus; cœperuntque hoc facere, nec desistent
 7 compleant. Venite igitur, descendamus,
 et confundamus ibi linguam eorum, ut non
 audiat unusquisque vocem proximi sui.
 8 Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco
 in universas terras, et cessaverunt ædifi-
 9 care civitatem. Et idcirco vocatum est
 nomen ejus Babel, quia ibi confusum est
 labium universæ terræ; et inde dispersit
 eos Dominus super faciem cunctarum
 regionum.

5. CAP. XI, 10-32: AVI ABRAHAM. —
Posteri Sem [XI, 10-26]; *familia Thare*
 [27-32].

10 Hæ sunt generationes Sem.

Sem erat centum annorum quando ge-
 nuit Arphaxad, biennio post diluvium.

11 Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad,
 quingentis annis; et genuit filios et filias.

12 Porro Arphaxad vixit triginta quinque
 13 annis, et genuit Sale. Vixitque Arpha-
 xad postquam genuit Sale, trecentis tribus
 annis; et genuit filios et filias.

14 Sale quoque vixit triginta annis, et ge-
 15 nuit Heber. Vixitque Sale postquam ge-
 nuit Heber, quadringentis tribus annis; et
 genuit filios et filias.

16 Vixit autem Heber triginta quatuor
 17 annis, et genuit Phaleg. Et vixit Heber

postquam genuit Phaleg, quadringentis
 triginta annis; et genuit filios et filias.

Vixit quoque Phaleg triginta annis, et 18
 genuit Reu. Vixitque Phaleg postquam 19
 genuit Reu, ducentis novem annis; et
 genuit filios et filias.

Vixit autem Reu triginta duobus annis, 20
 et genuit Sarug. Vixit quoque Reu post- 21
 quam genuit Sarug, ducentis septem an-
 nis; et genuit filios et filias.

Vixit vero Sarug triginta annis, et ge- 22
 nuit Nachor. Vixitque Sarug postquam 23
 genuit Nachor, ducentis annis; et genuit
 filios et filias.

Vixit autem Nachor viginti novem annis, 24
 et genuit Thare. Vixitque Nachor post- 25
 quam genuit Thare, centum decem et
 novem annis; et genuit filios et filias.

Vixitque Thare septuaginta annis, et 26
 genuit Abram, et Nachor, et Aran.

Hæ sunt autem generationes Thare. 27
 Thare genuit Abram, Nachor, et Aran.

Porro Aran genuit Lot. Mortuusque 28
 est Aran ante Thare patrem suum, in
 terra nativitatis suæ in Ur Chaldæo-
 rum.

Duxerunt autem Abram et Nachor 29
 uxores: nomen uxoris Abram, Sarai; et
 nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran,
 patris Melchæ, et patris Jeschæ. Erat 30
 autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.

Tulit itaque Thare Abram filium suum, 31
 et Lot filium Aran filium filii sui, et Sarai
 nurum suam, uxorem Abram filii sui, et
 eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut frent in
 terram Chanaan; veneruntque usque Ha-
 ran, et habitaverunt ibi.

Et facti sunt dies Thare ducentorum 32
 quinque annorum, et mortuus est in
 Haran.

7) *Descendamus*, Gen. 18, 21; Ex. 3, 8; Ps. 17, 10. *Confundamus*, Ps. 54, 10. *Ut non audiat* etc., Gen. 42, 23; Deut. 28, 49; Jer. 5, 15. — 8) Gen. 10, 25, 32; Deut. 32, 8. — 9) *Babel*. Gen. 10, 10. — 10-26) Gen. 10, 22-29; I Par. 1, 17-27. — 24) *Nachor*, Jos. 24, 2. — 28) *Ur Chaldæorum*,

Gen. 15, 7; II Esdr. 9, 7. — 29) *Sarai*, Gen. 17, 15; 20, 12. *Melcha*, Gen. 22, 20. — 31) *Tulit...* et *eduxit eos de Ur Chaldæorum*, Gen. 12, 1; 15, 7; Jos. 24, 2, 3; II Esdr. 9, 7; Judith, 5, 7; Act. 7, 2. *Haran*, Gen. 12, 4; 27, 43; 28, 10; 29, 4; Judith, 5, 9; Ez. 27, 23; Act. 7, 4.

SECUNDA PARS.

[XII, 1 — L, 26.]

PRIMÆVA ISRAELIS HISTORIA ; PATRIARCHÆ.

1. — HISTORIA ABRAHAM.

[XII, 1 — XXV, 18.]

PRIMUM VITÆ ABRAHAM STADIUM.

1. CAP. XII, 1-9 : ABRAM IN CHANAAN.
— *Divina vocatio* [XII, 1-3]. *Migratio Abram* [4, 5] *in Sichem, Bethel et meridiem* [6-9].
- 12 Dixit autem Dominus ad Abram : Egredere de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram
2 quam monstrabo tibi. Faciamque te in gentem magnam, et benedicam tibi, et magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicientibus tibi, et
3 maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ.
- 4 Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus, et ivit cum eo Lot; septuaginta quinque annorum erat Abram
5 cum egrederetur de Haran. Tulitque Sarai uxorem suam, et Lot filium fratris sui, universamque substantiam quam possederant, et animas quas fecerant in Haran; et egressi sunt ut irent in terram Chanaan.
- 6 Cumque venissent in eam, pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem; Chananæus
7 autem tunc erat in terra. Apparuit autem Dominus Abram, et dixit ei : Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi
8 altare Domino, qui apparuerat ei. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum ab occidente habens Bethel, et ab oriente Hai; ædificavit quoque ibi altare Domino, et invocavit nomen ejus.
9 Perrexitque Abram vadens, et ultra progrediens ad meridiem.
2. CAP. XII, 10-20 : ABRAM IN ÆGYPTO.
— *Dolus circa Sarai* [XII, 10-13], *quæ adducitur ad Pharaonem* [14-16]. *Pæna Pharaonis, Abramique discessus* [17-20].
- Facta est autem fames in terra; descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi; prævaluerat enim fames in terra. Cumque prope esset ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori suæ : Novi quod pulchra sis mulier, et quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt : Uxor ipsius est; et interficient me, et te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, et vivat anima mea ob gratiam tui. Cum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulchra nimis, et nuntiaverunt principibus Pharaoni, et laudaverunt eam apud illum; et sublata est mulier in domum Pharaonis. Abram vero bene usi sunt propter illam; fueruntque ei oves, et boves, et asini, et servi, et famulæ, et asinæ, et cameli. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, et domum ejus, propter Sarai uxorem Abram. Vocavitque Pharaon Abram, et dixit ei : Quidnam est hoc quod fecisti mihi? quare non indicasti quod uxor tua esset? Quam ob causam dixisti esse sororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua; accipe eam, et vade. Præcepitque Pharaon super Abram viris : et deduxerunt eum, et uxorem illius, et omnia quæ habebat.

12. — 1) Act. 7, 3; Hebr. 11, 8. — 2) Gen. 17, 6; 18, 18; 24, 1, 35; Eccli. 44, 20; Gal. 3, 14. — 3) *In te benedicentur*, Gen. 18, 18; 22, 18; Eccli. 44, 21; Act. 3, 25; Gal. 3, 8, 16, 18. — 4) *Haran*, Gen. 11, 31. — 5) *Animas quas fecerant*, Gen. 14, 14. — 6) *Pertransivit*, Hebr. 11, 9. *Chananæus*, Gen. 13, 7. — 7) *Semini tuo dabo*, Gen. 13,

14, 15; 15, 18; 17, 8; 26, 4; Ex. 33, 1; Num. 32, 11; Deut. 34, 4; Ps. 104, 9-12. *Ædificavit*, Gen. 35, 1, 7. — 8) *Bethel*, Gen. 28, 19; 35, 6. *Invocavit*, Gen. 4, 26; 21, 33. — 10) Gen. 26, 1 sq. — 13) Gen. 20, 12; 26, 7. — 17) I Par. 16, 21; Ps. 104, 14; Hebr. 13, 4.

3. CAP. XIII, 1-18 : ABRAM REGREDITUR IN CHANAAN. — *Abram redit in meridiem et in Bethel* [XIII, 1-4], *ibi dividitur a Lot* [5-13], *acceptisque divinis benedictionibus* [14-17], *venit in Mambré* [18].

- 13 Ascendit ergo Abram de Ægypto, ipse et uxore ejus, et omnia quæ habebat, et
2 Lot cum eo, ad australem plagam. Erat autem dives valde in possessione auri et
3 argenti. Reversusque est per iter quo venerat, a meridie in Bethel, usque ad locum ubi prius fixerat tabernaculum inter
4 Bethel et Hai, in loco altaris quod fecerat prius, et invocavit ibi nomen Domini.
5 Sed et Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, et armenta, et tabernacula.
6 Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul; erat quippe substantia eorum multa, et nequibant habitare communiter.
7 Unde et facta est rixa inter pastores gregum Abram et Lot. Eo autem tempore Chananeus et Pherezeus habitabant in
8 terra illa. Dixit ergo Abram ad Lot : Ne, queso, sit jurgium inter me et te, et inter pastores meos et pastores tuos; fratres enim sumus. Ecce universa terra coram te est; recede a me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.
9 Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circum regionem Jordanis, quæ universam irrigabatur antequam subverteret Dominus Sodomam et Gomorrhham, sicut paradisus Domini, et sicut Ægyptus venientibus in Segor. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, et recessit ab oriente; divisique sunt alterutrum a fratre suo.
10 Abram habitavit in terra Chanaan; Lot vero moratus est in oppidis, quæ erant circa Jordanem, et habitavit in Sodomis.
11 Homines autem Sodomitæ pessimi erant, et peccatores coram Domino nimis.
12 Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est ab eo Lot : Leva oculos tuos, et vide a loco, in quo nunc es, ad aquilonem et meridiem, ad orientem et occidentem.
13 Omnem terram, quam conspicias, tibi dabo
14 et semini tuo usque in sempiternum. Fa-

ciamque semen tuum sicut pulverem terræ; si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Surge, et perambula terram in longitudine, et in latitudine sua; quia tibi daturus sum eam.

Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit et habitavit juxta convallem Mambræ, quæ est in Hebron, ædificavitque ibi altare Domino.

4. CAP. XIV, 1-24 : ABRAM, CHODORLAHOMOR ET MELCHISEDECH. — *Reges Pentapolis recedunt a regibus Sennaar et Elam* [XIV, 1-4], *qui bellum contra eos ineunt* [5-7] *eosque percutiunt* [8-11]; *Lot inter captivos deducitur* [12], *quem Abram liberatum ad se reducit* [13-16]. *Abram et Melchisedech* [17-20]. *Abram et rex Sodomorum* [21-24].

Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar, et Arioch rex Ponti, et Chodorlahomor rex Elamitarum, et Thadal rex Gentium, inirent bellum contra Bara, regem Sodomorum, et contra Bersa, regem Gomorrhæ, et contra Sennaab, regem Adamæ, et contra Semeber, regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est Segor.

Omnes hi convenerunt in vallem Silvestrem, quæ nunc est mare salis. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, et tertiodecimo anno recesserunt ab eo.

Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahomor, et reges qui erant cum eo; percusseruntque Raphaim in Astaroth-Carnaim, et Zuzim cum eis, et Emim in Save-Cariathaim, et Chorraeos in montibus Seir, usque ad campestria Pharan, quæ est in solitudine. Reversique sunt, et venerunt ad fontem Mispbat, ipsa est Cades; et percusserunt omnem regionem Amalecitarum, et Amorrhæum qui habitabat in Asason Thamar. Et egressi sunt rex Sodomorum, et rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, et rex Seboim, necnon et rex Balæ, quæ est Segor; et direxerunt aciem

13. — 1) Gen. 12, 9. — 2) Gen. 24, 25; Ps. 111, 1-3; Prov. 10, 22. — 3) Gen. 12, 7, 8. — 4) Gen. 12, 6; Num. 14, 25. — 5) *Fratres enim sumus*, Gen. 11, 27, 31; 20, 12; Act. 7, 26. — 6) *Omnem circa regionem Jordanis*, Gen. 19, 17, 25, 28; III Reg. 7, 40. *Antequam subverteret*, Gen. 19, 24, 25. *Sicut paradisus Domini*, Gen. 2, 8; Ez. 28, 13. *Segor*, Gen. 14, 2, 8; 19, 22. — 13) Gen. 18, 20; 19, 4-9; Ez. 16, 49, 52; I Petr. 2, 7, 9. — 14) *Ad aquilonem etc.*, Gen. 28, 14. — 15) Gen. 12, 7; 15, 18; 17, 8; 24, 7; 26, 4; 28, 13; 35, 12;

Deut. 34, 4; II Par. 20, 7; Act. 7, 5. — 16) Gen. 15, 5; 22, 17; Num. 23, 10. — 18) Gen. 14, 13; 35, 27.

14. — 1) *Sennaar*, Gen. 10, 10; 11, 2. *Elamitarum*, Gen. 10, 22; Is. 11, 11; Act. 2, 9. — 2) *Seboim*, Gen. 10, 19; Deut. 29, 23; Os. 11, 8. *Segor*, Gen. 19, 22, 23. — 3) Num. 34, 12; Deut. 3, 17; Jos. 15, 2. — 4) *Raphaim*, Gen. 15, 20; Jos. 12, 4. *Zuzim*, Deut. 2, 20. *Emim*, Deut. 2, 10, 11. — 5) *Chorraeos*, Gen. 36, 20, 22; Deut. 2, 12. *Campestria Pharan*, Gen. 21, 21; Num. 13, 1, 4. — 7) *Cades*, Gen. 16, 14; 20, 1; Num. 13, 27. —

9 contra eos in valle Silvestri; scilicet ad-
versus Chodorlahomor regem Elamitarum,
et Thadal regem Gentium, et Amraphel
regem Sennaar, et Arioch regem Ponti :
10 quatuor reges adversus quinque. Vallis
autem Silvestris habebat puteos multos
bituminis. Itaque rex Sodomorum, et Go-
morrhæ, terga verterunt, cecideruntque
ibi; et qui remanserant, fugerunt ad mon-
11 tem. Tulerunt autem omnem substantiam
Sodomorum, et Gomorrhæ, et universa
quæ ad cibum pertinent, et abierunt;
12 necnon et Lot et substantiam ejus, filium
fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.
13 Et ecce unus qui evaserat, nuntiavit
Abram Hebræo, qui habitabat in convalle
Mambre Amorrhæi, fratris Eschol, et fra-
tris Aner; hi enim pepigerant fœdus cum
14 Abram. Quod cum audisset Abram, cap-
tum videlicet Lot fratrem suum, nume-
ravit expeditos vernaculos suos trecentos
decem et octo; et persecutus est usque
15 Dan. Et divisit sociis, irruiit super eos
nocte; percussitque eos, et persecutus est
eos usque Hoba, quæ est ad lævam Da-

masci. Reduxitque omnem substantiam, 16
et Lot fratrem suum cum substantia illius,
mulieres quoque et populum.

Egressus est autem rex Sodomorum in 17
occursum ejus, postquam reversus est a
cæde Chodorlahomor, et regum qui cum eo
erant, in valle Save, quæ est vallis regis.

At vero Melchisedech rex Salem, profes- 18
rens panem et vinum, erat enim sacerdos
Dei altissimi, benedixit ei, et ait : Bene- 19
dictus Abram Deo excelso, qui creavit
cælum et terram; et benedictus Deus ex- 20
celsus, quo protegente, hostes in manibus
tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

Dixit autem rex Sodomorum ad Abram : 21
Da mihi animas, cetera tolle tibi. Qui 22
respondit ei : Levo manum meam ad Do-
minum Deum excelsum possessorem cæli
et terræ, quod a filo subtegminis usque 23
ad corrigiam caligæ, non accipiam ex
omnibus quæ tua sunt, ne dicas : Ego 24
ditavi Abram; exceptis his, quæ come- 24
derunt juvenes, et partibus virorum, qui
venerunt mecum, Aner, Eschol, et Mam-
bre; isti accipient partes suas.

VITÆ ABRAHAMÆ STADIUM SECUNDUM.

1. CAP. XV, 1-21 : FŒDUS DOMINI CUM
ABRAM. — *Promittuntur Abramo so-
boles [XV, 1-6], terræque Chanaan sub
posteris dandæ postquam in terra aliena
servierint [7-17]; fœdus Domini cum
Abram [18-21].*

15 His itaque transactis, factus est sermo
Domini ad Abram per visionem, dicens :
Noli timere, Abram, ego protector tuus
2 sum, et merces tua magna nimis. Dixit-
que Abram : Domine Deus, quid dabis
mihi? ego vadam absque liberis, et filius
procuratoris domus meæ iste Damascus
3 Eliezer. Addiditque Abram : Mihi autem
non dedisti semen; et ecce vernaculus
4 meus, heres meus erit. Statimque sermo
Domini factus est ad eum, dicens : Non
erit hicheres tuus, sed qui egredietur de
5 utero tuo, ipsum habebis heredem. Edu-
xitque eum foras, et ait illi : Suscipe cælum,
et numera stellas, si potes. Et dixit ei :

Sic erit semen tuum. Credidit Abram 6
Deo, et reputatum est illi ad justitiam.

Dixitque ad eum : Ego Dominus qui 7
eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi
terram istam, et possideres eam. At ille 8
ait : Domine Deus, unde scire possum,
quod possessurus sim eam? Et respondens 9
Dominus : Sume, inquit, mihi vaccam
triennem, et capram trimam, et arietem
annorum trium, turturem quoque et co-
lumbam. Qui tollens universa hæc, divi- 10
sit ea per medium, et utrasque partes
contra se altrinsecus posuit; aves autem
non divisit. Descenderuntque volucres 11
super cadavera, et abigebat eas Abram.

Cumque sol occumberet, sopor irruiit 12
super Abram, et horror magnus et tene-
brosus invasit eum. Dictumque est ad 13
eum : Scito prænosces quod peregrinum
futurum sit semen tuum in terra non sua,
et subjicient eos servituti, et affligent qua- 14
dringentis annis. Verumtamen gentem,

10) Fugerunt ad montem, Gen. 19, 17, 30. —
12) Gen. 12, 5; 13, 10-12. — 13) In convalle Mam-
bre, Gen. 13, 18. — 14) Lot, fratrem suum, Gen.
13, 8. Dan, Deut. 34, 1; Jud. 18, 19. — 17) Val-
lis Regis, II Reg. 18, 18. — 18) Melchisedech,
Hebr. 7, 1 sq. Sacerdos, Ps. 109, 4; Hebr. 5,
6, 10; 7, 1, 11, 17. — 19) Hebr. 7, 6, 7. — 20) De-
cimas, Gen. 28, 22; Hebr. 7, 4. — 21) II Cor. 12,
14. — 22) Ex. 6, 8; Num. 14, 30; Deut. 32, 40;
Dan. 12, 7; Apoc. 15, 6.

15. — 1) Noli timere, Gen. 26, 24; Luc. 1, 13, 30.

— 4) Gen. 17, 16. — 5) Sic erit semen tuum, Gen.
22, 17; 26, 4; Ex. 32, 13, etc.; Eccli. 44, 20; Rom.
4, 18. — 6) Ps. 105, 21; I Mach. 3, 52; Rom. 4, 3,
9, 22; Gal. 3, 6; Jac. 2, 23. — 7) Eduxi te, Gen.
11, 21; II Esdr. 9, 7, 8. Ut darem tibi terram,
Ps. 104, 42-44. — 10) Lev. 1, 17; Jer. 34, 18, 19. —
12) Gen. 2, 21; Job. 4, 13, 14. — 13) Peregrinum
futurum, Act. 7, 6. Subjicient eos servituti,
Ex. 1, 11, 12; 3, 7. Quadringentis annis, Ex.
12, 40, 41; Judith. 5, 9; Act. 7, 6; Gal. 3, 17. —
14) Ex. 3, 21, 22; 6, 6; 12, 36; Ps. 104, 37. —

cui servituri sunt, ego judicabo; et post hæc egredientur cum magna substantia.

- 15 Tu autem ibis ad patres tuos in pace,
16 sepultus in senectute bona. Generatione autem quarta revertentur huc; necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus. Cum ergo occubisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit clibanus fumans, et lampas ignis transiens inter divisiones illas.

- 18 In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens : Semini tuo dabo terram hanc a fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphraten, Cinaeos, et Cenezæos, Cedmonæos, et Hethæos, et Pherezæos, Raphaim quoque, et Amorrhæos, et Chanaanæos, et Gergesæos, et Jebusæos.

2. CAP. XVI, 1-16 : ISMAEL NASCITUR.

— *Suadente Sarai, ingreditur Abram ad Agar ancillam [XVI, 1-3], quæ concipit dominæque insultat et ab illa affligitur [4-6a]. Fugit Agar, cui occurrit Angelus Domini eique de Ismaele prophetat [6b-14]. Ismael nascitur [15, 16].*

- 16 Igitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos; sed habens ancillam ægyptiam nomine Agar, dixit marito suo : Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem; ingredi ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Cumque ille acquiesceret deprecanti, tulit Agar ægyptiam ancillam suam, post annos decem quam habitare cœperant in terra Chanaan, et dedit eam viro suo uxorem.

Qui ingressus est ad eam. At illa concepisce se videns, despexit dominam suam. Dixitque Sarai ad Abram : Inique agis contra me; ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod conceperit, despectui me habet. Judicet Dominus inter me et te. Cui respondens Abram : Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.

Cumque invenisset eam angelus Domini juxta fontem aquæ in solitudine, qui est in via Sur in deserto. dixit ad illam : Agar ancilla Sarai, unde venis? et quo vadis? Quæ respondit : A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Dixitque ei angelus Domini : Revertere ad dominam tuam, et humiliare sub manu illius. Et rursum : Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, et non numerabitur præ multitudine. Ac deinceps : Ecce, ait : concepisti, et paries filium; vocabisque nomen ejus Ismael, eo quod audierit Dominus afflictionem tuam. Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum; et e regione universorum fratrum suorum figet tabernacula. Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam : Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim : Profecto hic vidi posteriora videntis me. Propterea appellavit puteum illum, Puteum viventis et videntis me. Ipse est inter Cades et Barad.

Peperitque Agar Abræ filium, qui vocavit nomen ejus Ismael. Octoginta et sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaelem.

VITÆ ABRAHAMÆ STADIUM TERTIUM.

1. CAP. XVII, 1-27 : ITERATUR FŒDUS DEI CUM ABRAHAM. — *Fiet Abram pater multarum gentium, unde nomen ejus in Abraham mutatur, possidebitque terram Chanaan [XVII, 1-8]; circumcisio fit signum fœderis [9-14]. Nuntiatur natiuitas Isaac [15-21]. Omnes masculi domus Abraham circumciduntur [22-27].*

Postquam vero nonaginta et novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus, dixitque ad eum : Ego Deus omnipotens; ambula coram me, et estō perfectus. Ponamque fœdus meum inter me et te, et multiplicabo te vehementer nimis. Cecidit Abram pronus in faciem. Dixitque ei Deus : Ego sum, et pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium.

15) Gen. 25, 8; Eccli. 44, 14. — 16) Generatione autem quarta, Gen. 46, 4; Ex. 13, 18. Iniquitates Amorrhæorum, III Reg. 21, 26; Am. 2, 9. — 17) Jer. 34, 18, 19. — 18) Semini tuo, Gen. 12, 7; 13, 25; 26, 4; Num. 34, 2; Deut. 34, 4; Jos. 21, 41; II Par. 9, 16; Ps. 104, 11. Euphraten, Ex. 23, 21; Deut. 1, 7; Jos. 1, 4. — 19) Gen. 10, 15-18. — 20) Raphaim, Gen. 14, 5.

16. — 1) Sarai, Gen. 15, 2, 3. Agar, Gen. 21, 9; Gal. 4, 24. — 2) Ex illa suscipiam filios, Gen. 30, 3, 9. — 3) Post annos decem quam etc., Gen. 12, 5. — 4) Despexit dominam suam, Prov. 30, 23. — 5) Judicet Dominus inter me et te, Gen. 31, 53; I Reg. 24, 13, 16; Judith. 7, 13. — 7) Sur,

Gen. 20, 1; 25, 18; Ex. 15, 22. — 9) Humiliare, Tit. 2, 9; I Petr. 2, 18. — 10) Gen. 17, 20; 21, 13, 18; 25, 12-18. — 11) Ecce concepisti etc., Matth. 1, 21; Luc. 1, 13, 31. — 12) E regione etc., Gen. 21, 20; 25, 18. — 13) Profecto vidi etc., Ex. 33, 20. — 14) Puteum etc., Gen. 24, 62; 25, 11. Cades, Gen. 14, 7; 20, 1; Num. 13, 26. — 15) Octoginta et sex annorum, Gen. 12, 4.

17. — 1) Ego Deus omnipotens, Gen. 28, 3; 35, 11; 48, 3; Ex. 6, 3. Ambula coram me, Gen. 24, 40; 48, 15; Ps. 118, 1. Perfectus, Gen. 6, 9; Deut. 18, 15; Matth. 5, 48. — 2) Multiplicabo etc., Gen. 12, 2; 13, 16; 22, 17. — 4) Erisque pater etc., Eccli. 44, 20-23; Rom. 4, 11, 12, 16, 17. —

- 5 Nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham; quia patrem
6 multarum gentium constitui te. Faciamque te crescere vehementissime, et ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.
7 Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno, ut sim Deus tuus, et seminis tui post te. Daboque tibi et semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum.
9 Dixit iterum Deus ad Abraham: Et tu ergo custodies pactum meum, et semen tuum post te in generationibus suis. Hoc est pactum meum quod observabis inter me et vos, et semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum; et circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me et vos.
12 Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris; tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, et quicumque non fuerit de stirpe vestra. Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum. Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo; quia pactum meum irritum fecit.
15 Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, et ex illa dabo tibi filium cui benedicurus sum, eritque in nationes, et reges populorum orientur ex eo.
17 Cecidit Abraham in faciem suam, et risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nasceretur filius? et Sara nonagenaria pariet?
18 Dixitque ad Deum: Utinam Ismael vivat coram te! Et ait Deus ad Abraham: Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, et constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, et semini ejus post eum. Super Ismael quoque exaudivi te; ecce, benedicam ei, et augeo et multiplicabo eum valde; duodecim duces generabit, et faciam illum in gentem magnam.
21 Pactum vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.
22 Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab Abraham.

Tulit autem Abraham Ismael filium suum, et omnes vernaculos domus suæ, universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ; et circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus. Abraham nonaginta et novem erat annorum quando circumcidit carnem præputii sui. Et Ismael filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ. Eadem die circumciscus est Abraham et Ismael filius ejus. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quam emptitii et alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

2. CAP. XVIII, 1-15: ABRAHAM VISITATUR A DOMINO. — *Apparet Abraham Dominus cum duobus angelis* [XVIII, 1-8] denuoque nuntiat Saram filium parituram [9-15].

Apparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum; quos cum vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, et adoravit in terram. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum; sed afferam paucillum aquæ, et lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore; ponamque buccellam panis, et confortate cor vestrum, postea transibitis; idcirco enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es.

Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similæ commisce, et fac subcinericios panes. Ipse vero ad armentum cucurrit, et tulit inde vitulum tenerrimum et optimum, deditque puero, qui festinavit et coxit illum. Tulit quoque butyrum et lac, et vitulum quem coxerat, et posuit coram eis; ipse vero stabat juxta eos sub arbore.

Cumque comedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? Ille respondit: Ecce in tabernaculo est. Cui dixit: Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, et habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi. Erant autem ambo senes, prove-

5) Abraham, II Esdr. 9, 7. — 7) Et statuam pactum etc., Gal. 3, 16, 17. Ut sim Deus tuus etc., Gen. 26, 24; 28, 13; Hebr. 11, 16. — 8) Daboque tibi etc., Gen. 12, 7; 13, 15; Ps. 104, 11. Terram peregrinationis tuæ, Gen. 23, 4; 35, 27; Hebr. 11, 9-16. Eroque Deus eorum, Ex. 6, 7; Lev. 26, 12; Deut. 14, 2. — 9) Act. 7, 8. — 10) Eccl. 44, 21. — 12) Lev. 12, 3; Luc. 1, 39; 2, 21; Act. 7, 8; Rom. 4, 11; Philipp. 3, 5. — 13) Ex. 12, 44. — 16) Gen. 18, 10. — 17) Et risit, Gen. 18, 12; 21, 6; Rom. 4, 19. — 19) Sara uxor tua pariet etc., Gen. 18, 10; 21, 2; Gal. 4, 23, 28.

Isaac, Gen. 21, 3. — 20) Gen. 16, 10; 21, 13, 18; 25, 12-16. — 21) Gen. 21, 2; 26, 2-5; Rom. 9, 7. — 22) Gen. 35, 13; Jud. 13, 20.

18. — 1) In convalle Mambre, Gen. 13, 18; 14, 13; 19, 1; Hebr. 13, 2. — 4) Gen. 19, 2; 24, 32; 43, 24; Luc. 7, 44; Jo. 13, 14; I Tim. 5, 10. — 5) Confortate cor vestrum, Matth. 19, 5; Ps. 103, 15. — 6) Tria sata etc., Jud. 13, 33; Luc. 23, 21. — 9) Comedissent, Tob. 12, 19. In tabernaculo, Gen. 24, 67. — 10) Tempore isto, IV Reg. 4, 16. Habebit filium Sara, Gen. 17, 19, 21; 21, 1, 2; Rom. 9, 9. — 11) Gen. 17, 17; Rom. 4, 19; Hebr.

ctæque ætatis, et desierant Saræ fieri
 12 muliebria. Quæ risit occulte, dicens :
 13 Postquam consensui, et dominus meus
 vetulus est, voluptati operam dabo? Dixit
 autem Dominus ad Abraham : Quare risit
 Sara, dicens : Num vere paritura sum
 14 anus? Numquid Deo quidquam est diffi-
 cile? Juxta conductum revertar ad te hoc
 eodem tempore, vita comite, et habebit
 15 Sara filium. Negavit Sara, dicens : Non
 risi, timore perterrita. Dominus autem :
 Non est, inquit, ita; sed risisti.

3. CAP. XVIII, 16-33 : IN VIA AD SODO-
 MAM. — *Certiores facit Dominus*
Abraham de eversione Sodomorum
 [XVIII, 16-21]. *Abraham iterum atque*
iterum pro civitate deprecatur : Si in-
venti fuerint decem justi in ea! ...
 [22-32]. *Recedit Dominus* [33].

16 Cum ergo surrexissent inde viri, direxe-
 runt oculos contra Sodomam; et Abraham
 simul gradiebatur, deducens eos.

17 Dixitque Dominus : Num celare potero
 18 Abraham quæ gesturus sum, cum futu-
 rus sit in gentem magnam ac robustissi-
 mam, et benedicendæ sint in illo omnes
 19 nationes terræ? Scio enim quod præcep-
 turus sit filiis suis, et domui suæ post se,
 ut custodiant viam Domini, et faciant
 . iudicium et justitiam; ut adducat Dominus
 propter Abraham omnia quæ locutus est
 20 ad eum. Dixit itaque Dominus : Clamor
 Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus
 est, et peccatum eorum aggravatum est
 21 nimis. Descendam et videbo, utrum cla-
 morem qui venit ad me, opere compleve-
 rint, an non est ita, ut sciam.

22 Converteruntque se inde, et abierunt
 Sodomam; Abraham vero adhuc stabat
 23 coram Domino. Et appropinquans ait :
 24 Numquid perdes justum cum impio? Si
 fuerint quinquaginta justi in civitate,
 peribunt simul? et non parces loco illi
 propter quinquaginta justos, si fuerint in
 25 eo? Absit a te, ut rem hanc facias, et
 occidas justum cum impio, fiatque justus
 sicut impius, non est hoc tuum; qui judi-
 cas omnem terram, nequaquam facies
 26 iudicium hoc. Dixitque Dominus ad eum :
 Si invenero Sodomis quinquaginta justos

in medio civitatis, dimittam omni loco
 propter eos.

Respondensque Abraham, ait : Quia 27
 semel coepi, loquar ad Dominum meum,
 cum sim pulvis et cinis. Quid si minus 28
 quinquaginta justis, quinque fuerint? de-
 lebis, propter quadraginta quinque, uni-
 versam urbem? Et ait : Non delebo, si
 invenero ibi quadraginta quinque.

Rursumque locutus est ad eum : Sin 29
 autem quadraginta ibi inventi fuerint,
 quid facies? Ait : Non percutiam propter
 quadraginta.

Ne, quæso, inquit, indigneris, Domine, 30
 si loquar. Quid si ibi inventi fuerint tri-
 ginta? Respondit : Non faciam, si invene-
 ro ibi triginta.

Quia semel, ait, coepi, loquar ad Domi- 31
 num meum. Quid si ibi inventi fuerint
 viginti? Ait : Non interficiam propter
 viginti.

Obsecro, inquit, ne irascaris, Domine, 32
 si loquar adhuc semel. Quid si inventi
 fuerint ibi decem? Et dixit : Non delebo
 propter decem.

Abiitque Dominus, postquam cessavit 33
 loqui ad Abraham; et ille reversus est in
 locum suum.

4. CAP. XIX, 1-29 : EVERSIO SODOMÆ.

— *Duo angeli veniunt Sodomam, man-*
nent apud Lot [XIX, 1-3], *qui ab incolis*
petitur ut illos pravitate eorum tradat
[4-9], quos angeli cecitate percutiunt
[10, 11] Lot cum suis, extra civitatem
educitur ab angelis [12-16], *qui ei per-*
mittunt ire usque ad Segor [17-22].
Pænæ Sodomis illatæ [23-25].

Veneruntque duo angeli Sodomam ve- 19
 spere, et sedente Lot in foribus civitatis.
 Qui cum vidisset eos, surrexit, et ivit
 obviam eis; adoravitque pronus in terram,
 et dixit : Obsecro, domini, declinate in 2
 domum pueri vestri, et manete ibi; lavate
 pedes vestros, et mane proficiscentini in
 viam vestram. Qui dixerunt : Minime, sed
 in platea manebimus. Compulit illos 3
 oppido ut diverterent ad eum; ingressisque
 domum illius fecit convivium, et coxit
 azyma; et comederunt.

11, 11-12. — 12) *Risit*, Gen. 17, 17. *Postquam*
consensui etc., Luc. 1, 18. *Dominus meus*, 1 Petr.
 3, 6. — 14) *Numquid Deo etc.*, Job. 42, 2; Jer.
 32, 17; Zach. 8, 6; Matth. 19, 26; Luc. 1, 37. —
 17) *Ps. 24, 14*; Am. 3, 7; Jo. 15, 15. — 18) *Et be-*
nedicenda etc., Gen. 12, 3; 22, 18; 26, 4; Act.
 3, 25; Gal. 3, 8. — 19) Deut. 6, 7; 32, 46. —
 20) Gen. 4, 10; Job. 13; Is. 3, 9; Jac. 5, 4. —
 21) *Descendam*, Gen. 11, 5, 7; Ex. 3, 2; Ps. 17, 10.
 Ut sciam, Jos. 22, 22. — 22) *Converterunt-*

que se, Gen. 19, 1. *Adhuc stabat coram Do-*
mino, Jer. 18, 20. — 23) Gen. 20, 4; Num. 16, 22;
 11 Reg. 24, 17. — 25) *Qui judicas etc.*, Dent.
 32, 4; Job. 8, 3; 34, 10-12; Ps. 93, 2; Rom. 3,
 5, 6. — 26) Jer. 5, 1. — 27) *Quia semel coepi*, Luc.
 18, 1. *Pulvis et cinis*, Job. 30, 19; Eccli. 20, 9. —
 30) Jud. 6, 39.

19. — 1) Gen. 18, 22. — 2) *Declinate etc.*, Jud.
 4, 18; Hebr. 13, 2. *Lavate etc.*, Gen. 18, 4.

4 Prius autem quam irent cubitum, viri
civitatis vallaverunt domum a puero usque
5 ad senem, omnis populus simul. Vocave-
runtque Lot, et dixerunt ei : Ubi sunt
viri qui introierunt ad te nocte? educ illos
6 huc, ut cognoscamus eos. Egressus ad
eos Lot, post tergum occludens ostium,
7 ait : Nolite, quæso, fratres mei, nolite
8 malum hoc facere. Habeo duas filias,
quæ necdum cognoverunt virum; educam
eas ad vos, et abutimini eis sicut vobis
placuerit, dummodo viris istis nihil mali
faciatis, quia ingressi sunt sub umbra cul-
9 minis mei. At illi dixerunt : Recede
illuc. Et rursus : Ingressus es, inquit,
ut advena; numquid ut iudices? te ergo
ipsum magis quam hos affligemus. Vim-
que faciebant Lot vehementissime; jamque
10 prope erat ut effringerent fores. Et ecce
miserunt manum viri, et introduxerunt ad
11 se Lot, clauseruntque ostium, et eos, qui
foris erant, percusserunt cæcitate, a mini-
mo usque ad maximum, ita ut ostium
invenire non possent.
12 Dixerunt autem ad Lot : Habes hic
quempiam tuorum, generum, aut filios,
aut filias? omnes, qui tui sunt, educ de
13 urbe hac; delebimus enim locum istum,
eo quod increverit clamor eorum coram
Domino, qui misit nos ut perdamus illos.
14 Egressus itaque Lot, locutus est ad gene-
ros suos, qui accepturi erant filias ejus, et
dixit : Surgite, egredimini de loco isto,
quia delebit Dominus civitatem hanc. Et
visus est eis quasi ludens loqui.
15 Cumque esset mane, cogeabant eum
angeli, dicentes : Surge, tolle uxorem
tuam, et duas filias quas habes, ne et tu
16 pariter pereas in scelere civitatis. Dissi-
mulante illo, apprehenderunt manum ejus,
et manum uxoris, ac duarum filiarum ejus,
eo quod parceret Dominus illi.
17 Eduxeruntque eum, et posuerunt extra
civitatem; ibique locuti sunt ad eum, di-
centes : Salva animam tuam; noli respi-
cere post tergum, nec stes in omni circa
regione; sed in monte salvum te fac, ne et
18 tu simul pereas. Dixitque Lot ad eos :
19 Quæso, Domine mi, quia invenit servus
tuus gratiam coram te, et magnificasti
misericordiam tuam quam fecisti mecum,

ut salvares animam meam, nec possum in
monte salvari, ne forte apprehendat me
malum, et moriar : est civitas hæc juxta, 20
ad quam possum fugere, parva, et salva-
bor in ea; numquid non modica est, et
vivet anima mea? Dixitque ad eum : 21
Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut
non subvertam urbem pro qua locutus es.
Festina et salvare ibi, quia non potero 22
facere quidquam donec ingrediaris illuc.
Idcirco vocatum est nomen urbis illius
Segor.

Sol egressus est super terram, et Lot 23
ingressus est Segor. Igitur Dominus 24
pluit super Sodomam et Gomorrhæ sul-
phur et ignem a Domino de cælo, et sub- 25
vertit civitates has, et omnem circa regio-
nem, universos habitatores urbium, et
cuncta terræ viventia. Respiciensque 26
uxor ejus post se, versa est in statuum
salis.

Abraham autem consurgens mane, ubi 27
steterat prius cum Domino, intuitus est 28
Sodomam et Gomorrhæ, et universam
terram regionis illius; viditque ascenden-
tem favillam de terra quasi fornacis
fumum.

Cum enim subverteret Deus civitates 29
regionis illius, recordatus Abraham, libera-
vit Lot de subversione urbium in quibus
habitaverat.

5. CAP. XIX, 30-38 : LOT IN MONTE;
ORIGO MOABITARUM ET AMMONITA-
RUM. — *Lot in monte* [XIX, 30].
Origo amborum populorum [31-38].

Ascenditque Lot de Segor, et mansit in 30
monte, duæ quoque filiae ejus cum eo
(timuerat enim manere in Segor), et man-
sit in spelunca ipse, et duæ filiae ejus cum
eo. Dixitque major ad minorem : Pater 31
noster senex est, et nullus virorum reman-
sit in terra qui possit ingredi ad nos
juxta morem universæ terræ. Veni, ine- 32
briemus eum vino, dormiamusque cum eo,
ut servare possimus ex patre nostro
semen. Dederunt itaque patri suo bibere 33
vinum nocte illa. Et ingressa est major,
dormivitque cum patre; at ille non sensit,
nec quando accubuit filia, nec quando

— 5) Vocaveruntque Lot, Gen. 13, 13; Is. 4, 9.
Educ eos etc., Jud. 19, 23 sq.; Rom. 1, 24, 27;
Judæ 7. — 7) Lev. 18, 22; 20, 13; Jud. 19, 24. —
9) Ut advena, Gen. 13, 12. Te ergo ipsum etc.,
II Petr. 2, 7, 8. — 11) Sap. 19, 16. — 12) Educ
de urbe hac, II Petr. 2, 7, 9; Apoc. 18, 4, 5. —
13) Clamor eorum, Gen. 18, 20. — 14) Egredi-
mini, Num. 16, 21, 26, 45; Jer. 51, 6; Apoc. 18, 4.
Et visus est etc., Luc. 17, 28. — 17) Eduxe-
runt, Ps. 33, 2; Sap. 10, 6. In monte salvum

te fac, Matth. 24, 16-18. — 19) Magnificasti
misericordiam, Luc. 1, 58. — 22) Quia non
potero, Ex. 32, 10; Deut. 9, 14. Vocatum
est etc., Gen. 14, 2. — 24) Deut. 20, 23; Ps. 10,
7; Is. 13, 9; Jer. 20, 16; 50, 40; Ez. 16, 49;
Os. 11, 8; Am. 4, 11; So. 2, 9; Luc. 17, 20;
II Petr. 2, 6; Judæ 7. — 25) Ps. 106, 34. — 26)
Sap. 10, 7; Luc. 17, 32. — 27) Ubi steterat
prius, Gen. 18, 3, 22. — 32) Lev. 18, 7. —

34 surrexit. Altera quoque die dixit major
ad minorem : Ecce dormivi heri cum patre
meo, demus ei bibere vinum etiam hac
35 nocte, et dormies cum eo, ut salvemus
semen de patre nostro. Dederunt etiam
et illa nocte patri suo bibere vinum, in-
gressaque minor filia, dormivit cum eo, et
36 ne tunc quidem sensit quando concubuerit,
vel quando illa surrexerit. Conceperunt
37 ergo duæ filiæ Lot de patre suo. Pepe-
ritque major filium, et vocavit nomen ejus
Moab; ipse est pater Moabitarum usque in
38 præsentem diem. Minor quoque peperit
filium, et vocavit nomen ejus Ammon, id
est, filius populi mei; ipse est pater Am-
monitarum usque hodie.

6. CAP. XX, 1-13 : ABRAHAM ET SARA
IN GERARIS. — *Sara, quam Abraham
dicit sororem suam, ab Abimelech tol-
litur [XX, 1, 2], qui, a Deo plagis mo-
nitus [3-7], illam Abraham restituit
[8-13]. Abimelech munera præbet pa-
triarchæ [14-16]; Deus gratiam illi
concedit [17-18].*

20 Profectus inde Abraham in terram
australem, habitavit inter Cades et Sur,
2 et peregrinatus est in Geraris. Dixitque
de Sara uxore sua : Soror mea est.

Misit ergo Abimelech rex Geraræ, et tulit
3 eam. Venit autem Deus ad Abimelech per
somnia nocte, et ait illi : En morieris
propter mulierem quam tulisti; habet enim
4 virum. Abimelech vero non tetigerat
eam, et ait : Domine, num gentem igno-
5 rantem et justam interficies? Nonne ipse
dixit mihi : Soror mea est; et ipsa ait :
Frater meus est? In simplicitate cordis
mei, et munditia manuum mearum, feci
6 hoc. Dixitque ad eum Deus : Et ego scio
quod simplici corde feceris; et ideo custo-
divi te ne peccares in me, et non dimisi ut
7 tangeres eam. Nunc ergo redde viro suo
uxorem, quia propheta est; et orabit pro
te, et vives; si autem nolueris reddere,
scito quod morte morieris tu, et omnia
quæ tua sunt.

8 Statimque de nocte consurgens Abime-
lech, vocavit omnes servos suos, et locutus
est universa verba hæc in auribus eorum,

timueruntque omnes viri valde. Vocavit 9
autem Abimelech etiam Abraham, et dixit
ei : Quid fecisti nobis? quid peccavimus
in te, quia induxisti super me et super
regnum meum peccatum grande? quæ non
debuisti facere, fecisti nobis. Rursumque 10
expostulans, ait : Quid vidisti, ut hoc fa-
ceres? Respondit Abraham : Cogitavi 11
mecum, dicens : Forsitan non est timor
Dei in loco isto; et interficient me propter
uxorem meam; alias autem et vere soror 12
mea est, filia patris mei, et non filia ma-
tris meæ, et duxi eam in uxorem. Post- 13
quam autem eduxit me Deus de domo
patris mei, dixi ad eam : Hanc misericor-
diam facies mecum : in omni loco, ad quem
ingrediemur, dices quod frater tuus sim.

Tulit igitur Abimelech oves et boves, et 14
servos et ancillas, et dedit Abraham; red-
diditque illi Saram uxorem suam, et ait : 15
Terra coram vobis est, ubicumque tibi
placuerit, habita. Saræ autem dixit : 16
Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc
erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui
tecum sunt, et quocumque perrexeris; me-
mentoque te deprehensam.

Orante autem Abraham, sanavit Deus 17
Abimelech et uxorem, ancillasque ejus, et
pepererunt; concluserat enim Dominus 18
omnem vulvam domus Abimelech propter
Saram uxorem Abrahamæ.

7. CAP. XXI, 1-21 : ISAAC NASCITUR. —
*Nascitur Isaac, circumciditur et abla-
clatur [XXI, 1-8]. Petente Sara, Ismael
cum matre Agar ejicitur [9-14] qui,
Angelo Dei confortante, in deserto Pha-
ran demorantur [15-21].*

Visitavit autem Dominus Saram sicut 21
promiserat, et implevit quæ locutus est.
Concepitque et peperit filium in senectute 2
sua, tempore quo prædixerat ei Deus.
Vocavitque Abraham nomen filii sui,
quem genuit ei Sara, Isaac; et circumci- 4
dit eum octavo die, sicut præceperat ei
Deus, cum centum esset annorum; hac 5
quippe ætate patris, natus est Isaac. Di- 6
xitque Sara : Risum fecit mihi Deus; qui-
cumque audierit, corridebit mihi. Rur- 7
sumque ait :

37) Deut. 2, 9. — 38) Deut. 2, 19.

20. — 1) Cades, Gen. 16, 14. Peregrinatus
est, Gen. 12, 10; 26, 3. Geraris, Gen. 26, 6. —
2) Soror mea est, Gen. 12, 13-20; 26, 7-11. —
3) Venit autem etc., Ps. 104, 14. Per som-
nium, Job. 33, 15, 16; Matth. 1, 20; 2, 12. —
4) Num gentem etc., Gen. 18, 23. — 5) Ne pec-
cares in me, Gen. 39, 9; Ps. 50, 6. — 6) Quia pro-
pheta est, Ps. 104, 15. Orabit pro te, I Reg.
7, 5; Job. 42, 8; Jac. 5, 16. — 7) Quia induxisti
etc., Ex. 32, 21; Jos. 7, 25. — 8) Non est timor
etc., Ps. 35, 1; Prov. 16, 6. Interficient me,

Gen. 12, 12; 26, 7. — 12) Gen. 11, 29. — 13) Gen.
12, 1, 13. — 14) Gen. 12, 16; 21, 23. — 15) Gen.
13, 9; 34, 10. — 16) Velamen oculorum etc., Gen.
24, 25; 32, 20. — 17) Job. 42, 9, 10; Jac. 5, 16. —
18) Gen. 12, 17.

21. — 1) Visitavit, I Reg. 2, 21. Sicut pro-
miserat, Gen. 17, 19; 18, 10, 14. — 2) Con-
cepit, Gal. 4, 22, 23; Hebr. 11, 11. Tempore
quo prædixerat, Gen. 17, 21. — 3) Gen. 17
19. — 4) Gen. 17, 10-12; Act. 7, 8. — 5) Gen.
17, 1, 17. — 6) Gen. 18, 12. — 7) Gal. 4, 27. —

Quis auditurum crederet Abraham,
quod Sara lactaret filium,
quem peperit ei jam seni?

8 Crevit igitur puer, et ablactatus est; fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.

9 Cumque vidisset Sara filium Agar ægyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham : Ejice ancillam hanc, et filium ejus; non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Dure accepit Deus : Non tibi videatur asperum super puero, et super ancilla tua; omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus; quia in Isaac vocabitur tibi semen. Sed et filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.

14 Surrexit itaque Abraham mane, et tollens panem et utrem aquæ, imposuit scapulæ ejus, tradiditque puerum, et dimisit eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersabee. Cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum subter unam arborum, quæ ibi erant, et abiit, seditque e regione procul quantum potest arcus jacere; dixit enim : Non videbo morientem puerum; et sedens contra, levavit vocem puerum, et flevit. Exaudivit autem Deus vocem pueri, vocavitque angelus Dei Agar de cælo, dicens : Quid agis, Agar? noli timere; exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est. Surge, tolle puerum, et tene manum illius; quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos ejus Deus; quæ videns puteum aquæ, abiit, et implevit utrem, deditque puero bibere. Et fuit cum eo; qui crevit, et moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius. Habitavitque in deserto Pharan, et accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.

8. CAP. XXI, 22-34 : FŒDUS ABRAHAM CUM ABIMELECH.

Eodem tempore dixit Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus, at Abraham : Deus tecum est in universis quæ agis. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, et posteris meis, stirpique meæ; sed juxta misericordiam, quam feci tibi, facies mihi, et terræ in qua versatus es advena. Dixitque Abraham : Ego juro. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus. Responditque Abimelech : Nescivi quis fecerit hanc rem; sed et tu non indicasti mihi, et ego non audiui præter hodie. Tulit itaque Abraham oves et boves, et dedit Abimelech, percusseruntque ambo fœdus. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum. Cui dixit Abimelech : Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum? At ille : Septem, inquit, agnas accipiemus de manu mea, ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum. Idcirco vocatus est locus ille Bersabee; quia ibi uterque juravit. Et iniierunt fœdus pro puteo juramenti.

Surrexit autem Abimelech, et Phicol princeps exercitus ejus, reversique sunt in terram Palæstinorum; Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, et invocavit ibi nomen Domini Dei æterni. Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

VITÆ ABRAHAMÆ STADIUM QUARTUM.

1. CAP. XXII, 1-19 : SACRIFICIUM ISAAC. — Abraham, a Domino jussus filium suum immolare [XXII, 1, 2], festinat obedire [3-8], sacrificiumque parat [9, 10]; substituitque aries [11-14]. Iterantur promissa [15-19].

22 Quæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, et dixit ad eum : Abraham! Abraham! At ille respondit : Adsum. Ait illi : Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in

holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, et Isaac filium suum; cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.

Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul, dixitque ad pueros suos : Expectate hic cum asino; ego et puer illuc usque propterantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

9) Gal. 4, 29. — 10) Ejice, Gal. 4, 30. Non enim erit heres etc., Jud. 11, 2. — 12) In Isaac etc., Rom. 9, 7, 8; Hebr. 11, 18. — 13) Quia semen tuum est, Gen. 16, 10; 17, 20. — 20) Gen. 16, 12, — 22) Abimelech, Gen. 20, 2; 26, 1, 26. Deus tecum est etc., Gen. 26, 28. — 23) Jura ergo per Deum, I Reg. 24, 22. — 25) Vi abstulerant etc.,

Gen. 26, 15, 18, 20-22. — 28) Gen. 20, 14, 15; 26, 31. — 30) Gen. 31, 48-52. — 31) Gen. 26, 33. — 33) Invocavit, Gen. 4, 26; 12, 8. Dei æterni, Ps. 89, 2; Is. 40, 28; Rom. 16, 26.

22. — 1) Tentavit, Deut. 13, 3; Judith, 8, 19, 22; Eccli. 44, 21; I Mach. 2, 52; I Cor. 10, 13; Hebr. 11, 17; Jac. 1, 12, 13; I Petr. 1, 6, 7. —

- 6 Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum; ipse vero portabat in manibus ignem et gladium.
- 7 Cumque duo pergerent simul, dixit Isaac patri suo : Pater mi. At ille respondit : Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis et ligna;
- 8 ubi est victima holocausti? Dixit autem Abraham : Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter;
- 9 Et venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, et desuper ligna composuit; cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. Extenditque manum, et arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Et ecce angelus Domini de cælo clamavit, dicens : Abraham! Abraham! Qui respondit : Adsum. Dixitque ei : Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam; nunc cognovi quod times Deum, et non peperisti unigenito filio tuo propter me. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur : In monte Dominus videbit.
- 15 Vocavit autem angelus Domini Abraham secundo de cælo, dicens : Per memetipsum juravi, dicit Dominus : quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, et velut arenam quæ est in littore maris; possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.
- 19 Reversusque est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, et habitavit ibi.

2. CAP. XXII, 20-24 : POSTERI NACHOR.

- 20 His ita gestis, nuntiatum est Abrahæ quod Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo : Hus primogenitum, et Buz fratrem ejus, et Camuel patrem Syrorum, et Cased, et Azau, Pheldas quoque et Jedlaph, ac Bathuel, de quo nata est Rebecca; octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ. Concubina vero illius,

nomine Roma, peperit Tabee, et Gaham, et Tahas, et Maacha.

3. CAP. XXIII, 1-20 : MORITUR SARA SEPELITURQUE IN HEBRON. — *Mors Saræ [XXIII, 1, 2]. Emitus ager Ephron Hethæi [3-18], in quo Sara sepelitur [19-21].*

Vixit autem Sara centum viginti septem annis. Et mortua est in civitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan; venitque Abraham ut plangeret, et flieret eam.

Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens : Advensum sum et peregrinus apud vos; date mihi jus sepulcri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum. Responderunt filii Heth, dicentes : Audi nos, domine, princeps Dei es apud nos; in electis sepulcris nostris sepeli mortuum tuum; nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum. Surrexit Abraham, et adoravit populum terræ, filios videlicet Heth, dixitque ad eos : Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, et intercedite pro me apud Ephron filium Seor, ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui; pecunia digna tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulcri. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens : Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor. Agrum trade tibi, et speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei; sepeli mortuum tuum. Adoravit Abraham coram populo terræ. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe : Quæso, ut audias me. Dabo pecuniam pro agro; suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in eo. Responditque Ephron : Domine mi, audi me : terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet; istud est pretium inter me et te; sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum. Quod cum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ.

6) Joan. 19, 17. — 8) *Deus providebit* etc., Joan. 1, 29, 36; I Petr. 1, 19; Apoc. 5, 12. — 9) *Posuit eum*, Hebr. 11, 17; Jac. 2, 21. — 10) *Nunc cognovi* etc., Gen. 26, 5. — 16) Ps. 104, 9; Eccli. 44, 22; I Mach. 2, 52; Luc. 1, 73; Hebr. 6, 13, 14. — 17) *Sicut stellas cæli et velut arenam* etc., Gen. 13, 16; 15, 5; Jer. 33, 22; Hebr. 11, 12. *Portas inimicorum tuorum*, Gen. 24, 60; Matth. 16, 18; Luc. 1, 74. — 18) Gen. 12, 3; 18, 18; 26, 4, 5; Eccli. 44, 22-25; Gal. 3, 8, 10. —

19) Gen. 21, 31. — 20) *Melcha*, Gen. 11, 29; 24, 15. — 21) *Hus*, Job. 1, 1; 32, 2; Jer. 25, 20; Lam. 4, 21. *Buz*, Job. 32, 2; Jer. 25, 23. — 23) *Bathuel*, Gen. 24, 15.

23. — 2) *Civitate Arbee*, Gen. 35, 17; Jos. 14, 15; Jud. 1, 10. — 4) *Advena*, Gen. 17, 8; Ps. 104, 17; Hebr. 11, 9. — 13) *Date mihi* etc., Act. 7, 5. — 10) *Ingredebantur portam*, Gen. 34, 20, 24; Ruth. 4, 1. — 13) *Dabo pecuniam*, Gen. 14, 23. — 16) *Appendit pecuniam*, Gen. 43, 21; I Par.

- 17 Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quam spelunca, et omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum, Abraham in possessionem, videntibus filiis Heth, et cunctis qui intrabant portam civitatis illius.
- 18 Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ respiciebat Mambre. Hæc est Hebron in terra Chanaan. Et confirmatus est ager, et antrum quod erat in eo, Abraham in possessionem monumenti a filiis Heth.

4. CAP. XXIV, 1-67 : DESPONSATIO ISAAC CUM REBECCA. — *Abraham servum suum adjurat ut uxorem Isaac accipiat e progenie sua* [XXIV, 1-9]. *Itineratio servi in Mesopotamiam ejusque oratio* [10-14]; *cui Rebecca occurrit* [15-21], *petens ut hospes fiat patris sui Bathuelis* [22-33]. *Servus Abraham fratri Rebecca Bathuelique narrat ea quæ facta sunt et cur ad eos missus sit* [34-49]; *illi vero consentiunt petitioni ejus* [50-54^a]; *servus Rebeccam reducit ad Isaac* [54^b-61], *qui eam sibi sumit uxorem* [62-67].

- 24 Erat autem Abraham senex, dierumque multorum; et Dominus in cunctis benedixerat ei.
- 2 Dixitque ad servum seniore domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat : Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cæli et terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito; sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac. Respondit servus : Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es? Dixitque Abraham : Cave nequando reducas filium meum illuc. Dominus Deus cæli, qui tulit me de domo patris mei, et de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, et juravi mihi, dicens : Semini tuo dabo terram hanc, ipse mittet angelum suum coram te, et accipies inde uxorem filio meo; sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento; filium meum tantum ne reducas illuc.

Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, et juravit illi super sermone hoc.

Tulitque decem camelos de grege domini sui, et abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem Nachor. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ vespere, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit : Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, et fac misericordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego sto prope fontem aquæ, 13 et filiae habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur 14 puella, cui ego dixerò : Inclina hydriam tuam ut bibam, et illa responderit : Bibe, quin et camelis tuis dabo potum, ipsa est, quam præparasti servo tuo Isaac, et per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo.

Necdum intra se verba compleverat, et 15 ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ, uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua, puella decora nimis, virgoque pulcherrima, 16 et incognita viro; descenderat autem ad fontem, et impleverat hydriam, ac revertebatur. Occurritque ei servus, et ait : 17 Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quæ respondit : Bibe, 18 domine mi; celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, et dedit ei potum. Cumque ille bibisset, adjecit : Quin et camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam; et haustam omnibus camelis dedit. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, 21 scire volens utrum prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.

Postquam autem biberunt cameli, pro 22 tulit vir in aures aureas, appendentes siclos duos, et armillas totidem pondo siclorum decem. Dixitque ad eam : Cujus es filia? 23 indica mihi; est in domo patris tui locus ad manendum? Quæ respondit : Filia sum Bathuelis, filii Melchæ, quem peperit ipsi Nachor. Et addidit dicens : Palearum quoque et fœni plurimum est apud nos, et locus spatiosus ad manendum. Inclinauit se homo, et adoravit Dominum, 26 dicens : Benedictus Dominus Deus domini 27

21, 25; Jer. 32, 9; Zach. 11, 12. — 17) *Ager Ephronis*, Gen. 25, 9; 49, 29-32; 50, 13. — 20) *Confirmatus est etc.*, Jer. 32, 10-14.

24. — 2) *Servum seniore*, Gen. 15, 2. *Pone manum*, Gen. 47, 29. — 3) *Ut non accipias etc.*, Gen. 26, 34, 35; 27, 46; 28, 1; Ex. 34, 16; Deut.

7, 3; II Cor. 6, 14. — 4) Gen. 28, 2. — 7) *Qui tulit me etc.*, Gen. 12, 1. *Semini tuo dabo*, Gen. 12, 7; 13, 15; 15, 18; 26, 3. *Mittet angelum etc.*, Ex. 23, 20, 23; 33, 2; Hebr. 1, 14. — 17) Joan. 4, 7. — 22) *In aures aureas*, Ex. 32, 2, 3; Ez. 16, 11, 12. — 29) *Laban*, Gen. 25, 20; 28, 2; 29, 5.

- mei Abraham, qui non abstulit misericordiam et veritatem suam a domino meo, et recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.
- 28 Cucurrit itaque puella, et nuntiavit in domum matris suæ omnia quæ audierat.
- 29 Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons. Cumque vidisset in aures et armillas in manibus sororis suæ, et audisset cuncta verba referentis : Hæc locutus est mihi homo; venit ad virum, qui stabat juxta camelos, et prope fontem aquæ, dixitque ad eum : Ingredere, benedicte Domini; cur foris stas? præparavi domum, et locum camelis. Et introduxit eum in hospitium; ac destravit camelos, deditque paleas et fenum, et aquam ad lavandos pedes ejus, et virorum qui venerant cum eo. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait : Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei : Loquere.
- 34 At ille : Servus, inquit, Abraham sum; 35 et Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est; et dedit ei oves et boves, argentum et aurum, servos et ancillas, camelos et asinos. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat. Et adjuravit me dominus meus, dicens : Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananeorum, in quorum terra habito; sed ad domum patris mei perges, et de cognatione mea accipies uxorem filio meo. Ego vero respondi domino meo : Quid si noluerit venire mecum mulier? Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, et diriget viam tuam, accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea, et de domo patris mei. Innocens eris a maledictione mea, cum veneris ad propinquos meos, et non dederint tibi. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, et dixi : Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, 43 in qua nunc ambulo, ecce sto juxta fontem aquæ; et virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit a me : Da mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydra tua, et dixerit mihi : Et tu bibe, et camelis tuis hauriam, ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei. Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hy-
- dria, quam portabat in scapula; descenditque ad fontem, et hausit aquam. Et aio ad eam : Da mihi paululum bibere. Quæ 46 festinans deposuit hydriam de humero, et dixit mihi : Et tu bibe, et camelis tuis tribuam potum. Bibi, et adaquavit camelos. Interrogavique eam, et dixi : Cujus es 47 filia? Quæ respondit : Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quem peperit ei Melchæ. Suspendi itaque in aures ad ornandam faciem ejus, et armillas posui in manibus ejus. Pronusque adoravi Dominum, benedicens 48 Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio ejus. Quam- 49 obrem si facitis misericordiam et veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet, et hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.
- Responderuntque Laban et Bathuel : A 50 Domino egressus est sermo; non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum. En Rebecca coram te est; tolle 51 eam, et proficiscere, et sit uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus. Quod 52 cum audisset puer Abraham, procidens adoravit in terram Dominum. Prolatis- 53 que vasis argenteis, et aureis, ac vestibus, dedit ea Rebecca pro munere, fratribus quoque ejus et matri dona obtulit. Inito 54 convivio, videntes pariter et bibentes manserunt ibi.
- Surgens autem mane, locutus est puer : Dimittite me, ut vadam ad dominum meum. Responderuntque fratres ejus et 55 mater : Maneat puella saltem decem dies apud nos, et postea proficiscetur. Nolite, 56 ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam; dimittite me ut pergam ad dominum meum. Et dixerunt : Vocemus 57 puellam, et queramus ipsius voluntatem. Cumque vocata venisset, quæscitati sunt : 58 Vis ire cum homine isto? Quæ ait : Vadam. Dimiserunt ergo eam, et nutricem illius, 59 servumque Abraham, et comites ejus, imprecantes prospera sorori suæ, atque 60 dicentes : Soror nostra es, crescas in mille millia, et possideat semen tuum portas inimicorum suorum. Igitur Rebecca et 61 puellæ illius, ascendis camelis, secutæ sunt virum, qui festinus revertebatur ad dominum suum.
- Eo autem tempore deambulabat Isaac 62 per viam quæ ducit ad puteum, cujus nomen est Viventis et videntis : habitabat

— 31) *Benedicte Domini*, Gen. 26, 29; Ruth. 3, 10; Ps. 113, 15. — 32) Gen. 18, 4; 43, 24; Jud. 19, 21. — 36) *Peperit Sara* etc., Gen. 21, 2. *Deditque illi etc.*, Gen. 25, 5. — 40) *In cujus conspectu ambulo*, Gen. 17, 1. — 50) *Non pos-*

sumus etc., Gen. 31, 24, 29. — 59) *Nutricem illius*, Gen. 35, 8. — 60) *Portas inimicorum suorum*, Gen. 22, 17. — 62) *Viventis et videntis*, Gen. 16, 14; 25, 11. — 67) *Dolorem, qui ex morte matris ejus* etc., Gen. 23, 2.

63 enim in terra australi; et egressus fuerat
ad meditandum in agro, inclinata jam die:
64 cumque eleuasset oculos, vidit camelos ve-
nientes procul. Rebecca quoque, conspecto
65 Isaac, descendit de camelo, et ait ad pue-
rum: Quis est ille homo qui venit per agrum
in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est
dominus meus. At illa tollens cito pallium,
66 operuit se. Servus autem cuncta, quæ
67 gesserat, narravit Isaac. Qui introduxit
eam in tabernaculum Saræ matris suæ, et
accepit eam uxorem; et in tantum dilexit
eam, ut dolorem, qui ex morte matris ejus
acciderat, temperaret.

5. CAP. XXV, 1-11: MORS ABRAHÆ. —
Abrahæ Ceturæque filii [XXV, 1-4];
partitio divitiarum ejus [5, 6]; *ejus*
mors et sepultura [7-10]. *Isaac* [11].

25 Abraham vero aliam duxit uxorem no-
mine Ceturam: quæ peperit ei Zamran, et
2 Jecsan, et Madan, et Madian, et Jesboc, et
3 Sue. Jecsan quoque genuit Saba et Dadan.
Filii Dadan fuerunt: Assurim, et Latusim,
4 et Loomim. At vero ex Madian ortus est
Epha, et Opher, et Henoch, et Abida, et
Eldaa; omnes hi filii Ceturæ.
5 Deditque Abraham cuncta quæ possede-
6 rat, Isaac; filiis autem concubinarum
largitus est munera, et separavit eos ab
Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad
plagam orientalem.

Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ cen- 7
tum septuaginta quinque anni. Et defi- 8
ciens mortuus est in senectute bona, pro-
vectæque ætatis, et plenum dierum, con-
gregatusque est ad populum suum, et 9
sepelierunt eum Isaac et Ismael filii sui in
spelunca duplici, quæ sita est in agro
Ephron, filii Seor hethæi, e regione Mam-
bre, quem emerat a filiis Heth: ibi 10
sepultus est ipse, et Sara uxor ejus.

Et post obitum illius benedixit Deus 11
Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum
nomine Viventis et videntis.

6. CAP. XXV, 12-18: POSTERI ISMAEL.

Hæ sunt generationes Ismael filii Abra- 12
hæ, quem peperit ei Agar ægyptia, famula 13
Saræ; et hæc nomina filiorum ejus in 13
vocabulis et generationibus suis.

Primogenitus Ismaelis Nabaioth, deinde 14
Cedar, et Adbeel, et Mabsam, Masma 14
quoque, et Duma, et Massa, Hadar, et 15
Thema, et Jethur, et Naphis, et Cedma.

Isti sunt filii Ismaelis, et hæc nomina 16
per castella et oppida eorum, duodecim
principes tribuum suarum.

Et facti sunt anni vitæ Ismaelis centum 17
triginta septem, deficiensque mortuus est, 18
et appositus ad populum suum. Habita-
vit autem ab Hevila usque Sur, quæ respi-
cit Ægyptum introeuntibus Assyrios;
coram cunctis fratribus suis obiit.

II. — HISTORIA ISAAC ET JACOB

[XXV, 19 — XXXVI, 43]

USQUE AD DESPONSATIONEM JACOB.

1. CAP. XXV, 19-28: NASCUNTUR ESAU
ET JACOB; UTRISQUE INDOLES.

19 Hæ quoque sunt generationes Isaac filii
Abraham.
20 Abraham genuit Isaac; qui cum qua-
draginta esset annorum, duxit uxorem
Rebeccam filiam Bathuelis syri de Meso-
21 potamia, sororem Laban. Deprecatusque
est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quod
esset sterilis; qui exaudivit eum, et dedit
22 conceptum Rebeccæ. Sed collidebantur

in utero ejus parvuli; quæ ait: Si sic mihi
futurum erat, quid necesse fuit concipere?
Perrexitque ut consuleret Dominum. Qui 23
respondens, ait:

Duæ gentes sunt in utero tuo,
et duo populi ex ventre tuo dividuntur,
populusque populum superabit.
et major serviet minori.

Jam tempus pariendi advenerat, et ecce 24
gemini in utero ejus reperti sunt. Qui 25
prior egressus est, rufus erat, et totus in

25. — 1-4) I Par. 1, 32, 33. — 5) Gen. 21, 10;
24, 36. — 6) Separavit eos, Gen. 21, 14. Ad
plagam orientalem, Jud. 6, 3. — 8) Gen. 15,
15; 35, 29; Job, 5, 26; 42, 16. — 10) Gen. 23,
10; 50, 13. — 11) Viventis et videntis, Gen.
16, 14; 24, 62. — 12-16) I Par. 1, 29-37. —
12) Gen. 16, 15. — 13) Nabaioth, I Mach. 5,
25; 9, 35; Is. 60, 7. — 14) Duma, Is. 21, 11.
15) Thema, Job, 6, 19; Jer. 25, 23. — 16) Gen.

17, 20. — 18) Hevila, Gen. 2, 11; I Reg. 15,
7. Sur, Gen. 16, 7; 20, 1; Ex. 15, 22. —
19) Matth. 1, 2. — 20) Duxit uxorem Rebeccam,
Gen. 24, 67. Filiam Bathuelis, Gen. 22, 23;
24, 29. — 23) Duæ gentes, Gen. 17, 16; 24,
60. Populusque etc., Abd. 18-21. Major ser-
viet minori, Rom. 9, 11, 12. — 25) Qui prior etc.,
Gen. 27, 11, 16, 23. Jacob, Gen. 27, 36; Os. 12, 3.

morem pellis hispidus; vocatumque est nomen ejus Esau. Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu; et idcirco appellavit eum Jacob. Sexagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.

Quibus adultis, factus est Esau vir gnarus venandi, et homo agricola; Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo quod de venationibus illius vesceretur; et Rebecca diligebat Jacob.

2. CAP. XXV, 29-34 : ESAU VENDIT JACOB PRIMOGENITA SUA.

Coxit autem Jacob pulmentum; ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom. Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenita tua. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita? Ait Jacob; Jura ergo mihi. Juravit ei Esau, et vendidit primogenita. Et sic accepit pane et lentis edulio, comedit, et bibit, et abiit, parvipendens quod primogenita vendidisset.

3. CAP. XXVI, 1-22 : ISAAC IN GERARIS.
— *Fame orta, venit Isaac in Gerara [XXVI, 1]; divine promissiones [2-5]; Abimelech et Rebecca [6-11]. Isaac, dum in Geraris moratur, dives efficitur [12^a-14], cui invident incolæ, jurgantes de puteis [14^b-22].*

Orta autem fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinarum in Gerara. Apparuitque ei Dominus, et ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra quam dixerò tibi. Et peregrinare in ea, eroque tecum, et benedicam tibi; tibi enim et semini tuo dabo universas regiones has, complens juramentum quod spondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: daboque posteris tuis universas regiones has, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ, et custodierit præcepta et mandata mea, et ceremonias legesque servaverit.

Mansit itaque Isaac in Geraris.

Qui cum interrogaretur a viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est. Timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata conjugio, reputans ne forte interficerent eum propter illius pulchritudinem. Cumque pertransissent dies plurimi, et ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinarum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua. Et accersito eo, ait: Perspicuum est quod uxor tua sit; cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, et induxeras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens: Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.

Sevit autem Isaac in terra illa, et invenit in ipso anno capitulum; benedixitque ei Dominus. Et locupletatus est homo, et ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est; habuit quoque possessiones ovium et armentorum, et familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini, omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo, in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede a nobis, quoniam potentior nobis factus es valde.

Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi, rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philistiim; appellavitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocaverat. Foderuntque in torrente, et repperunt aquam vivam. Sed et ibi jurgium fuit pastorum Geraræ adversus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua. Quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam. Foderunt autem et alium, et pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt; itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavit nos Dominus, et fecit crescere super terram.

— 26) Matth. 1, 2. — 27) Gnarus venandi, Gen. 27, 2, 4, 5, 7, 9. Habitabat in tabernaculis, Hebr. 11, 9. — 30) Edom, Abd. 1. — 33) Vendidit primogenita, Gen. 27, 36; Hebr. 12, 16, 17.
26. — 1) Gen. 12, 10; 20, 2; 21, 24. — 2) Gen. 12, 1. — 3) Peregrinare in ea, Gen. 20, 1; Hebr. 11, 9. Eroque tecum, Gen. 28, 15. Tibi enim et se-

mini tuo etc., Gen. 12, 7; 13, 15; 15, 18; 22, 16-18.
— 4) Multiplicabo etc., Gen. 15, 5; Ex. 32, 13. Benedicentur, Gen. 12, 3; 18, 18; 22, 18; 28, 14.
— 5) Gen. 22, 18. — 7) Soror mea est, Gen. 12, 13; 20, 2, 13. Illius pulchritudinem, Gen. 24, 16. — 10) Gen. 20, 9. — 13) Prov. 10, 22. — 14) Eccl. 4, 4. — 18) Gen. 21, 31. — 20) Gen. 21, 25,

4. CAP. XXVI, 23-33 : ISAAC IN BERSABEE; DIVINA APPARITIO; FŒDUS CUM ABIMELECH.

23 Ascendit autem ex illo loco in Bersabee,
24 ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte,
dicens : Ego sum Deus Abraham patris
tui; noli timere, quia ego tecum sum; be-
nedicam tibi, et multiplicabo semen tuum
25 propter servum meum Abraham. Itaque
ædificavit ibi altare; et invocato nomine
Domini, extendit tabernaculum, præcepit-
que servis suis ut foderent puteum.

26 Ad quem locum cum venissent de Gera-
ris, Abimelech, et Ochozath amicus illius,
27 et Phicol dux militum, locutus est eis
Isaac : Quid venistis ad me, hominem
28 quem odistis, et expulistis a vobis? Qui
responderunt : Vidimus tecum esse Domi-
num, et ideo nos diximus : Sit juramen-
29 tum inter nos, et ineamus fœdus, ut non
facias nobis quidquam mali, sicut et nos
nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod
te læderet; sed cum pace dimisimus auctum
30 benedictione Domini. Fecit ergo eis
31 convivium, et post cibum et potum, sur-
gentes mane, juraverunt sibi mutuo;
dimisitque eos Isaac pacifice in locum
suum.

32 Ecce autem venerunt in ipso die servi
Isaac, annuntiantes ei de puteo quem fode-
rant, atque dicentes : Invenimus aquam.
33 Unde appellavit eum, Abundantiam; et
nomen urbi impositum est Bersabee, usque
in præsentem diem.

5. CAP. XXVI, 34, 35 : ESAU DUCIT UNORES HETHÆAS.

34 Esau vero quadragenarius duxit uxores :
Judith filiam Beeri hethæi, et Basemath
35 filiam Elon ejusdem loci; quæ ambæ
offenderant animum Isaac et Rebeccæ.

6. CAP. XXVII, 1-45 : JACOB SURRIPIT BENEDICTIONEM ESAU. — *Isaac ab Esau petit ut venationem illi afferat, benedictionem promittens* [XXVII, 1-5]. *Rebecca duos hædos parat Jacob ut ipse benedictionem Esau recipiat* [6-17]. *Jacob pergit ad Isaac* [18-25] *benedictionemque patris accipit* [26-29]. *Esau tamen redeunt benedicit Isaac* [30-40]. *Odium Esau inter et Jacob, quem Rebecca mittit in Haran* [41-45].

Senuit autem Isaac, et caligaverunt 27
oculi ejus, et videre non poterat; vocavit
que Esau filium suum majorem, et dixit
ei : Fili mi. Qui respondit : Adsum. Cui 2
pater : Vides, inquit, quod senuerim, et
ignorem diem mortis meæ. Sume arma 3
tua, pharetram, et arcum, et egredere
foras, cumque venatu aliquid apprehen- 4
deris, fac mihi inde pulmentum sicut
velle me nosti, et affer ut comedam; et be-
nedicat tibi anima mea antequam moriar.

Quod cum audisset Rebecca, et ille 5
abiisset in agrum ut jussionem patris im- 6
pleret, dixit filio suo Jacob : Audivi pa- 7
trem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, 8
et dicentem ei : Affer mihi de venatione 9
tua, et fac cibos ut comedam, et benedi-
cam tibi coram Domino antequam moriar.
Nunc ergo, fili mi, acquiesce consilii 8
meis : et pergens ad gregem, affer mihi 9
duos hædos optimos, ut faciam ex eis escas 10
patri tuo, quibus libenter vescitur; quas
cum intuleris, et comederit, benedicat tibi 11
priusquam moriatur. Cui ille respondit : 12
Nosti quod Esau frater meus homo pilosus 13
sit, et ego lenis; si attrectaverit me 14
pater meus, et senserit, timeo ne putet 15
me sibi voluisse illudere, et inducam super me
maledictionem pro benedictione. Ad quem 16
mater : In me sit, ait, ista maledictio, fili 17
mi; tantum audi vocem meam, et pergens 18
affer quæ dixi. Abiit, et attulit, deditque 19
matri. Paravit illa cibos, sicut velle nove-
rat patrem illius. Et vestibus Esau valde 20
bonis, quas apud se habebat domi, induit
eum; pelliculasque hædorum circumdedit 21
manibus, et collum nuda protexit. Dedit-
que pulmentum, et panes, quos coxerat, 22
tradidit. Quibus illatis, dixit : Pater mi. 23
At ille respondit : Audio. Quis es tu, fili 24
mi? Dixitque Jacob : Ego sum primoge-
nitus tuus Esau; feci sicut præcepisti 25
mihi; surge, sede, et comede de venatione
mea, ut benedicat mihi anima tua. Rur- 26
sumque Isaac ad filium suum : Quomodo,
inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi?
Qui respondit : Voluntas Dei fuit ut cito
occurreret mihi quod volebam. Dixitque 27
Isaac : Accede huc, ut tangam te, fili mi, et
probem utrum tu sis filius meus Esau, an
non. Accessit ille ad patrem, et palpato 28
eo, dixit Isaac : Vox quidem, vox Jacob
est; sed manus, manus sunt Esau. Et 29
non cognovit eum, quia pilosæ manus si-
militudinem majoris expresserant. Bene-

— 24) *Deus Abraham*, Gen. 17, 7; 28, 13; Ex. 3, 6. *Noli timere* etc., Gen. 15, 1; 21, 22, 23; 28, 15; Ps. 26, 1-3; Rom. 8, 31. — 25) *Ædificavit*, Gen. 12, 7, 8. — 26-33) Gen. 21, 22-34. — 25) Gen. 27, 46.

27. — 1) *Caligaverunt oculi* etc., Gen. 48, 10, I Reg. 3, 2. — 3) Gen. 25, 27, 28. — 4) *Benedicat tibi* etc., Gen. 48, 9; 49, 28; Deut. 33, 1. — 11) *Homo pilosus*, Gen. 25, 25. — 12) *Maledictionem*, Gen. 9, 25; Deut. 27, 10, 18. — 23) *Benedicens*, Hebr. 11, 20.

24 dicens ergo illi, ait : Tu es filius meus
25 Esau? Respondit : Ego sum. At ille :
Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua,
fili mi, ut benedicat tibi anima mea.

Quos cum oblatos comedisset, obtulit ei
26 etiam vinum; quo hausto, dixit ad eum :
Accede ad me, et da mihi osculum, fili mi.
27 Accessit, et osculatus est eum. Statimque
ut sensit vestimentorum illius fragrantiam,
benedicens illi, ait : Ecce odor filii mei
sicut odor agri pleni, cui benedixit Domi-
nus.

28 Det tibi Deus de rore cæli,
et de pinguedine terræ,
abundantiam frumenti et vini;
29 et serviant tibi populi,
et adorent te tribus;
esto dominus fratrum tuorum,
et incurventur ante te filii matris tuæ;
qui maledixerit tibi, sit ille maledictus;
et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30 Vix Isaac sermonem impleverat; et
31 egresso Jacob foras, venit Esau, coctos-
que de venatione cibos intulit patri, di-
cens : Surge, pater mi, et comede de ve-
natione filii tui, ut benedicat mihi anima
32 tua. Dixitque illi Isaac : Quis enim es
tu? Qui respondit : Ego sum filius tuus
33 primogenitus Esau. Expavit Isaac stupore
vehementi; et ultra quam credi potest,
admirans, ait : Quis igitur ille est qui du-
dum captam venationem attulit mihi,
et comedi ex omnibus priusquam tu venires?
34 benedixique ei, et erit benedictus. Audi-
tis Esau sermonibus patris, irruigit cla-
more magno; et consternatus, ait : Benedic
35 etiam et mihi, pater mi. Qui ait : Venit
germanus tuus fraudulenter, et accepit

benedictionem tuam. At ille subjunxit : 36
Juste vocatum est nomen ejus Jacob; sup-
plantavit enim me en altera vice; primo-
genita mea ante tulit, et nunc secundo
surripuit benedictionem meam. Rursum-
que ad patrem : Numquid non reservasti,
ait, et mihi benedictionem? Respondit 37
Isaac : Dominum tuum illum constitui, et
omnes fratres ejus servituti illius subju-
gavi, frumento et vino stabilivi eum, et
tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?
Cui Esau : Num unam, inquit, tantum 38
benedictionem habes, pater? mihi quoque
obsecro ut benedicas. Cumque ejulatu
magno fleret, motus Isaac, dixit ad 39
eum :

In pinguedine terræ,
et in rore cæli desuper erit benedictio tua.
Vives in gladio,
et fratri tuo servies;
tempusque veniet, cum excutias
et solvas jugum ejus de cervicibus tuis. 40

Oderat ergo semper Esau Jacob pro be- 41
nedictione qua benedixerat ei pater; dixit-
que in corde suo : Venient dies luctus
patris mei, et occidam Jacob fratrem
meum. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ; quæ 42
mittens et vocans Jacob filium suum, dixit
ad eum : Ecce Esau frater tuus minatur
ut occidat te. Nunc ergo, fili mi, audi 43
vocem meam, et consurgens fuge ad La-
ban fratrem meum in Haran; habita 44
bisque cum eo dies paucos, donec requie-
scat furor fratris tui, et cesset indignatio 45
ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in
eum; postea mittam, et adducam te inde
huc; cur utroque orbabor filio in uno die?

ITER JACOB IN MESOPOTAMIAM.

1. GEN., XXVII, 46 - XXVIII, 5 : SUA-
DENTE REBECCA, ISAAC MITTIT JACOB
IN MESOPOTAMIAM UT INDE ACCIPIAT
UXOREM.

46 Dixitque Rebecca ad Isaac : Tædet me
vitæ meæ propter filias Heth; si acceperit
Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo
vivere.

28 Vocavit itaque Isaac Jacob, et benedixit
eum, præcepitque ei dicens : Noli accipere

conjugem de genere Chanaan; sed vade, 2
et proficiscere in Mesopotamiam Syriæ,
ad domum Bathuel patris matris tuæ, et
accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban
avunculi tui. Deus autem omnipotens be- 3
nedicat tibi, et crescere te faciat, atque
multiplicet, ut sis in turbas populorum;
et det tibi benedictiones Abraham, et semini 4
tuo post te, ut possideas terram peregrin-
ationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo.
Cumque dimisisset eum Isaac, profectus 5

— 27) *Odor filii mei etc.*, Cant. 4, 11; Os. 14, 6, 7. — 28) *De rore cæli*, Gen. 49, 25; Deut. 33, 13; Zach. 8, 12. *Abundantiam etc.*, Deut. 7, 17; 33, 28; Joel, 2, 19. — 29) *Serviant ... incurventur*, Gen. 49, 8; Deut. 9, 25; *Qui maledixerit etc.*, Gen. 12, 3; Num. 24, 9. — 33) *Eris benedictus*, Gen. 28, 3, 4; Rom. 11, 29. — 34) Hebr. 12, 17. — 36) Gen. 25, 25, 33; Jer. 9, 4. — 37) *Dominum tuum*, I Reg. 8, 14; Abd. 18-20; I Macc. 5, 3; II Macc. 10, 10, 17. — 38) *Ejulatu magno fleret*, Hebr. 12,

17. — 39) *In pinguedine terræ*, Hebr. 11, 20. — 40) *Fratri tuo servies*, Gen. 25, 23. *Tempusque veniet*, IV Reg. 8, 20-22; II Par. 21, 8-10. — 41) *Oderat*, Gen. 3, 74. *Dies luctus patris mei*, Gen. 50, 3, 4, 10. — 43) Gen. 11, 31; 24, 10. — 46) Gen. 24, 3; 26, 34, 35. — 28. — 1) Gen. 24, 3; 27, 46. — 2) Gen. 22, 23; 24, 29; 25, 30; 31, 18; Os. 12, 12. — 3) Gen. 17, 1, 6. — 4) Gen. 12, 2; 17, 8; 36, 7; 37, 1. — 5) Os. 12, 12. — 6) *Benedixisset*, Gen. 27, 28, 29.

venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel syri, fratrem Rebeccæ matris suæ.

2. CAP. XXVIII, 6-9 : ESAU DUCIT UXOREM ISMAELITICAM.

6 Videns autem Esau quod benedixisset pater suus Jacob, et misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret, et quod post benedictionem præcepisset ei, dicens : Non accipies uxorem de filiabus Chanaan; quodque obediens Jacob parentibus suis isset in Syriam; 7 probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus, ivit ad Ismaelem, et duxit uxorem, absque iis quas prius habebat, Maheleth filiam Ismael filii Abraham, sororem Nabaioth.

3. CAP. XXVIII, 10-22 : ITER FACIT JACOB A BERSABEE USQUE AD BETHEL.—*A Bersabee ad Bethel* [XXVIII, 10, 11]; *somnium Jacob visioque scale* [12-15]. *Erectio lapidis in titulum* [16-19]; *votum Jacob* [20-22].

10 Igitur egressus Jacob de Bersabee, per-
11 gebat Haran. Cumque venisset ad quemdam locum, et vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, et supponens capiti suo, dormivit
12 in eodem loco. Viditque in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens cælum; angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam; et Dominum innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, et Deus Isaac; terram, in qua dormis, tibi dabo et semini tuo. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ; dilataberis ad Occidentem, et Orientem, et Septentrionem, et Meridiem; et benedicentur in te, et in semine tuo, cunctæ tribus terræ. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, et reducam te in terram hanc; nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16 Cumque vigilasset Jacob de somno, ait : Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam. Pavensque, Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est hic aliud nisi

domus Dei, et porta cæli. Surgens ergo 18 Jacob mane, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum, fundens oleum desuper. Appellavitque nomen 19 urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vovit etiam votum, dicens : Si fuerit Deus 20 mecum, et custodiërit me in via, per quam ego ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque 21 quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. 22

4. CAP. XXIX, 1-30 : DESPONSATIO JACOB. — *Juxta puteum Haran* [XXIX, 1-3], *Jacob occurrunt Rachel* [4-12] et *Laban* [13, 14]; *septem annis pro Rachel servit Jacob* [15-21], *cui tamen Laban dat primum Liam* [22-24]; *Jacob septem aliis annis servit pro Rachel* [25-30].

Profectus ergo Jacob venit in terram 29 orientalem. Et vidit puteum in agro, tres 2 quoque greges ovium accubantes juxta eum; nam ex illo adaquabantur pecora, et os ejus grandi lapide claudebatur. Moris 3 que erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, et refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

Dixitque ad pastores : Fratres, unde 4 estis? Qui responderunt : De Haran. Quos interrogans, Numquid, ait, nostis 5 Laban filium Nachor? Dixerunt : Novimus. Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt; et 6 ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo. Dixitque Jacob : Adhuc multum diei 7 superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges; date ante potum ovibus, et sic eas ad pastum reducite. Qui respon- 8 derunt : Non possumus, donec omnia pecora congregentur, et amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

Adhuc loquebantur, et ecce Rachel 9 veniebat cum ovibus patris sui; nam gregem ipsa pascebat. Quam cum vidisset 10 Jacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem quo puteus claudebatur. Et adaquato 11

— 8) Gen. 24, 3. — 9) *Absque iis* etc., Gen. 26, 34, 35. — 10) *Bersabee*, Gen. 21, 31; 26, 33. *Haran*, Act. 7, 2. — 12) *In somnis*, Num. 12, 6; Job, 33, 15, 16. *Angelos* etc., Joan. 1, 51; Hebr. 1, 14. — 13) *Dominum* etc., Gen. 35, 1; 48, 3. *Terram* etc., Gen. 13, 14, 16. — 14) *Dilataberis* etc., Gen. 13, 16; Deut. 12, 20; 19, 8. *Benedicentur* etc., Gen. 12, 3; 26, 4. — 15) *Ero custos tuus*, Gen. 26, 24; 31, 3; Deut. 31, 68; Jos. 1, 5; 111 Reg. 8, 57; Hebr. 13, 5. *Reducam*, Gen. 35, 6. *Nisi complevero*, Num. 23, 19. — 16) Ex. 3,

5; Jos. 5, 15. — 17) *Domus Dei*, Gen. 31, 13, 45; 35, 14; I Reg. 7, 12; II Reg. 18, 18. — 18) Lev. 8, 10, 11. — 19) Gen. 35, 6, 14, 15; Jud. 1, 23, 26. — 20) *Vovit votum*, Gen. 31, 13. *Panem ad vescendum* etc., Prov. 30, 8; I Tim. 6, 8. — 21) *Reversusque fuero*, Jud. 11, 31; II Reg. 15, 7-9. *Erit mihi* etc., Deut. 26, 17. — 22) *Domus Dei*, Gen. 25, 7, 14. *Decimas*, Gen. 14, 20; Lev. 27, 30-33.

29. — 4) *Haran*, Gen. 27, 13. — 6) *Sanusne est*, Gen. 43, 7. — 9) *Rachel veniebat*, Ex. 2, 16, 17. —

grege, osculatus est eam; et elevata voce
 12 flevit, et indicavit ei quod frater esset
 patris sui, et filius Rebeccae; at illa festi-
 13 nans nuntiavit patri suo. Qui, cum au-
 disset venisse Jacob filium sororis suae,
 cucurrit obviam ei; complexusque eum, et
 in oscula ruens, duxit in domum suam.
 14 Auditis autem causis itineris, respondit:
 Os meum es, et caro mea. Et postquam
 15 impleti sunt dies mensis unius, dixit ei:
 Num quia frater meus es, gratis servies
 mihi? dic quid mercedis accipias.

16 Habebat vero duas filias: nomen majoris
 Lia, minor vero appellabatur Rachel;
 17 sed Lia lippis erat oculis; Rachel decora
 18 facie, et venusto aspectu. Quam diligens
 Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel, filia
 19 tua minore, septem annis. Respondit
 Laban: Melius est ut tibi eam dem quam
 20 alteri viro: mane apud me. Servivit ergo
 Jacob pro Rachel septem annis; et vide-
 21 bantur illi pauci dies prae amoris magni-
 tudine. Dixitque ad Laban: Da mihi
 uxorem meam; quia jam tempus impletum
 est, ut ingrediar ad illam.

22 Qui, vocatis multis amicorum turbis ad
 23 convivium, fecit nuptias. Et vespere
 Liam filiam suam introduxit ad eum,
 24 dans ancillam filiae, Zelpham nomine.
 Ad quam cum ex more Jacob fuisset in-
 25 gressus, facto mane vidit Liam; et dixit
 ad socerum suum: Quid est quod facere
 voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi?
 26 quare imposuisti mihi? Respondit Laban:
 Non est in loco nostro consuetudinis, ut
 27 minores ante tradamus ad nuptias. Imple
 hebdomadam dierum hujus copulae, et
 hanc quoque dabo tibi pro opere quo servi-
 turus es mihi septem annis aliis.

28 Acquievit placito, et hebdomada trans-
 29 acta, Rachel duxit uxorem, cui pater
 servam Balam tradiderat.

30 Tandemque potitus optatis nuptiis,
 amorem sequentis priori praetulit, serviens
 apud eum septem annis aliis.

5. CAP. XXIX, 31-XXX, 24: FILII
 JACOB. — *Filii Lia* [XXIX, 31-35],
Bala, ancilla Rachel [XXX, 1-8], *Zelphae,*
ancilla Lia [9-13], *iterum Lia* [14-21],
Rachel [22-24].

31 Videns autem Dominus quod despiceret

Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili
 permanente. Quae conceptum genuit 32
 filium, vocavitque nomen ejus Ruben, di-
 cens: Vidit Dominus humilitatem meam,
 nunc amabit me vir meus.

Rursumque concepit et peperit filium, et 33
 ait: Quoniam audivit me Dominus haberi
 contemptui, dedit etiam istum mihi; voca-
 vitque nomen ejus Simeon.

Concepitque tertio, et genuit alium 34
 filium, dixitque: Nunc quoque copulabitur
 mihi maritus meus, eo quod pepererim ei
 tres filios; et idcirco appellavit nomen
 ejus Levi.

Quarto concepit, et peperit filium, et 35
 ait: Modo confitebor Domino; et ob hoc
 vocavit eum, Judam; cessavitque parere.

Cernens autem Rachel quod infecunda 30
 esset, invidit sorori suae, et ait marito
 suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.

Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo 2
 ego sum, qui privavi te fructu ventris
 tui? At illa: Habeo, inquit, famulam 3
 Balam; ingredere ad illam, ut pariat super
 genua mea, et habeam ex illa filios.

Deditque illi Balam in conjugium; quae, 4
 ingresso ad se viro, concepit, et peperit 5
 filium. Dixitque Rachel: Judicavit mihi 6
 Dominus, et exaudivit vocem meam, dans
 mihi filium, et idcirco appellavit nomen

ejus Dan.

Rursumque Bala concipiens peperit 7
 alterum, pro quo ait Rachel: Comparavi 8
 me Deus cum sorore mea, et invalui;
 vocavitque eum Nephthali.

Sentiens Lia quod parere desiisset, Zel- 9
 pham ancillam suam marito tradidit.
 Qua post conceptum edente filium, dixit: 10
 Feliciter! et idcirco vocavit nomen ejus 11
 Gad.

Peperit quoque Zelpha alterum. Dixit- 12
 que Lia: Hoc pro beatitudine mea; beatam 13
 quippe me dicent mulieres. Propterea
 appellavit eum Aser.

Egressus autem Ruben tempore messis 14
 triticeae in agrum, reperit mandragoras,
 quas matri Liae detulit. Dixitque Rachel:
 Da mihi partem de mandragoris filii tui.

15 Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod
 praeperieris maritum mihi, nisi etiam man-
 dragoras filii mei tuleris. Ait Rachel:
 Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris

12) *Frater* etc., Gen. 13, 8; 14, 14, 16. *Illam festinans* etc., Gen. 24, 28, 29. — 14) *Os meum* etc., Gen. 37, 27; Jud. 9, 2; II Reg. 5, 1; 19, 12, 13; I Par. 11, 1. — 18) *Serviam tibi* etc., Gen. 30, 26; 31, 41; Os. 12, 12. — 22) *Ad convivium*, Jud. 14, 10; Joan. 2, 1, 2. — 24) *Zelpham*, Gen. 30, 9-12. — 27) *Imple* etc., Jud. 14, 12. — 29) *Balam*, Gen. 30, 3-7. — 30) *Serviens* etc., Gen. 31, 41. — 31) *Despiceret Liam*, Deut. 21, 15. *Aperuit*

vulvam, Gen. 30, 22. — 32) *Vidit Dominus* etc., Ex. 31, 42. — 34) *Num. 18, 2, 4.* — 35) *Judam*, Gen. 49, 3; Matth. 1, 2. *Cessavitque parere*, Gen. 30, 9, 17.

30. — 1-3) Gen. 16, 2. — 6) *Dan*, Gen. 49, 16. — 9) *Quod parere desiisset*, Gen. 29, 35. *Zelpham*, Gen. 29, 24. — 11) *Gad*, Gen. 49, 19. — 12) *Beatam quippe me dicent*, Prov. 31, 28; Luc. 1, 48. *Aser*, Gen. 49, 20. — 21) Gen. 34, 1 sv. —

16 filii tui. Redeuntque ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, et, Ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxisti te pro mandragoris filii mei.
 17 Dormivitque cum ea nocte illa. Et exaudivit Deus preces ejus; concepitque et
 18 peperit filium quintum; et ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo; appellavitque nomen ejus Issachar.

19 Rursum Lia concipiens, peperit sextum
 20 filium, et ait: Dotavit me Deus dote bona; etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios; et idcirco appellavit nomen ejus Zabulon.

21 Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

22 Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, et aperuit vulvam ejus.

23 Quæ concepit et peperit filium, dicens:

24 Abstulit Deus opprobrium meum; et vocavit nomen ejus Joseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

6. CAP. XXX, 25-43: LONGIUS MORATUR JACOB APUD LABAN. — *Rogat Laban Jacob ut apud se ipsum maneat [XXX, 25-30]. Fædus de gregibus [31-36]; media quibus Jacob utitur ut multiplicentur oves sue [37-42]; divitiæ ejus [43].*

25 Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam,

26 et ad terram meam. Da mihi uxores, et liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam; tu nosti servitutem qua servivi tibi. Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo; experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te. Constitui mercedem tuam quam dem tibi. At ille respondit: Tu nosti quomodo servierim tibi, et quanta in manibus meis fuerit possessio tua; modicum habuisti antequam venire ad te, et nunc dives effectus es, benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo; sed si feceris quod postulo, iterum

27 pascam, et custodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, et separa cunctas oves varias, et sparso vellere; et quodcumque furvum, et maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces

28 mea. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te; et omnia quæ non fuerint varia, et maculosa, et furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent. Dixitque

29 Laban: Gratum habeo quod petis. Et 35 separavit in die illa capras, et oves, et hircos, et arietes, varios atque maculosos, cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi et nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

30 Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis, ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit; illa vero quæ integra fuerant, viridia permanserunt; atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque

31 eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, et parerent maculosa, et varia, et diverso colore respersa. Divisitque gregem Jacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum; erant autem alba et nigra quæque, Laban; cetera vero, Jacob, separatis inter se gregibus. Igitur quando

32 primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent; quando vero

33 serotina admissura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban, et quæ primi temporis, Jacob.

34 Datusque est homo ultra modum, et 43 habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

7. CAP. XXXI, 1-55: REDIT JACOB A HARAN. — *Laban illi invidente [XXXI, 1, 2], Dominus Jacob suadet ut revertatur in Chanaan [3]. Jacob somnium uxoribus nuntiat [4-13] quæ votis ejus annuunt [14-16]. De quorum fuga [17-21] certior factus, Laban persequitur eos et comprehendit [22-25], increpat eorum fugam deosque furatos [26-30], quos frustra querit [31-35]. Respondet Jacob [36-42] amboque fædus ineunt, in cuius fidem duplex erigitur*

33 mea, quando placiti tempus advenerit coram te; et omnia quæ non fuerint varia, et maculosa, et furva, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent. Dixitque 34 Laban: Gratum habeo quod petis. Et 35 separavit in die illa capras, et oves, et hircos, et arietes, varios atque maculosos, cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi et nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se et generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

36 Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis, ex parte decorticavit eas; detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit; illa vero quæ integra fuerant, viridia permanserunt; atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque 37 eas in canalibus, ubi effundebatur aqua, ut cum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in 38 ipso calore coitus oves intuerentur virgas, et parerent maculosa, et varia, et diverso colore respersa. Divisitque gregem Jacob, et posuit virgas in canalibus ante oculos arietum; erant autem alba et nigra quæque, Laban; cetera vero, Jacob, separatis inter se gregibus. Igitur quando 39 primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum et ovium, ut in earum contemplatione conciperent; quando vero 40 serotina admissura erat, et conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban, et quæ primi temporis, Jacob.

41 Datusque est homo ultra modum, et 43 habuit greges multos, ancillas et servos, camelos et asinos.

7. CAP. XXXI, 1-55: REDIT JACOB A HARAN. — *Laban illi invidente [XXXI, 1, 2], Dominus Jacob suadet ut revertatur in Chanaan [3]. Jacob somnium uxoribus nuntiat [4-13] quæ votis ejus annuunt [14-16]. De quorum fuga [17-21] certior factus, Laban persequitur eos et comprehendit [22-25], increpat eorum fugam deosque furatos [26-30], quos frustra querit [31-35]. Respondet Jacob [36-42] amboque fædus ineunt, in cuius fidem duplex erigitur*

23) Abstulit Deus opprobrium, I Reg. 1, 6; Is. 4, 1; Luc. 1, 25. — 24) Joseph, Gen. 49, 22-26. Addat mihi etc., Gen. 35, 17. — 26) Pro quibus servivi, Gen. 29, 20-30. — 27) Quia benedixerit etc., Gen. 30, 5. — 29) Tu

nostri quomodo servierim tibi, Gen. 31, 6, 38 sv. — 30) Justum est, I Tim. 5, 8. — 32) In capris erit merces mea, Gen. 31, 8. — 37) Tollens ... virgas etc., Gen. 31, 8-12. — 38) In canalibus, Ex. 2, 16.

monumentum [43-54]. *Laban ad suum redit* [55].

- 31 Postquam autem audivit verba filiorum
Laban dicentium : Tulit Jacob omnia quæ
fuerunt patris nostri, et de illius facultate
2 ditatus, factus est inclytus; animadver-
tit quoque faciem Laban, quod non esset
3 erga se sicut heri et nudius tertius, maxime
dicente sibi Domino : Revertere in terram
patrum tuorum, et ad generationem tuam,
eroque tecum.
4 Misit, et vocavit Rachel et Liam in
5 agrum, ubi pascibat greges; dixitque
eis : Video faciem patris vestri, quod non
sit erga me sicut heri et nudius tertius;
6 Deus autem patris mei fuit mecum; et
ipsæ nostis quod totis viribus meis serv-
7 rim patri vestro. Sed et pater vester
circumvenit me, et mutavit mercedem
meam decem vicibus; et tamen non dimi-
8 sit eum Deus ut noceret mihi. Si quando
dixit : Variæ erunt mercedes tuæ, parie-
bant omnes oves varios fetus: quando vero
e contrario ait : Alba quæque accipies pro
mercede, omnes greges alba pepererunt.
9 Tulitque Deus substantiam patris vestri,
10 et dedit mihi. Postquam enim conceptus
ovium tempus advenerat, levavi oculos
meos, et vidi in somnis ascendentes mares
super feminas, varios et maculosos, et di-
versorum colorum. Dixitque angelus Dei
ad me in somnis : Jacob! Et ego respondi :
12 Adsum. Qui ait : Leva oculos tuos, et
vide universos masculos ascendentes super
feminas, varios, maculosos, atque resper-
sos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.
13 Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapi-
dem, et votum vovisti mihi. Nunc ergo
surge, et egredere de terra hac, revertens
in terram nativitatis tuæ.
14 Responderuntque Rachel et Lia : Num-
quid habemus residui quidquam in facul-
tatibus et hereditate domus patris nostri?
15 Nonne quasi alienas reputavit nos, et
vendidit, comeditque pretium nostrum?
16 Sed Deus tulit opes patris nostri, et eas
tradidit nobis, ac filiis nostris; unde om-
nia quæ præcepit tibi Deus, fac.
17 Surrexit itaque Jacob, et impositis libe-
ris ac conjugibus suis super camelos, abiit.
18 Tulitque omnem substantiam suam, et
greges, et quidquid in Mesopotamia acqui-
sierat, pergens ad Isaac patrem suum in

terram Chanaan. Eo tempore ierat La- 19
ban ad tendendas oves, et Rachel furata 20
est idola patris sui. Noluitque Jacob con- 21
fiteri socero suo quod fugeret. Cumque 22
abiisset tam ipse quam omnia quæ juris
sui erant, et annē transmissio pergeret
contra montem Galaad, nuntiatum est 23
Laban die tertio quod fugeret Jacob. 24
Qui, assumptis fratribus suis, persecutus 25
est eum diebus septem; et comprehendit
eum in monte Galaad. Viditque in som- 26
nis dicentem sibi Deum : Cave ne quid- 27
quam aspere loquaris contra Jacob. Jami- 28
que Jacob extenderat in monte tabernacu-
lum; cumque ille consecutus fuisset eum
cum fratribus suis, in eodem monte Galaad
fixit tentorium.

Et dixit ad Jacob : Quare ita egisti, ut 26
clam me abigeres filias meas quasi capti- 27
vas gladio? Cur ignorante me fugere 28
voluisti, nec indicare mihi, ut prosequer-
te cum gaudio, et canticis, et tympanis,
et citharis? Non es passus ut oscularer 29
filios meos et filias; stulte operatus es; et
nunc quidem valet manus mea reddere 30
tibi malum; sed Deus patris vestri heri
dixit mihi : Cave ne loquaris contra Jacob
quidquam durius. Esto, ad tuos ire cu-
piebas, et desiderio erat tibi domus patris
tui; cur furatus es deos meos?

Respondit Jacob : Quod inscio te pro- 31
fectus sum, timui ne violenter auferres
filias tuas. Quod autem furti me arguis, 32
apud quemcumque inveneris deos tuos,
necetur coram fratribus nostris. Scrutare
quidquid tuorum apud me inveneris, et
aufer. Hæc dicens, ignorabat quod Rachel
furata esset idola. Ingressus itaque La- 33
ban tabernaculum Jacob et Liæ, et utrius-
que famulæ, non invenit. Cumque intras-
set tentorium Rachelis, illa festinans 34
abscondit idola subter stramenta cameli,
et sedit desuper; scrutantique omne ten-
torium, et nihil inveniendi, ait : Ne ira- 35
scatur dominus meus, quod coram te
assurgere nequeo, quia juxta consuetudi-
nem feminarum nunc accidit mihi. Sic
delusa sollicitudo quærentis est.

Tumensque Jacob, cum jurgio ait : 36
Quam ob culpam meam, et ob quod pecca-
tum meum sic exaristi post me, et scru- 37
tatus es omnem supellectilem meam? Quid
invenisti de cuncta substantia domus tuæ?

31.—2) *Faciem Laban* etc., Gen. 4, 5.—3) Gen. 28, 15.—4) *Deus patris mei*, Gen. 28, 24; 28, 13; 32, 9.—5) *Non dimisit*, Ps. 104, 14.—6) Gen. 30, 32-39.—7) Prov. 10, 22.—8) Gen. 30, 41.—9) *Angelus Dei*, Gen. 16, 7-9; 21, 17.—10) *Deus Bethel*, Gen. 28, 17-22; 35, 7. *Surge* etc., Gen. 32, 9.—11) *Et vendidit*, Gen. 29, 15, 20, 27; 30, 26.

—12) *In Mesopotamia*, Gen. 25, 20; 28, 2, 6, 7.—13) *Idola*, Gen. 35, 2-4; Jos. 24, 2; Jud. 17, 5; 18, 24; 1 Reg. 15, 23; 19, 13; Judith, 5, 7, 8; Ez. 21, 21; Os. 3, 4; Zach. 10, 2.—23) *Fratribus suis*, Gen. 13, 8; 24, 53.—24) *In somnis*, Gen. 29, 3.—28) *Ut oscularer* etc., Ruth. 1, 9, 14; III Reg. 19, 20.—29) Gen. 48, 16.—

Pone hic coram fratribus meis et fratribus
 38 tuis, et judicent inter me et te. Idcirco
 viginti annis fui tecum? Oves tuæ et cap-
 39 præ steriles non fuerunt, arietes gregis
 tui non comedi; nec captum a bestia
 ostendi tibi, ego damnum omne reddebam;
 quidquid furto peribat, a me exigebas.
 40 Die noctuque æstu urebar, et gelu, fugie-
 41 batque somnus ab oculis meis. Sicque
 per viginti annos in domo tua servivi tibi,
 quatuordecim pro filiabus, et sex pro gre-
 42 gibus tuis; immutasti quoque mercedem
 meam decem vicibus. Nisi Deus patris
 mei Abraham, et timor Isaac, affuisset
 mihi, forsitan modo nudum me dimis-
 ses; afflictionem meam et laborem ma-
 num mearum respexit Deus, et arguit te
 heri.
 43 Respondit ei Laban: Filiæ meæ et filii,
 et greges tui, et omnia quæ cernis, mea
 sunt; quid possum facere filiis et nepotibus
 44 meis? Veni ergo, et ineamus foedus, ut
 sit in testimonium inter me et te.
 45 Tulit itaque Jacob lapidem, et erexit
 46 illum in titulum, dixitque fratribus suis:
 Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt

tumulum, comederuntque super eum.
 Quem vocavit Laban Tumulum testis; et 47
 Jacob, Acervum testimonii, uterque juxta
 proprietatem linguæ suæ. Dixitque La- 48
 ban: Tumulus iste erit testis inter me et
 te hodie, et idcirco appellatum est nomen
 ejus Galaad, id est, Tumulus testis. In- 49
 teneatur et judicet Dominus inter nos quan-
 do recesserimus a nobis. Si affligeris 50
 filias meas, et si introduxeris alias uxores
 super eas, nullus sermonis nostri testis est
 absque Deo, qui præsens respicit. Dixit- 51
 que rursus ad Jacob: En tumulus hic, et
 lapis quem erexi inter me et te, testis 52
 erit; tumulus, inquam, iste et lapis sint in
 testimonium, si aut ego transiero illum
 pergens ad te, aut tu præterieris, malum
 mihi cogitans. Deus Abraham, et Deus 53
 Nachor, judicet inter nos, Deus patris eo-
 rum. Juravit ergo Jacob per timorem pa-
 tris sui Isaac; immolatisque victimis in 54
 monte, vocavit fratres suos ut ederent pa-
 nem. Qui cum comedissent, manserunt ibi.
 Laban vero de nocte consurgens, osculatus 55
 est filios et filias suas, et benedixit illis:
 reversusque est in locum suum.

JACOB REDIT IN CHANAAN.

1. CAP. XXXII, 1-21. JACOB AD MAHA-
 NAIM. — *Castra Dei* [XXXII, 1, 2].
*Mittit Jacob nuntios ad Esau ut gra-
 tiam inveniat coram eo* [3-5]; *qui re-
 versi dicunt Esau hostiliter venire;*
*timens Jacob parat sustinendum præ-
 lium* [6-8]; *ejus oratio* [9-13]; *munera*
ad fratrem missa [14-21].

32 Jacob quoque abiit itinere quo cœperat,
 fueruntque ei obviam angeli Dei. Quos
 2 cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc;
 et appellavit nomen loci illius Mahanaim,
 id est, Castra.
 3 Misit autem et nuntios ante se ad Esau
 fratrem suum in terram Seir, in regionem
 4 Edom; præcepitque eis, dicens: Sic lo-
 quimini domino meo Esau: Hæc dicit
 frater tuus Jacob: Apud Laban peregrina-
 tus sum, et fui usque in præsentem
 5 diem. Habeo boves, et asinos, et oves, et
 servos, et ancillas; mittoque nunc legatio-

nem ad dominum meum, ut inveniam gra-
 tiam in conspectu tuo.

Reversique sunt nuntii ad Jacob, dicen- 6
 tes: Venimus ad Esau fratrem tuum, et
 ecce properat tibi in occursum cum qua- 7
 dringentis viris. Timuit Jacob valde, et
 perterritus divisit populum qui secum erat,
 greges quoque et oves et boves, et camelos, 8
 in duas turmas, dicens: Si venerit Esau
 ad unam turmam, et percusserit eam, alia 9
 turma, quæ reliqua est, salvabitur.

Dixitque Jacob: Deus patris mei Abra- 9
 ham, et Deus patris mei Isaac, Domine
 qui dixisti mihi: Revertere in terram
 tuam et in locum, nativitatis tuæ, et bene- 10
 faciam tibi, minor sum cunctis misera-
 tionibus tuis, et veritate tua quam exple-
 visti servo tuo. In baculo meo transivi
 Jordanem istum, et nunc cum duabus tur- 11
 mis regredior. Erue me de manu fratris
 mei Esau, quia valde meum timeo; ne forte 12
 veniens percutiat matrem cum filiis. Tu
 locutus es quod benefaceres mihi, et dila-

39) Captum a bestia ostendit mihi, Ex. 22, 11, 12. — 41) Quatuordecim pro filiabus, Gen. 29, 27-30. Sex pro gregibus, Gen. 30, 31, 32. — 44) Gen. 26, 28; Jos. 24, 27; Prov. 16, 7. — 45) Gen. 28, 18, 22. — 48) Tumulus iste erit testis, Jos. 22, 27; 24, 27. — 50) Nullus testis absque Deo, Jud. 11, 10; I Reg. 12, 5; Job. 16, 10; Jer. 42, 5. — 53) Judicet inter nos, Gen. 16, 5; I Reg. 24, 13, 16.

32. — 1) Angeli Dei, Gen. 28, 12; Ps. 33, 8. — 2) Castra Dei, Jos. 5, 14; Luc. 2, 13. Mahanaim, Jos. 13, 26; 21, 37; II Reg. 2, 8; 17, 24, 27; III Reg. 2, 8. — 3) Seir, Gen. 36, 8, 9; Deut. 2, 5; Jos. 24, 4. — 5) Ut inveniam gratiam, Gen. 33, 8, 15. — 6) Ecce properat, Gen. 33, 1. — 7) Timuit Jacob, Gen. 35, 3. — 9) Deus patris mei, Gen. 28, 13; 31, 42, 53. Qui dixisti mihi, Gen. 31, 3, 13. — 12) Gen. 28, 13-15. —

tares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest.

- 13 Cumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his quæ habebat, munera Esau
14 fratri suo : capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, et arietes viginti;
15 camelos foetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, et tauros viginti,
16 asinas viginti, et pullos earum decem. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges, dixitque pueris suis :
17 Antecedite me, et sit spatium inter gregem et gregem. Et præcepit priori, dicens :
18 Si obvium habueris fratrem meum Esau, et interrogaverit te, Cujus es? aut, Quo vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?
19 respondebis : Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esau; ipse quoque post nos venit. Similiter dedit mandata secundo, et tertio, et cunctis qui sequebantur greges, dicens : Iisdem verbis loquimini ad Esau, cum inveneritis eum. Et additis : Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur; dixit enim : Placabo illum muneribus, quæ præcedunt, et postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.
21 Præcesserunt itaque munera ante eum; ipse vero mansit nocte illa in castris.

2. CAP. XXXII, 22 - XXXIII, 20 :
AD TORRENTIEM JABOC; JACOB REDIT AD SICHEM. — *Jacob transit vadum Jaboc* [XXXII, 22, 23]; *in Phanuel, luctatur cum Deo* [24-32]. *Occurrit Esau* [XXXIII, 1-7], *amboque reconciliantur* [8-16]. *Ad Socoth* [17]. *Veniens Sichem, emit Jacob agrum, erigitque altare* [18-20].

- 22 Cumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, et totidem famulas, cum undecim filiis, et transivit vadum Jaboc.
23 Traductisque omnibus quæ ad se pertinebant, mansit solus; et ecce vir luctabatur cum eo usque mane. Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit. Dixitque ad eum : Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit : Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo : Quod nomen est tibi? Respondit : 28 Jacob. At ille, Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel; quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto

magis contra homines prævalebis! Interrogavit eum Jacob : Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit : Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens : Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel; ipse vero claudicabat pede. Quam ob causam non comedunt nervum filii Israel, qui emarcuit in femore Jacob, usque in præsentem diem, eo quod tetigerit nervum femoris ejus, et obstupuerit.

Elevans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esau, et cum eo quadringentos viros; divisitque filios Liæ et Rachel, ambarumque famularum, et posuit utramque ancillam, et liberos earum, in principio; Liam vero, et filios ejus, in secundo loco; Rachel autem et Joseph novissimos. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus. Currens itaque Esau obviam fratri suo, amplexatus est eum; stringensque collum ejus, et osculans flevit. Levatisque oculis, vidit mulieres et parvulos earum, et ait : Quid sibi volunt isti? et si ad te pertinent? Respondit : Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo. Et appropinquantibus ancillæ et filii earum, incurvati sunt. Accessit quoque Lia cum pueris suis, et cum similiter adorassent, extremi Jacob et Rachel adoraverunt.

Dixitque Esau : Quænam sunt istæ turmae quas obviam habui? Respondit : Ut invenirem gratiam coram domino meo. At ille ait : Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi. Dixitque Jacob : Noli ita, obsecro; sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis; sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei; esto mihi propitius, et suscipe benedictionem quam attuli tibi, et quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente, suscipiens, ait : Gratiatur simul, eroque socius itineris tui. Dixitque Jacob : Nosti, domine mi, quod parvulos habeam teneros, et oves et boves foetas, mecum, quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges. Præcedat dominus meus ante servum suum, et ego sequar paulatim

13) Munera, Prov. 18, 16; 21, 14. — 22) *Jaboc*, Num. 21, 24; Deut. 2, 27; 3, 16; Jos. 12, 2; Jud. 11, 13-22. — 24) Os. 12, 3, 4. — 28) Gen. 35, 10; III Reg. 18, 31; IV Reg. 17, 34. — 29) Jud. 13, 17, 18. — 30) *Phanuel*, Jud. 8, 8, 17; III Reg. 12, 25.

33. — 1) *Vidit venientem Esau*, Gen. 32, 6. —

3) *Adoravit*, Gen. 18, 2; 42, 6; 43, 26; Ruth. 2, 10. — 4) Gen. 45, 14, 15; Prov. 16, 7; Luc. 15, 20. — 5) *Quos donavit mihi Deus*, Gen. 48, 9; Ps. 126, 3; Is. 8, 18. — 8) *Istæ turmae*, Gen. 32, 14-21. *Ut invenirem* etc., Gen. 32, 5. — 11) *Benedictionem*, Jud. 1, 15; I Reg. 25, 27; 30, 26; IV Reg. 5, 15; II Cor. 9, 5. — 14) *In Seir*, Gen. 32, 5. — 15) *Ut*

vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse, donec veniam ad dominum meum in

15 Seir. Respondit Esau : Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse; hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo, domine mi.

16 Reversus est itaque illo die Esau itinere
17 quo venerat in Seir; et Jacob venit in Socoth, ubi ædificata domo et fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula.

18 Transivitque in Salem, urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, et
19 habitavit juxta oppidum. Emitte partem agri in qua fixerat tabernacula, a filiis Hemor patris Sichem, centum agnis.
20 Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israel.

3. CAP. XXXIV, 1-31 : INJURIA DINÆ ILLATA ET A FRATRIBUS VINDICATA.

— *Sichem, filius Hemor, Dinam vi opprimit, cupitque eam accipere conjugem [1-5]. Hemor autem et Sichem illam poscentibus [6-12], suadent Jacob et filii ejus ut prius circumciderentur quam illam accipiant [13-17]; cui oblationi cum omnes assensi sunt [18-24]. Simeon et Levi crudeliter vindicant injuriam sorori illatam [25-29]. Timet Jacob iram incolarum urbis [30, 31].*

34 Egressa est autem Dina filia Liæ, ut
2 videret mulieres regionis illius. Quam cum vidisset Sichem filius Hemor hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam, et rapuit, et dormivit cum illa, vi opprimens virginem. Et conglutinavit anima ejus cum ea, tristemque delinivit blanditiis.
3 Et pergens ad Hemor patrem suum : Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.
4 Quod cum audisset Jacob, absentibus filiis, et in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent.

6 Egressus autem Hemor patre Sichem ut
7 loqueretur ad Jacob, ecce filii ejus veniebant de agro; auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod foedam rem operaretur in Israel, et, violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8 Locutus est itaque Hemor ad eos : Sichem filii mei adhæsit anima filiæ vestræ;

date eam illi uxorem, et jungamus vicissim connubia; filias vestras tradite nobis, et filias nostras accipite, et habitate nobiscum; terra in potestate vestra est : exercete, negotiamini, et possidete eam. Sed et Sichem ad patrem et ad fratres
11 ejus ait : Inveniam gratiam coram vobis, et quæcumque statueritis, dabo. Augete
12 dotem, et munera postulate, et libenter tribuam quod petieritis; tantum date mihi puellam hanc uxorem.

Responderunt filii Jacob Sichem et patri
13 ejus in dolo, sævientes ob stuprum sororis : Non possumus facere quod petitis, nec
14 dare sororem nostram homini incircumciso; quod illicitum et nefarium est apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, si
15 volueritis esse similes nostri, et circumcideratur in vobis omne masculini sexus; tunc dabimus et accipiemus mutuo filias
16 vestras ac nostras, et habitabimus vobiscum, erimusque unus populus. Si autem
17 circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, et recedemus.

Placuit oblatio eorum Hemor, et Sichem
18 filio ejus; nec distulit adolescens quin
19 statim quod petebatur expleret; amabat enim puellam valde, et ipse erat inclytus in omni domo patris sui. Ingressique
20 portam urbis, locuti sunt ad populum : Viri isti pacifici sunt, et volunt habitare
21 nobiscum; negotientur in terra, et exerceant eam, quæ spatiosa et lata cultoribus indiget; filias eorum accipiemus uxores, et nostras illis dabimus. Unum est, quo
22 differtur tantum bonum : si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes; et substantia eorum, et pecora, et
23 cuncta quæ possident, nostra erunt; tantum in hoc acquiescamus, et habitantes simul, unum efficiemus populum. Assensique
24 sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

Et ecce, die tertio, quando gravissimus
25 vulnus dolor est, arreptis, duo filii Jacob, Simeon et Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter; interfec-
26 tisque omnibus masculis, Hemor et Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus
27 egressis, irruerunt super occisos ceteri filii Jacob, et depopulati sunt urbem in ultionem stupri; oves eorum, et armenta,
28 et asinos, cunctaque vastantes quæ in

inveniam gratiam, Gen. 34, 11; 47, 25; Ruth, 2, 13; 1 Reg. 1, 18; 20, 3. — 17) Socoth, Jos. 13, 27; Jud. 8, 5; Ps. 59, 8. — 18) Salem, Joan. 3, 23. Urbem Sichimorum, Gen. 37, 12; Jos. 24, 1; Jud. 9, 1; Ps. 59, 8; Act. 7, 16. — 19) Emitte partem agri, Jos. 24, 32; Joan. 4, 5. — 20) Gen. 12, 7, 8.

34. — 4) Accipe mihi etc. Gen. 21, 21; Jud. 14, 2. — 7) Gen. 49, 7. — 10) Gen. 13, 9; 20, 15. — 11) Inveniam etc. Gen. 33, 15. — 12) Gen. 24, 53; Ex. 22, 16, 17; Deut. 22, 29. — 14) Quod illicitum etc. Deut. 7, 3; Jos. 5, 9. — 20) Ruth. 4, 1. — 25) Simeon et Levi, fratres Dinæ, Gen. 29, 33, 34; 30, 21; 49, 5-7; Judith. 9, 2. —

29 domibus et in agris erant; parvulos quoque eorum et uxores duxerunt captivas.
 30 Quibus patris audacter, Jacob dixit ad Simeon et Levi: Turbastis me, et odiosum fecistis me Chananæis et Pherezæis habitatoribus terræ hujus. Nos pauci sumus; illi congregati percutient me et debolor ego, et domus mea. Responderunt: Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

4. CAP. XXXV, 1-29: A SICHEM VENIT JACOB IN MAMBRE. — *Apud Bethel: purificatis omnibus ab idololatria, Jacob altare erigit [1-7]; mors Debora nutricis Rebecce. [8] Deus iterum Jacob apparet illumque multis benedictionibus recreat [9-15]. In Ephrata: nascitur Benjamin e moriente Rachel [16-20]. In Migdal-Eder: incestus Ruben [21, 22]. Numerantur filii Jacob [23-26]. In Mambre: mors Isaac [27-29].*

35 Interea locutus est Deus ad Jacob: Surge, et ascende Bethel, et habita ibi, facque altare Deo, qui apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum. Jacob vero, convocata omni domo sua, ait: Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, et mundamini, ac mutate vestimenta vestra.
 3 Surgite, et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, et socius fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, et in aures quæ erant in auribus eorum; at ille infodit ea subter terebinthum, quæ est post urbem
 5 Sichem. Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt ausi persequi recedentes.
 6 Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel; ipse et omnis populus cum eo. Ædificavitque ibi altare, et appellavit nomen loci illius, Domus Dei; ibi enim apparuit ei Deus cum fugeret fratrem suum.
 8 Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebecce, et sepulta est ad radices Bethel subter quercum; vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletus.
 9 Apparuit autem iterum Deus Jacob

postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei, dicens: Non vocaberis ultra Jacob, sed Israel erit nomen tuum. Et appellavit eum Israel, dixitque ei: Ego Deus omnipotens; cresce, et multiplicare; gentes et populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur, Terramque quam dedi Abraham et Isaac, dabo tibi et semini tuo post te. Et recessit ab eo. Ille vero erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina, et effundens oleum, vocansque nomen loci illius, Bethel.

Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam, in qua cum paturiret Rachel, ob difficultatem partus periclitari cepit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia et nunc habebis filium. Egrediente autem anima præ dolore, et imminente jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est, filius doloris mei; pater vero appellavit eum Benjamin, id est, filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, et sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem. Erexitque Jacob titulum super sepulcrum ejus; hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem.

Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis. Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, et dormivit cum Bala concubina patris sui; quod illum minime latuit.

Erant autem filii Jacob duodecim. Filii Liæ: primogenitus Ruben, et Simeon, et Levi, et Judas, et Issachar, et Zabulon. Filii Rachel: Joseph et Benjamin. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan et Nephthali. Filii Zelpheæ ancillæ Liæ: Gad et Aser. Hi sunt filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.

Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, civitatem Arbee, hæc est Hebron; in qua peregrinatus est Abraham et Isaac.

Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum. Consumptusque ætate mortuus est, et appositus est populo suo senex et plenus dierum; et sepelierunt eum Esau et Jacob filii sui.

30) Chananæis et Pherezæis, Gen. 13, 7; 15, 20, 21. Nos pauci sumus, I Par. 16, 19; Ps. 104, 12.

35. — 1) Bethel, Gen. 28, 19; 31, 13. Qui apparuit tibi, Gen. 28, 13. — 2) Deos alienos, Gen. 31, 19, 34; Jos. 24, 23; I Reg. 7, 3. Mundamini, Ex. 19, 10. — 3) Socius fuit etc. Gen. 28, 20; 31, 3. — 4) Terebinthum, Jos. 24, 26; Jud. 9, 6. — 5) Terror Dei, Ex. 15, 16; 23, 27; Deut. 11, 25; Jos. 2, 9; I Par. 14, 14. — 6) Luzam, Gen. 28, 19. — 7) Gen. 28, 13, 22; 32, 20. — 8) Debora, Gen. 24, 39. — 9) Gen. 32, 28, 38; I Reg. 18, 31. — 11) Gen. 17, 1, 5, 6, 16; 26, 4; 28, 3. — 12) Gen. 12, 7; 17, 8; 28, 13. — 14) Gen.

28, 18; 31, 45. — 15) Gen. 28, 19. — 17) Hunc habebis filium, Gen. 30, 24. — 19) Mortua est ergo Rachel, Gen. 48, 7. Ephratam, Ruth, 1, 2; 4, 11; I Reg. 17, 12; Ps. 131, 6; Mi. 5, 2; Matth. 2, 6, 16-18. — 20) Monumenti Rachel, I Reg. 10, 2. — 21) Turrem gregis, Mi. 4, 8. — 22) Dormivit cum concubina patris sui, Gen. 49, 4; Lev. 20, 17; I Reg. 16, 22; 20, 3; I Par. 5, 1; I Cor. 5, 1. — 23-26) Gen. 47, 8-27; Ex. 1, 2-4. — 27) Mambre, civitatem Arbee, Gen. 13, 18; 23, 2, 19; Jos. 14, 15; 15, 13. — 29) Consumptusque ætate, Gen. 15, 15; 25, 8. Sepelierunt eum, Gen. 25, 9; 49, 31.

5. CAP. XXXVI, 1-43 : APPENDIX DE
ESAU ET EDMONITIS. — *Uxores et filii*
Esau [1-5]. *Migratur Esau a terra*
Chanaan ad montem Seir [6-8]. *Posteri*
Esau [9-14]. *Duces e filiis Esau orti*
[15-19]. *Filii Seir Horrai* [20-28].
Duces Horraeorum [29, 30]. *Antiqui*
reges Edom [31-39]. *Duces ab Esau*
orti [40-43].

36 Hæ sunt autem generationes Esau, ipse
est Edom.

2 Esau accepit uxores de filiabus Cha-
naan : Ada filiam Elon hethæi, et Ooli-
bama filiam Anæ filiae Sebeon hevæi;
3 Basemath quoque filiam Ismael sororem
4 Nabaioth. Peperit autem Ada Eliphaz;
5 Basemath genuit Rahuel; Oolibama ge-
nuit Jehus, et Ihelon, et Core. Hi filii
Esau qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6 Tulit autem Esau uxores suas et filios et
filias, et omnem animam domus suæ, et
substantiam, et pecora, et cuncta quæ ha-
bere poterat in terra Chanaan; et abiit
in alteram regionem, recessitque a fratre suo
7 Jacob. Divites enim erant valde, et simul
habitare non poterant: nec sustinebat eos
terra peregrinationis eorum præ multitu-
8 dine gregum. Habitavitque Esau in
monte Seir, ipse est Edom.

9 Hæ autem sunt generationes Esau pa-
tris Edom in monte Seir, et hæc nomina
filiorum ejus : Eliphaz filius Ada uxoris
Esau; Rahuel quoque filius Basemath
11 uxoris ejus. Fueruntque Eliphaz filii :
Theman, Omar, Sepho, et Gatham, et
12 Cenez. Erat autem Thamma, concubina
Eliphaz filii Esau; quæ peperit ei Ama-
13 lech. Hi sunt filii Ada uxoris Esau. Filii
autem Rahuel : Nahath et Zara, Samma et
Meza. Hi filii Basemath uxoris Esau.
14 Isti quoque erant filii Oolibama filiae Anæ
filiae Sebeon, uxoris Esau, quos genuit ei :
Jehus, et Ihelon, et Core.

15 Hi duces filiorum Esau : Filii Eliphaz
primogeniti Esau : dux Theman, dux
16 Omar, dux Sepho, dux Cenez, dux Core,
dux Gatham, dux Amalech. Hi filii Eli-
17 phaz in terra Edom, et hi filii Ada. Hi
quoque filii Rahuel filii Esau : dux Nahath,
dux Zara, dux Samma, dux Meza. Hi au-
tem duces Rahuel in terra Edom; isti filii

Basemath uxoris Esau. Hi autem filii 18
Oolibama uxoris Esau : dux Jehus, dux
Ihelon, dux Core. Hi duces Oolibama filiae
Anæ uxoris Esau: Isti sunt filii Esau, et 19
hi duces eorum; ipse est Edom.

Isti sunt filii Seir horrai, habitatores 20
terræ : Lotan, et Sobal, et Sebeon, et
Ana, et Disen, et Eser, et Disan. Hi 21
duces horrai, filii Seir, in terra Edom.
Facti sunt autem filii Lotan : Hori et He- 22
man; erat autem soror Lotan, Thamna.
Et isti filii Sobal : Alvan, et Manahat, et 23
Ebal, et Sepho, et Onam. Et hi filii Se-
beon : Aia et Ana. Iste est Ana qui invenit
aquas calidas in solitudine, cum pasceret 24
asinos Sebeon patris sui; habuitque 25
filium Disen, et filiam Oolibama. Et isti 26
filii Disen : Hamdam, et Eseban, et Jeth-
ram, et Charan. Hi quoque filii Eser : 27
Balaan, et Zavan et Acan. Habuit au- 28
tem filios Disan : Hus et Aram.

Hi duces Horraeorum : dux Lotan, dux 29
Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Disen, 30
dux Eser, dux Disan. Isti duces Horraeorum
qui imperaverunt in terra Seir.

Reges autem qui regnaverunt in terra 31
Edom antequam haberent regem filii
Israel, fuerunt hi : Bela filius Beor, no- 32
menque urbis ejus Denaba. Mortuus est 33
autem Bela, et regnavit pro eo Jobab filius
Zaræ de Bosra. Cumque mortuus esset 34
Jobab, regnavit pro eo Husam de terra
Themanorum. Hoc quoque mortuo, re- 35
gnavit pro eo Adad filius Bâdad, qui per-
cussit Madian in regione Moab; et nomen
urbis ejus Avith. Cumque mortuus esset 36
Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.
Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saul 37
de fluvio Rohoboth. Cumque et hic obiis- 38
set, successit in regnum Balanan filius
Achobor. Isto quoque mortuo, regnavit 39
pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau;
et appellabatur uxor ejus Meetabel, filia
Matred filiae Mezaab.

Hæc ergo nomina ducum Esau, in co- 40
gnationibus, et locis, et vocabulis suis :
dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth,
dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, 41
dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, 42
dux Magdiel, dux Hiram; hi duces Edom 43
habitantes in terra imperii sui; ipse est
Esau pater Idumæorum.

36. — 1) Gen. 25, 30. — 2) Gen. 26, 34. —
4) I Par. 1, 35. — 7) Divites, Gen. 13, 6. Terra
peregrinationis, Gen. 17, 8; 28, 4; 37, 1; Hebr.
11, 9. — 8) Gen. 32, 3; Jos. 24, 4. — 10) I Par.
1, 35. — 12) Amalech, Ex. 17, 8-10; Num. 24, 20;
I Reg. 15, 1, 3; etc. — 15) Duces filiorum Esau,

Ex. 15, 25. — 20-28) I Par. 1, 38-42. — 20) Hor-
rai, Gen. 14, 8; Deut. 2, 12, 22. — 28) Hus,
Joh. 1, 1. — 30) Imperaverunt in terra Seir,
Num. 20, 14; Jud. 11, 17. — 31-43) I Par. 1, 43-54.
— 31) Antequam haberent regem, I Reg. 10, 1.
— 41) Phinon, Num. 33, 42.

III — HISTORIA JOSEPH.

[XXXVII, 1 — L, 26].

JOSEPH IN ÆGYPTO.

1. CAP. XXXVII, 1-36 : JOSEPH A FRATRIBUS VENDITUR ET IN ÆGYPTUM DUCITUR. — *Joseph fratribus patri carior* [1-3]; *invidia fratrum* [4]; *somnia majoris odii seminarium* [5-11]. *Missus a patre, venit Joseph Dothain ad fratres* [12-17], *qui de illo occidendo cogitant* [18-20]; *Ruben vero obtinet ut illum in cisternam projiciant* [21-24]. *Suadente Juda, fratres Joseph vendunt negotiatoribus ismaelitis* [25-28], *tunicam autem ejus, in sanguine hœdit intactam, mittunt patri* [29-35]. *Joseph Putiphari traditur in Ægypto* [36].
- 37 Habitavit autem Jacob in terra Chanaan, in qua pater suus peregrinatus est.
- 2 Et hæ sunt generationes ejus.
- Joseph cum sedecim esset annorum, pascibat gregem cum fratribus suis adhuc puer; et erat cum filiis Balæ et Zelp hæ uxorum patris sui; accusavitque fratres
- 3 suos apud patrem crimine pessimo. Israel autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quod in senectute genuisset eum;
- 4 fecitque ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres ejus quod a patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacifice loqui.
- 5 Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis; quæ causa majoris odii seminarium fuit. Dixitque ad eos : Audi-
- 7 te somnium meum quod vidi. Putabam nos ligare manipulos in agro, et quasi consurgere manipulum meum, et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum. Responderunt fratres ejus : Numquid rex noster eris? aut subjiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum, invidiæ et odii fomitem ministravit. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait : Vidi per somnium, quasi solem, et lunam, et stellas undecim adorare me.
- 10 Quod cum patri suo et fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, et dixit : Quid

sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego, et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram? Invidebant ei igitur fratres sui; pater vero rem tacitus considerabat.

Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem, dixit ad eum Israel : Fratres tui pascunt oves in Sichimis; veni, mittam te ad eos. Quo respondente, Præsto sum, ait ei : Vade, et vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, et pecora; et renuntia mihi quid agatur. Missus de valle Hebron, venit in Sichem; invenitque eum vir errantem in agro, et interrogavit quid quæreretur. At ille respondit : Fratres meos quæro; indica mihi ubi pascant greges. Dixitque ei vir : Recesserunt de loco isto; audiavi autem eos dicentes : Eamus in Dothain. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, et invenit eos in Dothain.

Qui cum vidissent eum procul, antiquam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere; et mutuo loquebantur : Ecce somniator venit; venite, occidamus eum, et mittamus in cisternam veterem, dice- musque : Fera pessima devoravit eum; et tunc apparebit quid illi prosint somnia sua. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, et dicebat : Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem; sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusque vestras servate innoxias. Hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, et reddere patri suo. Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunica talari et polymita; miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad, et camelos eorum, portantés aromata, et resinam, et stacten, in Ægyptum. Dixit ergo Judas fratribus suis : Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum,

37. — 1) Gen. 36, 7; Hebr. 11, 9. — 2) Cum filiis Balæ et Zelphe, Gen. 35, 25, 26. *Crimine pessimo*, I Reg. 2, 22-24. — 3) *In senectute genuisset*, Gen. 30, 23; 44, 20. *Tunicam polymitam*, Jud. 5, 30; II Reg. 13, 18. — 4) Gen. 49, 23. — 7) Gen. 42, 6, 9; 43, 26; 44, 14. — 11) *Invidebant*, Act. 7, 9. — 12) *Sichem*, Gen. 33, 18; Jos. 24, 1; Jud. 9, 1;

Ps. 59, 8; Act. 7, 16. — 14) *De valle Hebron*, Gen. 35, 27. — 16) *Cant.* 1, 7. — 17) *Dothain*, IV Reg. 6, 13; Judith 4, 5, 7, 3. — 18) *Cogitaverunt* etc. Ps. 36, 12, 32; — 20) *Venite, occidamus*, Prov. 1, 11, 16; Sap. 2, 10 sv. — 21) Gen. 42, 22. — 25) *Ismaelitas*, Gen. 39, 1. *Viatores*, Job. 6, 19; Is. 21, 13. — *Aromata*, Gen. 43, 11; Jer. 8, 22; 46, 11.

27 et celaverimus sanguinem ipsius? Melius est ut venundetur Ismaelit, et manus nostrae non polluantur; frater enim et caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius. Et praetereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, venderunt eum Ismaelit, viginti argenteis; qui duxerunt eum in Ægyptum.

29 Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum, et scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, et ego quo ibo? Tulerunt autem tunicam ejus, et in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt; mittentes qui ferrent ad patrem, et dicerent: Hanc invenimus; vide utrum tunica filii tui sit, an non. Quam cum agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est; fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36 Madianitae venderunt Joseph in Ægypto Putiphari, eunucho Pharaonis, magistro militum.

ut suscites semen fratri tuo. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, quod rem detestabilem faceret. Quamobrem dixit Judas Thamar nurui suae: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus; timebat enim ne et ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quae abiit, et habitavit in domo patris sui.

Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Sue uxor Judae; qui post luctum consolatione suscepta, ascendebat ad tonsos ovium suarum, ipse et Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas. Nuntiatumque est Thamar, quod socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves; quae, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, et mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam; eo quod crevisset Sela, et non eum accepisset maritum. Quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem; operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me ut coeam tecum; nesciebat enim quod nurus sua esset. Qua respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo? dixit: Mittam tibi hœdum de gregibus. Rursumque illa dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris; ait Judas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, et armillam, et baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coitum mulier concepit, et surgens abiit; depositoque habitu quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.

Misit autem Judas hœdum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri. Qui cum non invenisset eam, interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quae sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix; reversus est ad Judam, et dixit ei: Non inveni eam; sed et homines loci illius dixerunt mihi, nunquam sedisse ibi scortum. Ait Judas: Habeat sibi; certe mendacii arguere nos

2. CAP. XXXVIII, 1-30. JUDÆ FAMILIA. — *Juda uxorem ducit* [1-5]. *Res detestabilis ab Onan facta* [6-11]. *Incestus Jude* [12-26]. *Nascuntur Phares et Zara* [27-31].

38 Eodem tempore descendens Judas a fratribus suis, divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram. Videntque ibi filiam hominis chananæi, vocabulo Sue, et accepta uxore, ingressus est ad eam. Quae concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Her. Rursumque concepto fetu, natum filium vocavit Onan. Tertium quoque peperit, quem appellavit Sela; quo nato, parere ultra cessavit.

6 Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar. Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini; et ab eo occisus est. Dixit ergo Judas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, et sociare illi,

— 27) *Manus nostrae non polluantur*, I Reg. 18, 17. *Caro nostra*, Gen. 29, 14. — 28) *Madianitis*, Gen. 25, 2; Jud. 8, 22, 24. *Venderunt*, Gen. 45, 4; Ps. 104, 17; Sap. 10, 13; Act. 7, 9. *Viginti argenteis*, Matth. 27, 9. — 30) *Scissis vestibus*, Gen. 44, 13; Num. 14, 6; II Reg. 1, 11; 3, 31; Job. 1, 20; Matth. 26, 65. *Puer non comparet* etc. Gen. 42, 13. — 33) Gen. 44, 28. — 35) *Descendam... in infernum*, Gen. 42, 38; 44, 20, 31; Job. 10, 21, 22; 30, 23; Ps. 6, 6; Prov. 27, 20. — 36) *Madianitae*, Gen. 39, 1. *Ma-*

gistro militum, Gen. 39, 1; 40, 3; 41, 10, 12.

38. — 2) *Sue*, I Pat. 2, 3. — 3) *Her*, Gen. 46, 12; Num. 26, 19. — 7) *Her primogenitus*, Num. 26, 19. — *Nequam*, I Par. 2, 3. — 8) Deut. 25, 5-10; Ruth, 1, 12, 13; Matth. 22, 24. — 11) *Et habitavit* etc. Lev. 22, 13; Jud. 19, 2. — 14) *Depositis* etc. Judith, 10, 3. *Theristrum*, Gen. 24, 65. *Sedit in bivio*, Prov. 7, 10 sv.; Jer. 3, 2. — 16) *Ingrediensque ad eam*, Lev. 18, 15; 20, 12. *Quid dabis mihi* Ez. 16, 33. —

non potest; ego misi hædum quem promiseram, et tu non invenisti eam.

- 24 Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Judæ, dicentes : Fornicata est Thamar nurus tua, et videtur uterus illius intumescere. Dixitque Judas : Producite eam ut comburatur. Quæ cum duceretur ad poenam, misit ad socerum suum, dicens : De viro, cujus hæc sunt, concepi; cognosce cujus sit annulus, et armilla, et baculus. Qui, agnitis muneribus, ait : Justior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cognovit eam. Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens : Iste egredietur prior. Illo vero retrahente manum, egressus est alter; dixitque mulier : Quare divisa est propter te maceria? Et ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares. Postea egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum; quem appellavit Zara.

3. CAP. XXXIX, 1-23 : JOSEPH IN CARCERE. — *Joseph gratiam invenit coram Putiphare ab eoque omnibus præponitur* [1-6]. *Tentatus autem a domina sua, firmiter resistit* [7-12]; *quæ, vindictæ causa, eum criminis accusat apud maritum* [13-18]. *Joseph, in carcerem missus* [19-20], *gratiam invenit coram principe carceris* [21-23].

- 39 Igitur Joseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus, vir Ægyptius, de manu Ismaelitarum, a quibus perductus erat. Fuitque Dominus cum eo, et erat vir in cunctis prospere agens, habitavitque in domo domini sui, qui optime noverat Dominum esse cum eo, et omnia, quæ gereret, ab eo dirigere in manu illius. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, et ministrabat ei, a quo præpositus omnibus, gubernabat creditam sibi domum, et universa quæ ei tradita fuerant; benedixitque Dominus domui Ægyptii propter Joseph, et multiplicavit tam in

ædibus quam in agris cunctam ejus substantiam; nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, et decorus aspectu.

Post multos itaque dies injecit domina sua oculos suos in Joseph, et ait : Dormi mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam : Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua; nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non traderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es; quomodo ergo possum hoc malum facere, et peccare in Deum meum? Hujusmodi verbis per singulos dies, et mulier molesta erat adolescenti, et ille recusabat stuprum. Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph domum, et operis quippiam absque arbitris faceret; et illa, apprehensa lacinia vestimenti ejus, diceret : Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, et egressus est foras. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, et se esse contemptam, vocavit ad se homines domus suæ, et ait ad eos : En introduxit virum hebræum, ut illuderet nobis; ingressus est ad me, ut coiret mecum; cumque ego succlamassem, et audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, et fugit foras. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum, et ait : Ingressus est ad me servus hebræus, quem adduxisti ut illuderet mihi; cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, et fugit foras. His auditis dominus, et nimum credulus verbis conjugis, iratus est valde; tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur. Et erat ibi clausus.

Fuit autem Dominus cum Joseph, et misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris; qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodia tenebantur; et quidquid fiebat, sub ipso erat. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis; Dominus enim erat cum illo, et omnia opera ejus dirigebat.

24) *Producite* etc. Lev. 21, 9; Deut. 22, 21; Joan. 8, 5. — 26) *Justior me est*, I Reg. 24, 18. — 29) *Phares*. Gen. 46, 12; Num. 26, 10; I Par. 2, 4; Matth. 1, 3. — 39. — 1) *Putiphar*, Gen. 37, 36. *Ismaelitarum*, Gen. 37, 25. — 2) *Fuitque Dominus cum eo*, Gen. 21, 22; 26, 24, 28; 28, 15; I Reg. 16, 18; 18, 14, 28. *Vir in cunctis prospere agens*, II Par. 26, 5; Ps. 1, 3. — 3) *Invenit gratiam* etc. Gen. 19, 19; 33, 10. — 5) *Benedixitque Dominus*,

Gen. 30, 27. — 9) *Hoc malum facere*, Gen. 20, 6; Ex. 20, 24; Prov. 6, 29 sv. *Peccare in Deum meum*, Lev. 6, 2; II Reg. 12, 13; Tob. 4, 6; Ps. 50, 6; Eccl. 23, 25-33; Dan. 13, 22. — 12) *Dormi mecum*, Prov. 7, 13-18. *Fugit* etc. Eccl. 9, 3; 21, 2. — 20) Gen. 40, 3, 5, 15; Ps. 104, 18; Sap. 10, 14. — 21) *Dedit ei gratiam* etc. Ex. 11, 3; 12, 36; Ps. 105, 46; Prov. 16, 7; Dan. 1, 9. — 22) Gen. 40, 4.

4. CAP. XL, 1-23: JOSEPH SOMNIA DUORUM EUNUCHORUM PHARAONIS INTERPRETATUR. — *Duo eunuchi in carcerem missi* [1-4], *eorum somnia* [5-8]. *Joseph somnium præpositi pincernarum interpretatur* [9-15], *postea magistri pistorum* [16-19]. *Eventus interpretationes confirmat* [20-23.]

40 His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, et pistor, domino suo. Iratusque contra eos Pharo (nam alter pincernis præerat, 2 alter pistoribus), misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus et 3 Joseph. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui et ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, et illi in custodia tenebantur.

5 Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi, 6 ad quos cum introisset Joseph mane, et 7 vidisset eos tristes, sciscitatus est eos dicens: Cur tristior est hodie solito facies 8 vestra? Qui responderunt: Somnium vidimus, et non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Numquid non Dei est interpretatio? Referte mihi quid videritis.

9 Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me 10 vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, et post flores 11 uvas maturescere; calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvas, et expressi in calicem quem tenebam, et tradidi poculum Pharaoni. Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnii. Tres propagines, 12 tres adhuc dies sunt, post quos recordabitur Pharo ministerii tui, et restituet te in gradum pristinum; dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut ante facere 13 consueveras. Tantum memento mei, cum bene tibi fuerit, et facias mecum misericordiam, ut suggeras Pharaoni ut educat me 14 de isto carcere, quia furto sublati sum de terra Hebræorum, et hic innocens in lacum missus sum.

16 Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium, quod tria canistra farinæ habere 17 rem super caput meum; et in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes

cibos qui fiunt arte pistoria; avesque comedere ex eo. Respondit Joseph: Hæc est 18 interpretatio somnii. Tria canistra, tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharo 19 caput tuum, ac suspendet te in cruce, et lacerabunt volucres carnes tuas.

Exinde dies tertius natalitius Pharaonis 20 erat; qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum; et pistorum principis; restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum; alterum suspendit in 22 patibulo, ut conectoris veritas probaretur.

23 Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

5. CAP. XLI, 1-57: JOSEPH ELEVATUR.

— *Somnia Pharaonis* [1-7]. *A præposito pincernarum designatus, Joseph vocatur ut illa interpretetur* [8-16]: *septem ubertatis anni septemque anni sterilitatis* [17-32]. *Joseph a Pharaone super universam terram Ægypti constitutus* [33-41] *honoribusque auctus* [42-46]. *Septem ubertatis anni* [47-49]; *duo filii Joseph nascuntur* [50-52]. *Septem sterilitatis anni* [53-57].

Post duos annos vidit Pharo somnium. 41 Putabat se stare super fluvium, de quo 2 ascendeabant septem boves, pulchræ et crassæ nimis, et pascebantur in locis palustribus; aliæ quoque septem emergebant de flumine, fœdæ confectæque maciæ; 3 et pascebantur in ipsa amnis ripa, in locis virentibus. Devoraveruntque eas, quarum 4 mira species et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharo, rursum dormivit, et vidit alterum somnium. Septem 5 spicæ pullulabant in culmo uno, plenæ atque formosæ. Aliæ quoque totidem 6 spicæ tenues et percussæ uredine oriebantur, devorantes omnem priorem pulchritudinem.

Evigilans Pharo post quietem, et facto mane, pavorè perterritus, misit ad omnes conjectores Ægypti, cunctosque sapientes, et accersitis narravit somnium; nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum magister, 9 ait: Confiteor peccatum meum. Iratus 10 rex servis suis, me et magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis mili-

40. — 1) *Pincerna*, II Esdr. 1, 11. — 2) *Misit eos in carcerem*, Gen. 39, 20. *Principis militum*, Gen. 37, 36. — 7) *Cur tristior* etc. II Esdr. 2, 2; Luc. 24, 17. — 8) *Somnium*, Gen. 41, 15. *Numquid* etc. Gen. 41, 16; Dan. 2, 28. 47. — 12) Gen. 41, 12, 26, 27; Dan. 2, 36. — 14) *Facias mecum misericordiam*, Jos. 2, 12; I Reg. 20, 14, 15; II Reg. 9, 1; III Reg. 2, 7. — 15) *Furto*

sublatus sum, Gen. 37, 28. *Hic innocens* etc. Gen. 39, 20. — 20) *Natalitius*, Matth. 14, 6; Marc. 6, 21. — 23) *Oblitus* est etc. Job. 10, 14; Ps. 117, 8; Ecc. 9, 25.

41. — 1) *Fluvium*, Ex. 1, 22; 7, 15. — 8) *Conjectores Ægypti*, Ex. 7, 11, 12; Dan. 1, 20; 2, 2; 4, 5. — 10) Gen. 37, 36; 39, 20; 40, 3. — 11) Gen.

11 tum, ubi una nocte uterque vidimus
12 somnium præsagum futurorum. Erat ibi
13 puer hebræus, ejusdem ducis militum fa-
mulus; cui narrantes somnia, audivimus
quidquid postea rei probavit eventus; ego
enim redditus sum officio meo, et ille sus-
pensus est in cruce.

14 Protinus ad regis imperium eductum de
carcere Joseph totoderunt, ac veste mu-
15 tata, obtulerunt ei. Cui ille ait : Vidi
somnia, nec est qui edisserat; quæ audivi
te sapientissime conjicere. Respondit Jo-
16 seph : Absque me Deus respondebit pro-
spera Pharaoni.

Narravit ergo Pharaon quod viderat :
17 Putabam me stare super ripam fluminis,
et septem boves de amne conscendere,
18 pulchras nimis, et obesis carnibus, quæ in
pastu paludis virecta carpebant. Et ecce,
19 has sequebantur aliæ septem boves in tan-
tum deformes et macilentæ, ut nunquam
tales in terra Ægypti viderim; quæ,
20 devoratis et consumptis prioribus, nul-
lum saturitatis dedere vestigium; sed si-
21 mili macie et squalore torpebant. Evigi-
lans, rursus sopore depressus, vidi
22 somnium. Septem spicæ pullulabant in
culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.
Aliæ quoque septem tennes et percussæ
23 uredine, oriebantur e stipula; quæ prio-
24 rum pulchritudinem devoraverunt. Nar-
ravi conjectoribus somnium, et nemo est
qui edisserat.

25 Respondit Joseph : Somnium regis
unum est : quæ facturus est Deus, ostendit
26 Pharaoni. Septem boves pulchræ, et se-
ptem spicæ plenæ, septem ubertatis anni
sunt; eandemque vim somnii compren-
27 dunt. Septem quoque boves tennes atque
macilentæ, quæ ascenderunt post eas, et
septem spicæ tennes, et vento urente per-
cussæ, septem anni venturæ sunt famis,
28 qui hoc ordine complebuntur. Ecce se-
29 ptem anni venient fertilitatis magnæ in
30 universa terra Ægypti, quos sequentur
septem anni alii tantæ sterilitatis, ut obli-
vioni tradatur cuncta retro abundantia;
consumptura est enim fames omnem ter-
31 ram, et ubertatis magnitudinem perdi-
32 tura est inopiæ magnitudo. Quod autem
vidisti secundo ad eandem rem pertinens
somnia, firmitatis indicium est, eo quod
fiat sermo Dei, et velocius impleatur.

Nunc ergo provideat rex virum sapien- 33
tem et industrium, et præficiat eum terræ
Ægypti; qui constituat præpositos per 34
cunctas regiones, et quintam partem fru-
ctuum per septem annos fertilitatis, qui 35
jam nunc futuri sunt, congreget in horrea;
et omne frumentum sub Pharaonis pote-
state condatur, serveturque in urbibus.
Et præparetur futuræ septem annorum 36
fami, quæ oppressura est Ægyptum, et
non consumetur terra inopia.

Placuit Pharaoni consilium et cunctis 37
ministris ejus; locutusque est ad eos : 38
Num invenire poterimus talem virum, qui
spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad 39
Joseph : Quia ostendit tibi Deus omnia
quæ locutus es, numquid sapientiorum et
consimilem tui invenire potero? Tu eris 40
super domum meam, et ad tui oris impe-
rium cunctus populus obediet; uno tan-
tum regni solio te præcedam. Dixitque 41
rursus Pharaon ad Joseph : Ecce, constitui
te super universam terram Ægypti. Tu-
42 litque annulum de manu sua, et dedit
eum in manu ejus; vestivitque eum stola
byssina, et collo torquem auream circum-
posuit. Fecitque eum ascendere super 43
currum suum secundum, clamante præ-
cone, ut omnes coram eo genu flecterent,
et præpositum esse scirent universæ terræ
Ægypti. Dixit quoque rex ad Joseph : 44
Ego sum Pharaon; absque tuo imperio non
movebit quisquam manum aut pedem in
omni terra Ægypti.

Vertitque nomen ejus, et vocavit eum 45
lingua ægyptiaca, Salvatorem mundi.
Deditque illi uxorem Aseneth filiam Puti-
phare sacerdotis Heliopoleos. Egressus est
itaque Joseph ad terram Ægypti (tri- 46
ginta autem annorum erat quando stetit
in conspectu regis Pharaonis), et circumvit
omnes regiones Ægypti.

Venitque fertilitas septem annorum; et 47
in manipulos redactæ segetes congregatæ
sunt in horrea Ægypti. Omnis etiam 48
frugum abundantia in singulis urbibus
condita est. Tantaque fuit abundantia 49
tritici, ut arenæ maris coæquaretur, et
copia mensuram excederet.

Nati sunt autem Joseph filii duo ante 50
quam veniret fames, quos peperit ei Ase-
neth, filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos.
Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, 51

40, 5. — 13) Gen. 40, 12-19. — 14) *Eductum de carcere*, Ps. 104, 20; Sap. 10, 13. — 15) Dan. 5, 16. — 16) Gen. 40, 8; Dan. 2, 22, 28, 30, 47. — 25) Dan. 2, 28, 29; Apoc. 4, 1. — 27) *Septem anni famis*, IV Reg. 8, 1. — 30) Gen. 45, 6; 47, 13. — 32) *Fiat sermo Dei* etc. Num. 23, 19; Is. 14, 24; 46, 10, 11. — 34) *Quintam partem* etc.

Gen. 47, 24-26. — 40) Ps. 104, 21, 22; I Macch. 2, 53; Act. 7, 10. — 41) Gen. 42, 6; Eccl. 4, 14; Sap. 10, 14. — 42) Esth. 3, 10; 8, 2, 8, 10, 15; Dan. 5, 7, 29. — 43) *Clamante præcone*, Esth. 6, 9. *Præpositum esse* etc. Gen. 42, 6; 45, 8, 26. — 44) Ps. 104, 21, 22. — 50) Gen. 46, 20; 48, 5.

52 dicens : Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei. Nomen quoque secundi appellavit Ephraim, dicens : Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meae.

53 Igitur transactis septem ubertatis annis, 54 qui fuerant in Ægypto, ceperunt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Joseph, et in universo orbe fames prævaluit; in cuncta autem terra Ægypti panis

erat. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit : Ite ad Joseph, et quidquid ipse vobis dixerit, facite. Crescebat autem quotidie fames in omni terra; aperuitque Joseph universa horrea, et vendebat Ægyptiis; nam et illos oppresserat fames. Omnesque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, et malum inopiæ temperarent.

FRATRES JOSEPH IN ÆGYPTO.

1. CAP. XLII, 1-38 : PRIMUM ITER FILIORUM JACOB IN ÆGYPTUM. — *Seviente fame in Chanaan, Jacob filios mittit in Ægyptum emere frumentum, Benjamin apud se retento [1-5]. Quos quidem Joseph agnoscens [6-8], simulat ignorare, accusans eos exploratores esse et mittens in carcerem [9-17]. Liberos eos paulo post dimittit, excepto Simeone, ea conditione ut Benjamin reducant in Ægyptum [18-24]. Jubet saccos impleri frumento, adjecta pecunia quam ipsi attulerunt [25-28]. Illis redeuntibus [29-35], Jacob negat Benjamin iturum in Ægyptum [36-39].*

42 Audiens autem Jacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis : 2 Quare negligitis? Audivi quod triticum venundetur in Ægypto; descendite, et emite nobis necessaria, ut possimus vivere, 3 et non consumamur inopia. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent 4 frumenta in Ægypto, Benjamin domi retento a Jacob, qui dixerat fratribus ejus : Ne forte in itinere quidquam patiatur mali, 5 ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6 Et Joseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum 7 fratres sui, et agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos : Unde venistis? Qui responderunt : De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9 Recordatusque somniorum, quæ ali-

quando viderat, ait ad eos : Exploratores estis; ut videatis infirmiora terræ venistis. Qui dixerunt : Non est ita, domine; sed 10 servi tui venerunt ut emerent cibos. Omnes filii unius viri sumus; pacifici 11 venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille respondit : 12 Aliter est; immunita terræ hujus considerare venistis. At illi : Duodecim, inquit, 13 servi tui, fratres sumus, filii viri unius in terra Chanaan; minimus cum patre nostro est, alter non est super. Hoc est, ait, 14 quod locutus sum : Exploratores estis, Jam nunc experimentum vestri capiam : 15 per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. Mittite ex vobis unum, et adducat eum; vos 16 autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrum vera an falsa sint; alioquin, per salutem Pharaonis, exploratores estis. Tradidit ergo illos custodiæ 17 tribus diebus.

Die autem tertio eductis de carcere, ait : 18 Facite quæ dixi, et vivetis; Deum enim timeo. Si pacifici estis, frater vester unus 19 ligetur in carcere; vos autem abite, et ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras; et fratrem vestrum minimum ad 20 me adducite, ut possim vestros probare sermones, et non moriamini. Fecerunt ut dixerat, et locuti sunt ad invicem : Me 21 rito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, et non audivimus; idcirco venit super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben, ait : 22 Numquid non dixi vobis : Nolite peccare in puerum; et non audistis me? In sanguis ejus exquiritur. Nesciebant autem quod 23 intellexeret Joseph, eo quod per interpretem

52) Gen. 49, 22; Os. 13, 15. — 54) Ps. 104, 16; Act. 7, 11. — 56) Vendeat Ægyptiis, Gen. 42, 6; 47, 14, 20, 24. — 57) Gen. 12, 10. — 1) Act. 7, 12. — 2) Ut possimus vivere, Gen. 43, 8. — 5) Erat autem fames, Act. 7, 11. — 6) Princeps, Gen. 41, 41. Cumque adorassent,

Gen. 37, 7, 9, 20. — 9) Recordatus somniorum, Gen. 37, 5-9. — 13) Alius non est super, Gen. 37, 30. — 18) Deum enim timeo, Lev. 25, 43; II Esdr. 5, 15. — 20) Gen. 43, 5; 44, 23. — 21) Gen. 37, 23-28. — 22) Nolite peccare in puerum, Gen. 37, 22. En sanguis etc. Gen. 9, 5; III Reg. 2, 32;

- 24 loqueretur ad eos. Avertitque se parumper, et flevit, et reversus locutus est ad eos.
- 25 Tollensque Simeon, et ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, et reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam; qui fecerunt ita.
- 26 At illi portantes frumenta in asinis suis,
- 27 profecti sunt. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi, dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia; in habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique, mutuo dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus?
- 29 Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, et narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes: Locutus est nobis dominus terræ dure, et putavit nos exploratores esse provinciae. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias. Duodecim fratres uno patre geniti sumus; unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra
- 33 Chanaan. Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici sitis: fratrem vestrum unum dimittite apud me, et cibaria domibus vestris necessaria sumite, et abite, fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores, et istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis; ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.
- 35 His dictis, cum frumenta effunderent, singuli repperunt in ore saccorum ligatas pecunias; exterritisque simul omnibus,
- 36 dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis; Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, et Benjamin auferetis;
- 37 in me hæc omnia mala reciderunt. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi; trade illum in manu mea, et ego eum tibi restituiam. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum; frater ejus mortuus est, et ipse solus remansit; si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

2. CAP. XLIII, 1-34: SECUNDUM ITER FILIORUM JACOB IN ÆGYPTUM. — *Jacob filios suos iterum mittit in Ægyptum [1, 2] ipsisque suadentibus [3-10]*

Ps. 9, 13. — 24) *Et flevit*, Gen. 43, 30. — 25) Gen. 44, 1; Matth. 5, 44; Rom. 12, 17, 20. — 27) Gen. 43, 21. — 35) Gen. 43, 21. — 36) Gen. 43, 14. — 37) Gen. 44, 9. — 38) *Frater ejus mortuus est*, Gen. 37, 33; 44, 28. *In terra ad quam pergitis*, Gen. 44, 29. *Deducetis etc.* Gen. 44, 31.

43. — 1) Gen. 41, 54, 57. — 3) *Non videbitis*

Benjamin concedit ut eat cum eis [11-14]. Coram Joseph stantes, munera ei offerunt [15-26]; et cum ipso, postquam, commotis visceribus, abunde fleverit [27-30] manducant et bibunt [31-34].

Interim fames omnem terram vehementer premebat; consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, et emite nobis pauxillum escarum. Respondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille sub attestazione jurisjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, et ememus tibi necessaria; sin autem non vis, non ibimus; vir enim, ut sæpe diximus, denuntiavit nobis, dicens: Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo. Dixit eis Israel: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei et alium habere vos fratrem. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem; si pater viveret, si haberemus fratrem, et nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus; numquid scire poteramus quod dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum? Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, et possimus vivere, ne moriamur nos et parvuli nostri. Ego suscipio puerum; de manu mea requirere illum. Nisi reduxero, et reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus.

Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis; sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, et deserte viro munera, modicum resinæ, et mellis, et storacis, stactes, et terebinthi, et amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum, et illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit; sed et fratrem vestrum tollite, et ite ad virum. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem; et remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, et hunc Benjamin; ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

Tulerunt ergo viri munera, et pecuniam duplicem, et Benjamin; descenderuntque in Ægyptum, et steterunt coram Joseph.

faciem etc. Gen. 42, 15, 20; 44, 23. — 6) Gen. 42, 7-13. — 8) *Et possimus vivere*, Gen. 42, 2. — 9) Gen. 42, 37; 44, 32. — 11) *Deserte viro munera*, Gen. 32, 20; Prov. 18, 16. *Modicum resinæ etc.* Gen. 37, 25. — 12) *Illam quam invenistis*, Gen. 42, 25, 27, 35. — 14) *Deus omnipotens*, Gen. 17, 1. *Faciat... placabilem*, II Esdr. 2, 11.

16 Quos cum ille vidisset, et Benjamin simul, præcepit dispensatori domus suæ, dicens : Introduc viros domum, et occide victimas, et instrue convivium, quoniam
 17 mecum sunt comesturi meridie. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, et introduxit
 18 viros domum. Ibique exterriti, dixerunt mutuo : Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus, ut devolvat in nos calumniam, et violenter subiciat servituti, et nos, et asinos nostros. Quamobrem in ipsis foribus accendentes ad dispensatorem domus, locuti sunt : Oramus, domine, ut audias nos. Jam ante descendimus ut emeremus escas,
 21 quibus emptis, cum venissemus ad diversorium, aperuimus saccos nostros, et invenimus pecuniam in ore saccorum; quam nunc eodem ponderere portavimus. Sed et aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis necessaria sunt; non est in nostra conscientia quis posuerit eam in marsupiis nostris. At ille respondit : Pax vobiscum, nolite timere. Deus vester, et Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris; nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon, et introductis domum attulit aquam, et laverunt pedes suos,
 25 deditque pabulum asinis eorum. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie; audierant enim quod ibi comesturi essent panem.
 26 Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis; et adoraverunt proni in terram. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens : Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi?
 28 Adhuc vivit? Qui responderunt : Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit.
 29 Et incurvati, adoraverunt eum. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, et ait : Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum : Deus, inquit, misereatur tui, fili mi. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, et erumpebant lacrymæ; et introiens cubiculum, flevit. Rursumque lota facie egressus, continuavit se, et ait : Ponite panes.
 32 Quibus apposis, seorsum Joseph, et seorsum fratribus, Ægyptiis quoque qui

vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, et profanum putant hujuscemodi convivium), sederunt coram eo, primogenitis juxta
 33 primogenita sua, et minimus juxta ætatem suam. Et mirabantur nimis, sumptis
 34 partibus quas ab eo acceperant; majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque et inebriati sunt cum eo.

3. CAP. XLIV, 1-34 : ULTIMA TENTATIO.— *Jubet Joseph scyphum suum poni in saccos fratrum abeuntium* [1, 2]. *Illis iter facientibus, mittit qui eos accuset de scypho furato* [3-5]. *Quibus consentientibus illum in cujus sacco inveniretur fieri servum Joseph* [6-11]; *scyphus reperitur in sacco Benjamin* [12]. *Revertuntur ad Joseph* [13-17]; *Judas vero deprecatur illum ut Benjamin permittat ad patrem redire* [18-34].

Præcepit autem Joseph dispensatori domus suæ, dicens : Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere, et pone pecuniam singulorum in summitate sacci; scyphum autem meum argenteum,
 2 et pretium quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.

Et orto mane, dimissi sunt cum asinis
 3 suis. Jamque urbem exierant, et processe-
 4 rant paululum; tunc Joseph accersito dispensatore domus : Surge, inquit, et persequere viros, et apprehensis dicit : Quare reddidistis malum pro bono? Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, et in quo augurari solet; pessimam rem fecistis. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est. Qui
 7 responderunt : Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan; et quomodo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? Apud quemcumque
 9 fuerit inventum servorum tuorum quod quaeris, moriatur, et nos erimus servi domini nostri. Qui dixit eis : Fiat juxta
 10 vestram sententiam; apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii. Itaque festinato de-
 11 ponentes in terram saccos, aperuerunt sin-

Ego... orbatus, Gen. 42, 36. — 16) *Dispensatori domus*, Gen. 39, 4; 44, 1, 4. — 20) *Gen.* 42, 3, 10. — 21) *Gen.* 42, 27, 28. — 23) *Pecuniam... probatam*, Gen. 23, 16. *Simeon*, Gen. 42, 25. — 24) *Gen.* 18, 4; 24, 32. — 26) *Adoraverunt*, Gen. 37, 7, 10; 42, 6. — 27) *Gen.* 42, 11, 13. — 29) *Uterinum*, Gen. 35, 17, 18. *De quo dixe-*

ratis mihi, Gen. 42, 13. — 30) *Flevit*, Gen. 42, 24. — 31) *Gen.* 45, 1. — 32) *Gen.* 46, 34; *Ex.* 8, 26. — 34) *Ut quinque partibus etc.* Gen. 45, 22. — 44. — 1) *Dispensatori*, Gen. 43, 16. — *Imple etc.* Gen. 42, 25. — 5) *In quo augurari solet*, Lev. 19, 26; Deut. 18, 10; IV Reg. 21, 6; II Par 33, 6. — 8) *Gen.* 43, 21. —

- 12 guli. Quos scrutatus, incipiens a majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.
- 13 At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.
- 14 Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat); omnesque ante eum pariter in terram corruerunt. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut juste poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum; en omnes servi sumus domini mei, et nos, et apud quem
- 17 inventus est scyphus. Respondit Joseph: Absit a me ut sic agam. Qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus; vos autem abite liberi ad patrem vestrum.
- 18 Accedens autem propius Judas, confidenter ait: Oro, domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, et ne irascaris famulo tuo; tu es enim, post Pharaonem, dominus meus. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem?
- 20 Et nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, et puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est; et ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere diligit eum.
- 21 Dixistis servis tuis: Adducite eum ad me, et ponam oculos meos super illum.
- 22 Suggestimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum; si enim illum dimiserit, morietur. Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam.
- 24 Cum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quæ locutus est dominus meus. Et dixit pater noster: Revertimini, et emite nobis parum tritici. Cui diximus: Ire non possumus; si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficissemur simul; alioquin, illo absente, non audemus videre faciem viri. Ad quæ ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea.
- 28 Egressus est unus, et dixistis: Bestia devoravit eum, et hucusque non comparet.
- 29 Si tuleritis et istum, et aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. Igitur si intravero ad

servum tuum patrem nostrum, et puer defuerit (cum anima illius ex hujus anima pendeat), viderique eum non esse nobiscum, morietur, et deducet famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos. Ego proprie servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, et spopondi dicens: Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, et puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero, ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

4. CAP. XLV, 1-28: JOSEPH FRATRIBUS SE MANIFESTAT. — *Ceteris egressis* [1, 2], *Joseph fratribus se manifestat eorumque timores dissipat* [3-8], *mandans ut patrem in Ægyptum adducant* [9-13] *eosque osculans* [14, 15]. *Quo audito, Pharaon ipse jubet currus dari fratribus Joseph, ut patrem cunctaque sua in Ægyptum deferant* [16-20]. *Filii Jacob, in Chanaan redeuntes* [21-24], *nuntiant ei quæ facta sunt* [25-28].

Non se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus; unde præcepit ut egrederebant cuncti foras, et nullus interesset alienus agnitioni mutuae. Elevavitque vocem cum fletu, quam audierunt Ægyptii, omnisque domus Pharaonis.

Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph; adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille clementer. Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent prope: Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus; pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum. Biennium est enim quod coepit fames esse in terra, et adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, et escas ad vivendum habere possitis. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum, qui fecit me quasi patrem Pharaonis, et dominum universæ domus ejus, ac principem in om-

13) Scissis vestibus, Gen. 37, 29. — 14) Omnesque ante eum etc. Gen. 37, 7, 9, 10; 42, 6; 43, 26, 28. — 17) Prov. 17, 15. — 18) Oro etc. Gen. 18, 20. *Ne irascaris* etc. Gen. 18, 30, 32. *Tu es enim* etc. Gen. 41, 40. — 19) Gen. 42, 13; 43, 7. — 20) *Puer parvulus* etc. Gen. 37, 3. — 21) Gen. 42, 15, 20; 43, 3-5. — 23) Gen. *ibid.* — 25) Gen. 43, 2. — 27) Gen. 46, 19. — 28) Gen. 37, 20, 32, 33. — 29) Gen. 42,

4, 36, 38. — 31) *Ad inferos*, Gen. 37, 35. — 32) Gen. 43, 9.

45. — 1) Gen. 43, 30, 31. — 3) Act. 7, 13. — 4) Gen. 37, 28. — 5) *Pro salute enim vestra* etc. Gen. 50, 50; Ps. 104, 16, 17. — 6) Gen. 41, 30. — 8) *Dei voluntate* etc. Esth. 4, 14; Am. 3, 6. *Patrem Pharaonis*, Esth. 16, 11; 1 Macch. 11, 32. *Principem*, Gen. 41, 40-43. —

9 ni terra Ægypti. Festinate, et ascendite
ad patrem meum, et dicetis ei: Hæc man-
dat filius tuus Joseph: Deus fecit me do-
minum universæ terræ Ægypti; descende
10 ad me, ne moreris, et habitabis in terra
Gessen, erisque juxta me tu, et filii tui, et
11 filii filiorum tuorum, oves tuæ, et armenta
tua, et universa quæ possides. Ibique te
pascam (adhuc enim quinque anni residui
sunt famis) ne et tu pereas, et domus tua,
12 et omnia quæ possides. En oculi vestri,
et oculi fratris mei Benjamin, vident quod
13 os meum loquatur ad vos. Nuntiate patri
meo universam gloriam meam, et cuncta
quæ vidistis in Ægypto. Festinate, et ad-
ducite eum ad me.
14 Cumque amplexatus recidisset in collum
Benjamin fratris sui, flevit, illo quoque si-
militer flente super collum ejus. Oscula-
tusque est Joseph omnes fratres suos, et
15 ploravit super singulos, post quæ ausi
sunt loqui ad eum.
16 Auditumque est, et celebri sermone vul-
gatum in aula regis. Venerunt fratres Jo-
seph, et gavisus est Pharaon, atque omnis
17 familia ejus. Dixitque ad Joseph ut impe-
raret fratribus suis, dicens: Onerantes ju-
18 menta, ite in terram Chanaan; et tollite
inde patrem vestrum et cognitionem, et
venite ad me; et ego dabo vobis omnia bo-
na Ægypti, ut comedatis medullam terræ.
19 Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra

Ægypti, ad subvectionem parvulorum suo-
rum ac conjugum; et dicito. Tollite patrem
vestrum, et properate quantocius venien-
tes, nec dimittatis quidquam de supelle-
ctili vestra, quia omnes opes Ægypti ve-
stræ erunt.

Feceruntque filii Israel ut eis mandatum
21 fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, se-
cundum Pharaonis imperium, et cibaria
in itinere. Singulis quoque proferri jus-
sit binas stolas; Benjamin vero dedit tre-
centos argenteos cum quinque stolis opti-
23 mis, tantumdem pecuniæ et vestium mit-
tens patri suo, addens et asinos decem,
qui subveherent ex omnibus divitiis Ægy-
pti, et totidem asinas, triticum in itinere
panesque portantes. Dimisit ergo fratres
24 suos, et proficiscentibus ait: Ne irascami-
ni in via.

Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in
25 terram Chanaan ad patrem suum Jacob,
et nuntiaverunt ei, dicentes: Joseph filius
26 tuus vivit, et ipse dominatur in omni terra
Ægypti. Quo audito Jacob, quasi de gravi
somno evigilans, tamen non credebat eis.
Illi e contra referebant omnem ordinem rei.
27 Cumque vidisset plaustra, et universa quæ
miserat, revixit spiritus ejus, et ait: 28
Sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus
vivit; vadam, et videbo illum antequam
moriar.

JACOB CUM FAMILIA SUA IN ÆGYPTO.

1. CAP. XLVI, 1.—XLVII, 12: ADVEN-
TUS JACOB IN ÆGYPTUM. — *A Chanaan profectus, venit Jacob Bersabee ubi visione divina recreatur* [1-4]; *iter in Ægyptum* [5-7]. *Nomina filiorum Jacob in Ægyptum venientium* [8-25] *eorumque numerus* [26, 27]. *In terra Gessen: Joseph patri suo occurrit* [28-34]. *Filii Jacob* [XLVII, 1-6] *ipseque pater coram Pharaone* [7-10]. *Filii Jacob incolæ in Ægypto* [11, 12].
- 46 Profectusque Israel cum omnibus quæ
habebat, venit ad puteum Juramenti; et
mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac,
2 audivit eum per visionem noctis vocan-
tem se, et dicentem sibi: Jacob! Jacob!

Cui respondit: Ecce adsum. Ait illi 3
Deus: Ego sum fortissimus Deus patris
tui; noli timere; descende in Ægyptum,
quia in gentem magnam faciam te ibi.
Ego descendam tecum illuc, et ego inde
4 adducam te revertentem; Joseph quoque
ponet manus suas super oculos tuos.

Surrexit autem Jacob a puteo Juramen-
5 ti; tuleruntque eum filii cum parvulis et
uxoribus suis, in plaustris quæ miserat
Pharaon ad portandum senem, et omnia
6 quæ possederat in terra Chanaan; venit-
que in Ægyptum cum omni semine suo,
filii ejus, et nepotes, filiae, et cuncta simul
7 progenies.

Hæc sunt autem nomina filiorum Israel, 8
qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum

10) Gen. 46, 34; 47, 1, 4, 6, 11, 27; 50, 8; Ex. 8, 22. — 11) Gen. 47, 12; 50, 21. — 12) Gen. 42, 23.
13) *Adducite eum ad me*, Act. 7, 14. — 18) *Dabo vobis*, Gen. 47, 6. — 19) Gen. 46, 5. — 22) *Binas stolas*, IV Reg. 5, 5, 22, 23. *Cum quinque stolis*, Gen. 43, 34. — 27) *Plaustra etc.* Gen. 46, 5. — 28) Gen. 46, 30.

46. — 1) *Puteus juramenti*, Gen. 28, 32;

26, 23; 28, 10. *Deo patris sui Isaac*, Gen. 26, 24, 25; 28, 13; 31, 42. — 2) Job. 33, 14, 15. — 3) *In gentem magnam etc.* Gen. 12, 2; 35, 11; 47, 27; Ex. 1, 7; Deut. 26, 5. — 4) Gen. 15, 10; 28, 15; 48, 21; 50, 24; Ex. 3, 8. — 5) Gen. 45, 19, 21, 27. — 6) Jos. 24, 3; Ps. 104, 23; Is. 52, 4; Act. 7, 15. — 8-11) Ex. 6, 14-16. — 8) *Hæc sunt etc.* Ex. 2, 1-5. *Primogenitus Ruben*,

- 9 liberis suis. Primogenitus Ruben. Filii
 10 Ruben: Henoch et Phallu et Hesron et Char-
 11 mi. Filii Simeon: Jamuel et Jamin et Ahod
 12 et Jachin et Sohar; et Saul filius Chanaani-
 13 tidis. Filii Levi: Gerson et Caath et Me-
 14 rari. Filii Juda: Her et Onan et Sela et
 15 Phares et Zara; mortui sunt autem Her et
 16 Onan in terra Chanaan, Natique sunt filii
 17 Phares, Hesron et Hamul. Filii Issachar:
 18 Thola et Phua et Job et Semron. Filii
 19 Zabulon: Sared et Elon et Jahel. Hi
 20 filii Lia quos genuit in Mesopotamia Syriae
 21 cum Dina filia sua. Omnes animae filiorum
 22 ejus et filiarum, triginta tres.
 23 Filii Gad: Sephion et Haggi et Suni et
 24 Esebon et Heri et Arodi et Areli. Filii
 25 Aser: Jamne et Jesua et Jessui et Beria,
 26 Sara quoque soror eorum. Filii Beria:
 27 Heber et Melchiel. Hi filii Zelphæ, quam
 28 dedit Laban Liae filiae suæ; et hos genuit
 29 Jacob sedecim animas.
 30 Filii Rachel uxoris Jacob: Joseph et Ben-
 31 jamin. Natique sunt Joseph filii in terra
 32 Ægypti, quos genuit ei Aseneth filia Puti-
 33 phare sacerdotis Heliopoles: Manasses et
 34 Ephraim. Filii Benjamin: Bela et Bechor
 35 et Asbel et Gera et Naaman et Echi et Ros
 36 et Mophim et Ophim et Ared. Hi filii Ra-
 37 chel quos genuit Jacob; omnes animæ,
 38 quatuordecim.
 39 Filii Dan: Husim. Filii Nephthali:
 40 Jasiel et Guni et Jeser et Sallem. Hi filii
 41 Balæ, quam dedit Laban Racheli filiae suæ;
 42 et hos genuit Jacob; omnes animæ, septem.
 43 Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum
 44 Jacob in Ægyptum, et egressæ sunt de fe-
 45 more illius, absque uxoribus filiorum ejus,
 46 sexaginta sex. Filii autem Joseph, qui
 47 nati sunt ei in terra Ægypti, animæ duæ.
 48 Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ
 49 sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.
 50 Misit autem Judam ante se ad Joseph,
 51 ut nuntiaret ei, et occurreret in Gessen.
 52 Quo cum pervenisset, juncto Joseph curru
 53 suo, ascendit obviam patri suo ad eum-
 54 dem locum; vidensque eum, irruit super
 55 collum ejus, et inter amplexus flevit. Di-
 56 xitque pater ad Joseph: Jam lætus moriar,
 57 quia vidi faciem tuam, et superstitem te
 58 relinquo.

At ille locutus est ad fratres suos, et ad
 omnem domum patris sui: Ascendam et
 nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres
 mei, et domus patris mei, qui erant in
 terra Chanaan, venerunt ad me; et sunt
 viri pastores ovium, curamque habent
 alendorum gregum; pecora sua, et armen-
 ta, et omnia quæ habere potuerunt, ad-
 duxerunt secum. Cumque vocaverit vos,
 et dixerit: Quod est opus vestrum? re-
 spondebitis: Viri pastores sumus servi
 tui, ab infantia nostra usque in præsens,
 et nos, et patres nostri. Hæc autem dice-
 tis, ut habitare possitis in terra Gessen,
 quia detestantur Ægyptii omnes pastores
 ovium.

Ingressus ergo Joseph nuntiavit Pha-
 raoni, dicens: Pater meus et fratres, oves
 eorum et armenta, et cuncta quæ possi-
 dent, venerunt de terra Chanaan; et ecce
 consistunt in terra Gessen. Extremos
 quoque fratrum suorum quinque viros con-
 stituit coram rege, quos ille interrogavit:
 Quid habetis operis? Responderunt: Pasto-
 res ovium sumus servi tui, et nos, et patres
 nostri. Ad peregrinandum in terra tua
 venimus, quoniam non est herba gregibus
 servorum tuorum, ingravescente fame in
 terra Chanaan; petimusque ut esse nos
 jubeas servos tuos in terra Gessen. Dixit
 itaque rex ad Joseph: Pater tuus et fra-
 tres tui venerunt ad te. Terra Ægypti in
 conspectu tuo est; in optimo loco fac eos
 habitare, et trade eis terram Gessen. Quod
 si nosti in eis esse viros industrios, consti-
 tue illos magistros pecorum meorum.

Post hæc introduxit Joseph patrem
 suum ad regem, et statuit eum coram eo,
 qui benedicens illi, et interrogatus ab
 eo: Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?
 respondit: Dies peregrinationis meæ cen-
 tum triginta annorum sunt, parvi et mali,
 et non pervenerunt usque ad dies patrum
 meorum quibus peregrinati sunt. Et be-
 nedicto rege, egressus est foras.

Joseph vero patri et fratribus suis dedit
 possessionem in Ægypto in optimo terræ
 loco Ramesses, ut præceperat Pharaon.
 Et alebat eos, omnemque domum patris
 sui præbens cibaria singulis.

Num. 26, 5; 1 Par. 5, 1-3. — 10) Ex. 6, 15;
 1 Par. 4, 24. — 11) 1 Par. 6, 1. — 12) Gen. 38,
 3, 4, 7, 10, 29, 30; 1 Par. 2, 3, 5; 4, 21. — 13) 1 Par.
 7, 1. — 15) Gen. 29, 31-35; 30, 17-21. — 16) Num.
 26, 15-18. — 17) 1 Par. 7, 30. — 18) Gen. 29, 24;
 30, 10-13. — 19) Gen. 30, 23; 35, 18. — 20) Gen.
 41, 45, 50-52. — 21) Num. 26, 38-40; 1 Par. 7,
 6-12; 8, 1. — 23) Num. 26, 42; 1 Par. 7, 12. —
 24) Num. 26, 48; 1 Par. 7, 13. — 25) Gen. 29, 29;
 30, 5-8. — 27) Ex. 1, 5; Deut. 10, 22; Act. 7, 14.
 — 28) Gen. 45, 10. — 29) Irruit super collum
 ejus, Gen. 45, 14. — 30) Gen. 45, 28. — 31) Gen.

47, 1. — 32) Gen. 47, 3. — 34) Pastores sumus
 etc. Gen. 37, 12. Detestantur Ægyptii, Gen.
 43, 32; Ex. 8, 26.

41. — 1) Nuntiavit Pharaoni, Gen. 46, 31.
 In terra Gessen, Gen. 45, 10. — 2) Act. 7, 13. —
 3) Gen. 46, 32-34. — 4) Ad peregrinandum, Gen.
 15, 13; Deut. 26, 5. — 6) Gen. 45, 18. — 9) Dies
 peregrinationis etc. Job. 14, 1; Ps. 38, 6, 7, 13;
 89, 10; 118, 19, 54; Sap. 2, 1; Hebr. 11, 9, 13;
 Jac. 4, 15. Usque ad dies patrum meorum,
 Gen. 11, 32; 25, 7; 35, 28. — 11) Ramesses, Ex.
 1, 11; 12, 37. — 12) Gen. 45, 11; 50, 21. —

2. CAP. XLVII, 13-26 : MINISTERIUM JOSEPH, FAME TERRAM OPPRIMENTE.

— *Pro frumento Joseph pecuniam* [13, 14] *et greges acquirit Ægypti et Chanaan* [15-17], *terras postea et personas Ægyptiorum* [18-26].

13 In toto enim orbe panis deerat, et oppreserat fames terram, maxime Ægypti et 14 Chanaan. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, et intulit eam in ararium regis.

15 Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Joseph, dicens : Da nobis panes; quare morimur coram te, 16 deficiente pecunia? Quibus ille respondit : Adducite pecora vestra, et dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17 Quæ cum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, et ovibus, et bobus, et asinis; sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18 Venerunt quoque anno secundo, et dixerunt ei : Non celabimus dominum nostrum quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt; nec clam te est, quod absque 19 corporibus et terra nihil habemus. Cur ergo moriemur te vidente? Et nos et terra nostra tui erimus; eme nos in servitutem regiam, et præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem. Emit igitur Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni, et cunctos populos ejus, a novissimis terminis Ægypti usque ad extremos 22 fines ejus, præter terram sacerdotum, quæ a rege tradita fuerat eis; quibus et statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, et idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Dixit ergo Joseph ad populos : En ut cernitis, et vos, et terram vestram Pharaos possidet; accipite semina, et serite agros, ut fruges habere possitis. Quintam partem regis dabitis; quatuor reliquas permitto vobis in sementem, et in cibum familiis et liberis vestris.

25 Qui responderunt : Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum dominus noster, et læti serviemus regi. Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti regibus quinta pars solvitur, et factum est quasi in legem, absque

terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

3. CAP. XLVII, 27 — XLVIII, 22 :

JACOB DUOS FILIOS JOSEPH ADOPTAT.

— *Jacob, cernens appropinquare diem mortis, adjurat Joseph de sua sepultura in Chanaan* [27-31]. *Adoptat duos filios Joseph Ephraim scilicet et Manassen* [XLVIII, 1-7] *eisque benedicit, Ephraim ante Manassen constituto* [8-22].

Habitavit ergo Israel in Ægypto, id est, 27 in terra Gessen, et possedit eam; auctusque est, et multiplicatus nimis. Et vixit 28 in ea decem et septem annis; factique sunt omnes dies vitæ illius centum quadraginta septem annorum.

Cumque appropinquare cerneret diem 29 mortis suæ, vocavit filium suum Joseph, et dixit ad eum : Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo; et facies mihi misericordiam et veritatem, ut non sepelias me in Ægypto; sed dormiam cum patribus meis, et auferas me de terra hac, condasque in sepulcro majorum meorum. Cui respondit Joseph : Ego faciam quod jussisti. Et ille : 31 Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israel Deum, conversus ad lectuli caput.

His ita transactis, nuntiatum est Joseph 48 quod ægrotaret pater suus; qui, assumptis duobus filiis Manasse et Ephraim, ire perrexit. Dictumque est seni : Ecce filius 2 tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo, et ingresso ad se ait : 3 Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixitque mihi. Et ait : Ego te augebo et multiplicabo, et faciam te in turbas populorum; daboque tibi terram hanc, et semini tuo post te, in possessionem sempiternam. Duo ergo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt : Ephraim et Manasses, sicut Ruben et Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, et nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Mihi enim, 7 quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere; eratque vernum tempus; et ingrediebar Ephratam, et sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem.

5, 13, 24; II Reg. 19, 39. — 31) Hebr. 11, 27. 48. — 3) Gen. 17, 1; 28, 13, 19; 35, 6, 9. — 4) Gen. 17, 8; 35, 11, 12. — 5) Duo ergo filii etc. Gen. 41, 50, 51; 46, 20. Mei erunt, Jos. 13, 7, 29; 14, 4; 17, 7. — 7) Mortua est Rachel. Gen.

14) Gen. 41, 56. — 19) II Esdr. 5, 2, 3. — 22) I Esdr. 7, 24. — 24) Gen. 41, 34. — 27) Gen. 45, 10; 46, 3; Ex. 1, 7, 12. — 29) Si inveni gratiam, Gen. 33, 15. Pone manum etc. Gen. 24, 2, 9. — 30) Gen. 23, 17-19; 25, 9; 49, 29-32; 50,

- 8 Videns autem filios ejus, dixit ad eum :
 9 Qui sunt isti? Respondit : Filii mei sunt,
 quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc,
 inquit, eos ad me, ut benedicam illis.
 10 Oculi enim Israel caligabant præ nimia
 senectute, et clare videre non poterat. Ap-
 plicitosque ad se deosculatus, et circum-
 11 plexus eos, dixit ad filium suum : Non
 sum fraudatus aspectu tuo; insuper osten-
 12 dit mihi Deus semen tuum. Cumque tu-
 lisset eos Joseph de gremio patris, adora-
 13 vit pronus in terram. Et posuit Ephraim
 ad dexteram suam, id est, ad sinistram
 Israel; Manassen vero in sinistra sua, ad
 dexteram scilicet patris, applicuitque am-
 14 bos ad eum; qui extendens manum dexte-
 ram, posuit super caput Ephraim mino-
 ris fratris; sinistram autem super caput
 Manasse qui major natu erat, commutans
 15 manus. Benedixitque Jacob filiis Joseph,
 et ait : Deus, in cujus conspectu ambula-
 verunt patres mei Abraham et Isaac, Deus
 qui pascit me ab adolescentia mea usque
 16 in præsentem diem; angelus, qui eruit
 me de cunctis malis, benedicat pueris istis, et
 invocetur super eos nomen meum, nomina
 quoque patrum meorum Abraham et Isaac,
 et crescant in multitudinem super terram!
 17 Videns autem Joseph quod posuisset pa-
 ter suus dexteram manum super caput
 Ephraim, graviter accepit; et apprehen-
 sam manum patris levare conatus est de
- capite Ephraim, et transferre super caput
 Manasse; dixitque ad patrem : Non ita
 18 convenit, pater; quia hic est primogenitus,
 pone dexteram tuam super caput ejus.
 Qui renuens, ait : Scio, fili mi, scio; et
 iste quidem erit in populos, et multiplica-
 bitur; sed frater ejus minor, major erit
 illo, et semen illius crescet in gentes.
 Benedixitque eis in tempore illo, dicens : 20
 In te benedicetur Israel, atque dicetur :
 Faciat tibi Deus sicut Ephraim, et sicut
 Manasse! Constituitque Ephraim ante Ma-
 nassen. Et ait ad Joseph filium suum : 21
 En ego morior, et erit Deus vobiscum, re-
 ducetque vos ad terram patrum vestrorum.
 Do tibi partem unam extra fratres tuos, 22
 quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et
 arcu meo.
4. CAP. XLIX, 1-28 : JACOB BENEDICIT
 DUODECIM FILIIS SUIS. — *Vocat Jacob
 filios suos ut illis benedicat* [1]. *Prologus
 benedictionis* [2]; Ruben [3, 4]; Simeon
 et Levi [5-7]; Juda [8-12]; Zabulon
 [13]; Issachar [14, 15]; Dan [16-18];
 Gad [19]; Aser [20]; Nephthali [21];
 Joseph [22-26]; Benjamin [27]. *Con-
 clusio* [28].
- Vocavit autem Jacob filios suos, et ait 49
 eis : Congregamini, ut annuntiem quæ
 ventura sunt vobis in diebus novissimis.

- 2 Congregamini, et audite, filii Jacob,
 audite Israel patrem vestrum.
- 3 RUBEN primogenitus meus,
 tu fortitudo mea, et principium doloris mei;
 prior in donis, major in imperio.
- 4 Effusus es sicut aqua. Non crescas;
 quia ascendisti cubile patris tui,
 et maculasti stratum ejus.
- 5 SIMEON et LEVI fratres :
 vasa iniquitatis bellantia;
- 6 in consilium eorum non veniat anima mea,
 et in coetu illorum non sit gloria mea;
 quia in furore suo occiderunt virum,
 et in voluntate sua suffoderunt murum.

35, 16-19. — 9) *Filii mei sunt*, Gen. 33, 5. *Ut benedicam illis*, Gen. 49, 25, 26; Hebr. 11, 21. — 10) *Oculi... caligabant*, Gen. 27, 1. *Deosculatus*, Gen. 27, 27. — 11) Gen. 45, 26. — 15) *Benedixit*, Hebr. 11, 27. *In cujus conspectu ambulaverunt*, Gen. 17, 1; 24, 40. *Qui pascit me* etc. Ps. 22, 1, 2. — 16) *Angelus*, Gen. 31, 29; 32, 1; Is. 63, 9; Matth. 18, 10. *Erui me* etc. II Reg. 4, 9; Ps. 33, 23; 120, 7. *Ut crescant* etc. Num. 26, 34, 37. — 19) Num. 1, 33-35; 2, 19, 21; Deut. 33, 17. — 21) *Erit Deus vobiscum*, Gen. 46, 4; 50, 24; Ex. 33, 16; Num. 14, 9;

Deut. 20, 1, 3, 4; 31, 6, 8; Jos. 1, 5; Jud. 1, 22; II Par. 13, 12; 15, 2; 20, 17. — 22) Jos. 16, 1; 24, 8, 32; Joan. 4, 5.

49. — 1-27) Deut. 33, 6-25. — 1) *Congregamini*, Tob. 14, 5. *In novissimis diebus*, Num. 24, 14; Deut. 4, 30; 31, 29; Is. 2, 2; Jer. 23, 20; Dan. 2, 28; Os. 3, 5. — 3) *Primogenitus*, Gen. 29, 32. *Prior in donis*, Deut. 21, 17. — 4) *Non crescas*, Deut. 33, 6. *Ascendisti*, Gen. 35, 22; Deut. 27, 20; I Par. 5, 1. — 5) Gen. 29, 33, 34; 34, 25, 26. — 6) *In furore suo*, Gen. 34, 25. —

- 7 Maledictus furor eorum, quia pertinax;
et indignatio eorum, quia dura!
Dividam eos in Jacob,
et dispergam eos in Israel.
- 8 JUDA, te laudabunt fratres tui;
manus tua in cervicibus inimicorum tuorum
adorabunt te filii patris tui.
9 Catulus leonis Juda,
Ad prædam, fili mi, ascendisti.
Requiescens accubuisti ut leo,
et quasi læna : quis suscitabit eum?
10 Non auferetur sceptrum de Juda,
et dux de femore ejus,
donec veniat qui mittendus est;
et ipse erit expectatio gentium.
11 Ligans ad vineam pullum suum,
et ad vitem, o fili mi, asinam suam.
Lavabit in vino stolam suam,
et in sanguine uvæ pallium suum.
12 Pulchriores sunt oculi ejus vino,
et dentes ejus lacte candidiores.
- 13 ZABULON in littore maris habitabit,
et in statione navium
pertingens usque ad Sidonem.
- 14 ISSACHAR asinus fortis
accubans inter terminos;
15 vidit requiem quod esset bona,
et terram quod optima;
et supposuit humerum suum ad portandum,
factusque est tributis serviens.
- 16 DAN judicabit populum suum
sicut et alia tribus in Israel.
17 Fiat Dan coluber in via,
cerastes in semita,
mordens ungulas equi,
ut cadat ascensor ejus retro.
- 18 Salutare tuum expectabo, Domine
- 19 GAD accinctus præliabitur ante eum;
et ipse accingetur retrorsum.
- 20 ASER, pinguis panis ejus,
et præbebit delicias regibus.
- 21 NEPHTHALI cervus emissus,
et dans eloquia pulchritudinis.
- 22 Filius accrescens Joseph,
filius accrescens et decorus aspectu;
filiae discurrerunt super murum.

7) *Dividam*, Num. 3, 5-13; Jos. 19, 1-9; 21, 1-42; I Par. 4, 24-39. — 8) *Juda, te laudabunt*, Gen. 27, 29; 29, 35. *Manus tua* etc. Ps. 17, 38-41. *Adorabunt te*, Num. 10, 14; Jud. 1, 1, 2; I Par. 5, 2. — 9) Num. 23, 24; 24, 9; Apoc. 5, 5. — 10) *Non auferetur* etc. Num. 24, 17; I Par. 28, 4; Matth. 2, 6; Joan. 1, 45. *Qui mittendus est*, Is. 11, 1; Ez. 21, 27; Dan. 9, 25; Matth. 21,

9; Hebr. 7, 14. *Expectatio gentium*, Is. 11, 10; 42, 4; 49, 6; 55, 5; Agg. 2, 7; Luc. 2, 30-32. — 13) *Zabulon*, Jos. 19, 10-16. *In littore maris*, Deut. 1, 7; Jos. 9, 1; Jud. 5, 17. — 14) *Jud. 5, 16. — 15) Jos. 15, 10. — 16) Gen. 30, 6; Jud. 13, 2, 25. — 17) Jud. 18, 27. — 18) Ps. 24, 5; 118, 166, 174; Is. 25, 9; Mi. 7, 7. — 19) I Par. 5, 18-22. — 20) Jos. 19, 24-31. — 22) Jos. 17,*

- 23 Sed exasperaverunt eum, et jurgati sunt,
invideruntque illi habentes jacula.
- 24 Sedit in forti arcus ejus,
et dissoluta sunt vincula brachiorum et manuum illius
per manus potentis Jacob;
inde pastor egressus est, lapis Israel.
- 25 Deus patris tui erit adjutor tuus,
et Omnipotens benedicet tibi
benedictionibus cæli desuper,
benedictionibus abyssi jacentis deorsum,
benedictionibus uberum et vulvæ.
- 26 Benedictiones patris tui confortatæ sunt
benedictionibus patrum ejus,
donec veniret desiderium collium æternorum.
Fiant in capite Joseph,
et in vertice Nazaræi inter fratres suos.
- 27 Benjamin lupus rapax
mane comedet prædam,
et vespere dividet spolia.
- 28 Omnes hi in tribubus Israel duodecim.
Hæc locutus est eis pater suus, benedixit-
que singulis, benedictionibus propriis.
5. CAP. XLIX, 29 — L, 13 : MORITUR
[ACOB. — *Ultima Jacob præcepta* [29-
32], *quem mortuum* [33] *aromatibus*
condiunt [L, 1-3], *Annunte Pharaone*
[4-6], *ascendit Joseph in Chanaan ad*
patrem sepeliendum [7-13].
- 29 Et præcepit eis, dicens : Ego congre-
gor ad populum meum; sepelite me cum
patribus meis in spelunca duplici quæ est
in agro Ephron hethæi, contra Mambre
in terra Chanaan, quam emit Abraham
cum agro ab Ephron hethæo in possessionem
sepulcri. Ibi sepelierunt eum, et
Saram uxorem ejus. Ibi sepultus est Isaac
cum Rebecca conjuge sua; ibi et Lia con-
dita jacet.
- 32 Finitisque mandatis quibus filios in-
struebat, collegit pedes suos super lectu-
lum, et obiit; appositusque est ad popu-
lum suum.
- 50 Quod cernens Joseph, ruit super faciem
2 patris flens, et deosculans eum. Præce-
pitque servis suis medicis ut aromatibus
3 condirent patrem; quibus jussa explen-
tibus, transierunt quadraginta dies; iste
quippe mos erat cadaverum conditorum;
flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus.
- Et expleto planctus tempore, locutus est
Joseph ad familiam Pharaonis : Si inveni
gratiam in conspectu vestro, loquimini
in auribus Pharaonis : eo quod pater
meus adjuraverit me, dicens : En morior;
in sepulcro meo quod fodi mihi in terra
Chanaan sepelies me. Ascendam igitur,
sepeliam patrem meum, ac revertar. Di-
xitque ei Pharaon : Ascende, et sepeli
patrem tuum sicut adjuratus es.
- Quo ascendente, ierunt cum eo omnes
senes domus Pharaonis, cunctique majores
natu terræ Ægypti, domus Joseph cum
fratribus suis, absque parvulis et gregibus,
atque armentis, quæ dereliquerant in terra
Gessen. Habuit quoque in comitatu cur-
rus et equites; et facta est turba non mo-
dica. Veneruntque ad arcem Atad, quæ
sita est trans Jordanem; ubi celebrantes
exequias planctu magno atque vehementi,
impleverunt septem dies. Quod cum vi-
dissent habitatores terræ Chanaan, dixe-
runt : Planctus magnus est iste Ægyptiis.
Et idcirco vocatum est nomen loci illius,
Planctus Ægypti.
- Fecerunt ergo filii Jacob sicut præcepe-
rat eis; et portantes eum in terram Cha-
naan, sepelierunt eum in spelunca du-
plici, quam emerat Abraham cum agro in
possessionem sepulcri ab Ephron hethæo
contra faciem Mambre.

14, 18; I Par. 5, 1. — 23) Gen. 37, 24, 28; 39, 50.
— 24) Potentis Jacob, Is. 1, 24; 60, 16. Pastor,
Ps. 79, 1. Lapis Israel, Is. 28, 16; Eph. 2,
20; I Petr. 2, 4. — 25) Deus patris tui, Gen. 35,
3; 50, 17. Omnipotens, Gen. 17, 1; 35, 11. —
26) Desiderium etc. Hab. 3, 6. — 27) Jud. 20,
21; Ez. 22, 27. — 28) Eccli. 44, 26. — 29) Congre-
gor etc. Gen. 25, 8, 17. Sepelite me, Gen. 47,
30. In spelunca duplici etc. Gen. 23, 9; 50, 13.

— 30) Quam emit Abraham, Gen. 23, 16-18. —
31) Gen. 23, 19; 25, 9; 35, 29.

50. — 3) Flevitque eum etc. Num. 20, 29;
Deut. 34, 8. — 5) Adjuraverit me, Gen. 47, 29,
30. Quod fodi mihi, II Par. 16, 14; Is. 22, 16;
Matth. 27, 60. — 8) In terra Gessen, Gen. 45, 10.
— 10) Planctu magno, Act. 8, 2. 12) Gen. 49,
29, 30. — 13) Gen. 23, 16; Act. 7, 16. —

MORS JOSEPH.

CAP. L, 14-25 : ULTIMI DIES JOSEPH
EJUSQUE MORS. — *Reversus in Ægyptum, Joseph blande fratribus loquitur*
[14-21]. *Dies vite ejus* [22, 23]. *Adjurat*
fratres ut ossa ejus in Chanaan aspor-
tent [24].

14 Reversusque est Joseph in Ægyptum
cum fratribus suis, et omni comitatu, se-
pulto patre.

15 Quo mortuo, timentes fratres ejus, et
mutuo colloquentes : Ne forte memor sit
injuriae quam passus est, et reddat nobis

16 omne malum quod fecimus, mandave-
runt ei dicentes : Pater tuus praecepit

17 nobis antequam moreretur, ut haec tibi
verbis illius diceremus : Obsecro ut obli-
viscaris sceleris fratrum tuorum, et pec-
cati atque malitiae quam exercuerunt in
te. Nos quoque oramus ut servis Dei pa-
tris tui dimittas iniquitatem hanc. Qui-

18 bus auditis flevit Joseph. Veniuntque
ad eum fratres sui, et proni adorantes
in terram dixerunt : Servi tui sumus.

Quibus ille respondit : Nolite timere, 19
num Dei possumus resistere voluntati? 20
Vos cogitastis de me malum; sed Deus
vertit illud in bonum, ut exaltaret me
sicut in praesentiarum cernitis, et salvos
faceret multos populos. Nolite timere; 21
ego pascam vos et parvulos vestros. Con-
solatusque est eos, et blande ac leniter est
locutus.

Et habitavit in Ægypto cum omni domo 22
patris sui, vixitque centum decem annis.
Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam
generationem. Filii quoque Machir filii
Manasse nati sunt in genibus Joseph.

Quibus transactis, locutus est fratribus 23
suis : Post mortem meam Deus visitabit
vos, et ascendere vos faciet de terra ista
ad terram quam juravit Abraham, Isaac,
et Jacob. Cumque adjurasset eos atque 24
dixisset : Deus visitabit vos; asportate
ossa mea vobiscum de loco isto, mortuus 25
est, expletis centum decem vitae suae annis.
Et conditus aromatibus, repositus est in
loculo in Ægypto.

17) *Dei patris tui*, Gen. 49, 25. — 18) Gen. 37, 7, 10.
— 19) *Num Dei possumus resistere voluntati*,
11 Par. 20, 6; Esth. 13, 8; Rom. 9, 19. — 20) Gen.
45, 5, 7. — 21) *Pascam vos etc.* Gen. 45, 11; 47,
12. — 22) *Vidit Ephraim filios*, Tob. 9, 11;
Job. 42, 16; Ps. 127, 6. *Filii quoque Machir*,

Num. 32, 39; 1 Par. 7, 14, 15. *In genibus Joseph*,
Gen. 30, 3; Job. 3, 12. — 23) *Visitabit vos*, Gen.
15, 14; 46, 4; 48, 21; Ex. 3, 16, 17; Hebr. 11, 4.
Quam juravit etc. Gen. 15, 18; 26, 3; 35, 12,
etc. — 24) Ex. 13, 19; Jos. 24, 32. — 25) Jos. 24,
32; Eccli. 49, 18.

LIBER EXODI

HEBRAICE VEELLE SEMOTH

PARS PRIOR

[I, 1 — XVIII, 27.]

EX ÆGYPTO AD MONTEM SINAI.

I. — QUÆ ANTECESSERUNT EXITUI EX ÆGYPTO.

[I, 1 — XII, 36.]

DE MISERA HEBRÆORUM CONDITIO IN ÆGYPTO.

1. CAP. I, 1-7 : FILII ISRAEL IN ÆGYPTO MIRABILITER MULTIPLICANTUR.

1 ÆC sunt nomina filiorum Israel
qui ingressi sunt in Ægyptum
2 cum Jacob : singuli cum domibus
suis introierunt : Ruben, Si-
3 meon, Levi, Judas, Issachar, Zabulon
4 et Benjamin, Dan et Nephthali, Gad et
5 Aser. Erant igitur omnes animæ eorum
qui egressi sunt de femore Jacob septua-
6 ginta; Joseph autem in Ægypto erat.
7 Quo mortuo, et universis fratribus ejus,
omnique cognatione illa, filii Israel cre-
verunt, et quasi germinantes multiplicati
sunt; ac roborati nimis, impleverunt ter-
ram.

2. CAP. I, 8-22 : HEBRÆI A PHARAONE OPPRIMUNTUR. — *Pharao oneribus Hebræos affligit [I, 8-14] eorumque natos necari jubet [15-22].*

8 Surrexit interea rex novus super Ægy-
9 ptum, qui ignorabat Joseph; et ait ad
populum suum : Ecce, populus filiorum
10 Israel multus, et fortior nobis est; venite,
sapienter opprimamus eum, ne forte multi-
plicetur; et si ingruerit contra nos bellum,
11 nobis egrediatur de terra. Præposuit
itaque eis magistros operum, ut affligerent
eos oneribus; ædificaveruntque urbes ta-
bernaculorum Pharaoni, Phithom et Ra-

messes. Quantoque opprimebant eos, 12
tanto magis multiplicabantur, et cresce-
bant; oderantque filios Israel Ægyptii, 13
et affligebant illudentes eis; atque ad 14
amaritudinem perducebant vitam eorum
operibus duris luti et lateris, omnique fa-
mulatu, quo in terræ operibus preme-
bantur.

Dixit autem rex Ægypti obstetricibus 15
Hebræorum, quarum una vocabatur Se-
phora, altera Phua, præcipiens eis : 16
Quando obstetricabitis Hebræas, et partus
tempus advenerit, si masculus fuerit, in-
terficite eum; si femina, servate. Ti- 17
muerunt autem obstetrices Deum, et non
fecerunt juxta præceptum regis Ægypti;
sed conservabant mares. Quibus ad se 18
accersitis, rex ait : Quidnam est hoc quod
facere voluistis, ut pueros servaretis? Quæ 19
responderunt : Non sunt Hebrææ sicut
Ægyptiæ mulieres; ipsæ enim obstetri-
candi habent scientiam, et priusquam ve-
niamus ad eas, pariunt. Bene ergo fecit 20
Deus obstetricibus; et crevit populus,
confortatusque est nimis. Et quia ti- 21
muerunt obstetrices Deum, ædificavit eis
domos.

Præcepit ergo Pharao omni populo suo, 22
dicens : Quidquid masculini sexus natum
fuerit, in flumen projicite; quidquid femi-
nini, servate.

—*—

1. — 1-4) Gen. 35, 23-26; 48, 8-27. — 5) Septua-
ginta, Gen. 46, 27; Deut. 10, 22. — 6) Quo mor-
tuo, Gen. 50, 25. — 7) Gen. 47, 27; Deut. 26, 5;
Ps. 104, 23, 24; Act. 7, 17. — 8) Act. 7, 18. —
10) Ps. 104, 25; Act. 7, 19. — 11) Ut affligerent

eos oneribus, Ex. 5, 4, 5; 6, 6; Deut. 26, 6;
Ps. 80, 7. Ramesses, Gen. 47, 11; Ex. 12, 37. —
14) Ex. 2, 23; 6, 9; Num. 20, 15; Act. 7, 34. —
22) Act. 7, 19.

MOYSI INITIA ET VOCATIO.

1. CAP. II, 1-10 : NATIVITAS ET EDUCATIO MOYSI. — *Puer in carecto ripæ fluminis a matre exponitur [II, 1-4], a filia Pharaonis eripitur [5, 6] et ab ea in locum filii adoptatur [7-10].*
- 2 Egressus est post hæc vir de domo Levi, et accepit uxorem stirpis suæ; quæ concepit, et peperit filium; et videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus; cumque jam celare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, et linivit eam bitumine ac pice; posuitque intus infantulum, et exposuit eum in carecto ripæ fluminis, stante procul sorore ejus, et considerante eventum rei.
- 5 Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine, et puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cum vidisset fiscellam in papyrione, misit unam e famulabus suis, et allatam aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, miserta ejus, ait : De infantibus Hebræorum est hic. Cui soror pueri : Vis, inquit, ut vadam, et vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire possit infantulum? Respondit : Vade. Perrexit puella, et vocavit matrem suam. Ad quam locuta filia Pharaonis : Accipe, ait, puerum istum, et nutri mihi; ego dabo tibi mercedem tuam. Suscepit mulier, et nutritiv puerum, adultumque tradidit filiæ Pharaonis. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus Moyses, dicens : Quia de aqua tuli eum.
2. CAP. II, 11-25 : IN TERRA MADIAN. — *Moses virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis occidit [II, 11, 12] atque penam verens in Madian fugit [13-15], ubi Sephoram, filiam sacerdotis, uxorem accipit [16-22]. Deus gemitum Israel audit [23-25].*
- 11 In diebus illis postquam creverat Moyses, egressus est ad fratres suos, viditque afflictionem eorum, et virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. Cumque circumspexisset huc atque illuc, et nullum adesse vidisset, percussus

Ægyptium abscondit sabulo. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes; dixitque ei qui faciebat injuriam : Quare percutis proximum tuum? Qui respondit : Quis te constituit principem et judicem super nos? Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Ægyptium? Timuit Moyses, et ait : Quomodo palam factum est verbum istud? Audivitque Pharaon sermonem hunc, et quærebat occidere Moysen; qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, et sedit juxta puteum.

Erant autem sacerdoti Madian septem filia, quæ venerunt ad hauriendam aquam; et impletis canalibus adquare cupiebant greges patris sui. Supervenere pastores, et ejecerunt eas; surrexitque Moyses, et defensio puellis, adaquavit oves earum. Quæ cum revertissent ad Raguel patrem suum, dixit ad eas : Cur velocius venistis solito? Responderunt : Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum; insuper et hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus. At ille : Ubi est? inquit. Quare dimisistis hominem? Vocate eum ut comedat panem. Juravit ergo Moyses quod habitaret cum eo. Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem; quæ peperit ei filium, quem vocavit Gersam, dicens : Advena fui in terra aliena. Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens : Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

Post multum vero temporis mortuus est rex Ægypti; et ingemiscientes filii Israel, propter opera vociferati sunt; ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus. Et audivit gemitum eorum, ac recordatus est foederis quod pepigit cum Abraham, Isaac et Jacob. Et respexit Dominus filios Israel, et cognovit eos.

3. CAP. III, 1 — IV, 18 : VOCATIO MOYSI. — *Deus Moysi apparet [III, 1-6] et imperat ut filios Israel de Ægypto educat [7-10]. Moysi contra propositum repugnanti respondetur a Deo qui revelat quid sit suum nomen [11-15] et illi*

2. — 1) *Accepit uxorem stirpis suæ*, Ex. 6, 20; Num. 26, 59. — 2) Act. 7, 20; Hebr. 11, 23. — 3) *Exposuit eum*, Sap. 18, 5; Act. 7, 21. — 4) *Sorore ejus*, Ex. 15, 20; Num. 26, 59. — 10) *Quem illa adoptavit in locum filii*, Act. 7, 21; Hebr. 11, 24. — 11) Act. 7, 23, 24; Hebr. 11, 25. — 13) Act. 7, 26. — 14) *Quis ... super nos*, Act. 7, 27, 28, 35. — 15) *Fugiens*, Act. 7, 29; Hebr. 11, 27. — 18) *Raguel*, Num. 10, 29. — 21) Ex. 4, 25; 18, 2,

3; I Par. 23, 15. — 22) Ex. 18, 3, 4. — 23) *Post multum vero temporis*, Ex. 7, 7; Act. 7, 23, 30. *Ingemiscientes filii Israel*, Deut. 26, 7. *Ascenditque ... ad Deum*, Ex. 3, 7, 9. — 24) *Recordatus est foederis*, Ps. 104, 8; 105, 45; Luc. 1, 72. *Quod pepigit ... Jacob*, Gen. 15, 18; 26, 3; 28, 13, 14; 46, 4.

operam suam pollicetur [16-22]. *Moysi iterum repugnanti datur potestas prodigia faciendi* [IV, 1-9]. *Aaron Moysi socius erit* [10-17]. *Moyses a socero suo discedit* [18].

- 3 Moyses autem pascebat oves Jethro socii sui sacerdotis Madian; cumque minasset gregem ad interiora deserti,
- 2 venit ad montem Dei Horeb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi; et videbat quod rubus arderet, et non combureretur.
- 3 Dixit ergo Moyses : Vadam, et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, et ait : Moyses! Moyses!
- 5 Qui respondit : Adsum. At ille : Ne appropies, inquit, huc; solve calcamentum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas,
- 6 terra sancta est. Et ait : Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam; non enim audebat aspicere contra Deum.
- 7 Cui ait Dominus : Vidi afflictionem populi mei in Ægypto; et clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui præ-
- 8 sunt operibus; et sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, et educam de terra illa in terram bonam, et speciosam; in terram quæ fluit lacte et melle, ad loca Chananaei, et Hethæi, et Amorrhæi, et Phere-
- 9 zæi, et Hevæi, et Jebusæi. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me; vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur. Sed veni, et mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israel, de Ægypto.
- 11 Dixitque Moyses ad Deum : Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto? Qui dixit ei : Ego ero tecum; et hoc habebis signum, quod miserim te : Cum eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.
- 13 Ait Moyses ad Deum : Ecce ego vadam

ad filios Israel, et dicam eis : Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi : Quod est nomen ejus? quid dicam eis? Dixit Deus ad Moysen : Ego sum qui sum. Ait : Sic dices filiis Israel : Qui est, misit me ad vos.

Dixitque iterum Deus ad Moysen : Hæc dices filiis Israel : Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, misit me ad vos; hoc nomen mihi est in æternum; et hoc memoriale meum in generationem et generationem. Vade, et congrega seniores Israel, et dices ad eos : Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, dicens : Visitans visitavi vos, et vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto; et dixi ut educam vos de afflictione Ægypti, in terram Chananaei, et Hethæi, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevæi, et Jebusæi, ad terram fluentem lacte et melle. Et audient vocem tuam; ingredierisque tu, et seniores Israel, ad regem Ægypti, et dices ad eum : Dominus Deus Hebræorum vocavit nos; ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro. Sed ego scio quod non dimittet vos rex Ægypti ut eatis, nisi per manum validam. Extendam enim manum meam, et percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum; post hæc dimittet vos. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis; et cum egrediemini, non exhibitis vacui; sed postulabit mulier a vicina sua, et ab hospita sua, vasa argentea et aurea, ac vestes; ponetisque eas super filios et filias vestras, et spoliabitis Ægyptum.

Respondens Moyses ait : Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent : Non apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum : Quid est quod tenes in manu tua? Respondit : Virga. Dixitque Dominus : Projice eam in terram. Projicit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Dixitque Dominus : Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus.

3. — 1) *Ad montem Dei Horeb*, Ex. 4, 27; 18, 5; 24, 13; Num. 10, 33; III Reg. 19, 8. — 2) *Act. 7, 30-35.* — 3) *Deut. 33, 16.* — 4) *Solve calcamentum*, Jos. 5, 16. — 5) *Ego sum ... Jacob*, Ex. 4, 5; Matth. 22, 32; Marc. 12, 36; Luc. 20, 37. — 6) *Vidi ... audivi*, Ex. 2, 23-25; II Esd. 9, 9; Ps. 105, 44. *Propter duritiam ... operibus*, Ex. 5, 13, 14. — 7) *Educam de terra illa*, Gen. 50, 24; Ex. 6, 6; 12, 51. *In terram bonam*, Deut. 1, 25; 8, 7-10. *Quæ fluit lacte et melle*, Ex. 3, 17; 13, 5; 33, 3; Deut. 26, 9, 15. *Ad loca ... Jebusæi*, Gen. 15, 18-21. — 8) *Vidi afflictionem eorum*, Ex. 1, 11-14, 22. — 9) *Ex. 4, 10; 6, 12.* — 12) *Ego ero tecum*, Ex. 4, 12, 15.

Immolabis Deo super montem istum, Ex. 24, 5-8. — 14) *Ego sum qui sum*, Sap. 13, 1; Apoc. 1, 4. — 15) *Hoc nomen ... in æternum*, Ps. 134, 13; Is. 42, 8. *Hoc memoriale ... generationem*, Ps. 101, 13. — 16) *Congrega seniores Israel*, Ex. 4, 20. *Visitans visitavi*, Gen. 50, 24; Ex. 4, 31. — 18) *Audient vocem tuam*, Ex. 4, 31. *Ingrederisque tu ... Ægypti*, Ex. 5, 1. — 19) *Non dimittet vos*, Ex. 5, 2; 7, 4. *Nisi per manum validam*, Ex. 13, 3; Deut. 6, 21; 26, 8; Ps. 135, 12. — 20) *Ex. 4, 21; Deut. 6, 22; II Esd. 9, 10; Act. 7, 36.* *Post hæc dimittet vos*, Ex. 12, 31. — 21) *Ex. 11, 2, 3; 12, 36.*

4. — 2) *Virga*, Ex. 4, 17, 20. — 3) *Versa est in*

Extendit, et tenuit, versaque est in virgam. Ut credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob.

6 Dixitque Dominus rursum : Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cum misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit, et protulit iterum, et erat similis carni reliquæ. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis. Quod si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam, sume aquam fluminis, et effunde eam super aridam, et quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.

10 Ait Moyses : Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri, et nudiustertius; et ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum. Dixit Dominus ad eum : Quis fecit os hominis? aut quis fabricavit eum mutum et surdum, videntem et cæcum? nonne ego? Perge igitur, et ego ero in ore tuo; doceboque te quid loquaris. At ille : Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es. Iratus Dominus in Moysen, ait : Aaron frater tuus Levites, scio quod eloquens sit; ecce ipse egreditur in occursum tuum, vidensque te lætabitur corde. Loquere ad eum, et pone verba mea in ore ejus; et ego ero in ore tuo, et in ore illius, et ostendam vobis quid agere debeatis. Ipse loquetur pro te ad populum, et eris os tuum; tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent. 17 Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

18 Abiit Moyses, et reversus est ad Jethro socerum suum, dixitque ei : Vadam et revertar ad fratres meos in Ægyptum, ut videam si adhuc vivant, Cui ait Jethro : Vadé in pace.

4. CAP. IV, 19-31 : MOYSES ITER AGIT IN ÆGYPTUM. — *Moses, Deo jubente, viam arripit* [IV, 19-23]. *In itinere occurrit ei Dominus* [24-26]. *Moses*

Aaron obvium habet et ambo seniores Israel congregant [27-31].

Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian : Vadé, et revertere in Ægyptum; mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam. Tulit ergo Moyses uxorem suam, et filios suos, et imposuit eos super asinum, reversusque est in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua. Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum : Vide ut omnia ostenta quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone; ego indurabo cor ejus, et non dimittet populum. Dicesque ad eum : Hæc dicit Dominus : 22 Filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi : Dimitte filium meum ut serviat mihi; et noluisti dimittere eum; ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.

Cumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, et volebat occidere eum. Tulit illico Sephora acutissimam petram, et circumcidit præputium filii sui; tetigitque pedes ejus, et ait : Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum postquam dixerat : Sponsus sanguinum, ob circumcisionem.

Dixit autem Dominus ad Aaron : Vadé in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obviam ei in montem Dei, et osculatus est eum. Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini quibus miserat eum, et signa quæ mandaverat. Veneruntque simul, et congregaverunt cunctos seniores filiorum Israel. Locutusque est Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Moysen, et fecit signa coram populo; et credidit populus. Audieruntque quod visitasset Dominus filios Israel, et quod respectasset afflictionem illorum; et proni adoraverunt.

5. CAP. V, 1 — VI, 1 : MOYSES ET AARON AD PHARAONEM INGREDIUNTUR. — *Ambo dimissionem Hebræorum petunt* [V, 1-3]. *Pharao abnuat et graviolem oppressionem in Hebræos constituit* [4-9]. *Mandatum Pharaonis efficitur* [10-14]. *Pharao questus præpositorum*

colubrum, Ex. 7, 10. — 5) Dominus Deus ... Jacob, Ex. 3, 6. — 6) Leprosam instar nivis, Num. 12, 10; IV Reg. 5, 27. — 7) Quidquid ... in sanguinem, Ex. 7, 17, 19. — 8) Impeditioris ... sum, Ex. 6, 12. — 9) Prov. 20, 12. — 10) Ero in ore tuo, Ex. 3, 12; Is. 50, 4; Jer. 1, 9; Ez. 33, 22; Matth. 10, 20; Marc. 13, 11; Luc. 12, 11, 12; 21, 15. — 11) Egreditur in occursum tuum, Ex. 4, 27. — 12) Ex. 7, 2. — 13) Ipse ... os tuum, Ex. 4, 30. Tu autem ... pertinent, Ex. 18, 19. — 14) Virgam, Ex. 4, 2. — 15) Ad Jethro socerum suum, Ex. 3, 1. — 16) Mortui sunt ... tuam, Ex. 2, 15, 23. — 17) Tulit ... suos, Ex. 2,

21, 22; 18, 2-4. Virgam Dei, Ex. 17, 9; Num. 20, 8, 9. — 18) Omnia ostenta, Ex. 3, 20. Indurabo cor ejus, Ex. 7, 13, 22; 8, 15, 32; 9, 12, 35; 10, 1, 20; 11, 10; 14, 8. — 19) Filius ... Israel, Deut. 14, 1, 2; Eccli. 36, 14; Jer. 31, 9; Os. 11, 1. — 20) Ecce ... primogenitum, Ex. 11, 5; 12, 29; Sap. 18, 12. — 21) Sephora, Ex. 2, 21. Acutissimam petram, Jos. 5, 2. — 22) Vadé ... desertum, Ex. 4, 14. In montem Dei, Ex. 3, 1. — 23) Ex. 4, 15, 16. — 24) Ex. 3, 16. — 25) Ex. 4, 16. — 26) Credidit populus, Ex. 3, 18; 4, 8, 9. Audieruntque ... Dominus, Ex. 3, 16.

Hebræorum aspernatur [15-18]. *Filii Israel vociferant in Moysen qui nova a Deo subsidia impetrat* [19—VI, 1].

- 5 Post hæc ingressi sunt Moyses et Aaron, et dixerunt Pharaoni : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Dimitte populum meum ut
2 sacrificet mihi in deserto. At ille respondit : Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, et dimittam Israel? Nescio Dominum,
3 et Israel non dimittam. Dixeruntque : Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, et sacrificemus Domino Deo nostro, ne forte
4 accidat nobis pestis aut gladius. Ait ad eos rex Ægypti : Quare, Moyses et Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? It
5 ad onera vestra. Dixitque Pharaon : Multus est populus terræ; videtis quod turba succreverit; quanto magis, si dederitis eis requiem ab operibus.
6 Præcepit ergo in die illo præfectis operum et exactoribus populi, dicens : Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius; sed ipsi
8 vadant, et colligant stipulas. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam; vacant enim, et ideo vociferantur, dicentes : Eamus, et sacrificemus Deo nostro.
9 Opprimantur operibus, et expleant ea, ut non acquiescant verbis mendacibus.
10 Igitur egressi præfecti operum et exactores ad populum, dixerunt : Sic dicit
11 Pharaon : Non do vobis paleas; ite, et colligite sicubi invenire poteritis; nec minuetis quidquam de opere vestro. Dispersusque est populus per omnem terram
13 Ægypti ad colligendas paleas. Præfecti quoque operum instabant, dicentes : Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis quando dabantur vobis paleæ.
14 Flagellatique sunt qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus : Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie?
15 Veneruntque præpositi filiorum Israel, et vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes :
16 Cur ita agis contra servos tuos? Paleæ non dantur nobis, et lateres similiter imperantur; en famuli tui flagellis cædimur, et injuste agitur contra populum
17 tuum. Qui ait : Vacatis otio; et ideo dicitis : Eamus, et sacrificemus Domino.

Ite ergo, et operamini; paleæ non dabuntur vobis, et reddetis consuetum numerum laterum.

Videbantque se præpositi filiorum Israel in malo, eo quod diceretur eis : Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies. Occurreruntque Moysi et Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus a Pharaone; et dixerunt ad eos : Videat Dominus et judicet, quoniam fetere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et præbuitis ei gladium, ut occideret nos.

Reversusque est Moyses ad Dominum, et ait : Domine, cur afflixisti populum istum? Quare misisti me? Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum; et non liberasti eos. Dixitque Dominus ad Moysen : Nunc videbis quæ facturus sim Pharaoni : per manum enim fortem dimittet eos, et in manu robusta ejiciet illos de terra sua.

6. CAP. VI, 2 — VII, 13 : ALTERA NARRATIO VOCATIONIS MOYSI. — *Nomen divinum revelatur atque Moyses ad Hebræos* [VI, 2-9] *et ad Pharaonem mittitur* [10-13]. *Inscribitur genealogia Moysi et Aaron* [14-27]. *Moyses suam impotentiam excusat* [28-30]. *Deus Moysi Aaron dat socium* [VII, 1-7]. *Potestas signa faciendi Moysi et Aaron tribuitur miraculumque virgæ ab eis efficitur* [8-13].

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Ego Dominus qui apparui Abraham, Isaac et Jacob, in Deo omnipotente; et nomen meum Adonai non indicavi eis. Pepigique fœdus cum eis, ut darem eis terram Chanaam, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ. Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo Ægyptii oppresserunt eos, et recordatus sum pacti mei. Ideo dic filiis Israel : Ego Dominus, qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, et eruum de servitute, ac redimam in brachio excelso, et judiciis magnis. Et assumam vos mihi in populum, et ero vester Deus; et scietis quod ego sum Dominus Deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum; et induxerim in terram, super quam levavi

5. — 1) Ex. 3, 18; 7, 16; 9, 1, 13. — 2) Ex. 3, 19. — 3) Ex. 3, 18. — 4) *Ite ad onera vestra*, Ex. 1, 11. — 5) *Multus ... succreverit*, Ex. 1, 7, 9. — 6) *Præfectis ... populi*, Ex. 3, 7; 5, 13-15, 19. — 6. — 1) *Per manum enim fortem*, Ex. 3, 19. *Ejiciet illos*, Ex. 11, 1; 12, 33, 39. — 2) *In Deo omnipotente*, Gen. 17, 1. *Nomen ... eis*, Ex. 3, 14.

— 4) Gen. 15, 18; 17, 4-8; 26, 3-5; 28, 4. — 5) Ex. 2, 24. — 6) Ex. 3, 17; 7, 4; Deut. 7, 8; 26, 8; IV Reg. 17, 36; I Par. 17, 21; II Esd. 1, 10; Ps. 80, 11; 135, 11, 12; Dan. 9, 15. — 7) Gen. 17, 8; Ex. 29, 45; Lev. 26, 12; Deut. 4, 20; 7, 6; 14, 2; 26, 18; 29, 13; II Reg. 7, 24. — 8) Gen. 15, 18; 26, 3; 28, 13; 35, 12; Ex. 32, 13; Ez. 20,

manum meam ut darem eam Abraham, Isaac et Jacob; daboque illam vobis possidendam, ego Dominus.

- 9 Narravit ergo Moyses omnia filiis Israel; qui non acquieverunt ei, propter angustiam spiritus, et opus durissimum.
- 10 Locutusque est Dominus ad Moysen, 11 dicens : Ingredere, et loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israel de terra sua. Respondit Moyses coram Domino : Ecce filii Israel non audiunt me; et quomodo audiet Pharaon, præsertim cum incircumciscus sim labiis?
- 13 Locutusque est Dominus ad Moysen et Aaron, et dedit mandatum ad filios Israel, et ad Pharaonem regem Ægypti, ut educerent filios Israel de terra Ægypti.

- 14 Isti sunt principes domorum per familias suas.

Filii Ruben primogeniti Israelis : Henoch et Phallu, Hesron et Charmi. Hæ cognationes Ruben.

- 15 Filii Simeon : J Samuel, et Jamin, et Ahod, et Jachin, et Soar, et Saul filius Chananitidis. Hæ progenies Simeon.

- 16 Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas : Gerson et Caath et Merari. Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem. Filii Gerson : Lobni et Semelai, per cognationes suas. Filii Caath Amram, et Isaac, et Hebron, et Oziel. Anni quoque vitæ Caath, centum triginta tres. Filii Merari : Moholi et Musi. Hæ cognationes Levi per familias suas.

- 20 Accepit autem Amram uxorem Jochabed patrualem suam, quæ peperit ei Aaron et Moysen : fueruntque anni vitæ Amram, centum triginta septem. Filii quoque 22 Isaac : Core, et Nepheg, et Zechri. Filii quoque Oziel : Misael, et Elisaphan, et Sethri.

- 23 Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth, filiam Aminadab, sororem Nahason, quæ peperit ei Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar.

- 24 Filii quoque Core : Aser, et Elcana, et Abiasaph. Hæ sunt cognationes Coritarum.

- 25 At vero Eleazar, filius Aaron, accepit uxorem de filiabus Phuthiel; quæ peperit

ei Phinees. Hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.

Iste est Aaron et Moyses, quibus præcepit Dominus ut educerent filios Israel de terra Ægypti per turmas suas. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti, ut educant filios Israel de Ægypto; iste est Moyses et Aaron, in die qua locutus est Dominus ad Moysen, in terra Ægypti. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Ego Dominus : loquere ad Pharaonem regem Ægypti, omnia quæ ego loquor tibi. Et ait Moyses coram Domino : En incircumciscus labiis sum; quomodo audiet me Pharaon?

Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce constitui te Deum Pharaonis; et Aaron frater tuus erit propheta tuus. Tu loqueris ei omnia quæ mando tibi; et ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de terra sua. Sed ego indurabo cor ejus, et multiplicabo signa et ostenta mea in terra Ægypti; et non audiet vos; immitamque manum meam super Ægyptum, et educam exercitum et populum meum filios Israel de terra Ægypti per judicia maxima. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam super Ægyptum, et eduxerim filios Israel de medio eorum.

Fecit itaque Moyses et Aaron sicut præceperat Dominus; ita egerunt. Erat autem Moyses octoginta annorum, et Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem.

Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron : Cum dixerit vobis Pharaon : Ostendite signa, dices ad Aaron : Tolle virgam tuam, et projice eam coram Pharaonem, ac vertetur in colubrum.

Ingressi itaque Moyses et Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat Dominus, tulitque Aaron virgam coram Pharaone et servis ejus, quæ versa est in colubrum. Vocavit autem Pharaon sapientes et maleficos, et fecerunt etiam ipsi per incantationes ægyptiacas et arcana quædam similiter. Projeceruntque singuli

6, 42; 47, 14. — 12) *Ecce ... non audiunt me*, Ex. 5, 21; Act. 7, 25. *Cum incircumciscus sim labiis*, Ex. 4, 10; 6, 30. — 14) *Filii Ruben*, Gen. 46, 9; Num. 26, 5; 1 Par. 5, 3. — 15) *Filii Simeon*, Gen. 46, 10; 1 Par. 4, 24. — 16) *Nomina filiorum Levi*, Gen. 46, 11; Num. 3, 17; 1 Par. 6, 1, 16; 23, 6. — 17) *Filii Gerson*, Num. 3, 18; 1 Par. 6, 17; 23, 7. — 18) *Filii Caath*, Num. 3, 19; 26, 57; 1 Par. 6, 2, 18. — 19) *Filii Merari*, Num. 3, 20; 1 Par. 6, 19; 23, 21. — 20) Ex. 2, 1, 2. — 21) Num. 16, 1; 1 Par. 6, 37, 38. — 22) *Lev. 10, 4*; Num. 3, 30. — 23) *Aminadab*, Ruth 4, 19, 20; 1 Par. 2, 10; Matth. 1, 4; Luc. 3, 33. *Nahason*, Num.

1, 7; 2, 3; 7, 12, 17; 10, 14; Ruth 4, 20; 1 Par. 2, 10, 11; Matth. 1, 4; Luc. 3, 32. *Nadab ... Ithamar*, Ex. 28, 1; Lev. 10, 1; Num. 3, 2; 26, 60; 1 Par. 6, 3; 24, 1. — 24) 1 Par. 6, 22, 23, 37. — 25) *Phinees*, Num. 25, 7, 11; Jos. 24, 33; Ps. 105, 30. — 26) *Quibus præcepit Dominus*, Ex. 6, 13. — 30) Ex. 6, 12.

7. — 1) Ex. 4, 15, 16. — 2) Ex. 4, 15. — 3) *Indurabo cor ejus*, Ex. 4, 21. *Multiplicabo ... Ægypti*, Ex. 11, 9; Ps. 77, 43-51; 104, 27-36; 134, 9. — 7) *Erat ... annorum*, Deut. 29, 5; 31, 2; 34, 7; Act. 7, 23, 30. — 9) *Tolle ... colubrum*, Ex. 4, 3. — 11) 11 Tim. 3, 8. — 15) *Virgam ...*

virgas suas, quæ versæ sunt in dracones; Induratumque est cor Pharaonis, et non 13
sed devoravit virga Aaron virgas eorum. | audivit eos, sicut præceperat Dominus.

DESCRIPTIO PLAGARUM ÆGYPTIACARUM.

1. CAP. VII, 14-25. PLAGA PRIMA :
AQUÆ IN SANGUINEM VERTUNTUR. —
Moyses Pharaoni minatur [VII, 14-18].
Prodigium patrat [19-21]. *Faciunt*
similiter malefici Ægyptiorum et cor
Pharaonis induratur [22-25].

- 14 Dixit autem Dominus ad Moysen : In-
gravatum est cor Pharaonis, non vult di-
mittere populum. Vade ad eum mane;
ecce egredietur ad aquas, et stabis in oc-
cursum ejus super ripam fluminis; et vir-
gam, quæ conversa est in draconem, tolles
16 in manu tua, dicesque ad eum : Domi-
nus Deus Hebræorum misit me ad te, di-
cens : Dimitte populum meum ut sacrificet
mihi in deserto, et usque ad præsens
17 audire noluisti. Hæc igitur dicit Domi-
nus : In hoc scies quod sim Dominus;
ecce percutiam virga, quæ in manu mea
est, aquam fluminis, et vertetur in sap-
18 guinem. Pisces quoque, qui sunt in flu-
vio, morientur, et computrescent aquæ,
et affligentur Ægyptii bibentes aquam
fluminis.
19 Dixit quoque Dominus ad Moysen : Dic
ad Aaron : Tolle virgam tuam, et extende
manum tuam super aquas Ægypti, et super
fluvios eorum, et rivos ac paludes, et om-
nes lacus aquarum, ut vertantur in san-
guinem, et sit cruor in omni terra Ægypti,
tam in ligneis vasis quam in saxeis.
20 Feceruntque Moyses et Aaron sicut præ-
ceperat Dominus; et elevans virgam, per-
cussit aquam fluminis coram Pharaone et
servis ejus, quæ versa est in sanguinem.
21 Et pisces, qui erant in flumine, mortui
sunt; computruitque fluvius, et non po-
terant Ægyptii bibere aquam fluminis, et
22 fuit sanguis in tota terra Ægypti. Fecer-
untque similiter malefici Ægyptiorum in-
cantationibus suis; et induratum est cor
Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat
23 Dominus. Avertitque se, et ingressus
est domum suam; nec appositus cor etiam
24 hac vice. Foderunt autem omnes Ægy-
ptii per circuitum fluminis aquam ut bi-
berent; non enim poterant bibere de aqua
fluminis.
25 Impletique sunt septem dies, postquam
percussit Dominus fluvium.

2. CAP. VIII, 1-15. PLAGA SECUNDA :
RANÆ AB AQUA EDUCUNTUR. —
Moyses Pharaoni minatur [VIII, 1-4].
Prodigium patrat; *malefici similiter*
faciunt [5-7]. *Rogante Pharaone, Moyses*
Deum orat et plaga desinit [8-14].
Pharao cor suum ingravat [15].

Dixit quoque Dominus ad Moysen : In- 8
gredere ad Pharaonem, et dices ad eum :
Hæc dicit Dominus : Dimitte populum
meum, ut sacrificet mihi; sin autem no- 2
lueris dimittere, ecce ego percutiam omnes
terminos tuos ranis. Et ebulliet fluvius 3
ranas, quæ ascendent, et ingredientur do-
mum tuam, et cubiculum lectuli tui, et su-
per stratum tuum, et in domos servorum
tuorum, et in populum tuum, et in furnos
tuos, et in reliquias ciborum tuorum; et 4
ad te, et ad populum tuum, et ad omnes
servos tuos, intrabunt ranæ.

Dixitque Dominus ad Moysen : Dic ad 5
Aaron : Extende manum tuam super flu-
vios ac super rivos et paludes, et educ ran-
as super terram Ægypti. Et extendit 6
Aaron manum super aquas Ægypti, et
ascenderunt ranæ, operueruntque terram
Ægypti. Fecerunt autem et malefici per 7
incantationes suas similiter, eduxeruntque
ranas super terram Ægypti.

Vocavit autem Pharao Moysen et Aaron, 8
et dixit eis : Orate Dominum ut auferat
ranas a me et a populo meo; et dimittam
populum ut sacrificet Domino. Dixitque 9
Moyses ad Pharaonem : Constitue mihi
quando deprecari pro te, et pro servis
tuis, et pro populo tuo, ut abigantur
ranæ a te, et a domo tua, et a servis tuis,
et a populo tuo, et tantum in flumine re-
maneant. Qui respondit : Cras. At ille : 10
Juxta, inquit, verbum tuum faciam, ut
scias quoniam non est sicut Dominus Deus
noster. Et recedent ranæ a te, et a domo 11
tua, et a servis tuis, et a populo tuo; et
tantum in flumine remanebunt.

Egressique sunt Moyses et Aaron a 12
Pharaone; et clamavit Moyses ad Domi-
num pro sponsione ranarum quam condi-
xerat Pharoni. Fecitque Dominus juxta 13
verbum Moysi; et mortuæ sunt ranæ de
domibus, et de villis, et de agris. Con- 14

tua, Ex. 4, 2-4, 17; 7, 9. — 16) Ex. 3, 18; 5, 1, 3.
— 17) Vertetur in sanguinem, Ex. 4, 9; Sap.
11, 7. — 18) Affligentur ... fluminis, Ex. 7,
21, 24. — 20) Virgam, Ex. 17, 5, 9. Quæ versa

est in sanguinem, Ps. 77, 44; 104, 29. — 21) Pis-
ces ... mortui sunt, Ps. 104, 29. — 22) Sap. 17, 7.
8. — 2) Percutiam ... ranis, Ps. 77, 45; 104, 30. —
7) Sap. 17, 7. — 8) Orate Dominum, Ex. 8, 28;

gregaveruntque eas in immensos aggeres,
15 et computruit terra. Videns autem Pharaos
quod data esset requies, ingravit cor
suum, et non audivit eos, sicut præceperat
Dominus.

3. CAP. VIII, 16-19. PLAGA TERTIA :
SCINIPHES E PULVERE PRODUCUN-
TUR. — *E pulvere terræ nascuntur
sciniphes* [VIII, 16, 17]. *Ad quod effi-
ciendum malefici non valent* [18]. *Cor
Pharaonis induratur* [19].

16 Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere
ad Aaron : Extende virgam tuam, et per-
cute pulverem terræ, et sint sciniphes in
17 universa terra Ægypti. Feceruntque ita;
et extendit Aaron manum, virgam tenens,
percussitque pulverem terræ; et facti sunt
sciniphes in hominibus, et in jumentis :
omnis pulvis terræ versus est in sciniphes
18 per totam terram Ægypti. Feceruntque
similiter malefici incantationibus suis, ut
educerent sciniphes, et non potuerunt;
erantque sciniphes tam in hominibus quam
19 in jumentis. Et dixerunt malefici ad Pha-
raonem : Digitus Dei est hic; induratum-
que est cor Pharaonis, et non audivit eos
sicut præceperat Dominus.

4. CAP. VIII, 20-32. PLAGA QUARTA :
MUSCÆ PROCREANTUR. — *Signum
nuntiatur* [VIII, 20-23] *et conficitur*
[24]. *Pharao dat Hebræis facultatem
proficiscendi* [25-28]. *Cessat plaga* [29-
31] *et Pharao promissum revocat* [32].

20 Dixit quoque Dominus ad Moysen :
Consurge diluculo, et sta coram Pharaone;
egredietur enim ad aquas, et dices ad eum :
Hæc dicit Dominus : Dimitte populum
21 meum, ut sacrificet mihi. Quod si non
dimiseris eum, ecce ego immittam in te, et
in servos tuos, et in populum tuum, et in
domos tuas, omne genus muscarum; et
implebuntur domus Ægyptiorum muscis
diversi generis, et universa terra in qua
22 fuerint. Faciamque mirabilem in die illa
terram Gessen, in qua populus meus est,
ut non sint ibi muscæ, et scias quoniam
23 ego Dominus in medio terræ. Ponamque
divisionem inter populum meum et popu-
lum tuum; cras erit signum istud.
24 Fecitque Dominus ita. Et venit musca
gravissima in domos Pharaonis et servo-
rum ejus, et in omnem terram Ægypti;
corruptaque est terra ab hujuscemodi
muscis.

Vocavitque Pharaos Moysen et Aaron, et 25
ait eis : Ite et sacrificate Deo vestro in terra
hac. Et ait Moyses : Non potest ita fieri; 26
abominationes enim Ægyptiorum immola-
bimus Domino Deo nostro : quod si macta-
verimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis,
lapidibus nos obruent. Viam trium die-
rum pergemus in solitudinem, et sacrifica-
bimus Domino Deo nostro, sicut præcepit
nobis. Dixitque Pharaos : Ego dimittam vos 28
ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto;
verumtamen longius ne abeat; rogate
pro me. Et ait Moyses : Egressus a te, 29
orabo Dominum, et recedet musca a Pha-
raone, et a servis suis, et a populo ejus
cras; verumtamen noli ultra fallere, ut
non dimittas populum sacrificare Domino.
Egressusque Moyses a Pharaone, oravit 30
Dominum, qui fecit juxta verbum illius; 31
et abstulit muscas a Pharaone, et a servis
suis, et a populo ejus; non superfuit ne
una quidem. Et ingravatam est cor Pha- 32
raonis, ita ut nec hac quidem vice dimitte-
ret populum.

5. CAP. IX, 1-7. PLAGA QUINTA : PESTIS
IN PECORA VENIT.

Dixit autem Dominus ad Moysen : In- 9
gredere ad Pharaonem, et loquere ad eum:
Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum :
Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.
Quod si adhuc renuis, et retines eos, 2
ecce manus mea erit super agros tuos; et 3
super equos, et asinos, et camelos, et bo-
ves, et oves, pestis valde gravis; et faciet 4
Dominus mirabile inter possessiones Is-
rael, et possessiones Ægyptiorum; ut
nihil omnino pereat ex his quæ pertinent
ad filios Israel. Constituitque Dominus 5
tempus, dicens : Cras faciet Dominus
verbum istud in terra. Fecit ergo Do- 6
minus verbum hoc altera die : mortua-
que sunt omnia animantia Ægyptiorum; de
animalibus vero filiorum Israel nihil om-
nino periit. Et misit Pharaos ad viden- 7
dum; nec erat quidquam mortuum de his
quæ possidebat Israel. Ingravatamque est
cor Pharaonis, et non dimisit populum.

6. CAP. IX, 8-12. PLAGA SEXTA : HOMI-
NES ET JUMENTA ULCERIBUS INVA-
DUNTUR.

Et dixit Dominus ad Moysen et Aaron : 8
Tollite plenas manus cineris de camino, et
spargat illum Moyses in cælum coram Pha-
raone; sitque pulvis super omnem ter- 9

9, 28; 10, 17. — 17) *Facti sunt sciniphes*, Ps. 104, 31. — 18) *Non potuerunt*, II Tim. 3, 9. — 20) *Consurge diluculo*, Ex. 7, 15; 9, 13. — 22) *Terram Gessen*, Gen. 47, 1-6. — 24) Ps. 77, 45; 104, 31;

Sap. 16, 9. — 27) Ex. 3, 12, 18. — 28) *Rogate pro me*, Ex. 8, 8. — 29) *Noli ultra fallere*, Ex. 8, 15.

9. — 3) *Manus mea*, Ex. 3, 20; 7, 4. — 6) Ps. 77,

ram Ægypti; erunt enim in hominibus et jumentis ulcera, et vesicæ turgentes, in universa terra Ægypti.

- 10 Tuleruntque cinerem de camino, et steterunt coram Pharaone, et sparsit illum Moyses in cælum; factaque sunt ulcera vesicarum turgentium in hominibus, et jumentis; nec poterant malefici stare coram Moysse, propter ulcera quæ in illis
- 11 erant, et in omni terra Ægypti. Induravitque Dominus cor Pharaonis, et non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen.

7. CAP. IX, 13-35. PLAGA SEPTIMA : GRANDO OMNIA VASTAT. — *Signum nuntiatur* [IX, 13-21] *et efficitur* [22-26]. *Rogante Pharaone, Moyses Deum orat et plaga desinit* [27-33]. *Cor Pharaonis ingravatur* [34, 35].

- 13 Dixitque Dominus ad Moysen : Mane consurge, et sta coram Pharaone, et dices ad eum : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi; quia in hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum, et super servos tuos, et super populum tuum, ut scias quod non sit similis mei in omni terra.
- 15 Nunc enim extendens manum percutiam te et populum tuum peste, peribisque de terra.
- 16 Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra. Adhuc retines populum meum, et non vis dimittere eum? En pluviam cras hac ipsa hora grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto, a die qua fundata est, usque in præsens tempus.
- 19 Mitte ergo jam nunc, et congrega jumenta tua, et omnia quæ habes in agro; homines enim, et jumenta, et universa quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur.
- 20 Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit fugere servos suos et jumenta in domos; qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit servos suos et jumenta in agris.
- 22 Et dixit Dominus ad Moysen : Extende manum tuam in cælum, ut fiat grando in universa terra Ægypti, super homines, et super jumenta, et super omnem herbam agri in terra Ægypti. Extenditque Moyses virgam in cælum, et Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram; pluitque Dominus
- 24 grandinem super terram Ægypti. Et

grando et ignis mista pariter ferebantur; tantæque fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in universa terra Ægypti, ex quo gens illa condita est. Et 25 percussit grando in omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum; cunctamque herbam agri percussit grando, et omne lignum regionis confregit. Tantum in terra Gesen, ubi erant filii Israel, grando non cecidit.

Misitque Pharaon, et vocavit Moysen et Aaron, dicens ad eos : Peccavi etiam nunc; Dominus justus; ego et populus meus, impii. Orate Dominum ut desinant tonitrua Dei, et grando; ut dimittam vos, et nequaquam hic ultra maneatis.

Ait Moyses : Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, et cessabunt tonitrua, et grando non erit; ut scias quia Domini est terra. Novi autem quod et tu, et servi tui, necdum timeatis Dominum Deum. Linum ergo et hordeum læsum est, eo quod hordeum esset virens, et linum jam folliculos germinaret. Triticum autem et far non sunt læsa, quia serotina erant. Egressusque Moyses a Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum; et cessaverunt tonitrua et grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. Videns autem Pharaon quod cessasset pluvia, et grando, et tonitrua, auxit peccatum; et ingravatam est cor ejus, et servorum illius, et induratum nimis; nec dimisit filios Israel, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

8. CAP. X, 1-20. PLAGA OCTAVA : LOCUSTÆ, QUIDQUID POST GRANDINEM SUPEREST, DEVORANT. — *Plaga nuntiatur* [X, 1-6]. *Pharaon servis suis instantibus concedit ut Hebræi partim discedant, quod a Moysi rejicitur* [7-11]. *Plaga sævit* [12-15] *et cessat* [16-19]. *Cor Pharaonis induratur* [20].

Et dixit Dominus ad Moysen : Ingredere ad Pharaonem; ego enim induravi cor ejus, et servorum illius, ut faciam signa mea hæc in eo; et narres in aurbus filii tui, et nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, et signa mea fecerim in eis; et sciatis quia ego Dominus.

Introierunt ergo Moyses et Aaron ad Pharaonem, et dixerunt ei : Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum : Usquequò non vis subjici mihi? Dimitte populum meum,

50. — 11) II Tim. 3, 9. — 13) Mane consurge, Ex. 7, 15; 8, 20. — 16) Rom. 9, 17. — 19) Ex. 9, 4. — 23) Ps. 77, 47; 104, 32. — 25) Ps. 77, 47, 48;

104, 33. — 26) Ex. 8, 22. — 28) Orate Dominum, Ex. 8, 8. — 32) Ex. 10, 5. 10. — 2) Deut. 6, 20-22. — 4) Inducam cras

4 ut sacrificet mihi. Sin autem resistis, et non vis dimittere eum, ecce ego inducam
5 cras locustam in fines tuos, quæ operiat superficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini; corrodet enim omnia ligna
6 quæ germinant in agris. Et implebunt domos tuas, et servorum tuorum, et omnium Ægyptiorum, quantam non viderunt patres tui, et avi, ex quo orti sunt super terram, usque in præsentem diem. Avertitque se, et egressus est a Pharaone.

7 Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum : Usquequo patiemur hoc scandalum? Dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo. Nonne vides quod perierit Ægyptus? Revocaveruntque Moysen et Aaron ad Pharaonem, qui dixit eis : Ite, sacrificate Domino Deo vestro. Quinam sunt qui ituri sunt? Ait Moyses : Cum parvulis nostris et senioribus pergemus, cum filiis et filiabus, cum ovibus et armentis; est enim sollemnitas Domini Dei nostri. Et respondit Pharao : Sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, et parvulos vestros. Cui dubium est quod pessime cogitetis? Non fiet ita; sed ite tantum viri, et sacrificate Domino; hoc enim et ipsi petistis. Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis.

12 Dixit autem Dominus ad Moysen : Extende manum tuam super terram Ægypti ad locustam, ut ascendat super eam, et devoret omnem herbam quæ residua fuerit grandini. Et extendit Moyses virgam super terram Ægypti; et Dominus induxit ventum urentem tota die illa et nocte. Et mane facto, ventus urens levavit
14 locustas, quæ ascenderunt super universam terram Ægypti, et sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futuræ sunt. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, et quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grandio dimiserat; nihilque omnino virens relictum est in lignis et in herbis terræ, in cuncta Ægypto.

16 Quamobrem festinus Pharao vocavit Moysen et Aaron, et dixit eis : Peccavi in Dominum Deum vestrum, et in vos. Sed nunc dimitte peccatum mihi etiam hac vice, et rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam. Egres-

susque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum, qui flare fecit ventum 19 ab occidente vehementissimum, et arreptam locustam projecit in mare Rubrum. Non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti. Et induravit Dominus 20 cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel.

9. CAP. X, 21-29. PLAGA NONA : HORRIDÆ TRIUM DIERUM TENEBRÆ. — *Ostentum producitur* [X, 21-23]. *Pharaon dat Hebræis facultatem proficiscendi; armenta autem relinqui jubet; quod a Moysi recusatur* [24-26]. *Cor Pharaonis induratur* [27-29].

Dixit autem Dominus ad Moysen : Ex- 21 tende manum tuam in cælum; et sint tenebræ super terram Ægypti, tam densæ, ut palpari queant. Extenditque Moyses 22 manum in cælum; et factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem suum, nec 23 movit se de loco in quo erat. Ubicumque autem habitabant filii Israel, lux erat.

Vocavitque Pharaon Moysen et Aaron, 24 et dixit eis : Ite, sacrificate Domino; oves tantum vestræ et armenta remaneant, parvuli vestri eant vobiscum. Ait Moyses : Hostias quoque et holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro. Cuncti greges pergent nobiscum; non 26 remanebit ex eis ungula, quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri; præsertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.

Induravit autem Dominus cor Pharaonis, 27 et noluit dimittere eos. Dixitque 28 Pharaon ad Moysen : Recede a me, et cave ne ultra videas faciem meam; quocumque die apparueris mihi, morieris. Respondit 29 Moyses : Ita fiet ut locutus es; non videbo ultra faciem tuam.

10. CAP. XI, 1-10 : PLAGA DECIMA PRÆNUNTIATUR. — *Dominus gratiam dat populo suo coram Ægyptiis* [XI, 1-3]. *Moyses mortem primogenitorum Pharaoni denuntiat* [4-8]. *Cor Pharaonis induratur* [9, 10].

Et dixit Dominus ad Moysen : Adhuc 11 una plaga tangam Pharaonem et Ægyptum, et post hæc dimittet vos, et exire compellet. Dices ergo omni plebi, ut pos- 2 stulet vir ab amico suo, et mulier a vicina

locustam, Sap. 16, 9. — 5) Comedatur ... grandini, Ex. 9, 32. — 9) Sollemnitas, Ex. 3, 18; 5, 1. — 12) Devoret ... grandini, Ex. 9, 32; 10, 5. — 14) Ps. 77, 46; 104, 34. — 15) Ps. 104, 35. — 17) Rogate Dominum, Ex. 8, 8, 28. — 22) Factæ

sunt tenebræ horribiles, Ps. 104, 28; Sap. 17, 2. — 23) Ubicumque ... erat, Sap. 18, 1. — 24) Ex. 10, 8-10.

11. — 1) Ex. 4, 23; 12, 31, 33, 39. — 2) Ex. 3, 22; 12, 35. — 3) Dabit ... Ægyptiis, Ex. 3, 21;

- 3 sua, vasa argentea et aurea; dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. Fuitque Moyses vir magnus valde in terra Ægypti, coram servis Pharaonis et omni populo.
- 4 Et ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte egrediar in Ægyptum; et morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, a primogenito Pharaonis qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam, et omnia primogenita jumentorum. Eritque clamor magnus in universa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus; ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios et Israel. Descendentque omnes servi tui isti ad me, et adorabunt me, dicentes: Egredere tu, et omnis populus qui subjectus est tibi; post hæc egrediemur.
- 9 Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharaon, ut multa signa fiant in terra Ægypti.
- 10 Moyses autem et Aaron fecerunt omnia ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel de terra sua.

11. CAP. XII, 1-28: PRIMUM MANDATUM DE PASCHATE EDICITUR. — *Principium mensium paschate constituitur [XII, 1, 2]. De agno seligendo [3-6]. De postibus domorum ejus sanguine liniendis [7]. De esu victimæ paschalis [8-11]. Hæc dies in sempiternum monumentum erit [12-14]. De azymis comedendis [15-20]. Mandatum divinum Moyses populo tradit [21-28].*

- 12 Dixit quoque Dominus ad Moysen et Aaron in terra Ægypti:
- 2 Mensis iste, vobis principium mensium;
- 3 primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israel, et dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domui suæ, juxta numerum animarum

quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus; juxta quem ritum tolletis et hædum. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus; immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, et in superliminaribus domorum in quibus, comedent illum. Et edent carnes nocte illa assas igni, et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed tantum assum igni; caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis. Nec remanebit quidquam ex eo usque mane; si quid residuum fuerit, igne comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accingetis, et calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinanter; est enim Phase (id est transitus) Domini.

Et transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus; et in cunctis diis Ægypti faciam judicia. Ego Dominus. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis; et videbo sanguinem, et transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens quando percussero terram Ægypti. Habebitis autem hunc diem in monumentum; et celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.

Septem diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentum in domibus vestris. Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, a primo die usque ad diem septimum. Dies prima erit sancta atque sollemnis, et dies septima eadem festivitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent. Et observabitis azyma; in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægypti, et custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. Primo mense, quartadecima die mensis, ad vesperam, comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris.

12, 36. *Fruitque ... populo*, Eccli. 45, 1. — 4) Ex. 12, 12. — 5) Ex. 12, 29. — 6) Ex. 12, 30. — 8) Ex. 12, 31-33.

12. — 2) Ex. 13, 4; 23, 15; 34, 18; Deut. 16, 1. — 3) *Per familias et domos suas*, Ex. 12, 21. — 5) *Absque macula*, Lev. 22, 19-21; Deut. 17, 1. — 6) *Usque ... hujus*, Ex. 12, 18; Lev. 23, 5; Num. 9, 2, 3; 28, 16; Jos. 5, 10; 1 Esd. 6, 19. *Ad vesperam*, Deut. 16, 6. — 7) Ex. 12, 13, 22. — 8) *Azymos ... agrestibus*, Ex. 23, 18; 34, 25;

Num. 9, 11; Deut. 16, 3. — 9) *Assum igni*, Deut. 16, 7; 11 Par. 35, 13. — 10) Ex. 23, 18; 34, 25; Deut. 16, 4. — 11) *Id est transitus*, Ex. 12, 12, 13, 23, 27. — 12) *In cunctis ... judicia*, Num. 33, 4. — 13) Hebr. 11, 28. — 14) Ex. 12, 17, 24; 13, 9, 10. — 15) Ex. 13, 6, 7; 23, 15; 34, 18; Lev. 23, 6; Num. 28, 17; Deut. 16, 3, 8. — 16) Lev. 23, 7, 8; Num. 28, 18, 25. — 17) Ex. 13, 3. — 18) Lev. 23, 5; Num. 28, 16. — 19) Ex. 12, 15. *Tam de advenis ... terræ*, Ex. 12, 48, 49. — 21) *Per fami-*

Qui comederit fermentatum, peribit anima
ejus de cœtu Israel, tam de advenis quam
20 de indigenis terræ. Omne fermentatum
non comedetis; in cunctis habitaculis ves-
tris edetis azyma.

21 Vocavit autem Moyses omnes seniores
filiorum Israel, et dixit ad eos: Ite tollen-
tes animal per familias vestras, et immo-
22 late Phase. Fasciculumque hyssopi tin-
gite in sanguine qui est in limine, et
aspergite ex eo superliminare, et utrumque
postem. Nullus vestrum egrediatur ostium
23 domus suæ usque mane; transibit enim
Dominus percutiens Ægyptios; cumque
viderit sanguinem in superliminari, et in
utroque poste, transcendet ostium domus,
et non sinet percussorem ingredi domos
24 vestras, et lædere. Custodi verbum istud
legitimum tibi et filiis tuis usque in æter-
25 num. Cumque introieritis terram, quam
Dominus daturus est vobis ut pollicitus
26 est, observabitis ceremonias istas. Et cum
dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista
27 religio? dicetis eis: Victimam transitus
Domini est, quando transivit super domos
filiorum Israel in Ægypto, percutiens
Ægyptios, et domos nostras liberans.

28 Incurvatusque populus adoravit. Et
egressi filii Israel fecerunt sicut præceperat
Dominus Moysi et Aaron.

12. CAP. XII, 29-36: PLAGA DECIMA. —
*Deus omnes primogenitos Ægyptiorum
percutit [XII, 29, 30]. Pharaio ipse filios*

*Israel jam urget abire [31-34]. De
vasis Ægyptiorum commodatis et di-
reptis [35, 36].*

Factum est autem in noctis medio, per- 29
cussit Dominus omne primogenitum in
terra Ægypti, a primogenito Pharaonis,
qui in solio ejus sedebat, usque ad primo-
genitum captivæ quæ erat in carcere, et
omne primogenitum jumentorum. Sur- 30
rexitque Pharaos nocte, et omnes servi ejus,
cunctaque Ægyptus; et ortus est clamor
magnus in Ægypto; neque enim erat do-
mus in qua non jaceret mortuus.

Vocatisque Pharaos Moysen et Aaron 31
ait: Surgite et egredimini a populo
meo, vos et filii Israel: ite, immolate Do-
mino sicut dicitis. Oves vestras et ar- 32
menta assumite ut petieratis, et abeunte
benedicite mihi. Urgebantque Ægyptii 33
populum de terra exire velociter, dicentes:
Omnes moriemur. Tulit igitur populus 34
conspersam farinam antequam fermentaretur;
et ligans in palliis, posuit super hume-
ros suos.

Feceruntque filii Israel sicut præceperat 35
Moyses; et petierunt ab Ægyptiis vasa
argentea et aurea, vestemque plurimam.
Dominus autem dedit gratiam populo co- 36
ram Ægyptiis ut commodarent eis; et spo-
liaverunt Ægyptios.

II. — HEBRÆORUM EXITUS DE ÆGYPTO.

[XII, 37 — XV, 21.]

1. CAP. XII, 37-42: PROFICISCUNTUR
HEBRÆI. — *De Ramesse ad Socoth
[XII, 37]. De numero proficiscentium
[38, 39]. De mansione filiorum Israel in
Ægypto [40-42].*

37 Profectique sunt filii Israel de Ramesse
in Socoth, sexcenta fere millia peditum
38 virorum, absque parvulis. Sed et vulgus
promiscuum innumerabile ascendit cum
eis, oves et armenta, et animantia diversi

generis multa nimis. Coxeruntque fari- 39
nam, quam dudum de Ægypto consper-
sam tulerant, et fecerunt subcinerificos pa-
nes azymos; neque enim poterant fermen-
tari cogentibus exire Ægyptiis, et nullam
facere sinentibus moram; nec pulmenti
quidquam occurrerat præparare.

Habitatio autem filiorum Israel qua man- 40
serunt in Ægypto, fuit quadringentorum
triginta annorum. Quibus expletis, ea- 41
dem die egressus est omnis exercitus

*lias vestras, Ex. 12, 3. — 22) Tingite in san-
guine, Heb. 11, 28. Aspergite ... postem, Ex. 12, 7.
— 23) Transibit, Ex. 12, 12, 13. — 25) Ut polli-
citus est, Ex. 3, 8, 17. — 26) Ex. 13, 8, 14; Deut.
6, 20. — 27) Victimam transitus Domini, Ex. 12,
11, 21. — 29) In noctis medio, Ex. 11, 4; Sap.
18, 14, 15. Percussit ... jumentorum, Ex. 4, 23;
11, 5; Num. 8, 17; 33, 4; Ps. 77, 51; 104, 36;
134, 8; 135, 10; Sap. 18, 5, 11, 12. — 30) Clamor
magnus, Ex. 11, 6. — 31) Ex. 10, 9-11. —
32) 10, 24-26. — 33) Ex. 11, 1, 8; Ps. 104, 38. —*

*35) Petierunt ... plurimam, Ex. 3, 22; 11, 2. —
36) Dominus ... Ægyptiis, Ex. 3, 21; 11, 3.
Spoliaverunt Ægyptios, Ps. 104, 37. — 37) Pro-
fectique ... in Socoth, Num. 33, 3, 5. Ramesse,
Gen. 47, 11; Ex. 1, 11. Sexcenta fere millia,
Ex. 38, 26; Num. 1, 46; 2, 32; 11, 21; 26, 51. —
38) Vulgus promiscuum, Lev. 24, 10; Num. 11, 4.
39) Neque enim poterant fermentari, Deut. 16, 3.
Cogentibus exire Ægyptiis, Ex. 12, 33. —
40) Quadringentorum triginta annorum, Gen.
15, 13; Judith 5, 9; Act. 7, 6; Gal. 3, 17. —*

42 Domini de terra Ægypti. Nox ista est observabilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti; hanc observare debent omnes filii Israel in generationibus suis.

2. CAP. XII, 43 — XIII, 16 : LEGES

RITUALES. — *Alterum mandatum de paschate : quibusnam liceat phase Domini facere* [XII, 43-51]. *Præceptum de primogenitis* [XIII, 1, 2]. *Iterum de azymis : eorum significatio explanatur* [3-10]. *Lex de primogenitorum hominis et jumenti consecratione* [11-13]. *De significatione hujus ritus* [14-16].

43 Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron :

44 Hæc est religio Phase; omnis alienigena

45 non comedet ex eo. Omnis autem servus

46 emptitius circumcidetur, et sic comedet.

47 Advena et mercenarius non edent ex eo.

48 In una domo comedetur; nec efferetis de

49 carnibus ejus foras, nec os illius confrin-

50 getis. Omnis coetus filiorum Israel faciet

51 illud. Quod si quis peregrinorum in ve-

52 stram voluerit transire coloniam, et face-

53 re Phase Domini, circumcidetur prius

54 omne masculinum ejus, et tunc rite celebra-

55 bit; eritque sicut indigena terræ : si quis

56 autem circumcisis non fuerit, non vescetur

57 ex eo. Eadem lex erit indigenæ et colo-

58 no qui peregrinatur apud vos.

59 Feceruntque omnes filii Israel sicut

60 præceperat Dominus Moysi et Aaron. Et

61 eadem die eduxit Dominus filios Israel de

62 terra Ægypti per turmas suas.

63 Locutusque est Dominus ad Moysen,

64 2 dicens : Sanctifica mihi omne primoge-

65 nitum quod aperit vulvam in filiis Is-

66 rael, tam de hominibus quam de jumentis;

67 mea sunt enim omnia.

68 3 Et ait Moyses ad populum : Mementote

69 diei hujus in qua egressi estis de Ægypto

70 et de domo servitutis, quoniam in manu

71 forti eduxit vos Dominus de loco isto, ut

72 non comedatis fermentatum panem. Ho-

73 die egredimini mense novarum frugum.

74 5 Cumque introduxerit te Dominus in ter-

75 ram Chananæi, et Hethæi, et Amorrhæi,

76 et Hevæi, et Jebusæi, quam juravit patri-

77 bus tuis ut daret tibi, terram fluentem

78 lacte et melle, celebrabis hunc morem

79 6 sacrorum mense isto. Septem diebus

vesceris azymis; et in die septimo erit solemnitatis Domini. Azyma comedetis septem diebus; non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. Narrabisque filio tuo in die illo,

8 dicens : Hoc est quod fecit mihi Dominus

9 quando egressus sum de Ægypto. Et erit

10 quasi signum in manu tua, et quasi moni-

11 mentum ante oculos tuos; et ut lex Domini

12 semper sit in ore tuo, in manu enim forti

13 eduxit te Dominus de Ægypto. Custodies

14 hujuscemodi cultum statuto tempore a die-

15 bus in dies.

16 Cumque introduxerit te Dominus in

17 terram Chananæi, sicut juravit tibi et

18 patribus tuis, et dederit tibi eam, sepa-

19 rabis omne quod aperit vulvam Domino, et

20 quod primitivum est in pecoribus tuis; quid-

21 quid habueris masculini sexus, consecra-

22 bis Domino. Primogenitum asini mutabit

23 ove; quod si non redemeris, interficies.

24 Omne autem primogenitum hominis de

25 filiis tuis, pretio redimes. Cumque inter-

26 rogaverit te filius tuus cras, dicens : Quid

27 est hoc? respondebis ei : In manu forti

28 eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de

29 domo servitutis. Nam cum induratus

30 esset Pharaos, et nollet nos dimittere, occi-

31 dit Dominus omne primogenitum in terra

32 Ægypti, a primogenito hominis usque ad

33 primogenitum jumentorum; idcirco immolo

34 Domino omne quod aperit vulvam masculi-

35 ni sexus, et omnia primogenita filiorum

36 meorum redimo. Erit igitur quasi signum

37 in manu tua, et quasi appensum quod, ob

38 recordationem, inter oculos tuos; eo quod in

39 manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto.

40 3. CAP. XIII, 17 — XIV, 4 : ITER USQUE

41 AD MARE RUBRUM. — *Deus Hebræos*

42 *secum ossa Joseph ferentes per viam*

43 *deserti ducit* [XIII, 17-19]. *De Socoth ad*

44 *Etham* [20], *præeunte columna ignis et*

45 *nubis* [21, 22]. *Ab Etham ad mare*

46 *Rubrum* [XIV, 1-4].

47 Igitur cum emisisset Pharaos populum,

48 non eos duxit Deus per viam terræ Phi-

49 listhiim quæ vicina est, reputans ne forte

50 poeniteret eum, si vidisset adversum se

51 bella consurgere, et reverteretur in Ægy-

52 ptum. Sed circumduxit per viam deserti,

53 18

— 42) Deut. 16, 1-6. — 44) *Servus emptitius*, Gen. 17, 12. — 45) Lev. 22, 10. — 46) *Nec os illius confringetis*, Num. 9, 12; Joan. 19, 36. — 47) Ex. 12, 6. — 48) Num. 9, 14. — 49) Ex. 12, 19; Num. 9, 14. — 51) Act. 13, 17.

13. — 2) Ex. 13, 12-15; 22, 29, 30; 34, 19; Lev. 27, 26; Num. 3, 13; 8, 16, 17; 18, 15; Deut. 15, 19; Luc. 2, 23. — 3) *Mementote ... isto*, Ex. 12, 42; 13, 14; 20, 2; Deut. 16, 3. *Ut non comedatis fermentatum panem*, Ex. 12, 8. — 4) Ex.

23, 15; 34, 18; Deut. 16, 1. — 5) *Quam ... melle*, Gen. 17, 8; Ex. 3, 8; 6, 8. *Celebrabis ... isto*, Ex. 12, 25. — 6) Ex. 12, 15, 20. — 8) Ex. 12, 25, 26. — 9) *Quasi signum in manu tua*, Matth. 23, 5. — 10) Ex. 12, 14, 17, 24, 43. — 12) Ex. 22, 29; 34, 19; Ez. 44, 30. — 13) *Primogenitum ... interficies*, Ex. 34, 20; Num. 18, 15. *Omne ... redimes*, Num. 3, 45-47; 18, 15, 16. — 15) *Occidit ... jumentorum*, Ex. 12, 29. — 18) *Per viam deserti*, Ex. 14, 2; Num. 33, 3-49. — 19) Gen. 50, 24; Jos.

quæ est juxta mare Rubrum; et armati ascenderunt filii Israel de terra Ægypti.

19 Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum, eo quod adjurasset filios Israel, dicens: Visitabit vos Deus; efferte ossa mea hinc vobiscum.

20 Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham, in extremis finibus solitudinis.

21 Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset

22 itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

14 Locutus est autem Dominus ad Moysen,

2 dicens: Loquere filiis Israel: Reversi castrametentur e regione Pihahiroth, quæ est inter Magdalum et mare contra Beelsephon; in conspectu ejus castra ponetis

3 super filios Israel: Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum. Et indurabo cor

4 ejus ac persequetur vos; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus, scientique Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

4. CAP. XIV, 5-31: TRANSITUS MARIS RUBRI. — *Pharao Hebræos insequitur* [XIV, 5-9]. *Vociferantur filii Israel contra Moysen qui animos placat* [10-14]. *Moyses a Deo jubetur manum extendere ad mare dividendum* [15-18]. *Movetur columna ignis et nubis* [19, 20]. *Per medium sicci maris via panditur et Israel incolumis transit* [21, 22]; *Ægyptii autem submerguntur* [23-31].

5 Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quod fugisset populus; immutatunque est cor Pharaonis et servorum ejus super populo, et dixerunt: Quid volumus facere, ut dimitteremus Israel, ne serviret nobis? Junxit ergo currum, et omnem populum suum

7 assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, et quidquid in Ægypto curruum fuit, et duces totius exercitus.

8 Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, et persecutus est filios Israel; at illi egressi erant in manu excelsa. Cum-

9 que persequerentur Ægyptii vestigia præ-

cedentium, repererunt eos in castris super mare; omnis equitatus et currus Pharaonis, et universus exercitus, erant in Pihahiroth contra Beelsephon.

Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israel oculos, viderunt Ægyptios post se; et timuerunt valde, clamaveruntque ad Dominum, et dixerunt ad Moysen: Forsitan non erant sepulcra in Ægypto; ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto? Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes: Recede a nobis, ut serviamus Ægyptiis? multo enim melius erat servire eis, quam mori in solitudine. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere; state, et videte magnalia Domini quæ facturus est hodie; Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. Dominus pugna-

14 bit pro vobis, et vos tacebitis. Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filiis Israel ut proficiscantur. Tu autem eleva virgam tuam, et extende manum tuam super mare, et divide illud, ut gradientur filii Israel in medio mari per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos; et glorificabor in Pharaone, et in omni exercitu ejus, et in curribus et in equitibus illius. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus, cum glorificatus fuero in Pharaone, et in curribus atque in equibus ejus.

Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos; et cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum. Stetit, inter castra Ægyptiorum et castra Israel; et erat nubes tenebrosa, et illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.

Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi et urente tota nocte, et vertit in siccum; divisaque est aqua. Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris; erat enim aqua quasi murus a dextra eorum et læva. Persequentesque

24, 32; Eccli. 49, 18; Hebr. 11, 22. — 20) Ex. 5, 21; Num. 33, 6. — 21) Ex. 14, 19, 24; 40, 34-36; Num. 9, 15-23; 10, 34; 14, 14; Deut. 1, 33; II Esd. 9, 19; Ps. 67, 8; 77, 14; 98, 7; 104, 39; Sap. 10, 17; I Cor. 10, 1.

14. — 2) Reversi, Ex. 13, 18, 20. Pihahiroth, Num. 33, 7, 8; Magdalum, Jer. 44, 1. — 4) Glorificabor ... ejus, Rom. 9, 17. — 8) Persecutus est filios Israel, Sap. 19, 3. Illi ... excelsa, Ex. 13, 3, 9, 16. — 9) Ex. 14, 2; Jos. 24, 6; I Macch. 4, 9. — 10) Clamaveruntque ad Dominum, Jos.

24, 7; II Esd. 9, 9. — 11) Ps. 105, 7, 8. — 12) Ex. 5, 21; 6, 9. — 14) Dominus pugnavit p̄p̄o vobis, Deut. 1, 30. — 16) Virgam tuam, Ex. 4, 17. — 18) Ex. 7, 5. — 19) Angelus Dei, Ex. 23, 20; 32, 34; Num. 20, 16. — 20) Et erat ... valeret, Jos. 24, 7. — 21) Vertit in siccum, Jos. 2, 10; Ps. 65, 6. Divisaque est aqua, Ex. 15, 8; II Esd. 9, 11; Ps. 73, 13; 77, 13; 135, 13. — 22) Ex. 14, 29; 15, 19; Num. 33, 8; Ps. 65, 6; 77, 13; 113, 3; Sap. 10, 18; 19, 5-7; Is. 63, 12; I Cor. 10, 1; Hebr. 11, 29. — 23) Ex. 14, 28; 15, 19. — 24) Sap.

Ægyptii ingressi sunt post eos, et omnis
 equitatus Pharaonis, currus ejus et equi-
 24 tes, per medium maris. Jamque adve-
 nerat vigilia matutina, et ecce respiciens
 Dominus super castra Ægyptiorum per
 25 columnam ignis et nubes, interfecit exer-
 citum eorum; et subvertit rotas curruum,
 ferebanturque in profundum. Dixerunt
 ergo Ægyptii : Fugiamus Israellem; Do-
 minus enim pugnat pro eis contra nos.
 26 Et ait Dominus ad Moysen : Extende
 manum tuam super mare, ut revertantur
 aquæ ad Ægyptios, super currus et equi-
 27 tes eorum. Cumque extendisset Moyses
 manum contra mare, reversum est primo
 diluculo ad priorem locum; fugientibusque
 28 Ægyptiis occurrerunt aquæ, et involvit
 eos Dominus in mediis fluctibus. Rever-
 sæque sunt aquæ, et operuerunt currus et
 equites cuncti exercitus Pharaonis, qui
 sequentes ingressi fuerant mare; nec unus
 29 quidem superfuisset ex eis. Filii autem

Israel perrexerunt per medium sicci maris,
 et aquæ eis erant quasi pro muro a dextris
 et a sinistris.

Liberavitque Dominus in die illa Israel 30
 de manu Ægyptiorum.

Et viderunt Ægyptios mortuos super 31
 littus maris, et manum magnam quam
 exercuerat Dominus contra eos; timuitque
 populus Dominum, et crediderunt Domino,
 et Moysi servo ejus.

5. CAP. XV, 1-21 : CANTICUM MOYSI. —

Introductio [XV, 1^a]. *Deus glorifica-*
tur [1^b, 2] *ob bene partam victoriam*
[3-12]; hostes Israel metu terruit ut
populum suum in Chanaan feliciter
introducat [13-18]. *Miraculum breviter*
exponitur [19]. *Maria prophetissa præ-*
cinens choros femineos ducit [20, 21].

Tunc cecinit Moyses et filii Israel car- 15
 men hoc Domino, et dixerunt :

Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est,
 equum et ascensorem dejecit in mare.

Fortitudo mea, et laus mea Dominus,
 et factus est mihi in salutem;
 iste Deus meus, et glorificabo eum;
 Deus patris mei, et exaltabo eum.

Dominus quasi vir pugnator;
 omnipotens nomen ejus.

Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare,
 electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro.

Abyssi operuerunt eos;
 descenderunt in profundum quasi lapis.

Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine;
 dextera tua, Domine, percussit inimicum.

Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos;
 misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ;
 stetit unda fluens,
 congregatæ sunt abyssi in medio mari.

Dixit inimicus : Persequar et comprehendam;
 dividam spolia, implebitur anima mea;
 evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare;
 submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

Quis similis tui in fortibus, Domine?
 quis similis tui, magnificus in sanctitate,
 terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.

18, 5. — 27) *Involuit ... fluctibus*, Ex. 15, 1, 7;
 Deut. 11, 4; Ps. 77, 53; 135, 15; Sap. 10, 19;
 Hebr. 11, 29. — 28) *Nec unus ... eis*, Ps. 105, 11.
 — 29) *Quasi pro muro*, Ex. 14, 22; Ps. 76, 20. —
 30) Ps. 105, 8, 10; Sap. 10, 15. — 31) *Crediderunt*
Domino, Ps. 105, 12.

15. — 1) *Cecinit ... Domino*, Ps. 105, 12; Sap.
 10, 20. *Cantemus ... mare*, Ex. 15, 21. — 2) *For-*
titudo ... salutem, Ps. 117, 14; Is. 12, 2. — 3) Ex.
 14, 7, 26. — 4) *Descenderunt ... lapis*, II Esd.
 9, 11. — 5) Ex. 14, 21, 22; Ps. 77, 13. — 6) *Per-*
sequar, Ex. 14, 8, 9. — 7) Ex. 14, 28. —

- 13 Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti;
et portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.
- 14 Ascenderunt populi, et irati sunt :
dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.
- 15 Tunc conturbati sunt principes Edom,
robustos Moab obtinuit tremor;
obriguerunt omnes habitatores Chanaan.
- 16 Irruat super eos formido et pavor, in magnitudine brachii tui;
fiant immobiles quasi lapis,
donec pertranseat populus tuus, Domine,
donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.
- 17 Introduces eos, et plantabis in monte hereditatis tuæ,
firmissimo habitaculo tuo quod operatus es, Domine,
sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.
- 18 Dominus regnabit in æternum et ultra.
- 19 Ingressus est enim eques Pharaó
cum curribus et equitibus ejus in mare;
et reduxit super eos Dominus
aquas maris;
filii autem Israel ambulaverunt
per siccum in medio ejus.
- 20 Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror | sunt omnes mulieres post eam cum tympana-
Aaron, tympanum in manu sua; egressæque | nis et choris, quibus præcinebat, dicens : 21
Cantemus Domino; gloriose enim magnificatus est,
equum et ascensorem ejus dejecit in mare.

III.—ITER HEBRÆORUM A MARI RUBRO AD MONTEM SINAI.

[XV, 22 — XVIII, 27.]

1. CAP. XV, 22 — XVI, 1 : A MARI
RUBRO IN DESERTUM SIN. — *Progre-*
diuntur filii Israel per desertum Sur
[XV, 22] *in Mara, ubi aquæ amaræ in*
dulces convertuntur [23-26], *in Elim*
[27], *usque ad desertum Sin* [XVI, 1].
- 22 Tulit autem Moyses Israel de mari Ru-
bro, et egressi sunt in desertum Sur;
ambulaveruntque tribus diebus per solitu-
dinem, et non inveniebant aquam. Et
venerunt in Mara; nec poterant bibere
aquas de Mara, eo quod essent amaræ;
unde et congruum loco nomen imposuit,
vocans illum Mara, id est amaritudinem.
- 24 Et murmuravit populus contra Moysen,
25 dicens : Quid bibemus? At ille clamavit
ad Dominum, qui ostendit ei lignum;
quod cum misisset in aquas, in dulcedinem
versæ sunt. Ibi constituit ei præcepta, at-
26 que judicia, et ibi tentavit eum, dicens :
Si audieris vocem Domini Dei tui, et quod
- rectum est coram eo feceris, et obedieris
mandatis ejus, custodierisque omnia præ-
cepta illius, cunctum languorem, quem
posui in Ægypto, non inducam super te;
ego enim Dominus sanator tuus.
- Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi 27
erant duodecim fontes aquarum, et septua-
ginta palmæ; et castrametati sunt juxta
aquas.
- Profectique sunt de Elim, et venit omnis 16
multitudo filiorum Israel in desertum Sin,
quod est inter Elim et Sinai, quintodecimo
die mensis secundi, postquam egressi sunt
de terra Ægypti.
2. CAP. XVI, 2-36 : COTURNICES ET
MANNA A DEO MITTUNTUR. — *Popu-*
lus murmurat contra Moysen et Aaron
[XVI, 2,3]. *Carnes prænuntiantur* [4-12].
Coturnices et manna dantur [13-15^a].
Præcepta de modo colligendi [15^b-18].
atque servandi manna [19-21]. *Manda-*

13) Dux ... redemisti, Ps. 76, 16, 21. Portasti ...
tuum, Ps. 77, 54, 55. — 17) Ps. 77, 54; 79, 9, 10.
— 19) Ex. 14, 27-29. — 20) Maria, Mich. 6, 4.
Soror Aaron, Ex. 2, 4; Num. 26, 59. — 21) Ex.
15, 1. — 22) Sur, Gen. 16, 7; 25, 18; 1 Reg. 15, 7.

— 23) Venerunt in Mara, Num. 33, 8. — 25) Ju-
dith 5, 15; Eccli. 38, 5. — 26) Lev. 26, 3-13;
Deut. 7, 12-15. — 27) Num. 33, 9.

16. — 1) Num. 33, 10, 11; Sap. 11, 2. — 4) Pa-
nes de cælo, II Esd. 9, 15; Ps. 77, 24, 25; 104, 40;

tum peculiare pro die sexta [22-30]. De colore et gustu manna [31]. De manni in tabernaculo servando [32-34, 36]. Manna per totam peregrinationem in deserto communis commensus fit [35].

- 2 Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen et Aaron in solitudine; dixeruntque filii Israel ad eos:
- 3 Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnum, et comedebamus panem in saturitate! Cur eduxisti nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?
- 4 Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce, ego pluam vobis panes de cælo: egredietur populus, et colligat quæ sufficiunt per singulos dies, ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non. Die autem sexto parent quod inferant; et sit duplum quam colligere solebant per singulos dies.
- 6 Dixeruntque Moyses et Aaron ad omnes filios Israel: Vespere scietis quod Dominus eduxerit vos de terra Ægypti, et mane videbitis gloriam Domini; audivit enim murmur vestrum contra Dominum; nos vero quid sumus, quia mussitastis contra nos? Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, et mane panes in saturitate, eo quod audierit murmurationes vestras quibus murmurati estis contra eum; nos enim quid sumus? nec contra nos et murmur vestrum, sed contra Dominum.
- 9 Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universæ congregationi filiorum Israel: Accedite coram Domino; audivit enim murmur vestrum. Cumque loqueretur Aaron ad omnem cætum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem; et ecce gloria Domini apparuit in nube. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Audivi murmurationes filiorum Israel; loquere ad eos: Vespere comedetis carnes, et mane saturabimini panibus, scietisque quod ego sum Dominus Deus vester.
- 13 Factum est ergo vespere, et ascendens coturnix, cooperuit castra; mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, et quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram.
- 15 Quod cum vidissent filii Israel, dixerunt

ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset.

Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum; gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo, sic tolletis. Feceruntque ita filii Israel et collegerunt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor; nec qui plus collegerat, habuit amplius; nec qui minus paraverat, reperit minus; sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt.

Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, et scatere cœpit vermibus, atque computruit; et iratus est contra eos Moyses. Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum; cumque incaluisset sol, liquefiebat.

In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines. Venerunt autem omnes principes multitudinis, et narraverunt Moysi. Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras; quodcumque operandum est facite, et quæ coquenda sunt coquite; quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane. Feceruntque ita ut præceperat Moyses, et non computruit, neque vermis inventus est in eo. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini; non inveniatur hodie in agro. Sex diebus colligite; in die autem septimo sabbatum est Domini, idcirco non inveniatur.

Venitque septima dies; et egressi de populo ut colligerent, non invenerunt. Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, et legem meam? Videte quod Dominus dederit vobis sabbatum, et propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices; maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. Et sabbatizavit populus die septimo.

Appellavitque domus Israel nomen ejus Man, quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similæ cum melle.

Sap. 16, 20; Joan. 6, 31, 32; I Cor. 10, 3. — 6) Vespere, Ex. 16, 12, 13. — 7) Gloriam Domini, Ex. 40, 32; Num. 14, 10; 16, 19. — 8) Ad Aaron, Ex. 4, 14-16. — 9) Ecce ... nube, Eccli. 45, 3. — 13) Num. 11, 9, 31; Ps. 77, 27, 28; 104, 40. — 14) Num. 11, 7; Ps. 77, 24; Sap. 16, 20; Joan. 6, 31, 49, 59. — 15) Manhu, Ex. 16, 31. Ignorabant

enim quid esset, Deut. 8, 3. Iste ... vescendum, I Cor. 10, 3. — 16) Gomor, Ex. 16, 36. — 18) Nec qui plus ... minus, I Cor. 8, 15. — 21) Cumque incaluisset sol liquefiebat, Sap. 16, 27. — 22) In die ... duplices, Ex. 16, 5. — 23) Ex. 20, 8-11; 31, 14-17; 35, 2, 3; Lev. 23, 3. — 31) Man. Ex. 16, 15. Quod ... album, Num. 11, 7. — 33) Hebr.

- 32 Dixit autem Moyses : Iste est sermo, quem præcepit Dominus : Imple gomor ex eo, et custodiatur in futuras retro generationes, ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra
 33 Ægypti. Dixitque Moyses ad Aaron : Sume vas unum, et mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.
 35 Filii autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem : hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terræ Chanaan.
 36 Gomor autem decima pars est ephi.

*De pugna narratione scribenda [14].
 Altare ob monumentum edificatur [15, 16].*

Venit autem Amalec, et pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitque Moyses ad Josue : Elige viros, et egressus, pugna contra Amalec; cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Josue ut locutus erat Moyses, et pugnavit contra Amalec; Moyses autem, et Aaron, et Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque levaret Moyses manus, vicebat Israel; sin autem paupulum remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graves; sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit : Aaron autem et Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis. Fugavitque Josue Amalec, et populum ejus in ore gladii.

Dixit autem Dominus ad Moysen : Scribe hoc ob monumentum in libro, et trade auribus Josue; delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

Edificavitque Moyses altare; et vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens : Quia manus solii Domini, et bellum Domini erit contra Amalec, a generatione in generationem.

5. CAP. XVIII, 1-27 : JETHRO MOYSEN INVISIT. — *Jethro uxorem et duos filios Moysi adducit [XVIII, 1-6]. Moyses cognato suo cuncta narrat quæ propter Israel fecit Deus [7, 8] et ambo gratias Domino agunt [9-12]. Moyses populum judicat a mane usque ad vespertim [13-16]. Jethro Moysi consilium dat de magistratibus minoribus instituendis [17-23], quod efficitur [24-26]. In terram suam revertitur Jethro [27].*

Cumque audisset Jethro, sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, et Israeli populo suo, et quod eduxisset Dominus Israel de Ægypto, tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat, et duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre : Advena fui in terra aliena; alter vero Eliezer : Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, et eruit me de gladio Pharaonis. Ve-

9, 4. — 35) Num. 33, 38; Deut. 8, 2, 3; II Esd. 9, 21; Judith 5, 15; Joan. 6, 31, 49. — 36) Lev. 5, 11; 6, 20; Ez. 45, 11.

17. — 1) Ex. 16, 1; Num. 33, 12, 14. — 2-7) Num. 20, 2-13. — 5) Virgam ... tolle, Ex. 7, 20; 14, 21; Ps. 77, 15; I Cor. 10, 4. — 6) Deut. 8, 15; II Esd. 9, 15; Ps. 104, 41; 113, 8; Sap. 11, 4; Is. 43, 20; 48, 21. — 7) Num. 20, 13; Ps. 94,

8, 9. — 8) Deut. 25, 17; I Reg. 15, 2; Judith 4, 13; Sap. 11, 3. — 9) Josue, Ex. 24, 13; 32, 17; 33, 11; Num. 13, 17. Virgam Dei, Ex. 4, 20. — 10) Hur, Ex. 24, 14; 31, 2. — 11) Delebo enim memoriam Amalec, Num. 24, 20; I Reg. 15, 3, 7. — 12) Jethro sacerdos Madian, Ex. 2, 16; 3, 1; 4, 18. — 13) Ex. 2, 21; 4, 26. — 14) Ex. 2, 22; 4, 20; Act. 7, 29. — 15) Juxta montem Dei, Ex.

- nit ergo Jethro cognatus Moysi, et filii ejus, et uxor ejus, ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei; 6 et mandavit Moysi, dicens: Ego Jethro cognatus tuus venio ad te, et uxor tua, et duo filii tui cum ea.
- 7 Qui egressus in occursum cognati sui, adoravit, et osculatus est eum; salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque 8 intrasset tabernaculum, narravit Moyses cognato suo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, et Ægyptiis propter Israel; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, et quod liberaverat eos Dominus.
- 9 Lætatusque est Jethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israeli, eo quod 10 eruisset eum de manu Ægyptiorum, et ait: Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, et de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de 11 manu Ægypti. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos, eo quod 12 superbe egerint contra illos. Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta et hostias Deo; veneruntque Aaron et omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram Deo.
- 13 Altera autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam. Quod cum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, et omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? 15 Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei. Cumque ac-
- ciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, et ostendam præcepta Dei, et leges ejus. At ille: Non 17 bonam, inquit, rem facis; stulto labore 18 consumeris et tu, et populus iste qui tecum est; ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Sed audi 19 verba mea atque consilia, et erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum: ostendasque populo ceremonias et ritum 20 colendi, viamque per quam ingredi debeant, et opus quod facere debeant. Provi- 21 de autem de omni plebe viros potentes et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam; et constitue ex eis tribunos, et centuriones, et quinquagenarios, et decanos, qui judicent populum omni tempore; quidquid autem majus fuerit, referant ad te, et ipsi minora tantummodo 22 judicent; leviusque sit tibi, partito in alios onere. Sic hoc feceris, implebis imperium 23 Dei, et præcepta ejus poteris sustentare; et omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.
- Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ 24 ille suggererat. Et electis viris strenuis 25 de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos et centuriones, et quinquagenarios, et decanos. Qui judicabant 26 plebem omni tempore; quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.
- Dimisitque cognatum suum; qui rever- 27 sus abiit in terram suam.

3; 1. — 11) *Eo quod... illos*, Ex. 1, 14; 5, 7, 18; 10, 10; 14, 8. — 12) *Ut comederent... Deo*, Deut. 12, 7; 14, 26. — 15) Lev. 24, 11, 12; Num. 15, 33, 34. — 18) Num. 11, 14, 17; Deut. 1, 9, 12. —

19) *Esto... pertinent*, Ex. 4, 16. — 21) Deut. 1, 15; 16, 18. — 22) Lev. 24, 11; Num. 11, 17; 15, 33; 27, 2-11; 36, 1, 2; Deut. 1, 17; 17, 8, 9. — 25) Deut. 1, 15.

PARS ALTERA

[XIX, 1 — XL, 36.]

HEBRÆORUM STATIO AD MONTEM SINAI. — PRIMÆ LEGES.

I. — FŒDUS INTER DEUM ET ISRAEL INITUR.

[XIX, 1 — XXIV, 8.]

1. CAP. XIX, 1, 2 : HEBRÆI PERVENIUNT AD MONTEM SINAI.

19 Mense tertio egressionis Israel de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai. Nam profecti de Raphidim, et pervenientes usque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco; ibique Israel fixit tentoria e regione montis.

2. CAP. XIX, 3-9 : DEUS PROPOSITUM FŒDERIS NUNTIAT. — *Moyses jubetur naturam fœderis populo exponere* [XIX, 3-6]. *Filii Israel promittunt legibus Dei parere* [7-9].

3 Moyses autem ascendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, et ait : Hæc dices domui Jacob, et annuntiabis

4 filiis Israel : Vos ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portaverim vos super alas aquilarum, et assumpserim

5 mihi. Si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis; mea est enim

6 omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, et gens sancta. Hæc sunt verba quæ loqueris ad filios Israel.

7 Venit Moyses, et convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones quos

8 mandaverat Dominus. Responditque omnis populus simul : Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset

9 Moyses verba populi ad Dominum, ait ei Dominus : Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, et credat tibi in perpetuum.

3. CAP. XIX, 10-25 : DEUS DESCENDIT IN MONTEM. — *Sese sanctificare jubetur Hebræi* [XIX, 10, 11]. *Populo constituuntur termini per circuitum*

[12-15]. *Fulgure et tonitru manifestatur præsentia Dei* [16-20]. *Iterum de terminis circa montem ponendis* [21-25].

Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum, qui dixit ei : Vade ad populum, et sanctifica illos hodie, et cras, laventque vestimenta sua, et sint parati in diem tertium; in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinai. Constituesque terminos populo per circuitum, et dices ad eos : Cavete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius; omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur aut confodietur jaculis; sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. Cum coeperit clangere buccina, tunc ascendant in montem. Descenditque Moyses de monte ad populum, et sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua, ait ad eos : Estote parati in diem tertium, et ne appropinquetis uxoribus vestris.

Jamque advenerat tertius dies, et mane inclaru erat; et ecce coeperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, et nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrepebat; et timuit populus qui erat in castris. Cumque eduxisset eo Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, et ascenderet fumus ex eo quasi de fornace; eratque omnis mons terribilis. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus, et prolixius tendebatur. Moyses loquebatur, et Deus respondebat ei. Descenditque Dominus super montem Sinai in ipso montis vertice, et vocavit Moysen in cacumen ejus.

19. — 1) Num. 33, 15. — 2) *Profecti de Raphidim*, Ex. 17, 1, 8. *Montis*, Ex. 3, 1, 12. — 3) Act. 7, 38. — 4) Deut. 29, 2; 32, 11, 12. — 5) *Eritis... populis*, Deut. 7, 6; 14, 2; 26, 18; 32, 8, 9. *Mea... terra*, Ps. 23, 1. — 6) Lev. 11, 44, 45; 19, 2; 20, 24, 26; 1 Pet. 2, 9. — 7) *In caligine nubis*, Ex. 20, 21; 24, 15, 16; Deut. 4,

11. *Ut audiat... ad te*, Deut. 4, 12, 36. — 12) Ex. 34, 3; Hebr. 12, 18, 20. — 16) Ps. 76, 18, 19; Hebr. 12, 18, 19, 21. — 17) Deut. 4, 10, 11. — 18) Ex. 24, 17; Deut. 4, 11. — 19) *Moyses... ei*, 11 Esd. 9, 13; Act. 7, 38. — 23) *Pone terminos circa montem*, Ex. 19, 12.

- 21 Quo cum ascendisset, dixit ad eum : Descende, et contestare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, et pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos. Dixitque Moyses ad Dominum : Non poterit vulgus ascendere in montem Sinai; tu enim testificatus es, et iussisti, dicens : Pone terminos circa montem, et sanctifica illum. Cui ait Dominus : Vade, descende; ascendesque tu, et Aaron tecum; sacerdotes autem et populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne forte interficiat illos. Descenditque Moyses ad populum, et omnia narravit eis.

4. CAP. XX, 1-21 : DECALOGUS PROMULGATUR. — *Præcepta decalogi enuntiantur* [XX, 1-17]. *Populus terrore percutitur* [18-21].

- 20 Locutusque est Dominus cunctos sermones hos :
- 2 Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.
- 3 Non habebis deos alienos coram me.
- 4 Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles; ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum qui oderunt me, et faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt præcepta mea.
- 7 Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.
- 8 Memento ut diem sabbati sanctifices.
- 9 Sex diebus operaberis, et facies omnia opera tua. Septimo autem die, sabbatum Domini Dei tui est; non facies omne opus in eo, tu, et filius tuus et filia tua, servus tuus et ancilla tua, jumentum tuum et advena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt, et requie-

vit in die septimo : idcirco benedixit Dominus diei sabbati, et sanctificavit eum.

Honora patrem tuum et matrem tuam, 12 ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

Non occides. 13
Non mœchaberis. 14
Non furtum facies. 15
Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. 16

Non concupisces domum proximi tui; nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Cunctus autem populus videbat voces et lampades, et sonitum buccinæ, montemque fumantem; et perterriti ac pavore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi : Loquere tu nobis, et audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et ait Moyses ad populum : Nolite timere; ut enim probaret vos venit Deus, et ut terror illius esset in vobis, et non peccaretis. Stetitque populus de longe; Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

5. CAP. XX, 22 — XXIII, 19 : LEGES FÆDERIS. — *De altari exstruendo* [XX, 22-26].

Dixitque præterea Dominus ad Moysen : 22 Hæc dices filiis Israel : Vos vidistis quod de cælo locutus sim vobis. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, et offeretis super eo holocausta et pacifica vestra, oves vestras et boves, in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei; veniam ad te, et benedicam tibi. Quod si altare 25 lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus; si enim levaveris cultum super eo, polluetur. Non ascendes 26 per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitude tua.

De servis masculis [XXI, 1-6] *et femininis* [7-11].

Hæc sunt judicia quæ propones eis : 21 Si emeris servum hebræum, sex annis 2

20. — 2-17) Ex. 34, 10-26; Deut. 5, 6-21. — 2) Lev. 26, 13; Ps. 80, 11; Os. 13, 4. — 4) Lev. 26, 1; Deut. 4, 15; 27, 15; Jos. 24, 14; Ps. 96, 7. — 5) Non adorabis ea, Ex. 23, 24. Zelotes, Ex. 34, 14; Deut. 4, 24; 6, 15; Jos. 24, 19; Nah. 1, 2. Visitans ... generationem, Ex. 34, 7; Num. 14, 18, 33. — 7) Lev. 19, 12; 24, 10; Deut. 5, 11; Matth. 5, 33-35. — 8) Ex. 31, 13-17; Lev. 26, 2; Deut. 5, 12-14; Ez. 20, 12. — 9) Ex. 23, 12; 34, 21; 35, 2; Lev. 23, 3. — 10) Ex. 16, 20; 31, 15. — 11) Gen. 1, 1-31; 2, 1-3. — 12-16) Matth. 19, 18, 19; Luc. 18, 20; Rom. 13, 9. — 12) Deut. 5, 16; Matth. 15, 4; Marc. 7, 10; Eph. 6, 2, 3.

— 13) Ex. 21, 12; Matth. 5, 21. — 14) Lev. 18, 20; 20, 10; Deut. 22, 22; Matth. 5, 27; Rom. 7, 7. — 15) Lev. 19, 11. — 16) Ex. 23, 1; Deut. 19, 18-20; Prov. 19, 5, 9; 21, 28; 24, 25. — 17) Matth. 5, 28; Rom. 7, 7; 13, 9. — 18, 19) Deut. 5, 22-27; Hebr. 12, 18, 19. — 20) Deut. 4, 10. — 21) Deut. 4, 11; 18, 16; Hebr. 12, 18. — 22) Deut. 4, 36. — 23) Ex. 32, 31. — 24) Altare de terra facietis, Ex. 27, 8; 38, 7. In omni ... mei, Deut. 12, 5, 11; 14, 23; 16, 6, 11; 26, 2. — 25) Deut. 27, 5; Jos. 8, 31. — 26) Ex. 28, 42, 43.

21.—2) Lev. 25, 39-41; Deut. 15, 12; Jer. 34, 14.—

serviet tibi; in septimo egredietur liber
 3 gratis. Cum quali veste intraverit, cum
 tali exeat; si habens uxorem, et uxor egre-
 4 dietur simul. Sin autem dominus dederit
 illi uxorem, et pepererit filios et filias,
 5 ipse vere exhibit cum vestitu suo. Quod
 si dixerit servus: Diligo dominum meum
 et uxorem ac liberos, non egrediar liber,
 6 offeret eum dominus diis, et applica-
 bitur ad ostium et postes, perforabitque
 7 in sæculum. Si quis vendiderit filiam
 suam in famulam, non egredietur sicut
 8 ancillæ exire consueverunt. Si displice-
 rit oculis domini sui cui tradita fuerat, di-
 mittet eam; populo autem alieno vendendi
 non habebit potestatem, si spreverit eam.
 9 Sin autem filio suo desponderit eam, juxta
 10 morem filiarum faciet illi. Quod si alte-
 ram et acceperit, providebit puellæ nuptias,
 et vestimenta, et pretium pudicitiae non
 11 negabit. Si tria ista non fecerit, egredie-
 tur gratis absque pecunia.

De homicidio et de jure asyli [XXI, 12-14].

12 Qui percusserit hominem volens occide-
 13 re, morte moriatur. Qui autem non est
 insidiatus, sed Deus illum tradidit in ma-
 nus ejus, constituam tibi locum in quem
 14 fugere debeat. Si quis per industriam
 occiderit proximum suum, et per insi-
 dias, ab altari meo evelles eum, ut. mo-
 riatur.

De parentum contumelia [XXI, 15].

15 Qui percusserit patrem suum aut ma-
 trem, morte moriatur.

De raptu hominis [XXI, 16].

16 Qui furatus fuerit hominem, et ven-
 diderit eum, convictus noxæ, morte mo-
 riatur.

De parentes exsecrantibus [XXI, 17].

17 Qui maledixerit patri suo, vel matri,
 morte moriatur.

*De rixis et de damno quod sequitur in
 persona percussa* [XXI, 18, 19, 22-25].

De servis percussis [20, 21, 26, 27].

18 Si rixati fuerint viri, et percusserit alter
 proximum suum lapide vel pugno, et ille
 mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo;

si surrexerit, et ambulaverit foris super 19
 baculum suum, innocens erit qui percus-
 serit, ita tamen ut operas ejus et impensas
 in medicos restituat.

Qui percusserit servum suum vel ancil- 20
 lam virga, et mortui fuerint in manibus
 ejus, criminis reus erit. Sin autem uno 21
 die vel duobus supervixerit, non subjace-
 bit prenæ, quia pecunia illius est.

Si rixati fuerint viri, et percusserit quis 22
 mulierem prægnantem, et abortivum qui-
 dem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit
 damno quantum maritus mulieris expe-
 tierit, et arbitri judicaverint. Sin autem 23
 mors ejus fuerit subsequuta, reddet animam
 pro anima, oculum pro oculo, dentem 24
 pro dente, manum pro manu, pedem pro
 pede, adustionem pro adustione, vulnus 25
 pro vulnere, livorem pro livore.

Si percusserit quispiam oculum servi 26
 sui aut ancillæ, et luscus eos fecerit, di-
 mittet eos liberos pro oculo quem eruit.
 Dentem quoque si excusserit servo vel an- 27
 cillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.

De bove cornupeta [XXI, 28-32].

Si bos cornu percusserit virum aut mu- 28
 lierem, et mortui fuerint, lapidibus obrue-
 tur, et non comedentur carnes ejus, domi-
 nus quoque bovis innocens erit.

Quod si bos cornupeta fuerit ab heri et 29
 nudius tertius, et contestati sunt dominum
 ejus, nec recluserit eum, occideritque vi-
 rum aut mulierem, et bos lapidibus obrue-
 tur, et dominum ejus occident. Quod si 30
 pretium fuerit ei impositum, dabit pro ani-
 ma sua quicquid fuerit postulatus. Filium 31
 quoque et filiam si cornu percusserit, simi-
 li sententiæ subjacebit. Si servum ancil- 32
 lamque invaserit, triginta siclos argenti do-
 mino dabit, bos vero lapidibus opprimetur.

De cisterna non operata [XXI, 33, 34].

Si quis aperuerit cisternam, et foderit, 33
 et non operuerit eam, cecideritque bos aut
 asinus in eam, reddet dominus cisternæ 34
 pretium jumentorum; quod autem mor-
 tuum est, ipsius erit.

Iterum de bove cornupeta [XXI, 35, 36].

Si bos alienus bovem alterius vulnera- 35
 verit, et ille mortuus fuerit, vendent bo-
 vem vivum, et dividunt pretium, cadaver
 autem mortui inter se dispertient. Sin 36

5) Deut. 15, 16. — 6) Diis, Ex. 22, 8, 9, 28. *Perforabitque aurem ejus*, Deut. 15, 17. — 12) Gen. 9, 5, 6; Ex. 20, 13; Lev. 24, 17; Num. 35, 30, 31. — 13) Num. 35, 11, 22-25; Deut. 4, 41-43; 19, 2, 4, 5. — 14) *Ab altari meo evelles*, III Reg. 2,

28-34; IV Reg. 11, 15. — 15) I Tim. 1, 9. — 16) Deut. 24, 7. — 17) Lev. 20, 9; Deut. 27, 16; Prov. 20, 20; Matth. 15, 4; Marc. 7, 10. — 23-25) Lev. 24, 20; Deut. 19, 21; Matth. 5, 38,

autem sciebat quod bos cornupeta esset ab heri et nudius tertius, et non custodivit eum dominus suus, reddet bovem pro bove, et cadaver integrum accipiet

De animalibus raptis [XXII, 1-4].

- 22 Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, et occiderit vel vendiderit, quinque boves pro uno bove restituet, et quatuor oves pro una ove. Si efringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venundabitur. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis, duplum restituet.

De damno alienis agris illato [XXII, 5, 6].

- 5 Si læserit quispiam agrum vel vineam, et dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.
- 6 Si egressus ignis invenerit spinas, et comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

De depositariis negligentibus [XXII, 7-13].

- 7 Si quis commendaverit amico pecuniam aut vas in custodiam, et ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint; si inventur fur, duplum reddet. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, et jurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quam in asino, et ave ac vestimento, et quidquid damnum inferre potest; ad deos utriusque causa perveniet; et si illi iudicaverint, duplum restituet proximo suo,
- 10 Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, et omne jumentum ad custodiam, et mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit; iusjurandum erit in medio, quod non extenderit manum ad rem proximi sui; suscipietque dominus juramentum, et ille reddere non cogetur. Quod si furto ablatum fuerit, restituet damnum

domino. Si comestum a bestia, deferat ad eum quod occisum est, et non restituet.

De mutuo [XXII, 14, 15].

Qui a proximo suo quidquam horum mutuo postulaverit, et debilitatum aut mortuum fuerit, domino non præsente, reddere compelletur. Quod si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maxime si conductum venerat pro mercede operis sui.

De virgine seducta [XXII, 16, 17].

Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, et habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

De maleficis [XXII, 18].

Maleficos non patieris vivere. 18

De coitu cum jumentis [XXII, 19].

Qui coierit cum jumento, morte moriatur. 19

De idololatria [XXII, 20].

Qui immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli. 20

De advenis [XXII, 21], *viduis et pupillis non contristandis* [22-24]. *De usura* [25] *et pignore* [26, 27].

Advenam non contristabis, neque affliges eum; advenæ enim et ipsi fuistis in terra Ægypti. 21

Viduæ et pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, et ego audiam clamorem eorum; et indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, et erunt uxores vestræ viduæ, et filii vestri pupilli. 22

Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. 23

Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei; ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat; si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. 24

De blasphemia et execratione [XXII, 28].

Diis non detrahes, et principi populi tui non maledices. 28

22. — 1) Quatuor oves pro una ove, II Reg. 12, 6. — 3) Ex. 21, 12. — 8) Ad deos, Ex. 21, 6; 22, 28. — 12) Gen. 31, 39. — 16) Deut. 22, 28, 29. — 18) Lev. 19, 26, 31; 20, 6, 27; Deut. 18, 10, 11. — 19) Lev. 18, 23; Deut. 27, 21. — 20) Lev. 19, 4; Deut. 13, 1-15; 17, 2-5. —

21) Ex. 23, 9; Lev. 19, 33, 34; Deut. 10, 18, 19; 24, 17, 18; 27, 19; Zach. 7, 10. — 22) Deut. 24, 17; 27; 19; Is. 1, 17; Zach. 7, 10. — 23) Lev. 25, 35-37; Deut. 23, 19, 20; Ez. 18, 8, 17. — 26) Deut. 24, 10-13, 17; Ez. 18, 7, 16. — 28) Diis, Ex. 21, 6; 22, 8, 9. Principi populi, Ezra

De primitiis et primogenitis [XXII, 29, 30].

- 29 Decimas tuas et primitias tuas non tardabis reddere; primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque, et ovibus similiter facies: septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

De morticinis [XXII, 31].

- 31 Viri sancti eritis mihi; carnem, quæ a bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus.

De mendacio et falso testimonio [XXIII, 1-3].

- 23 Non suscipies vocem mendacii, nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.

- 2 Non sequeris turbam ad faciendum malum; nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut a vero devies.

- 3 Pauperis quoque non misereberis in iudicio.

De bove aut asino inimici [XXIII, 4, 5].

- 4 Si occurreris bovi inimici tui, aut asino 4 erranti, reduc ad eum. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

De iudiciis [XXIII, 6-8].

- 6 Non declinabis in iudicium pauperis.

- 7 Mendacium fugies. Insontem et iustum

- 8 non occides, quia aversor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, et subvertunt verba iustorum.

De peregrinis [XXIII, 9].

- 9 Peregrino molestus non eris; scitis enim advenarum animas, quia et ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti.

De anno sabbatico et de die septimo [XXIII, 10-12].

- 10 Sex annis seminabis terram tuam, et 11 congregabis fruges ejus; anno autem septimo dimittes eam, et requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui; et quicquid reliquum fuerit, edant bestię

agri. Ita facies in vinea, et in oliveto tuo.

Sex diebus operaberis, septimo die cessabis, ut requiescat bos et asinus tuus, et refrigeretur filius ancillæ tuæ, et advena.

De falsis diis non invocandis [XXIII, 13].

Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et 13 per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

De festis [XXIII, 14-19^a].

Tribus vicibus per singulos annos mihi 14 festa celebrabitis. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comes azyma, sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Et solemnitatem messis primitivorum 16 operis tui, quæcumque seminaveris in agro; solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne 17 masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

Non immolabis super fermentum sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solemnitatis meæ usque mane.

Primitias frugum terræ tuæ deferes in 19 domum Domini Dei tui.

De hædo in lacte matris suæ non coquendo [XXIII, 19^b].

Non coques hædum in lacte matris suæ.

6. CAP. XXIII, 20-33 : LEGIS SERVATÆ PRÆMIUM PROMITTITUR. — *Angelus Domini custos et vindex Israel constituitur* [XXIII, 20-22]. *De hostibus Hebræorum conterendis* [23-26]. *De Chanaanais paulatim e Palæstina expellendis* [27-33].

Ecce ego mittam angelum meum, qui 20 præcedat te, et custodiat in via, et introducat in locum quem paravi. Observa 21 eum, et audi vocem ejus, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris, et est nomen meum in illo. Quod 22 si audieris vocem ejus, et feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te.

maledices, Act. 23, 5. — 29) Primitias ... reddere, Ex. 23, 19. Primogenitum ... mihi, Ex. 13, 2, 12; 34, 19; Ez. 44, 30. — 30) Lev. 22, 27; Deut. 15, 19. — 31) Viri sancti eritis mihi, Ex. 19, 6; Lev. 11, 44, 45. Carnem ... non comedetis, Lev. 7, 24; 17, 15; 22, 8.

23. — 1) Ex. 20, 16; Deut. 19, 16-20. — 3) Lev. 19, 15. — 4) Deut. 22, 1. — 6) Deut. 27, 19. — 7) Mendacium fugies, Ex. 23, 1. Insontem ... non occides, Deut. 27, 24, 25; Dan. 13, 53. — 8) Deut. 16, 19; 27, 25; Eccli. 20, 31. — 9) Pere-

grino molestus non eris, Ex. 22, 21. Ipsi ... Ægypti, Gen. 46, 5. — 10) Lev. 25, 3. — 11) Lev. 25, 4-7. — 12) Ex. 20, 8-11. — 14-19) Ex. 34, 18-26; Lev. 23, Deut. 16. — 14) Solemnitatem azymorum custodies, Ex. 12, 15. — 15) Sicut præcepi tibi, Ex. 13, 3, 4. Non apparebis ... vacuus, Eccli. 35, 6. — 18) Ex. 12, 8, 10. — 19) Primitias ... tui, Ex. 22, 29; 34, 26; Deut. 26, 2-10. Non coques ... suæ, Deut. 14, 21. — 20-33) Deut. 7, 12-26. — 20) Angelum meum, Ex. 14, 19; 32, 34; 33, 2. — 22) Deut. 7, 11. —

- 23 Præcedetque te angelus meus, et intro-
ducet te ad Amorrhæum, et Hethæum, et
24 Pherezeum, Chananæumque, et Hevæum,
et Jebusæum, quos ego conteram. Non
adorabis deos eorum, nec coles eos; non
25 facies opera eorum, sed destrues eos, con-
fringes statuas eorum. Servietisque Do-
mino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis
et aquis, et auferam infirmitatem de medio
26 tui. Non erit infecunda, nec sterilis in terra
tua; numerum dierum tuorum implebo.
27 Terrorem meum mittam in præcursum
tuum, et occidam omnem populum ad
quem ingredieris, cunctorumque inimico-
28 rum tuorum coram te terga vertam, emit-
tens crabrones prius, qui fugabunt Hevæum,
et Chananæum, et Hethæum, antequam in-
29 troeas. Non ejiciam eos a facie tua anno
uno, ne terra in solitudinem redigatur,
30 et crescant contra te bestię. Paulatim
expellam eos de conspectu tuo, donec au-
31 gearis, et possideas terram. Ponam au-
tem terminos tuos a mari Rubro usque
ad mare Palæstinorum, et a deserto us-
que ad fluvium; tradam in manibus ves-
tris habitatores terræ, et ejiciam eos de
32 conspectu vestro. Non inibis cum eis fœ-
33 dus, nec cum diis eorum. Non habitent
in terra tua, ne forte peccare te faciant
in me, si servieris diis eorum; quod tibi
certe erit in scandalum.

7. CAP. XXIV, 1-8 : FŒDUS SOLEMNI-
TER INITUR. — *Moyses ad Deum solus
accedit* [XXIV, 1, 2]. *Omnia verba
Domini narrat plebi obedientiam pro-
mittenti* [3] *atque perscribit* [4a]. *Ritus
fœderis celebrantur* [4b-8].

Moysi quoque dixit : Ascende ad Domi- 24
num tu, et Aaron, Nadab, et Abiu, et se-
ptuaginta senes ex Israel; et adorabis
procul. Solusque Moyses ascendet ad 2
Dominum, et illi non appropinquabunt
nec populus ascendet cum eo.

Venit ergo Moyses et narravit plebi omnia 3
verba Domini, atque judicia; responditque
omnis populus una voce : Omnia verba
Domini, quæ locutus est, faciemus,

Scriptis autem Moyses universos sermo- 4
nes Domini; et mane consurgens, ædifica-
vit altare ad radices montis, et duodecim
titulos per duodecim tribus Israel; . misit 5
que juvenes de filiis Israel, et obtulerunt
holocausta, immolaveruntque victimas pa-
cificas Domino, vitulos. Tulit itaque 6
Moyses dimidiam partem sanguinis, et
misit in crateras; partem autem residuam
fudit super altare. Assumensque volumen 7
fœderis, legit audiente populo, qui dixe-
runt : Omnia quæ locutus est Dominus, 8
faciemus, et erimus obedientes. Ille vero
sumptum sanguinem respersit in populum,
et ait : Hic est sanguis fœderis quod pepi-
git Dominus vobiscum super cunctis ser-
monibus his.

II. — MANDATA DEI CIRCA SANCTUARIUM ET SACERDOTIUM.

[XXIV, 9 — XXXI, 18.]

1. CAP. XXIV, 9-18 : MOYSES IN MON-
TE. — *Moyses in montem ascendit cum
senioribus populi* [XXIV, 9-11], *et
solus ad Deum accedit* [12-18a], *et per
quadraginta dies in monte manet* [18b].
- 9 Ascenderuntque Moyses et Aaron, Na-
dab et Abiu, et septuaginta de seniori-
10 bus Israel; et viderunt Deum Israel; et
sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphi-
rini, et quasi cælum, cum serenum est.
11 Nec super eos qui procul recesserant de
filiis Israel, misit manum suam; viderunt-
que Deum, et comederunt, ac biberunt.

Dixit autem Dominus ad Moysen : 12
Ascende ad me in montem, et esto ibi;
daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac
mandata quæ scripsi, ut doceas eos. Sur- 13
rexerunt Moyses et Josue minister ejus;
ascendensque Moyses in montem Dei,
senioribus ait : Expectate hic donec rever- 14
tamur ad vos. Habetis Aaron et Hur vo-
biscum; si quid natum fuerit quæstionis,
referetis ad eos.

Cumque ascendisset Moyses, operuit 15
nubes montem, et habitavit gloria Do- 16
mini super Sinai, tegens illum nube sex
diebus; septimo autem die vocavit eum de

23) Ex. 33, 2; Deut. 7, 22; Jos. 24, 11. — 24) Ex. 20, 5; 34, 13; Num. 33, 52; Deut. 7, 25. — 25) Deut. 28, 5, 8. — 27) Deut. 2, 25. — 28) Deut. 7, 20. — 31) Ponam ... fluvium, Gen. 15, 18; Num. 34, 3-12; Deut. 11, 24; Jos. 1, 4. — 32) Ex. 34, 12, 15; Deut. 7, 2.

24. — 1) Nadab et Abiu, Ex. 6, 23; 28, 1. Septuaginta senes, Num. 11, 16. — 3) Omnia ...

faciemus, Ex. 19, 8; Deut. 5, 27. — 4) Scriptis autem Moyses, Ex. 34, 27; Deut. 31, 9. — 5) Immolaveruntque ... vitulos, Ex. 3, 12. — 6) Hebr. 9, 18. — 7, 8) Hebr. 9, 19, 20. — 10) Lapidis sapphirini, Ex. 1, 26; 10, 1. — 12) Tabulas lapideas, Ex. 31, 18; 32, 15, 16; Deut. 5, 22. — 13) In montem Dei, Ex. 3, 1. — 14) Hur, Ex. 17, 10, 12; 31, 2. — 17) Ex. 19, 18; Hebr. 12, 18. —

17 medio caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israel.
 18 Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem; et fuit ibi quadraginta diebus, et quadraginta noctibus.

2. CAP. XXV, 1-9 : DE DONIS PRO ERECTIONE TABERNACULI OFFERENDIS.

25 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias; ab omni homine qui offeret ultroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem quæ accipere debetis : aurum, et argentum, et æs, hyacinthum et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum, pilos caprarum, et pelles arietum rubricatas, pellesque ianthinas, et lignasetim; oleum ad luminaria concinnanda, aromata in unguentum, et thymiamata boni odoris; lapides onychinos, et gemmas ad ornandum ephod ac rationale. Facientque mihi sanctuarium, et habitabo in medio eorum, juxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi, et omnium vasorum in cultum ejus. Sicque facietis illud.

3. CAP. XXV, 10-40 : DESCRIBITUR SUPPLEX TABERNACULI. — *De arca faderis* [XXV, 10-16] *cum propitiatorio* [17-22]; *de mensa panum propositionis* [23-30]; *de candelabro* [31-40].

10 Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos et semis cubitos; latitudo, cubitum et dimidium; altitudo, cubitum similiter ac semissem. Et deaurabis eam auro mundissimo intus et foris; faciesque supra, coronam auream per circuitum; et quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos; duo circuli sint in latere uno, et duo in altero.
 13 Facies quoque vectes de lignis setim, et operies eos auro; inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis; qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis. Ponesque in arca testificationem quam dabo tibi. Facies et propitiatorium de auro mundissimo, duos cubitos et dimidium tenebit longitudo ejus, et cubitum ac semissem latitudo. Duos quoque Cherubim aureos et productiles fa-

cies, ex utraque parte oraculi. Cherub 19 unus sit in latere uno, et alter in altero. Utrumque latus propitiatorii tegant expandentes alas, et operientes oraculum, respiciantque se mutuo versis vultibus in propitiatorium quo operiendū est arca, in qua 21 pones testimonium quod dabo tibi. Inde 22 præcipiam, et loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super eam arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel.

Facies et mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, et in latitudine cubitum, et in altitudine cubitum ac semissem. Et inaurabis eam auro purissimo; faciesque illi labium aureum per circuitum, et ipsi labio coronam interrasiem 25 altam quatuor digitis; et super illam, alteram coronam aureolam. Quatuor quoque 26 circulos aureos præparabis, et pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes. Subter coronam erunt circuli 27 aurei, ut mittantur vectes per eos, et possit mensa portari. Ipsos quoque vectes facies 28 de lignis setim, et circumdabis auro ad subvehendam mensam. Parabis et acetabula, ac phialas, thuribula, et cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. Et pones super mensam panes 30 propositionis in conspectu meo semper.

Facies et candelabrum ductile de auro 31 mundissimo, hastile ejus, et calamos, scyphos, et sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, et tres ex altero. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos, sphæraque simul et lilium; et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero, sphæraque simul et lilium; hoc erit opus sex calamorum, qui produciendi sunt de hastili; in ipso autem 34 candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum, sphæraque per singulos, et lilia. Sphærae sub duobus calamis per tria loca, 35 qui simul se fiunt, procedentes de hastili uno. Et sphærae igitur et calami ex ipso 36 erunt, universa ductilia de auro purissimo. Facies et lucernas septem, et pones eas 37 super candelabrum, ut luceant ex adverso. Emunctoria quoque, et ubi quæ emuncta 38 sunt extinguantur, fiant de auro purissimo. Omne pondus candelabri cum universis 39

18 Ingressusque ... nebulæ, Eccli. 45, 5. Fuit ... noctibus, Ex. 34, 28; Deut. 9, 9, 18, 25; 10, 10, 25. — 1-7) Ex. 35, 4-9, 21-29. — 4) Hyacinthum ... byssum, Ex. 26, 1, 31, 36; 28, 15. — 5) Pelles arietum, Ex. 26, 14. — 6) Oleum, Ex. 27, 20. Aromata, Ex. 30, 23. Thymiamata, Ex. 30, 7, 8, 34, 35. — 8) Facientque mihi sanctuarium, Ex. 26, 1-37; 36, 8-38. — 10-22) Ex. 37, 1-9; Hebr. 9, 2-5. — 16) Ex. 40, 18; III Reg. 8, 9.

— 20) Utrumque ... propitiatorium, III Reg. 8, 7; I Par. 28, 18. Quo operiendū est arca, Ex. 26, 34; 40, 18. — 21) Ex. 25, 16. — 22) Ex. 29, 42, 43; 30, 6, 36; Lev. 16, 2; Num. 7, 89; 17, 4; I Reg. 4, 4; II Reg. 6, 2; Ps. 79, 2. — 23-30) Ex. 37, 10-16. — 30) Lev. 24, 5, 6. — 31-40) Ex. 37, 17-24. — 37) Lev. 24, 2-4; Num. 8, 2. — 40) Act. 7, 44; Hebr. 8, 5.

vasis suis habebit talentum auri purissimi.
40 Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est.

4. CAP. XXVI, 1-37: INDICANTUR FORMA ET MATERIA TABERNACULI. — *De cortinis* [XXVI, 1-6] *et de sagis cilicinis* [7-14]; *de tabulis et vectibus* [15-30]; *de velo ad separandum sanctissimum a sancto* [31-35]; *de tentorio in introitu tabernaculi ponendo* [36, 37].

26 Tabernaculum vero ita facies. Decem cortinas de bysso retorta, et hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario, facies. Longitudo cortinae unius habebit viginti octo cubitos; latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius mensurae
2 fient universa tentoria. Quinque cortinae sibi jungentur mutuo, et aliae quinque nexu
3 simili cohærebunt. Anslas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, ut possint invicem copulari.
5 Quinquagenas anslas cortina habebit in utraque parte, ita insertas, ut ansa contra ansam veniat, et altera alteri possit aptari.
6 Facies et quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum vela jungenda sunt, ut unum tabernaculum fiat.

7 Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi. Longitudo sagi unius habebit triginta cubitos; et latitudo, quatuor: æqua erit mensura sagorum omnium. E quibus quinque junges seorsum, et sex sibi mutuo copulabis, ita ut sextum sagum in fronte tecti duplices.
10 Facies et quinquaginta ansas in ora sagi unius, ut conjungi cum altero queat; et quinquaginta ansas in ora sagi alterius, ut cum altero copuletur. Facies et quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur ansæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat. Quod autem superfuerit in sagis quæ parantur tecto, id est, unum sagum quod amplius est, ex medietate ejus operies posteriora tabernaculi. Et cubitus ex una parte pendebit, et alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens.

14 Facies et operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis; et super hoc rursum aliud operimentum de ianthinis pellibus.

15 Facies et tabulas stantes tabernaculi de lignis setim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, et in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula

alteri tabulæ connectatur; atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad austrum. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas; binæ bases singulis tabulis supponentur. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas, et rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. Eruntque conjunctæ a deorsum usque sursum, et una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis junctura servabitur. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis. Facies et vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi; et quinque alios in altero, et ejusdem numeri ad occidentalem plagam; qui mittentur per medias tabulas a summo usque ad summum. Ipsas quoque tabulas deaurabis, et fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant; quos operies laminis aureis. Et eriges tabernaculum juxta exemplar quod tibi in monte monstratum est.

Facies et velum de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumario et pulchra varietate contextum; quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, et habebunt capita aurea, sed bases argenteas. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii, quo et Sanctuarium, et Sanctuarii sanctuaria dividuntur. Pones et propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum, mensamque extra velum, et contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano; mensa enim stabit in parte aquilonis.

Facies et tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium; quarum erunt capita aurea, et bases æneæ.

26. — 1-37) Ex. 36, 8-38. — 30) Ex. 25, 9, 40. — 31) Velum, Ex. 36, 35; Lev. 16, 2; 11 Par.

3, 14; Matth. 27, 51; Hebr. 9, 3. — 34) Ex. 25, 21, 40, 18. — 35) Ex. 40, 20, 22. — 36) Ex. 27, 16.

5. CAP. XXVII, 1-8 : DE ALTARI HOLOCAUSTORUM.

27 Facies et altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine, id est quadrum, et 2 tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos exipsoerunt; et operies 3 illud ære. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, et forcipes atque fuscinulas, et ignium receptacula; omnia 4 vasa ex ære fabricabis. Craticulamque in modum retis æneam, per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei. Quos 5 pones subter arulam altaris; eritque craticula usque ad altaris medium. Facies et vectes altaris de lignis setim duos, quos 7 operies laminis æneis; et induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad 8 portandum. Non solidum, sed inane et cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est.

6. CAP. XXVII, 9-19 : DE ATRIO TABERNACULUM AMBIENTE.

9 Facies et atrium tabernaculi, in cujus australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta; centum cubitos 10 unum latus tenebit in longitudine; et columnas viginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis suis habebunt 11 argentea. Similiter et in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, et bases æneæ ejusdem numeri, et capita earum cum cælaturis suis argentea. In latitudine vero 12 atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, et columnæ 13 decem, basesque totidem. In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad 14 orientem, quinquaginta cubiti erunt. In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnæque tres et 15 bases totidem; et in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres et bases totidem. In introitu 16 vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere plumarii; columnas habebit quatuor cum basibus totidem. Omnes columnæ atrii per circuitum 17 vestitæ erunt argenteis laminis, capitibus 18 argenteis, et basibus æneis. In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit; hæcque de bysso retorta, et

habebit bases æneas. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus et ceremonias, tam paxillos ejus quam atrii, ex ære facies.

7. CAP. XXVII, 20, 21 : DE OLEO CANDLABRI.

Præcipe filiis Israel ut afferant tibi 20 oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat lucerna semper 21 in tabernaculo testimonii, extra velum quod oppansum est testimonio. Et colloca- bundam Aaron et filii ejus, ut usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum a filiis Israel.

8. CAP. XXVIII, 1-43 : DE VESTIBUS AARON ET FILIORUM EJUS. — Aaron et filii ejus ad sacerdotium destinantur [XXVIII, 1]. De vestibus Aaron [2-5] : de superhumerali seu ephod [6-8] cum duobus lapidibus pretiosis [9-12]; de rationali cum aureis catenis [13-29]; de Urim et Thummim in rationali ponendis [30]; de tunica hyacinthina [31-35]; de tiara [36-38]; de tunica byssina [39]. De tunicis sacerdotum [40]. De Aaron et filiis ejus consecrandis [41]. De feminalibus [42, 43].

Applica quoque ad te Aaron fratrem 28 tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi : Aaron, Nadab, et Abiu, Eleazar, et Ithamar.

Faciesque vestem sanctam Aaron fratri 2 tuo in gloriam et decorem. Et loqueris 3 cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. Hæc 4 autem erunt vestimenta quæ facient : rationale, et superhumernale, tunicam et lineam strictam, cidarium et balteum. Facient 5 vestimenta sancta fratri tuo Aaron et filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi. Accipientque aurum, et hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum.

Facient autem superhumernale de auro 6 et hyacintho et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere polymito. Duas oras junctas habebit in utroque latere 7 summitatum, ut in unum redeant. Ipsa quoque textura et cuncta operis varietas erit ex auro, et hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta. Summesque duos lapides onychinos, et sculpes 9 in eis nomina filiorum Israel : sex nomina in lapide uno, et sex reliqua in altero, 10 juxta ordinem nativitatis eorum. Opere 11

27. — 1-8) Ex. 38, 1-7. — 8) Ex. 20, 24. — 9-19) Ex. 38, 9-20. — 16) Ex. 26, 36. — 20) Lev. 24, 1-4. — 21) Collocabunt... Domino, Ex. 30, 8; I Reg. 3, 3; II Par. 13, 11.

28. — 1) Ex. 6, 23; Num. 18, 7; I Par. 23, 13. — 2) Ex. 29, 29; 39, 1; Eccli. 45, 9. — 6-12) Ex. 39, 2-7. — 6) Eccli. 45, 10. — 15-28) Ex. 39, 8-19. — 15) Eccli. 45, 12. — 17) Quatuor

sculptoris et cœlatura gemmarii, sculpes
eos nominibus filiorum Israel, inclusos au-
ro atque circumdatos, et pones in utro-
que latere superhumeralis, memoriale filiis
Israel. Portabitque Aaron nomina eorum
coram Domino super utrumque humerum,
ob recordationem.

Facies et uncinos ex auro, et duas ca-
tenulas ex auro purissimo sibi invicem
cohærentes, quas inseres uncinis. Ratio-
nale quoque iudicii facies opere polymito
juxta texturam superhumeralis, ex auro,
hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto
et bysso retorta. Quadrangulum erit et
duplex; mensuram palmi habebit tam in
longitudine quam in latitudine. Pones-
que in eo quatuor ordines lapidum; in
primo versu erit lapis sardius, et topazius,
et smaragdus; in secundo carbunculus,
et sapphirus, et jaspis; in tertio ligurius,
achates, et amethystus; in quarto chry-
solithus, onychinus, et beryllus. Inclusi au-
ro erunt per ordines suos. Habebuntque
nomina filiorum Israel: duodecim nomini-
bus cœlabuntur, singuli lapides nominibus
singulorum per duodecim tribus.

Facies in rationali catenas sibi invicem
cohærentes ex auro purissimo; et duos
annulos aureos, quos pones in utraque ra-
tionalis summitate; catenasque aureas
junges annulis, qui sunt in marginibus
ejus; et ipsarum catenarum extrema
duobus copulabis uncinis in utroque latere
superhumeralis quod rationale respicit.

Facies et duos annulos aureos, quos po-
nes in summitatibus rationalis, in oris,
quæ e regione sunt superhumeralis, et po-
steriora ejus aspiciunt. Necnon et alios
duos annulos aureos, qui ponendi sunt in
utroque latere superhumeralis deorsum,
quod respicit contra faciem juncturæ in-
ferioris, ut aptari possit cum superhumerali,
et stringatur rationale annulis suis cum an-
nulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut
maneant junctura fabrefacta et a se invicem
rationale et superhumale nequeant sepa-
rari. Portabitque Aaron nomina filiorum
Israel in rationali iudicii super pectus
suum, quando ingreditur sanctuarium,
memoriale coram Domino in æternum.

Pones autem in rationali iudicii Doctri-
nam et Veritatem, quæ erunt in pectore
Aaron, quando ingreditur coram Domi-
no; et gestabit iudicium filiorum Israel in
pectore suo, in conspectu Domini semper.

Facies et tunicam superhumeralis totam

hyacinthinam, in cujus medio supra erit
capitium, et ora per gyrum ejus textilis,
sicut fieri solet in extremis vestium parti-
bus, ne facile rumpatur. Deorsum vero,
ad pedes ejusdem tunicae, per circuitum,
quasi mala punica facies; ex hyacintho, et
purpura, et cocco bis tincto, mixtis in me-
dio tintinnabulis, ita ut tintinnabulum sit
aureum et malum punicum, rursumque
tintinnabulum aliud aureum et malum puni-
cum. Et vestietur ea Aaron in officio
ministerii, ut audiatur sonitus quando in-
greditur et egreditur sanctuarium in con-
spectu Domini, et non moriatur.

Facies et laminam de auro purissimo, in
qua sculpes opere cœlatores: Sanctum Do-
mino. Ligabisque eam vitta hyacinthina,
et erit super tiamam, imminens fronti
pontificis. Portabitque Aaron iniquitates
eorum, quæ obtulerunt et sanctificaverunt
filii Israel, in cunctis muneribus et dona-
riis suis. Erit autem lamina semper in
fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.

Stringesque tunicam bysso, et tiamam
byssinam facies, et balteum opere plumarii.

Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis
et balteos ac tiaras, in gloriam et deco-
rem; vestiesque his omnibus Aaron fra-
trem tuum, et filios ejus cum eo. Et cun-
ctorum consecrabis manus, sanctificabis-
que illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

Facies et feminalia linea, ut operiant
carnem turpitudinis suæ, a renibus usque
ad femora; et utentur eis Aaron et filii
ejus quando ingredientur tabernaculum te-
stimonii, vel quando appropinquant ad al-
tare ut ministrent in sanctuario, ne iniqui-
tatis rei moriantur. Legitimum sempiter-
num erit Aaron, et semini ejus post eum.

9. CAP. XXIX, 1-37: DESCRIBITUR CON- SECRATIONIS SACERDOTALIS RITUS. —

De rebus parandis [XXIX, 1-3]. *De
ablutionibus faciendis* [4]. *De vestitura
et unctione Aaron* [5-7]. *De vestitura
filiorum Aaron* [8, 9]. *De sacrificiis
peragendis: de vitulo pro peccato* [10-14],
de arietem pro holocausto [15-18] *et de
ariete altero pro initiatione immolands*
[19-28]. *De vestibus pontificalibus suc-
cessoribus Aaron tradendis* [29, 30]. *De
esu sacrorum* [31-34]. *Per septem dies
continuat ritus consecrationis* [35].
De altaris consecratione [36, 37].

Sed et hoc facies, ut mihi in sacerdotio
consecrëntur.

ordines lapidum, Sap. 18, 24. — 21) Eccli. 45, 13. — 30) Lev. 8, 8; Eccli. 45, 12. — 31-42) Ex. 39, 20-31. — 35) Eccli. 45, 10, 11. — 36) Lev. 8, 9; Sap. 18, 24; Eccli. 45, 14. — 38) Portabit-

que... suis, Lev. 10, 17; Num. 18, 1. — 41) *Et cunctorum... mihi*, Ex. 29, 7; 30, 30; 40, 13. — 42) Eccli. 45, 10; Ez. 44, 18.

29. — 1-34) Lev. 8, 1-32. — 1) Tolle... immola-

Tolle vitulum de armento, et arietes
 2 duos immaculatos, panesque azymos, et
 crustulam absque fermento, quæ conspersa
 sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita :
 3 de simila triticea cuncta facies, et posita
 in canistro offeres; vitulum autem et duos
 4 arietes, et Aaron ac filios ejus applicabis
 ad ostium tabernaculi testimonii; cumque
 5 laveris patrem cum filiis suis aqua, in-
 dues Aaron vestimentis suis, id est, linea et
 tunica, et superhumerali, et rationali, quod
 6 constringes balteo; et pones tiam in capi-
 te ejus, et laminam sanctam super tiam,
 7 et oleum unctionis fundes super caput ejus;
 8 atque hoc ritu consecrabitur. Filios quo-
 que illius applicabis, et indues tunicis lineis,
 9 cingesque balteo, Aaron scilicet et liberos
 ejus, et impones eis mitras; eruntque sa-
 cerdotes mihi religione perpetua.

Postquam initiaveris manus eorum,
 10 applicabis et vitulum coram tabernaculo
 testimonii; imponentque Aaron et filii ejus
 11 manus super caput illius; et mactabis
 eum in conspectu Domini, juxta ostium
 12 tabernaculi testimonii. Sumptumque de
 sanguine vituli, pones super cornua altaris
 digito tuo, reliquum autem sanguinem
 13 fundes juxta basim ejus. Sumes et adi-
 pem totum qui operit intestina, et reticu-
 lum jecoris, ac duos renes, et adipem qui
 super eos est, et offeres incensum super
 14 altare, carnes vero vituli et corium et
 fimum combures foris extra castra, eo
 quod pro peccato sit.

Unum quoque arietem sumes, super cu-
 15 jus caput ponent Aaron et filii ejus manus;
 16 quem cum mactaveris, tolles de sanguine
 17 ejus, et fundes circa altare. Ipsum autem
 arietem secabis in frusta, lotaque intestina
 ejus ac pedes pones super concisas carnes,
 18 et super caput illius. Et offeres totum
 arietem in incensum super altare; obla-
 tio est Domino, odor suavissimus victimæ
 Domini.

Tolles quoque arietem alterum, super
 19 cujus caput Aaron et filii ejus ponent ma-
 nus; quem cum immolaveris, sumes de
 20 sanguine ejus, et pones super extremum
 auriculæ dextræ Aaron et filiorum ejus, et
 super pollices manus eorum ac pedis dextri,
 fundesque sanguinem super altare per cir-
 21 cuitum. Cumque tuleris de sanguine qui

est super altare, et de oleo unctionis, asper-
 ges Aaron et vestes ejus, filios et vestimenta
 eorum; consecratisque ipsis et vestibus,
 22 tolles adipem de ariete, et caudam et arvi-
 nam, quæ operit vitalia, ac reticulum je-
 coris, et duos renes, atque adipem qui super
 eos est, armumque dextrum, eo quod sit
 aries consecrationis; tortamque panis
 23 unius, crustulam conspersam oleo, laga-
 num de canistro azymorum, quod positum
 est in conspectu Domini; ponesque omnia
 24 super manus Aaron et filiorum ejus, et san-
 ctificabis eos elevans coram Domino Sus-
 cipiesque universa de manibus eorum, et
 incendes super altare in holocaustum, odo-
 rem suavissimum in conspectu Domini,
 quia oblatio ejus est. Sumes quoque pectu-
 26 sculum de ariete, quo initiatus est Aaron,
 sanctificabisque illud elevatum coram Do-
 mino, et cedit in partem tuam. Sanctifi-
 27 cabisque et pectusculum consecratum, et
 armum quem de ariete separasti, quo ini-
 28 tiatus est Aaron et filii ejus, cedentque in
 partem Aaron et filiorum ejus jure perpetuo
 a filiis Israel; quia primitiva sunt et initia
 de victimis eorum pacificis quæ offerunt
 Domino.

Vestem autem sanctam, qua utetur
 29 Aaron, habebunt filii ejus post eum, ut un-
 gantur in ea, et consecrentur manus eorum.
 Septem diebus utetur illa qui pontifex pro
 30 eo fuerit constitutus de filiis ejus, et qui in-
 gredietur tabernaculum testimonii ut minis-
 tret in sanctuario.

Arietem autem consecrationis tolles, et
 31 coques carnes ejus in loco sancto, quibus
 32 vescetur Aaron et filii ejus. Panes quoque,
 qui sunt in canistro, in vestibulo taber-
 33 naculi testimonii comedent, ut sit placabi-
 le sacrificium, sanctificentur offerentium
 manus, Alienigena non vescetur ex eis, quia
 34 sancti sunt. Quod si remanserit de carni-
 bus consecratis, sive de panibus usque
 mane, combures reliquias igni; non comen-
 dentur, quia sanctificata sunt.

Omnia, quæ præcepi tibi, facies super
 35 Aaron et filiis ejus. Septem diebus conse-
 crabis manus eorum, et vitulum pro pec-
 36 cato offeres per singulos dies ad expian-
 dum. Mundabisque altare cum immola-
 veris expiationis hostiam, et unges illud in
 sanctificationem. Septem diebus expiabis
 37

culatos, Ex. 29, 10, 15, 19; Lev. 9, 2. — 2) Lev. 6, 20-22. — 5) Ex. 28, 2-4. — 6) Ex. 28, 36, 37. — 7) Ex. 28, 41; 29, 21; Lev. 10, 7; 21, 10; Eccli. 45, 18. — 8) Ex. 28, 4, 39. — 9) Postquam initiaveris manus eorum, Ex. 28, 41; 29, 33. — 10, 11) Lev. 1, 3-5. — 13) Lev. 3, 3, 4. — 14) Lev. 4, 11, 12, 21; Hebr. 13, 11. — 15) Unum... sumes, Ex. 29, 1. Super... manus, Ex. 29, 10, 19. — 19) Tolles... alterum, Ex. 29, 1. Super... manus,

Ex. 29, 10, 15. — 22) Lev. 3, 3, 4. — 23) Ex. 29, 2, 3. — 24) Lev. 7, 30. — 25) Lev. 6, 22, 23. — 27) Lev. 7, 31-34. — 28) Lev. 10, 14, 15; Num. 18, 18; Deut. 18, 3. — 29) Ex. 29, 9; Num. 20, 26, 28. — 32) Panes... comedent, Lev. 8, 31; 24, 9; Matth. 12, 4. — 33) Alienigena... sunt, Lev. 22, 10. — 36) Vitulum pro peccato, Lev. 8, 14. Unges illud, Ex. 30, 26-29; 40, 9, 10. — 37) Septem diebus, Lev. 8, 33. — 38-42) Num. 28, 2-8. —

altare, et sanctificabis, et erit sanctum sanctorum; omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

10. CAP. XXIX, 38-46 : DE JUGI SACRIFICIO ET DE BENEVOLENTIA DEI EO OBTINENDA.

38 Hoc est quod facies in altari : agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, 39 unum agnum mane, et alterum vespere, 40 decimam partem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, et vinum ad libandum ejusdem 41 mensuræ in agno uno. Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, et juxta ea quæ dixi- 42 mus, in odorem suavitatis; sacrificium est Domino, oblatione perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam 43 ut loquar ad te. Ibiq; præcipiam filiis Israel, et sanctificabitur altare in gloria 44 mea. Sanctificabo et tabernaculum testimonii cum altari, et Aaron cum filiis suis, 45 ut sacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Israel, eroque eis 46 Deus, et scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

11. CAP. XXX, 1-10 : DE ALTARI THYMIAMATIS. — *De altaris confectione* [XXX, 1-6]. *De incenso super eo adolendo et de ejus annuali sanguinis aspersione* [7-10].

30 Facies quoque altare ad adolendum thymiam, de lignis setim, habens cubitum longitudinis, et alterum latitudinis, id est, quadrangulum, et duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. Vestesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, et cornua. Faciesque ei coronam aureolam 4 per gyrum, et duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in 5 eos vectes, et altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, et inaurabis. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi 7 loquar tibi; et adolebit incensum super

eo Aaron, suave fragrans, mane. Quando componet lucernas, incendet illud; et 8 quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiam sempiternum coram Domino in generationes vestras. Non offeretis super 9 eo thymiam compositionis alterius, nec oblationem, et victimam, nec libabit libamina. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato; et placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

12. CAP. XXX, 11-16 : DE DIMIDIO SICLO PRO TABERNACULO SOLVENDO.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 11 dicens : Quando tuleris summam filiorum 12 Israel juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino; et non erit plaga in eis, cum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis qui transit ad 13 nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi. Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino. Qui habetur 14 in numero, a viginti annis et supra, dabit pretium. Dives non addet ad medium 15 sicli, et pauper nihil minuet. Susceptam- 16 que pecuniam, quæ collata est a filiis Israel, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monumentum eorum coram Domino, et propitietur animabus eorum.

13. CAP. XXX, 17-21 : DE LABRO ÆNEO FACIENDO.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 17 dicens : Facies et labrum æneum cum basi 18 sua ad lavandum; ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare. Et missa aqua, lavabunt in ea Aaron et filii ejus 19 manus suas ac pedes, quando ingressuri 20 sunt tabernaculum testimonii, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiam Domino, ne forte moriantur. 21 Legitimum sempiternum erit ipsi, et semini ejus per successiones.

14. CAP. XXX, 22-33 : DE UNGUENTO SACRO CONFICIENDO. — *De unguenti confectione* [XXX, 22-25] *et usu* [26-33].

Locutusque est Dominus ad Moysen, 22 dicens : Sume tibi aromata, primæ myrrhæ 23 et electæ quingentos siclos, et cinnamomi

38, 39) IV Reg. 16, 15; I Par. 16, 40; II Par. 2, 4; 13, 11; 31, 3; I Esd. 3, 3; Ez. 46, 13-15. — 42) Ubi constituam ut loquar ad te, Ex. 25, 22. — 43) Sanctificabitur... mea, Ex. 40, 32. — 45) Ex. 25, 8; Lev. 26, 11, 12. — 30. — 1-5) Ex. 37, 25-28. — 1) Ex. 40, 5; Lev. 4, 7. — 6) Ex. 25, 21; 26, 33; 40, 27. — 7) Adolebit... Aaron, I Par. 23, 13. Quando componet

lucernas, Ex. 27, 20, 21. — 9) Compositionis alterius, Lev. 10, 1. — 10) Lev. 16, 18; 23, 27. — 12) Quando... Israel, Num. 1, 2-5; 26, 2. — 13) Ex. 38, 25, 26; Lev. 27, 25; Num. 3, 47; Ez. 45, 12; Matth. 17, 23, 24. Juxta mensuram templi, Ex. 38, 24; Lev. 5, 15; 27, 3; Num. 18, 16. — 16) Ex. 38, 25-31. — 18) Facies et labrum æneum, Ex. 38, 8. Ponesque... altare, Ex. 40,

medium, id est, ducentos quinquaginta
 24 siclos, calami similiter ducentos quinquaginta, casae autem quingentos siclos,
 25 in pondere sanctuarii, olei de olivetis
 26 mensuram hin; faciesque unctionis oleum
 27 sanctum, unguentum compositum opere
 28 unguentarii, et unges ex eo tabernaculum
 29 testimonii, et arcam testamenti, men-
 30 samque cum vasis suis, candelabrum, et
 31 utensilia ejus, altaria thymiamatis et ho-
 32 locausti, et universam suppellectilem quae
 33 ad cultum eorum pertinet. Sanctifica-
 34 bisque omnia, et erunt sancta sanctorum;
 35 qui tetigerit ea, sanctificabitur. Aaron et
 36 filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut
 37 sacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque
 38 Israel dices : Hoc oleum unctionis sanctum
 39 erit mihi in generationes vestras. Caro
 40 hominis non ungetur ex eo, et juxta com-
 41 positionem ejus non facietis aliud, quia
 42 sanctificatum est, et sanctum erit vobis.
 43 Homo quicumque tale composuerit, et de-
 44 derit ex eo alieno, exterminabitur de po-
 45 pulo suo.

15. CAP. XXX, 34-38 : DE THYMIAMATE
 SACRO CONFICIENDO.

34 Dixitque Dominus ad Moysen : Sume
 tibi aromata, stacten et onycha, galbanum
 35 boni odoris, et thus lucidissimum; æqualis
 36 ponderis erunt omnia; faciesque thy-
 37 miamata compositum opere unguentarii,
 38 mixtum diligenter, et purum, et sanctifi-
 39 catione dignissimum. Cumque in tenuis-
 40 simum pulverem universa contuderis,
 41 pones ex eo coram tabernaculo testimonii,
 42 in quo loco apparebo tibi. Sanctum san-
 43 ctorum erit vobis thymiamata. Talem com-
 44 positionem non facietis in usus vestros,
 45 quia sanctum est Domino. Homo qui-
 46 cumque fecerit simile, ut odore illius per-
 47 fruatur, peribit de populis suis.

16. CAP. XXXI, 1-11 : AD OMNE OPUS
 DESIGNANTUR ARTIFICES.

31 Locutusque est Dominus ad Moysen,
 2 dicens : Ecce, vocavi ex nomine Beseleel
 3 filium Uri filii Hur de tribu Juda, et
 4 implevi eum spiritu Dei, sapientia, et in-
 5 telligentia, et scientia in omni opere, ad

excogitandum quidquid fabrefieri potest
 ex auro, et argento, et ære, marmore, et
 5 gemmis, et diversitate lignorum. Dedic-
 6 ei socium Ooliab filium Achisamech de tri-
 7 bu Dan; et in corde omnis eruditi posui
 sapientiam, ut faciant cuncta quæ præ-
 cepi tibi : tabernaculum foederis, et ar-
 7 cam testimonii, et propitiatorium, quod
 super eam est, et cuncta vasa tabernaculi,
 mensamque et vasa ejus, candelabrum pu-
 8 rissimum cum vasis suis, et alaria thy-
 miamatis, et holocausti, et omnia vasa
 9 eorum, labrum cum basi sua, vestes
 10 sanctas in ministerio Aaron sacerdoti et
 filiis ejus, ut fungantur officio suo in sacris;
 11 oleum unctionis, et thymiamata aromatum
 12 in sanctuario, omnia quæ præcepti tibi
 13 facient.

17. CAP. XXXI, 12-17 : DE SABBATO
 COLENDO ET DE PŒNIS PRÆVARICA-
 TORIBUS INJUNGENDIS.

Et locutus est Dominus ad Moysen, di-
 12 cens : Loquere filiis Israel, et dices ad
 13 eos : Videte ut sabbatum meum custodiatis,
 quia signum est inter me et vos in genera-
 14 tionibus vestris; ut sciatis quia ego Domi-
 nus, qui sanctifico vos. Custodite sabba-
 15 tum meum, sanctum est enim vobis. Qui
 polluerit illud, morte morietur. Qui fece-
 16 rit in eo opus, peribit anima illius de me-
 17 dio populi sui. Sex diebus facietis opus;
 18 in die septimo sabbatum est, requies sancta
 Domino; omnis qui fecerit opus in hac
 19 die, morietur. Custodiant filii Israel sab-
 20 batum, et celebrent illud in generationibus
 21 suis. Pactum est sempiternum inter me
 22 et filios Israel, signumque perpetuum; sex
 23 enim diebus fecit Dominus caelum et ter-
 24 ram, et in septimo ab opere cessavit.

18. CAP. XXXI, 18 : TABULÆ TESTIMO-
 NII AD POPULUM DEFERUNTUR.

Deditque Dominus Moysi, completis hu-
 18 jusmodi sermonibus in monte Sinai, duas
 tabulas testimonii lapideas, scriptas di-
 gito Dei.

7, 28. — 19) Ex. 40, 29, 30. — 25) Ex. 37, 29. —
 26-28) Ex. 40, 9-11; Lev. 8, 10; Num. 7, 1. —
 29) Ex. 29, 37. — 30) Ex. 29, 7. — 34-36) Ex. 25, 6;
 37, 29. — 36) In quo loco apparebo tibi, Ex. 25,
 22; 29, 42; 30, 6.
 31. — 1-6) Ex. 35, 30-36, 1. — 2) Beseleel,
 1 Par. 2, 20. Hur, Ex. 24, 14. — 7-11) Ex. 35,
 10-19. — 7) Tabernaculum foederis, Ex. 36, 8-38.
 Arcam testimonii, Ex. 37, 1-5. Propitiatorium,
 Ex. 37, 6-9. — 8) Mensamque, Ex. 37, 10-16.

Candelabrum, Ex. 37, 17-24. Altaria thymia-
 matis, Ex. 37, 25-28. — 9) Et holocausti, Ex. 38,
 1-7. Labrum, Ex. 38, 8. — 10) Vestes sanctas,
 Ex. 39, 1-30. — 11) Oleum unctionis et thymiamata
 aromatum, Ex. 37, 29. — 12-17) Ex. 35, 1-3. —
 13) Ex. 20, 8-11; Lev. 19, 3, 30; Deut. 5, 12; Jer.
 17, 22; Ez. 20, 12. — 14) Num. 15, 32-36. —
 15) Ex. 20, 10. — 17) Gen. 2, 2; Hebr. 4, 4. —
 18) Ex. 24, 12; 32, 15, 16; Deut. 4, 13; 5, 22;
 9, 10, 11; 10, 4.

III. — FÆDUS AB HEBRÆIS VIOLATUR ET MISERICORDITER A DEO RENOVATUR.

[XXXII, 1 — XXXIV, 35.]

1. CAP. XXXII, 1-35 : VITULUS AUREUS ADORATUR. — *Vitulus conflatur cui Hebræi holocausta offerunt* [XXXII, 1-6]. *Deus irascitur et minatur* [7-10]. *Moyses, postquam Dominum precibus placavit* [11-14], *de monte descendit, tabulas testimonii confringit* [15-19] *vitulumque comminuit* [20]. *Moyses Aaron reprehendit* [21-24], *in prævicatores per levitas animadvertit* [25-29] *et iterum pro plebe intercedit* [30-35].
- 32 Videns autem populus quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit : Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant; Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. Dixitque ad eos Aaron : Tollite in aures aureas de uxorum, filiorumque et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me. Fecitque populus quæ jusserat, deferens in aures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, et fecit ex eis vitulum conflatilem; dixeruntque : Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Quod cum vidisset Aaron, ædificavit altare coram eo, et præconis voce clamavit dicens : Cras solemnitas Domini est. Surgentesque mane, obtulerunt holocausta, et hostias pacificas; et sedit populus manducare, et bibere, et surrexerunt ludere.
- 7 Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens : Vade, descende; peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. Recesserunt cito de via, quam ostendisti eis; feceruntque sibi vitulum conflatilem, et adoraverunt; atque immolantes ei hostias, dixerunt : Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Rursumque ait Dominus ad Moysen : Cerno quod populus iste duræ cervicis sit; dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deilem eos; faciamque te in gentem magnam.
- Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens : Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, et in manu robusta? Ne, quæso, dicant Ægyptii : Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, et deleret e terra; quiescat ira tua, et esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, et Israel, servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens : Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli, et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus populum suum.
- Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex utraque parte, et factas opere Dei; scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis. Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen : Ululatus pugnae auditur in castris. Qui respondit : Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, et choros; iratusque valde, projecit de manu tabulas, et confregit eas ad radicem montis; arripiensque vitulum quem fecerant, combussit, et contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, et dedit ex eo potum filiis Israel.
- Dixitque ad Aaron : Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum? Cui ille respondit : Ne igitur dominus meus; tu enim nosti populum istum, quod pronus sit ad malum. Dixerunt mihi : Fac nobis deos, qui nos præcedant; huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Ægypti, nescimus quid acciderit. Quibus ego dixi : Quis vestrum habet aurum? Tulerunt, et dederunt mihi; et projecit illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

32. — 1) *Videns... Moyses*, Ex. 24, 18; Deut. 9, 9. *Surge... acciderit*, Act. 7, 40. — 4) Deut. 9, 10; II Esd. 9, 18; Ps. 105, 19; Act. 7, 41. — 6) I Cor. 10, 7. — 7) Deut. 9, 12, 16. — 8) *Isti sunt... Ægypti*, Ex. 32, 4; III Reg. 12, 28. — 9) Ex. 33, 3, 5; 34, 9; Deut. 9, 13; 31, 27; II Esd. 9, 16; Ps. 105, 25; Act. 7, 51. — 10) Num. 14, 12; Deut. 9, 14. — 11) Num. 14, 13; Ps. 105,

23. — 12) Num. 14, 13-16; Deut. 9, 28; 32, 27. — 13) Gen. 12, 7; 13, 15; 15, 7, 18; 22, 16-18; 26, 4; 28, 13, 14; 35, 11, 12; 48, 16. — 15) Deut. 9, 15. — 16) Ex. 31, 18. — 17) Josue, Ex. 24, 13. — 19) Deut. 9, 16-17. — 20) Deut. 9, 21. — 22) *Quod pronus sit ad malum*, Ex. 14, 11; 15, 24; 16, 2; 17, 2-4. — 23) Ex. 32, 1. — 24) Ex. 32, 2-4. — 25) *Omnes filii Levi*, Deut. 33, 9. — 29) *Ut detur*

- 25 Videns ergo Moyses populum quod esset nudatus (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat), et stans in porta castrorum, ait : Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi, quibus ait : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ponat vir gladium super femur suum. Ite, et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem et amicum, et proximum suum. Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum. Et ait Moyses : Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio et in fratre suo, ut detur vobis benedictio.
- 30 Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum : Peccastis peccatum maximum; ascendam ad Dominum, si quo modo quivero eum deprecari pro scelere vestro.
- 31 Reversusque ad Dominum, ait : Obsecro, peccavit populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi deos aureos; aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus : Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo; tu autem vade, et duc populum istum quo locutus sum tibi; angelus meus præcedet te; ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum.
- 35 Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

2. CAP. XXXIII, 1-17 : IMPETRATUR VENTIA POPULO PÆNITENTI. — *Deus non ascendet ipse cum filiis Israel in terram promissam, at præcursorem angelum ante eos mittet* [XXXIII, 1-3]. *Populus luget* [4-6]. *Tabernaculum fœderis extra castra transfertur* [7]. *De colloquiis Deum inter et Moysen* [8-11]. *Moyses impetrat ut Dominus ipse cum Hebræis ambulet* [12-17]

- 33 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Vade, ascende de loco isto tu, et populus tuus quem eduxisti de terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, Isaac, et Jacob, dicens : Semini tuo dabo eam, et mittam præcursorem tui angelum, ut ejiciam Chananeum, et Amorrhæum, et Hethæum, et Pherezeum, et Hevæum, et Jebusæum; et intres in terram fluentem

lacte et melle; non enim ascendam tecum, quia populus duræ cervicis es, ne forte disperdam te in via.

Audiensque populus sermonem hunc pessimum, luxit; et nullus ex more indutus est cultu suo. Dixitque Dominus ad Moysen : Loquere filiis Israel : Populus duræ cervicis es; semel ascendam in medio tui, et delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Horeb.

Moyses quoque tollens tabernaculum, tetendit extra castra, procul, vocavitque nomen ejus, Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam questionem, egrediebatur ad tabernaculum fœderis, extra castra. Cumque egrediretur Moyses ad tabernaculum, surgebat universa plebs, et stabat unusquisque in ostio papilionis sui, aspiciabantque tergum Moysi, donec ingrederetur tentorium. Ingresso autem illo tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, et stabat ad ostium, loquebaturque cum Moysen, certantibus universis quod columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantque ipsi, et adorabant per fores tabernaculorum suorum. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum. Cumque ille reverteretur in castra, minister ejus Josue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

Dixit autem Moyses ad Dominum : Præcipis ut educam populum istum, et non indicas mihi quem missurus es mecum, præsertim cum dixeris : Novi te ex nomine, et invenisti gratiam coram me. Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, et inveniam gratiam ante oculos tuos. Respice populum tuum gentem hanc. Dixitque Dominus : Facies mea præcedet te, et requiem dabo tibi. Et ait Moyses : Si non tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto; in quo enim scire poterimus ego et populus tuus invenisse nos gratiam in conspectu tuo, nisi ambulaveris nobiscum, ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant super terram?

Dixit autem Dominus ad Moysen : Et verbum istud, quod locutus es, faciam;

vobis benedictio, Deut. 33, 8-11. — 30) Deut. 9, 18. — 31) Peccavit... aureos, Ex. 20, 23. — 34) Angelus meus, Ex. 14, 19.

33. — 1) In terram... eam, Gen. 12, 7; Ex. 32, 13. — 2) Ex. 23, 23; 32, 34; 34, 11; Deut. 7, 22-24; Jos. 23, 5; 24, 11. — 3) Et intres... melle, Ex. 3, 8. Populus duræ cervicis es, Ex. 32, 9;

Deut. 9, 13. — 7) Ex. 29, 42, 43. — 9) Columna nubis, Ex. 13, 21. Loquebaturque cum Moysen, Ex. 25, 22. — 11) Loquebatur... suum, Num. 12, 8; Deut. 34, 10; Eccli. 45, 6. Minister ejus Josue, Ex. 17, 9, 10; 24, 13; 32, 17. — 12) Præcipis... istum, Ex. 32, 34. — 17) Invenisti... nomine, Ex. 33, 12, 13. — 19) Miserebor... placuerit,

invenisti enim gratiam coram me, et te ipsum novi ex nomine.

3. CAP. XXXIII, 18—XXXIV, 9: MOYSES REDIT IN MONTEM. — *Petenti Moysi ut sibi ostendatur gloria Dei respondetur* [XXXIII, 18-23]. *Moses, jubente Domino, duas novas tabulas excidit atque solus in montem ascendit* [XXXIV, 1-4]. *Deus Moysi se ostendit* [5-7]. *Oratio Moysi* [8, 9].

18 Qui ait : Ostende mihi gloriam tuam.
19 Respondit : Ego ostendam omne bonum tibi, et vocabo in nomine Domini coram te; et miserebor cui voluero, et clemens ero in quem mihi placuerit. Rursumque ait : Non poteris videre faciem meam; non enim
21 videbit me homo, et vivet. Et iterum : Ecce, inquit, est locus apud me, et stabis supra petram; cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, et protegam dextera mea, donec transeam;
23 tollamque manum meam, et videbis posteriorem meam; faciem autem meam videre non poteris.

34 Ac deinceps : Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorum, et scribe super eas verba quæ habuerunt tabulae quas fregisti. Esto paratus mane, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum
3 super verticem montis. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem; boves quoque et oves non pascantur e contra. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant; et de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5 Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans
6 nomen Domini. Quo transeunte coram eo, ait : Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multæ miserationis,
7 ac verax; qui custodis misericordiam in millia; qui auferis iniquitatem, et scelera, atque peccata, nullusque apud te per se innocens est; qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus, in tertiam et
8 quartam progeniem. Festinusque Moyses, curvatus est pronus in terram, et
9 adorans, ait : Si inveni gratiam in con-

spectu tuo, Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ cervicis est), et auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

4. CAP. XXXIV, 10-28 : DEUS ITERAT CONDITIONES FŒDERIS. — *De idololatRIA vitanda* [XXXIV, 10-17]. *De festis, primogenitiis et sabbatis* [18-25]; *de primitiis* [26^a]; *de hædo in lacte matris suæ non coquendo* [26^b]. *Mandatum de verbis fœderis præscribendis* [27, 28].

Respondit Dominus : Ego inibo pactum
10 videntibus cunctis; signa faciam quæ nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus; ut cernat populus iste, in
cujus es medio, opus Domini terribile quod facturum sum.

Observa cuncta quæ hodie mando tibi; 11
ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amor-
rheum, et Chanaanem, et Hethæum, Phere-
zæum quoque, et Hevæum, et Je-
busæum. Cave ne unquam cum habita-
toribus terræ illius jungas amicitias, quæ
sint tibi in ruinam; sed aras eorum
13 destrue, confringe statuas, lucosque suc-
cide. Noli adorare Deum alienum. Domi-
14 nus zelotes nomen ejus; Deus est æmulator.
Ne in eas pactum cum hominibus illarum
15 regionum, ne, cum fornicati fuerint cum
diis suis, et adoraverint simulacra eorum,
vocet te quispiam ut comedas de immolatis.
Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis
16 tuis, ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ,
fornicari faciant et filios tuos in deos suos.

Deos conflates non facies tibi. 17

Solemnitatem azymorum custodies. Sep-
tem diebus vesceris azymis, sicut præcepi
tibi, in tempore mensis novorum; mense
enim verni temporis egressus es de Ægy-
pto.

Omne quod aperit vulvam generis
19 masculini, meum erit; de cunctis animan-
tibus, tam de bobus, quam de ovibus,
meum erit. Primogenitum asim redimes
20 ove; sin autem nec pretium pro eo dederis,
occidetur. Primogenitum filiorum tuorum
redimes; nec apparebis in conspectu meo
vacuus.

Sex diebus operaberis, die septimo ces-
21 sabis arare et metere.

Rom. 9, 15. — 20) Joan. 1, 18; 5, 37; 6, 46; I Tim. 6, 16; I Joan. 4, 12.

34. — 1) Deut. 10, 1, 2, 4. *Quas fregisti*, Ex. 32, 19. — 2) *Super verticem montis*, Ex. 19, 20. — 3) Ex. 19, 12, 13, 21. — 6, 7) Num. 14, 18. — 7) Deut. 5, 9, 10; Jer. 32, 18. — 9) *Ut gradiaris nobiscum*, Ex. 33, 15, 16. *Duræ cervicis*, Ex. 32, 9. — 10) *Ego inibo pactum*, Deut. 5, 2; 29, 1; Jer. 32, 40. *Signa faciam*, Deut. 4, 32-35. —

11) Ex. 13, 5; 33, 2. — 12) Ex. 23, 32, 33; Deut. 7, 1, 2; Jos. 23, 12, 13. — 13) Ex. 23, 24; Deut. 7, 5; 12, 3; Jud. 2, 2. — 14) Ex. 20, 3-5. — 15) Deut. 7, 2. — 16) Deut. 7, 3, 4; III Reg. 11, 2. — 17) Lev. 19, 4; Deut. 27, 15. — 18-26) Ex. 23, 14-19. — 18) Ex. 12, 15; 13, 3, 4. — 19) Ex. 13, 2, 12; 22, 29. — 20) *Primogenitum... redimes*, Ex. 13, 13; 18, 15. *Nec apparebis... vacuus*, Ex. 23, 15; Eccli. 35, 6. — 21) Ex. 20, 9. — 22) Ex.

- 22 Solemnitatem hebdomadarum facies tibi
in primitiis frugum messis tuæ triticeæ, et
solemnitatem, quando redeunte anni tem-
pore cuncta conduntur.
- 23 Tribus temporibus anni apparebit omne
masculinum tuum in conspectu omni-
24 potentis Domini Dei Israel. Cum enim
tulero gentes a facie tua, et dilatavero
terminos tuos, nullus insidiabitur terræ
tuæ, ascendente te et apparente in con-
spectu Domini Dei tui ter in anno.
- 25 Non immolabis super fermento sangui-
nem hostiæ meæ : neque residabit mane de
victima solemnitatis Phase.
- 26 Primitias frugum terræ tuæ offeres in
domo Domini Dei tui.
Non coques hædum in lacte matris
suæ.
- 27 Dixitque Dominus ad Moysen : Scribe
tibi verba hæc, quibus et tecum et cum
Israel pepigi fœdus.
- 28 Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta
dies et quadraginta noctes; panem non
comedit, et aquam non bibit; et scripsit in
tabulis verba fœderis decem.

5. CAP. XXXIV, 29-35 : MOYSES REDIT
AD POPULUM. — *De Moysi facie splen-*
dente [XXXIV, 29, 30]. *Mandata di-*
vina populo traduntur [31, 32]. *De*
velamine super faciem Moysi posito
[33-35].

Cumque descenderet Moyses de monte 29
Sinai, tenebat duas tabulas testimonii;
et ignorabat quod cornuta esset facies sua
ex consortio sermonis Domini. Videntes 30
autem Aaron et filii Israel cornutam Moysi
faciem, timuerunt prope accedere. Voca- 31
tique ab eo, reversi sunt tam Aaron quam
principes synagogæ. Et postquam locutus
est ad eos, venerunt ad eum etiam omnes 32
filii Israel; quibus præcepit cuncta quæ
audierat a Domino in monte Sinai.

Impletisque sermonibus, posuit velamen 33
super faciem suam, quod ingressus ad 34
Dominum, et loquens cum eo, auferebat
donec exiret, et tunc loquebatur ad filios
Israel omnia quæ sibi fuerant imperata.
Qui videbant faciem egredientis Moysi esse 35
cornutam; sed operiebat ille rursus faciem
suam, si quando loquebatur ad eos.

IV. — CONFICITUR ET ERIGITUR TABERNACULUM.

[XXXV, 1 — XL, 36.]

1. CAP. XXXV, 1-3 : DE SABBATO
COLENDO.
- 35 Igitur congregata omni turba filiorum
Israel, dixit ad eos : Hæc sunt quæ jussit
2 Dominus fieri : Sex diebus facietis opus;
septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum,
et requies Domini; qui fecerit opus in eo,
3 occidetur. Non succendetis ignem in om-
nibus habitaculis vestris per diem sabbati.
2. CAP. XXXV, 4-19 : DONA ET ARTIFI-
CES EXPOSCIT MOYSES. — *De donis*
colligendis [XXXV, 4-9] *et de opificibus*
adducendis [10] *ad opus conficiendum*
[11-19].
- 4 Et ait Moyses ad omnem catervam filio-
rum Israel : Iste est sermo quem præcepit
5 Dominus, dicens : Separate apud vos pri-
mitias Domino. Omnis voluntarius et prono
animo offerat eas Domino : aurum et argen-

tum, et æs, hyacinthum et purpuram, 6
coccumque bis tinctum, et byssum, pilos
caprarum, pellesque arietum rubricatas, 7
et ianthinas, ligna setim, et oleum ad lu- 8
minaria concinnanda, et ut conficiatur un-
guentum, et thymiama suavissimum, la-
pides onychinos, et gemmas ad ornatum 9
superhumeralis et rationalis.

Quisquis vestrum sapiens est, veniat, et 10
faciat quod Dominus imperavit : taberna- 11
culum scilicet, et tectum ejus, atque ope-
rimentum, annulos, et tabulata cum vecti-
bus, paxillos et bases; arcam et vectes, 12
propitiatorium, et velum quod ante illud
oppanditur; mensam cum vectibus et vas- 13
sis, et propositionis panibus; candela- 14
brum ad luminaria sustentanda, vasa illius
et lucernas, et oleum ad nutrimenta ignium;
altare thymiamatis, et vectes, et oleum 15
unctionis et thymiama ex aromatibus; ten-
torium ad ostium tabernaculi; altare ho- 16

23, 16; Deut. 16, 10, 13. — 23) Ex. 23, 17; Deut.
16, 16. — 25) Ex. 12, 8, 10. — 26) Primitias...
offeret, Num. 18, 12, 13; Deut. 26, 2-10: Non
coques... suæ, Ex. 23, 19; Deut. 14, 21. —
28) Fuit... bibit, Ex. 24, 18; Deut. 9, 9, 18.
Scripsit... decem, Deut. 4, 13; 10, 2, 4. —
33) II Cor. 3, 13. — 34) Quod... auferebat, II Cor.
3, 16.

35. — 1-3) Ex. 31, 2-17. — 2) Ex. 20, 9. —

3) Ex. 16, 23. — 5-9) Ex. 25, 2-7. — 10-19) Ex. 31,
6-11. — 10) Ex. 28, 3; 36, 1, 2. — 11) Ex. 26, 1-30.
— 12) Arcam, Ex. 25, 10-16. Propitiatorium,
Ex. 25, 17-22. Velum, Ex. 26, 31, 33. — 13) Ex. 25,
23-30. — 14) Candela-brum, Ex. 25, 31-39. Oleum,
Ex. 27, 20. — 15) Altare thymiamatis, Ex. 30,
1-10. Oleum unctionis, Ex. 30, 23-33. Thymia-
ma, Ex. 30, 34-38. Tentorium, Ex. 26, 36, 37. —
16) Altare holocausti, Ex. 27, 1-8. Labrum, Ex.

locausti, et craticulam ejus aneam cum
 17 vectibus et vasis suis; labrum et basim
 18 ejus; cortinas atrii cum columnis et basi-
 18 bus, tentorium in foribus vestibuli; paxi-
 19 los tabernaculi et atrii cum funiculis suis;
 19 vestimenta, quorum usus est in ministerio
 sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filio-
 rum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

3. CAP. XXXV, 20-29 : DONARIORUM
 DESCRIPTIO. — *De donariis a populo*
 [XXXV, 20-24], *a mulieribus* [25, 26]
et a principibus oblati [27-29].

20 Egressaque omnis multitudo filiorum
 21 Israel de conspectu Moysi, obtulerunt
 mente promptissima atque devota primitias
 Domino, ad faciendum opus tabernaculi
 22 testimonii. Quidquid ad cultum et ad vestes
 sanctas necessarium erat, viri cum mulie-
 22 ribus præbuerunt, armillas et inaures, an-
 22 nulos et dextralia; omne vas aureum in
 23 donaria Domini separatim est. Si quis
 habebat hyacinthum, et purpuram, coccum-
 que bis tinctum, byssum et pilos caprarum,
 24 pelles arietum rubricatas, et ianthinas,
 24 argenti ærisque metalla obtulerunt Domi-
 25 no, lignaque setim in varios usus. Sed et
 mulieres doctæ, quæ neverant, dederunt
 26 hyacinthum, purpuram, et vermiculum, ac
 byssum, et pilos caprarum, sponte pro-
 26 pria cuncta tribuentes. Principes vero
 27 obtulerunt lapides onychinos, et gemmas
 28 ad superhumeralē et rationale, aromata-
 que et oleum ad luminaria concinnanda, et
 29 ad præparandum unguentum, ac thymia-
 ma odoris suavissimi componendum. Om-
 nes viri et mulieres mente devota obtule-
 runt donaria, ut fierent opera quæ jus-
 serat Dominus per manum Moysi. Cun-
 cti filii Israel voluntaria Domino dedica-
 verunt.

4. CAP. XXXV, 30 — XXXVI, 1 : DE
 PRÆFECTIS ET CONFECTORIBUS OPE-
 RUM.

30 Dixitque Moyses ad filios Israel : Ecce,
 vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium
 31 Uri filii Hur de tribu Juda; implevitque
 eum spiritu Dei, sapientia et intelligentia,
 32 et scientia et omni doctrina, ad excogitan-
 32 tandum, et faciendum opus in auro et ar-
 33 gento, et ære, sculpendisque lapidibus, et
 opere carpentario; quidquid fabre adinve-
 34 niri potest, dedit in corde ejus; Oliab
 35 quoque filium Achisamech de tribu Dan;
 ambos erudit sapientia, ut faciant opera
 abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hya-

cintho ac purpura, coccoque bis tincto, et
 bysso, et textant omnia, ac nova quæque
 reperiunt. Fecit ergo Beseleel, et Oliab, 36
 et omnis vir sapiens, quibus dedit Domi-
 nus sapientiam et intellectum, ut scirent
 fabre operari quæ in usus sanctuarii neces-
 saria sunt, et quæ præcepit Dominus.

5. CAP. XXXVI, 2-7 : PROHIBET MOYSES
 QUOMINUS PLUS OFFERATUR.

Cumque vocasset eos Moyses, et omnem 2
 eruditum virum, cui dederat Dominus sa-
 3 pientiam, et qui sponte sua obtulerant se
 ad faciendum opus, tradidit eis universa 3
 donaria filiorum Israel. Qui cum instarent
 operi quotidie mane vota populus offerebat.
 4 Unde artifices venire compulsi dixerunt
 5 Moysi : Plus offert populus quam necessa-
 6 rium est. Jussit ergo Moyses præconis
 voce cantari : Nec vir nec mulier quidquam
 offerat ultra in opere sanctuarii. Sicque
 cessatum est a muneribus offerendis, eo 7
 quod oblata sufficerent et superabunda-
 rent.

6. CAP. XXXVI, 8-38 : TABERNACULUM
 FABRICATUR. — *Conficiuntur cortinæ*
 [XXXVI; 8-13], *saga et opertorium*
 [14-19], *tabulata, bases et vectes* [20-34],
velum ad separandum sanctissimum a
sancto [35, 36] *et tentorium in introitu*
ponendum [37, 38].

Feceruntque omnes corde sapientes ad 8
 explendum opus tabernaculi, cortinas de-
 cem de bysso retorta, et hyacintho, et pur-
 9 pura, coccoque bis tincto, opere vario, et
 arte polymita; quarum una habebat in
 10 longitudine viginti octo cubitos, et in lati-
 tudine quatuor; una mensura erat omnium
 11 cortinarum. Conjunxitque cortinas quin-
 que, alteram alteri, et alias quinque sibi
 12 invicem copulavit. Fecit et ansas hyacin-
 13 thinas in ora cortinæ unius ex utroque la-
 tere, et in ora cortinæ alterius similiter,
 ut contra se invicem venirent ansæ, et 12
 mutuo jungerentur. Unde et quinquaginta
 13 fudit circulos aureos, qui morderent
 cortinarum ansas, et fieret unum taberna-
 culum.

Fecit et saga undecim ne pilis caprarum 14
 ad operiendum tectum tabernaculi; unum 15
 sagum in longitudine habebat cubitos tri-
 ginta, et in latitudine cubitos quatuor;
 16 unius mensuræ erant omnia saga; quo-
 rum quinque junxit seorsum, et sex alia
 17 separatim. Fecitque ansas quinquaginta
 in ora sagi unius, et quinquaginta in ora

30, 18-21. — 17) Ex. 27, 9-17. — 18) Ex. 27, 19. —
 22-28) Ex. 25, 3-7. — 30-35) Ex. 31, 1-6.

36. — 1) Ex. 31, 6. — 8-19) Ex. 26, 1-14. —

sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur; et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret. Fecit et opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis, aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.

Fecit et tabulas tabernaculi de lignis setim stantes. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius; et unum ac semis cubitum latitudo retinebat. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra austrum, cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas, cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi quæ mare respicit, fecit sex tabulas, et duas alias per singulos angulos tabernaculi retro; quæ junctæ erant a deorsum usque sursum, et in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos, ut octo essent simul tabulæ, et haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis. Fecit et vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, et quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas; et extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret. Ipsa autem tabulata deauravit, fuis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent; quos et ipsos laminis aureis operuit.

Fecit et velum de hyacintho, et purpura, vermiculo, ac bysso retorta, opere polimitario varium atque distinctum; et quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fuis basibus earum argenteis.

Fecit et tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii; et columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas.

7. CAP. XXXVII, 1-29 : SUPPELLEX TABERNACULI CONFICITUR. — *Fabricantur arca cum vectibus* [XXXVII, 1-5], *propitiatorium cum Cherubim* [6-9], *mensa panum cum vasis* [10-16], *candelabrum* [17-24] *et altare thymiamatis* [25-28]. *Componuntur oleum sanctificationis et thymiana sacrum* [29].

Fecit autem Beseleel et arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit et dimidii; vestivitque eam auro purissimo intus ac foris; et fecit illi coronam auream per gyrum, conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos ejus: duos annulos in latere uno, et duos in altero. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro, et quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ ad portandum eam.

Fecit et propitiatorium, id est, oraculum de auro mundissimo, duorum cubitorum et dimidii in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii: Cherub unum in summitate unius partis, et Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii, extendentes alas, et tegentes propitiatorium, seque mutuo et illud respicientes.

Fecit et mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, et in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem. Circumdeditque eam auro mundissimo, et fecit illi labium aureum per gyrum, ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, et super eandem, alteram coronam auream. Fudit et quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ contra coronam; misitque in eos vectes, ut possit mensa portari. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, et circumdedit eos auro. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, et cyathos, et thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

Fecit et candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphærulæque ac lilia procedebant; sex in utroque latere, tres calami ex parte una, et tres ex altera; tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæque simul et lilia; et tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæque simul et lilia.

20-34) Ex. 26, 15-29. — 35-38) Ex. 26, 31-37.

37. — 1-9) Ex. 25, 10-22. — 10-16) Ex. 25, 23-30. — 17-24) Ex. 25, 31-39. —

- Æquum erat opus sex calamorum, qui
 20 procedebant de stipite candelabri. In ipso
 autem vecte erant quatuor scyphi in nucis
 21 modum, sphærulæque per singulos simul
 et lilia; et sphærulæ sub duobus calamis
 22 per loca tria, qui simul sex fiunt calami
 procedentes de vecte uno. Et sphærulæ
 23 igitur, et calami ex ipso erant, universa
 ductilia ex auro purissimo. Fecit et lucer-
 24 nas septem cum emunctoriis suis, et vasa
 ubi ea quæ emuncta sunt extinguantur, de
 auro mundissimo. Talentum auri appen-
 debat candelabrum cum omnibus vasis
 suis.
- 25 Fecit et altare thymiamatis de lignis
 setim, per quadrum singulos habens cubi-
 26 tos, et in altitudine duos; e cujus angulis
 procedebant cornua. Vestivitque illud
 auro purissimo, cum craticula ac parietibus
 27 et cornibus. Fecitque ei coronam aureo-
 lam per gyrum, et duos annulos aureos sub
 corona per singula latera, ut mittantur in
 28 eos vectes, et possit altare portari. Ipsos
 autem vectes fecit de lignis setim, et ope-
 ruit laminis aureis.
- 29 Composuit et oleum ad sanctificationis
 unguentum, et thymiama de aromatibus
 mundissimis, opere pigmentarii.

8. CAP. XXXVIII, 1-20 : IN ATRIO TA-
 BERNACULI. — *Fabricantur altare ho-
 locausti* [XXXVIII, 1-7], *labrum*
æneum [8] *et atrium* [9-20].

- 38 Fecit et altare holocausti de lignis setim,
 quinque cubitorum per quadrum, et trium
 2 in altitudine; cujus cornua de angulis
 procedebant, operuitque illud laminis
 3 æneis. Et in usus ejus paravit ex ære
 vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas,
 4 uncinos, et ignium receptacula. Crati-
 culamque ejus in modum retis fecit æneam,
 et subter eam in altaris medio arulam,
 5 fuis quatuor annulis per totidem retiaculi
 summitates, ad immitteudos vectes ad por-
 6 tandum; quos et ipsos fecit de lignis
 7 setim, et operuit laminis æneis; indu-
 xitque in circulos, qui in lateribus alteris
 eminebant. Ipsum autem altare non erat
 solidum, sed cavum ex tabulis, et intus
 vacuum.
- 8 Fecit et labrum æneum cum basi sua de
 speculis mulierum, quæ excubabant in
 ostio tabernaculi.
- 9 Fecit et atrium, in cujus australi plaga
 erant tentoria de bysso retorta, cubitorum

centum. Columnæ æneæ viginti cum 10
 basibus suis; capita columnarum, et tota
 operis cælatura, argentea. Æque ad 11
 septentrionalem plagam tentoria, columnæ
 basesque et capita columnarum, ejusdem
 mensuræ, et operis ac metalli, erant. In 12
 ea vero plaga, quæ ad occidentem respicit,
 fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta,
 columnæ decem cum basibus suis æneæ, et
 capita columnarum, et tota operis cæla- 13
 tura, argentea. Porro contra orientem,
 quinquaginta cubitorum paravit tentoria; 14
 et quibus, quindecim cubitos columnarum
 trium, cum basibus suis, unum tenebat 15
 latus; et in parte altera (quia inter
 utraque introitum tabernaculi fecit) quin- 16
 decim æque cubitorum erant tentoria,
 columnæque tres, et bases totidem. Cun- 17
 cta atrii tentoria byssus retorta texuerat.
 Bases columnarum fuere æneæ, capita 18
 autem earum cum cunctis cælaturis suis
 argentea; sed et ipsas columnas atrii ve- 19
 stivit argento. Et in introitu ejus opere
 plumario fecit tentorium ex hyacintho, 20
 purpura, vermiculo, ac bysso retorta, quod
 habebat viginti cubitos in longitudine,
 altitudo vero quinque cubitorum erat, juxta
 mensuram, quam cuncta atrii tentoria
 habebant. Columnæ autem in ingressu 19
 fuere quatuor cum basibus æneis, capitæque
 earum et cælaturæ argenteæ. Paxillos 20
 quoque tabernaculi et atrii per gyrum fecit
 æneos.

9. CAP. XXXVIII, 21-31 : DE ME-
 TALLO IMPENSO IN OMNI OPERE SANCTU-
 AUarii. — *Summa a levitis describitur*
 [XXXVIII, 21-23] *quoad aurum* [24],
quoad argentum [25-28], *quoad æs*
 [29-31].

Hæc sunt instrumenta tabernaculi testi- 21
 monii, quæ enumerata sunt juxta præcep-
 tum Moysi in ceremoniis Levitarum per
 manum Ithamar filii Aaron sacerdotis;
 quæ Beseleel filius Uri filii Hur de tribu 22
 Juda, Domino per Moysen jubente, comple-
 verat, juncto sibi socio Ooliab filio 23
 Achisamech de tribu Dan; qui et ipse
 artifex lignorum egregius fuit, et polymi-
 tarius atque plumarius ex hyacintho, pur-
 pura, vermiculo et bysso.

Omne aurum quod expensum est in 24
 opere sanctuarii, et quod oblatum est in
 donariis, viginti novem talentorum fuit, et
 septingentorum triginta siclorum, ad men-

25-28) Ex. 30, 1-5. — 29) Ex. 30, 23-25, 34-36.
 38. — 1-7) Ex. 27, 1-8. — 1) II Par. 1, 5. —
 7) *Ipsum... vacuum*, Ex. 27, 8. — 8) *Labrum*
æneum, Ex. 30, 18-21. *Quæ excubabant in atrio*

tabernaculi, I Reg. 2, 22. — 9-20) Ex. 27, 9-19.
 — 21) *Ithamar*, Ex. 6, 23; 28, 1; Num. 4,
 28, 33. — 22, 23) Ex. 31, 2, 6; 35, 30, 34; 36, 1. —
 24) *Ad mensuram sanctuarii* Ex. 30, 13. —

25 suram sanctuarii. Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum, a viginti annis et supra, de sexcentis tribus millibus et quingentis quinquaginta armatorum.

26 Fuerunt præterea centum talenta argenti, e quibus conflatae sunt bases sanctuarii, et introitus ubi velum pendet. Centum bases factae sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis. De mille autem septingentis et septuaginta quinque, fecit capita columnarum, quas et ipsas vestivit argento. Aëris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, et quadringenti supra sicii, ex quibus fusae sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, et altare aëneum cum craticula sua, omniaque vasa quæ ad usum ejus pertinent, et bases atrii tam in circuitu quam in ingressu ejus, et paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

10. CAP. XXXIX, 1-30 : CONFICIUNTUR VESTIMENTA TUM PONTIFICIS TUM SACERDOTUM. — *De materia vestium* [XXXIX, 1]. *Conficiuntur ephod* [2-7], *rationale* [8-14] *cum catenulis* [15-19], *tunica hyacinthina* [20-24], *tunica byssina, mitra, feminalia, cingulum* [25-28], *atque tiara cum lamina aurea* [29, 30].

39 De hyacintho vero et purpura, vermiculo ac bysso, fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut præcepit Dominus Moysi.

2 Fecit igitur superhumerales de auro, hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta, opere polymitarum; inciditque bracteas aureas, et extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmene, duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summittatum, et balteum ex eisdem coloribus, sicut præceperat Dominus Moysi. Paravit et duos lapides onychinos, astrictos et inclusos auro, et sculptos arte gemmaria, nominibus filiorum Israel; posuitque eos in lateribus superhumeralis, in monimentum filiorum Israel, sicut præceperat Dominus Moysi.

8 Fecit et rationale opere polymito juxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta; quadrangulum, duplex, mensuræ palmi. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus. In secundo, carbuncu-

lus, sapphirus, et jaspis. In tertio, ligurius, achates, et amethystus. In quarto, chrysolithus, onychinus, et beryllus, circumdati et inclusi auro per ordines suos. Ipsique lapides duodecim sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israel, singuli per nomina singulorum.

Fecerunt in rationali et catenulas sibi invicem coherentes, de auro purissimo; et duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere rationalis, e quibus penderent duae catenae aureae, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant. Hæc et ante et retro ita conveniebant sibi, ut superhumerales et rationale mutuo necterentur, stricta ad balteum, et annulis fortius copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, et a se invicem moverentur, sicut præcepit Dominus Moysi.

Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, et capitum in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capiti textilem; deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta; et tintinnabula de auro purissimo, quæ posuerunt inter malograna in extrema parte tunicae, per gyrum; tintinnabulum autem aureum, et malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerioungebatur, sicut præceperat Dominus Moysi.

Fecerunt et tunicas byssinas opere textili Aaron et filiis ejus; et mitras cum coronulis suis ex bysso; feminalia quoque lineæ, byssina; cingulum vero de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto, arte plumaria, sicut præceperat Dominus Moysi.

Fecerunt et laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmarum: Sanctum Domini; et strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut præceperat Dominus Moysi.

11. CAP. XXXIX, 31-43 : OPUS COMPLETUM A MOYSE APPROBATUR ET BENEDICITUR.

Perfectum est igitur omne opus tabernaculi et tecti testimonii; feceruntque filii Israel cuncta quæ præceperat Dominus Moysi.

Et obtulerunt tabernaculum et tectum et universam suppellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases, opertorium de pellibus arietum rubricatis, et aliud operi-

25) Num. 1, 46. — 26) Bases sanctuarii et introitus, Ex. 26, 19, 21, 25, 32. — 30) Bases in introitu tabernaculi testimonii, Ex. 26, 37. Altare aëneum, Ex. 27, 2-4. — 31) Bases atrii, Ex. 27, 10-12, 16, 17. Paxilli tabernaculi atque atrii, Ex. 27, 19.

39. — 1) De hyacintho... bysso, Ex. 35, 23, 25. Fecit vestes, Ex. 31, 10; 35, 19. Sicut præcepit Dominus Moysi, Ex. 28, 2-4. — 2-7) Ex. 28, 6-12. — 8-19) Ex. 28, 15-30. — 20-24) Ex. 28, 31-35. — 25-30) Ex. 28, 36-42.

34 mentum de ianthinis pellibus, velum, ar-
 35 cam, vectes, propitiatorium, mensam cum
 36 vasis suis et propositionis panibus; can-
 37 delabrum, lucernas, et utensilia earum cum
 38 oleo; altare aureum, et unguentum, et
 39 thymiam ex aromatibus; et tentorium
 39 in introitu tabernaculi; altare æneum,
 retiaculum, vectes, et vasa ejus omnia; la-
 40 brum cum basi sua; tentoria atrii, et colum-
 40 nas cum basibus suis; tentorium in introi-
 40 tu atrii, funiculosque illius et paxillos. Nihil
 41 ex vasis defuit, quæ in ministerium taber-
 41 naculi, et in tectum fœderis, jussa sunt
 41 fieri. Vestes quoque, quibus sacerdotes
 42 utuntur in sanctuario, Aaron scilicet et
 42 filii ejus, obtulerunt filii Israel, sicut præ-
 42 ceperat Dominus.
 43 Quæ postquam Moyses cuncta vidit
 completa, benedixit eis.

12. CAP. XL, 1-31^a : TABERNACULUM
 ERIGITUR. — Dominus, loco et situ
 statulis ubi erigendum est tabernacu-
 lum [XL, 1-8], Moysi præcipit de ta-
 bernaculo ungendo et consecrando [9-11],
 atque de Aaron ejusque filiis consecran-
 dis [12, 13]. Moyses mandatum divi-
 num persequitur [14-31^a].

40 Locutusque est Dominus ad Moysen, di-
 2 cens : Mense primo, prima die mensis,
 3 eriges tabernaculum testimonii, et pones
 3 in eo arcam, dimittesque ante illam velum;
 4 et illata mensa, pones super eam quæ rite
 4 præcepta sunt. Candelabrum stabit cum
 5 lucernis suis, et altare aureum in quo
 5 adoletur incensum, coram arca testimonii.
 6 Tentorium in introitu tabernaculi pones,
 7 et ante illud altare holocausti, labrum
 7 inter altare et tabernaculum, quod implebis
 8 aqua. Circumdabisque atrium tentoriis,
 8 et ingressum ejus.
 9 Et assumpto unctionis oleo unges taber-
 9 naculum cum vasis suis, ut sanctificentur;
 10 altare holocausti et omnia vasa ejus; la-
 11 brum cum basi sua : omnia unctionis oleo
 11 consecrabis, ut sint sancta sanctorum.
 12 Applicabisque Aaron et filios ejus ad
 12 fores tabernaculi testimonii, et lotos aqua,
 13 indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi,
 13 et unctio eorum in sacerdotium sempiter-
 13 num proficiat.
 14 Fecitque Moyses omnia quæ præceperat
 Dominus.

Igitur mense primo anni secundi, prima 15
 die mensis, collocatum est tabernaculum.
 Erexitque Moyses illud, et posuit tabulas 16
 ac bases et vectes, statuitque columnas,
 et expandit tectum super tabernaculum, 17
 imposito desuper operimento, sicut Domi-
 nus imperaverat. Posuit et testimonium 18
 in arca, subditis infra vectibus, et oracu-
 lum desuper. Cumque intulisset arcam in 19
 tabernaculum, appendit ante eam velum,
 ut expleret Domini jussionem. Posuit et 20
 mensam in tabernaculo testimonii ad pla-
 gam septentrionalem extra velum, ordi- 21
 natis coram propositionis panibus, sicut
 præceperat Dominus Moysi. Posuit et 22
 candelabrum in tabernaculo testimonii e
 regione mensæ in parte australi, locatis 23
 per ordinem lucernis, juxta præceptum
 Domini. Posuit et altare aureum sub te- 24
 cto testimonii contra velum, et adolevit 25
 super eo incensum aromatatum, sicut jusserat
 Dominus Moysi. Posuit et tentorium in 26
 introitu tabernaculi testimonii, et altare 27
 holocausti in vestibulo testimonii, offerens
 in eo holocaustum, et sacrificia, ut Domi- 28
 nus imperaverat. Labrum quoque statuit
 inter tabernaculum testimonii et altare, im- 29
 plens illud aqua. Laveruntque Moyses et 29
 Aaron ac filii ejus manus suas et pedes,
 cum ingrederentur tectum fœderis, et acce- 30
 derent ad altare, sicut præceperat Dominus
 Moysi. Erexit et atrium per gyrum ta- 31
 bernaculi et altaris, ducto in introitu ejus
 tentorio.

13. CAP. XL, 31^b-33 : NUBES TABER-
 NACULUM OPERIT.

Postquam omnia perfecta sunt, operuit 32
 nubes tabernaculum testimonii, et gloria
 Domini implevit illud. Nec poterat Moy- 33
 ses ingredi tectum fœderis, nube operiente
 omnia, et majestate Domini coruscante,
 quia cuncta nubes operuerat.

14. CAP. XL, 34-36 : DE NUBE ITINE-
 RUM MODUM REGENTE.

Si quando nubes tabernaculum desere- 34
 bat, proficiscebantur filii Israel per turmas
 suas; si pendeat desuper, manebant in 35
 eodem loco. Nubes quippe Domini incu- 36
 babat per diem tabernaculo, et ignis in
 nocte, videntibus cunctis populis Israel
 per cunctas mansiones suas.

40. — 2-8) Ex. 40, 15-31. — 2) Mense primo, Ex. 12, 2. Eriges tabernaculum testimonii, Ex. 26, 1, 30. — 3-5) Ex. 26, 33-36. — 4) Illata mensa, Ex. 26, 35. — 9-11) Ex. 30, 26-29. — 12, 13) Ex. 28, 41; 29, 4-9; Lev. 8, 1-13. — 15) Ex. 40, 1; Num. 7, 1. — 18) Ex. 25, 16. — 19) Ex. 35, 12. — 20) Ex. 26, 35. — 21) Ex. 25, 30; Lev. 24, 5-9. —

22) Ex. 26, 35. — 23) Ex. 25, 37. — 24) Ex. 30, 6. — 26) Ex. 26, 36. — 28) Ex. 30, 18. — 29, 30) Ex. 30, 19, 20. — 31) Ex. 27, 9, 16. — 32) Ex. 29, 43; Lev. 16, 2; Num. 9, 15; III Reg. 8, 10, 11; II Par. 5, 13; 14, 7, 2; Ex. 43, 5. — 34, 35) Num. 9, 17-23; 10, 11, 12, 34; Ps. 77, 14; Sap. 18, 3. — 36) Ex. 13, 21; Num. 9, 16.

LIBER LEVITICUS

HEBRAÏCE VAICRA

PARS PRIMA

[I, 1 — X, 20.]

DE SACRIFICIIS.

I. — DE RITIBUS SACRIFICIORUM.

[I, 1 — VII, 38.]

1. CAP. I, 1-17 : DE HOLOCAUSTIS. — *Præfatio generalis* [I, 1-2^a]. *De holocaustis in quibus immolantur armenta* [2^b-9], *pecora* [10-13], *aves* [14-17].

1 OCAVIT autem Moysen, et locutus
2 est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos :

Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus et ovis offerens victimas; si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento, masculinum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Domino; ponetque manum super caput hostiæ, et acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens; immolabitque vitulum coram Domino, et offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi. Detraque pelle hostiæ, artus in frusta incidant; et subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composta; et membra quæ sunt caesa, desuper ordinantes, caput videlicet, et cuncta quæ adherent jecori, intestinis et pedibus lotis aqua; adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum et suavem odorem Domino.

10 Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculinum absque macula offeret; immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad aquilonem,

coram Domino; sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum; dividantque membra, caput, et omnia quæ adhærent jecori; et ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis; in testina vero et pedes lavabunt aqua; et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum et odorem suavissimum Domino.

Si autem de avibus holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ, offeret eam sacerdos ad altare; et retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris; vesiculam vero gutturis, et plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent; confringetque ascellas ejus, et non secabit, neque ferro dividet eam; et adolebit super altare; lignis igne supposito. Holocaustum est et oblatio suavissimi odoris Domino.

2. CAP. II, 1-16 : DE OBLATIONIBUS. — *Oblatio de simila* [II, 1-3]. *Oblatio de coctis in cibano, in sartagine, in craticula* [4-10]. *Fermentum et mel prohibentur* [11, 12]. *Sal addendum est* [13]. *Oblatio primarum frugum* [14-16].

2 Anima cum obtulerit oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio; fundetque super eam oleum, et ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotes; quorum

1. — 1) *De tabernaculo testimonii*, Ex. 40, 1, 32; Num. 12, 4, 5. — 3) *Offeret... testimonii*, Ex. 29, 10. — 4) *Ponetque... hostiæ*, Ex. 29, 10, 15, 19; Lev. 3, 2, 8, 13; 4, 15; 8, 14, 22; 16, 21. *Acceptabilis*, Lev. 22, 21. *In expiationem ejus*, Lev. 4, 20, 26, 31, 35; Num. 15, 25; II Par. 29, 23, 24. — 5) Lev. 3, 8; II Par. 35, 11. — 9) *Adolebit*, Ex. 29, 18, 25, 41; Lev. 2, 9, 11, 16; 3, 5, 9, 11, 14, 16; 4, 35. — 10) Lev. 1, 5. — 14) *De turturibus aut pullis columbæ*, Lev. 5, 7; 12, 8. — 15) Lev. 5, 8. — 16) *Prope altare*, Lev. 6, 10. — 17) *Holocaustum... Domino*, Lev. 1, 9, 13.

2. — 1) Lev. 6, 14; 9, 17; Num. 15, 4. — 2) *Memoriale*, Lev. 2, 9, 16; 5, 12; 6, 15; 24, 7.

unus tollet pugillum plenum similæ et olei, ac totum thus, et ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.

3 Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron et filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

4 Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano : de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, et lagana azyma oleo lita; si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo et absque fermento, divides eam minutatim, et fundes super eam oleum. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur; quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis, qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio et adolebit super altare, in odorem suavitatis Domino. Quidquid autem reliquum est, erit Aaron, et filiorum ejus, sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11 Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino. Primitias tantum eorum offeretis ac munera; super altare vero non imponentur in odorem suavitatis.

13 Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal.

14 Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, et confringes in morem farris, et sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, et thus imponens, quia oblatio Domini est; de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, et olei, ac totum thus.

3. CAP. III, 1-17 : DE HOSTIIS PACIFICIS. — *De hostiis e bobus* [III, 1-5], *e pecoribus* [6], *sive ex agnis* [7-11], *sive e capris* [12-16]. *Conclusio* [17].

3 Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino; ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonii; fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum, et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adi-

pem qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis est intrinsecus; duos renes cum adipe quo teguntur ilia, et reticulum jecoris cum renunculis; adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino.

Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.

Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii; fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris; et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino : adipem et caudam totam cum renibus, et pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulum jecoris cum renunculis; et adolebit ea sacerdos super altare, in pabulum ignis et oblationis Domini.

Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino, ponet manum suam super caput ejus, immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii; et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum, tollentque ex ea in pastum ignis dominici, adipem qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia, duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta ilia, et arvinam jecoris cum renunculis; adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, et suavissimi odoris.

Omnis adeps Domini erit jure perpetuo in generationibus, et cunctis habitaculis vestris; nec sanguinem nec adipem omnino comeditis.

4. CAP. IV, 1—V, 13 : DE SACRIFICIIS PRO PECCATO. — *Introductio* [IV, 1, 2]. *De sacrificiis offerendis pro delictis ex ignorantia commissis sive a summo sacerdote* [3-12], *sive ab universo populo* [13-21], *sive a principe* [22-26]. *Pro peccato privatorum immolatur aut capra* [27-31], *aut agnus* [32-35]. *De causis sacrificii offerendi* [V, 1-6]. *Pauperes tantum turtures vel pullos columbarum* [7-10], *etiam similæ partem ephi decimam offerre possunt* [11-13].

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel :

— 3) Lev. 7, 9, 10; Eccli. 7, 34; I Cor. 9, 13. — 4) Ex. 29, 2. — 5) Lev. 6, 21; 7, 9. — 6) Adolebit, Lev. 1, 9. — 7) Lev. 2, 3. — 8) Lev. 6, 16, 17. — 9) Primitias, Ex. 22, 29; Num. 18, 22. — 10) Sale condies, Ez. 43, 24; Marc. 9, 49. Sal

fœderis Dei tui, Num. 18, 19. — 14) Munus... tuarum, Deut. 26, 2, 3. *De spicis adhuc virentibus*, Lev. 23, 14. — 15) Lev. 2, 1. — 16) In memoriam, Lev. 2, 2.

3. — 1) Hostia pacificorum, Lev. 7, 11-21,

2 Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quidpiam fecerit; si sacerdos, qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino; et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput ejus, et immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii; cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum sanctuarii. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii; omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quam omnia quæ intrinsecus sunt: duos renunculos, et reticulum quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris cum renunculis, sicut aufertur de vitulo hostiæ pacificorum; et adolebit ea super altare holocausti. Pellem vero et omnes carnes, cum capite et pedibus et intestinis et fimo, et reliquo corpore, effert extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent; incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13 Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino; immolaturque vitulo in conspectu Domini, inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii, tincto digito aspergens septies contra velum; ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum,

quod est in ostio tabernaculi testimonii. Omnemque ejus adipem tollet, et adolebit super altare; sic faciens et de hoc vitulo quomodo fecit et prius; et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut et priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis.

Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum; ponetque manum suam super caput ejus; cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam; ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo; et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. Omnem autem adipem auferens, sicut auferi solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino; rogabitque pro eo, et dimittetur ei.

Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam, ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferi solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super

20-34; 17, 5; 22, 21; 23, 19. — 2) Lev. 1, 4, 5; 17, 6. — 3) Ex. 29, 13, 22; Lev. 4, 8, 9. — 5) Lev. 6, 12. — 9) Adipem et caudam totam, Ex. 29, 22; Lev. 9, 19. — 16) Omnis adeps Domini erit, Lev. 7, 23. — 17) Jure perpetuo, Lev. 6, 18; 7, 36; 17, 7; 23, 14. Nec sanguinem... comedetis, Gen. 9, 4; Lev. 7, 23-26; 17, 10-14; Deut. 12, 16, 23; 15, 23; I Reg. 14, 33; Act. 15, 20, 29.

4. — 2) Lev. 4, 13, 22, 27; 5, 15, 17; Num. 15, 22-29. — 3) Hebr. 7, 27, 28. Offeret... vitulum, Lev. 9, 2. — 4) Lev. 1, 3, 4. — 5) Lev. 4, 16, 17; 5, 9; 16, 14; Num. 19, 4. — 6) Septies, Lev. 8, 11; 14, 7. — 7) Ex. 29, 12; Lev. 5, 9; 8, 15; 9, 9; 16, 18. — 8) Lev. 3, 3. — 9, 10) Lev. 3, 3-5. — 11) Ex. 29, 14; Lev. 8, 17; 9, 11; Num. 19, 5. —

12) Ex. 29, 14; Lev. 6, 11; 10, 4, 5; Hebr. 13, 11. — 13) Quod si... ignoraverit, Num. 15, 24-26. Per imperitiam, Lev. 5, 2-4. — 14) Intellexerit, Lev. 4, 23. — 15) Ponent... manus, Lev. 1, 4. — 16-18) Lev. 4, 5-12. — 20) Rogante pro eis sacerdote, Num. 15, 25, 28. — 22) Per ignorantiam, Lev. 4, 2, 13, 27. — 23) Intellexerit, Lev. 4, 14. — 24) Ponetque... ejus, Lev. 1, 4. — 25) Lev. 4, 6, 7, 17, 18, 30, 34. — 26) Lev. 3, 3-5; 4, 10, 31. Rogabitque pro eo sacerdos, Lev. 4, 20; 5, 10, 18; 6, 7; 14, 18; 15, 15. — 27) Lev. 4, 2. — 28) Cognoverit peccatum suum, Lev. 4, 14, 23. — 29) Lev. 1, 4; 4, 4, 15, 24. — 31) Lev. 3, 3-5, 14. — 32) Lev. 4, 28.

altare in incensum Domini; rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

- 5 Si peccaverit anima, et audierit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit im-
- munditiæ suæ, rea est, et deliquit; et si tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto. Anima, quæ juraverit, et protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, et idipsum juramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat poenitentiam pro peccato, et offerat de gregibus agnam sive capram; orabitque pro ea sacerdos et pro peccato ejus.
- 7 Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, et alterum in holocaustum; dabitque eos sacerdoti, qui primum offerens pro peccato, retorquet caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, et non penitus abrumpatur.
- 9 Et asperget de sanguine ejus parietem altaris; quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est. Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus, et dimittetur ei.
- 11 Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam; non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est; tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monumentum ejus qui obtulerit, rogans pro illo et expians; reliquam vero partem ipse habebit in munere.

5. CAP. V, 14—VI, 7 : DE SACRIFICIIS SATISFACTIONIS CAUSA OFFERENDIS. — *De satisfactione pro delictis patris tam ex ignorantia sive in vectigalibus solvendis* [V, 14-16], sive in sacris pera-

gendis [17-19], quam ex animo deliberato circa bona proximi [VI, 1-7].

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Anima, si prævaricans ceremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus sanctuarii; ipsumque quod intulit damni restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, et dimittetur ei.

Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domino lege prohibentur, et peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati; qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit; et dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Anima quæ peccaverit, et, contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, sive rem perditam invenerit, et inficians insuper pejeraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, convicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, et quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem mensuramque delicti; qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit.

6. CAP. VI, 8—VII, 38 : DE JURIBUS MUNERIBUSQUE SACERDOTUM IN SACRIFICIIS OFFERENDIS. — *Lex holocausti et ignis perpetui* [VI, 8-13]. *Lex oblationis* [14-18]. *Oblatio pro die unctionis summi sacerdotis* [19-23]. *Lex hostiæ pro peccato* [24-30]. *Lex hostiæ pro delicto* [VII, 1-10]. *Lex hostiæ pacificæ tam pro gratiarum actione* [11-15] *quam voto vel sponte oblatæ* [16-18]. *De carnibus pollutis atque de munditia ad carnes hostiæ pacificorum edendas requisita* [19-21]. *Prohibetur comestio adipis*

5. — 2) Lev. 11, 24, 28, 31, 39; Num. 19, 11, 13, 16. Aliquid immundum, Lev. 12; 13; 15. — 7) Lev. 1, 14; 12, 8; Luc. 2, 24. — 8) Lev. 1, 15, 17. — 9) Lev. 4, 7, 18, 30, 34. — 10) Ut fieri solet, Lev. 1, 14. Rogabitque pro eo sacerdos, Lev. 4, 26. — 11) Partem ephi decimam, Ex. 16, 36. Non mittet... imponet, Num. 5, 15. — 12) Lev. 2, 2. — 13) Reliquam... in munere, Lev. 2, 3. — 15) Lev. 22, 14. Offeret pro delicto suo arietem,

I Esd. 10, 19. Juxta pondus sanctuarii, Ex. 30, 13. — 16) Lev. 6, 5; 22, 14; 27, 13, 15; 27, 34; Num. 5, 7. — 17) Lev. 4, 2; Num. 15, 29. — 18) Lev. 5, 15.

6. — 2) Num. 5, 6. Depositum, Ex. 22, 7, 10. — 3) Sive rem perditam invenerit, Ex. 23, 4; Deut. 22, 1-3. Pejeraverit, Ex. 22, 11; Lev. 19, 12. — 4) Ex. 22, 1-9. — 5) Lev. 5, 16; Num. 5, 7. — 6) Offeret arietem, Lev. 5, 15, 18. — 7) Lev. 4, 26.

et sanguinis [22-27]. Adduntur leges ad hostias pacificas spectantes [28-36]. Conclusio [37, 38].

8 Locutusque est Dominus ad Moysen,
9 dicens : Præcipe Aaron et filiis ejus :

Hæc est lex holocausti. Cremabitur in altari tota nocte usque mane; ignis ex eodem altari erit. Vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis; tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, offeret eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto, desuper adolebit adipem pacificorum. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficit in altari.

14 Hæc est lex sacrificii et libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est; adolebitque illud in altari, in monimentum odoris suavissimi Domino; reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento; et comedet in loco sancto atrii tabernaculi. Ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domino offertur incensum; sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini. Omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Hæc est oblatio Aaron et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere; quæ in sartagine oleo conspersa friget. Offeret autem eam calidam in odorem suavissimum Domino sacerdos, qui jure patri successit; et tota cremabitur in altari; omne enim sacrificium sacerdotum

igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo.

Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens : Loquere Aaron et filiis ejus : 25
Ista est lex hostiæ pro peccato. In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas æneum fuerit, defricabitur, et lavabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia sanctum sanctorum est. Hostia enim 30
quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

Hæc quoque lex hostiæ pro delicto. Sancta sanctorum est; idcirco ubi immolabitur holocaustum, mactabitur et victima pro delicto; sanguis ejus per gyrum altaris fundetur. Offerent ex ea caudam et adipem qui operit vitalia, duos renunculos, et pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super altare; incensum est Domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita et pro delicto; utriusque hostiæ lex una erit : ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

Sacerdos qui offert holocausti victimam, 8
habebit pellem ejus, et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, et quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis a quo offertur; sive oleo conspersa, sive arida fuerint, 10
cunctis filiis Aaron mensura æqua per singulos dividetur.

Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino. Si pro gratiarum actione 12

— 10) Vestietur ... lineis, Ex. 28, 40-43; Lev. 16, 4; Ez. 44, 18. Juxta altare, Lev. 1, 16. — 11) Spoliabitur prioribus vestimentis, Lev. 16, 23; Ez. 42, 14; 44, 19. Extra castra, Lev. 4, 12. — 12) Adolebit adipem pacificorum, Lev. 3, 9, 14. — 15) In monimentum, Lev. 2, 2. — 16) Lev. 2, 3, 10; Ez. 44, 29. In loco sancto, Lev. 6, 26; 10, 12, 13. — 17) Non fermentabitur, Lev. 2, 11. Quia pars... incensum, Num. 18, 9. Sanctum sanctorum, Lev. 2, 3; 6, 25, 29; 7, 1. — 18) Mares... comedent illud, Lev. 7, 6; Num. 18, 10. Sempiternum, Lev. 3, 17. Omnis... sanctificabitur, Ez. 29, 37; 30, 29; Lev. 6, 27. — 20) Ez. 29, 1, 2. Decimam partem ephi, Ex. 16, 36. — 21) Lev. 2, 5; 7, 9. — 25) Lex hostiæ pro peccato,

Lev. 4, 1-35. In loco... Domino, Lev. 1, 3, 5, 11; 4, 24, 29, 33; 7, 2. — 26) Sacerdos qui offert, Lev. 10, 17, 18; Num. 18, 9, 19; Ez. 44, 23, 29. In loco sancto, Lev. 6, 16. — 27) Quidquid... sanctificabitur, Lev. 6, 18. — 28) Vas, Lev. 11, 32, 33; 15, 12. — 29) Lev. 7, 6; Num. 18, 10. — 30) Lev. 4, 5, 7, 11, 12, 18, 21; 16, 27; Hebr. 13, 11.

7. — 1) Lev. 5, 1-19; 6, 1-7. — 2) Lev. 6, 25. — 3) Ez. 29, 13, 22; Lev. 3, 4, 9, 10, 14-16; 4, 5, 9. — 6) Lev. 6, 18, 29. — 7) Lev. 6, 25, 26; 14, 13. — 8) Pellem, Lev. 1, 6. — 9) Lev. 2, 3-10; Num. 18, 9; Ez. 44, 29. — 11) Lev. 3, 1; 22, 21. — 12) Pro gratiarum actione, Lev. 22, 29. Panes... oleo, Lev. 2, 4; Num. 6, 15. — 13) Panes quoque

- oblato fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, et lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, et collyridas olei admistione conspersas; panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis : ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, et erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem. Cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane.
- Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die; sed et si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est; quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet. Si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti; quin potius quæcumque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.
- Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni; qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei quæ polluere potest, et comederit de hujusmodi carnibus, interibit de populis suis.
- Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel : Adipem ovīs, et bovīs, et capræ, non comedetis. Adipem cadaveris morticini, et ejus animalis quod a bestia captum est, habebitis in
- varios usus. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quam de pecoribus. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.
- Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, dicens : Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul et sacrificium, id est, libamenta ejus. Tenebit manibus adipem hostiæ et pectusculum; cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare; pectusculum autem erit Aaron et filiorum ejus. Armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis. Qui obtulerit sanguinem et adipem, filiorum Aaron, ipse habebit et armum dextrum in portione sua; pectusculum enim elevationis, et armum separationis, tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis, et dedi Aaron sacerdoti, et filiis ejus, lege perpetua, ab omni populo Israel. Hæc est unctio Aaron et filiorum ejus in ceremoniis Domini, die qua obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur; et quæ præcepit eis dari Dominus a filiis Israel religione perpetua in generationibus suis.
- Ista est lex holocausti, et sacrificii pro peccato atque delicto, et pro consecratione et pacificorum victimis, quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israel ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

II. — DESCRIPTIO CONSECRATIONIS ET INAUGURATIO MINISTERII LEVITICI.

[VIII, 1 — X, 20.]

1. CAP. VIII, 1-36 : AARON ET FILII EJUS CONSECRANTUR. — *Præparatio* [VIII, 1-5]. *Omnes abluuntur* [6]. *Vestitura Aaron* [7-9]. *Unctio tabernaculi et summi sacerdotis* [10-12]. *Vestitura filiorum Aaron* [13]. *Moyses vitulum pro peccato* [14-17], *arietem in holocaustum* [18-21], *et arietem alterum in consecratione sacerdotum offert* [22-29]. *Aspersio unguenti et sanguinis* [30]. *Definiuntur portiones quæ in sacrificiis*

ad sacerdotes spectant [31, 32]. *Mandatum de septidua commoratione in tabernaculo* [33-36].

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Tolle Aaron cum filiis suis, vestes eorum, et unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis, et congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi.

Fecit Moyses ut Dominus imperaverat; congregataque omni turba ante fores ta-

fermentatos, Am. 4, 5. — 14) Num. 18, 8, 11, 10. — 15) Lev. 19, 6, 7; 22, 29, 30. — 16, 17) Lev. 19, 6, 7. — 21) *Immunditiam hominis vel jumenti sive omnis rei*, Lev. 11, 10-28; 12; 13; 15. — 23) Lev. 3, 17. — 24) Ex. 22, 31; Lev. 17, 15; 22, 8; Deut. 14, 21; Ez. 4, 14; 44, 31. — 27) Gen. 9, 4; Lev. 3, 17; 17, 10-14. — 29) *Qui offert...*

Domino, Lev. 3, 1. — 30) *Tenebit... pectusculum*, Lev. 3, 3, 4, 9, 14. — 31) Lev. 3, 5, 11, 10. — 32) Lev. 9, 21. — 34) Ex. 29, 27, 28; Num. 18, 18, 19. — 37) Lev. 6, 9, 14, 20, 25; 7, 1, 11. — 8. — 1-32) Ex. 29, 1-34. — 4) *Vestis eorum*, Ex. 28, 2-4. *Unctionis oleum*, Ex. 30, 25. —

5 bernaculi, ait : Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.
 6 Statimque obtulit Aaron et filios ejus;
 7 cumque lavisset eos, vestivit pontificem subucula lineâ, accingens eum balteo, et induens eum tunica hyacinthina, et desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat :
 8 Doctrina et veritas. Cidari quoque textit caput; et super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.
 10 Tulit et unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni suppellectili sua;
 11 cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, et omnia vasa ejus; labrumque cum basi sua sanctificavit
 12 oleo. Quod fundens super caput Aaron,
 13 unxit eum, et consecravit; filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, et cinxit balteis, imposuitque mitras, ut jusserat Dominus.
 14 Obtulit et vitulum pro peccato; cumque super caput ejus posuisset Aaron, et filii ejus, manus suas, immolavit eum, hauriens sanguinem, et tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum; quo expiato et sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad
 16 fundamenta ejus. Adipem vero qui erat super vitalia, et reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, adolevit
 17 super altare; vitulum cum pelle et carnibus, et fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.
 18 Obtulit et arietem in holocaustum, super cujus caput cum imposuissent Aaron et filii ejus manus suas, immolavit eum, et fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.
 20 Ipsumque arietem in frusta concidens, caput ejus, et artus, et adipem adolevit
 21 igni, lotis prius intestinis et pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eo quod esset holocaustum suavisimi odoris Domino, sicut præceperat ei.
 22 Obtulit et arietem secundum, in consecratione sacerdotum; posueruntque super caput ejus Aaron et filii ejus manus suas.
 23 Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, et pollicem manus ejus
 24 dextræ, similiter et pedis. Obtulit et filios Aaron; cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, et pollices manus ac pedis

dextri, reliquum fudit super altare per circuitum; adipem vero, et caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, et duos renes cum adipibus suis et armo dextro separavit. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, et collyridam conspersam oleo, lagenamque, posuit super adipem, et armum dextrum, tradens simul omnia Aaron et filiis ejus. Qui postquam leverunt ea coram Domino, rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis, sacrificii Domino. Tulitque pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus.

Assumensque unguentum, et sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron et vestimenta ejus, et super filios illius ac vestes eorum.

Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens : Coquite carnes ante fores tabernaculi, et ibi comedite eas; panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens : Aaron et filii ejus comedent eos; quidquid autem reliquum fuerit de carne et panibus, ignis absumet. De ostio quoque tabernaculi non exhibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestræ; septem enim diebus finitur consecratio, sicut et impræsentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleretur. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini; sic enim mihi præceptum est.

Feceruntque Aaron et filii ejus cuncta quæ locutus est Dominus per manum Moysi.

2. CAP. IX, 1-24 : INAUGURATIO MINISTERII AARON ET FILIORUM EJUS. — *Parantur omnia juxta præcepta Domini [IX, 1-7]. Aaron vitulum pro peccato suo [8-11] et victimam holocausti immolat [12-14]; quibus peractis, pro populo universo sacrificium pro peccato [15], holocaustum [16, 17] et hostias pacificas offert [18-21]. Aaron benedixit populo et ingreditur in tabernaculum testimo-*

6) Ex. 40, 12, 13. — 7-9) Eccli. 45, 9-14. — 7) Ex. 28, 4. — 8) Ex. 28, 30. — 9) Ex. 28, 36, 37; 39, 29, 30. — 12) Ex. 30, 30, 31; Lev. 21, 10, 12; Ps. 132, 2; Eccli. 45, 18. — 14) Posuisset... manus suas, Lev. 1, 4. — 15) Lev. 4, 7; Ez. 43, 20. — 16) Lev. 3, 3-5; 4, 8-10. — 17) Sicut præcepe-

rat Dominus, Lev. 4, 11, 12. — 18-21) Lev. 1, 10-13. — 22) In consecratione sacerdotum, Lev. 7, 37. — 30) Ex. 30, 30; Num. 3, 3. — 31) Carnes, panes, Lev. 8, 2. Aaron et filii ejus comedent eos, Ex. 29, 32; Lev. 24, 9. — 33) Septem diebus, Ez. 43, 25, 26.

nii [22, 23^a]. *Gloria Domini apparet* [23^b, 24].

- 9 Facto autem octavo die, vocavit Moyses
Aaron et filios ejus, ac majores natu Israel,
2 dixitque ad Aaron : Tolle de armento
vitulum pro peccato, et arietem in holocaustum,
3 coram Domino. Et ad filios Israel loqueris :
Tollite hircum pro peccato, et vitulum
atque agnum anniculos et sine macula, in
4 holocaustum, bovem et arietem pro pacificis,
et immolate eos coram Domino, in
sacrificio singulorum similam conspersam
oleo offerentes; hodie enim Dominus apparebit
vobis.
5 Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat
Moyses ad ostium tabernaculi; ubi cum
6 omnis multitudo astaret, ait Moyses : Iste
est sermo, quem præcepit Dominus : facite,
7 et apparebit vobis gloria ejus. Et dixit ad
Aaron : Accede ad altare, et immola pro
peccato tuo; offer holocaustum, et deprecare
pro te et pro populo; cumque mactaveris
hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit
Dominus.
8 Statimque Aaron accedens ad altare,
9 immolavit vitulum pro peccato suo, cujus
sanguinem obtulerunt ei filii sui; in quo
tingens digitum, tetigit cornua altaris, et
10 fudit residuum ad basim ejus. Adipemque
et renunculos, ac reticulum jecoris, quæ
sunt pro peccato, adolevit super altare,
11 sicut præceperat Dominus Moysi; carnes
vero et pellem ejus extra castra combussit
igni.
12 Immolavit et holocausti victimam; obtuleruntque
ei filii sui sanguinem ejus, quem
13 fudit per altaris circuitum. Ipsam etiam
hostiam in frusta concisam, cum capite et
membris singulis, obtulerunt; quæ omnia
14 super altare cremavit igni, lotis aqua
prius intestinis et pedibus.
15 Et pro peccato populi offerens, mactavit
16 hircum; expiatoque altari, fecit holocaustum,
17 addens in sacrificio libamenta, quæ
pariter offeruntur, et adolens ea super
altare, absque ceremoniis holocausti ma-

tutini. Immolavit et bovem atque arietem, 18
hostias pacificas populi; obtuleruntque ei 19
filii sui sanguinem, quem fudit super altare
in circuitum. Adipem autem bovis, et caudam 20
arietis, renunculosque cum adipibus
suis, et reticulum jecoris posuerunt super 21
pectora; cumque cremati essent adipēs
super altare, pectora eorum, et artus
dextros separavit Aaron, elevans coram 22
Domino, sicut præceperat Moyses.

Et extendens manus ad populum, bene- 22
dixit ei. Sicque completis hostiis pro pec-
cato, et holocaustis, et pacificis, descendit.

Ingressi autem Moyses et Aaron in ta- 23
bernaculum testimonii, et deinceps egressi
benedixerunt populo. Apparuitque glo- 24
ria Domini omni multitudini; et ecce
egressus ignis a Domino, devoravit holo-
caustum, et adipēs qui erant super altare.
Quod cum vidissent turbæ, laudaverunt
Dominum, ruentes in facies suas.

3. CAP. X, 1-7 : PECCATUM NADAB ET ABIU EORUMQUE INTERITUS.

Arreptisque Nadab et Abiu filii Aaron 10
thuribulis, posuerunt ignem, et incensum
desuper, offerentes coram Domino ignem
alienum, quod eis præceptum non erat.
Egressusque ignis a Domino, devoravit 2
eos, et mortui sunt coram Domino.

Dixitque Moyses ad Aaron : Hoc est 3
quod locutus est Dominus : Sanctificabor
in iis qui appropinquant mihi, et in con-
spectu omnis populi glorificabor. Quod au-
diens tacuit Aaron. Vocatis autem Moyses 4
Misaele et Elisaphan filiis Oziel, patri
Aaron, ait ad eos : Ite et tollite fratres
vestros de conspectu sanctuarii, et aspor-
tate extra castra. Confestimque pergentes, 5
tulerunt eos sicut jacebant, vestitos lineis
tunicis, et ejecerunt foras, ut sibi fuerat
imperatum.

Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad 6
Eleazar, et Ithamar, filios ejus : Capita
vestra nolite nudare, et vestimenta nolite
scindere, ne forte moriamini, et super om-
nem cœtum oriatur indignatio. Fratres

9. — 1) Facto autem octavo die, Lev. 7, 33; Ez. 43, 27. — 2) Ex. 29, 1. Vitulum pro peccato, Lev. 4, 3; 8, 14. Arietem in holocaustum, Lev. 8, 18. — 3) Hircum pro peccato, Lev. 4, 23. — 4) Similam conspersam oleo, Lev. 2, 4. Hodie... vobis, Lev. 9, 6, 23. — 7) Immola pro peccato tuo, Lev. 4, 3; Hebr. 5, 1-3; 7, 27; 9, 7. Deprecare pro te et pro populo, Lev. 16, 10, 11, 15. Cumque mactaveris... Dominus, Lev. 4, 20. — 9) Lev. 4, 6; 8, 15. — 10) Lev. 4, 8-12; 8, 16. — 11) Lev. 4, 11; 8, 17. — 12) Lev. 1, 11; 8, 10. — 13) Lev. 8, 20. — 14) Lev. 8, 21. — 15) Lev. 9, 3, 7; Hebr. 2, 17; 5, 3. — 17) Addens... libamenta, Lev. 2, 1, 2; 9, 4. Absque ceremoniis holocausti

matutini, Ex. 29, 38, 39. — 18) Immolavit hostias pacificas, Lev. 3, 1, 12, 16. — 20) Cumque cremati essent, Lev. 3, 5, 16. — 21) Ex. 29, 24, 26; Lev. 7, 30-34. — 23) Apparuitque gloria Domini, Ex. 29, 43; 40, 32; Lev. 9, 4, 6. — 24) II Mach. 2, 10.

10. — 1) Nadab et Abiu filii Aaron, Ex. 6, 23; 28, 1; Lev. 16, 1; Num. 3, 4; 26, 61; I Par. 24, 2. Ignem alienum, Ex. 30, 9. — 2) Ignis a Domino, Lev. 9, 24; Num. 16, 35. — 3) In iis qui appropinquant mihi, Lev. 21, 17, 21. — 4) Misaele et Elisaphan filii Oziel, Ex. 6, 18, 22; Num. 3, 19, 30. — 6) Capita... scindere, Lev. 13, 45; 21, 10. Oriatur indignatio, Num. 1, 53; 16, 22;

vestri, et omnis domus Israel, plangent
7 incendium quod Dominus suscitavit; vos
autem non egrediemini fores tabernaculi,
alioquin peribitis; oleum quippe sanctæ
unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia
juxta præceptum Moysi.

4. CAP. X, 8-11 : VINUM SACERDOTIBUS
SACRIS FUGENTIBUS INTERDICTUR.

8 Dixit quoque Dominus ad Aaron :
9 Vinum, et omne quod inebriare potest, non
bibetis tu et filii tui, quando intratis in
tabernaculum testimonii, ne moriamini;
10 quia præceptum sempiternum est in gene-
rationes vestras. Et ut habeatis scien-
11 tiam discernendi inter sanctum et profa-
num, inter pollutum et mundum, doceas-
tisque filios Israel omnia legitima mea
quæ locutus est Dominus ad eos per ma-
num Moysi.

5. CAP. X, 12-20 : DE COMESTIONE POR-
TIONUM AD SACERDOTES SPECTAN-
TIUM. — *In oblatione* [X, 12, 13]; *in*
hostiis pacificis [14, 15]; *in sacrificio*
pro peccato [16-20].

12 Locutusque est Moyses ad Aaron, et ad
Eleazar, et Ithamar, filios ejus, qui erant
residui : Tollite sacrificium, quod reman-
sit de oblatione Domini, et comedite illud
absque fermento juxta altare, quia san-

ctum sanctorum est. Comeditis autem in 13
loco sancto, quod datum est tibi et filiis
tuis de oblationibus Domini, sicut præcep-
tum est mihi. Pectusculum quoque quod 14
oblatum est, et armum qui separatus est,
edetis in loco mundissimo tu et filii tui, et
filiae tecum; tibi enim ac liberis tuis repo-
sita sunt de hostiis salutaribus filiorum
Israel; eo quod armum et pectus, et adi- 15
pes qui cremantur in altari, elevarunt
coram Domino, et pertineant ad te, et ad
filios tuos, lege perpetua, sicut præcepit
Dominus.

Inter hæc, hircum, qui oblatum fuerat pro 16
peccato, cum quæreretur Moyses, exustum
reperit; iratusque contra Eleazar et Itha-
mar filios Aaron, qui remanserant, ait :
Cur non comedistis hostiam pro peccato in 17
loco sancto, quæ sancta sanctorum est, et
data vobis ut portetis iniquitatem multitu-
dinis, et rogetis pro ea in conspectu Domi-
ni, præsertim cum de sanguine illius non 18
sit illatum intra sancta, et comedere debue-
ritis eam in sanctuario, sicut præceptum
est mihi? Respondit Aaron : Oblata est 19
hodie victima pro peccato, et holocaustum
coram Domino; mihi autem accidit, quod
vides. Quomodo potui comedere eam, aut
placere Domino in ceremoniis, mente lu-
gubri? Quod cum audisset Moyses, rece- 20
pit satisfactionem.

PARS SECUNDA

[XI, 1 — XVI, 34.]

DE MUNDITIA LEGALI.

1. CAP. XI, 1-47 : MUNDORUM ET IM-
MUNDORUM ANIMALIUM DISCRETIO.
— *De quadrupedibus* [XI, 1-8]; *de*
piscibus [9-12]; *de avibus* [13-19]; *de*
volucris super quatuor pedes gradienti-
bus [20-25]. *De contactu quadrupedis*
immundi [26-28]. *De reptilibus* [29, 30]
et de eorum cadaverum contactu [31-38].
De contactu cadaveris animalis mundi
[39, 40]. *Iterum de reptilibus* [41, 42].
Causa interdicti enuntiatur [43-45].
Recapitulatio [46, 47].

Locutusque est Dominus ad Moysen et 11
Aaron, dicens : Dicite filiis Israel : Hæc 2
sunt animalia quæ comedere debetis de
cunctis animantibus terræ. Omne quod 3
habet divisam ungulam, et ruminat in pe-
coribus, comedetis. Quidquid autem ru- 4
minat quidem, et habet ungulam, sed
non dividit eam, sicut camelus et cetera,
non comedetis illud, et inter immunda re-
putabitis. Chœrogyllus qui ruminat, 5
ungulamque non dividit, immundus est.
Lepus quoque; nam et ipse ruminat, sed 6

18, 5. — 7) Lev. 21, 12. Oleum... super vos, Lev.
8, 30. — 9) Ez. 44, 21. — 10) Lev. 11, 47; 20, 25;
Ez. 22, 20; 44, 23. — 11) Deut. 17, 10-12; 24, 8;
Eccli. 45, 21; Matth. 23, 2, 3. — 12) Tollite
sacrificium... et comedite illud, Lev. 6, 16; Num.
18, 9, 10. Sanctum sanctorum est, Lev. 6, 17. —

13) Lev. 2, 3; 6, 16. — 14) Ex. 29, 26, 27; Lev.
7, 31, 34; Num. 18, 11. — 15) Lev. 7, 31-34. —
16) Lev. 9, 3, 15; II Mach. 2, 11. — 17) Lev. 6,
26, 29. — 18) Lev. 6, 26, 30. — 19) Oblata est
hodie victima, Lev. 9, 8, 12.

11. — 147) Deut. 14, 3-20. — 7) Sus, Is. 65, 4;

- 7 ungulam non dividit. Et sus, qui cum
 8 ungulam dividat, non ruminat. Horum
 carnibus non vescemini, nec cadavera
 contingetis, quia immunda sunt vobis.
 9 Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, et
 vesci licitum est. Omne quod habet pinnu-
 10 las et squamas, tam in mari quam in flu-
 minibus et stagnis, comedetis. Quidquid
 autem pinnulas et squamas non habet, eo-
 11 rum quæ in aquis moventur et vivunt,
 abominabile vobis, execrandumque erit;
 12 carnes eorum non comedetis, et morticina
 vitabitis. Cuncta quæ non habent pinnu-
 13 las et squamas in aquis, polluta erunt.
 14 Hæc sunt quæ de avibus comedere non
 debetis, et vitanda sunt vobis: aquilam, et
 15 gryphem, et haliaëtum, et milvum ac
 16 vulturum juxta genus suum. et omne cor-
 17 vini generis in similitudinem suam, stru-
 thionem, et noctuam, et larum, et accipi-
 18 trem juxta genus suum, bubonem, et
 19 mergulum, et ibin, et cygnum, et ono-
 crotalum, et porphyriionem, herodionem
 et charadriionem juxta genus suum, upupam
 quoque, et vespertilionem.
 20 Omne de volucris quod graditur su-
 per quatuor pedes, abominabile erit vobis.
 21 Quidquid autem ambulat quidem super
 quatuor pedes, sed habet longiora retro
 22 crura, per quæ salit super terram, comede-
 re debetis, ut est bruchus in genere suo,
 et attacus atque ophiomachus, ac locusta,
 23 singula juxta genus suum. Quidquid au-
 tem ex volucris quatuor tantum habet
 24 pedes, execrabile erit vobis; et quicum-
 que morticina eorum tetigerit, polluetur,
 25 et erit immundus usque ad vesperum; et
 si necesse fuerit ut portet quippiam ho-
 rum mortuum, lavabit vestimenta sua, et
 immundus erit usque ad occasum solis.
 26 Omne animal quod habet quidem ungu-
 lam, sed non dividit eam, nec ruminat,
 immundum erit, et qui tetigerit illud, con-
 27 taminabitur. Quod ambulat super ma-
 nus, ex cunctis animantibus quæ incedunt
 quadrupedia, immundum erit; qui tetege-
 28 rit morticina eorum, polluetur usque ad
 vesperum. Et qui portaverit hujuscemo-
 di cadavera, lavabit vestimenta sua, et
 immundus erit usque ad vesperum; quia
 omnia hæc immunda sunt vobis.
 29 Hæc quoque inter polluta reputabuntur
 de his quæ moventur in terra: mustela et
 mus et crocodilus, singula juxta genus
 suum, mygale, et chamæleon, et stellio, 30
 et lacerta, et talpa; 31 omnia hæc im-
 munda sunt. Qui tetigerit morticina eo-
 rum, immundus erit usque ad vesperum; 32
 et super quod ceciderit quidquam de morti-
 cinis eorum, polluetur, tam vas ligneum 33
 et vestimentum, quam pelles et cilicia; et
 in quocumque fit opus, tingentur aqua, et
 polluta erunt usque ad vesperum, et sic
 postea mundabuntur; vas autem fictile, 34
 in quod horum quidquam intro ceciderit,
 polluetur, et idcirco frangendum est. Om- 35
 nis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit
 super eum aqua, immundus erit; et omne
 liquens quod bibitur de universo vase, im-
 mundum erit. Et quidquid de morticinis 36
 hujuscemodi ceciderit super illud, immun-
 dum erit: sive clibani, sive chytropodes,
 destruentur, et immundi erunt. Fontes 37
 vero et cisternæ, et omnis aquarum con-
 gregatio munda erit. Qui morticinum eo-
 rum tetigerit, polluetur. Si ceciderit su- 38
 per sementem, non polluet eam. Si au-
 tem quispiam aqua sementem perfuderit,
 et postea morticinis tacta fuerit, illico pol-
 luetur.
 Si mortuum fuerit animal, quod licet 39
 vobis comedere, quia cadaver ejus tetigerit,
 immundus erit usque ad vesperum; et 40
 qui comederit ex eo quippiam, sive porta-
 verit, lavabit vestimenta sua, et immun-
 dus erit usque ad vesperum.
 Omne quod reptat super terram, abomi- 41
 nabile erit, nec assumetur in cibum.
 Quidquid super pectus quadrupes gradi- 42
 tur, et multos habet pedes, sive per humum
 trahitur, non comedetis, quia abominabile
 est.
 Nolite contaminare animas vestras, nec 43
 tangatis quidquam eorum, ne immundi
 sitis. Ego enim sum Dominus Deus ves- 44
 ter; sancti esote, quia ego sanctus sum.
 Ne polluatis animas vestras in omni reptili
 quod movetur super terram. Ego enim 45
 sum Dominus, qui eduxi vos de terra
 Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti
 eritis, quia ego sanctus sum.
 Ista est lex animantium ac volucrum, et 46
 omnis animæ viventis, quæ movetur in
 aqua, et reptat in terra; ut differentias 47
 noveritis mundi et immundi, et sciatis
 quid comedere et quid respicere debeatis.

66, 3, 17; II Mach. 6, 18-20; 7, 1. — 10) Abomi-
 nabile, Lev. 7, 21. — 24) Quicumque... pollue-
 tur, Lev. 5, 2. Usque ad vesperum, Lev. 11, 40;
 14, 46. — 25) Lavabit vestimenta sua, Lev. 13,
 6, 34; 14, 8, 47; 15, 5; 16, 26, 28; 17, 15; Num.
 19, 10; 31, 24. — 32) Tingentur aqua, Lev. 15, 12.
 — 33) Idcirco frangendum est, Lev. 6, 28; 15, 12.
 — 40) Lev. 17, 15; 22, 8; Deut. 14, 21; Ez. 4, 14;

44, 31. — 43) Lev. 20, 25. — 44) Lev. 19, 2; 20,
 7, 25; I Petr. 1, 16. — 45) Qui eduxi vos de terra
 Ægypti, Ex. 6, 7; 12, 50. — 46) Animantium,
 Lev. 11, 2-8, 26-28. Volucrum, Lev. 11, 13-25.
 Omnis animæ viventis quæ movetur in aqua,
 Lev. 11, 9-12. Et reptat in terra, Lev. 11, 29-45.
 — 47) Lev. 10, 10.

2. CAP. XII, 1-8 : PUERPERÆ IMMUNDITIA ET MUNDATIO. — *Munditia violatur puerperio cujus immunditia diuturnior est post partum filiae* [XII, 1-5]. *Modus purificationis describitur* [6-8].

12 Locutusque est Dominus ad Moysen, 2 dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, 3 juxta dies separationis menstruæ. Et die 4 octavo circumcidetur infans; ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget. nec ingreditur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. Sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.

6 Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, et pulum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonii, et tradet 7 sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, et orabit pro ea, et sic mundabitur a profluviu sanguinis sui; ista est lex parientis masculum aut feminam. Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato; orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur.

3. CAP. XIII, 1 — XIV, 57 : DE LEPRÆ.

De lepra hominum [XIII, 1-46]. — *De indicis in cute et carne a sacerdote inspiciendis* [1-8]. *De lepra inveterata et manifesta* [9-17]. *De lepra ulcus* [18-23] *aut cutis adustionem consequente* [24-28]. *De lepra capitis et barbæ* [29-37]. *De pseudolepra seu candore in cute* [38, 39]. *De lepra et calvitio* [40-43]. *Regulæ a leproso servandæ* [44-46].

13 Locutusque est Dominus ad Moysen, et 2 Aaron, dicens : Homo, in cujus cute et carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum

ejus. Qui cum viderit lepram in cute, et 3 pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cute et carne reliqua; plaga lepræ est, et ad arbitrium ejus separabitur. Sin autem lucens candor 4 fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, et pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus; et considerabit die 5 septimo; et siquidem lepra ultra non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis. Et die septimo contempletur; si obscurior fuerit lepra, et non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est; lavabitque homo vestimenta sua, et mundus erit. Quod si postquam a 7 sacerdote visus est, et redditus munditiæ, iterum lepra creverit, adducetur ad eum, et immunditiæ condemnabitur. 8

Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, et videbit eum. 9 Cumque color albus in cute fuerit, et capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit, lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, et non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est. Sin autem effluerit discurrens lepra in 12 cute, et operuerit omnem cutem a capite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit, considerabit eum sacerdos, et teneri lepra mundissima judicabit, eo quod omnis in candorem versa sit, et idcirco homo mundus erit. Quando vero 14 vero vivens in eo apparuerit, tunc sacerdotis judicio polluetur, et inter immundos reputabitur; caro enim viva si lepra aspergitur, immunda est. Quod si rursum versa 16 fuerit in alborem, et totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, et 17 mundum esse decernet.

Caro autem et cutis in qua ulcus natum 18 est et sanatum, et in loco ulceris cicatrix 19 alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem; qui cum viderit 20 locum lepræ humiliorem carne reliqua, et pilos versos in candorem, contaminabit eum; plaga enim lepræ orta est in ulcere. Quod si pilus coloris est pristini, et cicatrix 21 subobscura, et vicina carne non est humilior, recludet eum septem diebus. Et si 22 quidem creverit, adjudicabit eum lepræ. Sin autem steterit in loco suo, ulceris est 23 cicatrix, et homo mundus erit.

12. — 2) Immunda erit septem diebus, Luc. 2, 22. Juxta dies separationis menstruæ, Lev. 15, 19. — 3) Gen. 17, 12; Luc. 3, 59; 2, 21; Joan. 7, 22, 23. — 6) Dies purificationis suæ, Luc. 2, 22. Deferet agnum... pro peccato, Lev. 5, 7. — 8) Lev. 1, 14; 5, 11; Luc. 2, 24. Unum in holocaustum,

Lev. 12, 6. Orabitque pro ea sacerdos, Lev. 4, 26. 13. — 2) Diversus color, Lev. 14, 56. Adducetur... filiorum ejus, Deut. 24, 8. — 6) Lavabitque homo vestimenta sua, Lev. 13, 25. — 10) Color albus, Num. 12, 10; IV Reg. 5, 27. — 19) Cicatrix alba... subrufa, Lev. 13, 24. — 23) Sin au-

- 24 Caro autem et cutis quam ignis exusserit,
et sanata albam sive rufam habuerit cica-
25 tricem, considerabit eam sacerdos, et ecce
versa est in alborem, et locus ejus reliqua
cute est humilior; contaminabit eum, quia
26 plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si
pilorum color non fuerit immutatus, nec
humilior plaga carne reliqua, et ipsa lepræ
species fuerit subobscura, recludet eum
27 septem diebus, et die septimo contem-
plabitur. Si creverit in cute lepra, contami-
28 nabit eum; sin autem in loco suo candor
steterit non satis clarus, plaga combustio-
nis est, et idcirco mundabitur, quia cica-
trix est combusturæ.
- 29 Vir, sive mulier, in cujus capite vel
barba germinaverit lepra, videbit eos
30 sacerdotes. Et siquidem humilior fuerit
locus carne reliqua, et capillus flavus,
solitoque subtilior; contaminabit eos, quia
31 lepra capitis ac barbæ est. Sin autem
viderit locum maculæ æqualem vicinæ
carni, et capillum nigrum, recludet eum
32 septem diebus, et die septimo intuebitur.
Si non creverit macula, et capillus sui
coloris est, et locus plagæ carni reliquæ
33 æqualis, radetur homo absque loco macu-
læ, et includetur septem diebus aliis.
- 34 Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in
loco suo, nec humilior carne reliqua, mun-
dabit eum, lotisque vestibus suis mundus
35 erit. Sin autem post emundationem rur-
sus creverit macula in cute, non quæret
36 amplius utrum capillus in flavum colorem
sit immutatus, quia aperte immundus est.
- 37 Porro si steterit macula, et capilli nigri
fuerint, noverit hominem sanatum esse, et
confidenter eum pronuntiet mundum.
- 38 Vir, sive mulier, in cujus cute candor
39 apparuerit, intuebitur eos sacerdotes : si
deprehenderit subobscurum alborem lucere
in cute, sciat non esse lepram, sed macu-
lam coloris candidi, et hominem mundum.
- 40 Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus
41 et mundus est; et si a fronte ceciderint
42 pili, recalvaster et mundus est. Sin autem
in calvitio sive in recalvatione albus vel
43 rufus color fuerit exortus, et hoc sacerdos
viderit, condemnabit eum haud dubie le-
præ, quæ orta est in calvitio.
- 44 Quicumque ergo maculatus fuerit lepra,
et separatus est ad arbitrium sacerdotis,
45 habebit vestimenta dissuta, caput nudum,
os veste contextum, contaminatum ac sor-
46 didum se clamabit. Omni tempore, quo

leprosus est et immundus, solus habitabit
extra castra.

De lepra vestium [XIII, 47-59]. — *Descri-
buntur indicia* [47-49] *a sacerdote diju-
dicanda* [50-59].

Vestis lanea sive lineæ, quæ lepram
habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle
confectum est, si alba vel rufa macula
fuerit infecta, lepra reputabitur, ostende-
turque sacerdoti, qui consideratam reclu-
det septem diebus, et die septimo rur-
sus aspiciens si deprehenderit crevisse,
lepra perseverans est; pollutum judicabit
vestimentum, et omne in quo fuerit inven-
ta; et idcirco comburetur flammis. Quod
si eam viderit non crevisse, præcipiet, et
lavabunt id in quo lepra est, recludetque
illud septem diebus aliis. Et cum viderit
faciem quidem pristinam non reversam,
nec tamen crevisse lepram, immundum
judicabit, et igne comburet, eo quod infusa
sit in superficie vestimenti vel per totum
lepra. Sin autem obscurior fuerit locus
lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet
eum, et a solido dividet. Quod si ultra
apparuerit in his locis, quæ prius immacu-
lata erant, lepra volatilis et vaga, debet
igne comburi. Si cessaverit, lavabit aqua
eā, quæ pura sunt, secundo, et munda
erunt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei
et linei, staminis, atque subtegminis, om-
nisque suppellectilis pelliceæ, quomodo
mundari debeat, vel contaminari.

Ritus leprosi mundandi [XIV, 1-32]. —
*De ritibus perficiendis antequam quis a
lepra sanatus castra ingreditur* [1-8^a].
*Debet ille septem diebus extra tabernacu-
lum suum manere* [8^b]. *De ritibus die
septimo* [9] *et octavo absolvendis ut mun-
datio sit perfecta* [10-20]. *De ritibus pe-
culiaribus quibus pauperes mundari pos-
sunt* [21-32].

Locutusque est Dominus ad Moysen, 14
dicens : Hic est ritus leprosi, quando 2
mundandus est. Adducetur ad sacerdotem;
qui egressus de castris, cum invenerit le- 3
pram esse mundatam, præcipiet ei qui 4
purificatur, ut offerat duos passeris vivos
pro se, quibus vesci licitum est, et lignum
cedrinum, vermiculumque et hyssopum.
Et unum ex passeribus immolari jubebit in 5
vase fictili super aquas viventes; alium 6

tem steterit in loco suo, Lev. 13, 28. — 24) Albam
sive rufam, Lev. 13, 19. — 28) Sin autem in loco
suo candor steterit, Lev. 13, 23. — 34) Lotisque
vestibus, Lev. 13, 6. — 45) Os veste contextum,

Ez. 24, 17, 22; Mich. 3, 7. — 46) Num. 5, 2;
12, 14, 15; IV Reg. 7, 3; 15, 5; II Par. 26, 21;
Luc. 17, 12. — 51) Lepra perseverans, Lev. 14, 44.
14. — 2) Matth. 8, 4; Marc. 1, 44; Luc. 5, 14.

autem vivum cum ligno cedrino, et cocco
et hyssopo, tinget in sanguine passeris
7 immolati, quo asperget illum, qui mun-
dandus est, septies, ut jure purgetur; et
dimittet passerem vivum, ut in agrum
avolet.

8 Cumque laverit homo vestimenta sua,
radet omnes pilos corporis, et lavabitur
aqua; purificatusque ingreditur castra,
ita duntaxat ut maneant extra tabernacu-
9 lum suum septem diebus, et die septimo
radet capillos capitis, barbamque et super-
cilia, ac totius corporis pilos.

Et lotis rursum vestibus et corpore,
10 die octavo assumet duos agnos immacula-
tos, et ovem anniculam absque macula, et
tres decimas similæ in sacrificium, quæ
conspersa sit oleo, et seorsum olei sexta-
11 rium. Cumque sacerdos purificans homi-
nem, statuerit eum, et hæc omnia coram
Domino in ostio tabernaculi testimonii,
12 tollet agnum, et offeret eum pro delicto,
oleique sextarium; et oblati ante Domi-
13 num omnibus, immolabit agnum, ubi so-
let immolari hostia pro peccato, et holo-
caustum, id est, in loco sancto. Sicut enim
pro peccato, ita et pro delicto ad sacerdo-
tem pertinet hostia; sancta sanctorum est.

14 Assumensque sacerdos de sanguine hos-
tiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet
super extremum auriculæ dextræ ejus qui
mundatur, et super pollices manus dextræ
15 et pedis; et de olei sextario mittet in ma-
num suam sinistram, tingetque digitum
16 dextrum in eo, et asperget coram Domino
17 septies. Quod autem reliquum est olei in
læva manu, fundet super extremum auri-
culæ dextræ ejus qui mundatur, et super
pollices manus ac pedis dextri, et super
18 sanguinem qui effusus est pro delicto, et
19 super caput ejus; rogabitque pro eo co-
ram Domino, et faciet sacrificium pro
peccato; tunc immolabit holocaustum,
20 et ponet illud in altari cum libamentis
suis, et homo rite mundabitur.

21 Quod si pauper est, et non potest manus
ejus invenire quæ dicta sunt, pro delicto
assumet agnum ad oblationem, ut roget
pro eo sacerdos, decimamque partem simi-
læ conspersæ oleo in sacrificium, et olei
22 sextarium, duosque turtures sive duos pul-
los columbæ, quorum unus sit pro peccato,
23 et alter in holocaustum; offeretque ea die

octavo purificationis suæ sacerdoti, ad
ostium tabernaculi testimonii coram Domi-
no. Qui suscipiens agnum pro delicto et 24
sextarium olei, levabit simul; immolato 25
que agno, de sanguine ejus ponet super
extremum auriculæ dextræ illius qui mun-
datur, et super pollices manus ejus ac pe-
dis dextri; olei vero partem mittet in 26
manum suam sinistram; in quo tingens 27
digitum dextræ manus asperget septies co-
ram Domino; tangetque extremum dex- 28
træ auriculæ illius qui mundatur, et polli-
ces manus ac pedis dextri, in loco sangui-
nis qui effusus est pro delicto; reliquam 29
autem partem olei, quæ est in sinistra ma-
nu, mittet super caput purificati, ut plac-
cet pro eo Dominum; et turturem sive 30
pullum columbæ offeret, unum pro deli- 31
cto, et alterum in holocaustum cum liba-
mentis suis.

Hoc est sacrificium leprosi, qui habere 32
non potest omnia in emundationem sui.

*De lepra ædium [XIV, 33-53]. — Indiciis
lepræ detectis [33-35], domus a sacerdote
inspicienda est [36-42]. De ædibus im-
mundis et de ritibus ad domos mundan-
das [43-53].*

Locutusque est Dominus ad Moysen et 33
Aaron, dicens: Cum ingressi fueritis 34
terræ Chanaan, quam ego dabo vobis in
possessionem, si fuerit plaga lepræ in
ædibus, ibit cujus est domus, nuntians 35
sacerdoti, et dicet: Quasi plaga lepræ vi-
detur mihi esse in domo mea.

At ille præcipiet ut efferant universa de 36
domo, priusquam ingrediatur eam, et vi-
deat utrum leprosa sit, ne immunda fiant
omnia quæ in domo sunt. Intrabitque postea
ut consideret lepram domus; et cum 37
viderit in parietibus illius quasi valliculas
pallore sive rubore deformes, et humiliores
superficie reliqua, egredietur ostium do-
mus, et statim claudet illam septem die-
bus. Reversusque die septimo, conside- 39
rabit eam; si invenerit crevisse lepram,
jubebit erui lapides in quibus lepra est, et 40
proici eos extra civitatem in locum immun-
dum; domum autem ipsam radi in 41
trinsecus per circuitum, et spargi pulve-
rem rasuræ extra urbem in locum immun-
dum, lapidesque alios reponi pro his qui 42
ablati fuerint, et luto alio liniri domum.

— 7) *Asperget illum*, Hebr. 9, 13. *Septies*, Lev. 4, 6; 8, 11. — 8) *Cumque... vestimenta*, Lev. 11, 25. *Maneat... septem diebus*, Num. 12, 15. — 10) *Tres decimas... oleo*, Num. 15, 4. — 12) *Offeret enim pro delicto*, Lev. 6, 6. — 13) *Ubi solet immolari*, Ex. 29, 11; Lev. 1, 5, 11; 4, 4, 24. *Sicut enim... hostia*, Lev. 7, 7. *Sancta sancto-*

rum est, Lev. 2, 3; 7, 6. — 16) Lev. 4, 6, 17. — 20) Num. 15, 4. — 21) Lev. 5, 11; 12, 8; Luc. 2, 24. — 22) Lev. 5, 7; 12, 8. — 23) Lev. 14, 10, 11. — 24) Lev. 14, 12. — 25-29) Lev. 14, 14-18. — 30) Lev. 14, 22. — 31) Lev. 15, 15. — 32) Lev. 14, 10, 21. — 34) *Terram Chanaan... in possessionem*, Gen. 17, 8; Deut. 32, 49. — 35) *Nuntians*

43 Sin autem postquam eruti sunt lapides,
 44 et pulvis erasus, et alia terra lita, ingres-
 sus sacerdos viderit reversam lepram, et
 parietes respersos maculis, lepra est perse-
 45 verans, et immunda domus; quam stat-
 tim destruent, et lapides ejus ac ligna,
 atque universum pulverem projicient extra
 46 oppidum in locum immundum. Qui intra-
 verit domum quando clausa est, immundus
 47 erit usque ad vesperum; et qui dormierit
 in ea, et comederit quippiam, lavabit ve-
 stimenta sua.
 48 Quod si introiens sacerdos viderit lepram
 non crevisse in domo, postquam denuo lita
 fuerit, purificabit eam reddita sanitate;
 49 et in purificationem ejus sumet duos pas-
 seres, lignumque cedrinum, et vermiculum
 50 atque hyssopum, et immolato uno pas-
 sere in vase fictili super aquas vivas,
 51 tollet lignum cedrinum, et hyssopum, et
 coccum, et passerem vivum, et tinget om-
 nia in sanguine passeris immolati, atque
 in aquis viventibus, et asperget domum
 52 septies, purificabitque eam tam in san-
 guine passeris quam in aquis viventibus,
 et in passere vivo, lignoque cedrino et
 53 hyssopo atque vermiculo. Cumque dimi-
 serit passerem volare in agrum libere,
 orabit pro domo, et jure mundabitur.

Conclusio [XIV, 54-57].

54 Ista est lex omnis lepræ et percussuræ,
 55 lepræ vestium et domorum, cicatricis et
 56 erumpentium papularum, lucentis maculæ,
 et in varias species, coloribus immutatis,
 57 ut possit sciri quo tempore mundum quid,
 vel immundum sit.

4. CAP. XV, 1-33 : DE IMMUNDITIA IN
 MASCOLO ET IN FEMINA. — *Introduc-
 tio* [XV, 1, 2^a]. *De gonorrhæa mascu-
 lorum, quæ alia est morbosa, alia non,
 at semper polluit* [2^b-12]. *et lustrationi-
 bus atque hostiis est expianda* [13-15].
De effusione seminis tam involuntaria
 [16, 17] *quam voluntaria in coitu con-
 jugali* [18]. *De femina menstruante*
 [19-24]. *De muliere quæ fluxum san-
 guinis patitur* [25-27]. *Ritus purificatio-
 nis describitur* [28-30]. *Conclusio* [31-33].

15 Locutusque est Dominus ad Moysen et
 2 Aaron, dicens : Loquimini filiis Israel,
 et dicite eis :

Vir, qui patitur fluxum seminis, im-
 mundus erit. Et tunc judicabitur huic
 vitio subjacere, cum per singula momenta
 adhæserit carni ejus, atque concreverit
 foedus humor. Omne stratum, in quo
 dormierit, immundum erit, et ubicumque
 sederit. Si quis hominum tetigerit lectum
 ejus, lavabit vestimenta sua; et ipse lotus
 aqua, immundus erit usque ad vesperum.
 Si sederit ubi ille sederat, et ipse lavabit
 vestimenta sua; et lotus aqua, immundus
 erit usque ad vesperum. Qui tetigerit
 carnem ejus, lavabit vestimenta sua; et
 ipse lotus aqua, immundus erit usque ad
 vesperum. Si salivam hujusmodi homo
 jecerit super eum qui mundus est, lavabit
 vestimenta sua; et lotus aqua, immundus
 erit usque ad vesperum. Sagma, super
 quo sederit, immundum erit; et quidquid
 sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur,
 pollutum erit usque ad vesperum. Qui por-
 taverit horum aliquid, lavabit vestimenta
 sua; et ipse lotus aqua, immundus erit
 usque ad vesperum. Omnis, quem tetige-
 rit qui talis est, non lotis ante manibus,
 lavabit vestimenta sua; et lotus aqua, im-
 mundus erit usque ad vesperum. Vas
 fictile quod tetigerit, confringetur; vas
 autem ligneum lavabitur aqua.

Si sanatus fuerit qui hujusmodi susti-
 net passionem, numerabit septem dies
 post emundationem sui, et lotis vestibus et
 toto corpore in aquis viventibus, erit mun-
 dus. Die autem octavo sumet duos tur-
 tures, aut duos pullos columbæ, et veniet
 in conspectum Domini ad ostium taberna-
 culi testimonii, dabitque eos sacerdoti,
 qui faciet unum pro peccato, et alterum in
 holocaustum; rogabitque pro eo coram Do-
 mino, ut emundetur a fluxu seminis sui.

Vir de quo egreditur semen coitus, lava-
 bit aqua omne corpus suum; et immundus
 erit usque ad vesperum. Vestem et pel-
 lem, quam habuerit, lavabit aqua, et im-
 munda erit usque ad vesperum.

Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, 18
 et immunda erit usque ad vesperum.

Mulier, quæ redeunte mense patitur flu- 19
 xum sanguinis, septem diebus separabitur.
 Omnis qui tetigerit eam, immundus erit 20
 usque ad vesperum; et in quo dormierit 21
 vel sederit diebus separationis suæ, pollue-
 tur. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vesti- 22

sacerdoti, Lev. 13, 2. — 44) Lepra est perseve-
 rans, Lev. 13, 31. — 46) Usque ad vesperum,
 Lev. 11, 24. — 47) Lavabit vestimenta sua, Lev.
 11, 25. — 49) Lev. 14, 4-6, 52. — 54) Lepræ,
 Lev. 13, 9-17. Percussuræ, Lev. 13, 29-37. —
 55) Vestium, Lev. 13, 47-59. Domorum, Lev. 14,
 34-53. — 56) Cicatricis, Lev. 13, 24-28. Erum-

pentium papularum, Lev. 13, 18-23. Lucentis
 maculæ, Lev. 13, 2-8. — 57) Lev. 10, 10, 11.

15. — 2) Lev. 22, 4; Num. 5, 12. — 5) Lavabit
 vestimenta sua, Lev. 11, 25. — 12) Lev. 6, 28;
 11, 32, 33. — 13) Numerabit septem dies, Lev. 15,
 28. — 14, 15) Lev. 14, 30, 31. — 16) Lev. 22, 4;
 Deut. 23, 10. — 19) Lev. 12, 2. — 20-23) Lev. 15,

menta sua; et ipse lotus aqua, immundus
23 erit usque ad vesperum. Omne vas, super
quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit
vestimenta sua; et ipse lotus aqua, pollu-
24 tus erit usque ad vesperum. Si coierit
cum ea vir tempore sanguinis menstrualis,
immundus erit septem diebus, et omne
stratum, in quo dormierit, polluetur.

25 Mulier, quæ patitur multis diebus flu-
xum sanguinis non in tempore menstruali,
vel quæ post menstruum sanguinem fluere
non cessat, quandiu subjacet huic passio-
ni, immunda erit quasi sit in tempore men-
26 struo. Omne stratum in quo dormierit, et
27 vas in quo sederit, pollutum erit. Quicum-
que tetigerit ea, lavabit vestimenta sua; et
ipse lotus aqua, immundus erit usque ad
28 vesperum. Si steterit sanguis, et fluere
cessaverit, numerabit septem dies purifica-
29 tionis suæ; et die octavo offeret pro se
sacerdoti duos turtures, aut duos pullos
columbarum, ad ostium tabernaculi testi-
30 monii; qui unum faciet pro peccato, et
alterum in holocaustum, rogabitque pro ea
coram Domino, et pro fluxu immunditiæ
ejus.

31 Docebitis ergo filios Israel ut caveant
immunditiam, et non moriantur in sordi-
bus suis, cum polluerint tabernaculum
meum quod est inter eos.

32 Ista est lex ejus, qui patitur fluxum semi-
33 nis, et qui polluitur coitu, et quæ men-
struis temporibus separatur; vel quæ jugi
fluit sanguine, et hominis qui dormierit
cum ea.

5. CAP. XVI, 1-34 : DE FESTO MAGNÆ
EXPIATIONIS. — *Introductio* [XVI, 1,
2]. *Brevis fit expositio ritus festi enu-
meranturque vestes pontificis et victimæ
offerendæ* [3-10]. *De vitulo ab Aaron
pro se et pro domo sua immolando* [11-
14]. *De hircu pro peccato populi mac-
tando* [15^a]. *Ritus expiationis pro sanc-
tuario, tabernaculo testimonii et altari
describitur* [15^b-19]. *De hircu expia-
tionis in desertum dimittendo* [20-22].
*De holocausto pontificis et de adhibitis
adolendis* [23-25]. *Adduntur nonnulla*

de ritu festi [26-28]. *Præceptum de ex-
piatione magna quotannis solemnissime
facienda* [29-34].

Locutusque est Dominus ad Moysen post 16
mortem duorum filiorum Aaron, quando
offerentes ignem alienum interfecti sunt;
et præcepit ei, dicens : Loquere ad Aaron 2
fratrem tuum, ne omni tempore ingredia-
tur sanctuarium, quod est intra velum co-
ram propitiatorio quo tegitur arca, ut non
moriatur (quia in nube apparebo super
oraculum), nisi hæc ante fecerit : Vitu- 3
lum pro peccato offeret, et arietem in holo-
caustum. Tunica linea vestietur, femina- 4
libus lineis verenda celabit; accingetur
zona linea, cidarim lineam imponet capiti;
hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus 5
cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Sus-
cipietque ab universa multitudine filiorum 6
Israel duos hircos pro peccato, et unum
arietem in holocaustum. Cumque obtule-
rit vitulum, et oraverit pro se et domo sua, 7
duos hircos stare faciet coram Domino in
ostio tabernaculi testimonii; mittensque 8
super utrumque sortem, unam Domino, et
alteram capro emissario, cujus exierit 9
sors Domino, offeret illum pro peccato;
cujus autem in caprum emissarium, statu- 10
et eum vivum coram Domino, ut fundat
preces super eo, et emittat eum in solitu-
dinem.

His rite celebratis, offeret vitulum, et 11
rogans pro se et pro domo sua, immolabit
eum; assumptoque thuribulo, quod de pri- 12
nis altaris impleverit, et hauriens manu
compositum thymiama in incensum, ultra
velum intrabit in sancta, ut positis super 13
ignem aromatibus, nebula eorum et vapor
operiat oraculum, quod est supra testimo-
nium, et non moriatur. Tolle quoque de 14
sanguine vituli, et asperget digito septies
contra propitiatorium ab orientem.

Cumque mactaverit hircum pro peccato 15
populi, inferet sanguinem ejus intra velum,
sicut præceptum est de sanguine vituli, ut
aspergat e regione oraculi, et expiet sanc- 16
tuarium ab immunditiis filiorum Israel,
et a prævaricationibus eorum, cunctisque

4-10. — 24) Lev. 18, 19; 20, 18. — 25) Matth. 9,
20; Marc. 5, 25; Luc. 8, 43. — 28-30) Lev. 15,
13-15. — 29, 30) Lev. 12, 8. — 31) Docebitis...
immunditiam, Lev. 11, 47; Deut. 24, 8; Ez. 44,
23. — 32) Qui patitur fluxum seminis, Lev. 15,
2-15. Qui polluitur coitu, Lev. 15, 16, 17. —
33) Quæ menstruis temporibus separatur, Lev.
15, 19-23. Quæ jugi fluit sanguine, Lev. 15, 25-
30. Hominis qui dormierit cum ea, Lev. 15, 24.
16. — 1) Post mortem duorum filiorum Aaron,
Lev. 10, 1, 2. — 2) Ne omni... sanctuarium,
Ex. 30, 10; Hebr. 9, 7, 12, 24, 25. Quod... coram
propitiatorio, Ex. 26, 33, 34. In nube... oracu-

lum, Ex. 25, 22; 40, 32, 33. — 3) Vitulum pro
peccato, Lev. 4, 3. Arietem in holocaustum,
Lev. 1, 10; 8, 18. — 4) Ex. 28, 39-43; Lev. 6, 10;
8, 7; Ez. 44, 17, 18. Cum lotus fuerit, Ex. 30,
19, 20; Lev. 8, 6, 7. — 5) Ab universa multitu-
dine, Lev. 4, 13. — 6) Oraverit pro se et pro
domo sua, Lev. 9, 7; 16, 17, 24. — 7) Capro emis-
sario, Lev. 16, 20-22. — 8) Positis super ignem
aromatibus, Ex. 30, 1, 7, 8. Oraculum quod est
supra testimonium, Ex. 25, 21, 22. — 9) De
sanguine vituli, Hebr. 9, 13; 10, 4. — 10) Intra
velum, Lev. 16, 2. — 11) Expellet sanctuarium,
Ex. 29, 36; Ez. 45, 18; Hebr. 9, 21, 22. —

- peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonii, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.
- 17 Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex sanctuarium ingreditur, ut roget pro se et pro domo sua, et pro universo cœtu Israel, donec egrediatur. Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, et sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus
- 18 per gyrum; aspergensque digito septies, expiet, et sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israel.
- 20 Postquam emundaverit sanctuarium, et tabernaculum, et altare, tunc offerat hircum viventem; et posita utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, et universa delicta atque peccata eorum; quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, et dimissus fuerit in deserto, revertetur Aaron in tabernaculum testimonii, et depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret sanctuarium, relictisque ibi, lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum, ac plebis, rogabit tam pro se quam pro
- 25 populo; et adipem, qui oblati est pro peccatis, adolebit super altare. Ille vero, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit

vestimenta sua et corpus aqua, et sic ingreditur in castra.

Vitulum autem et hircum, qui pro peccato fuerant immolati, et quorum sanguis illatus est in sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, et comburent igni tam pelles quam carnes eorum ac fimum; et quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua et carnem aqua, et sic ingreditur in castra.

Eritque vobis hoc legitimum sempiternum. Mense septimo, decima die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris; coram Domino mundabimini. Sabbatum enim requietionis est, et affligetis animas vestras religione perpetua.

Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, et cujus manus initiatæ sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo; indueturque stola lineæ et vestibus sanctis, expiabit sanctuarium et tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque et universum populum. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israel, et pro cunctis peccatis eorum semel in anno.

Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

17) Nullus hominum sit in tabernaculo, Luc. 1, 10, 21. — 18) Ex. 30, 10; Lev. 4, 7, 18. — 20) Lev. 16, 16, 18; Ez. 43, 20; 45, 20. — 23) Depositis vestibus, Lev. 16, 4. — 24) Holocaustum suum ac plebis, Lev. 16, 3, 5. — 25) Ex. 29, 13; Lev. 4, 8-10. — 26) Caprum emissarium, Lev. 16, 8-10. — 27) Lev. 4, 11, 12, 21; 6, 30; Ez. 43,

21; Hebr. 13, 11. — 29) Mense septimo... facietis, Lev. 23, 27, 28; Num. 29, 7. — 30) Hebr. 10, 1, 3. — 31) Lev. 23, 32. — 32) Sacerdos qui unctus fuerit, Lev. 21, 10. Cujus manus initiatæ sunt, Ex. 29, 29, 30. Indueturque... sanctis, Lev. 16, 4. — 33) Lev. 16, 16-18. — 34) Ex. 30, 10; Hebr. 9, 7, 25.

PARS TERTIA

[XVII, 1 — XXVII, 34.]

DE SANCTITATE LEGALI.

I. — LEGES AD SANCTITATEM TAM IN CIVILIBUS
QUAM IN SACRIS PROCURANDAM.

[XVII, 1 — XXII, 33.]

1. CAP. XVII, 1-9 : DE LOCO SACRIFICIORUM. — *Introductio* [XVII, 1, 2].
De pecoribus ante ostium tabernaculi Domino offerendis [3-7] *ibique mactandis* [8, 9].

- 17 Et locutus est Dominus ad Moysen, di-
2 cens : Loquere Aaron et filiis ejus, et
cunctis filiis Israel, dicens ad eos : Iste est
sermo quem mandavit Dominus, dicens :
3 Homo quilibet de domo Israel, si occi-
derit bovem aut ovem, sive capram, in ca-
4 stris vel extra castra, et non obtulerit ad
ostium tabernaculi oblationem Domino,
sanguinis reus erit; quasi si sanguinem
fuderit, sic peribit de medio populi sui.
5 Ideo sacerdoti offerre debent filii Israel hos-
tias suas, quas occident in agro, ut sancti-
ficentur Domino ante ostium tabernaculi
testimonii, et immolent eas hostias paci-
6 ficas Domino. Fundetque sacerdos sangui-
nem super altare Domini ad ostium ta-
bernaculi testimonii, et adolebit adipem in
7 odorem suavitatis Domino; et nequaquam
ultra immolabunt hostias suas daemoni-
bus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum
sempiternum erit illis et posteris eorum.
8 Et ad ipsos dices : Homo de domo Is-
rael, et de advenis qui peregrinantur apud
vos, qui obtulerit holocaustum sive victi-
9 mam, et ad ostium tabernaculi testimonii
non adduxerit eam, ut offeratur Domino,
interibit de populo suo.

2. CAP. XVII, 10-14 : ABSTINENDUM
EST AB ESU SANGUINIS.

- 10 Homo quilibet de domo Israel, et de ad-
venis qui peregrinantur inter eos, si come-
derit sanguinem, obfirmabo faciem meam
contra animam illius, et disperdam eam

de populo suo. Quia anima carnis in san- 11
guine est; et ego dedi illum vobis, ut su-
per altare in eo expietis pro animabus ve-
stris, et sanguis pro animæ piaculo sit.
Idcirco dixi filiis Israel : Omnis anima ex 12
vobis non comedet sanguinem, nec ex ad-
venis qui peregrinantur apud vos.

Homo quicumque de filiis Israel, et de 13
advenis qui peregrinantur apud vos, si
venatione atque aucupio ceperit feram vel
avem, quibus vesci licitum est, fundat
sanguinem ejus, et operiat illum terra.
Anima enim omnis carnis in sanguine est; 14
unde dixi filiis Israel : Sanguinem univer-
sæ carnis non comedetis quia anima car-
nis in sanguine est; et quicumque com-
ederit illum, interibit.

3. CAP. XVII, 15, 16 : PROHIBETUR
ESUS MORTICINI.

Anima, quæ comederit morticinum, vel 15
captum a bestia, tam de indigenis, quam
de advenis, lavabit vestimenta sua et se-
metipsum aqua, et contaminatus erit usque
ad vesperum; et hoc ordine mundus fiet.
Quod si non laverit vestimenta sua et cor- 16
pus, portabit iniquitatem suam.

4. CAP. XVIII, 1-30 : DE SANCTITATE
MATRIMONII. — *De moribus Chana-
næorum non imitandis et de præceptis
Domini colendis* [XVIII, 1-5]. *De con-
jugiis ratione consanguinitatis illicitis*
[6-18]. *Commercium cum muliere men-
struante prohibetur* [19]. *De adulterio*
[20]. *De holocausto puerorum* [21]. *De
turpitudinibus cum masculo* [22] *aut quo-
libet pecore* [23]. *De pena peccati* [24-30].

Locutus est Dominus ad Moysen, di- 18

17. — 3) Deut. 12, 5, 6, 21. — 4) Ad ostium
tabernaculi, Lev. 1, 3. — 6) Lev. 3, 2, 5. —
7) Daemonibus, Deut. 32, 17. — 9) Deut. 12, 13,
14. — 10) Gen. 9, 4; Lev. 7, 26, 27. — 11) Anima
carnis in sanguine est, Deut. 12, 23. — 13) Qui-

bus vesci licitum est, Lev. 11, 1-47; Deut. 14,
3-20. Fundat sanguinem, Deut. 12, 16, 24; 15,
23. — 14) Sanguinem... interibit, Gen. 9, 4;
Lev. 7, 26. — 15) Lev. 11, 25; 15, 5.

- 2 cens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos :
- 3 Ego Dominus Deus vester. Juxta consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis, et juxta morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non ageris, nec in legitimis eorum ambulabitis. Facietis judicia mea, et præcepta mea servabitis, et ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus.
- 6 Omnis homo ad proximum sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui, et turpitudinem matris tuæ non discooperies; mater tua est, non revelabis turpitudinem ejus. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies; turpitudinem enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi vel foris genita est, non revelabis. Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non revelabis; quia turpitudinem tua est. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, et est soror tua, non revelabis.
- 12 Turpitudinem sororis patris tui non discooperies; quia caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod caro sit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis; quia turpitudinem fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuæ et filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, et filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus; quia caro illius sunt, et talis coitus incestus est.
- 18 Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.
- 19 Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus.
- 20 Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis.
- 21 De semine tuo non dabis ut consecratur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.
- 22 Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est.

Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei, quia scelus est.

Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, et quibus polluta est terra; cujus ego sceleram visitabo, ut evomat habitatores suos. Custodite legitima mea atque judicia, et non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus qui peregrinantur apud vos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerant ante vos, et polluerunt eam. Cavete ergo ne et vos similiter evomat, cum paria feceritis, sicut evomit gentem quæ fuit ante vos. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

5. CAP. XIX, 1-37 : DE CONVERSATIONE CUM DEO ET PROXIMO. — *Sanctitas Domini sanctitatem filiorum Israel postulat* [XIX, 1, 2]. *Commendantur pietas in parente et observantia sabbati* [3]. *De idololatria vitanda* [4]. *De hostiis pacificis* [5-8]. *De reliquiis spicarum et uvarum pauperibus deserendis* [9, 10]. *De furto, mendacio et falso testimonio* [11, 12]. *De tutela egenorum* [13, 14]. *De judiciis* [15]. *De criminatione* [16]. *De odio et de amore proximi* [17, 18]. *Leges de coitu jumentorum, de seminibus et de vestibus* [19]. *De seductione ancillæ nubilæ, sed non liberæ* [20-22]. *De lignis pomiferis* [23-25]. *Prohibetur esus sanguinis* [26^a]. *De superstitionibus* [26^b-28]. *De filia a patre non constituenda* [29]. *De sabbatis custodiendis et de sanctuario metuendo* [30]. *De magis et ariolis* [31]. *De senibus honorandis* [32]. *De advenis* [33, 34]. *De probitate in negotiis* [35, 36]. *Conclusio* [37].

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 19 Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, 2 et dices ad eos :

Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.

18. — 2) *Ego Dominus Deus vester*, Ex. 6, 6, 7; Lev. 11, 44; 19, 4, 10, 25, 34, 36; 20, 7; Ez. 20, 5, 7, 19, 20. — 3) *Juxta consuetudinem terræ Ægypti*, Ez. 20, 7, 8; 23, 8. *Juxta morem religionis Chanaan*, Ex. 23, 24; Deut. 12, 30, 31. — 4) Lev. 18, 26; 19, 19, 37; 20, 8, 22; 25, 18; Deut. 4, 1, 5, 6; 5, 1; 6, 1; 12, 1. — 5) Ez. 20, 11, 13, 21; Rom. 10, 5; Gal. 3, 12. — 8) Deut. 22,

30; 27, 20; 1 Cor. 5, 1. — 16) Matth. 14, 4; Marc. 6, 18. — 19) Lev. 15, 24; Ez. 18, 6. — 20) Ez. 20, 14; Lev. 20, 10. — 21) Lev. 20, 25; Deut. 18, 10. — 22) Lev. 20, 13; Rom. 1, 27; 1 Cor. 6, 10; 1 Tim. 1, 9, 10. — 23) Ez. 22, 19; Lev. 20, 15, 16. — 24) Lev. 20, 23; Deut. 18, 9-12. — 29) *De abominationibus his*, Lev. 18, 6-23. 19. — 2) *Sancti... vester*, Lev. 11, 44; 1 Pet.

- 3 Unusquisque patrem suum, et matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester.
- 4 Nolite converti ad idola, nec deos confatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.
- 5 Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, ut sit placabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, et die altero; quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, et impietatis reus, portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, et peribit anima illa de populo suo.
- 9 Cum messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ, nec remanentes spicas colliges. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis, sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.
- 11 Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.
- 12 Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.
- 13 Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te usque mane.
- 14 Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum; sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.
- 15 Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo.
- 16 Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus.
- 19 Leges meas custodite.
- Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animalibus. Agrum tuum

non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non indueris.

Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, et tamen pretio non redempta, nec libertate donata, vapulabunt ambo, et non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suum offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem; orabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus coram Domino, et repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

Quando ingressi fueritis terram, et plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum; poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester.

Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

Neque in retundum attondebitis comam, nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus.

Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, et impleatur piaculo.

Sabbata mea custodite, et sanctuarium meum metuite. Ego Dominus.

Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

Coram cano capite consurge, et honora personam senis; et time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.

Si habitaverit advena in terra vestra, et moratus fuerit inter vos, non exprobrete ei; sed sit inter vos quasi indigena, et diligetis eum quasi vosmetipsos; fuistis enim et vos advenæ in terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.

Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera

1, 16. — 3) Unusquisque... timeat, Ex. 20, 12. Sabbata mea custodite, Ex. 20, 8-11; Lev. 19, 30. — 4) Ex. 20, 3-5; 34, 17; Lev. 26, 1; Deut. 27, 15. — 5, 6) Lev. 7, 11-17. — 7) Lev. 7, 18. — 9) Lev. 23, 22; Deut. 24, 19-21. — 11) Ex. 20, 15, 16; 23, 1, 7. — 12) Ex. 20, 7; Matth. 5, 33. — 13) Non facies... eum, Eccli. 10, 6. Non morabitur... usque mane, Deut. 24, 14, 15; Tob. 4, 15. — 14) Timebis Dominum Deum tuum, Lev. 19, 32. — 15) Ex. 23, 2, 3; Deut. 1, 17; 16, 19; 27, 19; Prov. 24, 23; Eccli. 42, 1; Jac. 2, 2, 9. — 16) Non stabis... tui, Ex. 23, 7. — 17) Non oderis... tuo, I. Joan. 2, 11; 3, 14. Publice argue eum, Eccli. 19, 13; Matth. 18, 15; Luc. 17, 3. — 18) Non quæras... tuorum, Prov. 20, 22; Eccli.

28, 1, 2; Rom. 12, 17, 19. Diliges amicum tuum sicut teipsum, Matth. 5, 43; 19, 19; 22, 39; Marc. 12, 31; Luc. 6, 27; Rom. 13, 9; Gal. 5, 14; Jac. 2, 8. — 19) Non seres diverso semine, Deut. 22, 9-11. — 26) Non comedetis cum sanguine, Lev. 3, 17. Non augurabimini nec observabitis somnia, Deut. 18, 10. — 28) Lev. 21, 1, 5; Deut. 14, 1. — 29) Deut. 23, 17. — 30) Sabbata mea custodite, Ex. 20, 8; Lev. 19, 3; 26, 2. — 31) Ex. 22, 18; Lev. 20, 6, 27; Deut. 18, 10; I. Reg. 28, 3, 7, 9; I. Par. 10, 13. — 32) Prov. 20, 29; Eccli. 8, 7. — 33) Ex. 22, 21; 23, 9. — 34) Deut. 10, 19. — 35) Lev. 19, 15. — 36) Deut. 25, 13, 15.

justa, et æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti.

37 Custodite omnia præcepta mea, et universa judicia, et facite ea. Ego Dominus.

6. CAP. XX, 1-27: PROPONUNTUR PŒNÆ CONTRA VIOLATORES SANCTITATIS. —

Contra patrem qui filium suum Moloch sacrificat [XX, 1-5]. *Contra hominem qui magos aut ariolos consulit* [6-8]. *Contra filium qui parentibus maledicit* [9]. *Contra eos qui adulterium* [10], *incestum* [11, 12], *aut sodomiam committunt* [13]. *Contra hominem qui supra uxorem filiam ducit matrem ejus* [14]. *Contra masculum et feminam qui cum pecore coeunt* [15, 16]. *Contra illum qui commercium ratione consanguinitatis illicitum cum muliere habet* [17, 19-21]. *Contra hominem qui cum muliere menstruante coit* [18]. *De necessitate sanctitatis* [22-24]. *De animalibus immundis* [25, 26]. *De divinatione* [27].

20 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Hæc loqueris filiis Israel :

Homo de filiis Israel, et de advenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur; populus terræ lapidabit eum. Et ego ponam faciem meam contra illum; succidamque eum de medio populi sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, et contaminaverit sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, et quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem meam super hominem illum, et super cognationem ejus, succidamque et ipsum, et omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

6 Anima, quæ declinaverit ad magos et ariolos, et fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, et interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini et estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester. Custodite præcepta mea, et facite ea. Ego Dominus qui sanctifico vos.

9 Qui maledixerit patri suo, aut matri,

morte moriatur; patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum.

Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, et adulterium perpetraverit cum conjugæ proximi sui, morte moriantur et mœchus et adultera.

Qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo; sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt; sanguis eorum sit super eos.

Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur; sit sanguis eorum super eos.

Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est; vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

Qui cum jumento et pecore coierit, morte moriatur; pecus quoque occidit. Mulier, quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo; sanguis eorum sit super eos.

Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, et viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati sunt; occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, et portabunt iniquitatem suam.

Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

Turpitudinem materteræ et amitæ tuæ non discooperies; qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam. Qui coierit cum uxore patris sui, vel avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum; absque liberis morientur. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit; absque liberis erunt.

Custodite leges meas, atque judicia, et facite ea, ne et vos evomat terra quam intraturi estis et habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, et abominatus sum eas. Vobis autem loquor : Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, terram fluen-

20. — 2) Si quis... moriatur, Lev. 18, 21. — 6) Quæ declinaverit ad magos et ariolos, Lev. 19, 31. — 7) Lev. 19, 2; 1 Pet. 1, 16. — 8) Ego Dominus qui sanctifico vos, Lev. 21, 8, 15, 23; Ez. 37, 28. — 9) Ex. 21, 17; Prov. 20, 20; Matth. 15, 4; Marc. 7, 10. — 10) Ex. 20, 14; Lev. 18, 20; Deut. 22, 22; Joan. 8, 5. — 11) Lev. 18, 7, 8;

Deut. 27, 20. — 12) Lev. 18, 15. — 13) Lev. 18, 22. — 14) Lev. 18, 17; Deut. 27, 23. — 15) Ex. 22, 19; Lev. 18, 23; Deut. 27, 21. — 16) Lev. 18, 23. — 17) Lev. 18, 9; Deut. 27, 22. — 18) Lev. 15, 24; 18, 19. — 19) Lev. 18, 12, 13. — 20) Lev. 18, 14. — 21) Lev. 18, 16. — 23) Lev. 18, 3, 24, 30. — 24) Ex. 3, 8, 17; 6, 8. — 25) Lev. 11, 2-47; Deut.

tem lacte et melle. Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos a ceteris populis.

- 25 Separate ergo et vos jumentum mundum ab immundo; et avem mundam ab immunda; ne polluatis animas vestras in pecore, et avibus, et cunctis quæ moventur in terra, et quæ vobis ostendi esse polluta.
- 26 Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, et separavi vos a ceteris populis, ut essetis mei.
- 27 Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur; lapidibus obruent eos; sanguis eorum sit super illos.

7. CAP. XXI, 1—XXII, 16 : DE SANCTITATE SACERDOTUM. — *De his quæ agenda sunt a sacerdote sive in funere suorum propinquorum [XXI, 1-6], sive in matrimonio suo [7, 8]. De filia sacerdotis prostituta [9]. De luctu et matrimonio maximi sacerdotis [10-15]. De levitis corporali vitio laborantibus [16-24]. De sacerdotibus immunditia pollutis [XXII, 1-9]. Quinam ab esu sanctificatorum arcendi sunt [10-16].*

- 21 Dixit quoque Dominus ad Moysen : Loquere ad sacerdotes filios Aaron, et dices ad eos :

Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, id est, super patre, et matre, et filio, et filia, fratre quoque, et sorore virgine, quæ non est nupta viro; sed nec in principe populi sui contaminabitur.

Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, et non polluent nomen ejus; incensum enim Domini, panes Dei sui offerunt; et ideo sancti erunt.

Scortum et vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est a marito; quia consecrati sunt Deo suo, et panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia et ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, et violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

- 10 Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fuscum est unctio oleum, et cujus manus in sacer-

dotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet, et ad omnem mortuum non ingreditur omnino; super patre quoque suo et matre non contaminabitur. Nec egredietur de sanctis, ne polluat sanctuarium Domini, quia oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.

Virginem ducet uxorem viduam autem et repudiatam, et sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo, ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ; quia ego Dominus qui sanctifico eum.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad Aaron : Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam non offeret panes Deo suo; nec accedet ad ministerium ejus : si cæcus fuerit, si claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo; vescetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario, ita dumtaxat, ut intra velum non ingreditur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, et contaminare non debet sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos.

Locutus est ergo Moyses ad Aaron, et ad filios ejus, et ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

Locutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad Aaron et ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, et non contaminent nomen sanctificationis mihi, quæ ipsi offerunt. Ego Dominus. Dic ad eos, et ad posteros eorum :

Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, et quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, et ex quo egreditur semen quasi coitus, et qui tan-

14, 4-20. — 25) I Petr. 1, 16. — 27) Ex. 22, 18; Lev. 19, 31; Deut. 18, 11; I Reg. 28, 7.

21. — 1) Ne contaminetur... suorum, Ez. 44, 25. — 5) Lev. 19, 27, 28; Deut. 14, 1; Ez. 44, 20. — 7) Lev. 19, 29; 21, 13, 14; Ez. 44, 22. Quæ repudiata est a marito, Deut. 24, 1-4. — 10) Ex. 29, 7, 21, 29, 30; Lev. 8, 12, 30, 16, 32. Caput... scindet, Lev. 19, 6. — 11) Lev. 21, 1, 2. — 12) Nec

egredietur de sanctis, Lev. 10, 7. — 13, 14) Ez. 44, 22. — 20) Herniosus, Deut. 23, 1.

22. — 4) Leprosus, Lev. 13, 7, 8, 43-44. Patiens fluxum seminis, Lev. 15, 2, 16. Donec sanetur, Lev. 14, 1-20; 15, 13. Qui tetigerit immundum super mortuo, Num. 19, 11. Ex quo egreditur semen quasi coitus, Lev. 15, 16. — 5) Lev. 11, 24, 43. — 6) Cum laverit carnem

- git reptile, et quodlibet immundum, cujus
 6 tactus est sordidus, immundus erit usque
 ad vesperum, et non vescetur his quæ
 sanctificata sunt; sed cum laverit carnem
 7 suam aqua, et occubuerit sol, tunc mundatus
 vescetur de sanctificatis, quia cibus
 illius est.
 8 Morticinum et captum a bestia non comedent,
 nec polluentur in eis. Ego sum Dominus.
 9 Custodiant præcepta mea, ut non subja-
 ceant peccato, et moriantur in sanctuario,
 cum polluerint illud. Ego Dominus qui sanctifico
 eos.
 10 Omnis alienigena non comedet de sanctificatis,
 inquilinus sacerdotis et mercenarius non
 11 vescetur ex eis; quem autem sacerdos emerit,
 et qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent
 12 ex eis. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo
 nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, et
 13 de primitiis non vescetur; sin autem vidua,
 vel repudiata, et absque liberis reversa fuerit
 ad domum patris sui, sicut puella consueverat,
 aletur cibus patris sui. Omnis alienigena
 14 comedendi ex eis non habet potestatem.
 15 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam,
 addet quintam partem cum eo quod comedit,
 et dabit sacerdoti in sanctuarium. Nec contaminabunt
 16 sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino,
 ne forte sustineant iniquitatem delicti sui,
 cum sanctificata comederint. Ego Dominus qui
 sanctifico eos.
8. CAP. XXII, 17-33 : DE DOTIBUS VICTIMARUM. — *Definiuntur dotes pecorum tam pro holocaustis [XXII, 17-20] quam pro hostiis pacificis [21-25]. De ætate pecoris immolandi [26, 27]. Prohibetur immolatio fetus cum matre [28]. De hostiis pro gratiarum actione statim comedendis [29, 30]. Exhortatio ad obedientiam et sanctitatem [31-33].*
- 17 Locutusque est Dominus ad Moysen,
 18 dicens : Loquere ad Aaron et filios ejus

et ad omnes filios Israel, dicesque ad eos :

Homo de domo Israel, et de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, ut offeratur per vos, masculus
 19 immaculatus erit ex bobus, et ovibus, et ex capris; si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

Homo qui obtulerit victimam pacificorum
 21 Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit; omnis macula non erit in eo. Si cæcum
 22 fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non offeretis ea Domino, nec adolebitis
 23 ex eis super altare Domini. Bovem, ovem, aure et cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex eis
 24 solvi non potest. Omne animal, quod vel contritis, vel tuis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et
 25 in terra vestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo
 26 vestro, et quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta et maculata sunt omnia; non suscipietis ea.

Locutusque est Dominus ad Moysen,
 26 dicens : Bos, ovis, et capra, cum genita
 27 fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ; die autem octavo, et deinceps offerri poterunt Domino.

Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum fetibus suis.

Si immolaveritis hostiam pro gratiarum
 29 actione Domino, ut possit esse placabilis, eodem die comedetis eam; non remanebit
 30 quidquam in mane alterius diei. Ego Dominus.

Custodite mandata mea, et facite ea.
 31 Ego Dominus. Ne polluatis nomen meum
 32 sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel. Ego Dominus qui sanctifico vos,
 33 et eduxi de terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Ego Dominus.

suam aqua, Lev. 15, 5-11. — 7) Quia cibus illius est, Lev. 21, 22. — 8) Ex. 22, 31; Lev. 17, 15; Deut. 14, 21; Ez. 44, 31. — 11) Num. 18, 11, 13. — 13) Sicut puella consueverat, Lev. 10, 14; Num. 18, 19. — 14) Lev. 4, 2; 5, 16. — 18) Homo de domo Israel et de advenis, Num. 15, 14. — 19) Masculus immaculatus, Lev. 1, 3, 10. —

20) Deut. 15, 21; 17, 1; Eccli. 35, 14; Mal. 1, 8, 14. — 21) Qui obtulerit victimam pacificorum, Lev. 3, 1. Vota solvens vel sponte offerens, Lev. 7, 16; Num. 15, 3, 8; Deut. 23, 21. — 22) Nec adolebitis ex eis, Lev. 1, 9, 13; 3, 3, 5. — 27) Ex. 22, 30. — 29) Hostiam pro gratiarum actione, Lev. 7, 12. — 30) Lev. 7, 15. — 33) Ex. 6, 6, 7.

II. — INSTITUTA RELIGIOSA.

[XXIII, 1 — XXVI, 2.]

1. CAP. XXIII, 1-3 : PRÆFATIO GENERALIS. DE SABBATO.

23 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos : Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas.

3 Sex diebus facietis opus ; dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus ; omne opus non facietis in eo ; sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

2. CAP. XXIII, 4-44 : DE FESTIS. — *De paschate et de festo azymorum* [XXIII, 4-8]. *De primitiis messis* [9-14]. *De pentecoste seu de festo hebdomadum* [15-21]. *De reliquiis messis pauperibus tradendis* [22]. *De festis tubarum* [23-25]. *expiationis* [26-32] *et tabernaculorum* [33-36]. *Conclusio* [37, 38]. *Nonnulla de festo tabernaculorum adduntur* [39-43]. *Altera conclusio* [44].

4 Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis.

5 Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est ; et quintadecima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque ; omne opus servile non

8 facietis in eo ; sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior et sanctior ; nullumque servile opus facietis in eo.

9 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel, et dices ad eos :

Cum ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, et messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad sacerdotem, qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati, et sanctificabit illum. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

12 Et libamenta offerentur cum eo, duæ deci-

mæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum ; liba quoque vini, quarta pars hin. Panem, et polentam, et pultes non comedetis ex segete, usque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

Numerabitis erga ab altero die sabbati, 15 in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies ; et sic offeretis sacrificium novum Domino. Ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini ; offeretisque cum panibus septem 18 agnos immaculatos anniculos, et vitulum de armento unum, et arietes duos, et erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino. Facietis et 19 hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum ; cumque eleverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum ; omne opus servile non facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, et generationibus vestris.

Postquam autem messueritis segetem 22 terræ vestræ, non secabitis eam usque ad solum ; nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus et peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere filiis Israel :

Mense septimo, prima die mensis, erit vobis sabbatum, memoriale, clangentibus tubis ; et vocabitur sanctum ; omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

Decimo die mensis hujus septimi, dies 27 expiationum erit celeberrimus, et vocabitur sanctus ; affligetisque animas vestras

23. — 3) Ex. 20, 8-11; 23, 12; 31, 15; 34, 21; Deut. 5, 12-15; Luc. 13, 14. — 4-43) Ex. 23, 14-19. — 5) Ex. 12, 2-14, 18; 34, 18; Num. 9, 2-5; 28, 10; Deut. 16, 1-7; Jos. 5, 10; IV Reg. 23, 21; II Par. 30, 2; Ez. 45, 21. — 6) Ex. 12, 15-20; 13, 3, 6, 7; 23, 15; 34, 18; Num. 28, 17; Deut. 16, 8. — 7) Ex. 12, 16; Num. 28, 18, 25. —

10) Ex. 23, 19; 34, 26; Num. 28, 26; Deut. 26, 1, 2. — 12, 13) Lev. 2, 14-16. — 15-21) Ex. 34, 22; Num. 28, 26-31; Deut. 16, 9-12. — 19) Lev. 4, 23, 28; Num. 28, 29, 30. — 20) Cedent in usum ejus, Num. 18, 12; Deut. 18, 4. — 22) Lev. 19, 9, 10; Deut. 24, 19. — 24) Num. 29, 1-6. — 27-31) Lev. 16, 29, 30; Num. 29, 7-11. —

in eo, et offeretis holocaustum Domino.

28 Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus, quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.

29 Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis; et quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo; legitimum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, et habitationibus vestris.

32 Sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras die nono mensis: a vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.

33 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel: A quintodecimo die mensis hujus septimi, erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino.

35 Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus; omne opus servile non facietis in eo. Et septem diebus offeretis holocausta Domino; dies quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissimus, et offeretis holocaustum Domino; est enim cœtus atque collectæ; omne opus servile non facietis in eo.

37 Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas; offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta et libamenta juxta ritum uniuscujusque diei; exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, et quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino.

39 A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus; die primo et die octavo erit sabbatum, id est requies. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente, et lætabimini coram Domino Deo vestro;

41 celebrabitisque solemnitatem ejus septem diebus per annum; legitimum sempiternum erit in generationibus vestris.

42 Mense septimo festa celebrabitis, et habitabitis in umbraculis septem diebus; omnis, qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis; ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.

Locutusque est Moyses super solemnitatibus Domini ad filios Israel.

3. CAP. XXIV, 1-4: DE LUCERNIS CONCINNANDIS.

Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Præcipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de olivis purissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter, extra velum testimonii in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron a vespere usque ad mane coram Domino, cultu ritumque perpetuo in generationibus vestris. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini.

4. CAP. XXIV, 5-9: DE PANIBUS PROPOSITIONIS.

Accipies quoque similam, et coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas; quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues; et pones super eos thus lucidissimum, ut sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel fœdere sempiterno; eruntque Aaron et filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto, quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure perpetuo.

5. CAP. XXIV, 10-23: PENA BLASPHEMIÆ ET LEX TALIONIS. — De quodam blasphemante [XXIV, 10-12]. Pena blasphemiae edicitur [13-16]. Lex talionis promulgatur [17-22]. Blasphemator lapidibus obruitur [23].

Ecce autem egressus filius mulieris israelitidis, quem pepererat de viro ægyptio inter filios Israel, jurgatus est in castris cum viro israelita; cumque blasphemasset nomen, et maledixisset ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.) Miseruntque eum in carcerem, donec nosset quid juberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens: Educ blasphemum extra castra, et ponant omnes qui audierunt manus suas super caput ejus, et

34-36) Num. 29, 12-38; Deut. 16, 13-15. — 34) Feriæ tabernaculorum, I Esd. 3, 4; II Esd. 8, 14; Ez. 45, 25; II Mach. 1, 9, 18; Joan. 7, 2. — 36) Num. 29, 35; II Esd. 8, 18; II Mach. 10, 6; Joan. 7, 37. — 37) Hæ sunt feriæ Domini, Lev. 23, 4-36. — 38) Exceptis sabbatis, Lev. 23, 3. — 39) Ez. 23, 16; Deut. 16, 13. — 40) Lætabimini coram Domino, Deut. 16, 14, 15. — 42) II Esd. 8, 14-18.

24. — 2) Ex. 27, 20, 21. — 4) Super candelabrum mundissimum, Ex. 25, 31; 31, 8; 39, 36. — 5) Panes, Ex. 25, 30. — 6) Super mensam purissimam, Ex. 25, 23-28; III Reg. 7, 48; II Par. 4, 19. — 8) Num. 4, 7; I Par. 9, 32; II Par. 2, 4. — 9) Ex. 29, 32, 33; Lev. 8, 31; 21, 22; I Reg. 21, 6; Matth. 12, 4. — 11) Nomen, Ex. 3, 14, 15. Adductus est ad Moysen, Ex. 18, 22, 26. — 12) Ex. 18, 15, 16. — 14) Deut. 13, 9,

15 lapidet eum populus universus. Et ad
filios Israel loqueris : Homo, qui maledi-
xerit Deo suo, portabit peccatum suum;
16 et qui blasphemaverit nomen Domini,
morte moriatur : lapidibus opprimet eum
omnis multitudo, sive ille civis, sive pere-
grinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen
Domini, morte moriatur.

17 Qui percusserit, et occiderit hominem,
morte moriatur. Qui percusserit animal,
reddet vicarium, id est, animam pro ani-
ma. Qui irrogaverit maculam cuilibet
civium suorum, sicut fecit, sic fiet ei :
20 fracturam pro fractura, oculum pro oculo,
dentem pro dente restituet; qualem inflixe-
rit maculam, talem sustinere cogetur. Qui
percusserit jumentum, reddet aliud. Qui
22 percusserit hominem, punietur. Æquum
judicium sit inter vos, sive peregrinus,
sive civis peccaverit; quia ego sum Domi-
nus Deus vester.

23 Locutusque est Moyses ad filios Israel,
et eduxerunt eum, qui blasphemaverat,
extra castra, ac lapidibus oppresserunt;
feceruntque filii Israel sicut præceperat
Dominus Moysi.

6. CAP. XXV, 1-55 : DE ANNIS SABBA-
TICIS. — *Introductio* [XXV, 1, 2^a]. *De*
anno sabbatico [2^b-7]. *De anno jubileo,*
in quo requiescit terra [8-12], *et res*
venditæ, agri, ædes recuperantur [13-
17]. *Annus jubileus damno non erit*
[18-22]. *Ratio præcepti exponitur* [23].
De jure agros [24-28] *et ædes redimendi*
[29-31]. *De prædiis Levitarum* [32-34].
De misericordia erga Israelitis paupe-
res [35-38], *præsertim erga eos qui in*
conditione servorum sunt [39, 40^a]. *De*
libertate in anno jubileo recuperanda
[40^b-43]. *De servis advenis* [44-46].
De Israelitis servis factis sub po-
testate tam advenarum quam peregrini-
corum inter filios Israel incolentium
[47-55].

25 Locutusque est Dominus ad Moysen in
2 monte Sinai, dicens : Loquere filiis Is-
rael, et dices ad eos :

Quando ingressi fueritis terram quam ego
dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino.
3 Sex annis seres agrum tuum, et sex annis
putabis vineam tuam, colligesque fructus
4 ejus; septimo autem anno sabbatum erit

terræ, requietionis Domini; agrum non
seres, et vineam non putabis. Quæ sponte 5
gignet humus, non metes; et uvas primi-
tiarum tuarum non colliges quasi vindem-
ciam : annus enim requietionis terræ est;
sed erunt vobis in cibum, tibi et servo tuo, 6
ancillæ et mercenario tuo, et advenæ, qui
peregrinantur apud te; jumentis tuis et 7
pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbe-
bunt cibum.

Numerabis quoque tibi septem hebdo- 8
madas annorum, id est, septies septem,
quæ simul faciunt annos quadraginta no-
vem; et clanges buccina mense septimo, 9
decima die mensis, propitiationis tempore
in universa terra vestra. Sanctificabis 10
que annum quinquagesimum, et vocabis
remissionem cunctis habitatoribus terræ
tuæ; ipse est enim jubileus. Revertetur
homo ad possessionem suam, et unusquis-
que rediet ad familiam pristinam; quia 11
jubileus est et quinquagesimus annus. Non
seretis, neque metetis sponte in agro na-
scentia, et primitias vindemiæ non collige-
tis, ob sanctificationem jubilei; sed statim 12
oblata comedetis.

Anno jubilei redient omnes ad posses- 13
siones suas. Quando vendes quippiam 14
civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fra-
trem tuum, sed juxta numerum annorum
jubilei emes ab eo; et juxta supputationem 15
frugum vendet tibi. Quanto plures anni 16
remanserint post jubileum, tanto crescet
et pretium; et quanto minus temporis nu-
meraveris, tanto minoris et emptio constabit;
tempus enim frugum vendet tibi. No- 17
lite affligere contribules vestros, sed timeat
unusquisque Deum suum, quia ego Domi-
nus Deus vester.

Facite præcepta mea, et judicia custodi- 18
te, et implete ea, ut habitare possitis in
terra absque ullo pavore, et gignat vobis 19
humus fructus suos, quibus vescamini
usque ad saturitatem, nullius impetum for-
midantes. Quod si dixeritis : Quid come- 20
demus anno septimo, si non severimus, ne-
que collegerimus fruges nostras? Dabo 21
benedictionem meam vobis anno sexto, et
faciet fructus trium annorum; seretisque 22
anno octavo, et comedetis veteres fruges
usque ad nonum annum; donec nova na-
scentur, edetis vetera.

Terra quoque non vendetur in perpe- 23

10; 17, 5, 7. — 15) Ex. 20, 7. — 16) Matth. 26, 65, 66; Joan. 10, 33. — 17) Gen. 9, 5, 6; Ex. 21, 12; Num. 35, 31; Deut. 19, 11, 12; 27, 24. — 19, 20) Ex. 21, 24; Deut. 19, 21; Matth. 5, 38; 7, 2. — 22) Ex. 12, 49; Lev. 19, 34; Num. 15, 15. — 23) Lev. 24, 14.
25. — 3, 4) Ex. 23, 10, 11; Deut. 15, 1-11. —

4) I Mach. 6, 49, 53. — 10) Num. 36, 4; Lev. 27, 24; Is. 61, 2; 63, 4; Ez. 46, 17; Luc. 4, 19. — 11) Lev. 25, 4, 5. — 12) Lev. 25, 6, 7. — 14) *Juxta numerum annorum jubilei*, Lev. 27, 18, 23. — 17) *Timeat unusquisque Deum suum*, Lev. 19, 14, 32; 25, 30, 43. — 19) Lev. 26, 4; Deut. 11, 14, 15; Ez. 34, 26, 27. — 20) Lev. 25, 4, 5. —

tuum, quia mea est, et vos advenæ et coloni mei estis.

24 Unde cuncta regio possessionis vestrae
25 sub redemptionis conditione vendetur. Si
attenuatus frater tuus venderit possessionem
suam, et voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille venderat.
26 Sin autem non habuerit proximum, et ipse
pretium ad redimendum potuerit invenire,
27 computabuntur fructus ex eo tempore quo
vendidit; et quod reliquum est, reddet emptori,
siquæ recipiet possessionem suam.
28 Quod si non invenerit manus ejus ut reddat
pretium, habebit emptor quod emerat, usque
ad annum jubileum. In ipso enim omnis
venditio redibit ad dominum, et ad possessorem
pristinum.

29 Qui venderit domum intra urbis muros,
habebit licentiam redimendi donec unus
30 impleatur annus. Si non redemerit,
et anni circulus fuerit evolutus, emptor
possidebit eam, et posterius ejus in perpetuum,
31 et redimi non poterit, etiam in jubileo. Sin
autem in villa fuerit domus, quæ muros
non habet, agrorum jure vendetur; si ante
redempta non fuerit, in jubileo revertetur
ad Dominum.

32 Aedes levitarum, quæ in urbibus sunt,
semper possunt redimi; si redemptæ non
fuerint, in jubileo revertentur ad dominos,
quia domus urbium levitarum pro possessionibus
33 sunt inter filios Israel. Suburbana
autem eorum non veneant, quia possessio
sempiterna est.

35 Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus
manu, et susceperis eum quasi advenam
36 et peregrinum, et vixerit tecum, ne accipias
usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time
Deum tuum, ut vivere possit
37 frater tuus apud te. Pecuniam tuam non
dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam
38 non exiges. Ego Dominus Deus vester,
qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis
terram Chanaan, et essem vester Deus.

39 Si paupertate compulsus vendiderit se
tibi frater tuus, non eum opprimes servitute
40 famulorum, sed quasi mercenarius et colonus
erit; usque ad annum jubileum

operabitur apud te, et postea egredietur
41 cum liberis suis, et revertetur ad cognationem
et ad possessionem patrum suorum. Mei enim
42 servi sunt, et ego eduxi eos de terra Ægypti;
non veneant conditione servorum. Ne affligas
43 eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.
Servus et ancilla
44 sint vobis de nationibus quæ in circuitu
vestro sunt. Et de advenis qui
45 peregrinantur apud vos, vel qui ex his
nati fuerint in terra vestra, hos habebitis
famulos; et hereditario jure transmittetis
46 ad posteros, ac possidebitis in æternum;
fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis
per potentiam.

Si invaluerit apud vos manus advenæ
47 atque peregrini, et attenuatus frater tuus
venderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus,
post venditionem potest redimi. Qui
48 voluerit ex fratribus suis, redimet eum,
et patruus, et patruelis, et consanguineus,
49 et affinis. Sin autem et ipse potuerit, redimet
se, supputatis dumtaxat annis a
50 tempore venditionis suæ usque ad annum
jubileum; et pecunia, qua venditus fuerat,
juxta annorum numerum et rationem mercenarii
supputata. Si plures fuerint
51 anni qui remanent usque ad jubileum,
secundum hos reddet et pretium; si pauci,
52 ponet rationem cum eo juxta annorum
numerum, et reddet emptori quod reliquum
53 est annorum, quibus ante servitum
mercedibus imputatis; non affliget
54 eum violenter in conspectu tuo. Quod si
per hæc redimi non potuerit, anno jubileo
egredietur cum liberis suis; mei enim
55 sunt servi, filii Israel, quos eduxi de
terra Ægypti.

7. CAP. XXVI, 1, 2 : DE IDOLOLATRIA ET DE SABBATO.

Ego Dominus Deus vester : non facietis
26 vobis idolum et sculptile, nec titulos erigitis,
nec insignem lapidem ponetis in terra vestra,
ut adoretis eum; ego enim sum Dominus Deus
vester. Custodite sabbata mea, et pavete ad
sanctuarium meum. Ego Dominus.

25) *Ruth* 2, 20; 3, 9, 12; 4, 4, 6; *Jer.* 32, 7, 8. —
27) *Computabuntur fructus*, *Lev.* 25, 50-52. —
28) *In ipso... pristinum*, *Lev.* 25, 13, 41; 27, 24. —
32) *Quæ in urbibus sunt*, *Num.* 35, 2-5; *Jos.* 21, 2-40. — 34) *Num.* 35, 3; *Jos.* 21, 11-42; 1 Par. 6, 55-81. — 35) *Deut.* 15, 7, 8. — 36) *Ex.* 22, 25.

— 37) *Deut.* 23, 19, 20. — 39) *Ex.* 21, 2; *Deut.* 15, 12. — 41) *Ex.* 21, 3, 4. — 43) *Eph.* 6, 9; *Col.* 4, 1. — 47) *Lev.* 25, 35, 39. — 53) *Non affliget eum violenter*, *Lev.* 25, 43. — 54) *Lev.* 25, 41, 26. — 1-46) *Deut.* 28, 1-68. — 1) *Ex.* 20, 4; *Lev.* 19, 4; *Deut.* 5, 8; *Ps.* 96, 7. — 2) *Custodite*

III. — CONCLUSIO : DE FAVORIBUS ET PŒNIS DIVINIS.

[XXVI, 3-45.]

CAP. XXVI, 3-45 : FAVORES ET PŒNÆ DESCRIBUNTUR. — *Cunctis præcepta servantibus multa bona destinantur : fructus terræ [XXVI, 3-5], pax [6-8], protectio Dei [9-13]. Inobedientibus vero intimentur pœnæ : morbus, fames, clades [14-17]. Pro rebellibus denuntiantur pœnæ graviores [18-26] ad extremam usque perniciem producendæ [27-33]. De terra tunc quiescente [34, 35]. De doloribus exsiliî [36-39]. De venia divina [40-45^a]. Conclusio [45^b].*

- 3 Si in præceptis meis ambulaveritis, et mandata mea custodieritis, et feceritis ea,
 4 dabo vobis pluvias temporibus suis; et terra gignet germen suum, et pomis arbores
 5 replebuntur; apprehendet messium tritura vindemiam, et vindemia occupabit sementem; et comedetis panem vestrum in saturitate, et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris; dormietis, et non erit qui exterreat. Aufere-
 6 ram malas bestias; et gladius non transi-
 7 bit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, et corruent coram vobis. Persequeruntur quinque de vestris centum alienos, et centum de vobis decem millia; cadent inimici vestri gladio, in conspectu vestro. Respiciam vos, et crescere faciam; multiplicabimini, et firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, et vetera novis supervenientibus projicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægyptiorum, ne serviretis eis, et qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.
 14 Quod si non audieritis me, nec feceritis
 15 omnia mandata mea; si spreveritis leges meas, et judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ a me constituta sunt, et ad irritum perducatis pactum meum, ego quoque hæc faciam vobis : visitabo vos velociter in egestate, et ardore, qui conficiat oculos vestros, et consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ

ab hostibus devorabitur. Ponam faciem meam contra vos, et corruetis coram hostibus vestris, et subjiциmini his qui oderunt vos; fugietis, nemine persequente.

Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, et conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, et terram æneam. Consumetur incassum labor vester; non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt.

Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum, propter peccata vestra; immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, et pecora vestra, et ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ.

Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam, et percutiam vos septies propter peccata vestra; inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei; cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, et trademini in manibus hostium, postquam confregero baculum panis vestri, ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, et reddant eos ad pondus; et comedetis, et non saturabimini.

Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me, et ego incedam adversus vos in furore contrario, et corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum et filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, et simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, et abominabitur vos anima mea, in tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem, et deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam ultra odorem suavissimum. Disperdamque terram vestram, et stupebunt super ea inimici vestri, cum habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes, et evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, et civitates vestræ dirutæ.

sabbata mea, Ex. 20, 8; Lev. 19, 3, 30. — 3-13) Deut. 11, 13-15; 28, 1-14. — 4, 5) Lev. 25, 18, 19. — 11) Ez. 37, 26-28. — 12) Ex. 29, 45; II Cor. 6, 16. — 14) Deut. 28, 15; Lam. 2, 17; Bar. 2, 29; Mal. 2, 2. — 15) Ad irritum perducatis pactum meum, Deut. 31, 20. — 16) Deut. 28,

21, 22, 33, 51. — 18) Septuplum, Lev. 26, 21, 24, 28. — 22) Deut. 32, 24. — 25) Gladium ultorem fœderis mei, Deut. 32, 25. Mittam pestilentiam, Num. 14, 12. — 26) Ez. 4, 16; 5, 16; 14, 13. — 29) Deut. 28, 53; Ez. 5, 10. — 30) Ez. 6, 3-6. — 33) Vos autem dispergam in

34 Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ; quando fueritis
35 in terra hostili, sabbatizabit, et requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieverit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea.

36 Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium; terrebit eos sonitus folii volantis, et ita fugient quasi gladium; cadent, nullo
37 persequente, et corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes; nemo vestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes, et hostilis vos terra
38 consumet. Quod si et de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum et propter peccata patrum suorum et sua affligentur,
40 donec confiteantur iniquitates suas, et majorum suorum, quibus prævaricati sunt in me, et ambulaverunt ex adverso mihi.
41 Ambulabo igitur et ego contra eos, et in-

ducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum; tunc orabunt pro impietatibus suis. Et recordabor
42 fœderis mei, quod pepigi cum Jacob, et Isaac, et Abraham. Terræ quoque memor ero, quæ cum relicta fuerit ab eis, 43 complacbit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis suis, eo quod abjecerint judicia mea, et leges meas despexerint. Et tamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi ut consumerentur, et irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim
44 sum Dominus Deus eorum, et recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Ægypti in conspectu gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus.

Hæc sunt judicia atque præcepta et leges, quas dedit Dominus inter se et filios Israel in monte Sinai per manum Moysi.

ADDITAMENTUM.

[XXVII, 1-34.]

1. CAP. XXVII, 1-27 : DE VOTIS. — *De votis spectantibus ad homines* [XXVII, 1-8], *ad animalia munda* [9, 10] *et immunda* [11-13], *ad ædes* [14, 15], *ad agros* [16-25]. *De primogenitis animalium* [26, 27].

27 Locutusque est Dominus ad Moysen, 2 dicens : Loquere filiis Israel et dices ad eos :

Homo qui votum fecerit, et sponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit
3 pretium : si fuerit masculus, a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram sanctuarii; si mulier, triginta. A quinto
4 autem anno usque ad vigesimum masculus dabit viginti siclos; femina decem.
5
6 Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli; pro
7 femina tres. Sexagenarius et ultra masculus dabit quindecim siclos; femina
8 decem. Si pauper fuerit, et æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote, et quantum ille æstimaverit, et viderit eum posse reddere, tantum dabit.
9 Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

et mutari non poterit, id est, nec melius 10 malo, nec pejus bono; quod si mutaverit, et ipsum quod mutatum est, et illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Animal immundum, quod immolari
11 Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem, qui iudicans
12 utrum bonum an malum sit, statuet pretium. Quod si dare voluerit is qui offert, 13 addet supra æstimationem quintam partem.

Homo si voverit domum suam, et sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, et juxta
14 pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur. Sin autem ille qui voverat, 15 voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, et habebit domum.

Quod si agrum possessionis suæ voverit, 16 et consecraverit Domino, juxta mensuram sementis æstimabitur pretium : si triginta modis hordei seritur terra, quinquaginta
17 siclis venundetur argenti. Si statim ab 17 anno incipientis jubilei voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur. Sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubi-

gentes, Deut. 4, 7; 28, 64. — 39) Deut. 28, 65. — 40) Deut. 4, 30. — 42) Ex. 2, 24; 6, 5; Deut. 4, 31. — 45) Quando eduxi... gentium, Ex. 12, 37, 41, 51. Hæc sunt... leges, Lev.

25, 2-26, 45. Quas dedit... Moysi, Lev. 25, 1, 27. — 2) Qui votum fecerit, Num. 30, 3-16. — 3) Ad mensuram sanctuarii, Ex. 30, 13. — 10) Lev. 27, 33. — 18) Lev. 25, 15, 16. — 21) Cum

- 19 leum, et detrahetur ex pretio. Quod si
voluerit redimere agrum ille qui voverat,
addet quintam partem aestimatæ pecuniæ,
20 et possidebit eum. Sin autem noluerit
redimere, sed alteri cuilibet fuerit venun-
datus, ultra eum qui voverat redimere
21 non poterit; quia cum jubilei venerit
dies, sanctificatus erit Domino, et pos-
sessio consecrata ad jus pertinet sacer-
dotum.
- 22 Si ager emptus est, et non de posses-
sione majorum sanctificatus fuerit Domino,
23 supputabit sacerdos, juxta annorum nume-
rum usque ad jubileum, pretium; et dabit
24 ille qui voverat eum, Domino; in jubileo
autem revertetur ad priorem dominum,
qui vendiderat eum, et habuerat in sorte
possessionis suæ.
- 25 Omnis aestimatio siclo sanctuarii ponde-
rabitur. Siclus viginti obolos habet.
- 26 Primogenita, quæ ad Dominum perti-
nent, nemo sanctificare poterit et vovere;
sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.
- 27 Quod si immundum est animal, redimet
qui obtulit, juxta aestimationem tuam, et
addet quintam partem pretii; si redimere
noluerit, vendetur alteri quantocumque a
te fuerit aestimatum.

2. CAP. XXVII, 28, 29 : DE REBUS DO-
MINO CONSECRATIS.

Omne quod Domino consecratur, sive 28
homo fuerit, sive animal, sive ager, non
vendetur, nec redimi poterit. Quidquid
semel fuerit consecratum, sanctum san-
ctorum erit Domino. Et omnis conse- 29
cratio, quæ offertur ab homine, non redi-
metur; sed morte morietur.

3. CAP. XXVII, 30-34 : DE DECIMIS. —
De decimis terræ [XXVII, 30, 31] *et*
pecoris [32, 33]. *Libri conclusio* [34].

Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, 30
sive de pomis arborum, Domini sunt, et
illi sanctificantur. Si quis autem voluerit 31
redimere decimas suas, addet quintam
partem earum. Omnium decimarum bovis 32
et ovis et capræ, quæ sub pastoris virga
transeunt, quidquid decimum venerit, san-
ctificabitur Domino. Non eligitur nec 33
bonum, nec malum, nec altero commu-
tabitur; si quis mutaverit, et quod muta-
tum est, et pro quo mutatum est, sanctifi-
cabitur Domino, et non redimetur.

Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Domi- 34
nus Moysi ad filios Israel, in monte Sinai.

jubilei venerit dies, Lev. 25, 11, 28, 30, 31, 33, 41.
Possessio... sacerdotum, Num. 18, 14; Ez. 44, 29.
— 22) *Non de possessione majorum*, Lev. 25, 10.
— 23) Lev. 27, 18. — 24) Lev. 25, 10, 28. —
25) *Siclus viginti obolos habet*, Ex. 30, 13;
Num. 3, 47; Ez. 45, 12. — 26) Ex. 13, 2. —

28) Num. 18, 14; Lev. 27, 21; Jos. 6, 17. —
29) Num. 21, 2, 3; Jud. 11, 34-39; I Reg. 15, 3, 9.
— 30) Gen. 14, 20; 28, 22; Num. 18, 21, 24;
Deut. 14, 28; II Par. 31, 5, 6, 12; II Esdr. 13, 12.
— 33) Lev. 27, 10. — 34) Lev. 26, 45.

LIBER NUMERI

HEBRAICE VAIEDABBER

PARS PRIMA.

[I, 1 — X, 10.]

PRÆPARATIO DISCESSUS A MONTE SINAI.

I. — DINUMERATIO FILIORUM ISRAEL.

[I, 1 — IV, 49.]

1. CAP. I, 1-54 : RECENSENTUR DUODECIM TRIBUS. — *Mandata Dei de censu* [I, 1-4]. *Recensentes a Deo designantur* [5-16]. *Congregatur universus Israel* [17-19]. *Recensentur filii Ruben* [20, 21], *Simeon* [22, 23], *Gad* [24, 25], *Juda* [26, 27], *Issachar* [28, 29], *Zabulon* [30, 31], *Joseph* [32-35], *Benjamin* [36, 37], *Dan* [38, 39], *Aser* [40, 41], *Nephthali* [42, 43]. *Recapitulatio* [44-46]. *Conditio peculiaris Levitarum quibus officium speciale assignatur* [47-54].

1 **N**OCUTUSQUE est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo foederis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto, dicens :
2 Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel per cognationes et domos suas, et nomina singulorum, quidquid
3 sexus est masculini, a vigesimo anno et supra, omnium virorum fortium ex Israel; et numerabitis eos per turmas suas, tu et
4 Aaron. Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus
5 suis, quorum ista sunt nomina.
6 De Ruben, Elisur filius Sedeur. De
7 Simeon, Salamiel filius Surisaddai. De
8 Juda, Nahasson filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autem Joseph : de Ephraim, Elisama filius Ammiud; de Manasse, Gamaliel filius
11 Phadassur. De Benjamin, Abidan filius
12 Gedeonis. De Dan, Ahiezer filius Ammi-

saddai. De Aser, Phegiel filius Ochran. 13
De Gad, Eliasaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan. 15

Hi nobilissimi principes multitudinis 16
per tribus et cognationes suas, et capita exercitus Israel.

Quos tulerunt Moyses et Aaron cum 17
omni vulgi multitudine; et congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, et domos, ac familias, et capita, et nomina singulorum, a vigesimo anno et supra, sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinai. 19

De Ruben, primogenito Israelis per 20
generationes et familias ac domos suas, et nomina capitum singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, quadraginta sex millia quingenti. 21

De filiis Simeon per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina et capita singulorum, omne quod sexus est masculini a vigesimo anno et supra, procedentium ad bellum, quinquaginta novem millia trecenti. 23

De filiis Gad per generationes et familias ac domos cognationum suarum recensiti sunt per nomina singulorum a viginti annis et supra, omnes qui ad bella procederent, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. 25

De filiis Juda per generationes et familias ac domos cognationum suarum, per nomina singulorum a vigesimo anno et

1. — 1) In deserto Sinai, Ex. 19, 1; Num. 10, 11, 12. In tabernaculo foederis, Ex. 25, 22. Prima die mensis secundi, Num. 9, 1. — 2) Tollite... Israel, Ex. 30, 12; Num. 26, 2-51. — 3) Ex. 30, 14; Num. 14, 29. — 4) Num. 10, 14-27. — 5) Elisur, Num. 7, 30. — 6) Salamiel, Num. 7, 36. — 7) Nahasson, Ex. 6, 23; Num. 7, 12. — 8) Nathanael, Num. 7, 18. — 9) Eliab, Num. 7, 24. — 10) Elisama, Num. 7, 48. Gamaliel, Num. 7, 54. — 11) Abidan, Num. 7, 60. — 12) Ahiezer, Num. 7, 66. — 13) Phegiel, Num. 7, 72. — 14) Eliasaph, Num. 7, 42. — 15) Ahira, Num. 7, 78. — 16) Ex. 18, 21, 25. — 17) Num. 26, 7. — 18) Num. 26, 14. — 19) Num. 26, 18. — 20) Num. 26, 22. — 21) Num. 26, 25. — 22) Num. 26, 22. — 23) Num. 26, 22. — 24) Num. 26, 22. — 25) Num. 26, 22. — 26) Num. 26, 22. — 27) Num. 26, 22. — 28) Num. 26, 22. — 29) Num. 26, 22.

supra, omnes qui poterant ad bella pro-
cedere, recensiti sunt septuaginta qua-
tuor millia sexcenti.

De filiis Issachar, per generationes et
familias ac domos cognationum suarum,
per nomina singulorum a vigesimo anno
et supra, omnes qui ad bella procederent,
recensiti sunt quinquaginta quatuor millia
quadringenti.

De filiis Zabulon per generationes et
familias ac domos cognationum suarum,
recensiti sunt per nomina singulorum a
vigesimo anno et supra, omnes qui pote-
rant ad bella procedere, quinquaginta
septem millia quadringenti.

De filiis Joseph, filiorum Ephraim per
generationes et familias ac domos cognationum suarum, recensiti sunt per nomina singulorum a vigesimo anno et supra, omnes qui poterant ad bella procedere, quadraginta millia quingenti.

Porro filiorum Manasse per generationes
et familias ac domos cognationum suarum,
recensiti sunt per nomina singulorum a
viginti annis et supra, omnes qui poterant
ad bella procedere, triginta duo millia
ducenti.

De filiis Benjamin per generationes et
familias ac domos cognationum suarum,
recensiti sunt nominibus singulorum a
vigesimo anno et supra, omnes qui pote-
rant ad bella procedere, triginta quinque
millia quadringenti.

De filiis Dan per generationes et fami-
lias ac domos cognationum suarum, recen-
siti sunt nominibus singulorum a vigesimo
anno et supra, omnes qui poterant ad
bella procedere, sexaginta duo millia
septingenti.

De filiis Aser per generationes et familias
ac domos cognationum suarum, recensiti
sunt per nomina singulorum a vigesimo
anno et supra, omnes qui poterant ad
bella procedere, quadraginta millia et
mille quingenti.

De filiis Nephthali per generationes et
familias ac domos cognationum suarum,
recensiti sunt nominibus singulorum a
vigesimo anno et supra, omnes qui pote-
rant ad bella procedere, quinquaginta
tria millia quadringenti.

Hi sunt, quos numeraverunt Moyses et
Aaron, et duodecim principes Israel, sin-

gulos per domos cognationum suarum.
Fueruntque omnis numerus filiorum Israel
per domos et familias suas a vigesimo anno
et supra, qui poterant ad bella procedere,
sexcenta tria millia virorum quingenti
quinquaginta.

Levitæ autem in tribu familiarum sua-
rum non sunt numerati cum eis.

Locutusque est Dominus ad Moysen, di-
cens : Tribum Levi noli numerare, neque
pones summam eorum cum filiis Israel ;
sed constitue eos super tabernaculum testi-
monii, et cuncta vasa ejus, et quidquid ad
ceremonias pertinet. Ipsi portabunt taber-
naculum et omnia utensilia ejus; et erunt
in ministerio, ac per gyrum tabernaculi
metabuntur. Cum proficiscendum fuerit,
deponent levitæ tabernaculum; cum ca-
strametandum, erigent. Quisquis externo-
rum accesserit, occidetur. Metabuntur
autem castra filii Israel unusquisque per
turmas, et cuneos atque exercitum suum.
Porro levitæ per gyrum tabernaculi figent
tentoria, ne fiat indignatio super multitu-
dinem filiorum Israel; et excubabunt in
custodiis tabernaculi testimonii.

Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia
quæ præceperat Dominus Moysi.

2. CAP. II, 1-34 : TRIBUUM ORDO CA-
STRENSIS ET IN ITINERIBUS DISTRI-
BUTIO. — *Definitur principium gene-
rale* [II, 1, 2]. *Situs Juda, Issachar, Za-
bulon* [3-9], *Ruben, Simeon, Gad* [10-
16]. *Tabernaculum testimonii et Levitæ*
[17]. *Situs Ephraim, Manasse, Ben-
jamin* [18-24], *Dan, Aser, Nephthali*
[25-31]. *Altera recapitulatio* [32-34].

Locutusque est Dominus ad Moysen et
Aaron, dicens : Singuli per turmas, si-
gna, atque vexilla, et domos cognationum
suarum, castrametabuntur filii Israel, per
gyrum tabernaculi foederis.

Ad orientem Judas figet tentoria per
turmas exercitus sui; eritque princeps
filiorum ejus Nahasson filius Aminadab.
Et omnis de stirpe ejus summa pugnan-
tium, septuaginta quatuor millia sexcenti.
Juxta eum castrametati sunt de tribu
Issachar, quorum princeps fuit Nathanael
filius Suar; et omnis numerus pugnatu-
rum ejus, quinquaginta quatuor millia
quadringenti. In tribu Zabulon princeps

26, 25. — 31) Num. 26, 27. — 33) Num. 26, 37. —
35) Num. 26, 34. — 37) Num. 26, 41. — 39) Num.
26, 43. — 41) Num. 26, 47. — 43) Num. 26, 50.
— 44) Num. 26, 64. — 46) Ex. 12, 37; Num. 11,
21; 26, 51. — 47) Num. 2, 33; 3, 14-39; 26, 57-62.
— 50) Num. 3, 7, 8; 4, 4-33; I Par. 6, 1-81. —
51) Cum proficiscendum... erigent, Num. 10, 17,
21. Quisquis... occidetur, Num. 3, 10, 38; 18, 7;

I Reg. 6, 19; II Reg. 6, 6, 7; I Par. 13, 10. —
52) Per turmas, Num. 2, 2, 34. — 53) Ne fiat
indignatio, Num. 8, 19; 18, 5. Excubabunt...
testimonii, Num. 3, 7, 8, 38; 8, 24-26; 18, 3-5;
31, 30, 47; I Par. 23, 28-32; II Par. 13, 10, 11.
2. — 2) Num. 1, 52, 53. — 3) Nahasson, Ex. 6,
23; Num. 1, 7. — 5) Nathanael, Num. 1, 8. —
7) Eliab, Num. 1, 9. — 9) Primi egredientur,

- 8 fuit Eliab filius Helon; omnis de stirpe
 9 ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta
 septem millia quadringenti. Universi qui
 in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt
 centum octoginta sex millia quadringenti;
 et per turmas suas primi egredientur.
- 10 In castris filiorum Ruben ad meridia-
 nam plagam erit princeps Elisur filius
 11 Sedeur; et cunctus exercitus pugnatorum
 ejus qui numerati sunt, quadraginta sex
 12 millia quingenti. Juxta eum castrame-
 tati sunt de tribu Simeon, quorum prin-
 13 ceptus fuit Salamiel filius Surisaddai. Et
 cunctus exercitus pugnatorum ejus qui
 numerati sunt, quinquaginta novem millia
 14 trecenti. In tribu Gad princeps fuit Elia-
 15 saph filius Duel; et cunctus exercitus
 pugnatorum ejus qui numerati sunt, qua-
 16 draginta quinque millia sexcenti quinquaginta.
 Omnes qui recensiti sunt in ca-
 stris Ruben, centum quinquaginta millia
 et mille quadringenti quinquaginta per
 turmas suas; in secundo loco profici-
 scentur.
- 17 Levabitur autem tabernaculum testi-
 monii per officia levitarum et turmas eor-
 um; quomodo erigetur, ita et deponetur;
 singuli per loca et ordines suos profici-
 scentur.
- 18 Ad occidentalem plagam erunt castra
 filiorum Ephraim, quorum princeps fuit
 19 Elisama filius Ammiud. Cunctus exerci-
 tus pugnatorum ejus, qui numerati sunt,
 20 quadraginta millia quingenti. Et cum
 eis tribus filiorum Manasse, quorum prin-
 21 ceptus fuit Gamaliel filius Phadassur; cun-
 ctusque exercitus pugnatorum ejus qui
 numerati sunt, triginta duo millia ducen-
 22 ti. In tribu filiorum Benjamin prin-
 23 ceptus fuit Abidan filius Gedeonis; et cun-
 ctus exercitus pugnatorum ejus qui re-
 censiti sunt, triginta quinque millia qua-
 24 dringenti. Omnes qui numerati sunt in
 castris Ephraim, centum octo millia cen-
 tum per turmas suas; tertii profici-
 scentur.
- 25 Ad aquilonis partem castrametati sunt
 filii Dan, quorum princeps fuit Ahiezer
 26 filius Ammisaddai. Cunctus exercitus
 pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexa-
 27 ginta duo millia septingenti. Juxta eum
 fixere tentoria de tribu Aser; quorum
 28 princeps fuit Phegiel filius Ochran. Cun-
 ctus exercitus pugnatorum ejus qui nume-

rati sunt, quadraginta millia et mille
 quingenti. De tribu filiorum Nephthali 29
 princeps fuit Ahira filius Enan; cunctus 30
 exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta
 tria millia quadringenti. Omnes qui nu- 31
 merati sunt in castris Dan, fuerunt centum
 quinquaginta septem millia sexcenti; et
 novissimi profici-
 scentur.

Hic numerus filiorum Israel, per domos 32
 cognitionum suarum et turmas divisi
 exercitus, sexcenta tria millia quingenti
 quinquaginta. Levitæ autem non sunt 33
 numerati inter filios Israel; sic enim præ-
 cepit Dominus Moysi. Feceruntque 34
 filii Israel juxta omnia quæ mandaverat
 Dominus. Castrametati sunt per turmas
 suas, et profecti per familias ac domos
 patrum suorum.

3. CAP. III, 1-51: DINUMERATIO ET OFFI-
 CIA LEVITARUM. — *Generatio Aaron*
 [III, 1-4]. *Munus Levitarum* [5-10].
Pro primogenitis mancipantur Levitæ
 [11-13]. *De Levitis recensendis* [14, 15].
Filii et nepotes Levi [16-20]. *Dinume-*
ratio et officia pecularia Gersonitarum
 [21-26]. *Caathitarum* [27-32]. *Merari-*
tarum [33-37]. *Recapitulatio* [38, 39].
Primogenitorum dinumeratio et redem-
ptio [40-51].

Hæc sunt generationes Aaron et Moysi, 3
 in die qua locutus est Dominus ad Moysen
 in Monte Sinai.

Et hæc nomina filiorum Aaron: primo- 2
 genitus ejus Nadab, deinde Abiu, et Elea-
 zar, et Ithamar. Hæc nomina filiorum 3
 Aaron sacerdotum qui uncti sunt, et quo-
 rum repletæ et consecratæ manus ut sa- 4
 cerdotio fungerentur. Mortui sunt enim
 Nadab et Abiu, cum offerrent ignem alien-
 um in conspectu Domini in deserto Sinai,
 absque liberis; functique sunt sacerdotio
 Eleazar et Ithamar coram Aaron patre
 suo.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 5
 dicens: Applica tribum Levi, et fac stare 6
 in conspectu Aaron sacerdotis ut mini-
 strent ei, et excubent, et observent quid- 7
 quid ad cultum pertinet multitudinis co-
 ram tabernaculo testimonii; et custodiant 8
 vasa tabernaculi, servientes in ministerio
 ejus. Dabisque dono levitas Aaron et 9
 filiis ejus, quibus traditi sunt a filiis 10

Num. 10, 14-16. — 10) Elisur, Num. 1, 5. —
 12) Salamiel, Num. 1, 6. — 14) Eliasaph, Num.
 1, 14; 7, 42, 47; 10, 20. — 16) In secundo loco
 profici-
 scentur, Num. 10, 18-20. — 17) Num. 10,
 17, 21. — 18) Elisama, Num. 1, 10. — 22) A-
 bidan, Num. 1, 11. — 24) Tertii profici-
 scentur, Num. 10, 22-24. — 25) Ahiezer, Num. 1, 12. —
 27) Phegiel, Num. 1, 13. — 29) Ahira, Num. 1,

15. — 31) Novissimi profici-
 scentur, Num. 10,
 25-27. — 32) Num. 1, 46. — 33) Num. 1, 47-49.

3. — 2) Ex. 6, 23. — 3) Ex. 28, 41; 29, 7;
 Lev. 8, 12, 30; Jud. 17, 5; III Reg. 13, 33;
 Eccli. 45, 28. — 4) Lev. 10, 1, 2; Num. 26, 61;
 I Par. 24, 2. — 6) Num. 18, 2. — 7) Num. 8, 24-
 26; Deut. 10, 8. — 9) Num. 8, 19; 18, 6. —
 10) Aaron... sacerdotii, Num. 18, 7. Externus...

Israel; Aaron autem et filios ejus constituit super cultum sacerdotii. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

11 Locutusque est Dominus ad Moysen,
12 dicens: Ego tuli levitas a filiis Israel
pro omni primogenito, qui aperit vulvam
13 in filiis Israel; eruntque levitæ mei; meum
est enim omne primogenitum. Ex quo
percussi primogenitos in terra Ægypti,
sanctificavi mihi quicquid primum nascitur
in Israel ab homine usque ad pecus;
mei sunt. Ego Dominus.

14 Locutusque est Dominus ad Moysen in
15 deserto Sinai, dicens: Numera filios Levi
per domos patrum suorum et familias,
omnem masculum, ab uno mense et supra.

16 Numeravit Moyses, ut præceperat Do-
17 minus; et inventi sunt filii Levi per
nomina sua: Gerson et Caath et Merari.
18 Filii Gerson: Lebni et Semei. Filii
19 Caath: Amram et Jesaar, Hebron et
20 Oziel. Filii Merari: Moholi et Musi.

21 De Gerson fuere familiæ duæ, Lebni-
22 tica, et Semeitica, quarum numeratus
est populus sexus masculini ab uno mense
23 et supra, septem millia quingenti. Hi
post tabernaculum metabuntur ad occi-
24 dentem, sub principe Eliasaph filio Lael;
25 et habebunt excubias in tabernaculo fœ-
26 deris, ipsum tabernaculum et operimen-
tum ejus, tentorium quod trahitur ante
fores tecti fœderis, et cortinas atrii; ten-
torium quoque quod appenditur in introitu
atrii tabernaculi, et quicquid ad ritum
altaris pertinet, funes tabernaculi et omnia
utensilia ejus.

27 Cognatio Caath habebit populos Amra-
mitas et Jesaaritas et Hebronitas et Ozie-
litas. Hæ sunt familiæ Caathitarum, re-
28 censitæ per nomina sua. Omnes generis
masculini ab uno mense et supra, octo
29 millia sexcenti habebunt excubias san-
ctuarii, et castrametabuntur ad meridia-
30 nam plagam. Princepsque eorum erit
31 Elisaphan filius Oziel; et custodient ar-
cam, mensamque et candelabrum, altaria
et vasa sanctuarii, in quibus ministratur,
et velum, cunctamque hujusmodi supel-
32 lectilem. Princeps autem principum levi-

tarum Eleazar filius Aaron sacerdotis,
erit super excubitores custodiæ sanctuarii.

At vero de Merari erunt populi Moholita 33
et Musita recensiti per nomina sua: 34
omnes generis masculini ab uno mense et 35
supra, sex millia ducenti. Princeps eorum 36
Suriel filius Abihaiel; in plaga septentrio-
nali castrametabuntur. Erunt sub cu- 37
stodia eorum tabulæ tabernaculi et vectes,
et columnæ ac bases earum, et omnia quæ
ad cultum hujusmodi pertinent; colum- 37
næque atrii per circuitum cum basibus
suis, et paxilli cum funibus.

Castrametabuntur ante tabernaculum 38
fœderis, id est, ad orientalem plagam,
Moyses et Aaron cum filiis suis, habentes
custodiam sanctuarii in medio filio-
rum Israel; quisquis alienus accesserit,
moriatur.

Omnes levitæ, quos numeraverunt 39
Moyses et Aaron, juxta præceptum Do-
mini per familias suas in genere masculino
a mense uno et supra, fuerunt viginti duo
millia.

Et ait Dominus ad Moysen: Numera 40
primogenitos sexus masculini de filiis
Israel ab uno mense et supra, et habebis
summam eorum. Tollesque levitas mihi 41
pro omni primogenito filiorum Israel; ego
sum Dominus; et pecora eorum pro uni-
versis primogenitis pecorum filiorum
Israel. Recensuit Moyses, sicut præce- 42
perat Dominus primogenitos filiorum
Israel; et fuerunt masculi per nomina 43
sua, a mense uno et supra, viginti duo
millia ducenti septuaginta tres.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 44
dicens: Tolle levitas pro primogenitis 45
filiorum Israel, et pecora levitarum pro
pecoribus eorum, eruntque levitæ mei.
Ego sum Dominus. In pretio autem du- 46
centorum septuaginta trium, qui excedunt
numerus levitarum de primogenitis filo-
rum Israel, accipies quinque siclos per 47
singula capita ad mensuram sanctuarii.
Siclus habet viginti obolos. Dabisque 48
pecuniam Aaron et filiis ejus, pretium
eorum qui supra sunt. Tulit igitur Moy- 49
ses pecuniam eorum qui fuerant amplius,

moriatur, Num. 1, 51. — 12) Num. 3, 41; 8, 16. —
13) Ex. 13, 2, 15; Num. 8, 16, 17. — 15) *Omnem...*
supra, Num. 3, 39; 26, 62. — 17) Gen. 46, 11;
Ex. 6, 16-19; Num. 26, 57-61; 1 Par. 6, 1, 16;
23, 6. — 18) Ex. 6, 17; 1 Par. 6, 17; 23, 7. —
19) Ex. 6, 18; 1 Par. 6, 2, 18; 23, 12. — 20) Ex.
6, 19; 1 Par. 6, 19; 23, 21. — 23) Num. 1, 53. —
25, 26) Num. 4, 24-26. *Operimentum*, Ex. 26, 7,
14; 36, 14. *Tentorium... fœderis*, Ex. 26, 36.
Cortinas atrii, Ex. 27, 9. *Tentorium... taber-*
naculi, Ex. 27, 16. *Funes... ejus*, Ex. 35, 18;
39, 40. — 29) Num. 1, 53. — 30) *Elisaphan*,

Ex. 6, 22; Lev. 10, 4. — 31) *Arcam*, Ex. 25, 10.
Mensam, Ex. 25, 23. *Candelabrum*, Ex. 25, 31.
Altaria et vasa sanctuarii, Ex. 27, 1, 3; 30, 1. *Ve-*
lumi, Ex. 26, 36. — 35) *Castrametabuntur*, Num.
1, 53. — 36) *Tabulæ*, Ex. 26, 15. *Vectes*, Ex. 26,
26. *Columnæ*, Ex. 26, 32, 37. *Bases*, Ex. 26, 19.
— 37) *Columnæque atrii*, Ex. 27, 10. *Paxilli*,
Ex. 27, 19. — 38) *Castrametabuntur*, Num. 1,
53. *Quisquis morietur*, Num. 1, 51. — 41) *Tolles-*
que... Israel, Num. 3, 12. — 45) Num. 3, 41. —
46) *In pretio*, Ex. 13, 13; Num. 18, 15. *Qui*
excedunt... Israel, Num. 3, 39, 43. — 47) *Quin-*
que siclos, Lev. 27, 6; Num. 18, 16. *Siclus...*

50 et quos redemerant a levitis pro primo-
genitis filiorum Israel, mille trecentorum
51 sanctuarii; et dedit eam Aaron et filiis
ejus, juxta verbum quod praeceperat sibi
Dominus.

4. CAP. IV, 1-49 : OFFICIA LEVITARUM
UBERIUS DESCRIBUNTUR. — *Caathite*
[IV, 1-15]; *summus sacerdos* [16]; *prohi-*
bentur Caathitis sancta sanctorum
[17-20]. *Gersonite* [21-28]. *Merarite*
[29-33]. *Levitarum admittendorum ad*
ministeria sacra dinumeratio : *Caathi-*
tarum [34-37], *Gersonitarum* [38-41],
Meraritarum [42-45]; *recapitulatio*
[46-49].

4 Locutusque est Dominus ad Moysen et
Aaron, dicens :

2 Tolle summam filiorum Caath de medio
3 levitarum per domos et familias suas, a
trigesimo anno et supra, usque ad quin-
quagesimum annum, omnium qui ingre-
diuntur ut stent et ministrent in taberna-
culo foederis.

4 Hic est cultus filiorum Caath : taberna-
culum foederis, et sanctum sanctorum.

5 Ingredientur Aaron et filii ejus, quando
movenda sunt castra; et deponent velum
quod pendet ante fores, involventque eo
6 arcam testimonii; et operient rursum
velamine ianthinarum pellium, extendent-
que desuper pallium totum hyacinthinum,

7 et inducent vectes. Mensam quoque pro-
positionis involvent hyacinthino pallio, et
ponent cum ea thuribula et mortariola,
cyathos et crateras ad liba fundenda;

8 panes semper in ea erunt; extendentque
desuper pallium coccineum, quod rursum
operient velamento ianthinarum pellium,

9 et inducent vectes. Sument et pallium
hyacinthinum quo operient candelabrum
cum lucernis et forcipibus suis et emun-
ctoriis et cunctis vasis olei, quæ ad con-
cinnandas lucernas necessaria sunt; et
super omnia ponent operimentum ianthi-

10 narum pellium, et inducent vectes. Nec-
non et altare aureum involvent hyacin-
thino vestimento, et extendent desuper
operimentum ianthinarum pellium, indu-
centque vectes. Omnia vasa, quibus mi-
nistratur in sanctuario, involvent hya-

cinthino pallio, et extendent desuper
operimentum ianthinarum pellium, indu-
centque vectes. Sed et altare mundabunt
13 cinere, et involvent illud purpureo vesti-
mento; ponentque cum eo omnia vasa,
14 quibus in ministerio ejus utuntur, id est,
ignium receptacula, fuscinculas ac triden-
tes, uncinos et batilla. Cuncta vasa altaris
operient simul velamine ianthinarum pel-
lium, et inducent vectes. Cumque invol-
15 verint Aaron et filii ejus sanctuarium et
omnia vasa ejus in commotione castrorum,
tunc intrabunt filii Caath ut portent invo-
luta; et non tangent vasa sanctuarii, ne
moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath
in tabernaculo foederis; super quos erit
16 Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus
curam pertinet oleum ad concinnandas
lucernas, et compositionis incensum, et
sacrificium, quod semper offertur, et oleum
unctionis, et quicquid ad cultum taberna-
culi pertinet, omniumque vasorum quæ in
sanctuario sunt.

Locutusque est Dominus ad Moysen et
Aaron, dicens : Nolite perdere populum
18 Caath de medio levitarum; sed hoc facite
19 eis ut vivant, et non moriantur, si tette-
rint sancta sanctorum. Aaron et filii ejus
intrabunt; ipsique disponent opera singu-
lorum, et dividunt quid portare quis de-
beat. Alii nulla curiositate videant quæ
20 sunt in sanctuario priusquam involvantur;
alioquin moriuntur.

Locutusque est Dominus ad Moysen,
21 dicens : Tolle summam etiam filiorum
22 Gerson per domos ac familias et cognat-
iones suas, a triginta annis et supra,
23 usque ad annos quinquaginta. Numera
omnes qui ingrediuntur et ministrant in
tabernaculo foederis.

Hoc est officium familiæ Gersonitarum,
24 ut portent cortinas tabernaculi et tectum
25 foederis operimentum aliud, et super omnia
velamen ianthinum, tentoriumque quod
pendet in introitu tabernaculi foederis,
cortinas atrii, et velum in introitu quod
26 est ante tabernaculum. Omnia quæ ad
altare pertinent, funiculos, et vasa mini-
sterii, jubente Aaron et filiis ejus, por-
27 tabunt filii Gerson; et scient singuli cui
debeant oneri mancipari. Hic est cultus
28 familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœ-

obolos, Ex. 30, 13; Lev. 27, 25; Ez. 45, 12. —
50) Num. 3, 46, 47.

4. — 3) Num. 8, 24; I Par. 23, 24-27. —
4) Sanctum sanctorum, Num. 4, 19. — 5) Velum,
Ex. 26, 31, 32. — 6) Inducunt vectes, Ex. 25, 14.
— 7) Mensam quoque propositionis, Ex. 25, 23,
29. Panes... erunt, Ex. 25, 30; Lev. 24, 5-8.
— 8) Inducunt vectes, Ex. 25, 28. — 9) Candelabrum,
Ex. 25, 31-39. — 11) Altare aureum,

Ex. 30, 1, 3. — 15) Ut portent involuta, Num.
7, 9; I Par. 15, 15. Non tangent... moriantur,
II Reg. 6, 6, 7; I Par. 13, 9, 10. — 16) Oleum ad
concinnandas lucernas, Ex. 25, 6; 27, 20; Lev.
24, 2. Compositionis incensum, Ex. 25, 6. Sacri-
ficium, Ex. 29, 38-41. Oleum unctionis, Ex. 30,
23-25; 31, 11. — 19) Num. 4, 4. — 20) I Reg. 6,
19. — 22) Filiorum Gerson, Num. 3, 21-26. —
25) Cortinas tabernaculi, Ex. 26, 1-6; 36, 8-13.

deris; eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis.

29 Filios quoque Merari per familias et
30 domos patrum suorum recensebis, a tri-
ginta annis et supra, usque ad annos
quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad
officium ministerii sui, et cultum fœderis
testimonii.

31 Hæc sunt onera eorum: portabunt ta-
32 bulas tabernaculi et vectes ejus, columnas
ac bases earum, columnas quoque atrii
per circuitum cum basibus et paxillis et
funibus suis. Omnia vasa et suppellectilem
ad numerum accipient, sicque portabunt.
33 Hoc est officium familiæ Meraritarum et
ministerium in tabernaculo fœderis; erunt-
que sub manu Ithamar filii Aaron sacer-
dotis.

34 Recensuerunt igitur Moyses et Aaron et
principes synagogæ filios Caath per co-
35 gnationes et domos patrum suorum, a
triginta annis et supra, usque ad annum
quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur
36 ad ministerium tabernaculi fœderis; et
inventi sunt duo millia septingenti quin-
37 quaginta. Hic est numerus populi Caath
qui intrant tabernaculum fœderis. Hos
numeravit Moyses et Aaron juxta sermo-
nem Domini per manum Moysi.

Numerati sunt et filii Gerson per cogna- 38
tiones et domos patrum suorum, a tri- 39
ginta annis et supra, usque ad quinquage-
simum annum, omnes qui ingrediuntur
ut ministrent in tabernaculo fœderis; et 40
inventi sunt duo millia sexcenti triginta.
Hic est populus Gersonitarum, quos nu- 41
meraverunt Moyses et Aaron, juxta ver-
bum Domini.

Numerati sunt et filii Merari per co- 42
gnationes et domos patrum suorum, a 43
triginta annis et supra, usque ad annum
quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur
ad explendos ritus tabernaculi fœderis;
et inventi sunt tria millia ducenti. Hic 44
est numerus filiorum Merari, quos recen- 45
suerunt Moyses et Aaron, juxta imperium
Domini, per manum Moysi.

Omnes qui recensiti sunt de levitis, et 46
quos recenseri fecit ad nomen Moyses, et
Aaron, et principes Israel, per cogna-
tiones et domos patrum suorum, a tri- 47
ginta annis et supra, usque ad annum
quinquagesimum, ingredientibus ad mini-
sterium tabernaculi, et onera portanda,
fuerunt simul octo millia quingenti octo- 48
ginta. Juxta verbum Domini recensuit 49
eos Moyses, unumquemque juxta officium
et onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

II. — LEGES PECULIARES.

[V, 1 — VI, 27.]

1. CAP. V, 1-4: DE IMMUNDIS EXTRA CASTRA EJICIENDIS.

5 Locutusque est Dominus ad Moysen,
2 diceps: Præcipe filiis Israel ut ejiciant
de castris omnem leprosum, et qui semine
3 fluit, pollutusque est super mortuo; tam
masculum quam feminam ejicite de ca-
stris, ne contaminent ea cum habitaverim
vobiscum.

4 Feceruntque ita filii Israel, et ejecerunt
eos extra castra, sicut locutus erat Domi-
nus Moysi.

2. CAP. V, 5-8: DE DELICTIS IN PROXI- MUM EXPIANDIS.

5 Locutusque est Dominus ad Moysen,
6 dicens: Loquere ad filios Israel: Vir,

sive mulier, cum fecerint ex omnibus pec-
catis, quæ solent hominibus accidere, et
per negligentiam transgressi fuerint man-
datum Domini, atque deliquerint, con- 7
fitebuntur peccatum suum; et reddent
ipsum caput, quantamque partem desuper,
ei in quem peccaverint. Sin autem non 8
fuerit qui recipiat, dabunt Dominò, et erit
sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro
expiatione, ut sit placabilis hostia.

3. CAP. V, 9, 10: DE PRIMITIIS TAN- QUAM PROVENTU SACERDOTUM.

Omnes quoque primitiæ, quas offerunt 9
filii Israel, ad sacerdotem pertinent; et 10
quidquid in sanctuarium offertur a sin-
gulis, et traditur manibus sacerdotis,
ipsius erit.

*Tectum fœderis, Ex. 36, 14-19. — 28) Sub manu
Ithamar, Num. 4, 33. — 30) Num. 4, 3. —
31) Num. 3, 36, 37. — 32) Ad numerum, Ex.
38, 21. — 49) Juxta officium et onera sua,
Num. 4, 15, 24, 31. Sicut præceperat ei Domi-
nus, Num. 4, 1, 21, 29.*

— ❖ —

5. — 2) Omnem leprosum, Lev. 13, 46. Qui
semine fluit, Lev. 15, 2. Pollutusque est super
mortuo, Lev. 21, 1; 22, 4; Num. 9, 10; 19, 11,
13. — 3) Cum habitaverim vobiscum, Lev. 26,
11, 12; Num. 35, 34. — 6) Lev. 6, 2-7. — 7) Con-
fitebuntur, Lev. 5, 5; 26, 40. — 8) Excepto
ariete, Lev. 6, 6, 7. — 9) Ex. 29, 28; Lev. 7, 7-
10, 14; Num. 18, 8, 19; Deut. 18, 3, 4; Ez. 40,
29, 30. — 10) Ipsius erit, Lev. 10, 12-15. —

4. CAP. V, 11-31 : DE ZELOTYPPIA. —

Vera vel falsa mariti suspicione appetitur uxor [V, 11-14]; *adducta uxore ad sacerdotem fit oblatio zelotypiæ* [15]; *conficiuntur aquæ amarissimæ* [16, 17]; *uxorem sacerdos adjurat* [18-22]; *experimentum aquarum amarissimarum* [23-28]. *Conclusio* [29-31].

- 11 Locutusque est Dominus ad Moysen,
12 dicens : Loquere ad filios Israel, et dices
ad eos : Vir, cujus uxor erraverit, mari-
13 tumque contemnens, dormierit cum al-
tero viro, et hoc maritus deprehendere
non quiverit, sed latet adulterium, et testi-
bus argui non potest, quia non est inventa
14 in stupro; si spiritus zelotypiæ concita-
verit virum contra uxorem suam, quæ vel
polluta est, vel falsa suspicione appetitur,
15 adducet eam ad sacerdotem, et offeret
oblationem pro illa, decimam partem sati
farinæ hordeaceæ. Non fundet super eam
oleum, nec imponet thus, quia sacrificium
zelotypiæ est, et oblatio investigans adul-
terium.
16 Offeret igitur eam sacerdos, et statuet
17 coram Domino; assumetque aquam sanctam
in vase fictili, et pauxillum terræ de
pavimento tabernaculi mittet in eam.
18 Cumque steterit mulier in conspectu Do-
mini, discooperiet caput ejus, et ponet
super manus illius sacrificium recordatio-
nis, et oblationem zelotypiæ; ipse autem
tenebit aquas amarissimas, in quibus cum
19 execratione maledicta congescit; adjura-
bitque eam, et dicet : Si non dormivit vir
alienus tecum, et si non polluta es deserto
mariti thoro, non te nocebit aquæ istæ
amarissimæ, in quas maledicta congesti.
20 Sin autem declinasti a viro tuo, atque
polluta es, et concubuisti cum altero viro,
21 his maledictionibus subjacebis : Det te
Dominus in maledictionem, exemplumque
cunctorum in populo suo; putrescere faciat
femur tuum, et tumens uterus tuus dis-
22 rumpatur; ingrediantur aquæ maledictæ
in ventrem tuum, et utero tumescente
putrescat femur. Et respondebit mulier :
Amen, amen.
23 Scribetque sacerdos in libello ista male-
dicta, et delebit ea aquis amarissimis, in
24 quas maledicta congescit, et dabit ei
25 bibere. Quas cum exhausserit, tollet sacer-
dos de manu ejus sacrificium zelotypiæ,

et elevabit illud coram Domino, imponet-
que illud super altare, ita dumtaxat ut
prius pugillum sacrificii tollat de eo quod 26
offeritur, et incendat super altare, et sic
potum det mulieri aquas amarissimas.
Quas cum biberit, si polluta est, et con- 27
tempto viro adulterii rea, pertransibunt
eam aquæ maledictionis, et inflato ventre
computrescet femur; eritque mulier in
maledictionem, et in exemplum omni po-
pulo. Quod si polluta non fuerit, erit 28
innocia, et faciet liberos.

Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit 29
mulier a viro suo, et si polluta fuerit,
maritusque zelotypiæ spiritu concitatus 30
adduxerit eam in conspectu Domini, et
fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta
sunt, maritus absque culpa erit, et illa 31
recipiet iniquitatem suam.

5. CAP. VI, 1-21 : DE NAZARÆIS. — *Conditio nazaræi* [VI, 1-8]; *purgatio polluti nazaræi* [9-12]; *de sacrificiis in consummatione voti offerendis* [13-21].

Locutusque est Dominus ad Moysen, 6
dicens : Loquere ad filios Israel, et dices 2
ad eos : Vir, sive mulier, cum fecerint
votum ut sanctificentur, et se voluerint
Domino consecrare, a vino, et omni quod 3
inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex
vino, et ex qualibet alia potione, et quid-
quid de uva exprimitur, non bibent; uvæ
recentes siccasque non comedent. Cunctis 4
diebus quibus ex voto Domino conse-
crantur, quidquid ex vinea esse potest,
ab uva passa usque ad acinum non com-
edent. Omni tempore separationis suæ 5
novacula non transibit per caput ejus,
usque ad completum diem quo Domino
consecratur. Sanctus erit, crescente cæsa-
rie capitis ejus. Omni tempore conse-
crationis suæ super mortuum non ingre-
dientur, nec super patris quidem et matris 6
et fratris sororisque funere contaminabitur, 7
quia consecratio Dei sui super caput ejus
est. Omnibus diebus separationis suæ 8
sanctus erit Domino.

Sin autem mortuus fuerit subito quis-
piam coram eo, polluetur caput consecra-
tionis ejus; quod radet illico in eadem die
purgationis suæ, et rursum septima. In 10
octava autem die offeret duos turtures,
vel duos pullos columbæ sacerdoti in in-

13) Dormierit cum altero viro, Lev. 18, 20. Non est inventa in stupro, Joan. 8, 4. — 15) Non fundet... thus, Lev. 2, 1, 2; 5, 11. — 17) Aquam sanctam, Num. 8, 7; 19, 9, 17. — 22) Ingrediantur... tum, Ps. 108, 18. — 25) Elevabit, Lev. 8, 27, 29. — 26) Pugillum... altare, Lev. 2, 2; 5, 12. — 27) In maledictionem, Deut. 28, 15. —

29, 30) Num. 5, 19, 20. — 31) Recipiet iniquitatem suam, Lev. 20, 17, 19, 20.

6. — 2) Fecerint votum, Lev. 17, 2. — 3, 4) Jud. 13, 4, 7, 14; Am. 2, 12; Luc. 1, 15. — 5) Novacula... ejus, Jud. 13, 5; 16, 17; I Reg. 1, 11. — 6) Super mortuum, Lev. 21, 11; Num. 19, 11, 16. — 7) Lev. 21, 2, 3, 11. — 10) Duos turtures... co-

- 11 troitu fœderis testimonii; facietque sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo; sanctificabitque
 12 caput ejus in die illo; et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato; ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus.
- 13 Ista est lex consecrationis. Cum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, et offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, et ovem anniculam immaculatam pro peccato, et arietem immaculatum,
 15 hostiam pacificam; canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, et lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum; quæ offeret sacerdos coram Domino; et faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. Arietem vero immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, et
 18 libamenta quæ ex more debentur. Tunc radetur nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ; tolletque capillos ejus, et ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum; et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, et laganum azymum unum, et tradet in manus nazaræi, postquam rasum fuerit caput ejus; susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini; et sanctificata sacerdotis erunt sicut pectusculum, quod separari jussum est, et femur. Post hæc potest bibere nazaræus vinum.
- Ista est lex nazaræi, cum voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus. Juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.

6. CAP. VI, 22-27 : FORMULA SACERDOTALIS BENEDICTIONIS.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere Aaron et filiis ejus : Sic benedicetis filiis Israel. et dicetis eis : Benedicat tibi Dominus, et custodiat te. Ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem. Invo- cabuntque nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis.

III. — ULTIMI EVENTUS JUXTA MONTEN SINAI.

[VII, 1 — IX, 14.]

1. CAP. VII, 1-88 : DONARIA A PRINCIPIBUS POPULI FACTA. — *Plaustrorum oblatio* [VII, 1-9]. *Oblationes variae in dedicationem altaris* [10, 11] *a singulis principibus factæ, scilicet a principe Juda* [12-17], *a principe Issachar* [18-23], *a principe Zabulon* [24-29], *a principe Ruben* [30-35], *a principe Simeon* [36-41], *a principe Gad* [42-47], *a principe Ephraim* [48-53], *a principe Manasse* [54-59], *a principe Benjamin* [60-65], *a principe Dan* [66-71], *a principe Aser* [72-77], *a principe Nephthali* [78-83]. *Recapitulatio donorum* [84-88].

7 Factum est autem in die qua complevit Moyses tabernaculum, et erexit illud,

unxitque et sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter et omnia vasa ejus, obtulerunt principes Israel et capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfectique eorum qui numerati fuerant, munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, et unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

Ait autem Dominus ad Moysen : Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi, et trades ea levitis juxta ordinem ministerii sui. Itaque cum suscepisset Moyses plaustra et boves, tradidit eos levitis. Dum plaustra et quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium; quatuor alia plaustra et

lumbæ, Lev. 5, 7; 14, 22; 15, 14, 29. — 12) Offerens... peccato, Lev. 5, 6. — 13) Cum dies... complebuntur, Act. 21, 26. — 14) Ovem anniculam immaculatam, Lev. 4, 32. Arietem immaculatam, Lev. 3, 6. — 15) Canistrum... uncta oleo, Ex. 29, 2; Lev. 2, 4. Libamina, Num. 15, 5, 7, 10. — 18) Radetur, Act. 18, 18; 21, 24. — 19) Armum coctum, I Reg. 2, 15. In manus, Ex. 29, 23, 24. — 20) Sanctificata sacerdotis erunt, Ex. 29, 27, 28. — 23) Aaron, Eccli. 36, 19. Benedicetis, Lev. 9, 22; Deut. 21, 5; I Par. 23,

13. — 24) Benedicat tibi Dominus, Ps. 133, 3. Custodiat, Ps. 120, 3-8. — 25) Ostendat... suam, Ps. 4, 7; 30, 17; 79, 4, 8, 20; 118, 135. Misereatur, Ps. 66, 2. — 26) Pacem, Joan. 14, 27; II Thess. 3, 16. — 27) Invo- cabuntque nomen tuum, Deut. 28, 10; Dan. 9, 18, 19.

7. — 1) Complevit... illud, Ex. 40, 2, 15-17. Unxitque... ejus, Ex. 40, 9, 10; Lev. 8, 10, 11. — 2) Principes Israel, Num. 1, 4-16. — 7) Dedit filiis Gerson, Num. 4, 24-28. — 8) Dedit filiis Merari, Num. 4, 31-33. Sub manu Ithamar,

- octo boves dedit filiis Merari, secundum officia et cultum suum, sub manu Ithamar, filii Aaron sacerdotis. Filiis autem Caath non dedit plaustra et boves, quia in sanctuario serviunt, et onera propriis portant humeris.
- 10 Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die qua unctum est, oblationem suam ante altare. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.
- 12 Primo die obtulit oblationem suam Nahasson, filius Aminadab, de tribu Juda; fueruntque in ea, acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum ex decem siclis aureis, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum;
- 16 hircumque pro peccato; et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Nahasson, filii Aminadab.
- 18 Secundo die obtulit Nathanael, filius Suar, dux de tribu Issachar, acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael, filii Suar.
- 24 Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab, filius Helon, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Eliab, filii Helon.

Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur, filius Sedeur, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisur, filii Sedeur.

Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel, filius Surisaddai, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Salamiel, filii Surisaddai.

Die sexto princeps filiorum Gad, Elisaph, filius Duel, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisaph, filii Duel.

Die septimo princeps filiorum Ephraim, Elisama, filius Ammiud, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrificio; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum; hircumque pro peccato; et in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quin-

Num. 4, 28, 33. — 9) In sanctuario serviunt. Num. 3, 31; 4, 4-15. Portant. Num. 4, 15. — 10) In dedicationem altaris. Num. 7, 84, 88; Ps. 29, 1-13. — 12) Nahasson, Ex. 6, 23; Num. 1, 7. — 13) Juxta pondus sanctuarii, Ex. 30, 13. In sacrificio, Num. 8, 8. — 14) Incenso, Ex.

30, 34, 35. — 15) Lev. 1, 2, 3. — 16) Lev. 4, 23, 24. — 17) In sacrificio pacificorum, Lev. 3, 1. — 18) Nathanael, Num. 1, 8. — 24) Eliab, Num. 1, 9. — 30) Elisur, Num. 1, 5. — 36) Salamiel, Num. 1, 6. — 42) Elisaph, Num. 1, 14; 2, 14. — 48) Elisama, Num. 1, 10. — 54) Gama-

que, annos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisama, filii Ammiud.

- 54 Die octavo princeps filiorum Manasse,
55 Gamaliel, filius Phadassur, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa
56 oleo in sacrificium; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;
57 bovem de armento, et arietem, et agnum
58 anniculum in holocaustum; hircumque
59 pro peccato; et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel, filii Phadassur.

- 60 Die nono princeps filiorum Benjamin,
61 Abidan, filius Gedeonis, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa
62 oleo in sacrificium; et mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum
63 incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum;
64 hircumque pro peccato; et in hostias
65 pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan, filii Gedeonis.

- 66 Die decimo princeps filiorum Dan,
67 Ahiezer, filius Ammisaddai, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa
68 oleo in sacrificium; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum
69 incenso; bovem de armento, et arietem, et agnum anniculum in holocaustum;
70 hircumque pro peccato; et in hostias
71 pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahiezer, filii Ammisaddai.

- 72 Die undecimo princeps filiorum Aser,
73 Phegiel, filius Ochran, obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa
74 oleo in sacrificium; mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso;
75 bovem de armento, et arietem, et agnum
76 anniculum in holocaustum; hircumque
77 pro peccato; et in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quin-

que, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phegiel, filii Ochran.

- Die duodecimo princeps filiorum Neph- 78
thali, Ahira, filius Enan, obtulit acetabu- 79
lum argenteum appendens centum triginta
siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus sanctuarii, utrumque plenum simila oleo conspersa
in sacrificium; mortariolum aureum ap- 80
pendens decem siclos, plenum incenso;
bovem de armento, et arietem, et agnum 81
anniculum in holocaustum; hircumque 82
pro peccato; et in hostias pacificorum 83
boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahira, filii Enan.

- Hæc in dedicatione altaris oblata sunt 84
a principibus Israel, in die qua consecratum est: acetabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim; ita ut centum triginta 85
siclos argenti haberet unum acetabulum, et septuaginta siclos haberet una phiala; id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere sanctuarii; mortariola aurea 86
duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere sanctuarii, id est, simul auri sicli centum viginti; boves de 87
armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, et libamenta eorum; hirci duodecim pro peccato. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est.

2. CAP. VII, 89 : QUONAM MODO LOQUEBATUR DOMINUS AD MOYSEN.

- Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonii inter duos cherubim, unde et loquebatur ei.

3. CAP. VIII, 1-4 : DE CANDELABRO INSTRUENDO.

- Locutusque est Dominus ad Moysen, 8
dicens: Loquere Aaron, et dices ad eum: 2
Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream e regione respiciant ad mensam panum propositionis; contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt. Fe- 3

liel, Num. 1. 10. — 60) Abidan, Num. 1. 11. — 66) Ahiezer, Num. 1. 12. — 72) Phegiel, Num. 1. 13. — 78) Ahira, Num. 1. 15. — 88) Quando unctum est, Num. 7. 10. — 89) Ut consuleret

oraculum, Ex. 33, 9-11; Num. 12, 8. De propitiatorio, Ex. 25, 22.

8. — 2) Cum posueris... erigatur, Ex. 25, 37; 26, 35; 40, 22. — 4) Factura candelabri, Ex. 25,

respondit Moyses : State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis.

- 9 Locutusque est Dominus ad Moysen,
10 dicens : Loquere filiis Israel : Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino in mense secundo, quartadecima die mensis ad vesperam; cum azymis et lactucis agrestibus comedent illud; non relinquent ex eo quippiam usque mane, et os ejus non confringent : omnem ritum Phase observabunt.
- 13 Si quis autem et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo; peccatum suum ipse portabit.

- 14 Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta ceremonias et justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos, tam advenæ quam indigenæ.

6. CAP. IX, 15-23 : COLUMNA NUBIS ET IGNIS.—*Describitur columna [IX, 15, 16], quæ signum tum projectionis, tum figendorum castrorum debet esse [17-23].*

- 15 Igitur die qua erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque mane. Sic fiebat jugiter : per diem operiebat illud nubes, et per noctem quasi species ignis. Cumque oblata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israel, et in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium Domini proficiscebantur, et ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco; et si evenisset ut multo tempore maneret super illud, erant filii Israel in excubiis Domini, et non proficiscebantur quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, et ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes a vespere usque mane, et statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur; et, si post diem et noctem recessisset, dissipabant tentoria.

Si vero biduo, aut uno tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, et non proficiscebantur; statim autem ut recessisset, movebant castra. Per verbum Domini figebant tentoria, et per verbum illius proficiscebantur; erantque in excubiis Domini, juxta imperium ejus per manum Moysi.

7. CAP. X, 1-10 : TUBÆ ARGENTEÆ.—*Faciendæ sunt tubæ [X, 1, 2] quarum varii sonitus tum ad congregationem turbæ, tum ad movenda castra [3-8], tum ad bellum, tum ad cultum signa erunt [9, 10].*

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra. Cumque increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, venient ad te principes et capita multitudinis Israel; si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem sonitu, et pari ululatu tubæ, levantur tentoria qui habitant ad meridiem; et juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in projectionem. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, et non concise ululabunt. Filii autem Aaron, sacerdotes, clangent tubis; eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversum vos, clangentis ululantibus tubis, et erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Si quando habebitis epulum, et dies festos et calendas, canetis tubis super holocaustis, et pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Ego Dominus Deus vester.

Num. 9, 13. — 11) In mense secundo, II Par. 30, 2-15. Cum azymis... illud, Ex. 12, 8; Deut. 16, 3. — 12) Non relinquent, Ex. 12, 10. Os ejus non confringent, Ex. 12, 46; Joan. 19, 36. Omnem... observabunt, Ex. 12, 43, 49. — 13) Quia... tempore suo, Num. 9, 7. — 14) Ex. 12, 48, 49. — 15) Erectum est tabernaculum, Ex. 40, 15; Num. 7, 1. Operuit illud nubes, Ex. 40, 32. A vespere... mane, Ex. 13, 21; 40, 36. — 17) Ex. 40, 34, 35; Num. 10, 11, 34; Ps. 77, 14; Sap. 10, 17; 18, 3. — 18) I Cor. 10, 1. — 21, 22) Ex. 40, 34, 35.

10. — 2) Ps. 80, 4; Eccl. 50, 18. — 3) Joel 2, 15. — 4) Principes et capita, Num. 1, 4, 16; 7, 2. — 5) Movebunt castra primi, Num. 10, 13, 14. Ad orientalem plagam, Num. 2, 3-9. — 6) Levantur tentoria, Num. 10, 18. Ad meridiem, Num. 2, 10-16. — 7) Num. 10, 3. — 8) I Par. 15, 24; II Par. 13, 12. — 9) Si exieritis... hostes, Num. 31, 5, 6; II Par. 13, 14. — 10) Lev. 23, 24; Num. 29, 1; I Par. 15, 24; II Par. 5, 12, 13; 7, 6; 29, 26-28; I Esd. 3, 10; II Esd. 12, 34, 35. Calendas, Num. 28, 11; Ps. 80, 4. — 11) Elevata

citque Aaron, et imposuit lucernas super candelabrum, ut præceperat Dominus 4 Moysi. Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quæ ex utroque calamorum latere nascebantur; juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

4. CAP. VIII, 5-26 : DE LEVITARUM CONSECRATIONE EORUMQUE OFFICIIS. — *Præscribitur ritus consecrationis Levitarum* [VIII, 5-15]. *Pro primogenitis mancipantur Levitæ* [16-18]. *Ipsi sub sacerdotibus constituuntur* [19]. *Executio mandati divini* [20-22]. *De ætate in Levitis ad sacra munera obeunda requisita* [23-26].

5 Et locutus est Dominus ad Moysen, 6 dicens : Tolle levitas de medio filiorum 7 Israel, et purificabis eos juxta hunc ritum. Aspergantur aqua lustrationis, et radant omnes pilos carnis suæ. Cumque laverint vestimenta sua, et mundati fuerint, tollent bovem de armentis, et libamentum ejus similam oleo conspersam; bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato; et applicabis levitas coram tabernaculo fœderis, convocata omni multitudo filiorum Israel. Cumque levitæ fuerint coram Domino, ponent filii 11 Israel manus suas super eos, et offeret Aaron levitas, munus in conspectu Domini a filiis Israel, ut serviant in ministerio ejus. Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, e quibus unum facies pro peccato, et alterum in holocaustum Domini, ut deprecæris pro eis. Staturesque levitas in conspectu Aaron et filiorum ejus, et consecrabis oblatos Domino; ac separabis de medio filiorum 15 Israel, ut sint mei; et postea ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis et consecrabis eos in oblationem Domini, quoniam dono donati sunt mihi a filiis Israel.

16 Pro primogenitis quæ aperiant omnem 17 vulvam in Israel, accipe eos; mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in 18 terra Ægypti, sanctificavi eos mihi; et tuli levitas pro cunctis primogenitis filio-

rum Israel, tradidique eos dono Aaron 19 et filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, et orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium.

Feceruntque Moyses et Aaron, et omnis 20 multitudo filiorum Israel, super levitis quæ præceperat Dominus Moysi; purificavitque sunt, et laverunt vestimenta sua; elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, et oravit pro eis, ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron et filiis ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de levitis, ita factum est.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 23 dicens : Hæc est lex levitarum. A viginti 24 quinque annis et supra, ingreditur ut ministrent in tabernaculo fœderis; cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt; eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata; opera autem ipsa non faciant. Sic dispones levitis in custodiis suis.

5. CAP. IX, 1-14 : DE CELEBRATIONE PASCHATIS. — *Præceptum ejusque executionis* [IX, 1-5]. *De Paschate ab iis qui tempore opportuno ab eo deterriti fuerint* [6-8]. *in mense secundo celebrando* [9-12]. *De Paschate omisso* [13]. *De Paschate peregrinorum et advenarum* [14].

Locutus est Dominus ad Moysen in 9 deserto Sinai, anno secundo postquam egressi sunt de terra Ægypti, mense primo, dicens : Faciant filii Israel Phase 2 in tempore suo, quartadecima die mensis hujus ad vespem, juxta omnes ceremonias et justificationes ejus. Præcepitque 4 Moyses filiis Israel ut facerent Phase, qui fecerunt tempore suo, quartadecima 5 die mensis ad vespem, in monte Sinai. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filii Israel.

Ecce autem quidam immundi super 6 anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen et Aaron, dixerunt eis : Immundi sumus super anima hominis; quare fraudamur 7 ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo, inter filios Israel? Quibus 8

31. Juxta exemplum, Ex. 25, 40. — 7) Aqua lustrationis, Num. 19, 9, 17-19. — 8) Libamentum... conspersam, Lev. 2, 1. — 9) Applicabis... fœderis, Ex. 29, 4; 40, 12. Convocata... Israel, Lev. 8, 3. — 12) Levitæ... boum, Ex. 29, 10. — 13) Consecrabis, Num. 8, 11, 21. — 14) Ut sint mei, Num. 3, 45. — 16) Num. 3, 12, 45. — 17) Ex. 13, 2; Num. 3, 13; Luc. 2, 23. — 19) Tra-

didique, Num. 3, 9. — 21) Purificatique, Num. 8, 7. Elevavitque, Num. 8, 11-13. — 22) Ingredierentur... fœderis, Num. 8, 15. — 24) Num. 4, 3; 1 Par. 23, 3, 24, 27; 11 Par. 31, 17; 1 Esd. 3, 8. — 26) Custodiant, Num. 1, 53. — 9. — 1) Anno secundo, Num. 1, 1. — 2) Ex. 12, 3. — 3) Ex. 12, 6; Lev. 23, 5. — 6) Immundi, Num. 5, 2; 19, 11, 16. — 7) In tempore suo,

PARS SECUNDA

[X, 11 — XIII, 1.]

A MONTE SINAI AD CADES USQUE.

1. CAP. X, 11-28 : PROPECTIO DE DESERTO SINAI. — *Summarium* [X, 11, 12]. *Per turmas et ordinem præstitutum proficiscuntur filii Juda* [13-17], *Ruben* [18-21], *Ephraim* [22-24], *Dan* [25-27]. *Conspectus generalis* [28].

- 11 Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo foederis; propectioque sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pharan.
- 12 Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi, filii Juda per turmas suas, quorum princeps erat Nahasson, filius Aminadab. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael, 16 filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps Eliab, filius Helon. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson et Merari.
- 18 Profectique sunt et filii Ruben, per turmas et ordinem suum; quorum princeps erat Helisur, filius Seducur. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamiel, filius Surisaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Eliasaph, filius Duel.
- 21 Profectique sunt et Caathitæ portantes sanctuarium; tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.
- 22 Moverunt castra et filii Ephraim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama, filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel, filius Phadassur; et in tribu Benjamin erat dux Abidan, filius Gedeonis.
- 25 Novissimi castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer, filius Ammisaddai. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel, filius Ochran; et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira, filius Enan.

Hæc sunt castra, et profectiones filiorum Israel per turmas suas quando egrediebantur.

2. CAP. X, 29-32 : MOYSES HOBAB COGNATUM SUUM ROGAT UT FILIORUM ISRAEL SIT DUCTOR.

Dixitque Moyses Hobab, filio Raguel 29 Madianitæ, cognato suo : Proficiscimur ad locum quem Dominus daturus est nobis; veni nobiscum, ut beneficiamus tibi, quia Dominus bona promisit Israeli. Cui ille 30 respondit : Non vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua natus sum. Et ille : Noli, inquit, nos relinquere, tu 31 enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, et eris ductor noster; cumque nobiscum veneris, quid 32 quid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

3. CAP. X, 33 — XI, 34^a : ITER TRIUM PRIMORUM DIERUM. — *Nubes et acclamationes Moysi per viam trium dierum* [X, 33-36]. *Ignis Domini in loco Incensionis* [XI, 1-3]. *In sepulcris concupiscentiæ : murmur populi ob fastidium mannae* [4-9]; *questus Moysi apud Dominum* [10-15] *qui proinde adjumentum et escas promittit* [16-23]; *electio septuaginta seniorum* [24, 25]; *Eldad et Medad* [26-30]; *populus coturnicibus depastus* [31, 32] *gravi pœna afficitur* [33, 34^a].

Profecti sunt ergo de monte Domini 33 viam trium dierum; arcaque foederis Domini præcedebat eos, per dies tres providens castrorum locum. Nubes quoque 34 Domini super eos erat per diem cum incederent. Cumque elevaretur arca, dicebat 35 Moyses : Surge, Domine; et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te a facie tua. Cum autem deponeretur, aiebat : 36

est nubes, Num. 9, 17. — 12) *Profectique... suas*, Ex. 40, 34. *De deserto Sinai*, Ex. 19, 1, 2; Num. 1, 1; 9, 5. *In solitudine Pharan*, Gen. 21, 21; Num. 13, 1, 4, 27; Deut. 1, 1. — 13) Num. 10, 5. — 14-27) Num. 1, 5-15. — 14) Num. 2, 3. — 15) Num. 2, 5. — 16) Num. 2, 7. — 17) *Depositumque est tabernaculum*, Num. 1, 51. *Quod portantes... Merari*, Num. 4, 24-33; 7, 7, 8. — 18) Num. 2, 10. — 19) Num. 2, 12. — 20) Num.

2, 14. — 21) *Caathitæ*, Num. 4, 4-15; 7, 9. — 22) Num. 2, 18. — 23) Num. 2, 20. — 24) Num. 2, 22. — 25) Num. 2, 25. — 26) Num. 2, 27. — 27) Num. 2, 29. — 28) *Hobab*, Jud. 4, 11. *Raguel*, Ex. 2, 18. *Ad locum... nobis*, Gen. 12, 7. *Dominus... Israeli*, Gen. 32, 12; Ex. 3, 8; 6, 8. — 33) *De monte Domini*, Ex. 3, 1, 12. *Præcedebat*, Deut. 1, 33. — 34) Ex. 13, 21. — 35) Ps. 67, 2.

Revertere, Domine, ad multitudinē exercitus Israel.

- 11 Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cum audisset Dominus, iratus est; et accensus in eos ignis Domini devoravit
2 extremam castrorum partem. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, et absorptus est ignis;
3 vocavitque nomen loci illius Incensio, eo quod incensus fuisset contra eos ignis Domini.

- 4 Vulgus quippe promiscuum, quod ascenderat cum eis, flagravat desiderio, sedens et flens, junctis sibi pariter filiis Israel, et ait: Quis dabit nobis ad vescendum
5 carnes? Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis; in mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, por-
6 rique et cepe, et allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man.

- 7 Erat autem man quasi semen coriandri,
8 coloris bdellii. Circuibatque populus, et colligans illud, frangebatur mola; sive terebat in mortario, coquens in olla, et faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.
9 Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter et man.

- 10 Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini valde; sed
11 et Moysi intoleranda res visa est, et ait ad Dominum: Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? et cur imposuisti pondus universi populi
12 hujus super me? Numquid ego concepī omnem hanc multitudinē, vel genui eam, ut dicas mihi: Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum, et defer in terram pro qua jurasti patribus
13 eorum? Unde mihi carnes ut dem tantæ multitudini? Flent contra me, dicentes:
14 Da nobis carnes ut comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi. Sin aliter tibi videatur, obsecro ut interficias me, et inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quod senes populi sint ac magistri, et duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam et loquar tibi; et auferam
17 de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus grave-
18 ris. Populo quoque dices: Sanctifica-
mini; cras comedetis carnes; ego enim audivi vos dicere: Quis dabit nobis escas carniū? Bene nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, et comedatis, non uno die, nec duobus, vel quinque aut
19 decem, nec viginti quidem, sed usque ad
20 mensem dierum, donec exeat per nares vestras, et vertatur in nauseam; eo quod repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, et flevistis coram eo, dicentes: Quare egressi sumus ex Ægypto?

Et ait Moyses: Sexcenta millia peditum
21 hujus populi sunt, et tu dicis: Dabo eis esum carniū mense integro? Numquid
22 ovium et boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur ut eos satient? Cui respondit Dominus: Numquid
23 manus Domini invalida est? Jam nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur.

Venit igitur Moyses, et narravit populo
24 verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Domi-
25 nus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moysē, et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra ces-
saverunt.

Remanserant autem in castris duo viri,
26 quorum unus vocabatur Eldad, et alter Medad, super quos requievit spiritus; nam et ipsi concepti fuerant, et non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent
27 in castris, cucurrit puer, et nuntiavit Moysi, dicens: Eldad et Medad prophe-
28 tant in castris. Statim Josue, filius Nun, minister Moysi, et electus e pluribus, ait: Domine mi Moyses, prohibe eos. At ille: 29

11. — 1) *Murmur populi*, Deut. 9, 22; Ps. 77, 10; I Cor. 10, 10. *Iratus est*, Ps. 77, 21. *Ignis Domini*, Lev. 10, 2; Num. 16, 35; IV Reg. 1, 10; Ps. 105, 18. — 3) *Incensio*, Deut. 9, 22. — 4) *Vulgus quippe promiscuum*, Ex. 12, 38. *Flens*, Num. 14, 1. *Quis... carnes*, Ps. 77, 18; 105, 14; I Cor. 10, 6. — 5) Ex. 16, 3; Num. 21, 5; Act. 7, 39. — 7) Ex. 16, 4; Ps. 77, 24; Sap. 16, 20; Joan. 6, 31. — 8) *Colligans illud*, Ex. 16, 16-18. *Tortulas... oleati*, Ex. 16, 31. — 9) Ex. 16, 13, 14. — 10) *Plentem*, Num. 11, 4. — 12) *Jurasti*, Ex. 6, 8; 13, 5. — 14) Ex. 18, 18; Deut. 1, 9, 12. — 15) Ex.

32, 32. — 16) *Septuaginta viros*, Ex. 24, 1, 9. *Magistri et duces*, Deut. 1, 15; 16, 18. — 17) *Descendam*, Gen. 11, 5; 18, 21; Ex. 19, 20; Num. 11, 25; 12, 5. *Auferam... eis*, Num. 11, 25. *Sustinent... graveris*, Ex. 18, 22. — 18) *Sanctificamini*, Ex. 19, 10. *Bene... in Ægypto*, Num. 11, 5. — 20) *Quare... ex Ægypto*, Num. 21, 5. — 21) Ex. 12, 37; 38, 25; Num. 1, 46. — 22) *Ut possit... cibum*, Num. 11, 13; Joan. 6, 7, 9. — 23) *Manus Domini*, Is. 50, 2; 59, 1. — 24) *Congregans*, Num. 11, 16. — 25) Num. 11, 17; II Esd. 9, 20. — 28) *Josue*, Ex. 24, 13; Num. 13, 17; 26, 65.

Quid, inquit, æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis
30 Dominus spiritum suum? Reversusque est Moyses, et majores natu Israel in castra.

31 Ventus autem egrediens a Domino, arreptas trans mare coturnices detulit, et demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum; volabantque in aere duobus
32 cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, et nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros; et siccaverunt eas per gyrum castrorum.

33 Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus, et ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus: Sepulcra concupiscentiæ; ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat.

4. CAP. XI, 34^b — XIII, 1 : IN HASEROTH MURMURAT MARIA CUM AARON; RESUMITUR ITER AD CADES USQUE. — *In Haseroth* [XI, 34^b]; *Maria et Aaron detrahunt Moysi* [XII, 1, 2]; *eos reprehendit Dominus qui Moysen laudat* [3-8]; *Maria lepra percussit et sanatur* [9-15]. *Populus venit in Cades* [XIII, 1].

Egressi autem de Sepulcris concupiscentiæ, venerunt in Haseroth, et manserunt tibi.

12 Locutaque est Maria et Aaron contra Moysen, propter uxorem ejus Æthiopisam. Et dixerunt: Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne et nobis similiter est locutus? Quod cum audisset

Dominus (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra), statim locutus est ad eum, et ad Aaron et Mariam: Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum foederis. Cumque fuissent egressi, descendit Dominus in columna nubis, et stetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron et Mariam. Qui cum issent, dixit ad eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est; ore enim ad os loquor ei, et palam, et non per ænigmata et figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi?

Iratusque contra eos, abiit; nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum; et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, et vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: 11 Obsecro, domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stulte commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, et ut abortivum quod projicitur de vulva matris suæ; ecce jam medium carnis ejus devoratum est a lepra. Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens: 13 Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: 14 Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuisset saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, et postea revocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra 15 septem diebus; et populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

Profectusque est populus de Haseroth, 13 fixis tentoriis in deserto Pharan.

31) Ex. 16, 13; Ps. 77, 26-28; 104, 40. — 32) Coros, Ex. 16, 36. — 33) Ps. 77, 30, 31. — 34) *Sepulcra concupiscentiæ*, Deut. 9, 22. *Desideraverat*, 1 Cor. 10, 6. *Egressi...* Haseroth, Num. 13, 1; 33, 17, 18.

12. — 1) *Uxorem*, Ex. 2, 21. — 2) *Nonne...* locutus, Ex. 4, 15; 15, 20. — 3) *Mitissimus*, Eccli. 45, 4. — 4) *Descendit*, Num. 11, 25; 16, 19. — 5) *In visione*, Gen. 46, 2; Ez. 1, 1; Dan. 8, 2; 10, 8, 16; Luc. 1, 11, 22. *Per somnium*, Gen. 20,

3, 6; 31, 10, 11; III Reg. 3, 5; Job 33, 15; Matth. 1, 20. — 7) *Servus meus*, Ps. 104, 20. *Domo*, Hebr. 3, 2, 5. *Fidelissimus*, Eccli. 45, 4. — 8) *Ore...* loquor ei, Ex. 33, 11; Num. 7, 89; Deut. 34, 10. *Palam*, Ex. 33, 20, 23. — 10) *Maria*, Deut. 24, 9. *Candens lepra*, Lev. 13, 10. — 14) *Si pater...* illius, Deut. 25, 9. *Separetur...* castra, Lev. 13, 46. — 15) *Exclusa est*, IV Reg. 15, 5; II Par. 26, 20, 21; Luc. 17, 12.

13. — 1) *Haseroth*, Num. 11, 34. *In deserto*

PARS TERTIA

[XIII, 2 — XX, 13.]

IN CADES.

1. CAP. XIII, 2-34 : EXPLORATORES
MITTUNTUR IN CHANAAN. — *Jubente*
Deo [XIII, 2, 3] *duodecim viri, qui*
Chanaan explorent, designantur [4-17]
et a Moyse moniti mittuntur [18-21].
Exploratorum iter [22-25], *reditus in*
Cades ac relatio [26-30]. *Contra Moysen*
oritur murmuratio populi quæ vix a
Caleb compescitur [31-34].

- 2 Ibique locutus est Dominus ad Moysen,
3 dicens : Mitte viros qui considerent ter-
ram Chanaan, quam daturus sum filiis
Israel, singulos de singulis tribubus, ex
principibus.
4 Fecit Moyses quod Dominus imperave-
rat, de deserto Pharan mittens principes
5 viros, quorum ista sunt nomina. De tribu
6 Ruben, Sammua, filium Zechur ; de tribu
7 Simeon, Saphat, filium Huri ; de tribu
8 Juda, Caleb, filium Jephone ; de tribu
9 Issachar, Igal, filium Joseph ; de tribu
10 Ephraim, Osee, filium Nun ; de tribu
11 Benjamin, Phalti, filium Raphu ; de tribu
12 Zabulon, Geddiel, filium Sodi ; de tribu
13 Joseph, sceptri Manasse Gaddi, filium Su-
14 si ; de tribu Dan, Ammiel, filium Ge-
15 mali ; de tribu Aser, Sthur, filium Mi-
16 chael ; de tribu Nephthali, Nahabi, filium
17 Vapsi ; de tribu Gad, Guel, filium Machi.
18 Hæc sunt nomina virorum quos misit
Moyses ad considerandam terram ; voca-
vitque Osee, filium Nun, Josue.
19 Misit ergo eos Moyses ad consideran-
dam terram Chanaan, et dixit ad eos :
Ascendite per meridianam plagam ; cum-
que veneritis ad Montes, considerate ter-
ram, qualis sit, et populum qui habitator
est ejus ; utrum fortis sit an infirmus ; si
20 pauci numero an plures ; ipsa terra, bona
an mala ; urbes quales, muratæ an absque

muris ; humus, pinguis an sterilis, nemo-
rosa an absque arboribus. Confortamini,
et afferte nobis de fructibus terræ. Erat
autem tempus quando jam præcoquæ uvæ
vesci possunt.

Cumque ascendissent, exploraverunt
terram a deserto Sin usque Rohob intran-
tibus Emath. Ascenderuntque ad meri-
diem, et venerunt in Hebron, ubi erant
Achimán et Sisai et Tholmai, filii Enac ;
nam Hebron septem annis ante Tanim,
urbem Ægypti, condita est ; pergentes
que usque ad Torrentem botri, absciderunt
palmitem cum uva sua, quem portaverunt
in vecte duo viri. De malis quoque granatis
et de ficis loci illius tulerunt, qui appel-
latus est Nehelescol, id est, Torrens botri,
eo quod botrum portassent inde filii Israel.

Reversique exploratores terræ post qua-
draginta dies, omni regione circuita, vene-
runt ad Moysen et Aaron et ad omnem
coetum filiorum Israel in desertum Pharan,
quod est in Cades ; locutique eis et omni
multitudini, ostenderunt fructus terræ, et
narraverunt, dicentes : Venimus in ter-
ram, ad quam misisti nos, quæ revera
fluit lacte et melle, ut ex his fructibus co-
gnosci potest ; sed cultores fortissimos ha-
bet, et urbes grandes atque muratas. Stir-
pem Enac vidimus ibi. Amalec habitat in
meridie ; Hethæus et Jebusæus et Amor-
rhæus in montanis ; Chananæus vero mo-
ratur juxta mare et circa fluentia Jordanis.

Inter hæc Caleb compescens murmur
populi, qui oriebatur contra Moysen, ait :
Ascendamus, et possideamus terram, quo-
niam poterimus obtinere eam. Alii vero,
qui fuerant cum eo, dicebant : Nequaquam
ad hunc populum valemus ascendere, quia
fortior nobis est. Detraxeruntque terræ,

Pharan, Num. 4, 27 ; 10, 12. — 2-34) Deut. 1, 20-28. — 4) *De deserto Pharan*, Num. 32, 8. — 7) Num. 13, 31 ; 14, 6, 30 ; 26, 65 ; 32, 12 ; 34, 10 ; Deut. 1, 36 ; Jos. 14, 6-15 ; 15, 13-18 ; Jud. 1, 12-15 ; I Par. 4, 15. — 9) *Osee*, Num. 13, 17. — 17) *Vocavitque*, Gen. 17, 5 ; 28, 28 ; Joan. 1, 42. *Josue*, Ex. 24, 13 ; Num. 11, 32 ; 13, 9 ; 14, 6, 30, 38 ; Deut. 34, 44 ; I Par. 7, 27. — 18) *Misit*, Num. 32, 8. *Per meridianam plagam*, Num. 13, 23, 30 ; 21, 1. *Ad montes*, Num. 13, 30. — 21) *Pinguis*, II Esd. 9, 25, 35. — 22) *A deserto Sin*, Num. 20, 1 ; 33, 30 ; 34, 3 ; Jos. 15, 1. *Rohob*, Jos. 19, 28 ; Jud. 18, 28 ; II Reg. 10, 6, 8. *Emath*, Num.

34, 8. — 23) *Ad meridiem*, Num. 13, 18. *Hebron*, Jos. 14, 15. *Achimán... filii Enac*, Num. 13, 34 ; Deut. 2, 10 ; 9, 2 ; Jos. 11, 21, 22 ; 15, 14 ; Jud. 1, 10. *Tanim*, Ps. 77, 12 ; Is. 19, 11, 13 ; 30, 4. — 24) *Ad torrentem botri*, Num. 32, 9 ; Deut. 1, 24, 25. — 27) *Cades*, Num. 20, 1, 16 ; 32, 8 ; 33, 36 ; Deut. 1, 19 ; Jos. 14, 6, 7. — 28) *Fluit lacte et melle*, Ex. 3, 8, 17. *Ex his fructibus*, Num. 13, 24. — 29) Deut. 9, 1, 2. — 30) *Amalec*, Ex. 17, 8 ; Num. 14, 43 ; I Reg. 15, 2. *Hethæus... Amorrhæus*, Gen. 10, 15-16. *Chananæus*, Num. 14, 25. — 33) Num. 14, 36.

quam inspexerant, apud filios Israel, dicentes : Terra quam lustravimus, devorat habitatores suos; populus, quem aspeximus, procerae staturae est. Ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati, quasi locustae videbamur.

2. CAP. XIV, 1-38 : POPULI SEDITIO ET PENA. — *Murmurantur filii Israel qui de reditu in Aegyptum cogitant* [XIV, 1-4]. *Josue et Caleb frustra populum reprehendunt* [5-9]. *Irascitur Dominus* [10-12]. *Moyses a Deo veniam deprecatur* [13-19]. *Haec erit pena peccati : omnes qui murmurati sunt morti damnantur et a terra promissionis excluduntur* [20-32]. *eorumque filii vagi in deserto quadraginta annis erunt* [33-35]. *Exploratores morte percutiuntur; Josue autem et Caleb salvi manent* [36-38].

14 Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa; et murmurati sunt contra Moysen et Aaron cuncti filii Israel, dicentes : 3 Utinam mortui essemus in Aegypto! et in hac vasta solitudine utinam pereamus, et non inducat nos Dominus in terram istam, ne cadamus gladio, et uxores ac liberi nostri ducantur captivi! Nonne melius est 4 reverti in Aegyptum? Dixeruntque alter ad alterum : Constituamus nobis ducem, et revertamur in Aegyptum.

5 Quo audito, Moyses et Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israel. At vero Josue, filius Nun, et Caleb, filius Jephone, qui et ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua, 7 et ad omnem multitudinem filiorum Israel locuti sunt : Terra, quam circuevimus, 8 valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, et tradet humum 9 lacte et melle manantem. Nolite rebelles esse contra Dominum; neque timeatis populum terrae hujus, quia sicut panem, ita eos possumus devorare. Recessit ab eis omne praesidium; Dominus nobiscum est, nolite metuere.

10 Cumque clamaret omnis multitudo, et lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum foederis cunctis

11 filiis Israel. Et dixit Dominus ad Moysen : Usquequo detrahet mihi populus iste! Quousque non credent mihi, in omnibus signis quae feci coram eis? Feriam igitur 12 eos pestilentia, atque consumam; te autem faciam principem super gentem magnam, et fortiolem quam haec est.

Et ait Moyses ad Dominum : Ut audiant 13 Aegyptii, de quorum medio eduxisti populum istum, et habitatores terrae hujus, 14 qui audierunt quod tu, Domine, in populo isto sis, et facie videaris ad faciem, et nubes tua protegat illos, et in columna nubis praecedas eos per diem, et in columna ignis per noctem, quod occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, et dicant : 15 Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat; idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo 16 Domini, sicut jurasti, dicens : Dominus 18 patiens et multae misericordiae, auferens iniquitatem et scelera, nullumque innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios, in tertiam et quartam generationem. Dimitte, obsecro, peccatum 19 populi hujus secundum magnitudinem misericordiae tuae, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto usque ad locum istum.

Dixitque Dominus : Dimisi juxta verbum tuum. Vivo ego, et implebitur gloria Domini universa terra. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, et signa quae feci in Aegypto et in solitudine, et tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meae, non 23 videbunt terram pro qua juravi patribus eorum; nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Servum meum Caleb, qui, plenus alio spiritu, secutus est me, inducam in terram hanc, quam circuevit; et semen ejus possidebit eam. Quoniam Amalecites et Chanaanæi habitant in vallibus. Cras movete castra, et revertimini in solitudinem per viam maris Rubri.

Locususque est Dominus ad Moysen et Aaron, dicens : Usquequo multitudo haec 26 pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israel audivi. Dic ergo eis : Vivo 28

14. — 1) *Flevit*, Num. 11, 4. — 2) *Murmurati*, Num. 14, 27, 29, 30; Ps. 105, 25. — 3) Ex. 16, 3. — 4) II Esd. 9, 17. — 5) *Josue...* et *Caleb*, Eccli. 46, 9; I Mach. 2, 55, 56. — 6) *Terra... bona est*, Num. 13, 28; Deut. 1, 25. — 7) *Lacte et melle*, Num. 13, 28. — 8) *Rebelles*, Deut. 9, 7, 24. *Neque timeatis*, Deut. 7, 18; 20, 3. *Sicut panem... devorare*, Num. 13, 33; 24, 8. — 9) *Lapidibus*, Ex. 17, 4. — 11) *Non credent*, Deut. 9, 23; Ps. 77, 22, 32; Hebr. 3, 18. — 12) Ex. 32, 10. — 13-16) Ex. 32, 12; Deut. 9, 26-28; 32, 27; Ps. 105, 23; Ex.

20, 9, 14. — 14) *Qui audierunt*, Jos. 2, 9, 10. *Nubes tua*, Ex. 13, 21. — 16) Ex. 32, 12; Deut. 9, 28. — 18) *Dominus... derelinquens*, Ex. 34, 6, 7; Ps. 102, 8; 144, 8. *Qui visitas... generationem*, Ex. 20, 5. — 19) *Dimitte*, Ps. 50, 3. *Propitius*, Ps. 77, 38. — 20) Ps. 105, 23. — 21) Ps. 71, 19. — 22, 23) Num. 32, 11; Deut. 1, 35; Ex. 20, 15; Hebr. 3, 17, 18. — 24) *Caleb*, Num. 13, 7. *Secutus est*, Num. 32, 12; Jos. 14, 8, 9. — 25) *Revertimini... Rubri*, Deut. 1, 40. — 27) *Audivi*, Ex. 16, 7, 12. — 28) *Sicut locuti estis*,

ego, ait Dominus, sicut locuti estis audiente
 29 me, sic faciam vobis. In solitudine hac ja-
 cebunt cadavera vestra. Omnes qui nume-
 30 murastis contra me, non intrabitis ter-
 ram, super quam levavi manum meam ut
 31 habitare vos facerem, præter Caleb, filium
 Jephone, et Josue, filium Nun. Parvulus
 32 autem vestros, de quibus dixistis
 quod prædæ hostibus forent, introducam,
 ut videant terram quæ vobis displicuit.
 33 Vestra cadavera jacebunt in solitudine;
 filii vestri erunt vagi in deserto annis qua-
 34 draginta, et portabunt fornicationem ve-
 stram, donec consumantur cadavera pa-
 35 trum in deserto, juxta numerum quadra-
 ginta dierum, quibus considerastis terram:
 annus pro die imputabitur. Et quadragin-
 ta annis recipietis iniquitates vestras, et
 36 scietis ultionem meam, quoniam sicut
 locutus sum, ita faciam omni multitudi-
 ni huic pessimæ, quæ consurrexit adversum
 me : in solitudine hac deficiet, et mori-
 etur.

36 Igitur omnes viri, quos miserat Moyses
 ad contemplandam terram, et qui reversi
 murmurare fecerant contra eum omnem
 multitudinem, detrahentes terræ quod es-
 37 set mala, mortui sunt, atque percussi in
 38 conspectu Domini; Josue autem, filius
 Nun, et Caleb, filius Jephone, vixerunt ex
 omnibus qui perrexerant ad considerandam
 terram.

3. CAP. XIV, 39-45 : AB AMALECITIS
 ET CHANANÆIS PROFLIGANTUR FILII
 ISRAEL APUD HORMA. — *Populus,
 invito Deo, vult in Chanaan ascendere*
 [XIV, 39-43] *et ab hostibus cæditur*
 [44, 45].

39 Locutusque est Moyses universa verba
 hæc ad omnes filios Israel, et luxit populus
 40 nimis. Et ecce mane primo surgentes
 ascenderunt verticem montis, atque dixe-
 runt : Parati sumus ascendere ad locum
 de quo Dominus locutus est; quia peccavi-
 41 mus. Quibus Moyses : Cur, inquit, trans-
 gredimini verbum Domini, quod vobis non
 42 cedit in prosperum? Nolite ascendere,
 non enim est Dominus vobiscum, ne cor-

ruatis coram inimicis vestris. Amalecites
 et Chananæus ante vos sunt, quorum gla-
 dio corruetis, eo quod nolueritis acquie-
 scere Domino, nec erit Dominus vobis-
 cum. At illi contenebrati ascenderunt in
 44 verticem montis. Arca autem testamenti
 Domini et Moyses non recesserunt de ca-
 stris. Descenditque Amalecites et Cha-
 45 nanæus, qui habitabat in monte; et percu-
 tiens eos atque concidens, persecutus est
 eos usque Horma.

4. CAP. XV, 1-41 : ALTERA LEGUM
 SERIES. — *De oblationibus faciendis in
 sacrificiis cruentis per singulos agnos,
 arietes et boves [XV, 1-12]. Propositum
 præceptum tam peregrinos et advenas
 quam indigenas obligat [13-15].*

Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 15
 Loquere ad filios Israel, et dices ad eos : 2
 Cum ingressi fueritis terram habitationis
 vestræ, quam ego dabo vobis, et feceritis
 3 oblationem Domino in holocaustum,
 aut victimam, vota solventes, vel sponte
 offerentes munera, aut in solemnitatibus
 vestris adolentes odorem suavitatis Domi-
 4 no, de bobus sive de ovibus; offeret qui-
 cumque immolaverit victimam, sacrificium
 similæ, decimam partem ephi, conspersæ
 oleo, quod mensuram habebit quartam
 partem hin; et vinum ad liba fundenda
 5 ejusdem mensuræ dabit in holocaustum
 sive in victimam. Per agnos singulos
 6 arietes erit sacrificium similæ duarum
 decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ
 7 partis hin; et vinum ad libamentum ter-
 tiæ partis ejusdem mensuræ offeret in o-
 8 dorem suavitatis Domino. Quando vero de
 bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut
 impleas votum vel pacificas victimas,
 9 dabis per singulos boves similæ tres deci-
 mas conspersæ oleo, quod habeat medium
 10 mensuræ hin; et vinum ad liba fun-
 denda ejusdem mensuræ in oblationem
 suavissimi odoris Domino. Sic facies
 11 per singulos boves et arietes et agnos et
 12 hædos. Tam indigenæ quam peregrini
 13 eodem ritu offerent sacrificia. Unum præ-
 14 ceptum erit atque judicium tam vobis quam
 15 advenis terræ.

Num. 14, 2. — 29) In solitudine... vestra, Ps. 105, 26; I Cor. 10, 5; Hebr. 3, 17. Omnes, Num. 1, 45; 26, 64; Deut. 1, 35. A viginti... supra, Num. 1, 3. — 31) Parvulos... terram, Deut. 1, 39; Num. 14, 5. Displicuit, Ps. 105, 24. — 33) Erunt... quadraginta, Num. 32, 13; Ps. 94, 10. — 34) Juxta... dierum, Num. 13, 26. Annus... imputabitur, Ez. 4, 6. Et quadra- ginta... vestras, Ps. 94, 10. — 35) Quoniam... ita faciam, Num. 23, 19. — 36, 37) Num. 13, 3, 17, 32, 33; Judith 8, 24; I Cor. 10, 10; Hebr. 3,

17; Judæ 5. — 38) Num. 26, 65; I Mach. 2, 55, 56. — 40) Montis, Num. 13, 18. Parati... peccavimus, Deut. 1, 41. — 42) Deut. 1, 42. — 43) Amalecites... sunt, Num. 14, 25. — 44) At illi... montis, Deut. 1, 43. — 45) Deut. 1, 44. Qui habitabat in monte, Num. 13, 30. Horma, Num. 21, 3; Jud. 1, 17.

15. — 2) Cum ingressi... vobis, Lev. 23, 19; Num. 15, 18; Deut. 26, 1. — 4-12) Num. 28, 12-14. — 15) Num. 15, 20. — 19-21) Ex. 23, 19; Lev. 2, 14; 23, 10-17; Deut. 26, 2, 10; II Esd.

De primitiis panis [XV, 16-21].

- 16 Locutus est Dominus ad Moysen, dicens :
 17 Loquere filiis Israel, et dices ad eos :
 18 Cum veneritis in terram, quam dabo vobis,
 19 et comederitis de panibus regionis illius,
 20 separabitis primitias Domino de cibis
 vestris. Sicut de areis primitias separatis,
 21 ita et de pulmentis dabitis primitiva Do-
 mino.

*De peccatis expiandis, sive universa plebs
 filiorum Israel [XV, 22-26], sive anima
 una [27-29] per ignorantiam peccaverit.
 De peccatis per superbiam commissis
 [30, 31].*

- 22 Quod si per ignorantiam præterieritis
 quidquam horum, quæ locutus est Domi-
 23 nus ad Moysen, et mandavit per eum ad
 vos, a die qua cœpit jubere et ultra,
 24 oblitaque fuerit facere multitudinem, offeret
 vitulum de armento, holocaustum in odo-
 rem suavissimum Domino, et sacrificium
 ejus ac liba, ut ceremoniæ postulant, hir-
 25 cumque pro peccato; et rogabit sacerdos
 pro omni multitudine filiorum Israel; et
 dimittetur eis, quoniam non sponte pecca-
 verunt, nihilominus offerentes incensum
 Domino pro se, et pro peccato atque errore
 26 suo; et dimittetur universæ plebi filo-
 rum Israel, et advenis qui peregrinantur
 inter eos, quoniam culpa est omnis populi
 per ignorantiam.
 27 Quod si anima una nesciens peccaverit,
 offeret capram anniculam pro peccato suo;
 28 et deprecabitur pro ea sacerdos, quod in-
 scia peccaverit coram Domino; impetra-
 29 bitque ei veniam, et dimittetur illi. Tam
 indigenis quam advenis una lex erit om-
 nium, qui peccaverint ignorantes.
 30 Anima vero, quæ per superbiam aliquid
 commiserit, sivæ civis sit ille, sive pere-
 grinus (quoniam adversus Dominum rebel-
 31 lis fuit), peribit de populo suo; verbum
 enim Domini contempsit et præceptum
 illius fecit irritum; ideoque delebitur, et
 portabit iniquitatem suam.

Infractor sabbati lapidatur [XV, 32-36].

- 32 Factum est autem, cum essent filii Israel
 in solitudine, et invenissent hominem col-
 33 ligentem ligna in die sabbati, obtulerunt
 cum Moysi et Aaron et universæ multitu-

dini, qui recluserunt eum in carcerem, 34
 nescientes quid super eo facere deberent.
 Dixitque Dominus ad Moysen : Morte mo- 35
 riarur homo iste, obruat eum lapidibus
 omnis turba extra castra. Cumque edu- 36
 xissent eum foras, obruerunt lapidibus;
 et mortuus est, sicut præceperat Dominus.

*De fimbriis palliorum et earum significa-
 tione [XV, 37-41].*

Dixit quoque Dominus ad Moysen : 37
 Loquere filiis Israel, et dices ad eos ut fa- 38
 ciant sibi fimbrias per angulos palliorum,
 ponentes in eis vittas hyacinthinas; quas 39
 cum viderint, recordentur omnium man-
 datorum Domini, nec sequantur cogitatio-
 nes suas et oculos per res varias fornican-
 tes; sed magis memores præceptorum 40
 Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.
 Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos 41
 de terra Ægypti, ut essem Deus vester.

5. CAP. XVI, 1-50 : SEDITIO A CORE,
 DATHAN ET ABIRON SUSCITATUR. —
*Core, Dathan, Abiron eorumque fauto-
 res surgunt contra Moysen et Aaron
 [XVI, 1-3]. Moyses illis signum thuri-
 bularum pro sequenti die proponit [4-7],
 atque facta rebellium reprehendit [8-11].
 Dathan et Abiron obedire denegant
 [12-14]. Moyses Dominum precatur [15].
 Experimentum thuribularum [16-19].
 Jubente Deo præcipitur universus popu-
 lus ut a rebellium tabernaculis separe-
 tur [20-24]. Recedunt omnes [25-27].
 Terra nocentes deglutit [28-35]. Thuri-
 bula in lamine producta allari affigun-
 tur in defectionis memoriam [36-40].
 Altera plebis murmuratio [41-43] vin-
 dictam Dei excitat [44-46]. Sacrificio
 expiationis facto plaga desinit [47-50].*

Ecce autem Core, filius Isaar, filii Caath, 16
 filii Levi, et Dathan atque Abiron, filii
 Eliab, Hon quoque, filius Pheleth, de filiis
 Ruben, surrexerunt contra Moysen, alii- 2
 que filiorum Israel ducenti quinquaginta
 viri procures synagoge, et qui tempore
 concilii per nomina vocabantur. Cumque 3
 stetissent adversus Moysen et Aaron, di-
 xerunt : Sufficiat vobis, quia omnis multi-
 tudo sanctorum est, et in ipsis esset Domi-
 nus. Cūr elevamini super populum Do-
 mini?

10, 37; Ez. 44, 30. — 22-24) Lev. 4, 2, 3, 13, 14.
 — 24) Sacrificium, Num. 15, 8-10. Hircumque
 pro peccato, Lev. 4, 23; Num. 28, 15. — 25) Ro-
 gabit, Lev. 4, 20. — 27) Lev. 4, 27, 28. —
 28) Deprecabitur, Lev. 4, 35. — 29) Num. 15, 15.
 — 30) Per superbiam, Deut. 17, 12-13. —
 31) Contempsit, II Reg. 12, 9. — 32) In die sab-

bati, Ex. 20, 8-10. — 34) Lev. 24, 12. — 35) Morte
 moriarur, Ex. 31, 14, 15; 35, 2. — 38) Fimbrias,
 Deut. 22, 12; Matth. 23, 5. — 39) Fornicantes,
 Ps. 72, 27; 105, 39. — 40) Sancti, Lev. 11, 44. —
 41) Lev. 22, 32, 33.
 16. — 2) Ex. 6, 16, 18, 21; Num. 26, 9. —
 3) Ps. 105, 16-18; Eccli. 45, 22; I Cor. 10, 10;

- 4 Quod cum audisset Moyses, cecidit pro-
 5 nus in faciem, locutusque ad Core et ad
 omnem multitudinem : Mane, inquit, no-
 tum faciet Dominus qui ad se pertineant,
 et sanctos applicabit sibi; et quos elegerit,
 6 appropinquabunt ei. Hoc igitur facite :
 Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core,
 7 et omne concilium tuum; et hausto cras
 igne, ponite desuper thymiana coram Do-
 mino; et quemcumque elegerit, ipse erit
 sanctus; multum erigimini, filii Levi.
 8 Dixitque rursum ad Core : Audite, filii
 9 Levi : Num parum vobis est, quod sepa-
 ravit vos Deus Israel ab omni populo, et
 junxit sibi, ut serviretis ei in cultu taber-
 naculi, et staretis coram frequentia populi,
 10 et ministraretis ei? Idcirco ad se fecit ac-
 cedere te et omnes fratres tuos filios Levi,
 ut vobis etiam sacerdotium vindicetis,
 11 et omnis globus tuus stet contra Dominum?
 Quid enim Aaron ut murmuretis con-
 tra eum?
 12 Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan et
 Abiron, filios Eliab. Qui responderunt :
 13 Non venimus. Numquid parum est tibi
 quod eduxisti nos de terra, quæ lacte et
 melle manabat, ut occideres in deserto, nisi
 14 et dominatus fueris nostri? Revera in-
 duxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis
 et mellis, et dedisti nobis possessiones
 agrorum et vinearum; an et oculos nostros
 vis eruere? Non venimus.
 15 Iratusque Moyses valde, ait ad Domi-
 num : Ne respicias sacrificia eorum. Tu
 scis quod ne asellum quidem unquam ac-
 ceperim ab eis, nec afflixerim quempiam
 eorum.
 16 Dixitque ad Core : Tu, et omnis congre-
 gatio tua, state seorsum coram Domino, et
 17 Aaron die crastino separatim. Tollite
 singuli thuribula vestra, et ponite super
 ea incensum, offerentes Domino ducenta
 quinquaginta thuribula; Aaron quoque
 18 teneat thuribulum suum. Quod cum fecis-
 19 sent, stantibus Moysse et Aaron, et co-
 cervassent adversum eos omnem multitu-
 dinem ad ostium tabernaculi, apparuit cun-
 ctis gloria Domini.
 20 Locutusque Dominus ad Moysen et
 21 Aaron, ait : Separamini de medio con-
 gregationis hujus, ut eos repente disper-
 22 dam. Qui ceciderunt proni in faciem,

atque dixerunt : Fortissime Deus spiri-
 tuum universæ carnis, num uno peccante,
 contra omnes irā tua desæviet? Et ait 23
 Dominus ad Moysen : Præcipe universo 24
 populo ut separetur a tabernaculis Core,
 et Dathan et Abiron.

Surrexitque Moyses, et abiit ad Dathan 25
 et Abiron; et sequentibus eum senioribus
 Israel, dixit ad turbam : Recedite a ta- 26
 bernaculis hominum impiorum, et nolite
 tangere quæ ad eos pertinent, ne involva-
 mini in peccatis eorum. Cumque reces- 27
 sissent a tentoriis eorum per circuitum,
 Dathan et Abiron egressi stabant in in-
 troitu papilionum suorum, cum uxoribus
 et liberis, omniique frequentia.

Et ait Moyses : In hoc scietis, quod Do- 28
 minus miserit me ut facerem universa quæ
 cernitis, et non ex proprio ea corde protu-
 lerim : si consueta hominum morte inte- 29
 rierint, et visitaverit eos plaga, qua et ce-
 teri visitari solent, non misit me Dominus;
 sin autem novam rem fecerit Dominus, ut 30
 aperiens terra os suum deglutiat eos et
 omnia quæ ad illos pertinent, descende-
 rintque viventes in infernum, scietis quod
 blasphemaverint Dominum.

Confestum igitur ut cessavit loqui, di- 31
 rupta est terra sub pedibus eorum, et 32
 aperiens os suum, devoravit illos cum ta-
 bernaculis suis et universa substantia eo-
 rum; descenderuntque vivi in infernum 33
 operiti humo, et perierunt de medio mul-
 tudinis. At vero omnis Israel, qui stabat 34
 per gyrum, fugit ad clamorem pereun-
 tium, dicens : Ne forte et nos terra deglu-
 tiant.

Sed et ignis egressus a Domino, interfe- 35
 cit ducentos quinquaginta viros qui offere-
 bant incensum.

Locutusque est Dominus ad Moysen, di- 36
 cens : Præcipe Eleazaro filio Aaron sa- 37
 cerdoti, ut tollat thuribula quæ jacent in
 incendio, et ignem huc illucque dispergat,
 quoniam sanctificata sunt in mortibus 38
 peccatorum; producatque ea in laminas,
 et affigat altari, eo quod oblatum sit in
 eis incensum Domino, et sanctificata sint,
 ut cernant ea pro signo et monumento filii
 Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thu- 39
 ribula ænea, in quibus obtulerant hi quos
 incendium devoravit, et produxit ea in la-

Judæ 11. — 5) *Elegerit*, Num. 17, 5; I Reg. 2, 28; Ps. 104, 26. — 6) *Thuribula*, Lev. 10, 1. — 9) *Separavit*, Num. 3, 12; 8, 14; Deut. 10, 8. — 11) *Quid est*, Ex. 16, 7. — 13) *Lacte et melle*, Num. 14, 8. *Dominatus fueris*, Ex. 2, 14; Act. 7, 27, 35. — 16) *Coram Domino*, Ex. 16, 9; I Reg. 12, 3, 7. — 17) Num. 16, 6, 7. — 21) *Separamini*, Num. 16, 27. — 22) *Deus... carnis*,

Num. 27, 16; Job 12, 10; Jer. 32, 27. *Num... desæviet*, Gen. 18, 23-25. — 26) Gen. 19, 12-14; Is. 52, 11; II Cor. 6, 17; Apoc. 18, 4. — 27) *In introitu papilionum suorum*, Ex. 33, 8. — 31) Num. 26, 10; 27, 3; Deut. 11, 6; Ps. 105, 17, 18. — 35) *Ignis egressus a Domino*, Lev. 10, 2; Num. 11, 1; Ps. 105, 18. — 37) *Eleazaro*, Num. 3, 32; 4, 16. — 38) *Pro signo*, Num. 17, 10. —

40 minas, affigens altari, ut haberent postea filii Israel, quibus commoneretur, ne quis accedat alienigena, et qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, et omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen.

41 Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israel sequenti die contra Moysen et Aaron, dicens : Vos interfecistis populum Domini. Cumque oriretur seditio, et tumultus incresceret, Moyses et Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquam ingressi sunt, operuit nubes, et apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moysen : Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron : Tolle thuribulum, et hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens cito ad populum ut roges pro eis; jam enim egressa est ira a Domino, et plaga desævit. Quod cum fecisset Aaron, et cucurrisset ad medium multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiana, et stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, et plaga cessavit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, et septingenti, absque his qui perierant in seditione Core. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis, postquam quievit interitus.

6. CAP. XVII, 1-13 : VIRGA AARON. — *Mandatum Dei de virgarum experimento* [XVII, 1-5]. *Germinat virga Aaron* [6-9] *servaturque ut signum in tabernaculo testimonii* [10, 11]. *Filios Israel terror invadit* [12, 13].

17 Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens : Loquere ad filios Israel, et accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, a cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, et uniuscujusque nomen super scribes virgæ suæ. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, et una virga cunctas seorsum familias continebit; ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus; et cohibe-

bo a me querimonias filiorum Israel, quibus contra vos murmurant.

Locutusque est Moyses ad filios Israel; et dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus; fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron. Quas cum posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonii, sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi; et turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israel; videruntque, et receperunt singuli virgas suas.

Dixitque Dominus ad Moysen : Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israel, et quiescant querelæ eorum a me, ne moriantur. Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus.

Dixerunt autem filii Israel ad Moysen : Ecce consumpti sumus, omnes perivimus; quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. Num usque ad interuptionem cuncti delendi sumus?

7. CAP. XVIII, 1-32 : OFFICIA ET PROVENTUS SACERDOTUM AC LEVITARUM. — *Reus est sacerdos officii sui* [XVIII, 1]. *Statuuntur officia Levitarum* [2-4] *et sacerdotum* [5-7]. *De proventu sacerdotum et sacrificiis* [8-11], *et primitiis* [12, 13], *ex anathematibus* [14], *et primogenitis* [15-18]; *recapitulatio* [19]. *Dominus est pars sacerdotum ac Levitarum* [20]. *De proventu Levitarum et decimis* [21-24; 30-32]. *Decimarum decimæ a Levitis solvende sunt* [25-29].

Dixitque Dominus ad Aaron : Tu, et filii tui, et domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem sanctuarii; et tu et filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri. Sed et fratres tuos de tribu Levi, et sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, et ministrent tibi; tu autem et filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. Excubabuntque levitæ ad præcepta tua, et ad cuncta opera tabernaculi; ita dumtaxat, ut ad vasa sanctuarii et ad altare non accedant, ne et illi moriantur,

40) *Ne quis... Aaron*, Num. 1, 51; 3, 10. — 43) *Operuit nubes*, Ex. 40, 32. — 45) *Recedite*, Num. 16, 21, 24. *Cumque jacerent in terra*, Num. 16, 22. — 46) *Jam enim... desævit*, Num. 11, 33; Sap. 18, 20, 21. — 48) *Plaga cessavit*, Num. 25, 8; 11 Reg. 24, 25. — 49) *In seditione Core*, Num. 16, 35.

17. — 2) *Principibus*, Num. 1, 4-16. — 4) *Ubi loquar ad te*, Ex. 25, 22. — 5) *Querimonias*,

Num. 16, 3, 13. — 7) *In tabernaculo testimonii*, Ex. 38, 21; 11 Par. 24, 6; Act. 7, 44. — 10) *Refer virgam... testimonii*, Hebr. 9, 4. *In signum*, Num. 16, 38. — 13) *Quicumque... moritur*, Num. 16, 40.

18. — 1) *Ex. 28, 38; Lev. 16, 32, 33. — 2) Ministrent*, Num. 3, 6-10. — 3) *Ad cuncta opera tabernaculi*, Num. 3, 25, 31, 36. *Non accedant*, Num. 16, 40. *Ne et illi moriantur*, Num. 4, 15.

4 et vos pereatis simul. Sint autem tecum,
et excubent in custodiis tabernaculi, et in
5 omnibus ceremoniis ejus. Alienigena non
miscbebitur vobis. Excubate in custodia
sanctuarii, et in ministerio altaris, ne
6 oriatur indignatio super filios Israel. Ego
dedi vobis fratres vestros levitas de medio
filiorum Israel, et tradidi donum Domino,
ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.
7 Tu autem et filii tui, custodite sacerdotium
vestrum; et omnia quæ ad cultum altaris
pertinent, et intra velum sunt, per sacer-
dotes administrabuntur. Si quis externus
accesserit, occidetur.
8 Locutusque est Dominus ad Aaron :
Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mea-
rum. Omnia quæ sanctificantur a filiis
Israel, tradidi tibi et filiis tuis pro officio
9 sacerdotali legitima sempiterna. Hæc er-
go accipies de his, quæ sanctificantur et
oblata sunt Domino : omnis oblatio, et sa-
crificium, et quidquid pro peccato atque
delicto redditur mihi, et cedit in sancta
sanctorum, tuum erit, et filiorum tuorum.
10 In sanctuario comedes illud; mares tan-
tum edent ex eo, quia consecratum est tibi.
11 Primitias autem, quas voverint et obtu-
lerint filii Israel, tibi dedi, et filiis tuis,
ac filiabus tuis, jure perpetuo; qui mundus
12 est in domo tua, vescetur eis. Omnem
medullam olei, et vini, ac frumenti, quid-
quid offerunt primitiarum Domino, tibi
13 dedi. Universa frugum initia, quas gignit
humus, et Domino deportantur, cedent in
usus tuos; qui mundus est in domo tua,
14 vescetur eis. Omne quod ex voto reddi-
derint filii Israel, tuum erit. Quidquid
primum erumpit e vulva cunctæ carnis,
quam offerunt Domino, sive ex hominibus,
sive de pecoribus fuerit, tui juris erit; ita
dumtaxat, ut pro hominis primogenito pre-
tium accipias, et omne animal quod im-
mundum est, redimi facias, cujus redem-
ptio erit, post unum mensem, siclis argenti
15 quinque, pondere sanctuarii. Siclus viginti
obolos habet. Primogenitum autem bovis
et ovis et capræ non facies redimi, quia
sanctificata sunt Domino; sanguinem tan-
tum eorum fundes super altare, et adipem

adolebis in suavissimum odorem Domino.
Carnes vero in usum tuum cedent, sicut 18
pectusculum consecratum, et armus dex-
ter, tua erunt. Omnes primitias san- 19
ctuarii, quas offerunt filii Israel Domino,
tibi dedi, et filiis ac filiabus tuis, jure per-
petuo. Pactum salis est sempiternum co-
ram Domino, tibi ac filiis tuis.

Dixitque Dominus ad Aaron : In terra 20
eorum nihil possidebitis, nec habebitis par-
tem inter eos; ego pars et hereditas tua in
medio filiorum Israel. Filiis autem Levi 21
dedi omnes decimas Israelis in posses-
sionem, pro ministerio quo serviunt mihi
in tabernaculo foederis; ut non accedant 22
ultra filii Israel ad tabernaculum, nec com-
mittant peccatum mortiferum, solis filiis 23
Levi mihi in tabernaculo servientibus, et
portantibus peccata populi. Legitimum
sempiternum erit in generationibus vestris.
Nihil aliud possidebunt, decimarum obla- 24
tione contenti, quas in usus eorum et ne-
cessaria separavi.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 25
dicens : Præcipe levitis, atque denuntia : 26
Cum acceperitis a filiis Israel decimas, quas
dedi vobis, primitias earum offerte Do-
mino, id est, decimam partem decimæ,
ut reputetur vobis in oblationem primi- 27
tivorum, tam de areis, quam de torcu-
laribus, et universis quorum accipitis 28
primitias, offerte Domino, et date Aaron
sacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, 29
et in donaria Domini separabitis, optima
et electa erunt.

Dicesque ad eos : Si præclara et meliora 30
quæcunque obtuleritis ex decimis, reputabitur
vobis quasi de area et torculari dederitis
primitias; et comedetis eas in omnibus 31
locis vestris, tam vos quam familiæ ve-
stræ, quia pretium est pro ministerio, quo
servitis in tabernaculo testimoniæ. Et non 32
peccabitis super hoc, egregia vobis et pin-
guia reservantes, ne polluat is oblationes
filiorum Israel, et moriamini.

— 4) Alienigena... vobis, Num. 1, 51. — 5) Ex-
cubate in custodia sanctuarii, Num. 3, 38. —
6) Num. 3, 9, 12, 45; 8, 19. — 7) Sacerdotium
vestrum, Num. 3, 10. — 8) Primitiarum, Lev.
7, 32; Num. 5, 9. — 9) Lev. 4, 22, 27; 6, 25, 26;
7, 7; 14, 13. — 10) Lev. 10, 12, 13. — 11) Ex. 29,
27, 28; Lev. 7, 30, 34; 10, 14. — 12) Ex. 23, 19;
34, 20; Deut. 18, 4. — 13) Ex. 13, 2, 12, 13;
34, 20. — 14) Cujus redemptio, Lev. 27, 27.
Siclus... habet, Ex. 30, 13; Num. 3, 47; Ez. 45,
12. — 15) Primogenitum... sunt Domino, Deut.
15, 19. Sanguinem... Domino, Lev. 3, 2, 3. —
16) Pectusculum... dexter, Ex. 29, 26-28; Lev. 7,

31, 32, 34. — 19) Pactum salis, Lev. 2, 13; II Par.
13, 5. — 20) Ego pars... Israel, Deut. 10, 9; 12,
12; 14, 27; 18, 1, 2; Jos. 13, 33; 14, 3; 18, 7;
Ez. 44, 28. — 21) Decimas, Lev. 27, 30, 32;
Deut. 14, 22; II Esd. 10, 37; 12, 43; Hebr. 7, 5,
8, 9. — 23) Solis... servientibus, Num. 3, 6-8.
Nihil aliud possidebunt, Deut. 18, 1, 2. — 26) De-
cimam partem decimæ, II Esd. 10, 38. —
30) Num. 18, 27.

8. CAP. XIX, 1-22 : VACCA RUFA. — *De ritu vaccæ rufæ immolandæ* [XIX, 1-8] *et aquæ lustralis conficiendæ* [9, 10]. *Aqua lustralis adhibenda est ut homines contactu cadaveris polluti, atque quodlibet immundum vas et suppellex, purificentur* [11-21]. *E contactu immundi immunditia oritur* [22].

- 19 Locutusque est Dominus ad Moysen et
2 Aaron, dicens : Ista est religio victimæ
quam constituit Dominus. Præcipe filiis
Israel, ut adducant ad te vaccam rufam
ætatis integræ, in qua nulla sit macula,
3 nec portaverit jugum; tradetisque eam
Eleazaro sacerdoti, qui eductam extra ca-
4 stra, immolabit in conspectu omnium; et
tingens digitum in sanguine ejus, asperget
contra fores tabernaculi septem vicibus,
5 comburetque eam cunctis videntibus, tam
pelle et carnibus ejus, quam sanguine et
6 fimo flammæ traditis. Lignum quoque
cedrinum, et hyssopum coccumque bis tin-
ctum sacerdos mittit in flammam, quæ
7 vaccam vorat. Et tunc demum, lotis vesti-
bus et corpore suo, ingreditur in castra,
commaculatusque erit usque ad vesperum.
8 Sed et ille qui combusserit eam, lavabit
vestimenta sua et corpus, et immundus
9 erit usque ad vesperum. Colliget autem
vir mundus cineres vaccæ, et effundet eos
extra castra in loco purissimo, ut sint
multitudini filiorum Israel in custodiam, et
in aquam aspersionis, quia pro peccato
10 vaccæ combusta est. Cumque laverit, qui
vaccæ portaverat cineres, vestimenta sua,
immundus erit usque ad vesperum. Ha-
bebunt hoc filii Israel, et advenæ qui
habitabant inter eos, sanctum jure perpetuo.
11 Qui tetigerit cadaver hominis, et pro-
pter hoc septem diebus fuerit immundus,
12 aspergetur ex hac aqua die tertio et sep-
timo, et sic mundabitur. Si die tertio
aspersus non fuerit, septimo non poterit
13 emundari. Omnis qui tetigerit humanæ
animæ morticinum, et aspersus hac com-
mistione non fuerit, polluet tabernaculum
Domini, et peribit ex Israel; quia aqua
expiationis non est aspersus, immundus
erit, et manebit spurcitia ejus super eum.
14 Ista est lex hominis qui moritur in taber-
naculo. Omnes qui ingrediuntur tentorium

illius, et universa vasa quæ ibi sunt, pol-
luta erunt septem diebus. Vas, quod non
habuerit operculum, nec ligaturam desu-
per, immundum erit. Si quis in agro te-
tigerit cadaver occisi hominis, aut per se
mortui, sive os illius, vel sepulcrum, im-
mundus erit septem diebus. Tollentque
de cineribus combustionis atque peccati, et
mittent aquas vivas super eos in vas; in
quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum,
asperget ex eo omne tentorium, et
cunctam suppellectilem, et homines hujus-
cemodi contagione pollutos; atque hoc
modo mundus lustrabit immundum tertio
et septimo die; expiatusque die septimo,
lavabit et se et vestimenta sua, et immundus
erit usque ad vesperum. Si quis hoc ritu
non fuerit expiatus, peribit anima illius de
medio ecclesiæ, quia sanctuarium Domini
polluit, et non est aqua lustrationis asper-
sus. Erit hoc præceptum legitimum sem-
piternum. Ipse quoque qui aspergit aquas,
lavabit vestimenta sua. Omnis qui tige-
rit aquas expiationis, immundus erit usque
ad vesperum. Quidquid tetigerit immun-
dus, immundum faciet, et anima quæ ho-
rum quippiam tetigerit; immunda erit
usque ad vesperum.

9. CAP. XX, 1 : MORS MARIÆ, SORORIS
MOYSI.

Veneruntque filii Israel, et omnis mul-
tudo in desertum Sin, mense primo; et
mansit populus in Cades. Mortuaque est
ibi Maria, et sepulta in eodem loco.

10. CAP. XX, 2-13 : AQUA CONTRADI-
CTIONIS. — *Murmuratur populus indi-
gens aqua* [XX, 2-5]. *Moses et Aaron
clamant ad Dominum* [6] *et jubente Deo*
[7, 8] *aquam de petra eliciunt* [9-11].
Percussio iterata reprehenditur [12]. *De
nomine fontis* [13].

Cumque indigeret aqua populus, conve-
nerunt adversum Moysen et Aaron; et ver-
si in seditionem, dixerunt : Utinam periis-
semus inter fratres nostros coram Domino!
Cur eduxistis ecclesiam Domini in solitu-
dinem, ut et nos et nostra jumenta moria-
mur? Quare nos fecistis ascendere de
Ægypto, et adduxistis in locum istum

19. — 2) *Vaccæ*, Hebr. 9, 13. *Nulla sit macula*,
Lev. 22, 20. *Nec portaverit jugum*, Deut. 21, 3.
— 3) *Extra castra*, Lev. 4, 12; Hebr. 13, 11.
— 4) *Aspergetur... vicibus*, Lev. 4, 6, 17; 16, 14, 19;
Hebr. 9, 13. — 5) Ex. 29, 14; Lev. 4, 11, 12.
— 6) *Lignum... tinctum*, Lev. 14, 4, 6, 49, 51.
— 7) *Lotis vestibus et corpore suo*, Lev. 11, 25; 16,
28. — 9) *In loco purissimo*, Lev. 4, 12; 6, 11.
In aquam aspersionis, Num. 19, 13, 20, 21; 31, 23.

— 11) Num. 5, 3; 19, 16. — 12) Num. 31, 19.
— 13) Lev. 11, 32; Num. 31, 20. — 16) Num. 19,
11. — 17) *De cineribus*, Num. 19, 9. — 19) *Tertio
et septimo die*, Num. 19, 12. — 22) *Quidquid...
faciet*, Num. 19, 11.
20. — 1) *In desertum Sin*, Num. 13, 22. *Ma-
ria*, Ex. 15, 20; Num. 12, 1. — 2) Ex. 17, 1-7;
Sap. 11, 4. — 3) *Utinam... Domino*, Num. 11,
1, 33; 14, 37; 16, 32, 33, 35, 49. — 4, 5) Ex. 17, 3.

pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper et aquam non habet ad bibendum?

6 Ingressusque Moyses et Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum foderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt : Domine Deus, audi clamorem hujus populi, et aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

7 Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : Tolle virgam, et congrega populum, tu et Aaron frater tuus; et loquimini ad petram coram eis, et illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet

9 omnis multitudo, et jumenta ejus. Tulit

igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis : Audite, rebelles et increduli. Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere? Cumque elevasset Moyses manum, percussit virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet, et jumenta.

Dixitque Dominus ad Moysen et Aaron : Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis.

Hæc est aqua contradictionis, ubi iurati sunt filii Israel contra Dominum, et sanctificatus est in eis.

PARS QUARTA

[XX, 14—XXII, 1.]

DE CADES AD CAMPESTRIA MOAB USQUE.

1. CAP. XX, 14-21 : EDMO TRANSITUM FILIIS ISRAEL NEGAT. — *Ad regem Edom mittuntur nuntii qui transitum per fines suos ab illo petant* [XX, 14-17]. *Transitus negatur et manu forti prohibetur* [18-21].

14 Misit iterea nuntios Moyses de Cades ad regem Edom, qui dicerent : Hæc mandati frater tuus Israel : Nosti omnem laborem qui apprehendit nos; quomodo descenderint patres nostri in Ægyptum, et habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Ægyptii et patres nostros; quomodo clamaverimus ad Dominum, et exaudierit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dextram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

Cui respondit Edom : Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filii Israel : Per tritam gradiemur viam; et si biberimus aquas tuas nos et pecora nostra, dabimus quod justum est; nulla erit in pretio difficultas; tantum velociter transeamus. At ille respondit : Non transibis. Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, et manu forti; nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos, quamobrem divertit ab eo Israel.

2. CAP. XX, 22-30 : MORS AARON. — *De Cades ad montem Hor* [XX, 22]. *Juxta verbum Domini* [23-26] *Aaron moritur ejusque filius Eleazar pontifex divinitus instituitur* [27, 28]. *Planctus et luctus* [29, 30].

Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom; ubi locutus est Dominus ad Moysen : Pergat, inquit, Aaron ad populos suos; non enim intrabit terram,

— 6) *Et apparuit... super eos*, Num. 14, 10. — 8) *Virgam*, Ex. 17, 5, 6. — 9) *Quæ erat... Domini*, Num. 17, 10. — 10) Ps. 77, 15-20; 105, 32, 33. — 11) Deut. 8, 15; Sap. 11, 4; I Cor. 10, 4. — 12) Num. 27, 14; Deut. 1, 37; 3, 26; 4, 21; 32, 51. *Ut sanctificaretis*, Ez. 20, 41; 36, 23; 38, 16. — 13) Num. 27, 14; Deut. 32, 51; 33, 8; Ps. 80, 8; 105, 32; Ez. 47, 19. — 14) Jud. 11, 17. *Edom*, Gen. 36, 31-39. *Frater tuus*, Deut. 2, 4, 8; 23, 7; Abd. 10, 12. — 15) *Descenderint... in Ægyptum*,

Gen. 46, 6; Act. 7, 15. *Habitaverimus... tempore*, Ex. 12, 40. *Afflixerintque... nostros*, Ex. 1, 12; Deut. 26, 6; Act. 7, 19. — 16) *Clamaverimus... exaudierit nos*, Ex. 2, 23; 3, 7. *Angelum*, Ex. 14, 19; 23, 20; 33, 2. — 17) *Non bibemus... tuis*, Num. 20, 19. — 18) *Si biberimus... nostra*, Num. 20, 17. *Dabimus quod justum est*, Deut. 2, 6. — 20) Jud. 11, 17. — 21) Num. 21, 4; Deut. 2, 8; Jud. 11, 18. — 22) Num. 21, 4; 33, 37. — 24) Num. 27, 13; Deut. 32, 50. *Incredulus*,

quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis.
 25 Tolle Aaron et filium ejus cum eo, et
 26 duces eos in montem Hor; cumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus. Aaron colligetur, et morietur ibi. Fecit Moyses ut præceperat Dominus; et ascenderunt in montem Hor coram omni multitudo; cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. Illo mortuo in montis
 30 supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

3. CAP. XXI, 1-3 : CHANANÆUS REX ARAD PROFLIGATUR.

21 Quod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existens,
 2 duxit ex eo prædam. At Israel voto se Domino obligans ait : Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes
 3 ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, et tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus; et vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.

4. CAP. XXI, 4-9 : SERPENS ÆNEUS. — *Filii Israel terram Edom circumveunt [XXI, 4^a]. Murmuratio et igniti serpentes [4^b-6]. Orat Moyses impetratque medelam [7, 8]. Serpens æneus pro signo ponitur [9].*

4 Profecti sunt autem et de monte Hor, per viam quæ ducit ad mare Rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cepit populum itineris ac laboris, locutusque contra Deum et Moysen, ait : Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ; anima nostra jam nauseat super cibo isto
 6 levissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum
 7 plagas et mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt : Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum et te; ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque

Moyses pro populo, et locutus est Dominus ad eum : Fac serpentem æneum, et pone eum pro signo; qui percussus asperxerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo; quem cum percussi aspicerent, sanabantur.

5. CAP. XXI, 10-20 : ITER USQUE AD VERTICEM PHASGA. — *Usque ad torrentem Arnon [XXI, 10-15]. Carmen putei [16-18]. Filii Israel perveniunt ad montem Phasga [19, 20].*

Profectique filii Israel castrametati sunt 10 in Oboth; unde egressi fixere tentoria in 11 Jeabarim, in solitudine quæ respicit Moab contra orientalem plagam. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared, quem relinquentes castrametati sunt contra 13 Arnon, quæ est in deserto, et prominet in finibus Amorrhæi. Siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas et Amorrhæos. Unde dicitur in libro bellorum 14 Domini :

Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, et recumberent in finibus Moabitarum. 15

Ex eo loco apparuit puteus, super quo 16 locutus est Dominus ad Moysen : Congrega populum, et dabo ei aquam. Tunc 17 cecinit Israel carmen istud :

Ascendat puteus. Concinebant : Puteus, quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis et in baculis suis. 18

De solitudine, Matthana; de Matthana 19 in Nahaliel; de Nahaliel in Bamoth. De 20 Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum.

6. CAP. XXI, 21 — XXII, 1 : PROFLIGANTUR REGES AMORRHÆORUM ET BASAN. — *Sehon Amorrhæus Israel transitum per fines suos non concedit et ad pugnandum egrreditur [XXI, 21-23]. Sehon vincitur ejusque terra a filiis Israel occupatur [24-26, 31, 32]. Carmen triumphale [27-30]. Og, rex Basan,*

Num. 20, 12. — 26) Indues, Lev. 21, 10. — 28) Num. 33, 38; Deut. 32, 50. — 29) Ex. 29, 29, 30.

21. — 1) Quod cum... Arad, Num. 33, 40. Ad meridiem, Num. 33, 30. Exploratorum, Num. 13, 22, 23. — 2) Deut. 33, 16; Jos. 6, 17; Jud. 1, 17. — 3) Horma, Num. 14, 45; Deut. 1, 44; Jos. 19, 4; Jud. 1, 17. — 4) Profecti... de monte

Hor, Num. 20, 22. Ut circumirent terram Edom, Jud. 11, 18. — 5) Contra Deum, Ps. 77, 19. Cur eduxisti... solitudine, Ex. 16, 3; 17, 3. Anima... levissimo, Num. 11, 6. — 6) Judith 8, 25; Sap. 16, 5; I Cor. 10, 9. — 7) Ps. 77, 34. — 8) Sap. 16, 6, 7, 10; Joan. 3, 14, 15. — 9) Num. 33, 43, 44. — 10) Deut. 2, 13. — 11) Num. 22, 36; Jud. 11, 18. — 12) Ar, Num. 21, 28; Deut. 2, 9, 18, 29; Is. 25, 1. — 13) Vallis... desertum,

profligatur ejusque regnum in Israel ditionem redigitur [33-35]. In campes-tribus Moab [XXII, 1].

et devoravit Ar Moabitarum,
et habitatores excelsorum Arnon.

Væ tibi, Moab!

peristi, popule Chamos.

Dedit filios ejus in fugam,

et filias in captivitatem, regi Amorrhæorum
[Sehon.

Jugum ipsorum disperit ab Hesebon usque 30

[Dibon;
lassi pervenerunt in Nophe, et usque Medaba.

Habitavit itaque Israel in terra Amor- 31
rhæi. Misitque Moyses qui explorarent 32
Jazer, cujus ceperunt viculos, et possede-
runt habitatores.

Verteruntque se, et ascenderunt per 33
viam Basan, et occurrit eis Og rex Basan
cum omni populo suo, pugnaturus in
Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen : 34
Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi
illum, et omnem populum, ac terram
ejus; faciesque illi sicut fecisti Sehon
regi Amorrhæorum habitatori Hesebon.
Percusserunt igitur et hunc cum filiis 35
suis, universumque populum ejus usque
ad interneccionem, et possederunt terram
illius.

Profectique castrametati sunt in cam- 22
pestribus Moab, ubi trans Jordanem Jeri-
cho sita est.

Venite in Hesebon,

ædificetur, et construat civitas Sehon.

Ignis egressus est de Hesebon,

flamma de oppido Sehon,

PARS QUINTA

[XXII, 2—XXXVI, 13.]

IN CAMPESTRIBUS MOAB.

1. CAP. XXII, 2-41 : BALAAM ACCER-
SITUR UT POPULO DEI MALEDICAT. —
Balac, rex Moab, pertimens filios Israel
[XXII, 2-4], *de Aram accersit, ut eis*
maledicat, Balaam prophetam [5, 6].
Balaam, a Deo monitus, cum nuntiis
ire abnuat [7-14]. Alteri nuntii mittun-
tur et, Deo annuente, propheta cum eis
vadit [15-21]. Asina Balaam loquitur
[22-30]. *Balaam ab angelo Dei corri-*
pitur [31-35] et a rege Balac excipitur
[36-40]. *In excelsis Baal [41].*

Videns autem Balac, filius Sephor, om- 2
nia quæ fecerat Israel Amorrhæo, et 3
quod pertinuissent eum Moabitæ, et im-
petum ejus ferre non possent, dixit ad 4
majores natu Madian : Ita delebit hic po-
pulus omnes, qui in nostris finibus com-
morantur, quomodo solet hos herbas usque
ad radices carpere. Ipse erat eo tempore
rex in Moab. Misit ergo nuntios ad 5
Balaam, filium Beor ariolum, qui habitabat
super flumen terræ filiorum Ammon, ut
vocarent eum, et dicerent : Ecce egressus

Num. 23, 28. — 21) Deut. 2, 26; Jud. 11, 19. —
23) Deut. 2, 32; 29, 7; Jud. 11, 20. — 24) Deut.
2, 33; Jos. 12, 1, 2; 24, 8; II Esd. 9, 22; Ps. 134,
10, 11; 135, 17-19; Am. 2, 9. — 25) Hesebon.
Num. 32, 3; Deut. 4, 46; Jos. 13, 10, 17; 21, 37;
Jud. 11, 26; I Par. 6, 81; Judith 5, 20; Is. 15, 4;
Jer. 48, 2, 45. — 27) Num. 32, 37. — 28) Jer. 48,
45, 46. — 29) Jud. 11, 24; III Reg. 11, 7. —
30) Dibon, Num. 32, 3; Jos. 13, 17; Is. 15, 2;
Jer. 48, 18. Medaba, Jos. 13, 9, 16; I Par. 19, 7;

Is. 15, 2; I Mach. 9, 36. — 32) Jazer, Num. 32, 7;
Jos. 13, 25; II Reg. 24, 5; I Par. 6, 81; Jer. 48,
32; I Mach. 5, 8. — 33) Deut. 3, 1-3; 29, 7. —
34) Num. 21, 24; Deut. 1, 4; 3, 1, 10; Jos. 12, 4;
13, 12, 31; Ps. 134, 10, 11; 135, 17-20.
22. — 1) Num. 26, 3, 63; 31, 12; 33, 48; 35, 1;
36, 13; Deut. 32, 49; 34, 1, 3. — 2) Balac, Jud.
11, 25. — 3) Ex. 15, 15. — 4) Majores natu
Madian, Num. 31, 8; Jos. 13, 21. — 5) Deut.
23, 4; Jos. 24, 9; II Esd. 13, 2; Mich. 6, 5;

est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me; veni igitur, et maledic populo huic, quia fortior me est; si quo modo possim percutere et ejicere eum de terra mea; novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, et maledictus in quem maledicta congesseris.

7 Perrexeruntque seniores Moab, et majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus; cumque venissent ad Balaam, et narrassent ei omnia verba Balac, ille respondit: Manete hic nocte, et respondebo quicquid mihi dixerit Dominus.

Manentibus illis apud Balaam, venit 9 Deus, et ait ad eum: Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit: Balac, filius Sephor, rex Moabitarum, misit ad me, dicens: Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ; veni, et maledic ei, si quo modo possim 12 pugnans abigere eum. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo, quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluistis Balaam venire nobiscum.

15 Rursum ille multo plures et nobiliores quam ante miserat, misit; qui cum venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac, filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me; paratus sum honorare te, et quicquid volueris dabo tibi; veni, et maledic populo isti. Respondit Balaam: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti et auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. 19 Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte, et scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, et ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, et vade cum eis; ita dumtaxat, ut quod tibi præcepero, 21 facias. Surrexit Balaam mane, et strata asina sua profectus est cum eis.

22 Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, et duos pueros habebat secum. Cernens asina angelum stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, et ibat per agrum. Quam cum verberaret

Balaam, et vellet ad semitam reducere, stetit angelus in angustiis duarum mace- 24 riarum, quibus vineæ cingebantur. Quem 25 videns asina, junxit se parieti, et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam; et nihilominus angelus ad locum 26 angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem 27 angelum, concidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat fuste latera ejus. Aperuitque Dominus os asinæ, 28 et locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me, ecce jam tertio? Respondit Balaam: 29 Quia commeruisti, et illusisti mihi. Utinam haberem gladium, ut te percuterem! Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui 30 semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? Dic quid simile unquam fecerim tibi. At ille ait: Nunquam.

Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, et vidit angelum stantem in via, evaginato gladio; adoravitque eum pronus in terram. Cui angelus: Cur, inquit, tertio 32 verberas asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihi-que contraria; et nisi asina declinasset 33 de via, dans locum resistanti, te occidissem, et illa viveret. Dixit Balaam: Peccavi, 34 nesciens quod tu stares contra me; et nunc, si displicet tibi ut vadam, revertar. Ait 35 angelus: Vade cum istis, et cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus.

Quod cum audisset Balac, egressus est 36 in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon; dixitque ad Balaam: Misi nuntios ut vocarent te; cur non statim venisti ad me? 37 an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit: Ecce adsum; 38 numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

Perrexerunt ergo simul, et venerunt in 39 urbem, quæ in extremis regni ejus finibus erat. Cumque occidisset Balac boves et 40 oves, misit ad Balaam, et principes qui cum eo erant, munera.

Mane autem facto, duxit eum ad excelsa Baal, et intuitus est extremam partem populi.

Judæ II; Apoc. 2, 14. — 7) II Petr. 2, 15. — 11) Num. 22, 5, 6. — 12) Quia benedictus est, Num. 23, 20. — 17) Paratus sum... tibi, Num. 22, 37; 23, 11. Veni... isti, Num. 22, 6, 11; 23, 7. — 18) Num. 22, 38; 23, 26; 24, 13. — 19) Num. 22, 8. — 20) Ita dumtaxat... facias, Num. 22, 35; 23, 12, 26; 24, 13. — 22) II Petr. 2, 15. —

23) Evaginato gladio, Num. 22, 31. — 28) II Petr. 2, 16. — 32) Ut adversarer tibi, Num. 22, 22. — 35) Cave ne... loquaris, Num. 22, 20. — 36) In oppido... Arnon, Num. 22, 13, 15, 28. — 37) Mercedem, Num. 22, 17; 24, 11. — 38) Num. 22, 18. — 41) Ad excelsa Baal, Num. 22, 20.

2. CAP. XXIII, 1 — XXIV, 25 : VATICINIA BALAAM.

Vaticinium primum [XXIII, 1-10]. — *Sacrificiis factis* [1-3], *Deus ponit verbum in ore Balaam* [4-6] *qui posteritatem Israel celebrat* [7-10].

- 23 Dixitque Balaam ad Balac : Ædifica mihi hic septem aras, et para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum et arietem
3 super aram. Dixitque Balaam ad Ba-

lac : Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, et quodcumque imperaverit, loquar tibi.

Cumque abiisset velociter, occurrit illi 4
Deus. Locutusque ad eum Balaam : Septem, inquit, aras erexi, et imposui vitulum et arietem desuper. Dominus autem 5
posuit verbum in ore ejus, et ait : Revertere ad Balac, et hæc loqueris. Reversus in- 6
venit stantem Balac juxta holocaustum suum et omnes principes Moabitarum; 7
assumptaque parabola sua, dixit :

De Aram adduxit me Balac,
rex Moabitarum, de montibus Orientis.

Veni, inquit, et maledic Jacob;
propera, et detestare Israel.

Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus?

Qua ratione detester, quem Dominus non detestatur?

De summis silicibus videbo eum,
et de collibus considerabo illum :

populus solus habitabit,
et inter gentes non reputabitur.

Quis dinumerare possit pulverem Jacob,
et nosse numerum stirpis Israel?

Moriatur anima mea morte justorum,
et fiant novissima mea horum similia!

Vaticinium secundum [XXIII, 11-24]. — *Obstupefactus verbis Balaam* [11, 12], *Balac in alterum locum ducit eum et sacrificia conficiuntur* [13-15]. *Deo inspirante* [16] *loquitur Balaam de immunitate Israel a superstitione atque de divina erga eum tutela* [17-24].

- 11 Dixitque Balac ad Balaam : Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te; et tu e contrario benedicis eis.
12 Cui ille respondit : Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus? Dixit ergo Balac : Veni mecum in alterum locum, unde partem Israel videas, et totum

videre non possis; inde maledicto ei. Cumque duxisset eum in locum sublimem, 14
super verticem montis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, et impositis supra vitulo atque ariete, dixit ad Balac : Sta 15
hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam. Cui cum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait : Revertere ad Balac, et hæc loqueris ei.

Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, et principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac : Quid, inquit, locutus est Dominus? At ille, assumpta 18
parabola sua, ait :

Sta, Balac, et ausculta;
audi, fili Sephor.

Non est Deus quasi homo, ut mentiat,ur,
nec ut filius hominis, ut mutetur.

Dixit ergo, et non faciet?
locutus est, et non implebit?

Ad benedicendum adductus sum;
benedictionem prohibere non valeo.

23. — 1) Num. 23, 19. — 2) Num. 23, 14, 30. — 3) Num. 23, 15. — 4) Occurrit illi Deus, Num. 23, 16. — 5) Posuit verbum in ore ejus, Num. 22, 38; 23, 12, 16; Deut. 18, 18; Is. 51, 16; 59, 21; Jer. 1, 9. — 6) Assumptaque parabola, Num. 23, 18; 24, 3, 15; 20, 21, 23. Aram, Num. 22, 5; Deut. 23, 4. Veni... Israel, Num. 22, 6. — 8) Num. 23, 20, 23.

— 9) De summis... illum, Num. 24, 17. Populus solus habitabit, Deut. 33, 28. — 10) Pulverem Jacob, Gen. 13, 16. — 11) Num. 23, 11; 24, 10; Deut. 23, 5; II Esd. 13, 2. — 12) Num. 23, 5. — 14) In locum sublimem, Num. 22, 41. Ædificavit... ariete, Num. 23, 1, 2. — 15) Num. 23, 3. — 16) Num. 23, 5, 12. — 20) Num. 22, 12, 20. —

- 21 Non est idolum in Jacob,
nec videtur simulacrum in Israel.
Dominus Deus ejus cum eo est,
et clangor victoriae regis in illo.
- 22 Deus eduxit illum de Ægypto,
cujus fortitudo similis est rhinocerotis.
- 23 Non est augurium in Jacob,
nec divinatio in Israel.
Temporibus suis dicitur Jacob et Israeli
quid operatus sit Deus.
- 24 Ecce populus ut leæna consurget,
et quasi leo erigetur;
non accubabit donec devoret prædam,
et occisorum sanguinem bibat.

Vaticinium tertium [XXIII, 25 — XXIV, 9]. — *Obstupescit Balac* [XXIII, 25, 26]. *Ex altero loco, sacrificiis factis, Balaam Dei voluntati obsequens* [XXIII, 27 — XXIV, 2], *Israel* futurae habitationis amantitatem et in hostes fortitudinem prædicat* [3-9].

- 25 Dixitque Balac ad Balaam : Nec male-
26 dicas ei, nec benedicas. Et ille ait : Non-
27 ne dixi tibi, quod quidquid mihi Deus im-
peraret, hoc facerem? Et ait Balac ad
eum : Veni, et ducam te ad alium locum,
si forte placeat Deo ut inde maledicas eis.
- 28 Cumque duxisset eum super verticem mon-

tis Phogor, qui respicit solitudinem, dixit 29
ei Balaam : Ædifica mihi hic septem aras,
et para totidem vitulos, ejusdemque numeri
arietes. Fecit Balac ut Balaam dixerat; 30
imposuitque vitulos et arietes per singulas
aras.

Cumque vidisset Balaam quod placeret 24
Domino ut benediceret Israeli, nequaquam
abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæ-
reret; sed dirigens contra desertum vul-
tum suum, et elevans oculos, vidit Israel in 2
tentoriis commorantem per tribus suas; et
irruente in se spiritu Dei, assumpta pa- 3
rabola, ait :

- 4 Dixit Balaam, filius Beor;
dixit homo, cujus obturatus est oculus;
dixit auditor sermonum Dei,
qui visionem Omnipotentis intuitus est,
qui cadit, et sic aperiuntur oculi ejus :
- 5 Quam pulchra tabernacula tua, Jacob!
et tentoria tua, Israel!
- 6 Ut valles nemorosæ,
ut horti juxta fluvios irrigui,
ut tabernacula quæ fixit Dominus,
quasi cedri prope aquas.
- 7 Fluet aqua de situla ejus,
et semen illius erit in aquas multas.
Tolletur propter Agag, rex ejus,
et auferetur regnum illius.
- 8 Deus eduxit illum de Ægypto,
cujus fortitudo similis est rhinocerotis.
Devorabunt gentes hostes illius,
ossaque eorum confringent, et perforabunt sagittis.
- 9 Accubans dormivit ut leo,
et quasi leæna, quam suscitare nullus audebit.
Qui benedixerit tibi, erit et ipse benedictus;
qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

21) Dominus... cum eo est, Ex. 29, 45, 46. —
22) Deus... de Ægypto, Ex. 12, 37, 38; Num.
24, 8. — 24) Ecce... erigitur, Gen. 49, 9; Num.
24, 9. — 26) Num. 22, 18; 23, 12. — 27) Num.
23, 13. — 29) Num. 23, 1. — 30) Num. 23, 2.
24. — 1) Ut ante perrexerat, Num. 23, 3, 15.

— 2) Israel... per tribus suas, Num. 2, 2-31. —
3) Cujus... oculus, Num. 24, 15. — 4) Qui cadit...
ejus, Num. 24, 10. — 7) Agag, I Reg. 15, 8. —
8) Deus... rhinocerotis, Num. 23, 22. Devora-
bunt, Num. 23, 24. — 9) Ut leo et quasi leæna,
Gen. 49, 9; Num. 23, 24. Qui benedixerit...

- Vaticinium quartum* [XXIV, 10-25]. — *Balac irascitur* [10-14]. *Gloria messianica Israelis a Balaam prædicitur: orietur stella ex Jacob* [15-19]. *Altera vaticinia* [20-24]. *Balaam in sua revertitur* [25].
- 10 Iratusque Balac contra Balaam, complō-
sis manibus, ait : Ad maledicendum inimi-
cis meis vocavi te, quibus e contrario ter-
tio benedixisti. Revertere ad locum tuum.
11 Decreveram quidem magnifice honorare
te; sed Dominus privavit te honore dispo-
sito. Respondit Balaam ad Balac : Non-
ne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi :
Si dederit mihi Balac plenam domum
13 suam argenti et auri, non potero præterire
sermonem Domini Dei mei, ut vel boni
quid, vel mali proferam ex corde meo;
sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?
14 Verumtamen pergens ad populum meum,
dabo consilium, quid populus tuus populo
huic faciat extremo tempore.
- Sumpta igitur parabola, rursum ait : 15
- Dixit Balaam, filius Beor;
dixit homo, cujus obturatus est oculus;
16 dixit auditor sermonum Dei,
qui novit doctrinam Altissimi,
et visiones Omnipotentis videt,
qui cadens apertos habet oculos.
- 17 Videbo eum, sed non modo;
intuebor illum, sed non prope.
Orietur stella ex Jacob,
et consurget virga de Israel;
et percutiet duces Moab,
vastabitque omnes filios Seth.
- 18 Et erit Idumæa possessio ejus;
hereditas Seir cedet inimicis suis,
Israel vero fortiter aget.
- 19 De Jacob erit qui dominetur,
et perdat reliquias civitatis.
- 20 Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait :
Principium gentium Amalec,
cujus extrema perdentur.
- 21 Vidit quoque Cinæum; et, assumpta parabola, ait :
Robustum quidem est habitaculum tuum;
sed si in petra posueris nidum tuum,
22 et fueris electus de stirpe Cin,
quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te.
- 23 Assumptaque parabola iterum locutus est :
Heu! quis victurus est, quando ista faciet Deus?
24 Venient in trieribus de Italia,
superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos,
et ad extremum etiam ipsi peribunt.
- 25 Surrexitque Balaam, et reversus est in
locum suum; Balac quoque via, qua vene-
rat, rediit.

reputabitur, Gen. 12, 3; 27, 29. — 10) Num. 23, 11. — 11) Decreveram... honorare te, Num. 22, 17, 37. — 13) Num. 22, 18. — 14) Extremo tempore, Gen. 49, 1. — 15) Cujus... oculus, Num. 24, 3. — 16) Qui cadens... oculos, Num. 24, 4. — 17) Videbo... non prope, Num. 23, 9. *Stella ex Jacob*, Matth. 2, 2; Apoc. 22, 16. *Percu-*

tiet duces Moab, II Reg. 8, 2. — 18) Et erit... ejus, II Reg. 8, 14; Ps. 59, 10; 11. *Hereditas Seir*, Gen. 32, 3; 36, 8. — 20) Ex. 17, 14; I Reg. 15, 3. — 21) Cinæum, Gen. 25, 19; I Reg. 15, 6. *In petra... nidum tuum*, Jer. 49, 16; Abd. 4. — 24) Deut. 11, 30. *Hebræos*, Gen. 10, 21, 25.

3. CAP. XXV, 1-18 : FILIORUM ISRAEL FORNICATIO ET IDOLOLATRIA IN CAMPESTRIBUS MOAB. — *Populus cum filiabus Moab fornicatur* [XXV, 1] *et idolo Beelphegor initiatur* [2, 3^a]. *No-centes gravi pena afficiuntur* [3^b-5]. *Fornicationis exemplum* [6]. *Zelo Phinees vindicta Dei avertitur* [7-9]. *Merces Phinees* [10-13]. *Nomina duorum nocentium* [14, 15]. *Decretum divinum contra Madianitas* [16-18].

25 Morabatur autem eo tempore Israel in Settim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab; quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, et adoraverunt deos earum. Initiatusque est Israel Beelphegor; et iratus Dominus, ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad iudices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

6 Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum madianitidem, vidente Moysen, et omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi.

7 Quod cum vidisset Phinees, filius Eleazari, filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis; et arrepto pugio, ingressus est post virum israelitem in lupanar; et perfodit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus; cessavitque plaga a filiis Israel. Et occisi sunt viginti quatuor millia hominum.

10 Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees, filius Eleazari, filii Aaron sacerdotis, avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem foederis mei, et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israel.

14 Erat autem nomen viri israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambrî, filius Salu, dux de cognatione et tribu Simeonis; porro mulier madianitis, quæ pariter intercepta est, vocabatur Cozbi, filia Sur, principis nobilissimi Madianitarum.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 16 dicens: Hostes vos sentiant Madianitæ, 17 et percutite eos, quia et ipsi hostiliter 18 egerunt contra vos, et decipere insidiis per idolum Phogor, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

4. CAP. XXVI, 1-65 : ALTER CENSUS. — *Dei mandatum populo traditur* [XXVI, 1-4]. *Census omnium ad bellandum aptorum filiorum Ruben* [5-11], *Simeon* [12-14], *Gad* [15-18], *Juda* [19-22], *Issachar* [23-25], *Zabulon* [26, 27], *Joseph (Manasse et Ephraim)* [28-38^a], *Benjamin* [38^b-41], *Dan* [42, 43], *Aser* [44-47], *Nephthali* [48-50]. *Summa hominum* [51]. *Præceptum de divisione terræ* [52-56]. *Census Levitarum* [57-62]. *Inter omnes ibi descriptos nullus est, nisi Caleb et Josue, illorum qui antea numerati sunt* [63-65].

Postquam noxiorum sanguis effusus est, 26 dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel, a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant a viginti annis et supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus.

Ruben primogenitus Israel. Hujus filius 5 Henoch, a quo familia Henochitarum; et Phallu, a quo familia Phalluitarum; et 6 Hesrôn, a quo familia Hesronitarum; et Charmi, a quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben; quarum 7 numerus inventus est, quadraginta tria millia et septingenti triginta. Filius 8 Phallu, Eliab; hujus filii, Samuel et Dathan et Abiron. Isti sunt Dathan et Abiron. 9 principes populi, qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt, et 10 aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, ut Core 11 pereunte, filii illius non perirent.

25. — 1) *Settim*, Num. 33, 49; Jos. 2, 1; 3, 1; Mich. 6, 5. *Fornicatus est... Moab*, Num. 31, 16. — 2) *Ex. 34, 15, 16.* — 3) *Jos. 22, 17; Ps. 105, 28; Os. 9, 10.* — 4) *Deut. 4, 3.* — 5) *Judices Israel*, Ex. 18, 21, 25; Num. 11, 16. *Occidat... suos*, Ex. 32, 27. — 7) *Ex. 6, 25; Ps. 105, 30; I Mach. 2, 20, 54; I Cor. 10, 8.* — 9) *Deut. 4, 3.* — 12) *Eccli. 45, 28-30; I Mach. 2, 54.* — 13) *Semini ejus*, I Par. 6, 4-15. *Pactum... sempiternum*,

I Mach. 2, 26. *Zelatus est*, Ps. 105, 31. — 15) *Sur*, Num. 31, 8; Jos. 13, 21. — 17) *Num. 31, 2-12.* — 18) *Num. 23, 28; 25, 1-3; 31, 16.* — 26. — 1) *Num. 25, 9.* — 2) *Ex. 30, 12-14; Num. 1, 2, 3.* — 3) *In campestribus Moab*, Num. 22, 1; 26, 63. — 4) *Sicut Dominus imperaverat*, Num. 1, 1-3. — 5, 6) *Gen. 46, 8, 9; Ex. 6, 14; I Par. 5, 3.* — 7) *Num. 1, 20, 21.* — 9) *Num. 16, 1-33.* — 10) *Num. 16, 31-35.* — 11) *Filii illius*,

- 12 Filii Simeon per cognationes suas : Na-
muel, ab hoc familia Namuelitarum; Ja-
min, ab hoc familia Jaminitarum; Jachin,
13 ab hoc familia Jachinitarum; Zare, ab
hoc familia Zareitarum; Saul, ab hoc fa-
14 milia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de
stirpe Simeon, quarum omnis numerus
fuit, viginti duo millia ducenti.
- 15 Filii Gad per cognationes suas : Sephon,
ab hoc familia Sephonitarum; Aggi, ab
hoc familia Aggitarum; Suni, ab hoc fa-
16 milia Sunitarum; Ozni, ab hoc familia
Oznitarum; Her, ab hoc familia Herita-
17 rum; Arod, ab hoc familia Aroditarum;
18 Ariel, ab hoc familia Arielitarum. Istæ
sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus
fuit, quadraginta millia quingenti.
- 19 Filii Juda, Her et Onan, qui ambo mor-
tui sunt in terra Chanaan; fueruntque
20 filii Juda, per cognationes suas : Sela, a
quo familia Selaitarum; Phares, a quo fa-
milia Pharesitarum; Zare, a quo familia
21 Zareitarum. Porro filii Phares : Hesron,
a quo familia Hesronitarum; et Hamul, a
22 quo familia Hamulitarum. Istæ sunt fa-
miliæ Juda, quarum omnis numerus fuit,
septuaginta sex millia quingenti.
- 23 Filii Issachar per cognationes suas :
Thola, a quo familia Tholaitarum; Phu-
24 a, a quo familia Phuitarum; Jasub, a quo
familia Jasubitarum; Semran, a quo fa-
25 milia Semranitarum. Hæ sunt cognatio-
nes Issachar, quarum numerus fuit, sexa-
ginta quatuor millia trecenti.
- 26 Filii Zabulon per cognationes suas :
Sared, a quo familia Sareditarum; Elon,
a quo familia Elonitarum; Jalel, a quo fa-
27 milia Jalelitarum. Hæ sunt cognationes
Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta
millia quingenti.
- 28 Filii Joseph per cognationes suas : Ma-
29 nasse et Ephraim. De Manasse ortus est
Machir, a quo familia Machiritarum. Ma-
chir genuit Galaad, a quo familia Galaad-
30 ditarum. Galaad habuit filios : Jezer,
a quo familia Jezeritarum; et Helec,
31 a quo familia Helecitarum; et Asriel,
a quo familia Asrielitarum; et Sechem,
32 a quo familia Sechemitarum; et Semida,
a quo familia Semidaitarum; et Hephher,
33 a quo familia Hephheritarum. Fuit autem
Hephher pater Salphaad, qui filios non ha-

bebat, sed tantum filias, quarum ista sunt
nomina : Maala, et Noa, et Hegla, et Mel-
cha, et Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse
34 et numerus earum, quinquaginta duo
millia septingenti. Filii autem Ephraim
35 per cognationes suas, fuerunt hi : Suthala,
a quo familia Suthalaitarum; Becher, a
quo familia Becheritarum; Thehen, a quo
familia Thehenitarum. Porro filius Su-
36 thala fuit Heran, a quo familia Heranita-
rum. Hæ sunt cognationes filiorum
37 Ephraim, quarum numerus fuit, triginta
duo millia quingenti. Isti sunt filii Jo-
38 seph per familias suas.

Filii Benjamin in cognationibus suis :
Bela, a quo familia Belaitarum; Asbel, a
quo familia Asbelitarum; Ahiram, a quo
familia Ahiramitarum; Supham, a quo
39 familia Suphamitarum; Hupham, a quo
familia Huphamitarum. Filii Bela : He-
40 red, et Noeman. De Hered, familia Here-
ditarum; de Noeman, familia Noemanita-
rum. Hi sunt filii Benjamin per co-
41 gnationes suas, quorum numerus fuit,
quadraginta quinque millia sexcenti.

Filii Dan per cognationes suas : Suham,
42 a quo familia Suhamitarum. Hæ sunt co-
gnationes Dan per familias suas. Omnes
43 fuere Suhamitæ, quorum numerus erat,
sexaginta quatuor millia quadringenti.

Filii Aser per cognationes suas : Jem-
44 na, a quo familia Jemnaitarum; Jessui,
a quo familia Jessuitarum; Brie, a quo
familia Briearum. Filii Brie : Heber, a
45 quo familia Heberitarum; et Melchiel,
a quo familia Melchielitarum. Nomen au-
46 tem filiæ Aser fuit Sara. Hæ cognatio-
47 nes filiorum Aser, et numerus eorum,
quinquaginta tria millia quadringenti.

Filii Nephthali per cognationes suas :
48 Jesiel, a quo familia Jesielitarum; Guni,
a quo familia Gunitarum; Jeser, a quo
49 familia Jeseritarum; Sellem, a quo familia
Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filio-
50 rum Nephthali per familias suas; quorum
numerus, quadraginta quinque millia qua-
dringenti.

Ista est summa filiorum Israel, qui re-
51 censiti sunt, sexcenta millia, et mille se-
ptingenti triginta.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 52
dicens : - Istis dividetur terra juxta nu- 53

Ex. 6, 24; I Par. 6, 22. — 12) Gen. 46, 10; Ex. 6,
15; I Par. 4, 24. — 14) Num. 1, 22, 23. —
15) Gen. 46, 16. — 18) Num. 1, 24, 25. — 19) Gen.
38, 3, 4; 46, 12; I Par. 2, 3-5. — 21) Ruth 4, 18.
— 22) Num. 1, 26, 27. — 23) Gen. 46, 13; I Par.
7, 1. — 25) Num. 1, 28, 29. — 26) Gen. 46, 14. —
27) Num. 1, 30, 31. — 28) Gen. 46, 20. —
29-37) I Par. 7, 14-20. — 29) Num. 36, 1; Jos. 17,

1-3. — 33) Num. 27, 1; 36, 11; Jos. 17, 3. —
34) Num. 1, 34, 35. — 37) Num. 1, 32, 33. —
38) Filii Benjamin, Gen. 46, 21; I Par. 7, 6;
8, 1, 2. — 41) Num. 1, 36, 37. — 42) Gen. 46, 23.
— 43) Num. 1, 38, 39. — 44) Gen. 46, 17; I Par.
7, 30, 31. — 47) Num. 1, 40, 41. — 48) Gen. 46,
24; I Par. 7, 13. — 50) Num. 1, 42, 43. —
51) Num. 1, 46. — 53) Jos. 22, 23; 14, 1, 2. —

merum vocabulorum in possessiones suas.

54 Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem; singulis, sicut nunc
55 recensiti sunt, tradetur possessio, ita dumtaxat ut sors terram tribubus dividat
56 et familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores.

57 Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas : Gerson, a quo familia Gersonitarum; Caath, a quo familia Caathitarum; Merari, a quo familia Meraritarum. Hæ sunt familiæ Levi : familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath
58 genuit Amram, qui habuit uxorem Jochabed, filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto. Hæc genuit Amram viro suo filios, Aaron et Moysen, et Mariam sororem eorum. De Aaron orti sunt Nadab et
59 Abiu, et Eleazar et Ithamar; quorum Nadab et Abiu mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. Fueruntque omnes qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense et supra; quia non sunt recensiti inter
60 filios Israel, nec eis cum ceteris data possessio est.

63 Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moyse et Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab, supra Jordanem contra Jericho; inter quos nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Moyse
64 et Aaron in deserto Sinai; prædixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb, filius Jephone, et Josue, filius Nun.

5. CAP. XXVII, 1-11 : LEX DE EO QUI ABSQUE FILIO HEREDE DEFUNCTUS EST. — *Filiæ Salphaad possessionem inter cognatos patris sui postulant* [XXVII, 1-3]. *Judicium Domini* [4-6]. *Ordo hereditatis prole mascula deficiente statuitur* [7-11].

27 Accesserunt autem filiæ Salphaad, filii Hephher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph, quarum sunt nomina, Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. Steteruntque coram Moyse et Eleazaro sacerdote, et cunctis prin-

cipibus populi, ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt : Pater noster mortuus est in deserto; nec fuit in seditione, quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est; hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri.

Retulitque Moyses causam earum ad judicium Domini, qui dixit ad eum : Justam rem postulant filiæ Salphaad. Da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in hereditatem succedant. Ad filios autem Israel loqueris hæc : Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transit hereditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si et fratres non fuerint, dabitis hereditatem fratribus patris ejus. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his qui ei proximi sunt; eritque hoc filiis Israel sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Moysi.

6. CAP. XXVII, 12-23 : JOSUE IN MOYSE SUCCESSOREM DESIGNATUR ET INSTRUITUR. — *Moyse a Deo præmonetur de sua proxima morte* [XXVII, 12-14], *atque ab eo petit ut successor suus designetur* [15-17]. *Josue Moysi successor datur* [18-21] *et constituitur* [22, 23].

Dixit quoque Dominus ad Moysen : 12 Ascende in montem istum Abarim, et contemplantur inde terram quam daturus sum filiis Israel; cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, sicut ivit frater tuus Aaron, quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas; hæ sunt aquæ contradictionis in Cades deserti Sin.

Cui respondit Moyses : Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc; et possit exire et intrare ante eos, et educere eos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. Dixitque Dominus ad eum : Tolle Josue, filium Nun, virum in quo est spiritus, et

54) Num. 33, 54; 35, 8. — 57) Gen. 46, 11; Ex. 6, 16-21; I Par. 6, 1, 16-30. — 59) Jochabed, Ex. 2, 1, 2; 6, 20. — 60) Num. 3, 2; I Par. 24, 1. — 61) Lev. 10, 1, 2; Num. 3, 4; I Par. 24, 2. — 62) *Viginti tria millia*, Num. 3, 39. *Non sunt recensiti*, Num. 1, 49. *Nec eis... est*, Num. 18, 20. — 63) *In campestribus Moab*, Num. 26, 3. — 64) Num. 1, 44; Deut. 2, 14, 15; I Cor. 10, 5. — 65) Num. 14, 22-38.

27. — 1) Num. 26, 33; 36, 1, 2; Jos. 17, 3-6. — 3) *Pater noster mortuus est*, Num. 14, 35; 26, 64, 65. *In seditione... Core*, Num. 16, 1, 2. *Date nobis... nostri*, Jos. 17, 4. — 4) Ex. 18, 19. — 6) Num. 36, 2, 5. — 12) Num. 33, 47; Deut. 3, 27; 32, 49; 34, 1. — 13) *Sicut ivit... Aaron*, Num. 20, 24-28. — 14) Num. 20, 12, 13, 24; Deut. 32, 51. — 18) Deut. 3, 21; 34, 9.

19 pone manum tuam super eum. Qui stabit
 20 coram Eleazaro sacerdote et omni multi-
 tudine; et dabis ei praecepta cunctis
 videntibus, et partem gloriae tuae, ut audi-
 21 at eum omnis synagoga filiorum Israel.
 Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar
 sacerdos consulat Dominum; ad verbum
 ejus egredietur et ingredietur ipse, et omnes
 filii Israel cum eo, et cetera multi-
 tudino.
 22 Fecit Moyses ut praeceperat Dominus.
 Cumque tulisset Josue, statuit eum coram
 Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi;
 23 et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quae mandaverat Dominus.

7. CAP. XXVIII, 1 — XXIX, 39 : LEGES
 DE SACRIFICIIS.

Introductio [XXVIII, 1, 2].

28 Dixit quoque Dominus ad Moysen :
 2 Praecepta filiis Israel, et dices ad eos :
 Oblationem meam et panes, et incensum
 odoris suavissimi offerite per tempora
 sua.

De sacrificiis quotidianis [XXVIII, 3-8].

3 Haec sunt sacrificia quae offerre debetis :
 agnos anniculos immaculatos duos quotidie
 4 in holocaustum sempiternum; unum offer-
 5 retis mane, et alterum ad vespertum; de-
 cimam partem ephi similae, quae conspersa
 sit oleo purissimo, et habeat quartam
 6 partem hin. Holocaustum jure est
 quod obtulistis in monte Sinai in odorem
 7 suavissimum incensum Domini. Et libabit-
 8 is vini quartam partem hin per agnos
 singulos in sanctuario Domini. Alterum-
 que agnum similiter offeretis ad vespertam,
 juxta omnem ritum sacrificii matutini, et
 libamentorum ejus, oblationem suavissimi
 odoris Domino.

De sacrificiis diei sabbati [XXVIII, 9, 10].

9 Die autem sabbati offeretis duos agnos
 anniculos immaculatos, et duas decimas
 10 similae oleo conspersae in sacrificio, et liba
 holocaustum sempiternum.

De sacrificiis neomeniarum [XXVIII, 11-15].

In calendis autem offeretis holocaustum 11
 Domino, vitulos de armento duos, arietem
 unum, agnos anniculos septem immacu- 12
 latos, et tres decimas similae oleo con-
 spersae in sacrificio per singulos vitulos.
 et duas decimas similae oleo conspersae per
 singulos arietes; et decimam decimae si- 13
 milae ex oleo in sacrificio per agnos singu-
 los : holocaustum suavissimi odoris atque
 incensi est Domino. Libamenta autem 14
 vini, quae per singulas fundenda sunt vic-
 timas, ista erunt : media pars hin per
 singulos vitulos, tertia per arietem, quarta
 per agnum; hoc erit holocaustum per
 omnes menses, qui sibi anno vertente suc-
 cedunt. Hircus quoque offeretur Domi- 15
 no pro peccatis in holocaustum sempiter-
 num cum libamentis suis.

De sacrificiis Paschatis [XXVIII, 16-25].

Mense autem primo, quartadecima die 16
 mensis, Phase Domini erit, et quinta- 17
 decima die solemnitas; septem diebus ve-
 scentur azymis. Quarum dies prima vene- 18
 rabilis et sancta erit; omne opus servile
 non facietis in ea. Offeretisque incensum 19
 holocaustum Domino, vitulos de armento
 duos, arietem unum, agnos anniculos
 20 immaculatos septem; et sacrificia singu-
 lorum ex simila quae conspersa sit oleo,
 tres decimas per singulos vitulos, et duas
 decimas per arietem, et decimam decimae 21
 per agnos singulos, id est, per septem
 agnos, et hircum pro peccato unum, ut
 22 expiatur pro vobis, praeter holocaustum
 matutinum quod semper offeretis. Ita 23
 facietis per singulos dies septem dierum
 in fomitem ignis, et in odorem suavissi-
 mum Domino, qui surget de holocausto, et
 de libationibus singulorum. Dies quoque 25
 septimus celeberrimus et sanctus erit vo-
 bis; omne opus servile non facietis in eo.

De sacrificiis Pentecostes [XXVIII, 26-31].

Dies etiam primitivorum, quando offe- 26
 retis novas fruges Domino, expletis heb-
 domadibus, venerabilis et sancta erit;
 omne opus servile non facietis in ea;

20) Dabis ei praecepta, Deut. 3, 28; 31, 7, 8. Ut
 audiat... Israel, Jos. 1, 16-18.

28. — 2) Lev. 21, 6. — 3-8) Ex. 29, 38-42. —
 5) Ex. 29, 40; Lev. 2, 1; Num. 15, 4. — 6) Holo-
 caustum, Ex. 29, 42. — 9) Matth. 12, 5. — 11) In
 calendis, Num. 10, 10; I Reg. 20, 5, 24; IV Reg.
 4, 23; I Par. 23, 31; II Par. 2, 4; 8, 13; I Esd.
 3, 5; Is. 1, 13, 14; Ez. 45, 17; 46, 6; Os. 2, 11;

Am. 8, 5; Colos. 2, 16. — 12-14) Num. 15, 4-12.
 — 12) Tres decimas similae, Num. 28, 20, 28. —
 15) Hircus, Num. 15, 24; 28, 22, 20, 30; 29, 11,
 16, 10, 25. — 16) Ex. 12, 18; Lev. 23, 5; Deut.
 16, 1; Ez. 45, 21. — 18) Ex. 12, 16; Lev. 23, 7.
 — 19) Agnos anniculos immaculatos, Lev. 22,
 20; Num. 28, 31; 29, 8, 13; Deut. 15, 21; 17, 1.
 — 25) Ex. 12, 16; 13, 6; Lev. 23, 8. — 26) Ex.
 23, 16; 34, 22; Lev. 23, 10, 15; Deut. 16, 10. —

- 27 offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem, atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem; hircum quoque qui mactatur pro expiatione; præter holocaustum sempiternum et liba ejus. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

De sacrificiis festi Tubarum [XXIX, 1-6].

- 29 Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis; omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est et tubarum. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem; et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem; et hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis; eisdem ceremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

De sacrificiis festi Expiationis [XXIX, 7-11].

- 7 Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affligetis animas vestras; omne opus servile non facietis in ea. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem; et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem; decimam decimæ per agnos singulos, qui simul agni septem; et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum.

De sacrificiis immolandis singulis diebus festivitatis Tabernaculorum [XXIX, 12-38].

- 12 Quintadecima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis,

omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim; et duas decimas arietis uno, id est, simul arietibus duobus; et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim; et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus.

In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque, et libamine ejus.

Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus.

Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

Die septimo offeretis vitulos septem, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

27) Lev. 23, 18, 19. — 31) Immaculata, Num. 28, 19.

29. — 1) Dies... tubarum, Lev. 23, 24; Num. 10, 1-10. — 6) Holocaustum calendarum, Num. 28, 11-15. Holocaustum sempiternum, Num.

28; 3-5. — 7) Lev. 16, 29; 23, 27-32. Affligetis, Num. 30, 14; Ps. 34, 13. — 8) Immaculatos, Num. 28, 19. — 11) Hircum, Num. 28, 15. Pro delicto, Lev. 16, 3, 5. — 12) Lev. 23, 34-43. — 27) Rite, Num. 15, 11, 12; 29, 30, 37. —

35 Die octavo, qui est celeberrimus, omne
36 opus servile non facietis, offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem; sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis, et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine.

Conclusio [XXIX, 39].

39 Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris, præter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

8. CAP. XXX, 1-17 : DE CONDITIONIBUS AD VALIDITATEM VOTORUM REQUISITIS. — *Introductio* [XXX, 1, 2]. *De votis emissis a viro* [3], *a puella quæ est in domo patris sui* [4-6], *quæ maritum habuit ante consummationem sui voti* [7-9], *ab uxore vidua aut repudiata* [10], *ab uxore virum habente* [11-16]. *Conclusio* [17].

30 Narravitque Moyses filiis Israel omnia 2 quæ ei Dominus imperarat; et locutus est ad principes tribuum filiorum Israel : Iste est sermo quem præcepit Dominus :

3 Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.

4 Mulier si quippiam voverit, et se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, et in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum quod pollicita est, et juramentum quo obligavit animam

5 suam, et tacuerit, voti rea erit; quidquid pollicita est et juravit, opere complebit.

6 Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater, et vota et juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

7 Si maritum habuerit, et voverit aliquid, et semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento, quo die audierit vir, et non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserat.

9 Sin autem audiens statim contradixerit, et irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam, propitius erit ei Dominus.

Vidua et repudiata quidquid voverint, 10 reddent.

Uxor in domo viri cum se voto constrinxerit et juramento, si audierit vir, et tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat. Sin autem ex templo contradixerit, non tenebitur promissionis rea, quia maritus contradixit, et Dominus ei propitius erit. Si voverit, et juramento se constrinxerit, ut per jujonium, vel ceterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, et in alteram diem distulerit sententiam, quidquid voverat atque promiserat, reddet, quia statim ut audivit, tacuit. Sin autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus.

Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum et uxorem, inter patrem et filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

9. CAP. XXXI, 1-54 : VINDICTA SUMITUR DE MADIANITIS. — *Mandatum Dei de Madianitis impugnandis* [XXXI, 1-4]. *Bellum præparatur* [5, 6]. *Madianita in prælio caduntur* [7, 8]. *Fructus victoriae* [9-12]. *Sors captivorum atque captivarum* [13-18]. *Lustratio exercitus* [19] et *præda* [20-24]. *Dei mandatum de spoliis dividendis : pars militum et pars Domini* [25-29]; *pars populi et pars Levitarum* [30]. *Partitio prædæ* [31-47]. *Principes populi donaria summo sacerdoti sponte offerunt* [48-54].

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 31 Ulciscere prius filios Israel de Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moyses : Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel, qui mittantur ad bellum.

Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam, quos misit Moyses cum Phinees, filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, et tubas ad clangendum tradidit ei. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares

35) Lev. 23, 36. — 39) In solemnitatibus vestris, Lev. 23, 2, 4; 1 Par. 23, 31; II Par. 32, 3; 1 Esd. 3, 5; II Esd. 10, 33. Præter vota et oblationes spontaneas, Lev. 7, 11, 16; 22, 21, 23.

30. — 2) Ad principes... Israel, Num. 1, 4, 16; 7, 2. — 3) Lev. 5, 4; 27, 2; Deut. 23, 21; Job 22,

27; Ps. 21, 26; 49, 14; 65, 13; 115, 14, 18; Eccl. 5, 3, 4.

31. — 2) Ulciscere... de Madianitis, Num. 25, 17. Colligeris ad populum tuum, Num. 27, 13. — 5) Duodecim... ad pugnam, Num. 32, 27. — 6) Phinees, Num. 25, 7. Tubas ad clangendum, Num. 10, 2, 9. — 7) Omnes mares, Deut. 20, 13.

8 occiderunt, et reges eorum, Evi, et Recem,
et Sur, et Hur, et Rebe, quinque principes
gentis; Balaam quoque filium Beor, interfecerunt gladio; ceperuntque mulieres
eorum, et parvulos, omniaque pecora, et cunctam supellectilem; quidquid habere
potuerant depopulati sunt; tam urbes
quam viculos et castella flamma consumpsit; et tulerunt prædam, et universa quæ
ceperant, tam ex hominibus quam ex jumentis, et adduxerunt ad Moysen, et
Eleazarum sacerdotem, et ad omnem multitudinem filiorum Israel; reliqua autem
utensilia portaverunt ad castra in campis Moab juxta Jordanem contra Jericho.
13 Egressi sunt autem Moyses et Eleazar
sacerdos, et omnes principes synagogæ,
14 in occursum eorum extra castra. Iratusque Moyses principibus exercitus, tribu-
nis, et centurionibus qui venerant de bello,
15 ait: Cur feminas reservastis? Nonne istæ
16 sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, et prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor,
unde et percussus est populus? Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis; et mulieres, quæ
18 noverunt viros in coitu, jugulate; puellas autem et omnes feminas virgines reservate
19 vobis. Et manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio et septimo.
20 Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, et aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, et pilis, et ligno, expiabitur.
21 Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est præceptum legis, quod mandavit
22 Dominus Moysi: Aurum, et argentum, et aes, et ferrum, et plumbum, et stannum,
23 et omne quod potest transire per flammam, igne purgabitur; quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur.
24 Et lavabitis vestimenta vestra die septimo; et purificati postea castra intrabitis.
25 Dixit quoque Dominus ad Moysen:
26 Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu et Eleazar
27 sacerdos, et principes vulgi; dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt egressique sunt ad bellum, et inter om-

nem reliquam multitudinem. Et separabis
partem Domino ab his qui pugnaverunt et fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus et asinis et ovibus, et dabis eam Eleazaro
sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel
accipies quinquagesimum caput hominum, et boum, et asinorum, et ovium, cunctorum animantium, et dabis ea levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

Feceruntque Moyses et Eleazar, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda
quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia, boum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta
millia et mille; animarum hominum sex femine, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia. Dataque est media pars
his qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ; e quibus in partem Domini supplicata sunt oves
sexcentæ septuaginta quinque; et de bobus triginta sex millibus, boves septuaginta et duo; de asinis triginta millibus
quingentis, asini sexaginta unus; de animalibus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ.
Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum, ex media parte filiorum Israel, quam separaverat his qui in prælio fuerant.
De media vero parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis, et de bobus triginta sex millibus, et de asinis triginta millibus quingentis, et de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, et
dedit levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus.

Cumque accessissent principes exercitus ad Moysen, et tribuni, centurionesque, dixerunt: Nos servi tui recensuimus numerum pugnationum, quos habuimus sub manu nostra; et ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides et armillas, anulos et dextralia, ac murænas, ut depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntque Moyses, et Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus, pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, a tribunis

— 3) Jos. 13, 21, 22. — 11) Deut. 20, 14. —
12) In campesribus Moab, Num. 22, 1. —
14) Num. 31, 48. — 16) Num. 25, 2, 6, 9, 18.
— 17) Jud. 21, 11, 52. — 18) Deut. 21, 10-14. —
19) Num. 3, 2; 19, 11, 12. — 21) Hoc est...
Moysi, Lev. 6, 28; 11, 33; 15, 11. — 23) Aqua

expiationis, Num. 19, 9, 17-19. — 24) Lavabitis
vestimenta vestra, Lev. 11, 25; — 28, 29) Num.
31, 30-41, 47. — 30) Num. 31, 41-47. Qui excu-
bant... Domini, Num. 1, 53. — 37) In partem
Domini, Num. 31, 28. — 41) Num. 18, 8, 19;
31, 29. — 47) Num. 31, 30. — 48) Num. 31, 14.

53 et centurionibus, Unusquisque enim quod
54 in præda rapuerat, suum erat. Et suscep-
tum intulerunt in tabernaculum testimo-
nii, in monumentum filiorum Israel coram
Domino.

10. CAP. XXXII, 1-42: MOYSES TERRAM
TRANSJORDANICAM DIVIDIT. — *Filii
Ruben et Gad petunt ut sibi terra
transjordanica in possessionem detur*
[XXXII, 1-5]. *A Moyse corripuntur
tanquam si a bello occupationis deficere
vellent* [6-15]. *Negant se tale consilium
habuisse* [16-19]. *Moyes petitionem sub
condicione accipit* [20-27], *et præcipit ut
res ad effectum adducatur* [28-32]. *Regio
transjordanica dividitur* [33] *atque a
filiis Ruben, Gad et Manasse occupatur*
[34-42].

32 Filii autem Ruben et Gad habebant pe-
cora multa, et erat illis in jumentis infinita
substantia. Cumque vidissent Jazer et
Galaad aptas animalibus alendis terras,
2 venerunt ad Moysen, et ad Eleazarum sa-
cerdotem, et principes multitudinis, atque
3 dixerunt: Ataroth, et Dibon, et Jazer, et
Nemra, Hesebon, et Eleale, et Saban, et
4 Nebo, et Beon, terra quam percussit Do-
minus in conspectu filiorum Israel, regio
uberriima est ad pastum animalium; et nos,
5 servi tui, habemus jumenta plurima, pre-
camurque, si invenimus gratiam coram te,
ut des nobis, famulis tuis, eam in posses-
sionem, nec facias nos transire Jordanem.
6 Quibus respondit Moyses: Numquid
7 sedebitis? Cur subvertitis mentes filiorum
Israel, ne transire audeant in locum quem
8 eis daturus est Dominus? Nonne ita ege-
runt patres vestri, quando misi de Cades-
9 barne ad explorandam terram? Cumque
venissent usque ad vallem Botri, lustrata
omni regione, subverterunt cor filiorum
Israel, ut non intrarent fines, quos eis
10 Dominus dedit. Qui iratus juravit, di-
11 cens: Si videbunt homines isti, qui
ascenderunt ex Ægypto, a viginti annis et
supra, terram, quam sub juramento polli-
citus sum Abraham, Isaac, et Jacob; et
12 noluerunt sequi me, præter Caleb, filium
Jephone, Cenezæum, et Josue, filium Nun;

13 isti impleverunt voluntatem meam. Ira-
tusque Dominus adversum Israel, circum-
duxit eum per desertum quadraginta an-
nis, donec consumeretur universa genera-
tio, quæ fecerat malum in conspectu ejus.
Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patri-
14 bus vestris, incrementa, et alumni homi-
num peccatorum, ut augetis furorem
Domini contra Israel. Quod si nolueritis
15 sequi eum, in solitudine populum derelin-
quet, et vos causa eritis necis omnium.

At illi prope accedentes, dixerunt: Cau-
16 las ovium fabricabimus, et stabula jumen-
torum, parvulus quoque nostris urbes mû-
nitas; nos autem ipsi armati et accincti
17 pergemus ad prælium ante filios Israel,
donec introducamus eos ad loca sua. Par-
vuli nostri, et quidquid habere possumus,
erunt in urbibus muratis, propter habita-
torum insidias. Non revertemur in domos
18 nostras, usque dum possideant filii Israel
hereditatem suam; nec quidquam quære-
19 mus trans Jordanem quia jam habemus
nostram possessionem in orientali ejus
plaga.

Quibus Moyses ait: Si facitis quod pro-
20 mittitis, expediti pergite coram Domino
ad pugnam; et omnis vir bellator arma-
21 tus Jordanem transeat, donec subvertat
Dominus inimicos suos, et subjiciatur ei
22 omnis terra; tunc eritis inculpabiles apud
Dominum et apud Israel, et obtinebitis re-
giones, quas vultis, coram Domino. Sin
23 autem quod dicitis, non feceritis, nulli du-
bium est quin peccetis in Deum; et scitote
quoniam peccatum vestrum apprehendet
vos. Ædificate ergo urbes parvulus ve-
24 stris, et caulas et stabula ovibus ac jumen-
tis; et quod polliciti estis implete. Dixe-
25 runtque filii Gad et Ruben ad Moysen:
Servi tui sumus, faciemus quod jubet do-
minus noster. Parvulos nostros, et mulie-
26 res, et pecora, ac jumenta relinquemus in
urbibus Galaad; nos autem, famuli tui,
27 omnes expediti pergemus ad bellum, sicut
tu, domine, loqueris.

Præcepit ergo Moyses Eleazaro sacer-
28 doti et Josue filio Nun, et principibus fami-
liarum per tribus Israel, et dixit ad eos:
Si transierint filii Gad et filii Ruben vobis-
29 cum Jordanem omnes armati ad bellum

— 53) Deut. 20, 14. — 54) In monumentum, Ex. 30, 16.

32. — 1) Jazer, Num. 21, 32. — 3) Num. 21, 30; 32, 34-38; Jos. 13, 15-31. — 4) Quam percussit Dominus, Num. 21, 21-26, 31-35. — 8) Num. 13, 18, 22-34; Deut. 1, 22-28. — 9) Num. 13, 24, 25. — 10-14) Deut. 1, 34-36. — 11) A viginti annis et supra, Num. 14, 29. Quam... pollicitus sum, Gen. 50, 23. — 12) Num. 14, 6. Cenezæum, Jos. 14, 6; 15, 17; Jud. 1, 13. Isti impleverunt

voluntatem meam, Num. 14, 24; Deut. 1, 36; Jos. 14, 8, 9. — 13) Num. 14, 33-35; 26, 64, 65. — 16) Num. 32, 24, 36. — 17) Nos autem... Israel, Jos. 4, 12, 13. — 18) Jos. 22, 4. — 19) Num. 32, 33; Jos. 12, 1; 13, 8. — 20) Deut. 3, 18; Jos. 1, 13, 14; 4, 12, 13. — 22) Deut. 3, 12, 15, 16; Jos. 1, 15; 13, 8; 22, 4, 9. — 24) Num. 32, 16, 34-38. — 25) Jos. 4, 12. — 26) Jos. 1, 14. — 27) Jos. 4, 12, 13. — 28) Præcepit ergo Moyses, Jos. 1, 13. — 29) Deut. 3, 13; Jos. 13, 8; 22, 4. — 33) Deut.

coram Domino, et vobis fuerit terra sub-
30 cta, date eis Galaad in possessionem. Sin
autem noluerint transire armati vobiscum
31 accipiant loca. Responderuntque filii
Gad, et filii Ruben : Sicut locutus est Do-
32 minus servis suis, ita faciemus; ipsi ar-
mati pergemus coram Domino in terram
Chanaan; et possessionem jam suscepisse
nos confitemur trans Jordanem.

33 Dedit itaque Moyses filiis Gad et Ruben,
et dimidiæ tribui Manasse, filii Joseph,
regnum Sehon regis Amorrhæi, et regnum
Og, regis Basan, et terram eorum cum
urbibus suis per circuitum.

34 Igitur exstruxerunt filii Gad, Dibon, et
35 Ataroth, et Aroer, et Etroth, et Sophan,
36 et Jazer, et Jegbaa, et Bethnemra, et
Betharan, urbes munitas, et caulas peco-
ribus suis.

37 Filii vero Ruben ædificaverunt Hesebon,
38 et Eleale, et Cariathaim, et Nabo, et
Baalmeon versis nominibus, Sabama quo-
que, imponentes vocabula urbibus, quas
exstruxerant.

39 Porro filii Machir, filii Manasse, perre-
xerunt in Galaad, et vastaverunt eam in-
terfecto Amorrhæo habitatore ejus. Dedit
40 ergo Moyses terram Galaad Machir, filio
41 Manasse, qui habitavit in ea. Jair au-
tem, filius Manasse, abiit et occupa-
vit vicos ejus, quos appellavit Havoth
42 Jair, id est, villas Jair. Nobe quoque
perrexit, et apprehendit Chanath cum
viculis suis; vocavitque eam ex nomine
suo Nobe.

11. CAP. XXXIII, 1-49 : DESCRIBUNTUR
STATIONES DESERTI UBI FILII ISRAEL
CASTRAMETATI SUNT. — *Introductio*
[XXXIII, 1, 2]. *De Ramesse ad montem*
Sinai [3-15]; *a monte Sinai ad Cades*
[16-36]; *de Cades ad montem Hor* [37-
40]; *a monte Hor ad campestria Moab*
[41-49].

33 Hæ sunt mansiones filiorum Israel, qui
egressi sunt de Ægypto per turmas suas
2 in manu Moysi et Aaron, quas descripsit
Moyses juxta castrorum loca, quæ Domini
jussione mutabant.

Profecti igitur de Ramesse mense primo, 3
quintadecima die mensis primi, altera die
Phase, filii Israel in manu excelsa, viden- 4
tibus cunctis Ægyptiis, et sepelientibus
primogenitos, quos percusserat Dominus
(nam et in diis eorum exercuerat ultio- 5
nem), castrametati sunt in Soccoth. 6
Et de Soccoth venerunt in Etham, quæ est 7
in extremis finibus solitudinis. Inde egres-
si venerunt contra Phihahiroth, quæ res-
picit Beelsephon, et castrametati sunt 8
ante Magdalum. Profectique de Phihahi- 9
roth, transierunt per medium mare in so-
litudinem; et ambulantes tribus diebus
per desertum Etham, castrametati sunt in 10
Mara. Profectique de Mara, venerunt in 11
Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum,
et palmæ septuaginta; ibique castrametati 12
sunt. Sed et inde egressi, fixerunt tentoria 13
super mare Rubrum. Profectique de 14
mari Rubro, castrametati sunt in deserto 15
Sin. Unde egressi, venerunt in Daphca; 16
profectique de Daphca, castrametati sunt in 17
Alus; egressique de Alus, in Raphidim 18
fixere tentoria, ubi populo defuit aqua ad 19
bibendum; profectique de Raphidim ca- 20
strametati sunt in deserto Sinai.

Sed et de solitudine Sinai egressi, vene- 21
runt ad Sepulcrum concupiscentiæ; pro- 22
fectique de Sepulcris concupiscentiæ, ca- 23
strametati sunt in Haseroth; et de Hase- 24
roth venerunt in Rethma; profectique de 25
Rethma, castrametati sunt in Remmoph- 26
phares; unde egressi, venerunt in Lebna; 27
de Lebna, castrametati sunt in Ressa; 28
egressique de Ressa, venerunt in Ceelatha; 29
unde profecti, castrametati sunt in monte 30
Sepher; egressi de monte Sepher, vene- 31
runt in Arada; inde proficiscentes, ca- 32
strametati sunt in Maceloth; profectique 33
de Maceloth, venerunt in Thahath; de 34
Thahath, castrametati sunt in Thare; 35
unde egressi, fixere tentoria in Methca; et 36
de Methca, castrametati sunt in Hesmona; 37
profectique de Hesmona, venerunt in Mo- 38
seroth; et de Moseroth, castrametati sunt 39
in Benejaacan; profectique de Benejaa- 40
can, venerunt in montem Gadgad; unde 41
profecti, castrametati sunt in Jetebatha; 42
et de Jetebatha, venerunt in Hebrona; 43

3, 12-17; 29, 8; Jos. 12, 6; 13, 8; 22, 4. —
34-38) Num. 32, 3. — 34) Dibon, Num. 21, 30.
Ataroth, Num. 32, 3. Aroer, Deut. 2, 36; Jos.
13, 25. — 35) Jazer, Num. 32, 1. Jegbaa, Jud. 8,
11. — 36) Bethnemra et Betharan, Jos. 13, 27.
Urbes munitas, Num. 32, 17. Caulas, Num. 32,
16. — 37) Hesebon, Num. 21, 27, 28. Eleale,
Is. 15, 4; 16, 9. Cariathaim, Jos. 13, 19. —
38) Nabo, Num. 33, 47. Baalmeon, I Par. 5, 8.
Sabama, Jos. 13, 19. — 39) Gen. 50, 22. —
40) Deut. 3, 13, 15; Jos. 13, 31; 17, 1. —

41) Deut. 3, 14; Jos. 13, 30; I Par. 2, 21-23. —
42) Chanath, I Par. 2, 23. Nobe, Jud. 8, 11.

33. — 2) Num. 9, 17-23. — 3) Ex. 12, 2, 37;
13, 4. In manu excelsa, Ex. 14, 8. — 4) Sepe-
lientibus... Dominus, Ex. 12, 29. In diis, Ex. 12,
12. — 5) Ex. 12, 37. — 6) Ex. 13, 20. — 7) Ex.
14, 2, 9. — 8) Per medium mare, Ex. 14, 22.
Ambulantes... Mara, Ex. 15, 22, 23. — 9) Ex.
15, 27. — 11) Ex. 16, 1. — 14) Ex. 17, 1. —
15) Ex. 19, 1, 2. — 17) Num. 11, 34. — 18) Num.
13, 1. — 30) Deut. 10, 6. — 32) Deut. 10, 7. —

35 egressique de Hebrona, castrametati sunt
36 in Asiongaber; inde profecti, venerunt
in desertum Sin, hæc est Cades.

37 Egressique de Cades, castrametati sunt in
monte Hor, in extremis finibus terræ Edom;
38 ascenditque Aaron sacerdos in montem
Hor, jubente Domino, et ibi mortuus est
anno quadragesimo egressionis filiorum
Israel ex Ægypto, mense quinto, prima
39 die mensis, cum esset annorum cen-
tum viginti trium. Audivitque Chana-
næus rex Arad, qui habitabat ad me-
ridiem, in terram Chanaan venisse filios
Israel.

41 Et profecti de monte Hor, castrametati
42 sunt in Salmona; unde egressi, venerunt
43 in Phunon; profectique de Phunon, ca-
44 strametati sunt in Oboth; et de Oboth,
venerunt in Ijeabarim, quæ est in finibus
45 Moabitarum; profectique de Ijeabarim,
46 fixere tentoria in Dibongad; unde egres-
si, castrametati sunt in Helmondeblathaim.
47 Egressique de Helmondeblathaim, vene-
runt ad montes Abarim contra Nabo;
48 profectique de montibus Abarim, transie-
runt ad campestria Moab, supra Jordanem
49 contra Jericho, ibique castrametati sunt
de Bethsimoth usque ad Abelsatim, in pla-
nioribus locis Moabitarum.

12. CAP. XXXIII, 50 — XXXIV, 29 :

MANDATA DE DIVISIONE TERRÆ CHA-
NAN. — *Præceptum de Chanaanais
excrescendis* [XXXIII, 50-56]. *Terra
promissa juxta terminos suos definitur
ad plagam meridianam* [XXXIV, 1-5],
ad plagam occidentalem [6], *ad plagam
septentrionalem* [7-9], *ad plagam orientalem*
[10-12], *et summam dividitur*
[13-15]. *Designantur viri ad terram
Chanaan disperriendam et distribuendam*
[16-29].

50 Ubi locutus est Dominus ad Moysen :
51 Præcipe filiis Israel, et dic ad eos : Quan-
do transieritis Jordanem, intrantes terram
52 Chanaan, disperdite cunctos habitatores
terræ illius; confringite titulos, et statuas
communite, atque omnia excelsa vastate,
53 mundantes terram, et habitantes in ea;
ego enim dedi vobis illam in possessionem,
54 quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabi-
tis latiore, et paucis angustiore. Singu-

lis ut sors ceciderit, ita tribuetur heredi-
tas; per tribus et, familias possessio divi-
detur. Sin autem nolueritis interficere 55
habitatores terræ, qui remanserint, erunt
vobis quasi clavi in oculis, et lanceæ in la-
teribus, et adversabuntur vobis in terra
habitationis vestræ; et quidquid illis co- 56
gitaveram facere, vobis faciam.

Locutusque est Dominus ad Moysen, 34
dicens : Præcipe filiis Israel, et dices ad 2
eos : Cum ingressi fueritis terram Cha-
naan, et in possessionem vobis sorte ceci-
derit, his finibus terminabitur.

Pars meridiana incipiet a solitudine Sin, 3
quæ est juxta Edom, et habebit terminos
contra orientem mare Salsissimum. Qui 4
circuibunt australem plagam per ascen-
sum Scorpionis, ita ut transeant in Senna,
et perveniant a meridie usque ad Cades-
barne, unde egredientur confinia ad villam
nomine Adar, et tendent usque ad Ase-
mona. Ibitque per gyrum terminus ab 5
Asemona usque ad torrentem Ægypti, et
maris magni littore finietur.

Plaga autem occidentalis a mari magno 6
incipiet, et ipso fine claudetur.

Porro ad septentrionalem plagam a mari 7
magno termini incipient, pervenientes
usque ad montem altissimum, a quo ve-
nient in Emath, usque ad terminos Seda-
da; ibuntque confinia usque ad Zephro- 8
na, et villam Enan. Hi erunt termini in
parte aquilonis. 9

Inde metabuntur fines contra orientalem 10
plagam de villa Enan usque Sephama;
et de Sephama descendent termini in Re- 11
bla, contra fontem Daphnim; inde per-
venient contra orientem ad mare Cenereth,
et tendent usque ad Jordanem et ad ulti- 12
mum Salsissimo claudentur mari.

Hanc habebitis terram per fines suos in
circuitu.

Præcepitque Moyses filiis Israel, dicens : 13
Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, et
quam jussit Dominus dari novem tribubus,
et dimidiæ tribui; tribus enim filiorum 14
Ruben per familias suas, et tribus filiorum
Gad juxta cognationum numerum, media
quoque tribus Manasse, id est, duæ semis 15
tribus, acceperunt partem suam trans Jor-
danem contra Jericho ad orientalem pla-
gam.

35) Asiongaber, Deut. 2, 8. — 36) Num. 20, 1. —
37) Num. 20, 22. — 38) Num. 20, 25-30; Deut.
32, 50. — 40) Num. 21, 1. — 41) Num. 21, 4. —
43) Num. 21, 10. — 44) Num. 21, 11. — 45) Di-
bongad, Num. 21, 30. — 46) Helmondeblathaim,
Jer. 48, 22; Ez. 6, 14. — 47) Deut. 32, 49. —
48) Num. 22, 1. — 51) Quando... Chanaan,
Deut. 9, 1. — 52) Ex. 23, 24, 31, 32; 34, 13;

Deut. 7, 5; 12, 3; Jud. 2, 2. — 54) Num. 26,
53-55. — 55) Jos. 23, 13.

34. — 3) Jos. 15, 1, 2. — 4) Jos. 15, 3. —
5) Jos. 15, 4. — 8) Emath, Num. 13, 22; Jos.
13, 5. Sedada, Ez. 47, 15. — 9) Enan, Ez. 47, 17.
— 11) Rebla, IV Reg. 23, 33; Jer. 39, 5. Cene-
reth, Deut. 3, 17; Jos. 11, 2; 12, 3; 19, 35. —
13) Num. 34, 2; Jos. 14, 1, 2. — 14) Num. 32, 33;

16 Et ait Dominus ad Moysen : Hæc
 17 sunt nomina virorum qui terram vobis
 18 dividunt : Eleazar sacerdos, et Josue,
 19 filius Nun, et singuli principes de tribu-
 20 bus singulis, quorum ista sunt vocabula.
 21 De tribu Juda, Caleb, filius Jephone; de
 22 tribu Simeon, Samuel, filius Ammiud;
 23 de tribu Benjamin, Elidad, filius Chase-
 24 lon; de tribu filiorum Dan, Bocci, filius
 25 Jogli; filiorum Joseph: de tribu Manasse,
 26 Hanniel, filius Ephod; de tribu Ephraim,
 27 Camuel, filius Sephtan; de tribu Zabu-
 28 lon, Elisaphan, filius Pharnach; de tribu
 29 Issachar, dux Phaltiel, filius Ozan; de
 30 tribu Aser, Ahiud, filius Salomi; de tribu
 31 Nephthali, Phedael, filius Ammiud. Hi
 sunt quibus præcepit Dominus ut divide-
 rent filius Israel terram Chanaan.

13. CAP. XXXV, 1-8 : MANDATUM DE
 URBIBUS LEVITARUM. — *Lex genera-
 lis* [XXXV, 1-5]. *Numerus urbium Le-
 vitarum* [6-8].

35 Hæc quoque locutus est Dominus ad
 Moysen in campestribus Moab supra Jor-
 2 danem, contra Jericho : Præcipe filiis
 3 Israel ut dent levitis de possessionibus suis
 4 urbes ad habitandum, et suburbana earum
 5 per circuitum; ut ipsi in oppidis maneant,
 6 et suburbana sint pecoribus ac jumentis;
 7 quæ a muris civitatum forinsecus, per cir-
 8 cuitum, mille passuum spatio tendentur.
 9 Contra orientem duo millia erunt cubiti,
 10 et contra meridiem similiter erunt duo mil-
 11 lia; ad mare quoque, quod respicit ad occi-
 12 dentem, eadem mensura erit, et septentrio-
 13 nalis plaga æquali termino finietur; erunt
 14 quæ urbes in medio, et foris suburbana.
 15 De ipsis autem oppidis, quæ levitis dabi-
 16 tis, sex erunt in fugitivorum auxilia sepa-
 17 rata, ut fugiat ad ea qui fuderit sangui-
 18 nem; et exceptis his, alia quadraginta duo
 19 oppida; id est, simul quadraginta octo
 20 cum suburbanis suis. Ipsæque urbes,
 21 quæ dabuntur de possessionibus filiorum
 22 Israel, ab his qui plus habent, plures auge-
 23 rentur; et qui minus, pauciores. Singuli
 24 juxta mensuram hereditatis suæ dabunt
 25 oppida levitis.

14. CAP. XXXV, 9-34 : MANDATUM DE
 URBIBUS REFUGII. — *Lex generalis*
 [XXXV, 9-12]. *Numerus urbium asyli*

[13-15]. *De homicidio voluntario et de
 ultione sanguinis* [16-21]. *De homicidio
 involuntario : judicium populi et spa-
 tium commorationis in urbe refugii*
 [22-29]. *Adduntur nonnulla de san-
 guine effuso* [30-34].

Ait Dominus ad Moysen : Loquere 9
 filiis Israel, et dices ad eos : Quando 10
 transgressi fueritis Jordanem in terram
 Chanaan, decernite quæ urbes esse de- 11
 beant in præsidia fugitivorum, qui no-
 lentes sanguinem fuderint; in quibus 12
 cum fuerit profugus, cognatus occisi non
 poterit eum occidere, donec stet in con-
 spectu multitudinis, et causa illius judi-
 cetur. De ipsis autem urbibus, quæ ad 13
 fugitivorum subsidia separantur, tres 14
 erunt trans Jordanem, et tres in terra
 Chanaan, tam filiis Israel quam adven- 15
 16 atque peregrinis, ut fugiat ad eas qui
 nolens sanguinem fuderit.

Si quis ferro percusserit, et mortuus 16
 fuerit qui percussus est, reus erit homici-
 dii, et ipse morietur. Si lapidem jecerit, 17
 et ictus occubuerit, similiter punietur. Si 18
 ligno percussus interierit, percussoris san-
 guine vindicabitur. Propinquus occisi 19
 homicidam interficiet; statim ut appre-
 henderit eum, interficiet. Si per odium 20
 quis hominem impulerit, vel jecerit quip-
 piam in eum per insidias; aut cum esset 21
 inimicus, manu percusserit, et ille mortuus
 fuerit, percussor homicidii reus erit, co-
 gnatus occisi statim ut invenerit eum
 jugulabit. 22

Quod si fortuito, et absque odio, et 23
 inimicitii, quidquam horum fecerit, et 24
 hoc audiente populo fuerit comprobatum,
 atque inter percussorem et propinquum
 sanguinis quæstio ventilata, liberabitur 25
 innocens de ultoris manu, et reducetur
 per sententiam in urbem, ad quam con-
 fugerat, manebitque ibi, donec sacerdos
 magnus, qui oleo sancto unctus est, mo-
 riarur. Si interfector extra fines urbium, 26
 quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit in- 27
 ventus, et percussus ab eo qui ultor est
 sanguinis, absque noxa erit qui eum occi-
 derit; debuerat enim profugus usque ad 28
 mortem pontificis in urbe residere; post-
 quam autem ille obierit, homicida rever-
 tetur in terram suam.

Jos. 14, 3. — 17) Jos. 14, 1; 19, 51; 21, 1. —
 18) Num. 1, 4, 16. — 19) Caleb, Num. 13, 7.
 35. — 1) In campestribus Moab, Num. 22, 1.
 — 2) Jos. 14, 3, 4; 21, 2. — 3) Suburbana, Lev.
 25, 34. — 4) Num. 35, 14; Deut. 4, 41, 42; 19,
 2, 9; Jos. 20, 2, 7, 8; 21, 3, 13, 21, 27, 32, 36, 37.
 — 7) Jos. 21, 39. — 8) Quæ dabuntur... Israel,
 Jos. 21, 3. — 10-12) Deut. 19, 2-4; Jos. 20, 2-6. —

11) Ex. 21, 13. — 14) Deut. 4, 41; Jos. 20, 7, 8.
 — 16) Ex. 21, 12, 14; Lev. 24, 17; Deut. 19, 11,
 12. — 19) Propinquus, Num. 35, 21, 24, 27;
 Deut. 19, 12; Jos. 20, 3, 5; Prov. 23, 17. —
 20) Ex. 21, 14; Deut. 19, 11. — 22) Ex. 21, 13;
 Deut. 19, 6; Jos. 20, 3. — 24) Audiente populo,
 Num. 35, 12; Jos. 20, 6. — 25) Donec... moria-
 tur, Jos. 20, 6. Qui oleo sancto unctus est,

- 29 Hæc sempiterna erunt, et legitima in cunctis habitationibus vestris. 3
- 30 Homicida sub testibus punietur; ad unius testimonium nullus condemnabitur. 4
- 31 Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis; statim et ipse morietur. 5
- 32 Exules et profugi ante mortem pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt, ne pollutatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur; nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. 6
- 34 Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum; ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel. 7
15. CAP. XXXVI, 1-13 : MANDATUM DE PUELLA HEREDE. — *De conditione filiarum Salphaad* [XXXVI, 1-4]. *Cum solis tribus suæ hominibus nubende sunt* [5-7]. *Præceptum generale constituitur* [8, 9] *et in casu peculiari conficitur* [10-12]. *Conclusio libri* [13]. 8
- 36 Accesserunt autem et principes familiarum Galaad, filii Machir, filii Manasse, de stirpe filiorum Joseph, locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt : Tibi domino nostro præcepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israel, et ut filiabus Salphaad, fratris nostri, dares possessionem debitam patri; 9
- quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, et translata ad aliam tribum, de nostra hereditate minuetur. Atque ita fiet, ut cum jubileus, id est, quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, et aliorum possessio ad alios transeat. 10
- Respondit Moyses filiis Israel, et Domino præcipiente, ait : Recte tribus filiorum Joseph locuta est; et hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est. Nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus, ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione suæ; et cunctæ feminae de eadem tribu maritos accipient, ut hereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant ut a Domino separatæ sunt. 11
- Fecerunt filiae Salphaad ut fuerat imperatum, et nupserunt, Maala, et Thersa, et Hegla, et Melcha, et Noa, filiis patrui sui, de familia Manasse, qui fuit filius Joseph; et possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu et familia patris earum. 12
- Hæc sunt mandata atque judicia, quæ 13 mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israel, in campestribus Moab, supra Jordanem, contra Jericho.

Ex. 29, 7. — 30) *Ad unius testimonium nullus condemnabitur*, Deut. 17, 6; 19, 15; Matth. 18, 16; Joan. 8, 17; 11 Cor. 13, 1; 1 Tim. 5, 19; Hebr. 10, 28. — 33) *Nec aliter... fuderit*, Gen. 9, 6. — 34) *Ego enim... Israel*, Ex. 29, 45.

36. — 1) Num. 26, 29-33; 27, 1. — 2) *Tibi... Israel*, Num. 26, 55; 33, 54. *Ut filiabus... patri*, Num. 26, 33; 27, 1-7; Jos. 17, 3, 4. — 4) *Jubileus*, Lev. 25, 10-13. — 5) *Recte*, Num. 27, 6. — 6) Num. 36, 12. — 7) Tob. 7, 14. — 11) Num. 26, 33; 27, 1; Jos. 17, 3.

LIBER DEUTERONOMII

HEBRAICE ELLE HADDEBARIM

PARS PRIMA

[I, 1 — XI, 32.]

SERMONES ET INTRODUCTIO.

I. — PRIMUS MOYSI SERMO.

[I, 1 — IV, 43.]

INSTITUTIO HISTORICA.

1. CAP. I, 1-5 : PROCEMIUM HISTORICUM.

- 1 ÆC sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel, trans Jordanem, in solitudine campestri, contra mare Rubrum, inter Pharan et Thophel, et Laban et Hase-roth, ubi auri est plurimum, undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne. Quadragesimo anno, undecimo mense, prima die mensis, locutus est Moyses ad filios Israel omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis; postquam percussit Sehon, regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon; et Og, regem Basan, qui mansit in Astaroth, et in Edrai, trans Jordanem, in terra Moab. Cœpitque Moyses explanare legem, et dicere :

2. CAP. I, 6-19 : AB HOREB AD CADES. — Dominus Hebræis imperat ut ab Horeb proficiscantur [I, 6-8]. Iudices constituuntur [9-18]. Iter usque ad Cades [19].

- 6 Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens : Sufficit vobis quod in hoc monte mansistis; revertimini, et venite ad montem Amorrhæorum, et ad cete-

ra quæ ei proxima sunt campestria atque montana et humiliora loca contra meridiem, et juxta littus maris, terram Chanæ-næorum, et Libani usque ad flumen magnum Euphraten. En, inquit, tradidi vobis; ingredimini et possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris, Abraham, Isaac, et Jacob, ut daret illam eis, et semini eorum post eos.

Dixique vobis illo in tempore : Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, et estis hodie sicut stellæ cæli, plurimi. (Dominus, Deus patrum vestrorum, addat ad hunc numerum multa millia, et benedicat vobis sicut locutus est.) Non valeo solus negotia vestra sustinere, et pondus ac jurgia; date eis vobis viros sapientes et gnaros, et quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes. Tunc respondistis mihi : Bona res est, quam vis facere. Tulique de tribubus vestris viros sapientes et nobiles, et constitui eos principes, tribunos, et centuriones, et quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula. Præcepique eis, dicens : Audite illos, et quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum; ita parvum audietis ut magnum, nec accipietis cujus-

1. — 1) In solitudine campestri, Deut. 3, 17; Jos. 3, 16; 12, 2, 16; 12, 1, 3. Pharan, Num. 10, 2; I Reg. 25, 1. Hase-roth, Num. 11, 35; 13, 1; 33, 17. — 2) Cadesbarne, Num. 13, 27; 32, 8; 33, 36; 34, 4; Deut. 2, 14; 9, 23. — 3) Quadragesimo... mensis, Num. 33, 38. — 4) Num. 21, 21-35. In Astaroth et in Edrai, Deut. 3, 10;

Jos. 12, 4; 13, 12, 31. — 6) In hoc monte, Ex. 19, 1, 2. — 7) Num. 13, 30. — 8) Geh. 12, 7; 13, 14, 15; 15, 18; 17, 7, 8; 26, 3, 4; 28, 13, 14. — 10) Non possum solus sustinere vos, Ex. 18, 18. — 11) Gen. 12, 2; 22, 17; 26, 24. — 13) Ex. 18, 21. — 15) Ex. 18, 25. — 16) Quod justum est judicate, Joan. 7, 24. — 17) Nulla... judicium

quam personam, quia Dei iudicium est. Quod si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, et ego audiam. Præcepique omnia quæ facere deberetis.

19 Perfecti autem de Horeb, transivimus per eremum terribilem et maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut præceperat Dominus Deus noster nobis.

3. CAP. I, 20-46 : DE MANSIONE HERÆORUM IN CADES. — *Moses filios Israel hortatur ut in Chanaan ascendant* [I, 20, 21]. *Postulante populo mittuntur exploratores ad terram considerandam* [22-25]. *Oritur seditio quam Moses lenire nequit* [26-33]. *Deus pœnam proponit* [34-36] *et Moysi irascitur* [37-40]. *Populus frustra conatur in Chanaan, invito Domino, ascendere* [41-46].

20 Cumque venissemus in Cadesbarne, dixi vobis : Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noster daturus est vobis. Vide terram quam Dominus Deus tuus dat tibi ; ascende et posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis ; noli timere, nec quidquam paveas.

22 Et accessistis ad me omnes, atque dixistis : Mittamus viros qui considerent terram, et renuntient per quod iter debeamus ascendere, et ad quas pergere civitates.

23 Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis,

24 qui cum perexissent, et ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem botri ;

25 et considerata terra, sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt : Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus

26 est nobis. Et noluistis ascendere ; sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis : Odit nos Dominus, et idcirco

27 eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28 Quo ascendemus ? Nuntii terruerunt cor nostrum, dicentes : Maxima multitudo est, et nobis statura procerior ; urbes magnæ, et ad cælum usque munitæ ; filios Enacim

29 vidimus ibi. Et dixi vobis : Nolite metueret, nec timeatis eos ; Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit,

sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, qui præcessit vos in via, et metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, et die per columnam nubis. Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit, et ait : Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris, præter Caleb, filium Jephone ; ipse enim videbit eam, et ipsi dabo terram quam calcavit, et filiis ejus, quia secutus est Dominum.

Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit : Nec tu ingredieris illuc ; sed Josue, filius Nun, minister tuus, ipse intrabit pro te. Hunc exhortare et roborare, et ipse sorte terram dividet Israeli. Parvuli vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur, et filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur ; et ipsis dabo terram, et possidebunt eam. Vos autem, revertimini, et abite in solitudinem per viam maris Rubri.

Et respondistis mihi : Peccavimus Domino ; ascendemus et pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem, ait mihi Dominus : Dic ad eos : Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris. Locutus sum, et non audistis ; sed adversantes imperio Domini, et tumentes superbia, ascendistis in montem. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, et obviam veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi, et cecidit de Seir usque Horma. Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

est, Ex. 23, 2, 3 ; Lev. 19, 15 ; Deut. 16, 19 ; Prov. 24, 23 ; 28, 21 ; Eccli. 42, 1 ; Jac. 2, 1, 9. Quod si... audiam, Ex. 18, 22, 26. — 19) Per eremum terribilem, Deut. 8, 15 ; 32, 10. — 20-28) Num. 13, 23-4. — 22) Num. 13, 3. — 26) Deut. 9, 23. — 27) Num. 14, 1-4 ; Ps. 105, 25. — 28) Jos. 14, 8. — 33) Ex. 13, 21 ; Num. 10, 33, 34 ; 14, 14. — 34) Num. 14, 10-12, 22, 23, 28-35. — 35) Num. 14, 23 ; Ps. 94, 11. — 36) Num. 14,

30 ; Jos. 14, 9. — 37) Num. 20, 12 ; 27, 13, 14 ; Deut. 4, 21 ; 32, 51 ; 34, 4. — 38) Josue... pro te, Num. 14, 30 ; Deut. 32, 3. Ipse... Israeli, Num. 27, 18-20 ; 34, 17 ; Deut. 31, 7, 23. — 39) Parvuli... ducerentur, Num. 14, 3, 31. — 40) Num. 14, 25 ; Deut. 2, 1. — 41) Num. 14, 40. — 42) Num. 14, 42, 43. — 43) Num. 14, 44. — 44) Num. 14, 45. — 46) Num. 20, 1, 22 ; Jud. 11, 16, 17.

4. CAP. II, 1-25 : DE CADES USQUE AD SOLITUDINEM CADEMOTH. — *Hebræi montem Seir circumcumeunt et a Deo jubentur sese abstinere ab omni infestatione contra Idumæos [II, 1-8] et Moabitas [9-12]. Torrentem Zared transeunt [13]. De tempore itinerum a Cades usque ad torrentem Zared [14, 15]. Prohibet Dominus ne filii Israel contra Ammonitas pugnent; populus torrentem Arnon transit; victoria de Sehon prædicitur [16-25].*

2 Profectique inde venimus in solitudinem quæ ducit ad mare Rubrum, sicut mihi dixerat Dominus; et circuivimus montem 2 Seir longo tempore. Dixitque Dominus 3 ad me : Sufficit vobis circuire montem 4 istum; ite contra aquilonem, et populo præcipe dicens : Transibitis per terminos fratrum vestrorum, filiorum Esau, qui habitant in Seir, et timebunt vos. Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos; neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi 6 montem Seir. Cibus emetis ab eis pecunia, et comedetis, aquam emptam haurietis et bibetis. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum; novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, et 8 nil tibi deficit. Cumque transissemus fratres nostros, filios Esau, qui habitabant in Seir, per viam campestris de Elath, et de Asiongaber, venimus ad iter quod ducit in desertum Moab.

9 Dixitque Dominus ad me : Non pugnes contra Moabitas, nec in eas adversus eos prælium; non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Lot tradidi Ar 10 in possessionem. Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, et validus, et tam excelsus, ut de Enacim stirpe, 11 quasi gigantes, crederentur, et essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ 12 appellant eos Emim. In Seir autem prius habitaverunt Horrhæi; quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filii Esau, sicut fecit Israel in terra possessionis suæ, quam 13 dedit illi Dominus. Surgentes ergo ut

transiremus torrentem Zared, venimus ad eum.

Tempus autem, quo ambulavimus de 14 Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta et octo annorum fuit, donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus; cujus manus fuit adversum 15 eos, ut interirent de castrorum medio.

Postquam autem universi ceciderunt 16 pugnatōres, locutus est Dominus ad me, 17 dicens : Tu transibis hodie terminos 18 Moab, urbem nomine Ar; et accedens 19 in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prælium; non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Lot dedi eam in possessionem. Terra gigantum reputata est, et in ipsa olim 20 habitaverunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim, populus magnus et 21 multus et proceræ longitudinis, sicut Enacim quos delevit Dominus a facie eorum, et fecit illos habitare pro eis, sicut fecerat filiis Esau, qui habitant in Seir, delens 22 Horrhæos, et terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens. Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadocia expulerunt, qui, egressi de Cappadocia, deleverunt eos, et habitaverunt pro illis. Surgite, et 24 transite torrentem Arnon; ecce tradidi in manu tua Sehon, regem Hesebon, Amorrhæum; et terram ejus incipe possidere, et committe adversus eum prælium. Hodie 25 incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos qui habitant sub omni cælo, ut audito nomine tuo paveant, et in morem parturitium contremiscant, et dolore teneantur.

5. CAP. II, 26 — III, 11 : VINCUNTUR SEHON AMORRHÆUS ET OG, REX BASAN. — *Hebræi petunt a Sehon ut sibi transire liceat, quod denegatur [II, 26-30]. Sehon oppugnatus apud Jasa vincitur ejusque possessiones invaduntur [31-37]. Deinde Og, rex Basan, impugnatur [III, 1, 2] et profligatur [3-7]. Terra duorum regum occupatur [8-11].*

Misi ergo nuntios de solitudine Cade- 26 moth ad Sehon, regem Hesebon, verbis pacificis, dicens : Transibimus per ter- 27

2. — 1) Num. 14, 25; 21, 4; Deut. 1, 40. — 4-6) Num. 20, 14-21. — 4) Qui habitant in Seir, Gen. 36, 8. — 5) In possessionem... Seir, Gen. 36, 31-43; Jos. 24, 4. — 7) Deut. 8, 2-4. — 8) Cumque... Esau, Num. 21, 4; Jud. 11, 18. Elath, III Reg. 9, 26; 22, 49; IV Reg. 14, 22; II Par. 26, 2. Asiongaber, Num. 33, 35. In desertum Moab, Num. 21, 11. — 9) Filiis Lot,

Gen. 19, 36, 37. Tradidi Ar in possessionem, Num. 21, 15. — 10) Emim, Gen. 14, 5. Enacim, Num. 13, 23; Deut. 1, 28. — 12) In Seir... Esau, Gen. 14, 6; 36, 20-30. — 13) Num. 21, 12. — 14) Num. 14, 29, 33, 35; 26, 64. — 19) Filiis Lot, Gen. 19, 36, 38. — 23) Hevæos, Jos. 13, 3, 4. Gazam, Gen. 10, 19. — 24-35) Num. 21, 13, 21-31; Jud. 11, 19-22. — 26) Cademoth, Jos. 13, 18;

ram tuam, publica gradiemur via; non declinabimus neque ad dexteram, neque ad
 28 sinistram. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur; aquam pecunia tribue, et sic bibemus; tantum est ut nobis concedas transitum. Sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir, et Moabitæ, qui morantur in Ar, donec veniamus ad Jordannem, et transeamus ad terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis.
 30 Noluitque Sehon, rex Hesebon, dare nobis transitum, quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, et obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. Dixitque Dominus ad me: Ecce cepti tibi tradere Sehon, et terram ejus; incipe possidere eam. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo, ad prælium in Jasa; et tradidit eum Dominus Deus noster nobis; percussimusque eum cum filiis suis et omni populo suo. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus et parvulis; non reliquimus in eis quidquam, absque jumentis, quæ in partem venere prædantium, et spoliis urbium, quas cepimus. Ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad, non fuit vicus et civitas, quæ nostras effugeret manus; omnes tradidit Dominus Deus noster nobis, absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus, et cunctis quæ adjacent torrenti Jeboc, et urbibus montanis, universisque locis, a quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

3 Itaque conversi ascendimus per iter Basan; egressusque est Og, rex Basan, in occursum nobis cum populo suo, ad bellandum in Edrai. Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum, quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua; faciesque ei sicut fecisti Sehon, regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og, regem Basan, et universum populum ejus; percussimusque eos usque ad interneconem, vastantes cunctas civitates illius uno tempore. Non fuit oppidum, quod nos effugeret; sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og,

in Basan. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque et vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon, regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres et parvulos; jumenta autem et spolia urbium diripimus.

Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem a torrente Arnon usque ad montem Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, et Amorrhæi Sanir; omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, et universam terram Galaad et Basan usque ad Selcha et Edrai, civitates regni Og, in Basan. Solus quippe Og, rex Basan, resistenter de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis et quatuor latitudinis, ad mensuram cubiti virilis manus.

6. CAP. III, 12-29: DIVIDITUR TERRA TRANSJORDANICA. — *De partitione regionis quæ filiis Ruben et Gad atque mediæ tribui Manasse datur* [III, 12-17]. *Illis autem præcipit Moyses ut fratres suos adjuvent ad terram Chanaan armis subigendum* [18-20]. *Moyes animum Josue acuit* [21, 22] *et a Deo frustra petit ut sibi in Chanaan introire concedatur* [23-28]. *In fano Phogor* [29].

Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad; et civitates illius dedi Ruben et Gad. Reliquam autem partem Galaad, et omnem Basan, regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob; cunctaque Basan vocatur Terra gigantum. Jair, filius Manasse, possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gessuri et Machati; vocavitque ex nomine suo Basan Havoth Jair, id est, villas Jair, usque in præsentem diem. Machir quoque dedi Galaad. Et tribubus Ruben et Gad dedi de terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, et confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon, et planitiem solitudinis, atque Jordanem, et ter-

21, 37; I Par. 6, 79. — 29) Num. 20, 18; Jud. 11, 17; Deut. 2, 5, 8, 9; 23, 3, 4. — 31) Am. 2, 9. — 33) Num. 21, 3, 23, 32; Deut. 29, 7. — 34) Deut. 3, 6; 29, 8. — 36) *Ab Aroer*, Deut. 3, 12, 4, 48; Jos. 12, 2; 13, 9, 10; Jud. 11, 26. — 37) *Jeboc*, Gen. 32, 22; Num. 21, 24; Jos. 12, 2. — 3. — 1) Num. 21, 33-35; Deut. 29, 7. — 2) Num. 21, 34. — 3) Num. 21, 35. — 4) *Omnem regionem Argob*, III Reg. 4, 13. — 6) Ps. 134,

10-12. — 8) *Hermon*, Deut. 4, 48; Jos. 11, 3, 17; 12, 4. — 9) *Sarion*, Deut. 4, 48. *Sanir*, I Par. 5, 23; Ez. 27, 5. — 10) *Selcha*, Jos. 12, 5; 13, 11; I Par. 5, 11. — 11) *De stirpe gigantum*, Gen. 6, 4. *Rabbath*, Jos. 13, 25; II Reg. 11, 1; 12, 26. — 12) *Civitates... Gad*, Num. 32, 29, 32-38; Jos. 13, 8-13. — 13) *Reliquam... Manasse*, Num. 32, 39-42; Jos. 13, 29-31. — 14) Num. 32, 41; Jos. 12, 5; 13, 11, 13. — 15) Num. 32, 39. — 17) Deut.

- minos Cenereth usque ad mare deserti, quod est Salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.
- 18 Præcepique vobis in tempore illo, dicens : Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem; expediti præcedite fratres vestros filios Israel, omnes viri robusti, absque uxoribus, et parvulis, atque jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, et in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis, donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit, et possideant ipsi etiam terram, quam daturus est eis trans Jordanem; tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.
- 19 Josue quoque in tempore illo præcepi, dicens : Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus; sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es. Ne timeas eos; Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.
- 20 Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens : Domine Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam; neque enim est alius Deus, vel in cælo, vel in terra, qui possit facere opera tua, et comparari fortitudini tuæ. Transibo igitur, et videbo terram hanc optimam trans Jordanem, et montem istum egregium, et Libanum. Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi : Sufficit tibi; nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. Ascende cacumen Phasgæ, et oculos tuos circumfer ad occidentem, et ad aquilonem, austrumque et orientem, et aspice; nec enim transibis Jordanem istum. Præcipe Josue, et corroborare eum atque conforata, quia ipse præcedet populum istum, et dividet eis terram quam visurus es.
- 21 Mansimusque in valle, contra fanum Phogor.

INSTITUTIO PARÆNETICA.

1. CAP. IV, 1-40 : DIVINÆ LEGIS OBSERVANTIA COMMENDATUR. — *Interdicitur ne aliquid de mandatis Dei derogetur* [IV, 1, 2]. *Observantia præceptorum vera est sapientia* [3-8]. *De factis in Horeb non obliviscendis* [9-14]. *De idololatria vitanda* [15-24] *et de pœnis a nocentibus expetendis* [25-28] *donec Dominus eis indulgeat* [29-31]. *De magna Dei bonitate erga Israel* [32-38]. *Moyses populum hortatur ad legem divinam servandam* [39, 40].
- 4 Et nunc, Israel, audi præcepta et judicia, quæ ego doceo te, ut faciens ea, vivas, et ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo : custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis.
- 5 Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri; vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem. Scitis quod docuerim vos præcepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus; sic facietis ea in terra, quam possessuri estis; et observabitis et implebitis opere; hæc est enim vestra sapientia et intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant : En populus sapiens et intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantibus sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris; quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, justaque judicia, et universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?
- 6 Custodi igitur temetipsum, et animam tuam sollicite. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, et ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, a die in quo stetit coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi, dicens : Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, et discant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios suos. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad cælum; erantque in eo tenebræ, et nubes, et caligo. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, et formam penitus non vidistis. Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis,

4, 40. — 18) *Expediti... robusti*, Num. 32, 20, 21; Jos. 1, 14; 4, 12. — 19) *Novi... pecora*, Num. 32, 1, 4. — 20) Jos. 22, 4. — 21) Num. 27, 18. — 26) *Iratusque... propter vos*, Num. 20, 12; Deut. 1, 37; 4, 21. — 27) Num. 27, 12, 13; Deut. 31, 2; 34, 4. — 28) Num. 27, 22, 23; Deut. 1, 38; 31, 7. — 29) Num. 23, 28; Deut. 4, 46; 34, 6.

4. — 2) Deut. 5, 32; 12, 32. — 3) Num. 25, 3-9. — 9) *Docebis... tuos*, Ex. 12, 26, 27; Deut. 6, 7; 11, 19; 32, 46; Ps. 77, 3-6. — 10) Ex. 19, 9, 16; Hebr. 12, 18, 19. — 11) Ex. 19, 17, 18; 20, 18, 21; Deut. 5, 22, 23. — 12) Ex. 20, 18-22; Deut. 4, 33, 36; 5, 4, 22. — 13) Ex. 24, 12; 31, 18; 34, 28;

et decem verba, quæ scripsit in duabus
14 tabulis lapideis. Mihique mandavit in
illo tempore ut docerem vos ceremonias et
judicia, quæ facere deberetis in terra quam
possessuri estis.

15 Custodite igitur sollicitè animas vestras.
Non vidistis aliquam similitudinem, in die
qua locutus est vobis Dominus in Horeb de
16 medio ignis; ne forte decepti faciatis vo-
bis sculptam similitudinem, aut imaginem
17 masculi vel feminae, similitudinem om-
nium jumentorum quæ sunt super terram,
18 vel avium sub cælo volantium, atque repti-
lium quæ moventur in terra, sive piscium
19 qui sub terra morantur in aquis; ne forte
elevatis oculis ad cælum, videas solem
et lunam, et omnia astra cæli, et errore
deceptus adores ea, et colas quæ creavit
20 Dominus Deus tuus in ministerium cunctis
gentibus quæ sub cælo sunt. Vos autem
tulit Dominus, et eduxit de fornace ferrea
21 Ægypti, ut haberet populum hereditarium,
sicut est in præsentie die. Iratusque est
Dominus contra me propter sermones
vestros, et juravit ut non transirem Jorda-
22 nem, nec ingrederer terram optimam
quam daturus est vobis. Ecce morior in
hac humo, non transibo Jordanem; vos
transibitis, et possidebitis terram egre-
23 giam. Cave ne quando obliviscaris pacti
Domini Dei tui, quod pepigit tecum, et fa-
cias tibi sculptam similitudinem eorum,
24 quæ fieri Dominus prohibuit; quia Domi-
nus Deus tuus ignis consumens est, Deus
æmulator.

25 Si genueritis filios ac nepotes, et morati
fueritis in terra, deceptive feceritis vobis
aliquam similitudinem, patrantes malum
coram Domino Deo vestro, ut eum ad ira-
26 cundiam provocetis, testes invoco hodie
cælum et terram, cito perituros vos esse de
terra, quam transito Jordane possessuri
estis. Non habitabitis in ea longo tempore,
27 sed delebit vos Dominus, atque disperget
in omnes gentes, et remanebitis pauci in
nationibus, ad quas vos ducturus est Do-
28 minus. Ibi servietis diis qui hominum
manu fabricati sunt, ligno et lapidi qui
non vident, nec audiunt, nec comedunt,
29 nec odorantur. Cumque quæsieris ibi
Dominum Deum tuum, invenies eum; si
tamen toto corde quæsieris, et tota tribu-

latione animæ tuæ. Postquam te invene- 30
rint omnia quæ prædicta sunt, novissimo
tempore reverteris ad Dominum Deum
tuum, et audies vocem ejus; quia Deus 31
misericors Dominus Deus tuus est; non
dimittet te, nec omnino delebit, neque
obliviscetur pacti in quo juravit patri-
bus tuis.

Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt 32
ante te ex die quo creavit Deus hominem
super terram, a summo cælo usque ad
summum ejus, si facta est aliquando hujus-
cemodi res, aut unquam cognitum est
ut audiret populus vocem Dei loquentis de 33
medio ignis, sicut tu audisti et vixisti;
sic fecit Deus ut ingrederetur, et tolleretur 34
sibi gentem de medio nationum, per tenta-
tiones, signa, atque portenta, per pugnam,
et robustam manum, extentumque brachium,
et horribiles visiones, juxta omnia
quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in
Ægypto, videntibus oculis tuis; ut sci- 35
res quoniam Dominus ipse est Deus, et non
est alius præter eum. De cælo te fecit 36
audire vocem suam, ut doceret te, et in
terra ostendit tibi ignem suum maximum,
et audisti verba illius de medio ignis,
quia dilexit patres tuos, et elegit semen 37
eorum post eos. Eduxitque te præcedens
in virtute sua magna ex Ægypto, ut de- 38
leret nationes maximas et fortiores te in
introitu tuo, et introduceret te, daretque
tibi terram earum in possessionem, sicut
cernis in præsentie die. Scito ergo hodie, 39
et cogitato in corde tuo quod Dominus ipse
sit Deus in cælo sursum, et in terra deorsum,
et non sit alius. Custodi præcepta 40
ejus atque mandata, quæ ego præcipio
tibi, ut bene sit tibi, et filiis tuis post te, et
permanear multo tempore super terram
quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

2. CAP. IV, 41-43 : ADDITAMENTUM DE
URBIBUS ASYLI IN REGIONE TRANS-
JORDANICA CONSTITUTIS.

Tunc separavit Moyses tres civitates 41
trans Jordanem ad orientalem plagam,
ut confugiat ad eas qui occiderit nolens 42
proximum suum, nec sibi fuerit inimicus
ante unum et alterum diem, et ad harum
aliquam urbium possit evadere : Bosor 43

Deut. 9, 9, 11. — 14) Ex. 21-23. — 16) Ex. 20, 4;
Deut. 5, 8. — 19) Deut. 17, 3. — 20) Ex. 19, 5, 6;
Deut. 9, 29; 32, 9. — 21) Deut. 1, 37; 3, 20. —
22) Non transibo Jordanem, Deut. 3, 27. —
23) Deut. 4, 16. — 24) Deut. 9, 3; Hebr. 12, 29.
— 27) Deut. 28, 36, 64. — 28) Ps. 113bis, 4-6; 134,
15-17. — 29) Lev. 26, 40-42; Deut. 30, 2, 3. —
33) Deut. 4, 12, 36; 5, 24, 26. — 34) Per tenta-
tiones, Deut. 7, 19; 29, 3. Signa atque portenta,

Ex. 7, 3; Deut. 26, 8. Per pugnam, Ex. 15, 3-10.
Robustam manum, Deut. 7, 8; 11, 2; 26, 8;
34, 12. Extentumque brachium, Ex. 6, 6. —
35) Non est alius præter eum, Marc. 12, 32. —
36) Ex. 19, 9, 19. — 37) Eduxitque... ex Ægypto,
Ex. 13, 21. — 38) Ex. 23, 27, 28; 34, 24; Deut.
7, 1; 11, 23. — 40) Deut. 5, 16; 6, 2; 3; 11, 9;
12, 25, 28; 22, 7. — 41) Num. 35, 6-29; Deut. 19,
2-13. — 43) Jos. 20, 8; 21, 27, 36, 37; I Par. 6,

in solitudine, quæ sita est in terra campe-
stri de tribu Ruben; et Ramoth in Galaad,

quæ est in tribu Gad; et Golan in Basan,
quæ est in tribu Manasse.

II. — SECUNDUS MOYSI SERMO.

[IV, 44 — XI, 32.]

1. CAP. IV, 44-49 : PROCEMIUM HISTORICUM.

44 Ista est lex, quam proposuit Moyses co-
45 ram filiis Israel, et hæc testimonia et ce-
remoniaæ atque judicia, quæ locutus est ad
filios Israel, quando egressi sunt de Ægy-
46 pto, trans Jordanem in valle contra ian-
nam Phogor, in terra Sehon, regis Amor-
rhæi, qui habitavit in Hesebon, quem per-
cussit Moyses : filii quoque Israel egressi
47 ex Ægypto possederunt terram ejus, et
terram Og, regis Basan, duorum regum
Amorrhæorum, qui erant trans Jorda-
48 nem, ad solis ortum, ab Aroer, quæ sita
est super ripam torrentis Arnon, usque ad
49 montem Sion, qui est et Hermon, omnem
planitiem trans Jordanem, ad orienta-
lem plagam usque ad mare solitudinis,
et usque ad radices montis Phasga.

2. CAP. V, 1-33 : EXORDIUM DE ORI-
GINE MANDATORUM. — *Moses filios
Israel hortatur ad præcepta servanda*
[V, 1] *quæ in fœdere cum Deo in Horeb
facto constant* [2-5]. *De decalogo* [6-21]
*a Deo promulgato et ab ipso in tabulis
lapideis scripto* [22]. *De pavore populi
qui petit ut Moyses veluti Dei inter-
nuntius et interpret constituatur* [23-
31]. *Moses iterum populum hortatur*
[32, 33].

5 Vocavitque Moyses omnem Israelem, et
dixit ad eum : Audi, Israel, ceremonias
atque judicia, quæ ego loquor in auribus
vestris hodie; discite ea, et opere com-
plete.

2 Dominus Deus noster pepigit nobiscum
3 fœdus in Horeb. Non cum patribus no-
stris iniit pactum, sed nobiscum qui in
4 præsentiarum sumus, et vivimus. Facie
ad faciem locutus est nobis in monte, de
5 medio ignis. Ego sequester et medius
fui inter Dominum et vos in tempore illo,
ut annuntiarem vobis verba ejus; timui-

stis enim ignem, et non ascendistis in
montem, et ait :

Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te 6
de terra Ægypti, de domo servitutis.

Non habebis deos alienos in conspectu 7
meo.

Non facies tibi sculptile, nec similitudi- 8
nem omnium quæ in cælo sunt desuper, et
quæ in terra deorsum, et quæ versantur
in aquis sub terra. Non adorabis ea, et 9
non coles; ego enim sum Dominus Deus
tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem
patrum super filios in tertiam et quartam
generationem his qui oderunt me, et faci- 10
ens misericordiam in multa millia dili-
gentibus me, et custodientibus præcepta
mea. Non usurpabis nomen Domini Dei 11
tui frustra; quia non erit impunitus qui
super re vana nomen ejus assumpserit.

Observa diem sabbati, ut sanctifices 12
eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus
tuus. Sex diebus operaberis, et facies 13
omnia opera tua. Septimus dies sabbati 14
est, id est, requies Domini Dei tui. Non
facies in eo quidquam operis tu, et filius
tuus, et filia, servus et ancilla, et bos, et
asinus, et omne jumentum tuum, et pere-
grinus qui est intra portas tuas; ut re-
quiescat servus tuus, et ancilla tua, sicut
et tu. Memento quod et ipse servieris in 15
Ægypto, et eduxerit te inde Dominus
Deus tuus in manu forti, et brachio ex-
tento. Idcirco præcepit tibi ut observares
diem sabbati.

Honora patrem tuum et matrem, sicut 16
præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo
vivas tempore, et bene sit tibi in terra
quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

Non occides. 17

Neque mœchaberis. 18

Furtumque non facies. 19

Nec loqueris contra proximum tuum 20
falsum testimonium.

Non concupisces uxorem proximi tui, 21
non domum, non agrum, non servum, non

71, 78, 80. — 46) *Contra fanum Phogor*, Deut. 3, 29. *Quem percussit Moyses*, Num. 21, 24; Deut. 2, 33. — 47) *Terram Og*, Num. 21, 33, 35; Deut. 3, 3, 4. — 48) *Ab Aroer*, Deut. 2, 36. *Hermon*, Deut. 3, 9. — 49) Deut. 3, 17.
5. — 2) Ex. 19, 5; Deut. 4, 23; 29, 1. — 4) Ex. 31, 11; Num. 14, 14; Deut. 34, 10. — 5) *Medius... illo*, Ex. 20, 21. *Timuisti... mon-tem*, Ex. 19, 16; 20, 18; 24, 2. — 6-21) Ex. 20,

2-17. — 6) Lev. 26, 1; Ps. 80, 11. — 7) Deut. 11, 16, 28; Ps. 80, 10. — 8) Lev. 26, 1; Deut. 27, 15; Ps. 96, 7. — 9) Ex. 34, 14. — 10) Ex. 20, 6; Deut. 7, 9; Jer. 32, 18. — 11) Lev. 19, 12; Matth. 5, 33. — 14) Gen. 2, 2; Ex. 20, 8; 23, 12; Hebr. 4, 4. — 15) Deut. 15, 15; 16, 12; 24, 18, 22. — 16) Eccli. 3, 9; Matth. 15, 4; Marc. 7, 10; Luc. 18, 20; Eph. 6, 2. — 17-20) Matth. 5, 21, 27; Luc. 18, 20; Jac. 2, 11. — 21) Matth. 5, 28;

ancillam, non bovem, non asinum, et universa quæ illius sunt.

22 Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte, de medio ignis et nubis, et caliginis, voce magna, nihil addens amplius; et scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidi mihi.

23 Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, et montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum, et majores natu, atque dixistis :

24 Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem et magnitudinem suam; vocem ejus audivimus de medio ignis; et probavimus hodie, quod loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur, et devorabit nos ignis hic maximus?

25 Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri, moriemur. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus,

26 et possit vivere? Tu magis accede, et audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi; loquerisque ad nos, et nos audientes faciemus ea.

27 Quod cum audisset Dominus, ait ad me : Audi vi vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi; bene omnia sunt locuti.

28 Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, et custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut bene sit eis, et filiis eorum in sempiternum? Vade, et dic eis : Revertimini in tentoria vestra.

29 Tu vero hic sta mecum, et loquar tibi omnia mandata mea, et ceremonias atque judicia, quæ docebis eos, ut faciant ea in terra quam dabo illis in possessionem.

30 Custodite igitur et facite quæ præcepit Dominus Deus vobis; non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram; sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et bene sit vobis, et protelentur dies in terra possessionis vestræ.

31 Quod cum audisset Dominus, ait ad me : Audi vi vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi; bene omnia sunt locuti.

32 Custodite igitur et facite quæ præcepit Dominus Deus vobis; non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram; sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et bene sit vobis, et protelentur dies in terra possessionis vestræ.

33 Sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, et bene sit vobis, et protelentur dies in terra possessionis vestræ.

3. CAP. VI, 1-25 : DE AMORE DEI FILIOS ISRAEL BEATOS EFFICIENTE. — *In observantia præceptorum divinatorum sita est vera religio, seu timor Dei* [VI, 1-3]. *De Deo summe diligendo* [4-9] et in

terra Chanaan non obliviscendo [10-15]. *Domino obediendum est* [16-19]. *De memoria divinatorum beneficiorum filijs Israel inculcanda* [20-25].

Hæc sunt præcepta, et ceremoniæ atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, et faciatis ea in terra, ad quam transgredimini possidentem; ut timeas Dominum Deum tuum, et custodias omnia mandata et præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, et filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui. Audi, Israel, et observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, et bene sit tibi, et multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte et melle manantem.

Audi, Israel : Dominus Deus noster, Dominus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo; et narrabis ea filiis tuis, et meditaberis in eis sedens in domo tua, et ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque et movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ.

Cumque introduxerit te Dominus Deus tuus in terram pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob, et dederit tibi civitates magnas et optimas, quas non ædificasti, domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta et oliveta, quæ non plantasti, et comederis, et saturatus fueris; cave diligenter ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis. Dominum Deum tuum timebis, et illi soli serves, ac per nomen illius jurabis. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, quæ in circuitu vestro sunt, quoniam Deus æmulator, Dominus Deus tuus in medio tui; nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, et auferat te de superficie terræ.

Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. Custodi

Rom. 7, 7. — 22) In monte, Deut. 4, 11, 12. Scripsit... lapideis, Ex. 24, 12; 31, 18; Deut. 9, 10, 11. — 24) Vocem... ignis, Ex. 19, 9, 19. — 25) Si enim... moriemur, Deut. 18, 16. — 27) Ex. 20, 19. — 28) Bene omnia sunt locuti, Deut. 18, 17. — 31) Gal. 3, 19. — 32) Deut. 4, 2; 28, 14. — 33) Deut. 4, 40.

6. — 1) Deut. 4, 1; 5, 31; 12, 1. — 2) Ut timeas Dominum, Deut. 5, 29; 10, 12, 20; 13, 4; Ps. 127, 1; Eccl. 12, 13. Ut prolongentur dies

tui, Deut. 4, 40. — 3) Gen. 15, 5; 22, 17; 26, 4; 28, 14; Ex. 32, 13. — 4) Marc. 12, 29. — 5) Deut. 10, 12; 11, 13; Matth. 22, 37; Marc. 12, 30; Luc. 10, 27. — 6) Deut. 11, 16. — 7) Narrabis ea filiis tuis, Deut. 4, 9. — 8) Ex. 13, 9, 10; Deut. 11, 18. — 9) Deut. 11, 20. — 10-11) Jos. 24, 13. — 13) Cave... servitutis, Deut. 5, 6; 8, 11. Dominum... serves, Deut. 10, 20; Matth. 4, 10; Luc. 4, 8. Per nomen illius jurabis, Deut. 10, 20. — 14) Deut. 8, 19; 11, 16, 28. — 16) Non tentabis Dominum, Matth. 4, 7; Luc. 4, 12. Sicut... ten-

- præcepta Domini Dei tui, ac testimonia et
 18 ceremonias quas præcepit tibi; et fac
 quod placitum est et bonum in conspectu
 Domini, ut bene sit tibi, et ingressus possi-
 19 deas terram optimam, de qua iuravit
 Dominus patribus tuis, ut deleat omnes
 inimicos tuos coram te, sicut locutus est.
 20 Cumque interrogaverit te filius tuus
 cras, dicens : Quid sibi volunt testimonia
 hæc, et ceremoniæ, atque iudicia, quæ
 præcepit Dominus Deus noster nobis?
 21 dices ei : Servi eramus Pharaonis in Ægypto,
 et eduxit nos Dominus de Ægypto
 22 in manu forti; fecitque signa atque pro-
 digia magna et pessima in Ægypto con-
 tra Pharaonem, et omnem domum illius,
 23 in conspectu nostro; et eduxit nos inde,
 ut introductis daret terram, super qua ju-
 24 ravit patribus nostris. Præcepitque nobis
 Dominus, ut faciamus omnia legiti-
 ma hæc, et timeamus Dominum Deum
 nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus
 25 vitæ nostræ, sicut est hodie. Britque no-
 stri misericors, si custodierimus et feceri-
 mus omnia præcepta ejus coram Domino
 Deo nostro, sicut mandavit nobis.

4. CAP. VII, 1-26 : DE CHANANÆIS
 EORUMQUE IDOLIS EXTERMINANDIS.
 — *De Chananeis usque ad internecio-
 nem percutiendis; tam fœdera quam
 conjugia cum eis prohibentur; de aris
 eorum subvertendis* [VII, 1-5]. *Israel
 populus sanctus est* [6], *a Deo electus
 propter promissa patribus facta* [7, 8].
De amicitia Dei cum conditione data
*[9-11]. Populo fidei ubertas benedictio-
 num* [12-15] *et contra hostes illo ro-
 bustiores victoria promittuntur* [16-24].
De idolis Chananeorum penitus delenda
dis [25, 26].

- 7 Cum introduxerit te Dominus Deus tuus
 in terram quam possessurus ingrederis,
 et deleverit gentes multas coram te, He-
 thaum, et Gergesæum, et Amorrhæum,
 Chananeum, et Pherezæum, et Hevæum,
 et Jebusæum, septem gentes multo mayo-
 2 ris numeri quam tu es, et robustiores te;
 2 tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi,
 percuties eas usque ad internecionem. Non
 inibis cum eis fœdus, nec misereberis eam.
 3 neque sociabis cum eis conjugia.
 Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam

illius accipies filio tuo; quia seducet
 4 filium tuum, ne sequatur me, et ut magis
 serviat diis alienis. Irasceturque furor Do-
 mini, et delebit te cito. Quin potius hæc
 5 facietis eis : aras eorum subvertite, et con-
 fringite statuas, lucosque succidite, et
 6 sculptilia comburite; quia populus sanctus
 es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus
 Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de
 cunctis populis qui sunt super terram.
 7 Non quia cunctas gentes numero vinceba-
 tis, vobis junctus est Dominus, et elegit
 vos, cum omnibus sitis populis pauciores;
 8 sed quia dilexit vos Dominus, et custodivit
 juramentum, quod juravit patribus vestris;
 eduxitque vos in manu forti, et redemit de
 domo servitutis, de manu Pharaonis, regis
 9 Ægypti. Et scies, quia Dominus Deus
 tuus, ipse est Deus fortis et fidelis, custo-
 diens pactum et misericordiam diligenti-
 bus se, et his qui custodiunt præcepta ejus,
 in mille generationes; et reddens ojun-
 10 tibus se statim, ita ut disperdat eos, et ul-
 tra non differat, protinus eis restituens
 quod merentur. Custodi ergo præcepta
 11 et ceremonias atque iudicia, quæ ego
 mando tibi hodie ut facias.

Si postquam audieris hæc iudicia, custo-
 12 dieris ea et feceris, custodiet et Dominus
 Deus tuus pactum tibi, et misericordiam
 quam juravit patribus tuis. Et diliget te
 13 ac multiplicabit, benedicetque fructui ven-
 tris tui, et fructui terræ tuæ, frumento tuo
 atque vindemiæ, oleo, et armentis, gregi-
 bus ovium tuarum super terram, pro qua
 juravit patribus tuis ut daret eam tibi.
 Benedictus eris inter omnes populos. Non
 14 erit apud te sterilis utriusque sexus, tam
 in hominibus, quam in gregibus tuis.
 Auferet Dominus a te omnem languorem,
 15 et infirmitates Ægypti pessimas, quas no-
 visti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus
 tuis. Devorabis omnes populos, quos Do-
 16 minus Deus tuus daturus est tibi. Non
 parcet eis oculus tuus, nec servies diis eo-
 rum, ne sint in ruinam tui. Si dixeris in
 17 corde tuo : Plures sunt gentes istæ quam
 ego; quomodo potero delere eas? Noli
 18 metuere, sed recordare quæ fecerit Domi-
 nus Deus tuus Pharaoni, et cunctis Ægy-
 19 ptiis, plagas maximas, quas viderunt
 oculi tui, et signa atque portenta, manum-
 que robustam, et extentum brachium, ut

tationis, Ex. 17, 2-7; Num. 20, 1-13. — 19) Ex. 23, 27-30; 34, 11; Num. 33, 52, 53. — 20) Cumque... dicens, Ex. 12, 26; 13, 14. — 21) Ex. 20, 2; Deut. 4, 34. — 24) Deut. 4, 40; 6, 2; 8, 1.
 7. — 1) Ex. 23, 23; 33, 2; Deut. 4, 38; 9, 1; 11, 23; 31, 3. — 2) Percuties eas, Deut. 20, 17. Non inibis cum eis fœdus, Ex. 23, 32; 34, 12. — 5) Ex. 23, 24; 34, 13; Deut. 12, 3; 16, 21. —

6) Ex. 19, 6; 22, 31; Deut. 14, 2; 26, 18; 28, 9. — 8) Quia dilexit vos Dominus, Deut. 10, 15. Custodi... vestris, Ex. 32, 13; Ps. 104, 8-11; Luc. 1, 72, 73. — 11) Deut. 10, 13. — 12-16) Ex. 23, 22-31; Lev. 26, 3-13; Deut. 28, 1-14. — 13) Deut. 30, 9. — 14) Ex. 23, 26. — 15) Infirmitates Ægypti, Ex. 9, 14; 15, 26; Deut. 28, 27, 60. — 16) Ex. 23, 33. — 19) Deut. 4, 34. —

educeret te Dominus Deus tuus. Sic faciet cunctis populis, quos metuis. Insuper et crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, et latere potuerint. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est; Deus magnus et terribilis; ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas dele- re pariter, ne forte multiplicentur contra te bestiae terræ. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo, et interficiet illos donec penitus deleantur. Tradetque reges eorum in manus tuas, et disperdes nomina eorum sub cælo; nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. Sculptilia eorum igne combures; non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut et illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, et velut inquinamentum ac sordes abominatio habebis, quia anathema est.

5. CAP. VIII, 1-20 : DE DEO IN CHANAAN NON OBLIVISCENDO. — *Benedictiones fidelitate erga Deum obtinebuntur* [VIII, 1]. *De divina liberalitate quæ tanta fuit in deserto* [2-6]. *Terra Chanaan filiis Israel a Deo ipso datur* [7-10]. *Populus Deum quasi unicam felicitatis fontem habebit* [11-18], *sin aliter peribit* [19, 20].

8 Omne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias, ut possitis vivere, et multiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris. Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, et nota fierent quæ in tuo animo versabantur, utrum custodires mandata illius, an non. Affixit te penuria, et dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu. et patres tui, ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei. Vestimentum tuum,

quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, et pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est. Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudit te, ut custodias mandata Domini Dei tui, et ambules in viis ejus, et timeas eum.

Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque et fontium, in cujus campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi; terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur; terram olei ac mellis; ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omnium abundantia perfrueris; cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus æris metalla fodiuntur; ut cum comederis, et satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi. Observa, et cave ne quando obliviscaris Domini Dei tui, et negligas mandata ejus atque judicia et ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, ne postquam comederis, et satiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, et habitaveris in eis, habuerisque armenta boum, et ovium greges, argenti et auri cunctarumque rerum copiam, elevetur cor tuum, et non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis; et ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, in qua erat sperens flatu adurens, et scorpio ac dipsas, et nullæ omnino aquæ; qui eduxit rivos de petra durissima, et cibavit te manna in solitudine, quod nescierunt patres tui; et postquam afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui; ne dices in corde tuo: Fortitudo mea, et robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt; sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, coluerisque illos et adoraveris, ecce nunc prædico tibi quod omnino dispereas. Sicut gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita et vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

20) Ex. 23, 28-30; 33, 2; Jos. 24, 12. — 21) Deut. 6, 15. — 22) Ex. 23, 29, 30. — 23) Deut. 7, 2. — 24) Tradetque... tuas, Jos. 10, 24, 42; 11, 12; 12, 1. Nullus poterit resistere tibi, Deut. 11, 25; Jos. 1, 5; 10, 8; 21, 42; 23, 9. — 25) Sculptilia... combures, Ex. 32, 20; Deut. 7, 5; 12, 3. Non concupisces... quidquam, Jos. 7, 1, 21; II Mach. 12, 40. — 26) Lev. 27, 28, 29; Deut. 13, 17; Jos. 6, 17, 18; 7, 1, 11-13.

8. — 1) Deut. 4, 1; 5, 32, 33; 6, 1, 3. — 2) Quadraginta annis per desertum, Deut. 1, 3; 2, 7; 29, 5; Am. 2, 10. — 3) Affixit te penuria,

Ex. 16, 2, 3. Dedit... manna, Ex. 16, 12, 14, 15, 35; Num. 11, 6-9. Non in solo... Dei, Matth. 4, 4; Luc. 4, 4. — 4) Deut. 29, 5; II Esd. 9, 21. — 7) Deut. 11, 10-12. — 12) Deut. 6, 11, 12. — 14) Domini... servitutis, Ex. 20, 2. — 15) Ductor... terribili, Deut. 1, 19. Serpens, Num. 21, 6. Nullæ omnino aquæ, Ex. 15, 23; 17, 2; Num. 20, 2. Qui eduxit... durissima, Ex. 17, 6; Num. 20, 9-11; Deut. 32, 13; Ps. 77, 15; Sap. 11, 4. — 16) Cibavit te manna, Deut. 8, 3. — 17) Deut. 9, 4; 32, 27. — 18) Ut impleret pactum suum, Deut. 4, 31; 7, 8, 12. — 19) Deut. 4, 26; 30, 18.

6. CAP. IX, I — X, 11 : DE DIVINIS BENEFICIIS GRATIS DATIS. — *Deus filios Israel in terram Chanaan occupandam ducit [IX, 1-3] quia Chananæi impie egerunt [4-6]. Recordentur Hebræi contumaciæ pristinæ [7], tam in Horeb ubi vitulum aureum ipsi adoraverunt et deprecatus est Moyses [8-21], quam in peregrinatione ad Cades [22-24]. Iterum de Moysi intercessione in Horeb [25-29]; de venia divina et de novis tabulis lapideis [X, 1-5]. Per modum digressionis agitur de quibusdam stationibus in peregrinatione [6, 7], de jure præcipuo Levitarum [8, 9] atque de Moysi commemoratione in monte [10, 11].*

- 9 Audi, Israel: tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas et fortiores te, civitates ingentes, et ad
2 cælum usque muratas, populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti, et audisti, quibus nullus potest ex
3 adverso resistere. Scies ergo hodie quod Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos et deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est
4 tibi. Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. Neque enim propter justitias tuas, et æquitatem cordis tui, ingredieris ut possideas terras earum, sed quia illæ egerunt impie, introeunte te deletæ sunt, et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. Scito ergo quod non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus.
7 Memento, et ne obliviscaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.
8 Nam et in Horeb provocasti eum, et
9 iratus delere te voluit, quando ascendi

in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus; et perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, et aquam non bibens. Deditque 10 mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, et continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte, de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumque transissent quadra- 11 ginta dies, et totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, dixitque mihi: Surge, et de- 12 scende hinc cito, quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile. Rursusque ait Dominus ad 13 me: Cerno quod populus iste duræ cervicis sit; dimitte me ut conteram eum, 14 et deleam nomen ejus de sub cælo, et constituam te super gentem, quæ hac major et fortior sit. Cumque de monte ardente 15 descenderem, et duas tabulas fœderis utraque tenerem manu, vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, et fecis- 16 se vobis vitulum conflatilem, ac deseruissetis velociter viam ejus, quam vobis ostenderat, projecit tabulas de manibus meis, 17 confregique eas in conspectu vestro; et procidi ante Dominum sicut prius, qua- 18 draginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, et eum ad iracundiam provocastis; timui enim indignationem et iram 19 illius, quæ adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice. Adversum Aaron quoque 20 vehementer iratus, voluit eum contere; et pro illo similiter deprecatus sum. Pec- 21 catum autem vestrum quod feceratis, id est, vitulum, arripiens, igne combussi, et in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projecit in torrentem, qui de monte descendit.

In Incendio quoque et in Tentatione, et 22 in Sepulcris concupiscentiæ provocastis Dominum; et quando misit vos de Ca- 23 desbarne, dicens: Ascendite, et possidete terram, quam dedi vobis, et contempnistis imperium Domini Dei vestri, et non credidistis ei, neque vocem ejus audire volui-

9. — 1) Deut. 11, 37; 12, 10; Jos. 1, 11. Nationes maximas, Deut. 4, 38. Civitates ingentes, Deut. 1, 28. — 2) Num. 13, 23, 33, 34. — 3) Ex. 23, 27, 28. — 4) Deut. 8, 17. — 5) Ut compleret verbum suum, Gen. 50, 23. — 6) Cum... populus, Ex. 32, 9. — 7) Ex. 14, 11; 15, 24; 16, 2; 17, 2; Num. 11, 4; 14, 2, 11, 41; 20, 2; 21, 5; 25, 1-3; Deut. 9, 24; 31, 27. — 8) Ex. 32, 4; Ps. 105, 19, 21. — 9) Ex. 24, 12, 15, 18; 34, 28. — 10) Ex.

31, 18. — 12) Ex. 32, 7, 8. — 13) Ex. 32, 9. — 14) Ex. 32, 10. — 15) De monte ardente, Ex. 19, 18; Deut. 4, 11; 5, 23. Descenderem... manu, Ex. 32, 15. — 16, 17) Ex. 32, 29. — 18) Ex. 32, 11, 31; 34, 5-9, 28. — 19) Ex. 32, 10, 14; 33, 17; Deut. 10, 10; Hebr. 12, 21. — 21) Ex. 32, 20. — 22) In incendio, Num. 11, 1-3. In tentatione, Ex. 17, 7. In sepulcris concupiscentiæ, Num. 11, 34. — 23) Num. 13, 3, 18, 27; 14, 1-4; Ps. 105,

- 24 stis; sed semper fuistis rebelles a die qua nosse vos coepi.
- 25 Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus cum suppliciter deprecabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus; et orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum, et hereditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti. Recordare servorum tuorum Abraham, Isaac, et Jacob; ne aspicias duritiam populi hujus, et impietatem atque peccatum; ne forte dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus introducere eos in terram, quam pollicitus est eis, et oderat illos; idcirco eduxit, ut interficeret eos in solitudine. Qui sunt populus tuus et hereditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, et in brachio tuo extento.
- 10 In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, et ascende ad me in montem; faciesque arcam ligneam, et scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis setim; cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus. Scripsitque in tabulis, juxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est; et dedit eas mihi.
- 5 Reversusque de monte, descendi, et posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.
- 6 Filii autem Israel moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan, in Mosera, ubi Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius ejus.
- 7 Inde venerunt in Gadgad, de quo loco profecti, castrametati sunt in Jefebatha, in terra aquarum atque torrentium.
- 8 Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam foederis Domini, et staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem.
- 9 Quamobrem non habuit Levi partem, ne-

que possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

Ego autem steti in monte, sicut prius, 10 quadraginta diebus ac noctibus; exaudivitque me Dominus etiam hac vice, et te perdere noluit. Dixitque mihi: Vade, et 11 præcede populum, ut ingrediatur, et possideat terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis.

7. CAP. X, 12 — XI, 32 : HORTATIO ALTERA AD OBEDIENTIAM. — *De favore divinæ electionis* [X, 12-15]. *Dominus cum Israel optime agit* [16-22]. *De recordatione Dei misericordiae* [XI, 1-4] *et vindictæ* [5-7]. *De bonis et benedictionibus in terra Chanaan obtinendis* [8-17]. *De hostibus radicitus delendis* [18-25]. *Obedientes benedictur, contumaces vero maledicuntur* [26-32].

Et nunc, Israel, quid Dominus Deus 12 tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, et in tota anima tua, custodiasque mandata Domini, et ceremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi? En Domini Dei tui cælum 13 est, et cælum cæli, terra, et omnia quæ in ea sunt; et tamen patribus tuis conglutinat 14 est Dominus, et amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur.

Circumcidite igitur præputium cordis 16 vestri, et cervicem vestram ne induretis amplius, quia Dominus Deus vester, ipse 17 est Deus deorum, et Dominus dominantium, Deus magnus et potens, et terribilis, qui personam non accipit, nec munera; facit judicium pupillo et viduæ, amat peregrinum, et dat ei victum atque vestitum. 18 Et vos ergo amate peregrinos, quia et ipsi 19 fuistis advenæ in terra Ægypti. Dominum Deum tuum timebis, et ei soli servies; ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius. Ipse est laus tua, et Deus tuus, 21 qui fecit tibi hæc magnalia et terribilia, quæ viderunt oculi tui. In septuaginta 22

24, 25. — 26, 27) Ex. 32, 11-13. — 28) Num. 14, 14-16.

10. — 1) *In tempore... in montem*, Ex. 34, 1, 2. *Faciesque arcam ligneam*, Ex. 25, 10. — 2) *Quas ante confregisti*, Ex. 32, 19. *Ponesque eas in arca*, Ex. 25, 16, 21. — 3) *Feci... setim*, Ex. 37, 1. *Cumque... manibus*, Ex. 34, 4. — 4) *Scripsitque in tabulis*, Ex. 34, 28. *Juxta id quod prius scripserat*, Ex. 31, 18. *Verba decem*, Ex. 20, 1-17. — 5) *Descendi*, Ex. 34, 29. *Posui tabulas in arcam*, Ex. 40, 20. *Quæ hucusque ibi sunt*,

III Reg. 8, 9. — 6) *Filii... Mosera*, Num. 33, 31. *Ubi Aaron... ejus*, Num. 20, 28, 29; 33, 38. — 7) Num. 33, 32, 33. — 8) Num. 3, 6; 4, 5, 15; 6, 23-27; 8, 13, 14; 16, 9. — 9) Num. 18, 20. — 10) Deut. 9, 9, 18, 19, 25. — 11) Ex. 32, 34; 33, 1. — 12) Deut. 6, 2, 5. — 13) Deut. 7, 11. — 14) Deut. 4, 37; 7, 6-8. — 15) *Qui personam non accipit*, II Par. 19, 7; Job 34, 19; Sap. 6, 8; Eccli. 35, 15; Act. 10, 34; Rom. 2, 11; Gal. 2, 6. — 16) Ex. 22, 21; 23, 9; Lev. 19, 33, 34. — 17) Deut. 6, 13; Matth. 4, 10; Luc. 4, 8. — 18) Gen. 46, 27; Ex. 1, 5; Act. 7, 14.

animabus descenderunt patres tui in Ægyptum; et ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cæli.

- 11 Ama itaque Dominum Deum tuum, et observa præcepta ejus et ceremonias, judicium atque mandata, omni tempore. Cognoscite hodie quæ ignorant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus et robustam manum, extentumque brachium, signa et opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, et universæ terræ ejus, omnique exercitui Ægyptiorum, et equis ac curribus; quomodo operuerint eos aquæ maris Rubri, cum vos persequerentur, et deleverit eos Dominus usque in præsentem diem; vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum, et Dathan atque Abiron, filiis Eliab, qui fuit filius Ruben, quos aperto ore suo terra absorbit, cum domibus et tabernaculis, et universa substantia eorum, quam habebant in medio Israel. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit, ut custodiatis universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, et possitis introire, et possidere ferram, ad quam ingredimini, multoque in ea vivatis tempore, quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, et semini eorum, lacte et melle manantem. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ; sed montuosa est et campestris, de cælo expectans pluvias, quam Dominus Deus tuus semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem ejus.

- 13 Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et serviat ei in toto corde vestro, et in tota anima vestra, dabit pluviam terræ vestræ temporaneam et serotinam, ut colligatis frumentum, et vinum, et oleum, fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, et ut ipsi comedatis ac saturemini. Cavete ne forte decipiatur cor vestrum, et recedatis a Domino, serviatique diis alienis, et adoretis eos; iratusque Dominus claudat cælum, et pluviae non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de

terra optima, quam Dominus daturus est vobis.

Ponite hæc verba mea in cordibus et in animis vestris, et suspendite ea pro signo in manibus, et inter oculos vestros collocare. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, et ambulaveris in via, et accubueris atque surrexeris. Scribes ea super postes et januas domus tuæ; ut multiplicentur dies tui, et filiorum tuorum, in terra quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiu cælum imminet terræ. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, et feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, adhaerentes ei, disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, et possidebitis eas, quæ majores et fortiores vobis sunt. Omnis locus quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, et a Libano, a flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri. Nullus stabit contra vos; terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

En propono in conspectu vestro hodie benedictionem et maledictionem: benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis; maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, et ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis. Cum vero introduxerit te Dominus Deus tuus in terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal, qui sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitus, in terra Chananæi, qui habitat in campibus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem et intrantem procul. Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis et possideatis illam. Videte ergo ut impleatis ceremonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

—*—

11. — 3) Deut. 4, 34; 6, 22; 7, 19; Ps. 77, 41-52. — 4) Ex. 14, 25-28; 15, 9, 10. — 5) Ps. 77, 14-40. — 6) Num. 16, 1, 31-34. — 7) Deut. 1, 8; 4, 40. — 8) Deut. 8, 7. — 9) Deut. 10, 12. — 10) Deut. 6, 14. — 11) Ex. 13, 9, 16; Deut. 6, 6-8; Matth. 23, 5. — 12) Deut. 6, 9. — 13) Deut. 6, 17; 10, 12, 13. — 14) Deut. 4, 38; 7, 1; 9, 1. —

24) Ex. 23, 31; Jos. 1, 3, 4. — 25) Ex. 23, 27; Deut. 2, 25; 7, 24. — 26) Deut. 30, 1, 15, 19. — 27) Deut. 28, 2-14. — 28) Deut. 28, 15-45. — 29) Deut. 27, 12, 13; Jos. 8, 33, 34. — 30) Galgalam, Jos. 4, 19; 5, 9, 10. — 31) Deut. 9, 1; 12, 10; Jos. 1, 11.

PARS SECUNDA

[XII, 1—XXVI, 19.]

EPITOME LEGUM.

I. — JUS RELIGIOSUM.

[XII, 1—XVI, 17.]

1. CAP. XII, 1-32 : LEX DE SANCTUARIO UNICO. — *Exordium* [XII, 1]. *De idolorum signis destruendis* [2, 3]. *Præcipitur ut sacrificia Deo fiant in uno tantum loco designando* [4-14, 17-19, 26-28]. *Maclationes vero communes, absque esu sanguinis, ubique permittuntur* [15, 16, 20-25]. *De idololatria Chananæorum non imitanda* [29-32].
- 12 Hæc sunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus quibus super humum gradieris.
- 2 Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, et colles, et
- 3 subter omne lignum frondosum. Dissipate aras eorum, et confringite statuas, lucos igne comburite, et idola comminuite; disperdit nomina eorum de locis illis.
- 4 Non facietis ita Domino Deo vestro;
- 5 sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, et habitet in eo, venietis; et offeretis in loco illo holocausta et victimas vestras, decimas et primitias manuum vestrarum, et vota atque donaria,
- 7 primogenita boum et ovium. Et comedetis ibi in conspectu Domini Dei vestri, ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum, vos et domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.
- 8 Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie,
- 9 singuli quod sibi rectum videtur. Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem, et possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis. Transibitis Jordanem, et habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescat in a cunctis hostibus per circuitum, et absque ullo timore habitetis in loco quem elegerit Dominus Deus vester, 11 ut sit nomen ejus in eo. Illuc omnia, quæ præcipio, conferetis, holocausta, et hostias, ac decimas, et primitias manuum vestrarum, et quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino. Ibi 12 epulabimini coram Domino Deo vestro, vos et filii ac filiæ vestræ, famuli et famulæ, atque levites qui in urbibus vestris commoratur; neque enim habet aliam partem et possessionem inter vos. Cave ne 13 offeras holocausta tua in omni loco, quem videris; sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, et facies quæcumque præcipio tibi.
- Sin autem comedere volueris, et te esus 15 carniū delectaverit, occide, et comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, maculatum et debile; sive mundum, hoc est, integrum et sine macula, quod offerri licet, sicut capeam et cervum, comedes, absque esu dumtaxat 16 sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.
- Non poteris comedere in oppidis tuis 17 decimam frumenti, et vini, et olei tui, primogenita armentorum et pecorum, et omnia quæ voveris, et sponte offerre volueris, et primitias manuum tuarum; sed coram 18 Domino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu et filius tuus, et filia tua, et servus et famula, atque levites qui manet in urbibus tuis; et lætaberis et reficieris coram Domino Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. Cave ne derelinquas levitem in 19 omni tempore quo versaris in terra.
- Quando dilataverit Dominus Deus tuus 20 terminos tuos, sicut locutus est tibi, et vo-

12. — 1) Deut. 6, 1. — 2) Ex. 34, 13; Deut. 7, 5. — 3) Ex. 23, 24; Deut. 7, 25; 16, 21, 22; 11 Mach. 12, 40. — 4) Deut. 16, 2; 26, 2; 111 Reg. 8, 29; 11 Par. 7, 12. — 5) Deut. 14, 22, 23; 15, 19. — 6) Deut. 14, 26; 15, 20; 16, 11, 14, 15; 26, 11; 27, 7. — 7) Deut. 11, 31; 25, 19;

Jos. 23, 1. — 11) Deut. 12, 5-7. — 12) *Neque enim... inter vos*, Num. 18, 20-23. — 13) Lev. 17, 3, 4, 8, 9. — 14) Deut. 12, 5. — 15) *Sive immundum... comedes*, Deut. 15, 21, 22. — 16) Gen. 9, 4; Lev. 3, 17; 12, 23, 24. — 18) Deut. 12, 7. — 19) Deut. 14, 27. — 20) *Quando... tuos*, Gen. 28,

- lueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua; locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis et pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, et comes in oppidis tuis, ut tibi placeat.
- 22 Sicut comeditur caprea et cervus, ita vesceris eis; et mundus et immundus in comune vescuntur. Hoc solum cave, ne sanguinem comedas; sanguis enim eorum pro anima est; et idcirco non debes animam comedere cum carnibus; sed super terram fundes quasi aquam, ut bene sit tibi et filis tuis post te, cum feceris quod placet in conspectu Domini.
- 23 Quæ autem sanctificaveris, et voveris Domino, tolles, et venies ad locum, quem elegerit Dominus; et offeres oblationes tuas carnem et sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari, carnibus autem ipse vesceris. Observa et audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut bene sit tibi et filiis tuis post te in sempiternum, cum feceris quod bonum est et placitum in conspectu Domini Dei tui.
- 24 Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingrederis possidendas, et possederis eas, atque habitaveris in terra earum, cave ne imiteris eas, postquam te fuerint introeunte subversæ, et requiras ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita et ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo; omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios et filias, et comburentes igni. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas.
2. CAP. XIII, 1-18: CONSTITUUNTUR PÆNÆ CONTRA APOSTATAS. — *De falso propheta populum ad idololatriam attrahente* [XIII, 1-5]. *De aliis seducto-ribus* [6-11]. *De urbe tota idololatria dedita* [12-18].
- 13 Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, et prædixerit signum atque portentum, et evenierit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus, et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis; non audies verba prophetæ illius aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an non, in toto corde, et in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, et ipsum timeate, et mandata illius custodite, et audite vocem ejus; ipsi servietis, et ipsi adhærebitis; propheta autem ille aut factor somniorum interficietur, quia locutus est ut vos averteret a Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, et redemit vos de domo servitutis, ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus; et auferes malum de medio tui.
- Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, et serviamus diis alienis, quos ignoras tu, et patres tui, cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ; non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis et occultes eum, sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, et postea omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis; ut omnis Israel audiens timeat, et nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile.
- Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filii Belial de medio tui, et averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, et serviamus diis alienis quos ignoratis; quare sollicitè et diligenter, rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod dicitur, et abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores urbis illius in ore gladii, et delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt, usque ad pecora. Quidquid etiam suppellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, et cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, et sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur amplius, et non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua, ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, et misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

14; Ex. 34, 24; Deut. 19, 8. — 21, 22) Deut. 12, 15. — 23, 24) Deut. 12, 16. — 27) Lev. 1, 5, 9, 13; 17, 11. — 29) Deut. 19, 1; Jos. 23, 4, 5. — 31) Lev. 18, 3, 21, 26, 30. — 32) Deut. 4, 2.

13. — 7) Deut. 6, 14. — 9) Deut. 17, 7. —

10) Deut. 17, 5. — 13) *Filii Belial*,¹ Jud. 19, 22; I Reg. 2, 12; 25, 17; II Reg. 16, 7; 20, 1; III Reg. 21, 10. — 14) Deut. 17, 4. — 16) Jos. 6, 24; 8, 28. — 17) Jos. 6, 18; 7, 26. — 18) Deut. 12, 25, 28.

3. CAP. XIV, 1, 2 : DE GENTILIUM RITIBUS FUNEBRIBUS NON IMITANDIS.

14 Filii estote Domini Dei vestri; non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, et te elegit ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus quæ sunt super terram.

4. CAP. XIV, 3-21 : DE CIBIS MUNDIS ET IMMUNDIS. — *De animalibus* [XIV, 3-8], *piscibus* [9-10], *avibus* [11-20] et *morticinis* [21^a]. *De hædo in lacte matris suæ non coquendo* [21^b].

3 Ne comedatis quæ immunda sunt.

4 Hoc est animal quod comedere debetis :

5 bovem, et ovem, et capram, cervum et capream, bubalum, tragelaphum, pygar-

6 gum, orygem, camelopardalum. Omne animal, quod in duas partes findit ungu-

7 lam, et ruminat, comedetis; de his autem quæ ruminant, et ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chærogryllum; hæc quia ruminant, et non dividunt ungulam, immunda

8 erunt vobis. Sus quoque quoniam dividit ungulam, et non ruminat, immunda erit. Carnibus eorum non vescemini, et cada-

9 vera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis : quæ habent pinnulas et squamas, comedite. Quæ absque pinnulis et squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11 Omnes aves mundas comedite. Immundas ne comedatis : aquilam scilicet, et gryphem, et halæetum, ixion, et vultu-

14 rem ac milvum juxta genus suum; et omne corvini generis; et struthionem, ac noctuam, et larum, atque accipitrem juxta

16 genus suum; herodium ac cygnum, et ibin, ac mergulum, porphyriionem, et

18 nycticoracem, onocrotalum, et charadrium, singula in genere suo; upupam

19 quoque et vespertilionem. Et omne quod reptat et pennulas habet, immundum erit,

20 et non comedetur. Omne quod mundum est, comedite.

21 Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo; peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei, quia tu populus sanctus Domini Dei tui es.

Non coques hædum in lacte matris suæ.

5. CAP. XIV, 22-29 : DE DECIMIS. — *De decima sanctuario quotannis offerenda* [XIV, 22, 23]. *De decima propter longiorem viam in pretium convertenda et solvenda* [24-27]. *De decima tertio quoque anno offerenda* [28, 29].

Decimam partem separabis de cunctis 22 fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos, et comes in conspectu 23 Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, et vini, et olei, et primogenita de armentis et ovibus tuis, ut discas time- 24 re Dominum Deum tuum omni tempore. Cum autem longior fuerit via, et locus 24 quem elegerit Dominus Deus tuus, tibi- que benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare, vendes omnia, et in pretium 25 rediges, portabisque manu tua, et profici- sceris ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus; et emes ex eadem pecunia 26 quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque et siceram, et omne quod desiderat anima tua; et co- 27 medes coram Domino Deo tuo, et epulaberis tu et domus tua, et levites qui intra 27 portas tuas est. Cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in posses- sione tua.

Anno tertio separabis aliam decimam 28 ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tem- pore, et repones intra januas tuas; vé- 29 nientque levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, et peregrinus ac pupillus et vidua, qui intra portas tuas sunt, et comedent et saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

6. CAP. XV, 1-18 : DE ANNO REMISSIONIS. — *De ratione et modo remissionis* [XV, 1-3]. *Populus Israel, dummodo legi divinæ sit fidelis, locupletabitur* [4-6]. *De misericordia erga pauperes exercenda* [7-11]. *De servorum manu- missione* [12-18].

Septimo anno facies remissionem, 15 quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur 2 aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini. A peregrino et 3 advena exiges; civem et propinquum repetendi non habebis potestatem; et 4 omnino indigens et mendicus non erit

14. — 1) Non vos... mortuo, Lev. 19, 28. —

2) Deut. 7, 6; 26, 18. — 4-20) Lev. 11, 2-23. —

8) Cadavera non tangetis, Lev. 11, 24. —

21) Quidquid... ex eo, Ex. 22, 31; Lev. 7, 24. —

Non coques... suæ, Ex. 23, 19; 34, 26. —

22) Lev. 27, 30. — 23) Deut. 12, 6, 7. —

24) Deut. 12, 21. — 27) Deut. 12, 12, 19. —

28) Deut. 26, 12-15. —

15. — 1) Ex. 23, 10, 11; Lev. 25, 4; Deut. 31, 10; II Esd. 10, 31. — 3) Deut. 23, 19, 20. —

inter vos, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, et custodieris universa quæ jussit, et quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. Fœnerabis gentibus multis, et ipse a nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, et tui nemo dominabitur.

Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum; sed aperies eam pauperi, et dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis, et avertas oculos tuos a paupere fratre tuo, nolens ei quod posulat mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei; nec ages quippiam callide in ejus necessitatibus sublevandis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, et in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ; idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno et pauperi, qui tecum versatur in terra.

Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, et sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum, et quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris; sed dabis viaticum de gregibus, et de area, et torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. Memento quod et ipse servieris in terra Ægypti, et libera-verit te Dominus Deus tuus; et idcirco ego nunc præcipio tibi. Sin autem dixerit: Nolo egredi, eo quod diligat te, et domum tuam, et bene sibi apud te esse sentiat, assumes subulam, et perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, et serviet tibi usque in æternum. Ancillæ quoque similiter facies. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos, quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.

7. CAP. XV, 19-23 : DE PECUDUM PRIMOGENITIS.

De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, et in ovibus tuis, quidquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, et non tondebis primogenita ovium; in conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco quem elegerit Dominus, tu et domus tua. Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo; sed intra portas urbis tuæ comedes illud; tam mundus quam immundus similiter vescuntur eis, quasi caprea et cervo. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

8. CAP. XVI, 1-17 : DE FESTIS QUOTANNIS CELEBRANDIS. — De festis paschatis et azymorum [XVI, 1-8], hebdomadam [9-12], et tabernaculorum [13-15], in quibus omnis masculus in conspectu Domini apparebit [16, 17].

Observa mensem novarum frugum, et verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo, quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, et de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Non comedes in eo panem fermentatum; septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto, ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, et non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vespere in die primo usque mane. Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi; immolabis Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. Et coques, et comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus; manequē consurgens, vades in tabernacula tua. Sex diebus co-

5) Deut. 7, 12-15; 28, 1-14. — 6) Fœneraberis... mutuum, Deut. 28, 12, 44. Dominaberis... dominabitur, Deut. 28, 13. — 8) Lev. 25, 35; Eccli. 29, 1, 2; Matth. 5, 42; Luc. 6, 34, 35. — 11) Non deerunt... tuæ, Matth. 26, 11; Marc. 14, 7; Joan. 12, 8. Idcirco... terra, Deut. 15, 8; Eccli. 29, 12; Is. 58, 7. — 12) Ex. 21, 2; Lev. 25, 39-41; Jer. 34, 14. — 13) Eccli. 7, 23. — 15) Deut. 5, 15.

— 16) Ex. 21, 5. — 17) Ex. 21, 6. — 19) Ex. 13, 2. — 20) Deut. 12, 7; 14, 23. — 21) Lev. 22, 20, 21; Deut. 12, 15; Eccli. 35, 14. — 22) Deut. 12, 22. — 23) Lev. 3, 17; Deut. 12, 16. — 16. — 1-8) Ex. 12, 2-39; Lev. 23, 4-8; Num. 28, 16-25. — 1) In isto mense, Ex. 13, 4; 34, 18. — 2) In loco, Deut. 12, 5. — 3) Ex. 13, 6, 7. — 4) Non remanebit... mane, Ex. 34, 25. —

medes azyma; et in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

- 9 Septem hebdomadas numerabis tibi ab
10 ea die qua falcem in segetem miseris, et celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui; et epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, et filia tua, servus tuus, et ancilla tua, et levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus et vidua, qui morantur vobiscum, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi; et recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto, custodiesque ac facies quæ præcepta sunt.
13 Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando colle-

geris de area et torculari fruges tuas; et epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus et filia, servus tuus et ancilla, levites quoque et advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus; benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, et in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia.

Tribus vicibus per annum apparebit 16 omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, et in solemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominum vacuus; sed offeret unusquisque secundum quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

II. — JUS PUBLICUM.

[XVI, 18 — XXI, 14.]

1. CAP. XVI, 18-20 : DE JUDICIBUS.

- 18 Judices et magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba jutorum. Juste quod justum est persequeris, ut vivas et possideas terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

2. CAP. XVI, 21, 22 : GENTILIUM SIGNA PROHIBENTUR.

- 21 Non plantabis lucum, et omnem arborē juxta altare Domini Dei tui. Nec facies tibi, neque constitues statuam, quæ odit Dominus Deus tuus.

3. CAP. XVII, 1 : DE VICTIMIS DEO OFFERENDIS.

- 17 Non immolabis Domino Deo tuo ovem, et bovem, in quo est macula, aut quippiam vitii, quia abominatio est Domino Deo tuo.

4. CAP. XVII, 2-7: DE PŒNIS CONTRA APOSTATAS. — *Nocentes lapidibus obruentur* [XVII, 2-5]. *De testibus* [6, 7].

Cum reperti fuerint apud te, intra unam 2 portarum tuarum quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, et transgrediantur pactum illius, ut vadant et serviant diis alienis, et adorent eos, solem et lunam, et omnem militiam cæli, quæ non præcepi, et hoc tibi fuerit nuntiatum, 3 audiensque inquisieris diligenter, et verum esse repereris, et abominatio facta est in Israel; educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, et lapidibus obruentur. In ore duorum aut trium testium 6 peribit qui interficietur; nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium. Manus testium prima interficiet eum, et manus reliqui populi extrema mittetur, ut auferas malum de medio tui.

5. CAP. XVII, 8-13 : DE CAUSIS DUBIIS AD JUDICES DEFERENDIS.

Si difficile et ambiguum apud te judi-

9-12) Lev. 23, 15-21; Num. 28, 26-31. — 10) Ex. 23, 16; 34, 22. — 11) Deut. 12, 5, 7, 12, 18. — 13) Ex. 23, 16; Lev. 23, 34-43; Num. 29, 12-38. — 14) Deut. 16, 11. — 16) Tribus... elegerit, Ex. 23, 14, 17; 34, 23; Deut. 31, 11. In solemnitate azymorum, Deut. 16, 2-8. Hebdomadarum, Deut. 16, 9-12. Tabernaculorum, Deut. 16, 13-15. Non apparebit... vacuus, Ex. 23, 15; 34, 20; Eccli. 35, 6. — 18) Ex. 18, 25; Num. 12, 16; Deut. 1, 15, 16. — 19) Nec in alteram partem

declinent, Ex. 23, 2, 6, 8; Lev. 19, 15; Deut. 24, 17; 27, 19. Non accipies personam nec munera, Ex. 23, 8; Lev. 19, 15; Deut. 1, 17; Eccli. 20, 31. — 21) Ex. 34, 13. — 22) Ex. 20, 4; 23, 24; Lev. 26, 1; Deut. 5, 8.

17. — 1) Lev. 22, 20. — 2-7) Deut. 17, 1-15. — 3) Solem et lunam, Deut. 4, 19. — 5) Lapidibus obruentur, Jos. 7, 25. — 6) Num. 35, 30; Deut. 19, 15; Matth. 18, 16; II Cor. 13, 1. — 7) Deut. 13, 9. — 8) Ad locum, Deut. 12, 5. — 9) Deut.

cium esse perspexeris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicum intra portas tuas vide-
 9 veniesque ad sacerdotes levitici generis, et ad iudicem qui fuerit illo tempore; quæ-
 10 resque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcumque dixe-
 11 rint qui præsumt loco quem elegerit Domi-
 12 nus, et docuerint te juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec decli-
 13 nabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sa-
 cerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israel,
 13 cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.

6. CAP. XVII, 14-20 : DE REGIBUS. —
De regis electione [XVII, 14, 15], *mo-*
ribus [16, 17] et *officiis* [18-20].

14 Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possede-
 15 ris eam, habitaverisque in illa, et dixeris : Constituam super me regem, sicut habent
 16 omnes per circuitum nationes, eum consti-
 17 tues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris
 18 alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit consti-
 19 titus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus
 20 numero sublevatus, præsertim cum Domi-
 17 nus præceperit vobis, ut nequaquam am-
 18 plius per eandem viam revertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant
 19 animum ejus, neque argenti et auri immen-
 20 sa pondera. Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuterono-
 mium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus leviticæ tribus;
 19 et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Domi-
 20 num Deum suum, et custodire verba et cere-
 20 monias ejus, quæ in lege præcepta sunt. Nec elevetur cor ejus in superbiam super
 fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore
 regnet ipse, et filii ejus, super Israel.

7. CAP. XVIII, 1-8 : DE SACERDOTIBUS ET LEVITIS. — *Proventus sacerdotum et levitarum constituuntur* [XVIII, 1-5].
De levita ex urbe sua veniente ad mini-
strandum coram Domino [6-8].

Non habebunt sacerdotes et levitæ, et 18
 omnes qui de eadem tribu sunt, partem et hereditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini, et oblationes ejus comede-
 2 rent, et nihil aliud accipient de posses-
 3 sione fratrum suorum; Dominus enim ipse est hereditas eorum, sicut locutus est illis.

Hoc erit iudicium sacerdotum a populo, 3
 et ab his qui offerunt victimas : sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti
 4 armum ac ventriculum; primitias frumen-
 5 ti, vini, et olei, et lanarum partem ex ovium tonsione. Ipsum enim elegit Dominus Deus
 6 tuus de cunctis tribubus tuis, ut stet, et ministret nomini Domini ipse, et filii ejus,
 7 in sempiternum. Si exierit levites ex una urbium tuarum ex omni Israel in qua ha-
 8 bitat, et voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus, ministrabit in
 9 nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus levitæ, qui stabunt eo tempore coram
 10 Domino. Partem ciborum eandem accipiet, quam et ceteri, excepto eo, quod in
 11 urbe sua ex paterna ei successione debetur.

8. CAP. XVIII, 9-22 : DE PROPHETIS. — *Superstitiones gentium prohibentur*
 [XVIII, 9-14]. *De magno propheta sus-*
citando [15-18] *ejusque auctoritate* [19, 20]. *De signo quo dignoscendus sit a*
falsis prophetis [21, 22].

Quando ingressus fueris terram quam 9
 Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gen-
 10 tium; nec inveniatur in te qui lustrat filium suum, aut filiam, ducens per ignem,
 11 aut qui ariolos sciscitetur, et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator,
 12 nec qui pythones consulat, nec divinos, aut quærat a mortuis verita-
 13 tem; omnia enim hæc abominatur Dominus, et propter istiusmodi scelera delebit
 14 eos in introitu tuo. Perfectus eris, et absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ,
 15 quarum possidebis terram, 14

19, 17; 21, 5; II Par. 19, 8, 10. — 14) Constituam... nationes, I Reg. 8, 5, 19, 20. — 15) I Reg. 9, 15; 10, 24; 16, 12. — 16) Non multiplicabit sibi equos, III Reg. 4, 26; 10, 26, 28; II Par. 1, 16; 9, 28. — 17) Non habebit uxores plurimas, III Reg. 11, 3, 4; II Esd. 13, 26. — 18) Accipiens... tribus, Deut. 31, 9, 26; IV Reg. 22, 8; II Par. 34, 14. — 19) Jos. 1, 8.
 18 — 1) Num. 18, 8, 9, 20-24; Deut. 10, 9;

Jos. 13, 14; I Cor. 9, 13. — 3) Dabunt... ventriculum, Lev. 7, 30-34. — 4) Lev. 27, 32; Num. 18, 11, 12; II Par. 31, 4-6. — 6) In qua habitat, Num. 35, 2, 3. Desiderans locum, Deut. 18, 5. — 9) Lev. 18, 26-30; Deut. 12, 29-31. — 10) Qui lustrat... ignem, Lev. 18, 21; IV Reg. 21, 6. Qui ariolos sciscitetur, Lev. 20, 27; IV Reg. 17, 17. Observet... auguria, Lev. 19, 26. Nec sit maleficus, Ex. 22, 18. — 11) Lev. 19, 31; I Reg. 28, 7.

augures et divinos audiunt; tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es.

- 15 Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies, ut petisti a Domino Deo tuo in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non video, ne moriar.
- 17 Et ait Dominus mihi: Bene omnia sunt locuti. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. Prophetam autem qui arrogantia depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? Hoc habebis signum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenierit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit; et idcirco non timebis eum.

9. CAP. XIX, 1-13: DE URBIBUS ASYLI. — *Tres urbes asyli in terra Chanaan constituuntur* [XIX, 1-3]. *Lex de homicida non voluntario* [4-6]. *De aliis urbibus asyli addendis* [7-10]. *Lex de homicida voluntario* [11-13].

- 19 Cum disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, et possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus et in ædibus, tres civitates separabis tibi in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem, sternens diligenter viam; et in tres æqualiter partes totam terræ tuæ provinciam divides, ut habeat e vicino qui propter homicidium profugus est, quo possit evadere. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est: Qui percusserit proximum suum nesciens, et qui heri et nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda, et in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsus de manubrio

amicum ejus percusserit, et occiderit, hic ad unam supradictarum urbium confugiet, et vivet; ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, et apprehendat eum si longior via fuerit, et percutiat animam ejus, qui non est reus mortis, quia nullum contra eum, qui occisus est, odium prius habuisse monstratur. Idcirco præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter se spatii divides. Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, et dederit tibi cunctam terram, quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata ejus, et feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus omni tempore), addes tibi tres alias civitates, et supradictarum trium urbium numerum duplicabis; ut non effundatur sanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensque percusserit illum, et mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus, mittent seniores civitatis illius, et arripiant eum de loco effugii, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, et morietur: Non misereberis ejus, et auferes innoxium sanguinem de Israel, ut bene sit tibi.

10. CAP. XIX, 14: DE TERMINIS POSSESSIONUM.

Non assumes, et transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidendam.

11. CAP. XIX, 15-21: DE TESTIBUS. — *De numero testium* [XIX, 15]. *De penis contra testes mendaces* [16-21].

Non stabit testis unus contra aliquem, quiddid illud peccati et facinoris fuerit; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.

Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis, stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum et judicum qui fuerint in diebus illis. Cumque dili-

— 15) Joan. 1, 45; 6, 14; Act. 3, 22; 7, 37. — 16) Ex. 20, 19, 21. — 18) Prophetam... similem tui, Joan. 1, 45. Ponam... ejus, Jer. 1, 9; 5, 14. — 19) Jer. 11, 21-23; 29, 19; Act. 3, 23. — 20) Deut. 13, 5; Matth. 7, 15-20. — 22) Deut. 13, 1-3. — 19. — 1) Deut. 12, 29. — 2) Ex. 21, 13; Num. 35, 10-15; Deut. 4, 41-43; Jos. 20, 2, 8. — 4) Num. 35, 15; Deut. 4, 42; Jos. 20, 3-6. —

6) Num. 35, 12, 19, 21, 24, 25, 27. — 8) Gen. 15, 18-21; 28, 14; Ex. 23, 31; 34, 24; Deut. 12, 20. — 9) Adde... multiplicabis, Deut. 19, 2; Jos. 20, 7. — 11) Ex. 21, 12, 14; Num. 35, 20; Deut. 27, 24. — 12) Morietur, Num. 35, 33. — 14) Deut. 27, 17; Prov. 22, 28; 23, 10. — 15) Num. 35, 30; Deut. 17, 6; Matth. 18, 16; Joan. 8, 17; 11 Cor. 13, 1. — 17) Deut. 17, 8, 9. — 18) Dan. 13, 62,

gentissime perscrutantes, invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum
 19 mendacium, reddent ei sicut fratri suo
 20 facere cogitavit, et auferes malum de medio tui, ut audientes ceteri timorem habeant, et nequaquam talia audeant facere.
 21 Non misereberis ejus, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

12. CAP. XX, 1-20 : DE BELLO ET MILITIA. — *Appropinquante prælio sacerdos populum hortabitur* [XX, 1-4]. *De vacatione militiæ* [5-9]. *Pax civitati expugnande primum offeretur* [10, 11]. *De sorte civitatis captæ* [12-15]. *De Chanaanæis anathemate plectendis* [16-18]. *De arboribus pomiferis* [19, 20].

20 Si exieris ad bellum contra hostes tuos, et videris equitatus et currus, et majorem quam tu habebas adversarii exercitus multitudinem, non timebis eos, quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de terra Ægypti. Appropinquante autem jam prælio, stabit sacerdos ante aciem, et
 2 sic loquetur ad populum : Audi, Israel : vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis ; non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos ; quia Dominus Deus vester in medio vestri est, et pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.
 5 Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt : Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam ? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam. Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat ? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius
 7 homo ejus fungatur officio. Quis est homo qui despondit uxorem, et non accepit eam ? vadat, et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius
 8 homo accipiat eam. His dictis addent reliqua, et loquentur ad populum : Quis est homo formidolosus, et corde pavido ? vadat, et revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut
 9 ipse timore perterritus est. Cumque si fuerint duces exercitus, et finem loquendi

fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit.

Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primum pacem. Si receperit, et aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, et serviet tibi sub tributo. Sin autem foedus inire noluerit, et coeperit contra te bellum, oppugnabis eam ; cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus et infantibus, jumentis, et ceteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, et comes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis civitatibus, quæ a te procul valde sunt, et non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.

De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes vivere ; sed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, et Amorrhæum, et Chananæum, Pherezæum, et Hevæum, et Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus ; ne forte doceant vos facere cunctas abominaciones, quas ipsi operati sunt diis suis, et peccetis in Dominum Deum vestrum.

Quando obsederis civitatem multo tempore, et munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem, quoniam lignum est, et non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, et in ceteros apta usus, succide, et instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

13. CAP. XXI, 1-9 : DE HOMICIDIO OCCULTO EXPIANDO. — *Seniores civitatis proximæ expiationem sic facient* [XXI, 1-3^a] : *vitula immolata, se innoxios esse testabuntur* [3^b-7] *et Deum precabuntur* [8, 9].

Quando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, et ignorabitur cædis reus, egredientur majores natu, et judices tui, et metientur a loco cadaveris singulorum per circuitum spatia civitatum ; et quam vicinior ceteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec ter-

21) Ex. 21, 23, 24 ; Lev. 24, 19, 20 ; Matth. 5, 38.
 20. — 2) Num. 10, 8, 9 ; 31, 6. — 5) I Mach. 3, 56. — 7) Deut. 24, 5. — 8) Jud. 7, 3. —

10) Jud. 21, 13. — 13) Num. 31, 7. — 14) Num. 31, 9, 11 ; Jos. 22, 8. — 16) Num. 33, 52 ; Deut. 7, 1, 2 ; Jos. 10, 40 ; 11, 14. — 17) Deut. 7, 2. — 18) Deut. 7, 4 ; 12, 30, 31 ; 18, 9.

4 ram scidit vomere; et ducent eam ad
vallem asperam atque saxosam, quæ nun-
quam arata est, nec sementem recepit, et
5 cædent in ea cervices vitulæ; accedent-
que sacerdotes filii Levi, quos elegerit Do-
minus Deus tuus ut ministrent ei, et bene-
dicant in nomine ejus, et ad verbum
eorum, omne negotium, et quidquid mun-
6 dum, vel immundum est, judicetur; et
venient majores natu civitatis illius ad
interfectum, lavabuntque manus suas su-
per vitulam, quæ in valle percussa est,
7 et dicent: Manus nostræ non effuderunt
sanguinem hunc, nec oculi viderunt.
8 Propitius esto populo tuo Israel, quem
redemisti, Domine, et ne reputes sangui-
nem innocentem in medio populi tui Israel.
9 Et auferetur ab eis reatus sanguinis; tu
autem alienus eris ab innocentis cruore,
qui fusus est, cum feceris quod præcepit
Dominus.

14. CAP. XXI, 10-14 : DE CAPTIVA
UXORE DUCENDA.

Si egressus fueris ad pugnam contra 10
inimicos tuos, et tradiderit eos Dominus
Deus tuus in manu tua, captivosque duxe-
ris, et videris in numero captivorum 11
mulierem pulchram, et adamaveris eam,
voluerisque habere uxorem, introduces 12
eam in domum tuam; quæ radet cæsariem,
et circumcidet ungues; et deponet vestem 13
in qua capta est; sedensque in domo tua,
flebit patrem et matrem suam uno mense;
et postea intrabis ad eam, dormiesque
cum illa, et erit uxor tua. Si autem 14
postea non sederit animo tuo, dimittes
eam liberam, nec vendere poteris pecu-
nia, nec opprimere per potentiam, quia
humiliasti eam.

—❖—

III. — JUS PRIVATUM.

[XXI, 15 — XXVI, 19.]

1. CAP. XXI, 15-17 : DE JURE FILII
PRIMOGENITI.

15 Si habuerit homo uxores duas, unam
dilectam, et alteram odiosam, genuerint-
que ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ
16 primogenitus, volueritque substantiam
inter filios suos dividere, non poterit filium
dilectæ facere primogenitum, et præferre
17 filio odiosæ; sed filium odiosæ agnoscet
primogenitum, dabitque ei de his quæ ha-
buerit cuncta duplicia; iste est enim prin-
cipium liberorum ejus, et huic debentur
primogenita.

2. CAP. XXI, 18-21 : DE FILIO CONTU-
MACI.

18 Si genuerit homo filium contumacem et
protervum, qui non audiat patris aut ma-
tris imperium, et coercitus obedire con-
19 tempserit, apprehendent eum, et ducent
ad seniores civitatis illius, et ad portam
20 judicii, dicentque ad eos: Filius noster
iste protervus et contumax est, monita
nostra audire contemnit, comensationibus
21 vacat, et luxuriæ atque conviviis; lapi-
dibus eum obruet populus civitatis, et mo-
rietur, ut auferatis malum de medio ve-
stri, et universus Israel audiens perti-
mescat.

—❖—

3. CAP. XXI, 22, 23 : DE APPENSIS IN
PATIBULO.

Quando peccaverit homo quod morte 22
plectendum est, et adjudicatus morti ap-
pensus fuerit in patibulo, non permane- 23
bit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die
sepelietur, quia maledictus a Deo est qui
pendet in ligno; et nequaquam contami-
nabis terram tuam, quam Dominus Deus
tuus dederit tibi in possessionem.

4. CAP. XXII, 1-4 : DE REBUS AMISSIS
ET INVENTIS.

Non videbis bovem fratris tui, aut ovem 22
errantem, et præteribis; sed reduces fra-
tri tuo, etiamsi non est propinquus frater 2
tuus, nec nosti eum; duces in domum
tuam, et erunt apud te quamdiu quærat
ea frater tuus, et recipiat. Similiter facies 3
de asino, et de vestimento, et de omni
re fratris tui, quæ perierit; si inveneris
eam, negligas quasi alienam. Si vide- 4
ris asinum fratris tui aut bovem cecidi-
disse in via, non despicias, sed sublevabis
cum eo.

5. CAP. XXII, 5-12 : LEGES LEVIORIS
MOMENTI. — *De mutatione vestitus*
[XXII, 5]. *De avium nidis* [6, 7]. *De*
muro tecti per circuitum faciendo [8].
De seminibus et animalibus non mi-

21. — 5) *Ad verbum... judicetur*, Deut. 17, 8, 9; 19, 17. — 16) 1 Par. 5, 1, 2. — 23) *Non permanebit... sepelietur*, Jos. 8, 29; 10, 26.

27; Joan. 19, 31. *Maledictus... ligno*, Gal. 3, 13.
22. — 1) Ex. 23, 4. — 4) Ex. 23, 5. — 9) Lev.

scendis [9-11]. *De funiculis in fimbriis pallii ponendis* [12].

5 Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea; abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.

6 Si, ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, et matrem pullis vel ovis desuper incubantem, non tenebis eam cum filiis; sed abire patieris, captos tenens filios, ut bene sit tibi, et longo vivas tempore.

8 Cum ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus labente alio, et in præceps ruente.

9 Non seres vineam tuam altero semine, ne et sementis quam sevisti, et quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur. Non arabis in bove simul et asino. Non indueris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

12 Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operieris.

6. CAP. XXII, 13-30 : DE SANCTITATE MATRIMONII. — *De uxore quæ accusatur virginitatem ante conjugium amisisse* [XXII, 13, 14], *sive falso* [15-19], *sive juste* [20, 21]. *De adulterio* [22]. *De virgine desponsata stupri commercium habente* [23-27]. *De seductione virginis non desponsatæ* [28, 29]. *De incesto* [30].

13 Si duxerit vir uxorem, et postea odio habuerit eam, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimum, et dixerit : Uxorem hanc accepi, et ingressus ad eam non inveni virginem; tollent eam pater et mater ejus, et ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt; et dicet pater : Filiam meam dedi huic uxorem; quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat : Non inveni filiam tuam virginem; et ecce hæc sunt signa virginitatis filiae meæ. Expandent vestimentum coram senioribus civitatis; apprehendentque senes urbis illius virum, et verberabunt illum, condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ, quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israel; habebitque eam uxorem, et non poterit dimittere eam 20 omnibus diebus vitæ suæ. Quod si verum est quod obijcit, et non est in puella in-

venta virginitas, ejicient eam extra fores 21 domus patris sui, et lapidibus obruent viri civitatis illius, et morietur, quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui; et auferes malum de medio tui.

Si dormierit vir cum uxore alterius, 22 uterque morietur, id est, adulter et adultera; et auferes malum de Israel.

Si puellam virginem desponderit vir, 23 et invenerit eam aliquis in civitate, et concubuerit cum ea, educes utrumque 24 ad portam civitatis illius, et lapidibus obruentur : puella, quia non clamavit, cum esset in civitate; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui; et auferes malum de medio tui. Sin autem in agro reperit 25 vir puellam, quæ desponsata est, et apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus; puella nihil patietur, nec 26 est rea mortis, quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, et occidit animam ejus, ita et puella perpressa est. Sola erat in agro, clamavit, et nullus 27 affuit qui liberaret eam.

Si invenerit vir puellam virginem, quæ 28 non habet sponsum, et apprehendens concubuerit cum illa, et res ad judicium venerit, dabit qui dormivit cum ea, patri 29 puellæ quinquaginta siclos argenti, et habebit eam uxorem, quia humiliavit illam; non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ.

Non accipiet homo uxorem patris sui, 30 nec revelabit operimentum ejus.

7. CAP. XXIII, 1-8 : DE NON ADMITTENDIS IN ECCLESIA.

Non intrabit eunuchus, attritis vel am- 23 putatis testiculis, et abscisso veretro, ecclesiam Domini. Non ingreditur mamer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem. Ammonites et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in æternum, quia noluerunt vobis occurrere cum pane et aqua in via quando egressi estis de Ægypto; et quia conduxerunt contra te Balaam, filium Beor, de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi; et noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eo quod diligeret te. Non facies cum eis pacem, nec 6 quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum. Non abominaberis Idu- 7

19, 10. — 11) Lev. 19, 19. — 12) Num. 15, 38; Matth. 23, 5. — 19) Non poterit... suæ, Matth. 19, 8, 9; Marc. 10, 11; Luc. 16, 18. — 22) Ex. 20, 14; Lev. 20, 10; Joan. 8, 3-5. — 28, 29) Ex. 22, 10, 17. — 30) Deut. 27, 20; I Cor. 5, 1.

23. — 3) II Esd. 13, 1, 2. — 4) Quia... de Ægypto, Num. 20, 18-21; 21, 21-23; Deut. 2, 29. Quia conduxerunt... tibi, Num. 22, 5, 6; Jos. 24, 9. — 5) Num. 23, 11; 24, 10. — 7) Quia frater tuus est, Gen. 25, 24-26; Num. 20, 14.

mæum, quia frater tuus est; nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

8 Qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

8. CAP. XXIII, 9-14 : DE MUNDITIA CASTRORUM.

9 Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re
10 mala. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, et non revertetur, priusquam ad vesperam lavetur aqua, et post solis
11 occasum regredietur in castra. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris
12 ad requisita naturæ, gerens paxillum in balteo; cumque sederis, fodies per circuitum, et egesta humo operies quo relevatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum ut eruat te, et tradat tibi inimicos tuos); et sint castra tua sancta, et nihil in eis appareat foeditatis, ne derelinquat te.

9. CAP. XXIII, 15-25 : VARIAE LEGES. — *De servo transfuga* [XXIII, 15, 16]. *De non toleranda prostitutione* [17, 18]. *De usura* [19, 20]. *De votis* [21-23]. *De uvis et spicis* [24, 25].

15 Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit. Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, et in una urbium tuarum requiescet, ne contristes eum.

17 Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis, in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris, quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19 Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra, ad quam ingrederis possidendam.

21 Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud Dominus Deus tuus; et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, et facies sicut promisisti Domi-

no Deo tuo, et propria voluntate, et ore tuo locutus es.

Ingressus vineam proximi tui, comede 24 uvas quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, et manu conteres; falce autem non metes.

10. CAP. XXIV, 1-4 : DE UXORE REPU- DIATA.

Si acceperit homo uxorem, et habuerit 24 eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem, quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino; ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

11. CAP. XXIV, 5-9 : VARIAE LEGES. — *De viro qui nuper uxorem acceperit* [XXIV, 5]. *De molis oppigneratis* [6]. *De raptu unius de filiis Israel* [7]. *De lepra* [8, 9].

Cum acceperit homo nuper uxorem, non 5 procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ; sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.

Non accipies loco pignoris inferiorem et 6 superiorem molam, quia animam suam opposuit tibi.

Sis deprehensus fuerit homo sollicitans 7 fratrem suum de filiis Israel, et vendito eo acceperit pretium, interficietur, et auferes malum de medio tui.

Observa diligenter ne incurras plagam 8 lepræ; sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes levitici generis, juxta id quod præcepi eis, et imple sollicite. Mementote 9 quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via, cum egredere mini de Ægypto.

12. CAP. XXIV, 10-22 : COMMENDATUR HUMANITAS ERGA PAUPERES. — *De pignoribus a pauperibus traditis* [XXIV, 10-13]. *De mercenario* [14, 15]. *De justitia in judiciis servanda* [16]. *De*

Quia advena... ejus, Gen. 46, 5-7. — 10) Lev. 15, 16. — 11) Lev. 15, 17. — 17) *Non erit meretrix*, Lev. 19, 29. *Nec scortator*, III Reg. 14, 24; 15, 22; 22, 47; IV Reg. 23, 7. — 18) *Canis*, Rom. 1, 27; I Cor. 6, 9; Apoc. 22, 15. — 19) Ex. 22, 25; Lev. 25, 37; Luc. 6, 34, 35. — 20) *Sed*

alieno, Deut. 15, 3. *Fratri... possidendam*, Deut. 15, 10. — 21) Num. 30, 3. — 25) *Manu conteres*, Matth. 12, 1; Marc. 2, 23; Luc. 6, 1. 24. — 1) Matth. 5, 31; 19, 7; Marc. 10, 4. — 5) Deut. 20, 7. — 7) Ex. 21, 16. — 8) *Juxta id quod præcepi eis*, Lev. 13, 1-14, 57. — 9) Num.

advenis, pupillis et viduis [17, 18].
De reliquiis messis ac vindemiæ [19-22].

- 10 Cum repetes a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris
 11 domum ejus ut pignus auferas, sed stabis foris, et ille tibi proferet quod habuerit.
 12 Sin autem pauper est, non pernoctabit
 13 apud te pignus; sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo.
 14 Non negabis mercedem indigentis, et pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, et intra portas tuas
 15 est; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, et ex eo sustentat animam suam, ne clamet contra te ad Dominum, et reputetur tibi in peccatum.
 16 Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.
 17 Non pervertes judicium advenæ et pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum. Memento quod servieris in Ægypto, et eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.
 19 Quando messueris segetem in agro tuo, et illitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum; sed advenam, et pupillum, et viduam auferre patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas; sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos; sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ. Memento quod et tu servieris in Ægypto; et idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem.

13. CAP. XXV, 1-4 : COMMENDATUR
 HUMANITAS ERGA HOMINES PUNIEN-
 DOS ET ANIMALIA.

- 25 Si fuerit causa inter aliquos, et interpellaverint iudices, quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt; quem
 2 impium, condemnabunt impietatis. Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, et coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit et

plagarum modus; ita duntaxat, ut quadragerarium numerum non excedant, ne foede laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.

14. CAP. XXV, 5-10 : DE LEVIRATU.

Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri; sed accipiet eam frater ejus, et suscitabit semen fratris sui; et primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicente: Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel, nec me in conjugem sumere; statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere, accedet mulier ad eum coram senioribus, et tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, et dicit: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui; et vocabitur nomen illius in Israel, domus discalceati.

15. CAP. XXV, 11, 12 : DE MULIERE
 PROCACI.

Si habuerint inter se jurgium viri duo, et unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, et apprehenderit verenda ejus; abscesdes manum illius, nec flecteris super eam ulla misericordia.

16. CAP. XXV, 13-16 : DE PONDERIBUS
 ET MENSURIS JUSTIS AC VERIS.

Non habebis in sacco diversa pondera, majus et minus; nec erit in domo tua modius major et minor. Pondus habebis justum et verum, et modius æqualis et verus erit tibi, ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, et aversatur omnem injustitiam.

12, 10-15. — 13) Ex. 22, 26. — 14) Lev. 25, 39-43. — 15) Lev. 19, 13; Tob. 4, 15; Eccli. 34, 25, 26; Jer. 22, 13. — 16) IV Reg. 14, 6; II Par. 25, 4; Ez. 18, 20. — 17) Non pervertes... pupilli, Ex. 22, 21, 22; 23, 6; Deut. 16, 19; 27, 19; Prov. 22, 22; Eccli. 4, 10. — 19) Lev. 19, 9; 23, 22. — 21) Lev. 19, 10.

25. — 3) Ita... non excedant, II Cor. 11, 24. — 4) I Cor. 9, 9; I Tim. 5, 18. — 5) Ruth 3, 9; Matth. 22, 24; Marc. 12, 19; Luc. 20, 28. — 6) Ruth 4, 10. — 7) Ruth 4, 1, 2, 5-7. — 8) Nolo... accipere, Ruth 4, 6. — 9) Tollet... ejus, Ruth 4, 7. — 13-15) Lev. 19, 35, 36.

17. CAP. XXV, 17-19 : DE AMALECITIS EXTERMINANDIS.

17 Memento quæ fecerit tibi Amalec in via,
 18 quando egrediebaris ex Ægypto; quomodo
 occurrit tibi, et extremos agminis tui,
 qui lassi residebant, ceciderit, quando tu
 eras fame et labore confectus, et non ti-
 19 muerit Deum. Cum ergo Dominus Deus
 tuus dederit tibi requiem, et subjecerit
 cunctas per circuitum nationes in terra
 quam tibi pollicitus est; delebis nomen ejus
 sub cælo. Cave ne obliviscaris.

18. CAP. XXVI, 1-15 : DE PRIMITIIS ET DECIMIS. — *Primitiæ sacerdoti in sanctuario tradentur [XXVI, 1-4]. Qui primitias offert Dominum precabitur [5-10^a] et gaudens epulabitur [10^b, 11]. De decima tertio quoque anno solvenda [12-15].*

26 Cumque intraveris terram quam Domi-
 nus Deus tuus tibi daturus est possiden-
 dam, et obtinueris eam, atque habitaveris
 2 in ea, tolles de cunctis frugibus tuis pri-
 mitias, et pones in cartallo, pergesque ad
 locum quem Dominus Deus tuus elegerit,
 3 ut ibi invocetur nomen ejus; accedesque
 ad sacerdotem, qui fuerit in diebus illis, et
 dices ad eum : Profitetur hodie coram Do-
 mino Deo tuo, quod ingressus sum in ter-
 ram, pro qua juravit patribus nostris, ut
 4 daret eam nobis. Suscipiensque sacerdos
 cartallum de manu tua, ponet ante altare
 5 Domini Dei tui; et loqueris in conspectu
 Domini Dei tui :

Syrus persequerebatur patrem meum, qui
 descendit in Ægyptum, et ibi peregrina-
 tus est in paucissimo numero; crevitque in
 gentem magnam ac robustam, et infinitæ
 6 multitudinis. Affligeruntque nos Ægy-
 ptii, et persecuti sunt, imponentes onera
 7 gravissima; et clamavimus ad Dominum
 Deum patrum nostrorum, qui exaudivit
 nos, et respexit humilitatem nostram, et
 8 laborem, atque angustiam; et eduxit nos
 de Ægypto in manu forti, et brachio exten-

to, in ingenti pavore, in signis atque por-
 tentis; et introduxit ad locum istum, et 9
 tradidit nobis terram lacte et melle ma-
 nantem. Et idcirco nunc offero primitias 10
 frugum terræ, quam Dominus dedit mihi.

Et dimittes eas in conspectu Domini
 Dei tui, et adorato Domino Deo tuo. Et 11
 epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus
 Deus tuus dederit tibi, et domui tuæ, tu
 et levites, et advena qui tecum est.

Quando compleveris decimam cuncta- 12
 rum frugum tuarum, anno decimarum ter-
 tio, dabis levitæ, et advenæ, et pupillo et
 viduæ, ut comedant intra portas tuas, et
 saturentur; loquerisque in conspectu Do- 13
 mini Dei tui :

Abstuli quod sanctificatum est de domo
 mea, et dedi illud levitæ et advenæ, et pu-
 pilli ac viduæ, sicut jussisti mihi; non præ-
 terivi mandata tua, nec sum oblitus impe-
 rii tui. Non comedi ex eis in luctu meo, 14
 nec separavi ea in qualibet immunditia,
 nec expendi ex his quidquam in re fune-
 bri. Obedivi voci Domini Dei mei, et feci
 omnia sicut præcepisti mihi. Respice de 15
 sanctuario tuo, et de excelso cælorum ha-
 bitaculo, et benedic populo tuo Israel, et
 terræ, quam dedisti nobis, sicut jurasti
 patribus nostris, terræ lacte et melle ma-
 nanti.

19. CAP. XXVI, 16-19 : SEQUITUR CONCLUSIO DE FÆDERE.

Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi 16
 ut facias mandata hæc atque judicia; et
 custodias, et impleas ex toto corde tuo, et
 ex tota anima tua. Dominum elegisti ho- 17
 die, ut sit tibi Deus, et ambules in viis
 ejus, et custodias ceremonias illius, et
 mandata atque judicia, et obedias ejus
 imperio; et Dominus elegit te hodie, ut 18
 sis ei populus peculiaris, sicut locutus est
 tibi, et custodias omnia præcepta illius;
 et faciat te excelsiorem cunctis gentibus 19
 quas creavit, in laudem, et nomen, et glo-
 riam suam, ut sis populus sanctus Domini
 Dei tui, sicut locutus est.

— 17) Ex. 17, 8. — 19) Delebis nomen ejus, Ex. 17, 14.

26. — 2) Tolles... primitias, Ex. 23, 19; 34, 26; Num. 15, 19-21; 18, 13; Deut. 16, 10. Ad locum, Deut. 12, 5. — 5) Qui descendit in Ægyptum, Gen. 46, 5-7. In paucissimo numero, Gen. 46, 26; Act. 7, 14. — 6) Ex. 1, 8-22; Num. 20, 15. —

7) Ex. 2, 23-25; 3, 9; Num. 20, 16. — 8) Ex. 12, 37, 51. — 11) Deut. 12, 7, 12. — 12) Quando... tuarum, Lev. 27, 30. Anno decimarum tertio, Deut. 14, 28. — 13) Deut. 14, 29. — 15) Is. 63, 15; Bar. 2, 16; Zach. 2, 13. — 17) Dominum elegisti hodie, Ex. 24, 7. — 18) Dominus elegit te hodie, Ex. 19, 5; Deut. 7, 6; 14, 2.

PARS TERTIA

ALII SERMONES.

[XXVII, 1 — XXX, 20.]

1. CAP. XXVII, 1-26 : DE RENOVATIONE FÆDERIS IN CHANAAN. — *Introductio* [XXVII, 1]. *De lapidibus in monte Hebal erigendis atque de lege in eis inscribenda* [2-4]. *De altari et sacrificiis* [5-8]. *Obediendum est mandatis divinis* [9, 10]. *De sanctione legis inter Hebal et Garizim promulganda* [11-13] *et de maledictionibus pronuntiandis* [14-26].
- 27 Præcepit autem Moyses et seniores Israel, populo dicentes :
- Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie; cumque transieritis Jordanem in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, et calce levigabis eos, ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmisso, ut introeas terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte et melle manantem, sicut juravit patribus tuis. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis, in monte Hebal, et levigabis eos calce; et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo, de lapidibus quos ferrum non tigit, et de saxis informibus et impolitis; et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, et immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, et epulaberis coram Domino Deo tuo. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus plane et lucide.
- 9 Dixeruntque Moyses ad sacerdotes levitici generis ad omnem Israel: Attende, et audi, Israel: hodie factus es populus Domini Dei tui; audies vocem ejus, et facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi.
- 11 Præcepitque Moyses populo in die illo, dicens: Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, et Benjamin. Et e regione isti stabunt ad maledicendum in monte
- Hebal: Ruben, Gad, et Aser, et Zabulon, Dan, et Nephthali. Et pronuntiabunt 14 levitæ, dicentque ad omnes viros Israel excelsa voce :
- Maledictus homo qui facit sculptile et 15 conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito; et respondebit omnis populus, et dicet: Amen.
- Maledictus qui non honorat patrem 16 suum, et matrem; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui transfert terminos proximi sui; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui errare facit cæcum in 18 itinere; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui pervertit judicium advenæ, pupilli, et viduæ; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui dormit cum uxore patris 20 sui, et revelat operimentum lectuli ejus; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui dormit cum omni jumento; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui dormit cum sorore sua, 22 filia patris sui vel matris suæ; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui dormit cum socru sua; et 23 dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui clam percusserit proximum suum; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis; et dicet omnis populus: Amen.
- Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit; et dicet omnis populus: Amen.
2. CAP. XXVIII, 1-68 : BENEDICTIONES ET MALEDICTIONES.
- Benedictiones legem servantibus promittuntur* [XXVIII, 1-14]. — *Principium generale enuntiat* [1, 2]. *In civitatibus et in agris* [3-6]; *ante ini-*

27. — 3) *Ut possis... hujus*, Jos. 8, 32. — 4) *In monte Hebal*, Deut. 11, 29; Jos. 8, 30. — 5) Ex. 20, 25; Jos. 8, 31. — 6) *Hodie... Domini*, Deut. 26, 17, 18. — 11-13) Deut. 11, 29; Jos. 8, 33, 34. — 14) Dan. 9, 11, 13. — 15) Ex. 20, 4, 23; 34, 17; Lev. 19, 4; Sap. 14, 8. — 16) Ex. 20, 12, 21, 17; Lev. 19, 3; 20, 9; Deut. 21, 18-21. — 17) Deut.

19, 14. — 18) Lev. 19, 14. — 19) Ex. 22, 21, 22; Lev. 19, 35; Deut. 24, 17. — 20) Lev. 18, 8; 20, 11; Deut. 22, 30. — 21) Ex. 22, 19; Lev. 18, 23; 20, 15. — 22) Lev. 18, 9; 20, 17. — 23) Lev. 18, 17; 20, 14. — 24) Ex. 20, 13; 21, 12; Lev. 24, 17; Num. 35, 20, 21, 30. — 26) Gal. 3, 10.

micos [7]; *in cellariis et in terra* [8].
Israel, in sanctitate permanens [9, 10],
omnibus bonis abundabit [11-14].

- 28 Si autem audieris vocem Domini Dei
tui, ut facias atque custodias omnia man-
data ejus, quæ ego præcipio tibi hodie,
faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem
cunctis gentibus, quæ versantur in terra.
2 Venientque super te universæ benediction-
es istæ, et apprehendent te, si tamen
præcepta ejus audieris.
3 Benedictus tu in civitate, et benedictus
4 in agro. Benedictus fructus ventris tui,
et fructus terræ tuæ, fructusque jumento-
rum tuorum, greges armentorum tuorum,
5 et caulæ ovium tuarum. Benedicta horrea
6 tua, et benedictæ reliquiæ tuæ. Benedi-
ctus eris tu ingrediens et egrediens.
7 Dabit Dominus inimicos tuos, qui con-
surgunt adversum te, conruentes in con-
spectu tuo; per unam viam venient contra
te, et per septem fugient a facie tua.
8 Emitte Dominus benedictionem super
cellaria tua, et super omnia opera manuum
tuarum; benedicetque tibi in terra, quam
acceperis.
9 Suscitabit te Dominus sibi in populum
sanctum, sicut juravit tibi; si custodieris
mandata Domini Dei tui, et ambulaveris
10 in viis ejus. Videbuntque omnes terrarum
populi quod nomen Domini invocatum sit
super te, et timebunt te.
11 Abundare te faciet Dominus omnibus
bonis, fructu uteri tui, et fructu jumento-
rum tuorum, fructu terræ tuæ, quam jura-
vit Dominus patribus tuis ut daret tibi.
12 Aperiet Dominus thesaurum suum opti-
mum, cælum, ut tribuat pluviam terræ
tuæ, in tempore suo; benedicetque cunctis
operibus manuum tuarum. Et fœnerabis
13 gentibus multis, et ipse a nullo fœnus acci-
pies. Constituet te Dominus in caput, et
non in caudam; et eris semper supra, et
non subter, si tamen audieris mandata
Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi ho-
14 die, et custodieris et feceris, ac non decli-
naveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad
sinistram; nec secutus fueris deos alienos,
neque colueris eos.

Legis transgressores maledicuntur
[XXVIII, 15-68]. — *Principium gene-
rale enuntiatur* [15]. *De variis plagis*
[16-19] *et calamitatibus* [20-26] *perpe-
tuo iterandis* [27-35] *usque ad summam*
perniciem [36-46]. *De malis bello* [47-

57], *vastitate* [58-63] *et servitute conci-
tandis* [64-68].

Quod si audire nolu-
eris vocem Domini
Dei tui, ut custodias et facias omnia man-
data ejus et ceremonias, quas ego præci-
pio tibi hodie, venient super te omnes ma-
ledictiones istæ, et apprehendent te.

Maledictus eris in civitate, maledictus
in agro. Maledictum horreum tuum, et
maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fru-
ctus ventris tui, et fructus terræ tuæ, ar-
menta boum tuorum, et greges ovium tua-
rum. Maledictus eris ingrediens, et ma-
ledictus egrediens.

Mittet Dominus super te famem et esu-
riem, et increpationem in omnia opera tua,
quæ tu facies, donec conerit te, et perdat
velociter, propter adinventiones tuas pes-
simas in quibus reliquisti me. Adjungat
tibi Dominus pestilentiam, donec consu-
mat te de terra ad quam ingrederis pos-
sidendam. Percutiat te Dominus ege-
state, febri et frigore, ardore et æstu, et
aere corrupto ac rubigine, et persequatur
donec pereas. Sic cælum quod supra te
est, æneum; et terra, quam calcas, fer-
rea. Det Dominus imbrem terræ tuæ
pulverem, et de cælo descendat super te
cinis, donec coneraris. Tradat te Domi-
nus corruentem ante hostes tuos; per
unam viam egrediaris contra eos, et per
septem fugias, et dispergaris per omnia
regna terræ. Sitque cadaver tuum in
escam cunctis volatilibus cæli, et bestiis
terræ, et non sit qui abigat.

Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, et
partem corporis per quam stercora egerun-
tur, scabie quoque et prurigne, ita ut cu-
rari nequeas. Percutiat te Dominus
amentia, et cæcitate ac furore mentis, et
palpes in meridie sicut palpare solet cæcus
in tenebris, et non dirigas vias tuas. Om-
nique tempore calumniam sustineas, et
opprimaris violentia, nec habeas qui libe-
ret te. Uxorem accipias, et alius dormiat
cum ea. Domum ædifices, et non habites
in ea. Plantas vineam, et non vindemias
eam. Bos tuus imoletur coram te, et non
comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in
conspectu tuo, et non reddatur tibi. Oves
tuæ dentur inimicis tuis, et non sit qui te
adjuvet. Filii tui et filiæ tuæ tradantur
alteri populo, videntibus oculis tuis, et de-
ficientibus ad conspectum eorum tota die,
et non sit fortitudo in manu tua. Fructus

28. — 1-14) Deut. 7, 12-16. — 1-68) Lev. 26, 1-45. — 4) Ex. 23, 20; Deut. 7, 13; 30, 9. — 7) Ex. 23, 22, 27; Lev. 26, 7, 8. — 9) Ex. 19, 5, 6. — 12) Fœneraberis... accipies, Deut. 15, 6; 28, 44.

— 15) Lev. 26, 14; Lam. 2, 17; Bar. 1, 20; Mal. 2, 2. — 22) Lev. 26, 16. — 23) Lev. 26, 19. — 25) Lev. 26, 17, 37. — 27) *Ulcere Ægypti*, Ex. 9, 9-11. — 36) IV Reg. 17, 4, 6; 24, 12, 14; 25, 7, 11;

terræ tuæ, et omnes labores tuos, comedat
populus quem ignoras; et sis semper cal-
lumniam sustinens, et oppressus cunctis
34 diebus, et stupens ad terrorem eorum
35 quæ videbunt oculi tui. Percutiat te Do-
minus ulcere pessimo in genibus et in su-
ris, sanarique non possis a planta pedis
usque ad verticem tuum.

36 Ducet te Dominus, et regem tuum, quem
constitueris super te, in gentem, quam
ignoras tu et patres tui; et servies ibi diis
37 alienis, ligno et lapidi; et eris perditus
in proverbium ac fabulam omnibus populis,
38 ad quos te introduxerit Dominus. Semen-
tem multam jacies in terram, et modicum
congregabis, quia locustæ devorabunt omnia.
39 Vineam plantabis, et fodies; et vinum
non bibes, nec colliges ex ea quippiam, quo-
40 niam vastabitur vermibus. Olivas habe-
bis in omnibus terminis tuis, et non unge-
41 ris oleo, quia defluent, et peribunt. Filios
generabis et filias, et non frueris eis, quo-
42 niam ducentur in captivitatem. Omnes
arbores tuas et fruges terræ tuæ rubigo
43 consumet. Advena, qui tecum versatur
in terra, ascendet super te, eritque subli-
44 mior; tu autem descendes, et eris inferior.

45 Ipse foenerabit tibi, et tu non foenerabis
ei. Ipse erit in caput, et tu eris in caudam.
45 Et venient super te omnes maledictiones
istæ, et persequentes apprehendent te, do-
nec intereas, quia non audisti vocem Do-
mini Dei tui, nec servasti mandata ejus et
46 ceremonias, quas præcepit tibi. Et erunt
in te signa atque prodigia, et in semine
47 tuo usque in sempiternum; eo quod non
servieris Domino Deo tuo in gaudio, cor-
disque lætitia, propter rerum omnium
48 abundantiam; servies inimico tuo, quem
immittet tibi Dominus, in fame, et siti, et
nuditate, et omni penuria; et ponet jugum
ferreum super cervicem tuam, donec te
49 conterat. Adducet Dominus super te gen-
tem de longinquo, et de extremis terræ
finibus, in similitudinem aquilæ volantis
cum impetu, cujus linguam intelligere non
50 possis; gentem procacissimam, quæ non
51 deferat seni, nec misereatur parvuli, et
devoret fructum jumentorum tuorum, ac
fruges terræ tuæ, donec intereas, et non
relinquat tibi triticum, vinum, et oleum,
armenta boum, et greges ovium, donec te
52 disperdat, et conterat in cunctis urbibus
tuis, et destruantur muri tui firmi atque
sublimes, in quibus habebas fiduciam in

omni terra tua. Obsideberis intra portas
tuas in omni terra tua, quam dabit tibi
Dominus Deus tuus; et comedes fructum
53 uteri tui, et carnes filiorum tuorum et filia-
rum tuarum, quas dederit tibi Dominus
Deus tuus, in angustia et vastitate qua
opprimit te hostis tuus. Homo delicatus
54 in te, et luxuriosus valde, invidet fratri
suo, et uxori, quæ cubat in sinu suo, ne
55 det eis de carnibus filiorum suorum, quas
comedet; eo quod nihil aliud habeat in
obsidione et penuria, qua vastaverint te
inimici tui intra omnes portas tuas. Te-
56 nera mulier et delicata, quæ super terram
ingredi non valebat, nec pedis vestigium
figere, propter molliorem et teneritudinem
nimiam, invidet viro suo, qui cubat in
sinu ejus, super filii et filiæ carnis, et
57 illuvie secundarum, quæ egrediuntur de
medio feminum ejus, et super liberis qui
eadem hora nati sunt; comedit enim eos
clam propter rerum omnium penuriam in
obsidione et vastitate, qua opprimit te ini-
micus tuus intra portas tuas.

Nisi custodieris et feceris omnia verba
58 legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volu-
mine, et timueris nomen ejus gloriosum et
terribile, hoc est, Dominum Deum tuum;
augebit Dominus plagas tuas, et plagas
59 seminis tui, plagas magnas et perseveran-
tes, infirmitates pessimas et perpetuas.
Et convertet in te omnes afflictiones Ægy-
60 pti, quas timuisti, et adhærebunt tibi. In-
61 super et universos languores, et plagas,
quæ non sunt scriptæ in volumine legis
hujus, inducet Dominus super te, donec te
conterat; et remanebitis pauci numero, 62
qui prius eratis sicut astra cæli præ mul-
titudine, quoniam non audisti vocem Do-
mini Dei tui. Et sicut ante lætatus est
63 Dominus super vos, bene vobis faciens,
vosque multiplicans; sic lætabitur disper-
dens vos atque subvertens, ut auferamini
de terra, ad quam ingredieris possidendam.
Disperget te Dominus in omnes populos, 64
ad summitate terræ usque ad terminos ejus;
et servies ibi diis alienis, quos et tu igno-
ras et patres tui, lignis et lapidibus. In
65 gentibus quoque illis non quiesces, neque
erit requies vestigio pedis tui; dabit enim
tibi Dominus ibi cor pavidum, et deficient
oculos, et animam consumptam mœ-
66 rore; et erit vita tua quasi pendens ante te.
Timebis nocte et die, et non credes vitæ
tuæ. Mane dices: Quis mihi det vespe- 67

II Par. 33, 11; 36, 6, 20. — 37) III Reg. 9, 7-9;
II Par. 7, 20-22. — 38) Mich. 6, 15; Agg. 1, 6. —
44) Deut. 28, 12, 13. — 47, 48) II Esd. 9, 33-37.
— 53) Lev. 26, 29; IV Reg. 6, 26-29; Jer. 19, 9;
Iam. 2, 20; 4, 10; Bar. 2, 3; Ez. 5, 10. —

60) Afflictiones Ægypti, Deut. 28, 27. — 62) Re-
manebitis pauci numero, IV Reg. 24, 14; II Esd.
7, 4; Jer. 42, 2. — 64) Disperget... populos, Lev.
26, 33.

rum? et vespere; Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, et propter ea quæ tuis videbis oculis.

68 Reducet et Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi ut eam amplius non videres; ibi venderis inimicis tuis in servos et ancillas; et non erit qui emat.

3. CAP. XXIX, 1 — XXX, 20 : HORTATIO AD FÆDUS RENOVANDUM. — *Thema proponitur* [XXIX, 1]. *Narrantur beneficia in Ægypto et in deserto accepta* [2-9]. *Transeundum est in fœdus Domini* [10-15]. *De diis alienis abominandis* [16-18]. *De obduratione cordis vitanda* [19]. *De pœna quam Deus, violato fœdere, tam singulis* [20, 21] *quam universo populo impositurus est* [22-29]. *Dominus penitentibus veniam conferet et captivos reducet* [XXX, 1-5]; *filiis Israel fidelibus nova beneficia dabit* [6-10]. *De mandatis divinis facillime servandis* [11-14]. *Vita et mors iterum proponuntur* [15-20].

29 Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab, præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb.

2 Vocavitque Moyses omnem Israel, et dixit ad eos :

Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, et omnibus servis ejus, universæque terræ illius, tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia, et non dedit vobis Dominus cor intelligens, et oculos videntes, et aures quæ possunt audire, usque in præsentem diem. Adduxit vos quadraginta annis per desertum; non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt. Panem non comedistis, vinum et ciseram non bibistis, ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester. Et venistis ad hunc locum; egressusque est Sehon, rex Hesebon, et Og, rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam; et percussimus eos, et tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben et Gad, et dimidiæ tribui Manasse. Custodite ergo verba pacti hujus, et implete ea, ut intelligatis universa quæ facitis.

10 Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, et tribus, ac

majores natu, atque doctores, omnis populus Israel, liberi et uxores vestræ, et advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, et his qui comporant aquas; ut transeas in fœdere Domini Dei tui, et in jurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percudit tecum; ut suscitet te sibi in populum, et ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, et sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, et Jacob. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, et hæc juramenta confirmo, sed cunctis presentibus et absentibus.

Vos enim nostis quomodo habitaverimus in terra Ægypti, et quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes, vidistis abominationes et sordes, id est, idola eorum, lignum et lapidem, argentum et aurum, quæ colebant. Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo nostro, ut vadat et serviat diis illarum gentium, et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens : Pax erit mihi, et ambulabo in pravitate cordis mei; et absumat ebria sitientem, et Dominus non ignoscat ei; sed tunc quam maxime furor ejus fumet, et zelus contra hominem illum, et se deant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine; et deleat Dominus nomen ejus sub cælo, et consummat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israel, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur. Dicitque sequens generatio, et filii qui nascentur deinceps, et peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius, et infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, sulphure, et salis ardore comburens, ita ut ultra non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subversionis Sodomæ et Gomorrhæ, Adamæ et Seboim, quas subvertit Dominus in ira et furore suo; et dicent omnes gentes : Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa? Et respondunt : Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti; et servierunt diis alienis, et adoraverunt eos, quos nesciebant, et quibus non fuerant attributi; idcirco iratus est furor Domini contra terram istam, ut induceret super

29. — 1) Præter... Horeb, Deut. 5, 2, 3. — 2) Ex. 19, 4. — 3) Deut. 4, 34. — 4) Adduxit... desertum, Deut. 1, 3; 8, 2; Am. 2, 10; Act. 13, 18. Non sunt... consumpta sunt, Deut. 8, 4; II Esd. 9, 21. — 7) Num. 21, 21-24, 33-35; Deut. 2, 24,

26, 32; 3, 1. — 8) Tradidimus... Manasse, Num. 32, 33; Deut. 3, 12, 13. — 13) Ex. 6, 7; Deut. 28, 9. — 23) In exemplum... Seboim, Gen. 14, 2; 19, 24, 25. — 24) III Reg. 9, 8, 9; Jer. 22, 8, 9. — 27) Omnia... sunt, Lev. 26, 14-39;

28 eam omnia maledicta, quæ in hoc volumi-
ne scripta sunt; et eiecit eos de terra sua
in ira et in furore, et in indignatione ma-
xima, projecitque in terram alienam, sicut
hodie comprobatur.

29 Abscondita Domino Deo nostro, quæ
manifesta sunt nobis et filiis nostris us-
que in sempiternum, ut faciamus universa
verba legis hujus.

30 Cum ergo venerint super te omnes ser-
mones isti, benedictio, sive maledictio,
quam proposui in conspectu tuo, et ductus
penitentie cordis tui in universis gen-
tibus, in quas disperserit te Dominus Deus

2 tuus, et reversus fueris ad eum, et obe-
dieris ejus imperiis, sicut ego hodie præ-
cipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo,

3 et in tota anima tua; reducet Dominus
Deus tuus captivitatem tuam, ac misere-
bitur tui, et rursum congregabit te de
cunctis populis, in quos te ante dispersit.

4 Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde
5 te retrahet Dominus Deus tuus, et as-
sumet, atque introducet in terram, quam
possederunt patres tui, et obtinebis eam;
et benedicens tibi, majoris numeri te esse

6 faciet quam fuerunt patres tui. Circum-
cidet Dominus Deus tuus cor tuum, et cor
seminis tui, ut diligas Dominum Deum
tuum in toto corde tuo, et in tota anima
7 tua, ut possis vivere. Omnes autem maledi-
ctiones has convertet super inimicos
tuos, et eos qui oderunt te et persequuntur.

8 Tu autem reverteris, et audies vocem Do-
mini Dei tui, faciesque universa mandata

9 quæ ego præcipio tibi hodie; et abun-
dare te faciet Dominus Deus tuus in cun-
ctis operibus manuum tuarum, in sobole
uteri tui, et in fructu jumentorum tuorum,
in ubertate terræ tuæ, et in rerum omnium
largitate; revertetur enim Dominus, ut
gaudeat super te in omnibus bonis, sicut

gavisus est in patribus tuis; si tamen 10
audieris vocem Domini Dei tui, et custo-
dieris præcepta ejus et ceremonias, quæ
in hac lege conscripta sunt; et revertaris
ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo,
et in tota anima tua.

Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi 11
hodie, non supra te est, neque procul po-
situm, nec in cælo situm, ut possis dicere: 12
Quis nostrum valet ad cælum ascendere,
ut deferat illud ad nos, et audiamus atque
operè compleamus? Neque trans mare 13
positum, ut causeris, et dicas: Quis ex
nobis poterit transfretare mare, et illud
ad nos usque deferre, ut possimus audire
et facere quod præceptum est? Sed juxta 14
te est sermo valde, in ore tuo, et in corde
tuo, ut facias illum.

Considera quod hodie proposuerim in 15
conspectu tuo vitam et bonum, et e con-
trario mortem et malum, ut diligas Do- 16
minum Deum tuum, et ambules in viis
ejus, et custodias mandata illius ac cere-
monias atque judiciâ; et vivas, atque mul-
tiplicet te, benedicatque tibi in terra, ad
quam ingredieris possidendam. Si autem 17
aversum fuerit cor tuum, et audire no-
lueris, atque errore deceptus adoraveris
deos alienos, et servieris eis; prædico 18
tibi hodie quod pereas, et parvo tempore
moreris in terra, ad quam, Jordane trans-
missò, ingredieris possidendam. Testes 19
invoco hodie cælum et terram, quod pro-
posuerim vobis vitam et mortem, bene-
dictionem et maledictionem. Elige ergo 20
vitam, ut et tu vivas, et semen tuum; et
diligas Dominum Deum tuum, atque obe-
dias voci ejus, et illi adhaereas (ipse est
enim vita tua, et longitudo dierum tuo-
rum) ut habites in terra, pro qua juravit
Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, et
Jacob, ut daret eam illis.

Deut. 28, 15-68; Dan. 9, 11-14. — 28) Deut.
28, 36.

30. — 1) Lev. 26, 40-42; Deut. 4, 29-31; 11,
26-28. — 5) II Mach. 1, 29. — 9) Deut. 28, 11. —

14) Rom. 10, 6-8. — 15) Eccli. 15, 18. — 19) Deut.
11, 26-28; 28, 2, 15. — 20) Diligas... adhaereas,
Deut. 10, 12, 20.

PARS QUARTA

MOYSI EXTREMA NARRANTUR.

[XXXI, 1—XXXIV, 12.]

1. CAP. XXXI, 1-30 : JOSUE IN SUCCESSOREM MOYSI DENUNTIATUR. LEX ET CANTICUM FILIIS LEVI COMMITTUNTUR. — *Moses Josue designat* [XXXI, 1-6] *eumque populo praeſcit et hortatur* [7, 8]; *deinde legem ſcribit, eam levitis tradit et jubet ut ſeptimo quoque anno legatur* [9-13]. *Moses et Josue ſtant in tabernaculo testimonii* [14, 15]. *Post praedictam futuram populi defectionem Moses canticum in testimonium ſcribit* [16-22]. *Deus Josue confortat* [23]. *De libro legis in latere arcae ponendo* [24-27]. *Praefatio cantici* [28-30].

31 Abiit itaque Moyses, et locutus est omnia verba haec ad universum Israel, et dixit ad eos :

Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultra egredi, et ingredi, praesertim cum et Dominus dixerit mihi : Non transibis Jordanem istum. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te; ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, et possidebis eas; et Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus. Facietque Dominus eis sicut fecit Sehon et Og, regibus Amorrhæorum, et terræ eorum, delebitque eos. Cum ergo et hos tradiderit vobis, similiter facietis eis, sicut praecepi vobis. Viriliter agite, et confortamini; nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum, quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, et non dimittet, nec derelinquet te.

7 Vocavitque Moyses Josue, et dixit ei coram omni Israel : Confortare, et esto robustus; tu enim introduces populum istum in terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, et tu eam sorte divides. Et Dominus, qui ductor es vester, ipse erit tecum; non dimittet, nec derelinquet te; noli timere, nec paveas.

9 Scripsit itaque Moyses legem hanc, et tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam foederis Domini, et cun-

ctis senioribus Israel. Praecepitque eis, 10 dicens : Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum, convenientibus cunctis ex Israel, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israel, audientibus eis, et in unum omni populo congregato, tam 12 viris quam mulieribus, parvulis, et advenis, qui sunt intra portas tuas; ut audientes discant, et timeant Dominum Deum vestrum, et custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus; filii quoque 13 eorum qui nunc ignorant, ut audire possint, et timeant Dominum Deum suum, cunctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

Et ait Dominus ad Moysen : Ecce prope sunt dies mortis tuæ, voca Josue, et state in tabernaculo testimonii, ut precipiam ei. Abierunt ergo Moyses et Josue, et steterunt in tabernaculo testimonii; apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi.

Dixitque Dominus ad Moysen : Ecce tu dormies cum patribus tuis, et populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea; ibi derelinquet me, et irritum faciet foedus, quod pepigi cum eo; et irascetur furor meus contra eum in die illo; et derelinquam eum, et abscondam faciem meam ab eo, et erit in devorationem; invenient eum omnia mala et afflictiones, ita ut dicat in illo die : Vere quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala. Ego autem abscondam, et celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, et docete filios Israel, ut memoriter teneant, et ore decantent, et sit mihi carnem istud pro testimonio inter filios Israel. Intro-

31. — 2) Centum viginti annorum, Deut. 34, 7. Non transibis Jordanem istum, Num. 20, 12; 27, 13; Deut. 3, 27. — 3) Dominus... ante te, Deut. 9, 1, 3. Josue... Dominus, Deut. 1, 38; 3, 28. — 4) Sicut... eorum, Num. 21, 21-35; Deut. 2, 30-35. — 5) Deut. 7, 2. — 7, 8) Jos. 1, 6, 7. — 9) Qui portabant... Domini, Num. 4, 15; 7, 9; Jos. 3, 3; 8, 33; 1 Par. 15, 15. — 10) Post...

remissionis, Deut. 15, 1. In solemnitate tabernaculorum, Deut. 16, 13-15. — 11) Convenientibus... Dominus, Ex. 23, 14, 17; 34, 23; Deut. 16, 16. Verba legis hujus, Jos. 8, 34, 35. — 14) Prope... tuæ, Num. 27, 13; Deut. 34, 5. — 15) Ex. 33, 9; Num. 12, 5. — 19) Canticum istud, Deut. 32, 1-43. Pro testimonio; Deut. 31,

- ducam enim eum in terram, pro qua iuravi patribus ejus, lacte et melle manantem. Cumque comederint, et saturati, crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, et servient eis, detrahentque mihi, et irri-
 21 tum facient pactum meum. Postquam invenerint eum mala multa et afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui; scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam introducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.
- 22 Scripsit ergo Moyses canticum, et docuit filios Israel.
- 23 Præcepitque Dominus Josue, filio Nun, et ait: Confortare, et esto robustus; tu enim introduces filios Israel in terram, quam pollicitus sum, et ego ero tecum.
- 24 Postquam ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit, præcepit levitis, qui portabant arcam foederis Domini, dicens: Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ foederis Domini Dei vestri, ut sit ibi contra te
 25 in testimonium. Ego enim scio contentionem tuam, et cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me, et ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis con-

tra Dominum; quanto magis cum mortuus fuero?

Congregate ad me omnes majores natu 28 per tribus vestras, atque doctores, et loquar audientibus eis sermones istos, et invocabo contra eos cælum et terram; novi 29 enim quod post mortem meam inique agitis, et declinabitis cito de via, quam præcepi vobis; et occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuumstrarum.

Locutus est ergo Moyses, audiente uni- 30 verso cœtu Israel, verba carminis hujus, et ad finem usque complevit.

2. CAP. XXXII, 1-47: MOYSI CANTICUM. — *Præludium* [XXXII, 1-3]. *De fidelitate Domini et ingratitude filiorum Israel* [4-6]. *De singulari jure Israel* [7-9] *et divinis beneficiis* [10-14]. *De perfidia Israel* [15-18]. *De Dei vindicta* [19-22] *ejusque effectibus* [23-25]. *De ultione divina brevanda ne Israel hostes insolescant* [26-33]. *De ultione propinqua* [34-36]. *De diis alienis qui non possunt auxilium ferre* [37, 38] *contra Deum potentem* [39-43]. *De cantico non obliviscendo* [44-47].

- 32 Audite, cæli, quæ loquor;
 audiat terra verba oris mei.
- 2 Concreseat ut pluvia doctrina mea;
 fluat ut ros eloquium meum,
 quasi imber super herbam,
 et quasi stillæ super gramina.
- 3 Quia nomen Domini invocabo;
 date magnificentiam Deo nostro.
- 4 Dei perfecta sunt opera;
 et omnes viæ ejus judicia;
 Deus fidelis, et absque ulla iniquitate,
 justus et rectus.
- 5 Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus,
 generatio prava atque perversa.
- 6 Hæcine reddis Domino,
 popule stulte et insipiens?
 Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te,
 et fecit et creavit te?
- 7 Memento dierum antiquorum;
 cogita generationes singulas;
 interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi;
 majores tuos, et dicent tibi.
- 8 Quando dividebat Altissimus gentes,
 quando separabat filios Adam,

21, 26. — 23) Deut. 31, 7, 8; Jos. 1, 5, 7. — 24, 25) Deut. 31, 9. — 28) *Sermones istos*, Deut. 32, 1-43.

32. — 1) Deut. 31, 28; Is. 1, 2. — 4) *Dei... judicia*, Ps. 144, 17; Dan. 4, 34; Apoc. 15, 3. *Deus... rectus*, Ps. 91, 16. — 5) *Generatio... per-*

versa, Ps. 77, 8; Matth. 17, 16; Luc. 9, 41. — 6) *Numquid... tuus*, Ex. 4, 22; Is. 63, 16; 64, 8; Jer. 31, 9; Mal. 1, 6; Joan. 8, 41. *Qui possedit te*, Ex. 15, 16; Ps. 73, 2. — 7) *Memento... singulas*, Deut. 4, 32; Job 8, 8. *Interroga... dicent tibi*, Ps. 43, 1; 77, 3, 4. — 8) Gen. 10, 1-32; 11, 8;

constituit terminos populorum
juxta numerum filiorum Israel;
pars autem Domini, populus ejus,
Jacob funiculus hereditatis ejus.

Invenit eum in terra deserta,
in loco horroris, et vastæ solitudinis;
circumduxit eum, et docuit;
et custodivit quasi pupillam oculi sui.
Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos,
et super eos volitans,
expandit alas suas, et assumpsit eum,
atque portavit in humeris suis.
Dominus solus dux ejus fuit;
et non erat cum eo Deus alienus.

Constituit eum super excelsam terram,
ut comederet fructus agrorum,
ut sugeret mel de petra,
oleumque de saxo durissimo;
butyrum de armento, et lac de ovibus,
cum adipe agnorum,
et arietum filiorum Basan, et hircos,
cum medulla tritici,
et sanguinem uvæ biberet meracissimum.

Incrassatus est dilectus, et recalcitravit;
incrassatus, impinguatus, dilatatus,
dereliquit Deum factorem suum,
et recessit a Deo salutari suo.
Provocaverunt eum in diis alienis,
et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.
Immolaverunt dæmoniis, et non Deo,
diis quos ignorabant;
novi recentesque venerunt,
quos non coluerunt patres eorum.
Deum qui te genuit dereliquisti,
et oblitus es Domini creatoris tui.

Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est,
quia provocaverunt eum filii sui et filiæ.
Et ait: Abscondam faciem meam ab eis,
et considerabo novissima eorum;
generatio enim perversa est,
et infideles filii.

Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus,
et irritaverunt in vanitatibus suis;
et ego provocabo eos in eo qui non est populus,
et in gente stulta irritabo illos.
Ignis succensus est in furore meo,
et ardebit usque ad inferni novissima;
devorabitque terram cum germine suo,
et montium fundamenta comburet.

Congregabo super eos mala,
et sagittas meas complebo in eis.
Consumentur fame,

Act. 17, 26. — 9) Ex. 19, 5; Ps. 32, 12; Jer. 10, 16.
— 10) *Invenit... solitudinis*, Deut. 8, 15; Judith
5, 14; Sap. 11, 2; Jer. 2, 6; Os. 13, 5. *Custodi-*
vit... sui, Zach. 2, 8. — 12) Ps. 77, 52, 53. —
13) *Mel de petra*, Ps. 80, 17. — 15) Deut. 32,

16, 20. — 16) Num. 25, 1, 3; Ps. 77, 58. — 17) *Im-*
molaverunt dæmoniis, Lev. 17, 7; Ps. 105, 37. —
21) *Et ego... illos*, Rom. 10, 19. — 22) Jer. 15, 14;
17, 4; Lam. 4, 11. — 23) *Sagittas... in eis*, Ps. 7,
13, 14; 37, 3. — 24) *Dentes... in eos*, Lev. 26, 22.

- et devorabunt eos aves morsu amarissimo;
dentes bestiarum immittam in eos,
cum furore trahentium super terram, atque serpentium.
- 25 Foris vastabit eos gladius,
et intus pavor :
juvenem simul ac virginem,
lactentem cum homine sene.
- 26 Dixi : Ubinam sunt?
Cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.
- 27 Sed propter iram inimicorum distuli,
ne forte superbirent hostes eorum,
et dicerent : Manus nostra excelsa,
et non Dominus, fecit hæc omnia.
- 28 Gens absque consilio est,
et sine prudentia.
- 29 Utinam saperent, et intelligerent,
ac novissima providerent!
- 30 Quomodo persequatur unus mille,
et duo fugent decem millia?
Nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos,
et Dominus conclusit illos?
- 31 Non enim est Deus noster ut dii eorum;
et inimici nostri sunt iudices.
- 32 De vinea Sodomorum, vinea eorum,
et de suburbanis Gomorrhæ;
uva eorum uva fellis,
et botri amarissimi.
- 33 Fel draconum vinum eorum,
et venenum aspidum insanabile.
- 34 Nonne hæc condita sunt apud me,
et signata in thesauris meis?
- 35 Mea est ultio, et ego retribuam in tempore,
ut labatur pes eorum;
juxta est dies perditionis,
et adesse festinant tempora.
- 36 Judicabit Dominus populum suum,
et in servis suis miserebitur;
videbit quod infirmata sit manus,
et clausi quoque defecerunt,
residuique consumpti sunt.
- 37 Et dicet : Ubi sunt dii eorum,
in quibus habebant fiduciam,
de quorum victimis comedebant adipēs,
et bibebant vinum libaminum?
- 38 Surgant, et opitulentur vobis,
et in necessitate vos protegant.
- 39 Videte quod ego sim solus,
et non sit alius Deus præter me;
ego occidam, et ego vivere faciam;
percutiam, et ego sanabo;
et non est qui de manu mea possit eruere.
- 40 Levabo ad cælum manum meam,
et dicam : Vivo ego in æternum.

— 25) *Foris... pavor.* Lev. 26, 25. — 26) *Cessa-*
re... eorum. Eccli. 10, 20. — 27) *Ex.* 32, 11, 12;
Num. 14, 13-10; Deut. 9, 26-28. — 29) *Jer.* 9, 12.
— 35) *Mea... tempore.* Ps. 93, 1; Eccli. 28, 1;
Rom. 12, 19; Hebr. 10, 30. — 36) *Judicabit...*
suum. Ps. 134, 14; Hebr. 10, 30. *In servis suis*
miserebitur. II Mach. 7, 6. — 37) *Jer.* 2, 28. —
39) *Videte... præter me.* Deut. 4, 35. *Ego occi-*
dam... faciam. I Reg. 2, 6; IV Reg. 5, 7; Tob.
13, 2; Sap. 16, 13. *Non est... eruere.* Job 10, 7.

- 41 Si acuero ut fulgur gladium meum,
et arripuerit iudicium manus mea,
reddam ultionem hostibus meis,
et his qui oderunt me retribuam.
- 42 Inebriabo sagittas meas sanguine,
et gladius meus devorabit carnes,
de cruore occisorum et de captivitate,
nudati inimicorum capitis.
- 43 Laudate, gentes, populum ejus,
quia sanguinem servorum suorum ulciscetur;
et vindictam retribuet in hostes eorum,
et propitius erit terræ populi sui.
- 44 Venit ergo Moyses, et locutus est omnia
verba cantici hujus in auribus populi, ipse
45 et Josue, filius Nun; complevitque omnes
sermone istos, loquens ad universum
46 Israel, et dixit ad eos: Ponite corda vestra
in omnia verba, quæ ego testificor
vobis hodie, ut mandetis ea filiis vestris
custodire et facere, et implere universa quæ
47 scripta sunt legis hujus; quia non incasum
præcepta sunt vobis, sed ut singuli in
eis viverent, quæ facientes longo perseve-
retis tempore in terra, ad quam, Jordane
transmisso, ingredimini possidendam.

3. CAP. XXXII, 48-52: MOYSES TER-
RAM PROMISSAM E MONTE ABARIM
CONSPICIET.

- 48 Locutusque est Dominus ad Moysen in
49 eadem die, dicens: Ascende in montem
istum Abarim, id est, transituum, in mon-
tem Nebo, qui est in terra Moab contra
Jericho, et vide terram Chanaan, quam
ego tradam filiis Israel obtinendam, et

Dominus de Sinai venit,
et de Seir ortus est nobis:
apparuit de monte Pharan,
et cum eo sanctorum millia.
In dextera ejus ignea lex.

- 3 Dilexit populos,
omnes sancti in manu illius sunt;
qui appropinquant pedibus ejus,
accipient de doctrina illius.
- 4 Legem præcepit nobis Moyses,
hereditatem multitudinis Jacob.
- 5 Erit apud rectissimum rex,
congregatis principibus populi cum tribubus Israel.
- 6 Vivat Ruben et non moriatur,
et sit parvus in numero.

morere in monte. Quem conscendens 50
jungeris populis tuis, sicut mortuus est
Aaron frater tuus in monte Hor, et appo-
situs populis suis; quia prævaricati estis 51
contra me, in medio filiorum Israel, ad
aquas contradictionis in Cades deserti Sin,
et non sanctificastis me inter filios Israel.
E contra videbis terram, et non ingredie- 52-
ris in eam, quam ego dabo filiis Israel.

4. CAP. XXXIII, 1-29: MOYSI BENE-
DICTIO PROPHETICA. — *Introductio*
[XXXIII, 1]. *De Deo solo rege Israel*
[2-5]. *Benedicitur Ruben* [6], *Juda* [7],
Levi [8-11], *Benjamin* [12], *Joseph* [13-
17], *Zabulon* [18, 19], *Gad* [20, 21],
Dan [22], *Nephtali* [23], *Aser* [24, 25].
Glorificatur Deus cui nullus comparari
potest, et Israel sub præsidio Dei beatus
[26-29].

Hæc est benedictio, qua benedixit Moy- 33
ses, homo Dei, filiis Israel ante mortem
suam. Et ait: 2

— 42) *Gladius... carnes*, Jer. 46, 10. — 43) *Lau-
date... ejus*, Ps. 57, 11; Rom. 15, 10. — 49) Num.
27, 12; 33, 47. — 50) *Sicut... suis*, Num. 20, 24-
26, 28; 27, 13; 33, 38. — 51) Num. 20, 12; 27, 14.
— 52) Deut. 3, 27; 34, 4.

33. — 1) *Homo Dei*, Jos. 14, 6; I Esd. 3, 2;
Ps. 89, 1. — 2) *Dominus... Pharan*, Ex. 19, 18,
20; Jud. 5, 4, 5; Ps. 67, 8, 9; Hab. 3, 3. —
3) *Omnes... sunt*, Sap. 3, 1. — 4) *Legem... Moyses*,
Joan. 1, 17; 7, 19. — 5) *Congregatis... Israel*,
Ex. 19, 7, 8. — 6) *Ruben*, Gen. 49, 3, 4. —

7 Hæc est Judæ benedictio :

Audi, Domine, vocem Judæ,
et ad populum suum introduc eum.
Manus ejus pugnabunt pro eo,
et adjutor illius contra adversarios ejus erit.

8 Levi quoque ait :

Perfectio tua et doctrina tua viro sancto tuo,
quem probasti in tentatione,
et judicasti ad aquas contradictionis.

9 Qui dixit patri suo et matri suæ : Nescio vos;
et fratribus suis : Ignoro vos;
et nescierunt filios suos.

Hi custodierunt eloquium tuum,
et pactum tuum servaverunt,
10 judicia tua, o Jacob,
et legem tuam, o Israel;
ponent thymiama in furore tuo,
et holocaustum super altare tuum.
11 Benedic, Domine, fortitudini ejus,
et opera manuum illius suscipe.
Percute dorsa inimicorum ejus,
et qui oderunt eum non consurgant.

12 Et Benjamin ait :

Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo :
quasi in thalamo tota die morabitur,
et inter humeros illius requiescet.

13 Józeph quoque ait :

De benedictione Domini terræ ejus :
de pomis cæli et rore atque abyssu subjacente,
14 de pomis fructuum solis ac lunæ;
15 de vertice antiquorum montium,
de pomis collium æternorum;
16 et de frugibus terræ, et de plenitudine ejus.
Benedictio illius, qui apparuit in rubo,
veniat super caput Józeph,
et super verticem nazaræi inter fratres suos.
17 Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus;
cornua rhinocerotis cornua illius;
in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ.
Hæ sunt multitudines Ephraim,
et hæc millia Manasse.

18 Et Zabulon ait :

Lætare, Zabulon, in exitu tuo;
et, Issachar, in tabernaculis tuis.
19 Populos vocabunt ad montem;
ibi immolabunt victimas justitiæ.
Qui inundationem maris, quasi lac, sugent,
et thesauros absconditos arenarum.

7) Judæ, Gen. 49, 8-12. — 8) Levi, Gen. 49, 5-7. — 9) Perfectio tua et doctrina tua, Ex. 28, 30. In tentatione, Ex. 17, 7. Ad aquas contradictionis, Num. 20, 13. — 10) Ex. 32, 26-29. — 11) Ponent thymiama, Ex. 30, 7, 8. Et holocaustum, Ex. 29, 38-46. — 12) Benjamin, Gen. 49, 27. — 13) Józeph, Gen. 49, 22-26. — 14) Qui apparuit in rubo, Ex. 3, 2-4; Act. 7, 30-35. — 15) Zabulon,

20

Et Gad ait :

Benedictus in latitudine Gad;
quasi leo requievit,
cepitque brachium et verticem.

21

Et vidit principatum suum,
quod in parte sua doctor esset repositus :
qui fuit cum principibus populi,
et fecit justitias Domini,
et iudicium suum cum Israel.

22

Dan quoque ait :

Dan catulus leonis; fluet largiter de Basan.

23

Et Nephthali dixit :

Nephthali abundantia perfruetur,
et plenus erit benedictionibus Domini;
mare et meridiem possidebit.

24

Aser quoque ait :

Benedictus in filiis Aser,
sit placens fratribus suis,
et tingat in oleo pedem suum.
Ferrum et æs calceamentum ejus :
sicut dies juventutis tuæ, ita et senectus tua.

25

26

Non est Deus alius ut Deus rectissimi,
ascensor cæli auxiliator tuus.
Magnificentia ejus discurrunt nubes,
habitaculum ejus sursum,
et subter brachia sempiterna.
Ejiciet a facie tua inimicum,
dicetque : Conterere.

27

28

Habitabit Israel confidenter, et solus.
Oculus Jacob in terra frumenti et vini,
cælique caligabunt rore.

29

Beatus es tu, Israel.
Quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino?
Scutum auxilii tui,
et gladius gloriæ tuæ.
Negabunt te inimici tui,
et tu eorum colla calcabis.

5. CAP. XXXIV, 1-12 : MORS MOYSI. —
Moyses in montem Nebo jussus ascen-
dere totam Palestinam conspicit
[XXXIV, 1-4]. *Moysi mortuo* [5-8]
Josue succedit [9]. *Elogium Moysi*
[10-12].

34 Ascendit ergo Moyses de campestribus
Moab super montem Nebo, in verticem
Phasga contra Jericho; ostenditque ei
Dominus omnem terram Galaad usque

Dan, et universum Nephthali, terramque 2
Ephraim et Manasse, et omnem terram 3
Juda usque ad mare novissimum, et au-
stralem partem, et latitudinem campi 4
Jericho civitatis Palmarum usque Segor;
dixitque Dominus ad eum : Hæc est terra, 4
pro qua juravi Abraham, Isaac, et Jacob,
dicens : Semini tuo dabo eam. Vidisti eam
oculis tuis, et non transibis ad illam.
Mortuusque est ibi Moyses, servus Do- 5
mini, in terra Moab, jubente Domino;

Issachar, Gen. 49, 13-15. — 20) *Gad*, Gen. 49, 19.
— 21) *Vidit principatum suum*, Num. 32, 1, 5,
16-19. *Fuit cum principibus populi*, Num. 32,
31, 32; Jos. 1, 12-15; I Par. 5, 18-22. — 22) *Dan*,
Gen. 49, 16, 17. — 23) *Nephthali*, Gen. 49, 21.

Mare et meridiem possidebit, Jos. 19, 32-39. —
24) *Aser*, Gen. 49, 20.

34. — 1) Num. 27, 12; Deut. 3, 27; II Mach.
2, 4. — 4) *Hæc... eam*, Gen. 12, 7; 15, 18. *Vi-*
disti... illam, Deut. 1, 37; 3, 27; 32, 52. — 5) *Ju-*

- 6 et sepelivit eum in valle terræ Moab contra
Phogor; et non cognovit homo sepulcrum
7 ejus usque in præsentem diem. Moyses
centum et viginti annorum erat quando
mortuus est; non caligavit oculus ejus, nec
8 dentes illius moti sunt. Fleveruntque
eum filii Israel in campestribus Moab tri-
ginta diebus; et completi sunt dies plan-
ctus lugentium Moysen.
- 9 Josue vero, filius Nun, repletus est spiri-
tu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum

manus suas; et obedierunt ei filii Israel,
feceruntque sicut præcepit Dominus Moysi.

Et non surrexit ultra propheta in Israel 10
sicut Moyses, quem nosset Dominus facie
ad faciem, in omnibus signis atque por- 11
tentis, quæ misit per eum, ut faceret in
terra Ægypti, Pharaoni, et omnibus ser-
vis ejus, universæque terræ illius, et cun- 12
ctam manum robustam, magnaue mira-
bilia, quæ fecit Moyses coram universo
Israel.

*lente Domino, Deut. 32, 50. — 6) Phogor, Num.
23, 28. — 7) Moyses... mortuus est, Deut. 34, 2.
— 8) Num. 20, 30. — 9) Moyses... suas, Num.*

*27, 18, 23. Obedierunt ei, Jos. 1, 17. — 10) Quem...
faciem, Ex. 33, 11.*

LIBER JOSUE

HEBRAÏCE JEHOUSA

PARS PRIMA

[I, 1 — V, 12.]

ISRAELITÆ JORDANEM TRANSEUNT.

1. CAP. I, 1-18 : OMNIA PARANTUR AD JORDANEM TRANSEUNDUM. — *Dominus ipse auxilium Josue promittit eumque confortat* [I, 1-9]. *Quæ fieri debeant ad Jordanem transeundum Josue dicit* [10, 11]. *Transjordanicas tribus commonet Josue de auxilio ad bellum expugnationis ab eis promisso* [12-15], *quod non denegatur* [16-18].

- 1 T factum est post mortem Moysi, servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue, filium Nun, ministrum Moysi, et diceret ei :
2 Moyses servus meus mortuus est; surge, et transi Jordanem istum tu, et omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo
3 filiis Israel. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. A deserto et Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum
4 erit terminus vester. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ; sicut fui cum Moyse, ita ero tecum; non dimittam,
5 nec derelinquam te. Confortare, et esto robustus; tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus suis,
6 ut traderem eam illis. Confortare igitur, et esto robustus valde, ut custodias, et facias omnem legem quam præcepit tibi Moyses servus meus; ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas
7 cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo; sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia quæ scripta sunt in eo. Tunc diriges viam tuam, et intelliges eam.

9 Ecce præcipio tibi, confortare, et esto robustus. Noli metueri, et noli timere; quoniam tecum est Dominus, Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.

10 Præcepitque Josue principibus populi, dicens : Transite per medium castrorum, et imperate populo, ac dicite : Præparate
11 vobis cibaria; quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, et intrabitis ad possidendam terram quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

12 Rubenitis quoque et Gaditis, et dimidiæ
13 tribui Manasse ait : Mementote sermonis, quem præcepit vobis Moyses, famulus Domini, dicens : Dominus Deus vester dedit vobis requiem, et omnem terram. Uxores
14 vestræ, et filii, ac jumenta manebunt in terra quam tradidit vobis Moyses trans
15 Jordanem; vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, et pugnate pro eis, donec dedit Dominus requiem
16 fratribus vestris sicut et vobis dedit, et possideant ipsi quoque terram quam Dominus Deus vester daturus est eis; et sic revertemini in terram possessionis vestræ, et habitabitis in ea quam vobis dedit Moyses, famulus Domini, trans Jordanem contra solis ortum.

16 Responderuntque ad Josue, atque dixerunt : Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus; et quocumque miseris, ibimus. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita
17 obediemus et tibi; tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse. Qui contradixerit ori tuo, et non obedierit
18 cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, et viriliter age.

1. — 1) *Ministrum Moysi*, Ex. 24, 13; 33, 11; Num. 11, 28; Deut. 1, 38. — 2) *Moyses... mortuus est*, Deut. 34, 5. — 3) Deut. 11, 24; Jos. 14, 9. — 4) Gen. 15, 18; Ex. 23, 31; Num. 34, 3-12; Deut. 11, 24. — 5) *Nullus... resistere*, Deut. 7, 24. *Sicut fui cum Moyse*, Ex. 3, 12. *Ita ero tecum*, Deut. 31, 8, 23; Jos. 1, 9, 17; 3, 7; 6, 27. *Non dimittam... te*, Hebr. 13, 5. —

7) *Confortare*, Deut. 3, 28; 31, 6, 7, 23; Jos. 1, 7, 9, 18; III Reg. 2, 2. *Ne declines... sinistram*, Deut. 5, 32; 28, 14. *Ut intelligas cuncta quæ agis*, III Reg. 2, 3. — 9) Deut. 31, 7, 8. — 10) *Principibus populi*, Deut. 16, 18. — 11) *Post diem tertium*, Jos. 3, 1, 2. *Transibitis Jordanem*, Deut. 9, 1; 11, 31. — 13) Num. 32, 20-32. — 14) Num. 32, 26. — 15) Deut. 3, 18-20; Jos. 22, 4.

2. CAP. II, 1-24 : VIRI MITTUNTUR QUI URBEM JERICO EXPLORENT. — *Josue duos exploratores mittit qui Jericho veniunt* [II, 1], *a Rahab occultantur* [2-7] *et illi misericordiam Israelitarum promittunt* [8-14]. *Exploratores ad montana conscendunt* [15, 16]. *De funiculo coccineo signi modo adhibendo* [17-21]. *Exploratores ad Josue redeunt atque omnia narrant quæ sibi acciderunt* [22-24].

- 2 Misit igitur Josue, filius Nun, de Setim duos viros exploratores in abscondito, et dixit eis : Ite, et considerate terram, urbemque Jericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine 2 Rahab, et quieverunt apud eam. Nuntiatumque est regi Jericho, et dictum : Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis 3 Israel, ut explorarent terram. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens : Educ viros qui venerunt ad te, et ingressi sunt domum tuam; exploratores quippe sunt, et omnem terram considerare venerunt. 4 Tollensque mulier viros, abscondit, et ait : Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam 5 unde essent; cumque porta clauderetur in tenebris, et illi pariter exierunt, nescio quo abierunt; persequimini cito, et comprehendetis eos. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuitque eos stipula lini, quæ ibi erat. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis; illisque egressis, statim porta clausa est. 8 Necdum obdormierant qui latebant, et 9 ecce mulier ascendit ad eos, et ait : Novi quod Dominus tradiderit vobis terram; etenim irruit in nos terror vester, et elanguerunt omnes habitatores terræ. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas maris Rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto, et quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon et Og, quos inter- 11 fecistis. Et hæc audientes pertimimus, et elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum; Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in 12 cælo sursum, et in terra deorsum. Nunc ergo jure mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita et vos faciatis cum domo patris mei, detis- 13 que mihi verum signum ut salvetis pa-

trem meum et matrem, fratres ac sorores meas, et omnia quæ illorum sunt, et eruatis animas nostras a morte. Qui respon- 14 derunt ei : Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non proderis nos; cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam et veritatem.

Demisit ergo eos per funem de fenestra, 15 domus enim ejus hærebat muro; dixitque 16 ad eos : Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis revertentes, ibique latitate tribus diebus, donec redeant; et sic ibitis per viam vestram.

Qui dixerunt ad eam : Innoxii erimus a 17 juramento hoc, quo adjurasti nos, si in- 18 gredientibus nobis terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, et ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos; et patrem tuum ac matrem, fratresque et omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ 19 egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, et nos erimus alieni; cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerit, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. Quod si nos prodere volueris, 20 et sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos. Et illa respondit : Sicut 21 locuti estis, ita fiat. Dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

Illi vero ambulantes pervenerunt ad 22 montana, et manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti; quærentes enim per omnem viam, non re- 23 pererunt eos. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, et descenderunt exploratores de monte; et transmissio Jordane, venerunt ad Josue, filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi, atque dixe- 24 runt : Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, et timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

3. CAP. III, 1-17 : ISRAELITÆ JORDANEM TRANSEUNT. — *Castris motis filii Israel veniunt ad Jordanis ripam ubi morantur* [III, 1]. *Josue dat mandata de flumine transeundo : populus, arcam fœderis sequetur* [2-4]; *omnes sanctificabuntur* [5]; *sacerdotes arcam ferentes populum præcedent et in aquis stabunt* [6-8]; *Dominus mirabilia faciet* [9-13]. *Superiores fluminis aquæ cohibentur et*

2. — 1) Setim, Num. 25, 1; 33, 49; Jos. 3, 1. Jericho, Num. 22, 1; Deut. 34, 3; Jos. 6, 1. Rahab, Matth. 1, 5; Hebr. 11, 31; Jac. 2, 25. — 4) Jos. 6, 17. — 7) Ad vadum Jordanis, Jud. 3, 28; 7, 24. — 9) Ex. 15, 16; 23, 27. — 10) Siccaverit... Rubri, Ex. 14, 21; Jos. 4, 23. Quæ

feceritis... interfecistis, Num. 21, 23-26, 33-35. — 11) Dominus... deorsum, Deut. 4, 39. — 12) Jos. 6, 22, 23, 25. Signum, Jos. 2, 18. — 18) Jos. 2, 12; 6, 23. — 20) Jos. 2, 14. — 23) Transmissio Jordane, Jos. 2, 7. — 24) Ex. 23, 31; Jos. 2, 9; 21, 42.

in medio Jordanis stat arca dum populus transit [14-17].

3 Igitur Josue de nocte consurgens movit castra; egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse et omnes filii Israel, et morati sunt ibi tres dies.

2 Quibus evolutis, transierunt præcones

3 per castrorum medium, et clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, et sacerdotes stirpis leviticae portantes eam, vos quoque con-

4 surgite, et sequimini præcedentes; sitque inter vos et arcam spatium cubitorum duum millium, ut procul videre possitis, et nosse per quam viam ingrediamini, quia prius non ambulastis per eam; et cavete ne appropinquetis ad arcam.

5 Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini; cras enim faciet Dominus inter vos

6 mirabilia. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, et præcedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, et ambulave-

7 runt ante eos. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram

8 omni Israel, ut sciant quod sicut cum Moysse fui, ita et tecum sim. Tu autem

præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, et dic eis: Cum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea.

9 Dixitque Josue ad filios Israel: Accedite huc, et audite verbum Domini Dei vestri.

10 Et rursum: In hoc, inquit, scietis quod Dominus Deus vivens in medio vestri est, et disperdet in conspectu vestro Chan-

11 næum et Hethæum, Hevæum et Phere- zæum, Gergesæum quoque et Jebusæum,

et Amorrhæum. Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedit vos per Jorda-

12 nem: parate duodecim viros de tribubus

13 Israel, singulos per singulas tribus; et cum posuerint vestigia pedum suorum sacer-

14 dotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ, quæ inferiores sunt, decurrant atque deficient; quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.

15 Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem; et sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, per-

gebant ante eum. Ingressisque eis Jordanem, et pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui

tempore messis impleverat), steterunt 16 aquæ descendentes in loco uno, et ad instar montis intumescences apparebant procul, ab urbe quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan; quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur Mortuum) descenderunt, usquequo omnino defecerunt. Populus autem ince- 17 debat contra Jericho; et sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

4. CAP. IV, 1 — V, 12: ISRAELITÆ TERRAM PROMISSAM INGREDIUNTUR.

Monumentum erigitur [IV, 1-25]. — *Dei* [1-3] *et Josue mandata de duobus lapidibus in loco castrorum erigendis* [4-7]. *Lapides eriguntur tam in loco castrorum* [8] *quam in medio Jordanis alveo* [9]. *Quibus peractis exercitus per plana incedit* [10-13]. *De Josue gloria* [14]. *Aquæ fluminis in alveum suum revertuntur* [15-18]. *Lapides in Galgalis eriguntur* [19-25].

Quibus transgressis, dixit Dominus ad 4 Josue: Elige duodecim viros, singulos 2 per singulas tribus, et præcipe eis, ut 3 tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

Vocavitque Josue duodecim viros, quos 4 elegerat de filiis Israel, singulos de singulis tribubus, et ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis me- 5 dium, et portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israel, ut sit signum inter vos; 6 et quando interrogaverint vos filii vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? respondebitis eis: Defecerunt aquæ 7 Jordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum; idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israel usque in æternum.

Fecerunt ergo filii Israel sicut præcepit 8 eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus ei im- perarat, juxta numerum filiorum Israel,

3. — 1) *Setim*, Jos. 2, 1. — 2) Jos. 1, 10, 11. — 3) *Sacerdotes... eam*, Deut. 32, 9, 25; Jos. 3, 8. — 4) *Ex. 19, 12.* — 5) *Sanctificamini*, Ex. 19, 10, 14, 15; Lev. 20, 7; Num. 11, 18; Deut. 7, 13; I Reg. 16, 5. — 6) Jos. 6, 6. — 7) Jos. 1, 5, 4, 14. — 8) *State in ea*, Jos. 3, 17. — 9) *Disperdet...* Amorrhæum, Ex. 33, 2; Deut. 7, 1. — 11) Act. 7, 44, 45. — 12) Jos. 4, 2, 4. — 13) Jos. 3, 15, 16.

— 15) *Jordanis... impleverat*, I Par. 12, 15; Jer. 12, 5; 49, 19; 50, 40. — 16) Ps. 123, 3; Eccl. 24, 36. — 17) Jos. 4, 7, 22.

4. — 2) Jos. 3, 12. — 3) *Ubi steterunt pedes sacerdotum*, Jos. 3, 13, 15. *Duodecim... lapides*, Deut. 27, 2. — 6) *Quando... dicentes*, Jos. 4, 21. — 7) *Defecerunt... Domini*, Jos. 3, 16. —

usque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

- 9 Alios quoque duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, et sunt ibi usque in præsentem diem.
- 10 Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Josue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, et dixerat ei Moyses; festinavitque populus, et transiit.
- 11 Cumque transissent omnes, transiit et arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum. Filii quoque Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israel, sicut eis præceperat Moyses; et quadraginta pugnatorum millia per turmas, et cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.
- 14 In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni Israel, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret.
- 15 Dixitque ad eum: Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut ascendant de Jordane. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Jordane. Cumque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, et siccam humum calcare cepissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, et fluebant sicut ante consueverant.
- 19 Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, et castrametati sunt in Galgalis, contra orientalem plagam urbis Jericho.
- 20 Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumperant, posuit Josue in Galgalis, et dixit ad filios Israel: Quando interrogaverint filii vestri cras patres suos, et dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israel Jordanem istum, siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis; sicut fecerat prius in mari Rubro, quod siccavit donec transiremus; ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut et vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

Iter Israelitarum absolvitur [V, 1-12]. — *Terror reges Chanaan invadit* [1]. *Filii Israel circumciduntur* [2-8]. *Nomen loci Galgala vocatur* [9]. *Manna sublato et novis terre Chanaan frugibus adhibitis, pascha in terra promissa primum celebratur* [10-12].

Postquam ergo audierunt omnes reges 5 Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad occidentalem plagam, et cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quod siccasset Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israel, donec transirent, dissolutum est cor eorum, et non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israel.

Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac 2 tibi cultros lapideos, et circumcide secundo filios Israel. Fecit quod jusserrat Dominus, 3 et circumcidit filios Israel in colle Præputiorum. Hac autem causa est secundæ 4 circumcisionis: omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus, qui omnes circumcisi erant; populus autem qui 5 natus est in deserto, per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumciscus fuit; donec consumerentur qui 6 non audierant vocem Domini, et quibus ante juraverat ut non ostenderet eis terram lacte et melle manantem. Horum 7 filii in locum successerunt patrum, et circumcisi sunt a Josue, quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via 8 aliquis circumciderat. Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti a vobis. Vocatione est nomen loci illius Galgala, usque in præsentem diem.

Manseruntque filii Israel in Galgalis, et 10 fecerunt Phase, quartadecima die mensis ad vespertum, in campestribus Jericho; et comederunt de frugibus terræ die altero, 11 azymos panes, et polentam ejusdem anni. Defecitque manna postquam comederunt 12 de frugibus terræ; nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel, sed comederunt de frugibus præsentis anni terræ Chanaan.

12) Num. 32, 28; Deut. 3, 18. — 14) Jos. 3, 7. — 16) Jos. 3, 6, 8, 14, 17. — 19) Galgalis, Jos. 5, 9, 10; 9, 6; 10, 6; Jud. 2, 1; 3, 19; I Reg. 10, 8; 11, 14; II Reg. 19, 15, 40; Mich. 6, 5. — 20) Jos. 4, 3, 9. — 21) Jos. 4, 6. — 22) Jos. 4, 3, 17. — 24) Ex. 14, 21.

5. — *Quod siccasset... Israel*, Jos. 3, 16. — 2) Ex. 4, 25. — 4) *Omnis... circuitus*, Num. 14,

29; 26, 64, 65; Deut. 2, 16; Ps. 105, 26; I Cor. 10, 5; Hebr. 3, 17. — 6) *Per quadraginta annos*, Num. 14, 33; Deut. 1, 3; 2, 7, 14; 8, 4; Ps. 94, 10. *Quibus ante juraverat*, Num. 14, 23; Ps. 94, 11; Hebr. 3, 11. — 7) *Horum... patrum*, Num. 14, 31; Deut. 1, 39. — 9) *Opprobrium Ægypti*, Gen. 34, 14. *Galgala*, Jos. 4, 19. — 10) *Fecerunt... vespertum*, Ex. 12, 6; Lev. 23, 5; Num. 9, 3-5. — 12) *Defecit manna*, Ex. 16, 35; Judith

PARS SECUNDA

[V, 13 — XII, 24.]

TERRA PROMISSA OCCUPATUR.

1. CAP. V, 13 — VI, 27 : JERICHO EXPUGNATUR. → *Dominus apparet Josue* [V, 13-16]. *De urbe clausa et munita* [VI, 1]. *Mandatum de buccinis a Deo edicitur* [2-5] *et a Josue populo traditur* [6, 7]. *Quod sex primis diebus* [8-14] *et septimo die accidit* [15]. *Præceptum de universo anathemate* [16-19]. *Muri urbis corruunt* [20]. *Civitas anathemate plectitur* [21] *et domus Rahab sola servatur* [22, 23]. *De spoliis igne combustis aut Deo dicitis atque de domo Rahab* [24, 25^a]. *Cuilibet urbem rursum edificanti Josue maledictionem imprecatur* [25^b-27].
- 13 Cum autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, et vidit virum stantem contra se, evaginatam tenentem gladium, perrexitque ad eum, et ait : Noster es, an adversariorum? Qui respondit : Nequaquam; sed sum princeps exercitus Domini, et nunc venio. Cecidit Josue pronus in terram; et adorans, ait : Quid Dominus meus loquitur ad servum suum? Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis; locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum.
- 6 Jericho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israel; et nullus egredi audebat aut ingredi.
- 2 Dixitque Dominus ad Josue : Ecce dedi in manu tua Jericho, et regem ejus, omnesque fortes viros. Circuite urbem cuncti bellatores semel per diem; sic facietis sex diebus; septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est in jubileo, et præcedant arcam foederis; septiesque circuibitis civitatem, et sacerdotes clangent buccinis. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, et in auribus vestris increpaverit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima; et muri funditus corruent civitatis, ingre-

dienturque singuli per locum contra quem steterint.

Vocavit ergo Josue, filius Nun, sacerdotes, et dixit ad eos : Tollite arcam foederis, et septem alii sacerdotes tollant septem jubileorum buccinas, et incendant ante arcam Domini. Ad populum quoque ait : Ite, et circuite civitatem, armati, præcedentes arcam Domini.

Cumque Josue verba finisset, et septem sacerdotes septem buccinis clangenter ante arcam foederis Domini, omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia crepabant. Præceperat autem Josue populo, dicens : Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur, donec veniat dies in quo dicam vobis : Clamate, et vociferamini. Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem, et reversa in castra, mansit ibi.

Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini, et septem ex eis septem buccinas, quarum in jubileo usus est; præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes; et armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam, et buccinis personabat. Circuieruntque civitatem secundo die semel, et reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

Die autem septimo, diluculo consurgentes, circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies. Cumque septimo circuitu clangenter buccinis sacerdotes, dixit Josue ad omnem Israel : Vociferamini; tradidit enim vobis Dominus civitatem; sitque civitas hæc anathema, et omnia quæ in ea sunt, Domino; sola Rahab meretrix vivat, cum universis qui cum ea in domo sunt; abscondit enim nuntios quos direximus. Vos autem cavete, ne de his quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, et sitis prævaricationis rei, et omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur.

5, 15. — 13) *Virum*, Gen. 18, 2; 32, 24; Ex. 23, 20, 23; Act. 1, 10. *Evaginatam tenentem gladium*, Num. 22, 23, 31. — 16) Ex. 3, 5; Act. 7, 33.

6. — 2) Deut. 7, 24; Jos. 2, 9, 24. — 4) Qua-

rum., jubileo, Lev. 23, 24; 25, 9. *Sacerdotes clangent buccinis*, Num. 10, 8, 9. — 5) Num. 10, 6, 7. — 6) Jos. 3, 6. — 7) Jos. 4, 12, 13. — 17) *Sitque... Domino*, Lev. 27, 28; Deut. 20, 17. *Abscondit enim nuntios*, Jos. 2, 4; Hebr. 11, 31. — 18) Deut. 13, 17; Jos. 7, 12, 25. — 19) Jos. 6,

- 19 Quidquid autem auri et argenti fuerit, et vasorum aeneorum ac ferri, Dominò consecrètur, repositum in thesauris ejus.
- 20 Igitur omni populo vociferante, et clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt; et ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat; ceperuntque civitatem, et interfecerunt omnia quæ erant in ea, a viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque et oves et asinos in ore gladii percusserunt.
- 22 Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Josue: Ingreddimini domum mulieris meretricis, et producite eam, et omnia quæ illius sunt, sicut illi juramento firmastis. Ingressique juvenes eduxerunt Rahab et parentes ejus, fratres quoque, et cunctam suppellectilem ac cognationem illius, et extra castra Israel manere fecerunt.
- 24 Urbem autem, et omnia quæ erant in ea; succenderunt; absque auro et argento, et vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium
- 25 Domini consecrarunt. Rahab vero meretricem, et domum patris ejus, et omnia quæ habebat, fecit Josue vivere; et habitaverunt in medio Israel usque in præsentem diem, eo quod absconderit nuntios, quos miserat ut explorarent Jericho.
- In tempore illo, imprecatus est Josue,
- 26 dicens: Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit et ædificaverit civitatem Jericho! In primogenito suo fundamenta illius jaciatur, et in novissimo liberorum ponatur portas ejus!
- 27 Fuit ergo Dominus cum Josue, et nomen ejus vulgatum est in omni terra.

2. CAP. VII, 1 — VIII, 29: HAI EXPUGNATUR. — *Lex anathematis violatur* [VII, 1]. *Josue viros mittit qui Hai explorarent* [2, 3]. *Israelite irritum impetum faciunt* [4, 5]. *Josue et senes consternantur* [6]. *Josue Deum implorat* [7-9]. *Deus causam detrimenti declarat; id quo detegi possit nocens ejusque pœnam indicat* [10-15]. *Peccatum Achan detegitur* [16-18]. *Achan fatetur se peccasse et aliquid prædæ clam sibi sumpsisse* [19-23]. *scelusque suum supplicio expiatur* [24-26]. *Deus Josue hortatur ad urbem oppugnandam* [VIII, 1, 2]. *Ponuntur insidiæ* [3-9] *dum Josue ascendit proxime Hai* [10-13]. *Rex Hai Israelitas*

metum simulates et fugientes persequitur [14-17]. *Tunc surgunt insidiæ quæ latebant et viri Hai ex utraque parte caduntur* [18-21]. *Urbs Hai devastatur* [22-28] *et rex in patibulo suspenditur* [29].

Filii autem Israel prævaricati sunt mandatum, et usurpaverunt de anathemate. Nam Achan filius Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate; iratusque est Dominus contra filios Israel.

Cumque mitteret Josue de Jericho viros contra Hai, quæ est juxta Bethaven, ad orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, et explorete terram. Qui præcepta complentes, exploraverunt Hai; et reversi, dixerunt ei: Non ascendat omnis populus; sed duo vel tria millia viro- rum pergant, et deleant civitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum; qui statim terga vertentes, percussi sunt a viris urbis Hai, et corruerunt ex eis triginta sex homines; persecutique sunt eos adversarii de porta usque ad Sabarim, et ceciderunt per prona fugientes; pertinuitque cor populi, et instar aquæ liquefactum est.

Josue vero scidit vestimenta sua, et pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vespèram, tam ipse quam omnes senes Israel; miseruntque pulverem super capita sua, et dixit Josue: Heu! Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, et perderes? Utinam, ut cepimus, mansissemus trans Jordanem. Mi Domine Deus, quid dicam, videns Israel hostibus suis terga vertentem? Audient Chananæi, et omnes habitatores terræ, et pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen nostrum de terra; et quid facies magno nomini tuo?

Dixitque Dominus ad Josue: Surge, cur jaces pronus in terra? Peccavit Israel, et 11 prævaricatus est pactum meum; tuleruntque de anathemate, et furati sunt atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua. Nec poterit Israel stare ante hostes suos, 12 eosque fugiet, quia pollutus est anathemate. Non ero ultra vobiscum, donec cõteratis eum qui hujus sceleris reus est.

24. — 20) Muri illico corruerunt, II Mach. 12, 15; Hebr. 12, 30. — 21) Deut. 7, 2. — 22) Duobus... fuerant, Jos. 2, 1-24. Sicut juramenta firmastis, Jos. 2, 14. — 23) Ingressique... illius, Hebr. 11, 31. Extra castra, Num. 5, 3; 31, 19; Deut. 23, 2-14. — 24) Jos. 6, 19;

8, 2. — 26) III Reg. 16, 34. — 27) Jos. 3, 5; 9, 9. — 7. — 1) Jos. 6, 18; 22, 20; I Par. 2, 7. — 2) Bethaven, Jos. 18, 12; I Reg. 13, 5; 14, 23; Os. 4, 15; 5, 8; 10, 5. — 11) Jos. 6, 17-19. — 12) Quia pollutus est anathemate, Jos. 6, 18. —

- 13 Surge, sanctifica: populum, et dic eis : Sanctificamini in crastinum; hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Anathema in medio tui est, Israel; non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te
- 14 qui hoc contaminatus est scelere. Accedetque mane singuli per tribus vestras; et quamcumque tribum sors invenerit, accedet per cognationes suas, et cognatio
- 15 per domos, domusque per viros; et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua, quoniam prævaricatus est pactum Domini, et fecit nefas in Israel.
- 16 Surgens itaque Josue mane, applicuit Israel per tribus suas, et inventa est tribus
- 17 Juda. Quæ cum juxta familias suas esset oblata, inventa est familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi, cujus domum in singulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda.
- 19 Et ait Josue ad Achan : Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, et confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas. Responditque Achan Josue, et dixit ei : Vere ego peccavi Domino Deo Israel; et sic et sic feci : vidi enim inter spolia pallium coccineum valde bonum, et ducentos siclos argenti, regulamque auream quinquaginta siclorum; et concupiscens abstuli, et abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque fossa
- 22 humo operui. Misit ergo Josue ministros, qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco,
- 23 et argentum simul; auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Josue, et ad omnes filios Israel, projeceruntque ante Dominum.
- 24 Tollens itaque Josue Achan filium Zare, argentumque et pallium, et auream regulam; filios quoque et filias ejus, bovès et asinos, et oves, ipsumque tabernaculum, et cunctam suppellectilem (et omnis Israel cum eo), duxerunt eos ad vallem Achor, ubi dixit Josue : Quia turbasti nos exturbet te Dominus in die hac! Lapidavitque eum omnis Israel; et cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt. Congregaveruntque super eum acervum magnum lapidum, qui permanet usque in præsentem diem. Et

aversus est furor Domini ab eis; vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor, usque hodie.

Dixit autem Dominus ad Josue : Ne timeas, neque formides. Tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, et consurgens ascende in oppidum Hai; ecce tradidi in manu tua regem ejus, et populum, urbemque et terram. Faciesque urbi Hai, et regi ejus, sicut fecisti Jericho, et regi illius; prædam verò, et omnia animalia diripietis vobis. Pone insidias urbi post eam.

Surrexitque Josue, et omnis exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Hai; et electa triginta millia virorum fortium misit nocte, præcepitque eis, dicens : Ponite insidias post civitatem; nec longius recedatis, et eritis omnes parati; ego autem, et reliqua multitudo quæ mecum est, accedemus ex adverso contra urbem; cumque exierint contra nos, sicut ante fecimus, fugiemus, et terga vertemus, donec persequentes ab urbe longius protrahantur; putabunt enim nos fugere sicut prius. Nobis ergo fugientibus, et illis persequentibus, consurgetis de insidiis, et vastabitis civitatem; tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras. Cumque ceperitis, succendite eam, et sic omnia facietis, ut jussi. Dimisitque eos, et perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel et Hai, ad occidentalem plagam urbis Hai. Josue autem nocte illa in medio mansit populi.

Surgensque diluculo recensuit socios, et ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. Cumque venissent et ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad septentrionalem urbis plagam, inter quam et eos erat vallis media. Quinque autem millia viros elegerat, et posuerat in insidiis inter Bethel et Hai, ex occidentali parte ejusdem civitatis. Omnis vero reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illa, et stetit in vallis medio. Quod cum vidisset rex Hai, festinavit mane, et egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, igno-

13) Lev. 20, 7; Num. 11, 18; Jos. 3, 5; I Reg. 16, 5. — 14) Per tribus vestras, I Reg. 10, 19. — 15) I Reg. 14, 38, 39. — 16) Applicuit... suas, I Reg. 20, 21; 24, 42. — 17) Zare, Num. 26, 20. — 18) Confitere, Num. 5, 6, 7. — 24) Ad vallem Achor, Jos. 7, 26; 15, 7; Is. 65, 10; Os. 2, 15. — 25) Quia turbasti nos, Jos. 6, 18; I Par. 2, 7. Lapidavitque... Israel, Lev. 20, 2; 24, 14; Deut. 13, 10; 17, 5; Jos. 22, 20. Cuncta...

consumpta sunt, Deut. 13, 15-17. — 26) Congregaveruntque... lapidum, Jos. 8, 29; II Reg. 18, 17. Aversus est... eis, Deut. 13, 17. Usque hodie, Is. 65, 10; Os. 2, 15.

8. — 1) Ecce... terram, Jos. 2, 24. — 2) Sicut... illius, Jos. 6, 21, 24. Prædam... vobis, Deut. 20, 14; Jos. 8, 27. — 3) Sicut ante fecimus, Jos. 7, 4, 5. — 6) Jos. 8, 16. — 11) Ex adverso

rans quod post tergum laterent insidiæ.
 15 Josue vero et omnis Israel cesserunt loco, simulantes metum, et fugientes per solitudinis viam. At illi vociferantes pariter, et se mutuo cohortantes, persecuti sunt eos; cumque recessissent a civitate, et ne unus quidem in urbe Hai et Bethel remansisset qui non persequeretur Israel (sicut eruperant aperta oppida relinquentes), dixit Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Hai, quoniam tibi tradam eam.
 19 Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim; et pergentes ad civitatem, ceperunt, et succenderunt eam. Viri autem civitatis, qui persequiebantur Josue, respicientes et videntes fumum urbis ad cælum usque conscendere, non potuerunt ultra huc illucque diffugere, præsertim cum hi qui simulaverant fugam, et tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissimè me restitissent. Vidensque Josue et omnis Israel quod capta esset civitas, et fumus urbis ascenderet, reversus percussit viros Hai. Siquidem et illi qui ceperant et succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire ceperunt. Cum ergo ex utraque parte adversarii cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudo salvaretur, regem quoque urbis Hai apprehenderunt viventem, et obtulerunt Josue.
 24 Igitur omnibus interfectis, qui Israelem ad deserta tendentem fuerant persecuti, et in eodem loco gladio corruentibus, reversi filii Israel percusserunt civitatem. Erant autem qui in eodem die conciderant a viro usque ad mulierem duodecim millia hominum. omnes urbis Hai. Josue vero non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Jumenta autem et prædam civitatis dividerunt sibi filii Israel, sicut præceperat Dominus Josue. Qui succendit urbem, et fecit eam tumulum sempiternum; regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam et solis occasum. Præcepitque Josue, et deposuerunt cadaver ejus de cruce; projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in præsentem diem.

civitatis, Jos. 8, 5. — 17) Jos. 8, 6. — 18) Jos. 8, 26. — 22) Ita ut... salvaretur, Deut. 7, 2. — 26) Josue... porrexerat, Ex. 17, 11-13. Tenens clypeum, Jos. 8, 18. — 27) Jos. 8, 2. — 28) Deut. 13, 16. — 29) Deut. 21, 22, 23; Jos. 7, 26; 10, 26, 27; Joan. 19, 31. — 31) Sicut... Israel, Deut. 27, 2-8. In volumine legis Moysi, Deut. 17, 18; 28, 58, 61; 29, 20, 27; 31, 24. Altare... tetigit,

3. CAP. VIII, 30-35: FŒDUS DEUM INTER ET ISRAEL IN MONTE HEBAL SOLEMNITER CONFIRMATUR.

Tunc ædificavit Josue altare Domino Deo Israel in monte Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini filiis Israel, et scriptum est in volumine legis Moysi. Altare vero de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit; et obtulit super eo holocausta Domino. immolavitque pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israel. Omnis autem populus, et majores natu, ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena, ita et indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, et media juxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidem benedixit populo Israel; post hæc legit omnia verba benedictionis et maledictionis, et cuncta quæ scripta erant in legis volumine. Nihil ex his quæ Moyses jusserrat, reliquit intactum; sed universa replicavit coram omni multitudine Israel, mulieribus ac parvulis, et advenis, qui inter eos morabantur.

4. CAP. IX, 1-27: HISTORIA GABAONITARUM. — Reges perterriti vires suas in unum conferunt [IX, 1, 2]. Gabaonites dolo utuntur ad fœdus cum Israel ineundum [3-9], Josue diffidentem confirmant ejusque præsidium impetrant [10-15]. Fraus delegitur [16, 17] et principes populi consilium suscipiunt [18-21]. Josue Gabaonitas graviter increpat [22-25] eisque pœnam constituit [26, 27].

Quibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui versabantur in montanis et campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hethæus et Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, et Hevæus, et Jebusæus, congregati sunt pariter ut pugnarent contra Josue et Israel uno animo, eademque sententia.

At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Josue Jerichò et Hai, et callide cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, et utres vinarios scissos atque consutos,

Ex. 20, 25. — 32) Deut. 27, 2-4. — 33) Sacerdotum... Domini, Deut. 31, 9; Jos. 3, 3. Sicut... Domini, Deut. 11, 27; 27, 12. Benedixit, Num. 6, 22-27. — 34) Deut. 28, 2-68; 30, 19; 31, 11; II Esd. 8, 2, 3; 13, 1. — 35) Deut. 29, 11; 31, 12. 9. — 1) Ex. 3, 8, 17; Deut. 1, 7; Jos. 3, 10. — 3) Hi qui habitabant in Gabaon, Jos. 11, 19; II Reg. 21, 1, 2. Cuncta... Jerichò, Jos. 6, 21, 24.

- 5 calceamenta^{que} perantiqua quæ ad indici-
um vetustatis pittaciis consuta erant, in-
duti veteribus vestimentis; panes quoque,
6 quos portabant ob viaticum, duri erant, et
in frusta comminuti; perrexeruntque ad
Josue, qui tunc morabatur in castris Gal-
galæ, et dixerunt ei, atque simul omni
7 Israeli: De terra longinqua venimus, pa-
cem vobiscum facere cupientes. Responde-
runtque viri Israel ad eos, atque dixerunt:
8 Ne forte in terra, quæ nobis sorte debetur,
habitetis, et non possimus fœdus inire vo-
9 biscum. At illi ad Josue: Servi, in-
quiunt, tui sumus. Quibus Josue ait: Qui-
nam estis vos? et unde venistis? Respon-
derunt: De terra longinqua valde vene-
runt servi tui in nomine Domini Dei tui;
10 audivimus enim famam potentia^e ejus, cun-
cta quæ fecit in Ægypto, et duobus regi-
bus Amorrhæorum qui fuerunt trans Jordanem,
11 Basan, qui erat in Astaroth; dixeruntque
nobis seniores, et omnes habitatores terræ
nostræ: Tollite in manibus cibaria ob
longissimam viam, et occurrite eis, et di-
cite: Servi vestri sumus; fœdus inite no-
12 biscum. En panes quando egressi sumus
de domibus nostris, ut veniremus ad vos,
calidos sumpsimus; nunc sicci facti sunt,
13 et vetustate nimia comminuti. Utres vini
novos implevimus, nunc rupti sunt et so-
luti; vestes et calceamenta quibus induimur,
et quæ habemus in pedibus, ob longi-
tudinem longioris viæ trita sunt, et pene
14 consumpta. Susceperunt igitur de cibariis
eorum, et os Domini non interrogaverunt.
15 Fecitque Josue cum eis pacem, et inito fœ-
dere pollicitus est quod non occiderentur;
principes quoque multitudinis juraverunt
eis.
16 Post dies autem tres initi fœderis, audie-
runt quod in vicino habitarent, et inter eos
17 futuri essent. Moveruntque castra filii
Israel, et venerunt in civitates eorum die
tertio, quarum hæc vocabula sunt: Gabaon,
et Caphira, et Beroth, et Cariathiarim;
18 et non percusserunt eos, eo quod
jurassent eis principes multitudinis in no-
mine Domini Dei Israel. Murmuravit ita-
19 que omne vulgus contra principes; qui
responderunt eis: Juravimus illis in no-
mine Domini Dei Israel, et idcirco non
20 possumus eos contingere. Sed hoc facie-

mus eis: reserventur quidem ut vivant,
ne contra nos ira Domini concitetur, si
pejeraverimus; sed sic vivant, ut in 21
usus universæ multitudinis ligna cædant,
aquasque comportent.

Quibus hæc loquentibus, vocavit Ga- 22
baonitas Josue, et dixit eis: Cur nos deci-
pere fraude voluistis, ut diceretis: Procul
valde habitamus a vobis, cum in medio
nostri sitis? Itaque sub maledictione eri- 23
tis, et non deficiet de stirpe vestra ligna
cædens, aquasque comportans in domum
Dei mei. Qui responderunt: Nuntiatum 24
est nobis servis tuis, quod promississet Do-
minus Deus tuus Moysi servo suo, ut tra-
deret vobis omnem terram, et disperderet
cunctos habitatores ejus; timuimus igitur
valde, et providimus animabus nostris,
vestro terrore compulsi, et hoc consilium
inivimus. Nunc autem in manu tua su- 25
mus; quod tibi bonum et rectum videtur,
fac nobis.

Fecit ergo Josue ut dixerat, et liberavit 26
eos de manu filiorum Israel, ut non occi-
derentur; decrevitque in illo die eos esse 27
in ministerio cuncti populi, et altaris Do-
mini, cædentes ligna, et aquas comportan-
tes, usque in præsens tempus, in loco
quem Dominus elegerisset.

5. CAP. X, 1-43: REGES AMORRHÆO-
RUM GABAON OPPUGNANT ET A JOSUE
VINCUNTUR. — *Rex Jerusalem metu
motus* [X, 1, 2] *reges Hebron, Jerimoth,
Lachis et Eglon vocat ad se, et ab eis
congregatis oppugnantur Gabaonites*
[3-5], *qui ab Israelitis auxilium pe-
tunt* [6]. *Reges federati apud Gabaon
profligantur* [7-11]. *De sole in medio
cali stante* [12-15]. *Quinque reges in
speluncam urbis Maceda confugiunt*
[16-18]. *Filii Israel, adversariis cæsis,
in Maceda revertuntur* [19-21]. *Reges
morte mulctantur suspendioque afficiuntur*
[22-27]. *Civitates Maceda* [28]. *Lebna* [29, 30], *Lachis* [31-33], *Eglon*
[34, 35], *Hebron* [36, 37] *et Dabir
expugnantur atque evertuntur* [38, 39].
*Occupatio regionis meridiane breviter
enarratur* [40-43].

Quæ cum audisset Adonisedec, rex Je- 10
rusalem, quod scilicet cepisset Josue Hai,
et subvertisset eam (sicut enim fecerat

Et Hai, Jos. 8, 26, 28. — 6) *In castris Galgalæ*,
Jos. 5, 10. — 7) *Ex*, 23, 32; *Deut.* 7, 2. — 9) *De
terra longinqua*, *Deut.* 20, 15. *Audivimus...*
ejus, Jos. 2, 10; 6, 27. — 10) *Num.* 21, 24-35. —
14) *Os Domini non interrogaverunt*, *Num.* 27,
21. — 15) *Jos.* 11, 19; *II Reg.* 21, 2. — 17) *Ca-
phira et Beroth et Cariathiarim*, Jos. 15, 9, 60;

18, 14, 15, 25, 26; *I Esd.* 2, 25; *II Esd.* 7, 29. —
21) *Deut.* 29, 11. — 22) *Jos.* 9, 6, 9, 16. —
24) *Deut.* 7, 1, 2. — 27) *In loco... elegerisset*, *Deut.*
12, 5.

10. — 1) *Quod... Hai*, Jos. 8, 22, 26-29. *Sicut...*
ejus, Jos. 6, 21, 24. *Quod transfugissent...*

- Jericho et regi ejus, sic fecit Hai et regi illius), et quod transfugissent Gabaonitæ
 2 ad Israel, et essent foederati eorum, timuit valde. Urbs enim magna erat Gabaon, et una civitatum regalium, et major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.
 3 Misit ergo Adonisedec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, et ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis,
 4 et ad Dabir regem Eglon, dicens: Ad me ascendite, et ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad
 5 Josue, et ad filios Israel. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, et castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.
 6 Habitatores autem Gabaon urbis obsesæ miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, et dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum; ascende cito, et libera nos, ferque præsidium; convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhæorum,
 7 qui habitant in montanis. Ascenditque Josue de Galgalis, et omnis exercitus bel-
 8 latorum cum eo, viri fortissimi. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos; in manus enim tuas tradidi illos; nullus ex
 9 eis tibi resistere poterit. Irruit itaque Josue super eos repente, tota nocte ascenden-
 10 dens de Galgalis; et conturbavit eos Dominus a facie Israel; contrivitque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth horon, et percussit usque Azeca et Maceda. Cumque fu-
 11 gerent filios Israel, et essent in descensu Beth horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo usque ad Azeca; et mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filii Israel.
 12 Tunc locutus est Josue Domino, in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis:

Sol, contra Gabaon ne movearis,
 Et Luna contra vallem Aialon.

- 13 Steteruntque sol et luna,
 Donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.

- Nonne scriptum est hoc in libro Justorum?
 Stetit itaque sol in medio cæli, et non festinavit occumbere spatio unius diei. Non
 14 fuit antea nec postea tam longa dies, obe-

diente Domino voci hominis, et pugnante pro Israel. Reversusque est Josue cum 15 omni Israel in castra Galgalæ.

Fugerant enim quinque reges, et se 16 absconderant in spelunca urbis Maceda. Nuntiatumque est Josue, quod inventi es- 17 sent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda. Qui præcepit sociis, et 18 ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ, et ponite viros industrios, qui clausos custodiant; vos autem nolite stare, sed 19 persequimini hostes, et extremos quosque fugientium cædite; nec dimittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

Cæsis ergo adversariis plaga magna, et 20 usque ad internecionem pene consumptis, hi, qui Israel effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas; reversusque est 21 omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani et integro numero; nullusque contra filios Israel mutire ausus est.

Præcepitque Josue, dicens: Aperite os 22 speluncæ, et producite ad me quinque reges, qui in ea latitant. Feceruntque mi- 23 nistri ut sibi fuerat imperatum; et eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon. Cumque educti essent ad eum, vocavit 24 omnes viros Israel, et ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, et ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, et subjectorum colla pedibus calcarent, rursum ait ad eos: Nolite ti- 25 mere, nec paveatis, confortamini et estote robusti; sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. Percussitque Josue, et interfecit eos, atque 26 suspendit super quinque stipes; fueruntque suspensi usque ad vesperum. Cum- 27 que occumberet sol, præcepit sociis ut deponerent eos de patibulis; qui depositos projecerunt in speluncam in qua latuerant, et posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ permanent usque in præsens.

Eodem quoque die Macedam cepit Josue, 28 et percussit eam in ore gladii, regemque illius interfecit, et omnes habitatores ejus; non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho.

eorum, Jos. 9, 15. — 3) Jos. 12, 10-13; 15, 8, 13, 35, 39. — 4) Quare... Israel, Jos. 9, 15. — 5) Apud Galgalam, Jos. 5, 10; 9, 6. Qui habitant in montanis, Num. 13, 30; Jos. 11, 3. — 6) Bethoron, Jos. 16, 3, 5; 18, 13, 14. Azeca, Jos. 15, 35. Maceda, Jos. 12, 16; 15, 41. —

11) Lapidibus grandinis, Job. 38, 23. — 13) Steteruntque sol et luna, Eccli. 46, 5; Is. 28, 21; Hab. 3, 11. In libro justorum, II Reg. 1, 18. — 15) Jos. 10, 6, 43. — 24) Ponite... istorum, Deut. 33, 29; Bar. 4, 25. — 26, 27) Deut. 21, 22, 23; Jos. 8, 29. — 28) Sicut... Jericho, Jos. 6, 21. —

29 Transivit autem cum omni Israel de Maceda in Lebna, et pugnabat contra eam : quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israel; percusseruntque urbem in ore gladii, et omnes habitatores ejus; non dimiserunt in ea ulla reliquias; feceruntque regi Lebna, sicut fecerant regi Jericho.

31 De Lebna transivit in Lachis cum omni Israel; et exercitu per gyrum disposito, 32 oppugnabat eam. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israel, et cepit eam die altero, atque percussit in ore gladii, omnemque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna. Eo tempore ascendit Horam rex Gazer, ut auxiliaretur Lachis; quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internecionem.

34 Transivitque de Lachis in Eglon, et 35 circumdedit; atque expugnavit eam eadem die, percussitque in ore gladii omnes animas quæ erant in ea, juxta omnia quæ fecerat Lachis.

36 Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in Hebron, et pugnavit contra eam; 37 cepit eam, et percussit in ore gladii, regem quoque ejus, et omnia oppida regionis illius, universasque animas quæ in ea fuerant commoratæ; non reliquit in ea ulla reliquias; sicut fecerat Eglon, sic fecit et Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio.

38 Inde reversus in Dabir, cepit eam 39 atque vastavit; regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladii; non dimisit in ea ulla reliquias; sicut fecerat Hebron et Lebna et regibus earum, sic fecit Dabir et regi illius.

40 Percussit itaque Josue omnem terram montanam et meridianam atque campe- 41 stre, et Asedoth, cum regibus suis; non dimisit in ea ulla reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præ- 42 ceperat ei Dominus Deus Israel, a Cades- 43 barne usque Gazam. Omnem terram Gosen usque Gabaon, universosque reges, et regiones eorum, uno impetu cepit atque vastavit; Dominus enim Deus Israel pugnavit pro eo. Reversusque est cum omni Israel ad locum castrorum in Galgala.

6. CAP. XI, 1-23 : JOSUE REGES AQUILONIS AD AQUAS MEROM CONGREGA-

TOS PROFLIGAT. — *Jabin, rex Asor, aquilonis reges contra Israelitas congregat* [XI, 1-5]. *Josue hostes suos ad aquas Merom collectos vincit* [6-9]. *Asor et aliæ civitates expugnantur* [10-15]. *Josue, universa regione tum australi tum septentrionali potitus* [16-20], *stirpem Enacim ad internecionem cecidit* [21, 22]. *Terra quiescit a præliis* [23].

Quæ cum audisset Jabin, rex Asor, 11 misit ad Jobab, regem Madon, et ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph; ad 2 reges quoque aquilonis, qui habitabant in montanis et in planitie contra meridiem Ceneroth, in campatribus quoque et in regionibus Dor juxta mare; Chananæum 3 quoque ab oriente et occidente, et Amor- rhæum atque Hethæum ac Pherezæum et Jebusæum in montanis; Hevæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha. Egressi sunt omnes cum 4 turmis suis, populus multus nimis sicut arena quæ est in littore maris, equi quoque et currus immensæ multitudinis. Conveneruntque omnes reges isti in unum 5 ad aquas Merom, ut pugnarent contra Israel.

Dixitque Dominus ad Josue : Ne timeas 6 eos; cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. Equos eorum subnervabis, et currus igne combures.

Venitque Josue, et omnis exercitus cum 7 eo, adversus illos ad aquas Merom subito, et irruerunt super eos, tradiditque illos 8 Dominus in manus Israel. Qui percusserunt eos, et persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, et aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut 9 nullas dimitteret ex eis reliquias. Fecitque sicut præceperat ei Dominus; equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.

Reversusque statim cepit Asor, et regem 10 ejus percussit gladio; Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. Percussitque omnes animas, 11 quæ ibidem morabantur; non dimisit in ea ulla reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit, ipsamque urbem peremit incendio. Et omnes per circuitum 12 civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, sicut præceperat ei Moyses

29) Lebna, Jos. 15, 42; 21, 13. — 33) Gazer, Jos. 16, 3, 10; 21, 21. — 38) Dabir, Jos. 15, 15-17, 49; 21, 15; Jud. 1, 11. — 40) Deut. 20, 16, 17. — 41) Terram Gosen, Jos. 11, 16; 15, 51. — 43) Jos. 10, 6, 15.

11. — 1) Jabin rex Asor, Jos. 19, 36; Jud. 4, 2.

Semeron, Jos. 19, 15. Achsaph, Jos. 19, 25. — 2) Ceneroth, Jos. 12, 3; 13, 27; 19, 35. Dor, Jos. 17, 11; Jud. 1, 27. — 3) In terra Maspha, Jos. 11, 8. — 8) Ad Sidonem magnam, Gen. 10, 19; Jos. 19, 28. Aquas Maserephoth, Jos. 13, 6. — 11) Jos. 10, 40. — 12) Deut. 7, 1; 20, 16, 17.

- 13 famulus Domini. Absque urbibus, quæ erant in collibus et in tumulis sitæ, ceteras succendit Israel; unam tantum Asor munitionissimam flamma consumpsit. Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israel, cunctis hominibus interfectis. Sicut præceperat Dominus Moysi servo suo, ita præcepit Moyses Josue, et ille universa complevit; non præterit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod jusserat Dominus Moysi.
- 16 Cepit itaque Josue omnem terram montanam et meridianam, terramque Gosen, et planitiem, et occidentalem plagam, montemque Israel, et campestria ejus; et partem montis quæ ascendit Seir usque Baalgad, per planitiem Libani, subter montem Hermon; omnes reges eorum cepit, percussit, et occidit. Multo tempore pugnavit Josue contra reges istos. Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israel, præter Hevæum qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, et pugnarent contra Israel et caderent, et non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.
- 21 In illo tempore venit Josue, et interfecit Enacim de montanis, Hebron, et Dabir, et Anab, et de omni monte Juda et Israel, urbesque eorum delevit: Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in terra filiorum Israel, absque civitatibus Gaza, et Geth, et Azoto, in quibus solis relictæ sunt.
- 23 Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, et tradidit eam in possessionem filiis Israel secundum partes et tribus suas; quievitque terra a præliis.

7. CAP. XII, 1-24 : DE REGIBUS DEVICTIS. — *Textitur elenchus regum qui trans Jordanem a Moyse [XII, 1-6] et citra Jordanem a Josue victi sunt [7-24].*

- 12 Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israel, et possederunt terram eorum trans Jordanem ad solis ortum, a torrente Arnon usque ad montem Hermon, et omnem orientalem plagam quæ respicit solitudinem.

Sehon, rex Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon, dominatus est ab Arnon quæ sita est super ripam torrentis Arnon, et mediæ partis in valle, dimidiaque Galaad, usque ad torrentem Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon; et a solitudine usque ad mare Ceneroth contra orientem, et usque ad mare deserti, quod est mare Salsissimum, ad orientalem plagam per viam quæ ducit Bethsimoth; et ab australi parte, quæ subjacet Asedoth, Phasga. Terminus Og, regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, et in Edrai, et dominatus est in monte Hermon, et in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos Gesuri, et Machati, et dimidiæ partis Galaad, terminos Sehon, regis Hesebon.

Moyses famulus Domini, et filii Israel percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, et Gaditis, et dimidiæ tribui Manasse.

Hi sunt reges terræ, quos percussit Josue, et filii Israel, trans Jordanem ad occidentalem plagam, a Baalgad in campo Libani, usque ad montem cujus pars ascendit in Seir; tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis quam in planis atque campestribus. In Asedoth, et in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit et Amorrhæus, Chananæus, et Pherezæus, Hevæus et Jebusæus.

Rex Jericho unus, rex Hai, quæ est ex latere Bethel unus, rex Jerusalem unus, rex Hebron unus, rex Jerimoth unus, rex Lachis unus, rex Eglon unus, rex Gazer unus, rex Dabir unus, rex Gader unus, rex Herma unus, rex Hered unus, rex Lebna unus, rex Oduilani unus, rex Maceda unus, rex Bethel unus, rex Taphua unus, rex Opher unus, rex Aphec unus, rex Saron unus, rex Madon unus, rex Asor unus, rex Semeron unus, rex Achsaph unus, rex Thenac unus, rex Mageddo unus, rex Cades unus, rex Jachanan Carmeli unus, rex Dor et provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus, rex Thersa unus; omnes reges triginta unus.

— 13) Succendit, Deut. 13, 16; Jos. 8, 28. — 15) Ex. 34, 11, 12; Deut. 7, 1, 2. — 16) Jos. 10, 41; 11, 21; 12, 8; 15, 51. — 17) Baalgad, Jos. 12, 7; 13, 5. Omnes... occidit, Jos. 12, 7-24. — 18) Jos. 14, 7, 10. — 19) Præter... Gabaon, Jos. 9, 3, 15. — 21) Enacim, Num. 13, 23; Deut. 1, 28; Jos. 15, 13, 14. Anab, Jos. 15, 50. — 22) Jos. 13, 2, 3; 15, 45-47. — 23) Num. 34, 2-12; Jos. 14, 1-35, 51.

12. — 2-5) Num. 21, 21-26, 33-35. — 3) Bethsimoth, Jos. 13, 20. Asedoth Phasga, Jos. 10, 40;

13, 20. — 4) Raphaim, Jos. 13, 12; 15, 8. Salecha, Jos. 13, 11. — 6) Num. 32, 33; Deut. 3, 12, 13. — 9) Jos. 6, 2; 8, 23, 29. — 10, 11) Jos. 10, 23. — 12) Jos. 10, 23, 33. — 13) Jos. 10, 38, 39; 15, 36, 41. — 14) Num. 14, 45; 21, 1; Deut. 1, 44; Jos. 15, 30; Jud. 1, 16, 17. — 15) Jos. 10, 30; 15, 35. — 16) Jos. 8, 17; 10, 28. — 17) Jos. 15, 34; 17, 7; III Reg. 4, 10. — 18) Jos. 15, 53. — 19) Jos. 11, 1, 8. — 20) Jos. 11, 1, 10. — 21) Jos. 17, 11. — 22) Jos. 19, 11; I Par. 6, 72. — 23) Jos. 11, 2, 8. — 24) III Reg. 14, 17.

PARS TERTIA

[XIII, 1 — XXI, 43.]

TERRÆ PROMISSÆ PARTITIO.

1. CAP. XIII, 1-6 : JOSUE ÆTATE GRAVIS
A DEO JUBETUR TUM SUBACTAS TUM
SUBIGENDAS TERRAS DIVIDERE.

- 13 Josue senex, provectæque ætatis erat,
et dixit Dominus ad eum : Senuisti et longæ-
vius es, terraque latissima derelicta est,
2 quæ necdum sorte divisa est; omnis vi-
delicet Galilæa, Philistiim, et universa
3 Gessuri, a fluvio turbido, qui irrigat
Ægyptum, usque ad terminos Accaron
contra aquilonem; terra Chanaan, quæ
in quinque regulos Philistiim dividitur,
4 et Accaronitas. Ad meridiem vero sunt
Hævæi, omnis terra Chanaan, et Maara
Sidoniorum, usque Apheca et terminos
5 Amorrhæi, ejusque confinia; Libani quo-
que regio contra orientem, a Baalgad sub
monte Hermon, donec ingrediaris Emath;
6 omnium qui habitant in monte, a Libano
usque ad aquas Maserephoth, universique
Sidonii. Ego sum qui delebo eos a facie
filiorum Israel. Veniat ergo in partem
hereditatis Israel, sicut præcepi tibi.

2. CAP. XIII, 7-33 : PARTITIO TERRÆ
TRANSJORDANICÆ BREVITER EXPONI-
TUR. — *De terminis regionis transjor-
danicæ* [XIII, 7-13]. *Nulla possessio
levitis tribuitur* [14]. *De possessione
Rubenitarum* [15-23], *filiorum Gad*
[24-28] *et filiorum Manasse* [29-31].
Conclusio [32, 33].

- 7 Et nunc divide terram in possessionem
novem tribubus, et dimidiæ tribui Ma-
8 nasse, cum qua Ruben et Gad possede-
runt terram, quam tradidit eis Moyses
famulus Domini, trans fluentia Jordanis
9 ad orientalem plagam, ab Aroer, quæ
sita est in ripa torrentis Arnon, et in vallis
medio, universaque campestria Medaba,
10 usque Dibon; et cunctas civitates Sehon,
regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon
11 usque ad terminos filiorum Ammon; et
Galaad, ac terminum Gessuri et Machati,
et omnem montem Hermon, et universam

Basan, usque ad Salecha, omne regnum 12
Og in Basan, qui regnavit in Astaroth et
Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim; per-
cussitque eos Moyses, atque delevit. No- 13
lueruntque disperdere filii Israel Gessuri et
Machati, et habitaverunt in medio Israel
usque in præsentem diem.

Tribui autem Levi non dedit posses- 14
sionem; sed sacrificia et victimæ Domini
Dei Israel, ipsa est ejus hereditas; sicut
locutus est illi.

Dedit ergo Moyses possessionem tribui 15
filiorum Ruben juxta cognationes suas;
fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ 16
sita est in ripa torrentis Arnon, et in valle
ejusdem torrentis media; universam plani-
tiem, quæ ducit Medaba, et Hesebon, 17
cunctosque viculos earum, qui sunt in
campestribus; Dibon quoque, et Bamoth-
baal, et oppidum Baalmaon, et Jassa, et 18
Cedimoth, et Mephaath, et Cariathaim, 19
et Sabama, et Sarathasar in monte con-
vallis; Bethphogor et Asedoth, Phasga 20
et Bethjesimoth; et omnes urbes cam- 21
pestres, universaque regna Sehon regis
Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, quem
percussit Moyses cum principibus Madian,
Hævæum, et Recem, et Sur, et Hur, et
Rebe, duces Sehon, habitatores terræ.
Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt 22
filii Israel gladio cum ceteris interfectis.
Factusque est terminus filiorum Ruben 23
Jordanis fluvius. Hæc est possessio Rube-
nitarum per cognationes suas urbium et
viculorum.

Deditque Moyses tribui Gad et filiis ejus 24
per cognationes suas possessionem, cujus
hæc divisio est: terminus Jaser, et omnes 25
civitates Galaad, et dimidiā partem
terræ filiorum Ammon, usque ad Aroer,
quæ est contra Rabba; et ab Hesebon 26
usque Ramoth, Masphe et Betonim; et a
Manaim usque ad terminos Dabir. In 27
valle quoque Betharan, et Bethnemra,
et Socoth, et Saphon reliquam partem
regni Sehon, regis Hesebon; hujus quoque
finis Jordanis est usque ad extremam par-

13. — 1) Josue senex, Jos. 23, 1. — 3) Ter-
ra... Accaronitas, Jud. 3, 3. — 6) Veniat...
tibi, Num. 34, 2. — 8) Num. 32, 33; Jos.
12, 6. — 14) Num. 18, 20-24; Jos. 14, 3, 4.

— 15-31) Deut. 3, 12-17. — 15-23) Num. 21,
25-31; 32, 37, 38. — 21) Omnes... Sehon, Deut.
3, 10. Quem... Madian, Num. 21, 24; 31, 8. —
22) Num. 31, 8. — 24-28) Num. 32, 34-36. —

tem maris Cenereth trans Jordanem ad
28 orientalem plagam. Hæc est possessio
filiorum Gad per familias suas, civitates
et villæ earum.

29 Dedit et dimidiæ tribui Manasse, filiis-
que ejus juxta cognationes suas posses-
30 sionem, cujus hoc principium est : a
Manaim universam Basan, et cuncta re-
gna Og regis Basan, omnesque vicos Jair,
31 qui sunt in Basan, sexaginta oppida; et
dimidiam partem Galaad, et Astaroth, et
Edrai, urbēs regni Og in Basan; filii
Machir, filii Manasse, dimidiæ parti filio-
rum Machir juxta cognationes suas.

32 Hanc possessionem divisit Moyses in
campestribus Moab trans Jordanem con-
33 tra Jericho ad orientalem plagam. Tribui
autem Levi non dedit possessionem, quo-
niam Dominus Deus Israel ipse est pos-
sessio ejus, ut locutus est illi.

3. CAP. XIV, 1—XVII, 18 : PARTITIO PRIOR TERRÆ CHANAAN.

Conspectus generalis de partitione [XIV,
1-5].

14 Hoc est quod possederunt filii Israel in
terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar
sacerdos et Josue filius Nun, et principes
2 familiarum per tribus Israel, sorte omnia
dividentes, sicut præceperat Dominus in
3 manu Moysi, novem tribubus, et dimidiæ
3 tribui. Duabus enim tribubus, et dimidiæ,
dederat Moyses trans Jordanem possessionem,
absque levitis, qui nihil terræ ac-
4 ceperunt inter fratres suos; sed in eorum
successerunt locum filii Joseph in duas
divisi tribus, Manasse et Ephraim; nec
acceperunt levitæ aliam in terra partem,
nisi urbes ad habitandum, et suburbana
earum ad alenda jumenta et pecora sua.
5 Sicut præceperat Dominus Moysi, ita
fecerunt filii Israel, et diviserunt terram.

De parte Calebitis addicta [XIV, 6-15]. —
Caleb præmium a Moysē in Cadesbarne
promissum [6-9], scilicet montem Hebron
[10-12], *expostulat et obtinet* [13-15].

6 Accesserunt itaque filii Judæ ad Josue in
Galgala; locutusque est ad eum Caleb,
filius Jephonē, Cenezæus : Nosti quid lo-
cutus sit Dominus ad Moysen hominem

Dei de me et te in Cadesbarne. Quadra- 7
ginta annorum eram quando misit me
Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut
considerarem terram; nuntiavi quod ei quod
mihi verum videbatur. Fratres autem 8
mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt
cor populi; et nihilominus ego secutus sum
Dominum Deum meum. Juravitque Moy- 9
ses in die illo, dicens : Terra, quam calca-
vit pes tuus, erit possessio tua, et filiorum
tuorum in æternum, quia secutus es Do-
minum Deum meum. Concessit ergo Do- 10
minus vitam mihi, sicut pollicitus est,
usque in præsentem diem. Quadraginta et
quinque anni sunt, ex quo locutus est Do-
minus verbum istud ad Moysen, quando
ambulabat Israel per solitudinem; hodie 11
octoginta quinque annorum sum, sic va-
lens, ut eo valebam tempore quando ad
explorandum missus sum; illius in me
temporis fortitudo usque hodie perseverat,
tam ad bellandum quam ad gradiendum.
Da ergo mihi montem istum, quem pol- 12
licitus est Dominus, te quoque audiente;
in quo Enacim sunt, et urbes magnæ
atque munitæ; si forte sit Dominus me-
cum, et potuero delere eos, sicut promi-
sit mihi.

Benedixitque ei Josue, et tradidit ei 13
Hebron in possessionem; atque ex eo fuit 14
Hebron Caleb filio Jephonē, Cenezæo,
usque in præsentem diem, quia secutus
est Dominum Deum Israel. Nomen He- 15
bron ante vocabatur Cariath-Arbe; Adam
maximus ibi inter Enacim situs est; et
terra cessavit a præliis.

Partes Juda [XV, 1-63]. — *Termini Juda*
præfiniuntur ad meridiem [1-4], *ad*
orientem [5^a], *ad aquilonem* [5^b. 11^a]
et ad occidentem [11^b, 12]. *De terra*
a Calebitis occupata [13-19]. *Enumera-*
rantur civitates Juda in austro [20-32],
in campestribus [33-47], *in montanis*
[48-60] *et in deserto* [61, 62]. *De Jebu-*
sæis Jerusalem colentibus [63].

15 Igitur sors filiorum Judæ per cognatio-
nes suas ista fuit. A termino Edom, deser-
tum Sin contra meridiem, et usque ad ex-
tremam partem australis plagæ.

Initium ejus a summitate maris Salsissi- 2

29-31) Num. 32, 39-41. — 30) Cuncta regna Og,
Num. 21, 35. — 33) Num. 18, 20; Jos. 13, 14;
18, 7.

14. — 1) Eleazar, Num. 34, 17, 18; Jos. 17, 4;
21, 1. — 2) Num. 26, 55; 33, 54; 34, 13. — 3) Jos.
13, 8, 14, 33. — 4) Filii Joseph, Gen. 48, 5. *Urbes*
ad habitandum, Jos. 21, 3-40. — 5) Num. 34,
13-15; 35, 2; Jos. 21, 2. — 6) Cenezæus, Num.

32, 12. Nosti... Cadesbarne, Num. 14, 24, 30;
Deut. 1, 36, 38. — 7) Num. 13, 7, 17, 27, 31; 14,
6-9; 32, 8. — 8) Num. 13, 31-33; 14, 24; 32, 12. —
9) Num. 14, 21-24; Deut. 1, 36. — 10) Sicut pol-
licitus est, Num. 14, 30. — 11) Eccli. 46, 11. —
12) Jos. 11, 21. — 13) Hebron, Jos. 10, 36, 37;
15, 13-19; 21, 11, 12. — 15) Gen. 23, 2; 35, 27;
Jud. 1, 10.

15. — 1) Num. 34, 3. — 2-4) Num. 34, 3-5. —

- mi, et a lingua ejus, quæ respicit meri-
 3 diem. Egrediturque contra ascensum
 Scorpionis, et pertransit in Sina, ascen-
 ditque in Cadesbarne, et pervenit in Esron,
 4 ascendens ad Addar, et circiæns Carcaa,
 atque inde pertransiens in Asemona, et
 perveniens ad torrentem Ægypti; erunt-
 que termini ejus mare magnum; hic erit
 finis meridiane plagæ.
 5 Ab oriente vero erit initium, mare Sal-
 sissimum usque ad extrema Jordanis; et
 ea quæ respiciunt ad aquilonem, a lingua
 maris usque ad eundem Jordanis fluvium.
 6 Ascenditque terminus in Beth-Hagla, et
 transit ab aquilone in Beth-Araba, ascen-
 7 dens ad lapidem Boen, filii Ruben, et ten-
 dens usque ad terminos Debera de valle
 Achor, contra aquilonem respiciens Gal-
 gala, quæ est ex adverso ascensionis
 Adommim, ab australi parte torrentis;
 transitque aquas, quæ vocantur fons Solis;
 et erunt exitus ejus ad fontem Rogel.
 8 Ascenditque per convallem filii Ennom ex
 latere Jebusæi ad meridiem, hæc est Jeru-
 salem; et inde se erigens ad verticem mon-
 tis, qui est contra Geennom ad occiden-
 tem in summitate vallis Raphaim contra
 9 aquilonem, pertransitque a vertice mon-
 tis usque ad fontem aquæ Nephthæ, et per-
 venit usque ad vicos montis Ephron; incli-
 naturque in Baala, quæ est Cariathiarim,
 10 id est, urbs silvarum; et circuit de Baa-
 la contra occidentem, usque ad montem
 Seir; transitque juxta latus montis Jarim
 ad aquilonem in Cheslon; et descendit in
 11 Bethsames, transitque in Thamna; et
 pervenit contra aquilonem partis Accaron
 ex latere; inclinaturque Sechrona, et tran-
 sit montem Baala; pervenitque in Jebneel,
 et magni maris contra occidentem fine
 concluditur.
 12 Hi sunt termini filiorum Juda per cir-
 cuitum in cognationibus suis.
 13 Caleb vero filio Jephone dedit partem in
 medio filiorum Juda, sicut præceperat ei
 Dominus, Cariath-Arbe patris Enac, ipsa
 14 est Hebron. Delevitque ex ea Caleb tres
 filios Enac, Sesai, et Ahiman, et Tholmai
 15 de stirpe Enac. Atque inde conscendens
 venit ad habitatores Dabir, quæ prius

vocabatur Cariath-Sepher, id est, civitas
 litterarum. Dixitque Caleb: Qui percus- 16
 serit Cariath-Sepher, et ceperit eam, dabo
 ei Axam filiam meam uxorem. Cepitque 17
 eam Othoniel filius Cenez frater Caleb
 junior; deditque ei Axam filiam suam
 uxorem. Quæ, cum pergerent simul, suasa 18
 est a viro suo ut peteret a patre suo agrum,
 suspiravitque ut sedebat in asino. Cui
 Caleb: Quid habes? inquit. At illa re- 19
 spondit: Da mihi benedictionem; terram
 australem et arentem dedisti mihi, junge
 et irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum
 superius et inferius.

Hæc est possessio tribus filiorum Juda, 20
 per cognationes suas.

Erantque civitates ab extremis partibus 21
 filiorum Juda juxta terminos Edom a me-
 ridie, Cabseel, et Eder, et Jagur, et Cina 22
 et Dimona et Adada, et Cades et Asor 23
 et Jethnam, Ziph et Telem et Baloth, 24
 Asor nova et Carioth-Hesron, hæc est 25
 Asor, Amam, Sama, et Molada, et 26
 Asergadda et Hassemon et Bethphelet, et 27
 Hasersual et Bersabee et Baziouthia, et 28
 Baala et Jim et Esem, et Eltholad et 29
 Cesil et Harna, et Siceleg et Medemena 30
 et Sensenna, Lebaoth et Selim et Aen et 31
 Remmon; omnes civitates viginti novem, 32
 et villæ earum.

In campestribus vero: Estaol et Sarea 33
 et Asena, et Zanoë et Ængannin et 34
 Taphua et Enaim, et Jerimoth et Adul- 35
 lam, Socho et Azeca, et Saraim et Adi- 36
 thaim, et Gederæ et Gedorotheim; urbes
 quatuordecim, et villæ earum. Sanan et 37
 Hadassa et Magdalgad, Delean et Mase- 38
 pha et Jecthel, Lachis et Bascath et 39
 Eglon, Chebbon et Leheman et Cethlis 40
 et Gideroth et Bethdagon et Naama et 41
 Maceda; civitates sedecim, et villæ earum.
 Labana et Ether et Asan, Jephtha et Esna 42
 et Nesib, et Ceila et Achzib et Maresa; 43
 civitates novem, et villæ earum. Accaron 44
 cum vicis et villulis suis. Ab Accaron 45
 usque ad mare, omnia quæ vergunt ad 46
 Azotum et viculos ejus. Azotus cum vicis 47
 et villulis suis; Gaza cum vicis et villulis
 suis, usque ad torrentem Ægypti; et mare
 magnum terminus ejus.

3) Ascensum Scorpionis, Jud. 1, 36. — 6) Beth-Hagla, Jos. 18, 19, 21. Beth-Araba, Jos. 18, 22. Lapidem Boen, Jos. 18, 18. — 7) Valle Achor, Jos. 7, 26. Galgala, Jos. 4, 19. Ascensionis Adommim, Jos. 18, 18. Fons solis, Jos. 18, 17. Fontem Rogel, Jos. 18, 16; II Reg. 17, 17; III Reg. 1, 9. — 8) Jos. 18, 16. — 9) Fontem aquæ Nephthæ, Jos. 18, 15. Baala, Jos. 15, 60. — 10) Bethsames, Jos. 21, 16. Thamna, Jos. 19, 43. — 13-19) Jud. 1, 10-15. — 13) Cariath-Arbe, Jos. 14, 13-15; 15, 54. — 14) Num. 13, 23; Jud. 1, 20. — 15) Dabir, Jos. 10, 38. — 21) Cab-

seel, II Reg. 23, 20; I Par. 11, 22. — 23) Cades, Num. 20, 16. — 24) Ziph, I Reg. 23, 14; 26, 2. — 26) Molada, Jos. 19, 2. — 28) Bersabee, Jos. 19, 2. — 29) Baala, Esem, Jos. 19, 3. — 30) Harna, Jos. 19, 4. — 31) Siceleg, I Reg. 27, 6. — 32) Lebaoth, Jos. 19, 6. Aen, Jos. 19, 7. — 33) Estaol et Sarea, Jud. 13, 25. — 35) Jerimoth, Jos. 10, 3. Adullam, Jos. 12, 15. Socho, I Reg. 17, 1. — 39) Lachis, Jos. 10, 3. Bascath, IV Reg. 22, 1. Eglon, Jos. 10, 3. — 41) Maceda, Jos. 10, 10. — 42) Labana, Jos. 10, 29. — 44) Ceila, I Reg. 23,

- 48 Et in monte : Samir et Jether et Socoth,
 49 et Danna et Cariathsenna, hæc est Dabir;
 50 Anab et Istemo et Anim, Gosen et Olon
 51 et Gilo; civitates undecim, et villæ earum.
 52 Arab et Ruma et Esaan, et Janum et
 53 Beththaphua et Apheca, Athmatha, et
 54 Cariath-Arbe, hæc est Hebron, et Sior;
 55 civitates novem, et villæ earum. Maon
 56 et Carmel et Ziph et Jota, Jezrael et Ju-
 57 cadam et Zanoë, Accain, Gabaa, et
 Thamna; civitates decem, et villæ earum.
 58 Halhul, et Bessur, et Gedor, Mareth, et
 59 Bethanoth, et Eltecon; civitates sex, et
 60 villæ earum. Cariath-Baal, hæc est Ca-
 riathiarim, urbs silvarum, et Arebba; ci-
 vitates duæ, et villæ earum.
- 61 In deserto: Betharaba, Meddin, et Sa-
 62 chacha, et Nebsan, et civitas Salis, et
 Engaddi; civitates sex, et villæ earum,
- 63 Jebusæum autem habitatorem Jerusalem
 non potuerunt filii Juda delere; habita-
 vitque Jebusæus cum filiis Juda in Jerusa-
 lem usque in præsentem diem.

Pars Joseph [XVI, 1—XVII, 18]. —
Limitibus generalibus descriptis [XVI,
1-4], termini Ephraim præfiniuntur
[5-8]. De urbibus Ephraim in medio
Manasse positis [9]. De Chananæis
Gæzer colentibus [10]. Pars datur filiis
Manasse qui nihil in transjordanica
regione sortiti sunt [XVII, 1-6] ejusque
termini describuntur [7-10]. De posses-
sionibus Manasse in Issachar et Aser
[11] et de Chananæis ibi prævalentibus
[12, 13]. Filiorum Joseph querelæ
a Josue componuntur [14-18].

- 16 Cecidit quoque sors filiorum Joseph, ab
 Jordane contra Jericho et aquas ejus ab
 oriente; solitudo quæ ascendit de Jericho
 2 ad montem Bethel; et egreditur de Bethel
 Luza, transitque terminum Archi, Ata-
 3 roth, et descendit ad occidentem juxta
 terminum Jephleti, usque ad terminos
 Bethoron inferioris, et Gazer; finiun-
 4 turque regiones ejus mari magno; pos-
 sederuntque filii Joseph Manasses et
 Ephraim.
- 5 Et factus est terminus filiorum Ephraim
 per cognationes suas; et possessio eorum
 contra orientem Ataroth-Addar usque Be-

thoron superiorem. Egrediunturque con- 6
 finia in mare; Machmethath vero aquilo-
 nem respicit, et circuit terminos contra
 orientem in Thanathselo; et pertransit ab 7
 oriente Janoe; descenditque de Janoe in
 Ataroth et Naaratha; et pervenit in Jeri- 8
 cho, egrediturque ad Jordanem. De Ta-
 phua pertransit contra mare in vallem
 Arundineti, suntque egressus ejus in mare
 Salsissimum. Hæc est possessio tribus
 filiorum Ephraim per familias suas.

Urbesque separatæ sunt filiis Ephraim 9
 in medio possessionis filiorum Manasse, et
 villæ earum.

Et non interfecerunt filii Ephraim Cha- 10
 nanæum, qui habitabat in Gazer; habita-
 vitque Chananæus in medio Ephraim us-
 que in diem hanc tributarius.

Cecidit autem sors tribui Manasse (ipse 17
 enim est primogenitus Joseph); Machir
 primogenito Manasse patri Galaad, qui
 fuit vir pugnator, habuitque possessionem
 Galaad et Basan; et reliquis filiorum 2
 Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer,
 et filiis Helec, et filiis Esriel, et filiis
 Sechem, et filiis Hepher, et filiis Semida.
 Isti sunt filii Manasse filii Joseph, mares,
 per cognationes suas. Salphaad vero, 3
 filio Hepher, filii Galaad, filii Machir, filii
 Manasse, non erant filii, sed solæ filiæ,
 quarum ista sunt nomina : Maala, et Noa,
 et Hegla, et Melcha, et Thersa; vene- 4
 runtque in conspectu Eleazari sacerdotis,
 et Josue filii Nun, et principum, dicentes :
 Dominus præcepit per manum Moysi, ut
 daretur nobis possessio in medio fratrum
 nostrorum. Deditque eis juxta imperium
 Domini possessionem in medio fratrum
 patris earum. Et ceciderunt funiculi Ma- 5
 nasse, decem, absque terra Galaad et
 Basan trans Jordanem. Filiæ enim Ma- 6
 nasse possederunt hereditatem in medio
 filiorum ejus; terra autem Galaad cecidit
 in sortem filiorum Manasse qui reliqui
 erant.

Fuitque terminus Manasse ab Azer, 7
 Machmethath, quæ respicit Sichem; et
 egreditur ad dextram juxta habitatores
 fontis Taphuæ. Etenim in sorte Manasse 8
 ceciderat terra Taphuæ, quæ est juxta
 terminos Manasse filiorum Ephraim.

1, 2. — 47) Azotus, Jos. 13, 3. — 48) Jether, Jos.
 21, 14. Socoth, III Reg. 4, 10. — 51) Gosen, Jos.
 20, 41. Gilo, II Reg. 15, 12. — 53) Apheca, Jos.
 12, 18. — 55) Maon, I Reg. 23, 24, 25. Carmel,
 I Reg. 15, 12. Jota, Jos. 21, 16. — 56) Jezrael,
 I Reg. 25, 43. — 62) Engaddi, I Reg. 24, 1. —
 63) Jud. 1, 21; II Reg. 5, 6.

16. — 2) Bethel Luza, Gen. 28, 19; Jos. 7, 2.
 — 3) Bethoron, Jos. 10, 10. Gazer, Jos. 10, 33. —

5) Ataroth-Addar, Jos. 18, 13. — 6) Mach-
 methath, Jos. 17, 7. — 8) Taphua, Jos. 17, 7. —
 9) Jos. 17, 9. — 10) Jud. 1, 29; III Reg. 9, 16.

17. — 1) Ipse... Joseph, Gen. 41, 50-52; 46, 20;
 48, 18. Machir, Gen. 50, 23; Num. 26, 29. Ha-
 buitque... Basan, Deut. 3, 13, 15. — 2) Num. 26,
 29-32. — 3) Num. 26, 33; 27, 1; 36, 11. —
 4) Eleazari, Jos. 14, 1. Dominus... nostrorum,
 Num. 27, 6, 7; 36, 2. — 5) Jos. 13, 30, 31. —

- 9 Descenditque terminus vallis Arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraim, quæ in medio sunt urbium Manasse. Terminus Manasse ab aquilone torrentis, et exitus ejus pergit ad mare; ita ut possessio Ephraim sit ab austro, et ab aquilone Manasse, et utramque claudat mare, et conjungantur sibi in tribu Aser ab aquilone, et in tribu Issachar ab oriente.
- 11 Fuitque hereditas Manasse in Issachar et in Aser, Bethsan et viculi ejus, et Jebllaam cum viculis suis, et habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis; similiterque habitatores Thenac cum viculis suis, et habitatores Mageddo cum viculis suis, et tertia pars urbis Nopheth.
- 12 Nec potuerunt filii Manasse has civitates subvertere; sed cepit Chananæus habitare in terra sua. Postquam autem convalescerunt filii Israel, subjecerunt Chananæos, et fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.
- 14 Locutique sunt filii Joseph ad Josue, et dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis et funiculi unius, cum sim tantæ multitudinis, et benedixerit mihi Dominus?
- 15 Ad quos Josue ait: Si populus multus es, ascende in silvam, et succide tibi spatia in terra Pherezai et Raphaim, quia angusta est tibi possessio montis Ephraim. Cui responderunt filii Joseph: Non poterimus ad montana conscendere, cum ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, et Jezrael mediam possidens vallem. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraim et Manasse: Populus multus es, et magnæ fortitudinis; non habebis sortem unam, sed transibis ad montem, et succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia; et poteris ultra procedere cum subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, et esse fortissimum.

4. CAP. XVIII, 1 — XIX, 51: PARTITIO ALTERA TERRÆ CHANAAN.

Nonnulla præponuntur [XVIII, 1—10]. — Tabernaculum testimonii in Silo ponitur [1]. Ignavos Israelitas vituperat Josue [2, 3]. Eliguntur viri qui terram perlustratam septem in partes dividant [4-10].

Congregatique sunt omnes filii Israel in 18 Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, et fuit eis terra subjecta.

Remanserant autem filiorum Israel septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas. Ad quos Josue ait: Usquequo marceitis ignavia, et non intratis ad possidendam terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, et pergant atque circumeant terram, et describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis, referantque ad me quod descripserint. Dividite vobis terram in septem partes: Judas sit in terminis suis ab australi plaga, et domus Joseph ab aquilone. Mediam inter hos terram in septem partes describite; et huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem; quia non est inter vos pars levitarum, sed sacerdotum Domini est eorum hereditas. Gad autem et Ruben, et dimidia tribus Manasse, jam acceperant possessiones suas trans Jordanem ad orientalem plagam, quas dedit eis Moyses famulus Domini.

Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, præcepit eis Josue, dicens: Circuite terram, et describite eam, ac revertimini ad me, ut hic coram Domino, in Silo, mittam vobis sortem. Itaque perrexerunt, et lustrantes eam, in septem partes diviserunt, scribentes in volumine; reversique sunt ad Josue in castra Silo. Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisitque terram filiis Israel in septem partes.

Pars Benjamin [XVIII, 11-28]. — Termini Benjamin præfiniuntur contra aquilonem [11-13], contra occidentem [14], contra meridiem [15-19], contra orientem [20]. Urbes Benjamin enumerantur [21-28].

Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Juda et filios Joseph. Fuitque terminus eorum contra aquilonem a Jordane, pergens juxta latus Jericho septentrionalis plagæ, et inde contra occidentem ad montana conscendens, et perveniens ad solitudinem Bethaven, atque pertransiens juxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel; descenditque in

9) Quæ... Manasse, Jos. 16, 9. — 11) I Par. 7, 29. Bethsan, Jud. 1, 27. Jebllaam, IV Reg. 9, 27. Dor, Jos. 11, 2. Endor, I Reg. 28, 7. Thenac, Mageddo, Jos. 12, 21. — 12) Jud. 1, 27, 28. — 14) Filii Joseph, Jos. 16, 4. Cum... Dominus, Gen. 48, 19. — 16) Jezrael, Jud. 6, 33.

18. — 1) Jos. 19, 51. — 5) Judas... aquilone, Jos. 15, 1-17, 18. — 7) Quia... hereditas, Jos. 13, 33. Gad... Domini, Jos. 13, 8. — 10) Coram Domino in Silo, Jos. 18, 1. — 12) Bethaven, Jos. 7, 2. — 13) Luzam, Gen. 28, 19; Jos. 16, 2. Ataroth-Addar, Jos. 16, 5. Bethoron inferioris,

- Ataroth-Addar, in montem qui est ad
 14 meridiem Bethoron inferioris; et incli-
 natur circuiens contra mare ad meridiem
 montis qui respicit Bethoron contra, afri-
 cum; suntque exitus ejus in Cariath-Baal,
 quæ vocatur et Cariathiarim, urbem filio-
 15 rum Juda. Hæc est plaga contra mare, ad
 occidentem. A meridie autem ex parte
 Cariathiarim egreditur terminus contra
 16 mare, et pervenit usque ad fontem aquarum
 Nephtoa. Descenditque in partem
 montis, qui respicit vallem filiorum En-
 nom, et est contra septentrionalem plagam
 in extrema parte vallis Raphaim; descen-
 ditque in Geennom (id est, vallem Ennom)
 17 juxta latus Jebusæi ad austrum; et per-
 venit ad fontem Rogel, transiens ad
 aquilonem, et egrediens ad Ensemes, id
 18 est, fontem Solis; et pertransit usque ad
 tumulos, qui sunt e regione ascensus
 Adommim; descenditque ab Aben-Boen,
 id est, lapidem Boen filii Ruben; et per-
 transit ex latere aquilonis ad campestria,
 19 descenditque in planitiem, et prætergre-
 ditur contra aquilonem Beth-Hagla; sunt-
 que exitus ejus contra linguam maris
 Salsissimi ab aquilone in fine Jordanis ad
 20 australem plagam, qui est terminus illius
 ab oriente. Hæc est possessio filiorum Ben-
 jamin per terminos suos in circuitu, et
 familias suas.
- 21 Fueruntque civitates ejus, Jericho, et
 22 Beth-Hagla, et vallis Casis, Beth-Araba,
 23 et Samaraim, et Bethel, et Avim, et
 24 Aphara, et Ophera, villa Emona, et
 Ophni, et Gabee: civitates duodecim, et
 25 villæ earum Gabaon, et Rama, et Be-
 26 roth, et Mesphe, et Caphara, et Amo-
 27 sa, et Recem, Jarephel, et Tharela,
 28 et Sela, Eleph, et Jebus, quæ est Jeru-
 salem, Gabaath, et Cariath: civitates
 quatuordecim, et villæ earum. Hæc est
 possessio filiorum Benjamin juxta fami-
 lias suas.

Pars Simeon in medio possessionis Juda sita [XIX, 1-9].

- 19 Et egressa est sors secunda filiorum
 Simeon per cognationes suas; fuitque
 2 hereditas eorum in medio possessionis
 filiorum Juda: Bersabee, et Sabee, et
 3 Molada, et Hasersual, Bala et Asem,
 4 et Eltholad, Bethul, et Harma, et Siceleg,
 5 et Bethmarchaboth, et Hasersusa, et

Bethlebaoth, et Sarohen: civitates trede- 6
 cim, et villæ earum. Ain, et Remmon, 7
 et Athar et Asan: civitates quatuor, et
 villæ earum; omnes viculi per circuitum 8
 urbium istarum usque ad Baalath-Beer-
 Ramath contra australem plagam. Hæc
 est hereditas filiorum Simeon juxta cognat-
 9 ones suas, in possessione et funiculo
 filiorum Juda, quia major erat. Et idcirco
 filii Simeon possederunt in medio heredi-
 tatis eorum.

Pars Zabulon [XIX, 10-16].

Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon 10
 per cognationes suas; et factus est termi-
 nus possessionis eorum usque Sarid;
 ascenditque de mari, et Merala, et perve- 11
 nit in Debbaseth, usque ad torrentem qui
 est contra Jeconam. Et revertitur de 12
 Sared contra orientem in fines Ceseleth-
 Thabor; et egreditur ad Dabereh, ascen-
 ditque contra Japhie. Et inde pertransit 13
 usque ad orientalem plagam Geth-Hepher
 et Thacasin; et egreditur in Remmon,
 Amthar, et Noa. Et circuit ad aquilonem 14
 Hanathon; suntque egressus ejus vallis
 Jephthael, et Cathed, et Naalof, et Se- 15
 meron, et Jerala, et Bethlehem: civitates
 duodecim, et villæ earum. Hæc est here- 16
 ditas tribus filiorum Zabulon per cognat-
 iones suas, urbes et viculi earum.

Pars Issachar [XIX, 17-23].

Issachar egressa est sors quarta per co- 17
 gnationes suas; fuitque ejus hereditas: 18
 Jezrael, et Casaloth, et Sunem, et Ha- 19
 pharaim, et Sehon, et Anaharath, et 20
 Rabboth, et Cesion, Abes, et Rameth, et 21
 Engannim, et Enhadda, et Bethpheses.
 Et pervenit terminus ejus usque Thabor, 22
 et Sehesima, et Bethsames; cruntque exi-
 tus ejus Jordanis: civitates sedecim, et
 villæ earum. Hæc est possessio filiorum 23
 Issachar per cognationes suas, urbes et
 viculi earum.

Pars Aser [XIX, 24-31].

Ceciditque sors quinta tribui filiorum 24
 Aser per cognationes suas; fuitque ter- 25
 minus eorum: Halcath, et Chali, et Beten,
 et Axaph, et Elmelech, et Amaad, et 26
 Messal; et pervenit usque ad Carmelum
 maris, et Sihor, et Labanath, ac rever- 27

Jos. 16, 3. — 16) Jos. 15, 8. — 18) Jos. 15, 6. —
 24) Gabee, Jos. 21, 17. — 25) Gabaon, Jos. 9, 3.
 Rama, I Reg. 22, 6. Beroth, Jos. 9, 17. —
 26) Mesphe, Jud. 20, 1. — 28) Jebus, Jos. 15, 8.
 Gabaath, Jud. 19, 12.

19. — 2-8) Jos. 15, 26-32; I Par. 4, 28-33. —
 11) Jeconam, Jos. 12, 22. — 12) Dabereh, Jos.
 21, 28. — 13) Geth-Hepher, IV Reg. 14, 25. —
 15) Semeron, Jos. 11, 1. — 18) Sunem, I Reg.
 28, 4. — 21) Engannim, Jos. 21, 29. — 25) Hal-
 cath, Jos. 21, 31. — 26) Messal, Jos. 21, 30. Car-

titur contra orientem Beth-Dagon; et pertransit usque Zabulon et vallem Jephthael contra aquilonem in Bethemec et Nehiel. Egrediturque ad lævam Cabul, et Abran, et Rohob, et Hamon, et Cana, usque ad Sidonem magnam. Revertiturque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, et usque Hosa; eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba, et Amma, et Aphec, et Rohob: civitates viginti duæ, et villæ earum. Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque et viculi earum.

Pars Nephtali [XIX, 32-39].

Filiorum Nephtali sexta sors cecidit per familias suas; et cœpit terminus de Heleph et Elon in Saananim, et Adami, quæ est Neceb, et Jebnael usque Lecum; et egressus eorum usque ad Jordanem; revertiturque terminus contra occidentem in Azanot-Thabor, atque inde egreditur in Hucuca, et pertransit in Zabulon contra meridiem, et in Aser contra occidentem, et in Juda ad Jordanem contra ortum solis. Civitates munitissimæ: Assedim, Ser, et Emath, et Reccath, et Cenereth, et Ede- ma, et Arama, Asor, et Cedès, et Edrai, Enhasor, et Jeron, et Magdalel, Horem, et Bethanath, et Bethsames: civitates decem et novem, et villæ earum. Hæc est possessio tribus filiorum Nephtali per cognationes suas, urbes et viculi earum.

Pars Dan [XIX, 40-48]. — *Urbes enumerantur* [40-46]. *Danites occupant Lesem* [47, 48].

Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima; et fuit terminus possessionis ejus: Saraa et Esthaol, et Hir-Semes, id est civitas Solis, Selebin, et Aialon, et Jethela, Elon, et Themna, et Acron, Elthece, Gebbethon, et Balaath, et Jud, et Bane, et Barach, et Gethremmon, et Mejarcon, et Arecon, cum termino qui respicit Joppen, et ipso fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, et pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam; et percusserunt eam in ore gladii, et possederunt, et habitaverunt in ea, vo-

cantes nomen ejus Lesem-Dan, ex nomine Dan patris sui. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes et viculi earum.

Pars Josue [XIX, 49, 50].

Cumque complexset sorte dividere terram singulis per tribus suas, dederunt filii Israel possessionem Josue, filio Nun, in medio sui, juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath-Saraa in monte Ephraim; et ædificavit civitatem, habitavitque in ea.

Conclusio [XIX, 51].

Hæ sunt possessiones, quas sorte dividerunt Eleazar sacerdos, et Josue filius Nun, et principes familiarum ac tribuum filiorum Israel, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitque sunt terram.

5. CAP. XX, 1-9 : DE URBIBUS REFUGII.

— *Dei mandatum de urbibus asyli* [XX, 1-6] *in Chanaan* [7] *et in trans-jordanica regione constituendis* [8]. *Conclusio* [9].

Et locutus est Dominus ad Josue, dicens: Loquere filiis Israel, et dic eis:

Separate urbes fugitivorum, de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi, ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius, et possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis; cum ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, et loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem, sique suscipient eum, et dabunt ei locum ad habitandum. Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus, quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve, ejus probatur inimicus. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore. Tunc revertetur homicida, et ingredietur civitatem et domum suam de qua fuerat.

Decreveruntque Cedès in Galilæa montis Nephtali, et Sichem in monte Ephraim, et Cariath-Arbe, ipsa est He-

melum maris, III Reg. 18, 19. — 28) Rohob, Num. 13, 22. — 29) Achziba, Jud. 1, 31. — 36) Asor, Jos. 11, 1. — 37) Cedès, Jud. 4, 6. — 38) Bethanath, Jud. 1, 33. — 42) Selebin, Jud. 1, 35. Aialon, Jos. 10, 22. — 44) Gebbethon, Jos. 21, 23. — 45) Gethremmon, Jos. 21, 24. — 46) Joppen, II Par. 2, 16. — 47) Ascenderunt-

que... sui, Jud. 18, 27-29. — 50) Thamnath-Saraa, Jos. 24, 30; Jud. 2, 9. — 51) In Silo, Jos. 18, 1.

20. — 2) Ex. 21, 13; Num. 35, 10-14; Deut. 4, 41-43; 19, 2-9. — 4) Ante portam civitatis, Deut. 21, 19; Ruth 4, 1, 2. — 6) Num. 35, 12, 24, 25. — 7) Cedès, Jos. 19, 37. Sichem, Jos. 21, 21. Cariath-

8 bron, in monte Juda. Et trans Jordanem contra orientalem plagam Jericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, et Ramoth in Galaad, de tribu Gad, et Gaulon in Basan de tribu Manasse.

9 Hæ civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israel, et advenis qui habitabant inter eos, ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, et non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

6. CAP. XXI, 1-40 : DE URBIBUS LEVITICIS. — *Levitæ jura sibi vindicant* [XXI, 1, 2]. *Variis leviticis familiis sorte assignantur urbes* [3-8], *quæ filiis Aaron* [9-19], *Caath* [20-26], *Gerson* [27-33] *et Merari ad habitandum inserviant* [34-38]. *Recapitulatio urbium leviticarum* [39, 40].

21 Accesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, et Josue, filium Nun, et ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israel, locutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque dixerunt : Dominus præcepit per manum Moysi ut darentur nobis urbes ad habitandum, et suburbana earum ad alenda jumenta.

3 Dederuntque filii Israel de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates et suburbana earum.

4 Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Juda, et Simeon, et Benjamin, civitates

5 tredecim; et reliquis filiorum Caath, id est, levitis qui superfuerant, de tribubus Ephraim, et Dan, et dimidia tribu Manasse, civitates decem. Porro filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar, et Aser, et Nephthali, dimidiaque tribu Manasse, in Basan,

6 civitates numero tredecim. Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben, et Gad, et Zabulon, urbes duodecim. Dederuntque filii Israel levitis civitates et suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9 De tribubus filiorum Juda et Simeon dedit Josue civitates, quarum ista sunt nomina, filiis Aaron per familias Caath

levitici generis (prima enim sors illis egressa est) : Cariath-Arbe, patris Enac, 11 quæ vocatur Hebron, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum. Agros 12 vero et villas ejus dederat Caleb, filio Jephone, ad possidendum. Dedit ergo 13 filiis Aaron sacerdotis Hebron confugii civitatem, ac suburbana ejus, et Lobnam cum suburbanis suis, et Jether, et Esthe- 14 mo, et Holon, et Dabir, et Ain, et Jeta, 15 et Bethsames, cum suburbanis suis : civitates novem de tribubus, ut dictum est, 16 duabus. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, et Gabae, et Anathoth, 18 et Almon, cum suburbanis suis : civitates quatuor. Omnes simul civitates 19 filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis.

Reliquis vero per familias filiorum Caath levitici generis, hæc est data possessio. De tribu Ephraim urbes confugii, 21 Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer, et Cibsaim, et Bethoron, cum suburbanis suis : civitates quatuor. De tribu quoque Dan, Eltheco, et 23 Gabathon, et Aialon, et Gethremmon, 24 cum suburbanis suis : civitates quatuor. Porro de dimidia tribu Manasse, Thanach 25 et Gethremmon, cum suburbanis suis : civitates duæ. Omnes civitates decem, 26 et suburbana earum, datæ sunt filiis Caath inferioris gradus.

Filiis quoque Gerson levitici generis 27 dedit de dimidia tribu Manasse confugii civitates : Gaulon in Basan, et Bosram, cum suburbanis suis : civitates duas. Porro de tribu Issachar, Cesion, et Dabere- 28 reth, et Jaramoth, et Engannim, cum 29 suburbanis suis : civitates quatuor. De 30 tribu autem Aser, Masal, et Abdon, et 31 Helcath, et Rohob, cum suburbanis suis : civitates quatuor. De tribu quoque Nephthali civitates confugii, Cedes in Galilæa, 32 et Hammoth-Dor, et Carthan, cum suburbanis suis : civitates tres. Omnes urbes 33 familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis.

Filiis autem Merari, levitis inferioris 34 gradus, per familias suas, data est de tribu Zabulon, Jecnam, et Cartha, et 35 Damna, et Naalol : civitates quatuor cum suburbanis suis. De tribu Ruben ultra 36 Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor, et Jaser, et Jethson, et Mephaath : civitates quatuor

Arbe, Jos. 15, 13. — 8) Deut. 4, 43; Jos. 21, 27, 36, 37. — 9) Num. 35, 15.

21. — 1) Principes familiarum Levi, Ex. 6, 16-19; Num. 3, 17-20. — 2) Num. 35, 2; Jos. 14,

4, 5. — 4) Jos. 21, 9-19. — 5) Jos. 21, 20-26. — 6) Jos. 21, 27-33. — 7) Jos. 21, 34-38. — 8-19) I Par. 6, 54-60. — 12) Jos. 14, 14; 15, 13. — 18) Anathoth, Jer. 1, 1. — 20-26) I Par. 6, 66-70. — 27-33) I Par. 6, 71-76. — 34-38) I Par. 6, 77-81. —

- 37 cum suburbanis suis. De tribu Gad civitates confugii, Ramoth in Galaad, et Manaim, et Hesebon, et Jazer : civitates quatuor cum suburbanis suis. Omnes urbes filiorum Merari, per familias et cognationes suas, duodecim.
- 39 Itaque civitates universæ levitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt
- 40 quadraginta octo, cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.

7. CAP. XXI, 41-43 : DE DEI PROMISSIS FIDELITER PATRATIS.

Deditque Dominus Deus Israeli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat; et possederunt illam, atque habitaverunt in ea. Dataque est ab eo paucis in omnes per circuitum nationes, nullusque eis hostium resistere ausus est; sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit; sed rebus expleta sunt omnia.

PARS QUARTA

[XXII, 4 — XXIV, 33.]

POST PARTITIONEM TERRÆ PROMISSÆ.

1. CAP. XXII, 1-34 : TRIBUS TRANSJORDANICÆ IN SUAS SEDES REDEUNT. — Tribus transjordanicæ a Josue dimittuntur [XXII, 1-8], proficiscuntur [9] et altare ad Jordanem ædificant [10], de quo a ceteris criminantur [11, 12]. Mittuntur Phinees et decem principes populi [13, 14] qui earum infidelitatem objurgant [15-20]. Transjordanici significationem altaris explicant [21-29], in qua Phinees [30, 31] et principes Israel acquiescunt [32, 33]. De nomine altaris [34].
- 22 Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, et Gaditas, et dimidiam tribum Manasse, dixitque ad eos : Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses, famulus Domini; mihi quoque in omnibus obedistis, nec reliquistis fratres vestros longo tempore usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.
- 4 Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem et pacem, sicut pollicitus est, revertimini, et ite in tabernacula vestra, et in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses, famulus Domini, trans Jordanem; ita dumtaxat, ut custodiatis attentè, et opere compleatis mandatum et legem quam præcepit vobis Moyses, famulus Domini, ut diligatis Do-

minum Deum vestrum, et ambuletis in omnibus viis ejus, et observetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac serviat in omni corde, et in omni anima vestra. Benedixitque eis Josue, et dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan; et idcirco mediæ quæ superfluit, dedit Josue sortem inter ceteros fratres suos trans Jordanem, ad occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, et benedixisset eis, dixit ad eos : In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento et auro, ære ac ferro, et veste multiplici; dividite prædam hostium cum fratribus vestris.

Reversique sunt, et abierunt filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, a filiis Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

Cumque venissent ad tumulos Jordanis in terram Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod cum audissent filii Israel, et ad eos certi nuntii detulissent, ædificasse filios Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, altare in terra Chanaan, super Jordanis tumulos, contra filios Israel,

39) Num. 35, 7. — 41) Patribus eorum juraverat, Gen. 12, 7; 13, 15; 15, 18; 26, 3; 28, 4, 13. — 43) Jos. 23, 14, 15. — 22. — 2) Fecistis... Domini, Num. 32, 20-22; Deut. 3, 18-20. Mihi... obedistis, Jos. 1, 16, 17. —

4) Quam... Jordanem, Num. 32, 33; Jos. 1, 13; 13, 8. — 5) Deut. 6, 5, 6, 17; 10, 12; 11, 1, 13, 22. — 7) Jos. 17, 5. — 8) Dividite... vestris, Num. 31, 27. — 9) De Silo, Jos. 18, 1. Galaad... suæ, Num. 32, 1, 26, 29. — 11) Deut. 13, 12-15. —

- 12 convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent et dimicaret contra eos.
- 13 Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees, filium Eleazari sacerdotis, et decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus, qui venerunt ad filios Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, in terram Galaad, dixeruntque ad eos :
- 16 Hæc mandat omnis populus Domini : Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, et a cultu illius recedentes?
- 17 An parum vobis est quod peccastis in Beelphegor, et usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet, multique de populo corruerunt? Et vos hodie reliquistis Dominum; et cras in universum Israel ira ejus desæviet. Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, et habitate inter nos; tantum ut a Domino, et a nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri. Nonne Achan, filius Zare, præteritum mandatum Domini, et super omnem populum Israel ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo!
- 21 Responderuntque filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, principibus legationis Israel : Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus, ipse novit, et Israel simul intelliget : si prævaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsentem; et si ea mente fecimus, ut holocausta, et sacrificium, et pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quarat et judicet; et non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus : Cras dicent filii vestri filiis nostris : Quid vobis et Domino Deo Israel?
- 25 Terminum posuit Dominus inter nos et vos, o filii Ruben, et filii Gad, Jordanem fluvium, et idcirco patrem non habetis in Domino; et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros a timore Domini.
- 26 Putavimus itaque melius, et diximus : Exstruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas, sed in testimonium inter nos et vos, et sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, et juris nostri sit offerre, et holocausta, et victimas, et pacificas hostias; et nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris : Non est vobis pars in Domino.
- Quod si voluerint dicere, respondebunt eis : Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. Absit a nobis hoc scelus, ut recedamus a Domino, et ejus vestigia relinquamus, exstructo altari ad holocausta, et sacrificia, et victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod exstructum est ante tabernaculum ejus!
- Quibus auditis, Phinees sacerdos, et principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt; et verba filiorum Ruben et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, libentissime susceperunt. Dixitque Phinees, filius Eleazari, sacerdos, ad eos : Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis a prævaricatione hac, et liberastis filios Israel de manu Domini.
- Reversusque est cum principibus a filiis Ruben et Gad, de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israel, et retulit eis. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filii Israel, et nequaquam ultra dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, et delerent terram possessionis eorum.
- Vocaveruntque filii Ruben, et filii Gad, altare quod exstruxerant. Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus.

2. CAP. XXIII, 1-16 : JOSUE CONCIONEM HABET AD PRINCIPES POPULI. — *Josue ætate gravis duces populi vocat ad se [XXIII, 1, 2] et ad eos loquitur : de divinis erga Israel beneficiis [3, 4] ad modum pignoris pro futuro tempore estimandis [5]; de lege Dei servanda [6]; cavendum est ne Israel cum gentibus Chanaan amicitias copulet [7-13]; de Domino fideli tam in benedictionibus quam in maledictionibus adimplendis [14-16].*

Evoluto autem multo tempore postquam pacem dederat Dominus Israeli, subjectis in gyro nationibus universis, et Josue jam longævo, et persenilis ætatis, vocavit Josue omnem Israelem, majoresque natu, et principes ac duces, et magistros, dixitque ad eos :

Ego senui, et progressioris ætatis sum; vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnaverit; et nunc quia vobis sorte divisit

13) Phinees, Ex. 6, 25; Num. 25, 7; Jud. 20, 28; Eccli. 45, 28. — 16) Lev. 17, 8, 9; Deut. 12, 13, 14. — 17) Num. 25, 3; Deut. 4, 3. — 19) In qua... est, Jos. 18, 1. — 20) Jos. 7, 1, 5. — 27) Ut

serviamus... hostias, Deut. 12, 5, 6, 17, 18. — 29) Deut. 12, 14. — 34) Jos. 22, 27. — 23. — 1) Evoluto... Israeli, Jos. 11, 23; 21, 42. Josue... ætatis, Jos. 13, 1. — 4) Jos. 13, 2-7;

omnem terram, ab orientali parte Jordanis usque ad mare magnum, multæque adhuc
 5 supersunt nationes, Dominus Deus vester disperdet eas, et auferet a facie vestra, et possidebitis terram, sicut vobis pollicitus
 6 est. Tantum confortamini, et estote solliciti, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi, et non declinetis ab eis neque ad dexteram neque
 7 ad sinistram; ne postquam intraveritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomine deorum earum, et ser-
 8 viatis eis, et adoretis illos; sed adhaereatis Domino Deo vestro, quod fecistis usque
 9 in diem hanc. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas et robustissimas, et nullus vobis resistere poterit. Unus e vobis persequetur hostium
 10 mille viros, quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus
 11 est. Hoc tantum diligentissime præcave-
 12 te, ut diligatis Dominum Deum vestrum. Quod si volueritis gentium harum, quæ
 13 inter vos habitant, erroribus adherere, et cum eis miscere connubia, atque amicitias
 14 copulare, jam nunc scitote quod Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem
 15 vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, et offendiculum ex latere vestro, et sudes in oculis vestris, donec vos auferat
 16 atque disperdat de terra hac optima, quam tradidit vobis.

14 En ego hodie ingrediorem viam universæ terræ, et toto animo cognoscetis, quod de omnibus verbis, quæ se Dominus præstaturum vobis esse pollicitus est, unum non
 15 præterierit incassum. Sicut ergo implevit opere quod promisit, et prospera cuncta venerunt, sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de terra hac optima,
 16 quam tradidit vobis, eo quod præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, et servieritis diis alienis, et adoraveritis eos; cito atque velociter conserget in vos furor Domini, et auferemini ab hac terra optima, quam tradidit vobis.

3. — CAP. XXIV, 1-28 : JOSUE CONCIONEM HABET AD TRIBUS ISRAEL. — *Omnes tribus in Sichem congregantur* [XXIV, 1], ubi Josue loquitur : *recensentur Dei beneficia erga patres* [2-4], *in exitu Egypti* [5-7], *in terra trans-*

jordanica [8-10], *in Chanaan* [11-13]; *fidelitas in Dominum commendatur* [14, 15]. *Populus verbis Josue assentitur* [16-18], *fidem suam solemniter obligat* [19-24] *et fœdus cum Deo sancit* [25-27]. *Tribus in sedes suas revertuntur* [28].

Congregavitque Josue omnes tribus 24 Israel in Sichem, et vocavit majores natu ac principes, et judices, et magistros, steteruntque in conspectu Domini; et ad 2 populum sic locutus est :

Hæc dicit Dominus Deus Israel : Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare, pater Abraham et Nachor, servieruntque diis alienis. Tuli ergo 3 patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus, et adduxi eum in terram Chanaan, multiplicavique semen ejus. Et dedi ei 4 Isaac; illique rursum dedi Jacob et Esau. E quibus Esau dedi montem Seir ad possidendum; Jacob vero, et filii ejus descenderunt in Ægyptum. Misique Moysen et 5 Aaron, et percussi Ægyptum multis signis atque portentis. Eduxique vos et patres vestros de Ægypto, et venistis ad mare; persecutique sunt Ægyptii patres vestros cum curribus et equitatu, usque ad mare Rubrum. Clamaverunt autem ad Domi- 7 num filii Israel; qui posuit tenebras inter vos et Ægyptios, et adduxit super eos mare et operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim; et habi- 8 tastis in solitudine multo tempore, et introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordanem. Cumque pugna- 9 rent contra vos, tradidi eos in manus vestras, et possedistis terram eorum, atque interfecistis eos. Surrexit autem Balac, 9 filius Sephor, rex Moab, et pugnavit contra Israelem. Misitque et vocavit Balaam, filium Beor, ut malediceret vobis; et ego 10 nolui audire eum, sed e contrario per illum benedixi vobis, et liberavi vos de manu ejus. Transistisque Jordanem, et 11 venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, et Pherezæus, et Chanaanæus, et Hethæus, et Gergesæus, et Hevæus, et Jebusæus, et tradidi illos in manus vestras. Misique 12 antè vos crabrones, et ejeci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo. Dedique vobis 13 terram, in qua non laborastis, et urbes

14, 2; Ps. 77, 54; Act. 13, 19. — 6) Jos. 1, 7. — 7) Ex. 23, 13, 33; Deut. 7, 2-4. — 10) Ex. 14, 14; Lev. 26, 8; Deut. 3, 22. — 12) Ex. 34, 16; Deut. 7, 3. — 13) Ex. 23, 33; Num. 33, 55; Deut. 7, 16. — 14) III Reg. 2, 2. — 15) Lev. 26, 14-39; Deut. 28, 15-68.

24. — 2) Gen. 11, 26-32; 31, 19, 30; 35, 2, 4. —

3) Gen. 12, 1-6; Act. 7, 2-4. — 4) Gen. 21, 2, 3; 25, 24-26; 36, 8; 46, 1, 6; Act. 7, 15. — 5) Ex. 3, 10; 7, 14-12, 30. — 6) Ex. 12, 37, 51; 14, 2, 9. — 7) Ex. 14, 10, 20, 27, 28. — 8) Num. 21, 21-35. — 9) Num. 22, 2-5. — 10) Num. 23, 1-24, 25. — 11) Jos. 3, 14; 6, 1; 11, 3. — 12) Ex. 23, 28; Deut. 7, 20; Jos. 11, 20. — 13) Deut. 6, 10, 11. —

quas non ædificastis, ut habitaretis in eis; vineas et oliveta, quæ non plantastis.

- 14 Nunc ergo timete Dominum, et servite ei perfecto corde atque verissimo: et auferite deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia et in Ægypto, ac servite Domino. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis; ego autem et domus mea, serviemus Domino.
- 16 Responditque populus, et ait: Absit a nobis ut relinquamus Dominum, et serviamus diis alienis! Dominus Deus noster ipse eduxit nos et patres nostros de terra Ægypti, de domo servitutis, fecitque videntibus nobis signa ingentia, et custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, et in cunctis populis, per quos transivimus. Et eiecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem terræ, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.
- 18 Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino, Deus enim sanctus, et fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis. Si dimiseritis Dominum, et servieritis diis alienis, convertet se, et affliget vos, atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.
- 20 Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita ut loqueris, erit, sed Domino serviemus. Et Josue ad populum: Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes. Nunc ergo, ait, auferite deos alienos de medio vestri, et inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israel. Dixit-

que populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus, et obedientes erimus præceptis ejus.

Percussit ergo Josue in die illo fœdus, et proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini; et tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in sanctuario Domini, et dixit ad omnem populum: En lapis iste erit vobis in testimonium quod audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis, ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro.

Dimisitque populum, singulos in sessionem suam.

4. CAP. XXIV, 29-33: MORS JOSUE ET ELEAZAR. — *Josue moritur et sepelitur* [XXIV, 29-31]. *De ossibus Joseph prope Sichem conditis* [32]. *Eleazar moritur et sepelitur* [33].

Et post hæc mortuus est Josue, filius Nun, servus Domini, centum et decem annorum; sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnath-Sare, quæ est sita in monte Ephraim, a septentrionali parte montis Gaas. Servivitque Israel Domino cunctis diebus Josue, et seniorum qui longo vixerunt tempore post Josue, et qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israel.

Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Jacob a filiis Hemor, patris Sichem, centum novellis ovibus, et fuit in possessionem filiorum Joseph.

Eleazar quoque, filius Aaron, mortuus est; et sepelierunt eum in Gabaath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte Ephraim.

14) Deut. 10, 12; 1 Reg. 7, 3; 12, 24; Tob. 14, 10. — 15) Optio vobis datur, Deut. 30, 15, 19. — 19) Deus enim sanctus, Lev. 19, 2. Æmulator, Ex. 20, 5; 34, 14. Nec ignoscet... peccatis, Ex. 23, 21. — 26) Lapidem pergrandem, Gen. 28, 18; 31, 45. Subter quercum, Jud. 9, 6. — 27) In testi-

monium, Gen. 31, 47-52; Deut. 31, 19, 21, 26. — 28) Jud. 2, 6. — 29-31) Jud. 2, 7-9. — 30) Thamnath-Sare, Jos. 19, 50. — 32) Ossa quoque Joseph, Gen. 50, 24; Ex. 13, 19. Agri... Hemor, Gen. 33, 19. — Phinees, Jos. 22, 13.

LIBER JUDICUM

HEBRAICE SOPHETIM

PARS PRIMA

[I, 1 — III, 6.]

PROEMIUM.

DE ISRAEL POLITICA ET RELIGIOSA CONDITIONE POST MORTEM JOSUE.

1. CAP. I, 1 — II, 5 : DESCRIBITUR CONDITIO POLITICA; GRADATIM OCCUPATUR CHANAAN. — *Judas, a Deo designatus ad Chananæum oppugnandum* [I, 1, 2], *Simeonem socium sibi adjungit* [3]. *Adonibezec vincitur* [4-7]; *Jerusalem expugnatur* [8]; *dilatatur occupatio in regione meridiana* [9], *in Hebron* [10-15]. *De Cineis* [16]. *In montanis et in campestribus pugnatur* [17-20]. *De Jebusæis cum filiis Benjamin in Jerusalem habitantibus* [21]. *Joseph Bethel expugnat* [22-26]. *De Manasse* [27, 28], *Ephraim* [29], *Zabulon* [30], *Aser* [31, 32] *et Nephthali* [33]. *De filiis Dan et Amorrhæis* [34-36]. *Angelus Domini Israelitas vituperat* [II, 1-5].

1. OST mortem Josue consuluerunt filii Israel Dominum, dicentes : Quis ascendet ante nos contra Chananæum, et erit dux belli ?
2. Dixitque Dominus : Judas ascendet ; ecce
3. tradidi terram in manus ejus. Et ait Judas Simeoni fratri suo : Ascende mecum in sortem meam, et pugna contra Chananæum, ut et ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.
4. Ascenditque Judas, et tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum ; et percusserunt in Bezec decem milia virorum. Inveneruntque Adonibezec in Bezec, et pugnauerunt contra eum ; ac percusserunt Chananæum et Pherezæum.
5. Fugit autem Adonibezec ; quem persecuti

comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum. Dixitque Adonibezec : Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias ; sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, et ibi mortuus est.

Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem, ceperunt eam, et percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.

Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, et ad meridiem, et in campestribus. Pergensque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron (cujus nomen fuit antiquitus Cariath-Arbe), percussit Sesai, et Ahiman, et Tholmai.

Atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat, Cariath-Sepher, id est, civitas litterarum. Dixitque Caleb : Qui percusserit Cariath-Sepher, et vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem. Cumque cepisset eam Othoniel, filius Cenez, frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam conjugem. Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb : Quid habes ? At illa respondit : Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi, da et irriguum aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, et irriguum inferius.

Filii autem Cinei, cognati Moysi, ascen-

1. — 1) Num. 27, 21; Jud. 20, 18; I Reg. 22, 10; II Reg. 2, 1. — 8) Jos. 15, 63. — 9) Jos. 9, 1; 10, 40; 11, 2, 16; 12, 8. — 10-15) Jos. 15, 13-19. — 10) Cujus... Cariath-Arbe, Jos. 14, 15. Percussit... Tholmai, Num. 13, 23. — 13) Cenez,

Num. 32, 12; Jos. 14, 6, 14. Frater Caleb, Jud. 3, 9. — 16) Filii... Moysi, Ex. 2, 18; 3, 1; Num. 20, 29; Jud. 4, 11, 17. De civitate Palmarum, Deut. 34, 3; Jud. 3, 13; II Par. 28, 15. Arad, Num. 21, 1. Habitaverunt cum eo, Num. 10,

derunt de civitate Palmarum, cum filiis Juda, in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, et habitaverunt cum eo.

- 17 Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, et percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Stephaath, et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, 18 Horma, id est, Anathema. Cepitque Judas Gazam cum finibus suis, et Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis. 19 Fuitque Dominus cum Juda, et montana possedit; nec potuit delere habitatores valles, quia falcatis curribus abundabant. 20 Dederuntque Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac. 21 Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin; habitavitque Jebusæus cum filiis Benjamin in Jerusalem, usque in præsentem diem. 22 Domus quoque Joseph ascendit in Bethel, 23 fuitque Dominus cum eis. Nam cum obiderent urbem quæ prius Luza vocabatur, 24 viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis, et faciemus tecum misericordiam. Qui cum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladii; hominem autem illum, et omnem cognationem ejus, dimiserunt. Qui dimissus abiit in terram Hetthim, et ædificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam, quæ ita appellatur usque in præsentem diem. 27 Manasses quoque non delevit Bethsan et Thanac cum viculis suis, et habitatores Dor, et Jebllaam, et Mageddo cum viculis suis; cœpitque Chananæus habitare cum eis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, et delere noluit. 29 Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer; sed habitavit cum eo. 30 Zabulon non delevit habitatores Cetron, et Naalol; sed habitavit Chananæus in medio ejus, factusque est ei tributarius. 31 Aser quoque non delevit habitatores Accho, et Sidonis, Ahalab, et Achazib, et Helba, et Aphec, et Rohob; habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. 33 Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames et Bethanath; et habitavit inter Chananæum habitatorem terræ, fuerunt-

que ei Bethsamitæ et Bethanitæ tributarii.

Arctavitque Amorrhæus filios Dan in 34 monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent; habitavitque in monte 35 Hares, quod interpretatur Testaceo, in Aialon et Salebim. Et aggravata est manus domus Joseph, factusque est ei tributarius. Fuit autem terminus Amor- 36 rhæi ab ascensu Scorpionis, Petra, et superiora loca.

Ascenditque angelus Domini de Galgalis ad locum Flentium, et ait: Eduxi vos de Ægypto, et introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris, et pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum, ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, sed aras eorum subverteretis; et noluistis audire vocem meam. Cur hoc fecistis? Quamobrem nolui delere eos a facie vestra, ut habeatis hostes, et dii eorum sint vobis in ruinam. Cumque loqueretur angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel, elevarunt ipsi vocem suam, et fleverunt. Et vocatum est nomen loci illius: Locus flentium, sive lacrymarum, immolaveruntque ibi hostias Domino.

2. CAP. II, 6—III, 6: DESCRIBITUR
CONDITIO RELIGIOSA. — *Vivo Josue, Israel in fidelitate erga Deum manet* [II, 6-10^a]. *Postea surgunt aliæ generationes qui a Domino desciscunt, Baalim serviunt et dure castigantur* [10^b-15]. *De judicum ministerio* [16-18]. *De contumacia Israelitarum* [19]. *Decretum Dei de ceteris Chananæis non exstirpandis* [20-23]. *Superstites gentes recensentur* [III, 1-6].

Dimisit ergo Josue populum, et abierunt filii Israel unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam; servieruntque Domino cunctis diebus ejus, et seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, ei noverant omnia opera Domini quæ fecerat cum Israel. Mortuus est autem Josue, 8 filius Nun, famulus Domini, centum et decem annorum; et sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnath-Sare, in monte Ephraim, a septentrionali plaga montis Gaas.

20-32. — 17) Vocatumque... anathema, Num. 21, 3. — 18) Jos. 11, 22; Jud. 3, 3; 14, 19; 16, 1. — 19) Montana, Jud. 1, 9. Falcatis curribus, Jos. 17, 16, 18. — 20) Num. 14, 24; Deut. 1, 36; Jos. 14, 9, 13; 15, 14. — 21) Jos. 15, 63. — 23) Gen. 28, 19; 35, 6; 48, 3; Jos. 18, 13. — 25) Hominem... dimiserunt, Jos. 6, 25. — 26) In terram Hetthim, Jos. 1, 4. — 27, 28) Jos. 17, 11-13. — 29) Jos. 16, 10; III Reg. 9, 16. —

31, 32) Jos. 19, 24-31. — 33) Jos. 19, 32-39. — 34) Jos. 19, 47, 48. — 35) Jos. 19, 42. — 36) Ad ascensu Scorpionis, Num. 34, 4; Jos. 15, 3.

2. — 1-3) Jud. 6, 8-10; 10, 11-14. — 1) De Galgalis, Jos. 4, 19. Juravi... sempiternum, Gen. 17, 7; Ex. 6, 4. — 2) Ex. 34, 12, 13, 15; Deut. 9, 2, 5; 12, 2, 3. — 3) Num. 33, 55; Jos. 23, 13. — 6-9) Jos. 24, 28-31. — 9) Jos. 19, 50.

- 10 Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos, et surrexerunt alii, qui non noverant Dominum, et opera quæ fecerat cum Israel.
- 11 Feceruntque filii Israel malum in conspectu Domini, et servierunt Baalim. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti; et secuti sunt deos alienos, deosque populorum qui habitabant in circuitu eorum, et adoraverunt eos; et ad iracundiam concitaverunt Dominum, dimittentes eum, et servientes Baal et Astaroth.
- 14 Iratusque Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium, qui ceperunt eos, et vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum; nec potuerunt resistere adversariis suis; sed quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, et juravit eis; et vehementer afflicti sunt.
- 16 Suscitavitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus; sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, et adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum; et audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. Cumque Dominus iudices suscitarat, in diebus eorum flectebatur misericordia, et audiebat afflictorum gemitus, et liberabat eos de cæde vastantium; postquam autem mortuus esset iudex, revertebantur, et multo faciebant pejora quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, et adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, et viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.
- 17 Iratusque est furor Domini in Israel, et ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, et vocem meam audire contempsit, et ego non delebo gentes quas dimisit Josue, et mortuus est, ut in ipsis experiar Israel, utrum custodiant viam Domini, et ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.
- 23 Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, et cito subvertere noluit, nec tradidit in manus Josue.
- 3 Hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israel, et omnes qui non noverant bella Chananæorum, ut postea discerent filii eorum certare cum hostibus, et habere consuetudinem præliandi: quinque satrapas Philistinorum, omnemque Chananæum, et Sidonium, atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal-Hermon usque ad introitum Æmath. Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israel, utrum audiret mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. Itaque filii Israel habitaverunt in medio Chana-næi, et Hethæi, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Hevæi, et Jebusæi; et duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, et servierunt diis eorum.

PARS SECUNDA

[III, 7.—XVI, 31.]

NARRATUR HISTORIA HEBRÆORUM SUB JUDICIBUS.

I. — OTHONIEL ET AOD.

[III, 7-31.]

1. CAP. III, 7-11: OTHONIEL. — *Filii Israel Deo infideles* [III, 7] *a Chusan Rosathaim opprimuntur* [8] *et ab Othoniel liberantur* [9-11].

7 Feceruntque malum in conspectu Domini, et obliiti sunt Dei sui, servientes

Baalim et Astaroth. Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim, regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis.

9 Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel videlicet, filium Cenez, fratrem

— 12) Jud. 3, 7; 4, 1; 6, 1; 10, 6; 13, 1.
— 14) Jud. 3, 8; 4, 2; 6, 1; 10, 7; 13, 1.
— 15) Lev. 26, 14-45; Deut. 28, 15-68. — 16) Jud. 3, 9, 15; I Reg. 12, 11; II Esd. 9, 27; Act. 13, 20. — 18) *Afflictorum gemitus*, Jud. 4,

3, 15; 6, 7; 10, 10. — 19) Jud. 3, 12; 4, 1; 6, 1.
8, 33; II Esd. 9, 28. — 20) Jos. 23, 16.
3. — 3) Jos. 13, 2-6. — 7) Jud. 2, 11-13. —
9) *Clamaverunt ad Dominum*, Jud. 3, 15; 4, 3; 6, 7; 10, 10; I Reg. 12, 10. *Othoniel*, Jud. 1, 13.

- 10 Caleb minorem. Fuitque in eo spiritus Domini, et judicavit Israel; egressusque est ad pugnam, et tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim, regem Syriæ et oppressit eum. Quievitque terra quadraginta annis; et mortuus est Othniel, filius Cenez.
2. CAP. III, 12-30 : AOD. — *Israelitis Deo iterum infideles* [III, 12^a] *opprimit Eglon, rex Moab, qui urbem Palmarum expugnat* [12^b-14]. *Aod ad Eglon mittitur* [15-17] *eumque callide occidit* [18-26]. *Moabites vincuntur* [27-30].
- 12 Addiderunt autem filii Israel facere malum in conspectu Domini, qui confortavit adversum eos Eglon, regem Moab, quia fecerunt malum in conspectu ejus. Et copulavit ei filios Ammon, et Amalec, abiitque et percussit Israel, atque possedit urbem Palmarum. Servieruntque filii Israel Eglon, regi Moab, decem et octo annis; et postea clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filii Jemini, qui utraque manu pro dextera utebatur. Miseruntque filii Israel per illum munera Eglon, regi Moab, qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, et accinctus est eo subter sagum in dextro femore: Obtulitque munera Eglon, regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis. Cumque obtulisset ei munera, persecutus est socios, qui cum eo venerant. Et reversus de Galgais, ubi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o rex. Et ille imperavit silentium; egressisque omnibus qui circa eum erant, ingressus est Aod ad eum; sedebat autem in æstivo coenaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno; extenditque Aod sinistram manum, et tulit sicam de dextero femore suo, infixitque eam in ventre ejus tam valide, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguisimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium; sed ita ut percusserat, reliquit in corpore, statimque per secreta naturæ alvi stercora proruperunt. Aod autem, clausis diligentissime ostiis coenaculi, et obfirmatis sera, per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores coenaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum in æstivo cubiculo. Expectantesque diu donec erubescerent, et videntes quod nullus aperiret, tulerunt clavem, et aperientes invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit; et pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat, venitque in Seirath. Et statim insonuit buccina in monte Ephraim, descenderuntque cum eo filii Israel, ipso in fronte gradiente. Qui dixit ad eos: Sequimini me; tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, et occupaverunt vada Jordanis quæ transmittunt in Moab, et non dimiserunt transire quemquam; sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem milia, omnes robustos et fortes viros. Nullus eorum evadere potuit. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel; et quievit terra octoginta annis.
3. CAP. III, 31 : SAMGAR.
- Post hunc fuit Samgar, filius Anath, qui percussit de Philistiim sexcentos viros vomere; et ipse quoque defendit Israel.

II. — DEBBORA ET BARAC.

[IV, 1 — V, 32.]

1. CAP. IV, 1-24 : CHANANÆI PROFLIGANTUR. — *Israelita Deo iterum infideles* [IV, 1] *Jabin, regi Chanaan, serviunt* [2, 3]. *Debbora prophetis ministerium judicis suscipit* [4, 5], *Barac ad Israel liberandum hortatur* [6, 7] *et cum eo ad bellum pergit* [8-10]. *De Haber Cinea* [11]. *Exercitus Sisara ad torrentem Cison congregatur* [12, 13] *et*
- a Balac profugatur* [14-16]. *Jahel, uxor Haber, Sisaram clavo interimit* [17-22]. *Israelita invalescunt in Chanaan* [23, 24].
- Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod; et tradidit illos Dominus in manus Jabin, regis Chanaan, qui regnavit in Asor, habuitque ducem exercitus sui nomine

— 10) Fuitque... Domini, Jud. 6, 34; 11, 29; 13, 25; 14, 6, 10; 15, 14. — 11) Jud. 3, 30; 5, 32; 8, 28. — 12) Eglon regem Moab, I Reg. 12, 9. — 13) Amalec, Jud. 5, 14; 6, 33. Urbem Palmarum, Deut. 34, 3; Jud. 1, 16; II Par. 28, 15. — 19) De Galgais... idola, Jos. 4, 19-21; Jud. 3, 26.

— 20) In æstivo coenaculo, Am. 3, 15. — 26) Locum idolorum, Jud. 3, 19. — 28) Tradidit... nostras, Jud. 4, 7, 14; 7, 9, 15. Vada Jordanis, Jos. 2, 7; Jud. 7, 24; 12, 5. — 31) Samgar, Jud. 5, 6. — 2) Jabin, Jos. 11, 1, 10; Ps. 82, 10. Sisa-

Sisaram; ipse autem habitabat in Haroseth Gentium.

- 3 Clamaveruntque filii Israel ad Dominum; nongentos enim habebat falcatos currus, et per viginti annos vehementer oppresserat eos.
- 4 Erat autem Debbora prophetis, uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo
- 5 tempore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama et Bethel, in monte Ephraim; ascendebantque ad eam filii Israel in omne iudicium.
- 6 Quæ misit et vocavit Barac, filium Abinoem, de Cedès Nephthali; dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel: Vade, et duc exercitum in montem Thabor; tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, et de filiis Zabulon.
- 7 Ego autem adducam ad te, in loco torrentis Cison, Sisaram, principem exercitus Jabin, et currus ejus, atque omnem multitudinem, et tradam eos in manu tua.
- 8 Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam; si nolueris venire mecum, non
- 9 pergam. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, et
- 10 perrexit cum Barac in Cedès. Qui, accitis Zabulon et Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo.
- 11 Haber autem, Cinæus, recesserat quondam a ceteris Cinæis fratribus suis, filius Hobab, cognati Moysi; et tetenderit tabernacula usque ad vallem quæ vocatur Sennim, et erat juxta Cedès.
- 12 Nuntiatumque est Sisaræ, quod ascendisset Barac, filius Abinoem, in montem Thabor; et congregavit nongentos falcatos currus, et omnem exercitum de Haroseth Gentium ad torrentem Cison.
- 14 Dixitque Debbora ad Barac: Surge! hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas; en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, et decem millia pugnatorum cum eo. Perterruitque Dominus Sisaram, et omnes currus ejus, universamque multitudinem, in ore gladii, ad conspectum Barac, in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus
- 16 fugeret, et Barac persequeretur fugientes currus, et exercitum, usque ad Haroseth Gentium, et omnis hostium

multitudo usque ad internecionem caderet.

Sisara autem fugiens pervenit ad 17 tentorium Jahel, uxoris Haber, Cinæi; erat enim pax inter Jabin, regem Asor, et domum Haber, Cinæi. Egressa igitur 18 Jahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum: Intra ad me, domine mi; intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, et opertus ab ea pallio, dixit ad 19 eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit utrem lactis, et dedit ei bibere, et operuit illum. Dixitque Sisara ad eam: 20 Sta ante ostium tabernaculi; et cum venerit aliquis interrogans te, et dicens: Numquid hic est aliquis? respondebis: Nullus est. Tulit itaque Jahel, uxor 21 Haber, clavum tabernaculi, assumens pariter et malleum; et ingressa abscondite et cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo, defixit in cerebrum usque ad terram; qui soporem morti consocians defecit, et mortuus est. Et ecce Barac 22 sequens Sisaram veniebat; egressaque Jahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, et ostendam tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, et clavum infixum in tempore ejus.

Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin, 23 regem Chanaan, coram filiis Israel, qui crescebant quotidie, et forti manu 24 opprimebant Jabin, regem Chanaan, donec delerent eum.

2. CAP. V, 1-32: CARMEN TRIUMPHALE DEBBORÆ. — *Exordium* [V, 1]. *Debbora principes ad Dominum celebrandum hortatur* [2, 3]. *Beneficia divina prædicantur* [4, 5]. *Angustia temporum* [6, 7] *et magnus Debboræ animus describuntur* [8, 9]. *Iterum ad Deum laudandum hortatur Debbora* [10, 11], *cui respondet populus* [12, 13]. *Tribus sociæ belli celebrantur et desideres vituperantur* [14-18]. *Clades hostium commemoratur* [19-22]. *Meroz maledicto* [23], *benedicitur Jahel* [24-27]. *De matre et uxoribus Sisaræ* [28-30]. *Ruina inimicorum Israel exoptatur* [31]. *Epilogus* [32].

Cecineruntque Debbora et Barac filius 5 Abinoem, in illo die, dicentes:

ram, I Reg. 12, 9; Ps. 82, 10. — 6) Barac, Hebr. 11, 32. Cedès, Jos. 19, 37. Thabor, Jud. 8, 18. — 7) Torrentis Cison, Jud. 4, 13; 5, 21: III Reg. 18, 40; Ps. 82, 10. — 10) Jud. 5, 18. — 12) Num.

10, 29. — 15) Jud. 4, 23; Ps. 82, 10. — 19) Jud. 5, 25. — 21) Jud. 5, 26.

5. — 1) Cecineruntque, Ex. 15, 1. — 4) Deut.

- 2 Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum,
benedicite Domino.
- 3 Audite, reges; auribus percipite, principes;
Ego sum, ego sum quæ Domino canam,
psallam Domino Deo Israel.
- 4 Domine, cum exires de Seir,
et transires per regiones Edom,
terra mota est,
cælique ac nubes distillaverunt aquis.
- 5 Montes fluxerunt a facie Domini,
et Sinai a facie Domini Dei Israel.
- 6 In diebus Samgar, filii Anath,
in diebus Jahel, quieverunt semitæ;
et qui ingrediebantur per eas,
ambulaverunt per calles devios.
- 7 Cessaverunt fortes in Israel, et quieverunt,
donec surgeret Debbora,
surgeret mater in Israel.
- 8 Nova bella elegit Dominus,
et portas hostium ipse subvertit;
clypeus et hasta si apparuerint
in quadraginta millibus Israel.
- 9 Cor meum diligit principes Israel.
Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini,
benedicite Domino.
- 10 Qui ascenditis super nitentes asinos,
et sedetis in iudicio,
et ambulatis in via, loquimini.
- 11 Ubi collisi sunt currus,
et hostium suffocatus est exercitus,
ibi narrentur justitiæ Domini
et clementia in fortes Israel.
- Tunc descendit populus Domini ad portas,
et obtinuit principatum.
- 12 Surge, surge, Debbora;
surge, surge, et loquere canticum;
surge, Barac, et apprehende captivos tuos, fili Abinoem.
- 13 Salvatæ sunt reliquiæ populi;
Dominus in fortibus dimicavit.
- 14 Ex Ephraim delevit eos in Amalec,
et post eum ex Benjamin in populos tuos, o Amalec;
de Machir principes descenderunt,
et de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.
- 15 Duces Issachar fuere cum Debbora,
et Barac vestigia sunt secuti,
qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit.
- Diviso contra se Ruben,
magnanimatorum reperta est contentio.
- 16 Quare habitas inter duos terminos,
ut audias sibilos gregum?

33, 2; II Reg. 22, 8; Ps. 17, 8; 67, 9; 76, 19. — 14) Amalec, Jud. 12, 15. Machir, Num. 32, 5) Ex. 19, 16-18; Deut. 4, 11; Ps. 96, 5; Is. 64, 39, 40; Jos. 17, 1. — 15) Jud. 4, 14. — 17) Galad... quiescebat, Jos. 13, 24-25. Dan vacabat

Diviso contra se Ruben,
magnanimorum reperta est contentio.

- 17 Galaad trans Jordanem quiescebat,
et Dan vacabat navibus;
Aser habitabat in littore maris,
et in portubus morabatur.
- 18 Zabulon vero et Nephthali obtulerunt animas suas morti
in regione Merome.
- 19 Venerunt reges et pugnaverunt,
pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo,
et tamen nihil tulere prædantes.
- 20 De cælo dimicatum est contra eos :
stellæ manentes in ordine et cursu suo,
adversus Sisaram pugnaverunt.
- 21 Torrens Cison traxit cadavera eorum,
torrens Cadumim, torrens Cison.
Conculca, anima mea, robustos!
- 22 Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu,
et per præceps ruentibus fortissimis hostium.
- 23 Maledicite terræ Meroz, dixit angelus Domini;
maledicite habitatoribus ejus,
quia non venerunt ad auxilium Domini,
in adjutorium fortissimorum ejus.
- 24 Benedicta inter mulieres Jahel, uxor Haber, Cinæi,
et benedicatur in tabernaculo suo.
- 25 Aquam petenti lac dedit,
et in phiala principum obtulit butyrum.
- 26 Sinistram manum misit ad clavum,
et dexteram ad fabrorum malleos,
percussitque Sisaram, quærens in capite vulnere locum,
et tempus valide perforans.
- 27 Inter pedes ejus ruit, defecit, et mortuus est;
volvebatur ante pedes ejus,
et jacebat exanimis et miserabilis.
- 28 Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus,
et de cœnaculo loquebatur :
Cur moratur regredi currus ejus?
Quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?
- 29 Una sapientior ceteris uxoribus ejus,
hæc socrui verba respondit :
- 30 Forsitan nunc dividit spolia,
et pulcherrima feminarum eligitur ei;
vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam,
et supellex varia ad ornanda colla congeritur.
- 31 Sic pereant omnes inimici tui, Domine;
qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.
- 32 Quievitque terra per quadraginta annos.

navibus, Jos. 19, 46. Aser... morabatur, Jos.
19, 20, 31. — 18) Jud. 4, 10. — 19) Thanach...
Mageddo, Jos. 17, 11; Jud. 2, 27. — 20) Jos.
10, 14, 42; Jud. 4, 15. — 21) Jud. 4, 7, 13. —

24) Benedicta inter mulieres, Judith 13, 23;
Luc. 1, 28, 42. Jahel, Jud. 4, 17. — 25) Jud. 4, 19.
— 26) Jud. 4, 21. — 31) Sic pereant... Domine.
Ps. 82, 10-19.

III. — GEDEON ET ABIMELECH.

[VI, 1—X, 5.]

1. CAP. VI, 1-10 : ISRAEL A MADI-
NITIS OPPRIMITUR. — *Israelitæ, ite-
rum Deo infideles* [VI, 1^a], *a Madi-
nitis diu opprimuntur* [2^b, 6]; *dein ad
Dominum clamant et a viro propheta
vituperantur* [7-10].

- 6 Fecerunt autem filii Israel malum in
conspectu Domini; qui tradidit illos in
2 manu Madian septem annis. Et oppressi
sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra
et speluncas in montibus, et munitissima
3 ad repugnandum loca. Cumque sevisset
Israel, ascendebat Madian et Amalec,
4 ceterique orientalium nationum, et apud
eos figentes tentoria, sicut erant in herbis,
cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ;
nihilque omnino ad vitam pertinens relin-
quebant in Israel, non oves, non boves,
5 non asinos. Ipsi enim et universi greges
eorum veniebant cum tabernaculis suis, et,
instar locustarum, universa complebant,
innumera multitudo hominum, et camelo-
rum, quidquid tetigerant devastantes.
6 Humiliatusque est Israel valde in con-
spectu Madian.
- 7 Et clamavit ad Dominum postulans
8 auxilium contra Madianitas. Qui misit
ad eos virum prophetam, et locutus est :
Hæc dicit Dominus Deus Israel : Ego vos
feci descendere de Ægypto, et eduxi vos
9 de domo servitutis; et liberavi de manu
Ægyptiorum et omnium inimicorum qui
affligebant vos; ejecique eos ad introitum
vestrum, et tradidi vobis terram eorum. Et
10 dixi : Ego Dominus Deus vester; ne timea-
tis deos Amorrhæorum, in quorum terra ha-
bitatis. Et noluitis audire vocem meam.

2. CAP. VI, 11-40 : GEDEON A DEO
VOCATUR. — *Angelus Domini apparet
Gedeon quem elegit Deus ad populum
salvandum* [VI, 11-14]. *Gedeon signum
petit* [15-18]. *Epulum angelo paratur,
signum datur et altare Deo erigitur*
[19-24]. *Gedeon aram Baal destruit et
Jeroabaal nominatur* [25-32]. *Gedeon
Israelitas incitat contra hostes in valle
Jezrael congregatos* [33-35]. *Duo alia
signa dantur* [36-40].

Venit autem angelus Domini, et sedit 11
sub quercu, quæ erat in Ephra, et perti-
nebat ad Joas, patrem familiæ Ezri.
Cumque Gedeon, filius ejus, excuteret
atque purgaret frumenta in torculari, ut
fugeret Madian, apparuit ei angelus 12
Domini, et ait : Dominus tecum, virorum
fortissime! Dixitque ei Gedeon : Obsecro, 13
mi domine, si Dominus nobiscum est, cur
apprehenderunt nos hæc omnia? Ubi sunt
mirabilia ejus, quæ narraverunt patres
nostri, atque dixerunt : De Ægypto eduxit
nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos
Dominus, et tradidit in manu Madian.
Respexitque ad eum Dominus, et ait : 14
Vade in hac fortitudine tua, et liberabis
Israel de manu Madian; scito quod mise-
rim te. Qui respondens ait : Obsecro, mi 15
Domine, in quo liberabo Israel? ecce fami-
lia mea infima est in Manasse, et ego mi-
nimus in domo patris mei. Dixitque ei 16
Dominus : Ego ero tecum, et percuties
Madian quasi unum virum. Et ille : Si 17
inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi
signum quod tu sis qui loqueris ad me;
nec recedas hinc donec revertar ad te, por- 18
tans sacrificium, et offerens tibi. Qui res-
pondit : Ego præstolabor adventum tuum.

Ingressus est itaque Gedeon, et coxit 19
hædum, et de farinæ modio azymos panes;
carnesque ponens in canistro, et jus carnum
mittens in ollam, tulit omnia sub quercu,
et obtulit ei. Cui dixit angelus Domini : 20
Tolle carnes et azymos panes, et pone
supra petram illam, et jus desuper funde.
Cumque fecisset ita, extendit angelus 21
Domini summitatem virgæ quam tenebat
in manu, et tetigit carnes et panes azy-
mos; ascenditque ignis de petra, et car-
nes azymosque panes consumpsit; angelus
autem Domini evanuit ex oculis ejus.
Vidensque Gedeon quod esset angelus 22
Domini, ait : Heu! mi Domine Deus, quia
vidi angelum Domini facie ad faciem.
Dixitque ei Dominus : Pax tecum; ne 23
timeas, non morieris. Ædificavit ergo 24
ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud,
Domini pax, usque in præsentem diem.

Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est

6. — 1) Madian, Gen. 25, 2; Num. 25, 17, 18. —
3) Cumque sevisset Israel, Lev. 26, 16; Deut. 28,
30-33. Ceterique orientalium nationum, Jud. 6,
33; 7, 12; 8, 10. — 8-10) Jud. 2, 1-3; 10, 11-14. —
11) Patrem familiæ Ezri, Jos. 17, 2; Jud. 6, 34;

8, 2. Gedeon, Hebr. 12, 32. — 14) I Reg. 12, 11,
— 16) Ex. 3, 12; Jos. 1, 5. — 19) Gen. 18, 6-8. —
20) Pone supra petram illam, Jud. 13, 19. —
21) Ascenditque... consumpsit, Lev. 9, 24;
III Reg. 18, 38; II Par. 7, 1. — 22) Gen. 32, 30;
Ex. 33, 20; Deut. 5, 24-26. — 24) Ephra, Jud. 6, 11;

25 familiae Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum : Tolle taurum patris tui, et alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui, et nemus, quod
 26 circa aram est, succide; et ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ hujus, super quam ante sacrificium posuisti; tollesque taurum secundum, et offeres holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris. Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, et homines illius civitatis, per diem noluit id
 28 facere, sed omnia nocte complevit. Cumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, et taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat.
 29 Dixeruntque ad invicem : Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est : Gedeon, filius Joas, fecit hæc omnia. Et dixerunt ad Joas : Producat filium tuum huc, ut moriatur, quia destruxit aram Baal, et succidit nemus. Quibus ille respondit : Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? Qui adversarius est ejus, moriatur antequam lux crastina veniat; si Deus est, vindicet se de eo qui suffodit aram ejus. Ex illo die vocatus est Gedeon Jerobaal, eo quod dixisset Joas : Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus.
 33 Igitur omnis Madian, et Amalec, et orientales populi congregati sunt simul; et transeuntes Jordanem, castrametati sunt
 34 in valle Jezrael. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.
 35 Misitque nuntios in universum Manassen, qui et ipse secutus est eum; et alios nuntios in Aser, et Zabulon, et Nephthali, qui occurrerunt ei.
 36 Dixitque Gedeon ad Deum : Si salvum facis per manum meam Israel, sicut locutus
 37 es; ponam hoc vellus lanæ in area; si ros in solo vellere fuerit, et in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut
 38 locutus es, liberabis Israel. Factumque est ita. Et de nocte consurgens, expresso
 39 vellere, concham rore implevit. Dixitque rursus ad Deum : Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentavero, signum quærens in vellere. Oro ut solum vellus siccum sit, et omnis terra rore
 40 madens. Fecitque Deus nocte illa ut

postulaverat; et fuit siccitas in solo vellere, et ros in omni terra.

3. CAP. VII, 1-23^a : GEDEON MADIANITAS CÆDIT. — *De situ duorum castrorum [VII, 1]. Bellatores a Gedeon seliguntur [2-8]. De numero hostium et de somnio viri Madianitæ [9-14]. Strategema Gedeon narratur [15-18]. Madianitæ profligantur [19-23^a].*

Igitur Jerobaal, qui et Gedeon, de nocte 7 consurgens, et omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle, ad septentrionalem plagam collis excelsi.

Dixitque Dominus ad Gedeon : Multus 2 tecum est populus; nec tradetur Madian in manus ejus, ne gloriatur contra me Israel, et dicat : Meis viribus liberatus sum. Loquere ad populum, et cunctis 3 audientibus prædica : Qui formidolosus et timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, et reversi sunt de populo viginti duo millia virorum, et tantum decem millia remanserunt.

Dixitque Dominus ad Gedeon : Adhuc 4 populus multus est; duc eos ad aquas, et ibi probabo illos : et de quo dixerio tibi ut tecum vadat, ipse pergat; quem ire prohibebo, revertatur. Cumque descendisset 5 populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon : Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum; qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque 6 numerus eorum qui manu ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri; omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon : In trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo 7 vos, et tradam in manu tua Madian; omnis autem reliqua multitudo revertatur in locum suum. Sumptis itaque pro numero 8 cibariis et tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua, et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

Eadem nocte dixit Dominus ad eum : 9 Surge, et descende in castra, quia tradidi eos in manu tua. Sin autem solus ire 10 formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cum audieris quid loquantur, 11 tunc confortabuntur manus tuæ, et securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse et Phara puer ejus in partem

8, 27; 32. — 32) Jerobaal, Jud. 7, 1; I Reg. 12, 11. — 33) In valle Jezrael, Jos. 17, 16. — 34) Spiritus... Gedeon, Jud. 3, 10. — 36-40) Ex. 4, 1-7.

7. — 1) Jerobaal qui et Gedeon, Jud. 6, 32. — 3) Deut. 20, 8; I Mach. 3, 56. — 8) Subter in

- castrorum ubi erant armatorum vigilie.
 12 Madian autem, et Amalec, et omnes orientales populi, fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo; cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ jacet in
 13 littore maris. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo, et in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, et videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, et in castra Madian descendere; cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, et terræ funditus coæquavit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis, filii Joas, viri Israelitæ; tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, et omnia castra ejus.
 15 Cumque audisset Gedeon somnium, et interpretationem ejus, adoravit; et reversus est ad castra Israel, et ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras
 16 castra Madian. Divisitque trecentos viros in tres partes, et dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades
 17 in medio lagenarum. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite; ingrediari partem castrorum, et quod fecero
 18 sectamini. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, et conclamate: Domino et Gedeoni!
 19 Ingressusque est Gedeon, et trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ; et, custodibus suscitatis, coeperunt buccinis clangere, et complodere inter se lagenas.
 20 Cumque per gymrum castrorum in tribus personarent locis, et hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, et dextris sonantes tubas, clamaveruntque:
 21 Gladius Domini et Gedeonis! stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt; et vociferantes, ululantesque fugerunt. Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinis personantes. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, et
 22 mutua se cæde truncabant, fugientes usque ad Bethsetta, et crepidinem Abel-mehula in Tebbath.

4. CAP. VII, 23^b — VIII, 21: GEDEON MADIANITAS INSEQUITUR. — *Filii Israel fugitivos insequuntur* [VII, 23^b] et eos, Ephraimitis opem ferentibus, ultra Jordanem rejiciunt [24, 25].

Postea, pacatis viris Ephraim tardius in auxilium accitis [VIII, 1-3], Gedeon Jordanem transit et ab habitantibus Soccoth et Phanuel spernitur [4-9]. *Castra Zebee et Salmana percutiuntur* [10-12]. *Viri Soccoth et Phanuel castigantur* [13-17]. *Zebee et Salmana occiduntur* [18-21].

Conclamantes autem viri Israel de Nephthali, et Aser, et omni Manasse, persequabantur Madian.

Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in occursum Madian, et occupate aquas usque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraim, et præoccupavit aquas atque Jordanem usque Bethbera. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb et Zeb, interfecit Oreb in Petra Oreb, Zeb vero in Torculari Zeb; et persecuti sunt Madian, capita Oreb et Zeb portantes ad Gedeon trans fluentia Jordanis.

Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares, cum ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, et prope vim inferentes. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer? In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb et Zeb. Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tuebant contra eum.

Cumque venisset Gedeon ad Jordanem, transivit eum cum trecentis viris qui secum erant; et præ lassitudine, fugientes persequi non poterant. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebee et Salmana, reges Madian. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee et Salmana in manu tua sunt, et ideo postulas ut demus exercitui tuo panes. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee et Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulique deserti. Et inde conscendens, venit in Phanuel, locutusque est ad viros loci illius similia. Cui et illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth. Dixit itaque et eis: Cum reversus fuero victor in pace, destruam turrim hanc.

Zebee autem et Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim

valle, Jud. 7, 1. — 22, 23) Ps. 82, 10; Is. 9, 4. — 23) Abel-mehula, III Reg. 4, 12. — 25) Jud. 8, 3; Ps. 82, 12; Is. 10, 26.

8. — 2) Abieser, Jud. 6, 34. — 8) Phanuel, Gen. 32, 30, 31. — 11) Nobe et Jegbaa, Num. 32,

millia viri remanserant ex omnibus turmis orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educientium gladium. Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad orientalem partem Nobe et Jegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, et nihil adversi suspicabantur. Fugeruntque Zebee et Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

Revertensque de bello ante solis ortum, apprehendit puerum de viris Soccoth, interrogavitque eum nomina principum et seniorum Soccoth, et descripsit septuaginta septem viros. Venitque ad Soccoth, et dixit eis: En Zebee et Salmana, super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee et Salmana in manibus tuis sunt, et idcirco postulas ut demus viris, qui lassi sunt et defecerunt, panes. Tulit ergo seniores civitatis et spinas deserti ac tribulos, et contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth. Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

Dixitque ad Zebee et Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, et unus ex eis quasi filius regis. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. Vivit Dominus! quia si servassetis eos, non vos occiderem. Dixitque Jether primogenito suo: Surge, et interfice eos. Qui non eduxit gladium; timebat enim, quia adhuc puer erat.

Dixeruntque Zebee et Salmana: Tu, surge, et irru in nos, quia juxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, et interfecit Zebee et Salmana; et tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent.

5. CAP. VIII, 22-35: IN SUPREMIS ANNIS GEDEON. — *Gedeon regalem dignitatem recusat* [VIII, 22, 23] *et conficit ephod, quod in idololatria occasionem factum est* [24-27]. *Per quadraginta annos quiescit terra* [28]. *De posteritate Gedeon* [29-31]. *Gedeon moritur* [32]. *Filii Israel cum Baalim fornicantur* [33-35].

22 Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon: Dominare nostri, tu, et filius tuus, et filius filii tui, quia liberasti nos de manu Madian. Quibus ille ait: Non

dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.

Dixitque ad eos: Unam petitionem 24 postulo a vobis: date mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaelitæ habere consueverant. Qui respon- 25 derunt: Libentissime dabimus. Expandentesque super terram pallium, projece- 26 runt in eo inaures de præda; et fuit pondus postularum inaurium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, et monilibus, et veste purpurea, quibus reges Madian uti soliti erant, et præter torques aureas camelorum. Fecitque ex 27 eo Gedeon ephod, et posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, et factum est Gedeoni et omni domui ejus in ruinam.

Humiliatus est autem Madian coram 28 filiis Israel, nec potuerunt ultra cervices elevare, sed quievit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

Abiit itaque Jerobaal, filius Joas, et 29 habitavit in domo sua; habuitque septua- 30 ginta filios, qui egressi sunt de femore ejus, eo quod plures haberet uxores. Con- 31 cubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

Mortuusque est Gedeon, filius Joas, in 32 senectute bona, et sepultus est in sepulcro Joas patris sui, in Ephra, de familia Ezri.

Postquam autem mortuus est Gedeon, 33 aversi sunt filii Israel, et fornicati sunt cum Baalim. Percusseruntque cum Baal foedus, ut esset eis in deum, nec recor- 34 dati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum; nec fecerunt misericordiam 35 cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quæ fecerat Israeli.

6. CAP. IX, 1-6: ABIMELECH REGALEM DIGNITATEM USURPAT.

Abiit autem Abimelech, filius Jerobaal, 9 in Sichem ad fratres matris suæ, et locutus est ad eos, et ad omnem cognationem domus patris matris suæ, dicens: Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid 2 vobis est melius, ut dominantur vestri septuaginta viri, omnes filii Jerobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate quod os vestrum et caro vestra sum. Locutique sunt fratres matris ejus de eo 3 ad omnes viros Sichem universos sermo-

35, 42. — 12) Os. 10, 14. — 18) Thabor, Jud. 4, 6. — 21) Ps. 82, 12. — 27) Ephod, Ex. 28, 6-12; Jud. 17, 5; 18, 14, 17. Ephra, Jud. 6, 24. — 29) Jerobaal,

Jud. 6, 32; 7, 1. — 30) Jud. 9, 2, 5. — 31) Jud. 9, 1, 2. — 32) Jud. 8, 31. — 2) Omnes filii Jerobaal,

nes istos, et inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes : Frater noster est.

- 4 Dederuntque illi septuaginta pondo argenti sibi ex eo viros inopes et vagos, secutique
5 sunt eum, et venit in domum patris sui in Ephra, et occidit fratres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super lapidem unum; remansitque Joatham, filius Jerobaal minimus, et absconditus est.
6 Congregati sunt autem omnes viri Sichem, et universæ familiæ urbis Mello, abieruntque, et constituerunt regem Abimelech juxta quercum quæ stabat in Sichem.

7. CAP. IX, 7-21 : JOATHAM INTERCESSIONEM FACIT. — *Joatham fabulam proponit* [IX, 7-15], *crimen ingrati animi reprehendit* [16-18], *ad Deum ultorem clamat* [19, 20] *et ob metum fugit* [21].

- 7 Quod cum nuntiatum esset Joatham, ivit, et stetit in vertice montis Garizim, elevataque voce, clamavit, et dixit : Audite me, viri Sichem, ita audiat vos Deus !
8 Ierunt ligna ut ungerent super se regem, dixeruntque olivæ : Impera nobis.
9 Quæ respondit : Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua et dii utuntur et homines, et venire ut inter ligna promovear ? Dixeruntque ligna ad arborem ficum : Veni, et super nos regnum
10 accipe. Quæ respondit eis : Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, et ire ut inter cetera
12 ligna promovear ? Locutaque sunt ligna ad vitem : Veni, et impera nobis. Quæ respondit eis : Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum et homines, et inter ligna cetera promoveri ? Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum : Veni, et impera super nos. Quæ respondit eis : Si vere me regem vobis constituitis, venite, et sub umbra mea requiescite; si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, et devoret cedros
16 Libani. Nunc igitur, si recte et absque peccato constituitis super vos regem Abimelech, et bene egistis cum Jerobaal et cum domo ejus, et reddidistis vicem beneficii ejus, qui pugnavit pro vobis, et animam suam dedit periculis, ut erueret
18 vos de manu Madian; qui nunc surrexistis contra domum patris mei, et interfe-

cistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, et constituistis regem Abimelech, filium ancillæ ejus, super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit; si ergo recte et absque vitio egistis
19 cum Jerobaal et domo ejus, hodie lætmini in Abimelech, et ille lætetur in vobis. Sin autem perverse, egrediatur
20 ignis ex eo, et consumat habitatores Sichem et oppidum Mello; egrediaturque ignis de viris Sichem et de oppido Mello, et devoret Abimelech.

Quæ cum dixisset, fugit, et abiit in 21 Bera, habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

8. CAP. IX, 22-49 ; SEDITIO SICHIMITARUM COMPRIMITUR. — *Sichimitæ ab Abimelech deficiunt et insidias adversus eum in summitate montium ponunt* [IX, 22-25]. *Gaal rebellibus præficitur* [26-29]. *Zebul, princeps civitatis, Abimelech omnia renuntiat* [30-33]. *Viri Gaal* [34-41] *atque Sichimitæ profugantur* [42-44]. *Abimelech urbem* [45] *et turrim Sichimitarum expugnat* [46-49].

Regnavit itaque Abimelech super Israel 22 tribus annis. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem, qui cœperunt eum detestari, et scelus interfectionis septuaginta 24 filiorum Jerobaal, et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, et in ceteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant. Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium; et dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædes de prætereuntibus; nuntiatumque est 25 Abimelech.

Venit autem Gaal, filius Obed, cum 26 fratribus suis, et transivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes; et factis cantantium choris, ingressi sunt fanum dei sui, et inter epulas et pocula maledicebant Abimelech, clamante Gaal, filio Obed : 28 Quis est Abimelech, et quæ est Sichem, ut serviamus ei? Numquid non est filius Jerobaal, et constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei? Utinam 29 daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech!

Jud. 8, 30. — 4) Baalberith, Jud. 8, 33; 9, 46. — 6) Mello, Jud. 9, 20. *Juxta quercum*, Jos. 24, 26. — 7) Garizim, Deut. 11, 29; 27, 12; Jos. 8, 33. — 8) Impera nobis, Jud. 8, 22, 23.

— 16) Jerobaal, Jud. 6, 32. — 17) Jud. 7, 1-8, 21. — 18) Jud. 8, 31; 9, 5, 6. — 27) Fanum dei sui, Jud. 9, 4, 46. — 28) Emor, Gen. 34, 2, 6. —

Dictumque est Abimelech : Congrega exercitus multitudinem, et veni.

30 Zebul enim, princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal, filii Obed, iratus est
31 valde, et misit clam ad Abimelech nuntios, dicens : Ecce Gaal, filius Obed, venit in Sichimam cum fratribus suis, et oppugnat adversum te civitatem. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est,
32 et latita in agro; et primo mane, oriente sole, irrue super civitatem; illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod poteris.

34 Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, et tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis. Egressusque est Gaal, filius Obed, et stetit in introitu portæ civitatis; surrexit autem Abimelech, et omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul : Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit : Umbras montium vides quasi capita
37 hominum, et hoc errore deciperis. Rursumque Gaal ait : Ecce populus de umbilico terræ descendit, et unus cuneus venit
38 per viam quæ respicit quercum. Cui dixit Zebul : Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris : Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne hic populus est quem despiciebas? Egredere, et pugna contra eum.
39 Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, et pugnavit contra Abimelech, qui persecutus est eum fugientem, et in urbem compulsi; cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis.
41 Et Abimelech sedit in Ruma; Zebul autem Gaal et socios ejus expulsi de urbe, nec in ea passus est commorari.

42 Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nuntiatum esset Abimelech, tulit exercitum suum, et divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egredereetur populus de civitate, surrexit, et irruit in eos cum cuneo suo, oppugnans, et obsidens civitatem; duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequabantur. Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem; quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret.

46 Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, et ex eo locus nomen acceperat, qui
47 erat munitus valde. Abimelech quoque

audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascendit in montem Selmon cum omni populo suo, et arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios : Quod me videtis facere, cito facite. Igitur certatim
49 ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt; atque ita factum est, ut fumo et igne mille homines necarentur, viri pariter et mulieres, habitatorum turris Sichem.

9. CAP. IX, 50-57 : OPPIDUM THEBES EXPUGNATUR; ABIMELECH MORITUR.

— *Abimelech Thebes* [IX, 50] *et turrin civitatis expugnat* [51, 52]. *Postea fragmine molæ percutitur Abimelech* [53-55] : *Dei vindicta satiatur et maledictio Joatham perficitur* [56, 57].

Abimelech autem inde proficiscens venit 50 ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. Erat autem turris ex
51 celsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, et omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, et super turris tectum stantes per propugnacula. Accedensque Abimelech 52 juxta turrin, pugnat fortiter; et appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur. Et ecce una mulier fragmen molæ 53 desuper jaciens, illis capiti Abimelech, et confregit cerebrum ejus. Qui vocavit 54 cito armigerum suum, et ait ad eum : Evagina gladium tuum, et percutite me, ne forte dicatur quod a femina interfectus sim. Qui, jussa perficiens, interfecit eum. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant 55 de Israel reversi sunt in sedes suas, et 56 reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, et venit super eos maledictio Joatham, filii Jerobaal.

10. CAP. X, 1-5 : THOLA ET JAIR. — *Thola* [X, 1, 2] *et Jair Israelitas judicant* [3-5].

Post Abimelech surrexit dux in Israel 10 Thola, filius Phua, patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraim; et judicavit Israellem viginti 2 et tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir.

Huic successit Jair Galaadites, qui judi- 3

46) *Fanum dei sui Berith*, Jud. 8, 33; 9, 4. — 48) *Selmon*, Ps. 67, 15. — 53) II Reg. 11, 21. —

54) I Reg. 31, 4; I Par. 20, 4. — 56) *Interfectis... suis*, Jud. 9, 5, 24. — 57) Jud. 9, 20.

cavit Israellem per viginti et duos annos, 4 habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, et principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth-Jair, id est oppida Jair, usque in præsentem diem, in terra Galaad. Mortuusque est Jair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon. 5

IV. — JEPHTE.

[X, 6 — XII, 15.]

1. CAP. X, 6-18 : ISRAEL AB AMMON OPPRIMITUR. — *Filii Israel, iterum Deo infideles* [X, 6], *per annos decem et octo ab Ammonitis opprimuntur* [7-9] *et ad Dominum revertuntur* [10-16]. *De situ duorum castrorum* [17, 18].
- 6 Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, et servierunt idolis Baalim et Astaroth, et diis Syriæ ac Sidonis, et Moab, et filiorum Ammon et Philisthiim; dimiseruntque Dominum, et non coluerunt eum. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim et filiorum Ammon. Afflictique sunt, et vehementer oppressi per annos decem et octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorrhæi, qui est in Galaad; in tantum ut filii Ammon, Jordane transmissi, vasterent Judam, et Benjamin, et Ephraim; afflictusque est Israel nimis.
- 10 Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, et servivimus Baalim. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptii et Amorrhæi, filiique Ammon et Philisthiim, Sidonii quoque, et Amalec et Chanaan, oppresserunt vos, et clamastis ad me, et erui vos de manu eorum? Et tamen reliquistis me, et colistis deos alienos; idcirco non addam ut ultra vos liberem. Ite, et invocate deos quos elegistis; ipsi vos liberent in tempore angustiarum. Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccavimus; redde tu nobis quid tibi placet; tantum nunc libera nos.
- 16 Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, et servierunt Domino Deo, qui doliuit super miseris eorum.
- 17 Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria; contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon creperit dimicare, erit dux populi Galaad.
2. CAP. XI, 1-11 : JEPHTE DUX ELIGITUR. — *Jephthe, a Galaaditis propter originem ejectus* [XI, 1, 2], *vagatur et errat* [3]. *Galaaditæ a filiis Ammon oppressi recurrunt ad Jephthe* [4-6] *qui imperium postulat et dux eligitur* [7-11].
- Fuit illo tempore Jephthe Galaadites, vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios, qui, postquam creverant, ejecerunt Jephthe, dicentes: Heres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob; congregatique sunt ad eum viri inopes et latrocinantes, et quasi principem sequebantur.
- In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israel. Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephthe de terra Tob; dixeruntque ad eum: Veni, et esto princeps noster, et pugna contra filios Ammon. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, et ejecistis de domo patris mei? et nunc venistis ad me necessitate compulsi. Dixeruntque principes Galaad ad Jephthe: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, et pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. Jephthe quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. Abiit itaque Jephthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephthe omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

10. — 4) *Havoth-Jair*, Deut. 3, 14. — 11-14) Jud. 2, 1-3; 6, 8-10. — 11) *Ægyptii*, Ex. 1, 11; 14, 30. *Amorrhæi*, Num. 21, 21-32. *Filiique Ammon*, Jud. 3, 13. *Philisthiim*, Jud. 3, 31. — 12) *Amalec*, Jud. 3, 13; 5, 14; 6, 3. *Chanaan*, Jud. 4, 2. — 17) *Maspha*, Jud. 11, 11, 29. — 18) Jud. 11, 5-11. 11. — *Jephthe*, Hebr. 11, 32. — 7) Gen. 26, 27. — 11) *Fecitque...* sui, Jud. 10, 18. *Coram Do-*

10. — 4) *Havoth-Jair*, Deut. 3, 14. — 11-14) Jud. 2, 1-3; 6, 8-10. — 11) *Ægyptii*, Ex. 1, 11; 14, 30. *Amorrhæi*, Num. 21, 21-32. *Filiique Ammon*, Jud. 3, 13. *Philisthiim*, Jud. 3, 31. — 12) *Amalec*, Jud. 3, 13; 5, 14; 6, 3. *Chanaan*, Jud. 4, 2. — 17) *Maspha*, Jud. 11, 11, 29. — 18) Jud. 11, 5-11. 11. — *Jephthe*, Hebr. 11, 32. — 7) Gen. 26, 27. — 11) *Fecitque...* sui, Jud. 10, 18. *Coram Do-*

3. CAP. XI, 12-28 : NEGOTIATIO CUM AMMONITIS. — *Jephthe nuntios mittit ad regem Ammon, qui querelam instituit* [XI, 12, 13]. *Jephthe historiam occupationis terræ Amorrhæorum narrat* [14-23], *voluntatem divinam commemorat* [24] *et continuatam possessionem profert* [25-27]. *Rex Ammon verbis Jephthe non acquiescit* [28].

12 Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent : Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me ut vastares terram meam? Quibus ille respondit : Quia tulit Israel terram meam quando ascendit de Ægypto, a finibus Arnon usque Jaboc atque Jordanem; nunc ergo cum pace redde mihi eam.

14 Per quos rursum mandavit Jephthe, et imperavit eis ut dicerent regi Ammon : Hæc dicit Jephthe : Non tulit Israel terram Moab; nec terram filiorum Ammon; sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare Rubrum, et venit in Cades; misitque nuntios ad regem Edom, dicens : Dimitte me ut transeam per terram tuam; qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui et ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades, et circumivit ex latere terram Edom et terram Moab, venitque contra orientalem plagam terræ Moab, et castrametatus est trans Arnon, nec voluit intrare terminos Moab; Arnon quippe confinium est terræ Moab. Misit itaque Israel nuntios ad Sehon, regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, et dixerunt ei : Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium. Qui et ipse Israel verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos, sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jasa, et fortiter resistebat; tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo; qui percussit eum, et possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, et universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc, et de solitudine usque ad Jordanem. Dominus ergo Deus Israel subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel; et tu nunc vis possidere terram ejus? Nonne ea quæ possidet Chamos deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus

Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem; nisi forte melior es Balac, filio Sefhor, rege Moab, aut docere potes quod jurgatus sit contra Israel, et pugnaverit contra eum, quando habitavit in Hesebon et viculis ejus, et in Aroer et villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus, arbiter hujus diei, inter Israel et inter filios Ammon.

Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephthe, quæ per nuntios mandaverat.

4. CAP. XI, 29-40 : VOTUM JEPHTE ET VICTORIA DE AMMONITIS. — *Jephthe, contra hostes procedens* [XI, 29], *Domino votum vovet* [30, 31], *Ammonitis cæsis* [32, 33], *filia Jephthe patri occurrit* [34], *voto obsequitur* [35, 36] *et, postquam virginitatem suam in montibus flevit* [37, 38], *Deo offertur* [39, 40].

Factus est ergo super Jephthe spiritus 29 Domini, et circuiens Galaad, et Manasse, Maspha quoque Galaad, et inde transiens ad filios Ammon, votum vovit Domino, 30 dicens : Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus fuerit 31 egressus de foribus domus meæ, mihi que occurrerit revertenti cum pace a filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

Transivitque Jephthe ad filios Ammon, 32 ut pugnaret contra eos, quos tradidit Dominus in manus ejus; percussitque ab 33 Aroer usque dum venias in Mennith, viginti civitates, et usque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis; humilati que sunt filii Ammon a filiis Israel.

Revertente autem Jephthe in Maspha 34 domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis et choris; non enim habebat alios liberos. Qua visa scidit 35 vestimenta sua, et ait : Heu me, filia mea, decepisti me, et ipsa decepta es; aperui enim os meum ad Dominum, et aliud facere non potero. Cui illa respondit : 36 Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis. Dixitque ad patrem : Hoc solum 37

mino, Jos. 19, 51; Jud. 20, 1. — 13) Num. 21, 13, 24-26. — 15) Deut. 2, 9, 19. — 16) Num. 14, 25; Deut. 1, 40. — 17) Num. 20, 1, 14, 18-21; Deut. 1, 46. — 18) Num. 21, 4, 11, 13; 22, 30; Deut. 2, 1-8. — 19-22) Num. 21, 21-26; Deut. 2,

26-36. — 24) Chamos, Num. 21, 29; III Reg. 11, 7. — 25) Num. 22, 2; Jos. 24, 9; Mich. 6, 5. — 26) Num. 21, 25; Deut. 2, 36. — 34) Cum tympanis et choris, Ex. 15, 20. — 35) Aliud facere non potero, Num. 30, 3; Ps. 49, 14; Eccl. 5, 4, 5.

mihi præsta quod deprecor : dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondit : Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, et fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbuit in Israel, et consuetudo servata est, ut post anni circulum conveniant in unum filiae Israel, et plangant filiam Jephthe Galaaditæ diebus quatuor.

5. CAP. XII, 1-7 : BELLUM INTER EPHRAIM ET ISRAEL ET MORS JEPHTE.

— *Ephraimitis conquerentibus quod ad pugnam non vocati sint Jephthe respondet* [XII, 1-3]. *Ephraim impugnatur et vincitur* [4]. *De periculo cum verbo Sibboleth facto* [5, 6]. *Jephthe moritur* [7].

- 12 Ecce autem in Ephraim orta est seditio; nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephthe : Quare, vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendimus domum tuam. Quibus ille respondit : Disceptatio erat mihi et populo meo contra filios Ammon vehemens; vocavique vos, ut præberetis mihi auxilium, et facere noluistis. Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, et tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commeri ut adversum me consurgatis in prælium?
- 4 Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim; percuesseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat : Fugitivus est Galaad de Ephraim,

et habitat in medio Ephraim et Manasse. Occupaveruntque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraim reversurus erat; cumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset : Obsecro ut me transire permittatis, dicebant ei Galaaditæ : Numquid Ephrathæus es? quo dicente : Non sum, interrogabant eum : Dic ergo : Scibboleth, quod interpretatur spica. Qui respondebat : Sibboleth, eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia.

Judicavit itaque Jephthe Galaadites Israel sex annis; et mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.

6. CAP. XII, 8-15 : ABESAN, AHIALON ET ABDON. — *Abesan* [XII, 8-10], *Ahialon* [11, 12] et *Abdon Israelitis judicant* [13-15].

Post hunc judicavit Israel Abesan de Bethlehem. Qui habuit triginta filios, et totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, et ejusdem numeri filijs suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israel, mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.

Cui successit Ahialon Zabulonites, et judicavit Israel decem annis; mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

Post hunc judicavit Israel Abdon, filius Illel, Pharathonites. Qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Et judicavit Israel octo annis, mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

V. — SAMSON.

[XIII, 1 — XVI, 31.]

1. CAP. XIII, 1-25 : NATIVITAS SAMSON.

— *Israelitis, iterum Deo infideles, serviunt Philistinis* [XIII, 1]. *Angelus Domini nativitatem Samson uxori Manue nuntiat et puerum nazareum consecrandum declarat* [2-5], *quod mulier marito suo narrat* [6, 7]. *Angelus Domini iterum apparet* [8-14] et per signum conjugibus enotescit [15-21]. *Manue timentem confirmat uxor* [22, 23]. *Samson nascitur et crescit* [24, 25].

Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manus Philistinorum quadraginta annis.

Erat autem quidam vir de Saraa, et de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem. Cui apparuit angelus Domini, et dixit ad eam : Sterilis es et absque liberis; sed concipies et paries filium; cave ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas, quia concipies et paries filium, cujus non tanget

12. — 1) Jud. 8, 1. — 5) *Vada Jordanis*, Jud. 5, 28. — 13) *Pharathonites*, II Reg. 23, 30; I Mach. 9, 50.

13. — 1) Jud. 10, 6. — 2) *Saraa*, Jos. 15, 33; 19, 47. — 3) Gen. 16, 11; I Reg. 1, 20; Luc. 1, 31. — 4) Num. 6, 2-4; Luc. 1, 15. — 5) *Nazareus*,

caput novacula; erit enim nazaræus Dei ab infantia sua et ex matris utero, et ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum.

6 Quæ cum venisset ad maritum suum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cum interrogassem quis esset, et unde venisset, et quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere; sed hoc respondit: Ecce concipies et paries filium; cave ne vinum bibas, nec siceram, et ne aliquo vescaris immundo; erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, ex utero matris suæ usque ad diem mortis suæ.

8 Oravit itaque Manue Dominum, et ait: Obsecro, Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, et doceat nos quid debeamus facere de puero qui nasciturus est.

9 Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, et apparuit rursum angelus Dei uxori ejus sedenti in agro. Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ, cum vidisset angelum, festinavit, et cucurrit ad virum suum, nuntiavitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.

11 Qui surrexit, et secutus est uxorem suam; veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut a quo se observare debet? Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se; et quidquid ex vinea nascitur non comedat, vinum et siceram non bibat, nullo vescatur immundo; et quod ei præcepi, impleat atque custodiat. Dixitque Manue ad angelum Domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, et facianus tibi hædum de capris. Cui respondit angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos; si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quod angelus Domini esset. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille respondit: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Tulit itaque Manue hædum de capris, et libamenta, et posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia; ipse autem et uxor ejus intuebantur. Cumque ascenderet flamma altaris in cælum, angelus Domini pariter in

flamma ascendit. Quod cum vidissent Manue et uxor ejus, proni ceciderunt in terram, et ultra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue angelum Domini esse, et dixit ad uxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset.

Peperit itaque filium, et vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, et benedixit ei Dominus. Cœpitque spiritus Domini esse cum eo in castris Dan, inter Saraa et Esthaol.

2. CAP. XIV, 1-19: SAMSON UXOREM DUCIT. — *Samson, amore mulieris philistinæ captus, vult eam, reluctantibus parentibus, in matrimonium ducere* [XIV, 1-4]. *Cum veniret Thamnatha, leonem dilacerat* [5-7]. *De apum examine et mellis favo in ore leonis inventis* [8, 9]. *Samson ænigma convivis proponit* [10-14]. *Sodales uxorem Samson irretiunt ad ænigma solvendum* [15-18^a]. *Samson dolum invenit Philistinosque castigat* [18^b, 19].

Descendit ergo Samson in Thamnatha; vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim, ascendit, et nuntiavit patri suo, et matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum; quam quæso tui mihi accipiat uxorem. Cui dixerunt pater et mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, et in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Parentes autem ejus nesciebant quod res a Domino fieret, et quæreret occasionem contra Philisthiim; eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israeli.

Descendit itaque Samson cum patre suo et matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sævus et rugiens, et occurrit ei. Irruit autem spiritus Domini in Samson, et dilaceravit leonem, quasi hædum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu; et hoc patri et matri noluit indicare. Descenditque et locutus est mulieri, quæ placuerat oculis ejus.

Num. 6, 2-5. — 15) Jud. 6, 18, 19. — 17) Jud. 13, 6. — 18) Gen. 32, 20. — 19) Jud. 6, 19-21. — 21, 22) Gen. 32, 30; Ex. 33, 20; Jud. 6, 22, 23. — 25) Jos. 15, 33; Jud. 18, 11, 12.

14. — 1) *Samson*, Hebr. 11, 32. *Thamnatha*, Gen. 38, 12, 13; Jos. 15, 10; 19, 43. — 3) *Incircumcisi*, Jud. 15, 18; 1 Reg. 14, 6. — 4) *Eo*

- 8 Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut videret cadaver leonis, et ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in via; veniensque ad patrem suum et matrem, dedit eis partem, qui et ipsi comederunt; nec tamen eis voluit indicare quod mel de corpore leonis assumpserat.
- 10 Descendit itaque pater ejus ad mulierem, et fecit filio suo Samson convivium, sic enim juvenes facere consueverant.
- 11 Cum ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo. Quibus locutus est Samson : Proponam vobis problema; quod si solveritis mihi intra septem dies convivii, dabo vobis triginta sindones, et totidem tunicas; sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, et ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei :
- 14 Propone problema, ut audiamus. Dixitque eis :

De comedente exivit cibus,
Et de forti egressa est dulcedo.

- Nec potuerunt per tres dies propositio- nem solvere. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson : Blandire viro tuo, et suade ei ut indicet tibi quid significet problema. Quod si facere noluieris, incendemus te, et domum patris tui; an idcirco vocastis nos ad nuptias ut spoliaretis? Quæ fundebat apud Samson lacrymas, et querebatur dicens : Odisti me, et non diligis; idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit : Patri meo et matri nolui dicere, et tibi indicare potero? Septem igitur diebus convivii fiebat ante eum; tandemque die septimo, cum ei esset molesta, exposuit.
- 18 Quæ statim indicavit civibus suis. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum :

Quid dulcius melle,
Et quid fortius leone?

Qui ait ad eos : Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam.

- 19 Irruit itaque in eum spiritus Domini, descenditque Ascalonem, et percussit ibi triginta viros, quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant; iratusque nimis, ascendit in domum patris sui.

3. CAP. XIV, 20—XVI, 3 : VARIA MOMENTA CERTAMINIS SAMSON CUM PHILISTINIS NARRANTUR.— *Irascitur Samson propter uxorem suam alteri datam et vindictam meditatur* [XIV, 20—XV, 3]. *Per vulpes segetes Philistinorum incendit* [4, 5]. *Uxore sua a Philistinīs combusta, ultionem expetit* [6-8]. *In spelunca petra Etam a viris Juda ligatur et in manus Philistinorum traditur* [9-13]. *In loco Maxilla vincula solvit* [14] *et mille viros asini maxilla percutit* [15-17]. *Aquæ e petra egrediuntur* [18, 19]. *Samson Israelitas judicat* [20]. *De portis Gazæ in montem delatis* [XVI, 1-3].

Uxor autem ejus accepit maritum unum 20 de amicis ejus et pronubis.

Post aliquantulum autem temporis, cum 15 dies triticeæ messis instarent, venit Samson, invisere volens uxorem suam, et attulit ei hædum de capris. Cumque cubiculum ejus solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens : Putavi quod 2 odisses eam, et ideo tradidi illam amico tuo; sed habet sororem, quæ junior et pulchrior illa est, sit tibi pro ea uxor. Cui Samson respondit : Ab hac die non 3 erit culpa in me contra Philisthæos, faciam enim vobis mala.

Perrexitque et cepit trecentas vulpes, 4 caudasque earum junxit ad caudas, et faces ligavit in medio; quas igne succendens, dimisit ut huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philistinorum. Quibus succensis, et com- 5 portatæ jam fruges, et adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum, ut vineas quoque et oliveta flamma consumeret. Dixeruntque Philisthiim : Quis 6 fecit hanc rem? Quibus dictum est : Samson, gener Thamnathæi, quia tulit uxorem ejus, et alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntque Philisthiim, et combusserunt tam mulierem quam patrem ejus. Quibus ait Samson : Licet hæc 7 feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, et tunc quiescam. Percussitque 8 eos ingenti plaga, ita ut, stupentes, suram femori imponerent. Et descendens habitavit in spelunca petra Etam.

Igitur ascendentes Philisthiim et terram 9 Juda, castrametati sunt in loco qui postea vocatus est Lechi, id est, Maxilla, ubi eorum effusus est exercitus. Dixeruntque 10 ad eos de tribu Juda : Cur ascendistis

enim... Israeli, Jud. 13, 1; 15, 11. — 19) *Ascalonem*, Jud. 1, 18. — 20) Jud. 15, 2, 6.

15. — 2) *Amico tuo*, Jud. 14, 20; 15, 6. — 3) *Combusserunt... ejus*, Jud. 14, 15. — 8) *In spelunca petra Etam*, Jud. 15, 11. — 9) *Lechi*,

- adversum nos? Qui responderunt : Ut ligemus Samson venimus, et reddamus ei quæ in nos operatus est. Descenderunt ergo tria millia virorum de Juda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson : Nescis quod Philistiim imparent nobis? quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait : Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. Ligare, inquit, te venimus, et tradere in manus Philistinorum. Quibus Samson : Jurate, ait, et spondete mihi quod non occidatis me. Dixerunt : Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus novis funibus, et tulerunt eum de petra Etam.
- 14 Qui cum venisset ad locum Maxillæ, et Philistiim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus Domini in eum, et sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt et soluta. Inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros. Et ait :

In maxilla asini,
in mandibula pulli asinarum,
delevi eos,
et percussi mille viros.

- 17 Cumque hæc verba canens complexset, projecit mandibulam de manu, et vocavit nomen loci illius Ramath-Lechi, quod interpretatur Elevatio maxillæ.
- 18 Sitiensque valde, clamavit ad Dominum, et ait : Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam; en sit morior, incidamque in manus incircumcisorum. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, et egressæ sunt ex eo aquæ; quibus haustis, refocillavit spiritum, et vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius : Fons invocantis de maxilla, usque in præsentem diem.
- 20 Judicavitque Israel in diebus Philistiim viginti annis.
- 16 Abiit quoque in Gazam, et vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Quod cum audissent Philistiim, et percerebruisset apud eos, intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, positus in porta civitatis custodibus, et ibi tota nocte cum silentio præstolantes, ut facto mane exeuntem occiderent. Dormivit autem Samson usque ad medium noctis; et, inde consurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis et sera, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

4. CAP. XVI, 4-31 : SAMSON ET DALILA. — *Samson amat Dalilam* [XVI, 4]. *Philistini animum Dalilæ pelliciunt ut discant in quo Samson tantam fortitudinem habeat* [5]. *Samson dolos ter ad vanum redigit* [6-9; 10-12; 13, 14]. *Quarta vice dolus bene succedit* [15-18]. *Samson, crinibus rasis, in manus Philistinorum traditur et oculis orbatus molere cogitur* [19-21]. *Samson ruina templi Dagon cum inimicis suis obruitur atque sepelitur* [22-31].

Post hæc amavit mulierem quæ habitabat in valle Sorec, et vocabatur Dalila. Veneruntque ad eam principes Philistinorum, atque dixerunt : Decipe eum, et disce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, et quomodo eum superare valeamus, et vinctum affligere. Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille et centum argenteos.

Locuta est ergo Dalila ad Samson : Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, et quid sit quo ligatus erumpere nequeas? Cui respondit Samson : Si septem nervicis funibus, necdum siccis et adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero ut ceteri homines. Attulerunt ad eam satrapæ Philistinorum septem funes, ut dixerat, quibus vinxit eum, latentibus apud se insidiis, et in cubiculo finem rei expectantibus, clamavitque ad eum : Philistiim super te, Samson! Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stupæ tortum putamine, cum odorem ignis acceperit; et non est cognitum in quo esset fortitudo ejus.

Dixitque ad eum Dalila : Ecce illusisti mihi, et falsum locutus es; saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. Cui ille respondit : Si ligatus fuero novis funibus, qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, et aliorum hominum similis. Quibus rursum Dalila vinxit eum, et clamavit : Philistiim super te, Samson! in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum.

Dixitque Dalila rursum ad eum : Usque quo decipis me, et falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson : Si septem crines capitis mei cum licio plexeris, et clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum : Philistiim super te, Samson! Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio.

Jud. 15, 14, 17, 19. — 11) Nescis... nobis, Jud. 13, 1; 14, 4. — 13) Novis funibus, Jud. 16, 11, 12.

— 20) Jud. 16, 31.

16. — 9) Rupit vincula, Jud. 15, 14. — 11) No-

- 15 Dixitque ad eum Dalila : Quomodo
dicis quod amas me, cum animus tuus non
sit mecum? Per tres vices mentitus es
mihi, et noluisti dicere in quo sit maxima
16 fortitudo tua. Cumque molesta esset ei,
et per multos dies jugiter adhereret, spa-
tium ad quietem non tribuens, defecit
anima ejus, et ad mortem usque lassata
17 est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit
ad eam : Ferrum nunquam ascendit super
caput meum, quia nazaræus, id est, con-
secratus Deo sum de utero matris meæ; si
rasum fuerit caput meum, recedet a me
fortitudo mea, et deficiam, eroque sicut
18 ceteri homines. Vidensque illa quod con-
fessus ei esset omnem animum suum, misit
ad principes Philisthinorum, ac mandavit :
Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi
aperuit cor suum. Qui ascenderunt, as-
19 sumpta pecunia quam promiserant. At
illa dormire eum fecit super genua sua, et
in sinu suo reclinare caput; vocavitque
tonsorem, et rasis septem crines ejus; et
cœpit abigere eum, et a se repellere, statim
20 enim ab eo fortitudo discessit. Dixitque :
Philisthiim super te, Samson! Qui de
somno consurgens, dixit in animo suo :
Egrediar sicut ante feci, et me excutiam,
nesciens quod recessisset ab eo Dominus.
21 Quem cum apprehendissent Philisthiim,
statim eruerunt oculos ejus, et duxerunt
Gazam vinctum catenis, et clausum in car-
cere molere fecerunt.
- 22 Jamque capilli ejus renasci cœperant,
23 et principes Philisthinorum convenerunt
in unum ut immolarent hostias magnificas
Dagon deo suo, et epularentur, dicentes :

Tradidit deus noster inimicum nostrum
Samson in manus nostras. Quod etiam 24
populus videns, laudabat deum suum,
eademque dicebat : Tradidit deus noster
adversarium nostrum in manus nostras,
qui delevit terram nostram, et occidit
plurimos. Lætantesque per convivia, 25
sumptis jam epulis, præceperunt ut vo-
caretur Samson, et ante eos luderet.
Qui adductus de carcere ludebat ante eos;
feceruntque eum stare inter duas colum-
nas. Qui dixit puero regenti gressus 26
suos : Dimitte me, ut tangam columnas
quibus omnis imminet domus, et recliner
super eas, et paululum requiescam. Do- 27
mus autem erat plena virorum ac mulie-
rum, et erant ibi omnes principes Philisthi-
norum, ac de tecto et solario circiter tria
millia utriusque sexus spectantes ludentem
Samson. At ille, invocato Domino, ait : 28
Domine Deus, memento mei, et redde mihi
nunc fortitudinem pristinam, Deus meus,
ut ulciscar me de hostibus meis, et pro
amissione duorum luminum unam ultionem
recipiam. Et apprehendens ambas co- 29
lumnas, quibus innitebatur domus, alte-
ramque earum dextera, et alteram læva
tenens, ait : Moriatur anima mea cum 30
Philisthiim! Concussisque fortiter columnis,
cecidit domus super omnes principes, et
ceteram multitudinem quæ ibi erat; mul-
toque plures interfecit moriens, quam ante
vividus occiderat. Descendentes autem 31
fratres ejus et universa cognatio tulerunt
corpus ejus, et sepelierunt inter Saraa et
Esthaol, in sepulcro patris sui Manue; ju-
dicavitque Israel viginti annis.

vis funibus, Jud. 15, 13. — 17) Jud. 13, 5. —
18) *Assumpta pecunia*, Jud. 16, 5. — 23) *Dagon*
deo suo, I Reg. 5, 2-5; I Par. 10, 10; I Mach.

10, 83; 11, 4. — 31) *Inter Saraa et Esthaol*,
Jud. 13, 25. *Viginti annis*, Jud. 15, 20.

PARS TERTIA

[XVII, 1—XXI, 24.]

APPENDIX DUPLEX.

I. — DE DANITARUM IDOLOLATRIA.

[XVII, 1 — XVIII, 31.]

1. CAP. XVII, 1-13 : MICHAS SANCTUARIUM ERIGIT. — *Mater Michæ argentario ducentos argenteos dat ad idola conficienda, atque unus filiorum Michæ sacerdos constituitur* [XVII, 1-6]. *Levita de Bethlehem venit* [7-9] *et idolis servit* [10-13].
- 17 Fuit eo tempore vir quidam de monte
 2 Ephraim, nomine Michas, qui dixit matri suæ : Mille et centum argenteos, quos separaveras tibi, et super quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, et apud me sunt. Cui illa respondit : Benedictus filius meus Domino! Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei : Consecravi et vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, et faciat sculptile atque conflatile; et nunc trado illud tibi.
 4 Reddidit igitur eos matri suæ, quæ tulit ducentos argenteos, et dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque
 5 conflatile, quod fuit in domo Michæ. Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, et fecit ephod, et theraphim, id est, vestem sacerdotalem et idola, implevitque unius filiorum suorum manum; et factus est ei sacerdos.
- 6 In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.
- 7 Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Juda, ex cognatione ejus; eratque ipse
 8 levites, et habitabat ibi. Egressusque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit ubicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, et declinasset parumper in domum
 9 Michæ, interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit : Levita sum de Bethlehem Juda; et vado ut habitem ubi
- potuero, et utile mihi esse perspexero. Dixitque Michas : Mane apud me, et esto 10 mihi parens ac sacerdos; daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, et quæ ad victum sunt necessaria. Acquievit, et mansit apud hominem, 11 fuitque illi quasi unus de filiis. Implevitque Michas manum ejus, et habuit puerum sacerdotem apud se; Nunc scio, dicens, 12 quod benefaciet mihi Deus habenti levitici generis sacerdotem. 13
2. CAP. XVIII, 1-10 : DANITÆ NOVAS SEDES QUÆRUNT. — *Filii Dan viros mittunt qui novas sedes explorent* [XVIII, 1, 2^a]. *Exploratores intrant domum Michæ, a levita faustum oraculum accipiunt* [2^b-6], *veniunt Laïs* [7] *et ad fratres suos reversi eorum animos incitant* [8-10].
- In diebus illis non erat rex in Israel; et 18 tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea; usque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat. Miserunt ergo filii Dan, stirpis et familiæ 2 suæ quinque viros fortissimos de Saraa et Esthaol, ut explorarent terram, et diligenter inspicerent; dixeruntque eis : Ite, et considerate terram. Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, et intrassent domum Michæ, requieverunt ibi; et 3 agnoscentes vocem adolescentis levitæ, utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum : Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti? Qui respondit eis : Hæc et hæc præstitit 4 mihi Michas, et me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos. Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, et res haberet effectum. Qui respondit eis : Ite in 6

17. — 3) *Sculptile atque conflatile*, Ex. 20, 4; Lev. 19, 4. — 5) *Ephod*, Jud. 8, 27; 18, 14, 17. *Theraphim*, Jud. 18, 14, 27. *Implevitque... manum*, Ex. 28, 41; 29, 24; Lev. 8, 27. — 6) Jud. 18, 1, 31; 21, 24. — 10) *Parens ac sacerdos*,

Jud. 18, 19. — 12) *Puerum sacerdotem*, Jud. 18, 30.

18. — 1) *In diebus... Israel*, Jud. 17, 6. *Tribus... acceperat*, Jos. 19, 40-48; Jud. 1, 34. — 3) *Agnoscentes... levitæ*, Jud. 17, 7. — 4) Jud.

pace; Dominus respicit viam vestram, et iter quo pergitis.

7 Euntes igitur quinque viri venerunt Lais, videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum et quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, et procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatum.

8 Reversique ad fratres suos in Saraa et Esthaol, et quid egissent asciscitantibus,

9 responderunt : Surgite, ascendamus ad eos; vidimus enim terram valde opulentam et uberem; nolite negligere, nolite cessare. Eamus, et possideamus eam; nullus erit labor. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra.

3. CAP. XVIII, 11-31 : DANITÆ LAIS MIGRANT IBIQUE SANCTUARIUM ERIGUNT. — *Danitæ proficiscuntur et in Cariathiarim castrametantur* [XVIII, 11, 12]; *veniunt ad domum Michæ et idolis raptis* [13-17] *levitam secum abducunt* [18-20]. *Michas frustra conatur idola sua recuperare* [21-26]. *Danitæ urbem Lais expugnant eamque rursum exstruunt* [27-29]. *Sanctuarium erigitur* [30, 31].

11 Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa et Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis, ascendentesque manserunt in Cariathiarim Judæ; qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit, et est post tergum Cariathiarim. Inde transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michæ, dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais, ceteris fratribus suis : Nostis quod in domibus istis sit ephod, et theraphim, et sculptile, atque conflatile; videte quid vobis placeat. Et cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis levitæ, qui erat in domo Michæ, salutaveruntque eum verbis pacificis. Sexcenti autem viri, ita ut erant armati, stabant ante ostium. At illi qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, et ephod, et

theraphim, atque conflatile tollere nitebantur; et sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, ephod, et idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos : Quid facitis? Cui responderunt : Tace, et pone digitum super os tuum; venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu et familia in Israel? Quod cum audisset, acquievit sermonibus eorum; et tulit ephod, et idola, ac sculptile, et profectus est cum eis.

Qui cum pergerent, et ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, et omne quod erat pretiosum, et jam a domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, et post tergum clamare cœperunt. Qui, cum repexissent, dixerunt ad Micham : Quid tibi vis; cur clamas? Qui respondit : Deos meos, quos mihi feci, tulistis, et sacerdotem et omnia quæ habeo, et dicitis : Quid tibi est? Dixeruntque ei filii Dan : Cave ne ultra loquaris ad nos, et veniant ad te viri animo concitati, et ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quod fortiores se essent, reversus est in domum suam.

Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, et quæ supra diximus, veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, et percusserunt eos in ore gladii, urbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul habitarent a Sidone, et cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Rohob; quam rursum exstruente, habitaverunt in ea, vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntque sibi sculptile, et Jonathan, filium Gersam, filii Moysi, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel.

17, 10. — 7) Jos. 19, 47. — 12) Cariathiarim, Jos. 15, 60. Castrorum Dan, Jud. 13, 25. — 14) Jud. 17, 4, 5. — 19) Patrem ac sacerdotem, Jud. 17, 10. — 24) Deos meos, Gen. 31, 30; Jud. 17, 5. — 28) Rohob, Num. 13, 22; Jos. 19, 28. — 29) Gen. 14, 14; Jud. 20, 1; III Reg. 12, 29, 30.

— 30) Gersam, Ex. 2, 22; 18, 3. Filios ejus, Jud. 17, 12. Usque ad diem captivitatis suæ, Jud. 13, 1; I Reg. 4, 2, 3, 10, 11; Ps. 77, 60-64. — 31) Quo... in Silo, Jos. 18, 1; I Reg. 1, 3. In diebus... Israel, Jud. 17, 6.

II. — GABAITARUM LUXURIA, OCCASIO EXCIDII BENJAMITARUM.

[XIX, 1 — XXI, 24.]

1. CAP. XIX, 1-30 : DE CRIMINE GABAITARUM. — *Concubina cujusdam levita, derelicto marito, in domum patris sui in Bethlehem revertitur; vir suus eam sequitur* [XIX, 1-3] *et in domo soceri quatuor diebus manet* [4-7]. *Die quinto levita proficiscitur* [8, 9], *transit Jebus* [10-13] *et venit Gabaa* [14, 15^a], *ubi a sene quodam bene excipitur* [15^b-21]. *Civibus effrenatis* [22-24] *concubina levita traditur et ab eis totam per noctem usque ad mortem violatur* [25-28]. *Maritus uxoris cadaver divisum ad tribus Israel mittit et ultionem postulat* [29, 30].
- 19 Fuit quidam vir levites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Behlehem Juda; quæ reliquit eum, et reversa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, et secum reducere, habens in comitatu puerum et duos asinos. Quæ suscepit eum, et introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer ejus, eumque vidisset,
- 4 occurrit ei lætus, et amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo et bibens familiariter.
- 5 Die autem quarto, de nocte consurgens, proficisci voluit; quem tenuit socer, et ait ad eum : Gusta prius paucillum panis, et conforta stomachum, et sic proficisceris.
- 6 Sederuntque simul, ac comederunt et biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum : Quæso te ut hodie hic maneas, pariterque lætemur. At ille consurgens; cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixus eum socer tenuit, et apud se fecit manere.
- 8 Mane autem facto, parabat levites iter; cui socer rursum : Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, et assumptis viribus, donec increseat dies, postea proficiscaris.
- 9 Comederunt ergo simul. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua et puero. Cui rursum locutus est socer : Considera quod dies ad occasum declivior sit, et propinquat ad vesperum; mane apud
- me etiam hodie, et duc lætum diem, et cras proficisceris ut vadas in domum tuam.
- Noluit gener acquiescere sermonibus ejus; sed statim perrexit et venit contra Jebus, quæ altero nomine vocatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, et concubinam. Jamque erant juxta Jebus, et dies mutabatur in noctem; dixitque puer ad dominum suum : Veni, obsecro, declinemus ad urbem Jebusæorum, et maneamus in ea. Cui respondit dominus : Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel, sed transibo usque Gabaa; et cum illuc pervenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama. Transierunt ergo Jebus; et cœptum carpebant iter, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin. Diverteruntque ad eam, ut manerent ibi.
- Quo cum intrassent, sedebant in platea civitatis, et nullus eos recipere voluit hospitio. Et ecce apparuit homo senex, revertens de agro et de opere suo vesperi, qui et ipse de monte erat Ephraim et peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filii Jemini. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis; et dixit ad eum : Unde venis? et quo vadis? Qui respondit ei : Profecti sumus de Bethlehem Juda, et pergitimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, unde ieramus in Bethlehem; et nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere; habentes paleas et fœnum in asinorum pabulum, et panem ac vinum in meos et ancillæ tuæ usus, et pueri qui mecum est, nulla re indigemus nisi hospitio. Cui respondit senex : Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt; tantum, quæso, ne in platea maneas. Introduxitque eum in domum suam, et pabulum asinis præbuit; ac postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.
- Illis epulantibus, et post laborem itineris cibo et potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial (id est, absque jugo), et circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt,

19. — 20) *Jebus...* *Jerusalem*, Jos. 15, 8, 63; Jud. 1, 21; I Par. 11, 4. — 12) *Oppidum gentis alienæ*, Jud. 1, 21. *Gabaa*, Jos. 18, 28. — 13) *Rama*, Jos. 18, 25. — 16) *Filii Jemini*,

Jud. 19, 14; 20, 4. — 18) *Ad domum Dei*, Jud. 18, 31. — 20) *Tantum...* *maneat*, Gen. 19, 2, 3. — 21) *Laverunt pedes suos*, Gen. 18, 4; 24, 32; 43, 24. — 22-25) Gen. 19, 4-9. — 22) *Fi-*

- clamantes ad dominum domus, atque dicentes : Educ virum qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo. Egressusque est ad eos senex, et ait : Nolite, fratres, nolite facere malum hoc, quia ingressus est homo hospitium meum, et cessate ab hac stultitia. Habeo filiam virginem, et hic homo habet concubinam; educam eas ad vos, ut humilietis eas, et vestram libidinem compleatis; tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius; quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, et eis tradidit illudendam; qua cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane.
- 26 At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus ubi manebat dominus suus, et ibi corruit. Mane facto surrexit homo, et aperuit ostium, ut ceptam expleret viam; et ecce concubina ejus jacebat ante ostium, sparsis in limine manibus. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur : Surge, et ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua, tulit eam, et imposuit asino, reversusque est in domum suam.
- 29 Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, et cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frustra concidens, misit in omnes terminos Israel.
- 30 Quod cum vidissent singuli, conclamabant : Nunquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus; ferte sententiam, et in commune decernite quid facto opus sit.

2. CAP. XX, 1-48 : TRIBUS ISRAEL BENJAMITIS BELLUM INFERUNT. — *Filii Israel in Maspha congregati* [XX, 1-3^a] *de scelere puniendo pollicentur* [3^b-11]. *Benjamite, in pertinacia perstantes* [12, 13], *in Gabaa conveniunt* [14]. *De numero bellatorum* [15-17]. *Viri Israel Deum consulunt et primo die profligantur* [18-21]; *iterum Deum consulunt et iterum profligantur* [22-25]; *vice tertia consulunt Deum qui auxilium et victoriam promittit* [26-28]. *Insidie ponuntur ab Israelitis* [29] *qui contra Gabaa ascendunt* [30]. *Benjamite ex urbe erumpunt* [31, 32^a], *adversarios fugientes insequuntur, in insidiis deducuntur et profligantur; civitas capta incenditur* [32^b-40]. *Benjamite in fugam versan-*

tur et Israelitæ eos persequuntur [41-46]; *sexcenti viri in petra Remmon sedent* [47]. *Urbes et viculi Benjamin evertuntur* [48].

Egressi itaque sunt omnes filii Israel, et 20 pariter congregati, quasi vir unus, de Dan usque Bersabee, et terra Galaad, ad Dominum in Maspha. Omnesque anguli 2 populorum, et cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei convenerunt, quadringenta millia peditum pugnatorum. (Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filii Israel in Maspha.) 3

Interrogatusque levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit : Veni in Gabaa 4 Benjamin cum uxore mea, illucque diver- 5 ti; et ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere; et uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. Quam arreptam, 6 in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ, quia nunquam tantum nefas, et tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis 7 omnes filii Israel; decernite quid facere debeatis.

Stansque omnis populus, quasi unius 8 hominis sermone respondit : Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum, sed hoc 9 contra Gabaa in commune faciamus. Decem viri eligantur e centum ex omni- 10 bus tribubus Israel, et centum de mille, et mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, et possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, et reddere ei pro scelere quod meretur. Convenitque uni- 11 versus Israel ad civitatem, quasi homo unus, eadem mente unoque consilio.

Et miserunt nuntios ad omnem tribum 12 Benjamin, qui dicerent : Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite 13 homines de Gabaa qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, et auferatur malum de Israel.

Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum; sed ex cunctis 14 urbibus, quæ sortis suæ erant, conveniunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, et contra universum populum Israel dimicaret. Inventique sunt viginti quinque 15 millia de Benjamin educantium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septin- 16

lii Belial, Deut. 13, 13. — 30) Os. 9, 9; 10, 9.

20. — 1) De Dan usque Bersabee, I Reg. 3, 20; II Reg. 3, 10. Ad Dominum in Maspha, Jud.

11, 11; I Reg. 7, 5; 10, 17. — 2) Anguli populorum, I Reg. 14, 38. — 4) Jud. 19, 14, 15. — 5) Jud. 19, 22-27. — 6) Jud. 19, 29. — 7) Jud. 19, 30. — 13) Auferatur malum de Israel, Deut.

genti erant viri fortissimi, ita sinistra ut dextra praeliantes, et sic fundis lapides ad certum jacentes, ut capillum quoque possent percutere, et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.

- 17 Virorum quoque Israel, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta milia educantium gladios, et paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester.

- 19 Statimque filii Israel surgentes mane, 20 castrametati sunt juxta Gabaa; et inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, 21 urbem oppugnare coeperunt. Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo milia virorum.

- 22 Rursum filii Israel et fortitudine et numero confidentes, in eodem loco, in quo 23 prius certaverant, aciem direxerunt, ita tamen ut prius ascenderent et flerent coram Domino usque ad noctem, consulenteque eum, et dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, et inite 24 certamen. Cumque filii Israel altera die contra filios Benjamin ad praelium processissent, eruperunt filii Benjamin de portis Gabaa, et occurrentes eis, tanta in illos caede bacchati sunt, ut decem et octo milia virorum educantium gladium prosternerent.

- 26 Quamobrem omnes filii Israel venerunt in domum Dei, et sedentes flebant coram Domino; jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, et obtulerunt ei holocausta, 27 atque pacificas victimas, et super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat 28 arca foederis Dei, et Phinees, filius Eleazari filii Aaron, praepositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

- 29 Posueruntque filii Israel insidias per 30 circuitum urbis Gabaa, et tertia vice, sicut semel et bis, contra Benjamin exercitum produxerunt. Sed et filii Benjamin audacter eruperunt de civitate, et fugientes adversarios longius persecuti

sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die et secundo, et caederent per duas semitas vertentes terga, quarum una ferebatur in Bethel et altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros; putaverunt enim solito eoque more cedere. 32 Qui, fugam arte simulantes, inierunt consilium ut abstraherent eos de civitate, et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. Omnes itaque filii Israel 33 surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco qui vocatur Baal-Thamar. Insidiae quoque, quae circa urbem erant, paulatim se aperire coeperunt, et ab 34 occidentali urbis parte procedere. Sed et alia decem milia virorum de universo Israel habitatores urbis ad certamina provocabant; ingravatunque est bellum contra filios Benjamin; et non intellexerunt quod ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque eos Dominus in 35 conspectu filiorum Israel, et interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque milia et centum viros, omnes bellatores et educentes gladium.

Filii autem Benjamin, cum se inferiores 36 esse vidissent, coeperunt fugere. Quod cernentes filii Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad praeparatas insidias devenirent, quas juxta urbem posuerant. Qui cum repente de latibulis surrexissent, et Benjamin terga caedentibus daret, ingressi sunt civitatem, et percusserunt eam in ore gladii. Signum autem 38 dederant filii Israel his quos in insidiis collocaverant, ut, postquam urbem cepissent, ignem accenderent, ut ascendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent. Quod cum cernerent filii Israel 39 in ipso certamine positi (putaverunt enim filii Benjamin eos fugere, et instantius persequebantur, casis de exercitu eorum triginta viris), et viderent quasi colum- 40 nam fumi de civitate conscendere, Benjamin quoque, aspiciens retro, cum captam cerneret civitatem, et flamas in sublime ferri, qui prius simulaverant fugam, 41 versa facie, fortius resistebant. Quod cum vidissent filii Benjamin, in fugam versi sunt, et ad viam deserti ire coeperunt, 42 illuc quoque eos adversarii succedentibus; sed et hi qui urbem succenderant occurrerunt eis, atque ita factum est, ut 43 ex utraque parte ab hostibus caederentur, nec erat ulla rebus morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad orientalem plagam urbis Gabaa. Fuerunt autem qui 44

13, 5; 17, 6, 12. — 18) Jud. 1, 1, 2. — 27) *Eo tempore...* Dei, Jos. 18, 1; 1 Reg. 4, 3, 4. —

28) *Phinees ... domus*, Num. 25, 7; 31, 6; Jos. 22, 13; 24, 33. — 29-46) Jos. 8, 4-24. —

- in eodem loco interfecti sunt, decem et octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cum vidissent qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem, et pergebant ad petram cujus vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, et in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cum ultra tenderent, persecuti sunt eos, et interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Benjamin in diversis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.
- Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui evadere et fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri; sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.
- Regressi autem filii Israel, omnes reliquias civitatis, a viris usque ad jumenta, gladio percusserunt, cunctasque urbes et viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

3. CAP. XXI, 1-24 : TRIBUS BENJAMIN RESTAURATUR. — *De jurejurando in Maspha dato [XXI, 1]. Filii Israel in Bethel congregati dolent de excidio Benjamin [2-7]. Superstitibus Benjaminitis uxores ex puellis Jabes dantur [8-14]. Israelite de interfectione Benjamin iterum dolent [15-18] et ducentis reliquis viris, qui nondum uxores acceperunt, facultatem dant ut sibi in Silo conjuges raptant [19-23]. Filii Israel in sedes suas revertuntur [24].*

- Juraverunt quoque filii Israel in Maspha, et dixerunt : Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem.
- 2 Veneruntque omnes ad domum Dei, in Silo, et in conspectu ejus sedentes usque ad vespem, levaverunt vocem, et magno ululatu coeperunt flere, dicentes : Quare, Domine Deus Israel, factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculo consurgentes, exstruxerunt altare; obtuleruntque ibi holocausta et pacificas victimas, et dixerunt : Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribus Israel? Grandi enim juramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. Ductique pœnitentia filii Israel super fratre suo Benjamin, coeperunt dicere : Ablata est 7 tribus una de Israel. Unde uxores acci-

pient? omnes enim in commune juravimus non daturus nos his filias nostras. Idcirco dixerunt : Quis est de universis tribubus Israel qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes-Galaad in illo exercitu non fuisse. (Eo quoque tempore cum essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.) Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, et prœceperunt eis : Ite, et percutite habitatores Jabes-Galaad in ore gladii, tam uxores quam parvulos eorum. Et hoc erit quod observare debebitis : Omne generis masculini et mulieres quæ cognoverunt viros interficite, virgines autem reseruate. Inventæque sunt de Jabes-Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum; et adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanaan. Miseruntque nuntios ad filios Benjamin qui erant in petra Remmon, et prœceperunt eis ut eos susciperent in pace. Veneruntque filii Benjamin in illo tempore, et datæ sunt eis uxores de filiabus Jabes-Galaad; alias autem non repperunt quas simili modo traderent.

Universusque Israel valde doluit, et egit pœnitentiam super interfectione unius tribus ex Israel. Dixeruntque majores natu : Quid faciemus reliquis qui non acceperunt uxores? Omnes in Benjamin feminæ conciderunt; et magna nobis cura, ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus, restricti juramento et maledictione qua diximus : Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin! Ceperuntque consilium, atque dixerunt : Ecce sollemnitas Domini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad septentrionem urbis Bethel, et ad orientalem plagam viæ quæ de Bethel tendit ad Sichimam, et ad meridiem oppidi Lebona; prœceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt : Ite, et latitate in vineis; cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repente de vineis, et rapite ex eis singuli uxores singulas, et pergite in terram Benjamin. Cumque venerint patres earum, ac fratres, et adversum vos queri cœperint atque jurgari, dicemus eis : Miseremini eorum; non enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, et a vestra parte peccatum est. Feceruntque filii Benja-

45) Remmon, Jos. 15, 32; Jud. 21, 13. —

46) Jud. 20, 35.

21. — 1) In Maspha, Jud. 20, 1. — 2) Ad do-

num Dei in Silo, Jud. 18, 31; 20, 18, 26. —

5) Jud. 20, 8-10. — 8) Jabes-Galaad, I Reg. 11, 1; 31, 11-13. — 11) Num. 31, 17. — 13) Jud. 20, 47.

— 21) Ad ducendos... procedere, Ex. 15, 20;

min ut sibi fuerat imperatum; et juxta numerum suum rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros uxores singulas, abieruntque in possessionem suam, ædificantes urbes, et habitantes in eis.

Filii quoque Israel reversi sunt per 24 tribus et familias in tabernacula sua.

In diebus illis non erat rex in Israel; sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

Jud. 11, 34; I Reg. 18, 6. — 23) *Ædificantes*

urbes, Jud. 20, 48. — 24) *In diebus... Israel*, Jud. 17, 6; 18, 1; 19, 1.

LIBER RUTH

1. CAP. I, 1-22 : RUTH ET NOEMI. — *Propter famem in Iuda savientem* [I, 1^a] *Elimelech cum duobus filiis et uxore Noemi peregrinatur de Bethlehem in Moab* [1^b, 2]. *Defunctis viro et filiis* [3-5], *in patriam pergit Noemi* [6, 7] *cum nuru sua nomine Ruth* [8-18] *et in Bethlehem revertitur* [19-22].

- 1 **F** N diebus unius iudicis, quando iudices praeerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitude, cum uxore sua ac duobus liberis. Ipse vocabatur Elimelech, et uxor ejus Noemi; et duo filii, alter Mahalon, et alter Chelion, Ephrathæi de Bethlehem Juda. Ingressique regionem Moabitudinem morabantur ibi.
- 2
- 3 Et mortuus est Elimelech, maritus
- 4 Noemi; remansitque ipsa cum filiis, qui acceperunt uxores Moabitudis, quarum una vocabatur Orpha, altera vero Ruth.
- 5 Manseruntque ibi decem annis, et ambo mortui sunt, Mahalon videlicet et Chelion; remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.
- 6 Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitude; audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, et dedisset eis escas.
- 7 Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru; et jam in via
- 8 revertendi posita in terram Juda, dixit ad eas : Ite in domum matris vestrae; faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis et mecum.
- 9 Det vobis invenire requiem in domibus virorum quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt,
- 10 et dicere : Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit : Revertimini, filiæ meæ; cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut viros
- 12 ex me sperare possitis? Revertimini, filiæ meæ, et abite; jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali; etiam si possem hac nocte concipere, et

parere filios, si eos expectare velitis, 13 donec crescant, et annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæso, filiæ meæ; quia vestra angustia magis me premit, et egressa est manus Domini contra me. Elevata igitur 14 voce, rursus flere cœperunt; Orpha osculata est socrum, ac reversa est; Ruth adhæsit socrui suæ.

Cui dixit Noemi : En reversa est 15 cognata tua ad populum suum et ad deos suos; vade cum ea. Quæ respondit : Ne 16 adverseris mihi ut relinquam te et abeam; quocumque enim perrexeris, pergam, et ubi morata fueris, et ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, et Deus tuus 17 Deus meus. Quæ te terra morientem suscepit, in ea moriar, ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, et hæc addat, si non sola mors me et te separaverit. Videns ergo Noemi 18 quod obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere.

Profectæque sunt simul, et venerunt in 19 Bethlehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit; dicebantque mulieres : Hæc est illa Noemi. Quibus ait : Ne vocetis me Noemi (id est pulchram), sed vocate me Mara (id est amaram), quia amaritudine valde replevit me Omnipotens. Egressa sum plena, et 21 vacuum reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, et afflixit Omnipotens?

Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitude, 22 nuru sua, de terra peregrinationis suæ, ac reversa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

2. CAP. II, 1-23 : IN AGRO BOOZ. — *In agrum Booz, Elimelech consanguinei* [II, 1], *venit Ruth ad spicas sibi colligendas* [2-7]. *Booz eam confortat propter omnia quæ socrui suæ fecerit* [8-13]. *Booz imperat ut Ruth cum messoribus panem comedat et in spicis colligendis a nemine corripatur* [14-16]. *Ruth ad domum socrus suæ revertitur* [17-20].

1. — 1) Quando iudices praeerant, Jud. 2, 16. — 2) Ephrathæi, Gen. 35, 19; I Reg. 17, 12. — 8) Mortuis, Ruth 1, 5; 2, 20. — 15) Ad deos suos,

Jud. 11, 24; III Reg. 11, 7. — 20) Mara, Ex. 15, 23.

Ruth in agrum Booz redit ibique usque in finem messis manet [21-23].

2 Erat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, et magnarum opum, nomine Booz.

2 Dixitque Ruth, Moabitidis, ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum, et colligam spicas quæ fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade, filia mea.

3 Abiit itaque, et colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. Dixitque Booz juveni qui messoribus præerat: 6 Cujus est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitidis quæ venit cum Noemi, 7 de regione Moabitude. Et rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia; et de mane usque nunc stat in agro, et ne ad momentum quidem domum reversa est.

8 Et ait Booz ad Ruth: Audi, filia: ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco; sed jungere 9 puellis meis, et ubi messuerint, sequere; mandavi enim pueris meis ut nemo molestus sit tibi; sed etiam, si sitieris, vade ad sarcinulas, et bibe aquas de quibus et

10 pueri bibunt. Quæ cadens in faciem suam et adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, et nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit: 11 Nuntiata sunt mihi omnia quæ feceris socruæ tuæ post mortem viri tui, et quod reliqueris parentes tuos et terram in qua nata es, et veneris ad populum quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, et plenam mercedem recipias a Domino Deo Israel, ad quem venisti, et sub 13 ejus confugisti alas! Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos, domine mi, qui consolatus es me, et locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum.

14 Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, et comede panem, et intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, et congestis potentam sibi, comedique, et saturata est, 15 et tulit reliquias. Atque inde surrexit ut

spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam; et de vestris quoque manipulis projicite de industria, et remanere permittite, ut absque rubore colligat, et colligentem nemo corripiat.

Collegit ergo in agro usque ad vesperam; et quæ collegerat virga cædens et excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est tres modios. Quos portans reversa est in civitatem, et ostendit socru suæ; insuper protulit, et dedit ei de reliquis cibi sui, quo saturata fuerat. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, et ubi fecisti opus? sit benedictus qui miseratus est tui! Indicavitque ei apud quem fuisset operata, et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Cui respondit Noemi: 20 Benedictus sit a Domino, quoniam eandem gratiam quam præbuerat vivis servavit et mortuis! Rursumque ait: Propinquus noster est homo. Et Ruth: Hoc quoque, 21 inquit, præcepit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur. Cui dixit socrus: Melius 22 est, filia mea, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

Juncta est itaque puellis Booz, et tamdiu cum eis messuit, donec hordea et triticum in horreis conderentur.

3. CAP. III, 1-18: IN AREA BOOZ.

Ruth a Noemi suadet ut jure propinquitatis utatur et a Booz uxor ducatur [III, 1-5]. Ruth abscondite venit ad Booz [6, 7]. Booz consilio Noemi et Ruth favet [8-13] atque cum donis Ruth dimittit [14, 15]. Ruth ad socrum suam revertitur [16-18].

Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea, quæram tibi requiem, et providebo ut bene sit tibi, Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, 2 propinquus noster est, et hac nocte aream hordei ventilat. Lavare igitur, et ungere, et induere cultioribus vestimentis, et descende in aream. Non te videat homo donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat; veniesque, et discooperies pallium quo operitur a parte pedum, et projicies te, et ibi jacebis; ipse autem dicet tibi quid agere debeas. Quæ respondit: Quidquid præceperis faciam.

2. — 1) *Consanguineus*, Ruth 3, 2, 12. *Booz*, Ruth 4, 21; Matth. 2, 5. — 2) Deut. 24, 19. — 6) Ruth 1, 22. — 11) Ruth 1, 14-17. — 17) *Ephi*,

Ex. 16, 36; Ez. 45, 11. — 20) *Propinquus*, Ruth 3, 9; 4, 14.

3. — 2) *Puellis*, Ruth 2, 8, 23. *Propinquus*,

6 Descenditque in aream, et fecit omnia
 7 quæ sibi imperaverat socrus. Cumque
 comedisset Booz et bibisset, et factus esset
 hilarior, issetque ad dormiendum juxta
 acervum manipulorum, venit abscondite,
 et, discooperto pallio a pedibus ejus, se
 8 projecit. Et ecce, nocte jam media expa-
 vit homo, et conturbatus est, viditque
 9 mulierem jacentem ad pedes suos, et ait
 illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego sum
 Ruth, ancilla tua; expande pallium tuum
 super famulam tuam, quia propinquus es.
 10 Et ille: Benedicta, inquit, es a Domino,
 filia, et priorem misericordiam posteriore
 superasti, quia non es secuta juvenes, pau-
 11 peres sive divites. Noli ergo metueri; sed
 quidquid dixeris mihi, faciam tibi; scit
 enim omnis populus qui habitat intra por-
 tas urbis meæ mulierem te esse virtutis.
 12 Nec abnuo me propinquum, sed est alius
 13 propinquior. Quiesce hac nocte; et, facto
 mane, si te voluerit propinquitatis jure
 retinere, bene res acta est; sin autem ille
 noluerit, ego te absque ulla dubitatione sus-
 cipiam, vivit Dominus! Dormi usque mane.
 14 Dormivit itaque ad pedes ejus usque ad
 noctis abscessum. Surrexit itaque ante-
 quam homines se cognoscerent mutuo; et
 dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc
 15 veneris. Et rursum: Expande, inquit,
 pallium tuum quo operiris, et tene utraque
 manu. Qua extendente, et tenente, mensus
 est sex modios hordei, et posuit super
 eam. Quæ portans ingressa est civitatem,
 16 et venit ad socrum suam. Quæ dixit ei:
 Quid egisti, filia? Narravitque ei omnia
 17 quæ sibi fecisset homo, et ait: Ecce sex
 modios hordei dedit mihi, et ait: Nolo
 18 vacuam te reverti ad socrum tuam. Di-
 xitque Noemi: Expecta, filia; donec videam
 quem res exitum habeat; neque enim
 cessabit homo nisi compleverit quod locu-
 tus est.

4. CAP. IV, 1-17: RUTH A BOOZ UXOR
 DUCITUR. — *In porta civitatis vir qui-
 dam, Elimelech consanguineus, qui po-
 tior erat jure, a Booz queritur utrum
 Ruth uxorem ducat necne* [IV, 1-5].
Illo recedente [6-8], *Booz jus suum ante
 seniores exsequitur* [9-12]. *Ruth a Booz
 uxor accipitur et filium parit; Noemi
 gaudet* [13-17].

4 Ascendit ergo Booz ad portam, et sedit
 ibi. Cumque vidisset propinquum præter-

ire de quo prius sermo habitus est, dixit
 ad eum: Declina paulisper, et sede hic,
 vocans eum nomine suo. Qui divertit, et
 sedit. Tollens autem Booz decem viros de
 senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete
 hic. Quibus sedentibus, locutus est ad
 3 propinquum: Partem agri fratris nostri
 Elimelech vendet Noemi, quæ reversa est
 de regione Moabitude; quod audire te
 4 volui, et tibi dicere coram cunctis sedenti-
 bus et majoribus natu de populo meo. Si
 vis possidere jure propinquitatis, eme, et
 posside; sin autem displicet tibi, hoc ipsum
 indica mihi, ut sciam quid facere debeam;
 nullus enim est propinquus, excepto te,
 qui prior es, et me, qui secundus sum. At
 ille respondit: Ego agrum emam. Cui
 5 dixit Booz: Quando emeris agrum de manu
 mulieris, Ruth quoque Moabitudem, quæ
 uxor defuncti fuit, debes accipere, ut
 suscites nomen propinqui tui in hereditate
 sua. Qui respondit: Cedo juri propinqui-
 6 tatis; neque enim posteritatem familiæ
 meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio,
 quo me libenter carere profiteor.

Hic autem erat mos antiquitus in Israel,
 7 inter propinquos, ut si quando alter alteri
 suo juri cedebat, ut esset firma concessio,
 solvebat homo calceamentum suum, et
 dabat proximo suo; hoc erat testimonium
 cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo
 8 suo Booz: Tolle calceamentum tuum.
 Quod statim solvit de pede suo. At ille
 9 majoribus natu et universo populo: Tes-
 tes vos, inquit, estis hodie, quod possede-
 rim omnia quæ fuerunt Elimelech, et Che-
 lion, et Mahalon, tradente Noemi; et
 10 Ruth Moabitudem, uxorem Mahalon, in
 conjugium sumpserim, ut suscitem nomen
 defuncti in hereditate sua, ne vocabulum
 ejus de familia sua ac fratribus et populo
 deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes
 estis. Respondit omnis populus qui erat
 11 in porta et majores natu: Nos testes su-
 mus. Faciat Dominus hanc mulierem, quæ
 ingreditur domum tuam, sicut Rachel et
 Liam, quæ ædificaverunt domum Israel, ut
 sit exemplum virtutis in Ephratha, et
 habeat celebre nomen in Bethlehem; fiat
 12 quæ domus tua sicut domus Phares, quem
 Thamar peperit Judæ, de semine quod
 tibi dederit Dominus ex hac puella.

Tulit itaque Booz Ruth, et accepit uxo-
 13 rem; ingressusque est ad eam, et dedit illi
 Dominus ut conciperet et pareret filium.

Ruth 2, 1, 20; 4, 14. — 10) Deut. 25, 5. —
 12) Alius me propinquior, Ruth 4, 1. — 13) Pro-
 pinquitatis jure, Deut. 25, 5; Ruth 4, 5. —
 15) Sex modios, Ruth 2, 17.

4. — 1) Propinquum, Ruth 3, 12. — 4) Si vis...
 posside, Lev. 25, 25. — 5) Deut. 25, 5, 6; Ruth
 3, 13. — 7) Deut. 25, 7, 10. — 11) Rachel et
 Liam, Gen. 29, 31-30, 24; 35, 16-18. Ephrata,
 Gen. 35, 19. — 12) Gen. 38, 29. — 17) Vicina...

14 Dixeruntque mulieres ad Noemi : Benedi-
 ctus Dominus, qui non est passus ut defi-
 ceret successor familiæ tuæ, et vocaretur
 15 nomen ejus in Israel, et habeas qui con-
 soletur animam tuam, et enutriet senectute-
 tem; de nuru enim tua natus est, quæ te
 diligit, et multo tibi melior est quam si
 16 septem haberes filios. Susceptumque
 Noemi puerum posuit in sinu suo, et nu-
 17 tritricis ac gerulæ fungebatur officio. Vi-
 cinæ autem mulieres congratulantes ei, et
 dicentes : Natus est filius Noemi, vocave-

runt nomen ejus Obed. Hic est pater Isai,
 patris David.

5. CAP. IV, 18-22 : GENEALOGIA DAVID

REGIS.

Hæ sunt generationes Phares : Phares 18
 genuit Esron; Esron genuit Aram, Aram 19
 genuit Aminadab; Aminadab genuit Na- 20
 hasson, Nahasson genuit Salmon; Salmon 21
 genuit Booz, Booz genuit Obed; Obed 22
 genuit Isai, Isai genuit David.

dicentes, Luc. 1, 58. — 18-22) I Par. 2, 4-15;
 Matth. 1, 3-6. — 18) Gen. 46, 12; I Par. 4, 1.

— 20) Ex. 6, 25; Num. 1, 7. — 22) I Reg. 16,
 10-13.

LIBER PRIMUS SAMUELIS

QUEM NOS PRIMUM REGUM DICIMUS

PARS PRIMA

[I, 1 — VII, 47.]

SAMUELIS HISTORIA.

I. — NATIVITAS ET VOCATIO SAMUELIS.

[I, 1 — III, 21.]

1. CAP. I, 1-20 : NATIVITAS SAMUELIS.

— *De Elcana qui ad templum Silo quotannis ascendebat* [I, 1-3]. *De duabus Elcanæ uxoribus quarum una, Anna nomine, sterilis erat et a marito magis diligebatur* [4-8]. *Preces Annæ* [9-11]; *error Heli sacerdotis* [12-14]; *responsum Annæ et Heli promissum* [15-18]. *Anna Ramatha revertitur* [19]. *Samuel nascitur* [20].

- 1 UIT vir unus de Ramathaim-Sophim, de monte Ephraim, et nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filii Eliu, filii Thohu, filii Suph, Ephrathæus. Et habuit duas uxores; nomen uni Anna, et nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii; 2 Annæ autem non erant liberi. Et ascendebat vir ille de civitate sua, statutis diebus, ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni et Phinees, sacerdotes Domini. Venit ergo dies, et immolavit Elcana, deditque Phenennæ uxori suæ, et cunctis filiis ejus et filiabus, partes; 3 Annæ autem dedit partem unam tristis, quia Annam diligebat; Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, et vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret quod 4 Dominus concludisset vulvam ejus. Sicque faciebat per singulos annos, cum redeunte tempore ascenderent ad templum Domini; et sic provocabat eam. Porro illa

flebat, et non capiebat cibum. Dixit ergo ei Elcana, vir suus: Anna, cur fles? et quare non comedis? et quam ob rem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior tibi sum quam decem filii?

Surrexit autem Anna postquam comederat et biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini, cum esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter; et votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, et recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem, dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, et novacula non ascendet super caput ejus. Factum est autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus; porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, et vox penitus non audiebatur. Æstimavit ergo eam Heli temulentam, dixitque ei: Usquequo ebria eris? digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna: Nequaquam, inquit, domine mi; nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque et omne quod inebriare potest non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial, quia ex multitudine doloris et mœroris mei locuta sum usque in præsens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace, et Deus Israel det tibi petitionem tuam quam rogasti eum. Et illa dixit: Utinam inveniat

1. — 1) *Ramathaim-Sophim*, I Reg. 1, 19; 2, 11. *Elcana*, I Par. 6, 34, 35. *Ephrathæus*, Ruth 1, 2. — 3) *Statutis diebus*, Ex. 23, 14; Deut. 16, 16. *Ut adoraret et sacrificaret*, Deut.

12, 5-7. *In Silo*, Jud. 20, 18. — 4) Deut. 22, 17, 18; 16, 11. — 11) *Novacula*, ejus, Num. 6, 5; Jud. 13, 5. — 16) *De filiabus Belial*, Jud. 19, 22;

ancilla tua gratiam in oculis tuis! Et abiit mulier in viam suam, et comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa
 19 mutati. Et surrexerunt mane, et adoraverunt coram Domino, reversique sunt, et venerunt in domum suam Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam, et recordatus est ejus Dominus.
 20 Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, et peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino postulasset eum.

2. CAP. I, 21—II, 11 : SAMUEL DEO CONSECRATUR. — *Elcana Silo iterum ascendit* [I, 21-23]. *Anna filium ablactatum ad domum Domini in Silo adducit* [24-27] *eumque Deo consecrat* [28]. *Canticum Annæ gaudium suum dicentis* [II, 1], *potentiam divinam celebrantis* [2, 3^a], *Dei consilia erga potentes et infirmos* [3^b-8^a] *et impios prædicantis* [8^b-10^a], *atque messianicam spem enuntiantis* [10^b]. *Elcana Ramatha revertitur et puer in templo manet* [11].

21 Ascendit autem vir ejus Elcana, et omnis domus ejus, ut immolaret Domino

hostiam solemnem, et votum suum. Et 22 Anna non ascendit; dixit enim viro suo : Non vadam donec ablactetur infans, et ducam eum ut appareat ante conspectum Domini, et maneat ibi jugiter. Et ait ei 23 Elcana, vir suus : Fac quod bonum tibi videtur, et mane donec ablactes eum; precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, et lactavit filium suum donec amoveret eum a lacte.

Et adduxit eum secum, postquam ablactaverat, in vitulis tribus et tribus modiis farinæ et amphora vini, et adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus. Et immolaverunt 25 vitulum, et obtulerunt puerum Heli. Et 26 ait Anna : Obsecro, mi domine, vivit anima tua, domine; ego sum illa mulier quæ steti coram te hic orans Dominum. Pro puero isto oravi, et dedit mihi Dominus petitionem meam quam postulavi eum. Idcirco et ego commodavi eum Domino cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum.

Et oravit Anna, et ait :

2 Exultavit cor meum in Domino,
 et exaltatum est cornu meum in Deo meo;
 dilatatum est os meum super inimicos meos,
 quia lætata sum in salutari tuo.

2 Non est sanctus ut est Dominus;
 neque enim est alius extra te,
 et non est fortis sicut Deus noster.
 3 Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes;
 recedant vetera de ore vestro :
 quia Deus scientiarum, Dominus est,
 et ipsi præparantur cogitationes.

4 Arcus fortium superatus est,
 et infirmi accincti sunt robore.
 5 Repleti prius pro panibus se locaverunt,
 et famelici saturati sunt;
 donec sterili peperit plurimos,
 et quæ multos habebat filios infirmata est.

6 Dominus mortificat et vivificat,
 deducit ad inferos et reducit.
 7 Dominus pauperem facit et ditat;
 humiliat et sublevat.

8 Suscitat de pulvere egenum,
 et de stercore elevat pauperem,

I Reg. 2, 12. — 24) Deut. 12, 5, 6, 11. — 28) *Commodavi... diebus*, I Reg. 1, 11.

2. — 1) Luc. 1, 46-48. *Exaltatum... meo*, Ps. 74, 11; 88, 18, 25; 91, 11; 111, 9; 148, 14. *Lætata... tuo*, Ps. 9, 16; 19, 6; 34, 9. — 2, 3) Luc. 1, 49, 50. *Non est... Dominus*, Ex. 15, 11;

Ps. 85, 8; 88, 7-9. — 4-8) Luc. 1, 51-53. —

4) *Arcus fortium superatus est*, Ps. 36, 15; 45, 10; 75, 4. — 5) *Donec... plurimos*, Ps. 113, 9. — 6) Deut. 32, 30; Tob. 11, 17; 13, 2; Ps. 15, 10; 29, 4; 48, 16; 70, 20; Sap. 16, 13. — 7) Job 5, 11; Ps. 68, 33, 34; 74, 8. — 8) *Suscitat... teneat*,

ut sedeat cum principibus
et solium gloriæ teneat.

Domini enim sunt cardines terræ,
et posuit super eos orbem.

Pedes sanctorum suorum servabit,
et impii in tenebris conticescent,
quia non in fortitudine sua roborabitur vir,

Dominum formidabunt adversarii ejus,
et super ipsos in cælis tonabit;
Dominus judicabit fines terræ,
et dabit imperium regi suo,
et sublimabit cornu Christi sui.

Et abiit Elcana Ramatha in domum
suam; puer autem erat minister in con-
spectu Domini ante faciem Heli sacer-
dotis.

3. CAP. II, 12-36 : DE FILIIS HELI. —

Filii Heli pravi erant [II, 12] et in sacrificiis Deo offerendis prævaricabantur [13-17]. De Samuele in templo ministrante [18, 19]. Anna filios et filias parit [20, 21]. Filii Heli a patre frustra vituperantur [22-26]. Heli propter peccata filiorum suorum a viro Dei corripitur [27-29] et domui sacerdotis extrema perniciēs denuntiatur [30-34]. De sacerdote fideli a Deo suscitando [35, 36].

12 Porro filii Heli, filii Belial, nescientes
13 Dominum, neque officium sacerdotum ad
populum; sed quicumque immolasset vic-
timam, veniebat puer sacerdotis dum
coquerentur carnes, et habebat fuscūlām
14 tridentem in manu sua, et mittebat eam
in lebetem vel in caldariam, aut in ollam
sive in cacabum; et omne quod levabat
fuscūlā, tollebat sacerdos sibi. Sic facie-
bant universo Israeli venientium in Silo.
15 Etiam antequam adolerent adipem, venie-
bat puer sacerdotis, et dicebat immolanti:
Da mihi carnem ut coquam sacerdoti;
non enim accipiam a te carnem coctam,
16 sed crudam. Dicebatque illi immolans:
Incendatur primum juxta morem hodie
adeps, et tolle tibi quantumcumque desi-
derat anima tua. Qui respondens aiebat
ei: Nequaquam; nunc enim dabis, alio-
17 quin tollam vi. Erat ergo peccatum pue-
rorum grande nimis coram Domino, quia
retrahebant homines a sacrificio Domini.
18 Samuel autem ministrabat ante faciem

Domini, puer, accinctus ephod lineo. Et 19
tunicam parvam faciebat ei mater sua,
quam afferebat statutis diebus, ascendens
cum viro suo ut immolaret hostiam solem-
nem. Et benedixit Heli Elcanæ et uxori 20
ejus, dixitque ei: Reddat tibi Dominus
semen de muliere hac, pro fœnore quod
commodasti Domino! Et abierunt in locum
suum. Visitavit ergo Dominus Annam, 21
et concepit et peperit tres filios et duas
filias; et magnificatus est puer Samuel
apud Dominum.

Heli autem erat senex valde, et audivit 22
omnia quæ faciebant filii sui universo
Israeli, et quomodo dormiebant cum mul-
lieribus quæ observabant ad ostium taber-
naculi; et dixit eis: Quare facitis res 23
hujuscemodi, quas ego audio, res pessi-
mas, ab omni populo? Nolite, filii mei; 24
non enim est bona fama quam ego audio,
ut transgredi faciatīs populum Domini.
Si peccaverit vir in virum, placari ei 25
potest Deus; si autem in Dominum pecca-
verit vir, quis orabit pro eo? Et non au-
dierunt vocem patris sui, quia voluit Do-
minus occidere eos.

Puer autem Samuel proficiebat atque 26
crescebat, et placebat tam Domino quam
hominibus.

Venit autem vir Dei ad Heli, et ait ad 27
eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non
aperte revelatus sum domui patris tui,
cum essent in Egypto in domo Pharaonis?
Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel 28
mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad
altare meum, et adoleret mihi incensum,
et portaret ephod coram me; et dedi do-
mui patris tui omnia de sacrificiis filio-
rum Israel. Quare calce abjecistis victi- 29
mam meam et munera mea quæ præcepi

Ps. 112, 7, 8. — 9, 10) Luc. 1, 54, 55. — 9) Pedes... servabit, Ps. 90, 12; 120, 3. — 10) Super... tonabit, Ps. 17, 14. Dominus... terræ, Ps. 95, 10, 13; 97, 9. — 12) Filii Belial, I Reg. 1, 16. — 15) Lev. 3, 5, 16; 7, 22, 25, 31. — 18) Ephod lineo, Ex. 28, 4; II Reg. 6, 14. — 20) Pro fœnore, I Reg.

1, 28. — 22) Quæ observabant... tabernaculi, Ex. 38, 8. — 26) Eccli. 46, 16. — 28) Elegi... sacerdotem, Ex. 28, 1; Num. 18, 1, 7. Dedi... Israel, Lev. 2, 3, 10; 6, 16; 7, 7, 8, 34; 10, 14, 15; Num. 5, 9, 10; 18, 8-19. — 29) Quæ... templo, Deut. 12,

ut offerrentur in templo; et magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei? Propterea ait Dominus Deus Israel: Loquens locutus sum ut domus tua, et domus patris tui, ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum; nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me; sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in templo, in universis prosperis Israel; et non erit senex in domo tua omnibus diebus. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo; sed ut deficiant oculi tui, et tabescat anima tua; et pars magna domus tue morietur cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni et Phinees: in die uno morientur ambo. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciet; et ædificabo ei domum fidelem, et ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Futurum est autem ut quicumque remanserit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, et offerat nummum argenteum, et tortam panis, dicatque: Dimitte me, obsecro, ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

4. CAP. III, 1-21: VOCATIO SAMUELIS.

— *Deus Samuelem primum [III, 1-5], iterum [6-9] atque tertium vocat, eique exitum domus Heli denuntiat [10-14]. Samuel visionem suam Heli indicat [15-18]. Samuel interpres Dei constituitur et ab universo Israel honoratur [19-21].*

3 Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, et sermo Domini erat pretiosus in diebus illis; non erat visio manifesta.

2 Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, et oculi ejus caligaverant, nec poterat videre; Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. 4 Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, et dixit: Ecce ego; vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi; revertere, et dormi. Et abiit, et dormivit.

6 Et adjecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, et dixit: Ecce ego, quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te, fili mi; revertere, et dormi. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8 Et adjecit Dominus, et vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui consurgens, abiit ad Heli, et ait: Ecce ego, quia vocasti me. 9 Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum, et ait ad Samuelem: Vade, et dormi; et si deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, et dormivit in loco suo.

10 Et venit Dominus, et stetit; et vocavit, sicut vocaverat secundo: Samuel, Samuel! Et ait Samuel: Loquere, Domine, quia audit servus tuus. Et dixit Dominus ad 11 Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In die illa suscitabo 12 adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus; incipiam, et complebo. Prædixi enim ei quod judicaturus essem 13 domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, et non corripuerit eos. Idcirco 14 juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in æternum.

Dormivit autem Samuel usque mane, 15 aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli. Vocavit ergo Heli Samuelem, et dixit: Samuel, fili mi. Qui respondens ait: Præsto sum. Et interrogavit eum: Quis est 17 sermo quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaveris me. Hæc faciat tibi Deus, et hæc addat, si absconderis a me sermonem, ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi. Indicavit itaque ei Samuel 18 universos sermones, et non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est; quod bonum est in oculis suis faciat.

Crevit autem Samuel, et Dominus erat 19 cum eo; et non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram. Et cognovit universus 20 Israel, a Dan usque Bersabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. Et 21 addidit Dominus ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini.

Et evenit sermo Samuelis universo Israeli.

5, 6, 11, 12. — 30) Qui autem... ignobiles, Os. 4, 7; Mal. 2, 9. — 31) III Reg. 2, 27. — 33) I Reg. 22, 20. — 34) I Reg. 4, 15.

3. — 2) Oculi... videre, I Reg. 4, 15. — 3) Lucerna Dei, Ex. 27, 20, 21; Lev. 24, 2, 3; II Par. 13, 11. — 12, 13) I Reg. 2, 27-30. — 20) A Dan usque Bersabee, Jud. 20, 1.

II. — ISRAELITÆ ET PHILISTHIIM.

[IV, 1 — VII, 17.]

1. CAP. IV, 1-11 : ISRAELITÆ A PHILISTHIIM CŒDUNTUR ET ARCA DEI CAPITUR. — *Filii Israel, apud Aphec profligati*, [IV, 1, 2], *arcam Dei in castra afferunt* [3, 4]. *De gaudio Israelitarum et metu Philisthiim* [5-9]. *Israelita denuo profligantur et arca Dei ab hostibus capitur* [10, 11].
- 4 Et factum est in diebus illis, conveni-
runt Philisthiim in pugnam; et egressus
est Israel obviam Philisthiim in prælium,
et castrametatus est juxta Lapidem adju-
torii. Porro Philisthiim venerunt in Aphec,
2 et instruxerunt aciem contra Israel. Inito
autem certamine, terga vertit Israel Philis-
thæis; et cæsa sunt in illo certamine
passim per agros, quasi quatuor millia
3 virorum. Et reversus est populus ad
castra, dixeruntque majores natu de
Israel : Quare percussit nos Dominus hodie
coram Philisthiim? Afferamus ad nos de
Silo arcam fœderis Domini, et veniat in
medium nostri, ut salvet nos de manu
4 inimicorum nostrorum. Misit ergo popu-
lus in Silo, et tulerunt inde arcam fœ-
deris Domini exercituum sedentis super
cherubim; erantque duo filii Heli cum
arca fœderis Dei, Ophni et Phinees.
- 5 Cumque venisset arca fœderis Domini
in castra, vociferatus est omnis Israel
6 clamore grandi, et personuit terra. Et
audierunt Philisthiim vocem clamoris,
dixeruntque : Quænam est hæc vox clamo-
ris magni in castris Hebræorum? Et co-
gnoverunt quod arca Domini venisset in
7 castra. Timueruntque Philisthiim, di-
centes : Venit Deus in castra. Et ingemue-
runt, dicentes : Væ nobis! non enim fuit
8 tanta exultatio heri et nudius tertius; væ
nobis! Quis nos salvabit de manu Deorum
sublimium istorum? Hi sunt Dii qui per-
cusserunt Ægyptum omni plaga in deserto.
- 9 Confortamini, et estote viri, Philisthiim,
ne serviatis Hebræis, sicut et illi servie-
runt vobis; confortamini, et bellate. Pu-
10 gnaverunt ergo Philisthiim, et cæsus est
Israel, et fugit unusquisque in tabernacu-
lum suum; et facta est plaga magna
nimis, et ceciderunt de Israel triginta
11 millia peditum. Et arca Dei capta est;

duo quoque filii Heli mortui sunt, Ophni et
Phinees.

2. CAP. IV, 12-22 : HELI MORITUR. —
Vir de Benjamin venit in Silo [IV,
12, 13], *cladem nuntiat atque mortem
filiorum pontificis* [14-17]. *Heli repen-
tino casu naturæ cedit* [18]. *Nascitur
Ichabod, nepos Heli* [19-22].

Currens autem vir de Benjamin ex acie, 12
venit in Silo in die illa, scissa veste, et
conspersus pulvere caput. Cumque ille 13
venisset, Heli sedebat super sellam contra
viam spectans; erat enim cor ejus pavens
pro arca Dei. Vir autem ille postquam
ingressus est, nuntiavit urbi, et ululavit
omnis civitas. Et audivit Heli sonitum 14
clamoris, dixitque : Quis est hic sonitus
tumultus hujus? At ille festinavit, et venit,
et nuntiavit Heli. Heli autem erat nona- 15
ginta et octo annorum; et oculi ejus cali-
gaverant, et videre non poterat. Et dixit 16
ad Heli : Ego sum qui veni de prælio, et
ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait :
Quid actum est, fili mi? Respondens 17
autem ille qui nuntiabat : Fugit, inquit,
Israel coram Philisthiim, et ruina magna
facta est in populo; insuper et duo filii tui
mortui sunt, Ophni et Phinees, et arca Dei
capta est. Cumque ille nominasset arcam 18
Dei, cecidit de sella retrorsum juxta
ostium, et fractis cervicibus mortuus est.
Senex enim erat vir et grandævus; et ipse
judicavit Israel quadraginta annis.

Nurus autem ejus, uxor Phinees, præ- 19
gnans erat, vicinaque partui; et auditio
nuntio quod capta esset arca Dei, et mor-
tuus esset socer suus et vir suus, incurva-
vit se et peperit; irruerant enim in eam
dolores subiti. In ipso autem momento 20
mortis ejus, dixerunt ei quæ stabant circa
eam : Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ
non respondit eis, neque animadvertit. 21
Et vocavit puerum Ichabod, dicens : Trans-
lata est gloria de Israel, quia capta est
arca Dei, et pro socero suo et pro viro suo,
et ait : Translata est gloria ab Israel, eo 22
quod capta esset arca Dei.

—*—

4. — 1) *juxta lapidem adjutorii*, I Reg. 5, 1;
7, 12. *Aphac*, Jos. 18, 18; 15, 53. — 3) *De Silo*,
Jos. 18, 1. — 4) *Sedentis super cherubim*, Ex.

25, 22; Num. 7, 89. — 9) *Sicut... vobis*, Jud. 13, 1.
— 11) I Reg. 2, 34; Ps. 77, 60, 61, 64. — 21) *Ichabod*, I Reg. 14, 3.

3. CAP. V, 1-12 : ARCA DEI IN TERRA PHILISTHIIM. — *In templo Dagon in Azoto* [V, 1-5]. *Azotii a Deo percutiuntur* [6]. *Apud Gethæos* [7-9]. *In Accaron* [10-12].

- 5 Philisthiim autem tulerunt arcam Dei, et asportaverunt eam a Lapide adjutorii
2 in Azotum. Tuleruntque Philisthiim arcam Dei, et intulerunt eam in templum Dagon, et statuerunt eam juxta Dagon.
3 Cumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini; et tulerunt Dagon, et
4 restituerunt eum in locum suum. Rursumque mane die altera consurgentes, invenerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; caput autem Dagon, et duæ palmæ manuum ejus
5 abscissæ erant super limen; porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, et omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem.
6 Aggravata est autem manus Domini super Azotios, et demolitus est eos; et percussit in secretiori parte natium Azotum et fines ejus. Et ebullierunt villæ et agri in medio regionis illius, et nati sunt mures, et facta est confusio mortis magnæ in
7 civitate. Videntes autem viri Azotii hujusmodi plagam, dixerunt : Non maneat arca Dei Israel apud nos, quoniam dura est manus ejus super nos, et super Dagon
8 deum nostrum. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum ad se, et dixerunt : Quid faciemus de arca Dei Israel? Responderuntque Gethæi : Circumducatur arca Dei Israel. Et circumduxerunt arcam Dei Israel. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per singulas civitates interfectionis magnæ nimis; et percutiebat viros uniuscujusque urbis, a parvo usque ad majorem, et computrescebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi consilium, et fecerunt sibi sedes pelliceas.
10 Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumque venisset arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes : Adduxerunt ad nos arcam Dei Israel, ut interficiat nos et populum nostrum. Miserunt itaque et congregaverunt omnes satrapas Philisthinorum, qui dixerunt : Dimittite arcam Dei Israel, et revertatur in locum

suum, et non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim pavor mortis in singulis urbibus, et gravissima valde manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in secretiori parte natium; et ascendebat ululatus uniuscujusque civitatis in cælum.

4. CAP. VI, 1--VII, 1 : ARCA DEI IN ISRAEL REVERTITUR. — *Sacerdotes et divini Philisthiim jubent arcam donis expiatoriis cumulatam Israelitis reddere* [VI, 1-6]. *Arca super plaustrum novum ponitur* [7-9], *in Bethsames adducitur* [10-12] *et a Bethsamitis recipitur* [13-16]. *De donis a Philisthiim oblatis* [17, 18]. *Viri Bethsamitæ a Deo percutiuntur* [19]. *Viri Cariathiarim arcam abducunt* [VII, 1].

Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus. Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes et divinos, dicentes : Nod faciemus de arca Domini? Indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt : Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eam vacuum, sed quod debetis reddite ei pro peccato; et tunc curabimini, et scietis quare non recedat manus ejus a vobis. Qui dixerunt : Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi : Juxta numerum provinciarum Philisthinorum quinque anos aureos facietis, et quinque mures aureos, quia plaga una fuit omnibus vobis, et satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, et similitudines murium, qui demoliti sunt terram, et dabitis Deo Israel gloriam; si forte relevet manum suam a vobis, et a diis vestris, et a terra vestra. Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus et Pharaon cor suum? Nonne, postquam percussus est, tunc dimisit eos, et abierunt? Nunc ergo arripite et facite plaustrum novum unum; et duas vacas fetas, quibus non est impositum jugum, jungite in plastro, et recludite vitulos earum domi. Tolletisque arcam Domini, et ponetis in plastro, et vasa aurea, quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus, et dimittite eam ut vadat. Et aspicietis : et siquidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande; sin autem minime, sciemus quia

5. — 1) *A lapide adjutorii*, I Reg. 4, 1. *In Azotum*, Jos. 13, 3; I Reg. 6, 17. — 2) *Dagon*, Jud. 16, 23; I Mach. 10, 83, 84; 11, 4. — 6) Deut. 28, 27; Ps. 77, 66. — 8) *Satrapas Philisthinorum*,

Jos. 13, 3; Jud. 3, 3; I Reg. 6, 16. — 10) *Accaron*, I Reg. 6, 17.

6. — 3) *Pro peccato*, Lev. 5, 15, 16. — 5) I Reg. 5, 6, 9, 12. — 6) Ex. 7, 13; 8, 15, 32; 9, 7, 35;

nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.

- 10 Fecerunt ergo illi hoc modo; et tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluderunt domi, et posuerunt arcam Dei super plaustrum, et capsellam, quæ habebat mures aureos et similitudines anorum.
- 12 Ibant autem in directum vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, et itinere uno gradiabantur, pergentes et mugientes, et non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram; sed et satrapæ Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.
- 13 Porro Bethsamitæ metebant triticum in valle; et elevantes oculos suos, viderunt arcam et gavisī sunt cum vidissent. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, et stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, et conciderunt ligna plaustrī, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, et capsellam quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, et posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, et immolarunt victimas in die illa Domino. Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, et reversi sunt in Accaron in die illa.
- 17 Hi sunt autem anī aurei quos reddiderunt Philisthiim pro delicto Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum; et mures aureos secundum numerum urbium Philisthiim quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam quæ erat absque muro, et usque ad Abel Magnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue, Bethsamitis.
- 19 Percussit autem de viris Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini; et percussit de populo septuaginta viros, et quinquaginta milia plebis. Luxitque populus, eo quod Dominus percussisset plebem plaga magna. Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? et ad quem ascendet a nobis? Miseruntque nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim arcam Domini; descendite, et reducite eam ad vos.

Venerunt ergo viri Cariathiarim, et 7
reducerunt arcam Domini, et intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa; Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.

5. CAP. VII, 2-14 : PHILISTHIIM PROFLIGANTUR. — *Samuel Israelitas ad penitentiam agendam hortatur* [VII, 2-4]. *Populus in Masphath congregatur et jejunit* [5, 6]. *Philisthiim contra Israelitas ascendunt* [7]; *Samuel clamat ad Dominum et orat* [8, 9]; *Israelite hostes cadunt et persequuntur* [10-12]. *Philisthiim opprimuntur* [13, 14].

Et factum est, ex qua die mansit arca 2
Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vigesimus), et requievit omnis domus Israel post Dominum. Ait autem Samuel ad universam 3
domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim et Astaroth; et præparate corda vestra Domino, et servite ei soli, et eruet vos de manu Philisthiim. Abstulerunt ergo filii 4
Israel Baalim et Astaroth, et servierunt Domino soli.

Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Masphath, ut orem pro vobis Dominum. Et convenerunt in Masphath, hauseruntque aquam, et effuderunt in conspectu Domini, et jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Israel in Masphath.

Et audierunt Philisthiim quod congregati essent filii Israel in Masphath, et ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cum audissent filii Israel, timuerunt a facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, et obtulit illum holocaustum integrum Domino, et clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, et exaudivit eum Dominus. Factum est autem, cum Samuel 10
offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israel; intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super

10, 1; 12, 31; 14, 17. — 10) *Bethsames*, Jos. 15, 10; 21, 16. — 15) *Levita*, Num. 4, 15; I Par. 15, 2. — 16) *Quinque satrapæ Philisthinorum*, I Reg. 5, 8. — 19) *Percussit... Domini*, Ex. 19, 21; Num. 4, 15, 20; II Reg. 6, 7. — 21) Jos. 9, 17; 18, 14; I Par. 13, 5, 6.

7. — 1) II Reg. 6, 3; I Par. 13, 7. — 3) *Si in toto... Dominum*, Deut. 6, 13; 30, 2-10. *Baalim*

et Astaroth, Jud. 2, 11, 13. *Servite ei soli*, Deut. 6, 13; 10, 20; Matth. 4, 10; Luc. 4, 8. — 5) *Masphath*, Jos. 18, 26; Jud. 20, 1; I Reg. 10, 17. — 6) *Hauseruntque... Domini*, I Reg. 23, 16, 17. — 8) *Ne cesses... nostrum*, I Reg. 12, 23. — 9) Ex. 29, 38; Lev. 23, 12; Num. 6, 14. — 10) Eccl. 46, 19-21. — 12) *Tulit... unum*, Gen. 28, 18; 31, 45; 35, 14; Jos. 4, 9; 24, 26. *Lapis adjutori*, I Reg. 4, 1; 5, 1.

- Philisthiim, et exterruit eos, et cæsi sunt
 11 a facie Israel. Egressique viri Israel
 de Masphath persecuti sunt Philisthæos,
 et percusserunt eos usque ad locum qui
 12 erat subter Bethchar. Tulit autem Sa-
 muel lapidem unum, et posuit eum inter
 Masphath et inter Sen; et vocavit no-
 men loci illius, Lapis adjutorii. Dixit-
 que : Hucusque auxiliatus est nobis Do-
 minus.
 13 Et humiliati sunt Philisthiim, nec ap-
 posuerunt ultra ut venirent in terminos
 Israel; facta est itaque manus Domini
 super Philisthæos, cunctis diebus Samue-
 14 lis. Et redditæ sunt urbes quas tulerant

Philisthiim ab Israel Israeli, ab Accaron
 usque Geth, et terminos suos; liberavitque
 Israel de manu Philisthinorum, eratque
 pax inter Israel et Amorrhæum.

6. CAP. VII, 15-17 : JUDICATUS SAMUE- LIS SUMMARIUM.

Judicabat quoque Samuel Israellem cun- 15
 ctis diebus vitæ suæ. Et ibat per singulos 16
 annos circuiens Bethel, et Galgala, et
 Masphath, et judicabat Israellem in supra-
 dictis locis. Revertebaturque in Ramatha; 17
 ibi enim erat domus ejus, et ibi judicabat
 Israellem; ædificavit etiam ibi altare Do-
 mino.

PARS SECUNDA

[VIII, 4 — XV, 35.]

SAMUEL ET SAUL.

I. — SAUL IN REGEM ELIGITUR.

[VIII, 1 — X, 27.]

1. CAP. VIII, 1-22 : ISRAELITÆ PETUNT
 REGEM. — *De pravitate filiorum Sa-
 muelis* [VIII, 1-3]. *Majores natu Israel*
regem petunt [4, 5]. *Samuel, Dei inter-*
pres, postulationem improbat, rei tamen
consentit [6-9]; *jura et incommoda regis*
exponit [10-18]. *Populus in pertinacia*
persistit [19, 20] *ejusque rogationi Deus*
ipse concedit [21, 22].
 8 Factum est autem cum senuisset Samuel,
 2 posuit filios suos judices Israel. Fuitque
 nomen filii ejus primogeniti Joel, et nomen
 3 secundi Abia, judicum in Bersabee. Et
 non ambulaverunt filii illius in viis ejus;
 sed declinaverunt post avaritiam, accepe-
 runtque munera, et perverterunt judi-
 cium.
 4 Congregati ergo universi majores natu
 Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha,
 5 dixeruntque ei : Ecce tu senuisti, et filii
 tui non ambulant in viis tuis; constitue
 nobis regem, ut judicet nos, sicut et uni-
 versæ habent nationes.
 6 Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo
 quod dixissent : Da nobis regem, ut judi-

cet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.
 Dixit autem Dominus ad Samuelem : 7
 Audi vocem populi in omnibus quæ loquun-
 tur tibi; non enim te abjecerunt, sed me,
 ne regnem super eos. Juxta omnia opera 8
 sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de
 Ægypto usque ad diem hanc, sicut dere-
 liquerunt me, et servierunt diis alienis,
 sic faciunt etiam tibi. Nunc ergo vocem 9
 eorum audi; verumtamen contestare eos,
 et prædic eis jus regis qui regnaturus est
 super eos.

Dixit itaque Samuel omnia verba Do- 10
 mini ad populum, qui petierat a se regem,
 et ait : Hoc erit jus regis qui imperaturus 11
 est vobis. Filios vestros tollet, et ponet in
 curribus suis, facietque sibi equites et
 præcursores quadrigarum suarum; et 12
 constituet sibi tribunos et centuriones, et
 aratores agrorum suorum, et messorum se-
 getum, et fabros armorum et curruum
 suorum. Filias quoque vestras faciet sibi 13
 unguentarias; et focarias, et panificas.
 Agros quoque vestros, et vineas, et oliveta 14
 optima tollet, et dabit servis suis. Sed et 15
 segetes vestras, et vinearum redditus adde-

8. — 1) Deut. 16, 18. — 4) I Reg. 7, 17.
 — 5) Constitue... nationes, Deut. 17, 14; Os.

13, 10; Act, 13, 21. — 11) Jus regis, Deut. 17,
 16-20.

cimabit, ut det eunuchis et famulis suis.
 16 Servos etiam vestros, et ancillas, et juvenes optimos, et asinos auferet, et ponet in opere suo. Greges quoque vestros adducimabit, vosque eritis ei servi. Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis; et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.
 19 Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam; rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes; et iudicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis. Et audivit Samuel omnia verba populi, et locutus est ea in auribus Domini. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, et constitue super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israel: Vadat unusquisque in civitatem suam.

2. CAP. IX, 1—X, 16: SAMUEL SAULEM INUNGIT. — *Saul, filius Cis* [IX, 1, 2], *asinas patris querens* [3, 4], *in urbem Samuelis venit ad Videntem consulendum* [5-10] *et, cum in excelsum ascenderet, prophetam ipsum invenit* [11-14]. *Samuel, a Deo monitus* [15-17], *Saulem excipit, eum de asinis tranquillat* [18-20^a], *ei gloriam futuram praedicit* [20^b, 21] *et cibaria praebet* [22-24]. *Sequenti die Samuel Saulem inungit* [IX, 25—X, 1] *atque, itineris eventis praenuntiatis* [2-7] *et loco ad conveniendum constituto, eum dimittit* [8]. *Saul in medio prophetarum* [9-13] *et cum patruo suo* [14-16].

9 Et erat vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus et bonus, et non erat vir de filiis Israel melior illo; ab humero et sursum eminebat super omnem populum.
 3 Perierant autem asinae Cis, patris Saul; et dixit Cis ad Saul filium suum: Tolle tecum unum de pueris, et consurgens vade, et quære asinas. Qui cum transissent per montem Ephraim, et per terram Salisa, et non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, et non erant, sed et per terram Jemini, et minime reppererunt. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo: Veni, et revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, et sollicitus sit pro nobis. Qui ait

ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis; omne quod loquitur, sine ambiguitate venit; nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. Dixitque Saul ad puerum suum: 7 Ecce ibimus; quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitariciis nostris; et sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud. Rursum puer respondit Sauli, et ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti; demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram. (Olim in Israel sic loquebatur 9 unusquisque vadens consulere Deum: Venite, et eamus ad Videntem; qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.) Et dixit Saul ad puerum suum: 10 Optimus sermo tuus; veni, eamus. Et ierunt in civitatem in qua erat vir Dei.

Cumque ascenderent clivum civitatis, 11 invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, et dixerunt eis: Num hic est Videns? Quae respondentes dixerunt illis: 12 Hic est; ecce ante te; festina nunc; hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso. Ingressientes 13 urbem, statim invenietis eum antequam ascendat excelsum ad vescendum; neque enim comesurus est populus donec ille veniat, quia ipse benedicit hostiae, et deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo descendite, quia hodie reperietis eum.

Et ascenderunt in civitatem; cumque illi 14 ambularent in medio urbis, apparuit Samuel, egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum. Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quam veniret Saul, dicens: Hac ipsa 16 hora quae nunc est, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, et unges eum ducem super populum meum Israel, et salvabit populum meum de manu Philistinorum, quia respexi populum meum; venit enim clamor eorum ad me. Cumque aspexisset 17 Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce vir quem dixeram tibi; iste dominabitur populo meo.

Accessit autem Saul ad Samuelem in 18 medio portae, et ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis. Et respondit Samuel 19 Sauli, dicens: Ego sum Videns; ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, et dimittam te mane; et omnia quae sunt in corde tuo indicabo tibi. Et de 20 asinis quas nudius tertius perdidisti ne sollicitus sis, quia inventae sunt. Et cujus

9. — 1) *Cis*, I Reg. 10, 21; 14, 51; I Par. 8, 33; 9, 30. — 2) *Ab humero... populum*, I Reg. 10, 23. — 4) *Salisa*, IV Reg. 4, 42. — 5) I Reg. 10, 2. —

9) *Videns*, II Reg. 15, 27; IV Reg. 17, 13; I Par. 26, 28; 29, 20. — 12) *In excelso*, I Reg. 10, 5. — 15) I Reg. 15, 1. — 16) *Unges eum*,

- erunt optima quæque Israel? nonne tibi et
 21 omni domui patris tui? Respondens autem
 Saul, ait: Numquid non filius Jemini ego
 sum, de minima tribu Israel? et cognatio
 mea novissima inter omnes familias de
 tribu Benjamin? Quare ergo locutus es
 mihi sermonem istum?
- 22 Assumpsit itaque Samuel Saulem et pue-
 rum ejus, introduxit eos in triclinium, et
 dedit eis locum in capite eorum qui fuerant
 invitati; erant enim quasi triginta viri.
- 23 Dixitque Samuel coco: Da partem quam
 dedi tibi, et præcepi ut reponeres seorsum
 24 apud te. Levavit autem cocus armum,
 et posuit ante Saul. Dixitque Samuel:
 Ecce quod remansit, pone ante te, et com-
 mede, quia de industria servatum est tibi,
 quando populum vocavi. Et comedit Saul
 cum Samuele in die illa.
- 25 Et descenderunt de excelso in oppidum;
 et locutus est cum Saule in solario; stra-
 vitque Saul in solario, et dormivit. Cum-
 que mane surrexissent, et jam elucesceret,
 vocavit Samuel Saulem in solario, dicens:
 Surge, et dimittam te. Et surrexit Saul;
 egressique sunt ambo, ipse videlicet et
 27 Samuel. Cumque descenderent in extre-
 ma parte civitatis, Samuel dixit ad Saul:
 Dic pueri ut antecedit nos, et transeat; tu
 autem subsiste paulisper, ut indicem tibi
 verbum Domini.
- 10 Tulit autem Samuel lenticulam olei, et
 effudit super caput ejus, et deosculatus est
 eum, et ait: Ecce unxit te Dominus super
 hereditatem suam in principem, et libera-
 bis populum suum de manibus inimicorum
 ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi
 signum quia unxit te Deus in principem.
- 2 Cum abieris hodie a me, invenies duos
 viros juxta sepulcrum Rachel, in finibus
 Benjamin, in meridie; dicentque tibi:
 Inventæ sunt asinæ ad quas ieras perqui-
 rendas; et intermissis pater tuus asinis,
 sollicitus est pro vobis, et dicit: Quid
 3 faciam de filio meo? Cumque abieris
 inde, et ultra transieris, et veneris ad
 quercum Thabor, invenient te ibi tres
 viri ascendentes ad Deum in Bethel,
 unus portans tres hædos, et alius tres
 tortas panis, et alius portans lagenam
 4 vini. Cumque te salutaverint, dabunt
 tibi duos panes, et accipies de manu eo-
 rum. Post hæc venies in collem Dei, ubi
 est statio Philistinorum; et cum ingres-

sus fueris ibi urbem, obvium habebis gre-
 gem prophetarum descendantium de excel-
 so; et ante eos psalterium, et tympanum,
 et tibiam, et citharam, ipsosque proph-
 etantes. Et insiliet in te spiritus Domini, 6
 et prophetabis cum eis, et mutaberis in 7
 virum alium. Quando ergo venerint si-
 gna hæc omnia tibi, fac quæcumque inve-
 nerit manus tua, quia Dominus tecum est.
 Et descendes ante me in Galgala (ego 8
 quippe descendam ad te), ut offeras obla-
 tionem et immoles victimas pacificas. Sep-
 tem diebus expectabis, donec veniam ad
 te, et ostendam tibi quid facias.

Itaque cum avertisset humerum suum ut 9
 abiret a Samuele, immutavit ei Deus cor
 aliud; et venerunt omnia signa hæc in die
 illa. Veneruntque ad prædictum collem, 10
 et ecce cuneus prophetarum obvius ei; et
 insiluit super eum spiritus Domini, et
 prophetavit in medio eorum. Videntes 11
 autem omnes qui noverant eum heri et nu-
 diustertius, quod esset cum prophetis
 et prophetaret, dixerunt ad invicem: Que-
 nam res accidit filio Cis? Num et Saul inter
 prophetas? Responditque alius ad alte- 12
 rum, dicens: Et quis pater eorum? Pro-
 pterea verum est in proverbium: Num et
 Saul inter prophetas? Cessavit autem 13
 prophetare, et venit ad excelsum; dixit-
 que patruus Saul ad eum, et ad puerum 14
 ejus: Quo abistis? Qui responderunt:
 Quærere asinas; quas cum non reperisse-
 mus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei 15
 patruus suus: Indica mihi quid dixerit
 tibi Samuel. Et ait Saul ad patruum 16
 suum: Indicavit nobis quia inventæ essent
 asinæ. De sermone autem regni non indi-
 cavit ei, quem locutus fuerat ei Samuel.

3. CAP. X, 17-27: SAUL SORTE ELIGI-
 TUR. — *In Maspha Samuel postulatio-
 nem populi iterum improbat* [X, 17-19].
Saul, sorte designatus [20, 21], *ab uni-
 versis Israel acclamatur* [22-24]. *Samuel
 legem regni exponit* [25]. *Populus di-
 mittitur et Saul Gabaa venit* [26, 27].

Et convocavit Samuel populum ad Do- 17
 minum, in Maspha; et ait ad filios Israel: 18
 Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego
 eduxi Israel de Ægypto, et erui vos de
 manu Ægyptiorum, et de manu omnium 19
 regum qui affligebant vos. Vos autem 19
 hodie projecistis Deum vestrum, qui solus

I Reg. 10, 1. — 21) I Reg. 15, 17. — 24) Arnum,
 Ex. 29, 22, 27; Lev. 7, 32, 33.

10. — 1) I Reg. 9, 16; 16, 13; II Reg. 2, 4;
 III Reg. 1, 34, 39; IV Reg. 9, 1, 3, 6; Act. 13,
 21. — 2) *Ad sepulcrum Rachel*, Gen. 35, 19, 20.
Inventæ... mæo, I Reg. 9, 3-5. — 5) *Statio Phi-*

listhinorum, I Reg. 13, 3, 4. *De excelso*, I Reg.
 9, 12. *Prophetantes*, Num. 11, 25. — 6) I Reg.
 19, 23, 24. — 8) I Reg. 11, 14, 15; 13, 4, 8. —
 11) *Num... prophetas*, I Reg. 19, 24. — 14) *Pa-
 truus Saul*, I Reg. 14, 50. *Quærere asinas*,
 I Reg. 9, 4-6. — 16) I Reg. 9, 20. — 19) I Reg.

salvavit vos de universis malis et tribulationibus vestris; et dixistis : Nequaquam; sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, et per familias.

- 20 Et applicuit Samuel omnes tribus Israel,
21 et cecidit sors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin et cognationes ejus, et cecidit cognatio Metri, et pervenit usque ad Saul, filium Cis. Quasi-
22 erunt ergo eum, et non est inventus. Et consulerunt post hæc Dominum utrum-
nam venturus esset illuc. Responditque Dominus : Ecce absconditus est domi.
23 Cucurrerunt itaque, et tulerunt eum inde; stetitque in medio populi, et altior fuit universo populo ab humero et sursum.

Et ait Samuel ad omnem populum : Certe 24 videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, et ait : Vivat rex !

Locutus est autem Samuel ad populum 25 legem regni, et scripsit in libro, et reposuit coram Domino; et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.

Sed et Saul abiit in domum suam in 26 Gabaa; et abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Filii vero 27 Belial dixerunt : Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, et non attulerunt ei munera. Ille vero dissimulabat se audire.

II. — DE BELLIS ET PECCATIS SAULIS.

[XI, 1 — XV, 35.]

1. CAP. XI, 1-15 : SAUL AMMONITAS VINCIT. — *Naas Ammonites adversum Jabes Galaad pugnat* [XI, 1-3]. *Nuntii Israelitis ad auxilium devocant* [4]. *Saul populum congregat* [5-8]. *Ammonitis devictis* [9-11], *Saul ab universo Israel in Galgala rex recognoscitur* [12-15].
- 11 Et factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, et pugnare cepit adversum Jabes Galaad; dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas : Habeto nos
2 foederatos, et serviemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites : In hoc feriam vobiscum foedus, ut etiam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos op-
3 probrium in universo Israel. Et dixerunt ad eum seniores Jabes : Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israel; et si non fuerit qui
4 defendat nos, egrediemur ad te. Venerunt ergo nuntii in Gabaa Saulis, et locuti sunt verba hæc, audiente populo; et levavit omnis populus vocem suam, et flevit.
- 5 Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, et ait : Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum
6 Jabes. Et insilivit spiritus Domini in Saul, cum audisset verba hæc, et iratus est furor ejus nimis. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque

in omnes terminos Israel per manum nuntiorum, dicens : Quicumque non exierit, et secutus fuerit Saul et Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, et egressi sunt quasi vir unus. Et recensuit eos in Bezech; fueruntque 8 filiorum Israel trecenta millia; virorum autem Juda triginta millia. Et dixerunt 9 nuntiis qui venerant : Sic dicetis viris qui sunt in Jabes Galaad : Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii, et annuntiaverunt viris Jabes, qui lætati sunt. Et dixerunt : Mane exhibe 10 mus ad vos, et facietis nobis omne quod placuerit vobis. Et factum est, cum dies 11 crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes, et ingressus est media castra in vigilia matutina, et percussit Ammon usque dum incalesceret dies; reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

Et ait populus ad Samuelem : Quis est 12 iste qui dixit : Saul num regnabit super nos? Date viros, et interficiemus eos. Et 13 ait Saul : Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. Dixit autem Samuel ad populum : 14 Venite, et camus in Galgala, et innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, et fecerunt ibi regem 15 Saul coram Domino in Galgala, et immolaverunt ibi victimas pacificas coram

8, 7, 19; 12, 12. — 20) Jos. 7, 14, 16, 17. — 23) Altior... sursum, I Reg. 9, 2. — 25) Legem regni, Deut. 17, 16-20; I Reg. 8, 11-18. — 26) Gabaa, I Reg. 11, 4. — 27) Filii Belial, I Reg. 2, 12. Num... iste, I Reg. 11, 12.

11. — 1) Naas, I Reg. 12, 12; II Reg. 10, 2. Jabes Galaad, Jud. 21, 8; I Reg. 31, 11. — 4) Gabaa Saulis, I Reg. 10, 26. — 8) Bezech, Jud. 1, 5. — 12) I Reg. 10, 27. — 14) I Reg. 10, 8. — 15) Coram Domino in Galgala, I Reg. 15, 33. Immolaverunt... pacificas, I Reg. 10, 8.

Domino. Et lætatus est ibi Saul, et cuncti viri Israel nimis.

2. CAP. XII, 1-25 : SAMUEL JUDICATUM ABDICAT. — *Samuel, factorum suorum redditā ratione* [XII, 1-5], *beneficia divina erga Israel commemorat* [6-13] *et populum hortatur ut Deo semper adhæreat* [14, 15]. *Sermo Samuelis signis divinitus confirmatur* [16-18]. *Samuel preces consiliaque promittit et iterum de Deo timendo Israelitas monet* [19-25].

- 12 Dixit autem Samuel ad universum Israel : Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ locuti estis ad me, et constitui super vos regem. Et nunc rex graditur ante vos. Ego autem senui, et incanui; porro filii mei vobiscum sunt; itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præsto sum.
- 3 Loquimini de me coram Domino, et coram christo ejus, utrum bovem cujusquam tulerim aut asinum; si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi; et contemnā illud hodie, restituiamque vobis. Et dixerunt : Non es calumniatus nos neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam.
- 5 Dixitque ad eos : Testis est Dominus adversum vos, et testis christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt : Testis.
- 6 Et ait Samuel ad populum : Dominus qui fecit Moysen et Aaron, et eduxit patres nostros de terra Ægypti. Nunc ergo state; ut iudicio contendam adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum et cum patribus vestris : quomodo Jacob ingressus est in Ægyptum, et clamaverunt patres vestri ad Dominum; et misit Dominus Moysen et Aaron, et eduxit patres vestros de Ægypto, et collocavit eos in loco hoc. Qui obliti sunt Domini Dei sui, et tradidit eos in manu Sisaræ, magistri militiæ Hasor, et in manu Philisthinorum, et in manu regis Moab, et pugnauerunt adversum eos. Postea autem clamaverunt ad Dominum, et dixerunt : Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, et servivimus Baalim et Astaroth; nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, et

serviemus tibi. Et misit Dominus Jerobaal, et Badan, et Jephthe, et Samuel, et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, et habitastis confidenter. Videntes autem quod Naas, rex filiorum Ammon, venisset adversum vos, dixistis mihi : Nequaquam, sed rex imperabit nobis, cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis et petistis; ecce dedit vobis Dominus regem. Si timueritis Dominum, et servieritis ei, et audieritis vocem ejus, et non exasperaveritis os Domini, eritis et vos, et rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos et super patres vestros. Sed et nunc state, et videte rem istam grandem, quam facturū est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? Invocabo Dominum, et dabit voces et pluvias; et scietis, et videbitis quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

Et clamavit Samuel ad Dominum, et dedit Dominus voces et pluvias in illa die.

Et timuit omnis populus nimis Dominum et Samuelem, et dixit universus populus ad Samuelem : Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, et non moriamur; addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem. Dixit autem Samuel ad populum : Nolite timere; vos fecistis universum malum hoc; verumtamen nolite recedere a tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro; et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt; et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum, quia juravit Dominus facere vobis populum. Absit autem a me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis; et docebo vos viam bonam et rectam. Igitur timete Dominum, et servite ei in veritate et ex toto corde vestro; vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit. Quod si perseveraveritis in malitia, et vos et rex vester pariter peribitis.

12. — 1) I Reg. 8, 7, 22; 10, 24; 11, 14, 15. — 2) Ego autem senui, I Reg. 8, 1, 5. — 3-5) Eccli. 46, 22. — 8) Quomodo... Ægyptum, Gen. 46, 5-7. Clamaverunt... ad Dominum, Ex. 2, 23. Misit... Aaron, Ex. 3, 10; 4, 14, 16. Eduxit... de Ægypto, Ex. 12, 51. — 9) Sisaræ, Jud. 4, 2. In manu Philisthinorum, Jud. 10, 7; 13, 1. Regis Moab,

Jud. 3, 12. — 10) Jud. 10, 10, 15. — 11) Jerobaal, Jud. 6, 14, 32. Jephthe, Jud. 11, 1, 29. Samuel, I Reg. 7, 10-13. — 12) I Reg. 8, 1-5, 19; 10, 19; 11, 1. — 13) I Reg. 9, 16, 17; 10, 24. — 17) Grande malum, I Reg. 8, 7. — 22) Quia... populum, Ex. 19, 6; Deut. 7, 6; 14, 2. — 23) I Reg. 7, 8.

3. CAP. XIII, 1—XIV, 46 : BELLUM CUM PHILISTHIIM; PRIMUM SAULIS PECCATUM. — *Saul et Jonathas exercitui præsunt et bellum incipiunt* [XIII, 1-4]. *Philisthiim in Machmas castrametantur et Israelitas terrent* [5-7^a]. *Saul, moræ impatiens in Galgala, ipse sacra facit et ob peccatum a Samuele reprehenditur* [7^b-15]. *Israelite ascendent in Gabaa Benjamin, hostibus incursitantibus vexantur et in angustiis manent* [16-23]. *Jonathas in Machmas prospere pugnat* [XIV, 1-15]. *Saul causam tumultus in castris Philisthiim exorti reperit* [16-23]. *Jonathas votum a Saule susceptum inscius violat* [24-30]. *Populus, versus ad prædam, boves et vitulos mactat, atque cum sanguine comedendo peccat; victimæ pro peccato immolantur* [31-35]. *Jonathas deprecante populo vix a morte liberatur* [36-46].
- 13 Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset; duobus autem annis regnavit super Israel.
- 2 Et elegit sibi Saul tria millia de Israel; et erant cum Saul duo millia in Machmas, et in monte Bethel; mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin; porro ceterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua. Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens :
- 4 Audiant Hebræi! Et universus Israel audivit hujuscemodi famam : Percussit Saul stationem Philisthinorum; et erexit se Israel adversus Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.
- 5 Et Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israel, triginta millia currum et sex millia equitum, et reliquum vulgus sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas, ad orientem Bethaven. Quod cum vidissent viri Israel se in arcto positos (afflictus enim erat populus), absconderunt se in speluncis et in abditis, in petris quoque et in antris, et in cisternis. Hebræi autem transierunt Jordanem in terram Gad et Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est qui sequebatur eum.
- 8 Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis; et non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. Ait ergo Saul : Afferte mihi holocaustum et pacifica. Et obtulit holocaustum. Cumque complisset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat; et egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum. Locutusque est ad eum Samuel : Quid fecisti? Respondit Saul : Quia vidi quod populus dilaberetur a me, et tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthiim congregati fuerant in Machmas, dixi : Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, et faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum. Dixitque Samuel ad Saul : Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultra consurget. Quæsit Dominus sibi virum juxta cor suum, et præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus.
- Surrexit autem Samuel, et ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.
- Et Saul, et Jonathas filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin; porro Philisthiim consederant in Machmas. Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad terram Sual; porro alius ingrediebatur per viam Beth horon; tertius autem verterat se ad iter termini imminantis valli Seboim contra desertum. Porro faber ferrarius non inveniebatur in omni terra Israel; caverant enim Philisthiim ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim, ut exaceret unusquisque vomerem suum, et ligonem, et securim, et sarculum. Retusæ itaque erant acies vomerum, et ligonum, et tridentum, et securium, usque ad stimulum corrigendum. Cumque venisset dies prælii, non est inventus ensis et lancea in manu totius populi qui erat cum Saule et Jonatha, excepto Saul, et Jonatha, filio ejus.

13. — 1) Unius anni, I Reg. 10, 23. Duobus... Israel, Act. 13, 21. — 2) Gabaa Benjamin, I Reg. 10, 26. — 3) Stationem Philisthinorum, I Reg. 10, 5. — 4) Bethaven, I Reg. 14, 23. — 5) In terram Gad et Galaad, Jos. 13, 24-28. — 6) Septem

diebus, I Reg. 10, 8. — 7) Nequaquam... consurget, I Reg. 15, 28. Quæsit... suum, Act. 13, 22. — 8) Ad prædandum, I Reg. 14, 15. Ephra, Jos. 18, 23. — 9) Bethoron, Jos. 10, 10. Seboim, II Esdr. 11, 34.

- 23 Egressa est autem statio Philisthiim, ut
transcenderet in Machmas.
- 14 Et accidit quadam die ut diceret Jonathan, filius Saul, ad adolescentem armigerum suum : Veni, et transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit. Porro Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato quæ erat in Magron, et erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Achias, filius Achitob, fratris Ichabod, filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli, sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed et populus ignorabat quo isset Jonathan. Erant autem, inter ascensus per quos nitebatur Jonathan transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petrae ex utraque parte, et quasi in modum dentium scopuli hinc et inde prærupti; nomen uni Boses, et nomen alteri Sene; unus scopulus prominens ad aquilonem, ex adverso Machmas, et alter ad meridiem, contra Gabaa. Dixit autem Jonathan ad adolescentem armigerum suum : Veni; transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis, quia non est Domino difficile salvare vel in multis vel in paucis. Dixitque ei armiger suus : Fac omnia quæ placent animo tuo; perge quo cupis, et ero tecum ubicumque volueris. Et ait Jonathan : Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos : Manete donec veniamus ad vos; stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos. Si autem dixerint : Ascendite ad nos; ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris; hoc erit nobis signum.
- 11 Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum; dixeruntque Philisthiim : En Hebræi egrediuntur de cavernis in quibus absconditi fuerant. Et locuti sunt viri de statione ad Jonathan et ad armigerum ejus, dixeruntque : Ascendite ad nos, et ostendemus vobis rem. Et ait Jonathan ad armigerum suum : Ascendamus, sequere me; tradidit enim Dominus eos in manus Israel. Ascendit autem Jonathan manibus et pedibus reptans, et armiger ejus post eum. Itaque alii cadebant ante Jonathan, alios armiger ejus interficiebat sequens eum. Et facta est plaga prima, qua percussit Jonathan et armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam

par boum in die arare consuevit. Et factum est miraculum in castris, per agros; sed et omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit; et conturbata est terra, et accidit quasi miraculum a Deo.

Et respexerunt speculatores Saul, qui 16 erant in Gabaa Benjamin, et ecce multitudo prostrata, et huc illucque diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo : Requirite, et videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est non adesse Jonathan et armigerum ejus. Et 18 ait Saul ad Achiam : Applica arcam Dei (erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel). Cumque loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum; crescebatque paulatim, et clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem : Contrahe manum tuam. Conclamavit ergo Saul, et omnis populus 20 qui erat cum eo, et venerunt usque ad locum certaminis; et ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, et cædes magna nimis. Sed et Hebræi 21 qui fuerant cum Philisthiim heri et nudius tertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israel, qui erant cum Saul et Jonathan. Omnes quoque 22 Israelitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quod fugissent Philisthæi, sociaverunt se cum suis in prælio; et erant cum Saul quasi decem millia virorum. Et salvavit Dominus in die illa 23 Israel; pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

Et viri Israel sociati sunt sibi in die 24 illa; adjuravit autem Saul populum, dicens : Maledictus vir qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem. Omneque terræ 25 vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque 26 populus saltum, et apparuit fluens mel; nullusque applicuit manum ad os suum, timebat enim populus juramentum. Porro 27 Jonathan non audierat cum adjuraret pater ejus populum; extenditque summum virgæ quam habebat in manu, et intinxit in favum mellis; et convertit manum suam ad os suum, et illuminati sunt oculi ejus. Respondensque unus de 28 populo, ait : Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens : Maledictus vir qui comederit panem hodie. (Defecerat autem

14. — 2) *Magron*, Is. 10, 28. — 3) *Achias filius Achitob*, I Reg. 21, 1; 22, 9, 11, 20. *Ichabod*, I Reg. 4, 21. *Portabat ephod*, I Reg. 2, 28. — 11) *De cavernis*, I Reg. 13, 6. — 15) *Qui ierant*

ad prædandum, I Reg. 13, 17. — 18) *Applica arcam Dei*, Num. 27, 21. *Erat... Israel*, I Reg. 4, 3. — 22) *Qui se absconderant*, I Reg. 13, 6. —

29 populus.) Dixitque Jonathas : Turbavit pater meus terram; vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quod gustaverim
30 paululum de melle isto; quanto magis si comedisset populus de praeda inimicorum suorum, quam reperit? Nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31 Percusserunt ergo in die illa Philisthæos a Machmis usque in Aialon. Defatigatus est autem populus nimis, et, versus ad prædam, tulit oves, et boves, et vitulos, et mactaverunt in terra; comeditque populus cum sanguine. Nuntiaverunt autem Sauli, dicentes quod populus peccasset Domino comedens cum sanguine. Qui ait : Prævaricati estis. Volvite ad
34 me jam nunc saxum grande. Et dixit Saul : Dispergimini in vulgus, et dicite eis ut adducat ad me unusquisque bovem suum et arietem, et occidite super istud, et vescimini, et non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem, et occiderunt
35 ibi. Ædificavit autem Saul altare Domino; tuncque primum cepit ædificare altare Domino.

36 Et dixit Saul : Irruamus super Philisthæos nocte, et vastemus eos usque dum illucescat mane, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus : Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos : Accedamus huc ad Deum. Et consuluit Saul Dominum : Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israel? Et non respondit ei in die illa.
38 Dixitque Saul : Applicate huc universos angulos populi; et scitote, et videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. Vivit Dominus salvator Israel! quia si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus
40 contradixit ei de omni populo. Et ait ad universum Israel : Separamini vos in partem unam, et ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saul : Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israel : Domine Deus Israel, da indicium : quid est quod non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo, est iniquitas hæc, da ostensionem; aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est

Jonathas et Saul; populus autem exivit. Et ait Saul : Mittite sortem inter me et
42 inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas. Dixit autem Saul ad Jonatham : Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Jonathas, et ait : Gustans gustavi, in summitate virgæ quæ erat in manu mea, paululum mellis; et ecce ego morior!
Et ait Saul : Hæc faciat mihi Deus, et
44 hæc addat, quia morte morieris, Jonatha. Dixitque populus ad Saul : Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est, vivit Dominus! si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur. Recessitque Saul, nec
46 persecutus est Philisthiim; porro Philisthiim abierunt in loca sua.

4. CAP. XIV, 47-52 : COMPENDIUM SUMMARIUM REGNI SAULIS. — *De bellis a Saule susceptis* [XIV, 47, 48]. *De Saulis filiis* [49-51]. *De bello perpetuo adversus Philisthiim* [52].

Et Saul, confirmato regno super Israel, 47 pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos ejus, contra Moab, et filios Ammon et Edom, et reges Soba, et Philisthæos; et quocumque se verterat, superabat. Congregatoque exercitu, percussit
48 Amalec, et eruit Israel de manu vastatorum ejus.

Fuerunt autem filii Saul, Jonathas, et
49 Jessui, et Melchisua; et nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, et nomen minoris Michol. Et nomen uxoris Saul Achinoam, filia Achimaas; et nomen principis militiæ ejus Abner, filius Ner, patruelis Saul; porro Cis fuit pater
51 Saul, et Ner pater Abner, filius Abiel.

Erat autem bellum potens adversum
52 Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quæcumque viderat Saul virum fortem, et aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

5. CAP. XIV, 1-35 : BELLUM ADVERSUS AMALECITAS; ALTERUM SAULIS PECCATUM. — *Samuel Saulem hortatur ad bellum contra Amalecitas suscipiendum* [XV, 1-3]. *Saul Cinalis parcit et Amalecitas vincit* [4-7]. *Lex anathematis violatur* [8, 9]. *Samuel venit ad Saulem qui culpam suam patefacit* [10-15]. *Pro-*

31) *A Machmis*, I Reg. 13, 2. *Usque in Aialon*, Jos. 10, 12. — 32) *Versus ad prædam*, I Reg. 15, 19. — 33) *Nuntiaverunt... sanguine*, Lev. 3, 17; 7, 26; 17, 14. — 38) *Angulos populi*, Jud. 20, 2. — 43) Jos. 7, 19. — 47) *Soba*, II Reg. 8, 3; 10, 6. — 48) I Reg. 15, 3, 7. — 49) *Filii Saul*, I Reg.

31, 2; II Reg. 2, 8-10; I Par. 8, 33; 9, 39. *Merob*, I Reg. 18, 17, 19. *Michol*, I Reg. 18, 20, 27; 19, 12, 17; 25, 44. — 50) *Nomen... Abner*, I Reg. 17, 55; II Reg. 2, 8; III Reg. 1, 32. — 52) I Reg. 9, 1; 10, 14.

*pheta regem vituperat [16-21] eique
divinum reprobationis decretum signi-
ficat [22, 23]. Samuel Sauli supplicanti
eodem severius iterat [24-30]. Agag
regem Amalecitarum occidit [31-33]
et a Saule perpetuo discedit [34, 35].*

- 15 Et dixit Samuel ad Saul : Me misit Dom-
minus ut ungerem te in regem super popu-
lum ejus Israel. Nunc ergo audi vocem
2 Domini. Hæc dicit Dominus exercituum :
Recensui quæcumque fecit Amalec Israeli,
quomodo restitit ei in via cum ascenderet
3 de Ægypto. Nunc ergo vade, et percute
Amalec, et demolire universa ejus ; non
parcas ei, et non concupiscas ex rebus
ipsius aliquid ; sed interfice a viro usque
ad mulierem, et parvulum atque lacten-
tem, bovem et ovem, camelum et asinum.
4 Præcepit itaque Saul populo, et recen-
suit eos quasi agnos : ducenta millia pedi-
tum, et decem millia virorum Juda.
5 Cumque venisset Saul usque ad civitatem
Amalec, tetendit insidias in torrente.
6 Dixitque Saul Cinæo : Abite, recedite,
atque descendite ab Amalec, ne forte
involvam te cum eo ; tu enim fecisti mis-
ericordiam cum omnibus filiis Israel cum
ascenderent de Ægypto. Et recessit Ci-
næus de medio Amalec.
7 Percussitque Saul Amalec, ab Hevila
donec venias ad Sur, quæ est e regione
8 Ægypti. Et apprehendit Agag, regem
Amalec, vivum ; omne autem vulgus inter-
fecit in ore gladii. Et pepercit Saul et
9 populus Agag, et optimis gregibus ovium
et armentorum, et vestibus et arietibus, et
universis quæ pulchra erant, nec volue-
runt disperdere ea ; quidquid vero vile
fuit et reprobum, hoc demoliti sunt.
10 Factum est autem verbum Domini ad
11 Samuel, dicens : Poenitet me quod con-
stituerim Saul regem, quia dereliquit me,
et verba mea opere non implevit. Contri-
statusque est Samuel, et clamavit ad Do-
minum tota nocte. Cumque de nocte sur-
rexisset Samuel ut iret ad Saul mane,
nuntiatum est Samueli eo quod venisset
Saul in Carmelum, et erexisset sibi forni-
cem triumphalem, et reversus transisset,
descendissetque in Galgala. Venit ergo
Samuel ad Saul, et Saul offerebat holo-
caustum Domino de iniitiis prædarum quæ
13 attulerat ex Amalec. Et cum venisset
Samuel ad Saul, dixit ei Saul : Benedic-
tus tu Domino ; implevi verbum Domini.

Dixitque Samuel : Et quæ est hæc vox 14
gregum, quæ resonat in auribus meis, et
armentorum, quam ego audio ? Et ait 15
Saul : De Amalec adduxerunt ea ; peper-
cit enim populus melioribus ovibus et
armentis, ut immolarentur Domino Deo
tuo ; reliqua vero occidimus.

Ait autem Samuel ad Saul : Sine me, 16
et indicabo tibi quæ locutus sit Dominus
ad me nocte. Dixitque ei : Loquere. Et 17
ait Samuel : Nonne cum parvulus esses in
oculis tuis, caput in tribubus Israel factus
es ? unxitque te Dominus in regem super
Israel ; et misit te Dominus in viam, et 18
ait : Vade, et interfice peccatores Amalec,
et pugnabis contra eos usque ad interne-
cionem eorum. Quare ergo non audisti 19
vocem Domini, sed versus ad prædam es
et fecisti malum in oculis Domini ? Et 20
ait Saul ad Samuelem : Immo audivi vo-
cem Domini, et ambulavi in via per
quam misit me Dominus, et adduxi Agag,
regem Amalec, et Amalec interfeci. Tu 21
lit autem de præda populus oves et boves,
primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immo-
let Domino Deo suo in Galgalis. Et ait 22
Samuel : Numquid vult Dominus holocau-
sta et victimas, et non potius ut obediatur
voci Domini ? Melior est enim obedientia
quam victimæ, et auscultare magis quam
offere adipem arietum ; quoniam quasi 23
peccatum ariolandi est, repugnare ; et
quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.
Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Do-
mini, abjecit te Dominus ne sis rex.

Dixitque Saul ad Samuelem : Peccavi, 24
quia prævaricatus sum sermonem Domini
et verba tua, timens populum et obediens
voci eorum ; sed nunc porta, quæso, 25
peccatum meum, et revertere mecum ut
adorem Dominum. Et ait Samuel ad 26
Saul : Non revertar tecum, quia projecisti
sermonem Domini, et projecit te Dominus
ne sis rex super Israel. Et conversus est 27
Samuel ut abiret ; ille autem apprehendit
summitatem pallii ejus, quæ et scissa est.
Et ait ad eum Samuel : Scidit Dominus 28
regnum Israel a te hodie, et tradidit illud
proximo tuo, meliori te. Porro Trium-
phator in Israel non parceret, et poenitudine
non flectetur ; neque enim homo est ut agat
poenitentiam. At ille ait : Peccavi, sed 30
nunc honora me coram senioribus populi
mei et coram Israel, et revertere mecum ut
adorem Dominum Deum tuum.

15. — 1) I Reg. 9, 16 ; 10, 1. — 2) Ex. 17, 8, 16 ;
Deut. 25, 17-19. — 6) Cinæo, Num. 24, 21. Tu
enim... Ægypto, Num. 10, 29, 32. — 7) Hevila,
Gen. 2, 11 ; 25, 18. Sur, Gen. 16, 7 ; 20, 1 ; I Reg.
27, 8. — 11) Verba mea, I Reg. 15, 3, 9. —

12) Carmelum, Jos. 15, 55 ; I Reg. 25, 2. —
17) Cum... tuis, I Reg. 9, 21. — 19) I Reg. 14, 32.
— 22) Melior... arietum, Eccli. 4, 17 ; Os. 6, 6 ;
Matth. 9, 13 ; 12, 7. — 23) Peccatum ariolandi,
Deut. 18, 10. — 28) I Reg. 28, 17, 18. — 29) Peni-

31 Reversus ergo Samuel secutus est Saul;
32 et adoravit Saul Dominum. Dixitque
Samuel : Adducite ad me Agag, regem
Amalec. Et oblatum est ei Agag pin-
guissimus et tremens. Et dixit Agag :
33 Siccine separat amara mors? Et ait
Samuel : Sicut fecit absque liberis mu-
lieres gladius tuus, sic absque liberis
erit inter mulieres mater tua. Et in frus-

ta concidit eum Samuel coram Domino,
in Galgalis.

Abiit autem Samuel in Ramatha; Saul
vero ascendit in domum suam, in Gabaa.
Et non vidit Samuel ultra Saul usque ad
35 diem mortis suæ; verumtamen lugebat
Samuel Saulem, quoniam Dominum pœni-
tebat quod constituisset eum regem super
Israel.

PARS TERTIA

[XVI, 1 — XXXI, 13.]

SAUL ET DAVID.

I. — ALIENATIO SAULIS A DAVIDE.

[XVI, 1 — XX, 43.]

1. CAP. XVI, 1-13 : DAVID IN REGEM
UNGITUR. — *Samuel, a Deo missus*
[XVI, 1-3], *venit ad Isai Bethlehemitem*
[4, 5], *ejus filios conspexit* [6-10],
David inungit [11-13^a] *et Ramatha*
revertitur [13^b].

16 Dixitque Dominus ad Samuelem : Usque-
quo tu luges Saul, cum ego projecerim eum
ne regnet super Israel? Imple cornu tuum
oleo, et veni, ut mittam te ad Isai Bethle-
hemitem; providi enim in filiis ejus mihi
2 regem. Et ait Samuel : Quomodo vadam?
audiet enim Saul, et interficiet me. Et ait
Dominus : Vitulum de armento tolles in
3 manu tua, et dices : Ad immolandum Do-
mino veni. Et vocabis Isai ad victimam,
et ego ostendam tibi quid facias, et unges
4 quemcumque monstravero tibi. Fecit ergo
Samuel sicut locutus est ei Dominus, venit-
que in Bethlehem; et admirati sunt se-
niores civitatis, occurrentes ei, dixerunt-
5 que : Pacificusne est ingressus tuus? Et
ait : Pacificus; ad immolandum Domino
veni; sanctificamini, et venite mecum ut
immolem. Sanctificavit ergo Isai et filios
ejus, et vocavit eos ad sacrificium.
6 Cumque ingressi essent, vidit Eliab, et
ait : Num coram Domino est christus ejus?

Et dixit Dominus ad Samuelem : Ne respi- 7
cias vultum ejus neque altitudinem staturæ
ejus, quoniam abjeci eum, nec juxta intui-
tum hominis ego judico; homo enim videt
ea quæ parent, Dominus autem intuetur
cor. Et vocavit Isai Abinadab, et adduxit 8
eum coram Samuele. Qui dixit : Nec hunc
elegit Dominus. Adduxit autem Isai Sam- 9
ma, de quo ait : Etiam hunc non elegit
Dominus. Adduxit itaque Isai septem filios 10
suos coram Samuele; et ait Samuel ad
Isai : Non elegit Dominus ex istis. Dixit- 11
que Samuel ad Isai : Numquid jam com-
pleti sunt filii? Qui respondit : Adhuc reli-
quus est parvulus, et pascit oves. Et ait
Samuel ad Isai : Mitte, et adduc eum; nec
enim discumbemus priusquam huc ille
veniat. Misit ergo, et adduxit eum. Erat 12
autem rufus, et pulcher aspectu, decora-
que facie; et ait Dominus : Surge, unge
eum; ipse est enim. Tulit ergo Samuel 13
cornu olei, et unxit eum in medio fratrum
ejus; et directus est spiritus Domini a die
illa in David, et deinceps. Surgensque
Samuel abiit in Ramatha.

2. CAP. XVI, 14-23 : DAVID APUD
SAULEM. — *Spiritus nequam exagitat*
Saulem [XVI, 14], *cujus servi cithari-*

tudine non flectetur, Num. 23, 19. — 34) *In*
Ramatha, I Reg. 1, 19. *In Gabaa*, I Reg. 11, 4.
— 35) *Non vidit... suæ*, I Reg. 19, 24; 25, 1;
28, 3. *Lugebat*, I Reg. 16, 1.

16. — 1) *Usquequo... Saul*, I Reg. 15, 35.
Cum... Israel, I Reg. 15, 23, 26. *Isai*, Ruth 4,

17, 22. — 5) *Sanctificamini*, Ex. 19, 10, 14, 15;
Lev. 20, 7; Num. 11, 18; Jos. 13, 5; 7, 13. —
6) *Eliab*, I Reg. 17, 13. — 9) *Samma*, I Reg. 17,
13; I Par. 2, 13; 20, 7. — 10) *Septem filios suos*,
I Par. 2, 14-16. — 11) *Parvulus*, I Reg. 17, 14. —
12) *Erat... facie*, I Reg. 17, 42. — 13) *II Reg.*
7, 8; Ps. 77, 70; 88, 21; Act. 7, 46; 13, 22. —

stam quærent ad animum regis sedandum [15-18]. David accersitur [19, 20] et ad Saulem venit [21-23].

- 14 Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam, a Domino. 15 Dixeruntque servi Saul ad eum : 16 Ecce spiritus Dei malus exagitat te. Jubet dominus noster, et servi tui, qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, et levius feras. Et ait Saul ad servos suos : 17 Provideite ergo mihi aliquem bene psallentem, et adducite eum ad me. Et respondens unus de pueris, ait : Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem, scientem psallere, et fortissimum robore, et virum bellicosum, et prudentem in verbis, et virum pulchrum; et Dominus est cum eo. Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens : Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis. 20 Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, et lagenam vini, et hædum de capris unum, et misit per manum David filii sui 21 Sauli. Et venit David ad Saul, et stetit coram eo; et ille dilexit eum nimis, et 22 factus est ejus armiger. Misitque Saul ad Isai, dicens : Stet David in conspectu meo; invenit enim gratiam in oculis meis. 23 Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius habebat; recedebat enim ab eo spiritus malus.

3. CAP. XVII, 1-58 : BELLUM CUM PHILISTHIUM; GOLIATH. — *De situ utriusque partis hostilis [XVII, 1-3]. Goliath [4-7] agmina Israel exprobrat [8-11]. David, ovium pastor [12-16], in castra venit ad fratres suos visitandos [17-22]. Goliath Israelitas ad pugnam provocantem audit [23, 24], de præmio promisso inquirat [25-30], Sauli se ostendit, a proposito non deterretur [31-33] et spem vincendi proclamat [34-37]. Describitur Davidis apparatus [38-40]. David superbis Goliath verbis respondet [41-47]. Goliath occiditur [48-51] et Philistiim profligantur [52-54]. Abner Davidem ad Saulem producit [55-58].*

- 17 Congregantes autem Philistiim agmina sua in prælium, convenerunt in Socho Judæ, et castrametati sunt inter Socho et

Azeca, in finibus Dommim. Porro Saul et filii Israel congregati venerunt in vallem Terebinthi, et direxerunt aciem ad pugnam contra Philistiim. Et Philistiim stabant super montem ex parte hac, et Israel stabat supra montem ex altera parte; vallisque erat inter eos.

Et egressus est vir spurius de castris Philistinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum et palmi. Et cassis ærea super caput ejus, et lorica squamata induebatur; porro pondus lorice ejus quinque millia siclorum æris erat. Et ocreas æreas habebat in cruribus; et clypeus æreus tegebat humeros ejus. Hastile autem hastæ ejus erat quasi licitorum textentium; ipsum autem ferrum hastæ ejus sexcentos siclos habebat ferri; et armiger ejus antecedeat eum. Stansque clamabat adversum phalangas Israel, et dicebat eis : Quare venistis parati ad prælium? Numquid ego non sum Philisthæus, et vos servi Saul? Eligite ex vobis virum, et descendat ad singulare certamen. Si quiverit pugnare mecum, et percusserit me, erimus vobis servi; si autem ego prævaluerim, et percussero eum, vos servi eritis, et servietis nobis. Et aiebat Philisthæus : Ego exprobravi agminibus Israel hodie : Date mihi virum, et ineat mecum singulare certamen. Audiens autem Saul et omnes Israelitæ sermones Philisthæi hujuscemodi, stupebant, et metuebant nimis.

David autem erat filius viri Ephra-thæi, de quo supra dictum est, de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, et erat vir in diebus Saul senex, et grandævus inter viros. Abierunt autem tres filii ejus majores post Saul in prælium; et nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum : Eliab primogenitus, et secundus Abinadab, tertiusque Samma. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutus Saulem, abiit David, et reversus est a Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

Procedebat vero Philisthæus mane et vespere, et stabat quadraginta diebus.

Dixit autem Isai ad David filium suum : Accipe fratribus tuis ephi polentæ et decem panes istos, et curre in castra ad fratres tuos; et decem formellas casei has deferes ad tribunal; et fratres tuos visi-

14) I Reg. 18, 10, 12; 19, 9; 28, 15, 16. — 16) I Reg. 18, 10; 19, 9. — 18) Fortissimum... bellicosum, I Reg. 17, 32, 34-36. — 19) Qui est in pascuis, I Reg. 17, 15, 34.

17. — 1) Socho, Jos. 15, 35. Azeca, Jos. 10, 10.

In finibus Dommim, I Par. 11, 13. — 2) In vallem Terebinthi, I Reg. 21, 9. — 4) Geth, I Reg. 6, 17; 21, 10. — 12) I Reg. 16, 1, 10, 11. — 13) I Reg. 16, 6, 8, 9; I Par. 2, 13. — 14) Minimus, I Reg. 16, 11. — 15) Ut pasceret... sui,

19 tabis, si recte agant; et cum quibus ordinati sunt, disce. Saul autem, et illi, et omnes filii Israel in valle Terebinthi pugnant adversum Philistiim.

20 Surrexit itaque David mane et commendavit gregem custodi; et onustus abiit, sicut praeceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, et ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine; direxerat enim aciem Israel, sed et Philistiim ex adverso fuerant praeparati.

22 Derelinquens ergo David vasa quae attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, accurrit ad locum certaminis, et interrogabat si omnia recte agerentur erga fratres suos. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum; et loquente eo hæc

24 eadem verba, audivit David. Omnes autem Israelitæ, cum vidissent virum, fugerunt a facie ejus, timentes eum valde.

25 Et dixit unusquispiam de Israel: Num vidistis virum hunc qui ascendit? Ad exprobrandum enim Israeli ascendit. Virum ergo qui percusserit eum dabit rex divitiis magnis, et filiam suam dabit ei, et domum patris ejus faciet absque tributo in

26 Israel. Et ait David ad viros qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro qui percusserit Philisthæum hunc, et tulerit opprobrium de Israel? Quis enim est hic Philisthæus incircumciscus qui exprobravit

27 acies Dei viventis? Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens: Hæc dabuntur viro qui percusserit eum. Quod cum audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, et ait: Quare venisti, et quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? Ego novi superbiam tuam, et nequitiam cordis tui; quia ut videres prælium, descendisti. Et dixit David: Quid feci?

29 Numquid non verbum est? Et declinavit paululum ab eo ad alium, dixitque eundem sermonem; et respondit ei populus verbum sicut prius.

31 Audita sunt autem verba quæ locutus est David, et annuntiata in conspectu Saul.

32 Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei: Non cadam cor cujusquam in eo; ego servus tuus vadam, et pugnabo adversum Philisthæum. Et ait Saul ad David: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversum eum, quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

33

Dixitque David ad Saul: Pascebat servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis; et persequabar eos, et percutiebam, eruebamque de ore eorum; et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfeci ego servus tuus; erit igitur et Philisthæus hic incircumciscus quasi unus ex eis. Nunc vadam et auferam opprobrium populi; quoniam quis est iste Philisthæus incircumciscus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis? Et ait David: Dominus qui eripuit me de manu leonis, et de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthæi hujus. Dixit autem Saul ad David: Vade, et Dominus tecum sit.

Et induit Saul David vestimentis suis, et imposuit galeam æream super caput ejus, et vestivit eum lorica. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, coepit tentare si armatus posset incedere; non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea, et tulit baculum suum, quem semper

40 habebat in manibus, et elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, et fundam manu tulit; et processit adversum Philisthæum.

Ibat autem Philisthæus incedens, et appropinquans adversum David, et armiger ejus ante eum. Cumque inspexisset Philisthæus, et vidisset David, despexit eum; erat enim adolescens, rufus, et pulcher aspectu. Et dixit Philisthæus ad David: Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus David in diis suis; dixitque ad David: Veni ad me, et dabo carnes tuas volatilibus cæli et bestiis terræ. Dixit autem David ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio, et hasta, et clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie; et dabit te Dominus in manu mea, et percutiam te, et auferam caput tuum a te; et dabo cadavera castrorum Philistiim hodie volatilibus cæli et bestiis terræ, ut sciat omnis terra quia est Deus in Israel, et noverit universa ecclesia hæc quia non in gladio nec in hasta salvat Dominus; ipsius enim est bellum, et tradet vos in manus nostras.

41

42

43

44

45

46

47

I Reg. 16, 19. → 33) Puer es, I Reg. 16, 11; 17, 14. → 34-36) I Reg. 16, 18; Eccli. 47, 3.

— 42) Erat ... aspectu, I Reg. 16, 12. — 47) Ipsius enim est bellum, II Par. 20, 15. —

48 Cum ergo surrexisset Philisthæus, et
veniret, et appropinquaret contra David,
festinavit David, et cucurrit ad pugnam
49 ex adverso Philisthæi. Et misit manum
suam in peram; tulitque unum lapidem,
et funda jecit, et circumducens percussit
Philisthæum in fronte; et infixus est lapis
in fronte ejus, et cecidit in faciem suam
50 super terram. Prævaluitque David ad-
versum Philisthæum in funda et lapide,
percutsumque Philisthæum interfecit.
Cumque gladium non haberet in manu
51 David, cucurrit, et stetit super Philis-
thæum; et tulit gladium ejus, et eduxit
eum de vagina sua; et interfecit eum, præ-
ciditque caput ejus.

Videntes autem Philisthiim quod mor-
tuis esset fortissimus eorum, fugerunt.
52 Et consurgentes viri Israel et Juda vociferati
sunt, et persecuti sunt Philisthæos usque
dum venirent in vallem et usque ad
portas Accaron; cecideruntque vulnerati
de Philisthiim in via Saraim, et usque ad
53 Geth et usque ad Accaron. Et revertentes
filii Israel postquam persecuti fuerant
Philisthæos, invaserunt castra eorum.
54 Assumens autem David caput Philisthæi,
attulit illud in Jerusalem; arma vero ejus
posuit in tabernaculo suo.

55 Eo autem tempore, quo viderat Saul
David egredientem contra Philisthæum,
ait ad Abner principem militiæ: De qua
stirpe descendit hic adolescens, Abner?
Dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si
56 novi. Et ait rex: Interroga tu cujus
57 filius sit iste puer. Cumque regressus
esset David percusso Philisthæo, tulit
cum Abner, et introduxit coram Saule,
58 caput Philisthæi habentem in manu. Et
ait ad eum Saul: De qua progenie es,
o adolescens? Dixitque David: Filius
servi tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

4. CAP. XVIII, 1-5 : DE DAVIDIS ET
JONATHÆ AMICITIA; DAVID EXERCITI
PRÆFICITUR.

18 Et factum est cum complexset loqui ad
Saul, anima Jonathæ conglutinata est ani-
mæ David, et dilexit eum Jonathan quasi
2 animam suam. Tulitque eum Saul in die
illa, et non concessit ei ut reverteretur in
3 domum patris sui. Inierunt autem David
et Jonathan fœdus; diligebat enim eum
4 quasi animam suam. Nam expoliavit se
Jonathan tunica qua erat indutus, et dedit

eam David et reliqua vestimenta sua, usque
ad gladium et arcum suum, et usque ad
balteum. Egrediebatur quoque David ad
5 omnia quæcumque misisset eum Saul, et
prudenter se agebat; posuitque eum Saul
super viros belli, et acceptus erat in oculis
universi populi, maximeque in conspectu
famulorum Saul.

5. CAP. XVIII, 6-30 : SAUL DAVIDI
INVIDET. — *Post pugnam David a mu-
lieribus acclamatur et Saulis invidia in
eum excitatur* [XVIII, 6-9]. *Spiritus
malus iterum invadit Saulem, qui
Davidem transfigurare bis conatur* [10,
11]. *Saul Davidem tribunum super
mille viros facit* [12-16]. *Merob, filia
Saulis, Hadrieli datur uxor* [17-19].
*Michol, filia Saulis altera, Davidi sub
conditione despondetur* [20-27^a]. *Saul
Michol Davidi dat uxorem; nomen
Davidis victoriis fit celebre* [27^b-30].

Porro cum reverteretur percusso Philis-
thæo David, egressæ sunt mulieres de
universis urbibus Israel, cantantes, choros-
que ducentes in occursum Saul regis in
tympanis lætitiæ et in sistris. Et præ-
7 cinebant mulieres ludentes, atque dicentes:

Percussit Saul mille,
et David decem millia.

Iratus est autem Saul nimis, et displicuit
8 in oculis ejus sermo iste; dixitque: Dede-
runt David decem millia, et mihi mille
dederunt; quid ei superest, nisi solum
regnum? Non rectis ergo oculis Saul
9 aspiciebat David a die illa et deinceps.

Post diem autem alteram, invasit spi-
ritus Dei malus Saul, et prophetabat in
medio domus suæ; David autem psallebat
manu sua, sicut per singulos dies; tene-
batque Saul lanceam, et misit eam,
11 putans quod configere posset David cum
pariete, et declinavit David a facie ejus
secundo. Et timuit Saul David, eo quod
12 Dominus esset cum eo, et a se recessisset.
Amovit ergo eum Saul a se, et fecit eum
13 tribunum super mille viros; et egredie-
batur, et intrabat in conspectu populi.
In omnibus quoque viis suis David pru-
14 denter agebat, et Dominus erat cum eo.
Vidit itaque Saul quod prudens esset
15 nimis, et cepit cavere eum. Omnis autem
16 Israel et Juda diligebat David; ipse enim
ingrediebatur, et egrediebatur ante eos.

50) Eccli. 47, 4, 5; I Mach. 4, 30. — 51) *Gladium ejus*, I Reg. 21, 9. — 52) Accaron, Jos. 15, 11. Saraim, Jos. 15, 36. — 54) *In Jerusalem*, II Reg. 5, 6, 7.

18. — 1) I Reg. 19, 1; 20, 17. — 6) *Egressæ...*

ducentes, Ex. 15, 20, 21; Jud. 11, 34. — 7) I Reg. 21, 11; 29, 5; Eccli. 47, 7. — 10) *Spiritus Dei malus*, I Reg. 16, 14. *Prophetabat*, I Reg. 19, 23, 24. *David... sua*, I Reg. 16, 16. — 11) *Misit... pariete*, I Reg. 19, 10. *Secundo*, I Reg. 17, 15. —

- 17 Dixitque Saul ad David : Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem; tantummodo esto vir fortis, et præliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens : Non sit manus mea in eum, sed sit
- 18 super eum manus Philisthinorum. Ait autem David ad Saul : Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei
- 19 in Israel, ut fiam gener regis? Factum est autem tempus, cum deberet dari Merob, filia Saul, David, data est Hadrieli Molathitæ uxor.
- 20 Dilexit autem David Michol, filia Saul altera; et nuntiatum est Saul et placuit ei,
- 21 dixitque Saul : Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, et sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David : In
- 22 duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandavit Saul servis suis : Loquimini ad David clam me, dicentes : Ecce places regi, et omnes servi ejus diligunt te. Nunc
- 23 ergo esto gener regis. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba hæc. Et ait David : Num parum videtur vobis generum esse regis? Ego autem sum
- 24 vir pauper et tenuis. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes : Hujuscemodi verba locutus est David. Dixit autem Saul :
- 25 Sic loquimini ad David : Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum.
- 26 Cumque renuntiassent servi ejus David verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David ut fieret gener regis. Et post paucos dies surgens David abiit cum viris qui sub eo erant; et percussit ex Philistiim ducentos viros, et attulit eorum præputia, et annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol
- 28 filiam suam uxorem. Et vidit Saul et intellexit quod Dominus esset cum David, Michol autem, filia Saul, diligebat eum.
- 29 Et Saul magis cepit timere David; factusque est Saul inimicus David cunctis diebus. Et egressi sunt principes Philisthinorum. A principio autem egressionis eorum prudentius se gerebat David quam omnes servi Saul, et celebre factum est nomen ejus nimis.

6. CAP. XIX, 1-7 : SAUL, SUOS AD NECEM DAVIDIS PROVOCANS, A JONATHA PLACATUR. — *Saul necem Davidis statuit* [XIX, 1]. *Jonathas consilium patris sui Davidi nuntiat* [2, 3] et *Saullem placare conatur* [4, 5]. *Fit reconciliatio* [6, 7].

Locutus est autem Saul ad Jonathan 19
filium suum et ad omnes servos suos ut occiderent David. Porro Jonathas, filius Saul, diligebat David valde. Et indicavit 2
Jonathas David, dicens : Quærit Saul pater meus occidere te; quapropter observa te, quæso, mane, et manebis clam et absconderis. Ego autem egrediens stabo 3
juxta patrem meum, in agro ubicumque fueris; et ego loquar de te ad patrem meum, et quodcumque videro nuntiabo tibi. Locutus est ergo Jonathas de David 4
bona ad Saul patrem suum, dixitque ad eum : Ne pecces, rex, in servum tuum David, quia non peccavit tibi, et opera ejus bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua, et percussit Philisthæum, et fecit Dominus salutem magnam universo Israeli. Vidisti, et lætatus es; quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque culpa? Quod cum audisset Saul, placatus voce 6
Jonathæ juravit : Vivit Dominus! quia non occidetur. Vocavit itaque Jonathas 7
David, et indicavit ei omnia verba hæc, et introduxit Jonathas David ad Saul; et fuit ante eum, sicut fuerat heri et nudius-tertius.

7. CAP. XIX, 8-17 : SAUL DAVIDI ITERUM INSIDIATUR. — *Saul Davidem denuo victorem* [XIX, 8] *transfigurere nititur* [9, 10] et *satellites qui eum occidant domum mittit* [11^a]. *David per dolum Michol e periculo evadit* [11^b-17].

Motum est autem rursum bellum; et 8
egressus David pugnavit adversum Philistiim, percussitque eos plaga magna, et fugerunt a facie ejus. Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, et tenebat lanceam; porro David psallebat manu sua. Nisusque est 10
Saul configere David lancea in pariete, et declinavit David a facie Saul; lancea autem, casso vulnere, perlata est in pa-

12) I Reg. 16, 14, 18; 28, 15. — 17) Merob, I Reg. 14, 49. Dabo tibi uxorem, I Reg. 17, 25. — 19) Hadrieli, II Reg. 21, 8. Molathita, Jos. 15, 26; 19, 2. — 20) Michol, I Reg. 14, 49. — 22) Gener regis, I Reg. 22, 14. — 27) Attulit... ejus, II Reg. 3, 14. Dedit... uxorem, I Reg. 25, 44.

19. — 1) Porro... valde, I Reg. 18, 1, 3. — 5) Posuit... sua, Jud. 12, 3; I Reg. 28, 21. Percussit Philisthæum, I Reg. 17, 49, 50. — 7) Heri et nudius-tertius, I Reg. 16, 21; 18, 2, 13. — 9) Spiritus Domini malus, I Reg. 16, 14; 18, 10. Porro... sua, I Reg. 16, 10. — 10) I Reg. 18, 11.

rietem, Et David fugit, et salvatus est nocte illa.

- 11 Misit ergo Saul satellites suos in domum David ut custodirent eum, et interficeretur mane. Quod cum annuntiasset David Michol, uxor sua, dicens : Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris, deposuit eum per fenestram. Porro ille abiit et aufugit, 12 atque salvatus est. Tulit autem Michol statuam, et posuit eam super lectum, et pellem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, et operuit eam vestimentis. Misit autem Saul apparitores qui raperent David; et responsum est quod ægrotaret. 15 Rursumque misit Saul nuntios ut viderent David, dicens : Afferte eum ad me in lecto ut occidatur. Cumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, et 17 pellis caprarum ad caput ejus. Dixitque Saul ad Michol : Quare sic illusisti mihi, et dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul : Quia ipse locutus est mihi : Dimitte me, alioquin interficiam te.

8. CAP. XIX, 18-24 : DAVID AD SAMUELEM CONFUGIT. — *David in Ramatha venit et in Naioth moratur* [XIX, 18, 19]. *Saul lictores mittit qui Davidem rapiant* [20, 21]. *Saul ipse venit et a spiritu Dei invaditur* [22-24].

- 18 David autem fugiens salvatus est, et venit ad Samuel in Ramatha, et nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul; et abierunt ipse et Samuel, et morati sunt in Naioth. 19 Nuntiatum est autem Sauli a dicentibus : Ecce David in Naioth in Ramatha. 20 Misit ergo Saul lictores ut raperent David; qui cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, et Samuelem stantem super eos, factus est etiam spiritus Domini in illis, et prophetare cœperunt etiam ipsi. 21 Quod cum nuntiatum esset Sauli, misit et alios nuntios; prophetaverunt autem et illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios, qui et ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundia Saul, abiit etiam ipse in Ramatha, et venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, et interrogavit, et dixit : In quo loco sunt Samuel et David? Dictumque est ei : Ecce in Naioth sunt in Ramatha. Et abiit in Naioth in Ramatha; et factus est etiam super eum spiritus Domini, et ambulabat ingrediens, et prophetabat usque dum veniret in Naioth in Ramatha.

Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, et prophetavit cum ceteris coram Samuele, et cecidit nudus tota die illa et nocte; unde et exivit proverbium : Num et Saul inter prophetas?

9. CAP. XX, 1-43 : JONATHAS ITERUM ET FRUSTRA CONATUR ANIMUM PATRIS SUI DAVIDI RECONCILIARE. — *David anxius redit ad Jonatham eique mandat animum Saulis introspicere* [XX, 1-11]. *Jonathas Davidi promittit eum de consiliis patris sui docere, fœdus petit et signum cum eo constituit* [12-23]. *Saul locum Davidis in calendis vacuum animadvertit, irascitur et ei mortem minatur* [24-34]. *Jonathas Davidem monet* [35-40] *et ab eo discedit* [41-43].

Fugit autem David de Naioth quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha : Quid feci? quæ est iniquitas mea, et quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam? Qui dixit ei : Absit, non morieris; neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum nisi prius indicaverit mihi; hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? Nequaquam erit istud. Et juravit rursum Davidi. Et ille ait : Scit profecto pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis; et dicit : Nesciat hoc Jonathas, ne forte tristetur. Quinimmo vivit Dominus et vivit anima tua, quia uno tantum (ut ita dicam) gradu ego morsque dividimur.

Et ait Jonathas ad David : Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi. Dixit autem David ad Jonatham : Ecce calendæ sunt crastino, et ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum; dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei : Rogavit me David ut iret celeriter in Bethlehem civitatem suam, quia victimæ solemnes ibi sunt universis contribulibus suis. Si dixerit : Bene, pax erit servo tuo; si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus. Fac ergo misericordiam in servum tuum, quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti; si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, et ad patrem tuum ne introducas me. Et ait Jonathas : Absit hoc a te! neque enim fieri potest ut, si certe cognovero completam esse patris mei malitiam contra te, non

— 18) *In Ramatha*, I Reg. 1, 19; 10, 10-12. — 20) *Factus... illis*, Num. 24, 2; I Reg. 10, 5, 6, 10. *Prophetare*, Num. 11, 25. — 23) *Prophetabat*,

I Reg. 18, 10. — 24) *Num... prophetas*, I Reg. 10, 11, 12.

20. — 5) *Calendæ*, Num. 10, 10; 28, 11. *Abscondar*, I Reg. 19, 2, 3. — 8) *Quia... fecisti*,

10 annuntiem tibi. Responditque David ad Jonathan: Quis renuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure de me? Et ait Jonathan ad David: Veni, et egrediamur foras in agrum.

Cumque exissent ambo in agrum, ait Jonathan ad David: Domine Deus Israel, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie, et aliquid boni fuerit super David, et non statim misero ad te et notum tibi fecero, hæc faciat Dominus Jonathan, et hæc addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, et dimittam te ut vadas in pace, et sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini; si vero mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam a domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra. Auferat Jonathan de domo sua, et requirat Dominus de manu inimicorum David! Pepigit ergo Jonathan fœdus cum domo David; et requisivit Dominus de manu inimicorum David. Et addidit Jonathan dejerare David, eo quod diligeret illum; sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

Dixitque ad eum Jonathan: Cras calendæ sunt, et requireris; requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, et venies in locum ubi celandus es in die qua operari licet, et sedebis juxta lapidem cui nomen est Ezel. Et ego tres sagittas mittam juxta eum, et jiciam quasi exercens me ad signum. Mittam quoque et puerum, dicens ei: Vade, et affer mihi sagittas. Si dixerit puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas; tu veni ad me, quia pax tibi est et nihil est mali, vivit Dominus! Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ ultra te sunt; vade in pace, quia dimisit te Dominus. De verbo autem quod locuti sumus ego et tu, sit Dominus inter me et te usque in sempiternum! Absconditus est ergo David in agro; et venerunt calendæ, et sedit rex ad comedendum panem. Cumque sedisset rex super cathedram suam, secundum consuetudinem, quæ erat juxta parietem, surrexit Jonathan, et sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David. Et non est locutus Saul quidquam in die illa; cogitabat enim quod forte evenisset ei ut non esset mundus nec purificatus. Cumque illuxisset dies secunda post calendæ, rursus apparuit vacuus locus

David. Dixitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai nec heri nec hodie ad vescendum? Responditque Jonathan Sauli: Rogavit me obnixè ut iret in Bethlehem, et ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in civitate; unus de fratribus meis accersivit me; nunc ergo, si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito, et video fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis. Iratus autem Saul adversum Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis! numquid ignoro quia diligis filium Isai in confusionem tuam et in confusionem ignominiosæ matris tuæ? Omnibus enim diebus quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, et adduc eum ad me, quia filius mortis est. Respondens autem Jonathan Sauli patri suo, ait: Quare morietur? Quid fecit? Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Jonathan quod definitum esset a patre suo ut interficeret David. Surrexit ergo Jonathan a mensa in ira furoris, et non comedit in die calendarum secunda panem; contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater suus.

Cumque illuxisset mane, venit Jonathan in agrum juxta placitum David, et puer parvulus cum eo, et ait ad puerum suum: Vade, et affer mihi sagittas quas ego jacio. Cumque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum. Venit itaque puer ad locum jaculi quod miserat Jonathan; et clamavit Jonathan post tergum pueri, et ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te. Clamavitque iterum Jonathan post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Jonathan sagittas, et attulit ad dominum suum, et quid ageretur penitus ignorabat; tantummodo enim Jonathan et David rem noverant. Dedit ergo Jonathan arma sua puero, et dixit ei: Vade, et defer in civitatem. Cumque abisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum; et cadens pronus in terram, adoravit tertio; et osculantes se alterutrum fleverunt pariter, David autem amplius. Dixit ergo Jonathan ad David: Vade in pace; quæcumque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me et te, et inter semen meum et semen tuum usque in sempiternum.

Et surrexit David, et abiit; sed et Jonathan ingressus est civitatem.

I Reg. 18, 3; 23, 18. — 14, 15) II Reg. 9, 1, 3, 7; 21, 7. — 17) I Reg. 18, 1, 3. — 26) *Mundus nec purificatus*, Lev. 22, 24-28; 15, 1-4. — 32) *Filius*

mortis, I Reg. 26, 16; II Reg. 12, 5. — 33) I Reg. 18, 11; 19, 10.

II. — DAVID FUGIT ET VAGATUR.

[XXI, 1 — XXVI, 25.]

1. CAP. XXI, 1-9: DAVID IN NOBE APUD ACHIMELECH SACERDOTE. — *David in Nobe solus venit et cibos petit* [XXI, 1-3]. *Achimelech panes sanctificatos dat ei* [4-6]. *De Doeg potentissimo pastorum Saulis* [7]. *David gladium Goliath tollit* [8, 9].

- 21 Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem. Et obstupuit Achimelech eo quod venisset David, et dixit ei: Quare tu solus, et nullus est tecum? Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex praecepit mihi sermonem, et dixit: Nemo sciat rem propter quam missus es a me, et cujusmodi praecepta tibi dederim; nam et pueris condixi in illum et illum locum.
- 2 Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum; si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus?
- 3 Et respondit David sacerdoti, et dixit ei: Equidem si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri et nudius tertius, quando egrediebamur, et fuerunt vasa puerorum sancta. Porro via haec polluta est, sed et ipsa hodie sanctificabitur in vasis.
- 4 Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem; neque enim erat ibi panis nisi tantum panes propositionis qui sublatis fuerant a facie Domini ut ponerentur panes calidi.
- 5 Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini; et nomen ejus Doeg Idumaeus, potentissimus pastorum Saul.
- 6 Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hic ad manum hastam aut gladium? quia gladium meum et arma mea non tuli mecum; sermo enim regis urgebat. Et dixit sacerdos: Ecce hic gladius Goliath Philisthaei, quem percussisti in valle Terebinthi, est involutus pallio post ephod; si istum vis tollere, tolle, neque enim hic est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

2. CAP. XXI, 10—XXII, 5: DAVID HUC ILLUC INCERTUS VAGATUR. — *David transmigrat in Geth ad Achis regem* [XXI, 10-15]. *fugit in speluncam Odollam* [XXII, 1, 2], *transit in Moab* [3, 4] *et venit in saltum Haret* [5].

Surrexit itaque David, et fugit in die illa a facie Saul. Et venit ad Achis, regem Geth. Dixeruntque servi Achis ad eum, cum vidissent David: Numquid non iste est David rex terrae? Nonne huic cantabant per choros, dicentes:

Percussit Saul mille,
et David decem millia?

Posuit autem David sermones istos in corde suo, et extimuit valde a facie Achis, regis Geth. Et immutavit os suum coram eis; et collabebatur inter manus eorum, et impingebat in ostia portae, defluebantque salivae ejus in barbam. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum; quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi; quod introduxistis istum ut fureret me praesente? Hicne ingreditur domum meam?

Abiit ergo David inde, et fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres ejus et omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc. Et conveniunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti et oppressi aere alieno et amaro animo; et factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

Et profectus est David inde in Maspha quae est Moab, et dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus et mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus. Et reliquit eos ante faciem regis Moab; manseruntque apud eum cunctis diebus quibus David fuit in praesidio. Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in praesidio; proficiscere, et vade in terram Juda. Et profectus est David, et venit in saltum Haret.

21. — 1) *Nobe*, I Reg. 22, 9, 11, 19. — 4) *Panem sanctum*, Ex. 25, 30; Lev. 24, 5-7. *Si mundi... mulieribus*, Ex. 19, 15; Lev. 22, 3-7. — 6) *Dedit... panem*, Matth. 12, 3, 4; Marc. 2, 25, 26; Luc. 6, 3, 4. *Qui sublatis... Domini*, Lev. 24, 8; I Par. 9, 32. — 7) *Doeg*, I Reg. 22, 9, 18.

— 9) *Gladius Goliath*, I Reg. 17, 51. *In valle Terebinthi*, I Reg. 17, 2. — 11) I Reg. 18, 7; 29, 5; Eccli. 47, 7. — 13) Ps. 55, 1. 22. — 1) *Odollam*, Gen. 38, 1; II Reg. 23, 13; II Par. 11, 15. — 2) I Par. 12, 16. — 5) *Gad*, II Reg. 24, 11, 18, 19; I Par. 21, 9-13, 18, 19;

3. CAP. XXII, 6-23 : SAUL SACERDOTES NOBE OCCIDIT. — *Doeg Sauli renuntiat Davidem ad Achimelech venisse* [XXII, 6-10]. *Saul Achimelech occidi jubet* [11-18] *et a sacerdotibus Nobe penas petit* [19]. *Abiathar, filius Achimelech, ad Davidem confugit* [20-23].

6 Et audivit Saul quod apparuisset David et viri qui erant cum eo. Saul autem, cum maneret in Gabaa, et esset in nemore quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum, ait ad servos suos qui assistebant ei : Audite nunc, filii Jemini : numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros et vineas, et universos vos faciet tribunos et centuriones, quoniam conjurastis omnes adversum me, et non est qui mihi renuntiet, maxime cum et filius meus foedus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi, eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.

9 Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat et erat primus inter servos Saul : Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Achimelech, filium Achitob, sacerdotem, qui consuluit pro eo Dominum, et cibaria dedit ei, sed et gladium Goliath Philisthæi dedit illi.

11 Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem, filium Achitob, et omnem domum patris ejus, sacerdotum qui erant in Nobe; qui universi venerunt ad regem. Et ait Saul ad Achimelech : Audi, fili Achitob. Qui respondit : Præsto sum, domine. Dixitque ad eum Saul : Quare conjurastis adversum me, tu et filius Isai, et dedisti ei panes et gladium, et consuluisti pro eo Deum ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens? Respondensque Achimelech regi ait : Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, et gener regis, et pergens ad imperium tuum, et gloriosus in domo tua? Num hodie coepi pro eo consulere Deum? Absit hoc a me, ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi in universa domo patris mei; non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum, vel grande. Dixitque rex : Morte morieris, Achimelech, tu et omnis domus patris tui. Et ait rex emissariis qui circumstabant eum : Convertimini, et interficite sacerdotes Domini, nam

manus eorum cum David est; scientes quod fugisset, et non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg : Convertere, tu, et irruere in sacerdotes. Conversusque Doeg Idumæus irruit in sacerdotes, et trucidavit in die illa octoginta quinque viros vestitos ephod lineo. Nobe autem, civitatem sacerdotum, percussit in ore gladii, viros et mulieres, et parvulos et lactentes, bovemque, et asinum, et ovem in ore gladii.

Evadens autem unus filius Achimelech, filii Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David, et annuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini. Et ait David ad Abiathar : Sciebam in die illa quod, cum ibi esset Doeg Idumæus, procul dubio annuntiaret Sauli. Ego sum reus omnium animarum patris tui. Mane mecum, ne timeas; si quis quæsierit animam meam, quæret et animam tuam, mecumque servaberis.

4. CAP. XXIII, 1-13 : DAVID CEILAM LIBERAT. — *David Philisthiim Ceilam oppugnantes percutit* [XXIII, 1-5], *in urbem venit* [6-8] *et deinde fugit* [9-13].

Et annuntiaverunt David, dicentes : Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, et diripiunt areas. Consuluit ergo David Dominum, dicens : Num vadam, et percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David : Vade, et percuties Philisthæos, et Ceilam salvabis. Et dixerunt viri qui erant cum David ad eum : Ecce nos hic in Judæa consistentes timemus; quanto magis si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum? Rursum ergo David consuluit Dominum; qui respondens ait ei : Surge, et vade in Ceilam; ego enim tradam Philisthæos in manu tua. Abiit ergo David et viri ejus in Ceilam, et pugnavit adversum Philisthæos, et abegit iumenta eorum, et percussit eos plaga magna, et salvavit David habitatores Ceilæ.

Porro eo tempore quo fugiebat Abiathar, filius Achimelech, ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.

Nuntiatum est autem Sauli quod venisset David in Ceilam; et ait Saul : Tradidit eum Deus in manus meas; conclususque est, introgressus urbem in qua portæ et seræ sunt. Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam, et obsideret David et viros ejus. Quod

29, 29; II Par. 29, 25. — 8) Filius... Isai, I Reg. 18, 3. — 9) In Nobe apud Achimelech, I Reg. 22, 1, 2. — 10) Qui... Dominum, Num. 27, 21. Cibaria... illi, I Reg. 21, 6-9. — 14) Gener regis,

I Reg. 18, 27. — 20) Abiathar, I Reg. 23, 6, 9. — 22) I Reg. 21, 7. 23. — 1) Ceilam, Jos. 15, 44. — 6) I Reg. 22, 20. — 9) Applicata ephod, Num. 27, 21; I Reg.

cum David rescisset quia praepareret ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem : Applica ephod. Et ait David : Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus quod disponat Saul venire in Ceilam ut evertat urbem propter me ; si tradent me viri Ceilae in manus ejus ? et si descendet Saul, sicut audivit servus tuus ? Domine Deus Israel, indica servo tuo. Et ait Dominus : Descendet. Dixitque David : Si tradent me viri Ceilae, et viros qui sunt mecum, in manus Saul ? Et dixit Dominus : Tradent.

13 Surrexit ergo David et viri ejus quasi sexcenti, et egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti ; nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila, et salvatus esset ; quamobrem dissimulavit exire.

5. CAP. XXIII, 14-28 : DAVID IN DESERTIS ZIPH ET MAON VAGATUR. — *Saul Davidem in deserto Ziph vagantem insequitur, dum Jonathan foedus cum amico suo renovat [XXIII, 14-18]. Ziphæi de loco Davidis Saulem docent [19-24^a]. Davidem in desertum Maon migratum insectatur Saul qui hoc tempore a Philistiim impugnatur [24^b-28].*

14 Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco ; quærebat eum tamen Saul cunctis diebus ; et non tradidit eum Deus in manus ejus.

15 Et vidit David quod egressus esset Saul ut quæreretur animam ejus ; porro David erat in deserto Ziph in silva. Et surrexit Jonathan, filius Saul, et abiit ad David in silvam, et confortavit manus ejus in Deo, dixitque ei : Ne timeas, neque enim inveniet te manus Saul patris mei ; et tu regnabis super Israel, et ego ero tibi secundus ; sed et Saul pater meus scit hoc.

16 Percussit ergo uterque foedus coram Domino ; mansitque David in silva, Jonathan autem reversus est in domum suam.

19 Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes : Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ, in colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti ?

20 Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende ; nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis. Dixitque Saul : Benedicti vos a Domino, quia doluistis vicem meam. Abite ergo, oro, et diligenter praeperate et curiosius agite,

et considerate locum ubi sit pes ejus vel quis viderit eum ibi ; recogitat enim de me quod callide insidiet ei. Considerate et videte omnia latibula ejus in quibus absconditur, et revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul. David autem et viri ejus erant in deserto Maon, in campis pateribus, ad dexteram Jesimon.

25 Ivit ergo Saul et socii ejus ad quarendum eum ; et nuntiatum est David, statimque descendit ad petram, et versabatur in deserto Maon. Quod cum audisset Saul, persecutus est David in deserto Maon. Et ibat Saul ad latus montis ex parte una, David autem et viri ejus erant in latere montis ex parte altera. Porro David desperabat se posse evadere a facie Saul ; itaque Saul et viri ejus in modum coronæ cingebant David et viros ejus, ut caperent eos. Et nuntius venit ad Saul, dicens : Festina, et veni, quoniam infuderunt se Philistiim super terram. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, et perrexit in occursum Philistinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum : Petram dividentem.

6. CAP. XXIV, 1-23 : IN SPELUNCA ENGADDI. — *David Engaddi venit et Saul eum persequitur [XXIV, 1-3]. David in spelunca Engaddi Sauli parciit [4-8] eique clementiæ suæ signum ostendit [9-16]. Saul agnoscit magnanimitatem Davidis qui, petente Saule, jurat se illius posteris parsitutum [17-23].*

24 Ascendit ergo David inde, et habitavit in locis tutissimis Engaddi. Cumque reversus esset Saul postquam persecutus est Philisthaeos, nuntiaverunt ei dicentes : Ecce David in deserto est Engaddi. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad investigandum David et viros ejus, etiam super abruptissimas petras quæ solis ibicibus perviæ sunt. Et venit ad caulas ovium quæ se offerebant vianti ; eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul ut purgaret ventrem ; porro David et viri ejus in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt servi David ad eum : Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te : Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias

30, 7. — 14) Ziph, Jos. 15, 24, 55 ; I Reg. 26, 2. — 17) Tu regnabis... scit hoc, I Reg. 20, 31 ; 24, 21. — 18) Percussit... Domino, I Reg. 18, 3 ; 20, 8, 16, 42. — 19) I Reg. 26, 1, 3 ; Ps. 53, 2. — 23) In

cunctis millibus Juda, Mich. 5, 2. — 24) In deserto Maon, Jos. 15, 55 ; I Reg. 25, 2. — 28) I Reg. 24, 2.

24. — 1) Engaddi, Jos. 15, 62 ; II Par. 20, 2. —

ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, et præcidit oram chlamydis
 6 Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eo quod abscessisset oram
 7 chlamydis Saul. Dixitque ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est! Et confregit David viros suos sermonibus, et non permisit eos ut consurgerent in Saul. Porro Saul, exurgens de spelunca, pergebat cepto itinere.
 9 Surrexit autem et David post eum; et egressus de spelunca clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex! Et respexit Saul post se, et inclinans se David pronus
 10 in terram, adoravit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium:
 11 David quærit malum adversum te? Ecce hodie viderunt oculi tui quod tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca; et cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus; dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia
 12 christus Domini est. Quin potius, pater mi, vide, et cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea, quoniam, cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Animadvertite, et vide quoniam non est in manu mea malum neque iniquitas, neque peccavi in te; tu autem insidiaris animæ meæ ut auferas
 13 eam. Judicet Dominus inter me et te, et ulciscatur me Dominus ex te; manus autem
 14 mea non sit in te. Sicut et in proverbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas; manus ergo mea non sit in te.
 15 Quem persequeris, rex Israel? quem persequeris? Canem mortuum persequeris et pulicem unum. Sit Dominus iudex, et
 16 judicet inter me et te, et videat, et judicet causam meam, et eruat me de manu tua.
 17 Cum autem complisset David loquens sermones hujusmodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox hæc tua est, fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, et flevit.
 18 Dixitque ad David: Justior tu es quam ego; tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti
 19 hodie quæ feceris mihi bona, quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, et
 20 non occideris me. Quis enim, cum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es
 21 in me. Et nunc, quia scio quod certis-

sime regnaturus sis et habiturus in manu tua regnum Israel, jura mihi in Domino
 22 ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in
 23 domum suam, et David et viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

7. CAP. XXV, 1: MORS SAMUELIS.

Mortuus est autem Samuel; et congregatus est universus Israel, et planxerunt eum, et sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan.

8. CAP. XXV, 2-44: DAVID ET NABAL.

— *De Nabal et Abigail* [XXV, 2, 3]. *David cibos petit a Nabal* [4-8] *qui abnuitt* [9-11]. *David bellum parat contra Nabal* [12, 13]. *Abigail obviam Davidi procedit* [14-20], *maritum suum coram eo improbat et ei munera offert* [21-31]. *David satisfactionem et dona accipit* [32-35]. *Nabal mortuo* [36-38], *David uxorem ducit Abigail* [39-42]. *De altera Davidis uxore* [43]. *De sorte Michol* [44].

Erat autem vir quispiam in solitudine
 2 Maon, et possessio ejus in Carmelo, et homo ille magnus nimis; erantque ei oves tria millia et mille capræ. Et accidit ut tonderetur grex ejus in Carmelo. Nomen
 3 autem viri illius erat Nabal, et nomen uxoris ejus Abigail; eratque mulier illa prudentissima et speciosa; porro vir ejus durus et pessimus et malitiosus; erat autem de genere Caleb.

Cum ergo audisset David in deserto
 4 quod tonderet Nabal gregem suum, misit decem juvenes, et dixit eis: Ascendite in Carmelum, et venietis ad Nabal, et salutabitis eum ex nomine meo pacifice, et
 6 dicetis: Sit fratribus meis et tibi pax, et domui tuæ pax, et omnibus quæcumque habes sit pax. Audiui quod tonderent
 7 pastores tui, qui erant nobiscum in deserto; nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerant nobiscum in Carmelo. Interroga pueros tuos, et indi-
 8 cabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis, in die enim bona venimus; quodcumque invenerit manus tua, da servis tuis et filio tuo David.

Cumque venissent pueri David, locuti 9

7) I Reg. 26, 11; II Reg. 1, 14; Ps. 104, 15. —
 15) I Reg. 26, 20. — 17) I Reg. 26, 17. —
 21) I Reg. 23, 17. — 22) II Reg. 21, 7.
 25. — 1) Mortuus... Samuel, I Reg. 28, 3;

Eccli. 46, 23. *In domo sua in Ramatha*, I Reg. 1, 19. *In desertum Pharan*, Num. 10, 12; 13, 1. —
 2) *In solitudine Maon*, I Reg. 23, 24. *In Carmelo*, Jos. 15, 55. — 3) *De genere Caleb*, Jos. 15,

- sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine
 10 David, et siluerunt. Respondens autem Nabal pueris David ait : Quis est David, et quis est filius Isai? Hodie increverunt
 11 servi qui fugiunt dominos suos. Tollam ergo panes meos et aquas meas, et carnes pecorum quæ occidi tonsoribus meis, et
 12 dabo viris quos nescio unde sint? Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, et reversi venerunt, et nuntiaverunt
 13 ei omnia verba quæ dixerat. Tunc ait David pueris suis : Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est et David ense suo, et secuti sunt David quasi quadringenti viri; porro ducenti remanserunt ad sarcinas.
 14 Abigail autem, uxori Nabal, nuntiavit unus de pueris suis, dicens : Ecce David misit nuntios de deserto ut benedicerent
 15 domino nostro, et aversatus est eos. Homines isti boni satis fuerunt nobis, et non molesti; nec quidquam aliquando periiit
 16 omni tempore quo fuimus conversati cum eis in deserto; pro muro erant nobis, tam
 17 in nocte quam in die, omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges. Quamobrem considera, et recogita quid facias, quoniam completa est malitia adversum
 18 virum tuum et adversum domum tuam, et ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui.
 18 Festinavit igitur Abigail, et tulit ducentos panes, et duos utres vini, et quinque arietes coctos, et quinque sata polentæ, et centum ligaturas uvæ passæ, et ducentas massas caricarum, et posuit super
 19 asinos, dixitque pueris suis : Præcedite me; ecce ego post tergum sequar vos. Viro
 20 autem suo Nabal non indicavit. Cum ergo ascendisset asinum, et descenderet ad radices montis, David et viri ejus descende-
 21 bant in occursum ejus; quibus et illa occurrit. Et ait David : Vere frustra servavi
 22 omnia quæ hujus erant in deserto, et non periiit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant; et reddidit mihi malum pro bono. Hæc faciat Deus inimicis David, et hæc addat, si reliquero de omnibus quæ
 23 ad ipsum pertinent, usque mane, mingen-
 24 tem ad parietem!
- 23 Cum autem vidisset Abigail David, festinavit, et descendit de asino, et procidit coram David super faciem suam, et adoravit super terram, et cecidit ad pedes ejus, et dixit : In me sit, domine mi, hæc

iniquitas. Loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis, et audi verba famulæ tuæ. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum
 25 super virum istum iniquum Nabal, quoniam secundum nomen suum stultus est. et stultitia est cum eo; ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti. Nunc ergo, domine mi, vivit Do-
 26 minus et vivit anima tua, qui prohibuit te ne venires in sanguinem, et salvavit manum tuam tibi; et nunc fiant sicut Nabal inimici tui, et qui quærunt domino meo malum! Quapropter suscipe benedictio-
 27 nem hanc quam attulit ancilla tua tibi domino meo, et da pueris qui sequuntur te dominum meum. Aufer iniquitatem famulæ tuæ; faciens enim faciet Dominus tibi
 28 domino meo domum fidelem, quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris; malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim surrexerit aliquando
 29 homo persequens te, et quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium apud Domi-
 30 num Deum tuum; porro inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu et circulo fundæ. Cum ergo fecerit Dominus
 31 tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te, et constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum,
 32 et in scrupulum cordis domino meo, quod effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris; et cum benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.

Et ait David ad Abigail : Benedictus 32 Dominus Deus Israel, qui misit hodie te in occursum meum; et benedictum eloquium tuum; et benedicta tu, quæ prohibuisti
 33 me hodie ne irem ad sanguinem, et ulciscerer me manu mea; alioquin, vivit Do-
 34 minus Deus Israel, qui prohibuit me ne malum facerem tibi! nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal
 35 usque ad lucem matutinam mingen-
 36 tem ad parietem. Suscepit ergo David de manu
 37 ejus omnia quæ attulerat ei, dixitque ei : Vade pacifice in domum tuam; ecce audivi vocem tuam, et honoravi faciem tuam.

Venit autem Abigail ad Nabal, et ecce 36 erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, et cor Nabal jucundum; erat enim ebrius nimis; et non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque mane. Diluculo autem, cum digessisset vinum
 37 Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc, et emortuum est cor ejus intrinsecus, et fa-

13-19.—11) Quos... sint, I Reg. 22, 2.—17) Filius Belial, Deut. 13, 13; I Reg. 1, 16; 2, 12.—22) Usque... parietem, I Reg. 25, 34; III Reg. 14, 10; 16, 11; 21, 21; IV Reg. 9, 8.—27) Bene-

dictionem hanc, I Reg. 25, 18.—30) Ducem super Israel, II Reg. 5, 2; 6, 21; 7, 8.—32) Benedictus... Israel, Gen. 24, 27; Ps. 40, 14; 71, 18;

38 ctus est quasi lapis. Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, et mortuus est.

39 Quod cum audisset David mortuum Nabal, ait : Benedictus Dominus, qui iudicavit causam opprobrii mei de manu Nabal, et servum suum custodivit a malo, et malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus! Misit ergo David, et locutus est ad Abigail ut sumeret eam sibi in uxorem. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmel, et locuti sunt ad eam, dicentes : David misit nos ad te ut accipiat te sibi in uxorem. Quæ consurgens adoravit prona in terram, et ait : Ecce famula tua sit in ancillam ut lavet pedes servorum domini mei. Et festinavit, et surrexit Abigail, et ascendit super asinum ; et quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ ejus ; et secuta est nuntios David ; et facta est illi uxor.

43 Sed et Achinoam accepit David de 44 Jezrael ; et fuit utraque uxor ejus. Saul autem dedit Michol, filiam suam, uxorem David, Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

9. CAP. XXVI, 1-25 : DAVID ITERUM SAULI PARCIT. — *Persecutio resumitur [XXVI, 1-5]. David nocte venit in tentorium Saulis dormientis, ei parcit [6-11] ejusque hastam et scyphum aquæ tollit [12]. David objicit Abner ducem suum non custodisse [13-16] et Saulem injustitia arguit [17-20]. Saul magnanimitatem Davidis iterum agnoscit [21-25].*

26 Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes : Ecce David absconditus est in colle Hachila, quæ est ex adverso solitudinis. Et surrexit Saul, et descendit in desertum Ziph, et cum eo tria millia virorum de electis Israel, ut quæreretur David in deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex adverso solitudinis in via ; David autem habitabat in deserto. Videns autem quod venisset Saul post se in desertum, misit exploratores, et didicit quod illuc venisset certissime. Et surrexit David clam, et venit ad locum ubi erat Saul ; cumque vidisset locum in quo dormiebat Saul, et Abner, filius Ner, princeps militiæ ejus, et Saulem dor-

mientem in tentorio, et reliquum vulgus per circuitum ejus, ait David ad Achimelech Hethæum, et Abisai, filium Sarvix, fratrem Joab, dicens : Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai : Ego descendam tecum.

Venerunt ergo David et Abisai ad populum nocte, et invenerunt Saul jacentem et dormientem in tentorio, et hastam fixam in terra ad caput ejus, Abner autem et populum dormientes in circuitu ejus. Dixitque Abisai ad David : Conclisit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas ; nunc ergo perfodiam eum lancea in terra, semel, et secundo opus non erit. Et dixit David ad Abisai : Ne interficias eum ; quis enim extendet manum suam in christum Domini, et innocens erit? Et dixit David : Vivit Dominus ! quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit, propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in christum Domini ! Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput ejus, et scyphum aquæ, et abeamus. Tulit igitur David hastam et scyphum aquæ qui erat ad caput Saul, et abierunt ; et non erat quisquam qui videret, et intelligeret, et evigilaret ; sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.

Cumque transisset David ex adverso, et stetisset in vertice montis de longe, et esset grande intervallum inter eos, clamavit David ad populum, et ad Abner filium Ner, dicens : Nonne respondebis, Abner? Et respondens Abner, ait : Quis es tu, qui clamas, et inquietas regem? Et ait David ad Abner : Numquid non vir tu es? et quis alius similis tui in Israel? Quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba ut interficeret regem dominum tuum. Non est bonum hoc, quod fecisti. Vivit Dominus ! quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta regis, et ubi sit scyphus aquæ qui erat ad caput ejus.

Cognovit autem Saul vocem David, et dixit : Numquid vox hæc tua, fili mi David? Et ait David : Vox mea, domine mi rex. Et ait : Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea? Nunc

Luc. 1, 68. — 38) I Reg. 26, 10. — 42) Facta est illi uxor, I Reg. 27, 3 ; 30, 5. — 43) Jezrael, Jos. 15, 56. Fuit... ejus, I Reg. 27, 3 ; 30, 5 ; II Reg. 2, 2 ; 3, 2 ; I Par. 3, 1. — 44) Phalti, II Reg. 3, 15.

26. — 1) I Reg. 23, 19 ; Ps. 53, 2. — 2) In deserto Ziph, I Reg. 23, 14. Tria... Israel, I Reg. 24, 3. — 3) Gabaa Hachila, I Reg. 23, 19. —

5) Abner, I Reg. 14, 50. — 6) Abisai filium Sarvix, II Reg. 2, 18 ; 3, 39 ; 16, 10 ; 19, 22 ; I Par. 2, 16. — 9) I Reg. 24, 7, 11. — 10) Nisi... cum, I Reg. 24, 13. Aut... perierit, I Reg. 31, 6. — 11) Hastam... ejus, I Reg. 26, 7. — 12) Sopor Domini, Gen. 2, 21 ; 15, 12. — 16) Filii mortis, I Reg. 20, 31 ; II Reg. 12, 5. — 17) I Reg. 24, 17. — 18) I Reg. 24, 9-12. — 19) Odoretur sacrifici-

ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium; si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini, qui ejecerunt me hodie ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino; quia egressus est rex Israel ut quærat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus.

21 Et ait Saul: Peccavi; revertere, fili mi David; nequaquam enim ultra tibi malefaciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie; apparet enim quod

stulte egerim, et ignoraverim multa nimis. Et respondens David, ait: Ecce hasta regis; transeat unus de pueris regis, et tollat eam. Dominus autem retribuet unicuique secundum justitiam suam et fidem; tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, et nolui extendere manum meam in christum Domini. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, et liberet me de omni angustia. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu, fili mi David; et quidem faciens facies, et potens poteris. Abiit autem David in viam suam, et Saul reversus est in locum suum.

III. — DAVID EXUL APUD PHILISTHIIM.

[XXVII, 1—XXXI, 13.]

1. CAP. XXVII, 1-12: DAVID APUD PHILISTHIIM. — *David ad Achis regem Geth confugit et Saul a persequendo desistit* [XXVII, 1-4]. *David ab Achis locum petit ubi habitet atque urbem Siceleg ab eo obtinet* [5-7]. *David plurimas agit prædas in deserto meridiano* [8-12].
- 27 Et ait David in corde suo: Aliquando incidam una die in manus Saul; nonne melius est ut fugiam, et salver in terra Philistinorum, ut desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israel?
- 2 Fugiam ergo manus ejus. Et surrexit David, et abiit ipse, et sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maach, regem Geth.
- 3 Et habitavit David cum Achis in Geth, ipse et viri ejus; vir et domus ejus; et David, et duæ uxores ejus, Achinoam Jezraelitis,
- 4 et Abigail uxor Nabal Carmeli. Et nuntiatum est Sauli quod fugisset David in Geth, et non addidit ultra quærere eum.
- 5 Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbum regionis hujus ut habitem ibi; cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum? Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg; propter quam causam facta est Siceleg regum Juda usque in diem hanc.
- 7 Fuit autem numerus dierum quibus habitavit David in regione Philistinorum, quatuor mensium.
- 8 Et ascendit David et viri ejus, et agebant prædas de Gessuri et de Gerzi et de Amalecitis; hi enim pagi habitabantur in

terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Ægypti. Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum et mulierem; tollensque oves, et boves, et asinos, et camelos, et vestes, revertebatur, et veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat David: Contra meridiem Judæ, et contra meridiem Jerameel, et contra meridiem Ceni. Virum et mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne forte loquantur adversum nos. Hæc fecit David, et hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philistinorum. Credidit ergo Achis David, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israel; erit igitur mihi servus sempiternus.

2. CAP. XXVIII, 1-25: PHILISTHIIM BELLUM CONTRA SAULEM PARANT. — *Philisthiim agmina sua contra Israel congregant et Achis Davidem secum ducit* [XXVIII, 1, 2]. *De situ utriusque partis hostilis* [3, 4]. *Saul perterritus Deum consulit qui nihil respondet* [5, 6]. *Saul vadit ad pythonissam in Endor* [7-10]. *Samuel suscitatur* [11-14] *et tam vituperationes quam prædictiones jam factas iterat* [15-19]. *Saul collabitur et a pythonissa cibos accipit* [20-25].

Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthiim agmina sua, ut præpararentur ad bellum contra Israel. Di-

cium, Gen. 8, 21; Lev. 26, 31. In hereditate Domini, II Reg. 14, 16; 20, 19; 21, 3. — 20 Pulicem unum, I Reg. 24, 15. — 21 I Reg. 24, 18-20.

27. — 2 Sexcenti viri cum eo, I Reg. 23, 13. Achis, I Reg. 21, 10. — 3 Duæ uxores ejus,

I Reg. 25, 42, 43. — 6 Siceleg, Jos. 15, 31. — 7 I Reg. 29, 3. — 8-12 I Par. 12, 1-22. — 8 De Gessuri, Jos. 13, 2. De Gerzi, Jos. 16, 10; Jud. 1, 29. De Amalecitis, I Reg. 25, 7, 8. — 10 Jerameel, I Reg. 30, 20. Ceni, Jud. 1, 16. — 28. — 1 Congregaverunt... sua, I Reg. 29, 1.

- xitque Achis ad David : Sciens nunc scito
 quoniam mecum egredieris in castris, tu
 et viri tui. Dixitque David ad Achis :
 Nunc scies quæ facturus es servus tuus.
 Et ait Achis ad David : Et ego custodem
 capitis mei ponam te cunctis diebus.
 Samuel autem mortuus est, planxitque
 eum omnis Israel, et sepelierunt eum in
 Ramatha urbe sua; et Saul abstulit magos
 et ariolos de terra.
 Congregatique sunt Philistiim, et vene-
 nerunt, et castrametati sunt in Sunam. Con-
 gregavit autem et Saul universum Israel,
 et venit in Gelboe. Et vidit Saul castra
 Philistiim, et timuit, et expavit cor ejus
 nimis. Consulitque Dominum; et non
 respondit ei, neque per somnia, neque per
 sacerdotes, neque per prophetas. Dixit-
 que Saul servis suis : Querite mihi mulie-
 rem habentem pythonem, et vadam ad
 eam, et sciscitabor per illam. Et dixerunt
 servi ejus ad eum : Est mulier pythonem
 habens in Endor. Mutavit ergo habitum
 suum, vestitusque est aliis vestimentis, et
 abiit ipse, et duo viri cum eo, veneruntque
 ad mulierem nocte, et ait illi : Divina mihi
 in pythone, et suscita mihi quem dixerō
 tibi. Et ait mulier ad eum : Ecce tu
 nosti quanta fecerit Saul, et quomodo era-
 serit magos et ariolos de terra; quare ergo
 insidiaris animæ meæ ut occidar? Et ju-
 ravit ei Saul in Domino, dicens : Vivit
 Dominus! quia non eveniet tibi quidquam
 mali propter hanc rem. Dixitque ei mul-
 ier : Quem suscitabo tibi? Qui ait : Sa-
 muelem mihi suscito.
 Cum autem vidisset mulier Samuelem,
 exclamavit voce magna et dixit ad Saul :
 Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul.
 Dixitque ei rex : Noli timere. Quid vidi-
 sti? Et ait mulier ad Saul : Deos vidi
 ascendentes de terra. Dixitque ei : Qua-
 lis est forma ejus? Quæ ait : Vir senex
 ascendit, et ipse amictus est pallio. Et in-
 tellexit Saul quod Samuel esset, et incli-
 navit se super faciem suam in terra, et
 adoravit.
 Dixit autem Samuel ad Saul : Quare in-
 quietasti me ut suscitarer? Et ait Saul :
 Coarctor nimis, siquidem Philistiim pu-
 gnant adversum me, et Deus recessit a
 me, et exaudire me noluit, neque in manu
 prophetarum, neque per somnia : vocavi

ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.
 Et ait Samuel : Quid interrogas me, cum
 Dominus recesserit a te, et transierit ad
 æmulum tuum? Faciet enim tibi Domi-
 nus sicut locutus est in manu mea, et
 scindet regnum tuum de manu tua, et
 dabit illud proximo tuo David, quia non
 obedisti voci Domini, neque fecisti iram
 furoris ejus in Amalec; idcirco quod pate-
 ris fecit tibi Dominus hodie. Et dabit
 Dominus etiam Israel tecum in manus
 Philistiim; cras autem tu et filii tui me-
 cum eritis, sed et castra Israel tradet Do-
 minus in manus Philistiim. Statimque
 Saul cecidit porrectus in terram; exti-
 muerat enim verba Samuelis, et robur non
 erat in eo, quia non comederat panem tota
 die illa.

Ingressa est itaque mulier illa ad Saul,
 conturbatus enim erat valde, dixitque ad
 eum : Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ,
 et posui animam meam in manu mea, et
 audiui sermones tuos quos locutus es ad
 me; nunc igitur audi et tu vocem ancillæ
 tuæ, et ponam coram te buccellam panis,
 ut comedens convalescas, et possis iter
 agere. Qui renuit, et ait : Non comedam.
 Coegerunt autem eum servi sui et mulier,
 et tandem, audita voce eorum, surrexit de
 terra, et sedit super lectum. Mulier au-
 tem illa habebat vitulum pascualem in
 domo, et festinavit et occidit eum; tollens-
 que farinam miscuit eam, et coxit azyma,
 et posuit ante Saul et ante servos ejus.
 Qui cum comedissent surrexerunt, et am-
 bulaverunt per totam noctem illam.

3. CAP. XXIX, 1-11 : DAVID A PHILIS-
 THIIM EX ACIE RELEGATUR. —
*Principes Philistiim Davidi ejusque
 militibus invident [XXIX, 1-3] atque
 exposcunt ut e castris remittatur [4, 5].
 Achis invitatus dimittit Davidem [6-10]
 qui ad terram Philistiim revertitur
 [11].*

Congregata sunt ergo Philistiim uni-
 versa agmina in Aphec; sed et Israel ca-
 strametatus est super fontem qui erat in
 Jezrael. Et satrapæ quidem Philistiim
 incedebant in centuriis et millibus; Da-
 vid autem et viri ejus erant in novissimo
 agmine cum Achis. Dixeruntque princi-
 pes Philistiim ad Achis : Quid sibi vo-

— 3) Samuel... sua, I Reg. 29, 1; Eccli. 46, 23.
 Saul... terra, Ex. 22, 18; Lev. 19, 31; 20, 27;
 Deut. 18, 10, 11. — 4) Sunam, Jos. 19, 18. Gelboe,
 I Reg. 31, 1. — 6) Neque per somnia, Num. 12, 6.
 Neque per sacerdotes, Num. 27, 21. — 7) Haben-
 tem pythonem, Lev. 20, 27; Deut. 18, 11; Act.
 16, 16. Endor, Jos. 17, 11. — 8) Divina... py-
 thone, I Par. 10, 13. — 15) Deus recessit a me,

I Reg. 16, 14; 18, 12. — 17) I Reg. 15, 28;
 Eccli. 46, 23. — 18) Quia... Amalec, I Reg. 15,
 3, 9, 18, 19. — 19) I Reg. 31, 1-6.

29. — 1) Congregata... agmina, I Reg. 28, 1.
 In Aphec, III Reg. 20, 26; IV Reg. 13, 17. —

2) Satrapæ, I Reg. 5, 8. Achis, I Reg. 28, 1, 2.

— 3) Multis diebus, I Reg. 27, 7. — 4) In loco

lunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philistiim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul, regis Israel, et est apud me multis diebus vel annis, et non inveni in eo quidquam ex die qua transfugit ad me usque ad diem hanc? Irati sunt autem adversus eum principes Philistiim, et dixerunt ei: Revertatur vir iste, et sedeat in loco suo in quo constituisti eum, et non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis adversarius cum præliari cœperimus; quomodo enim aliter poterit placare dominum suum nisi in capitibus nostris? Nonne iste est David cui cantabant in choris dicentes:

Percussit Saul in millibus suis,
et David in decem millibus suis?

■ Vocavit ergo Achis David, et ait ei: Vivit Dominus! quia rectus es tu et bonus in conspectu meo; et exitus tuus et introitus tuus mecum est in castris; et non inveni in te quidquam mali ex die qua venisti ad me usque in diem hanc; sed satrapis non places; revertere ergo, et vade in pace, et non offendas oculos satraparum Philistiim. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, et quid invenisti in me servo tuo a die qua fui in conspectu tuo usque in diem hanc, ut non veniam et pugnem contra inimicos domini mei regis? Respondens autem Achis locutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei; sed principes Philistinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium. Igitur consurge mane, tu, et servi domini tui qui venerunt tecum; et cum de nocte surrexeritis, et cœperit diluescere, pergitte. Surrexit itaque de nocte David ipse et viri ejus, ut proficiscerentur mane, et reverterentur ad terram Philistiim; Philistiim autem ascenderunt in Jezrael.

4. CAP. XXX, 1-31: DAVID AMALECITAS PERCUTIT. — *Urbe Siceleg ab Amalecitis succensa, valde contristatur David [XXX, 1-6], cui Dominus victoriam promittit [7, 8]. Milites Davidis proficiscuntur; lassi quidam subsistunt [9, 10]. David dolum componit et Amalecitas percudit [11-20]. Præda etiam moratoribus distribuitur [21-25]. David dona de præda senioribus Juda proximis suis mittit [26-31].*

30 Cumque venissent David et viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum

fecerant ex parte australi in Siceleg; et percusserant Siceleg, et succenderant eam igni, et captivas duxerant mulieres ex ea, a minimo usque ad magnum; et non interfecerant quemquam, sed secum duxerant; et pergebant itinere suo. Cum ergo venissent David et viri ejus ad civitatem, et invenissent eam succensam igni, et uxores suas et filios suos et filias ductas esse captivas, levaverunt David et populus qui erat cum eo voces suas, et planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ. Siquidem et duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Achinoam Jezraelites, et Abigail, uxor Nabal Carmeli.

Et contristatus est David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis et filiabus; confortatus est autem David in Domino Deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotem, filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David. Et consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, et comprehendam eos an non? Dixitque ei Dominus: Persequere, absque dubio enim comprehendes eos, et excuties prædam.

Abiit ergo David ipse et sexcenti viri qui erant cum eo, et venerunt usque ad torrentem Besor; et lassi quidam substituerunt. Persecutus est autem David ipse et quadringenti viri; substituerant enim ducenti, qui lassi transire non poterant torrentem Besor.

Et invenerunt virum ægyptium in agro, et adduxerunt eum ad David; dederuntque ei panem ut comederet, et biberet aquam, sed et fragmen massæ caricarum et duas ligaturas uvæ passæ. Quæ cum comedisset, reversus est spiritus ejus et refocillatus est; non enim comederat panem neque biberat aquam tribus diebus et tribus noctibus. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? et quo pergis? Qui ait: Puer ægyptius ego sum, servus viri Amalecitæ; dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cereathi, et contra Judam et ad meridiem Caleb, et Siceleg succendimus igni. Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Jura mihi per Deum quod non occidas me, et non tradas me in manus domini mei, et ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David. Qui cum duxis-

suo, I Reg. 27, 6; 30, 1. Ne fiat nobis adversarius, I Reg. 24, 21. Quomodo... nostris, I Par. 12, 19. — 5) I Reg. 21, 11. — 10) I Par. 12, 19, 22.

30. — 1) I Par. 12, 20. — 5) Duæ uxores David, I Reg. 25, 42, 43. — 7) I Reg. 23, 6, 9. — 8) I Par. 12, 21. — 9) Sexcenti viri, I Reg. 23, 13; 27, 2. — 14) Cereathi, II Reg. 8, 18; 15, 18; 20, 7, 23.

set eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ, comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem pro cuncta præda et spoliis quæ ceperant de terra Philistiim et de terra Juda. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adulescentes, qui ascenderant camelos et adulerant. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, et duas uxores suas eruit. Nec defuit quidquam a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus et de spoliis, et quæcumque rapuerant omnia reduxit David. Et tulit universos greges et arma, et minavit ante faciem suam; dixeruntque: Hæc est præda David.

21 Venit autem David ad ducentos viros qui lassi substiterant nec sequi potuerant David, et residere eos jusserat in torrente Besor; qui egressi sunt obviam David et populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice.

22 Respondensque omnis vir pessimus et iniquus de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de præda quam eruimus, sed sufficiat unicuique uxor sua et filii; quos cum acceperint, recedant. Dixit autem David: Non sic facietis, fratres mei, de his quæ tradidit nobis Dominus, et custodivit nos, et dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras; nec audiet vos quisquam super sermone hoc; æqua enim pars erit descendenti ad prælium et remanenti ad sarcinas, et similiter dividunt. Et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum et præfinitum, et quasi lex in Israel usque in diem hanc.

26 Venit ergo David in Siceleg, et misit dona de præda senioribus Juda proximis suis, dicens: Accipite benedictionem de præda hostium Domini; his qui erant in Bethel, et qui in Ramoth ad meridiem, et qui in Jether, et qui in Aroer, et qui in 29 Sephamoth, et qui in Esthamo, et qui in Rachal, et qui in urbibus Jerameel, et qui in urbibus Ceni, et qui in Arama, et qui in lacu Asan, et qui in Athach, et qui in Hebron, et reliquis qui erant in his locis in quibus commoratus fuerat David ipse et viri ejus.

Caleb, Jos. 14, 13; 15, 13. — 24, 25) Num. 31, 27; Jos. 22, 8. — 26) *Senioribus Juda*, II Reg. 3, 17; 5, 3. *Benedictionem*, I Reg. 25, 27. — 27) *Ramoth*, Jos. 19, 8. *Jether*, Jos. 15, 48. — 28) *Aroer*, Jos. 13, 16. *Esthamo*, Jos. 15, 50. — 29) *Jerameel*, Ceni, I Reg. 27, 10.

5. CAP. XXXI, 1-13 : SAUL IN MONTE GELBOE VINCITUR ET SE OCCIDIT. — *Philistiim Israelitas profligant* [XXXI, 1] et *insectantur Saulem ejusque filios qui pereunt* [2-6.] *Israelitæ fugiunt* [7]. *Cadaver Saulis a Philistiim truncatum* [8-10] a viris *Jabes-Galaad honorifice conditur* [11-13].

Philistiim autem pugnabant adversum Israel, et fugerunt viri Israel ante faciem Philistiim, et ceciderunt interfecti in monte Gelboe. Irrueruntque Philistiim in Saul et in filios ejus, et percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios Saul. Totumque pondus prælii versum est in Saul; et consecuti sunt eum viri sagittarii, et vulneratus est vehementer a sagittariis. Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et percutite me, ne forte veniant incircumcisi isti, et interficiant me illudentes mihi. Et noluit armiger ejus; fuerat enim nimio terrore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum. Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, et mortuus est cum eo. Mortuus est ergo Saul, et tres filii ejus, et armiger illius, et universi viri ejus in die illa pariter. Videntes autem viri Israel qui erant trans vallem et trans Jordanem, quod fugissent viri israelitæ, et quod mortuus esset Saul et filii ejus, reliquerunt civitates suas, et fugerunt; veneruntque Philistiim, et habitaverunt ibi.

Facta autem die altera, venerunt Philistiim ut spoliarent interfectos, et invenerunt Saul et tres filios ejus jacentes in monte Gelboe. Et præciderunt caput Saul, et spoliaverunt eum armis; et miserunt in terram Philistinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum et in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth; corpus vero ejus suspenderunt in muro Bethsan.

Quod cum audissent habitatores Jabes-Galaad quæcumque fecerant Philistiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, et ambulaverunt tota nocte, et tulerunt cadaver Saul et cadavera filiorum ejus de muro Bethsan, veneruntque Jabes-Galaad, et combusserunt ea ibi. Et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Jabes, et jejunaverunt septem diebus.

31. — 1-13) I Par. 10, 1-12. — 1) *In monte Gelboe*, I Reg. 28, 4; II Reg. 1, 6, 21. — 2) I Par. 8, 33. — 4) *Fuerat... perterritus*, I Reg. 26, 9; II Reg. 1, 14. *Irruit super eum*, II Reg. 1, 10. — 9) *Miserunt... populis*, II Reg. 1, 20. — 10) *Bethsan*, Jos. 17, 11. — 11-13) II Reg. 2, 4-7; 21, 12.

LIBER SECUNDUS SAMUELIS

QUEM NOS SECUNDUM REGUM DICIMUS

PARS PRIMA

[I, 1 — IV, 12.]

REGNUM DAVIDIS IN HEBRON SUPER DOMUM JUDA.

1. CAP. I, 1-27 : DAVIDIS LUCTUS DE SAULE ET JONATHA. — *In Siceleg* [I, 1] *nuntiatur Davidi clades Israelitarum atque mors Saulis et Jonathae* [2-4]. *Nuntius seipsum occidisse Saulem declarat* [5-10]. *David Saulem et Jonatham deflet* [11, 12] *atque, nuntio occiso* [13-16], *eos carmine elegiaco commendat* [17-18] : « *Quomodo ceciderunt fortes?* » [19-21]. *Laudatur eorum animus* [22-24] *atque super Jonatham dilectum doletur* [25, 26]. « *Quomodo ceciderunt robusti?* » [27].

ACTUM est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, et maneret in Siceleg duos dies. In die autem tertia apparuit homo veniens de castris Saul, veste conscissa, et pulvere conspersus caput; et ut venit ad David, cecidit super faciem suam et adoravit. Dixitque ad eum David : Unde venis? Qui ait ad eum : De castris Israel fugi. Et dixit ad eum David : Quod est verbum quod factum est? indica mihi. Qui ait : Fugit populus ex prælio, et multi curruentes e populo mortui sunt; sed et Saul et Jonathas filius ejus interierunt. Dixitque David ad adolescentem qui nuntiabat ei : Unde scis quia mortuus est Saul et Jonathas filius ejus? Et ait adolescens qui nuntiabat ei : Casu veni in montem Gelboe; et Saul incumbebat super hastam suam. Porro currus et equites appropinquarebant ei, et conversus post tergum suum, vidensque

me, vocavit. Cui cum respondissem : Adsum, dixit mihi : Quisnam es tu? Et aio ad eum : Amalecites ego sum. Et locutus est mihi : Sta super me, et interfice me, quoniam tenent me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est. Stansque super eum occidi illum, sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam; et tuli diadema quod erat in capite ejus et armillam de brachio illius, et attuli ad te dominum meum huc.

Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo; et planxerunt et fleverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam, super Saul et super Jonathan filium ejus, et super populum Domini, et super domum Israel, eo quod corruissent gladio.

Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei : Unde es tu? Qui respondit : Filius hominis advenæ Amalecitæ ego sum. Et ait ad eum David : Quare non timuisti mittere manum tuam, ut occideres christum Domini? Vocansque David unum de pueris suis ait : Accedens irruere in eum. Qui percussit illum, et mortuus est. Et ait ad eum David : Sanguis tuus super caput tuum, os enim tuum locutum est adversum te dicens : Ego interfeci christum Domini.

Planxit autem David planctum hujusmodi super Saul et super Jonathan filium ejus; et præcepit ut docerent filios Juda Arcum, sicut scriptum est in libro Justorum. Et ait :

Considera, Israel, pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

Inclyti Israel super montes tuos interfecti sunt. Quomodo ceciderunt fortes?

Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis,

1. — 1) *A cæde Amalec*, I Reg. 30, 17-20. *Siceleg*, I Reg. 25, 5, 6. — 2) *Homo... Saul*, II Reg. 4, 10. — 6-10) I Reg. 31, 1-4; I Par. 10, 1-6. —

14) I Reg. 10, 1; 12, 3; 24, 6, 10; 26, 9; 31, 4; Ps. 104, 15. — 15) II Reg. 4, 10, 12. — 18) *In libro Justorum*, Jos. 10, 13. — 20) *Nolite... Geth*,

- ne forte lætentur filiae Philisthiim,
ne exultent filiae incircumcisorum.
- 21 Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant super vos,
neque sint agri primitiarum,
quia ibi abjectus est clypeus fortium,
clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.
- 22 A sanguine interfectorum, ab adipe fortium
sagitta Jonathæ nunquam rediit retrorsum;
et gladius Saul non est reversus inanis.
- 23 Saul et Jonathas amabiles et decori in vita sua,
in morte quoque non sunt divisi :
aquilis velociores, leonibus fortiores.
- 24 Filiae Israel, super Saul flete,
qui vestiebat vos coccino in deliciis,
qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.
- 25 Quomodo ceciderunt fortes in prælio?
- Jonathas in excelsis tuis occisus est.
26 Doleo super te, frater mi Jonatha,
decore nimis et amabilis super amorem mulierum.
Sicut mater unicum amat filium suum,
ita ego te diligebam.
- 27 Quomodo ceciderunt robusti,
et perierunt arma bellica?

2. CAP. II, 1-4^a : DAVID IN HEBRON
UNGITUR.

- 2 Igitur post hæc consuluit David Domi-
num dicens : Num ascendam in unam
de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad
eum : Ascende. Dixitque David : Quo
ascendam? Et respondit ei : In Hebron.
- 2 Ascendit ergo David et duæ uxores ejus,
Achinoam Jezraelites, et Abigail, uxor
3 Nabal Carmeli; sed et viros qui erant
cum eo duxit David singulos cum domo
sua; et manserunt in oppidis Hebron.
- 4 Veneruntque viri Juda, et unxerunt ibi
David ut regnaret super domum Juda.

3. CAP. II, 4^b-7 : DAVID LAUDATORIAM
MISSIONEM AD JABESITAS MITTIT.

- Et nuntiatum est David quod viri Jabes-
5 Galaad sepelissent Saul. Misit ergo Da-
vid nuntios ad viros Jabes-Galaad, dixit-
que ad eos : Benedicti vos Domino, qui
fecistis misericordiam hanc cum domino
6 vestro Saul, et sepelistis eum. Et nunc
retribuet vobis quidem Dominus miseri-
cordiam et veritatem, sed et ego reddam
gratiam eo quod fecistis verbum istud.
- 7 Confortentur manus vestrae, et estote filii

fortitudinis; licet enim mortuus sit domi-
nus vester Saul, tamen me unxit domus
Juda in regem sibi.

4. CAP. II, 8-32 : DOMUS SAULIS DOMUI
DAVIDIS ADVERSATUR; APUD GABAON
PUGNATUR. — *Abner Isboseth consti-
tuit regem in Israel* [II, 8, 9]. *Populus
in duas partes scinditur* [10, 11]. *Abner
et Joab Gabaon veniunt, prælium oritur
atque pueri Davidis victoriam ferunt*
[12-17]. *Asael, frater Joab, ab Abner
interficitur* [18-23]. *Joab et Abisai in-
sequuntur Abner qui petit et impetrat
finem belli* [24-28]. *Pueri Davidis in
Hebron revertuntur* [29-32].

Abner autem filius Ner, princeps exer- 8
citus Saul, tulit Isboseth filium Saul, et
circumduxit eum per castra, regemque 9
constituit super Galaad, et super Gessuri,
et super Jezrael, et super Ephraim, et
super Benjamin, et super Israel univer- 10
sum. Quadraginta annorum erat Isbo-
seth, filius Saul, cum regnare coepisset
super Israel, et duobus annis regnavit.
Sola autem domus Juda sequebatur Da-
vid. Et fuit numerus dierum quos com- 11

Mich. 1, 10. *Neque... Ascalonis*, I Reg. 31, 9. —
21) *Montes Gelboe*, I Reg. 31, 1. *Quasi... oleo*,
I Reg. 10, 1. — 26) *Ego te diligebam*, I Reg. 18,
1, 3; 19, 1.

2. — 1) *Hebron*, Jos. 14, 13. — 2) *Duæ uxores*

ejus, I Reg. 25, 42, 43. — 3) *Viros... eo*, I Reg.
27, 2, 3; 30, 1; I Par. 12, 1-22. — 4) *Venerunt-
que... Juda*, I Reg. 16, 13; II Reg. 5, 3; I Mach.
2, 57. *Viri... Saul*, I Reg. 31, 11-13; II Reg. 21,
12-14. — 8) *Abner*, I Reg. 14, 50; 17, 55; 26, 5.
Isboseth, I Par. 8, 33; 9, 39. — 11) II Reg. 5, 5.

moratus est David imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum et sex mensium.

- 12 Egressusque est Abner, filius Ner, et pueri Isboeth, filii Saul, de castris in
13 Gabaon. Porro Joab, filius Sarviæ, et pueri David egressi sunt, et occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt, hi ex
14 una parte piscinæ et illi ex altera. Dixitque Abner ad Joab : Surgant pueri, et ludant coram nobis. Et respondit Joab :
15 Surgant. Surrexerunt ergo, et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboeth, filii Saul, et duodecim de pueris David. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, dexit gladium in latus contrarii, et ceciderunt simul; vocatumque est nomen loci illius Ager
17 robustorum in Gabaon. Et ortum est bellum durum satis in die illa; fugatusque est Abner et viri Israel a pueris David.

- 18 Erant autem ibi tres filii Sarviæ, Joab, et Abisai, et Asael; porro Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis
19 quæ morantur in silvis. Persequebatur autem Asael Abner, et non declinavit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner. Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait : Tune es Asael?
21 Qui respondit : Ego sum. Dixitque ei Abner : Vade ad dextram sive ad sinistram, et apprehende unum de adolescentibus, et tolle tibi spolia ejus. Noluit autem
22 Asael omittere quin urgeret eum. Rursumque locutus est Abner ad Asael : Recede, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, et levare non potero
23 faciem meam ad Joab fratrem tuum. Qui audire contempsit, et noluit declinare; percussit ergo eum Abner aversa hasta, in inguine, et transfodit; et mortuus est in eodem loco; omnesque qui transibant per locum illum in quo ceciderat Asael et mortuus erat, subsistebant. Persequentibus autem Joab et Abisai fugientem Abner, sol occubuit; et venerunt usque ad collem Aquæductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.

- 25 Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner; et conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius. Et exclamavit Abner ad Joab et ait : Num usque ad internecionem tuus mucro desæviet? An ignoras quod periculosa sit despe-

ratio? Usquequo non dicis populo ut omitat persequi fratres suos? Et ait Joab : 27 Vivit Dominus! si locutus fuisses, mane recessisset populus persequens fratrem suum. Insonuit ergo Joab buccina, et 28 stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultra Israel, neque iniere certamen.

Abner autem et viri ejus abierunt per 29 campestria tota nocte illa; et transierunt Jordanem, et, lustrata omni Bethoron, venerunt ad castra. Porro Joab reversus, 30 omisso Abner, congregavit omnem populum; et defuerunt de pueris David decem et novem viri, excepto Asaele; servi autem 31 David percusserunt de Benjamin et de viris qui erant cum Abner trecentos sexaginta, qui et mortui sunt. Tuleruntque Asael, 32 et sepelierunt eum in sepulcro patris sui in Bethlehem. Et ambulaverunt tota nocte Joab et viri qui erant cum eo, et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

5. CAP. III, 1-39 : BELLUM INTER DOMUM DAVIDIS ET DOMUM SAULIS; MORS ABNER. — *Bellum diu durat* [III, 1]. *De filiis Davidis* [2-5]. *Abner discedit ab Isboeth* [6-11], *nuntios ad Davidem mittit* [12-16], *pro quo ad seniores Israel loquitur* [17, 18] *et in cuius partes transgreditur* [19-21]. *Joab Davidem vituperat* [22-25], *Abner in Hebron accersit et mortem fratris sui ulciscitur* [26-30]. *David necem Abner deflet* [31-39].

Facta est ergo longa concertatio inter 3 domum Saul et inter domum David : David proficiscens et semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie.

Natique sunt filii David in Hebron; fuitque 2 primogenitus ejus Amnon, de Achinoam Jezraelitide; et post eum Cheleab, 3 de Abigail uxore Nabal Carmeli; porro tertius Absalom, filius Maacha, filiae Tholmai, regis Gessur; quartus autem Adonias, 4 filius Haggith; et quintus Saphathia, filius Abithal; sextus quoque Jethraam, de 5 Egla, uxore David; hi nati sunt David in Hebron.

Cum ergo esset prælium inter domum 6 Saul et domum David, Abner, filius Ner, regebat domum Saul. Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aia. Dixitque Isboeth ad Abner : Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui, iratus nimis propter verba Isboeth, ait :

III Reg. 2, 11. — 13) Joab, I Reg. 26, 6. — 18) Erant... Asael, I Reg. 26, 6; I Par. 2, 16. — 23) In inguine, II Reg. 3, 27; 4, 6; 20, 10.
3. — 2-5) I Par. 3, 1-4. — 2) Amnon, II Reg.

13, 1. Achinoam, I Reg. 25, 43. — 3) Abigail, I Reg. 25, 42, 43. Tholmai, II Reg. 15, 37, 38. Gessur, I Reg. 27, 8; II Reg. 14, 32; 15, 8. — 4) Adonias, III Reg. 1, 5. — 7) Respha, II Reg. 21, 8, 10. — 8) Quare... mei, II Reg. 16, 21, 22.

- Numquid caput canis ego sum adversum
Judam hodie, qui fecerim misericordiam
super domum Saul patris tui, et super
fratres et proximos ejus, et non tradidi te
in manus David? Et tu requisisti in me
9 quod argueres pro muliere hodie! Hæc fa-
ciat Deus Abner et hæc addat ei, nisi quo-
modo juravit Dominus David sic faciam
10 cum eo, ut transferatur regnum de domo
Saul, et elevetur thronus David super Israel
11 et super Judam a Dan usque Bersabee! Et
non potuit respondere ei quidquam, quia
metuebat illum.
- 12 Misit ergo Abner nuntios ad David pro
se dicentes: Cujus est terra? et ut loque-
rentur: Fac mecum amicitias, et erit ma-
nus mea tecum, et reducam ad te univer-
sum Israel. Qui ait: Optime; ego faciam
13 tecum amicitias, sed unam rem peto a te,
dicens: Non videbis faciem meam ante-
quam adduxeris Michol, filiam Saul; et
14 sic venies, et videbis me. Misit autem
David nuntios ad Isboseth, filium Saul,
dicens: Redde uxorem meam Michol,
quam despondi mihi centum præputiis
15 Philisthiim. Misit ergo Isboseth, et tulit
eam a viro suo Phaltiel, filio Lais. Seque-
baturque eam vir suus plorans, usque
16 Bahurim. Et dixit ad eum Abner: Vade,
et reverte. Qui reversus est.
- 17 Sermonem quoque intulit Abner ad
seniores Israel, dicens: Tam heri quam
nudiustertius quærebatis David ut regna-
18 ret super vos. Nunc ergo facite, quoniam
Dominus locutus est ad David, dicens: In
manu servi mei David salvabo populum
meum Israel de manu Philisthiim et om-
19 nium inimicorum ejus. Locutus est autem
Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut
loqueretur ad David in Hebron omnia quæ
placuerant Israeli et universo Benjamin.
- 20 Venitque ad David in Hebron cum viginti
viris; et fecit David Abner et viris ejus
21 qui venerant cum eo convivium. Et dixit
Abner ad David: Surgam ut congregem
ad te, dominum meum regem, omnem
Israel, et ineam tecum fœdus, et imperes
omnibus sicut desiderat anima tua.
- Cum ergo deduxisset David Abner, et
22 ille isset in pace, statim pueri David
et Joab venerunt, cæsis latronibus, cum
præda magna nimis. Abner autem non
erat cum David in Hebron, quia jam dimi-
serat eum, et profectus fuerat in pace.
- 23 Et Joab et omnis exercitus qui erat cum

eo, postea venerunt. Nuntiatum est itaque
Joab a narrantibus: Venit Abner, filius
Ner, ad regem, et dimisit eum, et abiit in
pace. Et ingressus est Joab ad regem, 24
et ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad
te; quare dimisisti eum, et abiit et reces-
sit? Ignoras Abner, filium Ner, quoniam 25
ad hoc venit ad te ut deciperet te, et sciret
exitum tuum et introitum tuum, et nosset
omnia quæ agis?

Egressus itaque Joab a David, misit 26
nuntios post Abner, et reduxit eum a
cisterna Sira, ignorante David. Cumque 27
rediisset Abner in Hebron, seorsum ad-
duxit eum Joab ad medium portæ ut loque-
retur ei in dolo, et percussit illum ibi in
inguine; et mortuus est in ultione san-
guinis Asael, fratris ejus. Quod cum 28
audisset David rem jam gestam, ait:
Mundus ego sum et regnum meum apud
Dominum usque in sempiternum a san-
guine Abner, filii Ner; et veniat super 29
caput Joab, et super omnem domum patris
ejus; nec deficiat de domo Joab fluxum
seminis sustinens, et leprosus, et tenens
fusum, et cadens gladio, et indigens pane!
Igitur Joab et Abisai, frater ejus, interfe- 30
cerunt Abner eo quod occidisset Asael,
fratrem eorum, in Gabaon in prælio.

Dixit autem David ad Joab et ad om- 31
nem populum qui erat cum eo: Scindite
vestimenta vestra et accingimini saccis,
et plangite ante exequias Abner. Porro
rex David sequebatur feretrum. Cumque 32
sepelissent Abner in Hebron, levavit rex
David vocem suam, et flevit super tumu-
lum Abner; flevit autem et omnis populus.

Plangensque rex et lugens Abner, ait: 33
Nequaquam ut mori solent ignavi mortuus est
Manus tuæ ligatæ non sunt, [Abner. 34
Et pedes tui non sunt compedibus aggravati;
Sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis sic
[corruisti.

Congeminansque omnis populus flevit
super eum. Cumque venisset universa 35
multitudo cibum capere cum David, clara
adhuc die, juravit David dicens: Hæc
faciat mihi Deus et hæc addat, si ante
occasum solis gustavero panem vel aliud
quidquam. Omnisque populus audivit, et 36
placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in con-
spectu totius populi. Et cognovit omne 37
vulgus et universus Israel in die illa quo-
niam non actum fuisset a rege ut occide-
retur Abner, filius Ner. Dixit quoque 38

— 9) Quomodo... David, I Reg. 15, 28; 16, 1, 12;
25, 30; 28, 17; I Par. 12, 23. — 10) A Dan usque
Bersabee, Jud. 20, 1; I Reg. 3, 20; II Reg. 17,
11; 24, 2, 15; III Reg. 4, 25. — 13) Michol,
I Reg. 14, 49; 18, 28; 19, 11. — 14) I Reg. 18,

25, 27. — 15) I Reg. 25, 44. — 16) Bahurim
II Reg. 16, 5; 17, 18; 19, 16; III Reg. 2, 8. —
17) Ad seniores Israel, I Reg. 30, 26. — 19) Ad
Benjamin, I Par. 12, 29. — 27) III Reg. 2, 5, 32.
— 30) II Reg. 2, 23. — 35) Ante occasum solis,

rex ad servos suos : Num ignoratis quoniam princeps et maximus cecidit hodie in
39 Israel? Ego autem adhuc delicatus et unctus rex; porro viri isti, filii Sarviæ, duri sunt mihi. Retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam!

6. CAP. IV, 1-12 : DOMUS SAULIS, ISBOSETH OCCISO, FINEM HABET. — *Isboeth et Israelitæ consternantur* [IV, 1]. *De Baana et Rechab, latronum principibus et Isboeth sociis* [2, 3]. *De Miphiboseth, nepote Isboeth* [4]. *Baana et Rechab interficiunt Isboeth* [5-7]. *ejusque caput ad David afferunt* [8]. *David jubet occisores interimi* [9-12].

4 Audivit autem Isboeth, filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron, et dissolutæ sunt manus ejus; omnisque Israel
2 perturbatus est. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul; nomen uni Baana, et nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitæ de filiis Benjamin; siquidem et Beroth reputata est in Benjamin;
3 et fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud.
4 Erat autem Jonathæ, filio Saul, filius debilis pedibus; quinquennis enim fuit quando venit nuntius de Saul et Jonathæ ex Jezrahel; tollens itaque eum nutrix sua fugit; cumque festinare ut fugeret, cecidit et claudus effectus est; habuitque vocabulum Miphiboseth.
5 Venientes igitur filii Remmon Berothitæ, Rechab et Baana, ingressi sunt, fervente

die, domum Isboeth; qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domus, purgans triticum, obdormivit. Ingressi
6 sunt autem domum latenter, assumentes spicas tritici, et percusserunt eum in inguine Rechab et Baana frater ejus, et fugerunt. Cum autem ingressi fuissent domum,
7 ille dormiebat super lectum suum in conclavi, et percutientes interfecerunt eum; sublatoque capite ejus abierunt per viam deserti tota nocte.

Et attulerunt caput Isboeth ad David in Hebron; dixeruntque ad regem : Ecce caput Isboeth, filiæ Saul, inimici tui, qui quærebat animam tuam; et dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul et de semine ejus. Respondens autem
9 David Rechab et Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos : Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia! quoniam eum qui annuntia-
10 verat mihi et dixerat : Mortuus est Saul, qui putabat se prospera nuntiare, tenui et occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio : quanto magis
11 nunc, cum homines impii interfecerunt virum innoxium in domo sua, super lectum suum, non quæram sanguinem ejus de manu vestra, et auferam vos de terra?
12 Præcepit itaque David pueris suis, et interfecerunt eos, præcidentesque manus et pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron; caput autem Isboeth tulerunt, et sepelierunt in sepulcro Abner in Hebron.

PARS SECUNDA

[V, 1 — IX, 13.]

REGNUM DAVIDIS IN JERUSALEM SUPER TOTUM ISRAEL.

1. CAP. V, 1-16 : DAVID AB OMNIBUS TRIBUBUS ISRAEL REX AGNOSCITUR. — *Omnes tribus Davidi regnum offerunt* [V, 1-3]. *De numero annorum regni* [4, 5]. *David arcem Sion oppugnat et capit* [6-9]. *David succrescit; Hiram, rex Tyri, nuntios ad eum mittit* [10-12]. *Da-*

vid uxores ducit filiosque procreat [13-16].

Et venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes : Ecce nos os tuum et caro tua sumus. Sed et heri et
2 nudiustertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israel; dixit autem Dominus ad te : Tu pascas

I Reg. 31, 13; II Reg. 1, 12. — 39) Viri... mihi, II Reg. 16, 10; 19, 22.

4. — 2) Beroth, Jos. 9, 17; 18, 25. — 3) Fugerunt, I Reg. 31, 7. Gethaim, Jos. 19, 45; 21, 24; II Esdr. 11, 33. — 4) Erat... pedibus, II Reg. 9, 3, 6. Ex Jezrahel, I Reg. 29, 1, 11. Miphiboseth,

I Par. 8, 34; 9, 40. — 8) Qui quærebat... tuam, I Reg. 19, 10, 11; 23, 15. — 10) II Reg. 1, 4-16. — 12) In sepulcro Abner, II Reg. 3, 32.

5. — 1-10) I Par. 11, 1-9. — 2) Tu pascas... Israel, II Reg. 7, 7; I Par. 17, 6; Ps. 77, 71, 72. Tu eris dux super Israel, I Reg. 13, 14; 25, 30.

populum meum Israel, et tu eris dux super
3 Israel. Venerunt quoque et seniores Israel
ad regem in Hebron, et percussit cum eis
rex David foedus in Hebron coram Domi-
no; unxeruntque David in regem super
Israel.

4 Filius triginta annorum erat David cum
regnare coepisset, et quadraginta annis
5 regnavit. In Hebron regnavit super
Judam septem annis et sex mensibus, in
Jerusalem autem regnavit triginta tribus
annis super omnem Israel et Judam.

6 Et abiit rex et omnes viri qui erant cum
eo in Jerusalem, ad Jebusæum, habitatorem
terræ; dictumque est David ab eis: Non
ingredieris huc nisi abstuleris cæcos et
claudos, dicentes: Non ingreditur David
huc.

7 Cepit autem David arcem Sion; hæc est
8 civitas David. Proposuerat enim David
in die illa præmium, qui percussisset
Jebusæum, et tetigisset domatum fistulas,
et abstulisset cæcos et claudos odientes
animam David. Idcirco dicitur in prover-
bio: Cæcus et claudus non intrabunt in
templum.

9 Habitavit autem David in arce, et voca-
vit eam Civitatem David; et ædificavit per
gyrum a Mello et intrinsecus.

10 Et ingrediebatur proficiens atque suc-
crescens, et Dominus Deus exercituum
erat cum eo.

11 Misit quoque Hiram, rex Tyri, nuntios
ad David, et ligna cedrina et artifices
lignorum, artificesque lapidum ad parie-
tes; et ædificaverunt domum David. Et
cognovit David quoniam confirmasset eum
Dominus regem super Israel, et quoniam
exaltasset regnum ejus super populum
suum Israel.

13 Accepit ergo David adhuc concubinas et
uxores de Jerusalem postquam venerat de
Hebron, natiqque sunt David et alii filii et
14 filia; et hæc nomina eorum qui nati sunt
ei in Jerusalem: Samua, et Sobab, et
15 Nathan, et Salomon, et Jebahar, et Eli-
sua, et Nepheg, et Japhia, et Elisama, et
Elioda, et Eliphaleth.

2. CAP. V, 17-25 : PHILISTHIIM BIS
PROFLIGANTUR. — *Philisthiim in valle
Raphaim diffunduntur* [V, 17, 18],
in Baal-Pharasim primum cæduntur

[19-21] et de Gabaa usque ad Gezer
iterum percutiuntur [22-25].

Audierunt ergo Philisthiim quod unxis- 17
sent David in regem super Israel, et ascen-
derunt universi ut quærerent David. Quod
cum audisset David, descendit in præsi-
dium. Philisthiim autem venientes diffusi 18
sunt in valle Raphaim. Et consuluit 19
David Dominum, dicens: Si ascendam ad
Philisthiim? et si dabis eos in manu mea?
Et dixit Dominus ad David: Ascende,
quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.
Venit ergo David in Baal-Pharasim, et 20
percussit eos ibi, et dixit: Divisit Dominus
inimicos meos coram me sicut dividuntur
aquæ. Propterea vocatum est nomen loci
illijs Baal-Pharasim. Et reliquerunt ibi 21
sculptilia sua; quæ tulit David et viri
ejus.

Et addiderunt adhuc Philisthiim ut 22
ascenderent, et diffusi sunt in valle Ra-
phaim. Consuluit autem David Domi- 23
num: Si ascendam contra Philisthæos, et
tradas eos in manus meas? Qui respondit:
Non ascendas contra eos, sed gyra post
tergum eorum, et venies ad eos ex adverso
pyrorum; et cum audieris sonitum gra- 24
dientis in cacumine pyrorum, tunc inibis
prælium, quia tunc egredietur Dominus
ante faciem tuam ut percutiat castra Phi-
listhiim. Fecit itaque David sicut præce- 25
perat ei Dominus, et percussit Philisthiim
de Gabaa usque dum venias Gezer.

3. CAP. VI, 1-23 : ARCÆ TRANSLATIO
IN SION. — *Universus populus Israel
congregatur* [VI, 1, 2]. *Arca transfer-
tur exultante Davide* [3-5]. *Oza a Deo
percutitur* [6-8]. *Arca in domum Obede-
dom* [9-11], deinde in civitatem David
ducitur [12-15]. *Michol videt Davidem
coram arca saltantem* [16]. *Arca in
medio tabernaculi reponitur; David
holocausta offert. Deo et cibos populo lar-
gitur* [17-19]. *David a Michol improba-
tur et ei respondet* [20-23].

Congregavit autem rursum David om- 6
nes electos ex Israel triginta millia. Sur- 2
rex itque David, et abiit, et universus po-
pulus qui erat cum eo de viris Juda, ut
adducerent arcam Dei super quam invoca-
tum est nomen Domini exercituum, seden-

— 3) Unxeruntque David, I Reg. 16, 13; II Reg. 2, 4. — 4) III Reg. 2, 11; I Par. 3, 4; 29, 27. — 5) In Hebron... mensibus, II Reg. 2, 11. — 6) Jebusæum, Jos. 15, 63; Jud. 1, 21; 19, 11. — 7) Mello, III Reg. 9, 15, 24; 11, 27; IV Reg. 12, 20; II Par. 32, 5. — 11-25) I Par. 14, 1-10. — 11) Hiram, III Reg. 5, 1; 13-15) I Par. 3, 1-9. — 14) Nathan, Luc. 3, 31. Salomon, II Reg.

12, 24. — 17) Quod... Israel, II Reg. 2, 4; 5, 3. Præsidium, I Reg. 22, 4, 5; II Reg. 23, 14. — 18) In valle Raphaim, Jos. 15, 8; 13, 16; II Reg. 23, 13. — 20) Baal-Pharasim, Is. 28, 21. — 25) I Par. 20, 4.

6. — 1-11) I Par. 13, 6-14. — 2) I Par. 13, 5; II Par. 1, 4. Domini... eam, Ex. 25, 22. —

2 tis in cherubim super eam. Et imposuerunt
 arcam Dei super plaustrum novum, tule-
 runtque eam de domo Abinadab, qui erat
 in Gabaa; Oza autem et Ahio, filii Abina-
 4 dab, minabant plaustrum novum. Cum-
 que tulissent eam de domo Abinadab, qui
 erat in Gabaa custodiens arcam Dei, Ahio
 5 præcedebat arcam. David autem et om-
 nis Israel ludebant coram Domino in om-
 nibus lignis fabrefactis, et citharis, et
 6 lyris, et tympanis, et sistris, et cymbalis.
 Postquam autem venerunt ad aream
 Nachon, extendit Oza manum ad arcam
 Dei et tenuit eam, quoniam calcitrabant
 7 boves et declinaverunt eam. Iratusque
 est indignatione Dominus contra Ozam, et
 percussit eum super temeritate; qui mor-
 8 tuus est ibi juxta arcam Dei. Contri-
 status est autem David eo quod percussis-
 set Dominus Ozam; et vocatum est nomen
 loci illius Percussio Ozæ usque in diem
 9 hanc. Et extimuit David Dominum in
 die illa, dicens: Quomodo ingreditur ad
 10 me arca Domini? Et noluit divertere ad
 se arcam Domini in civitatem David; sed
 divertit eam in domum Obededom Gethæi,
 11 et habitavit arca Domini in domo Obede-
 dom Gethæi tribus mensibus, et benedixit
 Dominus Obededom et omnem domum
 ejus.
 12 Nuntiatumque est regi David quod be-
 nedixisset Dominus Obededom et omnia
 ejus propter arcam Dei. Abiit ergo Da-
 vid, et adduxit arcam Dei de domo Obe-
 dedom in civitatem David cum gaudio. Et
 erant cum David septem chori et victima
 13 vituli. Cumque transcendissent qui por-
 tabant arcam Domini sex passus, immo-
 14 labat bovem et arietem. Et David salta-
 bat totis viribus ante Dominum; porro
 15 David erat accinctus ephod lineo. Et
 David et omnis domus Israel ducebant
 arcam testamenti Domini in jubilo et in
 16 clangore buccinæ. Cumque intrasset arca
 Domini in civitatem David, Michol, filia
 Saul, prospiciens per fenestram, vidit re-
 gem David subsilientem atque saltantem
 coram Domino, et desepxit eum in corde
 suo.
 17 Et introduxerunt arcam Domini, et im-
 posuerunt eam in loco suo in medio taber-
 naculi quod tetenderat ei David; et obtu-
 lit David holocausta et pacifica coram Do-

mino. Cumque complexisset offerens holo-
 causta et pacifica, benedixit populo in
 nomine Domini exercituum, et partitus
 19 est universæ multitudini Israel, tam viro
 quam mulieri, singulis collyridam panis
 unam et assaturam bubulæ carnis unam
 et similam frixam oleo. Et abiit omnis
 populus, unusquisque in domum suam.

Reversusque est David ut benediceret
 20 domui suæ. Et egressa Michol, filia Saul,
 in occursum David, ait: Quam gloriosus
 fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante
 ancillas servorum suorum, et nudatus est
 quasi si nudetur unus de scurris! Dixit-
 21 que David ad Michol: Ante Dominum,
 qui elegit me potius quam patrem tuum
 et quam omnem domum ejus, et præcepit
 mihi ut essem dux super populum Domini
 in Israel, et ludam, et vilior fiam plus
 22 quam factus sum; et ero humilis in oculis
 meis, et cum ancillis de quibus locuta es,
 gloriosior apparebo. Igitur Michol, filiæ
 23 Saul, non est natus filius usque in diem
 mortis suæ.

4. CAP. VII, 1-17: ORACULUM PRO-
 PHETÆ NATHAN. — *David vult tem-
 plum ædificare* [VII, 1-3]. *Dominus*
loquitur ad Nathan: templum non
ædificabitur a Davide [4, 5]; *Deus tem-*
plum non expostulavit [6, 7]; *Deus*
Davidem ad magna produxit [8-11];
Deus Davidi domum perpetuam faciet
et filius ejus templum ædificabit [12-17].

Factum est autem cum sedisset rex in
 7 domo sua, et Dominus dedisset ei requiem
 undique ab universis inimicis suis, dixit
 2 ad Nathan prophetam: Videsne quod ego
 habitem in domo cedrina, et arca Dei po-
 sita sit in medio pellium? Dixitque Na-
 3 than ad regem: Omne quod est in corde
 tuo, vade, fac, quia Dominus tecum est.

Factum est autem in illa nocte, et ecce
 4 sermo Domini ad Nathan, dicens: Va-
 5 de, et loquere ad servum meum David:
 Hæc dicit Dominus: Numquid tu ædifica-
 6 bis mihi domum ad habitandum? Neque
 enim habitavi in domo ex die illa qua
 eduxi filios Israel de terra Ægypti usque
 in diem hanc, sed ambulabam in taberna-
 culo et in tentorio. Per cuncta loca quæ
 7 transivi cum omnibus filiis Israel, num-
 quid loquens locutus sum ad unam de tri-

3) *Super plaustrum novum*, I Reg. 6, 7. *De domo Abinadab*, I Reg. 7, 1. — 5) I Reg. 18, 7. — 7) *Super temeritate*, Num. 4, 15; I Par. 15, 2. — 11) *Benedixit... ejus*, I Par. 26, 4, 5. — 12-19) I Par. 15, 25-16, 3. — 13) III Reg. 8, 5. — 17) *In loco suo*, I Par. 15, 1; II Par. 1, 4. *Obtulit... Domino*, III Reg. 8, 5, 62, 63. — 19) *Abiit... suam*, I Par. 16, 43. — 21) *Qui ele-*

git... ejus, I Reg. 13, 14; 15, 28. *Præcepit... Israel*, II Reg. 5, 2.

7. — 1-17) I Par. 17, 1-15. — 2) *Nathan*, II Reg. 12, 1; III Reg. 1, 10; I Par. 29, 29; II Par. 9, 29; Eccli. 47, 1. *In domo cedrina*, II Reg. 5, 11. *In medio pellium*, II Reg. 6, 17. — 5) III Reg. 5, 3; 8, 19; I Par. 22, 8; 28, 3. — 6) Ex. 40, 18, 19, 34;

bubus Israel, cui præcepi ut pasceret populum meum Israel, dicens : Quare non
 8 ædificastis mihi domum cedrinam? Et nunc hæc dices servo meo David : Hæc dicit Dominus exercituum : Ego tuli te de pascuis sequentem greges ut esses dux
 9 super populum meum Israel, et fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti; et interfeci universos inimicos tuos a facie tua, fecique tibi nomen grande, juxta nomen
 10 magnorum qui sunt in terra. Et ponam locum populo meo Israel, et plantabo eum, et habitabit sub eo, et non turbabitur amplius; nec addent filii iniquitatis ut affligant eum sicut prius, ex die qua constitui judices super populum meum Israel. Et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis, prædicatque tibi Dominus quod domum faciat tibi Dominus. Cumque completi fuerint dies tui et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium. Qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum et in plagis filiorum hominum. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea. Et fidelis erit domus tua et regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, et thronus tuus erit firmus jugiter.
 17 Secundum omnia verba hæc, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

5. CAP. VII, 18-29 : ORATIO DAVIDIS IN SANCTUARIO. — *David gratias Deo demisse agit* [VII, 18-21], *magnitudinem Domini et donum singulare Israel commendat* [22-24] *et a Deo petit ut domus sua in æternum stabiliatur* [25-29].

18 Ingressus est autem rex David et sedit coram Domino, et dixit : Quis ego sum, Domine Deus, et quæ domus mea, quia
 19 adduxisti me huc usque? Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo, Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum; ista enim lex
 20 Adam, Domine Deus. Quid ergo addere

poterit adhuc David ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum, Domine Deus. Propter verbum tuum et secundum cor
 21 tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo. Idcirco magnificatus es, Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te, in
 22 omnibus quæ audivimus auribus nostris. Quæ est autem, ut populus tuus Israel, gens in terra, propter quam ivit Deus ut redimeret eam sibi in populum, et poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, et horribilia super terram, a facie populi tui quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem et deum ejus? Firmasti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum; et tu, Domine Deus factus es eis in Deum. Nunc ergo, Domine Deus, verbum quod
 25 locutus es super servum tuum et super domum ejus suscita in sempiternum, et fac sicut locutus es, ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur : Dominus exercituum, Deus super Israel; et domus servi tui David erit stabilita coram Domino. Quia tu, Domine
 27 exercituum, Deus Israel, revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi; propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac. Nunc ergo, Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera; locutus es enim ad servum tuum bona hæc. Incipe ergo, et benedic domui
 29 servi tui ut sit in sempiternum coram te, quia tu, Domine Deus, locutus es, et benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

6. CAP. VIII, 1-18 : DE DAVIDIS BELLIS, VICTORIIS ET PRÆCIPUIS OFFICIARIIS. — *Percutuntur Philistiim* [VIII, 1], *Moabitæ* [2], *Adareser rex Soba et Syri Damasci* [3-8]. *Thou, rex Hamath, filium suum cum donis ad Davidem mittit* [9, 10]. *David munera et spolia Deo sanctificat* [11, 12]. *Edomitæ profligantur* [13, 14]. *Davidis officarii recensentur* [15-18].

Factum est autem post hæc, percussit
 8 David Philistiim et humiliavit eos, et tulit David frenum tributum de manu Philistiim.

Et percussit Moab et mensus est eos
 2 funiculo, coæquans terræ; mensus est

III Reg. 8, 16. — 8) I Reg. 16, 11; II Reg. 5, 2; 6, 21; I Par. 28, 4; Ps. 77, 70. — 12) *Cumque...* tui, III Reg. 2, 1. *Suscitabo... ejus*, III Reg. 8, 20; I Par. 22, 10; II Par. 7, 18. — 13) I Reg. 8, 16-20; III Reg. 5, 3, 5; 6, 1, 12; 8, 19; Luc. 1, 31-33; Joan. 1, 12; Eph. 1, 20-22; I Tim. 3, 15; Hebr. 3, 6. — 14) *Ego... filium*, I Par. 17, 13;

22, 10; 28, 6; Ps. 88, 27, 28; Iluc. 1, 32; Hebr. 1, 5. — 15) *Misericordiam...* ab eo, Ps. 88, 4, 34-38. *Sicut... mea*, I Reg. 15, 23, 26. — 16) Luc. 1, 33; Hebr. 1, 8. — 18-29) I Par. 17, 16-27. — 21) *Propter verbum tuum*, I Reg. 16, 12. — 29) Ps. 88, 20, 30.

8. — 1-18) I Par. 18, 1-17. — 2) Ps. 59, 10. —

autem duos funiculos, unum ad occidendum et unum ad vivificandum; factusque est Moab David serviens sub tributo.

- 3 Et percussit David Adarezer, filium Rohob, regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen Euphraten.
4 Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus et viginti millibus pedum, subnervavit omnes jugales currum, dereliquit autem ex eis centum currus.
5 Venit quoque Syria Damasci ut præsidium ferret Adarezer, regi Soba; et percussit David de Syria viginti duo millia virorum.
6 Et posuit David præsidium in Syria Damasci, factaque est Syria David serviens sub tributo. Servavitque Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

- 7 Et tulit David arma aurea quæ habebant servi Adarezer, et detulit ea in Jerusalem.
8 Et de Bete et de Beroth, civitatibus Adarezer, tulit rex David æs multum nimis.

- 9 Audivit autem Thou, rex Emath, quod percussisset David omne robur Adarezer, et misit Thou Joram, filium suum, ad regem David ut salutaret eum congratulans, et gratias ageret eo quod expugnasset Adarezer et percussisset eum; hostis quippe erat Thou Adarezer; et in manu ejus erant vasa aurea et vasa argentea et vasa aerea, quæ et ipsa sanctificavit rex David Domino, cum argento et auro quæ sanctificaverat de universis gentibus quas subegerat, de Syria, et Moab, et filiis Ammon, et Philistiim, et Amalec, et de manubiis Adarezer, filii Rohob, regis Soba.

- 13 Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle Salinarum, cæsis decem et octo millibus. Et posuit in Idumæa custodes statuitque præsidium, et facta est universa Idumæa serviens David. Et servavit Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

- 15 Et regnavit David super omnem Israel; faciebat quoque David iudicium et justitiam omni populo suo. Joab autem, filius Sarviæ, erat super exercitum; porro Josaphat, filius Ahilud, erat a commentariis; et Sadoc, filius Achitob, et Achi-

melech, filius Abiathar, erant sacerdotes; et Saraïas scriba; Banaïas autem, filius Joiadæ, super Cerethi et Phelethi; filii autem David sacerdotes erant.

7. CAP. IX, 1-13 : DAVID ET MIPHIBO-
SETH. — *David memoriam Jonathanæ retinens Miphiboseth accersit* [IX, 1-8], *fructus bonorum Saulis ei promittit et jubet eum de mensa regis vesci* [9-13].

Et dixit David : Putasne est aliquis 9
qui remanserit de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam propter Jonathan? 2
Erat autem de domo Saul servus nomine Siba. Quem cum vocasset rex ad se, dixit ei : Tunc es Siba? Et ille respondit : Ego sum servus tuus. Et ait rex : Numquid 3
superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi : Superest filius Jonathanæ debilis pedibus. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem : 4
Ecce, ait, in domo est Machir, filii Ammiel, in Lodabar. Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir, filii Ammiel, de 5
Lodabar. Cum autem venisset Miphiboseth, filius Jonathanæ filii Saul, ad David, corruit in faciem suam et adoravit. Dixitque David : Miphiboseth! Qui respondit : 6
Adsum servus tuus. Et ait ei David : Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, et restituum tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedes panem in mensa mea 7
semper. Qui adorans eum dixit : Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?

Vocavit itaque rex Sibam, puerum Saul, 9
et dixit ei : Omnia quæcumque fuerunt Saul et universam domum ejus dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram, tu 10
et filii tui et servi tui, et inferes filio domini tui cibos ut alatur; Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filii et viginti servi. Dixitque 11
Siba ad regem : Sicut jussisti, domine mi rex, servo tuo, sic faciet servus tuus. Et Miphiboseth comedet super mensam meam quasi unus de filiis regis. Habebat autem 12
tem Miphiboseth filium parvulum, nomine

3) Adarezer, II Reg. 10, 6, 16, 19. Soba, I Reg. 14, 47; II Reg. 10, 6; III Reg. 11, 23. — 5) III Reg. 11, 23-25. — 9) Emath, III Reg. 8, 65; IV Reg. 14, 28; Is. 10, 9; I Mach. 12, 25. — 11) III Reg. 7, 51; I Par. 26, 26. — 12) Moab, II Reg. 8, 2. Filiis Ammon, II Reg. 10, 14; 12, 30. Philistiim, II Reg. 5, 17-25. Amalec, I Reg. 30, 20. — 13) In valle salinarum, Jos. 15, 62; I Reg. 14, 7; Ps. 59, 2. — 14) IV Reg. 8, 20. — 16-18) II Reg. 20, 23-26. — 16) Josaphat, III Reg. 4, 3. — 17) Sadoc, I Par. 24, 3, 6.

Saraïas, I Par. 18, 16. — 18) Banaïas, II Reg. 23, 20-23; III Reg. 4, 4. Super Cerethi et Phelethi, I Reg. 30, 14; II Reg. 15, 18; 20, 7, 23; III Reg. 1, 38, 44. Filii... erant, II Reg. 20, 26; III Reg. 4, 5.

9. — 1) I Reg. 18, 3; 20, 14, 15, 42. — 2) Siba, II Reg. 16, 1-4; 19, 17, 20. — 4) Machir, II Reg. 17, 27. — 6) Miphiboseth, II Reg. 4, 4; 16, 4; 19, 24, 25, 30; 21, 7; I Par. 8, 34; 9, 40. — 10) Erant... servi, II Reg. 19, 17. — 12) Micha,

- Micha; omnis vero cognatio domus Sibae
 13 serviebat Miphiboseth. Porro Miphiboseth
 habitabat in Jerusalem, quia de mensa

regis jugiter vescebatur; et erat claudus
 utroque pede.

PARS TERTIA

[X, 1 — XII, 34.]

PECCATUM DAVIDIS.

1. CAP. X, 1-19 : BELLUM CONTRA
 AMMONITAS ET SYROS. — *Hanon, rex*
Ammon, servos Davidis contumelia
afficit [X, 1-5]. *Ammonitæ a Syris*
adjuti parant bellum [6-8], *a Joab et*
Abisai prostigantur [9-14], *iterum di-*
micant et iterum caduntur [15-19].
- 10 Factum est autem post hæc ut more-
 retur rex filiorum Ammon, et regnavit
 2 Hanon filius ejus pro eo. Dixitque David :
 Faciam misericordiam cum Hanon, filio
 Naas, sicut fecit pater ejus mecum mise-
 ricordiam. Misit ergo David consolans
 eum per servos suos super patris interitu.
 Cum autem venissent servi David in ter-
 3 ram filiorum Ammon, dixerunt principes
 filiorum Ammon ad Hanon dominum
 suum : Putas quod propter honorem patris
 tui miserit David ad te consolatores? et
 non ideo ut investigaret et exploraret civi-
 tatem, et everteret eam, misit David ser-
 4 vos suos ad te? Tulit itaque Hanon servos
 David, rasitque dimidiam partem barbæ
 eorum, et præscidit vestes eorum medias
 5 usque ad nates, et dimisit eos. Quod cum
 nuntiatum esset David, misit in occursum
 eorum, erant enim viri confusi turpiter
 valde, et mandavit eis David : Manete in
 Jericho donec crescat barba vestra, et tunc
 revertimini.
- 6 Videntes autem filii Ammon quod inju-
 riam fecissent David, miserunt, et conduxerunt
 mercède Syrum Rohob et Syrum Soba-
 ba, viginti millia peditum, et a rege Maacha
 mille viros et ab Istob duodecim millia
 7 virorum. Quod cum audisset David, misit
 Joab et omnem exercitum bellatorum.
 8 Egressi sunt ergo filii Ammon, et direxe-
 runt aciem ante ipsum introitum portæ;
 Syrus autem Soba et Rohob, et Istob et
 9 Maacha seorsum erant in campo. Videns
 igitur Joab quod præparatum esset adver-

sum se prælium et ex adverso et post ter-
 gum, elegit ex omnibus electis Israel, et
 instruxit aciem contra Syrum; reliquam 10
 autem partem populi tradidit Abisai fratri
 suo, qui direxit aciem adversus filios Am-
 mon. Et ait Joab : Si prævaluerint ad- 11
 versum me Syri, eris mihi in adjutorium;
 si autem filii Ammon prævaluerint adver-
 sum te, auxiliabor tibi. Esto vir fortis, 12
 et pugnemus pro populo nostro et civitate
 Dei nostri; Dominus autem faciet quod
 bonum est in conspectu suo. Iniit itaque 13
 Joab et populus qui erat cum eo certamen
 contra Syros; qui statim fugerunt a facie
 ejus. Filii autem Ammon videntes quia 14
 fugissent Syri, fugerunt et ipsi a facie
 Abisai, et ingressi sunt civitatem. Rever-
 susque est Joab a filiis Ammon, et venit
 Jerusalem.

Videntes igitur Syri quoniam corrui- 15
 sent coram Israel, congregati sunt pariter;
 misitque Adarezer, et eduxit Syros qui 16
 erant trans fluvium, et adduxit eorum
 exercitum; Sobach autem, magister mili-
 tiæ Adarezer, erat princeps eorum. Quod 17
 cum nuntiatum esset David, contraxit
 omnem Israelem, et transivit Jordanem,
 venitque in Helam. Et direxerunt aciem
 Syri ex adverso David, et pugnaverunt
 contra eum; fugeruntque Syri a facie 18
 Israel, et occidit David de Syris septin-
 gentos currus et quadraginta millia equi-
 tum; et Sobach principem militiæ percus-
 sit, qui statim mortuus est. Videntes au- 19
 tem universi reges qui erant in præsidio
 Adarezer se victos esse ab Israel, expave-
 runt et fugerunt quinquaginta et octo
 millia coram Israel. Et fecerunt pacem
 cum Israel, et servierunt eis; timueruntque
 Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon.

I Par. 8, 34. — 13) Claudus utroque pede,
 II Reg. 4, 4.

10. — 1-19) I Par. 19, 1-19. — 2) Naas, I Reg.
 11, 1. — 6) Syrum Rohob, Num. 13, 22; Jud.

18, 22. Syrum Soba, I Reg. 14, 47; II Reg. 8,
 3, 5. Maacha, Jos. 13, 11, 13. Istob, Jud. 11, 3, 5.
 — 16) Sobach, I Par. 19, 16.

2. CAP. XI, 1-27 : RABBA OBSIDETUR; DAVID BIS PECCAT. — *David Joab mittit ad urbem Rabba obsidendam* [XI, 1]. *David amore Bethsabée, uxoris Uriæ, incenditur eamque gravidam facit* [2-5]. *David accersit Uriam qui cum servis regis dormit* [6-13]. *David curat Uriam occidendum* [14-17]. *Mors Uriæ Davidi nuntiatur* [18-25]. *Bethsabée maritum deslet et filium parit* [26, 27].

11 Factum est autem, vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, et servos suos cum eo, et universum Israel, et vastaverunt filios Ammon, et obsederunt Rabba; David autem remansit in Jerusalem.

2 Dum hæc agerentur, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, et deambulet in solario domus regiae; viditque mulierem se lavantem ex adverso super solarium suum; erat autem mulier pulchra valde. Misit ergo rex, et requisivit quæ esset mulier; nuntiatumque est ei quod ipsa esset Bethsabée, filia Eliam, uxor Uriæ Hethæi. Missis itaque David nuntiis, tulit eam. Quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea; statimque sanctificata est ab immunditia sua, et reversa est in domum suam concepto fetu. Mittensque nuntiavit David, et ait: Concepti.

3 Misit autem David ad Joab dicens: Mitte ad me Uriam Hethæum. Misitque

7 Joab Uriam ad David. Et venit Urias ad David. Quæsitque David quomodo recte ageret Joab et populus, et quomodo administraretur bellum. Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, et lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9 Dormivit autem Urias ante portam domus regiae cum aliis servis domini sui, et non descendit ad domum suam. Nuntiatumque est David a dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam? Et ait Urias ad David: Arca Dei et Israel et Juda habitant in papilionibus, et dominus meus Joab et servi domini mei super faciem terra manent; et ego ingrediar domum meam ut comedam et bibam, et dormiam cum uxore mea? Per salutem tuam et per salutem animæ tuæ, non faciam rem

12 hanc. Ait ergo David ad Uriam: Mane

hic etiam hodie, et cras dimittam te. Mansit Urias in Jerusalem in die illa et altera. Et vocavit eum David ut comederet coram se et biberet, et inebriavit eum; qui, egressus vespere, dormivit in strato suo cum servis domini sui, et in domum suam non descendit.

Factum est ergo mane, et scripsit David epistolam ad Joab, misitque per manum Uriæ, scribens in epistola: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum est prælium, et derelinquite eum ut percussus intereat. Igitur cum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in loco ubi sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de civitate bellabant adversum Joab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias Hethæus.

Misit itaque Joab, et nuntiavit David omnia verba prælii, præcepitque nuntio dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem, si eum videris indignari, et dixerit: Quare accessistis ad murum ut præliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur? Quis percussit Abimelech, filium Jerobaal? Nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, et interfecit eum in Thebes? Quare juxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hethæus occubuit. Abiit ergo nuntius, et venit, et narravit David omnia quæ ei præceperat Joab. Et dixit nuntius ad David: Prævaltherunt adversum nos viri, et egressi sunt ad nos in agrum; nos autem facto impetu persecuti eos sumus usque ad portam civitatis. Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper; mortuique sunt de servis regis, quin etiam servus tuus Urias Hethæus mortuus est. Et dixit David ad nuntium: Hæc dices Joab: Non te frangat ista res, varius enim eventus est belli; nunc hunc et nunc illum consumit gladius. Conforta bellatores tuos adversus urbem ut destruas eam, et exhortare eos.

Audivit autem uxor Uriæ quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum. Transacto autem luctu, misit David, et introduxit eam in domum suam; et facta est ei uxor, peperitque ei filium. Et displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

—❖—

11. — 1) I Par. 20, 1. Rabba, II Reg. 12, 26; 17, 27. — 3) Bethsabée, I Par. 3, 5. Uriæ Hethæi, II Reg. 23, 29. — 4) Sanctificata est, Lev. 15, 18. — 11) Arca.... papilionibus, II Reg. 7, 2, 6. —

15) Ut percussus intereat, II Reg. 12, 9. — 21) Jud. 6, 32; 7, 1; 8, 31; 9, 50-54. — 27) Facta est ei uxor, II Reg. 12, 9. Displicuit... Domino, III Reg. 15, 5.

3. CAP. XII, 1-25 : DAVID A NATHAN
CORRIPITUR. — *Nathan Davidi para-*
bolam dicit [XII, 1-4]. « *Tu es ille vir* »
[5-7^a]. *De atrocitate sceleris* [7^b-9].
Pena prædicitur [10-12]. *Deus regi*
pœnitenti ignoscit [13-15]. *Puer ægrotat*
et David Dominum pro eo deprecatur
[16, 17]. *Puer moritur* [18-23]. *Salomon*
nascitur [24, 25].
12. Misit ergo Dominus Nathan ad David ;
qui cum venisset ad eum, dixit ei : Duo
virī erant in civitate una, unus dives et
2 alter pauper. Dives habebat oves et boves
3 plurimos valde; pauper autem nihil ha-
bebat omnino præter ovem unam parvu-
lam, quam emerat et nutrierat, et quæ
creverat apud eum cum filiis ejus simul,
de pane illius comedens et de calice ejus
bibens, et in sinu illius dormiens; eratque
4 illi sicut filia. Cum autem peregrinus
quidam venisset ad divitem, parcens ille
sumere de ovibus et de bobus suis, ut ex-
hiberet convivium peregrino illi qui ve-
nerat ad se, tulit ovem viri pauperis, et
præparavit cibos homini qui venerat
ad se.
- 5 Iratus autem indignatione David adver-
sus hominem illum nimis, dixit ad Nathan :
Vivit Dominus! quoniam filius mortis est
6 vir qui fecit hoc. Ovem reddet in quadru-
plum eo quod fecerit verbum istud, et non
7 pepererit. Dixit autem Nathan ad Da-
vid : Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus
Deus Israel: Ego unxi te in regem super
8 Israel, et ego erui te de manu Saul. Et
dedi tibi domum domini tui, et uxores
domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum
Israel et Juda; et si parva sunt ista, ad-
9 jiciam tibi multo majora. Quare ergo
contempsisti verbum Domini, ut faceres
malum in conspectu meo? Uriam Hethæum
percussisti gladio, et uxorem illius acce-
pisti in uxorem tibi, et interfecisti eum
10 gladio filiorum Ammon. Quamobrem non
recedet gladius de domo tua usque in sem-
piternum, eo quod despexeris me, et tuleris
uxorem Uriæ Hethæi ut esset uxor tua.
11 Itaque hæc dicit Dominus : Ecce ego
suscitabo super te malum de domo tua; et
tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo
proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis
12 in oculis solis hujus. Tu enim fecisti abs-
condite, ego autem faciam verbum istud
in conspectu omnis Israel et in conspectu
solis.
- Et dixit David ad Nathan : Peccavi 13
Domino. Dixitque Nathan ad David : Do-
minus quoque transtulit peccatum tuum;
non morieris; verumtamen quoniam 14
blasphemare fecisti inimicos Domini, pro-
pter verbum hoc filius qui natus est tibi
morte morietur. Et reversus est Nathan 15
in domum suam.
- Percussit quoque Dominus parvulum
quem pepererat uxor Uriæ David, et despe-
ratus est. Deprecatusque est David Do- 16
minum pro parvulo, et jejunavit David
junio, et ingressus seorsum jacuit super
terram. Venerunt autem seniores domus 17
ejus, cogentes eum ut surgeret de terra;
qui noluit, nec comedit cum eis cibum.
Accidit autem die septima ut moreretur 18
infans. Timueruntque servi David nuntiare
ei quod mortuus esset parvulus, dixerunt
enim : Ecce cum parvulus adhuc viveret,
loquebamur ad eum, et non audiebat vocem
nostram; quanto magis, si dixerimus :
Mortuus est puer, se affliget! Cum ergo 19
David vidisset servos suos mussitantes,
intellexit quod mortuus esset infantulus;
dixitque ad servos suos : Num mortuus est
puer? Qui responderunt ei : Mortuus est.
Surrexit ergo David de terra, et lotus 20
unctusque est; cumque mutasset vestem,
ingressus est domum Domini, et adoravit.
Et venit in domum suam, petivitque ut
ponerent ei panem, et comedit. Dixerunt 21
autem ei servi sui : Quis est sermo quem
fecisti? propter infantem, cum adhuc
viveret, jejunasti et flebas; mortuo autem
puero, surrexisti et comedisti panem.
Qui ait : Propter infantem, dum adhuc 22
viveret, jejunavi et flevi; dicebam enim :
Quis scit si forte donet eum mihi Dominus,
et vivat infans? Nunc autem, quia mor- 23
tuus est, quare jejunem? numquid potero
revocare eum amplius? Ego vadam ma-
gis ad eum; ille vero non revertetur
ad me.
- Et consolatus est David Bethsabee uxo- 24
rem suam, ingressusque ad eam dormivit
cum ea. Quæ genuit filium, et vocavit
nomen ejus Salomon. Et Dominus dilexit
eum; misitque in manu Nathan prophe- 25
thæ, et vocavit nomen ejus : Amabilis
Domino, eo quod diligeret eum Dominus.
4. CAP. XII, 26-31 : RABBATH EXPU-
GNATUR. — *Joab Davidem vocat ad*
urbem expugnandam [XII, 26-28].
Rabbath a Davide capitur; præda multa

12. — 1) *Nathan*, II Reg. 7, 2. — 6) *Ex. 22, 1*;
Luc. 12, 8. — 7) *Ego... Israel*, I Reg. 16, 13. —
9) *Uriam... gladio*, II Reg. 11, 15, 17. *Uxorem...*
tibi, II Reg. 11, 27. — 10) II Reg. 13, 28, 29;

13, 14. — 11) II Reg. 16, 22. — 13) *Dominus...*
tuum, Eccl. 47, 13. — 14) *Filius... tibi*, II Reg.
11, 27. — 23) *Ille... ad me*, Job 7, 8-10. —
24) *Matth. 1, 6.* — 26-31) I Par. 20, 1-3. —

rapitur et populus civitatis percutitur
[29-31].

- 26 Igitur pugnabat Joab contra Rabbath
filiorum Ammon, et expugnabat urbem
27 regiam. Misitque Joab nuntios ad Da-
vid, dicens : Dimicavi adversum Rab-
bath, et capienda est urbs aquarum;
28 nunc igitur congrega reliquam partem
populi, et obside civitatem, et cape eam,
ne, cum a me vastata fuerit urbs, nomini
29 meo ascribatur victoria. Congregavit
itaque David omnem populum, et profe-

ctus est adversum Rabbath; cumque di-
micasset, cepit eam. Et tulit diadema 30
regis eorum de capite ejus, pondo auri
talentum, habens gemmas pretiosissimas;
et impositum est super caput David. Sed
et prædam civitatis asportavit multam
valde. Populum quoque ejus adducens 31
serravit, et circumegit super eos ferrata
carpenta; divisitque cultris, et traduxit in
typo laterum; sic fecit universis civitati-
bus filiorum Ammon. Et reversus est Da-
vid et omnis exercitus in Jerusalem.

PARS QUARTA

[XIII, 1 — XX, 26.]

DAVID ET ABSALOM.

I. — ABSALOM IN OFFENSIONEM DAVIDIS CADIT, FUGIT ET REVERTITUR.

[XIII, 1 — XIV, 33.]

1. CAP. XIII, 1-22 : DE FLAGITIO
AMNON. — *De libidine incestuosa*
Amnon [XIII, 1-5] *qui Thamar soro-*
rem suam dolo advocatam stuprat [6-14]
et deinde expellit [15-19]. *David et*
Absalom valde irascuntur [20-22].

- 13 Factum est autem post hæc ut Absalom,
filii David, sororem speciosissimam, voca-
bulo Thamar, adamaret Amnon, filius
2 David, et deperiret eam valde, ita ut
propter amorem ejus ægrotaret, quia, cum
esset virgo, difficile ei videbatur ut quid-
3 piam inhoneste ageret cum ea. Erat au-
tem Amnon amicus nomine Jonadab, filius
Semmaa fratris David, vir prudens valde.
4 Qui dixit ad eum : Quare sic attenuaris
macie, fili regis, per singulos dies? cur
non indicas mihi? Dixitque ei Amnon :
Thamar, sororem fratris mei Absalom,
5 amo. Cui respondit Jonadab : Cuba su-
per lectum tuum, et languorem simula;
cumque venerit pater tuus ut visitet te,
dic ei : Veniat, oro, Thamar, soror mea,
ut det mihi cibum, et faciat pulmentum ut
6 comedam de manu ejus. Accubuit itaque
Amnon, et quasi ægrotare cœpit; cumque
venisset rex ad visitandum eum, ait Am-

non ad regem : Veniat, obsecro, Thamar,
soror mea, ut faciat in oculis meis duas
sorbitiunculas, et cibum capiam de manu
ejus.

Misit ergo David ad Thamar in domum, 7
dicens : Veni in domum Amnon fratris
tui, et fac ei pulmentum. Venitque Tha- 8
mar in domum Amnon fratris sui; ille
autem jacebat. Quæ tollens farinam com-
miscuit; et liquefaciens, in oculis ejus
coxit sorbitiunculas. Tollensque quod co- 9
xerat, effudit et posuit coram eo; et noluit
comedere, dixitque Amnon : Ejicite uni-
versos a me. Cumque ejecissent omnes,
dixit Amnon ad Thamar : Infer cibum in 10
conclave, ut vescar de manu tua. Tulit
ergo Thamar sorbitiunculas quas fecerat,
et intulit ad Amnon, fratrem suum, in
conclave. Cumque obtulisset ei cibum, 11
apprehendit eam, et ait : Veni, cuba me-
cum, soror mea. Quæ respondit ei : Noli, 12
frater mi, noli opprimere me, neque enim
hoc fas est in Israel; noli facere stultitiam
hanc; ego enim ferre non potero oppro- 13
brium meum, et tu eris quasi unus de insi-
pientibus in Israel; quin potius loquere ad
regem, et non negabit me tibi. Noluit 14
autem acquiescere precibus ejus, sed præ-

26) II Reg. 11, 1.

13. — 1) *Absalom*, II Reg. 3, 2, 3; I Par. 3, 2.
Thamar, I Par. 3, 9. — 3) *Semmaa*, I Reg.

16, 9; 17, 13; I Par. 2, 13. — 12) *Noli oppri-*
mere me, Gen. 34, 2; Deut. 21, 14. *Negue...*
Israel, Lev. 18, 9, 11; 20, 17; Deut. 27, 22. —

valens viribus oppressit eam, et cubavit cum ea.

- 15 Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis, ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon : Surge, et vade.
- 16 Quæ respondit ei : Majus est hoc malum quod nunc agis adversum me quam quod ante fecisti, expellens me. Et noluit audire eam; sed vocato puero qui ministrabat ei, dixit : Ejice hanc a me foras, et claude ostium post eam. Quæ induta erat talari tunica; hujuscemodi enim filia regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras, clausitque fores post eam. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens et clamans.
- 20 Dixit autem ei Absalom frater suus : Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? Sed nunc, soror, tace; frater tuus est. Neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui. Cum autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valde, et noluit contristare spiritum Amnon, filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. Porro non est locutus Absalom ad Amnon nec malum nec bonum, oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam.

2. CAP. XIII, 23-39 : ABSALOM ULTIONEM AB AMNON PETIT. — *Absalom tempore tendendarum ovium omnes filios regis vocat [XIII, 23-27] et Amnon occidit [28, 29]. Mors Amnon Davidi nuntiatur [30-33]. Filii regis revertuntur et Absalom fugit [34-39].*

- 23 Factum est autem post tempus biennii ut tonderentur oves Absalom in Baal-Hasor, quæ est juxta Ephraim; et vocavit
- 24 Absalom omnes filios regis. Venitque ad regem, et ait ad eum : Ecce tondentur oves servi tui; veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum. Dixitque rex ad Absalom : Noli, fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, et gravemus te. Cum autem cogeret eum, et nolisset ire, benedixit ei. Et ait Absalom : Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon, frater meus. Dixitque ad eum rex : Non est necesse ut vadat tecum. Coegit itaque Absalom eum, et dimisit cum eo Amnon et universos filios regis.

Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens : Observate cum temulentus fuerit Amnon vino, et dixerit vobis : Percutite eum, et interficite. Nolite timere, ego enim sum qui præcipio vobis; roboramini, et estote viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, et fugerunt.

Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David dicens : Percussit Absalom omnes filios regis, et non remansit ex eis saltem unus. Surrexit itaque rex, et scidit vestimenta sua; et cecidit super terram, et omnes servi illius qui assistebant ei sciderunt vestimenta sua. Respondens autem Jonadab, filius Semmai fratris David, dixit : Ne æstimet dominus meus rex quod omnes pueri filii regis occisi sint; Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus ex die qua oppressit Thamar, sororem ejus. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens : Omnes filii regis occisi sunt, quoniam Amnon solus mortuus est. Fugit autem Absalom.

Et elevavit puer speculator oculos suos et aspexit, et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis. Dixit autem Jonadab ad regem : Ecce filii regis adsunt; juxta verbum servi tui sic factum est. Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis; et intrantes levaverunt vocem suam, et flevērunt; sed et rex et omnes servi ejus flevērunt ploratu magno nimis. Porro Absalom fugiens abiit ad Tholomai, filium Ammiud, regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

Absalom autem cum fugisset et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cessavitque rex David persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

3. CAP. XIV, 1-33 : ABSALOM AD PATREM REVERTITUR ET PLENAM RECONCILIATIONEM OBTINET. — *De artificio Joab ad componendam gratiam Davidem inter et Absalom : mulier quædam Thecuitis ad regem venit, ei parabolam dicit [XIV, 1-11] et explanat [12-17]. David filium suum per Joab revocat, sed Absalom non admittitur ad*

23) Gen. 38, 12-14; I Reg. 25, 4. — 32) Jonadab,

II Reg. 13, 3. — 37) Ad Tholomai... Gessur, II Reg. 3, 3; I Par. 3, 2.

videndum vultum patris sui [18-24].
De venustate Absalom [25-27]. *Absalom*
in gratiam cum Davide rediit [28-33].

14 Intelligens autem Joab, filius Sarviæ,
 quod cor regis versum esset ad Absalom,
 2 misit Thecuam, et tulit inde mulierem sapientem,
 dixitque ad eam : Lugere te simula;
 et induere veste lugubri, et ne ungaris oleo,
 ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum. Et ingredieris
 3 ad regem, et loqueris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4 Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecutis
 ad regem, cecidit coram eo super terram,
 et adoravit, et dixit : Serva me, 5 rex.
 Et ait ad eam rex : Quid causæ habes? Quæ respondit : Heu! mulier vidua
 6 ego sum; mortuus est enim vir meus. Et ancillæ tuæ erant duo filii; qui rixati sunt
 adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset; et percussit alter
 7 alterum, et interfecit eum. Et ecce consurgens
 universa cognatio adversum ancillam tuam,
 dicit : Trade eum qui percussit fratrem suum,
 ut occidamus eum pro anima fratris sui quem interfecit,
 et deleamus heredem. Et quærunt extinguere
 scintillam meam quæ relicta est, ut non supersit
 8 viro meo nomen et reliquæ super terram. Et ait rex ad mulierem : Vade
 in domum tuam, et ego jubebo pro te.
 9 Dixitque mulier Thecutis ad regem : In me,
 domine mi rex, sit iniquitas et in domum patris mei;
 rex autem et thronus ejus sit innocens.
 10 Et ait rex : Qui contraxerit tibi, adduc eum ad me,
 et ultra non addet ut tangat te. Quæ ait : Recordetur
 11 rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur
 proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam
 interficiant filium meum. Qui ait : Vivit Dominus!
 quia non cadet de capillis filii tui super terram.

12 Dixit ergo mulier : Loquatur ancilla tua
 ad dominum meum regem verbum. Et ait : Loquere.
 13 Dixitque mulier : Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei,
 et locutus es rex verbum istud, ut peccet
 et non reducat ejectum suum? 14 Omnes morimur,
 et quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur;
 nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans
 ne penitus pereat qui abjectus est. 15 Nunc igitur veni,
 ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc,
 præsentem po-

pulo; et dixit ancilla tua : Loquar ad regem,
 si quo modo faciat rex verbum ancillæ suæ.
 Et audivit rex ut liberaret 16 ancillam suam
 de manu omnium qui volebant de hereditate Dei delere me et filium meum simul.
 Dicat ergo ancilla tua ut 17 fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium.
 Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex,
 ut nec benedictione nec maledictione moveatur;
 unde et Dominus Deus tuus est tecum.

Et respondens rex dixit ad mulierem : 18 Ne abscondas a me verbum quod te interrogo.
 Dixitque ei mulier : Loquere, domine mi rex.
 Et ait rex : Numquid manus 19 Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier,
 et ait : Per salutem animæ tuæ, domine mi rex,
 nec ad sinistram nec ad dexteram est ex omnibus his quæ locutus
 est dominus meus rex; servus enim tuus Joab ipse præcepit mihi,
 et ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.
 Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab præcepit istud;
 tu autem, domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei,
 ut intelligas omnia super terram. 20

Et ait rex ad Joab : Ecce placatus feci 21 verbum tuum;
 vade ergo, et revoca puerum Absalom. Cadensque Joab super 22 faciem suam
 in terram adoravit, et benedixit regi. Et dixit Joab : Hodie intellexit
 servus tuus quia inveni gratiam in oculis tuis,
 domine mi rex; fecisti enim sermonem servi tui.

Surrexit ergo Joab et abiit in Gessur, 23 et adduxit Absalom in Jerusalem. Dixit autem rex :
 Revertatur in domum suam, et faciem meam non videat.
 Reversus est itaque Absalom in domum suam, et faciem regis non vidit. 24

Porro sicut Absalom vir non erat pulcher in omni Israel,
 et decorus nimis; a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.
 Et quando tondebatur capillum (semel autem in anno tondebatur,
 quia gravabat eum cæsaries), ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis
 pondere publico. Nati sunt autem Absalom filii tres,
 et filia una nomine Thamar, elegantis formæ. 25

Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis,
 et faciem regis non vidit. Misit itaque ad Joab ut mitteret eum ad regem;
 qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset,
 et ille nolisset venire 29

14. — 2) Thecuam, II Par. 11, 6; 20, 20; Am. 1, 1. — 7) Deut. 19, 11-13. — 11) Num. 35, 10, 21; Deut. 19, 12. — 13) Ejectum suum, II Reg. 13, 37, 38. — 14) Nec vult... animam,

Ez. 18, 32; 33, 11. Cogitans... abjectus est, Num. 35, 15, 25, 28. — 23) Abiit in Gessur, II Reg. 13, 37. — 26) Cæsaries, II Reg. 18, 9.

- 30 ad eum, dixit servis suis : Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei; ite igitur, et succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt : Succenderunt servi Absalom partem agri igni.
- 31 Surrexitque Joab, et venit ad Absalom in domum ejus, et dixit : Quare succenderunt servi tui segetem meam igni? Et respondit Absalom ad Joab : Misi ad te

obsecrans ut venires ad me, et mitterem te ad regem, et diceres ei : Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse; obsecro ergo ut videam faciem regis; quod si memor est iniquitatis meæ, interficiat me. Ingressus itaque Joab ad regem nuntiavit ei omnia; vocatusque est Absalom, et intravit ad regem, et adoravit super faciem terræ coram eo; osculatusque est rex Absalom.

II. — HISTORIA REBELLIONIS ABSALOM ET FUGÆ DAVIDIS.

[XV, 1—XVIII, 32.]

1. CAP. XV, 1-12 : ABSALOM ARMA CONTRA DAVIDEM MOVET. — *Absalom corda Israelitarum sollicitat* [XV, 1-6], *venit in Hebron* [7-9] *et seditionem machinatur* [10-12].
- 15 Igitur post hæc fecit sibi Absalom currus et equites, et quinquaginta viros qui præcederent eum. Et mane consurgens Absalom stabat juxta introitum portæ, et omnem virum qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium vocabat Absalom ad se, et dicebat : De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat : Ex una tribu Israel ego sum servus tuus. Respondebatque ei Absalom : Videntur mihi sermones tui boni et just; sed non est qui te audiat constitutus a rege. Dicebatque Absalom : Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, et juste judicem? Sed et cum accederet ad eum homo ut saluaret illum, extendebat manum suam, et apprehendens osculabatur eum. Faciebatque hoc omni Israel venienti ad judicium ut audiretur a rege, et sollicitabat corda virorum Israel.
- 7 Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David : Vadam, et reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron; vovens enim vovit servus tuus, cum esset in Gessur Syriæ, dicens : Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino. Dixitque ei rex David : Vade in pace. Et surrexit et abiit in Hebron.
- 10 Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israel, dicens : Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite : Regnavit Absalom in Hebron. Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde et causam

penitus ignorantes. Accersivit quoque 12 Absalom Achitophel Gilonitem, consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjunctio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

2. CAP. XV, 13—XVI, 14 : DAVID FUGIT. — *David conjurationem cognoscit et e Jerusalem cedit* [XV, 13, 14] *cum servis suis* [15-22]. *Rex, transito torrente Cedron, arcam remittit in urbem* [23-29], *ascendit clivum Olivarum et Chusai jubet consilia Achitophel turbare* [30-37]. *Ultra montis verticem Siba bona Miphiboseth obtinet* [XVI, 1-4]. *Apud Bahurim Semei maledicentem* [5-8] *rex velat occidi* [9-14].

Venit igitur nuntius ad David, dicens : 13 Toto corde universus Israel sequitur Absalom. Et ait David servis suis qui erant 14 cum eo in Jerusalem : Surgite, fugiamus; neque enim erit nobis effugium a facie Absalom. Festinate egredi, ne forte veniens occupet nos et impellat super nos ruinas, et percutiat civitatem in ore gladii. 15 Dixeruntque servi regis ad eum : Omnia quæcumque præceperit dominus noster rex libenter exsequemur servi tui. Egressus 16 est ergo rex et universa domus ejus pedibus suis; et dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum. Egressusque rex et omnis Israel pedibus 17 suis, stetit procul a domo. Et universi 18 servi ejus ambulabant juxta eum; et legiones Cerethi et Phelethi, et omnes Gethæi, pugnatore validi, sexcenti viri qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.

Dixit autem rex ad Ethai Gethæum : 19

32) *Quare veni de Gessur*, II Reg. 13, 38.
15. — 8) *Cum... Syriæ*, II Reg. 13, 37, 38. —
12) *Achitophel*, II Reg. 16, 20; 17, 1, 14, 23;
23, 34. *Consiliarium David*, I Par. 27, 33. *Gilo*,

Jos. 15, 51. — 16) *Dereliquit... domum*, II Reg. 16, 21, 22; 20, 3. — 18) *Cerethi et Phelethi*, II Reg. 8, 18. *De Geth*, I Reg. 27, 2. — 19) *Ethai*,

Cur venis nobiscum? Revertere, et habita cum rege, quia peregrinus es et egressus es de loco tuo. Heri venisti, et hodie compelleris nobiscum egredi? Ego autem vadam quo iturus sum; revertere, et reduc tecum fratres tuos, et Dominus faciet tecum misericordiam et veritatem, quia ostendisti gratiam et fidem. Et respondit Ethai regi dicens: Vivit Dominus, et vivit dominus meus rex! quoniam in quocumque loco fueris, domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus. Et ait David Ethai: Veni, et transi. Et transiit Ethai Gethæus, et omnes viri qui cum eo erant, et reliqua multitudo.

Omnesque flebant voce magna, et universus populus transibat; rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, et cunctus populus incedebat contra viam quæ respicit ad desertum.

Venit autem et Sadoc sacerdos, et universi levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei; et deposuerunt arcam Dei. Et ascendit Abiathar donec expletus esset omnis populus qui egressus fuerat de civitate. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem. Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, et ostendet mihi eam et tabernaculum suum: Si autem dixerit mihi: Non places, præsto sum, faciat quod bonum est coram se. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns, revertere in civitatem in pace; et Achimaas filius tuus, et Jonathas filius Abiathar, duo filii vestri, sint vobiscum. Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo a vobis indicans mihi.

Reportaverunt ergo Sadoc et Abiathar arcam Dei in Jerusalem, et manserunt ibi.

Porro David ascendebat clivum Olivarum, scandens et flens, nudis pedibus incedens et operto capite; sed et omnis populus qui erat cum eo, operto capite, ascendebat plorans. Nuntiatum est autem David quod et Achitophel esset in conjuratione cum Absalom. Dixitque David: Infatua, quæso, Domine, consilium Achitophel. Cumque ascenderet David summam montis in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, et terra pleno capite.

Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri; si autem in civitatem revertaris, et dixeris Absalom: Servus tuus

sum, rex; sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus; dissipabis consilium Achitophel. Habes autem tecum Sadoc et Abiathar sacerdotes; et omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc et Abiathar sacerdotibus. Sunt autem cum eis duo filii eorum, Achimaas filius Sadoc, et Jonathas filius Abiathar; et mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis. Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

Cumque David transisset paululum montis verticem, apparuit Siba, puer Miphiboseh, in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, et centum alligaturis uvæ passæ, et centum massis palatharum, et utre vini. Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant; panes et palathæ, ad vescendum pueris tuis; vinum autem, ut bibat si quis defecerit in deserto. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? Responditque Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseh. Dixitque Siba: Oro ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.

Venit ergo rex David usque Bahurim; et ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, et maledicebat, mittebatque lapides contra David et contra universos servos regis David. Omnis autem populus et universi bellatores a dextro et a sinistro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cum malediceret regi: Egredere, egredere, vir sanguinum et vir Belial! Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saul, quoniam invasisti regnum pro eo, et dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui; et ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai, filius Sarviæ, regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? Vadam, et amputabo caput ejus. Et ait rex: Quid mihi et vobis est, filii Sarviæ? Dimittite eum ut maledicat; Dominus enim præcepit ei ut malediceret David; et quis est qui audeat dicere quare sic fecerit? Et ait rex Abisai et universis servis suis: Ecce filius

II Reg. 18, 2. — 23) *Ad desertum*, II Reg. 16, 2; 17, 16. — 24) *Sadoc*, II Reg. 8, 17; 20, 25. *Abiathar*, I Reg. 22, 20. — 27) *O videns*, I Reg. 9, 9. *Achimaas... vestri*, II Reg. 17, 17; III Reg. 1, 42. — 31) *Infatua... Achitophel*, II Reg. 16, 23; 17, 14, 23. — 32) *Arachites*, Jos. 16, 2. — 34) II Reg. 16, 19. — 35) II Reg. 17, 15, 16. —

37) *Chusai amico David*, II Reg. 16, 16; I Par. 27, 33. *Absalom... Jerusalem*, II Reg. 16, 15. 16. — 1) *Montis verticem*, II Reg. 15, 30, 32. *Siba*, II Reg. 9, 2-13. — 3) II Reg. 19, 26, 27. — 5) *Bahurim*, II Reg. 3, 16. *Semei*, II Reg. 19, 16; III Reg. 2, 8, 9, 36-46. — 7) *Vir Belial*, Deut. 13, 13. — 10) *Quid... est*, Jos. 22, 24; Jud.

meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam; quanto magis nunc filius Jemini! Dimitte eum ut maledicat
 12 juxta præceptum Domini; si forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac
 13 hodierna. Ambulabat itaque David et socii ejus per viam cum eo; Semei autem per jugum montis ex latere contra illum gradiebatur, maledicens, et mittens lapides adversum eum, terramque spargens.
 14 Venit itaque rex et universus populus cum eo lassus; et refocillati sunt ibi.

3. CAP. XVI, 15—XVII, 23 : ABSALOM IN JERUSALEM. — *Absalom cum Achitophel Jerusalem ingreditur; Chusai simulat ei adhaerere [XVI, 15-19]. De consiliis Achitophel ad factionis opes roborandas [20-23] et ad Davidem insequendum [XVII, 1-4]. Absalom a Chusai suadet ut ipse exercitui præsit [5-14]. David a Chusai monitus Jordanem transit [15-22]. Achitophel suspensio se interimit [23].*

15 Absalom autem et omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed et Achitophel
 16 cum eo. Cum autem venisset Chusai Arachites, amicus David, ad Absalom, locutus est ad eum : Salve, rex ! salve, rex !
 17 Ad quem Absalom : Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? Quare non ivisti cum amico tuo? Responditque Chusai ad Absalom : Nequaquam, quia illius ero quem elegit Dominus, et omnis hic populus et universus Israel, et cum eo manebo.
 19 Sed, ut et hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi. Dixit autem Absalom ad Achitophel : Inite consilium quid
 21 agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom : Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum, ut cum audierit omnis Israel quod fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergo Absalom
 23 Israel. Consilium autem Achitophel quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum; sic erat omne consilium Achitophel, et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom.
 17 Dixit ergo Achitophel ad Absalom : Eligam mihi duodecim millia virorum, et consurgens persequar David hac nocte,

et irruens super eum, quippe qui lassus est
 et solutis manibus, percutiam eum; cumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum. Et reducam
 universum populum quomodo unus homo reverti solet : unum enim virum tu quæris; et omnis populus erit in pace. Placuitque
 sermo ejus Absalom, et cunctis majoribus natu Israel.

Ait autem Absalom : Vocate Chusai Arachiten, et audiamus quid etiam ipse dicat. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum : Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel; facere debemus an non? Quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom : Non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursum intulit Chusai : Tu nosti patrem tuum et viros qui cum eo sunt esse fortissimos et amaro animo, veluti si ursæ, raptis catulis, in saltu sæviat; sed et pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno quo voluerit loco; et cum ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, et dicet : Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi
 leonis, pavore solvetur; scit enim omnis populus Israel fortem esse patrem tuum, et robustos omnes qui cum eo sunt. Sed hoc
 mihi videtur rectum esse consilium : congregetur ad te universus Israel, a Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis; et tu eris in medio eorum; et
 irruemus super eum in quocumque loco inventus fuerit, et operiemus eum sicut cadere solet ros super terram, et non relinquemus de viris qui cum eo sunt ne unum quidem. Quod si urbem aliquam fuerit
 ingressus, circumdabit omnis Israel civitati illi funes, et trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea. Dixitque Absalom et omnes viri
 Israel : Melius est consilium Chusai Arachite consilio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

Et ait Chusai Sadoc et Abiathar sacerdotibus : Hoc et hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom et senioribus Israel, et ego tale et tale dedi consilium. Nunc ergo mitte cito, et nuntiate David, dicentes : Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere,

11, 12; Matth. 8, 29. — 15) II Reg. 15, 37. — 19) II Reg. 15, 34. — 21) Ingredere... domum, II Reg. 15, 16; 20, 3. Fœdaveris patrem tuum, Lev. 28, 8. — 22) II Reg. 12, 11, 12.

17. — 2) Lassus est, II Reg. 16, 14. — 5) II Reg. 16, 16-18. — 14) Domini... malum, II Reg. 15, 31, 34. — 15) Ait... sacerdotibus, II Reg. 15, 27, 28, 35, 36. — 16) II Reg. 15, 28;

ne forte absorbeat rex et omnis populus qui cum eo est.

- 17 Jonathas autem et Achimaas stabant juxta fontem Rogel. Abiit ancilla, et nuntiavit eis, et illi profecti sunt ut referrent ad regem David nuntium; non enim poterant videri, aut introire civitatem. Vidit autem eos quidam puer, et indicavit Absalom. Illi vero concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, et descendere in eum. Tulit autem mulier et expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas; et sic latuit res. Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achimaas, et Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustata paululum aqua. At hi qui querebant, cum non reperissent,
- 21 reversi sunt in Jerusalem. Cumque abiissent, ascenderunt illi de puteo, et pergentes nuntiaverunt regi David, et dixerunt: Surgite, et transite cito fluvium, quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos
- 22 Achitophel. Surrexit ergo David et omnis populus qui cum eo erat, et transierunt Jordanem donec dilucesceret; et ne unus quidem residuus fuit qui non transisset fluvium.
- 23 Porro Achitophel videns quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque et abiit in domum suam et in civitatem suam; et disposita domo sua, suspensio interiit; et sepultus est in sepulcro patris sui.

4. CAP. XVII, 24—XVIII, 32: CLADES ET INTERFECTIO ABSALOM. — *David in Castra venit et Absalom in Galaad [XVII, 24-26]. David ab Israelitis transjordanicis sustentatur [27-29], viros suos ad bellum parat et in Castris manet [XVIII, 1-5]. David hostes profugat [6-8]. Absalom interficitur [9-17]. De titulo ab Absalom erecto [18]. Davidi victoria ab Achimaas [19-28] et mors Absalom a Chusi nuntiantur [29-32].*

- 24 David autem venit in Castra, et Absalom transivit Jordanem, ipse et omnes viri
- 25 Israel cum eo. Amasa vero constituit Absalom pro Joab super exercitum. Amasa autem erat filius viri qui vocabatur Jetra de Jezraeli, qui ingressus est ad Abigail, filiam Naas, sororem Sarviæ, quæ fuit

mater Joab. Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad.

Cumque venisset David in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, et Machir filius Ammihel de Lodabar, et Berzellai Galaadites de Rogelim, obtulerunt ei stratoria et tapetia, et vasa fictilia, frumentum et hordeum, et farinam, et polentam, et fabam, et lentem, et fruxum cicer, et mel, et butyrum, oves et pingues vitulos; dederuntque David et populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt populum fame et siti fatigari in deserto.

Igitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos et centuriones; et dedit populi tertiam partem sub manu Joab, et tertiam partem sub manu Abisai, filii Sarviæ, fratris Joab, et tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth. Dixitque rex ad populum: Egrediar et ego vobiscum. Et respondit populus: Non exhibis; sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit e nobis, non satis curabunt, quia tu unus pro decem millibus computaris. Melius est igitur ut sis nobis in urbe presidio. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam; egrediebaturque populus per turmas suas, centeni et milleni. Et præcepit rex Joab, et Abisai, et Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

Itaque egressus est populus in campum contra Israel, et factum est prælium in saltu Ephraim. Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti millium. Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, et multo plures erant quos saltus consumpserat de populo, quam hi quos voraverat gladius in die illa.

Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo; cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum et magnam, adhæsit caput ejus quercui, et illo suspensio inter cælum et terram, mulus cui insederat pertransivit. Vidit autem hoc quispiam, et nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu. Et ait Joab viro qui nuntiave-

20, 19. — 17) Jonathas. Achimaas, II Reg. 15, 27, 36. Fontem Rogel, Jos. 15, 7; III Reg. 1, 9. — 23) In civitatem suam, II Reg. 15, 12. — 25) Amasa, II Reg. 19, 13; 20, 9, 12; III Reg. 2, 5, 32; I Par. 2, 16, 17. Naas, I Par. 2, 13, 16. Quæ fuit mater Joab, II Reg. 2, 13, 18; I Par.

2, 16. — 27) Rabbath, II Reg. 12, 26, 29. Machir, II Reg. 9, 4. Berzellai, II Reg. 19, 31, 32; III Reg. 2, 7. — 29) In deserto, II Reg. 15, 23.

18. — 2) Ethai, II Reg. 15, 19. — 6) In saltu Ephraim, Jos. 17, 15, 18. — 9) Adhæsit... quæ-

- rat ei : Si vidisti, quare non confudisti eum cum terra? et ego dedissem tibi decem
 12 argenti siclos et unum balteum. Qui dixit ad Joab : Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis; audientibus enim nobis præcepit rex tibi, et Abisai, et Ethai, dicens : Custodite mihi puerum
 13 Absalom. Sed et si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, et tu stares ex
 14 adverso. Et ait Joab : Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, et infixit eas in corde Absalom; cumque adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem
 15 juvenes armigeri Joab, et percutientes interfecerunt eum.
 16 Cecinit autem Joab buccina, et retinuit populum ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini. Et tulerunt Absalom, et projecerunt eum in saltu in foveam grandem, et comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis. Omnis autem Israel fugit in tabernacula sua. Porro Absalom erexerat sibi, cum adhuc viveret, titulum qui est in Valle regis; dixerat enim : Non habeo filium, et hoc erit monumentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, et appellavit Manus Absalom usque ad hanc diem.
 19 Achimaas autem, filius Sadoc, ait : Curram, et nuntiabo regi quia iudicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.
 20 Ad quem Joab dixit : Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia; hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus.
 21 Et ait Joab Chusi : Vade, et nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, et cucurrit. Rursus autem Achimaas, filius Sadoc, dixit ad Joab : Quid impedit si

etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab : Quid vis currere, fili mi? non eris boni nuntii bajulus. Qui respondit : Quid enim si cucurrero? Et ait ei : Curre. Currrens ergo Achimaas per viam compendii transivit Chusi.

David autem sedebat inter duas portas. 24 Speculator vero, qui erat in fastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum; et exclamans in- 25 dicavit regi; dixitque rex : Si solus est, bonus est nuntius in ore ejus. Properante autem illo et accedente propius, vidit 26 speculator hominem alterum currentem; et vociferans in culmine, ait : Apparet mihi alter homo currrens solus. Dixitque rex : Et iste bonus est nuntius. Speculator 27 autem : Contemplor, ait, cursum prioris quasi cursum Achimaas, filii Sadoc. Et ait rex : Vir bonus est, et nuntium portans bonum venit.

Clamans autem Achimaas, dixit ad 28 regem : Salve, rex! Et adorans regem, coram eo pronus in terram, ait : Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem! Et ait rex : 29 Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas : Vidi tumultum magnum cum mitteret Joab servus tuus, o rex, me servum tuum; nescio aliud. Ad quem rex : 30 Transi, ait, et sta hic. Cumque ille transisset et staret, apparuit Chusi, et veniens 31 ait : Bonum apporto nuntium, domine mi rex; judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te. Dixit autem rex ad Chusi : Estne 32 pax puero Absalom? Cui respondens Chusi : Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, et universi qui consurgunt adversus eum in malum!

III. — DAVID REGNUM RECUPERAT.

[XVIII, 33 — XX, 26.]

1. CAP. XVIII, 33—XIX, 15 : IMPERIUM DAVIDIS AB OMNIBUS AGNOSCITUR. — *David super Absalom dolet* [XVIII, 33—XIX, 4]. *Joab regem ob nivium luctum objurgat et David populo se ostendit* [5-8]. *De amore Israelitarum erga Davidem* [9, 10]. *Rex Sadoc mittit ad seniores Juda qui reditum Davidis exoptant* [11-15].
 33 Contristatus itaque rex ascendit cœna-

culum portæ, et flevit. Et sic loquebatur vadens : Fili mi Absalom! Absalom fili mi! Quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi! fili mi Absalom!

Nuntiatum est autem Joab quod rex 19 fleret et lugeret filium suum, et versa est 2 victoria in luctum in die illa omni populo; auditv enim populus in die illa dici : Dolet rex super filio suo. Et declinavit 3 populus in die illa ingredi civitatem, quo-

cui, II Reg. 14, 26. — 17) *Comportaverunt... nimis*, Jos. 7, 26; 8, 29. — 18) *In valle regis*, Gen. 14, 17. — 19) *Achimaas*, II Reg. 15, 36;

17, 17. — 24) *David... portas*, II Reg. 19, 8. — 33) II Reg. 19, 4.

- modo declinare solet populus versus et
 4 fugiens de praelio. Porro rex operuit caput suum, et clamabat voce magna : Fili mi Absalom! Absalom fili mi, fili mi!
- 5 Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit : Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam, et animam filiorum tuorum et filiarum tuarum, et animam uxorum tuarum, et animam concubinarum tuarum.
- 6 Diligis odientes te, et odio habes diligentes te; et ostendisti hodie quia non curas de ducibus tuis et de servis tuis; et vere cognovi modo quia si Absalom viveret et omnes nos occubuissemus, tunc placeret
- 7 tibi. Nunc igitur surge, et procede, et alloquens satisfac servis tuis; juro enim tibi per Dominum, quod, si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac, et pejor erit hoc tibi quam omnia mala quæ venerunt super te ab
- 8 adolescentia tua usque in præsens. Surrexit ergo rex, et sedit in porta; et omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta, venitque universa multitudo coram rege. Israel autem fugit in tabernacula sua.
- 9 Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israel, dicens : Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum; ipse salvavit nos de manu Philistinorum; et nunc fugit de terra propter Absalom.
- 10 Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello; usquequo siletis, et non reducitis regem?
- 11 Rex vero David misit ad Sadoc et Abiathar sacerdotes, dicens : Loquimini ad majores natu Juda, dicentes : Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel pervernerat ad regem in domo ejus). Fratres mei vos, os meum et caro mea vos; quare novissimi reducitis regem? Et Amasæ dicite : Nonne os meum et caro mea es? Hæc faciat mihi Deus et hæc addeat, si non magister militiæ fueris coram me omni
- 14 tempore pro Joab! Et inclinavit cor omnium virorum Juda quasi viri unius, miseruntque ad regem dicentes : Revertere tu, et omnes servi tui. Et reversus est rex, et venit usque ad Jordanem; et omnis Juda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi et traduceret eum Jordanem.

2. CAP. XIX, 16-43 : DAVID REVERTITUR. — *Rex, adversante Abisai, ignoravit Semei [XIX, 16-23]. Miphiboseth Davidi occurrit [24-30]. Rex vult Berzellai secum in Jerusalem ducere [31-33]; Berzellai invitationem recusat et causam filii sui Chamaam agit [34-38]. David Jordanem in Galgala transit [39, 40]. Dissidium in populo oritur ob deductionem regis [41-43].*

Festinavit autem Semei, filius Gera filii Jemini de Bahurim, et descendit cum viris Juda in occursum regis David, cum mille viris de Benjamin; et Siba, puer de domo Saul, et quindecim filii ejus ac viginti servi erant cum eo; et irrumpentes Jordanem ante regem, transierunt vada ut traducerent domum regis et facerent juxta jussionem ejus. Semei autem, filius Gera, prostratus coram rege, cum jam transisset Jordanem, dixit ad eum : Ne reputes mihi, domine mi, iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die qua egressus es, domine mi rex, de Jerusalem, neque ponas, rex, in corde tuo; agnosco enim servus tuus peccatum meum, et idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis. Respondens vero Abisai, filius Sarviæ, dixit : Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit christo Domini? Et ait David : Quid mihi et vobis, filii Sarviæ? Cur efficimini mihi hodie in satan? Ergone hodie interficietur vir in Israel? An ignoro hodie me factum regem super Israel? Et ait rex Semei : Non morieris. Juravitque ei.

Miphiboseth quoque, filius Saul, descendit in occursum regis, illotis pedibus et intonsa barba; vestesque suas non laverat a die qua egressus fuerat rex usque ad diem reversionis ejus in pace. Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex : Quare non venisti mecum, Miphiboseth? Et respondens ait : Domine mi rex, servus meus contempsit me; dixique ei ego famulus tuus ut sterneret mihi asinum, et ascendens abire cum rege, claudus enim sum servus tuus; insuper et accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem. Tu autem, domine mi rex, sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi; tu autem

19. — 4) II Reg. 18, 33. — 9) *Rex... nostrorum*, II Reg. 8, 1-14. *Ipse... Philistinorum*, II Reg. 5, 20; 8, 1. *Fugit... Absalom*, II Reg. 15, 14. — 11) *Rex... sacerdotes*, II Reg. 15, 29. — 13) *Amasæ*, II Reg. 17, 25. *Si non... Joab*, II Reg. 8, 16; III Reg. 2, 32. — 16) *Semei*,

II Reg. 16, 5; III Reg. 2, 8. — 17) *Siba*, II Reg. 9, 2, 10; 16, 1-4. — 19) II Reg. 16, 5-13. — 21) *Quia... Domini*, II Reg. 16, 6. — 23) III Reg. 2, 8, 9, 37, 46. — 24) *Miphiboseth*, II Reg. 9, 6. — 26) *Claudus... tuus*, II Reg. 9, 13. — 27) II Reg. 16, 3. — 28) *Tu autem... tuæ*, II Reg.

- posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ; quid ergo habeo justæ querelæ; aut quid possum ultra vociferari ad regem? Ait ergo ei rex : Quid ultra loqueris? fixum est quod locutus sum : tu et Siba, dividite possessiones. Responditque Miphiboseh regi : Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam.
- 31 Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Jordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.
- 32 Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est octogenarius; et ipse præbuit alimenta regi cum moraretur in castris, fuit quippe vir dives nimis. Dixit itaque rex ad Berzellai : Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Jerusalem. Et ait Berzellai ad regem : Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege in Jerusalem? Octogenarius sum hodie. Numquid viget sensus mei ad discernendum suave aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus et potus? vel audire possum ultra vocem cantorum atque cantatricum? Quare servus tuus sit oneri domo meo regi? Paululum procedam famulus tuus ab Jordane tecum. Non indigeo hac vicissitudine; sed obsecro ut revertar servus tuus, et moriar in civitate mea, et sepeliar juxta sepulcrum patris mei et matris meæ. Est autem servus tuus Chamaam; ipse vadat tecum, domine mi rex, et fac ei quidquid tibi bonum videtur.
- 38 Dixit itaque ei rex : Mecum transeat Chamaam, et ego faciam ei quidquid tibi placuerit, et omne quod petieris a me impetrabis. Cumque transisset universus populus et rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai et benedixit ei; et ille reversus est in locum suum.
- 40 Transivit ergo rex in Galgalam, et Chamaam cum eo. Omnis autem populus Juda traduxerat regem, et media tantum pars adfuerat de populo Israel. Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem dixerunt ei : Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, et traduxerunt regem et domum ejus Jordanem, omnesque viros
- 42 David cum eo? Et respondit omnis vir Juda ad viros Israel : Quia mihi propior est rex. Cur irasceris super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt? Et respondit vir Israel ad viros Juda, et ait : Decem partibus major ego sum apud regem, magis-

que ad me pertinet David quam ad te; cur fecisti mihi injuriam, et non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum? Durius autem responderunt viri Juda viris Israel.

3. CAP. XX, 1-22 : SEBA SEDITIONEM MOVET. — *Seba viros Israel secum trahit et seditionem excitat* [XX, 1, 2]. *David jubet Amasam, deinde Abisai copias congregare* [3-7]. *Joab apud Gabaon occidit Amasam et contra Seba incedit* [8-13]. *Abela-Beth-Maacha obsidetur; mulier quædam abscissum caput Seba projicit ad Joab qui obsidionem urbis relinquit* [14-22].

Accidit quoque ut ibi esset vir Belial, 20 nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus; et cecinit buccina, et ait : Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai; revertere in tabernacula tua, Israel. Et separatus est omnis Israel a David, secutusque est Seba, filium Bochri; viri autem Juda adhaeruerunt regi suo a Jordane usque Jerusalem.

Cumque venisset rex in domum suam in 3 Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas quas dereliquerat ad custodiendam domum, et tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens; et non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ, in viduitate viventes.

Dixit autem rex Amasæ : Convoca mihi 4 omnes viros Juda in diem tertium, et tu adesto præsens. Abiit ergo Amasa ut 5 convocaret Judam; et moratus est extra placitum quod ei constituerat rex. Ait 6 autem David ad Abisai : Nunc magis afflicturus est nos Seba, filius Bochri, quam Absalom; tolle igitur servos domini tui, et persequere eum, ne forte inveniat civitates munitas, et effugiat nos. Egressi 7 sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque et Phelethi; et omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Seba, filium Bochri.

Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porro Joab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, et desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat et percutere. Dixit 9 itaque Joab ad Amasam : Salve, mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. Porro Amasa 10

9, 7, 10, 11, 13. — 31) *Berzellai*, II Reg. 17, 27; III Reg. 2, 7. — 32) *Ipse... castris*, II Reg. 17, 28, 29. — 37, 38) III Reg. 2, 7. — 43) *Decem... sum*, III Reg. 11, 30, 31.

20. — 1) *Vir Belial*, Deut. 13, 13. *Non est... Israel*, III Reg. 12, 16; II Par. 10, 16. — 3) II Reg. 15, 16; 16, 21, 22. — 10) III Reg.

- non observavit gladium quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, et effudit intestina ejus in terram; nec secundum vulnus apposuit, et mortuus est. Joab autem et Abisai frater ejus, persecuti sunt
- 11 Seba, filium Bochri. Interea quidam viri, cum stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt : Ecce qui esse voluit pro Joab comes David. Amasa autem conspersus sanguine jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod subsisteret omnis populus ad videndum eum, et amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum. Amoto ergo illo de via,
- 13 transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba, filium Bochri.
- 14 Porro ille transierat per omnes tribus Israel in Abela et Beth-Maacha; omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.
- 15 Venerunt itaque, et oppugnabant eum in Abela et in Beth-Maacha, et circumdederunt munitionibus civitatem, et obsessa est urbs; omnis autem turba quæ erat cum Joab
- 16 moliebatur destruere muros. Et exclamavit mulier sapiens de civitate : Audite, audite! dicite Joab : Appropinqua huc, et loquar tecum. Qui cum accessisset ad eam, ait illi : Tu es Joab? Et ille respondit : Ego. Ad quem sic locuta est : Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit :

Audio. Rursumque illa : Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio : Qui interrogant, interrogent in Abela; et sic perficiebant. Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel? Et tu quæris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israel. Quare præcipitas hereditatem Domini? Respondensque Joab, ait : Absit, absit hoc a me! non præcipito, neque demolior; non sic se habet res; sed homo de monte Ephraim, Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David; tradite illum, et recedemus a civitate. Et ait mulier ad Joab : Ecce caput ejus mittetur ad te per murum. Ingressa est ergo ad omnem populum, et locuta est eis sapienter; qui abscissum caput Seba, filii Bochri, projecerunt ad Joab. Et ille cecinit tuba, et recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua; Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.

4. CAP. XX, 23-26 : DE MINISTRIS DAVIDIS.

Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israel; Banaïas autem, filius Joiadæ, super Cerethæos et Phelethæos; Aduram vero super tributa; porro Josaphat, filius Ahilud, a commentariis; Siva autem, scriba; Sadoc vero et Abiathar, sacerdotes; Ira autem Jairites erat sacerdos David.

PARS QUINTA

[XXI, 1 — XXIV, 25.]

APPENDICES.

1. CAP. XXI, 1-14 : DAVID GABAONITIS SATISFACIT. — *Fames a Deo mittitur ob fidem cum Gabaon a Saule violatam* [XXI, 1]. *David Gabaonitis, satisfacit et crimen Saulis in posteris suis puniatur* [2-10]. *David ossa Saulis et Jonathæ in sepulcro Cîs sepelitur* [11-14].

21 Facta est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter. Et consuluit David oraculum Domini; dixitque Dominus : Propter Saul et domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

2 Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos (porro Gabaonitæ non erant de filiis Israel,

sed reliquiæ Amorrhæorum; filii quippe Israel juraverant eis, et voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel et Juda); dixit ergo David ad Gabaonitas : Quid faciam vobis? et quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hereditati Domini? Dixeruntque ei Gabaonitæ : Non est nobis super argento et auro quæstio, sed contra Saul et contra domum ejus; neque volumus ut interficiatur homo de Israel. Ad quos rex ait : Quid ergo vultis ut faciam vobis? Qui dixerunt regi : Virum qui attrivit nos et oppressit inique ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israel.

2, 5. — 15) In Abela et in Beth-Maacha, III Reg. 15, 20; IV Reg. 15, 29. — 23-26) II Reg. 8, 16-18; III Reg. 4, 3-6. — 24) Aduram,

III Reg. 12, 18. — 26) Ira, II Reg. 23, 38. 21. — 1) Quia occidit Gabaonitas, I Reg. 22, 18, 19. — 2) Jos. 9, 3, 15, 19. — 6) Gaba Saul,

- 6 Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait rex : Ego dabo.
- 7 Percipitque rex Miphiboseth, filio Jonathæ filii Saul, propter jusjurandum Domini quod fuerat inter David et inter Jonathan, filium Saul. Tulit itaque rex duos filios Respha, filiae Aia, quos peperit Sauli, Armoni et Miphiboseth, et quinque filios Michol, filiae Saul, quos genuerat Hadrieli, filio Berzellai, qui fuit de Molathi; et dedit eos in manus Gabeonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino. Et ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.
- 10 Tollens autem Respha, filia Aia, cificium substravit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de cælo, et non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.
- 11 Et nuntiata sunt David quæ fecerat Respha, filia Aia, concubina Saul. Et abiit David, et tulit ossa Saul et ossa Jonathæ, filii ejus, a viris Jabes-Galaad, qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim cum interfecissent Saul in Gelboe; et asportavit inde ossa Saul et ossa Jonathæ, filii ejus; et colligentes ossa eorum qui affixi fuerant, sepelierunt ea cum ossibus Saul et Jonathæ, filii ejus, in terra Benjamin, in latere, in sepulcro Cis patris ejus; feceruntque omnia quæ præceperat rex. Et reprobatus est Deus terræ post hæc.

2. CAP. XXI, 15-22 : DE QUIBUSDAM VIRIS IN BELLO STRENUIS. — *Abisai* [XXI, 15-17]; *Sobochai* [18]; *Adeodatus* [19]; *Jonathan* [20-22].

- 15 Factum est autem rursum prælium Philisthinorum adversum Israel, et descendit David et servi ejus cum eo, et pugnabant contra Philisthiim. Deficiente autem David, Jesbibenob, qui fuit de genere Ara-

pha, cujus ferrum hastæ trecentas uncias appendebat, et accinctus erat ense novo, nisus est percutere David. Præsidioque ei fuit Abisai, filius Sarviæ, et percussus Philisthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes : Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.

Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos. Tunc percussit Sobochai, de Husathi, Saph de stirpe Arapha, de genere gigantum.

Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus, polymitarius, Bethlehemites, Goliath Gethæum, cujus hostile hastæ erat quasi liciatorium textentium.

Quartum bellum fuit in Geth, in quo vir fuit excelsus qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est viginti quatuor; et erat de origine Arapha. Et blasphemavit Israel; percussit autem eum Jonathan, filius Samaa fratris David.

Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, et ceciderunt in manu David et servorum ejus.

3. CAP. XXII, 1-51 : CANTICUM DAVIDIS. — *David, de manu inimicorum suorum liberatus* [XXII, 1], *gratias Deo agit* [2-4]. *Commemoratur oratio Davidis* [5-7]. *Describitur perturbatio mundi coram Domino descendentis de cælo* [8-10] *atque divinæ majestatis ostensio* [11-16]. *David a Deo liberatus est* [17-20]. *De Davidis justitia* [21-24] *et de fidelitate Domini* [25-28]. *Deus servum suum protegit* [29-31], *virtutem et peritiam dat ei* [32-35] *atque inimicos ejus fugat* [36-43]. *Deus imperium Davidis firmavit* [44-46]. *Psalmista gratias Domino iterum agit* [47-51].

Locutus est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum et de manu Saul; et ait :

Dominus petra mea, et robur meum, et salvator meus.

Deus fortis meus, sperabo in eum; scutum meum, et cornu salutis meæ; elevator meus, et refugium meum.

Salvator meus, de iniquitate liberabis me.

Laudabilem invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero.

Quia circumdederunt me contritiones mortis,

I Reg. 10, 26; 11, 4. *Electi Domini*, I Reg. 10, 24. — 7) I Reg. 18, 3; 20, 8, 15, 42; 23, 18. — 8) *Duos filios Respha*, II Reg. 3, 7. *Quinque... Molathi*, I Reg. 18, 19. — 12) I Reg. 31, 12, 13. — 17) *Abisai*, II Reg. 23, 18. — 18-22) I Par. 20,

4-8. — 18) *Sobochai*, I Par. 11, 29; 27, 11. *Husathi*, II Reg. 23, 27. — 19) I Par. 20, 5.

22. — 1) Ps. 17, 1. — 2-51) Ps. 17, 3-51. — 3) *Sperabo in eum*, Hebr. 2, 13. — 6) Ps. 114, 3.

6 torrentes Belial terruerunt me;
funes inferni circumdederunt me,
prævenērunt me laquei mortis.
7 In tribulatione mea invocabo Dominum,
et ad Deum meum clamabo;
et exaudiet de templo suo vocem meam,
et clamor meus veniet ad aures ejus.

8 Commota est et contremuit terra,
fundamenta montium concussa sunt,
et conquassata, quoniam iratus est eis.
9 Ascendit fumus de naribus ejus,
et ignis de ore ejus vorabit;
carbones succensi sunt ab eo.
10 Inclinauit cælos, et descendit;
et caligo sub pedibus ejus.

11 Et ascendit super cherubim, et volavit;
et lapsus est super pennas venti.
12 Posuit tenebras in circuitu suo latibulum,
cribrans aquas de nubibus cælorum.
13 Præ fulgore in conspectu ejus
succensi sunt carbones ignis.

14 Tonabit de cælo Dominus,
et Excelsus dabit vocem suam.
15 Misit sagittas, et dissipavit eos;
fulgur, et consumpsit eos.
16 Et apparuerunt effusiones maris,
et revelata sunt fundamenta orbis,
ab increpatione Domini,
ab inspiratione spiritus furoris ejus.

17 Misit de excelso, et assumpsit me,
et extraxit me de aquis multis.
18 Liberavit me ab inimico meo potentissimo
et ab his qui oderant me, quoniam robustiores me erant
19 Prævenit me in die afflictionis meæ,
et factus est Dominus firmamentum meum.
20 Et eduxit me in latitudinem;
liberavit me, quia complacui ei.

21 Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam,
et secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.
22 Quia custodi vias Domini
et non egi impie a Deo meo;
23 omnia enim judicia ejus in conspectu meo,
et præcepta ejus non amovi a me.
24 Et ero perfectus cum eo,
et custodiam me ab iniquitate mea;
25 et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam,
et secundum munditiam manuum mearum in conspectu oculorum suorum.

26 Cum sancto sanctus eris,
et cum robusto perfectus;
27 cum electo electus eris,
et cum perverso perverteris;
28 et populum pauperem salvum facies,
oculisque tuis excelsos humiliabis.

— 7) Ps. 114, 4; 119, 1. — 10) Ps. 143, 5. — 12) Ps. 96, 2. — 21) I Reg. 26, 27; Ps. 7, 9. —
23) Ps. 118, 30, 102. — 35) Ps. 143, 1. —

- 29 Quia tu lucerna mea, Domine,
et tu, Domine, illuminabis tenebras meas.
- 30 In te enim curram accinctus;
in Deo meo transiliam murum.
- 31 Deus, immaculata via ejus;
eloquium Domini igne examinatum;
scutum est omnium sperantium in se.
- 32 Quis est Deus præter Dominum?
et quis fortis præter Deum nostrum?
- 33 Deus qui accinxit me fortitudine,
et complanavit perfectam viam meam;
- 34 coæquans pedes meos cervis,
et super excelsa mea statuens me;
- 35 docens manus meas ad prælium,
et componens quasi arcum æreum brachia mea.
- 36 Dedisti mihi clypeum salutis tuæ,
et mansuetudo tua multiplicavit me.
- 37 Dilatabis gressus meos subtus me,
et non deficient tali mei.
- 38 Persequar inimicos meos, et conteram;
et non convertar donec consumam eos.
- 39 Consumam eos et confringam, ut non consurgant;
cadent sub pedibus meis.
- 40 Accinxisti me fortitudine ad prælium;
incurvasti resistentes mihi subtus me.
- 41 Inimicos meos dedisti mihi dorsum,
odientes me, et disperdam eos.
- 42 Clamabunt, et non erit qui salvet;
ad Dominum, et non exaudiet eos.
- 43 Delebo eos ut pulverem terræ;
quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
- 44 Salvabis me a contradictionibus populi mei;
custodies me in caput gentium.
Populus quem ignoro serviet mihi.
- 45 Filii alieni resistent mihi;
auditu auris obedient mihi.
- 46 Filii alieni defluerunt,
et contrahentur in angustiis suis.
- 47 Vivit Dominus! et benedictus Deus meus!
et exaltabitur Deus fortis salutis meæ.
- 48 Deus qui das vindictas mihi,
et dejicis populos sub me,
qui educis me ab inimicis meis,
et a resistentibus mihi elevas me;
a viro iniquo liberabis me.
- 50 Propterea confitebor tibi, Domine, in gentibus,
et nomini tuo cantabo;
- 51 magnificans salutes regis sui,
et faciens misericordiam christo suo David,
et semini ejus in sempiternum.

4. CAP. XXIII, 1-7 : DAVIDIS VERBA
NOVISSIMA. — *Exordium* [XXIII, 1].

De dominatore justo [2-4]. *De domo*
Davidis [5]. *De sorte impiorum* [6, 7].

23

Hæc autem sunt verba David novissima.

Dixit David filius Isai;
dixit vir cui constitutum est de christo Dei Jacob,
egregius psalter Israel :

2

Spiritus Domini locutus est per me,
et sermo ejus per linguam meam.

3

Dixit Deus Israel mihi,
locutus est Fortis Israel :

4

Dominator hominum,
justus dominator in timore Dei.
Sicut lux auroræ, oriente sole,
mane absque nubibus rutilat,
et sicut pluviis germinat herba de terra.

5

Nec tanta est domus mea apud Deum,
ut pactum æternum iniret mecum
firmum in omnibus atque munitum.
Cuncta enim salus mea, et omnis voluntas;
nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6

Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi,
quæ non tolluntur manibus;

7

et si quis tangere voluerit eas,
armabitur ferro et ligno lanceato,
igneque succensæ comburentur usque ad nihilum.

5. CAP. XXIII, 8-39 : CATALOGUS
HEROUM. — *De Jesbaam* [XXIII, 8],
Eleazar [9, 10] et *Semma* [11, 12]. *De*
tribus aliis robustissimis [13-17]. *De*
Abisai [18, 19] et *Banaia* [20-23]. *Tri-*
ginta septem alii recensentur [24-39].

8

Hæc nomina fortium David.

Sedens in cathedra sapientissimus prin-
ceps inter tres, ipse est quasi tenerrimus
ligni vermiculus, qui octingentos interfecit
impetu uno.

9

Post hunc Eleazar, filius patruj ejus,
Ahobites, inter tres fortes qui erant cum
David quando exprobraverunt Philistiim,
et congregati sunt illuc in prælium.

10

Cumque ascendissent viri Israel, ipse
stetit, et percussit Philisthæos, donec defi-
ceret manus ejus et obrigesceret cum gla-
dio; fecitque Dominus salutem magnam in
die illa, et populus qui fugerat reversus
est ad caesorum spolia detrahenda.

11

Et post hunc Semma, filius Age, de
Arari. Et congregati sunt Philistiim in
statione: erat quippe ibi ager lente plenus;
cumque fugisset populus a facie Phil-
istiim, stetit ille in medio agri, et tuitus

12

est eum, percussitque Philisthæos; et fecit
Dominus salutem magnam.

Nec non et ante descenderant tres qui 13
erant principes inter triginta, et venerant
tempore messis ad David in speluncam
Odollam; castra autem Philisthinorum
erant posita in valle Gigantum. Et David 14
erat in præsidio; porro statio Philisthino-
rum tunc erat in Bethlehem. Desideravit 15
ergo David, et ait: O si quis mihi daret
potum aquæ de cisterna quæ est in Beth-
lehem juxta portam! Irruperunt ergo 16
tres fortes castra Philisthinorum, et hause-
runt aquam de cisterna Bethlehem, quæ
erat juxta portam, et attulerunt ad David.
At ille noluit bibere, sed libavit eam Do-
mino, dicens: Propitius sit mihi Domi- 17
nus ne faciam hoc! num sanguinem homi-
num istorum qui profecti sunt et anima-
rum periculum bibam? Noluit ergo bibere.
Hæc fecerunt tres robustissimi.

Abisai quoque, frater Joab, filius Sar- 18
viæ, princeps erat de tribus. Ipse est qui
levavit hastam suam contra trecentos,
quos interfecit. Nominatus in tribus, et 19
inter tres nobilior, eratque eorum princeps;
sed usque ad tres primos non pervenerat.

23. — 1) *Vir... Jacob*, II Reg. 7, 8, 9; Ps. 77,
70, 71. — 5) *Nec tanta... munitum*, II Reg. 7,
15-18. — 8-39) I Par. 11, 10-47. — 8) I Par. 27,

2, 3. — 13) *In speluncam Odollam*, I Reg. 22, 1.
— 14) *In præsidio*, I Reg. 22, 4, 5. — 16) *Libavit*
eam Domino, I Reg. 7, 6. — 18) *Abisai*, II Reg.

- 20 Et Banaïas, filius Joiadæ, viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel. Ipse percussit duos leones Moab, et ipse descendit et percussit leonem in media cisterna in diebus nivis. Ipse quoque interfecit virum ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam; itaque cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptii, et interfecit eum hasta sua. Hæc fecit Banaïas, filius Joiadæ. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores; verumtamen usque ad tres non pervenerat. Fecitque eum sibi David aulariarium a secreto.
- 24 Asael, frater Joab, inter triginta; Elchanan, filius patruï ejus, de Bethlehem; Semma de Harodi; Elica de Harodi, Heles de Phalti; Hira, filius Acces, de Thecua; Abiezer de Anathoth; Mobonnai de Husati; Selmon Ahohites; Maharai Netophathites; Heled, filius Baana, et ipse Netophathites; Ithai, filius Ribai, de Gabaath filiorum Benjamin; Banaia Pharithonites; Heddai de torrente Gaas; Abialbon Arbathites; Azmaveth de Bero-mi; Eliaba de Salaboni. Filii Jassen, Jonathan, Semma de Oriori; Aiam, filius Sarar, Arorites; Eliphelet, filius Aashai filii Machati; Eliam, filius Achitophel, Gelonites; Hesrai de Carmelo; Pharai de Arbi; Igaal, filius Nathan, de Soba; Bonni de Gadi; Selec de Ammoni; Naharai Berothites, armiger Joab filii Sarviæ; Ira Jethrites; Gareb, et ipse Jethrites; Urias Hethæus. Omnes triginta septem.

6. CAP. XXIV, 1-25 : POPULUS DESCRIBITUR; AREA AREUNA JEBUSÆI A DAVIDE EMITUR. — *David peccat recensendo populum* [XXIV, 1-10] *et a propheta Gad monetur ut ipse inter tres pœnas unam eligat* [11-14]. *Pestilentia orta David orat Deum* [15-17]. *David aream Areuni emit et altare in ea erigit; calamitas desinit* [18-25].

- 24 Et addidit furor Domini irasci contra Israel; commovitque David in eis dicentem : Vade, numera Israel et Judam.

2 Dixitque rex ad Joab, principem exer-

citus sui : Perambula omnes tribus Israel a Dan usque Bersabee, et numerate populum ut sciam numerum ejus. Dixitque Joab regi : Adaugæat Dominus Deus tuus ad populum tuum quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis! sed quid sibi dominus meus rex vult in rehujuscemodi? Obtinuit autem sermo regis verba Joab et principum exercitus; egressusque est Joab et principes militum a facie regis, ut numerarent populum Israel.

Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroer ad dexteram urbis quæ est in valle Gad, et per Jazer transierunt in Galaad, et in terram inferiorem Hodsi, et venerunt in Dan silvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem, transierunt prope mœnia Tyri, et omnem terram Hævæi et Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee; et lustrata universa terra, affuerunt post novem menses et viginti dies in Jerusalem. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi; et inventa sunt de Israel octingenta milia virorum fortium qui educerent gladium, et de Juda quingenta milia pugnatorum. Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus; et dixit David ad Dominum : Peccavi valde in hoc facto; sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis.

Surrexit itaque David mane, et sermo Domini factus est ad Gad, prophetam et videntem David, dicens : Vade, et loquere ad David : Hæc dicit Dominus : Trium tibi datur optio; elige unum quod volueris ex his ut faciam tibi. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei dicens : Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos et illi te persequentur, aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, et vide quem respondeam ei qui me misit sermonem. Dixit autem David ad Gad : Coarctor nimis; sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt), quam in manus hominum.

Immisitque Dominus pestilentiam in Is-

21, 17. — 20) Banaïas, II Reg. 8, 18; 20, 23; I Par. 27, 5. Cabseel, Jos. 15, 21. — 24) Asael, II Reg. 2, 18; I Par. 27, 7. — 25) Semma, I Par. 27, 8. — 26) Heles, I Par. 27, 10. — 29) Netophathites, IV Reg. 25, 23. — 30) Pharithonites, Jud. 12, 13, 15; I Par. 27, 14. Gaas, Jos. 24, 30; Jud. 2, 9. — 31) Arbathites, Jos. 15, 61; 18, 22. — 32) Salaboni, Jos. 19, 42. — 34) Machati, II Reg. 10, 6, 8. Eliam, II Reg. 11, 3. Achitophel, II Reg. 15, 12. — 35) Arbi, Jos. 15, 52. — 36) Soba, II Reg. 8, 3. — 37) Berothites, II Reg.

4, 2. — 38) Ira, II Reg. 20, 26. Jethrites, I Reg. 30, 27; I Par. 2, 53. — 39) Urias, II Reg. 11, 3, 6.

24. — 1-25) I Par. 21, 1-28. — 5) In Aroer, Deut. 2, 36; Jos. 13, 9, 10. — 6) Jazer, Num. 21, 32; 32, 1, 3; Jos. 13, 25. Dan, Jud. 18, 29. — 9) I Par. 27, 24. — 11) Ad Gad prophetam, I Reg. 22, 5. Et videntem, I Reg. 9, 9. — 13) Septem annis, Gen. 41, 27, 30; IV Reg. 8, 1. — 14) I Par. 21, 13; Dan. 13, 23. — 15) I Par. 27, 24. — 16) Erat... Jebusai, II Par. 3, 1.

rael de mane usque ad tempus constitutum, et mortui sunt ex populo, a Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

16 Cumque extendisset manum suam angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, et ait angelo percutienti populum : Sufficit; nunc contine manum tuam. Erat autem angelus Domini juxta aream

17 Areuna Jebusæi. Dixitque David ad Dominum cum vidisset angelum cædentem populum : Ego sum qui peccavi, ego inique egi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me et contra domum patris mei.

18 Venit autem Gad ad David in die illa, et dixit ei : Ascende, et constitue altare

19 Domino in area Areuna Jebusæi. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem

20 præceperat ei Dominus. Conspiciensque Areuna animadvertit regem et servos ejus

transire ad se; et egressus adoravit regem prono vultu in terram, et ait : Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait : Ut emam a te aream, et ædificem altare Domino, et cesset interfectio quæ grassatur in populo.

22 Et ait Areuna ad David : Accipiat, et offerat dominus meus rex sicut placet ei. Habes boves in holocaustum, et plaustrum et juga boum in usum lignorum. Omnia 23 dedit Areuna rex regi; dixitque Areuna ad regem : Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex ait : 24 Nequaquam ut vis; sed emam pretio a te, et non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream et boves argenti siclis quinquaginta. Et 25 ædificavit ibi David altare Domino, et obtulit holocausta et pacifica.

Et propitiatus est Dominus terræ, et cohibita est plagâ ab Israel.

LIBER TERTIUS REGUM

SĒCUNDUM HEBRÆOS PRIMUS MALACHIM

PARS PRIOR

[I, 1 — XI, 43.]

HISTORIA REGNI SALOMONIS.

I. — PROMOTIO SALOMONIS IN REGEM.

[I, 1 — IV, 34.]

1. CAP. I, 1-4 : DE DAVIDE ÆTATE AFFECTO ET ABISAG.

1 T rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies; cumque operiretur vestibus, non calefiebat. Dixeruntque ergo ei servi sui : Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem, et stet coram rege, et foveat eum, dormiatque in sinu suo, et calefaciat dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel, et invenerunt Abisag Sunamitidem, et adduxerunt eam ad regem. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, et ministrabat ei; rex vero non cognovit eam.

2. CAP. I, 5-10 : ADONIAS CONSPIRAT. — *Adonias regnum affectat* [I, 5, 6] *et assecclas facit* [7, 8]. *De sacrificio juxta fontem Rogel* [9, 10].

5 Adonias autem, filius Haggith, elevabatur, dicens : Ego regnabo. Fecitque sibi currus et equites, et quinquaginta viros
6 qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens : Quare hoc fecisti? Erat autem et ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom. Et sermo ei cum Joab, filio Sarviæ, et cum Abiathar sacerdote, qui adjuvabant partes
8 Adoniæ. Sadoc vero sacerdos, et Banaïas, filius Joiadæ, et Nathan propheta, et Semei, et Rei, et robur exercitus David,
9 non erat cum Adonia. Immolatis ergo

Adonias arietibus et vitulis, et universis pinguibus, juxta Lapidem Zohaleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocavit universos fratres suos filios regis, et omnes viros Juda servos regis. Nathan autem pro- 10 phetam, et Banaïam, et robustos quosque, et Salomonem fratrem suum, non vocavit.

3. CAP. I, 11-53 : DAVID SALOMONEM SUUM NUNCUPAT HEREDEM. — *Bethsabee, a Nathan instructa* [I, 11-14], *ad regem ingreditur* [15-21]. *Nathan ipse jura Salomonis defendit* [22-27] *et assensionem regis obtinet* [28-31]. *Salomon in Gihon ungitur* [32-40]. *Res Adoniæ nuntiatur* [41-48]. *Salomon pollicetur se Adoniæ parciturum dum ille fidelis sit* [49-53].

Dixit itaque Nathan ad Bethsabee, matrem Salomonis : Num audisti quod regnaverit Adonias, filius Haggith, et dominus noster David hoc ignorat? Nunc 12 ergo veni, accipe consilium a me, et salva animam tuam, filique tui Salomonis. Vade, et ingredere ad regem David, et 13 dic ei : Nonne tu, domine mi rex, jurasti mihi ancillæ tuæ, dicens : Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit in solio meo? Quare ergo regnat Adonias? Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego 14 veniam post te, et complebo sermones tuos.

Ingressa est itaque Bethsabee ad regem 15 in cubiculum. Rex autem senuerat nimis, et Abisag Sunamitis ministrabat ei. In- 16

1. — 3) Sunamitidem, Jos. 19, 18. — 5) Adonias, II Reg. 3, 4. — 6) Secundus... Absalom, II Reg. 3, 3, 4; I Par. 3, 2. — 7) Joab, II Reg. 2, 13, 18. Abiathar, I Reg. 22, 20. — 8) Sadoc,

II Reg. 8, 17. Banaïas, II Reg. 8, 18. Nathan, II Reg. 12, 1. Semei, III Reg. 4, 18. — 9) Fonti Rogel, Jos. 15, 7; II Reg. 17, 17. — 10) Salomo-

clinavit se Bethsabée, et adoravit regem.
 Ad quam rex : Quid tibi, inquit, vis?
 17 Quæ respondens, ait : Domine mi, tu jurasti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ : Salomon filius tuus regnabit post
 18 me, et ipse sedebit in solio meo. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex,
 19 ignorante. Mactavit boves, et pinguiæ quæque, et arietes plurimos, et vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, et Joab, principem militiæ; Salomonem autem servum tuum non vocavit.
 20 Verumtamen, domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israel, ut indices eis quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex,
 21 post te. Eritque, cum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego et filius meus Salomon peccatores.
 22 Adhuc illa loquente cum rege, Nathan
 23 propheta venit. Et nuntiaverunt regi, dicentes : Adest Nathan propheta. Cumque introisset in conspectu regis, et adorasset eum pronus in terram, dixit Nathan : Domine mi rex, tu dixisti : Adonias regnet post me, et ipse sedeat super thronum meum? Quia descendit hodie, et immolavit boves, et pinguiæ, et arietes plurimos, et vocavit universos filios regis, et principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem; illisque vescentibus, et bibentibus coram eo, et dicentibus : Vivat rex
 26 Adonias! me servum tuum, et Sadoc sacerdotem, et Banaïam filium Joiadæ, et Salomonem famulum tuum, non vocavit. Numquid a domino meo rege exivit hoc verbum, et mihi non indicasti servo tuo quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum?
 28 Et respondit rex David, dicens : Vocate ad me Bethsabée. Quæ cum fuisset ingressa coram rege, et stetisset ante eum, juravit rex, et ait : Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia! quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israel, dicens : Salomon filius tuus regnabit post me, et ipse sedebit super solium meum
 31 pro me; sic faciam hodie. Summissoque Bethsabée in terram vultu, adoravit regem, dicens : Vivat dominus meus David in æternum!
 32 Dixit quoque rex David : Vocate mihi Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam, et Banaïam filium Joiadæ. Qui cum ingressi fuissent coram rege, dixit ad eos : Tollite vobiscum servos domini vestri, et imponite Salomonem filium meum super mulam

meam, et ducite eum in Gihon; et ungat
 34 eum ibi Sadoc sacerdos, et Nathan propheta in regem super Israel. Et canetis buccina, atque dicetis : Vivat rex Salomon! Et ascendetis post eum, et veniet,
 35 et sedebit super solium meum, et ipse regnabit pro me; illique præcipiam ut sit dux super Israel et super Judam. Et
 36 respondit Banaïas, filius Joiadæ, regi, dicens : Amen; sic loquatur Dominus Deus domini mei regis. Quomodo fuit Dominus
 37 cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, et sublimius faciat solium ejus a solio domini mei regis David.

Descendit ergo Sadoc sacerdos, et Nathan propheta, et Banaïas filius Joiadæ, et Cerethi, et Phelethi; et imposuerunt Salomonem super mulam regis David, et adduxerunt eum in Gihon. Sumpsitque
 39 Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, et unxit Salomonem; et cecinerunt buccina; et dixit omnis populus : Vivat rex Salomon! Et ascendit universa multitudo
 40 post eum, et populus canentium tibiis, et lætantium gaudio magno, et insonuit terra a clamore eorum.

Audivit autem Adonias, et omnes qui
 41 invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat; sed et Joab, audita voce tubæ, ait : Quid tibi vult clamor civitatis tumultuantis? Adhuc illo loquente, Jonathan, filius Abiathar sacerdotis, venit;
 42 cui dixit Adonias : Ingredere, quia vir fortis es, et bona nuntians. Responditque
 43 Jonathan Adoniæ : Nequaquam; dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem, misitque cum eo Sadoc sacerdotem, et Nathan prophetam, et Banaïam
 44 filium Joiadæ, et Cerethi, et Phelethi, et imposuerunt eum super mulam regis. Unxeruntque eum Sadoc sacerdos et Nathan propheta regem in Gihon; et ascenderunt inde lætantes, et insonuit civitas; hæc est vox quam audistis. Sed et
 46 Salomon sedet super solium regni. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David, dicentes : Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen
 47 tuum, et magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo; et locutus est : Benedictus Dominus
 48 Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

Territi sunt ergo, et surrexerunt omnes
 49 qui invitati fuerant ab Adonia, et ivit unusquisque in viam suam. Adonias 50

nem, II Reg. 12, 24. — 21) II Reg. 7, 12; III Reg. 2, 10. — 30) I Par. 23, 1; 28, 5. — 33) Gihon, II Par. 32, 30; 33, 14. — 38) Cerethi et Phelethi, II Reg. 8, 18. — 39) Cornu olei de

tabernaculo, Ex. 30, 23-32. Unxit Salomonem, I Par. 29, 22. — 42) Jonathan, II Reg. 15, 27, 30; 17, 17. — 46) I Par. 29, 23. — 48) III Reg. 3, 6. — 50) Cornu altaris, Ex. 27, 2.

autem, timens Salomonem, surrexit, et
 51 abiit, tenuitque cornu altaris. Et nuntia-
 verunt Salomoni, dicentes : Ecce Adonias,
 timens regem Salomonem, tenuit cornu
 altaris, dicens : Juret mihi rex Salomon
 hodie, quod non interficiat servum suum
 52 gladio. Dixitque Salomon : Si fuerit vir
 bonus, non cadet ne unus quidem capillus
 ejus in terram; sin autem malum inventum
 53 fuerit in eo, morietur. Misit ergo rex
 Salomon, et eduxit eum ab altari; et in-
 gressus adoravit regem Salomonem; dixit-
 que ei Salomon : Vade in domum tuam.

4. CAP. II, 1-9 : DAVID ULTIMA MONITA
 DAT SALOMONI. — *David Salomonem*
admonet de lege divina fideliter ser-
vanda [II, 1-4], de Joab [5, 6], de Ber-
zellai [7] et de Semei [8, 9].

2 Appropinquaverunt autem dies David
 ut moreretur, præcepitque Salomoni filio
 2 suo, dicens : Ego ingredior viam uni-
 3 versæ terræ; confortare, et esto vir. Et
 observa custodias Domini Dei tui, ut am-
 bules in viis ejus, ut custodias ceremonias
 ejus, et præcepta ejus, et judicia, et testi-
 monia, sicut scriptum est in lege Moysi;
 ut intelligas universa quæ facis, et quo-
 4 cumque te verteris; ut confirmet Domi-
 nus sermones suos, quos locutus est de me,
 dicens : Si custodierint filii tui vias suas,
 et ambulaverint coram me in veritate, in
 omni corde suo, et in omni anima sua, non
 auferetur tibi vir de solio Israel.

5 Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab,
 filius Sarviæ, quæ fecerit duobus princi-
 pibus exercitus Israel, Abner filio Ner, et
 Amasæ filio Jether, quos occidit, et effudit
 sanguinem belli in pace, et posuit cruorem
 prælii in balteo suo, qui erat circa lumbos
 ejus, et in calceamento suo, quod erat in
 6 pedibus ejus. Facies ergo juxta sapien-
 tiam tuam, et non deduces canitiem ejus
 7 pacifice ad inferos. Sed et filiis Berzellai
 Galaaditis reddes gratiam, eruntque comede-
 ntes in mensa tua; occurrerunt enim
 mihi quando fugiebam a facie Absalom,
 8 fratris tui. Habes quoque apud te Semei,
 filium Gera, filii Jemini de Bahurim,
 qui maledixit mihi maledictione pessima,
 quando ibam ad castra; sed quia descendit
 mihi in occursum cum transirem Jorda-
 nem, et juravi ei per Dominum, dicens :
 9 Non te interficiam gladio; tu noli pati
 eum esse innoxium. Vir autem sapiens es,

ut scias quæ facies ei, deducesque canos
 ejus cum sanguine ad inferos.

5. CAP. II, 10-12 : DAVID MORITUR ET
 SALOMON EI SUCCEDIT.

Dormivit igitur David cum patribus 10
 suis, et sepultus est in civitate David.
 Dies autem quibus regnavit David super 11
 Israel, quadraginta anni sunt; in Hebron
 regnavit septem annis, in Jerusalem tri-
 ginta tribus. Salomon autem sedit super 12
 thronum David patris sui, et firmatum est
 regnum ejus nimis.

6. CAP. II, 13-46 : DE PRIMIS SALOMO-
 NIS FACTIS. — *Adonias, ob Abisag in*
uxorem petitam [II, 13-22], morti tra-
ditur [23-25]. Salomon sacerdotem
Abiathar e pontificatu ejicit [26, 27] et
jubet Joab in templo occidi [28-35].
Semei mandatum regis violat [36-38] et
capite damnatur [39-46].

Et ingressus est Adonias, filius Haggith, 13
 ad Bethsabæe matrem Salomonis. Quæ
 dixit ei : Pacificusne est ingressus tuus?
 Qui respondit : Pacificus. Addiditque : 14
 Sermo mihi est ad te. Cui ait : Loquere.
 Et ille : Tu, inquit, nosti quia meum 15
 erat regnum, et me præposuerat omnis
 Israel sibi in regem; sed translatum est
 regnum, et factum est fratris mei; a Do-
 mino enim constitutum est ei. Nunc ergo 16
 petitionem unam precor a te : ne confun-
 das faciem meam. Quæ dixit ad eum :
 Loquere. Et ille ait : Precor ut dicas 17
 Salomoni regi (neque enim negare tibi
 quidquam potest) ut det mihi Abisag
 Sunamitidem uxorem. Et ait Bethsabæe : 18
 Bene, ego loquar pro te regi.

Venit ergo Bethsabæe ad regem Salomo- 19
 nem, ut loqueretur ei pro Adonia; et sur-
 rexit rex in occursum ejus, adoravitque
 eam, et sedit super thronum suum; posi-
 tusque est thronus matri regis, quæ sedit
 ad dexteram ejus. Dixitque ei : Petitionem 20
 unam parvulam ego deprecor a te : ne con-
 fundas faciem meam. Et dixit ei rex :
 Pete, mater mea; neque enim fas est ut
 avertam faciem tuam. Quæ ait : Detur 21
 Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor.
 Responditque rex Salomon, et dixit matri
 suæ : Quare postulas Abisag Sunamitidem
 Adoniæ? Postula ei et regnum; ipse est
 enim frater meus major me, et habet 22

2. — 3) Deut. 17, 14-20. — 4) II Reg. 7, 12, 13,
 25. — 5) II Reg. 3, 27; 18, 5, 12, 14; 20, 10. —
 7) II Reg. 17, 27-29; 19, 31, 38. — 8) II Reg. 16,
 5, 6; 17, 24; 19, 16-23. — 10) Dormivit... suis,
 Act. 2, 29; 13, 36. In civitate David, III Reg.

3, 1; 9, 24. — 11) II Reg. 5, 4¹/₅; I Par. 29, 26,
 27. — 12) I Par. 29, 23; II Par. 1, 1. —
 15) III Reg. 1, 25, 38-40. — 17) Abisag, III Reg.
 1, 3, 4. — 22) Ipse... major me, III Reg. 1, 6;
 I Par. 3, 2, 5. Habet... Sarviæ, III Reg. 1, 7. —

Abiathar sacerdotem, et Joab, filium Sarviæ.

- 23 Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens : Hæc faciat mihi Deus et hæc addat, quia contra animam suam locutus est Adonias verbum hoc ! Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, et collocavit me super solium David patris mei, et qui fecit mihi domum, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias. Misitque rex Salomon per manum Banaia, filii Joiadæ, qui interfecit eum ; et mortuus est.
- 26 Abiathar quoque sacerdoti dixit rex : Vade in Anathoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es ; sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini Dei coram David patre meo, et sustinuisti laborem in omnibus in quibus laboravit pater meus. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.
- 28 Venit autem nuntius ad Joab, quod Joab declinasset post Adoniam, et post Salomonem non declinasset ; fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, et apprehendit cornu altaris. Nuntiatumque est regi Salomoni, quod fugisset Joab in tabernaculum Domini, et esset juxta altare. Misitque Salomon Banaiam, filium Joiadæ, dicens : Vade, interfice eum. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, et dixit ei : Hæc dicit rex : Egredere. Qui ait : Non egrediar, sed hic moriar. Renuntiavit Banaias regi sermonem, dicens : Hæc locutus est Joab, et hæc respondit mihi.
- 31 Dixitque ei rex : Fac sicut locutus est, et interfice eum, et sepeli ; et amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est a Joab, a me, et a domo patris mei. Et reddet Dominus sanguinem ejus super caput ejus, quia interfecit duos viros justos, melioresque se, et occidit eos gladio, patre meo David ignorante, Abner, filium Ner, principem militiæ Israel, et Amasam, filium Jether, principem exercitus Juda ; et revertetur sanguis illorum in caput Joab, et in caput seminis ejus in sempiternum. David autem et semini ejus, et domui et throno illius, sit pax usque in æternum a Domino ! Ascendit itaque Banaias, filius Joiadæ, et aggressus eum interfecit ;

sepultusque est in domo sua in deserto. Et constituit rex Banaiam, filium Joiadæ, pro eo super exercitum, et Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar.

Misit quoque rex, et vocavit Semei, dixitque ei : Ædifica tibi domum in Jerusalem, et habita ibi ; et non egredieris inde huc atque illuc. Quacumque autem die egressus fueris, et transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum ; sanguis tuus erit super caput tuum. Dixitque Semei regi : Bonus sermo. Sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Jerusalem diebus multis. Factum est autem post annos tres, ut fugerent servi Semei ad Achis, filium Maacha, regem Geth ; nuntiatumque est Semei, quod servi ejus essent in Geth. Et surrexit Semei, et stravit asinum suum ; ivitque ad Achis in Geth ad requirendum servos suos, et adduxit eos de Geth. Nuntiatum est autem Salomoni, quod isset Semei in Geth de Jerusalem, et rediisset. Et mittens vocavit eum, dixitque illi : Nonne testificatus sum tibi per Dominum, et prædixi tibi : Quacumque die egressus ieris huc et illuc, scito te esse moriturum ? Et respondisti mihi : Bonus sermo, quem audiui. Quare ergo non custodisti jusjurandum Domini, et præceptum quod præceperam tibi ? Dixitque rex ad Semei : Tu nosti omne malum, cujus tibi conscium est cor tuum, quod fecisti David patri meo ; reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum ; et rex Salomon benedictus, et thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum. Jussit itaque rex Banaia, filio Joiadæ ; qui egressus percussit eum, et mortuus est.

7. CAP. III, 1-3 : SALOMONIS MATRIMONIUM ET RELIGIO.

Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, et affinitate conjunctus est Pharaoni, regi Ægypti ; accepit namque filiam ejus, et adduxit in civitatem David, donec compleret ædificans domum suam, et domum Domini, et murum Jerusalem per circuitum. Attamen populus immolabat in excelsis ; non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum. Dilexit autem Salomon Dominum,

24) Sicut locutus est, II Reg. 7, 11, 13 ; I Par. 22, 10. — 26) Anathoth, Jos. 21, 13 ; II Reg. 23, 27 ; Jer. 1, 1. Quia... meo, I Reg. 23, 6 ; II Reg. 15, 24, 29. Sustinuisti... meus, I Reg. 22, 20-23. — 27) I Reg. 2, 27-36. — 28) III Reg. 1, 7. — 32) III Reg. 2, 5. — 35) Constituit... exercitum, III Reg. 4, 4. Sadoc... Abiathar, I Par. 29, 22.

— 37) Torrentem Cedron, II Reg. 15, 23. — 39) Achis, I Reg. 27, 2. — 44) II Reg. 16, 5-14.

3. — 1) Confirmatum... Salomonis, II Par. 1, 1. Affinitate... ejus, III Reg. 7, 8 ; 9, 16, 24 ; II Par. 8, 11. Ædificans domum suam, III Reg. 7, 1. Domum Domini, III Reg. 6, 1-38. Murum

ambulans in præceptis David patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, et accendebat thymiama.

8. CAP. III, 4-15 : SALOMON SAPIENTIAM A DEO POSTULAT. — *Rex in Gabaon venit ad immolandum [III, 4], gratias Deo agit [5-8] et sapientiam ab eo postulat [9]. Dominus præter sapientiam Salomoni concedit potentiam et gloriam [10-14]. Rex coram arca in Jerusalem holocausta offert [15].*

- 4 Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi; illud quippe erat excelsum maximum: mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut dem tibi. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David, patre meo, misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate et iustitia, et recto corde tecum; custodisti ei misericordiam tuam grandem, et dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie. Et nunc, Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo. Ego autem sum puer parvulus, et ignorans egressum et introitum meum; et servus tuus in medio esse populi quem elegisti, populi infiniti, qui numerari et supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, et discernere inter bonum et malum; quis enim poterit judicare populum istum, populum tuum hunc multum?
- 10 Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset hujuscemodi rem.
- 11 Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, et non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens et intelligens, in tantum ut nullas ante te similes tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed et hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet et gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus, cunctis retro diebus. Si autem ambulaveris in viis meis, et custodieris præcepta mea et mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.
- 14 Igitur evigilavit Salomon, et intellexit quod esset somnium; cumque venisset Jerusalem, stetit coram arca fœderis Domi-

ni, et obtulit holocausta, et fecit victimas pacificas, et grande convivium universis famulis suis.

9. CAP. III, 16-28 : DE CAUSA A DUABUS MERETRICIBUS REGI PROPOSITA. — *Duæ meretrices ad regem veniunt [III, 16]. Altera alteram accusat de filio subrepto [17-22]. Salomon sententiam pronuntiat de puero vivente; vera mater intercessionem facit [23-26]. Rex litem dirimit; omnes ejus sapientiam admirantur [27, 28].*

Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo; quarum una ait: Obsecro, mi domine; ego et mulier hæc habitabamus in domo una, et peperim apud eam in cubiculo; tertia autem die postquam ego peperim, peperit et hæc; et eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte, dormiens quippe oppressit eum. Et consurgens intempestæ noctis silentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, et collocavit in sinu suo; suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo. Cumque surrexissem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus; quem diligentius intuens clara luce, deprehendi non esse meum quem genueram. Responditque altera mulier: Non est ita ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. E contrario illa dicebat: Mentiris; filius quippe meus vivit, et filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendeabant coram rege.

Tunc rex ait: Hæc dicit: Filius meus vivit, et filius tuus mortuus est; et ista respondit: Non; sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attulissent gladium coram rege: Divide, inquit, infantem vivum in duas partes, et date dimidiam partem uni, et dimidiam partem alteri. Dixit autem mulier cujus filius erat vivus ad regem (commota sunt quippe viscera ejus super filio suo): Obsecro, domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur. Respondit rex, et ait: Date huic infantem vivum, et non occidatur; hæc est enim mater ejus.

Audivit itaque omnis Israel judicium quod judicasset rex, et timuerunt regem,

Jerusalem, III Reg. 9, 15. — 4-15) II Par. 1, 2-13. — 5) III Reg. 9, 2. — 6) Sicut... tecum, III Reg. 2, 4; 9, 4. Dedisti... ejus, III Reg. 1, 48. —

12) III Reg. 4, 29-31; 5, 12; 10, 23, 24. — 13) III Reg. 21-24; 10, 23, 27; Sap. 7, 11; Matth. 6, 29.

videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

10. CAP. IV, 1-19 : DE REGIIS MINISTRIS. — *De Salomonis ministris* [IV, 1-6] *et de duodecim præfectis super omnem Israel constitutis* [7-19].

4 Erat autem rex Salomon regnans super
2 omnem Israel. Et hi principes quos habebat : Azarias, filius Sadoc sacerdotis,
3 Elihoreph et Ahia, filii Sisa, scribæ; Josaphat, filius Ahilud, a commentariis;
4 Banaias, filius Joiadæ, super exercitum; Sadoc autem, et Abiathar, sacerdotes;
5 Azarias, filius Nathan, super eos qui assistebant regi; Zabud, filius Nathan, sacerdos, amicus regis; et Ahisar præpositus domus; et Adoniram, filius Abda, super tributa.
7 Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israel, qui præbebant annonam regi et domui ejus; per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. Et hæc nomina eorum :
9 Benhur, in monte Ephraim; Bendecar in Maccas, et in Salebim, et in Bethsames, et in Elon, et in Bethhanan; Benheshed in Aruboth. Ipsius erat Socho, et
11 omnis terra Ephraim. Benabinadab, cujus omnis Nephath-Dor, Tapheth, filiam Salomonis, habebat uxorem. Bana, filius Ahilud, regebat Thanac et Mageddo, et universam Bethsan, quæ est juxta Sarthana subter Jezrahel, a Bethsan usque
13 Abel-Mehula e regione Jecmaan. Ben-Gaber in Ramoth-Galaad; habebat Avoth-Jair, filii Manasse, in Galaad; ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant seras æreas. Ahinadab, filius Addo, præerat in Manaim.
15 Achimaas in Nephthali; sed et ipse habebat Basemath, filiam Salomonis, in conjugio. Baana, filius Husi, in Aser et in
17 Baloth; Josaphat, filius Pharue, in Issachar; Semei, filius Ela, in Benjamin;
19 Gaber, filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon, regis Amorrhæi, et Og, regis Basan, super omnia quæ erant in illa terra.

11. CAP. IV, 20-34 : DE MAGNIFICENTIA ET SAPIENTIA SALOMONIS. — *De felicitate populi* [IV, 20]. *De ditione regis* [21]. *De divitiis Salomonis* [22-28]

atque sapientia [29-31] *diversis modis ostensa et late celebrata* [32-34].

Juda et Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine, comedentes et bibentes, atque lætantes.

Salomon autem erat in ditione sua, 21 habens omnia regna a flumine terræ Philistiim usque ad terminum Ægypti, offerrentium sibi munera, et servientium ei cunctis diebus vitæ ejus.

Erat autem cibus Salomonis per dies 22 singulos triginta cori similæ, et sexaginta cori farinæ, decem boves pingues, 23 et viginti boves pascuales, et centum arietes, excepta venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, et avium altilium. Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, a Thaphsa usque ad Gazam, et cunctos reges illarum regionum; et habebat pacem ex omni parte in circuitu. Habitabatque 25 Juda et Israel absque timore ullo, unusquisque sub vite sua et sub ficu sua, a Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis. Et habebat Salomon quadraginta millia 26 præsepia equorum currilium, et duodecim millia equestrium. Nutriebantque eos supradicti regis præfecti; sed et necessaria mensæ regis Salomonis cum ingenti cura præbebant in tempore suo. Hordeum 28 quoque et paleas equorum et jumentorum deferebant in locum ubi erat rex, juxta constitutum sibi.

Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, et prudentiam multam nimis, et latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in littore maris. Et præcedebat sapientia 30 Salomonis sapientiam omnium Orientalium et Ægyptiorum; et erat sapientior 31 cunctis hominibus, sapientior Ethan Ezrahita, et Heman, et Chalcol, et Dorda, filii Mahol; et erat nominatus in universis gentibus per circuitum. Locutus est quoque 32 Salomon tria millia parabolas, et fuerunt carmina ejus quinque et mille. Et disputavit super lignis, a cedro quæ est in Libano usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete; et disseruit de jumentis et volucribus, et reptilibus, et piscibus. Et 34 veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, et ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus.

—*—

4. — 2) Azarias, I Par. 6, 10. — 3) Josaphat, II Reg. 8, 16; 20, 24. — 4) Banaias, III Reg. 2, 35. Sadoc... sacerdotes, II Reg. 20, 25; III Reg. 2, 27, 35. — 6) Adoniram, III Reg. 5, 14. — 21) II Par. 9, 26; Eccli. 47, 15. —

24) Habebat pacem, I Par. 22, 9. — 26) III Reg. 10, 26; II Par. 1, 14; 9, 25. — 29) III Reg. 3, 12; 5, 12; Eccli. 47, 16-18. — 32) Prov. 1, 1; Eccli. 12, 9; Eccli. 47, 18. — 34) III Reg. 10, 1, 6; II Par. 9, 23.

II. — CONSTRUCTIO ET DEDICATIO TEMPLI.

[V, 1 — VIII, 66.]

1. CAP. V, 1-18 : SALOMON PACTIONEM CUM HIRAM, REGE TYRI, FACIT ET EXSTRUCTIONEM TEMPLI PARAT. — *Hiram nuntios mittit ad Salomonem* [V, 1] *qui regi Tyri consilium templi ædificandi declarat et ab eo ligna cedrina petit* [2-6]. *Hiram rei consentit* [7-9]. *Salomon triticum et oleum Hiram præbet* [10-12]. *De omni Israel eliguntur operarii qui ligna asportent et singula opera faciant* [13-18].
- 5 Misit quoque Hiram, rex Tyri, servos suos ad Salomonem; audivit enim quod ipsum unisissent regem, pro patre ejus; quia amicus fuerat Hiram David omni
- 2 tempore. Misit autem Salomon ad Hiram, dicens : Tu scis voluntatem David patris mei, et quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminientia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum
- 4 ejus. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum; et non est satan, neque occursum malus. Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens : Filius tuus quem dabo pro te super solium tuum, ipse
- 5 ædificabit domum nomini meo. Præcipe igitur ut præciant mihi servi tui cedros de Libano, et servi mei sint cum servis tuis; mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris; scis enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna cædere sicut Sidonii.
- 7 Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, et ait : Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens : Audivi quæcumque mandasti mihi, ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis et abiegnis.
- 9 Servi mei deponent ea de Libano ad mare, et ego componam ea in ratibus in mari, usque ad locum quem significaveris mihi, et applicabo ea ibi, et tu tolles ea; præbebisque necessaria mihi ut detur cibus domui meæ.
- 10 Itaque Hiram dabat Salomoni ligna ce-
- drina et ligna abiegna juxta omnem voluntatem ejus. Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, et viginti coros purissimi olei; hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos. Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei. Et erat pax inter Hiram et Salomonem, et percusserunt ambo foedus.
- Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel, et erat indictio triginta millia virorum. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis; et Adoniram erat super hujuscemodi inductionem. Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant; et octoginta millia latomorum in monte, absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium millium et trecentorum, præcipientium populo et his qui faciebant opus. Præcepitque rex ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, et quadrarent eos; quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, et cæmentarii Hiram. Porro Giblii præparaverunt ligna et lapides ad ædificandam domum.
2. CAP. VI, 1-38 : TEMPLUM ÆDIFICATUR. — *De anno constructionis* [VI, 1]. *De mensuris templi* [2]. *De porticu* [3], *fenestris* [4], *lateribus in circuitu domus et laquearibus* [5-10]. *Deus pollicetur se in medio Israel habitaturum* [11-13]. *De parietibus lignis cedrinis coopertis* [14-16^a]. *De Sancto sanctorum et de Sancto* [16^b, 17] *tabulis cedrinis vestitis* [18]. *De mensuris Sancti sanctorum* [19, 20^a]. *De oraculo auro purissimo cooperto* [20^b-22]. *De duobus cherubim* [23-28]. *De ornamento parietum* [29, 30]. *De ostiis* [31-35] *et atrio interiore* [36]. *De duratione operum* [37, 38].
- Factum est ergo quadringentesimo, et octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense zio (ipse est mensis secundus), regni Salomonis super Israel, ædificari cœpit domus Domino.

5. — 1-11) II Par. 2, 3-16. — 1) Quia... tempore, II Reg. 5, 11; I Par. 14, 1. — 3) Propter bella, I Par. 22, 8; 28, 3. — 4) III Reg. 4, 24; I Par. 22, 9. — 5) II Reg. 7, 13; I Par. 17, 12; 22, 10; 28, 6. — 7) III Reg. 10, 9. — 12) III Reg.

3, 12; 4, 29. — 14) Adoniram, III Reg. 4, 6. — 15) II Par. 2, 18. — 16) III Reg. 9, 23. — 18) Giblii, Ez. 27, 9.

6. — 1-36) II Par. 3, 1-16. — 4) Ez. 40, 16;

- 2 Domus autem quam ædificabat rex Salomon Domino habebat sexaginta cubitos in longitudine, et viginti cubitos in latitudine, et triginta cubitos in altitudine. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi; et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. Fecitque in templo fenestras obliquas. Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi et oraculi, et fecit latera in circuitu.
- 6 Tabulatum quod subter erat quinque cubitos habebat latitudinis, et medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, et tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærent muris templi.
- 7 Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est; et malleus, et securis, et omne ferramentum, non sunt audita in domo cum ædificaretur.
- 8 Ostium lateris medii in parte erat domus dextræ; et per cochleam ascendebant in medium cœnaculum, et a medio in tertium.
- 9 Et ædificavit domum, et consummavit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis.
- 10 Et ædificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis; et operuit domum lignis cedrinis.
- 11 Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens: Domus hæc, quam ædificas, si ambulaveris in præceptis meis, et judicia mea feceris, et custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea, firmabo sermonem meum tibi, quem locutus sum ad David patrem tuum; et habitabo in medio filiorum Israel, et non derelinquam populum meum Israel.
- 14 Igitur ædificavit Salomon domum, et consummavit eam. Et ædificavit parietes domum intrinsecus tabulatis cedrinis; a pavimento domus usque ad summitatem parietum, et usque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinsecus; et texit pavementum domus tabulis abiernis. Ædificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina, a pavimento usque ad superiora; et fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum. Porro quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi. Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur,

habens tornaturas et juncturas suas fabrefactas, et cælaturas eminentes. Omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.

Oraculum autem in medio domus in 19 interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini. Porro oraculum 20 habebat viginti cubitos longitudinis, et viginti cubitos latitudinis, et viginti cubitos altitudinis. Et operuit illud atque vestivit auro purissimo; sed et altare vestivit cedro. Domum quoque ante oraculum operuit 21 auro purissimo, et affixit laminas clavis aureis. Nihilque erat in templo quod non 22 auro tegeretur; sed et totum altare oraculi texit auro.

Et fecit in oraculo duos cherubim de 23 lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala cherub una, et 24 quinque cubitorum ala cherub altera, id est, decem cubitos habentes a summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem. Decem quoque cubitorum erat 25 cherub secundus; in mensura pari, et opus unum erat in duobus cherubim; id est, 26 altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, et similiter cherub secundus. Posuitque cherubim in medio templi interioris; extendebant autem alas suas cherubim, et tangebant ala una parietem, et ala cherub secundi tangebant parietem alterum; alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant. Texit 28 quoque cherubim auro.

Et omnes parietes templi per circuitum 29 sculptis variis cælaturis et torno; et fecit in eis cherubim, et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de pariete et egredientes. Sed et pavementum domus 30 texit auro intrinsecus et extrinsecus.

Et in ingressu oraculi fecit ostiola de 31 lignis olivarum, postesque angulorum quinque. Et duo ostia de lignis olivarum; et 32 sculptis in eis picturam cherubim, et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et texit ea auro; et operuit tam cherubim quam palmas, et cetera, auro.

Fecitque in introitu templi postes de 33 lignis olivarum quadrangulatos; et duo 34 ostia de lignis abiernis altrinsecus; et utrumque ostium duplex erat, et se invicem tenens aperiebatur. Et sculptis 35 cherubim, et palmas, et cælaturas valde eminentes; operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

Et ædificavit atrium interius tribus or- 36

41, 16, 26. — 5) Ez. 41, 6. — 7) Deut. 27, 5, 6; III Reg. 5, 18. — 9) Act. 7, 47. — 12) II Reg. 7, 13, 16, 17; III Reg. 9, 4. — 13) Ex. 25, 8; 29, 45; I Par. 22, 9, 10. — 16) Fecit... sanctorum, Ex.

26, 33, 34; III Reg. 7, 50; 8, 6. — 23) Ex. 37, 7-9. — 27) Ex. 25, 19-22; III Reg. 8, 7; II Par. 5, 8. — 36) III Reg. 7, 12.

dinibus lapidum politorum, et uno ordine lignorum cedri.

37 Anno quarto fundata est domus Domini
38 in mense zio; et in anno undecimo, mense bul (ipse est mensis octavus), perfecta est domus in omni opere suo, et in universis utensilibus suis; ædificavitque eam annis septem.

3. CAP. VII, 1-12 : PALATIA A SALOMONE ÆDIFICANTUR. — *Salomon domum saltus Libani* [VII, 1-5] atque porticus ædificat [6, 7]. Domum sibi et domum uxori reginæ facit [8]. De materia adhibita [9-12].

7 Domum autem suam ædificavit Salomon tredecim annis, et ad perfectum usque perduxit.

2 Ædificavit quoque domum Saltus Libani centum cubitorum longitudinis, et quinquaginta cubitorum latitudinis, et triginta cubitorum altitudinis, et quatuor deambulacra inter columnas cedrinas; ligna quippe cedrina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim, contra se invicem positas, et e regione se respicientes, æquali spatio inter columnas, et super columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.

6 Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, et triginta cubitorum latitudinis, et alteram porticum in facie majoris porticus; et columnas, et epistylia super columnas.

7 Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit, et texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summam.

8 Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media porticu, simili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis, quam uxorem duxerat Salomon, tali opere quali et hanc porticum.

9 Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quandam atque mensuram tam intrinsecus quam extrinsecus serrati erant, a fundamento usque ad summam parietum, et extrinsecus usque ad atrium majus. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem sive octo cubitorum. Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erant, similiterque de cedro. Et atrium majus rotundum, trium ordinum de lapidibus sectis et unius ordinis de dolata cedro; necnon et in atrio

domus Domini interiori, et in porticu domus.

4. CAP. VII, 13-51 : DESCRIBITUR SUPPELLEX AD USUM TEMPLI PERTINENS. — *Hiram de Tyro* [VII, 13, 14] fingit duas columnas Jachin et Booz nominatas [15-22], mare æneum [23-26], decem bases [27-37] cum lavacris [38, 39] atque vasa alia [40^a]. Recensetur sacra suppellex, tum ænea [40^b-47], tum aurea [48-50]. Omnia a Davide sanctificata in thesauro domus Dei reponuntur [51].

Misit quoque rex Salomon, et tulit Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium, et plenum sapientia et intelligentia et doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cum venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

Et finxit duas columnas æreas, decem et octo cubitorum altitudinis columnam unam; et linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. Duo quoque capitella fecit quæ ponerentur super capita columnarum, fusilia ex ære; quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, et quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum; et quasi in modum retis et catenarum sibi invicem miro opere contextarum, Utrumque capitellum columnarum fusile erat; septena versuum retiacula in capitulo uno, et septena retiacula in capitulo altero. Et perfecit columnas, et duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella quæ erant super summam, malogranatorum; eodem modo fecit et capitulo secundo. Capitella autem, quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata erant in porticu quatuor cubitorum. Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper, juxta mensuram columnæ contra retiacula; malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi. Et statuit duas columnas in porticu templi; cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin; similiter erexit columnam secundam, et vocavit nomen ejus Booz. Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit; perfectumque est opus columnarum.

Fecit quoque mare fusile decem cubitorum a labio usque ad labium, rotundum in circuitu; quinque cubitorum altitudo ejus, et resticula triginta cubitorum cingebat

7. — 1) III Reg. 3, 1; 9, 10; II Par. 8, 1. — 2) *Domum saltus Libani*, III Reg. 10, 17, 21; Is. 22, 8. — 3) *Domum... Salomon*, III Reg. 3, 1; II Par. 8, 11. — 12) III Reg. 6, 36. —

13, 14) II Par. 2, 13, 14. — 15-21) II Par. 3, 15-17. — 15) IV Reg. 25, 17; I Par. 18, 8; II Par. 4, 12; Jer. 52, 21-23. — 23-26) II Par. 4, 2-5. — 23) *Mare*, Ex. 30, 18; IV Reg. 16, 17; 25, 13;

24 illud per circuitum. Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare; duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles. Et stabat super duodecim boves, e quibus tres respiciebant ad aquilonem, et tres ad occidentem, et tres ad meridiem, et tres ad orientem; et mare super eos desuper erat; quorum posteriora 26 universa intrinsecus latitabant. Grossitudo autem luteris trium unciarum erat; labiumque ejus quasi labium calicis et folium repandi lilii. Duo millia batos capiebat.

27 Et fecit decem bases æneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, et quatuor cubitorum latitudinis et trium cubitorum altitudinis. Et ipsum opus basium interrassile erat; et sculpturæ inter 29 juncturas. Et inter coronulas et plectas, leones, et boves, et cherubim, et in juncturis similiter desuper; et subter leones et boves, quasi lora ex ære dependentia.

30 Et quatuor rotæ per bases singulas, et axes ærei; et per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes. Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate; et quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum; pariterque habebat unum cubitum et dimidium; in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant; et media intercolumnia quadrata, non rotunda.

32 Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos basis erant, cohærebant sibi subter basim; una rota habebat altitudinis cubitum et semis. Tales autem rotæ erant quales solent in curru fieri; et axes earum, et radii, et canthi, et modioli, 34 omnia fusilia. Nam et humeruli illi quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles et conjuncti erant. In summitate autem basis erat quædam rotunditas dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi, habens cælaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsa. Sculptis quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære, et in angulis, cherubim, et leones, et palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non cælata, sed apposita per circuitum viderentur.

37 In hunc modum fecit decem bases, fusura una, et mensura sculpturaque consimili.

38 Fecit quoque decem luteræ æneos; quadraginta batos capiebat luter unus; eratque quatuor cubitorum; singulos quoque

luteræ per singulas, id est decem, bases posuit. Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi et quinque ad sinistram; mare autem posuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.

Fecit ergo Hiram lebetes et scutras et 40 hamulas.

Et perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini: columnas duas, et 41 funiculos capitellorum super capitella columnarum duos; et retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum; et malogranata quadringenta in duobus retiaculis, duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum qui erant super capita columnarum; et bases decem, et luteræ decem super bases; et 44 mare unum, et boves duodecim subter mare; et lebetes, et scutras, et hamulas. 45 Omnia vasa quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. In campestri regione Jordanis fudit ea 46 rex in argillosa terra, inter Sochoth et Sarthan. Et posuit Salomon omnia vasa; 47 propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris.

Fecitque Salomon omnia vasa in domo 48 Domini: altare aureum, et mensam super quam ponerentur panes propositionis auream; et candelabra aurea, quinque ad 49 dexteram et quinque ad sinistram, contra oraculum, ex auro puro; et quasi lilii flores, et lucernas desuper aureas; et forciopes aureos; et hydrias, et fuscinulas, et 50 phialas, et mortariola, et thuribula, de auro purissimo. Et cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, et ostiorum domus templi, ex auro erant.

Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, et intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum, et aurum, et vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

5. CAP. VIII, 1-66: DEDICATIO TEMPLI ET ORATIO SALOMONIS. — *Omnes majores natu et principes congregantur [VIII, 1, 2]. Arca in Sanctum sanctorum deferitur [3-11]. Salomon templum Deo dedicat [12, 13] et populo benedicit [14]. Rex Domino gratias agit pro templo a se edificato [15-21] et pro divinis promissis impletis [22-24]. Salomon orat*

I Par. 18, 8; Jer. 52, 17. — 25) Boves, Jer. 52, 20. — 27) Bases, IV Reg. 25, 13; II Par. 4, 14; Jer. 52, 17. — 38) Luteræ, II Par. 4, 6. — 40-51) II Par. 4, 11-38, 1. — 40) Lebetes, Ex. 27, 3; 38, 3. — 46) Sochoth, Jos. 13, 27. Sarthan, Jos.

3, 16. — 48) Altare aureum, Ex. 37, 25-29. Mensam, Ex. 37, 10-16; II Par. 4, 8. Panes propositionis, Ex. 25, 30; Lev. 24, 5-8. — 49) Ex. 25, 31-38; II Par. 4, 7. — 51) Quæ... suos, II Reg. 8, 11; II Par. 5, 1.

pro domo sua et pro populo Israel [25-30], *pro iustis* [31, 32], *contra hostes* [33, 34], *pro pluvia* [35, 36], *contra calamitates* [37-40], *pro alienigenis* [41-43], *pro victoria* [44, 45] et *pro captivis* [46-53]. *Salomon benedixit omni ecclesiae Israel* [54-61], *atque holocausta et sacrificia Deo offert* [62-64]. *Per quatuordecim dies celebratur dedicatio templi* [65, 66].

- 8 Tunc congregati sunt omnes majores natu Israel cum principibus tribuum, et duces familiarum filiorum Israel, ad regem Salomonem in Jerusalem, ut deferrent arcam foederis Domini de civitate David, id est de Sion. Conventique ad regem Salomonem universus Israel in mense ethanim, in solemnī die; ipse est mensis septimus.
- 3 Veneruntque cuncti senes de Israel. Et 4 tulerunt arcam sacerdotes, et portaverunt arcam Domini, et tabernaculum foederis, et omnia vasa sanctuarii quae erant in tabernaculo; et ferebant ea sacerdotes et levitae. Rex autem Salomon, et omnis multitudo Israel, quae convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, et immolabant oves et boves absque aestimatione et numero. Et intulerunt sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum, 7 subter alas cherubim; siquidem cherubim expandebant alas super locum arcae, et protegebant arcam et vectes ejus de super. Cumque emerent vectes, et apparerent summitates eorum foris sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus; qui et fuerunt ibi usque in 9 praesentem diem. In arca autem non erat aliud nisi duae tabulae lapideae quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus foedus cum filiis Israel cum egrederentur de terra Aegypti.
- 10 Factum est autem, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula implevit domum Domini; et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam, impleverat enim gloria Domini domum Domini.
- 12 Tunc ait Salomon: Dominus dixit ut 13 habitaret in nebula. Aedificans aedificavi domum in habitaculum tuum, firmissimum 14 solium tuum in sempiternum. Convertit-

que rex faciem suam et benedixit omni ecclesiae Israel; omnis enim ecclesia Israel stabat. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Israel, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, et in manibus ejus perfecit, dicens: A die qua eduxi 16 populum meum Israel de Aegypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israel ut aedificaretur domus et esset nomen meum ibi; sed elegi David ut esset super populum meum Israel. Voluitque David pater 17 meus aedificare domum nomini Domini Dei Israel; et ait Dominus ad David patrem 18 meum: Quod cogitasti in corde tuo aedificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans; verumtamen tu non 19 aedificabis mihi domum, sed filius tuus qui egredietur de renibus tuis, ipse aedificabit domum nomini meo. Confirmavit Dominus sermonem suum quem locutus est; stetitque pro David patre meo, et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus; et aedificavi domum nomini Domini Dei Israel. Et constitui ibi locum arcae, in 21 qua foedus Domini est, quod percussit cum patribus nostris quando egressi sunt de terra Aegypti.

Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiae Israel, et expandit manus suas in caelum, et ait:

Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in caelo desuper et super terram deorsum, qui custodis pactum et misericordiam servis tuis qui ambulat coram te in toto corde suo, qui custodisti servo tuo 24 David patri meo quae locutus es ei; ore locutus es, et manibus perfecisti, ut haec dies probat. Nunc igitur, Domine Deus 25 Israel, conserva famulo tuo David patri meo quae locutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me qui sedeat super thronum Israel, ita tamen, si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo. Et 26 nunc, Domine Deus Israel, firmentur verba tua, quae locutus es servo tuo David patri meo.

Ergone putandum est quod vere Deus 27 habitet super terram? Si enim caelum et caeli caelorum te capere non possunt, quanto magis domus haec quam aedificavi! Sed 28 respice ad orationem servi tui et ad preces ejus, Domine Deus meus; audi hymnum

8. — 1-9) II Par. 5, 2-10. — 1) Ut deferrent... de Sion, II Reg. 6, 17. — 2) II Par. 7, 8-10. — 3) Tulerunt arcam sacerdotes, Num. 4, 15; Deut. 31, 9, 25; II Reg. 15, 24; I Par. 15, 14, 15. — 6) In oraculo suum, Ex. 26, 33, 34. In oraculum templi, III Reg. 6, 5. Subter alas cherubim, III Reg. 6, 27. — 8) Ex. 25, 13-15. — 9) Duae tabulae lapideae, Ex. 25, 16, 21; 40, 20; Deut.

10, 2, 5; Hebr. 9, 4. Quando... Aegypti, Ex. 34, 27. — 10) Ex. 40, 32, 33; II Par. 2, 13, 14; 7, 1, 2. — 12-50) II Par. 6, 1-39. — 15) III Reg. 6, 12. — 16) II Reg. 7, 4-16, 25. — 17) II Reg. 7, 2, 3; I Par. 17, 1, 2. — 19) II Reg. 7, 5, 12, 13; III Reg. 5, 3, 5. — 20) I Par. 28, 5, 6. — 24) III Reg. 6, 12. — 25) II Reg. 7, 12. — 27) II Par. 2, 6. —

- et orationem quam servus tuus orat coram
 29 te hodie, ut sint oculi tui aperti super
 domum hanc nocte ac die, super domum de
 qua dixisti : Erit nomen meum ibi; ut
 exaudias orationem quam orat in loco isto
 30 ad te servus tuus; ut exaudias deprecacionem
 servi tui et populi tui Israel, quodcumque
 oraverint in loco isto; et exaudies in loco
 habitaculi tui in cælo, et cum exaudieris,
 propitius eris.
 31 Si peccaverit homo in proximum suum,
 et habuerit aliquod juramentum quo teneatur
 astrictus, et venerit propter juramentum
 coram altari tuo in domum tuam,
 32 tu exaudies in cælo, et facies, et judicabis
 servos tuos, condemnans impium et reddens
 viam suam super caput ejus, justificansque
 justum, et retribuens ei secundum justitiam
 suam.
 33 Si fugerit populus tuus Israel inimicos
 suos (quia peccaturus est tibi), et agentes
 poenitentiam et confitentes nomini tuo, venerint,
 et oraverint et deprecati te fuerint
 34 in domo hac, exaudi in cælo, et dimitte
 peccatum populi tui Israel; et reduces eos
 in terram quam dedisti patribus eorum.
 35 Si clausum fuerit cælum, et non pluerit
 propter peccata eorum, et orantes in loco
 isto poenitentiam egerint nomini tuo, et a
 peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem
 suam, exaudi eos in cælo, et dimitte
 36 peccata servorum tuorum et populi tui Israel;
 et ostende eis viam bonam per quam
 ambulent, et da pluviam super terram
 tuam quam dedisti populo tuo in possessionem.
 37 Fames si oborta fuerit in terra, aut
 pestilentia aut corruptus aer, aut ærugo
 aut locusta vel rubigo, et affligerit eum
 inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga,
 38 universa infirmitas, cuncta devotatio, et
 imprecatio, quæ acciderit omni homini de
 populo tuo Israel; si quis cognoverit plagam
 cordis sui, et expanderit manus suas
 39 in domo hac, tu exaudies in cælo in loco
 habitationis tuæ, et repropitiaberis, et facies
 ut des unicuique secundum omnes vias
 suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti
 40 solus cor omnium filiorum hominum), ut timeant
 te cunctis diebus quibus vivunt super faciem
 terræ quam dedisti patribus nostris.
 41 Insuper et alienigena qui non est de populo
 tuo Israel, cum venerit de terra longinqua
 propter nomen tuum (audietur enim nomen
 42 tuum magnum, et manus tua fortis, et brachium
 tuum extentum ubique); cum

venerit ergo, et oraverit in hoc loco, tu
 43 exaudies in cælo, in firmamento habitaculi
 tui, et facies omnia pro quibus invocaverit
 te alienigena : ut discant universi populi
 terrarum nomen tuum timere, sicut populus
 tuus Israel, et probent quia nomen tuum
 invocatum est super domum hanc quam
 ædificavi.

Si egressus fuerit populus tuus ad bellum
 44 contra inimicos suos, per viam quocumque
 miseris eos, orabunt te contra viam civitatis
 quam elegisti, et contra domum quam
 ædificavi nomini tuo, et exaudies in cælo
 45 orationes eorum et preces eorum, et facies
 judicium eorum.

Quod si peccaverint tibi (non est enim
 46 homo qui non peccet), et iratus tradideris
 eos inimicis suis, et captivi ducti fuerint in
 terram inimicorum longe vel prope, et egerint
 47 poenitentiam in corde suo in loco captivitatis,
 et conversi deprecati te fuerint in captivitate
 sua, dicentes : Peccavimus, inique egimus,
 48 impie gessimus; et reversi fuerint ad te in
 universo corde suo et tota anima sua, in
 terra inimicorum suorum ad quam captivi
 ducti fuerint, et oraverint te contra viam
 terræ suæ quam dedisti patribus eorum,
 et civitatis quam elegisti, et templi quod
 ædificavi nomini tuo, exaudies in cælo,
 49 in firmamento solii tui, orationes eorum
 et preces eorum, et facies judicium eorum;
 et propitiaberis populo tuo qui peccavit
 50 tibi, et omnibus iniquitatibus eorum quibus
 prævaricati sunt in te; et dabis misericordiam
 coram eis qui eos captivos habuerint, tu
 misereantur eis. Populus enim tuus est et
 hereditas tua, 51 quos eduxisti de terra Ægypti, de medio
 fornacis ferreæ. Ut sint oculi tui aperti
 52 ad deprecationem servi tui et populi tui
 Israel, et exaudias eos in universis pro
 quibus invocaverint te; tu enim separasti
 53 eos tibi in hereditatem de universis populis
 terræ, sicut locutus es per Moysen servum
 tuum, quando eduxisti patres nostros de
 Ægypto, Domine Deus.

Factum est autem, cum complexset Salomon
 54 orans Dominum omnem orationem et deprecationem
 hanc, surrexit de conspectu altaris Domini;
 et utrumque enim genu in terram fixerat, et manus
 expanderat in cælum. Stetit ergo, et benedixit
 55 omni ecclesiæ Israel voce magna, dicens :
 Benedictus Dominus, qui dedit requiem
 56 populo suo Israel, juxta omnia quæ locutus
 est; non cecidit ne unus quidem sermo ex
 omnibus bonis quæ locutus est per Moysen

29) Ut sint... die, II Par. 7, 15. Erit... ibi, Deut. 12, 5, 11; III Reg. 9, 3. — 46) Non est... peccet, II Par. 6, 36; Prov. 20, 9; Eccl. 7, 21;

Rom. 3, 23; Jac. 3, 2; I Joan. 1, 8, 10. — 51) Deut. 9, 29; 32, 9. — 53) Ex. 19, 5, 6; Deut. 9, 26, 29; 14, 2. — 54) II Par. 6, 13; 7, 1.

57 servum suum. Sit Dominus Deus noster
nobiscum sicut fuit cum patribus nostris,
58 sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus
in universis viis ejus, et custodiamus mandata
ejus et ceremonias ejus, et judicia quæcumque
59 mandavit patribus nostris. Et sint sermones mei
isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropin-
quantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat
60 judicium servo suo et populo suo Israel per
singulos dies, ut sciant omnes populi
61 terræ quia Dominus ipse est Deus, et non
est ultra absque eo. Sit quoque cor
nostrum perfectum cum Domino Deo nostro,
62 ut ambulemus in decretis ejus, et custodiamus
63 mandata ejus, sicut et hodie. Igitur rex et
omnis Israel cum eo immolabant victimas
coram Domino. Mactavitque Salomon hostias
pacificas quas immolavit Domino, boum viginti duo millia

et ovium centum viginti millia. Et dedicaverunt
templum Domini rex et filii Israel. In die illa
sanctificavit rex medium atrii quod erat ante
domum Domini; fecit quippe holocaustum ibi
et sacrificium et adipem pacificorum, quoniam
altare æreum, quod erat coram Domino, minus
erat, et capere non poterat holocaustum, et
sacrificium, et adipem pacificorum.

Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem
celebrem, et omnis Israel cum eo, multitudo
magna, ab introitu Emath usque ad rivum
Ægypti, coram Domino Deo nostro, septem
diebus et septem diebus, id est quatuordecim
diebus. Et in die octava dimisit populos;
qui benedicientes regi, profecti sunt in tabernacula
sua, lætantes et alacri corde super omnibus
bonis quæ fecerat Dominus David servo suo,
et Israel populo suo.

III. — DE ULTIMIS ANNIS SALOMONIS.

[IX, 1 — XI, 43.]

1. CAP. IX, 1-9 : DEUS REGI ITERUM APPARET ET DE FUTURO LOQUITUR.

- 9 Factum est autem, cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini et ædificium regis, et omne quod optaverat et
2 voluerat facere, apparuit ei Dominus secundo, sicut apparuerat ei in Gabaon.
3 Dixitque Dominus ad eum : Exaudivi orationem tuam et deprecationem tuam quam deprecatus es coram me; sanctificavi domum
hanc quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum; et erunt oculi
4 mei et cor meum ibi cunctis diebus. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis
et in æquitate, et feceris omnia quæ præcepi tibi, et legitima mea et judicia
5 mea servaveris, ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens : Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel.
6 Si autem aversione aversi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea et ceremonias meas
quas proposui vobis; sed abieritis, et co-
7 lueritis deos alienos et adoraveritis eos, auferam Israel de superficie terræ quam dedi eis, et templum quod sanctificavi nomini meo
projiciam a conspectu meo, eritque

Israel in proverbium et in fabulam cunctis populis, et domus hæc erit in exemplum; omnis
9 qui transierit per eam stupebit, et sibilabit, et dicet : Quare fecit Dominus sic terræ huic et domui huic? Et respondunt :
Quia dereliquerunt Dominum Deum suum qui eduxit patres eorum de terra
Ægypti, et secuti sunt deos alienos, et adoraverunt eos et coluerunt eos; idcirco induxit Dominus super eos omne
malum hoc.

2. CAP. IX, 10-14 : SALOMON OPPIDA HIRAM REGI TRADIT.

Expletis autem annis viginti postquam ædificaverat Salomon duas domos, id est domum Domini et domum regis, Hiram, rex Tyri, præbente Salomoni ligna cedrina et abiegna et aurum juxta omne quod opus habuerat, tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ. Et egressus est Hiram de Tyro ut videret oppida quæ dederat ei Salomon, et non placuerunt ei; et ait : Hæcine sunt civitates quas dedisti mihi, frater? Et appellavit eas Terram Chabul, usque in diem hanc. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

— 62-66) II Par. 7, 4-10. — 62) II Mach. 2, 5, 9. — 64) *Altare æreum*, II Par. 4, 1. — 65) II Par. 7, 8; I Mach. 4, 56; II Mach. 2, 12. — 9. — 1-9) II Par. 7, 11-22. — 1) III Reg. 3, 1; II Par. 8, 1-6. — 2) III Reg. 3, 5; 11, 9. —

3) III Reg. 8, 16, 29; IV Reg. 21, 4; II Par. 33, 4. — 5) II Reg. 7, 12-16; III Reg. 6, 12; I Par. 22, 10. — 8) Deut. 29, 24-26; Jer. 22, 8, 9. — 10-28) II Par. 8, 1-18. — 10) III Reg. 6, 37, 38; 7, 1. — 13) *Chabul*, Jos. 19, 27. — 15) *Mello*,

3. CAP. IX, 15-25: DE CIVITATIBUS A SALOMONE ÆDIFICATIS AUT MUNITIS. — *Salomon plures civitates ædificat* [IX, 15-19]. *De advenis tributariis* [20-23]. *Filia Pharaonis in domum suam ascendit et Salomon Mello extruit* [24]. *Rex observantiam sacrorum curat* [25].

- 15 Hæc est summa expensarum quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini et domum suam, et Mello, et murum Jerusalem, et Hesar, et Mageddo, et
16 Gazer. Pharaon, rex Ægypti, ascendit et cepit Gazer succenditque eam igni, et Chananaeum qui habitabat in civitate interfecit, et dedit eam in dotem filiae suæ
17 uxori Salomonis. Ædificavit ergo Salomon Gazer et Bethoron inferiorem; et Baalath, et Palmyram in terra solitudinis.
19 Et omnes vicos qui ad se pertinebant et erant absque muro munivit, et civitates curruum et civitates equitum, et quodcumque ei placuit ut ædificaret in Jerusalem, et in Libano, et in omni terra potestatis suæ.
20 Universum populum qui remanserat de Amorrhæis, et Hethæis, et Pherezaeis, et Hevæis, et Jebusæis, qui non sunt de filiis
21 Israel; horum filios qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare, fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc. De filiis autem
22 Israel non constituit Salomon servire quemquam; sed erant viri bellatores, et ministri ejus, et principes, et duces, et
23 præfecti curruum et equorum. Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, et statutis operibus imperabant.
24 Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei Salomon. Tunc ædificavit Mello.
25 Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta et pacificas victimas super altare quod ædificaverat Domino, et adolebat thymiamam coram Domino. Perfectumque est templum.

4. CAP. IX, 26-28 : SALOMON CLASSEM FABRICATUR.

- 26 Classen quoque fecit rex Salomon in Asion Gaber, quæ est juxta Ailath in lit-

tore maris Rubri, in terra Idumææ. Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos et gnaros maris, cum servis Salomonis. Qui, cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad regem Salomonem.

5. CAP. X, 1-10 : REGINA SABA SALOMONEM INVISIT. — *Regina Saba ad Salomonem venit ut eum in ænigmatibus tentet* [X, 1-3], *sapientiam regis admiratur* [4-7] *et Deum laudat* [8, 9]. *De donis reginæ Saba* [10].

Sed et regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu et divitiis, camelis portantibus aromata et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat; non fuit sermo qui regem posset latere, et non responderet ei.

Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam ædificaverat, et cibos mensæ ejus, et habitacula servorum, et ordines ministrantium vestesque eorum, et pincernas, et holocausta quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum; dixitque ad regem : Verus est sermo quem audivi in terra mea super sermonibus tuis et super sapientia tua; et non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, et vidi oculis meis, et probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit. Major est sapientia et opera tua quam rumor quem audivi. Beati viri tui, et beati servi tui, qui stant coram te semper et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, et posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, et constituit te regem ut faceres judicium et justitiam ! Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis et gemmas pretiosas. Non sunt allata ultra aromata tam multa quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

II Reg. 5, 9. — 16) Chananaeum... civitate, Jos. 16, 10. Filia suæ, III Reg. 3, 1; 7, 8. — 21) Horum... exterminare, Jos. 15, 63; 17, 12; Jud. 1, 21, 27, 29; 3, 5. Tributarios, I Esdr. 3, 55-58; II Esdr. 7, 57-60. — 22) Lev. 25, 39. — 24) Filia... Salomon, III Reg. 7, 8. Ædificavit Mello,

III Reg. 11, 27. — 26) Asiongaber, Num. 33, 35; III Reg. 22, 49. — 27) III Reg. 10, 11. — 28) Ophir, III Reg. 10, 11; 22, 49; I Par. 29, 4. — 10. — 1-13) II Par. 9, 1-12. — 1) Matth. 12, 42; Luc. 11, 31. — 9) III Reg. 5, 7; II Par. 2, 11, 12.

6. CAP. X, 11-29 : DE DIVITIIS SALOMONIS. — *De auro, lignis et gemmis ex Ophir allatis* [X, 11, 12]. *Regina Saba in terram suam cum muneribus revertitur* [13]. *De annuis vectigalibus* [14, 15]. *De vasis et suppellectili domus Salomonis* [16-21]. *De auro et argento e Tharsis delatis* [22]. *De muneribus regi oblati* [23-25]. *De curribus et equis in Ægypto emptis* [26-29].

- 11 (Sed et classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, et gemmas pretiosas.
- 12 Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini et domus regię, et citharas lyrasque cantoribus. Non surt allata hujusmodi ligna thyina neque visa usque in præsentem diem.)
- 13 Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit et petivit ab eo, exceptis his quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, et abiit in terram suam cum servis suis.
- 14 Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri,
- 15 excepto eo quod afferebant viri qui super vectigalia erant, et negotiatores universique scruta vendentes, et omnes reges Arabiæ ducesque terræ.
- 16 Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo (sexcentos auri siclos
- 17 dedit in laminas scuti unius), et trecentas peltas ex auro probato (trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant); posuitque eas rex in domo Saltus Libani.
- 18 Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo
- 19 nimis. Qui habebat sex gradus; et summitas throni rotunda erat in parte posteriori; et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant juxta
- 20 manus singulas; et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde; non est factum tale opus in universis regnis.
- 21 Sed et omnia vasa quibus potabat rex Salomon erant aurea, et universa supellex domus Saltus Libani de auro purissimo; non erat argentum, nec aliquid pretii
- 22 putabatur in diebus Salomonis, quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum et argentum, et dentes elephantorum, et simias, et pavos.

Magnificatus est ergo rex Salomon, super omnes reges terræ, divitiis et sapientia. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus quam dederat Deus in corde ejus. Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea et aurea, vestes et arma bellica, aromata quoque, et equos et mulos, per annos singulos. Congregavitque Salomon currus et equites, et facti sunt ei mille quadringenti currus et duodecim millia equitum; et disposuit eos per civitates munitas, et cum rege in Jerusalem. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem quanta et lapidum; et cedrorum præbuit multitudinem, quasi sycomoros quæ nascuntur in campestribus. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto et de Coa; negotiatores enim regis emebant de Coa, et statuto pretio perducebant. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, et equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum et Syriæ equos venundabant.

7. CAP. XI, 1-13 : PECCATA SALOMONIS. — *Salomon multas mulieres alienigenas adamat* [XI, 1-3] *et cum eis idola colit* [4-8]. *Deus regi irascitur et schisma prænuntiat* [9-13].

Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, et Moabitidas et Ammonitidas, Idumæas, et Sidonias, et Hethæas, de gentibus super quibus dixit Dominus filiis Israel : Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras : certissime enim advertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore; fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ et concubinae trecentæ. Et averterunt mulieres cor ejus. Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos; nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo sicut cor David patris ejus. Sed colebat Salomon Astarthen, deam Sidoniorum, et Moloch, idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, et non adimplevit ut sequeretur Dominum sicut pater ejus. Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem, et Moloch, idolo filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit

— 11) III Reg. 9, 27, 28. — 14-28) II Par. 9, 13-38. — 16) III Reg. 14, 26. — 17) *In domo saltus Libani*, III Reg. 7, 2; Is. 22, 8. — 22) *Classis... Hiram*, III Reg. 9, 27. *Tharsis*, I Par. 1, 7; II Par. 20, 36, 37. — 23) III Reg. 3, 12, 13; 4, 30.

— 26-29) II Par. 1, 14-17. — 26) III Reg. 4, 26; II Par. 9, 25. — 27) *Fecitque... lapidum*, Eccli. 47, 20. — 28) II Par. 9, 28.
11. — 1) Deut. 17, 17; II Esdr. 13, 26; Eccli. 47, 21. — 2) Ex. 34, 16; Deut. 7, 2-4. — 9) *Qui...*

universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura et immolabant diis suis.

- 9 Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset mens ejus a Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, et præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, et non custodivit quæ mandavit ei Dominus. Dixit itaque Dominus Salomoni : Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum et præcepta mea quæ mandavi tibi, dirumpens scindam regnum tuum, et dabo illud servo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum; de manu filii tui scindam illud. Nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, et Jerusalem quam elegi.

8. CAP. XI, 14-40 : DE ADVERSARIIS CONTRA SALOMONEM A DEO SUSCITATIS. — *De Adad Idumæo* [XI, 14-22] et *Razon Syro* [23-25]. *Salomon Jeroboam constituit præfectum super tributa domus Joseph* [26-28]. *Ahias Silonites propheta invenit Jeroboam* [29], *cui schisma decem tribuum prænuntiat* [30-36] et *domum stabilem promittit* [37-39]. *Jeroboam in Ægyptum fugit* [40].

- 14 Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni Adad Idumæum, de semine regio, qui erat in Edom. Cum enim esset David in Idumæa, et ascendisset Joab, princeps militiæ, ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, et occidisset omne masculinum in Idumæa (sex enim mensibus ibi moratus est Joab et omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumæa), fugit Adad ipse, et viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum; erat autem Adad puer parvulus.
- 18 Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, et introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti; qui dedit ei domum, et cibos constituit, et terram delegavit. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ, germanam Taphnes reginæ. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, et nutritivum eum Taphnes in domo Pharaonis; eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus. Cumque audisset Adad in

Ægypto dormisse David cum patribus suis, et mortuum esse Joab, principem militiæ, dixit Pharaoni : Dimitte me ut vadam in terram meam. Dixitque ei Pharaon : Qua enim re apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit : Nulla, sed obsecro te ut dimittas me.

Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon, filium Eliada, qui fugerat Adazer, regem Soba, dominum suum; et congregavit contra eum viros, et factus est princeps latronum cum interficeret eos David; abieruntque Damascum, et habitaverunt ibi, et constituerunt eum regem in Damasco; eratque adversarius Israeli cunctis diebus Salomonis. Et hoc est malum Adad et odium contra Israel; regnavitque in Syria.

Jeroboam quoque, filius Nabat, Ephra-thæus, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Sarva, mulier vidua, levavit manum contra regem. Et hæc est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon ædificavit Mello, et coæquavit voraginem civitatis David patris sui. Erat autem Jeroboam vir fortis et potens; vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis et industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domus Joseph.

Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, et invenierunt eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo; erant autem duo tantum in agro. Apprehendensque Ahias pallium suum novum quo coopertus erat, scidit in duodecim partes; et ait ad Jeroboam : Tolle tibi decem scissuras; hæc enim dicit Dominus Deus Israel : Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei, propter servum meum David, et Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israel; eo quod dereliquerit me, et adoraverit Astarthen, deam Sidoniorum, et Chamos, deum Moab, et Moloch, deum filiorum Ammon, et non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, et præcepta mea et judicia, sicut David pater ejus. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter David servum meum

secundo, III Reg. 3, 5; 9, 2. — 10) III Reg. 6, 12; 9, 6. — 12) III Reg. 12, 16-19. — 13) Tribum unam, III Reg. 12, 20. — 15) II Reg. 8, 14; I Par. 18, 12, 13. — 18) Pharan, Num. 10, 12. — 21) Dormisse David, III Reg. 2, 10. Mortuum

esse Joab, III Reg. 2, 34. — 23) Adazer, II Reg. 8, 3; 10, 16. — 24) Cum... David, II Reg. 8, 3; 10, 8, 18. — 26) Jeroboam, III Reg. 12, 2; II Par. 13, 6. Ephra-thæus, I Reg. 1, 1. — 27) III Reg. 9, 24. — 29) Ahias, III Reg. 12, 15; 14, 2; 15, 29; II Par. 10, 15. — 34) II Reg. 7, 12.

quem elegi, qui custodivit mandata mea et
 35 præcepta mea; auferam autem regnum
 de manu filii ejus, et dabo tibi decem tri-
 36 bus; filio autem ejus dabo tribum unam,
 ut remaneat lucerna David servo meo
 cunctis diebus coram me in Jerusalem civi-
 tate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.
 37 Te autem assumam, et regnabis super om-
 nia quæ desiderat anima tua, erisque rex
 38 super Israel. Si igitur audieris omnia quæ
 præcepero tibi, et ambulaveris in viis
 meis, et feceris quod rectum est coram me,
 custodiens mandata mea et præcepta mea,
 sicut fecit David servus meus, ero tecum,
 et ædificabo tibi domum fidelem, quomodo
 ædificavi David domum, et tradam tibi
 39 Israel; et affligam semen David super
 hoc, verumtamen non cunctis diebus.

Voluit ergo Salomon interficere Jero- 40
 boam; qui surrexit, et aufugit in Ægy-
 ptum ad Sesac, regem Ægypti; et fuit in
 Ægypto usque ad mortem Salomonis.

9. CAP. XI, 41-43 : SALOMON MORITUR
 ET ROBOAM PRO EO REGNAT.

Reliquum autem verborum Salomonis, 41
 et omnia quæ fecit, et sapientia ejus, ecce
 universa scripta sunt in Libro verborum
 dierum Salomonis.

Dies autem quos regnavit Salomon in 42
 Jerusalem super omnem Israel, quadra-
 ginta anni sunt. Dormivitque Salomon 43
 cum patribus suis, et sepultus est in civi-
 tate David patris sui. Regnavitque Ro-
 boam filius ejus pro eo.

PARS POSTERIOR

[XII, 1 — XXII, 54.]

HISTORIA REGNORUM ISRAEL ET JUDA USQUE AD MORTEM ACHAB ET JOSAPHAT.

I. — SCHISMA DECEM TRIBUUM.

[XII, 1 — XIII, 32.]

1. CAP. XII, 1-25 : SCHISMA POLITI-
 CUM. — *Roboam in Sichem venit et*
querelas populi audit [XII, 1-5]. *Ro-*
boam seniores consulit, sed adolescen-
tium consilium sequitur [6-11] *et peti-*
tionem de minuendis oneribus durius
rejecit [12-15]. *Decem tribus Roboam*
deserunt et Jeroboam regem super Israel
constituunt [16-20]. *Deus per os Semeiæ*
prophetæ bellum contra rebelles prohibet
[21-24]. Jeroboam Sichem et Phaniel
ædificat [25].

12 Venit autem Roboam in Sichem; illuc
 enim congregatus erat omnis Israel ad
 2 constituendum eum regem. At vero Jero-
 boam, filius Nabat, cum adhuc esset in
 Ægypto profugus a facie regis Salomonis,
 audita morte ejus, reversus est de Ægypto.
 3 Miseruntque et vocaverunt eum. Venit ergo
 Jeroboam et omnis multitudo Israel, et
 4 locuti sunt ad Roboam, dicentes: Pater

tuus durissimum jugum imposuit nobis; tu
 itaque nunc imminue paululum de imperio
 patris tui durissimo et de jugo gravissimo
 quod imposuit nobis, et serviemus tibi.
 Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, et 5
 revertimini ad me.

Cumque abiisset populus, iniit consi- 6
 lium rex Roboam cum senioribus qui as-
 sistebant coram Salomone patre ejus, cum
 adhuc viveret, et ait: Quod datis mihi
 consilium ut respondeam populo huic?
 Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo 7
 huic, et servieris, et petitioni eorum cesse-
 ris, locutusque fueris ad eos verba lenia,
 erunt tibi servi cunctis diebus. Qui dere- 8
 liquit consilium senum quod dederant ei,
 adhibuit adolescentes qui nutriti fuerant
 cum eo et assistebant illi, dixitque ad 9
 eos: Quod mihi datis consilium ut respon-
 deam populo huic, qui dixerunt mihi:
 Levius fac jugum quod imposuit pater

— 35) III Reg. 12, 16, 17. — 36) III Reg. 8, 29;
 12, 20. — 40) Sesac, III Reg. 14, 25; II Par. 12,

2, 5, 7, 9. — 41-43) II Par. 9, 29-31. — 43) Ro-
 boam, Matth. 1, 7.
 12. — 1-19) II Par. 10, 1-19. — 2) III Reg. 11,

10 tuus super nos? Et dixerunt ei juvenes
qui nutriti fuerant cum eo : Sic loqueris
populo huic qui locuti sunt ad te, dicentes :
Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu
releva nos; sic loqueris ad eos : Minimus
digitus meus grossior est dorso patris mei.

11 Et nunc pater meus posuit super vos
jugum grave, ego autem addam super ju-
gum vestrum; pater meus cecidit vos fla-
gellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

12 Venit ergo Jeroboam et omnis populus
ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat
rex, dicens : Revertimini ad me die tertia.

13 Responditque rex populo dura, derelicto

14 consilio seniorum quod ei dederant, et lo-
cutus est eis secundum consilium juvenum,
dicens : Pater meus aggravavit jugum ve-
strum, ego autem addam jugo vestro; pater
meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam
vos scorpionibus. Et non acquievit rex
populo, quoniam aversatus fuerat eum Do-
minus, ut suscicaret verbum suum, quod
locutus fuerat in manu Ahia Silonitæ ad
Jeroboam, filium Nabat.

16 Videns itaque populus quod nolisset
eos audire rex, respondit ei dicens : Quæ
nobis pars in David? vel quæ hereditas in
filio Isai? Vade in tabernacula tua, Israel;
nunc vide domum tuam, David. Et abiit

17 Israel in tabernacula sua. Super filios
autem Israel, quicumque habitabant in
civitatibus Juda, regnavit Roboam. Misit
ergo rex Roboam Aduram, qui erat super
tributa; et lapidavit eum omnis Israel, et
mortuus est. Porro rex Roboam festinus
ascendit currum, et fugit in Jerusalem.

19 Recessitque Israel a domo David, usque in
20 præsentem diem. Factum est autem, cum
audisset omnis Israel quod reversus esset
Jeroboam, miserunt et vocaverunt eum
congregato cœtu, et constituerunt eum re-
gem super omnem Israel; nec secutus est
quisquam domum David præter tribum
Juda solam.

21 Venit autem Roboam Jerusalem, et con-
gregavit universam domum Juda et tribum
Benjamin, centum octoginta millia electo-
rum virorum bellatorum, ut pugnarent
contra domum Israel, et reducerent regnum

22 Roboam, filio Salomonis. Factus est au-
tem sermo Domini ad Semeiam, virum
23 Dei, dicens : Loquere ad Roboam, filium
Salomonis, regem Juda, et ad omnem do-
mum Juda et Benjamin, et reliquos de po-

pulo, dicens : Hæc dicit Dominus : Non 24
ascendetis, neque bellabitis contra fratres
vestros filios Israel; revertatur vir in do-
mum suam : a me enim factum est verbum
hoc. Audierunt sermonem Domini, et re-
versi sunt de itinere, sicut eis præceperat
Dominus.

Ædificavit autem Jeroboam Sichem in 25
monte Ephraim, et habitavit ibi; et egres-
sus inde ædificavit Phaniel.

2. CAP. XII, 26-32 : SCHISMA RELIGIO-
SUM. — *Jeroboam, sollicitus propter
templum Jerusalem [XII, 26, 27], vitu-
los aureos in Bethel et in Dan erigit
[28-30] et sacerdotes constituit [31, 32].*

Dixitque Jeroboam in corde suo : Nunc 26
revertetur regnum ad domum David, si 27
ascenderit populus iste ut faciat sacrificia
in domo Domini in Jerusalem; et conver-
tetur cor populi hujus ad dominum suum
Roboam, regem Juda; interficientque me,
et revertentur ad eum. Et excogitato 28
consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit
eis : Nolite ultra ascendere in Jerusalem;
ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de
terra Egypti. Posuitque unum in Bethel, 29
et alterum in Dan; et factum est verbum 30
hoc in peccatum; ibat enim populus ad
adorandum vitulum usque in Dan. Et 31
fecit fana in excelsis, et sacerdotes de ex-
tremis populi, qui non erant de filiis Levi.
Constituitque diem solemnem in mense 32
octavo, quintadecima die mensis, in simili-
tudinem solemnitatis quæ celebrabatur in
Juda. Et ascendens altare, similiter fecit in
Bethel, ut immolaret vitulis quos fabricatus
fuerat; constituitque in Bethel sacerdotes
excelsorum quæ fecerat.

3. CAP. XII, 33—XIII, 10 : VATICI-
NATIO DIVINA CONTRA ALTARE BE-
THEL. — *Jeroboam solemnitate in
Bethel facit [XII, 33]. Vir Dei contra
altare vaticinatur et signum proponit
[XIII, 1-3]. Manus Jeroboam exaret
[4] et altare scinditur [5]. Manus regis
restituitur [6]. Vir Dei recusat cum
Jeroboam comedere [7-10].*

Et ascendit super altare quod exstruxe- 33
rat in Bethel, quintadecima die mensis
octavi, quem finxerat de corde suo; et fecit
solemnitatem filiis Israel, et ascendit super
altare ut adoleret incensum.

26, 40. — 15) Quod... Nabat, III Reg. 11, 11, 31.
— 16) II Reg. 20, 1. — 17) III Reg. 11, 13, 32, 36.
— 19) IV Reg. 17, 21. — 21-24) II Par. 11, 1-4. —
22) Semeiam, II Par. 12, 5, 7, 15. — 27) Si ascen-
derit... Jerusalem, Deut. 12, 5, 6. — 28) Duos
vitulos aureos, III Reg. 14, 9; IV Reg. 10, 29;

17, 16; II Par. 11, 15; 13, 8; Os. 8, 5, 6; 10, 5;
13, 2. Ecce... Egypti, Ex. 32, 4, 8. — 31) III Reg.
13, 32, 33; II Par. 11, 14, 15; 13, 9. — 32) Con-
stituitque... fecerat, III Reg. 13, 2; Am. 7, 13. —
33) III Reg. 13, 1.

- 13 Et ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare et thus jaciente; et exclamavit contra altare in sermone Domini, et ait : Altare, altare, hæc dicit Dominus : Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, et immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, et ossa hominum super te incendet.
- 3 Deditque in illa die signum, dicens : Hoc erit signum quod locutus est Dominus : Ecce altare scindetur, et effundetur cinis qui in eo est.
- 4 Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens : Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum; nec valuit retrahere eam ad se. Altare quoque scissum est, et effusus est cinis de altari, juxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini. Et ait rex ad virum Dei : Deprecare faciem Domini Dei tui, et ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, et reversa est manus regis ad eum, et facta est sicut prius fuerat. Locutus est autem rex ad virum Dei : Veni mecum domum ut prandeas, et dabo tibi munera.
- 8 Responditque vir Dei ad regem : Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto; sic enim mandatum est mihi in sermone Domini præcipientis : Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reverteris per viam qua venisti. Abiit ergo per aliam viam, et non est reversus per iter quo venerat in Bethel.

4. CAP. XIII, 11-32 : VATES INFIDELIS A DEO CASTIGATUR. — *Propheta quidam senex de Bethel post virum Dei abiit, eum invenit et ad prandium invitavit* [XIII, 11-15]. *Vates hæsit et annuit* [16-19]. *Propheta senex panem divinam viro Dei nuntiat* [20-22]. *Vir Dei leonem in via invenit et occiditur* [23, 24]. *Propheta senex cadaver sepelivit et oraculum contra altare Bethel iterat* [25-32].

- 11 Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel; ad quem venerunt filii sui, et narraverunt ei omnia opera quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel; et verba quæ locutus fuerat ad regem narraverunt patri suo. Et dixit eis pater eorum : Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui

viam per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda. Et ait filiis suis : Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, ascendit, et abiit post virum Dei; et invenit eum sedentem subtus terebinthum, et ait illi : Tune es vir Dei qui venisti de Juda? Respondit ille : Ego sum. Dixitque ad eum : Veni mecum domum ut comedas panem. Qui ait : Non possum reverti neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto; quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens : Non comedas panem, et non bibes aquam ibi, nec reverteris per viam qua ieris. Qui ait illi : Et ego propheta sum similis tui; et angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens : Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, et bibat aquam. Fefellit eum, et reduxit secum; comedit ergo panem in domo ejus, et bibit aquam.

Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum; et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens : Hæc dicit Dominus : Quia non obediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, et reversus es, et comedisti panem, et bibisti aquam, in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum.

Cumque comedisset et bibisset, stravit asinum suum prophetæ quem reduxerat. Qui cum abisset, invenit eum leo in via, et occidit; et erat cadaver ejus projectum in itinere; asinus autem stabat juxta illum, et leo stabat juxta cadaver. Et ecce viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, et leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt, et divulgaverunt in civitate in qua propheta ille senex habitabat. Quod cum audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait : Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, et tradidit eum Dominus leoni, et confregit eum et occidit, juxta verbum Domini quod locutus est ei. Dixitque ad filios suos : Sternite mihi asinum. Qui cum stravissent, et ille abisset, invenit cadaver ejus projectum in via, et asinum et leonem stantes juxta cadaver; non comedit leo de cadavere, nec læsit asinum. Tulit ergo propheta cadaver viri Dei, et posuit illud super asinum, et reversus intulit in civitatem prophetæ senis ut plangeret eum.

13. — 1) Ecce... Bethel, IV Reg. 23, 17. Thus jaciente, III Reg. 12, 33. — 2) IV Reg. 23, 15-17. — 11) Prophetes... Bethel, IV Reg. 23, 18. —

16) III Reg. 13, 8, 9. — 17) In sermone Domini, III Reg. 13, 1; 20, 35. — 24) III Reg. 20, 36. —

- 30 Et posuit cadaver ejus in sepulcro suo, et planxerunt eum : Heu, heu, mi frater!
- 31 Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos : Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulcro in quo vir Dei sepultus est; juxta ossa ejus ponite ossa mea; profecto enim veniet sermo, quem prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, et contra omnia fana excelsorum quæ sunt in urbibus Samariæ.

II. — A SCHISMATE USQUE IN TEMPORA ACHAB, REGIS ISRAEL.

[XIII, 33 — XVI, 22.]

1. CAP. XIII, 33 — XIV, 20 : CETERI EVENTUS REGNI JEROBOAM, REGIS ISRAEL. — *Jeroboam induratur* [XIII, 33, 34]. *Jeroboam, ægrotante filio suo, uxorem mittit ad Ahiam Silonitem consulendum* [XIV, 1-4]. *Propheta mala minitatur ad Jeroboam* [5-14] *et ad populum Israel* [15, 16]. *Puer moritur* [17, 18]. *Mors Jeroboam; duratio ejus regni* [19, 20].
- 33 Post verba hæc non est reversus Jeroboam de via sua pessima, sed e contrario fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum; quicumque volebat implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelsorum.
- 34 Et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, et eversa est, et deleta de superficie terræ.
- 14 In tempore illo ægrotavit Abia, filius Jeroboam. Dixitque Jeroboam uxori suæ : Surge, et commuta habitum, ne cognoscaris quod sis uxor Jeroboam; et vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui locutus est mihi, quod regnaturus essem super populum hunc. Tolle quoque in manu tua decem panes, et crustulam, et vas mellis, et vade ad illum; ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic. Fecit ut dixerat uxor Jeroboam, et consurgens abiit in Silo, et venit in domum Ahia. At ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ senectute.
- 5 Dixit autem Dominus ad Ahiam : Ecce uxor Jeroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui ægrotat; hæc et hæc loqueris ei. Cum ergo illa intraret, et dissimularet se esse quæ erat, audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, et ait : Ingredere, uxor Jeroboam; quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius. Vade, et dic Jeroboam : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Quia exaltavi te de medio populi, et dedi te ducem super populum meum Israel; et scidi regnum domus David, et dedi illud tibi, et non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, et secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo; sed operatus es mala super omnes qui fuerunt ante te, et fecisti tibi deos alienos et conflavisti, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum : idcirco ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, et percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, et clausum et novissimum in Israel; et mundabo reliquias domus Jeroboam, sicut mundari solet finis usque ad purum. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes; qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cæli : quia Dominus locutus est. Tu igitur surge, et vade in domum tuam; et in ipso introitu pedum tuorum in urbem morietur puer. Et planget eum omnis Israel, et sepeliet; iste enim solus inferetur de Jeroboam in sepulcrum, quia inventus est super eo sermo bonus a Domino Deo Israel, in domo Jeroboam. Constituit autem sibi Dominus regem super Israel, qui percutiet domum Jeroboam in hac die et in hoc tempore; et percutiet Dominus Deus Israel, sicut 15 moveri solet arundo in aqua, et evellet Israel de terra bona hac quam dedit patribus eorum, et ventilabit eos trans flumen, quia fecerunt sibi lucos ut irritarent Dominum. Et tradet Dominus Israel propter peccata Jeroboam, qui peccavit, et peccare fecit Israel.
- Surrexit itaque uxor Jeroboam, et abiit, et venit in Thersa; cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus est. Et sepelierunt eum, et planxit eum omnis Israel, juxta sermonem Domini quem locu-

31) Juxta... mea, IV Reg. 23, 17, 18. — 32) IV Reg. 23, 15, 16, 19, 20. — 33) Implebat manum suam, Jud. 17, 5. — 34) Eversa est... terræ, III Reg. 14, 10; 15, 29, 30.

14. — 2) Ubi... hunc, III Reg. 11, 29-31. —

7) Quia... Israel, III Reg. 11, 37. — 8) Scidi... tibi, III Reg. 11, 31. — 9) III Reg. 12, 28; II Par. 11, 15. — 10) III Reg. 15, 29; 21, 21. — 11) III Reg. 16, 4; 21, 24. — 14) III Reg. 15, 27-29. — 15) Lucos, Ex. 34, 13; Deut. 12, 3. — 16) III Reg. 12, 30; 13, 34. — 17) Thersa,

- tus est in manu servi sui Abiæ prophetæ.
- 19 Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, et quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël.
- 20 Dies autem quibus regnavit Jeroboam viginti duo anni sunt, et dormivit cum patribus suis; regnavitque Nadab, filius ejus, pro eo.
2. CAP. XIV, 21-31 : PARS ALTERA HISTORIÆ ROBOAM, REGIS JUDA. — *Duratio regni* [XIV, 21]. *Roboam contra Deum peccat* [22-24] *et a Sesac, rege Ægypti, vincitur* [25-28]. *Roboam moritur* [29-31].
- 21 Porro Roboam, filius Salomonis, regnavit in Juda. Quadraginta et unius anni erat Roboam, cum regnare cepisset; decem et septem annos regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi ex omnibus tribubus Israël. Nomen autem matris ejus Naama, Ammanitis.
- 22 Et fecit Judas malum coram Domino, et irritaverunt eum super omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis suis quæ peccaverunt; ædificaverunt enim et ipsi sibi aras, et statuas, et lucos, super omnem collem excelsum et subter omnem arborem frondosam. Sed et effeminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israël.
- 23 In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem; et tulit thesauros domus Domini et thesauros regios, et universa diripuit; scuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon, pro quibus fecit rex Roboam scuta ærea, et tradidit ea in manum ducum scutariorum et eorum qui excubabant ante ostium domus regis. Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium, et postea reportabant ad armamentarium scutariorum.
- 24 Reliqua autem sermonum Roboam et omnia quæ fecit, ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda. Fuitque bellum inter Roboam et Jeroboam cunctis diebus. Dormivitque Roboam cum patribus suis, et sepultus est cum eis
- in civitate David. Nomen autem matris ejus Naama, Ammanitis. Et regnavit Abiam, filius ejus, pro eo.
3. CAP. XV, 1-8 : ABIAM REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni* [XV, 1, 2]. *Abiam peccat et veniam divinam impetrat* [3-6]. *Bellum oritur inter Abiam et Jeroboam; Abiam moritur* [7, 8].
- Igitur in octavo decimo anno regni Jeroboam, filii Nabat, regnavit Abiam super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui quæ fecerat ante eum; nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscicaret filium ejus post eum et statueret Jerusalem; eo quod fecisset David rectum in oculis Domini, et non declinasset ab omnibus quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethæi. Attamen bellum fuit inter Roboam et Jeroboam omni tempore vitæ ejus.
- Reliqua autem sermonum Abiam, et omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Fuitque prælium inter Abiam et inter Jeroboam. Et dormivit Abiam cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David. Regnavitque Asa, filius ejus, pro eo.
4. CAP. XV, 9-24 : ASA REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni* [XV, 9, 10]. *Asa removet idola* [11-15], *a Baasa impugnatur* [16, 17], *auxilium regis Syriæ impetrat et hostem repellit* [18-22]. *Asa moritur* [23, 24].
- In anno ergo vigesimo Jeroboam, regis Israël, regnavit Asa, rex Juda; et quadraginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.
- Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus. Et abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum quæ fecerant patres ejus. Insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris

III Reg. 15, 21, 33; 16, 6, 8, 15, 23. — 19) II Par. 13, 2-20. — 20) Nadab, III Reg. 15, 25. — 21, 22) II Par. 12, 13, 14. — 21) In Juda, III Reg. 12, 17. *Quam... Israel*, III Reg. 8, 29; 11, 32, 36. — 24) *Effeminati*, Deut. 23, 17; III Reg. 15, 12; 22, 47. — 25-28) II Par. 12, 2, 9-11. — 25) *Sesac*, III Reg. 11, 40. — 26) *Scuta quoque aurea*, III Reg. 10, 16. — 29-31) II Par. 12, 15, 16. —

30) III Reg. 12, 21-24; 15, 6. — 31) *Abiam*, Matth. 1, 7.

15. — 1) II Par. 13, 1. — 2) II Par. 13, 2. — 4) *Lucernam*, III Reg. 11, 36. — 5) II Reg. 11, 4, 27; 12, 9; III Reg. 9, 4; 14, 8. — 6) III Reg. 14, 30. — 7) *Reliqua... Juda*, II Par. 13, 22. *Fuitque... Jeroboam*, II Par. 13, 2-20. — 8) II Par. 14, 1. — 11) II Par. 14, 2. — 12) *Effeminatos*, III Reg. 14, 24. — 13-15) II Par. 15, 16-18. —

Priapi, et in luco ejus, quem consecraverat; subvertitque specum ejus, et confregit simulacrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron; excelsa autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis; et intulit ea quæ sanctificaverat pater suus et voverat, in domum Domini, argentum et aurum, et vasa.

Bellum autem erat inter Asa et Baasa, regem Israel, cunctis diebus eorum. Ascendit quoque Baasa, rex Israel, in Judam, et ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa, regis Juda. Tollens itaque Asa omne argentum et aurum quod remanserat in thesauris domus Domini et in thesauris domus regiae, dedit illud in manus servorum suorum; et misit ad Benadad, filium Tabremon filii Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens: Fœdus est inter me et te, et inter patrem meum et patrem tuum; ideo misi tibi munera, argentum et aurum, et peto ut venias, et irritum facias fœdus quod habes cum Baasa, rege Israel, et recedat a me. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitus sui in civitates Israel; et percusserunt Ahion, et Dan, et Abeldomum Maacha, et universam Cenneroth, omnem scilicet terram Nephthali. Quod cum audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, et reversus est in Thersa. Rex autem Asa nuntium misit in omnem Judam, dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama et ligna ejus, quibus ædificaverat Baasa, et extruxit de eis rex Asa Gabaa Benjamin, et Maspha.

Reliqua autem omnium sermonum Asa, et universæ fortitudines ejus, et cuncta quæ fecit, et civitates quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pedes. Et dormivit cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David patris sui. Regnavitque Josaphat, filius ejus, pro eo.

5. CAP. XV, 25-32: NADAB REGNAT IN ISRAEL. — *Duratio regni* [XV, 25]. *Nadab peccat* [26]. *Baasa in Nadab conspirat et omnem domum Jeroboam percutit* [27-30]. *De bello inter Asa et Baasa* [31, 32].

Nadab vero, filius Jeroboam, regnavit super Israel anno secundo Asa, regis Juda; regnavitque super Israel duobus annis. Et fecit quod malum est in conspectu Domini, et ambulavit in viis patris sui et in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israel. Insidiatus est autem ei Baasa, filius Ahia, de domo Issachar, et percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philistinorum; siquidem Nadab et omnis Israel obsidebant Gebbethon. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio Asa, regis Juda, et regnavit pro eo. Cumque regnasset, percussit omnem domum Jeroboam; non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus donec deleteret eum, juxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu servi sui Ahia Silonitis, propter peccata Jeroboam quæ peccaverat et quibus peccare fecerat Israel, et propter delictum quo irritaverat Dominum Deum Israel.

Reliqua autem sermonum Nadab, et omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel? Fuitque bellum inter Asa et Baasa, regem Israel, cunctis diebus eorum.

6. CAP. XV, 33 — XVI, 7: BAASA REGNAT IN ISRAEL. — *Duratio regni*. [XV, 33]. *Baasa peccat* [34]. *Jehu contra domum Baasa vaticinatur* [XVI, 1-4]. *Baasa moritur* [5, 6]. *Jehu minas Domini iterat* [7].

Anno tertio Asa, regis Juda, regnavit Baasa, filius Ahia, super omnem Israel in Thersa, viginti quatuor annis. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Jeroboam, et in peccatis ejus quibus peccare fecit Israel.

Factus est autem sermo Domini ad Jehu, filium Hanani, contra Baasa, dicens: Pro eo quod exaltavi te de pulvere, et posui te ducem super populum meum Israel, tu autem ambulasti in via Jeroboam, et peccare fecisti populum meum Israel, ut me irritares in peccatis eorum; ecce ego demetam posteriora Baasa et posteriora domus ejus, et faciam domum tuam sicut domum Jeroboam, filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes, et qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cæli.

Reliqua autem sermonum Baasa, et quæcumque fecit, et prælia ejus, nonne hæc

16-22) II Par. 16, 1-6. — 18) Quod... regiae, III Reg. 14, 26. Benadad, III Reg. 20, 1; IV Reg. 6, 24; 8, 7. — 19) Fœdus... tuum, II Par. 16, 7. — 21) III Reg. 14, 17; 15, 17. — 23, 24) II Par. 16, 11-14. — 24) Josaphat, III Reg. 22, 41. — 25) III Reg. 14, 20. — 27) Insidiatus...

eum, III Reg. 14, 14. Gebbethon, III Reg. 16, 15. — 29) III Reg. 14, 10; 21, 22. — 32) III Reg. 15, 16.

16. — 1) Jehu, II Par. 19, 2; 20, 34. Hanani, II Par. 16, 7. — 3) Faciam... Jeroboam, III Reg. 15, 29. — 4) III Reg. 14, 11; 21, 24. — 5) II Par.

- scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel? Dormivit ergo Baasa cum patribus suis; sepultusque est in Thersa. Et regnavit Ela, filius ejus, pro eo.
- 7 Cum autem in manu Jehu, filii Hanani, prophetæ, verbum Domini factum esset contra Baasa et contra domum ejus, et contra omne malum quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam, ob hanc causam occidit eum, hoc est Jehu, filium Hanani, prophetam.
7. CAP. XVI, 8-14 : ELA REGNAT IN ISRAEL. — *Duratio regni* [XVI, 8]. *Zambri in Ela et domum Baasa conspirat* [9-14].
- 8 Anno vigesimo sexto Asa, regis Juda, regnavit Ela, filius Baasa, super Israel, in Thersa, duobus annis. Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediæ partis equitum. Erat autem Ela in Thersa bibens et temulentus in domo Arsa, præfecti Thersa. Irruens ergo Zambri percussit et occidit eum, anno vigesimo septimo Asa, regis Juda; et regnavit pro eo.
- 11 Cumque regnasset, et sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, et non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, et propinquos et amicos ejus. Delevitque Zambri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu prophetæ, propter universa peccata Baasa et peccata Ela, filii ejus, qui peccaverunt et peccare fecerunt Israel, provocantes Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.
- Reliqua autem sermonum Ela et omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?
8. CAP. XVI, 15-22 : ZAMBRI REGNAT IN ISRAEL. — *Populus causam Amri suscipit* [XVI, 15, 16]. *Thersa obsidetur et expugnatur; Zambri se succendit cum domo regia* [17-20]. *Amri bellat contra Thebni* [21, 22].
- Anno vigesimo septimo Asa, regis Juda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa. Porro exercitus obsidebat Gebbethon, urbem Philistinorum. Cumque audisset rebellasse Zambri, et occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa in castris. Ascendit ergo Amri, et omnis Israel cum eo de Gebbethon, et obsidebant Thersa. Videns autem Zambri quod expugnanda esset civitas, ingressus est palatium, et succendit se cum domo regia; et mortuus est in peccatis suis quæ peccaverat, faciens malum coram Domino, et ambulans in via Jeroboam, et in peccato ejus quo fecit peccare Israel.
- Reliqua autem sermonum Zambri, et insidiarum ejus, et tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel?
- Tunc divisus est populus Israel in duas partes : media pars populi sequebatur Thebni, filium Gineth, ut constitueret eum regem, et media pars Amri. Prævaluit autem populus qui erat cum Amri populo qui sequebatur Thebni, filium Gineth; mortuusque est Thebni, et regnavit Amri.

III. — ELIAS ET ACHAB.

[XVI, 23 — XXII, 54.]

1. CAP. XVI, 23-28 : AMRI REGNAT IN ISRAEL. — *Duratio regni* [XVI, 23]. *Amri Samariam exstruit* [24], *nequiter operatur* [25, 26] *et moritur* [27, 28].
- 23 Anno trigesimo primo Asa, regis Juda, regnavit Amri super Israel, duodecim annis; in Thersa regnavit sex annis. Emitte montem Samariæ a Somer duobus talentis argenti, et ædificavit eum, et vocavit nomen civitatis quam exstruxerat, nomine Somer, domini montis, Samariam.
- 25 Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, et operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum. Ambulavitque in omni via Jeroboam, filii Nabat, et in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israel, ut irritaret Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.
- Reliqua autem sermonum Amri, et prælia ejus quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israel? Dormivitque Amri cum patribus suis, et sepultus est in Samaria. Regnavitque Achab, filius ejus, pro eo.
2. CAP. XVI, 29-34 : INITIUM REGNI ACHAB. — *Duratio regni* [XVI, 29]. *Achab peccat, Jezabel, filiam regis Sidoniorum, uxorem ducendo et idola co-*

x6, 1. — 6) Thersa, III Reg. 14, 17; 15, 21. — 9) Zambri, IV Reg. 9, 31. — 12) III Reg. 16,

24. — 15) Gebbethon, III Reg. 15, 27. — 16) Cumque... regem, III Reg. 16, 9, 10. — 25) Mich. 6,

lendo [30-33]. Eo regnante Hiel de Bethel Jericho reedificat [34].

- 29 Achab vero, filius Amri, regnavit super Israel anno trigesimo octavo Asa, regis Juda. Et regnavit Achab, filius Amri, super Israel in Samaria viginti et duobus 30 annis. Et fecit Achab, filius Amri, malum in conspectu Domini, super omnes 31 qui fuerunt ante eum. Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Jeroboam, filii Nabat; insuper duxit uxorem Jezabel, filiam Ethbaal, regis Sidoniorum. Et abiit, et 32 servivit Baal, et adoravit eum. Et posuit aram Baal in templo Baal quod ædificaverat in Samaria, et plantavit lucum; et addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel super omnes reges Israel qui fuerunt ante eum.
- 34 In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel, Jericho; in Abiram primitivo suo fundavit eam, et in Segub novissimo suo posuit portas ejus, juxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Josue, filii Nun.

3. CAP. XVII, 1-6 : INITIUM MINISTERII ELIÆ. — *Elias siccitatem coram Achab prædicit [XVII, 1] et moratur in torrente Carith, ubi a Deo nutritur [2-6].*

- 17 Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab : Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba!
- 2 Et factum est verbum Domini ad eum, 3 dicens : Recede hinc, et vade contra orientem, et abscondere in torrente Carith, 4 qui est contra Jordanem; et ibi de torrente bibes, corvisque præcepi ut pascant 5 te ibi. Abiit ergo, et fecit juxta verbum Domini; cumque abiisset, sedit in torrente 6 Carith, qui est contra Jordanem. Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane, similiter panem et carnes vesperi; et bibebat de torrente.

4. CAP. XVII, 7-24 : ELIAS IN SAREPHTA APUD VIDUAM. — *Elias aquam et panem a vidua Sarephtana petit [XVII, 7-11] et ei famem invalescentem metuenti promittit victum divinitus suppeditandum [12-16]. Elias filium viduæ a mortuis suscitavit [17-24].*

- 7 Post dies autem siccatus est torrens; non 8 enim pluerat super terram. Factus est 9 ergo sermo Domini ad eum, dicens : Sur-

ge, et vade in Sarephta Sidoniorum, et manebis ibi; præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te. Surrexit, et abiit in Sarephta. 10 Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligans ligna, et vocavit eam, dixitque ei : Da mihi paululum aquæ in vase ut bibam. Cumque illa 11 pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens : Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua. Quæ respondit : Vivit Dominus Deus tuus! quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho. En colligo duo ligna ut ingrediar, et faciam illum mihi et filio meo, ut comedamus, et moriamur. Ad quam 13 Elias ait : Noli timere. sed vade et fac sicut dixisti; verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer ad me; tibi autem et filio tuo facies postea. Hæc autem dicit 14 Dominus Deus Israel : Hydria farinæ non deficit, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ. Quæ abiit, et 15 fecit juxta verbum Eliæ; et comedit ipse, et illa, et domus ejus; et ex illa die 16 hydria farinæ non deficit, et lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ.

Factum est autem post hæc, ægrotavit 17 filius mulieris matrisfamilias, et erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam : Quid 18 mihi et tibi, vir Dei? Ingressus es ad me ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum? Et ait ad eam 19 Elias : Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, et portavit in cenaculum ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum. Et clamavit ad Dominum, et dixit : 20 Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti ut interficeres filium ejus? Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum, et ait : Domine Deus meus, revertatur, obsecro, anima pueri hujus in viscera ejus. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ; et re- 22 versa est anima pueri intra eum, et revixit. Tulitque Elias puerum, et deposuit 23 eum de cenaculo in inferiorem domum, et tradidit matri suæ, et ait illi : En vivit filius tuus. Dixitque mulier ad Eliam : 24 Nunc in isto cognovi quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est.

16. — 30) III Reg. 21, 25. — 31) *Insuper... Sidoniorum*, Ex. 34, 16; Deut. 7, 3. *Servivit... eum*, III Reg. 21, 26; IV Reg. 3, 2; 10, 18, 21, 26, 27. — 34) Jos. 6, 26.

17. — 1) *Elias Thesbites*, Eccli. 48, 1; Jac. 5, 17. *In cujus conspectu sto*, III Reg. 18, 15; IV Reg. 3, 14; 5, 16. *Si erit... verba*, Eccli. 48, 3; Luc. 4, 25. — 9) Luc. 4, 26. — 21) IV Reg. 4, 34, 35.

5. CAP. XVIII, 1-46 : ELIAS CORAM
ACHAB IN MONTE CARMELO. — *Elias*
jubente Deo ad Achab vadit [XVIII,
1, 2], *in via occurrit Abdia, dispensa-*
tori domus regis, et ei mandat ut adven-
tum suum Achab nuntiet [3-15]. *Rex*
in occursum Elia venit; sacerdotes Baal
in monte Carmeli congregantur [16-20].
Eligendum est inter Baal et Dominum;
periculum constituitur [21-24]. *Pro-*
pheta Baal non valent ignem de calo
obtineri [25-29], *dum oratio Elia est*
efficax [30-38]. *Populus acclamat* [39].
Elias sacerdotes Baal occidi jubet [40]
et pluviam obtinet [41-46].
- 18 Post dies multos factum est verbum Do-
mini ad Eliam, in anno tertio, dicens :
Vade, et ostende te Achab, ut dem plu-
viam super faciem terræ. Ivit ergo Elias
ut ostenderet se Achab. Erat autem fames
vehemens in Samaria.
- 3 Vocavitque Achab Abdiam dispensato-
rem domus suæ. Abdias autem timebat
4 Dominum valde; nam cum interficeret
Jezabel prophetas Domini, tulit ille cen-
tum prophetas, et abscondit eos quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et
5 pavit eos pane et aqua. Dixit ergo Achab
ad Abdiam : Vade in terram ad universos
fontes aquarum et in cunctas valles, si
forte possimus invenire herbam et salvare
equos et mulos, et non penitus jumenta in-
tereant. Diviseruntque sibi regiones ut
6 circumirent eas; Achab ibat per viam
unam, et Abdias per viam alteram seor-
sum.
- 7 Cumque esset Abdias in via, Elias oc-
currit ei; qui, cum cognovisset eum, ceci-
dit super faciem suam, et ait : Num tu es,
8 domine mi Elias? Cui ille respondit :
Ego. Vade, et dic domino tuo : Adest Elias.
9 Et ille : Quid peccavi, inquit, quoniam
tradis me servum tuum in manu Achab
ut interficiat me? Vivit Dominus Deus
tuus! quia non est gens aut regnum quo
non miserit dominus meus te requirens; et
respondentibus cunctis : Non est hic, ad-
juravit regna singula et gentes, eo quod
11 minime reperireris. Et nunc dicis mihi :
Vade, et dic domino tuo : Adest Elias.
- 12 Cumque recessero a te, spiritus Domini
asportabit te in locum quem ego ignoro;
et ingressus nuntiabo Achab, et non inveni-
ens te, interficiet me; servus autem tuus
13 timet Dominum ab infantia sua. Num-
quid non indicatum est tibi, domino meo,
quid fecerim cum interficeret Jezabel pro-

phetas Domini, quod absconderim de pro-
phetis Domini centum viros, quinquage-
nos et quinquagenos in speluncis, et pave-
rim eos pane et aqua? Et nunc tu dicis : 14
Vade, et dic domino tuo : Adest Elias, ut
interficiat me. Et dixit Elias : Vivit Do- 15
minus exercituum, ante cujus vultum sto,
quia hodie apparebo ei.

Abiit ergo Abdias in occursum Achab, et 16
indicavit ei. Venitque Achab in occursum
Elia; et cum vidisset eum, ait : Tunc es 17
ille qui conturbas Israel? Et ille ait : 18
Non ego turbavi Israel, sed tu et domus
patris tui, qui dereliquistis mandata Do-
mini et secuti estis Baalim. Verumtamen 19
nunc mitte, et congrega ad me universum
Israel in monte Carmeli, et prophetas Baal
quadringentos quinquaginta, prophetas-
que lucorum quadringentos, qui comedunt
de mensa Jezabel.

Misit Achab ad omnes filios Israel, et 20
congregavit prophetas in monte Carmeli.

Accedens autem Elias ad omnem popu- 21
lum, ait : Usquequo claudicatis in duas
partes? Si Dominus est Deus, sequimini
eum; si autem Baal, sequimini illum. Et
non respondit ei populus verbum. Et ait 22
rursus Elias ad populum : Ego remansi
propheta Domini solus : prophetæ autem
Baal quadringenti et quinquaginta viri
sunt. Dentur nobis duo boves, et illi eli- 23
gant sibi bovem unum, et in frusta cæ-
dentes, ponant super ligna, ignem autem
non supponant; et ego faciam bovem alter-
rum, et imponam super ligna, ignem au-
tem non supponam. Invoke nomina 24
deorum vestrorum, et ego invocabo nomen
Domini mei; et Deus qui exaudierit pro
ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis
populus ait : Optima propositio.

Dixit ergo Elias prophetis Baal : Eli- 25
gite vobis bovem unum, et facite primi,
quia vos plures estis; et invoke nomina
deorum vestrorum, ignemque non suppo-
natis. Qui cum tulissent bovem quem de- 26
derat eis, fecerunt; et invocabant nomen
Baal de mane usque ad meridiem, dicen-
tes : Baal, exaudi nos. Et non erat vox,
nec qui responderet. Transliebantque al-
tare quod fecerant. Cumque esset jam 27
meridies, illudebat illis Elias, dicens :
Clamate voce majore; deus enim est, et
forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut
in itinere, aut certe dormit, ut excitetur.
Clamabant ergo voce magna, et incide- 28
bant se juxta ritum suum caltris et lan-
ceolis, donec perfunderentur sanguine.

Postquam autem transiit meridies, et, 29

18. — 18) *Secuti estis Baalim*, III Reg. 16, 31, 32. — 19) *Qui...* Jezabel, IV Reg. 3, 13. —

22) *Ego... solus*, III Reg. 19, 10, 14. — 29) *Pro-*

illis prophetantibus, venerat tempus quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes, dixit Elias omni populo : Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini quod destructum fuerat. Et tulit duodecim lapides, juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens : Israel erit nomen tuum; et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini; fecitque aquæductum quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris; et composuit ligna, divisitque per membra bovem, et posuit super ligna, et ait : Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum et super ligna. Rursumque dixit : Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent secundo, ait : Etiam tertio idipsum facite. Feceruntque tertio, et currebant aquæ circum altare, et fossa aquæductus repleta est.

Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait : Domine, Deus Abraham, et Isaac, et Israel, ostende hodie quia tu es Deus Israel, et ego servus tuus, et juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me, Domine, exaudi me, ut discat populus iste quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum.

Cecidit autem ignis Domini, et voravit holocaustum, et ligna, et lapides, pulverem quoque, et aquam quæ erat in aquæductu lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, et ait : Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Elias ad eos : Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, effudit eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi.

Et ait Elias ad Achab : Ascende, comede, et bibe, quia sonus multæ pluvie est. Ascendit Achab ut comederet et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram, posuit faciem suam inter genua sua; et dixit ad puerum suum : Ascende, et prospice contra mare. Qui cum ascendisset, et contemplatus esset, ait : Non est quidquam. Et rursum ait illi : Revertere septem vicibus. In septima autem vice ecce nubes, parva quasi vestigium hominis, ascendebat de mari. Qui ait : Ascende, et

dic Achab : Junge currum tuum, et descende, ne occupet te pluvia. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati sunt, et nubes, et ventus, et facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrahel; et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

6. CAP. XIX, 1-18 : ELIAS IN MONTE HOREB. — *Jezabel Eliam occidi jubet [XIX, 1, 2]. Elias in desertum fugit et lassus in umbra juniperi obdormit [3-8]. Elias usque ad montem Horeb ambulat, in spelunca manet, lamentatur, [9, 10] ibique a Deo ei apparente [11-14] mandata accipit [15-18].*

Nuntiavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, et quomodo occidisset universos prophetas gladio. Misitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens : Hæc mihi faciant dii et hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis! Timuit ergo Elias, et surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas; venitque in Bersabee Juda, et dimisit ibi puerum suum. Et perrexit in desertum viam unius diei. Cumque venisset, et sederet subter unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur, et ait : Sufficit mihi, Domine; tolle animam meam, neque enim melior sum quam patres mei. Projecitque se, et obdormivit in umbra juniperi. Et ecce angelus Domini tetigit eum, et dixit illi : Surge, et comede. Respexit, et ecce ad caput suum subcinericius panis et vas aquæ; comedit ergo, et bibit, et rursum obdormivit. Reversusque est angelus Domini secundo; et tetigit eum, dixitque illi : Surge, comede, grandis enim tibi restat via. Qui cum surrexisset, comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus et quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb.

Cumque venisset illuc, mansit in spelunca; et ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi : Quid hic agis, Elia? At ille respondit : Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, et quærum animam meam ut auferant eam. Et ait ei : 11

phetantibus, I Reg. 18, 10. — 30) Quod destructum fuerat, III Reg. 19, 10, 14. — 31) Ad quem... tuum, Gen. 32, 28; 35, 10; IV Reg. 17, 34. — 40) Deut. 13, 6-9. Ad torrentem Cison, Jud. 4, 7. — 44, 45) Jac. 5, 17, 18.

19. — 1) Quomodo... gladio, III Reg. 18, 40. — 8) Quadraginta... noctibus, Ex. 24, 18; 34, 28; Deut. 9, 9, 18; Matth. 4, 2; Marc. 1, 13; Luc. 4, 2. Horeb, Ex. 3, 1. — 9) Eccli. 48, 7. — 10) III Reg. 18, 4, 22, 30; Rom. 11, 3. —

Egrederet, et sta in monte coram Domino, et ecce Dominus transit.

Et spiritus grandis et fortis subvertens montes et conterens petras ante Dominum; non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio; non in commotione Dominus.

- 12 Et post commotionem ignis; non in igne Dominus. Et post ignem sibilus auræ
13 tenuis. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, et egressus stetit in ostio speluncae; et ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis, Elia? Et ille respondit:
14 Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel, altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, et quaerunt animam meam ut auferant eam.
15 Et ait Dominus ad eum: Vade, et revertere in viam tuam per desertum in Damascus; cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam: et Jehu, filium Namsi, unges regem super Israel; Eliseum autem, filium Saphat, qui est de Abel-
17 Mehula, unges prophetam pro te. Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu; et quicumque fugerit gladium
18 Jehu, interficiet eum Eliseus. Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, et omne os quod non adoravit eum osculans manum.

7. CAP. XIX, 19-21: VOCATIO ELISEI.

- 19 Profectus ergo inde Elias reperit Eliseum, filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, et ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat; cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum. Qui statim relictis bobus currit post Eliam, et ait: Osculer, oro, patrem meum et matrem meam, et sic sequar te. Dixitque ei: Vade, et revertere, quod enim meum erat feci tibi. Reversus autem ab eo, tulit par boum, et mactavit illud, et in aratro boum coxit carnes, et dedit populo, et comederunt; consurgensque abiit, et secutus est Eliam, et ministrabat ei.

8. CAP. XX, 1-21: ACHAB PRIMUM DEVINCIT BENADAD, REGEM SYRIÆ. — Benadad Samariam obsidet et conditiones constituit [XX, 1-6]. Achab se-

niores consulit et nuntiis Benadad dat responsum [7-9]. Benadad irascitur [10-12]. Propheta quidam animum Achab confortat [13-15]. Syri profli-gantur [16-21].

Porro Benadad, rex Syriæ, congrega- 20
vit omnem exercitum suum, et triginta duos reges secum, et equos et currus; et ascendens, pugnabat contra Samariam, et obsidebat eam. Mittensque nuntios ad 2
Achab, regem Israel, in civitatem, ait: 3
Hæc dicit Benadad: Argentum tuum et aurum tuum meum est; et uxores tuæ et filii tui optimi, mei sunt. Responditque 4
rex Israel: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, et omnia mea. Revertentesque nuntii dixerunt: Hæc dicit 5
Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, et aurum tuum, et uxores tuas, et filios tuos dabis mihi. Cras igitur hac 6
eadem hora mittam servos meos ad te, et scrutabuntur domum tuam et domum servorum tuorum, et omne quod eis placuerit ponent in manibus suis, et auferent.

Vocavit autem rex Israel omnes seniores 7
terræ, et ait: Animadvertite, et videte quoniam insidiatur nobis; misit enim ad me pro uxoribus meis et filiis, et pro argento et auro, et non abnuui. Dixeruntque 8
omnes majores natu et universus populus ad eum: Non audias, neque acquiescas illi. Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite 9
domino meo regi: Omnia propter quæ misisti ad me servum tuum in initio faciam, hanc autem rem facere non possum. Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit. et ait: Hæc faciant mihi dii et hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis 11
omnis populi qui sequitur me! Et respondens rex Israel, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus aequæ ut discinctus. Factum est 12
autem, cum audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse et reges in umbraculis; et ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

Et ecce propheta unus accedens ad 13
Achab, regem Israel, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam; ecce ego tradam eam in manu tua hodie, ut scias quia ego sum Dominus. Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: 14
Hæc dicit Dominus: Per pedisequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit: Tu. Recensuit 15

14) Rom. 11, 3. — 15) Unges, Eccli. 48, 8. Hazael, IV Reg. 8, 13, 15. — 16) Jehu... Israel, IV Reg. 9, 1-6. Eliseum... pro te, III Reg. 19, 19-21; IV Reg. 2, 9, 15. — 17) Quicumque... Hazael, IV Reg. 8, 12; 13, 3, 22. Occidet eum Jehu, IV Reg. 9, 24, 27, 33; 10, 11, 14, 17, 25. —

18) Rom. 11, 4. — 19) Pallium suum, IV Reg. 2, 8.

20. — 1) Benadad, III Reg. 15, 18; IV Reg. 6, 24; 8, 7. Triginta duos reges, III Reg. 22, 31. Samariam, III Reg. 16, 24. — 13) Ut scias...

ergo pueros principum provinciarum, et reperit numerum ducentorum triginta duorum; et recensuit post eos populum, omnes filios Israel, septem millia.

- 16 Et egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, et reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad, qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.
- 18 Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos; sive ut praelientur, vivos eos capite. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquos exercitus sequebatur; et percussit unusquisque virum qui contra se veniebat; fugeruntque Syri, et persecutus est eos Israel.
- 20 Fugit quoque Benadad, rex Syriæ, in equo cum equitibus suis. Necnon egressus rex Israel percussit equos et currus, et percussit Syriam plaga magna.

9. CAP. XX, 22-43: ACHAB ITERUM DEVINCIT BENADAD. — *Elias novum bellum regi prænuntiat* [XX, 22]. *Syri et Israelitæ exercitus instruunt* [23-28]. *Syri vincuntur* [29, 30]. *Achab vitæ Benadad parcit et a quodam filio prophetarum reprehenditur* [31-43].

- 22 Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei: Vade, et confortare, et scito, et vide quid facias; sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te.
- 23 Servi vero regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos; sed melius est ut pugnemus contra eos in campatribus, et obtinebimus eos.
- 24 Tu ergo verbum hoc fac: amove reges singulos ab exercitu tuo, et pone principes pro eis; et instaure numerum militum qui ceciderunt de tuis, et equos secundum currus quos ante habuisti; et pugnabimus contra eos in campatribus, et videbis quod obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, et fecit ita.
- 26 Igitur, postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, et ascendit in Aphec ut pugnaret contra Israel. Porro filii Israel recensiti sunt, et acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum; Syri autem repleverunt terram.
- 28 Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israel: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, et non est Deus vallium, dabo omnem multitu-

dinem hanc grandem in manu tua, et scietis quia ego sum Dominus.

Dirigebantque septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum; percusseruntque filii Israel de Syris centum millia peditum in die una. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem; et cecidit murus super viginti septem millia hominum qui remanserant.

Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum. Dixeruntque ei servi sui: Ecce audivimus quod reges domus Israel clementes sint; ponamus itaque saccos in lumbis nostris et funiculos in capitibus nostris, et egrediamur ad regem Israel; forsitan salvabit animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, et posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israel, et dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est. Quod acceperunt viri pro omine; et festinantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, et adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, et levavit eum in currum suum. Qui dixit ei: Civitates quas tulit pater meus a patre tuo reddam, et plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, et ego federatus recedam a te. Pepigit ergo fœdus, et dimisit eum.

Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes a me, et percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit. Sed et alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, et vulneravit. Abiit ergo propheta, et occurrit regi in via; et mutavit aspersione pulveris os et oculos suos. Cumque rex transisset, clamavit ad regem, et ait: Servus tuus egressus est ad præliandum cominus; cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, et ait: Custodi virum istum; qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subito non comparuit. Et ait rex Israel ad eum: Hoc est judicium tuum quod ipse decrevist. At ille statim absternit pulverem de facie sua; et cognovit eum rex Israel quod esset

Dominus, III Reg. 18, 36. — 26) Aphec, IV Reg. 13, 17. — 34) Civitates... tuo, III Reg. 15, 20. —

35) De filiis prophetarum, IV Reg. 2, 3, 5, 7, 15. In sermone Domini, III Reg. 13, 17, 18. —

42 de prophetis. Qui ait ad eum : Hæc dicit Dominus : Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, et populus tuus pro populo ejus. Reversus est igitur rex Israel in domum suam, audire contemnens, et furi- bundus venit in Samariam.

10. CAP. XXI, 1-29 : VINEA NABOTH.

— *Naboth recusat vineam suam Achab cedere* [XXI, 1-4]. *Jezabel regem tristem* [5, 6] *confortat et Naboth lapidari jubet* [7-14]. *Achab vineam Naboth occupat* [15, 16]. *Elias minas divinas Achab et Jezabel refert* [17-24]. *De malitia Achab et Jezabel* [25, 26]. *Aliquid tamen ex pœna debita ob regis pœnitentiam remittitur* [27-29].

21 Post verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Jezrahelitæ, quæ erat in Jezrahel, juxta palatium Achab, regis Samariæ. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens : Da mihi vineam tuam ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est et prope domum meam; daboque tibi pro ea vineam meliorem, aut, si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est. Cui respondit Naboth : Propitius sit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi! Venit ergo Achab in domum suam indignans, et frendens super verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens : Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, et non comedit panem.

5 Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua, dixitque ei : Quid est hoc unde anima tua contristata est? et quare non comedis panem? Qui respondit ei : Locutus sum Naboth Jezrahelitæ, et dixi ei : Da mihi vineam tuam, accepta pecunia; aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea; et ille ait : Non dabo tibi vineam meam. Dixit ergo ad eum Jezabel, uxor ejus : Grandis auctoritatis es, et bene regis regnum Israel! Surge, et comedere panem, et æquo animo esto; ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitæ.

8 Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, et signavit eas annulo ejus, et misit ad majores natu et optimates qui erant in civitate ejus, et habitabant cum Naboth.

9 Litterarum autem hæc erat sententia : Prædicate jejunium, et sedere facite Naboth inter primos populi, et submittite

duos viros filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant : Benedixit Deum et regem. Et educite eum, et lapidate, sicque moriatur. Fecerunt ergo cives ejus majores natu et optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Jezabel et sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos. Prædicaverunt jejunium, et sedere fecerunt Naboth inter primos populi. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum; at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine : Benedixit Naboth Deum et regem. Quamobrem eduxerunt eum extra civitatem, et lapidibus interfecerunt. Miseruntque ad Jezabel, dicentes : Lapidatus est Naboth, et mortuus est.

Factum est autem, cum audisset Jezabel lapidatum Naboth et mortuum, locuta est ad Achab : Surge, et posside vineam Naboth Jezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere et dare eam accepta pecunia; non enim vivit Naboth, sed mortuus est. Quod cum audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, et descendebat in vineam Naboth Jezrahelitæ ut possideret eam.

Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens : Surge, et descende in occursum Achab, regis Israel, qui est in Samaria; ecce ad vineam Naboth descendit ut possideat eam; et loqueris ad eum, dicens : Hæc dicit Dominus : Occidisti, insuper et possedisti. Et post hæc addes : Hæc dicit Dominus : In loco hoc, in quo lixerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam : Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit : Inveni eo quod venundatus sis ut faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, et demetam posteriora tua, et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et ultimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Jeroboam, filii Nabat, et sicut domum Baasa, filii Ahia, quia egisti ut me ad iracundiam provocares, et peccare fecisti Israel. Sed et de Jezabel locutus est Dominus, dicens : Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes; si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli.

Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in

42) III Reg. 22, 35.

21. — 1) *Jezrahel*, III Reg. 18, 45, 46. — 3) *Ne dem... tibi*, Lev. 25, 23. — 10) Lev. 24, 15, 16. —

18) *Qui est in Samaria*, III Reg. 20, 43. —

19) III Reg. 22, 38; IV Reg. 9, 26. — 21) IV Reg.

9, 8. — 22) III Reg. 15, 29; 16, 3, 11; IV Reg.

9, 9. — 23) III Reg. 9, 10, 36. — 25) III Reg. 16,

conspectu Domini; concitavit enim eum
26 Jezabel uxor sua. Et abominabilis factus
est, in tantum ut sequeretur idola quæ
fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Do-
minus a facie filiorum Israel.

27 Itaque cum audisset Achab sermones
istos, scidit vestimenta sua, et operuit cili-
cio carnem suam, jejunavitque et dormivit
28 in sacco, et ambulavit demisso capite. Et
factus est sermo Domini ad Eliam Thesbi-
ten, dicens : Nonne vidisti humiliatum
29 Achab coram me? Quia igitur humiliatus
est mei causa, non inducam malum in die-
bus ejus, sed in diebus filii sui inferam
malum domui ejus.

11. CAP. XXII, 1-40 : ACHAB ET JOSAPHAT BELLUM AGUNT CONTRA SYROS. ACHAB MORITUR. — *De fœdere inter Achab et Josaphat inito ad urbem Ramoth-Galaad expugnandam [XXII, 1-4]. Pseudopropheta fausta vaticinatur [5, 6]. Josaphat exquirat ut Achab Michæam, filium femla, arcessat [7-9]. Sedecias, filius Chanaana, victoriam promittit [10-12]. Michæas primum fausta [13-15], deinde cladem prædicit [16-18], visionem suam de pseudopropheta narrat [19-23] et in carcerem mittitur [24-28]. In pugna Josaphat mortem devitat [29-33], dum Achab misere perit [34-38]. Summarium regni Achab [39, 40].*

22 Transierunt igitur tres anni absque
2 bello inter Syriam et Israel. In anno
autem tertio descendit Josaphat, rex Juda,
3 ad regem Israel. (Dixitque rex Israel ad
servos suos : Ignoratis quod nostra sit
4 Ramoth-Galaad, et negligimus tollere eam
de manu regis Syriæ?) Et ait ad Josaphat :
Veniesne mecum ad præliandum in
5 Ramoth-Galaad? Dixitque Josaphat ad
regem Israel : Sicut ego sum, ita et tu;
populus meus et populus tuus unum sunt;
et equites mei, equites tui.

Dixitque Josaphat ad regem Israel : Quæ-
6 re, oro te, hodie sermonem Domini. Con-
gregavit ergo rex Israel prophetas, qua-
dringentos circiter viros, et ait ad eos : Ire
debeo in Ramoth-Galaad ad bellandum,
an quiescere? Qui responderunt : Ascen-
de, et dabit eam Dominus in manu regis.
7 Dixit autem Josaphat : Non est hic pro-
pheta Domini quispian, ut interrogemus
8 per eum? Et ait rex Israel ad Josaphat :
Remansit vir unus per quem possumus

interrogare Dominum; sed ego odi eum,
quia non prophetat mihi bonum, sed ma-
lum, Michæas, filius Jemla. Cui Josaphat
ait : Ne loquaris ita, rex. Vocavit ergo 9
rex Israel eunuchum quemdam, et dixit ei :
Festina adducere Michæam, filium Jemla.

Rex autem Israel et Josaphat, rex Juda, 10
sedebant unusquisque in solio suo, vestiti
cultu regio, in area juxta ostium portæ
Samarie; et universi prophetae propheta-
bant in conspectu eorum. Fecit quoque 11
sibi Sedecias, filius Chanaana, cornua fer-
rea, et ait : Hæc dicit Dominus : His ven-
tilabis Syriam donec deleas eam. Omnes 12
que prophetae similiter prophetabant, di-
centes : Ascende in Ramoth-Galaad, et
vade prospere, et tradet Dominus in ma-
nus regis.

Nuntius vero qui ierat ut vocaret Mi- 13
chæam locutus est ad eum, dicens : Ecce
sermones prophetarum ore uno regi bona
prædicant; sit ergo sermo tuus similis eo-
rum, et loquere bona. Cui Michæas ait : 14
Vivit Dominus! quia quodcumque dixerit
mihi Dominus, hoc loquar.

Venit itaque ad regem, et ait illi rex : 15
Michæa, ire debemus in Ramoth-Galaad
ad præliandum, an cessare? Cui ille re-
spondit : Ascende, et vade prospere, et
tradet eam Dominus in manus regis.
Dixit autem rex ad eum : Iterum atque ite- 16
rum adjuro te ut non loquaris mihi nisi
quod verum est, in nomine Domini. Et 17
ille ait : Vidi cunctum Israel dispersum in
montibus, quasi oves non habentes pasto-
rem; et ait Dominus : Non habent isti domi-
num revertatur unusquisque in domum
suam in pace. Dixit ergo rex Israel ad 18
Josaphat : Numquid non dixi tibi quia non
prophetat mihi bonum, sed semper malum?

Ille vero addens, ait : Propterea audi 19
sermonem Domini : Vidi Dominum seden-
tem super solium suum, et omnem exerci-
tum cæli assistantem ei a dextris et a si-
nistris; et ait Dominus : Quis decipiet 20
Achab, regem Israel, ut ascendat et cadat
in Ramoth-Galaad? Et dixit unus verba
hujuscemodi, et alius aliter. Egressus est 21
autem spiritus, et stetit coram Domino, et
ait : Ego decipiam illum. Cui locutus est
Dominus : In quo? Et ille ait : Egrediar, 22
et ero spiritus mendax in ore omnium pro-
phetarum ejus. Et dixit Dominus : Deci-
pies, et prævalebis; egredere, et fac ita.
Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum 23
mendacii in ore omnium prophetarum tuo-

30. — 26) III Reg. 16, 31-33. — 29) *Sed... ejus*, IV Reg. 9, 26.

22. — 2-35) II Par. 18, 2-34. — 2) *Josaphat*, III Reg. 15, 24. — 3) *Nostra sit Ramoth-Galaad*,

Deut. 4, 43; Jos. 21, 38. — 5) IV Reg. 3, 7. — 6) *Congregavit... viros*, III Reg. 18, 19. — 7) IV Reg. 3, 11. — 11) Zach. 1, 18, 19. — 14) *Quodcumque... loquar*, Deut. 18, 18. — 19) *Vidi... suum*, Is. 6, 1; Dan. 7, 9; Apoc. 4, 2.

rum qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum.

- 24 Accessit autem Sedecias, filius Chanaana, et percussit Michæam in maxillam, et dixit: Mene ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris. Et ait rex Israel: Tollite Michæam, et maneat apud Amon, principem civitatis, et apud Joas, filium Amelech; et dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, et sustentate eum pane tribulationis et aqua angustiae, donec revertar in pace. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite, populi omnes.

- 29 Ascendit itaque rex Israel, et Josaphat, rex Juda, in Ramoth-Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Josaphat: Sume arma, et ingredere prælium, et induere vestibus tuis. Porro rex Israel mutavit habitum suum, et ingressus est bellum. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem et majorem quempiam, nisi contra regem Israel solum. Cum ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspicati sunt quod ipse esset rex Israel, et impetu facto pugnabant contra eum. Et exclamavit Josaphat. Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israel, et cessaverunt ab eo. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, et casu percussit regem Israel inter pulmonem et stomachum. At ille dixit aurigæ suæ: Verte manum tuam, et ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum. Commissum est ergo prælium in die illa; et rex Israel stabat in curru suo contra Syros, et mortuus est vespere. Fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus. Et præco insonuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem et in terram suam.

- 37 Mortuus est autem rex, et perlatus est in Samariam; sepelieruntque regem in Samaria, et laverunt currum in piscina Samariæ, et linxerunt canes sanguinem ejus, et habenas laverunt, juxta verbum Domini quod locutus fuerat.

- 39 Reliqua autem sermonum Achab, et universa quæ fecit, et domus eburnea quam ædificavit, cunctarumque urbium quas exstruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro

sermonum dierum regum Israel? Dormivit ergo Achab cum patribus suis; et regnavit Ochozias, filius ejus, pro eo.

12. CAP. XXII, 41-51: JOSAPHAT REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni* [XXII, 41, 42]. *Josaphat Deum colit* [43-47]. *De navibus in Ophir missis* [48, 49]. *Amicitia inter Josaphat et Ochoziam, filium Achab, dirumpitur* [50]. *Josaphat moritur* [51].

Josaphat vero, filius Asa, regnare cœperat super Judam anno quarto Achab, regis Israel. Triginta quinque annorum erat cum regnare cœpisset, et viginti quinque annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Azuba, filia Salai. Et ambulavit in omni via Asa, patris sui, et non declinavit ex ea, fecitque quod rectum erat in conspectu Domini. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc enim populus sacrificabat, et adolebat incensum in excelsis. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israel.

Reliqua autem verborum Josaphat, et opera ejus quæ gessit, et prælia, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

Sed et reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa, patris ejus, abstulit de terra. Nec erat tunc rex constitutus in Edom. Rex vero Josaphat fecerat classes in mari quæ navigarent in Ophir propter aurum; et ire non potuerunt, quia confractæ sunt in Asion-Gaber. Tunc ait Ochozias, filius Achab, ad Josaphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Josaphat.

Dormivitque Josaphat cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David, patris sui; regnavitque Joram, filius ejus, pro eo.

13. CAP. XXII, 52-54: INITIUM REGNI OCHOZIAE. — *Duratio regni* [XXII, 52]. *Ochozias peccat* [53, 54].

Ochozias autem, filius Achab, regnare cœperat super Israel in Samaria, anno septimo decimo Josaphat, regis Juda, regnavitque super Israel duobus annis. Et fecit malum in conspectu Domini, et ambulavit in via patris sui et matris suæ, et in via Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Servivit quoque Baal, et adoravit eum; et irritavit Dominum Deum Israel, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

— 28) Deut. 18, 22. — 31) Principibus... duobus, III Reg. 20, 1, 16. — 38) III Reg. 21, 10. — 40) Ochozias, III Reg. 22, 52. — 41-46) II Par. 20, 31-34. — 43) II Par. 17, 3. — 44) III Reg. 15, 14; IV Reg. 12, 3. — 45) II Par. 18, 1; 20,

35, 36. — 47) III Reg. 14, 24; 15, 12. — 48) II Reg. 8, 14; IV Reg. 3, 8, 9. — 49) III Reg. 9, 26, 28; 10, 22. — 51) IV Reg. 8, 16; II Par. 21, 1. — 52) Ochozias, III Reg. 22, 40. — 54) III Reg. 16, 30-33.

LIBER QUARTUS REGUM

SECUNDUM HEBRÆOS SECUNDUS MALACHIM

PARS PRIOR

[I, 1 — XVII, 41.]

REGNORUM ISRAEL ET JUDA HISTORIA USQUE AD EXCIDIIUM SAMARIÆ.

I. — ELIÆ PROPHETÆ NOVISSIMA.

[I, 1 — II, 14.]

1. CAP. I, 1-18 : OCHOZIAS, REX ISRAEL, ET ELIAS. — *Ochozias ægrotans nuntios mittit ad Beelzebub consulendum* [I, 1, 2]. *Elias mortem regis prædicat nuntiis* [3, 4] *qui ad Ochoziam revertuntur* [5-8]. *Rex turmam militum bis mittit ad Eliam capiendum; ignis de cælo milites devorat* [9-12]. *Tertia mittitur manus quæ prophetam adducit; Elias regi mortem prænuntiat* [13-16]. *Ochozias moritur* [17, 18].

PRÆVARICATUS est autem Moab in Israel postquam mortuus est Achab.

2 Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi sui quod habebat in Samaria, et ægrotavit; misitque nuntios, dicens ad eos : Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3 Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens : Surge, et ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, et dices ad eos : Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus : De lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias.

5 Reversique sunt nuntii ad Ochoziam. 6 Qui dixit eis : Quare reversi estis? At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, et dixit ad nos : Ite et revertimini ad regem, qui misit vos, et dicetis ei : Hæc dicit Dominus : Numquid quia non erat

Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris. Qui dixit eis : Cujus figuræ et habitus est vir ille qui occurrit vobis, et locutus est verba hæc? At illi dixerunt : Vir pilosus, et zona pellicea accinctus renibus. Qui ait : Elias Thesbites est.

Misitque ad eum quinquagenarium principem et quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum; sedentique in vertice montis ait : Homo Dei, rex præcepit ut descendas. Respondensque Elias, dixit quinquagenario : Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cælo, et devoravit eum et quinquaginta qui erant cum eo. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum et quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi : Homo Dei, hæc dicit rex : Festina, descende. Respondens Elias ait : Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cælo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cælo, et devoravit illum et quinquaginta ejus. Iterum misit principem quinquagenarium tertium et quinquaginta qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum, et ait : Homo Dei, noli despicere animam meam, et animas servorum tuorum qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de cælo, et devoravit duos principes quinquagenarios primos et quinquagenos

1. — 1) *Prævaricatus est...* Israel, II Reg. 8, 2; IV Reg. 3, 5. *Postquam...* Achab, III Reg.

22, 35. — 2) *Ochozias*, III Reg. 22, 40, 52. — 3) *Ad Eliam Thesbiten*, III Reg. 17, 1; 21, 17.

qui cum eis erant; sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ.

- 15 Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens : Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, et descendit cum eo
16 ad regem; et locutus est ei : Hæc dicit Dominus : Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris.
17 Mortuus est ergo, juxta sermonem Domini quem locutus est Elias; et regnavit Joram, frater ejus, pro eo, anno secundo Joram, filii Josaphat, regis Judæ; non enim habebat filium.
18 Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

2. CAP. II, 1-14 : ELIAS IN CÆLUM RAPITUR. — *Elias et Eliseus veniunt ad filios prophetarum in Bethel; filii prophetarum Eliam a Deo rapiendum Eliseo nuntiant* [II, 1-5]. *Elias, Eliseo comite, Jordanem transit* [6-8]. *Eliseus duplicem Eliæ spiritum postulat* [9-10]. *Elias in cælum ascendit* [11, 12] *et Eliseus Jericho revertitur* [13, 14].

- 2 Factum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum, ibant Elias et Eliseus de Galgalis. Dixitque Elias ad Eliseum : Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus : Vivit Dominus, et vivit anima tua! quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel, egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, et dixerunt ei : Numquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit : Et ego novi; silete.
4 Dixit autem Elias ad Eliseum : Sede hic,

quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua! quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho, accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, et dixerunt ei : Numquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait : Et ego novi; silete.

Dixit autem ei Elias : Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua! quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter; et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui et steterunt, econtra, longe; illi autem ambo stabant super Jordanem. Tulitque Elias pallium suum, et involvit illud, et percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem; et transierunt ambo per siccum.

Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum : Postula quodvis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus : Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respondit : Rem difficilem postulasti; attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi quod petisti; si autem non videris, non erit.

Cumque pergerent, et incedentes sermonarentur, ecce currus igneus et equi ignei diviserunt utrumque; et ascendit Elias per turbinem in cælum. Eliseus autem videbat, et clamabat : Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga ejus! Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Jordanis, et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, et non sunt divisæ; et dixit : Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, et divisæ sunt huc atque illuc, et transiit Eliseus.

II. — ELISEUS ET POSTERI ACHAB.

[II, 15 — IX, 37.]

1. CAP. II, 15-25 : INITIA ELISEI. — *Filii prophetarum in occursum Elisei veniunt* [II, 15] *et Eliam quærunt* [16-18]. *Aquæ amaræ in Jericho sanantur* [19-22]. *Pueri Eliseo illudentes ab ursibus lacerantur* [23, 24]. *Eliseus Samariam revertitur* [25].
15 Videntes autem filii prophetarum qui

erant in Jericho, econtra, dixerunt : Requivit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum prout in terram; dixeruntque illi : Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes qui possunt ire, et quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, et projecit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait : No-

2. — 1) *Eliseus*, III Reg. 19, 19-21. — 3) *Filii prophetarum*, III Reg. 20, 35; IV Reg. 4, 1, 38; 5, 22; 6, 1; 9, 1. — 8) *Pallium suum*, III Reg.

19, 19. — 11) *Ascendit... cælum*, Eccli. 48, 13; I Mach. 2, 58. — 12) *Pater... ejus*, IV Reg. 13,

17 lite mittere. Coegeruntque eum, donec
acquiesceret, et diceret : Mittite. Et mise-
18 runt tribus diebus, non invenerunt. Et
reversi sunt ad eum; at ille habitabat in
Jericho, et dixit eis : Numquid non dixi
vobis : Nolite mittere?

19 Dixerunt quoque viri civitatis ad Eli-
seum : Ecce habitatio civitatis hujus opti-
ma est, sicut tu ipse, domine, perspicis;
sed aquæ pessimæ sunt, et terra sterilis.

20 At ille ait : Afferte mihi vas novum, et
mittite in illud sal. Quod cum attulissent,

21 egressus ad fontem aquarum, misit in
illum sal, et ait : Hæc dicit Dominus :
Sanavi aquas has, et non erit ultra in eis
22 mors neque sterilitas. Sanatæ sunt ergo
aquæ usque in diem hanc, juxta verbum
Elisei quod locutus est.

23 Ascendit autem inde in Bethel; cumque
ascenderet per viam, pueri parvi egressi
sunt de civitate, et illudebant ei, dicen-
24 tes : Ascende, calve; ascende, calve. Qui
cum respexisset, vidit eos, et maledixit eis
in nomine Domini; egressique sunt duo
ursi de saltu, et laceraverunt ex eis qua-
draginta duos pueros.

25 Abiit autem inde in montem Carmeli, et
inde reversus est in Samariam.

2. CAP. III, 1-27 : JORAM REGNAT
SUPER ISRAEL. REGES ISRAEL ET
JUDA CONTRA MOAB BELLANT. —
*Duratio regni Joram [III, 1] qui ma-
lum facit coram Domino [2, 3]. Mesa,
rex Moab, prævaricatur fœdus cum rege
Israel initum [4, 5]. Joram contra
Moab ascendit cum regibus Juda et
Edom [6-8]. Eliseus aquam a Deo im-
petrat et victoriam promittit [9-20].
Moabites percutiuntur [21-26]. Rex
Moab filium suum in holocaustum
offert [27].*

3 Joram vero, filius Achab, regnavit su-
per Israel in Samaria anno decimo octavo
Josaphat, regis Judæ; regnavitque duo-
decim annis. Et fecit malum coram Do-
mino, sed non sicut pater suus et mater;
tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater
3 ejus. Verumtamen in peccatis Jeroboam,
filii Nabat, qui peccare fecit Israel, adhæ-
sit, nec recessit ab eis.

4 Porro Mesa, rex Moab, nutriebat pec-
cora multa, et solvebat regi Israel centum
millia agnorum et centum millia arietum

cum velleribus suis; cumque mortuus 5
fuisset Achab, prævaricatus est fœdus
quod habebat cum rege Israel. Egressus 6
est igitur rex Joram in die illa de Sama-
ria, et recensuit universum Israel. Mi- 7
sitque ad Josaphat, regem Juda, dicens :
Rex Moab recessit a me; veni mecum
contra eum ad prælium. Qui respondit :
Ascendam; qui meus est tuus est, populus
meus populus tuus, et equi mei equi tui.
Dixitque : Per quam viam ascendemus? 8
At ille respondit : Per desertum Idumææ.

Perrexerunt igitur rex Israel, et rex 9
Juda, et rex Edom, et circumierunt per
viam septem dierum; nec erat aqua exer-
citus, et jumentis quæ sequebantur eos.
Dixitque rex Israel : Heu! heu! heu! con- 10
gregavit nos Dominus tres reges, ut trade-
ret in manus Moab. Et ait Josaphat : Estne 11
hic propheta Domini, ut deprecemur Do-
minum per eum? Et respondit unus de servis
regis Israel : Est hic Eliseus, filius Sa-
phat, qui fundebat aquam super manus
Eliae. Et ait Josaphat : Est apud eum 12
sermo Domini. Descenditque ad eum rex
Israel, et Josaphat, rex Juda, et rex
Edom.

Dixit autem Eliseus ad regem Israel : 13
Quid mihi et tibi est? Vade ad prophetas
patris tui, et matris tuæ. Et ait illi rex
Israel : Quare congregavit Dominus tres
reges hos ut traderet eos in manus Moab?
Dixitque ad eum Eliseus : Vivit Dominus 14
exercituum, in cujus conspectu sto, quod
si non vultum Josaphat, regis Judæ, eru-
bescerem, non attendissem quidem te, nec
respexissem. Nunc autem adducite mihi 15
psalterem. Cumque caneret psalteres, facta est
super eum manus Domini, et ait : Hæc 16
dicit Dominus : Facite alveum torrentis
hujus fossas et fossas; hæc enim dicit 17
Dominus : Non videbitis ventum neque
pluviam, et alveus iste replebitur aquis;
et bibetis vos, et familiæ vestræ, et ju- 18
menta vestra. Parumque est hoc in con-
spectu Domini; insuper tradet etiam
Moab in manus vestras. Et percutietis 19
omnem civitatem munitam, et omnem urbem
electam, et universum lignum fructi-
ferum succidetis, cunctosque fontes aqua-
rum obturabitis, et omnem agrum egre-
gium operietis lapidibus. Factum est igitur 20
mane, quando sacrificium offerri solet,
et ecce aquæ veniebant per viam Edom,
et repleta est terra aquis.

14. — 25) In montem Carmeli, III Reg. 18, 19, 20.

3. — 2) Quas... ejus, III Reg. 16, 31, 32. —

3) In peccatis Jeroboam, III Reg. 12, 28, 30, 32.

— 5) Cumque... Achab, III Reg. 22, 35. —

7) III Reg. 22, 5. — 9) Rex Edom, III Reg. 22, 48. — 11) Estne... eum, III Reg. 22, 7. Qui fun-

debat... Eliae, III Reg. 19, 21. — 13) Vade... tui,

III Reg. 22, 6. Matris tuæ, III Reg. 18, 19. —

15) Nunc... psalterem, I Reg. 10, 5; I Par. 25, 1.

21 Universi autem Moabitæ, audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, et steterunt in terminis. Primoque mane surgentes, et orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ econtra aquas rubras quasi sanguinem; dixeruntque : Sanguis gladii est; pugnaverunt reges contra se, et cæsi sunt mutuo; nunc perge ad prædam, Moab.

24 Perrexeruntque in castra Israel. Porro consurgens Israel, percussit Moab; at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, et percusserunt Moab, et civitates destruxerunt; et omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt; et universos fontes aquarum obturaverunt, et omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent; et circumdata est civitas a fundibulariis, et magna ex parte percussa. Quod cum vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom; et non potuerunt. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnatura erat pro eo, obtulit holocaustum super murum; et facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, et reversi sunt in terram suam.

3. CAP. IV, 1-7 : OLEUM VIDUÆ MULTIPLICATUR. — *Vidua a creditore vexatur* [IV, 1, 2]. *Eliseus oleum viduæ mirabiliter auget ad debitum solvendum* [3-7].

4 Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens : Servus tuus vir meus mortuus est, et tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum; et ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. Cui dixit Eliseus : Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit : Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3 Cui ait : Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca; et ingredere, et claude ostium tuum, cum intrinsecus fueris tu, et filii tui; et mitte inde in omnia vasa hæc; et cum plena fuerint, tolles. Ivit itaque mulier et clausit ostium super se, et super filios suos; illi offerebant vasa, et illa infundebat.

6 Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum : Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit : Non habeo. Stetitque oleum.

7 Venit autem illa, et indicavit homini Dei.

Et ille : Vade, inquit, vende oleum, et redde creditori tuo; tu autem, et filii tui, vivite de reliquo.

4. CAP. IV, 8-37 : FILIUS MULIERIS SUNAMITIDIS A MORTE REVOCATUR. — *Mulier quædam magna Eliseum hospitio in Sunam accipit* [IV, 8-10]. *Filius ab Eliseo Sunamitidi nuntiatur et nascitur* [11-17]. *Puero mortuo* [18-20], *mater ad prophetam venit* [21-27]. *Eliseus servo nomine Giezi baculum dat suum eumque mittit; at Giezi impotens est ad mortuum puerum suscitandum* [28-32]. *Propheta filium Sunamitidis a morte revocat* [33-37].

Facta est autem quædam dies, et transibat Eliseus per Sunam; erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem; cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem. Quæ dixit ad virum suum : Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter; faciamus ergo ei cœnaculum parvum, et ponamus ei in eo lectulum, et mensam, et sellam, et candelabrum, ut cum venerit ad nos, maneat ibi.

Facta est ergo dies quædam, et veniens divertit in cœnaculum, et requievit ibi. Dixitque ad Giezi puerum suum : Voca Sunamitidem istam. Qui cum vocasset eam, et illa stetisset coram eo, dixit ad puerum suum : Loquere ad eam : Ecce sedule in omnibus ministrasti nobis; quid vis ut faciam tibi? Numquid habes negotium, et vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit : In medio populi mei habito. Et ait : Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi : Ne quæras, filium enim non habet, et vir ejus senex est. Præcepit itaque ut vocaret eam; quæ cum vocata fuisset, et stetisset ante ostium, dixit ad eam : In tempore isto et in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit : Noli, quæso, domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ. Et concepit mulier, et peperit filium in tempore et in hora eadem qua dixerat Eliseus.

Crevit autem puer; et cum esset quædam dies, et egressus isset ad patrem suum, ad messoros, ait patri suo : Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero : Tolle, et duc eum ad matrem suam. Qui cum tulisset, et duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua usque ad meridiem, et mortuus est.

21 Ascendit autem, et collocavit eum super lectulum hominis Dei, et clausit ostium;
 22 et egressa, vocavit virum suum, et ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, et asinam, ut excurram usque ad hominem
 23 Dei, et revertar. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt calendæ, neque sabbatum. Quæ respondit:
 24 Vadam. Stravitque asinam, et præcepit puero: Mina, et properea, ne mihi moram facias in eundo; et hoc age quod præcipio
 25 tibi. Profecta est igitur, et venit ad virum Dei in montem Carmeli.

Cumque vidisset eam vir Dei e contra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis
 26 illa. Vade ergo in occursum ejus, et dic ei: Rectene agitur circa te, et circa virum tuum, et circa filium tuum? Quæ respondit:
 27 Recte. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus; et accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam; anima enim ejus in amaritudine est, et Dominus celavit a me, et non indicavit mihi.

28 Quæ dixit illi: Numquid petivi filium a domino meo? Numquid non dixi tibi: Ne illudas me? Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, et tolle baculum meum in manu tua, et vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum, et si salutaverit te quispiam, non respondeas illi; et pones baculum meum super faciem pueri. Porro mater pueri ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua! non dimittam te. Surrexit ergo, et secutus est eam. Giezi autem præcesserat ante eos, et posuerat baculum super faciem pueri, et non erat vox, neque sensus; reversusque est in occursum ejus, et nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32 Ingressus est ergo Eliseus domum, et ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus; ingressusque clausit ostium super se et super puerum, et oravit ad Dominum.
 34 Et ascendit, et incubuit super puerum; posuitque os suum super os ejus, et oculos suos super oculos ejus, et manus suas super manus ejus; et incurvavit se super eum, et calefacta est caro pueri. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc; et ascendit, et incubuit super eum; et oscitavit puer septies, aperuitque oculos.
 36 At ille vocavit Giezi, et dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. Venit illa, et corruit ad pedes ejus, et adoravit super terram; tulitque filium suum, et egressa est.

5. CAP. IV, 38-41: « MORS IN OLLA ». — *Eliseus in Galgalis amaritudinem pulmenti [IV, 38-40] per additam farinam in dulcedinem convertit [41].*

Et Eliseus reversus est in Galgala. 38 Erat autem fames in terra, et filii prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, et coque pulmentum filiis prophetarum. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes; invenitque quasi vitem silvestrem, et collegit ex ea colocynthidas agri, et implevit pallium suum, et reversus concidit in ollam pulmenti; nesciebat enim quid esset. Infuderunt ergo socii, ut comederent; cumque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla, vir Dei. Et non potuerunt comedere. At ille: Afferte, inquit, farinam. Cumque tulissent, misit in ollam, et ait: Infunde turbæ, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

6. CAP. IV, 42-44: PANES PRIMITIARUM MIRABILITER MULTIPLICANTUR.

Vir autem quidam venit de Baal-Salisa deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, et frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat. Responditque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat; hæc enim dicit Dominus: Comedent, et supererit. Posuit itaque coram eis; qui comederunt, et superfuit, juxta verbum Domini.

7. CAP. V, 1-27: NAAMAN LEPROSUS AB ELISEO SANATUR. — *Naaman leprosus consilium capit ut propheta Samariae auxilium postulet [V, 1-4] et ad regem Israel venit [5-7]. Naaman ab Eliseo jubetur septies in Jordane ablui [8-13] et a lepra mundatur [14]. Propheta Naaman dona abnuat [15, 16]. De pietate Naaman erga Deum [17-19]. Giezi vero in penam avaritiæ [20-24] lepra afficitur [25-27].*

Naaman, princeps militiæ regis Syriæ, 5 erat vir magnus apud dominum suum, et honoratus; per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ; erat autem vir fortis et dives, sed leprosus. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, et captivam duxerant de terra Israel puellam parvulam,

IV Reg. 5, 20, 21, 25; 8, 4, 5. — 23) Calendæ, Num. 28, 11; I Reg. 20, 5. — 34) Incurvavit se super eum, III Reg. 17, 21. — 37) Tulitque

filium suum, Hebr. 11, 35. — 38) Galgala, IV Reg. 2, 1.
 5. — 1) Naaman, Luc. 4, 27. — 2) Porro...

quæ erat in obsequio uxoris Naaman;
 3 quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam qui est in Samaria! Profecto curasset eum a lepra
 4 quam habet. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, et nuntiavit ei, dicens: Sic et sic locuta est puella de
 5 terra Israel. Dixitque ei rex Syriæ: Vade, et mittam litteras ad regem Israel. Qui cum profectus esset, et tulisset secum decem talenta argenti, et sex millia aureos, et
 6 decem mutatoria vestimentorum, detulit litteras ad regem Israel, in hæc verba: Cum acceperis epistolam hanc, scito quod miserim ad te Naaman servum meum, ut
 7 cures eum a lepra sua. Cumque legisset rex Israel litteras, scidit vestimenta sua, et ait: Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, et vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem a lepra sua? Animadvertite, et videte quod occasiones quærat adversum me.

8 Quod cum audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? Veniat ad me, et sciat esse prophetam in Israel. Venit ergo Naaman cum equis et curribus, et stetit ad ostium domus Elisei; misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, et lavare septies in Jordane, et recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, et stans invocaret nomen Domini Dei sui, et tangeret manu sua
 12 locum lepræ, et curaret me. Numquid non meliores sunt Abana et Pharphar, fluvii Damasci, omnibus aquis Israel, ut laver in eis, et munder? Cum ergo vertisset se, et abiret indignans, accesserunt ad eum servi sui, et locuti sunt ei: Pater, et si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras; quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare, et mundaberis! Descendit, et lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, et restituta est caro ejus sicut caro pueri parvuli, et mundatus est.

15 Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, et stetit coram eo, et ait: Vere scio quod non sit alius Deus in universa terra, nisi tantum in Israel. Obsecro itaque ut accipias benedictionem a
 16 servo tuo. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto! quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.
 17 Dixitque Naaman: Ut vis; sed, obsecro,

concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra; non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, nisi Domino. Hoc 18 autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo: quando ingreditur dominus meus templum Remmon ut adoret, et, illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dixit ei: 19 Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore.

Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit 20 dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit. Vivit Dominus! quia curram post eum, et accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman; quem cum vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, et ait: Rectene sunt omnia? Et ille ait: Recte. Dominus meus 22 misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum; da eis talentum argenti, et vestes mutatorias duplices. Dixitque Naaman: Melius est ut accipias 23 duo talenta. Et coegit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, et duplicia vestimenta, et imposuit duobus pueris suis, qui et portaverunt coram eo. Cumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, et reposuit in domo, dimisitque viros, et abierant. Ipse autem ingressus, 25 stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis, Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam. At ille ait: 26 Nonne cor meum in præsentem erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, et accepisti vestes, ut emas oliveta, et vineas, et oves, et boves, et servos, et ancillas; sed et lepra Naaman adhærebit tibi, et semini tuo, usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

8. CAP. VI, 1-7: DE FERREA SECURI AQUIS SUPERNATANTE.

Dixerunt autem filii prophetarum ad 6 Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis. Eamus 2 usque ad Jordanem, et tollant singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite. Et ait unus ex illis: Veni ergo et tu 3 cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

¹ *latrunculi*, IV Reg. 6, 23. — ¹⁴ *Mundatus est*, Luc. 4, 27. — ¹⁵ *Benedictionem*, Gen. 33, 11. — ²⁰ *Giezi*, IV Reg. 4, 12. — ²² *Da... duplices*,

IV Reg. 5, 5. — ²⁷ *Leprosus quasi nix*, Ex. 4, 6; Num. 12, 10.

4 Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jor-
 5 danem, cædebant ligna. Accidit autem ut,
 cum unus materiam succidisset, caderet
 ferrum securis in aquam; exclamavitque
 ille, et ait : Heu! heu! heu! domine mi, et
 6 hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit au-
 tem homo Dei : Ubi cecidit? At ille mon-
 stravit ei locum. Præcidit ergo lignum, et
 7 misit illuc; natavitque ferrum. Et ait :
 Tolle. Qui extendit manum, et tulit illud.

9. CAP. VI, 8-23 : DE MILITIBUS SYRIS
 IN ISRAEL MISSIS. — *Regis Syriae contra*
Israel bellantis consilia frangit
Eliseus [VI, 8-12]. *Rex Syria milites*
mittit qui Eliseum captant; propheta
vero Deo se credit [13-17]. *Milites obca-*
cati in mediam Samariam ducuntur
[18-20] incolumesque ad regem Syria
remittuntur [21-23].

8 Rex autem Syriae pugnabat contra Is-
 rael, consiliumque iniecit cum servis suis,
 9 dicens : In loco illo et illo ponamus insi-
 dias. Misit itaque vir Dei ad regem Is-
 rael, dicens : Cave ne transeas in locum
 10 illum, quia ibi Syri in insidiis sunt. Mi-
 sit itaque rex Israel ad locum quem dixe-
 rat ei vir Dei, et præoccupavit eum; et
 observavit se ibi non semel neque bis.

1 Conturbatumque est cor regis Syriae pro
 hac re; et convocatis servis suis, ait :
 2 Quare non indicatis mihi quis proditor
 3 mei sit apud regem Israel? Dixitque unus
 4 servorum ejus : Nequaquam, domine mi
 5 rex; sed Eliseus propheta, qui est in Israël,
 6 indicat regi Israel omnia verba quæcum-
 7 que locutus fueris in conclavi tuo.

8 Dixitque eis : Ite, et videte ubi sit, ut
 mittam, et capiam eam. Annuntiaverunt
 9 ei, dicentes : Ecce in Dothan. Misit
 10 ergo illuc equos et currus, et robur exer-
 11 citus; qui cum venissent nocte, circumde-
 12 derunt civitatem. Consurgens autem di-
 13 luculo minister viri Dei, egressus, vidit
 14 exercitum in circuitu civitatis, et equos, et
 15 currus; nuntiavitque ei, dicens : Heu!

16 heu! heu! domine mi, quid faciemus? At
 17 ille respondit : Noli timere; plures enim
 18 nobiscum sunt, quam cum illis. Cumque
 19 orasset Eliseus, ait : Domine, aperi oculos
 20 hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos
 21 pueri, et vidit, et ecce mons plenus equo-
 22 rum et curruum igneorum in circuitu Elisei.

23 Hostes vero descenderunt ad eum; porro
 Eliseus oravit ad Dominum, dicens : Per-
 cute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Per-
 cussitque eos Dominus ne viderent, juxta

verbum Elisei. Dixit autem ad eos Eli-
 19 seus : Non est hæc via, neque ista est civi-
 tas; sequimini me, et ostendam vobis vi-
 rum quem quæritis. Duxit ergo eos in Sa-
 20 mariam. Cumque ingressi fuissent in Sa-
 mariam, dixit Eliseus : Domine, aperi
 oculos istorum, ut videant. Aperuitque
 Dominus oculos eorum, et viderunt se esse
 21 in medio Samariæ. Dixitque rex Israel
 ad Eliseum, cum vidisset eos : Numquid
 percutiam eos, pater mi? At ille ait : 22
 Non percuties, neque enim cepisti eos gla-
 dio et arcu tuo, ut percutias; sed pone
 panem et aquam coram eis, ut comedant
 et bibant, et vadant ad dominum suum.
 Appositaque est eis ciborum magna præ- 23
 paratio, et comederunt et biberunt; et di-
 misit eos, abieruntque ad dominum suum;
 et ultra non venerunt latrones Syriae in
 terram Israel.

10. CAP. VI, 24—VII, 20 : SAMARIA
 A SYRIS OBSIDETUR. — *Fames urbem*
obsessam vastat [VI, 24-30]. *Eliseus*
abundantiam promittit [VI, 31—VII,
 2]. *Leprosi fugam Syrorum in urbe*
nuntiant [3-11]. *Rex suspicionem de*
fugatis hostibus habet [12-15]. *Castra*
Syrorum diripiuntur et vaticinium
Elisei rei exitu probatur [16-20].

Factum est autem post hæc, congrega- 24
 vit Benadad, rex Syriae, universum exer-
 citum suum, et ascendit, et obsidebat Sa-
 25 mariam. Factaque est fames magna in
 Samaria, et tandiu obsessa est, donec
 venundaretur caput asini octoginta argen-
 teis, et quarta pars cabi stercoris colum-
 26 barum quinque argenteis. Cumque rex
 Israel transiret per murum, mulier quæ-
 27 dam exclamavit ad eum, dicens : Salva
 me, domine mi rex. Qui ait : Non te sal-
 vat Dominus, unde te possum salvare? de
 28 area, vel de torculari? Dixitque ad eam
 rex : Quid tibi vis? Quæ respondit : Mu-
 lier ista dixit mihi : Da filium tuum ut
 comedamus eum hodie, et filium meum
 29 comedemus cras. Coximus ergo filium
 meum, et comedimus. Dixique ei die al-
 30 tera : Da filium tuum ut comedamus eum.
 Quæ abscondit filium suum. Quod cum
 31 audisset rex, scidit vestimenta sua; et
 transibat per murum; viditque omnis po-
 pulus cilicium quo vestitus erat ad carnem
 intrinsecus.

Et ait rex : Hæc mihi faciat Deus et 31
 hæc addat, si steterit caput Elisei, filii
 Saphat, super ipsum hodie! Eliseus au- 32

6. — 13) Dothan, Gen. 37, 17. — 16) Plures...
 illis, II Par. 32, 7. — 24) Benadad, III Reg.

20, 1. — 32) Filius homicidæ, III Reg. 18, 4;
 21, 13.

tem sedebat in domo sua, et senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum; et antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes : Numquid scitis quod miserit filius homicidæ hic ut præcidatur caput meum? Videte ergo cum venerit nuntius; claudite ostium, et non sinatis eum introire; ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius qui veniebat ad eum. Et ait : Ecce, tantum malum a Domino est; quid amplius expectabo a Domino?

7 Dixit autem Eliseus : Audite verbum Domini : Hæc dicit Dominus : In tempore hoc cras, modius similæ uno statere erit, et duo modii hordei statere uno; in porta 2 Samariæ. Respondens unus de ducibus, super cujus manum rex incumbebat, homini Dei, ait : Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, numquid poterit esse quod loqueris? Qui ait : Videbis oculis tuis, et inde non comedes.

3 Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ; qui dixerunt ad invicem : Quid hic esse volumus donec moriamur? Sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur; sive manserimus hic, moriendum nobis est; venite ergo, et transfugiamus ad castra Syriæ : si pepercerint nobis, vivemus; si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cumque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem repperunt; 6 siquidem Dominus sonitum audiri fecerat in castris Syriæ curruum et equorum, et exercitus plurimi; dixeruntque ad invicem : Ecce mercede conduxit adversum nos rex Israel reges Hethæorum et Ægyptiorum, et venerunt super nos. Surrexerunt ergo, et fugerunt in tenebris; et dereliquerunt tentoria sua, et equos, et asinos, in castris, fugeruntque, animas 8 tantum suas salvare cupientes. Igitur, cum venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, et comederunt et biberunt; tuleruntque inde argentum, et aurum, et vestes, et abierunt, et absconderunt; et rursum reversi sunt ad aliud tabernaculum, et inde 9 similiter auferentes absconderunt. Dixeruntque ad invicem : Non recte facimus; hæc enim dies boni nuntii est; si tacuerimus, et noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur; venite, eamus, et nuntiemus in aula regis. Cumque venissent 10 ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes : Ivinus ad castra Syriæ, et nul-

lum ibidem repperimus hominem, nisi equos et asinos alligatos, et fixa tentoria. Ierunt ergo portarii, et nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus.

Qui surrexit nocte, et ait ad servos suos : 12 Dico vobis quid fecerint nobis Syri. Sciunt quia fame laboramus, et idcirco egressi sunt de castris, et latitant in agris, dicentes : Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, et tunc civitatem ingredi poterimus. Respondit autem unus servorum ejus : Tollamus quinque equos qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantum sunt in universa multitudo Israel, alii enim consumpti sunt), et mittentes, explorare poterimus. Adduxerunt ergo duos 14 equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens : Ite, et videte. Qui abierunt post eos usque ad Jordanem; ecce autem omnis via plena erat vestibus et vasis, quæ projecerant Syri cum turbarentur; reversique nuntii indicaverunt regi.

Et egressus populus diripuit castra Syriæ; factusque est modius similæ statere uno, et duo modii hordei statere uno, juxta verbum Domini. Porro rex ducem illum in cuius manu incumbebat constituit ad portam; quem conculcavit turba in introitu portæ, et mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei quando descenderat rex ad eum. Factumque est secundum sermonem 18 viri Dei, quem dixerat regi, quando ait : Duo modii hordei statere uno erunt, et modius similæ statere uno, hoc eodem tempore cras, in porta Samariæ; quando 19 responderat dux ille viro Dei, et dixerat : Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cælo, numquid poterit fieri quod loqueris? et dixit ei : Videbis oculis tuis, et inde non comedes. Evenit ergo ei sicut prædictum 20 fuerat; et conculcavit eum populus in porta, et mortuus est.

11. CAP. VIII, 1-6 : ELISEI GRATIA MULIER SUNAMITIS BONA SUA RECUPERAT.

Eliseus autem locutus est ad mulierem 8 cujus vivere fecerat filium, dicens : Surge, vade, tu et domus tua, et peregrinare ubicumque reperiis; vocavit enim Dominus famem, et venit super terram septem annis. Quæ surrexit, et fecit juxta verbum hominis Dei; et vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philistiim diebus multis.

Cumque finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra Philistiim, et egressa est ut interpellaret regem pro domo sua et

7. — 3) Quatuor... portæ, Lev. 23, 46. — 17) IV Reg. 6, 32.

8. — 1) Cujus... filium, IV Reg. 4, 35. —

4 pro agris suis. Rex autem loquebatur cum Giezi, puero viri Dei, dicens : Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus.
 5 Cumque ille narraret regi quomodo mortuum suscitasset, apparuit mulier cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua et pro agris suis. Dixitque Giezi : Domine mi rex, hæc est mulier, et hic est
 6 filius ejus, quem suscitavit Eliseus. Et interrogavit rex mulierem, quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens : Restitue ei omnia quæ sua sunt, et universos redditus agrorum a die qua reliquit terram usque ad præsens.

12. CAP. VIII, 7-15 : ELISEUS REGNUM SYRIÆ HAZAEL PRÆDICIT. — *Benadad in occursum Elisei Damascus venientis Hazael mittit qui virum Dei de rege ægrotante consulat* [VIII, 7-9]. *Propheta regnum Syriæ Hazael prædicit* [10-14]. *Benadad ab Hazael occiditur* [15].

7 Venit quoque Eliseus Damascus. Et Benadad, rex Syriæ, ægrotabat; nuntia-
 8 veruntque ei, dicentes : Venit vir Dei huc. Et ait rex ad Hazael : Tolle tecum munera, et vade in occursum viri Dei, et
 9 consulde Dominum per eum, dicens : Si evadere potero de infirmitate mea hac? Ivit igitur Hazael in occursum ejus, ha-
 10 bens secum munera, et omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait : Filius
 11 tuus Benadad, rex Syriæ, misit me ad te, dicens : Si sanari potero de infirmitate
 12 mea hac? Dixitque ei Eliseus : Vade, dic ei : Sanaberis; porro ostendit mihi Domi-
 13 nus quia morte morietur. Stetitque cum eo, et conturbatus est usque ad suffusionem
 14 vultus; flevitque vir Dei. Cui Hazael ait : Quare dominus meus flet? At ille dixit :
 15 Quia scio quæ facturus sis filiis Israel mala. Civitates eorum munitas igne succen-
 16 dentes, et juvenes eorum interficies gladio, et parvulos eorum elides, et prægnantes
 17 divides. Dixitque Hazael : Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus : Ostendit
 18 mihi Dominus te regem Syriæ fore. Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad domi-
 19 num suum. Qui ait ei : Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit : Dixit mihi : Re-
 20 cipies sanitatem. Cumque venisset dies

altera, tulit stragulûm, et infudit aquam, et expandit super faciem ejus; quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.

13. CAP. VIII, 16-24 : JORAM REGNAT IN JUDÆA.

Anno quinto Joram, filii Achab, regis 16
 Israel, et Josaphat, regis Juda, regnavit 17
 Joram, filius Josaphat, rex Juda. Tri-
 18 ginta duorum annorum erat cum regnare
 cœpisset, et octo annis regnavit in Jerusa-
 19 lem. Ambulavitque in viis regum Israel,
 sicut ambulaverat domus Achab : filia
 enim Achab erat uxor ejus; et fecit quod
 malum est in conspectu Domini. Noluit
 20 autem Dominus disperdere Judam, propter
 David servum suum, sicut promiserat ei,
 ut daret illi lucernam et filiis ejus cunctis
 diebus.

In diebus ejus recessit Edom, ne esset 20
 sub Juda, et constituit sibi regem. Venit- 21
 que Joram Seira, et omnes currus cum
 eo; et surrexit nocte, percussitque Idu-
 mæos, qui eum circumdederant, et princi-
 22 pes curruum; populus autem fugit in ta-
 bernacula sua. Recessit ergo Edom ne
 esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc
 recessit et Lobna in tempore illo.

Reliqua autem sermonum Joram, et uni- 23
 versa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt
 in Libro verborum dierum regum Juda?
 Et dormivit Joram cum patribus suis, 24
 sepultusque est cum eis in civitate David.
 Et regnavit Ochozias, filius ejus, pro eo.

14. CAP. VIII, 25-29 : OCHOZIAS REGNAT IN JUDÆA.

Anno duodecimo Joram, filii Achab, 25
 regis Israel, regnavit Ochozias, filius Jo-
 ram, regis Judæ. Viginti duorum anno-
 26 rum erat Ochozias cum regnare cœpisset,
 et uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen
 matris ejus Athalia, filia Amri, regis Is-
 27 rael. Et ambulavit in viis domus Achab,
 et fecit quod malum est coram Domino,
 sicut domus Achab; gener enim domus
 Achab fuit. Abiit quoque cum Joram, 28
 filio Achab, ad præliandum contra Hazael,
 regem Syriæ, in Ramoth Galaad; et vul-
 neraverunt Syri Joram. Qui reversus est 29
 ut curaretur in Jezrahel, quia vulnerave-
 rant eum Syri in Ramoth, præliantem con-
 tra Hazael, regem Syriæ. Porro Ochozias,
 filius Joram, rex Juda, descendit invisere

7) Benadad, IV Reg. 6, 24. — 8) Hazael, III Reg. 19, 15, 17. — 12) IV Reg. 10, 32; 12, 17; 13, 3, 7, 22; Am. 1, 3, 4. — 13) Ostendit... fore, III Reg. 19, 15. — 16-24) II Par. 21, 1-20. — 16) III Reg. 22, 51. — 19) II Reg. 7, 16-20. Lucernam, III Reg. 11, 36; 15, 4. — 20) III Reg.

22, 48; IV Reg. 3, 9. — 22) Lobna, Jos. 10, 29, 30. — 24) Ochozias, II Par. 21, 17; 22, 6; 25, 23. — 25-29) II Par. 22, 1-6. — 26) Athalia, IV Reg. 11, 1. — 28, 29) IV Reg. 9, 14, 15. — 29) Porro... ibi, IV Reg. 9, 16.

Joram, filium Achab, in Jezrahel, quia ægrotabat ibi.

15. CAP. IX, 1-13 : JEHU IN REGEM UNGITUR. — *Eliseus in Ramoth Galaad unum de filiis prophetarum mittit qui Jehu in regem ungit* [IX, 1-3]. *Nuntius prophetae Jehu internoscit et ungit* [4-6], *eique nuntiat internecionem domus Achab* [7-10]. *Jehu rex acclamatur* [11-13].

- 9 Eliseus autem propheta vocavit unum de filiis prophetarum, et ait illi : Accinge lumbos tuos, et tolle lenticulam olei hanc in manu tua, et vade in Ramoth Galaad.
- 2 Cumque veneris illuc, videbis Jehu, filium Josaphat, filii Namsi; et ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, et
- 3 introduces in interius cubiculum. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, et dices : Hæc dicit Dominus : Unxi te regem super Israel. Aperiesque ostium, et fugies, et non ibi subsistes.
- 4 Abiit ergo adolescens puer prophetae in
- 5 Ramoth Galaad, et ingressus est illuc; ecce autem principes exercitus sedebant, et ait : Verbum mihi ad te, o princeps. Dixitque Jehu : Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit : Ad te, o princeps.
- 6 Et surrexit, et ingressus est cubiculum; at ille fudit oleum super caput ejus, et ait : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Unxi te regem super populum Domini Israel. Et percutes domum Achab domini tui, et ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, et sanguinem omnium servorum
- 8 Domini, de manu Jezabel. Perdamque omnem domum Achab, et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum
- 9 et novissimum in Israel. Et dabo domum Achab sicut domum Jeroboam, filii Nabat,
- 10 et sicut domum Baasa, filii Ahia. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, et fugit.
- 11 Jehu autem egressus est ad servos domini sui, qui dixerunt ei : Rectene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis : Nostis hominem, et quid locutus
- 12 sit. At illi responderunt : Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis : Hæc et hæc locutus est mihi, et ait : Hæc dicit Dominus : Unxi te regem super Israel.
- 13 Festinaverunt itaque, et unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus in similitudinem tribunalis, et ceci-

nerunt tuba, atque dixerunt : Regnavit Jehu.

16. CAP. IX, 14-37 : JORAM, REX ISRAEL, ET OCHOZIAS, REX JUDA, ET JEZABEL OCCIDUNTUR. — *Jehu proficiscitur in Jezrahel* [IX, 14-17]. *Joram a speculatore monitus duos nuntios in occursum Jehu mittit* [18-20], *atque obviam ei cum Ochozia egreditur* [21]. *Joram a Jehu occiditur* [22-26], *dum Ochozias fugit et deinde necatur* [27-29]. *Jezabel in Jezrahel interficitur* [30-37].

Conjuravit ergo Jehu, filius Josaphat, 14 filii Namsi, contra Joram. Porro Joram obsederat Ramoth Galaad, ipse et omnis Israel, contra Hazael, regem Syriæ; et 15 reversus fuerat ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri præliantem contra Hazael, regem Syriæ. Dixitque Jehu : Si placet vobis, nemo egredietur profugus de civitate, ne vadat, et nuntiet in Jezrahel. Et ascen-

16 dit, et profectus est in Jezrahel; Joram enim ægrotabat ibi; et Ochozias, rex Juda, descenderat ad visitandum Joram.

Igitur speculator qui stabat super turrim 17 Jezrahel vidit globum Jehu venientis, et ait : Video ego globum. Dixitque Joram : Tolle currum, et mitte in occursum eorum; et dicat vadens : Rectene sunt omnia? Abiit ergo qui ascenderat currum in oc-

18 cursum ejus, et ait : Hæc dicit rex : Pacatane sunt omnia? Dixitque Jehu : Quid tibi et paci? Transi, et sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens : Venit nuntius ad eos, et non revertitur. Misit 19 etiam currum equorum secundum; venitque ad eos, et ait : Hæc dicit rex : Numquid pax est? Et ait Jehu : Quid tibi et paci? Transi, et sequere me. Nuntiavit 20 autem speculator, dicens : Venit usque ad eos, et non revertitur. Est autem incessus quasi incessus Jehu, filii Namsi; præceps enim graditur. Et ait Joram : Junge cur-

21 rum. Junxeruntque currum ejus, et egressus est Joram, rex Israel, et Ochozias, rex Juda, singuli in curribus suis; egressique sunt in occursum Jehu, et invenerunt eum in agro Naboth Jezrahelita. Cumque vi-

22 disset Joram Jehu, dixit : Pax est, Jehu? At ille respondit : Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel, matris tuæ, et veneficia ejus multa vigent. Convertit autem Joram 23 manum suam, et fugiens, ait ad Ochoziam : Insidiæ, Ochozia. Porro Jehu tetendit 24

9. — 1) *Ramoth Galaad*, IV Reg. 8, 28. — 2) III Reg. 19, 15, 16. — 3) *Unxi... Israel*, III Reg. 19, 16; II Par. 22, 7. — 4) *Ulciscar... Jezabel*, III Reg. 18, 4. — 5) III Reg. 21, 21;

IV Reg. 10, 17. — 9) III Reg. 14, 10; 15, 29; 16, 3, 11; 21, 22. — 10) III Reg. 21, 23. — 15) IV Reg. 8, 29. — 21) II Par. 22, 7. *In agro*

arcum manu, et percussit Joram inter scapulas; et egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo. Dixitque Jehu ad Badacer ducem : Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahelitarum; memini enim, quando ego et tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens : Si non pro sanguine Nabothi, et pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, et projice eum in agrum, juxta verbum Domini.

Ochozias autem, rex Juda, videns hoc, fugit per viam domus horti; persecutusque est eum Jehu, et ait : Etiam hunc percutite in curru suo, et percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jebllaam. Qui fugit in Mageddo, et mortuus est ibi. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, et tulerunt in Jerusalem; sepelieruntque eum in sepulcro cum patribus suis in civitate David. Anno undecimo Joram, filii Achab, regnavit Ochozias super Judam.

Venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jeza-

bel, introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, et ornavit caput suum, et respexit per fenestram ingredientem Jehu per portam, et ait : Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum? Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, et ait : Quæ est ista? Et inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis : Præcipitate eam deorsum; et præciperunt eam, aspersusque est sanguine paries, et equorum ungulæ conculcaverunt eam. Cumque introgressus esset ut comederet bibereque, ait : Ite, et videte maledictam illam; et sepelite eam, quia filia regis est. Cumque issent ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, et pedes, et summas manus. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jehu : Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens : In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel, et erunt carnes Jezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Jezrahel, ita ut prætereuntes dicant : Hæccine est illa Jezabel?

III. — ELISEUS ET POSTERI JEHU.

[X, 1—XIII, 25.]

1. CAP. X, 1-17 : *NECANTUR FILII ACHAB ET FRATRES OCHOZIÆ. — Optimates et præfecti Samariæ causam Jehu suscipiunt* [X, 1-5] *et filios regis occidunt* [6-10]. *Jehu domum Achab percutit gladio* [11] *et fratres regis Ochoziæ sibi in Samariam pergenti obviantes necari jubet* [12-14]. *De Jonadab, filio Rechab* [15, 16]. *Domus Achab exterminatur* [17].

10 Erant autem Achab septuaginta filii in Samaria. Scripsit ergo Jehu litteras, et misit in Samariam ad optimates civitatis, et ad majores natu, et ad nutritios Achab, 2 dicens : Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, et currus, et equos, et civitates firmas, et arma, 3 eligite meliorem, et eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, et eum ponite super solium patris sui, et pugnate pro 4 domo domini vestri. Timuerunt illi vehementer, et dixerunt : Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo; et quomodo nos 5 valebimus resistere? Miserunt ergo præpositi domus, et præfecti civitatis, et ma-

jores natu, et nutritii, ad Jehu, dicentes : Servi tui sumus; quæcumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem; quæcumque tibi placeat, fac. Rescripsit autem eis litteras secundo, dicens : Si mei estis, et obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, et venite ad me hac eadem hora cras in Jezrahel. Porro filii regis, septuaginta viri, apud optimates civitatis nutriebantur.

Cumque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, et occiderunt septuaginta viros, et posuerunt capita eorum in cophinis, et miserunt ad eum in Jezrahel. Venit autem nuntius, et indicavit ei, dicens : Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit : Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portæ usque mane. Cumque diluxisset egressus est, et stans dixit ad omnem populum : Justi estis; si ego conjuravi contra dominum meum, et interfeci eum, quis percussit omnes hos? Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super domum Achab, et Dominus fecit

Naboth, III Reg. 21, 1. — 26) III Reg. 21, 22. — 27) II Par. 22, 9. — 29) IV Reg. 8, 25; II Par. 21, 17-19. — 31) III Reg. 16, 9, 10. — 34) *Quia*

filia regis est, III Reg. 16, 31. — 36) *In agro... Jezabel*, III Reg. 21, 23.

10. — 7) *Tulerunt... viros*, III Reg. 21, 21. — 9) *Si ego... eum*, IV Reg. 9, 14, 24. — 10) III Reg.

quod locutus est in manu servi sui Eliæ.

- 11 Percussit igitur Jehu omnes qui reliqui
erant de domo Achab in Jezrahel, et uni-
versos optimates ejus, et notos, et sacer-
dotes, donec non remanerent ex eo reli-
quiae.
- 12 Et surrexit, et venit in Samariam. Cum-
que venisset ad Cameram pastorum in via,
13 invenit fratres Ochoziæ, regis Juda, dixit-
que ad eos : Quinam estis vos? Qui respon-
derunt : Fratres Ochoziæ sumus, et descen-
dimus ad salutandos filios regis et filios re-
14 ginæ. Qui ait : Comprehendite eos vivos.
Quos cum comprehendissent vivos, jugula-
verunt eos in cisterna juxta Cameram,
quadraginta duos viros, et non reliquit ex
eis quemquam.
- 15 Cumque abiisset inde, invenit Jonadab,
filium Rechab, in occursum sibi, et bene-
dixit ei. Et ait ad eum : Numquid est cor
tuum rectum, sicut cor meum cum corde
tuo? Et ait Jonadab : Est. Si est, inquit,
da manum tuam. Qui dedit ei manum
suam. At ille levavit eum ad se in carrum,
16 dixitque ad eum : Veni mecum, et vide
zelum meum pro Domino. Et impositum in
17 curru suo duxit in Samariam. Et per-
cussit omnes qui reliqui fuerant de Achab
in Samaria usque ad unum, juxta verbum
Domini quod locutus est per Eliam.

2. CAP. X, 18-27 : CULTUS BAAL EX-
STIRPATUR. — *Omnes servi Baal ad
solemne sacrificium convocantur* [X, 18-
23] *et occiduntur; templum Baal de-
struitur* [24-27].

- 18 Congregavit ergo Jehu omnem popu-
lum, et dixit ad eos : Achab coluit Baal
parum, ego autem colam eum amplius.
- 19 Nunc igitur omnes prophetas Baal, et
universos servos ejus, et cunctos sacerdo-
tes ipsius, vocate ad me; nullus sit qui non
veniat, sacrificium enim grande est mihi
Baal; quicumque defuerit non vivet. Porro
Jehu faciebat hoc insidiosè, ut disperderet
20 cultores Baal. Et dixit : Sanctificate
21 diem solemnem Baal. Vocavitque, et mi-
sit in universos terminos Israel, et vene-
runt cuncti servi Baal; non fuit residuus
ne unus quidem qui non veniret. Et in-
gressi sunt templum Baal, et repleta est
domus Baal a summo usque ad summum.
- 22 Dixitque his qui erant super vestes : Pro-
ferte vestimenta universis servis Baal. Et
23 protulerunt eis vestes. Ingressusque Jehu,

et Jonadab, filius Rechab, templum Baal,
ait cultoribus Baal : Perquirite, et videte,
ne quis forte vobiscum sit de servis Domi-
ni, sed ut sint servi Baal soli.

Ingressi sunt igitur ut facerent victimas 24
et holocausta. Jehu autem præparaverat
sibi foris octoginta viros, et dixerat eis :
Quicumque fugerit de hominibus his, quos
ego adduxero in manus vestras, anima
ejus erit pro anima illius. Factum est 25
autem, cum completum esset holocaustum,
præcepit Jehu militibus et ducibus suis :
Ingredimini, et percutite eos, nullus eva-
dat. Percusseruntque eos in ore gladii, et
projecerunt milites et duces. Et ierunt in
civitatem templi Baal. Et protulerunt 26
statuam de fano Baal, et combusserunt,
et comminuerunt eam. Destruxerunt quo-
27 que ædem Baal, et fecerunt pro ea latrinas
usque in diem hanc.

3. CAP. X, 28-36 : JEHU REGNAT IN
ISRAEL. — *Jehu vitulorum cultum non
auferit* [X, 28-31], *ab Hazael devincitur*
[32, 33] *et moritur* [34-36].

Delevit itaque Jehu Baal de Israel; 28
verumtamen a peccatis Jeroboam, filii Na-
bat, qui peccare fecit Israel, non recessit,
nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in
Bethel et in Dan. Dixit autem Dominus 30
ad Jehu : Quia studiose egisti quod rectum
erat et placebat in oculis meis, et omnia
quæ erant in corde meo fecisti contra do-
mum Achab, filii tui usque ad quartam
generationem sedebunt super thronum Is-
rael. Porro Jehu non custodivit ut ambu- 31
laret in lege Domini Dei Israel in toto
corde suo; non enim recessit a peccatis
Jeroboam, qui peccare fecerat Israel.

In diebus illis cepit Dominus tædere 32
super Israel; percussitque eos Hazael in
universis finibus Israel, a Jordane con- 33
tra orientale plagam, omnem terram
Galaad, et Gad, et Ruben, et Manasse, ab
Aroer, quæ est super torrentem Arnon, et
Galaad, et Basan.

Reliqua autem verborum Jehu, et uni- 34
versa quæ fecit, et fortitudo ejus, nonne
hæc scripta sunt in Libro verborum die-
rum regum Israel? Et dormivit Jehu cum 35
patribus suis, sepelieruntque eum in Sa-
maria; et regnavit Joachaz, filius ejus,
pro eo. Dies autem quos regnavit Jehu 36
super Israel, viginti et octo anni sunt, in
Samaria.

21, 19, 21, 22, 29. — 13, 14) II Par. 22, 8. —
15) Rechab, I Par. 2, 55; Jer. 35, 6-10. —
18) III Reg. 16, 31, 32. — 21) Templum Baal,
III Reg. 16, 32; IV Reg. 11, 18. — 22) His...
vestes, IV Reg. 22, 14. — 25) Militibus et duci-

bus, I Reg. 22, 17; III Reg. 1, 5. — 27) Ædem
Baal, III Reg. 16, 32. — 30) Filii... Israel,
IV Reg. 13, 1, 10; 14, 23; 15, 8, 12. — 32) IV Reg.
8, 12. — 35) Joachaz, IV Reg. 13, 1.

4. CAP. XI, 1-21 : ATHALIA REGNAT IN JUDA. — *Athalia filios Ochoziæ interficit; Joas solus servatur* [XI, 1-3]. *Joiada sacerdos omnia parat ut Joas regnet* [4-8]. *Joas in regem ungitur* [9-12]. *Athalia occiditur* [13-16]. *Fœdus divinum renovatur et cultus Baal exterminatur* [17, 18^a]. *Joas in palatium deducitur* [18^b-21].

11 Athalia vero, mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, et interfecit omne semen regium. Tollens autem Josaba, filia regis Joram, soror Ochoziæ, Joas, filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, et nutricem ejus de triclinio; et abscondit eum a facie Athaliæ, ut non interficeretur.

3 Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini; porro Athalia regnavit super terram.

4 Anno autem septimo misit Joiada, et assumens centuriones et milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus; et adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis; et præcepit illis, dicens : Iste est sermo quem facere

5 debetis. Tertia pars vestrum introeat sabbato, et observet excubias domus regis; tertia autem pars sit ad portam Sur; et tertia pars sit ad portam quæ est post habitaculum scutariorum; et custodietis excubias domus Messa. Duæ vero partes e

6 vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domus Domini circa regem. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris; si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur; eritisque cum rege introeunte et egrediente.

9 Et fecerunt centuriones juxta omnia quæ præceperat eis Joiada sacerdos; et assumens singuli viros suos, qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem, qui dedit eis hastas et arma regis David, quæ erant in domo Domini.

11 Et steterunt singuli habentes arma in manu sua, a parte templi dextera usque ad partem sinistram altaris et ædis, circum regem. Produxitque filium regis, et posuit super eum diadema et testimonium; feceruntque eum regem, et unxerunt; et plaudentes manu, dixerunt : Vivat rex!

13 Audivit autem Athalia vocem populi currentis; et ingressa ad turbas in tem-

plum Domini, vidit regem stantem super tribunal juxta morem, et cantores et tubas prope eum, omnemque populum terræ lætantem et canentem tubis; et scidit vestimenta sua, clamavitque : Conjuratio! conjuratio! Præcepit autem Joiada centurionibus qui erant super exercitum, et ait eis : Educite eam extra septa templi; et quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos : Non occidatur in templo Domini. Imposueruntque ei manus, et impeerunt eam per viam introitus equorum, juxta palatium; et interfecta est tibi.

Pepigit ergo Joiada fœdus inter Dominum, et inter regem, et inter populum, ut esset populus Domini, et inter regem et populum. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, et destruxerunt aras ejus, et imagines contriverunt valide; Mathan quoque, sacerdotem Baal, occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini. Tulitque centuriones, et Cerethi et Phelethi legiones, et omnem populum terræ; deduxeruntque regem de domo Domini, et venerunt per viam portæ scutariorum in palatium; et sedit super thronum regum. Lætatusque est omnis populus terræ, et civitas con-

18 quievit; Athalia autem occisa est gladio in domo regis. Septemque annorum erat Joas cum regnare cœpisset.

5. CAP. XII, 1-21 : JOAS REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni* [XII, 1]. *Joas Deum colit* [2, 3] et *templum instaurat, ad hoc impendens oblationes quæ in eo fieri solent* [4-15]. *De proventu sacerdotum* [16]. *Hazaël, bellum contra Juda parans, pecunia templi placatur* [17, 18]. *Servi Joas inter se conjurant et regem occidunt* [19-21].

Anno septimo Jehu regnavit Joas, et quadraginta annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Sebia, de Bersabee. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus quibus docuit eum Joiada sacerdos; verumtamen excelsa non abstulit; adhuc enim populus immolabat, et adolebat in excelsis incensum.

Dixitque Joas ad sacerdotes : Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, et quam sponte et arbitrio cordis sui inferunt in templum

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

- 5 Domini, accipiant illam sacerdotes juxta
 ordinem suum, et instaurent sartatecta do-
 mus, si quid necessarium viderint instau-
 6 ratione. Igitur usque ad vigesimum ter-
 tium annum regis Joas non instauraverunt
 7 sacerdotes sartatecta templi. Vocavitque
 rex Joas Joiadam pontificem et sacerdotes,
 dicens eis : Quare sartatecta non instaura-
 tis templi? Nolite ergo amplius accipere
 pecuniam juxta ordinem vestrum; sed ad
 8 instaurationem templi reddite eam. Pro-
 hibitque sunt sacerdotes ultra accipere pec-
 uniam a populo, et instaurare sartatecta
 domus.
- 9 Et tulit Joiada pontifex gazophylacium
 unum, aperuitque foramen desuper, et po-
 suit illud juxta altare, ad dexteram ingre-
 dientium domum Domini; mittebantque
 in eo sacerdotes qui custodiebant ostia omnem
 pecuniam quæ deferebatur ad templum
 10 Domini. Cumque viderent nimiam pecu-
 niam esse in gazophylacio, ascendebat
 scriba regis, et pontifex, effundebantque
 et numerabant pecuniam quæ inveniebatur
 11 in domo Domini; et dabant eam juxta
 numerum atque mensuram in manu eorum
 qui præerant camentariis domus Domini;
 qui impendebant eam in fabris lignorum,
 et in camentariis iis qui operabantur in
 12 domo Domini, et sartatecta faciebant, et
 in iis qui cadebant saxa, et ut emerent
 ligna et lapides qui excidebantur, ita ut
 impleretur instaurationis domus Domini in
 universis quæ indigebant expensa ad mu-
 13 niendam domum. Verumtamen non fie-
 bant ex eadem pecunia hydriæ templi Do-
 mini, et fuscinulæ, et thuribula, et tubæ,
 et omne vas aureum et argenteum, de pec-
 unia quæ inferebatur in templum Domini.
 14 Iis enim qui faciebant opus dabatur ut
 15 instauraretur templum Domini. Et non
 fiebat ratio iis hominibus qui accipiebant
 pecuniam ut distribuerent eam artificibus;
 16 sed in fide tractabant eam. Pecuniam
 vero pro delicto et pecuniam pro peccatis
 non inferebant in templum Domini, quia
 sacerdotum erat.
- 17 Tunc ascendit Hazael, rex Syriæ, et
 pugnabat contra Geth, cepitque eam, et
 direxit faciem suam ut ascenderet in Jeru-
 18 salem. Quamobrem tulit Joas, rex Juda,
 omnia sanctificata quæ consecraverant
 Josaphat, et Joram, et Ochozias; patres
 ejus, reges Juda, et quæ ipse obtulerat, et
 universum argentum quod inveniri potuit

in thesauris templi Domini et in palatio
 regis, misitque Hazaeli, regi Syriæ, et
 recessit ab Jerusalem.

Reliqua autem sermonum Joas, et uni- 19
 versa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt
 in Libro verborum dierum regum Juda?
 Surrexerunt autem servi ejus, et conjura- 20
 verunt inter se, percusseruntque Joas in
 domo Mello in descensu Sella. Josachar 21
 naraque, filius Semaath, et Jozabad, filius
 Somer, servi ejus, percusserunt eum, et
 mortuus est; et sepelierunt eum cum pa-
 tribus suis in civitate David. Regnavitque
 Amasias, filius ejus, pro eo.

6. CAP. XIII, 1-9 : JOACHAZ REGNAT IN
 ISRAEL. — *Duratio regni* [XIII, 1].
Joachaz coram Domino peccat [2]. *Syri*
bellant contra Israelitas [3-7]. *Joachaz*
moritur [8, 9].

Anno vigesimo tertio Joas, filii Ocho- 13
 zia, regis Juda, regnavit Joachaz, filius
 Jehu, super Israel in Samaria decem et
 septem annis. Et fecit malum coram Do- 2
 mino, secutusque est peccata Jeroboam,
 filii Nabat, qui peccare fecit Israel; et non
 declinavit ab eis. Iratusque est furor Do- 3
 mini contra Israel, et tradidit eos in manu
 Hazael, regis Syriæ, et in manu Benadad,
 filii Hazael, cunctis diebus. Deprecatus 4
 est autem Joachaz faciem Domini, et audi-
 vit eum Dominus; vidit enim angustiam
 Israel, quia attriverat eos rex Syriæ. Et 5
 dedit Dominus salvatorem Israeli, et libe-
 ratus est de manu regis Syriæ; habitave-
 runtque filii Israel in tabernaculis suis
 sicut heri et nudius tertius. Verumtamen 6
 non recesserunt a peccatis domus Jero-
 boam, qui peccare fecit Israel; sed in ipsis
 ambulaverunt; siquidem et lucus perman- 7
 sit in Samaria. Et non sunt derelicti
 Joachaz de populo nisi quinquaginta equi-
 tes, et decem currus, et decem millia pedi-
 tum; interfecerat enim eos rex Syriæ, et
 redegerat quasi pulverem in tritura aræ.

Reliqua autem sermonum Joachaz, et 8
 universa quæ fecit, et fortitudo ejus, nonne
 hæc scripta sunt in Libro sermonum die-
 rum regum Israel? Dormivitque Joachaz 9
 cum patribus suis, et sepelierunt eum in
 Samaria. Regnavitque Joas, filius ejus,
 pro eo.

—*—

11, 12) IV Reg. 22, 5, 6. — 15) IV Reg. 22, 7. —
 16) Pro delicto, Lev. 5, 1-6, 7. Pro peccatis, Lev.
 4, 1-35. Sacerdotum erat, Lev. 7, 7. — 17) Ascen-
 dit Hazael, IV Reg. 8, 12. Direxit... Jerusalem,
 II Par. 24, 23, 24. — 20, 21) II Par. 24, 25-27. —

20) IV Reg. 14, 5. — 21) Amasias, IV Reg. 14, 1.

13. — 1) Joachaz, IV Reg. 10, 35. — 3) IV Reg.
 8, 12. — 6) Lucus... Samaria, III Reg. 16, 33.
 — 7) In tritura aræ, Am. 1, 3. — 12) IV Reg.

7. CAP. XIII, 10-25 : JOAS REGNAT IN ISRAEL. ELISEUS MORITUR. — *Summarium regni Joas* [XIII, 10-13]. *Eliseus tres de Syris profigatis victorias regi vaticinatur* [14-19]. *Eliseus moritur et in ejus sepulcro homo a morte revocatur* [20, 21]. *Benadad ter devictus a Joas civitates Israel reddit* [22-25].
- 10 Anno trigesimo septimo Joas, regis Juda, regnavit Joas, filius Joachaz, super Israel
- 11 in Samaria sedecim annis. Et fecit quod malum est in conspectu Domini; non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel; sed in ipsis ambulavit. Reliqua autem sermonum Joas, et universa quæ fecit, et fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Amasiam, regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?
- 13 Et dormivit Joas cum patribus suis; Jeroboam autem sedit super solium ejus. Porro Joas sepultus est in Samaria cum regibus Israel.
- 14 Eliseus autem ægrotabat infirmitate qua et mortuus est; descenditque ad eum Joas, rex Israel, et flebat coram eo, dicebatque : Pater mi, pater mi, currus Israel
- 15 et auriga ejus! Et ait illi Eliseus : After arcum et sagittas. Cumque attulisset ad
- 16 eum arcum et sagittas, dixit ad regem Israel : Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis,
- et ait : Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus : Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus : Sagitta salutis Domini, et sagitta salutis contra Syriam; percutiesque Syriam in Aphec donec consumas eam. Et ait : Tolle sagittas. Qui cum tulisset, rursum dixit ei : Percute jaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetisset, iratus est vir Dei contra eum, et ait : Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem; nunc autem tribus vicibus percuties eam.
- Mortuus est ergo Eliseus, et sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno; quidam autem sepelientes hominem viderunt latrunculos, et projecerunt cadaver in sepulcro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, revixit homo, et stetit super pedes suos.
- Igitur Hazael, rex Syriæ, afflixit Israel cunctis diebus Joachaz; et misertus est Dominus eorum, et reversus est ad eos propter pactum suum quod habebat cum Abraham, et Isaac, et Jacob, et noluit disperdere eos, neque projicere penitus usque in præsens tempus. Mortuus est autem Hazael, rex Syriæ; et regnavit Benadad, filius ejus, pro eo. Porro Joas, filius Joachaz, tulit urbes de manu Benadad, filii Hazael, quas tulerat de manu Joachaz, patris sui, jure prælii; tribus vicibus percussit eum Joas, et reddidit civitates Israel.

IV. — EXCIDIUM REGNI ISRAEL.

[XIV, 1 — XVII, 41.]

1. CAP. XIV, 1-22 : AMASIAS REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni; conspectus religiosus* [XIV, 1-4]. *Amasias interfectores patris sui occidi jubet* [5, 6]. *Edomita devincuntur* [7]. *Amasias ad pugnam provocat Joas, regem Israel* [8-10]. *Amasias in Bethsames a Joas capitur* [11-13^a]. *Jerusalem obsidetur, expugnatur et diripitur* [13^b, 14]. *Joas moritur* [15, 16]. *Amasias in conjuratione confossus perit* [17-20]. *Asarias regnat in Juda et Elath captam recedificat* [21, 22].
- 14 In anno secundo Joas, filii Joachaz, regis Israel, regnavit Amasias, filius Joas, regis
- Juda. Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset; viginti autem et novem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Joadan, de Jerusalem. Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia quæ fecit Joas pater suus fecit, nisi hoc tantum quod excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis. Cumque obtinisset regnum, percussit servos suos qui interfecerant regem, patrem suum; filios autem eorum qui occiderant non occidit, juxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens : Non morientur patres pro filiis, neque filii morien-

14, 8-15. — 13) Jeroboam, IV Reg. 14, 23. — 14) Pater... ejus, IV Reg. 2, 12. — 17) Aphec, III Reg. 20, 26. — 21) Quod... suos, Eccli. 48, 14, 15. — 22) IV Reg. 8, 12. — 23) Pactum suum,

Ex. 32, 13. — 25) Quas... prælii, IV Reg. 10, 32, 33. Tribus... Joas, IV Reg. 13, 18, 19. 14. — 1-6) II Par. 25, 1-4. — 1) Amasias, IV Reg. 12, 21. — 5) IV Reg. 12, 20, 21. — 6) Non morientur... morietur, Deut. 24, 16;

tur pro patribus; sed unusquisque in peccato suo morietur.

7 Ipse percussit Edom in valle Salinarum decem millia, et apprehendit Petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jectehel, usque in præsentem diem.

8 Tunc misit Amasias nuntios ad Joas, filium Joachaz, filii Jehu, regis Israel, dicens: Veni, et videamus nos. Remisitque Joas, rex Israel, ad Amasiam, regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem; transieruntque bestię saltus quæ sunt in Libano, et

10 conculcaverunt carduum. Percussit invaluisti super Edom, et sublevavit te cor tuum: contentus esto gloria, et sede in domo tua; quare provocas malum, ut cadas

11 tu et Judas tecum? Et non acquievit Amasias. Ascenditque Joas, rex Israel, et viderunt se ipse et Amasias, rex Juda, in

12 Bethsames, oppido Judæ. Percussusque est Juda coram Israel, et fugerunt unus-

13 quisque in tabernacula sua. Amasiam vero, regem Juda, filium Joas, filii Ochoziæ, cepit Joas, rex Israel, in Bethsames, et adduxit eum in Jerusalem. Et interrupit murum Jerusalem, a porta Ephraim usque ad portam Anguli, quadringentis cubitis;

14 tulitque omne aurum, et argentum, et universa vasa quæ inventa sunt in domo Domini, et in thesauris regis, et obsides, et reversus est in Samariam.

15 Reliqua autem verborum Joas quæ fecit, et fortitudo ejus quæ pugnavit contra Amasiam, regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? Dormivitque Joas cum patribus suis, et sepultus est in Samaria cum regibus Israel. Et regnavit Jeroboam, filius ejus, pro eo.

17 Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas, filius Joachaz, regis Israel, quindecim annis.

18 Reliqua autem sermonum Amasiæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Factaque est contra

19 eum conjuratio in Jerusalem; et ille fugit in Lachis; miseruntque post eum in Lachis, et interfecerunt eum ibi. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in civitate David.

Tulit autem universus populus Judæ 21 Azariam, annos natum sedecim, et constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia. Ipse ædificavit Ælath, et restituit eam Judæ, postquam dormivit rex cum patribus suis. 22

2. CAP. XIV, 23-29: JEROBOAM ALTER REGNAT IN ISRAEL. — *Duratio regni; impietas regis* [XIV, 23, 24]. *Jeroboam pristinos fines Israel restituit* [25-28]. *Finis regni Jeroboam* [29].

Anno quintodecimo Amasiæ, filii Joas, 23 regis Juda, regnavit Jeroboam, filius Joas, regis Israel, in Samaria, quadraginta et uno anno. Et fecit quod malum 24 est coram Domino; non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum Jonam, filium Amathi, prophetam, qui erat de Geth quæ est in Opher. Vidit 26 enim Dominus afflictionem Israel amaram nimis, et quod consumpti essent usque ad clausos carcere et extremos, et non esset qui auxiliaretur Israeli. Nec locutus est 27 Dominus ut deleret nomen Israel de sub cælo; sed salvavit eos in manu Jeroboam, filii Joas.

Reliqua autem sermonum Jeroboam, et 28 universa quæ fecit, et fortitudo ejus quæ præliatus est, et quomodo restituit Damascum et Emath Judæ in Israel, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? Dormivitque Jeroboam 29 cum patribus suis regibus Israel, et regnavit Zacharias, filius ejus, pro eo.

3. CAP. XV, 1-7: AZARIAS REGNAT IN JUDA.

Anno vigesimo septimo Jeroboam, regis 15 Israel, regnavit Azarias, filius Amasiæ regis Juda. Sedecim annorum erat cum 2 regnare cepisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Jechelia, de Jerusalem. Fecitque 3 quod erat placitum coram Domino, juxta omnia quæ fecit Amasias, pater ejus. 4 Verumtamen excelsa non est demolitus; adhuc populus sacrificabat, et adolebat

Ez. 18, 4, 20. — 7) Ipse... millia, II Par. 25, 11. Petram, Jud. 1, 36; Is. 16, 1. — 8-14) II Par. 25, 15-24. — 11) Bethsames, Jos. 15, 10. — 13) A porta Ephraim, II Esdr. 8, 16; 12, 38. Ad portam anguli, II Par. 26, 9; Jer. 31, 38; Zach. 14, 10. — 15) IV Reg. 13, 12. — 16) IV Reg. 13, 13. — 17-22) II Par. 25, 25-26, 2. — 19) Lachis, Jos. 10, 3. — 21) Azariam, IV Reg. 15, 1. —

22) Ælath, Deut. 2, 8; IV Reg. 16, 6; II Par. 8, 17. — 23) Jeroboam, IV Reg. 13, 13. — 25) Terminos Israel, IV Reg. 10, 32, 33. Jonam, Jon. 1, 1. Geth, Jos. 19, 13. — 29) Zacharias, IV Reg. 15, 8.

15. — 1) Azarias, IV Reg. 14, 21. — 2) II Par. 26, 3. — 3) II Par. 26, 4. — 5-7) II Par. 26,

5 incensum in excelsis. Percussit autem Dominus regem, et fuit leprosus usque in diem mortis suæ, et habitabat in domo libera seorsum. Joathan vero, filius regis, gubernabat palatium, et judicabat populum terræ.

6 Reliqua autem sermonum Azariæ, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in

7 Libro verborum dierum regum Juda? Et dormivit Azarias cum patribus suis; sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David; et regnavit Joathan, filius ejus, pro eo.

4. CAP. XV, 8-12 : ZACHARIAS REGNAT IN ISRAEL.

8 Anno trigesimo octavo Azariæ, regis Juda, regnavit Zacharias, filius Jeroboam, super Israel in Samaria sex mensibus.

9 Et fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus; non recessit a peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Conjuravit autem contra eum Sellum, filius Jabes, percussitque eum palam, et interfecit; regnavitque pro eo.

11 Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

12 Iste est sermo Domini quem locutus est ad Jehu, dicens: Filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Factumque est ita.

5. CAP. XV, 13-16 : SELLUM REGNAT IN ISRAEL.

13 Sellum, filius Jabes, regnavit trigesimo nono anno Azariæ, regis Juda; regnavit

14 autem uno mense in Samaria; et ascendit Manahem, filius Gadi, de Thersa, venitque in Samariam, et percussit Sellum, filium Jabes, in Samaria, et interfecit eum, regnavitque pro eo.

15 Reliqua autem verborum Sellum, et conjuratio ejus, per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

16 Tunc percussit Manahem Thapsam, et omnes qui erant in ea, et terminos ejus de Thersa, noluerant enim aperire ei; et interfecit omnes prægnantes ejus, et scidit eas.

6. CAP. XV, 17-22 : MANAHM REGNAT IN ISRAEL ET REGI ASSYRIORUM TRIBUTUM SOLVIT.

17 Anno trigesimo nono Azariæ, regis Juda, regnavit Manahem, filius Gadi, super

Israel decem annis in Samaria. Fecitque 18 quod erat malum coram Domino; non recessit a peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel cunctis diebus ejus. Veniebat Phul, rex Assyriorum, in terram, 19 et dabat Manahem Phul mille talenta argenti ut esset ei in auxilium, et firmaret regnum ejus. Indixitque Manahem argen- 20 tum super Israel cunctis potentibus et divitibus, ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos. Reversusque est rex Assyriorum, et non est moratus in terra.

Reliqua autem sermonum Manahem et 21 universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel? Et dormivit Manahem cum patri- 22 bus suis; regnavitque Phaceia, filius ejus, pro eo.

7. CAP. XV, 23-26 : PHACEIA REGNAT IN ISRAEL.

Anno quinquagesimo Azariæ, regis Ju- 23 da, regnavit Phaceia, filius Manahem, super Israel, in Samaria, biennio. Et fe- 24 cit quod erat malum coram Domino; non recessit a peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Conjuravit au- 25 tem adversus eum Phacee, filius Romeliæ, dux ejus; et percussit eum in Samaria in turre domus regiæ, juxta Argob et juxta Arie, et cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum; et interfecit eum, regnavitque pro eo.

Reliqua autem sermonum Phaceia, et 26 universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

8. CAP. XV, 27-31 : PHACEE REGNAT IN ISRAEL. ASSYRII PARTEM REGNI ISRAEL OCCUPANT.

Anno quinquagesimo secundo Azariæ, 27 regis Juda, regnavit Phacee, filius Romeliæ, super Israel in Samaria viginti annis. Et fecit quod erat malum coram Domino; 28 non recessit a peccatis Jeroboam, filii Nabat, qui peccare fecit Israel. In diebus 29 Phacee, regis Israel, venit Theglath-Phalasar, rex Assur, et cepit Aion, et Abel Domum-Maacha, et Janoe, et Cedes, et Asor, et Galaad, et Galilæam, et universam terram Nephthali; et transtulit eos in Assyrios. Conjuravit autem, et tetendit 30 insidias Osee, filius Ela, contra Phacee, filium Romeliæ, et percussit eum, et inter-

21-23. — 5) *Habitabat... seorsum*, Lev. 13, 46. — 7) *Joathan*, IV Reg. 15, 32. — 8) *Zacharias*, IV Reg. 14, 29. — 12) IV Reg. 10, 30. — 14) *Ther-*

sa, III Reg. 14, 17; 16, 17. — 19) *Phul*, I Par. 5, 26. — 29) *Theglath-Phalasar*, IV Reg. 16, 7, 10; I Par. 5, 6, 26; II Par. 28, 20; — 30) *Osee*,

fecit; regnavitque pro eo vigesimo anno Joatham, filii Ozia.

- 31 Reliqua autem sermonum Phacee, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

9. CAP. XV, 32-38 : JOATHAM REGNAT IN JUDA. SYRI ET ISRAELITÆ IN REGNUM JUDA INVADET.

- 32 Anno secundo Phacee, filii Romeliæ, regis Israel, regnavit Joatham, filius Ozia,
- 33 regis Juda. Viginti quinque annorum erat cum regnare cœpisset; et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris
- 34 ejus Jerusa, filia Sadoc. Fecitque quod erat placitum coram Domino; juxta omnia quæ fecerat Ozias, pater suus, operatus
- 35 est. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc populus immolabat, et adolebat incensum in excelsis. Ipse ædificavit portam domus Domini sublimissimam.
- 36 Reliqua autem sermonum Joatham, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?
- 37 In diebus illis cœpit Dominus mittere in Judam Rasin, regem Syriæ, et Phacee, filium Romeliæ.
- 38 Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David patris sui. Et regnavit Achaz, filius ejus, pro eo.

10. CAP. XVI, 1-20 : ACHAZ REGNAT IN JUDA. — *Duratio regni; impietas regis [XVI, 1-4]. Achaz auxilium Assyriorum contra Syros et Israelitas impetrat [5-9]. Achaz altare in templo Jerusalem exstruit juxta exemplar altaris Damasci [10-18]. Finis regni Achaz [19, 20].*

- 16 Anno decimo septimo Phacee, filii Romeliæ, regnavit Achaz, filius Joatham, regis
- 2 Juda. Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut
- 3 David pater ejus. Sed ambulavit in via regum Israel; insuper et filium suum consecravit, transferens per ignem, secundum idola gentium quæ dissipavit Dominus coram filiis Israel. Immolabat quoque victimas, et adolebat incensum in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.
- 5 Tunc ascendit Rasin, rex Syriæ, et Pha-

cee, filius Romeliæ, rex Israel, in Jerusalem ad præliandum; cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum. In tempore illo restituit Rasin, rex Syriæ, Ailam Syriæ, et ejecit Judæos de Aila; et Idumæi venerunt in Ailam, et habitaverunt ibi usque in diem hanc. Misit autem Achaz nuntios ad Theglath-Phalasar, regem Assyriorum, dicens: Servus tuus et filius tuus ego sum; ascende, et salvum me fac de manu regis Syriæ, et de manu regis Israel, qui consurrexerunt adversum me. Et cum collegisset argentum et aurum quod inveniri potuit in domo Domini et in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera. Qui et acquievit voluntati ejus; ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, et vastavit eam, et transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interfecit.

Perrexitque rex Achaz in occursum Theglath-Phalasar, regi Assyriorum, in Damascum. Cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, et similitudinem juxta omne opus ejus. Exstruxitque Urias sacerdos altare; juxta omnia quæ præceperat rex Achaz de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco. Cumque venisset rex de Damasco, vidit altare, et veneratus est illud; ascenditque, et immolavit holocausta, et sacrificium suum; et libavit libamina, et fudit sanguinem pacificorum quæ obtulerat super altare. Porro altare æreum quod erat coram Domino transtulit de facie templi, et de loco altaris, et de loco templi Domini, posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem. Præcepit quoque rex Achaz Uriæ sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum et sacrificium vespertinum, et holocaustum regis et sacrificium ejus, et holocaustum universi populi terræ, et sacrificia eorum, et libamina eorum, et omnem sanguinem holocausti et universum sanguinem victimæ super illud effundes; altare vero æreum erit paratum ad voluntatem meam. Fecit igitur Urias sacerdos juxta omnia quæ præceperat rex Achaz. Tulit autem rex Achaz cælatas bases, et luterem qui erat desuper; et mare deposuit de bobus æreis qui sustentabant illud, et posuit super pavimentum stratum lapide. Musach quoque sabbati, 18

IV Reg. 17, 1. — 32-38) II Par. 27, 1-9. — 37) Rasin, IV Reg. 16, 5; Is. 7, 1. — 38) Achaz, IV Reg. 16, 1.

16. — 2-18) II Par. 28, 1-25. — 3) Filium... ignem, IV Reg. 21, 6; Ps. 105, 37, 38. Secun-

dum idola gentium, Deut. 12, 31; 18, 10. — 5) IV Reg. 15, 37; Is. 7, 1-9. — 6) Ailam, IV Reg. 14, 22. — 9) Is. 8, 4; Am. 1, 5. — 10) Uriam, Is. 8, 2. — 14) Altare æreum, III Reg. 8, 64; II Par. 4, 1. — 15) Ex. 29, 39-41. — 17) Bases et luterem, III Reg. 7, 27, 28,

quod ædificaverat in templo, et ingressum regis exterius, convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum.

- 19 Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepultus est cum eis in civitate David, et regnavit Ezechias, filius ejus, pro eo.

11. CAP. XVII, 1-6 : OSEE REGNAT IN ISRAEL. SAMARIA EXPUGNATUR.

- 17 Anno duodecimo Achaz, regis Juda, regnavit Osee, filius Ela, in Samaria super 2 Israel novem annis. Fecitque malum coram Domino, sed non sicut reges Israel, 3 qui ante eum fuerant. Contra hunc ascendit Salmanasar, rex Assyriorum, et factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa. 4 Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sua, regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, et vinctum misit 5 in carcerem. Pervagatusque est omnem terram, et ascendens Samariam obsedit 6 eam tribus annis. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam; et transtulit Israel in Assyrios, posuitque eos in Hala, et in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

12. CAP. XVII, 7-23 : DE CAUSIS EXCIDI REGNI ISRAEL. — *Propter idololatram* [XVII, 7, 8], *lucos et excelsa* [9-12], *contumaciam erga prophetas* [13, 14] *et pertinaciam in malo populus Israel castigatur* [15-17]. *Deus omne semen Israel præter Juda a facie sua projicit* [18-20]. *De detrimentis schisma consecutus* [21-23].

- 7 Factum est enim, cum peccassent filii Israel Domino Deo suo qui eduxerat eos de terra Ægypti, de manu Pharaonis, regis 8 Ægypti, coluerunt deos alienos. Et ambulaverunt juxta ritum gentium quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel, et regum Israel, quia similiter fecerant. Et offenderunt filii Israel verbis non rectis Dominum Deum suum; et edificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis, a turre custodum usque ad civitatem munitam. Feceruntque sibi statuas et lucos in

omni colle sublimi et subter omne lignum nemorosum, et adolebant ibi incensum 11 super aras, in morem gentium quas transulerat Dominus a facie eorum; feceruntque verba pessima, irritantes Dominum, et coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne facerent verbum hoc. 12 Et testificatus est Dominus in Israel et in Juda per manum omnium prophetarum et videntium, dicens: Revertimini a viis vestris pessimis, et custodite præcepta mea et ceremonias, juxta omnem legem quam præcepi patribus vestris, et sicut misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum. Qui non audierunt; sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo. Et abjecerunt legitima ejus, et 15 pactum quod pepigit cum patribus eorum, et testificationes quibus contestatus est eos; secutique sunt vanitates, et vane egerunt; et secuti sunt gentes quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis ut non facerent sicut et illæ faciebant. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui; feceruntque sibi conflatile duos vitulos, et lucos, et adoraverunt universam militiam cæli, servieruntque Baal, et consecraverunt filios suos et 17 filias suas per ignem, et divinationibus inserviebant et auguriis; et tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum. Iratusque est Dominus vehementer Israeli, et abstulit eos a conspectu suo; et non remansit nisi tribus Juda tantummodo. Sed nec ipse Juda custodivit 19 mandata Domini Dei sui, verum ambulavit in erroribus Israel, quos operatus fuerat. Projecitque Dominus omne semen Israel 20 et afflixit eos, et tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos a facie sua, ex eo jam tempore quo scissus est Israel a domo David, et constituerunt sibi regem Jeroboam, filium Nabat; separavit enim Jeroboam Israel a Domino, et peccare eos fecit peccatum magnum. Et ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Jeroboam quæ fecerat, et non recesserunt ab eis, usquequo Dominus auferret Israel a facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum prophetarum; translatusque est Israel de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc.

38. Mare, III Reg. 7, 23, 25. — 19) II Par. 28, 26. — 20) II Par. 28, 27. Ezechias, IV Reg. 18, 1.

17. — 1) Osee, IV Reg. 15, 30. — 3-7) IV Reg. 18, 9-12. — 3) Salmanasar, Tob. 1, 2. — 6) IV Reg. 18, 10, 11. — 15) Secuti sunt... faciebant, Deut. 12, 30, 31. — 16) Duos vitulos,

III Reg. 12, 28. Lucos, III Reg. 14, 15, 23; 15, 13; 16, 33. Adoraverunt... cæli, IV Reg. 21, 3; 23, 5. Servieruntque Baal, III Reg. 16, 32; 22, 54. — 17) Consecraverunt... ignem, IV Reg. 16, 3. — 21) Quo... David, III Reg. 11, 11, 31; 12, 19. Constituerunt... Nabat, III Reg. 12, 20. Peccare... magnum, III Reg. 14, 16. — 23) Jer.

13. CAP. XVII, 24-41 : ORIGO SAMARITANORUM. — *Terra Israel gentibus idolatris ab Assyriis traditur* [XVII, 24]. *Unus de sacerdotibus captivis in Israel mittitur et colonos docet quomodo Dominum colant* [25-28]. *Coloni Domino et diis suis simul serviunt* [29-33]. *Samaritani Dei fœdus et præcepta spernentes morem antiquum sequuntur* [34-41].

- 24 Adduxit autem rex Assyriorum de Babylonē, et de Cutha, et de Avah, et de Emath, et de Sepharvaim, et collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israel; qui possederunt Samariam, et habitaverunt in urbibus ejus. Cumque ibi habitare cepissent, non timebant Dominum, et immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos. Nuntiatumque est regi Assyriorum, et dictum : Gentes quas transtulisti, et habitare fecisti in civitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ; et immisit in eos Dominus leones, et ecce interficiunt eos, eo quod ignorent ritum Dei terræ. Præcepit autem rex Assyriorum, dicens : Ducite illuc unum de sacerdotibus quos inde captivos adduxistis; et vadat, et habitet cum eis, et doceat eos legitima Dei terræ. Igitur cum venisset unus de sacerdotibus his qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, et docebat eos quomodo colerent Dominum. Et unaquæque gens fabricata est deum suum; posueruntque eos in fanis excelsis quæ fecerant Samaritæ, gens et gens in urbibus suis, in quibus habitabat. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth-Benoth; viri autem Chutæi fecerunt Nergel; et viri de

Emath fecerunt Asima. Porro Hevæi fecerunt Nebahaz et Tharthac; hi autem qui erant de Sepharvaim comburebant filios suos igni, Adramelech et Anamelech, diis Sepharvaim. Et nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum, et ponebant eos in fanis sublimibus; et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem gentium de quibus translati fuerant Samariam.

Usque in præsentem diem sequuntur antiquum; non timent Dominum, neque custodiunt ceremonias ejus, judicia et legem, et mandatum quod præceperat Dominus filiis Jacob, quem cognominavit Israel; et percusserat cum eis pactum, et mandaverat eis, dicens : Nolite timere deos alienos, et non adoretis eos, neque colatis eos, et non imoletis eis; sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, et in brachio extento, ipsum timete, et illum adorare, et ipsi immolate. Ceremonias quoque, et judicia, et legem, et mandatum quod scripsit vobis, custodite ut faciatis cunctis diebus; et non timeatis deos alienos. Et pactum quod percussit vobiscum nolite oblivisci, nec colatis deos alienos; sed Dominum Deum vestrum timete, et ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum. Illi vero non audierunt, sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus et idolis suis servientes; nam et filii eorum, et nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsentem diem.

25, 9. — 24) I Esdr. 4, 2, 10. — 29) In fanis excelsis, III Reg. 12, 31; 13, 32. — 32) Sacerdotes excelsorum, III Reg. 13, 33. — 34) Jacob...

Israel, Gen. 32, 28; 35, 10; III Reg. 18, 31. — 35) Nolite... eis, Ex. 20, 3, 5. — 36) Deut. 6, 13. — 37) Deut. 5, 32

PARS POSTERIOR

[XVIII, 1 — XXV, 30.]

HISTORIA REGUM JUDA AB EXCIDIO SAMARIÆ
USQUE AD CAPTIVITATEM BABYLONIS.

I. — EZECHIAS, MANASSES ET AMON.

[XVIII, 1 — XXI, 26.]

1. CAP. XVIII, 1-12 : INITIA REGNI EZECHIAE. — *Duratio regni* [XVIII, 1, 2]. *Ezechias corruptam religionem corrigit et Deum colit* [3-7]; *Assyria jugum excutit et Philisthaeos devincit* [8]. *Resumitur narratio de excidio regni Israel* [9-12].
- 18 Anno tertio Osee, filii Ela, regis Israel, regnavit Ezechias, filius Achaz, regis 11
2 Juda. Viginti quinque annorum erat cum Assyriorum Israel in Assyrios, collocavit-
regnare cœpisset, et viginti novem annis que eos in Hala et in Habor fluviis Gozan,
regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus in civitatibus Medorum, quia non audie-
3 Abi, filia Zachariae. Fecitque quod erat runt vocem Domini Dei sui, sed præter-
4 fecerat David pater ejus. Ipse dissipavit gressi sunt pactum ejus; omnia quæ præ-
excelsa, et contrivit statuas, et succidit ceperat Moyses, servus Domini, non au-
lucos, confregitque serpentem æneum dierunt, neque fecerunt.
quem fecerat Moyses, siquidem usque ad
illud tempus filii Israel adolebant ei incen-
sum; vocavitque nomen ejus Nohestan.
- 5 In Domino Deo Israel speravit; itaque
post eum non fuit similis ei de cunctis
6 eum fuerunt. Et adhæsit Domino, et non regibus Juda, sed neque in his qui ante
recessit a vestigiis ejus, fecitque mandata
7 Unde et erat Dominus cum eo, et in cun-
ctis ad quæ procedebat sapienter se age-
bat.
- Rebellavit quoque contra regem Assyrio-
rum, et non servivit ei. Ipse percussit
8 Philisthaeos usque ad Gazam, et omnes
terminos eorum, a turre custodum usque
ad civitatem munitam.
- 9 Anno quarto regis Ezechiae, qui erat
annus septimus Osee, filii Ela, regis Is-
rael, ascendit Salmanasar, rex Assyrio-
rum, in Samariam, et oppugnavit eam, et
cepit; nam post annos tres, anno sexto Eze-
chiae, id est nono anno Osee, regis Israel,
capta est Samaria. Et transtulit rex 11
Assyriorum Israel in Assyrios, collocavit-
que eos in Hala et in Habor fluviis Gozan,
in civitatibus Medorum, quia non audie-
12 runt vocem Domini Dei sui, sed præter-
gressi sunt pactum ejus; omnia quæ præ-
ceperat Moyses, servus Domini, non au-
dierunt, neque fecerunt.
2. CAP. XVIII, 13 — XIX, 37 : SENNA-
CHERIB IN REGNUM JUDA INVADIT. —
*Sennacherib in Juda venit ad rebellio-
nem castigandam; Ezechias tributum
solvit* [XVIII, 13-16]. *Assyrii tamen
in bello perseverant; legati Sennacherib
Jerusalem veniunt et præfectis Ezechiae
[17-25] atque populo minantur* [26-35].
*Ezechias nuntios mittit qui Isaiam
consultant; propheta cladem Assyriorum
prædicat* [XVIII, 36 — XIX, 7]. *Sen-
nacherib nuntios ad Ezechiam iterum
mittit* [8-13]. *Ezechias in templum
ascendit et orat* [14-19]. *Isaias vaticina-
tur contra Assyrios: A virgine filia
Sion spernendus est rex Assyriorum*
[20, 21] *qui Deum blasphemavit* [22-24]
*et mox pudore confusus in terram suam
revertetur* [25-28]. *Isaias signum libe-
rationis dat Ezechiae* [29-31] *et auxi-
lium divinum promittit* [32-34]. *Sen-
nacherib recedit et a filiis suis trucidat-
ur* [35-37].
- Anno quartodecimo regis Ezechiae ascen- 13
dit Sennacherib, rex Assyriorum, ad uni-
versas civitates Juda munitas, et cepit
eas. Tunc misit Ezechias, rex Juda, 14
nuntios ad regem Assyriorum in Lachis,
dicens : Peccavi; recede a me, et omne

18. — 1) *Ezechias*, IV Reg. 16, 20; II Par. 28, 27; Matth. 1, 9. — 2) II Par. 29, 1. — 3) II Par. 29, 2; 31, 20. — 4) *Ipse... lucos*, II Par. 31, 1. *Confregitque... Moyses*, Num. 21, 8, 9. — 5) *In Domino... speravit*, IV Reg. 19, 10. *Post... fue-*

runt, IV Reg. 23, 25. — 8) *Percussit Philisthaeos*, Is. 14, 29. — 9-12) IV Reg. 17, 3-7. — 11) I Par. 5, 26; Tob. 1, 2. — 13-37) II Par. 32, 1-20; Is. 36, 1-22. — 13) Eccli. 48, 20. — 17) *Thar-*

quod imposueris mihi feram. Indixit itaque rex Assyriorum Ezechiae, regi Judae, trecenta talenta argenti, et triginta talenta auri. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini et in thesauris regis. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, et laminas auri quas ipse affixerat, et dedit eas regi Assyriorum.

Misit autem rex Assyriorum Tharthan, et Rabsaris, et Rabsacen, de Lachis, ad regem Ezechiam, cum manu valida, Jerusalem; qui cum ascendissent, venerunt Jerusalem, et steterunt juxta aquæductum piscine superioris, quæ est in via Agri fullonis; vocaveruntque regem. Egressus est autem ad eos Eliacim, filius Helciae, præpositus domus, et Sobna scriba, et Joahe, filius Asaph, a commentariis.

Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiae: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia qua niteris? Forsitan inisti consilium ut præpares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare? An speras in baculo arundineo atque confracto, Ægypto, super quem si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, et perforabit eam? Sic est Pharaon, rex Ægypti, omnibus qui confidunt in se. Quod si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam; nonne iste est cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et præcepit Judæ et Jerusalem: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem? Nunc igitur transite ad dominum meum, regem Assyriorum, et dabo vobis duo millia equorum; et videte an habere valeatis ascensores eorum.

Et quomodo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus et equites? Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, et demolire eam.

Dixerunt autem Eliacim, filius Helciae, et Sobna, et Joahe, Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis, servis tuis, syriace, siquidem intelligimus hanc linguam, et non loquaris nobis judaice, audiente populo qui est super murum. Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, et non potius ad viros qui sedent super murum, ut come-

dant stercora sua, et bibant urinam suam vobiscum?

Stetit itaque Rabsaces, et exclamavit voce magna, judaice, et ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum. Hæc dicit rex: Non vos seducat Ezechias, non enim poterit eruere vos de manu mea. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, et non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum. Nolite audire Ezechiam; hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile, et egredimini ad me, et comedet unusquisque de vinea sua et de ficu sua, et bibetis aquas de cisternis vestris; donec veniam, et transferam vos in terram quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferam, et fertilem vini, terram panis et vinearum, terram olivarum, et olei ac mellis, et vivetis, et non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberavit nos. Numquid liberaverunt dii gentium terram suam de manu regis Assyriorum? Ubi est deus Emath et Arphad? ubi est deus Sepharvaim, Ana et Ava? Numquid liberaverunt Samariam de manu mea? Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea?

Tacuit itaque populus, et non respondit ei quidquam; siquidem præceptum regis acceperant ut non responderent ei. Venitque Eliacim, filius Helciae, præpositus domus, et Sobna scriba, et Joahe, filius Asaph, a commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

Quæ cum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, et opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. Et misit Eliacim, præpositum domus, et Sobnam scribam, et senes de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam prophetam, filium Amos. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, et increpationis, et blasphemiae dies iste; venerunt filii usque ad partum, et vires non habet paruriens. Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum, dominus suus, ut exprobraret Deum viventem, et argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus; et fac orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt.

Venerunt ergo servi regis Ezechiae ad

than, Is. 20, 1. Juxta... superioris, Is. 7, 3. — 18) Eliacim, Is. 22, 20. Sobna, Is. 22, 15. — 21) Is. 30, 2, 3, 7; Ez. 29, 6, 7. — 22) Cujus... altaria, II Par. 31, 1. — 26) Syriace, I Esdr. 4,

7; Dan. 2, 4. — 33) IV Reg. 19, 12. — 34) IV Reg. 19, 13.

19. — 1-37) II Par. 32, 20-23; Is. 37, 1-38. — 4) Reliquis, IV Reg. 19, 30, 31; Is. 1, 9. —

- 6 Isaiam; dixitque eis Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Noli timere a facie sermonum quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. Ecce ego immittam ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur in terram suam, et dejiciam eum gladio in terra sua.
- 8 Reversus est ergo Rabsaces, et invenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam; audierat enim quod recessisset de Lachis.
- 9 Cumque audisset de Tharaca, rege Æthiopæ, dicentes: Ecce egressus est ut pugnet adversum te, et iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens: Hæc dicite Ezechia, regi Juda: Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam; neque dicas: Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum; tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum universis terris, quomodo vastaverunt eas; num ergo solus poteris liberari? Numquid liberaverunt dii gentium singulos quos vastaverunt patres mei, Gozan videlicet, et Haran, et Reseph, et filios Eden, qui erant in The-lassar? Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex civitatis Sepharvaim, Ana et Ava?
- 14 Itaque cum accepisset Ezechias litteras de manu nuntiorum, et legisset eas, ascendit in domum Domini, et expandit eas coram Domino; et oravit in conspectu ejus, dicens: Domine, Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ; tu fecisti cælum et terram. Inclina aurem tuam, et audi; aperi, Domine, oculos tuos, et vide; audi omnia verba Sennacherib, qui misit ut exprobraret nobis Deum viventem. Vere, Domine, dissipaverunt reges Assyriorum gentes, et terras omnium, et miserunt deos eorum in ignem; non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno et lapide, et perdidērunt eos. Nunc igitur, Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciant omnia regna terræ quia tu es Dominus Deus solus.
- 20 Misit autem Isaias, filius Amos, ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus, Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib, rege Assyriorum, audi. Iste est sermo quem locutus est Dominus de eo:
- Sprevit te, et subsannavit te, virgo filia Sion; post tergum tuum caput movit, filia Jerusalem. Cui exprobrasti, et quem

blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, et elevasti in excelsum oculos tuos? Contra Sanctum Israel. Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti: In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, et succidi sublimes cedros ejus, et electas abietes illius. Et ingressus sum usque ad terminos ejus, et saltum Carmeli ejus ego succidi. Et bibi aquas alienas, et siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas. Numquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plas-mavi illud, et nunc adduxi; eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt et confusi sunt; facti sunt velut fœnum agri, et virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem. Habitaculum tuum, et egressum tuum, et introitum tuum, et viam tuam ego præscivi, et furorem tuum contra me. Insanisti in me, et superbia tua ascendit in aures meas; ponam itaque circulum in naribus tuis et camum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti.

Tibi autem, Ezechia, hoc erit signum: 29 Comede hoc anno quæ reperiis, in secundo autem anno quæ sponte nascuntur; porro in tertio anno seminate et metite, plantate vineas, et comedite fructum earum. Et quodcumque reliquum fuerit de 30 domo Juda mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum: de Jerusalem 31 quippe egredientur reliquiæ, et quod salvetur de monte Sion; zelus Domini exercituum faciet hoc.

Quamobrem hæc dicit Dominus de rege 32 Assyriorum: Non ingreditur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio. Per viam qua venit revertetur, et 33 civitatem hanc non ingreditur, dicit Dominus. Protegamque urbem hanc, et 34 salvabo eam propter me, et propter David servum meum.

Factum est igitur in nocte illa, venit 35 angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque milia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum; et recedens abiit, et reversus est Sennacherib, rex 36 Assyriorum, et mansit in Ninive. Cum- 37

6) Quibus... me, IV Reg. 18, 17, 22-25, 30-35. — 8) Lobnam, Jos. 10, 29. Lachis, Jos. 10, 31; IV Reg. 18, 14. — 12, 13) IV Reg. 18, 33-35. — 15) Qui... cherubim, Ex. 25, 22; Ps. 79, 2. — 18) Non... lapide, II Par. 32, 19; Ps. 113, 4. — 23) Per... tuorum, IV Reg. 18, 17. — 28) Po-

nam... labiis tuis, Ez. 29, 4; 38, 4. — 31) Zelus... hoc, Is. 9, 7. — 34) IV Reg. 20, 6. — 35) Tob. 1, 21; Eccli. 48, 24; Is. 37, 36; I Mach. 7, 41; II Mach. 8, 19. — 37) Filii... gladio, Tob. 1, 24. Asarhaddon, I Esdr. 4, 2.

que adoraret in templo Nesroch, deum suum, Adramelech et Sarasar, filii ejus, percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum; et regnavit Asarhaddon, filius ejus, pro eo.

3. CAP. XX, 1-11 : EZECHIAS ÆGROTAT ET SANATUR. — *Ezechias ad mortem ægrotans Deum orat* [XX, 1-3]. *Isaias valetudinem a Deo reddendam regi nuntiat* [4-7] *et ei dat signum ad vaticinium confirmandum* [8-11].

20 In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem; et venit ad eum Isaias, filius Amos, propheta, dixitque ei : Hæc dicit Dominus Deus : Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, et non vives. Qui convertit faciem suam ad parietem, et oravit Dominum, dicens : Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate, et in corde perfecto, et quod placitum est coram te fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4 Et antequam egrederetur Isaias medium partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens : Revertere, et dic Ezechiaë, duci populi mei : Hæc dicit Dominus, Deus David patris tui : Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; et ecce sanavi te; die tertio ascendes templum Domini; 6 et addam diebus tuis quindecim annos; sed et de manu regis Assyriorum liberabo te, et civitatem hanc, et protegam urbem istam propter me, et propter David, servum meum. Dixitque Isaias : Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, et posuissent super ulcus ejus, curatus est. 8 Dixerautem Ezechias ad Isaiam : Quod erit signum quia Dominus me sanabit, et quia ascensurus sum die tertia templum Domini? Cui ait Isaias : Hoc erit signum a Domino, quod facturus sit Dominus sermonem quem locutus est. Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus? Et ait Ezechias : Facile est umbram crescere decem lineis; nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, et reduxit umbram per lineas quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

4. CAP. XX, 12-21 : BERODACH BALADAN LEGATIONEM AD EZECHIAM MITTIT. — *Legati Berodach Baladan Jeru-*

salem veniunt et ab Ezechia cum gaudio accipiuntur [XX, 12, 13]. *Isaias Ezechiam invisit* [14, 15] *et ei captivitatem prædicit* [16-19]. *Finis regni Ezechiaë* [20, 21].

In tempore illo misit Berodach Baladan, 12 filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras et munera ad Ezechiam; audierat enim quod ægrotasset Ezechias. Lætatus est 13 autem in adventu eorum Ezechias, et ostendit eis domum aromatum, et aurum et argentum, et pigmenta varia, unguenta quoque, et domum vasorum suorum, et omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua et in omni potestate sua.

Venit autem Isaias propheta ad regem 14 Ezechiam, dixitque ei : Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias : De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. At ille respondit : Quid 15 viderunt in domo tua? Ait Ezechias : Omnia quæcumque sunt in domo mea viderunt; nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis. Dixit itaque Isaias 16 Ezechiaë : Audi sermonem Domini : Ecce 17 dies venient, et auferentur omnia quæ sunt in domo tua, et quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylone; non remanebit quidquam, ait Dominus. Sed et de filiis tuis qui egredientur 18 ex te, quos generabis, tollentur, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Dixit 19 Ezechias ad Isaiam : Bonus sermo Domini quem locutus es; sit pax et veritas in diebus meis.

Reliqua autem sermonum Ezechiaë, et 20 omnis fortitudo ejus, et quomodo fecerit piscinam, et aquæductum, et introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Dormivitque Ezechias cum patribus suis; 21 et regnavit Manasses, filius ejus, pro eo.

5. CAP. XXI, 1-18 : REGNAT MANASSES. — *Duratio regni* [XXI, 1]. *Manasses abominationes pessimas facit* [2-9]. *Propheta vaticinantur contra regem et populum qui iram divinam provocant* [10-15]. *Manasses sanguinem innoxium effudit multum* [16]. *Finis regni* [17, 18].

Duodecim annorum erat Manasses 21 cum regnare cœpisset; et quinquaginta

20. — 1-11) II Par. 32, 24, 25; Is. 38, 1-22. — 6) *Protegam... meum*, IV Reg. 19, 34. — 9) Eccli. 48, 26. — 12-19) II Par. 32, 26, 31; Is. 39, 1-8. — 12) *Berodach Baladan*, Is. 39, 1. — 13) II Par. 32, 25, 27, 28. — 17) IV Reg.

24, 13; 25, 13-15; Jer. 20, 5. — 18) IV Reg. 24, 12; II Par. 33, 11. — 20) II Par. 32, 30, 32; II Esdr. 3, 16. — 21) II Par. 32, 33.

21. — 1-9) II Par. 33, 1-9. — 3) *Excelsa... ejus*,

quinque annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Haphsiba. Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola gentium quas delevit Dominus a facie filiorum Israel. Conversusque est, et ædificavit excelsa, quæ dissipaverat Ezechias, pater ejus; et erexit aras Baal, et fecit lucos, sicut fecerat Achab, rex Israel, et adoravit omnem militiam cæli, et coluit eam. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: In Jerusalem ponam nomen meum. Et extruxit altaria universæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini. Et traduxit filium suum per ignem; et ariolatus est, et observavit auguria, et fecit pythones, et aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, et irritaret eum. Posuit quoque idolum luci quem fecerat in templo Domini, super quod locutus est Dominus ad David, et ad Salomonem, filium ejus: In templo hoc, et in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribus Israel, ponam nomen meum in sempiternum; et ultra non faciam commoveri pedem Israel de terra quam dedi patribus eorum, si tamen custodierint opere omnia quæ præcepi eis, et universam legem quam mandavit eis servus meus Moyses. Illi vero non audierunt, sed seducti sunt a Manasse, ut facerent malum super gentes quas contrivit Dominus a facie filiorum Israel.

Locutusque est Dominus in manu servorum suorum prophetarum, dicens: Quia fecit Manasses, rex Juda, abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, et peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis, propterea hæc dicit Dominus, Deus Israel: Ecce ego inducam mala super Jerusalem et Judam, ut, quicumque audierit, tinniant ambæ aures ejus. Et extendam super Jerusalem funiculum Samariæ, et pondus domus Achab; et delebo Jerusalem sicut deleri

soient tabulæ; et delens vertam, et ducam crebrius stylum super faciem ejus. Dimittam vero reliquias hereditatis meæ, et tradam eas in manus inimicorum ejus, eruntque in vastitatem et in rapinam cunctis adversariis suis, eo quod fecerint malum coram me, et perseveraverint irritantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem.

Insuper et sanguinem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os, absque peccatis suis quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.

Reliqua autem sermonum Manasse, et 17 universa quæ fecit, et peccatum ejus quod peccavit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Dormivitque Manasses cum patribus suis, et sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza. Et regnavit Amon, filius ejus, pro eo.

6. CAP. XXI, 19-26 : REGNAT AMON.

Viginti duorum annorum erat Amon cum 19 regnare cœpisset; duobus quoque annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Messalemeth, filia Harus de Jeteba. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses, pater ejus. Et ambulavit 21 in omni via per quam ambulaverat pater ejus, servivitque immunditiis quibus servierat pater ejus, et adoravit eas; et dereliquit Dominum, Deum patrum suorum, et non ambulavit in via Domini. Teteruntque ei insidias servi sui, et interfecerunt regem in domo sua. Percussit autem 24 tem populus terræ omnes qui conjuraverant contra regem Amon, et constituerunt sibi regem Josiam, filium ejus, pro eo.

Reliqua autem sermonum Amon quæ 25 fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Sepelievitque eum in sepulcro suo, in horto Oza; et regnavit Josias, filius ejus, pro eo. 26

II. — A JOSIA USQUE AD EXCIDIIUM JERUSALEM.

[XXII, 1 — XXV, 30.]

1. CAP. XXII, 1, 2 : REGNAT PIUS JOSIAS.

22 Octo annorum erat Josias cum regnare cœpisset; triginta et uno anno regnavit in

Jerusalem. Nomen matris ejus Idida, filia Hadaia de Besecath. Fecitque quod placitum erat coram Domino, et ambulavit per omnes vias David, patris sui: non declinavit ad dexteram sive ad sinistram. 2

IV Reg. 18, 4. Sicut fecerat Achab, III Reg. 16, 32, 33. Adoravit... eam, IV Reg. 17, 16; 23, 5. — 4) Extruxitque... Domini, Jer. 7, 30; 32, 34. In Jerusalem... meum, II Reg. 7, 13; III Reg. 8, 29. — 5) IV Reg. 23, 12. — 6) Traduxit... ignem, IV Reg. 16, 3. — 7) II Reg. 7, 26;

III Reg. 8, 16; 9, 3. — 11) IV Reg. 23, 26; 24, 3, 4; Jer. 15, 4. — 16) IV Reg. 24, 4. — 17, 18) II Par. 33, 18-20. — 19-24) II Par. 33, 21-25.

22. — 1, 2) II Par. 34, 1, 2. Betecath, Jos. 15,

2. CAP. XXII, 3-20 : LEGIS VOLUMEN REPERITUR. — *Rex Saphan mittit ad Helciam pontificem ut confletur pecunia et merces operariorum templi persolvatur* [XXII, 3-7]. *Helcias librum Legis inventum esse Saphan nuntiat* [8]. *Saphan volumen ad regem affert* [9, 10]. *Josias librum legit et valde afflictus Holdam prophetidem consulit* [11-14]. *Holda mala post mortem regis ventura prænuntiat* [15-20].
- 3 Anno autem octavo decimo regis Josiæ, misit rex Saphan, filium Aslia, filii Mesulam, scribam templi Domini, dicens ei :
- 4 Vade ad Helciam, sacerdotem magnum, ut confletur pecunia quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores
- 5 templi a populo, deturque fabris per præpositos domus Domini; qui et distribuunt eam his qui operantur in templo Domini,
- 6 ad instauranda sartatecta templi, tignariis videlicet et cæmentariis, et iis qui interrupta componunt; et ut emantur ligna et lapides de lapidinis ad instaurandum
- 7 templum Domini. Verumtamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant et in fide.
- 8 Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam : Librum legis reperi in domo Domini; deditque Helcias volumen Saphan,
- 9 qui et legit illud. Venit quoque Saphan scriba ad regem, et renuntiavit ei quod præceperat; et ait : Conflaverunt servi tui pecuniam quæ reperta est in domo Domini, et dederunt ut distribueretur fabris a præ-
- 10 fectis operum templi Domini. Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens : Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem
- 11 cum legisset Saphan coram rege, et audisset rex verba libri legis Domini, scidit vestimenta sua.
- 12 Et præcepit Helciæ sacerdoti, et Ahicam, filio Saphan, et Achobor, filio Micha, et Saphan scribæ, et Asaiæ, servo regis,
- 13 dicens : Ite, et consulite Dominum super me, et super populo, et super omni Juda, de verbis voluminis istius quod inventum est; magna enim ira Domini succensa est contra nos, quia non audierunt patres nostri verba libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis.
- 14 Ierunt itaque Helcias sacerdos, et Ahicam, et Achobor, et Saphan, et Asaiæ, ad Holdam prophetidem, uxorem Sellum, filii Thecuzæ, filii Araas, custodis vestium, qui

habitabat in Jerusalem in Secunda; locutique sunt ad eam. Et illa respondit eis : 15
Hæc dicit Dominus Deus Israel : Dicite viro qui misit vos ad me : Hæc dicit Dominus : Ecce ego adducam mala super locum istum, et super habitatores ejus, omnia verba legis quæ legit rex Juda, quia 17
dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum; et succendetur indignatio mea in loco hoc, et non exstinguetur. Regi autem Juda, qui misit vos ut consule- 18
retis Dominum, sic dicetis : Hæc dicit Dominus, Deus Israel : Pro eo quod audisti verba voluminis, et perterritum est cor 19
tuum, et humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum et habitatores ejus, quod videlicet fierent in stuporem et in maledictum, et scidisti vestimenta tua, et flevisti coram me, et ego audiui, ait Dominus; idcirco colligam 20
te ad patres tuos, et colligeris ad sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

3. CAP. XXIII, 1-27 : DE SACRIS A JOSIA IN MELIUS RESTITUTIS. — *Fœdus sacrum renovatur* [XXIII, 1-3]. *Templum mundatur* [4, 6, 7, 11, 12]. *Aru spices delentur* [5]. *Sacerdotes excelso- rum in Jerusalem congregantur* [8, 9]. *Idololatria extirpatur in Juda* [10, 13, 14], *in Bethel et in civitatibus Samariæ* [15-20]. *Phase solemniter celebratur* [21-23]. *Falsa religio tollitur* [24]. *Deus tamen scelera Manasse non obliviscitur* [25-27].

Et renuntiaverunt regi quod dixerat. 23
Qui misit, et congregati sunt ad eum omnes senes Juda et Jerusalem. Ascenditque 2
rex templum Domini, et omnes viri Juda, universique qui habitabant in Jerusalem cum eo, sacerdotes et prophetæ, et omnis populus a parvo usque ad magnum; legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis qui inventus est in domo Domini. Stetitque rex super gradum, et fœdus per- 3
cussit coram Domino, ut ambulant post Dominum, et custodirent præcepta ejus, et testimonia, et ceremonias, in omni corde et in tota anima, et suscitarent verba fœderis hujus, quæ scripta erant in libro illo; acquievitque populus pacto.

Et præcepit rex Helciæ pontifici, et sacerdotibus secundi ordinis, et janitoribus, 4

39. — 3-20.) II Par. 34, 8-28. — 4-7) IV Reg. 12, 10-15. — 12) Ahicam, IV Reg. 25, 22; Jer. 26, 24; 39, 14; 40, 5. — 14) Custodis vestium,

IV Reg. 10, 22. In Secunda, Soph. 1, 10. — 17) Deut. 29, 25-27.

23. — 1-20) II Par. 34, 28-33. — 2) Libri... Domini, IV Reg. 22, 8. — 4-6) IV Reg. 21, 3-7. —

ut projicerent de templo Domini omnia
 vasa quæ facta fuerant Baal, et in luo,
 et universæ militiæ cæli, et combussit ea
 foris Jerusalem in convalle Cedron, et tulit
 5 pulverem eorum in Bethel. Et delevit
 aruspices, quos posuerant reges Juda ad
 sacrificandum in excelsis per civitates
 Juda et in circuitu Jerusalem, et eos qui
 adolebant incensum Baal, et soli, et lunæ,
 et duodecim signis et omni militiæ cæli.
 6 Et efferri fecit lucum de domo Domini
 foras Jerusalem in convalle Cedron, et
 combussit eum ibi, et redegit in pulverem,
 7 et projecit super sepulcra vulgi. Destru-
 xit quoque ædículas effeminatorum quæ
 erant in domo Domini, pro quibus mulieres
 8 texebant quasi domunculas luci. Congre-
 gavitque omnes sacerdotes de civitatibus
 Juda; et contaminavit excelsa, ubi sacri-
 ficabant sacerdotes, de Gabaa usque Ber-
 sabee; et destruxit aras portarum in introi-
 9 tu ostii Josue, principis civitatis, quod
 erat ad sinistram portæ civitatis. Verum-
 tamen non ascendebant sacerdotes excel-
 sorum ad altare Domini in Jerusalem, sed
 tantum comedebant azyma in medio fra-
 10 trum suorum. Contaminavit quoque To-
 pheth, quod est in convalle filii Ennom,
 ut nemo consecraret filium suum aut
 11 filiam per ignem, Moloch. Abstulit quo-
 que equos, quos dederant reges Juda soli,
 in introitu templi Domini juxta exedram
 Nathan-Melech eunuchi, qui erat in Pha-
 12 rurim; currus autem solis combussit igni.
 Altaria quoque quæ erant super tecta
 conaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda,
 et altaria quæ fecerat Manasses in duobus
 atris templi Domini, destruxit rex;
 et cucurrit inde, et dispersit cinerem eo-
 13 rum in torrentem Cedron. Excelsa quo-
 que quæ erant in Jerusalem ad dexteram
 partem Montis offensionis, quæ ædificave-
 rat Salomon, rex Israel, Astaroth, idolo
 Sidoniorum, et Chamos, offensioni Moab,
 et Melchom, abominationi filiorum Am-
 14 mon, polluit rex. Et contrivit statuas, et
 succidit lucos, replevitque loca eorum ossi-
 bus mortuorum.
 15 Insuper et altare quod erat in Bethel, et
 excelsum quod fecerat Jeroboam, filius Na-
 bat, qui peccare fecit Israel, et altare illud
 et excelsum destruxit, atque combussit,

et comminuit in pulverem, succenditque
 etiam lucum.

Et conversus Josias vidit ibi sepulcra 16
 quæ erant in monte; misitque, et tulit ossa
 de sepulcris, et combussit ea super altare,
 et polluit illud, juxta verbum Domini quod
 locutus est vir Dei qui prædixerat verba
 hæc. Et ait: Quis est titulus ille quem 17
 video? Responderuntque ei cives urbis
 illius: Sepulcrum est hominis Dei qui
 venit de Juda, et prædixit verba hæc
 quæ fecisti super altare Bethel. Et ait: 18
 Dimittite eum, nemo commoveat ossa
 ejus. Et intacta manserunt ossa illius,
 cum ossibus prophetæ qui venerat de
 Samaria.

Insuper et omnia fana excelsorum quæ 19
 erant in civitatibus Samariæ, quæ fecerant
 reges Israel ad irritandum Dominum, abs-
 tulit Josias, et fecit eis secundum omnia
 opera quæ fecerat in Bethel. Et occidit 20
 universos sacerdotes excelsorum qui erant
 ibi super altaria; et combussit ossa huma-
 na super ea. Reversusque est Jerusalem.

Et præcepit omni populo, dicens: Fa- 21
 cite Phase Domino Deo vestro, secundum
 quod scriptum est in libro fœderis hujus.
 Nec enim factum est Phase tale, a diebus 22
 judicium qui judicaverunt Israel, et omnium
 dierum regum Israel et regum Juda, sic-
 23 ut in octavo decimo anno regis Josiæ fac-
 tum est Phase istud Domino in Jerusalem.

Sed et pythones, et ariolos, et figuras 24
 idolorum, et immunditias, et abomina-
 tiones quæ fuerant in terra Juda et Jeru-
 salem, abstulit Josias, ut statueret verba
 legis quæ scripta sunt in libro quem inven-
 nit Helcias, sacerdos, in templo Domini.
 Similis illi non fuit ante eum rex, qui 25
 reverteretur ad Dominum in omni corde
 suo, et in tota anima sua, et in universa
 virtute sua, juxta omnem legem Moysi,
 neque post eum surrexit similis illi. Ve- 26
 rumtamen non est aversus Dominus ab ira
 furoris sui magni, quo iratus est furor
 ejus contra Judam, propter irritationes
 quibus provocaverat eum Manasses. Dix- 27
 it itaque Dominus: Etiam Judam aufe-
 ram a facie mea, sicut abstuli Israel; et
 projiciam civitatem hanc quam elegi, Jeru-
 salem, et domum de qua dixi: Erit nomen
 meum ibi.

4) Eccli. 49, 3. — 7) Effeminatorum, III Reg. 14, 24. — 10) Topheth, Is. 30, 33; Jer. 7, 31, 32; 19, 6, 11-14. In convalle filii Ennom, Jos. 15, 8. — 13) III Reg. 11, 5, 7. — 15) III Reg. 12, 28-33; 13, 32. — 16) Quod... hæc, III Reg. 13, 2. — 17) III Reg. 13, 30. — 18) Prophete. Samaria, III Reg. 13, 11, 31. — 19) Omnia... Samariæ, III Reg. 13, 32. Abstulit Josias, II Par. 34, 6, 7.

— 20) II Par. 34, 5. — 21-23) II Par. 35, 1-19. — 21) Ex. 12, 2-11; Lev. 23, 5-8; Num. 9, 2-4; Deut. 16, 2-8; II Par. 35, 7. — 24) Ut statuerat... libro, Lev. 19, 31; 20, 27; Deut. 18, 10, 11. Quem... Domini, IV Reg. 22, 8. — 26) Propter... Manasses, IV Reg. 21, 11-16; 24, 3, 4. — 27) Ju- dam... mea, IV Reg. 24, 2, 3. Sicut abstuli Israel, IV Reg. 17, 18, 20; 18, 11; 21, 13. Do-

4. CAP. XXIII, 28-30 : JOSIAS IN MAGGEDO OCCIDITUR.

28 Reliqua autem sermonum Josiæ, et universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

29 In diebus ejus ascendit Pharaon Nechao, rex Ægypti, contra regem Assyriorum, ad flumen Euphraten; et abiit Josias rex in occursum ejus, et occisus est in Maggedo, cum vidisset eum.

30 Et portaverunt eum servi sui mortuum de Maggedo, et pertulerunt in Jerusalem, et sepelierunt eum in sepulcro suo. Tulitque populus terræ Joachaz, filium Josiæ; et unxerunt eum, et constituerunt eum regem pro patre suo.

5. CAP. XXIII, 31-35 : JOACHAZ REGNAT ET IN ÆGYPTUM A NECHAO DUCITUR.

31 Viginti trium annorum erat Joachaz cum regnare cœpisset; et tribus mensibus regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus

32 Amital, filia Jeremiæ de Lobna. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ

33 fecerant patres ejus. Vinxitque eum Pharaon Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem; et imposuit multam terræ centum talentis argenti et talento auri.

34 Regemque constituit Pharaon Nechao Eliacim, filium Josiæ, pro Josia patre ejus, vertitque nomen ejus Joakim. Porro Joachaz tulit, et duxit in

35 Ægyptum, et mortuus est ibi. Argentum autem et aurum dedit Joakim Pharaoni, cum indixisset terræ per singulos ut conferretur juxta præceptum Pharaonis; et unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quam aurum, de populo terræ, ut daret Pharaoni Nechao.

6. CAP. XXIII, 36 — XXIV, 7 : REGNAT JOAKIM. — *Duratio regni; impietas regis* [XXIII, 36, 37]. *Joakim contra Nabuchodonosor rebellat et ab eo puni-tur* [XXIV, 1-4]. *Finis regni Joakim* [5-7].

36 Viginti quinque annorum erat Joakim cum regnare cœpisset; et undecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus

37 Zebida, filia Phadaia de Ruma. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

num... ibi, III Reg. 8, 16, 29. — 28-30) II Par. 35, 20-27. — 29) *Nechao*, Jer. 46, 2. — 30-34) II Par. 36, 1-4. — 31) *Joachaz*, I Par. 3, 15; Jer. 22, 11. *Amital*, IV Reg. 24, 18. — 33) *Rebla*, IV Reg. 25, 6, 20, 21; Jer. 39, 5, 6; 52, 9, 10, 26, 27. — 34) *Duxit... ibi*, Jer. 22, 11, 12. — 36, 37) II Par. 36, 5. — 36) *Ruma*, Jos. 15, 52.

In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor, rex Babylonis, et factus est ei Joakim servus tribus annis; et rursum rebelavit contra eum. Immisitque ei Dominus 2 latrunculos Chaldaeorum, et latrunculos Syriæ, et latrunculos Moab, et latrunculos filiorum Ammon, et immisit eos in Judam ut disperderent eum, juxta verbum Domini quod locutus fuerat per servos suos prophetas. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quæ fecit, et propter sanguinem 4 innoxium quem effudit, et implevit Jerusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

Reliqua autem sermonum Joakim, et 5 universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Et dormivit Joakim cum patribus suis. Et regnavit Joachim, filius ejus, 6 pro eo.

Et ultra non addidit rex Ægypti ut egrederetur de terra sua; tulerat enim rex Babylonis, a rivo Ægypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti.

7. CAP. XXIV, 8-17 : JOACHIN REGNAT. — *Duratio regni; impietas regis* [XXIV, 8, 9]. *Jerusalem obsidetur et rex deditionem facit* [10-12]. *Urbs diripitur et nihil in ea relinquitur exceptis pauperibus populi terræ* [13-16]. *Sedecias rex pro Joachin constituitur* [17].

Decem et octo annorum erat Joachin 8 cum regnare cœpisset; et tribus mensibus regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Nohesta, filia Elnathan de Jerusalem. Et 9 fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor, regis Babylonis, in Jerusalem, et circumdata est urbs munitionibus; venitque Nabuchodonosor, rex Babylonis, 11 ad civitatem cum servis suis ut oppugnant eam. Egressusque est Joachin, rex 12 Juda, ad regem Babylonis, ipse et mater ejus, et servi ejus, et principes ejus, et eunuchi ejus; et suscepit eum rex Babylonis, anno octavo regni sui. Et protulit 13 inde omnes thesauros domus Domini, et

24. — 1) II Par. 36, 6; Jer. 25, 1, 9; Dan. 1, 1. — 2) *Juxta... prophetas*, IV Reg. 20, 17; 21, 12-14. — 3) *Factum... coram se*, IV Reg. 23, 27. *Propter peccata Manasse*, IV Reg. 21, 11-16. — 5, 6) II Par. 36, 8. — 7) *Ultra... sua*, Jer. 37, 5-7. *Tulerat... Ægypti*, Jer. 46, 2, 20, 24, 26. — 8) II Par. 36, 9. — 9) IV Reg. 23, 37. — 10) *Nabuchodonosor*, Dan. 1, 1. — 12-17) II Par. 36, 10.

thesauros domus regiæ; et concidit universa vasa aurea quæ fecerat Salomon, rex Israel, in templo Domini, juxta verbum Domini. Et transtulit omnem Jerusalem, et universos principes, ut omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatē; et omnem artificem et clusorem; nihilque relictum est, exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quoque Joachin in Babylonem, et matrem regis, et uxores regis, et eunuchos ejus; et judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem; et omnes viros robustos, septem millia, et artifices, et clusores mille, omnes viros fortes et bellatores; duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem. Et constituit Matthianiam, patrum ejus, pro eo, imposuitque nomen ei Sedeciam.

8. CAP. XXIV, 18—XXV, 21 : SEDECIA REGNAT. JERUSALEM CAPITUR ET DEVASTATUR. — *Duratio regni; impietas regis* [XXIV, 18-20^a]. *Sedecias contra Nabuchodonosor rebellat* [20^b]. *Jerusalem obsidetur* [XXV, 1, 2]. *Sedecias fugit, ab hostibus comprehenditur et oculis orbatur* [3-7]. *Urbs succenditur et muri destruuntur* [8-10]. *De captivis* [11, 12]. *De præda* [13-17]. *Optimates populi ad regem Babylonis ducuntur et occiduntur* [18-21].

18 Vigesimalum et primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpisset; et undecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus erat Amital, filia Jeremiæ de Lobna. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Joakim; irascebatur enim Dominus contra Jerusalem et contra Judam, donec projiceret eos a facie sua; recessitque Sedecias a rege Babylonis.

25 Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor, rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus, in Jerusalem, et circumdederunt eam, et exstruxerunt in circuitu ejus munitiones; et clausa est civitas atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, nona die mensis; prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ. Et interrupta est civitas; et omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portæ

quæ est inter duplicem murum ad hortum regis. Porro Chaldæi obsidebant in circuitu civitatem. Fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campestria solitudinis. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho; et omnes bellatores qui erant cum eo dispersi sunt, et reliquerunt eum. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus est cum eo judicium. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo; et oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, et adduxit in Babylonem.

Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis, venit Nabuzardan, princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Jerusalem. Et succendit domum Domini, et domum regis; et domos Jerusalem omnemque domum combussit igni. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum.

Reliquam autem populi partem quæ remanserat in civitate, et perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, et reliquum vulgus, transtulit Nabuzardan, princeps militiæ; et de pauperibus terræ reliquit viniores et agricolas.

Columnas autem æreas quæ erant in templo Domini, et bases, et mare æreum quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, et transtulerunt æs omne in Babylonem. Ollas quoque æreas, et trullas, et tridentes, et scyphos, et mortariola, et omnia vasa ærea in quibus ministrabant, tulerunt. Necnon et thuribula, et phialas, quæ aurea, aurea, et quæ argentea, argentea, tulit princeps militiæ; id est columnas duas, mare unum, et bases quas fecerat Salomon in templo Domini; non erat pondus æris omnium vasorum. Decem et octo cubitos altitudinis habebat columna una, et capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum; et retiaculum, et malogranata super capitellum columnæ, omnia ærea; similem et columna secunda habebat ornatum.

Tulit quoque princeps militiæ Saraïam, 18 sacerdotem primum, et Sophoniam, sacerdotem secundum, et tres janitores; et de civitate eunuchum unum, qui erat præfe-

— 15) II Par. 36, 10; Esth. 2, 6; 11, 4; Jer. 22, 24-26. — 17) Jer. 37, 1; 52, 1. — 18-20) II Par. 36, 11-13; Jer. 52, 1-3. — 18) Amital, IV Reg. 23, 31. — 19) IV Reg. 23, 37. — 20) Recessitque... Babylonis, Ez. 17, 18.

25. — 1-7) II Par. 36, 17-20; Jer. 39, 1-7; 52, 4-11. — 1) Jer. 34, 1, 2; Ez. 24, 2. — 4) Ad hortum regis, II Esdr. 3, 15. — 6) Apprehensum...

Babylonis, Jer. 32, 4, 5; 34, 3. Reblatha, IV Reg. 23, 33. — 7) Oculos ejus effodit, Ez. 12, 13. — 8-12) Jer. 39, 8-12; 52, 12-16. — 9) II Par. 36, 19; Ps. 73, 7. — 10) II Esdr. 1, 3. — 11) II Par. 36, 20. — 12) IV Reg. 24, 14; Jer. 40, 7. — 13-17) II Par. 36, 18-20; Jer. 52, 17-23. — 13) Jer. 27, 10-22. — 17) III Reg. 7, 15-18; II Par. 3, 15. — 18-21) Jer. 52, 24-27. — 18) Saraïam, I Par.

ctus super bellatores viros; et quinque viros de his qui steterant coram rege, quos reperit in civitate; et Sopher, principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ; et sexaginta viros e vulgo, qui inventi fuerant in civitate. Quos tollens Nabuzardan, princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha. Percussitque eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath; et translatus est Juda de terra sua.

9. CAP. XXV, 22-26 : GODOLIAS PRÆFECTUS IN JUDA CONSTITUITUR. — *Nabuchodonosor populo Godoliam præficit [XXV, 22-24]. Godolias occiditur et reliqui incolæ Juda fugiunt in Ægyptum [25, 26].*

22 Populo autem qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor, rex Babylonis, præfecit Godoliam, filium Ahicam, filii Saphan. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi et viri qui erant cum eis, videlicet quod constitueret rex Babylonis Godoliam, venerunt ad Godoliam in Maspha : Ismahel, filius Nathaniae, et Johanan, filius Caree, et Saraia, filius Thanehumeth Netophathites, et Jezonias, filius Maachathi, ipsi et socii eorum.

24 Juravitque Godolias ipsis et sociis eorum,

dicens : Nolite timere servire Chaldaeis; manete in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. Factum est autem in mense septimo, venit Ismahel, filius Nathaniae filii Elisama, de semine regio, et decem viri cum eo; percusseruntque Godoliam, qui et mortuus est, sed et Judæos et Chaldaeos qui erant cum eo in Maspha. Consurgensque omnis populus, a parvo usque ad magnum, et principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldaeos.

10. CAP. XXV, 27-30 : JOACHIN IN HONORES REGIOS AB ÈVIL-MERODACH RESTITUITUR.

Factum est vero in anno trigesimo septimo transmigrationis Joachin, regis Juda, mense duodecimo, vigesima septima die mensis, sublevavit Evil-Merodach, rex Babylonis, anno quo regnare coeperat, caput Joachin, regis Juda, de carcere. Et locutus est ei benigne, et posuit thronum ejus super thronum regum qui erant cum eo in Babylone. Et mutavit vestes ejus quas habuerat in carcere, et comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitæ suæ. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ et dabatur ei a rege per singulos dies, omnibus diebus vitæ suæ.

6, 14; I Esdr. 7, 1. Sophoniam, Jer. 21, 1; 29, 25; 37, 3. — 21) Et translatus... sua, IV Reg. 23, 27; 24, 3. — 22-24) Jer. 40, 7-9. — 22) Godoliam, Jer. 39, 14; 40, 5. Ahicam, IV Reg. 22,

12. — 25) Jer. 41, 1, 2. Ismahel, Jer. 40, 14, 15. — 26) Jer. 43, 4-7. — 27-30) Jer. 52, 31-34. — 27) Transmigrationis Joachin, IV Reg. 24, 12, 15.

LIBER I PARALIPOMENON

HEBRAICE DIBRE HAIAMIM

PARS PRIOR

[I, 1—IX, 44.]

I. — AB ADAM AD SAUL. — GENEALOGIÆ.

I. — AB ADAM AD FILIOS JACOB.

[I, 1—II, 2.]

1. CAP. I, 1-27 : AB ADAM AD ABRAHAM. — *Ab Adam ad filios Noe* [I, 1-4]. *Filii Japheth* [5-7], *Cham* [8-16] et *Sem* [17-27].

1 DAM, Seth, Enos, Cainan, Ma-
3 laleel, Jared, Henoch, Mathu-
4 sale, Lamech, Noe, Sem, Cham,
et Japheth.

5 Filii Japheth : Gomer, et Magog, et Ma-
dai, et Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.
6 Porro filii Gomer : Ascenez, et Riphath,
7 et Thogorma. Filii autem Javan : Elisa
et Tharsis. Cethim et Dodanim.

8 Filii Cham : Chus, et Mesraim, et Phut,
9 et Chanaan. Filii autem Chus : Saba, et
Hevila, Sabatha, et Regma, et Sabatha-
cha. Porro filii Regma : Saba et Dadan.

10 Chus autem genuit Nemrod ; iste coepit
11 esse potens in terra. Mesraim vero ge-
nuit Ludim, et Anamim, et Laabim, et
12 Nephthum, Phetrusim quoque et Cas-
luim ; de quibus egressi sunt Philistiim,
13 et Caphtorim. Chanaan vero genuit Si-
donem, primogenitum suum, Hethæum
14 quoque, et Jebusæum, et Amorrhæum,
15 et Gergesæum, Hevæumque, et Ara-
16 cæum, et Sinæum, Aradium quoque, et
Samaræum, et Hamathæum.

17 Filii Sem : Ælam, et Assur, et Ar-
phaxad, et Lud, et Aram, et Hus, et Hul,
18 et Gether, et Mosoch. Arphaxad autem
19 genuit Sale, qui et ipse genuit Heber. Por-
ro Heber nati sunt duo filii : nomen uni
Phaleg, quia in diebus ejus divisa est
20 terra ; et nomen fratris ejus, Jectan. Je-

ctan autem genuit Elmodad, et Saleph, et
Asarmoth, et Jare, Adoram quoque, et 21
Huzal, et Decla, Hebal etiam, et Abimael, 22
et Saba, necnon et Ophir, et Hevila, et 23
Jobab ; omnes isti filii Jectan.

Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, 24, 25
Ragau, Serug, Nachor, Thare, Abram, 26, 27
iste est Abraham.

2. CAP. I, 28-34 : POSTERI ABRAHAM.
— *Filii Abraham* [I, 28], *Ismaelis*
[29-31], *Ceturæ* [32, 33] et *Isaac* [34].

Filii autem Abraham : Isaac et Isma- 28
hel. Et hæ generationes eorum. 29

Primogenitus Ismaelis, Nabaioth, et
Cedar, et Adbeel, et Mabsam, et Masma, 30
et Duma, Massa, Hadad, et Thema, Jetur, 31
Naphis, Cedma ; hi sunt filii Ismaelis.

Filii autem Ceturæ, concubinæ Abra- 32
ham, quos genuit : Zamran, Jecsan, Ma-
dan, Madian, Jesboc, et Sue. Porro filii
Jecsan : Saba et Dadan. Filii autem Da-
dan : Assurim, et Latussim, et Laomim.
Filii autem Madian : Ephra, et Ephra, et 33
Heno, et Abida, et Eldaa ; omnes hi
filii Ceturæ.

Genuit autem Abraham Isaac, cujus 34
fuerunt filii : Esau et Israel.

3. CAP. I, 35-54 : POSTERI ESAU. —
Filii Esau [I, 35-37] et *Seir* [38-42].
Pristini reges Edom [43-51^a]. *Duces*
Edom [51^b-54].

Filii Esau : Eliphaz, Rahuel, Jehus, 35
Ihelom, et Core. Filii Eliphaz : Theman, 36

1. — 1) Gen. 2, 7 ; 4, 25, 26 ; 5, 3, 6, 9. —
2-4) Gen. 5, 9-31. — 4) Gen. 6, 10 ; 9, 18. —
5-10) Gen. 10, 2-8. — 11-16) Gen. 10, 13-18. —
17-23) Gen. 10, 22-29. — 24-27) Gen. 11, 10-26 ;

Luc. 3, 34-36. — 27) Gen. 17, 5. — 28) Isaac,
Gen. 21, 2, 3. Ismael, Gen. 16, 11, 15. —
29-31) Gen. 25, 13-16. — 32, 33) Gen. 25, 1-4. —
34) Gen. 25, 19, 27. — 35-37) Gen. 36, 4, 5, 9-13. —

- Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, 47
 37 Amalec. Filii Rahuel : Nahath, Zara, 48
 Samma, Meza.
 38 Filii Seir : Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, 49
 39 Dison, Eser, Disan. Filii Lotan : Hori, 50
 Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.
 40 Filii Sobal : Alian, et Manahath, et Ebal, 51
 Sephi, et Onam. Filii Sebeon : Aia et Ana.
 41 Filii Ana : Dison. Filii Dison : Ham- 52
 ram, et Eseban, et Jethran, et Charan.
 42 Filii Eser : Balaan, et Zavan, et Jacan. 53
 Filii Disan : Hus et Aran.
 43 Isti sunt reges qui imperaverunt in terra 54
 Edom, antequam esset rex super filios
 44 Israel : Bale, filius Beor; et nomen civita-
 45 tis ejus, Denaba. Mortuus est autem
 46 Bale, et regnavit pro eo Jobab, filius Zare
 de Bosra. Cumque et Jobab fuisset mor-
 tuus, regnavit pro eo Husam de terra
 Themanorum. Obiit quoque et Husam,
 et regnavit pro eo Adad, filius Badad, qui
 percussit Madian in terra Moab; et nomen

civitatis ejus Avith. Cumque et Adad 47
 fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de 48
 Masreca. Sed et Semla mortuus est; et 49
 regnavit pro eo Saul de Rohoboth, quæ 50
 juxta amnem sita est. Mortuo quoque 51
 Saul, regnavit pro eo Balanan, filius 52
 Achobor. Sed et hic mortuus est, et re- 53
 gnavit pro eo Adad; cujus urbis nomen 54
 fuit Phau, et appellata est uxor ejus Mee-
 tabel, filia Matred, filiae Mezaab.

Adad autem mortuo, duces pro regibus 51
 in Edom esse coeperunt : dux Thamna, 52
 dux Alva, dux Jetheth, dux Oolibama, 53
 dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux 54
 Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux 55
 Hiram. Hi duces Edom.

4. CAP. II, 1, 2 : DUODECIM FILII JACOB.

Filii autem Israel : Ruben, Simeon, 2
 Levi, Juda, Issachar et Zabulon, Dan, 2
 Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad, et
 Aser.

II. — POSTERI FILIORUM JACOB.

[II, 3 — VII, 40.]

FILII JUDA.

1. CAP. II, 3-55 : GENERATIONES JUDA.
 — Filii Juda [II, 3, 4], Phares [5],
 Zara [6-8], Hesron [9], Ram [10-17],
 Caleb [18-24] et Jerameel [25-41]. Ceteri
 filii Caleb [42-49, 50-55].
- 3 Filii Juda : Her, Onan, et Sela. Hi
 tres nati sunt ei de filia Sue Chanani-
 tide. Fuit autem Her primogenitus Juda,
 malus coram Domino, et occidit eum.
 4 Thamar autem, nurus ejus, peperit ei
 Phares et Zara. Omnes ergo filii Juda,
 quinque.
 5 Filii autem Phares : Hesron et Hamul.
 6 Filii quoque Zaræ : Zamri, et Ethan, et
 Eman, Chalchal quoque, et Dara, simul
 7 quinque. Filii Charmi : Achar, qui tur-
 bavit Israel, et peccavit in furto anathe-
 8 matis. Filii Ethan : Azarias.
 9 Filii autem Hesron qui nati sunt ei :
 Jerameel, et Ram, et Calubi.
 10 Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab
 autem genuit Nahasson, principem filiorum
 11 Juda. Nahasson quoque genuit Salma, de

quo ortus est Booz. Booz vero genuit Obed, 12
 qui et ipse genuit Isai. Isai autem genuit 13
 primogenitum Eliab; secundum, Abina- 14
 dab; tertium, Simmaa; quartum, Natha- 15
 nael; quintum, Raddai; sextum, Asom; 16
 septimum, David. Quorum sorores fue-
 runt Sarvia et Abigail. Filii Sarviae :
 Abisai, Joab, et Asael, tres. Abigail 17
 autem genuit Amasa, cujus pater fuit Je-
 ther, Ismahelites.

Caleb vero, filius Hesron, accepit uxo- 18
 rem nomine Azuba, de qua genuit Jerioth; 19
 fueruntque filii ejus : Jaser, et Sobab, et 20
 Ardon. Cumque mortua fuisset Azuba, 21
 accepit uxorem Caleb, Ephratha, quæ pe- 22
 perit ei Hur. Porro Hur genuit Uri; et 23
 Uri genuit Bezeleel. Post hæc ingressus 24
 est Hesron ad filiam Machir, patris Gala- 25
 laad; et accepit eam cum esset annorum 26
 sexaginta; quæ peperit ei Segub. Sed et 27
 Segub genuit Jair, et possedit viginti tres 28
 civitates in terra Galaad. Cepitque Ges- 29
 sur, et Aram, oppida Jair, et Canath, et 30
 viculos ejus sexaginta civitatum. Omnes

38-42) Gen. 36, 20-28. — 43-54) Gen. 36, 31-43.
 2) — 1, 2) Gen. 29, 31-30, 24; 35, 23-26. —
 3) Gen. 38, 2-5; 46, 12; 1 Par. 4, 1; Matth.
 1, 3. Her, Gen. 38, 7. — 4) Thamar... Zara,
 Gen. 38, 11, 14, 20, 30; Ruth 4, 12. Omnes...
 quinque, Gen. 46, 12. — 7) Jos. 6, 18; 7, 1. —
 9) Ruth 4, 19; Matth. 1, 3, 4. — 10) Ruth 4, 19;

Matth. 1, 4. — 11) Ruth 4, 20-22; Matth. 1, 4-6.
 — 13) I Reg. 16, 6-9; 17, 13. — 15) David, I Reg.
 16, 10; 17, 12, 14. — 16) Filii Sarviae, II Reg.
 2, 18. — 17) I Reg. 17, 25. — 18) Caleb, I Par.
 2, 9. — 19) Hur, Ex. 17, 10, 12; 24, 14; 31, 2. —
 20) Bezeleel, Ex. 31, 2; 35, 30. — 21) Machir,
 Num. 27, 1. — 22) Num. 32, 41; Jud. 10, 4. —

24 isti filii Machir, patris Galaad. Cum autem mortuus esset Hesron, ingressus est Caleb ad Ephratha. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quæ peperit ei Ashur, patrem Thecuæ.

25 Nati sunt autem filii Jerameel, primogeniti Hesron, Ram, primogenitus ejus, et Buna, et Aram, et Asom, et Achia.

26 Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

27 Sed et filii Ram, primogeniti Jerameel, 28 fuerunt : Moos, Jamin, et Achar. Onam autem habuit filios : Semei, et Jada. Filii

29 autem Semei : Nadab, et Abisur. Nomen vero uxoris Abisur, Abihail, quæ peperit ei Ahobban, et Molid. Filii autem Nadab

30 fuerunt : Saled, et Apphaim. Mortuus est 31 autem Saled absque liberis. Filius vero

Apphaim : Jesi, qui Jesi genuit Sesan.

32 Porro Sesan genuit Oholai. Filii autem Jada, fratris Semei : Jether, et Jonathan. Sed et Jether mortuus est absque liberis.

33 Porro Jonathan genuit Phaleth, et Ziza. Isti 34 fuerunt filii Jerameel. Sesan autem non

habuit filios, sed filias; et servum ægyptium, nomine Jeraa; deditque ei filiam suam uxorem : quæ peperit ei Ethei.

36 Ethei autem genuit Nathan; et Nathan 37 genuit Zabab. Zabab quoque genuit Oph-

38 lal; et Ophlal genuit Obed. Obed genuit 39 Jehu; Jehu genuit Azariam. Azarias genuit Helles; et Helles genuit Elasa. Elasa

genuit Sisamoi; Sisamoi genuit Sellum.

41 Sellum genuit Icamiam; Icamia autem 42 genuit Elisama.

42 Filii autem Caleb, fratris Jerameel : Mesa primogenitus ejus, ipse est pater

43 Ziph; et filii Maresa, patris Hebron. Porro filii Hebron : Core, et Thaphua, et Recem, et Samma. Samma autem genuit

44 Raham, patrem Jercaam; et Recem genuit 45 Sammai. Filius Sammai Maon; et Maon pater Bethsur.

46 Ephra, autem, concubina Caleb, peperit Haran, et Mosa, et Gezez. Porro Haran

47 genuit Gezez. Filii autem Jahaddai : Regom, et Joathan, et Gesan, et Phalet,

48 et Ephra, et Saaph. Concubina Caleb, 49 Maacha, peperit Saber, et Tharana. Genuit autem Saaph, pater Madmena, Sue,

patrem Machbena, et patrem Gabaa. Filia vero Caleb fuit Achsa.

50 Hi erant filii Caleb, filii Hur, primoge-

niti Ephratha : Sobal, pater Cariathiarim; Salma, pater Bethlehem; Hariph, pater 51 Bethgader. Fuerunt autem filii Sobal, 52 patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum. Et de cognatione Caria- 53 thiarim, Jethrei, et Aphuthei, et Sema- thei, et Maserei. Ex his egressi sunt Sa- 54 raitæ, et Esthaolitæ. Filii Salma, Beth- 55 lehem, et Netophathi, coronæ domus Joab, et dimidium requietionis Sarai. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabes, canentes atque resonantes, et in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

2. CAP. III, 1-24 : GENERATIONES DAVIDIS. — *De filiis Davidis in Hebron* [III, 1-4] *et in Jerusalem natis* [5-9]. *A Salomone ad Josiam* [10-14]. *A Josia ad Sedeciam* [15, 16] *et Zorobabel* [17-19^a]. *Generationes post Zorobabel* [19^b-24].

David vero hos habuit filios qui ei nati 3 sunt in Hebron : primogenitum Amnon, ex Achinoam Jezrahelitide; secundum, 2 Daniel, de Abigail Camelitide; tertium, Absalom, filium Maacha, filiæ Tholmai, regis Gessur; quartum, Adoniam, filium Aggith; quintum, Saphatiam, ex Abital; 3 sextum, Jethraham, de Eglā, uxore sua. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis et sex mensibus. Tri- 4 ginta autem et tribus annis regnavit in Jerusalem. Porro in Jerusalem nati sunt 5 ei filii, Simmaa, et Sobab, et Nathan, et Salomon, quatuor de Bethsabée, filia Am- 6 miel, Jebaar quoque, et Elisama, et 7 Eliphaleth, et Noge, et Nepheg, et Japhia, necnon Elisama, et Eliada, et Elipheleth, 8 novem.

Omnes hi, filii David, absque filiis concubinarum; habueruntque sororem Thamar. 9

Filii autem Salomonis : Roboam, cui 10 jus Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Josaphat, pater Joram; qui 11 Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas; et hujus Amasias filius genuit Aza- 12 riam. Porro Azariæ filius, Joathan, procreavit Achaz, patrem Ezechiae, de quo 13 natus est Manasses. Sed et Manasses 14 genuit Amon, patrem Josiæ.

24) Ashur, I Par. 4, 5. — 36) Zabab, I Par. 11, 41. — 55) Domus Rechab, IV Reg. 10, 15; Jer. 35, 2, 6.

3. — 1-4) II Reg. 3, 2-5. — 4) Ubi... mensibus, II Reg. 3, 11. Triginta... Jerusalem, II Reg. 5, 5. — 5-8) II Reg. 5, 14-16; I Par. 14, 47. — 9) Salomon, II Reg. 12, 24. — 9) Thamar, II Reg. 13, 1. — 10-17) Matth. 1, 7-12. — 10) Roboam,

III Reg. 11, 43. Abia. III Reg. 14, 31; 15, 1. Asa, III Reg. 15, 8. Josaphat, III Reg. 15, 24. — 11) Joram, IV Reg. 8, 16. Ochoziam, IV Reg. 8, 24. Joas, IV Reg. 11, 2. — 12) Amasias, IV Reg. 12, 21. Azariam, IV Reg. 15, 1. Joathan, IV Reg. 15, 7. — 13) Achaz, IV Reg. 15, 38. Ezechia, IV Reg. 16, 20. Manasses, IV Reg. 20, 21. — 14) Amon, IV Reg. 21, 18. Josiæ,

15 Filii autem Josiæ fuerunt : primogeni-
tus, Johanan; secundus, Joakim; tertius,
16 Sedecias, quartus, Sellum. De Joakim
17 natus est Jechonias, et Sedecias. Filii
18 Jechoniæ fuerunt : Asir, Salathiel, Mel-
chiram, Phadaia, Senneser, et Jecemia.
19 Sama et Nadabab. De Phadaia orti sunt
Zorobabel, et Semei. Zorobabel genuit
Mosollam, Hananiam, et Salomith, soro-
20 rem eorum, Hasaban quoque, et Ohol, et
Barachian, et Hasadian, Josabhesed, quin-
21 que. Filius autem Hananiæ : Phaltias.
pater Jeseiæ, cujus filius Raphaia; hujus
quoque filius : Arnan, de quo natus est
22 Obdia, cujus filius fuit Sechenias. Filius
Secheniæ : Semeia; cujus filii : Hattus, et
Jegaal, et Baria, et Naaria, et Saphat,
23 sex numero. Filius Naariæ : Elioenai,
et Ezechias, et Ezricam, tres. Filii Elioenai
24 : Oduia, et Eliasub, et Pheleia, et
Accub, et Johanan, et Dalaia, et Anani,
septem.

3. CAP. IV, 1-23 : FRAGMENTA DE GE-
NEALOGIA JUDÆ. — *Filii Juda* [IV,
1, 2], *patris Etam* [3, 4], *Assur, patris*
Thecuz [5-7], *Cos* [8-10], *Caleb* [11, 12],
Cenez [13-15], *Jaleleel* [16], *Ezra* [17,
18], *uxoris Odaie* [19], *Simeon* [20] et
Sela [21-23].

4 Filii Juda : Phares, Hesron, et Charmi,
2 et Hur, et Sobal. Raia vero, filius Sobal,
genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai
et Laad. Hæ cognationes Sarathi.
3 Ista quoque stirps Etam : Jezrahel, et
Jesema, et Jedebos. Nomen quoque sororis
4 eorum, Asalephuni. Phanuel autem, pa-
ter Gedor, et Ezer, pater Hosa; isti sunt
filii Hur, primogeniti Ephratha, patris
Bethlehem.
5 Assur vero, patri Thecuz, erant duæ
6 uxores : Halaa, et Naara. Peperit au-
tem ei Naara Oozam, et Hepher, et
Themani, et Ahasthari; isti sunt filii
7 Naara. Porro filii Halaa : Sereth, Isaar,
et Ethnan.

Cos autem genuit Anob, et Soboba, et 8
cognitionem Aharehel, filii Arum. Fuit 9
autem Jabez inclytus præ fratribus suis,
et mater ejus vocavit nomen illius Jabez,
dicens : Quia peperit eum in dolore. Invo- 10
cavit vero Jabez Deum Israel, dicens : Si
benedicens benedixeris mihi, et dilataveris
terminos meos, et fuerit manus tua mecum,
et feceris me a malitia non opprimi. Et
præstitit Deus quæ precatus est.

Caleb autem, frater Sua, genuit Mahir, 11
qui fuit pater Esthon. Porro Esthon ge- 12
nuit Bethrapha, et Phesse, et Tehinna,
patrem urbis Naas. Hi sunt viri Recha.

Filii autem Cenez : Othoniel, et Saraia. 13
Porro filii Othoniel : Hathath, et Maonathi.
Maonathi genuit Ophra. Saraia autem 14
genuit Joab, patrem Vallis artificum; ibi
quippe artifices erant. Filii vero Caleb, 15
filii Jephone : Hir, et Ela, et Naham. Filii
quoque Ela : Cenez.

Filii quoque Jaleleel : Ziph, et Zipha, 16
Thiria, et Asrael.

Et filii Ezra : Jether, et Mered, et Ephher, 17
et Jalon; genuitque Mariam, et Sammai,
et Jesba, patrem Esthamo. Uxor quoque 18
ejus Judaia, peperit Jared, patrem Gedor,
et Heber, patrem Socho, et Icuthiel, patrem
Zanoe. Hi autem filii Bethiæ, filiæ Pharaon-
is, quam accepit Mered.

Et filii uxoris Odaie, sororis Naham, 19
patris Ceila : Garmi, et Esthamo, qui fuit
de Machathi.

Filii quoque Simon : Amnon, et Rinna, 20
filius Hanaan, et Thilon.

Et filii Jesi : Zoheth, et Benzoheth.

Filii Sela, filii Juda : Her, pater Lecha, 21
et Laada, pater Maresa, et cognationes
domus operantium byssum in Domo jura-
menti. Et qui stare fecit solem, virique 22
Mendacii, et Securus, et Incendens, qui
principes fuerunt in Moab, et qui reversi
sunt in Lahem; hæc autem verba vetera.
Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, 23
et in Sepibus, apud regem in operibus ejus,
commorati sunt ibi.

IV Reg. 21, 26. — 15) *Johanan*, IV Reg. 23, 30.
Joakim, IV Reg. 23, 34. *Sedecias*, IV Reg. 24,
17. *Sellum*, Jer. 22, 11. — 16) *Jechonias*, IV Reg.
24, 6; Jer. 22, 24. — 17) *Salathiel*, I Esdr. 3, 2;
5, 2. — 19) *Zorobabel*, I Esdr. 2, 2; 3, 2, 8. —
22) *Semeia*, II Esdr. 3, 29. *Hattus*, I Esdr. 8, 2.

4. — 1) *Filii Juda*, Gen. 38, 3; 46, 12; I Par.
2, 4. *Phares*, Gen. 38, 29; Matth. 1, 3. *Charmi*,
I Par. 2, 7. — 5) *Assur*, I Par. 2, 24. — 13) *Ce-
nez*, Jos. 15, 17. *Othoniel*, Jud. 1, 13; 3, 9, 11. —
15) *Caleb*, Num. 13, 6; 14, 6. — 21) *Filii Sela*,
Gen. 38, 1, 5; 46, 12; Num. 26, 20; I Par. 2, 3.

FILII SIMEON, RUBEN, GAD ET MANASSE.

1. CAP. IV, 24-43 : GENERATIONES SIMEON. — *Filii Simeon* [IV, 24-27] *et eorum habitationes* [28-33]. *Alii posterii Simeon* [34-38] *in terra Gador* [39-41] *et in monte Seir* [42, 43].

24 Filii Simeon : Namuel, et Jamin, Jarib,
25 Zara, Saul; Sellum, filius ejus, Mapsam,
26 filius ejus, Masma, filius ejus. Filii Mas-
ma : Hamuel, filius ejus, Zachur, filius
27 ejus, Semei, filius ejus. Filii Semei sede-
cim, et filiae sex; fratres autem ejus non
habuerunt filios multos, et universa cogna-
tio non potuit adaequare summam filiorum
Juda.

28 Habitaverunt autem in Bersabee, et Mo-
29 lada, et Hasarsuhal, et in Bala, et in
30 Asom, et in Tholad, et in Bathuel, et in
31 Horma, et in Siceleg, et in Bethmarcha-
both, et in Hasarsusim, et in Bethberai,
et in Saarim. Hae civitates eorum usque
32 ad regem David. Villae quoque eorum :
Etam, et Aen, Remmon, et Thochen, et
33 Asan, civitates quinque. Et universi vi-
culi eorum per circuitum civitatum istarum
usque ad Baal. Haec est habitatio eorum,
et sedium distributio.

34 Mosobab quoque, et Jemlech, et Josa,
35 filius Amasiae, et Joel, et Jehu, filius Jo-
36 sabiae, filii Saraiae, filii Asiel, et Elioenai,
et Jacoba, et Isuhaia, et Asaia, et Adiel, et
37 Ismiel, et Banaia, Ziza quoque, filius Se-
phei, filii Allon, filii Idaia, filii Semri, filii
38 Samaia. Isti sunt nominati principes in
cognitionibus suis, et in domo affinitatum
39 suarum multiplicati sunt vehementer. Et
profecti sunt ut ingrederentur in Gador
usque ad orientem vallis, et ut quaerent
40 pascua gregibus suis. Invenieruntque pas-
cuas uberes, et valde bonas, et terram
latissimam, et quietam, et fertilem, in qua
41 ante habitaverant de stirpe Cham. Hi
ergo venerunt, quos supra descripsimus
nominatim, in diebus Ezechiae, regis Juda;
et percusserunt tabernacula eorum, et ha-
bitatores qui inventi fuerant ibi, et deleve-
runt eos usque in praesentem diem, habita-
veruntque pro eis, quoniam uberrimas
pascuas ibidem repperunt.

42 De filiis quoque Simeon abierunt in mon-
tem Seir viri quingenti, habentes princi-
pes Phaltiam, et Naariam, et Raphaiaam,
43 et Oziel, filios Jesi; et percusserunt reli-

quias, quae evadere potuerant, Amalecita-
rum, et habitaverunt ibi pro eis usque ad
diem hanc.

2. CAP. V, 1-26 : GENERATIONES RU-
BEN, GAD ET MANASSE. — *Ruben et
ejus filii* [V, 1-3]. *Filii Joel* [4-10] *et
Gad* [11-17]. *Praelia filiorum Ruben,
Gad et Manasse* [18-22]. *Filii dimidiae
tribus Manasse* [23, 24]. *Peccata et exi-
lium Ruben, Gad et dimidii Manasse*
[25, 26].

Filii quoque Ruben, primogeniti Israel 5
(ipse quippe fuit primogenitus ejus; sed
cum violasset thorum patris sui, data sunt
primogenita ejus filiis Joseph filii Israel, et
non est ille reputatus in primogenitum.
Porro Judas, qui erat fortissimus inter 2
fratres suos, de stirpe ejus principes ger-
minati sunt; primogenita autem reputata
sunt Joseph). Filii ergo Ruben, primoge- 3
niti Israel : Henoch, et Phallu, Esron, et
Charmi.

Filii Joel : Samia, filius ejus, Gog, filius 4
ejus, Semei, filius ejus, Micha, filius ejus, 5
Reia, filius ejus, Baal, filius ejus, Beera, 6
filius ejus, quem captivum duxit Thelgath-
Phalnasar, rex Assyriorum, et fuit princeps
in tribu Ruben. Fratres autem ejus, et uni- 7
versa cognatio ejus, quando numerabantur
per familias suas, habuerunt principes Je-
hriel et Zachariam. Porro Bala, filius Azaz, 8
filii Samma, filii Joel, ipse habitavit in
Aroer usque ad Nebo et Beelmeon. Contra 9
orientalem quoque plagam habitavit usque
ad introitum eremi, et flumen Euphraten;
multum quippe jumentorum numerum pos-
sidebant in terra Galaad. In diebus autem 10
Saul praelati sunt contra Agareos, et in-
terfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in
tabernaculis eorum, in omni plaga quae
respicit ad orientem Galaad.

Filii vero Gad e regione eorum habita- 11
verunt in terra Basan usque Selcha;
Joel in capite, et Saphan secundus; Janai 12
autem, et Saphat, in Basan. Fratres vero 13
eorum secundum domos cognationum sua-
rum : Michael, et Mosallam, et Sebe, et
Jorai, et Jachan, et Zie, et Heber, septem.
Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jara, filii 14
Galaad, filii Michael, filii Jesesi, filii Jed-
do, filii Buz. Fratres quoque filii Abdiel, 15
filii Guni, princeps domus in familiis suis.

— 24) *Filii Simeon*, Gen. 46, 10; Ex. 6, 15;
Num. 26, 12, 13. — 28-32) Jos. 19, 2-8. — 41) *In
diebus Ezechiae*, IV Reg. 18, 1.

5. — 1) *Ipse... ejus*, Gen. 29, 32; 49, 3. *Cum...
sui*, Gen. 35, 22; 49, 4. *Filiis Joseph*, Gen. 48,
15-22. — 2) *Judas*, Gen. 49, 8-10. — 3) Gen. 46, 9;
Ex. 6, 14; Num. 26, 5, 6. — 6) *Thelgath-Phal-*

- 16 Et habitaverunt in Galaad, et in Basan, et in viculis ejus, et in cunctis suburbanis
 17 Saron, usque ad terminos. Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan, regis Juda, et in diebus Jeroboam, regis Israel.
 18 Filii Ruben, et Gad, et dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes et gladios, et tendentes arcum, eruditique ad prælia, quadraginta quatuor millia et septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam, dimicaverunt contra Agareos; Ituræi vero, et Naphis, et Nodab, præbuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei, et universi qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt cum præliarentur; et exaudivit eos, eo quod
 21 credidissent in eum. Ceperuntque omnia quæ possederunt, camelorum quinquaginta millia, et ovium ducenta quinquaginta millia, et asinos duo millia, et animas hominum centum millia. Vulnerati autem

multi corruerunt; fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmissionem.

Filii quoque dimidiæ tribus Manasse possederunt terram a finibus Basan usque Baal-Hermon, et Sanir, et montem Hermon; ingens quippe numerus erat. Et hi fuerunt principes domus cognitionis eorum: Ephraim, et Jesi, et Eliel, et Ezriel, et Jeremia, et Odoia, et Jediel; viri fortissimi et potentes; et nominati duces in familiis suis.

Reliquerunt autem Deum patrum suorum, et fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis. Et suscitavit Deus Israel spiritum Phul, regis Assyriorum, et spiritum Thelgath-Phal-nasar, regis Assur; et transtulit Ruben, et Gad, et dimidiam tribum Manasse, et adduxit eos in Lahela, et in Habor, et Ara, et fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

FILII LEVI.

1. CAP. VI, 1-15: POSTERI AARON. — *Genealogia Aaron* [VI, 1-3^a]. *Filii Aaron* [3^b]. *Ab Eleazar ad Josedec tempore exilii* [4-15].

- 6 Filii Levi: Gerson, Caath, et Merari.
 2 Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, et
 3 Oziel. Filii Amram: Aaron, Moyses, et Maria. Filii Aaron: Nadab et Abiū, Eleazar et Ithamar. Eleazar genuit Phinees, et Phinees genuit Abisue. Abisue vero genuit Bocci, et Bocci genuit Ozi. Ozi genuit Zarahiam, et Zarahias genuit Meraioth. Porro Meraioth genuit Amariam, et Amarias genuit Achitob. Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Achimaas. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan. Johanan genuit Azarian; ipse est qui sacerdotio functus est in domo quam ædificavit Salomon in Jerusalem. Genuit autem Azarias Amariam, et Amarias genuit Achitob.
 12 Achitob genuit Sadoc, et Sadoc genuit Sellum. Sellum genuit Helciam, et Helcias genuit Azariam. Azarias genuit Saraiam, et Saraias genuit Josedec. Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam et Jerusalem per manus Nabuchodonosor.

2. CAP. VI, 16-30: FILII LEVI. — *Filii Levi et eorum primi posteri* [VI, 16-19^a]. *Filii Gerson* [19^b-21], *Caath* [22-28] *et Merari* [29, 30].

Filii ergo Levi: Gerson, Caath, et Merari. Et hæc nomina filiorum Gerson: Lobni et Semei. Filii Caath: Amram, et Isaar, et Hebron, et Oziel. Filii Merari: Moholi et Musi.

Hæ autem cognationes Levi secundum familias eorum.

Gerson, Lobni, filius ejus, Jahath, filius ejus, Zamma, filius ejus, Joah, filius ejus, Addo, filius ejus, Zara, filius ejus, Jethrai, filius ejus. Filii Caath: Aminadab, filius ejus, Core, filius ejus, Asir, filius ejus, Elcana, filius ejus, Abiasaph, filius ejus, Asir, filius ejus, Thahath filius ejus, Uriel, filius ejus, Ozias, filius ejus, Saul, filius ejus. Filii Elcana: Amasai, et Achimoth, et Elcana. Filii Elcana: Sophai, filius ejus, Nahath, filius ejus, Eliab, filius ejus, Jeroham, filius ejus, Elcana, filius ejus. Filii Samuel: primogenitus Vasseni, et Abia. Filii autem Merari: Moholi, Lobni, filius ejus, Semei, filius ejus, Oza, filius ejus, Sammaa, filius ejus, Haggia, filius ejus, Asaia, filius ejus.

nasar, IV Reg. 15, 20; II Par. 28, 20. — 17) *In diebus Joathan*, IV Reg. 15, 5, 32. *In diebus Jeroboam*, IV Reg. 14, 16-20. — 22) *Usque ad transmissionem*, IV Reg. 15, 29; 17, 6. — 25) IV Reg. 17, 7-12. — 26) IV Reg. 15, 19, 29; 17, 6; 18, 11.

6. — 1) Gen. 46, 11; Ex. 6, 16; Num. 26, 57; I Par. 23, 6. — 2) Ex. 6, 18. — 3) *Filii Amram*, Ex. 6, 20; 15, 20. *Filii Aaron*, Lev. 10, 1, 12;

I Par. 6, 50-53. — 4-14) I Esdr. 7, 1-5. — 7) *Achitob*, II Reg. 8, 17. — 8) *Sadoc*, II Reg. 15, 36. — 9) *Azariam*, III Reg. 4, 2. — 10) *Ipse... domo*, II Par. 26, 17. — 11) *Amariam*, II Par. 19, 11. — 13) *Helciam*, IV Reg. 22, 41. — 14) *Saraiam*, IV Reg. 25, 18; Jer. 52, 24. — 15) *Quando...* *Nabuchodonosor*, IV Reg. 25, 8-21. — 16-19) Ex. 6, 16-19. — 17) I Par. 23, 7. — 18) I Par. 23, 12. — 19) I Par. 23, 21. — 27) *Elcana*, I Reg. 1, 1.

3. CAP. VI, 31-49: CANTORES A DAVIDE CONSTITUTI. — *De officio cantorum* [VI, 31, 32]. *De Caathitis* [33-38], *Gersonitis* [39-43] et *Meraritis* [44-47]. *De diversis officiis Levitarum* [48, 49].

31 Isti sunt quos constituit David super
cantores domus Domini, ex quo collocata
32 est arca; et ministrabant coram tabernaculo testimonii canentes, donec ædificaret Salomon domum Domini in Jerusalem; stabant autem juxta ordinem suum in ministerio. Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis: de filiis Caath, Heman cantor, filius Joel, filii Samuel, filii Elcana, filii Jeroham, filii Eliel, filii Thohu, filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai, filii Elcana, filii Joel, filii Azaria, filii Sophonia, filii Thahath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core, filii Isaac, filii Caath, filii Levi, filii Israel. Et frater ejus Asaph, qui stabat a dextris ejus, Asaph, filius Barachia, filii Samaa, filii Michael, filii Basaia, filii Melchia, filii Athanaï, filii Zara, filii Adaia, filii Ethan, filii Zamma, filii Semei, filii Jeth, filii Gerson, filii Levi. Filii autem Merari, fratres eorum, ad sinistram: Ethan, filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch, filii Hasabia, filii Amasia, filii Helcia, filii Amasai, filii Boni, filii Somer, filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Levi.

48 Fratres quoque eorum levitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini. Aaron vero, et filii ejus, adolebant incensum super altare holocausti et super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorum; et ut preceperat Moyses, servus Dei.

4. CAP. VI, 50-53: CETERI POSTERI AARON.

50 Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar, filius ejus, Phinees, filius ejus, Abisue, filius ejus, Bocci, filius ejus, Ozi, filius ejus, Zarahia, filius ejus, Meraioth, filius ejus, Amarias, filius ejus, Achitob, filius ejus. Sadoc, filius ejus, Achimaas, filius ejus.

5. CAP. VI, 54-81: CIVITATES LEVITARUM. — *Civitates filiorum Aaron* [VI, 54-60]. *Conspectus generalis de urbibus aliorum Levitarum* [61-65]. *Civitates Caathitarum* [66-70], *Gersonitarum* [71-76] et *Meraritarum* [77-81].

Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum; ipsis enim sorte contigerant. Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, et suburbana ejus per circuitum; agros autem civitatis, et villas, Caleb, filio Jephone. Porro filii Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron, et Lobna, et suburbana ejus, Jether quoque et Esthemo cum suburbanis suis, sed et Helon et Dabir cum suburbanis suis, Asan quoque, in Bethsemes et suburbana earum. De tribu autem Benjamin, Gabee et suburbana ejus, et Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis; omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.

Filiis autem Caath residuis de cognitione sua, dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem. Porro filii Gerson per cognationes suas, de tribu Issachar, et de tribu Aser, et de tribu Nephtali, et de tribu Manasse, in Basan, urbes tredecim. Filiis autem Merari per cognationes suas, de tribu Ruben, et de tribu Gad, et de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.

Dederunt quoque filii Israel levitis civitates, et suburbana earum; dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Juda, et ex tribu filiorum Simeon, et ex tribu filiorum Benjamin, urbes has quas vocaverunt nominibus suis, et his qui erant de cognitione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum: Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, et Gazer cum suburbanis suis, Jecmaam quoque cum suburbanis suis, et Bethoron similiter, necnon et Helon cum suburbanis suis, et Gethremmon in eodem modum. Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner et suburbana ejus, Balaam et suburbana ejus: his videlicet, qui de cognitione filiorum Caath reliqui erant.

Filiis autem Gerson, de cognitione dimidiæ tribus Manasse: Gaulon in Basan et suburbana ejus, et Astaroth cum suburbanis suis. De tribu Issachar: Cedes et suburbana ejus, et Dabereh cum suburbanis suis; Ramoth quoque et suburbana ejus, et Anem cum suburbanis suis. De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, et Abdon similiter, Hucac quoque et suburbana ejus, et Rohob cum suburbanis suis. Porro de tribu Nephtali: Haced in Galikea et suburbana ejus, Ha-

— 31) Quos... Domini, 1 Par. 16, 4-6. — 33) Heman, 1 Par. 15, 17, 19. — 39) Asaph, 1 Par. 15, 17, 19. — 44) Ethan, 1 Par. 15, 17, 19. — 49) Ex.

28, 1; 1 Par. 23, 13. — 54-81) Jos. 21, 4-39. — 56) Jos. 14, 13; 15, 13; 21, 12.

mon cum suburbanis suis, et Cariathaim et suburbana ejus.

- 77 Filiis autem Merari residuis, de tribu Zabulon : Remmono et suburbana ejus, et
78 Thabor cum suburbanis suis. Trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben : Bosor in solitudine cum suburbanis suis, et Jassa

cum suburbanis suis; Cademoth quoque 79 et suburbana ejus, et Mephaat cum suburbanis suis; necnon et de tribu Gad : Ramoth in Galaad et suburbana ejus, et Manaim cum suburbanis suis, sed et Hesebon cum suburbanis suis, et Jezer cum suburbanis suis.

FILII ISSACHAR, BENJAMIN, NEPHTHALI, ALTERIUS DIMIDIJ MANASSE, EPHRAIM ET ASER.

1. CAP. VII, 1-5 : FILII ISSACHAR.

- 7 Porro filii Issachar : Thola, et Phua,
2 Jasub, et Simeron, quatuor. Filii Thola : Ozi, et Raphaia, et Jeriel, et Jemai, et Jebsem, et Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo millia sexcenti.
3 Filii Ozi : Izrahia, de quo nati sunt Michael, et Obadia, et Joel, et Jesia, quinque
4 omnes principes. Cumque eis per familias et populos suos, accincti ad praelium, viri fortissimi, triginta sex millia; multas
5 enim habuerunt uxores, et filios; fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.

2. CAP. VII, 6-12 : FILII BENJAMIN.

- 6 Filii Benjamin : Bela, et Bechor, et Jadhel, tres. Filii Bela : Esbon, et Ozi, et Oziel, et Jerimoth, et Urai, quinque principes familiarum, et ad pugnandum robustissimi; numerus autem eorum, viginti
8 duo millia et triginta quatuor. Porro filii Bechor : Zamira, et Joas, et Eliezer, et Elieonai, et Amri, et Jerimoth, et Abia, et Anathoth, et Almath; omnes hi filii Bechor. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum, ad bella fortissimi, viginti millia et ducenti.
10 Porro filii Jadhel : Balan. Filii autem Balan : Jehus, et Benjamin, et Aod, et Chanana, et Zethan, et Tharsis, et Ahisahar. Omnes hi filii Jadhel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem, et septem millia et ducenti, ad praelium procedentes.
12 Sepham quoque et Hapham, filii Hir; et Hasim, filii Aher.

3. CAP. VII, 13 : FILII NEPHTHALI.

- 13 Filii autem Nephthali : Jasiel, et Guni, et Jeser, et Sellum, filii Bala.

4. CAP. VII, 14-19 : FILII MANASSE.

Porro filius Manasse : Esriel; concubinaque ejus Syra peperit Machir, patrem Galaad. Machir autem accepit uxores 15 filiis suis Happhim et Saphan; et habuit sororem nomine Maacha; nomen autem secundi, Salphaad, natæque sunt Salphaad filiae. Et peperit Maacha, uxor 16 Machir, filium, vocavitque nomen ejus Phares; porro nomen fratris ejus, Sares; et filii ejus Ulam et Recen. Filius autem 17 Ulam, Badan; hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse. Soror autem ejus 18 Regina peperit Virum decorum, et Abiezer, et Mohola. Erant autem filii Semida : Ahin, et Sechem, et Leci, et Aniam.

5. CAP. VII, 20-29 : FILII EPHRAIM ET EORUM HABITATIONES.

Filii autem Ephraim : Suthala, Bared, 20 filius ejus, Thahath, filius ejus, Elada, filius ejus, Thahath, filius ejus, hujus filius Zabad, et hujus filius Suthala, et hujus 21 filius Ezer et Elad; occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum. Luxit igitur Ephraim, pater eorum, multis diebus, et venerunt fratres ejus ut consolarentur eum. Ingressusque est ad uxorem 23 suam, quæ concepit, et peperit filium, et vocavit nomen ejus Beria, eo quod in malis domus ejus ortus esset; filia autem ejus 24 fuit Sara, quæ ædificavit Bethoron inferiorem et superiorem, et Ozensara. Porro filius ejus : Rapha, et Reseph, et Thale, de quo natus est Thaan, qui genuit 26 Laadan; hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Elisama, de quo ortus est Nun, 27 qui habuit filium Josue. Possessio autem 28 eorum et habitatio : Bethel cum filiabus suis, et contra orientem Noran, ac occidentalem plagam Gazer et filiae ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad

7. — 1) Gen. 46, 13. — 2) In diebus David, II Reg. 24, 1, 2, 9. — 6) Gen. 46, 21; Num. 26, 38; I Par. 8, 1-40. — 13) Gen. 46, 24; Num. 26,

48-50. — 14-19) Num. 26, 29-33; Jos. 17, 1-5. — 15) Salphaad filia, Num. 27, 1; 36, 11; Jos. 17, 3. — 20-26) Num. 26, 35, 36. — 28) Jos. 16,

29 Aza cum filiabus ejus. Juxta filios quoque Manasse : Bethsan et filias ejus, Thana-
nach et filias ejus, Mageddo et filias ejus,
Dor et filias ejus; in his habitaverunt filii
Joseph, filii Israel.

6. CAP. VII, 30-40 : FILII ASER.

30 Filii Aser : Jemna, et Jesua, et Jessui,
31 et Baria, et Sara soror eorum. Filii autem
Baria : Heber, et Melchiel; ipse est pater
32 Barsaith. Heber autem genuit Jephlat, et
Somer, et Hotham, et Suaa sororem eorum.
33 Filii Jephlat : Phosech, et Chamaal, et

Asoth; hi filii Jephlat. Porro filii Somer : 34
Ahi, et Roaga, et Haba, et Aram. Filii 35
autem Helem, fratris ejus : Supha, et
Jemna, et Selles, et Amal. Filii Supha : 36
Sue, Harnapher, et Sual, et Beri, et
Jamra, Bosor, et Hod, et Samma, et 37
Salusa, et Jethran, et Bera. Filii Jether : 38
Jephone, et Phaspha, et Ara. Filii autem 39
Olla : Aree, et Haniel, et Resia. Omnes 40
hi filii Aser, principes cognationum, electi
atque fortissimi dūces ducum; numerus
autem eorum ætatis quæ apta esset ad bel-
lum, viginti sex millia.

III. — INCOLÆ JERUSALEM.

[VIII, 1 — IX, 44.]

1. CAP. VIII, 1-12 : FRAGMENTA DE GENEALOGIA BENJAMIN. — *Filii Ben- jamin* [VIII, 1, 2], *Bale* [3-5], *Ahod* [6, 7] et *Saharaim* [8-12].

8 Benjamin autem genuit Bale primoge-
nitum suum, Asbel secundum, Ahara ter-
tium, Nohaa quartum, et Rapha quintum.
3 Fueruntque filii Bale : Addar, et Gera,
4 et Abiud, Abisue quoque et Naaman, et
5 Ahoe, sed et Gera, et Sephuphan, et Hu-
ram.

6 Hi sunt filii Ahod, principes cognatio-
num habitantium in Gabaa, qui translati
7 sunt in Manahath. Naaman autem, et
Achia, et Gera ipse transtulit eos, et genuit
Oza, et Ahiud.

8 Porro Saharaim genuit in regione Moab,
postquam dimisit Husim et Bara, uxores
9 suas. Genuit autem de Hodes, uxore sua,
Jobab, et Sebia, et Mosa, et Molchom,
10 Jehus quoque, et Sechia, et Marma; hi
sunt filii ejus, principes in familiis suis.

11 Mehusim vero genuit Abitob, et Elphaal.
12 Porro filii Elphaal : Heber, et Misaam, et
Samad; hic ædificavit Ono, et Lod, et
filias ejus.

2. CAP. VIII, 13-40 : FILII BENJAMIN IN JERUSALEM HABITANTES. — *Prin- cipes cognationum tribus Benjamin in Jerusalem habitantes* [VIII, 13-28]. *Familia Saul* [29-40].

13 Baria autem et Sama, principes cogna-
tionum habitantium in Aialon; hi fugave-
14 runt habitatores Geth. Et Ahio, et Sesac,
15 et Jerimoth, et Zabadia, et Arod, et

Heder, Michael quoque, et Jespha, et 16
Joha, filii Baria. Et Rabadia, et Mosol- 17
lam, et Hezeci, et Heber, et Jesamari, et 18
Jezlia, et Jobab, filii Elphaal. Et Jacim, 19
et Zechri, et Zabdi, et Elioenai, et Sele- 20
thai, et Eliel, et Adaia, et Baraia, et Sa- 21
marath, filii Semei. E Jespham, et He- 22
ber, et Eliel, et Abdon, et Zechri, et 23
Hanan, et Hanania, et Elam, et Ana- 24
thothia, et Jephdaia, et Phanuel, filii 25
Sesac. Et Samsari, et Sohoria, et Otho- 26
lia, et Jersia, et Elia, et Zechri, filii 27
Jeroham. Hi patriarchæ, et cognationum 28
principes, qui habitaverunt in Jerusalem.

In Gabaon autem habitaverunt Abi- 29
gabaon; et nomen uxoris ejus Maacha;
filiusque ejus primogenitus Abdon, et Sur, 30
et Cis, et Baal, et Nadab, Gedor quoque, 31
et Ahio, et Zacher, et Macelloth; et Ma- 32
celloth genuit Samaa; habitaveruntque ex
adverso fratrum suorum in Jerusalem cum
fratribus suis. Ner autem genuit Cis, et 33
Cis genuit Saul. Porro Saul genuit Jona-
than, et Melchisua, et Abinadab, et Es- 34
baal. Filius autem Jonathan, Meribbaal; 35
et Meribbaal genuit Micha. Filii Micha :
Phithon, et Melech, et Tharaa, et Ahaz.
Et Ahaz genuit Joada; et Joada genuit 36
Alamath, et Azmoth, et Zamri. Porro
Zamri genuit Mosa, et Mosa genuit Ba- 37
naa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus
est Elasa qui genuit Asel. Porro Asel sex 38
filii fuerunt his nominibus : Ezricam, Bo-
cru, Ismael, Saria, Obdia, et Hanan; omnes
hi filii Asel. Filii autem Esec, fratris ejus : 39
Ulam primogenitus, et Jehus secundus, et
Eliphalet tertius. Fueruntque filii Ulam 40

1-10. — 29) Jos. 17, 11. — 30) Gen. 46, 17; Num.
26, 44-47.

8. — 1-4) Gen. 46, 21; Num. 26, 38-40; I Par.
7, 6. — 29-32) I Par. 9, 35-38. — 33-38) I Par. 9,
39-44. — 33) Ner... Saul, I Reg. 9, 1; 14, 51.

Jonathan et Melchisua et Abinadab, I Reg. 31, 2;
I Par. 10, 2. Esbaal, II Reg. 2, 8. — 34) Merib-
baal, II Reg. 4, 4; 9, 6, 10. Micha, II Reg.
9, 12.

virī robustissimi, et magno robore tendentes arcum, et multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta; omnes hi, filii Benjamin.

3. CAP. IX, 1-34 : HABITATORES JERUSALEM. — *Conspectus generalis* [IX, 1-3]. *Filii Juda* [4-6]. *Filii Benjamin* [7-9]. *Sacerdotes* [10-13]. *Levitæ* [14-16]. *Janitores* [17-27]. *Alii Levitæ, sacerdotes et cantores* [28-34].

9 Universus ergo Israel dinumeratus est; et summa eorum scripta est in Libro regum Israel et Juda; translatique sunt in

2 Babylonem propter delictum suum. Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, et in urbibus suis : Israel, et sacerdotes, et levitæ, et Nathinæi.

3 Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, et de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, et Manasse.

4 Othai, filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares, filii

5 Juda. Et de Siloni : Asaia primogenitus, et filii ejus. De filiis autem Zara : Jehuel, et fratres eorum, sexcenti nona-

7 ginta. Porro de filiis Benjamin : Salo, filius Mosollam, filii Oduia, filii Asana;

8 et Jobania, filius Jeroham; et Ela, filius Ozi, filii Mochori; et Mosollam, filius Sa-

9 phatiæ, filii Rahuel, filii Jebaniæ; et fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi, principes cognitionum per domos patrum suorum.

10 De sacerdotibus autem : Jedaia, Joarib, et Jachin; Azarias quoque, filius Helciæ,

11 filii Mosollam, filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei. Porro

12 Adaia, filius Jeroham, filii Phassur, filii Melchiæ; et Maasai, filius Adiel, filii Jezra,

13 filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer; fratres quoque eorum principes per

14 familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei.

14 De levitis autem : Semeia, filius Hassub, filii Ezricam, filii Hasebia, de filiis Merari;

15 Bachbazar quoque carpentarius, et Galal, et Mathania, filius Micha, filii Zechri, filii

16 Asaph; et Obdia, filius Semeiæ, filii Galal, filii Ithidun; et Barachia, filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.

17 Janitores autem, Sellum, et Accub, et Telmon, et Ahimam; et frater eorum Sellum princeps. Usque ad illud tempus, in

porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi. Sellum vero, 19 filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, et domo patris sui; hi sunt Coritæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi; et familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum. Phinees autem, filius 20 Eleazari, erat dux eorum coram Domino. Porro Zacharias, filius Mosollamia, janitor 21 portæ tabernaculi testimonii. Omnes hi 22 electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim; et descripti in villis propriis, quos constituerunt David, et Samuel Videns, in fide sua, tam ipsos, quam filios eorum, in 23 ostiis domus Domini, et in tabernaculo, vicibus suis. Per quatuor ventos erant 24 ostiarii, id est ad orientem, et ad occidentem, et ad aquilonem, et ad austrum. Fratres autem eorum in viculis morabantur, et veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus. His quatuor levitis 26 creditus erat omnis numerus janitorum, et erant super exedras, et thesauros domus Domini. Per gyrum quoque templi Do- 27 mini morabantur in custodiis suis, ut cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

De horum genere erant et super vasa 28 ministerii; ad numerum enim et inferebantur vasa, et efferebantur. De ipsis, et qui credita habebant utensilia sanctuarii, præerant similiæ, et vino, et oleo, et thuri, et aromatibus. Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant. Et 31 Mathathias levites, primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum quæ in sartagine frigeantur. Porro de filiis Caath, 32 fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata præpararent.

Hi sunt principes cantorum per familias 33 levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent. Capita levitarum, per familias 34 suas principes, manserunt in Jerusalem.

4. CAP. IX, 35-44 : ITERATUR GENEALOGIA SAUL.

In Gabaon autem commorati sunt pater 35 Gabaon Jehiel, et nomen uxoris ejus Maacha. Filius primogenitus ejus Abdon, 36 et Sur, et Cis, et Baal, et Ner, et Nadab, Gedor quoque, et Ahio, et Zacharias, et 37 Macelloth. Porro Macelloth genuit Sa- 38 maan; isti habitaverunt e regione fratrum

9. — 1) In libro... Juda, II Par. 16, 11; 25, 26; 27, 7; 36, 8. Translatique sunt in Babylonem, IV Reg. 24, 15, 16. — 2-22) II Esdr. 11, 3-22. — 2) Nathinai, I Esdr. 2, 43, 58; 7, 7; 8, 17, 20; II Esdr. 3, 26; 7, 60, 73; 10, 28; 11, 3, 21. —

18) In porta... orientem, Ez. 46, 1, 2. — 19) Coritæ, Num. 26, 58; II Par. 20, 19. — 20) Phinees, Num. 25, 11-13. — 21) Zacharias, I Par. 26, 2. — 35-44) I Par. 8, 29-38.

suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.
 39 Ner autem genuit Cis; et Cis genuit Saul;
 et Saul genuit Jonathan, et Melchisua, et
 40 Abinadab, et Esbaal. Filius autem Jonathan,
 Meribbaal; et Meribbaal genuit
 41 Micha. Porro filii Micha: Phithon, et
 42 Melech, et Tharaa, et Ahaz. Ahaz autem

genuit Jara, et Jara genuit Alamath, et
 Azmoth, et Zamri. Zamri autem genuit
 Mosa. Mosa vero genuit Banaa, cujus 43
 filius Raphaia genuit Elasa, de quo ortus
 est Asel. Porro Asel sex filios habuit his 44
 nominibus: Ezricam, Bocru, Ismahel, Sa-
 ria, Obdia, Hanan. Ili sunt filii Asel.

PARS POSTERIOR

[X, 1 — XXIX, 30.]

HISTORIA DAVIDIS.

I. — INITIA REGNI DAVIDIS.

[X, 1 — XVI, 43.]

1. CAP. X, 1-14: SAUL IN MONTE
 GELBOE VINCITUR ET SE OCCIDIT. —
Philisthiim Israelitas profligant [X, 1]
et insectantur Saulem ejusque filios
qui pereunt [2-6]. *Israelitae fugiunt*
[7]. Cadaver Saulis a Philisthiim
truncatum [8-10] *a viris Jabes-*
Galaad honorifice conditur [11, 12].
Sententia profertur de morte Saulis
[13, 14].
- 10 Philisthiim autem pugnabant contra Israel,
 fugeruntque viri Israel Palæsthinos,
 et ceciderunt vulnerati in monte Gelboe.
 2 Cumque appropinquassent Philisthæi per-
 sequentes Saul, et filios ejus, percusserunt
 Jonathan, et Abinadab, et Melchisua, filios
 3 Saul. Et aggravatum est prælium contra
 Saul; inveneruntque eum sagittarii, et
 4 vulneraverunt jaculis. Et dixit Saul ad
 armigerum suum: Evagina gladium tuum,
 et interfice me, ne forte veniant incircum-
 cisi isti, et illudant mihi. Noluit autem ar-
 miger ejus hoc facere, timore perterritus;
 arripuit ergo Saul ensem, et irruit in eum.
 5 Quod cum vidisset armiger ejus, videlicet
 mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in
 6 gladium suum, et mortuus est. Interiit
 ergo Saul, et tres filii ejus, et omnis domus
 7 illius pariter concidit. Quod cum vidissent
 viri Israel, qui habitabant in campestribus,
 fugerunt; et Saul ac filii ejus mortuis, de-
 reliquerunt urbes suas, et huc illucque

dispersi sunt; veneruntque Philisthiim, et
 habitaverunt in eis.

Die igitur altero detrahentes Philisthiim 8
 spolia cæsorum, invenerunt Saul, et filios
 ejus jacentes in monte Gelboe; cumque 9
 spoliassent eum, et amputassent caput,
 armisque nudassent, miserunt in terram
 suam, ut circumferretur, et ostenderetur
 idolorum templis et populis. Arma autem 10
 ejus consecraverunt in fano dei sui, et
 caput affixerunt in templo Dagon.

Hoc cum audissent viri Jabes Galaad, 11
 omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant
 super Saul, consurrexerunt singuli viro- 12
 rum fortium, et tulerunt cadavera Saul et
 filiorum ejus, attuleruntque ea in Jabes, et
 sepelierunt ossa eorum subter quercum,
 quæ erat in Jabes, et jejunaverunt septem
 diebus.

Mortuus est ergo Saul propter iniquita- 13
 tes suas, eo quod prævaricatus sit manda-
 tum Domini quod præceperat, et non custo-
 dierit illud; sed insuper etiam pythoni-
 sam consuluerit, nec speraverit in Domi- 14
 no; propter quod interfecit eum, et trans-
 tulit regnum ejus ad David, filium Isai.

2. CAP. XI, 1-3: DAVID IN HEBRON REX UNGITUR.

Congregatus est igitur omnis Israel ad 11
 David in Hebron, dicens: Os tuum sumus,
 et caro tua. Heri quoque, et nudiustertius, 2
 cum adhuc regnaret Saul, tu eras

10. — 1-12) I Reg. 31, 1-13. — 12) II Reg. 2, 5.
 — 13) Propter... Domini, Ex. 17, 14; I Reg. 13,
 13, 14; 15, 3, 11, 23. Sed... consuluerit, I Reg.

28, 8. — 14) Transtulit... Isai, I Reg. 15, 28;
 II Reg. 3, 9, 10.
 11. — 1-9) II Reg. 5, 1-3, 6-10. — 2) Tu pasces...

qui educebas et introducebas Israel; tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum meum Israel, et tu eris princeps super eum. Venerunt ergo omnes majores natu Israel, ad regem in Hebron, et inivit David cum eis foedus coram Domino; unxeruntque eum regem super Israel, juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuel.

3. CAP. XI, 4-9: JERUSALEM A DAVIDE EXPUGNATUR.

Abiit quoque David, et omnis Israel in Jerusalem; hæc est Jebus, ubi erant Jebusæi habitatores terræ. Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc. Porro David cepit arcem Sion, quæ est Civitas David, dixitque: Omnis qui percusserit Jebusæum in primis, erit princeps et dux. Ascendit igitur primus Joab, filius Sarviæ, et factus est princeps. Habitavit autem David in arce, et idcirco appellata est Civitas David. Ædificavitque urbem in circuitu a Mello usque ad gyrum; Joab autem reliqua urbis exstruxit. Proficiebatque David vadens et crescens, et Dominus exercituum erat cum eo.

4. CAP. XI, 10-46: CATALOGUS HEROUUM DAVIDIS. — *Inscriptio catalogi* [XI, 10, 11^a]. *Jesbaam* [11^b]. *Eleazar* [12-14]. *De tribus aliis viris strenuissimis* [15-19]. *Abisai* [20, 21]. *Banaïas* [22-25]. *De quibusdam fortissimis viris exercitus Davidis* [26-46].

Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israel, juxta verbum Domini quod locutus est ad Israel. Et iste numerus robustorum David.

Jesbaam, filius Hachamoni, princeps inter triginta. Iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice.

Et post eum Eleazar, filius patrum ejus, Ahoites, qui erat inter tres potentes. Iste fuit cum David in Phesdomin, quando Philistiim congregati sunt ad locum illum in praelium. Et erat agri regionis illius plenus hordeo; fugeratque populus a facie Philistinorum. Hi steterunt in medio agri, et defenderunt eum; cumque percussissent Philistiæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram in qua erat David,

ad speluncam Odollam, quando Philistiim fuerant castrametati in valle Raphaim. Porro David erat in præsidio, et statio Philistinorum in Bethlehem. Desideravit igitur David, et dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta! Tres ergo isti per media castra Philistinorum perrexerunt, et hauerunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, et attulerunt ad David ut biberet; qui noluit, sed magis libavit illam Domino, dicens: Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, et sanguinem istorum virorum bibam, quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam! Et ob hanc causam noluit bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi.

Abisai quoque, frater Joab, ipse erat princeps trium; et ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, et ipse erat inter tres nominatissimos, et inter tres secundos inclutus, et princeps eorum; verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

Banaïas, filius Joiadæ, viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel. Ipse percussit duos Ariel Moab; et ipse descendit, et interfecit leonem in media cisterna tempore nivis. Et ipse percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitum, et habebat lanceam ut liciatorium textentium. Descendit igitur ad eum cum virga, et rapuit hastam quam tenebat manu, et interfecit eum hasta sua. Hæc fecit Banaïas, filius Joiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimos. Inter triginta primus; verumtamen ad tres usque non pervenerat. Posuit autem eum David ad auriculam suam.

Porro fortissimi viri in exercitu, Asahel, frater Joab, et Elchanan, filius patrum ejus, de Bethlehem; Sammoth Arorites, Helles Phalonites; Ira, filius Acces, Thecutes, Abiezer Anathothites; Sobbochai Husathites, Ilai Ahoites; Maharai Netophathites, Heled, filius Banaa, Netophathites; Ethai, filius Ribai de Gabaath, filiorum Benjamin, Banaia Pharathonites; Hurai de torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. Fili Assem Gezonites, Jonathan, filius Sage, Ararites; Ahiam, filius Sachar, Ararites, Eliphal, filius Ur, Hephher Mecherathites, Ahia Phelonites; Hesro Carmelites, Naarai, filius Asbai; Joel, 38

Israel, Ez. 34, 23. — 3) Juxta... Samuel, I Reg. 16, 1, 3, 12, 13; I Par. 12, 23. — 4) Jebus, Jos. 15, 8. Jebusei, Jud. 1, 21. — 6) Factus est princeps, II Reg. 8, 16. — 10-41) II Reg. 23, 8-39. — 13, 14) II Reg. 23, 11, 12. — 15) Ad speluncam

Odollam, I Reg. 22, 1. Quando... Raphaim, II Reg. 5, 18, 22; I Par. 14, 9. — 22) Banaïas, I Par. 27, 5, 6. — 26) Asahel, I Par. 27, 7. — 27) Sammoth, I Par. 27, 8. Helles, I Par. 27, 10.

frater Nathan, Mibahar, filius Agarai;
 39 Selec Ammonites, Naharai Berothites, ar-
 40 miger Joab, filii Sarviae; Ira Jethraeus,
 41 Gareb Jethraeus; Urias Hethaeus, Za-
 42 bad, filius Oholi; Adina, filius Siza, Ru-
 benites, princeps Rubenitarum, et cum eo
 43 triginta, Hanan filius Maacha, et Jo-
 44 saphat Mathanites; Ozia Astarothites,
 Samma et Jehiel, filii Hotham, Arorites;
 45 Jedihel, filius Samri, et Joha, frater
 46 ejus, Thosaites; Eliel Mahumites, et
 Jeribai et Josai, filii Elnaem, et Jethma
 Moabites, Eliel, et Obed, et Jasiel de
 Masobia.

5. CAP. XII, 1-22 : DE STRENUIS VIRIS
 QUI DAVIDIS CAUSAM ANTE MORTEM
 SAUL SUSCEPERUNT. — *De sagittariis
 qui venerunt ad Davidem in Siceleg*
 [XII, 1-7]. *De viris Gad qui transfu-*
gerunt ad eum in praesidia deserti
[8-15]. De filiis Benjamin, Juda [16-
18] et Manasse, qui Davidi se dederunt
[19-21]. Exercitus Davidis per singulos
dies crescit [22].

12 Hi quoque venerunt ad David in Sice-
 leg, cum adhuc fugeret Saul, filium Cis,
 qui erant fortissimi et egregii pugnatores,
 2 tendentes arcum, et utraque manu fundis
 saxa jacentes, et dirigentes sagittas; de
 3 fratribus Saul, ex Benjamin : princeps
 Ahiezer, et Joas, filii Samaa, Gabaathi-
 tes, et Jaziel, et Phallet, filii Asmoth, et
 4 Baracha, et Jehu Anathothites; Samaia
 quoque Gabaonites, fortissimus inter tri-
 ginta et super triginta; Jeremias, et Jehe-
 ziel, et Johanan, et Jezabad Gaderothites;
 5 et Eluzai et Jerimuth, et Baalia, et Sama-
 6 ria, et Saphatia Haruphites; Elcana, et
 Jesia, et Azareel, et Joazer, et Jesbaam
 7 de Carehim; Joela quoque, et Zabadia,
 filii Jeroham de Gedor.

8 Sed et de Gad di transfugerunt ad Da-
 vid cum lateret in deserto, viri robustissi-
 mi, et pugnatores optimi, tenentes cly-
 peum et hastam; facies eorum quasi facies
 leonis, et veloces quasi caprae in monti-
 9 bus. Ezer princeps, Obdias secundus,
 10 Eliab tertius, Masmana quartus, Jere-
 11 mias quintus, Ethiel sextus, Eliel septi-
 12 mus, Johanan octavus, Elzebad nonus,
 13 Jeremias decimus, Machbanai undecimus.
 14 Hi de filiis Gad, principes exercitus. No-
 vissimus centum militibus praerat, et
 15 maximus mille. Isti sunt qui transierunt
 Jordanem mense primo, quando inundare
 consuevit super ripas suas; et omnes fu-

gaverunt, qui morabantur in vallibus ad
 orientalem plagam, et occidentalem.

Venerunt autem et de Benjamin, et de 16
 Juda, ad praesidium in quo morabatur
 David. Egressusque est David obviam 17
 eis, et ait : Si pacifice venistis ad me ut
 auxiliemini mihi, cor meum jungatur vo-
 bis; si autem insidiimini mihi pro adver-
 sariis meis, cum ego iniquitatem in mani-
 bus non habeam, videat Deus patrum
 nostrorum et judicet. Spiritus vero in- 18
 duit Amasai principem inter triginta, et
 ait : Tui sumus, o David, et tecum, fili
 Isai; pax, pax tibi, et pax adjutoribus
 tuis; te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit
 ergo eos David, et constituit principes
 turmae.

Porro de Manasse transfugerunt ad Da- 19
 vid, quando veniebat cum Philisthiim ad-
 versus Saul, ut pugnaret; et non dimica-
 vit cum eis, quia inito consilio remiserunt
 eum principes Philisthinorum, dicentes :
 Periculo capitis nostri revertetur ad domi-
 num suum Saul. Quando igitur reversus 20
 est in Siceleg, transfugerunt ad eum de
 Manasse, Ednas, et Jozabad, et Jedihel,
 et Michael, et Ednas, et Jozabad, et Eliu,
 et Salathi, principes millium in Manasse.
 Hi praebuerunt auxilium David adversus 21
 latrunculos; omnes enim erant viri fortis-
 simi, et facti sunt principes in exercitu.

Sed et per singulos dies veniebant ad 22
 David ad auxiliandum ei, usque dum fie-
 ret grandis numerus, quasi exercitus Dei.

6. CAP. XII, 23-40 : NOMINA DUCUM
 QUI IN HEBRON VENERUNT ET DAVI-
 DEM IN REGEM ELEGERUNT. — *De*
numero ducum [XII, 23-37]. David in
Hebron festive excipitur [38-40].

Iste quoque est numerus principum 23
 exercitus, qui venerunt ad David, cum
 esset in Hebron, ut transferrent regnum
 Saul ad eum, juxta verbum Domini.

Filii Juda portantes clypeum et hastam, 24
 sex millia octingenti expediti ad praelium.
 De filiis Simeon, virorum fortissimorum 25
 ad pugnandum, septem millia centum.
 De filiis Levi, quatuor millia sexcenti. 26
 Joiada quoque, princeps de stirpe Aaron, 27
 et cum eo tria millia septingenti. Sadoc 28
 etiam, puer egregiae indolis, et domus
 patris ejus, principes viginti duo. De 29
 filiis autem Benjamin, fratribus Saul, tria
 millia; magna enim pars eorum adhuc
 sequebatur domum Saul. Porro de filiis 30
 Ephraim viginti millia octingenti, fortis-

— 41) Urias, II Reg. 11, 3. Zabad, I Par. 2, 36.
 12. — 1) I Reg. 27, 2-6. — 8) Transfugerunt...

hastam, I Reg. 22, 2. — 19) I Reg. 29, 2-9. —
 23) II Reg. 2, 3, 4; 5, 1.

- simi robore, viri nominati in cognationibus suis. Et ex dimidia tribu Manasse, decem et octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.
- De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti. Omnis autem reliqua tribus eorum consilium sequebatur. Porro de Zabulon, qui egrediebantur ad prælium, et stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. Et de Nephthali, principes mille; et cum eis instructi clypeo et hasta triginta et septem millia. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia sexcenti. Et de Aser egredientes ad pugnam, et in acie provocantes, quadraginta millia. Trans Jordanem autem de filiis Ruben, et de Gad, et dimidia parte tribus Manasse, instructi armis bellicis, centum viginti millia.
- Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israel; sed et omnes reliqui ex Israel uno corde erant ut rex fieret David. Fueruntque ibi apud David tribus diebus, comedentes et bibentes; præparaverant enim eis fratres sui. Sed et qui juxta eos erant, usque ad Issachar, et Zabulon, et Nephthali, afferebant panes in asinis, et camelis, et mulis, et bobus, ad vescendum; farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam; gaudium quippe erat in Israel.

7. CAP. XIII, 1-14 : ARCA IN DOMUM OBEDEDOM TRANSFERTUR. — *Populus ad arcam transferendam congregatur* [XIII, 1-5]. *Arca reducitur a Cariathiarim* [6-8]. *Oza a Deo percutitur* [9-11]. *Arca in domum Obedom adducitur* [12-14].

- 13 Iniit autem consilium David cum tribunis, et centurionibus, et universis principibus, et ait ad omnem cœtum Israel: Si placet vobis, et a Domino Deo nostro egreditur sermo quem loquor, mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israel, et ad sacerdotes, et levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos, et reducamus arcam Dei nostri ad nos; non enim requisivimus eam in diebus Saul. Et respon-

dit universa multitudo ut ita fieret; placuerat enim sermo omni populo. Congregavit ergo David cunctum Israel, a Sihor Ægypti, usque dum ingrediaris Emath, ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim.

Et ascendit David, et omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadad. Oza autem, et frater ejus, minabant plaustrum. Porro David, et universus Israel, ludebant coram Deo omni virtute in canticis, et in citharis, et psalteriis, et tympanis, et cymbalis, et tubis.

Cum autem pervenissent ad arcam Chidon, tetendit Oza manum suam ut sustentaret arcam, bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, et percussit eum, eo quod tetigisset arcam; et mortuus est ibi coram Domino.

Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam; vocavitque locum illum, Divisio Oze, usque in præsentem diem. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est in civitatem David; sed avertit in domum Obedom Gethæi. Mansit ergo arca Dei in domo Obedom tribus mensibus; et benedixit Dominus domui ejus, et omnibus quæ habebat.

8. CAP. XIV, 1-17 : PHILISTHIIM PROFLIGANTUR. — *Hiram, rex Tyri, nuntios ad Davidem mittit* [XIV, 1, 2]. *De uxoribus et filiis Davidis* [3-7]. *Philistiim in vallem Raphaim ascendunt* [8, 9]. *primum in Baalpharasim* [10-12] *et iterum de Gabaon usque Gazera profligantur* [13-16]. *De fama Davidis* [17].

Misit quoque Hiram, rex Tyri, nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices parietum, lignorumque, ut ædificarent ei domum. Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israel, et sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israel.

Acceptit quoque David alias uxores in Jerusalem, genuitque filios et filias. Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, et Sobad, Nathan, et

13. — 3) *Non enim...* Saul, I Reg. 7, 1, 2. — 5-14) II Reg. 6, 1-11. — 5) *De Cariathiarim,*

I Reg. 6, 21; 7, 1. — 7) *De domo Abinadab,* I Reg. 7, 1.

11. — 1-16) II Reg. 5, 11-25. — 4-7) I Par. 3,

- 5 Salomon, Jebahar, et Elisua, et Elipha-
6 let, Noga quoque, et Napheg, et Japhia,
7 Elisama, et Baaliada, et Eliphalet.
8 Audientes autem Philisthiim eo quod
unctus esset David in regem super univer-
sum Israel, ascenderunt omnes ut quæ-
9 rent eum; quod cum audisset David, egres-
sus est obviam eis. Porro Philisthiim
venientes, diffusi sunt in valle Raphaim.
10 Consuluitque David Dominum, dicens: Si
ascendam ad Philisthæos, et si trades eos
in manu mea? Et dixit ei Dominus:
11 Ascende, et tradam eos in manu tua. Cum-
que illi ascendissent in Baalpharasim, per-
cussit eos ibi David, et dixit: Divisit Deus
inimicos meos per manum meam, sicut
12 dividuntur aquæ. Et idcirco vocatum est
nomen illius loci Baalpharasim. Dereli-
queruntque ibi deos suos, quos David jus-
sit exuri.
13 Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, et
14 diffusi sunt in valle. Consuluitque rur-
sum David Deum, et dixit ei Deus: Non
ascendas post eos; recede ab eis, et venies
15 contra illos ex adverso pyrorum. Cum-
que audieris sonitum gradientis in cacu-
mine pyrorum, tunc egredieris ad bellum;
16 egressus est enim Deus ante te, ut percu-
tiant castra Philisthiim. Fecit ergo David
sicut præceperat ei Deus, et percussit ca-
stra Philisthinorum de Gabaon usque Ga-
zera.
17 Divulgatumque est nomen David in uni-
versis regionibus, et Dominus dedit pavo-
rem ejus super omnes gentes.
9. CAP. XV, 1-29: ARCA IN JERUSALEM
TRANSFERTUR. — *Tabernaculum in
civitate Davidis tenditur* [XV, 1]. *Popu-
lus et Levitæ congregantur* [2-10].
*Sacerdotes et Levitæ humeris suis ar-
cam ferunt* [11-15]. *Musici et cantores
constituuntur* [16-23]. *Sacerdotes tubis
clangunt* [24]. *Arca magna cum pompa
adducitur, dum David exsultat et psallit*
[25-29].
- 15 Fecit quoque sibi domos in civitate Da-
vid, et ædificavit locum arcæ Dei, teten-
ditque ei tabernaculum.
2 Tunc dixit David: Illicitum est ut
a quocumque portetur arca Dei, nisi a
levitis quos elegit Dominus ad portan-
dum eam, et ad ministrandum sibi us-
3 que in æternum. Congregavitque uni-
versum Israel in Jerusalem, ut afferretur
arca Dei in locum suum, quem præpara-
- verat ei; necnon et filios Aaron, et levi-
tas. De filiis Caath: Uriel princeps fuit,
et fratres ejus centum viginti; de filiis
Merari: Asaia princeps, et fratres ejus
ducenti viginti; de filiis Gersom: Joel
princeps, et fratres ejus centum triginta;
de filiis Elisaphan: Semeias princeps, et
fratres ejus ducenti; de filiis Hebron: 8
Eliel princeps, et fratres ejus octoginta;
de filiis Oziel: Aminadab princeps, et fra- 10
tres ejus centum duodecim.
- Vocavitque David Sadoc et Abiathar 11
sacerdotes, et levitas, Uriel, Asaia, Joel,
Semeiam, Eliel, et Aminadab; et dixit ad 12
eos: Vos qui estis principes familiarum
leviticarum, sanctificamini cum fratribus
vestris, et afferte arcam Domini Dei Israel,
ad locum qui ei præparatus est, ne, ut a 13
principio, quia non eratis præsentibus, per-
cussit nos Dominus, sic et nunc fiat, illicit-
tum quid nobis agentibus.
- Sanctificati sunt ergo sacerdotes, et levi- 14
tæ, ut portarent arcam Domini, Dei Israel.
Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut 15
præceperat Moyses juxta verbum Domini,
humeris suis, in vectibus.
- Dixitque David principibus levitarum ut 16
constituerent de fratribus suis cantores in
organis musicorum, nablīs videlicet, et
lyris, et cymbalis, ut resonaret in excelsis
sonitus lætitiæ. Constitueruntque levitas: 17
Hemam filium Joel, et de fratribus ejus,
Asaph, filium Barachia; de filiis vero
Merari, fratribus eorum, Ethan, filium
Casaia, et cum eis fratres eorum; in 18
secundo ordine: Zachariam, et Ben, et
Jaziel, et Semiramoth, et Jahiel, et Ani,
Eliab, et Banaia, et Maasiam, et Matha-
thiam, et Eliphalu, et Maceniam, et Obe-
dedom, et Jehiel, janitores. Porro canto-
res, Heman, Asaph, et Ethan, in cym-
balis æneis concrepantes; Zacharias au- 20
tem, et Oziel, et Semiramoth, et Jahiel, et
Ani, et Eliab, et Maasias, et Banaia, in
nablīs arcana cantabant. Porro Matha- 21
thias, et Eliphalu et Macenias, et Obede-
dom, et Jehiel, et Ozaziu, in citharis pro
octava caneabant epinicion, Chonenias au- 22
tem, principes levitarum, prophetiæ præ-
erat, ad præcinentam melodiam; erat
quippe valde sapiens. Et Barachias, et 23
Elcana, janitores arcæ. Porro Sebenias, 24
et Josaphat, et Nathanael, et Amasai, et
Zacharias, et Banaia, et Eliezer, sacer-
dotes, clangebant tubis coram arca Dei; et
Obededom, et Jehias erant janitores arcæ.

5-8. — 8) II Reg. 5, 17. — 12) Quos... exuri,
Deut. 7, 5, 25.

15. — 2) Num. 4, 2, 15; Deut. 10, 8; 31, 25;
I Reg. 6, 15. — 4) Levitas, I Par. 6, 16-30. —

13) II Reg. 6, 3, 8; I Par. 13, 7, 10, 11. —

15) Num. 4, 15. — 17) Heman, I Par. 6, 33.

Asaph, I Par. 6, 39. Ethan, I Par. 6, 44. —

21) Obededom, I Par. 26, 4. — 22) Chone-

25 Igitur David, et omnes majores natu
Israel, et tribuni, ierunt ad deportandam
26 arcam foederis Domini de domo Obede-
dom cum lætitia. Cumque adjuvisset Deus
levitas, qui portabant arcam foederis Do-
mini, immolabantur septem tauri, et se-
27 ptem arietes. Porro David erat indutus
stola byssina, et universi levitæ qui por-
tabant arcam, cantoresque et Chonenias,
princeps prophetiæ inter cantores; David
autem etiam indutus erat ephod lineo.
28 Universusque Israel deducebant arcam fo-
ederis Domini in jubilo, et sonitu buccinæ,
et tubis, et cymbalis, et nablis, et citharis
29 concrepantes. Cumque pervenisset arca
foederis Domini usque ad civitatem David,
Michol, filia Saul, prospiciens per fene-
stram, vidit regem David saltantem atque
ludentem, et desepxit eum in corde suo.

10. CAP. XVI, 1-43 : ORDINATUR CUL-
TUS DIVINUS. — *Arca in medio taber-
naculi reponitur et sacrificia Deo offe-
runtur* [XVI, 1]. *David populo benedicit
eique panem et carnes distribuit* [2, 3].
*Constituuntur Levitæ qui coram arca
ministrant* [4-6]. *Specimen cantici lau-
dis datur* [7] : *ad confitendum Domino
et ad nomen ejus laudandum* [8-13] ; *ad
foedus celebrandum et auxilium divi-
num commemorandum* [14-22] ; *ad Dei
potentiam agnoscendam* [23-27] ; *ad im-*

*perium divinum ab omni creatura præ-
dicandum* [28-33]. *Additur oratio ad
tempus exilii pertinens* [34-36]. *Iterum
de ministerio coram arca* [37, 38]. *De
holocaustis in excelso Gabaon offerendis*
[39-42]. *Omnis populus in domum suam
revertitur* [43].

Attulerunt igitur arcam Dei, et consti- 16
tuerunt eam in medio tabernaculi, quod
tetenderat ei David; et obtulerunt holo-
causta et pacifica coram Deo. Cumque 2
complesset David offerens holocausta et
pacifica, benedixit populo in nomine Do-
mini. Et divisit universis per singulos, a 3
viro usque ad mulierem, tortam panis, et
partem assæ carnis bubalæ, et frixam oleo
similam.

Constituitque coram arca Domini de 4
levitis, qui ministrarent, et recordarentur
operum ejus, et glorificarent atque lauda-
rent Dominum, Deum Israel : Asaph 5
principem, et secundum ejus Zachariam;
porro Jahiel, et Semiramoth, et Jehiel, et
Mathathiam, et Eliab, et Banaïam, et
Obededom; Jehiel super organa psalterii,
et lyras; Asaph autem ut cymbalis perso- 6
naret; Banaïam vero et Jaziel, sacerdo-
tes, canere tuba jugiter coram arca foede-
ris Domini.

In illo die fecit David principem ad con- 7
fitendum Domino Asaph, et fratres ejus.

8 Confitemini Domino, et invocate nomen ejus;
notas facite in populis adventiones ejus.
9 Cantate ei et psallite ei;
et narrate omnia mirabilia ejus.
10 Laudate nomen sanctum ejus,
lætetur cor quærentium Dominum.
11 Quærite Dominum et virtutem ejus;
quærite faciem ejus semper.
12 Recordamini mirabilium ejus quæ fecit,
signorum illius, et judiciorum oris ejus.
13 Semen Israel, servi ejus;
filii Jacob, electi ejus.
14 Ipse Dominus Deus noster;
in universa terra judicia ejus.
15 Recordamini in sempiternum pacti ejus,
sermonis quem præcepit in mille generationes,
16 quem pepigit cum Abraham,
et juramenti illius cum Isaac.
17 Et constituit illud Jacob in præceptum,
et Israel in pactum sempiternum,
18 dicens : Tibi dabo terram Chanaan,
funiculum hereditatis vestræ;

nias, I Par. 26, 29. — 25-29) II Reg. 6, 12-16. | 16. — 1-3) II Reg. 6, 17-19. — 8-22) Ps. 104,
1-15. — 8) Is. 12, 4. — 23-33) Ps. 95, 1-13. —

- 19 cum essent pauci numero,
parvi et coloni ejus.
- 20 Et transierunt de gente in gentem,
et de regno ad populum alterum.
- 21 Non dimisit quemquam calumniari eos,
sed increpavit pro eis reges :
- 22 Nolite tangere christos meos,
et in prophetis meis nolite malignari.
- 23 Cantate Domino, omnis terra ;
annuntiate ex die in diem salutare ejus.
- 24 Narrate in gentibus gloriam ejus,
in cunctis populis mirabilia ejus ;
- 25 quia magnus Dominus, et laudabilis nimis,
et horribilis super omnes deos.
- 26 Omnes enim dii populorum idola,
Dominus autem cælos fecit.
- 27 Confessio et magnificentia coram eo,
fortitudo et gaudium in loco ejus.
- 28 Afferte Domino, familiæ populorum,
afferte Domino gloriam et imperium.
- 29 Date Domino gloriam nomini ejus ;
levate sacrificium, et venite in conspectu ejus,
et adorate Dominum in decore sancto.
- 30 Commoveatur a facie ejus omnis terra ;
ipse enim fundavit orbem immobilem.
- 31 Lætentur cæli, et exultet terra ;
et dicant in nationibus : Dominus regnavit.
- 32 Tonet mare, et plenitudo ejus ;
exultent agri, et omnia quæ in eis sunt.
- 33 Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino,
quia venit judicare terram.
- 34 Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 35 Et dicite : Salva nos, Deus Salvator noster,
et congrega nos, et erue de gentibus,
ut confiteamur nomini sancto tuo,
et exultemus in carminibus tuis.
- 36 Benedictus Dominus, Deus Israel, ab æterno usque in æternum ;
et dicat omnis populus : Amen, et hymnum Domino.
- 37 Reliquit itaque ibi coram arca fœderis
Domini Asaph et fratres ejus, ut ministra-
rent in conspectu arcæ jugiter per singu-
los dies, et vices suas. Porro Obededom,
et fratres ejus sexaginta octo, et Obede-
dom, filium Idithun, et Hosa constituit
janitores. Sadoc autem sacerdotem, et
fratres ejus sacerdotes, coram tabernaculo
Domini, in excelso quod erat in Gabaon,
ut offerrent holocausta Domino super altare
holocaustomatis jugiter, mane et vespere,
juxta omnia quæ scripta sunt in lege Do-
- mini, quam præcepit Israeli. Et post eum
Heman et Idithun, et reliquos electos,
unumquemque vocabulo suo, ad confiten-
dum Domino : Quoniam in æternum mise-
ricordia ejus. Heman quoque et Idithun
canentes tuba, et quatientes cymbala, et
omnia musicorum organa, ad canendum
Deo ; filios autem Idithun fecit esse por-
tarios.
- Reversusque est omnis populus in do-
mum suam ; et David, ut benediceret etiam
domui suæ.

34-36) Ps. 105, 1, 47, 48. — 38) I Par. 26, 10, 16.
— 39) III Reg. 3, 4 ; I Par. 21, 29 ; II Par. 1, 3.
— 40) Ex. 29, 38-41 ; Num. 28, 3-8. — 41) Quo-

niam... ejus, II Par. 5, 13 ; 7, 3, 6 ; 20, 21. —
43) II Reg. 6, 19, 20.

II. — SPLENDOR IMPERII DAVIDIS.

[XVII, 1—XX, 7.]

1. CAP. XVII, 1-15 : ORACULUM PROPHETÆ NATHAN. — *David vult templum ædificare* [XVII, 1, 2]. *Dominus loquitur ad Nathan : templum non ædificabitur a Davide* [3, 4]; *Deus templum non expostulavit* [5, 6]; *Deus Davidem ad magna produxit* [7-10]; *Deus Davidi domum perpetuam faciet et filius ejus templum ædificabit* [11-15].
- 17 Cum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam : Ecce ego habito in domo cedrina; arca autem fœderis Domini sub pellibus est. Et ait Nathan ad David : Omnia quæ in corde tuo sunt, fac; Deus enim tecum est.
- 3 Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad
- 4 Nathan, dicens : Vade, et loquere David, servo meo : Hæc dicit Dominus : Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum;
- 5 neque enim mansi in domo, ex eo tempore quo eduxi Israel, usque ad diem hanc; sed fui semper mutans loca tabernaculi, et in
- 6 tentorio manens cum omni Israel. Numquid locutus sum saltem uni judicum Israel, quibus præceperam ut pasceret populum meum, et dixi : Quare non ædificastis mihi
- 7 domum cedrinam? Nunc itaque sic loqueris ad servum meum David : Hæc dicit Dominus exercituum : Ego tui te, cum in pascuis exereris gregem, ut esses dux
- 8 populi mei Israel; et fui tecum quocumque perrexisti; et interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum qui celebrantur in terra.
- 9 Et dedi locum populo meo Israel; plantabitur, et habitabit in eo, et ultra non commovebitur; nec filii iniquitatis atterent eos
- 10 sicut a principio, ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israel; et humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quod ædificaturus sit tibi Dominus domum.
- 11 Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum
- 12 ejus. Ipse ædificabit mihi domum, et fir-
- 13 mabo solium ejus usque in æternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit.
- 14 Et statuam eum in domo mea, et in regno meo, usque in sempiternum; et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.
- Juxta omnia verba hæc, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.
2. CAP. XVII, 16-27 : ORATIO DAVIDIS IN SANCTUARIO. — *David gratias Deo demisse agit* [XVII, 16-19], *magnitudinem Domini et donum singulare Israel commendat* [20-22], *et a Deo petit ut domus sua in æternum stabilietur* [23-27].
- Cumque venisset rex David, et sedisset 16 coram Domino, dixit : Quis ego sum, Domine Deus, et quæ domus mea, ut præstares mihi talia? Sed et hoc parum visum 17 est in conspectu tuo; ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum; et fecisti me spectabilem super omnes homines, Domine Deus. Quid ultra addere 18 potest David, cum ita glorificaveris servum tuum, et cognoveris eum? Domine, 19 propter famulum tuum, juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, et nota esse voluisti universa magnalia. Domine, 20 non est similis tui; et non est alius Deus absque te, ex omnibus quos audivimus auribus nostris. Quis enim est alius, ut 21 populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, et faceret populum sibi, et magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes a facie ejus, quem de Ægypto liberarat? Et posuisti 22 populum tuum Israel tibi in populum usque in æternum; et tu, Domine, factus es Deus ejus. Nunc igitur, Domine, sermo quem 23 locutus es famulo tuo, et super domum ejus, confirmetur in perpetuum, et fac sicut locutus es. Permaneatque et magnificetur 24 nomen tuum usque in sempiternum, et dicatur : Dominus exercituum Deus Israel; et domus David servi ejus permanens coram eo. Tu enim, Domine Deus meus, 25 revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum; et idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te. Nunc ergo, 26 Domine, tu es Deus, et locutus es ad servum tuum tanta beneficia. Et cœpisti 27 benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te; te enim, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.

—✠—

17. — 1-27) II Reg. 7, 1-29. — 12) I Par. 22, 10;

28, 6. — 13) *Ego... filium*, Hebr. 1, 5. *Sicut... fuit*, I Reg. 15, 23, 28.

3. CAP. XVIII, 1-17 : DE DAVIDIS BEL-
LIS, VICTORIIS ET PRÆCIPUIS OFFI-
CIARIIS. — *Percutiuntur Philistiim*
[XVIII, 1], *Moabitæ* [2], *Adarezer, rex*
Soba, et Syri Damasci [3-8]. *Thou,*
rex Hamath, filium suum cum donis
ad Davidem mittit [9, 10]. *David mu-*
nera et spolia Deo sanctificat [11]. *Edo-*
mitæ profligantur [12, 13]. *Davidis*
officiarii recensentur [14-17].
- 18 Factum est autem post hæc, ut percuteret David Philistiim, et humiliaret eos, et tolleret Geth, et filias ejus, de manu Philistiim, percuteretque Moab, et fierent Moabitæ servi David, offerentes ei munera.
- 2 Eo tempore percussit David etiam Adarezer, regem Soba, regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten. Cepit ergo David mille quadrigas ejus, et septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum; subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi. Supervenit autem et Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adarezer, regi Soba; sed et hujus percussit David viginti duo millia virorum. Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, et offerret munera. Adjovitque eum Dominus in cunctis ad quæ perrexerat.
- 7 Tulit quoque David pharetras aureas quas habuerant servi Adarezer, et attulit eas in Jerusalem. Necnon de Thebath et Chun, urbibus Adarezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, et columnas et vasa ænea.
- 9 Quod cum audisset Thou, rex Hemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer, regis Soba, misit Adoram, filium suum, ad regem David, ut postularet ab eo pacem, et congratularetur ei, quod percussisset et expugnasset Adarezer; adversarius quippe erat Thou Adarezer. Sed et omnia vasa aurea, et argentea, et ænea consecravit David rex Domino, cum argento et auro, quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumæa, et Moab, et filiis Ammon, quam de Philistiim et Amalec.
- 12 Abisai vero, filius Sarviæ, percussit Edom in valle Salinarum, decem et octo millia. Et constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David; salvavitque Dominus David in cunctis ad quæ perrexerat.
4. CAP. XIX, 1—XX, 3 : BELLUM CONTRA AMMONITAS ET SYROS. — *Hanon, rex Ammon, servos Davidis contumelia afficit* [XIX, 1-5]. *Ammonitæ a Syris adjuti parant bellum* [6-9], *a Joab et Abisai profligantur* [10-15], *iterum dimicant et iterum ceduntur* [16-19]. *Joab expugnat Rabba cujus incolæ percutiuntur* [XX, 1-3].
- Accidit autem ut moreretur Naas, rex filiorum Ammon, et regnaret filius ejus pro eo. Dixitque David : Faciam misericordiam cum Hanon, filio Naas; præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon : Tu forsitan putas, quod David honoris causa in patrem tuum miserit qui consolentur te; nec animadvertis quod ut explorent et investigent, et scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus. Igitur Hanon pueros David decalcavit, et rasit, et præcidit tunicas eorum a natibus usque ad pedes, et dimisit eos. Qui cum abiissent, et hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant), et præcepit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, et tunc reverterentur.
- Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, tam Hanon, quam reliquos populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, et de Syria Maacha, et de Soba, currus et equites. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, et regem Maacha cum populo ejus. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filii quoque Ammon, congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum. Quod cum audisset David, misit Joab, et omnem exercitum virorum fortium; egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis;

18. — 1-17) II Reg. 8, 1-18. — 8) De quo...
aenea, III Reg. 7, 15, 23; II Par. 2, 12, 15, 16. —

15) Joab... exercitum, I Par. 11, 6. — 16) II Reg.
8, 17; III Reg. 4, 3; I Par. 24, 6.
19. — 1-19) II Reg. 10, 1-19.

- reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.
- 10 Igitur Joab, intelligens bellum ex adverso et post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israel, et per-
- 11 rexit contra Syrum. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai, fratris sui, et perrexerunt contra filios Am-
- 12 mon; dixitque : Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi; si autem superaverint te
- 13 filii Ammon, ero tibi in praesidium. Confortare et agamus viriliter pro populo nostro, et pro urbibus Dei nostri; Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est,
- 14 faciet. Perrexerit ergo Joab, et populus qui cum eo erat, contra Syrum ad praelium, et
- 15 fugavit eos. Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai, fratrem ejus, et ingressi sunt civitatem; reversusque est etiam Joab in Jerusalem.
- 16 Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuntios, et adduxit Syrum, qui erat trans fluvium; Sophach autem, princeps militiae Adarezer, erat dux eorum. Quod cum nuntiatum esset David, congregavit universum Israel, et transiit Jordanem, irruitque in eos, et direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.
- 17 Fugit autem Syrus Israel; et interfecit David de Syris septem millia curruum, et quadraginta millia peditum, et Sophach, exercitus principem. Videntes autem servi Adarezer se ab Israel esse superatos, trans-fugerunt ad David, et servierunt ei. Noluitque ultra Syria auxilium praebere filiis Ammon.
- 20 Factum est autem post anni circulum, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, et robur militiae, et vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque, et obsedit Rabha. Porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabha, et destruxit eam. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, et invenit in ea auri pondo talentum, et pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema; manubias quoque urbis plurimas tulit. Populum autem, qui erat in ea, eduxit; et fecit super eos tribulas, et trahas, et ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur et contererentur. Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon; et reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

5. CAP. XX, 4-7 : DE FACTIS EGREGIIS TRIUM HEROUM. — *Sobochai* [XX, 4]; *Adeodatus* [5]; *Jonathan* [6, 7].

Post hæc initum est bellum in Gazer adversum Philisthæos, in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, et humiliavit eos.

Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus, filius Saltus, Bethlehemitæ, fratrem Goliath Gethæi, cujus hasta lignum erat quasi liciatorum textentium.

Sed et aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est simul viginti quatuor; qui et ipse de Rapha fuerat stirpe generatus. Hic blasphemavit Israel; et percussit eum Jonathan, filius Samaa, fratris David.

Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus.

REGNI DAVIDIS ULTIMA FACTA. — APPARATUR ÆDIFICATIO TEMPLI.

[XXI, 1 — XXIX, 30]

1. CAP. XXI, 1—XXII, 1 : POPULUS DESCRIBITUR; AREA AREUNI JEBUSÆI A DAVIDE EMITUR. — *David peccat recensendo populum* [XXI, 1-8] et a propheta Gad monetur ut ipse inter tres pœnas unam eligat [9-13]. *Pestilentia orta David orat Deum* [14-17]. *David aream Areuni emit* [18-25] et altare in ea erigit; calamitas desinit [26, 27]. *De sacrificiis in area Ornan Deo oblatio et de excelso Gabaon* [XXI, 28—XXII, 1].
- 21 Consurrexit autem Satan contra Israel et concitavit David, ut numeraret Israel. Dixitque David ad Joab, et ad principes populi : Ite, et numerate Israel a Bersabee usque Dan, et afferte mihi numerum ut sciam. Responditque Joab : Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt. Nonne, domine mi rex, omnes servi tui sunt? Quare hoc querit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli? Sed sermo regis magis prævaluit; egressusque est Joab, et circuevit universum Israel, et reversus est Jerusalem. Deditque Davidi numerum eorum quos circueverat; et invenitque est omnis numerus Israel, mille millia

20. — 1) II Reg. 10, 7; 11, 1; 12, 26. — 2, 3) II Reg. 12, 30, 31. — 4-8) II Reg. 21, 18-22.

— 4) *Sobochai*, I Par. 27, 11.

21. — 1-28) II Reg. 24, 1-25. — 6) I Par. 27, 24.

- et centum millia virorum educantium gladium; de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum. Nam Levi et Benjamin non numeravit, eo quod Joab invitus exequeretur regis imperium.
- 7 Displicuit autem Deo quod jussum erat, et percussit Israel. Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem; obsecro, aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.
- 9 Et locutus est Dominus ad Gad, Videntem Davidis, dicens: Vade, et loquere ad David, et dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum quod volueris, elige, et faciam tibi. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris. Aut tribus annis famem; aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, et gladium eorum non posse evadere; aut tribus diebus gladium Domini, et pestilentiam versari in terra, et angelum Domini interficere in universis finibus Israel. Nunc igitur vide quid respondeam ei qui misit me. Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiae premunt; sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multae sunt miserationes ejus, quam in manus hominum.
- 14 Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel; et ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam; cumque percuteretur, vidit Dominus, et misertus est super magnitudine mali; et imperavit angelo qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua. Porro angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter caelum et terram, et evaginatum gladium in manu ejus, et versum contra Jerusalem. Et ceciderunt tam ipse, quam majores natu, vestiti ciliciis, proni in terram. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi; ego, qui malum feci; iste grex quid commovit? Domine Deus meus, vertatur, obsecro, manus tua in me, et in domum patris mei; populus autem tuus non percutiatur.
- 18 Angelus autem Domini præcepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusæi. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. Porro Ornan cum suspexisset, et vidisset angelum, quatuorque

filiis ejus cum eo, absconderunt se; nam eo tempore terebat in area triticum. Igitur cum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, et processit ei obviam de area, et adoravit eum pronus in terram. Dixitque ei David: Da mihi locum areae tuæ, ut ædificem in ea altare Domino, ita ut quantum valet argenti accipias, et cesset plaga a populo. Dixit autem Ornan ad David: Tolle, et faciat dominus meus rex quodcumque ei placet; sed et boves do in holocaustum, et tribulas in ligna, et triticum in sacrificium; omnia libens præbebo. Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet; neque enim tibi auferre debeo, et sic offerre Domino holocausta gratuita. Dedit ergo David Ornan, pro loco, siclos auri justissimi ponderis sexcentos. Et ædificavit ibi altare Domino, obtulitque holocausta et pacifica; et invocavit Dominum, et exaudivit eum in igne de caelo super altare holocausti. Præcepitque Dominus angelo, et convertit gladium suum in vaginam.

Protinus ergo David videns quod exaudivisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas.

Tabernaculum autem Domini quod fecerat Moyses in deserto, et altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. Et non prævaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum; nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladium angeli Domini.

Dixitque David: Hæc est domus Dei, et hoc altare in holocaustum Israel.

2. CAP. XXII, 2-5 : DAVID OMNIA PARAT AD TEMPLUM ÆDIFICANDUM.

Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel, et constituit ex eis latomos ad cædendos lapides et poliendos, ut ædificaretur domus Dei. Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, et ad commissuras atque juncturas præparavit David, et aeris pondus innumerabile. Ligna quoque cedrina non poterant aestimari, quæ Sidonii et Tyrii deportaverant ad David. Et dixit David: Salomon, filius meus, puer parvulus est et delicatus; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur. Præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparavit impensas.

— 26) II Par. 3, 1. — 29) *Tabernaculum... deserto, Ex. 36, 2. In excelso Gabaon, I Par. 16, 39; II Par. 1, 3.*

22. — 2) *Proselyti, III Reg. 9, 20, 21; II Par. 2, 17.* — 5) *III Reg. 3, 7; I Par. 29, 1.* —

3. CAP. XXII, 6-16 : DAVID SALOMONI PRÆCIPIT UT DOMUM DOMINO ÆDIFICET. — *David filium suum de voluntate divina admonet : ipse propter sanguinem effusum templum non ædificavit* [XXII, 6-8], *Salomon vero domum Deo extruet* [9, 10]. *David ad fidelitatem erga Deum Salomonem hortatur* [11-13] *eumque exorat ut opus ædificationis suscipiat* [14-16].

- 6 Vocavitque Salomonem, filium suum, et præcepit ei ut ædificaret domum Domino, 7 Deo Israel. Dixitque David ad Salomonem : Fili mi, voluntatis meæ fuit ut 8 ædificarem domum nomini Dei mei; sed factus est sermo Domini ad me, dicens : Multum sanguinem effudisti, et plurima bella bellasti; non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine 9 coram me. Filius qui nascetur tibi erit vir quietissimus; faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum; et ob hanc causam Pacificus vocabitur; et pacem et otium dabo in Israel cunctis diebus ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo; et ipse erit mihi in filium, et ego ero illi in patrem, firmaboque solium regni ejus super Israel in 11 æternum. Nunc ergo, fili mi, sit Dominus tecum, et prosperare; et ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te. 12 Det quoque tibi Dominus prudentiam et sensum, ut regere possis Israel, et custodire legem Domini Dei tui. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata et judicia, quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israel; confortare, et viriliter 14 age; ne timeas, neque paveas. Ecce ego in paupertate mea præparavi impensas domus Domini, auri talenta centum millia, et argenti mille millia talentorum; æris vero et ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine; ligna et lapides præparavi ad universa impendia. 15 Habes quoque plurimos artifices latomos, et cæmentarios, artificesque lignorum, et omnium artium, ad faciendum opus prudentissimos, in auro et argento, et ære et ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, et fac; et erit Dominus tecum.

7) II Reg. 7, 2, 3; III Reg. 8, 17; I Par. 17, 1-14; 28, 2-7. — 8) III Reg. 5, 3; I Par. 28, 3. — 9) III Reg. 5, 4. — 10) II Reg. 7, 13, 14; III Reg. 5, 5; I Par. 17, 12; 28, 6; Hebr. 1, 5. — 14) I Par. 29, 2-4. — 17) I Par. 28, 1-6. — 19) Ut introdu-

4. CAP. XXII, 17-19 : MANDATUM PRINCIPIBUS ISRAEL DATUR DE SALOMONE ADJUVANDO.

Præcepit quoque David cunctis principibus Israel, ut adjuvarent Salomonem, filium suum : Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, et dederit vobis requiem per circuitum, et tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, et subjecta sit terra coram Domino, et coram populo ejus. Præbete igitur corda vestra et animas vestras, ut quærat Dominum Deum vestrum; et consurgite, et ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducat arca federis Domini, et vasa Domino consecrata, in domum quæ ædificatur nomini Domini.

5. CAP. XXIII, 1-32 : DE LEVITIS. — *Levitæ numerantur et in ministeria distribuuntur* [XXIII, 1-5]. *Per vices filiorum Levi constituuntur* [6] *Gersonitæ* [7-11], *Caathitæ* [12-20] et *Meraritæ* [21-23]. *De ætate requisita ad ministerium suscipiendum* [24-27]. *De officio Levitarum* [28-32].

Igitur David, senex et plenus dierum, regem constituit Salomonem, filium suum, super Israel. Et congregavit omnes principes Israel, et sacerdotes atque levitas. Numeratique sunt levitæ a triginta annis, et supra; et inventa sunt triginta octo millia virorum. Ex his electi sunt et distributi in ministerium domus Domini, viginti quatuor millia; præpositorum autem et judicum, sex millia. Porro quatuor millia janitores, et totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.

Et distribuit eos David per vices filiorum Levi : Gerson videlicet, et Caath, et Merari.

Filii Gerson : Leedan, et Semei. Filii Leedan : princeps Jahiel, et Zethan, et Joel, tres. Filii Semei : Salomith, et Hosiel, et Aran, tres; isti principes familiarum Leedan. Porro filii Semei : Lebeth, et Ziza, et Jaus, et Baria; isti filii Semei, quatuor. Erat autem Lebeth prior, Ziza secundus. Porro Jaus et Baria non habuerunt plurimos filios; et idcirco in una familia unaque domo computati sunt.

Filii Caath : Amram, et Isaac, Hebron, 12

catis... Domini, III Reg. 8, 6, 21; II Par. 5, 7; 6, 11. — 23. — 1) David senex, I Par. 29, 28. Regem... Israel, III Reg. 1, 33-39; I Par. 28, 5; 29, 22, 28. — 3) Num. 4, 3, 47. — 6) Ex. 6, 16; Num. 26, 57;

13 et Oziel, quatuor. Filii Amram : Aaron, et Moyses. Separatusque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse et filii ejus in sempiternum, et adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum. Moysi quoque, hominis Dei, filii annumerati sunt in tribu Levi. Filii Moysi : Gersom, et 14 Eliezer. Filii Gersom : Subael primus. 15 Fuerunt autem filii Eliezer : Rohobia primus; et non erant Eliezer filii alii. 16 Porro filii Rohobia multiplicati sunt nimis. Filii Isaar : Salomith primus. Filii 17 Hebron : Jeriau, primus; Amarias, secundus; Jahaziel, tertius; Jecmaam, quartus. Filii Oziel : Micha, primus; Jesia secundus. 21 Filii Merari : Moholi, et Musi. Filii Mo- 22 holi : Eleazar, et Cis. Mortuus est autem Eleazar, et non habuit filios, sed filias; acceperuntque eas filii Cis, fratres earum. 23 Filii Merari : Moholi, et Eder, et Jerimoth, tres. 24 Hi filii Levi in cognationibus et familiis suis, principes per vices, et numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini, a viginti annis 25 et supra. Dixit enim David : Requiem dedit Dominus, Deus Israel, populo suo, et habitationem Jerusalem usque in æternum. Nec erit officii levitarum, ut ultra 26 portent tabernaculum, et omnia vasa ejus ad ministrandum. Juxta præcepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi a viginti annis et supra. Et erunt sub manu filiorum Aaron 27 in cultum domus Domini, in vestibulis, et in exedris, et in loco purificationis, et in sanctuario, et in universis operibus ministerii 28 templi Domini. Sacerdotes autem super panes propositionis, et ad similæ sacrificium, et ad lagana azyma, et sartaginem, 29 et ad torrendum, et super omne pondus atque mensuram. Levitæ vero, ut stent mane ad confitendum et canendum Domi- 30 no; similiterque ad vespem, tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis, et calendis, et solemnitatibus reliquis juxta numerum, et ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino. 32 Et custodiant observationes tabernaculi foederis, et ritum sanctuarii, et observationem filiorum Aaron, fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

6. CAP. XXIV, 1-19 : DE SACERDOTIBUS. — *Filii Aaron* [XXIV, 1, 2] *in viginti quatuor classes distribuuntur* [3-6], *et per vices ad ministeria templi constituuntur* [7-19].

Porro filiis Aaron hæ partitiones erant. 24

Filii Aaron : Nadab, et Abiu, et Eleazar, et Ithamar. Mortui sunt autem Nadab et Abiu ante patrem suum absque liberis; sacerdotioque functus est Eleazar, et Ithamar.

Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazari, et Ahimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas et ministerium. Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar. Divisit autem eis, hoc est, filiis Eleazar, principes per familias sedecim, et filiis Ithamar per familias et domos suas octo. Porro divisit utrasque inter se familias sortibus; erant enim principes sanctuarii, et principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar. Descripsitque eos Semeias, filius Nathanael, scriba levites, coram rege et principibus, et Sadoc sacerdote, et Ahimelech, filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium et leviticarum : unam domum, quæ ceteris præerat, Eleazar; et alteram domum, quæ sub se habebat ceteros, Ithamar.

Exivit autem sors prima Joiarib; secunda, Jedei; tertia, Harim; quarta, Seorim; quinta, Melchia; sexta, Maiman; septima, Accos; octava, Abia, nona, 10 Jesua; decima, Sechenia; undecima, 11 Eliasib; duodecima, Jacim; tertia decima, Hoppa; decima quarta, Isbaab; 12 decima quinta, Belga; decima sexta, Emmer; decima septima, Hezir; decima 13 octava, Aphses; decima nona, Pheteia; 14 vigesima, Hezechiel; vigesima prima, 15 Jachin; vigesima secunda, Gamul; vigesima tertia, Dalaiau; vigesima quarta, 16 Maaziau.

Hæ vices eorum secundum ministeria 19 sua, ut ingrediantur domum Domini, et juxta ritum suum sub manu Aaron, patris eorum, sicut præceperat Dominus Deus Israel.

I Par. 6, 1, 16. — 13) Filii Amram, Ex. 6, 20; I Par. 6, 3. Separatusque... sempiternum, Ex. 28, 1; I Par. 6, 49; Hebr. 5, 4. Adoleret... suum, Ex. 30, 7; Num. 16, 40; I Reg. 2, 28. Benediceret... perpetuum, Num. 6, 23; Deut. 10, 8. — 15) Ex. 2, 22; 18, 3, 4. — 17) Porro... nimis,

I Par. 24, 21-30. — 24) A viginti annis et supra, II Par. 31, 17; I Esdr. 3, 8. — 26) Num. 4, 5-15; II Par. 34, 3. — 32) Lev. 23, 4; Num. 10, 10. — 32) Num. 1, 53; 3, 6-9. 24. — 1) Filii Aaron, Lev. 16, 1, 6; Num. 26, 60; I Par. 6, 3. — 2) Lev. 10, 2; Num. 3, 4; 26, 61.

7. CAP. XXIV, 20-31 : DE PRINCIPIBUS LEVITARUM ORDINIS INFERIORIS.

- 20 Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, et de filiis
 21 Subael, Jehedeia. De filiis quoque Roho-
 22 biae, princeps Jesias. Isaari vero filius, Salemoth, filiusque Salemoth, Jahath.
 23 Filiusque ejus Jeriau, primus; Amarias, secundus; Jahaziel, tertius; Jecmaan,
 24 quartus. Filius Oziel, Micha; filius Mi-
 25 cha, Samir. Frater Micha, Jesia; filius-
 26 que Jesiae, Zacharias. Filii Merari : Mo-
 27 holi, et Musi. Filius Oziau : Benno. Filius quoque Merari : Oziau, et Soam, et Za-
 28 chur et Hebri. Porro Moholi filius : Elea-
 29 zar, qui non habebat liberos. Filius vero Cis : Jerameel.
- 30 Filii Musi : Moholi, Eder, et Jerimoth.
 Isti filii Levi, secundum domos familia-
 31 rum suarum. Miseruntque et ipsi sortes contra fratres suos, filios Aaron, coram David rege, et Sadoc, et Ahimelech, et principibus familiarum sacerdotalium et leviticarum, tam majores, quam minores; omnes sors aequaliter dividebat.

8. CAP. XXV, 1-31 : DE CANTORIBUS. — *Filii Asaph, Heman et Idithun ad cantandum constituuntur* [XXV, 1-5]. *De officio* [6] *et numero cantorum* [7] *in viginti quatuor classes distributorum* [8-31].

- 25 Igitur David et magistratus exercitus segregaverunt in ministerium filios Asaph, et Heman, et Idithun, qui prophetarent in citharis, et psalteriis, et cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.

- 2 De filiis Asaph : Zacchur, et Joseph, et Nathania, et Asarela, filii Asaph, sub manu Asaph prophetantis juxta regem.
 3 Porro Idithun : filii Idithun, Godolias, Sori, Jeseias, et Hasabias, et Mathathias, sex sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes et laudantes Dominum. Heman quoque : filii Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, et Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, et Romemthiezer, et Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth.
 5 Omnes isti filii Heman, Videntis regis, in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu; deditque Deus Heman filios quatuordecim, et filias tres.
 6 Universi sub manu patris sui ad can-

tandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, et psalteriis, et citharis, in ministeria domus Domini juxta regem : Asaph videlicet, et Idithun, et Heman. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.

Miseruntque sortes per vices suas, ex aequo tam major quam minor, doctus pariter et indoctus. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliae, ipsi et filiis ejus, et fratribus ejus duodecim. Tertia, Zachur, filiis et fratribus ejus duodecim. Quarta, Isari, filiis et fratribus ejus duodecim. Quinta, 12 Nathaniae, filiis et fratribus ejus duodecim. Sexta, Bocciau, filiis et fratribus ejus duodecim. Septima, Isreela, 14 filiis et fratribus ejus duodecim. Octava, 15 Jesaiae, filiis et fratribus ejus duodecim. Nona, Mathaniae, filiis et fratribus ejus 16 duodecim. Decima, Semeiae, filiis et fratribus ejus duodecim. Undecima, Azareel, 17 filiis et fratribus ejus duodecim. Duode- 19 cima, Hasabiae, filiis et fratribus ejus duodecim. Tertia decima, Subael, filiis et 20 fratribus ejus duodecim. Quarta decima, 21 Mathathiae, filiis et fratribus ejus duodecim. Quinta decima, Jerimoth, filiis et fratri- 22 bus ejus duodecim. Sexta decima, Hana- 23 niae, filiis et fratribus ejus duodecim. Septima decima, Jesbacassae, filiis et fra- 24 tribus ejus duodecim. Octava decima, 25 Hanani, filiis et fratribus ejus duodecim. Nona decima, Mellothi, filiis et fratribus 26 ejus duodecim. Vigesima, Eliatha, filiis 27 et fratribus ejus duodecim. Vigesima 28 prima, Othir, filiis et fratribus ejus duodecim. Vigesima secunda, Geddelthi, 29 filiis et fratribus ejus duodecim. Vige- 30 sima tertia, Mahazioth, filiis et fratribus ejus duodecim. Vigesima quarta Romem- 31 thiezer, filiis et fratribus ejus duodecim.

9. CAP. XXVI, 1-19 : DE JANITORIBUS. — *De classibus janitorum : Coritae* [XXVI, 1-9] *et Merarite* [10, 11]. *De officio janitorum* [12] *per sortem distributorum* [13-19].

Divisiones autem janitorum.

De Coritis : Meselema, filius Core, de filiis Asaph. Filii Meselemiae : Zacharias, primogenitus; Jadhel, secundus; Zabadias, tertius; Jathanael, quartus; Elam, quintus; Johanan, sextus; Elieoenai, septimus. Filii autem Obededom : Semeias, 4

20-30) I Par. 23, 7-23.

25. — 1) Qui prophetarent... cymbalis, Ex. 15, 20; IV Reg. 3, 15. — 5) Videntis regis, II Reg.

24, 11; I Par. 21, 9; II Par. 35, 15. — 6) I Par. 15, 16; II Esdr. 12, 27. — 8) Ex aequo, I Par. 26, 15.

primogenitus; Jozabad, secundus; Joaha, tertius; Sachar, quartus; Nathanael, quintus; Ammiel, sextus; Issachar, septimus; Phollathi, octavus, quia benedixit illi Dominus. Semei autem, filio ejus, nati sunt filii, præfecti familiarum suarum; erant enim viri fortissimi. Filii ergo Semei: Othni, et Raphael, et Obed, Elzabad, fratres ejus, viri fortissimi; Eliu quoque, et Samachias. Omnes hi de filiis Obededom; ipsi, et filii, et fratres eorum, fortissimi ad ministrandum, sexaginta duo de Obededom. Porro Meseleimæ filii, et fratres eorum robustissimi, decem et octo.

10 De Hosa autem, id est de filiis Merari, Semri, princeps (non enim habuerat primogenitum, et idcirco posuerat eum pater ejus in principem); Helcias, secundus; Tabelias, tertius; Zacharias, quartus. Omnes hi filii, et fratres Hosa, tredecim.

12 Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut et fratres eorum, ministrarent in domo Domini.

13 Missæ sunt ergo sortes ex æquo, et parvis, et magnis, per familias suas in unamquamque portarum. Cecidit ergo sors orientalis Selemiæ. Porro Zachariæ, filio ejus, viro prudentissimo, et erudito, sortito obtigit plaga septentrionalis. Obededom vero, et filii ejus, ad austrum; in qua parte domus erat seniorum concilium.

15 Sephim et Hosa ad occidentem, juxta portam quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam. Ad orientem vero levitæ sex, et ad aquilonem quatuor, per diem; atque ad meridiem similiter in die quatuor; et ubi erat concilium, bini et bini. In cellulis quoque janitorum ad occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

17 Hæ sunt divisiones janitorum, filiorum Core et Merari.

19 Hæ sunt divisiones janitorum, filiorum Core et Merari.

10. CAP. XXVI, 20-28 : DE CUSTODIBUS SUPER THESAURUS TEMPLI CONSTITUTIS.

20 Porro Achias erat super thesauros domus Dei, et vasa sanctorum. Filii Ledan, filii Gersonni : de Ledan principes familiarum, Ledan, et Gersonni, Jehieli.

22 Filii Jehieli : Zathan, et Joel, fratres ejus, super thesauros domus Domini, Amramitis, et Isaarit, et Hebronitis, et Ozihelitis. Subael autem, filius Gerson, filii Moysi, præpositus thesauris. Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia,

et hujus filius Isaia, et hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, et hujus filius Selemith. Ipse Selemith, et fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, et principes familiarum, et tribuni, et centuriones, et duces exercitus, de bellis et manubiis præliorum, quæ consecraverant ad instaurationem, et supellectilem templi Domini. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, et Saul, filius Cis, et Abner, filius Ner, et Joab, filius Sarvia : omnes qui sanctificaverant ea per manum Selemith et fratrum ejus.

11. CAP. XXVI, 29-32 : DE PRÆPOSITIS AD OPERA FORINSECUS.

Isaarit, vero præerat Chonenias, et filii ejus, ad opera forinsecus super Israel, ad docendum, et judicandum eos. Porro de Hebronitis Hasabias, et fratres ejus, viri fortissimi, mille septingenti, præerant Israeli trans Jordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, et in ministerium regis. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundum familias et cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, et inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad, fratresque ejus, robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos David rex Rubenitis, et Gadditis, et dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei et regis.

12. CAP. XXVII, 1-15 : DE EXERCITU IN DUODECIM TURMAS DISTRIBUTO.

Filii autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, et centuriones, et præfecti qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredienti et egredientes per singulos menses in anno, viginti quatuor millibus singuli præerant. Primæ turnæ in primo mense Jesboam præerat, filius Zabdiel, et sub eo viginti quatuor millia, de filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo. Secundi mensis habebat turmam Dudia Ahoites; et post se alter, nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus viginti quatuor millium. Dux quoque turnæ tertiæ in mense tertio erat Banaia, filius Joiada, sacerdos; et in divisione sua viginti quatuor millia. Ipse est Banaia fortissimus inter triginta, et super triginta. Præerat autem turnæ

26. — 13) *Ex æquo*, I Par. 25, 8. — 26) *Quæ sanctificavit David*, II Reg. 8, 11. — 29) *Ad*

opera forinsecus, II Esdr. 11, 16.

27. — 6) *Banaia*, II Reg. 23, 20-23; I Par.

- 7 ipsius Amizabad, filius ejus. Quartus, mense quarto, Asahel, frater Joab, et Zabadias, filius ejus, post eum; et in turma 8 ejus viginti quatuor millia. Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Jezerites; et in turma ejus viginti quatuor 9 millia. Sextus, mense sexto, Hira, filius Acces, Thecutes; et in turma ejus viginti 10 quatuor millia. Septimus, mense septimo, Helles Phallonites, de filiis Ephraim; et in turma ejus viginti quatuor millia. 11 Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites, de stirpe Zarahi; et in turma ejus 12 viginti quatuor millia. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites, de filiis Jemini; et in turma ejus viginti quatuor 13 millia. Decimus, mense decimo, Marai, et ipse Netophathites, de stirpe Zarai; et in turma ejus viginti quatuor millia. 14 Undecimus, mense undecimo, Banaïas Pharathonites, de filiis Ephraim; et in 15 turma ejus viginti quatuor millia. Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Netophathites, de stirpe Gothoniël, et in turma ejus viginti quatuor millia.

13. CAP. XXVII, 16-24 : DE PRINCIPIBUS TRIBUUM ISRAEL. DE CENSU. A JOAB NON COMPLETO.

- 16 Porro tribubus præerant Israel : Rubenitis, dux Eliezer, filius Zechri; Simeonitis, dux Saphatias, filius Maacha; Levitis, Hasabias, filius Camuel; Aaronitis, 18 Sadoc; Juda, Eliu frater David; Issachar, 19 Amri, filius Michael; Zabulonitis, Jesmaïas, filius Abdiæ; Nephthalitibus, Jerimoth, filius Ozriel; filiis Ephraim, Osee, filius Ozazi; dimidiæ tribui Manasse, 21 Joel, filius Phadaïæ; et dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Jaddo, filius Zachariæ; Benjamin autem, Jasiel, filius Abner; 22 Dan vero, Ezrihel, filius Jeroham. Hi principes filiorum Israel. 23 Noluit autem David numerare eos a viginti annis inferius, quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas 24 cæli. Joab, filius Sarviæ, coeperat numerare, nec complevit, quia super hoc ira irruerat in Israel; et idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti non est relatus in fastos regis David.

14. CAP. XXVII, 25-31: DE ADMINISTRATORIBUS THESAURORUM DAVIDIS.

- 25 Super thesauros autem regis fuit Azmoth, filius Adiel; his autem thesauris qui

erant in urbibus, et in vicis, et in turribus, præsidebat Jonathan, filius Oziaë. Operi 26 autem rustico, et agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri, filius Chelub; 27 nearumque cultoribus, Semeias Romathites; cellis autem vinariis, Zabdiâs Aphonites. Nam super oliveta et ficeta quæ 28 erant in campestribus, Balanan, Gederites; super apothecas autem olei, Joas. Porro armentis quæ pascebantur in Saron 29 præpositus fuit Setrai Saronites; et super boves in vallibus, Saphat, filius Adli; super camelos vero Ubil Ismahelites; et super asinos, Jadias Meronathites; super oves 31 quoque, Jaziz Agareus. Omnes hi principes substantiæ regis David.

15. CAP. XXVII, 32-34 : DE CONSILIARIIS DAVIDIS.

Jonathan autem, patruus David, consiliarius, vir prudens et litteratus; ipse et Jahiel, filius Hachamoni, erant cum filiis regis. Achitophel etiam, consiliarius regis; 33 et Chusai Arachites, amicus regis. Post 34 Achitophel fuit Joiada, filius Banaïæ, et Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Joab.

16. CAP. XXVIII, 1—XXIX, 20 : MONITA DAVIDIS DE TEMPIO EXSTRUENDO. — *Congregantur principes populi [XXVIII, 1]. David consilium inierat templi ædificandi, Deus autem hoc opus Salomoni mandavit [2-7]. De Deo fideliter colendo [8-10]. David formam templi filio suo exponit [11-19], suffragium sacerdotum ei promittit [20, 21] et principes hortatur ut opus Dei promoveant [XXIX, 1-5]. De donis principum [6-9]. Post gratiarum actionem David Deum orat [10-20].*

Convocavit igitur David omnes principes Israel, duces tribuum, et præpositos turmarum, qui ministrabant regi; tribunos quoque et centuriones, et qui præerant substantiæ et possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, et potentes, et robustissimos quoque in exercitu Jerusalem.

Cumque surrexisset rex, et stetisset, ait : 2 Audite me, fratres mei, et populus meus. Cogitavi ut ædificarem domum in qua requiesceret arca fœderis Domini, et scabellum pedum Dei nostri; et ad ædificandum omnia præparavi. Deus autem dixit mihi : 3 Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, et sanguinem fuderis.

11, 22-25. — 24) II Reg. 24, 1-15; I Par. 21, 1-7. 28. — 1) Duces tribuum, I Par. 27, 16-22. Præpositos turmarum, I Par. 27, 1-15. Qui præ-

erant... regis, I Par. 27, 25-32. Potentes et robustissimos, I Par. 11, 10-40. — 2) I Par. 22, 7-10. — 3) II Reg. 7, 5, 13; I Par. 22, 8. — 4) Porro...

4 Sed elegit Dominus Deus Israel me de uni-
 versa domo patris mei, ut essem rex super
 Israel in sempiternum; de Juda enim elegit
 principes; porro de domo Juda, domum
 patris mei, et de filiis patris mei, placuit
 ei ut me eligeret regem super cunctum Is-
 5 rael. Sed et de filiis meis (filios enim
 mihi multos dedit Dominus) elegit Salomo-
 nem, filium meum, ut sederet in throno
 6 regni Domini super Israel; dixitque
 mihi: Salomon, filius tuus, ædificabit do-
 mum meam et atria mea; ipsum enim elegi
 mihi in filium, et ego ero ei in patrem.
 7 Et firmabo regnum ejus usque in æternum,
 si perseveraverit facere præcepta mea, et
 8 judicia, sicut et hodie. Nunc ergo coram
 universo cœtu Israel, audiente Deo nostro,
 custodite, et perquirite cuncta mandata
 Domini Dei nostri, ut possideatis terram
 bonam, et relinquatis eam filiis vestris
 9 post vos usque in sempiternum. Tu autem,
 Salomon, fili mi, scito Deum patris
 tui, et servito ei corde perfecto, et animo
 voluntario; omnia enim corda scrutatur
 Dominus, et universas mentium cogitationes
 intelligit. Si quasieris eum, invenes;
 si autem dereliqueris eum, projiciet te in
 10 æternum. Nunc ergo quia elegit te Do-
 minus ut ædificares domum sanctuarii,
 confortare, et perfice.
 11 Dedit autem David Salomoni, filio suo,
 descriptionem porticus, et templi, et cella-
 riorum, et coenaculi, et cubiculorum in
 12 adytis, et domus propitiationis, necnon
 et omnium quæ cogitaverat atriorum, et
 exedarum per circuitum in thesauros do-
 mus Domini, et in thesauros sanctorum,
 13 divisionumque sacerdotalium et levitica-
 rum, in omnia opera donus Domini, et in
 universa vasa ministerii templi Domini.
 14 Aurum in pondere per singula vasa mini-
 sterii, argenti quoque pondus pro vasorum
 15 et operum diversitate. Sed et in candelabra
 aurea, et ad lucernas eorum, aurum
 pro mensura uniuscujusque candelabri et
 lucernarum, similiter et in candelabra ar-
 gentea, et in lucernas eorum, pro diversi-
 tate mensuræ, pondus argenti tradidit.
 16 Aurum quoque dedit in mensas propositionis
 pro diversitate mensarum; similiter et
 17 argentum in alias mensas argenteas. Ad
 fuscinas quoque, et phialas, et thuribula
 ex auro purissimo, et leunculos aureos, pro
 qualitate mensuræ pondus distribuit in
 leunculum et leunculum; similiter et in
 leones argenteos diversum argenti pondus

separavit. Altari autem in quo adoletur 18
 incensum, aurum purissimum dedit, ut ex
 ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim,
 extendentium alas, et velantium arcam fœ-
 deris Domini. Omnia, inquit, venerunt 19
 scripta manu Domini ad me, ut intellige-
 rem universa opera exemplaris.

Dixit quoque David Salomoni, filio suo: 20
 Viriliter age, et confortare, et fac. Ne
 timeas, et ne paveas; Dominus enim Deus
 meus tecum erit, et non dimittet te, nec
 derelinquet donec perficias omne opus mi-
 nisterii domus Domini. Ecce divisiones 21
 sacerdotum et levitarum, in omne ministere-
 rium domus Domini assistunt tibi, et pa-
 rati sunt; et noverunt tam principes quam
 populus facere omnia præcepta tua.

Locusque est David rex ad omnem ec- 29
 clesiam: Salomonem, filium meum, unum
 elegit Deus, adhuc puerum et tenellum;
 opus namque grande est, neque enim ho-
 mini præparatur habitatio, sed Deo. Ego 2
 autem totis viribus meis præparavi impen-
 sas domus Dei mei; aurum ad vasa aurea,
 et argentum in argentea, æs in ænea, fer-
 rum in ferrea, ligna ad lignea, et lapides
 onychinos, et quasi stibinos, et diversorum
 colorum, omnemque pretiosum lapi-
 dem, et marmor Parium abundantissime.
 Et super hæc quæ obtuli in domum Dei 3
 mei, de peculio meo aurum et argentum do-
 in templum Dei mei, exceptis his quæ
 præparavi in ædem sanctam. Tria millia 4
 talenta auri de auro Ophir, et septem mil-
 lia talentorum argenti probatissimi, ad
 deaurandos parietes templi; et ubicum- 5
 que opus est aurum de auro, et ubicumque
 opus est argentum de argento, opera fiant
 per manus artificum. Et si quis sponte
 offert, impleat manum suam hodie, et offerat
 quod voluerit Domino.

Polliciti sunt itaque principes familia- 6
 rum, et procures tribuum Israel, tribuni
 quoque, et centuriones, et principes posses-
 sionum regis. Dederuntque in opera do- 7
 mus Dei, auri talenta quinque millia, et
 solidos decem millia; argenti talenta decem
 millia, et æris talenta decem et octo
 millia; ferri quoque centum millia talen- 8
 torum. Et apud quemcumque inventi
 sunt lapides, dederunt in thesauros domus
 Domini, per manum Jahiel Gersonitis. 9
 Lætatusque est populus, cum vota sponte
 promitterent, quia corde toto offerebant ea
 Domino; sed et David rex lætatus est gau-
 dio magno.

mei, I Reg. 16, 1. De filiis... Israel, I Reg. 16,
 12, 13. — 5) II Reg. 7, 13, 14; Sap. 9, 7. —
 6) I Par. 17, 12; 22, 10. — 21) Ecce... levitarum,
 I Par. 23, 6-26, 28.

29. — 1) Adhuc puerum, III Reg. 3, 7; I Par.
 22, 5. — 3, 4) I Par. 22, 14. — 15) Sap. 2, 5;

- 10 Et benedixit Domino coram universa
multitudine, et ait: Benedictus es, Domine
Deus Israel patris nostri, ab æterno in
11 æternum. Tua est, Domine, magnificen-
tia, et potentia, et gloria, atque victoria,
et tibi laus; cuncta enim quæ in cælo sunt,
et in terra, tua sunt; tuum, Domine, re-
gnum; et tu es super omnes principes.
12 Tuæ divitiæ, et tua est gloria; tu domina-
ris omnium; in manu tua virtus et poten-
tia; in manu tua magnitudo et imperium
13 omnium. Nunc igitur, Deus noster, con-
fitemur tibi, et laudamus nomen tuum in-
clytum. Quis ego, et quis populus meus,
14 ut possimus hæc tibi universa promittere?
Tua sunt omnia; et quæ de manu tua ac-
15 cepimus, dedimus tibi; peregrini enim
sumus coram te, et advenæ, sicut omnes
patres nostri. Dies nostri quasi umbra su-
16 per terram, et nulla est mora. Domine
Deus noster, omnis hæc copia quam para-
vimus ut ædificaretur domus nomini san-
cto tuo, de manu tua est, et tua sunt om-
17 nia. Scio, Deus meus, quod probes corda,
et simplicitatem diligas, unde et ego in
simplicitate cordis mei lætus obtuli uni-
versa hæc; et populum tuum qui hic re-
pertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi
18 offerre donaria. Domine, Deus Abraham,
et Isaac, et Israel, patrum nostrorum, cu-
stodi in æternum hanc voluntatem cordis
eorum, et semper in venerationem tui
19 mens ista permaneat. Salomoni quoque
filio meo da cor perfectum, ut custodiat
mandata tua, testimonia tua, et ceremo-
nias tuas, et faciat universa; et ædificet
aëdem, cuius impensas paravi.
20 Præcepit autem David universæ eccle-
siae: Benedicite Domino Deo nostro. Et
benedixit omnis ecclesia Domino, Deo pa-
trum suorum; et inclinaverunt se, et ado-
raverunt Deum, et deinde regem.

17. CAP. XXIX, 21-25: SALOMON IN
REGEM UNGITUR.

Immolaveruntque victimas Domino; et 21
obtulerunt holocausta die sequenti, tauros
mille, arietes mille, agnos mille, cum liba-
minibus suis, et universo ritu abundantis-
sime in omnem Israel. Et comederunt et 22
biberunt coram Domino in die illo cum
grandi lætitia. Et unxerunt secundo Salo-
monem, filium David. Unxerunt autem
eum Domino in principem, et Sadoc in
pontificem. Seditque Salomon super so- 23
lium Domini in regem pro David, patre
suo; et cunctis placuit, et paruit illi omnis
Israel. Sed et universi principes et po- 24
tentes, et cuncti filii regis David dederunt
manum, et subjecti fuerunt Salomoni re-
gi. Magnificavit ergo Dominus Salomo- 25
nem super omnem Israel, et dedit illi glo-
riam regni, qualem nullus habuit ante
eum rex Israel.

18. CAP. XXIX, 26-30: DAVID MORITUR.
DE FONTIBUS DAVIDIS HISTORIÆ.

Igitur David, filius Isai, regnavit super 26
universum Israel. Et dies, quibus regna-
vit super Israel, fuerunt quadraginta anni; 27
in Hebron regnavit septem annis, et in
Jerusalem annis triginta tribus. Et mor- 28
tuus est in senectute bona, plenus dierum,
et divitiis, et gloria. Et regnavit Salomon,
filius ejus, pro eo. Gesta autem David re- 29
gis priora, et novissima, scripta sunt in
libro Samuelis Videntis, et in libro Na-
than prophetæ, atque in volumine Gad
Videntis, universique regni ejus, et for- 30
titudinis, et temporum, quæ transierunt
sub eo, sive in Israel, sive in cunctis re-
gnis terrarum.

5, 9. — 19) *Cujus impensas paravi*, I Par. 22, 14.
— 22) *Unxerunt secundo Salomonem*, III Reg.
1, 33-39. *Sadoc in pontificem*, III Reg. 2, 35. —

23) III Reg. 2, 12. — 25) III Reg. 3, 13; II Par.
1, 1, 12. — 26-28) III Reg. 2, 10-12. — 26) II Reg.
5, 4, 5.

LIBER II PARALIPOMENON

HEBRAICE DIBRE HAIAMIM

PARS PRIOR

[I, 1 — IX, 31.]

SALOMON.

I. — INITIA REGNI SALOMONIS.

[I, 1-17.]

1. CAP. I, 1-13 : SALOMON SAPIENTIAM A DEO POSTULAT. — *Rex in Gabaon venit cum principibus et populo ad imolandum* [I, 1-6], *et sapientiam a Deo postulat* [7-10]. *Dominus præter sapientiam Salomoni concedit potentiam et gloriam* [11-13].

- 1 **C**ONFORTATUS est ergo Salomon, filius David, in regno suo; et Dominus Deus ejus erat cum eo, et magnificavit eum in excelsum. Præcepitque Salomon universo Israeli, tribunis, et centurionibus, et ducibus, et iudicibus omnis Israel, et principibus familiarum; et abiit cum universa multitudine in excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum foederis Dei, quod fecit Moyses, famulus Dei, in solitudine. Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim, in locum quem præparaverat ei, et ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est in Jerusalem. Altare quoque æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel, filius Uri, filii Iur, ibi erat coram tabernaculo Domini; quod et requisivit Salomon, et omnis ecclesia. Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo foederis Domini, et obtulit in eo mille hostias. 7 Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens : Postula quod vis ut dem 8 tibi. Dixitque Salomon Deo : Tu fecisti cum David, patre meo, misericordiam magnam, et constituisti me regem pro eo. 9 Nunc ergo, Domine Deus, impleatur ser-

mo tuus, quem pollicitus es David, patri meo; tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumeralis est quam pulvis terræ. Da mihi sapientiam et intelligentiam, ut ingrediar et egrediar coram populo tuo; quis enim potest hunc populum tuum digne, qui tam grandis est, judicare?

Dixit autem Deus ad Salomonem : Quia 11 hoc magis placuit cordi tuo, et non postulasti divitias, et substantiam, et gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos; petisti autem sapientiam et scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem, sapientia et scientia data sunt 12 tibi; divitias autem, et substantiam, et gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus, nec ante te, nec post te, fuerit similis tui. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon 13 in Jerusalem coram tabernaculo foederis. Et regnavit super Israel.

2. CAP. I, 14-17 : DE DIVITIIS, CURRIBUS ET EQUIS SALOMONIS.

Congregavitque sibi currus et equites, 14 et facti sunt ei mille quadringenti currus, et duodecim millia equitum; et fecit eos esse in urbibus quadrigarum, et cum rege in Jerusalem. Præbuitque rex argentum 15 et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna. Addu- 16 cebantur autem ei equi de Ægypto, et de

1. — 1) *Confortatus... suo*, III Reg. 2, 12; 3, 1. *Magnificavit... excelsum*, I Par. 29, 25. — 2-13) III Reg. 3, 4-15. — 2) I Par. 27, 1. — 3) I Par. 16, 39; 21, 29. — 4) II Reg. 6, 2, 12; I Par. 13, 6, 8; 15, 3, 25-26, 1. — 5) Ex. 27, 1, 2;

31, 2; 38, 1-2. — 6) III Reg. 3, 4. — 8) *Constituisti... pro eo*, I Par. 28, 5. — 12) I Par. 29, 25; II Par. 9, 22. — 14-17) III Reg. 10, 26-29. — 15) II Par. 9, 27.

- 17 Coa, a negotiatoribus regis, qui ibant, et emebant pretio, quadrigam equorum sexcentis argenteis, et equum centum quin-

quaginta; similiter de universis regnis Hethæorum, et a regibus Syriæ emptio celebrabatur.

II. — TEMPLI CONSTRUCTIO.

[II, 1 — VII, 22.]

1. CAP. II, 1-18 : SALOMON PACTIONEM CUM HIRAM, REGE TYRI, FACIT ET EXSTRUCTIONEM TEMPLI PARAT. — *Salomon templum ædificandum suscipit* [II, 1, 2], *consilium suum regi Tyri declarat et ab eo ligna cedrina petit* [3-10]. *Hiram rei consentit et virum scientissimum ad Salomonem mittit* [11-16]. *Operarii recensentur* [17, 18].
- 2 Decrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, et palatium sibi.
- 2 Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, et octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.
- 3 Misit quoque ad Hiram, regem Tyri, dicens : Sicut egisti cum David, patre meo, et misisti ei ligna cedrina, ut ædificaret sibi domum in qua et habitavit, sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, et fumiganda aromata, et ad propositionem panum sempiternam, et ad holocaustomata mane et vespere, sabbatis quoque et neomeniis, et solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli. Domus enim quam ædificare cupio magna est; magnus est enim Deus noster super omnes deos. Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? Si cælum, et cæli cælorum capere eum nequeunt, quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum? Sed ad hoc tantum ut adoleatur incensum coram illo. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro et argento, ære et ferro, purpura, coccino, et hyacintho, et qui sciat sculperæ cælaturas cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa et Jerusalem, quos præparavit David pater meus. Sed et ligna cedrina mitte mihi, et arceuthina, et pinea de Libano; scio enim quod servi tui noverint cædere ligna de Libano, et erunt servi mei cum servis tuis, ut parentur mihi ligna plurima; domus enim quam cupio ædificare magna est nimis, et inclyta. Præterea operariis, qui cæsuri
- sunt ligna, servis tuis, dabo in cibaria tritici coros viginti millia, et hordei coros totidem, et vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia.
- Dixit autem Hiram, rex Tyri, per litteras quas miserat Salomoni : Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum. Et addidit, dicens : Benedictus Dominus, Deus Israel, qui fecit cælum et terram, qui dedit David regi filium sapientem, et eruditum, et sensatum, atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, et palatium sibi. Misi ergo tibi virum prudentem et scientissimum Hiram, patrem meum, filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro et argento, ære, et ferro, et marmore, et lignis, in purpura quoque, et hyacintho, et bysso, et coccino; et qui scit cælare omnem sculpturam, et adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis, et cum artificibus domini mei David, patris tui. Triticum ergo, et hordeum, et oleum, et vinum quæ pollicitus es, domine mi, mitte servis tuis. Nos autem cædemus ligna de Libano, quod necessaria habueris, et applicabimus ea ratibus per mare in Joppe; tuum autem erit transferre ea in Jerusalem.
- Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos qui erant in terra Israel, post dinumerationem quam dinumeravit David pater ejus; et inventi sunt centum quinquaginta millia, et tria millia sexcenti. Fecitque ex eis septuaginta millia qui humeris onera portarent, et octoginta millia qui lapides in montibus cæderent; tria autem millia et sexcentos præpositos operum populi.
2. CAP. III, 1—V, 1 : TEMPLUM EXSTRUITUR ET SUPPELLEX CONFICITUR. — *De structuræ loco et tempore* [III, 1, 2]. *De mensura* [3]. *De porticu* [4]. *De politione domus* [5-7]. *De Sancto Sanctorum* [8, 9]. *De cherubim* [10-13]. *De veld* [14]. *De duabus columnis, Jachin et Boos* [15-17]. *De altari æneo*

2. — 1) III Reg. 5, 5. — 2) III Reg. 5, 15, 16. — 3-16) III Reg. 5, 2-11. — 3) Sicut... cedrina, I Par. 14, 1. — 7) Quos... meus, I Par. 22, 15. —

11) Quia... eum, III Reg. 9, 10; II Par. 9, 8. — 13) III Reg. 7, 13, 14. — 17) Post... ejus, I Par. 21, 2.

[IV, 1]. *De mari æneo* [2-5]. *De decem conchis* [6]. *De candelabris, mensis et phialis aureis* [7, 8]. *De atrio* [9, 10]. *Enumeratur supellex ænea* [11-18] *et aurea* [19-22]. *De rebus in thesauris domus positis* [V, 1].

3 Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David, patri ejus, in loco quem paraverat David in area Ornan Jebusei. Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui.

3 Et hæc sunt fundamenta quæ jecit Salomon ut ædificaret domum Dei : longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4 Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti ; porro altitudo centum viginti cubitorum erat, et deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.

5 Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiignis, et laminas auri obrizi affixit per totum ; sculpsitque in ea palmas, et quasi catenulas se invicem com-
6 plectentes. Stravit quoque pavementum templi pretiosissimo marmore, decore mul-
7 to. Porro aurum erat probatissimum de

cujus laminis texit domum, et trabes ejus, et postes, et parietes, et ostia ; et cælavit cherubim in parietibus.

8 Fecit quoque domum Sancti sanctorum : longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti ; et latitudinem similiter viginti cubitorum ; et laminis aureis
9 texit eam, quasi talentis sexcentis. Sed et clavos fecit aureos, ita ut singuli clavisicos quinquagenos appenderent. Cœnacula quoque texit auro.

10 Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario, et texteos

11 auro. Alæ cherubim viginti cubitis extendantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, et tangeret parietem domus ; et altera, quinque cubitos habens, alam tan-

12 geret alterius cherub. Similiter cherub alterius ala quinque habebat cubitos, et tangebatur parietem ; et ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius con-

13 tingebat. Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, et extendebantur per cubitos viginti ; ipsi autem stabant erectis pedibus, et facies eorum erant versæ ad exteriorem domum.

Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, et bysso ; et intexuit ei cherubim.

Ante fores etiam templi duas columnas quæ triginta et quinque cubitos habebant altitudinis ; porro capita earum quinque cubitorum. Necnon et quasi catenulas in oraculo, et superposuit eas capitibus columnarum ; malogranata etiam centum quæ catenulis interposuit. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam a dextris, et alteram a sinistris ; eam quæ a dextris erat vocavit Jachin, et quæ ad lævam, Booz.

Fecit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, et viginti cubitorum latitudinis, et decem cubitorum altitudinis ; mare etiam fusile decem cubitis a labio usque ad labium, rotundum per circuitum ; quinque cubitos habebat altitudinis, et funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus. Similitudo quoque boum erat subter illud, et decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circumcibant. Boves autem erant fusiles. Et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem, et alii tres ad occidentem ; porro tres alii meridiem, et tres qui reliqui erant orientem, habentes mare superpositum ; posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, et labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lili ; capiebatque tria millia metretas.

Fecit quoque conchas decem ; et posuit quinque a dextris, et quinque a sinistris, ut lavarent in eis omnia quæ in holocaustum oblaturi erant ; porro in mari sacerdotes lavabantur.

Fecit autem et candelabra aurea decem, secundum speciem qua jussa erant fieri, et posuit ea in templo, quinque a dextris et quinque a sinistris.

Necnon et mensas decem, et posuit eas in templo, quinque a dextris et quinque a sinistris ; phialas quoque aureas centum.

Fecit etiam atrium sacerdotum, et basilicam grandem, et ostia in basilica, quæ texit ære.

Porro mare posuit in latere dextro, contra orientem ad meridiem.

3. — 1-4) III Reg. 6, 1-3. — 1) In monte Moria, Gen. 22, 2, 14. In area Ornan, II Reg. 24, 23 ; I Par. 21, 15, 18, 25, 28. — 5-7) III Reg. 6, 15-18, 21, 22. — 8, 9) III Reg. 6, 10, 20. — 10-13) III Reg. 6, 23-28. — 15-17) III Reg. 7,

15-22. — 15) IV Reg. 25, 16, 17 ; Jer. 52, 20. 4. — 1) Altare æneum, III Reg. 8, 64 ; IV Reg. 16, 14. — 2-5) III Reg. 7, 23-26. — 6) III Reg. 7, 38, 39. — 7) III Reg. 7, 49. — 9) Atrium sacerdotum, III Reg. 6, 36. — 10) III Reg. 7, 39. —

11 Fecit autem Hiram lebetes, et creagras,
et phialas; et complevit omne opus regis
12 in domo Dei; hoc est columnas duas, et
epistylia, et capita, et quasi quædam re-
13 tiacula quæ capita tegerent super epistylia;
malogranata quoque quadringenta, et re-
tiacula duo, ita ut bini ordines malogra-
natorum singulis retiaculis jungerentur,
quæ protegerent epistylia, et capita colum-
14 narum. Bases etiam fecit, et conchas quas
15 superposuit basibus; mare unum, boves
16 quoque duodecim sub mari; et lebetes, et
creagras et phialas. Omnia vasa fecit Salo-
moni Hiram, pater ejus, in domo Domini
17 ex ære mundissimo. In regione Jordanis
18 fudit ea rex in argillosa terra, inter So-
chot et Saredatha. Erat autem multi-
tudo vasorum innumerabilis, ita ut igno-
raretur pondus æris.

19 Fecitque Salomon omnia vasa domus
Dei, et altare aureum, et mensas, et super
20 eas panes propositionis; candelabra quo-
que cum lucernis suis, ut lucerent ante
oraculum juxta ritum, ex auro purissimo;
21 et florentia quædam, et lucernas, et for-
cipes aureos; omnia de auro mundissimo
22 facta sunt. Thymiateria quoque, et thu-
ribula, et phialas, et mortariola ex auro
purissimo. Et ostia cælavit templi interio-
ris, id est in Sancta sanctorum; et ostia
templi forinsecus aurea. Sicque completum
est omne opus quod fecit Salomon in domo
Domini.

5 Intulit igitur Salomon omnia quæ vove-
rat David, pater suus; argentum, et aum-
um, et universa vasa posuit in thesauris
domus Dei.

3. CAP. V, 2—VII, 10 : DEDICATIO
TEMPLI ET ORATIO SALOMONIS. — *Con-
gregantur principes populi et viri Israel*
[V, 2, 3]. *Arca in Sanctum Sanctorum*
transfertur [4-14]. *Salomon templum*
Deo offert [VI, 1, 2], *populo benedicit*
[3] *et gratias Domino agit tam pro*
templo exstructo [4-11] *quam pro bene-*
ficiis acceptis [12-15]. *Salomon Deum*
precatur pro domo sua et populo Israel
[16-21], *pro innocentibus* [22, 23], *con-*
tra hostes [24, 25], *pro pluvia* [26, 27],
contra calamitates [28-31], *pro adven-*
sis [32, 33], *pro victoria* [34-35], *pro cap-*
tivis [36-39]. *Conclusio* [40-42]. *Sacri-*
ficia Deo offeruntur [VII, 1-7]. *De du-*
ratione solemnitatibus [8-10].

2 Post quæ congregavit majores natu

Israel, et cunctos principes tribuum, et
capita familiarum de filiis Israel in Jeru-
salem, ut adducerent arcam fœderis Do-
mini de civitate David, quæ est Sion.
Venerunt itaque ad regem omnes viri Is-
rael in die solemnii mensis septimi.

Cumque venissent cuncti seniorum Is-
rael, portaverunt levitæ arcam, et intul-
erunt eam, et omnem paraturam taberna-
culi. Porro vasa sanctuarii, quæ erant in
tabernaculo, portaverunt sacerdotes cum
levitis. Rex autem Salomon, et universus
cœtus Israel, et omnes qui fuerunt congre-
gati ante arcam, immolabant arietes et
boves absque ullo numero; tanta enim
erat multitudo victimarum. Et intulerunt
sacerdotes arcam fœderis Domini in locum
suum, id est ad oraculum templi, in San-
cta sanctorum, subter alas cherubim; ita
ut cherubim expanderent alas suas super
locum in quo posita erat arca, et ipsam
arcam tegerent cum vectibus suis. Vec-
tium autem, quibus portabatur arca,
quia paululum longiores erant, capita pa-
rebant ante oraculum; si vero quis paulu-
lum fuisset extrinsecus, eos videre non po-
terat. Fuit itaque arca ibi usque in præ-
sentem diem. Nihilque erat aliud in arca,
nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses
in Horeb, quando legem dedit Dominus
filiis Israel egredientibus ex Ægypto.

Egressis autem sacerdotibus de sanctua-
rio (omnes enim sacerdotes, qui ibi potue-
rant inveniri, sanctificati sunt, nec adhuc
in illo tempore vices, et ministeriorum ordo
inter eos divisus erat), tam levitæ quam
cantores, id est et qui sub Asaph erant, et
qui sub Emon, et qui sub Idithun, filii et
fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis,
et psalteriis, et citharis concrepabant,
stantes ad orientalem plagam altaris, et
cum eis sacerdotes centum viginti canentes
tubis. Igitur cunctis pariter, et tubis, et
voce, et cymbalis, et organis, et diversi
generis musicorum concinentibus, et vocem
in sublime tollentibus, longe sonitus audie-
batur; ita ut cum Dominum laudare cœ-
pissent, et dicere: Confitemini Domino,
quoniam bonus, quoniam in æternum mi-
sericordia ejus, impletur domus Dei nu-
be, nec possent sacerdotes stare et mini-
strare propter caliginem; compleverat
enim gloria Domini domum Dei.

Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus
est ut habitaret in caligine; ego autem
ædificavi domum nomini ejus, ut habitaret
ibi in perpetuum.

11-22) III Reg. 7, 40-50. — 14) III Reg. 7, 38, 39.
5. — 1) III Reg. 7, 51; I Par. 28, 14-18. —
2-14) III Reg. 8, 1-11. — 10) Deut. 10, 2, 5;

Hebr. 9, 4. — 13) Confitemini... ejus, I Par. 16,
34. — 14) II Par. 7, 1, 2.
6. — 1-39) III Reg. 8, 12-50. — 6) Elegi Jeru-

- 3 Et convertit rex faciem suam, et benedixit universæ multitudini Israel (nam
4 omnis turba stabat intenta), et ait: Benedictus Dominus, Deus Israel, qui, quod locutus est David, patri meo, opere complavit, dicens: A die qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut ædificaretur in ea domus nomini meo; neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux
6 in populo meo Israel; sed elegi Jerusalem ut sit nomen meum in ea, et elegi David ut constituerem eum super populum meum
7 Israel. Cumque fuisset voluntatis David, patris mei, ut ædificaret domum nomini
8 Domini, Dei Israel, dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujusmodi habere voluntatem;
9 sed non tu ædificabis domum; verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. Complavit ergo Dominus sermonem suum quem locutus fuerat. Et ego surrexi pro David, patre meo; et sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus; et ædificavi domum
11 nomini Domini, Dei Israel. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini quod pepigit cum filiis Israel.
12 Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israel, et extendit manus suas; siquidem fecerat Salomon basim æneam, et posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, et quinque cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis; stetitque super eam; et deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel, et palmis in
14 cælum levatis, ait:

- Domine, Deus Israel, non est similis tui Deus in cælo et in terra; qui custodis pactum et misericordiam cum servis tuis, qui
15 ambulant coram te in toto corde suo; qui præstitisti servo tuo David, patri meo, quæcumque locutus fueras ei; et quæ ore promiseras, opere complisti, sicut et præsens
16 tempus probat. Nunc ergo, Domine, Deus Israel, imple servo tuo, patri meo David, quæcumque locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel, ita tamen si custodierint filii tui vias suas, et ambulaverint in lege
17 mea, sicut et tu ambulasti coram me. Et nunc, Domine, Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.
18 Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum et cæli

cælorum non te capiunt, quando magis domus ista quam ædificavi! Sed ad hoc
19 tantum facta est ut respicias orationem servi tui, et obsecrationem ejus, Domine Deus meus, et audias preces quas fundit famulus tuus coram te; ut aperias oculos
20 tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, et exaudires
21 orationem quam servus tuus orat in eo, et exaudias preces famuli tui, et populi tui Israel. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est de cælis, et propitiare.

Si peccaverit quispiam in proximum
22 suum, et jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista, tu audies de cælo, et
23 facies judicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, et ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam.

Si superatus fuerit populus tuus Israel
24 ab inimicis (peccabunt enim tibi), et conversi egerint poenitentiam, et obsecraverint nomen tuum, et fuerint deprecati in loco isto, tu exaudies de cælo, et propitiare
25 peccato populi tui Israel, et reduc eos in terram quam dedisti eis et patribus eorum.

Si clauso cælo pluvia non fluxerit
26 propter peccata populi, et deprecati te fuerint in loco isto, et confessi nomini tuo, et conversi a peccatis suis, cum eos afflixeris, exaudi de cælo, Domine, et dimitte peccata
27 servis tuis et populi tui Israel; et doce eos viam bonam per quam ingrediantur, et da pluviam terræ quam dedisti populo tuo ad possidendum.

Fames si orta fuerit in terra, et pestilentia, ærugo, et aurugo, et locusta, et bruchus, et hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga et infirmitas presserit; si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam et infirmitatem suam, et expandierit manus suas in domo hac, tu
30 exaudies de cælo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, et propitiare; et redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo (tu enim solus nosti corda filiorum hominum), ut timeant te, 31 et ambulent in viis tuis, cunctis diebus quibus vivunt super faciem terræ quam dedisti patribus nostris.

Externum quoque, qui non est de populo
32 tuo Israel, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, et propter

salem, Ps. 77, 68; II Par. 12, 13. Elegi David, I Reg. 16, 11-13; I Par. 28, 4.—7) II Reg. 7, 2; I Par. 17, 1; 28, 2. — 11) In qua... Israel,

II Par. 5, 10.—15) I Par. 22, 9, 10.—16) II Reg. 7, 16; III Reg. 2, 4. — 28) II Par. 20, 9. —

- manum tuam robustam, et brachium tuum
 33 extentum, et adoraverit in loco isto, tu
 exaudies de cælo, firmissimo habitaculo
 tuo, et facies cuncta, pro quibus invocave-
 rit te ille peregrinus; ut sciant omnes po-
 puli terræ nomen tuum, et timeant te sicut
 populus tuus Israel, et cognoscant quia
 nomen tuum invocatum est super domum
 hanc quam ædificavi.
- 34 Si egressus fuerit populus tuus ad bel-
 lum contra adversarios suos per viam in
 qua miseris eos, adorabunt te contra viam
 in qua civitas hæc est quam elegisti, et do-
 35 mus quam ædificavi nomini tuo, tu exau-
 dies de cælo preces eorum, et obsecratio-
 nem, et ulciscaris.
- 36 Si autem peccaverint tibi (neque enim
 est homo qui non peccet), et iratus fueris
 eis, et tradideris hostibus, et captivos du-
 xerint eos in terram longinquam, vel certe
 37 quæ juxta est, et conversi in corde suo,
 in terra ad quam captivi ducti fuerant,
 egerint poenitentiam, et deprecati te fuerint
 in terra captivitatis suæ, dicentes: Pecca-
 vimus, inique fecimus, injuste egimus;
 38 et reversi fuerint ad te in toto corde suo et
 in tota anima sua, in terra captivitatis
 suæ ad quam ducti sunt, adorabunt te
 contra viam terræ suæ quam dedisti pa-
 39 tribus eorum, et urbis quam elegisti, et
 domus quam ædificavi nomini tuo, tu
 exaudies de cælo, hoc est de firmo habita-
 culo tuo, preces eorum, et facias judicium,
 et dimittas populo tuo, quamvis peccatori;
 40 tu es enim Deus meus. Aperiantur, quæso,
 oculi tui, et aures tuæ intentæ sint ad ora-
 41 tionem quæ fit in loco isto. Nunc igitur
 consurge, Domine Deus, in requiem tuam,
 tu et arca fortitudinis tuæ. Sacerdotes tui,
 Domine Deus, induantur salutem, et san-
 42 cti tui lætentur in bonis. Domine Deus,
 ne averteris faciem christi tui; memento
 misericordiarum David, servi tui.
- 7 Cumque complexset Salomon fundens
 preces, ignis descendit de cælo, et devora-
 vit holocausta et victimas; et majestas Do-
 2 mini implevit domum. Nec poterant sacer-
 dotes ingredi templum Domini, eo quod
 3 implesset majestas Domini templum Domi-
 3 ni. Sed et omnes filii Israel videbant descen-
 dentem ignem et gloriam Domini super
 domum; et corruentes proni in terram super
 pavementum stratum lapide, adoraverunt,
 et laudaverunt Dominum: Quoniam bonus,
 quoniam in sæculum misericordia ejus.

Rex autem et omnis populus immolabant
 4 victimas coram Domino. Mactavit igitur
 5 rex Salomon hostias, boum viginti duo mil-
 lia, arietum centum viginti millia; et dedi-
 cavit domum Dei rex, et universus popu-
 6 lus. Sacerdotes autem stabant in officiis
 suis, et levitæ in organis carminum Domi-
 ni, quæ fecit David rex ad laudandum Do-
 minum: Quoniam in æternum misericor-
 dia ejus; hymnos David canentes per ma-
 nus suas; porro sacerdotes caneant tubis
 ante eos, cunctusque Israel stabat. San-
 7 ctificavit quoque Salomon medium atri-
 i ante templum Domini; obtulerat enim ibi
 holocausta, et adipēs pacificorum, quia al-
 tare æneum quod fecerat non poterat susti-
 nere holocausta, et sacrificia, et adipēs.

Fecit ergo Salomon solemnitatem in tem-
 8 pore illo septem diebus, et omnis Israel
 cum eo; ecclesia magna valde, ab introitu
 Emath usque ad torrentem Ægypti. Fecit-
 9 que die octavo collectam, eo quod dedi-
 casset altare septem diebus, et solemnita-
 tem celebrasset diebus septem. Igitur in
 10 die vigesimo tertio mensis septimi dimisit
 populos ad tabernacula sua, lætantes atque
 gaudentes super bono quod fecerat Do-
 minus Davidi, et Salomoni, et Israeli, po-
 pulo suo.

4. CAP. VII, 11-22 : DEUS SALOMONI ITERUM APPARET ET DE FUTURO LO- QUITUR.

Complevitque Salomon domum Domini,
 11 et domum regis, et omnia quæ disposuerat
 in corde suo, ut faceret in domo Domini,
 et in domo sua, et prosperatus est. Appa-
 12 ruit autem ei Dominus nocte et ait: Audi-
 vi orationem tuam, et elegi locum istum
 mihi in domum sacrificii. Si clausero cæ-
 13 lum, et pluvia non fluxerit, et mandavero
 et præcepero locustæ ut devoret terram, et
 misero pestilentiam in populum meum;
 14 conversus autem populus meus, super quos
 invocatum est nomen meum, deprecatus
 me fuerit, et exquisierit faciem meam, et
 egerit poenitentiam a viis suis pessimis; et
 ego exaudiam de cælo, et propitius ero
 peccatis eorum, et sanabo terram eorum.
 Oculi quoque mei erunt aperti, et aures
 15 meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco
 isto oraverit; elegi enim, et sanctificavi lo-
 16 cum istum, ut sit nomen meum ibi in sem-
 piternum, et permaneant oculi mei, et cor
 meum ibi cunctis diebus. Tu quoque si
 17

36) *Neque... peccet*, III Reg. 8, 46; Eccl. 7, 21;
 Jac. 3, 2; I Joan. 1, 8. — 41) Ps. 131, 8, 9. —
 42) Ps. 131, 1, 10.

7. — 1) *Cumque... preces*, III Reg. 8, 54.

Ignis... cælo, Lev. 9, 24; III Reg. 18, 38; II Par.
 21, 26; II Mach. 2, 10. *Majestas... domum*, Ex.
 40, 32; II Mach. 2, 8. — 3) *Quoniam... ejus*,
 II Par. 5, 13. — 4-10) III Reg. 8, 62-66. —
 11-22) III Reg. 9, 1-9. — 18) II Reg. 7, 12, 16;

ambulaveris coram me, sicut ambulavit David, pater tuus, et feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, et justitias meas judiciaque
 18 servaveris, suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David, patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir qui
 19 sit princeps in Israel. Si autem aversi fueritis, et dereliqueritis justitias meas et præcepta mea, quæ proposui vobis, et abeuntes servieritis diis alienis, et adoraveritis eos, evellam vos de terra mea,
 20 quam dedi vobis; et domum hanc quam

sanctificavi nomini meo projiciam a facie mea, et tradam eam in parabolam, et in exemplum cunctis populis; et domus ista
 21 erit in proverbium universis transeuntibus, et dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terræ huic, et domui huic? Res-
 22 pondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum, Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, et apprehenderunt deos alienos, et adoraverunt eos, et coluerunt; idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

III. — DE GLORIA ET FAMA SALOMONIS.

[VIII, 1—IX, 31.]

1. CAP. VIII, 1-16: DE CIVITATIBUS A SALOMONE ÆDIFICATIS AUT MUNITIS.

— *Salomon plures civitates ædificat* [VIII, 1-6]. *De advenis tributariis* [7-10]. *Filia Pharaonis in domum suam ascendit* [11]. *Rex observantiam sacrorum curat et renovat instituta de sacerdotibus et levitis* [12-16].

- 8 Expletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini et domum suam, civitates quas dederat Hiram Salomoni ædificavit, et habitare ibi fecit filios Israel.
 3 Abiit quoque in Emath Suba, et obtinuit
 4 eam. Et ædificavit Palmyram in deserto, et alias civitates munitissimas ædificavit in Emath. Extruxitque Bethoron superiorem et Bethoron inferiorem, civitates muratas, habentes portas et vectes et serras;
 6 Balaath etiam, et omnes urbes firmissimas quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, et urbes equitum. Omnia quæcumque voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem et in Libano, et in universa terra potestatis suæ.
 7 Omnem populum qui derelictus fuerat de Hethæis, et Amorrhæis, et Pherezæis, et Hevæis, et Jebusæis, qui non erant de stirpe Israel, de filiis eorum, et de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon in tributarios usque in
 9 diem hanc. Porro de filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis; ipsi enim erant viri bellatores, et duces primi, et principes quadrigarum et equitum ejus.
 10 Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David in domum quam ædificaverat ei; dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David, regis Israel, eo quod sanctificata sit, quia ingressa est in eam arca Domini.

Tunc obtulit Salomon holocausta Domini super altare Domini quod extruxerat ante porticum, ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moysi in sabbatis, et in calendis, et in festis diebus, ter per annum, id est in solemnitate Azy-morum, et in solemnitate Hebdomadarum, et in solemnitate Tabernaculorum. Et
 14 constituit juxta dispositionem David, patris sui, officia sacerdotum in ministeriis suis; et levitas in ordine suo, ut laudarent, et ministrarent coram sacerdotibus juxta ritum uniuscujusque diei; et janitores in divisionibus suis per portam et portam: sic enim præceperat David, homo Dei. Nec
 15 prætergressi sunt de mandatis regis, tam sacerdotes quam levitæ, ex omnibus quæ præceperat, et in custodiis thesaurorum.

Omnes impensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.

2. CAP. VIII, 17-18: DE CLASSI SALOMONIS.

Tunc abiit Salomon in Asiongaber, 17 et in Ailath, ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom. Misit autem ei Hiram 18 per manus servorum suorum naves, et nautas gnaros maris, et abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, et attulerunt ad regem Salomonem.

III Reg. 8, 25; II Par. 6, 16. — 19) Lev. 26, 14; Deut. 28, 15. — 21) Deut. 29, 24-26; Jer. 22, 8, 9. 8. — 1-18) III Reg. 9, 10-28. — 7) Gen. 15, 18-21. — 11) III Reg. 3, 1; 7, 8; 9, 24. — 12) Super altare, II Par. 4, 1. — 13) Per singulos dies,

Ex. 29, 38. Juxta... diebus, Num. 28, 3, 9, 11, 26; 29, 12. Ter per annum, Ex. 23, 14; Deut. 16, 16. — 14) Officia... suis, I Par. 24, 1-19. Levitas... suo, I Par. 23, 6-32; 25, 1-31. Janitores, I Par. 9, 17-27; 26, 1-19.

3. CAP. IX, 1-9 : REGINA SABA SALOMONEM INVISIT. — *Regina Saba ad Salomonem venit ut eum in ænigmatibus tentet* [IX, 1, 2], *sapientiam regis admiratur* [3-7] *et Deum laudat* [8]. *De donis reginæ Saba* [9].

9 Regina quoque Saba, cum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus in Jerusalem, cum magnis opibus, et camelis qui portabant aromata, et auri plurimum, gemmasque pretiosas. Cumque venisset ad Salomonem, locuta est ei quæcumque erant in corde suo. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat; nec quidquam fuit quod non perspicuum ei fecerit.

3 Quæ postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, et domum quam ædificaverat, necnon et cibaria mensæ ejus, et habitacula servorum, et officia ministrorum ejus et vestimenta eorum, pincernas quoque et vestes eorum, et victimas quas immolabat in domo Domini, non erat præ stupore ultra in ea spiritus. Dixitque ad regem : Verus est sermo quem audieram in terra mea de virtutibus et sapientia tua. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, et vidissem oculi mei, et probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam. Vicisti famam virtutibus tuis.

7 Beati viri tui, et beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, et audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, et vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias judicia atque justitiam. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, et aromata multa nimis, et gemmas pretiosissimas. Non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

4. CAP. IX, 10-28 : DE DIVITIIS SALOMONIS. — *De auro, lignis et gemmis ex Ophir allatis* [IX, 10, 11]. *Regina Saba in terram suam cum muneribus revertitur* [12]. *De annuis vectigalibus* [13, 14]. *De vasis et suppellectili domus Salomonis* [15-20]. *De auro et argento e Tharsis delatis* [21]. *De muneribus regi oblatis* [22-24]. *De equis in Ægypto emptis* [25-28].

10 Sed et servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, et ligna thyina,

et gemmas pretiosissimas; de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, et in domo regia, citharas quoque, et psalteria cantoribus. Nunquam visa sunt in terra Juda ligna talia.

Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, et quæ postulavit, et multo plura quam attulerat ad eum; quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

Erat autem pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri, excepta ea summa quam legati diversarum gentium, et negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, et satrapæ terrarum, qui comportabant aurum et argentum Salomoni.

Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur; trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta; posuitque ea rex in armamentario quod erat consitum nemore.

Fecit quoque rex solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo. Sex quoque gradus quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum, et brachiola duo altrinscus, et duos leones stantes juxta brachiola, sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte; non fuit tale solium in universis regnis.

Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, et vasa domus saltus Libani ex auro purissimo: argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur; siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus; et deferebant inde aurum et argentum, et ebur, et simias, et pavos.

Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis et gloria; omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam quam dederat Deus in corde ejus; et deferebant ei munera, vasa argentea et aurea, et vestes, et arma, et aromata, equos, et mulos per singulos annos. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, et curruum equitumque duodecim millia; constituitque eos in urbibus quadrigarum, et ubi erat rex in Jerusalem. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges a flumine Euphrate usque ad terram Philistinorum, et usque

9. — 1-12) III Reg. 10, 1-13. — 1) Matth. 12, 42; Luc. 11, 31. — 8) Quia... regem, II Par. 2, 11. — 10) II Par. 8, 18. — 13-28) III Reg. 10,

14-20. — 21) Naves... Tharsis, II Par. 20, 36, 37. Deferebant inde aurum, II Par. 8, 18. — 22) III Reg. 3, 13. — 25) III Reg. 4, 26; 10, 26;

27 ad terminos Ægypti. Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum, et cedrorum tantam multitudinem velut sycomorum quæ gignuntur in campis. Adducebantur autem ei equi de Ægypto cunctisque regionibus.

5. CAP. IX, 29-31 : SALOMON MORITUR ET PRO EO REGNAT ROBOAM.

29 Reliqua autem operum Salomonis, prio-

rum et novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, et in libris Ahiaë Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam, filium Nabat.

Regnavit autem Salomon in Jerusalem 30 super omnem Israel quadraginta annis; dormivitque cum patribus suis, et sepe- 31 lierunt eum in civitate David; regnavitque Roboam, filius ejus, pro eo.

PARS POSTERIOR

[X, 1—XXXVI, 23.]

HISTORIA REGUM JUDA.

I. — ROBOAM.

[X, 1—XII, 16.]

1. CAP. X, 1—XI, 4 : SCHISMA POLITICUM. — *Roboam in Sichem venit et querelas populi audit* [X, 1-5]. *Roboam seniores consulit, sed adolescentium consilium sequitur* [6-11], *et petitionem de minuendis oneribus durius rejicit* [12-15]. *Decem tribus Roboam deserunt et Jeroboam regem super Israel constituunt* [X, 16—XI, 1^a]. *Deus per os Semeiæ prophetæ bellum contra rebelles prohibet* [1^b-4].

10 Profectus est autem Roboam in Sichem; illuc enim cunctus Israel convenerat ut 2 constituerent eum regem. Quod cum audisset Jeroboam, filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem), statim reversus est. Vocaveruntque eum, et venit cum universo Israel, 3 et locuti sunt ad Roboam, dicentes : Pater tuus durissimo jugo nos pressit; tu 4 leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem; et paululum de onere subleva, ut serviamus tibi. Qui ait : 5 Post tres dies revertimini ad me.

6 Cumque abisset populus, iniit consilium cum senibus qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens : Quid datis consilii ut respondeam 7 populo? Qui dixerunt ei : Si placueris populo huic, et leniveris eos verbis clemen-

tibus, servient tibi omni tempore. At ille 8 reliquit consilium senum, et cum juvenibus tractare cepit qui cum eo nutriti fuerant, et erant in comitatu illius. Dixitque 9 ad eos : Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi : Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus? At illi responderunt ut juvenes, et 10 nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt : Sic loqueris populo qui dixit tibi : Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva; et sic respondebis ei : Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pa- 11 ter meus imposuit vobis grave jugum; et ego majus pondus apponam. Pater meus cecidit vos flagellis; ego vero cædam vos scorpionibus.

Venit ergo Jeroboam et universus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis. Responditque rex dura, derelicto 13 consilio seniorum; locutusque est juxta 14 juvenum voluntatem : Pater meus grave vobis imposuit jugum; quod ego gravius faciam. Pater meus cecidit vos flagellis; ego vero cædam vos scorpionibus. Et non 15 acquievit populi precibus; erat enim voluntatis Dei ut compleretur sermo ejus, quem locutus fuerat per manum Ahiaë Silonitis ad Jeroboam, filium Nabat.

Populus autem universus, rege duriora 16 dicente, sic locutus est ad eum : Non est

II Par. 1, 14. — 26) III Reg. 4, 21. — 27) II Par. 1, 15. — 28) II Par. 1, 16. — 29-31) III Reg. 11, 41-43. — 29) In visione... videntis, II Par. 12, 15; 13, 22.

10. — 1-19) III Reg. 12, 1-20. — 2) Fugerat... Salomonem, III Reg. 11, 40. — 4) Pater... pressit, III Reg. 5, 15, 16. — 15) Sermo... Nabat, III Reg. 11, 29-39. — 16) Non est... Israel,

nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua, Israel. Tu autem pascere domum tuam, David. Et abiit Israel in tabernacula sua.

17 Super filios autem Israel, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18 Misitque rex Roboam Aduram, qui praeerat tributis; et lapidaverunt eum filii Israel, et mortuus est. Porro rex Roboam curram festinavit ascendere, et fugit in

19 Jerusalem; recessitque Israel a domo David, usque ad diem hanc.

11 Venit autem Roboam in Jerusalem, et convocavit universam domum Juda et Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israel, et converteret ad se regnum suum.

2 Factusque est sermo Domini ad Semeiam, hominem Dei, dicens : Loquere ad Roboam, filium Salomonis, regem Juda, et ad universum Israel qui est in Juda et Benjamin : Hæc dicit Dominus : Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros; revertatur unusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. Qui, cum audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

2. CAP. XI, 5-12 : ROBOAM CIVITATES MUNITAS ÆDIFICAT.

5 Habitavit autem Roboam in Jerusalem, et ædificavit civitates muratas in Juda.

6 Extruxitque Bethlehem, et Etam, et Thecua, Bethsur quoque, et Socho, et Odolam, necnon et Geth, et Maresa, et Ziph, et sed et Aduram, et Lachis, et Azeca,

10 Saraa quoque, et Aialon, et Hebron, quæ erant in Juda et Benjamin, civitates munitissimas. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea,

12 hoc est olei et vini. Sed et in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum et hastarum, firmavitque eas summa diligentia. Et imperavit super Judam et Benjamin.

3. CAP. XI, 13-17 : SACERDOTES ET LEVITÆ CONFLUUNT AD ROBOAM.

13 Sacerdotes autem et levitæ, qui erant in universo Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis, relinquentes suburbana et possessiones suas, et transeuntes ad Judam et Jerusalem, eo quod abjecisset eos Jeroboam, et posterî ejus, ne sacerdotio

Domini fungerentur. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, et daemoniorum, vitulorumque quos fecerat. Sed et de cunctis tribus Israel, quicumque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israel, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino, Deo patrum suorum. Et roboraverunt regnum Juda, et confirmaverunt Roboam, filium Salomonis, per tres annos; ambulaverunt enim in viis David et Salomonis annis tantum tribus.

4. CAP. XI, 18-23 : DE UXORIBUS ET FILIIS ROBOAM.

Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Jerimoth, filii David; Abihail quoque, filiam Eliab, filii Isai, quæ peperit ei filios, Jehus, et Somoriam, et Zoom. Post hanc quoque accepit Maacha, filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, et Ethai, et Ziza, et Salomith. Amavit autem Roboam Maacha, filiam Absalom, super omnes uxores suas et concubinas; nam uxores decem et octo duxerat, concubinas autem sexaginta; et genuit viginti octo filios, et sexaginta filias. Constituit vero in capite Abiam, filium Maacha, ducem super omnes fratres suos; ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, et potentior super omnes filios ejus, et in cunctis finibus Juda et Benjamin, et in universis civitatibus muratis; præbuitque eis escas plurimas, et multas petivit uxores.

5. CAP. XII, 1-12 : SESAC IMPETUM FACIT IN JUDA. — Roboam legem Dei dereliquit [XII, 1]. Sesac in Juda invadit et oppida capit [2-4]. Roboam penitentiam agit et pœna allevatur [5-8]. De exitu belli [9-12].

Cumque roboratum fuisset regnum Roboam et confortatum, dereliquit legem Domini, et omnis Israel cum eo. Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac, rex Ægypti, in Jerusalem (quia peccaverant Domino), cum mille ducentis curribus, et sexaginta millibus equitum; nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet, et Troglodytæ, et Æthiopes. Cepitque civitates munitissimas in Juda, et venit usque in Jerusalem.

Semeias autem propheta ingressus est

II Reg. 20, 1. — 18) Aduram, III Reg. 4, 6; 5, 14. 11. — 1-4) III Reg. 12, 21-24. — 2) Semeiam, II Par. 12, 5, 15. — 14) Relinquentes... suas, Num. 35, 2, 3. Eo quod... fungerentur, II Par. 13, 9. — 15) III Reg. 12, 28, 31; 13, 33. —

18) Eliab, I Reg. 16, 6; 17, 13, 28. — 20) Maacha, III Reg. 15, 2. — 12. — 1) Cumque... confortatum, II Par. 11, 17. Dereliquit... cum eo, III Reg. 14, 22-24. — 2) III Reg. 14, 25. — 5) Semeias, III Reg. 12,

ad Roboam, et principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos : Hæc dicit Dominus : Vos reliquistis me, et ego reliqui vos in manu Sesac. Consternatique principes Israel et rex dixerunt : Justus est Dominus.

Cumque vidisset Dominus quod humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens : Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii, et non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac. Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, et servitutis regni terrarum.

Recessit itaque Sesac, rex Ægypti, ab Jerusalem, sublatis thesauris domus Domini, et domus regis; omniaque secum tulit, et clypeos aureos quos fecerat Salomon, pro quibus fecit rex æneos, et tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatii. Cumque introiret rex domum Domini, veniebat scutarii et tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium suum. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est

ab eis ira Domini; nec deleti sunt penitus, sive eidem et in Juda inventa sunt opera bona.

6. CAP. XII, 13-16 : DURATIO ET POSTREMA REGNI ROBOAM.

Confortatus est ergo rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit. Quadraginta autem et unius anni erat cum regnare coepisset, et decem et septem annis regnavit in Jerusalem, urbe quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis. Fecit autem malum, et non præparavit cor suum ut quæreretur Dominum.

Opera vero Roboam, prima et novissima, scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ, et Addo Videntis, et diligenter exposita, Pugnaveruntque adversum se Roboam et Jeroboam cunctis diebus. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David; et regnavit Abia, filius ejus, pro eo.

II. — ABIA.

[XIII, 1-22.]

1. CAP. XIII, 1, 2^a : INITIUM ET DURATIO REGNI ABIA.

13. Anno octavo decimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem; nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa.

2. CAP. XIII, 2^b-22 : BELLUM INTER ABIAM ET JEROBOAM. — *Abia certamen init* [XIII, 2^b, 3]. *Abia sermonem cum Jeroboam instituit* [4-12]. *De exitu belli* [13-21]. *De fontibus historiae Abia* [22].

Et erat bellum inter Abiam et Jeroboam.

3. Cumque iniisset Abia certamen, et haberet bellicosissimos viros, et electorum quadringenta millia, Jeroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui et ipsi electi erant, et ad bella fortissimi.

4. Stetit ergo Abia super montem Semeiron, qui erat in Ephraim, et ait : Audi, 5. Jeroboam, et omnis Israel. Num ignoratis quod Dominus, Deus Israel, dederit regnum

David super Israel in sempiternum, ipsi et filii ejus, in pactum salis? Et surrexit Jeroboam, filius Nabat, servus Salomonis, filii David, et rebellavit contra dominum suum; congregatique sunt ad eum viri vanissimi et filii Belial, et prævaluerunt contra Roboam, filium Salomonis. Porro Roboam erat rudis, et corde pavido; nec potuit resistere eis. Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos quos fecit vobis Jeroboam in deos. Et ejecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atque levitas; et fecistis vobis sacerdotes sicut omnes populi terrarum. Quicumque venerit, et initiaverit manum suam in tauro de bobus, et in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dii. Noster autem Dominus Deus est, quem non relinquimus, sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron; et levitæ sunt in ordine suo. Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies, mane et ve-

22; II Par. 11, 2. — 9-11) III Reg. 14, 26-28. — 9) *Clypeos...* Salomon, III Reg. 10, 16, 17; II Par. 9, 15, 16. — 13, 14) III Reg. 14, 21, 22. — 13) *Quam...* ibi, II Par. 6, 6. — 15, 16) III Reg. 14, 29-31.
13. — 1, 2) III Reg. 15, 1, 2. — 2) Michaia, II Par. 11, 20. *Et erat...* Jeroboam, III Reg.

15, 7. — 5) II Reg. 7, 12, 13, 16. — 6) III Reg. 11, 26; 12, 19, 20. — 8) *Vitulos aureos*, III Reg. 12, 28. — 9) III Reg. 12, 31; II Par. 11, 14, 15. — 11) *Holocausta...* vespere, Num. 28, 3-8; II Par. 2, 4. *Proponuntur...* mundissima, Lev. 24, 5, 9. *Candelabrum aureum*, Ex. 25, 31-39. *Lucernæ...* vespere, Ex. 27, 20, 21; Lev. 24,

- spere, et thymiaia juxta legis præcepta confectum, et proponuntur panes in mensa mundissima; estque apud nos candelabrum aureum, et lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam; nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, et sacerdotes ejus qui clangunt tubis, et resonant contra vos. Filii Israel, nolite pugnare contra Dominum, Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.
- 12 Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias; cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo am-
14 biebat exercitu. Respicisque Judas vidit instare bellum ex adverso et post tergum, et clamavit ad Dominum; ac sacer-
15 dotes tubis canere cœperunt. Omnesque viri Juda vociferati sunt; et ecce illis clamantibus perterruit Deus Jeroboam, et om-
- nem Israel qui stabat ex adverso Abia et Juda. Fugeruntque filii Israel Judam; et tradidit eos Deus in manu eorum. Percussit ergo eos Abia, et populus ejus, plaga magna; et corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium. Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo; et vehementissime confortati filii Juda, eo quod sperassent in Domino, Deo patrum suorum. Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, et cepit civitates ejus, Bethel et filias ejus, et Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque et filias ejus; nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia. Quem percussit Dominus, et mortuus est. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim, procreavitque viginti duos filios, et sedecim filias.
- Reliqua autem sermonum Abia, viarumque, et operum ejus scripta sunt diligentissime in libro Addo prophetæ.

III. — ASA.

[XIV, 1—XVI, 14.]

1. CAP. XIV, 1-5 : DE ZELO ASA PRO CULTU DIVINO.
- 14 Dormivit autem Abia cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate David; regnavitque Asa, filius ejus, pro eo; in cujus diebus quieviit terra annis decem. Fecit autem Asa quod bonum et placitum erat in conspectu Dei sui; et subvertit altaria peregrini cultus, et excelsa, et confregit statuas, lucosque succidit; et præcepit Judæ ut quæreretur Dominum, Deum patrum suorum, et faceret legem, et universa mandata; et abstulit de cunctis urbibus Judas aras et fana; et regnavit in pace.
2. CAP. XIV, 6-8 : AUCTORITAS ASA CONVALESCIT. — *Civitates munitæ edificantur* [XIV, 6, 7]. *De exercitu regis* [8].
- 6 Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, et nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente. Dixit autem Judæ: Ædificemus civitates istas, et vallemus muris, et roboremus turribus, et portis, et seris, donec a bellis quieta sunt omnia, eo quod quæsierimus Dominum, Deum patrum nostrorum, et dederit nobis pacem per gym. Ædificaverunt igitur, et nullum in exstruendo impedimentum fuit.
- Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta et hastas de Juda trecenta millia; de Benjamin vero scutariorum et sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.
3. CAP. XIV, 9-15 : ASA VINCIT ZARAM, ÆTHIOPUM REGEM. — *Zara in Juda invadit* [XIV, 9, 10]. *Asa Deum invocavit* [11] *et Zaram vincit* [12-15].
- Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, et curribus trecentis, et venit usque Maresa. Porro Asa perrexit obviam ei, et instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa; et invocavit Dominum Deum, et ait: Domine, non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxiliis, an in pluribus; adjuva nos, Domine Deus noster; in te enim et in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem, Domine, Deus noster tu es; non prævaleat contra te homo. Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa et Juda; fugeruntque Æthiopes. Et persecutus est eos Asa, et populus qui cum eo erat, usque Gerara; et ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cadente contriti sunt, et exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa. Et percusserunt civitates omnes per

2-4. — 20) *Mortuus est*, III Reg. 14, 20. — 22) III Reg. 15, 7.

14. — 1) III Reg. 15, 8. — 2-5) III Reg. 15, 11-14. — 5) *Regnavit in pace*, II Par. 16, 9. — 11) I Reg. 14, 6.

circuitum Geraræ, grandis quippe cunctos
terror invaserat; et diripuerunt urbes, et
15 multam prædam asportaverunt. Sed et
caulas ovium destruentes, tulerunt peco-
rum infinitam multitudinem et camelorum,
reversique sunt in Jerusalem.

4. CAP. XV, 1-7 : PROPHETIA AZARIÆ;
HORTATIO AD DEUM COLENDUM.

15 Azarias autem, filius Oded, facto in se
2 spiritu Dei, egressus est in occursum Asa,
et dixit ei : Audite me, Asa, et omnis Juda
et Benjamin : Dominus vobiscum, quia fui-
stis cum eo. Si quæsieritis eum, inveniatis;
3 si autem dereliqueritis eum, derelinquet
vos. Transibunt autem multi dies in Is-
rael absque Deo vero, et absque sacerdote
4 doctore, et absque lege. Cumque reversi
fuerint in angustia sua ad Dominum, Deum
Israel, et quæsierint eum, reperient eum.
5 In tempore illo non erit pax egredienti et
ingredienti, sed terrores undique in cun-
6 ctis habitatoribus terrarum : pugnabit
enim gens contra gentem, et civitas contra
civitatem, quia Dominus conturbabit eos in
7 omni angustia. Vos ergo confortamini, et
non dissolvantur manus vestræ; erit enim
merces operi vestro.

5. CAP. XV, 8-19 : ASA CULTUM DIVI-
NUM REFORMAT. — *Asa idololatriam
impugnat [XV, 8] et coram viris Juda
et Israel congregatis fœdus cum Deo
renovat [9-15]. Cultus divinus purga-
tur [16-18]. Juda in pace vivit [19].*

8 Quod cum audisset Asa, verba scilicet
et prophetiam Azariæ, filii Oded prophetæ,
confortatus est, et abstulit idola de omni
terra Juda, et de Benjamin, et ex urbibus
quas ceperat montis Ephraim. Et dedica-
vit altare Domini quod erat ante porticum
9 Domini. Congregavitque universum Judam
et Benjamin, et advenas cum eis de
Ephraim, et de Manasse, et de Simeon;
plures enim ad eum confugerant ex Israel,
videntes quod Dominus Deus illius esset
10 cum eo. Cumque venissent in Jerusalem
mense tertio, anno decimo quinto regni
11 Asa, immolaverunt Domino in die illa,
de manubis et præda quam adduxerant,
boves septingentos, et arietes septem mil-
12 lia. Et intravit ex more ad corroboran-
dum fœdus, ut quærerent Dominum, Deum
patrum suorum, in toto corde et in tota
13 anima sua. Si quis autem, inquit, non
quæsierit Dominum, Deum Israel, moria-

tur, a minimo usque ad maximum, a viro
usque ad mulierem. Juraveruntque Do- 14
mino voce magna, in jubilo, et in clangore
tubæ, et in sonitu buccinarum, omnes 15
qui erant in Juda cum execratione; in
omni enim corde suo juraverunt, et in tota
voluntate quæsierunt eum, et invenerunt.
Præstititque eis Dominus requiem per
circuitum.

Sed et Maacham, matrem Asa regis, ex 16
augusto deposuit imperio, eo quod fecisset
in luco simulacrum Priapi; quod omne
contrivit, et in frusta comminuens, com-
bussit in torrente Cedron. Excelsa autem 17
derelicta sunt in Israel. Attamen cor Asa
erat perfectum cunctis diebus ejus. Ea- 18
que quæ voverat pater suus, et ipse, intu-
lit in domum Domini, argentum, et aurum,
vasorumque diversam suppellectilem.

Bellum vero non fuit usque ad trigesimi 19
mum quintum annum regni Asa.

6. CAP. XVI, 1-10 : ASA PUGNAT CON-
TRA BAASA, REGEM ISRAEL. — *Baasa
in Juda invadit [XVI, 1]. Asa auxi-
lium Syrorum petit [2, 3]. Baasa vin-
citur [4-6]. Asa a propheta Hanani
reprehenditur [7-10].*

Anno autem trigesimo sexto regni ejus, 16
ascendit Baasa, rex Israel, in Judam, et
muro circumdabat Rama, ut nullus tute
posset egredi et ingredi de regno Asa.

Protulit ergo Asa argentum et aurum 2
de thesauris domus Domini, et de thesauris
regis, misitque ad Benadad, regem Syriæ,
qui habitabat in Damasco, dicens : Fœ- 3
dus inter me et te est, pater quoque meus
et pater tuus habuere concordiam; quam-
obrem misi tibi argentum et aurum, ut,
rupto fœdere quod habes cum Baasa, rege
Israel, facias eum a me recedere. Quo 4
comperto, Benadad misit principes exer-
citus suorum ad urbes Israel; qui percus-
serunt Ahion, et Dan, et Abelmaim, et
universas urbes Nephthali muratas. Quod 5
cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama,
et intermisit opus suum. Porro Asa rex 6
assumpsit universum Judam, et tulerunt
lapides de Rama, et ligna quæ ædificationi
præparaverat Baasa, ædificavitque ex eis
Gabaa et Maspha.

In tempore illo venit Hanani propheta 7
ad Asa, regem Juda, et dixit ei : Quia
habuisti fiduciam in rege Syriæ, et non in
Domino Deo tuo, idcirco evasis Syriæ
regis exercitus de manu tua. Nonne 8

15. — 8) *Dedicavit... Domini*, II Par. 8, 12. —
9) *Advenas... Simeon*, II Par. 12, 16. — 11) *De
manubiis et præda*, II Par. 14, 13-15. —

16-18) III Reg. 15, 13-15. — 19) II Par. 14, 1, 6.

16. — 1-6) III Reg. 15, 16-22. — 7) *Hanani*,
III Reg. 16, 1; II Par. 19, 2. — 8) II Par. 14,

Æthiopes et Libyes multo plures erant quadrigis, et equitibus, et multitudine nimia, quos, cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? Oculi enim Domini contemplantur universam terram, et præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stulte igitur egisti, et propter hoc ex præsentī tempore adversum te bella consurgent. Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum; valde quippe super hoc fuerat indignatus; et interfecit de populo in tempore illo plurimos.

7. CAP. XVI, 11-14 : ASA MORITUR.

11 Opera autem Asa, prima et novissima, scripta sunt in Libro regum Juda et Israel.

Ægrotavit etiam Asa, anno trigesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo; et nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est; dormivitque cum patribus suis, et mortuus est anno quadagesimo primo regni sui. Et sepelierunt eum in sepulcro suo, quod foderat sibi in civitate David; posueruntque eum super lectum suum plenum aromatibus et unguentis metreticis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, et combusserunt super eum ambitione nimia.

IV. — JOSAPHAT.

[XVII, 1 — XX, 37.]

1. CAP. XVII, 1-19 : DE GLORIA ET POTENTIA JOSAPHAT. — *Josaphat contra Israel invalescit* [XVII, 1, 2], *atque Dei cultum* [3-6] *et legis notitiam promovet* [7-9]. *Josaphat potentia forinsecus crescit* [10, 11]. *Urbes muratæ ædificantur* [12]. *De principibus et robustis viris exercitus regis* [13-19].

17 Regnavit autem Josaphat, filius ejus, pro eo, et invaluit contra Israel. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda quæ erant vallatæ muris; præsidiaque disposuit in terra Juda, et in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa, pater ejus.

3 Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis, et non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui; et perrexit in præceptis illius, et non juxta peccata Israel. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, et dedit omnis Juda munera Josaphat; factæque sunt ei infinitæ divitiæ, et multa gloria. Cumque sumpsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa et lucos de Juda abstulit.

7 Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benhail, et Obdiam, et Zachariam, et Nathanael, et Michæam, ut docerent in civitatibus Juda; et cum eis levitas Semeiam, et Nathania, et Zabadiam, Asael quoque, et Semiramoth, et Jonathan, Adoniamque, et Tobiam, et Thobadoniam, levitas, et cum eis Elisama et Joran sacerdotes. Docebantque populum

in Juda, habentes librum legis Domini; et circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat. Sed et Philisthæi Josaphat munera deferebant, et vectigal argenti; Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, et hircorum totidem.

Crevit ergo Josaphat, et magnificatus est usque in sublime; atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas. Et multa opera paravit in urbibus Juda; viri quoque bellatores et robusti erant in Jerusalem, quorum iste numerus per domos atque familias singulorum. In Juda principes exercitus, Ednas dux, et cum eo robustissimi viri trecenta millia. Post hunc Johanan princeps, et cum eo ducenta octoginta millia. Post istum quoque Amasias, filius Zechri, consecratus Domino, et cum eo ducenta millia viro- rum fortium. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, et cum eo tenentium arcum et clypeum ducenta millia. Post istum etiam Josabad, et cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

2. CAP. XVIII, 1-34 : ACHAB ET JOSAPHAT BELLUM AGUNT CONTRA SYROS. ACHAB MORITUR. — *De fœdere inter*

8-12. — 9) *Adversum... consurgent*, III Reg. 15, 16, 32. — 11-14) III Reg. 15, 23, 24. — 12) Eccli. 38, 9.

17. — 1) III Reg. 15, 24. — 2) *Quas... ejus*, II Par. 15, 8. — 3) *Factæque... gloria*, II Par. 18, 1. — 6) III Reg. 22, 43, 44.

Achab et Josaphat inito ad urbem Ramoth-Galaad expugnandam [XVIII, 1-3]. *Pseudoprophetae fausta vaticinantur* [4, 5]. *Josaphat exquirat ut Achab Michæam, filius Jemla, arcessat* [6-8]. *Sedecias, filius Chanaana, victoriam promittit* [9-11]. *Michæas primum fausta* [12-14], *deinde cladem prædicit* [15-17], *visionem suam de pseudoprophetis narrat* [18-22], *et in carcerem mittitur* [23-27]. *In pugna Josaphat mortem de vitat* [28-32], *dum Achab misere perit* [33, 34].

- 18 Fuit ergo Josaphat dives et inclytus multum, et affinitate conjunctus est Achab.
- 2 Descenditque post annos ad eum in Samariam, ad cujus adventum mactavit Achab arietes et boves plurimos, ipsi, et populo qui venerat cum eo; persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad. Dixitque Achab, rex Israel, ad Josaphat, regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, et tu; sicut populus tuus, sic et populus meus, tecumque erimus in bello.
- 4 Dixitque Josaphat ad regem Israel: Consule, obsecro, impræsentiarum sermonem Domini. Congregavit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros, et dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi: Ascende, inquit, et tradet Deus in manu regis.
- 6 Dixitque Josaphat: Numquid non est hic propheta Domini, ut ab illo etiam requiramus? Et ait rex Israel ad Josaphat: Est vir unus a quo possumus querere Domini voluntatem; sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore; est autem Michæas, filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris, rex, hoc modo. Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, et dixit ei: Voca cito Michæam, filium Jemla.
- 9 Porro rex Israel, et Josaphat, rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio; sedebant autem in area juxta portam Samariæ; omnesque prophetae vaticinabantur coram eis. Sedecias vero, filius Chanaana, fecit sibi cornua ferrea, et ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec contras eam. Omnesque prophetae similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, et prosperaberis; et tradet eos Dominus in manu regis.
- 12 Nuntius autem qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium pro-

phetarum, uno ore, bona regi annuntiant, quæso ergo te ut et sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera. Cui respondit Michæas: Vivit Dominus! quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite; cuncta enim prospera evenient, et tradentur hostes in manus vestras. Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuro ut mihi non loquaris nisi quod verum est, in nomine Domini. At ille ait: Vidi universum Israel dispersum in montibus sicut oves absque pastore; et dixit Dominus: Non habent isti dominos; revertatur unusquisque in domum suam in pace. Et ait rex Israel ad Josaphat: Nonne dixi tibi quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt?

At ille: Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, et omnem exercitum cæli assistentem ei a dextris et a sinistris. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab, regem Israel, ut ascendat et corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo, et alter alio, processit spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus: In quo, inquit, decipies? At ille respondit: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, et prævalebis; egredere, et fac ita. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum; et Dominus locutus est de te mala.

Accessit autem Sedecias, filius Chanaana, et percussit Michææ maxillam, et ait: Per quam viam transivit spiritus Domini a me, ut loqueretur tibi? Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris. Præcepit autem rex Israel, dicens: Tollite Michæam, et ducite eum ad Amon, principem civitatis, et ad Joas, filium Amelech; et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, et date ei panis modicum et aquæ pauxillum, donec revertar in pace. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite, omnes populi.

Igitur ascenderunt rex Israel, et Josaphat, rex Juda, in Ramoth Galaad. Dixitque rex Israel ad Josaphat: Mutabo habitum, et sic ad pugnam vadam; tu au-

- tem induere vestibus tuis. Mutatoque rex
 30 Israel habitu, venit ad bellum. Rex autem
 Syriae praeceperat ducibus equitatus
 sui, dicens : Ne pugnetis contra minimum
 aut contra maximum, nisi contra solum
 31 regem Israel. Itaque cum vidissent principes
 equitatus Josaphat, dixerunt : Rex
 Israel est iste. Et circumdederunt eum di-
 micantes; at ille clamavit ad Dominum, et
 auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.
 32 Cum enim vidissent duces equitatus quod
 non esset rex Israel, reliquerunt eum.
 33 Accidit autem ut unus e populo sagittam
 in incertum jaceret, et percuteret regem
 Israel inter cervicem et scapulas. At ille
 aurigæ suo ait : Convertite manum tuam, et
 educ me de acie, quia vulneratus sum.
 34 Et finita est pugna in die illo. Porro rex
 Israel stabat in curru suo contra Syros
 usque ad vesperam; et mortuus est, occi-
 dente sole.

3. CAP. XIX, 1-3 : JOSAPHAT A PRO-
 PHETA JEHU CORRIPITUR.

- 19 Reversus est autem Josaphat, rex Juda,
 in domum suam pacifice in Jerusalem.
 2 Cui occurrit Jehu, filius Hanani Videns, et
 ait ad eum : Impio præbes auxilium, et his
 qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et
 idcirco iram quidem Domini merebaris.
 3 Sed bona opera inventa sunt in te, eo quod
 abstuleris lucos de terra Juda, et præpa-
 raveris cor tuum ut requireres Dominum,
 Deum patrum tuorum.

4. CAP. XIX, 4-11 : DE ADMINISTRA-
 TIONE JOSAPHAT. — *Josaphat ad popu-
 lum egreditur* [XIX, 4], *et judices, tam
 in Juda* [5-7] *quam in Jerusalem, ad
 justitiam revocat* [8-11].

- 4 Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem;
 rursumque egressus est ad populum de
 Bersabee usque ad montem Ephraim, et
 revocavit eos ad Dominum, Deum patrum
 5 suorum. Constituitque judices terræ in
 cunctis civitatibus Juda munitis, per sin-
 6 gula loca. Et præcipiens judicibus : Vi-
 dete, ait, quid faciatis; non enim hominis
 exercetis iudicium, sed Domini; et quod-
 cumque judicaveritis, in vos redundabit.
 7 Sit timor Domini vobiscum, et cum dili-
 gentia cuncta facite; non est enim apud
 Dominum Deum nostrum iniquitas, nec
 personarum acceptio, nec cupido mune-
 rum.
 8 In Jerusalem quoque constituit Josaphat

levitas, et sacerdotes, et principes familia-
 rum ex Israel, ut iudicium et causam Do-
 mini judicarent habitatoribus ejus. Præ-
 cepitque eis, dicens : Sic ageritis in timore
 Domini fideliter et corde perfecto. Omnem
 causam quæ venerit ad vos fratrum vestro-
 rum qui habitant in urbibus suis, inter
 cognationem et cognationem, ubicumque
 quæstio est de lege, de mandato, de ceremoni-
 niis, de justificationibus, ostendite eis, ut
 non peccent in Dominum, et ne veniat ira
 super vos et super fratres vestros; sic ergo
 agentes, non peccabitis. Amarias autem,
 11 sacerdos et pontifex vester, in his quæ ad
 Deum pertinent præsidebit; porro Zaba-
 dias, filius Ismahel, qui est dux in domo
 Juda, super ea opera erit, quæ ad regis offi-
 cium pertinent; habetisque magistros levi-
 tas coram vobis. Comfortamini, et agite
 diligenter, et erit Dominus vobiscum in
 bonis.

5. CAP. XX, 1-30 : JOSAPHAT MOABITAS
 ET AMMONITAS VINCIT. — *Josaphat,
 de hostibus in Juda invadentibus certior
 factus* [XX, 1, 2], *auxilium Dei implo-
 rat* [3-13]. *Propheta Jahaziel regem
 confortat et felicem pugnae exitum pro-
 mittit* [14-17]. *Ante prælium* [18-21].
Inter hostes confusio oritur [22, 23]. *De
 spoliis* [24, 25]. *Josaphat gratias Deo
 agit in loco prælii et in Jerusalem* [26-
 28]. *Regnum Juda quiescit* [29, 30].

Post hæc congregati sunt filii Moab, et
 filii Ammon, et cum eis de Ammonitis, ad
 Josaphat, ut pugnarent contra eum. Veneruntque nuntii, et indicaverunt Josaphat,
 dicentes : Venit contra te multitudo
 magna, de his locis quæ trans mare sunt,
 et de Syria; et ecce consistunt in Asa-
 3 thamar, quæ est Engaddi. Josaphat au-
 tem, timore perterritus, totum se contulit
 ad rogandum Dominum, et prædicavit je-
 junium universo Juda. Congregatusque
 est Judas ad deprecandum Dominum; sed
 et omnes de urbibus suis venerunt ad ob-
 4 secrandum eum.

Cumque stetisset Josaphat in medio
 coetu Juda et Jerusalem, in domo Domini
 ante atrium novum, ait : Domine, Deus
 patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, et
 dominaris cunctis regnis gentium; in manu
 tua est fortitudo et potentia, nec quisquam
 tibi potest resistere. Nonne tu, Deus no-
 7 ster, interfecisti omnes habitatores terræ
 hujus coram populo tuo Israel, et dedisti

19. — 2) *Jehu*, III Reg. 16, 1; II Par. 20, 34.
 — 3) II Par. 17, 3-6. — 7) Deut. 10, 17; Sap. 6, 8;

Eccli. 35, 15; Act. 10, 34; Rom. 2, 11; Gal. 2, 6;
 Eph. 6, 9; Col. 3, 25; I Pet. 1, 17.
 20. — 1) IV Reg. 3, 4, 7. — 9) III Reg. 8, 33,

- eam semini Abraham, amici tui, in sempi-
 8 ternum? Habitaveruntque in ea, et ex-
 struxerunt in illa sanctuarium nomini tuo,
 9 dicentes: Si irruerint super nos mala,
 gladius iudicii, pestilentia, et fames, stabi-
 mus coram domo hac in conspectu tuo, in
 qua invocatum est nomen tuum; et clama-
 10 bimus ad te in tribulationibus nostris; et
 exaudies, salvosque facies. Nunc igitur
 ecce filii Ammon, et Moab, et mons Seir,
 per quos non concessisti Israel ut transi-
 rent quando egrediebantur de Ægypto,
 sed declinaverunt ab eis, et non interfece-
 11 runt illos; e contrario agunt, et nituntur
 ejicere nos de possessione quam tradidisti
 12 nobis. Deus noster, ergo non iudicabis
 eos? In nobis quidem non est tanta fortitu-
 do, ut possimus huic multitudini resistere,
 quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus
 quid agere debeamus, hoc solum habemus
 residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.
 13 Omnis vero Juda stabat coram Domino,
 cum parvulis, et uxoribus, et liberis suis.
 14 Erat autem Jahaziel, filius Zachariæ,
 filii Banaïæ, filii Jehiel, filii Mathaniæ,
 levites de filiis Asaph, super quem factus
 15 est spiritus Domini in medio turbæ; et
 ait: Attendite, omnis Juda, et qui habita-
 tis Jerusalem, et tu, rex Josaphat. Hæc
 dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec pa-
 veatis hanc multitudinem; non est enim
 16 vestra pugna, sed Dei. Cras descendetis
 contra eos; ascensuri enim sunt per clivum
 nomine Sis, et invenietis illos in summitate
 torrentis qui est contra solitudinem Jeruel.
 17 Non eritis vos qui dimicabitis; sed tan-
 tummodo confidentur state, et videbitis
 auxilium Domini super vos, o Juda et Jeru-
 salem; nolite timere, nec paveatis; cras
 egrediemini contra eos, et Dominus erit
 vobiscum.
 18 Josaphat ergo, et Juda, et omnes habi-
 tatores Jerusalem, ceciderunt proni in ter-
 ram coram Domino, et adoraverunt eum.
 19 Porro levitæ de filiis Caath, et de filiis
 Core, laudabant Dominum, Deum Israel
 voce magna, in excelsum.
 20 Cumque mane surrexissent, egressi sunt
 per desertum Thecue; profectisque eis,
 stans Josaphat in medio eorum, dixit:
 Audite me, viri Juda et omnes habitatores
 Jerusalem: credite in Domino Deo vestro,
 et securi eritis; credite prophetis ejus, et
 21 cuncta evenient prospera. Deditque con-
 silium populo, et statuit cantores Domini,
 ut laudarent eum in turmis suis, et ante-

cederent exercitum, ac voce consona dice-
 rent: Confitemini Domino, quoniam in
 æternum misericordia ejus. Cumque coe- 22
 pissent laudes canere, vertit Dominus in-
 sidias eorum in semetipsos, filiorum scili-
 cet Ammon, et Moab, et montis Seir, qui
 egressi fuerant ut pugnarent contra Ju-
 dam, et percussi sunt. Namque filii Am- 23
 mon et Moab consurrexerunt adversum
 habitatores montis Seir, ut interficerent et
 delerent eos; cumque hoc opere perpetras-
 sent, etiam in semetipsos versi, mutuis
 concidere vulneribus.

Porro Juda cum venisset ad speculam 24
 quæ respicit solitudinem, vidit procul om-
 nem late regionem plenam cadaveribus,
 nec superesse quemquam qui necem potuis-
 set evadere. Venit ergo Josaphat, et om- 25
 nis populus cum eo, ad detrahenda spolia
 mortuorum. Invenieruntque inter cadavera
 variam suppellectilem, vestes quoque, et
 vasa pretiosissima, et diripuerunt; ita ut
 omnia portare non possent, nec per tres
 dies spolia auferre, præ prædæ magnitu-
 dine. Die autem quarto congregati sunt 26
 in Valle benedictionis; etenim quoniam ibi
 benedixerant Domino, vocaverunt locum
 illum Vallis benedictionis, usque in præ-
 sentem diem. Reversusque est omnis vir 27
 Juda, et habitatores Jerusalem, et Josaphat
 ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna,
 eo quod dedisset eis Dominus gaudium de
 inimicis suis. Ingressique sunt in Jeru- 28
 salem cum psalteriis, et citharis, et tubis,
 in domum Domini. Irruit autem pavor 29
 Domini super universa regna terrarum,
 cum audissent quod pugnasset Dominus
 contra inimicos Israel. Quievitque re- 30
 gnum Josaphat, et præbuit ei Deus pacem
 per circuitum.

6. CAP. XX, 31-37: POSTREMA JOSAPHAT; FÆDUS INTER JOSAPHAT ET OCHOZIAM, REGEM ISRAEL.

Regnavit igitur Josaphat super Judam, 31
 et erat triginta quinque annorum cum re-
 gnare cepisset; viginti autem et quinque
 annis regnavit in Jerusalem. Et nomen
 matris ejus Azuba, filia Selahi. Et ambu- 32
 lavit in via patris sui Asa; nec declinavit
 ab ea, faciens quæ placita erant coram
 Domino. Verumtamen excelsa non abstu- 33
 lit; et adhuc populus non direxerat cor
 suum ad Dominum, Deum patrum suorum.

Reliqua autem gestorum Josaphat, prio- 34
 rum et novissimorum, scripta sunt in ver-

37-40; II Par. 6, 28-31. — 10) Num. 20, 21; Deut. 2, 1, 4, 5, 9, 19. — 19) De filiis Caath, I Par. 6, 22-28. De filiis Core, I Par. 9, 19. —

31-34) III Reg. 22, 41-46. — 33) Excelsa non abstulit, II Par. 17, 6. — 34) Jehu, II Par. 19, 2.

bis Jehu, filii Hanani, quæ digessit in libros regum Israel.

- 35 Post hæc iniit amicitias Josaphat, rex
Juda, cum Ochozia, rege Israel, cujus
36 opera fuerunt impiissima. Et particeps
fuit ut facerent naves quæ irent in Tharsis;

feceruntque classem in Asiongaber. Pro-
phetavit autem Eliezer, filius Dodau de
Maresa, ad Josaphat, dicens: Quia habui-
sti foedus cum Ochozia, percussit Dominus
opera tua; contritæque sunt naves, nec
potuerunt ire in Tharsis.

V. — JORAM, REX JUDA.

[XXI, 1-20.]

1. CAP. XXI, 1-7: JOSAPHAT MORTUO
REGNAT JORAM, FRATRICIDA ET IM-
PIUS.

- 21 Dormivit autem Josaphat cum patribus
suis, et sepultus est cum eis in civitate
David; regnavitque Joram, filius ejus, pro
2 eo. Qui habuit fratres, filios Josaphat,
Azariam, et Jahiel, et Zachariam, et Aza-
riam, et Michael, et Saphatiam; omnes hi
3 filii Josaphat, regis Juda. Deditque eis
pater suus multa munera argenti, et auri,
et pensitationes, cum civitatibus munitis-
simis in Juda; regnum autem tradidit
4 Joram, eo quod esset primogenitus. Sur-
rexit ergo Joram super regnum patris sui;
cumque se confirmasset, occidit omnes fra-
tres suos gladio, et quosdam de principi-
bus Israel.

- 5 Triginta duorum annorum erat Joram
cum regnare cœpisset; et octo annis regna-
vit in Jerusalem. Ambulavitque in viis
6 regum Israel, sicut egerat rex Achab;
filia quippe Achab erat uxor ejus; et fecit
7 malum in conspectu Domini. Noluit au-
tem Dominus disperdere domum David,
propter pactum quod inierat cum eo, et
quia promiserat ut daret ei lucernam, et
filiis ejus, omni tempore.

2. CAP. XXI, 8-20: PRÆCIPUI EVENTUS
ET FINIS REGNI. — *Rebellat Edom*
[XXI, 8-10]. *Elias propheta litteras ad*
Joram mittit [11-15]. *Philisthiim et*
Arabes invadunt in Juda [16, 17].
Joram moritur [18-20].

- 8 In diebus illis rebellavit Edom, ne esset
subditus Judæ; et constituit sibi regem.
9 Cumque transisset Joram cum principibus
suis, et cuncto equitatu qui erat secum, sur-
rexerat nocte, et percussit Edom qui se cir-
cumdederat, et omnes duces equitatus ejus.
10 Attamen rebellavit Edom, ne esset sub
ditione Juda, usque ad hanc diem. Eo tem-
pore et Lobna recessit ne esset sub manu

illius; dereliquerat enim Dominum, Deum
patrum suorum.

Insuper et excelsa fabricatus est in urbi-
bus Juda; et fornicari fecit habitatores
Jerusalem, et prævaricari Judam. Allatæ
12 sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in
quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus,
Deus David, patris tui: Quoniam non
ambulasti in viis Josaphat, patris tui, et
in viis Asa, regis Juda, sed incessisti per
13 iter regum Israel, et fornicari fecisti Judam
et habitatores Jerusalem, imitatus fornica-
tionem domus Achab; insuper et fratres
tuos, domum patris tui, meliores te, occi-
disti; ecce Dominus percutiet te plaga
14 magna, cum populo tuo, et filiis, et uxori-
bus tuis, universaque substantia tua. Tu
15 autem ægrotabis pessimo languore uteri
tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim
per singulos dies.

Suscitavit ergo Dominus contra Joram 16
spiritum Philistinorum, et Arabum, qui
confines sunt Æthiopibus. Et ascenderunt
17 in terram Juda, et vastaverunt eam, diri-
pueruntque cunctam substantiam quæ in-
venta est in domo regis, insuper et filios
ejus, et uxores; nec remansit ei filius, nisi
Joachaz qui minimus natu erat.

Et super hæc omnia, percussit eum Do-
minus alvi languore insanabili. Cumque 19
diei succederet dies, et temporum spatia
volverentur, duorum annorum expletus est
circulus; et sic longa consumptus tæbe,
ita ut egeret etiam viscera sua, languore
pariter et vita caruit. Mortuusque est in-
firmitate pessima; et non fecit ei populus
secundum morem combustionis, exequias,
sicut fecerat majoribus ejus. Triginta 20
duorum annorum fuit cum regnare cœ-
pisset, et octo annis regnavit in Jerusalem.
Ambulavitque non recte. Et sepelierunt
eum in civitate David; verumtamen non
in sepulcro regum.

— ❖ —

— 35-37) III Reg. 22, 47-50.

21. — 1-20) IV Reg. 8, 16-24. — 1) III Reg.
22, 51. — 6) *Ambulavitque... Achab*, III Reg.
12, 28, 30; 16, 31, 33. — 7) *Propter... cum eo*,
II Reg. 7, 12. *Lucernam*, III Reg. 11, 36. —12) *In viis Josaphat*, II Par. 17, 3. *In viis Asa*,
II Par. 14, 2-5. — 13) *Imitatus... Achab*, III Reg.
16, 31-33. — 17) *Joachaz*, II Par. 25, 23. —
19) *Sicut... ejus*, II Par. 16, 14.

VI. — OCHOZIAS, REX JUDA.

[XXII, 1-9.]

1. CAP. XXII, 1-4 : IMPIUS OCHÔZIAS REGNAT.
- 22 Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam, filium ejus minimum, regem pro eo; omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum qui irruerant in castra. Regnavitque Ochozias, filius Joram, regis Juda. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare cepisset, et uno anno regnavit in Jerusalem. Et nomen matris ejus Athalia, filia Amri. Sed et ipse ingressus est per vias domus Achab; mater enim ejus impulit eum ut impie ageret. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab; ipsi enim fuerunt ei consilarii post mortem patris sui, in interitum ejus.
2. CAP. XXII, 5-9 : OCHOZIAS FŒDUS INIT CUM JORAM, REGE ISRAEL; OCHOZIAS MORITUR.
- 5 Ambulavitque in consiliis eorum; et perrexit cum Joram, filio Achab, rege

Israel, in bellum contra Hazael, regem Syriæ, in Ramoth Galaad; vulneraveruntque Syri Joram. Qui reversus est ut curaretur in Jezrahel; multas enim plagas acceperat in supradicto certamine.

Igitur Ochozias, filius Joram, rex Juda, descendit ut inviseret Joram, filium Achab, in Jezrahel ægotantem. Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ochoziam ut veniret ad Joram; et cum venisset, et egrederetur cum eo adversus Jehu, filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Achab. Cum ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, et filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, et interfecit illos. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria; adductumque ad se, occidit. Et sepehant eum, eo quod esset filius Josaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo. Nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ.

VII. — ATHALIA.

[XXII, 10 — XXIII, 21.]

1. CAP. XXII, 10-12 : REGNAT ATHALIA; FILII OCHOZIÆ OCCIDUNTUR; JOAS SERVATUR.
- 10 Siquidem Athalia, mater ejus, videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, et interfecit omnem stirpem regiam domus Joram. Porro Josabeth, filia regis, tulit Joas, filium Ochoziæ, et furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur; absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum; Josabeth autem, quæ absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Joiadæ pontificis, soror Ochoziæ; et idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus, sex annis quibus regnavit Athalia super terram.
2. CAP. XXIII, 1-21 : ATHALIA TRUCIDATUR. — Joiada sacerdos omnia parat ut Joas regnet [XXIII, 1-7]. Joas in regem ungitur [8-11]. Athalia occi-

ditur [12-15]. Fœdus cum Deo renovatur et cultus Baal exterminatur [16-19]. Joas in palatium deducitur [20, 21].

Anno autem septimo, confortatus Joiada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet, filium Jeroham, et Ismahel, filium Johanan, Azariam quoque, filium Obed, et Maasiam, filium Adaïæ, et Elisaphat, filium Zechri; et iniit cum eis fœdus. Qui circummeunt Judam, congregaverunt levitas de cunctis urbibus Juda, et principes familiarum Israel, veneruntque in Jerusalem. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege; dixitque ad eos Joiada: Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David. Iste est ergo sermo quem facietis. Tertia pars vestrum, qui veniunt ad sabbatum, sacerdotum, et levitarum, et janitorum, erit in portis; tertia vero pars ad domum regis; et tertia ad portam quæ appellatur Fundamenti;

22. — 1-6) IV Reg. 8, 24-29. — 2) Filia Amri, IV Reg. 8, 18; II Par. 21, 6. — 7-9) IV Reg. 9, 27, 28. — 7) Quem... Achab, III Reg. 19, 16; IV Reg. 9, 6, 7. — 8) IV Reg. 10, 11-14. —

9) Josaphat... suo, II Par. 17, 4. — 10-12) IV Reg. 11, 1-3.

23. — 1-21) IV Reg. 11, 4-20. — 11) Testi-

- omne vero reliquum vulgus sit in atriis
 6 domus Domini. Nec quispiam alius ingre-
 diatur domum Domini, nisi sacerdotes,
 et qui ministrant de levitis; ipsi tantum-
 modo ingrediantur, quia sanctificati sunt.
 Et omne reliquum vulgus observet custo-
 7 dias Domini. Levitæ autem circumdant
 regem, habentes singuli arma sua (et si
 quis alius ingressus fuerit templum, inter-
 ficiatur), sintque cum rege, et intrante, et
 egrediente.
 8 Fecerunt ergo levitæ, et universus Juda,
 juxta omnia quæ præceperat Joiada pon-
 tificex; et assumpserunt singuli viros qui
 sub se erant, et veniebant per ordinem
 sabbati, cum his qui impleverant sabbat-
 um, et egressuri erant; siquidem Joiada
 pontifex non dimiserat abire turmas, quæ
 sibi per singulas hebdomadas succedere
 9 consueverant. Deditque Joiada sacerdos
 centurionibus lanceas, clypeosque et peltas
 regis David, quas consecraverat in domo
 10 Domini. Constituitque omnem populum
 tenentium pugiones a parte templi dextra
 usque ad partem templi sinistram, coram
 11 altari, et templo, per circuitum regis. Et
 eduxerunt filium regis, et imposuerunt ei
 diadema et testimonium, dederuntque in
 manu ejus tenendam legem, et constitue-
 runt eum regem. Unxit quoque illum Joi-
 ada pontifex, et filii ejus; imprecatique sunt
 ei, atque dixerunt: Vivat rex!
 12 Quod cum audisset Athalia, vocem sci-
 licet currentium atque laudantium regem,
 ingressa est ad populum in templum Do-
 13 mini. Cumque vidisset regem stantem
 super gradum, in introitu, et principes,

turmasque circa eum, omnemque populum
 terræ gaudentem, atque clangentem tubis,
 et diversi generis organis concinentem,
 vocemque laudantium, scidit vestimenta
 sua, et ait: Insidiæ! insidiæ! Egressus
 14 autem Joiada pontifex ad centuriones et
 principes exercitus, dixit eis: Educite
 illam extra septa templi, et interficiatur
 foris gladio. Præcepitque sacerdos ne occi-
 deretur in domo Domini. Et imposuerunt
 15 cervicibus ejus manus; cumque intrasset
 portam equorum domus regis, interfecerunt
 eam ibi.

Pepigit autem Joiada fœdus inter se,
 16 universumque populum, et regem, ut esset
 populus Domini. Itaque ingressus est om-
 17 nis populus domum Baal, et destruxerunt
 eam; et altaria ac simulacra illius confre-
 gerunt; Mathan quoque, sacerdotem Baal,
 interfecerunt ante aras. Constituit autem
 18 Joiada præpositos in domo Domini sub
 manibus sacerdotum, et levitarum, quos
 distribuit David in domo Domini, ut offer-
 rent holocausta Domino, sicut scriptum
 est in lege Moysi, in gaudio et canticis,
 juxta dispositionem David. Constituit
 19 quoque janitores in portis domus Domini,
 ut non ingrederetur eam immundus in om-
 ni re. Assumpsitque centuriones, et fortis-
 20 simos viros ac principes populi, et omne
 vulgus terræ, et fecerunt descendere regem
 de domo Domini, et introire per medium
 portæ superioris in domum regis, et col-
 locaverunt eum in solio regali. Lætatus
 21 que est omnis populus terræ, et urbs quie-
 vit. Porro Athalia interfecta est gladio.

VIII. — JOAS, REX JUDA.

[XXIV, 1-27.]

1. CAP. XXIV, 1-3: INITIA REGNI JOAS.
 24 Septem annorum erat Joas cum regnare
 cœpisset, et quadraginta annis regnavit
 in Jerusalem. Nomen matris ejus Sebia, de
 2 Bersabee. Fecitque quod bonum est cor-
 am Domino, cunctis diebus Joiadæ sacer-
 3 dotis. Accepit autem ei Joiada uxores
 duas, e quibus genuit filios et filias.
 2. CAP. XXIV, 4-14: TEMPLUM RESAR-
 CITUR. — *Joas templi restituendi con-*
silium init [XXIV, 4]. *De pecunia*
collecta [5-10] *et soluta* [11, 12]. *De*
operibus [13, 14].

Post quæ placuit Joas ut instauraret do-
 4 mum Domini. Congregavitque sacerdo-
 5 tes, et levitas, et dixit eis: Egredimini ad
 civitates Juda, et colligite de universo
 Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei
 vestri, per singulos annos; festinatoque
 hoc facite. Porro levitæ egere negligenti-
 6 tius. Vocavitque rex Joiadam principem,
 et dixit ei: Quare tibi non fuit curæ ut co-
 geres levitas inferre de Juda et de Jerusa-
 lem pecuniam, quæ constituta est a Moyse,
 servo Domini, ut inferret eam omnis mul-
 tudo Israel in tabernaculum testimonii?
 Athalia enim impiissima et filii ejus destrux-
 7 erunt domum Dei, et de universis quæ

monium, Deut. 17, 18, 19. — 15) Portam equo-
 rum, II Esdr. 3, 28; Jer. 31, 40. — 16) II Par.
 15, 12. — 18) Quos... Domini, I Par. 23, 6,

30, 31; 24, 1. — 19) Janitores, I Par. 26, 1-19.
 24. — 1-14) IV Reg. 11, 21-12, 15. — 6) Pecuniam... testimonii, Ex. 30, 12-16. — 7) II Par.

sanctificata fuerant in templo Domini ornaverunt fanum Baalim.

- 8 Præcepit ergo rex, et fecerunt arcam. Posueruntque eam juxta portam domus
9 Domini forinsecus. Et prædicatum est in Juda et Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, quod constituit Moyses, servus Dei, super omnem Israel in deserto.
10 Lætatique sunt cuncti principes et omnis populus; et ingressi contulerunt in arcam Domini; atque miserunt ita, ut impleretur.
11 Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus levitarum (videbant enim multam pecuniam), ingrediebatur scriba regis, et quem primus sacerdos constituerat, effundebantque pecuniam quæ erat in arca; porro arcam reportabant ad locum suum; sicque faciebant per singulos dies. Et congregata est infinita pecunia,
12 quam dederunt rex et Joiada his qui præerant operibus domus Domini; at illi conducebant ex ea cæsores lapidum, et artifices operum singulorum ut instaurarent domum Domini; fabros quoque ferri et æris, ut quod cadere cœperat, fulciretur.
13 Egeruntque hi qui operabantur industrie, et obducebatur parietum cicatrix per manus eorum; ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, et firmiter eam
14 stare fecerunt. Cumque complerent omnia opera, detulerunt coram rege et Joiada reliquam partem pecuniæ; de qua facta sunt vasa templi in ministerium et ad holocausta, phialæ quoque, et cetera vasa aurea et argentea; et offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadæ.

3. CAP. XXIV, 15-22 : MORTUO JOIADA, IMPIE VIVIT JOAS; ZACHARIAS PROPHETA OCCIDITUR.

- 15 Senuit autem Joiada plenus dierum, et mortuus est cum esset centum triginta annorum. Sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel et cum domo ejus.
17 Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt re-

gem; qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis. Et dereliquerunt templum 18 Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus; et facta est ira contra Judam et Jerusalem propter hoc peccatum. Mittebatque eis prophetas ut reverterentur 19 ad Dominum; quos protestantes, illi audire nolebant.

Spiritus itaque Dei induit Zachariam, 20 filium Joiadæ, sacerdotem, et stetit in conspectu populi, et dixit eis : Hæc dicit Dominus Deus : Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit; et dereliquistis Dominum, ut dereliqueret 21 vos? Qui congregati adversus eum, miserunt lapides, juxta regis imperium, in atrio domus Domini. Et non est recordatus 22 Joas rex misericordiæ quam fecerat Joiada, pater illius, secum; sed interfecit filium ejus. Qui, cum moreretur, ait : Videat Dominus, et requirat.

4. CAP. XXIV, 23-27 : SYRI IN JUDA INVADUNT; JOAS MORITUR.

Cumque evolutus esset annus, ascendit 23 contra eum exercitus Syriæ; venitque in Judam et Jerusalem, et interfecit cunctos principes populi; atque universam prædam miserunt regi in Damascum. Et 24 certe cum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum, Deum patrum suorum; in Joas quoque ignominiosa exercebat judicia. Et abeuntes dimiserunt 25 eum in languoribus magnis; surrexerunt autem contra eum servi sui, in ultionem sanguinis filii Joiadæ sacerdotis, et occiderunt eum in lectulo suo, et mortuus est. Sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulcris regum. Insidiati vero 26 sunt ei Zabad, filius Semmaath Ammanitidis, et Josabad, filius Semarith Moabitidis.

Porro filii ejus, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, et instauratio domus Dei, scripta sunt diligentius in Libro regum; regnavit autem Amasias, filius ejus, pro eo.

IX. — AMASIAS.

[XXV, 1-28.]

1. CAP. XXV, 1-4 : INITIA REGNI AMASIAE. — *Duratio et indoles regni Amasie* [XXV, 1, 2]. *Occisores patris sui jugulat Amasias* [3, 4].

Viginti quinque annorum erat Amasias 25 cum regnare cœpisset, et viginti novem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Joaden, de Jerusalem. Fecitque 2

22, 3, 4. — 19) Jer. 25, 4. — 20) Zachariam, Matth. 23, 35. — 22) Sed... ejus, Matth. 23, 35;

Luc. 11, 51. — 23) IV Reg. 12, 17, 18. — 25-27) IV Reg. 12, 20-22.
25. — 1-4) IV Reg. 14, 2-6. — 3) Servos...

bonum in conspectu Domini, verumta-
 3 men non in corde perfecto. Cumque ro-
 boratum sibi videret imperium, jugula-
 vit servos qui occiderant regem, patrem
 4 suum; sed filios eorum non interfecit,
 sicut scriptum est in libro legis Moysi,
 ubi præcepit Dominus, dicens: Non occi-
 dentur patres pro filiis, neque filii pro
 patribus suis; sed unusquisque in suo
 peccato morietur.

2. CAP. XXV, 5-16: AMASIAS IDUMÆOS
 DEVINCIT. — *Amasias milites de Juda
 et Israel congregat; at, suadente quod-
 dam propheta, viros Israelitas dimittit*
 [XXV, 5-10]. *Idumæi in Valle salina-
 rum profligantur* [11, 12]. *Exercitus
 ab Amasia remissus in Juda invadit*
 [13]. *Amasias deos Idumæorum adorat*
 [14-16].

5 Congregavit igitur Amasias Judam, et
 constituit eos per familias, tribunosque et
 centuriones in universo Juda et Benjamin;
 et recensuit a viginti annis supra, in-
 venitque trecenta millia juvenum, qui egre-
 derentur ad pugnam, et tenerent hastam
 6 et clypeum. Mercede quoque conduxit de
 Israel centum millia robustorum, centum
 7 talentis argenti. Venit autem homo Dei
 ad illum, et ait: O rex, ne egrediatur
 tecum exercitus Israel; non est enim Do-
 minus cum Israel, et cunctis filiis Ephraim.
 8 Quod si putas in robore exercitus bella
 consistere, superari te faciet Deus ab ho-
 stibus; Dei quippe est adjuvare, et in
 9 fugam convertere. Dixitque Amasias ad
 hominem Dei: Quid ergo fiet de centum
 talentis quæ dedi militibus Israel? Et re-
 spondit ei homo Dei: Habet Dominus unde
 10 tibi dare possit multo his plura. Separavit
 itaque Amasias exercitum qui venerat
 ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in
 locum suum. At illi contra Judam vehe-
 menter irati, reversi sunt in regionem
 suam.

11 Porro Amasias confidenter eduxit popu-
 lum suum, et abiit in Vallem salinarum,
 12 percussitque filios Seir decem millia. Et
 alia decem millia virorum ceperunt filii
 Juda; et adduxerunt ad præruptum cujus-
 dam petrae, præcipitaveruntque eos de
 summo in præceps, qui universi crepu-
 13 erunt. At ille exercitus quem remisit
 Amasias, ne secum iret ad prælium, diffu-
 sus est in civitatibus Juda, a Samaria
 usque ad Bethoron; et interfectis tribus
 millibus, diripuit prædam magnam.

Amasias vero, post eadem Idumæorum 14
 et allatos deos filiorum Seir, statuit illos
 in deos sibi, et adorabat eos, et illis ado-
 lebat incensum. Quamobrem iratus Do- 15
 minus contra Amasiam, misit ad illum
 prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti
 deos qui non liberaverunt populum suum
 de manu tua? Cumque hæc ille loqueretur,
 16 respondit ei: Num consiliarius regis
 es? Quiesce, ne interficiam te. Discedensque
 propheta: Scio, inquit, quod cogitaverit
 Deus occidere te, quia fecisti hoc malum,
 et insuper non acquievisti consilio meo.

3. CAP. XXV, 17-24: AMASIAS A JOAS,
 REGE ISRAEL, DEVINCITUR. — *Amasias regem Israel ad pugnam provocat*
 [XXV, 17-20]. *Amasias apud Bethsa-
 mes devincitur* [21, 22]. *Joas expugnat
 et diripit Jerusalem* [23, 24].

Igitur Amasias, rex Juda, inito pessimo 17
 consilio, misit ad Joas, filium Joachaz,
 filii Jehu, regem Israel, dicens: Veni,
 videamus nos mutuo. At ille remisit nun- 18
 tios, dicens: Carduus qui est in Libano,
 misit ad cedrum Libani dicens: Da filiam
 tuam filio meo uxorem. Et ecce bestia 19
 quæ erant in silva Libani, transierunt, et
 conculcaverunt carduum. Dixisti: Per-
 cussi Edom; et idcirco erigitur cor tuum
 in superbiam. Sede in domo tua; cur ma-
 lum adversum te provocas, ut cadas, et tu,
 et Juda tecum? Noluit audire Amasias, 20
 eo quod Domini esset voluntas ut tradere-
 tur in manus hostium, propter deos Edom.
 Ascendit igitur Joas, rex Israel, et mutuos 21
 sibi præbuere conspectus. Amasias autem,
 rex Juda, erat in Bethsames, et adduxit in 22
 Jerusalem, destruxitque murum ejus a
 porta Ephraim usque ad portam Anguli,
 23 quadringentis cubitis. Omne quoque au-
 rum, et argentum, et universa vasa quæ
 repererat in domo Dei, et apud Obededom,
 in thesauris etiam domus regiae, necnon et
 filios obsidum reduxit in Samariam. 24

4. CAP. XXV, 25-28: AMASIAS TRUCI-
 DATUR.

Vixit autem Amasias, filius Joas, rex 25
 Juda, postquam mortuus est Joas, filius
 Joachaz, rex Israel, quindecim annis.
 Reliqua autem sermonum Amasiae, prio- 26

suum, II. Par. 24, 26. — 4) Deut. 24, 16; Jer. 31, 30; Ez. 18, 20. — 11) IV Reg. 14, 7. — 17-28) IV Reg. 14, 8-20. — 23) Joachaz, II Par.

21, 17. Porta Ephraim, II Esdr. 8, 16. — 24) Obededom, I Par. 26, 15.

rum et novissimorum, scripta sunt in Libro regum Juda et Israel.

27 Qui postquam recessit a Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem; cumque

fugisset in Lachis, miserunt et interfecerunt eum ibi. Reportantesque super 28 equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

X. — OZIAS (AZARIAS),

[XXVI, 1-23.]

1. CAP. XXVI, 1-5 : INITIA ET INDOLES REGNI OZIE.

26 Omnis autem populus Juda filium ejus Oziam, annorum sedecim, constituit regem 2 pro Amasia, patre suo. Ipse ædificavit Ailath, et restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3 Sedecim annorum erat Ozias cum regnare cœpisset, et quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem. Nomen ma-

4 tris ejus Jechelia, de Jerusalem. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Amasias, pater ejus.

5 Et exquisivit Dominum in diebus Zachariæ, intelligentis et videntis Deum; cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

2. CAP. XXVI, 6-8 : DE VICTORIIS ET FAMA OZIE.

6 Denique egressus est, et pugnavit contra Philistiim, et destruxit murum Geth, et murum Jabniæ, murumque Azoti; ædificavit quoque oppida in Azoto, et in 7 Philistiim. Et adjuvit eum Deus contra Philistiim et contra Arabes qui habitabant in Gurbaal, et contra Ammonitas.

8 Appendebantque Ammonitæ munera Oziae; et divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti, propter crebras victorias.

3. CAP. XXVI, 9-15 : DE ÆDIFICATIONIBUS ET MILITARI POTENTIA OZIE. — *Turres ædificantur in Jerusalem et in agris* [XXVI, 9, 10]. *De apparatu militum* [11-14] *et de machinis diversi generis* [15].

9 Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam Anguli, et super portam Vallis, et reliquas in eodem muri latere, 10 firmavitque eas. Exstruxit etiam turres in solitudine, et effudit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus quam in eremi vastitate; vineas quoque habuit et vitatores in montibus et in Carmelo, erat quippe homo agriculturæ deditus.

Fuit autem exercitus bellatorum ejus, 11 qui procedebant ad prælia, sub manu Jehiel scribæ, Maasiæque doctoris, et sub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis. Omnisque numerus principum per familias 12 virorum fortium, duorum millium sexcentorum. Et sub eis universus exercitus, 13 trecentorum et septem millium quingentorum, qui erant apti ad bella, et pro rege contra adversarios dimicabant. Præparavit quoque eis Ozias, id est cuncto exercitui, clypeos, et hastas, et galeas, et loricas, arcusque, et fundas ad jacientes lapides. Et fecit in Jerusalem diversi generis 15 machinas, quas in turribus collocavit, et in angulis murorum, ut mitterent sagittas, et saxa grandia; egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, et corroborasset illum.

4. CAP. XXVI, 16-23 : DE POSTREMIS REGNI OZIE. — *De arrogantia Ozie qui, more sacerdotum incensum adolere volens* [XXVI, 16-18], *lepra corripitur* [19, 20]. *Joatham populum in loco regis judicat* [21]. *De fontibus historiæ Ozie* [22]. *Ozias moritur* [23].

Sed cum roboratus esset, elevatum est 16 cor ejus in interitum suum, et neglexit Dominum Deum suum; ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, et cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: 17 Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino; sed sacerdotum, hoc est filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium; egredere de sanctuario, ne contempseris, quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus, in domo Domini, super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte 20

26. — 1, 2) IV Reg. 14, 21, 22. — 2, 3) IV Reg. 25, 2, 3. — 4) Juxta... ejus, II Par. 25, 2. — 9) Portam anguli, IV Reg. 14, 13. Portam val-

lis, II Esdr. 2, 13, 15; 3, 13. — 17) Azarias, I Par. 6, 10. — 18) Ex. 30, 7, 8; Num. 16, 40;

ejus, et festinato expulerunt eum; sed et ipse, perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini.

21 Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, et habitavit in domo separata, plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porro Joatham, filius ejus, rexit domum regis, et judicabat populum terræ.

Reliqua autem sermonum Ozias, priorum et novissimorum, scripsit Isaïas, filius Amos, propheta. Dormivitque Ozias cum patribus suis; et sepelierunt eum in agro regalium sepulcrorum, eo quod esset leprosus; regnavitque Joatham, filius ejus, pro eo.

XI. — JOATHAM.

[XXVII, 1-9.]

27 Viginti quinque annorum erat Joatham cum regnare cœpisset; et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus

2 Jerusa, filia Sadoc. Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias, pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini; et adhuc populus delinquebat.

3 Ipse ædificavit portam domus Domini excelsam, et in muro Ophel multa construxit. Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, et in saltibus castella et turres.

5 Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, et vicit eos: dederuntque ei filii

Ammon in tempore illo centum talenta argenti, et decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei; hæc ei præbuerunt filii Ammon, in anno secundo et tertio. Corroboratusque est Joatham, eo quod direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

7 Reliqua autem sermonum Joatham, et omnes pugnae ejus, et opera, scripta sunt in Libro regum Israel et Juda. Viginti

8 quinque annorum erat cum regnare cœpisset, et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Dormivitque Joatham cum patribus suis; et sepelierunt eum in civitate David; et regnavit Achaz, filius ejus, pro eo.

XII. — ACHAZ.

[XXVIII, 1-27.]

1. CAP. XXVIII, 1-4 : INITIA REGNI IMPII ACHAZ.

28 Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset; et sedecim annis regnavit in Jerusalem. Non fecit rectum in conspectu Domini, sicut David, pater ejus;

2 sed ambulavit in viis regum Israel, insuper et statuas fudit Baalim. Ipse est qui adolevit incensum in valle Benennom; et lustravit filios suos in igne, juxta ritum gentium quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel. Sacrificabat quoque, et thymiama succendebat in excelsis, et in collibus, et sub omni ligno frondoso.

2. CAP. XXVIII, 5-21 : SYRI ET ISRAELITÆ IN JUDA INVADUNT. — *Syri et Israelitæ regnum Juda percutiunt* [XXVIII, 5-8]. *Israelitæ, flagitante propheta Oded, captivos remittunt* [9-15]. *Achaz post irruptionem Edomitæ et Philisthiim in Juda auxilium regis Assyriorum postulat* [16-21].

5 Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percussit eum,

magnamque prædam cepit de ejus imperio, et adduxit in Damascus. Manibus quoque regis Israel traditus est, et percussus plaga grandi. Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores; eo quod reliquissent Dominum, Deum patrum suorum. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasiam, filium regis, et Ezricam, ducem domus ejus, Elcanam quoque, secundum a rege. Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, et puellarum, et infinitam prædam, pertuleruntque eam in Samariam.

Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded, qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis : Ecce iratus Dominus, Deus patrum vestrorum, contra Juda, tradidit eos in manibus vestris, et occidistis eos atrociter, ita ut ad cælum pertingeret vestra crudelitas. Insuper filios Juda et Jerusalem vultis vobis subjicere in servos et ancillas; quod nequaquam facto opus est : peccastis enim super hoc Domino Deo vestro. Sed audite con-

18, 7. — 21-23) IV Reg. 15, 5-7. — 21) *Habita-
vii... lepra*, Lev. 13, 46; Num. 5, 2. — 22) *Isaias*,
Is. 1, 1; 6, 1.

27. — 1-9) IV Reg. 15, 32-38. — 2) *Exceptio...*
Domini, II Par. 26, 16. — 7) IV Reg. 15, 36.
28. — 1-25) IV Reg. 16, 2-18. — 6) *Phacee*,

- silium meum, et reducite captivos quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias, filius Johanan, Barachias, filius Mosollamoth, Ezechias, filius Sellum, et Amasa, filius Adali, contra eos qui veniebant de praelio, et dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adicere super peccata nostra, et vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, et ira furoris Domini imminet super Israel. Dimiseruntque viri bellatores prædæ, et universa quæ ceperant, coram principibus et omni multitudine. Steteruntque viri quos supra memoravimus, et apprehendentes captivos, omnesque, qui nudi erant, vestierunt de spoliis; cumque vestissent eos, et calceassent, et refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, et adhibuissent eis curam, quicumque ambulare non poterant, et erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, et adduxerunt Jericho, civitatem Palmarum, ad fratres eorum; ipsique reversi sunt in Samariam.
- Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium. Veneruntque Idumæi, et percusserunt multos ex Juda, et ceperunt prædæ magnam.
- Philistiim quoque diffusi sunt per urbes campestris, et ad meridiem Juda; ceperuntque Bethsames, et Aialon, et Gaderoth, Socho quoque, et Thamnan, et Gamzo, cum viculis suis, et habitaverunt in eis.
- Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz, regem Juda, eo quod nudasset eum auxilio, et contemptui habuisset Dominum. Adduxitque contra eum Thelgath-Phalnasar, regem Assyriorum, qui et afflixit eum, et nullo resistente vastavit. Igitur Achaz, spoliata domo Domini, et domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, et tamen nihil ei profuit.

3. CAP. XXVIII, 22-25 : ACHAZ CULTUM IDOLORUM PROMOVET ET TEMPLUM POLLUIT.

Insuper et tempore angustiae suae auxit contemptum in Dominum, ipse per se rex Achaz : immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit : Dii regum Syriae auxiliantur eis; quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi; cum econtrario ipsi fuerint ruinæ ei, et universo Israel. Direptis itaque Achaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit januas templi Dei, et fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem. In omnibus quoque urbibus Juda exstruxit aras ad cremandum thus; atque ad iracundiam provocavit Dominum, Deum patrum suorum.

4. CAP. XXVIII, 26, 27 : FINIS REGNI ACHAZ.

Reliqua autem sermonum ejus, et omnium operum suorum, priorum et novissimorum; scripta sunt in Libro regum Juda et Israel. Dormivitque Achaz cum patribus suis, et sepelierunt eum in civitate Jerusalem; neque enim receperunt eum in sepulcra regum Israel; regnavitque Ezechias, filius ejus, pro eo.

XIII. — EZECHIAS.

[XXIX, 1 — XXXII, 33.]

1. CAP. XXIX, 1, 2 : DURATIO ET INDOLES REGNI EZECHIE.
- 29 Igitur Ezechias regnare cœpit cum viginti quinque esset annorum; et viginti novem annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ. Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David, pater ejus.
2. CAP. XXIX, 3-36 : EZECHIAS TEMPLUM EXPIAT. — *Levite jubentur templum pollutum expiare* [XXIX, 3-11]. *Levite jussa regis exsequuntur* [12-17] *et rem Ezechie nuntiant* [18, 19]. *Po-*

pulo congregato [20], *hostiæ immolantur* [21-24], *holocausta super altare offeruntur* [25-28], *rex et principes Juda Deum precantur* [29, 30] *et cultus solemniter instauratur* [31-36].

Ipse, anno et mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, et instauravit eas. Adduxitque sacerdotes atque levitas, et congregavit eos in plateam orientalem, dixitque ad eos : Audite me, levitæ, et sanctificamini; mundate domum Domini, Dei patrum vestrorum, et auferte omnem immunditiam de sanctuario. Pec- caverunt patres nostri, et fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelin-

IV Reg. 15, 37; 16, 5. — 20) Thelgath-Phalnasar, IV Reg. 15, 29; 16, 7, 10. — 24) Clausit...

Dei, II Par. 29, 3, 7. Fecit... Jerusalem, II Par. 30, 14. — 26, 27) IV Reg. 16, 19, 20.

29. — 1, 2) IV Reg. 18, 2, 3. — 3) Aperuit...

quentes eum; averterunt facies suas a tabernaculo Domini, et praeberunt dorsum. Clauserunt ostia quae erant in porticu, et extinxerunt lucernas; incensumque non adoleverunt, et holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel. Concitatus est itaque furor Domini super Judam et Jerusalem; tradiditque eos in commotionem, et in interitum, et in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris. En corruerunt patres nostri gladiis; filii nostri, et filiae nostrae, et conjuges captivae ductae sunt propter hoc scelus. Nunc ergo placet mihi ut ineamus foedus cum Domino, Deo Israel, et avertet a nobis furorem irae suae. Filii mei, nolite negligere; vos elegit Dominus ut stetis coram eo, et ministretis illi, colatisque eum, et cremetis ei incensum.

Surrexerunt ergo levitae: Mahath, filius Amasai, et Joel, filius Azariae, de filiis Caath; porro de filiis Merari: Cis, filius Abdi, et Azarias, filius Jalaleel; de filiis autem Gersom: Joah, filius Zemina, et Eden, filius Joah; at vero de filiis Elisaphan: Samri, et Jahiel; de filiis quoque Asaph: Zacharias, et Mathanias; necnon de filiis Heman: Jahiel, et Semei; sed et de filiis Idithun: Semeias, et Ozziel. Congregaveruntque fratres suos, et sanctificati sunt, et ingressi sunt juxta mandatum regis et imperium Domini, ut expiarent domum Dei. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt levitae, et asportaverunt ad torrentem Cedron foras. Coeperunt autem prima die mensis primi mundare, et in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini; expiaveruntque templum diebus octo; et in die sexta decima mensis ejusdem, quod coeperant impleverunt.

Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, et dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, et altare holocausti, vasaque ejus, necnon et mensam propositionis cum omnibus vasis suis, cunctamque templi suppellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam praevaricatus est; et ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, et ascendit in domum Domini; obtuleruntque

simul tauros septem, et arietes septem, agnos septem, et hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda; dixitque sacerdotibus, filiis Aaron, ut offerrent super altare Domini. Mactaverunt igitur tauros, et susceperunt sanguinem sacerdotes, et fuderunt illum super altare; mactaverunt etiam arietes, et illorum sanguinem super altare fuderunt; immolaveruntque agnos, et fuderunt super altare sanguinem. Applicuerunt hircos pro peccato, coram rege et universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos. Et immolaverunt illos sacerdotes, et asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis; pro omni quippe Israel praeceperat rex ut holocaustum fieret, et pro peccato. Constituit quoque levitas in domo Domini, cum cymbalis, et psalteriis, et citharis, secundum dispositionem David regis, et Gad Videntis, et Nathan prophetae; siquidem Domini praeceptum fuit per manum prophetarum ejus. Steteruntque levitae tenentes organa David, et sacerdotes tubas. Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare; cumque offerrentur holocausta, coeperunt laudes canere Domino, et clangere tubis, atque in diversis organis quae David, rex Israel, praeparaverat, conconare. Omni autem turba adorante, cantores, et ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum. Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex et omnes qui erant cum eo, et adoraverunt. Praecipitque Ezechias et principes levitis ut laudarent Dominum sermonibus David et Asaph videntis; qui laudaverunt eum magna laetitia, et incurvato genu, adoraverunt.

Ezechias autem etiam haec addidit: Implestis manus vestras Domino; accedite, et offerte victimas, et laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias et laudes, et holocausta, mente devota. Porro numerus holocaustorum quae obtulit multitudo hic fuit: tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, et oves tria millia. Sacerdotes vero pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent; unde et levitae, fratres eorum, adjuverunt eos, donec impleretur opus, et sanctificarentur antistites; levitae quippe faciliori ritu sanctificantur quam sacerdotes. Fuerunt ergo holocausta

eas, II Par. 28, 24. — 7) II Par. 28, 24, 25. — 9) II Par. 28, 5, 6, 8, 17. — 11) Num. 3, 6; 8, 14; 18, 2, 6. — 13) De filiis Elisaphan, I Par. 15, 8. De filiis quoque Asaph, I Par. 6, 39. — 14) De filiis Heman, I Par. 6, 33. De filiis Idithun,

I Par. 9, 16. — 19) Quam... suo, II Par. 28, 24. — 21) Lev. 4, 14. — 22) Lev. 8, 15; 19, 24. — 23) Lev. 4, 15. — 25) Secundum... regis, I Par. 16, 4; 25, 6. — 31) Implestis... Domino, Ex. 28, 41; 32, 29.

sta plurima, adipēs pacificorum, et libamina holocaustorum; et completus est cultus domus Domini. Lætatusque est Ezechias, et omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum; de repente quippe hoc fieri placuerat.

3. CAP. XXX, 1-27 : PASCHA SOLEMNITER CELEBRATUR. — *Ezechias omnem populum Israel et Juda ad festum convocat* [XXX, 1-9]. *De viris acquiescentibus consilio regis* [10-12]. *Idolorum altaria destruuntur et Phase immolatur* [13-16]. *De parte populi quæ sanctificata non fuerat* [17-20]. *De duratione sollemnitatis et de zelo Levitarum* [21, 22]. *Festum in alios septem dies protrahitur* [23-27].

- 30 Misit quoque Ezechias ad omnem Israel et Judam; scripsitque epistolas ad Ephraim et Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, et facerent Phase Domino, 2 Deo Israel. Inito ergo consilio regis et principum, et universi cœtus Jerusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo; non enim potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes qui possent sufficere sanctificati non fuerant, et populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem. Placuitque sermo regi et omni multitudini. Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel, de Bersabee usque Dan, ut venirent, et facerent Phase Domino, Deo Israel, in Jerusalem; multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est. 6 Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, et principum ejus, in universum Israel et Judam, juxta id quod rex jusserat, prædicantes : Filii Israel, revertimini ad Dominum, Deum Abraham, et Isaac, et Israel; et revertetur ad reliquias quæ effugerunt manum regis Assyriorum. 7 Nolite fieri sicut patres vestri et fratres, qui recesserunt a Domino, Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri; tradite manus Domino, et venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum; servite Domino, Deo patrum vestrorum, et 9 avertetur a vobis ira furoris ejus. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum, fratres vestri et filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, et revertentur in terram hanc; pius enim et clemens est Dominus

Deus vester, et non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum.

Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem per terram Ephraim et Manasse, usque ad Zabulon, illis irridentibus, et subsannantibus eos. Attamen quidam viri ex Aser, et Manasse, et Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem. In Juda vero facta est manus Domini, ut daret eis cor unum ut facerent, juxta præceptum regis et principum, verbum Domini.

Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent sollemnitatem azymorum in mense secundo; et surgentes, destruxerunt altaria quæ erant in Jerusalem, atque universa in quibus adolebatur incensum subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron. Immolaverunt autem Phase quarta decima die mensis secundi. Sacerdotes quoque atque levitæ, tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini. Steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem et legem Moysi, hominis Dei; sacerdotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus levitarum, eo quod multa turba sanctificata non esset; et idcirco immolarent levitæ Phase his qui non occurrerant sanctificari Domino. Magna etiam pars populi de Ephraim, et Manasse, et Issachar, et Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta quod scriptum est; et oravit pro eis Ezechias, dicens : Dominus bonus, propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dominum, Deum patrum suorum; et non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. Quem exaudivit Dominus, et placatus est populo.

Feceruntque filii Israel qui inventi sunt in Jerusalem, sollemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies; levitæ quoque et sacerdotes, per organa quæ suo officio congruebant. Et locutus est Ezechias ad cor omnium levitarum qui habebant intelligentiam bonam super Domino; et comederunt septem diebus sollemnitatis, immolantes victimas pacificorum, et laudantes Dominum, Deum patrum suorum.

Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem; quod et fecerunt cum ingenti gaudio. Ezechias enim, rex Juda, præbuerat multitudini mille tauros, et septem millia ovium; principes vero dederant populo tauros mille, et

30. — 2) Mense secundo, Num. 9, 10, 11. — 3) Ex. 12, 6, 18. — 6) Quæ... Assyriorum, IV Reg. 15, 19, 29. — 14) II Par. 28, 24. — 15) Immolave-

runt... secundi, Num. 9, 11. — 18) Non juxta quod scriptum est, Ex. 12, 43-49. — 21) Ex. 12, 15; 13, 6. — 24) II Par. 35, 7-9.

25 oves decem millia; sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo. Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam sacerdotum et levitarum, quam universæ frequentiae quæ venerat ex Israel, proselytorum quoque de terra Israel, et habitantium
26 in Juda. Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis a diebus Salomonis, filii David, regis Israel, in ea urbe non
27 fuerat. Surrexerunt autem sacerdotes atque levitæ benedicentes populo; et exaudita est vox eorum, pervenitque oratio in habitaculum sanctum cæli.

4. CAP. XXXI, 1 : IDOLORUM LUCI, EXCELSA ET ALTARIA EVERTUNTUR.

31 Cumque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israel qui inventus fuerat in urbibus Juda, et fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, et altaria destruxerunt, non solum de universo Juda et Benjamin, sed et de Ephraim quoque et Manasse, donec penitus evertent; reversique sunt omnes filii Israel in possessiones et civitates suas.

5. CAP. XXXI, 2-19 : CURAT EZECHIAS UT MINISTERIUM SACERDOTUM ET LEVITARUM COMONATUR ET HIS OMNIBUS FACULTATES TRIBUANTUR. — *Ordinantur vices sacerdotum et redditus primitiarum atque decimarum* [XXXI, 2-4]. *De zelo populi* [5-10]. *De horreis et eorum custodibus* [11-14]. *De viris per agros et suburbana urbium dispositis* [15-19].

2 Ezechias autem constituit turmas sacerdotales et leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam sacerdotum videlicet quam levitarum, ad holocausta et pacifica, ut ministrarent et confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.
3 Pars autem regis erat ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum mane semper et vespere, sabbatis quoque et calendis, et solemnitatibus ceteris, sicut
4 scriptum est in lege Moysi. Præcepit etiam populo habitantium Jerusalem ut darent partes sacerdotibus et levitis, ut
5 possent vacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini, et olei, mellis quoque, et omnium quæ gignit humus decimas obtulerunt.
6 Sed et filii Israel et Juda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt de-

cimas boum et ovium, decimasque sanctorum quæ voverant Domino Deo suo; atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos. Mense tertio cœperunt acervorum
7 jacere fundamenta, et mense septimo compleverunt eos. Cumque ingressi fuissent
8 Ezechias et principes ejus, viderunt acervos, et benedixerunt Domino ac populo Israel. Interrogavitque Ezechias sacer-
9 dotes et levitas cur ita jacerent cervi. Respondit illi Azarias, sacerdos primus,
10 de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comeditus, et saturati sumus; et remanserunt
plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo; reliquiarum autem copia est
ista quam cernis.

Præcepit igitur Ezechias ut præpararent
11 horrea in domo Domini. Quod cum fecissent, intulerunt, tam primitias quam decimas, et quæcumque voverant, fideliter.
Fuit autem præfectus eorum Chonenias, levita, et Semei, frater ejus secundus,
post quem Jahiel, et Azarias, et Nabath,
13 et Asael, et Jerimoth, Jozabad quoque, et Eliel, et Jesmachias, et Mahath, et Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ, et Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiae regis, et Azariæ pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant. Core vero, filius
14 Jemna, levites et janitor orientalis portæ, præpositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque et consecratis in Sancta sanctorum. Et sub cura ejus
15 Eden, et Benjamin, Jesue, et Semeias, Amarias quoque, et Sechenias, in civitatibus sacerdotum, ut fideliter distribu-
16 rent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus, exceptis maribus ab annis tribus
et supra, cunctis qui ingrediebantur templum Domini; et quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas, sacerdotibus per familias, et levitis a vigesimo
17 anno et supra, per ordines et turmas suas, universæque multitudini, tam uxoribus
18 quam liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant, præbebantur. Sed et filiorum Aaron per
19 agros, et suburbana urbium singularum, dispositi erant viri, qui partes distribu-
rent universo sexui masculino de sacerdotibus et levitis.

6. CAP. XXXI, 20-21 : CONCLUSIO HISTORIÆ RELIGIOSÆ EZECHIAE.

Fecit ergo Ezechias universa quæ dixi-

31. — 1) IV Reg. 18, 4. — 2) Turmas sacerdotales et leviticas, I Par. 23, 6; 24, 1. — 3) Sicut...

Moysi, Num. 28, 3-29, 39. — 6) Lev. 27, 30; Deut. 14, 22, 23, 28. — 20) IV Reg. 18, 3; 20, 3.

mus in omni Juda; operatusque est bonum, et rectum, et verum, coram Domino Deo suo, in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem et ceremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo; fecitque, et prosperatus est.

7. CAP. XXXII, 1-23 : SENNACHERIB IN JUDA INVADIT. — *Ezechias contra impetum Sennacherib Jerusalem munit et Deo confidit* [XXXII, 1-8]. *Sennacherib potentiam Domini negat* [9-15] *et epistolas blasphemias plenas scribit* [16-19]. *Ezechias et Isaias Deum precantur; exercitus Assyriorum ab angelo percutitur; Sennacherib moritur* [20-23].

- 32 Post quæ et hujuscemodi veritatem, venit Sennacherib, rex Assyriorum; et ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere. Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, et totum belli impetum verti contra Jerusalem, inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium qui erant extra urbem, et hoc omnium decernente sententia, congregavit plurimam multitudinem, et obturaverunt cunctos fontes, et rivum qui fluebat in medio terræ, dicentes : Ne veniant reges Assyriorum, et inveniant aquarum abundantiam. Aedificavit quoque, agens industrie, omnem murum qui fuerat dissipatus, et extruxit turres desuper, et forinsecus alterum murum; instauravitque Mello in civitate David, et fecit universi generis armaturam et clypeos; constituitque principes bellatorum in exercitu, et convocavit universos in platea portæ civitatis, ac locutus est ad eos eorum, dicens : Viriliter agite, et confortamini; nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, et universam multitudinem quæ est cum eo; multo enim plures nobiscum sunt quam cum illo. Cum illo enim est brachium carneum; nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiae regis Juda.
- 9 Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib, rex Assyriorum, servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis), ad Ezechiam, regem Juda, et ad omnem populum qui erat in urbe, dicens : Hæc dicit Sennacherib, rex Assyriorum : In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Jerusalem? Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in

fame et siti, affirmans quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum? Numquid non iste est Ezechias qui destruxit excelsa illius, et altaria, et præcepit Juda et Jerusalem, dicens : Coram altari uno adorabitis, et in ipso comburetis incensum? An ignoratis quæ ego fecerim, et patres mei, cunctis terrarum populis? Numquid prævaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea? Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu? Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana persuasionem deludat; neque credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, et de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea.

Sed et alia multa locuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, et contra Ezechiam, servum ejus. Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiarum in Dominum Deum Israel, et locutus est adversus eum : Sicut dii gentium ceterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic et Deus Ezechiae eruere non poterit populum suum de manu ista. Insuper, et clamore magno, lingua judaica contra populum qui sedebat in muris Jerusalem personabat, ut terreret eos, et caperet civitatem. Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversum deos populorum terræ, opera manuum hominum.

Oraverunt igitur Ezechias rex, et Isaias, 20 filius Amos, propheta, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cælum. Et misit Dominus angelum, qui percussit omnem virum robustum, et bellatorem, et principem exercitus regis Assyriorum; reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum dei sui, filii qui egressi fuerant de utero ejus interfecerunt eum gladio. Salvavitque Dominus Ezechiam et habitatores Jerusalem de manu Sennacherib, regis Assyriorum, et de manu omnium; et præstitit eis quietem per circuitum. Multi etiam deferebant hostias et sacrificia Domino in Jerusalem, et munera Ezechiae, regi Juda, qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.

32. — 1-23) IV Reg. 18, 13-19, 37; Is. 36, 1-37, 38. — 1) Eccli. 48, 20. — 5) *Omniem... dissipatus,*

II Par. 25, 23. — 21) Tob. 1, 21. — 22) *Fili...*

8. CAP. XXXII, 24-26 : EZECHIAS ÆGROTAT.

- 24 In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, et oravit Dominum; exaudivitque eum, et dedit ei signum. Sed non juxta beneficia quæ acceperat retribuit, quia elevatum est cor ejus; et facta est contra eum ira, et contra Judam et Jerusalem.
- 26 Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse quam habitatores Jerusalem; et idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiae.

9. CAP. XXXII, 27-31 : DE DIVITIIS ET OPERIBUS EZECHIAE.

- 27 Fuit autem Ezechias dives, et inclytus valde; et thesauros sibi plurimos congregavit argenti, et auri, et lapidis pretiosi, aromatum, et armorum universi generis, et vasorum magni pretii. Apothecas quoque frumenti, vini, et olei, et præsepia omnium jumentorum, caulasque pecorum,
- 29 et urbes ædificavit sibi; habebat quippe greges ovium et armentorum innumera-

biles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis. Ipse est Ezechias qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, et avertit eas subter ad occidentem urbis David; in omnibus operibus suis fecit prospere quæ voluit. Attamen in 31 legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum ut interrogarent de portento quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus, ut tentaretur, et nota fierent omnia quæ erant in corde ejus.

10. CAP. XXXII, 32, 33 : FINIS REGNI EZECHIAE.

Reliqua autem sermonum Ezechiae, et 32 misericordiarum ejus, scripta sunt in visione Isaïæ, filii Amos, prophetae, et in Libro regum Juda et Israel. Dormivitque 33 Ezechias cum patribus suis, et sepelierunt eum super sepulcra filiorum David; et celebravit ejus exequias universus Juda, et omnes habitatores Jerusalem; regnavitque Manasses, filius ejus, pro eo.

XIV. — MANASSES ET AMON.

[XXXIII, 1-25.]

1. CAP. XXXIII, 1-10 : IMPIETAS MANASSE. — *Duratio regni* [XXXIII, 1]. *Manasses cultum idolorum promovel* [2-10].

- 33 Duodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset, et quinquaginta quinque 2 annis regnavit in Jerusalem. Fecit autem malum coram Domino, juxta abominationes gentium quas subvertit Dominus coram 3 filiis Israel. Et conversus instauravit excelsa quæ demolitus fuerat Ezechias, pater ejus; construxitque aras Baalim, et fecit lucos, et adoravit omnem militiam cæli et 4 coluit eam. Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: In Jerusalem erit nomen meum in æternum.
- 5 Ædificavit autem ea cuncto exercitui cæli, 6 in duobus atriis domus Domini. Transireque fecit filios suos per ignem in valle Benennom; observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos et incantatores, multaque mala operatus est coram Domino, ut 7 irritaret eum. Sculptile quoque et conflatile signum posuit in domo Dei, de qua

locutus est Deus ad David, et ad Salomonem, filium ejus, dicens: In domo hac et in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum. Et moveri non faciam pedem 8 Israel de terra quam tradidi patribus eorum, ita dumtaxat si custodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem, et ceremonias, atque judicia per manum Moysi. Igitur Manasses seduxit Judam et 9 habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes quas subverterat Dominus a facie filiorum Israel. Locutusque 10 est Dominus ad eum, et ad populum illius, et attendere noluerunt.

2. CAP. XXXIII, 11-17 : MANASSES PÆNITENTIAM AGIT. — *Manasses catenis vinctus in Babylonem ducitur et Jerusalem revertitur* [XXXIII, 11-13]. *Manasses cultum divinum restituit* [14-17].

Idcirco superinduxit eis principes exercitus Assyriorum; ceperuntque Manassen, et vinctum catenis atque compe-

gladio, Tob. 1, 24. — 24-26) IV Reg. 20, 1-11; Is. 38, 1-22. — 30) Ipse... David, IV Reg. 20, 20; II Par. 32, 3; Eccli. 48, 19; Is. 22, 9, 11. — 31) IV Reg. 20, 12-19; Is. 39, 1-8. — 32, 33) IV Reg. 20, 20; 21.

33. — 1-9) IV Reg. 21, 1-9. — 3) Quæ... ejus, IV Reg. 18, 4; II Par. 30, 14; 31, 1. — 4) In Jerusalem... in æternum, II Reg. 7, 10; III Reg.

- 12 dibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, et egit poenitentiam valde
 13 coram Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, et obsecravit intente; et exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum; et cognovit Manasses quod Dominus ipse esset Deus.
 14 Post hæc ædificavit murum extra civitatem David, ad occidentem Gihon in convalle, ab introitu portæ Piscium, per circuitum usque ad Ophel; et exaltavit illum vehementer; constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis. Et abstulit deos alienos et simulacrum de domo Domini, aras quoque quas fecerat in monte domus Domini et in Jerusalem, et projecit omnia extra urbem.
 16 Porro instauravit altare Domini, et immolavit super illud victimas, et pacifica, et laudem; præcepitque Judæ ut serviret Domino, Deo Israel. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.
 3. CAP. XXXIII, 18-20 : FINIS REGNI MANASSE.
 18 Reliqua autem gestorum Manasse, et

obsecratio ejus ad Deum suum, verba quoque videntium qui loquebantur ad eum in nomine Domini, Dei Israel, continentur in sermonibus regum Israel. Oratio quoque ejus, et exauditio, et cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus ædificavit excelsa, et fecit lucos et statuas, antequam ageret poenitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai. Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, et sepelierunt eum in domo sua; regnavitque pro eo filius ejus Amon.

4. CAP. XXXIII, 21-25 : REGNAT AMON.

Viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cœpisset, et duobus annis regnavit in Jerusalem. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses, pater ejus, et cunctis idolis quæ Manasses fuerat fabricatus immolavit, atque servivit. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses, pater ejus; et multo majora deliquit. Cumque conjurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua. Porro reliqua populi multitudo, cæsis iis qui Amon percusserant, constituit regem Josiam, filium ejus, pro eo.

XV. — JOSIAS.

[XXXIV, 1 — XXXV, 27.]

1. CAP. XXXIV, 1, 2 : PIUS JOSIAS REGNAT.
 34 Octo annorum erat Josias cum regnare cœpisset; et triginta et uno anno regnavit in Jerusalem. Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, et ambulavit in viis David, patris sui; non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram.
 2. CAP. XXXIV, 3-7 : JOSIAS IDOLOLATRIAM IMPUGNAT.
 3 Octavo autem anno regni sui, cum adhuc esset puer, cœpit querere Deum patris sui David; et duodecimo anno postquam regnare cœperat, mundavit Judam et Jerusalem ab excelsis, et lucis, simulacrisque et sculptilibus. Destrueruntque coram eo aras Baalim, et simulacra quæ superposita fuerant, demoliti sunt; lucos etiam et sculptilia succidit atque comminuit, et super tumulos eorum qui eis immolare consueverant fragmenta dispersit. Ossa præterea sacerdotum com-

bussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam et Jerusalem. Sed et in uribus Manasse, et Ephraim, et Simeon, usque Nephthali, cuncta subvertit. Cumque altaria dissipasset, et lucos, et sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israel, reversus est in Jerusalem.

3. CAP. XXXIV, 8-28 : LEGIS VOLUMEN REPERITUR. — *Templum resarcitur.* [XXXIV, 8-13]. *Helcias librum Legis inventum esse Saphan nuntiat* [14, 15]. *Saphan volumen ad regem affert* [16-18]. *Josias librum legit et valde afflictus*. *Oldam prophetidem consulit* [19-22]. *Olda mala post mortem regis ventura prænuntiat* [23-28].

Igitur anno octavo decimo regni sui, mundata jam terra et templo Domini, misit Saphan, filium Eseliæ, et Maasiam, principem civitatis, et Joha, filium Joachaz, a commentariis, ut instaurarent domum Do-

9, 3; II Par. 6, 6. — 14) *Portæ piscium*, II Esdr. 3, 3; 12, 39. — 18-20) IV Reg. 21, 17, 18. — 21-25) IV Reg. 21, 19-24.

34. — 1, 2) IV Reg. 22, 1, 2. — 4) IV Reg. 23, 6. — 5) IV Reg. 23, 16, 20. — 6, 7) IV Reg. 23, 19.

- 9 mini Dei sui. Qui venerunt ad Helciam, sacerdotem magnum; acceptamque ab eo pecuniam quæ illata fuerat in domum Domini, et quam congregaverant levitæ, et janitores de Manasse et Ephraim, et universis reliquiis Israel, ab omni quoque Juda et Benjamin, et habitatoribus Jerusalem, tradiderunt in manibus eorum qui præerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, et infirma quæque sarcirent. At illi dederunt eam artificibus et cæmentariis, ut emerent lapides de lapidinis, et ligna ad commissuras ædificii, et ad contignationem domorum quas destruxerant reges Juda. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpositi operantium Jahath et Abdias, de filiis Merari, Zacharias et Mosollam, de filiis Caath, qui urgebant opus; omnes levitæ scientes organis canere. Super eos vero qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, et magistri de levitis janitores.
- 14 Cumque efferrent pecuniam quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum legis Domini per manum Moysi. Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini. Et tradidit ei. At ille intulit volumen ad regem, et nuntiavit ei, dicens: Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur. Argentum quod repertum est in domo Domini conflaverunt, datumque est præfectis artificum, et diversa opera fabricantium. Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cum rege præsentem recitasset, audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua, et præcepit Helciæ, et Ahicam, filio Saphan, et Abdon, filio Micha, Saphan quoque scribæ, et Asaæ, servo regis, dicens:
- 21 Ite, et orate Dominum pro me et pro reliquiis Israel et Juda, super universis sermonibus libri istius qui repertus est; magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine.
- 22 Abiit ergo Helcias, et hi qui simul a rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum, filii Thecuath, filii Hasra, custodis vestium, quæ habitabat in Jerusalem in secunda; et locuti sunt ei verba quæ supra narravimus. At illa respondit eis: Hæc dicit Dominus, Deus Israel:
- 24 Dicite viro qui misit vos ad me: Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, et super habitatores

ejus, cunctaque maledicta quæ scripta sunt in libro hoc quem legerunt coram rege Juda, quia dereliquerunt me, et sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum: idcirco stillabit furor meus super locum istum, et non extinguetur. Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Hæc dicit Dominus, Deus Israel: Quoniam audisti verba voluminis, atque emollitum est cor tuum, et humiliatus es in conspectu Dei, super his quæ dicta sunt contra locum hunc et habitatores Jerusalem, reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, et flevisisti coram me, ego quoque exaudivi te, dicit Dominus. Jam enim colligam te ad patres tuos, et infereris in sepulcrum tuum in pace; nec videbunt oculi tui omne malum quod ego inducturus sum super locum istum et super habitatores ejus.

Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat.

4. CAP. XXXIV, 29-33: JOSIAS CULTUM DIVINUM TOTIS VIRIBUS PROMOVET. — *Fœdus cum Deo renovatur* [XXXIV, 29-32]. *Abominationes de cunctis regionibus Israel auferuntur* [33].

At ille, convocatis universis majoribus natu Juda et Jerusalem, ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda et habitatores Jerusalem, sacerdotes, et levitæ, et cunctus populus, a minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis; et stans in tribunali suo, percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, et custodiret præcepta, et testimonia, et justificationes ejus in toto corde suo, et in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo quod legerat. Adjuravit quoque super hoc omnes qui reperti fuerant in Jerusalem et Benjamin; et fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini, Dei patrum suorum. Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel; et fecit omnes qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt a Domino, Deo patrum suorum.

5. CAP. XXXV, 1-19: PHASE SOLEMNITER CELEBRATUR. — *Quarta decima die mensis primi immolatur Phase; Levitæ ministrant* [XXXV, 1-6]; *agni*

et hædi populo dantur [7-9]. *De ministerio sacerdotum et Levitarum* [10-14], *cantorum et janitorum in celebratione Phase* [15]. *De duratione et pompa huius festi* [16-19].

- 35 Fecit autem Josias in Jerusalem Phase
 Domino, quod immolatum est quarta deci-
 2 ma die mensis primi. Et constituit sacerdotes in officiis suis, hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini.
 3 Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, locutus est : Ponite arcam in sanctuario templi quod ædificavit Salomon, filius David, rex Israel; nequaquam enim eam ultra portabitis; nunc autem ministrare Domino Deo
 4 vestro, et populo ejus Israel. Et præparate vos per domos et cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut præcepit David, rex Israel, et descripsit Salomon, filius ejus. Et ministrare in sanctuario
 5 per familias turmasque leviticas. Et sanctificati, immolate Phase; fratres etiam vestros, ut possint juxta verba quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, præparate.
 7 Dedit præterea Josias omni populo qui ibi fuerat inventus in solemnitate Phase, agnos et hædos de gregibus, et reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia : hæc de regis universa substantia.
 8 Duces quoque ejus sponte quod voverant obtulerunt, tam populo quam sacerdotibus et levitis. Porro Helcias, et Zacharias, et Jahiel, principes domus Domini, dederunt sacerdotibus, ad faciendum Phase, pecora commixtim duo millia sexcenta, et boves
 9 trecentos. Chonenias autem, et Semeias, etiam Nathanael, fratres ejus, necnon Hasabias, et Jehiel, et Jozabad, principes levitarum, dederunt ceteris levitis ad celebrandum Phase, quinque millia pecorum, et boves quingentos.
 10 Præparatumque est ministerium, et steterunt sacerdotes in officio suo; levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.
 11 Et immolatum est Phase; asperseruntque sacerdotes manu sua sanguinem, et levitæ detraxerunt pelles holocaustorum; et separaverunt ea ut darent per domos et familias singulorum, et offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi; de bobus
 13 quoque fecerunt similiter. Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod in lege scriptum est; pacificas vero hostias coxerunt in lebelibus, et cacabis, et ollis, et festinato distribuerunt universæ plebi.

Sibi autem, et sacerdotibus postea paraverunt; nam in oblatione holocaustorum et adipum usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati; unde levitæ sibi, et sacerdotibus, filiis Aaron, paraverunt novissimis. Porro cantores, filii Asaph, stabant
 15 in ordine suo, juxta præceptum David, et Asaph, et Heman, et Idithun, prophetarum regis; janitores vero per portas singulas observabant; ita ut nec puncto quidem discederent a ministerio : quamobrem, et fratres eorum levitæ paraverunt eis cibos.

Omnis igitur cultura Domini rite completa, verum in die illa, ut facerent Phase, et offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Josiæ. Feceruntque filii Israel qui reperti fuerant ibi Phase
 17 in tempore illo, et solemnitate azymorum septem diebus. Non fuit Phase simile
 18 huic in Israel, a diebus Samuelis prophetæ; sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Josias, sacerdotibus, et levitis, et omni Judæ et Israel qui repertus fuerat, et habitantibus in Jerusalem. Octavo decimo anno regni Josiæ
 19 hoc Phase celebratum est.

6. CAP. XXXV, 20-27 : JOSIAS IN CAMPO MAGEDDO VULNERATUR ET IN JERUSALEM MORITUR.

Postquam instauraverat Josias templum, 20 ascendit Nechao, rex Ægypti, ad pugnam in Charcamis juxta Euphraten. Et processit in occursum ejus Josias. At ille, 21 missis ad eum nuntiis, ait : Quid mihi et tibi est, rex Juda? Non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum ad quam me Deus festinato ire præcepit; desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te. Noluit Josias rever- 22 ti; sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei, verum perrexit ut dimicaret in campo Mageddo. Ibique vulneratus a sagit- 23 tariis, dixit pueris suis : Educite me de prælio, quia oppido vulneratus sum. Qui 24 transtulerunt eum de curru in alterum currum qui sequebatur eum, more regio, et asportaverunt eum in Jerusalem; mortuusque est, et sepultus in mausoleo patrum suorum, et universus Juda et Jerusalem luxerunt eum; Jeremias maxime, 25 cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem, lamentationes super Josiam replicant; et quasi lex obtinuit in Israel : ecce scriptum fertur in lamentationibus.

35. — 1-19) IV Reg. 23, 21-23. — 1) Quarta... primi, Ex. 12, 6. — 7) II Par. 30, 24. — 13) Ex.

12, 8, 9; Deut. 16, 7. — 17) II Par. 30, 21. — 20-27) IV Reg. 23, 28-30. — 22-24) Zach. 12, 11.

- 26 Reliqua autem sermonum Josiæ et misericordiarum ejus, quæ lege præcepta sunt
 27 Domini, opera quoque illius, prima et novissima, scripta sunt in Libro regum Juda et Israel.

XVI. — ULTIMI REGES JUDA ET EVERSIO JERUSALEM.

[XXXVI, 1-21.]

1. CAP. XXXVI, 1-4 : REGNAT JOACHAZ.

- 36 Tulit ergo populus terræ Joachaz, filium Josiæ, et constituit regem pro patre suo in
 2 Jerusalem. Viginti trium annorum erat Joachaz cum regnare cœpisset, et tribus
 3 mensibus regnavit in Jerusalem. Amovit autem eum rex Ægypti, cum venisset in Jerusalem, et condemnavit terram centum
 4 talentis argenti, et talento auri. Constituitque pro eo regem Eliakim, fratrem ejus, super Judam et Jerusalem, et vertit nomen ejus Joakim; ipsum vero Joachaz tulit secum, et abduxit in Ægyptum.

2. CAP. XXXVI, 5-8 : REGNAT JOAKIM.

- 5 Viginti quinque annorum erat Joakim cum regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem; fecitque malum
 6 coram Domino Deo suo. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor, rex Chaldaeorum; et vinctum catenis duxit in Babylonem; et quam et vasa Domini transtulit, et posuit ea in templo suo.
 8 Reliqua autem verborum Joakim, et abominationum ejus, quas operatus est, et quæ inventa sunt in eo, continentur in Libro regum Juda et Israel. Regnavit autem Joachin, filius ejus, pro eo.

3. CAP. XXXVI, 9, 10 : REGNAT JOACHIN.

- 9 Octo annorum erat Joachin cum regnare cœpisset; et tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Jerusalem; fecitque malum in conspectu Domini. Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini; regem vero constituit Sedeciam, patrum ejus, super Judam et Jerusalem.

4. CAP. XXXVI, 11, 12 : REGNAT SEDECIAS.

- 11 Viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare cœpisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem. Fecitque malum in

oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiæ prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini.

5. CAP. XXXVI, 13-16 : DEUS NABUCHODONOSOR IN JUDA ADDUCIT.

A rege quoque Nabuchodonosor recessit, 13 qui adjuraverat eum per Deum; et induxit cervicem suam et cor ut non revertetur ad Dominum, Deum Israel.

Sed et universi principes sacerdotum, et 14 populus, prævaricati sunt inique juxta universas abominationes gentium, et polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem. Mittebat autem 15 Dominus, Deus patrum suorum, ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, et quotidie commonens, eo quod parceret populo et habitaculo suo. At illi subsannabant nuntios Dei, et parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, et esset nulla curatio.

6. CAP. XXXVI, 17-21 : JERUSALEM EXPUGNATUR ET POPULUS IN SERVITUTEM DELABITUR.

Adduxit enim super eos regem Chaldaeorum, et interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui; non est misertus adolescentis, et virginis, et senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus. Universaque vasa domus 18 Domini, tam majora quam minora, et thesauros templi, et regis, et principum, transtulit in Babylonem. Incenderunt 19 hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, et quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt. Si quis evaserat gladium, 20 ductus in Babylonem, servivit regi et filiis ejus, donec imperaret rex Persarum, et 21 compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, et celebraret terra sabbata sua; cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

36. — 1-4) IV Reg. 23, 30-34. — 4) Eliakim, Matth. 1, 11. — 5) IV Reg. 23, 36, 37. — 6) IV Reg. 24, 1. — 7) IV Reg. 24, 13; I Esdr. 1, 7; Dan. 1, 1, 2; 5, 2. — 9, 10) IV Reg. 24, 8-17. — 10) Qui... Babylonem, Jer. 22, 24-26. Sedeciam, IV Reg. 24, 17, 20; Jer. 37, 1. — 11-13) IV Reg.

24, 18-20; Jer. 52, 1, 2. — 12) Jeremiæ... Domini, Jer. 21, 3-7; 27, 12-22; 32, 1-5; 37, 6-10; 38, 26. — 17-20) IV Reg. 25, 1-7. — 18) IV Reg. 25, 13-15. — 19) IV Reg. 25, 9. — 20) IV Reg. 25, 11. — 21) Sermo... Jeremiæ, Jer. 25, 8-11. Cele-

XVII. — CYRI DECRETUM.

[XXXVI, 22, 23.]

22 Anno autem primo Cyri, regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri, regis Persarum, qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens :

Hæc dicit Cyrus, rex Persarum : Omnia 23 regna terræ dedit mihi Dominus, Deus cæli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa. Quis ex vobis est in omni populo ejus? sit Dominus Deus suus cum eo, et ascendat.

braret... sua, Lev. 26, 34, 35, 43. — 22, 23) I Esdr.

1, 1-3; 6, 3. — 22) *Quem...* Jeremiæ, Jer. 25, 12, 13; 29, 10; 33, 10, 11, 14.

LIBER PRIMUS ESDRÆ

PARS PRIOR

[I, 1 — VI, 22.]

ZOROBABEL REVERTITUR JERUSALEM ET REÆDIFICAT TEMPLUM.

I. — JUDÆI, DUCE ZOROBABEL, JERUSALEM REVERTUNTUR.

[I, 1 — IV, 5.]

1. CAP. I, 1-11 : CYRUS JUDÆIS PER
EDICTUM DAT FACULTATEM IN PA-
LÆSTINAM PROFICISCENDI. — *Cyrus*
reditum et templi restorationem capti-
vis permittit atque munificentiam erga
proficiscentes hortatur [I, 1-4]. *Multi pro-*
fessionem parant; vasa templi Judæis
redduntur [5-7]. *De Sassabasar* [8-11].

- 1 **I**N anno primo Cyri, regis Persa-
rum, ut compleretur verbum Do-
mini ex ore Jeremiæ, suscitavit
Dominus spiritum Cyri, regis
Persarum; et traduxit vocem in omni
regno suo, etiam per scripturam, dicens :
2 Hæc dicit Cyrus, rex Persarum : Omnia
regna terræ dedit mihi Dominus, Deus
cæli, et ipse præcepit mihi ut ædificarem
ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa.
3 Quis est in vobis de universo populo ejus?
Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jeru-
salem, quæ est in Judæa, et ædificet do-
mum Domini, Dei Israel; ipse est Deus
4 qui est in Jerusalem. Et omnes reliqui
in cunctis locis ubicumque habitant, adju-
vent eum viri de loco suo, argento, et auro,
et substantia, et pecoribus, excepto quod
voluntarie offerunt templo Dei, quod est
in Jerusalem.
5 Et surrexerunt principes patrum de
Juda et Benjamin, et sacerdotes, et levitæ,
et omnis cujus Deus suscitavit spiritum,
ut ascenderent ad ædificandum templum
6 Domini, quod erat in Jerusalem. Univer-
sique qui erant in circuitu adjuverunt ma-

nus eorum in vasis argenteis et aureis, in
substantia et jumentis, in supellectili, exce-
ptis his quæ sponte obtulerant. Rex quo-
que Cyrus protulit vasa templi Domini,
quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem,
et posuerat ea in templo dei sui.

Protulit autem ea Cyrus, rex Persarum,
per manum Mithridatis, filii Gazabar, et
annumeravit ea Sassabasar, principi Juda.

Et hic est numerus eorum : phialæ au-
reæ triginta, phialæ argenteæ mille, cul-
tri viginti novem, scyphi aurei triginta,
scyphi argentei secundi quadringenti de-
cem, vasa alia mille. Omnia vasa aurea
et argentea, quinque millia quadringenta.
Universa tulit Sassabasar, cum his qui
ascendebant de transmigratione Babylonis
in Jerusalem.

2. CAP. II, 1-70 : CATALOGUS PROFI-
CISCENTIUM. — *Duces* [II, 1, 2^a]. *Viri*
populi [2^b-35]. *Sacerdotes et Levitæ*
[36-42]. *Nathinæi et filii servorum Sa-*
lomonis [43-58]. *Ii qui non potuerunt*
genus suum indicare [59-63]. *Summa*
hominum et jumentorum [64-67]. *De*
donariis a principibus pro templo obla-
tis [68, 69]. *Conclusio* [70].

Hi sunt autem provinciæ filii, qui ascen-
derunt de captivitate, quam transtulerat
Nabuchodonosor, rex Babylonis, in Baby-
lonem, et reversi sunt in Jerusalem et
Judam, unusquisque in civitatem suam.
Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehe-

1. — 1-3) II Par. 36, 22, 23. — 1) Verbum...
Jeremiæ, Jer. 25, 12, 13; 29, 10. Traduxit... per
scripturam, I Esdr. 5, 13. — 2) Cyrus, Is. 44, 28;
45, 1. — 7) Rex... Domini, I Esdr. 5, 14; 6, 5.
Quæ... dei sui, IV Reg. 24, 13; 25, 13-16; II Par.

36, 7, 10, 18. — 8) Mithridatis, I Esdr. 4, 7.
Sassabasar, I Esdr. 5, 14.

2. — 1-70) II Esdr. 7, 6-73. — 1) De captivi-
tate, IV Reg. 24, 14-16; 25, 11; II Par. 36, 20.
— 2) II Esdr. 7, 7. Zorobabel, I Par. 3, 19; I Esdr.

mia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehun, Baana.

3 Numerus virorum populi Israel : Filii
Pharos, duo millia centum septuaginta
4 duo; filii Sephatia, trecenti septuaginta
5 duo; filii Area, septingenti septuaginta
6 quinque; filii Phahath-Moab, filiorum
Josue Joab, duo millia octingenti duode-
7 cim; filii Ælam, mille ducenti quinquaginta
8 quatuor; filii Zethua, nongenti
9 quadraginta quinque; filii Zachai, septingenti
10 sexaginta; filii Bani, sexcenti
11 quadraginta duo; filii Bebai, sexcenti
12 viginti tres; filii Azgad, mille ducenti
13 viginti duo; filii Adonicam, sexcenti sex-
14 xaginta sex; filii Beguai, duo millia quin-
15 quaginta sex; filii Adin, quadringenti
16 quinquaginta quatuor; filii Ather, qui
17 erant ex Ezechia, nonaginta octo; filii
18 Besai, trecenti viginti tres; filii Jora,
19 centum duodecim; filii Hasum, ducenti
20 viginti tres; filii Gebbar, nonaginta quin-
21 que; filii Bethlehem, centum viginti tres;
22 viri Netupha, quinquaginta sex; viri
23 Anathoth, centum viginti octo; filii Az-
24 maveth, quadraginta duo; filii Caria-
25 thiarim, Cephira, et Beroth, septingenti
26 quadraginta tres; filii Rama et Gabaa,
27 sexcenti viginti unus; viri Machmas,
28 centum viginti duo; viri Bethel et Hai,
29 ducenti viginti tres; filii Nebo, quinquaginta
30 duo; filii Megbis, centum quinquaginta
31 ginta sex; filii Ælam alterius, mille du-
32 centi quinquaginta quatuor; filii Harim,
33 trecenti viginti; filii Lod, Hadid, et Ono,
34 septingenti viginti quinque; filii Jericho,
35 trecenti quadraginta quinque; filii Senaa,
tria millia sexcenti triginta.

36 Sacerdotes : Filii Jadaia in domo Josue,
37 nongenti septuaginta tres; filii Emmer,
38 mille quinquaginta duo; filii Pheshur,
39 mille ducenti quadraginta septem; filii
Harim, mille decem et septem.

40 Levitæ : Filii Josue et Cedmihel, filio-
41 rum Odovizæ, septuaginta quatuor. Can-
tores : filii Asaph, centum viginti octo.
42 Filii janitorum : filii Sellum, filii Ater, filii
Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai;
universi centum triginta novem.

43 Nathinæi : Filii Siha, filii Hasupha,
44 filii Tabbaoth, filii Ceros, filii Siaa, filii
45 Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii
46 Accub, filii Hagab, filii Semlai, filii Ha-
47 nan, filii Gaddel, filii Gaher, filii Raai-
48 filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam,

filii Aza, filii Phasea, filii Besec, filii 49
Asena, filii Munim, filii Nephusim, filii 50
Bacbac, filii Hacupha, filii Harhur, filii 51
Besluth, filii Mahida, filii Harsa, filii 52
Bercos, filii Sisara, filii Thema, filii 53
Nasia, filii Hatipha. 54

Filii servorum Salomonis : filii Sotai, 55
filii Sophereth, filii Pharuda, filii Jala, 56
filii Dercon, filii Geddel, filii Saphatia, 57
filii Hatil, filii Phochereth, qui erant de
Asebam, filii Ami.

Omnes Nathinæi, et filii servorum Salo- 58
monis, trecenti nonaginta duo.

Et hi qui ascenderunt de Thelmala, 59
Thelharsa, Cherub, et Adon, et Emer, et
non potuerunt indicare domum patrum
suorum, et semen suum, utrum ex Israel
essent : Filii Dalaia, filii Tobia, filii Ne- 60
coda, sexcenti quinquaginta duo. Et de 61
filii sacerdotum : Filii Hobia, filii Accos,
filii Berzellai, qui accepit de filiabus Ber-
zellai Galaaditis, uxorem, et vocatus est
nomine eorum. Hi quæsierunt scripturam 62
genealogiæ suæ; et non invenerunt, et
ejecti sunt de sacerdotio. Et dixit Ather- 63
satha eis ut non comederent de sancto san-
ctorum, donec surgeret sacerdos doctus
atque perfectus.

Omnis multitudo quasi unus, quadra- 64
ginta duo millia trecenti sexaginta, ex- 65
ceptis servis eorum, et ancillis, qui erant
septem millia trecenti triginta septem; et
in ipsis cantores atque cantatrices ducenti.
Equi eorum, septingenti triginta sex; muli 66
eorum, ducenti quadraginta quinque; ca- 67
meli eorum, quadringenti triginta quinque;
asini eorum, sex millia septingenti viginti.

Et de principibus patrum, cum ingrede- 68
rentur templum Domini quod est in Jerusa-
lem, sponte obtulerunt in domum Dei ad
exstruendam eam in loco suo. Secundum 69
vires suas dederunt impensas operis, auri
solidos sexaginta millia et mille, argenti
mnas quinque millia, et vestes sacerdotales
centum.

Habitaverunt ergo sacerdotes et levitæ, 70
et de populo, et cantores et janitores, et
Nathinæi in urbibus suis, universusque
Israel in civitatibus suis.

3. CAP. III, 1-5 : ERECTO ALTARI, JUGE SACRIFICIUM RESUMITUR ET SOLEMNI- TAS TABERNACULORUM CELEBRATUR.

Jamque venerat mensis septimus, et 3
erant filii Israel in civitatibus suis. Con-

3, 2, 8; Eccli. 49, 13; Agg. 1, 12, 14; Zach. 4, 6.
Mardochai, Esth. 2, 5, 6. — 42) I Par. 9, 17. —
43) Nathinæi, I Par. 9, 2; I Esdr. 8, 20; II Esdr.
11, 3. — 55) Filii servorum Salomonis, III Reg.
9, 21; II Esdr. 11, 3. — 61) Berzellai, II Reg.

17, 27; 19, 32. — 63) Athersatha, II Esdr. 7, 65,
70; 8, 9; 10, 1. Ut non... sanctorum, Lev. 22, 2,
10, 15, 16.

3. — 1) I Esdr. 8, 1. — 2) II Esdr. 12, 1-7.

gregatus est ergo populus quasi vir unus
 2 in Jerusalem. Et surrexit Josue, filius
 Josedec, et fratres ejus sacerdotes, et Zo-
 robabel, filius Salathiel, et fratres ejus, et
 ædificaverunt altare Dei Israel, ut offer-
 3 rent in eo holocausta, sicut scriptum
 est in lege Moysi, viri Dei. Collocaverunt
 autem altare Dei super bases suas, deter-
 4 rentibus eos per circuitum populis terra-
 rum; et obtulerunt super illud holocaustum
 Domino mane et vespere. Feceruntque
 solemnitatem Tabernaculorum, sicut scrip-
 tum est, et holocaustum diebus singulis,
 per ordinem, secundum præceptum opus
 5 diei in die suo. Et post hæc holocaustum
 juxta, tam in calendis quam in universis
 solemnitatibus Domini quæ erant conse-
 cratæ, et in omnibus in quibus ultro offe-
 rebatur munus Domino.

4. CAP. III, 6-13 : FUNDAMENTA NOVI
 TEMPLI PONUNTUR. — *De apparatu
 ad templum exstruendum* [III, 6, 7].
De rectoribus operum [8, 9]. *De lætitia
 et dolore populi* [10-13].

6 A primo die mensis septimi coeperunt
 offerre holocaustum Domino. Porro tem-
 7 plum Dei nondum fundatum erat. Dede-
 runt autem pecunias latomis et cæmenta-
 riis; cibum quoque, et potum, et oleum,
 Sidoniis, Tyriisque, ut deferrent ligna ce-
 drina de Libano ad mare Joppe, juxta
 quod præceperat Cyrus, rex Persarum,
 eis.
 8 Anno autem secundo adventus eorum ad
 templum Dei in Jerusalem, mense secundo,
 coeperunt Zorobabel, filius Salathiel, et
 Josue, filius Josedec, et reliqui de fratribus
 eorum, sacerdotes et levitæ, et omnes qui
 venerant de captivitate in Jerusalem, et
 constituerunt levitas a viginti annis et su-
 9 pra, ut urgerent opus Domini. Stetitque
 Josue et filii ejus, et fratres ejus, Cedmihel
 et filii ejus, et filii Juda, quasi vir unus, ut
 instarent super eos qui faciebant opus in

templo Dei; filii Henadad, et filii eorum,
 et fratres eorum levitæ.

Fundato igitur a cæmentariis templo 10
 Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo
 cum tubis, et levitæ, filii Asaph, in cym-
 balis, ut laudarent Deum per manus Da-
 11 vid, regis Israel. Et concinebant in hym-
 nis et confessione Domino : Quoniam bo-
 nus, quoniam in æternum misericordia
 ejus super Israel. Omnis quoque populus
 vociferabatur clamore magno, in laudando
 Dominum, eo quod fundatum esset tem-
 12 plum Domini. Plurimi etiam de sacerdo-
 tibus et levitis, et principes patrum, et se-
 niores, qui viderant templum prius cum
 fundatum esset, et hoc templum in oculis
 eorum, flebant voce magna; et multi voci-
 13 ferantes in lætitia, elevabant vocem. Nec
 poterat quisquam agnoscere vocem clamo-
 ris lætantium, et vocem fletus populi;
 commixtim enim populus vociferabatur
 clamore magno, et vox audiebatur procul.

5. CAP. IV, 1-5 : OPUS INCEPTUM IN-
 TERMITTITUR.

Audierunt autem hostes Judæ et Benja- 4
 min quia filii captivitatis ædificarent tem-
 plum Domino, Deo Israel; et accedentes 2
 ad Zorobabel et ad principes patrum, di-
 xerunt eis : Ædificemus vobiscum, quia ita
 ut vos quærimus Deum vestrum; ecce nos
 immolavimus victimas a diebus Asor-Had-
 3 dan, regis Assur, qui adduxit nos huc.
 Et dixit eis Zorobabel, et Josue, et reliqui
 principes patrum Israel : Non est vobis et
 nobis ut ædificemus domum Deo nostro;
 sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo
 nostro, sicut præcepit nobis Cyrus, rex
 Persarum. Factum est igitur ut populus 4
 terræ impediret manus populi Judæ, et
 turbaret eos in ædificando. Conduxerunt 5
 autem adversus eos consiliatores, ut de-
 struerent consilium eorum omnibus diebus
 Cyri, regis Persarum, et usque ad regnum
 Darii, regis Persarum.

*Sicut... Moysi, Deut. 12, 5, 6. — 3) Obtulerunt...
 vespere, Ex. 29, 38; Num. 28, 3, 4. — 4) Feceruntque...
 tabernaculorum, II Esdr. 8, 14-17; Zach. 14, 16. Sicut scriptum est, Ex. 23, 16; Lev.
 23, 34. Holocaustum... suo, Num. 29, 12-39. —*

*7) Juxta... eis, I Esdr. 1, 3, 4; 6, 3. — 10) I Par.
 6, 31; 16, 4-6; 25, 1, 2. — 11) Quoniam... Israel,
 I Par. 16, 34, 41; II Par. 5, 13; 7, 3; Ps. 117, 1.
 4. — 2) A diebus Asor-Haddan, IV Reg. 17,
 24, 32, 33; 19, 37. — 3) II Esdr. 2, 20. — 4) Po-*

II. — INTERMITTITUR REFECTIO MURORUM CIVITATIS.

[IV, 6-23.]

1. CAP. IV, 6 : IN DIEBUS ASSUERI.

6 In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judæ et Jerusalem.

2. CAP. IV, 7-23 : IN DIEBUS ARTAXERXIS. — *Magistratus persici Judæos apud regem accusant* [IV, 7-16]. *Artaxerxes respondet* [17-22]. *Opus ædificationis intermittitur* [23].

7 Et in diebus Artaxerxis, scripsit Bese- lam, Mithridates, et Thabeel, et reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem, regem Persarum. Epistola autem accusationis scripta erat syriace, et legebatur sermone syro.

8 Reum Beelteem, et Samsai scriba, scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi :

9 Reum Beelteem, et Samsai scriba, et reliqui consiliatores eorum, Dinæi, et Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonii, Susanechæi, Dievi et Ælamitæ, et ceteri de gentibus quas transtulit Asenaphar magnus et gloriosus, et habitare eas fecit in civitatibus Samariæ, et in reliquis regionibus trans flumen in pace.

11 (Hoc est exemplar epistolæ quam miserunt ad eum :)

Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans fluvium, salutem dicunt.

12 Notum sit regi quia Judæi qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Jerusalem, civitatem rebellem et pessimam, quam ædificant, exstruentes muros ejus, et parietes componentes. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, et muri ejus instaurati, tributum, et vecti-

gal, et annuos redditus non dabunt; et usque ad reges hæc noxa perveniet. Nos 14 autem memores salis quod in palatio comedimus, et quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus et nuntia- 15 vimus regi, ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum; et invenies scriptum in commentariis, et scies quoniam urbs illa urbs rebellis est, et nocens regibus et provinciis, et bella concitantur in ea ex diebus antiquis; quamobrem et civitas ipsa destructa est. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, et muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

Verbum misit rex ad Reum Beelteem, et 17 Samsai scribam, et ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, et ceteris trans fluvium, salutem dicens et pacem.

Accusatio quam misistis ad nos mani- 18 feste lecta est coram me. Et a me præ- 19 ceptum est, et recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa a diebus antiquis adversum reges rebellat, et seditiones et prælia concitantur in ea; nam et reges 20 fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui et dominati sunt omni regioni quæ trans fluvium est; tributum quoque et vectigal, et redditus accipiebant. Nunc ergo audite 21 sententiam : Prohibeatis viros illos ut urbs illa non ædificetur, donec si forte a me jussum fuerit. Videte ne negligenter hoc 22 impleatis, et paulatim crescat malum contra reges.

Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis 23 lectum est coram Reum Beelteem, et Samsai scriba, et consiliariis eorum. Et abierunt festini in Jerusalem ad Judæos, et prohibuerunt eos in brachio et robore.

III. — CONSTRUCTIO TEMPLI SUB REGE DARIO RESUMITUR ET AD FINEM PROSPERE PERDUCITUR.

[IV, 24 — VI, 22.]

1. CAP. IV, 24 — V, 2 : TEMPLI ÆDIFICATIO RESUMITUR.

24 Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem; et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii, regis Persarum.

Prophetaverunt autem Aggæus prophe- 5 ta, et Zacharias, filius Addo, prophetantes ad Judæos qui erant in Judæa et Jerusa- 2 lem, in nomine Dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel, filius Salathiel, et Josue, filius Josedec, et coeperunt ædificare tem-

pulus terræ, I Esdr. 3, 3. — 6) Assueri, Esth. 1, 1; Dan. 9, 1. — 7) Syriace, IV Reg. 18, 26. —

15) In libris... tuorum, Esth. 2, 23; 6, 1; 10, 2. — 24) Darii, I Esdr. 6, 12, 14, 15. 5. — 1) Aggæus, Agg. 1, 1. Zacharias, Zach.

plum Dei in Jerusalem; et cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos.

2. CAP. V, 3-17: RES AD DARIUM REGEM REFERTUR. — *Satrapes ejusque consilarii Jerusalem veniunt* [V, 3-5] *et epistolam ad regem mittunt* [6, 7] *de opere ædificationis a Judæis suscepto* [8-10]: *utrum templum a magno Israel rege ædificatum et a Nabuchodonosor eversum* [11, 12] *Judæis Cyri edictum obtestantibus restituendum est annon* [13-17]?

- 3 In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, et Stharbazanai, et consilarii eorum, sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, et muros ejus instauraretis? Ad quod respondimus eis quæ essent nomina hominum auctorum ædificationis illius. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Judæorum; et non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, et tunc satisfacerent adversus accusationem illam.
- 6 Exemplar epistolæ quam misit Thathanai, dux regionis trans flumen, et Stharbazanai, et consiliatores ejus Arphasachæ, qui erant trans flumen, ad Darium regem. Sermo quem miserant ei, sic scriptus erat:

Dario regi, pax omnis.

- 8 Notum sit regi isse nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni quæ ædificatur lapide impolito, et ligna ponuntur in parietibus; opusque illud diligenter exstruitur, et crescit in manibus eorum.
- 9 Interrogavimus ergo senes illos, et ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc ædificaretis, et muros hos instauraretis? Sed et nomina eorum quæsisimus ab eis, ut nuntiaremus tibi; scripsimusque nomina eorum virorum qui sunt principes in eis. Hujusmodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei cæli et terræ; et ædificamus templum quod erat exstructum ante hos annos multos, quodque rex Israel magnus ædificaverat et exstruxerat.
- 12 Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cæli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor, regis Babylonis, Chaldæi, Domum quoque hanc destruxit, et populum ejus transtulit in Babylonem. Anno autem primo Cyri, regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edi-

ctum ut domus Dei hæc ædificaretur. Nam et vasa templi Dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo quod erat in Jerusalem, et asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex, de templo Babylonis, et data sunt Sassabasar vocabulo, quem et principem constituit; dixitque ei: Hæc vasa tolle, et vade, et pone ea in templo quod est in Jerusalem; et domus Dei ædificetur in loco suo. Tunc itaque Sassabasar ille venit, et posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem; et ex eo tempore usque nunc ædificatur, et necdum completum est. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis quæ est in Babylone, utrumnam a Cyro rege jussum fuerit ut ædificaretur domus Dei in Jerusalem; et voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

3. CAP. VI, 1-12: DARIUS ÆDIFICATIONEM PER RESCRIPTUM PERMITTIT ET PRÆCIPIT. — *Post repertum Cyri decretum* [VI, 1, 2], — *cujus excribitur textus* [3-5], — *officiariis regis imperat Darius ut Judæis ædificantibus auxilio sint* [6-12].

Tunc Darius rex præcepit; et recensuerunt in bibliotheca librorum qui erant repositi in Babylone. Et inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificaretur, quæ est in Jerusalem, in loco ubi immolent hostias, et ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, et latitudinem cubitorum sexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, et sic ordines de lignis novis; sumptus autem de domo regis dabuntur. Sed et vasa templi Dei aurea et argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, et attulerat ea in Babylonem, reddantur et referantur in templum in Jerusalem, in locum suum, quæ et posita sunt in templo Dei.

Nunc ergo Thathanai, dux regionis quæ est trans flumen, Stharbazanai, et consilarii vestri, Apharsachæi, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis; et dimitte fieri templum Dei illud a duce Judæorum, et a senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo. Sed et a me

1, 1. — 3) Thathanai, I Esdr. 6, 6, 13. — 11) Quodque... exstruxerat, III Reg. 6, 1. — 12) Postquam... cæli, II Par. 36, 16, 17. Tradidit... Babylonem, IV Reg. 25, 8-11. — 13) I Esdr.

1, 1. — 14) I Esdr. 1, 7, 8; 6, 5. — 16) I Esdr. 3, 8, 10. — 17) Recenseat... regis, I Esdr. 6, 1, 2. 6. — 1) In bibliotheca librorum, I Esdr. 4, 15. — 4) Ordines... tres, III Reg. 6, 36. — 5) I Esdr.

præceptum est quid oporteat fieri a presbyteris Judæorum illis ut ædificetur domus Dei; scilicet ut de arca regis, id est de tributis quæ dantur de regione trans flumen, studiose sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, et vitulos, et agnos, et hædos, in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, et oleum, secundum ritum sacerdotum qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia, et offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis et filiorum ejus. A me ergo positum est decretum, ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, et erigatur, et configatur in eo, domus autem ejus publicetur. Deus autem qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, et populum qui extenderit manum suam ut repugnet et dissipet domum Dei illam quæ est in Jerusalem. Ego, Darius, statui decretum, quod studiose impleri volo.

4. CAP. VI, 13-18 : TEMPLUM PERFICITUR ET DEDICATUR.

Igitur Thathanai, dux regionis trans flumen, et Stharbazanai, et consilarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt. Seniores autem Judæorum ædificabant, et prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, et Zachariæ, filii Addo; et ædificaverunt, et construxerunt, jubente Deo Israel, et jubente Cyro, et Dario, et Artaxerxe,

regibus Persarum; et compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

Fecerunt autem filii Israel, sacerdotes et levitæ, et reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel duodecim, juxta numerum tribuum Israel. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, et levitas in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Moysi.

5. CAP. VI, 19-22 : PASCHA SOLEMNITER CELEBRATUR.

Fecerunt autem filii Israel transmigrationis, Pascha, quarta decima die mensis primi. Purificati enim fuerant sacerdotes et levitæ quasi unus; omnes mundi ad immolandum Pascha universis filiis transmigrationis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibi. Et comederunt filii Israel qui reversi fuerant de transmigatione, et omnes qui se separaverant a coinquinatione gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum, Deum Israel. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, et converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

PARS POSTERIOR

[VII, 1 — X, 44.]

DE MORIBUS AB ESDRA RESTITUTIS.

1. CAP. VII, 1-10 : ESDRÆ GENEALOGIA ET ITER AD JERUSALEM.

Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis, regis Persarum, Esdras, filius Saraïæ, filii Azariæ, filii Helciæ, filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, filii Amariæ, filii Azariæ, filii Maraioth, filii

Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. Ipse Esdras ascendit de Babylone; et ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israel. Et dedit ei rex, secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. Et ascenderunt de filiis Israel, et de

2, 7, 8; 5, 14. — 12) *Deus... ibi*, III Reg. 9, 3. — 14) I Esdr. 5, 1, 2. *Jubente Cyro*, I Esdr. 1, 1; 5, 13. *Et Dario*, I Esdr. 6, 12. *Et Artaxerxe*, I Esdr. 7, 1, 12. — 16) *Dedicationem domus Dei*, Num. 7, 10; III Reg. 8, 63; II Par. 7, 5. — 18) *Sicut... Moysi*, Num. 3, 6; 8, 9, 24. — 19) *Ex*.

12, 6. — 20) *Purificati... unus*, II Par. 30, 15. *Omnes... Pascha*, II Par. 35, 11. — 21) *Omnes... terræ*, II Esdr. 9, 2; 10, 28. — 22) *Fecerunt... lætitia*, Ex. 12, 15; 13, 6; II Par. 30, 21; 35, 17. 7. — 1-5) I Par. 6, 4-14. — 6) *Scriba... Moysi*, II Esdr. 8, 1, 4; 13; 12, 26, 35. — 7) I Esdr. 8,

filiis sacerdotum, et de filiis levitarum, et de cantoribus, et de janitoribus, et de Nathinæis, in Jerusalem, anno septimo
 8 Artaxerxis regis. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus
 9 regis. Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, et in primo
 10 die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. Esdras enim paravit cor suum ut investigaret legem Domini, et faceret et doceret in Israel præceptum et judicium.

2. CAP. VII, 11-28^a : EXEMPLAR EDICTI
 ARTAXERXIS DE ESDRÆ ITINERE.
 GRATIAS DEO AGIT ESDRAS.

11 Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribe erudito in sermonibus et præceptis Domini, et ceremoniis ejus in Israel:
 12 Artaxerxes, rex regum, Esdræ, sacerdoti, scribe legis Dei cæli doctissimo, salutem.
 13 A me decretum est ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israel, et de sacerdotibus ejus, et de levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. A facie enim regis et septem consiliatorum ejus missus es, ut visites Judæam et Jerusalem in lege
 15 Dei tui, quæ est in manu tua; et ut feras argentum et aurum quod rex et consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. Et omne argentum et aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis, et populus offerre voluerit, et de sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei
 17 sui, quæ est in Jerusalem, libere accipe, et studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, et sacrificia et libamina eorum, et offer ea super altare templi Dei
 18 vestri quod est in Jerusalem. Sed et si quid tibi et fratribus tuis placuerit, de reliquo argento et auro, ut faciat, juxta
 19 voluntatem Dei vestri facite. Vasa quoque quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. Sed et cetera quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, et de fisco regis, et a me. Ego Artaxerxes rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcu publicæ qui sunt trans flumen, ut quodcumque petierit a vobis Esdras, sacerdos, scribe legis Dei cæli, absque
 22 mora detis, usque ad argenti talenta cen-

tum, et usque ad frumenti coros centum, et usque ad vini batos centum, et usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte irascatur contra regnum regis et filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, et levitis, et cantoribus, et janitoribus, Nathinæis, et ministris domus Dei hujus, ut vectigal, et tributum, et annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices et præsidēs, ut judicent omni populo qui est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui; sed et imperitos docete libere. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, et legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.

Benedictus Dominus, Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem, et in me inclinavit misericordiam suam coram rege, et consiliatoribus ejus, et universis principibus regis potentibus.

3. CAP. VII, 28^b-VIII, 31 : NARRATUR
 ITER ESDRÆ. — *Esdras socios congregat* [VII, 28^b]. *De comitibus itineris* [VIII, 1-14]. *Esdras juxta fluvium Ahava levitas quærit* [15-20], *jejunium precesque prædicat* [21-23] et *donaria collecta sacerdotibus committit* [24-30]. *Omnes, Deo auxiliante, faustum iter faciunt* [31].

Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

Hi sunt ergo principes familiarum, et genealogia eorum qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone: De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus. De filiis Secheniæ, filiis Pharos, Zacharias; et cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. De filiis Phahath-Moab, Elioenai, filius Zarehe, et cum eo ducenti viri. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, et cum eo trecenti viri. De filiis Adan, Abed, filius Jonathàn, et cum eo quinquaginta viri. De filiis Alam, Isaias, filius Athaliæ, et cum eo septuaginta viri. De filiis Sapha-

1-30. — 8) I Esdr. 8, 31, 32. — 16) I Esdr. 8, 25. — 25) Constitue... præsidēs, Ex. 18, 21, 22; Deut.

16, 18. — 27) Qui dedit... regis, I Esdr. 6, 22. — 28) In me... potentibus, I Esdr. 9, 9. — 8. — 1) I Esdr. 7, 1, 6, 7. — 19) De filiis Me-

- tiae, Zebedia, filius Michael, et cum eo
 9 octoginta viri. De filiis Joab, Obedia,
 filius Jahiel, et cum eo ducenti decem et
 10 octo viri. De filiis Selomith, filius Jos-
 phiae, et cum eo centum sexaginta viri.
 11 De filiis Bebai, Zacharias, filius Bebai, et
 12 cum eo viginti octo viri. De filiis Azgad,
 Johanan, filius Ecsetan, et cum eo centum
 13 et decem viri. De filiis Adoniam, qui
 erant novissimi, et hæc nomina eorum :
 Elipheleth, et Jehiel, et Samaïas, et cum
 14 eis sexaginta viri. De filiis Begui, Uthai
 et Zachur, et cum eis septuaginta viri.
 15 Congregavi autem eos ad fluvium qui
 decurrit ad Ahava, et mansimus ibi tribus
 diebus; quævisque in populo et in sacer-
 dotibus de filiis Levi, et non inveni ibi.
 16 Itaque misi Eliezer, et Ariel, et Semeiam,
 et Elnathan, et Jarib, et alterum Elna-
 than, et Nathan, et Zachariam, et Mosol-
 lam, principes, et Joiarib et Elnathan,
 17 sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est
 primus in Chasphiae loco; et posui in ore
 eorum verba quæ loquerentur ad Eddo, et
 fratres ejus Nathinaos, in loco Chasphiae,
 ut adducerent nobis ministros domus Dei
 18 nostri. Et adduxerunt nobis per manum
 Dei nostri bonam super nos, virum doctis-
 simum de filiis Moholi, filii Levi, filii Is-
 rael, et Sarabiam, et filios ejus, et fratres
 19 ejus, decem et octo; et Hasabiam, et cum
 eo Isaïam de filiis Merari, fratresque ejus
 20 et filios ejus, viginti; et de Nathinaïs,
 quos dederat David et principes ad mini-
 stria levitarum, Nathinaos ducentos vi-
 ginti. Omnes hi suis nominibus voca-
 bantur.
 21 Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium
 Ahava, ut affligeremur coram Domino Deo
 nostro, et peteremus ab eo viam rectam
 nobis, et filiis nostris, universæque sub-
 22 stantiae nostræ. Erubui enim petere a
 rege auxilium et equites qui defenderent
 nos ab inimico in via, quia dixeramus
 regi : Manus Dei nostri est super omnes qui
 quærunt eum in bonitate; et imperium
 ejus, et fortitudo ejus, et furor super omnes
 23 qui derelinquunt eum. Jejunavimus au-
 tem, et rogavimus Deum nostrum per hoc;
 et evenit nobis prospere.
 24 Et separavi de principibus sacerdotum
 duodecim, Sarabiam, et Hasabiam, et cum
 25 eis de fratribus eorum decem; appen-
 dicæ eis argentum et aurum, et vasa conse-
 crata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex,
 et consiliatores ejus, et principes ejus, uni-

versusque Israel eorum qui inventi fuerant.
 Et appendi in manibus eorum argenti ta-
 lenta sexcenta quinquaginta, et vasa ar-
 gentea centum, auri centum talenta, et
 27 crateres aureos viginti, qui habebant soli-
 dos millenos, et vasa æris fulgentis optimi
 duo, pulchra ut aurum. Et dixi eis : Vos
 28 sancti Domini; et vasa sancta, et argen-
 tum et aurum quod sponte oblatum est Do-
 mino, Deo patrum nostrorum. Vigilate
 29 et custodite, donec appendatis coram prin-
 cipibus sacerdotum et levitarum, et duci-
 bus familiarum Israel in Jerusalem, in
 thesaurum domus Domini.

Susceperunt autem sacerdotes et levitæ
 30 pondus argenti et auri, et vasorum, ut
 deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

Promovimus ergo a flumine Ahava duo-
 31 decimo die mensis primi, ut pergeremus
 Jerusalem; et manus Dei nostri fuit super
 nos, et liberavit nos de manu inimici et
 insidiatoris in via.

4. CAP. VIII, 32-36 : POST ADVENTUM
 IN JERUSALEM DONARIA IN DOMO
 DEI DEPONUNTUR ET SACRIFICIA DO-
 MINO OFFERUNTUR.

Et venimus Jerusalem, et mansimus ibi
 32 tribus diebus. Die autem quarta, appen-
 33 sum est argentum, et aurum, et vasa in
 domo Dei nostri per manum Meremoth,
 filii Uriæ sacerdotis, et cum eo Eleazar,
 filius Phinees; cumque eis Jozabed, filius
 Josue, et Noadaia, filius Bennoi, levitæ,
 34 juxta numerum et pondus omnium; descri-
 ptumque est omne pondus in tempore illo.

Sed et qui venerant de captivitate filii
 35 transmigrationis obtulerunt holocausta
 Deo Israel, vitulos duodecim pro omni po-
 pulo Israel, arietes nonaginta sex, agnos
 septuaginta septem, hircos pro peccato
 duodecim; omnia in holocaustum Domino.
 Dederunt autem edicta regis satrapis qui
 36 erant de conspectu regis, et ducibus trans
 flumen, et elevaverunt populum et domum
 Dei.

5. CAP. IX, 1-4 : ESDRAS MATRIMONIA
 ILLEGITIMA JUDÆORUM COGNOSCIT
 ET PECCATUM POPULI DEFLET.

Postquam autem hæc completa sunt, 9
 accesserunt ad me principes, dicentes :
 Non est separatus populus Israel, sacer-
 dotes et levitæ, a populis terrarum et abo-
 minationibus eorum, Chananæi videlicet,

rari, I Par. 6, 1, 16, 19, 29. — 25) I Esdr. 7, 15,
 16. — 31) Duodecimo... primi, I Esdr. 7, 9. —
 32) II Esdr. 2, 11. — 33) Meremoth, II Esdr. 3,

3, 21. Jozabed, II Esdr. 11, 16. Bennoi, II Esdr.
 3, 24. — 36) Edicta regis, I Esdr. 7, 12-26.
 9. — 1) Non est... eorum, I Esdr. 6, 21;
 II Esdr. 9, 2. — 2) I Esdr. 10, 2; II Esdr. 13,

et Hethæi, et Pherezæi, et Jebusæi, et Ammonitarum, et Moabitarum, et Ægyptiorum, et Amorrhæorum; tulerunt enim de filiabus eorum sibi et filiis suis, et commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum; manus etiam principum et magistratum fuit in transgressione hac prima.

3 Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum et tunicam; et evelli capillos capitis mei, et barbæ, et sedi mœrens.

4 Convenerunt autem ad me omnes qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant; et ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum.

6. CAP. IX, 5-15 : ESDRAS MISERICORDIAM DIVINAM IMPLORAT. — *Esdra in sacrificio vespertino [IX, 5] peccata populi confitetur [6, 7], misericordiam Dei erga Israel laudat [8, 9], divinum de matroniis mandatum commemorat [10-12], et hanc legem sedulo servandam profitetur [13-15].*

5 Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea; et, scisso pallio et tunica, curvavi genua mea, et expandi manus

6 meas ad Dominum Deum meum, et dixi: Deus meus, confundor, et erubescio levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, et delicta nostra creverunt usque

7 ad cælum, a diebus patrum nostrorum. Sed et nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc; et in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, et reges nostri, et sacerdotes nostri in manum regum terrarum, et in gladium, et in captivitatem, et in rapinam, et in confusionem vultus,

8 sicut et die hac. Et nunc quasi parum et ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ, et daretur nobis paxillum in loco sancto ejus, et illuminaret oculos nostros Deus noster, et daret nobis

9 vitam modicam in servitute nostra; quia servi sumus, et in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster; sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, et sublimaret domum Dei nostri, et exstrueret solitudines ejus, et daret nobis sepem in Juda et

10 Jerusalem. Et nunc quid dicemus, Deus noster, post hæc? quia dereliquimus mandata tua, quæ præcepisti in manu servo-

rum tuorum prophetarum, dicens: Terra ad quam vos ingredimini, ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum ceterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua. Nunc ergo filias vestras ne detis 12 filiis eorum, et filias eorum ne accipiat filii vestris, et non quærat pacem eorum et prosperitatem eorum usque in æternum, ut confortemini, et comedatis quæ bona sunt terræ, et heredes habeatis filios vestros usque in sæculum. Et post omnia 13 quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, et in delicto nostro magno, quia tu, Deus noster, liberasti nos de iniquitate nostra, et dedisti nobis salutem sicut est hodie, ut non converteremur, et irrita 14 faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? Domine, Deus Israel, justus es tu, quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro; non enim stari potest coram te super hoc.

7. CAP. X, 1-44 : ESDRAS BONOS MORES INSTAURAT. — *Populus, Esdræ luctum videns, obtemperacionem legi divinæ jurejurando promittit [X, 1-6]. Filii transmigracionis in Jerusalem convocati [7, 8] congregantur, et Esdræ supplicatur expedita via ad flagitia tollenda [9-14]; contra quod stant rari [15]. Consilia efficiuntur [16, 17]. Qui illegitima inierant matrimonia recensentur [18-44].*

Sic ergo orante Esdra, et implorante eo, 10 et flente, et jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum, et mulierum, et puerorum, et flevit populus fletu multo. Et respondit Sechenias, filius Jehiel de filiis Ælam, et dixit Esdræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, et duximus uxores alienigenas de populis terræ; et nunc, si est penitentia in Israel super hoc, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, et eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, et eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri, secundum legem fiat. Surge: 4 tuum est decernere; nosque erimus tecum. Confortare, et fac.

23, 27. — 4) *Sacrificium vespertinum*, Ex. 29, 39, 41. — 9) *Inclinavit... Persarum*, I Esdr. 7, 28.

— 12) *Filias... vestris*, Deut. 7, 2, 3. — 15) II Esdr. 9, 33.
10. — 2) I Esdr. 9, 2. — 6) *Eliasib*, II Esdr.

- 5 Surrexit ergo Esdras, et adjuravit principes sacerdotum et levitarum, et omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc; et juraverunt. Et surrexit Esdras ante domum Dei, et abiit ad cubiculum Johanan, filii Eliasib, et ingressus est illuc; panem non comedit, et aquam non bibit; lugebat enim transgressionem eorum qui venerant de captivitate.
- 7 Et missa est vox in Juda et in Jerusalem, omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem; et omnis qui non venerit in tribus diebus, juxta consilium principum et seniorum, auferetur universa substantia ejus, et ipse abjicietur de coetu transmigracionis.
- 9 Convenerunt igitur omnes viri Juda et Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis; et sedit omnis populus in platea domus Dei, tremantes pro peccato et pluvii. Et surrexit Esdras sacerdos, et dixit ad eos: Vos transgressi estis, et duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel.
- 11 Et nunc date confessionem Domino, Deo patrum vestrorum, et facite placitum ejus; et separamini a populis terræ et ab uxoribus alienigenis.
- 12 Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat. Verumtamen quia populus multus est, et tempus pluviarum, et non sustinemus stare foris, et opus non est diei unius vel duorum, vehementer quippe peccavimus in sermone isto, constituentur principes in universa multitudo; et omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas veniant in temporibus statutis, et cum his seniores per civitatem et civitatem, et judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri a nobis super peccato hoc.
- 15 Igitur Jonathan, filius Azahel, et Jaasia, filius Thecue, steterunt super hoc; et Mesollam et Sebethai, levites, adjuverunt eos;
- 16 feceruntque sic filii transmigracionis. Et abierunt Esdras sacerdos, et viri principes familiarum, in domos patrum suorum, et omnes per nomina sua, et sederunt in die

primo mensis decimi ut quærerent rem. Et consummati sunt omnes viri qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue, filii Josedec, et fratres ejus, Maasia, et Eliezer, et Jarib, et Godolia. Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, et pro delicto suo arietem de ovibus offerrent. Et de filiis Emmer, Hanani, et Zebedia. Et de filis Harim, Maasia, et Elia, et Semeia, et Jehiel, et Ozias. Et de filiis Pheshur, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Jozabed, et Elasa.

Et de filiis levitarum, Jozabed, et Semei, et Celaia, ipse est Calita, Phataia, Juda, et Eliezer. Et de cantoribus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, et Telem, et Uri.

Et ex Israel. De filiis Pharos, Remeia, et Jezia, et Melchia, et Miamin, et Eliezer, et Melchia, et Banea. Et de filiis Ælam, Mathania, Zacharias, et Jehiel, et Abdi, et Jerimoth, et Elia. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania, et Jerimoth, et Zabad, et Aziza. Et de filiis Bebai, Johanan, Hanania, Zabbai, Athalai. Et de filiis Bani, Mosollam, et Melluch, et Adaia, Jasub, et Saal, et Ramoth. Et de filiis Phahath-Moab, Edna, et Chalal, Banaia, et Maasias, Mathanias, Beseelel, Bennui, et Manasse. Et de filiis Herem, Eliezer, Josue, Melchias, Semeias, Simeon, Benjamin, Maloch, Samarias. Et de filiis Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Jermai, Manasse, Semei. De filiis Bani, Maaddi, Amram, et Vel, Baneas, et Badaia, Cheliau, Vania, Marimuth, et Eliasib, Mathanias, Mathanai, et Jasi, et Bani, et Bennui, Semei, et Salmias, et Nathan, et Adaia, et Mechnedebai, Sisai, Sarai, Ezrel, et Selemiau, Semia, Sellum, Amaria, Joseph. De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Jeddu, et Joel, et Banaia.

Omnes hi acceperant uxores alienigenas; et fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

3, 1. Panem... bibit, Ex. 34, 28; Deut. 9, 9, 18.
— 15) Mesollam, I Esdr. 8, 16. Sebethai, II Esdr.

11, 16. — 19) Pro delicto... offerrent, Lev. 6, 6. — 20-43) I Esdr. 2, 3-41.

LIBER NEHEMIÆ

QUI ET ESDRÆ SECUNDUS DICITUR

PARS PRIMA

[I, 1 — VII, 73.]

NEHEMIAS JERUSALEM PRIMUM VENIT ET URBIS MUROS REÆDIFICAT.

I. — NEHEMIAS FACULTATEM OBTINET IN PALÆSTINAM PROFICISCENDI.

[I, 1 — II, 10.]

1. CAP. I, 1-11 : DE NEHEMIÆ LUCTU, AUDITA CIVITATIS CONDICIONE. — *Nehemias miseram condicionem Jerusalem audit et flet super urbem [I, 1-4]. Ipse misericordiam divinam pro penitente populo [5-10] et pro consilio suo implorat [11].*

- 1 ERBA Nehemiæ, filii Helchiæ. Et factum est in mense casleu, anno vigesimo, et ego eram in Susis castro. Et venit Hanani, unus de fratribus meis, ipse et viri ex Juda; et interrogavi eos de Judæis qui remanserant et supererant de captivitate, et Jerusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt et relictī sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, et in opprobrio; et murus Jerusalem dissipatus est, et portæ ejus combustæ sunt igni.
- 4 Cumque audissem verba hujusmodi, sedi, et flevi, et luxi diebus multis; jejunabam, et orabam ante faciem Dei cæli.
- 5 Et dixi: Quæso, Domine, Deus cæli, fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum et misericordiam cum his qui te diligunt, et custodiunt mandata tua, fiant aures tuæ auscultantes, et oculi tui aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie, nocte et die, pro filiis Israel, servis tuis; et confiteor pro peccatis filiorum Israel, quibus peccaverunt tibi.

Ego et domus patris mei peccavimus; vanitate seducti sumus, et non custodivimus mandatum tuum, et ceremonias, et judicia quæ præcepisti Moysi, famulo tuo. Memento verbi quod mandasti Moysi, servo tuo, dicens: Cum transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos; et si revertamini ad me, et custodiatis præcepta mea, et faciatis ea, etiam si abducti fueritis ad extrema cæli, inde congregabo vos, et reducam in locum quem elegi, ut habitaret nomen meum ibi. Et ipsi servi tui, et populus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna, et in manu tua valida. Obsecro, Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, et ad orationem servorum tuorum qui volunt timere nomen tuum. Et dirige servum tuum hodie, et da ei misericordiam ante virum hunc. Ego enim eram pincerna regis.

2. CAP. II, 1-10 : NEHEMIAS IN PALÆSTINAM VENIT. — *Nehemias a rege, cui pincernæ munere fungitur [II, 1-3], facultatem obtinet in Palestinam cum litteris regiis proficiscendi et civitatis sanctæ instaurandæ [4-8]. Nehemias in Palestinam venit ei que occurrunt prima impedimenta [9, 10].*

Factum est autem in mense nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis; et vinum erat

1. — 1) *Nehemiæ*, II Esdr. 10, 1. Anno vigesimo, II Esdr. 2, 1. — 2) *Hanani*, II Esdr. 7, 2. — 3) *In afflictione magna*, II Esdr. 2, 17. *Murus... dissipatus est*, IV Reg. 25, 10; II Par. 36, 19; II Esdr. 2, 13. *Portæ... igni*, II Esdr. 2,

3, 13, 17. — 5) Dan. 9, 4. — 7) Deut. 28, 15. — 8) Lev. 26, 33; Deut. 28, 64. — 9) Lev. 26, 39, 42, 45; Deut. 4, 29-31; 30, 2, 3. — 11) *Ego... regis*, II Esdr. 2, 1.

2. — 1) Anno vigesimo, II Esdr. 1, 1; 5, 14.

ante eum, et levavi vinum, et dedi regi. Et eram quasi languidus ante faciem ejus.
 2 Dixitque mihi rex : Quare vultus tuus tristis est, cum te ægrotum non videam? Non est hoc frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde ac nimis;
 3 et dixi regi : Rex, in æternum vive! Quare non moreat vultus meus, quia civitas domus sepulcrorum patris mei deserta est, et portæ ejus combustæ sunt igni? Et ait mihi rex : Pro qua re postulas? Et oravi
 5 Deum cæli, et dixi ad regem : Si videtur regi bonum, et si placet servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulcri patris mei, et ædificabo
 6 eam. Dixitque mihi rex, et regina quæ sedebat juxta eum : Usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando reverteris? Et

placuit ante vultum regis, et misit me. Et constitui ei tempus. Et dixi regi : Si regi
 7 videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans flumen, ut traducant me donec veniam in Judæam; et epistolam ad
 8 Asaph, custodem saltus regis, ut det mihi ligna ut tegere possim portas turris domus, et muros civitatis, et domum quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex, juxta manum Dei mei bonam mecum. Et veni
 9 ad duces regionis trans flumen, dedique eis epistolas regis. Miserat autem rex mecum principes militum et equites. Et audierunt Sanaballat Horonites, et Tobias, servus Ammanites, et contristati sunt afflictione magna, quod venisset homo qui quæreretur prosperitatem filiorum Israel.

II. — NEHEMIAS URBIS MUROS RESTAURAT.

[II, 11 — VII, 73.]

1. CAP. II, 11-20 : ANTE OPERA REFECTI-
 TIONIS. — *Nehemias muros Jerusalem nocte inspicit* [II, 11-15], *sociis suis assentientibus consilium suum exponit* [16-18] *et hostium irrisiones deridet* [19, 20].
 11 Et veni Jerusalem, et eram ibi tribus
 12 diebus. Et surrexi nocte ego, et viri pauci mecum; et non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Jerusalem; et jumentum non erat mecum, nisi
 13 animal cui sedebam. Et egressus sum per portam Vallis nocte, et ante fontem Draconis, et ad portam Stercoris; et considerabam murum Jerusalem dissipatum, et
 14 portas ejus consumptas igni. Et transivi ad portam Fontis, et ad aquæductum Regis; et non erat locus jumento cui sedebam,
 15 ut transiret. Et ascendi per torrentem nocte, et considerabam murum; et reversus veni ad portam Vallis, et redii.
 16 Magistratus autem nesciebant quo abiissem, aut quid ego facerem; sed et Judæis, et sacerdotibus, et optimatibus, et magistratibus, et reliquis qui faciebant opus,
 17 usque ad id loci nihil indicaveram. Et dixi eis : Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Jerusalem deserta est, et portæ ejus consumptæ sunt igni. Venite, et ædificemus muros Jerusalem, et non simus ultra op-

probrium. Et indicavi eis manum Dei 18 mei, quod esset bona mecum, et verba regis quæ locutus esset mihi, et aio : Surgamus, et ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono.

Audierunt autem Sanaballat Horonites, 19 et Tobias, servus Ammanites, et Gosem Arabs, et subsannaverunt nos, et desperaverunt, dixeruntque : Quæ est hæc res quam facitis? Numquid contra regem vos rebellatis? Et reddidi eis sermonem, dixi-
 20 que ad eos : Deus cæli ipse nos juvat, et nos servi ejus sumus. Surgamus, et ædificemus; vobis autem non est pars, et justitia, et memoria in Jerusalem.

2. CAP. III, 1-31 : OPUS RESTAURATIONIS DESCRIBITUR. — *A porta Gregis usque ad portam Piscium* [III, 1, 2]; *usque ad portam veterem* [3-5]; *usque ad murum plateæ latioris* [6-8]; *usque ad portam Vallis* [9-12]; *usque ad gradus civitatis David* [13-15]; *usque ad ascensum firmissimi anguli* [16-19]; *usque ad turrim domus regis* [20-24]; *usque ad murum templi* [25-27]; *usque ad portam Gregis* [28-31].

Et surrexit Eliasib, sacerdos magnus, et 3 fratres ejus sacerdotes, et ædificaverunt portam Gregis; ipsi sanctificaverunt eam,

Artaxerxis, I Esdr. 7, 1. — 6) *Constitui ei tempus*, II Esdr. 5, 14; 13, 6. — 7) *Ad duces... flumen*, I Esdr. 8, 36. — 10) *Sanaballat*, II Esdr. 2, 19; 4, 1, 7; 6, 1, 2, 5; 12, 14; 13, 28. *Tobias*, II Esdr. 13, 4. — 11) I Esdr. 8, 32. — 13) *Per portam vallis*, II Par. 26, 9; II Esdr. 3, 13. *Ad portam stercoris*, II Esdr. 3, 13, 14; 12, 31. —

14) *Ad portam fontis*, II Esdr. 3, 15; 12, 35. *Ad aquæductum regis*, IV Reg. 20, 20. — 15) *Per torrentem*, II Reg. 15, 23. — 19) *Gosem*, II Esdr. 6, 6.

3. — 1) *Eliasib*, II Esdr. 3, 20, 21; 12, 10; 13, 4, 7, 28. *Portam gregis*, II Esdr. 12, 38; Joan. 5, 2. *Ad turrim Hananeel*, II Esdr. 12,

- et statuerunt valvas ejus, et usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad turrim Hananeel. Et juxta eum ædificaverunt viri Jericho; et juxta eum ædificavit Zachur, filius Amri.
- 3 Portam autem Piscium ædificaverunt filii Asnaa; ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth, filius Uriæ,
- 4 filii Accus. Et juxta eum ædificavit Mosollam, filius Barachîæ, filii Mesezebel; et juxta eos ædificavit Sadoc, filius Baana.
- 5 Et juxta eos ædificaverunt Thecueni; optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.
- 6 Et portam veterem ædificaverunt Joiada, filius Phasea, et Mosollam, filius Besodia; ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes. Et juxta eos ædificaverunt Meltias Gabanonites, et Jadon Mero-nathites, viri de Gabao et Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen.
- 8 Et juxta eum ædificavit Eziel, filius Araia, aurifex; et juxta eum ædificavit Ananias, filius pigmentarii; et dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris.
- 9 Et juxta eum ædificavit Raphaia, filius Hur, princeps vici Jerusalem. Et juxta eum ædificavit Jedaia, filius Haromaph, contra domum suam; et juxta eum ædificavit Hattus, filius Haseboniæ. Mediam partem vici ædificavit Melchias, filius Herem, et Hasub, filius Phahath-Moab, et turrim Furnorum. Et juxta eum ædificavit Sellum, filius Alohes, princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse et filii ejus.
- 13 Et portam Vallis ædificavit Hanun et habitatores Zanoë; ipsi ædificaverunt eam, et statuerunt valvas ejus, et seras, et vectes, et mille cubitos in muro, usque ad portam Sterquilinii.
- 14 Et portam Sterquilinii ædificavit Melchias, filius Rechab, princeps vici Bethacharam; ipse ædificavit eam, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes.
- 15 Et portam Fontis ædificavit Sellun, filius Cholhoza, princeps pagi Maspha; ipse ædificavit eam, et texit, et statuit valvas ejus, et seras, et vectes, et muros piscinæ Siloe in hortum regis, et usque ad gradus qui descendunt de civitate David.
- 16 Post eum ædificavit Nehemias, filius

Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, usque contra sepulcrum David, et usque ad piscinam quæ grandi opere constructa est, et usque ad domum Fortium. Post eum ædificaverunt levitæ, Rehû, filius Benni; post eum ædificavit Hasebias, princeps dimidiæ partis vici Ceilæ, in vico suo. Post eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai, filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ. Et ædificavit juxta eum Azer, filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam contra ascensum firmissimi anguli.

Post eum in monte ædificavit Baruch, filius Zachai, mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib, sacerdotis magni. Post eum ædificavit Merimuth, filius Uriæ, filii Haccus, mensuram secundam, a porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. Et post eum ædificaverunt sacerdotes, viri de campis Jordanis. Post eum ædificavit Benjamin et Hasub contra domum suam; et post eum ædificavit Azarias, filius Maasîæ, filii Ananiæ, contra domum suam. Post eum ædificavit Bennui, filius Henadad, mensuram secundam, a domo Azariæ usque ad flexuram et usque ad angulum.

Phalel, filius Ozi, contra flexuram, et turrim quæ eminet de domo regis excelsa, id est in atrio carceris; post eum Phadaia, filius Pharos. Nathinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, et turrim quæ prominebat. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam e regione, a turre magna et eminente usque ad murum templi.

Sursum autem a porta Equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. Post eos ædificavit Sadoc, filius Emmer, contra domum suam; et post eum ædificavit Semaia, filius Secheniæ, custos portæ orientalis. Post eum ædificavit Hanania, filius Selemiæ, et Hanun, filius Seleph sextus, mensuram secundam; post eum ædificavit Mosollam, filius Barachîæ, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias, filius aurificis, usque ad domum Nathinæorum et scruta vendentium, contra portam Judicalem, et usque ad coenaculum Anguli.

38; Jer. 31, 38; Zach. 14, 10. — 2) Viri Jericho, I Esdr. 2, 34. — 3) Portam... piscium, II Par. 33, 14; II Esdr. 12, 38; Soph. 1, 10. Marimuth, I Esdr. 8, 33. — 4) Mosollam, I Esdr. 8, 16. — 5) Portam veterem, II Esdr. 12, 38. — 11) Turrim furnorum, II Esdr. 12, 37. — 13) Portam vallis, II Par. 26, 9; II Esdr. 2, 13, 15. Portam sterquilinii, II Esdr. 2, 13; 12, 31. — 15) Portam fontis, II Esdr. 2, 14; 12, 36.

Piscinæ Siloe, Joan. 9, 7, 11. In hortum regis, IV Reg. 25, 4. Ad gradus... David, II Esdr. 12, 36. — 16) Sepulcrum David, III Reg. 2, 10; Act. 2, 29. Ad piscinam, IV Reg. 20, 20; Is. 22, 11. — 25) In atrio carceris, Jer. 32, 2; 33, 1. — 26) In Ophel, II Par. 27, 3. Portam aquarum, II Esdr. 8, 1, 3, 16; 12, 36. — 28) A porta equorum, IV Reg. 11, 16; II Par. 23, 15; Jer. 31, 40.

31 Et inter cœnaculum Anguli in porta Gre-
gis ædificaverunt aurifices et negotiatores.

3. CAP. IV, 1-23 : VARIA SUPERANTUR
OBSTACULA ET OPUS REFECTIONIS
NON INTERMITTITUR. — *Hostes ope-
rarios irrident; Nehemias Deum pre-
catur* [IV, 1-5]. *Murus usque ad par-
tem dimidiam ædificatur* [6]. *Inimici
subitum impetum meditantur* [7-11];
*quo audito, Nehemias urbem præsidii
munit* [12-15]. *De provisionibus contra
hostium insidias adhibitis* [16-23].

- 4 Factum est autem, cum audisset Sana-
ballat quod ædificarem murum, iratus
est valde; et motus nimis subsannavit
2 Judæos, et dixit coram fratribus suis, et
frequentia Samaritanorum : Quid Judæi
faciunt imbecilles? Num dimittent eos gen-
tes? Num sacrificabunt, et complebunt in
una die? Numquid ædificare poterunt lapi-
des de acervis pulveris qui combusti sunt?
3 Sed et Tobias Ammanites, proximus ejus,
ait : Ædificent; si ascenderit vulpes, tran-
siliet murum eorum lapideum.
4 Audi, Deus noster, quia facti sumus
despectui; converte opprobrium super cap-
ut eorum, et da eos in despectionem in
5 terra captivitatis. Ne operias iniquitatem
eorum, et peccatum eorum coram facie tua
non deleatur, quia iriserunt ædificantes.
6 Itaque ædificavimus murum, et conjun-
ximus totum usque ad partem dimidiam;
et provocatum est cor populi ad operandum.
7 Factum est autem, cum audisset Sana-
ballat, et Tobias, et Arabes, et Ammanitæ,
et Azotii, quod obducta esset cicatrix muri
Jerusalem, et quod cœpissent interrupta
8 concludi, irati sunt nimis; et congregati
sunt omnes pariter, ut venirent et pugna-
rent contra Jerusalem, et molirentur insi-
9 dias. Et oravimus Deum nostrum, et po-
suimus custodes super murum die ac nocte
10 contra eos. Dixit autem Judas : Debilitata
est fortitudo portantis; et humus nimia
est, et nos non poterimus ædificare mu-
11 rum. Et dixerunt hostes nostri : Nesciant
et ignorent, donec veniamus in medium
eorum, et interficiamus eos, et cessare fa-
ciamus opus.
12 Factum est autem, venientibus Judæis
qui habitabant juxta eos, et dicentibus
nobis per decem vices, ex omnibus locis
13 quibus venerant ad nos, statui in loco
post murum, per circuitum, populum in
ordinem cum gladiis suis, et lanceis, et

arcubus. Et perspexi, atque surrexi; et 14
aio ad optimates et magistratus, et ad reli-
quam partem vulgi : Nolite timere a
facie eorum; Domini magni et terribilis
mementote; et pugnate pro fratribus ves-
tris, filiis vestris, et filiabus vestris, et
uxoribus vestris, et domibus vestris.

Factum est autem, cum audissent ini- 15
mici nostri nuntiatum esse nobis, dissipa-
vit Deus consilium eorum. Et reversi su-
mus omnes ad muros, unusquisque ad
opus suum.

Et factum est a die illa, media pars 16
juvenum eorum faciebat opus, et media
parata erat ad bellum, et lanceæ, et scuta,
et arcus, et loriceæ, et principes post eos in
omni domo Juda. Ædificantium in muro, 17
et portantium onera et imponentium, una
manu sua faciebat opus, et altera tenebat
gladium : ædificantium enim unusquis- 18
que gladio erat accinctus renes; et ædifi-
cabant, et clangebant buccina juxta me.
Et dixi ad optimates, et ad magistratus, 19
et ad reliquam partem vulgi : Opus grande
est et latum; et nos separati sumus in
muro, procul alter ab altero. In loco 20
quocumque audieritis clangorem tubæ,
illuc concurrite ad nos; Deus noster pug-
nabit pro nobis. Et nos ipsi faciamus 21
opus; et media pars nostrum teneat lan-
ceas, ab ascensu auroræ donec egredian-
tur astra. In tempore quoque illo dixi 22
populo : Unusquisque cum puero suo ma-
neat in medio Jerusalem, et sint nobis vi-
ces per noctem et diem ad operandum. Ego 23
autem et fratres mei, et pueri mei, et cu-
stodes qui erant post me, non deponeba-
mus vestimenta nostra; unusquisque tan-
tum nudabatur ad baptismum.

4. CAP. V, 1-19 : DE QUIBUSDAM NEHE-
MIÆ FACTIS IN REIPUBLICÆ ADMINI-
STRATIONE. — *Pauperes a divitibus
oppressi tumultuantur* [V, 1-5]. *Nehe-
mias irascitur* [6, 7], *concionem magnam
congregat et optimates vituperat* [8-11].
Diviles restitutionem pollicentur [12,
13]. *De Nehemiæ integritate* [14-19].

Et factus est clamor populi et uxorum 5
ejus magnus, adversus fratres suos Ju-
dæos. Et erant qui dicerent : Filii nostri 2
et filiae nostræ multæ sunt nimis; accipia-
mus pro pretio eorum frumentum, et come-
damus, et vivamus. Et erant qui dice- 3
rent : Agros nostros, et vineas, et domos
nostras opponamus, et accipiamus fru-
mentum in fame. Et alii dicebant : Mutuo 4

4. — 16) *Media... eorum*, II Esdr. 5, 10, 16. —
23) *Ad baptismum*, Judith 12, 7.

5. — 4) *In tributa regis*, I Esdr. 4, 13, 20. —

sumamus pecunias in tributa regis, demus-
 5 que agros nostros et vineas. Et nunc
 sicut carnes fratrum nostrorum, sic car-
 nes nostræ sunt, et sicut filii eorum, ita et
 filii nostri. Ecce nos subjugamus filios
 nostros et filias nostras in servitutem, et
 de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus
 unde possint redimi; et agros nostros
 et vineas nostras alii possident.
 6 Et iratus sum nimis, cum audissem cla-
 7 morem eorum secundum verba hæc. Cogitavitque cor meum mecum, et increpavi
 optimates et magistratus, et dixi eis :
 8 Usurasne singuli a fratribus vestris exigitis?
 Et congregavi adversum eos concionem
 magnam; et dixi eis : Nos, utscitis,
 redemimus fratres nostros, Judæos, qui
 venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem
 nostram; et vos igitur vendetis fratres
 vestros, et redimemus eos? Et siluerunt,
 nec invenerunt quid responderent.
 9 Dixique ad eos : Non est bona res quam
 facitis; quare non in timore Dei nostri
 ambulatis, ne exprobetur nobis a gentibus
 10 inimicis nostris? Et ego, et fratres mei,
 et pueri mei, commodavimus plurimam pecuniam
 et frumentum; non repetamus in commune
 istud : æs alienum concedamus
 11 quod debetur nobis. Reddite eis hodie
 agros suos, et vineas suas, et oliveta sua,
 et domos suas; quin potius et centesimam
 pecuniæ, frumenti, vini, et olei, quam
 12 exigere soletis ab eis, date pro illis. Et
 dixerunt : Reddemus, et ab eis nihil quaeremus,
 sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi
 sacerdotes, et adjuravi eos, ut facerent
 13 juxta quod dixeram. Insuper excussi sinum
 meum, et dixi : Sic excutiat Deus omnem
 virum qui non compleverit verbum istud,
 de domo sua, et de laboribus suis;
 sic excutitur, et vacuus fiat. Et dixit
 universa multitudo : Amen. Et laudaverunt
 Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.
 14 A die autem illa qua præceperat rex
 mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno
 vigesimo usque ad annum trigesimum
 secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim,
 ego et fratres mei annonas quæ
 15 ducibus debebantur non comedimus. Duces
 autem primi qui fuerant ante me gravaverunt
 populum, et acceperunt ab eis in pane, et vino,
 et pecunia, quotidie siclos quadraginta;
 sed et ministri eorum depresserunt populum.
 Ego autem non feci
 16 ita, propter timorem Dei; quin potius in

opere muri ædificavi, et agrum non emi,
 et omnes pueri mei congregati ad opus
 erant. Judæi quoque et magistratus, centum
 quinquaginta viri, et qui veniebant ad nos
 de gentibus quæ in circuitu nostro sunt,
 in mensa mea erant. Parabatur
 17 autem mihi per dies singulos bos unus,
 arietes sex electi, exceptis volatilibus; et
 inter dies decem vina diversa, et alia multa
 18 tribuebam. Insuper et annonas ducatus
 mei non quæsi; valde enim attenuatus erat
 populus. Memento mei, Deus
 19 meus, in bonum, secundum omnia quæ feci
 populo huic.

5. CAP. VI, 1-19 : NEHEMIAS, NOVIS SUPERATIS INSIDIIS, MUROS PERFICIT. — *Hostes Nehemiam ad colloquium dolose vocant* [VI, 1-9]; *pseudo-propheta ab eis conductus illum terrere frustra conatur* [10-14]. *Muri perficiuntur; inimici animo franguntur* [15, 16], *et cum optimatibus Juda consentiunt* [17-19].

Factum est autem, cum audisset Sanaballat,
 et Tobias, et Gossem, Arabs, et ceteri inimici
 nostri, quod ædificassem ego murum, et non
 esset in ipso residua interruptio (usque ad
 tempus autem illud valvas non posueram in
 portis), miserunt Sanaballat et Gossem ad me,
 dicentes : Veni, et percutiamus fœdus pariter
 in viculis, in campo Ono. Ipsi autem cogitabant
 ut facerent mihi malum. Misi ergo ad eos
 nuntios, dicens : Opus grande ego facio,
 et non possum descendere, ne forte negligatur,
 cum venero et descendero ad vos. Miserunt
 autem ad me secundum verbum hoc per quatuor
 vices; et respondi eis juxta sermonem priorem.
 Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius
 quinta vice puerum suum, et epistolam habebat
 in manu sua scriptam hoc modo : In gentibus
 auditum est, et Gossem dixit, quod tu et
 Judæi cogitatis rebellare, et propterea
 ædificas murum, et levare te velis super
 eos regem; propter quam causam et prophetas
 posueris, qui prædicent de te in Jerusalem,
 dicentes : Rex in Judæa est. Auditurus est
 rex verba hæc; idcirco nunc veni, ut ineamus
 consilium pariter. Et misi ad eos, dicens :
 Non est factum secundum verba hæc quæ tu
 loqueris; de corde enim tu tu componis hæc.
 Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quod
 cessarent manus nostræ ab opere, et quies-

7) Usurasne... exigitis, Ex. 22, 25; Lev. 25, 36. — 8) Redemimus... nostram, Lev. 25, 48, 49. — 13) Excussi sinum meum, Matth. 10, 14; Act. 13, 51; 18, 6. — 14) Ab anno vigesimo, II Esdr.

2, 2. Usque... regis, II Esdr. 13, 6. — 19) Memento mei, II Esdr. 13, 14, 22, 31. — 6. — 1) Sanaballat et Tobias, II Esdr. 2, 10. Gossem, II Esdr. 2, 19. — 6) II Esdr. 2, 19. —

sceremus; quam ob causam magis confortavi manus meas.

- 10 Et ingressus sum domum Semaïæ, filii Dalaïæ, filii Metabeel, secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei, in medio templi, et claudamus portas aedis; quia venturi sunt ut interficiant te, et nocte venturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? Et quis ut ego ingreditur templum, et vivet?
- 12 Non ingrediar. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, et Tobias et Sanaballat conduxissent eum; acceperat enim pretium ut territus facerem, et peccarem, et haberent malum quod exprobrarent mihi.

- 14 Memento mei, Domine, pro Tobia et Sanaballat, juxta opera eorum talia; sed et Noadiæ prophetæ, et ceterorum prophetarum qui terrebant me.

- 15 Completus est autem murus vigesimo quinto die mensis elul, quinquaginta duobus diebus.

- 16 Factum est ergo, cum audissent omnes inimici nostri, ut timerent universæ gentes quæ erant in circuitu nostro, et conciderent intra semetipsos, et scirent quod a Deo factum esset opus hoc.

- 17 Sed et in diebus illis, multæ optimatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, et a Tobia veniebant ad eos: multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniæ, filii Area, et Johanan, filius ejus, acceperat filiam Mosollam, filii Barachiæ; sed et laudabant eum coram me, et verba mea nuntiabant ei; et Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

6. CAP. VII, 1-3 : SINGULARUM PORTARUM CUSTODES CONSTITUUNTUR.

- 7 Postquam autem ædificatus est murus, et posui valvas, et recensui janitores, et cantores, et levitas, præcepi Hanani, fratri meo, et Hananiæ, principi domus de Jerusalem, ipse enim quasi vir verax et timens Deum plus ceteris videbatur; et dixi eis: Non aperiantur portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt et oppilatae; et posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, et unum quemque contra domum suam.

7. CAP. VII, 4-73 : CATALOGUS EORUM QUI DE CAPTIVITATE REVERSI ERANT.
— *Civitas spatiosior est pro incolarum numero; dum Nehemias vult eos recensere, librum census invenit* [VII, 4-5]. *Refertur catalogus eorum qui de captivitate ascenderant: duces* [6, 7]; *viri e populo* [8-38]; *sacerdotes et Levitæ* [39-45]; *Nathinæi et filii servorum Salomonis* [46-60]; *ii quorum genus erat incertum* [61-65]; *recapitulatio* [66-69]. *De donariis a principibus familiarum oblatis* [70-72]. *Conclusio* [73].

Civitas autem erat lata nimis et grandis, et populus parvus in medio ejus, et non erant domus ædificatæ. Deus autem dedit in corde meo, et congregavi optimates, et magistratus, et vulgus, ut recenserem eos; et inveni librum census eorum qui ascenderant primum, et inventum est scriptum in eo:

Isti filii provinciae, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor, rex Babylonis, et reversi sunt in Jerusalem et in Judæam, unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel: Josue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardocheus, Bel-sam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israel: Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo. Filii Saphatia, trecenti septuaginta duo. Filii Area, sexcenti quinquaginta duo. Filii Phahath Moab, filiorum Josue et Joab, duo millia octingenti decem et octo. Filii Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor. Filii Zethua, octingenti quadraginta quinque. Filii Zachai, septingenti sexaginta. Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo. Filii Bebai, sexcenti viginti octo. Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta septem. Filii Beguai, duo millia sexaginta septem. Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque. Filii Ater, filii Hezeciae, nonaginta octo. Filii Hase-m, trecenti viginti octo. Filii Besai, trecenti viginti quatuor. Filii Hareph, centum duodecim. Filii Gabaon, nonaginta quinque. Filii Bethlehem et Netupha, centum octoginta octo. Viri Anathoth, centum viginti octo. Viri Bethazmoth, quadraginta duo. Viri Cariathiarim, Cephira, et Beroth, septingenti quadraginta tres. Viri Rama et Geba, sexcenti viginti unus. Viri Machmas, centum 31

14) II Esdr. 13, 28, 29. — 18) Area, I Esdr. 2, 5. Mosollam, II Esdr. 3, 4.

7. — 1) Posui valvas, II Esdr. 6, 1; Eccli. 49, 15. — 2) Hanani, II Esdr. 1, 2. — 5) Eorum... primum, I Esdr. 1, 11. — 6-73) I Esdr. 2, 1-70.

32 viginti duo. Viri Bethel et Hai, centum vi-
 33 ginti tres. Viri Nebo alterius, quinquagin-
 34 ta duo. Viri Ælam alterius, mille ducenti
 35 quinquaginta quatuor. Filii Harem, tre-
 36 centi viginti. Filii Jericho, trecenti qua-
 37 draginta quinque. Filii Lod, Hadid, et
 38 Ono, septingenti viginti unus. Filii Se-
 naa, tria millia nongenti triginta.
 39 Sacerdotes : Filii Idaia in domo Josue,
 40 nongenti septuaginta tres. Filii Emmer,
 41 mille quinquaginta duo. Filii Phashur,
 42 mille ducenti quadraginta septem. Filii
 Arem, mille decem et septem.
 43 Levitæ : Filii Josue et Cedmihel, filio-
 44 rum Oduia, septuaginta quatuor.
 45 Cantores : Filii Asaph, centum qua-
 draginta octo.
 46 Janitores : Filii Sellum, filii Ater, filii
 Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii So-
 bai, centum triginta octo.
 47 Nathinæi : Filii Soha, filii Hasupha,
 48 filii Tebbaath, filii Ceros, filii Siaa, filii
 Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii
 49 Selmai, filii Hanan, filii Geddel, filii
 50 Gaher, filii Raaiia, filii Rasin, filii Neco-
 51 da, filii Gezem, filii Aza, filii Phasea,
 52 filii Besai, filii Munim, filii Nephussim,
 53 filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur,
 54 filii Besloth, filii Mahida, filii Harsa,
 55 filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
 56 filii Nasia, filii Hatipha.
 57 Filii servorum Salomonis : filii Sothai,
 58 filii Sophereth, filii Pharida, filii Jahala,
 59 filii Darcon, filii Jeddel, filii Saphatia,
 filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus
 ex Sabaim, filio Amon.
 60 Omnes Nathinæi, et filii servorum Salo-
 monis, trecenti nonaginta duo.
 61 Hi sunt autem qui ascenderunt de Thel-
 mela, Thelharsa, Cherub, Addon, et Em-

mer, et non potuerunt indicare domum
 patrum suorum, et semen suum, utrum ex
 Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii
 Necoda, sexcenti quadraginta duo. Et de
 sacerdotibus : Filii Habia, filii Accos, filii
 Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai
 Galaaditis uxorem, et vocatus est nomine
 eorum. Hi quæsierunt scripturam suam
 in censu; et non invenerunt, et ejecti sunt
 de sacerdotio. Dixitque Athersatha eis,
 ut non manducarent de sanctis sanctorum,
 donec staret sacerdos doctus et eruditus.

Omnis multitudo quasi vir unus, qua-
 draginta duo millia trecenti sexaginta,
 absque servis et ancillis eorum, qui erant
 septem millia trecenti triginta septem; et
 inter eos cantores et cantatrices ducenti
 quadraginta quinque. Equi eorum, septin-
 genti triginta sex; muli eorum, ducenti
 quadraginta quinque; cameli eorum, qua-
 dringenti triginta quinque; asini, sex mil-
 lia septingenti viginti.

*Hucusque refertur quid in commenta-
 rio scriptum fuerit; exin Nehemiæ histo-
 ria textitur.*

Nonnulli autem de principibus familia-
 rum dederunt in opus. Athersatha dedit in
 thesaurum auri drachmas mille, phialas
 quinquaginta, tunicas sacerdotales quin-
 gentas triginta. Et de principibus fami-
 liarum dederunt in thesaurum operis, auri
 drachmas viginti millia, et argenti mnas
 duo millia ducentas. Et quod dedit reli-
 quus populus, auri drachmas viginti mil-
 lia, et argenti mnas duo millia, et tunicas
 sacerdotales sexaginta septem.

Habitaverunt autem sacerdotes, et levi-
 tæ, et janitores, et cantores, et reliquum
 vulgus, et Nathinæi, et omnis Israel, in
 civitatibus suis.

— 65) Athersatha, II Esdr. 7, 70; 8, 9; 10, 1.

PARS SECUNDA

[VIII, 1 — X, 39.]

NEHEMIAS CORAM UNIVERSO POPULO CONGREGATO
LEGEM PERLEGIT.

1. CAP. VIII, 1-12 : ESDRAS LEGEM LEGIT. — *Coram populo congregato* [VIII, 1] *verba legis ab Esdra recitantur* [2-6] *et ab ejus sociis explanantur* [7, 8]. *Duces populum hortantur ad comedendum et bibendum* [9-12].

8 Et venerat mensis septimus, filii autem Israel erant in civitatibus suis; congregatusque est omnis populus quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam Aquarum; et dixerunt Esdræ scribæ, ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat 2 Dominus Israeli. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.

3 Et legit in eo aperte in platea quæ erat ante portam Aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum, et mulierum, et sapientium. Et aures omnis

4 populi erant erectæ ad librum. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum quem fecerat ad loquendum; et steterunt juxta eum Mathathias, et Semeia, et Ania, et Uria; et Helcia, et Maasia, et dexteram ejus; et ad sinistram, Phadaia, Misael, et Melchia, et Hasum, et Hasbadana, Zacharia, et Mosollam. Et aperuit Esdras librum coram omni populo; super universum quippe populum eminebat; et cum

5 aperuisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Esdras Domino, Deo magno; et respondit omnis populus : Amen, amen, elevans manus suas. Et incurvati sunt, et

6 adoraverunt Deum proni in terram. Porro Josue, et Bani, et Serebia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Jozabed, Hanan, Phalaia, levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem. Populus autem stabat in gradu

8 suo: Et legerunt in libro legis Dei distincte, et aperte ad intelligendum; et intellexerunt cum legeretur.

9 Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha), et Esdras, sacerdos et scriba, et

levitæ interpretantes universo populo : Dies sanctificatus est Domino Deo nostro; nolite lugere, et nolite flere. Flebat enim omnis populus, cum audiret verba legis. Et dixit eis : Ite, comedite pinguis, et 10 bibite mulsum, et mittite partes his qui non præparaverunt sibi; quia sanctus dies Domini est, et nolite contristari; gaudium etenim Domini est fortitudo nostra. Levitæ autem silentium faciebant 11 in omni populo, dicentes : Tacete, quia dies sanctus est, et nolite dolere. Abiit 12 itaque omnis populus, ut comederet et biberet, et mitteret partes, et faceret lætitiā magnā, quia intellexerant verba quæ docuerat eos.

2. CAP. VIII, 13-18 : FESTUM TABERNACULORUM CELEBRATUR ET LEX PER SINGULOS DIES LEGITUR.

Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, sacerdotes, et levitæ, ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba legis. Et invenerunt scriptum in lege, præcepisse Dominum in manu Moysi, ut habitent filii Israel in tabernaculis in die solemnī, mense septimo, et ut prædicent, et divulgent vocem in universis urbibus suis, et in Jerusalem, dicentes : Egredimini in montem, et afferte frondes olivæ, et frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, et ramos palmarum, et frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. Et egressus est populus, et attulerunt; feceruntque sibi tabernacula unusquisque in domate suo, et in atriis suis, et in atriis domus Dei, et in platea portæ Aquarum, et in platea portæ Ephraim. Fecit ergo 17 versa ecclesia eorum qui redierant de captivitate tabernacula; et habitaverunt in tabernaculis. Non enim fecerant a diebus Josue, filii Nun, taliter filii Israel usque ad diem illum; et fuit lætitia magna nimis.

Legit autem in libro legis Dei per dies 18

8. — 1) *Venerat... plateam*, I Esdr. 3, 1. *Ante portam aquarum*, II Esdr. 3, 26. *Esdræ scribæ*, I Esdr. 7, 6. — 2) Deut. 32, 10-13. — 3) *Sacerdos et scriba*, II Esdr. 12, 26. *Dies... nostro*, Lev.

23, 24; Num. 29, 1. — 14) Lev. 23, 34, 40, 42. — 15) *Portæ Ephraim*, IV Reg. 14, 13; II Esdr. 12, 38. — 17) *Non enim... illum*, III Reg. 8, 2; II Par. 7, 9; 8, 13; I Esdr. 3, 4. — 18) *Legit...*

singulos, a die primo usque ad diem novissimum; et fecerunt solemnitatem septem diebus, et in die octavo collectam, juxta ritum.

3. CAP. IX, 1-37 : PUBLICA PŒNITENTIA POPULI. — *Filii Israel in jejuniis congregati peccata sua confitentur et in legis volumine legunt* [IX, 1-3]. *De acclamationibus a Levitis factis* [4, 5]. *Refertur longa oratio qua commemorantur vocatio Abraham* [6-8], *exitus de Ægypto et iter in deserto* [9-15], *malitia populi et misericordia Dei* [16-21], *ingressus in Chanaan* [22-25], *peccata Israel et venia divina* [26-31]. *Rogantur nova beneficia pro Judæis miseris et pœnitentibus* [32-37].

9 In die autem vigesimo quarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejuniis et in saccis, et humus super eos. Et separatim est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena; et steterunt, et confitebantur peccata sua, et iniquitates patrum suorum.

3 Et consurrexerunt ad standum, et legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die; et quater confitebantur, et adorabant Dominum Deum suum.

4 Surrexerunt autem super gradum levitarum Josue, et Bani, et Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani, et Chanani; et clamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum.

5 Et dixerunt levitæ Josue, et Cedmihel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia :

Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum; et benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione et laude.

6 Tu ipse, Domine, solus; tu fecisti cælum, et cælum cælorum, et omnem exercitum eorum; terram et universa quæ in ea sunt; maria et omnia quæ in eis sunt; et tu vivificas omnia hæc, et exercitus cæli te

7 adorat. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram, et eduxisti eum de igne Chaldæorum, et posuisti nomen ejus Abraham.

8 Et invenisti cor ejus fidele coram te; et percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hethæi, et Amorrhæi, et Pherezæi, et Jebusæi, et Gergesæi, ut da-

res semini ejus; et implesti verba tua, quoniam justus es.

9 Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto; clamoremque eorum audisti super mare Rubrum. Et dedisti signa 10 atque portenta in Pharaone, et in universis servis ejus, et in omni populo terræ illius; cognovisti enim quia superbe egerant contra eos; et fecisti tibi nomen, sicut et in hac die. Et mare divisisti ante eos, et 11 transierunt per medium maris in sicco; persecutores autem eorum projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas validas. Et in columna nubis ductor eorum 12 fuisti per diem, et in columna ignis per noctem, ut appareret eis via per quam ingrediebantur. Ad montem quoque Sinai 13 descendisti, et locutus es cum eis de cælo, et dedisti eis judicia recta, et legem veritatis, ceremonias, et præcepta bona. Et 14 sabbatum sanctificatum tuum ostendisti eis, et mandata, et ceremonias, et legem præcepisti eis, in manu Moysi, servi tui. Panem quoque de cælo dedisti eis in fame 15 eorum, et aquam de petra eduxisti eis sitientibus; et dixisti eis ut ingredierentur et possiderent terram super quam levasti manum tuam ut traderes eis.

Ipsi vero et patres nostri superbe egerunt, et induraverunt cervices suas, et non audierunt mandata tua; et noluerunt audire, et non sunt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices suas, et dederunt caput ut converterentur ad servitutem suam, quasi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens, et misericors, longanimis, et multæ miserationis, non dereliquisti eos, et quidem cum fecissent sibi vitulum conflatilem, et dixissent: Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto; feceruntque blasphemias magnas. Tu autem in misericordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto. Columna nubis non recessit ab eis per diem, ut duceret eos in viam, et columna ignis per noctem, ut ostenderet eis iter per quod ingredierentur. Et spiritum tuum 20 bonum dedisti qui doceret eos; et manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, et aquam dedisti eis in siti. Quadraginta 21 annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit; vestimenta eorum non inveteraverunt, et pedes eorum non sunt attriti.

novissimum, Deut. 31, 10-12. Juxta ritum, Lev. 23, 36; Num. 29, 35.

9. — 1) Mensis hujus, II Esdr. 8, 2. — 2) I Esdr. 6, 21; 10, 11; II Esdr. 10, 28; 13, 3, 30. — 3) II Esdr. 8, 7, 8. — 7) Gen. 11, 31; 17, 5. — 8) Percussisti... fœdus, Gen. 12, 7; 15, 18; 17,

7, 8. — 9) Ex. 3, 7; 14, 10. — 10) Ex. 7, 1-13, 16. — 11) Ex. 14, 15-31. — 12) Ex. 13, 21, 22. — 13) Ex. 19, 20; 20, 1-17. — 14) Ex. 16, 23; 20, 8-11. — 15) Panem... eorum, Ex. 16, 14, 15. Aquam... sitientibus, Ex. 17, 6; Num. 20, 9-11. Dixisti... terram, Deut. 1, 8. — 18) Ex. 32, 4. — 21) Quadraginta... deserto, Deut. 2, 7. Vesti-

- 22 Et dedisti eis regna et populos, et partiti sunt eis sortes; et possederunt terram Sehon, et terram regis Hesebon, et terram
- 23 Og, regis Basan. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cæli, et adduxisti eos ad terram de qua dixeras patribus eorum,
- 24 ut ingrederentur et possiderent. Et venerunt filii, et possederunt terram, et humiliasti coram eis habitatores terræ Chananaeos, et dedisti eos in manu eorum, et reges eorum et populos terræ, ut facerent
- 25 eis sicut placebat illis. Ceperunt itaque urbes munitas, et humum pinguem; et possederunt domos plenas cunctis bonis, cisternas ab aliis fabricatas, vineas et oliveta, et ligna pomifera multa; et comederunt, et saturati sunt, et impinguati sunt, et abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.
- 26 Provocaverunt autem te ad iracundiam, et recesserunt a te, et projecerunt legem tuam post terga sua; et prophetas tuos occiderunt, qui testabantur eos ut reverterentur ad te; feceruntque blasphemias grandes. Et dedisti eos in manu
- 27 hostium suorum, et afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamaverunt ad te, et tu de cælo audisti; et secundum miserationes tuas multas dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium
- 28 suorum. Cumque requievissent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo; et dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, et possederunt eos. Conversique sunt, et clamaverunt ad te; tu autem de cælo exaudisti, et liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus. Et contestatus es eos ut reverterentur ad legem
- 29 tuam; ipsi vero superbe egerunt, et non audierunt mandata tua, et in iudiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo, et vivet in eis; et dederunt humerum recedentem, et cervicem suam induraverunt, nec audierunt.
- 30 Et protraxisti super eos annos multos; et contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum; et non audierunt, et tradidisti eos in manu
- 31 pulorum terrarum. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos, quoniam Deus miserationum et clemens es tu.
- 32 Nunc itaque, Deus noster, magne, fortis, et terribilis, custodiens pactum et misericordiam, ne avertas a facie tua omnem laborem qui invenit nos, reges nostros, et

principes nostros, et sacerdotes nostros, et prophetas nostros, et patres nostros, et omnem populum tuum, a diebus Regis Assur usque in diem hanc. Et tu justus es in omnibus quæ venerunt super nos, quia veritatem fecisti, nos autem impie egimus. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, et patres nostri, non fecerunt legem tuam, et non attenderunt mandata tua, et testimonia tua, quæ testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis, et in bonitate tua multa quam dederas eis, et in terra latissima et pingui quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi, nec reversi sunt a studiis suis pessimis. Ecce nos ipsi hodie servi sumus, et terra quam dedisti patribus nostris, ut comederent panem ejus, et quæ bona sunt ejus; et nos ipsi servi sumus in ea. Et fruges ejus multiplicantur regibus quos posuisti super nos, propter peccata nostra, et corporibus nostris dominantur et jumentis nostris, secundum voluntatem suam; et in tribulatione magna sumus.

4. CAP. IX, 38—X, 39 : FÆDUS RENOVATUR. — *Fædus cum Deo percutitur et ab optimatibus subscribitur* [IX, 38-X, 27]. *Reliqui de populo spondent se velle Dei mandatis obsequi* [28, 29], *iis maxime quæ de connubiis et de sabatis* [30, 31], *de tertia parte sicii solvenda* [32, 33], *de oblatione lignorum* [34], *de primitiis et de primogenitiis* [35-37^a], *atque de decimis statuta sunt* [37^b, 38]. *Conclusio* [39].

Super omnibus ergo his, nos ipsi percutimus fædus, et scribimus, et signant principes nostri, levitæ nostri, et sacerdotes nostri.

Signatores autem fuerunt : Nehemias, 10
Athersatha, filius Hachelai, et Sedecias, 2, 3
Saraïas, Azarias, Jeremias, Pheshur, 4
Amarias, Melchias, Hattus, Sebenia, 5
Melluch, Harem, Merimuth, Obdias, 6, 7
Daniel, Genthon, Baruch, Mosollam, 8
Abia, Miamin, Maazia, Belgai, Semeia; 9
hi sacerdotes. Porro levitæ : Josue, filius Azaniae, Bennti, de filiis Henadad, Cedmihel, et fratres eorum, Sebenia, Odaia, 10
Celita, Phalaia, Hanan, Micha, Rohob, 11
Hasebia, Zachur, Serebia, Sabania, 12
Odaia, Bani, Baninu. Capita populi, 13, 14
Pharos, Phahath-Moab, Ælam, Zethu,

menta... attriti, Deut. 8, 4; 29, 5. — 22) Num. 21, 21, 31, 33-35. — 26) Prophetas tuos occiderunt, III Reg. 18, 4; 19, 10; II Par. 24, 20, 21; Matth. 23, 37; Act. 7, 52. — 30) Act. 7, 51. — 32) A diebus regis Assur, IV Reg. 17, 3. —

33) I Esdr. 9, 15; Dan. 9, 5. — 36) I Esdr. 9, 9. — 37) Deut. 28, 33, 51. — 38) Signant, II Esdr. 10, 1.
10. — 1) Signatores, II Esdr. 9, 38. — 2-27) II Esdr. 12, 2-21. — 14) Capita populi,

- 15, 16 Bani, Bonni, Azgad, Bebai, Adonia,
 17 Begoi, Adin, Ater, Hezecia, Azur,
 18, 19 Odaia, Hasum, Besai, Hareph, Ana-
 20 tho, Nebai, Megphias, Mosollam, Ha-
 21, 22 zir, Mesizabel, Sadoc, Jeddua, Phel-
 23 tia, Hanan, Anaia, Osee, Hanania, Ha-
 24, 25 sub, Alohes, Phalea, Sobec, Rehun,
 26 Hasebna, Maasia, Echaia, Hanan, Anan,
 27 Melluch, Haran, Baana.
 28 Et reliqui de populo, sacerdotes, levitæ,
 janitores, et cantores, Nathinai, et omnes
 qui se separaverunt de populis terrarum
 ad legem Dei, uxores eorum, filii eorum,
 29 et filiae eorum, omnes qui poterant sa-
 pere, spondentes pro fratribus suis, opti-
 mates eorum, et qui veniebant ad polli-
 cendum et jurandum, ut ambularent in
 lege Dei, quam dederat in manu Moysi,
 servi Dei, ut facerent et custodirent uni-
 versa mandata Domini Dei nostri, et judi-
 30 cia ejus, et ceremonias ejus; et ut non
 daremus filias nostras populo terræ, et filias
 31 eorum non acciperemus filiis nostris. Po-
 puli quoque terræ, qui important venalia,
 et omnia ad usum, per diem sabbati, ut
 vendant, non accipiemus ab eis in sabbato
 et in die sanctificato. Et dimittemus an-
 num septimum, et exactionem universæ
 manus.
 32 Et statuemus super nos præcepta, ut
 demus tertiam partem sicut per annum, ad
 33 opus domus Dei nostri, ad panes propo-
 sitionis, et ad sacrificium sempiternum,
 et in holocaustum sempiternum in sabbatis,
 in calendis, in solemnitatibus, et in san-

ctificatis, et pro peccato, ut exoretur pro
 Israel, et in omnem usum domus Dei no-
 stri.

Sortes ergo misimus super oblationem 34
 lignorum inter sacerdotes, et levitas, et
 populum, ut inferrentur in domum Dei no-
 stri per domos patrum nostrorum, per
 tempora, a temporibus anni usque ad an-
 num, ut arderent super altare Domini
 Dei nostri, sicut scriptum est in lege
 Moysi; et ut afferremus primogenita ter- 35
 ræ nostræ, et primitiva universi fructus
 omnis ligni ab anno in annum, in domo
 Domini, et primitiva filiorum nostrorum 36
 et pecorum nostrorum, sicut scriptum est
 in lege, et primitiva boum nostrorum, et
 ovium nostrorum, ut offerrentur in domo
 Dei nostri, sacerdotibus qui ministrant in
 domo Dei nostri; et primitias ciborum 37
 nostrorum, et libaminum nostrorum, et
 poma omnis ligni, vindemiæ quoque, et
 olei, afferemus sacerdotibus ad gazophyla-
 cium Dei nostri, et decimam partem terræ
 nostræ levitis. Ipsi levitæ decimas acci-
 pient ex omnibus civitatibus operum no-
 strorum. Erit autem sacerdos filius Aaron 38
 cum levitis in decimis levitarum; et levitæ
 offerent decimam partem decimæ suæ in
 domo Dei nostri, ad gazophylacium in
 domum thesauri; ad gazophylacium enim 39
 deportabunt filii Israel et filii Levi, primi-
 tias frumenti, vini, et olei; et ibi erunt
 vasa sanctificata, et sacerdotes, et canto-
 res, et janitores, et ministri; et non dimit-
 temus domum Dei nostri.

PARS TERTIA

[XI, 1 — XII, 46.]

ADDUNTUR NONNULLA DE INSTAURATIONE JERUSALEM.

1. CAP. XI, 1, 2 : AD AUGENDUM JERU-
 SALEM INCOLARUM NUMERUM.

- 11 Habitaverunt autem principes populi in
 Jerusalem; reliqua vero plebs misit sor-
 tem, ut tollerent unam partem de decem,
 qui habitaturi essent in Jerusalem, civitate

sancta, novem vero partes in civitatibus.
 Benedixit autem populus omnibus viris 2
 qui se sponte obtulerant ut habitarent in
 Jerusalem.

2. CAP. XI, 3-25^a : INCOLÆ JERUSALEM.
 — De filiis Juda et Benjamin [XI,

I Esdr. 2, 3-35; II Esdr. 7, 8-42. — 28) Reliqui
 de populo, I Esdr. 2, 36-60. Omnes... terrarum,
 II Esdr. 9, 2. — 30) Ex. 34, 16; Deut. 7, 3;
 I Esdr. 9, 12, 14. — 31) Populi... sanctificato,
 Ex. 20, 10; Lev. 23, 3; Deut. 5, 12. Dimittemus
 annum septimum, Ex. 23, 10, 11; Lev. 25, 3, 4.
 Exactionem universæ manus, Deut. 15, 1, 2. —
 33) Ad panes propositionis, Lev. 24, 5-9. Ad

sacrificium... peccato, Num. 28, 1-29, 39. —
 34) Sicut... Moysi, Lev. 6, 12. — 35) Ex. 23, 19;
 34, 26; Lev. 19, 23, 24; Num. 18, 18; Deut. 26, 2.
 — 36) Ex. 13, 2, 12, 13; Lev. 27, 26, 27; Num.
 18, 15, 16. — 37) Lev. 23, 17; Num. 15, 20, 21;
 18, 12; Deut. 18, 4. Ipsi... nostrorum, Num.
 18, 21.

3-9]; de sacerdotibus [10-14]; de Levitis [15-18]; de janitoribus [19, 20]; de Nathinæis et de cantoribus [21-25^a].

3 Hi sunt itaque principes provinciæ qui habitaverunt in Jerusalem et in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israel, sacerdotes, levitæ, Nathinæi, et filii servorum Salomonis.

4 Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, et de filiis Benjamin. De filiis Juda: Athaias, filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amariæ, filii Saphatiæ, filii Malaleel.

5 De filiis Phares: Maasia, filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariæ, filius Silo-

6 nitis. Omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexa-

7 ginta octo viri fortes. Hi sunt autem filii Benjamin: Sellum, filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius

8 Masia, filius Etheel, filius Isaia; et post eum Gebbai, Sellai, nongenti viginti octo.

9 Et Joel, filius Zechri, præpositus eorum; et Judas, filius Senua, super civitatem secundus.

10 Et de sacerdotibus: Idaia, filius Joarib,

11 Jachin, Saraia, filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius

12 Aчитob, princeps domus Dei, et fratres eorum facientes opera templi, octingenti viginti duo. Et Adaia, filius Jeroham,

13 filius Phелеlia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Peshur, filius Melchiæ, et fra-

14 tres ejus, principes patrum, ducenti quadraginta duo. Et Amassai, filius Azreel,

15 filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer, et fratres eorum potentes nimis, centum viginti octo; et præpositus eorum Zab-

16 diel, filius potentium.

17 Et de levitis: Semeia, filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni;

18 et Sabathai, et Jozabed, super omnia opera quæ erant forinsecus in domo Dei, a prin-

19 cipibus levitarum; et Mathania, filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph, prin-

20 cipes ad laudandum et ad confitendum in oratione; et Becbecia, secundus de fratribus ejus, et Abda, filius Samua, filius

21 Galal, filius Idithun. Omnes levitæ in civitate sancta ducenti octoginta quatuor.

22 Et janitores, Accub, Telmon, et fratres eorum qui custodiebant ostia, centum septuaginta duo.

23 Et reliqui ex Israel, sacerdotes, et levi-

tæ, in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua.

Et Nathinæi qui habitabant in Ophel; 21 et Siaha, et Gaspha de Nathinæis. Et 22 episcopus levitarum in Jerusalem, Azzi, filius Bani, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei. Præceptum 23 quippe regis super eos erat, et ordo in cantoribus per dies singulos. Et Phatha- 24 hia, filius Mesezebel, de filiis Zara, filii Juda, in manu regis juxta omne verbum 25 populi, et in domibus per omnes regiones eorum.

3. CAP. XI, 25^b-36: INCOLÆ RELIQUARUM CIVITATUM. — *De civitatibus a filiis Juda* [XI, 25^b-30], *a filiis Benjamin* [31-35] *et a Levitis occupatis* [36].

De filiis Juda habitaverunt in Cariatharbe, et in filiabus ejus, et in Dibon et in filiabus ejus, et in Cabseel et in viculis ejus, et in Jesue, et in Molada, et in 26 Bethphaleth, et in Hasersual, et in Bersabee, et in filiabus ejus, et in Siceleg, et 27 in Mochona, et in filiabus ejus, et in 28 Remmon, et in Saraa, et in Jerimuth, Zanoa, Odollam, et in villis earum, Lachis 30 et regionibus ejus, et Azeca, et filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

Filii autem Benjamin, a Geba, Mech- 31 mas, et Hai, et Bethel, et filiabus ejus; Anathoth, Nob, Anania, Asor, Rama, 32, 33 Gethaim, Hadid, Seboim, et Neballat, 34 Lod, et Ono, valle artificum. 35

Et de levitis portiones Judæ et Benjamin. 36

4. CAP. XII, 1-9: SACERDOTES ET LEVITÆ CUM ZOROBABEL ET JOSUE REVERSI.

Hi sunt autem sacerdotes et levitæ qui 12 ascenderunt cum Zorobabel, filio Salathiel, et Josue: Saraia, Jeremias, Esdras, Amaria, Melluch, Hattus, Sebenias, 2, 3 Rheum, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, 4 Miamin, Madia, Belga, Semeia, et 5 Joiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias, 7 Idaia. Isti principes sacerdotum, et fratres eorum in diebus Josue.

Porro levitæ: Jesua, Benui, Cedmihel, 8 Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos, ipsi et fratres eorum; et Becbecia atque 9 Hanni, et fratres eorum, unusquisque in officio suo.

11. — 3-19) I Par. 9, 2-24. — 3) Nathinæi, I Esdr. 2, 43. Filii servorum Salomonis, I Esdr. 2, 55. — 16) Jozabed, I Esdr. 8, 33. — 17) Mathania, II Esdr. 12, 8, 25. — 23) Præceptum... erat,

I Esdr. 6, 8, 9; 7, 20. Per dies singulos, II Par. 31, 16; II Esdr. 12, 47.

12. — 1) I Esdr. 2, 1, 2. — 1-7) II Esdr. 10, 2-8;

5. CAP. XII, 10, 11 : SUMMI PONTIFICES
A JOSUE USQUE AD JEDDOA.

- 10 Josue autem genuit Joacim; et Joacim
genuit Eliasib; et Eliasib genuit Joiada;
11 et Joiada genuit Jonathan; et Jonathan
genuit Jeddoa.

6. CAP. XII, 12-21 : SACERDOTES FAMI-
LIARUM PRINCIPIES IN DIEBUS JOACIM.

- 12 In diebus autem Joacim erant sacerdotes
et principes familiarum: Saraia, Maraia;
13 Jeremia, Hanania; Esdræ, Mosollam;
14 Amariæ, Johanan; Milicho, Jonathan;
15 Sebeniæ, Joseph; Haram, Edna; Ma-
16 raoth, Helci; Adaiæ, Zacharia, Genthon,
17 Mosollam; Abiæ, Zechri; Miamin, et
18 Moadiæ, Phelti; Belgæ, Sammua; Se-
19 maiæ, Jonathan; Joiarib, Mathanai; Jo-
20 daia, Azzi; Sellai, Celai; Amoc, Heber;
21 Helciæ, Hasebia; Idaia, Nathanael.

7. CAP. XII, 22-26 : PRINCIPIES LEVI-
TARUM.

- 22 Levitæ in diebus Eliasib, et Joiada, et
Johanan, et Jeddoa, scripti principes fam-
23 liarum, et sacerdotes in regno Darii
Persæ. Filii Levi principes familiarum
scripti in Libro verborum dierum, et usque
ad dies Jonathan, filii Eliasib.
24 Et principes levitarum, Hasebia, Sere-
bia, et Josue, filius Cedmihel, et fratres
eorum per vices suas, ut laudarent et con-
fiterentur juxta præceptum David, viri
25 Dei, et observarent æque per ordinem.
Mathania, et Becbecia, Obedia, Mosollam,
Telmon, Accub, custodes portarum et ve-
26 stibulorum ante portas. Hi in diebus
Joacim, filii Josue, filii Josedec, et in die-
bus Nehemiæ ducis, et Esdræ, sacerdotis
scribæque.

8. CAP. XII, 27-42 : DEDICATIO MURO-
RUM JERUSALEM DESCRIBITUR. — *Le-
vitæ congregantur* [XII, 27-29]. *Portæ
et muri mundantur* [30]. *Duo laudan-
tium chori constituuntur* [31^a]. *Descri-
bitur iter quod secuti sunt prior chorus*
[31^b-36] *et aller* [37, 38]. *In domo Dei
victimæ immolantur et gaudent omnes
adstantes* [39-42].

- 27 In dedicatione autem muri Jerusalem,
requisierunt levitas de omnibus locis suis,

ut adducerent eos in Jerusalem, et facerent
dedicationem et lætitiā in actione gratia-
rum, et cantico, et in cymbalis, psalteriis,
et citharis. Congregati sunt autem filii
cantorum de campatribus circa Jerusalem,
et de villis Nethuphati, et de domo Gal-
gal, et de regionibus Geba, et Azmaveth,
quoniam villas ædificaverunt sibi cantores
in circuitu Jerusalem.

Et mundati sunt sacerdotes et levitæ, et
mundaverunt populum, et portas, et mu-
rum.

Ascendere autem feci principes Juda
super murum; et statui duos magnos
choros laudantium.

Et ierunt ad dexteram super murum, ad
portam Sterquilini. Et ivit post eos
Osaias, et media pars principum Juda,
et Azarias, Esdras, et Mosollam, Judas,
et Benjamin, et Semeia, et Jeremias. Et
de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias,
filius Jonathan, filius Semeiæ, filius Ma-
thaniæ, filius Michaiæ, filius Zechur, filius
Asaph; et fratres ejus, Semeia, et Aza-
reel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, et
Judas, et Hanani, in vasis cantici David,
viri Dei; et Esdras scriba ante eos in por-
ta Fontis. Et contra eos ascenderunt in
gradibus civitatis David, in ascensu, muri
super domum David, et usque ad portam
Aquarum ad orientem.

Et chorus secundus gratias referentium
ibat ex adverso; et ego post eum, et media
pars populi super murum, et super turrim
Furnorum, et usque ad murum latissi-
mum, et super portam Ephraim, et super
portam Antiquam, et super portam
Piscium, et turrim Hananeel, et turrim
Emath, et usque ad portam Gregis; et
steterunt in porta Custodiæ; steterunt
que duo chori laudantium in domo Dei, et
ego, et dimidia pars magistratum me-
cum. Et sacerdotes, Eliachim, Maasia,
Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Ha-
nania, in tubis; et Maasia, et Semeia,
et Eleazar, et Azzi, et Johanan, et Melchia,
et Ælam, et Ezer. Et clare cecinerunt
cantores, et Jezraia præpositus.

Et immolaverunt in die illa victimas
magnas et lætati sunt; Deus enim lætifi-
caverat eos lætitia magna; sed et uxores
eorum et liberi gavisi sunt, et audita est
lætitia Jerusalem procul.

12, 12-21. — 23) In libro verborum dierum,
I Par. 9, 14-16. — 24) Josue, I Esdr. 2, 40;
II Esdr. 10, 9. Juxta præceptum David, I Par.
25, 1; II Par. 8, 14. — 31) Ad portam sterquilini,
II Esdr. 2, 13; 3, 13. — 35) In porta fontis,
II Esdr. 2, 14; 3, 15. — 36) In ascensu... David,

II Esdr. 3, 15. Ad portam aquarum, II Esdr.
3, 26; 8, 1, 3, 16. — 37) Turrim furnorum,
II Esdr. 3, 11. Ad murum latissimum, II Esdr.
3, 8. — 38) Portam Ephraim, II Esdr. 8, 16.
Portam antiquam, II Esdr. 3, 6. Portam pisci-
um, II Esdr. 3, 3. Turrim Hananeel, II Esdr.

9. CAP. XII, 43-46 : DE PROVENTU LEVITIS ASSIGNATO.

- 43 Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri, ad libamina, et ad primitias, et ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, sacerdotes et levitas; quia lætificatus est Juda in sacerdotibus et levitis astantibus. Et custodierunt observationem Dei sui, et observationem ex-

piationis, et cantores, et janitores juxta præceptum David, et Salomonis, filii ejus; quia in diebus David et Asaph, ab exordio, 45 erant principes constituti cantorum in carmine laudantium, et confitentium Deo. Et 46 omnis Israel, in diebus Zorobabel, et in diebus Nehemiæ, dabant partes cantoribus et janitoribus per dies singulos; et sanctificabant levitas, et levitæ sanctificabant filios Aaron.

PARS QUARTA

[XIII, 1-34.]

NEHEMIAS IN JERUSALEM ITERUM VENIT ET OPUS SUUM PERFICIT.

1. CAP. XIII, 1-3 : JUDÆI AB ALIENIGENIS SEPARANTUR.

- 13 In die autem illo lectum est in volumine Moysi, audiente populo; et inventum est scriptum in eo quod non debeant introire Ammonites et Moabites in ecclesiam Dei, usque in æternum; eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane et aqua, et conduxerint adversum eos Balaam, ad maledicendum eis, et convertit Deus noster maledictionem in benedictionem. Factum est autem, cum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel.

2. CAP. XIII, 4-9 : TOBIAS FORAS DE GAZOPHYLACIO EXPELLITUR.

- 4 Et super hoc erat Eliasib, sacerdos, qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, et proximus Tobiae. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, et ibi erant ante eum reponentes munera, et thus, et vasa, et decimam frumenti, vini, et olei, partes levitarum, et cantorum, et janitorum, et primitias sacerdotales. In omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo Artaxerxis, regis Babylonis, veni ad regem, et in fine dierum rogavi regem. Et veni in Jerusalem, et intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobiae, ut faceret ei thesaurum in vestibulo

domus Dei. Et malum mihi visum est 8 valde; et projeci vasa domus Tobiae foras de gazophylacio; præcepique, et emundaverunt gazophylacia; et retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, et thus.

3. CAP. XIII, 10-14 : DE STIPENDIIS LEVITARUM.

Et cognovi quod partes levitarum non 10 fuissent datæ, et fugisset unusquisque in regionem suam de levitis et cantoribus, et de his qui ministrabant; et egi causam 11 adversus magistratus, et dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, et feci stare in stationibus suis. Et omnis 12 Juda apportabat decimam frumenti, vini, et olei, in horrea. Et constituimus super 13 horrea Selemiam, sacerdotem, et Sadoc, scribam, et Phadaïam de levitis, et juxta eos Hanan, filium Zachur, filium Mathaniae, quoniam fideles comprobati sunt; et ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum. Memento mei, Deus meus, pro hoc; et ne 14 deleas miserationes meas quas feci in domo Dei mei et in ceremoniis ejus.

4. CAP. XIII, 15-22 : CONTRA TRANSGRESSORES SABBATI. — *De Judæis* [XIII, 15] *et extraneis mercatoribus diem sabbati profanantibus* [16-18].

3, 1. *Portam gregis*, II Esdr. 3, 1. — 43) II Esdr. 13, 5, 12, 13. — 46) *Per dies singulos*, II Esdr. 11, 23.

13. — 1) *Lectum est... Moysi*, Deut. 31, 3, 11, 12; II Esdr. 8, 3; 9, 3. *Non debeant... æternum*,

Deut. 23, 3-5. — 2) Num. 22, 5, 6. — 3) II Esdr. 9, 2. — 5) *Partes... sacerdotales*, Num. 18, 23, 24. — 6) *Anno... Babylonis*, II Esdr. 5, 14. — 10) *Partes levitarum*, II Esdr. 10, 37. *Fugisset... ministrabant*, II Esdr. 12, 28, 29. — 12) II Esdr.

Nehemias jubet portas Jerusalem in die sabbati claudi [19-22].

- 15 In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, et onerantes super asinos vinum, et uvas, et ficus, et omne onus, et inferentes in Jerusalem die sabbati; et contestatus sum, ut in die qua vendere liceret venderent.
- 16 Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, et omnia venalia; et vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem. Et objurgavi optimates Juda, et dixi eis: Quæ est hæc res mala quam vos facitis, et profanatis diem sabbati? Numquid non hæc fecerunt patres nostri, et adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, et super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israel, violando sabbatum. Factum est autem, cum quievisset portæ Jerusalem in die sabbati, dixi, et clausurunt januas, et præcepi ut non aperirent eas usque post sabbatum; et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die sabbati. Et manserunt negotiatores, et vendentes universa venalia, foris Jerusalem semel et bis. Et contestatus sum eos, et dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? Si secundo hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbato. Dixi quoque levitis ut mundarentur, et venirent ad custodiendas portas, et sanctificandam diem sabbati.
- 22 Et pro hoc ergo memento mei, Deus meus, et parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum.

10, 36, 37. — 15) II Esdr. 10, 31. — 19) Lev. 23, 32. — 23) I Esdr. 9, 2; 10, 10. — 26) Numquid... Israel, III Reg. 3, 1. Ipsum... alienigenæ,

5. CAP. XIII, 23-27: CONNUBIA CUM MULIERIBUS ALIENIGENIS SEVERE PROHIBENTUR.

Sed et in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, et Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur azotice, et nesciebant loqui judaice; et loquebantur juxta linguam populi et populi. Et objurgavi eos, et maledixi. Et cecidi ex eis viros, et decalcavi eos; et adjuravi in Deo ut non darent filias suas filiis eorum, et non acciperent de filiabus eorum filiis suis, et sibimetipsis, dicens: Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon, rex Israel? Et certe in gentibus multis non erat rex similis ei; et dilectus Deo suo erat, et posuit eum Deus regem super omnem Israel; et ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. Numquid et nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo nostro, et ducamus uxores peregrinas?

6. CAP. XIII, 28-31: NEHEMIAS LEGIS OBSERVATIONEM CURAT.

De filiis autem Joiada, filii Eliasib, sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi a me.

Recordare, Domine Deus meus, adversum eos qui polluunt sacerdotium, jusque sacerdotale et leviticum.

Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, et constitui ordines sacerdotum et levitarum, unumquemque in ministerio suo, et in oblatione lignorum in temporibus constitutis, et in primitivis.

Memento mei, Deus meus, in bonum. Amen.

III Reg. 11, 1, 4. — 28) De filiis... magni, II Esdr. 12, 10, 11, 22. Sanaballat, II Esdr. 2, 10.

LIBER TOBIÆ

PARS PRIOR

[I, 1 — III, 23.]

TOBIÆ AFFLICTIONES ET IN DEUM FIDUCIA.

1. CAP. I, 1-25 : DE TOBIÆ SENIORIS VIRTUTIBUS ET MERITIS. — *De origine et captivitate Tobiae* [I, 1-3]. *De ejus infantia et adolescentia* [4-8] *atque matrimonio* [9, 10]. *De virtutibus Tobiae exsulis, sub Salmanasar probati* [11-17], *sub Sennacherib vexati* [18-23] *et sub sequenti rege iterum honorati* [24, 25].

- 1 **T**OBIAS ex tribu et civitate Nephthali, quæ est in superioribus Galilææ, supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentem, 2 in sinistro habens civitatem Sephet, cum captus esset in diebus Salmanasar, regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, 3 viam veritatis non deseruit; ita ut omnia quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, imperiret. 4 Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. Denique cum irent omnes ad vitulos aureos quos Jeroboam fecerat, rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium; 6 sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, et ibi adorabat Dominum, Deum Israel, omnia primitiva sua et decimas suas fideliter offerens; ita ut in tertio anno proselytis et advenis ministraret omnem decimationem. Hæc, et his similia, secundum legem Dei, puerulus observabat. 9 Cum vero factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei. Quem ab infantia timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato. 11 Igitur cum per captivitatem devenisset cum uxore sua, et filio, in civitatem Nini- 12 ven cum omni tribu sua, cum omnes ederent ex cibis gentilium, iste custodivit

animam suam, et nunquam contaminatus est in escis eorum. Et quoniam memor 13 fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, et dedit illi potestatem quocumque 14 vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset. Pergebat ergo ad omnes 15 qui erant in captivitate, et monita salutis dabat eis. Cum autem venisset in Rages, 16 civitatem Medorum, et ex his quibus honoratus fuerat a rege habuisset decem talenta argenti, et cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat 17 ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, cum regnaret Sennacherib, filius ejus, pro eo, et filios Israel exosos haberet in conspectu suo, Tobias quotidie 18 pergebat per omnem cognationem suam, et consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudisque vestimenta 20 præbebat, et mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat. Denique cum 21 reversus esset rex Sennacherib, fugiens a Judæa plagam quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, et iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, et tulit omnem substantiam ejus. Tobias vero 23 cum filio suo et cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Post 24 dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius; et reversus est Tobias 25 in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

1. — 2) IV Reg. 17, 3; 18, 9-11. — 5) Quos... Israel, III Reg. 12, 28-30. — 6) Omnia primitiva sua, Ex. 23, 19. Decimas... offerens, Lev. 27, 30; Deut. 14, 22, 23. — 7) Deut. 14, 28, 29. — 12) Cum... gentilium, Ez. 4, 13; Os. 9, 3. — 16) Decem talenta argenti, Tob. 4, 21. — 18) Sen-

nacherib, IV Reg. 18, 13. — 21) Denique... Deus, IV Reg. 19, 35, 36; Eccli. 48, 24; Is. 37, 36; II Mach. 8, 19; 15, 22. Propter blasphemiam suam, IV Reg. 18, 13; Eccli. 48, 20; Is. 36, 18-20; I Mach. 7, 41. — 24) IV Reg. 19, 37; II Par. 32, 21; Is. 37, 38; II Mach. 8, 19.

2. CAP. II, 1—III, 6 : DE TOBIÆ CÆCITATE ET IN ADVERSIS PATIENTIA. + *De Tobia sedulitate pro mortuorum sepultura* [II, 1-9]. *Tobias cæcus fit ut exemplum patientiæ posteris detur* [10-14]. *Tobias respondet parentibus et amicis illudentibus ei* [15-18]. *Tobias ab uxore sua opprobrio afficitur* [19-23]. *Tobias cum lacrymis orat et a Deo mortem petit* [III, 1-6].

2 Post hæc vero, cum esset dies festus Domini, et factum esset prandium bonum
2 in domo Tobia, dixit filio suo : Vade et adduc aliquos de tribu nostra, timentes
3 Deum, ut epulentur nobiscum. Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei unum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunos pervenit ad corpus; tollensque illud, portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuisset, caute sepeliret eum. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu et tremore, memorans illum sermonem quem dixit Dominus per Amos prophetam : Dies festi vestri convertentur in lamentationem et luctum. Cum vero sol occubuisset, abiit et sepelivit eum. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes : Jam hujus rei causa interfici jussus es, et vix effugisti mortis imperium; et iterum sepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum quam regem, rapiebat corpora occisorum, et occultabat in domo sua, et mediis noctibus sepeliebat ea.

10 Contigit autem ut quadam die fatigatus a sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, et obdormisset,
11 et ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos ejus, fietque cæcus. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut et sancti Job. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, et mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum quod plaga cæcitatatis eveniret ei.
14 Sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes et cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes : Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas et sepultura faciebas? Tobias vero increpabat eos, dicens : Nolite ita loqui; quoniam

fili sanctorum sumus, et vitam illam expectamus quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquam mutant ab eo.

Anna vero, uxor ejus, ibat ad opus trinum quotidie, et de labore manuum suarum victum quem consequi poterat deferebat. Unde factum est ut hædum 20 caprarum accipiens detulisset domi; cujus cum vocem balantis vir ejus audisset, dixit : Videte, ne forte furtivus sit; reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc uxor ejus irata respondit : Manifeste vana facta est spes tua, et eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. Atque his et 23 aliis hujuscemodi verbis exprobrat ei.

Tunc Tobias ingemuit, et cepit orare 3 cum lacrymis, dicens : Justus es, Domine, et omnia judicia tua justa sunt, et omnes viæ tuæ misericordia, et veritas, et judicium. Et nunc, Domine, memor esto mei, et ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. Quoniam non obdovimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, et captivitatem, et mortem, et in fabulam, et in improprium omnibus nationibus in quibus dispersisti nos. Et nunc, Domine, magna judicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, et non ambulavimus sinceriter coram te. Et nunc, Domine, secundum voluntatem tuam fac mecum, et præcipe in pace recipi spiritum meum; expedit enim mihi mori magis quam vivere.

3. CAP. III, 7-23 : SARA, RAGUELIS FILIA, CONTUMELIIS AFFICITUR. — *De Sara in prioribus matrimonii infelici* [III, 7, 8]. *Puella Sara eam insultat* [9, 10^a]. *Sara, in mœrore versata, a Deo petit ut ab opprobrio liberetur aut ipsa moriatur* [10^b-23].

Eadem itaque die contigit ut Sara, filia 7 Raguelis, in Rages, civitate Medorum, et ipsa audiret improprium ab una ex ancillis patris sui; quoniam tradita fuerat septem viris, et dæmonium nomine Asmodeus occiderat eos mox ut ingressi fuissent ad eam. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens : Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectorix virorum tuorum! Numquid et occidere me vis, 10 sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc

2. — 6) Am. 8, 10; I Mach. 1, 41. — 8) Interfici jussus es, Tob. 1, 22, 23. — 13) Job 1, 1, 5, 22. — 14) Job 1, 21. — 16) Job 4, 6. — 18) II Mach.

7, 9; Hebr. 11, 35. — 21) Reddite... suis, Deut. 22, 1. — 22) Job 2, 9.
3. — 4) Deut. 28, 15, 37. — 7) Sara, Tob. 6, 11. — 8) Tob. 6, 14. — 20) Job 15, 8; Sap. 9, 13. —

- vocem perrexit in superius cubiculum do-
mus suæ, et tribus diebus et tribus nocti-
bus non manducavit neque bibit, sed in
oratione persistens, cum lacrymis depre-
cabatur Deum, ut ab isto improprio libe-
raret eam.
- Factum est autem die tertia, dum com-
pleret orationem, benedicens Dominum,
dixit : Benedictum est nomen tuum, Deus
patrum nostrorum, qui cum iratus fueris,
misericordiam facies, et in tempore tri-
bulationis peccata dimittis his qui invo-
cant te. Ad te, Domine, faciem meam
converto, ad te oculos meos dirigo. Peto,
Domine, ut de vinculo improprii hujus
absolvas me, aut certe desuper terram
eripias me. Tu scis, Domine, quia nun-
quam concupivi virum, et mundam serva-
vi animam meam ab omni concupiscentia.
- Nunquam cum ludentibus miscui me, ne-
que cum his qui in levitate ambulant par-
ticipem me præbui. Virum autem cum
timore tuo, non cum libidine mea consensi
suscipere. Et, aut ego indigna fui illis,
aut illi forsitan me non fuerunt digni,
quia forsitan viro alii conservasti me. Non
est enim in hominis potestate consilium
tuum. Hoc autem pro certo habet omnis
qui te colit, quod vita ejus, si in proba-
tione fuerit, coronabitur; si autem in tri-
bulatione fuerit, liberabitur; et si in cor-
reptione fuerit, ad misericordiam tuam
venire licebit. Non enim delectaris in
perditionibus nostris; quia post tempesta-
tem, tranquillum facis; et post lacryma-
tionem et fletum, exultationem infundis.
Sit nomen tuum, Deus Israel, benedictum
in sæcula!

PARS ALTERA

[III, 24 — XXII, 22.]

PERFECTA DEI PROVIDENTIA ERGA TOBIAM ET SARAM.

1. CAP. III, 24, 25 : PRECES TOBIÆ ET
SARÆ EXAUDIUNTUR.
- In illo tempore exauditæ sunt preces
amborum in conspectu gloriæ summi Dei;
et missus est angelus Domini sanctus,
Raphael, ut curaret eos ambos, quorum
uno tempore sunt orationes in conspectu
Domini recitatæ.
2. CAP. IV, 1-23 : TOBIAS SENIOR FILIO
SUO MONITA INCULCAT EUMQUE AD
GABELUM MITTIT. — *Tobias, putans
se mox moriturum esse, filium suum
monet de sepultura curanda [IV, 1-3],
de matre colenda [4, 5], de peccato vi-
tando [6], de elemosyna facienda [7-12],
de innocentia, humilitate, justitia, ca-
ritate et erga Deum pietate custodiendis
[13-20]. Tobias filium suum hortatur
ut eat et talenta Gabelo mutuo data
recipiat [21, 22]. Tobias pauper in
Deum fiduciam habet [23].*
4. Igitur cum Tobias putaret orationem
suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit
ad se Tobiam, filium suum, dixitque ei :
Audi, fili mi, verba oris mei, et ea in
corde tuo quasi fundamentum construe.
Cum acceperit Deus animam meam, cor-
pus meum sepeli, et honorem habebis
matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus; me-
mor enim esse debes quæ et quanta peri-
cula passa sit propter te in utero suo.
Cum autem et ipsa compleverit tempus
vitæ suæ, sepelias eam circa me. Omni-
bus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto
Deum, et cave ne aliquando peccato con-
sentias, et prætermittas præcepta Domini
Dei nostri. Ex substantia tua fac elemo-
synam, et noli avertere faciem tuam ab
ullo paupere; ita enim fiet, ut nec a te
avertatur facies Domini. Quomodo po-
tueris, ita esto misericors. Si multum
tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum
tibi fuerit, etiam exiguum libenter imperi-
turi stude. Præmium enim bonum tibi
thesaurizas in die necessitatis; quoniam
elemosyna ab omni peccato et a morte
liberat, et non patietur animam ire in te-
nebras : fiducia magna erit coram sum-

25) Angelus... Raphael, Tob. 5, 17; 12, 15. Ut
curaret eos ambos, Tob. 8, 3; 11, 15.

4. — 1) Orationem suam, Tob. 3, 6. — 3) Ho-
norem... ejus, Ex. 20, 12; Deut. 5, 16; Eccli. 3,

8, 18; 7, 29. — 7) Deut. 15, 7, 8; Prov. 3, 9, 27;
Eccli. 4, 1, 4; 7, 10; 14, 13; Luc. 14, 13. —
8) Eccli. 35, 10-12. — 10) Eccli. 29, 15; Matth.
19, 21; Luc. 12, 33; 1 Tim. 6, 19. — 11) Tob.
12, 9; Eccli. 3, 33; 29, 15; Dan. 4, 24. — 12) Prov.

mo Deo eleemosyna, omnibus facientibus
 13 eam. Attende tibi, fili mi, ab omni forni-
 catione; et, præter uxorem tuam, nun-
 14 quam patiaris crimen scire. Superbiam
 nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo,
 15 dominari permittas; in ipsa enim initium
 aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem
 restituæ, et merces mercenarii tui
 16 apud te omnino non remaneat. Quod ab
 alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando
 17 alteri facias. Panem tuum cum esurien-
 tibus et egenis comede, et de vestimentis
 18 tuis nudos tege. Panem tuum et vinum
 tuum super sepulturam iusti constitue, et
 noli ex eo manducare et bibere cum pecca-
 19 toribus. Consilium semper a sapiente
 20 perquire. Omni tempore benedic Deum,
 et pete ab eo ut vias tuas dirigat, et omnia
 21 consilia tua in ipso permaneant. Indico
 etiam tibi, fili mi, dedisse me decem talenta
 argenti, dum adhuc infantulus esses, Ga-
 22 bello, in Rages, civitate Medorum, et chiro-
 graphum ejus apud me habeo. Et ideo
 perquire quomodo ad eum pervenias, et
 recipias ab eo supra memoratum pondus
 argenti, et restituas ei chirographum suum.
 23 Noli timere, fili mi. Pauperem quidem vi-
 tam gerimus, sed multa bona habebimus,
 si timuerimus Deum, et recesserimus ab
 omni peccato, et fecerimus bene.

3. CAP. V, 1-28 : ANGELUS RAPHAEL
 JUNIORI TOBIÆ ITER FACIENTI SE
 COMITEM PRÆBET. — *Tobias junior,
 nesciens quo modo pecuniam Gabelo com-
 modatam recuperaret* [V, 1-4] *egreditur
 et Raphael invenit, quod patri suo nun-
 tiat* [5-10]. *Raphael ad patrem introit
 et annuit se ducem itineris fore* [11-21].
Illis profectis [22], *Tobias senior matri
 flenti solatia præbet* [23-28].

5 Tunc respondit Tobias patri suo, et
 dixit : Omnia quaecumque præcepisti mihi
 2 faciam, pater. Quomodo autem pecuniam
 hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, et
 ego eum ignoro; quod signum dabo ei?
 Sed neque viam per quam pergatur illuc
 3 aliquando cognovi. Tunc pater suus re-
 spondit illi, et dixit : Chirographum qui-
 dem illius penes me habeo; quod dum illi
 4 ostenderis, statim restituet. Sed perge
 nunc, et inquire tibi aliquem fidelem vi-
 rum, qui eat tecum salva mercede sua, ut,
 dum adhuc vivo, recipias eam.

Tunc egressus Tobias, invenit juvenem 5
 splendidum, stantem præinctum, et quasi 6
 paratum ad ambulandum. Et ignorans
 quod angelus Dei esset, salutavit eum,
 et dixit : Unde te habemus, bone juvenis?
 At ille respondit : Ex filiis Israel. Et To- 7
 bias dixit ei : Nosti viam quæ ducit in
 regionem Medorum? Cui respondit : 8
 Novi; et omnia itinera ejus frequenter
 ambulavi, et mansi apud Gabelum, fratrem
 nostrum, qui moratur in Rages, civitate
 Medorum, quæ posita est in monte Ecba-
 tanis. Cui Tobias ait : Sustine me, 9
 obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri
 meo.

Tunc ingressus Tobias, indicavit uni- 10
 versa hæc patri suo; super quæ admira-
 tus pater, rogavit ut introiret ad eum.
 Ingressus itaque salutavit eum, et dixit : 11
 Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias : 12
 Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris
 sedeo, et lumen cæli non video? Cui ait 13
 juvenis : Forti animo esto; in proximo est
 ut a Deo cureris. Dixit itaque illi To- 14
 bias : Numquid poteris perducere filium
 meum ad Gabelum in Rages, civitatem
 Medorum? et cum redieris, restituum tibi
 mercedem tuam. Et dixit ei angelus : 15
 Ego ducam, et reducam eum ad te. Cui 16
 Tobias respondit : Rogo te, indica mihi
 de qua domo, aut de qua tribu es tu?
 Cui Raphael angelus dixit : Genus quæris 17
 mercenarii, an ipsum mercenarium, qui
 cum filio tuo eat? Sed ne forte sollicitum 18
 te reddam, ego sum Azarias, Ananias
 magni filius. Et Tobias respondit : Ex 19
 magno genere es tu; sed peto ne irascaris
 quod voluerim cognoscere genus tuum.
 Dixit autem illi angelus : Ego sanum du- 20
 cam, et sanum tibi reducam filium tuum.
 Respondens autem Tobias, ait : Bene 21
 ambuletis, et sit Deus in itinere vestro, et
 angelus ejus comitetur vobiscum.

Tunc, paratis omnibus quæ erant in via 22
 portanda, fecit Tobias vale patri suo et
 matri suæ, et ambulaverunt ambo simul.

Cumque profecti essent, cœpit mater 23
 ejus fleere, et dicere : Baculum senectutis
 nostræ tulisti et transmisisti a nobis.
 Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua 24
 misisti eum! Sufficiebat enim nobis pau-
 pertas nostra, ut divitias computaremus
 hoc, quod videbamus filium nostrum.
 Dixitque ei Tobias : Noli flere; salvus per- 25
 veniet filius noster, et salvus revertetur ad
 nos, et oculi tui videbunt illum; credo 27

19, 17; Eccli. 35, 13. — 13) I Thess. 4, 3. —
 14) In ipsa... perditio, Gen. 3, 5; Eccli. 10, 15. —
 15) Lev. 19, 13; Deut. 24, 14, 15. — 16) Matth.

7, 12; Luc. 6, 37. — 17) Luc. 14, 13. — 21) De-
 cem talenta argenti, Tob. 1, 16, 17.

5. — 3) Chirographum, Tob. 9, 3. — 12) Tob.
 2, 11.

enim quod angelus Dei bonus comitetur ei, et bene disponat omnia quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, et tacuit.

4. CAP. VI, 1-9 : TOBIAS IN MANSIONE PRIMA JUXTA FLUVIUM TIGRIS PISCEM APPREHENDIT.

6 Profectus est autem Tobias, et canis secutus est eum, et mansit prima mansione 2 juxta fluvium Tigris. Et exivit ut lavaret pedes suos, et ecce piscis immanis exivit 3 ad devorandum eum. Quem expavescens Tobias, clamavit voce magna, dicens : 4 Domine, invadit me. Et dixit ei angelus : Apprehende branchiam ejus, et trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, et palpitare cepit ante pedes ejus. 5 Tunc dixit ei angelus : Exentera hunc piscem, et cor ejus, et fel, et jecur repone tibi; sunt enim hæc necessaria ad medicamentum utiliter. Quod cum fecisset, assavit 6 carnes ejus, et secum tulerunt in via. Cetera salierunt, quæ sufficerent eis quousque pervenirent in Rages, civitatem Medorum. Tunc interrogavit Tobias angelum, 7 et dixit ei : Obsecro te, Azaria frater, ut dicas mihi quod remedium habebunt ista 8 quæ de pisce servare jussisti? Et respondens angelus, dixit ei : Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive a viro, sive a muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. Et fel valet ad ungendos oculos in quibus fuerit albugo, et sanabuntur.

5. CAP. VI, 10-22 : RAPHAEL TOBIÆ SUADET UT SARAM IN UXOREM PETAT. — Raphael Tobiam hortatur ut penes Raguellem versatus ejus filiam in uxorem petat [VI, 10-13]. Tobias historiam obicit septem maritorum a dæmone occisorum [14, 15]. Angelus ei ostendit qui sunt, quibus dæmonium prævalere potest [16, 17], et ei revelat qua ratione dæmonem fugabit [18-22].

10 Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus? Respondensque angelus, ait: Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua; et hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam 12 ullam habet aliam præter eam. Tibi debetur omnis substantia ejus, et oportet 13 eam te accipere conjugem. Pete ergo eam a patre ejus, et dabit tibi eam in uxorem.

Tunc respondit Tobias, et dixit: Audio 14 quia tradita est septem viris, et mortui sunt; sed et hoc audivi, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo ne forte et mihi 15 hæc eveniant, et cum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. Tunc angelus Raphael dixit ei: Audi me, et ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium. Hi namque qui conjugium ita 17 suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent, sicut equus et mulus quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem, cum acceperis eam, ingressus 18 cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, et nihil aliud nisi in orationibus vacabis cum ea. Ipsa autem nocte, incenso 19 jecore piscis, fugabitur dæmonium. Secunda vero nocte, in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia 21 autem nocte, benedictionem consequeris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum 22 magis quam libidine ductus, ut in semine Abraham benedictionem in filiis consequaris.

6. CAP. VII, 1-20 : TOBIAS, A RAGUELE SUSCEPTUS, SARAM IN UXOREM ORTINET. — Tobias, ad Raguellem ingressus, consobrinus agnoscitur [VII, 1-8], et ante convivium Saram in uxorem petit [9, 10]. Raphael consilio Raguellem regit hæsitantem [11, 12]. Raguel annuit et conscriptione conjugii facta omnes epulantur [13-17]. Anna, mater Saram, filiam suam in cubiculum introducit [18-20].

Ingressi sunt autem ad Raguellem, et 7 suscepit eos Raguel cum gaudio. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ, uxori suæ: Quam similis est juvenis iste consobрино meo! Et cum hæc dixisset, 3 ait: Unde estis, juvenes, fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam, fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguellem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Raguel, et cum 6 lacrymis osculatus est eum; et plorans supra collum ejus, dixit: Benedictio sit tibi, fili mi, quia boni et optimi viri filius 7

6. — 1) Canis, Tob. 11, 9. — 8) Tob. 8, 2. — 11) Saram, Tob. 3, 7. — 12) Num. 27, 8; 36, 8.

— 14) Tob. 3, 8, 10. — 22) Amore... ductus, Tob. 8, 9. — 3) Ex tribu... Ninive, Tob. 1, 1, 11. —

- 8 es. Et Anna, uxor ejus, et Sara, ipsorum filia, lacrymata sunt.
- 9 Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, et parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium, Tobias dixit : Hic ego hodie non manducabo, neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, et promittas mihi dare Saram, filiam tuam.
- 11 Quo audito verbo, Raguel expavit, sciens quid evenerit illis septem viris qui ingressi sunt ad eam; et timere cœpit ne forte et huic similiter contingeret. Et cum nutaret, et non daret petenti ullum responsum,
- 12 dixit ei angelus : Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua; propterea alius non potuit habere illam. Tunc dixit Raguel : Non dubito quod Deus preces et lacrymas meas
- 14 in conspectu suo admiseric. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ secundum legem Moysi, et nunc noli dubium
- 15 gerere quod tibi eam tradam. Et apprehendens dexteram filiae suæ, dextræ Tobiae tradidit, dicens : Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob vobiscum sit, et ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis! Et accepta charta,
- 17 fecerunt conscriptionem conjugii. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.
- 18 Vocavitque Raguel ad se Annam, uxorem suam, et præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram, filiam suam, et lacrymata est. Dixitque ei : Forti animo esto, filia mea. Dominus cæli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es!

7. CAP. VIII, 1-24 : TOBIAS APUD SARAM. — *Sponsi a demone liberantur* [VIII, 1-3]. *Tobias consilium suum sanctum Saræ exponit* [4, 5], et ambo Deum deprecantur [6-10]. *Raguel valde timet* [11, 12], et dein gaudens cum uxore gratias Deo agit [13-20]. *Epule parantur et Raguel dimidiam partem bonorum suorum dat Tobie* [21-24].

- 8 Postquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam. Recordatus itaque Tobias sermonum angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbonem vivos. Tunc Raphael angelus apprehendit dæmonium, et religavit illud in deserto superioris Ægypti.
- 4 Tunc hortatus est virginem Tobias,

dixitque ei : Sara, exsurge, et deprecemur Deum hodie, et cras, et secundum cras, quia his tribus noctibus Deo jungimur; tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio : filii quippe sanctorum sumus, et non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixitque Tobias : Domine, Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli et terræ, mareque, et fontes, et flumina, et omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt! Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistiue ei adiutorium Hevam. Et nunc, Domine, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. Dixit quoque Sara : Miserere nobis, Domine, miserere nobis; et condescamus ambo pariter sani.

Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos; et abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum. Dicebat enim : Ne forte simili modo evenierit ei, quo et ceteris illis septem viris qui sunt ingressi ad eam. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei : Mitte unam ex ancillis tuis, et videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. At illa misit unam ex ancillis suis, quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos et incolumes, secum pariter dormientes. Et reversa, nuntiavit bonum nuntium. Et benedixerunt Dominum, Raguel videlicet, et Anna, uxor ejus, et dixerunt : Benedicimus te, Domine, Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus; fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, et exclusisti a nobis inimicum persequentem nos; misertus es autem duobus unicis. Fac eos, Domine, plenius benedicere te, et sacrificium tibi laudis tuæ et suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant, priusquam illucesceret.

Uxori autem suæ dixit ut instrueret convivium, et præpararet omnia quæ in cibis erant iter agentibus necessaria. Duas quoque pingues vaccas et quatuor arietes occidi fecit, et parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdo-

11) *Sciens... eam*, Tob. 3, 8. — 14) *Secundum legem Moysi*, Num. 36, 6-8.
8. — 2) *Sermonum angeli*, Tob. 6, 18, 19. —

8) Gen. 2, 7, 18. — 9) *Non luxuriæ causa*, Tob. 6, 17, 22. — 19) *Duobus unicis*, Tob. 6, 11, 15.

24 madas moraretur apud se. De omnibus autem quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobia; et fecit scripturam, ut pars dimidia quæ supererat, post obitum eorum Tobia; dominio deveniret.

8. CAP. IX, 1-12 : RAPHAEL AD GABELUM PERGIT PECUNIAMQUE TOBIÆ RESUMIT. — *Tobias ad omnem dilationem discutendam a Raphael petit ut ad Gabelum vadat* [IX, 1-5]. *Raphael Gabelum invisit* [6] *et ipsum gaudentem ad nuptias adducit* [7-12].

9 Tunc vocavit Tobias angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei : Azaria frater, peto ut auscultes
2 verba mea. Si meisum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.
3 Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia sive servitia, et vadas ad Gabelum in Rages, civitatem Medorum, reddasque ei chirographum suum, et recipias ab eo pecuniam, et roges eum venire ad nuptias
4 meas. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies; et si tardavero una die
5 plus, contristatur anima ejus. Et certe vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.
6 Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, et duos camelos, in Rages, civitatem Medorum, perrexit; et inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum,
7 et recepit ab eo omnem pecuniam. Indicavitque ei de Tobia, filio Tobia; omnia quæ gesta sunt; fecitque eum secum venire
8 ad nuptias. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem; et exiliens, osculati sunt se invicem; et flevit Gabelus, benedixitque Deum,
9 et dixit : Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, et justus, et timentis
10 Deum, et eleemosynas facientis! Et dicatur benedictio super uxorem tuam, et super
11 parentes vestros! Et videatis filios vestros, et filios filiorum vestrorum, usque
12 in tertiam et quartam generationem; et sit semen vestrum benedictum a Deo Israel, qui regnat in sæcula sæculorum! Cumque omnes dixissent : Amen, accesserunt ad convivium; sed et cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

9. CAP. X, 1-13 : TOBIAS PROFICISCITUR. — *Tobias longiori commoratione parentibus suis est causa anxietatis* [X, 1-7]. *Tobias veniam proficiscendi a socio*

impetrat [8-10^a] *et, accepta uxore, cum donis a Raguele dimittitur* [10^b-13].

Cum vero moras faceret Tobias, causa 10 nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobias, dicens : Putas quare moratur filius meus? aut quare detentus est ibi? Putasne Gabelus mortuus est, et nemo reddet illi pecuniam? Cœpit autem contristari 2 nimis ipse, et Anna, uxor ejus, cum eo; et cœperunt ambo simul flere, eo quod die statuto minime reverteretur filius eorum ad eos. Flevat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat : Heu, heu me, fili mi! ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ? Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere a nobis. Cui dicebat Tobias : Tace, et 6 noli turbari; sanus est filius noster; satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum. Illa autem nullo modo consolari poterat; 7 sed quotidie exiliens circumspiciebat, et circuibat vias omnes per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

At vero Raguel dicebat ad generum 8 suum : Mane hic, et ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam, patrem tuum. Cui Tobias ait : Ego novi quia pater meus et mater mea modo dies computant, et cruciatur spiritus eorum in ipsis. Cumque 10 verbis multis rogaret Raguel Tobiam, et ille eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, et dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, et in vaccis, et in pecunia multa; et salvum atque gaudentem dimisit eum a se, dicens : Angelus 11 Domini sanctus sit in itinere vestro, perducaturque vos incolumes, et inveniatis omnia recte circa parentes vestros, et videant oculi mei filios vestros priusquam moriar! Et apprehendentes parentes filiam suam, 12 osculati sunt eam, et dimiserunt ire, moventes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, et seipsam irreprehensibilem exhibere.

10. CAP. XI, 1-21 : TOBIAS JUNIOR DOMUM REDUCIT. — *Tobias et Raphael a Charan iter accelerant* [XI, 1-4]. *Anna filium suum a longe videt et viro suo nuntiat* [5, 6]. *Raphael Tobiam docet quomodo patris cecitati medeatur*

9. — 1) Azaria, Tob. 5, 18. — 3) Chirographum, Tob. 4, 21; 5, 3. — 5) Tob. 8, 23. — 11) Tob. 14, 15.

10. — 4) Tob. 5, 23. — 7) Quotidie... venientem, Tob. 11, 5. — 10) Tradidit... multa, Tob. 8, 24. — 13) Tit. 2, 4, 5; I Petr. 3, 1-5.

[7,8]. *Describuntur adventus circumstantiæ* [9-11]. *Tobias senior visum recipit* [12-17]. *Sara advenit, Tobias junior iter suum narrat, omnes Deo gratias agunt et gaudent* [18-21].

- 11 Cumque reverterentur, pervenerunt ad Charan, quæ est in medio itinere contra
- 2 Niniven, undecimo die. Dixitque angelus : Tobias frater, scisquemadmodum reliquisti
- 3 patrem tuum. Si placet itaque tibi, præcedamus, et lento gradu sequantur iter nostrum familiæ simul cum conjuge tua et
- 4 cum animalibus. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam : Tolle tecum ex felle piscis, erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, et abierunt.
- 5 Anna autem sedebat secus viam quotidie in supercilio montis, unde respicere
- 6 poterat de longinquo. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit a longe, et illico agnovit venientem filium suum, currensque nuntiavit viro suo, dicens : Ecce venit filius tuus.
- 7 Dixitque Raphael ad Tobiam : At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum; et gratias agens ei, accede ad patrem tuum, et osculare eum.
- 8 Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum; scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, et videbit pater tuus lumen cæli, et in aspectu tuo gaudebit.
- 9 Tunc præcucurrit canis, qui simul fuerat in via, et quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat. Et consurgens cæcus pater ejus, cœpit offendens pedibus currere, et data manu puero,
- 10 occurrit obviam filio suo; et suscipiens, osculatus est eum cum uxore sua, et cœperunt ambo flere præ gaudio.
- 12 Cumque adorassent Deum, et gratias
- 13 egissent, condescerunt. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam, et cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi. Quam apprehendens Tobias, traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, et uxor ejus, et omnes qui sciebant eum. Dicebatque Tobias : Benedico te, Domine, Deus Israel, quia tu castigasti me, et tu salvasti me; et ecce ego video Tobiam, filium meum.
- 18 Ingressa est etiam post septem dies

Sara, uxor filii ejus, et omnis familia sana, et pecora, et cameli, et pecunia multa uxoris, sed et illa pecunia quam receperat a Gabelo. Et narravit parentibus suis 19 omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per hominem qui eum duxerat. Veneruntque Achior et Nabath, consobrini Tobiae, gaudentes ad Tobiam, et congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostenderat Deus. Et per septem 21 dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisii sunt.

11. CAP. XII, 1-22 : ANGELUS RAPHAEL SESE MANIFESTAT. — *Pater et filius de præmio comiti dando consulunt mercedemque Raphael offerunt* [XII, 1-5]. *Angelus vero declarat quomodo propter Tobiae bona opera a Deo missus sit, et dignitatem suam manifestat* [6-15]. *Raphael perterritos adstantium animos recreat et eorum oculis se subducit* [16-22].

Tunc vocavit ad se Tobias filium suum, 12 dixitque ei : Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? Respondens 2 Tobias, dixit patri suo : Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus? Me duxit et 3 reduxit sanum, pecuniam a Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, et dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum a devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cæli, et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? Sed peto te, pater mi, ut 4 roges eum; si forte dignabitur medietatem de omnibus quæ allata sunt, sibi assumere. Et vocantes eum, pater scilicet et filius, 5 tulerunt eum in partem; et rogare cœperunt ut dignaretur dimidiam partem omnium quæ attulerant, acceptam habere.

Tunc dixit eis occulte : Benedicite Deum 6 cæli, et coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est; opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. Bona est oratio cum jejunio, et eleemosyna magis quam thesauros auri recondere; quoniam eleemosyna a morte liberat, et ipsa est quæ purgat peccata, et facit invenire misericordiam et vitam æternam. Qui 10 autem faciunt peccatum et iniquitatem,

11. — 4) *Felle piscis*, Tob. 6, 9. — 5) Tob. 10, 7. — 9) *Canis*, Tob. 6, 1. — 15) Tob. 2, 11.

12. — 2) Tob. 5, 14. — 3) *Me duxit... sanum*, Tob. 5, 20. *Pecuniam... recepit*, Tob.

9, 6. *Uxorem... fecit*, Tob. 7, 12. *Dæmonium... compescuit*, Tob. 8, 3. *Gaudium... fecit*, Tob. 8, 21-24. *Meipsum... eripuit*, Tob. 6, 2-5. *Te quoque... cæli*, Tob. 11, 8, 14, 15. — 9) Tob.

- 11 hostes sunt animæ suæ. Manifesto ergo
vobis veritatem, et non abscondam a vobis
12 occultum sermonem. Quando orabas cum
lacrymis, et sepeliebas mortuos, et dere-
linquebas prandium tuum, et mortuos ab-
scondebas per diem in domo tua, et nocte
sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam
13 Domino. Et quia acceptus eras Deo, ne-
cesse fuit ut tentatio probaret te. Et nunc
14 misit me Dominus ut curarem te, et Sa-
ram, uxorem filii tui, a dæmonio liberarem;
15 ego enim sum Raphael angelus, unus ex
septem qui astamus ante Dominum.
16 Cumque hæc audissent, turbati sunt;
et trementes ceciderunt super terram in
faciem suam. Dixitque eis angelus : Pax
vobis! nolite timere; etenim cum essem
vobiscum, per voluntatem Dei eram.
Ipsium benedicite, et cantate illi. Videbar
quidem vobiscum manducare et bibere,
sed ego cibo invisibili, et potu, qui ab
hominibus videri non potest, utor. Tem-
pus est ergo ut revertar ad eum qui me
misit; vos autem benedicite Deum, et nar-
rate omnia mirabilia ejus.
Et cum hæc dixisset, ab aspectu eorum
ablatus est, et ultra eum videre non po-
tuerunt. Tunc prostrati per horas tres in
faciem, benedixerunt Deum; et exsurgen-
tes, narraverunt omnia mirabilia ejus.

EPILOGUS

[XIII, 4 — XIV, 17.]

1. CAP. XIII, 1-23 : CANTICUM TOBIÆ
SENIORIS. — *De majestate Dei* [XIII,
1, 2] *a captivis inter gentes enarranda*
[3, 4]. *De exsilii causa* [5, 6]. *Peccatores*
Deum agnoscant [7-9] *et illi confitean-*
tur electi [10]! *Futura gloria Jerusa-*
lem prædicitur [11, 12] : *nationes ad*

civitatem sanctam e longinquo venient
[13-15] *et ipsa in filiis suis lætabitur*
[16-18], *Tobias gratias Deo agit* [19,
20]. *De futuro splendore Jerusalem*
[21-23].

Aperiens autem Tobias senior os suum, 13
benedixit Dominum, et dixit :

Magnus es, Domine, in æternum,
et in omnia sæcula regnum tuum;
quoniam tu flagellas, et salvas;
deducis ad inferos, et reducis;
et non est qui effugiat manum tuam.

Confitemini Domino, filii Israel,
et in conspectu gentium laudate eum;
quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum,
ut vos enarretis mirabilia ejus,
et faciatis scire eos,
quia non est alius Deus omnipotens præter eum.

Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras;
et ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

Aspicite ergo quæ fecit vobiscum,
et cum timore et tremore confitemini illi,
regemque sæculorum exaltate in operibus vestris.

Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi,
quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem.

Convertimini itaque, peccatores,
et facite justitiam coram Deo,
credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam.

Ego autem et anima mea in eo lætabimur.

Benedicite Dominum, omnes electi ejus;
agite dies lætitiæ, et confitemini illi.

- 11 Jerusalem, civitas Dei,
castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum.
- 12 Confitere Domino in bonis tuis,
et benedic Deum sæculorum;
ut reedificet in te tabernaculum suum,
et revocet ad te omnes captivos,
et gaudeas in omnia sæcula sæculorum.
- 13 Luce splendida fulgebis,
et omnes fines terræ adorabunt te.
- 14 Nationes ex longinquo ad te venient,
et munera deferentes, adorabunt in te Dominum,
et terram tuam in sanctificationem habebunt;
nomen enim magnum invocabunt in te.
- 15 Maledicti erunt qui contempserint te;
et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te,
benedictique erunt qui ædificaverint te.
- 16 Tu autem lætaberis in filiis tuis,
quoniam omnes benedicentur,
et congregabuntur ad Dominum.
- 17 Beati omnes qui diligunt te,
et qui gaudent super pace tua.
- 18 Anima mea, benedic Dominum,
quoniam liberavit Jerusalem, civitatem suam,
a cunctis tribulationibus ejus Dominus Deus noster.
- 19 Beatus ero si fuerint reliquæ seminis mei
ad videndam claritatem Jerusalem.
- 20 Portæ Jerusalem ex sapphiro et smaragdo ædificabuntur,
et ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus.
- 21 Ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus sternerentur,
et per vicos ejus Alleluia cantabitur.
- 22 Benedictus Dominus qui exaltavit eam,
et sit regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Amen.

2. CAP. XIV, 1-17 : SUMMARIUM RELIQUORUM ANNORUM TOBIÆ SENIORIS ET JUNIORIS. — *De ultimis annis Tobiae senioris* [XIV, 1-4] *et ejus novissimis verbis ad filium* [5] : *de excidio proximo Ninive et gloria futura populi Israel instaurati* [6-9] ; *de Deo in veritate colendo* [10, 11] ; *discedendum est a Ninive post obitum matris* [12, 13]. *Tobias junior ad soceros suos revertitur plenusque dierum, multis filiis et nepotibus a Deo datis, moritur* [14-17].

14. Et consummati sunt sermones Tobiae. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, et vidit filios 2 nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in 3 Ninive. Quinquaginta namque et sex annorum lumen oculorum amisit, sexage- 4 narius vero recepit. Reliquum vero vitæ

suæ in gaudio fuit, et cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

In hora autem mortis suæ vocavit ad se 5 Tobiam, filium suum, et septem juvenes filios ejus, nepotes suos, dixitque eis :

Prope erit interitus Ninive, non enim 6 excidit verbum Domini; et fratres nostri, qui dispersi sunt a terra Israel, revertentur ad eam. Omnis autem deserta terra 7 ejus replebitur; et domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reedificabitur, ibique 8 revertentur omnes timentes Deum. Et relinquent gentes idola sua, et venient in 9 Jerusalem, et inhabitabunt in ea; et gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israel.

Audite ergo, filii mei, patrem vestrum : 10 servite Domino in veritate, et inquirete ut faciat quæ placita sunt illi; et filii 11 vestris mandate ut faciant justitias et ele-

13-15. — 13) Is. 49, 23; 60, 1-9. — 14) Nationes... venient, Ps. 85, 9; Mich. 4, 2; Zach. 8, 22. Munera deferentes, Ps. 72, 10; Is. 60, 5. — 21) Apoc. 21, 10-21.

14. — 1) Postquam... Tobias, Tob. 11, 14, 15. — 3) Tob. 2, 11; 12, 13, 14. — 6) Prope... Ninive, Nah. 3, 7; Soph. 2, 13, 15. — 7) Quæ in ea incensa est, IV Reg. 25, 9. Iterum reedificabitur,

mosynas, ut sint memores Dei, et benedicant eum in omni tempore in veritate, et in tota virtute sua.

12 Nunc ergo, filii, audite me, et nolite manere hic; sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeat hinc; video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

14 Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Ninive cum uxore sua, et filiis, et filiorum filiis, et re-

versus est ad soceros suos; invenitque 15 eos incolumes in senectute bona; et curam eorum gessit, et ipse clausit oculos eorum, et omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit, viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. Et completis annis 16 nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio, sepelierunt eum. Omnis autem 17 cognatio ejus, et omnis generatio ejus in bona vita, et in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo quam hominibus, et cunctis habitantibus in terra.

I Esdr. 6, 3-17. — 14) *Ad soceros suos*, Tob. 3, 7;

7, 16; 10, 2. — 15) *Quintam generationem*, Tob. 9, 11.

LIBER JUDITH

PARS PRIOR

[I, 1 — VI, 21.]

ANTE OBSIDIONEM BETHULIÆ.

1. CAP. I, 1—II, 6 : DE RATIONIBUS
BELLI. — *De potentia et superbia Ar-
phaxad [I, 1-4]. Nabuchodonosor, eo
devicto [5, 6], alie tumescens obsequium
exigit a populis Asiæ occidue [7-9]. Rex
illis recusantibus irascitur [10-12] mit-
titque Holofernem, qui injuriam perse-
quatur et gentes ad obædientiam redigat
[II, 1-6].*

1 RPHAXAD itaque, rex Medorum,
subjugaverat multas gentes imperio suo, et ipse ædificavit civi-
tatem potentissimam, quam ap-
pellavit Ecbatanis, ex lapidibus quadra-
tis et sectis : fecit muros ejus in altitudinem
cubitorum septuaginta, et in latitudinem
cubitorum triginta ; turres vero ejus posuit
in altitudinem cubitorum centum. Per
quadrum vero earum, latus utrumque vi-
cenorum pedum spatio tendebatur ; posuit-
que portas ejus in altitudinem turrium ;
et gloriabatur quasi potens in potentia
exercitus sui, et in gloria quadrigarum
suarum.

5 Anno igitur duodecimo regni sui, Nabu-
chodonosor, rex Assyriorum, qui regna-
bat in Ninive, civitate magna, pugnavit
6 contra Arphaxad, et obtinuit eum in
campo magno, qui appellatur Ragau,
circa Euphraten, et Tigrin, et Jadason, in
campo Erioch, regis Elicorum.

7 Tunc exaltatum est regnum Nabucho-
donosor, et cor ejus elevatum est ; et misit
ad omnes qui habitabant in Cilicia, et Da-
masco, et Libano, et ad gentes quæ sunt
in Carmelo, et Cedar, et inhabitantes Gali-
læam in campo magno Esdrelon, et ad
omnes qui erant in Samaria, et trans flu-
men Jordanem usque ad Jerusalem, et
omnem terram Jesse quousque perveniatur
ad terminos Æthiopæ.

10 Ad hos omnes misit nuntios Nabucho-
11 donosor, rex Assyriorum ; qui omnes uno

animo contradixerunt, et remiserunt eos
vacuos, et sine honore abjecerunt. Tunc 12
indignatus Nabuchodonosor rex adversus
omnem terram illam, juravit per thronum
et regnum suum quod defenderet se de
omnibus regionibus his.

Anno tertio decimo Nabuchodonosor 2
regis, vigesima et secunda die mensis pri-
mi, factum est verbum in domo Nabucho-
donosor, regis Assyriorum, ut defenderet
se. Vocavitque omnes majores natu, om- 2
nesque duces, et bellatores suos, et habuit
cum eis mysterium consilii sui ; dixitque 3
cogitationem suam in eo esse, ut omnem
terram suo subjugaret imperio. Quod 4
dictum cum placuisset omnibus, vocavit
Nabuchodonosor rex Holofernem, princi- 5
pem militiæ suæ, et dixit ei : Egre-
dere adversus omne regnum Occidentis, et
contra eos præcipue qui contempserunt
imperium meum. Non parcat oculus tuus 6
ulli regno, omnemque urbem munitam
subjugabis mihi.

2. CAP. II, 7—III, 15 : NARRANTUR
VICTORIÆ HOLOFERNIS ANTE EJUS
ADVENTUM IN JUDA. — *Holofernes
proficiscitur [II, 7-11] iterque habet in
Ciliciam [12, 13], in Mesopotamiam
[14], in campos Damasci [15-18]. Plu-
rimæ urbes imperio Holofernis se sub-
jiciunt [III, 1-6], at ferocitatem ejus
pectoris mitigare non possunt [7-11].
Luci destruuntur [12, 13]. Holofernes
ad Idumæos in terram Gabaa venit
[14, 15].*

Tunc Holofernes vocavit duces et magis- 7
tratus virtutis Assyriorum, et dinumeravit
viros in expeditionem, sicut præcepit ei
rex, centum viginti millia peditum pugna-
torum, et equitum sagittariorum duodecim
millia. Omnemque expeditionem suam 8
fecit præire in multitudine innumerabilium

1. — 8) In campo magno Esdrelon, Judith
4, 5.

2. — 1) Verbum, Judith 1, 12. — 7) Dinume-
ravit viros, Judith 7, 2.

camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiose, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit. Aurum vero, et argentum de domo regis assumpsit multum nimis. Et profectus est ipse et omnis exercitus cum quadrigis, et equitibus, et sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ sicut locustæ.

Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt a sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, et obtinuit omnem munitionem. Effregit autem civitatem opinatissimam Meloth, prædavitque omnes filios Tharsis, et filios Ismael, qui erant contra faciem deserti, et ad austrum terra Cellon.

Et transivit Euphraten, et venit in Mesopotamiam, et fregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, a torrente Mambre usquequo perveniat ad mare.

Et occupavit terminos ejus a Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum; abduxitque omnes filios Madian, et prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore gladii. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, et succendit omnia sata, omnesque arbores et vineas fecit incidi; et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

Tunc miserunt legatos suos, universarum urbium ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, et Syriæ Sobal, et Libyæ atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos; melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor, regi magno, et subditi simus tibi, quam morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostræ damna patiamur. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, et colles, et campi, et armenta boum, gregesque ovium et caprarum, eorumque et camelorum, et universæ facultates nostræ, atque familiæ, in conspectu tuo sunt. Sint omnia nostra sub lege tua. Nos, et filii nostri, servi tui sumus. Veni nobis pacificus dominus, et utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, et obtinuit omnem civitatem et omnem inhabitantem terram. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxilios viros fortes, et electos ad bel-

lum. Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores, principes et honorati simul cum populis, exirent obviam venienti, excipientes eum cum coronis, et lampadibus, ducentes choros in tympanis et tibiis. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt; nam et civitates eorum destruxit, et lucos eorum excidit; præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur deus ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subjugari.

Pertransiens autem Syriam Sobal, et omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa, accepitque civitates eorum, et sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit universum exercitum virtutis suæ.

3. CAP. IV, 1-17: JUDÆI DEFENSIONEM ACERRIMAM PARANT. — *Judei, terrore percussi* [IV, 1, 2], *defensionis provident* [3-7], *atque oratione et penitentia Deum sibi conciliare student* [8-10]. *Eliachim, sacerdos Domini magnus, eos efficienter hortatur ut spem in Deo habeant* [11-17].

Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Juda, timerunt valde a facie ejus. Tremor et horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem et templo Domini, quod fecerat ceteris civitatibus et templis earum. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, et præoccupaverunt omnes vertices montium; et muris circumdederunt vicos suos, et congregaverunt frumenta in præparationem pugnæ. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni juxta Dothain, et universos per quos viæ transitus esse poterat, ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, et illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes. Et fecerunt filii Israel secundum quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

Et clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna, et humiliaverunt animas suas in jejuniis et orationibus, ipsi et mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, et infantes prostrave-

3. — 2) Judith 7, 16. — 12) *Civitates eorum destruxit*, Judith 2, 13, 14. — 13) *Ut ipse... deus*, Judith 6, 2; Dan. 3, 5, 6.

4. — 3, 4) Judith 5, 1. — 5) *Sacerdos etiam Eliachim*, Judith 15, 9. *Contra Esdrelon*, Judith 2, 8. *Juxta Dothain*, Judith 7, 3. — 6) Judith 5, 1; 7, 1, 5. — 13) Ex. 17, 8-16.

runt contra faciem templi Domini, et altare
10 Domini operuerunt cilicio; et clamave-
runt ad Dominum, Deum Israel, unanimi-
ter, ne darentur in prædam infantes eorum,
et uxores eorum in divisionem, et civitates
eorum in exterminium, et sancta eorum in
pollutionem, et fierent opprobrium gen-
tibus.

11 Tunc Eliachim, sacerdos Domini ma-
gnus, circuevit omnem Israel, allocutusque
12 est eos, dicens: Scitote quoniam exau-
diat Dominus preces vestras, si manentes
permanseritis in jejuniis et orationibus in
13 conspectu Domini. Memores estote Moysi,
servi Domini, qui Amalec confidentem in
virtute sua, et in potentia sua, et in exer-
citu suo, et in clypeis suis, et in curribus
suis, et in equitibus suis, non ferro pu-
gnando, sed precibus sanctis orando de-
14 jecit. Sic erunt universi hostes Israel, si
perseveraveritis in hoc opere quod cœpi-
15 stis. Ad hanc igitur exhortationem ejus
deprecantes Dominum, permânebant in
16 conspectu Domini, ita ut etiam hi qui
offerebant Domino holocausta, præcincti
ciliciis offerrent sacrificia Domino, et erat
17 cinis super capita eorum. Et ex toto cor-
de suo omnes orabant Deum, ut visitaret
populum suum Israel.

4. CAP. V, 1-25: ACHIOR CORAM HOLO-
FERNI. — *Holoferni de rebus Judæorum*
sciscitanti [V, 1-4] Achior Ammonites
narrat eorum mirandam historiam in
Mesopotamia [5-8], *in Chanaan et in*
Ægypto [9-13], *in deserto Sina montis*
[14-19] et in Terra promissa [20]. *Deus*
Judæorum illos fideles defendit, infideles
vero derelinquit; plurimi eorum propter
peccata sua captivi abducti sunt, nuper
autem in terram suam reversi sunt
[21-23]. Si non est offensio Judæorum
coram Deo suo, ab Holoferne non subi-
gentur [24, 25].

5 Nuntiatumque est Holoferni, principi
militiæ Assyriorum, quod filii Israel præ-
pararent se ad resistendum, ac montium
2 itinera conclusissent; et furore nimio
exarsit in iracundia magna; vocavitque
omnes principes Moab et duces Ammon,
3 et dixit eis: Dicite mihi quis sit populus
iste, qui montana obsidet, aut quæ, et
quales, et quantæ sint civitates eorum;

quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit
multitudo eorum, vel quis rex militiæ illo-
rum; et quare præ omnibus qui habitant
in Oriente, isti contempserunt nos, et non
exierunt obviam nobis, ut susciperent nos
cum pace?

Tunc Achior, dux omnium filiorum
Ammon, respondens, ait: Si digneris
audire, domine mi, dicam veritatem in
conspectu tuo, de populo isto qui in mon-
tans habitat, et non egredietur verbum
falsum ex ore meo. Populus iste ex pro-
genie Chaldæorum est. Hic primum in
Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt
sequi deos patrum suorum qui erant in
terra Chaldæorum. Deserentes itaque ce-
rimonias patrum suorum, quæ in multitu-
dine deorum erant, unum Deum cæli co-
luerunt, qui et præcepit eis ut exirent inde,
et habitarent in Charan. Cumque operuis-
set omnem terram fames, descenderunt in
Ægyptum, illicque per quadringentos an-
nos sic multiplicati sunt, ut dinumerari
eorum non posset exercitus. Cumque
gravaret eos rex Ægypti, atque in ædifi-
cationibus urbium suarum in luto et latere
subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum
suum, et percussit totam terram Ægypti
plagis variis. Cumque ejecissent eos
Ægyptii a se, et cessasset plaga ab eis, et
iterum eos vellent capere, et ad suum ser-
vitium revocare, fugientibus his Deus
cæli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ
quasi murus solidarentur, et isti pede
siccò fundum maris perambulando transi-
rent. In quo loco dum innumerabilis
exercitus Ægyptiorum eos persequeretur,
ita aquis coopertus est, ut non remaneret
vel unus qui factum posteris nuntiaret.
Egressi vero mare Rubrum, deserta Sina
montis occupaverunt, in quibus nunquam
homo habitare potuit, vel filius hominis
requievit. Illic fontes amari obdulcati
sunt eis ad bibendum, et per annos qua-
draginta annonam de cælo consecuti sunt.
Ubi cumque ingressi sunt sine arcu et sa-
gitta, et absque scuto et gladio, Deus
eorum pugnavit pro eis, et vicit. Et non
fuit qui insultaret populo isti, nisi quando
recessit a cultu Domini Dei sui. Quotie-
scumque autem præter ipsum Deum suum,
alterum coluerunt, dati sunt in prædam,
et in gladium, et in opprobrium. Quo- 19

5. — 1) Judith 4, 3, 4, 6, 7. — 4) Non exierunt...
pace, Judith 3, 1, 10. — 5) Achior, Judith 6, 1-20;
13, 27-31; 14, 6. — 6) Gen. 11, 31. — 7) Jos. 24, 2.
— 9) Præcepit... Charan, Gen. 12, 1; Act. 7,
2-4. Fames, Gen. 42, 5; 46, 6. Descenderunt in
Egyptum, Gen. 46, 5-7; 47, 1. Per quadragin-
tos annos, Ex. 12, 40; Act. 7, 6. Multiplicati

sunt, Ex. 1, 7. — 10) Cum... subjugasset eos, Ex.
1, 8-14. Clamaverunt... suum, Ex. 2, 23. Percus-
sit... variis, Ex. 7, 1-12, 30. — 11) Ex. 12, 31-33.
— 12) Ex. 14, 21, 22. — 13) Ex. 14, 23-28. —
14) Ex. 19, 1. — 15) Illic... ad bibendum, Ex. 15,
23-25. Per annos... consecuti sunt, Ex. 16, 35. —
16) Jos. 6, 20. — 20) Jos. 12, 1-24. — 22) Plu-

tiescumque autem poenituerunt se recessisse a cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Denique Chananæum regem, et Jebusæum, et Pherezeum, et Hethæum, et Hevæum, et Amorrhæum, et omnes potentes in Hesebon prostraverunt, et terras eorum, et civitates eorum ipsi possederunt. Et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona; Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam et ante hos annos cum recessissent a via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt præliis a multis nationibus; et plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, et ascenderunt montana hæc omnia, et iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. Nunc ergo, mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum; ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, et subjugati erunt sub jugo potentiae tuæ. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis, quoniam Deus eorum defendet illos, et erimus in opprobrium universæ terræ.

5. CAP. V, 26—VI, 21 : HOLOFERNES IRACUNDIA ELATUS ACHIOR JUDÆIS TRADIT. — *Magnates Holofernis in iram incidunt* [V, 26-29], et *Holofernes furore accensus ad Achior dicit eum cum Judæis periturum et ex hac hora cum illis sociatum iri* [VI, 1-6]. *Mandatum Holofernis efficitur: Achior ligatus ad arborem deseritur* [7-9]. *Judæi solvunt et benigne excipiunt Achior, qui eis omnia narrat* [10-13]. *Filii Israel Deum precantur* [14, 15]. *Achior ab eis confortatur et in domum Ozie suscipitur* [16-21].

26 Et factum est, cum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, et cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum: Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor et exercitibus ejus, homines inermes, et sine virtute, et sine peritia artis pugnae? Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana; et cum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur, ut sciat omnis gens quoniam

Nabuchodonosor deus terræ est, et præter ipsum alius non est.

Factum est autem cum cessasset loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israel defendatur a Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor, cum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc et ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, et omnis Israel tecum perditione disperiet. Et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ; tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua, et confixus cades inter vulneratos Israel, et non respirabis ultra, donec extermineris cum illis. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus; et pallor qui faciem tuam obtinet, abscedat a te, si verba mea hæc putas impleri non posse. Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut dum dignas mei gladii poenas exceperint, ipse simul ultioni subjaceas.

Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, et perducerent eum in Bethuliam, et traderent eum in manus filiorum Israel. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria; sed cum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem, divertentes a latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus et pedibus; et sic vinctum restibus dimiserunt eum, et reversi sunt ad dominum suum.

Porro filii Israel descendentes de Bethulia, venerunt ad eum; quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt quid rerum esset, quod illum vinctum Assyrii reliquissent. In diebus illis erant illic principes, Ozias, filius Micha de tribu Simeon, et Charmi, qui et Gothoniel. In medio itaque seniorum, et in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat, ab Holoferne interrogatus; et qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum; et quemadmodum ipse Holofernes iratus jussit eum Israelitis hac de causa tradi, ut dum vicerit filios Israel, tunc et ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis, propter hoc quod dixisset: Deus cæli defensor eorum est.

Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, ado-

rimi... suam, IV Reg. 17, 6; 18, 10-12. — 23) I Esdr. 1, 5-11; 8, 1-32; II Esdr. 11, 1-12, 26. — 29) Judith 3, 13; 6, 4.

6. — 3) Judith 5, 28. — 12) Achior... cum, Judith 5, 5-29.

- rantes Dominum, et communi lamentatione et fletu unanimes preces suas Domino
 15 effuderunt, dicentes : Domine, Deus cæli et terræ, intueri superbiam eorum, et respice ad nostram humilitatem, et faciem sanctorum tuorum attende; et ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te, et præsumentes de se, et de sua virtute gloriantes, humilias.
 16 Finito itaque fletu, et per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior, dicentes : Deus patrum nostrorum, cujus tu virtutem prædicasti,
 ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas. Cum
 vero Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit et tecum Deus in medio nostri, ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum.
 Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum
 in domum suam, et fecit ei cœnam magnam. Et vocatis omnibus presbyteris,
 simul expleto jejuniis refecerunt. Postea
 vero convocatus est omnis populus, et per totam noctem infra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium a Deo Israel.

PARS ALTERA

[VII, 1—XV, 8.]

BETHULIA OBSIDETUR ET LIBERATUR.

1. CAP. VII, 1-25 : BETHULIA OBSIDETUR. — *Holofernes contra Bethuliam ascendit : filii Israel formidine afficiuntur* [VII, 1-5]. *Holofernes incidi aquæductum præcipit atque, suadentibus filiis Ammon et Moab, custodes per singulos fontes constitui jubet* [6-10]. *Cives, siti cruciati et de urbe tradenda cogitantes* [11-17], *ad Deum clamant* [18-21]. *Ozias moram quinque dierum ab eis petit et obtinet* [22-25].
 7 Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra
 2 Bethuliam. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, et equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, et abducti fuerant de provinciis et
 3 urbibus universæ juventutis. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israel, et venerunt per crepidinem montis usque ad apicem qui respicit super Dothain, a loco qui dicitur Belma, usque ad Chelmon qui est contra Esdrelon.
 4 Filii autem Israel, ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet supra populum suum.
 5 Et assumptis arma sua bellica, sederunt per loca quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, et erant custodientes ea tota die et nocte.
 Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons qui influebat, aquæductum illorum a parte australi extra civitatem dirigeret; et incidi præcepit aquæductum illorum. Erant tamen non
 longe a muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potius quam ad potandum. Sed filii
 Ammon et Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes : Filii Israel non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, et muniunt illos colles in præcipitio constituti. Ut ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, et sine gladio interficies eos; vel certe fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne et coram satellitibus ejus, et constituit per gyrum centenarios per singulos fontes.
 Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, et collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel una die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. Tunc ad Oziam congregati omnes viri feminæque, juvenes et parvuli, omnes simul una voce dixerunt : Judicet Deus inter nos et te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Assyriis; et propter hoc vendidit nos Deus in mani-

14 bus eorum. Et ideo non est qui adjuvet,
cum prosternamur ante oculos eorum in
15 siti et perditione magna. Et nunc con-
gregate universos qui in civitate sunt, ut
sponte tradamus nos omnes populo Holo-
16 fernis. Melius est enim ut captivi benedi-
camus Dominum viventes, quam moria-
mur, et simus opprobrium omni carni, cum
viderimus uxores nostras et infantes no-
17 stros mori ante oculos nostros. Contesta-
mur hodie cælum et terram, et Deum pa-
trum nostrorum, qui ulciscitur nos secun-
dum peccata nostra, ut jam tradatis civi-
tatem in manu militiæ Holofernitis, et sit
finis noster brevis in ore gladii, qui lon-
gior efficitur in ariditate sitis.

18 Et cum hæc dixissent, factus est fletus
et ululatus magnus in ecclesia ab omnibus,
et per multas horas una voce clamaverunt
19 ad Deum, dicentes : Peccavimus cum pa-
tribus nostris, injuste egimus, iniquitatem
20 fecimus. Tu, quia pius es, miserere no-
stri, aut in tuo flagello vindica iniquita-
tes nostras; et noli tradere confitentes te
21 populo qui ignorat te, ut non dicant in-
ter gentes : Ubi est Deus eorum?

22 Et cum, fatigati his clamoribus, et his
23 fletibus lassati, siluissent, exurgens Ozias
infusus lacrymis, dixit : Æquo animo
estote, fratres, et hos quinque dies expecte-
24 mus a Domino misericordiam. Forsitan
enim indignationem suam abscindet, et
25 dabit gloriam nomini suo. Si autem,
transactis quinque diebus, non venerit
adiutorium, faciemus hæc verba, quæ lo-
cuti estis.

2. CAP. VIII, 1-34 : JUDITH CIVIBUS
FRACTIS INTERVENIT. — *De origine,
vita et fama Judith* [VIII, 1-8]. *Judith
consilium Ozia coram duobus presbyte-
ris improbat* [9] : peccavit ille qui Deo
diem constituit [10-13]; imploranda est
misericordia divina et sperandum est
auxilium Domini [14-20]; reficiendi
sunt civium animi memoria tribulatio-
num per quas transierunt patres [21-
27]. *Presbyteri assensu suo verba Judith
comprobant* [28, 29]. *Judith ab eis fidem
et auxilium ad consilium suum efficien-
dum petit* [30-34].

8 Et factum est cum audisset hæc verba
Judith vidua, quæ erat filia Merari, filii
Idox, filii Joseph, filii Ozia, filii Elai, filii
Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii
Ahitob, filii Melchiaz, filii Enan, filii Na-
thania, filii Salathiel, filii Simeon, filii

Ruben : et vir ejus fuit Manasses, qui
mortuus est in diebus messis hordeaceæ;
instabat enim super alligantes manipulos
in campo, et venit æstus super caput ejus,
et mortuus est in Bethulia, civitate sua, et
sepultus est illic cum patribus suis. Erat
autem Judith relicta ejus vidua jam annis
tribus, et mensibus sex. Et in superiori-
bus domus suæ fecit sibi secretum cubicu-
lum, in quo cum puellis suis clausa mora-
batur. Et habens super lumbos suos cili-
cium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ,
præter sabbata, et neomenias, et festa do-
mus Israel. Erat autem eleganti aspectu
nimis; cui vir suus reliquerat divitias mul-
tas et familiam copiosam, ac possessiones
armentis boum et gregibus ovium plenas.
Et erat hæc in omnibus famosissima, quo-
niam timebat Dominum valde, nec erat
qui loqueretur de illa verbum malum.

Hæc itaque cum audisset, quoniam 9
Ozias promississet quod transacto quinto
die traderet civitatem, misit ad presbyte-
ros Chabri et Charmi. Et venerunt ad
10 illam, et dixit illis :

Quod est hoc verbum, in quo consensit
Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si in-
tra quinque dies non venerit vobis adju-
torium? Et qui estis vos, qui tentatis
11 Dominum? Non est iste sermo, qui mise-
12 ricordiam provocat, sed potius qui iram
excitet, et furorem accendat. Posuistis vos
13 tempus miserationis Domini, et in arbi-
trium vestrum diem constituistis ei. Sed
14 quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœ-
niteamur, et indulgentiam ejus fusis lacry-
mis postulemus; non enim quasi homo, 15
sic Deus comminabitur, neque sicut filius
hominis ad iracundiam inflammabitur.
Et ideo humilium illi animas nostras, et
16 in spiritu constituti humiliato, servientes
illi, dicamus flentes Domino, ut secun-
17 dum voluntatem suam, sic faciat nobis-
cum misericordiam suam, ut sicut contur-
batum est cor nostrum in superbia eorum,
ita etiam de nostra humilitate gloriemur;
quoniam non sumus secuti peccata patrum
18 nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum,
et adoraverunt deos alienos. Pro quo
19 scelere dati sunt in gladium, et in rapi-
nam, et in confusionem inimicis suis; nos
autem alterum Deum nescimus præter
ipsum. Expectemus humiles consolatio-
20 nem ejus, et exquiret sanguinem nostrum
de afflictionibus inimicorum nostrorum, et
humiliabit omnes gentes quæcumque insur-
gunt contra nos, et faciet illas sine honore

— 19) Ps. 105, 6. — 21) Numi. 14, 13-16; Ps. 113, 2.
— 23) Quinque dies, Judith 8, 9.

8. — 1) Filia Merari. Judith 16, 8. — 9) Ju-
dith 7, 23-25. — 19) Judith 5, 18. — 21) Quia...

- 21 Dominus Deus noster. Et nunc, fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, et ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur si vere colerent Deum suum. Memores esse debent quomodo pater noster Abraham tentatus est, et per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, et omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.
- 24 Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, et impatientiam suam, et improprium murmurationis suae contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore et a serpentibus perierunt. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his quae patimur; sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi servi corripimur, ad emendationem, et non ad perditionem nostram evenisse credamus.
- 28 Et dixerunt illi Ozias et presbyteri: Omnia quæ locuta es vera sunt, et non est in sermonibus tuis ulla reprehensio. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, et timens Deum.
- 30 Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui Dei esse cognoscitis, ita quod facere disposui probate si ex Deo est, et orate ut firmum faciat Deus consilium meum. Stabitis vos ad portam nocte ista; et ego exeam cum abra mea; et orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israel. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum; et usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum. Et dixit ad eam Ozias, princeps Juda: Vade in pace; et Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes, abierunt.

3. CAP. IX, 1-19: JUDITH DEI AUXILIUM IMPLORAT. — *Judith oratorium suum ingreditur* [IX, 1], *mirabilia a Domino olim facta* [2-5], *præcipue in exitu Israel de Ægypto, commemorat* [6-8] *flagitatque ut rex Assyriorum deprimatur* [9-12] *atque consilio ab ipsa suscepto deiciatur* [13-19].

- 9 Quibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum; et induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum; et pro-

sternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens:

Domine, Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, et denudaverunt femur virginis in confusionem; et dedisti mulieres illorum in prædam, et filias illorum in captivitatem, et omnem prædam in divisionem servis tuis qui zelaverunt zelum tuum; subveni, quæso te, Domine Deus meus, mihi viduæ. Tu enim fecisti priora, et illa post illa cogitasti, et hoc factum est quod ipse voluisti. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, et tua judicia in tua providentia posuisti. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, et in equitatu suo, et in multitudine bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum, et tenebræ fatigaverunt eos. Tenuit pedes eorum abyssus, et aquæ operuerunt eos. Sic fiant et isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, et in curribus suis, et in contis, et in scutis, et in sagittis suis, et in lanceis glorianantur, et nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, et Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum, sicut ab initio, et allide virtutem illorum in virtute tua; cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, et polluere tabernaculum nominis tui, et dejicere gladio suo cornu altaris tui. Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur. Capiatur laqueo oculorum suorum in me; et percuties eum ex labiis caritatis meæ. Da mihi in animo constantiam ut contemnā illum, et virtutem ut evertam illum. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus femine dejecerit eum. Non enim in multitudine est virtus tua, Domine; neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi; sed humilium et mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, et Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, et de tua misericordia præsumptem. Memento, Domine, testamenti tui, et da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat, et 19 omnes gentes agnoscant quia tu es Deus, et non est alius præter te.

suum, Deut. 13, 3. — 22) Gen. 22, 1-19; I Mach. 2, 52. — 24) Num. 11, 1; 14, 10-12; 20, 3-6; 21, 5. — 25) Num. 11, 33; 14, 36, 37; 21, 6; Sap. 16, 5; I Cor. 10, 9. — 32) Sicut dixistis, Judith 7, 23, 25.

9. — 2) Gen. 34, 25, 26. — 3) Gen. 34, 28, 29. — 6) Ex. 14, 9, 24. — 7) Ex. 14, 19. — 8) Ex. 14, 25-28. — 15) Cum... eum, Jud. 4, 9, 21; 5, 26; 9, 53; Judith 13, 19; 16, 7.

4. CAP. X, 1-20 : JUDITH APUD HOLOFERNEM. — *Judith pulcherrime ornata, omnibus victui necessariis sumptis, cum abra sua ex urbe egreditur* [X, 1-5], *et in porta civitatis a presbyteris salutatur* [6-10]. *Exploratores Assyriorum ei occurrunt, eam interrogant et ad Holofernem adducunt* [11-16]. *Satellites Holofernitis pulchritudinem Judith laudant* [17-20].

- 10 Factum est autem, cum cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco in quo
2 jacuerat prostrata ad Dominum; vocavitque abram suam, et descendens in domum suam, abstulit a se cilicium, et exiit se
3 vestimentis viduitatis suæ, et lavit corpus suum, et unxit se myro optimo, et discriminavit crinem capitis sui, et imposuit mitram super caput suum, et induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, et lilia, et inauras, et annulos, et
4 omnibus ornamentis suis ornavit se. Cui etiam Dominus contulit splendorem, quoniam omnis ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute pendebat; et ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium
5 oculis appareret. Imposuit itaque abræ suæ ascoperam vini, et vas olei, et polentam, et palathas, et panes, et caseum, et profecta est.
6 Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam et presbyteros civitatis. Qui cum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem
8 ejus. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes : Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, et omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, et sit nomen tuum in numero sanctorum et justorum.
9 Et dixerunt hi qui illic erant, omnes una
10 voce : Fiat ! fiat ! Judith vero, orans Dominum, transivit per portas, ipsa et abra ejus.
11 Factum est autem, cum descenderet montem circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, et tenuerunt eam, dicentes : Unde venis, aut quo vadis ?
12 Quæ respondit : Filia sum Hebræorum; ideo ego fugi a facie eorum, quoniam futurum agnovi quod dentur vobis in deprædationem, pro eo quod contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam in conspectu vestro.
13 Hac de causa cogitavi mecum, dicens :

Vadam ad faciem principis Holofernitis, ut indicem illi secreta illorum, et ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus. Et cum
14 audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus; et erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam :
15 Conservasti animam tuam, eo quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniam
16 cum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, et eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernitis, annuntiantes eam.

Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes. Dixeruntque ad eum satellites ejus : Quis
18 contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his merito pugnare contra eos debeamus ? Videns itaque Judith Holofernem sedentem
19 in conopeo quod erat ex purpura, et auro, et smaragdo, et lapidibus pretiosis intextum, et cum in faciem ejus intendisset,
20 adoravit eum, prosternens se super terram; et elevaverunt eam servi Holofernitis, jubente domino suo.

5. CAP. XI, 1-21 : JUDITH HOLOFERNI NARRAT CUR A SUIS EFFUGERIT. — *Holoferni sciscitanti* [XI, 1-3] *Judith proficitur se a Deo missam esse ad nuntiandam pœnam filiis Israel reservatam* [4-9], *eorum miseram conditionem depingit* [10-13] *victoriamque facilem Assyriis promittit* [14-17]. *Gaudet Holofernes qui gloriam Judith pollicetur* [18-21].

Tunc Holofernes dixit ei : Æquo animo
11 esto, et noli pavere in corde tuo, quoniam ego nunquam nocui viro qui voluit servire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus
2 si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum. Nunc autem
3 dic mihi quia ex causa recessisti ab illis, et placuit tibi ut venires ad nos ?

Et dixit illi Judith : Sume verba ancillæ
4 tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum. Vivit enim Nabuchodonosor, rex
5 terræ, et vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium; quoniam non solum homines
6 serviunt illi per te, sed et bestię agri obtemperant illi. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, et indicatum

10. — 1) Surrexit... Dominum, Judith 8, 5;

9, 2-19. — 6) Expectantem... civitatis, Judith 8, 32. — 17) Judith 16, 8, 11.

est omni sæculo, quoniam tu solus bonus et potens es in omni regno ejus, et disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

7 Nec hoc latet quod locutus est Achior, nec illud ignoratur quod ei jusseris evenire;

8 constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro peccatis suis. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiam fames invasit eos; et ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, et bibant sanguinem eorum; et sancta Domini Dei sui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, et oleo, hæc cogitaverunt impendere, et volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere. Ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod in perditionem dabuntur. Quod ego, ancilla tua, cognoscens, fugi ab illis; et misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi. Ego enim, ancilla tua, Deum colo, etiam nunc apud te; et exiet ancilla tua, et orabo Deum, et dicet mihi quando eis reddat peccatum suum; et veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, et habebis omnem populum Israel, sicut oves quibus non est pastor; et non latrabit vel unus canis contra te, quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi.

18 Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne et coram pueris ejus; et mirabantur sapientiam ejus, et dicebant alter ad alterum: Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris. Et quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit et Deus meus; et tu in domo Nabuchodonosor magna eris, et nomen tuum nominabitur in universa terra.

6. CAP. XII, 1—XIII, 11 : JUDITH HOLOFERNEM OCCIDIT. — *Judith in tabernaculum thesaurorum Holofernisducitur, ex his quæ secum detulit manducat atque nocte et ante lucem foras egreditur* [XII, 1-9]. *Holofernes cenam servis suis facit et exoptat ut Judith secum habitet* [10, 11]. *Judith a Vagao monita ad cenam venit* [12-20]. *Judith,*

in cubiculo Holofernisd ingressa, eum occidit caputque abscissum in peram abrae suæ mittit [XIII, 1-11].

Tunc jussit eam introire ubi repositi 12 erant thesauri ejus, et jussit illic manere eam; et constituit quid daretur illi de convivio suo. Cui respondit Judith, et dixit: 2 Nunc non potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio; ex his autem quæ mihi detuli, manducabo. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? Et dixit Judith: Vivit 4 anima tua, domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum quod præceperat. Et petiit, dum 5 introiret, ut daretur ei copia nocte, et ante lucem, egrediendi foras ad orationem, et deprecandi Dominum. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret illi, exiret ad adorandum Deum suum per triduum. Et exhibit noctibus in vallem Bethulæ, et 7 baptizabat se in fonte aquæ. Et ut ascendebat, orabat Dominum, Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui. Et introiens, munda manebat in 9 tabernaculo, usque dum acciperet æscam suam in vespere.

Et factum est, in quarto die Holofernes 10 fecit cenam servis suis, et dixit ad Vagao, eunuchum suum: Vade, et suade Hebræam illam ut sponte consentiat habitare mecum. Fœdum est enim apud Assyrios si femina 11 irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transseat.

Tunc introivit Vagao ad Judith, et dixit: 12 Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, et bibat vinum in jucunditate. Cui Judith respondit: 13 Quæ ego sum, ut contradicam domino meo? Omne quod erit ante oculos ejus 14 bonum et optimum, faciam; quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ. Et surrexit, 15 et ornavit se vestimento suo; et ingressa stetit ante faciem ejus. Cor autem Holofernis concussus est, erat enim ardens in concupiscentia ejus. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, et accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. Et dixit Judith: Bibam, domine, 18 quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit, et 19

11. — 7) *Nec hoc... Achior*, Judith 5, 5-25. *Quod... evenire*, Judith 6, 2-6. — 12) Lev. 22, 1-16; Num. 18, 8-10; I Reg. 14, 31-33.

12. — 2) *Quæ mihi detuli*, Judith 10, 5. — 7) *Baptizabat se*, II Esdr. 4, 23. — 10) *In quarto die*, Judith 7, 23.

manducavit, et bibit coram ipso, ea quæ
20 paraverat illi ancilla ejus. Et jucundus
factus est Holofernis ad eam, bibitque vi-
num multum nimis, quantum nunquam
biberat in vita sua.

13 Ut autem sero factum est, festinaverunt
servi illius ad hospitium sua; et conclusit
2 Vagao ostia cubiculi, et abiit. Erant au-
tem omnes fatigati a vino; eratque Ju-
4 dith sola in cubiculo. Porro Holofernes
jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus.
5 Dixitque Judith puellæ suæ ut staret foris
6 ante cubiculum, et observaret. Stetitque
Judith ante lectum, orans cum lacrymis,
7 et labiorum motu in silentio, dicens:
Confirma me, Domine, Deus Israel, et
respice in hac hora ad opera manuum
meorum, ut sicut promisisti, Jerusalem,
civitatem tuam, erigas, et hoc quod cre-
dens per te posse fieri cogitavi, perficiam.
8 Et cum hæc dixisset, accessit ad columnam
quæ erat ad caput lectuli ejus, et pugio-
nem ejus, qui in ea ligatus pende-
9 solvit. Cumque evaginasset illum, apprehen-
dit comam capitis ejus, et ait: Con-
10 firma me, Domine Deus, in hac hora. Et
percutit bis in cervicem ejus, et abscidit
caput ejus, et abstulit conopeum ejus a
columnis, et evoluit corpus ejus truncum.
11 Et post pusillum exivit, et tradidit caput
Holofernis ancillæ suæ, et jussit ut mitte-
ret illud in peram suam.

7. CAP. XIII, 12-31: JUDITH BETHU-
LIAM REDIT. — *Judith ad portam Be-
thulæ venit* [XIII, 12, 13]. *Vocatis
presbyteris Judith omnia narrat et ca-
put Holofernis ostendit* [14-21]. *Judith
cum laude suscipitur* [22-26] et *arcessi-
tus Achior obstupescit* [27-31].

12 Et exierunt duæ, secundum consuetudi-
nem suam, quasi ad orationem, et transie-
runt castra; et gyrantes vallem, venerunt
13 ad portam civitatis. Et dixit Judith a
longe custodibus murorum: Aperite por-
tas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit
virtutem in Israel.
14 Et factum est, cum audissent viri vocem
ejus, vocaverunt presbyteros civitatis;
15 et concurrerunt ad eam omnes, a minimo
usque ad maximum, quoniam sperabant
16 eam jam non esse venturam. Et accen-
dentes luminaria, congraverunt circa
eam universi; illa autem ascendens in
eminentiorem locum, jussit fieri silentium.

Cumque omnes tacuissent, dixit Judith: 17
Laudate Dominum Deum nostrum, qui
non deseruit sperantes in se; et in me an-
cilla sua adimplevit misericordiam suam,
quam promisit domui Israel, et interfecit
in manu mea hostem populi sui hac nocte.
Et proferens de pera caput Holofernis, 19
ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofer-
nis, principis militiæ Assyriorum; et ecce
conopeum illius in quo recumbebat in
ebrietate sua, ubi per manum femine per-
cussit illum Dominus Deus noster. Vivit 20
autem ipse Dominus, quoniam custodivit
me angelus ejus, et hinc euntem, et ibi
commorantem, et inde huc revertentem, et
non permisit me Dominus ancillam suam
coinquinari, sed sine pollutione peccati
revocavit me vobis, gaudentem in victoria
sua, in evasione mea, et in liberatione ve-
stra. Confitemini illi omnes, quoniam 21
bonus, quoniam in sæculum misericordia
ejus.

Universi autem adorantes Dominum, 22
dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus
in virtute sua, quia per te ad nihilum re-
degit inimicos nostros. Porro Ozias, prin-
23 ceptus populi Israel, dixit ad eam: Benedi-
cta es tu, filia, a Domino Deo excelso, præ
omnibus mulieribus super terram. Bene- 24
dictus Dominus qui creavit cælum et ter-
ram, qui te direxit in vulnera capitis prin-
cipis inimicorum nostrorum; quia hodie 25
nomen tuum ita magnificavit, ut non rece-
dat laus tua de ore hominum, qui memores
fuerint virtutis Domini in æternum, pro
quibus non pepercisti animæ tuæ, propter
angustias et tribulationem generis tui, sed
subvenisti ruinæ ante conspectum Dei no-
stri. Et dixit omnis populus: Fiat! fiat! 26

27 Porro Achior vocatus venit, et dixit ei
Judith: Deus Israel, cui tu testimonium
dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis,
ipse caput omnium incredulorum incidit
hac nocte in manu mea. Et ut probes 28
quia ita est, ecce caput Holofernis qui in
contemptu superbiæ suæ Deum Israel con-
tempnit, et tibi interitum minabatur, di-
cens: Cum captus fuerit populus Israel,
gladio perforari præcipiam latera tua.
Videns autem Achior caput Holofernis, 29
angustius præ pavore, cecidit in faciem
suam super terram, et astuavit anima
ejus. Postea vero quam resumpto spiritu 30
recreatus est, procidit ad pedes ejus, et
adoravit eam, et dixit: Benedicta tu a 31
Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quo-

13. — 7) Sicut promisisti, III Reg. 9, 3; IV Reg. 19, 34. — 12) Secundum consuetudinem suam, Judith 12, 5. Gyrantes vallem, Judith 12, 7. — 19) Per manum... noster, Judith 9, 15.

— 21) Ps. 105, 1; 106, 1; 135, 1. — 23) Benedicta... terram, Luc. 1, 28. — 27) Ipse... mea, Judith 13, 10. — 28) Cum... latera tua, Judith 5, 28; 6, 4-6.

niam in omni gente quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

8. CAP. XIV, 1—XV, 8 : CLADES ASSYRIORUM. — *Judith cives hortatur ut repente in Assyrios irruant* [XIV, 1-5]. *Achior Deo credit* [6]. *Filii Israel egrediuntur* [7]. *Exploratores ad tabernaculum Holofernus currunt et tribuni comperiunt ducem eorum occisum* [8-16]. *Hostes tremantes fugam arripiunt* [XIV, 17—XV, 2], *quos filii Israel insequuntur* [3-6] *et prædam magnam relictam colligunt* [7, 8].

- 14 Dixit autem Judith ad omnem populum :
 2 Audite me, fratres; suspendite caput hoc
 2 super muros nostros. Et erit, cum exierit
 2 sol, accipiat unusquisque arma sua, et
 3 exite cum impetu, non ut descendatis deor-
 3 sum, sed quasi impetum facientes. Tunc
 3 exploratores necesse erit ut fugiant, ad
 4 principem suum excitandum ad pugnam.
 4 Cumque duces eorum cucurrerint ad taber-
 4 naculum Holofernus, et invenerint eum
 5 truncum in suo sanguine volutatum, deci-
 5 det super eos timor. Cumque cognoveritis
 5 fugere eos, ite post illos securi, quoniam
 6 Dominus conteret eos sub pedibus vestris.
 6 Tunc Achior, videns virtutem quam
 6 fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu,
 6 credidit Deo, et circumcidit carnem præ-
 6 putii sui, et appositus est ad populum
 6 Israel, et omnis successio generis ejus
 7 usque in hodiernum diem.
 7 Mox autem ut ortus est dies, suspende-
 7 runt super muros caput Holofernus; acce-
 7 pitque unusquisque vir arma sua, et egres-
 8 si sunt cum grandi strepitu et ululatu.
 8 Quod videntes exploratores, ad tabernacu-
 9 lum Holofernus cucurrerunt. Porro hi
 9 qui in tabernaculo erant, venientes, et
 9 ante ingressum cubiculi perstreptentes,
 9 excitandi gratia, inquietudinem arte mo-
 10 liebantur, ut non ab excitantibus, sed a
 10 sonantibus Holofernes evigilaret. Nullus
 10 enim audebat cubiculum virtutis Assyrio-
 11 rum pulsando aut intrando aperire. Sed
 11 cum venissent ejus duces ac tribuni, et
 11 universi majores exercitus regis Assyrio-
 12 rum, dixerunt cubiculariis : Intrate, et
 12 excitate illum, quoniam egressi mures de
 12 cavernis suis ausi sunt provocare nos ad
 13 praelium. Tunc ingressus Vagao cubicu-

lum ejus, stetit ante cortinam, et plausum
 fecit manibus suis; suspicabatur enim illum
 cum Judith dormire. Sed cum nullum 14
 motum jacentis sensu aurium caperet;
 accessit proximans ad cortinam, et elevans
 eam, vidensque cadaver absque capite
 Holofernus in suo sanguine tabefactum
 jacere super terram, exclamavit voce ma-
 gna cum fletu, et scidit vestimenta sua.
 Et ingressus tabernaculum Judith, non 15
 invenit eam, et exiliit foras ad populum,
 et dixit : Una mulier hebræa fecit confusio- 16
 nem in domo regis Nabuchodonosor; ecce
 enim Holofernes jacet in terra, et caput
 ejus non est in illo. Quod cum audissent 17
 principes virtutis Assyriorum, sciderunt
 omnes vestimenta sua; et intolerabilis
 timor et tremor cecidit super eos, et tur- 18
 bati sunt animi eorum valde; et factus
 est clamor incomparabilis in medio castro-
 rum eorum.

Cumque omnis exercitus decollatum Ho- 15
 lofernem audisset, fugit mens et consilium
 ab eis, et solo tremore et metu agitati,
 fugæ præsidium sumunt, ita ut nullus 2
 loqueretur cum proximo suo, sed inclinato
 capite, relictis omnibus, evadere festina-
 bant Hebræos, quos armatos super se ve-
 nire audiebant, fugientes per vias camporum
 et semitas collium. Videntes itaque 3
 filii Israel fugientes, secuti sunt illos, de-
 scenderuntque clangentes tubis, et ululan-
 tes post ipsos. Et quoniam Assyrii non 4
 adunati, in fugam ibant præcipientes, filii
 autem Israel uno agmine persequentes,
 debilitabant omnes quos invenire potuis-
 sent.

Misit itaque Ozias nuntios per omnes 5
 civitates et regiones Israel. Omnis itaque 6
 regio omnisque urbs, electam juventutem
 armatam misit post eos; et persecuti sunt
 eos in ore gladii, quousque pervenirent ad
 extremitatem finium suorum. Reliqui au- 7
 tem qui erant in Bethulia ingressi sunt
 castra Assyriorum, et prædam quam fu-
 gientes Assyrii reliquerant, abstulerunt,
 et onustati sunt valde. Hi vero qui victo- 8
 res reversi sunt ad Bethuliam, omnia quæ
 erant illorum attulerunt secum, ita ut non
 esset numerus in pecoribus et jumentis, et
 universis mobilibus eorum, ut a minimo
 usque ad maximum omnes divites fierent
 depredationibus eorum.

14. — 6) Gen. 17, 23; Ex. 12, 48. — 15) Taber-

naculum Judith, Judith 12, 4.

EPILOGUS

[XV, 9 — XVI, 31.]

1. CAP. XV, 9-15 : TRIUMPHUS JUDITH.

- 9 Joacim autem, summus pontifex, de
Jerusalem venit in Bethuliam cum univer-
sis presbyteris suis, ut videret Judith.
10 Quæ cum exiisset ad illum, benedixerunt
eam omnes una voce, dicentes : Tu gloria
Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorifi-
11 centia populi nostri; quia fecisti viriliter,
et confortatum est cor tuum, eo quod casti-
tatem amaveris, et post virum tuum alte-
rum nescieris. Ideo et manus Domini con-
fortavit te, et ideo eris benedicta in æter-
12 num. Et dixit omnis populus : Fiat! fiat!
13 Per dies autem triginta, vix collecta
sunt spolia Assyriorum a populo Israel.
14 Porro autem universa quæ Holofernus pe-

culiaria fuisse probata sunt, dederunt Ju-
dith in auro et argento, et vestibus et
gemma, et omni suppellectili, et tradita sunt
omnia illi a populo. Et omnes populi 15
gaudebant, cum mulieribus et virginibus
et juvenibus, in organis et citharis.

2. CAP. XVI, 1-21 : CANTICUM JUDITH.

— *De Domini potentia celebranda* [XVI,
1-4]. *De consiliis Assyriorum* [5, 6] *a*
muliere depressorum [7-11] *et profliga-*
torum [12-14]. *Carmen gratiæ canen-*
dum est Domino in virtute sua præclaro
[15-18] *et in tutela omnipotentis* [19-21].

Tunc cantavit canticum hoc Domino 16
Judith, dicens :

- 2 Incipite Domino in tympanis,
cantate Domino in cymbalis,
modulamini illi psalmum novum;
exaltate et invocate nomen ejus.
- 3 Dominus conterens bella,
Dominus nomen est illi.
- 4 Qui posuit castra sua in medio populi sui,
ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
- 5 Venit Assur ex montibus ab aquilone
in multitudine fortitudinis suæ;
cujus multitudo obturavit torrentes,
et equi eorum cooperuerunt valles.
- 6 Dixit se incensurum fines meos,
et juvenes meos occisurum gladio,
infantes meos dare in prædam,
et virgines in captivitatem.
- 7 Dominus autem omnipotens nocuit eum,
et tradidit eum in manus feminæ, et confodit eum.
- 8 Non enim cecidit potens eorum a juvenibus;
nec filii Titan percusserunt eum,
nec excelsi gigantes opposuerunt se illi;
sed Judith, filia Merari,
in specie faciei suæ dissolvit eum.
- 9 Exiit enim se vestimento viduitatis,
et induit se vestimento lætitiæ
in exultatione filiorum Israel.
- 10 Unxit faciem suam unguento,
et colligavit cincinnos suos mitra;
accepit stolam novam ad decipiendum illum.
- 11 Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus,
pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus;
amputavit pugione cervicem ejus.

15. — 9) Joacim... pontifex, Judith 4, 5.

16. — 3) Ex. 15, 3. — 5) Judith 2, 12-17. —

7) Tradidit... eum, Judith 9, 15; 13, 19. —

8) Judith... eum, Judith 10, 17; 12, 16. — 9) Ju-

- 12 Horruerunt Persæ constantiam ejus,
et Medi, audaciam ejus.
- 13 Tunc ululaverunt castra Assyriorum,
quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.
- 14 Filii puellarum compunxerunt eos,
et sicut pueros fugientes occiderunt eos;
perierunt in prælio a facie Domini Dei mei.
- 15 Hymnum cantemus Domino;
hymnum novum cantemus Deo nostro.
- 16 Adonai Domine, magnus es tu,
et præclarus in virtute tua,
et quem superare nemo potest.
- 17 Tibi serviat omnis creatura tua,
quia dixisti, et facta sunt;
misisti spiritum tuum, et creata sunt;
et non est qui resistat voci tuæ.
- 18 Montes a fundamentis movebuntur cum aquis;
petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.
- 19 Qui autem timent te,
magni erunt apud te per omnia.
- 20 Væ genti insurgenti super genus meum!
Dominus enim omnipotens vindicabit in eis,
in die iudicii visitabit illos.
- 21 Dabit enim ignem et vermes in carnes eorum,
ut urantur et sentiant usque in sempiternum.

3. CAP. XVI, 22-24 : POPULUS IN JERUSALEM VENIT ET GRATIAS DEO AGIT.

- 22 Et factum est post hæc, omnis populus
post victoriam venit in Jerusalem adorare
Dominum; et mox ut purificati sunt, ob-
tulerunt omnes holocausta, et vota, et re-
promissiones suas. Porro Judith universa
vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi po-
pulus, et conopeum, quod ipsa sustulerat
de cubili ipsius, obtulit in anathema obli-
vionis. Erat autem populus jucundus se-
cundum faciem sanctorum; et per tres
menses gaudium hujus victoriæ celebratum
est cum Judith.

4. CAP. XVI, 25-30 : DE ULTIMIS ANNIS JUDITH.

- 25 Post dies autem illos, unusquisque rediit
in domum suam; et Judith magna facta
est in Bethulia, et præclarior erat univer-

sæ terræ Israel. Erat etiam virtuti casti- 26
tas adjuncta, ita ut non cognosceret virum
omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus
est Manasses, vir ejus. Erat autem, 27
diebus festis, procedens cum magna glo-
ria. Mansit autem in domo viri sui 28
annos centum quinque, et dimisit abram
suam liberam, et defuncta est ac sepulta
cum viro suo in Bethulia. Luxitque illam 29
omnis populus diebus septem. In omni 30
autem spatio vitæ ejus non fuit qui per-
turbaret Israel, et post mortem ejus annis
multis.

5. CAP. XVI, 31 : DIES FESTIVITATIS CONSTITUITUR.

Dies autem victoriæ hujus festivitatis ab 31
Hebræis in numero sanctorum dierum ac-
cipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore
usque in præsentem diem.

dith. 10, 2. — 10) Judith 10, 3. — 11) Sandalia...
animam ejus, Judith 10, 17; 12, 16. Amputa-
vit... ejus, Judith 13, 9, 10. — 13) Tunc... Assy-
riorum, Judith 14, 18. Arescentes in siti, Judith
11, 10. — 14) Compunxerunt eos, Judith 15, 4.
— 16) Ex. 15, 11. — 17) Quia dixisti et facta

sunt, Gen. 1, 3; Ps. 32, 9; Judith 9, 4. Mi-
sisti... creata sunt, Ps. 103, 30. — 18) II Reg.
22, 8; Ps. 96, 5. — 21) Is. 66, 24; Marc. 9, 43,
45, 47. — 23) Quæ... populus, Judith 15, 14.
Conopeum, Judith 13, 10. Obtulit... oblivionis,
I Reg. 21, 9.

LIBER ESTHER

PROŒMIUM

[APPENDIX III : XI, 2 — XII, 6.]

SOMNIUM MARDOCHÆI. AMAN HOSTIS JUDÆORUM.

PARS PRIOR

[I, 1 — IV, 17.]

IN EXTREMUM DISCRIMEN VENIUNT JUDÆI.

1. CAP. I, 1-22 : REGINA VASTHI REPU-
DIATUR. — *Assuerus convivium grande*
principibus [I, 1-4] *et populo facit* [5-8].
Vasthi quoque convivium feminarum
agit [9]. *Regina advocata ad regis im-*
perium venire contemnit [10-12^a].
Assuerus furore succensus sapientes in-
terrogat [12^b-20]. *Vasthi repudiatur*
[21, 22].

1 **A**N diebus Assueri, qui regnavit ab
India usque Æthiopiam, super
centum viginti septem provin-
2 cias, quando sedit in solio regni
sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit.
3 Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande
convivium cunctis principibus et pueris
suis, fortissimis Persarum, et Medorum
inclytis, et præfectis provinciarum, coram
4 se, ut ostenderet divitias gloriæ regni
sui, ac magnitudinem, atque jactantiam
potentiæ suæ, multo tempore, centum vi-
delicet et octoginta diebus.
5 Cumque implerentur dies convivii, invi-
tavit omnem populum qui inventus est in
Susan, a maximo usque ad minimum; et
jussit septem diebus convivium præparari
in vestibulo horti, et nemoris, quod regio
6 cultu et manu consitum erat. Et pende-
bant ex omni parte tentoria aerii coloris,
et carbasini ac hyacinthini, sustentata
funibus byssinis, atque purpureis, qui
eburneis circulis inserti erant, et columnis
marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque
aurei et argentei super pavimentum sma-
ragdino et pario stratum lapide, dispositi

erant; quod mira varietate pictura deco-
rabat. Bibebant autem qui invitati erant, 7
aureis poculis, et aliis atque aliis vasis
cibi inferebantur. Vinum quoque, ut ma-
gnificentiæ regia dignum erat, abundans
et præcipuum ponebatur. Nec erat qui 8
nolentes cogeret ad bibendum, sed, sicut
rex statuerat, præponens mensis singulos
de principibus suis, ut sumeret unusquis-
que quod vellet.

Vasthi quoque regina fecit convivium 9
feminarum in palatio, ubi rex Assuerus
manere consueverat. Itaque, die septimo, 10
cum rex esset hilarior, et post nimiam po-
tationem incaluisset mero, præcepit Mau-
mam, et Bazatha, et Harbona, et Baga-
tha, et Abgatha, et Zethar, et Charchas,
septem eunuchis, qui in conspectu ejus
ministrabant, ut introducerent reginam 11
Vasthi coram rege, posito super caput
ejus diademate, ut ostenderet cunctis po-
pulis et principibus pulchritudinem illius :
erat enim pulchra valde. Quæ renuit, et 12
ad regis imperium, quod per eunuchos
mandaverat, venire contempsit.

Unde iratus rex, et nimio furore succen-
sus, interrogavit sapientes, qui ex more 13
regio semper ei aderant, et illorum facie-
bat cuncta consilio, scientium leges ac jura
majorum (erant autem primi et proximi, 14
Charsena, et Sethar, et Admatha, et Thar-
sis, et Mares, et Marsana, et Mamuchan,
septem duces Persarum, atque Medorum,
qui videbant faciem regis, et primi post eum
residere soliti erant); cui sententiæ Vas- 15

1. — 1) Assueri, I Esdr. 4, 6. Qui regnavit...
provincias, Esth. 8, 9; 9, 30. — 5) In vestibulo

horti, Esth. 7, 7, 8. — 10) Harbona, Esth. 7, 9.
Bagatha, Esth. 2, 21; 6, 2. — 11) Posito... dia-

thi regina subjaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, 4
16 facere noluisset. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus : Non solum regem læsit regina Vasthi, sed et omnes populos, et principes, qui sunt in 5
17 cunctis provinciis regis Assueri. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, et dicant : Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi in- 6
18 traret ad eum, et illa noluit. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum parvipendunt imperia maritorum; unde regis justa est indigna- 7
19 tio. Si tibi placet, egrediatur edictum a facie tua, et scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi in- 8
20 grediatur ad regem, sed regnum illius altera, quæ melior est illa, accipiat; et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, et cunctæ uxores, tam majorum quam minorum, deferant maritis suis honorem.

21 Placuit consilium ejus regi et principibus; fecitque rex juxta consilium Mamuchan; et misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quaque gens audire et legere poterat, diversis linguis et litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis, et hoc per cunctos populos divulgari.

2. CAP. II, 1-23 : ESTHER IN LOCUM

VASTHI ELIGITUR. — *Ministri regis de alia regina substituenda cogitant [II, 1-4]. Esther, in filiam a Mardocheo adoptata [5-7], in gratiam eunuchi Egei venit [8-11]. Puellæ ad regem intrant [12-14]. Esther loco suo ad Assuerum ingreditur atque fit regina [15-18]. Esther regi nuntiat conjurationem a Mardocheo detectam [19-23].*

2 His ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferberat, recordatus est Vasthi, et quæ fecisset vel quæ passa esset.

2 Dixeruntque pueri regis ac ministri ejus : Quærant regi puellæ virgines ac speciosæ; et mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas et virgines, et adducant eas ad civitatem Susan, et tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus et custos mulierum regiarum; et accipiant mundum muliebrem, et cetera ad usus

necessaria. Et quæcumque inter omnes 4
oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi; et ita, ut sug- gesserant, jussit fieri.

Erat vir Judæus in Susan civitate, vo- 5
cabulo Mardocheus, filius Jair, filii Se- mei, filii Cis, de stirpe Jemini, qui trans- 6
latus fuerat de Jerusalem eo tempore quo Jechoniam, regem Juda, Nabuchodonosor, rex Babylonis, transtulerat. Qui fuit nutritius filiæ fratris sui, Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther, et utrumque parentem amiserat; pulchra nimis, et decora facie. Mortuusque patre ejus ac matre, Mardocheus sibi eam adoptavit in filiam.

Cumque percrebruisset regis imperium, 8
et juxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Susan, et Ego traderentur eunuchis, Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum: Quæ placuit ei, 9
et invenit gratiam in conspectu illius; et præcepit eunuchis ut acceleraret mundum muliebrem, et traderet ei partes suas, et septem puellas speciosissimas de domo regis, et tam ipsam quam pedissequas ejus ornaret atque excoleret. Quæ noluit 10
indicare ei populum et patriam suam; Mardocheus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret. Qui deambulabat 11
quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, et scire volens quid ei accideret.

Cum autem venisset tempus singularum 12
per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecim- us vertebatur : ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, et aliis sex, quibusdam pigmentis et aroma- 13
tibus uterentur. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, et ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. Et quæ intraverat 14
vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat; nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, et eam venire jussisset ex nomine.

Evoluto autem tempore per ordinem, 15
instabat dies quo Esther, filia Abihail, fratris Mardochei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ

demate, Esth. 2, 17; 6, 8. — 13) Sapientes, Dan. 2, 12; 5, 15. — 14) Septe n. Medorum, I Esdr. 7, 14. — 19) Quam... illicitum est, Esth. 8, 8; Dan. 6, 8, 12, 15.

2. — 3) Egei, Esth. 2, 8, 15. — 5) Esth. 11, 2. — 6) IV Reg. 24, 14, 15; II Par. 36, 10, 20; Esth. 11, 4; Jer. 24, 1; 29, 1, 2. — 7) Fratris sui, Esth. 2, 15. — 15) Abihail, Esth. 2, 7; 9, 29.

non quæsitiv muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus, custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit; erat enim formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri, mense decimo, qui vocatur 16
17 tebeth, septimo anno regni ejus. Et adma-
vavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam et misericordiam coram eo super omnes mulieres, et posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare 18
19 in loco Vasthi. Et jussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus et servis suis, pro conjunctione et nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provin-
ciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.

19 Cumque secundo quærerentur virgines, et congregarentur, Mardocheus manebat 20
21 ad januam regis; necdum prodiderat Esther patriam, et populum suum, juxta mandatum ejus; quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther, et ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo 22
23 eam parvulam nutriebat. Eo igitur tempore quo Mardocheus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan et Thares, duo eunuchi regis, qui janitores erant, et in primo palatii limine præsidebant, vole-
runtque insurgere in regem, et occidere eum. Quod Mardocheum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther, et illa regi, ex nomine Mardochei, qui ad se rem 24
25 detulerat. Quæsitum est, et inventum; et appensus est uterque eorum in patibulo; mandatumque est historiis, et annalibus traditum coram rege.

3. CAP. III, 1-15 : CÆDES OMNIUM JUDEORUM DECERNITUR. — *Aman a rege exaltatur* [III, 1, 2^a]. *Mardocheus coram Aman genuflectere renuit* [2^b-5]. *Aman valde iratus statuit omnem Judeorum gentem perdere* [6], *et decretum a rege impetrat* [7-11]. *Decretum promulgatur* [12-15].

3 Post hæc rex Assuerus exaltavit Aman, filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag. et posuit solium ejus super omnes principes. 2
2 quos habebat. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, et adorabant Aman; sic enim præceperat eis imperator. Solus Mardocheus non 3
3 flectebat genu, neque adorabat eum. Cui

dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præsidebant: Cur præter ceteros non observas mandatum regis? Cumque hoc crebrius dicerent, et ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia; dixerat enim eis se esse Judæum. Quod cum audisset 4
5 Aman, et experimento probasset quod Mardocheus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valde, et pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas, audierat enim quod esset gentis Judææ, magisque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

Mense primo, cujus vocabulum est nisan, 7
anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die et quo mense gens Judæorum deberet interfici; et exivit mensis duodecimus, qui vocatur adar. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, et a se mutuo separatus, novis utens legibus et ceremoniis, insuper et regis scita contemnens; et optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam. Si 9
10 tibi placet, decerne ut pereat, et decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ. Tulit ergo rex anulum quo uteba-
tur, de manu sua, et dedit eum Aman, filio Amadathi, de progenie Agag, hosti Judæorum; dixitque ad eum: Argentum 11
12 quod tu polliceris, tuum sit; de populo age quod tibi placet.

Vocatique sunt scribæ regis mense primo nisan, tertia decima die ejusdem mensis, et scriptum est, ut jusserat Aman, ad omnes satrapas regis et judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat et audire, pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri; et litteræ signatæ ipsius annulo. Missæ sunt 13
14 per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, a puero usque ad senem, parvulos et mulieres, uno die, hoc est, tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur adar, et bona eorum diriperent.

Summa autem epistolarum hæc fuit, ut 14
15 omnes provinciae scirent, et pararent se ad prædictam diem. Festinabant cursores qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege et Aman celebrante convivium, et

— 17) Posuit... Vasthi, Esth. 2, 11. — 19) Ad januam regis, Esth. 2, 21; 3, 2, 3; 5, 9, 13; 6, 10, 12. — 21-23) Esth. 12, 1-4.

3. — 1) Exaltavit, Esth. 5, 11. — 2) Solus... cum, Esth. 5, 9. — 7) Phur, Esth. 2, 24, 26. —

10) Tulit... anulum, Esth. 8, 2. — 12) Satrapas regis, I Esdr. 8, 36. — 13) Esth. 7, 4. — 14) Summa... fuit, Esth. 13, 1-7. — 15) Statingue... edictum, Esth. 4, 8.

cunctis Judæis, qui in urbe erant, flentibus.

4. CAP. IV, 1-17 : LUCTUS MARDOCHÆI; CONSILIUM ESTHER. — *De luctu Mardochæi et Judæorum* [IV, 1-3]. *Esther rationem luctus sciscitat* [4-6]. *Mardochæus curat ut Esther causam luctus sciat et ad regem populo suo intercedat* [7-9]. *Mardochæus dubia Esther pellit* [10-14]. *Esther sese disponit ad regem invisendum* [15-17].

- 4 Quæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, et indutus est sacco, spargens cinerem capiti; et in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, ostendens
2 amaritudinem animi sui, et hoc ejulatu usque ad fores palatii gradiens; non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare. In omnibus quoque provinciis, op-
3 pidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, plangens ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, et fletus, sacco et cinere multis pro strato utentibus.
4 Ingressæ autem sunt puellæ Esther et eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est; et vestem misit, ut ablato sacco induerent eum, quam accipere no-
5 luit. Accitoque Athach eunuchum, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, et disceret ab eo cur
6 hoc faceret. Egressusque Athach, ivit ad Mardochæum stantem in platea civitatis,
7 ante ostium palatii. Qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promississet, ut in thesauros regis pro Judæo-
8 rum nece inferret argentum. Exemplar

quoque edicti, quod pendebat in Susan; dedit ei, ut reginæ ostenderet, et moneret eam ut intraret ad regem, et deprecaretur eum pro populo suo.

Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia quæ Mardochæus dixerat.

Quæ respondit ei, et jussit ut diceret 10 Mardochæo: Omnes servi regis, et cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciam, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex auream virgam ad eum tendenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum.

Quod cum audisset Mardochæus, rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes 12, 13 quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es, præ cunctis Judæis; si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi, et tu, et domus patris tui, peribitis. Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandavit: Vade, et congrega omnes 15 Judæos, quos in Susan repereris, et orate pro me. Non comedatis et non bibatis tribus diebus et tribus noctibus; et ego cum ancillis meis similiter jejunabo; et tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti et periculo.

Ivit itaque Mardochæus, et fecit omnia 17 quæ ei Esther præceperat.

PARS ALTERA

[V, 1—X, 3.]

ESTHER JUDÆOS LIBERAT.

1. CAP. V, 1-8 : ESTHER AD REGEM VENIT EUMQUE CUM AMAN AD CONVIVIVM BIS INVITAT.

- 5 Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, et stetit in atrio domus reginæ, quod erat interius, contra basilicam regis. At ille sedebat super solium

suum in consistorio palatii, contra ostium domus. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus; dixitque ad eam rex: 2
3 Quid vis, Esther regina? Quæ est petitio tua? Etiam si dimidiam partem regni pe-

4. — 3) *Jejunium*, Esth. 9, 31. — 4) *Puella*, Esth. 2, 9. — 7) *Quomodo Aman promississet*, Esth. 3, 9. — 8) *Quod pendebat in Susan*, Esth. 3, 15. *Dedit... suo*, Esth. 15, 1-3. — 11) *Interius*

atrium regis, Esth. 5, 1. *Nisi... tetenderit*, Esth. 5, 2; 8, 4. — 17) Esth. 13, 8-14, 19.

5. — 1) Esth. 15, 4-19. — 2) *Extendit... auream*, Esth. 4, 11; 8, 4. — 3) *Etiam... tibi*, Esth.

4 tieris, dabitur tibi. At illa respondit : Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, et Aman tecum, ad convivium quod paravi.
5 Statimque rex : Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat voluntati.

Venerunt itaque rex et Aman ad convivium, quod eis regina paraverat. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter : Quid petis ut detur tibi, et pro qua re postulas? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cui respondit Esther : Petio mea et preces sunt istæ : si inveni in conspectu regis gratiam, et si regi placet ut det mihi quod postulo, et meam impleat petitionem, veniat rex et Aman ad convivium quod paravi eis, et cras aperiā regi voluntatem meam.

2. CAP. V, 9-14 : DE GAUDIO AMAN EJUSQUE ODIO IN MARDOCHÆUM.

9 Egressus est itaque illo die Aman lætus et alacer; cumque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii, et non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est
10 valde; et dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos
11 suos, et Zares uxorem suam; et exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, et quanta eum gloria super omnes principes et servos suos rex
12 elevasset. Et post hæc ait : Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum;
13 et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardocheum
14 Judæum sedentem ante fores regias. Responderuntque ei Zares, uxor ejus, et ceteri amici : Jube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, et dic mane regi ut appendatur super eam Mardocheus; et sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, et iussit excelsam parari crucem.

3. CAP. VI, 1-14 : AMAN INVITUS MARDOCHÆUM HONORAT. — Rex jubet annales sibi afferri auditque Mardocheum sibi salutem fuisse et nullum præmii ei tributum fuisse [VI, 1-3]. Assuerus consulit Aman de modo virum honorandi eique mandat ut Mardocheo

honores tribuat [4-11]. Aman pudore confunditur [12-14].

Noctem illam duxit rex insomnem, 6
sitque sibi afferri historias et annales
priorum temporum. Quæ cum illo præsentem
legerentur, ventum est illum locum, 2
ubi scriptum erat quomodo nuntiasset Mardocheus insidias Bagathan et Thares, eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium. Quod cum audisset rex, ait : 3
Quid, pro hac fide, honoris ac præmii Mardocheus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri : Nihil omnino mercedis accepit. Statimque rex : Quis est, 4
inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi, et juberet Mardocheum affigi patibulo quod ei fuerat præparatum. Responderunt pueri : Aman stat in atrio. 5
Dixitque rex : Ingrediat.

Cumque esset ingressus, ait illi : Quid 6
debet fieri viro quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, et reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, respondit : Homo 7
quem rex honorare cupit debet indui vestibus regis, et imponi super equum, qui de sella regis est, et accipere regium diadema super caput suum; et primus de regis, principibus ac tyrannis teneat equum 8
ejus, et per plateam civitatis incedens clamet, et dicat : Sic honorabitur quemcumque 9
voluerit rex honorare. Dixitque ei rex : 10
Festina; et sumpta stola et equo, fac, ut locutus es, Mardocheo Judæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his quæ locutus es prætermittas. Tulit 11
itaque Aman stolam et equum; indutumque Mardocheum in platea civitatis, et impositum equo, præcedebat, atque clamabat : Hoc honore condignus est quemcumque rex voluerit honorare.

Reversusque est Mardocheus ad januam 12
palatii; et Aman festinavit ire in domum suam, lugens, et aperto capite. Narra- 13
vitque Zares uxori suæ, et amicis, omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, et uxor ejus : Si de semine Judæorum est Mardocheus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus. Adhuc illis loquentibus, venerunt eu- 14
nuchi regis, et cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

7, 2. — 6) Esth. 7, 2. — 8) Ad convivium, Esth. 6, 14. — 9) Sedentem... palatii, Esth. 2, 10. Non solum... suæ, Esth. 3, 5. — 10) Zares, Esth. 6, 13. — 11) Filiorumque turbam, Esth. 9, 6-9. Quanta... elevasset, Esth. 3, 1. — 14) Jube... Mardocheus, Esth. 6, 4; 7, 9, 10.

6. — 1) Historias... temporum, Esth. 2, 23; 10, 2. — 2) Esth. 2, 21-23. — 4) Interius... regia, Esth. 4, 11; 5, 1. Affigi... præparatum, Esth. 5, 14. — 5) Indui vestibus regis, Esth. 8, 15. Accipere... suum, Esth. 2, 11; 2, 17. — 14) Ad convivium, Esth. 5, 8.

4. CAP. VII, 1—VIII, 14 : ESTHER DE-
PRECATUR ET IMPETRAT SALUTEM
JUDÆORUM. — *Rex et Aman ad con-
vivium reginæ veniunt; Esther gentis
sue salutem petit ejusque malorum cau-
sam in Aman confert* [VII, 1-6]. *Rex
iratus edicit ut Aman ligno suspenda-
tur* [7-10] *ejusque domum dat reginæ*
[VIII, 1, 2]. *Esther regi instat et abro-
gationem prioris edicti impetrat* [3-8].
Alterum edictum promulgatur [9-14].

7 Intravit itaque rex et Aman, ut biberent
2 cum regina. Dixitque ei rex etiam secun-
da die, postquam vino incaluerat : Quæ
est petitio tua, Esther, ut detur tibi, et
quid vis fieri? Etiam si dimidiā partem
3 regni mei petieris, impetrabis. Ad quem
illa respondit : Si inveni gratiam in ocu-
lis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi
animam meam, pro qua rogo, et populum
4 meum, pro quo obsecro. Traditi enim
sumus ego et populus meus, ut contera-
mur, jugulemur, et pereamus. Atque uti-
nam in servos et famulas venderemur!
esset tolerabile malum, et gemens face-
rem; nunc autem hostis noster est cujus
5 crudelitas redundat in regem. Respon-
densque rex Assuerus, ait : Quis est iste,
et cujus potentiæ, ut hæc audeat facere?
6 Dixitque Esther : Hostis et inimicus no-
ster pessimus iste est Aman. Quod ille au-
diens, illico obstupuit, vultum regis ac
reginæ ferre non sustinens.
7 Rex autem iratus surrexit, et de loco
convivii intravit in hortum arboribus con-
situm. Aman quoque surrexit ut rogaret
Esther reginam, pro anima sua; intellexit
8 enim a rege sibi paratum malum. Qui
cum reversus esset de horto nemoribus
consito, et intrasset convivii locum, reperit
Aman super lectulum corruisse, in quo
jacebat Esther, et ait : Etiam reginam
vult opprimere, me præsentem, in domo
mea! Necdum verbum de ore regis exierat,
9 et statim operuerunt faciem ejus. Dixit-
que Harbona, unus de eunuchis qui stabant
in ministerio regis : En lignum quod pa-
raverat Mardochoæ, qui locutus est pro
rege, stat in domo Aman, habens altitudi-
nis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex :
10 Appendite eum in eo. Suspensus est
itaque Aman in patibulo quod paraverat
Mardochoæ; et regis ira quievit.

8 Die illo dedit rex Assuerus Esther regi-

næ domum Aman, adversarii Judæorum;
et Mardochoæus ingressus est ante faciem
regis : confessa est enim ei Esther quòd
esset patruus suus. Tulitque rex annu-
lum quem ab Aman recipi jusserat, et
tradidit Mardochoæ. Esther autem consti-
tuit Mardochoæum super domum suam.

Nec his contenta, procidit ad pedes reg-
is, flevitque, et locuta ad eum oravit ut
malitiam Aman Agagitæ, et machinati-
ones ejus pessimas quas excogitaverat con-
tra Judæos, juberet irritas fieri. At ille
ex more sceptrum aureum protendit manu,
quo signum clementiæ monstrabatur. Illa-
que consurgens, stetit ante eum, et ait :
5 Si placet regi, et si inveni gratiam in
oculis ejus, et deprecatio mea non ei vide-
tur esse contraria, obsecro ut novis episto-
lis veteres Aman litteræ, insidiosioris et
hostis Judæorum, quibus eos in cunctis
regis provinciis perire præceperat, corri-
gantur. Quomodo enim potero sustinere
necem et interfectionem populi mei? Re-
sponditque rex Assuerus Esther reginæ et
Mardochoæo Judæo : Domum Aman con-
cessi Esther; et ipsum jussi affigi cruci,
quia ausus est manum mittere in Judæos.
Scribite ergo Judæis sicut vobis placet,
8 regis nomine, signantes litteras annulo
meo. Hæc enim consuetudo erat, ut episto-
lis quæ ex regis nomine mittebantur, et
illiis annulo signatæ erant, nemo auderet
contradicere.

Accitisque scribis et librariis regis (erat
9 autem tempus tertii mensis, qui appellatur
siban), vigesima et tertia die illius, scriptæ
sunt epistolæ, ut Mardochoæus voluerat, ad
Judæos, et ad principes, procuratoresque
et judices qui centum viginti septem pro-
vinciis ab India usque ad Æthiopiam præ-
sidebant, provinciæ atque provinciæ, popu-
lo et populo, juxta linguas et litteras suas,
et Judæis, prout legere poterant, et audire.
Ipsæque epistolæ, quæ regis nomine mitte-
bantur, annulo ipsius obsignatæ sunt, et
missæ per veredarios, qui per omnes pro-
vincias discurrentes, veteres litteras novis
nuntiis prævenirent. Quibus imperavit
11 rex ut convenirent Judæos per singulas
civitates, et in unum præciperent congre-
gari, ut starent pro animabus suis, et
omnes inimicos suos, cum conjugibus, ac
liberis, et universis domibus, interficerent
atque delerent, et spolia eorum diriperent.
Et constituta est per omnes provincias una 12

7. — 2) Esth. 5, 6. — 3) Esth. 5, 8. — 4) Tra-
diti... pereamus, Esth. 3, 9, 13. — 7) In hortum,
Esth. 1, 5. — 9) Harbona, Esth. 1, 10. En li-
gnum... Mardochoæo, Esth. 5, 14. Qui... rege,
Esth. 2, 22.

8. — 2) Tulit... Mardochoæo, Esth. 3, 10. —
4) Sceptrum... monstrabatur, Esth. 4, 11; 5, 2.
— 5) Esth. 5, 8; 7, 3. — 6) Esth. 7, 4. — 8) Hæc...
contradicere, Esth. 1, 19; Dan. 6, 8, 12, 15. —
9) Esth. 16, 1-24. — 10) Veteres litteras, Esth. 3,

ultionis dies, id est tertia decima mensis duodecimi, adar.

- 13 Summaque epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subijacebant imperio, notum fieret paratos esse Judæos ad capiendam vindictam de
14 hostibus suis. Egressisque sunt veredarii celeres, nuntia perferentes, et edictum regis pendit in Susan.

5. CAP. VIII, 15 — IX, 16 : DE GAUDIO ET ULTIONE JUDÆORUM. — *De decore Mardochei et de lætitia Judæorum [VIII, 15-17]. Tertia decima die mensis Adar Judæi, juvantibus regiis ministris, de inimicis suis ulciscuntur [IX, 1-4]. Hostes Judeorum in Susan occiduntur [5-10]. Esther a rege impetrat ut cædes sequenti die iteretur [11-15]. In universis provinciis idem factum est [16].*

- 15 Mardocheus autem de palatio et de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regiis, hyacinthinis videlicet et aereis, coronam auream portans in capite, et amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit atque lætata est.

- 16 Judæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, et tripudium. Apud omnes populos, urbes atque provincias, quocumque regis jussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, et festus dies, in tantum ut plures alterius gentis et sectæ, eorum religioni et ceremoniis jungerentur; grandis enim cunctos judaici nominis terror invaserat.

- 9 Igitur duodecimi mensis, quem adar vocari ante jam diximus, tertia decima die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, et hostes eorum inhiabant sanguini, versa vice Judæi superiores esse cœperunt, et se de adversariis vindicare.

- 2 Congregatique sunt per singulas civitates, oppida et loca, ut extendere manum contra inimicos et persecutores suos; nullusque ausus est resistere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrat.

- 3 Nam et provinciarum iudices, et duces, et procuratores, omnisque dignitas quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos, timore Mardochei,

- 4 quem principem esse palatii, et plurimum posse cognoverant. Fama quoque nominis ejus crescebat quotidie, et per cunctorum ora volitabat.

- 5 Itaque percusserunt Judæi inimicos suos

plaga magna, et occiderunt eos, reddentes eis quod sibi perfecerant facere; in tantum ut etiam in Susan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ, hostis Judæorum, quorum ista sunt nomina : Pharsandatha, et Delphon, et Esphatha, et Phoratha, et Adalia, et Aridatha, et Phermestha, et Arisai, et Aridai, et Jezatha. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt.

Statinque numerus eorum qui occisi erant in Susan ad regem relatus est. Qui dixit reginæ : In urbe Susan interfecerunt Judæi quingentos viros, et alios decem filios Aman. Quantam putas eos exercere cædem in universis provinciis? Quid ultra postulas, et quid vis ut fieri jubeam? Cui illa respondit : Si regi placet, detur potestas Judæis, ut sicut fecerunt hodie in Susan, sic et cras faciant, et decem filii Aman in patibulis suspendantur. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susan pendit edictum, et decem filii Aman suspensi sunt. Congregatis Judæis quarta decima die mensis adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri, nec eorum ab illis direpta substantia est.

Sed et per omnes provincias quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum ut septuaginta quinque millia occisorum implerentur, et nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

6. CAP. IX, 17-32 : SOLEMNITAS SORTIIUM INSTITUITUR. — *De origine solemnitatis [IX, 17-19] a Mardocheo constitutæ [20-22] et a Judæis quotannis celebratæ [23-28]. Esther et Mardocheus præceptum solemnitatis Sortium iterant [29-32].*

Dies autem tertius decimus mensis adar, primus apud omnes interfectionis fuit, et quarta decima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis. At hi qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertio decimo et quarto decimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt; quinto decimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ. Hi vero Judæi qui in oppidis non muratis

12. — 11) Esth. 9, 2, 15, 16, 18. — 13) Esth. 16, 1-24. — 15) Esth. 6, 8. — 17) Festus dies, Esth. 9, 19, 22.

9. — 1) Esth. 8, 12. — 2) Esth. 8, 11. — 10) Esth. 8, 11. — 16) Nullus... contingeret, Esth. 8, 11.

ac villis morabantur, quartum decimum diem mensis adar conviviorum et gaudii decreverunt, ita ut exultent in eo, et mit- tant sibi mutuo partes epularum et cibo- rum.

- 20 Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc, et litteris comprehensa misit ad Judæos qui in omnibus regis provinciis moraban- tur, tam in vicino positis quam procul,
21 ut quartam decimam et quintam decimam diem mensis adar pro festis susciperent, et revertente semper anno, solemniter celebra- rent honore (quia in ipsis diebus se ulti sunt Judæi de inimicis suis, et luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque con- versa sunt); essentque dies isti epularum atque lætitiæ, et mitterent sibi invicem ciborum partes et pauperibus munuscula largirentur.
23 Susceperuntque Judæi in solemnem ritum cuncta quæ eo tempore facere coepe- rant, et quæ Mardocheus litteris facienda
24 mandaverat. Aman enim, filius Ama- dathi, stirpis Agag, hostis et adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleteret; et misit phur, quod nostra lingua vertitur in sor- tem. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus litteris regis irriti fierent, et malum quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique et ipsum et filios ejus affixe- runt cruci. Atque ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est Sortium, eo quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus volumine continentur;
27 quæque sustinuerunt, et quæ deinceps im- mutata sunt, susceperunt Judæi super se et semen suum, et super cunctos qui reli- gioni eorum voluerunt copulari, ut nulli

liceat duos hos dies absque solemnitate transigere; quos scriptura testatur, et certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus. Isti sunt dies quos nulla 28 unquam delebit oblivio, et per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt; nec est ulla civitas in qua dies Phurim, id est Sortium, non obser- ventur a Judæis et ab eorum progenie, quæ his ceremoniis obligata est.

Scripseruntque Esther regina, filia Abi- hail, et Mardocheus, Judæus, etiam se- cundam epistolam, ut omni studio dies ista sollemnis sanciretur in posterum. Et 30 miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, et susci- perent veritatem, observantes dies Sor- 31 tium, et suo tempore cum gaudio celebra- rent: sicut constituerant Mardocheus et Esther, et illi observanda susceperunt a se, et a semine suo, jejunia, et clamores, et Sortium dies, et omnia quæ libri 32 hujus, qui vocatur Esther, historia conti- nentur.

7. CAP. X, 1-3 : DE FONTIBUS HISTO- RIÆ ASSUERI ET DE POTENTIA MAR- DOCHÆI.

Rex vero Assuerus omnem terram et 10 cunctas maris insulas fecit tributarias; cujus fortitudo et imperium, et dignitas 2 atque sublimitas, qua exaltavit Mardo- chæum, scripta sunt in libris Medorum atque Persarum, et quomodo Mardo- 3 chæus, judaici generis, secundus a rege Assuero fuerit; et magnus apud Judæos, et acceptabilis plebi fratrum suorum, quæ- rens bona populo suo, et loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

— 21) Esth. 16, 21. — 24) Phur, Esth. 3, 7. — 31) Jejunia, Esth. 4, 3.

10. — 2) Qua exaltavit Mardocheum, Esth. 8, 2, 15. In libris... Persarum, Esth. 2, 23; 6, 1. —

APPENDICES DEUTEROCANONICÆ

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem quæ sequuntur scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua et litteris continentur; et interim

post finem libri hoc capitulum ferebatur; quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est veru prænotavimus.

I. — CONCLUSIO LIBRI :
INTERPRETATIO SOMNII MARDUCHÆI.

[X, 4-13.]

4 Dixitque Mardochæus : A Deo facta
5 sunt ista. Recordatus sum somnii, quod
6 videram, hæc eadem significantis, nec eo-
7 rum quidquam irritum fuit. Parvus fons
8 qui crevit in fluvium, et in lucem solemque
9 conversus est, et in aquas plurimas redun-
10 davit : Esther est, quam rex accepit ux-
11 orem, et voluit esse reginam. Duo autem
12 dracones : ego sum, et Aman. Gentes
13 quæ convenerant : hi sunt qui conati sunt
14 delere nomen Judæorum. Gens autem
15 mea : Israel est, quæ clamavit ad Domi-
16 num et salvum fecit Dominus populum
17 suum; liberavitque nos ab omnibus ma-

lis, et fecit signa magna atque portenta
inter gentes; et duas sortes esse præce-
pit, unam populi Dei, et alteram cuncta-
rum gentium. Venitque utraque sors in
statutum ex illo jam tempore diem coram
Deo universis gentibus. Et recordatus
est Dominus populi sui, ac misertus est
hereditatis suæ. Et observabuntur dies
isti in mense adar, quarta decima et quin-
ta decima die ejusdem mensis, cum omni
studio et gaudio in unum cœtum populi
congregati, in cunctas deinceps generatio-
nes populi Israel.

II. — ANNOTATIO VERSIONIS GRÆCÆ.

[XI, 1.]

11 Anno quarto, regnantibus Ptolemæo et
Cleopatra, attulerunt Dosithæus, qui se
sacerdotem et levitici generis ferebat, et
Ptolemæus, filius ejus, hanc epistolam

phurim, quam dixerunt interpretatum esse
Lysimachum, Ptolemæi filium, in Jeru-
salem.

III. — SOMNIUM ET ELEVATIO MARDUCHÆI.
AMAN HOSTIS JUDÆORUM.

[XI, 2 — XII, 6.]

PROŒMIUM.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur interpretum.

1. CAP. XI, 2-12 : SOMNIUM MARDUCHÆI. — *De Mardochæo* [XI, 2-4] *ejusque somnio prophetico* [5-12].

2 Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis nisan, vidit somnium Mardochæus, filius Jairi, filii Semei,

filiis Cis, de tribu Benjamin : homo Ju-
dæus, qui habitabat in urbe Susis, vir
magnus, et inter primos aulae regiae.
Erat autem de eo numero captivorum quos
translulerat Nabuchodonosor, rex Babylo-
nis, de Jerusalem, cum Jechonia, rege Juda.

Et hoc ejus somnium fuit : Apparuerunt
voces et tumultus, et tonitrua, et terræmo-
tus, et conturbatio super terram; et ecce
duo dracones magni, paratique contra se

5) *Somnii quod videram*, Esth. 11, 5-11. —
7) Esth. 11, 6. — 10) *Duas sortes*, Esth. 3, 7;
9, 24. — 12) *Observabuntur... Israel*, Esth. 9, 15,
21, 28.

11. — 1) *Ptolemæo*, I Mach. 1, 19. *Cleopatra*,

I Mach. 10, 57. *Hanc epistolam Phurim*, Esth.
9, 20, 26. — 2) *Vidit somnium*, Esth. 10, 5. *Mar-
dochæus*, Esth. 2, 5. — 4) IV Reg. 24, 15; Esth.
2, 6. — 6) Esth. 10, 7. — 10) Esth. 10, 6.

- 7 in praelium. Ad quorum clamorem cunctae
 8 contra gentem justorum. Fuitque dies
 illa tenebrarum et discriminis, tribulationis
 et angustiae, et ingens formido super ter-
 9 ram. Conturbataque est gens justorum
 timentium mala sua, et praeparata ad mor-
 10 tem. Clamaveruntque ad Deum; et illis
 vociferantibus, fons parvus crevit in flu-
 vium maximum, et in aquas plurimas re-
 11 dundavit. Lux et sol ortus est; et humiles
 exaltati sunt, et devoraverunt inclytos.
 12 Quod cum vidisset Mardocheus, et sur-
 rexisset de strato, cogitabat quid Deus
 facere vellet; et fixum habebat in animo,
 scire cupiens quid significaret somnium.

2. CAP. XII, 1-6 : DE ODO AMAN IN
 MARDOCHÆUM APUD REGEM GRA-
 TIOSUM.

IV. — EXEMPLAR EDICTI QUO ASSUERUS OMNES INTERFICI JUDÆOS IUBET.

[XIII, 1-7.]

Ad Cap. III, 14.

*Quæ sequuntur, in eo loco posita erant,
 ubi scriptum est in volumine :*

Et diripuerunt bona, vel substantias
 eorum.

Quæ in sola vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

- 13 Rex maximus Artaxerxes, ab India
 usque Æthiopiam, centum viginti septem
 provinciarum principibus, et ducibus qui
 2 ejus imperio subjecti sunt, salutem. Cum
 plurimis gentibus imperarem, et univer-
 sum orbem meæ ditioni subjugassem, volui
 nequaquam abuti potentiae magnitudine,
 sed clementia et lenitate gubernare sub-
 3 jectos, ut absque ullo terrore vitam silen-
 tio transigentes, optata cunctis mortalibus
 pace fruerentur. Quærente autem me a
 consiliariis meis quomodo posset hoc im-
 4 pletum, unus qui sapientia et fide ceteros
 præcellebat, et erat post regem secundus,
 Aman nomine, indicavit mihi in toto

Morabatur autem eo tempore in aula 12
 regis, cum Bagatha et Thara, eunuchis
 regis, qui janitores erant palatii. Cumque 2
 intellexisset cogitationes eorum, et curas
 diligentius pervidisset, didicit quod cona-
 rentur in regem Artaxerxem manus mit-
 3 tere, et nuntiavit super eo regi. Qui de
 utroque habita quæstione, confessos jussit
 4 duci ad mortem. Rex autem quod gestum
 erat scripsit in commentariis; sed et Mar-
 docheus rei memoriam litteris tradidit.
 Præcepitque ei rex ut in aula palatii mo-
 5 raretur, datis ei pro delatione muneribus.
 Aman vero, filius Amadathi Bugæus, 6
 erat gloriosissimus coram rege, et vo-
 luit nocere Mardocheo et populo ejus,
 pro duobus eunuchis regis qui fuerant
 interfecti.

Hucusque præmium.

orbe terrarum populum esse dispersum, qui
 novis uteretur legibus, et contra omnium
 gentium consuetudinem faciens, regum
 jussa contemneret, et universarum concor-
 diam nationum sua dissensione violaret.
 Quod cum didicissemus, videntes unam 5
 gentem rebellem adversus omne hominum
 genus perversis uti legibus, nostrisque
 jussionibus contraire, et turbare subjecta-
 rum nobis provinciarum pacem atque con-
 6 cordiam, jussimus ut quoscumque Aman,
 qui omnibus provinciis præpositus est, et
 secundus a rege, et quem patris loco colim-
 us, monstraverit, cum conjugibus ac li-
 beris deleantur ab inimicis suis, nullusque
 eorum misereatur, quarta decima die duo-
 7 decimi mensis adar anni præsentis; ut
 nefarii homines uno die ad inferos descen-
 dentes, reddant imperio nostro pacem
 quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

V. — ORATIONES MARDOCHÆI ET ESTHER.

[XIII, 8 — XIV, 19.]

Ad Cap. IV, 17.

*Quæ sequuntur, post eum locum scripta
 reperi, ubi legitur :*

Pergensque Mardocheus fecit omnia
 quæ ei mandaverat Esther. |

12. — 1-4) Esth. 2, 21-23; 6, 2. — 6) Esth. 3,
 1, 6. Et diripuerunt... eorum, Esth. 3, 13.

13. — 1) Esth. 1, 1; 3, 12; 16, 1. — 2) Optata...
 fruerentur, Esth. 16, 8. — 3) Unus... nomine, Esth.
 3, 1. — 4) Esth. 3, 8. — 6) Esth. 3, 13. — 7) Per-

Nec tamen habentur in Hebraico, et apud nullum penitus feruntur interpretum.

1. CAP. XIII, 8-18 : ORATIO MARDOCHÆI. — *Mardocheus Dominum creatorem omnipotentem laudat* [XIII, 8-11], *profitetur non pro superbia egisse, cum noluit Aman adorare* [12-14], *et salutem gentis suæ deprecatur* [15-17]. *Populus ad Dominum clamat* [18].

8 Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus; et dixit:

Domine, Domine, rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, et non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel. Tu fecisti cælum et terram, et quidquid cæli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ. Cuncta nosti, et scis quia non pro superbia, et contumelia, et aliqua gloriæ cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum; libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem; sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, et ne quemquam adorarem, excepto Deo meo. Et nunc, Domine rex, Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, et hereditatem tuam delere. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto. Exaudi deprecationem meam, et propitius esto sorti et funiculo tuo; et converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum, Domine, et ne claudas ora te canentium.

18 Omnis quoque Israel pari mente et obsecratione clamavit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

2. CAP. XIV, 1-19 : ORATIO ESTHER. — *Esther in luctu jacens* [XIV, 1, 2] *Deum orat, divina beneficia erga Israel* [3-5], *peccata populi sui* [6, 7] *et hostium Judæorum consilia commemorans* [8-10]. *Esther a Deo petit ut populum suum liberet* [11, 12], *voluntatem ancille suæ respiciat et per eam Aman deprimat* [13-19].

14 Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum quod imminet; cumque deposuisset vestes regias, fletibus et luctui apta indumenta suscepit, et pro unguentis variis, cinere et stercore implevit caput, et corpus suum humiliavit

jejuniiis; omniaque loca, in quibus antea lætari consueverat, crinium laceratione complevit.

Et deprecabatur Dominum, Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus præter te nullus est auxiliator alius. Periculum meum in manibus meis est. Audivi a patre meo quod tu, Domine, tulisses Israel de cunctis gentibus, et patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hereditatem sempiternam; fecisti que eis sicut locutus es. Peccavimus in conspectu tuo, et idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum; coluimus enim deos eorum. Justus es, Domine; et nunc non eis sufficit quod durissima nos opprimunt servitute; sed robur manuum suarum, idolorum potentiam deputantes, volunt tua mutare promissa, et delere hereditatem tuam, et claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi et altaris tui, ut aperiant ora gentium, et laudent idolorum fortitudinem, et prædicent carnalem regem in sempiternum. Ne tradas, Domine, sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram; sed converte consilium eorum super eos, et eum qui in nos cepit sævire disperde. Memento, Domine, et ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ; et da mihi fiduciam, Domine, rex deorum et universæ potestatis. Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, et transfer cor illius in odium hostis nostri, ut et ipse pereat, et ceteri qui ei consentiunt. Nos autem libera manu tua, et adjuva me nullum aliud auxilium habentem nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam, et nosti quia oderim gloriam iniquorum, et detester cubile incircumcisorum et omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ et gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, et detester illud quasi pannum menstruata, et non portem in diebus silentii mei; et quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, et non biberim vinum libaminum, et nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te, Domine, Deus Abraham. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, et libera nos de manu iniquorum, et erue me a timore meo.

gensque... Esther, Esth. 4, 17. — 12) Ut non... superbissimum, Esth. 3, 2.

14. — 2) Esth. 4, 16. — 5) Quod... gentibus,

Deut. 4, 20; 32, 9. — 15) Esth. 13, 12. — 16) Signum superbiæ meæ, Esth. 8, 15.

VI. — MONITUM MARDOCHÆI AD ESTHER.

[XV, 1-3.]

Ad Cap. IV, 8.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

- 15 Et mandavit ei (haud dubium quin esset
Mardochæus) ut ingrederetur ad regem,
et rogaret pro populo suo et pro patria
2 sua. Memorare, inquit, dierum humilita-

tis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea,
quia Aman, secundus a rege, locutus est
contra nos in mortem; et tu invoca Do-
minum, et loquere regi pro nobis, et libera
nos de morte.

VII. — CONGRESSUS ESTHER CUM REGE.

[XV, 4-19.]

Ad Cap. V, 1-3.

Necnon et ista quæ subdita sunt.

*Esther in palatium venit [XV, 4-8], ad
regem ingreditur et corruit [9, 10]. Rex
cum amicis verbis eam confortat [11-17].
Regina rursus corruit [18, 19].*

- 4 Die autem tertio deposuit vestimenta
ornatus sui, et circumdata est gloria sua.
5 Cumque regio fulgeret habitu, et invocasset
omnium rectorem et salvatorem Deum,
6 assumpsit duas famulas, et super unam
quidem innitebatur, quasi præ deliciis et
nimia teneritudine corpus suum ferre non
7 sustinens; altera autem famularum se-
quebatur dominam, defluentia in humum
8 indumenta sustentans. Ipsa autem roseo
colore vultum perfusa, et gratis ac niten-
tibus oculis, tristem celabat animum, et
nimio timore contractum.
9 Ingressa igitur cuncta per ordinem
ostia, stetit contra regem, ubi ille reside-
bat super solium regni sui, indutus vesti-
bus regiis, auroque fulgens, et pretiosis
lapidibus; eratque terribilis aspectu.

Cumque elevasset faciem, et ardentibus 10
oculis furorem pectoris indicasset, regina
corruit, et in palliorem colore mutato,
lassum super ancillulam reclinavit caput.

Convertitque Deus spiritum regis in 11
mansuetudinem; et festinus ac metuens
exilivit de solio, et sustentans eam ulnis
suis, donec rediret ad se, his verbis blan-
diebatur: Quid habes, Esther? Ego sum 12
frater tuus; noli metuere. Non morieris; 13
non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex
constituta est. Accede igitur, et tange 14
sceptrum. Cumque illa reticeret, tulit 15
auream virgam et posuit super collum
ejus, et osculatus est eam, et ait: Cur
mihi non loqueris? Quæ respondit: Vidi 16
te, domine, quasi angelum Dei, et contur-
batum est cor meum præ timore gloriæ
tuæ. Valde enim mirabilis es, domine, et 17
facies tua plena est gratiarum. Cumque 18
loqueretur, rursus corruit, et pene exani-
mata est. Rex autem turbabatur, et om- 19
nes ministri ejus consolabantur eam.

VIII. — EXEMPLAR EPISTOLÆ AB ASSUERO MISSÆ
PRO JUDÆORUM SALUTE.

[XVI, 1-24.]

Ad Cap. VIII, 11-13.

*Exemplar epistolæ regis Artaxerxis,
quam pro Judæis ad totas regni sui pro-
vincias misit; quod et ipsum in Hebræico
volumine non habetur.*

*Epistolæ inscriptio [XVI, 1]. Multi boni-
tate principum in superbiam abutuntur*

[2-9].-De perfidia Aman, de ejus in
Judæos odio et supplicio [10-18]. Edic-
tum contra Judæos promulgatum re-
scinditur [19-24].

Rex magnus Artaxerxes, ab India usque 16
Æthiopiam, centum viginti septem pro-

15. — 2) Quomodo... mea, Esth. 2, 7. Quia...
mortem, Esth. 3, 8. — 4-19) Esth. 5, 1, 2. —

13) Hæc lex, Esth. 4, 11. — 14) Tange sceptrum,
Esth. 8, 4.

16. — 1) Esth. 13, 1. — 9) Esth. 3, 13; 13, 1-7.

vinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ jussioni obediunt, salutem dicit.

- 2 Multi bonitate principum, et honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam; et non solum subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt moluntur insidias. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, et humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam. Et in tantum vesaniæ prorupe-
runt, ut eos qui credita sibi officia diligenter observant, et ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere, dum aures principum simplices, et ex sua natura alios æstimantes, callida fraude decipiunt. Quæ res et ex veteribus probatur historiis, et ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur. Unde providendum est paci omnium provinciarum. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate et necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.
- 10 Et ut manifestius quod dicimus intelligatis, Aman, filius Amadathi, et animo et gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine, et pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis susceptus est; et tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, et adoraretur ab omnibus post regem secundus, qui in tantum arrogantiae tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur et spiritu. Nam Mardocheum, cujus fide et beneficiis vivimus, et consortem regni nostri, Esther, cum omni gente sua, novis

quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem; hoc cogitans, ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, et regnum Persarum transferret in Macedonas. Nos autem, a pessimo mortalium Judæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed e contrario justis utentes legibus, et filios altissimi, et maximi, semperque viventis Dei, cujus beneficio et patribus nostris et nobis regnum est traditum, et usque hodie custoditur.

Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas; pro quo scelere ante portas hujus urbis, id est Susan, et ipse qui machinatus est, et omnis cognatio ejus, pendet in patibulis; non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.

Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus suis. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertia decima die mensis duodecimi, qui vocatur adar; hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris et luctus, eis vertit in gaudium. Unde et vos inter ceteros festos dies hanc habetote diem, et celebrate eam cum omni lætitia, ut et in posterum cognoscatur omnes, qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem; qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.

Omnis autem provincia et civitas, quæ noluerit solemnitatis hujus esse particeps, gladio et igne pereat, et sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus et inobedientiæ.

— 10) Aman, Esth. 3, 1. — 11) Pater noster vocaretur, Esth. 13, 6. Post regem secundus, Esth. 13, 3. — 12) Esth. 7, 5, 6. — 17) Eas litteras,

Esth. 13, 1-7. — 18) Esth. 7, 10; 9, 6-9. — 22) Esth. 9, 21.

LIBER JOB

PROLOGUS HISTORICUS

[I, 4 — II, 13.]

1. CAP. I, 1-5 : DE DIVITIIS JOB EJUSQUE ERGA DEUM PIETATE.

- 1 IR erat in terra Hus, nomine Job; et erat vir ille simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo. Natique sunt ei septem
2 filii, et tres filiae. Et fuit possessio ejus septem millia ovium, et tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, et quingentae asinae, ac familia multa nimis; eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.
4 Et ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, ut comederent et biberent cum eis. Cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Job, et sanctificabat illos; consurgensque diluculo, offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim : Ne forte peccaverint filii mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

2. CAP. I, 6-22 : JOB IN FACULTATIBUS SUIS IMPETITUR. — *Filii Dei et Satan stant coram Domino qui verbis Job extollit* [I, 6-8]. *Deus permittit Satan ut Job in ejus facultatibus affligat* [9-12]. *Calamitates crescentes* [13-19]. *Job aequo animo suffert* [20-22].

- 6 Quadam autem die, cum venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, affuit
7 inter eos etiam Satan. Cui dixit Dominus. Unde venis? Qui respondens, ait : Circuivi terram, et perambulavi eam.
8 Dixitque Dominus ad eum : Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?
9 Cui respondens Satan, ait : Numquid Job frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum

ejus benedixisti, et possessio ejus crevit in terra? Sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta quae possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan : Ecce universa quae habet in manu tua sunt; tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan a facie Domini.

Cum autem quadam die filii et filiae ejus comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Job, qui diceret : Boves arabant, et asinae pascebantur juxta eos; et irruerunt Sabaei, tuleruntque omnia, et pueros percusserunt gladio; et evasi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit : Ignis Dei cecidit e caelo, et tactas oves puerosque consumpsit; et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Sed et illo adhuc loquente, venit alius, et dixit : Chaldaei fecerunt tres turmas, et invaserunt camelos, et tulerunt eos, necnon et pueros percusserunt gladio; et ego fugi solus, ut nuntiarem tibi.

Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intravit, et dixit : Filiis tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, quae corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt; et effugi ego solus, ut nuntiarem tibi.

Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua; et tonso capite, corruens in terram, adoravit, et dixit : Nudus egressus sum de utero matris meae, et nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum.

In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

1. — 1) *Hus*, Gen. 22, 21; Jer. 25, 20. *Et erat...* a malo, Job 2, 3. — 6-8) Job 2, 1-3. — 6) *Filii Dei*, Gen. 6, 2, 4; Job 38, 7. *Satan*, I Par. 21, 1; Zach. 3, 1; Luc. 22, 31; Apoc. 12, 9. — 7) *Cir-*

cui... eam, Zach. 1, 10, 11; I Pet. 5, 8. — 11) Job 2, 5. — 20) *Tonso capite*, Jer. 7, 29. — 21) *Nudus...* illuc, Eccl. 5, 14; I Tim. 6, 7. — 22) Job 2, 10; Jac. 5, 11.

3. CAP. II, 1-10 : JOB IN INCOLUMITATE SUA IMPETITUR. — *Deus laudes Job iterat* [II, 1-3]. *Deo permittente* [4-6] *Satan percussit Job ulcere pessimo, quod Job patienter suffert* [7-10].

- 2 Factum est autem, cum quadam die venissent filii Dei, et starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, et staret in conspectu ejus, ut diceret Dominus ad Satan : Unde venis? Qui respondens, ait :
 3 Circuivi terram, et perambulavi eam. Et dixit Dominus ad Satan : Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversus eum, ut affligerem eum
 4 frustra. Cui respondens Satan, ait : Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo
 5 dabit pro anima sua; alioquin mitte manum tuam, et tange os ejus et carnem; et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan : Ecce in manu tua est; verumtamen animam illius serva.
 7 Egressus igitur Satan a facie Domini,

percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus; qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi uxor sua : Adhuc tu permannes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere. Qui ait ad illam : Quasi una de stultis mulieribus locuta es; si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

4. CAP. II, 11-13 : JOB AB AMICIS VISITATUR.

Igitur audientes tres amici Job omne 11 malum quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, et Baldad Suhites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim ut pariter venientes visitarent eum, et consolarentur. Cumque 12 elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, et exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus, sparserunt pulverem super caput suum in cælum. Et sederunt 13 cum eo in terra septem diebus et septem noctibus; et nemo loquebatur ei verbum, videbant enim dolorem esse vehementem.

POEMA

PARS PRIMA

[III, 1 — XXXI, 40.]

DISCEPTATIO TRIPLEX INTER JOB ET AMICOS.

I. — PRIMUS DISCEPTANTIUM CONGRESSUS.

[III, 1 — XIV, 22.]

1. CAP. III, 1-26 : JOB AMARITUDINEM CORDIS SUI EFFUNDIT. — *Job maledicit diei nativitatis suæ* [III, 1-10], *sepulcri requiem exoptat* [11-19], *atque queritur vitam miseris dari* [20-26].

3 1, 2 Post hæc aperuit Job os suum, et maledixit diei suo, et locutus est :

- 3 Pereat dies in qua natus sum,
 et nox in qua dictum est : Conceptus est homo!
 4 Dies ille vertatur in tenebras;
 non requirat eum Deus desuper,
 et non illustretur lumine.
 5 Obscurent eum tenebræ et umbra mortis;
 occupet eum caligo,
 et involvatur amaritudine.

2. — 1) Job 1, 6. — 3) *Vir... innocentiam*, Job 1, 1. — 5) Job 1, 11. — 7) *Ulcere pessimo*, Ex. 9, 9; Lev. 13, 18. — 9) *Uxor sua*, Job 19, 17. —

10) *Si bona... suscipiamus*, Eccli. 2, 4. *In omnibus... suis*, Job 1, 22; Jac. 5, 11.
 3. — 3) Jer. 20, 14-18. — 11) Job 10, 18, 19.

- 6 Noctem illam tenebrosus turbo possideat;
non computetur in diebus anni,
nec numeretur in mensibus.
- 7 Sit nox illa solitaria,
nec laude digna.
- 8 Maledicant ei qui maledicunt diei,
qui parati sunt suscitare Leviathan.
- 9 Obtenebrentur stellæ caliginæ ejus;
expectet lucem, et non videat,
nec ortum surgentis auroræ.
- 10 Quia non conclusit ostia ventris qui portavit me,
nec abstulit mala ab oculis meis.
- 11 Quare non in vulva mortuus sum?
egressus ex utero non statim perii?
- 12 Quare exceptus genibus?
cur lactatus uberibus?
- 13 Nunc enim dormiens silerem,
et somno meo requiescerem
- 14 cum regibus et consulibus terræ,
qui ædificant sibi solitudines;
- 15 aut cum principibus qui possident aurum,
et replent domos suas argento;
- 16 aut sicut abortivum absconditum non subsisterem,
vel qui concepti non viderunt lucem.
- 17 Ibi impii cessaverunt a tumultu,
et ibi requieverunt fessi robore.
- 18 Et quondam vincti pariter sine molestia,
non audierunt vocem exactoris.
- 19 Parvus et magnus ibi sunt,
et servus liber a domino suo.
- 20 Quare misero data est lux,
et vita his qui in amaritudine animæ sunt?
- 21 Qui expectant mortem, et non venit,
quasi effodientes thesaurum;
- 22 gaudentque vehementer
cum invenerint sepulcrum?
- 23 Viro cujus abscondita est via
et circumdedit eum Deus tenebris?
- 24 Antequam comedam, suspiro;
et tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus;
- 25 quia timor quem timebam evenit mihi,
et quod verebar accidit.
- 26 Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi?
et venit super me indignatio.

2. CAP. IV, 1 — V, 27 : SERMO ELIPHAZ. — *Job qui tot vacillantes confortavit non conturbandus est* [IV, 1-5]. *Quis unquam innocens periit? Ille castigatur qui iniquitatem operatur* [6-11]. *Eliphaz, ad visionem Dei provocans, testatur neminem coram Deo justum esse* [12-21], *et Job exhortatur ut, omni questu remoto* [V, 1-7], *peccatum suum agnoscat et ad Deum salvatorem confugiat* [8-16] : *isto modo ad novam felicitatem reverti potest* [17-27].

- 4 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit :
2 Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies;
sed conceptum sermonem tenere quis poterit?
3 Ecce docuisti multos,
et manus lassas roborasti;

- 4 vacillantes confirmaverunt sermones tui,
et genua tremenia confortasti.
- 5 Nunc autem venit super te plaga, et defecisti;
tetigit te, et conturbatus es.
- 6 Ubi est timor tuus, fortitudo tua?
patientia tua et perfectio viarum tuarum?
- 7 Recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit;
aut quando recti deleti sunt?
- 8 Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem,
et seminant dolores, et metunt eos,
9 flantes Deo perisse,
et spiritu iræ ejus esse consumptos.
- 10 Rugitus leonis, et vox leonæ,
et dentes catulorum leonum contriti sunt.
- 11 Tigris periit, eo quod non haberet prædam,
et catuli leonis dissipati sunt.
- 12 Porro ad me dictum est verbum absconditum,
et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus.
- 13 In horrore visionis nocturnæ,
quando solet sopor occupare homines,
14 pavor tenuit me, et tremor,
et omnia ossa mea perterrita sunt;
15 et cum spiritus, me præsentem, transiret,
inhorrerunt pili carnis meæ.
- 16 Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum,
imago coram oculis meis,
et vocem quasi auræ lenis audiui.
- 17 Numquid homo, Dei comparatione, justificabitur?
aut factore suo purior erit vir?
- 18 Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles,
et in angelis suis reperit pravitatem;
19 quanto magis hi qui habitant domos luteas,
qui terrenum habent fundamentum,
consumentur velut a tineæ!
- 20 De mane usque ad vesperam succidentur;
et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.
- 21 Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis;
morientur, et non in sapientia.
- 5 Voca ergo, si est qui tibi respondeat,
et ad aliquem sanctorum convertere.
- 2 Vere stultum interficit iracundia,
et parvulum occidit invidia.
- 3 Ego vidi stultum firma radice;
et maledixi pulchritudini ejus statim.
- 4 Longe fient filii ejus a salute,
et conterentur in porta,
et non erit qui eruat.
- 5 Cujus messem famelicus comedet,
et ipsum rapiet armatus,
et bibent sitientes divitias ejus.
- 6 Nihil in terra sine causa fit,
et de humo non oritur dolor.
- 7 Homo nascitur ad laborem,
et avis ad volatum.

6) To'v. 2, 16. — 7) Ps. 36, 25; Eccli. 2, 12. — 8) Ps. 129, 3; 142, 2. — 18) *Ecce... stabiles*, Job 15, 15; 25, 5. *In angelis... pravitatem*, II Petr. 2, 11, 4; II Thess. 2, 8. — 19) *Visionis nocturnæ*, 4; Judæ 6. — 5. — 3) Ps. 36, 35, 36; 72, 18-20. — 7) *Homo*

- 8 Quamobrem ego deprecabor Dominum,
et ad Deum ponam eloquium meum,
9 qui facit magna et inscrutabilia,
et mirabilia absque numero;
10 qui dat pluviam super faciem terræ,
et irrigat aquis universa;
11 qui ponit humiles in sublime,
et moerentes erigit sospitate;
12 qui dissipat cogitationes malignorum,
ne possint implere manus eorum quod cœperant;
13 qui apprehendit sapientes in astutia eorum,
et consilium pravorum dissipat.
14 Per diem incurrent tenebras,
et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.
15 Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum,
et de manu violenti pauperem.
16 Et erit egeno spes;
iniquitas autem contrahet os suum.
- 17 Beatus homo qui corripitur a Deo.
18 Increpationem ergo Domini ne reprobes;
quia ipse vulnerat, et medetur;
percutit, et manus ejus sanabunt.
19 In sex tribulationibus liberabit te;
et in septima non tanget te malum.
20 In fame eruet te de morte,
et in bello de manu gladii.
21 A flagello linguæ absconderis,
et non timebis calamitatem cum venerit.
22 In vastitate et fame ridebis,
et bestias terræ non formidabis.
23 Sed cum lapidibus regionum pactum tuum,
et bestię terræ pacificæ erunt tibi.
24 Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum;
et visitans speciem tuam, non peccabis.
25 Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum,
et progenies tua quasi herba terræ.
26 Ingredieris in abundantia sepulcrum,
sicut infertur acervus tritici in tempore suo.
- 27 Ecce hoc, ut investigavimus, ita est.
Quod auditum, mente pertracta.

3. CAP. VI, 1—VII, 21 : RESPONSIO JOB. — *Job questus editos excusat, eo quod dolores quibus afficitur vires humanas superent* [VI, 1-7], *et mortem exoptat* [8-13]. *Job dicit se ab amicis derelinqui* [14-23] *et ab eis vanis increpationibus vexari* [24-30], *tristitiam humane vite et præsertim miseriam suam depingit* [VII, 1-10], *ideoque concludit petens a Deo ut non amplius crucietur et sorti suæ tradatur* [11-21].

6 Respondens autem Job, dixit :

- 2 Utinam appenderentur peccata mea quibus iram merui,
et calamitas quam patior, in statera!
3 Quasi arena maris hæc gravior appareret;
unde et verba mea dolore sunt plena;
4 quia sagittæ Domini in me sunt,
quarum indignatio ebibit spiritum meum,
et terrores Domini militant contra me.

nascitur ad laborem, Gen. 3, 17-19. — 11) I Reg. 1 — 26) *In abundantia*, Job 42, 16.
2, 7, 8; Ps. 112, 7; Luc. 1, 52. — 13) I Cor. 3, 19. 6: — 4) *Terrores... contra me*, Ps. 87, 17. —

- 5 Numquid rugiet onager cum habuerit herbam?
aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?
- 6 Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?
aut potest aliquis gustare quod gustatum affert mortem?
- 7 Quæ prius nolebat tangere anima mea,
nunc, præ angustia, cibi mei sunt.
- 8 Quis det ut veniat petitio mea,
et quod expecto tribuat mihi Deus?
- 9 Et qui cœpit, ipse me conterat;
solvat manum suam, et succidat me?
- 10 Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat,
nec contradicam sermonibus Sancti.
- 11 Quæ est enim fortitudo mea, ut sustineam?
aut quis finis meus, ut patienter agam?
- 12 Nec fortitudo lapidum fortitudo mea,
nec caro mea ænea est.
- 13 Ecce non est auxilium mihi in me;
et necessarii quoque mei recesserunt a me.
- 14 Qui tollit ab amico suo misericordiam,
timorem Domini derelinquit.
- 15 Fratres mei præterierunt me, sicut torrens
qui raptim transit in convallibus.
- 16 Qui timent pruinam,
irruet super eos nix.
- 17 Tempore quo fuerint dissipati, peribunt;
et ut incaluerit, solvantur de loco suo.
- 18 Involutæ sunt semitæ gressuum eorum;
ambulabunt in vacuum, et peribunt.
- 19 Considerate semitas Thema,
itinera Saba, et expectate paulisper.
- 20 Confusi sunt, quia speravi;
venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperti sunt.
- 21 Nunc venistis;
et modo videntes plagam meam, timetis.
- 22 Numquid dixi: Afferte mihi,
et de substantia vestra donate mihi?
- 23 Vel: Liberate me de manu hostis,
et de manu robustorum eruite me?
- 24 Docete me, et ego tacebo;
et si quid forte ignoravi, instruite me.
- 25 Quare detraxistis sermonibus veritatis,
cum e vobis nullus sit qui possit arguere me?
- 26 Ad increpandum tantum eloquia concinnatis,
et in ventum verba profertis.
- 27 Super pupillum irruitis,
et subvertere nitimini amicum vestrum.
- 28 Verumtamen quod cœpistis explete;
præbete aurem, et videte an mentiar.
- 29 Respondete, obsecro, absque contentione;
et loquentes id quod justum est, judicate.
- 30 Et non invenientis in lingua mea iniquitatem,
nec in faucibus meis stultitia personabit.
- 7 Militia est vita hominis super terram;
et sicut dies mercenarii, dies ejus.

10) Sancti, Is. 40, 25; Bar. 4, 22; Hab. 3, 3. —
13) Necessarii... a me, Job 19, 14, 15.

7. — 1) Militia... terram, Job 14, 14; 1 Tim.

2 Sicut servus desiderat umbram,
et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui,
3 sic et ego habui menses vacuos,
et noctes laboriosas enumeravi mihi.
4 Si dormiero, dicam : Quando consurgam?
Et rursum expectabo vesperam,
et replebor doloribus usque ad tenebras.
5 Induta est caro mea putredine;
et sordibus pulveris cutis mea aruit et contracta est.
6 Dies mei velocius transierunt quam a texente tela succiditur;
et consumpti sunt absque ulla spe.

7 Memento quia ventus est vita mea,
et non revertetur oculus meus ut videat bona.
8 Nec aspiciet me visus hominis;
oculi tui in me, et non subsistam.
9 Sicut consumitur nubes, et pertransit,
sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.
10 Nec revertetur ultra in domum suam,
neque cognoscet eum amplius locus ejus.

11 Quapropter et ego non parcam ori meo;
loquar in tribulatione spiritus mei,
confabulabor cum amaritudine animæ meæ.
12 Numquid mare ego sum, aut cetus,
quia circumdedisti me carcere?
13 Si dixero : Consolabitur me lectulus meus,
et relevabor loquens mecum in strato meo;
14 terrebis me per somnia,
et per visiones horrore concuties.
15 Quamobrem elegit suspendium anima mea,
et mortem ossa mea.
16 Desperavi, nequaquam ultra jam vivam;
parce mihi, nihil enim sunt dies mei.
17 Quid est homo, quia magnificas eum?
aut quid apponis erga eum cor tuum?
18 Visitas eum diluculo,
et subito probas illum.
19 Usquequo non parcis mihi,
nec dimittis me ut glutiam salivam meam?
20 Peccavi; quid faciam tibi, o custos hominum?
Quare posuisti me contrarium tibi,
et factus sum mihimetipsi gravis?
21 Cur non tollis peccatum meum,
et quare non auferis iniquitatem meam?
Ecce nunc in pulvere dormiam;
et si mane me quæsieris, non subsistam.

4. CAP. VIII, 1-22 : ORATIO BALDAD. — *Baldad profitetur Deum justum esse et filios Job propter peccata punitos esse* [VIII, 1-4]. *Job Deum deprecetur et rursus felix erit* [5-7]! *Impiorum caducam esse prosperitatem testatur veterum auctoritas* [8-19]. *Deus non projiciet preces Job, et qui oderunt eum confusione induentur* [20-22].

8 Respondens autem Baldad Suhites, dixit :

2 Usquequo loqueris talia,
et spiritus multiplex sermones oris tui?

1, 18; II Tim. 2, 3-5. — 5) Job 2, 7, 8. — 10-12; 16, 23; Sap. 2, 1. — 16) *Nihil... mei*, Job 9, 10. II Reg. 12, 23; 14, 14; Job 10, 21; 14, 14, 15. — 18) Ps. 16, 3.

- 3 Numquid Deus supplantat iudicium?
 aut Omnipotens subvertit quod justum est?
 4 Etiam si filii tui peccaverunt ei,
 et dimisit eos in manu iniquitatis suæ,
 5 tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum,
 et Omnipotentem fueris deprecatus,
 6 si mundus et rectus incesseris,
 statim evigilabit ad te,
 et pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ;
 7 In tantum, ut si priora tua fuerint parva,
 et novissima tua multiplicentur nimis.
- 8 Interroga enim generationem pristinam,
 et diligenter investiga patrum memoriam :
 9 Hesterni quippe sumus, et ignoramus,
 quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.
 10 Et ipsi docebunt te, loquentur tibi,
 et de corde suo proferent eloquia :
 11 Numquid virere potest scirpus absque humore?
 aut crescere carectum sine aqua?
 12 Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu,
 ante omnes herbas arescit.
 13 Sic viæ omnium qui obliviscuntur Deum,
 et spes hypocritæ peribit.
 14 Non ei placebit vecordia sua,
 et sicut tela aranearum fiducia ejus.
 15 Innitetur super domum suam, et non stabit;
 fulciet eam, et non consurget.
 16 Humectus videtur antequam veniat sol,
 et in ortu suo germen ejus egredietur.
 17 Super acervum petrarum radices ejus densabuntur.
 et inter lapides commorabitur.
 18 Si absorbuerit eum de loco suo,
 negabit eum, et dicet : Non novi te.
 19 Hæc est enim lætitia viæ ejus,
 ut rursum de terra alii germinentur.
- 20 Deus non projiciet simplicem,
 nec porriget manum malignis,
 21 donec impleatur risu os tuum,
 et labia tua júbilo.
 22 Qui oderunt te induentur confusione,
 et tabernaculum impiorum non subsistet.

5. CAP. IX, 1—X, 22 : RESPONSIO JOB. — *Job asseverat nullum quidem apud Deum esse justum, nec cum eo contendere posse [IX, 1-20]. Job innocentiam suam cognoscit; quomodo vero respicit eam Deus [21-31]? Auferat Deus virgam suam a Job et tunc loquetur [32-35]. Job Deum interrogat de ejus severitate erga innocentem [X, 1-7], opus ejus manuum [8-17], atque levamen malorum suorum ante mortem petit [18-22].*

9 Et respondens Job, ait :

- 2 Vere scio quod ita sit,
 et quod non justificetur homo compositus Deo.
 3 Si voluerit contendere cum eo,
 non poterit ei respondere unum pro mille.

8. — 3) Job 34, 10, 12. — 8) Deut. 4, 32; 12; 108, 23; 143, 4; Eccl. 7, 1; Sap. 2, 5.
 32, 7. — 9) Sicut... terram, Job 14, 2; Ps. 101, 9. — 2) Job 4, 17-19; 25, 4. — 6) Job 26, 11. —

- 4 Sapiens corde est, et fortis robore :
 quis restitit ei, et pacem habuit?
 5 Qui transtulit montes, et nescierunt
 hi quos subvertit in furore suo.
 6 Qui commovet terram de loco suo,
 et columnæ ejus concutiuntur.
 7 Qui præcipit soli, et non oritur,
 et stellas claudit quasi sub signaculo.
 8 Qui extendit cælos solus,
 et graditur super fluctus maris.
 9 Qui facit Arcturum et Oriona,
 et Hyadas et interiora Austri.
 10 Qui facit magna, et incomprehensibilia,
 et mirabilia, quorum non est numerus.
 11 Si venerit ad me, non videbo eum;
 si abierit, non intelligam.
 12 Si repente interroget, quis respondebit ei?
 vel quis dicere potest : Cur ita facis?
 13 Deus, cujus iræ nemo resistere potest,
 et sub quo curvantur qui portant orbem.
 14 Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei,
 et loquar verbis meis cum eo?
 15 Qui, etiam si habuero quippiam justum, non respondebo,
 sed meum judicem deprecabor.
 16 Et cum invocantem exaudierit me,
 non credo quod audierit vocem meam.
 17 In turbine enim conteret me,
 et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa.
 18 Non concedit requiescere spiritum meum,
 et implet me amaritudinibus.
 19 Si fortitudo quaeritur, robustissimus est;
 si æquitas judicii, nemo audet pro me testimonium dicere.
 20 Si justificare me voluero, os meum condemnabit me;
 si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.
 21 Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,
 et tædebit me vitæ meæ.
 22 Unum est quod locutus sum :
 et innocentem et impium ipse consumit.
 23 Si flagellat, occidat semel,
 et non de pœnis innocentum rideat.
 24 Terra data est in manus impii,
 vultum judicum ejus operit.
 Quod si non ille est, quis ergo est?
 25 Dies mei velociore fuerunt cursore;
 fugerunt, et non viderunt bonum.
 26 Pertransierunt quasi naves poma portantes,
 sicut aquila volans ad escam.
 27 Cum dixero : Nequaquam ita loquar,
 commuto faciem meam, et dolore torqueor.
 28 Verebar omnia opera mea,
 sciens quod non parceres delinquenti.
 29 Si autem et sic impius sum,
 quare frustra laboravi?
 30 Si lotus fuero quasi aquis nivis,

8) Qui extendit... cælos, Ps. 103, 2; Is. 40, 22. —
 9) Gen. 1, 16. — 13) Cujus... potest, Nah. 1, 6. —
 15) Etiam... justum, Job 10, 15. — 17) Sine
 causa, Job 2, 3. — 20) Os meum condemnabit

me, Job 15, 6. — 21) Tædebit me vitæ meæ, Job
 7, 16. — 22) Innocentem... consumit, Eccl. 9, 2.
 — 25) Dies... cursore, Job 7, 6. — 28) Job 10, 14.

- et fulserint velut mundissimæ manus meæ,
 31 tamen sordibus intinges me,
 et abominabuntur me vestimenta mea.
- 32 Neque enim viro qui similis mei est, respondebo;
 nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.
- 33 Non est qui utrumque valeat arguere,
 et ponere manum suam in ambobus.
- 34 Auferat a me virgam suam,
 et pavor ejus non me terreat.
- 35 Loquar, et non timebo eum;
 neque enim possum metuens respondere.
- 10 Tædet animam meam vitæ meæ;
 dimittam adversum me eloquium meum,
 loquar in amaritudine animæ meæ.
- 2 Dicam Deo: Noli me condemnare;
 indica mihi cur me ita judices.
- 3 Numquid bonum tibi videtur, si calumniaris me,
 et opprimas me opus manuum tuarum,
 et consilium impiorum adjuves?
- 4 Numquid oculi carnei tibi sunt?
 aut sicut videt homo, et tu videbis?
- 5 Numquid sicut dies hominis dies tui,
 et anni tui sicut humana sunt tempora,
 ut quæras iniquitatem meam,
 et peccatum meum scruteris,
- 6 et scias quia nihil impium fecerim,
 cum sit nemo qui de manu tua possit eruere?
- 8 Manus tuæ fecerunt me,
 et plasmaverunt me totum in circuitu;
 et sic repente præcipitas me?
- 9 Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me,
 et in pulverem reduces me.
- 10 Nonne sicut lac mulsisti me,
 et sicut caseum me coagulasti?
- 11 Pelle et carnibus vestisti me;
 ossibus et nervis compegisti me.
- 12 Vitam et misericordiam tribuisti mihi,
 et visitatio tua custodivit spiritum meum.
- 13 Licet hæc celes in corde tuo,
 tamen scio quia universorum memineris.
- 14 Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi,
 cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?
- 15 Et si impius fuero, vae mihi est;
 et si justus, non levabo caput,
 saturatus afflictione et miseria.
- 16 Et propter superbiam quasi læanæ capies me,
 reversusque mirabiliter me crucias.
- 17 Instauras testes tuos contra me,
 et multiplicas iram tuam adversum me,
 et poenæ militant in me.
- 18 Quare de vulva eduxisti me?
 Qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret!

10. — 1) Tædet... meæ, Job 7, 16; 9, 21. — Is. 43, 13. — 8) Manus... circuitu, Ps. 118, 73.
 3) Opus manuum tuarum, Gen. 2, 7; Job 14, 15. — 9) Quod... feceris me, Gen. 2, 7; Job 4, 19;
 — 5) Job 36, 26. — 7) Scias... fecerim, Job 2, 33, 6. — In pulverem reduces me, Gen. 3, 19;
 3, 9. Cum sit... eruere, Deut. 32, 39; Sap. 16, 15; Job 34, 15; Ps. 145, 4; Eccl. 12, 7. — 18) Job

- 19 Fuissem quasi non essem,
de utero translatus ad tumulum.
20 Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi?
dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum;
21 antequam vadam, et non revertar,
ad terram tenebrosam, et opertam mortis caligine :
22 terram miseriæ et tenebrarum,
ubi umbra mortis et nullus ordo,
sed sempiternus horror inhabitat.

6. CAP. XI, 1-20 : SERMO SOPHAR. — *Sophar exprobrat arrogantiam Job [XI, 1-3]. Utinam Deus cum eo loqueretur ejusque iniquitatem ostenderet [4-12]! Sophar ad penitentiam Job invitat : qui iniquitatem a se aufert salvabitur [13-19]; oculi autem impiorum deficient [20].*

- 11 Respondens autem Sophar Naamathites, dixit :
2 Numquid qui multa loquitur, non et audiet?
aut vir verbosus justificabitur?
3 Tibi soli tacebunt homines?
et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?
4 Dixisti enim : Purus est sermo meus,
et mundus sum in conspectu tuo.
5 Atque utinam Deus loqueretur tecum,
et aperiret labia sua tibi,
6 ut ostenderet tibi secreta sapientiæ,
et quod multiplex esset lex ejus,
et intelligeres quod multo minora exigaris ab eo
quam meretur iniquitas tua!
7 Forsitan vestigia Dei comprehendes,
et usque ad perfectum Omnipotentem reperiēs?
8 Excelsior cælo est, et quid faciēs?
profundior inferno, et unde cognosces?
9 Longior terra mensura ejus
et latior mari.
10 Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit,
quis contradicet ei?
11 Ipse enim novit hominum vanitatem;
et videns iniquitatem, nonne considerat?
12 Vir vanus in superbiam erigitur,
et tanquam pullum onagri se liberum natum putat.
13 Tu autem firmasti cor tuum,
et expandisti ad eum manus tuas.
14 Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris a te,
et non manserit in tabernaculo tuo injustitia,
15 tunc levare poteris faciem tuam absque macula;
et eris stabilis, et non timebis.
16 Miseriæ quoque oblivisceris,
et quasi aquarum quæ præterierunt, recordaberis.
17 Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vespem;
et cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.
18 Et habebis fiduciam, proposita tibi spe,
et defossus securus dormies.
19 Requiesces, et non erit qui te exterreat;
et deprecabuntur faciem tuam plurimi.
20 Oculi autem impiorum deficient,

3, 3, 11. — 21) II Reg. 12, 23; Job 7, 9, 10;

16, 23.

11. — 4) Job 10, 7. — 7) Eccli. 43, 30-36; Rom.

11, 33. — 12) Tanquam... liberum, Job 39, 5-8.

— 18) Securus dormies, Lev. 26, 6; Ps. 4, 9. —

20) Oculi... deficient, Lev. 26, 16; Job 17, 5.

et effugium peribit ab eis,
et spes illorum abominatio animæ.

7. CAP. XII, 1—XIV, 22 : RESPONSIO JOB. — *Justus ab amicis suis deridetur* [XII, 1-6]. *Dei potentiam cognoscunt creaturæ omnes* [7-12] *eamque internoscit homo in prodigiis quæ videt ipse* [13-25]. *Hæc omnia novit Job* [XIII, 1, 2]. *Deus non indiget fabricatoribus mendacii et iudicium iniquum amicorum Job recusabit* [3-12]. *Job liber tormentis causam suam coram Deo ageret* [13-22]. *A Deo petit Job ut delicta sua sibi ostendantur* [23-28]. *Vita hominis brevis est multisque miseris repletur : cur augetur ejus inopia* [XIV, 1-6]? *Lignum præcisum rursum vivescit, homo vero mortuus non resurget* [7-12]. *Ab inferno nullus est reditus mortuisque nulla spes* [13-22].

12 Respondens autem Job, dixit :

- 2 Ergo vos estis soli homines,
et vobiscum morietur sapientia?
- 3 Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum ;
quis enim hæc quæ nostis ignorat?
- 4 Qui deridetur ab amico suo, sicut ego,
invocabit Deum, et exaudiet eum ;
deridetur enim justi simplicitas.
- 5 Lampas contempta apud cogitationes divitum,
parata ad tempus statutum.
- 6 Abundant tabernacula prædonum,
et audacter provocant Deum,
cum ipse dederit omnia in manus eorum.
- 7 Nimirum interroga jumenta, et docebunt te ;
et volatilia cæli, et indicabunt tibi.
- 8 Loquere terræ, et respondebit tibi ;
et narrabunt pisces maris.
- 9 Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit ?
In cujus manu anima omnis viventis,
et spiritus universæ carnis hominis.
- 11 Nonne auris verba dijudicat ?
et fauces comedentis, saporem ?
In antiquis est sapientia,
et in multo tempore prudentia.
- 13 Apud ipsum est sapientia et fortitudo ;
ipse habet consilium et intelligentiam.
- 14 Si destruxerit, nemo est qui ædificet ;
si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.
- 15 Si continuerit aquas, omnia siccabuntur ;
et si emisit eas, subvertent terram.
- 16 Apud ipsum est fortitudo et sapientia ;
ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur.
- 17 Adducit consiliarios in stultum finem,
et iudices in stuporem.
- 18 Balteum regum dissolvit,
et præcingit fune renes eorum.
- 19 Ducit sacerdotes inglorios,
et optimates supplantat ;
commutans labium veracium,
et doctrinam senum auferens.
- 21 Effundit despectionem super principes,
eos qui oppressi fuerant relevans.

12. — 3) Job 13, 2; 15, 9; 16, 2. — 4) Qui deridetur... ego, Job 21, 3; 30, 1; Prov. 14, 2. — 10) Num. 16, 22; Act. 17, 28. — 11) Job 34, 3. — 12) Job 32, 7. — 14) Si incluserit... aperiat,

Is. 22, 22; Apoc. 3, 7. — 15) Si emisit... terram, Gen. 7, 11-24. — 21) Effundit... principes, Ps. 106, 40.

- 22 Qui revelat profunda de tenebris,
et producit in lucem umbram mortis.
- 23 Qui multiplicat gentes, et perdit eas,
et subversas in integrum restituit.
- 24 Qui immutat cor principum populi terræ,
et decipit eos ut frustra incedant per invium.
- 25 Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce,
et errare eos faciet quasi ebrios.
- 13 Ecce omnia hæc vidit oculus meus,
et audivit auris mea, et intellexi singula.
- 2 Secundum scientiam vestram et ego novi;
nec inferior vestri sum.
- 3 Sed tamen ad Omnipotentem loquar,
et disputare cum Deo cupio,
- 4 prius vos ostendens fabricatores mendacii,
et cultores perversorum dogmatum.
- 5 Atque utinam taceretis,
ut putaremini esse sapientes!
- 6 Audite ergo correptionem meam,
et iudicium labiorum meorum attendite.
- 7 Numquid Deus indiget vestro mendacio,
ut pro illo loquamini dolos?
- 8 Numquid faciem ejus accipitis,
et pro Deo judicare nitimini?
- 9 Aut placebit ei quem celare nihil potest?
aut decipietur, ut homo, vestris fraudulentis?
- 10 Ipse vos arguet,
quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.
- 11 Statim ut se commoverit, turbabit vos,
et terror ejus irruet super vos.
- 12 Memoria vestra comparabitur cineri,
et redigentur in lutum cervices vestræ.
- 13 Tacete paulisper, ut loquar
quodcumque mihi mens suggesserit.
- 14 Quare lacero carnes meas dentibus meis,
et animam meam porto in manibus meis?
- 15 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo;
verumtamen vias meas in conspectu ejus arguam.
- 16 Et ipse erit salvator meus:
non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.
- 17 Audite sermonem meum,
et ænigmata percipite auribus vestris.
- 18 Si fuero judicatus,
scio quod justus inveniar.
- 19 Quis est qui judicetur mecum?
Veniat: quare tacens consumer?
- 20 Duo tantum ne facias mihi,
et tunc a facie tua non abscondar:
- 21 Manum tuam longe fac a me,
et formido tua non me terreat.
- 22 Voca me, et ego respondebo tibi;
aut certe loquar, et tu responde mihi.
- 23 Quantas habeo iniquitates et peccata,
scelera mea et delicta ostende mihi.

13. — 2) Job 12, 3; 15, 9. — 3) Job 23, 4; 31, 18) Job 33, 9. — 22) Voca... tibi, Job. 14, 15. —
35. — 15) Verumtamen... arguam, Job 27, 5. —

- 24 Cur faciem tuam abscondis,
et arbitraris me inimicum tuum?
- 25 Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam,
et stipulam siccam persequeris;
- 26 scribis enim contra me amaritudines,
et consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.
- 27 Posuisti in nervo pedem meum,
et observasti omnes semitas meas,
et vestigia pedum meorum considerasti,
- 28 qui quasi putredo consumendus sum,
et quasi vestimentum quod comeditur a tinea.
- 14 Homo, natus de muliere, brevi vivens tempore,
repletur multis miseriis.
- 2 Qui quasi flos egreditur et conteritur,
et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet.
- 3 Et dignum ducis super hujuscumodi aperire oculos tuos,
et adducere eum tecum in iudicium?
- 4 Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine?
Nonne tu qui solus es?
- 5 Breves dies hominis sunt;
numerus mensium ejus apud te est;
constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.
- 6 Recede paululum ab eo, ut quiescat,
donec optata veniat, sicut mercenarii, dies ejus.
- 7 Lignum habet spem;
si præcisum fuerit, rursum virescit,
et rami ejus pullulant.
- 8 Si senuerit in terra radix ejus,
et in pulvere emortuus fuerit truncus illius,
ad odorem aquæ germinabit,
et faciet comam, quasi cum primum plantatum est.
- 10 Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus,
atque consumptus, ubi, quæso, est?
- 11 Quomodo si recedant aquæ de mari,
et fluvijs vacuefactus arescat;
- 12 sic homo, cum dormierit, non resurget,
donec atteratur cælum, non evigilabit,
nec consurget de somno suo.
- 13 Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me,
et abscondas me, donec pertranseat furor tuus,
et constituas mihi tempus in quo recorderis mei?
- 14 Putasne, mortuus homo rursum vivat?
Cunctis diebus quibus nunc milito, expecto
donec veniat immutatio mea.
- 15 Vocabis me, et ego respondebo tibi;
operi manuum tuarum porriges dexteram.
- 16 Tu quidem gressus meos dinumerasti,
sed parce peccatis meis.
- 17 Signasti quasi in sacco delicta mea,
sed curasti iniquitatem meam.
- 18 Mons cadens defluit,
et saxum transfertur de loco suo;

24) *Arbitraris... tuum*, Job 19, 11; 33, 10. —
27) Job 33, 11.
14. — 1) *Homo natus de muliere*, Job 15, 14;
25, 4. — *Brevi vivens tempore*, Job 10, 20; 16, 23;
Ps. 38, 5, 6; 88, 46; Sap. 2, 1. — 2) *Qui quasi...*
conteritur, Ps. 89, 6; 102, 15; Eccli. 14, 18;
Is. 40, 6, 7; Jac. 1, 10; I Petr. 1, 24. *Fugit velut*

umbra, Job 8, 9; Ps. 101, 12; 108, 23; 143, 4. —
4) *Quis... semine*, Ps. 50, 4, 7. — 10) *Ubi quæso*
est, Job 20, 7. — 12) Job 7, 10. — 14) *Quibus nunc*
milito, Job 7, 1. *Immutatio mea*, I Cor. 15, 51.
— 16) *Tu quidem... dinumerasti*, Job 31, 4; 34,
21; Prov. 5, 21.

- 19 lapides excavant aquæ,
et alluvione paulatim terra consumitur;
et hominem ergo similiter perdes.
- 20 Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret;
immutabis faciem ejus, et emittes eum.
- 21 Sive nobiles fuerint filii ejus,
sive ignobiles, non intelliget.
- 22 Attamen caro ejus, dum vivet, dolebit,
et anima illius super semetipso lugebit.

II. — SECUNDUS DISCEPTANTIUM CONGRESSUS.

[XV, 1 — XXI, 34.]

1. CAP. XV, 1-35 : SERMO ELIPHAZ. — *Job verbis suis condemnari asseverat Eliphaz [XV, 1-6]. Quid novit Job quod ignorent amici sui [7-10]? Quid tumet spiritus Job contra Deum in cujus conspectu cæli non sunt mundi [11-16]? Sapientes docent quomodo impii semper internis cruciatibus exagitentur [17-35].*

15 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit :

- 2 Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens,
et implebit ardore stomachum suum?
- 3 Arguis verbis eum qui non est æqualis tibi,
et loqueris quod tibi non expedit.
- 4 Quantum in te est evacuasti timorem,
et tulisti preces coram Deo.
- 5 Docuit enim iniquitas tua os tuum,
et imitaris linguam blasphemantium.
- 6 Condemnabit te os tuum, et non ego,
et labia tua respondebunt tibi.
- 7 Numquid primus homo tu natus es,
et ante colles formatus?
- 8 Numquid consilium Dei audisti,
et inferior te erit ejus sapientia?
- 9 Quid nosti quod ignoremus?
quid intelligis quod nesciamus?
- 10 Et senes et antiqui sunt in nobis,
multo vetustiores quam patres tui.
- 11 Numquid grande est ut consoletur te Deus?
Sed verba tua prava hoc prohibent.
- 12 Quid te elevat cor tuum,
et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?
- 13 Quid tumet contra Deum spiritus tuus,
ut proferas de ore tuo hujusmodi sermones?
- 14 Quid est homo ut immaculatus sit,
et ut justus appareat natus de muliere?
- 15 Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis,
et cæli non sunt mundi in conspectu ejus.
- 16 Quanto magis abominabilis et inutilis homo,
qui bibit quasi aquam iniquitatem?
- 17 Ostendam tibi, audi me;
quod vidi narrabo tibi.
- 18 Sapientes confitentur,
et non abscondunt patres suos :
- 19 quibus solis data est terra,
et non transivit alienus per eos.

15. — 6) Job 9, 20. — 8) Numquid... audisti, | I Cor. 2, 11, 16. — 9) Job 12, 3; 13, 2. — Job 11, 7; Sap. 9, 13; Jer. 23, 18; Rom. 11, 34; | 14-16) Job 25, 4-6. — 14) Job 14, 4. — 15) Job 4,

- 20 Cunctis diebus suis impius superbit,
et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.
21 Sonitus terroris semper in auribus illius;
et cum pax sit, ille semper insidias suspicatur.
22 Non credit quod reverti possit de tenebris ad lucem,
circumspectans undique gladium.
23 Cum se moverit ad quaerendum panem,
novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.
24 Terrebit eum tribulatio,
et angustia vallabit eum,
sicut regem qui praeparatur ad praelium.
25 Tetendit enim adversus Deum manum suam,
et contra Omnipotentem roboratus est.
26 Cucurrit adversus eum erecto collo,
et pingui cervice armatus est.
27 Operuit faciem ejus crassitudo,
et de lateribus ejus arvina dependet.
28 Habitavit in civitatibus desolatis,
et in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.
29 Non ditabitur, nec perseverabit substantia ejus,
nec mittet in terra radicem suam.
30 Non recedet de tenebris;
ramos ejus arefaciet flamma,
et auferetur spiritu oris sui.
31 Non credet frustra errore deceptus,
quod aliquo pretio redimendus sit.
32 Antequam dies ejus impleantur peribit,
et manus ejus arescent.
33 Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus,
et quasi oliva projiciens florem suum.
34 Congregatio enim hypocritæ sterilis,
et ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt.
35 Concepit dolorem et peperit iniquitatem,
et uterus ejus praeparat dolos.

2. CAP. XVI, 1—XVII, 16 : RESPONSIO JOB. — *Job conqueritur quod sui consolatores semper eadem recoquant* [XVI, 1-6]. *Deus eum innocentem amicorum manibus tradidit* [7-18]. *Job Deo judici et testi confidit* [XVI, 19—XVII, 1]. *Deus impiis non favet* [2-9]. *Iterum de inferno* [10-16].

16 Respondens autem Job, dixit :

- 2 Audivi frequenter talia;
consolatores onerosi omnes vos estis.
3 Numquid habebunt finem verba ventosa?
aut aliquid tibi molestum est, si loquaris?
4 Poteram et ego similia vestri loqui;
atque utinam esset anima vestra pro anima mea!
5 Consolarer et ego vos sermonibus,
et moverem caput meum super vos.
6 Roborarem vos ore meo,
et moverem labia mea, quasi parcens vobis.
7 Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus,
et si tacuero, non recedet a me.
8 Nunc autem oppressit me dolor meus,
et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.
9 Rugæ meæ testimonium dicunt contra me,
et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam, contradicens mihi.

18, 19. — 34) *Congregatio... sterilis*, Sap. 3, 11, | 16. — 2) *Audivi frequenter talia*, Job 12, 3. —
18. — 35) Ps. 7, 15; Is. 59, 4.

- 10 Collegit furorem suum in me,
et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis;
hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.
- 11 Aperuerunt super me ora sua,
et exprobrantes percusserunt maxillam meam;
satiati sunt pœnis meis.
- 12 Conclusit me Deus apud iniquum,
et manibus impiorum me tradidit.
- 13 Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum;
tenuit cervicem meam, confregit me,
et posuit me sibi quasi in signum.
- 14 Circumdedit me lanceis suis,
convulneravit lumbos meos;
non pepercit, et effudit in terra viscera mea.
- 15 Concidit me vulnere super vulnus;
irruit in me quasi gigas.
- 16 Saccum consui super cutem meam,
et operui cinere carnem meam.
- 17 Facies mea intumuit a fletu,
et palpebræ meæ caligaverunt.
- 18 Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ,
cum haberem mundas ad Deum preces.

- 19 Terra, ne operias sanguinem meum,
neque inveniat in te locum latendi clamor meus;
ecce enim in cælo testis meus
et conscius meus in excelsis.
- 21 Verbosi amici mei;
ad Deum stillat oculus meus;
atque utinam sic judicaretur vir cum Deo,
quomodo judicatur filius hominis cum collega suo!
- 23 Ecce enim breves anni transeunt;
et semitam per quam non revertar ambulo.
- 17 Spiritus meus attenuabitur,
dies mei breviabuntur,
et solum mihi superest sepulcrum.

- 2 Non peccavi,
et in amaritudinibus moratur oculus meus.
- 3 Libera me, Domine, et pone me juxta te,
et cujusvis manus pugnet contra me.
- 4 Cor eorum longe fecisti a disciplina;
propterea non exaltabuntur.
- 5 Prædam pollicetur sociis,
et oculi filiorum ejus deficient.
- 6 Posuit me quasi in proverbium vulgi,
et exemplum sum coram eis.
- 7 Caligavit ab indignatione oculus meus,
et membra mea quasi in nihilum redacta sunt.
- 8 Stupebunt justi super hoc,
et innocens contra hypocritam suscitabitur.
- 9 Et tenebit justus viam suam,
et mundis manibus addet fortitudinem.
- 10 Igitur omnes vos convertimini, et venite,
et non inveniam in vobis ullum sapientem.
- 11 Dies mei transierunt;
cogitationes meæ dissipatæ sunt,
torquentes cor meum.

15) Job 2, 7. — 22) Job 9, 32, 33. — 23) Job 10, 21. | 17. — 5) *Oculi... deficient*, Job 11, 20. — 6) Job

- 12 Noctem verterunt in diem,
et rursum post tenebras spero lucem.
13 Si sustinero, infernus domus mea est;
et in tenebris stravi lectulum meum.
14 Putredini dixi: Pater meus es;
Mater mea, et soror mea, vermibus.
15 Ubi est ergo nunc præstolatio mea?
et patientiam meam quis considerat?
16 In profundissimum infernum descendent omnia mea.
Putasne saltem ibi erit requies mihi?

3. CAP. XVIII, 1-21: SERMO BALDAD. — *Baldad vituperat Job [XVIII, 1-4], et dicit impiorum ruinam [5-14] ad eorum progeniem extensuram fore [15-21].*

- 18 Respondens autem Baldad Suhites, dixit:
2 Usque ad quem finem verba jactabitis?
Intelligite prius, et sic loquamur.
3 Quare reputati sumus ut jumenta,
et sorduimus coram vobis?
4 Qui perdis animam tuam in furore tuo,
numquid propter te derelinquetur terra,
et transferentur rupes de loco suo?
5 Nonne lux impii extinguetur,
nec splendeat flamma ignis ejus?
6 Lux obtenebrescet in tabernaculo illius;
et lucerna quæ super eum est extinguetur.
7 Arctabuntur gressus virtutis ejus,
et præcipitabit eum consilium suum.
8 Immisit enim in rete pedes suos,
et in maculis ejus ambulat.
9 Tenebitur planta illius laqueo,
et exardescet contra eum sitis.
10 Abscondita est in terra pedica ejus,
et decipula illius super semitam.
11 Undique terrebunt eum formidines,
et involvent pedes ejus.
12 Attenuetur fame robur ejus,
et inedia invadat costas illius.
13 Devoret pulchritudinem cutis ejus,
consumat brachia illius primogenita mors.
14 Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus;
et calcet super eum, quasi rex, interitus.
15 Habitent in tabernaculo illius socii ejus qui non est;
aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.
16 Deorsum radices ejus siccantur;
sursum autem atteratur messis ejus.
17 Memoria illius pereat de terra,
et non celebretur nomen ejus in plateis.
18 Expellet eum de luce in tenebras,
et de orbe transferet eum.
19 Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo;
nec ullæ reliquæ in regionibus ejus.
20 In die ejus stupebunt novissimi,
et primos invadet horror.
21 Hæc sunt ergo tabernacula iniqui,
et iste locus ejus qui ignorat Deum.

30, 9. — 13) *Infernus domus mea est*, Job 30, 23; Eccl. 12, 5.

18. — 6) Job 21, 17; Prov. 13, 9; 20, 20; 24, 20.

— 11) Job 15, 20-24; 27, 20. — 17) *Memoria... de terra*, Ps. 33, 17; Prov. 2, 22; 10, 7.

4. CAP. XIX, 1-29 : RESPONSIO JOB. — *Job, de amicorum opprobriis conquestus, ait se a Deo affligi* [XIX, 1-6] *atque, miseriis coopertus* [7-12] *auxilioque egens* [13-20], *eos obtestatur ut sui misereantur* [21, 22]; *sed nihil ex eis exspectans, Redemptori suo se committit* [23-27]. *Job verecundiam amicorum suorum prænuntiat* [28, 29].

19. Respondens autem Job, dixit :

- 2 Usquequo affligitis animam meam,
et atteritis me sermonibus?
- 3 En decies confunditis me,
et non erubescitis opprimentes me.
- 4 Nempe, et si ignoravi,
mecum erit ignorantia mea.
- 5 At vos contra me erigimini,
et arguitis me opprobriis meis.
- 6 Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me,
et flagellis suis me cinxerit.
- 7 Ecce clamabo, vim patiens, et nemo audiet;
vociferabor, et non est qui iudicet.
- 8 Semitam meam circumsepsit, et transire non possum;
et in calle meo tenebras posuit.
- 9 Spoliavit me gloria mea,
et abstulit coronam de capite meo.
- 10 Destruxit me undique, et pereō;
et quasi evulsæ arbori abstulit spem meam.
- 11 Iratus est contra me furor ejus,
et sic me habuit quasi hostem suum.
- 12 Simul venerunt latrones ejus,
et fecerunt sibi viam per me,
et obsederunt in gyro tabernaculum meum.
- 13 Fratres meos longe fecit a me,
et noti mei quasi alieni recesserunt a me.
- 14 Dereliquerunt me propinqui mei,
et qui me noverant obliti sunt mei.
- 15 Inquilini domus meæ et ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me,
et quasi peregrinus fui in oculis eorum.
- 16 Servum meum vocavi, et non respondit;
ore proprio deprecabar illum.
- 17 Halitum meum exhorruit uxor mea,
et orabam filios uteri mei.
- 18 Stulti quoque despiciebant me;
et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.
- 19 Abominati sunt me quondam consiliarii mei,
et quem maxime diligebam, aversatus est me.
- 20 Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum,
et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.
- 21 Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos, amici mei,
quia manus Domini tetigit me.
- 22 Quare persequimini me sicut Deus,
et carnibus meis saturamini?
- 23 Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei?
Quis mihi det ut exarentur in libro,
24 stylo ferreo et plumbi lamina,
vel celte sculpantur in silice?

... 19. — 7) Job 30, 20. — 11) Job 13, 24; 33, 10. — 19) Eccli. 6, 8. — 21) *Manus Domini teti-*
— 13) Job 6, 13. — 17) *Uxor mea*, Job 2, 9. [*git me*, Job 1, 11; 2, 5. — 23) Job 31, 35. —

- 25 Scio enim quod Redemptor meus vivit,
et in novissimo die de terra surrecturus sum;
26 et rursum circumdabor pelle mea,
et in carne mea videbo Deum meum.
27 Quem visurus sum ego ipse,
et oculi mei conspecturi sunt, et non alius;
reposita est hæc spes mea in sinu meo.
28 Quare ergo nunc dicitis : Persequamur eum,
et radicem verbi inveniamus contra eum?
29 Fugite ergo a facie gladii,
quoniam ultor iniquitatum gladius est;
et scitote esse iudicium.

5. CAP. XX, 1-29 : SERMO SOPHAR. — *Sophar, ad respondendum incitatus [XX, 1-3], denuo declarat impiorum triumphum brevem esse [4-9] : cum habuerint quæ concupierant, possidere non poterunt [10-20], et in eos irruent calamitates [20-29].*

20 Respondens autem Sophar Naamathites, dixit :

- 2 Idcirco cogitationes meæ variæ succedunt sibi,
et mens in diversa rapitur.
3 Doctrinam qua me arguis audiam,
et spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.
4 Hoc scio a principio,
ex quo positus est homo super terram,
5 quod laus impiorum brevis sit,
et gaudium hypocritæ ad instar puncti.
6 Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus,
et caput ejus nubes tetigerit,
7 quasi sterquilinum in fine perdetur,
et qui eum viderant, dicent : Ubi est?
8 Velut somnium avolans non inveniatur,
transiet sicut visio nocturna.
9 Oculus qui eum viderat non videbit,
neque ultra intuebitur eum locus suus.
10 Filii ejus atterentur egestate,
et manus illius reddent ei dolorem suum.
11 Ossa ejus implebuntur vitiiis adolescentiæ ejus,
et cum eo in pulvere dormient.
12 Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum,
abscondet illud sub lingua sua.
13 Parcet illi, et non derelinquet illud,
et celabit in gutture suo.
14 Panis ejus in utero illius
vertetur in fel aspidum intrinsecus.
15 Divitias quas devoravit evomet,
et de ventre illius extrahet eas Deus.
16 Caput aspidum suget,
et occidet eum lingua viperæ.
17 Non videat rivulos fluminis,
torrentes mellis et butyri.
18 Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur;
juxta multitudinem adinventionum suarum, sic et sustinebit.
19 Quoniam confringens nudavit pauperes;
domum rapuit, et non ædificavit eam.
20 Nec est satiatus venter ejus;
et cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.

25-27) Phil. 3, 20; Tit. 2, 13. — 26) II Mach. 14, 10; Ps. 36, 10, 36. — 10) Filii... egestate, Job 27, 14; Ps. 108, 10. — 20) Nec est... ejus, Eccl. 5, 9. Et cum... poterit, Eccl. 5, 14; Luc. 12, 20.

- 21 Non remansit de cibo ejus;
et propterea nihil permanebit de bonis ejus.
22 Cum satiatus fuerit, arctabitur;
æstuabit, et omnis dolor irruet super eum.
23 Utinam impleatur venter ejus,
ut emittat in eum iram furoris sui,
et pluat super illum bellum suum!
24 Fugiet arma ferrea,
et irruet in arcum æreum.
25 Eductus, et egrediens de vagina sua,
et fulgurans in amaritudine sua;
vadent et venient super eum horribiles.
26 Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus;
devorabit eum ignis qui non succenditur;
affligetur relictus in tabernaculo suo.
27 Revelabunt cæli iniquitatem ejus,
et terra consurget adversus eum.
28 Apertum erit germen domus illius;
detrahetur in die furoris Dei.
29 Hæc est pars hominis impii a Deo,
et hereditas verborum ejus a Domino.

6. CAP. XXI, 1-34 : RESPONSIO JOB. — *Attente audiant amici [XXI, 1-6]! Job asseverat impios sæpe in hac vita florere [7-15] eorumque peccata non semper puniri [16-18]. Quid ad impium pertinet de panis a filiis suis repetitis [19-21]? Homo felix et miser simul in pulvere dormiunt [22-26]. Responsio amicorum veritati aperte repugnat [27-34].*

21 Respondens autem Job, dixit :

- 2 Audite, quæso, sermones meos,
et agite poenitentiam.
3 Sustinete me, et ego loquar;
et post mea, si videbitur, verba ridete.
4 Numquid contra hominem disputatio mea est,
ut merito non debeam contristari?
5 Attendite me et obstupescite,
et superponite digitum ori vestro.
6 Et ego, quando recordatus fuero, pertimesco,
et concutit carnem meam tremor.
7 Quare ergo impii vivunt,
sublevati sunt, confortatique divitiis?
8 Semen eorum permanet coram eis,
propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum.
9 Domus eorum securæ sunt et pacatæ,
et non est virga Dei super illos.
10 Bos eorum concepit, et non abortivit;
vacca peperit, et non est privata fetu suo.
11 Egrediuntur quasi greges parvuli eorum,
et infantes eorum exultant lusibus.
12 Tenent tympanum et citharam,
et gaudent ad sonitum organi.
13 Ducunt in bonis dies suos,
et in puncto ad inferna descendunt.
14 Qui dixerunt Deo : Recede a nobis,
et scientiam viarum tuarum nolumus.

— 22) Job 15, 20-35. — 26) Devorabit... succen-
ditur, Deut. 32, 22. — 29) Job 27, 13.
21. — 2) Job 13, 17. — 7) Job 12, 6; Ps. 36,
35; 72, 3; Eccl. 8, 14; Jer. 12, 1, 2; Hab. 1, 3,
13; Mal. 3, 14, 15. — 13) In puncto... descen-
dunt, Job 34, 20. — 14) Job 22, 17. — 15) Mal.

- 15 Quis est Omnipotens, ut serviamus ei?
et quid nobis prodest si oraverimus illum?
- 16 Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua,
consilium impiorum longe sit a me.
- 17 Quoties lucerna impiorum extinguetur,
et superveniet eis inundatio,
et dolores dividet furoris sui?
- 18 Erunt sicut paleæ ante faciem venti,
et sicut favilla quam turbo dispergit.
- 19 Deus servabit filiis illius dolorem patris,
et cum reddiderit, tunc sciet.
- 20 Videbunt oculi ejus interfectionem suam,
et de furore Omnipotentis bibet.
- 21 Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se,
et si numerus mensium ejus dimidiatur?
- 22 Numquid Deum docebit quispiam scientiam,
qui excelsos judicat?
- 23 Iste moritur robustus et sanus,
dives et felix;
- 24 viscera ejus plena sunt adipe,
et medullis ossa illius irrigantur;
- 25 alius vero moritur in amaritudine animæ
absque ullis opibus;
- 26 et tamen simul in pulvere dormient,
et vermes operient eos.
- 27 Certe novi cogitationes vestras,
et sententias contra me iniquas.
- 28 Dicitis enim : Ubi est domus principis?
et ubi tabernacula impiorum?
- 29 Interrogate quemlibet de viatoribus,
et hæc eadem illum intelligere cognoscetis :
- 30 quia in diem perditionis servatur malus,
et ad diem furoris ducetur.
- 31 Quis arguet coram eo viam ejus?
et quæ fecit, quis reddet illi?
- 32 Ipse ad sepulcra ducetur,
et in congerie mortuorum vigilabit.
- 33 Dulcis fuit glareis Cocyti,
et post se omnem hominem trahet,
et ante se innumerabiles.
- 34 Quomodo igitur consolamini me frustra,
cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

III. — TERTIUS DISCEPTANTIUM CONGRESSUS.

[XXII, 1 — XXXI, 40.]

1. CAP. XXII, 1-30 : SERMO ELIPHAZ. — *Numquid Deo prodesse potest homo [XXII, 1-3]? Propter multa scelera [4-11] impiæque verba Job castigatur [12-20]. Eliphaz hortatur Job ad Deum rogandum : eo modo pacem inveniet [21-30].*
- 22 Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit :
- 2 Numquid Deo potest comparari homo,
etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?

3. 14. — 16) Job 22, 18. — 19) Deus... patris, | 22. — 2) Job 9, 2. — 3) Job 35, 7. — 6) Ex. 22,
Job 20, 10. — 26) Eccl. 2, 16; 9, 2.

- 3 Quid prodest Deo, si justus fueris?
aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?
- 4 Numquid timens arguet te,
et veniet tecum in iudicium?
- 5 Et non propter malitiam tuam plurimam,
et infinitas iniquitates tuas?
- 6 Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa,
et nudos spoliasti vestibus.
- 7 Aquam lasso non dedisti,
et esurienti subtraxisti panem.
- 8 In fortitudine brachii tui possidebas terram,
et potentissimus obtinebas eam.
- 9 Viduas dimisisti vacuas,
et lacertos pupillorum comminuisti.
- 10 Propterea circumdatus es laqueis,
et conturbat te formido subita.
- 11 Et putabas te tenebras non visurum,
et impetu aquarum inundantium non oppressum iri.
- 12 An non cogitas quod Deus excelsior caelo sit,
et super stellarum verticem sublimetur?
- 13 Et dicis : Quid enim novit Deus?
et quasi per caliginem iudicat.
- 14 Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat,
et circa cardines caeli perambulat.
- 15 Numquid semitam saeculorum custodire cupis,
quam calcaverunt viri iniqui,
- 16 qui sublati sunt ante tempus suum,
et fluvius subvertit fundamentum eorum;
- 17 qui dicebant Deo : Recede a nobis;
et quasi nihil posset facere Omnipotens, aestimabant eum,
- 18 cum ille implesset domos eorum bonis?
Quorum sententia procul sit a me!
- 19 Videbunt justi, et lætabuntur,
et innocens subsannabit eos :
- 20 Nonne succisa est erectio eorum?
et reliquias eorum devoravit ignis?
- 21 Acquiesce igitur ei, et habeto pacem,
et per hæc habebis fructus optimos.
- 22 Suscipe ex ore illius legem,
et pone sermones ejus in corde tuo.
- 23 Si reversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis,
et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.
- 24 Dabit pro terra silicem,
et pro silice torrentes aureos.
- 25 Eritque Omnipotens contra hostes tuos,
et argentum coacervabitur tibi.
- 26 Tunc super Omnipotentem deliciis afflues,
et elevabis ad Deum faciem tuam.
- 27 Rogabis eum, et exaudiet te,
et vota tua reddes.
- 28 Decernes rem, et veniet tibi,
et in viis tuis splendeat lumen.
- 29 Qui enim humiliatus fuerit erit in gloria,
et qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur.

26, 27; Deut. 24, 6, 17; Job 24, 3, 9; Ez. 18, 12, 16. — 9) Deut. 24, 17; 27, 19. — 10) Job 18, 8-10. — 12) Job 11, 8. — 13) Ps. 10, 11; 72, 11; 93, 7; Eccli. 23, 25-29; Is. 29, 15; Ez. 8, 12; 9, 9; Soph. 1, 12; Mal. 2, 17. — 18) Quorum... a me, Job 21, 16. — 19) Videbunt... lætabuntur, Ps. 105, 42. — 27) Job 33, 26. — 29) Ps. 137, 6; Prov. 6, 16, 17; 29, 23; Matth. 23, 12; Luc. 1, 52; Jac. 4,

30 Salvabitur innocens;
salvabitur autem in munditia manuum suarum,

2. CAP. XXIII, 1—XXIV, 25 : RESPONSIO JOB. — *Job exoptat usque ad solium Dei pervenire* [XXIII, 1-9]. *Deus innocentiam Job novit, sed quodcumque vult facit : quapropter timendum est* [10-17]. *Job explicat cur impii tot scelera patrantes non semper debitas penas luant* [XXIV, 1-17], *et eorum sortem depingit* [18-25].

23 Respondens autem Job, ait :

2 Nunc quoque in amaritudine est sermo meus,
et manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.
3 Quis mihi tribuat ut cognoscam et inveniam illum,
et veniam usque ad solium ejus?
4 Ponam coram eo iudicium,
et os meum replebo increpationibus;
5 ut sciam verba quæ mihi respondeat,
et intelligam quid loquatur mihi.
6 Nolo multa fortitudine contendat mecum,
nec magnitudinis suæ mole me premat.
7 Proponat æquitatem contra me,
et perveniat ad victoriam iudicium meum.
8 Si ad orientem iero, non apparet;
si ad occidentem, non intelligam eum.
9 Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum;
si me vertam ad dexteram, non videbo illum.
10 Ipse vero scit viam meam,
et probavit me quasi aurum quod per ignem transit.
11 Vestigia ejus secutus est pes meus;
viam ejus custodivi, et non declinavi ex ea.
12 A mandatis labiorum ejus non recessi,
et in sinu meo abscondi verba oris ejus.
13 Ipse enim solus est, et nemo avertere potest cogitationem ejus,
et anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.
14 Cum expleverit in me voluntatem suam,
et alia multa similia præsto sunt ei.
15 Et idcirco a facie ejus turbatus sum,
et considerans eum, timore sollicitor.
16 Deus mollivit cor meum,
et Omnipotens conturbavit me.
17 Non enim perii propter imminentes tenebras,
nec faciem meam operuit caligo.

24 Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora;
qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.

2 Alii terminos transtulerunt,
diripuerunt greges, et paverunt eos.
3 Asinum pupillorum abegerunt,
et abstulerunt pro pignore bovem viduæ.
4 Subverterunt pauperum viam,
et oppresserunt pariter mansuetos terras.
5 Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum;
vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.
6 Agrum non suum demetunt,
et vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.

10; I Pet. 5, 5. — 30) Job 17, 9; Ps. 17, 21, 25. | Mal. 3, 3; I Pet. 1, 7. — 13) Job 42, 2; Ps. 113, 3;
23. — 10) Ipse... meam, Ps. 138, 3, 4. Proba- | 134, 6.
vit... transit, Ps. 65, 10; Prov. 17, 3; Zach. 13, 9;

- 7 Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes,
quibus non est operimentum in frigore;
8 quos imbres montium rigant,
et non habentes velamen, amplexantur lapides.
9 Vim fecerunt deprædantes pupillos,
et vulgum pauperem spoliaverunt.
10 Nudis et incedentibus absque vestitu,
et esurientibus tulerunt spicas.
11 Inter acervos eorum meridiati sunt,
qui calcatis torcularibus sitiunt.
12 De civitatibus fecerunt viros gemere,
et anima vulneratorum clamavit;
et Deus inultum abire non patitur.
- 13 Ipsi fuerunt rebelles lumini,
nescierunt vias ejus,
nec reversi sunt per semitas ejus.
14 Mane primo consurgit homicida,
interficit egenum et pauperem;
per noctem vero erit quasi fur.
15 Oculus adulteri observat caliginem,
dicens : Non me videbit oculus;
et operiet vultum suum.
16 Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi;
et ignoraverunt lucem.
17 Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis;
et sic in tenebris quasi in luce ambulant.
- 18 Levis est super faciem aquæ;
maledicta sit pars ejus in terra,
nec ambulet per viam vinearum.
19 Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium,
et usque ad inferos peccatum illius.
20 Obliviscatur ejus misericordia, dulcedo illius vermes;
non sit in recordatione,
sed conteratur quasi lignum infructuosum.
21 Pavit enim sterilem quæ non parit,
et viduæ bene non fecit.
22 Detraxit fortes in fortitudine sua,
et cum steterit, non credit vitæ suæ.
23 Dedit ei Deus locum poenitentiae,
et ille abutitur eo in superbiam;
oculi autem ejus sunt in viis illius.
24 Elevati sunt ad modicum, et non subsistent;
et humiliabuntur sicut omnia, et auferentur,
et sicut summitates spicarum conterentur.
- 25 Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum,
et ponere ante Deum verba mea?

3. CAP. XXV, 1-6 : SERMO BALDAD. — *Nullus homo coram Deo justificari potest.*

25 Respondens autem Baldad Suhites, dixit :

- 2 Potestas et terror apud eum est,
qui facit concordiam in sublimibus suis.
3 Numquid est numerus militum ejus?
et super quem non surget lumen illius?

21. — 13) Joan. 3, 19, 20. — 15) Prov. 7, 9. — illius, Ps. 33, 17; Prov. 15, 3; Eccli. 15, 20.
23) Dedit... poenitentiae, Apoc. 2, 21. Oculi...

- 4 Numquid justificari potest homo comparatus Deo?
aut apparere mundus natus de muliere?
5 Ecce luna etiam non splendet,
et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus :
6 quanto magis homo putredo,
et filius hominis vermis!

4. CAP. XXVI, 1-14 : RESPONSIO JOB. — *Job interlocutorem suum deridet* [XXVI, 1-4] *atque potentiam Dei celebrat* [5-14].

26 Respondens autem Job, dixit :

- 2 Cujus adjutor es? numquid imbecillis?
et sustentas brachium ejus qui non est fortis?
3 Cui dedisti consilium?
forsitan illi qui non habet sapientiam?
et prudentiam tuam ostendisti plurimam.
4 Quem docere voluisti?
nonne eum qui fecit spiramentum?
5 Ecce gigantes gemunt sub aquis,
et qui habitant cum eis.
6 Nudus est infernus coram illo,
et nullum est operimentum perditioni.
7 Qui extendit aquilonem super vacuum,
et appendit terram super nihilum.
8 Qui ligat aquas in nubibus suis,
ut non erumpant pariter deorsum.
9 Qui tenet vultum solii sui,
et expandit super illud nebulam suam.
10 Terminum circumdedit aquis,
usque dum finiantur lux et tenebræ.
11 Columnæ cæli contremiscunt,
et pavent ad nutum ejus.
12 In fortitudine illius repente maria congregata sunt,
et prudentia ejus percussit superbum.
13 Spiritus ejus ornavit cælos,
et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.
14 Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus;
et cum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus,
quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

5. CAP. XXVII, 1—XXVIII, 28 : ALIUS SERMO JOB. — *Job innocentiam suam iterum testatur* [XXVII, 1-6]. *Resumens thesim de pena impiorum ab amicis suis traditam* [7-23], *Job se committit veræ sapientiæ, quæ nec arte* [XXVIII, 1-12], *nec auro comparatur* [13-19], *sed a solo Deo cognoscitur et omnibus timentibus eum conceditur* [20-28].

27 Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit :

- 2 Vivit Deus, qui abstulit judicium meum,
et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.
3 Quia donec superest halitus in me,
et spiritus Dei in naribus meis,
4 non loquentur labia mea iniquitatem,
nec lingua mea meditabitur mendacium.
5 Absit a me ut justos vos esse judicem;
donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

25. — 4) Job 4, 17-19; 9, 2. — 6) Job 4, 19; 8-11; Prov. 8, 29. — 11) Job 9, 6. — 13) Coluber
15, 16. tortuosus, Is. 27, 1.
26. — 4) Nonne... spiramentum, Gen. 2, 7. — 27. — 2) Qui abstulit judicium meum, Job
5) Prov. 9, 18. — 6) Ps. 138, 7-12. — 10) Job 38, 34, 5. — 5) Donec... mea, Job 2, 3, 9; 13, 15;

- 6 Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram;
neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.
- 7 Sit ut impius, inimicus meus,
et adversarius meus, quasi iniquus.
- 8 Quæ est enim spes hypocritæ, si avare rapiat,
et non liberet Deus animam ejus?
- 9 Numquid Deus audiet clamorem ejus,
cum venerit super eum angustia?
- 10 Aut poterit in Omnipotente delectari,
et invocare Deum omni tempore?
- 11 Docebo vos, per manum Dei,
quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.
- 12 Ecce vos omnes nostis,
et quid sine causa vana loquimini?
- 13 Hæc est pars hominis impii apud Deum,
et hereditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.
- 14 Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt,
et nepotes ejus non saturabuntur pane;
qui reliqui fuerint ex eo sepelientur in interitu,
et viduæ illius non plorabunt.
- 16 Si comportaverit quasi terram argentum,
et sicut lutum præparaverit vestimenta;
17 præparabit quidem, sed justus vestietur illis,
et argentum innocens dividet.
- 18 Ædificavit sicut tinea domum suam,
et sicut custos fecit umbraculum.
- 19 Dives, cum dormierit, nihil secum auferet;
aperiet oculos suos, et nihil inveniet.
- 20 Apprehendet eum quasi aqua inopia,
nocte opprimet eum tempestas.
- 21 Tolle eum ventus urens, et auferet,
et velut turbo rapiet eum de loco suo.
- 22 Et mittet super eum, et non parcat;
de manu ejus fugiens fugiet.
- 23 Stringet super eum manus suas,
et sibilabit super illum, intuens locum ejus.
- 28 Habet argentum venarum suarum principia,
et auro locus est in quo conflatur.
- 2 Ferrum de terra tollitur,
et lapis solutus calore in æs vertitur.
- 3 Tempus posuit tenebris,
et universorum finem ipse considerat,
lapidem quoque caliginis et umbram mortis.
- 4 Dividit torrens a populo peregrinante
eos quos oblitus est pes egentis hominis, et invios.
- 5 Terra, de qua oriebatur panis,
in loco suo igni subversa est.
- 6 Locus sapphiri lapides ejus,
et glebæ illius aurum.
- 7 Semitam ignoravit avis,
nec intuitus est eam oculus vulturis.
- 8 Non calcaverunt eam filii institorum,
nec pertransivit per eam lææna.
- 9 Ad silicem extendit manum suam,
subvertit a radicibus montes.
- 10 In petris rivos excidit,

- 11 et omne pretiosum vidit oculus ejus.
Profunda quoque fluviorum scrutatus est,
et abscondita in lucem produxit.
- 12 Sapientia vero ubi invenitur?
et quis est locus intelligentiæ?
- 13 Nescit homo pretium ejus,
nec invenitur in terra suaviter viventium.
- 14 Abyssus dicit : Non est in me,
et mare loquitur : Non est mecum.
- 15 Non dabitur aurum obrizum pro ea,
nec appendetur argentum in commutatione ejus.
- 16 Non conferetur tinctis Indiæ coloribus,
nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.
- 17 Non adæquabitur ei aurum vel vitrum,
nec commutabuntur pro ea vasa auri.
- 18 Excelsa et eminentia non memorabuntur comparatione ejus;
trahitur autem sapientia de occultis.
- 19 Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia,
nec tincturæ mundissimæ componetur.
- 20 Unde ergo sapientia venit?
et quis est locus intelligentiæ?
- 21 Abscondita est ab oculis omnium viventium;
volucres quoque cæli latet.
- 22 Perditio et mors dixerunt :
Auribus nostris audivimus famam ejus.
- 23 Deus intelligit viam ejus,
et ipse novit locum illius.
- 24 Ipse enim fines mundi intuetur,
et omnia quæ sub cælo sunt respicit.
- 25 Qui fecit ventis pondus,
et aquas appendit in mensura.
- 26 Quando ponebat pluviis legem,
et viam procellis sonantibus,
- 27 tunc vidit illam et enarravit,
et præparavit, et investigavit.
- 28 Et dixit homini : Ecce timor Domini, ipsa est sapientia,
et recedere a malo, intelligentia.

6. CAP. XXIX, 1—XXXI, 40 : ULTIMUS SERMO JOB. — *Job commemorat suam pristinam felicitatem* [XXIX, 1-6], honores in se congestos [7-11, 21-25] et misericordia sua in pauperes partos [12-17] suamque firmam spem stabilis prosperitatis [18-20]; nunc autem a vilissimo quoque deridetur [XXX, 1-15]! Venerunt dies afflictionis et Deus in crudelem ei mutatus est [16-23]. *Job misero licet queri* [24-31], cum justus in diebus suis fuerit : nihil de virgine cogitavit [XXXI, 1-4], justitiam coluit [5-8], cum muliere aliena non peccavit [9-12], iudicium cum servis suis subire non contempsit [13-15], in pauperes misericors fuit [16-23], avaritiam et idololatriam perhorruit [24-28], ruina inimicorum suorum non gavisus est [29, 30], eleemosynam fecit [31, 32], et peccata sua non abscondit [33, 34]. *Job de vita sua Deum testem et judicem invocat* [35-37]. Nonnulla adduntur [38-40].

29 Addidit quoque Job, assumens parabolam suam, et dixit :

2 Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinios,
secundum dies quibus Deus custodiebat me?

28. — 12) Eccl. 7, 24, 25; Bar. 3, 14-38. — 25; Prov. 3, 20. — 28) *Ecce... sapientia*, Deut. 15) Prov. 3, 14; 8, 10, 11, 19; 16, 16; Sap. 7, 4, 6; Ps. 110, 10; Prov. 1, 7; 3, 7; 9, 10; Eccl. 7-11. — 23-28) Prov. 8, 22-31. — 23) Prov. 2, 6; 1, 16, 34. Sap. 7, 15; Eccl. 1, 1; Jac. 1, 5. — 26) Job 38, 29. — 2) *Quibus... me*, Job 1, 10. — 5) *In cir-*

- 3 Quando splendebat lucerna ejus super caput meum,
et ad lumen ejus ambulabam in tenebris;
4 sicut fui in diebus adolescentiæ meæ,
quando secreto Deus erat in tabernaculo meo;
5 quando erat Omnipotens mecum,
et in circuitu meo pueri mei;
6 quando lavabam pedes meos butyro,
et petra fundebat mihi rivos olei;
7 quando procedebam ad portam civitatis,
et in platea parabant cathedram mihi.
8 Videbant me juvenes, et abscondebantur;
et senes assurgentes stabant.
9 Principes cessabant loqui,
et digitum superponebant ori suo.
10 Vocem suam cohibebant duces,
et lingua eorum gutturi suo adhærebat.
11 Auris audiens beatificabat me,
et oculus videns testimonium reddebat mihi,
12 eo quod liberassem pauperem vociferantem,
et pupillum cui non esset adjutor.
13 Benedictio perituri super me veniebat,
et cor viduæ consolatus sum.
14 Justitia indutus sum,
et vestivi me, sicut vestimento et diademate, judicio meo.
15 Oculus fui cæco,
et pes claudo.
16 Pater eram pauperum,
et causam quam nesciebam diligentissime investigabam.
17 Conterebam molas iniqui,
et de dentibus illius auferebam prædam.
18 Dicebamque: In nidulo meo moriar,
et sicut palma multiplicabo dies.
19 Radix mea aperta est secus aquas,
et ros morabitur in messione mea.
20 Gloria mea semper innovabitur,
et arcus meus in manu mea instaurabitur.
21 Qui me audiebant, expectabant sententiam,
et intenti tacebant ad consilium meum.
22 Verbis meis addere nihil audebant,
et super illos stillabat eloquium meum.
23 Expectabant me sicut pluviam,
et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.
24 Si quando ridebam ad eos, non credebant,
et lux vultus mei non cadebat in terram.
25 Si voluissem ire ad eos, sedebam primus;
cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu,
eram tamen mœrentium consolator.
- 30 Nunc autem diderunt me juniores tempore,
2 quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei;
3 quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo,
et vita ipsa putabantur indigni;
4 egestate et fame steriles, qui rodebant in solitudine,
squalentes calamitate et miseria,
5 et mandebant herbas, et arborum cortices,
et radix juniperorum erat cibus eorum;
6 qui de convallibus ista rapientes,
cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant;

cuitu meo pueri mei, Job 1, 2, 4. — 9) Sap. 8, 10-12. — 12-17) Job 22, 5-9.

30. — 1) *Nunc... tempore*, Job 12, 4; 19, 18. — 3-8) Job 24, 5, 6. — 9) *Factus... proverbium*, Job

- 6 in desertis habitabant torrentium,
et in cavernis terræ, vel super glaream;
- 7 qui inter hujusmodi lætabantur,
et esse sub sentibus delicias computabant;
- 8 filii stultorum et ignobilium,
et in terra penitus non parentes.
- 9 Nunc in eorum canticum versus sum,
et factus sum eis in proverbium.
- 10 Abominantur me, et longe fugiunt a me,
et faciem meam conspuere non verentur.
- 11 Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me,
et frenum posuit in os meum.
- 12 Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt;
pedes meos subverterunt,
et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.
- 13 Dissipaverunt itinera mea;
insidiati sunt mihi, et prævaluerunt,
et non fuit qui ferret auxilium.
- 14 Quasi rupto muro, et aperta janua, irruerunt super me,
et ad meas miseras devoluti sunt.
- 15 Redactus sum in nihilum;
abstulisti quasi ventus desiderium meum,
et velut nubes pertransiit salus mea.
- 16 Nunc autem in memetipso marcescit anima mea,
et possident me dies afflictionis.
- 17 Nocte os meum perforatur doloribus,
et qui me comedunt, non dormiunt.
- 18 In multitudine eorum consumitur vestimentum meum,
et quasi capitis tunicæ succinxerunt me.
- 19 Comparatus sum luto,
et assimilatus sum favillæ et cineri.
- 20 Clamo ad te, et non exaudis me;
sto, et non respicis me.
- 21 Mutatus es mihi in crudelem,
et in duritia manus tuæ adversaris mihi.
- 22 Elevasti me, et quasi super ventum ponens
elisisti me valide.
- 23 Scio quia morti trades me,
ubi constituta est domus omni viventi.
- 24 Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam;
et si corruerint, ipse salvabis.
- 25 Flebam quondam super eo qui afflictus erat,
et compatiebatur anima mea pauperi.
- 26 Expectabam bona, et venerunt mihi mala;
præstolabar lucem, et eruperunt tenebræ.
- 27 Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie;
prævenērunt me dies afflictionis.
- 28 Mœrens incedebam, sine furore,
consurgens, in turba clamabam.
- 29 Frater fui draconum,
et socius struthionum.
- 30 Cutis mea denigrata est super me,
et ossa mea aruerunt præ caumate.
- 31 Versa est in luctum cithara mea,
et organum meum in vocem flentium.

17, 6. — 15) *Redactus sum in nihilum*, Ps. 72, 21. | — 20) Job 19, 7. — 23) Eccl. 12, 5; Hebr. 9, 27.
| — 25) Job 29, 12-16. — 30) Job 2, 7, 8.

- 31 Pepigi foedus cum oculis meis,
ut ne cogitarem quidem de virgine.
- 2 Quam enim partem haberet in me Deus desuper,
et hereditatem. Omnipotens de excelsis?
- 3 Numquid non perditio est iniquo,
et alienatio operantibus injustitiam?
- 4 Nonne ipse considerat vias meas,
et cunctos gressus meos dinumerat?
- 5 Si ambulavi in vanitate,
et festinavi in dolo pes meus,
6 appendat me in statera justa,
et sciat Deus simplicitatem meam.
- 7 Si declinavit gressus meus de via,
et si secutum est oculos meos cor meum,
et si manibus meis adhæsit macula,
8 seram, et alius comedat,
et progenies mea eradicetur.
- 9 Si deceptum est cor meum super muliere,
et si ad ostium amici mei insidiatus sum,
10 scortum alterius sit uxor mea,
et super illam incurventur alii.
- 11 Hoc enim nefas est,
et iniquitas maxima.
- 12 Ignis est usque ad perditionem devorans,
et omnia eradicans genimina.
- 13 Si contempsi subire iudicium cum servo meo et ancilla mea,
cum disceptarent adversum me :
14 quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus?
et cum quæsierit, quid respondebo illi?
- 15 Numquid non in utero fecit me, qui et illum operatus est?
et formavit me in vulva unus?
- 16 Si negavi quod volebant pauperibus,
et oculos viduæ expectare feci;
17 si comedi buccellam meam solus,
et non comedit pupillus ex ea,
18 quia ab infantia mea crevit mecum miseratio,
et de utero matris meæ egressa est mecum;
19 si despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum,
et absque operimento pauperem;
20 si non benedixerunt mihi latera ejus,
et de velleribus ovium mearum calefactus est;
21 si levavi super pupillum manum meam,
etiâ cum viderem me in porta superiorem,
22 humerus meus a junctura sua cadat,
et brachium meum cum suis ossibus confringatur.
- 23 Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum,
et pondus ejus ferre non potui.
- 24 Si putavi aurum robur meum,
et obrizo dixi : Fiducia mea;
25 si lætatus sum super multis divitiis meis,
et quia plurima reperit manus mea.
- 26 Si vidi solem cum fulgeret,
et lunam incedentem clare,

31. — 4) Job 14, 16; 23, 10; 34, 21; Ps. 138, 3; 20, 10; Deut. 22, 22. — 12) Prov. 6, 27-29; Eccli. 9, Prov. 5, 21; Eccli. 15, 20. — 11) Ex. 20, 14; Lev. 8, 9. — 16-23) Job 22, 6-9; 29, 12-16. — 26-27) Deut.

- 27 et lætatum est in abscondito cor meum,
et osculatus sum manum meam ore meo :
- 28 quæ est iniquitas maxima,
et negatio contra Deum altissimum.
- 29 Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat,
et exsultavi quod invenisset eum malum ;
- 30 non enim dedi ad peccandum guttur meum,
ut expeterem maledicens animam ejus.
- 31 Si non dixerunt viri tabernaculi mei :
Quis det de carnibus ejus, ut saturemur ?
- 32 Foris non mansit peregrinus ;
ostium meum viatori paluit.
- 33 Si abscondi quasi homo peccatum meum,
et celavi in sinu meo iniquitatem meam.
- 34 Si expavi, ad multitudinem nimiam,
et despectio propinquorum terruit me ;
et non magis tacui, nec egressus sum ostium.
- 35 Quis mihi tribuat auditorem,
ut desiderium meum audiat Omnipotens,
et librum scribat ipse qui judicat,
- 36 ut in humero meo portem illum,
et circumdem illum quasi coronam mihi ?
- 37 Persingulos gradus meos pronuntiabo illum,
et quasi principi offeram eum.
- 38 Si adversum me terra mea clamat,
et cum ipsa sulci ejus deflent ;
- 39 si fructus ejus comedi absque pecunia,
et animam agricolarum ejus afflixi :
- 40 pro frumento oriatur mihi tribulus,
et pro hordeo spina.

Finita sunt verba Job.

PARS SECUNDA

[XXXII, 1 — XXXVII, 24.]

INTERVENTUS ELIU.

1. CAP. XXXII, 1 — XXXIII, 33 : PRIMUS SERMO ELIU. — *Eliu introducitur [XXXII, 1-5], qui tres amicos insipientiæ objurat [6-14] declaratque ostendere velle illa omnia quæ tacuit [15-22]. Eliu ad Job conversus eum provocat ad auscultandum [XXXIII, 1-7]. Eliu carpit audaciam Job qui non recte se innocentem ante Deum asseveravit [8-12]. Non licet homini contendere adversus Deum qui respondere non cogitur [13, 14]. Tum per somnium [15-18], tum per dolorem loquitur Deus [19-22]. Homo, si fuerit angelus pro eo loquens et a Deo sanitatem ejus impetrans [23-25], dicet penam peccato leviores fuisse [26-30]. Eliu iterum Job ad auscultandum exhortatur [31-33].*

- 32 Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, eo quod justus sibi videretur.
- 2 Et iratus, indignatusque est Eliu, filius Barachel, Buzites, de cognatione Ram; iratus est autem adversum Job, eo quod justum se esse diceret coram Deo. Porro 3

4, 10. — 28) Deut. 17, 2-7. — 29) Prov. 24, 17; Eccli. 8, 8. — 35) Quis... Omnipotens, Job 23, 3-7. Librum scribat ipse, Job 19, 23.

32. — 1) Eo quod... videretur, Job 33, 9. — 2) Eo quod... Deo, Job 13, 18; 27, 6; 34, 5; 35, 2. — 3) Sed... Job, Job 22, 5. — 7) Job 12, 12. —

adversum amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent
 4 Job. Igitur Eliu expectavit Job loquentem, eo quod seniores essent qui loque-
 bantur. Cum autem vidisset quod tres
 respondere non potuissent, iratus est vehementer.
 Respondensque Eliu, filius Barachel, Buzites, dixit :

Junior sum tempore, vos autem antiquiores;
 idcirco, demisso capite,
 veritus sum vobis indicare meam sententiam.
 7 Sperabam enim quod aetas prolixior loqueretur,
 et annorum multitudo doceret sapientiam.
 8 Sed, ut video, spiritus est in hominibus,
 et inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.
 9 Non sunt longævi sapientes,
 nec senes intelligunt judicium.
 10 Ideo dicam : Audite me,
 ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.
 11 Expectavi enim sermones vestros,
 audiavi prudentiam vestram,
 donec disceptaremini sermonibus;
 12 et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam ;
 sed, ut video, non est qui possit arguere Job,
 et respondere ex vobis sermonibus ejus.
 13 Ne forte dicatis : Invenimus sapientiam ;
 Deus projecit eum, non homo.
 14 Nihil locutus est mihi ;
 et ego non secundum sermones vestros respondebo illi.
 15 Extimuerunt, nec responderunt ultra,
 abstuleruntque a se eloquia.
 16 Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti ;
 steterunt, nec ultra responderunt ;
 17 respondebo et ego partem meam,
 et ostendam scientiam meam.
 18 Plenus sum enim sermonibus,
 et coarctat me spiritus uteri mei.
 19 En venter meus quasi mustum absque spiraculo,
 quod lagunculas novas dirumpit.
 20 Loquar, et respirabo paululum ;
 aperiam labia mea, et respondebo.
 21 Non accipiam personam viri,
 et Deum homini non æquabo.
 22 Nescio enim quamdiu subsistam,
 et si post modicum tollat me factor meus.
 33 Audi igitur, Job, eloquia mea,
 et omnes sermones meos ausculta.
 2 Ecce aperui os meum,
 loquatur lingua mea in faucibus meis.
 3 Simplici corde meo sermones mei,
 et sententiam puram labia mea loquentur.
 4 Spiritus Dei fecit me,
 et spiraculum Omnipotentis vivificavit me.
 5 Si potes, responde mihi,
 et adversus faciem meam consiste.
 6 Ecce, et me sicut et te fecit Deus,
 et de eodem luto ego quoque formatus sum.

8) *Inspiratio... intelligentiam*, Job 33, 4; 35, 10, 11; 38, 36.

33. — 4) Job 32, 8. — 6) Job 31, 15. — 9) Job

- 7 Verumtamen miraculum meum non te terreat,
et eloquentia mea non sit tibi gravis.
- 8 Dixisti ergo in auribus meis,
et vocem verborum tuorum-audivi :
- 9 Mundus sum ego, et absque delicto;
immaculatus, et non est iniquitas in me.
- 10 Quia querelas in me reperit,
ideo arbitratus est me inimicum sibi.
- 11 Posuit in nervo pedes meos,
custodivit omnes semitas meas.
- 12 Hoc est ergo in quo non es justificatus.
Respondebo tibi, quia major sit Deus homine.
- 13 Adversus eum contendis,
quod non ad omnia verba responderit tibi?
- 14 Semel loquitur Deus,
et secundo idipsum non repetit.
- 15 Per somnium, in visione nocturna,
quando irruit sopor super homines,
et dormiunt in lectulo,
- 16 tunc aperit aures virorum,
et erudiens eos instruit disciplina,
ut avertat hominem ab his quæ facit,
et liberet eum de superbia,
- 18 eruens animam ejus a corruptione,
et vitam illius, ut non transeat in gladium.
- 19 Increpat quoque per dolorem in lectulo,
et omnia ossa ejus marcescere facit.
- 20 Abominabilis ei fit in vita sua panis,
et animæ illius cibus ante desiderabilis.
- 21 Tabescet caro ejus,
et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.
- 22 Appropinquavit corruptioni anima ejus,
et vita illius mortiferis.
- 23 Si fuerit pro eo angelus loquens,
unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem,
- 24 miserebitur ejus, et dicet :
Libera eum, ut non descendat in corruptionem;
inveni in quo ei propitier.
- 25 Consumpta est caro ejus a suppliciis;
revertatur ad dies adolescentiæ suæ.
- 26 Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit;
et videbit faciem ejus in jubilo,
et reddet homini justitiam suam.
- 27 Respiciet homines, et dicet : Peccavi;
et vere deliqui, et ut eram dignus non recepi.
- 28 Liberavit animam suam, ne pergeret in interitum,
sed vivens lucem videret.
- 29 Ecce hæc omnia operatur Deus
tribus vicibus per singulos,
- 30 ut revocet animas eorum a corruptione,
et illuminet luce viventium.
- 31 Attende, Job, et audi me ;
et tace, dum ego loquor.

10, 7; 13, 18; 16, 18; 27, 5, 6; 29, 14; 32, 1; 34, 13) Job 13, 3; 31, 35. — 15) Job 4, 13-16. —
5. — 10) Job 13, 24; 19, 11. — 11) Posuit... meos, 20) Job 6, 7. — 26) Job 22, 26-29.
Job 13, 27. Custodivit... meas, Job 31, 4. —

- 32 Si autem habes quod loquaris, responde mihi;
loquere, volo enim te apparere justum.
33 Quod si non habes, audi me;
tace, et docebo te sapientiam.

2. CAP. XXXIV, 1-37 : SECUNDUS SERMO ELIU. — « *Diligenter attendite* » [XXXIV, 1-4]! *Eliu verba a Job prolata quasi blasphemias reprehendit* [5-9], *atque non esse injustum probat Deum qui orbem a se fabricatum* [10-15] *hominesque regit* [16-32]. *Eliu arbitratur Job stulte locutum esse et usque ad finem probatum iri* [33-37].

34 Pronuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est :

- 2 Audite, sapientes, verba mea;
et, eruditi, auscultate me.
3 Auris enim verba probat,
et guttur escas gustu dijudicat.
4 Judicium eligamus nobis,
et inter nos videamus quid sit melius.
5 Quia dixit Job : Justus sum,
et Deus subvertit iudicium meum.
6 In iudicando enim me mendacium est,
violenta sagitta mea absque ullo peccato.
7 Quis est vir ut est Job,
qui bibit subsannationem quasi aquam?
8 Qui graditur cum operantibus iniquitatem,
et ambulat cum viris impiis?
9 Dixit enim : Non placebit vir Deo,
etiam si cucurrerit cum eo.
10 Ideo, viri cordati, audite me :
Absit a Deo impietas,
et ab Omnipotente iniquitas!
11 Opus enim hominis reddet ei,
et juxta vias singulorum restituet eis.
12 Vere enim Deus non condemnabit frustra,
nec Omnipotens subvertet iudicium.
13 Quem constituit alium super terram?
aut quem posuit super orbem quem fabricatus est?
14 Si direxerit ad eum cor suum,
spiritum illius et flatum ad se trahet.
15 Deficiet omnis caro simul,
et homo in cinerem revertetur.
16 Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur,
et ausculta vocem eloquii mei.
17 Numquid qui non amat iudicium, sanari potest?
et quomodo tu eum qui justus est in tantum condemnas?
18 Qui dicit regi : Apostata;
qui vocat duces impios;
19 qui non accipit personas principum,
nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem;
opus enim manuum ejus sunt universi.
20 Subito moriuntur, et in media nocte,
turbabuntur populi, et pertransibunt,

34. — 3) Job 12, 11. — 5) Job 33, 9, 10. — 6) *In iudicando... est*, Job 9, 20. — 9) Job 9, 22, 23, 30, 31; 10, 15; 21, 15; 35, 3. — 10) *Absit... iniquitas*, Job 36, 23. — 11) Ps. 61, 13; Prov. 24, 12; Eccli. 16, 15; Matth. 16, 27; Rom. 2, 6; II Cor. 5, 10; Apoc. 22, 12. — 12) Job 8, 3. — 13) *Super... fabricatus est*, Job 38, 4-7. — 15) *Homo in cinerem revertetur*, Job 10, 9. — 19) *Qui non... principum*, Deut. 10, 17; II Par. 19, 7; Sap. 6, 7, 8; Eccli. 35, 15; Act. 10, 34; Rom. 2, 11; Gal. 2, 6; Eph. 6, 9; Col. 3, 25; I Pet. 1, 17. — 20) *Subito moriuntur*, Job 21, 13. — 23) Job 14,

- et auferent violentum absque manu.
 21 Oculi enim ejus super vias hominum,
 et omnes gressus eorum considerat.
 22 Non sunt tenebræ, et non est umbra mortis,
 ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.
 23 Neque enim ultra in hominis potestate est,
 ut veniat ad Deum in judicium.
 24 Conteret multos, et innumerabiles,
 et stare faciet alios pro eis.
 25 Novit enim opera eorum,
 et idcirco inducet noctem, et conterentur.
 26 Quasi impios percussit eos,
 in loco videntium;
 27 Qui quasi de industria recesserunt ab eo,
 et omnes vias ejus intelligere noluerunt;
 28 ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni,
 et audiret vocem pauperum.
 29 Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet?
 ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum
 et super gentes, et super omnes homines?
 30 Qui regnare facit hominem hypocritam
 propter peccata populi.
 31 Quia ergo ego locutus sum ad Deum,
 te quoque non prohibebo.
 32 Si erravi, tu doce me;
 si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.
 33 Numquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?
 Tu enim cœpisti loqui, et non ego.
 Quod si quid nosti melius, loquere.
 34 Viri intelligentes loquantur mihi,
 et vir sapiens audiat me.
 35 Job autem stulte locutus est,
 et verba illius non sonant disciplinam.
 36 Pater mi, probetur Job usque ad finem;
 ne desinas ab homine iniquitatis.
 37 Quia addit super peccata sua blasphemiam,
 inter nos interim constringatur;
 et tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

3. CAP. XXXV, 1-16 : TERTIUS SERMO ELIU. — *Job innocens, etiamsi nullam consecutus sit mercedem* [XXXV, 1-4], *nullum habet jus coram Deo* [5-8], *et preces sue superbæ exaudiri non possunt* [9-13]. *Job debet tranquille expectare* [14-16].

35 Igitur Eliu hæc rursum locutus est :

- 2 Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio,
 ut diceres : Justior sum Deo?
 3 Dixisti enim : Non tibi placet quod rectum est;
 vel quid tibi proderit, si ego peccavero?
 4 Itaque ego respondebo sermonibus tuis,
 et amicis tuis tecum.
 5 Suspice cælum, et intuere;
 et contemplare æthera quod altior te sit.
 6 Si peccaveris, quid ei nocebis?
 et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?
 7 Porro si juste egeris, quid donabis ei?

3. — 24) Conteret... innumerabiles, Ps. 2, 9; 75, 4. — 33) Quod si... loquere, Job 33, 32. — 35) Job

35, 16; 38, 2; 42, 3.

35. — 2) Justior sum Deo, Job 32, 2. — 3) Job 34, 9. — 7) Job 22, 3; 41, 2; Prov. 9, 12; Luc. 17,

- aut quid de manu tua accipiet?
 8 Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua;
 et filium hominis adjuvabit iustitia tua.
- 9 Propter multitudinem calumniatorum clamabunt,
 et ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.
- 10 Et non dixit: Ubi est Deus qui fecit me,
 qui dedit carmina in nocte,
 11 qui docet nos super jumenta terræ,
 et super volucres cæli erudit nos?
- 12 Ibi clamabunt, et non exaudiet
 propter superbiam malorum.
- 13 Non ergo frustra audiet Deus,
 et Omnipotens causas singulorum intuebitur.
- 14 Etiam cum dixeris: Non considerat;
 judicare coram illo, et expecta eum.
- 15 Nunc enim non infert furorem suum,
 nec ulciscitur scelus valde.
- 16 Ergo Job frustra aperit os suum,
 et absque scientia verba multiplicat.

4. CAP. XXXVI, 1 — XXXVII, 24: QUARTUS SERMO ELIU. — *Eliu lucide nuntiatur se justitiam Dei demonstraturum* [XXXVI, 1-4]. *Deus cum justo et impio pro eorum operibus agit* [5-7]. *Vis medicinalis tribulationum exponitur* [8-14]. *Patienter ergo tolerandæ sunt ærumnæ* [15-21]. *Potentia divina* [22-26] *proprie tempestate ostenditur* [XXXVI, 27 — XXXVII, 13]. *Job coram Deo se humiliet* [14-24]!

- 36 Addens quoque Eliu, hæc locutus est:
- 2 Sustine me paululum, et indicabo tibi;
 adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
- 3 Repetam scientiam meam a principio,
 et operatorem meum probabo justum.
- 4 Vere enim absque mendacio sermones mei,
 et perfecta scientia probabitur tibi.
- 5 Deus potentes non abjicit,
 cum et ipse sit potens;
 6 sed non salvat impios,
 et judicium pauperibus tribuit.
- 7 Non auferet a justo oculos suos,
 et reges in solio collocat in perpetuum,
 et illi eriguntur.
- 8 Et si fuerint in catenis,
 et vinciantur funibus paupertatis,
 9 indicabit eis opera eorum,
 et scelera eorum, quia violenti fuerunt.
- 10 Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat;
 et loquetur, ut revertantur ab iniquitate.
- 11 Si audierint, et observaverint, complebunt dies suos in bono,
 et annos suos in gloria;
- 12 Si autem non audierint,
 transibunt per gladium,
 et consumentur in stultitia.
- 13 Simulatores et callidi provocant iram Dei,
 neque clamabunt cum vincti fuerint.
- 14 Morietur in tempestate anima eorum,
 et vita eorum inter effeminatos.

10; Rom. 11, 35. — 14) Etiam... considerat, Job
 19, 7; 23, 8, 9. — 16) Job 34, 35; 38, 2; 42, 3.

36. — 6) Judicium pauperibus tribuit, Ps. 71, 4,
 12, 13. — 7) Non auferet... suos, Ps. 33, 16; 1 Pet.
 3, 12. Et reges eriguntur, Ps. 112, 7, 8. — 10) Job

- 15 Eripiet de angustia sua pauperem,
 et revelabit in tribulatione aurem ejus.
 16 Igitur salvabit te de ore angusto latissime,
 et non habente fundamentum subter se;
 requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine:
 17 Causa tua quasi impii judicata est;
 causam iudiciumque recipies.
 18 Non te ergo superet ira ut aliquem opprimas;
 nec multitudo donorum inclinet te.
 19 Depone magnitudinem tuam absque tribulatione,
 et omnes robustos fortitudine.
 20 Ne protrahas noctem,
 ut ascendant populi pro eis.
 21 Cave ne declines ad iniquitatem;
 hanc enim cœpisti sequi post miseriam.
 22 Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua,
 et nullus ei similis in legislatoribus.
 23 Quis poterit scrutari vias ejus?
 aut quis potest ei dicere : Operatus es iniquitatem?
 24 Memento quod ignores opus ejus,
 de quo cecinerunt viri.
 25 Omnes homines vident eum;
 unusquisque intuetur procul.
 26 Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram;
 numerus annorum ejus inæstimabilis.
 27 Qui aufert stillas pluviae,
 et effundit imbres ad instar gurgitum,
 28 qui de nubibus fluunt,
 quæ prætexunt cuncta desuper.
 29 Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,
 30 et fulgurare lumine suo desuper,
 cardines quoque maris operiet.
 31 Per hæc enim judicat populos,
 et dat escas multis mortalibus.
 32 In manibus abscondit lucem,
 et præcipit ei ut rursus adveniat.
 33 Annuntiat de ea amico suo, quod possessio ejus sit
 et ad eam possit ascendere.
 37 Super hoc expavit cor meum,
 et emotum est de loco suo.
 2 Audite auditionem in terrore vocis ejus,
 et sonum de ore illius procedentem.
 3 Subter omnes cælos ipse considerat,
 et lumen illius super terminos terræ.
 4 Post eum rugiet sonitus,
 tonabit voce magnitudinis suæ;
 et non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus.
 5 Tonabit Deus in voce sua mirabiliter,
 qui facit magna et inscrutabilia,
 6 qui præcipit nivi ut descendat in terram,
 et hiemis pluviis, et imbri fortitudinis suæ;
 7 qui in manu omnium hominum signat,
 ut noverint singuli opera sua.
 8 Ingredietur bestia latibulum,
 et in antro suo morabitur.
 9 Ab interioribus egredietur tempestas,
 et ab Arcturo frigus.

- 10 Flante Deo, con crescit gelu,
et rursum latissimæ funduntur aquæ.
11 Frumentum desiderat nubes,
et nubes spargunt lumen suum.
12 Quæ lustrant per circuitum,
quocumque eas voluntas gubernantis duxerit,
ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum :
13 sive in una tribu, sive in terra sua,
sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri.
14 Ausculta hæc, Job;
sta, et considera mirabilia Dei.
15 Numquid scis quando præceperit Deus pluviis,
ut ostenderent lucem nubium ejus?
16 Numquid nosti semitas nubium magnas,
et perfectas scientias?
17 Nonne vestimenta tua calida sunt,
cum perflata fuerit terra austro?
18 Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos,
qui solidissimi quasi ære fusi sunt.
19 Ostende nobis quid dicamus illi;
nos quippe involvimur tenebris.
20 Quis narrabit ei quæ loquor?
Etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.
21 At nunc non vident lucem;
subito aer cogetur in nubes,
et ventus transiens fugabit eas.
22 Ab aquilone aurum venit,
et ad Deum formidolosa laudatio.
23 Digne eum invenire non possumus;
magnus fortitudine, et judicio, et justitia;
et enarrari non potest.
24 Ideo timebunt eum viri,
et non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.

PARS TERTIA

[XXXVIII, 1 — XLII, 6.]

DEI INTERVENTUS.

1. CAP. XXXVIII, 1—XXXIX, 30 : PRIOR SERMO DEI. — *Job ad respondendum Deo invitatur* [XXXVIII, 1-3]. *Proponuntur quæstiones circa naturalem rerum ordinem : de creatione terræ et maris* [4-11], *de aurora* [12-15], *de mundi terminis* [16-18], *de sede lucis et tenebrarum, nivis et grandinis* [19-24], *de origine pluvie et roris* [25-30], *de sideribus et procellis* [31-38]. *Enumerantur aliæ quæstiones circa animalia : de præda leonæ et de esca corvi* [39-41], *de partu cervarum* [XXXIX, 1-4], *de onagro* [5-8], *de rhinocerotæ* [9-12], *de struthione* [13-18], *de equo* [19-25], *de accipitre et aquila* [26-30].
- 38 Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit :
- 2 Quis est iste involvens sententias
sermonibus imperitis?
- 3 Accinge sicut vir lumbos tuos;
interrogabo te, et responde mihi.

- 4 Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?
Indica mihi, si habes intelligentiam.
- 5 Quis posuit mensuras ejus, si nosti?
vel quis tetendit super eam lineam?
- 6 Super quo bases illius solidatæ sunt?
aut quis demisit lapidem angularem ejus,
7 cum me laudarent simul astra matutina,
et jubilarent omnes filii Dei?
- 8 Quis conclusit ostiis mare,
quando erumpebat quasi de vulva procedens;
9 cum ponerem nubem vestimentum ejus,
et caligine illud quasi pannis infantiae obvolverem?
- 10 Circumdedi illud terminis meis,
et posui vectem et ostia,
11 et dixi: Usque huc venies, et non procedes amplius,
et hic confringes tumentes fluctus tuos.
- 12 Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo,
et ostendisti auroræ locum suum?
- 13 Et tenuisti concutiens extrema terræ,
et excussisti impios ex ea?
- 14 Restituetur ut lutum signaculum,
et stabit sicut vestimentum.
- 15 Auferetur ab impiis lux sua,
et brachium excelsum confringetur.
- 16 Numquid ingressus es profunda maris?
et in novissimis abyssi deambulasti?
- 17 Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis,
et ostia tenebrosa vidisti?
- 18 Numquid considerasti latitudinem terræ?
Indica mihi, si nosti, omnia;
19 in qua via lux habitet,
et tenebrarum quis locus sit:
20 ut ducas unumquodque ad terminos suos,
et intelligas semitas domus ejus.
- 21 Sciebas tunc quod nasciturus esses,
et numerum dierum tuorum noveras?
- 22 Numquid ingressus es thesauros nivis,
aut thesauros grandinis aspexisti,
23 quæ præparavi in tempus hostis,
in diem pugnæ et belli?
- 24 Per quam viam spargitur lux,
dividitur æstus super terram?
- 25 Quis dedit vehementissimo imbri cursum,
et viam sonantis tonitruï,
26 ut plueret super terram absque homine in deserto,
ubi nullus mortalium commoratur,
27 ut impleret inviam et desolatam,
et produceret herbas virentes?
- 28 Quis est pluviae pater?
vel quis genuit stillas roris?
- 29 De cujus utero egressa est glacies?
et gelu de cælo quis genuit?
- 30 In similitudinem lapidis aquæ durantur,
et superficies abyssi constringitur.

— 8) *Quis... mare*, Gen. 1, 9; Job 26, 10. — | 23) Jos. 10, 11. — 41) Ps. 146, 9.

31 Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas,
 aut gyrum Arcturi poteris dissipare?
 32 Numquid producis luciferum in tempore suo,
 et vespereum super filios terræ consurgere facis?
 33 Numquid nosti ordinem cæli,
 et ponēs rationem ejus in terra?

34 Numquid elevabis in nebula vocem tuam,
 et impetus aquarum operiet te?
 35 Numquid mittes fulgura, et ibunt,
 et revertentia dicent tibi : Adsumus?
 36 Quis posuit in visceribus hominis sapientiam?
 vel quis dedit gallo intelligentiam?
 37 Quis enarrabit cælorum rationem,
 et concentum cæli quis dormire faciet?
 38 Quando fundebatur pulvis in terra,
 et glebæ compingebantur?

39 Numquid capies lænæ prædam,
 et animam catulorum ejus implebis,
 40 quando cubant in antris,
 et in specubus insidiantur?
 41 Quis præparat corvo escam suam,
 quando pulli ejus clamant ad Deum,
 vagantes, eo quod non habeant cibos?

39 Numquid nosti tempus partus ibicum in petris?
 vel parturientes cervas observasti?
 2 Dinumerasti menses conceptus earum,
 et scisti tempus partus earum?
 3 Incurvantur ad fœtum, et pariunt,
 et rugitus emittunt.
 4 Separantur filii earum, et pergunt ad pastum;
 egrediuntur, et non revertuntur ad eas.

5 Quis dimisit onagrum liberum,
 et vincula ejus quis solvit?
 6 Cui dedi in solitudine domum,
 et tabernacula ejus in terra salsuginis.
 7 Contemnit multitudinem civitatis;
 clamorem exactoris non audit.
 8 Circumspicit montes pascuæ suæ,
 et virentia quæque perquirat.

9 Numquid volet rhinoceros servire tibi,
 aut morabitur ad præsepe tuum?
 10 Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo,
 aut confringet glebas vallium post te?
 11 Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus
 et derelinques ei labores tuos?
 12 Numquid credes illi quod sementem reddat tibi,
 et aream tuam congreget?

13 Penna struthionis similis est
 pennis herodii et accipitris.
 14 Quando derelinquit ova sua in terra,
 tu forsitan in pulvere calefacies ea?
 15 Obliviscitur quod pes conculcet ea,
 aut bestia agri conterat.
 16 Duratur ad filios suos, quasi non sint sui;
 frustra laboravit, nullo timore cogente.

- 17 Privavit enim eam Deus sapientia,
nec dedit illi intelligentiam.
- 18 Cum tempus fuerit, in altum alas erigit;
deridet equum et ascensorem ejus.
- 19 Numquid præbebis equo fortitudinem,
aut circumdabis collo ejus hinnitum?
- 20 Numquid suscitabis eum quasi locustas?
Gloria narium ejus terror.
- 21 Terram ungula fodit, exultat audacter;
in occursum pergit armatis.
- 22 Contemnit pavorem,
nec cedit gladio.
- 23 Super ipsum sonabit pharetra;
vibrabit hasta et clypeus;
- 24 fervens et fremens sorbet terram,
nec reputat tubæ sonare clangorem.
- 25 Ubi audierit buccinam, dicit : Vah!
Procul odoratur bellum,
exhortationem ducum, et ululatum exercitus.
- 26 Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter,
expandens alas suas ad austrum?
- 27 Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila,
et in arduis ponet nidum suum?
- 28 In petris manet,
et in præruptis silicibus commoratur atque inaccessis rupibus.
- 29 Inde contemplatur escam,
et de longe oculi ejus prospiciunt.
- 30 Pulli ejus lambent sanguinem;
et ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

2. CAP. XXXIX, 31-35 : JOB DEMISSE DEO RESPONDET.

- 31 Et adjecit Dominus, et locutus est ad Job :
- 32 Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit?
Utique qui arguit Deum, debet respondere ei.
- 33 Respondens autem Job Domino, dixit :
- 34 Qui leviter locutus sum, respondere quid possum?
Manum meam ponam super os meum.
- 35 Unum locutus sum, quod utinam non dixissem;
et alterum, quibus ultra non addam.

3. CAP. XL, 1—XLI, 25 : ALTER SERMO DEI. — *Job ironice provocatur ad mundi gubernium sumendum* [XL, 1-9]. *Deus duo animalia, behemoth* [10-19] *et levathan, describit* [XL, 20—XLI, 25].

40 Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit :

- 2 Accinge sicut vir lumbos tuos;
interrogabo te, et indica mihi.
- 3 Numquid irritum facies judicium meum,
et condemnabis me, ut tu justificeris?
- 4 Et si habes brachium sicut Deus?
et si voce simili tonas?
- 5 Circunda tibi decorem, et in sublime erigere,
et esto gloriosus, et speciosis induere vestibus.

39. — 30) *Ubicumque... adest*, Matth. 24, 28; | 40. — 1) Job 38, 1. — 2) Job 38, 3.
Luc. 17, 37.

- 6 Disperge superbos in furore tuo,
et respiciens omnem arrogantem humilia.
- 7 Respice cunctos superbos, et confunde eos,
et contere impios in loco suo.
- 8 Absconde eos in pulvere simul,
et facies eorum demerge in foveam.
- 9 Et ego confitebor
quod salvare te possit dextera tua.
- 10 Ecce behemoth quem feci tecum,
foenum quasi bos comedet.
- 11 Fortitudo ejus in lumbis ejus,
et virtus illius in umbilico ventris ejus.
- 12 Stringit caudam suam quasi cedrum;
nervi testiculorum ejus perplexi sunt.
- 13 Ossa ejus velut fistulæ æris,
cartilago illius quasi laminæ ferreæ.
- 14 Ipse est principium viarum Dei;
qui fecit eum applicabit gladium ejus.
- 15 Huic montes herbas ferunt;
omnes bestię agri ludent ibi.
- 16 Sub umbra dormit, in secreto calami
et in locis humentibus.
- 17 Protegunt umbræ umbram ejus;
circumdabunt eum salices torrentis.
- 18 Ecce absorbebit fluvium, et non mirabitur,
et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus
- 19 In oculis ejus quasi hamo capiet eum,
et in sudibus perforabit nares ejus.
- 20 An extrahere poteris leviathan hamo,
et fune ligabis linguam ejus?
- 21 Numquid pones circulum in naribus ejus,
aut armilla perforabis maxillam ejus?
- 22 Numquid multiplicabit ad te preces,
aut loquetur tibi mollia?
- 23 Numquid feriet tecum pactum,
et accipies eum servum sempiternum?
- 24 Numquid illudes ei quasi avi,
aut ligabis eum ancillis tuis?
- 25 Concident eum amici?
divident illum negotiatores?
- 26 Numquid implebis sagenas pelle ejus,
et gurgustium piscium capite illius?
- 27 Pone super eum manum tuam;
memento belli, nec ultra addas loqui.
- 28 Ecce spes ejus frustrabitur eum,
et videntibus cunctis præcipitabitur.
- 41 Non quasi crudelis suscitabo eum;
quis enim resistere potest vultui meo?
- 2 Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?
Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.
- 3 Non parcam ei, et verbis potentibus,
et ad deprecandum compositis.
- 4 Quis revelabit faciem indumenti ejus?
et in medium oris ejus quis intrabit?
- 5 Portas vultus ejus quis aperiet?
Per gyrum dentium ejus formido.

41. — 2) *Quis... reddam ei*, Job 35, 7; Rom. 11, 35. *Omnia... sunt*, Deut. 10, 14; Ps. 23, 1; 49, 12.

- 6 Corpus illius quasi scuta fusilia,
compactum squamis se prementibus.
- 7 Una uni conjungitur,
et ne spiraculum quidem incedit per eas.
- 8 Una alteri adhærebit,
et tenentes se nequaquam separabuntur.
- 9 Sternutatio ejus splendor ignis,
et oculi ejus ut palpebræ diluculi.
- 10 De ore ejus lampades procedunt,
sicut tædæ ignis accensæ.
- 11 De naribus ejus procedit fumus,
sicut ollæ succensæ atque ferventis.
- 12 Halitus ejus prunas ardere facit,
et flamma de ore ejus egreditur.
- 13 In collo ejus morabitur fortitudo,
et faciem ejus præcedit egestas.
- 14 Membra carniū ejus cohærentia sibi;
mittet contra eum fulmina et ad locum alium non ferentur.
- 15 Cor ejus indurabitur tanquam lapis,
et stringetur quasi malleatoris incus.
- 16 Cum sublatus fuerit, timebunt angeli,
et territi purgabuntur.
- 17 Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit,
neque hasta, neque thorax;
- 18 reputabit enim quasi paleas ferrum,
et quasi lignum putridum æs.
- 19 Non fugabit eum vir sagittarius;
in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.
- 20 Quasi stipulam æstimabit; malleum,
et deridebit vibrantem hastam.
- 21 Sub ipso erunt radii solis,
et sternet sibi aurum quasi lutum.
- 22 Fervescere faciet quasi ollam profundum mare,
et ponet quasi cum unguenta bulliunt.
- 23 Post eum lucebit semita;
æstimabit abyssum quasi senescentem.
- 24 Non est super terram potestas quæ comparetur ei,
qui factus est ut nullum timeret.
- 25 Omne sublime videt:
Ipse est rex super universos filios superbiæ.

4. CAP. XLII, 1-6 : RESPONSIO JOB.

42 Respondens autem Job Domino, dixit :

- 2 Scio quia omnia potes,
et nulla te latet cogitatio.
- 3 Quis est iste qui celat consilium
absque scientia?
Ideo insipienter locutus sum,
et quæ ultra modum excederent scientiam meam.
- 4 Audi, et ego loquar;
interrogabo te, et responde mihi.
- 5 Auditū auris audiui te;
nunc autem oculus meus videt te.
- 6 Idcirco ipse me reprehendo,
et ago pœnitentiam in favilla et cinere.

EPILOGUS HISTORICUS

[XLII, 7-16.]

Amici Job a Deo improbantur et abeunt [XLII, 7-9]. Job in pristinam prosperitatem restitutus ab amicis visitatur [10, 11]. Dominus autem Job omnibus modis benedicit [12-16].

- 7 Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem : Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus
- 8 Job. Sumite ergo vobis septem tauros et septem arietes, et ite ad servum meum Job, et offerte holocaustum pro vobis; Job autem, servus meus, orabit pro vobis. Faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia; neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.
- 9 Abierunt ergo Eliphaz Themanites, et Baldad Suhites, et Sophar Naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Job.
- 10 Dominus quoque conversus est ad poenitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis; et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job, duplicia. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et universæ sorores suæ, et cuncti qui noverant eum prius, et comederunt cum eo panem in
- domo ejus; et moverunt super eum caput, et consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum, et dederunt ei unusquisque ovem unam, et in aurem auream unam.
- Dominus autem benedixit novissimis Job magis quam principio ejus; et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille jumenta, et mille asinæ. Et fuerunt ei septem filii, et tres filiæ. Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secundæ Cassiam, et nomen tertiæ Cornu stibii. Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Job in universa terra; deditque eis pater suus hereditatem inter fratres earum.
- Vixit autem Job post hæc centum quadraginta annis, et vidit filios suos, et filios filiorum suorum usque ad quartam generationem; et mortuus est senex et plenus dierum.

40, 2. — 9) Job 2, 11. — 11) Oves m, Gen.

33, 19. — 12) Job 1, 3. — 16) Job 5, 25, 26.

LIBER PSALMORUM

LIBER PRIMUS

[Ps. I — XL.]

Ps. I : PII ESSE BEATI, IMPII AUTEM MISERI DICUNTUR. — *Viro pio et legi Domini fideli omnia prosperantur* [I, 1-3]; *impius misere perit* [4-6].

1 **B**EATUS vir qui non abiit in consilio impiorum,
et in via peccatorum non stetit,
2 et in cathedra pestilentiae non sedit;
sed in lege Domini voluntas ejus,
et in lege ejus meditabitur die ac nocte.

3 Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo;
et folium ejus non defluet;
et omnia quaecumque faciet prosperabuntur.

4 Non sic impii, non sic;
sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terrae.
5 Ideo non resurgent impii in judicio,
neque peccatores in concilio justorum,
6 quoniam novit Dominus viam justorum;
et iter impiorum peribit.

Ps. II : CHRISTUS VINCIT. — *Gentes impie contra Dominum et Christum ejus rebellant* [II, 1-3]. *Dominus et Christus respondent eis* [4-9]. *Monentur reges ut Messiam revereantur* [10-13].

2 Quare fremuerunt gentes,
et populi meditati sunt inania?
2 Astiterunt reges terrae,
et principes convenerunt in unum
adversus Dominum, et adversus Christum ejus.
3 Dirumpamus vincula eorum,
et projiciamus a nobis jugum ipsorum.

4 Qui habitat in caelis irridebit eos,
et Dominus subsannabit eos.
5 Tunc loquetur ad eos in ira sua,
et in furore suo conturbabit eos.
6 Ego autem constitutus sum rex ab eo
super Sion, montem sanctum ejus,
prædicans præceptum ejus.

7 Dominus dixit ad me : Filius meus es tu;
ego hodie genui te.
8 Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam,
et possessionem tuam terminos terrae.
9 Reges eos in virga ferrea,
et tanquam vas figuli confringes eos.

1. — 2) Deut. 6, 7; Jos. 1, 8. — 3) Jer. 17, 8. —

6) Quoniam... justorum, Ps. 36, 18.

2. — 1, 2) Act. 4, 25-27. — 2) Christum ejus,
Ps. 17, 51; 19, 7. — 7) Act. 13, 33; Hebr. 1, 5;
5, 5. — 9) Apoc. 2, 27; 12, 5; 19, 15.

- 10 Et nunc, reges, intelligite;
erudimini, qui iudicatis terram.
11 Servite Domino in timore,
et exultate ei cum tremore.
12 Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus,
et pereatis de via justa.
13 Cum exarserit in brevi ira ejus,
beati omnes qui confidunt in eo.

Ps. III : DE FIDUCIA DEI IN PERSECUTIONE. — *Psalmista in medio inimicorum* [III, 2, 3] *Deo confidet* [4, 5] *et in pace vivit* [6, 7^a]. *Dominus hostes percutiat et populo benedicat* [7^b-9]!

- 3 Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom, filii sui.
2 Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?
multi insurgunt adversum me.
3 Multi dicunt animæ meæ:
Non est salus ipsi in Deo ejus.
4 Tu autem, Domine, susceptor meus es,
gloria mea, et exaltans caput meum.
5 Voce mea ad Dominum clamavi;
et exaudivit me de monte sancto suo.
6 Ego dormivi, et soporatus sum;
et exurrexi, quia Dominus suscepit me.
7 Non timebo millia populi circumdantis me.
Exurge, Domine; salvum me fac, Deus meus.
8 Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa;
dentes peccatorum contrivisti.
9 Domini est salus;
et super populum tuum benedictio tua.

Ps. IV : LÆTITIA ET PAX IN DEI FIDUCIA INVENIUNTUR. — *Imploratur divinum auxilium* [IV, 2] *contra hostes protervos* [3, 4]. *Hostes ad Deum colendum invitantur* [5, 6^a]. *Lætitiâ et pacem dat Dominus* [6^b-10].

- 4 In finem, in carminibus. Psalmus David.
2 Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ,
in tribulatione dilatasti mihi.
Miserere mei, et exaudi orationem meam.
3 Filii hominum, usquequo gravi corde?
ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium?
4 Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum;
Dominus exaudivit me cum clamavero ad eum.
5 Irascimini, et nolite peccare;
quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.
6 Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino.
Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?
7 Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine.
Dedisti lætitiâ in corde meo.
8 A fructu frumenti, vini, et olei sui, multiplicati sunt.
9 In pace in idipsum dormiam, et resquiescam;
10 quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

3. — 1) II Reg. 15, 15 — 16, 14. — 2) II Reg. 15, 12, 13; 18, 31, 32. — 6) Ps. 4, 9.

4. — 5) *Irascimini et nolite peccare*, Eph. 4, 26. — 6) *Sacrificium justitiæ*, Deut. 33, 19; Ps. 50, 21. — 9) Ps. 3, 6.

Ps. V : ORATIO JUSTI CONTRA INIMICOS IMPIOS. — *Primo mane psalmista cum fiducia orat* [V, 2-4]; *scit enim Dominum ab iniquitate abhorrere* [5-7]. *Dominus deducat eum in justitia* [8, 9] *impiosque percutiat* [10, 11] *ut exultent justii* [12, 13]!

5 In finem, pro ea quæ hereditatem consequitur. Psalmus David.

- 2 Verba mea auribus percipe, Domine;
intellige clamorem meum.
3 Intende voci orationis meæ,
rex meus et Deus meus.
4 Quoniam ad te orabo, Domine,
mane exaudies vocem meam.
5 Mane astabo tibi, et videbo
quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
6 Neque habitabit juxta te malignus,
neque permanebunt injusti ante oculos tuos.
7 Odisti omnes qui operantur iniquitatem;
perdes omnes qui loquuntur mendacium.
Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.
8 Ego autem, in multitudine misericordiæ tuæ,
introibo in domum tuam;
adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.
9 Domine, deduc me in justitia tua;
propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.
10 Quoniam non est in ore eorum veritas;
cor eorum vanum est.
11 Sepulcrum patens est guttur eorum;
linguis suis dolose agebant,
judica illos, Deus.
Decidant a cogitationibus suis;
secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos,
quoniam irritaverunt te, Domine.
12 Et lætentur omnes qui sperant in te;
in æternum exultabunt, et habitabis in eis.
Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,
13 quoniam tu benedices justo.
Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Ps. VI : ANIMA PÆNITENS MISERICORDIAM DEI IMPLORAT. — *Peccatum et morbus psalmistam angunt* [VI, 2-4]. *Orat ut e morte effugiat* [5, 6]. *Angustie describuntur* [7, 8]. *Psalmista spem firmam salutis habet* [9-11].

6 In finem, in carminibus. Psalmus David. Pro octava.

- 2 Domine, ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripas me.
3 Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum;
sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.
4 Et anima mea turbata est valde;
sed tu, Domine, usquequo?
5 Convertere, Domine, et eripe animam meam;
salvum me fac propter misericordiam tuam.
6 Quoniam non est in morte qui memor sit tui;
in inferno autem quis confitebitur tibi?

5. — 7) *Odisti... iniquitatem*, Sap. 14, 9; Matth. 7, 23. — 11) *Sepulcrum... agebant*, Ps. 13, 3; Rom. 3, 13.

6. — 1) *Pro octava*, Ps. 11, 1. — 2) Ps. 37, 2. — 6) Ps. 29, 10; 87, 11-13; 123, 17; Is. 38, 18. —

- 7 Laboravi in gemitu meo;
lavabo per singulas noctes lectum meum;
lacrymis meis stratum meum rigabo.
- 8 Turbatus est a furore oculus meus;
inveteravi inter omnes inimicos meos.
- 9 Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem,
quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.
- 10 Exaudivit Dominus deprecationem meam;
Dominus orationem meam suscepit.
- 11 Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei;
convertantur, et erubescant valde velociter.

Ps. VII : JUSTITIA DIVINA IMPLORATUR. — *Psalmista ab hostibus falso accusatus auxilium Domini implorat [VII, 2-6] ut justitia divina insontem protegat [7-12]. Tunc impius propter iniquitatem suam peribit et justus nomini Domini psallet [13-18].*

- 7 Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi, filii Jemini.
- 2 Domine Deus meus, in te speravi;
salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me,
- 3 ne quando rapiat ut leo animam meam,
dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.
- 4 Domine Deus meus, si feci istud,
si est iniquitas in manibus meis,
si reddidi retribuētibus mihi mala,
decidam merito ab inimicis meis inanis.
- 6 Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat;
et conculcet in terra vitam meam,
et gloriam meam in pulverem deducat.
- 7 Exsurge, Domine, in ira tua;
et exaltare in finibus inimicorum meorum;
et exsurge, Domine Deus meus, in praecepto quod mandasti;
et synagoga populorum circumdabit te.
Et propter hanc in altum regredere.
- 9 Dominus judicat populos.
Judica me, Domine, secundum justitiam meam,
et secundum innocentiam meam super me.
- 10 Consumetur nequitia peccatorum; et diriges justum,
scrutans corda et renes, Deus.
- 11 Justum adiutorium meum a Domino,
qui salvos facit rectos corde.
- 12 Deus iudex justus, fortis, et patiens;
numquid irascitur per singulos dies?
- 13 Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit;
arcum suum tetendit, et paravit illum.
- 14 Et in eo paravit vasa mortis;
sagittas suas ardentibus effecit.
- 15 Ecce parturit iniquitatem;
concepit dolorem, et peperit iniquitatem.
- 16 Lacum aperuit, et effodit eum;
et incidit in foveam quam fecit.

9) Discedite... iniquitatem, Ps. 118, 115; 138, 19; Matth. 7, 23; 25, 41; Luc. 13, 27. — 11) Ps. 34, 4; 39, 15. — 9) Judica... super me, Ps. 25, 1; 34, 24; 42, 1. — 10) Scrutans... Deus, I Reg. 16, 7; III Reg. 8, 30; I Par. 28, 9; Jer. 11, 20; 17, 10; 20, 12. — 15) Job 15, 35; Is. 59, 4. — 16) Ps. 56, 7; Prov. 26, 27; Eccl. 10, 8; Eccl. 27, 29.

- 17 Convertetur dolor ejus in caput ejus,
et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.
18 Confitebor Domino secundum justitiam ejus,
et psallam nomini Domini altissimi.

PS. VIII : OPERA DOMINI MAGNITUDINEM EJUS PRÆDICANT. — *Dominus, in operibus suis mirabilis, ore infantium laudatur et inimicos suos confutat* [VIII, 2, 3]. *Quid est homo ut Domino curæ sit* [4, 5] *et omnia sub pedibus ejus subjiciantur* [6-10]?

8 In finem, pro torcularibus. Psalmus David.

- 2 Domine, Dominus noster,
quam admirabile est nomen tuum in universa terra!
Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.
3 Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos,
ut destruas inimicum et ultorem.
4 Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum,
lunam et stellas quæ tu fundasti :
5 Quid est homo, quod memor es ejus?
aut filius hominis, quoniam visitas eum?
6 Minuisti eum paulo minus ab angelis;
gloria et honore coronasti eum;
7 et constituisti eum super opera manuum tuarum.
8 Omnia subjecisti sub pedibus ejus,
oves et boves universas,
insuper et pecora campi,
9 volucres cæli, et pisces maris
qui perambulant semitas maris.
10 Domine, Dominus noster,
quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

PS. IX—[X] : GRATIARUM ACTIO PRO VICTORIA DE GENTIBUS ET ORATIO CONTRA ISRAELITAS IMPIOS. — *Laudatur Dominus qui hostes profligavit* [IX, 2-7] *justitiamque suam ostendit in justis ab oppressione liberatis* [8-15] *et in inimicis castigatis* [16-19]. *Sic erudiantur gentes* [20, 21]! *Describitur impiorum malitia erga justum* [X, 1-11]. *Exsurgat Dominus et finem criminibus impiorum faciat* [12-18]!

9 In finem, pro occultis filii. Psalmus David.

- 2 Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo;
narrabo omnia mirabilia tua.
3 Lætabor et exultabo in te;
psallam nomini tuo, Altissime.
4 In convertendo inimicum meum retrorsum;
infirmabuntur, et peribunt a facie tua.
5 Quoniam fecisti judicium meum et causam meam;
sedisti super thronum, qui judicas justitiam.
6 Increpasti gentes, et periit impius.
Nomen eorum delesti in æternum, et in sæculum sæculi.
7 Inimici defecerunt frameæ in finem,
et civitates eorum destruxisti.

8. — 1) *Pro torcularibus*, Ps. 80, 1; 83, 1. — 14-16. — 5) Ps. 143, 3; Hebr. 2, 6-8. — 7) Gen. 1, 3) *Ex ore... laudem*, Matth. 21, 16. — 4) Gen. 1, 26, 28; Sap. 9, 2. — 8) I Cor. 15, 26, 27.

- 8 Periit memoria eorum cum sonitu;
et Dominus in æternum permanet.
- 9 Paravit in iudicio thronum suum;
et ipse iudicabit orbem terræ in æquitate,
iudicabit populos in iustitia.
- 10 Et factus est Dominus refugium pauperi;
adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.
- 11 Et sperent in te qui noverunt nomen tuum,
quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.
- 12 Psallite Domino qui habitat in Sion;
annuntiate inter gentes studia ejus;
13 quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est;
non est oblitus clamorem pauperum.
- 14 Miserere mei, Domine;
vide humilitatem meam de inimicis meis,
15 qui exaltas me de portis mortis,
ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.
- 16 Exsultabo in salutari tuo.
- Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt;
in laqueo isto quem absconderunt
comprehensus est pes eorum.
- 17 Cognoscetur Dominus iudicia faciens;
in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.
- 18 Convertantur peccatores in infernum,
omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.
- 19 Quoniam non in finem oblivio erit pauperis;
patientia pauperum non peribit in finem.
- 20 Exsurge, Domine; non confortetur homo:
judicentur gentes in conspectu tuo.
- 21 Constitue, Domine, legislatorem super eos,
ut sciant gentes quoniam homines sunt.
- (10) Ut quid, Domine, recessisti longe,
despicias in opportunitatibus, in tribulatione?
- 2 Dum superbit impius, incenditur pauper.
Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.
- 3 Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ,
et iniquus benedicitur.
- 4 Exacerbavit Dominum peccator;
secundum multitudinem iræ suæ, non quæret.
- 5 Non est Deus in conspectu ejus;
inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.
- Auferuntur iudicia tua a facie ejus;
omnium inimicorum suorum dominabitur.
- 6 Dixit enim in corde suo: Non movebor
a generatione in generationem, sine malo.
- 7 Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo;
sub lingua ejus labor et dolor.
- 8 Sedet in insidiis cum divitibus in occultis,
ut interficiat innocentem.

9. — 8) *Dominus... permanet*, Ps. 101, 13, 27; 114, 13. — 9) Ps. 95, 10, 13; 97, 9. — 12) *Qui habitat in Sion*, Ps. 67, 17; 73, 2; 75, 3; 131, 13. — 13) *Requirens sanguinem*, Gen. 4, 10; 9, 5. (10). — 7) Ps. 13, 3; Rom. 3, 14. — 11) Ps. 72, 11; 93, 7; Job 22, 13; Eccli. 23, 25, 26.

- 9 Oculi ejus in pauperem respiciunt;
insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.
Insidiatur ut rapiat pauperem;
rapere pauperem dum attrahit eum.
- 10 In laqueo suo humiliabit eum;
inclinabit se, et cadet cum dominatus fuerit pauperum.
- 11 Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus;
avertit faciem suam, ne videat in finem.
- 12 Exsurge, Domine Deus, exaltetur manus tua;
ne obliviscaris pauperum.
- 13 Propter quid irritavit impius Deum?
dixit enim in corde suo : Non requirit.
- 14 Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras,
ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper;
orphano tu eris adjutor.
- 15 Contere brachium peccatoris et maligni;
quaeretur peccatum illius, et non inveniatur.
- 16 Dominus regnabit in æternum, et in sæculum sæculi;
peribitis, gentes, de terra illius.
- 17 Desiderium pauperum exaudivit Dominus;
præparationem cordis eorum audivit auris tua,
- 18 judicare pupillo et humili,
ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

Ps. X : QUI DEO FIDUNT SECURI DICUNTUR. — *Homo qui Deo fidei a pravis non terretur* [X, 2-4]. *Justus Dominus impios percutit et bonis favet* [5-8].

10 In finem. Psalmus David.

- 2 In Domino confido; quomodo dicitis animæ meæ :
Transmigra in montem sicut passer?
- 3 quoniam ecce peccatores intenderunt arcum;
paraverunt sagittas suas in pharetra,
ut sagittent in obscuro rectos corde;
- 4 quoniam quæ perfecisti destruxerunt;
justus autem quid fecit?
- 5 Dominus in templo sancto suo;
Dominus in cælo sedes ejus.
Oculi ejus in pauperem respiciunt,
palpebræ ejus interrogant filios hominum.
- 6 Dominus interrogat justum et impium;
qui autem diligit iniquitatem odit animam suam.
- 7 Pluet super peccatores laqueos;
ignis et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.
- 8 Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit;
æquitatem vidit vultus ejus.

Ps. XI : IMPIETATE GRASSANTE, JUSTUS AUXILIUM DIVINUM OBTINET. — *Implo-
ratur auxilium Domini ad iniquitatem delendam* [XI, 2-5]. *Justus verbo Domini
fidei* [6] *et auxilium ejus expectat* [7-9].

11 In finem, pro octava. Psalmus David.

- 2 Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus,
quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.

10. — 5) Hab. 2, 20. — 6) *Qui autem... suam*, | 11. — 1) *Pro octava*, Ps. 6, 1. — 7) Ps. 17, 31;
Tob. 12, 10. — 7) Gen. 19, 24. | Prov. 30, 5.

- 3 Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum;
labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.
- 4 Disperdat Dominus universa labia dolosa,
et linguam magniloquam.
- 5 Qui dixerunt : Linguam nostram magnificabimus;
labia nostra a nobis sunt.
Quis noster dominus est?
- 6 Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum,
nunc exurgam, dicit Dominus.
Ponam in salutari;
fiducialiter agam in eo.
- 7 Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum,
probatum terræ, purgatum septuplum.
- 8 Tu, Domine, servabis nos,
et custodies nos a generatione hac in æternum.
- 9 In circuitu impii ambulant.
Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

Ps. XII : ORATIO IN ANGUSTIIS. — *Psalmista queritur quod a Domino destituitur* [XII, 1-3], *et ad eum clamat* [4, 5] *cum fiducia* [6].

12 In finem. Psalmus David.

- Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem?
usquequo avertis faciem tuam a me?
- 2 Quamdiu ponam consilia in anima mea,
dolorem in corde meo per diem?
- 3 Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
- 4 Respice, et exaudi me, Domine Deus meus.
Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte;
ne quando dicat inimicus meus : Prævalui adversus eum.
Qui tribulant me exsultabunt si motus fuero;
ego autem in misericordia tua speravi.
- Exsultabit cor meum in salutari tuo.
Cantabo Domino qui bona tribuit mihi;
et psallam nomini Domini altissimi.

Ps. XIII : PŒNAM DABUNT IMPII. — *De horrenda corruptione impiorum qui linguis suis dolose agunt* [XIII, 1-3] *et plebem Israel devorant* [4]. *Dominus eos castigabit* [5, 6]. *Psalmista salutem Israel expetit* [7].

13 In finem. Psalmus David.

- Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus.
Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis;
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
- 2 Dominus de cælo prospexit super filios hominum,
ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.
- 3 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt.
Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
- Sepulcrum patens est guttur eorum;
linguis suis dolose agebant;
venenum aspidum sub labiis eorum.

13. — 1-7) Ps. 52, 1-6. — 3) Non est... ad Ps. 5, 11. Venenum... eorum, Ps. 139, 4. Quorum... plenum est, Ps. (10), 7. Veloces... san-
guinem, Prov. 1, 16. Veloces... cognoverunt, Is.

Quorum os maledictione et amaritudine plenum est;
veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
Contritio et infelicitas in viis eorum,
et viam pacis non cognoverunt;
non est timor Dei ante oculos eorum.

4 Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem,
qui devorant plebem meam sicut escam panis?

5 Dominum non invocaverunt;
illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6 Quoniam Dominus in generatione justa est,
consilium inopis confudistis,
quoniam Dominus spes ejus est.

7 Quis dabit ex Sion salutare Israel?
Cum averterit Dominus captivitatem plebis suæ,
exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.

Ps. XIV : DE VIRTUTIBUS ACCESSUM AD DOMINUM PRÆBENTIBUS.

14 Psalmus David.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?
aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2 Qui ingreditur sine macula,
et operatur justitiam;
3 qui loquitur veritatem in corde suo;
qui non egit dolum in lingua suâ;
nec fecit proximo suo malum,
et opprobrium non accepit adversus proximos suos.
4 Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus;
timentes autem Dominum glorificat.
Qui jurat proximo suo, et non decipit;
5 qui pecuniam suam non dedit ad usuram,
et munera super innocentem non accepit.

Qui facit hæc non movebitur in æternum.

Ps. XV : DE FELICITATE JUSTI CUJUS PARS HEREDITATIS IPSE EST DOMINUS. —
In Domino et in ejus servis bona justī ponuntur [XV, 1-4]. Dominus in partem hereditatis eligitur a justo qui firmiter stat in eo [5-8]. Justus felicitatem præsēntis futuræque vitæ habet [9-11].

15 Tituli inscriptio, ipsi David.

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.
2 Dixi Domino : Deus meus es tu,
quoniam bonorum meorum non eges.
3 Sanctis, qui sunt in terra ejus,
mirificavit omnes voluntates meas in eis.
4 Multiplicatæ sunt infirmitates eorum,
postea acceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus;
nec memor ero nominum eorum per labia mea.
5 Dominus pars hereditatis meæ, et calicis mei :
tu es qui restituēs hereditatem meam mihi.

59, 7, 8. Non est... eorum, Ps. 35, 2. — 7) Ps. 25, 36; Deut. 23, 19; Ez. 18, 8. Munera... accepit, Ex. 23, 8; Deut. 16, 19.
84, 2; 125, 1, 4. 14. — 5) Pecuniam... usuram, Ex. 22, 25; Lev. 15. — 5) Dominus... meæ, Ps. 72, 26; 118, 57.

- 6 Funes ceciderunt mihi in præclaris;
etenim hereditas mea præclara est mihi.
7 Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum;
insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.
8 Providebam Dominum in conspectu meo semper,
quoniam a dextris est mihi, ne commovear.
9 Propter hoc lætatum est cor meum, et exsultavit lingua mea;
insuper et caro mea requiescet in spe.
10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno,
nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
11 Notas mihi fecisti vias vitæ;
adimplebis me lætitia cum vultu tuo:
delectationes in dextera tua usque in finem.

Ps. XVI: JUSTUS PETIT UT AB HOSTIBUS SUIS LIBERETUR. — *Justus insontem se clamat* [XVI, 1-5], *hostes pravos esse testatur* [6-12] *et liberationem ab eis firmiter sperat* [13-15].

16 Oratio David.

- Exaudi, Domine, justitiam meam;
intende deprecationem meam.
Auribus percipe orationem meam,
non in labiis dolosis.
2 De vultu tuo iudicium meum prodeat;
oculi tui videant æquitates.
3 Probasti cor meum, et visitasti nocte;
igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.
4 Ut non loquatur os meum opera hominum,
propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.
5 Perfice gressus meos in semitis tuis,
ut non moveantur vestigia mea.
6 Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus;
inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.
7 Mirifica misericordias tuas,
qui salvos facis sperantes in te.
8 A resistentibus dexterae tuæ custodi me,
ut pupillam oculi.
Sub umbra alarum tuarum protege me,
a facie impiorum qui me affligerunt.
9 Inimici mei animam meam circumdederunt;
adipem suum concluderunt;
10 os eorum locutum est superbiam.
Projicientes nunc circumdederunt me;
oculos suos statuerunt declinare in terram.
11 Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam,
et sicut catulus leonis habitans in abditis.
13 Exsurge, Domine; præveni eum, et supplantam eum;
eripe animam meam ab impio,
14 frameam tuam ab inimicis manus tuæ.
Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum;
de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.
Saturati sunt filii,
et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.
15 Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo;
satiabor cum apparuerit gloria tua.

141, 6. Calicis, Ps. 10, 7. — 8-11) Act. 2, 25-28. | me examinasti, Ps. 65, 10-12; Sap. 3, 6. —
— 10) Act. 2, 31; 13, 35. | 15) Ps. 15, 14,
16. — 3) Probasti cor meum, Ps. 138, 1. Igne

Ps. XVII : GRATIARUM ACTIO PRO LIBERATIONE AB HOSTIBUS. — *David, de manu inimicorum suorum liberatus* [XVII, 1], *gratias Deo agit* [2-4]. *Commemoratur oratio Davidis* [5-7]. *Describitur perturbatio mundi coram Domino descendenti de cælo* [8-10], *atque divina majestatis ostensio* [11-16]. *David a Deo liberatus est* [17-20]. *De Davidis justitia* [21-24] *et de fidelitate Domini* [25-28]. *Deus servum suum protegit* [29-31], *virtutem et peritiam dat ei* [32-35], *atque inimicos ejus fugat* [36-43]. *Deus imperium Davidis firmavit* [44-46]. *Psalmista gratias Domino iterum agit* [47-51].

- 17 In finem. Puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saul, et dixit :
- 2 Diligam te, Domine, fortitudo mea.
- 3 Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus.
Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum;
protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus.
- 4 Laudans invocabo Dominum,
et ab inimicis meis sálvus ero.
- 5 Circumdederunt me dolores mortis,
et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
- 6 Dolores inferni circumdederunt me,
præoccupaverunt me laquei mortis.
- 7 In tribulatione mea invocavi Dominum,
et ad Deum meum clamavi;
et exaudivit de templo sancto suo vocem meam;
et clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus.
- 8 Commota est, et contremuit terra;
fundamenta montium conturbata sunt,
et commota sunt, quoniam iratus est eis.
- 9 Ascendit fumus in ira ejus,
et ignis a facie ejus exarsit;
carbones succensi sunt ab eo.
- 10 Inclinavit cælos, et descendit;
et caligo sub pedibus ejus.
- 11 Et ascendit super cherubim, et volavit;
volavit super pennas ventorum.
- 12 Et posuit tenebras latibulum suum;
in circuitu ejus tabernaculum ejus,
tenebrosa aqua in nubibus aeris.
- 13 Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt,
grando et carbones ignis.
- 14 Et intonuit de cælo Dominus,
et altissimus dedit vocem suam :
grando et carbones ignis.
- 15 Et misit sagittas suas, et dissipavit eos;
fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.
- 16 Et apparuerunt fontes aquarum,
et revelata sunt fundamenta orbis terrarum,
ab increpatione tua, Domine,
ab inspiratione spiritus iræ tuæ.
- 17 Misit de summo, et accepit me;
et assumpsit me de aquis multis.

17. — 1) II Reg. 22, 1. — 2-51) II Reg. 22, 2-51. | Ps. 54, 5; 114, 3. — 7) In tribulatione... cla-
— 3) *Sperabo in eum*, Hebr. 2, 13. *Cornu salutis* | mavi, Ps. 114, 4; Ps. 119, 1. — 10) *Inclinavit*
mea, Luc. 1, 69. — 5) *Circumdederunt... mortis,* | cælos et descendit, Ps. 143, 5. — 12) Ps. 96, 2. —

- 18 Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me,
quoniam confortati sunt super me.
- 19 Prævenerunt me in die afflictionis meæ;
et factus est Dominus protector meus.
- 20 Et eduxit me in latitudinem;
salvum me fecit, quoniam voluit me.
- 21 Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam,
et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi;
quia custodivi vias Domini,
nec impie gessi a Deo meo;
quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo,
et justitias ejus non repuli a me.
- 24 Et ero immaculatus cum eo;
et observabo me ab iniquitate mea.
- 25 Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam,
et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.
- 26 Cum sancto sanctus eris,
et cum viro innocente innocens eris,
et cum electo electus eris,
et cum perverso perverteris.
- 28 Quoniam tu populum humilem salvum facies,
et oculos superborum humiliabis.
- 29 Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine;
Deus meus, illumina tenebras meas.
- 30 Quoniam in te eripiar a tentatione;
et in Deo meo transgrediar murum.
- 31 Deus meus, impolluta via ejus;
eloquia Domini igne examinata;
protector est omnium sperantium in se.
- 32 Quoniam quis Deus præter Dominum?
aut quis Deus præter Deum nostrum?
- 33 Deus qui præcinxit me virtute,
et posuit immaculatam viam meam;
qui perfecit pedes meos tanquam cervorum,
et super excelsa statuens me;
qui docet manus meas ad prælium;
et posuisti, ut arcum æreum, brachia mea;
et dedisti mihi protectionem salutis tuæ,
et dextera tua suscepit me;
et disciplina tua correxit me in finem,
et disciplina tua ipsa me docebit.
- 37 Dilatasti gressus meos subtus me;
et non sunt infirmata vestigia mea.
- 38 Persequar inimicos meos, et comprehendam illos;
et non convertar donec deficient.
- 39 Confringam illos, nec poterunt stare;
cadent subtus pedes meos.
- 40 Et præcinxisti me virtute ad bellum,
et supplantasti insurgentes in me subtus me.
- 41 Et inimicos meos dedisti mihi dorsum,
et odientes me disperdidisti.
- 42 Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret;
ad Dominum, nec exaudivit eos.

21) I Reg. 26, 23; Ps. 7, 9. — 23) Ps. 118, 30, 102. | 30, 5. — 35) Ps. 143, 1. — 44) De contradictioni-
— 31) Eloquentia... examinata, Ps. 11, 7; Prov. 30, 5. — 35) Ps. 143, 1. — 44) De contradictioni-

- 43 Et comminuaui eos ut pulverem ante faciem venti;
ut lutum platearum delebo eos.
- 44 Eripies me de contradictionibus populi;
constituas me in caput gentium.
- 45 Populus, quem non cognovi, servivit mihi;
in auditu auris obedivit mihi.
- 46 Filii alieni mentiti sunt mihi,
filii alieni inveterati sunt,
et claudicaverunt a semitis suis.
- 47 Vivit Dominus! et benedictus Deus meus!
et exaltetur Deus salutis meae!
- 48 Deus qui das vindictas mihi,
et subdis populos sub me;
liberator meus de inimicis meis iracundis.
- 49 Et ab insurgentibus in me exaltabis me;
a viro iniquo eripies me.
- 50 Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine,
et nomini tuo psalmum dicam;
- 51 magnificans salutes regis ejus,
et faciens misericordiam christo suo David,
et semini ejus usque in sæculum.

Ps. XVIII : I. LAUS DEI CREATORIS. — *De operibus Dei* [XVIII, 1-5]; *de sole* [6, 7]. — II. DE LEGE DEI PERFECTA [8-15].

18 In finem. Psalmus David.

- 2 Cæli enarrant gloriam Dei,
et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.
- 3 Dies diei eructat verbum,
et nox nocti indicat scientiam.
- 4 Non sunt loquelæ, neque sermones,
quorum non audiantur voces eorum.
- 5 In omnem terram exivit sonus eorum,
et in fines orbis terræ verba eorum.
- 6 In sole posuit tabernaculum suum;
et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.
Exsultavit ut gigas ad currendam viam;
a summo cælo egressio ejus.
- 7 Et occursum ejus usque ad summum ejus;
nec est qui se abscondat a calore ejus.
- 8 Lex Domini immaculata, convertens animas;
testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.
- 9 Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda;
præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.
- 10 Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi;
judicia Domini vera, justificata in semetipsa.
- 11 Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum;
et dulciora super mel et favum.
- 12 Etenim servus tuus custodit ea;
in custodiendis illis retributio multa.

bus populi, II Reg. 3, 1; 19, 9; 20, 1. *Constituas...* | *David... sæculum*, II Reg. 7, 12, 13, 29.
gentium, II Reg. 8, 1-14. — 49) Ps. 58, 2; 139, 2. | 18. — 5) Rom. 10, 18. — 6) *Ipse... de thalamo*
— 50) Rom. 15, 9. — 51) *Christo suo*, Ps. 2, 2. | *suo*, Luc. 24, 46.

- 13 Delicta quis intelligit?
Ab occultis meis munda me;
14 et ab alienis parce servo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero,
et emundabor a delicto maximo.
15 Et erunt ut complaceant eloquia oris mei,
et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.
Domine, adjutor meus, et redemptor meus.

Ps. XIX : ORATIO PRO REGE IN BELLUM PROFICISCENTE. — *Dominus regem piorum studiosum exaudiat* [XIX, 2-5] / *De auxilio divino sperando* [6, 7]. *De vero robore* [8, 9]. *Oratio ad Deum* [10].

19 In finem. Psalmus David.

- 2 Exaudiat te Dominus in die tribulationis;
protegat te nomen Dei Jacob.
3 Mittat tibi auxilium de sancto,
et de Sion tueatur te.
4 Memor sit omnis sacrificii tui,
et holocaustum tuum pingue fiat.
5 Tribuat tibi secundum cor tuum,
et omne consilium tuum confirmet.
6 Lætabimur in salutari tuo;
et in nomine Dei nostri magnificabimur.
7 Impleat Dominus omnes petitiones tuas;
nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus christum suum.
Exaudiet illum de cælo sancto suo;
in potentatibus salus dexteræ ejus.
8 Hi in curribus, et hi in equis;
nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.
9 Ipsi obligati sunt, et ceciderunt;
nos autem surreximus, et erecti sumus.
10 Domine, salvum fac regem,
et exaudi nos in die qua invocaverimus te.

Ps. XX : GRATIARUM ACTIO PRO REGIS VICTORIA. — *Rex omnia optata, scilicet dies multos, gloriam et honores, a Deo impetravit* [XX, 2-7]. *Semper Domino fidens hostes suos omnes conteret* [8-13]. *Oratio ad Dominum* [14].

20 In finem. Psalmus David.

- 2 Domine, in virtute tua lætabitur rex,
et super salutare tuum exultabit vehementer.
3 Desiderium cordis ejus tribuisti ei,
et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.
4 Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis;
posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.
5 Vitam petiit a te, et tribuisti ei longitudinem dierum
in sæculum, et in sæculum sæculi.
6 Magna est gloria ejus in salutari tuo;
gloriam et magnum decorem impones super eum.
7 Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi;
lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

19. — 8) *Hi in curribus et hi in equis*, Is. 31, 1; 36, 9. | 20. — 4) *Coronam de lapide pretioso*, II Reg. 12, 30. — 5) Deut. 6, 2; III Reg. 3, 14; Ps. 60,

- 8 Quoniam rex sperat in Domino;
et in misericordia Altissimi non commovebitur.
9 Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis;
dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.
10 Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultus tui :
Dominus in ira sua conturbabit eos,
et devorabit eos ignis.
11 Fructum eorum de terra perdes,
et semen eorum a filiis hominum,
12 quoniam declinaverunt in te mala ;
cogitaverunt consilia quæ non potuerunt stabilire.
13 Quoniam pones eos dorsum ;
in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.
14 Exaltare, Domine, in virtute tua ;
cantabimus et psallemus virtutes tuas.

Ps. XXI : ORATIO JUSTI MORITURI. — *Conqueritur justus se plane solum derelictum* [XXI, 2-4] *frustra orare* [5-8]. *Semper tamen in Domino speravit* [9-12]. *Describuntur angustie et pericula in quibus versatur* [13-19]. *Justus ad Dominum clamat* [20-22] *et laudes divinas prædicandas Israel et gentibus proponit* [23-28]. *De dominio Dei super omnes gentes* [29-32].

- 21 In finem, pro susceptione matutina. Psalmus David.
2 Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?
Longe a salute mea verba delictorum meorum.
3 Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies ;
et nocte, et non ad insipientiam mihi.
4 Tu autem in sancto habitas, laus Israel.
5 In te speraverunt patres nostri ;
speraverunt, et liberasti eos.
6 Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt ;
in te speraverunt, et non sunt confusi.
7 Ego autem sum vermis, et non homo ;
opprobrium hominum, et abjectio plebis.
8 Omnes videntes me deriserunt me ;
locuti sunt labiis, et moverunt caput.
9 Speravit in Domino, eripiat eum ;
salvum faciat eum, quoniam vult eum.
10 Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre,
spes mea ab uberibus matris meæ.
11 In te projectus sum ex utero ;
de ventre matris meæ Deus meus es tu ;
12 ne discesseris a me,
quoniam tribulatio proxima est,
quoniam non est qui adjuvet.
13 Circumdederunt me vituli multi ;
tauri pingues obsederunt me.
14 Aperuerunt super me os suum,
sicut leo rapiens et rugiens.
15 Sicut aqua effusus sum ;
et dispersa sunt omnia ossa mea.
Factum est cor meum tanquam cera
liquescent in medio ventris mei.

7; 90, 16. — 10) Os. 7, 7; Mal. 4, 1.

21. — 2) *Deus... dereliquisti*, Matth. 27, 46; | Marc. 15, 34. — 8) Matth. 27, 39-44; Marc. 15,

29. — 9) *Speravit... eum*, Matth. 27, 43. —

- 16 Aruit tanquam testa virtus mea,
et lingua mea adhæsit faucibus meis,
et in pulverem mortis deduxisti me.
- 17 Quoniam circumdederunt me canes multi;
concilium malignantium obsedit me.
Foderunt manus meas et pedes meos,
dinumeraverunt omnia ossa mea.
- 18 Ipsi vero consideraverunt et inspexerunt me.
- 19 Diviserunt sibi vestimenta mea,
et super vestem meam miserunt sortem.
- 20 Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me;
ad defensionem meam conspice.
- 21 Erue a framea, Deus, animam meam,
et de manu canis unicam meam.
- 22 Salva me ex ore leonis,
et a cornibus unicornium humilitatem meam.
- 23 Narrabo nomen tuum fratribus meis;
in medio ecclesiæ laudabo te.
- 24 Qui timetis Dominum, laudate eum;
universum semen Jacob, glorificate eum.
- 25 Timeat eum omne semen Israel,
quoniam non sprexit, neque despexit deprecationem pauperis;
nec avertit faciem suam a me,
et cum clamarem ad eum exaudivit me.
- 26 Apud te laus mea in ecclesia magna;
vota mea reddam in conspectu timentium eum.
- 27 Edent pauperes, et saturabuntur;
et laudabunt Dominum qui requirunt eum;
vivent corda eorum in sæculum sæculi.
- 28 Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ;
et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium;
quoniam Domini est regnum,
et ipse dominabitur gentium.
- 30 Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ;
in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.
- 31 Et anima mea illi vivet;
et semen meum serviet ipsi.
- 32 Annuntiabitur Domino generatio ventura;
et annuntiabunt cæli justitiam ejus,
populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

Ps. XXII : PASTOR BONUS. — *Celebratur cura divina erga justum* [XXII, 2-4].
Dominus sub imagine hospitis generosi depingitur [5, 6].

22 Psalmus David.

- 2 Dominus regit me, et nihil mihi deerit :
in loco pascuæ ibi me collocavit.
3 Super aquam refectionis educavit me,
animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiæ,
propter nomen suum.

13) Is. 34, 7. — 17) Foderunt... meos, Matth. 27, 35; Marc. 15, 24; Luc. 23, 33; Joan. 19, 18; 20, 25, 27. — 19) Matth. 27, 35; Marc. 15, 24; Luc. 23, 34; Joan. 19, 24. — 23) Hebr. 2, 12. —

28) Ps. 71, 8-11; 85, 9; 95, 7-9; Is. 49, 6, 7.
22. — 1) Dominus regit me, Ps. 77, 52; 79, 2; Is. 40, 10, 11; Jer. 23, 4; 31, 10; Ez. 34, 11-16, 23; Joan. 20, 11; 1 Petr. 2, 25; 5, 4; Apoc. 7, 17.

- 4 Nam, et si ambulavero in medio umbræ mortis,
non timebo mala, quoniam tu mecum es.
Virga tua, et baculus tuus,
ipsa me consolata sunt.
- 5 Parasti in conspectu meo mensam,
adversus eos qui tribulant me;
impinguasti in oleo caput meum;
et calix meus inebrians quam præclarus est!
- 6 Et misericordia tua subsequetur me
omnibus diebus vitæ meæ;
et ut inhabitem in domo Domini,
in longitudinem dierum.

Ps. XXIII : I. QUIBUSNAM AD TEMPLUM DEI ASCENDERE LICEAT DECLARATUR.
[XXIII, 1-6]. — II. CANTICUM [7-10].

23 Prima sabbati. Psalmus David

- Domini est terra, et plenitudo ejus;
orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.
- 2 Quia ipse super maria fundavit eum,
et super flumina præparavit eum.
- 3 Quis ascendet in montem Domini?
aut quis stabit in loco sancto ejus?
- 4 Innocens manibus et mundo corde,
qui non accepit in vano animam suam,
nec juravit in dolo proximo suo.
- 5 Hic accipiet benedictionem a Domino,
et misericordiam a Deo salutari suo.
- 6 Hæc est generatio quærentium eum,
quærentium faciem Dei Jacob.
- 7 Attollite portas, principes, vestras,
et elevamini, portæ æternales,
et introibit rex gloriæ.
- 8 Quis est iste rex gloriæ?
Dominus fortis et potens,
Dominus potens in prælio.
- 9 Attollite portas, principes, vestras,
et elevamini, portæ æternales,
et introibit rex gloriæ.
- 10 Quis est iste rex gloriæ?
Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Ps. XXIV : PSALMISTA DEI VENIAM ET AUXILIUM EFFLAGITAT. — *Psalmista rogat ut ab inimicis non irrideatur* [XXIV, 1-4^a] *et a Deo lumen veniamque peccatorum obtineat* [4^b-11]. *De felicitate hominis qui Deum timet* [12-14]. *In medio angustiarum et periculorum psalmista firmam in Deo fiduciam habet* [15-22].

24 In finem. Psalmus David.

- Ad te, Domine, levavi animam meam.
- 2 Deus meus, in te confido; non erubescam.
- 3 Neque irrideant me inimici mei;
etenim universi qui sustinent te non confundentur.

23. — 1) Domini... ejus, Ps. 49, 12; I Cor. 10, | Ps. 102, 21; 148, 2.

26. — 3-5) Ps. 14, 1-5. — 10) Dominus virtutum, | 24. — 1) Ad te... meus, Ps. 85, 4; 142, 8. —

- 4 Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.
 Vias tuas, Domine, demonstra mihi,
 et semitas tuas edoce me.
- 5 Dirige me in veritate tua, et doce me,
 quia tu es Deus salvator meus,
 et te sustinui tota die.
- 6 Reminiscere miserationum tuarum, Domine,
 et misericordiarum tuarum quæ a sæculo sunt.
- 7 Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris.
 Secundum misericordiam tuam memento mei tu,
 propter bonitatem tuam, Domine.
- 8 Dulcis et rectus Dominus;
 propter hoc legem dabit delinquentibus in via.
- 9 Diriget mansuetos in iudicio;
 docebit mites vias suas.
- 10 Universæ viæ Domini, misericordia et veritas,
 requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus.
- 11 Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo;
 multum est enim.
- 12 Quis est homo qui timet Dominum?
 legem statuit ei in via quam elegit.
- 13 Anima ejus in bonis demorabitur;
 et semen ejus hereditabit terram.
- 14 Firmamentum est Dominus timentibus eum;
 et testamentum ipsius ut manifestetur illis.
- 15 Oculi mei semper ad Dominum,
 quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
- 16 Respice in me, et miserere mei;
 quia unicus et pauper sum ego.
- 17 Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt;
 de necessitatibus meis erue me.
- 18 Vide humilitatem meam et laborem meum,
 et dimitte universa delicta mea.
- 19 Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt,
 et odio iniquo oderunt me.
- 20 Custodi animam meam, et erue me;
 non erubescam, quoniam speravi in te.
- 21 Innocentes et recti adhæserunt mihi,
 quia sustinui te.
- 22 Libera, Deus, Israel
 ex omnibus tribulationibus suis.

Ps. XXV : PSALMISTA, INNOCENTIÆ SUÆ CONSCIUS, DEUM JUDICEM INVOCAT.
 — *Psalmista se Deo fidelem* [XXV, 1-3] *et ab improbis sejunctum testatur* [4, 5],
domum Domini diligere proficitur [6-8], *atque rogat ne in impiorum numero habeatur*
et cum eis a Domino percutiatur [9-12].

25 In finem. Psalmus David.

- Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum,
 et in Domino sperans non infirmabor.
- 2 Proba me, Domine, et tenta me;
 ure renes meos et cor meum.
- 3 Quoniam misericordia tua ante oculos meos est,
 et complacui in veritate tua.

4) *Vias... mihi*, Ps. 5, 9; 26, 11; 85, 11; 142, 8. | — 19) Joan. 15, 25.

- 4 Non sedi cum concilio vanitatis,
et cum iniqua gerentibus non introibo.
5 Odivi ecclesiam malignantium,
et cum impiis non sedebo.
6 Lavabo inter innocentes manus meas,
et circumdabo altare tuum, Domine;
7 ut audiam vocem laudis,
et enarrem universa mirabilia tua.
8 Domine, dilexi decorem domus tuæ,
et locum habitationis gloriæ tuæ.
9 Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam,
et cum viris sanguinum vitam meam;
10 in quorum manibus iniquitates sunt,
dextera eorum repleta est muneribus.
11 Ego autem in innocentia mea ingressus sum;
redime me, et miserere mei.
12 Pes meus stetit in directo;
in ecclesiis benedicam te, Domine.

Ps. XXVI : I. FIDUCIA IN DEO. — *Psalmista e cunctis periculis evasit et propter hoc firmam in Deo fiduciam habet* [XXVI, 1-3]; *expetit tamen ut inhabitare in templo omnino securus possit* [4-6]. — II. ORATIO IN PERSECUTIONE. — *Psalmista, omnibus ei adversitantibus, ad Dominum confugit* [7-10], *auxilium divinum implorat* [11-13] *et spem suam proclamat* [14].

26 Psalmus David, priusquam liniretur.

- Dominus illuminatio mea et salus mea; quem timebo?
Dominus protector vitæ meæ; a quo trepidabo?
2 Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas,
qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.
3 Si consistent adversum me castra, non timebit cor meum.
Si exsurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.
4 Unam petii a Domino, hanc requiram,
ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ,
ut videam voluptatem Domini, et visitem templum ejus.
5 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo;
in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.
6 In petra exaltavit me,
et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.
Circuivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis;
cantabo, et psallum dicam Domino.
7 Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te;
miserere mei, et exaudi me.
8 Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea;
faciem tuam, Domine, requiram
9 Ne avertas faciem tuam a me;
ne declines in ira a servo tuo.
Adjutor meus esto; ne derelinquas me,
neque despicias me, Deus salutaris meus.
10 Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me;
Dominus autem assumpsit me.

25. — 6) *Lavabo... meas*, Ps. 72, 13.

26. — 1) *Priusquam liniretur*, II Reg. 2, 4. —

4) *Ut inhabitem... meæ*, Ps. 14, 1; 22, 6; 41, 5; 60, 5; 64, 5. — 6) *Immolaui... vociferationis*, Num. 10, 10.

- 11 Legem pone mihi, Domine, in via tua,
et dirige me in semitam rectam, propter inimicos meos.
- 12 Ne tradideris me in animas tribulantium, me,
quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.
- 13 Credo videre bona Domini in terra viventium.
- 14 Expecta Dominum, viriliter age,
et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

Ps. XXVII : ORATIO CONTRA INIMICOS. — *Dominus exaudiat preces servi sui et non perdat eum cum peccatoribus* [XXVII, 1-3]! *Istis autem secundum eorum opera tribuat* [4, 5]! *Sperandum est in Domino* [6, 7], *qui plebem suam protegit et salvam facit* [8, 9].

27 Psalmus ipsi David.

- 1 Ad te, Domine, clamabo; Deus meus, ne sileas a me :
ne quando taceas a me, et assimilabor descendentibus in lacum.
- 2 Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te,
dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
- 3 Ne simul trahas me cum peccatoribus,
et cum operantibus iniquitatem ne perdas me;
qui loquuntur pacem cum proximo suo,
mala autem in cordibus eorum.
- 4 Da illis secundum opera eorum,
et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.
Secundum opera manuum eorum tribue illis,
redde retributionem eorum ipsis.
- 5 Quoniam non intellexerunt opera Domini et in opera manuum ejus;
destrues illos, et non ædificabis eos.
- 6 Benedictus Dominus,
quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.
- 7 Dominus adjutor meus et protector meus;
in ipso speravit cor meum, et adjutus sum.
- Et refluuit caro mea,
et ex voluntate mea confitebor ei.
- 8 Dominus fortitudo plebis suæ,
et protector salvationum christi sui est.
- 9 Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hereditati tuæ;
et rege eos, et extolle illos usque in æternum.

Ps. XXVIII : POTENTIA DOMINI IN TEMPESTATE MANIFESTATUR. — *Filii Domini ad eum laudandum invitantur* [XXVIII, 1, 2]. *Describitur tempestas in qua Dominus potentiam suam ostendit* [3-9]. *Dominus populo suo perterrito de cælo benedixit* [10, 11].

28 Psalmus David, in consummatione tabernaculi.

- Afferte Domino, filii Dei,
afferte Domino filios arietum.
- 2 Afferte Domino gloriam et honorem;
afferte Domino gloriam nomini ejus;
adorate Dominum in atrio sancto ejus.
- 3 Vox Domini super aquas;
Deus majestatis intonuit;

27. — 1) *Descendentibus in lacum*, Ps. 29, 4; tur... eorum, Ps. 54, 22; 61, 5.
87, 4, 5; 142, 7; Prov. 1, 12. — 3) *Qui loquun-* 28. — 2) Ps. 95, 7-9.

Dominus super aquas multas,
Vox Domini in virtute;
vox Domini in magnificentia.

Vox Domini confringentis cedros,
et confringet Dominus cedros Libani;
et comminuet eas tanquam vitulum Libani :
et dilectus quemadmodum filius unicornium.

Vox Domini intercidentis flammam ignis.
Vox Domini concutientis desertum,
et commovebit Dominus desertum Cades.

Vox Domini præparantis cervos,
et revelabit condensa;
et in templo ejus omnes dicent gloriam.

Dominus diluvium inhabitare facit,
et sedebit Dominus rex in æternum.

Dominus virtutem populo suo dabit;
Dominus benedicet populo suo in pace.

Ps. XXIX : GRATIARUM ACTIO. — *Psalmista, e summo periculo elapsus, gratias Domino agit [XXIX, 2-4] et fratres suos ad Deum canendum invitat [5, 6]. Commemorantur prima securitas et periculum [7, 8]. Oratio in angustiis [9-11]. Post liberationem planctus in gaudium convertitur [12, 13].*

29 Psalmus cantici, in dedicatione domus David.

Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me,
nec delectasti inimicos meos super me.
Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me.
Domine, eduxisti ab inferno animam meam;
salvastis me a descendentibus in lacum.

Psallite Domino, sancti ejus;
et confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
Quoniam ira in indignatione ejus,
et vita in voluntate ejus.
Ad vesperum demorabitur fletus,
et ad matutinum lætitia.

Ego autem dixi in abundantia mea :
Non movebor in æternum.
Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.
Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus.

Ad te, Domine, clamabo,
et ad Deum meum deprecabor.

Quæ utilitas in sanguine meo,
dum descendo in corruptionem?
Numquid confitebitur tibi pulvis,
aut annuntiabit veritatem tuam?
Audiuit Dominus, et misertus est mei;
Dominus factus est adjutor meus.

Convertisti planctum meum in gaudium mihi;
conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia :
ut cantet tibi gloria mea, et non compungar.
Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi.

29. — 1) *Domus David*, II Reg. 5, 11; I Par. 14, 1. — 4) *Descendentibus in lacum*, Ps. 27, 1. — 10) *Numquid... tuam*, Ps. 6, 6.

Ps. XXX : FIDENS DEPRECATIO AFFLICTI. — *Psalmista, in summo periculo positus, ad Dominum confugit [XXX, 2, 3] eique se committit [4-6], divini auxilii spei plenus [7-9], miserie sue conscius et propter peccata sua opprobrium inimicis factus [10-14]. Psalmista rogat ut, hostibus suis destructis, liberetur [15-19]; Deo fidens [20, 21], gratias anticipat [22, 23] et omnes sanctos ad fiduciam in Domino invitat [24, 25].*

30 In finem. Psalmus David, pro extasi.

- 2 In te, Domine, speravi;
non confundar in æternum;
in justitia tua libera me.
- 3 Inclina ad me aurem tuam;
accelera ut eruas me.
Esto mihi in Deum protectorem,
et in domum refugii, ut salvum me facias :
- 4 quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu;
et propter nomen tuum deduces me et enutries me.
- 5 Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi,
quoniam tu es protector meus.
- 6 In manus tuas commendo spiritum meum;
redemisti me, Domine, Deus veritatis.
- 7 Odisti observantes vanitates supervacue;
ego autem in Domino speravi.
- 8 Exultabo, et lætabor in misericordia tua.
Quoniam respexisti humilitatem meam,
salvastis de necessitatibus animam meam.
- 9 Nec conclusisti me in manibus inimici;
statuisti in loco spatioso pedes meos.
- 10 Miserere mei, Domine, quoniam tribulor;
conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.
- 11 Quoniam defecit in dolore vita mea,
et anni mei in gemitibus.
Infirmata est in paupertate virtus mea;
et ossa mea conturbata sunt.
- 12 Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium,
et vicinis meis valde, et timor notis meis.
Qui videbant me foras fugerunt a me.
- 13 Oblivioni datus sum, tanquam mortuus a corde.
Factus sum tanquam vas perditum;
- 14 quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.
In eo dum convenirent simul adversum me,
accipere animam meam consiliati sunt.
- 15 Ego autem in te speravi, Domine;
dixi : Deus meus es tu;
- 16 in manibus tuis sortes meæ.
Eripe me de manu inimicorum meorum et a persequentibus me.
- 17 Illustra faciem tuam super servum tuum;
salvum me fac in misericordia tua.
- 18 Domine, non confundar, quoniam invocavi te.
Erubescant impii, et deducantur in infernum;

30. — 2-4) Ps. 70, 1-3. — 5) Educes... mihi, Ps. 24, 15. — 6) In manus... meum, Luc. 23, 46. — 12) Ps. 43, 14; 68, 9-13; 78, 4; 79, 7. — 13) Vas perditum, Eccli. 21, 17; Is. 30, 14; Jer. 19, 11; 22, 28.

- 19 muta fiant labia dolosa,
quæ loquuntur adversus justum iniquitatem,
in superbia, et in abusione.
- 20 Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine,
quam abscondisti timentibus te!
21 Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.
Abscondes eos in abscondito faciei tuæ, a conturbatione hominum.
Proteges eos in tabernaculo tuo, a contradictione linguarum.
- 22 Benedictus Dominus,
23 quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.
Ego autem dixi in excessu mentis meæ :
Projectus sum a facie oculorum tuorum.
Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.
- 24 Diligite Dominum, omnes sancti ejus,
quoniam veritatem requiret Dominus,
et retribuet abundanter facientibus superbiā.
- 25 Viriliter agite, et confortetur cor vestrum,
omnes qui speratis in Domino.

Ps. XXXI : « BEATI QUORUM REMISSÆ SUNT INIQUITATES ». — *Hanc beatitudinem expertus psalmista [XXXI, 1, 2], post tristitiam poenæ [3, 4] et veniam impetratam [5], ad justitiam fideles provocat [6-9] et diversas conditiones impii et justī commemorat [10, 11].*

31 Ipsi David intellectus.

- Beati quorum remissæ sunt iniquitates,
et quorum tecta sunt peccata.
- 2 Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum,
nec est in spiritu ejus dolus.
- 3 Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea,
dum clamarem tota die.
- 4 Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua,
conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.
- 5 Delictum meum cognitum tibi feci,
et injustitiam meam non abscondi.
Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino;
et tu remisisti impietatem peccati mei.
- 6 Pro hac orabit ad te omnis sanctus
in tempore opportuno.
Verumtamen in diluvio aquarum multarum,
ad eum non approximabunt.
- 7 Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me;
exsultatio mea, erue me a circumdantibus me.
- 8 Intellectum tibi dabo, et instruam te in via hac qua gradieris;
firmabo super te oculos meos.
- 9 Nolite fieri sicut equus et mulus,
quibus non est intellectus.
In camo et freno maxillas eorum constringe,
qui non approximant ad te.

31. — 1) *Beati... peccata*, Rom. 4, 7. — 5) Is. 65, 24. — 8) *Intellectum tibi dabo*,
2) *Beatus... peccatum*, Rom. 4, 8; II Cor. 5, 19. | Ps. 118, 34, 73.

- 10 Multa flagella peccatoris;
sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.
11 Lætamini in Domino, et exsultate, justī;
et gloriamini, omnes recti corde.

Ps. XXXII : LAUDATUR DOMINUS, JUSTORUM PROTECTOR. — *Invitantur justī ad Dominum laudandum* [XXXII, 1-3] *propter ejus justitiam, bonitatem et potentiam* [4-9]. *Beata gens cujus Dominus est Deus omnipotens* [10-17]! *Provocatur Israel ad protectionem Domini pietate merendam* [18-22].

32 Psalmus David.

- Exsultate, justī, in Domino;
rectos decet collaudatio.
2 Confitemini Domino in cithara;
in psalterio decem chordarum psallite illi.
3 Cantate ei canticum novum;
bene psallite ei in vociferatione.
4 Quia rectum est verbum Domini,
et omnia opera ejus in fide.
5 Diligit misericordiam et judicium;
misericordia Domini plena est terra.
6 Verbo Domini cæli firmati sunt;
et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.
7 Congregans sicut in utre aquas maris;
ponens in thesauris abyssos.
8 Timeat Dominum omnis terra;
ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.
9 Quoniam ipse dixit, et facta sunt;
ipse mandavit, et creata sunt.
10 Dominus dissipat consilia gentium;
reprobat autem cogitationes populorum,
et reprobat consilia principum.
11 Consilium autem Domini in æternum manet;
cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.
12 Beata gens cujus est Dominus Deus ejus;
populus quem elegit in hereditatem sibi.
13 De cælo respexit Dominus;
vidit omnes filios hominum.
14 De præparato habitaculo suo
respexit super omnes qui habitant terram.
15 Qui finxit sigillatim corda eorum;
qui intelligit omnia opera eorum.
16 Non salvatur rex per multam virtutem,
et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.
17 Fallax equus ad salutem;
in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.
18 Ecce oculi Domini super metuentes eum,
et in eis qui sperant super misericordia ejus;
19 ut eruat a morte animas eorum,
et alat eos in fame.

32. — 6) Gen. 1, 6, 7. — 7) Ex. 14, 21, 22; 15, 8; 33, 29; Ps. 143, 15. *Populus... sibi*, Deut. 7, 6;
Ps. 77, 13. — 9) Gen. 1, 3; Judith 16, 17; 32, 9. — 14) III Reg. 8, 39, 43, 49.
Ps. 148, 5. — 12) *Beata... ejus*, Deut. 4, 7, 8;

- 20 Anima nostra sustinet Dominum,
quoniam adjutor et protector noster est.
- 21 Quia in eo lætabitur cor nostrum,
et in nomine sancto ejus speravimus.
- 22 Fiat misericordia tua, Domine, super nos,
quemadmodum speravimus in te.

Ps. XXXIII : DEUS JUSTOS AB OMNI MALO CUSTODIT. — *Psalmista, cui Dominus auxiliatus est, fideles ad gratiarum actionem invitat* [XXXIII, 2-5]. *Qui Domino fudit et eum timet securus vivit* [6-11]. *Docetur timor Domini* [12-15], *pignus benignitatis divinæ* [16-19], *vel in tempore tribulationis* [20-23].

- 33 Davidi, cum immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum, et abiit.

- 2 Benedicam Dominum in omni tempore;
semper laus ejus in ore meo.
- 3 In Domino laudabitur anima mea :
audiant mansueti, et lætentur.
- 4 Magnificate Dominum mecum;
et exaltemus nomen ejus in idipsum.
- 5 Exquisivi Dominum, et exaudivit me;
et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
- 6 Accedite ad eum, et illuminamini;
et facies vestræ non confundentur.
- 7 Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum,
et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.
- 8 Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum,
et eripiet eos.
- 9 Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus;
beatus vir qui sperat in eo.
- 10 Timeat Dominum, omnes sancti ejus,
quoniam non est inopia timentibus eum.
- 11 Divites eguerunt, et esurierunt;
inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono
- 12 Venite, filii, audite me;
timorem Domini docebo vos.
- 13 Quis est homo qui vult vitam,
diligit dies videre bonos?
- 14 Prohibe linguam tuam a malo,
et labia tua ne loquantur dolum.
- 15 Diverte a malo, et fac bonum;
inquire pacem, et persequere eam.
- 16 Oculi Domini super justos,
et aures ejus in preces eorum.
- 17 Vultus autem Domini super facientes mala,
ut perdat de terra memoriam eorum.
- 18 Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos;
et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
- 19 Juxta est Dominus iis qui tribulato sunt corde,
et humiles spiritu salvabit.

33. — 1) I Reg. 21, 1-15. — 8) Gen. 48, 16; 10-12. — 14) Ps. 140, 3, 4; Prov. 13, 3; 16, 1; Ex. 23, 20. — 9) *Gustate... Dominus*, Hebr. 6, 5; 21, 23; Eccli. 22, 33; Jac. 1, 23; 3, 2; I Petr. 2, I Petr. 2, 3. — 11) Luc. 1, 53. — 13-17) I Petr. 3, 22. — 16) Eccli. 15, 20.

- 20 Multæ tribulationes justorum;
et de omnibus his liberabit eos Dominus.
- 21 Custodit Dominus omnia ossa eorum:
unum ex his non conteretur.
- 22 Mors peccatorum pessima;
et qui oderunt justum delinquent.
- 23 Redimet Dominus animas servorum suorum,
et non delinquent omnes qui sperant in eo.

Ps. XXXIV : IMPLORATUR DIVINUM AUXILIUM CONTRA INIMICOS. — *Dominus psalmistam defendat et ejus inimicos conterat* [XXXIV, 1-6]! *Cadant isti in laqueum quem ipsi paraverunt* [7-10]! *Describuntur inimicorum malignitas et ingratus animus* [11-16]. *Dominus psalmistam liberet ejusque causam suscipiat* [17, 18, 22-24], *ne iniqui victoria insolenter gloriantur* [19-21, 25, 26]! *Triumphus et lætitia amicis justitiæ tribuantur* [27, 28]!

34 Ipsi David.

- Judica, Domine, nocentes me;
expugna impugnantes me.
- 2 Apprehende arma et scutum,
et exsurge in adjutorium mihi.
- 3 Effunde frameam, et conculce adversus eos qui persequuntur me;
dic animæ meæ : Salus tua ego sum.
- 4 Confundantur et revereantur quærentes animam meam;
avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala.
- 5 Fiant tanquam pulvis ante faciem venti,
et angelus Domini coarctans eos.
- 6 Fiat via illorum tenebræ, et lubricum;
et angelus Domini perssequens eos.
- 7 Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui,
supervacue exprobraverunt animam meam.
- 8 Veniat illi laqueus quem ignorat,
et captio quam abscondit apprehendat eum,
et in laqueum cadat in ipsum.
- 9 Anima autem mea exsultabit in Domino,
et delectabitur super salutari suo.
- 10 Omnia ossa mea dicent:
Domine, quis similis tibi?
Eripiens inopem de manu fortiorum ejus;
egenum et pauperem a diripientibus eum.
- 11 Surgentes testes iniqui,
quæ ignorabam interrogabant me.
- 12 Retribuebant mihi mala pro bonis,
sterilitatem animæ meæ.
- 13 Ego autem, cum mihi molesti essent, induabar cilicio;
humiliabam in jejuniis animam meam,
et oratio mea in sinu meo convertetur.
- 14 Quasi proximum et quasi fratrem nostrum sic complacebam;
quasi lugens et contristatus sic humiliabar.
- 15 Et adversum me lætati sunt, et convenerunt;
congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

- 16 Dissipati sunt, nec compuncti,
tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione;
frenduerunt super me dentibus suis.
- 17 Domine, quando respicies?
Restitue animam meam a malignitate eorum,
a leonibus unicam meam.
- 18 Confitebor tibi in ecclesia magna;
in populo gravi laudabo te.
- 19 Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique,
qui oderunt me gratis, et annunt oculis.
- 20 Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur;
et in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.
- 21 Et dilataverunt super me os suum;
dixerunt : Euge, euge! viderunt oculi nostri.
- 22 Vidisti, Domine, ne sileas;
Domine, ne discedas a me.
- 23 Exsurge, et intende iudicio meo;
Deus meus, et Dominus meus, in causam meam.
- 24 Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus meus,
et non supergaudeant mihi.
- 25 Non dicant in cordibus suis : Euge, euge, animæ nostræ;
nec dicant : Devoravimus eum.
- 26 Erubescant et revereantur simul qui gratulantur malis meis;
induantur confusione et reverentia qui magna loquuntur super me.
- 27 Exsultent et lætentur qui volunt justitiam meam;
et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.
- 28 Et lingua mea meditabitur justitiam tuam,
tota die laudem tuam.

Ps. XXXV : DE IMPIORUM MALITIA ET DEI ERGA JUSTOS MISERICORDIA. — *De impiorum errore* [XXXV, 2, 3] *et malitia* [4, 5]. *De bonitate et fidelitate Domini* [6-8^a] *qui diligentibus Deum dat felicitatem* [8^b-10]. *Petitur auxilium divinum contra iniquos* [11-13].

35 In finem. Servo Domini ipsi David.

- 2 Dixit injustus ut delinquat in semetipso;
non est timor Dei ante oculos ejus.
- 3 Quoniam dolose egit in conspectu ejus,
ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.
- 4 Verba oris ejus iniquitas, et dolus;
noluit intelligere ut bene ageret.
- 5 Iniquitatem meditatus est in cubili suo;
astitit omni viæ non bonæ,
malitiam autem non odivit.
- 6 Domine, in cælo misericordia tua,
et veritas tua usque ad nubes.
- 7 Justitia tua sicut montes Dei;
judicia tua abyssus multa.
Homines et jumenta salvabis, Domine,
quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus.
- 8 Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

76, 14; 82, 2; 85, 8; 88, 7-9; 112, 5. — 19) *Qui*

35. — 2) *Non est... ejus*, Rom. 3, 18. —
3) Ps. 13, 1, 3; 52, 2, 4. — 10) *Fons vitæ*, Joan.
4, 10, 14; 5, 20.

- 9 Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ,
et torrente voluptatis tuæ potabis eos;
10 quoniam apud te est fons vitæ,
et in lumine tuo videbimus lumen.
11 Prætede misericordiam tuam scientibus te,
et justitiam tuam his qui recto sunt corde.
12 Non veniat mihi pes superbiæ,
et manus peccatoris non moveat me.
13 Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem;
expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Ps. XXXVI : DE SORTE DIVERSA JUSTORUM ET IMPIORUM. — *Justus non invideat iniquis, quibus imminet pœna, et a pietate non discedat* [XXXVI, 1-9]! *Dominus plurimis modis iniquis irridet* [10-22]. *Dominus justis favet* [23-34], *dum impius velociter interit* [35, 36]. *De sorte diversa justi et impii* [37-40].

36 Psalmus ipsi David.

- Noli æmulari in malignantibus,
neque zelaveris facientes iniquitatem;
2 quoniam tanquam fœnum velociter arescent,
et quemadmodum olera herbarum cito decident.
3 Spera in Domino, et fac bonitatem;
et inhabita terram, et pascere in divitiis ejus.
4 Delectare in Domino,
et dabit tibi petitiones cordis tui.
5 Revela Domino viam tuam,
et spera in eo, et ipse faciet.
6 Et educet quasi lumen justitiam tuam,
et judicium tuum tanquam meridiem.
7 Subditus esto Domino, et ora eum.
Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua,
in homine faciente injustitias.
8 Desine ab ira, et derelinque furem;
noli æmulari ut maligneris.
9 Quoniam qui malignantur exterminabuntur;
sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.
10 Et adhuc pusillum, et non erit peccator;
et quæres locum ejus, et non invenies.
11 Mansueti autem hereditabunt terram,
et delectabuntur in multitudine pacis.
12 Observabit peccator justum,
et stridebit super eum dentibus suis.
13 Dominus autem irridebit eum,
quoniam prospicit quod veniet dies ejus.
14 Gladium evaginaverunt peccatores,
intenderunt arcum suum,
ut dejiciant pauperem et inopem,
ut trucident rectos corde.
15 Gladius eorum intret in corda ipsorum,
et arcus eorum confringatur.
16 Melius est modicum justo,
super divitias peccatorum multas;

- 17 quoniam brachia peccatorum conterentur,
confirmat autem justos Dominus.
- 18 Novit Dominus dies immaculorum,
et hereditas eorum in æternum erit.
- 19 Non confundentur in tempore malo,
et in diebus famis saturabuntur,
20 quia peccatores peribunt.
- Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint et exaltati,
deficientes quemadmodum fumus deficient.
- 21 Mutuabitur peccator, et non solvet,
justus autem miseretur et tribuet;
22 quia benedicentes ei hereditabunt terram :
maledicentes autem ei disperibunt.
- 23 Apud Dominum gressus hominis dirigentur;
et viam ejus volet.
- 24 Cum ceciderit, non collidetur,
quia Dominus supponit manum suam.
- 25 Junior fui, etenim senui;
et non vidi justum derelictum,
nec semen ejus quærens panem.
- 26 Tota die miseretur et commodat;
et semen illius in benedictione erit.
- 27 Declina a malo, et fac bonum,
et inhabita in sæculum sæculi;
28 quia Dominus amat judicium,
et non derelinquet sanctos suos;
in æternum conservabuntur.
- Injusti punientur,
et semen impiorum peribit.
- 29 Justi autem hereditabunt terram,
et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.
- 30 Os justi meditabitur sapientiam,
et lingua ejus loquetur judicium.
- 31 Lex Dei ejus in corde ipsius,
et non supplantabuntur gressus ejus.
- 32 Considerat peccator justum,
et quærit mortificare eum.
- 33 Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus,
nec damnabit eum cum judicabitur illi.
- 34 Expecta Dominum, et custodi viam ejus;
et exaltabit te ut hereditate capias terram;
cum perierint peccatores, videbis.
- 35 Vidi impium superexaltatum,
et elevatum sicut cedros Libani;
36 et transivi, et ecce non erat;
et quæsivi eum, et non est inventus locus ejus.
- 37 Custodi innocentiam, et vide æquitatem,
quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.
- 38 Injusti autem disperibunt simul;
reliquiæ impiorum interibunt.
- 39 Salus autem justorum a Domino;
et protector eorum in tempore tribulationis.

- 40 Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos;
et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos,
quia speraverunt in eo.

Ps. XXXVII : PECCATOR MISERICORDIAM DIVINAM IMPLOLAT. — *Dominus finem faciat poenae* [XXXVII, 2, 3]! *Describuntur mala quibus peccator in corpore et in animo affligitur* [4-11], *atque contumeliae quibus obicitur* [12, 13]. *Peccator probris non respondet* [14, 15], *veniam et vindictam a Domino expectans* [16-21]. *Dominus festinet in adiutorium* [22, 23]!

- 37 Psalmus David, in rememorationem de sabbato.

- 2 Domine, ne in furore tuo arguas me,
neque in ira tua corripas me;
3 quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi,
et confirmasti super me manum tuam.
- 4 Non est sanitas in carne mea, a facie irae tuae;
non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum :
5 quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum,
et sicut onus grave gravatae sunt super me.
- 6 Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae,
a facie insipientiae meae.
7 Miser factus sum et curvatus sum usque in finem;
tota die contristatus ingrediebar.
- 8 Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus,
et non est sanitas in carne mea.
9 Afflictus sum, et humiliatus sum nimis;
rugiebam a gemitu cordis mei.
- 10 Domine, ante te omne desiderium meum,
et gemitus meus a te non est absconditus.
11 Cor meum conturbatum est,
derehquit me virtus mea,
et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.
- 12 Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt;
et qui juxta me erant, de longe steterunt.
13 Et vim faciebant qui querebant animam meam.
Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates,
et dolos tota die meditabantur.
- 14 Ego autem, tanquam surdus, non audiebam;
et sicut mutus non aperiens os suum.
15 Et factus sum sicut homo non audiens,
et non habens in ore suo redargutiones.
- 16 Quoniam in te, Domine, speravi;
tu exaudies me, Domine Deus meus.
17 Quia dixi : Nequando supergaudeant mihi inimici mei;
et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.
- 18 Quoniam ego in flagella paratus sum,
et dolor meus in conspectu meo semper.
19 Quoniam iniquitatem meam annuntiabo,
et cogitabo pro peccato meo.
- 20 Inimici autem mei vivunt, et confirmati sunt super me;
et multiplicati sunt qui oderunt me inique.
21 Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi,
quoniam sequebar bonitatem.

- 22 Ne derelinquas me, Domine Deus meus;
ne discesseris a me.
- 23 Intende in adjutorium meum,
Domine, Deus salutis meæ.

Ps. XXXVIII : PECCATOR MISERICORDIAM DIVINAM ITERUM IMPLORAT. - *Psalmista frustra conatus est tacitum dolorem coram iniquis tenere [XXXVIII, 2-5^a]. De vanitate et brevitate vitæ humanæ [5^b-7]. Psalmista veniam peccatorum et liberationem a malis petit [8-12]; exoptat quietem habere priusquam abeat [13, 14].*

38 In finem, ipsi Idithun. Canticum David.

- 2 Dixi : Custodiam vias meas,
ut non delinquam in lingua mea.
Posui ori meo custodiam
cum consisteret peccator adversum me.
- 3 Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis;
et dolor meus renovatus est.
- 4 Concaluit cor meum intra me;
et in meditatione mea exardescet ignis.
- 5 Locutus sum in lingua mea :
Notum fac mihi, Domine, finem meum,
et numerum dierum meorum quis est,
ut sciam quid desit mihi.
- 6 Ecce mensurabiles posuisti dies meos,
et substantia mea tanquam nihilum ante te.
Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.
- 7 Verumtamen in imagine pertransit homo;
sed et frustra conturbatur :
thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea.
- 8 Et nunc quæ est expectatio mea ? Nonne Dominus ?
Et substantia mea apud te est.
- 9 Ab omnibus iniquitatibus meis erue me :
opprobrium insipienti dedisti me.
- 10 Obmutui, et non aperui os meum,
quoniam tu fecisti ;
amove a me plagas tuas.
- 12 A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus,
propter iniquitatem corripuisti hominem.
Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus :
verumtamen vane conturbatur omnis homo.
- 13 Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam;
auribus percipe lacrymas meas.
Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te,
et peregrinus sicut omnes patres mei.
- 14 Remitte mihi, ut refrigerer
priusquam abeam et amplius non ero.

Ps. XXXIX : VERA GRATIARUM ACTIO. — *Psalmista, a Domino mirabiliter e periculo ereptus [XXXIX, 2, 3], misericordias divinas narrare vellet ad fiduciam augendam [4-6]. Has laudes amat Dominus [7-11]. Psalmista remissionem peccatorum suorum petit [12, 13] et liberationem ab inimicis postulat [14-16], ut possit in Domino gaudere [17, 18].*

39 In finem. Psalmus ipsi David.

- 2 Expectans, exspectavi Dominum,
et intendit mihi.

- 3 Et exaudivit preces meas,
et eduxit me de lacu miseriæ et de luto faciis.
Et statuit super petram pedes meos,
et direxit gressus meos.
- 4 Et immisit in os meum canticum novum,
carmen Deo nostro.
Videbunt multi, et timebunt,
et sperabunt in Domino.
- 5 Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus,
et non respexit in vanitates et insanias falsas.
- 6 Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua;
et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.
Annuntiavi et locutus sum,
multiplicati sunt super numerum.
- 7 Sacrificium et oblationem noluisti;
aures autem perfecisti mihi.
Holocaustum et pro peccato non postulasti;
tunc dixi : Ecce venio.
- 8 In capite libri scriptum est de me,
ut facerem voluntatem tuam.
- 9 Deus meus, volui,
et legem tuam in medio cordis mei.
- 10 Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna,
ecce labia mea non prohibebo ; Domine, tu scisti.
- 11 Justitiam tuam non abscondi in corde meo ;
veritatem tuam et salutare tuum dixi ;
non abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a concilio multo.
- 12 Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me ;
misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.
- 13 Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus ;
comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem.
Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei,
et cor meum dereliquit me.
- 14 Complaceat tibi, Domine, ut eruas me ;
Domine, ad adjuvandum me respice.
- 15 Confundantur et reveareantur simul,
qui quærun animam meam, ut auferant eam.
Convertantur retrorsum et reveareantur,
qui volunt mihi mala.
- 16 Ferant confestim confusionem suam,
qui dicunt mihi : Euge, euge !
- 17 Exsultent et lætentur super te omnes quærentes te,
et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.
- 18 Ego autem mendicus sum et pauper ;
Dominus sollicitus est mei.
Adjutor meus et protector meus tu es ;
Deus meus, ne tardaveris.

39. — 7) *Sacrificium... noluisti*, Ps. 49, 8; | 15) Ps. 6, 11; 34, 4, 26.
50, 18; Hebr. 10, 6-8. — 14-18) Ps. 69, 2-6. —

Ps. XL : QUI MISERIS BENEFACIT MISERICORDIAM CONSEQUETUR. — *Psalmista, sciens quod Dominus homini misericordi favet* [XL, 2-4], *postulat liberationem a malo quod peccati est pena et contumeliarum occasio* [5-10]. *Fiduciam in Domino proficitur psalmista* [11-13]. *Doxologia libri primi* [14].

40 In finem. Psalmus ipsi David.

- 2 Beatus qui intelligit super egenum et pauperem :
in die mala liberabit eum Dominus.
- 3 Dominus conservet eum, et vivificet eum,
et beatum faciat eum in terra,
et non tradat eum in animam inimicorum ejus.
- 4 Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus ;
universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.
- 5 Ego dixi : Domine, miserere mei ;
sana animam meam, quia peccavi tibi.
- 6 Inimici mei dixerunt mala mihi :
Quando morietur, et peribit nomen ejus ?
- 7 Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur ;
cor ejus congregavit iniquitatem sibi.
Egrediebatur foras et loquebatur.
- 8 In idipsum adversum me susurrabant omnes inimici mei ;
adversum me cogitabant mala mihi.
- 9 Verbum iniquum constituerunt adversum me :
Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat ?
- 10 Etenim homo pacis meae, in quo speravi,
qui edebat panes meos magnificavit super me supplantationem.
- 11 Tu autem, Domine, miserere mei,
et resuscita me ; et retribuam eis.
- 12 In hoc cognovi quoniam voluisti me,
quoniam non gaudebit inimicus meus super me.
- 13 Me autem propter innocentiam suscepisti ;
et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.
- 14 Benedictus Dominus, Deus Israel,
a saeculo, et usque in saeculum. Fiat, fiat.

LIBER SECUNDUS

[Ps. XLI — LXXI.]

Ps. XLI-XLII : PSALMISTA DOMUM DEI SUSPIRAT. — *Psalmista, blasphemiis paganorum contristatus et domus Dei recordatus, eam suspirat* [XLI, 2-6] ; *in terra exsilii, diversis malis afflictus et a blasphematoribus circumdatus, putat in oblivione apud Dominum jacere* [7-12]. *Psalmista Deum precatur ut causam servi sui defendat, eum liberet et in templum reducat* [XLII, 1-5].

41 In finem. Intellectus filiis Core.

- 2 Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum,
ita desiderat anima mea ad te, Deus.
- 3 Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum ;
quando veniam, et apparebo ante faciem Dei ?

40. — 10) Ps. 54, 14, 15 ; Joan. 13, 18 ; Act. 1, 41. — 1) Intellectus, Ps. 43, 1. Filiis Core, 16, 17. — 14) Ps. 71, 18, 19 ; 88, 53 ; 105, 48. | I Par. 6, 37.

- 4 Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte,
dum dicitur mihi quotidie : Ubi est Deus tuus?
- 5 Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam,
quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei,
in voce exultationis et confessionis, sonus epulantis.
- 6 Quare tristis es, anima mea?
et quare conturbas me?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi,
salutare vultus mei,
- 7 et Deus meus.
- Ad meipsum anima mea conturbata est ; propterea memor ero tui
de terra Jordanis, et Hermoniû a monte modico.
- 8 Abyssus abyssum invocât, in voce cataractarum tuarum ;
omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt.
- 9 In die mandavit Dominus misericordiam suam,
et nocte canticum ejus ;
apud me oratio Deo vitæ meæ.
- 10 Dicam Deo : Susceptor meus es ; quare oblitus es mei ?
et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus ?
- 11 Dum confringuntur ossa mea,
exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei,
dum dicunt mihi per singulos dies : Ubi est Deus tuus ?
- 12 Quare tristis es, anima mea ?
et quare conturbas me ?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi,
salutare vultus mei, et Deus meus.

42 Psalmus David.

- Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta ;
ab homine iniquo et doloso erue me.
- 2 Quia tu es, Deus, fortitudo mea, quare me repulisti ?
et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus ?
- 3 Emitte lucem tuam et veritatem tuam ;
ipsa me deduxerunt, et adduxerunt
in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.
- 4 Et introibo ad altare Dei,
ad Deum, qui lætificat juventutem meam.
Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus.
- 5 Quare tristis es, anima mea ?
et quare conturbas me ?
Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi,
salutare vultus mei, et Deus meus.

Ps. XLIII : PSALMISTA, RECORDANS BENEFICIA PRISTINA, AUXILIUM DIVINUM PETIT. — *Memoratis antiquis Dei beneficiis* [XLIII, 2-4], *psalmista Deo soli fidei ad inimicos suos premendos* [5-9]. *Dominus populum suum gentibus tradit* [10-13] *eumque opprobrium et derisum vicinis ponit* [14-17]; *Israel tamen non oblitus est Dominum, propter quem in miseria versatur* [18-22]. *Exsurgat Dominus et populum suum redimat* [23-26]!

43 In finem. Filiis Core ad intellectum.

- 2 Deus, auribus nostris audivimus,
patres nostri annuntiaverunt nobis :
opus quod operatus es in diebus eorum,
et in diebus antiquis.

- 3 Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos;
affixisti populos et expulisti eos.
- 4 Nec enim in gladio suo possederunt terram,
et brachium eorum non salvavit eos;
sed dextera tua et brachium tuum,
et illuminatio vultus tui, quoniam complacuisti in eis.
- 5 Tu es ipse rex meus et Deus meus;
qui mandas salutes Jacob.
- 6 In te inimicos nostros ventilabimus cornu,
et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.
- 7 Non enim in arcu meo sperabo,
et gladius meus non salvabit me;
8 salvasti enim nos de affligentibus nos,
et odientes nos confudisti.
- 9 In Deo laudabimur tota die;
et in nomine tuo confitebimur in sæculum.
- 10 Nunc autem repulisti et confudisti nos;
et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris.
- 11 Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros;
et qui oderunt nos diripiebant sibi.
- 12 Dedisti nos tanquam oves escarum;
et in gentibus dispersisti nos.
- 13 Vendidisti populum tuum sine pretio;
et non fuit multitudo in commutationibus eorum.
- 14 Posuisti nos opprobrium vicinis nostris,
subsannationem et derisum his qui sunt in circuitu nostro.
- 15 Posuisti nos in similitudinem gentibus,
commotionem capitis in populis.
- 16 Tota die verecundia mea contra me est,
et confusio faciei meae cooperuit me:
- 17 a voce exprobrantis et obloquentis,
a facie inimici et persequentis.
- 18 Hæc omnia venerunt super nos; nec obliti sumus te,
et inique non egimus in testamento tuo.
- 19 Et non recessit retro cor nostrum;
et declinasti semitas nostras a via tua;
- 20 quoniam humiliasti nos in loco afflictionis,
et cooperuit nos umbra mortis.
- 21 Si obliti sumus nomen Dei nostri,
et si expandimus manus nostras ad deum alienum,
22 nonne Deus requireret ista?
ipse enim novit abscondita cordis.
Quoniam propter te mortificamur tota die;
æstimati sumus sicut oves occisionis.
- 23 Exsurge; quare obdormis, Domine?
exsurge, et ne repellas in finem.
- 24 Quare faciem tuam avertis?
oblivisceris inopiæ nostræ et tribulationis nostræ?
- 25 Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra;
conglutinator est in terra venter noster.
- 26 Exsurge, Domine, adjuva nos,
et redime nos propter nomen tuum.

20-23; Ps. 77, 3. — 3) Ex. 23, 31; Ps. 77, 54; Deut. 28, 25. — 12) Lev. 26, 33; Deut. 4, 27;
79, 9; Eccli. 10, 18-20. — 4) Quoniam... eis, 28, 64; Ps. 105, 27. — 14) Ps. 78, 4; 79, 7. —
Deut. 4, 37; 7, 7, 8; 10, 15. — 11) Lev. 26, 17; 22) Quoniam... occisionis, Rom. 8, 36.

Ps. XLIV : EPITHALAMIUM REGALE. — *Carmen regi dedicatur* [XLIV, 2]. *Celebratur pulchritudo regis* [3, 4]. *Pro veritate pugnavit rex et sedem ejus firmavit Deus* [5-7]. *Dominus propter ejus justitiam unxit eum et beneficiis ornavit* [8-10]. *Sponsa regis ad ingressum in regias ædes invitatur et ejus vestis splendida prædicatur* [11-14]. *Regina adit regem cujus posteritas celebratur* [15-18].

44 In finem, pro iis qui commutabuntur. Filiis Core, ad intellectum. Canticum pro dilecto.

- 2 Eructavit cor meum verbum bonum;
dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus scribæ
velociter scribentis.
- 3 Speciosus forma præ filiis hominum,
diffusa est gratia in labiis tuis;
propterea benedixit te Deus in æternum.
- 4 Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.
- 5 Specie tua et pulchritudine tua
intende, prospere procede, et regna,
propter veritatem, et mansuetudinem, et justitiam;
et deducet te mirabiliter dextera tua.
- 6 Sagittæ tuæ acutæ,
populi sub te cadent,
in corda inimicorum regis.
- 7 Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi;
virga directionis virga regni tui.
- 8 Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem;
propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.
- 9 Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis,
a domibus eburneis; ex quibus delectaverunt te
filiae regum in honore tuo.
- 10 Astitit regina a dextris tuis
in vestitu deaurato, circumdata varietate.
- 11 Audi, filia, et vide, inclina aurem tuam;
et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.
- 12 Et concupiscet rex decorem tuum,
quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum.
- 13 Et filiae Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur;
omnes divites plebis.
- 14 Omnis gloria ejus filiae regis ab intus,
in fimbriis aureis,
circumamicta varietatibus.
- Adducentur regi virgines post eam,
proximæ ejus afferentur tibi.
- 16 Afferentur in lætitia et exultatione;
adducentur in templum regis.
- 17 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii;
constitues eos principes super omnem terram.
- 18 Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem.
Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæculum sæculi.

Ps. XLV : « DEUS NOSTER REFUGIUM ». — *Auxilium divinum justis nunquam deest* [XLV, 2-4]. *Dominus protexit Jerusalem, civitatem quam elegit* [5-8] *et ab hostibus liberavit* [9-12].

45 In finem, filiis Core, pro arcanis. Psalmus.

- 2 Deus noster refugium et virtus;
adjutor in tribulationibus quæ invenerunt nos nimis.

- 3 Propterea non timebimus dum turbabitur terra,
et transferentur montes in cor maris.
4 Sonuerunt, et turbatae sunt aquae eorum;
conturbati sunt montes in fortitudine ejus.
5 Fluminis impetus lætificat civitatem Dei :
sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.
6 Deus in medio ejus, non commovebitur;
adjuvabit eam Deus mane diluculo.
7 Conturbatae sunt gentes, et inclinata sunt regna :
dedit vocem suam, mota est terra.
8 Dominus virtutum nobiscum;
susceptor noster Deus Jacob.
9 Venite, et videte opera Domini,
quæ posuit prodigia super terram,
10 auferens bella usque ad finem terræ.
Arcum conteret, et confringet arma,
et scuta comburet igni.
11 Vacate, et videte quoniam ego sum Deus :
exaltabor in gentibus, et exaltabor in terra.
12 Dominus virtutum nobiscum;
susceptor noster Deus Jacob.

Ps. XLVI : « PSALLITE DEO NOSTRO ». — *Domini potentiam* [XLVI, 2, 3] *patefacit historia Israel* [4, 5]. *Dominus e sanctuario suo* [6, 7] *regnat super omnes gentes* [8, 9] *quæ illi adherent* [10].

46 In finem, pro filiis Core. Psalmus.

- 2 Omnes gentes, plaudite manibus;
jubilate Deo in voce exsultationis :
3 quoniam Dominus excelsus, terribilis,
rex magnus super omnem terram.
4 Subjecti populos nobis,
et gentes sub pedibus nostris.
5 Elegit nobis hereditatem suam;
speciem Jacob quam dilexit.
6 Ascendit Deus in jubilo,
et Dominus in voce tubæ.
7 Psallite Deo nostro, psallite;
psallite regi nostro, psallite;
8 quoniam rex omnis terræ Deus,
psallite sapienter.
9 Regnabit Deus super gentes;
Deus sedet super sedem sanctam suam.
10 Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham,
quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt.

Ps. XLVII : « MAGNUS DOMINUS IN MONTE SANCTO EJUS ». — *Dominus in monte Sion refugium fuit* [XLVII, 2-4]; *hostes Israel ipse contrivit* [5-8]. « *Sicut audivimus, sic vidimus* » [9]. *Gratiarum actio in templo agitur* [10-12]. *De beneficiis divinis in progenie altera enarrandis* [13-15].

47 Psalmus cantici. Filiis Core, secunda sabbati.

- 2 Magnus Dominus et laudabilis nimis,
in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

- 3 Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion;
latera aquilonis, civitas regis magni.
- 4 Deus in domibus ejus cognoscetur
cum suscipiet eam.
- 5 Quoniam ecce reges terræ congregati sunt,
convenerunt in unum.
- 6 Ipsi videntes, sic admirati sunt,
conturbati sunt, commoti sunt.
- 7 Tremor apprehendit eos;
ibi dolores ut parturientis :
- 8 in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
- 9 Sicut audivimus, sic vidimus,
in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri.
Deus fundavit eam in æternum.
- 10 Suscepimus, Deus, misericordiam tuam
in medio templi tui.
- 11 Secundum nomen tuum, Deus,
sic et laus tua in fines terræ.
Justitia plena est dextera tua.
- 12 Lætetur mons Sion,
et exsultent filiæ Judæ,
propter judicia tua, Domine.
- 13 Circumdate Sion, et complectimini eam;
narrate in turribus ejus.
- 14 Ponite corda vestra in virtute ejus,
et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.
- 15 Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi;
ipse reget nos in sæcula.

Ps. XLVIII : NON DISCEDENDUM EST A PIETATE EO QUOD IMPII FLOREANT. —
« Audite hæc, omnes gentes » [XLVIII, 2-5]. Cur justī timebunt impios, quos
sue divitiæ a morte non liberant [6-10]? Sapientes pereunt, a fortiori stulti
[11-13]. Sicut oves in inferno ponuntur insipientes, justī autem dominabuntur
[14-16]. Homo dives factus, cum interierit, nihil secum sumet [17-21].

48 In finem, filiis Core. Psalmus.

- 2 Audite hæc, omnes gentes;
auribus percipite, omnes qui habitatis orbem :
- 3 quique terrigenæ et filii hominum,
simul in unum dives et pauper.
- 4 Os meum loquetur sapientiam,
et meditatio cordis mei prudentiam.
- 5 Inclinabo in parabolam aurem meam;
aperiam in psalterio propositionem meam.
- 6 Cur timebo in die mala?
iniquitas calcanei mei circumdabit me.
- 7 Qui confidunt in virtute sua,
et in multitudine divitiarum suarum glorianantur.
- 8 Frater non redimit, redimet homo :
non dabit Deo placationem suam,
et pretium redemptionis animæ suæ.
- 9 Et laborabit in æternum;
et vivet adhuc in finem.
- 10

- 11 Non videbit interitum,
cum viderit sapientes morientes.
Simul insipiens et stultus peribunt;
et relinquent alienis divitias suas;
- 12 et sepulcra eorum domus illorum in æternum.
Tabernacula eorum in progenie et progenie;
vocaverunt nomina sua in terris suis.
- 13 Et homo, cum in honore esset, non intellexit.
Comparatus est jumentis insipientibus,
et similis factus est illis.
- 14 Hæc via illorum scandalum ipsis;
et postea in ore suo complacebunt.
- 15 Sicut oves in inferno positi sunt;
mors depascet eos.
Et dominabuntur eorum justī in matutino;
et auxilium eorum veterascet in inferno a gloria eorum.
- 16 Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi,
cum acceperit me.
- 17 Ne timueris cum dives factus fuerit homo,
et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus;
quoniam, cum interierit, non sumet omnia,
neque descendet cum eo gloria ejus.
- 18 Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur;
confitebitur tibi cum benefeceris ei.
- 20 Introibit usque in progenies patrum suorum;
et usque in æternum non videbit lumen.
- 21 Homo, cum in honore esset, non intellexit.
Comparatus est jumentis insipientibus,
et similis factus est illis.

Ps. XLIX : DE CULTU DEO GRATO. — *Dominus omnes populos vocat ad iudicium Israel* [XLIX, 1-6]. *Deus non sacrificia externa flagitat* [7-13], *sed gratiarum actiones et preces* [14, 15]. *Damnantur impii qui legem verbis venerantur* [16], *factis autem violant* [17-20], *et existimant a Deo probari* [21]. *Conclusio* [22, 23].

49 Psalmus Asaph.

- Deus deorum, Dominus, locutus est,
et vocavit terram a solis ortu usque ad occasum.
- 2 Ex Sion species decoris ejus :
- 3 Deus manifeste veniet;
Deus noster, et non silebit.
Ignis in conspectu ejus exardescet;
et in circuitu ejus tempestas valida.
- 4 Advocabit cælum desursum, et terram,
discernere populum suum.
- 5 Congregate illi sanctos ejus,
qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.
- 6 Et annuntiabunt cæli justitiam ejus,
quoniam Deus iudex est.
- 7 Audi, populus meus, et loquar;
Israel, et testificabor tibi.
Deus, Deus tuus ego sum.

— 16) Job 19, 25-27; Ps. 15, 10; 29, 4; 55, 13; 85, 13; 102, 4; 114, 8. — 18) Eccl. 5, 12-16; Eccl. 11, 20.
— 7) *Deus... sum*, Ex. 20, 2. — 12) *Meus... ejus*, Ps. 23, 1.

- 8 Non in sacrificiis tuis arguam te;
holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
- 9 Non accipiam de domo tua vitulos,
neque de gregibus tuis hircos;
10 quoniam meae sunt omnes ferae silvarum,
jumenta in montibus, et boves.
- 11 Cognovi omnia volatilia caeli;
et pulchritudo agri mecum est.
- 12 Si esuriero, non dicam tibi;
meus est enim orbis terrae, et plenitudo ejus.
- 13 Numquid manducabo carnes taurorum?
aut sanguinem hircorum potabo?
- 14 Immola Deo sacrificium laudis,
et redde Altissimo vota tua.
- 15 Et invoca me in die tribulationis;
eruum te, et honorificabis me.
- 16 Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas?
et assumis testamentum meum per os tuum?
- 17 Tu vero odisti disciplinam,
et projecisti sermones meos retrorsum.
- 18 Si videbas furem, currebas cum eo;
et cum adulteris portionem tuam ponebas.
- 19 Os tuum abundavit malitia;
et lingua tua concinnabat dolos.
- 20 Sedens, adversus fratrem tuum loquebaris,
et adversus filium matris tuae ponebas scandalum.
- 21 Hæc fecisti, et tacui.
Existimasti inique quod ero tui similis :
arguam te, et statuam contra faciem tuam.
- 22 Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum;
nequando rapiat, et non sit qui eripiat.
- 23 Sacrificium laudis honorificabit me;
et illic iter quo ostendam illi salutare Dei.

Ps. L : ANIMA PÆNITENS. — *Psalmista misericordiam et veniam a Domino petit* [L, 3-5]; *sciens malitiam peccati sui* [6, 7], *exoptat mundari ad lætitiā recuperandam* [8-10] *et exorat ut iniquitatibus deletis anima sua renovetur* [11-13]. *Tunc psalmista vias et laudes Domini iniquos docebit* [14-16]. *Cor contritum diligit Dominus* [17-19]. *Oratio ut ædificentur muri Jerusalem* [20, 21].

- 50 In finem. Psalmus David, 2 cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Bethsabee.
- 3 Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam;
et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.
- 4 Amplius lava me ab iniquitate mea,
et a peccato meo munda me.
- 5 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco,
et peccatum meum contra me est semper.
- 6 Tibi soli peccavi, et malum coram te feci;
ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris.
- 7 Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum,
et in peccatis concepit me mater mea.
- 8 Ecce enim veritatem dilexisti;
incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

- 9 Asperges me hyssopo, et mundabor;
lavabis me, et super nivem dealbabor.
- 10 Auditui meo dabis gaudium et lætitiā,
et exsultabunt ossa humiliata.
- 11 Averte faciem tuam a peccatis meis,
et omnes iniquitates meas dele.
- 12 Cor mundum crea in me, Deus,
et spiritum rectum innova in visceribus meis.
- 13 Ne projicias me a facie tua,
et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.
- 14 Redde mihi lætitiā salutaris tui,
et spiritu principali confirma me.
- 15 Docebo iniquos vias tuas;
et impii ad te convertentur.
- 16 Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ,
et exsultabit lingua mea justitiā tuam.
- 17 Domine, labia mea aperies;
et os meum annuntiabit laudem tuam.
- 18 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique;
holocaustis non delectaberis.
- 19 Sacrificium Deo spiritus contribulatus;
cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.
- 20 Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion,
ut ædificentur muri Jerusalem.
- 21 Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta;
tunc imponent super altare tuum vitulos.

Ps. LI : CONTRA INIMICUM POTENTEM ET DOLOSUM. — *Diligentibus malitiam et dolose loquentibus* [LI, 3-5] *interitus prænuntiatur* [6, 7], *justis autem lætitiā* [8, 9]. *De fiducia in Deo* [10, 11].

- 51 In finem. Intellectus David, 2 cum venit Doeg Idumæus, et nuntiavit Sauli : Venit David in domum Achimelech.
- 3 Quid gloriaris in malitia,
qui potens es in iniquitate?
- 4 Tota die injustitiā cogitavit lingua tua;
sicut novacula acuta fecisti dolum.
- 5 Dilexisti malitiam super benignitatem;
iniquitatem magis quam loqui æquitatem.
- 6 Dilexisti omnia verba præcipationis, lingua dolosa.
- 7 Propterea Deus destruet te in finem;
evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo,
et radicem tuam de terra viventium.
- 8 Videbunt justī, et timebunt;
et super eum ridebunt, et dicent :
- 9 Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum;
sed speravit in multitudine divitiarum suarum,
et prævaluit in vanitate sua.
- 10 Egō autem, sicut oliva fructifera in domo Dei;
speravi in misericordia Dei, in æternum et in sæculum sæculi.

Rom. 5, 12, 19; Eph. 2, 3. — 9) *Hyssopo*, Ex. 13, 22; Lev. 24, 4-6; Num. 19, 18. — 12) Eph. 4, 23, 24. — 18) Ps. 39, 7; 49, 8-13. — 21) *Sacrificium justitiæ*, Ps. 4, 6.
51. — 1) *Intellectus David*, Ps. 31, 1. — 2) I Reg. 22, 9-18.

- 11 Confitebor tibi in sæculum, quia fecisti;
et exspectabo nomen tuum,
quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

Ps. LII : PŒNAM DABUNT IMPII. — *De horrenda corruptione impiorum qui linguis suis dolose agunt* [LII, 1-4] *et plebem Israel devorant* [5]. *Dominus eos castigabit* [6]. *Psalmista salutem Israel expetit* [7].

- 52 In finem, pro Maeleth intelligentiæ. David.

- 2 Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus.
Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus;
non est qui faciat bonum.
- 3 Deus de cælo prospexit super filios hominum,
ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.
- 4 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt;
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
- 5 Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem,
qui devorant plebem meam ut cibum panis?
- 6 Deum non invocaverunt;
illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent;
confusi sunt, quoniam Deus sprexit eos.
- 7 Quis dabit ex Sion salutare Israel?
Cum converterit Deus captivitatem plebis suæ,
exsultabit Jacob, et lætabitur Israel.

Ps. LIII : IMPLORATUR AUXILIUM DIVINUM CONTRA HOSTES. — *Psalmista auxilium Dei expetit* [LIII, 3, 4], *quoniam alieni adversus eum insurrexerunt* [5]; *fiduciam habet in Deo* [6, 7], *cui sacrificia promittit* [8, 9].

- 53 In finem, in carminibus. Intellectus David, 2 cum venissent Ziphæi, et dixissent ad Saul : Nonne David absconditus est apud nos?
- 3 Deus, in nomine tuo salvum me fac;
et in virtute tua judica me.
- 4 Deus, exaudi orationem meam;
auribus percipe verba oris mei.
- 5 Quoniam alieni insurrexerunt adversum me,
et fortes quæsierunt animam meam,
et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
- 6 Ecce enim Deus adjuvat me,
et Dominus susceptor est animæ meæ.
- 7 Averte mala inimicis meis;
et in veritate tua disperde illos.
- 8 Voluntarie sacrificabo tibi,
et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.
- 9 Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me,
et super inimicos meos despexit oculus meus.

52. — 1) *Pro Maeleth*, Ps. 87, 1. — 1-6) Ps. 13, 1-5, — 4) Rom. 3, 12, — 7) Ps. 49, 20. | 53. — 1) *Intellectus David*, Ps. 51, 1. — 2) I Reg. 23, 19; 26, 1.

Ps. LIV : CONTRA INIMICOS ET FALSOS AMICOS. — *Auxilium divinum imploratur a psalmista in periculo posito* [LIV, 2-4^a] *et formidine oppresso* [4^b-6]. *Cupit ille fugere* [7-9] *ab urbe perturbata* [10-12]. *De amico infideli* [13-15]. *Psalmista iniquis male precatur* [16] *et fiduciam suam in Deo proficitur* [17-20^b]. *Iterum de perfidia inimicorum* [20^c-22]. *In Domino sperandum est* [23, 24].

54 In finem, in carminibus. Intellectus David.

- 2 Exaudi, Deus, orationem meam,
et ne despexeris deprecationem meam ;
- 3 intende mihi, et exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea ;
et conturbatus sum
- 4 a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.
- Quoniam declinaverunt in me iniquitates,
et in ira molesti erant mihi.
- 5 Cor meum conturbatum est in me,
et formido mortis cecidit super me.
- 6 Timor et tremor venerunt super me,
et contexerunt me tenebræ.
- 7 Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ,
et volabo, et requiescam ?
- 8 Ecce elongavi fugiens ;
et mansi in solitudine.
- 9 Expectabam eum qui salvum me fecit
a pusillanimitate spiritus, et tempestate.
- 10 Præcipita, Domine, divide linguas eorum ;
quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate.
- 11 Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas ;
et labor in medio ejus,
et injustitia ;
- 12 et non defecit de plateis ejus usura et dolus.
- 13 Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi,
sustinuissem utique.
Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset,
abscondissem me forsitan ab eo.
- 14 Tu vero homo unanimis,
dux meus, et notus meus ;
- 15 qui simul mecum dulces capiebas cibos,
in domo Dei ambulavimus cum consensu.
- 16 Veniat mors super illos,
et descendant in infernum viventes,
quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum.
- 17 Ego autem ad Deum clamavi,
et Dominus salvabit me.
- 18 Vespere, et mane, et meridie, narrabo et annuntiabo ;
et exaudiet vocem meam.
- 19 Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi ;
quoniam inter multos erant mecum.
- 20 Exaudiet Deus,
et humiliabit illos, qui est ante sæcula.
- Non enim est illis commutatio,
et non timuerunt Deum.

54. — 1) Intellectus David, Ps. 31, 1; 51, 1; 53, 1. — 23) Jacta... enutriet, Matth. 6, 25; Luc. 12, 22; 1 Petr. 5, 7.

- 21 Extendit manum suam in retribuendo;
contaminaverunt testamentum ejus;
22 divisi sunt ab ira vultus ejus;
et appropinquavit cor illius.
Mollii sunt sermones ejus super oleum;
et ipsi sunt jacula.
- 23 Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet;
non dabit in æternum fluctuationem justo.
- 24 Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.
Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos;
ego autem sperabo in te, Domine.

Ps. LV : PSALMISTA IN ANGUSTIIS POSITUS DEO FIDIT. — *Psalmista ab inimicis impugnatus* [LV, 2, 3] *sperat in Deo* [4, 5], *rogat ut hostes sui abscondantur* [6-8], *confidit Domino qui lacrymas justis colligit* [9-11], *et se laudes Deo persoluturum promittit* [12, 13].

- 55 In finem, pro populo qui a sanctis longe factus est. David in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

- 2 Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit me homo;
tota die impugnans, tribulavit me.
- 3 Conculcaverunt me inimici mei tota die;
quoniam multi bellantes adversum me.
- 4 Ab altitudine diei timebo;
ego vero in te sperabo.

- 5 In Deo laudabo sermones meos;
in Deo speravi;
non timebo quid faciat mihi caro.

- 6 Tota die verba mea execrabantur;
adversum me omnes cogitationes eorum in malum.

- 7 Inhabitabunt, et abscondent;
ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinuerunt animam meam,
8 pro nihilo salvos facies illos;
in ira populos confringes.

- Deus, 9 vitam meam annuntiavi tibi;
posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,
sicut et in promissione tua;
- 10 tunc convertentur inimici mei retrorsum
in quacumque die invocavero te,
ecce cognovi quoniam Deus meus es.

- 11 In Deo laudabo verbum;
in Domino laudabo sermonem.
In Deo speravi;
non timebo quid faciat mihi homo.

- 12 In me sunt, Deus, vota tua,
quæ reddam, laudationes tibi;
- 13 quoniam eripuisti animam meam de morte,
et pedes meos de lapsu,
ut placeam coram Deo in lumine viventium.

55. — 1) David... inscriptionem, Ps. 15, 1; 56, 1. Cum... Geth, I Reg. 21, 10-12. — 13) Quoniam... de morte, Ps. 48, 16.

Ps. LVI : PSALMISTA IN ANGUSTIIS POSITUS DEO FIDIT. — *Psalmista firmiter orat et operat* [LVI, 2-4], *ab inimicis circumdatus* [5]. *De ruina inimicorum* [6, 7]. *Gratiarum actio coram gentibus celebranda Deo promittitur* [8-12].

56 In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem, cum fugeret a facie Saul in speluncam.

- 2 Miserere mei, Deus, miserere mei,
quoniam in te confidit anima mea.
Et in umbra alarum tuarum sperabo,
donec transeat iniquitas.
- 3 Clamabo ad Deum altissimum,
Deum qui benefecit mihi.
- 4 Misit de cælo, et liberavit me;
dedit in opprobrium conculcantes me.
Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam,
et eripuit animam meam de medio catulorum leonum;
dormivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ,
et lingua eorum gladius acutus.
- 6 Exaltare super cælos, Deus,
et in omnem terram gloria tua.
- 7 Laqueum paraverunt pedibus meis,
et incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam,
et inciderunt in eam.
- 8 Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum;
cantabo, et psalmum dicam.
- 9 Exsurge, gloria mea;
exsurge, psalterium et cithara;
exsurgam diluculo.
- 10 Confitebor tibi in populis, Domine,
et psalmum dicam tibi in gentibus;
quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua,
et usque ad nubes veritas tua.
- 12 Exaltare super cælos, Deus,
et super omnem terram gloria tua.

Ps. LVII : CONTRA JUDICES INIQUOS. — *In iudices injustos et potentes* [LVII, 2-6] *pœna expectatur* [7-9]. *Lætabitur justus cum vindictam viderit* [10-12].

57 In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem.

- 2 Si vere utique justitiam loquimini,
recta judicate, filii hominum.
- 3 Etenim in corde iniquitates operamini;
in terra injustitias manus vestræ concinnant.
- 4 Alienati sunt peccatores a vulva;
erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.
- 5 Furor illis secundum similitudinem serpentis,
sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas,
quæ non exaudiet vocem incantantium,
et venefici incantantis sapienter.

56. — 1) *Ne disperdas*, Ps. 57, 1. Cum... in 8-12 Ps. 107, 2-6.
speluncam, 1 Reg. 22, 1; 24, 4; Ps. 141, 1. — 57. — 1) *Ne disperdas*, Ps. 56, 1; 58, 1.

- 7 Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum;
molas leonum confringet Dominus.
- 8 Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens;
intendit arcum suum donec infirmetur.
- 9 Sicut cera quæ fluit auferentur;
supercecidit ignis, et non viderunt solem.
- 10 Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum,
sicut viventes sic in ira absorbet eos.
- 11 Lætabitur justus cum viderit vindictam;
manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
- 12 Et dicet homo : Si utique est fructus justo,
utique est Deus judicans eos in terra.

Ps. LVIII : PRECES PRO INIMICORUM CASTIGATIONE. — *Psalmista auxilium divinum implorat contra viros sanguinum [LVIII, 2-6] more canum latrantes [7-9]. Describuntur eorum castigationis momenta [10-14]. Gratiarum actio promittitur [15-18].*

- 58 In finem, ne disperdas. David in tituli inscriptionem, quando misit Saul, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret.
- 2 Eripe me de inimicis meis, Deus meus,
et ab insurgentibus in me libera me.
- 3 Eripe me de operantibus iniquitatem,
et de viris sanguinum salva me.
- 4 Quia ecce ceperunt animam meam;
irruerunt in me fortes.
- 5 Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine;
sine iniquitate cucurri, et direxi.
- 6 Exsurge in occursum meum, et vide.
Et tu, Domine, Deus virtutum, Deus Israel,
intende ad visitandas omnes gentes;
non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.
- 7 Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes;
et circuibunt civitatem.
- 8 Ecce loquentur in ore suo,
et gladius in labiis eorum; quoniam quis audivit?
- 9 Et tu, Domine, deridebis eos;
ad nihilum deduces omnes gentes.
- 10 Fortitudinem meam ad te custodiam,
quia, Deus, susceptor meus es.
- 11 Deus meus, misericordia ejus præveniet me.
- 12 Deus ostendet mihi super inimicos meos;
ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei.
Disperge illos in virtute tua,
et depone eos, protector meus, Domine;
- 13 delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum;
et comprehendantur in superbia sua.
- 14 Et de execratione et mendacio annuntiabuntur,
in consummatione, in ira consummationis; et non erunt.
Et scient quia Deus dominabitur Jacob, et finium terræ.
- 15 Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes;
et circuibunt civitatem.
- 16 Ipsi dispergentur ad manducandum;
si vero non fuerint saturati, et murmurabunt.

- 17 Ego autem cantabo fortitudinem tuam,
et exultabo mane misericordiam tuam;
quia factus es susceptor meus,
et refugium meum in die tribulationis meæ.
- 18 Adjutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus es;
Deus meus, misericordia mea.

Ps. LIX : PRECES POST CALAMITATEM. — *Rogatur Deus ut plagam populi sui ipse sanet* [LIX, 3-7], *recordatus verborum suorum* [8-10]. *Auxilium divinum, pignus victoriæ, cito veniat* [11-14]!

- 59 In finem. Pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David, in doctrinam, 2 cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Sobal, et convertit Joab, et percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

- 3 Deus, repulisti nos, et destruxisti nos;
iratus es, et misertus es nobis.
- 4 Commovisti terram, et conturbasti eam;
sana contritiones ejus, quia commota est.
- 5 Ostendisti populo tuo dura;
potasti nos vino compunctionis.
- 6 Dedisti metuentibus te significationem,
ut fugiant a facie arcus;
ut liberentur dilecti tui,
- 7 salvum fac dextera tua, et exaudi me.
- 8 Deus locutus est in sancto suo :
Lætabor, et partibor Sichimam;
et convallem tabernaculorum metibor.
- 9 Meus est Galaad, et meus est Manasses;
et Ephraim fortitudo capitis mei.
Juda rex meus;
- 10 Moab olla spei meæ.
In Idumæam extendam calceamentum meum;
mihi alienigenæ subditi sunt.
- 11 Quis deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumæam?
- 12 Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?
et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?
- 13 Da nobis auxilium de tribulatione,
quia vana salus hominis.
- 14 In Deo faciemus virtutem;
et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

Ps. LX : REX EXSUL REDITUM PETIT. — *Rex exsul, Domino soli fidens* [LX, 2, 3], *ab eo postulat reditum ad templum* [4-6] *et longam vitam* [7-9].

- 60 In finem. In hymnis David.

- 2 Exaudi, Deus, deprecationem meam,
intende orationi meæ.
- 3 A finibus terræ ad te clamavi, dum anxietur cor meum;
in petra exaltasti me.
- Deduxisti me,
quia factus es spes mea,
turre fortitudinis a facie inimici.
- 5 Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula;
protegar in velamento alarum tuarum.

59. — 1) *Pro iis qui immutabuntur*, Ps. 44, 1; | I Par. 18, 12, 13. — 6-14) Ps. 107, 7-13. — 9) *Juda rex meus*, Gen. 49, 10.

- 6 Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam;
dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
- 7 Dies super dies regis adjicies;
annos ejus usque in diem generationis et generationis.
- 8 Permanet in æternum in conspectu Dei.
Misericordiam et veritatem ejus quis requirit?
- 9 Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi,
ut reddam vota mea de die in diem.

Ps. LXI : DEO FIDENTIBUS SECURITAS ADEST. — *Psalmista, in summo periculo positus [LXI, 2-5], securus manet, quia in manus Dei se tradit [6-9]. Vani sunt filii hominum, potens autem et bonus Dominus [10-12].*

61 In finem, pro Idithun. Psalmus David.

- 2 Nonne Deo subjecta erit anima mea?
ab ipso enim salutare meum.
- 3 Nam et ipse Deus meus et salutaris meus;
susceptor meus, non movebor amplius.
- 4 Quousque irruitis in hominem?
interficitis universi vos,
tanquam parieti inclinato et maceriæ depulsæ?
- 5 Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere; cucurri in siti;
ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant.
- 6 Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea,
quoniam ab ipso patientia mea;
quia ipse Deus meus et salvator meus,
adjutor meus, non emigrabo.
- 8 In Deo salutare meum et gloria mea;
Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.
Sperate in eo, omnis congregatio populi;
effundite coram illo corda vestra;
Deus adjutor noster in æternum.
- 10 Verumtamen vani filii hominum,
mendaces filii hominum in stateris,
ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.
- 11 Nolite sperare in iniquitate;
et rapinas nolite concupiscere.
Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.
- 12 Semel locutus est Deus;
duo hæc audiui:
Quia potestas Dei est, 13 et tibi, Domine, misericordia:
quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

Ps. LXII : EXSUL LAUDIBUS DEI GAUDET. — *Memoria laudibusque Dei semper gaudet exsul [LXII, 2-7], et auxilio divino fidens exspectat ruinam inimicorum suorum victoriamque suam [8-12].*

62 Psalmus David, cum esset in deserto Idumææ.

- 2 Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.
Sitivit in te anima mea; quam multipliciter tibi caro mea!
- 3 In terra deserta, et invia, et inaquosa,
sic in sancto apparui tibi,
ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam.

60. — 7) II Reg. 7, 13-16.

61. — 1) *Pro Idithun*, Ps. 38, 1. — 13) *Quia...*

sua, Matth. 16, 27; Rom. 2, 6-11; I Cor. 3, 8;
Gal 6, 5.

62. — 1) *Cum... Idumææ*, I Reg. 23, 13-28;

- 4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas,
labia mea laudabunt te.
- 5 Sic benedicam te in vita mea;
et in nomine tuo levabo manus meas.
- 6 Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea,
et labiis exsultationis laudabit os meum.
- 7 Si memor fui tui super stratum meum,
in matutinis meditabor in te.
- 8 Quia fuisti adjutor meus,
et in velamento alarum tuarum exsultabo.
- 9 Adhæsit anima mea post te;
me suscepit dextera tua.
- 10 Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam:
introibunt in inferiora terræ;
tradentur in manus gladii;
partes vulpium erunt.
- 12 Rex vero lætabitur in Deo;
laudabuntur omnes qui jurant in eo,
quia obstructum est os loquentium iniqua.

Ps. LXIII : ORATIO CONTRA CALUMNIATORES. — *Imploratur auxilium Dei contra linguas perfidas [LXIII, 2-6^b] et audaces [6^c-8^a]. Gaudebunt justi ruina calumniatorum [8^b-11].*

63 In finem. Psalmus David.

- 2 Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor;
a timore inimici eripe animam meam.
- 3 Protexisti me a conventu malignantium,
a multitudine operantium iniquitatem.
- 4 Quia exacuerunt ut gladium linguas suas;
intenderunt arcum rem amaram,
ut sagittent in occultis immaculatum.
- 5 Subito sagittabunt eum, et non timebunt;
firmaverunt sibi sermonem nequam.
- Narraverunt ut absconderent laqueos;
dixerunt : Quis videbit eos?
- 7 Scrutati sunt iniquitates;
defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum;
et exaltabitur Deus.
- 8 Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum;
et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos;
et timuit omnis homo.
- 9 Et annuntiaverunt opera Dei;
et facta ejus intellexerunt.
- 11 Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo;
et laudabuntur omnes recti corde.

11 Reg. 17, 22-29. — 9) *Adhæsit... post te*, Deut. 32, 19. — 63. — 6) *Dixerunt... eos*, Job 22, 13; Ps. 4, 4; 10, 20; 11, 22; 13, 4; 30, 20; Jos. 22, 5. — 10, 11; 72, 11; 93, 7; Eccl. 16, 16; 23, 25.

Ps. LXIV : LAUDATUR DEUS PRO BENEFICIIS SUIS. — *Psalmista gentes hortatur ad Deum laudandum [LXIV, 2, 3], qui peccata remittit et peccatores in templum suum accipit [4-6^a]. Dominus omnibus gentibus potentiam suam signis manifestat [6^b-9] et terræ fecunditatem præbet [10-14].*

64 In finem. Psalmus David, canticum Jeremiæ et Ezechielis, populo transmigrationis, cum inciperent exire.

- 2 Te decet hymnus, Deus, in Sion,
et tibi reddetur votum in Jerusalem.
- 3 Exaudi orationem meam;
ad te omnis caro veniet.
- 4 Verba iniquorum prævaluerunt super nos,
et impietatibus nostris tu propitiaberis.
- 5 Beatus quem elegisti et assumpsisti :
inhabitabit in atriis tuis.
Replebimur in bonis domus tuæ;
sanctum est templum tuum,
mirabile in æquitate.
- Exaudi nos, Deus, salutaris noster,
spes omnium finium terræ, et in mari longe.
- 7 Præparans montes in virtute tua,
accinctus potentia;
8 qui conturbas profundum maris,
sonum fluctuum ejus.
Turbabuntur gentes,
9 et timebunt qui habitant terminos a signis tuis;
exitus matutini et vespere delectabis.
- 10 Visitasti terram, et inebriasti eam;
multiplicasti locupletare eam.
Flumen Dei repletum est aquis;
parasti cibum illorum;
quoniam ita est præparatio ejus.
- 11 Rivos ejus inebria,
multiplica genimina ejus;
in stillicidiis ejus lætabitur germinans.
- 12 Benedices coronæ anni benignitatis tuæ,
et campi tui replebuntur ubertate.
- 13 Pinguescent speciosa deserti,
et exultatione colles accingentur.
- 14 Induti sunt arietes ovium,
et valles abundabunt frumento;
clamabunt, etenim hymnum dicent.

Ps. LXV : GRATIARUM ACTIO POST VICTORIAM. — *Laudatur Deus ob ejus potentiam [LXV, 1-4], ob ejus pristina beneficia erga Israel [5-7], ob ejus auxilium in tempore tribulationis concessum [8-12]. De sacrificiis et votis Deo offerendis [13-15]; de misericordia divina enarranda [16-20].*

65 In finem. Canticum Psalmi resurrectionis.

- Jubilare Deo, omnis terra;
2 psalmum dicite nomini ejus;
date gloriam laudi ejus.
- 3 Dicite Deo : Quam terribilia sunt opera tua, Domine!
in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

- 4 Omnis terra adoret te, et psallat tibi;
psalmum dicat nomini tuo.
- 5 Venite, et videte opera Dei;
terribilis in consiliis super filios hominum.
- 6 Qui convertit mare in aridam,
in flumine pertransibunt pede;
ibi lætabimur in ipso.
- 7 Qui dominatur in virtute sua in æternum,
oculi ejus super gentes respiciunt;
qui exasperant non exaltentur in semetipsis.
- 8 Benedicite, gentes, Deum nostrum,
et auditam facite vocem laudis ejus;
qui posuit animam meam ad vitam,
et non dedit in commotionem pedes meos.
- 10 Quoniam probasti nos, Deus;
igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.
- 11 Induxisti nos in laqueum;
posuisti tribulationes in dorso nostro;
imposuisti homines super capita nostra.
- 12 Transivimus per ignem et aquam,
et eduxisti nos in refrigerium.
- 13 Introibo in domum tuam in holocaustis;
reddam tibi vota mea 14 quæ distinxerunt labia mea;
et locutum est os meum, in tribulatione mea.
- 15 Holocausta medullata offeram tibi, cum incenso arietum;
offeram tibi boves cum hircis.
- 16 Venite, audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum,
quanta fecit animæ meæ.
- 17 Ad ipsum ore meo clamavi;
et exaltavi sub lingua mea.
- 18 Iniquitatem si aspexi in corde meo,
non exaudiet Dominus.
- 19 Propterea exaudivit Deus,
et attendit voci deprecationis meæ.
- 20 Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam,
et misericordiam suam a me.

Ps. LXVI : DEUS POPULO SUO FAVEAT AD GENTES DOCENDAS.

66 In finem, in hymnis. Psalmus cantici David.

- 2 Deus misereatur nostri, et benedicat nobis;
illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostri;
- 3 ut cognoscamus in terra viam tuam,
in omnibus gentibus salutare tuum.
- 4 Confiteantur tibi populi, Deus,
confiteantur tibi populi omnes.
- 5 Lætentur et exsultent gentes,
quoniam judicas populos in æquitate,
et gentes in terra dirigis.
- 6 Confiteantur tibi populi, Deus,
Confiteantur tibi populi omnes.

Ps. 144, 6. — 6) Qui... in aridam, Ex. 14, 21, 22; Ps. 76, 17; 113, 3. In flumine... pede, Jos. 3, 14-17. 66. — 2) Num. 6, 24-26. — 3) Ps. 97, 2; Is. 49, 6; 52, 10; Luc. 2, 30; 3, 6.

- 7 Terra dedit fructum suum.
Benedicat nos Deus, Deus noster!
8 Benedicat nos Deus,
et metuant eum omnes fines terræ.

Ps. LXVII : CARMEN TRIUMPHALE QUO CELEBRANTUR DEI PROVIDENTIA ET MISERICORDIA ERGA ISRAEL. — « *Exsurgat Deus et dissipentur inimici ejus* » [LXVII, 2-4]! *Deus in loco sancto suo beneficia multiplicat* [5-7]. *Memorantur mansio Israel in deserto* [8-11], *occupatio terræ Chanaan* [12-15] *et montis Sion expugnatio* [16-19]. *Deus in monte Sion sedens liberat ac vindicat* [20-24]. *De sanctis pompis* [25-28]. *Deus protegat populum suum* [29-32] *et ejus dominium ab omnibus gentibus agnoscatur* [33-36]!

67 In finem. Psalmus cantici ipsi David.

- 2 Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus;
et fugiant qui oderunt eum a facie ejus.
3 Sicut deficit fumus, deficiant;
sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei.
4 Et justi epulentur; et exsultent in conspectu Dei,
et delectentur in lætitia.
5 Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus;
iter facite ei qui ascendit super occasum.
Dominus nomen illi; exsultate in conspectu ejus
Turbabuntur a facie ejus :
6 patris orphanorum, et judicis viduarum;
Deus in loco sancto suo.
7 Deus qui inhabitare facit unius moris in domo;
qui educit vinctos in fortitudine,
similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.
8 Deus, cum egredereris in conspectu populi tui,
cum pertransires in deserto,
9 terra mota est, etenim cæli distillaverunt,
a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel.
10 Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hereditati tuæ;
et infirmata est, tu vero perfecisti eam.
11 Animalia tua habitabunt in ea;
parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.
12 Dominus dabit verbum
evangelizantibus, virtute multa.
13 Rex virtutum dilecti dilecti;
et speciei domus dividere spolia.
14 Si dormiatis inter medios cleros,
pennæ columbæ deargentatæ,
et posteriora dorsi ejus in pallore auri.
15 Dum discernit cælestis reges super eam,
nive dealbabuntur in Selmon.
16 Mons Dei, mons pinguis,
mons coagulatus, mons pinguis :
17 ut quid suspicamini montes coagulatos?
Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo;
etenim Dominus habitabit in finem.
18 Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium;
Dominus in eis in Sina in sancto.

67. — 2) *Exsurgat Deus*, Num. 10, 35. — | Ps. 82, 19. — 8) Ex. 13, 21. — 9) Ex. 16, 18. —
5) *Dominus nomen illi*, Ex. 6, 2, 3; 15, 3; | 10) Deut. 11, 5. — 11) Ex. 16, 13. — 19) *Ascen-*

- 19 Ascendisti in altum, cepisti captivitatem,
accepisti dona in hominibus;
etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.
- 20 Benedictus Dominus die quotidie!
Prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.
- 21 Deus noster, Deus salvos faciendi;
et Domini Domini exitus mortis.
- 22 Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum,
verticem capilli perambulantium in delictis suis.
- 23 Dixit Dominus : Ex Basan convertam,
convertam in profundum maris;
- 24 ut intingatur pes tuus in sanguine,
lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.
- 25 Viderunt ingressus tuos, Deus,
ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto.
- 26 Prævenerunt principes conjuncti psallentibus,
in medio juvenularum tympanistriarum.
- 27 In ecclesiis benedicite Deo,
Domino de fontibus Israel.
- 28 Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu;
principes Juda, duces eorum;
principes Zabulon, principes Nephthali.
- 29 Manda, Deus, virtuti tuæ;
confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.
- 30 A templo tuo in Jerusalem,
tibi offerent reges munera.
- 31 Increpa feras arundinis;
congregatio taurorum in vaccis populorum;
ut excludant eos qui probati sunt argento :
dissipa gentes quæ bella volunt.
- 32 Venient legati ex Ægypto;
Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
- 33 Regna terræ, cantate Deo;
psallite Domino; psallite Deo,
- 34 qui ascendit super cælum cæli, ad orientem :
ecce dabit voci suæ vocem virtutis.
- 35 Date gloriam Deo super Israel;
magnificencia ejus et virtus ejus in nubibus.
- 36 Mirabilis Deus in sanctis suis;
Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ.
Benedictus Deus!

Ps. LXVIII : ORATIO JUSTI PROPTER DEUM VEXATI. — *Justus, tribulationum mari demersus* [LXVIII, 2-4] *et ab inimicis injuste vexatus* [5-7] *propter pietatem in Deum* [8-13], *auxilium divinum implorat* [14-18], *a Deo solo solatium sperat* [19-22], *et exorat ut hostibus pena gravis injungatur* [23-29]. *Promittitur gratiarum actio* [30-34]. *Deus salvam faciat Sion* [35-37]!

68 In finem, pro iis qui commutabuntur. David.

- 2 Salvum me fac, Deus,
quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.
- 3 Infixus sum in limo profundi et non est substantia.
Veni in altitudinem maris; et tempestas demersit me.

disti... in hominibus, Eph. 4, 8. — 23) Num. 21, 33-35. — 26) I Par. 15, 15-28. — 30) III Reg. 10, 10, 27; II Par. 32, 23; Ps. 71, 10. — 31) *Fe-* *ras arundinis*, Job 40, 10, 16. — 32) *Venient... ex Ægypto*, Is. 19, 19, 21. — 68. — 1) Ps. 44, 1. — 5) *Qui oderunt me gratis*,

- 4 Laboravi clamans, raucae factae sunt fauces meae;
defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.
- 5 Multiplicati sunt super capillos capitis mei
qui oderunt me gratis.
Confortati sunt qui persecuti sunt me,
inimici mei injuste;
quae non rapui, tunc exsolvebam.
- 6 Deus, tu scis insipientiam meam;
et delicta mea a te non sunt abscondita.
- 7 Non erubescant in me qui exspectant te, Domine, Domine virtutum.
Non confundantur super me qui quaerunt te, Deus Israel.
- 8 Quoniam propter te sustinui opprobrium;
operuit confusio faciem meam.
- 9 Extraneus factus sum fratribus meis,
et peregrinus filiis matris meae.
- 10 Quoniam zelus domus tuae comedit me,
et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.
- 11 Et operui in jejuniis animam meam,
et factum est in opprobrium mihi.
- 12 Et posui vestimentum meum cilicium;
et factus sum illis in parabolam.
- 13 Adversum me loquebantur qui sedebant in porta,
et in me psallebant qui bibebant vinum.
- 14 Ego vero orationem meam ad te, Domine:
tempus beneplaciti, Deus, in multitudine misericordiae tuae;
exaudi me in veritate salutis tuae.
- 15 Eripe me de luto, ut non infigar;
libera me ab iis qui oderunt me, et de profundis aquarum.
- 16 Non me demergat tempestas aquae,
neque absorbeat me profundum,
neque urgeat super me puteus os suum.
- 17 Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua;
secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.
- 18 Et ne avertas faciem tuam a puero tuo;
quoniam tribulor, velociter exaudi me.
- 19 Intende animae meae, et libera eam;
propter inimicos meos eripe me.
- 20 Tu scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam.
- 21 In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.
Improperium exspectavit cor meum et miseriam;
et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit;
et qui consolaretur, et non inveni.
- 22 Et dederunt in escam meam fel,
et in siti mea potaverunt me aceto.
- 23 Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum,
et in retributiones, et in scandalum.
- 24 Obscurentur oculi eorum, ne videant;
et dorsum eorum semper incurva.
- 25 Effunde super eos iram tuam;
et furor irae tuae comprehendat eos.
- 26 Fiat habitatio eorum deserta;
et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Ps. 34, 19; Joan. 15, 25. — 10) *Zelus... comedit me*, Joan. 2, 17. *Opprobria... super me*, Rom. 15, 3. — 22) *Dederunt... fel*, Matth. 27, 34. *In sili... aceto*, Matth. 27, 48; Marc. 15, 23; Luc.

23, 36; Joan. 19, 20. — 23-29) Ps. 34, 4-8; 108, 6, 15. — 23) Rom. 11, 9, 10. — 26) Act. 1, 20. — 35) Ps. 148, 1-13.

- 27 Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt,
et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.
- 28 Appone iniquitatem super iniquitatem eorum,
et non intrent in justitiam tuam.
- 29 Deleantur de libro viventium,
et cum justis non scribantur.
- 30 Ego sum pauper et dolens;
salus tua, Deus, suscepit me.
- 31 Laudabo nomen Dei cum cantico;
et magnificabo eum in laude;
- 32 et placebit Deo super vitulum novellum,
cornua producentem et ungulas.
- 33 Videant pauperes, et lætentur;
quærite Deum, et vivet anima vestra,
- 34 quoniam exaudivit pauperes Dominus,
et victos suos non despexit.
- 35 Laudent illum cæli et terra;
mare, et omnia reptilia in eis.
- 36 Quoniam Deus salvam faciet Sion,
et ædificabuntur civitates Juda.
- 37 Et inhabitabunt ibi, et hereditate acquirent eam.
Et semen servorum ejus possidebit eam;
et qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.

Ps. LXIX : ORATIO PRO TEMPORE MISERIÆ. — *Psalmista liberationem ab inimicis postulat [LXIX, 2-4], ut possit in Domino gaudere [5, 6].*

69 In finem. Psalmus David, in rememorationem, quod salvum fecerit eum Dominus.

- 2 Deus, in adjutorium meum intende;
Domine, ad adjuvandum me festina.
- 3 Confundantur, et reveantur, qui quærent animam meam.
- 4 Avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala.
Avertantur statim erubescences qui dicunt mihi : Euge, euge!
- 5 Exsultent et lætentur in te omnes qui quærent te;
et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.
- 6 Ego vero egenus et pauper sum;
Deus, adjuva me.
Adjutor meus et liberator meus es tu;
Domine, me moreris.

Ps. LXX : ORATIO SENESCENTIS PSALMISTÆ IN PERICULIS VERSATI. — *Deus salvum faciat psalmistam [LXX, 1-3], qui semper in eo confidit [4-8]! Deus liberet eum et ejus hostes confusione operiat [9-13]! Psalmista non desinet sperare et laudare [14-16]; senescens non derelinquetur a Deo, sed a periculis servabitur immunis [17-21]. Promittitur gratiarum actio [22-24].*

70 Psalmus David, filiorum Jonadab, et priorum captivorum.

- 2 In te, Domine, speravi; non confundar in æternum;
in justitia tua libera me, et eripe me :
- 3 inclina ad me aurem tuam, et salva me.
Esto mihi in Deum protectorem,
et in locum munitum, ut salvum me facias;
quoniam firmamentum meum et refugium meum es tu.

69. — 1) In rememorationem, Ps. 37, 1. — 2-6) Ps. 39, 14-18.

70. — 1) Jonadab, IV Reg. 10, 15; Jer. 35, 6,

- 4 Deus meus, eripe me de manu peccatoris,
et de manu contra legem agentis, et iniqui :
- 5 quoniam tu es patientia mea, Domine;
Domine, spes mea a juventute mea.
- 6 In te confirmatus sum ex utero;
de ventre matris meae tu es protector meus;
in te cantatio mea semper.
- 7 Tanquam prodigium factus sum multis;
et tu adjutor fortis.
- 8 Repleatur os meum laude,
ut cantem gloriam tuam,
tota die magnitudinem tuam.
- 9 Ne projicias me in tempore senectutis;
cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
- 10 Quia dixerunt inimici mei mihi,
et qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in unum;
dicentes : Deus dereliquit eum;
- 11 persequimini et comprehendite eum, quia non est qui eripiat.
Deus, ne elongeris a me;
- 12 Deus meus, in auxilium meum respice.
Confundantur et deficiant detrahentes animae;
operiantur confusione et pudore qui quærunt mala mihi.
- 14 Ego autem semper sperabo,
et adjiciam super omnem laudem tuam.
- 15 Os meum annuntiabit justitiam tuam,
tota die salutare tuum.
Quoniam non cognovi litteraturam,
introibo in potentias Domini;
- 16 Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.
- 17 Deus, docuisti me a juventute mea;
et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.
- 18 Et usque in senectam et senium,
Deus, ne derelinquas me,
donec annuntiem brachium tuum generationi omni quæ ventura est;
potentiam tuam, 19 et justitiam tuam, Deus, usque in altissima;
quæ fecisti magnalia, Deus, quis similis tibi?
- 20 Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas!
et conversus vivificasti me,
et de abyssis terræ iterum reduxisti me.
- 21 Multiplicasti magnificentiam tuam;
et conversus consolatus es me.
- 22 Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam, Deus;
psallam tibi in cithara, sanctus Israel.
- 23 Exsultabunt labia mea cum cantavero tibi;
et anima mea quam redemisti.
- 24 Sed et lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam,
cum confusi et reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

10, 19. — 1-3) Ps. 30, 2-4. — 19) *Quis similis tibi*, Ex. 15, 11; Ps. 34, 10. — 22) *Sanctus Israel*, Ps. 77, 41; 88, 19; Is. 60, 9; Jer. 50, 29.

Ps. LXXI : IN DIEBUS MESSIÆ. — *Justitia et pax prævalebunt in regno Messiæ* [LXXI, 2-7]. *Messias in omnes gentes dominabitur* [8-11], *pauperes levabit* [12-15] *et prosperitatem terræ parabit* [16]; *nomen ejus in æternum permanebit* [17]. — *Doxologia libri secundi* [18, 19]. *Conclusio* [20].

71 Psalmus, in Salomonem.

- 2 Deus, judicium tuum regi da,
et justitiam tuam filio regis;
judicare populum tuum in justitia,
et pauperes tuos in iudicio.
- 3 Suscipiant montes pacem populo,
et colles justitiam.
- 4 Judicabit pauperes populi,
et salvos faciet filios pauperum,
et humiliabit calumniatorem.
- 5 Et permanebit cum sole, et ante lunam,
in generatione et generationem.
- 6 Descendet sicut pluvia in vellus,
et sicut stillicidia stillantia super terram.
- 7 Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis,
donec auferatur luna.
- 8 Et dominabitur a mari usque ad mare,
et a flumine usque ad terminos orbis terrarum.
- 9 Coram illo procident Æthiopes,
et inimici ejus terram lingent.
- 10 Reges Tharsis et insulæ munera offerent;
reges Arabum et Saba dona adducent;
et adorabunt eum omnes reges terræ,
omnes gentes servient ei.
- 12 Quia liberabit pauperem a potente,
et pauperem cui non erat adiutor.
- 13 Parcet pauperi et inopi,
et animas pauperum salvas faciet.
- 14 Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum,
et honorabile nomen eorum coram illo.
- 15 Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiæ;
et adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei.
- 16 Et erit firmamentum in terra in summis montium;
superextolletur super Libanum fructus ejus,
et florebunt de civitate sicut fœnum terræ.
- 17 Sit nomen ejus benedictum in sæcula;
ante solem permanet nomen ejus.
Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ;
omnes gentes magnificabunt eum.
- 18 **Benedictus Dominus, Deus Israel,**
qui facit mirabilia solus.
- 19 **Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum,**
et replebitur majestate ejus omnis terra. Fiat! fiat!

20 *Defecerunt laudes David, filii Jesse.*

LIBER TERTIUS

[Ps. LXXII — LXXXVIII.]

PS. LXXII : DE FALSA IMPIORUM FELICITATE. — *Psalmista pacem peccatorum videns turbatur* [I. XXII, 1-3]. *Impii divitias obtinent, superbos se præbent et apud populum valent* [4-12]. *Pii scandalo laborant* [13, 14]. *Psalmista, in sanctuario Dei cogitans* [15-17], *felicitem impii fallacem esse cognoscit* [18-22] *et justum solum vere beatum esse intelligit* [23-28].

72 Psalmus Asaph.

- Quam bonus Israel Deus,
his qui recto sunt corde!
- 2 Mei autem pene moti sunt pedes,
pene effusi sunt gressus mei;
3 quia zelavi super iniquos,
pacem peccatorum videns.
- 4 Quia non est respectus morti eorum,
et firmamentum in plaga eorum.
5 In labore hominum non sunt,
et cum hominibus non flagellabuntur.
- 6 Ideo tenuit eos superbia;
operti sunt iniquitate et impietate sua.
7 Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum;
transierunt in affectum cordis.
- 8 Cogitaverunt et locuti sunt nequitiam;
iniquitatem in excelso locuti sunt.
9 Posuerunt in cælum os suum,
et lingua eorum transivit in terra.
- 10 Ideo convertetur populus meus hic,
et dies pleni invenientur in eis.
11 Et dixerunt : Quomodo scit Deus,
et si est scientia in excelso?
12 Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo,
obtinuerunt divitias.
- 13 Et dixi : Ergo sine causa justificavi cor meum,
et lavi inter innocentes manus meas;
14 et fui flagellatus tota die,
et castigatio mea in matutinis.
- 15 Si dicebam : Narrabo sic;
ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
16 Existimabam ut cognoscerem hoc;
labor est ante me :
17 donec intrem in sanctuarium Dei,
et intelligam in novissimis eorum.
- 18 Verumtamen propter dolos posuisti eis;
dejecisti eos dum allevarentur.
19 Quomodo facti sunt in desolationem?
Subito defecerunt; perierunt propter iniquitatem suam.
20 Velut somnium surgentium, Domine,
in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

- 21 Quia inflammatum est cor meum,
et renes mei commutati sunt;
22 et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi;
23 ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.
- 24 Tenuisti manum dexteram meam,
et in voluntate tua deduxisti me,
et cum gloria suscepisti me.
- 25 Quid enim mihi est in cælo?
et quid te quid volui super terram?
26 Defecit caro mea et cor meum;
Deus cordis mei, et pars mea, Deus, in æternum.
- 27 Quia ecce qui elongant se a te peribunt;
perdidisti omnes qui fornicantur abs te.
28 Mihi autem adhærere Deo bonum est,
ponere in Domino Deo spem meam;
ut annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

Ps. LXXIII : INVOCATUR DEI AUXILIUM PRO TEMPLO DIRUTO. — *Memor sit Deus populi sui* [LXXIII, 1, 2]! *Inimici sanctuarium vastaverunt* [3-9]. *Usquequo improperabunt iniqui* [10, 11]? *Invocatur divinum auxilium* [12-17] *ad inimicos superbos retundendos et ad pauperes liberandos* [18-23].

73 Intellectus Asaph.

- Ut quid, Deus, repulisti in finem,
iratus est furor tuus, super oves pascuæ tuæ?
2 Memor esto congregationis tuæ,
quam possedisti ab initio.
Redemisti virgam hereditatis tuæ,
mons Sion, in quo habitasti in eo.
- 3 Leva manus tuas in superbias eorum, in finem.
Quanta malignatus est inimicus in sancto!
- 4 Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ;
posuerunt signa sua, signa;
5 et non cognoverunt sicut in exitu super summum.
- Quasi in silva lignorum securibus
6 exciderunt januas ejus in idipsum;
in securi et ascia dejecerunt eam.
7 Incenderunt igni sanctuarium tuum;
in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.
- 8 Dixerunt in corde suo, cognatio eorum simul :
Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra.
9 Signa nostra non vidimus;
jam non est propheta;
et nos non cognoscat amplius.
- 10 Usquequo, Deus, improperabit inimicus?
irritat adversarius nomen tuum in finem?
11 Ut quid avertis manum tuam,
et dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?

Ps. 25, 6. — 26) *Pars mea Deus*, Ps. 15, 5. — *ab initio*, Ex. 15, 16. *Mons... in eo*, Ps. 67, 17;
27) *Qui fornicantur abs te*, Ex. 34, 15; Num. 13, 13. — 6) Lam. 2, 9. — 7) *Incenderunt... tuum*, IV Reg. 25, 9. *In terra... tui*, Ps. 78, 1;
15, 39; Ps. 105, 39.
73. — 1) *Intellectus*, Ps. 41, 1. — 2) *Quam...* 88, 40. — 11) Lam. 2, 3. — 13) *Tu confirmasti...*

- 12 Deus autem rex noster ante sæcula,
operatus est salutem in medio terræ.
- 13 Tu confirmasti in virtute tua mare;
contribulasti capita draconum in aquis.
- 14 Tu confregisti capita draconis;
dedisti eum escam populis Æthiopum.
- 15 Tu dirupisti fontes et torrentes;
tu siccasti fluvios Ethan.
- 16 Tuus est dies, et tua est nox;
tu fabricafus es auroram et solem.
- 17 Tu fecisti omnes terminos terræ;
aestatem et ver tu plasmasti ea.
- 18 Memor esto hujus, inimicus impropèravìt Domino,
et populus insipiens incitavit nomen tuum.
- 19 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi,
et animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
- 20 Respice in testamentum tuum,
quia repleti sunt qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.
- 21 Ne avertatur humilis factus confusus;
pauper et inops laudabunt nomen tuum.
- 22 Exsurge, Deus, judica causam tuam;
memor esto impropèriorum tuorum,
eorum quæ ab insipiente sunt tota die.
- 23 Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum.
Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.

Ps. LXXIV : JUSTUM DEI JUDICIUM INSTAT. — *Laudatur Deus pro promissis factis* [LXXIV, 2-4]. *Deus superbos humiliabit* [5-8]. *De calice in manu Domini posito* [9-11].

74 In finem, ne corrumpas. Psalmus cantici Asaph.

- 2 Confitebimur tibi, Deus, confitebimur,
et invocabimus nomen tuum;
narrabimus mirabilia tua.
- 3 Cum accepero tempus,
ego justitias judicabo.
- 4 Liquefacta est terra et omnes qui habitant in ea;
ego confirmavi columnas ejus.
- 5 Dixi iniquis : Nolite inique agere;
et delinquentibus : Nolite exaltare cornu.
- 6 Nolite extollere in altum cornu vestrum;
nolite loqui adversus Deum iniquitatem.
- 7 Quia neque ab oriente, neque ab occidente,
neque a desertis montibus.
- 8 Quoniam Deus judex est;
hunc humiliat, et hunc exaltat :
- 9 quia calix in manu Domini
vini meri, plenus misto.
Et inclinavit ex hoc in hoc,
verumtamen fæx ejus non est exinanita;
bibent omnes peccatores terræ.

mare, Ex. 14, 21. — 16) Gen. 1, 14-19. — 20) In | 45; Ps. 105, 45.
testamentum tuum, Gen. 17, 7, 8; Lev. 26, 42, | 74. — 9) Jer. 25, 15-29.

- 10 Ego autem annuntiabo in sæculum ;
cantabo Deo Jacob.
11 Et omnia cornua peccatorum confringam ;
et exaltabuntur cornua iusti.

Ps. LXXV : GRATIARUM ACTIO POST VICTORIAM. — *Deus bello finem fecit* [LXXV, 2-4] *et hostes potentes destruxit* [5-7]. *Nemo potest Deo resistere* [8-10]. *Summæ gratiæ Deo persolvantur* [11-13]!

- 75 In finem, in laudibus. Psalmus Asaph, canticum ad Assyrios.

- 2 Notus in Judæa Deus ;
in Israel magnum nomen ejus.
3 Et factus est in pace locus ejus,
et habitatio ejus in Sion.
4 Ibi confregit potentias arcuum,
scutum, gladium, et bellum.
5 Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis ;
6 turbati sunt omnes insipientes corde.
Dormierunt somnum suum,
et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.
7 Ab increpatione tua, Deus Jacob,
dormitaverunt qui ascenderunt equos.
8 Tu terribilis es ; et quis resistet tibi ?
ex tunc ira tua.
9 De cælo auditum fecisti judicium :
terra tremuit, et quievit ;
10 cum exurgeret in judicium Deus,
ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.
11 Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi,
et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.
12 Vovete, et reddite Domino Deo vestro,
omnes qui in circuitu ejus affertis munera
terribili, 13 et ei qui aufert spiritum principum ;
terribili apud reges terræ.

Ps. LXXVI : PSALMISTA, MISERIAM PRÆSENTEM VIDENS, PRISTINA DEI MIRABILIA MEMORAT. — *Deus videtur preces psalmistæ non audire* [LXXVI, 2-4]. *Ad fiduciam excitandam memorantur pristina Dei miracula* [5-13], *præcipue in exitu de Ægypto* [14-21].

- 76 In finem, pro Idithun. Psalmus Asaph.

- 2 Voce mea ad Dominum clamavi ;
voce mea ad Deum, et intendit mihi.
3 In die tribulationis meæ Deum exquisivi ;
manibus meis nocte contra eum, et non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea ;
4 memor fui Dei, et delectatus sum ;
et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.
5 Anticipaverunt vigilias oculi mei ;
turbatus sum, et non sum locutus.
6 Cogitavi dies antiquos,
et annos æternos in mente habui.
7 Et meditatus sum nocte cum corde meo,
et exercitabar, et scopebam spiritum meum.

- 8 Numquid in æternum projiciet Deus?
aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
- 9 Aut in finem misericordiam suam abscindet,
a generatione in generationem?
- 10 Aut obliviscetur misereri Deus?
aut continebit in ira sua misericordias suas?
- 11 Et dixi : Nunc cœpi;
hæc mutatio dexteræ Excelsi.
- 12 Memor fui operum Domini,
quia memor ero ab initio mirabilia tuorum;
- 13 et meditabor in omnibus operibus tuis,
et in adinventionibus tuis exercebor.
- 14 Deus, in sancto via tua :
quis Deus magnus sicut Deus noster?
- 15 Tu es Deus qui facis mirabilia.
Notam fecisti in populis virtutem tuam.
- 16 Redemisti in brachio tuo populum tuum,
filios Jacob et Joseph.
- 17 Viderunt te aquæ, Deus;
viderunt te aquæ, et timuerunt;
et turbatæ sunt abyssi.
- 18 Multitudo sonitus aquarum;
vocem dederunt nubes.
- 19 Etenim sagittæ tuæ transeunt;
vox tonitru tui in rota.
- Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ;
commota est, et contremuit terra.
- 20 In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis,
et vestigia tua non cognoscuntur.
- 21 Deduxisti sicut oves populum tuum,
in manu Moysi et Aaron.

Ps. LXXVII : ANTIQUÆ HISTORIÆ MONIMENTA CELEBRANTUR. — *Vates pristina historia utilitatem proponit ad fidelitatem Israel erga Deum excitandam* [LXXVII, 1-8]. *De ingratitudine filiorum Ephrem* [9-11]. *De prodigiis in terra Ægypti et in deserto a Deo patris* [12-16]. *Hebræis escas petentibus manna et coturnices misit Deus* [17-30^a]. *De pœnis in eremo Israel injunctis* [30^b-33]. *Quoties Hebræi Deum in deserto tentaverunt et exacerbaverunt* [34-41]! *Signorum in Ægypto patratorum non sunt recordati* [42-51]; *in terram Chanaan introierunt* [52-55] *et iterum peccaverunt* [56-58]. *Deus, tabernaculo Silo polluto, Israel in captivitatem tradidit* [59-64], *inimicos populi sui percussit, montem Sion ad habitandum elegit et David suscitavit* [65-72].

77 Intellectus Asaph.

- Attendite, popule meus, legem meam :
inclinate aurem vestram in verba oris mei.
- 2 Aperiam in parabolis os meum;
loquar propositiones ab initio;
- 3 quanta audivimus et cognovimus ea,
et patres nostri narraverunt nobis.
- 4 Non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera.

32, 7; Ps. 43, 2; 142, 5. — 14) *Quis... noster*, 21) Ex. 12, 51; Ps. 77, 52, 53; 79, 1; Is. 63, Ex. 15, 11; Ps. 34, 10; 85, 10. — 16) Ex. 15, 13; 11, 12; Os. 12, 13.
77. — 1) *Intellectus Asaph*, Ps. 73, 1. —
Deut. 9, 29; Ps. 73, 2; 77, 35. — 17) Ex. 14, 21; 2) *Aperiam... os meum*, Ps. 48, 5; Matth. 13, 35. —
Jos. 3, 16; Ps. 113, 3. — 19) Ex. 19, 16. — 3) Ex. 12, 26, 27; 13, 8, 14; Deut. 4, 9, 10;

Narrantes laudes Domini et virtutes ejus,
et mirabilia ejus quæ fecit.

Et suscitavit testimonium in Jacob,
et legem posuit in Israel,
quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis :
ut cognoscat generatio altera ;
filii qui nascentur et exsurgent,
et narrabunt filiis suis,
ut ponant in Deo spem suam,
et non obliviscantur operum Dei,
et mandata ejus exquirant ;
ne fiant, sicut patres eorum,
generatio prava et exasperans ;
generatio quæ non direxit cor suum,
et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

Filii Ephrem, intendentes et mittentes arcum,
conversi sunt in die belli.
Non custodierunt testamentum Dei,
et in lege ejus noluerunt ambulare.
Et obliiti sunt benefactorum ejus,
et mirabilium ejus quæ ostendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia
in terra Ægypti, in campo Taneos.
Interruptit mare, et perduxit eos ;
et statuit aquas quasi in utre.
Et deduxit eos in nube diei,
et tota nocte in illuminatione ignis.
Interruptit petram in eremo,
et adaquavit eos velut in abyssu multa.
Et eduxit aquam de petra,
et deduxit tanquam flumina aquas.

Et apposuerunt adhuc peccare ei ;
in iram excitaverunt Excelsum in iniquoso.
Et tentaverunt Deum in cordibus suis,
ut peterent escas animabus suis.
Et male locuti sunt de Deo ;
dixerunt : Numquid poterit Deus parare mensam in deserto ?
Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ,
et torrentes inundaverunt.
Numquid et panem poterit dare,
aut parare mensam populo suo ?

Ideo audivit Dominus, et distulit ;
et ignis accensus est in Jacob,
et ira ascendit in Israel ;
quia non crediderunt in Deo,
nec speraverunt in salutari ejus.
Et mandavit nubibus desuper,
et januas cæli aperuit.
Et pluit illis manna ad manducandum,
et panem cæli dedit eis.

6, 7, 20; 11, 19; Jos. 4, 6, 7; Ps. 43, 2. — 8) Ex. 32, 9; 33, 3; Deut. 9, 7, 24; 31, 27; 32, 5, 6. — 12) Ex. 7, 1 — 12, 36. — 13) Ex. 14, 21, 22; 15, 8; Ps. 32, 7; 135, 13. — 14) Ex. 13, 21; Sap. 18, 3. — 15, 16) Ex. 17, 6; Num. 20, 11; Deut. 8, 15; Ps. 104, 41; 106, 35; 113, 8; Sap. 11, 4. —

17) Deut. 9, 7. — 18) Ex. 16, 3; 17, 2-7; Deut. 6, 16; Ps. 94, 9; 105, 14; I Cor. 10, 9. — 19) Num. 11, 4; 21, 5. — 21) Num. 11, 1. — 24) Pluit illis manna, Ex. 16, 4, 14, 15; Num. 11, 7. Panem... eis, Sap. 16, 20; Joan. 6, 31; I Cor. 10, 3. —

- 25 Panem angelorum manducavit homo;
cibaria misit eis in abundantia.
- 26 Transtulit austrum de cælo,
et induxit in virtute sua africanum.
- 27 Et pluit super eos sicut pulverem carnes,
et sicut arenam maris volatilia pennata.
- 28 Et ceciderunt in medio castrorum eorum,
circa tabernacula eorum.
- 29 Et manducaverunt, et saturati sunt nimis;
et desiderium eorum attulit eis;
- 30 non sunt fraudati a desiderio suo.
- Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum
31 et ira Dei ascendit super eos;
et occidit pingues eorum,
et electos Israel impedit.
- 32 In omnibus his peccaverunt adhuc,
et non crediderunt in mirabilibus ejus.
- 33 Et defecerunt in vanitate dies eorum,
et anni eorum cum festinatione.
- 34 Cum occideret eos, quærebant eum et revertebantur,
et diluculo veniebant ad eum.
- 35 Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum,
et Deus excelsus redemptor eorum est.
- 36 Et dilexerunt eum in ore suo,
et lingua sua mentiti sunt ei;
- 37 cor autem eorum non erat rectum cum eo,
nec fideles habiti sunt in testamento ejus.
- 38 Ipse autem est misericors,
et propitius fiet peccatis eorum et non disperdet eos.
- Et abundavit ut averteret iram suam,
et non accendit omnem iram suam.
- 39 Et recordatus est quia caro sunt,
spiritus vadens et non rediens.
- 40 Quoties exacerbaverunt eum in deserto,
in iram concitaverunt eum in iniquo?
- 41 Et conversi sunt, et tentaverunt Deum,
et sanctum Israel exacerbaverunt.
- 42 Non sunt recordati manus ejus,
die qua redemit eos de manu tribulantis;
- 43 sicut posuit in Ægypto signa sua,
et prodigia sua in campo Tanis;
- 44 et convertit in sanguinem flumina eorum,
et imbres eorum, ne biberent,
- 45 misit in eos cœnomyiam, et comedit eos,
et ranam, et disperdidit eos;
- 46 et dedit ærugini fructus eorum,
et labores eorum locustæ;
- 47 et occidit in grandine vineas eorum,
et moros eorum in pruina;
- 48 et tradidit grandini jumenta eorum,
et possessionem eorum igni;

26-28) Num. 11, 31. — 29) Manducaverunt... Ps. 76, 16. — 41) Sanctum Israel, Ps. 70, 22. —
nimis, Num. 11, 32. Desiderium, Num. 11, 43-51) Ps. 104, 27-36. — 43) Ps. 77, 12. —
4, 34. — 30) Adhuc... ipsorum, Num. 11, 33. — 44) Ex. 7, 17-24. — 45) Ex. 8, 2-14, 21-24. — 46) Ex.
33) Num. 14, 23, 35; 26, 64, 65. — 35) Redemptor, 10, 12-15. — 47) Ex. 9, 23-25. — 48) Ex. 9,

- 49 misit in eos iram indignationis suæ,
indignationem, et iram, et tribulationem,
immissiones per angelos malos;
50 viam fecit semitæ iræ suæ,
non pepercit a morte animabus eorum,
et jumenta eorum in morte conclusit;
51 et percussit omne primogenitum in terra Ægypti,
primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham;
52 et abstulit sicut oves populum suum,
et perduxit eos tanquam gregem in deserto;
53 et deduxit eos in spe, et non timuerunt,
et inimicos eorum operuit mare.
54 Et induxit eos in montem sanctificationis suæ,
montem quem acquisivit dextera ejus;
et ejecit a facie eorum gentes,
et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis;
55 et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel.
56 Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum,
et testimonia ejus non custodierunt.
57 Et averterunt se, et non servaverunt pactum;
quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum.
58 In iram concitaverunt eum in collibus suis,
et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.
59 Audivit Deus, et sprevit,
et ad nihilum redegit valde Israel.
60 Et repulit tabernaculum Silo,
tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.
61 Et tradidit in captivitatem virtutem eorum,
et pulchritudinem eorum in manus inimici.
62 Et conclusit in gladio populum suum,
et hereditatem suam sprevit.
63 Juvenes eorum comedit ignis,
et virgines eorum non sunt lamentatæ.
64 Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt,
et viduæ eorum non plorabantur.
65 Et excitatus est tanquam dormiens Dominus,
tanquam potens crapulatus a vino.
66 Et percussit inimicos suos in posteriora,
opprobrium sempiternum dedit illis.
67 Et repulit tabernaculum Joseph,
et tribum Ephraim non elegit.
68 Sed elegit tribum Juda,
montem Sion, quem dilexit.
69 Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum,
in terra quam fundavit in sæcula.
70 Et elegit David, servum suum,
et sustulit eum de gregibus ovium;
de post fetantes accepit eum :
71 pascere Jacob, servum suum,
et Israel, hereditatem suam.
72 Et pavit eos in innocentia cordis sui,
et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

19-21, 24. — 50) *Jumenta... conclusit*, Ex. 9, 22, 25. — 51) Ex. 12, 29. — 52) Ps. 76, 21. — 53) *Inimicos... mare*, Ex. 14, 27, 28; 15, 10. — 54) *Induxit... suæ*, Ex. 15, 17; 19, 1, 2. *Sorte... distributionis*, Jos. 14, 2. — 58) Lev. 26, 30; Deut. 12, 2; III Reg. 11, 7; 12, 31. — 60) I Reg. 4, 3, 4, 11; Jer. 7, 11-14. — 69) III Reg. 6, 1-7, 51. — 70) I Reg. 16, 12, 13; II Reg. 7, 8; II Par. 6, 6.

PS. LXXVIII : TEMPLO VASTATO IMPLORATUR DEI AUXILIUM. — *Inimici templum polluerunt, sanguinem in Jerusalem effuderunt et Israel opprobriis afflixerunt* [LXXVIII, 1-4]. *Psalmista Deum orat ut populum suum salvum faciat et in hostes iram suam vertat* [5-12]. *Promittuntur gratiarum actiones* [13].

78 Psalmus Asaph.

- Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam;
polluerunt templum sanctum tuum;
posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.
- 2 Posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli,
carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.
- 3 Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem,
et non erat qui sepeliret.
- 4 Facti sumus opprobrium vicinis nostris,
subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt.
- 5 Usquequo, Domine, irasceris in finem?
accendetur velut ignis zelus tuus?
- 6 Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt,
et in regna quæ nomen tuum non invocaverunt;
- 7 quia comederunt Jacob,
et locum ejus desolaverunt.
- 8 Ne memineris iniquitatumstrarum antiquarum;
cito anticipent nos misericordiæ tuæ,
quia pauperes facti sumus nimis.
- 9 Adjuva nos, Deus, salutaris noster;
et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos,
et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.
- 10 Ne forte dicant in gentibus : Ubi est Deus eorum?
et innotescat in nationibus coram oculis nostris
ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est.
- 11 Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum;
secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum;
- 12 et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum;
improperium ipsorum quod exprobraverunt tibi, Domine.
- 13 Nos autem populus tuus, et oves pascuæ tuæ,
confitebimur tibi in sæculum;
in generationem annuntiabimus laudem tuam.

PS. LXXIX : ORATIO PRO VINEA DOMINI VASTATA. — *Deus potentiam suam excitet* [LXXIX, 2-4] *et populum suum afflictum allevet* [5-8]! *Vineæ suæ quondam florenti* [9-12], *nunc autem ab hostibus vastatæ, Deus prompte succurrere dignetur* [13-20]!

79 In finem, pro iis qui commutabuntur. Testimonium Asaph, psalmus.

- 2 Qui regis Israel, intende;
qui deducis velut ovem Joseph.
Qui sedes super cherubim, manifestare
coram Ephraim, Benjamin, et Manasse.
- 3 Excita potentiam tuam, et veni,
ut salvos facias nos.
- 4 Deus, converte nos,
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

78. — 1) Ps. 73, 3-7. — 2, 3) I Mach. 7, 17. — 4) Ps. 43, 14. — 6, 7) Jer. 10, 25. — 8) Ne memineris... antiquarum, Is. 64, 9.

79. — 1) Pro iis qui commutabuntur, Ps. 59, 1. — 2) Qui... cherubini, Ex. 25, 22; I Reg. 4, 4; II Reg. 6, 2. — 3) Ephraim... Manasse, Num.

- 5 Domine, Deus virtutum,
quousque irasceris super orationem servi tui?
- 6 cibabis nos pane lacrymarum,
et potum dabis nobis in lacrymis in mensura?
- 7 Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris,
et inimici nostri subsannaverunt nos.
- 8 Deus virtutum, converte nos,
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.
- 9 Vineam de Ægypto transtulisti,
et eiecisti gentes, et plantasti eam.
Dux itineris fuisti in conspectu ejus;
plantasti radices ejus, et implevit terram.
- 11 Operuit montes umbra ejus,
et arbusta ejus cedros Dei.
Extendit palmites suos usque ad mare,
et usque ad flumen propagines ejus.
- 13 Ut quid destruxisti maceriam ejus,
et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam?
- 14 Exterminavit eam aper de silva,
et singularis ferus depastus est eam.
Deus virtutum, convertere, respice de cælo,
et vide, et visita vineam istam;
et perface eam quam plantavit dextera tua,
et super filium hominis quem confirmasti tibi.
- 17 Incensa igni et suffossa,
ab increpatione vultus tui peribunt.
Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ,
et super filium hominis quem confirmasti tibi.
Et non discedimus a te;
vivificabis nos, et nomen tuum invocabimus.
- 20 Domine, Deus virtutum, converte nos,
et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Ps. LXXX: PRO FESTO TABERNACULORUM. — *Psalmista populum hortatur ad festa late celebranda* [LXXX, 2-4] *juxta præceptum divinum* [5, 6]. *Memoratur antiquum oraculum enarrans liberationem Israel* [7, 8], *monita divina* [9-11], *pœnas pro peccatis* [12, 13] *et favores populo penitenti promissos* [14-17].

80 In finem. Pro torcularibus. Psalmus ipsi Asaph.

- 2 Exsultate Deo adjutori nostro,
jubilate Deo Jacob.
- 3 Sumite psalmum, et date tympanum;
psalterium jucundum, cum cithara.
- 4 Buccinate in neomenia tuba,
in insigni die solemnitatis vestræ;
- 5 quia præceptum in Israel est,
et judicium Deo Jacob.
- 6 Testimonium in Joseph posuit illud,
cum exiret de terra Ægypti;
linguam quam non noverat audivit.
- 7 Divertit ab oneribus dorsum ejus;
manus ejus in cophino servierunt.
- 8 In tribulatione invocasti me, et liberavi te.

2, 18-24. — 7) Ps. 43, 14. — 9) Vineam, Is. 5, 1-7; 80. — 1) Pro torcularibus, Ps. 8, 1; 83, 1. — 27, 2; Jer. 2, 21; 12, 10; Os. 10, 1; Matth. 21, 33. 4) Lev. 23, 24, 34, 35; Num. 29, 1. — 8) In

Exaudivi te in abscondito tempestatis;
probavi te apud aquam contradictionis.

- 9 Audi, populus meus, et contestabor te.
Israel, si audieris me,
10 non erit in te deus recens,
neque adorabis deum alienum.
- 11 Ego enim sum Dominus Deus tuus,
qui eduxi te de terra Ægypti.
Dilata os tuum, et implebo illud.
- 12 Et non audivit populus meus vocem meam,
et Israel non intendit mihi.
- 13 Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum;
ibunt in adinventionibus suis.
- 14 Si populus meus audisset me,
Israel si in viis meis ambulasset,
15 pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem,
et super tribulantes eos misissem manum meam.
- 16 Inimici Domini mentiti sunt ei,
et erit tempus eorum in sæcula.
- 17 Et cibavit eos ex adipe frumenti,
et de petra melle saturavit eos.

PS. LXXXI : CONTRA JUDICES IMPROBOS. — *Deus judices iniquos arguit* [LXXXI, 1-4] *et eis pœnas minatur* [5-7]. *Deus solus terram judicat* [8].

81 Psalmus Asaph.

Deus stetit in synagoga deorum;
in medio autem deos dijudicat.

- 2 Usquequo judicatis iniquitatem,
et facies peccatorum sumitis?
- 3 Judicate egeno et pupillo;
humilem et pauperem justificate.
- 4 Eripite pauperem,
et egenum de manu peccatoris liberate.
- 5 Nescierunt, neque intellexerunt;
in tenebris ambulant;
movebuntur omnia fundamenta terræ.
- 6 Ego dixi : Dii estis,
et filii Excelsi omnes.
- 7 Vos autem sicut homines moriemini,
et sicut unus de principibus cadetis.
- 8 Surge, Deus, judica terram,
quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

tribulatione... liberavi te, Ex. 2, 23; 14, 10. | 10) Ex. 20, 3-5; Deut. 5, 7. — 11) Ego... Ægypti,
Exaudivi... tempestatis, Ex. 19, 16. Probavi... | Ex. 20, 2; Deut. 5, 6. — 17) Deut. 32, 13, 14.
contradictionis, Ex. 17, 5, 7; Num. 20, 13. — | 81. — 4) Prov. 24, 11. — 6) Joan. 10, 34.

Ps. LXXXII : CONTRA INIMICOS ISRAEL. — *Hostes consilium contra Israel malignaverunt* [LXXXII, 2-5] *et fœdus inter se inierunt* [6-9]. *Rogatur Deus ut eis faciat sicut pristinis inimicis* [10-13], *eos disperdat et sic solus Dominus agnoscatur* [14-19].

82 Canticum Psalmi Asaph.

- 2 Deus, quis similis erit tibi?
- Ne taceas, neque compescaris, Deus :
- 3 quoniam ecce inimici tui sonuerunt
et qui oderunt te extulerunt caput.
- 4 Super populum tuum malignaverunt consilium,
et cogitaverunt adversus sanctos tuos.
- 5 Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente,
et non memoretur nomen Israel ultra.
- 6 Quoniam cogitaverunt unanimiter,
simul adversum te testamentum disposuerunt :
- 7 tabernacula Idumæorum et Ismahelitæ,
Moab et Agareni,
- 8 Gebal et Ammon, et Amalec ;
alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
- 9 Etenim Assur venit cum illis,
facti sunt in adiutorium filiis Lot.
- 10 Fac illis sicut Madian et Sisaræ,
sicut Jabin in torrente Cisson.
- 11 Disperierunt in Endor,
facti sunt ut stercus terræ.
- 12 Pone principes eorum sicut Oreb,
et Zeb, et Zebee, et Salmana ;
- 13 omnes principes eorum
qui dixerunt : Hereditate possideamus sanctuarium Dei.
- 14 Deus meus, pone illos ut rotam,
et sicut stipulam ante faciem venti.
- 15 Sicut ignis qui comburit silvam,
et sicut flamma comburens montes ;
- 16 ita persequeris illos in tempestate tua,
et in ira tua turbabis eos.
- 17 Imple facies eorum ignominia,
et quærent nomen tuum, Domine.
- 18 Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi,
et confundantur, et pereant.
- 19 Et cognoscant quia nomen tibi Dominus ;
tu solus Altissimus in omni terra.

Ps. LXXXIII : CANTICUM PRO SACRA PEREGRINATIONE. — *Psalmista templum desiderat* [LXXXIII, 2-5], *gaudia peregrinationis sacræ commemorat* [6-9] *et felicitatem habitantium in domo Dei prædicat* [10-13].

83 In finem, pro torcularibus filiis Core. Psalmus.

- 2 Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum !
- 3 Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini ;
cor meum et caro mea exsultaverunt in Deum vivum.

82. — 2) *Deus... tibi*, Ps. 34, 10. — 9) IV Reg. 7, 22-25 ; 8, 5-21. — 19) *Quia... Dominus*, Ex. 6, 2, 3 ; Ps. 67, 5.
15, 19. — 10) Jud. 4, 15-24 ; 5, 21. — 12) Jud. 83. — 1) *Pro torcularibus*, Ps. 8, 1 ; 80, 1.

- 4 Etenim passer invenit sibi domum,
et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua, Domine virtutum,
rex meus, et Deus meus.
- 5 Beati qui habitant in domo tua, Domine;
in sæcula sæculorum laudabunt te.
- 6 Beatus vir cujus est auxilium abs te,
ascensiones in corde suo disposuit,
in valle lacrymarum, in loco quem posuit.
- 7 Etenim benedictionem dabit legislator;
8 ibunt de virtute in virtutem,
videbitur Deus deorum in Sion.
- 9 Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam;
auribus percipe, Deus Jacob.
- 10 Protector noster, aspice, Deus,
et respice in faciem christi tui.
- 11 Quia melior est dies una in atriis tuis super millia;
elegi abjectus esse in domo Dei mei,
magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
- 12 Quia misericordiam et veritatem diligit Deus,
gratiam et gloriam dabit Dominus.
- 13 Non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia.
Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

Ps. LXXXIV : DEPRECATIO PRO RESTITUTIONE ISRAEL. — *Memorantur pristina Dei beneficia* [LXXXIV, 2-4] *et exoratur Deus ut Israel restituat* [5-8]. *Per modum responsi divini describitur futura prosperitas* [9-14].

84 In finem, filiis Core. Psalmus.

- 2 Benedixisti, Domine, terram tuam;
avertisti captivitatem Jacob.
- 3 Remisisti iniquitatem plebis tuæ;
operuisti omnia peccata eorum.
- 4 Mitigasti omnem iram tuam,
avertisti ab ira indignationis tuæ.
- 5 Converte nos, Deus salutaris noster,
et averte iram tuam a nobis.
- 6 Numquid in æternum irasceris nobis?
aut extendes iram tuam a generationem in generationem?
- 7 Deus, tu conversus vivificabis nos;
et plebs tua lætabitur in te.
- 8 Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam,
et salutare tuum da nobis.
- 9 Audiam quid loquatur in me Dominus Deus,
quoniam loquetur pacem in plebem suam,
et super sanctos suos,
et in eos qui convertuntur ad cor.
- 10 Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius,
ut inhabitet gloria in terra nostra.
- 11 Misericordia et veritas obviaverunt sibi;
justitia et pax osculatæ sunt.
- 12 Veritas de terra orta est,
et justitia de cælo prospexit.

- 13 Etenim Dominus dabit benignitatem,
et terra nostra dabit fructum suum.
14 Justitia ante eum ambulabit,
et ponet in via gressus suos.

Ps. LXXXV : ORATIO IN PERICULO. — *Videat Deus fiduciam, pietatem [LXXXV, 1-6] fidemque servi sui, ei auxilium præbeat [7-10], eum doceat [11-13] et ab inimicis liberet [14-17]!*

85 Oratio ipsi David.

- Inclina, Domine, aurem tuam et exaudi me,
quoniam inops et pauper sum ego.
2 Custodi animam meam, quoniam sanctus sum;
salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.
3 Miserere mei, Domine,
quoniam ad te clamavi tota die;
4 lætifica animam servi tui,
quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.
5 Quoniam tu, Domine, suavis et mitis,
et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.
6 Auribus percipe, Domine, orationem meam,
et intende voci deprecationis meæ.
7 In die tribulationis meæ clamavi ad te,
quia exaudisti me.
8 Non est similis tui in diis, Domine,
et non est secundum opera tua.
9 Omnes gentes quascumque fecisti venient,
et adorabunt coram te, Domine;
et glorificabunt nomen tuum.
10 Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia;
tu es Deus solus.
11 Deduc me, Domine, in via tua, et ingrediar in veritate tua;
lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.
12 Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo,
et glorificabo nomen tuum in æternum;
13 quia misericordia tua magna est super me,
et eruisti animam meam ex inferno inferiori.
14 Deus, iniqui insurrexerunt super me,
et synagoga potentium quæsierunt animam meam,
et non proposuerunt te in conspectu suo.
15 Et tu, Domine Deus, miserator et misericors;
patiens, et multæ misericordiæ, et verax.
16 Respice in me, et miserere mei;
da imperium tuum puero tuo,
et salvum fac filium ancillæ tuæ.
17 Fac mecum signum in bonum,
ut videant qui oderunt me, et confundantur,
quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

85. — 2) *Sanctus*, Ps. 4, 4; 15, 10. — 5) Joel — 9) Ps. 65, 4; Is. 66, 23; Zach. 14, 16. — 1, 13. — 8) Ex. 15, 11; Ps. 34, 10; 88, 7; 94, 3. 13) *Eruisti... inferiori*, Ps. 29, 4.

Ps. LXXXVI : SION CENTRUM TOTIUS MUNDI OMINATUR. — *Dominus Sion diligit* [LXXXVI, 1-3]. *Sion fiet omnium gentium mater* [4-6]. *De lætitia habitantium in Sion* [7].

86 Filiis Core. Psalmus cantici.

- 2 Fundamenta ejus in montibus sanctis;
 3 diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.
 3 Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei!
 4 Memor ero Rahab et Babylonis, scientium me;
 5 ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.
 5 Numquid Sion dicet : Homo et homo natus est in ea,
 6 et ipse fundavit eam Altissimus?
 6 Dominus narrabit in scripturis populorum et principum,
 horum qui fuerunt in ea.
 7 Sicut lætantium omnium
 habitatio est in te.

Ps. LXXXVII : ORATIO IN AFFLICTIONE. — *Ad Deum clamat psalmista* [LXXXVII, 2, 3], *malis obrutus* [4-8] *et ab amicis derelictus* [9, 10^a]. *Servo suo subveniat Dominus* [10^b-13], *ejus orationem non repellat eumque malis non opprimat* [14-19]!

87 Canticum Psalmi, filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum. Intellectus Eman Ezrahitæ.

- 2 Domine, Deus salutis meæ,
 in die clamavi et nocte coram te.
 3 Intret in conspectu tuo oratio mea,
 inclina aurem tuam ad precem meam.
 4 Quia repleta est malis anima mea;
 et vita mea inferno appropinquavit.
 5 Æstimatus sum cum descendantibus in lacum,
 factus sum sicut homo homo sine adjutorio,
 6 inter mortuos liber;
 sicut vulnerati dormientes in sepulcris,
 quorum non es memor amplius,
 et ipsi de manu tua repulsi sunt.
 7 Posuerunt me in lacu inferiori,
 in tenebrosis, et in umbra mortis.
 8 Super me confirmatus est furor tuus,
 et omnes fluctus tuos induxisti super me.
 9 Longe fecisti notos meos a me;
 posuerunt me abominationem sibi.
 Traditus sum, et non egrediebar;
 10 oculi mei languerunt præ inopia.
 Clamavi ad te, Domine, tota die;
 expandi ad te manus meas.
 11 Numquid mortuis facies mirabilia?
 aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?
 12 Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam,
 et veritatem tuam in perditione?

87. — 1) Pro Maheleth, Ps. 52, 1. Intellectus, Ps. 31, 1; Eman, I Par. 6, 33. — 5) Cum descendantibus in lacum, Ps. 27, 1. — 7) In lacu inferiori, Ps. 85, 13. — 11-13) Ps. 6, 6; Is. 38, 18; Bar. 2, 17.

- 13 Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua?
et iustitia tua in terra oblivionis?
- 14 Et ego ad te, Domine, clamavi,
et mane oratio mea præveniet te.
- 15 Ut quid, Domine, repellis orationem meam,
avertis faciem tuam a me?
- 16 Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea;
exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus.
- 17 In me transierunt iræ tuæ,
et terrores tui conturbaverunt me.
- 18 Circumdederunt me sicut aqua tota die;
circumdederunt me simul.
- 19 Elongasti a me amicum et proximum,
et notos meos a miseria.

Ps. LXXXVIII : MEMOR SIT DOMINUS PROMISSIONUM SUARUM ET POPULUM SUUM SALVUM FACIAT! — *Psalmista Dominum misericordem et fidelem prædicat* [LXXXVIII, 2-5]. *Laudatur potentia divina in cælo manifesta* [6-9] *et in opere creationis* [10-15]. *Beatus dicitur populus cui Dominus fortitudinem et regem dedit* [16-19]. *Memorantur promissiones David factæ: electio et protectio* [20-22], *potentia et victoria* [23-26], *magnitudo et perennitas solii* [27-30]. *Filii Davidis, si legem divinam dereliquerint, pœnas dabunt; semen autem ejus in æternum manebit* [31-38]. *His promissis opponitur præsens infortunium* [39-46]. *Exoratur Dominus ut populo suo misericordias antiquas iteret* [47-52]. — *Doxologia libri tertii* [53].

88 Intellectus Ethan Ezrahitæ.

- 2 Misericordias Domini in æternum cantabo;
in generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.
- 3 Quoniam dixisti : In æternum misericordia ædificabitur in cælis;
præparabitur veritas tua in eis.
- 4 Disposui testamentum electis meis;
juravi David, servo meo :
- 5 Usque in æternum præparabo semen tuum,
et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.
- 6 Confitebuntur cæli mirabilia tua, Domine;
etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.
- 7 Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino,
similis erit Deo in filiis Dei?
- 8 Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum,
magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.
- 9 Domine Deus virtutum, quis similis tibi?
Potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.
- 10 Tu dominaris potestati maris,
motum autem fluctuum ejus tu mitigas.
- 11 Tu humiliasti, sicut vulneratum, superbum;
in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.
- 12 Tui sunt cæli, et tua est terra;
orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti;
- 13 aquilonem et mare tu creasti.
Thabor et Hermon in nomine tuo exsultabunt;
- 14 tuum brachium cum potentia.
Firmetur manus tua, et exaltet dextera tua.
- 15 Justitia et iudicium præparatio sedis tuæ.
Misericordia et veritas præcedent faciem tuam.

88. — 1) *Ethan*, III Reg. 4, 31; I Par. 2, 6. | Jer. 33, 17-22. — 9) *Domine... tibi*, Ps. 34, 10;
— 4) II Reg. 7, 8-16; I Par. 17, 7-14; Ps. 131, 11; 82, 2; 85, 5. — 19) *Sancti Israel*, Ps. 70, 22. —

- 16 Beatus populus qui scit jubilationem.
Domine, in lumine vultus tui ambulabunt;
17 et in nomine tuo exsultabunt tota die;
et in justitia tua exaltabuntur.
18 Quoniam gloria virtutis eorum tu es,
et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.
19 Quia Domini est assumptio nostra,
et sancti Israel regis nostri.
- 20 Tunc locutus es in visione sanctis tuis,
et dixisti : Posui adjutorium in potente;
et exaltavi electum de plebe mea.
21 Inveni David, servum meum,
oleo sancto meo unxi eum.
22 Manus enim mea auxiliabitur ei,
et brachium meum confortabit eum.
- 23 Nihil proficiet inimicus in eo,
et filius iriquitatis non apponet nocere ei.
24 Et concidam a facie ipsius inimicos ejus,
et odientes eum in fugam convertam.
25 Et veritas mea et misericordia mea cum ipso;
et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.
26 Et ponam in mari manum ejus,
et in fluminibus dexteram ejus.
- 27 Ipse invocabit me : Pater meus es tu,
Deus meus, et susceptor salutis meæ.
28 Et ego primogenitum ponam illum,
excelsum præ regibus terræ.
29 In æternum servabo illi misericordiam meam;
et testamentum meum fidele ipsi.
30 Et ponam in sæculum sæculi semen ejus,
et thronum ejus sicut dies cæli.
- 31 Si autem dereliquerint filii ejus legem meam,
et in judiciis meis non ambulaverint;
32 si justitias meas profanaverint,
et mandata mea non custodierint :
33 visitabo in virga iniquitates eorum,
et in verberibus peccata eorum;
34 misericordiam autem meam non dispergam ab eo,
neque nocebo in veritate mea.
- 35 Neque profanabo testamentum meum,
et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.
36 Semel juravi in sancto meo, si David mentiar :
37 Semen ejus in æternum manebit;
38 et thronus ejus sicut sol in conspectu meo,
et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cælo fidelis.
- 39 Tu vero repulisti et despexisti;
distulisti christum tuum.
40 Evertisti testamentum servi tui;
profanasti in terra sanctuarium ejus.
41 Destruxisti omnes sepes ejus;
posuisti firmamentum ejus formidinem.
42 Diripuerunt eum omnes transeuntes viam;
factus est opprobrium vicinis suis.

20) *Tunc... tuis*, I Reg. 16, 7, 12; II Reg. 7, 4-16; I Par. 17, 7-15. — 21) I Reg. 16, 1, 12, 13; Act. 13, 22. — 27) *Pater... es tu*, II Reg. 7, 14. — 31-33) Lev. 26, 14-33; Deut. 28, 15-68. — 31-38) II Reg. 7, 14-16. — 39-46) Ps. 43, 10-25;

- 43 Exaltasti dexteram deprimentium eum;
lætificasti omnes inimicos ejus.
- 44 Avertisti adjutorium gladii ejus,
et non es auxiliatus ei in bello.
- 45 Destruxisti eum ab emundatione,
et sedem ejus in terram collisisti.
- 46 Minorasti dies temporis ejus;
perfudisti eum confusione.
- 47 Usquequo, Domine, avertis in finem
exardescet sicut ignis ira tua?
- 48 Memorare quæ mea substantia;
numquid enim vane constituisti omnes filios hominum?
- 49 Quis est homo qui vivet et non videbit mortem?
eruet animam suam de manu inferi?
- 50 Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine,
sicut jurasti David in veritate tua?
- 51 Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum,
quod continui in sinu meo, multarum gentium;
- 52 quod exprobraverunt inimici tui, Domine,
quod exprobraverunt commutationem christi tui.
- 53 Benedictus Dominus in æternum. Fiat! fiat!

LIBER QUARTUS

[Ps. LXXXIX—CV.]

PS. LXXXIX : DE VITÆ BREVITATE ET MISERIA. — *Deus æternus est, vita autem humana brevis* [LXXXIX, 1-6]. *Hanc brevitem intulerunt hominum iniquitates* [7-10]. *Homo hanc rem animadvertat* [11, 12]! *Oratur Deus ut servis suis misericordiam suam exhibeat* [13-17].

89 Oratio Moysi, hominis Dei.

- Domine, refugium factus es nobis
a generatione in generationem.
- 2 Priusquam montes fierent,
aut formaretur terra et orbis,
a sæculo et usque in sæculum tu es Deus.
- 3 Ne avertas hominem in humilitatem;
et dixisti: Convertimini, filii hominum.
- 4 Quoniam mille anni ante oculos tuos
tanquam dies hesternæ quæ præterit,
et custodia in nocte;
- 5 quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt.
- 6 Mane sicut herba transeat;
mane floreat, et transeat;
vespere decidat, induret, et arescat.
- 7 Quia defecimus in ira tua,
et in furore tuo turbati sumus.
- 8 Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo,
sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

73, 5-7; 78, 1-4; Lam. 2, 1-22. — 50) II Reg. 1, 38. — 1) *Hominis Dei*, Deut. 33, 1; Jos. 14, 6; 7, 11. — 53) Ps. 40, 14. | 89. — 1) *Hominis Dei*, Deut. 33, 1; Jos. 14, 6; I Esdr. 3, 2. — 2) Ps. 92, 2; 101, 26; Hab. 1, 12.

- 9 Quoniam omnes dies nostri defecerunt;
et in ira tua defecimus.
Anni nostri sicut aranea meditabuntur;
10 dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.
Si autem in potentatibus octoginta anni,
et amplius eorum labor et dolor;
quoniam supervenit mansuetudo, et corripiemur.
- 11 Quis novit potestatem iræ tuæ,
12 et præ timore tuo iram tuam [12] dinumerare?
Dexteram tuam sic notam fac,
et eruditos corde in sapientia.
- 13 Convertere, Domine; usquequo?
et deprecabilis esto super servos tuos.
14 Repleti sumus mane misericordia tua;
et exsultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.
15 Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti,
annis quibus vidimus mala.
16 Respice in servos tuos et in opera tua,
et dirige filios eorum.
17 Et sit splendor Domini Dei nostri super nos;
et opera manuum nostrarum dirige super nos,
et opus manuum nostrarum dirige.

Ps. XC : DE SECURITATE ILLIUS QUI FIDUCIAM HABET IN DOMINO. -- *Dominus est refugium iusti* [XC, 1-4], *eum ab omni periculo eripit* [5-9] *et angelis suis de eo custodiendo mandat* [10-13]. *Deus ipse auxilium suum iusto promisit* [14-16].

90 Laus cantici David.

- Qui habitat in adiutorio Altissimi,
in protectione Dei cæli commorabitur.
2 Dicit Domino : Susceptor meus es tu et refugium meum;
Deus meus, sperabo in eum.
- 3 Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium,
et a verbo aspero.
4 Scapulis suis obumbrabit tibi,
et sub pennis ejus sperabis.
- 5 Scuto circumdabit te veritas ejus;
non timebis a timore nocturno;
6 a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris,
ab incursu, et dæmonio meridiano.
- 7 Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis;
ad te autem non appropinquabit.
- 8 Verumtamen oculis tuis considerabis,
et retributionem peccatorum videbis.
9 Quoniam tu es, Domine, spes mea;
Altissimum posuisti refugium tuum.
- 10 Non accedet ad te malum,
et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
11 Quoniam angelis suis mandavit de te,
ut custodiant te in omnibus viis tuis.
- 12 In manibus portabunt te,
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

— 10) *Dies... septuaginta... anni*, Eccli. 18, 8; | 90. — 2) II Reg. 22, 3; Ps. 17, 3. — 8) Ps. 36, 1s. 65, 20. | 34.36. — 11) Matth. 4, 6; Luc. 4, 10, 11.

- 13 Super aspidem et basiliscum ambulabis,
et conculcabis leonem et draconem.
- 14 Quoniam in me speravit, liberabo eum;
protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
- 15 Clamabit ad me, et ego exaudiam eum;
cum ipso sum in tribulatione;
eripiam eum, et glorificabo eum.
- 16 Longitudine dierum replebo eum,
et ostendam illi salutare meum.

Ps. XCI : LAUDATUR DOMINUS. — *De Domino laudando* [XCI, 2-4] *propter opera sua* [5-7], *propter ruinam impiorum* [8-10] *et propter beneficia sua erga justos* [11-16].

91 Psalmus cantici, in die sabbati.

- 2 Bonum est confiteri Domino,
et psallere nomini tuo, Altissime.
- 3 Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,
et veritatem tuam per noctem;
- 4 in decachordo, psalterio,
cum cantico, in cithara.
- 5 Quia delectasti me, Domine, in factura tua;
et in operibus manuum tuarum exultabo.
- 6 Quam magnificata sunt opera tua, Domine!
nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
- 7 Vir insipiens non cognoscet,
et stultus non intelliget hæc.
- 8 Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum,
et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem,
ut intereant in sæculum sæculi;
- 9 tu autem Altissimus in æternum, Domine.
- 10 Quoniam ecce inimici tui, Domine,
quoniam ecce inimici tui peribunt;
et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.
- 11 Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum,
et senectus mea in misericordia uberi.
- 12 Et desepxit oculus meus inimicos meos,
et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.
- 13 Justus ut palma florebit;
sicut cedrus Libani multiplicabitur.
- 14 Plantati in domo Domini,
in atriis domus Dei nostri florebunt.
- 15 Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi,
et bene patientes erunt :
- 16 ut annuntient quoniam rectus Dominus Deus noster,
et non est iniquitas in eo.

Ps. XCII : DOMINUS EST REX ÆTERNUS ET MAGNIFICUS.

92 Laus cantici ipsi David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra.

Dominus regnavit, decorem indutus est;
indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se.
Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

91. — 6) *Quam... Domine*, Ps. 103, 24. *Nimis... tuæ*, Rom. 11, 33. — 7) Sap. 13, 1-19.

- 2 Parata sedes tua ex tunc;
a sæculo tu es.
- 3 Elevaverunt flumina, Domine,
elevaverunt flumina vocem suam.
Elevaverunt flumina fluctus suos,
- 4 a vocibus aquarum multarum.
Mirabiles elationes maris;
mirabilis in altis Dominus.
- 5 Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.
Domum tuam decet sanctitudo,
Domine, in longitudinem dierum.

Ps. XCIII : CONTRA PRINCIPES ET JUDICES INIQUOS. — *Deus ultionum superbis retributionem reddat* [XCIII, 1, 2]! *De superborum malitia* [3-6] *et blasphemiiis* [7-11]. *De felicitate justorum quos Dominus consolatur* [12-19]. *Judices iniqui debitas pœnas solvent* [20-23].

93 Psalmus ipsi David, quarta sabbati.

- Deus ultionum Dominus;
Deus ultionum libere egit.
- 2 Exaltare, qui judicas terram;
redde retributionem superbis.
- 3 Usquequo peccatores, Domine,
usquequo peccatores gloriabuntur?
- 4 Effabuntur et loquentur iniquitatem,
loquentur omnes qui operantur injustitiam?
- 5 Populum tuum, Domine, humiliaverunt;
et hereditatem tuam vexaverunt,
- 6 Viduam et advenam interfecerunt;
et pupillos occiderunt.
- 7 Et dixerunt : Non videbit Dominus,
nec intelliget Deus Jacob.
- 8 Intelligite, insipientes in populo;
et stulti, aliquando sapite.
- 9 Qui plantavit aurem non audiet?
aut qui finxit oculum non considerat?
- 10 Qui corripit gentes non arguet,
qui docet hominem scientiam?
- 11 Dominus scit cogitationes hominum,
quoniam vanæ sunt.
- 12 Beatus homo quem tu erudieris, Domine,
et de lege tua docueris eum;
- 13 ut mitiges ei a diebus malis,
donec fodiatur peccatori fovea.
- 14 Quia non repellet Dominus plebem suam,
et hereditatem suam non derelinquet.
- 15 Quoadusque justitia convertatur in judicium,
et qui juxta illam omnes qui recto sunt corde.
- 16 Quis consurget mihi adversus malignantes?
aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?

92. — 2) *A sæculo tu es*, Ps. 89, 2; Hab. 1, 12. | Rom. 12, 19. — 7) Job 22, 13; Ps. 10, 11; 63, 6;
93. — 1) *Deus ultionum*, Deut. 32, 35, 43; | 72, 11; 93, 7; Eccli. 16, 16. — 11) I Cor. 3, 20.

- 17 Nisi quia Dominus adjuvit me,
paulo minus habitasset in inferno anima mea.
- 18 Si dicebam : Motus est pes meus,
misericordia tua, Domine, adjuvabat me.
- 19 Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo,
consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.
- 20 Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis,
qui fingis laborem in præcepto?
- 21 Captabunt in animam justî,
et sanguinem innocentem condemnabunt.
- 22 Et factus est mihi Dominus in refugium,
et Deus meus in adiutorium spei meæ.
- 23 Et reddet illis iniquitatem ipsorum,
et in malitia eorum disperdet eos;
disperdet illos Dominus Deus noster.

Ps. XCIV : INVITANTUR OMNES AD DOMINUM LAUDANDUM. — *Laudetur Dominus*
[XCIV, 1, 2] *qui omnia creavit* [3-5]! *Adoretur Dominus, pastor Israel* [6, 7]!
Recedat populus a via et a peccatis patrum [8-11]!

94 Laus cantici ipsi David.

- Venite, exsulemus Domino;
jubilemus Deo salutarî nostro;
2 præoccupemus faciem ejus in confessione,
et in psalmis jubilemus ei :
- 3 quoniam Deus magnus Dominus,
et rex magnus super omnes deos ;
- 4 quia in manu ejus sunt omnes fines terræ,
et altitudines montium ipsius sunt ;
- 5 quoniam ipsius est mare, et ipse fecit illud,
et siccâ manus ejus formaverunt.
- 6 Venite, adoremus, et procidamus,
et ploremus ante Dominum qui fecit nos ;
- 7 quia ipse est Dominus Deus noster,
et nos populus pascuæ ejus, et oves manus ejus.
- 8 Hodie si vocem ejus audieritis,
9 nolite obdurare corda vestra [9] sicut in irritatione,
secundum diem tentationis in deserto,
ubi tentaverunt me patres vestri,
probaverunt me, et viderunt opera mea.
- 10 Quadraginta annis offensus fui generationi illi ;
et dixi : Semper hi errant corde.
- 11 Et isti non cognoverunt vias meas ;
ut juravi in ira mea :
Si introibunt in requiem meam.

94. — 5) Gen. 1, 9, 10. — 8-11) Hebr. 3, 7-11, 15; 10) Num. 14, 34. — 11) Num. 14, 28-30; Deut. 4, 7. — 8) *Secundum... in deserto*, Ex. 17, 7; 1, 34, 35; Hebr. 4, 3, 5. Deut. 6, 16. — 9) *Ubi... vestri*, I Cor. 10, 9. —

Ps. XCV : LAUDETUR DOMINUS, UNIVERSÆ TERRÆ JUDEX! — *Invitatur Israel ad gloriam Domini creatoris in nationibus nuntiandam* [XCV, 1-6]. *Gentes Domino gloriam offerant* [7-10]! *Creaturæ quoque ratione aut vita carentes Dominum laudent* [11-13^b]! *Dominus terram universam judicabit* [13^c d].

95 Canticum ipsi David, quando domus ædificabatur post captivitatem.

Cantate Domino canticum novum,
cantate Domino omnis terra.

2 Cantate Domino, et benedicite nomini ejus.
annuntiate de die in diem salutare ejus.

3 Annuntiate inter gentes gloriam ejus,
in omnibus populis mirabilia ejus.

4 Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis;
terribilis est super omnes deos;
5 quoniam omnes dii gentium dæmonia;

Dominus autem cælos fecit.

6 Confessio et pulchritudo in conspectu ejus;
sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.

7 Afferte Domino, patriæ gentium;
afferte Domino gloriam et honorem;
8 afferte Domino gloriam nomini ejus.

Tollite hostias, et introite in atria ejus;
9 adorete Dominum in atrio sancto ejus.
Commoveatur a facie ejus universa terra;

10 dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur;
judicabit populos in æquitate.

11 Lætentur cæli, et exsultet terra;
commoveatur mare et plenitudo ejus;

12 gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt.

Tunc exsultabunt omnia ligna silvarum
13 a facie Domini, quia venit,
quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate,
et populos in veritate sua.

Ps. XCVI : DESCRIBITUR JUDICIUM FALSORUM DEORUM. — *Dominus cum majestate procedit ad judicandum* [XCVI, 1-6]. *Confunduntur idola et eorum sectatores; lætatur autem Israel* [7-9]. *Dominus rectos corde lætificat* [10-12].

96 Huic David, quando terra ejus restituta est.

Dominus regnavit; exsultet terra;
lætentur insulæ multæ.

2 Nubes et caligo in circuitu ejus;
justitia et judicium correctio sedis ejus.

3 Ignis ante ipsum præcedet,
et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

95. — 1) Quando... captivitatem, 1 Esdr. 6, 14, 15. — 1-13) 1 Par. 16, 23-33. — 5) Quoniam... dæmonia, 1 Cor. 8, 4; 10, 20. — 7-9) Ps. 28, 2.
96. — 2) Nubes... ejus, Ex. 19, 15; Deut. 4, 11;

- 4 Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ;
vidit, et commota est terra.
- 5 Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini;
a facie Domini omnis terra.
- 6 Annuntiaverunt cæli justitiam ejus;
et viderunt omnes populi gloriam ejus.
- 7 Confundantur omnes qui adorant sculptilia,
et qui gloriantur in simulacris suis.
Adorate eum, omnes angeli ejus.
- 8 Audivit, et lætata est Sion;
et exsultaverunt filiæ Judæ,
propter judicia tua, Domine.
- 9 Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram;
nimis exaltatus es super omnes deos.
- 10 Qui diligitis Dominum, odite malum;
custodit Dominus animas sanctorum suorum,
de manu peccatoris liberabit eos.
- 11 Lux orta est justo,
et rectis corde lætitia.
- 12 Lætamini, justi, in Domino;
et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

Ps. XCVII: DOMINUS TERRAM UNIVERSAM JUDICAT. — *Dominus justitiam suam in conspectu gentium et misericordiam suam erga Israel revelavit* [XCVII, 1-3]. *Creaturæ omnes ejus dominium* [4-6] *et adventum ad judicandas nationes celebrent* [7-9]!

97 Psalmus ipsi David.

- Cantate Domino canticum novum,
quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera ejus,
et brachium sanctum ejus.
- 2 Notum fecit Dominus salutare suum;
in conspectu gentium revelavit justitiam suam.
- 3 Recordatus est misericordiæ suæ,
et veritatis suæ domui Israel.
Viderunt omnes termini terræ
salutare Dei nostri.
- 4 Jubilate Deo, omnis terra;
cantate et exsultate, et psallite.
- 5 Psallite Domino in cithara;
in cithara et voce psalmi;
in tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ.
- 6 Jubilate in conspectu regis Domini;
- 7 moveatur mare, et plenitudo ejus;
orbis terrarum, et qui habitant in eo.
- 8 Flumina plaudent manu,
simul montes exsultabunt 9 a conspectu Domini,
quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terrarum in justitia,
et populos in æquitate.

5, 22; III Reg. 8, 12. — 4) *Commota est terra*, Is. 6, 4. — 6) *Viderunt... ejus*, Is. 40, 5. — 7) *Confundantur... suis*, Ex. 20, 4; Lev. 26, 1; Deut. 5, 8. *Adorate... ejus*, Hebr. 1, 6. — 10) *Qui... malum*, Prov. 8, 13; Am. 5, 15; Rom.

12, 9. *Custodit... suorum*, Ps. 36, 28; 144, 20; Prov. 2, 8.

97. — 2) Is. 49, 6; 52, 10; Luc. 2, 30, 31. — 3) *Recordatus... suæ*, Luc. 1, 54, 72. *Viderunt... nostri*, Is. 49, 6; 52, 10; Luc. 3, 6.

Ps. XCVIII : LAUDETUR DOMINUS, QUONIAM SANCTUS EST! — *Majestas Domini in Sion celebretur* [XCVIII, 1-4^a]! *Laudet Israel justitiam Domini* [4^b-5], *qui olim preces servorum suorum exaudivit* [6-9].

98 Psalmus ipsi David.

- Dominus regnavit : irascantur populi;
qui sedet super cherubim : moveatur terra.
- 2 Dominus in Sion magnus,
et excelsus super omnes populos.
- 3 Confiteantur nomini tuo magno,
quoniam terribilis et sanctum est,
- 4 et honor regis judicium diligit.
- Tu parasti directiones;
judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.
- 5 Exaltate Dominum Deum nostrum,
et adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.
- 6 Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus,
et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus;
invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos;
- 7 in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia ejus,
et præceptum quod dedit illis.
- 8 Domine, Deus noster, tu exaudiebas eos;
Deus, tu propitius fuisti eis,
et ulciscens in omnes adinventiones eorum.
- 9 Exaltate Dominum Deum nostrum,
et adorate in monte sancto ejus,
quoniam sanctus Dominus Deus noster.

Ps. XCIX : COMMENDATUR LAUS DOMINI ISRAEL.

99 Psalmus in confessione.

- 2 Jubilate Deo, omnis terra;
servite Domino in lætitia.
Introite in conspectu ejus in exultatione.
- 3 Scitote quoniam Dominus ipse est Deus;
ipse fecit nos, et non ipsi nos;
populus ejus, et oves pascuæ ejus.
- 4 Introite portas ejus in confessione,
atria ejus in hymnis; confitemini illi.
Laudate nomen ejus, 5 quoniam suavis est Dominus;
in æternum misericordia ejus,
et usque in generationem et generationem veritas ejus.

Ps. C : SPECULUM FIDELIS SERVI DOMINI. — *Servus Domini in innocentia perambulabat* [C, 1-4], *odium in hominem proximo suo detrahentem et superbum habet* [5], *cum justis societatem jungit* [6] *et peccatores de civitate Domini disperdit* [7, 8].

100 Psalmus ipsi David.

- Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine;
- 2 Psallam, [2] et intelligam in via immaculata : quando venies ad me?

98. — 1) *Qui... cherubim*, Ps. 79, 2. — | Ex. 17, 11; 33, 11; Num. 16, 48; I Reg. 12, 18. —
6) *Moses... ejus*, Lev. 8, 1-30. *Invocabant... eos*, 7) *In columna... ad eos*, Ex. 33, 9; Num. 12, 5.

- 3 Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.
Non proponebam ante oculos meos rem injustam ;
- 4 facientes præyaricationes odivi, non adhæsit mihi [4] cor pravum ;
declinantem a me malignum non cognoscebam.
- 5 Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.
Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.
- 6 Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum ;
ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.
- 7 Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam ;
qui loquitur iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.
- 8 In matutino interficiebam omnes peccatores terræ,
ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Ps. CI : ORATIO PRO RESTAURATIONE ISRAEL IN ANGUSTIIS POSITI. — *Psalmista Dominum invocat* [CI, 2, 3], *ærumnas suas explanat* [4-12] *et petit ut Deus Sion misereatur* [13-15]. *Propter civitatem sanctam reedificatam gentes nomen Domini celebrabunt* [16-18] *et filii Israel liberati laudem eius populis in Jerusalem congregatis annuntiabunt* [19-23]. *Ne revocet Dominus pauperem in dimidio dierum ejus* [24-29]!

101 Oratio pauperis, cum anxius fuerit, et in conspectu Domini effuderit precem suam.

- 2 Domine, exaudi orationem meam,
et clamor meus ad te veniat.
- 3 Non avertas faciem tuam a me ;
in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam ;
in quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.
- 4 Quia defecerunt sicut fumus dies mei,
et ossa mea sicut cremium aruerunt.
- 5 Percussus sum ut fœnum, et aruit cor meum,
quia oblitus sum comedere panem meum.
- 6 A voce gemitus mei
adhæsit os meum carni meæ.
- 7 Similis factus sum pellicano solitudinis ;
factus sum sicut nycticorax in domicilio.
- 8 Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.
- 9 Tota die exprobrabant mihi inimici mei,
et qui laudabant me adversum me jurabant :
- 10 quia cinerem tamquam panem manducabam,
et potum meum cum fletu miscebam ;
- 11 a facie iræ et indignationis tuæ,
quia elevans allisisti me.
- 12 Dies mei sicut umbra declinaverunt,
et ego sicut fœnum arui.
- 13 Tu autem, Domine, in æternum permanes,
et memoriale tuum in generationem et generationem.
- 14 Tu exsurgens misereberis Sion,
quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus ;
- 15 quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus,
et terræ ejus miserebuntur.
- 16 Et timebunt gentes nomen tuum, Domine,
et omnes reges terræ gloriam tuam ;

- 17 quia ædificavit Dominus Sion,
et videbitur in gloria sua,
18 Respexit in orationem humilium,
et non sprexit precem eorum.
- 19 Scribantur hæc in generatione altera,
et populus qui creabitur laudabit Dominum.
20 Quia prospexit de excelso sancto suo,
Dominus de cælo in terram aspexit;
21 ut audiret gemitus compeditorum,
ut solveret filios interemptorum;
22 ut annuntiet in Sion nomen Domini,
et laudem ejus in Jerusalem,
23 in conveniendo populos in unum,
et reges ut serviant Domino.
- 24 Respondit ei in via virtutis suæ :
Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.
25 Ne revoces me in dimidio dierum meorum;
in generationem et generationem anni tui.
26 Initio tu, Domine, terram fundasti;
et opera manuum tuarum sunt cæli.
27 Ipsi peribunt, tu autem permanes;
et omnes sicut vestimentum veterascent.
Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur;
28 tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
- 29 Filii servorum tuorum habitabunt;
et semen eorum in sæculum dirigetur.

Ps. CII : CELEBRATUR MISERICORDIA DOMINI. — *Laudetur Dominus propter ejus misericordias et miserationes* [CII, 1-6]! *Dominus peccata ignoscit* [7-16] *et iustos remuneratur* [17, 18]. *Creaturæ omnes benedicant Domino* [19-22]!

102 Ipsi David.

- Benedic, anima mea, Domino,
et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus.
- 2 Benedic, anima mea, Domino,
et noli oblivisci omnes retributiones ejus;
- 3 qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis,
qui sanat omnes infirmitates tuas;
4 qui redimit de interitu vitam tuam,
qui coronat te in misericordia et miserationibus;
- 5 qui replet in bonis desiderium tuum :
renovabitur ut aquilæ juvenus tua.
- 6 Faciens misericordias Dominus,
et judicium omnibus injuriam patientibus.
- 7 Notas fecit vias suas Moysi,
filiis Israel voluntates suas.
- 8 Miserator et misericors Dominus;
longanimis, et multum misericors.
- 9 Non in perpetuum irascetur,
neque in æternum comminabitur.
- 10 Non secundum peccata nostra fecit nobis,
neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

23) Zach. 2, 11; 8, 22. — 26-28) Hebr. 1, 10-12. | 8) Ex. 34, 6; Num. 14, 18. — 21) *Virtutes ejus*, 102. — 4) *Qui redimit... tuam*, Ps. 48, 16. — | Ps. 23, 10; 148, 2.

- 11 Quoniam secundum altitudinem cæli a terra,
 12 corroboravit misericordiam suam super timentes se;
 quantum distat ortus ab occidente,
 longe fecit a nobis iniquitates nostras.
- 13 Quomodo miseretur pater filiorum;
 misertus est Dominus timentibus se.
- 14 Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum;
 et recordatus est quoniam pulvis sumus.
- 15 Homo, sicut fœnum dies ejus;
 tanquam flos agri sic effloreat :
- 16 quoniam spiritus pertransibit in illo, et non subsistet;
 et non cognoscet amplius locum suum.
- 17 Misericordia autem Domini ab æterno,
 et usque in æternum super timentes eum.
 Et justitia illius in filios filiorum,
 18 his qui servant testamentum ejus,
 et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.
- 19 Dominus in cælo paravit sedem suam,
 et regnum ipsius omnibus dominabitur.
- 20 Benedicite Domino, omnes angeli ejus,
 potentes virtute, facientes verbum illius,
 ad audiendam vocem sermonum ejus.
- 21 Benedicite Domino, omnes virtutes ejus,
 ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
- 22 Benedicite Domino, omnia opera ejus,
 in omni loco dominationis ejus.
- Benedic, anima mea, Domino.

Ps. CIII : AD LAUDEM DOMINI CREATORIS. — *Argumentum laudis sumitur e luce et firmamento [CIII, 1-4], e terra et mari [5-9], ex aquis fontium et pluviarum [10-15], ex avibus et animalibus [16-18], e luna et sole [19-23], ex animantibus maris [24-26], e cunctis creaturis quas Dominus alit et conservat [27-30]. Laudetur creator omnipotens [31-35]!*

103 Ipsi David.

- Benedic, anima mea, Domino.
 Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.
 Confessionem et decorem induisti,
 2 amictus lumine sicut vestimento.
 Extendens cælum sicut pellem,
 3 qui tegis aquis superiora ejus;
 qui ponis nubem ascensum tuum,
 qui ambulas super penhas ventorum;
 4 qui facis angelos tuos spiritus,
 et ministros tuos ignem urentem.
- 5 Qui fundasti terram super stabilitatem suam,
 non inclinabitur in sæculum sæculi.
- 6 Abyssus sicut vestimentum amictus ejus;
 super montes stabunt aquæ.
- 7 Ab increpatione tua fugient,
 a voce tonitru tui formidabunt.
- 8 Ascendunt montes, et descendunt campi
 in locum quem fundasti eis.
- 9 Terminum posuisti quem non transgredientur;
 neque convertentur operire terram.

- 10 Qui emittis fontes in convallibus;
inter medium montium pertransibunt aquæ.
- 11 Potabunt omnes bestię agri;
expectabunt onagri in siti sua.
- 12 Super ea volucres cæli habitabunt;
de medio petrarum dabunt voces.
- 13 Rigans montes de superioribus suis;
de fructu operum tuorum satiabitur terra;
- 14 producens fœnum jumentis,
et herbam servituti hominum;
ut educas panem de terra,
- 15 et vinum lætificet cor hominis;
ut exhilaret faciem in oleo,
et panis cor hominis confirmet.
- 16 Saturabuntur ligna campi,
et cedri Libani quas plantavit;
- 17 illic passeret nidificabunt,
herodii domus dux est eorum;
- 18 montes excelsi cervis,
petra refugium herinaciis.
- 19 Fecit lunam in tempora;
sol cognovit occasum suum.
- 20 Posuisti tenebras, et facta est nox;
in ipsa pertransibunt omnes bestię silvæ:
- 21 catuli leonum rugientes ut rapiant,
et quærant a Deo escam sibi.
- 22 Ortus est sol, et congregati sunt,
et in cubilibus suis collocabuntur.
- 23 Exhibet homo ad opus suum,
et ad operationem suam usque ad vesperum.
- 24 Quam magnificata sunt opera tua, Domine!
Omnia in sapientia fecisti;
impleta est terra possessione tua.
- 25 Hoc mare magnum et spatiosum manibus:
illic reptilia quorum non est numerus,
animalia pusilla cum magnis.
- 26 Illic naves pertransibunt;
draco iste quem formasti ad illudendum ei.
- 27 Omnia a te expectant
ut des illis escam in tempore.
- 28 Dante te illis, colligent;
aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.
- 29 Avertente autem te faciem, turbabuntur;
auferes spiritum eorum, et deficient,
et in pulverem suum revertentur.
- 30 Emittes spiritum tuum, et creabuntur;
et renovabis faciem terræ.
- 31 Sit gloria Domini in sæculum;
lætabitur Dominus in operibus suis.
- 32 Qui respicit terram, et facit eam tremere;
qui tangit montes, et fumigant.
- 33 Cantabo Domino in vita mea;
psallam Deo meo quamdiu sum.

103. —) Hebr. 1, 7. — 19) *Fecit lunam in tempora*, Eccli. 43, 6-8. — 24) *Quam... Domine*, Ps. 91, 6. — 33) Ps. 145, 2.

- 34 Jucundum sit ei eloquium meum;
ego vero delectabor in Domino.
35 Deficient peccatores a terra,
et iniqui, ita ut non sint.
Benedic, anima mea, Domino.

Ps. CIV : MEMORANTUR BENEFICIA DOMINI ERGA ISRAEL, A TEMPORE ABRAHAM USQUE AD INGRESSUM IN CHANAAN. — *Invitatur Israel ad laudandum Dominum inter gentes propter ejus opera* [CIV, 1-6]. *Memor fuit Dominus federis cum patribus initi* [7-11]; *eos in Chanaan ab hostibus servavit* [12-15]; *in Aegypto Joseph protexit* [16-22]. *Israel in Aegyptum descendit* [23-25]. *Dominus Aegyptos percussit* [26-36], *Israelitas e ductos in eremo pane cæli saturavit* [37-41], *et eis terram promissionis dedit* [42-45].

104 Alleluia.

- Confitemini Domino, et invoke nomen ejus;
annuntiate inter gentes opera ejus.
2 Cantate ei, et psallite ei;
narrate omnia mirabilia ejus.
3 Laudamini in nomine sancto ejus;
lætetur cor quærentium Dominum.
4 Quærite Dominum, et confirmamini;
quærite faciem ejus semper.
5 Mementote mirabilium ejus quæ fecit,
prodigia ejus, et judicia oris ejus.
6 Semen Abraham, servi ejus;
filii Jacob, electi ejus.
7 Ipse Dominus Deus noster;
in universa terra judicia ejus.
8 Memor fuit in sæculum testamenti sui;
verbi quod mandavit in mille generationes;
9 quod disposuit ad Abraham,
et juramenti sui ad Isaac;
10 et statuit illud Jacob in præceptum,
et Israel in testamentum æternum;
11 dicens : Tibi dabo terram Chanaan
funiculum hereditatis vestræ;
12 cum essent numero brevi,
paucissimi et incolæ ejus.
13 Et pertransierunt de gente in gentem,
et de regno ad populum alterum.
14 Non reliquit hominem nocere eis;
et corripuit pro eis reges.
15 Nolite tangere christos meos,
et in prophetis meis nolite malignari.
16 Et vocavit famem super terram;
et omne firmamentum panis contrivit.
17 Misit ante eos virum;
in servum venundatus est Joseph.
18 Humiliaverunt in compedibus pedes ejus;
ferrum pertransiit animam ejus;
19 donec veniret verbum ejus,
eloquium Domini inflammavit eum.

104. — 1-15) I Par. 16, 8-22. — 9) *Quod dispo-* 11, 12. — 11) Gen. 12, 7; 15, 18. — 12) Gen. 34,
suit ad Abraham, Gen. 17, 2; 22, 15-18. Et 30; Deut. 7, 7; 26, 5. — 14) Gen. 12, 17; 20,
juramenti sui ad Isaac, Gen. 26, 3. — 10) Et 3, 7. — 15) II Reg. 1, 14; I Par. 16, 22. —
statuit... in præceptum, Gen. 28, 13, 14; 35, 17) Gen. 37, 28, 36. — 18) Gen. 39, 20. — 19) Gen.

- 20 Misit rex, et solvit eum;
princeps populorum, et dimisit eum.
- 21 Constituit eum dominum domus suæ,
et principem omnis possessionis suæ;
22 ut erudiret principes ejus sicut semetipsum,
et senes ejus prudentiam doceret.
- 23 Et intravit Israel in Ægyptum;
et Jacob accola fuit in terra Cham.
- 24 Et auxit populum suum vehementer,
et firmavit eum super inimicos ejus.
- 25 Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus,
et dolum facerent in servos ejus.
- 26 Misit Moysen, servum suum,
Aaron quem elegit ipsum.
- 27 Posuit in eis verba signorum suorum,
et prodigiorum in terra Cham.
- 28 Misit tenebras, et obscuravit;
et non exacerbavit sermones suos.
- 29 Convertit aquas eorum in sanguinem,
et occidit pisces eorum.
- 30 Edidit terra eorum ranas
in penetralibus regum ipsorum.
- 31 Dixit, et venit cœnomyia,
et cinifes in omnibus finibus eorum.
- 32 Posuit pluvias eorum grandinem,
ignem comburentem in terra ipsorum.
- 33 Et percussit vineas eorum, et ficulneas eorum,
et contrivit lignum finium eorum.
- 34 Dixit, et venit locusta,
et bruchus cujus non erat numerus;
- 35 et comedit omne fœnum in terra eorum;
et comedit omnem fructum terræ eorum.
- 36 Et percussit omne primogenitum in terra eorum,
primitias omnis laboris eorum.
- 37 Et eduxit eos cum argento et auro,
et non erat in tribubus eorum infirmus.
- 38 Lætata est Ægyptus in protectione eorum,
quia incubuit timor eorum super eos.
- 39 Expandit nubem in protectionem eorum,
et ignem ut luceret eis per noctem.
- 40 Petierunt, et venit coturnix,
et pane cœli saturavit eos.
- 41 Dirupit petram, et fluxerunt aquæ,
abierunt in siccò flumina;
- 42 quoniam memor fuit verbi sancti sui
quod habuit ad Abraham, puerum suum.
- 43 Et eduxit populum suum in exultatione,
et electos suos in lætitia.
- 44 Et dedit illis regiones gentium,
et labores populorum possederunt:
- 45 ut custodiant justificationes ejus,
et legem ejus requirant.

40, 20, 21; 41, 53, 54. — 20) Gen. 41, 14. — 21) Gen. 41, 40-44; 42, 6. — 23) Gen. 46, 6; Act. 7, 15. — 24) Ex. 1, 7; Deut. 26, 5; Act. 7, 17. — 25) Ex. 1, 8-14. — 26) Ex. 3, 10; 4, 12, 27-29. — 27-36) Ps. 78, 43-51. — 27) Ex. 7, 1-11, 10. — 28) Ex. 10, 21-23. — 29) Ex. 7, 20-25. — 30) Ex. 8, 3, 6. — 31) Ex. 8, 16-24. — 32) Ex. 9, 23. — 33) Ex. 9, 25. — 34) Ex. 10, 12-15. — 36) Ex. 12, 29. — 37) Ex. 12, 35, 36. — 38) Ex. 12, 33. — 39) Ex. 13, 21; Ps. 77, 14; I Cor. 10, 1. — 40) Ex. 16, 13-15; Num. 11, 31; Ps. 77, 24-27. — 41) Num. 20, 11. — 42) Gen. 17, 7. — 43) Ex. 15, 1-21.

Ps. CV : DE INDEFESSA CLEMENTIA DOMINI ET DEFLECTIONIBUS ISRAEL. — *Laudetur Dominus propter ejus misericordiam erga Israelitas semper infideles* [CV, 1-6]! *Dominus populum ingratum de Ægypto eduxit* [7-12]. *Filii Israel in eremo peccaverunt et propter defectiones suas percussi sunt; viri autem justi iram divinam placaverunt* [13-33]. *Israelitæ in terra Chanaan sculptilibus gentium servierunt* [34-39]; *iratus est Dominus in populum suum* [40-43], *illi tamen ignovit* [44-46]. *Dominus congreget Israel de nationibus* [47]! — *Doxologia libri quarti* [48].

105 Alleluia.

Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.

2 Quis loquetur potentias Domini,
auditas faciet omnes laudes ejus?

3 Beati qui custodiunt judicium,
et faciunt justitiam in omni tempore.

4 Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui;
visita nos in salutari tuo :

5 ad videndum in bonitate electorum tuorum,
ad lætandum in lætitia gentis tuæ,
ut lauderis cum hereditate tua.

6 Peccavimus cum patribus nostris;
injuste egimus, iniquitatem fecimus.

7 Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua;
non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et irritaverunt ascendentes in mare, mare Rubrum.

8 Et salvavit eos propter nomen suum,
ut notam faceret potentiam suam.

9 Et increpuit mare Rubrum, et exsiccatum est;
et deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

10 Et salvavit eos de manu odientium,
et redemit eos de manu inimici.

11 Et operuit aqua tribulantes eos;
unus ex eis non remansit.

12 Et crediderunt verbis ejus,
et laudaverunt laudem ejus.

13 Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus;
et non sustinuerunt consilium ejus.

14 Et concupierunt concupiscentiam in deserto,
et tentaverunt Deum in inaquoso.

15 Et dedit eis petitionem ipsorum,
et misit saturitatem in animas eorum.

16 Et irritaverunt Moysen in castris,
Aaron, sanctum Domini.

17 Aperta est terra, et deglutivit Dathan,
et operuit super congregationem Abiron.

18 Et exarsit ignis in synagoga eorum,
flamma combussit peccatores.

19 Et fecerunt vitulum in Horeb,
et adoraverunt sculptile.

105. — 1) I Par. 16, 34; Judith 13, 21; Ps. 106, 1; 117, 1; 135, 1; Jer. 33, 11; Dan. 3, 89; I Mach. 4, 24. — 2) Eccli. 43, 35. — 7) Ex. 14, 11, 12. — 9) Ex. 14, 21. — 10) Ex. 14, 30. — 11) Ex. 14, 27, 28; 15, 5. — 12) Ex. 14, 31; 15, 1-21. — 13) Ex. 15, 22-24; 16, 2; 17, 2. — 14) Ex. 17, 2; Num. 11, 4; Ps. 77, 18. — 15) Num. 11, 31, 32; Ps. 77, 29. — 16) Num. 16, 1-3. — 17) Num. 16, 31, 32; Deut. 12, 6. — 18) Num. 16, 35. — 19) Ex. 32, 4; Deut. 9, 16; Act. 7, 41.

- 20 Et mutaverunt gloriam suam
in similitudinem vituli comedentis foenum.
- 21 Obliti sunt Deum qui salvavit eos,
qui fecit magnalia in Ægypto,
22 mirabilia in terra Cham,
terribilia in mari Rubro.
- 23 Et dixit ut disperderet eos,
si non Moyses, electus ejus,
stetisset in confractione in conspectu ejus,
ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.
- 24 Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem;
non crediderunt verbo ejus.
- 25 Et murmuraverunt in tabernaculis suis;
non exaudierunt vocem Domini.
- 26 Et elevavit manum suam super eos
ut prosterneret eos in deserto,
27 et ut dejiceret semen eorum in nationibus,
et dispergeret eos in regionibus.
- 28 Et initiati sunt Beelphegor,
et comederunt sacrificia mortuorum.
- 29 Et irritaverunt eum in adinventionibus suis,
et multiplicata est in eis ruina.
- 30 Et stetit Phinees, et placavit,
et cessavit quassatio.
- 31 Et reputatum est ei in justitiam,
in generationem et generationem usque in sempiternum.
- 32 Et irritaverunt eum ad Aquas contradictionis;
et vexatus est Moyses propter eos;
- 33 quia exacerbaverunt spiritum ejus,
et distinxit in labiis suis.
- 34 Non disperdiderunt gentes
quas dixit Dominus illis;
35 et commisti sunt inter gentes,
et didicerunt opera eorum;
36 et servierunt sculptilibus eorum,
et factum est illis in scandalum.
- 37 Et immolaverunt filios suos
et filias suas dæmoniis.
- 38 Et effuderunt sanguinem innocentem,
sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum,
quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.
- 39 Et infecta est terra in sanguinibus;
et contaminata est in operibus eorum,
et fornicati sunt in adinventionibus suis.
- 40 Et iratus est furore Dominus in populum suum;
et abominatus est hereditatem suam.
- 41 Et tradidit eos in manus gentium;
et dominati sunt eorum qui oderunt eos.
- 42 Et tribulaverunt eos inimici eorum;
et humiliati sunt sub manibus eorum;
43 sæpe liberavit eos.
- Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo;
et humiliati sunt in iniquitatibus suis.

— 23) Ex. 32, 10-13. — 24) Num. 14, 2, 4, 31. —
26) Num. 14, 20, 30. — 27) Ps. 43, 12. — 28) Num.
25, 3. — 30) Num. 25, 7, 8. — 31) Num. 25,
10-13. — 32) Num. 20, 12, 13; Deut. 1, 37. —

34) Non disperdiderunt gentes, Jud. 1, 21, 27-30.
Quas... illis, Num. 33, 52; Deut. 7, 1, 2, 16, 24.
— 35) Jud. 3, 5, 6. — 36) Jud. 2, 12, 13, 17, 19.
— 37) IV Reg. 16, 3. — 45) Memor... sui, Ps.

- 44 Et vidit cum tribularentur,
et audivit orationem eorum.
- 45 Et memor fuit testamenti sui,
et pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ ;
- 46 et dedit eos in misericordias,
in conspectu omnium qui ceperant eos.
- 47 Salvos nos fac, Domine Deus noster,
et congrega nos de nationibus ;
ut confiteamur nomini sancto tuo,
et gloriemur in laude tua.
- 48 Benedictus Dominus, Deus Israel, a sæculo et usque in sæculum ; et dicet
omnis populus : Fiat ! fiat !

LIBER QUINTUS

[Ps. CVI — CL.]

Ps. CVI : DOMINUS SERVOS SUOS A PERICULIS LIBERAT. — *Laudent Dominum qui ab eo redempti sunt* [CVI, 1-3] ! *Describuntur mala quibus iter in deserto facientes* [4-9], *carcere* [10-16] *vel morbo detenti* [17-22], *periclitantes in mari* [23-32], *fame et miseria laborantes, Domino adjuvante, evaserunt* [33-41]. *Intelligant omnes misericordias Domini* [42, 43] !

106 Alleluia.

- Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 2 Dicant qui redempti sunt a Domino,
quos redemit de manu inimici,
et de regionibus congregavit eos,
- 3 a solis ortu, et occasu, ab aquilone, et mari.
- 4 Erraverunt in solitudine, in inaquoso ;
viam civitatis habitaculi non invenerunt.
- 5 Esurientes et sitientes,
anima eorum in ipsis defecit.
- 6 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur,
et de necessitatibus eorum eripuit eos ;
- 7 et deduxit eos in viam rectam,
ut irent in civitatem habitationis.
- 8 Confiteantur Domino misericordiæ ejus,
et mirabilia ejus filiis hominum.
- 9 Quia satiavit animam inanem,
et animam esurientem satiavit bonis.
- 10 Sedentes in tenebris et umbra mortis ;
vinctos, in mendicitate et ferro.
- 11 Quia exacerbaverunt eloquia Dei,
et consilium Altissimi irritaverunt.
- 12 Et humiliatum est in laboribus cor eorum ;
infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.
- 13 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur ;
et de necessitatibus eorum liberavit eos.
- 14 Et eduxit eos de tenebris et umbra mortis,
et vincula eorum dirupit.

104, 8. — 47, 48) I Par. 16, 35, 36. — 48) Ps. 106. — 2) *Qui redempti sunt*, Ps. 65, 10; Is. 40, 14. — 62, 12. — 10) *Sedentes... mortis*, Is. 42, 7; Luc.

- 15 Confiteantur Domino misericordiae ejus
et mirabilia ejus filiis hominum.
- 16 Quia contrivit portas aëreas,
et vectes ferreos confregit.
- 17 Suscepit eos de via iniquitatis eorum,
propter injustitias enim suas humiliati sunt.
- 18 Omnem escam abominata est anima eorum,
et appropinquaverunt usque ad portas mortis.
- 19 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur;
et de necessitatibus eorum liberavit eos.
- 20 Misit verbum suum, et sanavit eos,
et eripuit eos de interitionibus eorum.
- 21 Confiteantur Domino misericordiae ejus;
et mirabilia ejus filiis hominum.
- 22 Et sacrificent sacrificium laudis,
et annuntient opera ejus in exultatione.
- 23 Qui descendunt mare in navibus,
facientes operationem in aquis multis,
- 24 ipsi viderunt opera Domini,
et mirabilia ejus in profundo.
- 25 Dixit, et stetit spiritus procellae,
et exaltati sunt fluctus ejus.
- 26 Ascendunt usque ad caelos, et descendunt usque ad abyssos;
anima eorum in malis tabescebat.
- 27 Turbati sunt et moti sunt sicut ebrius;
et omnis sapientia eorum devorata est.
- 28 Et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur:
et de necessitatibus eorum eduxit eos.
- 29 Et statuit procellam ejus in auram,
et siluerunt fluctus ejus.
- 30 Et lætati sunt quia siluerunt;
et deduxit eos in portum voluntatis eorum.
- 31 Confiteantur Domino misericordiae ejus;
et mirabilia ejus filiis hominum.
- 32 Et exaltent eum in ecclesia plebis,
et in cathedra seniorum laudent eum.
- 33 Posuit flumina in desertum,
et exitus aquarum in sitim;
- 34 terram fructiferam in salsuginem,
a malitia inhabitantium in ea.
- 35 Posuit desertum in stagna aquarum,
et terram sine aqua in exitus aquarum.
- 36 Et collocavit illic esurientes,
et constituerunt civitatem habitationis;
- 37 et seminaverunt agros et plantaverunt vineas,
et fecerunt fructum nativitatis.
- 38 Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis;
et jumenta eorum non minoravit.
- 39 Et pauci facti sunt et vexati sunt,
a tribulatione malorum et dolore.
- 40 Effusa est contemptio super principes;
et errare fecit eos in invio, et non in via.
- 41 Et adjuvit pauperem de inopia,
et posuit sicut oves familias.
- 42 Videbunt recti, et lætabuntur;
et omnis iniquitas oppilabit os suum.

- 43 Quis sapiens et custodiet hæc?
et intelliget misericordias Domini?

Ps. CVII : GRATIARUM ACTIO ET ORATIO. — *Gratiarum actio coram gentibus celebranda Deo promittitur* [CVII, 2-6]. *Rogatur Deus ut recordetur verborum suorum* [7-10]. *Auxilium divinum, pignus victoriæ, cito veniat* [11-14]!

107 Canticum Psalmi, ipsi David.

- 2 Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum;
cantabo, et psallam in gloria mea.
3 Exsurge, gloria mea; exsurge, psalterium et cithara;
exurgam diluculo.
4 Confitebor tibi in populis, Domine,
et psallam tibi in nationibus;
5 quia magna est super cælos misericordia tua,
et usque ad nubes veritas tua.
6 Exaltare super cælos, Deus,
et super omnem terram gloria tua;
7 ut liberentur dilecti tui,
salvum fac dextera tua, et exaudi me.
8 Deus locutus est in sancto suo:
Exsultabo, et dividam Sichimam;
et convallem tabernaculorum dimetiar.
9 Meus est Galaad, et meus est Manasses;
et Ephraim susceptio capitis mei.
Juda rex meus.
10 Moab lebes spei meæ;
in Idumæam extendam calceamentum meum;
mihi alienigenæ amici facti sunt.
11 Quis deducet me in civitatem munitam?
quis deducet me usque in Idumæam?
12 Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?
et non exibis, Deus, in virtutibus nostris?
13 Da nobis auxilium de tribulatione,
quia vana salus hominis.
14 In Deo faciemus virtutem;
et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

Ps. CVIII : CONTRA INIMICUM CRUDELEM. — *Exponuntur quæ psalmista queratur* [CVIII, 2-5]. *Deus percutiat inimicum in ejus corpore* [6-9], *bonis fortune et prole* [10-15]! *Ob duritiam cordis veniat maledictio super eum* [16-20]! *Domini servi sui misereatur* [21]! *Describitur miseria psalmistæ* [22-25]. *Liberet eum Dominus et ejus inimicum confundat* [26-29]! *Laudes Domino promittuntur* [30, 31].

108 In finem. Psalmus David.

- 2 Deus, laudem meam ne tacueris,
quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est.
3 Locuti sunt adversum me lingua dolosa,
et sermonibus odii circumdederunt me,
et expugnaverunt me gratis.
4 Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi;
ego autem orabam.
5 Et posuerunt adversum me mala pro bonis,
et odium pro dilectione mea.
6 Constitue super eum peccatorem;
et diabolus stet a dextris ejus.

- 7 Cum judicatur, exeat condemnatus;
et oratio ejus fiat in peccatum.
- 8 Fiant dies ejus pauci,
et episcopatum ejus accipiat alter.
- 9 Fiant filii ejus orphani,
et uxor ejus vidua.
- 10 Nutantes transferantur filii ejus et mendicent,
et ejiciantur de habitationibus suis.
- 11 Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus,
et diripiant alieni labores ejus.
- 12 Non sit illi adjutor;
nec sit qui misereatur pupillis ejus.
- 13 Fiant nati ejus in interitum;
in generatione una deleatur nomen ejus.
- 14 In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini,
et peccatum matris ejus non deleatur.
- 15 Fiant contra Dominum semper,
et dispareat de terra memoria eorum :
- 16 pro eo quod non est recordatus facere misericordiam,
17 et persecutus est hominem inopem et mendicum,
et compunctum corde mortificare.
- 18 Et dilexit maledictionem, et veniet ei;
et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.
- Et induit maledictionem sicut vestimentum;
et intravit sicut aqua in interiora ejus,
et sicut oleum in ossibus ejus.
- 19 Fiat ei sicut vestimentum quo operitur,
et sicut zona qua semper præcingitur.
- 20 Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum,
et qui loquuntur mala adversus animam meam.
- 21 Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum,
quia suavis est misericordia tua.
- 22 Libera me, [22] quia egenus et pauper ego sum,
et cor meum conturbatum est intra me.
- 23 Sicut umbra cum declinat ablatum sum,
et excussus sum sicut locustæ.
- 24 Genua mea infirmata sunt a jejuniis;
et caro mea immutata est, propter oleum.
- 25 Et ego factus sum opprobrium illis;
viderunt me, et moverunt capita sua.
- 26 Adjuva me, Domine Deus meus;
salvum me fac secundum misericordiam tuam.
- 27 Et sciant quia manus tua hæc,
et tu, Domine, fecisti eam.
- 28 Maledicent illi, et tu benedices.
Qui insurgunt in me confundantur,
servus autem tuus lætabitur.
- 29 Induantur qui detrahunt mihi pudore,
et operiantur sicut diploide confusione sua.
- 30 Confitebor Domino nimis in ore meo,
et in medio multorum laudabo eum :
- 31 quia astitit a dextris pauperis,
ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

Ps. CIX : DE MESSIA, REGE ET SACERDOTE. — *Oraculum de regia Messiae dignitate* [CIX, 1] *explanatur* [2, 3]. *Oraculum de Messiae sacerdotio* [4] *explicatur* [5-7].

109 Psalmus David.

Dixit Dominus Domino meo :
Sede a dextris meis,
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
2 Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion;
dominare in medio inimicorum tuorum.
3 Tecum principium in die virtutis tuæ,
in splendoribus sanctorum;
ex utero ante luciferum genui te.
4 Juravit Dominus, et non poenitebit eum :
Tu es sacerdos in æternum
secundum ordinem Melchisedech.
5 Dominus a dextris tuis;
confregit in die iræ suæ reges.
6 Judicabit in nationibus;
implebit ruinas,
conquassabit capita in terra multorum.
7 De torrente in via bibet;
propterea exaltabit caput.

Ps. CX : CELEBRANTUR DOMINI BENEFICIA ERGA ISRAEL. — *Laudetur Dominus propter ejus opera et justitiam* [CX, 1-3], *propter ejus beneficia erga Israel* [4-7^a], *propter legem et fœdus* [7^b-9]. *De Domino laudando* [10].

110 Alleluia.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,
in consilio justorum, et congregatione.
2 Magna opera Domini,
exquisita in omnes voluntates ejus.
3 Confessio et magnificentia opus ejus;
et justitia ejus manet in sæculum sæculi.
4 Memoriam fecit mirabilium suorum,
misericors et miserator Dominus.
5 Escam dedit timentibus se.
Memor erit in sæculum testamenti sui.
6 Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo,
7 ut det illis hereditatem gentium.
8 Opera manuum ejus veritas et judicium.
Fidelia omnia mandata ejus,
confirmata in sæculum sæculi,
facta in veritate et æquitate.
9 Redemptionem misit populo suo;
mandavit in æternum testamentum suum.
Sanctum et terribile nomen ejus.
10 Initium sapientiæ timor Domini;
intellectus bonus omnibus facientibus eum.
Laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

109. — 1) Matth. 22, 44; Act. 2, 34, 35; I Cor. 15, 25; Hebr. 1, 13; 10, 13. — 4) Joan. 12, 34; Hebr. 5, 6; 7, 13, 21. *Secundum ordinem Melchisedech*, Gen. 14, 18-20.

110. — 1) *Confitebor... meo*, Ps. 137, 1. — 4) *Memoriam... suorum*, Ex. 12, 14; 13, 9. *Misericors...* Dominus, Ex. 34, 6; Ps. 85, 15. — 10) *Initium... Domini*, Job 28, 28; Prov. 1, 7; 9, 10; Eccli. 1, 16.

Ps. CXI : DE BEATITUDINE JUSTORUM. — *Generatio justorum benedicetur* [CXI, 1, 2]. *Gloriam et divitias habebunt justi* [3-6] *et non commovebuntur* [7-9]. *Peccator videbit et irascetur* [10].

111 · Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ.

- Beatus vir qui timet Dominum,
in mandatis ejus volet nimis.
- 2 Potens in terra erit semen ejus;
generatio rectorum benedicetur.
- 3 Gloria et divitiæ in domo ejus,
et justitia ejus manet in sæculum sæculi.
- 4 Exortum est in tenebris lumen rectis,
misericors, et miserator, et justus.
- 5 Jucundus homo qui miseretur et commodat,
disponet sermones suos in judicio;
6 quia in æternum non commovebitur.
- 7 In memoria æterna erit justus;
ab auditione mala non timebit.
Paratum cor ejus sperare in Domino.
- 8 Confirmatum est cor ejus;
non commovebitur donec despiciat inimicos suos.
- 9 Dispersit, dedit pauperibus.
Justitia ejus manet in sæculum sæculi.
Cornu ejus exaltabitur in gloria.
- 10 Peccator videbit, et irascetur,
dentibus suis fremet et tabescet;
desiderium peccatorum peribit.

Ps. CXII : LAUDATUR DOMINUS QUI DE MISERIS CURAT. — *Laudetur Dominus semper et ubique* [CXII, 1-3] *propter ejus magnitudinem* [4-6] *et bonitatem erga miseros* [7-9]!

112 Alleluia.

- Laudate, pueri, Dominum;
laudate nomen Domini.
- 2 Sit nomen Domini benedictum
ex hoc nunc et usque in sæculum.
- 3 A solis ortu usque ad occasum
laudabile nomen Domini.
- 4 Excelsus super omnes gentes Dominus,
et super cælos gloria ejus.
- 5 Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat,
6 et humilia respicit in cælo et in terra?
- 7 Suscitans a terra inopem,
et de stercore erigens pauperem:
8 ut colloct eum cum principibus,
cum principibus populi sui.
- 9 Qui habitare facit sterilem in domo,
matrem filiorum lætantem.

111. — 1) Aggæi et Zachariæ, Ps. 145, 1. — Ex. 34, 6; Ps. 110, 4. — 9) Dispersit... sæculi,
4) Lumen, Is. 60, 1-3. Misericors et miserator, II Cor. 9, 9.

Ps. CXIII. — I° MEMORANTUR PRODIGIA IN ÆGYPTO ET IN CHANAAN PATRATA [CXIII, 1-8]. — II° DE FIDUCIA IN DOMINO. — *Dominus saluum faciat populum suum ut gentes nomen ejus cognoscant* [CXIII *, 1, 2]! *Deus Israel in cælo habitat; idola autem gentium sunt opera manuum hominum* [3-8]. *Dominus protexit Israel* [9-11]. *Benedictiones divinæ petuntur* [12-16]. *Viventes benedicant Domino* [17, 18]!

113 Alleluia.

- In exitu Israel de Ægypto,
domus Jacob de populo barbaro,
2 facta est Judæa sanctificatio ejus,
Israel potestas ejus.
3 Mare vidit, et fugit;
Jordanis conversus est retrorsum.
4 Montes exsultaverunt ut arietes,
et colles sicut agni ovium.
5 Quid est tibi, mare, quod fugisti?
et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum?
6 Montes, exsultastis sicut arietes?
et, colles, sicut agni ovium?
7 A facie Domini mota est terra,
a facie Dei Jacob;
8 qui convertit petram in stagna aquarum,
et rupem in fontes aquarum.

- 113* Non nobis, Domine, non nobis;
sed nomini tuo da gloriam,
2 super misericordia tua et veritate tua;
nequando dicant gentes:
Ubi est Deus eorum?
3 Deus autem noster in cælo;
omnia quæcumque voluit fecit.
4 Simulacra gentium argentum et aurum,
opera manuum hominum.
5 Os habent, et non loquentur;
oculos habent, et non videbunt.
6 Aures habent, et non audient;
nares habent, et non odorabunt.
7 Manus habent, et non palpabunt;
pedes habent, et non ambulabunt;
non clamabunt in gutture suo.
8 Similes illis fiant qui faciunt ea,
et omnes qui confidunt in eis.
9 Domus Israel speravit in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.
10 Domus Aaron speravit in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.
11 Qui timent Dominum speraverunt in Domino;
adjutor eorum et protector eorum est.
12 Dominus memor fuit nostri,
et benedixit nobis.

113. — 1) Ex. 12, 37, 41; 13, 3. — 3) Mare... *fugit*, Ex. 14, 21, 22; Ps. 65, 6; 76, 17. *Jordanis... retrorsum*, Jos. 3, 13-16. — 8) Ex. 17, 6; 20, 11.

113 *. — 2) *Nequando... eorum*, Ex. 32, 12; Num. 14, 13-16. — 4-7) Sap. 13, 11-16; Is. 44, 10-20; Jer. 10, 3-5. — 4-8) Ps. 134, 15-18. — 9) Ps.

Benedixit domui Israel;
benedixit domui Aaron.
13 Benedixit omnibus qui timent Dominum,
pusillis cum majoribus.

14 Adjiciat Dominus super vos,
super vos et super filios vestros.

15 Benedicti vos a Domino,
qui fecit cælum et terram.

16 Cælum cæli Domino;
terram autem dedit filiis hominum.

17 Non mortui laudabunt te, Domine;
neque omnes qui descendunt in infernum.

18 Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino,
ex hoc nunc, et usque in sæculum.

Ps. CXIV-CXV : GRATIÆ DOMINO REDDUNTUR DE SUPERATO PERICULO. — *Dominus vocem psalmistæ orantis exaudivit* [CXIV, 1, 2], *et animam ejus de morte eripuit* [3-9]. *Dominus servo suo in ejus auxilio confidenti non deerit* [CXV, 10, 11, 15, 16]. *Gratiarum actio promittitur* [12-14; 17-19].

114 Alleluia.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus
vocem orationis meæ.

2 Quia inclinavit aurem suam mihi,
et in diebus meis invocabo.

3 Circumdederunt me dolores mortis;
et pericula inferni invenerunt me.

4 Tribulationem et dolorem inveni,
et nomen Domini invocavi:
O Domine, libera animam meam.

5 Misericors Dominus et justus,
et Deus noster miseretur.

6 Custodiens parvulos Dominus;
humiliatus sum, et liberavit me.

7 Convertere, anima mea, in requiem tuam,
quia Dominus benefecit tibi;

8 quia eripuit animam meam de morte,
oculos meos a lacrymis,
pedes meos a lapsu.

9 Placebo Domino
in regione vivorum.

115 Alleluia.

10 Credidi, propter quod locutus sum;
ego autem humiliatus sum nimis.

11 Ego dixi in excessu meo:
Omnis homo mendax.

12 Quid retribuam Domino
pro omnibus quæ retribuit mihi?

13 Calicem salutaris accipiam,
et nomen Domini invocabo.

134, 19, 20. — 17) Is. 38, 18; Bar. 2, 17. —

115. — 10) *Credidi... locutus sum*, II Cor. 4, 13.

11) *Omnis homo mendax*, Ps. 61, 10; Rom. 3, 4.

- 14 Vota mea Domino reddam
coram omni populo ejus.
- 15 Pretiosa in conspectu Domini
mors sanctorum ejus.
- 16 O Domine, quia ego servus tuus;
ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ.
Dirupisti vincula mea :
- 17 tibi sacrificabo hostiam laudis,
et nomen Domini invocabo.
- 18 Vota mea Domino reddam
in conspectu omnis populi ejus;
- 19 in atriis domus Domini,
in medio tui, Jerusalem.

Ps. CXVI : DOMINUS AB OMNIBUS GENTIBUS LAUDETUR !

116 Alleluia.

- Laudate Dominum, omnes gentes;
laudate eum, omnes populi.
- 2 Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus,
et veritas Domini manet in æternum.

Ps. CXVII : CARMEN LITURGICUM AD GRATIAS DOMINO REDDENDAS. — *Omnis Israel Dominum laudet propter ejus misericordiam [CXVII, 1-4]! Melius est in Domino confidere quam in homine [5-9]. Dominus servos suos ab hostibus eos dure opprimentibus liberavit [10-13]. Gratiae Domino redduntur [14-18]. Canticum pro ingressu in sanctuarium [19-29].*

117 Alleluia.

- Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 2 Dicat nunc Israel : Quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 3 Dicat nunc domus Aaron :
Quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 4 Dicant nunc qui timent Dominum :
Quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 5 De tribulatione invocavi Dominum ;
et exaudivit me in latitudine Dominus.
- 6 Dominus mihi adjutor ;
non timebo quid faciat mihi homo.
- 7 Dominus mihi adjutor ;
et ego despiciam inimicos meos.
- 8 Bonum est confidere in Domino,
quam confidere in homine.
- 9 Bonum est sperare in Domino,
quam sperare in principibus.
- 10 Omnes gentes circuierunt me ;
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
- 11 Circumdantes circumdederunt me ;
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
- 12 Circumdederunt me sicut apes,

et exarserunt sicut ignis in spinis;
et in nomine Domini quia ultus sum in eos.
13 Impulsus eversus sum, ut caderem;
et Dominus suscepit me.

14 Fortitudo mea et laus mea Dominus;
et factus est mihi in salutem.

15 Vox exultationis et salutis
in tabernaculis justorum.

16 Dextera Domini fecit virtutem,
dextera Domini exaltavit me;
dextera Domini fecit virtutem.

17 Non moriar, sed vivam;
et narrabo opera Domini.

18 Castigans castigavit me Dominus,
et morti non tradidit me.

19 Aperite mihi portas justitiæ:
ingressus in eas, confitebor Domino.

20 Hæc porta Domini,
justi intrabunt in eam.

21 Confitebor tibi quoniam exaudisti me,
et factus es mihi in salutem.

22 Lapidem quem reprobaverunt ædificantes,
hic factus est in caput anguli.

23 A Domino factum est istud,
et est mirabile in oculis nostris.

24 Hæc est dies quam fecit Dominus;
exsulemus, et lætemur in ea.

25 O Domine, salvum me fac;
o Domine, bene prosperare.

26 Benedictus qui venit in nomine Domini.
Benediximus vobis de domo Domini.

27 Deus Dominus, et illuxit nobis.

Constituite diem solemnem in condensis,
usque ad cornu altaris.

28 Deus meus es tu, et confitebor tibi;
Deus meus es tu, et exaltabo te.
Confitebor tibi quoniam exaudisti me,
et factus es mihi in salutem.

29 Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.

Ps. CXVIII : DIVINÆ LEGIS ENCOMIUM.

118 Alleluia.

ALEPH.

Beati immaculati in via,
qui ambulant in lege Domini.

2 Beati qui scrutantur testimonia ejus,
in toto corde exquirunt eum.

14) Ex. 15, 2. — 22) Is. 28, 16; Matth. 21, 42; 2, 7. — 26) Benedictus... Domini, Matth. 21, 9;
Luc. 20, 17; Act. 4, 11; Rom. 9, 33; I Petr. 23, 39.

- 3 Non enim qui operantur iniquitatem
in viis ejus ambulaverunt.
4 Tu mandasti mandata tua
custodiri nimis.
5 Utinam dirigantur viæ meæ
ad custodiendas justificationes tuas!
6 Tunc non confundar,
cum perspexero in omnibus mandatis tuis.
7 Confitebor tibi in directione cordis,
in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.
8 Justificationes tuas custodiam;
non me derelinquas usquequaque.

BETH.

- 9 In quo corrigit adolescentior viam suam?
In custodiendo sermones tuos.
10 In toto corde meo exquisivi te;
ne repellas me a mandatis tuis.
11 In corde meo abscondi eloquia tua,
ut non peccem tibi.
12 Benedictus es, Domine;
doce me justificationes tuas.
13 In labiis meis pronuntiavi
omnia judicia oris tui.
14 In via testimoniorum tuorum delectatus sum,
sicut in omnibus divitiis.
15 In mandatis tuis exercebor,
et considerabo vias tuas.
16 In justificationibus tuis meditabor,
non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

- 17 Retribue servo tuo, vivifica me,
et custodiam sermones tuos.
18 Revela oculos meos,
et considerabo mirabilia de lege tua.
19 Incola ego sum in terra,
non abscondas a me mandata tua.
20 Concupivit anima mea desiderare
justificationes tuas in omni tempore.
21 Increpasti superbos;
maledicti qui declinant a mandatis tuis.
22 Aufer a me opprobrium et contemptum,
quia testimonia tua exquisivi.
23 Etenim sederunt principes, et adversum me loquebantur;
servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.
24 Nam et testimonia tua meditatio mea est;
et consilium meum justificationes tuæ.

DALETH.

- 25 Adhæsit pavimento anima mea;
vivifica me secundum verbum tuum.
26 Vias meas enuntiavi, et exaudisti me;
doce me justificationes tuas.
27 Viam justificationum tuarum instrue me,
et exercebor in mirabilibus tuis.
28 Dormitavit anima mea præ tædio;
confirma me in verbis tuis.
29 Viam iniquitatis amove a me,
et de lege tua miserere mei.

- 30 Viam veritatis elegi;
judicia tua non sum oblitus.
31 Adhæsi testimoniis tuis, Domine;
noli me confundere.
32 Viam mandatorum tuorum cucurri,
cum dilatasti cor meum.

HE.

- 33 Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum,
et exquiram eam semper.
34 Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam,
et custodiam illam in toto corde meo.
35 Deduc me in semitam mandatorum tuorum,
quia ipsam volui.
36 Inclina cor meum in testimonia tua,
et non in avaritiam.
37 Averte oculos meos, ne videant vanitatem;
in via tua vivifica me.
38 Statue servo tuo eloquium tuum
in timore tuo.
39 Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum,
quia judicia tua jucunda.
40 Ecce concupivi mandata tua;
in æquitate tua vivifica me.

VAU.

- 41 Et veniat super me misericordia tua, Domine;
salutare tuum secundum eloquium tuum.
42 Et respondebo exprobrantibus mihi verbum,
quia speravi in sermonibus tuis.
43 Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque,
quia in judiciis tuis supersperavi.
44 Et custodiam legem tuam semper,
in sæculum et in sæculum sæculi.
45 Et ambulabam in latitudine,
quia mandata tua exquisivi.
46 Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum,
et non confundebar.
47 Et meditabar in mandatis tuis,
quæ dilexi.
48 Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi,
et exercebar in justificationibus tuis.

ZAIN.

- 49 Memor esto verbi tui servo tuo,
in quo mihi spem dedisti.
50 Hæc me consolata est in humilitate mea,
quia eloquium tuum vivificavit me.
51 Superbi inique agebant usquequaque,
a lege autem tua non declinavi.
52 Memor fui iudiciorum tuorum a sæculo, Domine,
et consolatus sum.
53 Defectio tenuit me,
pro peccatoribus derelinentibus legem tuam.
54 Cantabiles mihi erant justificationes tuæ
in loco peregrinationis meæ.
55 Memor fui nocte nominis tui, Domine,
et custodivi legem tuam.
56 Ilæc facta est mihi,
quia justificationes tuas exquisivi.

HETH.

- 57 Portio mea, Domine,
dixi, custodire legem tuam.
58 Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo;
miserere mei secundum eloquium tuum.
59 Cogitavi vias meas,
et converti pedes meos in testimonia tua.
60 Paratus sum, et non sum turbatus,
ut custodiam mandata tua.
61 Funes peccatorum circumplexi sunt me,
et legem tuam non sum oblitus.
62 Media nocte surgebam, ad confitendum tibi
super judicia justificationis tuæ.
63 Particeps ego sum omnium timentium te,
et custodientium mandata tua.
64 Misericordia tua, Domine, plena est terra;
justificationes tuas doce me.

TETH.

- 65 Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine,
secundum verbum tuum.
66 Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me,
quia mandatis tuis credidi.
67 Priusquam humiliarer ego deliqui,
propterea eloquium tuum custodivi.
68 Bonus es tu, et in bonitate tua
doce me justificationes tuas.
69 Multiplicata est super me iniquitas superborum;
ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.
70 Coagulatum est sicut lac cor eorum;
ego vero legem tuam meditatus sum.
71 Bonum mihi quia humiliasti me
ut discam justificationes tuas.
72 Bonum mihi lex oris tui,
super millia auri et argenti.

IOD.

- 73 Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me;
da mihi intellectum, et discam mandata tua.
74 Qui timent te videbunt me, et lætabuntur,
quia in verba tua supersperavi.
75 Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tuâ,
et in veritate tua humiliasti me.
76 Fiat misericordia tua ut consoletur me,
secundum eloquium tuum servo tuo.
77 Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam,
quia lex tua meditatio mea est.
78 Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me;
ego autem exercebor in mandatis tuis.
79 Convertantur mihi timentes te,
et qui noverunt testimonia tua.
80 Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis,
ut non confundar.

CAPH.

- 81 Defecit in salutare tuum anima mea,
et in verbum tuum supersperavi.
82 Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,
dicentes : Quando consolaberis me?

- 83 Quia factus sum sicut uter in pruina ;
 justificationes tuas non sum oblitus.
 84 Quot sunt dies servi tui?
 quando facies de persequentibus me iudicium?
 85 Narraverunt mihi iniqui fabulationes,
 sed non ut lex tua.
 86 Omnia mandata tua veritas.
 Inique persecuti sunt me, adjuva me.
 87 Paulo minus consummaverunt me in terra ;
 ego autem non dereliqui mandata tua.
 88 Secundum misericordiam tuam vivifica me,
 et custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

- 89 In æternum, Domine,
 verbum tuum permanet in cælo.
 90 In generationem et generationem veritas tua ;
 fundasti terram, et permanet.
 91 Ordinatione tua perseverat dies,
 quoniam omnia serviunt tibi.
 92 Nisi quod lex tua meditatio mea est,
 tunc forte periissem in humilitate mea.
 93 In æternum non obliviscar justificationes tuas,
 quia in ipsis vivificasti me.
 94 Tuus sum ego ; salvum me fac,
 quoniam justificationes tuas exquisivi.
 95 Me exspectaverunt peccatores ut perderent me,
 testimonia tua intellexi.
 96 Omnis consummationis vidi finem,
 latum mandatum tuum nimis.

MEM.

- 97 Quomodo dilexi legem tuam, Domine !
 Tota die meditatio mea est.
 98 Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo,
 quia in æternum mihi est.
 99 Super omnes docentes me intellexi,
 quia testimonia tua meditatio mea est.
 100 Super senes intellexi,
 quia mandata tua quæsi.
 101 Ab omni via mala prohibui pedes meos,
 ut custodiam verba tua.
 102 A iudiciis tuis non declinavi,
 quia tu legem posuisti mihi.
 103 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua !
 Super mel ori meo.
 104 A mandatis tuis intellexi ;
 propterea odivi omnem viam iniquitatis.

NUN.

- 105 Lucerna pedibus meis verbum tuum,
 et lumen semitis meis.
 106 Juravi et statui
 custodire iudicia justitiæ tuæ.
 107 Humiliatus sum usquequaque, Domine ;
 vivifica me secundum verbum tuum.
 108 Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine,
 et iudicia tua doce me.
 109 Anima mea in manibus meis semper,
 et legem tuam non sum oblitus.

- 110 Posuerunt peccatores laqueum mihi,
et de mandatis tuis non erravi.
111 Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum,
quia exsultatio cordis mei sunt.
112 Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas,
in æternum, propter retributionem.

SAMECH.

- 113 Iniquos odio habui,
et legem tuam dilexi.
114 Adjutor et susceptor meus es tu,
et in verbum tuum supersperavi.
115 Declinate a me, maligni,
et scrutabor mandata Dei mei.
116 Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam,
et non confundas me ab exspectatione mea.
117 Adjuva me, et salvus ero,
et meditabor in justificationibus tuis semper.
118 Sprevisi omnes discedentes a judiciis tuis,
quia injusta cogitatio eorum.
119 Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ;
ideo dilexi testimonia tua.
120 Confige timore tuo carnes meas;
a judiciis enim tuis timui.

AIN.

- 121 Feci iudicium et justitiam,
non tradas me calumniantibus me.
122 Suscipe servum tuum in bonum;
non calumnientur me superbi.
123 Oculi mei defecerunt in salutare tuum,
et in eloquium justitiæ tuæ.
124 Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam,
et justificationes tuas doce me.
125 Servus tuus sum ego, da mihi intellectum,
ut sciam testimonia tua.
126 Tempus faciendi, Domine;
dissipaverunt legem tuam.
127 Ideo dilexi mandata tua
super aurum et topazion.
128 Propterea ad omnia mandata tua dirigebar;
omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

- 129 Mirabilia testimonia tua,
ideo scrutata est ea anima mea.
130 Declaratio sermonum tuorum illuminat,
et intellectum dat parvulis.
131 Os meum aperui, et attraxi spiritum,
quia mandata tua desiderabam.
132 Aspice in me, et miserere mei,
secundum iudicium diligentium nomen tuum.
133 Gressus meos dirige secundum eloquium tuum,
et non dominetur mei omnis injustitia.
134 Redime me a calumniis hominum,
ut custodiam mandata tua.
135 Faciem tuam illumina super servum tuum,
et doce me justificationes tuas.
136 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei,
quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

- 137 Justus es, Domine,
et rectum judicium tuum.
138 Mandasti justitiam testimonia tua
et veritatem tuam nimis.
139 Tabescere me fecit zelus meus,
quia obliti sunt verba tua inimici mei.
140 Ignitum eloquium tuum vehementer,
et servus tuus dilexit illud.
141 Adolescentulus sum ego et contemptus;
justificationes tuas non sum oblitus.
142 Justitia tua, justitia in æternum,
et lex tua veritas.
143 Tribulatio et angustia invenerunt me;
mandata tua meditatio mea est.
144 Æquitas testimonia tua in æternum;
intellectum da mihi, et vivam.

COPH.

- 145 Clamavi in toto corde meo : exaudi me, Domine;
justificationes tuas requiram.
146 Clamavi ad te; salvum me fac,
ut custodiam mandata tua.
147 Præveni in maturitate, et clamavi,
quia in verba tua supersperavi.
148 Prævenerunt oculi mei ad te diluculo,
ut meditarer eloquia tua.
149 Vocem meam audi secundum misericordiam tuam, Domine,
et secundum judicium tuum vivifica me.
150 Appropinquerunt persequentes me iniquitati,
a lege autem tua longe facti sunt.
151 Prope es tu, Domine,
et omnes viæ tuæ veritas.
152 Initio cognovi de testimoniis tuis,
quia in æternum fundasti ea.

RES.

- 153 Vide humilitatem meam, et eripe me,
quia legem tuam non sum oblitus.
154 Judica judicium meum, et redime me,
propter eloquium tuum vivifica me.
155 Longe a peccatoribus salus,
quia justificationes tuas non exquisierunt.
156 Misericordiæ tuæ multæ, Domine;
secundum judicium tuum vivifica me.
157 Multi qui persequuntur me, et tribulant me;
a testimoniis tuis non declinavi.
158 Vidi prævaricantes et tabescebam,
quia eloquia tua non custodierunt.
159 Vide quoniam mandata tua dilexi, Domine;
in misericordia tua vivifica me.
160 Principium verborum tuorum veritas;
in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

SIN.

- 161 Principes persecuti sunt me gratis,
et a verbis tuis formidavit cor meum.
162 Lætabor ego super eloquia tua;
sicut qui invenit spolia multa.
163 Iniquitatem odio habui, et abominatus sum,
legem autem tuam dilexi.

- 164 Septies in die laudem dixi tibi,
super judicia justitiæ tuæ.
165 Pax multa diligentibus legem tuam,
et non est illis scandalum.
166 Expectabam salutare tuum, Domine,
et mandata tua dilexi.
167 Custodivit anima mea testimonia tua,
et dilexit ea vehementer.
168 Servavi mandata tua et testimonia tua,
quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

TAU.

- 169 Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine;
juxta eloquium tuum da mihi intellectum.
170 Intret postulatio mea in conspectu tuo,
secundum eloquium tuum eripe me.
171 Eructabunt labia mea hymnum,
cum docueris me justificationes tuas.
172 Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum,
quia omnia mandata tua æquitas.
173 Fiat manus tua ut salvet me,
quoniam mandata tua elegi.
174 Concupivi salutare tuum, Domine,
et lex tua meditatio mea est.
175 Vivet anima mea, et laudabit te,
et judicia tua adjuvabunt me.
176 Erravi sicut ovis quæ periit; quære servum tuum,
quia mandata tua non sum oblitus.

Ps. CXIX : DOMINUS SERVUM SUUM A LINGUIS DOLOSIS LIBERET !

119 Canticum graduum.

- Ad Dominum cum tribularer clamavi,
et exaudivit me.
2 Domine, libera animam meam a labiis iniquis
et a lingua dolosa.
3 Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi
ad linguam dolosam?
4 Sagittæ potentis aculæ,
cum carbonibus desolatoriis.
5 Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!
Habitaui cum habitantibus Cedar;
6 multum incola fuit anima mea.
7 Cum his qui oderunt pacem eram pacificus;
cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

Ps. CXX : DOMINUS CUSTODIT ISRAEL.

120 Canticum graduum.

- Levavi oculos meos in montes,
unde veniet auxilium mihi.
2 Auxilium meum a Domino,
qui fecit cælum et terram.
3 Non det in commotionem pedem tuum,
neque dormitet qui custodit te.

- 4 Ecce non dormitabit neque dormiet
qui custodit Israel.
- 5 Dominus custodit te,
Dominus protectio tua super manum dexteram tuam.
- 6 Per diem sol non uret te,
neque luna per noctem.
- 7 Dominus custodit te ab omni malo;
custodiat animam tuam Dominus.
- 8 Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum,
ex hoc nunc et usque in sæculum.

Ps. CXXI: CARMEN PEREGRINANTIUM IN JERUSALEM. — *Pius peregrinus letatur* [CXXI, 1, 2], *cum videt Jerusalem, sedem Domini et caput domus David* [3-5], *et bona civitati adprecatur* [6-9].

121 Canticum graduum.

- Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi:
In domum Domini ibimus.
- 2 Stantes erant pedes nostri
in atriis tuis, Jerusalem.
- 3 Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas,
cujus participatio ejus in idipsum.
- 4 Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini,
testimonium Israel,
ad confitendum nomini Domini.
- 5 Quia illic sederunt sedes in iudicio,
sedes super domum David.
- 6 Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem,
et abundantia diligentibus te.
- 7 Fiat pax in virtute tua,
et abundantia in turribus tuis.
- 8 Propter fratres meos et proximos meos,
loquebar pacem de te.
- 9 Propter domum Domini Dei nostri,
quæsivi bona tibi.

Ps. CXXII: AD TE LEVAVI OCULOS MEOS...

122 Canticum graduum.

- Ad te levavi oculos meos,
qui habitas in cælis.
- 2 Ecce sicut oculi servorum
in manibus dominorum suorum;
sicut oculi ancillæ
in manibus dominæ suæ:
ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum,
donec misereatur nostri.
- 3 Miserere nostri, Domine, miserere nostri,
quia multum repleti sumus despectione;
- 4 quia multum repleta est anima nostra,
opprobrium abundantibus, et despectio superbis.

120. — 8) Deut. 28, 6.

121. — 4) Ex. 23, 14, 17; 34, 23; Deut. 16, 16.

— 5) Deut. 17, 8; II Reg. 15, 2; III Reg. 7, 7;
II Par. 19, 8.

Ps. CXXIII : NISI QUIA DOMINUS ERAT IN NOBIS...

123 Canticum graduum.

- Nisi quia Dominus erat in nobis,
dicat nunc Israel,
2 nisi quia Dominus erat in nobis;
cum exsurgerent homines in nos,
3 forte vivos deglutissent nos;
cum irasceretur furor eorum in nos,
4 forsitan aqua absorbuisset nos.
5 Torrentem pertransiuit anima nostra;
forsitan pertransisset anima nostra
aquam intolerabilem.
- 6 Benedictus Dominus, qui non dedit nos
in captionem dentibus eorum.
7 Anima nostra sicut passer erepta est
de laqueo venantium;
laqueus contritus est,
et nos liberati sumus.
- 8 Adjutorium nostrum in nomine Domini,
qui fecit cælum et terram.

Ps. CXXIV : QUI CONFIDIT IN DOMINO NON COMMUEBITUR.

124 Canticum graduum.

- Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion :
non commuebitur in æternum, qui habitat
2 in Jerusalem.
- Montes in circuitu ejus;
et Dominus in circuitu populi sui,
ex hoc nunc et usque in sæculum.
- 3 Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum
super sortem justorum,
ut non extendant justi
ad iniquitatem manus suas.
- 4 Benefac, Domine, bonis,
et rectis corde.
5 Declinantes autem in obligationes,
adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.
Pax super Israel !

Ps. CXXV : GRATIÆ DOMINO REDDUNTUR PRO FINE CAPTIVITATIS; PETITUR UT
LIBERATIO PERFICIATUR.

125 Canticum graduum.

- In convertendo Dominus captivitatem Sion,
facti sumus sicut consolati.
2 Tunc repletum est gaudio os nostrum,
et lingua nostra exultatione.
- Tunc dicent inter gentes :
Magnificavit Dominus facere cum eis.
3 Magnificavit Dominus facere nobiscum ;
facti sumus lætantes.

- 4 Converte, Domine, captivitatem nostram,
sicut torrens in austro.
5 Qui seminant in lacrymis,
in exultatione metent.
6 Euntes ibant et flebant,
mittentes semina sua.
Venientes autem venient cum exultatione,
portantes manipulos suos.

Ps. CXXVI : QUIDQUID A DOMINO NON EST VANUM EST. MULTI FILII, ECCE HEREDITAS DOMINI.

126 Canticum graduum Salomonis.

- Nisi Dominus ædificaverit domum,
in vanum laboraverunt qui ædificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem,
frustra vigilat qui custodit eam.
2 Vanum est vobis ante lucem surgere.
Surgite postquam sederitis,
qui manducatis panem doloris.
Cum dederit dilectis suis somnum,
3 ecce hereditas Domini, filii;
merces, fructus ventris.
4 Sicut sagittæ in manu potentis,
ita filii excussorum.
5 Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis :
non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.

Ps. CXXVII : PIIS PROMITTITUR DOMESTICA FELICITAS.

127 Canticum graduum.

- Beati omnes qui timent Dominum,
qui ambulant in viis ejus.
2 Labores manuum tuarum quia manducabis,
beatus es, et bene tibi erit.
3 Uxor tua sicut vitis abundans,
in lateribus domus tuæ.
Filii tui, sicut novellæ olivarum,
in circuitu mensæ tuæ.
4 Ecce sic benedicetur homo
qui timet Dominum.
5 Benedicat tibi Dominus ex Sion,
et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ;
6 et videas filios filiorum tuorum,
pacem super Israel.

Ps. CXXVIII : CONTRA INIMICOS SION.

128 Canticum graduum.

- Sæpe expugnaverunt me a juventute mea,
dicat nunc Israel;
2 sæpe expugnaverunt me a juventute mea;
etenim non potuerunt mihi.

- 3 Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores;
prolongaverunt iniquitatem suam.
- 4 Dominus justus
concidit cervices peccatorum.
- 5 Confundantur, et convertantur retrorsum
omnes qui oderunt Sion.
- 6 Fiant sicut fœnum tectorum,
quod priusquam evellatur exaruit;
- 7 de quo non implevit manum suam qui metit,
et sinum suum qui manipulos colligit.
- 8 Et non dixerunt qui præteribant :
Benedictio Domini super vos.
Benediximus vobis in nomine Domini.

Ps. CXXIX : PSALMISTA, IN ABYSSO MALORUM DEMERSUS, REDEMPTIONEM EFFLAGITAT. — *Dominus exoratur* [CXXIX, 1, 2] *ut peccatori ignoscat* [3, 4^{a-b}]. *Speret Israel in Domino* [4^{c-8}]!

129 Canticum graduum.

- 2 De profundis clamavi ad te, Domine;
Domine, exaudi vocem meam.
Fiant aures tuæ intendent
in vocem deprecationis meæ.
- 3 Si iniquitates observaveris, Domine,
Domine, quis sustinebit?
- 4 Quia apud te propitiatio est;
et propter legem tuam sustinui te, Domine.
- 5 Sustinuit anima mea in verbo ejus;
speravit anima mea in Domino.
- 6 A custodia matutina usque ad noctem,
speret Israel in Domino;
- 7 quia apud Dominum misericordia,
et copiosa apud eum redemptio.
- 8 Et ipse redimet Israel
ex omnibus iniquitatibus ejus.

Ps. CXXX : PSALMISTA SUAM HUMILITATEM OSTENTAT.

130 Canticum graduum David.

- Domine, non est exaltatum cor meum,
neque elati sunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis,
neque in mirabilibus super me.
- 2 Si non humiliter sentiebam,
sed exaltavi animam meam;
sicut ablactatus est super matre sua,
ita retributio in anima mea.
- 3 Speret Israel in Domino,
ex hoc nunc et usque in sæculum.

Ps. CXXXI : MEMENTO, DOMINE, DAVID! — *Recordetur Dominus quomodo David votum de arca voverit* [CXXXI, 1-5] *et solverit* [6-9]! *Dominus faciem Christi sui non avertat* [10]! *Recordetur etiam Dominus quæ promiserit in gratiam Davidis prolis* [11, 12] *et Sion* [13-18]!

131 Canticum graduum

- Memento, Domine, David,
et omnis mansuetudinis ejus;
2 sicut juravit Domino,
votum vovit Deo Jacob :
3 Si introiero in tabernaculum domus meæ;
si ascendero in lectum strati mei;
4 si dederò somnum oculis meis,
et palpebris meis dormitationem;
5 et requiem temporibus meis,
donec inveniam locum Domino,
tabernaculum Deo Jacob.
6 Ecce audivimus eam in Ephrata;
invenimus eam in campis silvæ.
7 Introibimus in tabernaculum ejus;
adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.
8 Surge, Domine, in requiem tuam,
tu et arca sanctificationis tuæ.
9 Sacerdotes tui induantur justitiam,
et sancti tui exsultent.
10 Propter David, servum tuum,
non avertas faciem Christi tui.
11 Juravit Dominus David veritatem,
et non frustrabitur eam :
De fructu ventris tui
ponam super sedem tuam.
12 Si custodierint filii tui testamentum meum,
et testimonia mea hæc quæ docebo eos,
et filii eorum usque in sæculum,
sedebunt super sedem tuam.
13 Quoniam elegit Dominus Sion,
elegit eam in habitationem sibi.
14 Hæc requies mea in sæculum sæculi;
hic habitabo, quoniam elegi eam.
15 Viduam ejus benedicens benedicam;
pauperes ejus saturabo panibus.
16 Sacerdotes ejus induam salutari,
et sancti ejus exsultatione exsultabunt.
17 Illuc producam cornu David;
paravi lucernam Christo meo.
18 Inimicos ejus induam confusione;
super ipsum autem effloreat sanctificatio mea.

Ps. CXXXII : ECCE QUAM BONUM HABITARE FRATRES IN UNUM!

132 Canticum graduum David.

Ecce quam bonum et quam jucundum,
habitare fratres in unum!

131. — 1) *Omnis mansuetudinis ejus*, I Par. 6, 16; Luc. 1, 32; Act. 2, 30. — 12) III Reg. 22, 14. — 2-5) II Reg. 7, 2. — 8) Num. 10, 35; 2, 4; 8, 25. — 13) III Reg. 8, 13; II Par. 6, 2. II Par. 6, 41, 42. — 11) II Reg. 7, 12; II Par. — 17) *Illuc... David*, Luc. 1, 69.

- 2 Sicut unguentum in capite,
quod descendit in barbam, barbam Aaron,
quod descendit in oram vestimenti ejus;
3 sicut ros Hermon,
qui descendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem,
et vitam usque in sæculum.

Ps. CXXXIII : INVITANTUR LEVITÆ AD DOMINUM ETIAM NOCTE CELEBRANDUM.

133 Canticum graduum.

- Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini;
qui statis in domo Domini,
in atriis domus Dei nostri.
2 In noctibus extollite manus vestras in sancta,
et benedicite Dominum.
3 Benedicat te Dominus ex Sion,
qui fecit cælum et terram.

Ps. CXXXIV : LAUDETUR DOMINUS, DEUS VERUS ET UNICUS! — *Laudetur Dominus propter ejus misericordiam erga Israel* [CXXXIV, 1-4] *et propter ejus opera* [5-7]! *Memorantur miracula a Domino patrata in Ægypto* [8, 9], *in Moab et in Chanaan* [10-14]. *De idolis irridendis* [15-18]. *Omnis Israel benedicat Domino* [19-21]!

134 Alleluia.

- Laudate nomen Domini;
laudate, servi, Dominum;
2 qui statis in domo Domini,
in atriis domus Dei nostri.
3 Laudate Dominum, quia bonus Dominus;
psallite nomini ejus, quoniam suave.
4 Quoniam Jacob elegit sibi Dominus,
Israel in possessionem sibi.
5 Quia ego cognovi quod magnus est Dominus,
et Deus noster præ omnibus diis.
6 Omnia quæcumque voluit Dominus fecit,
in cælo, in terra, in mari et in omnibus abyssis.
7 Educens nubes ab extremo terræ,
fulgura in pluviam fecit;
qui producit ventos de thesauris suis.
8 Qui percussit primogenita Ægypti,
ab homine usque ad pecus.
9 Et misit signa et prodigia in medio tui, Ægypte,
in Pharaonem, et in omnes servos ejus.
10 Qui percussit gentes multas,
et occidit reges fortes:
11 Sehon, regem Amorrhæorum, et Og, regem Basan,
et omnia regna Chanaan;
12 et dedit terram eorum hereditatem,
hereditatem Israel populo suo.

134. — 1) Ps. 112, 1. — 2) Ps. 115, 19; 133, 1. — 3) Ps. 104, 27-36; 134, 15. — 10-12) Ps. 135, 17-22. — 10) Deut. 7, 1; Jos. 12, 1-7; 23, 9. — 3. Educens... suis, Jer. 10, 13. — 8) Ex. 12, 29. — 11) Num. 21, 24-35; Deut. 3, 8-11. — 12) Jos. 13,

- 13 Domine, nomen tuum in æternum;
Domine, memoriale tuum in generationem et generationem.
- 14 Quia judicabit Dominus populum suum,
et in servis suis deprecabitur.
- 15 Simulacra gentium argentum et aurum,
opera manuum hominum.
- 16 Os habent, et non loquentur;
oculos habent, et non videbunt.
- 17 Aures habent, et non audient;
neque enim est spiritus in ore ipsorum.
- 18 Similes illis fiant qui faciunt ea,
et omnes qui confidunt in eis.
- 19 Domus Israel, benedicite Domino;
domus Aaron, benedicite Domino.
- 20 Domus Levi, benedicite Domino;
qui timetis Dominum, benedicite Domino.
- 21 Benedictus Dominus ex Sion,
qui habitat in Jerusalem.

Ps. CXXXV : CELEBRATUR DOMINUS PROPTER CREATIONEM ET BENEFICIA ERGA ISRAEL. — *Laudetur Dominus dominorum* [CXXXV, 1-3] *propter mirabilia creationis* [4-9], *propter beneficia erga Israel in Ægypto* [10-15], *in eremo* [16], *in Moab et in Chanaan* [17-22], *in omnibus angustiis* [23-26]!

135 Alleluia.

- Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 2 Confitemini Deo deorum,
quoniam in æternum misericordia ejus,
- 3 Confitemini Domino dominorum,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 4 Qui facit mirabilia magna solus,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 5 Qui fecit cælos in intellectu,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 6 Qui firmavit terram super aquas,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 7 Qui fecit luminaria magna,
quoniam in æternum misericordia ejus :
- 8 solem in potestatem diei,
quoniam in æternum misericordia ejus;
- 9 lunam et stellas in potestatem noctis,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 10 Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 11 Qui eduxit Israel de medio eorum,
quoniam in æternum misericordia ejus,
- 12 in manu potenti et brachio excelso,
quoniam in æternum misericordia ejus.
- 13 Qui divisit mare Rubrum in divisiones,
quoniam in æternum misericordia ejus;
- 14 et eduxit Israel per medium ejus,
quoniam in æternum misericordia ejus;

132. — 13) Ex. 3, 15; Ps. 101, 13. — 14) Deut. 32, 36, 43; Ps. 89, 13. — 15-20) Ps. 113*, 4-11.
135. — 5) Gen. 1, 1. — 6) Gen. 1, 9, 10. —

7-9) Gen. 1, 14-18. — 10) Ex. 12, 29; Ps. 77, 51; 134, 8-10. — 11) Ex. 12, 51; 13, 3. — 12) Ex. 15, 12, 13; Deut. 4, 34. — 13) Ex. 14, 21; Ps. 77, 13. — 14) Ex. 14, 22. — 15) Ex. 14, 27, 28; Ps. 77, 53.

- 15 et excussit Pharaonem et virtutem ejus in mari Rubro,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 16 Qui traduxit populum suum per desertum,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 17 Qui percussit reges magnos,
 quoniam in æternum misericordia ejus;
 18 et occidit reges fortes,
 quoniam in æternum misericordia ejus :
 19 Sehon, regem Amorrhæorum,
 quoniam in æternum misericordia ejus ;
 20 et Og, regem Basan,
 quoniam in æternum misericordia ejus ;
 21 et dedit terram eorum hereditatem,
 quoniam in æternum misericordia ejus ;
 22 hereditatem Israel, servo suo,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 23 Quia in humilitate nostra memor fuit nostri,
 quoniam in æternum misericordia ejus ;
 24 et redemit nos ab inimicis nostris,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 25 Qui dat escam omni carni,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 26 Confitemini Deo cæli,
 quoniam in æternum misericordia ejus.
 Confitemini Domino dominorum,
 quoniam in æternum misericordia ejus.

Ps. CXXXVI : SUPER FLUMINA BABYLONIS. — *Depinguntur tristitiæ exilii* [CXXXVI, 1, 2]. *Exsules in terra aliena cantica Domini cantare non possunt* [3, 4]. *Ardentissimus amor erga Jerusalem* [5, 6] *opponitur imprecationibus in filios Edom et Babylonis* [7-9].

136 Psalmus David, Jeremiæ.

- Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus,
 cum recordaremur Sion.
 2 In salicibus in medio ejus
 suspendimus organa nostra ;
 3 quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos,
 verba cantionum ;
 et qui abduxerunt nos :
 Hymnum cantate nobis de canticis Sion.
 4 Quomodo cantabimus canticum Domini
 in terra aliena ?
 5 Si oblitus fuero tui, Jerusalem,
 oblivioni detur dextera mea.
 6 Adhæreat lingua mea faucibus meis,
 si non meminero tui ;
 si non proposuero Jerusalem
 in principio lætitiæ meæ.
 7 Memor esto, Domine, filiorum Edom,
 in die Jerusalem,
 qui dicunt : Exinanite, exinanite
 usque ad fundamentum in ea.

— 16) Ex. 15, 22; Deut. 8, 15. — 17-22) Ps. 134, | 136. — 1) *Super flumina Babylonis*, Ez. 1, 3;
 10-12. | 3, 15. — 7) Is. 34, 5, 6; Jer. 49, 7-22; Ez. 25,

- 8 Filia Babylonis misera! beatus qui retribuet tibi
retributionem tuam quam retribuisti nobis.
9 Beatus qui tenebit,
et allidet parvulos tuos ad petram.

Ps. CXXXVII : DOMINUS PROPTER SUA BENEFICIA ERGA ISRAEL A GENTIBUS LAUDATUR. — *Laudatur Dominus qui preces servorum suorum semper exaudit* [CXXXVII, 1-3]. *Omnes reges terræ cantabunt in viis Domini* [4-6], *qui beneficia sua erga Israel perficiet* [7, 8].

137 Ipsi David.

- Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo,
quoniam audisti verba oris mei.
In conspectu angelorum psallam tibi,
2 adorabo ad templum sanctum tuum,
et confitebor nomini tuo super misericordia tua et veritate tua,
quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.
3 In quacumque die invocavero te, exaudi me;
multiplicabis in anima mea virtutem.
4 Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ,
quia audierunt omnia verba oris tui;
5 et cantent in viis Domini,
quoniam magna est gloria Domini;
6 quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit,
et alta a longe cognoscit.
7 Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me;
et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam,
et salvum me fecit dextera tua.
8 Dominus retribuet pro me.
Domine, misericordia tua in sæculum;
opera manuum tuarum ne despicias.

Ps. CXXXVIII : CELEBRATUR SCIENTIA DOMINI QUEM NIHIL LATET. — *Dominus in intimum pectus hominis perspicit* [CXXXVIII, 1-6] *et omnia videt* [7-12]. *Dominus enim hominem suscepit de utero matris ejus* [13-16]. *Mirabilis est scientia divina* [17, 18]. *Quomodo peccatores impuniti manent* [19, 20]? *Psalmista, qui ab impiis abhorret, exoptat a Domino in via æterna deduci* [21-24].

138 In finem. Psalmus David.

- Domine, probasti me, et cognovisti me;
2 tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam.
3 Intellexisti cogitationes meas de longe;
semitam meam et funiculum meum investigasti;
4 et omnes vias meas prævidisti,
quia non est sermo in lingua mea.
5 Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima et antiqua.
Tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.
6 Mirabilis facta est scientia tua ex me;
confortata est, et non potero ad eam.
7 Quo ibo a spiritu tuo?
et quo a facie tua fugiam?

12-14; Abd. 1-16. — 8) Is. 21, 9; 47, 1-15; Jer. 25, 12; 50, 1-46; 52, 1-64.

137. — 4) Ps. 71, 11; 101, 16. — 8) *Misericordia tua in sæculum*, Ps. 135, 1.
138. — 6) Rom. 11, 33. — 8-10) Am. 9, 2.

- 8 Si ascendero in cælum, tu illic es;
si descendero in infernum, ades.
- 9 Si sumpsero pennas meas diluculo,
et habitavero in extremis maris,
10 etenim illuc manus tua deducet me,
et tenebit me dextera tua.
- 11 Et dixi : Forsitan tenebræ conculcabunt me;
et nox illuminatio mea in deliciis meis.
12 Quia tenebræ non obscurabuntur a te,
et nox sicut dies illuminabitur;
sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.
- 13 Quia tu possedisti renes meos;
suscepisti me de utero matris meæ.
- 14 Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es;
mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.
- 15 Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto;
et substantia mea in inferioribus terræ.
- 16 Imperfectum meum viderunt oculi tui,
et in libro tuo omnes scribentur.
Dies formabuntur, et nemo in eis.
- 17 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus;
nimis confortatus est principatus eorum.
18 Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur.
Exsurrexi, et adhuc sum tecum.
- 19 Si occideris, Deus, peccatores,
viri sanguinum, declinate a me;
20 quia dicitis in cogitatione :
Accipient in vanitate civitates tuas.
- 21 Nonne qui oderunt te, Domine, oderam?
et super inimicos tuos tabescebam?
22 Perfecto odio oderam illos,
et inimici facti sunt mihi.
- 23 Proba me, Deus, et scito cor meum;
interroga me, et cognosce semitas meas.
24 Et vide si via iniquitatis in me est;
et deduc me in via æterna.

Ps. CXXXIX : DOMINUS SERVUM SUUM AB HOMINE MALO ERIPIAT ! — *Dominus ab hominibus iniquis et perfidis justum eripiat* [CXXXIX, 2-6]! *Dominus consilia impiorum frangat et insidiæ eorum ipsis funestæ sint* [7-11]! *Dominus justos protegit* [12-14].

139 In finem. Psalmus David.

- 2 Eripe me, Domine, ab homine malo;
a viro iniquo eripe me.
- 3 Qui cogitaverunt iniquitates in corde,
tota die constituebant prælia.
- 4 Acuerunt linguas suas sicut serpentis;
venenum aspidum sub labiis eorum.

- 5 Custodi me, Domine, de manu peccatoris,
et ab hominibus iniquis eripe me :
qui cogitaverunt supplantare gressus meos ;
6 absconderunt superbi laqueum mihi,
et funes extenderunt in laqueum ;
juxta iter scandalum posuerunt mihi.
- 7 Dixi Domino : Deus meus es tu ;
exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.
8 Domine, Domine, virtus salutis meæ,
obumbrasti super caput meum in die belli.
9 Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori ;
cogitaverunt contra me ;
ne derelinquas me, ne forte exaltentur.
- 10 Caput circuitus eorum,
labor laborum ipsorum operiet eos.
11 Cadent super eos carbones ;
in ignem dejicies eos ;
in miseriis non subsistent.
- 12 Vir linguosus non dirigetur in terra ;
virum injustum mala capient in interitu.
13 Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis,
et vindictam pauperum.
14 Verumtamen justī confitebuntur nomini tuo ;
et habitabunt recti cum vultu tuo.

PS. CXL : PERICULIS ABREPTUS PSALMISTA AUXILIUM DIVINUM EXPOSCIT. — *Domini preces psalmistæ exaudiat* [CXL, 1, 2], *cor ejus a peccato avertat et ei imperet a justis corripit* [3-5]! *Impii maximo damno Israel fuerunt : cadant ipsi in retiaculis suis* [6-10]!

140 Psalmus David.

- Domine, clamavi ad te, exaudi me ;
intende voci meæ, cum clamavero ad te.
2 Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo ;
elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.
- 3 Pone, Domine, custodiam ori meo,
et ostium circumstantiæ labiis meis.
4 Non declines cor meum in verba malitiæ,
ad excusandas excusationes in peccatis
cum hominibus operantibus iniquitatem ;
et non communicabo cum electis eorum.
- 5 Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me
oleum autem peccatoris non impinguet caput meum,
quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum.
6 Absorpti sunt juncti petrae judices eorum ;
audient verba mea, quoniam potuerunt.
7 Sicut crassitudo terræ erupta est super terram ;
dissipata sunt ossa nostra secus infernum.
- 8 Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei ;
in te speravi, non auferas animam meam.
9 Custodi me a laqueo quem statuerunt mihi,
et a scandalis operantium iniquitatem.
10 Cadent in retiaculo ejus peccatores.
Singulariter sum ego, donec transeam.

Ps. CXLI : AUXILIUM DOMINI IN TEMPORE MISERIE IMPLORATUR. — *Psalmista quolibet destitutus auxilio ad Dominum clamat [CXLI, 2-6]; ab hostibus suis liberatus, justos incitabit ad gratias Domino reddendas [7, 8].*

141 Intellectus David, cum esset in spelunca, oratio.

- 2 Voce mea ad Dominum clamavi;
voce mea ad Dominum deprecatus sum.
- 3 Effundo in conspectu ejus orationem meam;
et tribulationem meam ante ipsum pronuntio.
- 4 In deficiendo ex me spiritum meum,
et tu cognovisti semitas meas.
In via hac qua ambulabam
absconderunt laqueum mihi.
- 5 Considerabam ad dexteram, et videbam;
et non erat qui cognosceret me.
Periit fuga a me;
et non est qui requirat animam meam.
- 6 Clamavi ad te, Domine;
dixi : Tu es spes mea,
portio mea in terra viventium.
- 7 Intende ad deprecationem meam,
quia humiliatus sum nimis.
Libera me a persequentibus me.
quia confortati sunt super me.
- 8 Educ de custodia animam meam.
ad confitendum nomini tuo;
me expectant justi donec retribuas mihi.

Ps. CXLII : PSALMISTA IN ANGUSTIIS POSITUS AUXILIUM DOMINI ITERUM EXPO-
SCIT. — *Dominus preces servi sui exaudiat et non intret in judicium cum eo [CXLII, 1, 2]! Psalmista propter malitiam inimicorum suorum et miseriam suam dierum antiquorum recordatur [3-5]. Dominus eum velociter exaudiat et erudiat [6-10], atque ejus inimicos disperdat [11, 12]!*

142 Psalmus David, quando persequabatur eum Absalom, filius ejus.

- Domine, exaudi orationem meam;
auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua;
exaudi me in tua justitia.
- 2 Et non intres in judicium cum servo tuo,
quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
- 3 Quia persecutus est inimicus animam meam,
humiliavit in terra vitam meam;
collocavit me in obscuris, sicut mortuos sæculi.
- 4 Et anxius est super me spiritus meus;
in me turbatum est cor meum.
- 5 Memor fui dierum antiquorum;
meditatus sum in omnibus operibus tuis,
in factis manuum tuarum meditabar.

141. — 1) Intellectus David, Ps. 31, 1. Cum
esset in spelunca, 1 Reg. 22, 1; 24, 4; Ps. 56, 1.
— 2) Ps. 76, 2. — 6) Portio mea, Ps. 15, 5.

142. — 1) Quando... ejus, 11 Reg. 15, 14.
— 4) Ps. 108, 22. — 5) Ps. 76, 6, 12, 13.

- 6 Expandi manus meas ad te;
anima mea sicut terra sine aqua tibi.
- 7 Velociter exaudi me, Domine;
defecit spiritus meus.
Non avertas faciem tuam a me,
et similis ero descendentibus in lacum.
- 8 Auditam fac mihi mane misericordiam tuam,
quia in te speravi.
Notam fac mihi viam in qua ambulem,
quia ad te levavi animam meam.
- 9 Eripe me de inimicis meis, Domine,
ad te confugi.
- 10 Doce me facere voluntatem tuam,
quia Deus meus es tu.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.
- 11 Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me;
in æquitate tua, educes de tribulatione animam meam;
- 12 et in misericordia tua disperdes inimicos meos,
et perdes omnes qui tribulant animam meam,
quoniam ego servus tuus sum.

Ps. CXLIII : DOMINUS VICTORIAM POPULI SUI PERFICIAT! — *Psalmista Domino protectori gratias agit [CXLIII, 1-4], et ab eo petit ut inimici radicitus destruantur [5-8]. Tunc canticum novum Deo cantabitur [9-11]. Exoptatur temporalis prosperitas [12-15].*

143 Psalmus David. Adversus Goliath.

- Benedictus Dominus Deus meus,
qui docet manus meas ad prælium,
et digitos meos ad bellum.
- 2 Misericordia mea et refugium meum,
susceptor meus et liberator meus;
protector meus, et in ipso speravi;
qui subdit populum meum sub me.
- 3 Domine, quid est homo, quia innotuisti ei?
aut filius hominis, quia reputas eum?
- 4 Homo vanitati similis factus est;
dies ejus sicut umbra prætereunt.
- 5 Domine, inclina cælos tuos, et descende;
tange montes, et fumigabunt.
- 6 Fulgura coruscationem, et dissipabis eos;
emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.
- 7 Emitte manum tuam de alto, eripe me;
et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum :
- 8 quorum os locutum est vanitatem,
et dextera eorum dextera iniquitatis.
- 9 Deus, canticum novum cantabo tibi,
in psalterio decachordo psallam tibi.
- 10 Qui das salutem regibus,
qui redemisti David, servum tuum, de gladio maligno.
- 11 Eripe me, et erue me de manu filiorum alienorum,
quorum os locutum est vanitatem,
et dextera eorum dextera iniquitatis.

— 7) Ps. 68, 18; 101, 3. — 8) Quia... meam,
Ps. 24, 1; 85, 4.
143. — 1) Adversus Goliath, I Reg. 17, 20-54.

— 1, 2) Ps. 17, 2, 3, 47. — 3) Ps. 8, 5. —
4) Ps. 38, 6; 101, 12; 108, 23. — 5-7) Ps. 17, 5,
10, 17.

- 12 Quorum filii sicut novellæ plantationes in juventute sua ;
filiae eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi.
- 13 Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud ;
oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis ;
14 boves eorum crassæ.
- Non est ruina maceriæ, neque transitus ;
neque clamor in plateis eorum.
- 15 Beatum dixerunt populum cui hæc sunt ;
beatus populus cujus Dominus Deus ejus.

Ps. CXLIV : CANTICUM LAUDIS. — *Laudetur nomen Domini* [CXLIV, 1, 2]
propter ejus potentiam [3-6], *misericordiam* [7-10], *regni gloriam* [11-13], *provi-*
dentiam [14-16], *justitiam* [17] *et benignitatem in eos a quibus invocatur* [18-20] !
Omnis caro nomini Domini benedicat [21] !

144 Laudatio ipsi David.

- Exaltabo te, Deus meus rex ;
et benedicam nomini tuo in sæculum, et in sæculum sæculi.
- 2 Per singulos dies benedicam tibi,
et laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.
- 3 Magnus Dominus, et laudabilis nimis ;
et magnitudinis ejus non est finis.
- 4 Generatio et generatio laudabit opera tua,
et potentiam tuam pronuntiabunt.
- 5 Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur,
et mirabilia tua narrabunt.
- 6 Et virtutem terribilium tuorum dicent,
et magnitudinem tuam narrabunt.
- 7 Memoriam abundantiae suavitatis tuæ eructabunt,
et justitia tua exsultabunt.
- 8 Miserator et misericors Dominus ;
patiens et multum misericors.
- 9 Suavis Dominus universis ;
et miserationes ejus super omnia opera ejus.
- 10 Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua ;
et sancti tui benedicant tibi.
- 11 Gloriam regni tui dicent,
et potentiam tuam loquentur ;
- 12 ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam,
et gloriam magnificentiae regni tui.
- 13 Regnum tuum regnum omnium sæculorum ;
et dominatio tua in omni generatione et generationem.
- Fidelis Dominus in omnibus verbis suis,
et sanctus in omnibus operibus suis.
- 14 Allevat Dominus omnes qui corruunt,
et erigit omnes elisos.
- 15 Oculi omnium in te sperant, Domine ;
et tu das escam illorum in tempore opportuno.
- 16 Aperis tu manum tuam,
et imples omne animal benedictione.

144. — 3) Ps. 47, 2. — 6) Ps. 65, 3. — 8, 9) Ps. 85, 5, 15. — 13) Dan. 4, 37. — 15) Ps. 103, 27. —
16) Ps. 103, 28.

- 17 Justus Dominus in omnibus viis suis,
et sanctus in omnibus operibus suis.
- 18 Prope est Dominus omnibus invocantibus eum,
omnibus invocantibus eum in veritate.
- 19 Voluntatem timentium se faciet;
et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.
- 20 Custodit Dominus omnes diligentes se,
et omnes peccatores disperdet.
- 21 Laudationem Domini loquetur os meum;
et benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, et in sæculum sæculi.

Ps. CXLV : DOMINO SOLI FIDENDUM EST. — *Dominus laudatur* [CXLV, 2^{a-c}].
Non hominibus fidendum est [2^d 4], *sed Domino qui est omnipotens* [5, 6], *justus*
et bonus [7-9], *et qui regnat in æternum* [10].

145 Alleluia, Aggæi et Zachariæ.

- 2 Lauda, anima mea, Dominum.
- Laudabo Dominum in vita mea;
psallam Deo meo quamdiu fuero.
- Nolite confidere in principibus,
in filiis hominum, in quibus non est salus.
- 4 Exhibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam;
in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.
- 5 Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus,
spes ejus in Domino Deo ipsius :
- 6 qui fecit cælum et terram,
mare, et omnia quæ in eis sunt.
- 7 Qui custodit veritatem in sæculum;
facit judicium injuriam patientibus;
dat escam esurientibus.
- Dominus solvit compeditos,
Dominus illuminat cæcos.
- 8 Dominus erigit elisos;
Dominus diligit justos.
- 9 Dominus custodit advenas;
pupillum et viduam suscipiet,
et vias peccatorum disperdet.
- 10 Regnabit Dominus in sæcula;
Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.

Ps. CXLVI-CXLVII : DE DOMINO LAUDANDO OB EJUS IN ISRAEL OMNESQUE
CREATURAS BENEFICIA. — *Celebrandus est Dominus qui dispersos congregat*
[CXLVI, 1-3], *contritos corde sanat* [4-6], *creaturas omnes nutrit* [7-9], *servos suos*
diligit [10, 11], *Jerusalem instaurat* [CXLVII, 12-15], *ver post hiemem reducit*
[16-18] *et legem suam Israel manifestat* [19, 20].

146 Alleluia.

Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus;
Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.

145. — 1) Aggæi et Zachariæ, Ps. 111, 1. — 14; Apoc. 14, 7. — 7) Dat escam esurientibus,
2) Laudabo... fuero, Ps. 103, 33; 144, 2. — Ps. 103, 27; 144, 15. — 8) Dominus... cæcos, Is.
2, 3) Nolite... salus, Ps. 117, 8, 9. — 6) Act. 14, 29, 18.

- 2 Ædificans Jerusalem Dominus,
dispersiones Israelis congregabit;
3 qui sanat contritos corde,
et alligat contritiones eorum;
4 qui numerat multitudinem stellarum,
et omnibus eis nomina vocat.
5 Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus;
et sapientiæ ejus non est numerus.
6 Suscipiens mansuetos Dominus;
humilians autem peccatores usque ad terram.
- 7 Præcinite Domino in confessione,
psallite Deo nostro in cithara.
8 Qui operit cælum nubibus,
et parat terræ pluviam;
qui producit in montibus scænum,
et herbam servituti hominum;
9 qui dat jumentis escam ipsorum,
et pullis corvorum invocantibus eum.
10 Non in fortitudine equi voluntatem habebit,
nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
11 Beneplacitum est Domino super timentes eum,
et in eis qui sperant super misericordia ejus.

147 Alleluia.

- 12 Lauda, Jerusalem, Dominum;
lauda Deum tuum, Sion.
13 Quoniam confortavit seras portarum tuarum,
benedixit filiis tuis in te.
14 Qui posuit fines tuos pacem,
et adipe frumenti satiat te.
15 Qui emittit eloquium suum terræ,
velociter currit sermo ejus.
16 Qui dat nivem sicut lanam,
nebulam sicut cinerem spargit.
17 Mittit crystallum suam sicut buccellas:
ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?
18 Emittit verbum suum, et liquefaciet ea;
flabit spiritus ejus, et fluent aquæ.
19 Qui annuntiat verbum suum Jacob,
justitias et judicia sua Israel.
20 Non fecit taliter omni nationi,
et judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

Ps. CXLVIII : DOMINUS LAUDANDUS EST IN CÆLIS ET IN TERRA. — *Laudetur in excelsis Dominus* [CXLVIII, 1-4], *qui angelos et stellas creavit et regit* [5, 6]! *Laudent in terra Dominum creaturæ vita carentes* [7-9] *et animantes* [10-12], *propter potentiam ejus nominis et propter ejus beneficia erga Israel* [13, 14]!

148 Alleluia.

- 1 Laudate Dominum, de cælis;
laudate eum in excelsis.
2 Laudate eum, omnes angeli ejus;
laudate eum, omnes virtutes ejus.

146. — 2) Deut. 30, 3; Ps. 106, 2-7; Is. 11, 12; 27, 13; 56, 8; Ez. 39, 28. — 3) Is. 61, 1. — 4) Is. 40, 26. — 8) Ps. 103, 13, 14. — 9) Job 38, 41; Ps. 103, 27, 28.

147. — 13) *Confortavit... tuarum*, II Esdr. 7. 1-3. — 14) Ps. 80, 17; Is. 60, 17, 18. — 16) Job 37, 6. — 17) Job 37, 9, 10. — 19, 20) Deut. 4, 7, 8. 148. — 2) *Virtutes ejus*, Ps. 23, 10; 102, 21. —

- 3 Laudate eum, sol et luna ;
laudate eum, omnes stellæ et lumen.
- 4 Laudate eum, cæli cælorum ;
et aquæ omnes quæ super cælos sunt
- 5 laudent nomen Domini.
Quia ipse dixit, et facta sunt ;
ipse mandavit, et creata sunt.
- 6 Statuit ea in æternum, et in sæculum sæculi ;
præceptum posuit, et non præteribit.
- 7 Laudate Dominum, de terra :
dracones et omnes abyssi ;
- 8 ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum,
quæ faciunt verbum ejus ;
- 9 montes, et omnes colles ;
ligna fructifera, et omnes cedri ;
- 10 bestiæ, et universa pecora ;
serpentes, et volucres pennatæ ;
- 11 reges terræ et omnes populi,
principes et omnes judices terræ.
- 12 Juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini,
13 quia exaltatum est nomen ejus solius.
- 14 Confessio ejus super cælum et terram ;
et exaltavit cornu populi sui.
Hymnus omnibus sanctis ejus ;
filiis Israel, populo appropinquanti sibi !
Alleluia.

Ps. CXLIX : POTENTIA DOMINI POST VICTORIAM CELEBRATUR. — *Laudet Israel Dominum et lætetur in eo* [CXLIX, 1-3] ! *Dominus enim populum suum diligit et ei victoriam tribuit* [4-6] *ad faciendam vindictam in nationibus* [7-9].

149 ' Alleluia.

- Cantate Domino canticum novum ;
laus ejus in ecclesia sanctorum.
- 2 Lætetur Israel in eo qui fecit eum,
et filii Sion exsultent in rege suo.
- 3 Laudent nomen ejus in choro,
in tympano et psalterio psallant ei.
- 4 Quia beneplacitum est Domino in populo suo,
et exaltabit mansuetos in salutem.
- 5 Exsultabunt sancti in gloria,
lætabuntur in cubilibus suis.
- 6 Exaltationes Dei in gutture eorum,
et gladii ancipites in manibus eorum :
- 7 ad faciendam vindictam in nationibus,
increpationes in populis ;
- 8 ad alligandos reges eorum in compedibus,
et nobiles eorum in manicis ferreis ;
- 9 ut faciant in eis judicium conscriptum :
gloria hæc est omnibus sanctis ejus.
Alleluia.

3) Dan. 3, 62, 63. — 4) Dan. 3, 59, 60. — 5) Quia... | 149. — 3) Ps. 150, 3-5.
creata sunt, Gen. 1, 1-31.

Ps. CL: LAUDETUR DOMINUS IN CHORO ET ORGANO!

150 Alleluia.

- 1 Laudate Dominum in sanctis ejus;
laudate eum in firmamento virtutis ejus.
2 Laudate eum in virtutibus ejus;
laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
3 Laudate eum in sono tubæ;
laudate eum in psalterio et cithara.
4 Laudate eum in tympano et choro;
laudate eum in chordis et organo.
5 Laudate eum in cymbalis benesonantibus;
laudate eum in cymbalis jubilationis.
6 Omnis spiritus laudet Dominum!
Alleluia.
-

150. — 6) Ps. 144, 21.

LIBER PROVERBIORUM

QUEM HEBRÆI MISLE APPELLANT

TITULUS ET ARGUMENTUM.

[I, 1-7.]

- 1 ARABOLÆ Salomonis, filii David, regis Israel,
2 ad sciendam sapientiam et disciplinam;
3 ad intelligenda verba prudentiæ,
et suscipiendam eruditionem doctrinæ,
4 justitiam, et iudicium, et æquitatem :
ut detur parvulis astutia,
5 adolescenti scientia et intellectus.
Audiens sapiens, sapientior erit;
6 et intelligens gubernacula possidebit.
Animadvertet parabolam et interpretationem,
7 verba sapientum et ænigmata eorum.
Timor Domini principium sapientiæ.
Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.

PARS PRIOR

[I, 8 — IX, 8.]

SAPIENTIÆ ADHORTATIONES ET MONITA.

1. CAP. I, 8-19 : DE IMPIORUM CONSORTIO VITANDO.

- 8 Audi, fili mi, disciplinam patris tui,
et ne dimittas legem matris tuæ;
9 ut addatur gratia capiti tuo,
et torques collo tuo.
10 Fili mi, si te lactaverint peccatores,
ne acquiescas eis.
11 Si dixerint : Veni nobiscum, insidiemur sanguini;
abscondamus tendiculas contra insontem frustra;
12 deglutiamus eum sicut infernus viventem,
et integrum quasi descendentem in lacum;
13 omnem pretiosam substantiam reperiemus;
implebimus domos nostras spoliis;
14 sortem mitte nobiscum,
marsupium unum sit omnium nostrum :
15 fili mi, ne ambules cum eis;
prohibe pedem tuum a semitis eorum;
16 pedes enim illorum ad malum currunt,
et festinant ut effundant sanguinem.
17 Frustra autem jacitur rete
ante oculos pennatorum.

1. — 1) *Parabolæ Salomonis*, III Reg. 4, 32; 7) *Timor... sapientiæ*, Job 28, 28; Ps. 110, 10; Prov. 10, 1; 25, 1; Eccl. 12, 9; Eccl. 47, 18. — 16) Is. 59, 7. —

- 18 Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur,
et moliuntur fraudes contra animas suas.
19 Sic semitæ omnis avari :
animas possidentium rapiunt.

2. CAP. I, 20-33 : SAPIENTIÆ ALLOCUTIO. — *Sapientia foris prædicat* [I, 20, 21].
Veniant omnes ad vocem ejus audiendam [22, 23]! *Qui consilium sapientiæ despiciunt, ab ea in interitu suo deridebuntur* [24-27] *et derelinquentur* [28-33].

- 20 Sapientia foris prædicat ;
in plateis dat vocem suam ;
21 in capite turbarum clamitat ;
in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens :
22 Usquequo, parvuli, diligitis infantiam,
et stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient,
et imprudentes odibunt scientiam ?
23 Convertimini ad correptionem meam.
En proferam vobis spiritum meum,
et ostendam vobis verba mea.
24 Quia vocavi, et renuistis ;
extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret ;
25 despexistis omne consilium meum,
et increpationes meas neglexistis ;
26 ego quoque in interitu vestro ridebo ;
et subsannabo cum vobis id quod timebatis advenerit.
27 Cum irruerit repentina calamitas,
et interitus quasi tempestas ingruerit ;
quando venerit super vos tribulatio et angustia ;
28 tunc invocabunt me, et non exaudiam ;
mane consurgent, et non invenient me :
29 eo quod exosam habuerint disciplinam,
et timorem Domini non susceperint,
30 nec acquieverint consilio meo,
et detraxerint universæ correptioni meæ.
31 Comedent igitur fructus viæ suæ,
suisque consiliis saturabuntur.
32 Aversio parvulorum interficiet eos,
et prosperitas stultorum perdet illos.
33 Qui autem me audierit absque terrore requiescet,
et abundantia perfruetur, timore malorum sublato.

3. CAP. II, 1-22 : SAPIENTIÆ ACQUISITIO BONA MULTA CONFERT. — *Qui sapientiam quaerit* [II, 1-4], *timorem scientiamque Domini et protectionem divinam adipiscitur* [5-9], *a pravus viris* [10-15] *et mulieribus se avertit* [16-19], *et bona justis promissa sibi acquirit* [20-22].

- 2 Fili mi, si susceperis sermones meos,
et mandata mea absconderis penes te :
2 ut audiat sapientiam auris tua,
inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
3 Si enim sapientiam invocaveris,
et inclinaveris cor tuum prudentiæ ;
4 si quæsieris eam quasi pecuniam,
et sicut thesauros effoderis illam :
5 tunc intelliges timorem Domini,
et scientiam Dei invenies,

- 6 quia Dominus dat sapientiam,
et ex ore ejus prudentia et scientia.
7 Custodiet rectorum salutem,
et proteget gradientes simpliciter,
8 servans semitas justitiæ,
et vias sanctorum custodiens.
9 Tunc intelliges justitiam, et judicium,
et æquitatem, et omnem semitam bonam.
10 Si intraverit sapientia cor tuum,
et scientia animæ tuæ placuerit,
11 consilium custodiet te,
et prudentia servabit te;
12 ut eruaris a via mala,
et ab homine qui perversa loquitur;
13 qui relinquunt iter rectum,
et ambulant per vias tenebrosas;
14 qui lætantur cum malefecerint,
et exsultant in rebus pessimis;
15 quorum viæ perversæ sunt,
et infames gressus eorum.
16 Ut eruaris a muliere aliena,
et ab extranea quæ molit sermones suos,
17 et relinquit ducem pubertatis suæ,
18 et pacti Dei sui oblita est.
Inclinata est enim ad mortem domus ejus,
et ad inferos semitæ ipsius.
19 Omnes qui ingrediuntur ad eam non revertentur,
nec apprehendent semitas vitæ.
20 Ut ambules in via bona,
et calles justorum custodias:
21 qui enim recti sunt habitabunt in terra,
et simplices permanebunt in ea;
22 impii vero de terra perdentur,
et qui inique agunt auferentur ex ea.

4. CAP. III, 1-12 : DE MISERICORDIA ET VERITATE DILIGENDIS; DE DOMINO
HONORANDO.

- 3 Fili mi, ne obliviscaris legis meæ,
et præcepta mea cor tuum custodiat;
2 longitudinem enim dierum, et annos vitæ,
et pacem apponent tibi.
3 Misericordia et veritas te non deserant;
circumda eas gutturi tuo,
et describe in tabulis cordis tui;
4 et invenies gratiam, et disciplinam bonam,
coram Deo et hominibus.
5 Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo,
et ne innitaris prudentiæ tuæ.
6 In omnibus viis tuis cogita illum,
et ipse diriget gressus tuos.
7 Ne sis sapiens apud temetipsum;
time Deum, et recede a malo:
8 sanitas quippe erit umbilico tuo,
et irrigatio ossium tuorum.

2. — 6) Job 32, 8; Sap. 7, 15, 25; Eccli. 1, 1; 18, 17; Ps. 20, 9-13; 36, 22, 38; Prov. 10, 7, 30.
24, 5; 39, 8; Jac. 1, 5. — 16) Prov. 5, 3, 20; 3. — 2) Prov. 4, 10; 9, 11; 10, 27; Eccli. 1,
6, 24; 7, 5; 22, 14; Eccli. 9, 12. — 18) *Inclinata* 12, 25; 23, 38. — 3) *Describe... tui*, Deut. 6, 6-8.
est... ipsius, Prov. 5, 5, 6; 7, 27. — 21, 22) Job — 7) *Ne sis... temetipsum*, Rom. 12, 25; 12, 16.

9 Honora Dominum de tua substantia,
et de primitiis omnium frugum tuarum da ei;
10 et implebuntur horrea tua saturitate,
et vino torcularia tua redundabunt.

11 Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias,
nec deficias cum ab eo corripers;
12 quem enim diligit Dominus corripit,
et quasi pater in filio complacet sibi.

5. CAP. III, 13-26 : SAPIENTIA PRETIOSIOR EST AURO. — *Sapientia, cunctis opibus pretiosior* [III, 13-15], *bona multa homini confert* [16-18]. *Dominus sapientia mundum creavit* [19, 20]. *Sapientia securitatem praestat* [21-26],

13 Beatus homo qui invenit sapientiam,
et qui affluit prudentia.
14 Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti,
et auri primi et purissimi fructus ejus.
15 Pretiosior est cunctis opibus,
et omnia quae desiderantur huic non valent comparari.
16 Longitudo dierum in dextera ejus,
et in sinistra illius divitiae et gloria.
17 Viae ejus viae pulchrae,
et omnes semitae illius pacificae.
18 Lignum vitae est his qui apprehenderint eam,
et qui tenuerint eam beatus.

19 Dominus sapientia fundavit terram,
stabilivit caelos prudentia.
20 Sapientia illius eruperunt abyssi,
et nubes rore concresecunt.
21 Fili mi, ne effluant haec ab oculis tuis;
custodi legem atque consilium :
22 et erit vita animae tuae,
et gratia faucibus tuis.
23 Tunc ambulabis fiducialiter in via tua,
et pes tuus non impinget.
24 Si dormieris, non timebis;
quiesces, et suavis erit somnus tuus.
25 Ne paveas repentino terrore,
et irruentes tibi potentias impiorum
26 Dominus enim erit in latere tuo,
et custodiet pedem tuum, ne capiaris.

6. CAP. III, 27-30 : COMMENDATUR CARITAS ERGA PROXIMUM.

27 Noli prohibere benefacere eum qui potest;
si vales, et ipse benefac.
28 Ne dicas amico tuo : Vade, et revertere, cras dabo tibi;
cum statim possis dare.
29 Ne moliaris amico tuo malum,
cum ille in te habeat fiduciam.
30 Ne contendas adversus hominem frustra,
cum ipse tibi nihil mali fecerit.

— 9) Ex. 23, 19; 34, 26; Lev. 27, 30; Deut. 26, 2; Apoc. 3, 19. — 13) Prov. 8, 34, 35; Eccli. 25, 13.
Eccli. 7, 34; 14, 11; 35, 10. — 11) Hebr. 12, 5, 6. — 15) Prov. 8, 11, 19; Sap. 7, 8-11. — 18) Li-
— 12) *Quem... corripit*, Tob. 12, 13; Judith 8, 23; *ignum vitae*, Gen. 2, 9; 3, 22; Prov. 4, 13; 8, 35;

7. CAP. III, 31-35 : DE HOMINE INJUSTO NON IMITANDO.

- 31 Ne æmuleris hominem injustum,
nec imiteris vias ejus;
32 quia abominatio Domini est omnis illusor,
et cum simplicibus sermocinatio ejus.
33 Egestas a Domino in domo impii;
habitacula autem justorum benedicuntur.
34 Ipse deludet illusores,
et mansuetis dabit gratiam.
35 Gloriam sapientes possidebunt;
stultorum exaltatio ignominia.

8. CAP. IV, 1-27 : DE FRUCTIBUS SAPIENTIÆ. — *Pater filium suum hortatur ad querendam sapientiam* [IV, 1-9]. *Quicumque sapientiam sequitur securus vivit* [10-13], *a contagione impii se custodit* [14-19], *et a recto tramite non deflectit* [20-27].

- 4 Audite, filii, disciplinam patris,
et attendite ut sciatis prudentiam.
2 Donum bonum tribuam vobis;
legem meam ne derelinquatis.
3 Nam et ego filius fui patris mei,
tenellus et unigenitus coram matre mea.
4 Et docebat me, atque dicebat :
Suscipiat verba mea cor tuum;
custodi præcepta mea, et vives.
5 Posside sapientiam, posside prudentiam.
Ne obliviscaris, neque declines a verbis oris mei.
6 Ne dimittas eam, et custodiet te;
dilige eam, et conservabit te.
7 Principium sapientiæ, posside sapientiam;
et in omni possessione tua acquire prudentiam.
8 Arripe illam, et exaltabit te;
glorificaberis ab ea cum eam fueris amplexatus.
9 Dabit capiti tuo augmenta gratiarum,
et corona inclyta proteget te.
10 Audi, fili mi, et suscipe verba mea,
ut multiplicentur tibi anni vitæ.
11 Viam sapientiæ monstrabo tibi;
ducam te per semitas æquitatis;
12 quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui,
et currens non habebis offendiculum.
13 Tene disciplinam, ne dimittas eam;
custodi illam, quia ipsa est vita tua.
14 Ne delecteris in semitis impiorum,
nec tibi placeat malorum via.
15 Fuge ab ea, nec transeas per illam;
declina, et desere eam.
16 Non enim dormiunt nisi malefecerint,
et rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.
17 Comedunt panem impietatis,
et vinum iniquitatis bibunt.
18 Justorum autem semita quasi lux splendens procedit,
et crescit usque ad perfectam diem.

11, 30; 13, 12. — 31) Prov. 23, 17; 24, 1, 19; Ps. 4. — 4) Docebat me, III Reg. 2, 2-9; I Par. 36, 1. — 34) Prov. 1, 26. 28, 9. — 10) Ut multiplicentur... vitæ, Prov. 3, 2.

- 19 Via impiorum tenebrosa;
nesciunt ubi corruant.
- 20 Fili mi, ausculta sermones meos,
et ad eloquia mea inclina aurem tuam.
- 21 Ne recedant ab oculis tuis,
custodi ea in medio cordis tui :
22 vita enim sunt invenientibus ea,
et universæ carni sanitas.
- 23 Omni custodia serva cor tuum,
quia ex ipso vita procedit.
- 24 Remove a te os pravum,
et detrahentia labia sint procul a te.
- 25 Oculi tui recta videant,
et palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.
- 26 Dirige semitam pedibus tuis,
et omnes viæ tuæ stabiliuntur.
- 27 Ne declines ad dexteram neque ad sinistram ;
averte pedem tuum a malo :
vias enim quæ a dextris sunt novit Dominus :
perversæ vero sunt quæ a sinistris sunt.
Ipse autem rectos faciet cursus tuos,
itinera autem tua in pace producet.

9. CAP. V, 1-23 : DE MERETRICUM CONSORTIO VITANDO. — *Meretrix homines allicit et pedes ejus in mortem descendunt* [V, 1-6]. *Meretrix homines ad perniciem adducit* [7-14]. *Commendatur et laudatur amor conjugal* [15-20]. *Dominus peccatores odit et castigat* [21-23].

- 5 Fili mi, attende ad sapientiam meam,
et prudentiæ meæ inclina aurem tuam :
2 ut custodias cogitationes,
et disciplinam labia tua conservent.
- 3 Ne attendas fallaciæ mulieris ;
favus enim distillans labia meretricis,
4 et nitidius oleo guttur ejus ;
novissima autem illius amara quasi absynthium,
et acuta quasi gladius biceps.
- 5 Pedes ejus descendunt in mortem,
et ad inferos gressus illius penetrant.
- 6 Per semitam vitæ non ambulant,
vagi sunt gressus ejus et investigabiles.
- 7 Nunc ergo, fili mi, audi me,
et ne recedas a verbis oris mei.
- 8 Longe fac ab ea viam tuam,
et ne appropinques foribus domus ejus.
- 9 Ne des alienis honorem tuum,
et annos tuos crudeli :
- 10 ne forte impleantur extranei viribus tuis,
et labores tui sint in domo aliena ;
- 11 et gemas in novissimis,
quando consumpseris carnes tuas et corpus tuum,
12 et dicas : [12] Cur detestatus sum disciplinam,
et increpationibus non acquievit cor meum,
13 nec audiivi vocem docentium me,
et magistris non inclinavi aurem meam ?

— 22) Prov. 8, 35; 21, 21.

5. — 2) *Ne attendas... mulieris*, Prov. 2, 16. —

3) Prov. 7, 5. — 5) Prov. 2, 18; 7, 27. — 8) Prov.

7, 25. — 10) Eccli. 9, 6. — 21) Job 14, 16; 31, 4;

34, 21.

- 14 Pene fui in omni malo,
in medio ecclesiæ et synagogæ.
- 15 Bibe aquam de cisterna tua,
et fluenta putei tui;
16 deriventur fontes tui foras,
et in plateis aquas tuas divide.
17 Habeto eas solus,
nec sint alieni participes tui.
18 Sit vena tua benedicta,
et lætare cum muliere adolescentiæ tuæ.
19 Cerva carissima, et gratissimus hinnulus :
ubera ejus inebrient te in omni tempore,
in amore ejus delectare jugiter.
20 Quare seduceris, fili mi, ab aliena,
et foveris in sinu alterius?
- 21 Respicit Dominus vias hominis,
et omnes gressus ejus considerat.
22 Iniquitates suæ capiunt impium,
et funibus peccatorum suorum constringitur.
23 Ipse morietur, quia non habuit disciplinam,
et in multitudine stultitiæ suæ decipietur.

10. CAP. VI, 1-5 : DE PERICULIS SPONSIONIS.

- 6 Fili mi, si spoponderis pro amico tuo,
defixisti apud extraneum manum tuam;
2 illaqueatus es verbis oris tui,
et captus propriis sermonibus.
3 Fac ergo quod dico, fili mi, et temetipsum libera,
quia incidisti in manum proximi tui.
Discurre, festina, suscita amicum tuum.
4 Ne dederis somnum oculis tuis,
nec dormitent palpebræ tuæ.
5 Erue quasi damula de manu,
et quasi avis de manu aucupis.

11. CAP. VI, 6-11 : CONTRA PIGRITIAM.

- 6 Vade ad formicam, o piger,
et considera vias ejus, et discite sapientiam.
7 Quæ cum non habeat ducem,
nec præceptorem, nec principem,
8 parat in æstate cibum sibi,
et congregat in messe quod comedat.
9 Usquequo, piger, dormies?
quando consurges e somno tuo?
10 Paululum dormies, paululum dormitabis,
paululum conseres manus ut dormias;
11 et veniet tibi quasi viator egestas,
et pauperies quasi vir armatus.
Si vero impiger fueris, veniet ut fons messis tua,
et egestas longe fugiet a te.

12. CAP. VI, 12-15 : CONTRA INGENIUM AMBIGUUM.

- 12 Homo apostata vir inutilis, graditur ore perverso;
13 annuit oculis, terit pede, digito loquitur,

- 14 pravo corde machinatur malum,
et omni tempore jurgia seminat.
15 Huic extemplo veniet perditio sua;
et subito conteretur, nec habebit ultra medicinam.

13. CAP. VI, 16-19 : SEPTEM SUNT QUÆ ODIT DOMINUS:

- 16 Sex sunt quæ odit Dominus,
et septimum detestatur anima ejus :
17 oculos sublimes, linguam mendacem,
manus effundentes innoxium sanguinem,
18 cor machinans cogitationes pessimas,
pedes veloces ad currendum in malum,
19 proferentem mendacia testem fallacem,
et eum qui seminat inter fratres discordias.

14. CAP. VI, 20-35 : DE ADULTERIO VITANDO. — *Commendatio hæc magno esse momento dicitur [VI, 20-23]. Meretricum consortium ruinam [24-29] et dedecus secum infert [30-35].*

- 20 Conserva, fili mi, præcepta patris tui,
et ne dimittas legem matris tuæ.
21 Liga ea in corde tuo jugiter,
et circumda gutturi tuo.
22 Cum ambulaveris, gradientur tecum;
cum dormieris custodiant te;
et evigilans loquere cum eis.
23 Quia mandatum lucerna est, et lex lux,
et via vitæ increpatio disciplinæ;
24 ut custodiant te a muliere mala,
et a blanda lingua extraneæ.
25 Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum,
nec capiaris nutibus illius :
26 pretium enim scorti vix est unius panis,
mulier autem viri pretiosam animam capit.
27 Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo,
ut vestimenta illius non ardeant?
28 aut ambulare super prunas,
ut non comburantur plantæ ejus?
29 Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui,
non erit mundus cum tetigerit eam.
30 Non grandis est culpa cum quis furatus fuerit,
furatur enim ut esurientem impleat animam;
31 deprehensus quoque reddet septuplum,
et omnem substantiam domus suæ tradet.
32 Qui autem adulter est,
propter cordis inopiam perdet animam suam;
33 turpitudinem et ignominiam congregat sibi,
et opprobrium illius non delebitur :
34 quia zelus et furor viri
non parcat in die vindictæ;
35 nec acquiescet cujusquam precibus,
nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

25. — 21) Prov. 3, 3. — 24) Prov. 2, 16; 7, 5. — | Matth. 5, 28. — 29) Eccli. 9, 12, 13. — 31) Depre-
25) Ex. 20, 17; Deut. 5, 21; Eccli. 9, 8; 25, 28; | hensus... septuplum, Ex. 22, 1, 4, 7; Luc. 19, 8.

15. CAP. VII, 1-27 : ITERUM DE LUXURIA FUGIENDA. — *Verba sapientium hominem custodiant a muliere mala [VII, 1-5]! Describuntur meretricum artes [6-13] et blanditiæ [14-20], quibus incautus homo ad perniciem adducitur [21-27].*

- 7 Fili mi, custodi sermones meos,
et præcepta mea reconde tibi.
- 2 Fili, serva mandata mea, et vives;
et legem meam quasi pupillam oculi tui;
- 3 liga eam in digitis tuis,
scribe illam in tabulis cordis tui.
- 4 Dic sapientiæ : Soror mea es,
et prudentiam voca amicam tuam;
- 5 ut custodiat te a muliere extranea,
et ab aliena quæ verba sua dulcia facit.
- 6 De fenestra enim domus meæ
per cancellos prospexi;
- 7 et video parvulos,
considero vecordem juvenem,
- 8 qui transit per plateam juxta angulum
et prope viam domus illius graditur :
- 9 in obscuro, advesperascente die,
in noctis tenebris et caligine.
- 10 Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio,
præparata ad capiendas animas :
- 11 garrula et vaga,
quietis impatiens,
- 12 nec valens in domo consistere pedibus suis :
- 13 nunc foris, nunc in plateis,
nunc juxta angulos insidians.
- 14 Apprehensumque deosculatur juvenem,
et procaci vultu blanditur, dicens :
- 15 Victimam pro salute vovi,
hodie reddidi vota mea;
- 16 idcirco egressa sum in occursum tuum,
desiderans te videre, et reperi.
- 17 Intexi funibus lectulum meum,
stravi tapeibus pictis ex Ægypto;
- 18 aspersi cubile meum myrrha,
et aloë, et cinnamomo.
- 19 Veni, inebriemur uberibus,
et fruamur cupitis amplexibus donec illucescat dies.
- 20 Non est enim vir in domo sua,
abiit via longissima;
- 21 sacculum pecuniæ secum tulit;
in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.
- 22 Irravit eum multis sermonibus,
et blanditiis labiorum protraxit illum.
- 23 Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam,
et quasi agnus lasciviens;
- 24 et ignorans quod ad vincula stultus trahatur :
donec transfigat sagitta jecur ejus;
velut si avis festinet ad laqueum,
et nescit quod de periculo animæ illius agitur.
- 25 Nunc ergo, fili mi, audi me,
et attende verbis oris mei.

7. — 3) Deut. 6, 8; Prov. 3, 3. — 5) Prov. 2, 1 — 21) Prov. 5, 3; 6, 24. — 27) Prov. 2, 18, 19; 16, 6, 24. — 14) Victimam... vovi, Lev. 7, 11. | 5, 5.

- 25 Ne abstrahatur in viis illius mens tua,
neque decipiaris semitis ejus;
26 multos enim vulneratos dejecit,
et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.
27 Viæ inferi domus ejus,
penetrantes in interiora mortis.

16. CAP. VIII, 1-36 : SAPIENTIA SESE LAUDAT ET COMMENDAT. — *Sapientia foris loquitur* [VIII, 1-3] *et urget* [4-6] *ut omnes veritatem ex ore ejus audiant* [7-11]. *Bona describuntur quæ sapientia præbet : scientia, odium mali, consilium, divitiæ, gloria, justitia* [12-21]. *Sapientia prædicat suam originem* [22-26] *et virtutem* [27-31]. *Beati dicuntur qui sapientiam sibi comparant* [32-36]

- 8 Numquid non sapientia clamitat,
et prudentia dat vocem suam?
2 In summis excelsisque verticibus supra viam,
in mediis semitis stans,
3 juxta portas civitatis,
in ipsis foribus loquitur, dicens :
4 O viri, ad vos clamito,
et vox mea ad filios hominum.
5 Intelligite, parvuli, astutiam,
et, insipientes, animadvertite.
6 Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum,
et aperientur labia mea ut recta prædicent.
7 Veritatem meditabitur guttur meum,
et labia mea detestabuntur impium.
8 Justi sunt omnes sermones mei,
non est in eis pravum quid neque perversum;
9 recti sunt intelligentibus,
et æqui invenientibus scientiam.
10 Accipite disciplinam meam, et non pecuniam;
doctrinam magis quam aurum eligit :
11 melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis,
et omne desiderabile ei non potest comparari.
12 Ego sapientia, habito in consilio,
et eruditus intersum cogitationibus.
13 Timor Domini odit malum.
Arrogantiam, et superbiam,
et viam pravam, et os bilingue detestor.
14 Meum est consilium, et æquitas;
mea est prudentia, mea est fortitudo.
15 Per me reges regnant,
et legum conditores justa decernunt;
16 per me principes imperant,
et potentes decernunt justitiam.
17 Ego diligentes me diligo,
et qui mane vigilant ad me, inveniant me.
18 Mecum sunt divitiæ et gloria,
opes superbæ et justitia.
19 Melior est enim fructus meus auro et lapide pretioso,
et genimina mea argento electo.
20 In viis justitiæ ambulo,
in medio semitarum judicii,

8. — 1) Prov. 1, 20-33; 9, 3. — 11) Prov. 3, 15; Sap. 7, 8. — 13) Arrogantiam, Prov. 6, 17; 16, 5. — 19) Prov. 3, 14. — 22) Sap. 9, 9; Eccli. 1, 1; *Viam pravam*, Sap. 1, 4, 5. *Os bilingue detes-* tor, Prov. 6, 12; Eccli. 28, 15. — 18) Prov. 3, 16.

- 21 ut ditem diligentes me,
et thesauros eorum repleam.
- 22 Dominus possedit me in initio viarum suarum,
antequam quidquam faceret a principio.
- 23 Ab æterno ordinata sum,
et ex antiquis, antequam terra fieret.
- 24 Nondum erant abyssi, et ego jam concepta eram,
necdum fontes aquarum eruperant;
25 necdum montes gravi mole constiterant :
ante colles ego parturiebar.
- 26 Adhuc terram non fecerat, et flumina,
et cardines orbis terræ.
- 27 Quando præparabat cælos, aderam;
quando certa lege et gyro vallabat abyssos;
- 28 quando æthera firmabat sursum,
et librabat fontes aquarum;
- 29 quando circumdabat mari terminum suum,
et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos;
- 30 quando appendebat fundamenta terræ;
cum eo eram, cuncta componens.
- 31 Et delectabar per singulos dies,
ludens coram eo omni tempore,
ludens in orbe terrarum;
et deliciæ meæ esse cum filiis hominum.
- 32 Nunc ergo, filii, audite me :
Beati qui custodiunt vias meas.
- 33 Audite disciplinam, et estote sapientes,
et nolite abjicere eam.
- 34 Beatus homo qui audit me,
et qui vigilat ad fores meas quotidie,
et observat ad postes ostii mei.
- 35 Qui me invenerit inveniet vitam,
et hauriet salutem a Domino.
- 36 Qui autem in me peccaverit, lædet animam suam;
omnes qui me oderunt diligunt mortem.

17. CAP. IX, 1-12 : SAPIENTIÆ CONVIVIUM DESCRIBITUR. — *Paratur cæna*
[IX, 1, 2] *et vocantur convivæ* [3-6]. *De sapientibus et illusoribus* [7-12].

- 9 Sapientia ædificavit sibi domum,
excidit columnas septem.
- 2 Immolavit victimas suas, miscuit vinum,
et proposuit mensam suam.
- 3 Misit ancillas suas ut vocarent
ad arcem et ad mœnia civitatis :
- 4 Si quis est parvulus, veniat ad me,
Et insipientibus locuta est :
- 5 Venite, comedite panem meum,
et bibite vinum quod miscui vobis.
- 6 Relinquitte infantiam, et vivite,
et ambulate per vias prudentiæ.
- 7 Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit,
et qui arguit impium sibi maculam generat.

24, 5, 14. — 23) Eccli. 1, 4. — 27) Prov. 3, 19;
Eccli. 24, 6, 7. — 30) Sap. 7, 21; 9, 9. — 35) Prov.
3, 13-18; 4, 22.

9. — 3) Prov. 8, 1; 2. — 8) *Noli... oderit te*,
Prov. 23, 9; Eccli. 32, 6. *Argue sapientem*,

- 8 Noli arguere derisorem, ne oderit te;
arguens sapientem, et diliget te.
9 Da sapienti occasionem, et addetur ei sapientia;
doce justum, et festinabit accipere.
10 Principium sapientiæ timor Domini,
et scientia sanctorum prudentia.
11 Per me enim multiplicabuntur dies tui,
et addentur tibi anni vitæ.
12 Si sapiens fueris, tibi metipsi eris;
si autem illusor, solus portabis malum.

18. CAP. IX, 13-18 : STULTITIÆ CONVIVIVM DESCRIBITUR.

- 13 Mulier stulta et clamosa,
plenaque illecebris, et nihil omnino sciens,
14 sedit in foribus domus suæ,
super sellam in excelso urbis loco,
15 ut vocaret transeuntes per viam,
et pergentes itinere suo :
16 Qui est parvulus declinet ad me.
Et vecordi locuta est :
17 Aquæ furtivæ dulciores sunt,
et panis absconditus suavior.
18 Et ignoravit quod ibi sint gigantes,
et in profundis inferni convivæ ejus.

PARS ALTERA

[X, 1 — XXXI, 31.]

PROVERBIORUM COLLECTIO DUPLEX

I. — PARABOLÆ SALOMONIS.

[X, 1 — XXII, 16.]

10 Parabolæ Salomonis.

- Filius sapiens lætificat patrem,
filius vero stultus mœstitia est matris suæ.
2 Nil proderunt thesauri impietatis,
justitia vero liberabit a morte.
3 Non affliget Dominus fame animam justī,
et insidias impiorum subvertet.
4 Egestatem operata est manus remissa;
manus autem fortium divitias parat.
Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos;
idem autem ipse sequitur aves volantes.
5 Qui congregat in messe filius sapiens est;
qui autem stertit æstate filius confusionis.

Prov. 19, 25; Eccli. 10, 28. — 10) *Principium... Domini*, Job. 28, 28; Ps. 110, 10; Prov. 1, 7; Eccli. 1, 16. — 11) Prov. 3, 2, 16; 4, 10; 10, 27. — 13-18) Prov. 7, 7-27.

10. — 1) *Parabolæ Salomonis*, Prov. 1, 1; 25, 1. *Filius... patrem*, Prov. 15, 20. *Filius... suæ*, Prov. 17, 25; 19, 13; 29, 15. — 2) Prov. 11, 4, 6. — 4) Prov. 6, 11; 12, 11, 24; 13, 4; 18, 9; 20, 13;

- 6 Benedictio Domini super caput iusti;
os autem impiorum operit iniquitas.
- 7 Memoria iusti cum laudibus,
et nomen impiorum putrescet.
- 8 Sapiens corde praecepta suscipit;
stultus caeditur labiis.
- 9 Qui ambulat simpliciter ambulat confidenter;
qui autem depravat vias suas manifestus erit.
- 10 Qui annuit oculo dabit dolorem;
et stultus labiis verberabitur.
- 11 Vena vitae os iusti,
et os impiorum operit iniquitatem.
- 12 Odium suscitatur rixas,
et universa delicta operit caritas.
- 13 In labiis sapientis invenitur sapientia,
et virga in dorso ejus qui indiget corde.
- 14 Sapientes abscondunt scientiam;
os autem stulti confusioni proximum est.
- 15 Substantia divitis urbs fortitudinis ejus;
pavor pauperum egestas eorum.
- 16 Opus iusti ad vitam,
fructus autem impii ad peccatum.
- 17 Via vitae custodienti disciplinam;
qui autem increpationes relinquit errat.
- 18 Abscondunt odium labia mendacia;
qui profert contumeliam insipiens est.
- 19 In multiloquio non deerit peccatum,
qui autem moderatur labia sua prudentissimus est.
- 20 Argentum electum lingua iusti;
cor autem impiorum pro nihilo.
- 21 Labia iusti erudiunt plurimos;
qui autem indocti sunt in cordis egestate moriuntur.
- 22 Benedictio Domini divites facit,
nec sociabitur eis afflictio.
- 23 Quasi per risum stultus operatur scelus,
sapientia autem est viro prudentia.
- 24 Quod timet impius veniet super eum;
desiderium suum iustis dabitur.
- 25 Quasi tempestas transiens non erit impius;
iustus autem quasi fundamentum sempiternum.
- 26 Sicut acetum dentibus, et fumus oculis,
sic piger his qui miserunt eum.
- 27 Timor Domini apponet dies,
et anni impiorum breviabuntur.
- 28 Expectatio iustorum laetitia,
spes autem impiorum peribit.

21, 5; 28, 19. — 10) Prov. 6, 13; Eccli. 27, 25. —
12) I Cor. 13, 4-7; I Petr. 4, 8. — 16) *Opus iusti
ad vitam*, Prov. 11, 18, 19. — 17) Prov. 6, 23;
15, 10. — 19) *In multiloquio... peccatum*, Eccl.
5, 2; Eccli. 20, 8. *Qui autem... est*, Prov. 17, 27;
Eccli. 1, 30; 7, 15; 20, 5; Jac. 1, 19. — 22) Eccli.
11, 24. — 27) Prov. 3, 2; 4, 10; 9, 14; 14, 27.

- 29 Fortitudo simplicis via Domini,
et pavor his qui operantur malum.
- 30 Justus in æternum non commovebitur,
impii autem non habitabunt super terram.
- 31 Os justi parturiet sapientiam;
lingua pravorum peribit.
- 32 Labia justi considerant placita,
et os impiorum perversa.
- 11 Statera dolosa abominatio est apud Dominum,
et pondus æquum voluntas ejus.
- 2 Ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia;
ubi autem est humilitas, ibi et sapientia.

De fructibus justitiæ et impietatis [XI, 3-8].

- 3 Simplicitas justorum dirigit eos,
et supplantatio perversorum vastabit illos.
- 4 Non proderunt divitiæ in die ultionis;
justitia autem liberabit a morte.
- 5 Justitia simplicis dirigit viam ejus,
et in impietate sua corrueat impius.
- 6 Justitia rectorum liberabit eos,
et in insidiis suis capientur iniqui.
- 7 Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes,
et expectatio sollicitorum peribit.
- 8 Justus de angustia liberatus est,
et tradetur impius pro eo.

De homine justo et impio in civitate [XI, 9-11].

- 9 Simulator ore decipit amicum suum;
justi autem liberabuntur scientia.
- 10 In bonis justorum exsultabit civitas,
et in perditione impiorum erit laudatio.
- 11 Benedictione justorum exaltabitur civitas,
et ore impiorum subvertetur.
- 12 Qui despicit amicum suum indigens corde est;
vir autem prudens tacebit.
- 13 Qui ambulat fraudulenter revelat arcana;
qui autem fidelis est animi celat amici commissum.
- 14 Ubi non est gubernator, populus corrueat;
salus autem, ubi multa consilia.
- 15 Affligetur malo qui fidem facit pro extraneo;
qui autem cavet laqueos securus erit.
- 16 Mulier gratiosa inveniet gloriam,
et robusti habebunt divitias.

De fructibus justitiæ et pravitatis [XI, 17-21].

- 17 Benefacit animæ suæ vir misericors,
qui autem crudelis est etiam propinquos abjicit.

11. — 1) Lev. 19, 35, 36; Prov. 16, 11; 20, 10, 23. — 4) Prov. 10, 2, 3. — 5) Prov. 28, 18. — 10) Prov. 28, 12; 29, 2. — 13) Prov. 20, 19, 7) Prov. 10, 28; Sap. 3, 18; 5, 15. — 9) Prov. 29, 5. — 14) Prov. 15, 22; 20, 18; 24, 6. — 15) Prov.

- 18 Impius facit opus instabile,
seminanti autem justitiam merces fidelis.
- 19 Clementia præparat vitam,
et sectatio malorum mortem.
- 20 Abominabile Domino cor prævum,
et voluntas ejus in iis qui simpliciter ambulant.
- 21 Manus in manu non erit innocens malus;
semen autem justorum salvabitur.
- 22 Circulus aureus in naribus suis
mulier pulchra et fatua.
- 23 Desiderium justorum omne bonum est;
præstolatio impiorum furor.
- 24 Alii dividunt propria, et ditiores fiunt;
alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt.
- 25 Anima quæ benedicit impinguabitur;
et qui inebriat ipse quoque inebriabitur.
- 26 Qui abscondit frumenta maledicetur in populis;
benedictio autem super caput vendentium.
- 27 Bene consurgit diluculo qui quærit bona;
qui autem investigator malorum est opprimetur ab eis.
- 28 Qui confidit in divitiis suis corruet,
justi autem quasi virens folium germinabunt.
- 29 Qui conturbat domum suam possidebit ventos,
et qui stultus est serviet sapienti.
- 30 Fructus justi lignum vitæ,
et qui suscipit animas sapiens est.
- 31 Si justus in terra recipit,
quanto magis impius et peccator.
- 12 Qui diligit disciplinam diligit scientiam;
qui autem odit increpationes insipiens est.
- 2 Qui bonus est hauriet gratiam a Domino,
qui autem confidit in cogitationibus suis impie agit.
- 3 Non roborabitur homo ex impietate,
et radix justorum non commovebitur.
- 4 Mulier diligens corona est viro suo;
et putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.
- 5 Cogitationes justorum judicia,
et consilia impiorum fraudulenta.
- 6 Verba impiorum insidiantur sanguini;
os justorum liberabit eos.
- 7 Verte impios, et non erunt;
domus autem justorum permanebit.
- 8 Doctrina sua noscetur vir;
qui autem vanus et excors est patebit contemptui.
- 9 Melior est pauper et sufficiens sibi
quam gloriosus et indigens pane.

6, 1, — 18) Prov. 10, 16. — 28) Ps. 51, 9, 10. — 12. — 1) Prov. 15, 5, 10; 29, 1; Eccli. 19, 5;
31) I Petr. 4, 18. — 21, 7. — 4) Eccli. 26, 1, 16. — 9) Eccli. 10, 30. —

- 10 Novit justus jumentorum suorum animas,
viscera autem impiorum crudelia.
- 11 Qui operatur terram suam satiabitur panibus;
qui autem sectatur otium stultissimus est.
Qui suavis est in vini demorationibus
in suis munitionibus relinquit contumeliam.
- 12 Desiderium impii munimentum est pessimorum,
radix autem justorum proficiet.
- 13 Propter peccata labiorum ruina proximat malo,
effugiet autem justus de angustia.
- 14 De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis,
et juxta opera manuum suarum retribuetur ei.
- 15 Via stulti recta in oculis ejus;
qui autem sapiens est audit consilia.
- 16 Fatuus statim indicat iram suam,
qui autem dissimulat injuriam callidus est.

De peccatis labiorum [XII, 17-19].

- 17 Qui quod novit loquitur, index justitiæ est;
qui autem mentitur testis est fraudulentus.
- 18 Est qui promittit, et quasi gladio pungitur conscientiæ,
lingua autem sapientium sanitas est.
- 19 Labium veritatis firmum erit in perpetuum;
qui autem testis est repentinus concinnat linguam mendacii.
- 20 Dolus in corde cogitantium mala;
qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.
- 21 Non contristabit justum quidquid ei acciderit,
impii autem replebuntur malo.
- 22 Abominatio est Domino labia mendacia;
qui autem fideliter agunt placent ei.
- 23 Homo versutus celat scientiam,
et cor insipientium provocat stultitiam.
- 24 Manus fortium dominabitur;
quæ autem remissa est tributis serviet.
- 25 Mæror in corde viri humiliabit illum,
et sermone bono lætificabitur.
- 26 Qui negligit damnum propter amicum, justus est;
iter autem impiorum decipiet eos.
- 27 Non inveniet fraudulentus lucrum,
et substantia hominis erit auri pretium.
- 28 In semita justitiæ vita;
iter autem devium ducit ad mortem.
- 13 Filius sapiens doctrina patris,
qui autem illusor est non audit cum arguitur.
- 2 De fructu oris sui homo satiabitur bonis,
anima autem prævaricatorum iniqua.

11) Prov. 28, 19; Eccli. 20, 30. — 14) Prov. 13, 2;
18, 20. — 17) Prov. 14, 5. — 22) Prov. 6, 17. — 24) Prov. 10, 4; 13, 4. — 25) Prov. 15, 13; 17, 22;
Eccli. 38, 19-25.
13. — 2) Prov. 12, 14; 18, 20. — 3) Prov. 18, 7;

- 3 Qui custodit os suum custodit animam suam;
qui autem inconsideratus est ad loquendum sentiet mala.
- 4 Vult et non vult piger;
anima autem operantium impinguabitur.
- 5 Verbum mendax justus detestabitur;
impius autem confundit, et confundetur.
- 6 Justitia custodit innocentis viam,
impietas autem peccatorem supplantat.
- 7 Est quasi dives, cum nihil habeat,
et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.
- 8 Redemptio animæ viri divitiæ suæ;
qui autem pauper est increpationem non sustinet.
- 9 Lux justorum lætificat,
lucerna autem impiorum extinguetur.
- 10 Inter superbos semper jurgia sunt;
qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.
- 11 Substantia festinata minuetur;
quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
- 12 Spes quæ differtur affligit animam;
lignum vitæ desiderium veniens.
- 13 Qui detrahit alicui rei ipse se in futurum obligat,
qui autem timet præceptum in pace versabitur.
Animæ dolosæ errant in peccatis,
justi autem misericordes sunt, et miserantur.
- 14 Lex sapientis fons vitæ,
ut declinet a ruina mortis.
- 15 Doctrina bona dabit gratiam;
in itinere contemptorum vorago.
- 16 Astutus omnia agit cum consilio,
qui autem fatuus est aperit stultitiam.
- 17 Nuntius impii cadet in malum;
legatus autem fidelis, sanitas.
- 18 Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam,
qui autem acquiescit arguenti glorificabitur.
- 19 Desiderium si compleatur delectat animam;
detestantur stulti eos qui fugiunt mala.
- 20 Qui cum sapientibus graditur sapiens erit;
amicus stultorum similis efficietur.
- 21 Peccatores persequitur malum,
et justis retribuentur bona.
- 22 Bonus relinquit heredes filios et nepotes,
et custoditur justo substantia peccatoris.
- 23 Multi cibi in novalibus patrum,
et aliis congregantur absque iudicio.
- 24 Qui parcit virgæ odit filium suum;
qui autem diligit illum instanter erudit.
- 25 Justus comedit et replet animam suam;
venter autem impiorum insaturabilis.

21, 23. — 6) Prov. 11, 3, 5, 6. — 9) Prov. 24, 20. | 9, 10; 9, 21. — 24) Prov. 19, 18; 22, 15; 23, 13,
— 11) Prov. 28, 20, 22. — 20) Eccli. 6, 35, 36; 8, 14; 29, 15; Eccli. 7, 25; 30, 1, 8-13.

- 14 Sapiens mulier ædificat domum suam;
insipiens exstructam quoque manibus destruet.
- 2 Ambulans recto itinere, et timens Deum,
despicitur ab eo qui infami graditur via.
- 3 In ore stulti virga superbiæ;
labia autem sapientium custodiunt eos.
- 4 Ubi non sunt boves præsepe vacuum est;
ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.
- 5 Testis fidelis non mentitur,
profert autem mendacium dolosus testis.
- 6 Quærit derisor sapientiam, et non invenit;
doctrina prudentium facilis.
- 7 Vade contra virum stultum,
et nescit labia prudentiæ.
- 8 Sapientia callidi est intelligere viam suam,
et imprudentia stultorum errans.
- 9 Stultus illudet peccatum,
et inter justos morabitur gratia.
- 10 Cor quod novit amaritudinem animæ suæ,
in gaudio ejus non miscebitur extraneus.
- 11 Domus impiorum delebitur,
tabernacula vero justorum germinabunt.
- 12 Est via quæ videtur homini justa,
novissima autem ejus deducunt ad mortem.
- 13 Risus dolore miscebitur,
et extrema gaudii luctus occupat.
- 14 Viis suis replebitur stultus,
et super eum erit vir bonus.
- 15 Innocens credit omni verbo;
astutus considerat gressus suos.
- Filio doloso nihil erit boni;
servo autem sapienti prosperi erunt actus, et dirigetur via ejus.
- 16 Sapiens timet, et declinat a malo;
stultus transilit, et confidit.
- 17 Impatiens operabitur stultitiam,
et vir versutus odiosus est.
- 18 Possidebunt parvuli stultitiam,
et exspectabunt astuti scientiam.
- 19 Jacebunt mali ante bonos,
et impii ante portas justorum.
- 20 Etiam proximo suo pauper odiosus erit,
amici vero divitum multi.
- 21 Qui despicit proximum suum peccat;
qui autem miseretur pauperis beatus erit.
Qui credit in Domino misericordiam diligit.
- 22 Errant qui operantur malum;
misericordia et veritas præparant bona.

14. — Job 12, 4; Sap. 2, 10-20. — 5) Prov. 12, 16, 25. — 20) Prov. 19, 4, 7; Eccli. 6, 8-10; 13, 17. — 11) Prov. 3, 33; 12, 7; 15, 25. — 12) Prov.

- 23 In omni opere erit abundantia;
ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.
- 24 Corona sapientium divitiæ eorum;
fatuitas stultorum imprudentia.
- 25 Liberat animas testis fidelis,
et profert mendacia versipellis.
- 26 In timore Domini fiducia fortitudinis,
et filiis ejus erit spes.
- 27 Timor Domini fons vitæ,
ut declinent a ruina mortis.
- 28 In multitudine populi dignitas regis,
et in paucitate plebis ignominia principis.
- 29 Qui patiens est multa gubernatur prudentia;
qui autem impatiens est exaltat stultitiam suam.
- 30 Vita carniū sanitas cordis;
putredo ossium invidia.
- 31 Qui calumniatur egentem exprobrat factori ejus,
honorat autem eum qui miseretur pauperis.
- 32 In malitia sua expelletur impius,
sperat autem justus in morte sua.
- 33 In corde prudentis requiescit sapientia,
et indoctos quosque erudiet.
- 34 Justitia elevat gentem;
miseros autem facit populos peccatum.
- 35 Acceptus est regi minister intelligens;
iracundiam ejus inutilis sustinebit.
- 15 Responsio mollis frangit iram;
sermo durus suscitatur furem.
- 2 Lingua sapientium ornat scientiam;
os fatuorum ebullit stultitiam.
- 3 In omni loco, oculi Domini
contemplantur bonos et malos.
- 4 Lingua placabilis lignum vitæ;
quæ autem immoderata est conteret spiritum.
- 5 Stultus irridet disciplinam patris sui;
qui autem custodit increpationes astutior fiet.
- In abundanti justitia virtus maxima est,
cogitationes autem impiorum eradicabuntur.
- 6 Domus justi plurima fortitudo,
et in fructibus impii conturbatio.
- 7 Labia sapientium disseminabunt scientiam;
cor stultorum dissimile erit.
- 8 Victimæ impiorum abominabiles Domino;
vota justorum placabilia.
- 9 Abominatio est Domino via impii;
qui sequitur justitiam diligitur ab eo.
- 10 Doctrina mala deserenti viam vitæ;
qui increpationes odit morietur.

25. — 29 Prov. 16, 32; 19, 11; Eccl. 7, 9, 10; autem... fiet, Prov. 12, 1; 13, 18. — 8) Prov. 21, Jac. 1, 19. — 31) Prov. 17, 5.
15. — 1) Prov. 25, 15; Eccl. 6, 5. — 5) Qui 1, 11-15. — 9) Prov. 11, 20; 21, 21. — 13) Prov.

- 11 Infernus et perditio coram Domino :
quanto magis corda filiorum hominum !
- 12 Non amat pestilens eum qui se corripit,
nec ad sapientes graditur.
- 13 Cor gaudens exhilarat faciem ;
in mœrore animi dejicitur spiritus.
- 14 Cor sapientis quærit doctrinam,
et os stulorum pascitur imperitia.
- 15 Omnes dies pauperis mali ;
secura mens quasi iuge convivium.
- 16 Melius est parum cum timore Domini,
quam thesauri magni et insatiabiles.
- 17 Melius est vocari ad olera cum charitate,
quam ad vitulum saginatum cum odio.
- 18 Vir iracundus provocat rixas ;
qui patiens est mitigat suscitatas.
- 19 Iter pigrorum quasi sepes spinarum,
via justorum absque offendiculo.
- 20 Filius sapiens lætificat patrem,
et stultus homo despicit matrem suam.
- 21 Stultitia gaudium stulto,
et vir prudens dirigit gressus suos.
- 22 Dissipantur cogitationes ubi non est consilium ;
ubi vero sunt plures consiliarii, confirmantur.
- 23 Lætatur homo in sententia oris sui,
et sermo opportunus est optimus.
- 24 Semita vitæ super eruditum,
ut declinet de inferno novissimo.
- 25 Domum superborum demolietur Dominus,
et firmos faciet terminos viduæ.
- 26 Abominatio Domini cogitationes malæ,
et purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.
- 27 Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam ;
qui autem odit munera vivet.
- Per misericordiam et fidem purgantur peccata,
per timorem autem Domini declinat omnis a malo.
- 28 Mens justi meditatur obedientiam ;
os impiorum redundat malis.
- 29 Longe est Dominus ab impiis,
et orationes justorum exaudiet.
- 30 Lux oculorum lætificat animam ;
fama bona impinguat ossa.
- 31 Auris quæ audit increpationes vitæ
in medio sapientium commorabitur.
- 32 Qui abjicit disciplinam despicit animam suam ;
qui autem acquiescit increpationibus possessor est cordis.

12, 25; 17, 22; Eccli. 30, 25; 38, 19. — 18) Prov. 20, 6, 7. — 26) Prov. 6, 16, 18. — 27) Per miseri-
cordiam... peccata, Prov. 16, 6. — 30) Fama...
26, 21; 29, 22; Eccli. 28, 11. — 20) Prov. 10, 1; ossa, Prov. 22, 1. — 31) Prov. 20, 12; 25, 12. —
29, 3. — 22) Prov. 11, 14. — 23) Prov. 25, 11; Eccli.

- 33 Timor Domini disciplina sapientiæ,
et gloriam præcedit humilitas.
- 16 Hominis est animam præparare,
et Domini gubernare linguam.
- 2 Omnes viæ hominis patent oculis ejus;
spirituum ponderator est Dominus.
- 3 Revela Domino opera tua,
et dirigentur cogitationes tuæ.
- 4 Universa propter semetipsum operatus est Dominus :
impium quoque ad diem malum.
- 5 Abominatio Domini est omnis arrogans ;
etiãsi manus ad manum fuerit, non est innocens.
- Initium viæ bonæ facere justitiam ;
accepta est autem apud Deum magis quam immolare hostias.
- 6 Misericordia et veritate redimitur iniquitas,
et in timore Domini declinatur a malo.
- 7 Cum placuerint Domino viæ hominis,
inimicos quoque ejus convertet ad pacem.
- 8 Melius est parum cum justitia
quam multi fructus cum iniquitate.
- 9 Cor hominis disponit viam suam,
sed Domini est dirigere gressus ejus.

De officiis regum et eorum favore [XVI, 10-15].

- 10 Divinatio in labiis regis ;
in judicio non errabit os ejus.
- 11 Pondus et statera judicia Domini sunt,
et opera ejus omnes lapides sacculi.
- 12 Abominabiles regi qui agunt impie,
quoniam justitia firmatur solium.
- 13 Voluntas regum labia justa ;
qui recta loquitur diligetur.
- 14 Indignatio regis nuntii mortis,
et vir sapiens placabit eam.
- 15 In hilaritate vultus regis vita,
et clementia ejus quasi imber serotinus.
- 16 Posside sapientiam, quia auro melior est,
et acquirere prudentiam, quia pretiosior est argento.
- 17 Semita justorum declinat mala ;
custos animæ suæ servat viam suam.
- 18 Contritionem præcedit superbia,
et ante ruinam exaltatur spiritus.
- 19 Melius est humiliari cum mitibus
quam dividere spolia cum superbis.
- 20 Eruditus in verbo reperiet bona,
et qui sperat in Domino beatus est.
- 21 Qui sapiens est corde appellabitur prudens,
et qui dulcis eloquio majora percipiet.

33) Prov. 1, 7; Eccl. 1, 34.

16. — 2) Prov. 21, 2. — 5) Abominatio... arrogans, Prov. 6, 16, 17; 8, 13. Etiãsi... innocens, Prov. 11, 21. — 6) Misericordia... iniquitas,

Prov. 15, 27. — 8) Prov. 15, 10. — 9) Prov. 19, 21; 20, 24. — 11) Prov. 11, 1. — 12) Prov. 25, 5. — 13) Prov. 14, 35; 22, 11. — 14) Prov. 19, 12; 20, 2. — 16) Prov. 8, 10, 11, 19. — 18) Prov.

- 22 Fons vitæ eruditio possidentis;
doctrina stultorum fatuitas.
- 23 Cor sapientis erudiet os ejus,
et labiis ejus addet gratiam.
- 24 Favus mellis composita verba;
dulcedo animæ sanitas ossium.
- 25 Est via quæ videtur homini recta,
et novissima ejus ducunt ad mortem.
- 26 Anima laborantis laborat sibi,
quia compulit eum os suum.
- 27 Vir impius fodit malum,
et in labiis ejus ignis ardescit.
- 28 Homo perversus suscitatur lites,
et verbosus separat principes.
- 29 Vir iniquus lactat amicum suum,
et ducit eum per viam non bonam.
- 30 Qui attonitis oculis cogitat prava,
mordens labia sua perficit malum.
- 31 Corona dignitatis senectus,
quæ in viis justitiæ reperietur.
- 32 Melior est patiens viro forti;
et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.
- 33 Sortes mittuntur in sinum,
sed a Domino temperantur.
- 17 Melior est bucella sicca cum gaudio
quam domus plena victimis cum jurgio.
- 2 Servus sapiens dominabitur filiis stultis,
et inter fratres hereditatem dividet.
- 3 Sicut igne probatur argentum et aurum camino,
ita corda probat Dominus.
- 4 Malus obedit linguæ iniquæ,
et fallax obtemperat labiis mendacibus.
- 5 Qui despicit pauperem exprobrat factori ejus,
et qui ruina lætatur alterius non erit impunitus.
- 6 Corona senum filii filiorum,
et gloria filiorum patres eorum.
- 7 Non decent stultum verba composita,
nec principem labium mentiens.
- 8 Gemma gratissima expectatio præstolantis;
quocumque se vertit, prudenter intelligit.
- 9 Qui celat delictum quærit amicitias;
qui altero sermone repetit separat fœderatos.
- 10 Plus proficit correptio apud prudentem,
quam centum plagæ apud stultum.
- 11 Semper jurgia quærit malus;
angelus autem crudelis mittetur contra eum.

11, 2. — 25) Prov. 14, 12. — 26) Prov. 10, 4. — 28) Homo... lites, Prov. 6, 14, 19; 15, 18. Verbo-
sus separat principes, Prov. 17, 9; 26, 20, 22;
Eccli. 28, 15. — 31) Corona dignitatis senectus,
Prov. 20, 29. — 32) Prov. 14, 29; Eccli. 9, 18;
Sap. 6, 1.
17. — 2) Eccli. 10, 28. — 5) Prov. 14, 31. —

- 12 Expedit magis ursæ occurrere raptis fetibus,
quam fatuo confidenti in stultitia sua.
- 13 Qui reddit mala pro bonis,
non recedet malum de domo ejus.
- 14 Qui dimittit aquam caput est jurgiorum,
et antequam patiatur contumeliam judicium deserit.
- 15 Qui justificat impium, et qui condemnat justum,
abominabilis est uterque apud Deum.
- 16 Quid prodest stulto habere divitias,
cum sapientiam emere non possit?
Qui altam facit domum suam quærit ruinam,
et qui evitat discere incidet in mala.
- 17 Omni tempore diligit qui amicus est,
et frater in angustiis comprobatur.
- 18 Stultus homo plaudet manibus
cum spoponderit pro amico suo.
- 19 Qui meditatur discordias diligit rixas,
et qui exaltat ostium quærit ruinam.
- 20 Qui perversi cordis est non inveniet bonum,
et qui vertit linguam incidet in malum.
- 21 Natus est stultus in ignominiam suam;
sed nec pater in fatuo lætabitur.
- 22 Animus gaudens ætatem floridam facit;
spiritus tristis exsiccatur ossa.
- 23 Munera de sinu impius accipit,
ut pervertat semitas judicii.
- 24 In facie prudentis lucet sapientia;
oculi stultorum in finibus terræ.
- 25 Ira patris filius stultus,
et dolor matris quæ genuit eum.
- 26 Non est bonum damnum inferre justo,
nec percutere principem qui recta judicat.
- 27 Qui moderatur sermones suos doctus et prudens est,
et pretiosi spiritus vir eruditus.
- 28 Stultus quoque, si tacuerit, sapiens reputabitur,
et si compresserit labia sua, intelligens.
- 18 Occasiones quærit qui vult recedere ab amico;
omni tempore erit exprobrabilis.
- 2 Non recipit stultus verba prudentiæ,
nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.
- 3 Impius, cum in profundum venerit peccatorum, contemnit;
sed sequitur eum ignominia et opprobrium.
- 4 Aqua profunda verba ex ore viri,
et torrens redundans fons sapientiæ.
- 5 Accipere personam impii non est bonum,
ut declines a veritate judicii.

13) Matth. 5, 39; Rom. 12, 17; I Thess. 5, 15; 15, 13. — 24) Eccl. 8, 1. — 25) Prov. 10, 1; 23, 1 Petr. 3, 9. — 15) Prov. 24, 24; Is. 5, 23. — 25; 29, 15. — 27) Prov. 10, 19; Eccl. 1, 30; 17) Prov. 18, 24. — 18) Prov. 6, 1; 11, 15; 20, 16. Jac. 1, 19. — 19) Prov. 15, 18; 16, 28. — 22) Prov. 12, 25; 18. — 4) Prov. 20, 5. — 5) Prov. 24, 23; 28, 21.

- 6 Labia stulti miscent se rixis,
et os ejus jurgia provocat.
- 7 Os stulti contritio ejus,
et labia ipsius ruina animæ ejus.
- 8 Verba bilinguis quasi simplicia,
et ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.
Pigrum dejecit timor;
animæ autem effeminatorum esurient.
- 9 Qui mollis et dissolutus est in opere suo
frater est sua opera dissipantis.
- 10 Turris fortissima nomen Domini;
ad ipsum currit justus, et exaltabitur.
- 11 Substantia divitis urbs roboris ejus,
et quasi murus validus circumdans eum.
- 12 Antequam conteratur exaltatur cor hominis,
et antequam glorificetur humiliatur.
- 13 Qui prius respondet quam audiat,
stultum se esse demonstrat et confusione dignum.
- 14 Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam;
spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit sustinere?
- 15 Cor prudens possidebit scientiam,
et auris sapientium quærit doctrinam.
- 16 Donum hominis dilatat viam ejus;
et ante principes spatium ei facit.
- 17 Justus prior est accusator sui;
venit amicus ejus, et investigabit eum.
- 18 Contradictiones comprimit sors,
et inter potentes quoque dijudicat.
- 19 Frater qui adjuvatur a fratre quasi civitas firma,
et judicia quasi vectes urbium.
- 20 De fructu oris viri replebitur venter ejus,
et genimina labiorum ipsius saturabunt eum.
- 21 Mors et vita in manu linguæ:
qui diligunt eam comedent fructus ejus.
- 22 Qui invenit mulierem bonam invenit bonum,
et hauriet jucunditatem a Domino.
Qui expellit mulierem bonam expellit bonum;
qui autem tenet adulteram stultus est et impius.
- 23 Cum obsecrationibus loquetur pauper,
et dives effabitur rigide.
- 24 Vir amabilis ad societatem
magis amicus erit quam frater.
- 19 Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua
quam dives torquens labia sua, et insipiens.
- 2 Ubi non est scientia animæ, non est bonum,
et qui festinus est pedibus offendet.

— 6) Prov. 15, 18. — 7) Prov. 10, 14; 12, 13; 13, 3; Eccl. 10, 12. — 8) Prov. 26, 22. — 11) Prov. 10, 15. — 12) Prov. 11, 2; 16, 18; Eccl. 10, 15. — 13) Eccl. 11, 8. — 16) Prov. 21, 14. — 20) Prov.

12, 14; 13, 2. — 21) Eccl. 37, 21. — 22) Qui invenit... bonum, Prov. 12, 4; 19, 14. Qui expellit... bonum, Eccl. 7, 21. — 24) Prov. 17, 17. 19. — 1) Prov. 28, 6. — 4) Prov. 14, 20; Eccl.

- 3 Stultitia hominis supplantat gressus ejus,
et contra Deum fervet animo suo.
- 4 Divitiæ addunt amicos plurimos;
a paupere autem et hi quos habuit separantur.
- 5 Testis falsus non erit impunitus,
et qui mendacia loquitur non effugiet.
- 6 Multi colunt personam potentis,
et amici sunt dona tribuentis.
- 7 Fratres hominis pauperis oderunt eum;
insuper et amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur nihil habebit;
- 8 qui autem possessor est mentis diligit animam suam,
et custos prudentiæ inveniet bona.
- 9 Falsus testis non erit impunitus,
et qui loquitur mendacia peribit.
- 10 Non decent stultum deliciæ,
nec servum dominari principibus.
- 11 Doctrina viri per patientiam noscitur,
et gloria ejus est iniqua prætergredi.
- 12 Sicut fremitus leonis, ita et regis ira,
et sicut ros super herbam, ita et hilaritas ejus.
- 13 Dolor patris filius stultus,
et tecta jugiter perstillantia litigiosa mulier.
- 14 Domus et divitiæ dantur a parentibus;
a Domino autem proprie uxor prudens.
- 15 Pigredo immittit soporem,
et anima dissoluta esuriet.
- 16 Qui custodit mandatum custodit animam suam;
qui autem negligit viam suam mortificabitur.
- 17 Fœneratur Domino qui miseretur pauperis,
et vicissitudinem suam reddet ei.
- 18 Erudi filium tuum, ne desperes;
ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.
- 19 Qui impatiens est sustinebit damnum,
et cum rapuerit, aliud apponet.
- 20 Audi consilium, et suscipe disciplinam,
ut sis sapiens in novissimis tuis.
- 21 Multæ cogitationes in corde viri;
voluntas autem Domini permanebit.
- 22 Homo indigens misericors est,
et melior est pauper quam vir mendax.
- 23 Timor Domini ad vitam,
et in plenitudine commorabitur absque visitatione pessima.
- 24 Abscondit piger manum suam sub ascella,
nec ad os suum applicat eam.
- 25 Pestilente flagellato stultus sapientior erit;
si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.

13, 25. — 5) Deut. 19, 16-20; Prov. 19, 9; 21, 28;
Dan. 13, 61. — 6) Prov. 29, 26. — 9) Prov. 19, 5.
— 12) Prov. 20, 2. — 13) *Dolor... stultus*, Prov.
10, 1; 17, 21, 25. *Tecta... mulier*, Prov. 27, 16;
21, 9; 25, 24. — 14) *A Domino... prudens*, Prov.

18, 22. — 15) Prov. 6, 9-11. — 16) Prov. 13, 13;
16, 17. — 17) Prov. 14, 21; 22, 9; 28, 27. —
18) Prov. 13, 24; 23, 13. — 21) Prov. 16, 1, 9. —
24) Prov. 26, 15. — 25) Prov. 17, 10; 21, 11. —

- 26 Qui affligit patrem, et fugat matrem,
ignominiosus est et infelix.
- 27 Non cesses, fili, audire doctrinam,
nec ignores sermones scientiæ.
- 28 Testis iniquus deridet iudicium,
et os impiorum devorat iniquitatem.
- 29 Parata sunt derisoribus iudicia,
et mallei percutientes stultorum corporibus.
- 20 Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrietas;
quicumque his delectatur non erit sapiens.
- 2 Sicut rugitus leonis, ita et terror regis:
qui provocat eum peccat in animam suam.
- 3 Honor est homini qui separat se a contentionibus;
omnes autem stulti miscentur contumeliis.
- 4 Propter frigus piger arare noluit;
mendicabit ergo æstate, et non dabitur illi.
- 5 Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri;
sed homo sapiens exhauriet illud.
- 6 Multi homines misericordes vocantur;
virum autem fidelem quis inveniet?
- 7 Justus qui ambulat in simplicitate sua
beatos post se filios derelinquet.
- 8 Rex qui sedet in solio iudicii
dissipat omne malum intuitu suo.
- 9 Quis potest dicere: Mundum est cor meum,
purus sum a peccato?
- 10 Pondus et pondus, mensura et mensura:
utrumque abominabile est apud Deum.
- 11 Ex studiis suis intelligitur puer,
si munda et recta sint opera ejus.
- 12 Aurem audientem, et oculum videntem:
Dominus fecit utrumque.
- 13 Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat;
aperi oculos tuos, et saturare panibus.
- 14 Malum est, malum est, dicit omnis emptor;
et cum recesserit, tunc gloriabitur.
- 15 Est aurum et multitudo gemmarum,
et vas pretiosum labia scientiæ.
- 16 Tolle vestimentum ejus qui fidejussor extitit alieni,
et pro extraneis aufer pignus ab eo.
- 17 Suavis est homini panis mendacii,
et postea implebitur os ejus calculo.
- 18 Cogitationes consiliis roborantur,
et gubernaculis tractanda sunt bella.
- 19 Ei qui revelat mysteria et ambulat fraudulentem,
et dilatat labia sua, ne commiscearis.
- 20 Qui maledicit patri suo et matri,
extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.

26) Eccli. 3, 14, 18. — 29) Prov. 10, 13; 26, 3. — 36) Eccl. 7, 21; I Joan. 1, 8. — 10) Prov. 11, 1;
20. — 1) Prov. 23, 20-35. — 2) Prov. 19, 12. — 20, 23. — 16) Prov. 6, 1; 22, 26; 27, 13. — 20) Ex.
5) Prov. 18, 4. — 9) III Reg. 8, 46; II Par. 6, 21, 17; Lev. 20, 9; Prov. 30, 11, 17; Eccli. 3, 18;

- 21 Hereditas ad quam festinatur in principio,
in novissimo benedictione carebit.
- 22 Ne dicas : Reddam malum;
expecta Dominum, et liberabit te.
- 23 Abominatio est apud Dominum pondus et pondus;
statera dolosa non est bona.
- 24 A Domino diriguntur gressus viri;
quis autem hominum intelligere potest viam suam?
- 25 Ruina est homini devorare sanctos,
et post vota retractare.
- 26 Dissipat impios rex sapiens,
et incurvat super eos fornicem.
- 27 Lucerna Domini spiraculum hominis,
quæ investigat omnia secreta ventris.
- 28 Misericordia et veritas custodiunt regem,
et roboratur clementia thronus ejus.
- 29 Exultatio juvenum fortitudo eorum,
et dignitas senum canities.
- 30 Livor vulneris absterget mala,
et plagæ in secretioribus ventris.
- 21 Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini;
quocumque voluerit inclinabit illud.
- 2 Omnis via viri recta sibi videtur,
appendit autem corda Dominus.
- 3 Facere misericordiam et iudicium
magis placet Domino quam victimæ.
- 4 Exaltatio oculorum est dilatatio cordis;
lucerna impiorum peccatum.
- 5 Cogitationes robusti semper in abundantia,
omnis autem piger semper in egestate est.
- 6 Qui congregat thesauros lingua mendacii vanus et excors est,
et impingetur ad laqueos mortis.
- 7 Rapinæ impiorum detrahent eos,
quia noluerunt facere iudicium.
- 8 Perversa via viri aliena est;
qui autem mundus est, rectum opus ejus.
- 9 Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa, et in domo communi.
- 10 Anima impii desiderat malum,
non miserebitur proximo suo.
- 11 Mulctato pestilente, sapientior erit parvulus,
et si sectetur sapientem, sumet scientiam.
- 12 Excogitat justus de domo impii,
ut detrahat impios a malo.
- 13 Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,
et ipse clamabit, et non exaudietur.

Matth. 15, 4. — 22) Prov. 17, 13; 24, 29; Eccli.
28, 1; Matth. 5, 39; Rom. 12, 17, 19; I Thess. 5,
15; I Petr. 3, 9. — 23) Prov. 11, 1; 20, 10. —
24) Prov. 16, 9. — 28) Prov. 16, 12. — 29) Digni-

tas senum canities, Prov. 16, 31.

21. — 2) Prov. 12, 15; 16, 2. — 3) I Reg. 15, 22;
Prov. 15, 8; Os. 6, 6. — 9) Prov. 19, 13; 21, 19;
25, 24; 27, 15; Eccli. 25, 23. — 11) Prov. 19, 25.

- 14 Munus absconditum extinguit iras,
et donum in sinu indignationem maximam.
- 15 Gaudium justo est facere iudicium,
et pavor operantibus iniquitatem.
- 16 Vir qui erraverit a via doctrinae
in coetu gigantum commorabitur.
- 17 Qui diligit epulas in egestate erit;
qui amat vinum et pingua non ditabitur.
- 18 Pro justo datur impius,
et pro rectis iniquus.
- 19 Melius est habitare in terra deserta
quam cum muliere rixosa et iracunda.
- 20 Thesaurus desiderabilis, et oleum in habitaculo iusti:
et imprudens homo dissipabit illud.
- 21 Qui sequitur iustitiam et misericordiam,
inveniet vitam, iustitiam et gloriam.
- 22 Civitatem fortium ascendit sapiens,
et destruxit robur fiduciae ejus.
- 23 Qui custodit os suum et linguam suam
custodit ab angustiis animam suam.
- 24 Superbus et arrogans vocatur indoctus,
qui in ira operatur superbiam.
- 25 Desideria occidunt pigrum:
noluerunt enim quidquam manus ejus operari.
- 26 Tota die concupiscit et desiderat;
qui autem justus est tribuet, et non cessabit.
- 27 Hostiae impiorum abominabiles,
quia offeruntur ex scelere.
- 28 Testis mendax peribit;
vir obediens loquetur victoriam.
- 29 Vir impius procaciter obfirmat vultum suum;
qui autem rectus est corrigit viam suam.
- 30 Non est sapientia, non est prudentia,
non est consilium contra Dominum.
- 31 Equus paratur ad diem belli;
Dominus autem salutem tribuit.
- 22 Melius est nomen bonum quam divitiae multae;
super argentum et aurum gratia bona.
- 2 Dives et pauper obviaverunt sibi:
utriusque operator est Dominus.
- 3 Callidus vidit malum, et abscondit se;
innocens pertransiit, et afflicus est damno.
- 4 Finis modestiae timor Domini,
divitiae, et gloria, et vita.
- 5 Arma et gladii in via perversi;
custos autem animae suae longe recedit ab eis.
- 6 Proverbium est: Adolescens juxta viam suam;
etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

— 14) Prov. 18, 16. — 15) *Pavor operantibus iniquitatem*, Prov. 10, 29. — 18) Prov. 11, 8. — 19) Prov. 21, 9. — 23) Prov. 13, 3. — 27) Prov. 15, 8; Eccli. 34, 21, 23. — 28) Prov. 19, 5, 9. — 22. — 1) Prov. 15, 30; Eccl. 7, 2. — 2) Prov. 29, 13. — 3) Prov. 27, 12. — 6) Prov. 20, 11. —

- 7 Dives pauperibus imperat,
et qui accipit mutuum servus est fœnerantis.
- 8 Qui seminat iniquitatem metet mala,
et virga iræ suæ consummabitur.
- 9 Qui pronus est ad misericordiam benedicetur,
de panibus enim suis dedit pauperi.
Victoriam et honorem acquirat qui dat mûnera;
animam autem aufert accipientium.
- 10 Ejice derisorem, et exhibit cum eo jurgium,
cessabuntque causæ et contumeliæ.
- 11 Qui diligit cordis munditiam,
propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.
- 12 Oculi Domini custodiunt scientiam,
et supplantantur verba iniqui.
- 13 Dicit piger : Leo est foris,
in medio platearum occidendus sum.
- 14 Fovea profunda os alienæ;
cui iratus est Dominus, incidet in eam.
- 15 Stultitia colligata est in corde pueri,
et virga disciplinæ fugabit eam.
- 16 Qui calumniatur pauperem ut augeat divitias suas,
dabit ipse ditiori, et egebit.

II. — COLLECTIO PERMIXTA.

[XXII, 17 — XXXI, 31.]

VERBA SAPIENTIUM.

1. CAP. XXII, 17-21 : EXORDIUM.

- 17 Inclina aurem tuam, et audi verba sapientium,
appone autem cor ad doctrinam meam;
18 quæ pulchra erit tibi cum servaveris eam in ventre tuo,
et redundabit in labiis tuis;
19 ut sit in Domino fiducia tua :
unde et ostendi eam tibi hodie.
20 Ecce descripsi eam tibi tripliciter,
in cogitationibus et scientia;
21 ut ostenderem tibi firmitatem et eloquia veritatis,
respondere ex his illis qui miserunt te.

2. CAP. XXII, 22-XXIII, 28 : PRÆCEPTA VARIA.

De pauperibus non opprimendis [XXII, 22, 23].

- 22 Non facias violentiam pauperi quia pauper est,
neque conteras egenum in porta;
23 quia judicabit Dominus causam ejus,
et configet eos qui confixerunt animam ejus.

De homine iracundo vitando [XXII, 24, 25].

- 24 Noli esse amicus homini iracundo,
neque ambules cum viro furioso;
25 ne forte discas semitas ejus,
et sumas scandalum animæ tuæ.

8) Job 4, 8; Eccli. 7, 3; Os. 8, 7. — 9) Eccli. 31, 5, 8. — 13) Prov. 26, 13. — 14) Prov. 23, 27. — 28. — 10) Prov. 26, 20. — 11) Sap. 6, 20; Matth. 17) Prov. 5, 1. — 23) Prov. 23, 11. — 24) Eccli. 8,

Cavendum est a spontione [XXII, 26, 27].

- 26 Noli esse cum his qui defigunt manus suas,
et qui vades se offerunt pro debitis;
27 si enim non habes unde restituas,
quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

De terminis [XXII, 28].

- 28 Ne transgrediaris terminos antiquos,
quos posuerunt patres tui.

De labore [XXII, 29].

- 29 Vidisti virum velocem in opere suo?
coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

De temperantia in victu [XXIII, 1-3].

- 23 Quando sederis ut comedas cum principe,
diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam.
2 Et statue cultrum in gutture tuo;
si tamen habes in potestate animam tuam.
3 Ne desideres de cibis ejus
in quo est panis mendacii.

Noli laborare ut diteris [XXIII, 4, 5].

- 4 Noli laborare ut diteris,
sed prudentiæ tuæ pone modum.
5 Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere,
quia facient sibi pennas quasi aquilæ et volabunt in cælum.

Ne comedas cum homine invido [XXIII, 6-8].

- 6 Ne comedas cum homine invido,
et ne desideres cibos ejus;
7 quoniam in similitudinem arioli et conectoris,
æstimat quod ignorat.
Comede et bibe, dicet tibi;
et mens ejus non est tecum.
8 Cibos quos comederas evomes,
et perdes pulchros sermones tuos.

Stultus sapientiam despicit [XXIII, 9].

- 9 In auribus insipientium ne loquaris,
quia despicient doctrinam eloquii tui.

Iterum de terminis [XXIII, 10, 11].

- 10 Ne attingas parvulorum terminos,
et agrum pupillorum ne introcas:
11 propinquus enim illorum fortis est,
et ipse judicabit contra te causam illorum.

De pueris corrigendis [XXIII, 12-14].

- 12 Ingrediatur ad doctrinam cor tuum,
et aures tuæ ad verba scientiæ.
13 Noli subtrahere a puero disciplinam;
si enim percusseris eum virga, non morietur.
14 Tu virga percuties eum,
et animam ejus de inferno liberabis.

18, 19. — 26) Prov. 6, 1; 11, 15; 17, 18; 20, 16; Eccli. 8, 16. — 28) Deut. 19, 14; 27, 17; Prov. 23, 10. — 23. — 9) Prov. 9, 7; Eccli. 32, 6. — 10) Prov. 22, 28. — 11) Prov. 22, 23. — 13) Prov. 13, 24; 19, 18; Eccli. 30, 1. — 14) Prov. 29, 15, 17. —

Discipulus sapiens magistro gaudium affert [XXIII, 15, 16].

- 15 Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus,
gaudebit tecum cor meum;
16 et exsultabunt renes mei,
cum locuta fuerint rectum labia tua.

Qui Dominum timet mercedem accipiet [XXIII, 17, 18].

- 17 Non æmuletur cor tuum peccatores,
sed in timore Domini esto tota die;
18 quia habebis spem in novissimo,
et præstolatio tua non auferetur.

De gula vitanda [XXIII, 19-21].

- 19 Audi, fili mi, et esto sapiens,
et dirige in via animum tuum.
20 Noli esse in conviviis potatorum,
nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt;
21 quia vacantes potibus et dantes symbola consumentur
et vestiatur pannis dormitatio.

Filius sapiens patri et matri gaudium affert [XXIII, 22-25].

- 22 Audi patrem tuum qui genuit te,
et ne contempnas cum senuerit mater tua.
23 Veritatem eme, et noli vendere sapientiam,
et doctrinam, et intelligentiam.
24 Exsultat gaudio pater iusti;
qui sapientem genuit lætabitur in eo.
25 Gaudeat pater tuus et mater tua,
et exsultet quæ genuit te.

De meretrice fugienda [XXIII, 26-28].

- 26 Præbe, fili mi, cor tuum mihi,
et oculi tui vias meas custodiant.
27 Fovea enim profunda est meretrix,
et puteus angustus aliena.
28 Insidiatur in via quasi latro,
et quos incautos viderit interficiet.

3. CAP. XXIII, 29-35 : DE EBRIETATE VITANDA.

- 29 Cui vae? Cujus patri vae?
Cui rixæ? cui foveæ?
Cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?
30 Nonne his qui commorantur in vino,
et student calicibus, epotandis?
31 Ne intuearis vinum quando flavescit,
cum splenduerit in vitro color ejus.
Ingreditur blande;
32 sed in novissimo mordebit ut coluber,
et sicut regulus venena diffundet.
33 Oculi tui videbunt extraneas,
et cor tuum loquetur perversa.
34 Et eris sicut dormiens in medio mari,
et quasi sopitus gubernator, amisso clavo.
35 Et dices : Verberaverunt me, sed non dolui;
traxerunt me, et ego non sensi.
Quando evigilabo, et rursus vina reperiam?

17) Prov. 3, 31; 24, 1, 19. — 18) Prov. 24, 14. — 19) Prov. 22, 14. — 20) Prov. 7, 10-18.
22) Prov. 30, 17; Eccli. 3, 14, 15. — 24) Prov. — 30) Prov. 20, 1; Eccli. 19, 2; Os. 4, 11.

4. CAP. XXIV, 1-22 : ALIA PRÆCEPTA VARIA.

Ne æmuleris viros malos [XXIV, 1, 2]!

- 24 Ne æmuleris viros malos,
nec desideres esse cum eis;
2 quia rapinas meditatur mens eorum,
et fraudes labia eorum loquuntur.

Prædicantur commoda sapientiæ [XXIV, 3-7].

- 3 Sapientia ædificabitur domus,
et prudentia roborabitur.
4 In doctrina replebuntur cellaria,
universa substantia pretiosa et pulcherrima.
5 Vir sapiens fortis est,
et vir doctus robustus et validus;
6 quia cum dispositione initur bellum,
et erit salus ubi multa consilia sunt.
7 Excelsa stulto sapientia;
in porta non aperiet os suum.

De stulto [XXIV, 8, 9].

- 8 Qui cogitat mala facere stultus vocabitur :
9 cogitatio stulti peccatum est,
et abominatio hominum detractor.

De fortitudine animi [XXIV, 10].

- 10 Si desperaveris lassus in die angustiae,
imminuetur fortitudo tua.

Succurrendum est his qui opprimuntur [XXIV, 11, 12].

- 11 Erue eos qui ducuntur ad mortem,
et qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.
12 Si dixeris : Vires non suppetunt;
qui inspector est cordis ipse intelligit;
et servatorem animæ tuæ nihil fallit,
reddetque homini juxta opera sua.

Sapientia sit mel gutturi tuo [XXIV, 13, 14]!

- 13 Comede, fili mi, mel, quia bonum est,
et favum dulcissimum gutturi tuo.
14 Sic et doctrina sapientiæ animæ tuæ;
quam cum inveneris, habebis in novissimis spem,
et spes tua non peribit.

Impius propter malitiam suam peribit [XXIV, 15, 16].

- 15 Ne insidieris, et quæras impietatem in domo justī,
neque vastes requiem ejus.
16 Septies enim cadet justus, et resurget :
impīi autem corruent in malum.

Ne gaudeas ruina inimici tui [XXIV, 17, 18]!

- 17 Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas,
et in ruina ejus ne exsultet cor tuum;
18 ne forte videat Dominus, et displiceat ei,
et auferat ab eo iram suam.

24. — 1) Prov. 3, 31; 23, 17. — 5) Prov. 21, 22; 12) Reddetque... sua, Ps. 61, 13; Eccli. 16, 15;
Sap. 6, 1. — 6) Prov. 20, 18. — 7) Eccli. 6, 21. — 14) Quam... peribit,

Ne invidetas impiis [XXIV, 19, 20]!

- 19 Ne contendas cum pessimis,
nec æmuleris impios;
20 quoniam non habent futurorum spem mali,
et lucerna impiorum extinguetur.

Time Dominum et regem [XXIV, 21, 22].

- 21 Time Dominum, fili mi, et regem,
et cum detractoribus non commiscearis;
22 quoniam repente consurget perditio eorum,
et ruinam utriusque quis novit?

ALIA VERBA SAPIENTIUM.

- 23 Hæc quoque sapientibus.

De justitia in judicio servanda [XXIV, 23^b-25].

- 24 Cognoscere personam in judicio non est bonum.
Qui dicunt impio : Justus es, maledicent eis populi,
et detestabuntur eos tribus.
25 Qui arguunt eum laudabuntur,
et super ipsos veniet benedictio.

Præcepta varia [XXIV, 26-29].

- 26 Labia deosculabitur
qui recta verba respondet.
27 Præpara foris opus tuum,
et diligenter exerce agrum tuum,
ut postea ædifices domum tuam.
28 Ne sis testis frustra contra proximum tuum,
nec laces quemquam labiis tuis.
29 Ne dicas : Quomodo fecit mihi, sic faciam ei;
reddam unicuique secundum opus suum.

Contra pigritiam [XXIV, 30-34].

- 30 Per agrum hominis pigri transivi,
et per vineam viri stulti;
31 et ecce totum repleverant urticæ,
et operuerant superficiem ejus spinæ,
et maceria lapidum destructa erat.
32 Quod cum vidissem, posui in corde meo,
et exemplo didici disciplinam.
33 Parum, inquam, dormies; modicum dormitabis
pauillum manus conseres ut quiescas :
34 et veniet tibi quasi cursor egestas,
et mendicitas quasi vir armatus.

PARABOLÆ SALOMONIS A VIRIS EZECHIE COLLECTÆ.

- 25 Hæc quoque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechie, regis Juda.
2 Gloria Dei est celare verbum,
et gloria regum investigare sermonem.

Prov. 23, 18. — 20) Prov. 13, 9. — 23) *Cogno-* 19, 5; 25, 18. — 29) Prov. 20, 22; Eccli. 28, 1. —
scere... bonum, Lev. 19, 15; Deut. 1, 17; 16, 19; 33, 34) Prov. 6, 10, 11.
Prov. 18, 5; 19, 6; 28, 21; Eccli. 42, 1. — 28) Prov. 25. — 1) *Parabolæ Salomonis*, Prov. 1, 1. —

- 3 Cælum sursum, et terra deorsum,
et cor regum inscrutabile.

Consortium impij est periculosum [XXV, 4, 5].

- 4 Aufer rubiginem de argento,
et egredietur vas purissimum.
5 Aufer impietatem de vultu regis,
et firmabitur justitia thronus ejus.

Ne gloriosus appareas coram rege [XXV, 6, 7]!

- 6 Ne gloriosus appareas coram rege,
et in loco magnorum ne steteris.
7 Melius est enim ut dicatur tibi : Ascende huc,
quam ut humilieris coram principe.

Ne reveles secreta [XXV, 8-10]!

- 8 Quæ viderunt oculi tui ne proferas in jurgio cito,
ne postea emendare non possis,
cum dehonestaveris amicum tuum.
9 Causam tuam tracta cum amico tuo,
et secretum extraneo ne reveles;
10 ne forte insultet tibi cum audierit,
et exprobrare non cesset.
Gratia et amicitia liberant :
quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.
11 Mala aurea in lectis argenteis,
qui loquitur verbum in tempore suo.
12 Inauris aurea et margaritum fulgens
qui arguit sapientem et aurem obedientem.
13 Sicut frigus nivis in die messis,
ita legatus fidelis ei qui misit eum :
animam ipsius requiescere facit.
14 Nubes et ventus, et pluviae non sequentes,
vir gloriosus et promissa non complens.
15 Patientia lenietur princeps,
et lingua mollis confringet duritiam.

De modestia [XXV, 16, 17].

- 16 Mel invenisti : comede quod sufficit tibi,
ne forte satiatus evomas illud.
17 Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui,
nequando satiatus oderit te.
18 Jaculum, et gladius, et sagitta acuta,
homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.
19 Dens putridus, et pes lassus,
qui sperat super infideli in die angustiae,
20 et amittit pallium in die frigoris.
Acetum in nitro,
qui cantat carmina cordi pessimo.
Sicut tineæ vestimento, et vermis ligno,
ita tristitia viri nocet cordi.

7) Luc. 14, 8-10. — 15) Prov. 15, 1, 4. — 17) Eccli. 21, 25. — 18) Prov. 19, 5; 24, 28. — 20) *Acetum...*

Succurrendum est inimicis [XXV, 21, 22].

- 21 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum :
si sitierit, da ei aquam bibere :
- 22 prunas enim congregabis super caput ejus.
et Dominus reddet tibi.
- 23 Ventus aquilo dissipat pluvias,
et facies tristis linguam detrahentem.
- 24 Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa et in domo communi.
- 25 Aqua frigida animæ sitienti,
et nuntius bonus de terra longinqua.
- 26 Fons turbatus pede et vena corrupta,
justus cadens coram impio.
- 27 Sicut qui mel multum comedit non est ei bonum,
sic qui scrutator est majestatis opprimetur a gloria.
- 28 Sicut urbs patens et absque murorum ambitu,
ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.
- 26 Quomodo nix in æstate, et pluviae in messe,
sic indecens est stulto gloria.
- 2 Sicut avis ad alia transvolans et passer quolibet vadens,
sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.

De stultis [XXVI, 3-12].

- 3 Flagellum equo, et camus asino,
et virga in dorso imprudentium.
- 4 Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam,
ne efficiaris ei similis.
- 5 Responde stulto juxta stultitiam suam,
ne sibi sapiens esse videatur.
- 6 Claudus pedibus, et iniquitatem bibens,
qui mittit verba per nuntium stultum.
- 7 Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias,
sic indecens est in ore stultorum parabola.
- 8 Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii,
ita qui tribuit insipienti honorem.
- 9 Quomodo si spina nascatur in manu temulenti,
sic parabola in ore stultorum.
- 10 Judicium determinat causas,
et qui imponit stulto silentium iras mitigat.
- 11 Sicut canis qui revertitur ad vomitum suum,
sic imprudens qui iterat stultitiam suam.
- 12 Vidisti hominem sapientem sibi videri?
magis illo spem habebit insipiens.

De pigris [XXVI, 13-16].

- 13 Dicit piger : Leo est in via,
et leæna in itineribus.
- 14 Sicut ostium vertitur in cardine suo,
ita piger in lectulo suo.
- 15 Abscondit piger manum sub ascella sua,
et laborat si ad os suum eam converterit.

pessimo, Eccli. 22, 6. *Sicut... cordi*, Prov. 12, 25;
15, 13; 17, 22; Eccli. 30, 24. — 21) Rom. 12, 20. —
24) Prov. 21, 9. — 27) Eccli. 3, 22.

26. — 3) Prov. 10, 13; 19, 29; Eccli. 33, 25. —
11) II Petr. 2, 22. — 13) Prov. 22, 13. — 15) Prov.

- 16 Sapientior sibi piger videtur
septem viris loquentibus sententias.
- 17 Sicut qui apprehendit auribus canem,
sic qui transit impatiens et commiscetur rixæ alterius.
- 18 Sicut noxius est qui mittit sagittas et lanceas in mortem,
19 ita vir qui fraudulenter nocet amico suo,
et cum fuerit deprehensus dicit : Ludens feci.

De susurrone [XXVI, 20-22].

- 20 Cum defecerint ligna extinguetur ignis,
et susurrone subtracto, jurgia conquiescent.
- 21 Sicut carbones ad prunas, et ligna ad ignem,
sic homo iracundus suscitatur rixas.
- 22 Verba susurronis quasi simplicia,
et ipsa perveniunt ad intima ventris.

De odio [XXVI, 23-26].

- 23 Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile,
sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.
- 24 Labiis suis intelligitur inimicus,
cum in corde tractaverit dolos.
- 25 Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei,
quoniam septem nequitiae sunt in corde illius.
- 26 Qui operit odium fraudulenter,
revelabitur malitia ejus in consilio.
- 27 Qui fodit foveam incidet in eam,
et qui volvit lapidem, revertetur ad eum.
- 28 Lingua fallax non amat veritatem,
et os lubricum operatur ruinas.
- 27 Ne glorieris in crastinum,
ignorans quid superventura pariat dies.
- 2 Laudet te alienus, et non os tuum;
extraneus, et non labia tua.
- 3 Grave est saxum, et onerosa arena;
sed ira stulti utroque gravior.
- 4 Ira non habet misericordiam nec erumpens furor,
et impetum concitati ferre quis poterit?
- 5 Melior est manifesta correptio
quam amor absconditus.
- 6 Meliora sunt vulnera diligentis
quam fraudulenta oscula odientis.
- 7 Anima saturata calcabit favum,
et anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.
- 8 Sicut avis transmigrans de nido suo,
sic vir qui derelinquit locum suum.
- 9 Unguento et variis odoribus delectatur cor,
et bonis amici consiliis anima dulcoratur.
- 10 Amicum tuum, et amicum patris tui ne dimiseris,
et domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.
Melior est vicinus juxta
quam frater procul.

19, 24. — 20) Prov. 22, 10. — 21) Prov. 15, 18; | 27, 26. — 27) Eccl. 10, 8; Eccl. 27, 28-30.
29, 22. — 22) Prov. 18, 8. — 25) Eccl. 12, 10, 11; | 27, — 3) Eccl. 22, 17, 18. — 10) Amicuni... ne

- 11 Stude sapientiæ, fili mi, et lætifica cor meum,
ut possis exprobranti respondere sermonem.
- 12 Astutus videns malum, absconditus est :
parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.
- 13 Tolle vestimentum ejus qui spopondit pro extraneo,
et pro alienis aufer ei pignus.
- 14 Qui benedicit proximo suo voce grandi,
de nocte consurgens maledicenti similis erit
- 15 Tecta perstillantia in die frigoris
et litigiosa mulier comparantur.
- 16 Qui retinet eam quasi qui ventum teneat,
et oleum dexteræ suæ vocabit.
- 17 Ferrum ferro exacuitur,
et homo exacuit faciem amici sui.
- 18 Qui servat ficum comedet fructus ejus,
et qui custos est domini sui glorificabitur.
- 19 Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium,
sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.
- 20 Infernus et perditio nunquam implentur :
similiter et oculi hominum insatiabiles.
- 21 Quomodo probatur in conflatorio argentum et in fornace aurum,
sic probatur homo ore laudantis.
- Cor iniqui inquit mala,
cor autem rectum inquit scientiam.
- 22 Si contuderis stultum in pila
quasi ptisanas feriente desuper pilo,
non auferetur ab eo stultitia ejus.

Providendum est [XXVII, 23-27].

- 23 Diligenter agnosce vultum pecoris tui,
tuosque greges considera :
- 24 non enim habebis jugiter potestatem,
sed corona tribuetur in generationem et generationem.
- 25 Aperta sunt prata, et apparuerunt herbæ virentes,
et collecta sunt fœna de montibus.
- 26 Agni ad vestimentum tuum,
et hædi ad agri pretium.
- 27 Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos,
et in necessaria domus tuæ et ad victum ancillis tuis.
- 28 Fugit impius, nemine persequente;
justus autem, quasi leo confidens, absque terrore erit.
- 2 Propter peccata terræ multi principes ejus;
et propter hominis sapientiam, et horum scientiam quæ dicuntur,
vita ducis longior erit.
- 3 Vir pauper calumnians pauperes
similis est imbri vehementi in quo paratur fames.
- 4 Qui derelinquunt legem laudant impium;
qui custodiunt succenduntur contra eum.
- 5 Viri mali non cogitant judicium;
qui autem inquirunt Dominum animadvertunt omnia.

dimiseris, Eccli. 37, 6. — 12) Prov. 22, 3. — 20) Infernus... implentur, Prov. 30, 15, 16. Simi-
13) Prov. 20, 16. — 15) Prov. 19, 13; 21, 9; 25, 24. — liter... insatiabiles, Eccli. 4, 8; Eccli. 14, 9, 10.

- 6 Melior est pauper ambulans in simplicitate sua
quam dives in pravis itineribus.
- 7 Qui custodit legem filius sapiens est;
qui autem comessatores pascit confundit patrem suum.
- 8 Qui coacervat divitias usuris et fœnore,
liberali in pauperes congregat eas.
- 9 Qui declinat aures suas ne audiat legem,
oratio ejus erit execrabilis.
- 10 Qui decipit justos in via mala in interitu suo corruet,
et simplices possidebunt bona ejus.
- 11 Sapiens sibi videtur vir dives;
pauper autem prudens scrutabitur eum.
- 12 In exultatione justorum multa gloria est;
regnantibus impiis ruinæ hominum.
- 13 Qui abscondit scelera sua non dirigetur,
qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam consequetur.
- 14 Beatus homo qui semper est pavidus :
qui vero mentis est duræ corruet in malum.
- 15 Leo rugiens et ursus esuriens,
princeps impius super populum pauperem.
- 16 Dux indigens prudentia multos opprimet per calumniam;
qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.
- 17 Hominem qui calumniatur animæ sanguinem,
si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.
- 18 Qui ambulat simpliciter salvus erit;
qui perversis graditur viis concidet semel.
- 19 Qui operatur terram suam satiabitur panibus;
qui autem sectatur otium replebitur egestate.
- 20 Vir fidelis multum laudabitur;
qui autem festinat ditari non erit innocens.
- 21 Qui cognoscit in iudicio faciem non bene facit;
iste et pro buccella panis deserit veritatem.
- 22 Vir qui festinat ditari, et aliis invidet,
ignorat quod egestas superveniet ei.
- 23 Qui corripit hominem gratiam postea inveniet apud eum,
magis quam ille qui per linguæ blandimenta decipit.
- 24 Qui subtrahit aliquid a patre suo et a matre,
et dicit hoc non esse peccatum,
particeps homicidæ est.
- 25 Qui se jactat et dilatat, jurgia concitat;
qui vero sperat in Domino sanabitur.
- 26 Qui confidit in corde suo stultus est;
qui autem graditur sapienter ipse salvabitur.
- 27 Qui dat pauperi non indigebit :
qui despicit deprecantem sustinebit penuriam.
- 28 Cum surrexerint impii, abscondentur homines;
cum illi perierint, multiplicabuntur justi.

28. — 6) Prov. 19, 7. — 9) Prov. 15, 8; 21, 27.
— 19) Qui operatur... panibus, Prov. 12, 11; 24,
27; Eccli. 20, 30. Qui autem... egestate, Prov. 6,
11; 10, 4; 12, 11; 24, 33, 34. — 20) Prov. 13, 11.
— 21) Prov. 24, 23. — 22) Prov. 22, 10. —

23) Prov. 27, 5, 6; 29, 5. — 24) Marc. 7, 11-13. —
25) Qui vero... sanabitur, Prov. 16, 20; 29, 25. —
27) Qui dat... indigebit, Prov. 19, 17. Qui despi-
cit... penuriam, Eccli. 4, 3-8.

- 29 Viro qui corripientem dura cervice contemnit,
repentinus ei superveniet interitus,
et eum sanitas non sequetur.
- 2 In multiplicatione justorum lætabitur vulgus;
cum impii sumpserint principatum, gemit populus.
- 3 Vir qui amat sapientiam lætificat patrem suum;
qui autem nutrit scorta perdet substantiam.
- 4 Rex justus erigit terram :
vir avarus destruet eam.
- 5 Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo
rete expandit gressibus ejus.
- 6 Peccantem virum iniquum involvet laqueus,
et justus laudabit atque gaudebit.
- 7 Novit justus causam pauperum;
impius ignorat scientiam.
- 8 Homines pestilentes dissipant civitatem,
sapientes vero avertunt furorem.
- 9 Vir sapiens si cum stulto contenderit,
sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.
- 10 Viri sanguinum oderunt simplicem;
justi autem quærunt animam ejus.
- 11 Totum spiritum suum profert stultus;
sapiens differt, et reservat in posterum.
- 12 Princeps qui libenter audit verba mendacii
omnes ministros habet impios.
- 13 Pauper et creditor obviaverunt sibi :
utriusque illuminator est Dominus.
- 14 Rex qui judicat in veritate pauperes,
thronus ejus in æternum firmabitur.
- 15 Virga atque correptio tribuit sapientiam;
puer autem qui dimittitur voluntati suæ confundit matrem suam.
- 16 In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera,
et justi ruinas eorum videbunt.
- 17 Erudi filium tuum, et refrigerabit te,
et dabit delicias animæ tuæ.
- 18 Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus;
qui vero custodit legem beatus est.
- 19 Servus verbis non potest erudiri,
quia quod dicis intelligit, et respondere contemnit.
- 20 Vidisti hominem velocem ad loquendum?
stultitia magis speranda est quam illius corréptio.
- 21 Qui delicate a pueritia nutrit servum suum
postea sentiet eum contumacem.
- 22 Vir iracundus provocat rixas,
et qui ad indignandum facilis est erit ad peccandum proclivior.

29. — 2) Prov. 11, 10. — 3) *Vir... suum*, Prov. 10, 1: 15, 20; 27, 11. *Qui autem... substantiam*, Prov. 5, 10; 6, 26. — 8) *Homines... civitatem*, Prov. 11, 11. — 11) Prov. 12, 16; 14, 33; 25, 28; Eccli. 21, 29. — 13) Prov. 22, 2. — 15) Prov. 13, 24; 23, 13, 14; 22, 15; Eccli. 22, 6; 30, 1. — 19) Eccli. 33, 25-28. — 20) Eccli. 5, 1; Eccli. 4, 34; Jac. 1, 19. — 22) Prov. 15, 18; 26, 21. —

- 23 Superbum sequitur humilitas,
et humilem spiritu suscipiet gloria.
- 24 Qui cum fure participat odit animam suam;
adjurantem audit, et non indicat.
- 25 Qui timet hominem cito corruet;
qui sperat in Domino sublevabitur.
- 26 Multi requirunt faciem principis,
et iudicium a Domino egreditur singulorum.
- 27 Abominantur justi virum impium,
et abominantur impii eos qui in recta sunt via.
- 28 Verbum custodiens filius
extra perditionem erit.

VERBA AGUR SEU CÖNGREGANTIS.

- 30 Verba Congregantis, filii Vomentis. Visio quam locutus est vir cum quo est Deus,
et qui Deo secum morante confortatus, ait :

Exordium [XXX, 2-4].

- 2 Stultissimus sum virorum,
et sapientia hominum non est mecum.
- 3 Non didici sapientiam,
et non novi scientiam sanctorum.
- 4 Quis ascendit in cælum, atque descendit?
Quis continuavit spiritum in manibus suis?
Quis colligavit aquas quasi in vestimento?
Quis suscitavit omnes terminos terræ?
Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti?

De sermone Dei [XXX, 5, 6].

- 5 Omnis sermo Dei ignitus,
clypeus est sperantibus in se.
- 6 Ne addas quidquam verbis illius,
et arguaris, inveniariisque mendax.

Duo petuntur a Deo [XXX, 7-9].

- 7 Duo rogavi te,
ne deneges mihi antequam moriar :
- 8 Vanitatem et verba mendacia longe fac a me.
Mendicitatem et divitias ne dederis mihi;
tribue tantum victui meo necessaria;
- 9 ne forte satiatus illiciar ad negandum,
et dicam : Quis est Dominus?
aut egestate compulsus, furer,
et perjurem nomen Dei mei.

Ne accuses servum ad dominum suum [XXX, 10]!

- 10 Ne accuses servum ad dominum suum,
ne forte maledicat tibi, et corruas.

De generationibus perversis [XXX, 11-14].

- 11 Generatio quæ patri suo maledicit,
et quæ matri suæ non benedicit.

23) Job 22, 29; Prov. 11, 2; 15, 33; 16, 18; 18, 12.
— 25) Qui sperat... sublevabitur, Prov. 16, 20;
28, 25. — 26) Prov. 19, 6.

30. — 5) Ps. 11, 7. — 6) Deut. 4, 2; 12, 32. —
11) Prov. 20, 20; 23, 22. — 16) Infernus, Prov.

- 12 Generatio quæ sibi munda videtur,
et tamen non est lota a sordibus suis.
- 13 Generatio cujus excelsi sunt oculi,
et palpebræ ejus in alta surrectæ.
- 14 Generatio quæ pro dentibus gladios habet,
et commendit molaribus suis,
ut comedat inopes de terra,
et pauperes ex hominibus.

Quatuor sunt insaturabilia [XXX, 15, 16].

- 15 Sanguisugæ duæ sunt filiæ,
dicentes : Affert, affert.
Tria sunt insaturabilia,
et quartum quod nunquam dicit : Sufficit.
- 16 Infernus, et os vulvæ,
et terra quæ non satiatur aqua ;
ignis vero nunquam dicit : Sufficit.

De filio inverecundo [XXX, 17].

- 17 Oculum qui subsannat patrem,
et qui despicit partum matris suæ,
effodiant eum corvi de torre itibus,
et comedant eum filii aquilæ!

Quatuor sunt occulta [XXX, 18-20].

- 18 Tria sunt difficilia mihi,
et quartum penitus ignoro :
- 19 Viam aquilæ in cælo,
viam colubri super petram,
viam navis in mediò mari,
et viam viri in adolescentia.
- 20 Talis est et via mulieris adulteræ,
quæ comedit, et tergens os suum,
dicit : Non sum operata malum.

Quatuor sunt funesta [XXX, 21-23].

- 21 Per tria movetur terra,
et quartum non potest sustinere :
- 22 Per servum, cum regnaverit ;
per stultum, cum saturatus fuerit cibo ;
- 23 per odiosam mulierem, cum in matrimonio fuerit assumpta,
et per ancillam, cum fuerit heres dominæ suæ.

De animalibus minimis [XXX, 24-28].

- 24 Quatuor sunt minima terræ,
et ipsa sunt sapientiora sapientibus :
- 25 Formicæ, populus infirmus,
qui præparat in messe cibum sibi ;
- 26 lepusculus, plebs invalida,
qui collocat in petra cubile suum ;
- 27 regem locusta non habet,
et egreditur universa per turmas suas ;
- 28 stellio manibus nititur,
et moratur in ædibus regis.

De animalibus fortibus [XXX, 29-31].

- 29 Tria sunt quæ bene gradiuntur,
et quartum quod incedit feliciter :

- 30 Leo, fortissimus bestiarum,
ad nullius pavebit occursum;
31 gallus succinctus lumbos,
et aries; nec est rex, qui resistat ei.

De superbia et ira [XXX, 32, 33].

- 32 Est qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime;
si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.
33 Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac exprimit butyrum;
et qui vehementer emungit elicit sanguinem;
et qui provocat iras producit discordias.

VERBA LAMUELIS REGIS.

- 31 Verba Lamuelis regis. Visio qua erudivit eum mater sua.

De mulieribus [XXXI, 2, 3].

- 2 Quid, dilecte mi? quid, dilecte uteri mei?
quid, dilecte votorum meorum?
3 Ne dederis mulieribus substantiam tuam,
et divitias tuas ad delendos reges.

De vino [XXXI, 4-7].

- 4 Noli regibus, o Lamuel, noli regibus dare vinum,
quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas;
5 et ne forte bibant, et obliviscantur judiciorum,
et mutant causam filiorum pauperis.
6 Date siceram moerentibus,
et vinum his qui amaro sunt animo.
7 Bibant, et obliviscantur egestatis suæ,
et doloris sui non recordentur amplius.

Succurrendum est pauperi [XXXI, 8, 9].

- 8 Aperi os tuum muto,
et causis omnium filiorum qui pertranseunt.
9 Aperi os tuum, decerne quod justum est,
et judica inopem et pauperem.

CARMEN DE MULIERE FORTI.

- 10 Mulierem fortem quis inveniet?
Procul et de ultimis finibus pretium ejus.
11 Confidit in ea cor viri sui,
et spoliis non indigebit.
12 Reddet ei bonum, et non malum,
omnibus diebus vitæ suæ.
13 Quæsivit lanam et linum,
et operata est consilio manuum suarum.
14 Facta est quasi navis institoris,
de longe portans panem suum.
15 Et de nocte surrexit,
deditque prædam domesticis suis,
et cibaria ancillis suis.
16 Consideravit agrum, et emit eum;
de fructu manuum suarum plantavit vineam.

- 17 Accinxit fortitudine lumbos suos,
et roboravit brachium suum.
- 18 Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus;
non exstinguetur in nocte lucerna ejus.
- 19 Manum suam misit ad fortia,
et digiti ejus apprehenderunt fusum.
- 20 Manum suam aperuit inopi,
et palmas suas extendit ad pauperem.
- 21 Non timebit domui suæ a frigoribus nivis :
omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.
- 22 Stragulatam vestem fecit sibi;
byssus et purpura indumentum ejus.
- 23 Nobilis in portis vir ejus,
quando sederit cum senatoribus terræ.
- 24 Sindonem fecit, et vendidit,
et cingulum tradidit Chananæo.
- 25 Fortitudo et decor indumentum ejus,
et ridebit in die novissimo.
- 26 Os suum aperuit sapientiæ,
et lex clementiæ in lingua ejus.
- 27 Consideravit semitas domus suæ,
et panem otiosa non comedit.
- 28 Surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt;
vir ejus, et laudavit eam.
- 29 Multæ filiæ congregaverunt divitias;
tu supergressa es universas.
- 30 Fallax gratia, et vana est pulchritudo :
mulier timens Dominum ipsa laudabitur.
- 31 Date ei de fructu manuum suarum,
et laudent eam in portis opera ejus.
-

LIBER ECCLESIASTES

QUI AB HEBRÆIS COHELETH APPELLATUR

PROLOGUS

[I, 1-11.]

1. CAP. I, 1-3 : LIBRI TITULUS ET ARGUMENTUM.

1 ERBA Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem.
2 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes;
3 vanitas vanitatum, et omnia vanitas.
Quid habet amplius homo
de universo labore suo quo laborat sub sole?

2. CAP. I, 4-11 : OMNIUM RERUM VICISSITUDO.

4 Generatio præterit, et generatio advenit;
terra autem in æternum stat.
5 Oritur sol et occidit,
et ad locum suum revertitur;
6 ibique renascens, [6] gyrat per meridiem, et flectitur ad aquilonem.
Lustrans universa in circuitu pergit spiritus,
et in circulos suos revertitur.
7 Omnia flumina intrant in mare,
et mare non redundat;
ad locum unde exeunt flumina
revertuntur ut iterum fluant.
8 Cunctæ res difficiles;
non potest eas homo explicare sermone.
Non saturatur oculus visu,
nec auris auditu impletur.
9 Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est.
Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.
10 Nihil sub sole novum,
nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est;
jam enim præcessit in sæculis quæ fuerunt ante nos.
11 Non est priorum memoria;
sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt
erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo.

I. — DE SAPIENTIA ET DELICIIS.

[I, 12 — II, 26.]

1. CAP. I, 12-18 : VANITAS SAPIENTIÆ.

12 Ego Ecclesiastes, fui rex Israel in Jerusalem;
13 et proposui in animo meo quærere et investigare sapienter
de omnibus quæ fiunt sub sole.

1. — 1) *Ecclesiastæ*, Eccl. 1, 12; 7, 28; 12, 8, 9.
— 2) Eccl. 12, 8. — 3) Eccl. 2, 11, 22; 3, 9; 5, 15.
— 8) *Non potest... sermone*, Eccl. 8, 17; Eccl. 43, 29. — 9) Eccl. 3, 15; 6, 10. — 10) *Jam... ante nos*, Eccl. 3, 15. — 11) Eccl. 2, 16. — 13) Eccl.

- Hanc occupationem pessimam
 dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.
 14 Vidi cuncta quæ fiunt sub sole,
 et ecce universa vanitas et afflictio spiritus.
 15 Perversi difficile corriguntur,
 et stultorum infinitus est numerus.
 16 Locutus sum in corde meo, dicens :
 Ecce magnus effectus sum, et præcessi omnes sapientia
 qui fuerunt ante me in Jerusalem;
 et mens mea contemplata est multa sapienter, et didici.
 17 Dedique cor meum ut scirem prudentiam
 atque doctrinam, erroresque et stultitiam;
 et agnovi quod in his quoque esset labor et afflictio spiritus :
 18 eo quod in multa sapientia multa sit indignatio;
 et qui addit scientiam, addit et laborem.

2. CAP. II, 1-11 : VANITAS DELICIAM. — *Propositum enuntiatur* [II, 1, 2] *et experientia probatur* [3-10]. *Conclusio* [11].

- 2 Dixi ego in corde meo : Vadam,
 et affluam deliciis, et fruam bonis;
 et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
 2 Risum reputavi errorem,
 et gaudio dixi : Quid frustra deciperis?
 3 Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam,
 ut animum meum transferrem ad sapientiam,
 devitaremque stultitiam,
 donec viderem quid esset utile filiis hominum,
 quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.
 4 Magnificavi opera mea,
 ædificavi mihi domos,
 et plantavi vineas;
 5 feci hortos et pomaria,
 et consevi ea cuncti generis arboribus;
 6 et extruxi mihi piscinas aquarum,
 ut irrigarem silvam lignorum germinantium,
 7 possedi servos et ancillas,
 multamque familiam habui,
 armenta quoque, et magnos ovium greges,
 ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem;
 8 coacervavi mihi argentum et aurum,
 et substantias regum ac provinciarum;
 feci mihi cantores et cantatrices,
 et delicias filiorum hominum,
 scyphos, et urceos in ministerio ad vina fundenda;
 9 et supergressus sum opibus
 omnes qui ante me fuerunt in Jerusalem :
 sapientia quoque perseveravit mecum.
 10 Et omnia quæ desideraverunt oculi mei
 non negavi eis,
 nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur,
 et oblectaret se in his quæ præparaveram;
 et hanc ratus sum partem meam si uterer labore meo.
 11 Cumque me convertissem ad universa opera quæ fecerant manus meæ,
 et ad labores in quibus frustra sudaveram,
 vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi,
 et nihil permanere sub sole.

8, 9. — 14) Eccl. 2, 11, 17, 26; 4, 4; 6, 9. — 2. — 1) *Vadam... bonis*, Sap. 2, 6. — 10) Eccl. 16) Eccl. 2, 9. — 17) Eccl. 2, 3, 12; 7, 24-26.

3. CAP. II, 12-17 : IDEM EST FINIS SAPIENTIS ET STULTI.

- 12 Transivi ad contemplandam sapientiam,
erroresque, et stultitiam.
Quid est, inquam, homo,
ut sequi possit regem, factorem suum?
- 13 Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam,
quantum differt lux a tenebris.
- 14 Sapientis oculi in capite ejus;
stultus in tenebris ambulat;
et didici quod unus utriusque esset interitus.
- 15 Et dixi in corde meo :
Si unus et stulti et meus occasus erit,
quid mihi prodest quod majorem sapientiæ dedi operam?
Locutusque cum mente mea,
animadverti quod hoc quoque esset vanitas.
- 16 Non enim erit memoria sapientis
similiter ut stulti in perpetuum,
et futura tempora oblivione cuncta pariter operient :
moritur doctus similiter ut indoctus.
- 17 Et idcirco tæduit me vitæ meæ,
videntem mala universa esse sub sole,
et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus.

4. CAP. II, 18-23 : VANUM EST LABORARE.

- 18 Rursus detestatus sum omnem industriam meam,
qua sub sole studiosissime laboravi,
habiturus heredem post me,
quem ignoro utrum sapiens an stultus futurus sit,
et dominabitur in laboribus meis,
quibus desudavi et sollicitus fui;
et est quidquam tam vanum?
- 20 Unde cessavi,
renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.
- 21 Nam cum alius laboret in sapientia,
et doctrina, et sollicitudine,
homini otioso quæsitâ dimittit.
Et hoc ergo vanitas et magnum malum.
- 22 Quid enim proderit homini de universo labore suo,
et afflictione spiritus,
qua sub sole cruciatus est?
- 23 Cuncti dies ejus doloribus et ærumnis pleni sunt,
nec per noctem mente requiescit.
Et hoc nonne vanitas est?

5. CAP. II, 24-26 : CONCLUSIO.

- 24 Nonne melius est comedere et bibere,
et ostendere animæ suæ bona de laboribus suis?
Et hoc de manu Dei est.
- 25 Quis ita devorabit et deliciis affluet ut ego?
- 26 Homini bono in conspectu suo
dedit Deus sapientiam, et scientiam, et lætitiā;
peccatori autem dedit afflictionem et curam superfluum,
ut addat, et congreget,
et tradat ei qui placuit Deo;
sed et hoc vanitas est, et cassa sollicitudo mentis.

3, 22; 5, 18; 9, 9. — 12) Eccl. 1, 17; 7, 26. — 2, 3. — 16) Futura... operient, Eccl. 1, 11; 9, 5;
14) Sapientis... ambulat, Prov. 17, 24; Eccl. 8, 1. Sap. 2, 4; Eccl. 44, 9. — 22) Eccl. 1, 3. —
Didici... interitus, Eccl. 2, 16; 3, 19; 6, 8; 9, 24) Eccl. 3, 12, 13, 22; 5, 18; 8, 15.

II. — VANI SUNT LABORES HOMINIS.

[III, 1-22.]

1. CAP. III, 1-15 : RERUM CURSUS AB HOMINIS VOLUNTATE NON PENDET. SATIS EST UT HOMO BONIS A DEO DATIS FRUATUR.

- 3 Omnia tempus habent,
et suis spatiis transeunt universa sub cælo.
2 Tempus nascendi, et tempus moriendi;
tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est.
3 Tempus occidendi, et tempus sanandi;
tempus destruendi, et tempus ædificandi.
4 Tempus flendi, et tempus ridendi;
tempus plangendi, et tempus saltandi.
5 Tempus spargendi lapides et tempus colligendi;
tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus.
6 Tempus acquirendi, et tempus perdendi;
tempus custodiendi, et tempus abjiciendi.
7 Tempus scindendi, et tempus consuendi;
tempus tacendi, et tempus loquendi.
8 Tempus dilectionis, et tempus odii;
tempus belli, et tempus pacis.
9 Quid habet amplius homo de labore suo?
10 Vidi afflictionem quam dedit Deus filiis hominum,
ut distendantur in ea.
11 Cuncta fecit bona in tempore suo,
et mundum tradidit disputationi eorum,
ut non inveniatur homo opus
quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.
12 Et cognovi quod non esset melius nisi lætari,
et facere bene in vita sua;
13 omnis enim homo qui comedit et bibit,
et videt bonum de labore suo,
hoc donum Dei est.
14 Didici quod omnia opera quæ fecit Deus perseverent in perpetuum;
non possumus eis quidquam addere, nec auferre,
quæ fecit Deus ut timeatur.
15 Quod factum est ipsum permanet;
quæ futura sunt jam fuerunt;
et Deus instaurat quod abiit.

2. CAP. III, 16-22 : NON FIUNT OMNIA IN PRÆSENTI VITA SECUNDUM JUSTITIAM.

- 16 Vidi sub sole in loco iudicii impietatem,
et in loco justitiæ iniquitatem;
17 et dixi in corde meo :
Justum et impium iudicabit Deus,
et tempus omnis rei tunc erit.
18 Dixi in corde meo de filiis hominum,
ut probaret eos Deus,
et ostenderet similes esse bestiis.
19 Idcirco unus interitus est hominis et jumentorum,
et æqua utriusque conditio.
Sicut moritur homo,
sic et illa moriuntur.

3. — 9) Eccl. 1, 3. — 11) *Cuncta... eorum*, | *ad finem*, Eccl. 8, 17; 11, 5. — 13) Eccl. 2, 24. —
Gen. 1, 31; Eccl. 7, 30; Eccl. 39, 21, 39. *Ut non...* | 15) Eccl. 1, 9. — 16) Eccl. 4, 1. — 17) Eccl. 12, 14.

- Similiter spirant omnia,
et nihil habet homo jumento amplius :
cuncta subjacent vanitati ;
20 et omnia pergunt ad unum locum.
De terra facta sunt,
et in terram pariter revertuntur.
21 Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum,
et si spiritus jumentorum descendat deorsum ?
22 Et deprehendi nihil esse melius
quam lætari hominem in opere suo,
et hanc esse partem illius.
Quis enim eum adducet ut post se futura cognoscat ?

III. — DE VARIIS ANOMALIIS HUMANÆ CONDITIONIS.

[IV, 1 — V, 8.]

1. CAP. IV, 1-8 : AGGRAVATUR HOMINIS INFORTUNIIUM PER VIOLENTIAS, INVIDIAM ET IGNAVIAM.

- 4 Verti me ad alia, et vidi calumnias
quæ sub sole geruntur,
et lacrymas innocentium,
et neminem consolatorem,
nec posse resistere eorum violentiæ,
cunctorum auxilio destitutos ;
2 et laudavi magis mortuos quam viventes ;
3 et feliciorem utroque judicavi
qui necdum natus est,
nec vidit mala quæ sub sole fiunt.
4 Rursum contemplatus sum omnes labores hominum,
et industrias animadverti patere invidiæ proximi ;
et in hoc ergo vanitas et cura superflua est.
5 Stultus complicat manus suas,
et comedit carnes suas, dicens :
6 Melior est pugillus cum requie,
quam plena utraque manus cum labore et afflictione animi.
7 Considerans, reperi et aliam vanitatem sub sole.
8 Unus est, et secundum non habet,
non filium, non fratrem,
et tamen laborare non cessat,
nec satiantur oculi ejus divitiis ;
nec recogitat, dicens :
Cui laboro, et fraudo animam meam bonis ?
In hoc quoque vanitas est et afflictio pessima.

2. CAP. IV, 9-12 : MELIUS EST DUOS ESSE SIMUL QUAM UNUM.

- 9 Melius est ergo duos esse simul quam unum ;
habent enim emolumentum societatis suæ.
10 Si unus ceciderit, ab altero fulcietur.
Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.
11 Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo ;
unus quomodo calefiet ?

— 20) Gen. 2, 7; 3, 19; Ps. 102, 14; Eccl. 12, 7; 8, 7; 10, 14.
Sap. 2, 3; Eccl. 10, 9; 17, 1, 2; 40, 11; 41, 13. — 4. — 1) Eccl. 3, 16; 5, 7. — 2) Eccl. 7, 2. —
21) Sap. 2, 2. — 22) *Quis... cognoscat*, Eccl. 2, 19; 3) Eccl. 6, 3. — 8) *Cui... bonis*, Eccl. 2, 18. —

- 12 Et si quispiam prævaluerit contra unum,
duo resistunt ei;
funiculus triplex difficile rumpitur.

3. CAP. IV, 13-16 : DE VANITATE REGIÆ MAJESTATIS.

- 13 Melior est puer pauper, et sapiens,
rege sene et stulto,
qui nescit prævidere in posterum.
14 Quod de carcere catenisque interdum quis egrediatur ad regnum;
et alius, natus in regno, inopia consumatur.
15 Vidi cunctos viventes qui ambulant sub sole
cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.
16 Infinitus numerus est populi
omnium qui fuerunt ante eum,
et qui postea futuri sunt non lætabuntur in eo;
sed et hoc vanitas et afflictio spiritus.

4. CAP. IV, 17-V, 6 : IN DEI CULTU CAVENDUM EST.

- 17 Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei,
et appropinqua ut audias.
Multo enim melior est obedientia quam stultorum victimæ,
qui nesciunt quid faciunt mali.
5 Ne temere quid loquaris,
neque cor tuum sit velox
ad proferendum sermonem coram Deo.
Deus enim in cælo, et tu super terram;
idcirco sint pauci sermones tui.
2 Multas curas sequuntur somnia,
et in multis sermonibus invenietur stultitia.
3 Si quid vovisti Deo,
ne moreris reddere;
displicet enim ei infidelis et stulta promissio;
sed quodcumque voveris redde.
4 Multoque melius est non vovere,
quam post votum promissa non reddere.
5 Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam;
neque dicas coram angelo :
Non est providentia;
ne forte iratus Deus contra sermones tuos
dissipet cuncta opera manuum tuarum.
6 Ubi multa sunt somnia,
plurimæ sunt vanitates et sermones innumeri;
tu vero, Deum time.

5. CAP. V, 7, 8 : DE PRINCIPIBUS ET REGIBUS.

- 7 Si videris calumnias egenorum, et violenta judicia,
et subverti justitiam in provincia,
non mireris super hoc negotio;
quia excelso excelsior est alius,
et super hos quoque eminentiores sunt alii;
8 et insuper universæ terræ rex imperat servienti.

17) Multo... victimæ, I Reg. 15, 22.

5. — 2) In multis... stultitia, Prov. 10, 19; Eccl.

10, 14. — 3) Num. 30, 3; Deut. 23, 21, 23;
Ps. 49, 14. — 6) Tu vero Deum time, Deut. 6, 2;
10, 12; Eccl. 12, 13. — 7) Si videris... in provin-

IV. — DE VANITATE DIVITIARUM.

[V, 9 — VII, 13.]

1. CAP. V, 9-19 : DIVITIÆ FELICITATEM NON DANT. — *De parasitis* [V, 9-11].
Divitiæ sæpe pereunt [12-16]. *Fruatur homo donis a Deo datis* [17-19]!

- 9 Avarus non implebitur pecunia,
et qui amat divitias fructum non capiet ex eis;
et hoc ergo vanitas.
- 10 Ubi multæ sunt opes,
multi et qui comedunt eas.
Et quid prodest possessori,
nisi quod cernit divitias oculis suis?
- 11 Dulcis est somnus operanti,
sive parum sive multum comedat;
saturitas autem divitis non sinit eum dormire.
- 12 Est et alia infirmitas pessima quam vidi sub sole :
divitiæ conservatæ in malum domini sui.
Pereunt enim in afflictione pessima :
generavit filium qui in summa egestate erit.
- 14 Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur,
et nihil auferet secum de labore suo.
- 15 Miserabilis prorsus infirmitas :
quomodo venit, sic revertetur.
Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum ?
- 16 Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris,
et in curis multis, et in ærumna atque tristitia.
- 17 Hoc itaque visum est mihi
bonum ut comedat quis et bibat,
et fruatur lætitia ex labore suo
quo laboravit ipse sub sole,
numero dierum vitæ suæ
quos dedit ei Deus;
et hæc est pars illius.
- 18 Et omni homini cui dedit Deus divitias, atque substantiam,
potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis,
et fruatur parte sua, et lætetur de labore suo :
hoc est donum Dei.
- 19 Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ,
eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.

2. CAP. VI, 1-VII, 1 : INFELIX EST HOMO QUI BONIS SUIS NON PERFRUITUS MORI-
TUR. — *Felicioꝛ illo est abortivus* [VI, 1-5]. *Omnes homines pariter moriuntur* [6-8].
Vanum est cupere et optare [VI, 9 — VII, 1].

- 6 Est et aliud malum quod vidi sub sole,
et quidem frequens apud homines :
- 2 vir cui dedit Deus divitias,
et substantiam, et honorem,
et nihil deest animæ suæ,
ex omnibus quæ desiderat;
nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo,
sed homo extraneus vorabit illud :
hoc vanitas et miseria magna est.

cia, Eccl. 3, 16; 4, 1. — 9) Prov. 28, 22. — 17) Eccl. 2, 24.

14) Sicut... suæ, Job 1, 21; 1 Tim. 6, 7. — 16. — 2) Homo... illud, Eccl. 2, 18, 19.

- 3 Si genuerit quispiam centum liberos,
et vixerit multos annos,
et plures dies ætatis habuerit,
et anima illius non utatur bonis substantiæ suæ,
sepulturaque careat :
de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortivus.
- 4 Frustra enim venit,
et pergit ad tenebras,
et oblivione delebitur nomen ejus.
- 5 Non vidit solem,
neque cognovit distantiam boni et mali.
- 6 Etiam si duobus millibus annis vixerit,
et non fuerit perfruitus bonis,
nonne ad unum locum properant omnia?
- 7 Omnis labor hominis in ore ejus;
sed anima ejus non implebitur.
- 8 Quid habet amplius sapiens a stulto?
et quid pauper, nisi ut pergat illuc ubi est vita?
- 9 Melius est videre quod cupias,
quam desiderare quod nescias.
Sed et hoc vanitas est, et præsumptio spiritus.
- 10 Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus;
et scitur quod homo sit,
et non possit contra fortiorem se in iudicio contendere.
- 11 Verba sunt plurima,
multamque in disputando habentia vanitatem.
- 7 Quid necesse est homini majora se querere,
cum ignoret quid conducat sibi in vita sua
numero dierum peregrinationis suæ,
et tempore quod velut umbra præterit?
Aut quis ei poterit indicare
quid post eum futurum sub sole sit?

3. CAP. VII, 2-8 : PRÆCEPTA AD VITAM SERIO AGENDAM.

- 2 Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa,
et dies mortis die natiuitatis.
- 3 Melius est ire ad domum luctus
quam ad domum convivii;
in illa enim finis cunctorum admonetur hominum,
et vivens cogitat quid futurum sit.
- 4 Melior est ira risu,
quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.
- 5 Cor sapientium ubi tristitia est,
et cor stultorum ubi lætitia.
- 6 Melius est a sapiente corripì,
quam stultorum adulatione decipi;
quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla,
sic risus stulti.
- 7 Sed et hoc vanitas.
- 8 Calumnia conturbat sapientem,
et perdet robur cordis illius.

7. — 1) *Aut... sit*, Eccl. 2, 18; 3, 22. — 2) *Me-
lius pretiosa*, Prov. 22, 1; Eccl. 4, 15, 16. *Dies...* | *natiuitatis*, Eccl. 4, 2. — 6) Prov. 25, 31, 32. —

4. CAP. VII, 9, 10 : DE PATIENTIA.

- 9 Melior est finis orationis quam principium.
Melior est patiens arrogante.
10 Ne sis velox ad irascendum,
quia ira in sinu stulti requiescit.

5. CAP. VII, 11-13 : DE SAPIENTIA.

- 11 Ne dicas : Quid putas causæ est
quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt?
stulta enim est hujusmodi interrogatio.
12 Utilior est sapientia cum divitiis,
et magis prodest videntibus solem.
13 Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia;
hoc autem plus habet eruditio et sapientia,
quod vitam tribuunt possessori suo.

V. — DE HONESTATE ET FELICITATE.

[VII, 14 — IX, 10.]

1. CAP. VII, 14-19 : RES FUTURÆ JUSTO ET IMPIO INCERTÆ SUNT.

- 14 Considera opera Dei,
quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.
15 In die bona frui bonis,
et malam diem præcave;
sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus,
ut non inveniatur homo contra eum justas querimonias.
16 Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ :
Justus perit in justitia sua,
et impius multo vivit tempore in malitia sua.
17 Noli esse justus multum,
neque plus sapias quam necesse est,
ne obstupescas.
18 Ne impie agas multum,
et noli esse stultus,
ne moriaris in tempore non tuo.
19 Bonum est te sustentare justum;
sed et ab illo ne subtrahas manum tuam;
quia qui timet Deum nihil negligit.

2. CAP. VII, 20-23 : DE ANIMI MODERATIONE ET CLEMENTIA.

- 20 Sapientia confortavit sapientem
super decem principes civitatis;
21 non est enim homo justus in terra
qui faciat bonum et non peccet.
22 Sed et cunctis sermonibus qui dicuntur
ne accommodes cor tuum,
ne forte audias servum tuum maledicentem tibi;
23 scit enim conscientia tua
quia et tu crebro maledixisti aliis.

3. CAP. VII, 24-30c : SAPIENTIA LONGE ABEST AB HOMINE. IMPIETAS ET LUXURIA SUNT STULTITIA.

- 24 Cuncta tentavi in sapientia.
Dixi : Sapiens efficiar,
et ipsa longius recessit a me,

16) Eccl. 8, 12-14. — 20) Eccl. 9, 16, 18. — 14; 25, 4; Prov. 20, 9; Eccli. 7, 5; 8, 6; I Joan. 21) III Reg. 8, 46; II Par. 6, 36; Job 9, 20; 15,

- 25 multo magis quam erat.
Et alta profunditas, quis inveniet eam?
- 26 Lustravi universa animo meo,
ut scirem et considerarem,
et quærerem sapientiam, et rationem,
et ut cognoscerem impietatem stulti,
et errorem imprudentium;
- 27 et inveni amariorem morte mulierem,
quæ laqueus venatorum est,
et sagena cor ejus,
vincula sunt manus illius.
Qui placet Deo effugiet illam;
qui autem peccator est capietur ab illa.
- 28 Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes,
unum et alterum ut invenirem rationem,
29 quam adhuc quærit anima mea,
et non inveni.
Virum de mille unum reperi;
mulierem ex omnibus non inveni.
- 30 Solummodo hoc inveni,
quod fecerit Deus hominem rectum,
et ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.

4. CAP. VII, 30d-VIII, 8 : PRÆCEPTA VARIA. — *De viro sapiente* [VII, 30d-VIII, 1].
Obediendum est regi [2-4]. *De retributione* [5-8].

Quis talis ut sapiens est?
et quis cognovit solutionem verbi?

- 8 Sapientia hominis lucet in vultu ejus,
et potentissimus faciem illius commutabit.
- 2 Ego os regis observo,
et præcepta juramenti Dei.
- 3 Ne festines recedere a facie ejus,
neque permanas in opere malo,
quia omne quod voluerit faciet.
- 4 Et sermo illius potestate plenus est,
nec dicere ei quisquam potest : Quare ita facis?
- 5 Qui custodit præceptum non experietur quidquam mali.
Tempus et responsionem cor sapientis intelligit.
- 6 Omni negotio tempus est, et opportunitas,
et multa hominis afflictio,
- 7 quia ignorat præterita,
et futura nullo scire potest nuntio.
- 8 Non est in hominis potestate prohibere spiritum;
nec habet potestatem in die mortis;
nec sinitur quiescere ingruente bello;
neque salvabit impietas impium.

5. CAP. VIII, 9-15 : DE SANCTIONE. — *Eadem sors justo et injusto contingit* [VIII, 9, 10]. *Timentibus Deum erit felicitas* [11-13]. *Conclusio* [14, 15].

- 9 Omnia hæc consideravi,
et dedi cor meum in cunctis operibus quæ fiunt sub sole.
Interdum dominatur homo homini in malum suum.
- 10 Vidi impios sepultos,
qui etiam cum adhuc viverent

1, 8. — 26) Eccl. 1, 17; 2, 12. — 27) Prov. 5, 4. — 8. — 7) Eccl. 3, 22; 7, 1; 10, 14. — 9) Eccl. 1
30) Eccl. 3, 11.

in loco sancto erant,
et laudabantur in civitate
quasi justorum operum.
Sed et hoc vanitas est.

- 11 Etenim quia non profertur cito
contra malos sententia,
absque timore ullo
filii hominum perpetrant mala.
- 12 Attamen peccator ex eo quod centies facit malum,
et per patientiam sustentatur,
ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum,
qui verentur faciem ejus.
- 13 Non sit bonum impio,
nec prolongentur dies ejus,
sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.
- 14 Est et alia vanitas quæ fit super terram :
sunt justi quibus mala proveniunt
quasi opera egerint impiorum;
et sunt impii qui ita securi sunt
quasi justorum facta habeant.
Sed et hoc vanissimum judico.
- 15 Laudavi igitur lætitiā ;
quod non esset homini bonum sub sole,
nisi quod comederet, et biberet, atque gauderet,
et hoc solum secum auferret de labore suo,
in diebus vitæ suæ quos dedit ei Deus sub sole.

6. CAP. VIII, 16-IX, 10 : FRUSTRA LABORAT HOMO IN GUBERNATIONE DEI PER-
SCRUTANDA. — *Homo non potest ordinem a Deo statutum intelligere* [VIII, 16, 17].
Universa justo et impio æque eveniunt [IX, 1-6]. *Concluditur utendum esse bonis*
vitæ præsentis [7-10].

- 16 Et apposui cor meum ut scirem sapientiam,
et intelligerem distentionem quæ versatur in terra.
- 17 Est homo qui diebus et noctibus somnum non capit oculis.
Et intellexi quod omnium operum Dei
nullam possit homo invenire rationem,
eorum quæ fiunt sub sole;
et quanto plus laboraverit ad quærendum,
tanto minus inveniat :
etiam si dixerit sapiens se nosse,
non poterit reperire.
- 9 Omnia hæc tractavi in corde meo,
ut curiose intelligerem.
Sunt justi atque sapientes,
et opera eorum in manu Dei ;
et tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit.
- 2 Sed omnia in futurum servantur incerta,
eo quod universa æque eveniant justo et impio,
bono et malo, mundo et immundo,
immolanti victimas et sacrificia contemnenti.
Sicut bonus, sic et peccator ;
ut perjuris, ita et ille qui verum dejerat.
- 3 Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt,
quia eadem cunctis eveniunt.

13, 14. — 14) Eccl. 7, 16. — 15) Eccl. 2, 24. — 17) Eccl. 3, 11.

16) *Et apposui... in terra*, Eccl. 1, 15; 3, 10. — 9. — 2) Eccl. 2, 14. — 5) *Quia... eorum*, Eccl.

- Unde et corda filiorum hominum implentur malitia
et contemptu in vita sua,
et post hæc ad inferos deducuntur.
- 4 Nemo est qui semper vivat, et qui hujus rei habeat fiduciam;
melior est canis vivus leone mortuo.
- 5 Viventes enim sciunt se esse morituros;
mortui vero nihil noverunt amplius,
nec habent ultra mercedem,
quia oblivioni tradita est memoria eorum.
- 6 Amor quoque, et odium, et invidiæ simul perierunt;
nec habent partem in hoc sæculo,
et in opere quod sub sole geritur.
- 7 Vade ergo, et comede in lætitia panem tuum,
et bibe cum gaudio vinum tuum,
quia Deo placent opera tua.
- 8 Omni tempore sint vestimenta tua candida;
et oleum de capite tuo non deficiat.
- 9 Perfruere vita cum uxore quam diligis,
cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ,
qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ;
hæc est enim pars in vita
et in labore tuo quo laboras sub sole.
- 10 Quodcumque facere potest manus tua
instanter operare,
quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia
erunt apud inferos quo tu properas.

VI. — DE LABORE ET SUCCESSU.

[IX, 11-XI, 6.]

1. CAP. IX, 11-18 : SUCCESSUS STUDIO ET LABORI NON RESPONDET. — *Propositum generali consideratione* [IX, 11, 12] *et experientia probatur* [13-16]. *De commodis sapientiæ* [17, 18].

- 11 Verti me ad aliud, et vidi sub sole
nec velocium esse cursum,
nec fortium bellum,
nec sapientium panem,
nec doctorum divitias,
nec artificum gratiam;
sed tempus casumque in omnibus.
- 12 Nescit homo finem suum;
sed sicut pisces capiuntur hamo,
et sicut aves laqueo comprehenduntur,
sic capiuntur homines in tempore malo,
cum eis extemplo supervenerit.
- 13 Hanc quoque sub sole vidi sapientiam,
et probavi maximam :
- 14 civitas parva, et pauci in ea viri;
venit contra eam rex magnus, et vallavit eam,
extruxitque munitiones per gyrum, et perfecta est obsidio.
- 15 Inventusque est in ea vir pauper et sapiens,
et liberavit urbem per sapientiam suam;
et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.
- 16 Et dicebam ego meliorem esse sapientiam fortitudine.

1, 11. — 7) Eccl. 2, 1, 24; 8, 15; 11, 9. — 16) Et dicebam... fortitudine, Prov. 21, 22; 24, 5; Eccl. 7, 20; Sap. 6, 1.

Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est,
et verba ejus non sunt audita?

- 17 Verba sapientium audiuntur in silentio,
plus quam clamor principis inter stultos.
18 Melior est sapientia quam arma bellica;
et qui in uno peccaverit multa bona perdet.

2. CAP. X, 1-4 : DE SAPIENTIA ET STULTITIA.

- 10 Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti.
Pretiosior est sapientia et gloria,
parva et ad tempus stultitia.
2 Cor sapientis in dextera ejus,
et cor stulti in sinistra illius.
3 Sed et in via stultus ambulans,
cum ipse insipiens sit,
omnes stultos aestimat.
4 Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te,
locum tuum ne dimiseris,
quia curatio faciet cessare peccata maxima.

3. CAP. X, 5-7 : SUCCESSUM STUDIO ET LABORI NON RESPONDERE ITERUM
DEMONSTRATUR.

- 5 Est malum quod vidi sub sole,
quasi per errorem egrediens a facie principis :
6 positum stultum in dignitate sublimi,
et divites sedere deorsum.
7 Vidi servos in equis,
et principes ambulantes super terram quasi servos.

4. CAP. X, 8-XI, 6 : PRÆCEPTA VARIA.

De casibus tristibus [X, 8-11].

- 8 Qui fodit foveam incidet in eam,
et qui dissipat sepem mordebit eum coluber.
9 Qui transfert lapides affligetur in eis,
et qui scindit ligna vulnerabitur ab eis.
10 Si retusum fuerit ferrum,
et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit,
multo labore exacuetur;
et post industriam sequetur sapientia.
11 Si mordeat serpens in silentio,
nihil eo minus habet qui occulte detrahit.

De viro sapiente et stulto [X, 12-15].

- 12 Verba oris sapientis gratia,
et labia insipientis præcipitabunt eum;
13 initium verborum ejus stultitia,
et novissimum oris illius error pessimus.
14 Stultus verba multiplicat.
Ignorat homo quid ante se fuerit;
et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?
15 Labor stultorum affliget eos,
qui nesciunt in urbem pergere.

10. — 8) Prov. 26, 27; Eccli. 27, 28-30. — 12) Eccli. 21, 19. — 14) Stultus... verba, Eccl.
5, 2. Ignorat... indicare, Eccl. 8, 7.

De regibus et principibus [X, 16, 17].

- 16 Væ tibi, terra, cujus rex puer est,
et cujus principes mane comedunt.
17 Beata terra cujus rex nobilis est,
et cujus principes vescuntur in tempore suo,
ad reficiendum, et non ad luxuriam.

De pigritia et gula [X, 18, 19].

- 18 In pigritiis humiliabitur contignatio,
et in infirmitate manuum perstillabit domus.
19 In risum faciunt panem et vinum
ut epulentur viventes;
et pecuniæ obediunt omnia.

De potentibus [X, 20].

- 20 In cogitatione tua regi ne detrahas,
et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti :
quia et aves cæli portabunt vocem tuam,
et qui habet pennas annuntiabit sententiam.

Prudenter laborandum est [XI, 1-6].

- 11 Mitte panem tuum super transeuntes aquas,
quia post tempora multa invenies illum.
2 Da partem septem necnon et octo,
quia ignoras quid futurum sit mali super terram.
3 Si repletæ fuerint nubes,
imbrem super terram effundent.
Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem,
in quocumque loco ceciderit ibi erit.
4 Qui observat ventum non seminat;
et qui considerat nubes nunquam metet.
5 Quomodo ignoras quæ sit via spiritus,
et qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis :
sic nescis opera Dei,
qui fabricator est omnium.
6 Mane semina semen tuum,
et vespere ne cesset manus tua :
quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud;
et si utrumque simul, melius erit.

CONCLUSIO.

[XI, 7 — XII, 8.]

FRUATUR HOMO DONIS A DEO DATIS !

Lætetur homo dum vivit [XI, 7, 8]! *Deum præ oculis semper habens* [XI, 9-XII, 1]
ante senectutem [2-5] *et ante mortem* [6-8]!

- 7 Dulce lumen,
et delectabile est oculis videre solem.
8 Si annis multis vixerit homo,
et in his omnibus lætatus fuerit,
meminisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum,
qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.

- 9 Lætare ergo, juvenis, in adolescentia tua;
et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ;
et ambula in viis cordis tui,
et in intuitu oculorum tuorum,
et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium.
- 10 Aufer iram a corde tuo,
et amove malitiam a carne tua;
adolescentia enim et voluptas vana sunt.
- 12 Memento creatoris tui in diebus juventutis tuæ,
antequam veniat tempus afflictionis,
et appropinquent anni de quibus dicas:
Non mihi placent;
- 2 antequam tenebrescat sol, et lumen, et luna, et stellæ,
et revertantur nubes post pluviam;
- 3 quando commovebuntur custodes domus,
et nutabunt viri fortissimi,
et otiosæ erunt molentes in minuto numero,
et tenebrescent videntes per foramina;
- 4 et claudent ostia in platea,
in humilitate vocis molentis,
et consurgent ad vocem volucris,
et obsurdescent omnes filiæ carminis.
- 5 Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via.
Florebit amygdalus, impinguabitur locusta,
et dissipabitur capparîs,
quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ,
et circuibunt in platea plangentes.
- 6 Antequam rumpatur funiculus argenteus,
et recurrat vitta aurea,
et coneratur hydria super fontem,
et confringatur rota super cisternam,
- 7 et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.
- 8 Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes,
et omnia vanitas.

EPILOGUS.

[XII, 9-14.]

- 9 Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes,
docuit populum, et enarravit quæ fecerat;
et investigans composuit parabolas multas.
- 10 Quæsivit verba utilia,
et conscripsit sermones rectissimos ac veritate plenos.
- 11 Verba sapientium sicut stimuli,
et quasi clavi in altum defixi,
quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno.
- 12 His amplius, fili mi, ne requiras.
Faciendi plures libros nullus est finis;
frequensque meditatio, carnis afflictio est.
- 13 Finem loquendi pariter omnes audiamus.
Deum time, et mandata ejus observa;
hoc est enim omnis homo;
- 14 et cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium
pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

12. — 7) Job 34, 15; Eccl. 3, 20, 21. — 8) Eccl. 13) Deum... observa, Eccl. 5, 6. — 14) Eccl. 1, 2. — 12) Frequensque... est, Eccl. 1, 18. — 11, 9.

CANTICUM CANTICORUM

SALOMONIS

QUOD HEBRAICE DICITUR SIR HASIRIM

PROCEMIUM

[I, 1-3.]

- 1 SCULETUR me osculo oris sui;
2 quia meliora sunt ubera tua vino,
fragrantia unguentis optimis.
Oleum effusum nomen tuum;
3 ideo adolescentulæ dilexerunt te.
Trahe me, post te curremus
in odorem unguentorum tuorum.
Introduxit me rex in cellaria sua;
exultabimus et lætabimur in te,
memores uberum tuorum super vinum.
Recti diligunt te.
-

PARS PRIOR

[I, 4—V, 1.]

SPONSA.

- 4 Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem,
sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.
5 Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decoloravit me sol.
Filii matris meæ pugnaverunt contra me;
posuerunt me custodem in vineis,
vineam meam non custodivi.
6 Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas,
ubi cubes in meridie,
ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

CHORUS.

- 7 Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres,
egredere, et abi post vestigia gregum,
et pasce hædos tuos juxta tabernacula pastorum.

SPONSUS.

- 8 Equitatu meo in curribus Pharaonis
assimilavi te, amica mea.
9 Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis;
collum tuum sicut monilia.
10 Murenulas aureas faciemus tibi,
vermiculatas argento.

SPONSA. *et dicit ei sponsa*

- 11 Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suum.
12 Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi;
inter ubera mea commorabitur.

- 13 Botrus cypri dilectus meus mihi
in vineis Engaddi.
SPONSUS.
- 14 Ecce tu pulchra es, amica mea! ecce tu pulchra es!
Oculi tui columbarum.
SPONSA.
- 15 Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus!
Lectulus noster floridus.
SPONSUS.
- 16 Tigna domorumstrarum cedrina,
laquearia nostra cypressina.
SPONSA.
- 2 Ego flos campi,
et lilium convallium.
SPONSUS.
- 2 Sicut lilium inter spinas,
sic amica mea inter filias.
SPONSA.
- 3 Sicut malus inter ligna silvarum,
sic dilectus meus inter filios.
Sub umbra illius quem desideraveram sedi,
et fructus ejus dulcis gutturi meo.
- 4 Introduxit me in cellam vinariam;
ordinavit in me charitatem.
- 5 Fulcite me floribus,
stipate me malis,
quia amore langueo.
- 6 Læva ejus sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.
SPONSUS.
- 7 Adjuro vos, filiæ Jerusalem,
per capreas cervosque camporum,
ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam,
quoadusque ipsa velit.
SPONSA.
- 8 Vox dilecti mei; ecce iste venit,
saliens in montibus, transiliens colles.
- 9 Similis est dilectus meus capreæ,
hinnuloque cervorum.
En ipse stat post parietem nostrum,
respiciens per fenestras,
prospiciens per cancellos.
- 10 En dilectus meus loquitur mihi:
Surge, propera, amica mea,
columba mea, formosa mea, et veni.
- 11 Jam enim hiems transiit;
imber abiit, et recessit.
- 12 Flores apparuerunt in terra nostra,
tempus putationis advenit;
vox turturis audita est in terra nostra;
- 13 ficus protulit grossos suos;
vineæ florentes dederunt odorem suum.

14 Surge, amica mea, speciosa mea, et veni :
 columba mea, in foraminibus petrae, in caverna maceriae,
 ostende mihi faciem tuam,
 sonet vox tua in auribus meis ;
 vox enim tua dulcis, et facies tua decora.

15 Capite nobis vulpes parvulas
 quae demoliuntur vineas ;
 nam vinea nostra floruit.

16 Dilectus meus mihi, et ego illi,
 qui pascitur inter lilia,
 donec aspiet dies, et inclinentur umbrae.
 17 Revertere ; similis esto, dilecte mi, capreae,
 hinnuloque cervorum super montes Bethel.

3 In lectulo meo, per noctes,
 quæsivi quem diligit anima mea ;
 quæsivi illum, et non inveni.

2 Surgam, et circuibo civitatem ;
 per vicos et plateas
 quæram quem diligit anima mea ;
 quæsivi illum, et non inveni.

3 Invenērunt me vigiles qui custodiunt civitatem :
 Num-quem diligit anima mea vidistis ?

4 Paululum cum pertransissem eos,
 inveni quem diligit anima mea,
 tenui eum, nec dimittam,
 donec introducā illum in domum matris meae,
 et in cubiculum genitricis meae.

SPONSUS.

5 Adjuro vos, filiae Jerusalem,
 per capreas cervosque camporum,
 ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam,
 donec ipsa velit.

CHORUS.

6 Quae est ista quae ascendit per desertum
 sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae,
 et thuris, et universi pulveris pigmentarii ?
 7 En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt
 ex fortissimis Israel,

8 omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi :
 uniuscujusque ensis super femur suum
 propter timores nocturnos.

9 Ferculum fecit sibi rex Salomon
 de lignis Libani ;

10 columnas ejus fecit argenteas,
 reclinatorium aureum, ascensum purpureum ;
 media charitate constravit,
 propter filias Jerusalem.

11 Egredimini et videte, filiae Sion,
 regem Salomonem in diademate quo coronavit illum mater sua
 in die desponsationis illius,
 et in die lætitiæ cordis ejus.

SPONSUS.

4 Quam pulchra es, amica mea ! quam pulchra es !
 Oculi tui columbarum,
 absque eo quod intrinsecus latet.

Capilli tui sicut greges caprarum
 quæ ascenderunt de monte Galaad.
 2 Dentes tui sicut greges tonsarum
 quæ ascenderunt de lavacro;
 omnes gemellis fetibus,
 et sterilis non est inter eas.
 3 Sicut vitta coccinea labia tua,
 et eloquium tuum dulce.
 Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ,
 absque eo quod intrinsecus latet.
 4 Sicut turris David collum tuum,
 quæ ædificata est cum propugnaculis;
 mille clypei pendent ex ea,
 omnis armatura fortium.
 5 Duo ubera tua sicut duo hinnuli,
 capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.
 6 Donec aspiret dies, et inclinentur umbræ,
 vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris.
 7 Tota pulchra es, amica mea,
 et macula non est in te.
 8 Veni de Libano, sponsa mea,
 veni de Libano, veni, coronaberis;
 de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon,
 de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
 9 Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa;
 vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum,
 et in uno crine colli tui.
 10 Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa!
 Pulchriora sunt ubera tua vino,
 et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.
 11 Favus distillans labia tua, sponsa;
 mel et lac sub lingua tua;
 et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.
 12 Hortus conclusus soror mea, sponsa,
 hortus conclusus, fons signatus.
 13 Emissiones tuæ paradisi malorum punicorum,
 cum pomorum fructibus, cypri cum nardo.
 14 Nardus et crocus, fistula et cinnamomum,
 cum universis lignis Libani;
 myrrha et aloe, cum omnibus primis unguentis.
 15 Fons hortorum, puteus aquarum viventium,
 quæ fluunt impetu de Libano.

SPONSA.

16 Surge, aquilo; et veni, auster;
 perfla hortum meum, et fluant aromata illius.
 5 Veniat dilectus meus in hortum suum,
 et comedat fructum pomorum suorum.

SPONSUS.

Veni in hortum meum, soror mea, sponsa;
 messui myrrham meam cum aromatibus meis;
 comedi favum cum melle meo;
 bibi vinum meum cum lacte meo.
 Comedite, amici, et bibite;
 et inebriamini, carissimi.

PARS ALTERA

[V, 2 — VIII, 7.]

SPONSA.

- 2 Ego dormio, et cor meum vigilat.
 Vox dilecti mei pulsan-
 tis :
 Aperi mihi, soror mea, amica mea,
 columba mea, immaculata mea,
 quia caput meum plenum est rore,
 et cincinni mei guttis noctium.
- 3 Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa?
 Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?
- 4 Dilectus meus misit manum suam per foramen,
 et venter meus intremuit ad tactum ejus.
- 5 Surrexi ut aperirem dilecto meo;
 manus meæ stillaverunt myrrham,
 et digiti mei pleni myrrha probatissima.
- 6 Pessulum ostii mei aperui dilecto meo;
 at ille declinaverat, atque transierat.
 Anima mea liquefacta est, ut locutus est;
 quæsi vi, et non inveni illum;
 vocavi, et non respondit mihi.
- 7 Invenerunt me custodes qui circumeunt civitatem;
 perculserunt me, et vulneraverunt me.
 Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.
- 8 Adjuro vos, filiæ Jerusalem,
 si inveneritis dilectum meum,
 ut nuntietis ei quia amore langueo.

CHORUS.

- 9 Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum?
 Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos?

SPONSA.

- 10 Dilectus meus candidus et rubicundus;
 electus ex millibus.
- 11 Caput ejus aurum optimum.
 Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus.
- 12 Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum,
 quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluentia plenissima.
- 13 Genæ illius sicut areolæ aromatum
 consitæ a pigmentariis.
 Labia ejus lilia
 distillantia myrrham primam.
- 14 Manus illius tornatiles, aureæ,
 plenæ hyacinthis.
 Venter ejus eburneus,
 distinctus sapphiris.
- 15 Crura illius columnæ marmoreæ
 quæ fundatæ sunt super bases aureas.
 Species ejus ut Libani,
 electus ut cedri.
- 16 Guttur illius suavissimum,
 et totus desiderabilis.
 Talis est dilectus meus,
 et ipse est amicus meus, filiæ Jerusalem.

CHORUS.

- 17 Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum?
quo declinavit dilectus tuus?
et quæremus eum tecum.

SPONSA.

- 6 Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum,
ut pascatur in hortis, et lilia colligat.
2 Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi,
qui pascitur inter lilia.

SPONSUS.

- 3 Pulchra es, amica mea, suavis,
et decora sicut Jerusalem;
terribilis ut castrorum acies ordinata.
4 Averte oculos tuos a me,
quia ipsi me avolare fecerunt.
Capilli tui sicut grex caprarum
quæ apparuerunt de Galaad.
5 Dentes tui sicut grex ovium
quæ ascenderunt de lavacro,
omnes gemellis fetibus,
et sterilis non est in eis.
6 Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ,
absque occultis tuis.
7 Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ,
et adolescentularum non est numerus.
8 Una est columba mea, perfecta mea,
una est matris suæ, electa genitrici suæ.
Viderunt eam filiæ, et beatissimam prædicaverunt;
reginæ et concubinæ, et laudaverunt eam.
9 Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens,
pulchra ut luna, electa ut sol,
terribilis ut castrorum acies ordinata?
10 Descendi in hortum nucum,
ut viderem poma convallium,
et inspicerem si florisset vinea,
et germinassent mala punica.
11 Nescivi : anima mea conturbavit me,
propter quadrigas Aminadab.

CHORUS.

- 12 Revertere, revertere, Sulamitis!
revertere, revertere, ut intueamur te.

SPONSUS.

- 7 Quid videbis in Sulamite, nisi choro castrorum?

CHORUS.

- Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis!
Juncturæ femorum tuorum sicut monilia
quæ fabricata sunt manu artificis.
2 Umbilicus tuus crater tornatilis,
numquam indigens poculis.
3 Venter tuus sicut cervus tritici vallatus liliis.
Duo ubera tua sicut duo hinnuli,
gemelli capreæ.
4 Collum tuum sicut turris eburnea.
Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon,
quæ sunt in porta filiæ multitudinis.

- 5 Nasus tuus sicut turris Libani,
quæ respicit contra Damascum.
Caput tuum ut Carmelus;
et comæ capitis tui sicut purpura regis
vincta canalibus.

SPONSUS.

- 6 Quam pulchra es, et quam decora,
charissima, in deliciis!
7 Statura tua assimilata est palmæ,
et ubera tua botris.
8 Dixi : Ascendam in palmam,
et apprehendam fructus ejus;
et erunt ubera tua sicut botri vineæ,
et odor oris tui sicut malorum.
9 Guttur tuum sicut vinum optimum...

SPONSA.

- dignum dilecto meo ad potandum,
labiisque et dentibus illius ad ruminandum.
10 Ego dilecto meo,
et ad me conversio ejus.
11 Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum
commoremur in villis.
12 Mane surgamus ad vineas;
videamus si floruit vinea,
si flores fructus parturiunt,
si floruerunt mala punica;
ibi dabo tibi ubera mea.
13 Mandragoræ dederunt odorem.
In portis nostris omnia poma :
nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.
8 Quis mihi det te fratrem meum,
sugentem ubera matris meæ,
ut inveniam te foris, et deosculer te,
et jam me nemo despiciat?
2 Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ;
ibi me docebis,
et dabo tibi poculum ex vino condito,
et mustum malorum granatorum meorum.
3 Læva ejus sub capite meo,
et dextera illius amplexabitur me.

SPONSUS.

- 4 Adjuro vos, filiæ Jerusalem,
ne suscitatis, neque evigilare faciatis dilectam,
donec ipsa velit.

CHORUS.

- 5 Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens,
innixa super dilectum suum?

SPONSUS.

- Sub arbore malo suscitavi te;
ibi corrupta est mater tua,
ibi violata est genitrix tua.
6 Pone me ut signaculum super cor tuum,
ut signaculum super brachium tuum,
quia fortis est ut mors dilectio,
dura sicut infernus æmulatio :
lampades ejus lampades ignis atque flammarum.

- 7 Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem,
nec flumina obruent illam.
Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione,
quasi nihil despiciet eam.

ADDITAMENTUM

[VIII, 8-14.]

CHORUS.

- 8 Soror nostra parva,
et ubera non habet;
quid faciemus sorori nostræ
in die quando alloquenda est?
9 Si murus est,
ædificemus super eum propugnacula argentea;
si ostium est,
compingamus illud tabulis cedrinis.

SPONSA.

- 10 Ego murus, et ubera mea sicut turris,
ex quo facta sum coram eo, quasi pacem reperiens.

CHORUS.

- 11 Vineam fuit pacifico in ea quæ habet populos;
tradidit eam custodibus;
vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

SPONSA.

- 12 Vineam meam coram me est.
Mille tui pacifici,
et ducenti his qui custodiunt fructus ejus.

SPONSUS.

- 13 Quæ habitas in hortis, amici auscultant;
fac me audire vocem tuam.

SPONSA.

- 14 Fuge, dilecte mi, et assimilare capreæ,
hinnuloque cervorum super montes aromatum.

LIBER SAPIENTIÆ

PARS PRIMA

[I, 1—V, 24.]

SAPIENTIA FONS FELICITATIS ET IMMORTALITATIS

1. CAP. I, 1-15 : SAPIENTIAM QUI VULT POSSIDERE A PECCATO ABSTINEAT! --
Cohortatio generalis [I, 1-5]. Peccatores pœnas solvent [6-11]. Non mortem hominis vult Deus, sed vitam [12-15].

- 1 ILIGITE justitiam, qui judicatis terram.
Sentite de Domino in bonitate,
et in simplicitate cordis quærite illum;
2 quoniam invenitur ab his qui non tentant illum,
apparet autem eis qui fidem habent in illum.
- 3 Perversæ enim cogitationes separant a Deo;
probata autem virtus corripit insipientes.
- 4 Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia,
nec habitabit in corpore subdito peccatis.
- 5 Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum;
et auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu,
et corripietur a superveniente iniquitate.
- 6 Benignus est enim spiritus sapientiæ,
et non liberabit maledicum a labiis suis;
quoniam renum illius testis est Deus,
et cordis illius scrutator est verus
et linguæ ejus auditor.
- 7 Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum;
et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis.
- 8 Propter hoc qui loquitur iniqua non potest latere,
nec præteriet illum corripiens judicium.
- 9 In cogitationibus enim impii interrogatio erit;
sermonum autem illius auditio ad Deum veniet,
ad correptionem iniquitatum illius.
- 10 Quoniam auris zeli audit omnia,
et tumultus murmurationum non abscondetur.
- 11 Custodite ergo vos a murmuratione quæ nihil prodest,
et a detractione parcite linguæ:
quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit,
os autem quod mentitur occidit animam.
- 12 Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ,
neque acquiratis perditionem in operibus manuumstrarum.
- 13 Quoniam Deus mortem non fecit,
nec lætatur in perditione vivorum.
- 14 Creavit enim ut essent omnia;
et sanabiles fecit nationes orbis terrarum,
et non est in illis medicamentum exterminii,
nec inferorum regnum in terra.
- 15 Justitia enim perpetua est, et immortalis.

1. — 1) III Reg. 3, 9; Is. 56, 1. — 2) II Par. 15, 2-4. — 6) Quoniam... Deus, Eccli. 42, 18 20; Jer. 17, 10; Gal. 5, 22. — 7) Quoniam... terrarum, Sap. 7, 24; 8, 1; Is. 6, 3. — 8) Eccli. 39, 24.

— 11) Os autem... animam, Prov. 19, 9. — 13) Quoniam... fecit, Sap. 2, 23, 24. Nec... vivorum, Ez. 18, 32; 33, 11.

2. CAP. I, 16—II, 25 : IMPII MORTE DIGNI SUNT. — *Impii mortem accersunt* [I, 16]. *Exponitur impiorum opinio de vita* [II, 1-5]. *Impii volunt voluptatibus frui* [6-9] *et justos opprimunt* [10-20]. *Diabolus verus est auctor mortis* [21-25].

- 16 Impii autem manibus et verbis accersierunt illam,
et æstimantes illam amicam, defluerunt;
et sponiones posuerunt ad illam,
quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.
- 2 Dixerunt enim cogitantes apud se non recte :
Exiguum et cum tædio est tempus vitæ nostræ,
et non est refrigerium in fine hominis,
et non est qui agnitus sit reversus ab inferis.
- 2 Quia ex nihilo nati sumus,
et post hoc erimus tanquam non fuerimus.
Quoniam fumus flatus est in naribus nostris,
et sermo scintilla ad commovendum cor nostrum :
- 3 qua extincta, cinis erit corpus nostrum,
et spiritus diffundetur tanquam mollis aer;
et transibit vita nostra tanquam vestigium nubis,
et sicut nebula dissolvetur quæ fugata est a radiis solis,
et a calore illius aggravata.
- 4 Et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus,
et nemo memoriam habebit operum nostrorum.
- 5 Umbra enim transitus est tempus nostrum,
et non est reversio finis nostri :
quoniam consignata est, et nemo revertitur.
- 6 Venite ergo, et fruamur bonis quæ sunt,
et utamur creatura tanquam in juventute celeriter.
- 7 Vino pretioso et unguentis nos impleamus,
et non prætereant nos flos temporis.
- 8 Coronemus nos rosis antequam marcescant;
nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra.
- 9 Nemo nostrum exsors sit luxuriæ nostræ.
Ubique relinquamus signa lætitiæ,
quoniam hæc est pars nostra, et hæc est sors.
- 10 Opprimamus pauperem justum,
et non parcamus viduæ,
nec veterani vereamur canos multi temporis.
- 11 Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ;
quod enim infirmum est inutile invenitur.
- 12 Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis,
et contrarius est operibus nostris,
et impropereat nobis peccata legis,
et diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ.
- 13 Promittit se scientiam Dei habere,
et filium Dei se nominat.
- 14 Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum.
- 15 Gravis est nobis etiam ad videndum,
quoniam dissimilis est aliis vita illius,
et immutata sunt viæ ejus.
- 16 Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo,
et abstinet se a viis nostris tanquam ab immunditiis,
et præfert novissima justorum,
et gloriatur patrem se habere Deum.
- 17 Videamus ergo si sermones illius veri sint,
et tentemus quæ ventura sunt illi,
et sciemus quæ erunt novissima illius.

- 18 Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum,
et liberabit eum de manibus contrariorum.
- 19 Contumelia et tormento interrogemus eum,
ut sciamus reverentiam ejus,
et probemus patientiam illius.
- 20 Morte turpissima condemnemus eum;
erit enim ei respectus ex sermonibus illius.
- 21 Hæc cogitaverunt, et erraverunt :
excæcavit enim illos malitia eorum.
- 22 Et nescierunt sacramenta Dei ;
neque mercedem speraverunt justitiæ,
nec judicaverunt honorem animarum sanctarum.
- 23 Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem,
et ad imaginem similitudinis suæ fecit illum.
- 24 Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum :
imitantur autem illum qui sunt ex parte illius.

3. CAP. III, 1-12 : JUSTORUM MORS EST TRANSITUS AD VITAM, IMPIORUM VERO EST DAMNATIO AD PŒNAM. — *Justi in pace vivunt* [III, 1-4], *et in hac vita probati* [5, 6] *gloriosam mercedem obtinebunt* [7-9]. *Impii autem et in præsentī vita pœnas solvent* [10-12].

- 3 Justorum autem animæ in manu Dei sunt,
et non tanget illos tormentum mortis.
- 2 Visi sunt oculis insipientium mori,
et æstimata est afflictio exitus illorum,
- 3 et quod a nobis est iter exterminium ;
illi autem sunt in pace ;
- 4 et si coram hominibus tormenta passi sunt,
spes illorum immortalitate plena est.
- 5 In paucis vexati, in multis bene disponentur,
quoniam Deus tentavit eos,
et invenit illos dignos se.
- 6 Tanquam aurum in fornace probavit illos,
et quasi holocausti hostiam accepit illos,
et in tempore erit respectus illorum.
- 7 Fulgebunt justī,
et tanquam scintillæ in arundinetō discurrent.
- 8 Judicabunt nationes, et dominabuntur populis,
et regnabit Dominus illorum in perpetuum.
- 9 Qui confidunt in illo intelligent veritatem,
et fideles in dilectione acquiescent illi,
quoniam donum et pax est electis ejus.
- 10 Impii autem secundum quæ cogitaverunt
correctionem habebunt, qui neglexerunt justum,
et a Domino recesserunt.
- 11 Sapientiam enim et disciplinam qui abjicit infelix est ;
et vacua est spes illorum,
et labores sine fructu,
et inutilia opera eorum.
- 12 Mulieres eorum insensatæ sunt,
et nequissimi filii eorum.

18) Ps. 21, 9; Matth. 27, 43. — 19) Jer. 11, 19. — 3. — 1) Deut. 33, 3. — 2) Sap. 5, 4. — 7) Matth. 23) Gen. 1, 26, 27; 2, 7; 5, 1; Eccli. 17, 1. — 13, 43. — 8) 1 Cor. 6, 2. — 11) Vacua... eo-

4. CAP. III, 13 — IV, 6 : MELIUS EST FILIOS NON HABERE QUAM IMPIAM PROLEM SUSCITARE. — *Mulier sterilis et incoquinata donum electum in vita futura accipiet* [III, 13-15]; *filiis autem adulterorum erit sors mala* [16-19]. *Immortalis erit memoria mulieris sterilis et piæ* [IV, 1, 2]; *semen autem impiorum non permanebit* [3-6].

- 13 Maledicta creatura eorum, quoniam felix est sterilis;
et incoquinata, quæ nescivit thorum in delicto,
14 habebit fructum in respectione animarum sanctorum;
et spado qui non operatus est per manus suas iniquitatem,
nec cogitavit adversus Deum nequissima:
dabitur enim illi fidei donum electum,
et sors in templo Dei acceptissima.
15 Bonorum enim laborum gloriosus est fructus,
et quæ non concidat radix sapientiæ.
16 Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt,
et ab iniquo thoro semen exterminabitur.
17 Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur,
et sine honore erit novissima senectus illorum.
18 Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem,
nec in die agnitionis allocutionem.
19 Nationis enim iniquæ diræ sunt consummationes.
4 O quam pulchra est casta generatio, cum claritate!
immortalis est enim memoria illius,
quoniam et apud Deum nota est, et apud homines.
2 Cum præsens est imitantur illam,
et desiderant eam cum se eduxerit;
et in perpetuum coronata triumphat,
incoquinatorum certaminum præmium vincens.
3 Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis,
et spuria vitulamina non dabunt radices altas,
nec stabile firmamentum collocabunt.
4 Et si in ramis in tempore germinaverint,
infirmiter posita, a vento commovebuntur,
et a nimietate ventorum eradicabuntur.
5 Confringentur enim rami inconsummati;
et fructus illorum inutiles et acerbi ad manducandum,
et ad nihilum apti.
6 Ex iniquis enim somnis filii qui nascuntur,
testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua.

5. CAP. IV, 7-19 : DE IMMATURA MORTE JUSTI ET LONGA VITA IMPII. — *Non numerus annorum, sed virtus venerabilem facit senectutem* [IV, 7-9]. *Iustus a Deo rapitur ne malitia mutaret animam ejus* [10-14]; *quod ab impiis non intelligitur* [15-18]. *De morte horribili impiorum* [19].

- 7 Iustus autem si morte præoccupatus fuerit,
in refrigerio erit;
8 senectus enim venerabilis est non diuturna,
neque annorum numero computata:
9 cani autem sunt sensus hominis,
et ætas senectutis vita immaculata.
10 Placens Deo factus est dilectus,
et vivens inter peccatores translatus est.
11 Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus,
aut ne fictio deciperet animam illius.

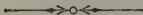
- 12 Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona,
 et inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia.
 13 Consummatus in brevi,
 explevit tempora multa;
 14 placita enim erat Deo anima illius :
 propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum.
 Populi autem videntes, et non intelligentes,
 nec ponentes in præcordiis talia,
 15 quoniam gratia Dei et misericordia est in sanctos ejus,
 et respectus in electos illius.
 16 Condemnat autem justus mortuos vivos impios,
 et juvenus celerius consummata longam vitam injusti.
 17 Videbunt enim finem sapientis,
 et non intelligent quid cogitaverit de illo Deus,
 et quare munierit illum Dominus.
 18 Videbunt, et contemnent eum;
 illos autem Dominus irridebit.
 19 Et erunt post hæc decidentes sine honore,
 et in contumelia inter mortuos in perpetuum;
 quoniam disrumpet illos inflatos sine voce,
 et commovebit illos a fundamentis,
 et usque ad supremum desolabuntur.
 Et erunt gementes, et memoria illorum peribit.

6. CAP. IV, 20 — V, 24: DE JUDICIO DEI. — *Impii consternabuntur et justi sperabunt* [IV, 20-V, 1]. *Impii fatebuntur de sorte justorum erravisse* [2-5], *et de via vera* [6-8], *et de vita ipsa* [9-15]. *Justi præmium a Deo adipiscentur* [16, 17], *impii autem pœnas dabunt* [18-24].

- 20 Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi,
 et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.
 5 Tunc stabunt justi in magna constantia
 adversus eos qui se angustiaverunt,
 et qui abstulerunt labores eorum.
 2 Videntes turbabuntur timore horribili,
 et mirabuntur in subitatione insperatæ salutis;
 3 dicentes intra se, poenitentiam agentes,
 et præ angustia spiritus gementes :
 Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum,
 et in similitudinem improprietatis.
 4 Nos insensati, vitam illorum aestimabamus insaniam,
 et finem illorum sine honore;
 5 ecce quomodo computati sunt inter filios Dei,
 et inter sanctos sors illorum est.
 6 Ergo erravimus a via veritatis,
 et justitiæ lumen non luxit nobis,
 et sol intelligentiæ non est ortus nobis.
 7 Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis;
 et ambulavimus vias difficiles,
 viam autem Domini ignoravimus.
 8 Quid nobis profuit superbia?
 aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?
 9 Transierunt omnia illa tanquam umbra,
 et tanquam nuntius percurrrens,
 10 et tanquam navis quæ pertransit fluctuantem aquam,
 cujus cum præterierit non est vestigium invenire,
 neque semitam carinæ illius in fluctibus;

44, 16; Hebr. 11, 5. — 15) Sap. 3, 9. — 19) Ps. 108, 5. — 4) *Finem... honore*, Sap. 3, 2; 4, 17. — 15; Prov. 10, 7; Eccli. 41, 14. — 9) *Transierunt... umbra*, I Par. 29, 15; Sap. 2, 5.

- 11 aut tanquam avis quæ transvolat in aere,
cujus nullum invenitur argumentum itineris,
sed tantum sonitus alarum verberans levem ventum,
et scindens per vim itineris aerem;
commotis alis transvolavit,
et post hoc nullum signum invenitur itineris illius;
12 aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum,
divisus aer continuo in se reclusus est,
ut ignoretur transitus illius :
13 sic et nos nati continuo desivimus esse;
et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere,
in malignitate autem nostra consumpti sumus.
- 14 Talia dixerunt in inferno hi qui peccaverunt;
15 quoniam spes impii tanquam lanugo est quæ a vento tollitur;
et tanquam spuma gracilis quæ a procella dispergitur,
et tanquam fumus qui a vento diffusus est,
et tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis.
- 16 Justi autem in perpetuum vivent,
et apud Dominum est merces eorum,
et cogitatio illorum apud Altissimum.
17 Ideo accipient regnum decoris,
et diadema speciei de manu Domini;
quoniam dextera sua teget eos,
et brachio sancto suo defendet illos.
- 18 Accipiet armaturam zelus illius,
et armabit creaturam ad ultionem inimicorum.
19 Induet pro thorace justitiam,
et accipiet pro galea iudicium certum;
20 sumet scutum inexpugnabile æquitatem.
21 Acuet autem duram iram in lanceam,
et pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.
22 Ibunt directe emissiones fulgurum,
et tanquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur,
et ad certum locum insilient.
23 Et a petrosa ira plenæ mittentur grandines;
excandescet in illos aqua maris,
et flumina concurrent duriter.
24 Contra illos stabit spiritus virtutis,
et tanquam turbo venti dividet illos;
et ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum,
et malignitas evertet sedes potentium.

PARS SECUNDA

[VI, 1 — IX, 19.]

DE ORIGINE, ESSENTIA ET EFFICIENTIA SAPIENTIÆ.
DE MODIS SAPIENTIAM COMPARANDI.

1. CAP. VI, 1-12 : SAPIENTIA A REGIBUS QUÆREND A EST. — *Exordium* [VI, 1-3].
Deus regibus potestatem dedit et eorum opera interrogabit [4, 5] *in iudicio tremendo*
 [6-9]. *Discant ergo sapientiam reges* [10-12]!

- 6 Melior est sapientia quam vires,
 et vir prudens quam fortis.
 2 Audite ergo, reges, et intelligite;
 discite, iudices finium terræ.
 3 Præbete aures, vos qui continetis multitudines,
 et placetis vobis in turbis nationum.
 4 Quoniam data est a Domino potestas vobis,
 et virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, et cogitationes scrutabitur;
 5 quoniam cum essetis ministri regni illius,
 non recte iudicastis, nec custodistis legem justitiæ,
 neque secundum voluntatem Dei ambulastis.
 6 Horrende et cito apparebit vobis,
 quoniam iudicium durissimum his qui præsunt fiet.
 7 Exiguo enim conceditur misericordia;
 potentes autem potenter tormenta patientur.
 8 Non enim subtrahet personam cujusquam Deus,
 nec verebitur magnitudinem cujusquam,
 quoniam pusillum et magnum ipse fecit,
 et æqualiter cura est illi de omnibus.
 9 Fortioribus autem fortior instat cruciatio.
 10 Ad vos ergo, reges, sunt hi sermones mei,
 ut discatis sapientiam, et non excidatis.
 11 Qui enim custodierint iusta iuste, justificabuntur;
 et qui didicerint ista, invenient quid respondeant.
 12 Concupiscite ergo sermones meos;
 diligite illos, et habebitis disciplinam.

2. CAP. VI, 13-23 : FACILE INVENITUR SAPIENTIA QUÆ REGIBUS DAT IMPERIUM.

- 13 Clara est, et quæ nunquam marcescit, sapientia;
 et facile videtur ab his qui diligunt eam,
 et invenitur ab his qui quærunt illam.
 14 Præoccupat qui se concupiscunt,
 ut illis se prior ostendat.
 15 Qui de luce vigilaverit ad illam non laborabit;
 assidentem enim illam foribus suis inveniet.
 16 Cogitare ergo de illa sensus est consummatus,
 et qui vigilaverit propter illam cito securus erit
 17 Quoniam dignos se ipsa circuit quærens,
 et in viis ostendit se illis hilariter,
 et in omni providentia occurrit illis.

6. — 1) Prov. 16, 32; Eccl. 9, 18. — 4) Prov. 8, 13; Rom. 13, 1. — 8) Deut. 10, 17; II Par. 19, 7; Eccl. 35, 15; Act. 10, 34; Rom. 2, 11; Gal. 2, 6; Eph. 6, 9; Col. 3, 25; I Petr. 1, 17. — 13) Facile... illam, Prov. 8, 17; Eccl. 6, 28.

- 18 Initium enim illius verissima est disciplinæ concupiscentia.
 19 Cura ergo disciplinæ dilectio est,
 et dilectio custodia legum illius est;
 custoditio autem legum consummatio incorruptionis est;
 20 incorruptio autem facit esse proximum Deo.
 21 Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.
 22 Si ergo delectamini sedibus et sceptris, o reges populi,
 diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis.
 23 Diligite lumen sapientiæ, omnes qui præestis populis.

3. CAP. VI, 24-27 : SALOMON IN LUCEM PONET DOCTRINAM SAPIENTIÆ.

- 24 Quid est autem sapientia, et quemadmodum facta sit referam,
 et non abscondam a vobis sacramenta Dei,
 sed ab initio nativitatis investigabo;
 et ponam in lucem scientiam illius,
 et non præteribo veritatem.
 25 Neque cum invidia tabescente iter habebo,
 quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.
 26 Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum,
 et rex sapiens stabilimentum populi est.
 27 Ergo accipite disciplinam per sermones meos,
 et proderit vobis.

4. CAP. VII, 1-14 : SALOMON NARRAT QUO MODO SAPIENTIAM COMPARAVERIT. —
Salomon erat homo mortalis omnibus similis [VII, 1-6]; oravit et sapientiam divitiis anteposuit [7-10]; sic omnia bona obtinuit [11, 12]. Nunc Salomon sapientiam communicat [13, 14].

- 7 Sum quidem et ego mortalis homo, similis omnibus,
 et ex genere terreni illius qui prior factus est;
 et in ventre matris figuratus sum caro,
 2 decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine,
 ex semine hominis, et delectamento somni conveniente.
 3 Et ego natus accepi communem aerem;
 et in similiter factam decidi terram,
 et primam vocem similem omnibus emisi plorans.
 4 In involumentis nutritus sum, et curis magnis:
 5 nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.
 6 Unus ergo introitus est omnibus ad vitam,
 et similis exitus.
 7 Propter hoc optavi, et datus est mihi sensus;
 et invocavi, et venit in me spiritus sapientiæ;
 8 et præposui illam regnis et sedibus,
 et divitias nihil esse duxi in comparatione illius.
 9 Nec comparavi illi lapidem pretiosum,
 quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua,
 et tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.
 10 Super salutem et speciem dilexi illam,
 et proposui pro luce habere illam,
 quoniam inextinguibile est lumen illius.
 11 Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa,
 et innumerabilis honestas per manus illius;
 12 et lætatus sum in omnibus,
 quoniam antecedeat me ista sapientia,
 et ignorabam quoniam horum omnium mater est.
 13 Quam sine fictione didici,

7. — 6) Job 1, 21; I Tim. 6, 7. — 7) III Reg. 3, 9, 12; 4, 29. — 8) III Reg. 3, 11; Sap. 8, 5. — 9) Job 28, 15-19; Prov. 8, 11. — 11) III Reg. 3,

et sine invidia communico,
et honestatem illius non abscondo.
Infinitus enim thesaurus est hominibus;
quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei,
propter disciplinae dona commendati.

5. CAP. VII, 15 — VIII, 1: SAPIENTIA DIVINA MATER EST SAPIENTIÆ HUMANÆ. —
Salomon gratiam obtinuit de sapientia digne disserendi [VII, 15-21]. *Describuntur*
sapientie divinae attributa [22-24], *natura* [25, 26] *fructus* [27, 28] *et splendor*
[VII, 29-VIII, 1].

Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia,
et præsumere digna horum quæ mihi dantur,
quoniam ipse sapientiae dux est,
et sapientium emendator.
In manu enim illius et nos et sermones nostri,
et omnis sapientia, et operum scientia, et disciplina.
Ipse enim dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram,
ut sciam dispositionem orbis terrarum, et virtutes elementorum,
initium, et consummationem, et medietatem temporum,
vicissitudinum permutationes, et commutationes temporum
anni cursus, et stellarum dispositiones,
naturas animalium, et iras bestiarum,
vim ventorum, et cogitationes hominum,
differentias virgultorum, et virtutes radicum.
Et quaecumque sunt absconsa et improvisa didici:
omnium enim artifex docuit me sapientia.

Est enim in illa spiritus intelligentiae, sanctus,
unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis,
incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus,
quem nihil vetat, benefaciens,
humanus, benignus, stabilis, certus, securus,
omnem habens virtutem, omnia prospiciens,
et qui capiat omnes spiritus,
intelligibilis, mundus, subtilis.
Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia;
attingit autem ubique propter suam munditiam.

Vapor est enim virtutis Dei,
et emanatio quaedam est claritatis omnipotentis Dei sincera,
et ideo nihil inquinatum in eam incurrit;
candor est enim lucis aeternae,
et speculum sine macula Dei majestatis,
et imago bonitatis illius.

Et cum sit una, omnia potest;
et in se permanens omnia innovat,
et per nationes in animas sanctas se transfert,
amicos Dei et prophetas constituit.
Neminem enim diligit Deus,
nisi eum qui cum sapientia inhabitat.

Est enim hæc speciosior sole,
et super omnem dispositionem stellarum:
luci comparata, invenitur prior.
Illi enim succedit nox;
sapientiam autem non vincit malitia.

13; Matth. 6, 33. — 17) III Reg. 4, 33. — 1, 14, 18. Multiplex, I Cor. 12, 4-11. — 24) Sap.
21) Omnium enim artifex, Sap. 8, 5; 14, 2. — 8, 1. — 26) Hebr. 1, 3. — 28) Eccli. 4, 15.
22) Est... spiritus, Sap. 1, 6; 9, 17. Unicus, Joan.

8 Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter,
et disponit omnia suaviter.

6. CAP. VIII, 2-18 : SALOMON EXPONIT CUR SAPIENTIAM QUÆSIVERIT. — *Salomon, pulchritudine* [VIII, 2, 3] *et fructibus sapientiæ allectus* [4-8], *proposuit eam sibi adducere ad convivendum, cum omnium bonorum principium esset* [9-16], *et circumvit eam quærens* [17, 18].

2 Hanc amavi, et exquisivi a juventute mea,
et quæsivi sponsam mihi eam assumere,
3 et amator factus sum formæ illius.
Generositatem illius glorificat,
contubernium habens Dei;
sed et omnium Dominus dilexit illam.

4 Doctrix enim est disciplinæ Dei,
et electrix operum illius.
5 Et si divitiæ appetuntur in vita,
quid sapientia locupletius quæ operatur omnia?
6 Si autem sensus operatur,
quis horum quæ sunt magis quam illa est artifex?
7 Et si justitiam quis diligit,
labores hujus magnas habent virtutes:
sobrietatem enim et prudentiam docet,
et justitiam, et virtutem,
quibus utilius nihil est in vita hominibus.
8 Et si multitudinem scientiæ desiderat quis,
scit præterita, et de futuris æstimat;
scit versutias sermonum, et dissolutiones argumentorum;
signa et monstra scit antequam fiant,
et eventus temporum et sæculorum.

9 Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum;
sciens quoniam mecum communicabit de bonis,
et erit allocutio cogitationis et tædii mei.
10 Habebo propter hanc claritatem ad turbas,
et honorem apud seniores juvenis;
11 et acutus inveniar in judicio;
et in conspectu potentium admirabilis ero,
et facies principum mirabuntur me;
12 tacentem me sustinebunt,
et loquentem me respicient,
et sermocinante me plura, manus ori suo imponent.
13 Præterea habebō per hanc immortalitatem,
et memoriam æternam his qui post me futuri sunt relinquam.
14 Disponam populos,
et nationes mihi erunt subditæ.
15 Timebunt me audientes reges horrendi.
In multitudine videbor bonus,
et in bello fortis.
16 Intrans in domum meam, conquiescam cum illa:
non enim habet amaritudinem conversatio illius,
nec tædium convictus illius,
sed lætitiā et gaudium.

17 Hæc cogitans apud me
et commemorans in corde meo,
quoniam immortalitas est in cognitione sapientiæ,

8. — 1) Sap. 7, 24. — 2) III Reg. 3, 7, 9; Eccli. — 11) *Acutus... in judicio*, III Reg. 3, 16-28.
47, 14-16. — 5) *Quæ operatur omnia*, Sap. 7, 21.

- 18 et in amicitia illius delectatio bona,
et in operibus manuum illius honestas sine defectione,
et in certamine loquelæ illius sapientia,
et præclaritas in communicatione sermonum ipsius,
circuibam quærens, ut mihi illam assumerem.

7. CAP. VIII, 19 — IX, 19 : ORATIO SALOMONIS. — *Salomon sapientiam exoptans* [VIII, 19-21] *Deum precatur* [IX, 1-4], *et conscius infirmitatis suæ ad munus faciendum* [5-8] *sapientiam petit ut in operibus suis ab ea dirigatur* [9-12]. *Quis enim Dei voluntatem cognosceret, nisi sapientiam comparaverit* [13-19]?

- 19 Puer autem eram ingeniosus,
et sortitus sum animam bonam.
20 Et cum essem magis bonus,
veni ad corpus incoinquinatum.
21 Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det;
et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum :
adii Dominum, et deprecatus sum illum,
et dixi ex totis præcordiis meis :

- 9 Deus patrum meorum, et Domine misericordiæ
qui fecisti omnia verbo tuo,
2 et sapientia tua constituisti hominem,
ut dominaretur creaturæ quæ a te facta est,
3 ut disponat orbem terrarum in æquitate et justitia,
et in directione cordis iudicium judicet :
4 da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam,
et noli me reprobare a pueris tuis,
5 quoniam servus tuus sum ego, et filius ancillæ tuæ;
homo infirmus, et exigui temporis,
et minor ad intellectum iudicii et legum.
6 Nam et si quis erit consummatus inter filios hominum,
si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.
7 Tu elegisti me regem populo tuo,
et iudicem filiorum tuorum et filiarum ;
8 et dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo,
et in civitate habitationis tuæ altare,
similitudinem tabernaculi sancti tui quod præparasti ab initio ;
9 et tecum sapientia tua quæ novit opera tua,
quæ et affuit tunc cum orbem terrarum faceres,
et sciebat quid esset placitum oculis tuis,
et quid directum in præceptis tuis.
10 Mitte illam de cælis sanctis tuis,
et a sede magnitudinis tuæ,
ut mecum sit et mecum laboret,
ut sciam quid acceptum sit apud te ;
11 scit enim illa omnia, et intelligit,
et deducet me in operibus meis sobrie,
et custodiet me in sua potentia.
12 Et erunt accepta opera mea ;
et disponam populum tuum juste,
et ero dignus sedium patris mei.
13 Quis enim hominum poterit scire consilium Dei ?
aut quis poterit cogitare quid velit Deus ?
14 Cogitationes enim mortalium timidæ,
et incertæ providentiæ nostræ ;

9. — 2) Gen. 1, 26-28; Ps. 8, 7. — 5) Minor... legum, III Reg. 3, 7. — 7) II Reg. 7, 12; I Par. 28, 4, 5; II Par. 1, 9. — 8) Dixisti... tuo, II Reg. 7, 13; III Reg. 8, 19. Similitudinem... ab initio,

Ex. 25, 9; 26, 30. — 9) Prov. 8, 22-30; Joan. 1, 13, 10. — 11) Sap. 8, 8. — 11, 12) Job 38, 4-37; Is 40, 13; Rom. 11, 34; I Cor. 2, 16.

- 15 corpus enim quod corrumpitur aggravat animam,
 et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.
 16 Et difficile æstimamus quæ in terra sunt,
 et quæ in prospectu sunt invenimus cum labore :
 quæ autem in cælis sunt quis investigabit?
 17 Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam,
 et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis,
 18 et sic correctæ sint semitæ eorum qui sunt in terris,
 et quæ tibi placent didicerint homines?
 19 Nam per sapientiam sanati sunt
 quicumque placuerunt tibi, Domine, a principio.

PARS TERTIA

[X, 1—XIX, 20.]

LAUDES SAPIENTIÆ AB HISTORIA HAUSTÆ.

I. — SAPIENTIÆ POTESTAS AD SALVANDUM ET AD CASTIGANDUM.

[X, 1—XII, 27.]

1. CAP. X, 1-14 : OPERA SAPIENTIÆ CIRCA PATRIARCHAS AB ADAM AD JOSEPH.
 — *Adam* [X, 1, 2]. *Cain* [3]. *Noe* [4]. *Abraham* [5]. *Lot* [6-9]. *Jacob* [10-12].
Joseph [13, 14].

- 10 Hæc illum qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum,
 cum solus esset creatus, custodivit,
 2 et eduxit illum a delicto suo,
 et dedit illi virtutem continendi omnia.
 3 Ab hac ut recessit injustus, in ira sua,
 per iram homicidii fraterni deperiit.
 4 Propter quem cum aqua deleteret terram, sanavit iterum sapientia,
 per contemptibile lignum justum gubernans.
 5 Hæc et in consensu nequitiae cum se nationes contulissent,
 scivit justum, et conservavit sine querela Deo,
 et in filii misericordia fortem custodivit.
 6 Hæc justum a pereuntibus impiis liberavit fugientem,
 descendente igne in Pentapolim,
 7 quibus in testimonium nequitiae
 fumigabunda constat deserta terra,
 et incerto tempore fructus habentes arbores,
 et incredibilis animæ memoria stans figmentum salis.
 8 Sapientiam enim prætereuntes,
 non tantum in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona,
 sed et insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam,
 ut in his quæ peccaverunt nec latere potuissent.
 9 Sapientia autem hos qui se observant a doloribus liberavit.
 10 Hæc profugum iræ fratris justum deduxit per vias rectas;
 et ostendit illi regnum Dei,

10. — 1) Gen. 1, 27. — 2) Gen. 1, 26, 28. — 12, 1-3; 22, 1-19; Hebr. 11, 17-19. — 6) Gen. 19,
 3) Gen. 4, 8-13. — 4) Gen. 6, 1-8, 22. — 5) Gen. 12, 1-29. — 10) Hæc... rectas, Gen. 27, 42-45; 28,

et dedit illi scientiam sanctorum,
honestavit illum in laboribus,
et complevit labores illius.
In fraude circumvenientium illum affuit illi,
et honestum fecit illum.
Custodivit illum ab inimicis,
et a seductoribus tutavit illum,
et certamen forte dedit illi ut vinceret,
et sciret quoniam omnium potentior est sapientia.

Hæc venditum justum non dereliquit,
sed a peccatoribus liberavit eum;
descenditque cum illo in foveam,
et in vinculis non dereliquit illum,
donec afferret illi sceptrum regni,
et potentiam adversus eos qui eum deprimebant;
et mendaces ostendit qui maculaverunt illum,
et dedit illi claritatem æternam.

2. CAP. X, 15 — XI, 4: OPERA SAPIENTIÆ CIRCA MOYSEN ET HEBRÆOS. — *In exitu de Ægypto* [X, 15-17]. *In transitu per mare Rubrum* [18-21]. *In deserto* [XI, 1-4].

Hæc populum justum et semen sine querela
liberavit a nationibus quæ illum deprimebant.
Intravit in animam servi Dei,
et stetit contra reges horrendos in portentis et signis.
Et reddidit justis mercedem laborum suorum,
et deduxit illos in via mirabili,
et fuit illis in velamento diei,
et in luce stellarum per noctem;
transtulit illos per mare Rubrum,
et transvexit illos per aquam nimiam.
Inimicos autem illorum demersit in mare,
et ab altitudine inferorum eduxit illos.
Ideo justi tulerunt spolia impiorum;
et decantaverunt, Domine, nomen sanctum tuum,
et victricem manum tuam laudaverunt pariter :
quoniam sapientia aperuit os mutorum,
et linguas infantium fecit disertas.

Direxit opera eorum in manibus prophetæ sancti.
Iter fecerunt per deserta quæ non habitabantur,
et in locis desertis fixerunt casas.
Steterunt contra hostes,
et de inimicis se vindicaverunt.
Sitierunt, et invocaverunt te;
et data est illis aqua de petra altissima,
et requies sitis de lapide duro.

5, 10. Ostendit... Dei, Gen. 28, 12-17. Honestavit... illius, Gen. 30, 31-43. — 11) Gen. 31, 1-16. — 12) Custodivit... illum, Gen. 33, 1-4. Certamen... illi, Gen. 32, 24-32; Os. 12, 4. — 13) Gen. 37, 28; 39, 7-10, 20-23. — 14) Gen. 41, 40, 41; Act. 7, 9. — 15) Ex. 1, 1-12; 12, 51. — 16) Intravit in animam, Ex. 3, 12. Servi Dei, Ex. 4, 12; 14, 31; Num. 12, 7; Deut. 34, 5. Stetit... signis, Ex.

7, 10-12, 30. — 17) Fuit... noctem, Ex. 13, 21; Deut. 8, 2. — 18) Ex. 14, 21, 22; Ps. 77, 13. — 19) Inimicos... in mare, Ex. 14, 27. Ideo... impiorum, Ex. 12, 36. — 20) Ex. 15, 1-18.

11. — 1) Os. 12, 13. — 2) Ex. 16, 1; Deut. 8, 15. — 3) Ex. 17, 10-13; Num. 21, 1, 23, 33; 25, 17; 31, 2. — 4) Ex. 17, 4-6; Num. 20, 8-11. — 7) Ex.

3. CAP. XI, 5—XII, 2: OPERA SAPIENTIÆ CIRCA ÆGYPTIOS. — *Deus aquas fluminis ægyptiaci in sanguinem vertit, Hebræis vero aquam abundantem dedit* [XI, 5-15]. *Qui bestias colebant, mutis animalibus invasi fuerunt* [16-21]. *Misericordia divina pœnam mitigavit* [XI, 22 — XII, 2].

- 5 Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum a defectione potus sui,
 et in eis cum abundarent filii Israel lætati sunt,
 6 per hæc, cum illis deessent, bene cum illis actum est.
 7 Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis,
 humanum sanguinem dedisti injustis.
 8 Qui cum minuerentur in traductione infantium occisorum,
 dedisti illis abundantem aquam insperate,
 9 ostendens per sitim, quæ tunc fuit,
 quemadmodum tuos exaltares,
 et adversarios illorum necares.
 10 Cum enim tentati sunt,
 et quidem cum misericordia disciplinam accipientes,
 scierunt quemadmodum cum ira iudicati impii tormenta paterentur.
 11 Hos quidem tanquam pater monens probasti;
 illos autem tanquam durus rex interrogans condemnasti.
 12 Absentes enim, et præsentis, similiter torquebantur.
 13 Duplex enim illos acceperat tædium et gemitus,
 cum memoria præteritorum.
 14 Cum enim audirent per sua tormenta bene secum agi,
 commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.
 15 Quem enim in expositione prava projectum deriserunt,
 in finem eventus mirati sunt,
 non similiter justis sitientes.
 16 Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum,
 quod quidam errantes colebant mutos serpentes
 et bestias supervacuas,
 immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam;
 17 ut scirent quia per quæ peccat quis, per hæc et torquetur.
 18 Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua,
 quæ creavit orbem terrarum ex materia invisâ,
 immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones,
 19 aut novi generis ira plenas ignotas bestias,
 aut vaporem ignium spirantes,
 aut fumi odorem proferentes,
 aut horrendas ab oculis scintillas emittentes;
 20 quarum non solum læsura poterat illos exterminare,
 sed et aspectus per timorem occidere.
 21 Sed et sine his uno spiritu poterant occidi,
 persecutionem passi ab ipsis factis suis,
 et dispersi per spiritum virtutis tuæ;
 sed omnia in mensura, et numero, et pondere disposuisti.
 22 Multum enim valere, tibi soli supererat semper;
 et virtuti brachii tui quis resistet?
 23 Quoniam tanquam momentum stateræ,
 sic est ante te orbis terrarum,
 et tanquam gutta roris antelucani quæ descendit in terram.
 24 Sed misereris omnium, quia omnia potes;
 et dissimulas peccata hominum, propter pœnitentiam.
 25 Diligis enim omnia quæ sunt,
 et nihil odisti eorum quæ fecisti;
 nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti.
 26 Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses?
 aut quod a te vocatum non esset conservaretur?

- 27 Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt,
 Domine, qui amas animas.
 12 O quam bonus et suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus!
 2 Ideoque eos qui exerrant partibus corripis,
 et de quibus peccant admones et alloqueris,
 ut relicta malitia credant in te, Domine.

4. CAP. XII, 3-27 : OPERA SAPIENTIÆ CIRCA CHANANÆOS. — *Deus Chananeos percutiens eis tempus pœnitentiæ dedit [XII, 3-8] et misericordii animo pepercit [9-15]. Quod fecit quia potens est [16-18], et quia populum suum erudire volebat [19-22]. Iterum de Aegyptiis a Deo punitis [23-27].*

- 3 Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ,
 quos exhorruisti,
 4 quoniam odibilia opera tibi faciebant
 per medicamina et sacrificia injusta,
 5 et filiorum suorum necatores sine misericordia,
 et comestores viscerum hominum,
 et devoratores sanguinis a medio sacramento tuo,
 6 et auctores parentes animarum inauxiliatarum,
 perdere voluisti per manus parentum nostrorum;
 7 ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei,
 quæ tibi omnium charior est terra.
 8 Sed et his tanquam hominibus pepercisti,
 et misisti antecessores exercitus tui vespas,
 ut illos paulatim exterminarent.
 9 Non quia impotens eras in bello subicere impios justis,
 aut bestiis sævis, aut verbo duro simul exterminare;
 10 sed partibus judicans,
 dabas locum pœnitentiæ,
 non ignorans quoniam nequam est natio eorum,
 et naturalis malitia ipsorum,
 et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.
 11 Semen enim erat maledictum ab initio;
 nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.
 12 Quis enim dicet tibi : Quid fecisti?
 aut quis stabit contra iudicium tuum?
 aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum?
 aut quis tibi imputabit, si perierint nationes quas tu fecisti?
 13 Non enim est alius Deus quam tu,
 cui cura est de omnibus,
 ut ostendas quoniam non injuste iudicas iudicium.
 14 Neque rex neque tyrannus in conspectu tuo inquirent
 de his quos perdidisti.
 15 Cum ergo sis justus, juste omnia disponis;
 ipsum quoque qui non debet puniri condemnare,
 exterum æstimas a tua virtute.
 16 Virtus enim tua justitiæ initium est,
 et ob hoc quod omnium Dominus es,
 omnibus te parcere facis.
 17 Virtutem enim ostendis tu,
 qui non crederis esse in virtute consummatus,
 et horum qui te nesciunt audaciam traducis.
 18 Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas,
 et cum magna reverentia disponis nos :
 subest enim tibi, cum volueris, posse.

12. — 3) Deut. 9, 2, 3; 12, 29; 18, 10-12. — *sti...* exterminarent, Ex. 23, 28, 30; Deut. 7, 20, 22. — 12) Job 9, 12; Eccl. 8, 4; Is. 45, 9; Dan. 20, 17. — 8) Sed... pepercisti, Sap. 11, 27. Misi... 4, 32. — 13) Cui... de omnibus, Sap. 6, 8; 1 Petr.

- 19 Docuisti autem populum tuum, per talia opera,
quoniam oportet justum esse et humanum;
et bonæ spei fecisti filios tuos,
quoniam judicans das locum in peccatis poenitentiae.
- 20 Si enim inimicos servorum tuorum, et debitos morti,
cum tanta cruciasti attentione,
dans tempus et locum per quæ possent mutari a malitia :
- 21 cum quanta diligentia judicasti filios tuos,
quorum parentibus juramenta et conventiones dedisti bonarum promissionum !
- 22 Cum ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas,
ut bonitatem tuam cogitemus judicantes,
et cum de nobis judicatur, speremus misericordiam tuam.
- 23 Unde et illis qui in vita sua insensate et injuste vixerunt,
per hæc quæ coluerunt dedisti summa tormenta.
- 24 Etenim in erroris via diutius erraverunt,
deos æstimantes hæc quæ in animalibus sunt supervacua,
infantium insensatorum more viventes.
- 25 Propter hoc tanquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti.
- 26 Qui autem ludibriis et increpationibus non sunt correcti,
dignum Dei judicium experti sunt.
- 27 In quibus enim patientes indignabantur
per hæc quos putabant deos,
in ipsis cum exterminarentur videntes,
illum quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt ;
propter quod et finis condemnationis eorum venit super illos.

II. — SAPIENTIA ARGUIT INSANIAM IDOLOLATRIÆ.

[XIII, 1—XIX, 20.]

SPECIES VARIE IDOLOLATRIÆ.

1. CAP. XIII, 1-9 : DE CULTU RERUM CREATARUM. — *De errore eorum qui res creatas coluerunt* [XIII, 1, 2]. *Homo potest per res creatas ad notitiam ipsarum auctoris pervenire* [3-5]. *De gradu peccati idololatriæ* [6-9].

- 13 Vani autem sunt omnes homines
in quibus non subest scientia Dei ;
et de his quæ videntur bona,
non potuerunt intelligere eum qui est,
neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex ;
- 2 sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem,
aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem et lunam,
rectores orbis terrarum deos putaverunt.
- 3 Quorum si specie delectati, deos putaverunt,
sciant quanto his dominator eorum speciosior est ;
speciei enim generator hæc omnia constituit.
- 4 Aut si virtutem et opera eorum mirati sunt,
intelligant ab illis quoniam qui hæc fecit fortior est illis ;
- 5 a magnitudine enim speciei et creaturæ
cognoscibiliter poterit creator horum videri.
- 6 Sed tamen adhuc in his minor est querela ;
et hi enim fortasse errant,
Deum quærentes, et volentes invenire.
- 7 Etenim cum in operibus illius conversentur inquirunt,
et persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur.

5, 7. — 21) Quorum... promissionum, Deut. 7, 8. | Ex. 8, 4, 24; 9, 27; 10, 7, 16; 32, 31.

— 24) Sap. 11, 16. — 27) Videntes... agnoverunt, | 13. — 1-15) Rom. 1, 19-32. — 2) Deut. 4, 19;

8 Iterum autem nec his debet ignosci.
 9 Si enim tantum potuerunt scire
 ut possent æstimare sæculum,
 quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt?

2. CAP. XIII, 10 — XIV, 11 : DE CULTU IMAGINUM. — *Deridentur figmenta ab homine confecta* [XIII, 10-16]. *De stultitia eorum qui imagines colunt* [17-19] *et ligna sculptilia invocant ad secure navigandum* [XIV, 1-7]. *Imagines et earum artifices pariter peribunt* [8-11].

10 Infelices autem sunt,
 et inter mortuos spes illorum est,
 qui appellaverunt deos opera manuum hominum,
 aurum et argentum, artis inventionem
 et similitudines animalium, aut lapidem inutilem
 opus manus antiquæ.
 11 Aut si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit,
 et hujus docte eradat omnem corticem,
 et arte sua usus,
 diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ;
 12 reliquiis autem ejus operis
 ad præparationem escæ abutatur;
 13 et reliquum horum quod ad nullos usus facit,
 lignum curvum et vorticibus plenum,
 sculpat diligenter per vacuitatem suam,
 et per scientiam suæ artis figuret illud,
 et assimilet illud imagini hominis,
 14 aut alicui ex animalibus illud comparet :
 perliniens rubrica, et rubicundum faciens fuco colorem illius,
 et omnem maculam quæ in illo est perliniens ;
 15 et faciat ei dignam habitationem,
 et in pariete ponens illud, et confirmans ferro,
 16 ne forte cadat ; prospiciens illi,
 sciens quoniam non potest adjuvare se :
 imago enim est, et opus est illi adjutorium.
 17 Et de substantia sua, et de filiis suis,
 et de nuptiis votum faciens inquirit.
 Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est.
 18 Et pro sanitate quidem infirmum deprecatur,
 et pro vita rogat mortuum,
 et in adjutorium inutilem invocat.
 19 Et pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest ;
 et de acquirendo, et de operando,
 et de omnium rerum eventu,
 petit ab eo qui in omnibus est inutilis.

14 Iterum alius navigare cogitans,
 et per feros fluctus iter facere incipiens,
 ligno portante se, fragilius lignum invocat.
 2 Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit,
 et artifex sapientia fabricavit sua.
 3 Tua autem, Pater, providentia gubernat :
 quoniam dedisti et in mari viam,
 et inter fluctus semitam firmissimam,
 4 ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare,
 etiam si sine arte aliquis adeat mare.
 5 Sed ut non essent vacua sapientiæ tuæ opera,
 propter hoc etiam et exiguo ligno credunt homines animas suas,
 et transeuntes mare per ratem liberati sunt.

17, 3. — 11) Is. 44, 10-17; Jer. 10, 3-5. — 19) Qui...
 non potest, Sap. 15, 15.

14. — 2) Artifex sapientia, Sap. 7, 21; 8, 5. —

- 6 Sed et ab initio cum perirent superbi gigantes,
 spes orbis terrarum ad ratem confugiens,
 remisit sæculo semen nativitatis quæ manu tua erat gubernata.
 7 Benedictum est enim lignum per quod fit iustitia;
 8 per manus autem quod fit idolum,
 maledictum est et ipsum, et qui fecit illud;
 quia ille quidem operatus est,
 illud autem cum esset fragile, deus cognominatus est.
 9 Similiter autem odio sunt Deo impius et impietas ejus;
 10 etenim quod factum est, cum illo qui fecit tormenta patietur.
 11 Propter hoc et in idolis nationum non erit respectus,
 quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt,
 et in tentationem animabus hominum,
 et in muscipulam pedibus insipientium.

3. CAP. XIV, 12-20 : DE ORIGINE CULTUS IMAGINUM. — *Idola ab hominibus excogitata esse [XIV, 12-14] demonstrant duo exempla [15-20].*

- 12 Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum;
 et adinventio illorum corruptio vitæ est;
 13 neque enim erant ab initio,
 neque erunt in perpetuum.
 14 Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum;
 et ideo brevis illorum finis est inventus.
 15 Acerbo enim luctu dolens pater,
 cito sibi rapti filii fecit imaginem;
 et illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat
 nunc tanquam deum colere cœpit,
 et constituit inter servos suos sacra et sacrificia.
 16 Deinde interveniente tempore, convalescente iniqua consuetudine,
 hic error tanquam lex custoditus est,
 et tyrannorum imperio colebantur figmenta.
 17 Et hos quos in palam homines honorare non poterant
 propter hoc quod longe essent,
 e longinquo figura eorum allata,
 evidentem imaginem regis quem honorare volebant fecerunt,
 ut illum qui aberat, tanquam præsentem colerent sua sollicitudine.
 18 Provenit autem ad horum culturam
 et hos qui ignorabant artificis eximia diligentia.
 19 Ille enim, volens placere illi qui se assumpsit,
 elaboravit arte sua ut similitudinem in melius figuraret.
 20 Multitudo autem hominum, abducta per speciem operis,
 eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat,
 nunc deum aestimaverunt.

4. CAP. XIV, 21-31 : DE PESSIMO EFFECTU ET DE PÆNA IDOLOLATRIÆ. — *Rectis moribus officit idololatria [XIV, 21-29]. De pœna idololatriæ [30, 31].*

- 21 Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio,
 quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines,
 incommunicabile nomen lapidibus et lignis imposuerunt.
 22 Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam,
 sed et in magno viventes inscientiæ bello,
 tot et tam magna mala pacem appellant.
 23 Aut enim filios suos sacrificantes,
 aut obscura sacrificia facientes,
 aut insaniciæ plenas vigilias habentes,

6) Cum... gigantes, Gen. 6, 4; 7, 7; Eccli. 16, 8; 27, 15. — 11) Propter... respectus, Ex. 12, 12; Bar. 3, 26-28. Ad ratem confugiens, Gen. 7, 1. Num. 33, 4. — 16) Dan. 3, 4-6. — 22-31) Rom. 1, 24-32. — 23) Sap. 12, 5; Is. 57, 5. — 25) Rom. 1,

- 24 neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt :
sed alius alium per invidiam occidit,
aut adulterans contristat ;
- 25 et omnia commista sunt : sanguis, homicidium,
furtum et fictio, corruptio et infidelitas,
turbatio et perjurium, tumultus bonorum,
- 26 Dei immemoratio, animarum inquinatio,
nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia,
inordinatio mœchiæ et impudicitiae.
- 27 Infandorum enim idolorum cultura
omnis mali causa est, et initium, et finis.
- 28 Aut enim dum lætantur insaniunt,
aut certe vaticinantur falsa,
aut vivunt injuste, aut pejerant cito.
- 29 Dum enim confidunt in idolis quæ sine anima sunt,
male jurantes noceri se non sperant.
- 30 Utraque ergo illis evenient digne,
quoniam male senserunt de Deo attendentes idolis,
et juraverunt injuste,
in dolo contemnentes justitiam.
- 31 Non enim juratorum virtus,
sed peccantium pœna,
perambulat semper injustorum prævaricationem.

5. CAP. XV, 1-6 : ISRAEL IDOLA NON COLUIT.

- 15 Tu autem, Deus noster, suavis et verus es, patiens,
et in misericordia disponens omnia.
- 2 Etenim si peccaverimus, tui sumus,
scientes magnitudinem tuam ;
et si non peccaverimus,
scimus quoniam apud te sumus computati.
- 3 Nosse enim te, consummata justitia est ;
et scire justitiam et virtutem tuam, radix est immortalitatis.
- 4 Non enim in errorem induxit nos
hominum malæ artis excogitatio,
nec umbra picturæ labor sine fructu,
effigies sculpta per varios colores,
- 5 cujus aspectus insensato dat concupiscentiam,
et diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima.
- 6 Malorum amatores digni sunt qui spem habeant in talibus,
et qui faciunt illos, et qui diligunt, et qui colunt.

6. CAP. XV, 7-13 : QUI IDOLA FACIUNT ET COLUNT DERISUM COMPARANT ET PERNICIEM.

- 7 Sed et figulus mollem terram premens,
laboriose fingit ad usus nostros unumquodque vas ;
et de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa,
et similiter quæ his sunt contraria ;
horum autem vasorum quis sit usus,
iudex est figulus.
- 8 Et cum labore vano deum fingit de eodem luto,
ille qui paulo ante de terra factus fuerat,
et post pusillum reducit se unde acceptus est,
repetitus animæ debitum quam habebat.
- 9 Sed cura est illi non quia laboraturus est,
nec quoniam brevis illi vita est ;

29-31: II Cor. 12, 20, 21; Gal. 5, 19-21; I Tim. 1, 15. — 5) Mortuæ imaginis effigiem, Sap. 13, 10.
9, 10. — 6) Sap. 14, 8, 9. — 7) Rom. 9, 20-24. —

- sed concertatur aurificibus et argentariis;
 sed et ærarios imitatur,
 et gloriā præfert, quoniam res supervacuas fingit.
 10 Cinis est enim cor ejus,
 et terra supervacua spes illius,
 et luto vilior vita ejus;
 11 quoniam ignoravit qui se finxit,
 et qui inspiravit illi animam quæ operatur,
 et qui insufflavit ei spiritum vitalem.
 12 Sed et æstimaverunt lusum esse vitam nostram,
 et conversationem vitæ compositam ad lucrum,
 et oportere undecumque etiam ex malo acquirere.
 13 Hic enim scit se super omnes delinquere,
 qui ex terræ materia fragilia vasa et sculptilia fingit.

7. CAP. XV, 14-19 : DE INSANIA EORUM QUI IMAGINES ET ANIMALIA COLUNT.

- 14 Omnes enim insipientes,
 et infelices supra modum animæ superbi,
 sunt inimici populi tui, et imperantes illi :
 15 quoniam omnia idola nationum deos æstimaverunt,
 quibus neque oculorum usus est ad videndum,
 neque nares ad percipiendum spiritum,
 neque aures ad audiendum,
 neque digiti manuum ad tractandum,
 sed et pedes eorum pigri ad ambulandum.
 16 Homo enim fecit illos ;
 et qui spiritum mutuatus est, is finxit illos.
 Nemo enim sibi similem homo poterit deum fingere.
 17 Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis.
 Melior enim est ipse his quos colit,
 quia ipse quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam.
 18 Sed et animalia miserrima colunt ;
 insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.
 19 Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicerere ;
 effugerunt autem Dei laudem et benedictionem ejus.

OPPONUNTUR OPERA SAPIENTIÆ CIRCA HEBRÆOS
ET CIRCA ÆGYPTIOS.1. CAP. XVI, 1-14 : ÆGYPTII, OB BESTIARUM CULTUM, PER BESTIAS PUNITI,
HEBRÆI AUTEM RECREATI. — *Ægyptii bestiis vulnerati sunt, Hebræi autem nutriti* [XVI, 1-3]. *Quod factum est ad docendos Hebræos* [4-7] *et Ægyptios* [8-14].

- 16 Propter hæc, et per his similia passi sunt digne tormenta,
 et per multitudinem bestiarum exterminati sunt.
 2 Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum,
 quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem,
 escam parans eis ortygometram :
 3 ut illi quidem, concupiscentes escam
 propter ea quæ illis ostensa et missa sunt,
 etiam a necessaria concupiscentia averterentur.
 Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.
 4 Oportebat enim illis sine excusatione quidem
 supervenire interitum exercentibus tyrannidem ;
 his autem tantum ostendere
 quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

11) Gen. 2, 7. — 15) Ps. 113, 5-7; Sap. 13, 17-19; | 16. — 1) Ex. 8, 2, 17, 24. — 2) Ex. 16, 13; Num.
 Bar. 6, 18. — 18) Sap. 11, 16; 12, 24.

- 5 Etenim cum illis supervenit sæva bestiarum ira,
morsibus perversorum colubrorum exterminabantur.
- 6 Sed non in perpetuum ira tua permansit,
sed ad correptionem in brevi turbati sunt,
signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuæ.
- 7 Qui enim conversus est,
non per hoc quod videbat sanabatur,
sed per te omnium salvatorem.
- 8 In hoc autem ostendisti inimicis nostris,
quia tu es qui liberas ab omni malo.
- 9 Illos enim locustarum et muscarum occiderunt morsus,
et non est inventa sanitas animæ illorum,
quia digni erant ab huiusmodi exterminari.
- 10 Filios autem tuos nec draconum venenatorum vicerunt dentes;
misericordia enim tua adveniens sanabat illos.
- 11 In memoria enim sermonum tuorum examinabantur,
et velociter salvabantur,
ne in altam incidentes oblivionem,
non possent tuo uti adjutorio.
- 12 Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos;
sed tuus, Domine, sermo, qui sanat omnia.
- 13 Tu es enim, Domine, qui vitæ et mortis habes potestatem,
et deducis ad portas mortis, et reducis.
- 14 Homo autem occidit quidem per malitiam;
et cum exierit spiritus, non revertetur,
nec revocabit animam quæ recepta est.

2. CAP. XVI, 15-29 : .EGYPTII PLUVIA ET GRANDINE CASTIGATI SUNT, HEBRÆIS
CONTRA MANNA PLUIT DE CÆLO. — *Describuntur plaga grandinis* [XVI, 15-19]
et manna [20, 21]. *De potentia Dei et ejus misericordia erga Israel* [22-29].

- 15 Sed tuam manum effugere impossibile est.
- 16 Negantes enim te nosse impii,
per fortitudinem brachii tui flagellati sunt;
novis aquis, et grandinibus,
et pluviis persecutionem passi,
et per ignem consumpti.
- 17 Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit,
plus ignis valebat;
vindex est enim orbis justorum.
- 18 Quodam enim tempore mansuetabatur ignis,
ne comburerentur quæ ad impios missa erant animalia,
sed ut ipsi videntes scirent
quoniam Dei judicio patiuntur persecutionem.
- 19 Et quodam tempore in aqua
supra virtutem ignis exardescibat undique,
ut iniquæ terræ nationem exterminaret.
- 20 Pro quibus angelorum esca nutritisti populum tuum;
et paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore,
omne delectamentum in se habentem,
et omnis saporis suavitatem.
- 21 Substantia enim tua dulcedinem tuam
quam in filios habes ostendebat,
et deserviens uniuscujusque voluntati,
ad quod quisque volebat convertebatur.

11, 31. — 5) Num. 21, 6. — 6) *Signum... tuæ*, 13) Deut. 32, 39; 1 Reg. 2, 6; Tob. 13, 2. —
Num. 21, 8, 9. — 7) *Non... sanabatur*, IV Reg. 16) *Grandinibus et pluviis*, Ex. 9, 23. — 20) Ex.
18, 4. — 9) Ex. 8, 24; 10, 4, 14-17; Apoc. 9, 7. — 16, 13, 14; Num. 11, 7; Ps. 77, 24, 25; Joan. 6, 31.

- 22 Nix autem et glacies sustinebant vim ignis, et non tabescebant :
ut scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat,
23 ignis ardens in grandine et pluvia coruscans;
hic autem iterum ut nutrirentur justi,
etiam suæ virtutis oblitus est.
24 Creatura enim tibi Factori deserviens,
exardescit in tormentum adversus injustos,
et lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt.
25 Propter hoc et tunc in omnia transfigurata,
omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat,
ad voluntatem eorum qui a te desiderabant;
26 ut scirent filii tui quos dilexisti, Domine,
quoniam non nativitatis fructus pascunt homines,
sed sermo tuus hos qui in te crediderint conservat.
27 Quod enim ab igne non poterat exterminari,
statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat,
28 ut notum omnibus esset
quoniam oportet prævenire solem ad benedictionem tuam,
et ad ortum lucis te adorare.
29 Ingrati enim spes tanquam hibernalis glacies tabescet,
et disperiet tanquam aqua supervacua.

3. CAP. XVII, 1—XVIII, 4 : ÆGYPTII SPISSIS TENEBRIS AFFLICTI SUNT, HEBRÆIS
AUTEM LUX FULGIDISSIMA RESPLENDUIT. — *Describitur plaga tenebrarum*
[XVII, 1-9, 13-18]. *De natura metus* [10-12]. *De Ægyptiis in tenebris positus*
[19, 20]. *De columna ignis* [XVIII, 1-4].

- 17 Magna sunt enim judicia tua, Domine,
et inenarrabilia verba tua.
Propter hoc indisciplinatæ animæ erraverunt.
- 2 Dum enim persuasum habent iniqui
posse dominari nationi sanctæ,
vinculis tenebrarum et longæ noctis compediti,
inclusi sub tectis,
fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.
- 3 Et dum putant se latere in obscuris peccatis,
tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt,
pavescentes horrende,
et cum admiratione nimia perturbati.
- 4 Neque enim quæ continebat illos spelunca sine timore custodiebat,
quoniam sonitus descendens perturbabat illos,
et personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant.
- 5 Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere,
nec siderum limpidæ flammæ
illuminare poterant illam noctem horrendam.
- 6 Apparebat autem illis subitaneus ignis timore plenus;
et timore perculsi illius quæ non videbatur faciei,
æstimabant deteriora esse quæ videbantur.
- 7 Et magicæ artis apppositi erant derisus,
et sapientiæ gloriæ correptio cum contumelia.
- 8 Illi enim qui promittebant
timores et perturbationes expellere se ab anima languente,
hi cum derisu pleni timore languebant.
- 9 Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat,
transitu animalium et serpentium sibilatione commoti,
tremebundi peribant,
et aerem quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.

— 22) *Exterminabat... coruscans*, Ex. 9, 24. — | 17. — 2) Ex. 10, 21-23; Sap. 18, 4. — 7) Ex. 7,
27) Ex. 16, 21.

- 10 Cum sit enim timida nequitia,
dat testimonium condemnationis;
semper enim præsumit sæva,
perturbata conscientia.
11 Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxiliorum.
12 Et dum ab intus minor est exspectatio,
majorem computat inscientiam ejus causæ,
de qua tormentum præstat.
- 13 Illi autem qui impotentem vere noctem,
et ab infimis et ab altissimis inferis supervenientem,
eundem somnum dormientes,
14 aliquando monstrorum exagitabantur timore,
aliquando animæ deficiebant traductione;
subitaneus enim illis et insperatus timor supervenerat.
15 Deinde si quisquam ex illis decidisset,
custodiebatur in carcere sine ferro-reclusus.
16 Si enim rusticus quis erat, aut pastor,
aut agri laborum operarius præoccupatus esset,
ineffugibilem sustinebat necessitatem;
17 una enim catena tenebrarum omnes erant colligati.
Sive spiritus sibilans,
aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis,
aut vis aquæ decurrentis nimium,
18 aut sonus validus præcipitarum petrarum,
aut ludentium animalium cursus invisus,
aut mugientium valida bestiarum vox,
aut resonans de altissimis montibus echo,
deficientes faciebant illos præ timore.
- 19 Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine,
et non impeditis operibus continebatur.
20 Solis autem illis superposita erat gravis nox,
imago tenebrarum quæ superventura illis erat;
ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.
18 Sanctis autem tuis maxima erat lux,
et horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant.
Et quia non et ipsi eadem passi erant, magnificabant te;
2 et qui ante læsi erant, quia non lædebantur, gratias agebant;
et ut esset differentia, donum petebant.
3 Propter quod ignis ardentem columnam
ducem habuerunt ignotæ viæ, et solem sine læsura boni hospitii præstitisti.
4 Digni quidem illi carere luce,
et pati carcerem tenebrarum,
qui inclusos custodiebant filios tuos,
per quos incipiebat incorruptum legis lumen sæculo dari.

4. CAP. XVIII, 5-25 : ÆGYPTII PRIMOGENITOS SUOS AMISERUNT, HEBRÆI VERO SERVAVERUNT. — *Ægyptii volentes filios Hebræorum occidere puniti sunt* [XVIII, 5]. *Primogeniti Hebræorum servati sunt* [6-9], *dum audiebatur planctus Ægyptiorum* [10-13]. *Describitur exterminatio* [14-19]. *Iram et misericordiam Dei experti sunt Hebræi in deserto* [20-25].

- 5 Cum cogitarent justorum occidere infantes,
et uno exposito filio et liberato,
in traductionem illorum, multitudinem filiorum abstulisti,
et pariter illos perdidisti in aqua valida.

11, 22; 8, 7, 18; 9, 11. — 20) Solis... nox, Ex. 10, 22. Ps. 77, 14; 104, 39. — 5) Cum... infantes, Ex. 1, 16, 22; Sap. 11, 8. Uno... liberato, Ex. 2, 3-10. — 18. — 1) Ex. 10, 23. — 3) Ex. 13, 21; 14, 24; Pariter... valida, Ex. 14, 27; Sap. 10, 19. —

- 6 Illa enim nox ante cognita est a patribus nostris,
ut vere scientes quibus juramentis crediderunt,
animæquiores essent.
- 7 Suscepta est autem a populo tuo sanitas quidem justorum,
injustorum autem exterminatio.
- 8 Sicut enim læsisti adversarios,
sic et nos provocans magnificasti.
- 9 Absconse enim sacrificabant justī pueri bonorum,
et justitiæ legem in concordia disposuerunt;
similiter et bona et mala recepturos justos,
patrum jam decantantes laudes.
- 10 Resonabat autem inconveniens inimicorum vox,
et flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.
- 11 Simili autem pœna servus cum domino afflictus est,
et popularis homo regi similia passus.
- 12 Similiter ergo omnes, uno nomine mortis,
mortuos habebant innumerabiles.
- Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant,
quoniam uno momento quæ erat præclarior
natio illorum exterminata est.
- 13 De omnibus enim non credentes, propter veneficia;
tunc vero primum cum fuit exterminium primogenitorum,
spoponderunt populum Dei esse.
- 14 Cum enim quietum silentium contineret omnia,
et nox in suo cursu medium iter haberet,
omnipotens sermo tuus de cælo, a regalibus sedibus,
durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,
gladius acutus insimulatum imperium tuum portans,
et stans, replevit omnia morte,
et usque ad cælum attingebat stans in terra.
- 17 Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt illos,
et timores supervenerunt insperati.
- 18 Et alius alibi projectus semivivus,
propter quam moriebatur causam demonstrabat mortis.
- 19 Visiones enim quæ illos turbaverunt hæc præmonebant,
ne inscii quare mala patiebantur perirent.
- 20 Tetigit autem tunc et justos tentatio mortis,
et commotio in eremo facta est multitudinis;
sed non diu permansit ira tua.
- 21 Properans enim homo sine querela deprecari pro populis,
proferens servitutis suæ scutum,
orationem et per incensum deprecationem allegans,
restitit iræ, et finem imposuit necessitati,
ostendens quoniam tuus est famulus.
- 22 Vicit autem turbas non in virtute corporis,
nec armaturæ potentia;
sed verbo illum qui se vexabat subjecit,
juramenta parentum, et testamentum commemorans.
- 23 Cum enim jam acervatim cecidissent super alterutrum mortui,
interstitit, et amputavit impetum,
et divisit illam quæ ad vivos ducebat viam.
- 24 In veste enim poderis quam habebat, totus erat orbis terrarum;
et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta,
et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat.

6) *Illā... nostris*, Ex. 11, 4; 12, 12, 29. — 9) Ex. 12, 21-28. — 10) Ex. 12, 30. — 11) Ex. 12, 29. — 12) *Nec... sufficiebant*, Num. 33, 4. — 13) *Propter veneficia*, Sap. 17, 7. *Populum Dei esse*, Ex. 4, 22, 23; Lev. 26, 12. — 14) Ex. 12, 29. — 17) Sap. 17, 3, 4. — 20) Num. 16, 41, 42. — 21) Num. 16, 40, 47. — 23) Num. 16, 48. — 24) Ex. 28, 4, 17-21, 31, 36-38; 39, 30.

25 His autem cessit qui exterminabat, et hæc extinuit;
erat enim sola tentatio iræ sufficiens.

5. CAP. XIX, 1-16 : HEBRÆI MARE RUBRUM TRANSIERUNT, ÆGYPTII AUTEM IN EO PERIERUNT. — *Ægyptiis, annuente Deo, Hebræos insecuti sunt* [XIX, 1-5]. *Mare Rubrum mirabiliter apertum est* [6-10]. *Iterum de avibus in deserto* [11, 12^a]. *De causis pœnæ Ægyptiis injunctæ* [12^b-16].

19 Impiis autem usque in novissimum
sine misericordia ira supervenit :
præsciebat enim et futura illorum ;
2 quoniam cum ipsi permisissent ut se educerent,
et cum magna sollicitudine præmisissent illos,
consequabantur illos, pœnitentia acti.
3 Adhuc enim inter manus habentes luctum,
et deplorantes ad monumenta mortuorum,
aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientiæ,
et quos rogantes projecerunt,
hos tanquam fugitivos persequabantur.
4 Ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas ;
et horum quæ acciderant commemorationem amittebant,
ut quæ deerant tormentis repleret punitio,
5 et populus quidem tuus mirabiliter transiret,
illi autem novam mortem invenirent.
6 Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refigurabatur,
deserviens tuis præceptis,
ut pueri tui custodirentur illæsi.
7 Nam nubes castra eorum obumbrabat ;
et ex aqua quæ ante erat, terra arida apparuit ;
et in mari Rubro via sine impedimento,
et campus germinans de profundo nimio ;
8 per quem omnis natio transivit quæ tegebatur tua manu,
videntes tua mirabilia et monstra.
9 Tanquam enim equi depaverunt escam,
et tanquam agni exsultaverunt,
magnificantes te, Domine, qui liberasti illos.
10 Memores enim erant adhuc eorum
quæ in incolatu illorum facta fuerant,
quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas,
et pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.
11 Novissime autem viderunt novam creaturam avium,
cum, adducti concupiscentia, postulaverunt escas epulationis.
12 In allocutione enim desiderii ascendit illis de mari ortygometra ;
et vexationes peccatoribus supervenerunt,
non sine illis quæ ante facta erant argumentis per vim fulminum :
juste enim patiebantur secundum suas nequitias.
13 Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt :
alii quidem ignotos non recipiebant advenas ;
alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.
14 Et non solum hæc, sed et alius quidam respectus illorum erat,
quoniam inviti recipiebant extraneos.
15 Qui autem cum lætitia receperunt hos
qui eisdem usi erant justitiis,
sævissimis afflixerunt doloribus.

19. — 2) Cum... illos, Ex. 12, 33. Consequaban-
tur... acti, Ex. 14, 5. — 3) Hos... persequabantur,
Ex. 14, 5-8. — 6) Ex. 14, 29, 30. — 7) Nam...
obumbrabat, Ex. 13, 21; 14, 20. — 9) Magnifi-
cantes te, Ex. 15, 1-18. — 10) Eduxit... muscas.

Ex. 8, 16. Eructavit... ranarum, Ex. 8, 2, 3, 6.
— 11) Ex. 16, 13; Num. 11, 31; Sap. 16, 2. —
13) Alii... advenas, Gen. 19, 4-8. Alii... redige-
bant, Gen. 41, 56; Ex. 1, 11. — 15) Gen. 45, 17-

- 16 Percussi sunt autem cæcitate,
sicut illi in foribus justi,
cum subitaneis cooperti essent tenebris,
unusquisque transitum ostii sui quærebat.

6. CAP. XIX, 17-20 : CONCLUSIO : DEUS ELEMENTORUM ORDINEM PERMUTAVIT
UT POPULUM SUUM SALVARET.

- 17 In se enim elementa dum convertuntur,
sicut in organo qualitatis sonus immutatur,
et omnia suum sonum custodiunt :
unde æstimari ex ipso visu certo potest.
18 Agrestia enim in aquatica convertebantur,
et quæcumque erant natantia, in terram transibant.
19 Ignis in aqua valebat supra suam virtutem,
et aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.
20 Flammæ e contrario corruptibilium animalium
non vexaverunt carnes coambulantium,
nec dissolvebant illam,
quæ facile dissolvebatur sicut glacies, bonam escam.

In omnibus enim magnificasti populum tuum, Domine,
et honorasti, et non despexisti,
in omni tempore et in omni loco assistens eis.

20; 47, 5, 6; Ex. 1, 10-14. — 16) Percussi... cæ- |usti, Gen. 19, 11. — 18) Ex. 8, 2. — 19) Sap.
citate, Ex. 10, 23; Sap. 17, 2; 18, 4. Sicut... | 16, 17-25.

IN ECCLESIASTICUM

JESU, FILII SIRACH,

PROLOGUS

Multorum nobis et magnorum per legem, et prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est, in quibus oportet laudare Israel doctrinæ et sapientiæ causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse et dicentes et scribes doctissimos fieri.

Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, et prophetarum, et aliorum librorum qui nobis a parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum quæ ad doctrinam et sapientiam pertinent, ut desiderant discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmantur ad legitimam vitam.

Hortor itaque venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis, in quibus videmur, sequentes imaginem sapientiæ,

deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam; non autem solum hæc, sed et ipsa lex, et prophetæ, ceteraque aliorum librorum non parvam habent differentiam quando inter se dicuntur.

Nam in octavo et trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, et cum multum temporis ibi fuisset, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum; et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

ECCLESIASTICUS

PARS PRIMA

[I, 1 — XVI, 23.]

DESCRIBUNTUR ORIGO ET NATURA SAPIENTIÆ, CUI OBEDIENDUM EST.

1. CAP. I, 1-10 : ORIGO ET DIFFUSIO SAPIENTIÆ.

- 1 MNIS sapientia a Domino Deo est;
2 et cum illo fuit semper, et est ante ævum.
Arenam maris, et pluvie guttas,
et dies sæculi quis dinumeravit?
Altitudinem cæli, et latitudinem terræ,
et profundum abyssi quis dimensus est?
3 Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit?
4 Prior omnium creata est sapientia,
et intellectus prudentiæ ab ævo.

- 5 Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis,
et ingressus illius mandata æterna.
6 Radix sapientiæ cui revelata est?
et astutias illius quis agnovit?
7 Disciplina sapientiæ cui revelata est et manifestata?
et multiplicationem ingressus illius quis intellexit?
8 Unus est altissimus, Creator omnipotens,
et Rex potens et metuendus nimis,
sedens super thronum illius, et dominans Deus.
9 Ipse creavit illam in Spiritu Sancto,
et vidit, et dinumeravit, et mensus est.
10 Et effudit illam super omnia opera sua,
et super omnem carnem, secundum datum suum,
et præbuit illam diligentibus se.

2. CAP. I, 11-40 : RELATIO SAPIENTIÆ CUM TIMORE DOMINI. — *Timor Domini multa præstat commoda* [I, 11-15], *corona et radix est sapientiæ* [16-26], *peccatum expellit et iracundiam* [27-32]. *Timori Domini studendum est; de simulatione et superbia vitandis* [33-40].

- 11 Timor Domini gloria, et gloriatio,
et lætitia, et corona exultationis.
12 Timor Domini delectabit cor;
et dabit lætitiā, et gaudium, et longitudinem dierum.
13 Timenti Dominum bene erit in extremis,
et in die defunctionis suæ benedicetur.
14 Dilectio Dei honorabilis sapientiā :
15 quibus autem apparuerit in visu diligunt eam in visione,
et in agnitione magnalium suorum.
16 Initium sapientiæ timor Domini;
et cum fidelibus in vulva concreatus est :
cum electis feminis graditur,
et cum justis et fidelibus agnoscitur.
17 Timor Domini scientiæ religiositas.
18 Religiositas custodiet et justificabit cor,
jucunditatem atque gaudium dabit.
19 Timenti Dominum bene erit,
et in diebus consummationis illius benedicetur.
20 Plenitudo sapientiæ est timere Deum,
et plenitudo a fructibus illius.
21 Omnem domum illius implebit a generationibus,
et receptacula a thesauris illius.
22 Corona sapientiæ timor Domini,
replens pacem et salutis fructum;
23 et vidit, et dinumeravit eam :
utraq; autem sunt dona Dei.
24 Scientiam et intellectum prudentiæ sapientiā compartietur,
et gloriam tenentium se exaltat.
25 Radix sapientiæ est timere Dominum,
et rami illius longævi.
26 In thesauris sapientiæ intellectus et scientiæ religiositas;
execratio autem peccatoribus sapientiā.
27 Timor Domini expellit peccatum;
28 nam qui sine timore est non poterit justificari;
iracundiā enim animositatis illius subversio illius est.
29 Usque in tempus sustinebit patiens,
et postea redditio jucunditatis.

16) *Initium... Domini*, Job 28, 28; Ps. 110, 10; Prov. 1, 7; 9, 10; Eccli. 19, 18. — 22) Eccli. 21, 13.

- 30 Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius,
et labia multorum enarrabunt sensum illius.
- 31 In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ;
32 execratio autem peccatori cultura Dei.
- 38 Fili, concupiscens sapientiam, conserva iustitiam,
et Deus præbebit illam tibi.
- 34 Sapientia enim et disciplina timor Domini;
et quod beneplacitum est illi,
35 fides et mansuetudo,
et adimplebit thesauros illius.
- 36 Ne sis incredibilis timori Domini,
et ne accesseris ad illum duplici corde.
- 37 Ne fueris hypocrita in conspectu hominum,
et non scandalizeris in labiis tuis.
- 38 Attende in illis, ne forte cadas,
et adducas animæ tuæ inhonorationem;
39 et revelet Deus absconsa tua,
et in medio synagogæ elidat te :
40 quoniam accessisti maligne ad Dominum,
et cor tuum plenum est dolo et fallacia.

3. CAP. II, 1-6 : DE PATIENTIA IN TRIBULATIONE HABENDA.

- 2 Fili, accedens ad servitutem Dei,
sta in iustitia et timore,
et præpara animam tuam ad tentationem.
- 2 Deprime cor tuum, et sustine;
inclina aurem tuam, et suscipe verba intellectus;
et ne festines in tempore obductionis.
- 3 Sustine sustentationes Dei;
conjungere Deo, et sustine,
ut crescat in novissimo vita tua.
- 4 Omne quod tibi applicitum fuerit accipe;
et in dolore sustine,
et in humilitate tua patientiam habe :
- 5 quoniam in igne probatur aurum et argentum,
homines vero receptibiles in camino humiliationis.
- 6 Crede Deo, et recuperabit te;
et dirige viam tuam, et spera in illum;
serva timorem illius, et in illo veterasce.

4. CAP. II, 7-23 : DEO FIDENDUM EST. — *Fiduciam in bonitate divina habendam* [II, 7-10] *testantur generationes pristinæ* [11-13]. *Væ dissolutis corde* [14-17]! *De Domino timendo et amando* [18-23].

- 7 Metuentes Dominum, sustinete misericordiam ejus;
et non deflectatis ab illo, ne cadatis.
- 8 Qui timetis Dominum, credite illi,
et non evacuabitur merces vestra.
- 9 Qui timetis Dominum, sperate in illum,
et in oblectationem veniet vobis misericordia.
- 10 Qui timetis Dominum, diligite illum,
et illuminabuntur corda vestra.
- 11 Respicite, filii, nationes hominum;
et scitote quia nullus speravit in Domino et confusus est.

— 30) Eccli. 20, 7. — 34) *Sapientia... Domini*,

Eccli. 1, 16.

2. — 1) Matth. 4, 1, 2; II Tim. 3, 12. —

5) *Quoniam... argentum*, Prov. 17, 3; Sap. 3, 5, 6. — 12) Ps. 144, 18, 19. — 23) Sap. 11, 24. Eccli. 18, 4, 12.

- 12 Quis enim permansit in mandatis ejus, et derelictus est?
aut quis invocavit eum, et despexit illum?
- 13 Quoniam pius et misericors est Deus,
et remittit in die tribulationis peccata,
et protector est omnibus exquirentibus se in veritate.
- 14 Væ duplici corde, et labiis scelestis,
et manibus malefacientibus,
et peccatori terram ingredienti duabus viis!
- 15 Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo,
et ideo non protegentur ab eo!
- 16 Væ his qui perdiderunt sustinentiam,
et qui dereliquerunt vias rectas,
et diverterunt in vias pravas!
- 17 Et quid facient cum inspicere cœperit Dominus?
- 18 Qui timent Dominum non erunt incredibiles verbo illius;
et qui diligunt illum conservabunt viam illius.
- 19 Qui timent Dominum inquirent quæ beneplacita sunt ei,
et qui diligunt eum replebuntur lege ipsius.
- 20 Qui timent Dominum præparabunt corda sua,
et in conspectu illius sanctificabunt animas suas.
- 21 Qui timent Dominum custodiunt mandata illius,
et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius;
- 22 dicentes : Si poenitentiam non egerimus,
incidemus in manus Domini, et non in manus hominum.
- 23 Secundum enim magnitudinem ipsius,
sic et misericordia illius cum ipso est.

5. CAP. III, 1-18 : DE FILIORUM OFFICIIS ERGA PARENTES. -- *Qui parentes suos honorat mercedem accipiet* [III, 1-11]. *Ne gloriatur filius in contumelia patris sui* [12, 13]! *Succurrendum est annosis parentibus* [14-18].

- 3 Filii sapientiæ ecclesia justorum,
et natio illorum obedientia et dilectio.
- 2 Judicium patris audite, filii;
et sic facite ut salvi sitis.
- 3 Deus enim honoravit patrem in filiis;
et judicium matris exquirens, firmavit in filios.
- 4 Qui diligit Deum exorabit pro peccatis,
et continebit se ab illis,
et in oratione dierum exaudietur.
- 5 Et sicut qui thesaurizat,
ita et qui honorificat matrem suam.
- 6 Qui honorat patrem suum jucundabitur in filiis,
et in die orationis suæ exaudietur.
- 7 Qui honorat patrem suum vita vivet longiore,
et qui obedit patri refrigerabit matrem.
- 8 Qui timet Dominum honorat parentes,
et quasi dominis serviet his qui se genuerunt.
- 9 In opere, et sermone, et omni patientia honora patrem tuum,
ut superveniat tibi benedictio ab eo,
et benedictio illius in novissimo maneat.
- 11 Benedictio patris firmat domos filiorum;
maledictio autem matris eradicat fundamenta.
- 12 Ne glorieris in contumelia patris tui;
non enim est tibi gloria ejus confusio.

- 13 Gloria enim hominis ex honore patris sui,
et dedecus filii pater sine honore.
- 14 Fili, suscipe senectam patris tui,
et non contristes eum in vita illius.
- 15 Et si defecerit sensu, veniam da,
et ne spernas eum in virtute tua;
eleemosyna enim patris non erit in oblivione.
- 16 Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum;
et in iustitia ædificabitur tibi,
et in die tribulationis commemorabitur tui,
et sicut in sereno glacies, solventur peccata tua.
- 18 Quam malæ famæ est qui derelinquit patrem,
et est maledictus a Deo qui exasperat matrem!

6. CAP. III, 19-32 : DE HUMILITATE. — *Homo humilis placet Deo* [III, 19-21]. *De moderatione in omnibus habenda* [22-26]. *Cor durum in doloribus gravabitur* [27-32].

- 19 Fili, in mansuetudine opera tua perface,
et super hominum gloriam diligeris.
- 20 Quanto magnus es, humilia te in omnibus,
et coram Deo invenies gratiam;
quoniam magna potentia Dei solius,
et ab humilibus honoratur.
- 22 Altiora te ne quæsieris,
et fortiora te ne scrutatus fueris;
sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper,
et in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.
- 23 Non est enim tibi necessarium
ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis.
- 24 In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter,
et in pluribus operibus ejus non eris curiosus.
- 25 Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi;
multos quoque supplantavit suspicio illorum,
et in vanitate detinuit sensus illorum.
- 27 Cor durum habebit male in novissimo,
et qui amat periculum in illo peribit.
- 28 Cor ingrediens duas vias non habebit successus,
et pravus corde in illis scandalizabitur.
- 29 Cor nequam gravabitur in doloribus,
et peccator adjiciet ad peccandum.
- 30 Synagogæ superbiorum non erit sanitas,
frutex enim peccati radicabitur in illis, et non intelligetur.
- 31 Cor sapientis intelligitur in sapientia,
et auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.
- 32 Sapiens cor et intelligibile abstinebit se a peccatis,
et in operibus justitiæ successus habebit.

7. CAP. III, 33 — IV, 11 : DE OFFICIIS ERGA EGENOS. — *De eleemosyna* [III, 33-IV, 6]; *de misericordiâ* [IV, 7, 8]; *de justitiâ* [9-11].

- 33 Ignem ardentem exstinguit aqua,
et eleemosyna resistit peccatis;
- 34 et Deus prospector est ejus qui reddit gratiam,
meminit ejus in posterum;
et in tempore casus sui inveniet firmamentum.

27, 29; 49, 2-27. — 13) *Gloria... sui*, Prov. 17, 6. | *ne quæsieris*, Prov. 25, 27; Eccl. 7, 1. — 33) *Eleee-*
Dedecus... honore, Eccl. 41, 10. — 14) *Prov.* | *mosyna resistit peccatis*, Prov. 10, 12; Eccl. 7
19, 26. — 18) *Prov.* 30, 11, 17. — 22) *Altiora te* | 36; 29, 15; 35, 4; Dan. 4, 24.

- 4 Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes,
et oculos tuos ne transvertas a paupere.
- 2 Animam esurientem ne despexeris,
et non exasperes pauperem in inopia sua.
- 3 Cor inopis ne afflixeris,
et non protrahas datum angustianti.
- 4 Rogationem contribulati ne abjicias,
et non avertas faciem tuam ab egeno.
- 5 Ab inope ne avertas oculos tuos, propter iram;
et non relinquo quærentibus tibi retro maledicere.
- 6 Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ,
exaudietur deprecatio illius;
exaudiet autem eum qui fecit illum.
- 7 Congregationi pauperum affabilem te facito;
et presbytero humilia animam tuam,
et magnato humilia caput tuum.
- 8 Declina pauperi sine tristitia aurem tuam,
et redde debitum tuum,
et responde illi pacifica in mansuetudine.
- 9 Libera eum qui injuriam patitur de manu superbi,
et non acide feras in anima tua.
- 10 In judicando esto pupillis misericors ut pater,
et pro viro matri illorum;
- 11 et eris tu velut filius Altissimi obediens,
et miserebitur tui magis quam mater.

8. CAP. IV, 12-22 : DE COMMODIS SAPIENTIÆ ET DE MODO QUO IPSA HOMINIBUS CONFERTUR.

- 12 Sapientia filiis suis vitam inspirat;
et suscipit inquirentes se,
et præbit in via justitiæ.
- 13 Et qui illam diligit diligit vitam;
et qui vigilaverint ad illam complectentur placorem ejus.
- 14 Qui tenuerint illam vitam hereditabunt;
et quo introibit benedicet Deus.
- 15 Qui serviunt ei obsequentes erunt sancto;
et eos qui diligunt illam diligit Deus.
- 16 Qui audit illam judicabit gentes;
et qui intuetur illam permanebit confidens.
- 17 Si crediderit ei, hereditabit illam,
et erunt in confirmatione creaturæ illius;
quoniam in tentatione ambulat cum eo,
et in primis eligit eum.
- 19 Timorem, et metum, et probationem inducet super illum;
et cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ,
donec tentet eum in cogitationibus suis,
et credat animæ illius.
- 20 Et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum,
et lætificabit illum;
- 21 et denudabit absconsa sua illi,
et thesaurizabit super illum scientiam et intellectum justitiæ.
- 22 Si autem oberraverit, derelinquet eum,
et tradet eum in manus inimici sui.

4. — 1) Tob. 4, 7; Eccli. 7, 10; 14, 13; Luc. 14, 13. — 15) *Eos... Deus*, Sap. 7, 28. — 25) *Est enim...*
13, 14. — 7) *Presbytero... tuam*, Eccli. 6, 35; 8, 9.

9. CAP. IV, 23-36 : MONITA VARIA DE PRUDENTIA ET JUSTITIA.

- 23 Fili, conserva tempus,
et evita a malo.
- 24 Pro anima tua ne confundaris dicere verum :
25 est enim confusio adducens peccatum;
et est confusio adducens gloriam et gratiam.
- 26 Ne accipias faciem adversus faciem tuam,
nec adversus animam tuam mendacium.
- 27 Ne reverearis proximum tuum in casu suo,
28 nec retineas verbum in tempore salutis.
Non abscondas sapientiam tuam in decore suo :
29 in lingua enim sapientia dignoscitur;
et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati,
et firmamentum in operibus justitiæ.
- 30 Non contradicas verbo veritatis ullo modo,
et de mendacio ineruditionis tuæ confundere.
- 31 Non confundaris confiteri peccata tua,
et ne subicias te omni homini pro peccato
- 32 Noli resistere contra faciem potentis,
nec coneris contra ictum fluvii.
- 33 Pro justitia agonizare pro anima tua,
et usque ad mortem certa pro justitia;
et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.
- 34 Noli citatus esse in lingua tua,
et inutilis, et remissus in operibus tuis.
- 35 Noli esse sicut leo in domo tua,
evertens domesticos tuos, et opprimens subjectos tibi.
- 36 Non sit porrecta manus tua ad accipiendum,
et ad dandum collecta.

10. CAP. V, 1-10 : DE FALSA SECURITATE. — *Non confidendum est divitiis, potentie*
[V, 1-3], *peccato* [4-9], *possessionibus injustis* [10].

- 5 Noli attendere ad possessiones iniquas,
et ne dixeris : Est mihi sufficiens vita;
nihil enim proderit in tempore vindictæ et obductionis.
- 2 Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui,
3 et ne dixeris : Quomodo potui ?
aut quis me subjiciet propter facta mea ?
Deus enim vindicans vindicabit.
- 4 Ne dixeris : Peccavi; et quid mihi accidit triste ?
Altissimus enim est patiens redditor.
- 5 De propitiato peccato noli esse sine metu,
neque adjicias peccatum super peccatum.
- 6 Et ne dicas : Miseratio Domini magna est,
multitudinis peccatorum meorum miserebitur;
7 misericordia enim et ira ab illo cito proximant,
et in peccatores respicit ira illius.
- 8 Non tardes converti ad Dominum,
et ne differas de die in diem;

- 9 subito enim veniet ira illius,
et in tempore vindictæ disperdet te.
- 10 Noli anxius esse in divitiis injustis :
non enim proderunt tibi in die obductionis et vindictæ.

11. CAP. V, 11—VI, 1 : DE MODERATIONE IN VERBIS. — *De lingua duplici* [V, 11, 12, 16—VI, 1]. *Tempestive respondendum est* [V, 13-15].

- 11 Non ventiles te in omnem ventum,
et non eas in omnem viam :
sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua.
- 12 Esto firmus in via Domini,
et in veritate sensus tui et scientia;
et prosequatur te verbum pacis et justitiæ.
- 13 Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas,
et cum sapientia proferas responsum verum.
- 14 Si est tibi intellectus, responde proximo;
sin autem, sit manus tua super os tuum,
ne capiaris in verbo indisciplinato, et confundaris.
- 15 Honor et gloria in sermone sensati;
lingua vero imprudentis subversio est ipsius.
- 16 Non appelleris susurro,
et lingua tua ne capiaris et confundaris :
- 17 super furem enim est confusio et poenitentia,
et denotatio pessima super bilinguem;
susurratori autem odium, et inimicitia, et contumelia.
- 18 Justifica pusillum,
et magnum similiter.
- 6 Noli fieri pro amico inimicus proximo;
improperium enim et contumeliam malus hereditabit,
et omnis peccator invidus et bilinguis.

12. CAP. VI, 2-4 : DE PERICULIS SUPERBIÆ.

- 2 Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus,
ne forte elidatur virtus tua per stultitiam;
- 3 et folia tua comedat, et fructus tuos perdat,
et relinquareis velut lignum aridum in eremo.
- 4 Anima enim nequam disperdet qui se habet,
et in gaudium inimicis dat illum,
et deducet in sortem impiorum.

13. CAP. VI, 5-17 : DE AMICITIA. — *De amicis caute deligendis* [VI, 5-7]. *De amico fideli* [8-13]. *De commodis amicitiae* [14-17].

- 5 Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos,
et lingua eucharis in bono homine abundat.
- 6 Multi pacifici sint tibi;
et consiliarius sit tibi unus de mille.
- 7 Si possides amicum, in tentatione posside eum,
et ne facile credas ei.
- 8 Est enim amicus secundum tempus suum,
et non permanebit in die tribulationis.

Eccli. 31, 8. — 10) Prov. 10, 2; 11, 4, 28. — 11) Prov. 29, 20; Eccli. 4, 34; Jac. 1, 19. — 12) Prov. 26, 22; Eccli. 21, 31; 28, 15; Rom. 1, 29; 11 Cor. 12, 20. — 13) Rom. 12, 16; Phil. 2, 3. — 14) Prov. 17, 17; Eccli. 12, 8, 9. — 15) Eccli. 37, 4. — 16) Eccli. 17, 17.

- 9 Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam,
et est amicus qui odium et rixam et convitia denudabit.
- 10 Est autem amicus socius mensæ,
et non permanebit in die necessitatis.
- 11 Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis,
et in domesticis tuis fiducialiter aget.
- 12 Si humiliaverit se contra te,
et a facie tua absconderit se,
unanimem habebis amicitiam bonam.
- 13 Ab inimicis tuis separare,
et ab amicis tuis attende.
- 14 Amicus fidelis protectio fortis;
qui autem invenit illum invenit thesaurum.
- 15 Amico fideli nulla est comparatio,
et non est digna ponderatio auri et argenti contra bonitatem fidei illius.
- 16 Amicus fidelis medicamentum vitæ et immortalitatis;
et qui metuunt Dominum invenient illum.
- 17 Qui timet Deum æque habebit amicitiam bonam,
quoniam secundum illum erit amicus illius.

14. CAP. VI, 18-37 : DE COMMODIS SAPIENTIÆ. — *Hortatio ad sapientiam acquirendam* [VI, 18-20]. *Homo stultus in ea non permanebit* [21-23], *dum prudens non derelinquet eam* [24-28] *et commodis multis fruetur* [29-32]. *De modo sapientiam acquirendi* [33-37].

- 18 Fili, a juventute tua excipe doctrinam,
et usque ad canos invenies sapientiam.
- 19 Quasi is qui arat et seminat accede ad eam,
et sustine bonos fructus illius.
- 20 In opere enim ipsius exiguum laborabis,
et cito edes de generationibus illius.
- 21 Quam aspera est nimium sapientiā in doctis hominibus!
et non permanebit in illa excors.
- 22 Quasi lapidis virtus probatio erit in illis;
et non demorabuntur projicere illam.
- 23 Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est ejus,
et non est multis manifesta;
quibus autem cognita est,
permanet usque ad conspectum Dei.
- 24 Audi, fili, et accipe consilium intellectus,
et ne abjicias consilium meum.
- 25 Injice pedem tuum in compedes illius,
et in torques illius collum tuum.
- 26 Subjice humerum tuum, et porta illam,
et ne acedieris vinculis ejus.
- 27 In omni animo tuo accede ad illam,
et in omni virtute tua conserva vias ejus.
- 28 Investiga illam, et manifestabitur tibi;
et continens factus, ne derelinquas eam :
- 29 in novissimis enim invenies requiem in ea, -
et convertetur tibi in oblectationem.
- 30 Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis et bases virtutis,
et torques illius in stolam gloriæ;
- 31 decor enim vitæ est in illa,
et vincula illius alligatura salutaris.
- 32 Stolam gloriæ indues eam,
et coronam gratulationis superpones tibi.

37, 2. — 10) Eccli. 37, 5. — 14) Prov. 17, 17; 18, 24. — 21) Prov. 24, 7. — 28) Prov. 2, 4, 5; Sap. 6, 13; Eccli. 4, 12. — 31) Prov. 4, 9. —

- 33 Fili, si attenderis mihi, disces;
 et si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.
 34 Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam;
 et si dilexeris audire, sapiens eris.
 35 In multitudine presbyterorum prudentium sta,
 et sapientiæ illorum ex corde conjungere,
 ut omnem narrationem Dei possis audire,
 et proverbia laudis non effugiant a te.
 36 Et si videris sensatum, evigila ad eum,
 et gradus ostiorum illius exterat pes tuus.
 37 Cogitatum tuum habe in præceptis Dei,
 et in mandatis illius maxime assiduus esto;
 et ipse dabit tibi cor,
 et concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

15. CAP. VII, 1-19 : PRÆCEPTA PROMISCUA. — *De injustitia* [VII, 1-3]. *De ambitione* [4-6]. *De peccatis cavendis* [7-9, 11, 17-19]. *De eleemosyna* [10]. *De misericordia* [12]. *De mendacio* [13, 14]. *De loquacitate* [15]. *De operibus laboriosis* [16].

- 7 Noli facere mala, et non te apprehendent :
 2 discede ab iniquo, et deficient mala abs te.
 3 Fili, non semines mala in sulcis injustitiæ,
 et non metes ea in septuplum.
 4 Noli quærere a Domino ducatum,
 neque a rege cathedram honoris.
 5 Non te justifies ante Deum,
 quoniam agnitor cordis ipse est;
 et penes regem noli velle videri sapiens.
 6 Noli quærere fieri iudex,
 nisi valeas virtute irrumpere iniquitates :
 ne forte extimescas faciem potentis,
 et ponas scandalum in æquitate tua.
 7 Non pecces in multitudinem civitatis,
 nec te immittas in populum;
 8 neque alliges duplicia peccata,
 nec enim in uno eris immunis.
 9 Noli esse pusillanimis in animo tuo;
 10 exorare et facere eleemosynam ne despicias.
 11 Ne dicas : In multitudine munerum meorum respiciet Deus,
 et offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.
 12 Non irrideas hominem in amaritudine animæ;
 est enim qui humiliat et exaltat circumspector Deus.
 13 Noli arare mendacium adversus fratrem tuum,
 neque in amicum similiter facias.
 14 Noli velle mentiri omne mendacium;
 assiduitas enim illius non est bona.
 15 Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum,
 et non iteres verbum in oratione tua.
 16 Non oderis laboriosa opera,
 et rusticationem creatam ab Altissimo.
 17 Non te reposes in multitudine indisciplinatorum.

35) Eccli. 8, 9. — 37) Ps. 1, 2.

7. — 5) Job 9, 2-20; Ps. 142, 2; Eccl. 7, 17; Luc. 18, 11. — 11) Eccli. 34, 21; 35, 14. — 12) I Reg. 2, 7. — 15) Eccli. 32, 9-13. — 21) Prov. 12, 4;

- 18 Memento iræ, quoniam non tardabit.
 19 Humilia valde spiritum tuum,
 quoniam vindicta carnis impii ignis et vermis.

16. CAP. VII, 20-30 : DE OFFICIIS PATRISFAMILIAS. — *Erga amicos* [20], *uxorem* [21, 28], *servos* [22, 23], *pecora* [24], *filios et filias* [25-27], *parentes* [29, 30].

- 20 Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem,
 neque fratrem carissimum auro spreveris.
 21 Noli discedere a muliere sensata et bona
 quam sortitus es in timore Domini;
 gratia enim verecundiæ illius super aurum.
 22 Non lædas servum in veritate operantem,
 neque mercenarium dantem animam suam.
 23 Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua;
 non defraudes illum libertate,
 neque inopem derelinquas illum.
 24 Pecora tibi sunt, attende illis;
 et si sunt utilia, perseverent apud te.
 25 Filii tibi sunt, erudi illos,
 et curva illos a pueritia illorum.
 26 Filiæ tibi sunt, conserva corpus illarum,
 et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.
 27 Trade filiam, et grande opus feceris;
 et homini sensato da illam.
 28 Mulier si est tibi secundum animam tuam, non projicias illam;
 et odibili non credas te.
 In toto corde tuo
 29 honora patrem tuum,
 et gemitus matris tuæ ne obliviscaris;
 30 memento quoniam nisi per illos natus non fuisses;
 et retribue illis, quomodo et illi tibi.

17. CAP. VII, 31-40 : DE OFFICIIS ERGA DEUM ET PAUPERES.

- 31 In tota anima tua time Dominum,
 et sacerdotes illius sanctifica.
 32 In omni virtute tua dilige eum qui te fecit,
 et ministros ejus ne derelinquas.
 33 Honora Deum ex tota anima tua,
 et honorifica sacerdotes,
 et propurga te cum brachiis.
 34 Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum et purgationis,
 et de negligentia tua purga te cum paucis.
 35 Datum brachiorum tuorum,
 et sacrificium sanctificationis offeres Domine,
 et initia sanctorum.
 36 Et pauperi porrige manum tuam,
 ut perficiatur propitiatio et benedictio tua.
 37 Gratia dati in conspectu omnis viventis,
 et mortuo non prohibeas gratiam.

18, 22. — 22) Lev. 19, 13. — 23) Ex. 21, 2; Deut. 15, 12, 13. — 25) Eccli. 30, 8-13. — 26) Eccli. 42, 9-11. — 29) Ex. 20, 12; Tob. 4, 3, 4; Eccli. 3, 2-9; 23, 18. — 34) Ex. 29, 27; Lev. 7, 32, 8, 25; 9, 21; Num. 18, 18; Deut. 18, 3-5. — 36) Deut. 14, 29;

- 38 Non desis plorantibus in consolatione,
et cum lugentibus ambula.
- 39 Non te pigeat visitare infirmum;
ex his enim in dilectione firmaberis.
- 40 In omnibus operibus tuis memorare novissima tua,
et in æternum non peccabis.

18. CAP. VIII, 1-22 : MONITA DE QUIBUSDAM CAVENDIS IN CONVERSATIONE CUM HOMINIBUS.

- 8 Non litiges cum homine potente,
ne forte incidas in manus illius.
- 2 Non contendas cum viro locuplete,
ne forte contra te constituat litem tibi;
- 3 multos enim perdidit aurum et argentum,
et usque ad cor regum extendit et convertit.
- 4 Non litiges cum homine linguato,
et non strues in ignem illius ligna.
- 5 Non communices homini indocto,
ne male de progenie tua loquatur.
- 6 Ne despicias hominem avertentem se a peccato,
neque improperes ei;
memento quoniam omnes in correptione sumus.
- 7 Ne spernæs hominem in sua senectute,
etenim ex nobis senescunt.
- 8 Noli de mortuo inimico tuo gaudere;
sciens quoniam omnes morimur,
et in gaudium nolumus venire.
- 9 Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium,
et in proverbiiis eorum conversare;
ab ipsis enim disces sapientiam et doctrinam intellectus,
et servire magnatis sine querela.
- 11 Non te prætereat narratio seniorum,
ipsi enim didicerunt a patribus suis;
quoniam ab ipsis disces intellectum,
et in tempore necessitatis dare responsum.
- 13 Non incendas carbones peccatorum arguens eos,
et ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.
- 14 Ne contra faciem stes contumeliosi,
ne sedeas quasi insidiator ori tuo.
- 15 Noli foenerari homini fortiori te;
quod si foeneraveris, quasi perditum habe.
- 16 Non spondeas super virtutem tuam;
quod si sponderis, quasi restituens cogita.
- 17 Non judices contra judicem,
quoniam secundum quod justum est judicat.
- 18 Cum audace non eas in via,
ne forte gravet mala sua in te;
ipse enim secundum voluntatem suam vadit,
et simul cum stultitia illius peries.

15, 7, 8. — 39) Matth. 25, 35, 36; Luc. 10, 33, 34. | 1, 2. — 9) Eccli. 6, 35; 9, 21; 37, 15; 39, 2, 3. —
8. — 3) Eccli. 31, 6. — 6) II Cor. 2, 6; Gal. 6, | 15) Eccli. 29, 4, 9, 10. — 18, 19) Prov. 22, 24. —

- 19 Cum iracundo non facias rixam,
et cum audace non eas in desertum;
quoniam quasi nihil est ante illum sanguis,
et ubi non est adiutorium, elidet te.
- 20 Cum fatuis consilium non habeas;
non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent.
- 21 Coram extraneo ne facias consilium;
nescis enim quid pariet.
- 22 Non omni homini cor tuum manifestes,
ne forte inferat tibi gratiam falsam, et convicietur tibi.

19. CAP. IX, 1-13 : DE QUIBUSDAM SERVANDIS IN CONVERSATIONE CUM MULIERIBUS.

- 9 Non zcles mulierem sinus tui,
ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.
- 2 Non des mulieri potestatem animæ tuæ,
ne ingrediatur in virtutem tuam, et confundaris.
- 3 Ne respicias mulierem multivolum,
ne forte incidas in laqueos illius.
- 4 Cum saltatrice ne assiduus sis,
nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius.
- 5 Virginem ne conspicias,
ne forte scandalizeris in decore illius.
- 6 Ne des fornicariis animam tuam in ullo,
ne perdas te et hereditatem tuam.
- 7 Noli circumspicere in vicis civitatis,
nec oberraveris in plateis illius.
- 8 Averte faciem tuam a muliere compta,
et ne circumspicias speciem alienam.
- 9 Propter speciem mulieris multi perierunt;
et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.
- 10 Omnis mulier quæ est fornicaria
quasi stercus in via conculcabitur.
- 11 Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt;
colloquium enim illius quasi ignis exardescit.
- 12 Cum aliena muliere ne sedeas omnino,
nec accumbas cum ea super cubitum;
- 13 et non alterceris cum illa in vino,
ne forte declinet cor tuum in illam,
et sanguine tuo labaris in perditionem.

20. CAP. IX, 14-25 : DE QUIBUSDAM SERVANDIS IN COMMERCIO CUM HOMINIBUS.
— *De amico antiquo* [IX, 14, 15]. *Gloria et opibus peccatoris non invidendum est* [16, 17]. *De commercio cum potentibus* [18-20]. *Cum sapientibus tractandum est* [21-24]. *De homine linguoso* [25].

- 14 Ne derelinquas amicum antiquum;
novus enim non erit similis illi.
- 15 Vinum novum amicus novus;
veterascet, et cum suavitate bibes illud.

21) Prov. 25, 9. — 2) Eccli. 25, 30. — 3) Prov. 7, 10, 23. — 4) Matth. 5, 28. — 5) Prov. 5, 2, 10; 6, 26; 29, 3.
6) — 8) Prov. 6, 25; Eccli. 25, 28; 41, 27. — 21) Cum

- 16 Non zeles gloriam et opes peccatoris;
non enim scis quæ futura sit illius subversio.
- 17 Non placeat tibi injuria injustorum,
sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.
- 18 Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi,
et non suspicaberis timorem mortis.
- 19 Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere,
ne forte auferat vitam tuam.
- 20 Communionem mortis scito,
quoniam in medio laqueorum ingredieris,
et super dolentium arma ambulabis.
- 21 Secundum virtutem tuam cave te a proximo tuo,
et cum sapientibus et prudentibus tracta.
- 22 Viri justi sint tibi convivæ,
et in timore Dei sit tibi gloriatio;
- 23 et in sensu sit tibi cogitatus Dei,
et omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.
- 24 In manu artificum opera laudabuntur,
et princeps populi in sapientia sermonis sui,
in sensu vero seniorum verbum.
- 25 Terribilis est in civitate sua homo linguosus;
et temerarius in verbo suo odibilis erit.

21. CAP. X, 1-5 : DE REGE SAPIENTE ET INSIPIENTE.

- 10 Judex sapiens judicabit populum suum,
et principatus sensati stabilis erit.
- 2 Secundum judicem populi, sic et ministri ejus;
et qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea.
- 3 Rex insipiens perdet populum suum;
et civitates inhabitabuntur per sensum potentium.
- 4 In manu Dei potestas terræ;
et utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.
- 5 In manu Dei prosperitas hominis;
et super faciem scribæ imponet honorem suum.

22. CAP. X, 6-22 : DE SUPERBIA. — *De stultitia superborum* [X, 6-13]. *De origine superbie* [14, 15]. *De superbis a Deo castigandis* [16-22].

- 6 Omnis injuriæ proximi ne memineris,
et nihil agas in operibus injuriæ.
- 7 Odibilis coram Deo est et hominibus superbia,
et execrabilis omnis iniquitas gentium.
- 8 Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias,
et injurias, et contumelias, et diversos dolos.
- 9 Avaro autem nihil est scelestius.
Quid superbit terra et cinis?
- 10 Nihil est iniquius quam amare pecuniam;
hic enim et animam suam venalem habet,
quoniam in vita sua projecit intima sua.
- 11 Omnis potentatus brevis vita.
Languor prolixior gravat medicum.
- 12 Brevem languorem præcidit medicus;
sic et rex hodie est, et cras morietur.

sapientibus... tracta, Prov. 13, 20; Eccli. 6, 35; | 10. — 2) Prov. 29, 12. — 3) III Reg. 12, 6-16.
8, 9; 27, 13. | — 6) Lev. 19, 18; Prov. 20, 22. — 14) Tob. 4, 14.

- 13 Cum enim morietur homo,
hereditabit serpentes, et bestias, et vermes.
- 14 Initium superbiæ hominis apostatare a Deo;
15 quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor ejus,
quoniam initium omnis peccati est superbia.
Qui tenuerit illam adimplebitur maledictis,
et subvertet eum in finem.
- 16 Propterea exhonora vit Dominus conventus malorum,
et destruxit eos usque in finem.
- 17 Sedes ducum superborum destruxit Deus,
et sedere fecit mites pro eis.
- 18 Radices gentium superbarum arefecit Deus,
et plantavit humiles ex ipsis gentibus.
- 19 Terras gentium evertit Dominus,
et perdidit eas usque ad fundamentum.
- 20 Arefecit ex ipsis, et disperdidit eos,
et cessare fecit memoriam eorum a terra.
- 21 Memoriam superborum perdidit Deus,
et reliquit memoriam humilium sensu.
- 22 Non est creata hominibus superbia,
neque iracundia nationi mulierum.
23. CAP. X, 23—XI, 1 : DE GLORIA VERA. — *Gloria vera stat in timore Domini*
[X, 23-28]. *De merito justo* [29-32]. *De divitiis et paupertate* [X, 33-XI, 1].
- 23 Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum;
semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.
- 24 In medio fratrum rector illorum in honore;
et qui timent Dominum erunt in oculis illius.
- 25 Gloria divitum, honoratorum, et pauperum,
timor Dei est.
- 26 Noli despicere hominem justum pauperem,
et noli magnificare virum peccatorem divitem.
- 27 Magnus, et judex, et potens est in honore;
et non est major illo qui timet Deum.
- 28 Servo sensato liberi servient;
et vir prudens et disciplinatus non murmurabit correptus,
et inscius non honorabitur.
- 29 Noli extollere te in faciendo opere tuo,
et noli cunctari in tempore angustiae.
- 30 Melior est qui operatur et abundat in omnibus
quam qui gloriatur et eget pane.
- 31 Fili, in mansuetudine serva animam tuam,
et da illi honorem secundum meritum suum.
- 32 Peccantem in animam suam quis justificabit?
et quis honorificabit exhonorantem animam suam?
- 33 Pauper gloriatur per disciplinam et timorem suum;
et est homo qui honorificatur propter substantiam suam.
- 34 Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in substantia!
et qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.
- 11 Sapientia humiliati exaltabit caput illius,
et in medio magnatorum consedere illum faciet.

24. CAP. XI, 2-7 : DE EXTERNA RERUM SPECIE.

- 2 Non laudes virum in specie sua,
neque spernas hominem in visu suo.
3 Brevis in volatilibus est apis,
et initium dulcoris habet fructus illius.
4 In vestitu ne glorieris unquam,
nec in die honoris tui extollaris;
quoniam mirabilia opera Altissimi solius,
et gloriosa, et absconsa, et invisibilia opera illius.
5 Multi tyranni sederunt in throno;
et insuspicabilis portavit diadema.
6 Multi potentes oppressi sunt valide,
et gloriosi traditi sunt in manus alterorum.
7 Priusquam interroges, ne vituperes quemquam;
et cum interrogaveris, corripe juste.

25. CAP. XI, 8, 9 : DE MODESTIA IN VERBIS ADHIBENDA.

- 8 Priusquam audias, ne respondeas verbum;
et in medio sermonum ne adjicias loqui.
9 De ea re quæ te non molestat ne certeris;
et in iudicio peccantium ne consistas.

26. CAP. XI, 10-13 : DE MODESTIA IN OPERE ADHIBENDA.

- 10 Fili, ne in multis sint actus tui;
et si dives fueris, non eris immunis a delicto.
Si enim secutus fueris, non apprehendes;
et non effugies, si præcucurreris.
11 Est homo laborans et festinans, et dolens;
impius, et tanto magis non abundabit.
12 Est homo marcidus, egens recuperatione,
plus deficiens virtute, et abundans paupertate;
13 et oculus Dei respexit illum in bono,
et erexit eum ab humilitate ipsius, et exaltavit caput ejus;
et mirati sunt in illo multi, et honoraverunt Deum.

27. CAP. XI, 14-30 : DE RATIONE QUA DEUS PAUPERTATEM ET DIVITIAS DISTRIBUIT. — *Bona et mala a Deo sunt* [XI, 14-17]. *Labores immoderati vani evadunt* [18-21]. *Divitiæ peccatoris non stant firmiter* [22-24]. *De falsa securitate* [25-30].

- 14 Bona et mala, vita et mors,
paupertas et honestas a Deo sunt.
15 Sapientia, et disciplina, et scientia legis apud Deum.
Dilectio et viæ bonorum apud ipsum.
16 Error et tenebræ peccatoribus concreata sunt;
qui autem exsultant in malis consenescent in malo.
17 Datio Dei permanet justis,
et profectus illius successus habebit in æternum.
18 Est qui locupletatur parce agendo,
et hæc est pars mercedis illius.
19 In eo quod dicit : Inveni requiem mihi,
et nunc manducabo de bonis meis solus;

11. — 6) Jud. 16, 27, 30; I Reg. 15, 28; Esth. 13) Job 42, 10. — 14) Job 1, 21; 2, 10. — 19) Luc. 7, 10. — 8) Prov. 18, 13. — 10) I Tim. 6, 9. —

- 20 et nescit quod tempus præteriet, et mors appropinquet,
et relinquat omnia aliis, et morietur.
- 21 Sta in testamento tuo, et in illo colloquere,
et in opere mandatorum tuorum veterasce.
- 22 Ne manseris in operibus peccatorum;
confide autem in Deo, et mane in loco tuo.
- 23 Facile est enim in oculis Dei
subito honestare pauperem.
- 24 Benedictio Dei in mercedem justî festinat,
et in hora veloci processus illius fructificat.
- 25 Ne dicas : Quid est mihi opus?
et quæ erunt mihi ex hoc bona?
- 26 Ne dicas : Sufficiens mihi sum;
et quid ex hoc pessimabor?
- 27 In die bonorum ne immemor sis malorum,
et in die malorum ne immemor sis bonorum;
- 28 quoniam facile est coram Deo in die obitus
retribuere unicuique secundum vias suas.
- 29 Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ,
et in fine hominis denudatio operum illius.
- 30 Ante mortem ne laudes hominem quemquam;
quoniam in filiis suis agnoscitur vir.

28. CAP. XI, 31-36 : DE CAUTELIS PRO CONTUBERNIO.

- 31 Non omnem hominem inducas in domum tuam;
multæ enim sunt insidiæ dolosi.
- 32 Sicut enim eructant præcordia fetentium,
et sicut perdix inducitur in caveam, et ut caprea in laqueum;
sic et cor superbiorum,
et sicut prospector videns casum proximi sui.
- 33 Bona enim in mala convertens insidiatur,
et in electis imponet maculam.
- 34 A scintilla una augetur ignis,
et ab uno doloso augetur sanguis;
homo vero peccator sanguini insidiatur.
- 35 Attende tibi a pestifero, fabricat enim mala,
ne forte inducat super te subsannationem in perpetuum.
- 36 Admitte ad te alienigenam;
et subvertet te in turbine,
et abalienabit te a tuis propriis.

29. CAP. XII, 1-7 : DE QUIBUSDAM SERVANDIS QUANDO PROXIMO BENEFACIT
HOMO SAPIENS.

- 12 Si benefeceris, scito cui feceris,
et erit gratia in bonis tuis multa.
- 2 Benefac justo, et invenies retributionem magnam;
et si non ab ipso, certe a Domino.
- 3 Non est enim ei bene qui assiduus est in malis,
et eleemosynas non danti;
quoniam et Altissimus odio habet peccatores,
et misertus est poenitentibus.
- 4 Da misericordî, et ne suscipias peccatorem;
et impiis et peccatoribus reddet vindictam,
custodiens eos in diem vindictæ.

12, 19, 20. — 24) Prov. 10, 22. — 27) Eccl. 11, 8; | 12. — 1) Matth. 7, 6; Gal. 6, 10. — 8) Prov. 17,
Eccl. 18, 25.

- 5 Da bono, et non receperis peccatorem.
 6 Benefac humili, et non dederis impio;
 prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit;
 7 nam duplicia mala invenies in omnibus bonis quaecumque feceris illi,
 quoniam et Altissimus odio habet peccatores,
 et impiis reddet vindictam.

30. CAP. XII, 8-19 : INIMICO NUNQUAM FIDENDUM EST. — *De iis quæ amicum verum manifestant* [XII, 8, 9]. *De inimico vitando* [10-12]. *Homo incautus ab inimico illudetur* [13-19].

- 8 Non agnoscetur in bonis amicus,
 et non abscondetur in malis inimicus.
 9 In bonis viri, inimici illius in tristitia;
 et in malitia illius, amicus agnitus est.
 10 Non credas inimico tuo in æternum;
 sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius;
 11 et si humiliatus vadat curvus,
 adice animum tuum, et custodi te ab illo.
 12 Non statuas illum penes te,
 nec sedeat ad dexteram tuam,
 ne forte conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam,
 et in novissimo agnoscas verba mea,
 et in sermonibus meis stimuleris.
 13 Quis miserebitur incantatori a serpente percusso,
 et omnibus qui appropriant bestiis?
 et sic qui comitatur cum viro iniquo,
 et obvolutus est in peccatis ejus.
 14 Una hora tecum permanebit;
 si autem declinaveris, non supportabit.
 15 In labiis suis indulcat inimicus,
 et in corde suo insidiatur ut subvertat te in foveam.
 16 In oculis suis lacrymatur inimicus,
 et si invenerit tempus, non satiabitur sanguine.
 17 Et si incurrerint tibi mala,
 invenies eum illic priorem.
 18 In oculis suis lacrymatur inimicus,
 et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas.
 19 Caput suum movebit, et plaudet manu,
 et multa susurrans commutabit vultum suum.

31. CAP. XIII, 1-29 : DE RATIONE HABENDA IN COMMERCIO CUM INÆQUALIBUS.
 — *Vitandus est homo superbus* [XIII, 1-4] : *questui enim habet illum qui ei fidit* [5-11]. *Nullum vel cautum commercium habendum est cum potentiore* [12-17]; *nihil enim commune est inter justum et impium, inter divitem et pauperem* [18-29].

- 13 Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea;
 et qui communicaverit superbo induet superbiam.
 2 Pondus super se tollet qui honestiori se communicat,
 et ditiori te ne socius fueris.
 3 Quid communicabit cacabus ad ollam?
 quando enim se colliserint, confringetur.
 4 Dives injuste egit, et fremet;
 pauper autem læsus tacebit.
 5 Si largitus fueris, assumet te;
 et si non habueris, derelinquet te.

- 6 Si habes, convivet tecum, et evacuabit te;
et ipse non dolebit super te.
- 7 Si necessarius illi fueris, supplantabit te,
et subridens spem dabit, narrans tibi bona,
et dicet : Quid opus est tibi?
- 8 Et confundet te in cibis suis,
donec te exinaniat bis et ter;
et in novissimo deridebit te,
et postea videns derelinquet te,
et caput suum movebit ad te.
- 9 Humiliare Deo, et exspecta manus ejus.
- 10 Attende ne seductus in stultitiam humilieris.
- 11 Noli esse humilis in sapientia tua,
ne humiliatus in stultitiam seducaris.
- 12 Advocatus a potentiore, discede;
ex hoc enim magis te advocabit.
- 13 Ne improbus sis, ne impingaris;
et ne longe sis ab eo, ne eas in oblivionem.
- 14 Ne retineas ex æquo loqui cum illo,
nec credas multis verbis illius;
ex multa enim loquela tentabit te,
et subridens interrogabit te de absconditis tuis.
- 15 Immitis animus illius conservabit verba tua;
et non parcat de malitia, et de vinculis.
- 16 Cave tibi, et attende diligenter auditui tuo,
quoniam cum subversione tua ambulas;
audiens vero illa,
- 17 quasi in somnis vide, et vigilabis.
- 18 Omni vita tua dilige Deum,
et invoca illum in salute tua.
- 19 Omne animal diligit simile sibi,
sic et omnis homo proximum sibi.
- 20 Omnis caro ad similem sibi conjungetur
et omnis homo simili sui sociabitur.
- 21 Si communicabit lupus agno aliquando,
sic peccator justo.
- 22 Quæ communicatio sancto homini ad canem?
aut quæ pars diviti ad pauperem?
- 23 Venatio leonis onager in eremo;
sic et pascua divitum sunt pauperes.
- 24 Et sicut abominatio est superbo humilitas,
sic et execratio divitis pauper.
- 25 Dives commotus confirmatur ab amicis suis;
humilis autem cum ceciderit, expelletur et a notis.
- 26 Diviti decepto multi recuperatores;
locutus est superba, et justificaverunt illum.
- 27 Humilis deceptus est, insuper et arguitur;
locutus est sensate, et non est datus ei locus.
- 28 Dives locutus est, et omnes tacuerunt,
et verbum illius usque ad nubes perducunt.
- 29 Pauper locutus est, et dicunt : Quis est hic?
et si offenderit, subvertent illum.

18) Deut. 6, 5; Eccli. 7, 32; Matth. 22, 37-40. — 22) Prov. 29, 27; II Cor. 6, 14, 15. — 31) Prov. 15, 13; Eccli. 26, 4.

32. CAP. XIII, 30—XIV, 21 : DE PRUDENTI DIVITIARUM USU. — *Bona est substantia qua non peccato acquiritur* [XIII, 30-XIV, 2]. *De avari stultitia* [3-10]. *Divitiis utendum est pro Deo* [11, 12], *pro amicis* [13], *pro gaudio animæ* [14-17]. *De brevitate vitæ humanæ* [18-21].

- 30 Bona est substantia cui non est peccatum in conscientia ;
et nequissima paupertas in ore impii.
- 31 Cor hominis immutat faciem illius,
sive in bona, sive in mala.
- 32 Vestigium cordis boni et faciem bonam
difficile invenies, et cum labore.
- 14 Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo,
et non est stimulatus in tristitia delicti.
- 2 Felix qui non habuit animi sui tristitiam,
et non excidit a spe sua.
- 3 Viro cupido et tenaci sine ratione est substantia ;
et homini livido ad quid aurum ?
- 4 Qui acervat ex animo suo injuste, aliis congregat,
et in bonis illius alius luxuriabitur.
- 5 Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit ?
et non jucundabitur in bonis suis.
- 6 Qui sibi invidet nihil est illo nequius ;
et hæc redditio est malitiæ illius.
- 7 Et si bene fecerit, ignoranter et non volens facit ;
et in novissimo manifestat malitiam suam.
- 8 Nequam est oculus lividi ;
et avertens faciem suam, et despiciens animam suam.
- 9 Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis ;
non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.
- 10 Oculus malus ad mala, et non satiabitur pane,
sed indigens et in tristitia erit super mensam suam.
- 11 Fili, si habes, benefac tecum,
et Deo dignas oblationes offer.
- 12 Memor esto quoniam mors non tardat,
et testamentum inferorum, quia demonstratum est tibi ;
testamentum enim hujus mundi morte morietur.
- 13 Ante mortem benefac amico tuo,
et secundum vires tuas exporrigens da pauperi.
- 14 Non defrauderis a die bono,
et particula boni doni non te prætereat.
- 15 Nonne aliis relinques dolores
et labores tuos in divisione sortis ?
- 16 Da et accipe,
et justifica animam tuam.
- 17 Ante obitum tuum operare justitiam,
quoniam non est apud inferos invenire cibum.
- 18 Omnis caro sicut fœnum veterascet,
et sicut folium fructificans in arbore viridi.
- 19 Alia generantur, et alia deiciuntur ;
sic generatio carnis et sanguinis alia finitur, et alia nascitur.
- 20 Omne opus corruptibile in fine deficiet,
et qui illud operatur ibit cum illo.
- 21 Et omne opus electum justificabitur,
et qui operatur illud honorabitur in illo.

14. — 1) Eccli. 19, 17; 25, 11. — 13) Secundum... | 18) Is. 40, 6; Jac. 1, 10; Petr. 1, 24. — 22) Ps. pauperi, Tob. 4, 7; Eccli. 4, 1; Luc. 16, 9. — | 1, 2.

33. CAP. XIV, 22—XV, 10 : DE COMMODIS SAPIENTIÆ. — *De sapientia sedulo acquirenda* [XIV, 22-27]. *De bonis sapientia præbitis* [XV, 1-6]. *Stultus sapientiam non assequitur* [7, 8]. *Laus Dei a sapientia procedit* [9, 10].

- 22 Beatus vir qui in sapientia morabitur,
et qui in iustitia sua meditabitur,
et in sensu cogitabit circumspectionem Dei;
- 23 qui excogitat vias illius in corde suo,
et in absconditis suis intelligens,
vadens post illam quasi investigator,
et in viis illius consistens;
- 24 qui respicit per fenestras illius,
et in januis illius audiens;
- 25 qui requiescit iuxta domum illius,
et in parietibus illius figens palum,
statuet casulam suam ad manus illius,
et requiescent in casula illius bona per ævum!
- 26 Statuet filios suos sub tegmine illius,
et sub ramis ejus morabitur.
- 27 Protegetur sub tegmine illius a fervore,
et in gloria ejus requiescet.
- 15 Qui timet Deum faciet bona,
et qui continens est justitiæ apprehendet illam;
2 et obviabit illi quasi mater honorificata,
et quasi mulier a virginitate suscipiet illum.
- 3 Cibabit illum pane vitæ et intellectus,
et aqua sapientiæ salutaris potabit illum;
et firmabitur in illo, et non flectetur;
- 4 et continebit illum, et non confundetur;
et exaltabit illum apud proximos suos,
5 et in medio ecclesiæ aperiet os ejus,
et adimplebit illum spiritu sapientiæ et intellectus,
et stola gloriæ vestiet illum.
- 6 Jucunditatem et exultationem thesaurizabit super illum,
et nomine æterno hereditabit illum.
- 7 Homines stulti non apprehendent illam,
et homines sensati obviabunt illi.
Homines stulti non videbunt eam;
longe enim abest a superbia et dolo.
- 8 Viri mendaces non erunt illius memores;
et viri veraces invenientur in illa,
et successum habebunt usque ad inspectionem Dei.
- 9 Non est speciosa laus in ore peccatoris,
10 quoniam a Deo profecta est sapientia.
Sapientiæ enim Dei astabit laus,
et in ore fideli abundabit,
et Dominator dabit eam illi.

34. CAP. XV, 11-22 : DEUS NON EST AUCTOR PECCATI. — *Deus peccatum odit* [XV, 11-13]. *Liberum hominis arbitrium est auctor peccati* [14-18]. *Deus omnem operam hominis cognoscit* [19-22].

- 11 Non dixeris : Per Deum abest;
quæ enim odit ne feceris.
- 12 Non dicas : Ille me implanavit;
non enim necessarii sunt ei homines impii.

- 13 Omne execramentum erroris odit Dominus,
et non erit amabile timentibus eum.
- 14 Deus ab initio constituit hominem,
et reliquit illum in manu consilii sui.
- 15 Adjecit mandata et præcepta sua.
- 16 Si volueris mandata servare, conservabunt te,
et in perpetuum fidem placitam facere.
- 17 Apposuit tibi aquam et ignem,
ad quod volueris porrige manum tuam.
- 18 Ante hominem vita et mors, bonum et malum
quod placuerit ei dabitur illi;
- 19 quoniam multa sapientia Dei, et fortis in potentia,
videns omnes sine intermissione.
- 20 Oculi Domini ad timentes eum,
et ipse agnoscit omnem operam hominis.
- 21 Nemini mandavit impie agere,
et nemini dedit spatium peccandi;
- 22 non enim concupiscit multitudinem
filiorum infidelium et inutilium.

35. CAP. XVI, 1-15 : DE VINDICI PECCATORUM PŒNA. — *Non sperandum est in filiis impiis [XVI, 1-5]. Exempla multa probant pœnam peccati a Deo procedere [6-11]. Justitiam et misericordiam exercet Deus [12-15].*

- 16 Ne jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur;
nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis.
- 2 Non credas vitæ illorum,
et ne respexeris in labores eorum.
- 3 Melior est enim unus timens Deum,
quam mille filii impii;
- 4 et utile est mori sine filiis,
quam relinquere filios impios.
- 5 Ab uno sensato inhabitabitur patria;
tribus impiorum deseretur.
- 6 Multa talia vidit oculus meus
et fortiora horum audivit auris mea.
- 7 In synagoga peccantium exardebit ignis,
et in gente incredibili exardescet ira.
- 8 Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes,
qui destructi sunt confidentes suæ virtuti.
- 9 Et non pepercit peregrinationi Lot,
et execratus est eos præ superbia verbi illorum.
- 10 Non misertus est illis, gentem totam perdens,
et extollentem se in peccatis suis.
- 11 Et sicut sexcenta millia peditum
qui congregati sunt in duritia cordis sui;
et si unus fuisset cervicatus,
mirum si fuisset immunis.
- 12 Misericordia enim et ira est cum illo;
potens exoratio, et effundens iram.
- 13 Secundum misericordiam suam,
sic correptio illius hominem secundum opera sua judicat.
- 14 Non effugiet in rapina peccator,
et non retardabit sufferentia misericordiam facientis.

Eccli. 1, 24; 6, 32. — 14) Gen. 1, 26, 27. —
16) Matth. 19, 17. — 20) Ps. 32, 18; 33, 16; Eccli.

17, 16; 34, 19. — 16. — 1) Prov. 17, 21; 19, 13. — 7) Eccli. 21, 10.
— 8) Gen. 6, 4; Sap. 14, 6; Bar. 3, 26-28. —
9) Gen. 19, 24, 25. — 11) Num. 14, 23-35; 26,

- 15 Omnis misericordia faciet locum unicuique,
secundum meritum operum suorum,
et secundum intellectum peregrinationis ipsius.
36. CAP. XVI, 16-23 : NEMO SE ABSCONDERE A DEO POTEST.
- 16 Non dicas : A Deo abscondar;
et ex summo quis mei memorabitur?
- 17 In populo magno non agnoscar;
quæ est enim anima mea in tam immensa creatura?
- 18 Ecce cælum et cæli cælorum,
abyssus, et universa terra, et quæ in eis sunt,
in conspectu illius commovebuntur.
- 19 Montes simul, et colles, et fundamenta terræ,
cum conspexerit illa Deus, tremore concutientur.
- 20 Et in omnibus his insensatum est cor,
et omne cor intelligitur ab illo.
- 21 Et vias illius quis intelligit,
et procellam quam nec oculus videbit hominis?
- 22 Nam plurima illius opera sunt in absconsis;
sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit, aut quis sustinebit?
- Longe enim est testamentum a quibusdam,
et interrogatio omnium in consummatione est.
- 23 Qui minoratur corde cogitat inania,
et vir imprudens et errans cogitat stulta.

PARS SECUNDA

[XVI, 24 — XXIII, 38.]

DE DEO CREATORE AB HOMINE COLENDO.

1. CAP. XVI, 24-31 : NARRATUR UNIVERSI CREATIO. — *Prologus* [XVI, 24-26].
In celo [27-29]. *Super terram* [30, 31].

- 24 Audi me, fili, et disce disciplinam sensus,
et in verbis meis attende in corde tuo;
- 25 et dicam in æquitate disciplinam,
et scrutabor enarrare sapientiam;
et in verbis meis attende in corde tuo,
et dico in æquitate spiritus virtutes
quas posuit Deus in opera sua ab initio,
et in veritate enuntio scientiam ejus.
- 26 In judicio Dei opera ejus ab initio;
et ab institutione ipsorum distinxit partes illorum,
et initia eorum in gentibus suis.
- 27 Ornavit in æternum opera illorum;
nec esurierunt, nec laboraverunt,
et non destiterunt ab operibus suis.
- 28 Unusquisque proximum sibi non angustiat usque in æternum;
29 non sis incredibilis verbo illius.
- 30 Post hæc Deus in terram respexit,
et implevit illam bonis suis.

51, 64. — 15) Eccli. 51, 38; Rom. 2, 6. — 16) Job 11, 16. — 17) Gen. 1, 4-10. — 30) Gen. 1, 29-31. — 31) Gen. 24, 15; Eccli. 23, 25, 26. — 26) *Distinxit... illo-* rum, Gen. 1, 4-10. — 30) Gen. 1, 29-31. — 31) Gen. 2, 25.

31 Anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius,
et in ipsam iterum reversio illorum.

2. CAP. XVII, 1—XVIII, 14 : DEUS ET HOMO. — *Narratur hominis creatio* [XVII, 1-4] *et dotatio* [5-8]. *Deus praecepta Israel dedit* [9-12]. *Deus omnia opera hominum videt* [13-18], *et poenitentes cum misericordia habet* [19-24]. *Hortatio ad poenitentiam et ad humilitatem* [25-31]. *De magnitudine Dei* [XVIII, 1-6] *et hominis vilitate* [7-11]. *De misericordia divina* [12-14].

17 Deus creavit de terra hominem,
et secundum imaginem suam fecit illum.
2 Et iterum convertit illum in ipsam,
et secundum se vestivit illum virtute.
3 Numerum dierum et tempus dedit illi,
et dedit illi potestatem eorum quæ sunt super terram.
4 Posuit timorem illius super omnem carnem,
et dominatus est bestiarum et volatilium.
5 Creavit ex ipso adiutorium simile sibi;
consilium, et linguam, et oculos, et aures,
et cor dedit illis excogitandi,
et disciplina intellectus replevit illos.
6 Creavit illis scientiam spiritus,
sensu implevit cor illorum,
et mala et bona ostendit illis.
7 Posuit oculum suum super corda illorum,
ostendere illis magnalia operum suorum;
8 ut nomen sanctificationis collaudent,
et gloriari in mirabilibus illius,
ut magnalia enarrent operum ejus.
9 Addidit illis disciplinam,
et legem vitæ hereditavit illos.
10 Testamentum æternum constituit cum illis,
et justitiam et judicia sua ostendit illis.
11 Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum,
et honorem vocis audierunt aures illorum.
12 Et dixit illis : Attendite ab omni iniquo.
Et mandavit illis unicuique de proximo suo.
13 Viæ illorum coram ipso sunt semper,
non sunt absconsæ ab oculis ipsius.
14 In unamquamque gentem præposuit rectorem;
15 et pars Dei Israel facta est manifesta.
16 Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei;
et oculi ejus sine intermissione insipientes in viis eorum.
17 Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum,
et omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.
18 Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso,
et gratiam hominis quasi pupillam conservabit.
19 Et postea resurget,
et retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum,
et convertet in interiores partes terræ.
20 Poenitentibus autem dedit viam justitiæ,
et confirmavit deficientes sustinere,
et destinavit illis sortem veritatis.

17. — 1) Gen. 2, 7. — 2) Gen. 3, 19. — 3) *Dedit...* *terram*, Gen. 1, 26, 28. — 4) Gen. 2, 18. — 5) *Mala... illis*, Gen. 2, 17. — 6) *Testamentum... illis*, Deut. 5, 2, 3. — 7) *Attendite... ini-* *quo*, Ex. 20, 1-11. — 8) *Mandavit... suo*, Ex. 20, 12-17. — 9) Ex. 19, 5; Deut. 7, 6. — 10) Ps. 32, 18; 33, 16; Eccli. 15, 20; 34, 19.

- 21 Convertere ad Dominum, et relinque peccata tua;
 22 precare ante faciem Domini, et minue offendicula.
 23 Revertere ad Dominum, et avertere ab injustitia tua,
 et nimis odito execrationem;
 24 et cognosce justitias et judicia Dei;
 et sta in sorte propositionis, et orationis altissimi Dei.
- 25 In partes vade sæculi sancti,
 cum vivis et dantibus confessionem Deo.
 26 Non demoreris in errore impiorum;
 ante mortem confitere;
 a mortuo, quasi nihil, perit confessio.
 27 Confiteberis vivens,
 vivus et sanus confiteberis;
 et laudabis Deum,
 et gloriaberis in miserationibus illius.
 28 Quam magna misericordia Domini,
 et propitiatio illius convertentibus ad se!
- 29 Nec enim omnia possunt esse in hominibus,
 quoniam non est immortalis filius hominis,
 et in vanitate malitiæ placuerunt.
 30 Quid lucidius sole?
 et hic deficiet.
 Aut quid nequius quam quod excogitavit caro et sanguis?
 et hoc arguetur.
 31 Virtutem altitudinis cæli ipse conspicit;
 et omnes homines terra et cinis.
- 18 Qui vivit in æternum creavit omnia simul.
 Deus solus justificabitur,
 et manet invictus rex in æternum.
 2 Quis sufficit enarrare opera illius?
 3 Quis enim investigabit magnalia ejus?
 4 Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit?
 aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus?
 5 Non est minuere, neque adjicere,
 nec est invenire magnalia Dei.
 6 Cum consummaverit homo, tunc incipiet;
 et cum quieverit, aporiabitur.
- 7 Quid est homo? et quæ est gratia illius?
 et quid est bonum aut quid nequam illius?
 8 Numerus dierum hominum, ut multum centum anni,
 quasi gutta aquæ maris deputati sunt;
 et sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die ævi.
 9 Propter hoc patiens est Deus in illis,
 et effundit super eos misericordiam suam.
 10 Vidit præsumptionem cordis eorum, quoniam mala est;
 et cognovit subversionem illorum, quoniam nequam est.
 11 Ideo adimplevit propitiationem suam in illis,
 et ostendit eis viam æquitatis.
- 12 Miseratio hominis circa proximum suum;
 misericordia autem Dei super omnem carnem.
 13 Qui misericordiam habet, docet et erudit
 quasi pastor gregem suum.
 14 Miseretur excipientis doctrinam miserationis,
 et qui festinat in judiciis ejus.

3. CAP. XVIII, 15-18 : DE BENIGNITATE.

- 15 Fili, in bonis non des querelam,
et in omni dato non des tristitiam verbi mali.
16 Nonne ardorem refrigerabit ros?
sic et verbum melius quam datum.
17 Nonne ecce verbum super datum bonum?
sed utraque cum homine justificato.
18 Stultus acriter improperebit;
et datus indisciplinati tabescere facit oculos.

4. CAP. XVIII, 19-21 : DE PRUDENTIA IN AGENDO.

- 19 Ante iudicium para justitiam tibi,
et antequam loquaris disce.
20 Ante languorem adhibe medicinam;
et ante iudicium interroga teipsum,
et in conspectu Dei invenies propitiationem.
21 Ante languorem humilia te,
et in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.

5. CAP. XVIII, 22-24 : DE ORATIONE.

- 22 Non impediarius orare semper,
et ne verearis usque ad mortem justificari,
quoniam merces Dei manet in æternum.
23 Ante orationem præpara animam tuam,
et noli esse quasi homo qui tentat Deum.
24 Memento iræ in die consummationis,
et tempus retributionis in conversatione faciei.

6. CAP. XVIII, 25-29 : PROVIDENDUM EST.

- 25 Memento paupertatis in tempore abundantiae,
et necessitatum paupertatis in die divitiarum.
26 A mane usque ad vesperam immutabitur tempus,
et hæc omnia citata in oculis Dei.
27 Homo sapiens in omnibus metuet,
et in diebus delictorum attendet ab inertia.
28 Omnis astutus agnoscit sapientiam,
et invenienti eam dabit confessionem.
29 Sensati in verbis et ipsi sapienter egerunt;
et intellexerunt veritatem et justitiam,
et impluerunt proverbialia et iudicia.

7. CAP. XVIII, 30—XIX, 3 : DE CONUPISCENTIA CONTINENDA.

- 30 Post concupiscentias tuas non eas,
et a voluntate tua avertere.
31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus,
faciet te in gaudium inimicis tuis.
32 Ne oblecteris in turbis, nec in modicis;
assidua enim est commissio illorum.
33 Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore,
et est tibi nihil in sacco;
eris enim invidus vitæ tuæ.

22) Luc. 18, 1; 21, 36; Rom. 12, 12; Eph. 6, 18; | 25) Eccli. 11, 27. — 27) Prov. 28, 14. — 30) Rom. Col. 4, 2; 1 Thess. 5, 17. — 24) Eccli. 7, 18. — | 6, 12; 13, 13, 14.

- 19 Operarius ebriosus non locupletabitur;
et qui spernit modica paulatim decidet.
- 2 Vinum et mulieres apostatare faciunt sapientes,
et arguent sensatos.
- 3 Et qui se jungit fornicariis erit nequam;
putredo et vermes hereditabunt illum;
et extolletur in exemplum majus,
et tolletur de numero anima ejus.

8. CAP. XIX, 4-12 : DE USU MALO LINGUÆ.

- 4 Qui credit cito levis corde est, et minorabitur;
et qui delinquit in animam suam, insuper habebitur.
- 5 Qui gaudet iniquitate, denotabitur;
et qui odit correptionem minuetur vita;
et qui odit loquacitatem extinguit malitiam.
- 6 Qui peccat in animam suam, pœnitebit;
et qui jucundatur in malitia, denotabitur.
- 7 Ne iteres verbum nequam et durum,
et non minoraberis.
- 8 Amico et inimico noli narrare sensum tuum;
et si est tibi delictum, noli denudare;
- 9 audiet enim te, et custodiet te,
et quasi defendens peccatum, odiet te,
et sic aderit tibi semper.
- 10 Audisti verbum adversus proximum tuum?
commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet.
- 11 A facie verbi parturit fatuus,
tanquam gemitus partus infantis.
- 12 Sagitta infixæ femori carnis,
sic verbum in corde stulti.

9. CAP. XIX, 13-18^a : PERQUIRENDUM EST ANTE JUDICIUM ET CORREPTIONEM.

- 13 Corripe amicum,
ne forte non intellexerit, et dicat : Non feci;
aut, si fecerit, ne iterum addat facere.
- 14 Corripe proximum, ne forte non dixerit;
et si dixerit, ne forte iteret.
- 15 Corripe amicum, sæpe enim fit commissio;
et non omni verbo credas.
- 16 Est qui labitur lingua, sed non ex animo :
- 17 quis est enim qui non deliquerit in lingua sua?
Corripe proximum antequam commineris,
- 18 et da locum timori Altissimi.

10. CAP. XIX, 18^b-28 : DE VERA ET FALSA SAPIENTIA.

- Quia omnis sapientia timor Dei, et in illa timere Deum,
et in omni sapientia dispositio legis.
- 19 Et non est sapientia nequitiae disciplina,
et non est cogitatus peccatorum prudentia.
- 20 Est nequitia et in ipsa execratio,
et est insipiens qui minuitur sapientia.

19. — 1) Prov. 21, 17; 23, 21. — 2) Gen. 19, 33; III Reg. 11, 1-4; Prov. 7, 26; 20, 1; 31, 3-5; Eccli. 8, 22. — 13) Lev. 19, 17; Matth. 18, 15; Luc. 17, 3; Gal. 6, 1. — 17) Quis... sua, Eccli. 14, 1; Jac. 3, 9, 5, 9. — 4) Jos. 9, 15-19; 22, 11. — 8) Eccli. 2, 8. — 18) Eccli. 1, 11, 16, 17.

- 21 Melior est homo qui minuitur sapientia,
et deficiens sensu, in timore,
quam qui abundat sensu,
et transgreditur legem Altissimi.
22 Est solertia certa, et ipsa iniqua;
23 et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem.

- Est qui nequiter humiliat se,
et interiora ejus plena sunt dolo;
24 et est qui se nimium submittit a multa humilitate;
et est qui inclinat faciem suam,
et fingit se non videre quod ignoratum est;
25 et si ab imbecillitate virium vetetur peccare,
si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet,
26 Ex visu cognoscitur vir,
et ab occurso faciei cognoscitur sensatus.
27 Amictus corporis, et risus dentium,
et ingressus hominis, enuntiant de illo.
28 Est correptio mendax in ira contumeliosi,
et est iudicium quod non probatur esse bonum;
et est tacens, et ipse est prudens.

11. CAP. XX, 1-8 : DE MODERATIONE IN VERBIS. — *De correptione* [XX, 1-4]. *De silentio* [5-7]. *De loquacitate* [8].

- 20 Quam bonum est arguere, quam irasci,
et confitentem in oratione non prohibere!
2 Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam :
3 sic qui facit per vim iudicium iniquum.
4 Quam bonum est correptum manifestare poenitentiam!
sic enim effugies voluntarium peccatum.
5 Est tacens qui invenitur sapiens;
et est odibilis qui procax est ad loquendum.
6 Est tacens non habens sensum loquelæ;
et est tacens sciens tempus aptum.
7 Homo sapiens tacebit usque ad tempus;
lascivus autem et imprudens non servabunt tempus.
8 Qui multis utitur verbis lædet animam suam;
et qui potestatem sibi sumit injuste, odietur.

12. CAP. XX, 9-13 : DE SUCCESSU VARIORUM VARIO.

- 9 Est processio in malis viro indisciplinato,
et est inventio in detrimentum.
10 Est datum quod non est utile,
et est datum cujus retributio duplex.
11 Est propter gloriam minoratio,
et est qui ab humilitate levabit caput.
12 Est qui multa redimat modico pretio,
et restituens ea in septuplum.
13 Sapiens in verbis seipsum amabilem facit;
gratiæ autem fatuorum effundentur.

13. CAP. XX, 14-19 : DE DONIS INSAPIENTIS.

- 14 Datus insipientis non erit utilis tibi;
oculi enim illius septemplexes sunt.

20. — 5) Prov. 10, 19; 17, 28; Eccli. 19, 28. — 8) Prov. 10, 19. — 23) Eccli. 19, 25. — 26) Eccli.

- 15 Exigua dabit, et multa improperebit;
et apertio oris illius inflammatio est.
16 Hodie foeneratur quis, et cras expetit;
odibilis est homo huiusmodi.
17 Fatuo non erit amicus,
et non erit gratia bonis illius;
18 qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt.
Quoties et quanti irridebunt eum!
19 Neque enim quod habendum erat directo sensu distribuit.
similiter et quod non erat habendum.

14. CAP. XX, 20-22 : DE PERICULIS LINGUÆ.

- 20 Lapsus falsæ linguæ quasi qui in pavimento cadens;
sic casus malorum festinanter veniet.
21 Homo acharis quasi fabula vana,
in ore indisciplinatorum assidua erit.
22 Ex ore fatui reprobabitur parabola,
non enim dicit illam in tempore suo.

15. CAP. XX, 23-33 : PRÆCEPTA PROMISCUA.

- 23 Est qui vetatur peccare præ inopia,
et in requie sua stimulabitur.
24 Est qui perdet animam suam præ confusione,
et ab imprudenti persona perdet eam;
personæ autem acceptione perdet se.
25 Est qui præ confusione promittit amico,
et lucratus est eum inimicum gratis.
26 Opprobrium nequam in homine mendacium;
et in ore indisciplinatorum assidue erit.
27 Potior fur quam assiduitas viri mendacis;
perditionem autem ambo hereditabunt.
28 Mores hominum mendacium sine honore,
et confusio illorum cum ipsis sine intermissione.
29 Sapiens in verbis producet seipsum,
et homo prudens placebit magnatis.
30 Qui operatur terram suam inaltabit acervum frugum;
et qui operatur justitiam ipse exaltabitur :
qui vero placet magnatis effugiet iniquitatem.
31 Xenia et dona excæcant oculos iudicum,
et quasi mutus, in ore avertit correptiones eorum.
32 Sapientia absconsa, et thesaurus invisus,
quæ utilitas in utrisque?
33 Melior est qui celat insipientiam suam,
quam homo qui abscondit sapientiam suam.

16. CAP. XXI, 1-4 : DE PECCATO FUGIENDO.

- 21 Fili, peccasti, non adjicias iterum;
sed et de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.
2 Quasi a facie colubri fuge peccata;
et si accesseris ad illa, suscipient te.

- 3 Dentes leonis dentes ejus,
interficientes animas hominum.
4 Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas,
plagæ illius non est sanitas.

17. CAP. XXI, 5-9 : DE OPPRESSIONE ET INJUSTITIA.

- 5 Objurgatio et injuriæ annullabunt substantiam,
et domus quæ nimis locuples est annullabitur superbia;
sic substantia superbi eradicabitur.
6 Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet,
et judicium festinato adveniet illi.
7 Qui odit correptionem vestigium est peccatoris,
et qui timet Deum convertetur ad cor suum.
8 Notus a longe potens lingua audaci,
et sensatus scit labi se ab ipso.
9 Qui ædificat domum suam impendiis alienis,
quasi qui colligit lapides suos in hieme.

18. CAP. XXI, 10, 11 : DE FINE IMPII.

- 10 Stupa collecta synagoga peccantium,
et consummatio illorum flamma ignis.
11 Via peccantium complanata lapidibus;
et in fine illorum inferi, et tenebræ, et poenæ.

19. CAP. XXI, 12-29 : DISCRIMEN STATUITUR INTER SAPIENTEM ET INSPIENTEM.
— *Discrimen illustratur studio ad sapientiam acquirendam* [XXI, 12-18], *sermone* [19-24], *gestibus et actionibus utriusque* [25-29].

- 12 Qui custodit justitiam continebit sensum ejus.
13 Consummatio timoris Dei sapientia et sensus.
14 Non erudietur
qui non est sapiens in bono.
15 Est autem sapientia quæ abundat in malo,
et non est sensus ubi est amaritudo.
16 Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit,
et consilium illius sicut fons vitæ permanet.
17 Cor fatui quasi vas confractum,
et omnem sapientiam non tenebit.
18 Verbum sapiens quodcumque audierit sciens,
laudabit, et ad se adjiciet;
audivit luxuriosus, et displicebit illi,
et projiciet illud post dorsum suum.
19 Narratio fatui quasi sarcina in via;
nam in labiis sensati invenietur gratia.
20 Os prudentis quæritur in ecclesia,
et verba illius cogitabunt in cordibus suis.
21 Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia;
et scientia insensati inenarrabilia verba.
22 Compedes in pedibus, stulto doctrina;
et quasi vincula manuum super manum dextram.
23 Fatuus in risu exaltat vocem suam;
vir autem sapiens vix tacite ridebit.
24 Ornamentum aureum prudenti doctrina,
et quasi brachiale in brachio dextro.
25 Pes fatui facilis in domum proximi;
et homo peritus confundetur a persona potentis.

- 26 Stultus a fenestra respiciet in domum;
vir autem eruditus foris stabit.
27 Stultitia hominis auscultare per ostium;
et prudens gravabitur contumelia.
28 Labia imprudentium stulta narrabunt;
verba autem prudentium statera ponderabuntur.
29 In ore fatuorum cor illorum,
et in corde sapientium os illorum.

20. CAP. XXI, 30, 31 : DE IMPIO QUI MALEDICIT ET DE SUSURRONE.

- 30 Dum maledicit impius diabolum,
maledicit ipse animam suam.
31 Susurro coinquinabit animam suam, et in omnibus odietur
et qui cum eo manserit odiosus erit :
tacitus et sensatus honorabitur.

21. CAP. XXII, 1, 2 : DE PIGRO.

- 22 In lapide luteo lapidatus est piger;
et omnes loquentur super aspersionem illius.
2 De stercore boum lapidatus est piger;
et omnis qui tetigerit eum excutiet manus.

22. CAP. XXII, 3-6 : DE LIBERIS INDISCIPLINATIS.

- 3 Confusio patris est de filio indisciplinato;
filia autem in deminoratione fiet.
4 Filia prudens hereditas viro suo;
nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris.
5 Patrem et virum confundit audax,
et ab impiis non minorabitur;
ab utrisque autem inhonorabitur.
6 Musica in luctu importuna narratio;
flagella et doctrina in omni tempore sapientia.

23. CAP. XXII, 7-18 : DE INSIPIENTE. — *Insipiens non potest erudiri* [XXII, 7-9].
Supra fatuum plorandum est [10-13]. *Cum insipiente non loquendum est* [14-18].

- 7 Qui docet fatuum,
quasi qui conglutinat testam.
8 Qui narrat verbum non audienti,
quasi qui excitat dormientem de gravi somno.
9 Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam;
et in fine narrationis dicit : Quis est hic ?
10* Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus;
et supra fatuum plora, deficit enim sensus.
11 Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit;
12 nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.
13 Luctus mortui septem dies;
fatui autem et impii omnes dies vitæ illorum.
14 Cum stulto ne multum loquaris,
et cum insensato ne abieris.
15 Serva te ab illo, ut non molestiam habeas,
et non coinquinaberis peccato illius.

31) Eccli. 5, 16.

22. — 3) Prov. 10, 1; 17, 21, 25; 19, 13; 29, 15.

— 4) Prov. 18, 22; 31, 10. — 6) Musica... narra-

tio, Prov. 25, 20. — 7) Prov. 29, 15; Eccli. 30, 1.

— 10) Eccli. 38, 10. — 11) Eccli. 38, 18. —

- 16 Deflecte ab illo, et invenies requiem,
et non acediaberis in stultitia illius.
17 Super plumbum quid gravabitur?
et quod illi aliud nomen quam fatuus?
18 Arenam, et salem, et massam ferri facilius est ferre,
quam hominem imprudentem, et fatuum, et impium.

24. CAP. XXII, 19-23 : DE VIRO FORTI.

- 19 Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvetur,
sic et cor confirmatum in cogitatione consilii.
20 Cogitatus sensati in omni tempore metu non depravabitur.
21 Sicut pali in excelsis, et cæmenta sine impensa posita
contra faciem venti non permanebunt;
22 sic et cor timidum in cogitatione stulti
contra impetum timoris non resistet.
23 Sicut cor trepidum in cogitatione fatui omni tempore non metuet,
sic et qui in præceptis Dei permanet semper.

25. CAP. XXII, 24-32 : DE AMICITIA. — *De iis que amicitiam dissolvunt* [XXII, 24-26]. *De fidelitate* [27-32].

- 24 Pungens oculum deducit lacrymas,
et qui pungit cor profert sensum.
25 Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa;
sic et qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.
26 Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes;
est enim regressus.
Ad amicum
27 si aperueris os triste, non timeas;
est enim concordatio :
excepto convitio, et improprio, et superbia,
et mysterii revelatione, et plaga dolosa;
in his omnibus effugiet amicus.
28 Fidem posside cum amico in paupertate illius,
ut et in bonis illius læteris.
29 In tempore tribulationis illius permane illi fidelis,
ut et in hereditate illius coheres sis.
30 Ante ignem camini vapor et fumus ignis inaltatur;
sic et ante sanguinem maledicta, et contumeliæ, et minæ.
31 Amicum salutare non confundar,
a facie illius non me abscondam;
et si mala mihi evenerint per illum, sustinebo.
32 Omnis qui audiet cavebit se ab eo.

26. CAP. XXII, 33—XXIII, 6 : ORATIO AD PECCATA LINGUÆ ET CARNIS VITANDA.

- 33 Quis dabit ori meo custodiam,
et super labia mea signaculum certum,
ut non cadam ab ipsis,
et lingua mea perdat me?
23 Domine, pater et dominator vitæ meæ,
ne derelinquas me in consilio eorum,
nec sinas me cadere in illis.
2 Quis superponet in cogitatu meo flagella,
et in corde meo doctrinam sapientiæ,

18) Prov. 27, 3. — 28) Prov. 17, 17; 27, 10; Eccli. 6, 7-10; 12, 8, 9. — 33) Ps. 140, 3.

- ut ignorationibus eorum non parcant mihi,
et non appareant delicta eorum,
3 et ne adincrescant ignorantiae meae,
et multiplicentur delicta mea,
et peccata mea abundant,
et incidam in conspectu adversariorum meorum,
et gaudeat super me inimicus meus?
- 4 Domine, pater et Deus vitae meae,
ne derelinquas me in cogitatu illorum.
5 Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi,
et omne desiderium averte a me.
6 Aufer a me ventris concupiscentias,
et concubitus concupiscentiae ne apprehendant me,
et animae irreverenti et infrunitae ne tradas me.

27. CAP. XXIII, 7-20 : DE PECCATIS LINGUÆ. — *Exhortatio* [XXIII, 7, 8]. *De juramentis* [9-14]. *De verbis improprietatis* [15-20].

- 7 Doctrinam oris audite, filii;
et qui custodierit illam non periet labiis,
nec scandalizabitur in operibus nequissimis.
8 In vanitate sua apprehenditur peccator;
et superbus et maledicus scandalizabitur in illis.
- 9 Jurationi non assuescat os tuum;
multi enim casus in illa.
10 Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo,
et nominibus sanctorum non admiscearis,
quoniam non eris immunis ab eis.
11 Sicut enim servus interrogatus assidue a livore non minuitur,
sic omnis jurans et nominans in toto a peccato non purgabitur.
12 Vir multum jurans implebitur iniquitate,
et non discedet a domo illius plaga.
13 Et si frustraverit, delictum illius super ipsum erit;
et si dissimulaverit, delinquit dupliciter;
14 et si in vacuum juraverit, non justificabitur;
replebitur enim retributione domus illius.
- 15 Est et alia loquela contraria morti;
non inveniatur in hereditate Jacob.
16 Etenim a misericordibus omnia hæc auferentur,
et in delictis non volutabuntur.
17 Indisciplinatae loquelae non assuescat os tuum;
est enim in illa verbum peccati.
18 Memento patris et matris tuæ,
in medio enim magnatorum consistis;
19 ne forte obliviscatur te Deus in conspectu illorum,
et assiduitate tua infatuatus, improprium patiaris,
et maluisses non nasci,
et diem nativitatis tuæ maledicas.
20 Homo assuetus in verbis improprietatis
in omnibus diebus suis non erudietur.

28. CAP. XXIII, 21-38 : DE PECCATIS CARNIS. — *In homine* [XXIII, 21-31]. *In muliere* [32-38].

- 21 Duo genera abundant in peccatis,
et tertium adducit iram et perditionem.

23. — 9) Ex. 20, 7; Eccli. 27, 15; Matth. 5, 18) Ex. 20, 12; Eccli. 3, 2-9; 7, 29. — 20) II Reg. 33:37. — 10) Ex. 20, 7. — 13) Lev. 5, 4-6. —

- 22 Anima calida quasi ignis ardens,
non exstinguetur donec aliquid glutiat;
23 et homo nequam in ore carnis suæ
non desinet donec incendat ignem.
24 Homini fornicario omnis panis dulcis;
non fatigabitur transgrediens usque ad finem.
25 Omnis homo qui transgreditur lectum suum
contemnens in animam suam, et dicens : Quis me videt?
26 Tenebræ circumdant me, et parietes cooperiunt me,
et nemo circumspicit me; quem vereor?
delictorum meorum non memorabitur Altissimus.
27 Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius,
quoniam expellit a se timorem Dei hujusmodi hominis timor,
et oculi hominum timentes illum;
28 et non cognovit quoniam oculi Domini
multo plus lucidiores sunt super solem,
circumspicientes omnes vias hominum,
et profundum abyssi, et hominum corda,
intuentes in absconditas partes.
29 Domino enim Deo antequam crearentur omnia sunt agnita;
sic et post perfectum respicit omnia.
30 Hic in plateis civitatis vindicabitur,
et quasi pullus equinus fugabitur,
et ubi non speravit apprehendetur.
31 Et erit dedecus omnibus,
eo quod non intellexerit timorem Domini.
32 Sic et mulier omnis relinquens virum suum,
et statuens hereditatem ex alieno matrimonio;
33 primo enim in lege Altissimi incredibilis fuit;
secundo in virum suum deliquit;
tertio in adulterio fornicata est,
et ex alio viro filios statuit sibi.
34 Hæc in ecclesiam adducetur,
et in filios ejus respicietur;
35 non tradent filii ejus radices,
et rami ejus non dabunt fructum;
36 derelinquet in maledictum memoriam ejus,
et dedecus illius non delebitur.
37 Et agnoscent qui derelicti sunt
quoniam nihil melius est quam timor Dei,
et nihil dulcius quam respicere in mandatis Domini.
38 Gloria magna est sequi Dominum;
longitudo enim dierum assumetur ab eo.

16, 7. — 26) Eccli. 16, 16. — 30) Lev. 20, 10; Eccli. 25, 14; 40, 26. — 38) Prov. 3, 2; Eccli. 1, Deut. 22, 21; Prov. 6, 33-35. — 32) Ex. 20, 14; Lev. 18, 20; Deut. 22, 22. — 37) *Nihil... Dei*, 12, 25.

PARS TERTIA

[XXIV, I — XXXIII, 19.]

ELOGIUM SAPIENTIÆ. PRÆCEPTA DE VARIIS VITÆ
COMMERCIIS.

1. CAP. XXIV, 1-47 : PRÆCONIUM SAPIENTIÆ. — *Introductio* [XXIV, 1-4]. *Sapientia ipsa suam originem et actionem in mundo describit* [5-11^a], *suam requiem apud Israel enarrat* [11^b-16], *et suam incomparabilem præstantiam effert* [17-25]. *Sapientia omnes homines ad se vocat* [26-31]. *Relationem sapientiæ ad legem mosaicam illustrat auctor* [32-39], *qui ipse ad utilitatem et bonum fratrum suorum eruditus est* [40-47].

- 24 Sapientia laudabit animam suam,
et in Deo honorabitur,
et in medio populi sui gloriabitur;
2 et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum,
et in conspectu virtutis illius gloriabitur;
3 et in medio populi sui exaltabitur,
et in plenitudine sancta admirabitur;
4 et in multitudine electorum habebit laudem,
et inter benedictos benedicetur, dicens :
5 Ego ex ore Altissimi prodivi,
primogenita ante omnem creaturam.
6 Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens,
et sicut nebula texi omnem terram.
7 Ego in altissimis habitavi,
et thronus meus in columna nubis.
8 Gyrum cæli circuivi sola,
et profundum abyssi penetravi;
in fluctibus maris ambulavi.
9 Et in omni terra steti;
et in omni populo
10 et in omni gente primatum habui;
11 et omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi.
Et in his omnibus requiem quæsi,
et in hereditate Domini morabor.
12 Tunc præcepit, et dixit mihi Creator omnium;
et qui creavit me requievit in tabernaculo meo.
13 Et dixit mihi : In Jacob inhabita,
et in Israel hereditare,
et in electis meis mitte radices.
14 Ab initio et ante sæcula creata sum,
et usque ad futurum sæculum non desinam;
et in habitatione sancta coram ipso ministravi.
15 Et sic in Sion firmata sum,
et in civitate sanctificata similiter requievi,
et in Jerusalem potestas mea.
16 Et radicavi in populo honorificato,
et in parte Dei mei hereditas illius,
et in plenitudine sanctorum detentio mea.
17 Quasi cedrus exaltata sum in Libano,
et quasi cypressus in monte Sion;

24. — 1-47) Prov. 8, 1-36. — 5) Prov. 2, 6; Sap. 7, 25; Eccli. 1, 4, 5; Col. 1, 15. — 14) Prov. 8,

- 18 quasi palma exaltata sum in Cades,
et quasi plantatio rosæ in Jericho.
- 19 Quasi oliva speciosa in campis,
et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.
- 20 Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi,
quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris;
- 21 et quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta,
et quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam.
et quasi balsamum non mistum odor meus.
- 22 Ego quasi terebinthus extendi ramos meos,
et rami mei honoris et gratiæ.
- 23 Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris;
et flores mei fructus honoris et honestatis.
- 24 Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris,
et agnitionis, et sanctæ spei.
- 25 In me gratia omnis viæ et veritatis;
in me omnis spes vitæ et virtutis.
- 26 Transite ad me, omnes qui concupiscitis me,
et a generationibus meis implemini;
spiritus enim meus super mel dulcis,
et hereditas mea super mel et favum.
- 28 Memoria mea in generationes sæculorum.
- 29 Qui edunt me adhuc esurient,
et qui bibunt me adhuc sitient.
- 30 Qui audit me non confundetur,
et qui operantur in me non peccabunt;
qui elucidant me vitam æternam habebunt.
- 31
- 32 Hæc omnia liber vitæ,
et testamentum Altissimi, et agnitio veritatis.
- 33 Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum,
et hereditatem domui Jacob,
et Israel promissiones.
- 34 Posuit David, puero suo,
excitare regem ex ipso fortissimum,
et in throno honoris sedentem in sempiternum.
- 35 Qui implet quasi Phison sapientiam,
et sicut Tigris in diebus novorum;
- 36 qui adimplet quasi Euphrates sensum,
qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis;
- 37 qui mittit disciplinam sicut lucem,
et assistens quasi Gehon in die vindemiæ.
- 38 Qui perficit primus scire ipsam,
et infirmior non investigabit eam.
- 39 A mari enim abundavit cogitatio ejus,
et consilium illius ab abyssu magna.
- 40 Ego sapientia effudi flumina;
- 41 ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio;
ego quasi fluvii dioryx,
et sicut aquæductus exivi de paradiso.
- 42 Dixi : Rigabo hortum meum plantationum,
et inebriabo prati mei fructum.
- 43 Et ecce factus est mihi trames abundans,
et fluvius meus appropinquavit ad mare;
- 44 quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus,
et enarrabo illam usque ad longinquum.

- 45 Penetrabo omnes inferiores partes terræ,
et inspiciam omnes dormientes,
et illuminabo omnes sperantes in Domino.
- 46 Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam,
et relinquam illam quærentibus sapientiam,
et non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.
- 47 Videte quoniam non soli mihi laboravi,
sed omnibus exquirentibus veritatem.

2. CAP. XXV, 1-4 : DE TRIBUS BONIS ET DE TRIBUS ODIOSIS.

- 25 In tribus placitum est spiritui meo,
quæ sunt probata coram Deo et hominibus :
- 2 Concordia fratrum, et amor proximorum,
et vir et mulier bene sibi consentientes.
- 3 Tres species odit anima mea,
et aggravor valde animæ illorum :
- 4 Pauperem superbum, divitem mendacem,
senem fatuum et insensatum.

3. CAP. XXV, 5-8 : SAPIENTIA EST CORONA SENECTUTIS.

- 5 Quæ in juventute tua non congregasti
quomodo in senectute tua invenies?
- 6 Quam speciosum canitiei iudicium,
et presbyteris cognoscere consilium !
- 7 Quam speciosa veteranis sapientia,
et gloriosis intellectus et consilium !
- 8 Corona senum multa peritia,
et gloria illorum timor Dei.

4. CAP. XXV, 9-16 : LAUDATUR TIMOR DEI.

- 9 Novem insuspicabilia cordis magnificavi ;
et decimum dicam in lingua hominibus :
- 10 Homo qui jucundatur in filiis,
vivens et videns subversionem inimicorum suorum
- 11 Beatus qui habitat cum muliere sensata,
et qui lingua sua non est lapsus,
et qui non servivit indignis se.
- 12 Beatus qui invenit amicum verum,
et qui enarrat justitiam auri audienti.
- 13 Quam magnus qui invenit sapientiam et scientiam !
sed non est super timentem Dominum.
- 14 Timor Dei super omnia se superposuit.
- 15 Beatus homo cui donatum est habere timorem Dei :
qui tenet illum cui assimilabitur?
- 16 Timor Dei initium dilectionis ejus;
fidei autem initium agglutinandum est ei.

5. CAP. XXV, 17-36 : DE MULIERE NEQUAM. — *Mulier nequam est viro suo malum pessimum* [XXV, 17-27]. *Describuntur variæ species hujus mali* [28-33]. *Conclusio* [34-36].

- 17 Omnis plaga tristitia cordis est,
et omnis malitia nequitia mulieris.
- 18 Et omnem plagam, et non plagam videbit cordis ;

25. — 11) *Beatus... sensata*, Prov. 12, 4; 18, 22; Eccli. 7, 21; 26, 1-3. *Qui lingua... lapsus*, Eccli. 3, 13; Sap. 7, 10, 11. *Sed... Dominum*, Eccli. 14, 1; 19, 16, 17; Jac. 3, 2. — 12) *Beatus... verum*, Eccli. 6, 14, 15. — 13) *Quam... scientiam*, Prov. 3, 13; Sap. 7, 10, 11. *Sed... Dominum*, Eccli. 10, 27. — 14) Eccli. 23, 37; 40, 26. — 23) Prov.

19 et omnem nequitiam, et non nequitiam mulieris;
 20 et omnem obductum, et non obductum odientium;
 21 et omnem vindictam, et non vindictam inimicorum.

22 Non est caput nequius super caput colubri,
 23 et non est ira super iram mulieris.
 Commorari leoni et draconi placebit,
 quam habitare cum muliere nequam.
 24 Nequitia mulieris immutat faciem ejus;
 et obcæcat vultum suum tanquam ursus,
 et quasi saccum ostendit.
 In medio proximorum ejus
 25 ingemuit vir ejus,
 et audiens suspiravit modicum.
 26 Brevis omnis malitia super malitiam mulieris;
 sors peccatorum cadat super illam.

27 Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani,
 sic mulier linguata homini quieto.
 28 Ne respicias in mulieris speciem,
 et non concupiscas mulierem in specie.
 29 Mulieris ira, et irreverentia,
 et confusio magna.
 30 Mulier si primatum habeat,
 contraria est viro suo.
 31 Cor humile, et facies tristes,
 et plaga cordis, mulier nequam.
 32 Manus debiles et genua dissoluta,
 mulier quæ non beatificat virum suum.
 33 A muliere initium factum est peccati,
 et per illam omnes morimur.

34 Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum,
 nec mulieri nequam veniam prodeundi.
 35 Si non ambulaverit ad manum tuam,
 confundet te in conspectu inimicorum.
 36 A carnibus tuis absconde illam,
 ne semper te abutatur.

6. CAP. XXVI, 1-24 : DE MULIERE NEQUAM ET DE MULIERE PROBA. — *Mulier proba virum suum oblectat* [XXVI, 1-4]; *mulier autem nequam malo est viro suo* [5-10]. *De muliere impudica* [11-15]. *Laudantur virtutes et commoda mulieris probæ* [16-24].

26 Mulieris bonæ beatus vir;
 numerus enim annorum illius duplex.
 2 Mulier fortis oblectat virum suum,
 et annos vitæ illius in pace implebit.
 3 Pars bona mulier bona,
 in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis;
 4 divitis autem et pauperis cor bonum,
 in omni tempore vultus illorum hilaris.
 5 A tribus timuit cor meum,
 et in quarto facies mea metuit:
 6 Delaturam civitatis, et collectionem populi,
 7 calumniam mendacem, super mortem omnia gravia;
 8 dolor cordis et luctus, mulier zelotypa.

19, 13; 21, 9, 19; 25, 24; 27, 15. — 28) Eccli. 9, 8. | 26. — 1) Prov. 12, 4; 18, 22; Eccli. 7, 21; 25, 11.
 — 30) Eccli. 9, 2. — 33) Gen. 3, 6. | — 3) Eccli. 36, 26. — 12) Prov. 7, 10-12. —

- 9 In muliere zelotypa flagellum linguæ,
omnibus communicans.
- 10 Sicut boum jugum quod movetur, ita et mulier nequam;
qui tenet illam quasi qui apprehendit scorpionem.
- 11 Mulier ebriosa ira magna, et contumelia;
et turpitudine illius non tegetur.
- 12 Fornicatio mulieris in extollentia oculorum,
et in palpebris illius agnoscetur.
- 13 In filia non avertente se, firma custodiam,
ne inventa occasione utatur se.
- 14 Ab omni irreverentia oculorum ejus cave,
et ne mireris si te neglexerit.
- 15 Sicut viator sitiens ad fontem os aperiet,
et ab omni aqua proxima bibet,
et contra omnem palum sedebit,
et contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.
- 16 Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum,
et ossa illius impinguabit.
- 17 Disciplina illius datum Dei est.
- 18 Mulier sensata et tacita,
non est immutatio eruditæ animæ.
- 19 Gratia super gratiam
mulier sancta et pudorata.
- 20 Omnis autem ponderatio non est digna
continentis animæ.
- 21 Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei,
sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus.
- 22 Lucerna splendens super candelabrum sanctum,
et species faciei super ætatem stabilem.
- 23 Columnæ aureæ super bases argenteas,
et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.
- 24 Fundamenta æterna supra petram solidam,
et mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

7. CAP. XXVI, 25-27 : DE TRIBUS TRISTIBUS.

- 25 In duobus contristatum est cor meum,
et in tertio iracundia mihi advenit.
- 26 Vir bellator deficiens per inopiam;
et vir sensatus contemptus;
- 27 et qui transgreditur a justitia ad peccatum :
Deus paravit eum ad romphæam.

8. CAP. XXVI, 28—XXVII, 4 : DAMNATUR CUPIDITAS.

- 28 Duæ species difficiles et periculosæ mihi apparuerunt :
difficile exuitur negotians a negligentia,
et non justificabitur caupo a peccatis laborum.
- 27 Propter inopiam multi deliquerunt;
et qui quærit locupletari avertit oculum suum.
- 2 Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur,
sic et inter medium venditionis et emptionis angustiaabitur peccatum :
- 3 conteretur cum delinquente delictum.
- 4 Si non in timore Domini tenueris te instanter,
cito subvertetur domus tua.

9. CAP. XXVII, 5-8 : VERBA COGITATUM CORDIS OSTENDUNT.

- 5 Sicut in percussura cribri remanebit pulvis,
sic aporia hominis in cogitatu illius.
6 Vasa figuli probat fornax,
et homines justos tentatio tribulationis.
7 Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius,
sic verbum ex cogitatu cordis hominis.
8 Ante sermonem non laudes virum;
hæc enim tentatio est hominum.

10. CAP. XXVII, 9-11 : DE JUSTITIA SECTANDA.

- 9 Si sequaris justitiam, apprehendes illam,
et indues quasi poderem honoris;
et inhabitabis cum ea, et proteget te in sempiternum,
et in die agnitionis invenies firmamentum.
10 Volatilia ad sibi similia conveniunt;
et veritas ad eos qui operantur illam revertetur.
11 Leo venationi insidiatur semper;
sic peccata operantibus iniquitates.

11. CAP. XXVII, 12-16 : DE SERMONE STULTORUM.

- 12 Homo sanctus in sapientia manet sicut sol;
nam stultus sicut luna mutatur.
13 In medio insensatorum conserva verbum tempori;
in medio autem cogitantium assiduus esto.
14 Narratio peccantium odiosa,
et risus illorum in deliciis peccati.
15 Loquela multum jurans horripilationem capiti statuet,
et irreverentia ipsius obturatio aurium.
16 Effusio sanguinis in rixa superborum,
et maledictio illorum auditus gravis.

12. CAP. XXVII, 17-24 : DE PRODICTIONE ARCANORUM AMICI.

- 17 Qui denudat arcana amici fidem perdit,
et non inveniet amicum ad animum suum.
18 Dilige proximum,
et conjungere fide cum illo.
19 Quod si denudaveris absconsa illius,
non persequeris post eum.
20 Sicut enim homo qui perdit amicum suum,
sic et qui perdit amicitiam proximi sui.
21 Et sicut qui dimittit avem de manu sua,
sic dereliquisti proximum tuum, et non eum capies.
22 Non illum sequaris quoniam longe abest;
effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima ejus :
23 ultra eum non poteris colligare.
24 Et maledicti est concordatio;
denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicitis.

13. CAP. XXVII, 25-27 : DE SIMULATIONE.

- 25 Annuens oculo fabricat iniqua,
et nemo eum abjiciet.

27. — 13) *In medio... esto*, Eccli. 9, 21. — | Eccli. 22, 27; 42, 1. — 24) Eccli. 22, 26, 27. —
15) Eccli. 23, 9, 12. — 17) Prov. 11, 13; 20, 19; | 29) Prov. 26, 27.

- 26 In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum,
et super sermones tuos admirabitur;
novissime autem pervertet os suum,
et in verbis tuis dabit scandalum.
- 27 Multa odivi, et non coæquavi ei,
et Dominus odiet illum.

14. CAP. XXVII, 28-32 : IN PROPRIO LAQUEO CAPITUR IMPROBUS.

- 28 Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet;
et plaga dolosa dolosi dividet vulnera.
- 29 Et qui foveam fodit incidet in eam;
et qui statuit lapidem proximo offendet in eo;
et qui laqueum alii ponit peribit in illo.
- 30 Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur,
et non agnoscet unde adveniat illi.
- 31 Illusio et improprium superborum,
et vindicta sicut leo insidiabitur illi.
- 32 Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum,
dolor autem consumet illos antequam moriantur.

15. CAP. XXVII, 33—XXVIII, 9 : IGNOSCENDUM EST.

- 33 Ira et furor utraque execrabilia sunt,
et vir peccator continens erit illorum.
- 28 Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam,
et peccata illius servans servabit.
- 2 Relinque proximo tuo nocenti te,
et tunc deprecanti tibi peccata solventur.
- 3 Homo homini reservat iram,
et a Deo quærit medelam.
- 4 In hominem similem sibi non habet misericordiam,
et de peccatis suis deprecatur.
- 5 Ipse cum caro sit reservat iram,
et propitiationem petit a Deo :
quis exorabit pro delictis illius?
- 6 Memento novissimorum, et desine inimicari;
7 tabitudo enim et mors imminet in mandatis ejus.
- 8 Memorare timorem Dei,
et non irascaris proximo.
- 9 Memorare testamentum Altissimi,
et despice ignorantiam proximi.

16. CAP. XXVIII, 10-14 : AB IRA ET LITE ABSTINENDUM EST.

- 10 Abstine te a lite,
et minues peccata.
- 11 Homo enim iracundus incendit litem,
et vir peccator turbabit amicos,
et in medio pacem habentium immittet inimicitiam.
- 12 Secundum enim ligna silvæ sic ignis exardescit;
et secundum virtutem hominis sic iracundia illius erit,
et secundum substantiam suam exaltabit iram suam.
- 13 Certamen festinatum incendit ignem;
et lis festinans effundit sanguinem;
et lingua testificans adducit mortem.
- 14 Si suflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit;
et si expueris super illam, extinguetur :
utraque ex ore proficiscuntur.

28. — 1) Deut. 32, 35. — 2) Matth. 6, 14; Luc. novissimorum. Eccli. 7, 40; 38, 21. — 11) Prov. 6, 37; Marc. 11, 25; Rom. 12, 19. — 6) Memento 15, 18. — 15) Prov. 26, 22; Eccli. 5, 16; 21, 31.

17. CAP. XXVIII, 15-30 : DE LINGUA MALA. — *Mala lingua est pernicioſa* [XXVIII, 15-23]. *Beatus qui ab ea non feritur* [24-25]! *Quos lædit lingua mala* [26, 27]. *Cavendum est* [28-30].

- 15 Susurro et bilinguis maledictus,
multos enim turbabit pacem habentes.
- 16 Lingua tertia multos commovit,
et dispersit illos de gente in gentem.
- 17 Civitates muratas divitum destruxit,
et domos magnatorum effodit.
- 18 Virtutes populorum concidit,
et gentes fortes dissolvit.
- 19 Lingua tertia mulieres viratas ejecit,
et privavit illas laboribus suis.
- 20 Qui respicit illam non habebit requiem,
nec habebit amicum in quo requiescat.
- 21 Flagelli plaga livorem facit;
plaga autem linguæ comminuet ossa.
- 22 Multi ceciderunt in ore gladii;
sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.
- 23 Beatus qui tectus est a lingua nequam,
qui in iracundiam illius non transivit,
et qui non attraxit jugum illius,
et in vinculis ejus non est ligatus :
- 24 jugum enim illius jugum ferreum est,
et vinculum illius vinculum æreum est.
- 25 Mors illius mors nequissima;
et utilis potius infernus quam illa.
- 26 Perseverantia illius non permanebit;
sed obtinebit vias injustorum,
et in flamma sua non comburet justos.
- 27 Qui relinquunt Deum incident in illam,
et exardebit in illis, et non extinguetur,
et immittetur in illos quasi leo,
et quasi pardus lædet illos.
- 28 Sepi aures tuas spinis,
linguam nequam noli audire;
et ori tuo facito ostia et seras.
- 29 Aurum tuum et argentum tuum confla,
et verbis tuis facito stateram,
et frenos ori tuo rectos;
- 30 et attende ne forte labaris in lingua,
et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi,
et sit casus tuus insânabilis in mortem.

18. CAP. XXIX, 1-18 : DE MUTUO. — *De nutui merito* [XXIX, 1-3] *et periculis* [4-10]. *De misericordia in pauperes* [11-13] *et ejus fructibus* [14-18].

- 29 Qui facit misericordiam fœneratur proximo suo;
et qui prævalet manu mandata servat.
- 2 Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius;
et iterum redde proximo in tempore suo.
- 3 Confirma verbum, et fideliter age cum illo;
et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

29. — 1) Deut. 15, 8; Prov. 19, 17, — 2) Ex. 22, 25; Lev. 25, 36; Deut. 15, 8; Matth. 5, 42;

- 4 Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus,
et præstiterunt molestiam his qui se adjuverunt.
5 Donec accipiant, osculantur manus dantis,
et in promissionibus humiliant vocem suam;
6 et in tempore redditionis postulabit tempus,
et loquetur verba tædii et murmurationum,
et tempus causabitur.
7 Si autem potuerit reddere, adversabitur;
solidi vix reddet dimidium,
et computabit illud quasi inventionem;
8 sin autem, fraudabit illum pecunia sua,
et possidebit illum inimicum gratis;
9 et convitia et maledicta reddet illi,
et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam.
10 Multi non causa nequitiae non fœnerati sunt,
sed fraudari gratis timuerunt.
11 Verumtamen super humilem animo fortior esto,
et pro eleemosyna non trahas illum.
12 Propter mandatum assume pauperem,
et propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.
13 Perde pecuniam propter fratrem et amicum tuum,
et non abscondas illam sub lapide in perditionem.
14 Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi,
et proderit tibi magis quam aurum.
15 Conclude eleemosynam in corde pauperis,
et hæc pro te exorabit ab omni malo.
16 17 18 Super scutum potentis et super lanceam
adversus inimicum tuum pugnabit.

19. CAP. XXIX, 19-27 : DE FIDEJUSSIOE.

- 19 Vir bonus fidem facit pro proximo suo;
et qui perdiderit confusionem derelinquet sibi.
20 Gratiam fidejussoris ne obliviscaris;
dedit enim pro te animam suam.
21 Repromissorem fugit peccator et immundus.
22 Bona repromissoris sibi ascribit peccator;
et ingratus sensu derelinquet liberantem se.
23 Vir repromittit de proximo suo;
et cum perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.
24 Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes,
et commovit illos quasi fluctus maris.
25 Viros potentes gyrans migrare fecit,
et vagati sunt in gentibus alienis.
26 Peccator transgrediens mandatum Domini incidet in promissionem nequam;
et qui conatur multa agere incidet in iudicium.
27 Recupera proximum secundum virtutem tuam,
et attende tibi ne incidas.

20. CAP. XXIX, 28-35 : DE FRUGALITATE ET DE VITIO QUORUMDAM QUI AB HOSPITIO IN HOSPITIUM MIGRANT.

- 28 Initium vitæ hominis aqua, et panis,
et vestimentum, et domus protegens turpitudinem.
29 Melior est victus pauperis sub tegmine asserum
quam epulæ splendidæ in peregre sine domicilio.

Luc. 6, 35. — 12) Propter... pauperem, Lev. 19, 10; 23, 22; Deut. 15, 8, 11; 24, 12. Et propter... vacuum, Deut. 15, 13; Eccli. 4, 1-3. — 15) Tob. 4, 7, 11, 12; Eccli. 17, 18, 19. — 24) Prov. 6, 1, 2; 11, 15. — 28) Eccli. 39, 31. — 29) Eccli. 40, 30.

- 30 Minimum pro magno placeat tibi,
et improprium peregrinationis non audies.
31 Vita nequam hospitandi de domo in domum;
et ubi hospitabitur non fiducialiter aget, nec aperiet os.
32 Hospitabitur, et pascet, et potabit ingratos,
et ad hæc amara audiet :
33 Transi, hospes, et orna mensam,
et quæ in manu habes ciba ceteros.
34 Exi a facie honoris amicorum meorum;
necessitudine domus meæ hospitio mihi factus est frater.
35 Gravia hæc homini habenti sensum :
corruptio domus, et improprium fœneratoris.

21. CAP. XXX, 1-13 : DE LIBERORUM EDUCATIONE. — *De fructibus bonis correctionis* [XXX, 1-6], *et de ejus necessitate* [7-9]. *Monita adduntur nonnulla de correctione liberorum* [10-13].

- 30 Qui diligit filium suum assiduatur illi flagella,
ut lætetur in novissimo suo,
et non palpet proximorum ostia.
2 Qui docet filium suum laudabitur in illo,
et in medio domesticorum in illo gloriabitur.
3 Qui docet filium suum in zelum mittit inimicum,
et in medio amicorum gloriabitur in illo.
4 Mortuus est pater ejus, et quasi non est mortuus :
similem enim reliquit sibi post se.
5 In vita sua vidit, et lætatus est in illo;
in obitu suo non est contristatus,
nec confusus est coram inimicis;
6 reliquit enim defensorem domus contra inimicos,
et amicis reddentem gratiam.
7 Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua,
et super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.
8 Equus indomitus evadit durus,
et filius remissus evadet præceps.
9 Lacta filium, et paventem te faciet;
lude cum eo, et contristabit te.
10 Non corrideas illi, ne doleas,
et in novissimo obstupescant dentes tui.
11 Non des illi potestatem in juventute,
et ne despicias cogitatus illius.
12 Curva cervicem ejus in juventute,
et tunde latera ejus dum infans est,
ne forte induret, et non credat tibi,
et erit tibi dolor animæ.
13 Doce filium tuum, et operare in illo,
ne in turpitudinem illius offendas.

22. CAP. XXX, 14-21 : DE CORPORIS ET ANIMI SANITATE.

- 14 Melior est pauper sanus, et fortis viribus,
quam dives imbecillis et flagellatus malitia.
15 Salus animæ in sanctitate justitiæ
melior est omni auro et argento;
et corpus validum quam census immensus.
16 Non est census super censum salutis corporis,
et non est oblectamentum super cordis gaudium.

- 17 Melior est mors quam vita amara,
et requies æterna quam languor perseverans.
18 Bona abscondita in ore clauso,
quasi appositiones epularum circumpositæ sepulcro
19 Quid proderit libatio idolo?
nec enim manducabit, nec odorabit.
20 Sic qui effugatur a Domino,
portans mercedes iniquitatis;
21 videns oculus et ingemiscens,
sicut spado complectens virginem, et suspirans.

23. CAP. XXX, 22-27 : FUGIENDA EST TRISTITIA.

- 22 Tristitiam non des animæ tuæ,
et non affligas temetipsum in consilio tuo.
23 Jucunditas cordis hæc est vita hominis,
et thesaurus sine defectione sanctitatis;
et exultatio viri est longævitas.
24 Miserere animæ tuæ placens Deo, et contine;
congrega cor tuum in sanctitate ejus,
et tristitiam longe repelle a te.
25 Multos enim occidit tristitia,
et non est utilitas in illa.
26 Zelus et iracundia minuunt dies,
et ante tempus senectam adducet cogitatus.
27 Splendidum cor et bonum in epulis est;
epulæ enim illius diligenter fiunt.

24. CAP. XXXI, 1-11 : DE DIVITIIS. — *De incommodis* [XXXI, 1, 2], *commodis* [3, 4] *et periculis divitiarum* [5-7]. *Beatus dives qui sine macula invenitur* [8-11]!

- 31 Vigilia honestatis tabefaciet carnes,
et cogitatus illius auferet somnum.
2 Cogitatus præscientiæ avertit sensum,
et infirmitas gravis sobriam facit animam.
3 Laboravit dives in congregatione substantiæ,
et in requie sua replebitur bonis suis.
4 Laboravit pauper in diminutione victus,
et in fine inops fit.
5 Qui aurum diligit non justificabitur,
et qui insequitur consumptionem replebitur ex ea.
6 Multi dati sunt in auri casus,
et facta est in specie ipsius perditio illorum.
7 Lignum offensionis est aurum sacrificantium;
væ illis qui sectantur illud!
et omnis imprudens deperiet in illo.
8 Beatus dives qui inventus est sine macula,
et qui post aurum non abiit,
nec speravit in pecunia et thesauris!
9 Quis est hic? et laudabimus eum;
fecit enim mirabilia in vita sua.
10 Qui probatus est in illo, et perfectus est, erit illi gloria æterna;
qui potuit transgredi, et non est transgressus;
facere mala, et non fecit.
11 Ideo stabilita sunt bona illius in Domino,
et eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum.

25; 15, 13; 17, 22; Eccli. 38, 31. — 25) Prov. 15, 13; | 31. — 6) Eccli. 8, 3. — 8) Eccli. 5, 1, 10. —
Eccli. 38, 19; II Cor. 7, 10.

25. CAP. XXXI, 12—XXXII, 17 : DE CONVIVIIS. — *Proponuntur monita circa ea quæ convivam decent* [XXXI, 12-29], *circa usum vini, quod moderate, non in damnum mentis et corporis sumendum est* [30-42], *circa modum quo senes et adolescentes se gerere debeant in conviviis* [XXXII, 1-17].

- 12 Supra mensam magnam sedisti,
non aperias super illam faucem tuam prior.
- 13 Non dicas sic : Multa sunt, quæ super illam sunt.
- 14 Memento quoniam malus est oculus nequam.
- 15 Nequius oculo quid creatum est ?
Ideo ab omni facie sua lacrymabitur cum viderit.
- 16 Ne extendas manum tuam prior,
et invidia contaminatus erubescas.
- 17 Ne comprimaris in convivio.
- 18 Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso.
- 19 Utere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur;
ne, cum manducas multum, odio habearis.
- 20 Cessa prior causa disciplinæ;
et noli nimius esse, ne forte offendas.
- 21 Et si in medio multorum sedisti,
prior illis ne extendas manum tuam,
nec prior poscas bibere.
- 22 Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum!
et in dormiendo non laborabis ab illo,
et non senties dolorem.
- 23 Vigilia, cholera et tortura viro infrunito,
- 24 somnus sanitatis in homine parco;
dormiet usque mane,
et anima illius cum ipso delectabitur.
- 25 Et si coactus fueris in edendo multum,
surge e medio, evome, et refrigerabit te,
et non adduces corpori tuo infirmitatem.
- 26 Audi me, fili, et ne spernas me,
et in novissimo invenies verba mea.
- 27 In omnibus operibus tuis esto velox,
et omnis infirmitas non occurret tibi.
- 28 Splendidum in panibus benedicent labia multorum,
et testimonium veritatis illius fidele.
- 29 Nequissimo in pane murmurabit civitas,
et testimonium nequitiae illius verum est.
- 30 Diligentes in vino noli provocare;
multos enim exterminavit vinum.
- 31 Ignis probat ferrum durum;
sic vinum corda superbiorum arguet in ebrietate potatum.
- 32 Æqua vita hominibus vinum in sobrietate;
si bibas illud moderate, eris sobrius.
- 33 Quæ vita est ei qui minuitur vino ?
- 34 Quid defraudat vitam ? Mors.
- 35 Vinum in jucunditatem creatum est,
et non in ebrietatem, ab initio.
- 36 Exultatio animæ et cordis vinum moderate potatum.
- 37 Sanitas est animæ et corpori sobrius potus.
- 38 Vinum multum potatum irrationem,
et iram, et ruinas multas facit.

14) Eccli. 14, 8-10. — 20) Eccli. 37, 32. — 27) Prov. 22, 29. — 30) Eccli. 37, 34. — 33) Prov. 31, 4, 5.
— 38) Prov. 20, 1; 23, 29-35.

- 39 Amaritudo animæ
vinum multum potatum.
- 40 Ebrietatis animositas, imprudentis offensio,
minorans virtutem, et faciens vulnera.
- 41 In convivio vini non arguas proximum,
et non despicias eum in jucunditate illius.
- 42 Verba improprietatis non dicas illi,
et non premas illum repetendo.
- 32 Rectorem te posuerunt, noli extolli;
esto in illis quasi unus ex ipsis.
- 2 Curam illorum habe, et sic conside,
et omni cura tua explicita recumbe :
- 3 ut læteris propter illos,
et ornamentum gratiæ accipias coronam,
et dignationem consequaris corrogationis.
- 4 Loquere, major natu;
deceat enim te
- 5 primum verbum, diligenti scientia,
et non impediās musicam.
- 6 Ubi auditus non est non effundas sermonem,
et importune noli extolli in sapientia tua.
- 7 Gemmula carbunculi in ornamento auri,
et comparatio musicorum in convivio vini.
- 8 Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi,
sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino.
- 9 Audi tacens,
et pro reverentia accedet tibi bona gratia,
- 10 Adolescens, loquere in tua causa vix.
- 11 Si bis interrogatus fueris,
habeat caput responsum tuum.
- 12 In multis esto quasi inscius,
et audi tacens simul et quærens.
- 13 In medio magnatorum non præsumas;
et ubi sunt senes non multum loquaris.
- 14 Ante grandinem præbit coruscatio;
et ante verecundiam præbit gratia,
et pro reverentia accedet tibi bona gratia.
- 15 Et hora surgendi non te trices;
præcurre autem prior in domum tuam,
et illic avocare, et illic lude,
- 16 et age conceptiones tuas,
et non in delictis et verbo superbo;
- 17 et super his omnibus benedicto Dominum, qui fecit te,
et inebriantem te ab omnibus bonis suis.

26. CAP. XXXII, 18—XXXIII, 3 : DE LEGE DEI SEQUENDA. -- *Qui Dominum timet legem invenit* [XXXII, 18-20]. *Vir consilii correptionem non vitat* [21-23]. *Sine consilio nihil faciendum est* [24-26]. *Legi Dei credendum est* [XXXII, 27—XXXIII, 3].

- 18 Qui timet Dominum excipiet doctrinam ejus;
et qui vigilaverint ad illum invenient benedictionem.
- 19 Qui quærit legem replebitur ab ea;
et qui insidiosè agit scandalizabitur in ea.
- 20 Qui timent Dominum invenient judicium justum,
et justitias quasi lumen accendent.

- 21 Peccator homo vitabit correptionem,
et secundum voluntatem suam inveniet comparisonem.
- 22 Vir consilii non disperdet intelligentiam;
alienus et superbus non pertimescet timorem :
- 23 etiam postquam fecit cum eo sine consilio,
et suis insectationibus arguetur.
- 24 Fili, sine consilio nihil facias,
et post factum non poenitebis.
- 25 In via ruinæ non eas, et non offendes in lapides;
nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum.
- 26 Et a filiis tuis cave,
et a domesticis tuis attende.
- 27 In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ,
hoc est enim conservatio mandatorum.
- 28 Qui credit Deo attendit mandatis;
et qui confidit in illo non minorabitur.
- 33 Timenti Dominum non occurrent mala;
sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.
- 2 Sapiens non odit mandata et justitias.
et non illidetur quasi in procella navis.
- 3 Homo sensatus credit legi Dei,
et lex illi fidelis.

27. CAP. XXXIII, 4-6 : DE FATUO ET SUBSANNATORE.

- 4 Qui interrogationem manifestat parabit verbum,
et sic deprecatus exaudietur;
et conservabit disciplinam, et tunc respondebit.
- 5 Præcordia fatui quasi rota carri,
et quasi axis versatilis cogitatus illius.
- 6 Equus emissarius, sic et amicus subsannator;
sub omni supra sedente hinnit.

28. CAP. XXXIII, 7-15 : DE VARIIS CONDITIONIBUS HOMINUM. — *Dierum* [XXXIII, 7-9] *et hominum varios status fecit Deus* [10-12], *cujus providentia omnia gubernat* [13-15].

- 7 Quare dies diem superat, et iterum lux lucem,
et annus annum a sole?
- 8 A Domini scientia separati sunt,
facto sole, et præceptum custodiente.
- 9 Et immutavit tempora, et dies festos ipsorum,
et in illis dies festos celebraverunt ad horam.
- 10 Ex ipsis exaltavit et magnificavit Deus,
et ex ipsis posuit in numerum dierum;
et omnes homines de solo et ex terra unde creatus est Adam.
- 11 In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos,
et immutavit vias eorum.
- 12 Ex ipsis benedixit et exaltavit,
et ex ipsis sanctificavit, et ad se applicavit,
et ex ipsis maledixit, et humiliavit,
et convertit illos a separatione ipsorum.
- 13 Quasi lutum figuli in manu ipsius,
plasmare illud et disponere.

37, 20. — 26) Eccli. 33, 20.

33. — 1) Ps. 90, 10; Prov. 3, 23; 12, 21. —

5) Eccli. 21, 17; 27, 12. — 8) Gen. 1, 14. —

10) *Ex ipsis... dierum*, Gen. 2, 3. *Et omnes...*
Adam, Gen. 1, 27; 2, 7. — 13) Rom. 9, 20, 24. —

- 14 Omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus;
 sic homo in manu illius qui se fecit,
 et reddet illi secundum judicium suum.
 15 Contra malum bonum est, et contra mortem vita;
 sic et contra virum justum peccator.
 Et sic intueri in omnia opera Altissimi,
 duo et duo, et unum contra unum.

29. CAP. XXXIII, 16-19 : AUCTOR LIBRI SUI SCOPUM DECLARAT.

- 16 Et ego novissimus evigilavi,
 et quasi qui colligit acinos post vindemiatores.
 17 In benedictione Dei et ipse speravi,
 et quasi qui vindemiat replevi torcular.
 18 Respice quoniam non mihi soli laboravi,
 sed omnibus exquirentibus disciplinam.
 19 Audite me, magnates et omnes populi;
 et rectores ecclesiæ, auribus percipite.

PARS QUARTA

[XXXIII, 20—XLII, 14.]

ALIA PRÆCEPTA DE VARIIS VITÆ COMMERCIIIS

1. CAP. XXXIII, 20-24 : NIHIL DE HEREDITATE TRADENDUM EST ANTE MORTEM.

- 20 Filio et mulieri, fratri et amico,
 non des potestatem super te in vita tua;
 et non dederis alii possessionem tuam,
 ne forte poeniteat te, et depreceris pro illis.
 21 Dum adhuc superes et aspiras,
 non immutabit te omnis caro.
 22 Melius est enim ut filii tui te rogent,
 quam te respicere in manus filiorum tuorum.
 23 In omnibus operibus tuis præcellens esto.
 24 Ne dederis maculam in gloria tua.
 In die consummationis dierum vitæ tuæ, et in tempore exitus tui,
 distribue hereditatem tuam.

2. CAP. XXXIII, 25-33 : DE MODO SERVOS TRACTANDI. — *Jugum servis imponendum est* [XXXIII, 25-28^a]. *Servi laborare debent* [28^b-30]. *De misericordia erga servos* [31-33].

- 25 Cibaria, et virga, et onus asino;
 panis, et disciplina, et opus servo.
 26 Operatur in disciplina, et quærit requiescere;
 laxa manus illi, et quærit libertatem.
 27 Jugum et lorum curvant collum durum,
 et servum inclinant operationes assiduæ.
 28 Servo malevolo tortura et compedes;
 mitte illum in operationem, ne vacet;
 29 multam enim malitiam docuit otiositas.
 30 In opera constitue eum;
 sic enim condecet illum.

18) Eccli. 24, 47. — 20) Eccli. 32, 26. — 31) Eccli. 7, 27.

Quod si non obaudierit, curva illum compedibus,
et non amplifices super omnem carnem;
verum sine iudicio nihil facias grave.

- 31 Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua;
quasi fratrem sic eum tracta,
32 quoniam in sanguine animæ comparasti illum.
Si læseris eum injuste,
in fugam convertetur;
33 et si extollens discesserit,
quem quæras et in qua via quæras illum nescis.

3. CAP. XXXIV, 1-8 : SOMNIIS NON CONFIDENDUM EST. — *Somnia sunt vana* [XXXIV, 1-6^a] *et multos errare faciunt* [6^b-8].

- 34 Vana spes et mendacium viro insensato;
et somnia extollunt imprudentes.
2 Quasi qui apprehendit umbram et persequitur ventum,
sic et qui attendit ad visa mendacia.
3 Hoc secundum hoc visio somniorum,
ante faciem hominis similitudo hominis.
4 Ab immundo quid mundabitur?
et a mendace quid verum dicitur?
5 Divinatio erroris, et auguria mendacia,
et somnia malefacientium, vanitas est;
6 et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur.
- Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio,
ne dederis in illis cor tuum;
7 multos enim errare fecerunt somnia,
et exciderunt sperantes in illis.
8 Sine mendacio consummabitur verbum legis,
et sapientia in ore fidelis complanabitur.

4. CAP. XXXIV, 9-13 : DE UTILITATE EXPERIENTIÆ.

- 9 Qui non est tentatus quid scit?
Vir in multis expertus cogitabit multa;
et qui multa didicit enarrabit intellectum.
10 Qui non est expertus pauca recognoscit,
qui autem in multis factus est multiplicat malitiam.
11 Qui tentatus non est qualia scit?
qui implanatus est abundabit nequitia.
12 Multa vidi errando,
et plurimas verborum consuetudines.
13 Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causa,
et liberatus sum gratia Dei.

5. CAP. XXXIV, 14-20 : OCULI DOMINI SUPER TIMENTES EUM.

- 14 Spiritus timentium Deum quæritur,
et in respectu illius benedicetur.
15 Spes enim illorum in salvantem illos,
et oculi Dei in diligentes se.
16 Qui timet Dominum nihil trepidabit;
et non pavebit, quoniam ipse est spes ejus.
17 Timentis Dominum beata est anima ejus.
18 Ad quem respicit, et quis est fortitudo ejus?

34. — 6) *Nisi... visitatio*, Gen. 28, 12; 37, 6; 41, 17; Num. 12, 6. — 16) Ps. 22, 4; 111, 7, 8;

- 19 Oculi Domini super timentes eum;
 protector potentiæ, firmamentum virtutis,
 tegimen ardoris, et umbraculum meridiani;
 20 deprecatio offensionis, et adjutorium casus;
 exaltans animam, et illuminans oculos,
 dans sanitatem, et vitam, et benedictionem.

6. CAP. XXXIV, 21 — XXXV, 20 : DE VERO CULTU DEI. — *De sacrificiis quæ Domino displicent* [XXXIV, 21-31]. *De observatione præceptorum legis* [XXXV, 1-5]. *De sacrificiis iusti* [6-9], *quæ cum gaudio et liberalitate offerenda sunt* [10-13]. *Dominus munera prava accepta non habet* [14-20].

- 21 Immolantis ex iniquo oblatio est maculata,
 et non sunt beneplaciæ subsannationes injustorum.
 22 Dominus solus sustinentibus se
 in via veritatis et justitiæ.
 23 Dona iniquorum non probat Altissimus,
 nec respicit in oblationes iniquorum,
 nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.
 24 Qui offert sacrificium ex substantia pauperum,
 quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
 25 Panis egentium vita pauperum est;
 qui defraudat illum homo sanguinis est.
 26 Qui aufert in sudore panem,
 quasi qui occidit proximum suum.
 27 Qui effundit sanguinem,
 et qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.
 28 Unus ædificans, et unus destruens :
 quid prodest illis, nisi labor?
 29 Unus orans, et unus maledicens :
 cujus vocem exaudiet Deus?
 30 Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit eum,
 quid proficit lavatio illius?
 31 Sic homo qui jejunit in peccatis suis,
 et iterum eadem faciens,
 quid proficit humiliando se?
 orationem illius quis exaudiet?
 35 Qui conservat legem
 multiplicat oblationem.
 2 Sacrificium salutare est attendere mandatis,
 et discedere ab omni iniquitate.
 3 Et propitiationem litare sacrificii super injustitias;
 et deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia.
 4 Retribuet gratiam qui offert similaginem;
 et qui facit misericordiam offert sacrificium.
 5 Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate;
 et deprecatio pro peccatis recedere ab injustitia.
 6 Non apparebis ante conspectum Domini vacuus;
 7 hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.
 8 Oblatio iusti impinguat altare,
 et odor suavitatis est in conspectu Altissimi.
 9 Sacrificium iusti acceptum est,
 et memoriam ejus non obliviscetur Dominus.

Prov. 3, 21-25; 28, 1. — 19) Ps. 32, 18; 33, 16; — 31) II Petr. 2, 20-22.

Eccli. 15, 20. — 21) Prov. 21, 27; Eccli. 35, 14. —

27) Deut. 24, 14; Tob. 4, 15; Eccli. 7, 22. —

30) Qui baptizatur a mortuo, Num. 19, 11, 12.

35. — 2) I Reg. 15, 22; Ps. 50, 18, 79; Eccli. 4, 17;
 Is. 1, 11-18; Os. 6, 6; Am. 5, 21-24. — 6) Ex. 23.

- 10 Bono animo gloriam redde Deo,
et non minuas primitias manuum tuarum.
- 11 In omni dato hilarem fac vultum tuum,
et in exultatione sanctifica decimas tuas.
- 12 Da Altissimo secundum datum ejus,
et in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum,
13 quoniam Dominus retribuens est,
et septies tantum reddet tibi.
- 14 Noli offerre munera prava,
non enim suscipiet illa.
- 15 Et noli inspicere sacrificium injustum,
quoniam Dominus judex est,
et non est apud illum gloria personæ.
- 16 Non accipiet Dominus personam in pauperem,
et deprecationem læsi exaudiet.
- 17 Non despiciet preces pupilli,
nec viduam, si effundat loquelam gemitus.
- 18 Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt,
et exclamatio ejus super deducentem eas?
- 19 A maxilla enim ascendunt usque ad cælum,
et Dominus exauditor non delectabitur in illis.
- 20 Qui adorat Deum in oblectatione suscipietur,
et deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.

7. CAP. XXXV, 21-26 : DOMINUS NATIONES IMPIAS JUDICABIT.

- 21 Oratio humiliantis se nubes penetrabit,
et donec propinquet non consolabitur,
et non discedet donec Altissimus aspiciat.
- 22 Et Dominus non elongabit;
sed judicabit justos, et faciet judicium;
et Fortissimus non habebit in illis patientiam,
ut contribulet dorsum ipsorum;
- 23 et gentibus reddet vindictam,
donec tollat plenitudinem superbiorum,
et scepra iniquorum contribulet;
- 24 donec reddat hominibus secundum actus suos,
et secundum opera Adæ, et secundum præsumptionem illius;
- 25 donec judicet judicium plebis suæ,
et oblectabit justos misericordia sua.
- 26 Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis,
quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.

8. CAP. XXXVI, 1-19 : ORATIO AD DEUM UT POPULI DISPERSI MISEREATUR. --
Deprimantur inimici Israel ut potentiam Domini videant [XXXVI, 1-5] et pro peccatis suis penas solvant [6-12]! Deus congreget tribus Jacob et civitatis sanctæ misereatur [13-15]! Deus populum suum beneficiis repleat [16-19]!

- 36 Miserere nostri, Deus omnium, et respice nos,
et ostende nobis lucem miserationum tuarum;
- 2 et immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te,
ut cognoscant quia non est Deus nisi tu,
et enarrent magnalia tua.
- 3 Alleva manum tuam super gentes alienas,
ut videant potentiam tuam.

15; 34, 20; Deut. 16, 16. — 10) Non minuas...
tuarum, Ex. 23, 19; Eccli. 7, 34; 14, 11. —
11) Tob. 4, 9; 11 Cor. 9, 7. — 14) Lev. 22, 20-25;
Deut. 15, 21; Prov. 21, 27; Eccli. 34 21. —

14) Quoniam... personæ, Deut. 10, 17; 11 Par.
19, 7; Job 34, 19; Sap. 6, 8; Act. 10, 34; Rom. 2, 11;
Gal. 2, 6; Col. 3, 25; 1 Petr. 1, 17.

- 4 Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis,
 sic in conspectu nostro magnificaberis in eis;
 5 ut cognoscant te, sicut et nos cognovimus
 quoniam non est Deus præter te, Domine.
- 6 Innova signa, et immuta mirabilia.
 7 Glorifica manum et brachium dextrum.
 8 Excita furorem, et effunde iram.
 9 Tolle adversarium, et afflige inimicum.
 10 Festina tempus, et memento finis,
 ut enarrent mirabilia tua.
- 11 In ira flammæ devoretur qui salvatur;
 et qui pessimant plebem tuam inveniant perditionem.
 12 Contere caput principum inimicorum,
 dicentium : Non est alius præter nos.
- 13 Congrega omnes tribus Jacob,
 ut cognoscant quia non est Deus nisi tu,
 et enarrent magnalia tua,
 et hereditabis eos sicut ab initio.
- 14 Miserere plebi tuæ, super quam invocatum est nomen tuum,
 et Israel quem coæquasti primogenito tuo.
- 15 Miserere civitati sanctificationis tuæ,
 Jerusalem, civitati requiei tuæ.
- 16 Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis,
 et gloria tua populum tuum.
- 17 Da testimonium his qui ab initio creaturæ tuæ sunt,
 et suscita prædicationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetae priores.
- 18 Da mercedem sustinentibus te,
 ut prophetae tui fideles inveniantur;
 et exaudi orationes servorum tuorum,
 19 secundum benedictionem Aaron de populo tuo,
 et dirige nos in viam justitiæ,
 et sciant omnes qui habitant terram
 quia tu es Deus conspекtor sæculorum.

9. CAP. XXXVI, 20-28 : DE DELECTU UXORIS SAPIENTER FACIENDO. — *Est mulier melior muliere* [XXXVI, 20-23]. *De commodis uxoris honestæ* [24-26]. *Ubi non est mulier, ingemiscit homo* [27, 28].

- 20 Omnem escam manducabit venter;
 et est cibus cibo melior.
- 21 Fauces contingunt cibum feræ,
 et cor sensatum verba mendacia.
- 22 Cor pravum dabit tristitiam,
 et homo peritus resistet illi.
- 23 Omnem masculum excipiet mulier;
 et est filia melior filia.
- 24 Species mulieris exhilarat faciem viri sui,
 et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.
- 25 Si est lingua curationis,
 est et mitigationis et misericordiæ;
 non est vir illius secundum filios hominum.
- 26 Qui possidet mulierem bonam inchoat possessionem;
 adjutorium secundum illum est, et columna ut requies.
- 27 Ubi non est sepes, diripietur possessio;

36. — 14) *Quem... tuo*, Ex. 4, 22. — 19) *Secundum... tuo*, Num. 6, 23-27. — 24) Eccli. 26, 16. — 26) *Qui... possessionem*, Prov. 18, 22; Eccli. 26, 1, 3. *Adjutorium secundum illum*, Gen. 2, 18.

- et ubi non est mulier, ingemiscit egens.
 28 Quis credit ei qui non habet nidum,
 et deflectens ubicumque obscuraverit,
 quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?

10. CAP. XXXVII, 1-7: DE AMICO VERO ET FALSO.

- 37 Omnis amicus dicet : Et ego amicitiam copulavi ;
 sed est amicus solo nomine amicus.
 Nonne tristitia inest usque ad mortem?
 2 Sodalís autem et amicus ad inimicitiam convertentur.
 3 O præsumptio nequissima, unde creata es
 cooperire aridam malitia et dolositate illius?
 4 Sodalís amico conjucundatur in oblectationibus,
 et in tempore tribulationis adversarius erit.
 5 Sodalís amico condolet causa ventris,
 et contra hostem accipiet scutum.
 6 Non obliviscaris amici tui in animo tuo,
 et non immemor sis illius in opibus tuis.
 7 Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur,
 et a zelantibus te absconde consilium.

11. CAP. XXXVII, 8-19 : DE CONSILIARIO BONO ET MALO. — *Consiliarius caute eligendus est* [XXXVII, 8-11]. *De consiliaris quos vitare* [12-14] *aut sequi oportet* [15-19].

- 8 Omnis consiliarius prodit consilium,
 sed est consiliarius in semetipso.
 9 A consiliario serva animam tuam :
 prius scito quæ sit illius necessitas ;
 et ipse enim animo suo cogitabit ;
 10 ne forte mittat sudem in terram,
 et dicat tibi :
 11 Bona est via tua ;
 et stet e contrario videre quid tibi eveniat.
 12 Cum viro irreligioso tracta de sanctitate,
 et cum injusto de justitia,
 et cum muliere de ea quæ æmulatur,
 cum timido de bello,
 cum negotiatore de traiectione,
 cum emptore de venditione,
 13 cum viro livido de gratiis agendis,
 cum impio de pietate,
 cum inhonesto de honestate,
 cum operario agrario de omni opere,
 14 cum operario annuali de consummatione anni,
 cum servo pigro de multa operatione.
 Non attendas his in omni consilio :
 15 sed cum viro sancto assiduus esto,
 quemcumque cognoveris observantem timorem Dei ;
 16 cujus anima est secundum animam tuam,
 et qui, cum titubaveris in tenebris, condelebit tibi.
 17 Cor boni consilii statue tecum ;
 non est enim tibi aliud pluris illo.
 18 Anima viri sancti enuntiat aliquando vera
 quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.
 19 Et in his omnibus deprecare Altissimum,
 ut dirigat in veritate viam tuam.

12. CAP. XXXVII, 20-29 : DE VERA ET FALSA SAPIENTIA. — *Verbum superat opera* [XXXVII, 20, 21^{a-d}]. *De sapientia falsa* [21^{e-24}]. *De fructibus sapientiæ veræ* [25-29].

- 20 Ante omnia opera verbum verax præcedat te,
et ante omnem actum consilium stabile.
21 Verbum nequam immutabit cor;
ex quo partes quatuor oriuntur :
bonum et malum, vita et mors;
et dominatrix illorum est assidua lingua.

- Est vir astutus multorum eruditor,
et animæ suæ inutilis est.
22 Vir peritus multos erudit,
et animæ suæ suavis est.
23 Qui sophistice loquitur odibilis est;
in omni re defraudabitur.
24 Non est illi data a Domino gratia,
omni enim sapientia defraudatus est.

- 25 Est sapiens animæ suæ sapiens,
et fructus sensus illius laudabilis.
26 Vir sapiens plebem suam erudit,
et fructus sensus illius fideles sunt.
27 Vir sapiens implebitur benedictionibus,
et videntes illum laudabunt.
28 Vita viri in numero dierum;
dies autem Israel innumerabiles sunt.
29 Sapiens in populo hereditabit honorem,
et nomen illius erit vivens in æternum.

13. CAP. XXXVII, 30-34 : DE TEMPERANTIA.

- 30 Fili, in vita tua tenta animam tuam;
et si fuerit nequam, non des illi potestatem :
31 non enim omnia omnibus expediunt,
et non omni animæ omne genus placet.
32 Noli avidus esse in omni epulatione,
et non te effundas super omnem escam;
33 in multis enim escis erit infirmitas,
et aviditas appropinquabit usque ad choleram.
34 Propter crapulam multi obierunt;
qui autem abstinens est adjiciet vitam.

14. CAP. XXXVIII, 1-15 : DE CURANDO CORPORE ET DE MEDICO. — *Medicus honorandus est* [XXXVIII, 1-3]. *Deus medicamenta de terra creavit* [4-8]. *Si corpus infirmat, primum orandum est, et deinde medicus vocandus est* [9-12]. *Dominus medicum juvat* [13-15].

- 38 Honora medicum propter necessitatem;
etenim illum creavit Altissimus.
2 A Deo est enim omnis medela,
et a rege accipiet donationem.
3 Disciplina medici exaltabit caput illius,
et in conspectu magnatorum collaudabitur.
4 Altissimus creavit de terra medicamenta,
et vir prudens non abhorrebit illa.

20) Tob. 4, 19; Eccli. 32, 24. — 21) Bonum... mors, Deut. 30, 19; Prov. 4, 23; Eccli. 15, 18. — 22) Eccli. 31, 23, 25. — 23) Eccli. 31, 20. — 24) Eccli. 31, 20. — 25) Eccli. 31, 20. — 26) Prov. 15, 7. — 27) Eccli. 39, 13. — 28) Eccli. 31, 20. — 29) Eccli. 31, 20. — 30) Eccli. 31, 20. — 31) Eccli. 31, 20. — 32) Eccli. 31, 20. — 33) Eccli. 31, 20. — 34) Eccli. 31, 20.

- 5 Nonne a ligno indulcata est aqua amara?
 6 Ad agnitionem hominum virtus illorum;
 et dedit hominibus scientiam Altissimus,
 honorari in mirabilibus suis.
 7 In his curans mitigabit dolorem;
 et unguentarius faciet pigmenta suavitatis,
 et unctiones conficiet sanitatis;
 et non consummabuntur opera ejus.
 8 Pax enim Dei super faciem terræ.
 9 Fili, in tua infirmitate ne despicias te ipsum;
 sed ora Dominum, et ipse curabit te.
 10 Averte a delicto, et dirige manus,
 et ab omni delicto munda cor tuum.
 11 Da suavitatem et memoriam similaginis,
 et impingua oblationem, et da locum medico:
 12 etenim illum Dominus creavit, et non discedat a te,
 quia opera ejus sunt necessaria.
 13 Est enim tempus quando in manus illorum incurras;
 14 ipsi vero Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum,
 et sanitatem, propter conversationem illorum.
 15 Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum
 incidet in manus medici.

15. CAP. XXXVIII, 16-24 : DE LUCTU. — *Mortui obsequiis et lacrymis honorandi sunt* [XXXVIII, 16-19]. *Moderate lugendum est* [20-24].

- 16 Fili, in mortuum produc lacrymas,
 et quasi dira passus incipe plorare;
 et secundum judicium contege corpus illius,
 et non despicias sepulturam illius.
 17 Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die,
 et consolare propter tristitiam;
 18 et fac luctum secundum meritum ejus
 uno die, vel duobus, propter detractionem;
 19 a tristitia enim festinat mors, et cooperit virtutem,
 et tristitia cordis flectit cervicem.
 20 In abductione permanet tristitia,
 et substantia inopis secundum cor ejus.
 21 Ne dederis in tristitia cor tuum,
 sed repelle eam a te, et memento novissimorum.
 22 Noli oblivisci, neque enim est conversio;
 et huic nihil proderis, et te ipsum pessimabis.
 23 Memor esto judicii mei; sic enim erit et tuum:
 Mihi heri, et tibi hodie.
 24 In requie mortui requiescere fac memoriam ejus
 et consolare illum in exitu spiritus sui.

16. CAP. XXXVIII, 25—XXXIX, 15 : DE ARTIFICI ET SCRIBA. — *Scientia artificum non est sapientia vera* [XXXVIII, 25-39]. *De operibus scribæ* [XXXIX, 1-7], *quorum efferuntur fructus* [8-11] *et fama* [12-15].

- 25 Sapientia scribæ in tempore vacuitatis
 et qui minoratur actu sapientiam percipiet.
 Qua sapientia replebitur
 26 qui tenet aratrum,

38. — 5) Ex. 15, 23-25. — 9) Is. 38, 2, 3. — 16) Eccli. 22, 10. — 17) Eccli. 22, 11. — 19) Prov. 12, 25; 15, 13; 17, 22; Eccli. 30, 25; II Cor. 7, 10. — 21) Ne dederis... tuum, Eccli. 30, 22. Memento novissimorum, Eccli. 7, 40; 18, 24. — 24) II Reg. 12, 20-23.

- et qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat,
et conversatur in operibus eorum,
et enarratio ejus in filiis taurorum.
- 27 Cor suum dabit ad versandos sulcos,
et vigilia ejus in sagina vaccarum.
- 28 Sic omnis faber et architectus,
qui noctem tanquam diem transigit;
qui sculpit signacula sculptilia,
et assiduitas ejus variat picturam :
cor suum dabit in similitudinem picturæ,
et vigilia sua perficiet opus.
- 29 Sic faber ferrarius sedens juxta incudem,
et considerans opus ferri :
vapor ignis uret carnes ejus,
et in calore fornacis concertatur.
- 30 Vox mallei innovat aurem ejus,
et contra similitudinem vasis oculus ejus.
- 31 Cor suum dabit in consummationem operum,
et vigilia sua ornabit in perfectionem.
- 32 Sic figulus sedens ad opus suum,
convertens pedibus suis rotam,
qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum,
et in numero est omnis operatio ejus.
- 33 In brachio suo formabit lutum,
et ante pedes suos curvabit virtutem suam.
- 34 Cor suum dabit ut consummet linitionem,
et vigilia sua mundabit fornacem.
- 35 Omnes hi in manibus suis speraverunt,
et unusquisque in arte sua sapiens est.
- 36 Sine his omnibus non ædificatur civitas.
- 37 Et non inhabitabunt, nec inambulabunt,
et in ecclesiam non transilient.
- 38 Super sellam judicis non sedebunt,
et testamentum judicii non intelligent,
neque palam facient disciplinam et judicium,
et in parabolis non invenientur;
- 39 sed creaturam ævi confirmabunt;
et deprecatio illorum in operatione artis,
accommodantes animam suam,
et conquirentes in lege Altissimi.
- 39 Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens,
et in prophetis vacabit.
- 2 Narrationem virorum nominatorum conservabit,
et in versutias parabolarum simul introibit.
- 3 Occulta proverbiorum exquiret,
et in absconditis parabolarum conversabitur.
- 4 In medio magnatorum ministrabit,
et in conspectu præsidis apparebit.
- 5 In terram alienigenarum gentium pertransiet;
bona enim et mala in hominibus tentabit.
- 6 Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum,
et in conspectu Altissimi deprecabitur.
- 7 Aperiet os suum in oratione,
et pro delictis suis deprecabitur.
- 8 Si enim Dominus magnus voluerit,
spiritu intelligentiæ replebit illum;

- 9 et ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ,
et in oratione confitebitur Domino;
10 et ipse diriget consilium ejus, et disciplinam,
et in absconditis suis consiliabitur.
11 Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ,
et in lege testamenti Domini gloriabitur.
12 Collaudabunt multi sapientiam ejus,
et usque in sæculum non delebitur.
13 Non recedet memoria ejus,
et nomen ejus requiretur a generatione in generationem.
14 Sapientiam ejus enarrabunt gentes,
et laudem ejus enuntiabit ecclesia.
15 Si permanserit, nomen derelinquet plus quam mille;
et si requieverit, proderit illi.

17. CAP. XXXIX, 16-41 : OMNIA OPERA DOMINI SUNT BONA. — *Laudandus est Dominus in operibus suis* [XXXIX, 16-20]. *Omnia opera Domini sunt bona et ejus potentiam ostendunt* [21-23]. *Dominus operibus suis bonos remunerat et malos plectit* [24-29]. *Bona peccatoribus in mala convertuntur* [30-32]. *Pestes ad vindictam a Deo create sunt* [33-37]. *Conclusio* [38-41].

- 16 Adhuc consiliabor ut enarrem :
ut furore enim repletus sum.
17 In voce dicit : Obaudite me, divini fructus,
et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.
18 Quasi Libanus odorem suavitatis habete.
19 Florete flores quasi lilium ;
et date odorem, et frondete in gratiam ;
et collaudate canticum, et benedicite Dominum in operibus suis.
20 Date nomini ejus magnificentiam,
et confitemini illi in voce labiorum vestrorum,
et in canticis labiorum, et citharis ;
et sic dicetis in confessione :
21 Opera Domini universa bona valde.
22 In verbo ejus stetit aqua sicut congeries ;
et in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum ;
23 quoniam in præcepto ipsius placor fit,
et non est minoratio in salute ipsius.
24 Opera omnis carnis coram illo,
et non est quidquam absconditum ab oculis ejus.
25 A sæculo usque in sæculum respicit,
et nihil est mirabile in conspectu ejus.
26 Non est dicere : Quid est hoc, aut quid est istud ?
omnia enim in tempore suo quærentur.
27 Benedictio illius quasi fluvius inundavit.
28 Quomodo cataclysmus aridam inebriavit,
sic ira ipsius gentes quæ non exquisierunt eum hereditabit.
29 Quomodo convertit aquas in siccitatem, et siccata est terra,
et viæ illius viis illorum directæ sunt,
sic peccatoribus offensiones in ira ejus.
30 Bona bonis creata sunt ab initio,
sic nequissimis bona et mala.
31 Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, et ferrum,
sal, lac, et panis similagineus, et mel,
et botrus uvæ, et oleum, et vestimentum.

13) Eccli. 37, 29; 44, 14. — 21) Gen. 1, 31; Eccli. 3, 11; Marc. 7, 37. — 22) Gen. 1, 6-10; Ex. 14, 22; Jos. 3, 13-16. — 24) *Non est... ejus*, Sap. 1, 8. — 29) *Quomodo... terra*, Ex. 14, 21. — 31) Eccli. 29, 28.³⁸ 39) Eccli. 39, 21.

- 32 Hæc omnia sanctis in bona,
sic et impiis et peccatoribus in mala convertentur.
- 33 Sunt spiritus qui ad vindictam creati sunt,
et in furore suo confirmaverunt tormenta sua.
- 34 In tempore consummationis effundent virtutem,
et furem ejus qui fecit illos placabunt.
- 35 Ignis, grando, fames, et mors,
omnia hæc ad vindictam creata sunt;
- 36 bestiarum dentes, et scorpii, et serpentes,
et romphæa vindicans in exterminium impios.
- 37 In mandatis ejus epulabuntur;
et super terram in necessitatem præparabuntur,
et in temporibus suis non præterient verbum.
- 38 Propterea ab initio confirmatus sum, et consiliatus sum,
et cogitavi, et scripta dimisi.
- 39 Omnia opera Domini bona,
et omne opus hora sua subministrabit.
- 40 Non est dicere : Hoc illo nequius est;
omnia enim in tempore suo comprobabuntur.
- 41 Et nunc in omni corde et ore collaudate,
et benedicite nomen Domini.

18. CAP. XL, 1-10 : DE VITÆ HUMANÆ MISERIIS. — *A die natiuitatis usque ad diem mortis* [XL, 1, 2] *opprimitur homo miseriis multis* [3-7]. *Graviora mala peccatores premunt* [8-10].

- 40 Occupatio magna creata est omnibus hominibus,
et jugum grave super filios Adam,
a die exitus de ventre matris eorum
usque in diem sepulturæ in matrem omnium.
- 2 Cogitationes eorum, et timores cordis,
adinventio expectationis, et dies finitionis,
- 3 a residente super sedem gloriosam,
usque ad humiliatum in terra et cinere;
- 4 ab eo qui utitur hyacintho et portat coronam,
usque ad eum qui operitur lino crudo;
furor, zelus, tumultus, fluctuatio, et timor mortis,
iracundia perseverans, et contentio;
- 5 et in tempore refectionis in cubili
somnus noctis immutat scientiam ejus.
- 6 Modicum tanquam nihil in requie,
et ab eo in somnis, quasi in die respectus.
- 7 Conturbatus est in visu cordis sui,
tanquam qui evaserit in die belli;
in tempore salutis suæ exsurrexit,
et admirans ad nullum timorem.
- 8 Cum omni carne, ab homine usque ad pecus,
et super peccatores septuplum.
- 9 Ad hæc mors, sanguis, contentio, et romphæa,
oppressiones, fames, et contritio, et flagella :
- 10 super iniquos creata sunt hæc omnia;
et propter illos factus est cataclysmus.

19. CAP. XL, 11-17 : DE MALITIA ET MISERICORDIA.

- 11 Omnia quæ de terra sunt in terram convertentur,
et omnes aquæ in mare revertentur.

- 12 Omne munus et iniquitas delebitur;
et fides in sæculum stabit.
- 13 Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur,
et sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.
- 14 In aperiendo manus suas lætabitur;
sic prævaricatores in consummatione tabescent.
- 15 Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos;
et radices immundæ super cacumen petræ sonant.
- 16 Super omnem aquam viriditas,
et ad oram fluminis ante omne fœnum evelletur.
- 17 Gratia sicut paradisos in benedictionibus,
et misericordia in sæculum permanet.

20. CAP. XL, 18-28 : DE QUIBUSDAM REBUS VALDE PRETIOSIS.

- 18 Vita sibi sufficientis operarii condulcabitur,
et in ea invenies thesaurum.
- 19 Filii et ædificatio civitatis confirmabit nomen;
et super hæc mulier immaculata computabitur.
- 20 Vinum et musica lætificant cor;
et super utraque dilectio sapientiæ.
- 21 Tibiæ et psalterium suavem faciunt melodiam;
et super utraque lingua suavis.
- 22 Gratiam et speciem desiderabit oculus tuus;
et super hæc virides sationes.
- 23 Amicus et sodalis in tempore convenientes,
et super utrosque mulier cum viro.
- 24 Fratres in adjutorium in tempore tribulationis;
et super eos misericordia liberabit.
- 25 Aurum et argentum est constitutio pedum;
et super utrumque consilium beneplacitum.
- 26 Facultates et virtutes exaltant cor;
et super hæc timor Domini.
- 27 Non est in timore Domini minoratio;
et non est in eo inquirere adjutorium.
- 28 Timor Domini sicut paradisos benedictionis,
et super omnem gloriam operuerunt illum.

21. CAP. XL, 29-32 : DE MENDICITATE.

- 29 Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas;
melius est enim mori quam indigere.
- 30 Vir respiciens in mensam alienam,
non est vita ejus in cogitatione victus;
alio enim animam suam cibis alienis :
- 31 vir autem disciplinatus et eruditus custodiet se.
- 32 In ore imprudentis condulcabitur inopia,
et in ventre ejus ignis ardebit.

22. CAP. XLI, 1-7 : DE MEMORIA MORTIS.

- 41 O mors, quam amara est memoria tua
homini pacem habenti in substantiis suis;
- 2 viro quieto, et cujus viæ directæ sunt in omnibus,
et adhuc valenti accipere cibum !
- 3 O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti,
et qui minoratur viribus,

- 4 defecto ætate, et cui de omnibus cura est,
et incredibili, qui perdit patientiam.
- 5 Noli metuere iudicium mortis.
Memento quæ ante te fuerunt,
et quæ superventura sunt tibi :
hoc iudicium a Domino omni carni.
- 6 Et quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi?
sive decem, sive centum, sive mille anni ;
- 7 non est enim in inferno accusatio vitæ.

23. CAP. XLI, 8-16 : IMPII PERIBUNT.

- 8 Filii abominationum fiunt filii peccatorum,
et qui conversantur secus domos impiorum.
- 9 Filiorum peccatorum periet hereditas,
et cum semine illorum assiduitas opprobrii.
- 10 De patre impio queruntur filii,
quoniam propter illum sunt in opprobrio.
- 11 Væ vobis, viri impii,
qui dereliquistis legem Domini altissimi !
Et si nati fueritis, in maledictione nascemini ;
et si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.
- 13 Omnia quæ de terra sunt in terram convertentur ;
sic impii a maledicto in perditionem.
- 14 Luctus hominum in corpore ipsorum ;
nomen autem impiorum delebitur.
- 15 Curam habe de bono nomine ;
hoc enim magis permanebit tibi
quam mille thesauri pretiosi et magni.
- 16 Bonæ vitæ numerus dierum ;
bonum autem nomen permanebit in ævum.

24. CAP. XLI, 17—XLII, 8 : DE VERO ET FALSO PUDORE. — *Introductio* [XLI, 17, 18]. *De rebus quibus erubescendum est* [XLI, 19·XLII, 1^{a-c}], *aut non* [1^d-8].

- 17 Disciplinam in pace conservate, filii ;
sapientia enim abscondita, et thesaurus invisus,
quæ utilitas in utrisque?
- 18 Melior est homo qui abscondit stultitiam suam,
quam homo qui abscondit sapientiam suam.
- 19 Verumtamen reveremini in his quæ procedunt de ore meo ;
non est enim bonum omnem reverentiam observare,
et non omnia omnibus bene placent in fide.
- 21 Erubescite a patre et a matre de fornicatione ;
et a præside et a potente de mendacio ;
a principe et a iudice de delicto ;
a synagoga et plebe de iniquitate ;
- 23 a socio et amico de injustitia,
et de loco in quo habitas
- 24 de furto, de veritate Dei, et testamento ;
de discubitu in panibus, et ab obfuscatione dati et accepti ;
- 25 a salutantibus de silentio,
a respectu mulieris fornicariæ,
et ab aversione vultus cognati.

41. — 10) Eccli. 3, 13. — 13) Eccli. 40, 11. — 20, 33. — 25) *A respectu mulieris fornicariæ,*
17) *Sapientia... invisus,* Eccli. 20, 32. — 18) Eccli. Eccli. 9, 8; 25, 28. — 27) Eccli. 9, 8; Matth. 5, 28.

- 26 Ne avertas faciem a proximo tuo,
et ab auferendo partem et non restituendo.
- 27 Ne respicias mulierem alieni viri,
et ne scruteris ancillam ejus,
neque steteris ad lectum ejus.
- 28 Ab amicis de sermonibus improprietatis ;
et cum dederis, ne improprietes.
- 42 Non duplices sermonem auditus de revelatione sermonis absconditi ;
et eris vere sine confusione,
et invenies gratiam in conspectu omnium hominum.
- Ne pro his omnibus confundaris,
et ne accipias personam ut delinquas ;
- 2 De lege Altissimi, et testamento,
et de iudicio iustificare impium,
- 3 de verbo sociorum et viatorum,
et de datione hereditatis amicorum,
- 4 de æqualitate stateræ et ponderum,
de acquisitione multorum et paucorum,
- 5 de corruptione emptionis et negotiatorum,
et de multa disciplina filiorum,
et servo pessimo latus sanguinare.
- 6 Super mulierem nequam bonum est signum.
- 7 Ubi manus multæ sunt, claudet ;
et quodcumque trades, numera et appende ;
datum vero et acceptum omne describe.
- 8 De disciplina insensati et fatui,
et de senioribus qui iudicantur ab adolescentibus ;
et eris eruditus in omnibus
et probabilis in conspectu omnium vivorum.

25. CAP. XLII, 9-11 : DE SOLLICITUDINE PATRIS PRO FILIA.

- 9 Filia patris abscondita est vigilia,
et sollicitudo ejus aufert somnum ;
ne forte in adolescentia sua adulta efficiatur,
et cum viro commorata odibilis fiat ;
- 10 nequando polluat in virginitate sua,
et in paternis suis gravis inveniatur ;
ne forte cum viro commorata transgrediatur,
aut certe sterilis efficiatur.
- 11 Super filiam luxuriosam confirma custodiam,
nequando faciat te in opprobrium venire inimicis,
a detractatione in civitate, et objectione plebis,
et confundat te in multitudine populi.

26. CAP. XLII, 12-14 : CAVENTUM EST A MULIERIBUS.

- 12 Omni homini noli intendere in specie,
et in medio mulierum noli commorari ;
- 13 de vestimentis enim procedit tineæ,
et a muliere iniquitas viri.
- 14 Melior est enim iniquitas viri quam mulier benefaciens,
et mulier confundens in opprobrium,

42. — 1) De revelatione sermonis absconditi, filiorum, Eccli. 30, 1-13. Servo... sanguinare, Eccli. 22, 27; 27, 17, 19, 24. — 4) De æqualitate... Eccli. 33, 25-30. — 9) Eccli. 7, 26, 27. — 11) Eccli. ponderum, Prov. 11, 1. — 5) De multa disciplina 26, 13. — 20) Sap. 1, 6-10; Eccli. 39, 24.

PARS QUINTA

[XLII, 15 — L, 26.]

DE SAPIENTIA DIVINA IN NATURA ET IN HISTORIA
ISRAEL OMNIBUS OSTENSA.

I. — DE SAPIENTIA DIVINA IN NATURA OSTENSA.

[XLII, 15 — XLIII, 37.]

De majestate Dei in operibus creationis conspicua [XLII, 15-17]; de ejus scientia [18-20] et sapientia [21-26]. Sapientia Dei conspicitur in sole [XLIII, 1-5], in luna et stellis [6-11], in arcu [12, 13], in tempestate [14-17], in nive [18-21], in gelu et calore [22-24], in mari [25-28]. Opera Dei tam mirabilia sunt ut, prout decet, prædicari nequeant [29-37].

- 15 Memor ero igitur operum Domini,
et quæ vidi annuntiabo.
In sermonibus Domini opera ejus.
- 16 Sol illuminans per omnia respexit,
et gloria Domini plenum est opus ejus.
- 17 Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua,
quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloria sua?
- 18 Abyssum et cor hominum investigavit,
et in astutia eorum excogitavit.
- 19 Cognovit enim Dominus omnem scientiam,
et inspexit in signum ævi,
annuntians quæ præterierunt et quæ superventura sunt,
revelans vestigia occulorum.
- 20 Non præterit illum omnis cogitatus,
et non abscondit se ab eo ullus sermo
- 21 Magnalia sapientiæ suæ decoravit,
qui est ante sæculum et usque in sæculum;
neque adjectum est,
- 22 neque minuitur,
et non eget alicujus consilio.
- 23 Quam desiderabilia omnia opera ejus!
et tanquam scintilla quæ est considerare.
- 24 Omnia hæc vivunt, et manent in sæculum,
et in omni necessitate omnia obaudiunt ei.
- 25 Omnia duplicia, unum contra unum,
et non fecit quidquam deesse.
- 26 Uniuscujusque confirmavit bona.
Et quis satiabitur videns gloriam ejus?
- 43 Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est,
species cæli in visione gloriæ.
- 2 Sol in aspectu annuntians in exitu,
vas admirabile opus Excelsi.
- 3 In meridiano exurit terram,
et in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere?
- Fornacem custodiens in operibus ardoris;
tripliciter sol exurens montes,
radios igneos exsufflans,
et refulgens radiis suis obcæcat oculos.

- 5 Magnus Dominus qui fecit illum,
et in sermonibus ejus festinavit iter.
- 6 Et luna in omnibus in tempore suo,
ostensio temporis, et signum ævi.
- 7 A luna signum diei festi;
luminare quod minuitur in consummatione.
- 8 Mensis secundum nomen ejus est,
crescens mirabiliter in consummatione.
- 9 Vas castrorum in excelsis,
in firmamento cæli resplendens gloriose.
- 10 Species cæli gloria stellarum :
mundum illuminans in excelsis Dominus.
- 11 In verbis Sancti stabunt ad iudicium,
et non deficient in vigiliis suis.
- 12 Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum :
valde speciosus est in splendore suo.
- 13 Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ,
manus Excelsi aperuerunt illum.
- 14 Imperio suo acceleravit nivem,
et accelerat coruscationes emittere iudicii sui.
- 15 Propterea aperti sunt thesauri,
et evolaverunt nebulae sicut aves.
- 16 In magnitudine sua posuit nubes,
et confracti sunt lapides grandinis.
- 17 In conspectu ejus commovebuntur montes,
et in voluntate ejus aspirabit notus.
- 18 Vox tonitruï ejus verberabit terram,
tempestas aquilonis, et congregatio spiritus;
- 19 et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem,
et sicut locusta demergens descensus ejus.
- 20 Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus,
et super imbrem ejus expavescet cor.
- 21 Gelu sicut salem effundet super terram;
et dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli.
- 22 Frigidus ventus aquilo flavit,
et gelavit crystallus ab aqua;
super omnem congregationem aquarum requiescet,
et sicut lorica induet se aquis;
- 23 et devorabit montes, et exuret desertum,
et extinguet viride, sicut igne.
- 24 Medicina omnium in festinatione nebulae;
et ros obviens ab ardore venienti humilem efficiet eum.
- 25 In sermone ejus siluit ventus,
et cogitatione sua placavit abyssum;
et plantavit in illa Dominus insulas.
- 26 Qui navigant mare enarrent pericula ejus,
et audientes auribus nostris admirabimur.
- 27 Illic præclara opera et mirabilia,
varia bestiarum genera, et omnium pecorum, et creatura belluarum.
- 28 Propter ipsum confirmatus est itineris finis,
et in sermone ejus composita sunt omnia.
- 29 Multa dicemus, et deficiemus in verbis;
consummatio autem sermonum ipse est in omnibus.

- 30 Gloriantes ad quid valebimus?
ipse enim Omnipotens super omnia opera sua.
- 31 Terribilis Dominus et magnus vehementer,
et mirabilis potentia ipsius.
- 32 Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis,
supervalebit enim adhuc; et admirabilis magnificentia ejus.
- 33 Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis;
major enim est omni laude.
- 34 Exaltantes eum, replemini virtute, ne laboretis,
non enim comprehendetis.
- 35 Quis videbit eum et enarrabit?
et quis magnificabit eum sicut est ab initio?
- 36 Multa abscondita sunt majora his;
pauca enim vidimus operum ejus.
- 37 Omnia autem Dominus fecit,
et pie agentibus dedit sapientiam.

II. — HYMNUS PATRUM.

[XLIV, 1 — L, 26.]

1. CAP. XLIV, 1-15 : INTRODUCTIO. — *Describuntur dotes variae virorum illustrum Israel* [XLIV, 1-9], *quorum memoria in æternum manet* [10-15].

- 44 Laudemus viros gloriosos,
et parentes nostros in generatione sua.
- 2 Multam gloriam fecit Dominus,
magnificentia sua a sæculo.
- 3 Dominantes in potestatibus suis,
homines magni virtute et prudentia sua præditi,
nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum;
- 4 et imperantes in præsentī populo,
et virtute prudentiæ populis sanctissima verba;
- 5 in peritiā sua requirentes modos musicos,
et narrantes carmina Scripturarum;
- 6 homines divites in virtute,
pulchritudinis studium habentes,
pacificantes in domibus suis.
- 7 Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt,
et in diebus suis habentur in laudibus.
- 8 Qui de illis nati sunt reliquerunt nomen
narrandi laudes eorum.
- 9 Et sunt quorum non est memoria :
perierunt quasi qui non fuerint;
et nati sunt quasi non nati,
et filii ipsorum cum ipsis.
- 10 Sed illi viri misericordiæ sunt,
quorum pietates non defuerunt.
- 11 Cum semine eorum permanent bona;
- 12 hereditas sancta nepotes eorum,
et in testamentis stetit semen eorum;
- 13 et filii eorum propter illos usque in æternum manent;
semen eorum et gloria eorum non derelinquetur.
- 14 Corpora ipsorum in pace sepulta sunt,
et nomen eorum vivit in generationem et generationem.
- 15 Sapientiam ipsorum narrent populi,
et laudem eorum nuntiet ecclesia.

44. — 3) *In prophetis*, Eccli. 39, 1. — 9) Sap. 2, 2, 4. — 15) Eccli. 39, 12-14. — 16) Gen. 5, 24. —

2. CAP. XLIV, 16-19 : ENOCH ET NOE.

- 16 Enoch placuit Deo, et translatus est in paradisum,
ut det gentibus pœnitentiam.
- 17 Noe inventus est perfectus, justus,
et in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.
- 18 Ideo dimissum est reliquum terræ,
cum factum est diluvium.
- 19 Testamenta sæculi posita sunt apud illum,
ne deleri possit diluvio omnis caro.

3. CAP. XLIV, 20-27 : ABRAHAM, ISAAC ET JACOB.

- 20 Abraham magnus pater multitudinis gentium,
et non est inventus similis illi in gloria;
qui conservavit legem Excelsi,
et fuit in testamento cum illo.
- 21 In carne ejus stare fecit testamentum,
et in tentatione inventus est fidelis.
- 22 Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente sua,
crescere illum quasi terræ cumulum,
et ut stellas exaltare semen ejus,
et hereditare illos a mari usque ad mare,
et a flumine usque ad terminos terræ.
- 24 Et in Isaac eodem modo fecit,
propter Abraham, patrem ejus.
- 25 Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus,
et testamentum confirmavit super caput Jacob.
- 26 Agnovit eum in benedictionibus suis,
et dedit illi hereditatem,
et divisit illi partem in tribus duodecim.
- 27 Et conservavit illi homines misericordiæ,
invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

4. CAP. XLV, 1-6 : MOYSES.

- 45 Dilectus Deo et hominibus Moyses,
cujus memoria in benedictione est.
- 2 Similem illum fecit in gloria sanctorum,
et magnificavit eum in timore inimicorum,
et in verbis suis monstra placavit.
- 3 Glorificavit illum in conspectu regum,
et jussit illi coram populo suo,
et ostendit illi gloriam suam.
- 4 In fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum,
et elegit eum ex omni carne.
- 5 Audivit enim eum, et vocem ipsius,
et induxit illum in nubem.
- 6 Et dedit illi coram præcepta,
et legem vitæ et disciplinæ :
docere Jacob testamentum suum,
et judicia sua Israel.

17-19) Gen. 6, 1-9, 17. — 20) Gen. 12, 2; 15, 5; 28, 14. — 21) *In carne... testamentum*, Gen. 17, 10, 13. *In tentatione... fidelis*, Gen. 22, 1, 12; I Mach. 2, 52; Gal. 3, 6, 9; Hebr. 11, 17. — 22) Gen. 22, 16-18; 26, 3. — 24) Gen. 26, 3-5, 24. — 25) *Testamentum... Jacob*, Gen. 27, 28, 29; 28, 14. — 26) *Dedit... hereditatem*, Gen. 32, 9. *Divisit... duodecim*, Gen. 49, 28.

45. — 1) *Moses*, Ex. 11, 3. — 2) *In verbis... placavit*, Ex. 8, 31; 9, 33; 10, 18. 19. — 3) *Jussit... suo*, Ex. 6, 13. *Ostendit... suam*, Ex. 33, 22, 23; 34, 6. — 4) *Lenitate*, Num. 12, 3, 7. — 6) *Legem*

5. CAP. XLV, 7-27 : AARON. — *Deus ad honores produxit Aaron* [XLV, 7, 8]. *Recensentur ornamenta* [9-16] *et officia Aaron* [17-21]. *Deus inimicos Aaron exterminavit* [22-24], *illi et semini ejus hereditatem dedit* [25-27].

- 7 Excelsum fecit Aaron, fratrem ejus,
et similem sibi, de tribu Levi.
- 8 Statuit ei testamentum æternum,
et dedit illi sacerdotium gentis,
et beatificavit illum in gloria;
- 9 et circumcinxit eum zona gloriæ,
et induit eum stolam gloriæ,
et coronavit eum in vasis virtutis.
- 10 Circumpedes, et femoralia, et humerale posuit ei;
et cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro :
- 11 dare sonitum in incessu suo,
auditum facere sonitum in templo
in memoriam filiis gentis suæ.
- 12 Stolam sanctam auro, et hyacintho, et purpura,
opus textile viri sapientis, judicio et veritate præditi :
- 13 torto cocco opus artificis,
gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri,
et opere lapidarii sculptis,
in memoriam secundum numerum tribuum Israel.
- 14 Corona aurea super mitram ejus
expressa signo sanctitatis, et gloria honoris;
opus virtutis, et desideria oculorum ornata.
- 15 Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia
usque ad originem.
- 16 Non est indutus illa alienigena aliquis,
sed tantum filii ipsius soli,
et nepotes ejus per omne tempus.
- 17 Sacrificia ipsius
consumpta sunt igne quotidie.
- 18 Complevit Moyses manus ejus,
et unxit illum oleo sancto.
- 19 Factum est illi in testamentum æternum,
et semini ejus, sicut dies cæli,
fungi sacerdotio, et habere laudem,
et glorificare populum suum in nomine ejus.
- 20 Ipsum elegit ab omni vivente,
offerre sacrificium Deo, incensum, et bonum odorem,
in memoriam placare pro populo suo;
- 21 et dedit illi in præceptis suis potestatem,
in testamentis judiciorum :
docere Jacob testimonia,
et in lege sua lucem dare Israel.
- 22 Quia contra illum steterunt alieni,
et propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto,
qui erant cum Dathan et Abiron,
et congregatio Core in iracundia.
- 23 Vidit Dominus Deus, et non placuit illi,
et consumpti sunt in impetu iracundiæ.
- 24 Fecit illis monstra,
et consumpsit illos in flamma ignis.

vita, Lev. 18, 5. — 7) Ex. 4, 14-16. — 8) *Statuit...* 28, 41; Lev. 8, 2. — 19) Ex. 40, 12, 13; Num. æternum, Ex. 29, 9; 40, 13; Num. 25, 13. *Dedit...* 25, 13; Deut. 18, 5. — 21) Deut. 17, 9-11; 21, 5. *gentis*, Ex. 28, 1-3 — 9-16) Ex. 28, 4-43. — 22-24) Num. 16, 1-35. — 25) *Primitias...* illi, 17) Ex. 29, 38, 42; Num. 28, 4, 6. — 18) Ex.

- 25 Et addidit Aaron gloriam,
et dedit illi hereditatem,
et primitias frugum terræ divisit illi.
26 Panem ipsis in primis paravit in satietatem;
nam et sacrificia Domini edent,
quæ dedit illi et semini ejus.
27 Ceterum in terra gentes non hereditabit,
et pars non est illi in gente;
ipse est enim pars ejus, et hereditas.

6. CAP. XLV, 28-31 : PHINEES.

- 28 Phinees, filius Eleazari, tertius in gloria est,
imitando eum in timore Domini,
29 et stare in reverentia gentis;
in bonitate et alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israel.
30 Ideo statuit illi testamentum pacis,
principem sanctorum et gentis suæ,
ut sit illi et semini ejus sacerdotii dignitas in æternum.
31 Et testamentum David regi, filio Jesse, de tribu Juda,
hereditas ipsi et semini ejus :
ut daret sapientiam in cor nostrum,
judicare gentem suam in justitia,
ne abolerentur bona ipsorum;
et gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

7. CAP. XLVI, 1-12 : JOSUE ET CALEB. — *Memorantur quædam de factis Josue [XLVI, 1-8] et Caleb [9-12].*

- 46 Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis,
qui fuit magnus secundum nomen suum,
2 maximus in salutem electorum Dei,
expugnare insurgentes hostes,
ut consequeretur hereditatem Israel.
3 Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas,
et jactando contra civitates romphæas!
4 Quis ante illum sic restitit?
nam hostes ipse Dominus perduxit.
5 An non in iracundia ejus impeditus est sol,
et una dies facta est quasi duo?
6 Invocavit Altissimum potentem,
in oppugnando inimicos undique;
et audivit illum magnus et sanctus Deus,
in saxis grandinis virtutis valde fortis.
7 Impetum fecit contra gentem hostilem,
et in descensu perdidit contrarios;
8 ut cognoscant gentes potentiam ejus,
quia contra Deum pugnare non est facile.
Et secutus est a tergo Potentis;
9 et in diebus Moysi misericordiam fecit,
ipse, et Caleb, filius Jephone,
stare contra hostem, et prohibere gentem a peccatis,
et perfringere murmur malitiæ.
10 Et ipsi duo constituti a periculo liberati sunt
a numero sexcentorum millium peditum,
inducere illos in hereditatem,
in terram quæ manat lac et mel.

Num. 18, 11-13. — 27) Num. 18, 20; Deut. 10, 9. | tollendo manus suas, Jos. 8, 18-26. — 5) Jos. 10,
— 28) Num. 25, 11-13; 1 Mach. 2, 26, 54. | 12-14. — 6) *Audivit... fortis*, Jos. 10, 8-11. —
46. — 1) Num. 27, 18; Deut. 34, 9. — 3) *In* | 9) Num. 13, 31-14, 9. — 10) Num. 14, 24-38. —

- 11 Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem,
et usque in senectutem permansit illi virtus,
ut ascenderet in excelsum terræ locum,
et semen ipsius obtinuit hereditatem,
12 ut viderent omnes filii Israel
quia bonum est obsequi sancto Deo.

8. CAP. XLVI, 13-15 : JUDICES.

- 13 Et Judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor,
qui non aversi sunt a Domino,
14 ut sit memoria illorum in benedictione,
et ossa eorum pullulent de loco suo;
15 et nomen eorum permaneat in æternum,
permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.

9. CAP. XLVI, 16-23 : SAMUEL.

- 16 Dilectus a Domino Deo suo Samuel, propheta Domini,
renovavit imperium,
et unxit principes in gente sua.
17 In lege Domini congregationem judicavit,
et vidit Deus Jacob;
et in fide sua probatus est propheta;
18 et cognitus est in verbis suis fidelis,
quia vidit Deum lucis.
19 Et invocavit Dominum omnipotentem,
in oppugnando hostes circumstantes undique,
in oblatione agni inviolati.
20 Et intonuit de cælo Dominus,
et in sonitu magno auditam fecit vocem suam;
21 et contrivit principes Tyrionum,
et omnes duces Philisthim;
22 et ante tempus finis vitæ suæ et sæculi,
testimonium præbuit in conspectu Domini et Christi;
pecunias et usque ad calceamenta ab omni carne non accepit,
et non accusavit illum homo.
23 Et post hoc dormivit; et notum fecit regi,
et ostendit illi finem vitæ suæ;
et exaltavit vocem suam de terra in prophetia,
delere impietatem gentis.

10. CAP. XLVII, 1-13 : NATHAN ET DAVID. — *De præstantia* [XLVII, 1, 2] *et victoriis David* [3-10], *qui cultum ordinavit et benedictiones divinas adeptus est* [11-13].

- 47 Post hæc surrexit Nathan,
propheta in diebus David.
2 Et quasi adeps separatus a carne,
sic David a filiis Israel.
3 Cum leonibus lusit quasi cum agnis,
et in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium, in juventute sua.
4 Numquid non occidit gigantem,
et abstulit opprobrium de gente?
5 In tollendo manum,
saxo fundæ dejecit exultationem Golizæ;

11) Jos. 14, 6-14. — 16) I Reg. 8, 1-10, 27; 16, 1-13. — 17) *In fide... propheta*, I Reg. 3, 19, 21.
— 19) I Reg. 7, 9; 12, 18. — 23) *Post hoc dormi-*

vit, I Reg. 25, 1; 28, 3. *Exaltavit... in prophetia*, I Reg. 28, 11-20.

47. — 1) II Reg. 7, 1-17; 12, 1-15. — 2) I Reg. 16, 11-13. — 3) I Reg. 17, 34-36. — 4) I Reg. 17,

- 6 nam invocavit Dominum omnipotentem,
et dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bellô,
et exaltare cornu gentis suæ.
- 7 Sic in decem millibus glorificavit eum;
et laudavit eum in benedictionibus Domini,
in offerendo illi coronam gloriæ;
- 8 contrivit enim inimicos undique,
et extirpavit Philistiim contrarios usque in hodiernum diem;
contrivit cornu ipsorum usque in æternum.
- 9 In omni opere dedit confessionem Sancto,
et Excelso in verbo gloriæ.
- 10 De omni corde suo laudavit Dominum;
et dilexit Deum qui fecit illum,
et dedit illi contra inimicos potentiam;
- 11 et stare fecit cantores contra altare,
et in sono eorum dulces fecit modos.
- 12 Et dedit in celebrationibus decus,
et ornavit tempora usque ad consummationem vitæ,
ut laudarent nomen sanctum Domini,
et amplificarent mane Dei sanctitatem.
- 13 Dominus purgavit peccata ipsius,
et exaltavit in æternum cornu ejus;
et dedit illi testamentum regni,
et sedem gloriæ in Israel.

11. CAP. XLVII, 14-26 : SALOMON. — *Salomon in diebus pacis imperavit* [XLVII, 14, 15], *sapientia impletus est* [16-20], *peccavit et punitus est* [21-26].

- 14 Post ipsum surrexit filius sensatus,
et propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.
- 15 Salomon imperavit in diebus pacis,
cui subiecit Deus omnes hostes,
ut conderet domum in nomine suo,
et pararet sanctitatem in sempiternum.
- 16 Quemadmodum eruditus es in juventute tua,
et impletus es, quasi flumen, sapientia,
et terram retexit anima tua.
- 17 Et replesti in comparisonibus ænigmata.
Ad insulas longe divulgatum est nomen tuum,
et dilectus es in pace tua.
- 18 In cantilenis, et proverbiiis,
et comparisonibus, et interpretationibus, miratæ sunt terræ;
et in nomine Domini Dei,
- 19 cui est cognomen Deus Israel.
- 20 Collegisti quasi aurichalcum aurum,
et ut plumbum complesti argentum;
et inclinasti femora tua mulieribus,
potestatem habuisti in corpore tuo.
- 22 Dedisti maculam in gloria tua,
et profanasti semen tuum,
inducere iracundiam ad liberos tuos,
et incitari stultitiam tuam;
- 23 ut faceres imperium bipartitum,
et ex Ephraim imperare imperium durum.

40-51. — 7) I Reg. 18, 7; II Reg. 5, 1-3. — 8) II Reg. 5, 6-10, 17, 25; 8, 1-14; 21, 15-22. — 11) I Par. 16, 4; 23, 30-32; 25, 1-7. — 13) Dominus... ipsius, II Reg. 12, 13. Dedit... Israel, II Reg. 7, 12-16. — 14) Post... filius, III Reg. 2, 12. Sensatus, III Reg. 5, 7. — 15) Salomon... pacis, III Reg. 4, 24, 25; 5, 4. Ut conderet... suo, III Reg. 5, 5. Quemadmodum... tua, III Reg. 4, 20, 30. — 17) Ad insulas... tuum, III Reg. 4, 34; 10, 1. — 18) III Reg. 4, 31-34. — 20) III Reg. 10, 22-27; II Par. 1, 15. — 21) III Reg. 11, 1-13. — 23) III Reg. 12, 1-24. — 24) Electi sui, Ps.

- 24 Deus autem non derelinquet misericordiam suam;
et non corrumpet, nec delebit opera sua;
neque perdet a stirpe nepotes electi sui,
et semen ejus qui diligit Dominum non corrumpet.
25 Dedit autem reliquum Jacob,
et David de ipsa stirpe.
26 Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

12. CAP. XLVII, 27-31 : ROBOAM ET JEROBOAM.

- 27 Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,
28 et imminutum a prudentia, Roboam,
qui avertit gentem consilio suo;
29 et Jeroboam, filium Nabat, qui peccare fecit Israel,
et dedit viam peccandi Ephraim.
Et plurima redundaverunt peccata ipsorum.
30 Valde averterunt illos a terra sua.
31 Et quæsit omnes nequitas,
usque dum perveniret ad illos defensio,
et ab omnibus peccatis liberavit eos.

13. CAP. XLVIII, 1-12 : ELIAS.

- 48 Et surrexit Elias, propheta, quasi ignis,
et verbum ipsius quasi facula ardebat.
2 Qui induxit in illos famem;
et irritantes illum invidia sua pauci facti sunt;
non enim poterant sustinere præcepta Domini.
3 Verbo Domini continuuit cælum,
et dejecit de cælo ignem ter.
4 Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis.
Et quis potest similiter sic gloriari tibi:
5 qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis,
in verbo Domini Dei;
6 qui dejecisti reges ad perniciem,
et confregisti facile potentiam ipsorum,
et gloriosos de lecto suo;
7 qui audis in Sina judicium,
et in Horeb judicia defensionis;
8 qui ungis reges ad poenitentiam,
et prophetas facis successores post te;
9 qui receptus es in turbine ignis,
in curru equorum igneorum;
10 qui scriptus es in judiciis temporum,
lenire iracundiam Domini,
conciliare cor patris ad filium,
et restituere tribus Jacob?
11 Beati sunt qui te viderunt,
et in amicitia tua decorati sunt.
12 Nam nos vita vivimus tantum;
post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

14. CAP. XLVIII, 13-15 : ELISEUS.

- 13 Elias quidem in turbine tectus est,
et in Eliseo completus est spiritus ejus.

88, 20. — 26) III Reg. 11, 43. — 28) III Reg. 12, 6-16. — 29) III Reg. 12, 28-30. — 30) IV Reg. 17, 6-8, 18.
48. — 2) III Reg. 17, 1. — 3) Verbo... cælum, III Reg. 17, 1. Dejecit... ter, III Reg. 18, 38;
IV, Reg. 1, 9-14. — 5) III Reg. 17, 21, 22. — 6) III Reg. 21, 19, 21; IV Reg. 1, 4, 16, 17;
II Par. 21, 12-15. — 7) III Reg. 19, 1-18. — 8) III Reg. 19, 15-21. — 9) IV Reg. 2, 11;
II Mach. 2, 58. — 10) Mal. 4, 5, 6. — 13) In Eli-

In diebus suis non pertimuit principem,
et potentia nemo vicit illum.

14 Nec superavit illum verbum aliquod,
et mortuum prophetavit corpus ejus.

15 In vita sua fecit monstra,
et in morte mirabilia operatus est.

15. CAP. XLVIII, 16-28 : EZECHIAS ET ISAIAS.

16 In omnibus istis non poenituit populus,
et non recesserunt a peccatis suis,
usque dum ejecti sunt de terra sua,
et dispersi sunt in omnem terram;

17 et relicta est gens perpauca,
et princeps in domo David.

18 Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo;
alii autem multa commiserunt peccata.

19 Ezechias munivit civitatem suam,
et induxit in medium ipsius aquam;
et fodit ferro rupem,
et ædificavit ad aquam puteum.

20 In diebus ipsius ascendit Sennacherib,
et misit Rabsacen, et sustulit manum suam contra illos;
et extulit manum suam in Sion,
et superbus factus est potentia sua.

21 Tunc mota sunt corda et manus ipsorum;
et doluerunt quasi parturientes mulieres.

22 Et invocaverunt Dominum misericordem,
et expandentes manus suas extulerunt ad cælum;
et Sanctus, Dominus Deus, audivit cito vocem ipsorum.

23 Non est commemoratus peccatorum illorum,
neque dedit illos inimicis suis;
sed purgavit eos in manu Isaïæ, sancti prophetæ.

24 Dejecit castra Assyriorum,
et contrivit illos angelus Domini :

25 nam fecit Ezechias quod placuit Deo,
et fortiter ivit in via David, patris sui,
quam mandavit illi Isaïas, propheta magnus,
et fidelis in conspectu Dei.

26 In diebus ipsius retro rediit sol,
et addidit regi vitam.

27 Spiritu magno vidit ultima,
et consolatus est lugentes in Sion.

28 Usque in sempiternum
ostendit futura,
et abscondita antequam evenirent.

16. CAP. XLIX, 1-4 : JOSIAS.

49 Memoria Josiæ in compositionem odoris facta
opus pigmentarii.

2 In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria,
et ut musica in convivio vini.

seo... ejus, IV Reg. 2, 9, 15. Non pertimuit prin-
cipem, IV Reg. 3, 13, 14; 6, 16, 32; 8, 10. —
14) Mortuum... ejus, IV Reg. 13, 21. — 16) In
omnibus... populus, II Par. 36, 15, 16. Usque...
terram, IV Reg. 15, 29; 18, 11, 12. — 19) IV Reg.
20, 20; II Par. 32, 5, 30. — 20) IV Reg. 18, 13-37;
Is. 36, 1-22. — 21) IV Reg. 19, 1-4; Is. 37, 1-4. —

22) IV Reg. 19, 15-20; Is. 37, 15. — 23) Is. 37,
22-35. — 24) IV Reg. 19, 35; Is. 37, 36. —
25) IV Reg. 18, 3-7; II Par. 29, 2; Is. 38, 3. —
26) IV Reg. 20, 10, 11; Is. 38, 8. — 28) IV Reg.
20, 17; Is. 42, 9; 46, 10; 48, 5.

49. — 1) IV Reg. 22, 1, 2; II Par. 34, 1, 2. —

- 3 Ipse est directus divinitus in poenitentiam gentis,
et tulit abominationes impietatis.
4 Et gubernavit ad Dominum cor ipsius,
et in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

17. CAP. XLIX, 5-12 : ULTIMI REGES ET PROPHETÆ.

- 5 Præter David, et Ezechiam, et Josiam,
omnes peccatum commiserunt;
6 nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda,
et contempserunt timorem Dei.
7 Dederunt enim regnum suum aliis,
et gloriam suam alienigenæ genti.
8 Incenderunt electam sanctitatis civitatem,
et desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ.
9 Nam male tractaverunt illum
qui a ventre matris consecratus est propheta,
evertere, et eruere, et perdere,
et iterum ædificare, et renovare.
10 Ezechiel, qui vidit conspectum gloriæ
quam ostendit illi in curru cherubim.
11 Nam commemoratus est inimicorum in imbre,
benefacere illis qui ostenderunt rectas vias.
12 Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo;
nam corroboraverunt Jacob,
et redemerunt se in fide virtutis.

18. CAP. XLIX, 13-15 : ZOROBABEL, JESUS ET NEHEMIAS.

- 13 Quomodo amplificemus Zorobabel?
nam et ipse quasi signum in dextera manu;
14 sic et Jesum, filium Josedec,
qui in diebus suis ædificaverunt domum,
et exaltaverunt templum sanctum Domino,
paratum in gloriam sempiternam?
15 Et Nehemias in memoriam multi temporis,
qui erexit nobis muros eversos,
et stare fecit portas et seras,
qui erexit domos nostras.

19. CAP. XLIX, 16-19 : HENOCH, JOSEPH, SETH, SEM, ADAM.

- 16 Nemo natus est in terra qualis Henoch,
nam et ipse receptus est a terra;
17 neque ut Joseph, qui natus est homo princeps fratrum,
firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi;
18 et ossa ipsius visitata sunt,
et post mortem prophetaverunt.
19 Seth et Sem apud homines gloriam adepti sunt,
et super omnem animam in origine Adam.

3) IV Reg. 23, 1-27; II Par. 34, 28-33. —
8) IV Reg. 25, 9-11; II Par. 36, 19. — 9) Male...
illum, Jer. 37, 14; 38, 6. Qui... propheta, Jer.
1, 5. Evertere... renovare, Jer. 1, 10. — 10) Ez.
1, 1, 4, 15; 8, 2; 43, 3. — 11) Nam... in imbre,
Ez. 13, 11; 38, 9, 22. — 13) Zorobabel, I Esdr.
3, 2; Agg. 1, 12; 2, 2. Ipse... manu, Agg. 2, 24.

— 14) Qui... domum, I Esdr. 3, 8-11. Paratum...
sempiternam, Agg. 2, 7-10. — 15) II Esdr. 1, 1;
3, 1-31. — 16) Gen. 5, 24; Eccli. 44, 16. —
17) Gen. 37, 5; 41, 42-45; 42, 1-3. — 18) Gen.
50, 24; Ex. 13, 19; Jos. 24, 32. — 19) Seth, Gen.
4, 25. Sem, Gen. 5, 31.

20. CAP. L, 1-23 : SIMON FILIUS ONIÆ. — *Laudatur procuratio sacerdotis Simon*
[L, 1-5], *et describitur ejus majestas in sacris* [6-23].

- 50 Simon, Oniæ filius, sacerdos magnus,
qui in vita sua suffulsit domum,
et in diebus suis corroboravit templum.
2 Templi etiam altitudo ab ipso fundata est,
duplex ædificatio, et excelsi parietes templi.
3 In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum,
et quasi mare adimpleti sunt supra modum.
4 Qui curavit gentem suam,
et liberavit eam a perditione.
5 Qui prævaluit amplificare civitatem,
qui adeptus est gloriam in conversatione gentis,
et ingressum domus et atrii amplificavit.
6 Quasi stella matutina in medio nebulae,
et quasi luna plena, in diebus suis lucet;
7 et quasi sol refulgens,
sic ille effulsit in templo Dei.
8 Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ,
et quasi flos rosarum in diebus vernis,
et quasi lilia quæ sunt in transitu aquarum,
et quasi thus redolens in diebus ætatis;
9 quasi ignis effulgens,
et thus ardens in igne;
10 quasi vas auri solidum,
ornatum omni lapide pretioso;
11 quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se extollens,
in accipiendo ipsum stolam gloriæ,
et vestiri eum in consummationem virtutis.
12 In ascensu altaris sancti
gloriam dedit sanctitatis amictum.
13 In accipiendo autem partes de manu sacerdotum,
et ipse stans juxta aram;
et circa illum corona fratrum;
14 quasi plantatio cedri in monte Libano,
sic circa illum steterunt quasi rami palmæ;
et omnes filii Aaron in gloria sua.
15 Oblatio autem Domini in manibus ipsorum
coram omni synagoga Israel;
et consummatione fungens in ara,
amplificare oblationem excelsi Regis,
16 porrexit manum suam in libatione,
et libavit de sanguine uvæ.
17 Effudit in fundamento altaris
odorem divinum excelso Principi.
18 Tunc exclamaverunt filii Aaron,
in tubis productilibus sonuerunt;
et auditum fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.
19 Tunc omnis populus simul properaverunt,
et ceciderunt in faciem super terram,
adorare Dominum Deum suum,
et dare preces omnipotenti Deo excelso.
20 Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis,
et in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus.
21 Et rogavit populus Dominum excelsum in prece,

usque dum perfectus est honor Domini,
et munus suum perfecerunt.

- 22 Tunc descendens, manus suas extulit
in omnem congregationem filiorum Israel,
dare gloriam Deo a labiis suis,
et in nomine ipsius gloriari;
23 et iteravit orationem suam,
volens ostendere virtutem Dei.

21. CAP. L, 24-26 : CONCLUSIO.

- 24 Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra,
qui auxit dies nostros a ventre matris nostræ,
et fecit nobiscum secundum suam misericordiam;
25 det nobis jucunditatem cordis,
et fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos;
26 credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam,
ut liberet nos in diebus suis.

EPILOGUS DUPLEX.

1. CAP. L, 27, 28 : TRES SUNT GENTES ODIS DIGNÆ.

- 27 Duas gentes odit anima mea;
tertia autem non est gens quam oderim :
28 qui sedent in monte Seir, et Philistiim,
et stultus populus qui habitat in Sichimis.

2. CAP. L, 29-31 : SUBSCRIPTIO SIRACIDIS.

- 29 Doctrinam sapientiæ et disciplinæ scripsit in codice isto
Jesus, filius Sirach, Jerosolymita,
qui renovavit sapientiam de corde suo.
30 Beatus qui in istis versatur bonis;
qui ponit illa in corde suo sapiens erit semper.
31 Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit,
quia lux Dei vestigium ejus est.

APPENDIX DUPLEX.

1. CAP. LI, 1-17 : ORATIO SIRACIDIS. — *Filius Sirach gratias agit Deo qui a periculo eripuit eum* [LI, 1-7]. *In angustiis positus Dominum invocavit* [8-12] *et liberatus est* [13-17].

51 Oratio Jesu, filii Sirach.

- Confitebor tibi, Domine rex,
et collaudabo te Deum, salvatorem meum,
2 Confitebor nomini tuo,
quoniam adjutor et protector factus es mihi,
3 et liberasti corpus meum a perditione,
a laqueo linguæ iniquæ, et a labiis operantium mendacium,
et in conspectu astantium factus es mihi adjutor.
4 Et liberasti me, secundum multitudinem misericordiæ nominis tui,
a rugientibus præparatis ad escam;

28) Stultus... in Sichimis, Joan. 4, 9.

51. — 1) Confitebor... rex, Ps. 137, 1, 2. —

2) Quoniam... mihi, Ps. 27, 7; 39, 18. — 3) Ps. 56, 4, 5; 90, 3; 119, 2. — 4) Secundum... tui, Ps.

- 5 de manibus quærentium animam meam,
et de portis tribulationum quæ circumdederunt me;
6 a pressura flammæ quæ circumdedit me,
et in medio ignis non sum æstuatus;
7 de altitudine ventris inferi,
et a lingua coinquinata, et a verbo mendacii,
a rege iniquo, et a lingua injusta.
- 8 Laudabit usque ad mortem anima mea Dominum,
9 et vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.
10 Circumdederunt me undique, et non erat qui adjuvaret;
11 respiciens eram ad adjutorium hominum, et non erat.
12 Memoratus sum misericordiæ tuæ, Domine,
et operationis tuæ, quæ a sæculo sunt;
13 quoniam eruis sustinentes te, Domine,
et liberas eos de manibus gentium.
- 14 Exaltasti super terram habitationem meam,
et pro morte defluente deprecatus sum.
15 Invocavi Dominum, patrem Domini mei,
ut non derelinquat me in die tribulationis meæ,
et in tempore superborum, sine adjutorio.
16 Laudabo nomen tuum assidue,
et collaudabo illud in confessione,
et exaudita est oratio mea;
17 et liberasti me de perditione,
et eripuisti me de tempore iniquo.
18 Propterea confitebor, et laudem dicam tibi,
et benedicam nomini Domini.

2. CAP. LI, 18-38 : DE STUDIO AD SAPIENTIAM ADSEQUENDAM. — *Auctor studium suum ad sapientiam adsequendam describit [LI, 18-21], beneficia hujus operis recenset [22-30], et omnes homines cohortatur ut similiter faciant [31-38].*

- 18 Cum adhuc junior essem, priusquam oberrarem,
quæsi sapientiam palam in oratione mea.
19 Ante templum postulabam pro illa,
et usque in novissimis inquiram eam;
et effloruit tanquam præcox uva.
20 Lætatum est cor meum in ea :
ambulavit pes meus iter rectum;
a juventute mea investigabam eam.
21 Inclinavi modice aurem meam,
et excepi illam.
- 22 Multam inveni in meipso sapientiam,
et multum profeci in ea.
23 Danti mihi sapientiam dabo gloriam;
24 consiliatus sum enim ut facerem illam;
zelatus sum bonum, et non confundar.
25 Collectata est anima mea in illa,
et in faciendo eam confirmatus sum.
26 Manus meas extendi in altum,
et insipientiam ejus luxi;
27 animam meam direxi ad illam,
et in agnitione inveni eam.
28 Possedi cum ipsa cor ab initio;
propter hoc non derelinquar.

68, 14. *A rugientibus*, Ps. 21, 14. — 6) Ps. 16, 3;
65, 10-12. — 9) Ps. 87, 4; 93, 17; 106, 18. —
10) *Circumdederunt me undique*, Ps. 117, 10-12.

Non... adjuvaret, Ps. 21, 12; 106, 12. *Respiciens... erat*, Ps. 141, 5. — 18) *Priusquam oberrarem*,

- 29 Venter meus conturbatus est quærendo illam;
propterea bonam possidebo possessionem.
- 30 Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam,
et in ipsa laudabo eum.
- 31 Appropiate ad me, indocti,
et congregate vos in domum disciplinæ.
- 32 Quid adhuc retardatis? et quid dicitis in his?
Animæ vestræ sitiunt vehementer.
- 33 Aperui os meum, et locutus sum :
Comparete vobis sine argento;
- 34 et collum vestrum subjicite jugo;
et suscipiat anima vestra disciplinam;
in proximo est enim invenire eam.
- 35 Videte oculis vestris, quia modicum laboravi,
et inveni mihi multam requiem.
- 36 Assumite disciplinam in multo numero argenti,
et copiosum aurum possidete in ea.
- 37 Lætetur anima vestra in misericordia ejus,
et non confundemini in laude ipsius.
- 38 Operamini opus vestrum ante tempus,
et dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

Eccli. 34, 12. — 38) Eccli. 16, 15.

PROPHETIA ISAIÆ

PARS PRIOR

[I, 1 — XXXIX, 8.]

VATICINIA DE TEMPORE IPSIUS ISAIÆ.

CAP. I, 1 : TITULUS GENERALIS.

- 1 Visio Isaiæ, filii Amos, quam vidit | Oziaë, Joathan, Achaz, et Ezechiaë, re-
super Judam et Jerusalem, in diebus | gum Juda.

I. — ORACULUM INTRODUCTORIUM.

[I, 2-31.]

CAP. I, 2-31 : JUDICIUM CONTRA JUDA. — *De animo ingrato et criminibus Juda* [I, 2-4]. *Memorantur plagæ jam immixsæ* [5-8]. *Semen tantum relictum est* [9, 10]. *Vanus est cultus mere externus* [11-15^a]. *Illis qui a peccato se mundant* [15^b-17] *spes erit veniæ* [18-20]. *Sion, meretrix facta* [21-23], *in judicio redimetur* [24-27]. *Scelesti et peccatores a Domino conterentur* [28-31].

- 2 UDITE, cæli, et auribus percipe, terra,
quoniam Dominus locutus est.
- 3 Filios enutrivì, et exaltavi;
ipsi autem spreverunt me.
- 4 Cognovit bos possessorem suum,
et asinus præsepe domini sui;
Israel autem me non cognovit,
et populus meus non intellexit.
- 5 Væ genti peccatrici,
populo gravi iniquitate,
semini nequam, filiis sceleratis!
Dereliquerunt Dominum,
blasphemaverunt Sanctum Israel,
abalienati sunt retrorsum.
- 6 Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem?
Omne caput languidum,
et omne cor mœrens.
- 7 A planta pedis usque ad verticem,
non est in eo sanitas;

1. — 1) *Visio*, Ex. 24, 10; Num. 24, 3, 4, 15, 16; III Reg. 22, 19; Is. 2, 1, 6, 1; Jer. 1, 11, 13; Ez. 1, 1, 4, 15, 27, 28; 2, 9; 8, 2, 7, 10, 12, 13, 15, 17; 10, 1, 9, 20, 22; 11, 1; 37, 8; 40, 2, 3, 4; 41, 8; 43, 3; Dan. 7, 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 21; 8, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 15, 17, 20, 26; 9, 21, 23; 10, 1, 5, 7, 8, 14, 16; 12, 5; Am. 1, 1; 7, 1, 4, 7, 8; 8, 1, 2; 9, 1; Abd. 1; Mich. 1, 1; Nah. 1, 1; Hab. 1, 1; Zach. 1, 8; 2, 1, 3, 5; 3, 1; 4, 2; 5, 1, 2, 5, 9; 6, 1. *Isaiæ filii Amos*, IV Reg. 19, 2, 20; 20, 1; II Par. 26, 22; 32, 20, 32; Is. 2, 1; 13, 1; 20, 2; 37, 2, 21; 38, 1. *In diebus Oziaë*, IV Reg. 15, 1-7; II Par. 26. *Joathan*, IV Reg. 15, 32-38; II Par. 27; Mich. 1, 1. *Achaz*, IV Reg. 16; II Par. 28; Is.

7, 1, 3, 10, 12; 14, 28; Mich. 1, 1. *Ezechiaë*, IV Reg. 20; II Par. 29-32; Is. 37-39. — 2) *Audite celi* etc., Deut. 4, 26; 32, 1; Jer. 2, 12; Mich. 1, 2; 6, 2. *Filios enutrivì* etc., Deut. 32, 6, 10, 15. — 3) *Cognovit bos* etc., Jer. 2, 32; 8, 7. *Israel autem* etc., Jer. 4, 22; Os. 2, 8. — 4) *Semini nequam*, Matth. 3, 7. *Blasphemaverunt*, Is. 5, 24. *Sanctum Israel*, IV Reg. 19, 22; Ps. 70, 22; 77, 41; 88, 19; Is. 5, 19, 24; 10, 20; 12, 6; 17, 7; 29, 19; 30, 11, 12, 15; 31, 1; 37, 23; 41, 14, 16, 20; 43, 3, 14; 45, 11; 47, 4; 48, 17; 49, 7; 54, 5; 55, 5; 60, 9, 14; Jer. 50, 29. — 5) Is. 9, 13; Jer. 2, 30; 5, 9; 8, 18; Lam. 5, 17. — 6) Ps. 37, 4; Jer. 8, 22. — 7) Lev. 26, 16,

vulnus, et livor, et plaga tumens,
non est circumligata, nec curata medicamine,
neque fota oleo.

7 Terra vestra deserta,
civitates vestræ succensæ igni :
regionem vestram coram vobis alieni devorant,
et desolabitur sicut in vastitate hostili.

8 Et derelinquetur filia Sion
ut umbraculum in vinea,
et sicut tugurium in cucumerario,
et sicut civitas quæ vastatur.

9 Nisi Dominus exercituum
reliquisset nobis semen,
quasi Sodoma fuissemus,
et quasi Gomorrha similes essemus.

10 Audite verbum Domini,
principes Sodomorum;
percipite auribus legem Dei nostri,
populus Gomorrhæ.

11 Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum?
dicit Dominus.

Plenus sum. Holocausta arietum,
et adipem pinguium,
et sanguinem vitulorum,
et agnorum, et hircorum, nolui.

12 Cum veniretis ante conspectum meum,
quis quæsivit hæc de manibus vestris,
ut ambularetis in atriis meis?

13 Ne offeratis ultra sacrificium frustra;
incensum abominatio est mihi.
Neomeniam et sabbatum, et festivitates alias, non feram;
iniqui sunt cœtus vestri.

14 Calendas vestras, et solemnitates vestras odit anima mea;
facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.

15 Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis;
et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam,
manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

16 Lavamini, mundi estote;
auferte malum cogitationum vestrarum
ab oculis meis;

17 quiescite agere perverse,
discite benefacere;

Is. 5, 6; 6, 11, 12. — 8) *Filia Sion*, II Reg. 19, 21; Ps. 9, 15; Is. 10, 32; 16, 1; 37, 22; 52, 2; 62, 11; Jer. 4, 31; 6, 2, 23; Lam. 1, 6; 2, 1, 4, 8, 10, 13, 18; 4, 22; Mich. 1, 13; 4, 8, 10, 13; Soph. 3, 14; Zach. 2, 10; 9, 9. *Ut umbraculum... tugurium in cucumerario*, Job 27, 18; Lam. 2, 16; Bar. 6, 20. — 9) *Dominus exercituum*, I Reg. 1, 3, 11; 4, 4; 15, 2; 17, 45; II Reg. 5, 10; 6, 2, 18; 7, 8, 20, 27; III Reg. 18, 15; 19, 10, 14; IV Reg. 3, 14; 19, 31; I Par. 12, 9; 17, 7, 24; Ps. 23, 10; 58, 6; 79, 5, 8, 15, 20; 83, 9; 88, 9; Is. 1, 24; 2, 12; 3, 15; 5, 7, 9, 16; 24; 21, 10; 37, 16; 44, 6; 45, 13; Jer. 5, 14; 6, 6; 7, 3, 21; 8, 3; 9, 7, 17; 15, 10; 35, 17; 38, 17; 44, 7; Os. 12, 5; Am. 3, 13; 4, 13; 5, 14, 15, 16, 27; 6, 15; 9, 5; Mich. 4, 4; Nah. 2, 13; 3, 5; Hab. 2, 13; Soph. 2, 9, 10; Agg. 1, 2, 5, 9, 14; Zach. 1, 3, 4, 6, 12, 14, 17; 9, 15; 12, 5; 13, 7; Mal. 1, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14. *Nisi... reliquisset* etc., Lam. 3, 22; Rom. 9, 29. *Quasi Sodo-*

ma... et... Gomorrha, Gen. 10, 19; 13, 10, 12, 13; 14, 2, 8, 10, 11, 12, 17, 20; 18, 16, 17, 20, 22, 26; 19, 1, 24, 28; Deut. 29, 23; 32, 32; Is. 1, 10; Jer. 3, 9; 13, 19; 49, 18; 50, 40; Lam. 4, 6; Ez. 16, 40, 48, 49, 53, 55, 56; Am. 4, 11; Soph. 2, 9. — 11) *Quo mihi multitudinem victimarum*, I Reg. 15, 22; Prov. 15, 8; Is. 66, 3; Mal. 1, 10. *Holocausta* etc., Jer. 6, 20; Os. 6, 6; Am. 5, 21, 22; Mi. 6, 6-8. — 13) *Ne offeratis* etc., Jer. 14, 12. *Neomeniam*, Num. 28, 11; I Par. 23, 31; Judith 8, 6; I Mach. 10, 34. *Festivitates*, Ex. 12, 16; Lev. 23, 36. — 14) *Calendas*, Am. 5, 21; Mal. 1, 10. — 15) *Cum extenderitis manus*, III Reg. 8, 22; Ps. 87, 10. *Cum multiplicaveritis orationem*, Jer. 11, 11; Zach. 7, 13; Matth. 6, 7. *Non exaudiam*, Prov. 1, 26; Mich. 3, 4. *Manus enim vestræ* etc., Prov. 21, 27; Is. 59, 3. — 16) *Is. 55, 7*; Jer. 2, 22; 4, 14; Joel 2, 12, 13; I Petr. 3, 11. — 17) Jer. 7,

quærite judicium, subvenite oppresso,
judicate pupillo, defendite viduam.

- 18 Et venite, et arguite me, dicit Dominus.
Si fuerint peccata vestra ut coccinum,
quasi nix dealbabuntur;
et si fuerint rubra quasi vermiculus,
velut lana alba erunt.
- 19 Si volueritis, et audieritis me,
bona terræ comedetis.
- 20 Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis,
gladius devorabit vos,
quia os Domini locutum est.
- 21 Quomodo facta est meretrix
civitas fidelis, plena judicii?
Justitia habitavit in ea,
nunc autem homicidæ.
- 22 Argentum tuum versum est in scoriâ,
vinum tuum mistum est aqua.
- 23 Principes tui infideles,
socii furum.
Omnes diligunt munera,
sequuntur retributiones.
Pupillo non judicant,
et causa viduæ non ingreditur ad illos.
- 24 Propter hoc ait Dominus,
Deus exercituum, Fortis Israel:
Heu! consolabor super hostibus meis,
et vindicabor de inimicis meis.
- 25 Et convertam manum meam ad te,
et excoquam ad purum scoriâ tuam,
et auferam omne stannum tuum.
- 26 Et restituam judices tuos ut fuerunt prius,
et consiliarios tuos sicut antiquitus;
post hæc vocaberis civitas justi,
urbs fidelis.
- 27 Sion in iudicio redimetur,
et reducent eam in justitia.
- 28 Et conteret scelestos, et peccatores simul;
et qui dereliquerunt Dominum consumentur.
- 29 Confundentur enim ab idolis quibus sacrificaverunt,
et erubescetis super hortis quos elegeratis,
cum fueritis velut quercus defluentibus foliis,
et velut hortus absque aqua.
- 31 Et erit fortitudo vestra ut favilla stuppæ,
et opus vestrum quasi scintilla;
et succendetur utrumque simul,
et non erit qui extinguat.

3-6; 22, 3. — 18) *Arguite me*, Is. 43, 26. *Quasi nix* etc., Is. 44, 22; Ps. 50, 9; Ap. 7, 14. — 19) Lev. 25, 18, 19; Deut. 28, 3. — 20) *Gladius* etc., Lev. 26, 25; Jer. 2, 30; 14, 12. *Quia os Domini* etc., Num. 13, 19; Is. 24, 3. — 21) Jer. 2, 20; Ez. 16; Os. 2, 8-20. — 22) Jer. 6, 30; Lam. 4, 1; Ez. 22, 18. — 23) *Principes tui* etc., Jer. 6, 28. *Diligunt munera*, Ex. 23, 8; Mich. 3, 11; 7, 3. *Pupillo* etc., Jer. 5, 28; Zach. 7, 10. — 24) *Dominus Deus exercituum*, Is. 1, 9. *For-*

tis Israel, Gen. 49, 24; Ps. 131, 25; Is. 49, 26; 60, 16. *Vindicabor*, Deut. 32, 41; Jer. 46, 10. — 25) Is. 5, 25; Ez. 22, 19-22; Am. 1, 8; Mal. 3, 3. — 26) *Civitas justi*, Is. 60, 14; 62, 4; Zach. 8, 3. — 27) Is. 46, 13; Jer. 22, 3, 4. — 28) Jos. 24, 20; Job 31, 3; Ps. 1, 6; 72, 27; Os. 7, 27. — 29) Is. 42, 17; 44, 11; 65, 3; 66, 17; Os. 4, 10. — 30) Jer. 8, 13; 17, 6. — 31) Jud. 16, 9; Eccli. 22, 10; Is. 43, 17; 66, 24.

II. — VATICINIA DE JUDA ET ISRAEL, AD TEMPORA JOATHAN, ACHAZ ET EZECHIAË, SECUNDUM ORDINEM PERTINENTIA.

[II, 1 — XII, 6.]

CYCLUS PRIMUS : IN DIEBUS JOATHAN.

1. CAP. II, 1-5 : JERUSALEM CENTRUM ERIT OMNIUM NATIONUM. — *Introductio* [II, 1]. *Describitur conversio gentium* [2, 3^a]. *Dominus legislator et rex erit* [3^b, 4^a]. *De pace messianica* [4^b, 5].

2 Verbum quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda et Jerusalem.

2 Et erit in novissimis diebus
præparatus mons domus Domini
in vertice montium,
et elevabitur super colles;

3 et fluent ad eum omnes gentes,
et ibunt populi multi, et dicent :
Venite, et ascendamus ad montem Domini,
et ad domum Dei Jacob ;
et docebit nos vias suas,
et ambulabimus in semitis ejus,

4 quia de Sion exhibit lex,
et verbum Domini de Jerusalem.
Et judicabit gentes,
et arguet populos multos ;

et conflabunt gladios suos in vomeres,
et lanceas suas in falces.
Non levabit gens contra gentem gladium,
nec exercebuntur ultra ad prælium.

5 Domus Jacob, venite,
et ambulemus in lumine Domini.

2. CAP. II, 6-22 : HUMILIABUNTUR SUPERBI IN DIE JUDICII. — *Exponitur argumentum* [II, 6]. *Contra luxuriam et idololatriam* [7-11] *et superbiam potentium* [12-19]. *Confundentur qui idolis serviunt* [20-22].

6 Projecisti enim populum tuum,
domum Jacob,
quia repleti sunt ut olim,
et augures habuerunt ut Philistiim,
et pueris alienis adhæserunt.

7 Repleta est terra argento et auro,
et non est finis thesaurorum ejus.

8 Et repleta est terra ejus equis,
et innumerabiles quadrigæ ejus.
Et repleta est terra ejus idolis ;

2. — 1) *Verbum quod vidit*, Ez. 1, 3, 4; Am. 1, 1; Mich. 1, 1. — 2) *In novissimis diebus*, Gen. 49, 1; Num. 24, 14; Deut. 4, 30; 31, 29; Jer. 23, 20; 30, 24; 48, 47; 49, 39; Ez. 38, 16; Dan. 2, 28; 10, 14; Os. 3, 5; Mich. 4, 1. *Mons domus Domini*, Is. 14, 13; 25, 6; 56, 7. *Fluent etc.*, Jer. 3, 17. — 3) *Ibunt etc.*, Zach. 8, 20-23. *Venite etc.*, Is. 27, 13; Jer. 31, 6; 50, 5.

De Sion exhibit, Is. 51, 4; Luc. 24, 47. — 4) *Judicabit*, Is. 42, 1; Joel 3, 12. *Conflabunt*, Joel 3, 10. *Non levabit gens etc.*, Ps. 71, 3, 7; Is. 9, 7; Os. 2, 18. — 5) Is. 60, 1-3; Bar. 4, 2. — 6) *Augures*, Mich. 5, 11. *Ut Philistiim*, 1 Reg. 6, 2; IV Reg. 1, 2. — 7) Deut. 17, 17; Is. 39, 2. — 8) *Repleta est... equis*, Deut. 17, 16; Is. 30, 16; Mich. 5, 10. *Repleta est... idolis*, Is. 10, 10, 11;

opus manuum suarum adoraverunt,
quod fecerunt digiti eorum.

- 9 Et incurvavit se homo,
et humiliatus est vir;
ne ergo dimittas eis.
- 10 Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo
a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus.
- 11 Oculi sublimes hominis humiliati sunt,
et incurvabitur altitudo virorum;
exaltabitur autem Dominus solus
in die illa.
- 12 Quia dies Domini exercituum
super omnem superbum, et excelsum,
et super omnem arrogantem, et humiliabitur;
et super omnes cedros Libani sublimes et erectas,
et super omnes quercus Basan,
et super omnes montes excelsos,
et super omnes colles elevatos,
et super omnem turrin excelsam,
et super omnem murum munitum,
et super omnes naves Tharsis,
et super omne quod visu pulchrum est,
- 17 et incurvabitur sublimitas hominum,
et humiliabitur altitudo virorum,
et elevabitur Dominus solus
in die illa;
et idola penitus conterentur;
et introibunt in speluncas petrarum,
et in voragines terræ,
a facie formidinis Domini,
et a gloria majestatis ejus,
cum surrexerit percutere terram.
- 20 In die illa projiciet homo
idola argenti sui, et simulacra auri sui,
quæ fecerat sibi ut adoraret,
talpas et vespertiliones.
- 21 Et ingredietur scissuras petrarum
et in cavernas saxorum,
a facie formidinis Domini,
et a gloria majestatis ejus,
cum surrexerit percutere terram.
- 22 Quiescite ergo ab homine,
cujus spiritus in naribus ejus est,
quia excelsus reputatus est ipse.

44, 9-20; Jer. 1, 16; 2, 28; Os. 8, 11; Act. 16, 16. —
9) Is. 5, 15. — 10) *Ingredere* etc., Soph. 2, 3; Apoc.
6, 15, 16. *A facie timoris* etc., II Thess. 1, 9. —
11) Ps. 17, 28; Is. 5, 15; II Cor. 10, 5. — 12) *Dies*
Domini, Is. 13, 6, 9, 13; Jer. 46, 10; Lam. 1, 12;
2, 1, 22; Ez. 13, 5; 39, 3; 36, 33; 39, 8, 11, 13;
Joel 1, 15; 2, 1, 2, 11, 31; 3, 14; Am. 5, 18, 20;
Abd. 15; Soph. 1, 7, 8, 14, 15, 16, 18; Zach. 14, 1, 7;
Mal. 3, 2, 17; 4, 1, 3, 5. — 13) Zach. 11, 2. —
14) Is. 41, 15. — 15) II Par. 26, 9; 27, 3, 4; Soph.

1, 16. — 16) *Naves Tharsis*, III Reg. 10, 22;
II Par. 20, 37; Is. 50, 9; Jon. 1, 30. — 17) *Et ele-*
vabitur etc., Is. 33, 5. — 18) Tob. 14, 8; Sap. 14,
11-13; Jer. 10, 11, 15. — 19) *Et introibunt* etc.,
I Reg. 13, 6; Is. 7, 19; Os. 10, 8; Luc. 23, 30;
Apoc. 6, 16. *Cum surrexerit* etc., Ps. 75, 9, 10;
Hab. 3, 6. — 20) Is. 30, 22; 31, 7. — 21) II Thess.
1, 9. — 22) *Quiescite ab homine*, Ps. 145, 2, 3.
Cujus spiritus etc., Job 27, 3; Sap. 2, 2, 3.

3. CAP. III, 1-15 : JERUSALEM ABSQUE DUCIBUS. — *Civitas principibus orbata* [III, 1-3], *confusioni dedita* [4-7], *pondus fert suæ iniquitatis* [8-12] et *divini judicii* [13-15].

- 3 Ecce enim Dominator, Dominus exercituum,
auferet a Jerusalem et a Juda
validum et fortem,
omne robur panis, et omne robur aquæ;
2 fortem, et virum bellatorem,
judicem, et prophetam, et ariolum, et senem;
3 principem super quinquaginta, et honorabilem vultu, et consiliarium,
et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici.
4 Et dabo pueros principes eorum,
et effeminati dominabuntur eis.
- 5 Et irruet populus, vir ad virum,
et unusquisque ad proximum suum;
tumultuabitur puer contra senem,
et ignobilis contra nobilem.
6 Apprehendet enim vir fratrem suum,
domesticum patris sui :
Vestimentum tibi est, princeps esto noster,
ruina autem hæc sub manu tua.
7 Respondebit in die illa, dicens :
Non sum medicus,
et in domo mea non est panis neque vestimentum;
nolite constituere me principem populi.
- 8 Ruit enim Jerusalem, et Judas concidit,
quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum,
ut provocarent oculos majestatis ejus.
9 Agnitio vultus eorum respondit eis;
et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt.
Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala!
- 10 Dicite justo quoniam bene,
quoniam fructum adinventionum suarum comedet.
11 Væ impio in malum!
retributio enim manuum ejus fiet ei.
- 12 Populum meum exactores sui spoliaverunt,
et mulieres dominatæ sunt eis.
Popule meus, qui te beatum dicunt ipsi te decipiunt,
et viam gressuum tuorum dissipant.
- 13 Stat ad judicandum Dominus,
et stat ad judicandos populos.
14 Dominus ad judicium veniet
cum senibus populi sui, et principibus ejus;
vos enim depasti estis vineam,
et rapina pauperis in domo vestra.
15 Quare atteritis populum meum,
et facies pauperum commolitis?
dicit Dominus, Deus exercituum.

3. — 1) *Dominus exercituum*, Is. 1, 24. *Robur panis*, Lev. 26, 26; Deut. 28, 20, 48; Ps. 104, 16; Ez. 14, 13. — 2) *Fortem*, IV Reg. 24, 14; Ez. 17, 13, 14. *Prophetam*, Ps. 73, 9; Lam. 2, 9. — 4) Eccl. 10, 16. — 5) Mich. 7, 3-6. — 8) *Lingua eorum* etc. Ps. 72, 9. — 9) *Quasi Sodoma*, Is. 1, 10. — 10) Deut. 12, 25; 28, 1-4; Ps. 36, 37; 127, 2; Eccl. 8, 12; Dan. 3, 30. — 9) Eccl. 8, 13; Gal. 6, 5. — 12) *Qui te beatum* etc., Lam. 2, 14; Ez. 13, 10; Mich. 3, 5. — 13) Ps. 7, 7-9; Is. 2, 4; Os. 4, 1. — 14) *Cum senibus* etc., Mich. 3, 1. *Rapina pauperis*, Eccl. 10, 16; Ps. 79, 9; Is. 5, 1. *Rapina pauperis*, Eccl. 13, 24; Am. 3, 10. — 15) Ps. 93, 5. — 16) *Elevata*

4. CAP. III, 16—IV, 1 : CONTRA LUXURIAM MULIERUM. — *Arguuntur mulieres de luxu* [III, 16, 17]; *privabuntur ornamentis suis* [18-26], *et viros non invenient qui eas ducant uxores* [IV, 1].

16 Et dixit Dominus :

Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion,
et ambulaverunt extento collo,
et nutibus oculorum ibant,
et plaudebant, ambulabant pedibus suis,
et composito gradu incedebant;
17 decalvabit Dominus verticem filiarum Sion,
et Dominus crinem earum nudabit.

18 In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum,
19 et lunulas, et torques,
et monilia, et armillas, et mitras,
20 et discriminalia, et periscelidas, et murenulas,
et olfactoriola, et inaures,
21 et annulos, et gemmas in fronte pendentes,
22 et mutatoria, et palliola,
et lintamina, et acus,
23 et specula, et sindones,
et vittas, et theristra.

24 Et erit pro suavi odore foetor,
et pro zona funiculus,
et pro crispanti crine calvitium,
et pro fascia pectorali cilicium.

25 Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent,
et fortes tui in praelio.

26 Et mœrebunt atque lugebunt portae ejus,
et desolata in terra sedebit.

4 Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes :
Panem nostrum comedemus,
et vestimentis nostris operiemur;
tantummodo invocetur nomen tuum super nos,
aufer opprobrium nostrum.

5. CAP. IV, 2-6 : DE TEMPORIBUS MESSIANICIS. — *Dominus gloria redemptorum erit* [IV, 2, 3] *et, post purificationem populi* [4], *ejus protectio* [5, 6].

2 In die illa,
erit germen Domini in magnificentia et gloria,
et fructus terrae sublimis, et exultatio
his qui salvati fuerint de Israel.

3 Et erit : omnis qui relictus fuerit in Sion,
et residuus in Jerusalem,
sanctus vocabitur,
omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.

4 Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion,
et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus,
in spiritu iudicii, et spiritu ardoris.

sunt etc., Prov. 31, 30; I Tim. 2, 9. — 21) *Gemmas* etc., Gen. 24, 47; Ez. 16, 12. — 24) *Pro suavi odore*, Esth. 2, 12. *Calvitium*, Is. 15, 2; 22, 12; Jer. 16, 6; 47, 5; Ez. 7, 18; 27, 31; Am. 3, 10; Mich. 1, 16. *Cilicium*, Gen. 37, 34; II Reg. 21, 10; Lam. 2, 10. — 26) Is. 47, 1; Jer. 14, 2; Lam. 1, 4.

4. — 2) *Germen Domini*, Jer. 23, 5; 33, 15; Zach. 3, 8; 6, 12. — 3) *Sanctus vocabitur*, Abd. 17. *Qui scriptus est* etc., Ex. 32, 32; Ps. 68, 20; Dan. 12, 1; Luc. 10, 20; Hebr. 12, 23. — 4) *Si abluerit*, Ez. 36, 25; Joel 3, 21; Zach. 13, 1. *Spiritu ardoris*, Mal. 3, 2; Matth. 3, 11; Luc. 3, 17.

- 5 Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion,
et ubi invocatus est,
nubem per diem et fenum,
et splendorem ignis flammantis in nocte;
super omnem enim gloriam protectio.
6 Et tabernaculum erit in umbraculum
diei ab æstu,
et in securitatem et absconsionem
a turbine et a pluvia.

6. CAP. V, 1-30 : PARABOLA DE VINEA ET EJUS applicatio. — *Introductio* [V, 1^a]. *Narrantur cura et deceptio* [1^b, 2] *et pœnæ vineæ inflictæ* [3, 4]. *Explicatur parabola : de populo in generali* [5-7], *speciatim de divitibus qui satiari nequeunt* [8-10], *de potatoribus* [11-17], *de his qui Dominum provocant* [18, 19], *se justos esse falso asserunt, superbiunt et in judicando inique agunt* [20-23]. *Veniunt primæ pœnæ* [24, 25], *quas Assyrii mox complebunt* [26-30].

- 5 Cantabo dilecto meo
canticum patruelis mei vineæ suæ.
Vinea facta est dilecto meo
in cornu filio olei.
2 Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa,
et plantavit eam electam;
et ædificavit turrin in medio ejus,
et torcular extruxit in ea;
et expectavit ut faceret uvas,
et fecit labruscas.
3 Nunc ergo, habitatores Jerusalem,
et viri Juda,
judicate inter me
et vineam meam.
4 Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ,
et non feci ei?
An quod expectavi ut faceret uvas,
et fecit labruscas?
5 Et nunc ostendam vobis
quid ego faciam vineæ meæ :
auferam sepem ejus,
et erit in direptionem;
diruam maceriam ejus,
et erit in conculcationem.
6 Et ponam eam desertam;
non putabitur et non fodietur;
et ascendent vepres et spinæ;
et nubibus mandabo
ne pluant super eam imbrem.
7 Vinea enim Domini exercituum
domus Israel est;
et vir Juda
germen ejus delectabile;
et expectavi ut faceret judicium,
et ecce iniquitas;
et justitiam, et ecce clamor.

— 5) Nubem etc., Ex. 13, 21; 14, 19, 20; 40, 22, 26.
— 6) Ps. 26, 3; Is. 25, 4.

5. — 1) Ps. 79, 9; Is. 3, 14; 27, 2; Jer. 2, 21;
12, 20; Ez. 15, 2; Os. 9, 10; Marc. 12, 1-9. —

2) Et expectavit etc., Matth. 21, 10; Luc. 13, 6-9.

— 4) Quid est etc., Jer. 2, 5, 31; Mich. 6, 3, 4. —

5) Ps. 79, 13; 88, 41, 42; Prov. 24, 31; Jer. 5, 10;
Matth. 3, 10; 21, 43. — 6) III Reg. 17, 1; Is. 7,
23, 25; Jer. 14, 22. — 7) Ps. 79, 9-12. — 8) Mich.

- 8 Væ qui conjungitis domum ad domum,
et agrum agro copulatis
usque ad terminum loci!
Numquid habitabitis vos soli
in medio terræ?
- 9 In auribus meis sunt hæc,
dicit Dominus exercituum;
nisi domus multæ desertæ fuerint,
grandes et pulchræ, absque habitatore.
- 10 Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam,
et triginta modii sementis facient modios tres.
- 11 Væ qui consurgitis mane
ad ebrietatem sectandam,
et potandum usque ad vesperam,
ut vino æstuetis!
- 12 Cithara, et lyra, et tympanum,
et tibia, et vinum in convivii vestris;
et opus Domini non respicitis,
nec opera manuum ejus consideratis.
- 13 Propterea captivus ductus est populus meus,
quia non habuit scientiam,
et nobiles ejus interierunt fame,
et multitudo ejus siti exaruit.
- 14 Propterea dilatavit infernus animam suam,
et aperuit os suum absque ullo termino;
et descendent fortes ejus,
et populus ejus, et sublimes gloriosique ejus, ad eum.
- 15 Et incurvabitur homo, et humiliabitur vir,
et oculi sublimium deprimentur.
- 16 Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio;
et Deus sanctus sanctificabitur in justitia.
- 17 Et pascentur agni juxta ordinem suum,
et deserta in ubertatem versa advenæ comedent.
- 18 Væ qui trahitis iniquitatem
in funiculis vanitatis,
et quasi vinculum plaustrum peccatum!
qui dicitis: Festinet,
et cito veniat opus ejus, ut videamus;
et appropiet, et veniat
consilium Sancti Israel,
et sciemus illud!
- 20 Væ qui dicitis malum bonum,
et bonum malum;
ponentes tenebras lucem,
et lucem tenebras;
ponentes amarum in dulce,
et dulce in amarum!
- 21 Væ qui sapientes estis in oculis vestris,
et coram vobismetipsis prudentes!
- 22 Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,
et viri fortes ad miscendam ebrietatem!

2, 2; Hab. 2, 6. — 10) Agg. 1, 6; 2, 17. — 11) Prov. 2, 5. — 15) Is. 2, 9, 11. — 16) Is. 2, 11, 17; 33, 5. — 17) Is. 7, 21. — 18) Prov. 5, 22. — 19) Sap. 2, 17; Is. 66, 5; Jer. 17, 15; Ez. 12, 27; II Petr. 3, 4. — 20) Eccli. 11, 33; Is. 32, 5; Am. 5, 7. — 21) Job etc., Lam. 4, 2, 7, 8. — 14) Dilatavit etc., Hab. 37, 24; Prov. 3, 7; Rom. 12, 10. — 23) Ex. 23, 8;

- 23 qui justificatis impium pro muneribus,
et iustitiam iusti aufertis ab eo!
- 24 Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis,
et calor flammæ exurit,
sic radix eorum quasi favilla erit,
et germen eorum ut pulvis ascendet;
abjecerunt enim legem Domini exercituum,
et eloquium Sancti Israel blasphemaverunt.
- 25 Ideo iratus est furor Domini in populum suum,
et extendit manum suam super eum, et percussit eum;
et conturbati sunt montes,
et facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum.
In his omnibus non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.
- 26 Et elevabit signum in nationibus procul,
et sibilabit ad eum de finibus terræ;
et ecce festinus velociter veniet.
- 27 Non est deficiens neque laborans in eo;
non dormitabit, neque dormiet;
neque solvetur cingulum renum ejus,
nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.
- 28 Sagittæ ejus acutæ,
et omnes arcus ejus extenti.
Ungulæ equorum ejus ut silex,
et rotæ ejus quasi impetus tempestatis.
- 29 Rugitus ejus ut leonis,
rugiet ut catuli leonum;
et frendet, et tenebit prædam,
et amplexabitur, et non erit qui eruat.
- 30 Et sonabit super eum in die illa
sicut sonitus maris.
Aspiciemus in terram,
et ecce tenebræ tribulationis,
et lux obtenebrata est in caligine ejus.

IN ANNO QUO MORTUUS EST OZIAS.

CAP. VI, 1-13 : VOCATIO ISAIÆ. — *Divina apparitio* [VI, 1-4], *timor prophetae ejusque purificatio describuntur* [5-7]. *Mittitur Isaias ut denuntiet obdurationem populi* [8-10] *pœnasque a Deo infligendas* [11-13].

- 6 In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum; et ea quæ sub ipso
2 erant replebant templum. Seraphim stabant super illud : sex alæ uni, et sex alæ alteri; duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, et duabus volabant. Et clamabant alter ad alterum, et dicebant: 3

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, Deus exercituum;
plena est omnis terra gloria ejus.

- 4 Et commota sunt superliminaria cardinum a voce clamantis, et domus repleta est fumo.

Prov. 17, 15; 24, 24; Eccli. 11, 33. — 24) *Sicut devorat etc.*, Ex. 15, 7; Is. 47, 14; Joel 2, 5; Nah. 1, 10. *Abjecerunt etc.*, Is. 1, 4; 30, 9. — 25) *Iratus est etc.*, IV Reg. 22, 13, 17. *Extendit manum*, Ez. 6, 14. *Conturbati sunt montes*, Ps. 45, 4; Jer. 4, 24; Hab. 3, 6. *Quasi stercus*, IV Reg. 9, 37; Jer. 36, 30. *In his omnibus etc.*, Is. 9, 12, 17, 21; 10, 4. — 26) *Elevabit... sibilabit*, Is. 7, 18; 11, 12; 13, 2. *De finibus terræ*, Deut. 28, 49; Is. 10, 3; Jer. 5, 15; Bar. 4, 15. *Festinus etc.*, Is. 10, 28-32. — 28) Ps. 7, 13; 119, 4; Is. 21, 1; Jer. 4, 13. — 29) IV Reg. 18, 13, 14; Jer. 2, 15. — 30) Is. 8, 22; Jer. 4, 23.
6. — 1) *In anno quo mortuus est rex Ozias*, IV Reg. 15, 5, 6; II Par. 26, 16-21; Is. 1, 1. *Vidi Dominum*, III Reg. 22, 15; Joan. 12, 41. — 2) *Dan. 7, 10. — 3) Sanctus*, Apoc. 4, 8. *Plena est... gloria ejus*, Num. 14, 21; Ps. 8, 2, 10; 71, 19; Hab. 3, 3. — 4) *Commota sunt etc.*, Ps. 96, 4, 5; Am. 9, 1. *Domus repleta est fumo*, Ex. 19,

5 Et dixi :

Væ mihi, quia tacui,
quia vir pollutus labiis ego sum,
et in medio populi polluta labia habentis ego habito
et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6 Et volavit ad me unus de Seraphim, | tulerat de altari, et tetigit os meum, et 7
et in manu ejus calculus, quem forcipe | dixit :

Ecce tetigit hoc labia tua,
et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.

8 Et audiivi vocem Domini dicentis :

Quem mittam?
et quis ibit nobis?

Et dixi :

Ecce ego, mitte me.

9 Et dixit :

Vade, et dices populo huic :
Audite audientes, et nolite intelligere;
et videte visionem, et nolite cognoscere.

10 Excæca cor populi hujus,
et aures ejus aggrava,
et oculos ejus claude :
ne forte videat oculis suis,
et auribus suis audiat,
et corde suo intelligat,
et convertatur, et sanem eum.

11 Et dixi :

Usquequo, Domine?

Et dixit :

Donec desolentur civitates absque habitatore,
et domus sine homine,
et terra relinquetur deserta.

12 Et longe faciet Dominus homines,
et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13 Et adhuc in ea decimatio,
et convertetur, et erit in ostensionem
sicut terebinthus, et sicut quercus quæ expandit ramos suos;
semen sanctum erit id quod steterit in ea.

CYCLUS SECUNDUS : IN DIEBUS ACHAZ.

1. CAP. VII, 1-25 : ORACULA AD REGEM ET PROCERES. — *Syris et Ephraimitis in Jerusalem ascendentibus, commovetur cor regis et populi [VII, 1, 2]. Isaias stat coram Achaz : Absit timor ! In Domino fidendum est [3-9]. Datur et explicatur signum Virginis [10-16]. Terra Israel, quam invadunt Assyrii et vastant [17-20], in desertum vertetur [21-25].*

7 Et factum est in diebus Achaz, filii | Rasin, rex Syriæ, et Phacee, filius Ro-
Joathan, filii Oziæ, regis Juda, ascendit | meliæ, rex Israel, in Jerusalem, ad præ-

18; 24, 18; Num. 16, 43; III Reg. 8, 10, 11; Ez. 10, 4; Apoc. 15, 8. — 5) Ex. 33, 20; Jud. 6, 22; 13, 22; Is. 33, 17; Jer. 10, 10; Soph. 3, 9; Zach. 9, 9; Matth. 25, 34, 40; Luc. 19, 38. — 7) Jer. 1, 9; Dan. 10, 10. — 8) Quis ibit nobis, Gen. 1, 26. — 9) Sap. 4, 14; Jer. 5, 21; Ez. 12, 2; Matth. 13, 14, 15; Marc. 4, 12; Luc. 8, 10; Joan. 12, 40; Act.

28 25-27; Rom. 11, 8; II Cor. 4, 4. — 11) Lev. 25, 31, 32; Ps. 78, 5; 88, 47; Is. 1, 7; 27, 10. — 12) In medio terræ, Is. 10, 23. — 13) Quæ expandit ramos suos, Job 14, 7. Semen sanctum, I Esdr. 9, 2; Is. 4, 3.

7. — 1) In diebus Achaz, Is. 1, 1; IV Reg. 16; II Par. 28. Rasin rex Syriæ, IV Reg. 15, 30;

liandum contra eam, et non potuerunt
2 debellare eam. Et nuntiaverunt domui
David, dicentes : Requievit Syria super
Ephraim. Et commotum est cor ejus, et
cor populi ejus, sicut moventur ligna sil-
varum a facie venti.

Et dixit Dominus ad Isaïam : Egredere 3
in occursum Achaz, tu et qui derelictus
est Jasub, filius tuus, ad extremum aquæ-
ductus piscinæ superioris in via agri Ful-
lonis; et dices ad eum : 4

Vide ut sileas; noli timere,
et cor tuum ne formidet
a duabus caudis titionum fumigantium istorum,
in ira furoris Rasin, regis Syriæ, et filii Romeliæ;
5 eo quod consilium inierit contra te Syria in malum,
Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes :
6 Ascendamus ad Judam,
et suscitemus eum, et avellamus eum ad nos,
et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.
7 Hæc dicit Dominus Deus :
Non stabit, et non erit istud;
8 sed caput Syriæ Damascus,
et caput Damasci Rasin;
et adhuc sexaginta et quinque anni,
et desinet Ephraim esse populus;
9 et caput Ephraim Samaria,
et caput Samariæ filius Romeliæ.
Si non credideritis, non permanebitis.

10 Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, di-
11 cens : Pete tibi signum a Domino Deo
tuo, in profundum inferni, sive in excelsum
supra. Et dixit Achaz : Non petam, et 12
non tentabo Dominum. Et dixit : 13

Audite ergo, domus David.
Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus,
quia molesti estis et Deo meo?
14 Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum :
Ecce virgo concipiet, et pariet filium,
et vocabitur nomen ejus Emmanuel.
15 Butyrum et mel comedet,
ut sciat reprobare malum, et eligere bonum.
16 Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum,
derelinquetur terra quam tu detestaris a facie duorum regum suorum.
17 Adducet Dominus super te, et super populum tuum,
et super domum patris tui,
dies qui non venerunt
a diebus separationis Ephraim a Juda,
cum rege Assyriorum.
18 Et erit in die illa : Sibilabit Dominus
muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti,
et api quæ est in terra Assur;
19 et venient, et requiescent omnes
in torrentibus vallium,
et in cavernis petrarum,
et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus.

16, 5-9; II Par. 28, 5. Phacee filius Romeliæ, IV Reg. 15, 27-31; II Par. 28, 5, 6. — 3) Filius tuus, Is. 8, 3, 18. Extremum aqueductus etc., IV Reg. 18, 17; Is. 36, 2. — 4) Vide ut sileas, Ex. 14, 13; Is. 30, 13. Titionum, Am. 4, 11; Zach. 3, 2. — 7) Non stabit etc., Is. 8, 10. — 8) Adhuc sexaginta etc., Is. 16, 14; 21, 16; 38, 5; Jer. 28, 16; Jon. 3, 4. — 9) Si non credideritis etc., II Par. 20, 20. — 11) Signum, I Reg. 2, 34; IV Reg. 19, 29; 20, 8, 9; Is. 37, 30; 38, 8, 22; Luc.

2, 12. — 12) Non tentabo etc., Deut. 6, 16; Ps. 77, 18; Matth. 4, 7; Luc. 4, 12; Act. 5, 6. — 14) Ecce virgo concipiet etc., Matth. 1, 23; Luc. 1, 30-35. Emmanuel, Is. 8, 8, 10. — 16) Antequam sciat etc., Is. 8, 4. Derelinquetur terra etc., IV Reg. 15, 29; 16, 9. — 17) Adducet Dominus etc., II Par. 28, 20; Is. 8, 7. A diebus separationis etc., III Reg. 12, 16. — 18) Is. 5, 26. — 19) Jer. 16, 16. — 20) In die illa, IV Reg. 18,

- 20 In die illa radet Dominus
in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt,
in rege Assyriorum,
caput et pilos pedum,
et barbam universam.
- 21 Et erit in die illa :
Nutriet homo vaccam boum, et duas oves,
22 et præ ubertate lactis
comedet butyrum;
butyrum enim et mel manducabit
omnis qui relictus fuerit in medio terræ.
- 23 Et erit in die illa : Omnis locus ubi fuerint
mille vites, mille argenteis,
in spinas et in vepres erunt.
- 24 Cum sagittis et arcu ingredientur illuc,
vepres enim et spinæ erunt in universa terra.
- 25 Et omnes montes qui in sarculo sarrientur,
non veniet illuc terror spinarum et veprium;
et erit in pascua bovis, et in conculcationem pecoris.

2. CAP. VIII, 1-22 : ORACULA AD POPULUM. — *Duo signa dantur [VIII, 1-4]. Veri hostes sunt Assyrii [5-8]. Cum potens sit ad protectionem populi, solus Dominus querendus est et timendus [9-17]. Isaias et filii ejus constituuntur in signa populo [18-20^a]. De angustiis his qui Dominum non timent reservatis [20^b-22].*

- 8 Et dixit Dominus ad me : Sume tibi
librum grandem, et scribe in eo stylo hominis :
Velociter spolia detrahe, cito præ-
dare. Et adhibui mihi testes fideles,
Uriam sacerdotem, et Zachariam, filium
3 Barachîæ; et accessi ad prophetissam, et
concepit, et peperit filium. Et dixit Domi-
nus ad me : Voca nomen ejus : Accelera
spolia detrahare, festina prædari; quia 4
antequam sciat puer vocare patrem suum
et matrem suam, auferetur fortitudo Da-
masci, et spolia Samariæ, coram rege
Assyriorum.
- 5 Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens :
6 Pro eo quod abjecit populus iste
aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio,
et assumpsit magis Rasin,
et filium Romeliæ,
7 propter hoc ecce Dominus adducet super eos
aquas fluminis fortes et multas,
regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus,
et ascendet super omnes rivos ejus,
et fluet super universas ripas ejus;
8 et ibit per Judam, inundans, et transiens
usque ad collum veniet.
Et erit extensio alarum ejus,
implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel!
- 9 Congregamini, populi, et vincimini;
et audite, universæ procul terræ :
confortamini, et vincimini;
accingite vos, et vincimini
10 inite consilium, et dissipabitur;

13-16; II Par. 32. In novacula conducta, Is. 10, 5-15. — 21) Is. 5, 17. — 23) Is. 5, 6; 32, 13. — 25) Is. 32, 13, 14.

8. — 2) Uriam sacerdotem, IV Reg. 16, 10; 11, 15, 16. — 3) Os. 1, 4, 6, 9. — 4) Antequam sciat etc., Is. 7, 16. Auferetur fortitudo etc., IV Reg.

16, 9; Is. 6, 8, 9. — 6) Aquas Siloe, II Esdr. 2, 15; Luc. 13, 4; Joan. 9, 7, 14. Assumpsit magis etc., Is. 7, 1, 4. — 7) Aquas fluminis, Is. 17, 12, 13. — 8) Extensio alarum, Is. 36, 1; Jer. 48, 40. O Emmanuel, Is. 7, 14. — 10) Inite consilium etc., Prov. 21, 30; Is. 7, 7; 14, 27; Act. 5,

loquimini verbum, et non fiet,
quia nobiscum Deus.

11 Hæc enim ait Dominus ad me, sicut in manu forti erudit me,
ne irem in via populi hujus, dicens :

12 Non dicatis : Conjuratio;
omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est;
et timorem ejus ne timeatis, neque paveatis;

13 Dominum exercituum ipsum sanctificate;
ipse pavor vester, et ipse terror vester;
14 et erit vobis in sanctificationem;
in lapidem autem offensionis, et in petram scandali,
duabus domibus Israel;
in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem.

15 Et offendent ex eis plurimi,
et cadent, et conterentur,
et irretientur, et capientur.

16 Liga testimonium,
signa legem in discipulis meis.

17 Et expectabo Dominum qui abscondit faciem suam
a domo Jacob, et præstolabor eum.

18 Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Dominus
in signum, et in portentum Israel
a Domino exercituum
qui habitat in monte Sion.

19 Et cum dixerint ad vos :
Quærite a pythonibus
et a divinis qui strident in incantationibus suis :
Numquid non populus a Deo suo requiret,
pro vivis a mortuis?

20 Ad legem magis et ad testimonium.

Quod si non dixerint juxta verbum hoc,
non erit eis matutina lux.

21 Et transibit per eam, corruet, et esuriet;
et cum esurierit, irascetur,
et maledicet regi suo, et Deo suo,

22 et suscipiet sursum,
et ad terram intuebitur;
et ecce tribulatio et tenebræ,
dissolutio et angustia,
et caligo persequens,
et non poterit avolare de angustia sua.

3. CAP. IX, 1-7 : PRINCEPS PACIS. — *Angustiae finem habent et letitia oritur* [IX, 1-3]. *Bellorum pristinatorum destruuntur vestigia* [4, 5]. *Nascitur puer regius cujus tituli et opera prædicantur* [6, 7].

9 Primo tempore alleviata est
terra Zabulon et terra Nephthali :
et novissimo aggravata est via maris
trans Jordanem Galilææ gentium.

39. Nobiscum Deus, Rom. 8, 31. — 11) Ne irem etc., Ez. 2, 8 — 13) Dominum... sanctificate, Num. 20, 12. — 14) Erit vobis in sanctificationem, Ez. 11, 16. In lapidem autem offensionis, Is. 28, 16; Matth. 11, 6; 21, 44; Luc. 2, 34; 20, 18; Rom. 9, 33; I Cor. 1, 23; I Petr. 2, 7, 8. — 15) Is. 28, 13. — 16) Dan. 8, 26; 12, 4, 9. — 17) Expectabo Dominum, Ps. 26, 14; 32, 20; Mich. 7, 7; Hab. 2, 3. Qui abscondit faciem, Is. 54, 8; 59, 2. — 18) Hebr. 2, 13. — 19) A pythonibus etc., Lev. 19, 31; IV Reg. 21, 6; 23, 24; II Par. 33, 6. Numquid etc., IV Reg. 1, 3. A mortuis, I Reg. 28, 11-14; Ps. 105, 28. — 20) Ad legem etc., Luc. 16, 29. Non erit eis etc., Ps. 118, 105. — 22) Is. 5, 30; Jer. 13, 16.

9. — 1) Alleviata est, IV Reg. 15, 29; II Par.

- 2 Populus qui ambulabat in tenebris,
vidit lucem magnam;
habitantibus in regione umbræ mortis,
lux orta est eis.
- 3 Multiplicasti gentem,
et non magnificasti lætitiā.
Lætābuntur coram te, sicut qui lætantur in messe,
sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia.
- 4 Jugum enim oneris ejus,
et virgam humeri ejus,
et sceptrum exactoris ejus
superasti, sicut in die Madian.
- 5 Quia omnis violenta prædatio cum tumultu,
et vestimentum mistum sanguine,
erit in combustionem,
et cibus ignis.
- 6 Parvulus enim natus est nobis,
et filius datus est nobis;
et factus est principatus super humerum ejus;
et vocabitur nomen ejus,
Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis,
Pater futuri sæculi, Princeps pacis.
- 7 Multiplicabitur ejus imperium,
et pacis non erit finis;
super solium David, et super regnum ejus sedebit,
ut confirmet illud et corroboret
in judicio et justitia,
amodo et usque in sempiternum :
zelus Domini exercituum faciet hoc.

4. CAP. IX, 8 — X, 4 : JUDICIUM CONTRA SAMARIAM ET REGNUM EPHRAIM. —
Ephraim superbus inimicis tradetur [IX, 8-12], *suis principibus orbabitur* [13-17],
pugnīs fraternis perturbabitur [18-21]. *Dies visitationis describitur* [X, 1-4].

- 8 Verbum misit Dominus in Jacob,
et cecidit in Israel.
- 9 Et sciet omnis populus,
Ephraim et habitantes Samariam,
in superbia et magnitudine cordis dicentes :
- 10 Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus;
sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.
- 11 Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum,
et inimicos ejus in tumultum vertet :
- 12 Syriam ab oriente, et Philistiim ab occidente;
et devorabunt Israel toto ore.
In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.

16, 4. *Galilæe gentium*, I Mach. 5, 15. — 2) *Qui ambulabat etc.*, Luc. 1, 70; Eph. 5, 8, 14. *In regione umbræ mortis*, Job 3, 5. — 3) *Sicut qui lætantur etc.*, Jud. 5, 30; I Reg. 30, 16; Ps. 118, 162; Joan. 4, 30. — 4) *Jugum enim etc.*, Is. 10, 5, 24, 27; 14, 5, 25; Nah. 1, 13. *Sicut in die Madian*, Jud. 7, 19-25; 8, 10-21; Ps. 82, 10; Is. 10, 26. — 5) Ez. 39, 9. — 6) *Parvulus*, Is. 7, 14; Luc. 2, 11. *Filius datus*, Joan. 3, 16. *Principatus etc.*, Matth. 28, 18; I Cor. 15, 25. *Deus fortis*, II Esdr. 9, 32; Is. 10, 21; Jer. 32, 18. *Princeps pacis*, Mich.

5, 5; Zach. 9, 10; Eph. 2, 14. — 7) *Multiplicabitur ejus imperium*, Gen. 49, 10; Ps. 2, 8; 71, 11. *Pacis non erit finis*, Ps. 71, 3; Is. 54, 13; Luc. 2, 14. *Super solium David*, II Reg. 7, 13, 16; Jer. 23, 5; 33, 15; Ez. 34, 23, 24; 37, 25; Luc. 1, 32, 33. *Zelus etc.*, IV Reg. 19, 31; Is. 37, 32; Joel 2, 18; Zach. 1, 14. — 9) IV Reg. 16, 7-9; 17, 3-41; 18, 9-12; Is. 7, 1-16; 17, 1-11; 28, 1-4; Os. 5, 12, 13; 6, 4, 10; Am. 2, 6-16; 3, 11-15. — 12) *Syriam... et Philistiim*, IV Reg. 16, 6; II Par. 28, 18. *In omnibus etc.*, Is. 5, 25; 10, 4.

- 13 Et populus non est reversus ad percutientem se,
et Dominum exercituum non inquisierunt.
- 14 Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam,
incurvantem et refrænantem, die una.
- 15 Longævus et honorabilis, ipse est caput;
et propheta docens mendacium, ipse est cauda.
- 16 Et erunt qui beatificent populum istum, seducentes;
et qui beatificentur, præcipitati.
- 17 Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus;
et pupillorum ejus et viduarum non miserebitur,
quia omnis hypocrita est et nequam,
et universum os locutum est stultitiam.
In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.
- 18 Succensa est enim quasi ignis impietas :
veprem et spinam vorabit;
et succendetur in densitate saltus,
et convolvetur superbia fumi.
- 19 In ira Domini exercituum conturbata est terra;
et erit populus quasi esca ignis;
vir fratri suo non parcat.
- 20 Et declinabit ad dexteram, et esuriet;
et comedet ad sinistram, et non saturabitur;
unusquisque carnem brachii sui vorabit :
Manasses Ephraim, et Ephraim Manassen;
simul ipsi contra Judam.
- 21 In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.
- 10 Væ qui condunt leges iniquas,
et scribentes injustitiam scripserunt,
2 ut opprimerent in judicio pauperes,
et vim facerent causæ humilium populi mei;
ut essent viduæ præda eorum,
et pupillos diriperent!
- 3 Quid facietis in die visitationis,
et calamitatis de longe venientis?
Ad cujus confugietis auxilium?
et ubi derelinquetis gloriam vestram,
4 ne incurvemini sub vinculo,
et cum interfectis cadatis?
Super omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.

CYCLUS TERTIUS : IN DIEBUS EZECHILÆ.

1. CAP. X, 5-27 : ASSYRII SUPERBI CASTIGABUNTUR. — *Assur superbia clatus se flagellum Domini esse non intelligit* [X, 5-7] *et, victoriis pristinis glorians, Jerusalem minatur* [8-11]. *Dominus Assyriis superbis iratus* [12-14] *eos castigabit* [15-19]. *Residuum Israel servabitur* [20-23]. *Assyrios ne timeat Sion* [24-27]!

- 5 Væ Assur! Virga furoris mei et baculus ipse est;
in manu eorum indignatio mea.

Manus ejus extenta, Ex. 6, 6; Deut. 4, 34; 5, 15. — 13) Jer. 15, 7; Am. 4, 6, 8, 9, 10, 11; Agg. 2, 18. — 14) *Caput et caudam*, Deut. 28, 13; Is. 19, 15; Lam. 1, 5. — 15) *Propheta etc.*, Is. 28, 7; Jer. 23, 9-39; 26-29; Ez. 13; Mich. 9, 5-7. — 16) Is. 3, 12. — 17) Is. 33, 11. — 19) *Vir fratri suo etc.*, Mich. 6, 14. — 20) *Non saturabitur*, Lev. 26, 26; Mich. 6, 14. — *Unusquisque carnem etc.*, Deut. 28,

53-57; Is. 49, 26; Zach. 11, 9. *Manasses Ephraim etc.*, IV Reg. 15, 14, 30. *Ipsi contra Judam*, II Par. 28, 6-8; Is. 11, 13.

10. — 1) Jer. 8, 8; Mich. 2, 1. — 2) Sap. 2, 10; Is. 5, 23; Mich. 3, 1-4. — 3) *Quid facietis etc.*, Jer. 5, 29; Os. 9, 5-7; Luc. 19, 44; I Petr. 2, 12. *De longe venientis*, Is. 5, 26. — 4) *Super omnibus etc.*, Is. 5, 25; 9, 12, 17, 21; Ez. 6, 14. — 5) Is.

- 6 Ad gentem fallacem mittam eum,
et contra populum furoris mei mandabo illi,
ut auferat spolia, et diripiat prædam,
et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.
- 7 Ipse autem non sic arbitrabitur,
et cor ejus non ita existimabit;
sed ad conterendum erit cor ejus,
et ad interneccionem gentium non paucarum.
- 8, 9 Dicet enim : [9] Numquid non principes mei simul reges sunt?
Numquid non ut Charcamis, sic Calano?
et ut Arphad, sic Emath?
numquid non ut Damascus, sic Samaria?
Quomodo invenit manus mea regna idoli,
sic et simulacra eorum de Jerusalem et de Samaria.
- 11 Numquid non sicut feci Samariæ et idolis ejus,
sic faciam Jerusalem et simulacris ejus?
- 12 Et erit, cum impleverit Dominus
cuncta opera sua
in monte Sion et in Jerusalem,
visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur,
et super gloriam altitudinis oculorum ejus.
- 13 Dixit enim : In fortitudine manus meæ feci,
et in sapientia mea intellexi;
et abstuli terminos populorum,
et principes eorum deprædatus sum,
et detraxi quasi potens in sublimi residentes.
- 14 Et invenit quasi nidum manus mea
fortitudinem populorum;
et sicut colliguntur ova quæ derelicta sunt,
sic universam terram ego congregavi;
et non fuit qui moveret pennam,
et aperiret os, et ganniret.
- 15 Numquid gloriabitur securis contra eum qui secatur in ea?
aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur?
Quomodo si elevetur virga contra elevantem se,
et exaltetur baculus, qui utique lignum est.
- 16 Propter hoc mittet Dominator, Dominus exercituum,
in pinguibus ejus tenuitatem;
et subtus gloriam ejus succensa ardebit
quasi combustio ignis.
- 17 Et erit lumen Israel in igne,
et Sanctus ejus in flamma;
et succendetur, et devorabitur
spina ejus et vepres in die una.
- 18 Et gloria saltus ejus, et carmeli ejus,
ab anima usque ad carnem consumetur;
et erit terrore profugus.
- 19 Et reliquæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur,
et puer scribet eos.

14, 5; Jer. 50, 23. — 6) *Contra populum furoris*, Is. 47, 6; Zach. 1, 15. *Ut auferat* etc., IV Reg. 18, 14-16; Is. 5, 5. — 7) Mich. 4, 12. — 9-11) IV Reg. 18, 33, 34; 19, 11-13; Is. 36, 18-20; 37, 11-13. — 9) *Principes mei* etc., IV Reg. 18, 24; 25, 28; Is. 36, 8; Ez. 26, 7. *Charcamis*, II Par. 35, 20; Jer. 46, 2. *Calano*, Gen. 10, 10; Am. 6, 2. *Emath*, Is. 11, 11; Am. 6, 2; Zach. 9, 2. *Damascus*, IV Reg.

16, 9; 17, 6. — 11) *Sicut feci Samaria*, IV Reg. 19, 17, 18. *Simulacris ejus*, Is. 2, 8. — 12) *Cum impleverit* etc., IV Reg. 19, 31; Is. 29, 4, 5; 30, 15-18. *Visitabo* etc., IV Reg. 19, 35; Is. 37, 36. — 13) IV Reg. 19, 22-24; Is. 37, 33-35. — 15) Is. 29, 16; 45, 9. — 16) *In pinguibus*, Ps. 77, 31. *Succensa ardebit* etc., Is. 30, 33. — 17) Deut. 4, 24;

- 20 Et erit in die illa :
non adjiciet residuum Israel,
et hi qui fugerint de domo Jacob,
inniti super eo qui percutit eos;
sed innitetur super Dominum,
Sanctum Israel, in veritate.
- 21 Reliquiæ convertentur; reliquiæ, inquam, Jacob
ad Deum fortem.
- 22 Si enim fuerit populus tuus, Israel, quasi arena maris,
reliquiæ convertentur ex eo;
consummatio abbreviata
inundabit justitiam.
- 23 Consummationem enim et abbreviationem
Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.
- 24 Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum :
Noli timere, populus meus,
habitabor Sion, ab Assur;
in virga percutiet te,
et baculum suum levabit super te,
in via Ægypti.
- 25 Adhuc enim paululum modicumque,
et consummabitur indignatio
et furor meus super scelus eorum.
- 26 Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum,
juxta plagam Madian in petra Oreb,
et virgam suam super mare,
et levabit eam in via Ægypti.
- 27 Et erit in die illa :
auferetur onus ejus de humero tuo,
et jugum ejus de collo tuo,
et computrescet jugum a facie olei.

2. CAP. X, 28-34 : EXERCITUS ASSYRIORUM TERRAM JUDA INVADIT.

- 28 Veniet in Aiath, transibit in Magron,
apud Machmas commendabit vasa sua.
- 29 Transierunt cursim,
Gaba sedes nostra;
obstupuit Rama,
Gabaath Saulis fugit.
- 30 Hinni voce tua, filia Gallim;
attende Laisa, paupercula Anathoth.
- 31 Migravit Medemena;
habitatores Gabim, confortamini.
- 32 Adhuc dies est ut in Nobe stetur;
agitabit manum suam super montem filiæ Sion,
collem Jerusalem.
- 33 Ecce Dominator, Dominus exercituum,
confringet lagunculam in terrore;

Is. 27, 4; Jer. 5, 14. — 20) *Inniti* etc., IV Reg. 16, 7; II Par. 28, 20, 21. *Sed innitetur* etc., IV Reg. 19, 14, 15. — 21) *Deum fortem*, Is. 9, 6. — 22) *Quasi arena maris*, Gen. 22, 17; 32, 12; Is. 48, 19. *Consummatio abbreviata*, Is. 6, 13. — 23) *Consummationem* etc., Is. 28, 22; Lam. 4, 18; Ez. 7, 2; Dan. 9, 27; Soph. 1, 18. *In medio omnis terræ*, Is. 6, 12. — 25) Is. 14, 24-27; Dan. 11, 36. — 26) *Suscitabit*, IV Reg. 19, 35; Is. 37, 36. *Juxta plagam Madian*, Is. 9, 4. *Et*

virgam suam etc., Ex. 14, 27-30. — 27) Is. 9, 4; Jer. 30, 8; Nah. 1, 13. — 28) *Aiath*, Jos. 7, 2; 8, 12; I Esdr. 2, 28; II Esdr. 7, 32. *Magron*, I Reg. 14, 2. *Machmas*, I Reg. 13, 2, 23; 14, 31. — 29) *Gaba*, I Reg. 13, 16. *Rama*, I Reg. 7, 17. *Gabaath Saulis*, I Reg. 11, 4. — 30) *Gallim*, I Reg. 25, 44. *Laisa*, I Mach. 9, 5. *Anathoth*, Jer. 1, 1. — 32) *Nobe*, I Reg. 21, 1; 22, 19. *Agitabit manum*, Is. 19, 16. *Filiæ Sion*, Is. 1, 8. — 33) IV Reg. 19, 35; Is. 37, 36. — 34) Ez. 31, 3.

et excelsi statura succidentur,
et sublimes humiliabuntur.
34 Et subvertentur condensa saltus ferro;
et Libanus cum excelsis cadet.

3. CAP. XI, 1-9 : REX VENTURUS. — *Describuntur ejus terrena origo et Spiritus Sancti dona in eo effusa* [XI, 1-3^a]. *Justitiam* [3^b-5] *et pacem* [6-8] *et scientiam Domini afferet* [9].

- 11 Et egredietur virga de radice Jesse,
et flos de radice ejus ascendet.
2 Et requiescet super eum spiritus Domini :
spiritus sapientiæ et intellectus,
spiritus consilii et fortitudinis,
spiritus scientiæ et pietatis;
3 et replebit eum spiritus timoris Domini.
Non secundum visionem oculorum judicabit,
neque secundum auditum aurium arguet;
4 sed judicabit in justitia pauperes,
et arguet in æquitate pro mansuetis terræ;
et percutiet terram virga oris sui,
et spiritu labiorum suorum interficiet impium.
5 Et erit justitia cingulum lumborum ejus,
et fides cinctorium renum ejus.
6 Habitabit lupus cum agno,
et pardus cum hædo accubabit;
vitulus, et leo, et ovis, simul morabuntur,
et puer parvulus minabit eos.
7 Vitulus et ursus pascentur,
simul requiescent catuli eorum;
et leo quasi bos comedet paleas.
8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis;
et in caverna reguli,
qui ablactatus fuerit manum suam mittet.
9 Non nocebunt, et non occident
in universo monte sancto meo,
quia repleta est terra scientia Domini,
sicut aquæ maris operientes.

4. CAP. XI, 10-16 : VATICINIUM DE RESTAURATIONE MESSIANICA. — *Regem messianicum deprecabuntur omnes gentes* [XI, 10]. *Filii Israel congregabuntur* [11, 12]; *Ephraim non ambulabit judam et eorum hostes percutientur* [13, 14]. *Dominus ipse viam residuo populo patefaciet* [15, 16].

- 10 In die illa radix Jesse,
qui stat in signum populorum,
ipsum gentes deprecabuntur,
et erit sepulcrum ejus gloriosum.
11 Et erit in die illa : adjiciet Dominus secundo manum suam
ad possidendum residuum populi sui,
quod relinquetur ab Assyriis, et ab Ægypto,

11. — 1) Ruth 4, 17, 22; I Reg. 16, 1, 3. Ps. 71, 20; Eccli. 45, 31; Act. 13, 22. — 2) Is. 42, 1; 61, 1; Matth. 3, 10; Marc. 1, 10; Luc. 3, 22; Joan. 1, 32, 33. — 3) *Non secundum* etc., Joan. 7, 24. — 4) *Sed judicabit* etc., Ps. 71, 2, 4, 12-14; 75, 10; Is. 32, 1. *Et percutiet* etc., Job. 4, 9; Ps. 2, 9; 138, 19; Is. 30, 28; II Thess. 2, 8. — 5) *Cinctorium*, Eph. 6, 14. — 6) Is. 2, 4; 65, 25; Os. 2, 18. — 7) *Monte sancto*, Ps. 77, 54; Is. 57, 13. *Repleta est* etc., Hab. 2, 14. — 10) Is. 5, 20; 42, 4; 49, 22; Matth. 12, 21; Rom. 15, 12. — 11) *Ab Assyriis et Ægypto*, Is. 27, 13; Mich. 7, 12; Zach. 10, 10. *Ab Phetros*, Jer. 44, 1, 15; Ez. 29, 14; 30, 14. *Ab Æthiopia*, Is. 18, 1. *Ab Ælam*, Gen.

- et a Phetros, et ab Æthiopia, et ab Ælam, et a Sennaar,
et ab Emath, et ab insulis maris.
- 12 Et levabit signum in nationes,
et congregabit profugos Israel,
et dispersos Juda colliget
a quatuor plagis terræ.
- 13 Et auferetur zelus Ephraim,
et hostes Juda peribunt;
Ephraim non æmulabitur Judam,
et Judas non pugnabit contra Ephraim.
- 14 Et volabunt in humeros Philistiim per mare,
simul prædabuntur filios Orientis;
Idumæa et Moab præceptum manus eorum,
et filii Ammon obedientes erunt.
- 15 Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti,
et levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui;
et percutiet eum in septem rivis,
ita ut transeant per eum calceati.
- 16 Et erit via residuo populo meo
qui relinquetur ab Assyriis,
sicut fuit Israeli
in die illa qua ascendit de terra Ægypti.

5. CAP. XII, 1-6 : CANTICA REDEMPTORUM. — *Primum canticum : gratiarum actio et fiducia* [XII, 1, 2]. *Secundum canticum : laus universalis Domino* [3-6].

- 12 Et dices in die illa :

Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi;
conversus est furor tuus, et consolatus es me.

- 2 Ecce Deus salvator meus;
fiducialiter agam, et non timebo :
quia fortitudo mea et laus mea Dominus,
et factus est mihi in salutem.

- 3, 4 Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris. [4] Et dicetis in die illa :

Confitemini Domino et invoke nomen ejus;
notas facite in populis adinventiones ejus;
mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

- 5 Cantate Domino, quoniam magnifice fecit;
annuntiate hoc in universa terra.
- 6 Exsulta et lauda, habitatio Sion,
quia magnus in medio tui Sanctus Israel.

10, 22; Jer. 25, 25; 49, 34-39; Dan. 8, 2. A Sennaar, Gen. 11, 2. Ab Emath, Is. 10, 9. Ab insulis maris, Esth. 10, 1; Is. 24, 15; 41, 1; 42, 4; 49, 1; 51, 5. — 12) Is. 56, 8; Jer. 30, 3; Ez. 11, 17; Zach. 10, 6-10; 1 Mach. 1, 27; Joan. 7, 35. — 13) Jer. 3, 18; 50, 4; Ez. 37, 16-22. — 14) Philistiim, II Reg. 8, 1; IV Reg. 18, 8; Jer. 25, 20. Filios orientis, Jud. 6, 3; Jer. 49, 28. Idumæa, II Reg. 8, 14; Ps. 59, 10; 107, 10; Jer. 25, 21. Moab, II Reg. 8, 2; Ps. 59, 10; 107, 10; Jer. 25, 21. Filii Ammon, Jud. 11; II Reg. 12, 26-31; Jer. 25, 21. — 15) Levabit manum, Zach. 2, 9. Super flumen, Is. 7, 20. — 16) Via, Is. 19, 23. Sicut fuit etc., Ex. 14, 29; Mich. 7, 15. — 12. — 2) Non timebo, Ps. 55, 5; Is. 51, 12. Fortitudo mea, Ex. 15, 2; Ps. 117, 14. — 3) Ps. 45, 5; Ez. 47, 1-12; Zach. 13, 1; Joan. 14, 13, 14; 7, 37, 38. — 4) Confitemini Domino etc., I Par. 16, 8; Ps. 104, 1. Notas facite, Ps. 144, 5, 6. — 5) Cantate Domino etc., Ex. 15, 1; Ps. 97, 1. — 6) Exsultaret lauda, Is. 54, 1; Soph. 3, 14. In medio tui, Deut. 23, 14; Ps. 45, 5; Os. 11, 9. Sanctus Israel, Is. 1, 4.

III. — ONERA IN GENTES EXTERAS.

[XIII, 1—XXIII, 18.]

1. CAP. XIII, 1—XIV, 2 : ONUS BABYLONIS. — *Titulus* [XIII, 1]. *Dominus ministros vindicte convocat* [2-5]. *Describuntur commotio et conturbatio in die Domini* [6-10], *pæne et clades* [11-17], *Medorum tetra facta in Babylone* [18-22] *et liberatio Israel* [XIV, 1, 2].

13 Onus Babylonis, quod vidit Isaias, filius Amos.

- 2 Super montem caliginosum levate signum,
exaltate vocem,
levate manum,
et ingrediantur portas duces.
- 3 Ego mandavi sanctificatis meis,
et vocavi fortes meos in ira mea,
exultantes in gloria mea.
- 4 Vox multitudinis in montibus,
quasi populorum frequentium;
vox sonitus regum,
gentium congregatarum.
Dominus exercituum præcepit
militiæ belli,
venientibus de terra procul,
a summitate cæli;
Dominus, et vasa furoris ejus,
ut disperdat omnem terram.
- 6 Ululate, quia prope est dies Domini;
quasi vastitas a Domino veniet.
- 7 Propter hoc omnes manus dissolventur,
et omne cor hominis contabescet,
- 8 et conteretur.
Torsiones et dolores tenebunt;
quasi parturiens dolebunt;
unusquisque ad proximum suum stupebit,
facies combustæ vultus eorum.
- 9 Ecce dies Domini veniet,
crudelis, et indignationis plenus, et iræ, furorisque,
ad ponendam terram in solitudinem,
et peccatores ejus conterendos de ea.
- 10 Quoniam stellæ cæli, et splendor earum,
non expandent lumen suum;
obtenebratus est sol in ortu suo,
et luna non splendeat in lumine suo.
- 11 Et visitabo super orbis mala,
et contra impios iniquitatem eorum;
et quiescere faciam superbiam infidelium,
et arrogantiam fortium humiliabo.
- 12 Pretiosior erit vir auro,
et homo mundo obrizo.

13. — 1) *Onus*, Is. 14, 28; 15, 1; 17, 1; 19, 1; 21, 1, 11, 13; 22, 1; 23, 1; Nah. 1, 1. *Babylonis*, Is. 14, 4; 21, 9; 47, 1. — 2) Is. 5, 26. — 3) Jer. 51, 27; Joel 3, 9. — 4) *Gentium congregatarum*, Jer. 49, 14. *Dominus exercituum*, Is. 1, 9. — 5) *Venientibus etc.*, Is. 46, 11. *Vasa furoris*, Jer. 50, 25. — 6) *Ululate*, Is. 14, 31; 15, 2, 3, 8; 16, 7; Jer. 51, 8; Ez. 30, 2. *Dies Domini*, Is. 2,

12. — 7) Jos. 2, 11; Is. 19, 1; Jer. 6, 24; Ez. 7, 17; 15, 14, 15; 21, 7. — 8) Deut. 2, 25; Ps. 47, 7; Eccli. 48, 21; Is. 21, 3; 26, 17; Jer. 4, 31; 6, 24; Lam. 4, 8; Mich. 4, 9, 10; Nah. 2, 10; Joan. 16, 21; 1 Thess. 5, 3. — 9) Ps. 103, 35; Jer. 50, 3; 51, 20. — 10) Is. 24, 21, 23; 34, 4; Ez. 32, 7; Joel 2, 10, 31; 3, 15; Matth. 24, 29; Marc. 13, 24, 25; Luc. 21, 25. — 11) Is. 2, 11, 17. — 12) Agg. 2, 7, 22.

- 13 Super hoc cælum turbabo;
et movebitur terra de loco suo,
propter indignationem Domini exercituum,
et propter diem iræ furoris ejus.
- 14 Et erit quasi damula fugiens,
et quasi ovis, et non erit qui congreget.
Unusquisque ad populum suum convertetur,
et singuli ad terram suam fugient.
- 15 Omnis qui inventus fuerit occidetur;
et omnis qui supervenerit cadet in gladio;
- 16 infantes eorum allidentur in oculis eorum,
diripiuntur domus eorum, et uxores eorum violabuntur.
- 17 Ecce ego suscitabo super eos Medos,
qui argentum non quærant,
nec aurum velint;
- 18 sed sagittis parvulos interficient,
et lactantibus uteris non miserebuntur,
et super filios non parcat oculus eorum.
- 19 Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,
inclyta superbia Chaldæorum,
sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrhham.
- 20 Non habitabitur usque in finem,
et non fundabitur usque ad generationem et generationem;
nec ponet ibi tentoria Arabs,
nec pastores requiescent ibi.
- 21 Sed requiescent ibi bestię,
et replebuntur domus eorum draconibus,
et habitabunt ibi struthiones,
et pilosi saltabunt ibi;
- 22 et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus,
et sirenes in delubris voluptatis.
- 14 Prope est ut veniat tempus ejus,
et dies ejus non elongabuntur.

Miserebitur enim Dominus Jacob,
et eliget adhuc de Israel,
et requiescere eos faciet super humum suam;
adjungetur advena ad eos,
et adhærebit domui Jacob.

- 2 Et tenebunt eos populi,
et adducent eos in locum suum;
et possidebit eos domus Israel
super terram Domini
in servos et ancillas;
et erunt capientes eos qui se ceperant,
et subjicient exactores suos.

2. CAP. XIV, 3-23 : EPINICION DE REGE BABYLONIS AD INFEROS DESCENDENTE.
— *Prologus* [XIV, 3, 4^a]. *Conteritur tyrannus et quiescit terra* [4^b-8]. *In occursum adventus ejus conturbatur infernus* [9-11]. *Rex Babylonis in terram corruit* [12-15] *et de sepulcro suo projicitur* [16-19]. *Ruina filios ejus afficiet* [20, 21]. *Oraculum Domini* [22, 23].

- 3 Et erit in die illa : cum requiem dederit tibi Deus
a labore tuo, et a concussione tua,

— 14) Jer. 50, 16; 51, 9. — 16) Ps. 136, 9; Nah. 3, 10. — 17) Medos, Is. 21, 2. — 18) Jer. 50, 14, 29; 51, 3. — 19) *Sicut subvertit* etc., Is. 1, 9. — 20) Jer. 25, 12; 51, 37, 43; Bar. 4, 33. — 21) Is.

34, 13, 14; 35, 7; Jer. 50, 39; Mich. 1, 8; Mal. 1, 3; Apoc. 18, 2.

14. — 1) *Miserebitur*, Ps. 101, 14; Zach. 1, 17. *Requiescere* etc., II Par. 36, 22, 23. *Adjungetur advena*, Is. 2, 2; 56, 3; Zach. 8, 20-23. — 2) Is.

et a servitute dura qua ante servisti,
sumes parabolam istam
contra regem Babylonis, et dices :

Quomodo cessavit exactor,
quievit tributum?

Contrivit Dominus baculum impiorum,
virgam dominantium,
cædentem populos in indignatione
plaga insanabili,
subjicientem in furore gentes,
persequentem crudeliter.

Conquievit et siluit omnis terra,
gavisa est et exsultavit;
abietes quoque lætatae sunt super te,
et cedri Libani :
Ex quo dormisti, non ascendet
qui succidat nos.

Infernus subter conturbatus est
in occursum adventus tui;
suscitavit tibi gigantes.
Omnes principes terræ
surrexerunt de solis suis,
omnes principes nationum.
Universi respondebunt, et dicent tibi :
Et tu vulneratus es sicut et nos,
nostri similis effectus es!
Detracta est ad inferos superbia tua,
concidit cadaver tuum;
subter te sternetur tineæ,
et operimentum tuum erunt vermes.

Quomodo cecidisti de cælo,
Lucifer, qui mane oriebaris?
corruisti in terram,
qui vulnerabas gentes;
qui dicebas in corde tuo :
In cælum conscendam,
super astra Dei
exaltabo solium meum;
sedebo in monte testamenti,
in lateribus Aquilonis;
ascendam super altitudinem nubium,
similis ero Altissimo?
Verumtamen ad infernum detraheris,
in profundum laci.

Qui te viderint, ad te inclinabuntur,
teque prospicient :
Numquid iste est vir qui conturbavit terram,
qui concussit regna;
qui posuit orbem desertum,

45, 14; 60, 9, 10, 14; 61, 5; 66, 20; Joel 3, 19. —
4) Parabolam, Num. 23, 7, 18; 24, 3, 15, 20, 21,
23; Mich. 2, 4; Hab. 2, 6. — 5) Is. 9, 4; Jer. 48, 17.
— 6) Jer. 50, 23. — 7) Is. 44, 23; 49, 13; 55, 12;
Hab. 2, 20. — 8) IV Reg. 19, 23; Is. 37, 24; Ez.
31, 16. — 9) Ez. 32, 21. — 11) Detracta est etc.,
Ez. 32, 18, 19. Subter te etc., Eccli. 10, 13. —
12) Job 38, 7; Is. 24, 21; 34, 4; Matth. 24, 29;
Luc. 10, 18; Ap. 6, 13; 9, 1. — 13) Qui dicebas

etc., Is. 47, 7, 8. In cælum etc., Ps. 47, 2, 3; Jer.
51, 53; Ez. 28, 14-16; Am. 9, 2; Hab. 2, 9;
II Mach. 9, 10; Matth. 11, 23; II Thess. 2, 4.
— 14) Gen. 3, 5. Altissimo, Gen. 14, 18, 19, 20, 22;
Num. 24, 16; Deut. 32, 8; II Reg. 22, 14; Ps. 7,
18; 9, 3; 18, 14; 20, 8; 45, 5; 46, 3; 49, 14; 56, 3;
72, 11; 76, 11; 77, 17, 35, 56; 82, 19; 86, 5; 90, 1, 9;
91, 2; 106, 11; Lam. 3, 35, 38; Marc. 5, 7. —
15) Ez. 32, 23; Luc. 10, 15. — 17) Jer. 25, 11; 30,

- et urbes ejus destruxit,
vinctis ejus non aperuit carcerem?
18 Omnes reges gentium
universi dormierunt in gloria,
vir in domo sua;
19 tu autem projectus es de sepulcro tuo,
quasi stirps inutilis pollutus,
et obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio,
et descenderunt ad fundamenta laci,
quasi cadaver putridum.
20 Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura;
tu enim terram tuam disperdidisti,
tu populum tuum occidisti.
Non vocabitur in æternum
semen pessimorum.
21 Præparate filios ejus occisioni,
in iniquitate patrum suorum;
non consurgent, nec hereditabunt terram,
neque implebunt faciem orbis civitatum.
22 Et consurgam super eos,
dicit Dominus exercituum;
et perdam Babylonis nomen, et reliquias,
et germen, et progeniem, dicit Dominus;
23 et ponam eam in possessionem ericii,
et in paludes aquarum,
et scopabo eam in scopo terens,
dicit Dominus exercituum.

3. CAP. XIV, 24-27 : ONUS ASSYRIORUM.

- 24 Juravit Dominus exercituum, dicens :
Si non, ut putavi, ita erit;
et quomodo mente tractavi,
25 sic eveniet :
ut conteram Assyrium in terra mea,
et in montibus meis conculcem eum;
et auferetur ab eis jugum ejus,
et onus illius ab humero eorum tolletur.
26 Hoc consilium quod cogitavi super omnem terram;
et hæc est manus extenta super universas gentes.
27 Dominus enim exercituum decrevit; et quis poterit infirmare?
Et manus ejus extenta; et quis avertet eam?

4. CAP. XIV, 28-32 : ONUS PHILISTHINORUM.

- 28 In anno quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud :
29 Ne læteris, Philisthæa omnis tu,
quoniam comminuta est virga percussoris tui;
de radice enim colubri egredietur regulus,
et semen ejus absorbens volucrem.
30 Et pascentur primogeniti pauperum,
et pauperes fiducialiter requiescent;

23; 50, 33. — 19) Is. 34, 3; Jer. 22, 19. — 20) *Non vocabitur* etc., Job 18, 19; Ps. 108, 13; Prov. 10, 7. — 21) Ex. 20, 5; Matth. 23, 35. — 22) Job 13, 19; Is. 51, 62. — 23) Is. 34, 11. — 24) Ps. 32, 11; Prov. 19, 21. — 25) II Reg. 19, 35; Is. 9, 4; 10, 27; 37, 36. — 26) Deut. 4, 24; Is. 5, 25; 9, 12, 17, 21; 10, 4. — 27) II Par. 20, 6; Job 9, 13; Prov. 21, 30; Is. 8, 10; Dan. 4, 32; Act. 5, 39. — 28) *In anno* etc., IV Reg. 16, 20; II Par. 28, 27. *Onus*, Is. 13, 1. — 29) *Ne læteris*, II Reg. 1, 20. *Philisthæa*, Ex. 15, 14; Jud. 3, 3; 13-16; Jer. 47; Ez. 25, 15, 16; Am. 1, 6, 8. *Comminuta est* etc., Is. 10, 24. — 30) Is. 29, 19; Soph. 3, 12. — 31) Is.

et interire faciam in fame radicem tuam,
et reliquias tuas interficiam.

- 31 Ulula, porta; clama, civitas;
prostrata est Philisthæa omnis;
ab aquilone enim fumus veniet,
et non est qui effugiet agmen ejus.
- 32 Et quid respondebitur nuntiis gentis?
Quia Dominus fundavit Sion,
et in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

5. CAP. XV, 1—XVI, 14 : ONUS MOAB. — *Vastantur civitates, desolatur terra Moab [XV, 1-4]. Fugiant Moabites ululantes [5-9] et auxilium petunt a Jerusalem [XVI, 1-5], sed vane [6]. Propheta cum Moabitibus lugentibus ipse lamentatur [7-11]. Filii Moab ad deos suos frustra clamant [12]. Vetus illud oraculum de presenti tempore explanatur [13, 14].*

15 Onus Moab.

Quia nocte vastata est
Ar Moab, conticuit;
quia nocte vastatus est
murus Moab, conticuit.

- 2 Ascendit domus et Dibon
ad excelsa, in planctum
super Nabo et super Medaba. Moab ululavit;
in cunctis capitibus ejus calvitium,
et omnis barba radetur.
- 3 In triviis ejus accincti sunt sacco;
super tecta ejus et in plateis ejus
omnis ululatus descendit in fletum.
- 4 Clamabit Hesebon et Eleale,
usque Jasa audita est vox eorum;
super hoc expediti Moab ululabunt,
anima ejus ululabit sibi.
- 5 Cor meum ad Moab clamabit;
vectes ejus usque ad Segor,
vitulam conternantem;
per ascensum enim Luith
flens ascendet,
et in via Oronaim
clamorem contritionis levabunt.
- 6 Aquæ enim Nemrim desertæ erunt,
quia aruit herba, defecit germen,
viror omnis interiit.
- 7 Secundum magnitudinem operis, et visitatio eorum;
ad torrentem Salicum ducent eos.
- 8 Quoniam circuevit clamor terminum Moab;

13, 6; 20, 1; Jer. 47, 2. — 32) Ps. 86, 5; 101, 17; Is. 28, 16; 37, 32.

15. — 1) Onus, Is. 13, 1. Moab, Jer. 48, 1-47; Ez. 25, 8-11; Am. 2, 1-3; Soph. 2, 8-11. Ar Moab, Num. 21, 15, 28; Deut. 2, 36; Jos. 13, 9, 16. Murus Moab, Is. 16, 7, 11. — 2) Dibon, Num. 21, 30; Jos. 13, 9, 17. Nabo, Deut. 34, 4. Medaba, Num. 21, 30; Jos. 13, 9, 16; I Par. 19, 7. Calvitium, Is. 3, 24; Jer. 48, 37; Ez. 7, 18. — 3) Sacco, Is. 3, 24. Super tecta ejus, Is. 22, 1. — 4) Hesebon, Num. 21, 25, 26; 32, 3, 37; Deut. 1, 4;

2, 24, 26, 30; 3, 2, 6; 4, 46; 29, 6; Jos. 9, 10; 12, 2, 5; 13, 10; 21, 37; Jud. 11, 19; I Par. 6, 81; II Esdr. 9, 22; Cant. 7, 4; Is. 16, 8, 9; Jer. 48, 2, 34, 45. Eleale, Num. 32, 3, 7; Is. 16, 9; Jer. 48, 34. Jasa, Num. 21, 23; Deut. 2, 32; Jos. 13, 18; Jud. 11, 20; I Par. 6, 78; Jer. 48, 21, 34. — 5) Cor meum etc., Is. 16, 9-11; Jer. 48, 36. Segor, Gen. 13, 10; 14, 2, 8; 19, 22, 23, 30; Jer. 48, 34. Ascensum Luith, Jer. 48, 5. Oronaim, Jer. 48, 3, 5, 34. — 6) Nemrim, Jer. 48, 34.

- usque ad Gallim ululatus ejus,
et usque ad puteum Elim clamor ejus.
- 9 Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine :
ponam enim super Dibon additamenta ;
his qui fugerint de Moab leonem,
et reliquis terræ.
- 16 Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ,
de petra deserti
ad montem filiæ Sion.
- 2 Et erit : sicut avis fugiens,
et pulli de nido avolantes,
sic erunt filiæ Moab
in transcensu Arnon.
- 3 Ini consilium, coge concilium ;
pone quasi noctem umbram tuam
in meridie ;
absconde fugientes, et vagos ne prodas.
- 4 Habitabunt apud te profugi mei ;
Moab, esto latibulum eorum a facie vastatoris :
finitus est enim pulvis, consummatus est miser,
defecit qui conculcabat terram.
- 5 Et præparabitur in misericordia solium,
et sedebit super illud in veritate
in tabernaculo David,
judicans et quærens judicium,
et velociter reddens quod justum est.
- 6 Audivimus superbiam Moab :
superbus est valde ;
superbia ejus, et arrogantia ejus, et indignatio ejus
plus quam fortitudo ejus.
- 7 Idcirco ululabit Moab ad Moab ;
universus ululabit :
his qui lætantur super muros cocti lateris,
loquimini plagas suas.
- 8 Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt ;
et vineam Sabama
domini gentium exciderunt ;
flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt,
erraverunt in deserto,
propagines ejus relictæ sunt,
transierunt mare.
- 9 Super hoc plorabo in fletu Jazer
vineam Sabama ;
inebriabo te lacryma mea,
Hesebon et Eleale,
quoniam super vindemiam tuam et super messem tuam
vox calcantium irruit.
- 10 Et auferetur lætitia et exsultatio de Carmelo,
et in vineis non exsultabit neque jubilabit.
Vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat ;
vocem calcantium abstuli.

16. — 1) *Emitte* etc., IV Reg. 3, 4. *Petra*, Jud. 1, 36; IV Reg. 14, 7; Is. 42, 11. — 2) *Arnon*, Num. 21, 13, 14, 24, 26, 28; 22, 30; Deut. 2, 24, 30; 3, 8, 12, 10; 4, 48; Jos. 12, 1, 2; 13, 9, 16; Jud. 11, 13, 18, 22; IV Reg. 10, 33; Jer. 48, 20. — 5) Is. 32, 1, 2; Dan. 7, 14, 27; Mich. 4, 7; Luc. 1, 33. —

6) Jer. 48, 29, 30; Soph. 2, 8-10. — 7) Is. 15, 3, 4. — 8) *Hesebon*, Is. 15, 4. *Sabama*, Num. 32, 3, 58; Jos. 13, 19. *Jazer*, Num. 21, 24, 32; 32, 1, 3, 35; Jos. 13, 25; 21, 37; II Reg. 24, 5; Jer. 48, 32. — 9) *Super hoc plorabo*, Is. 15, 5. *Quoniam* etc., Jer. 4, 19; 25, 30. — 10) Jud. 9, 27; Is. 9, 3; Jer.

- 11 Super hoc venter meus ad Moab
quasi cithara sonabit,
et viscera mea ad murum cocti lateris.
- 12 Et erit : cum apparuerit quod laboravit Moab
super excelsis suis,
ingredietur ad sancta sua ut obsecret.
et non valebit.
- 13 Hoc verbum quod locutus est Dominus ad mercenarii, auferetur gloria Moab super
14 Moab ex tunc. Et nunc locutus est Domini-
nus, dicens : In tribus annis, quasi anni omni populo multo, et relinquetur parvus
et modicus, nequaquam multus.

6. CAP. XVII, 1-11 : ONUS DAMASCI ET SAMARIÆ. — *Damascus et Ephraim ruina afficiuntur* [XVII, 1-3]. *Attenuabitur gloria Ephraim* [4-6]. *In die illa inclinabitur Israelita ad Dominum* [7, 8]. *Ruina est peccati pœna* [9-11].

17 Onus Damasci.

- Ecce Damascus desinet esse civitas,
et erit sicut acervus lapidum in ruina.
- 2 Derelictæ civitates Aroer
gregibus erunt,
et requiescent ibi, et non erit qui exterreat.
- 3 Et cessabit adjutorium ab Ephraim,
et regnum a Damasco;
et reliquæ Syriæ
sicut gloria filiorum Israel erunt,
dicit Dominus exercituum.
- 4 Et erit in die illa :
attenuabitur gloria Jacob,
et pinguedo carnis ejus marcescet.
- 5 Et erit sicut congregans in messe quod restiterit,
et brachium ejus spicas leget;
et erit sicut quærens spicas
in valle Raphaim.
- 6 Et relinquetur in eo sicut racemus et sicut excussio oleæ
duarum vel trium olivarum in summitate rami,
sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus,
dicit Dominus Deus Israel.
- 7 In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum,
et oculi ejus ad Sanctum Israel respicient;
- 8 et non inclinabitur ad altaria quæ fecerunt manus ejus;
et quæ operati sunt digiti ejus non respiciet,
lucos et delubra.
- 9 In die illa erunt civitates fortitudinis ejus
derelictæ sicut aratra, et segetes
quæ derelictæ sunt a facie filiorum Israel;
et eris deserta.
- 10 Quia oblita es Dei salvatoris tui,
et fortis adjutoris tui non es recordata,
propterea plantabis plantationem fidelem,
et germen alienum seminabis;

48, 33. — 11) Is. 15, 5; Jer. 4, 19; 48, 36. — 14) Quasi mercenarii, Job 7, 1; 14, 6; Is. 21, 16; Jer. 48, 13.

17. — 1) Onus, Is. 13, 1. Damasci, Is. 7, 8; Jer. 49, 23-27; Am. 1, 3-5; Zach. 9, 1. Ecce etc., Is. 25, 2. — 2) Non erit etc., Nah. 2, 11; Jer. 7, 33. — 3) Is. 7, 8, 16; 8, 4. — 5) In valle Raphaim, Jos. 15, 8, 22; II Reg. 5, 18; 18, 16; 23, 13; I Par. 11, 15; 14, 9. — 6) Is. 24, 13. — 8) Deut. 16, 21; Mich. 5, 12, 13. — 9) Is. 27, 10; Ez. 35, 4. — 10) Oblita es, Jer. 2, 27, 32. Fortis, Is. 1, 24.

- 11 in die plantationis tuæ labrusca,
et mane semen tuum florebit;
ablata est messis in die hereditatis,
et dolebit graviter.

7. CAP. XVII, 12-14 : ONUS ASSYRIORUM.

- 12 Væ multitudini populorum multorum,
ut multitudo maris sonantis;
et tumultus turbarum,
sicut sonitus aquarum multarum.
13 Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium,
et increpabit eum, et fugiet procul;
et rapietur sicut pulvis montium a facie venti,
et sicut turbo coram tempestate.
14 In tempore vespere, et ecce turbatio;
in matutino, et non subsistet.
Hæc est pars eorum qui vastaverunt nos,
et sors diripientium nos.

8. CAP. XVIII, 1-7 : ONUS ÆTHIOPIÆ. — *Legati æthiopici rejiciuntur* [XVIII, 1-3]. *Dominus solus contra Assyrios valet eosque fugabit* [4-6]. *Æthiopes ad Dominum se convertent* [7].

- 18 Væ terræ cymbalo alarum,
quæ est trans flumina Æthiopia.
2 qui mittit in mare legatos,
et in vasis papyri super aquas!
Ite, angeli veloces,
ad gentem convulsam et dilaceratam;
ad populum terribilem, post quem non est alius;
ad gentem expectantem et conculcatam,
cujus diripuerunt flumina terram ejus.
3 Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra,
cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis,
et clangorem tubæ audietis.
4 Quia hæc dicit Dominus ad me :
Quiescam et considerabo in loco meo,
sicut meridiana lux clara est,
et sicut nubes roris in die messis.
5 Ante messem enim totus effloruit,
et immatura perfectio germinabit;
et præcidentur ramusculi ejus falcibus,
et quæ derelicta fuerint absceduntur et excutientur.
6 Et relinquentur simul avibus montium
et bestiis terræ;
et æstate perpetua erunt super eum volucres,
et omnes bestię terræ super illum hiemabunt.
7 In tempore illo deferetur munus Domino exercituum
a populo divulso et dilacerato,
a populo terribili, post quem non fuit alius,
a gente expectante, expectante et conculcata,
cujus diripuerunt flumina terram ejus;
ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

— 12) Is. 28, 2. — 13) Ps. 1, 4; 9, 6, 7; 82, 14; Is.

33, 3. — 14) II Reg. 19, 35; Is. 37, 36.

18. — 1) *Terræ cymbalo alarum*, Is. 8, 8; 17, 32, 23; Ps. 67, 30-32. *Ad locum* etc., II Reg. 7, 12. *Æthiopiæ*, IV Reg. 19, 9; Esth. 1, 1; 8, 9; Job 28, 19; Is. 11, 11; 37, 9; Ez. 29, 10; Soph. 3, 10.— 3) Is. 5, 26. — 7) *Deferetur munus*, II Par.

13; Is. 2, 2-4.

9. CAP. XIX, 1-25 : ONUS ÆGYPTI. — *Ægyptii inter se pugnabunt; rex crudelis in eos dominabitur* [XIX, 1-4]. *Siccabitur fluvius et moriebunt piscatores* [5-10]. *Stulti fient sapientes* [11-15]. *In die illa stupebit Ægyptus et timebit Juda* [16, 17]. *Tunc cognoscent Ægyptii Dominum et ab eo sanabuntur* [18-22]. *Ægyptii et Assyrii et filii Juda inter se sociabuntur* [23-25].

19 Onus Ægypti.

Ecce Dominus ascendet super nubem levem,
et ingreditur Ægyptum,
et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus,
et cor Ægypti tabescet in medio ejus,
Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios;
et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum,
civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.
Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus,
et consilium ejus præcipitabo;
et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos,
et pythones, et ariolos.
Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium,
et rex fortis dominabitur eorum,
ait Dominus Deus exercituum.

Et arescet aqua de mari,
et fluvius desolabitur atque siccabitur.
Et deficient flumina,
attenuabuntur et siccabuntur rivi aggerum,
calamus et juncus marcescet.
Nudabitur alveus rivi a fonte suo,
et omnis sementis irrigua
siccabitur, arescet, et non erit.
Et moriebunt piscatores,
et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum;
et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.
Confundentur qui operabantur linum,
pectentes et texentes subtilia.
Et erunt irrigua ejus flaccientia;
omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

Stulti principes Taneos,
sapientes consiliarii Pharaonis
dederunt consilium insipiens.
Quomodo dicetis Pharaoni :
Filius sapientium ego,
filius regum antiquorum?
Ubi nunc sunt sapientes tui?
Annuntient tibi, et indicent
quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.
Stulti facti sunt principes Taneos,
emarcuerunt principes Mempheos;
deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.
Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis;
et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo,
sicut errat ebrius et vomens.

19. — 1) Onus, Is. 13, 1. Ægypti, Is. 30-31; 43, 1-10; Jer. 46; Ez. 29-32; Joel 3, 19. Ascendet etc., II Reg. 22, 11; Ps. 17, 11; 103, 3; Is. 66, 15; Matth. 26, 64; Marc. 14, 62; Apoc. 1, 7. Simulacra, Jer. 43, 12. Cor Ægypti etc., Is. 13, 7. — 2) Jud. 7, 22; Is. 3, 5; Matth. 24, 7. — 3) Pythones etc., Is. 8, 19. — 4) Is. 20, 4; Jer. 46, 13, 26; Ez. 29, 19; 30, 10-12. — 5) Job 14, 11; Is. 50, 2.

— 6) Is. 37, 25. — 7) Ez. 27, 7. — 8) Taneos, Num. 13, 23; Ps. 77, 12; Is. 30, 4. Consilium insipiens, Jer. 49, 7. — 9) III Reg. 4, 30; Act. 7, 22. — 10) Mempheos, Jer. 2, 10; 44, 1; 46, 14, 19; Ez. 30, 13, 16; Os. 9, 6. Angulum populorum, Jud. 20, 3; I Reg. 14, 38; Zach. 10, 4. — 11) III Reg. 22, 22; Ps. 74, 9; Is. 24, 20; 29, 9, 10.

- 15 Et non erit Ægypto opus
quod faciat caput et caudam,
incurvantem et refrenantem.
- 16 In die illa erit Ægyptus quasi mulieres;
et stupebunt, et timebunt
a facie commotionis manus Domini exercituum,
quam ipse movebit super eam.
- 17 Et erit terra Juda
Ægypto in pavorem;
omnis qui illius fuerit recordatus pavebit
a facie consilii Domini exercituum,
quod ipse cogitavit super eam.
- 18 In die illa erunt quinque civitates
in terra Ægypti
loquentes lingua Chanaan;
et jurantes per Dominum exercituum.
Civitas Solis vocabitur una.
- 19 In die illa erit altare Domini
in medio terræ Ægypti,
et titulus Domini juxta terminum ejus.
- 20 Erit in signum et in testimonium Domini exercituum
in terra Ægypti;
clamabunt enim ad Dominum a facie tribulantis,
et mittet eis salvatorem
et propugnatorem qui liberet eos.
- 21 Et cognoscetur Dominus ab Ægypto,
et cognoscent Ægyptii Dominum
in die illa;
et colent eum in hostiis et in muneribus;
et vota vovebunt Domino, et solvent.
- 22 Et percutiet Dominus Ægyptum plaga,
et sanabit eam;
et revertentur ad Dominum,
et placabitur eis, et sanabit eos.
- 23 In die illa erit via
de Ægypto in Assyrios;
et intrabit Assyrius Ægyptum,
et Ægyptius in Assyrios,
et servient Ægyptii Assur.
- 24 In die illa erit Israel tertius
Ægyptio et Assyrio;
benedictio in medio terræ
cui benedixit Dominus exercituum, dicens :
Benedictus populus meus Ægypti,
et opus manuum mearum Assyrio;
hereditas autem mea Israel.

— 15) Is. 9, 14. — 16) Is. 10, 33; 11, 15; Jer. 50, 37; 51, 30; Nah. 3, 13. — 17) Ez. 14, 25. — Jer. 43, 13. — 21) Zach. 14, 16-18. — 22) Jer. 46, 25, 26. — 24) *Benedictio* etc., Gen. 12, 2, 3; Ez. 34, 26; 38, 12. — 25) *Hereditas* etc., Deut. 32, 9; Jer. 12, 16; Soph. 3, 9. *Civitas solis*, Gen. 41, 45; III Reg. 8, 51; Jer. 10, 16.

10. CAP. XX, 1-6 : VANUM EST AUXILIUM ÆGYPTI ET ÆTHIOPIÆ. — *Actu symbolico* [XX, 1, 2] *significatur captivitas Ægyptiorum et Æthiopum* [3, 4]. *Qui ad Ægyptum et ad Æthiopiam in auxilium confugiunt plane confundentur* [5, 6].

20 In anno quo ingressus est Tharthan in Azotum, cum misisset eum Sargon, rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, 2 et cepisset eam; in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiaë, filii Amos, | dicens : Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus et discalceatus. Et dixit Dominus :

Sicut ambulavit servus meus Isaiaë nudus et discalceatus, trium annorum signum et portentum erit super Ægyptum et super Æthiopiam; 4 sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, et transmigrationem Æthiopiæ, juvenum et senum, nudam et discalceatam, discoopertis natibus, ad ignominiam Ægypti. 5 Et timebunt, et confundentur ab Æthiopia spe sua, et ab Ægypto gloria sua. 6 Et dicet habitator insulæ hujus in die illa : Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum! et quomodo effugere poterimus nos?

11. CAP. XXI, 1-10 : ONUS ALTERUM BABYLONIS. — *Prophetæ ostenditur visio de eversione Babylonis* [XXI, 1, 2] *late epulantis* [3-5]. *Describitur ruina Babylonis* [6-9]. *Liberatio Israel nuntiatur* [10].

21 Onus deserti maris.

Sicut turbines ab africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili. 2 Visio dura nuntiata est mihi : Qui incredulus est infideliter agit; et qui depopulator est vastat. Ascende, Ælam; obside, Mede; omnem gemitum ejus cessare feci. 3 Propterea repleti sunt lumbi mei dolore; angustia possedit me sicut angustia parturientis; corruì cum audirem, conturbatus sum cum viderem. 4 Emarcui cor meum; tenebræ stupefecerunt me : Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. 5 Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes : surgite, principes, arripite clypeum.

20. — 1) Tharthan, IV Reg. 18, 17. Azotum, Jos. 11, 22; 15, 46, 47; I Reg. 5, 1, 5, 6; 6, 17; II Par. 26, 6; Jer. 25, 20; Am. 1, 8; 3, 9; Soph. 2, 4; Zach. 9, 6. — 2) Nudus et discalceatus, I Reg. 19, 24; Mich. 1, 8. — 3) Signum etc., Is. 8, 18. — 4) Rex Assyriorum, Is. 19, 4. Nudam etc., Is. 47, 2. — 5) IV Reg. 19, 9; Is. 30, 3, 5; 37, 9. 21. — 1) Onus, Is. 13, 1. Sicut turbines etc.,

Job 1, 19; Is. 5, 28; Jer. 4, 11; Os. 13, 15. — 2) Qui incredulus est etc., Is. 34, 16. Vastat, Is. 33, 1. Ælam, Gen. 10, 22; 14, 1, 9; I Par. 1, 17; Is. 11, 11; 22, 6; Jer. 25, 25; 49, 34-39; Ez. 32, 24. Mede, Gen. 10, 2; I Par. 1, 5; Esth. 1, 3, 14, 18, 19; 10, 2; Is. 13, 17; Jer. 25, 25; 51, 11, 28; Dan. 5, 28, 31; 8, 20; 9, 1. — 3) Ps. 37, 8; Is. 13, 8; Nah. 2, 10. — 4) Deut. 28, 66, 67. — 5) Jer. 51,

- 6 Hæc enim dixit mihi Dominus :
Vade, et pone speculatorem,
et quodcumque viderit annuntiet.
- 7 Et vidit currum duorum equitum,
ascensorem asini,
et ascensorem cameli;
et contemplatus est diligenter multo intuitu.
- 8 Et clamavit leo :
Super speculam Domini ego sum,
stans jugiter per diem;
et super custodiam meam ego sum,
stans totis noctibus.
- 9 Ecce iste venit ascensor
vir bigæ equitum;
et respondit, et dixit :
Cecidit, cecidit Babylon,
et omnia sculptilia decorum ejus
contrita sunt in terram.
- 10 Tritura mea, et filii areæ meæ,
quæ audiui a Domino exercituum,
Deo Israel,
annuntiavi vobis.

12. CAP. XXI, 11, 12 : ONUS DUMA.

- 11 Onus Duma.
Ad me clamat ex Seir :
Custos, quid de nocte?
custos, quid de nocte?
- 12 Dixit custos :
Venit mane, et nox;
si quæritis, quærite;
convertimini, venite.

13. CAP. XXI, 13-17 : ONUS IN ARABIA.

- 13 Onus in Arabia.
In saltu ad vesperam dormietis,
in semitis Dedanum.
- 14 Occurrentes sitienti ferte aquam,
qui habitatis terram austri;
cum panibus occurrere fugienti :
- 15 a facie enim gladiorum fugerunt,
a facie gladii imminuentis,
a facie arcus extenti,
a facie gravis prælii.
- 16 Quoniam hæc dicit Dominus ad me :
Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii,
et auferetur omnis gloria Cedar.
- 17 Et reliquæ numeri sagittariorum fortium
de filiis Cedar imminuentur;
Dominus enim Deus Israel locutus est.

39, 57; Dan. 5, 1-6, 30. — 8) Hab. 2, 1. — 9) Respondit, Hab. 2, 1. Cecidit etc., Jer. 50, 2; 51, 8; Apoc. 18, 2. Omnia sculptilia etc., Is. 46, 1. — 11) Onus, Is. 13, 1. Seir, Gen. 32, 3; 33, 14, 16; 36, 30; Num. 24, 18; Deut. 1, 44; 2, 4, 8; Jos. 12, 7. — 13) Dedanum, Gen. 10, 7; 25, 3; I Par. 1, 9, 32; Jer. 25, 23; 49, 8; Ez. 25, 13; 27, 15, 20; 38, 13. — 14) Terram austri, Gen. 25, 15; I Par. 1, 30; Job 6, 19; Jer. 25, 23. — 16) In anno mercenarii, Is. 16, 14. Cedar, Gen. 25, 13; I Par. 1, 29; Ps. 119, 5; Cant. 1, 4; Is. 42, 11; 60, 7; Jer. 2, 10; 49, 28. Dominus enim etc., Is. 1, 20.

14. CAP. XXII, 1-14 : ONUS VALLIS VISIONIS. — *Civitas exsultans intersectorum captivorumque suorum obliviscitur* [XXII, 1-4]. *Veniet dies conculcationis et fletuum* [5-8]. *Cives urbem muniunt, Dominum autem negligunt* [8^b-11]. *Ad fletum vocatus gaudet populus* [12, 13] : *hec iniquitas non dimittetur* [14].

22 Onus vallis Visionis.

Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti
et tu omnis in tecta?

2 Clamoris plena, urbs frequens,
civitas exsultans;

interfecti tui, non interfecti gladio,
nec mortui in bello.

3 Cuncti principes tui fugerunt simul
dureque ligati sunt;
omnes qui inventi sunt vincti sunt pariter,
procul fugerunt.

4 Propterea dixi : Recedite a me,
amare flebo;
nolite incumbere ut consolemini me
super vastitate filiae populi mei;

5 dies enim interfectionis,
et conculcationis, et fletuum,
Domino Deo exercituum,
in valle Visionis,
scrutans murum,
et magnificus super montem.

6 Et Ælam sumpsit pharetram,
currum hominis equitis,
et parietem nudavit clypeus.

7 Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum,
et equites ponent sedes suas in porta.

8 Et revelabitur operimentum Judæ,
et videbis in die illa
armamentarium domus saltus.

9 Et scissuras civitatis David videbitis,
quia multiplicatæ sunt;
et congregastis aquas piscinæ inferioris,
et domos Jerusalem numerastis,
et destruxistis domos ad muniendum murum.

10 Et lacum fecistis inter duos muros
ad aquam piscinæ veteris;
et non suspexistis ad eum qui fecerat eam,
et operatorem ejus de longe non vidistis.

12 Et vocabit Dominus Deus exercituum
in die illa
ad fletum, et ad planctum,
ad calvitium, et ad cingulum sacci;

13 et ecce gaudium et lætitia,
occidere vitulos et jugulare arietes,
comedere carnes, et bibere vinum.

22. — 1) Onus, Is. 13, 1. In tecta, Is. 15, 3.
— 4) Amare flebo, Jer. 9, 1; Mich. 1, 8. Super vastitate etc., Jer. 8, 11, 21; 14, 17. — 5) IV Reg. 19, 3; Is. 10, 6; 37, 3. — 6) Ælam, Is. 21, 2.
— 8) Et revelabitur etc., Is. 47, 2; Jer. 13, 22; 49, 10; Ez. 23, 29. Armamentarium, III Reg.

7, 2; 10, 17. — 9) II Par. 32, 5. — 10) II Par. 32, 5; Eccli. 48, 19; Jer. 33, 4. — 11) Et lacum fecistis etc., II Par. 32, 3, 4; Eccli. 48, 19. Et non suspexistis etc., Is. 5, 12. — 12) II Reg. 3, 31; Is. 3, 24; Jer. 4, 8; Mich. 1, 16; Joel 2, 17. — 13) Is. 56, 12; Luc. 12, 19; I Cor. 15, 32. — 14) Is.

Comedamus et bibamus,
cras enim moriemur.

- 14 Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum :
Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini,
dicit Dominus Deus exercituum.

15. CAP. XXII, 15-25 : DE DUOBUS PRÆPOSITIS TEMPLI. — *Superbus Sobna de ministerio suo mox deponetur* [XXII, 15-19]. *Clavis domus David Eliacim tradetur ut populo sit pater et domui suæ gloriam addat* [20-24]. *Eliacim ipse frangetur et cadet* [25].

- 15 Hæc dicit Dominus Deus exercituum :
Vade, ingredi ad eum qui habitat in tabernaculo,
ad Sobnam, præpositum templi, et dices ad eum :
16 Quid tu hic, aut quasi quis hic?
quia excidisti tibi hic sepulcrum,
excidisti in excelso memoriale diligenter,
in petra tabernaculum tibi.
17 Ecce Dominus asportari te faciet,
sicut asportatur gallus gallinaceus;
et quasi amictum, sic sublevabit te.
18 Coronans coronabit te tribulatione;
quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam;
ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ,
ignominia domus domini tui.
19 Et expellam te de statione tua,
et de ministerio tuo deponam te.
20 Et erit in die illa :
vocabo servum meum Eliacim, filium Helciæ;
21 et induam illum tunica tua,
et cingulo tuo confortabo eum,
et potestatem tuam dabo in manu ejus;
et erit quasi pater habitantibus Jerusalem
et domui Juda.
22 Et dabo clavem domus David
super humerum ejus;
et aperiet, et non erit qui claudat;
et claudet, et non erit qui aperiat.
23 Et figam illum paxillum in loco fideli,
et erit in solium gloriæ domui patris ejus.
24 Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus;
vasorum diversa genera,
omne vas parvulum,
a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.
25 In die illa, dicit Dominus exercituum,
auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli,
et frangetur, et cadet,
et peribit quod pependerat in eo,
quia Dominus locutus est.

5. 9. — 15) *Sobnam*, IV Reg. 18, 18, 26, 37; 19, 2; 18) Jer. 22, 26. — 22) Matth. 16, 19; Apoc. 3, 7.
1s. 36, 3, 11, 22; 37, 2. — 16) II Par. 16, 14; — 23) *Paxillum*, I Esdr. 9, 8; Eccli. 14, 25. —
Matth. 27, 60. — 17) Jer. 10, 18; 16, 13. — 24) Ez. 15, 3.

16. CAP. XXIII, 1-18 : ONUS TYRI. — *Obtupescente terra vastabitur Tyrus* [XXIII, 1-5], *ob superbiam suam a Domino percussa* [6-9]. *Dominus super totam regionem manum suam extendet* [10-14]. *Post septuaginta annos Tyri vastitas cessabit* [15, 16] *et civitas munera sua Domino offeret* [17, 18].

23 Onus Tyri.

Ululate, naves maris,
quia vastata est domus
unde venire consueverant :
de terra Cethim
revelatum est eis.

Tacete, qui habitatis in insula;
negotiatores Sidonis, transfretantes mare, repleverunt te.

In aquis multis semen Nili,
messis fluminis fruges ejus;
et facta est negotiatio gentium.

Erubescite, Sidon; ait enim mare,
fortitudo maris, dicens :
Non parturivi, et non peperivi,
et non enutrivimus juvenes,
nec ad incrementum perduximus virgines.
Cum auditum fuerit in Ægypto,
dolebunt cum audierint de Tyro.

Transite maria, ululate,
qui habitatis in insula!

Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur
a diebus pristinis in antiquitate sua?
Ducent eam pedes sui
longe ad peregrinandum.

Quis cogitavit hoc
super Tyrum quondam coronatam,
cujus negotiatores principes,
institores ejus inclyti terræ?
Dominus exercituum cogitavit hoc,
ut detraheret superbiam omnis gloriæ,
et ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.

Transi terram tuam quasi flumen, filia maris!
non est cingulum ultra tibi.

Manum suam extendit super mare,
conturbavit regna.
Dominus mandavit adversus Chanaan,
ut contereret fortes ejus;

et dixit : Non adjicies ultra ut glorieris,
calumniam sustinens virgo filia Sidonis :
in Cethim consurgens transfreta,
ibi quoque non erit requies tibi.

Ecce terra Chaldaeorum, talis populus non fuit :
Assur fundavit eam;
in captivitatem traduxerunt robustos ejus,

23. — 1) *Onus*, Is. 13, 1. *Tyri*, Jos. 19, 29; II Reg. 5, 11; 24, 7; III Reg. 5, 1; 7, 13; 9, 11, 12; I Par. 14, 1; II Par. 2, 3, 11; Ps. 44, 13; 82, 8; 86, 4; Jer. 25, 22; 27, 3; 47, 4; Ez. 26, 2; 27, 2; 28, 2, 11; 29, 18; Joel 3, 4; Am. 1, 9, 10; Zach. 9, 2, 3. *Naves maris*, III Reg. 10, 22. *Vastata est domus* etc., Ez. 27, 3. *Cethim*, Gen. 10, 4; Num. 24, 24; I Par. 1, 7; Jer. 2, 10; Ez. 27, 6; Dan. 11, 30. I Mach. 1, 1; 8, 5. — 2) *Sidonis*, Gen. 10, 15, 19; 49, 13; Jos. 11, 8; 19, 28; Jud. 1, 31; 10, 6; 18, 28; II Reg. 24, 6; III Reg. 17, 9; Jer. 25, 22; 27, 3; 47, 4; Ez. 27, 8; 28, 21, 22; Joel 4, 4; Zach. 9, 2. — 3) *Negotiatio gentium*, Ez. 27, 3-25. — 4) *Fortitudo maris*, Ez. 26, 17. — 5) *A diebus pristinis*, Gen. 10, 15. — 6) *Principes*, Ez. 26, 10. — 7) Ez. 28, 6, 7. — 8) *Chanaan*, Gen.

- suffoderunt domos ejus,
posuerunt eam in ruinam.
- 14 Ululate, naves maris,
quia devastata est fortitudo vestra.
- 15 Et erit in die illa : in oblivione eris, | gis unius; post septuaginta autem annos
o Tyre! septuaginta annis, sicut dies re- | erit Tyro quasi canticum meretricis :
- 16 Sume citharam, circui civitatem,
meretrix oblivioni tradita;
bene cane, frequenta canticum,
ut memoria tui sit.
- 17 Et erit post septuaginta annos :
visitabit Dominus Tyrum,
et reducet eam ad mercedes suas,
et rursus fornicabitur cum universis regnis terræ
super faciem terræ.
- 18 Et erunt negotiationes ejus et mercedes ejus sanctificatæ Domino :
non condentur neque reponentur,
quia his qui habitaverint coram Domino erit negotiatio ejus,
ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.

VI. — ORACULA DE FINE TEMPORUM.

[XXIV, 1—XXVII, 13.]

1. CAP. XXIV, 1-23 : DE FINE TEMPORUM, TOTIUS ORBIS EVERSIONE ET UNIVER-
SALI JUDICIO. — *Perturbabuntur omnia* [XXIV, 1, 2]. *Propter scelera hominum*
terram vorabit maledictio [3-6]. *Propter ruinam universalem cessabit letitia* [7-13].
Justi salvabuntur, impii autem peribunt [14-18^a]. *Confringetur terra* [18^b-20].
Dominus in die illa super militiam cæli et reges terræ visitabit [21-23].
- 24 Ecce Dominus dissipabit terram; et nudabit eam,
et affliget faciem ejus, et disperget habitatores ejus.
- 2 Et erit sicut populus, sic sacerdos;
et sicut servus, sic dominus ejus;
sicut ancilla, sic domina ejus;
sicut emens, sic ille qui vendit;
sicut foenerator, sic is qui mutuum accipit;
sicut qui repetit, sic qui debet.
- 3 Dissipatione dissipabitur terra, et direptione prædabitur;
Dominus enim locutus est verbum hoc.
- 4 Luxit, et defluxit terra, et infirmata est;
defluxit orbis,
infirmata est altitudo populi terræ.
- 5 Et terra infecta est ab habitatoribus suis,
quia transgressi sunt leges,
mutaverunt jus,
dissipaverunt foedus sempiternum.
- 6 Propter hoc maledictio vorabit terram,
et peccabunt habitatores ejus,
ideoque insanient cultores ejus,
et relinquentur homines pauci.
- 7 Luxit vindemia, infirmata est vitis,
ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.

10, 15; Num. 13, 30; Jos. 5, 1. — 15) Septuaginta annis, Jer. 25, 11, 12; 29, 10. — 17) Rursum fornicabitur, Apoc. 17, 1, 2. — 18) Mich. 4, 13; Zach. 14, 20.

24. — 1) Is. 13, 9. — 2) Is. 3, 1-3; Ez. 7, 12, 13.

— 3) Dominus enim etc., Is. 1, 20. — 4) Is. 16, 7; 33, 9; Jer. 4, 28; 12, 4; Os. 4, 3; Nah. 1, 4, 5. — 5) Infecta est, Num. 35, 33; Ps. 105, 38; Jer. 3, 2. Quia transgressi sunt, Is. 2, 6, 8. — 6) Num. 5, 27; Ps. 108, 18, 19; Zach. 5, 3, 4. — 7) Joel 1,

- 8 Cessavit gaudium tympanorum,
quievit sonitus lætantium,
conticuit dulcedo citharæ.
- 9 Cum cantico non bibent vinum;
amara erit potio bibentibus illam.
- 10 Attrita est civitas vanitatis,
clausa est omnis domus, nullo introeunte.
- 11 Clamor erit super vino in plateis,
deserta est omnis lætitia,
translatum est gaudium terræ.
- 12 Relicta est in urbe solitudo,
et calamitas opprimet portas.
- 13 Quia hæc erunt in medio terræ,
in medio populorum,
quomodo si paucae olivæ quæ remanserunt excutiantur ex olea,
et racemi, cum fuerit finita vindemia.
- 14 Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt :
cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.
- 15 Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum;
in insulis maris
nomen Domini Dei Israel.
- 16 A finibus terræ laudes audivimus,
gloriam Iusti.
- Et dixi : Secretum meum mihi,
secretum meum mihi. Væ mihi!
prævaricantes prævaricati sunt,
et prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.
- 17 Formido, et fovea, et laqueus
super te, qui habitator es terræ.
- 18 Et erit : qui fugerit a voce formidinis cadet in foveam;
et qui se explicaverit de fovea tenebitur laqueo;
- quia cataractæ de excelsis apertæ sunt,
et concutientur fundamenta terræ.
- 19 Confractione confringetur terra,
contritione conteretur terra,
commotione commovebitur terra;
- 20 agitatione agitabitur terra sicut ebrius,
et auferetur quasi tabernaculum unius noctis;
et gravabit eam iniquitas sua,
et corruet, et non adjiciet ut resurgat.
- 21 Et erit : in die illa visitabit Dominus
super militiam cæli in excelso,
et super reges terræ qui sunt super terram;
- 22 et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum,
et claudentur ibi in carcere,
et post multos dies visitabuntur.
- 23 Et erubescet luna, et confundetur sol,
cum regnaverit Dominus exercituum

10, 12. — 8) Jer. 7, 37; Os. 2, 11; Am. 3, 10. — 9) Is. 5, 12; Am. 5, 5, 6. — 10) Is. 34, 11. — 11) Clamor etc., Ps. 143, 14. Deserta est etc., Jer. 48, 33. — 13) Si paucae olivæ, Is. 17, 6; Mich. 7, 1. — 15) In insulis maris, Is. 11, 11. — 16) Gloriam Iusti, Is. 26, 2; 60, 21. Prævaricantes etc., Is. 21, 2; 33, 1. — 18) Qui fugerit etc., Job 20, 24; Am. 5, 19. Cataractæ, Gen. 7, 11; 8, 2. Concutientur etc., Ps. 17, 8; Eccli. 16, 19. — 20) Sicut ebrius, Is. 19, 14; 29, 9. — 21) Visitabit, Is. 10, 12; 13, 11. Militiam cæli, Eph. 6, 12. Reges terræ, Ps. 75, 13; Is. 30, 12; Apoc. 19, 18-21. — 22) Congregabuntur etc., Matth. 13, 40-42. Post multos dies etc., Ez. 38, 8. — 23) Et eru-

in monte Sion, et in Jerusalem,
et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

2. CAP. XXV, 1-5 : CANTICUM REDEMPTORUM. — *Laudatur Dominus qui mirabilia fecit, potentes hostes subvertit [XXV, 1-3], et pauperi factus est refugium [4, 5].*

- 25 Domine, Deus meus es tu;
exaltabo te, et confitebor nomini tuo :
quoniam fecisti mirabilia,
cogitationes antiquas fideles. Amen! .
2 Quia posuisti civitatem in tumulum,
urbem fortem in ruinam,
domum alienorum, ut non sit civitas,
et in sempiternum non ædificetur.
3 Super hoc laudabit te populus fortis,
civitas gentium robustarum timebit te;
4 quia factus es fortitudo pauperi,
fortitudo egeno in tribulatione sua,
spes a turbine,
umbraculum ab æstu;
spiritus enim robustorum
quasi turbo impellens parietem.
5 Sicut æstus in siti,
tumultum alienorum humiliabis;
et quasi calore sub nube torrente,
propaginem fortium marcescere facies

3. CAP. XXV, 6-12 : FELICITAS ELECTORUM; RUINA MOAB. — *Dominus convivium electis faciet [XXV, 6] et lacrymam ab omni facie auferet [7, 8]. Lætabuntur electi in salutari Domini [9] et in excidio Moab [10-12].*

- 6 Et faciet Dominus exercituum
omnibus populis in monte hoc
convivium pinguium,
convivium vindemiæ,
pinguium medullatorum,
vindemiæ defæcatæ.
7 Et præcipitabit in monte isto
faciem vinculi colligati super omnes populos,
et telam quam orditus est super omnes nationes.
8 Præcipitabit mortem in sempiternum;
et auferet Dominus Deus
lacrymam ab omni facie,
et opprobrium populi sui auferet
de universa terra;
quia Dominus locutus est.
9 Et dicet in die illa :
Ecce Deus noster iste;
expectavimus eum, et salvabit nos;
iste Dominus, sustinuimus eum :
exultabimus, et lætabimur in salutari ejus.

descet etc., Is. 13, 10. *Cum regnaverit... in monte Sion etc.*, Ps. 98, 1, 2; Abd. 21; Mich. 4, 7; Apoc. 21, 9-27.

25. — 1) *Domine Deus etc.*, Ex. 15, 2; Ps. 15, 2. *Exaltabo te etc.*, Ps. 106, 33. *Fecisti mirabilia*, Ps. 97, 1. — 2) *In tumulum*, Is. 17, 1; Jer. 9, 11; 51, 37. — 4) *Fortitudo pauperi*, Is. 14, 32; Jer.

16, 19; Nah. 1, 7. — 6) *In monte hoc*, Is. 2, 2, 3; 11, 9; 24, 23. *Convivium*, Ps. 21, 30; Matth. 22, 2-14; Luc. 14, 16-24. — 8) *Præcipitabit etc.*, Is. 30, 19; Os. 13, 14; Mich. 6, 16; Luc. 6, 21; 1 Cor. 15, 54; Apoc. 7, 17; 21, 4. *Quia Dominus etc.*, Is. 1, 20. — 9) *Deus noster*, Ps. 47, 15; 94, 7. *Expectavimus eum*, Gen. 49, 18; Is. 26, 8; 33, 2.

- 10 Quia requiescet manus Domini
in monte isto;
et triturbabitur Moab sub eo,
sicuti teruntur paleæ in plaustro.
11 Et extendet manus suas sub eo,
sicut extendit natans ad natandum;
et humiliabit gloriam ejus
cum allisione manuum ejus.
12 Et munimenta sublimium murorum tuorum
concident; et humiliabuntur,
et detrahentur in terram usque ad pulverem.

4. CAP. XXVI, 1-21 : ALTERUM CANTICUM IN GRATIARUM ACTIONEM. — *Domini-
nus, refugium populi sui, civitatem sublimem humiliavit* [XXVI, 1-6]. *Iustus
confidenter exspectat* [7-9]. *Impii confundentur, justii vero gratias agent Domino
pro sua salute* [10-13]. *Memoratur tempus mortis et impotentiae* [14-18]. *Mortui
vivent; cito pertransibit indignatio Domini* [19-21].

- 26 In die illa cantabitur canticum istud
in terra Juda :

- Urbs fortitudinis nostræ Sion; salvator ponetur in ea
murus et antemurale.
2 Aperite portas, et ingrediatur gens justa,
custodiens veritatem.
3 Vetus error abiit : servabis pacem;
pacem, quia in te speravimus.
4 Sperastis in Domino in sæculis æternis,
in Domino Deo forti, in perpetuum.
5 Quia incurvabit habitantes in excelso,
civitatem sublimem humiliabit;
humiliabit eam usque ad terram,
detrahet eam usque ad pulverem.
6 Conculcabit eam pes,
pedes pauperis, gressus egenorum.
7 Semita justii recta est,
rectus callis justii ad ambulandum.
8 Et in semita judiciorum tuorum, Domine, sustinuius te;
nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ.
9 Anima mea desideravit te in nocte,
sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.
Cum feceris judicia tua in terra,
justitiam discent habitatores orbis.
10 Misereamur impio, et non discet justitiam;
in terra sanctorum iniqua gessit,
et non videbit gloriam Domini.
11 Domine, exaltetur manus tua, et non videant;
videant, et confundantur zelantes populi;
et ignis hostes tuos devoret!
12 Domine, dabis pacem nobis,
omnia enim opera nostra
operatus es nobis.
13 Domine Deus noster, possederunt nos

Exsultabimus, Ps. 36, 4. — 10) *Triturbabitur*
Moab, II Reg. 12, 31; Is. 15-16; 41, 15.
26. — 1) *Canticum*, Is. 27, 3. *Salvator* etc.,
Is. 60, 18; Zach. 2, 5. — 2) Ps. 117, 19, 20. —
4) *Deo forti*, Is. 1, 24. — 5) Is. 25, 12; 32, 19.

— 6) Is. 25, 4. — 8) *In semita* etc., I Reg. 2, 9;
Ps. 36, 23. *Sustinuimus te*, Is. 25, 9; 33, 2. *No-
men tuum* etc., Ex. 3, 15; Ps. 101, 13. — 11) Ps.
20, 10; Is. 33, 14; Mich. 5, 9; 7, 16. — 12) Is. 2, 4;
9, 7; 11, 6-8; Mich. 4, 3; 5, 5. — 13) IV Reg. 16, 3,

domini absque te;
tantum in te recordemur nominis tui.

- 14 Morientes non vivant,
gigantes non resurgant.
Propterea visitasti et contrivisti eos,
et perdidisti omnem memoriam eorum.
- 15 Indulxisti genti, Domine,
indulxisti genti, numquid glorificatus es?
elongasti omnes terminos terræ.
- 16 Domine, in angustia requisierunt te,
in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
- 17 Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum,
dolens clamat in doloribus suis,
sic facti sumus a facie tua, Domine.
- 18 Concepimus, et quasi parturivimus,
et peperimus spiritum.
Salutes non fecimus in terra;
ideo non ceciderunt habitatores terræ.
- 19 Vivent mortui tui,
interfecti mei resurgent.
Expergiscimini, et laudate,
qui habitatis in pulvere,
quia ros lucis ros tuus,
et terram gigantum detrahes in ruinam.
- 20 Vade, populus meus, intra in cubicula tua;
claude ostia tua super te,
abscondere modicum ad momentum,
donec pertranseat indignatio.
- 21 Ecce enim Dominus egredietur de loco suo,
ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum;
et revelabit terra sanguinem suum,
et non operiet ultra interfectos suos.

5. CAP. XXVII, 1 : CERTAMEN ULTIMUM DOMINI CUM POTENTIIS HOSTILIBUS.

- 27 In die illa visitabit Dominus
in gladio suo durò, et grandi, et forti,
super Leviathan, serpentem vectem,
et super Leviathan, serpentem tortuosum,
et occidet cetum qui in mari est.

6. CAP. XXVII, 2-5 : DOMINUS SERVAT VINEAM SUAM.

- 2 In die illa vinea meri cantabit ei :
- 3 Ego Dominus qui servo eam;
repente propinabo ei.
Ne forte visitetur contra eam,
nocte et die servo eam.
- 4 Indignatio non est mihi.
Quis dabit me spinam et veprem?

4; 18, 4-6; Ps. 19, 8. — 14) Is. 14, 9. — 15) *Elongasti* etc., Is. 54, 2, 3. — 16) Jud. 3, 9; IV Reg. 19, 1-4; Is. 28, 19; 37, 1-4; Jer. 2, 27; Os. 6, 1. — 17) Is. 13, 8; Apoc. 12, 2. — 18) Mich. 4, 10. — 19) *Vivent* etc., Ez. 37, 1-14; Dan. 12, 2; Os. 13, 14; Apoc. 20, 12. *Qui habitatis in pulvere*, Job 7, 21; 20, 11; 21, 26. *Ros lucis* etc., Os. 14, 6. — 20) *Intra* etc., IV Reg. 4, 33; Is. 2, 10; Soph.

2, 3; Matth. 6, 6. *Modicum*, Is. 10, 25; 54, 7, 8. — 21) *Egredietur* etc., Mich. 1, 3. *Revelabit* etc., Gen. 4, 10; Job 16, 19.

27. — 1) *In gladio* etc., Jer. 47, 6. *Leviathan*, Job 3, 8; 40, 25; Ps. 74, 14; 104, 26. *Serpentem vectem*, Job 26, 13; Ez. 29, 3. — 2) *Vinea*, Is. 5, 1-7. *Cantabit*, Is. 26, 1. — 4) *Spinam et veprem*,

In prælio gradiar super eam,
succendam eam pariter.
An potius tenebit fortitudinem meam?
Faciet pacem mihi,
pacem faciet mihi.

7. CAP. XXVII, 6-13 : DOMINUS ISRAEL CERTO SALVABIT. — *Misericordia Domini penas temperat* [XXVII, 6-9]. *Civitas impia in desertum fiet* [10, 11]. *Filii Israel dispersi congregabuntur* [12, 13].

Qui ingrediuntur impetu ad Jacob,
florebit et germinabit Israel,
et implebunt faciem orbis semine.
Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum?
aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?
In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit, judicabis eam;
meditatus est in spiritu suo duro
per diem æstus.

Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob;
et iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus,
cum posuerit omnes lapides altaris
sicut lapides cineris allisos,
non stabunt luci et delubra.

Civitas enim munita desolata erit;
speciosa relinquetur, et dimittetur quasi desertum;
ibi pascetur vitulus,
et ibi accubabit, et consumet summitates ejus.
In siccitate messes illius conterentur.
Mulieres venientes, et docentes eam;
non est enim populus sapiens :
propterea non miserebitur ejus qui fecit eum,
et qui formavit eum non parcet ei.

Et erit : in die illa
percutiet Dominus
ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti;
et vos congregabimini unus et unus, filii Israel.
Et erit : in die illa clangetur in tuba magna;
et venient qui perdit fuerant de terra Assyriorum,
et qui ejecti erant in terra Ægypti,
et adorabunt Dominum
in monte sancto in Jerusalem.

V. — VATICINIA CONTRA HOS QUI SAPIENTIA MERE HUMANA NITUNTUR DUM ASSYRII IN TERRAM JUDA IRRUUNT.

[XXVIII, 1 — XXXIII, 24.]

1. CAP. XXVIII, 1-6 : CONTRA SAMARIAM. — *Veniunt hostes* [XXVIII, 1, 2] *ad vastandum Ephraim* [3, 4]. *Residuum populi sui servabit Dominus* [5, 6].

Væ coronæ superbæ, ebriis Ephraim,
et flori decidenti, gloriæ exultationis ejus,

Is. 10, 17. — 6) IV Reg. 19, 30; Ps. 79, 10; Is. 2, 3; 14, 1; 37, 31; Dan. 2, 35; Os. 14, 6, 7. — 7) IV Reg. 19, 17, 18, 35-37; Is. 37, 18, 19, 30, 38; Os. 6, 1, 2. — 8) Jer. 10, 24; 18, 17; 30, 11. — 9) Dimittetur etc., Is. 22, 14. Cum posuerit etc., IV Reg. 18, 4. Luci etc., Deut. 16, 21, 10; Is. 6, 11; 17, 9; 32, 14, 19; Mich. 5, 11. — 11) Non est enim etc., Deut. 32, 28; Is. 30, 16-18. — 12) Ab alveo etc., Gen. 15, 18; II Par. 7, 8. — 13) Clange- tur etc., Matth. 24, 31; Apoc. 11, 15. Et venient etc., Is. 2, 2; 11, 12; Jer. 31, 6; Mich. 4, 2; 7, 12. — 28. — 1) Ebriis, Os. 7, 5; Am. 5, 11; 6, 4-6. —

- qui erant in vertice vallis pinguissimæ,
errantes a vino!
- 2 Ecce validus et fortis Dominus
sicut impetus grandinis; turbo confringens,
sicut impetus aquarum multarum inundantium
et emissarum super terram spatiosam.
- 3 Pedibus conculcabitur
corona superbiæ ebriorum Ephraim.
- 4 Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus,
qui est super verticem vallis pinguium,
quasi temporaneum ante maturitatem autumnii,
quod, cum aspexerit videns,
statim ut manu tenuerit, devorabit illud.
- 5 In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ,
et sertum exultationis residuo populi sui;
- 6 et spiritus iudicii sedenti super iudicium,
et fortitudo revertentibus de bello ad portam.

2. CAP. XXVIII, 7-22 : VÆ HIS QUI SAPIENTIÆ MERE HUMANÆ CONFIDUNT! — *Sacerdotes et falsi propheta Isaiam eorum ebrietatem increpantem irridunt* [XXVIII, 7, 8]. *Isaias mala eis minatur* [9-13]. *Principes populi fœderibus humanis vane confidunt* [14, 15]. *Dominus solus auxilium et salutem præbere potest* [16-22].

- 7 Verum hi quoque præ vino nescierunt, et præ ebrietate erraverunt;
sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate;
absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate,
nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium.
- 8 Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque,
ita ut non esset ultra locus.
- 9 Quem docebit scientiam?
et quem intelligere faciet auditum?
ablactatos a lacte,
avulsos ab uberibus.
- 10 Quia manda, remanda; manda, remanda;
expecta, reexpecta; expecta, reexpecta;
modicum ibi, modicum ibi.
- 11 In loquela enim labii,
et lingua altera
loquetur ad populum istum.
- 12 Cui dixit : Hæc est requies mea,
reficite lassum;
et hoc est meum refrigerium;
et noluerunt audire.
- 13 Et erit eis verbum Domini :
Manda, remanda; manda, remanda;
expecta, reexpecta; expecta, reexpecta;
modicum ibi, modicum ibi;
ut vadant, et cadant retrorsum,
et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.
- 14 Propter hoc audite verbum Domini, viri illusores,
qui dominamini super populum meum qui est in Jerusalem.
- 15 Dixistis enim : Percussimus fœdus cum morte,
et cum inferno fecimus pactum.

2) Is. 8, 7, 8; 17, 12, 13; Jer. 47, 2; Ez. 1, 24; 38, 14, 21. — 12) Is. 30, 15; Jer. 6, 16; Matth. 11, 9; Apoc. 1, 15. — 6) III Reg. 4, 28. — 7) Is. 56, 28, 29. — 13) *Ut cadant* etc., Is. 8, 15. — 14) *Illuso- res*, Is. 29, 20. — 15) *Percussimus fœdus*, Sap.

Flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos,
quia posuimus mendacium spem nostram,
et mendacio protecti sumus.

- 16 Idcirco hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem,
lapidem probatum,
angularem, pretiosum, in fundamento fundatum;
qui crediderit, non festinet.
- 17 Et ponam in pondere iudicium,
et justitiam in mensura;
et subvertet grando spem mendacii,
et protectionem aquæ inundabunt.
- 18 Et delebitur fœdus vestrum cum morte,
et pactum vestrum cum inferno non stabit :
flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem.
- 19 Quandocumque pertransierit, tollet vos,
quoniam mane diluculo pertransibit in die et in nocte;
et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.
- 20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decadat;
et pallium breve utrumque operire non potest.
- 21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus;
sicut in valle quæ est in Gabaon irascetur,
ut faciat opus suum, alienum opus ejus :
ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.
- 22 Et nunc nolite illudere,
ne forte constringantur vincula vestra;
consummationem enim et abbreviationem audiui
a Domino Deo exercituum, super universam terram.

3. CAP. XXVIII, 23-29: QUAM SAPIENTER DEUS HOMINES DUCIT! — *Dominus hominem erudit in arte arborum serendorum* [XXVIII, 23-25] *et grani trituriandi* [27-29].

- 23 Auribus percipite, et audite vocem meam :
attendite, et audite eloquium meum.
- 24 Numquid tota die arabit arans ut serat?
proscindet et sarriet humum suam?
- 25 Nonne cum adæquaverit faciem ejus,
seret gith, et cyminum sparget?
et ponet triticum per ordinem, et hordeum,
et milium, et viciam in finibus suis?
- 26 Et erudiet illum in iudicio;
Deus suus docebit illum.
- 27 Non enim in serris triturabitur gith,
nec rota plaustrum super cyminum circuibit;
sed in virga excutietur gith,
et cyminum in baculo.
- 28 Panis autem comminuetur;
verum non in perpetuum triturans triturabit illum,
neque vexabit eum rota plaustrum,
nec ungulis suis comminet eum.
- 29 Et hoc a Domino Deo exercituum exivit,
ut mirabile faceret consilium, et magnificaret justitiam.

1, 16. *Flagellum inundans*, Is. 8, 7, 8. *Posuimus mendacium* etc., Rom. 1, 25. — 16) *Ecce ego mitto* etc., Ps. 117, 22; Is. 33, 16; Zach. 3, 9; 12, 3; Matth. 21, 42; Act. 4, 11; Rom. 9, 33; 1 Cor. 3, 11; Eph. 2, 20-22; 1 Petr. 2, 6. *Non festinet*, Eccli. 2, 2. — 17) *Subvertet* etc., Is. 32, 19. — 19) *Sola vexatio* etc., Ps. 118, 67; Is. 26, 16. —

21) *In monte divisionum... in valle... in Gabaon*, II Reg. 5, 20; 6, 25; I Par. 14, 11, 16; Jos. 9, 3; 10, 10-14. *Opus suum*, Hab. 2, 3. — 22) *Consummationem* etc., Is. 10, 22, 23. — 23) Ps. 77, 1, 2; Prov. 1, 8; 2, 1. — 25) Is. 55, 10, 11. — 26) Is. 21, 10. — 29) *Ut mirabile faceret*, Is. 9, 6; Jer. 32, 19.

4. CAP. XXIX, 1-8: ARIEL OBSIDETUR ETA DOMINO LIBERATUR. — *Mox circumvallabitur et humiliabitur Ariel* [XXIX, 1-4]. *Domini dimicantes contra Ariel fugabit* [5-8].

- 29 Væ Ariel, Ariel
civitas, quam expugnavit David!
Additus est annus ad annum;
solemnitates evolutæ sunt.
- 2 Et circumvallabo Ariel,
et erit tristis et mœrens,
et erit mihi quasi Ariel.
- 3 Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo,
et jaciam contra te aggerem,
et munimenta ponam in obsidionem tuam.
- 4 Humiliaberis, de terra loqueris,
et de humo audietur eloquium tuum;
et erit quasi pythonis de terra vox tua,
et de humo eloquium tuum mussitabit.
- 5 Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te,
et sicut favilla pertransiens multitudo eorum qui contra te prævaluerunt;
6 eritque repente confestim.
A Domino exercituum visitabitur
in tonitruo, et commotione terræ,
et voce magna
turbinis et tempestatis, et flammæ ignis devorantis.
- 7 Et erit sicut somnium visionis nocturnæ
multitudo omnium gentium quæ dimicaverunt contra Ariel,
et omnes qui militaverunt, et obsederunt,
et prævaluerunt adversus eam.
- 8 Et sicut somniat esuriens, et comedit,
cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus;
et sicut somniat sitiens et bibit,
et postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit,
et anima ejus vacua est:
sic erit multitudo omnium gentium
quæ dimicaverunt contra montem Sion.
5. CAP. XXIX, 9-14: POPULUS CÆCITATE MENTIS ÆGROTAT. — *Populus prophetarum culpa* [XXIX, 9, 10] *visiones jam non intelligit* [11, 12]. *De vanitate cultus mere externi* [13, 14].
- 9 Obstupescite et admiramini;
fluctuate et vacillate;
inebriamini, et non a vino;
movemini, et non ab ebrietate.
- 10 Quoniam miscuit vobis Dominus
spiritum soporis,
claudet oculos vestros;
prophetas et principes vestros, qui vident visiones, operiet.
- 11 Et erit vobis visio omnium
sicut verba libri signati,

29. — 1) Ariel, Ez. 43, 15. Quam expugnavit David, II Reg. 5, 6-9. — 3) IV Reg. 18, 9-19, 37; Is. 36, 1; 37, 38; Ez. 4, 1; 21, 22; 26, 8; Luc. 19, 43. — 4) Is. 2, 11, 12. — 5) IV Reg. 19, 39; Ps. 17, 43; Is. 17, 13, 14; 37, 36. — 6) Ps. 17, 8-16;

Is. 5, 25; 30, 30; Am. 1, 1, 2; Zach. 14, 5. — 7) Job 20, 8; Ps. 72, 20; Is. 17, 14; Mich. 4, 11-13; Zach. 12, 9. — 9) Hab. 1, 5. — 10) Is. 6, 10; 19, 14; Rom. 11, 8. — 11) Is. 8, 16; Dan. 12, 4. —

- quem cum dederint scienti litteras,
dicent : Lege istum :
et respondebit : Non possum, signatus est enim.
12 Et dabitur liber nescienti litteras,
diceturque ei : Lege;
et respondebit : Nescio litteras.
- 13 Et dixit Dominus : Eo quod appropinquat populus iste ore suo,
et labiis suis glorificat me,
cor autem ejus longe est a me,
et timuerunt me mandato hominum et doctrinis,
14 ideo ecce ego addam ut admirationem faciam
populo huic miraculo grandi et stupendo;
peribit enim sapientia a sapientibus ejus,
et intellectus prudentium ejus abscondetur.

6. CAP. XXIX, 15, 16 : VÆ QUI PROFUNDI ESTIS CORDE!

- 15 Væ qui profundi estis corde,
ut a Domino abscondatis consilium;
quorum sunt in tenebris opera,
et dicunt : Quis videt nos? et quis novit nos?
16 Perversa est hæc vestra cogitatio;
quasi si lutum contra figulum cogitet,
et dicat opus factori suo : Non fecisti me;
et figmentum dicat fictori suo : Non intelligis.

7. CAP. XXIX, 17-24 : PROMITTITUR SALUS. — *Humiles corde, vias Domini edocti, in eo letabuntur* [XXIX, 17-19], *omnibus hostibus succisis* [20, 21]. *Non modo confundetur Jacob, sed Dominum sanctificabit* [22-24].

- 17 Nonne adhuc in modico et in brevi
convertetur Libanus in charmel,
et charmel in saltum reputabitur?
18 Et audient in die illa surdi verba libri,
et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt.
19 Et addent mites in Domino lætitiā,
et pauperes homines in Sancto Israel exsultabunt;
- 20 quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor,
et succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem,
21 qui peccare faciebant homines in verbo,
et arguentem in porta supplantabant,
et declinaverunt frustra a justo.
- 22 Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob,
qui redemit Abraham :
Non modo confundetur Jacob,
nec modo vultus ejus erubescet;
23 sed cum viderit filios suos,
opera manuum mearum, in medio sui
sanctificantes nomen meum,
et sanctificabunt Sanctum Jacob,
et Deum Israel prædicabunt;

12) Is. 1, 12, 15; 58, 2; Ez. 33, 31; Matth. 15, 8, 9; Marc. 7, 6, 7. — 14) Addam etc., Hab. 1, 5. *Peribit* etc., Is. 44, 25; Rom. 1, 21; 1 Cor. 1, 19. — 15) Job 24, 15; Ps. 9, 11; Sap. 17, 3; Ez. 8, 12; 11, 5. — 16) Eccli. 33, 13, 14; 39, 26; Is. 10, 15; 45, 9; 64, 8; Jer. 18, 4, 6; Rom. 9, 20. — 17) Ps.

106, 33-35; Is. 32, 15. — 18) Is. 32, 3; 35, 5; Matth. 11, 5. — 19) Is. 14, 30, 32; 61, 1. — 20) Is. 28, 14, 22. — 21) *In porta*, Ps. 126, 5; Am. 5, 10. — 22) *Qui redemit* etc., Is. 51, 2. — 23) *Opera* etc., Deut. 32, 6; Ps. 99, 3; Is. 19, 25; 45, 11; 60, 21; 64, 8; Eph. 2, 10. *Et sanctificabunt* etc., Is.

- 24 et scient errantes spiritu intellectum,
et mussitatores discent legem.
8. CAP. XXX, 1-33 : CONTRA FÆDUS CUM ÆGYPTIIS. — *Consilia de fœdere cum Ægyptiis confunduntur* [1-7]. *Populus, lumine pertinaciter rejecto* [8-11], *spe sua fraudabilur* [12-14], *cum non imitatur in eo qui vera est fortitudo* [15-17]. *Dominus autem veniam et salutem dabit* [18, 19]. *Israel ad Dominum se convertet et ab eo benedicetur* [20-26]. *Conterentur gentes* [27-30], *præsertim Assyrii* [31-33].
- 30 Væ, filii desertores, dicit Dominus,
ut faceretis consilium, et non ex me,
et ordiremini telam, et non per spiritum meum,
ut adderetis peccatum super peccatum;
2 qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum,
et os meum non interrogastis,
sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis,
et habentes fiduciam in umbra Ægypti!
3 Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem,
et fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.
4 Erant enim in Tani principes tui,
et nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt.
5 Omnes confusi sunt super populo qui eis prodesse non potuit
non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem
sed in confusionem et in opprobrium.
- 6 Onus jumentorum austri.
In terra tribulationis et angustiae
leæna, et leo ex eis,
vipera, et regulus volans;
portantes super humeros jumentorum divitias suas,
et super gibbum camelorum thesauros suos,
ad populum qui eis prodesse non poterit.
7 Ægyptus enim frustra et vane auxiliabitur.
Ideo clamavi super hoc : Superbia tantum est, quiesce.
- 8 Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum,
et in libro diligenter exara illud,
et erit in die novissimo
in testimonium usque in æternum.
9 Populus enim ad iracundiam provocans est;
et filii mendaces,
filii nolentes
audire legem Dei;
10 qui dicunt videntibus : Nolite videre;
et aspicientibus : Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt;
loquimini nobis placentia;
videte nobis errores.
11 Auferte a me viam;
declinate a me semitam;
cesset a facie nostra
Sanctus Israel.
- 12 Propterea hæc dicit Sanctus Israel :
Pro eo quod reprobastis verbum hoc,

8, 13; Matth. 6, 9; 15, 31; Luc. 1, 68; 11, 2. —
24) *Errantes spiritu*, Is. 28, 7.
30. — 1) *Filii desertores* etc., Is. 1, 2, 4; 29, 15.
Ut adderetis etc., Eccli. 3, 29; 5, 5. — 2) *Qui*
ambulat etc., Is. 31, 1; 36, 6. *Et os meum*, Ex.
4, 16; 7, 1; Jer. 15, 19. — 3) Is. 20, 5; 36, 9; Jer.

2, 36. — 4) *Tani*, Is. 19, 11. *Nuntii tui* etc., Ez.
17, 15. — 5) Jer. 2, 36. — 6) *Onus*, Is. 13, 1. *In*
terra tribulationis, Deut. 8, 15. — 7) Is. 36, 6;
Jer. 46, 17. — 8) *Scribe*, Is. 8, 1; Hab. 2, 2; Apoc.
1, 19. *In testimonium*, Deut. 31, 26. — 9) Is.
5, 24. — 10) Illi Reg. 22, 13; Jer. 11, 21; 28, 1-11;

et sperastis in calumnia et in tumultu,
 et innixi estis super eo;
 13 propterea erit vobis iniquitas hæc
 sicut interruptio cadens,
 et requisita in muro excelso,
 14 quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.
 Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli
 contritione pervalida,
 et non inveniatur de fragmentis ejus testa
 in qua portetur igniculus de incendio,
 aut hauriatur parum aquæ de fovea.

15 Quia hæc dicit Dominus Deus,
 Sanctus Israel :
 Si revertamini et quiescatis, salvi eritis;
 in silentio et in spe erit fortitudo vestra.
 Et noluistis;
 16 et dixistis : Nequaquam,
 sed ad equos fugiemus;
 ideo fugietis.
 Et super veloces ascendemus;
 ideo velociores erunt qui persequentur vos.
 17 Mille homines a facie terroris unius;
 et a facie terroris quinque fugietis,
 donec relinquamini
 quasi malus navis in vertice montis,
 et quasi signum super collem.

18 Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri;
 et ideo exaltabitur parcens vobis,
 quia Deus judicii Dominus;
 19 beati omnes qui expectant eum!
 Populus enim Sion habitabit in Jerusalem;
 plorans nequaquam plorabis;
 miserans miserebitur tui; ad vocem clamoris tui
 statim ut audierit, respondebit tibi.
 20 Et dabit vobis Dominus
 panem arctum, et aquam brevem;
 et non faciet avolare a te ultra doctorem tuum;
 et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.
 21 Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis :
 Hæc est via; ambulate in ea,
 et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.
 22 Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui,
 et vestimentum conflatis auri tui,
 et disperges ea sicut immunditiam menstruatae.
 Egredere, dices ei.

23 Et dabitur pluvia semini tuo,
 ubicumque seminaveris in terra;
 et panis frugum terræ
 erit uberrimus et pinguis;
 pascetur in possessione tua in die illo
 agnus spatiose;

Ez. 13, 8-16; Am. 2, 12; 7, 12, 13. — 13) Ez. 13, 13.
 — 14) Ps. 2, 9. — 15) Is. 7, 4; 31, 6; Ez. 14, 14;
 Os. 14, 2. — 16) Is. 31, 1, 3; Os. 14, 4. — 17) *Mil-*
le homines, Lev. 26, 17-36; Deut. 32, 30. *Donec*
relinquamini etc., IV Reg. 19, 1-3; Is. 37, 1-3.
 — 18) *Beati* etc., Ps. 2, 13; Jer. 17, 7. — 19) Is.
 14, 32; 25, 8; 58, 9. — 20) *Panem arctum* etc.,

III Reg. 22, 27; Ps. 126, 2; Ez. 4, 10, 11. —
 21) *Et aures tuæ* etc., Jer. 31, 33, 34. *Via*, Is.
 35, 8. *Non declinetis* etc., Deut. 5, 32; 28, 14;
 Prov. 4, 27. — 22) Is. 2, 20; 27, 9; 31, 7; Bar. 6,
 7-50; Os. 14, 4, 9. — 23) *Et dabitur pluvia* etc.,
 Lev. 26, 3; Deut. 28, 12; Is. 32, 20. *Pascetur* etc.,

- 24 et tauri tui, et pulli asinorum,
qui operantur terram,
commistum migma comedent
sicut in area ventilatum est.
- 25 Et erunt super omnem montem excelsum,
et super omnem collem elevatum,
rivi currentium aquarum,
in die interfectionis multorum,
cum ceciderint turres.
- 26 Et erit lux lunæ sicut lux solis,
et lux solis erit septemplex
sicut lux septem dierum,
in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui,
et percussuram plagæ ejus sanaverit.
- 27 Ecce nomen Domini venit de longinquo,
ardens furor ejus, et gravis ad portandum;
labia ejus repleta sunt indignatione,
et lingua ejus quasi ignis devorans.
- 28 Spiritus ejus velut torrens
inundans usque ad medium colli,
ad perdendas gentes in nihilum,
et frenum erroris quod erat in maxillis populorum.
- 29 Canticum erit vobis
sicut nox sanctificatæ solemnitatis,
et lætitia cordis
sicut qui pergit cum tibia,
ut intret in montem Domini
ad Fortem Israel.
- 30 Et auditam faciet Dominus gloriâ vocis suæ,
et terrorem brachii sui ostendet
in comminatione furoris, et flamma ignis devorantis;
allidet in turbine, et in lapide grandinis.
- 31 A voce enim Domini pavebit Assur
virga percussus.
- 32 Et erit transitus virgæ fundatus,
quam requiescere faciet Dominus super eum
in tympanis et citharis;
et in bellis præcipuis expugnabit eos.
- 33 Præparata est enim ab heri Topheth,
a rege præparata,
profunda, et dilatata.
Nutrimenta ejus, ignis et ligna multa;
flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

9. CAP. XXXI, 1—XXXII, 8 : ITERUM CONTRA FÆDUS CUM ÆGYPTIIS. — *Væ fidentibus Ægypto et ejus quadrigis, cum Dominus solus populum suum salvare possit [XXXI, 1-3]! Dominus ipse Jerusalem proteget et liberabit [4-6], Assyrios percutiet et fugabit [7-9]. Regnum justitiæ promittitur [XXXII, 1-5] et regno stultitiæ opponitur [6-8].*

- 31 Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium,
in equis sperantes,

Ps. 64, 14; 143, 13, 14. — 25) *Et erunt etc.*, Ps. 106, 35; Is. 33, 21; Joel 3, 18. *Cum ceciderint etc.*, Is. 2, 15. — 26) *Et erit lux etc.*, Is. 60, 19, 20; Zach. 14, 7; Rom. 8, 21-23; II Petr. 3, 13. *In die qua alligaverit etc.*, Is. 61, 1; Os. 6, 2. — 27) Ps. 17, 9, 10. — 28) Is. 8, 8; 11, 4; Nah. 1, 8; II Thess. 2, 8. — 29) *Canticum*, Nah. 1, 15. *Sicut qui pergit etc.*, I Reg. 10, 5; III Reg. 1, 40. *In montem*,

Is. 2, 3. *Fortem Israel*, Is. 1, 24. — 30) Jos. 10, 11; Ps. 17, 14; Is. 28, 2; 29, 6. — 31) Is. 10, 5. — 32) *In tympanis etc.*, Ex. 15, 1, 20. — 33) *Topheth*, IV Reg. 23, 10; Jer. 7, 31, 32; 19, 6, 11-14. *Nutrimenta etc.*, Job 4, 8, 9; Ps. 17, 9; Sap. 11, 21; Ez. 20, 48.

31. — 1) *Væ qui descendunt etc.*, IV Reg. 18, 20, 21; Ps. 19, 8; Is. 30, 2, 16; 36, 5, 6, 9. *Et non*

- et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt;
et super equitibus, quia prævalidi nimis;
et non sunt confisi super Sanctum Israel,
et Dominum non requisierunt!
- 2 Ipse autem sapiens adduxit malum,
et verba sua non abstulit;
et consurget contra domum pessimorum,
et contra auxilium operantium iniquitatem.
- 3 Ægyptus homo, et non Deus;
et equi eorum caro, et non spiritus;
et Dominus inclinabit manum suam,
et corruet auxiliator, et cadet cui præstatur auxilium,
simulque omnes consumentur.
- 4 Quia hæc dicit Dominus ad me :
Quomodo si rugiat leo
et catulus leonis super prædam suam;
et cum occurrerit ei multitudo pastorum,
a voce eorum non formidabit,
et a multitudine eorum non pavebit,
sic descendet Dominus exercituum ut prælietur
super montem Sion et super collem ejus.
- 5 Sicut aves volantes,
sic proteget Dominus exercituum Jerusalem,
protegens et liberans, transiens et salvans.
- 6 Convertimini, sicut in profundum recesseratis,
filii Israel.
- 7 In die enim illa abjiciet vir
idola argenti sui, et idola auri sui,
quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.
- 8 Et cadet Assur in gladio non viri;
et gladius non hominis vorabit eum;
et fugiet non a facie gladii,
et juvenes ejus vectigales erunt.
- 9 Et fortitudo ejus a terrore transibit,
et pavebunt fugientes principes ejus :
dixit Dominus, cujus ignis est in Sion,
et caminus ejus in Jerusalem.
- 32 Ecce in justitia regnabit rex,
et principes in judicio præerunt.
- 2 Et erit vir sicut qui absconditur a vento,
et celat se a tempestate;
sicut rivi aquarum in siti,
et umbra petrae prominentis in terra deserta.
- 3 Non caligabunt oculi videntium,
et aures audientium diligenter auscultabunt.
- 4 Et cor stultorum intelliget scientiam,
et lingua balborum velociter loquetur et plane.
- 5 Non vocabitur ultra is qui insipiens est, princeps,
neque fraudulentus appellabitur major;
- 6 stultus enim fatua loquetur,
et cor ejus faciet iniquitatem,
ut perficiat simulationem,

sunt confisi etc., Is. 22, 11. Sanctum Israel, Is. 1, 4. — 2) Ipse autem etc., Num. 23, 19; Am. 3, 6. Operantium iniquitatem, Ps. 93, 4. — 3) Jer. 17, 5; Ez. 28, 2. — 4) Is. 42, 13; Jer. 25, 30; Os. 11, 10; Joel 3, 16; Am. 1, 2; 3, 8. — 5) Deut. 32, 11; Ps. 90, 14; Matth. 23, 37. — 6) Is. 30, 15. — 7) Is. 2, 20; 30, 22. — 8) IV Reg.

19, 36; Is. 37, 36. — 9) Deut. 32, 30.

32. — 1) Ps. 71, 2-4; Is. 11, 2-4; 16, 5; Jer. 23, 5. — 2) Sicut qui absconditur etc., Is. 4, 6; 25, 4. Sicut rivi etc., Is. 33, 21. — 3) Is. 6, 10; 29, 10; 30, 10. — 4) Lingua balborum etc., Is. 35, 6. — 5) Is. 5, 20. — 6) Et vacuam faciat etc., Is. 3,

et loquatur ad Dominum fraudulenter,
et vacuam faciat animam esurientis,
et potum sitiendi auferat.

- 7 Fraudulenti vasa pessima sunt;
ipse enim cogitationes concinnavit
ad perdendos mites in sermone mendacii,
cum loqueretur pauper iudicium.
8 Princeps vero ea quæ digna sunt principe cogitabit,
et ipse super duces stabit.

10. CAP. XXXII, 9-20 : AD MULIERES OPULENTAS. — *Lumbos suos accingant mulieres opulentæ* [XXXII, 9-11]! *Imminet enim ruina patriæ* [12-14]. *Promittuntur tempora pacis et iustitiæ* [15-20].

- 9 Mulieres opulentæ, surgite,
et audite vocem meam;
filiae confidentes,
percipite auribus eloquium meum.
10 Post dies enim et annum,
vos conturbabimini confidentes;
consummata est enim vindemia,
collectio ultra non veniet.
11 Obstupescite, opulentæ;
conturbamini, confidentes;
exuite vos et confundimini;
accingite lumbos vestros.
12 Super ubera plangite,
super regione desiderabili,
super vinea fertili.
13 Super humum populi mei
spinæ et vepres ascendent,
quanto magis super omnes domos gaudii
civitatis exsultantis!
14 Domus enim dimissa est,
multitudo urbis relicta est,
tenebræ et palpatio
factæ sunt super speluncas usque in æternum;
gaudium onagrorum,
pascua gregum.
15 Donec effundatur super nos
spiritus de excelso,
et erit desertum in charmel,
et charmel in saltum reputabitur.
16 Et habitabit in solitudine iudicium,
et iustitia in charmel sedebit.
17 Et erit opus iustitiæ pax,
et cultus iustitiæ silentium,
et securitas usque in sempiternum.
18 Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis,
et in tabernaculis fiduciæ,
et in requie opulenta.
19 Grando autem in descensione saltus,
et humilitate humiliabitur civitas.
20 Beati, qui seminatis super omnes aquas,
immittentes pedem bovis et asini.

14, 15. — 7) Mich. 2, 1, 2. — 9) Is. 3, 16-4, 1. —
11) Is. 47, 2, 3; Jer. 4, 8. — 12) Is. 24, 7. — 13) Is.
7, 23; 24, 11, 12; 34, 13. — 15) *Donec effundatur*
etc., Is. 11, 2; 44, 3; Ez. 36, 25; 39, 29; Joel 2,

28. *Et erit desertum* etc., Is. 29, 17; 35, 1, 2. —
17) Ps. 71, 4; Is. 1, 27; 118, 105; Jac. 3, 18. —
18) Is. 33, 30; Jer. 25, 37. — 19) Is. 26, 5; 28,
2, 17. — 20) Eccli. 11, 1; Is. 30, 23.

11. CAP. XXXIII, 1-24 : ASSYRII CÆDENTUR, SION AUTEM LIBERABITUR. — *Væ prædatori* [XXXIII, 1]! *Dominus exoratus populo suo succurrit* [2-6]. *Describitur miseria terræ ab hostibus vastatæ* [7-9]. *Consurget Dominus* [10-12], *conterentur impii et justi securi erunt* [13-16]. *Depingitur regnum Domini in Sion* [17-24].

- 33 Væ qui prædaris! nonne et ipse prædaberis?
et qui spernis, nonne et ipse sperneris?
Cum consummaveris deprædationem, deprædaberis;
cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.
- 2 Domine, miserere nostri,
te enim exspectavimus;
esto brachium nostrum in mane,
et salus nostra in tempore tribulationis.
- 3 A voce angeli fugerunt populi,
et ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.
- 4 Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus,
velut cum fossæ plenæ fuerint de eo.
- 5 Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso;
implevit Sion iudicio et justitia.
- 6 Et erit fides in temporibus tuis;
divitiæ salutis sapientia et scientia :
timor Domini ipse est thesaurus ejus.
- 7 Ecce videntes clamabunt foris,
angeli pacis amare flebunt.
- 8 Dissipatæ sunt viæ,
cessavit transiens per semitam;
irritum factum est pactum, projecit civitates,
non reputavit homines.
- 9 Luxit et elanguit terra;
confusus est Libanus, et obsorduit;
et factus est Saron sicut desertum;
et concussa est Basan, et Carmelus.
- 10 Nunc consurgam, dicit Dominus;
nunc exaltabor, nunc sublevabor.
- 11 Concipietis ardorem, parietis stipulam;
spiritus vester ut ignis vorabit vos.
- 12 Et erunt populi quasi de incendio cinis,
spinæ congregatæ igni comburentur.
- 13 Audite, qui longe estis, quæ fecerim;
et cognoscite, vicini, fortitudinem meam.
- 14 Conterriti sunt in Sion peccatores,
possedit tremor hypocritas.
Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?
quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?
- 15 Qui ambulat in justitiis et loquitur veritatem,
qui projicit avaritiam ex calumnia,
et excutit manus suas ab omni munere,

33. — 1) Is. 17, 14; Jer. 32, 19; Ez. 39, 10; Zach. 2, 9. — 2) Is. 25, 9; 26, 8. — 3) IV Reg. 19, 27, 29; Is. 35, 2. — 10) Ps. 11, 6. — 11) Ps. 7, 15; 79, 17; Is. 9, 18; 10, 16, 17; 59, 4. — 12) Ps. 117, 12. — 13) Is. 49, 1. — 14) *Quis habitabit* etc., Is. 66, 15, 16; Hebr. 12, 29. — 15) Ps. 14, 2-6; 23, 4.

- qui obturat aures suas ne audiat sanguinem,
et claudit oculos suos ne videat malum.
- 16 Iste in excelsis habitabit,
munimenta saxorum sublimitas ejus;
panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.
- 17 Regem in decore suo videbunt oculi ejus,
cernent terram de longe.
- 18 Cor tuum meditabitur timorem :
ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans?
ubi doctor parvulorum?
- 19 Populum impudentem non videbis,
populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere
disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.
- 20 Respice Sion, civitatem solemnitatis nostræ :
oculi tui videbunt Jerusalem,
habitationem opulentam,
tabernaculum quod nequaquam transferri poterit;
nec auferentur clavi ejus in sempiternum,
et omnes funiculi ejus non rumpentur;
- 21 quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster;
locus fluviorum rivi latissimi et patentes;
non transibit per eum navis remigum,
neque trieris magna transgredietur eum.
- 22 Dominus enim judex noster,
Dominus legifer noster,
Dominus rex noster,
ipse salvabit nos.
- 23 Laxati sunt funiculi tui,
et non prævalebunt;
sic erit malus tuus
ut dilatare signum non queas.
- Tunc dividuntur spolia prædæ multarum;
claudi diripient rapinam.
- 24 Nec dicet vicinus : Elangui;
populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

VI. — JUDICIUM NATIONUM ET LIBERATIO ISRAEL.

[XXXIV, 1—XXXV, 10.]

1. CAP. XXXIV, 1-17 : JUDICIUM NATIONUM SUB FIGURA EDMOM. — *Dominus super omnes gentes indignatus terram et cælum commovet* [XXXIV, 1-4]. *Oraculum contra Edom : Dominus sacrificium magnum in Bosra facit* [5-8]; *terra Edom vastatur* [9-11] *et desolatur* [12-16^a]. *Talis est voluntas Domini* [16^b, 17].

- 34 Accedite, gentes, et audite;
et populi, attendite;
audiat terra, et plenitudo ejus;
orbis, et omne germen ejus.
- 2 Quia indignatio Domini super omnes gentes,
et furor super universam militiam eorum;

5; 118, 37; Prov. 23, 5. — 16) *Panis* etc., Is. 30, 23-25. — 17) Is. 6, 5; 32, 1; Zach. 9, 9. — 18) I Cor. 1, 20. — 19) Deut. 28, 49; IV Reg. 19, 32, 33; Is. 28, 11; 37, 32, 33; Jer. 5, 15; Ez. 3, 5, 6. — 20) Is. 32, 18. — 21) Ps. 45, 5; Ez. 47, 1; Zach. 13, 1. —

22) Gen. 49, 27; Jud. 8, 23; I Reg. 12, 12; Jac. 4, 12. — 24) *Populus* etc., Is. 1, 25, 26; 40, 2; Jer. 50, 20; Zach. 3, 9.

34. — 1) Deut. 32, 1; Ps. 48, 2; Is. 1, 2; Jer. 6,

interfecit eos, et dedit eos in occisionem.

3 Interfecti eorum projicientur,
et de cadaveribus eorum ascendet fœtor;
tabescent montes a sanguine eorum.

4 Et tabescet omnis militia cœlorum,
et complicabuntur sicut liber cœli;
et omnis militia eorum defluet
sicut defluit folium de vinea
et de ficu.

5 Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus;
ecce super Idumæam descendet,
et super populum interfectionis meæ, ad iudicium.

6 Gladius Domini repletus est sanguine,
incrassatus est adipe,
de sanguine agnorum et hircorum,
de sanguine medullatorum arietum;
victima enim Domini in Bosra,
et interfectio magna in terra Edom.
7 Et descendent unicornes cum eis,
et tauri cum potentibus;

inebriabitur terra eorum sanguine,
et humus eorum adipe pinguium.
8 Quia dies ultionis Domini,
annus retributionum iudicii Sion.

9 Et convertentur torrentes ejus in picem,
et humus ejus in sulphur;
et erit terra ejus in picem ardentem.
10 Nocte et die non extinguetur,
in sempiternum ascendet fumus ejus,

a generatione in generationem desolabitur,
in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

11 Et possidebunt illam onocrotalus et ericius;
ibis et corvus habitabunt in ea;
et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum,
et perpendiculum in desolationem.

12 Nobiles ejus non erunt ibi; regem potius invocabunt,
et omnes principes ejus erunt in nihilum.

13 Et orientur in domibus ejus spinæ et urticae,
et paliurus in munitionibus ejus;

et erit cubile draconum,
et pascua struthionum.

14 Et occurrent dæmonia onocentauris,
et pilosus clamabit alter ad alterum;

ibi cubavit lamia.
et invenit sibi requiem.

19; Mich. 1, 2. — 3) Is. 14, 19; Ez. 39, 4; Joel 2, 20; Am. 4, 10. — 4) Ps. 103, 1; Is. 13, 10; 40, 22; Joel 2, 31; 3, 15; Matth. 24, 29; Marc. 13, 24, 25; Luc. 21, 25; Act. 2, 20; Hebr. 1, 11, 12; Apoc. 6, 13, 14. — 5) Super Idumæam, Is. 63, 1-6; Jer. 49, 7-22; Ez. 25, 12-14; 35, 1-15; Am. 1, 11, 12; Abd. 1-21; Mal. 1, 2-4. — 6) II Reg. 1, 22; Is. 63, 1; Jer. 46, 16; Soph. 1, 7. Bosra, Gen. 36, 33; I Par. 1, 44; Is. 63, 1; Jer. 49, 13, 22; Am. 1, 12.

— 8) Ps. 136, 7; Is. 13, 9; 61, 2; 63, 4; Luc. 21, 22. — 9) Gen. 19, 24; Deut. 29, 23. — 10) Is. 66, 24; Mal. 1, 4; Apoc. 14, 11; 18, 18; 19, 3. — 11) Et possidebunt etc., Is. 14, 23; Soph. 2, 14; Apoc. 18, 2. Et extendetur etc., IV Reg. 21, 13; Is. 24, 10; Lam. 2, 8; Am. 7, 7, 9. — 13) Spinæ etc., Is. 32, 13. Cubile draconum, Is. 13, 21, 22; Mich. 1, 8; Mal. 1, 3; Ap. 18, 2.

- 15 Ibi habuit foveam ericius, et enutrivit catulos,
et circumfodit, et fovit in umbra ejus;
illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.
- 16 Requirit diligenter in libro Domini, et legite :
unum ex eis non defuit,
alter alterum non quæsivit;
quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit,
et spiritus ejus ipse congregavit ea.
- 17 Et ipse misit eis sortem,
et manus ejus divisit eam illis in mensuram;
usque in æternum possidebunt eam,
in generationem et generationem habitabunt in ea.

2. CAP. XXXV, 1-10 : LIBERATIO ET GLORIA ISRAEL. — *Germinabit terra deserta* [XXXV, 1, 2^a]. *Gloria Domini videbitur* [2^b-4]. *Signa in natura apparebunt* [5-7]. *Describitur via sancta* [8, 9] *per quam redempti in Sion venient* [10].

- 35 Lætabitur deserta et invia,
et exsultabit solitudo,
et florebit quasi lilium.
- 2 Germinans germinabit, et exsultabit
lætabunda et laudans :
gloria Libani data est ei,
decor Carmeli et Saron;
- 3 ipsi videbunt gloriam Domini,
et decorem Dei nostri.
- 3 Confortate manus dissolutas,
et genua debilia roborate.
- 4 Dicite pusillanimis :
Confortamini, et nolite timere, ecce Deus vester
ultionem adducet retributionis;
Deus ipse veniet, et salvabit vos.
- 5 Tunc aperientur oculi cæcorum,
et aures surdorum patebunt.
- 6 Tunc saliet sicut cervus claudus,
et aperta erit lingua mutorum,
quia scissæ sunt in deserto aquæ,
et torrentes in solitudine.
- 7 Et quæ erat arida, erit in stagnum,
et sitiens in fontes aquarum.
In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant,
orietur viror calami et junci.
- 8 Et erit ibi semita et via,
et via sancta vocabitur;
non transibit per eam pollutus;
et hæc erit vobis directa via,
ita ut stulti non errent per eam.
- 9 Non erit ibi leo,
et mala bestia non ascendet per eam,
nec invenietur ibi;

35. — 1) Is. 22, 13; 55, 12, 13; Os. 14, 6. —
2) *Gloria Libani* etc., Ps. 91, 13; Cant. 5, 15; 7, 5; Is. 33, 9; 60, 13. *Ipsi videbunt* etc., Is. 40, 3.
— 3) Job 4, 3, 4; Eccli. 25, 32; Soph. 3, 16; Hebr. 12, 12. — 4) *Ecce* etc., Is. 40, 10, 11. — 5) Is. 29, 18; 32, 3, 4; Jer. 31, 8, 9; Matth. 11, 5; Marc. 7, 32-35; Luc. 7, 21; Joan. 5, 8, 9; 9, 6, 7; Act. 3, 2-8. — 6) *Quia scissæ sunt* etc., Deut. 8, 15; Is. 41, 18; 43, 19; 44, 3, 4; 48, 21; 49, 10; Jer. 31, 9; Joan. 7, 38; 39. — 7) *In cubilibus* etc., Is. 34, 13. — 8) Is. 40, 3; 43, 19; 52, 1; 62, 10; Jer.

et ambulabunt qui liberati fuerint.
Et redempti a Domino convertentur,
et venient in Sion cum laude;
et lætitia sempiterna super caput eorum;
gaudium et lætitiā obtinebunt,
et fugiet dolor et gemitus.

VII. — APPENDICES HISTORICÆ.

[XXXVI, 1 — XXXIX, 8.]

1. CAP. XXXVI, 1 — XXXVII, 38 : Sennacherib in regnum Juda invadit. — *Sennacherib in Juda venit* [XXXVI, 1]. *Rabsaces in Jerusalem missus præfectis Ezechiaë* [2-10] *atque populo minatur* [11-20]. *Ezechias nuntios mittit cui Isaiam consultant; propheta cladem Assyriorum prædicit* [XXXVI, 21 — XXXVII, 7]. *Sennacherib nuntios ad Ezechiam iterum mittit* [8-13]. *Ezechias in templum ascendit et orat* [14-20]. *Isaias vaticinatur contra Assyrios : A virgine filia Sion spernendus est rex Assyriorum* [21, 22] *qui Deum blasphemavit* [23-25], *et mox pudore confusus in terram suam revertetur* [26-29]. *Isaias signum liberationis dat Ezechiaë* [30-32] *et auxilium divinum promittit* [33-35]. *Sennacherib recedit et a filiis suis trucidatur* [36-38].

36 Et factum est in quarto decimo anno regis Ezechiaë, ascendit Sennacherib, rex Assyriorum, super omnes civitates Juda munitas, et cepit eas.

2 Et misit rex Assyriorum Rabsacem de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi; et stetit in aqueductu piscinæ superioris in via Agri fullonis. Et egressus est ad eum Eliacim, filius Helciaë, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe, filius Asaph, a commentariis.

4 Et dixit ad eos Rabsaces : Dicite Ezechiaë : Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum : Quæ est ista fiducia qua confidis?

5 Aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia

6 recessisti a me? Ecce confidis super baculum arundineum, confractum istum, super Ægyptum; cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam : sic Pharao, rex Ægypti, omnibus

7 qui confidunt in eo. Quod si responderis mihi : In Domino Deo nostro confidimus; nonne ipse est cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et dixit Judæ et Jeru-

8 salem : Coram altari isto adorabitis? Et nunc trade te domino meo, regi Assyriorum, et dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum;

9 et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægypto, in quadri-

10 gis et in equitibus, et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me :

Ascende super terram istam, et disperde eam.

Et dixit Eliacim, et Sobna, et Joahe, 11 ad Rabsacem : Loquere ad servos tuos syra lingua; intelligimus enim; ne loquaris ad nos judaice in auribus populi qui est super murum. Et dixit ad eos Rabsaces : Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista? et non potius ad viros qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum?

Et stetit Rabsaces, et clamavit voce 13 magna judaice, et dixit : Audite verba regis magni Assyriorum! Hæc dicit rex : 14 Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens : 15 Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum. Nolite audire Ezechiam; hæc enim dicit 16 rex Assyriorum : Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque ficum suam, et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ, donec veniam, et tollam 17 vos ad terram quæ est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et vinearum. Nec conturbet vos Ezechias, 18 dicens : Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? Ubi est deus Emath et Arphad? ubi est 19 deus Sepharvaim? numquid liberaverunt

31, 9. — 10) *Et redempti etc.*, Ps. 125, 6; Is. 48, 20; 51, 11; 55, 12; 62, 12. *Et fugiet etc.*, Is. 25, 8;

51, 3; 60, 20; 65, 19; Apoc. 7, 17; 21, 4. 36, — 1-22) IV Reg. 18, 13-37; II Par. 32, 1-20.

- 20 Samariam de manu mea? Quis est ex omnibus diis terrarum istarum qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?
- 21 Et siluerunt, et non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens :
- 22 Ne respondeatis ei. Et ingressus est Eliacim, filius Helciae, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe, filius Asaph, a commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.
- 37 Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini.
- 2 Et misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam, filium Amos, prophetam, et dixerunt ad eum : Hæc dicit Ezechias : Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiae, dies hæc; quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum, dominus suus, ad blasphemandum Deum viventem, et exprobrandum sermonibus quos audivit Dominus Deus tuus; leva ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt.
- 5 Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam. Et dixit ad eos Isaias : Hæc dicetis domino vestro : Hæc dicit Dominus : Ne timeas a facie verborum quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corruiere eum faciam gladio in terra sua.
- 8 Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum præliantem adversus Lobnam; audierat enim quia profectus esset de Lachis. Et audivit de Tharaca,

rege Æthiopiæ, dicentes : Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens : Hæc dicetis Ezechiae regi Judæ, loquentes : Non te decipiat Deus tuus in quo tu confidis, dicens : Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum. Ecce tu audisti omnia quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt; et tu poteris liberari? Numquid eruerunt eos dii gentium quos subverterunt patres mei, Gozam, et Haram, et Reseph, et filios Eden qui erant in Thalassar? Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava?

Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino; et oravit Ezechias ad Dominum, dicens : Domine exercituum, Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cælum et terram. Inclina, Domine, aurem tuam, et audi; aperi, Domine, oculos tuos, et vide; et audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem. Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones earum; et dederunt deos earum igni : non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis, et comminuerunt eos. Et nunc, Domine Deus noster, salva nos de manu ejus, et cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

Et misit Isaias, filius Amos, ad Ezechiam, dicens : Hæc dicit Dominus Deus Israel : Pro quibus rogasti me de Sennacherib, rege Assyriorum; hoc est verbum quod locutus est Dominus super eum :

Despexit te et subsannavit te,
virgo filia Sion;
post te caput movit,
filia Jerusalem.

- 23 Cui exprobasti? et quem blasphemasti?
et super quem exaltasti vocem,
et levasti altitudinem oculorum tuorum?
Ad Sanctum Israel.

- 24 In manu servorum tuorum exprobasti Domino,
et dixisti : In multitudine quadrigarum mearum
ego ascendi altitudinem montium,
juga Libani;

et succidam excelsa cedrorum ejus,
et electas abietes illius,

et introibo altitudinem summitatis ejus,
saltum carmeli ejus.

25 Ego fodi, et bibi aquam,
et exsiccavi vestigio pedis mei
omnes rivos aggerum.

26 Numquid non audisti quæ olim
fecerim ei?
Ex diebus antiquis ego plasmavi illud;
et nunc adduxi,

et factum est in eradicationem collium compugnantium;
et civitatum munitarum.

27 Habitatores earum breviata manu
contremuerunt, et confusi sunt.

Facti sunt sicut fœnum agri,
et gramen pascuæ,
et herba tectorum,
quæ exaruit antequam maturesceret.

28 Habitationem tuam, et egressum tuum,
et introitum tuum cognovi,
et insaniam tuam contra me.

29 Cum fureres adversum me,
superbia tua ascendit in aures meas.
Ponam ergo circulum in naribus tuis,
et frenum in labiis tuis,
et reducam te in viam
per quam venisti.

30 Tibi autem hoc erit signum : Comede hoc anno quæ sponte nascuntur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminate et metite, et plantate vineas, et comedite fructum earum.

31 Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deor- sum, et faciet fructum sursum; quia de 32 Jerusalem exhibunt reliquias, et salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud.

Propterea hæc dicit Dominus de rege 33 Assyriorum :

Non intrabit civitatem hanc,
et non jacet ibi sagittam,
et non occupabit eam clypeus,
et non mittet in circuitu ejus aggerem.

34 In via qua venit, per eam revertetur,
et civitatem hanc non ingreditur, dicit Dominus.

35 Et protegam civitatem istam, ut salvem eam
propter me, et propter David, servum meum.

36 Egressus est autem angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes cadavera mortuorum.

37 Et egressus est, et abiit, et reversus est Sennacherib, rex Assyriorum, et habitavit in Ninive. Et factum est, cum adoraret 38 in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar, filii ejus, percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararat; et regnavit Asarhaddon, filius ejus, pro eo.

2. CAP. XXXVIII, 1-22 : EZECHIAS ÆGROTAT ET SANATUR. — *Ezechias ad mortem ægrotans Dominum orat* [XXXVIII, 1-3]. *Isaias valetudinem a Domino reddendam regi nuntiat et ei dat signum ad vaticinium confirmandum* [4-8, 21, 22]. *Canticum Ezechiae : Dolet rex de morte proxima* [9-12] *et de corporis cruciatu* [13, 14]; *sanatus autem* [15-17] *gaudium suum dicit et gratias Domino agit* [18-20].

- 38 In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem; et introivit ad eum Isaias, filius Amos, propheta, et dixit ei : Hæc dicit Dominus : Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum, et dixit : Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.
- 4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam, 5 dicens : Vade, et dic Ezechiae : Hæc dicit Dominus Deus David, patris tui : Audivi orationem tuam, et vidi lacrymas tuas; ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos; et de manu regis Assyriorum eruam te, et civitatem istam, et protegam eam. Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est : Ecce ego reverti faciam umbram linearum per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.
- Scripturæ Ezechiae, regis Juda, cum ægrotasset et convaluisset de infirmitate sua.
- 10 Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.
Quæsiivi residuum annorum meorum.
- 11 Dixi : Non videbo Dominum Deum in terra viventium;
non aspiciam hominem ultra,
et habitatorem quietis.
- 12 Generatio mea ablata est, et convoluta est a me quasi tabernaculum pastorum.
Præcisa est velut a texente vita mea;
dum adhuc ordirer, succidit me.
- De mane usque ad vesperam finies me.
Sperabam usque ad mane;
quasi leo sic contrivit omnia ossa mea :
de mane usque ad vesperam finies me.
- 14 Sicut pullus hirundinis, sic clamabo;
meditabor ut columba.
Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum.
Domine, vim patior, responde pro me.
- 15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit?
Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.
- 16 Domine, si sic vivitur,
et in talibus vita spiritus mei,
corripies me, et vivificabis me.
- 17 Ecce in pace amaritudo mea amarissima.
Tu autem eruisti animam meam,
ut non periret;

38. — 1-8) IV Reg. 20, 1-11; II Par. 32, 24, 25. — 11) In terra viventium, Ps. 26, 13. — 14) Attenuati... in excelsum, Ps. 68, 4; 118, 82. —

projecisti post tergum tuum
omnia peccata mea.

18 Quia non infernus confitebitur tibi,
neque mors laudabit te :
non expectabunt qui descendunt in lacum
veritatem tuam.

19 Vivens, vivens ipse confitebitur tibi,
sicut et ego hodie ;
pater filiis notam faciet
veritatem tuam.

20 Domine, salvum me fac !
et psalmos nostros cantabimus
cunctis diebus vitæ nostræ
in domo Domini.

21 Et jussit Isaias ut tollerent massam de | sanaretur. Et dixit Ezechias : Quod erit 22
fiscis, et cataplasma rent super vulnus, et | signum quia ascendam in domum Domini?

3. CAP. XXXIX, 1-8 : MERODACH BALADAN LEGATIONEM AD EZECHIAM MITTIT.
— *Legati Merodach Baladan Jerusalem veniunt et ab Ezechia cum gaudio acci-
piuntur* [XXXIX, 1, 2]. *Isaias Ezechiam invisit* [3, 4] *et ei captivitatem præ-
dicat* [5-8].

39 In tempore illo misit Merodach Baladan, | ad me, de Babylone. Et dixit : Quid 4
filius Baladan, rex Babylonis, libros et | viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias :
munera ad Ezechiam; audierat enim quod | Omnia quæ in domo mea sunt viderunt;
2 ægrotasset et convaluisset. Lætatus est | non fuit res quam non ostenderim eis in
autem super eis Ezechias, et ostendit eis | thesauris meis. Et dixit Isaias ad Eze- 5
cellam aromatum, et argenti, et auri, et | chiam : Audi verbum Domini exercituum.
odoramentorum, et unguenti optimi, et | Ecce dies venient, et auferentur omnia 6
omnes apothecas supellectilis suæ, et uni- | quæ in domo tua sunt, et quæ thesauriza-
versa quæ inventa sunt in thesauris ejus. | verunt patres tui usque ad diem hanc, in
Non fuit verbum quod non ostenderet eis | Babylonem; non relinquetur quidquam, 7
Ezechias in domo sua, et in omni pote- | dicit Dominus. Et de filiis tuis, qui exi-
state sua. | bunt de te, quos genueris, tollent, et erunt
3 Introivit autem Isaias propheta ad Eze- | eunuchi in palatio regis Babylonis. Et 8
chiam regem, et dixit ei : Quid dixerunt | dixit Ezechias ad Isaiam : Bonum ver-
viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit | bum Domini, quod locutus est. Et dixit :
Ezechias : De terra longinqua venerunt | Fiat tantum pax et veritas in diebus meis!

r8) Ps. 6, 6; 87, 11-13; 113, 17; Eccli. 17, 26; Bar. 2, 17, 18. — 19) *Vivens... hodie*, Eccli. 17, 25, 27. | *Pater... tuam*, Deut. 4, 9; 6, 7. — 21, 22) IV Reg. 20, 7, 8.
39. — 1-8) IV Reg. 20, 12-19; II Par. 32, 26, 31.

PARS ALTERA

[XL, 1 — LXVI, 24.]

VATICINIA DE FINE EXILII BABYLONICI.

I. — PROPHETIÆ DE LIBERATIONE CAPTIVORUM.

[XL, 1 — LV, 13.]

CYCLUS PRIOR : DE GLORIA DOMINI IN LIBERATIONE POPULI SUI
ET IN EXITIO BABYLONIS OSTENSA.

1. CAP. XL, 1-31 : SALUS PROMITTITUR ISRAEL. — *Auditur verbum consolationis : dimittitur iniquitas Jerusalem [XL, 1, 2] et Dominus revertitur [3-5]; transeunt omnia, verbum autem Domini manet in æternum [6-8]. Annuntietur salus in Sion [9-11]! De magnitudine Domini [12-17] et de vanitate idolorum [18-20]. Dominus ipse mundum universum creavit et hominibus imperat [21-26]. Confidat Israel in protectore suo [27-31]!*

- 40 Consolamini, consolamini, popule meus,
dicit Deus vester.
- 2 Loquimini ad cor Jerusalem,
et advocate eam,
quoniam completa est malitia ejus,
dimissa est iniquitas illius,
suscepit de manu Domini duplicia
pro omnibus peccatis suis.
- 3 Vox clamantis in deserto :
Parate viam Domini,
rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.
- 4 Omnis vallis exaltabitur,
et omnis mons et collis humiliabitur ;
et erunt prava in directa,
et aspera in vias planas ;
- 5 et revelabitur gloria Domini,
et videbit omnis caro pariter
quod os Domini locutum est.
- 6 Vox dicentis : Clama.
Et dixi : Quid clamabo?
Omnis caro fœnum,
et omnis gloria ejus quasi flos agri.
- 7 Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos,
quia spiritus Domini sufflavit in eo.
Vere fœnum est populus ;
- 8 exsiccatum est fœnum, et cecidit flos;
verbum autem Domini nostri manet in æternum.

40. — 1) Eccli. 48, 27; Is. 51, 12; 57, 18; Luc. 2, 25. — 2) Loquar etc., Os. 2, 14. Completa est etc., II Par. 36, 22; Jer. 25, 12; Lam. 4, 22. Suscepit... duplicia, Is. 61, 7; Jer. 16, 18; 17, 18; Zach. 9, 12. — 3) Is. 57, 14; 62, 10; Mal. 3, 1; Matth. 3, 3; Marc. 1, 3; Luc. 3, 4; Joan. 1, 23. — 4) Is. 49, 11; Bar. 5, 7; Zach. 4, 7; Luc. 3, 5.

— 5) Is. 35, 2; 58, 8; 60, 1; Luc. 3, 6. Videbit omnis caro, Ez. 20, 48. Quod os Domini, Is. 1, 20. — 6) Job 14, 2; Ps. 36, 2; 89, 6; 101, 12; Eccli. 14, 18; Is. 51, 12; Jac. 1, 10; I Petr. 1, 24, 25. — 7) 8) Exsiccatum est fœnum, Jac. 1, 11. Verbum autem Domini etc., Ps. 118, 89; Zach. 1, 6; Matth. 24, 35; Marc. 14, 30; Luc. 21, 33; I Petr.

- 9 Super montem excelsum ascende,
tu qui evangelizas Sion;
exalta in fortitudine vocem tuam,
qui evangelizas Jerusalem;
exalta, noli timere.
Dic civitatibus Juda :
Ecce Deus vester;
ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,
et brachium ejus dominabitur,
ecce merces ejus cum eo,
et opus illius coram illo.
- 11 Sicut pastor gregem suum pascet ;
in brachio suo congregabit agnos,
et in sinu suo levabit ;
fetas ipse portabit.
- 12 Quis mensus est pugillo aquas,
et cælos palmo ponderavit ?
quis appendit tribus digitis molem terræ,
et libravit in pondere montes,
et colles in statera ?
- 13 Quis adjuvit spiritum Domini ?
aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi ?
- 14 Cum quo iniit consilium, et instruxit eum,
et docuit eum semitam justitiæ,
et erudit eum scientiam,
et viam prudentiæ ostendit illi ?
- 15 Ecce gentes quasi stilla situlæ,
et quasi momentum stateræ reputatæ sunt ;
ecce insulæ quasi pulvis exiguus.
Et Libanus non sufficiet ad succendendum ;
et animalia ejus non sufficient ad holocaustum.
- 17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo,
et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei.
- 18 Cui ergo similem fecistis Deum ?
aut quam imaginem ponetis ei ?
- 19 Numquid sculptile conflavit faber ?
aut aurifex auro figuravit illud,
et laminis argenteis argentarius ?
- 20 Forte lignum
et imputribile elegit ;
artifex sapiens quærit
quomodo statuatur simulacrum, quod non moveatur.
- 21 Numquid non scitis ? numquid non audistis ?
numquid non annuntiatum est vobis ab initio ?
numquid non intellexistis fundamenta terræ ?
- 22 Qui sedet super gyrum terræ,
et habitatores ejus sunt quasi locustæ ;
qui extendit velut nihilum cælos,
et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum ;
qui dat secretorum scrutatores quasi non sint,
judices terræ velut inanē fecit.

1, 23; 25. — 9) Super montem etc., Is. 52, 7; 59, 20. Ecce Deus vester, Is. 59, 16, 17. — 10) Is. 62, 11; Apoc. 22, 12. — 11) Ez. 34; Mich. 5, 4; Zach. 11, 7; Joan. 10, 11; 21, 15; Act. 20, 28. — 12) II Mach. 9, 8; Job. 26, 25; Prov. 30, 4. — 13) Sap. 9, 13; Jer. 23, 18; Rom. 11, 34; I Cor. 2, 16. — 14) Job 21, 22. — 15) Sap. 11, 23; Is. 29, 5. — 16) Ps. 49, 10. — 17) Is. 41, 12; Dan. 4, 32. — 18) Is. 44, 9-20; 46, 5-7; Os. 13, 2; Act. 17, 29. — 19) Sap. 13, 11-16; Jer. 10, 3-5. — 20) Is. 44, 14; Jer. 10, 3. — 21) Act. 14, 16; Rom. 1, 19, 20. — 22) Quasi locustæ, Num. 13, 33. Qui extendit etc., Job 9, 8; Ps. 103, 2; Is. 34, 4; 45, 12; 51, 13. — 23) Job

- 24 Et quidem neque plantatus, neque satus,
neque radicans in terra truncus eorum;
repente flavit in eos, et aruerunt,
et turbo quasi stipulam auferet eos.
- 25 Et cui assimilastis me, et adæquastis?
dicit Sanctus.
- 26 Levate in excelsum oculos vestros, et videte
quis creavit hæc;
qui educit in numero militiam eorum,
et omnes ex nomine vocat;
præ multitudine fortitudinis et roboris, virtutisque ejus,
neque unum reliquum fuit.
- 27 Quare dicis, Jacob,
et loqueris, Israel:
Abscondita est via mea a Domino,
et a Deo meo iudicium meum transivit?
- 28 Numquid nescis, aut non audisti?
Deus sempiternus Dominus,
qui creavit terminos terræ;
non deficiet, neque laborabit,
nec est investigatio sapientiæ ejus.
- 29 Qui dat lasso virtutem,
et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat.
- 30 Deficient pueri, et laborabunt,
et juvenes in infirmitate cadent;
- 31 qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem,
assument pennas sicut aquilæ,
current et non laborabunt,
ambulabunt et non deficient.

2. CAP. XLI, 1-29 : LIBERATOR ISRAEL. — *Dominus solus liberatorem suscitavit* [XLI, 1-7]. *Ne timeat Israel, certo enim salvabitur* [8-10]; *inimici vero ejus confundentur et ipse de eis vindictam sumet* [11-16]. *Prodigia Dominus tempore salutis patrabit* [17-20]. *Pro bent idola se deos esse et futura annuntiassent* [21-24]! *Solus Dominus liberatorem prænuntiavit* [25-29].

- 41 Taceant ad me insulæ,
et gentes mutent fortitudinem;
accedant, et tunc loquantur;
simul ad iudicium propinquemus.
- 2 Quis suscitavit ab oriente Justum,
vocavit eum ut sequeretur se?
Dabit in conspectu ejus gentes,
et reges obtinebit;
- dabit quasi pulverem gladio ejus,
sicut stipulam vento raptam arcui ejus.
- 3 Persequetur eos, transibit in pace,
semita in pedibus ejus non apparebit.
- 4 Quis hæc operatus est, et fecit,
vocans generationes ab exordio?

12, 21; Luc. 1, 51, 52. — 24) Turbo quasi stipulam, Ps. 82, 14; Is. 41, 2. — 25) Sanctus, Job 6, 10; Bar. 4, 22; Hab. 3, 3. — 26) Ps. 146, 4; Is. 48, 13; Bar. 3, 35. — 27) Is. 49, 4, 14. — 28) Nec est investigatio etc., Job 11, 7; Ps. 146, 5; Rom.

11, 33. — 31) Qui autem sperant etc., Is. 49, 23. Sicut aquila, Ps. 102, 5.

41. — 1) Hab. 2, 20; Zach. 2, 13. — 2) Quis suscitavit etc., II Par. 36, 23; Is. 45, 1; 46, 11; 48, 14, 15. Sicut stipulam, Is. 40, 24; 47, 14. — 4) Vocans generationes etc., Sap. 11, 26; Rom.

Ego Dominus, primus
et novissimus ego sum.

- 5 Viderunt insulæ, et timuerunt;
extrema terræ obstupuerunt,
appropinquaverunt, et accesserunt.
- 6 Unusquisque proximo suo auxiliabitur,
et fratri suo dicit : Confortare.
- 7 Confortavit faber ærarius
percutiens malleo
eum, qui cudebat tunc temporis,
dicens : Glutino bonum est;
et confortavit eum clavis, ut non moveretur.
- 8 Et tu, Israel, serve meus,
Jacob quem elegi,
semen Abraham amici mei :
- 9 in quo apprehendi te ab extremis terræ,
et a longinquis ejus vocavi te,
et dixi tibi : Servus meus es tu,
elegi te, et non abjeci te.
- 10 Ne timeas, quia ego tecum sum;
ne declines, quia ego Deus tuus;
confortavi te, et auxiliatus sum tibi,
et suscepit te dextera Justi mei.
- 11 Ecce confundentur et erubescunt
omnes qui pugnant adversum te;
erunt quasi non sint, et peribunt
viri qui contradicunt tibi.
- 12 Quæres eos, et non invenes,
viros rebelles tuos;
erunt quasi non sint, et veluti consumptio,
homines bellantes adversum te.
- 13 Quia ego Dominus Deus tuus,
apprehendens manum tuam,
dicensque tibi : Ne timeas;
ego adjuvi te.
- 14 Noli timere, vermis Jacob,
qui mortui estis ex Israel;
ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus,
et redemptor tuus Sanctus Israel.
- 15 Ego posui te quasi plaustrum trituranus novum,
habens rostra serrantia;
triturbabis montes, et comminues,
et colles quasi pulverem pones.
- 16 Ventilabis eos, et ventus tollet,
et turbo disperget eos;
et tu exsultabis in Domino,
in Sancto Israel lætaberis.

4, 17. *Ego Dominus* etc., Deut. 32, 39; Is. 43, 10, 11; 44, 6; 48, 12; Apoc. 1, 8, 17; 22, 13. — 7) Sap. 13, 15; Is. 40, 19, 20; 44, 10; Jer. 10, 4; Bar. 6, 25, 26. — 8) *Israel... amici mei*, Deut. 10, 15; 14, 2; II Par. 20, 7; Judith 8, 22; Ps. 104, 6; 134, 4; Is. 42, 19; 43, 10; 44, 1, 2, 21; Jer. 30, 10; 46, 27, 28; Dan. 3, 35; Jac. 2, 23. — 9) *A longinquis*, Is. 42, 6; 43, 6. — 10) Is. 43, 1. — 11) Is. 45, 25. — 12) Job 20, 5-9; Ps. 36, 10, 36. — 13) *Apprehendens* etc., Is. 45, 1. *Ne timeas*, Deut. 32, 6; Matth. 24, 27. — 14) *Vermis Jacob*, Job. 25, 6; Ps. 21, 7. *Redemptor tuus*, Ps. 77, 35; Is. 43, 14; 44, 6, 24; 48, 17; 49, 7, 26; 54, 5; Jer. 50, 34; Luc. 1, 68. *Sanctus Israel*, Is. 1, 4, 15) Is. 25, 10; Mich. 4, 13. — 16) *Ventilabis eos*,

- 17 Egeni et pauperes
quærent aquas, et non sunt;
lingua eorum siti aruit.
Ego Dominus exaudiam eos;
Deus Israel, non derelinquam eos.
- 18 Aperiam in supinis collibus flumina,
et in medio camporum fontes;
ponam desertum in stagna aquarum,
et terram inviam in rivos aquarum.
- 19 Dabo in solitudinem cedrum,
et spinam, et myrtum, et lignum oliuæ;
ponam in deserto abietem,
ulmum, et buxum simul;
- 20 ut videant, et sciant,
et recogitent, et intelligant pariter,
quia manus Domini fecit hoc,
et Sanctus Israel creavit illud.
- 21 Prope facite iudicium vestrum,
dicit Dominus;
afferte, si quid forte habetis,
dixit rex Jacob.
- 22 Accedant, et nuntient nobis
quæcumque ventura sunt;
priora quæ fuerunt nuntiate;
et ponemus cor nostrum,
et sciemus novissima eorum,
et quæ ventura sunt indicate nobis.
- 23 Annuntiate quæ ventura sunt in futurum,
et sciemus quia dii estis vos;
bene quoque aut male, si potestis, facite;
et loquamur et videamus simul.
- 24 Ecce vos estis ex nihilo,
et opus vestrum ex eo quod non est;
abominatio est qui elegit vos.
- 25 Suscitavi ab aquilone, et veniet ab ortu solis;
vocabit nomen meum;
et adducet magistratus quasi lutum,
et velut plastes conculcans humum.
- 26 Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus,
et a principio ut dicamus : Justus es?
non est neque annuntians, neque prædicens,
neque audiens sermones vestros.
- 27 Primus ad Sion dicet : Ecce adsunt,
et Jerusalem evangelistam dabo.
- 28 Et vidi, et non erat
neque ex istis quisquam qui iniret consilium,
et interrogatus responderet verbum.
- 29 Ecce omnes injusti,
et vana opera eorum;
ventus et inane simulacra eorum.

Ps. 43, 6. *Exsultabis*. Is. 45, 26. — 17) Lam. 5, 4. — 18) Ps. 106, 35; Is. 35, 6, 7; 43, 10; 48, 21; 49, 9. — 19) Is. 35, 1, 2; 55, 12, 13; 60, 13. — 20) Job. 12, 9. — 22) Is. 43, 9; 44, 7; 45, 21; 46, 10. — 23) *Bene quoque* etc., Is. 45, 7; Jer. 10, 5; Bar. 6, 65. — 24) Ps. 113², 4; Is. 44, 9; 1 Cor. 8, 4. — 25) Jer. 30, 3. — 26) Is. 46, 10. — 27) *Evangelistam*, Is. 40, 9; 52, 7. — 29) Ps. 95, 5.

3. CAP. XLII, 1-9 : SERVUS DOMINI. — *Describuntur servi Domini indoles et officium* [XLII, 1-7]. *Nova annuntiantur* [8, 9].

- 42 Ecce servus meus, suscipiam eum;
electus meus, complacuit sibi in illo anima mea :
dedi spiritum meum super eum,
judicium gentibus proferet.
- 2 Non clamabit, neque accipiet personam,
nec audietur vox ejus foris.
- 3 Calamum quassatum non conteret,
et linum fumigans non exstinguet;
in veritate educet judicium.
- 4 Non erit tristis, neque turbulentus,
donec ponat in terra judicium ;
et legem ejus insulæ expectabunt.
- 5 Hæc dicit Dominus Deus,
creans cælos, et extendens eos;
firmans terram, et quæ germinant ex ea,
dans flatum populo qui est super eam,
et spiritum calcantibus eam.
- 6 Ego Dominus vocavi te in justitia,
et apprehendi manum tuam,
et servavi te; et dedi te in fœdus populi,
in lucem gentium,
- 7 ut aperires oculos cæcorum,
et educeres de conclusione vinctum,
de domo carceris sedentes in tenebris.
- 8 Ego Dominus,
hoc est nomen meum;
gloriam meam alteri non dabo,
et laudem meam sculptilibus.
- 9 Quæ prima fuerunt, ecce venerunt;
nova quoque ego annuntio :
antequam oriantur,
audita vobis faciam.

4. CAP. XLII, 10—XLIII, 8 : SALUS ISRAEL. — *Laudet terra Dominum qui ad agendum se parat* [XLII, 10-13] *et faciem mundi mutaturus est* [14-16]! *In cæcitate stat Israel* [17-20] *et indignationem Domini non intelligit* [21-25]. *Dominus tamen populum suum protegit* [XLIII, 1, 2] *et gentes pro Israel dabit* [3, 4] *ad eum in terram suam reducendum* [5-8].

- 10 Cantate Domino canticum novum,
laus ejus ab extremis terræ,
qui descenditis in mare, et plenitudo ejus;
insulæ, et habitatores earum.

42. — 1) *Ecce servus meus ... electus meus*, Is. 49, 3-6; 50, 4-11; 52, 13-53, 12; Ez. 34, 24; Zach. 3, 8; Matth. 3, 17; 17, 5; Marc. 1, 11; 9, 6; Luc. 3, 22; 9, 35; 23, 35. *Dedi spiritum etc.*, Is. 11, 2; 61, 1. *Judicium etc.*, Is. 2, 4; 11, 3-5. — 3) Ps. 9, 9; 33, 10; 57, 15; Matth. 12, 20. — 4) *Et legem ejus insulæ etc.*, Gen. 10, 5; Is. 60, 9; Matth. 12, 21. — 5) *Extendens eos*, Is. 44, 24; 45, 12,

18; Zach. 12, 1. *Dans flatum etc.*, Act. 17, 25. — 6) *In lucem gentium*, Is. 49, 6, 8; 60, 3; Luc. 2, 32; Joan. 1, 9; 8, 12. — 7) *Vinctum*, Is. 35, 5; 49, 9; 61, 1; Luc. 4, 10. *Sedentes in tenebris*, Luc. 1, 10. — 8) *Ego Dominus etc.*, Ex. 3, 15. *Gloriam meam etc.*, Sap. 14, 21; Is. 48, 11. — 9) *Nova*, Is. 43, 19; 46, 10. — 10) *Cantate etc.*, Ps. 32, 5; 95, 1; 97, 1. *Qui descenditis etc.*, Ps.

- 11 Sublevetur desertum et civitates ejus.
In domibus habitabit Cedar :
laudate, habitatores petræ,
de vertice montium clamabunt.
- 12 Ponent Domino gloriam,
et laudem ejus in insulis nuntiabunt.
- 13 Dominus sicut fortis egrediatur,
sicut vir præliator suscitabit zelum ;
vociferabitur, et clamabit;
super inimicos suos confortabitur.
- 14 Tacui semper,
silui, patiens fui;
sicut parturiens loquar;
dissipabo, et absorbebo simul.
- 15 Desertos faciam montes, et colles,
et omne gramen eorum exsiccabo;
et ponam flumina in insulas,
et stagna arefaciam.
- 16 Et ducam cæcos in viam quam nesciunt,
et in semitis quas ignoraverunt ambulare eos faciam;
ponam tenebras coram eis in lucem,
et prava in recta;
hæc verba feci eis,
et non dereliqui eos.
- 17 Conversi sunt retrorsum; confundantur confusione
qui confidunt in sculptili,
qui dicunt conflati :
Vos dii nostri.
- 18 Surdi, audite;
et cæci, intuemini ad videndum.
- 19 Quis cæcus, nisi servus meus;
et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi?
quis cæcus, nisi qui venundatus est?
et quis cæcus, nisi servus Domini?
- 20 Qui vides multa, nonne custodies?
qui apertas habes aures, nonne audies?
- 21 Et Dominus voluit ut sanctificaret eum,
et magnificaret legem, et extolleret.
- 22 Ipse autem populus direptus, et vastatus;
laqueus juvenum omnes,
et in domibus carcerum absconditi sunt;
facti sunt in rapinam, nec est qui eruat;
in direptionem, nec est qui dicat : Redde.
- 23 Quis est in vobis qui audiat hoc,
attendant, et auscultet futura?
- 24 Quis dedit in direptionem Jacob,
et Israel vastantibus?
nonne Dominus ipse, cui peccavimus,
et noluerunt in viis ejus ambulare,
et non audierunt legem ejus?
- 25 Et effudit super eum indignationem furoris sui,
et forte bellum;

106, 23; Eccli. 43, 26. — 11) Cedar, Is. 21, 16.
Petræ, Is. 16, 1. — 13) Fortis, Is. 1, 24. Susci-
tabit zelum, Is. 9, 7; 59, 17. — 14) Is. 13, 8. —
15) Is. 50, 2. — 16) Is. 35, 5, 8; 40, 4; 50, 10; Mich.
7, 8. — 17) Ps. 96, 7; 113, 8; Is. 1, 29; 44, 9-20;
45, 16; Jer. 10, 14; Bar. 6, 38. — 18) Is. 43, 8. —

19) Matth. 13, 13; Marc. 4, 12; 8, 18; Luc. 8, 10;
11 Cor. 3, 14. — 22) In domibus carcerum, Is.
14, 17. In rapinam, Soph. 1, 13. — 23) Matth. 13,
9. — 25) Et effudit etc., Ps. 78, 5; Lam. 2, 3. Et
non cognovit, Is. 57, 1; Jer. 12, 11.

et combussit eum in circuitu, et non cognovit;
et succendit eum, et non intellexit.

- 43 Et nunc hæc dicit Dominus
creans te, Jacob,
et formans te, Israel :
Noli timere, quia redemi te,
et vocavi te nomine tuo; meus es tu.
2 Cum transieris per aquas, tecum ero,
et flumina non operient te;
cum ambulaveris in igne, non combureris,
et flamma non ardebit in te.
3 Quia ego Dominus Deus tuus,
Sanctus Israel, salvator tuus,
dedi propitiationem tuam Ægyptum,
Æthiopiam, et Saba pro te.
4 Ex quo honorabilis factus es in oculis meis,
et gloriosus, ego dilexi te,
et dabo homines pro te,
et populos pro anima tua.
5 Noli timere, quia ego tecum sum;
ab oriente adducam semen tuum,
et ab occidente congregabo te.
6 Dicam aquiloni : Da;
et austro : Noli prohibere;
affer filios meos de longinquo,
et filias meas ab extremis terræ.
7 Et omnem qui invocat nomen meum,
in gloriam meam creavi eum, formavi eum, et feci eum.
8 Educ foras populum cæcum, et oculos habentem;
surdum, et aures ei sunt.

5. CAP. XLIII, 9—XLIV, 5 : SALUS ISRAEL OMNIPOTENTIAM DOMINI PROFERT.
— *Israel testis Domini est, tot prodigiis pro eo jam patratis [XLIII, 9-15] aut patrandis [16-21]. Dominus populum suum gratis liberat [22-28]. Ne timeat Israel! Dominus enim spiritum suum super eum effundet et gentes ad se converteret [XLIV, 1-5].*

- 9 Omnes gentes congregatæ sunt simul,
et collectæ sunt tribus.
Quis in vobis annuntiet istud,
et quæ prima sunt audire nos faciet?
dent testes eorum, justificentur,
et audiant, et dicant : Vere.
10 Vos testes mei, dicit Dominus,
et servus meus quem elegi;
ut sciatis, et credatis mihi,
et intelligatis quia ego ipse sum;
ante me non est formatus Deus,
et post me non erit.
11 Ego sum, ego sum Dominus;
et non est absque me salvator.

43. — 1) *Creans te*, Is. 44, 2, 21, 24. *Noli timere*, Is. 40, 14. *Redemi te*, Is. 40, 14. *Vocavi te etc.*, Is. 45, 3, 4; Bar. 4, 30; 5, 4. — 2) Ps. 65, 12; Dan. 3, 50. — 3) *Ego Dominus etc.*, Ex. 20, 2; Is. 49, 26. *Æthiopiam*, Is. 18, 1. *Saba*, Gen. 10, 7; Ps. 72, 10. — 4) *Ego dilexi*, Jer.

31, 3. — 5) *Ab oriente* Ps. 106, 2, 3; Is. 11, 16; 49, 12; 60, 8, 9; Bar. 4, 37. — 8) Is. 42, 18, 19. — 9) Is. 41, 22. — 10) *Testes mei*, Is. 8, 2; 44, 8. *Servus meus*, Is. 42, 1. *Ante me etc.*, Is. 41, 4. — 11) Deut. 32, 39; Is. 45, 21; Os. 13, 4.

- 12 Ego annuntiavi, et salvavi; auditum feci,
et non fuit in vobis alienus :
vos testes mei, dicit Dominus,
- et ego Deus.
- 13 Et ab initio ego ipse;
et non est qui de manu mea eruat.
Operabor, et quis avertet illud?
- 14 Hæc dicit Dominus, redemptor vester,
Sanctus Israel :
Propter vos misi in Babylonem,
et detraxi vectes universos,
et Chaldæos in navibus suis gloriantes.
- 15 Ego Dominus, Sanctus vester,
creans Israel, rex vester.
- 16 Hæc dicit Dominus,
qui dedit in mari viam,
et in aquis torrentibus semitam;
- 17 qui eduxit quadrigam et equum,
agmen et robustum;
simul obdormierunt, nec resurgent;
contriti sunt quasi linum, et extincti sunt.
- 18 Ne memineritis priorum,
et antiqua ne intueamini.
- 19 Ecce ego facio nova,
et nunc orientur, utique cognoscetis ea;
ponam in deserto viam,
et in invio flumina.
- 20 Glorificabit me bestia agri,
dracones, et struthiones,
quia dedi in deserto aquas,
flumina in invio,
ut darem potum populo meo, electo meo.
- 21 Populum istum formavi mihi,
laudem meam narrabit.
- 22 Non me invocasti, Jacob;
nec laborasti in me, Israel.
- 23 Non obtulisti mihi arietem holocausti tui,
et victimis tuis non glorificasti me;
non te servire feci in oblatione,
nec laborem tibi præbui in thure.
- 24 Non emisti mihi argento calamum,
et adipe victimarum tuarum non inebriasti me;
veruntamen servire me fecisti in peccatis tuis,
præbuiisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.
- 25 Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me,
et peccatorum tuorum non recordabor.
- 26 Reduc me in memoriam, et judicemur simul :
narra si quid habes ut justificeris.
- 27 Pater tuus primus peccavit,
et interpretes tui prævaricati sunt in me;

— 13) Ps. 89, 2; Is. 41, 4; Joan. 8, 58. — 16) Ex. 14, 21, 22; Jos. 3, 16; Ps. 76, 20; Is. 51, 10; Hab. 3, 15. — 17) Ex. 14; Ps. 75, 6, 7. — 18) Is. 65, 16; Jer. 16, 14; 23, 7. — 19) Is. 42, 9; II Cor. 5, 17; Apoc. 21, 5. *Ponam in deserto etc.*, Is. 35, 6-8; 41, 18; 44, 3; 48, 21; 49, 10. — 20) Ps. 104, 1; Luc. 1, 74, 75; I Petr. 2, 9. — 22) Is. 64, 7. — 23) Is. 1, 11-15; Am. 5, 25. — 24) *Calamum*, Jer. 6, 20. *Præbuiisti mihi*, Mal. 2, 17. — 25) Is. 38, 17; 44, 22; Jer. 31, 34; Ez. 36, 25, 26. — 26) Is. 1, 18; Jer. 2, 9, 35. — 27) *Pater tuus*, Ez. 16, 3. *Inter-*

- 28 et contaminavi principes sanctos;
dedi ad interneccionem Jacob,
et Israel in blasphemiam.
- 44 Et nunc audi, Jacob, serve meus,
et Israel, quem elegi.
- 2 Hæc dicit Dominus faciens et formans te,
ab utero auxiliator tuus ;
- Noli timere, serve meus Jacob,
et rectissime, quem elegi.
- 3 Effundam enim aquas super sitientem,
et fluenta super aridam;
- effundam spiritum meum super semen tuum,
et benedictionem meam super stirpem tuam;
- 4 et germinabunt inter herbas,
quasi salices juxta præterfluentes aquas.
- 5 Iste dicet : Domini ego sum;
et ille vocabit in nomine Jacob;
et hic scribet manu sua : Domino,
et in nomine Israel assimilabitur.

6. CAP. XLIV, 6-23 : DEUS VERUS ET IDOLA. — *Dominus solus est Deus : ipse enim ventura et futura annuntiavit* [XLIV, 6-8]. *Plastæ idolorum confundentur* [9-11]. *Opera manuum hominum sunt idola* [12, 13]; *idem lignum ignis fit aut sculptile* [14-20]. *Verus Deus iniquitates Israel dimittet eumque salvabit* [21-23].

- 6 Hæc dicit Dominus, rex Israel,
et redemptor ejus, Dominus exercituum :
Ego primus, et ego novissimus;
et absque me non est Deus.
- 7 Quis similis mei? vocet,
et annuntiet; et ordinem exponat mihi,
ex quo constitui populum antiquum;
ventura et quæ futura sunt annuntient eis.
- 8 Nolite timere, neque conturbemini;
ex tunc audire te feci,
et annuntiavi; vos estis testes mei.
Numquid est Deus absque me,
et formator quem ego non noverim?
- 9 Plastæ idoli omnes nihil sunt,
et amantissima eorum non proderunt eis.
Ipsi sunt testes eorum, quia non vident,
neque intelligunt, ut confundantur.
- 10 Quis formavit deum,
et sculptile conflavit ad nihil utile?
- 11 Ecce omnes participes ejus confundentur,
fabri enim sunt ex hominibus;

pretes tui, Jer. 5, 31. — 28) Jer. 24, 9; 29, 22; Lam. 2, 2.

44. — 1) *Jacob serve meus*, Is. 41, 8. — 2) *Noli timere*, Is. 41, 14. *Rectissime*, Deut. 32, 15; 33, 5, 26. — 3) *Aquas super sitientem*, Is. 35, 6. *Spiritum meum*, Is. 32, 15; Ez. 36, 27; Joel 2, 28; Joan. 7, 39; Act. 2, 18. — 4) *Quasi salices*

etc., Ps. 1, 3. — 5) Zach. 8, 20-23. — 6) *Redemptor tuus*, Is. 41, 14. *Ego primus* etc., Is. 41, 4. *Absque me* etc., Is. 45, 5, 6. — 7) Is. 41, 22, 26, 27. — 8) *Vos... testes*, Is. 43, 10, 12. *Numquid est Deus* etc., Deut. 4, 35, 39; 32, 39; I Reg. 2, 2; Is. 45, 5; Joel 2, 27. — 9) Deut. 27, 15; Ps. 113², 8; 134, 18; Sap. 14, 8; Is. 41, 24, 29; 42, 17; 45, 16; Hab. 2, 18, 19. — 10) Sap. 13,

convenient omnes, stabunt
et pavebunt, et confundentur simul.

- 12 Faber ferrarius lima operatus est,
in prunis et in malleis formavit illud,
et operatus est in brachio fortitudinis suæ;
esuriat et deficiat,
non bibet aquam et lassescet.
- 13 Artifex lignarius extendit normam,
formavit illud in runcina,
fecit illud in angularibus,
et in circino tornavit illud,
et fecit imaginem viri
quasi speciosum hominem
habitantem in domo;
- 14 succidit cedros,
tulit ilicem, et quercum,
quæ steterat inter ligna saltus;
plantavit pinum, quam pluvia nutrit;
- 15 et facta est hominibus in focum;
sumpsit ex eis, et calefactus est;
et succendit, et coxit panes;
de reliquo autem operatus est deum, et adoravit;
fecit sculptile, et curvatus est ante illud.
- 16 Medium ejus combussit igni,
et de medio ejus carnes comedit;
coxit pulmentum, et saturatus est,
et calefactus est, et dixit : Vah!
calefactus sum, vidi focum;
- 17 reliquum autem ejus deum fecit et sculptile sibi;
curvatur ante illud, et adorat illud,
et obsecrat, dicens :
Libera me, quia deus meus es tu!
- 18 Nescierunt, neque intellexerunt;
obliti enim sunt ne videant oculi eorum,
et ne intelligant corde suo.
- 19 Non recogitant in mente sua,
neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant :
Medietatem ejus combusti igni,
et coxi super carbones ejus panes;
coxi carnes et comedi,
et de reliquo ejus idolum faciam!
ante truncum ligni procidam!
- 20 Pars ejus cinis est;
cor insipiens adoravit illud,
et non liberabit animam suam, neque dicet :
Forte mendacium est in dextera mea.
- 21 Memento horum, Jacob,
et Israel, quoniam servus meus es tu.
Formavi te; servus meus es tu,
Israel, ne obliviscaris mei.
- 22 Delevi ut nubem iniquitates tuas,

11-16: Is. 41, 6, 7; 46, 6, 7; Jer. 10, 3-5. — 12) Is. 17) Sap. 13, 17, 18; Is. 45, 20. — 20) *Cinis est*,
40, 18-20. — 13) Ps. 113, 4-7; 134, 15-17. — 14) Is. Sap. 15, 10. *Mendacium*, Ps. 143, 8; Rom. 1,
40, 20. — 15) Sap. 13, 12. — 16) Bar. 6, 54. — 25. — 22) Is. 1, 18; 43, 25; Mich. 7, 19. —

et quasi nebulam peccata tua;
revertere ad me, quoniam redemi te.

- 23 Laudate, cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus;
jubilate, extrema terræ;
resonate, montes, laudationem,
saltus et omne lignum ejus,
quoniam redemit Dominus Jacob,
et Israel gloriabitur.

7. CAP. XLIV, 24 — XLV, 26 : CYRUS, CHRISTUS DOMINI ET LIBERATOR ISRAEL.
— *Dominus omnipotens Cyrum elegit ut Jerusalem et templum reedificet* [XLIV, 24-28]; *eum vocavit et ei gentes subjiciet* [XLV, 1-4], *ut omnes gentes nomen Domini agnoscant et glorificent* [5-8]. *Dominus per manum Cyri Israel liberabit* [9-13] *et conversionem gentium preparabit* [14-17], *sicut ipse annuntiavit* [18, 19]. *Omnes populi terræ ad Dominum se convertent* [20-26].

- 24 Hæc dicit Dominus, redemptor tuus,
et formator tuus ex utero :
Ego sum Dominus, faciens omnia,
extendens cælos solus,
stabilis terram, et nullus mecum;
- 25 irrita faciens signa divinorum,
et ariolos in furorem vertens;
convertens sapientes retrorsum,
et scientiam eorum stultam faciens;
- 26 suscitans verbum servi sui,
et consilium nuntiorum suorum complens,
qui dico Jerusalem : Habitaberis;
et civitatibus Juda : Ædificabimini,
et deserta ejus suscitabo :
- 27 qui dico profundo : Desolare,
et flumina tua arefaciam;
- 28 qui dico Cyro : Pastor meus es,
et omnem voluntatem meam complebis;
qui dico Jerusalem : Ædificaberis;
et templo : Fundaberis.
- 45 Hæc dicit Dominus christo meo Cyro,
cujus apprehendi dexteram,
ut subjiciam ante faciem ejus gentes,
et dorsa regum vertam,
et aperiā coram eo januas,
et portæ non claudentur :
- 2 Ego ante te ibo,
et gloriosos terræ humiliabo;
portas æreas conteram,
et vectes ferreos confringam;
- 3 et dabo tibi thesauros absconditos;
et arcana secretorum,

23) Laudate etc., Ps. 68, 35; 95, 11; 148, 9; Is. 24, 7; 49, 13; 55, 12; Jer. 51, 48; Dan. 3, 75. Redemit, Is. 41, 14. Israel gloriabitur, Is. 55, 5; 60, 9; — 24) Redemptor tuus, Is. 41, 14. Ego sum etc., Is. 42, 5; 45, 12. — 25) Is. 19, 3, 14; 29, 14. — 26) Suscitans etc., II Par. 36, 22. Ædificabimini, Jer. 32, 15, 44. — 27) Ex. 14, 21; Jos. 3, 9-17; Is. 43, 16; 50, 2; 51, 10; Jer. 50,

38; 51, 36. — 28) Cyro, Is. 45, 1. Pastor meus, II Reg. 5, 2; Ps. 77, 72. Qui dico etc., II Par. 36, 22, 23; I Esdr. 1, 1, 2; Is. 45, 1, 13.

45. — 1) Cyro, Is. 44, 28. Apprehendi dexteram, Is. 41, 13. Aperiam etc., Is. 22, 22; 60, 11. — 2) Portas æreas etc., Ps. 106, 16; Jer. 51, 30. — 3) Dabo tibi thesauros etc., Jer. 50, 37; 51, 30.

ut scias quia ego Dominus,
qui voco nomen tuum, Deus Israel,

4 propter servum meum Jacob,
et Israel, electum meum;
et vocavi te nomine tuo :
assimilavi te, et non cognovisti me.

5 Ego Dominus, et non est amplius;
extra me non est Deus;
accinxi te, et non cognovisti me;

6 ut sciant hi qui ab ortu solis et qui ab occidente,
quoniam absque me non est :
ego Dominus, et non est alter;

7 formans lucem et creans tenebras,
faciens pacem et creans malum :
ego Dominus faciens omnia hæc.

8 Rorate, cæli, desuper,
et nubes pluant Justum;
aperiatur terra, et germinet Salvatorem,
et justitia oriatur simul :
ego Dominus creavi eum.

9 Væ qui contradicit fictori suo,
testa de samiis terræ!
Numquid dicit lutum figulo suo : Quid facis,
et opus tuum absque manibus est?
10 Væ qui dicit patri : Quid generas?
et mulieri : Quid parturis?

11 Hæc dicit Dominus,
Sanctus Israel, plastes ejus :
Ventura interroga me;
super filios meos et super opus manuum mearum mandate mihi.

12 Ego feci terram,
et hominem super eam creavi ego :
manus meæ tetenderunt cælos,
et omni militiæ eorum mandavi.

13 Ego suscitavi eum ad justitiam,
et omnes vias ejus dirigam;
ipse ædificabit civitatem meam,
et captivitatem meam dimittet,
non in pretio neque in muneribus,
dicit Dominus Deus exercituum.

14 Hæc dicit Dominus :
Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ,
et Sabaim viri sublimes
ad te transibunt, et tui erunt;
post te ambulabunt,
vincti manicis pergent, et te adorabunt,
teque deprecabuntur :
Tantum in te est Deus,
et non est absque te Deus.

15 Vere tu es Deus absconditus,
Deus Israel, salvator.

Qui voco etc., Is. 43, 1. — 4) Is. 41, 8. — 5) Is. 44, 6, 8. — 6) Mal. 1, 11. — 7) *Faciens pacem et creans malum*, Is. 41, 23; Lam. 3, 38; Am. 3, 6. — 8) Deut. 32, 2; Ps. 71, 6; 84, 12; Is. 61, 11; Os. 10, 12. — 9) Eccli. 6, 10; Sap. 12, 12; 15, 7; Eccli. 33, 13; Is. 10, 15; 29, 16; 64, 8; Jer. 18, 6; Rom. 9, 20. — 12) Gen. 2, 1; Is. 40, 22; 42, 5; 44, 24; Jer. 27, 5. — 13) Is. 41, 9; 44, 28; 49, 25; 52, 3; 61, 1. — 14) *Labor Ægypti* etc., Is. 14, 2; 43, 3. — 15) Is. 57, 17; Rom. 11, 33. —

- 16 Confusi sunt, et erubuerunt omnes,
simul abierunt in confusionem fabricatores errorum. ,
- 17 Israel salvatus est in Domino salute æterna;
non confundemini, et non erubescetis usque in sæculum sæculi.
- 18 Quia hæc dicit Dominus
creans cælos,
ipse Deus formans terram
et faciens eam, ipse plastes ejus;
non in vanum creavit eam,
ut habitaretur formavit eam :
Ego Dominus, et non est alius,
Non in abscondito locutus sum,
in loco terræ tenebroso;
non dixi semini Jacob frustra :
Quærite me;
ego Dominus loquens justitiam,
annuntians recta.
- 20 Congregamini, et venite, et accedite simul
qui salvati estis ex gentibus :
nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ,
et rogant deum non salvantem.
- 21 Annuntiate, et venite,
et consiliamini simul.
Quis auditum fecit hoc ab initio,
ex tunc prædixit illud?
numquid non ego Dominus,
et non est ultra Deus absque me?
Deus justus, et salvans non est præter me.
- 22 Convertimini ad me, et salvi eritis,
omnes fines terræ,
quia ego Deus, et non est alius.
- 23 In memetipso juravi;
egredietur de ore meo justitiæ verbum,
et non revertetur :
- 24 quia mihi curvabitur omne genu,
et jurabit omnis lingua.
- 25 Ergo in Domino, dicet,
meæ sunt justitiæ et imperium;
ad eum venient, et confundentur
omnes qui repugnant ei.
- 26 In Domino justificabitur, et laudabitur
omne semen Israel.

8. CAP. XLVI, 1-13 : DOMINUS IDOLIS OPPONITUR. — *Dii Babylonis in captivitatem eunt* [XLVI, 1, 2]. *Dominus populum suum ipse portat et salvat* [3-5]. *Idola non valent ad aliquid faciendum* [6, 7]. *Dominus autem liberatorem annuntiat et suscitatur : salus cito veniet* [8-13].

- 46 Confractus est Bel, contritus est Nabo;
facta sunt simulacra eorum bestiis et jumentis,
onera vestra gravi pondere
usque ad lassitudinem.

16) Is. 42, 17. — 17) Is. 54, 4. — 18) Ps. 113², 15, 16; Is. 42, 5; Jer. 10, 12. — 19) *Non in abscondito etc.*, Deut. 30, 11-14; Is. 48, 16. *Frustra quærite me*, Jer. 29, 13, 14. — 20) *Congregamini etc.*, Is. 41, 1; 43, 9. *Nescierunt etc.*, Is. 40, 20; 44, 17, 18, 19; 46, 1, 7; 48, 5, 7; Jer. 2, 27, 28. — 21) *Annuntiate etc.*, Is. 41, 22, 26. *Numquid etc.*, Is. 46, 9. *Salvans*, Is. 43, 11; Os. 13, 4. — 23) Gen. 22, 16. — 24) Rom. 14, 11; Phil. 2, 10, 11. — 25) *Ergo in Domino etc.*, Ps. 32, 20; Jer. 23, 5. *Confundentur etc.*, 1 Reg. 2, 30; Is. 41, 11; 54, 17. — 26) Ps. 33, 3; Jer. 9, 23, 24; 1 Cor. 1, 31; 11 Cor. 10, 17.
46. — 1) *Confractus est Bel*, Is. 21, 9; Jer. 50,

- 2 Contabuerunt, et contrita sunt simul;
non potuerunt salvare portantem,
et anima eorum in captivitatem ibit.
- 3 Audite me, domus Jacob,
et omne residuum domus Israel;
qui portamini a meo utero,
qui gestamini a mea vulva.
- 4 Usque ad senectam ego ipse,
et usque ad canos ego portabo;
ego feci, et ego feram;
ego portabo, et salvabo.
- 5 Cui assimilastis me, et adæquastis,
et comparastis me, et fecistis similem,
6 qui confertis aurum de sacculo,
et argentum statera ponderatis,
conducentes aurificem ut faciat deum,
et procidunt, et adorant?
- 7 Portant illum in humeris gestantes,
et ponentes in loco suo,
et stabit, ac de loco suo non movebitur;
sed et cum clamaverint ad eum, non audiet;
de tribulatione non salvabit eos.
- 8 Mementote istud, et confundamini;
redite, prævaricatores, ad cor.
- 9 Recordamini prioris sæculi,
quoniam ego sum Deus, et non est ultra Deus,
nec est similis mei.
- 10 Annuntians ab exordio novissimum,
et ab initio quæ necdum facta sunt,
dicens: Consilium meum stabit,
et omnis voluntas mea fiet.
- 11 Vocans ab oriente avem,
et de terra longinqua virum voluntatis meæ;
et locutus sum, et adducam illud;
creavi, et faciam illud.
- 12 Audite me, duro corde,
qui longe estis a justitia.
- 13 Prope feci justitiam meam, non elongabitur,
et salus mea non morabitur.
Dabo in Sion salutem,
et in Israel gloriam meam.

9. CAP. XLVII, 1-15: EXCIDIUM BABYLONIS. — *Babylon humiliatur* [XLVII, 1-4] *quæ iram Domini super Israel aggravavit* [5-7]. *Sterilitas et viduitas veniunt super Babylonem* [8, 9], *quæ maleficiis vanis confidit* [10-12], *et ejus incantatores pœnas dabunt* [13-15].

- 47 Descende, sede in pulvere,
virgo filia Babylon,
sede in terra; non est solum
filiae Chaldæorum,

2; 51, 44; Bar. 6, 40; Dan. 14, 21. *Onera vestra* etc., Is. 45, 20. — 2) *Contabuerunt*, Sap. 13, 16; Bar. 6, 26. *In captivitatem ibit*, Jer. 48, 7; Os. 10, 5, 6. — 3) *Qui portamini* etc., Deut. 1, 31; 32, 11; Gal. 4, 19. — 5) Is. 44, 9-20. — 6) Is. 44, 15. — 7) Ps. 113², 7; Sap. 13, 15; Is. 45, 20; Jer. 10, 5. — 9) Is. 44, 6; 45, 5, 14, 18, 21. — 10) *Annuntians ab exordio*, Is. 41, 26; 42, 9. *Consilium*

meum etc., Job 23, 13; Ps. 32, 11; Prov. 19, 21; Is. 44, 26, 28; Act. 4, 28; Hebr. 6, 17. — 11) *Vocans ab oriente*, Is. 41, 2; Jer. 12, 9. *Locutus sum* etc., Num. 23, 19. — 13) *Prope* etc.; Is. 51, 5; 56, 1. *Non elongabitur*, Is. 59, 9. *Dabo in Sion* etc., Abd. 17; Luc. 21, 32.

47. — 1) *Sede in pulvere*, Is. 3, 26; Lam. 2, 10; Jon. 3, 6. *Filia Babylonis*, Ps. 136, 8. *Quia ultra*

quia ultra non vocaberis
mollis et tenera.

- 2 Tolle molam, et mole farinam;
denuda turpitudinem tuam;
discooperi humerum, revela crura,
transi flumina.
- 3 Revelabitur ignominia tua,
et videbitur opprobrium tuum;
ultionem capiam, et non resistet mihi homo.
- 4 Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius
Sanctus Israel.
- 5 Sede tacens, et intra in tenebras,
filia Chaldæorum,
quia non vocaberis ultra
domina regnorum.
- 6 Iratus sum super populum meum
contaminavi hereditatem meam,
et dedi eos in manu tua;
non posuisti eis misericordias,
super senem aggravasti jugum tuum valde.
- 7 Et dixisti : In sempiternum ero domina.
Non posuisti hæc super cor tuum,
neque recordata es novissimi tui.
- 8 Et nunc audi hæc, delicata,
et habitans confidenter,
quæ dicis in corde tuo :
Ego sum, et non est præter me amplius;
non sedebo vidua,
et ignorabo sterilitatem.
- 9 Venient tibi duo hæc
subito in die una,
sterilitas et viduitas;
universa venerunt super te,
propter multitudinem maleficiorum tuorum,
et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem
- 10 Et fiduciam habuisti in malitia tua,
et dixisti : Non est qui videat me.
Sapientia tua et scientia tua
hæc decepit te.
Et dixisti in corde tuo :
Ego sum, et præter me non est altera.
- 11 Veniet super te malum,
et nescies ortum ejus;
et irruet super te calamitas
quam non poteris expiare;
veniet super te repente miseria
quam nescies.
- 12 Sta cum incantatoribus tuis
et cum multitudine maleficiorum tuorum,
in quibus laborasti ab adolescentia tua,
si forte quid prosit tibi,
aut si possis fieri fortior.

etc., Is. 13, 19. — 2) Tolle molam, Ex. 11, 5; Jud. 16, 21. Denuda etc., Is. 20, 4; Jer. 13, 22, 26; Lam. 1, 8, 9; Nah. 3, 5. — 3) Ultionem, Is. 43, 14. — 4) Dominus exercituum, Is. 1, 9. — 5) Domina regnorum, Is. 13, 19. — 6) Iratus sum, Is. 10, 6; Zach. 1, 15. Non posuisti etc., Is. 14, 17; 51, 23. Super senem etc., Deut. 28, 50; Bar. 4, 16. — 7) Neque recordata es etc., Deut. 32, 29; Lam. 1, 9. — 8) Quæ dicis etc., Is. 45, 6, 18; Apoc. 18, 17. — 9) Multitudinem maleficiorum, Dan. 2, 2; Nah. 3, 4. — 12) Dan. 2, 2. — 13) Deut. 32, 38; Jud. 10, 14; Jer. 2, 28; Bar. 6, 56. —

- 13 Defecisti in multitudo consiliorum tuorum.
Stent, et salvent te
augures cæli,
qui contemplabantur sidera,
et supputabant menses,
ut ex eis annuntiarent ventura tibi.
- 14 Ecce facti sunt quasi stipula,
ignis combussit eos;
non liberabunt animam suam
de manu flammæ;
non sunt prunæ quibus calefiant,
nec focus ut sedeant ad eum.
- 15 Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras :
negotiatores tui ab adolescentia tua,
unusquisque in via sua erraverunt;
non est qui salvet te.

10. CAP. XLVIII, 1-22 : NOVA ANNUNTIANTUR. — *Dominus priora vaticinia adimplevit ad nomen suum glorificandum* [XLVIII, 1-6^a]; *nova annuntiat et ea faciet ut nomen suum agnoscat* [6^b-11], *et potentia sua manifestetur* [12, 13]. *Idola autem nihil possunt* [14-16]. *Attendat Israel mandata Domini* [17-19]! *Egredimini de Babylone* [20-22]!

- 48 Audite hæc, domus Jacob,
qui vocamini nomine Israel,
et de aquis Juda existis,
qui juratis in nomine Domini,
et Dei Israel recordamini
non in veritate neque in justitia.
- 2 De civitate enim sancta vocati sunt;
et super Deum Israel constabiliti sunt,
Dominus exercituum nomen ejus.
- 3 Priora ex tunc annuntiavi,
et ex ore meo exierunt, et audita feci ea;
repente operatus sum, et venerunt.
- 4 Scivi enim quia durus es tu,
et nervus ferreus cervix tua,
et frons tua ærea.
- 5 Prædixi tibi ex tunc;
antequam venirent indicavi tibi,
ne forte diceres : Idola mea fecerunt hæc;
et sculptilia mea, et conflabilia mandaverunt ista.
- 6 Quæ audisti, vide omnia;
vos autem, num annuntiastis?
- Audita feci tibi nova ex tunc,
et conservata sunt quæ nescis.
- 7 Nunc creata sunt, et non ex tunc;
et ante diem, et non audisti ea,
ne forte dicas : Ecce ego cognovi ea.
- 8 Neque audisti, neque cognovisti,
neque ex tunc aperta est auris tua;
scio enim quia prævaricans prævaricaberis
et transgressorem ex utero vocavi te.

14) Is. 5, 24; 10, 17; 40, 24; 41, 2; Joel 2, 5; Nah. 1, 10; Mal. 4, 1.

48. — 1) *Qui vocamini*, Is. 43, 1. *De aquis Juda*, Ps. 67, 27; Is. 51, 1. *Qui juratis etc.*, Jer.

7, 9. — 2) *De civitate etc.*, 11 Esdr. 11, 18. *Super Deum etc.*, Mich. 3, 11. — 3) Is. 41, 26. — 4) Ex. 32, 9; Jer. 5, 3; Ez. 2, 4; 3, 7. — 5) *Idola mea*, Is. 44, 15, 17. — 6) *Nova*, Is. 43, 19; Jer. 33, 3. — 7) *Transgressorem ex utero*, Ps. 57, 4.

- 9 Propter nomen meum longe faciam furorem meum;
et laude mea infrenabo te,
ne intereas.
- 10 Ecce excoxi te, sed non quasi argentum;
elegi te in camino paupertatis.
- 11 Propter me, propter me faciam,
ut non blasphemem;
et gloriam meam alteri non dabo.
- 12 Audi me, Jacob,
et Israel quem ego voco;
ego ipse, ego primus,
et ego novissimus.
- 13 Manus quoque mea fundavit terram,
et dextera mea mensa est cælos;
ego vocabo eos,
et stabunt simul.
- 14 Congregamini, omnes vos, et audite :
quis de eis annuntiavit hæc?
Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone,
et brachium suum in Chaldæis.
- 15 Ego, ego locutus sum, et vocavi eum;
adduxi eum, et directa est via ejus.
- 16 Accedite ad me, et audite hoc :
Non a principio in abscondito locutus sum,
ex tempore antequam fieret, ibi eram;
et nunc Dominus Deus misit me,
et spiritus ejus.
- 17 Hæc dicit Dominus, redemptor tuus,
Sanctus Israel :
Ego Dominus Deus tuus,
docens te utilia,
gubernans te in via qua ambulas.
- 18 Utinam attendisses mandata mea:
facta fuisset sicut flumen pax tua,
et justitia tua sicut gurgites maris;
et fuisset quasi arena semen tuum,
et stirps uteri tui ut lapilli ejus;
non interisset et non fuisset attritum
nomen ejus a facie mea.
- 20 Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis
in voce exultationis annuntiate;
auditum facite hoc,
et efferte illud usque ad extrema terræ.
- Dicite : Redemit Dominus
servum suum Jacob.
- 21 Non sitierunt in deserto, cum educeret eos;
aquam de petra produxit eis;
et scidit petram, et fluxerunt aquæ.
- 22 Non est pax impiis, dicit Dominus.

— 9) Mal. 3, 6. — 10) Deut. 4, 20; III Reg. 8, 51; Ps. 65, 10; I Petr. 1, 7. — 11) Ps. 24, 11; Is. 42, 8; 43, 25; Bar. 2, 14; Ez. 20, 9; 36, 21; Dan. 9, 19. — 12) Is. 41, 4; 44, 6. — 13) Ps. 101, 20; Is. 40, 26; 51, 13; Hebr. 1, 10. — 14) Quis... annuntiavit, Is. 41, 26. Faciet voluntatem suam, Is. 41, 2; 46, 11; 47, 1. — 15) Is. 45, 1-3. — 16) Et nunc Dominus etc., Is. 61, 1. — 17) Redemptor tuus, Is. 41, 14. — 18) Utinam etc., Deut. 5, 29; 32, 29; Ps. 80, 14; Bar. 3, 13; Luc. 19, 42. Facta fuisset etc., Is. 66, 12. — 19) Gen. 22, 17; Is. 10, 22; Os. 1, 10. — 20) Egredimini, Is. 52, 11; 55, 12; Jer. 50, 8; 51, 6, 45; Zach. 2, 6, 7; II Cor. 6, 17; Apoc. 18, 4. In voce exultationis, Is. 52, 9. Redemit etc., Ex. 19, 4-6; Is. 44, 23. — 21) Ex. 17, 6; Num. 20, 11; Deut. 8, 15; Is. 35, 7; 41, 18; 43, 19; 44, 3. — 22) Is. 57, 21; 59, 8; 66, 24.

CYCLUS ALTER : OPUS SERVI DOMINI, SEU EXPIATIO PECCATI
ET LIBERATIO SPIRITUALIS ISRAEL.

1. CAP. XLIX, 1-7 : SERVUS DOMINI. — *Servus Domini, ab utero vocatus ad opus ejus* [XLIX, 1-4], *reducat Israel ad Deum suum et in lucem gentium constituetur* [5, 6], *humiliabitur et glorificabitur* [7].

- 49 Audite, insulæ;
et attendite, populi de longe :
Dominus ab utero vocavit me,
de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.
- 2 Et posuit os meum quasi gladium acutum,
in umbra manus suæ protexit me;
et posuit me sicut sagittam electam,
in pharetra sua abscondit me.
- 3 Et dixit mihi : Servus meus es tu, Israel,
quia in te gloriabor.
- 4 Et ego dixi : In vacuum laboravi,
sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi,
ergo iudicium meum cum Domino,
et opus meum cum Deo meo.
- 5 Et nunc dicit Dominus,
formans me ex utero servum sibi,
ut reducam Jacob ad eum,
et Israel non congregabitur ;

et glorificatus sum in oculis Domini,
et Deus meus factus est fortitudo mea.
- 6 Et dixit : Parum est ut sis mihi servus
ad suscitandas tribus Jacob,
et fæces Israel convertendas;
ecce dedi te in lucem gentium,
ut sis salus mea
usque ad extremum terræ.
- 7 Hæc dicit Dominus,
redemptor Israel, Sanctus ejus,
ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem,
ad servum dominorum :

Reges videbunt,
et consurgent principes, et adorabunt
propter Dominum quia fidelis est,
et Sanctum Israel qui elegit te.

49. — 1) *Populi de longe*, Is. 33, 13. — 2) *Posuit os meum* etc., Is. 11, 4; Os. 6, 5; Hebr. 4, 12; Apoc. 1, 16. *In umbra manus suæ* etc., Deut. 33, 3; Sap. 3, 1; Is. 51, 16. — 3) Is. 41, 8; 42, 1; 44, 21; Luc. 1, 54. — 4) *Et ego dixi* etc., Is. 50, 6-8; 53, 10-12; 65, 23. *Judicium meum* etc.,

III Reg. 19, 10. — 5) *Glorificatus sum* etc., Is. 52, 13. — 6) *Ecce dedi te* etc., Is. 42, 6; 60, 3; Luc. 2, 32; Joan. 1, 9; Act. 13, 47. — 7) *Redemptor* etc., Is. 41, 14. *Ad contemptibilem animam*, Is. 50, 6, 7; 53, 3. *Qui elegit te*, Is. 42, 1; Luc. 23, 35. — 8) *In tempore placito*, Ps. 68, 14;

2. CAP. XLIX, 8—L, 3 : LIBERANTUR CAPTIVI ET RESTITUITUR SION. — *Liberatio nuntiatur* [XLIX, 8-13]. *Dominus non oblitus est civitatis suæ et filii Jerusalem de longe congregati redeunt* [14-19], *multi* [20, 21] *et honoribus ornati* [22, 23]. *Sciēt omnis caro quia Dominus Israel salvat* [XLIX, 24—L, 3].

- 8 Hæc dicit Dominus :
In tempore placito exaudivi te,
et in die salutis auxiliatus sum tui;
et servavi te, et dedi te in fœdus populi,
ut suscitares terram,
et possideres hereditates dissipatas;
9 ut diceres his qui vincti sunt : Exite;
et his qui in tenebris : Revelamini.
- Super vias pascentur,
et in omnibus planis pascua eorum.
10 Non esurient neque sitient,
et non percutiet eos æstus et sol,
quia miserator eorum reget eos,
et ad fontes aquarum potabit eos.
- 11 Et ponam omnes montes meos in viam,
et semitæ meæ exaltabuntur.
12 Ecce isti de longē venient,
et ecce illi ab aquilone et mari,
et isti de terra australi.
13 Laudate, cæli, et exsulta, terra;
jubilate, montes, laudem,
quia consolatus est Dominus populum suum,
et pauperum suorum miserebitur.
- 14 Et dixit Sion : Dereliquit me Dominus,
et Dominus oblitus est mei.
15 Numquid oblivisci potest mulier infantem suum,
ut non misereatur filio uteri sui?
Et si illa oblita fuerit,
ego tamen non obliviscar tui.
16 Ecce in manibus meis descripsi te;
muri tui coram oculis meis semper.
- 17 Venerunt structores tui;
destruentes te et dissipantes a te exhibunt.
18 Leva in circuitu oculos tuos, et vide;
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.
Vivo ego, dicit Dominus,
quia omnibus his velut ornamento vestieris,
et circumdabis tibi eos quasi sponsa;
- 19 quia deserta tua, et solitudines tuæ,
et terra ruinæ tuæ,
nunc angusta erunt præ habitatoribus;
et longe fugabuntur qui absorbebant te.

Is. 61, 2; Luc. 4, 19; II Cor. 6, 2. *Dedi te in fœ-*
dus, Is. 42, 6. *Et possideres* etc., Is. 61, 4. —
9) Is. 42, 7; 48, 20. — 10) Is. 35, 7; 40, 11; 41, 18;
43, 20; Jer. 31, 9; Apoc. 7, 10, 17. — 11) Is. 40, 4.
— 12) Ps. 106, 2, 3; Is. 43, 5, 6; Ez. 37, 21; Zach.
8, 7; Luc. 13, 29. — 13) *Laudate* etc., Is. 44, 23.
Consolatus est, Is. 40, 1. — 14) Is. 40, 27; 54, 6;
62, 4. — 15) III Reg. 3, 26; Ps. 26, 10; Eccli. 4,

11; Is. 43, 1; Jer. 31, 20. — 16) Cant. 8, 6. —
17) Zach. 1, 18-21. — 18) *Leva in circuitu* etc.,
Is. 60, 4; Bar. 4, 36; 5, 5. *Vivo ego*, Num. 14, 21,
28; Deut. 32, 40; Jer. 22, 24; 46, 18; Ez. 5, 11;
14, 16, 18, 20; 16, 48; 17, 16, 19; 18, 3; 20, 3,
31, 33; 33, 11, 27; 34, 8; 35, 6, 7; Soph. 2, 9. —
19) Is. 54, 1; 61, 10; Zach. 10, 10. — 20) Is. 54,

- 20 Adhuc dicent in auribus tuis
filii sterilitatis tuæ :
Angustus est mihi locus,
fac spatium mihi ut habitem.
- 21 Et dices in corde tuo :
Quis genuit mihi istos?
ego sterilis et non pariens,
transmigrata, et captiva;
et istos quis enutrivit?
ego destituta et sola;
et isti ubi erant?
- 22 Hæc dicit Dominus Deus :
Ecce levabo ad gentes manum meam,
et ad populos exaltabo signum meum.
Et afferent filios tuos in ulnis,
et filias tuas super humeros portabunt.
- 23 Et erunt reges nutritii tui,
et reginæ nutrices tuæ;
vultu in terram demisso adorabunt te,
et pulverem pedum tuorum lingent.
Et scies quia ego Dominus,
super quo non confundentur qui expectant eum.
- 24 Numquid tolletur a forti præda?
aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit?
- 25 Quia hæc dicit Dominus :
Equidem, et captivitas a forti tolletur;
et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur.
Eos vero qui judicaverunt te, ego judicabo,
et filios tuos ego salvabo.
- 26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis,
et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur
et sciet omnis caro
quia ego Dominus salvans te,
et redemptor tuus fortis Jacob.
- 50 Hæc dicit Dominus :
Quis est hic liber repudii matris vestræ,
quo dimisi eam?
aut quis est creditor meus,
cui vendidi vos?
Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis,
et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.
- 2 Quia veni, et non erat vir;
vocavi, et non erat qui audiret.
Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea,
ut non possim redimere?
aut non est in me virtus ad liberandum?
Ecce in increpatione mea desertum faciam mare,
ponam flumina in siccum;
computrescent pisces sine aqua,
et morientur in siti.

2, 3. — 22) Is. 11, 10, 12; 66, 20. — 23) Ps. 71, 9; Is. 60, 14-16; Mich. 7, 17. — 24) Is. 45, 13; Matth. 12, 29; Marc. 3, 27; Luc. 11, 21, 22. — 25) *Eos vero etc.*, Is. 51, 23. — 26) *Et cibabo etc.*, Is. 9, 20; 63, 6; Zach. 11, 9. *Et sciet etc.*, I Mach. 4, 11. *Quia ego Dominus etc.*, Ex. 20, 2; Is. 43, 3. — 50. — 1) *Liber repudii etc.*, Deut. 24, 1; Is. 54,

6; Jer. 3, 8; Os. 2, 2. *Creditor meus etc.*, IV Reg. 4, 1; Is. 52, 3; Matth. 18, 25. *Ecce in iniquitatibus etc.*, Is. 59, 2. — 2) *Vocavi etc.*, Is. 42, 18-23. *Numquid abbreviata etc.*, Num 11, 23; Is. 59, 1. *Ecce in increpatione etc.*, Ex. 14, 21; Ps. 17, 16; 103, 7; 105, 9; Is. 44, 27; Ez. 14, 21. *Ponam flumina etc.*, Ex. 7, 18, 21; Jos. 3, 16; Is. 19, 5, 6.

- 3 Induam cælos tenebris,
et saccum ponam operimentum eorum.
3. CAP. L, 4-11 : SERVUS DOMINI. — *Servus Domini, obediens et in dolore patiens* [L, 4-6], *in Domino confidit* [7-9]. *Innitatur Israel super Deum suum* [10, 11]!
- 4 Dominus dedit mihi
linguam eruditam,
ut sciam sustentare eum qui lassus est verbo.
Erigit mane,
mane erigit mihi aurem,
ut audiam quasi magistrum.
- 5 Dominus Deus, aperuit mihi aurem,
ego autem non contradico;
retrorsum non abii.
- 6 Corpus meum dedi percutientibus,
et genas meas vellentibus;
faciem meam non averti ab increpantibus
et conspuentibus in me.
- 7 Dominus Deus auxiliator meus,
ideo non sum confusus;
ideo posui faciem meam ut petram durissimam,
et scio quoniam non confundar.
- 8 Juxta est qui justificat me; quis contradicet mihi?
Stemus simul;
quis est adversarius meus? accedat ad me.
- 9 Ecce Dominus Deus auxiliator meus;
quis est qui condemnet me?
Ecce omnes quasi vestimentum conterentur;
tinea comedet eos.
- 10 Quis ex vobis timens Dominum,
audiens vocem servi sui?
Qui ambulavit in tenebris,
et non est lumen ei,
speret in nomine Domini,
et innitatur super Deum suum.
- 11 Ecce vos omnes accendentes ignem,
accincti flammis;
ambulate in lumine ignis vestri,
et in flammis quas succendistis :
de manu mea factum est hoc vobis;
in doloribus dormietis.
4. CAP. LI, 1-15 : HORTATIO AD FIDUCIAM IN DOMINUM. — *Dominus qui Abraham vocavit* [LI, 1, 2] *Sion consolabitur : prope enim est salvator, et salus in semipiternum erit* [3-6], *et justitia Domini in generationes generationum manebit* [7, 8]. *Memorantur nonnulla prodigia a Domino patrata* [9-11]. *Non timendum est ab hominibus* [12-15].
- 51 Audite me, qui sequimini quod justum est,
et quæritis Dominum;
attendite ad petram unde excisi estis,
et ad cavernam laci de qua præcisi estis.

— 3) Jer. 4, 28; Apoc. 6, 12. — 4) *Dedit mihi linguam* etc., Ex. 4, 11; Sap. 7, 7; Matth. 7, 28, 29; Eph. 6, 10. *Qui lassus est*, Matth. 11, 28. — 5) Ps. 39, 7; Joan. 14, 31; Phil. 2, 8; Hebr. 5, 8; 10, 7. — 6) Is. 53, 6; Matth. 26, 67, 68; 27, 26; Marc. 15, 15, 19; Luc. 6, 29; 22, 63; Joan. 19, 1. — 7) *Non sum confusus*, Ps. 24, 3; Is. 49, 23;

Dan. 3, 40. *Ut petram*, Jer. 1, 18; Ez. 3, 8, 9. — 8) Rom. 8, 33, 34. — 9) *Deus auxiliator*, Is. 41, 10. *Quasi vestimentum*, Is. 51, 8. — 10) Is. 42, 16; Mich. 7, 8. — 11) *De manu mea* etc., Joan. 9, 39. — 12) *Et quæritis Dominum*, Is. 65, 1. *Re-*

- 2 Attendite ad Abraham, patrem vestrum,
et ad Saram, quæ peperit vos;
quia unum vocavi eum,
et benedixi ei, et multiplicavi eum.
- 3 Consolabitur ergo Dominus Sion,
et consolabitur omnes ruinas ejus;
et ponet desertum ejus quasi delicias,
et solitudinem ejus quasi hortum Domini.
Gaudium et lætitia invenietur in ea,
gratiarum actio et vox laudis.
- 4 Attendite ad me, popule meus,
et, tribus mea, me audite :
quia lex a me exiet,
et judicium meum in lucem populorum requiescet.
- 5 Prope est justus meus, egressus est salvator meus,
et brachia mea populos judicabunt;
me insulæ expectabunt,
et brachium meum sustinebunt.
- 6 Levate in cælum oculos vestros,
et videte sub terra deorsum;
quia cæli sicut fumus liquescent,
et terra sicut vestimentum atteretur,
et habitatores ejus sicut hæc interibunt,
salus autem mea in sempiternum erit,
et justitia mea non deficiet.
- 7 Audite me, qui scitis justum :
populus meus, lex mea in corde eorum;
nolite timere opprobrium hominum,
et blasphemias eorum ne metuatis;
- 8 sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis;
et sicut lanam, sic devorabit eos tineæ :
salus autem mea in sempiternum erit;
et justitia mea in generationes generationum.
- 9 Consurge, consurge, induere fortitudinem,
brachium Domini!
consurge sicut in diebus antiquis,
in generationibus sæculorum.
Numquid non tu percussisti superbum,
vulnerasti draconem?
- 10 Numquid non tu siccasti mare,
aquam abyssi vehementis;
qui posuisti profundum maris viam,
ut transirent liberati?
- 11 Et nunc qui redempti sunt a Domino, revertentur;
et venient in Sion laudantes,
et lætitia sempiterna super capita eorum,
gaudium et lætitiā tenebunt;
fugiet dolor et gemitus.

tram unde excisi, Is. 48, 1. — 2) Attendite ad Abraham, Rom. 4, 1. Unum vocavi etc., Ez. 33, 24; Act. 7, 5. — 3) Consolabitur, Is. 40, 1; Zach. 1, 17. Quasi hortum Domini, Gen. 2, 8, 10, 15; 13, 10; Ez. 28, 13; 31, 9; Joel 2, 3. Gaudium etc., Is. 35, 10; Jer. 33, 10, 11. — 4) Ps. 77, 1; Is. 2, 3. — 5) Prope est etc., Is. 46, 13. Me insula expectabunt, Is. 42, 4; 51, 5. — 6) Levate etc., Is. 40, 20. Cæli sicut fumus etc., Ps. 101, 27; Matth.

24, 35; Marc. 13, 31; Luc. 21, 33. Salus autem mea, Ps. 101, 28, 29. — 7) Ps. 36, 31; Is. 41, 14. — 8) Is. 50, 9. — 9) Consurge, Ps. 69, 2. Indue fortitudinem, Ps. 92, 1. Brachium Domini, Is. 40, 10; 52, 10; 53, 1; Luc. 1, 51. Sicut in diebus antiquis, Ex. 14, 14; 15, 7; Ps. 43, 2. Superbum, Ps. 88, 14; Is. 30, 7. Draconem, Ps. 73, 14, 15; Ez. 29, 3; 32, 2. — 10) Ex. 14, 21, 22; Ps. 76, 20; 105, 9; Is. 43, 16; 44, 27. — 11) Is. 35, 10. —

- 12 Ego, ego ipse consolabor vos.
Quis tu, ut timeres ab homine mortali,
et a filio hominis qui quasi fœnum ita arescet?
- 13 Et oblitus es Domini, factoris tui,
qui tetendit cœlos et fundavit terram;
et formidasti jugiter tota die
a facie furoris ejus qui te tribulabat,
et paraverat ad perdendum.
- 14 Ubi nunc est furor tribulantis?
Cito veniet gradiens ad aperiendum;
et non interficiet usque ad internecionem
nec deficiet panis ejus.
- 15 Ego autem sum Dominus Deus tuus,
qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus;
Dominus exercituum nomen meum.

5. CAP. LI, 16—LII, 12 : EXSULES REDEUNT. — *Calix iræ Domini quem bibit Sion* [LI, 16-20] *in manu hostium Israel a Domino ponetur* [21-23]. *Solvat Sion vincula captivitatis* [LII, 1, 2], *sine argento a Domino redempta* [3-6]! *Cum gaudio excipiantur legati messianicam redemptionem nuntiantes* [7-10]! *Exite de medio Babylonis, dicit Dominus* [11, 12]!

- 16 Posui verba mea in ore tuo,
et in umbra manus meæ protexi te,
ut plantes cœlos, et fundes terram,
et dicas ad Sion : Populus meus es tu.
- 17 Elevare, elevare,
consurge, Jerusalem,
quæ bibisti de manu Domini
calicem iræ ejus;
usque ad fundum calicis soporis bibisti,
et potasti usque ad fæces.
- 18 Non est qui sustentet eam,
ex omnibus filiis quos genuit;
et non est qui apprehendat manum ejus,
ex omnibus filiis quos enutrivit.
- 19 Duo sunt quæ occurrerunt tibi;
quis contristabitur super te?
Vastitas, et contritio, et fames, et gladius;
quis consolabitur te?
- 20 Filii tui projecti sunt, dormierunt
in capite omnium viarum
sicut oryx illaqueatus;
pleni indignatione Domini,
inreptione Dei tui.
- 21 Idcirco audi hoc, paupercula,
et ebria non a vino.
- 22 Hæc dicit dominator tuus, Dominus
et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo :
Ecce tuli de manu tua
calicem soporis,
fundum calicis indignationis meæ;
non adjicies ut bibas illum ultra.

12) *Ego... consolabor*, Is. 40, 1. *Quis tu* etc., Ps. 55, 5; Is. 8, 12, 13; 12, 2; 40, 6; Jer. 1, 8; I Mach. 2, 62; II Mach. 7, 29; Matth. 10, 28; Luc. 12, 4. — 13) Is. 40, 22; 48, 13. — 14) Is. 61, 1; Zach. 9, 11. — 15) Jer. 31, 35. — 16) *Posui verba* etc., Is. 50, 4; 59, 21. *In umbra manus* etc., Deut. 33, 3; Sap. 3, 1; Is. 49, 2. — 17) Ps. 59, 5; 74, 9; Jer. 25, 15; Ez. 23, 33; Matth. 20, 22; 26, 39; Marc. 10, 38; 14, 36; Luc. 22, 42; Joan. 18, 11; Apoc. 14, 10. — 18) Is. 59, 16; 63, 3, 5. — 19) Is. 47, 9; Jer. 15, 5; Lam. 3, 47; Nah. 3, 7. — 20) Lam. 2, 11, 19, 21; Am. 8, 13. — 21) Is. 54, 11. — 22) Is.

- 23 Et ponam illum in manu eorum qui te humiliaverunt,
et dixerunt animæ tuæ :
Incurvare, ut transeamus;
et posuisti ut terram corpus tuum,
et quasi viam transeuntibus.
- 52 Consurge, consurge, induere fortitudine tua, Sion!
induire vestimentis gloriæ tuæ,
Jerusalem, civitas Sancti,
quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te
incircumciscus et immundus.
- 2 Excutere de pulvere, consurge,
sede, Jerusalem!
solve vincula colli tui,
captiva filia Sion;
- 3 quia hæc dicit Dominus :
Gratis venundati estis,
et sine argento redimemini.
- 4 Quia hæc dicit Dominus Deus :
In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi,
et Assur absque ulla causa calumniatus est eum.
- 5 Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus,
quoniam ablati sunt populus meus gratis?
Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus,
et jugiter tota die nomen meum blasphematur.
- 6 Propter hoc sciet populus meus nomen meum
in die illa :
quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.
- 7 Quam pulchri super montes pedes annuntiantis
et prædicantis pacem,
annuntiantis bonum,
prædicantis salutem,
dicentis Sion :
Regnabit Deus tuus!
- 8 Vox speculatorum tuorum : levaverunt vocem,
simul laudabant,
quia oculo ad oculum videbunt
cum converterit Dominus Sion.
- 9 Gaudete, et laudate simul,
deserta Jerusalem,
quia consolatus est Dominus populum suum,
redemit Jerusalem.
- 10 Paravit Dominus brachium sanctum suum
in oculis omnium gentium;
et videbunt omnes fines terræ
salutare Dei nostri.
- 11 Recedite, recedite; exite inde,
pollutum nolite tangere;
exite de medio ejus; mundamini,
qui fertis vasa Domini.

49, 25; Jer. 50, 34. — 23) *Et ponam illum* etc., Jer. 25, 17, 26, 28, 29. *Et dixerunt* etc., Ps. 128, 3; Jer. 47, 6.

52. — 1) *Consurge* etc., Is. 51, 9, 17; Bar. 5, 1. *Civitas Sancti*, II Esdr. 11, 1; Is. 48, 2. *Quia non adjiciet* etc., Is. 35, 8; 60, 21; Joel 3, 17; Apoc. 21, 27. — 2) Is. 49, 25, — 3) Is. 45, 13; 50, 1; Bar. 4, 6; I Petr. 1, 18. — 4) Gen. 45, 6. — 5) *Nomen meum blasphematur*, Ez. 36, 20-23;

Rom. 2, 24. — 6) Is. 49, 26. — 7) Is. 40, 9; Zach. 9, 9; Nah. 1, 15; Rom. 10, 15. — 8) *Vox speculatorum*, Is. 56, 10; 62, 6; Ez. 3, 17. *Oculo ad oculum* etc., Is. 33, 17, 20; I Cor. 13, 12. — 9) *Gaudete* etc., Is. 48, 20. *Deserta Jerusalem*, Is. 58, 12. *Quia consolatus est* etc., Is. 40, 1; 51, 3, 12; 53, 1. — 10) *Paravit... brachium* etc., Is. 40, 10; 51, 9; 53, 1. *Videbunt* etc., Ps. 97, 3; Luc. 2, 30. — 11) *Recedite* etc., II Cor. 6, 17; Apoc. 18, 4. *Mundamini* etc., I Esdr. 8, 26-29; Is. 48, 20. —

12 Quoniam non in tumultu exibitis,
nec in fuga properabit;
præcedet enim vos Dominus,
et congregabit vos Deus Israel.

6. CAP. LII, 13—LIII, 12 : HUMILIATIONES ET MORS SERVI DOMINI. — *Introductio : servus Domini humiliatus exaltabitur* [LII, 13—LIII, 1]. *Servus Domini opprobria portavit* [2, 3] *ad iniquitates Israel tollendas* [4-6]; *ipse autem innocens erat* [7-9]. *Servus Domini multos justificabit* [10-12].

13 Ecce intelliget servus meus,
exaltabitur et elevabitur, et sublimis erit valde.

14 Sicut obstupuerunt super te multi,
sic inglorius erit inter viros aspectus ejus,
et forma ejus inter filios hominum.

15 Iste asperget gentes multas,
super ipsum continebunt reges os suum :
quia quibus non est narratum de eo viderunt,
et qui non audierunt contemplati sunt.

53 Quis credidit auditui nostro?
et brachium Domini cui revelatum est?

2 Et ascendet sicut virgultum coram eo;
et sicut radix de terra sitiendi.
Non est species ei, neque decor, et vidimus eum,
et non erat aspectus, et desideravimus eum;

3 despectum, et novissimum virorum,
virum dolorum, et scientem infirmitatem;
et quasi absconditus vultus ejus et despectus,
unde nec reputavimus eum.

4 Vere languores nostros ipse tulit,
et dolores nostros ipse portavit;
et nos putavimus eum quasi leprosum,
et percussum a Deo, et humiliatum.

5 Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras,
attritus est propter scelera nostra;
disciplina pacis nostræ super eum,
et livore ejus sanati sumus.

6 Omnes nos quasi oves erravimus,
unusquisque in viam suam declinavit;
et posuit Dominus in eo
iniquitatem omnium nostrum.

7 Oblatus est quia ipse voluit,
et non aperuit os suum;
sicut ovis ad occisionem ducetur,
et quasi agnus coram tondente se obmutescet,
et non aperiet os suum.

8 De angustia, et de iudicio sublatus est.
Generationem ejus quis enarrabit?

12) *Non in tumultu*, Ex. 12, 31, 33, 39. *Præcedet...* et congregabit etc., Ex. 14, 19; Is. 58, 8; Mich. 2, 13. — 13) Is. 42, 1; 49, 5; 53, 12; Mich. 5, 4. — 14) Is. 53, 2, 3. — 15) *Quibus non est narratum*, Is. 65, 1; 66, 19; Rom. 15, 21.

53. — 1) Is. 52, 10; Joan. 12, 38; Rom. 10, 16. — 2) *Sicut virgultum* etc., Is. 4, 2; 11, 1. *Non*

est species ei etc., Is. 52, 14. — 3) Ps. 21, 7; Sap. 2, 19, 20; Joan. 1, 10, 11. — 4) *Vere languores nostros* etc., Matth. 8, 17; I Petr. 2, 24. *Percussum a Deo*, Ps. 68, 27. — 5) Rom. 4, 25; I Petr. 2, 24. — 6) Jer. 50, 6, 17; Matth. 10, 6; II Cor. 5, 21; Col. 2, 14; I Petr. 2, 25. — 7) Matth. 26, 63; 27, 31; Marc. 14, 61; Joan. 1, 29, 36; 19, 9;

quia abscissus est de terra viventium.
Propter scelus populi mei percussi eum.

- 9 Et dabit impios pro sepultura,
et divitem pro morte sua,
eo quod iniquitatem non fecerit,
neque dolus fuerit in ore ejus.
- 10 Et Dominus voluit contere eum in infirmitate.
Si posuerit pro peccato animam suam,
videbit semen longævum,
et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.
- 11 Pro eo quod laboravit anima ejus,
videbit et saturabitur.
- In scientia sua justificabit
ipse justus servus meus multos,
et iniquitates eorum ipse portabit.
- 12 Ideo disperitiam ei plurimos,
et fortium dividet spolia,
pro eo quod tradidit in mortem animam suam,
et cum sceleratis reputatus est,
et ipse peccata multorum tulit,
et pro transgressoribus rogavit.

7. CAP. LIV, 1-17 : NOVA JERUSALEM. — *Multiplicabuntur filii civitatis* [LIV, 1-5]. *Mulier derelicta uxor iterum vocabitur* [6-10]. *Sion nova, splendida et inexpugnabilis, pacem perpetuam habebit* [11-17].

- 54 Lauda, sterilis, quæ non paris;
decanta laudem, et hinni, quæ non pariebas :
quoniam multi filii desertæ
magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus.
- 2 Dilata locum tentorii tui,
et pelles tabernaculorum tuorum extende,
ne parcas; longos fac funiculos tuos,
et clavos tuos consolida.
- 3 Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis,
et semen tuum gentes hereditabit,
et civitates desertas inhabitabit.
- 4 Noli timere, quia non confunderis,
neque erubesces; non enim te pudebit,
quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris,
et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius.
- 5 Quia dominabitur tui qui fecit te,
Dominus exercituum nomen ejus;
et redemptor tuus, Sanctus Israel,
Deus omnis terræ vocabitur.
- 6 Quia ut mulierem derelictam et moerentem spiritu
vocavit te Dominus,

Act. 8, 32; I Petr. 2, 23. — 9) *Et dabit etc.*, Matth. 27, 57, 60. *Eo quod iniquitatem etc.*, Hebr. 4, 15; I Petr. 2, 22; I Joan. 3, 5. — 10) *Si posuerit etc.*, Matth. 20, 28. *Videbit semen etc.*, Ps. 21, 31; 88, 30; Is. 66, 22. — 11) *Justificabit ipse etc.*, Joan. 1, 29; Act. 13, 39; Rom. 5, 18, 19; II Cor. 5, 21; I Petr. 2, 24; I Joan. 2, 1, 2. — 12) *Disperitiam ei plurimos*, Is. 52, 13; Phil. 2, 9. *Fortium dividet spolia*, Matth. 12, 29; Col.

2, 15. *Cum sceleratis reputatus est*, Marc. 15, 28; Luc. 22, 37. *Pro transgressoribus rogavit*, Luc. 23, 34; Rom. 8, 34; Hebr. 7, 25. — 54. — 1) I Reg. 2, 5; Is. 62, 4; Gal. 4, 27. — 2) Is. 49, 19, 20. — 3) Gen. 28, 14; Is. 11, 14. — 4) Is. 45, 17; 60, 15; 62, 4; Jer. 51, 5; Soph. 3, 11. — 5) *Qui fecit te*, Deut. 32, 6; Is. 62, 4, 5. *Redemptor tuus*, Is. 41, 14. *Deus omnis terræ*, Zach. 14, 9. — 6) Is. 50, 1. — 7) Is. 60, 10; Lam.

et uxorem ab adolescentia abjectam,
dixit Deus tuus.

- 7 Ad punctum in modico dereliqui te,
et in miserationibus magnis congregabo te.
- 8 In momento indignationis abscondi
faciem meam parumper a te;
et in misericordia sempiterna misertus sum tui,
dixit redemptor tuus, Dominus.
- 9 Sicut in diebus Noe istud mihi est,
cui juravi ne inducerem aquas Noe
ultra supra terram;
sic juravi ut non irascar tibi,
et non increpem te.
- 10 Montes enim commovebuntur,
et colles contremiscent;
misericordia autem mea non recedet a te,
et fœdus pacis meæ non movebitur,
dixit miserator tuus Dominus.
- 11 Pauperula, tempestate convulsa absque ulla consolatione,
ecce ego sternam per ordinem lapides tuos,
et fundabo te in sapphiris;
- 12 et ponam jaspidem propugnacula tua;
et portas tuas in lapides sculptos,
et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles;
- 13 universos filios tuos doctos a Domino,
et multitudinem pacis filiis tuis.
- 14 Et in iustitia fundaberis :
recede procul a calumnia, quia non timebis;
et a pavore, quia non appropinquabit tibi.
- 15 Ecce accola veniet qui non erat mecum,
advena quondam tuus adjungetur tibi.
- 16 Ecce ego creavi fabrum
sufflantem in igne prunas,
et proferentem vas in opus suum;
et ego creavi interfectorem ad disperdendum.
- 17 Omne vas quod fictum est contra te, non dirigetur;
et omnem linguam resistentem tibi in iudicio, judicabis.
Hæc est hereditas servorum Domini;
et iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

8. CAP. LV, 1-13 : FELICITAS OMNIBUS GRATUITO OFFERTUR. — *Gentes omnes excitantur ad pactum salutis cum Domino ferendum [LV, 1-5] et ad Dominum querendum [6, 7]. Verbum Domini firmiter stat [8-11]. Prænuntiatur felicitas captivorum in die reditus [12, 13].*

- 55 Omnes sitientes, venite ad aquas;
et qui non habetis argentum,
properate, emite, et comedite :
venite, emite absque argento
et absque ulla commutatione vinum et lac.

3, 32; II Mach. 7, 33. — 8) Is. 55, 3. — 9) Gen. 8, 21; 9, 11, 15. — 10) Fœdus pacis, Num. 25, 12; Ez. 34, 25; 37, 26; Mal. 2, 5. — 11) Pauperula, Is. 51, 21. Ego sternam etc., Is. 60, 10. — 12) Doctos a Domino, Jer. 31, 33, 34; Joan. 6, 45; Hebr. 8, 10, 11. Multitudinem pacis, Ps.

118, 165; Is. 9, 11. — 15) Is. 55, 5; Rom. 8, 31. — 17) Iustitia eorum apud me, Is. 45, 25, 26.

55. — 1) Omnes sitientes etc., Is. 44, 3; Joan. 7, 37; Apoc. 22, 17. Properate etc., Prov. 9, 4, 5; Eccli. 51, 32, 33; Matth. 10, 8; Act. 8, 20. —

- 2 Quare appenditis argentum non in panibus,
et laborem vestrum non in saturitate?
Audite, audientes me; et comedite bonum,
et delectabitur in crassitudine anima vestra.
- 3 Inclinate aurem vestram, et venite ad me;
audite, et vivet anima vestra;
et feriam vobiscum pactum sempiternum,
misericordias David fideles.
- 4 Ecce testem populi dedi eum,
ducem ac præceptorem gentibus.
- 5 Ecce gentem quam nesciebas vocabis,
et gentes quæ te non cognoverunt ad te current,
propter Dominum Deum tuum,
et Sanctum Israel, quia glorificavit te.
- 6 Quærite Dominum dum inveniri potest;
invocate eum dum prope est.
- 7 Derelinquat impius viam suam,
et vir iniquus cogitationes suas,
et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus;
et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum.
- 8 Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ;
neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.
- 9 Quia sicut exaltantur cæli a terra,
sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris,
et cogitationes meæ a cogitationibus vestris.
- 10 Et quomodo descendit imber et nix
de cælo, et illuc ultra non revertitur,
sed inebriat terram, et infundit eam,
et germinare eam facit,
et dat semen serenti,
et panem comedenti :
- 11 sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo;
non revertetur ad me vacuum,
sed faciet quæcumque volui,
et prosperabitur in his ad quæ misi illud.
- 12 Quia in lætitia egrediemini,
et in pace deducemini;
montes et colles cantabunt coram vobis laudem,
et omnia ligna regionis plaudent manu.
- 13 Pro saliuca ascendet abies,
et pro urtica crescet myrtus;
et erit Dominus nominatus
in signum æternum quod non auferetur.

2) Joan. 6, 27. — 3) *Inclinate* etc., Prov. 4, 4. *Feriam* etc., Ps. 88, 35, 36, 37; Is. 59, 21; 61, 8; Jer. 31, 31-34; 32, 40; Ez. 37, 26; Act. 13, 34. — 4) Is. 9, 6, 7; Dan. 9, 35; Mich. 5, 2; Act. 5, 31; Apoc. 17, 14. — 5) Is. 44, 23; 54, 15; 60, 9; Act. 3, 13. — 6) Ps. 31, 6; 94, 8; Jer. 29, 13; Am. 5, 4; Matth. 7, 7. — 7) *Derelinquat* etc., Is. 1, 16-18;

Ez. 18, 21, 27; 33, 11. *Quoniam multus est* etc., Ps. 129, 4, 7; Eccli. 5, 6. — 9) Ps. 91, 6; 102, 11; Sap. 17, 1; Rom. 11, 33. — 10) II Cor. 9, 10. — 11) Is. 40, 8; Ez. 12, 25; Matth. 5, 18; 13, 8. — 12) Ps. 95, 11, 13; 97, 8; 148, 9; Is. 35, 10; 44, 23; 48, 20, 21; 49, 13; Ez. 25, 6; Dan. 3, 75. — 13) Is. 35, 1, 2; 41, 19.

II. — PROPHETIÆ DE PRIMIS CAPTIVIS IN PALÆSTINAM REDEUNTIBUS.

[LVI, 1—LXVI, 24.]

1. CAP. LVI, 1-8 : DOMUS DOMINI OMNIBUS APERIETUR. — *De justitia colenda propter imminuentem salutem* [LVI, 1, 2]. *Ne timeant advenæ et eunuchi* [3]! *Dominus enim promisit se illos omnes in domo sua congregaturum* [4-8].

- 56 Hæc dicit Dominus :
Custodite judicium, et facite justitiam,
quia juxta est salus mea ut veniat,
et justitia mea ut reveletur.
- 2 Beatus vir qui facit hoc,
et filius hominis qui apprehendet istud,
custodiens sabbatum ne polluat illud;
custodiens manus suas ne faciat omne malum!
- 3 Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens :
Separatione dividet me Dominus a populo suo;
et non dicat eunuchus :
Ecce ego lignum aridum.
- 4 Quia hæc dicit Dominus eunuchis :
Qui custodierint sabbata mea,
et elegerint quæ ego volui,
et tenuerint fœdus meum,
- 5 dabo eis in domo mea et in muris meis
locum, et nomen
melius a filiis et filiabus :
nomen sempiternum dabo eis,
quod non peribit.
- 6 Et filios advenæ, qui adhærent Domino
ut colant eum, et diligant nomen ejus,
ut sint ei in servos;
omnem custodientem sabbatum ne polluat illud,
et tenentem fœdus meum,
- 7 adducam eos in montem sanctum meum,
et lætificabo eos in domo orationis meæ;
holocausta eorum et victimæ eorum placebunt mihi super altari meo,
quia domus mea domus orationis vocabitur
cunctis populis.
- 8 Ait Dominus Deus,
qui congregat dispersos Israel :
Adhuc congregabo ad eum
congregatos ejus.

56. — 1) *Juxta est salus*, Is. 46, 13. — 2) Is. 58, 13. — 3) *Filius advenæ*, Deut. 23, 7, 8; Is. 14, 1. *Eunuchus*, Deut. 23, 1. *Lignum aridum*, Eccli. 30, 21. — 4) Sap. 3, 14. — 5) *Locum et nomen*, II Reg. 18, 18. — 7) *Adducam eos etc.*, Is. 19, 24, 25; 65, 1. *Montem sanctum*, Is. 2, 2; 57, 13. Mich. 4, 1. *In domo orationis*, III Reg. 8, 50; I Mach. 7, 37; Matth. 21, 13; Marc. 11, 17; Luc. 19, 46. *Holocausta eorum*, Rom. 15, 16. — 8) Is.

2. CAP. LVI, 9—LVII, 21 : PRINCIPES ET POPULUS PECCATO ARGUUNTUR. — *Duces dormiunt aut voluptatibus se tradunt [LVI, 9-12], dum pereunt iusti [LVII, 1, 2]. Filii auguratricis [3, 4] sceleribus et idololatriæ peccato [5-9] et infidelitate arguuntur [10, 11^a]. Opera eorum revelabit Dominus [11^b-13^a]. Qui in Domino confidunt vivificabuntur [13^b-16] et post pœnam eis erit pax et reconciliatio [17-19]. Impiis autem non erit pax [20, 21].*

- 9 Omnes bestię agri,
venite ad devorandum,
universę bestię saltus.
- 10 Speculatores ejus cęci omnes,
nescierunt universi :
canes muti
non valentes latrare,
videntes vana, dormientes,
et amantes somnia.
- 11 Et canes impudentissimi,
nescierunt saturitatem;
ipsi pastores
ignoraverunt intelligentiam;
omnes in viam suam declinaverunt;
unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum.
- 12 Venite, sumamus vinum,
et impleamur ebrietate;
et erit sicut hodie, sic et cras,
et multo amplius.
- 57 Justus perit,
et non est qui recogitet in corde suo;
et viri misericordię colliguntur,
quia non est qui intelligat,
a facię enim malitię collectus est justus.
- 2 Veniat pax,
requiescat in cubili suo
qui ambulavit in directione sua.
- 3 Vos autem accedite huc,
filii auguratricis,
semen adulteri et fornicarię!
- 4 Super quem lusistis?
super quem dilastis os,
et ejecistis linguam?
Numquid non vos filii scelesti,
semen mendax,
- 5 qui consolamini in diis
subter omne lignum frondosum;
immolantes parvulos in torrentibus,
subter eminentes petras?
- 6 In partibus torrentis pars tua,
hęc est sors tua;
et ipsis effudisti libamen,

11, 12; Joan. 10, 16. — 9) Deut. 32, 24; Jer. 12, 9; Ez. 34, 8. — 10) Is. 52, 8; Jer. 6, 17; Ez. 3, 17; Matth. 15, 14, 23; 16, 24; Phil. 3, 2. — 11) *Et canes impudentissimi* etc., Is. 57, 17; Jer. 6, 13, 15; 23, 1; Ez. 34, 2, 3. — 12) *Venite sumamus vinum* etc., Prov. 23, 35; Sap. 2, 6-8; Is. 22, 13; 28, 7; Luc. 12, 19; 1 Cor. 15, 32.

57. — 1) *Justus perit* etc., Ps. 11, 2; Jer. 12, 11; Mich. 7, 2. *A facię enim malitię* etc., IV Reg. 22, 20; Sap. 4, 10, 11. — 2) Sap. 3, 3; Dan. 12, 13. — 3) Sap. 3, 16. — 4) Ps. 34, 21; Is. 1, 4. — 5) III Reg. 14, 23; IV Reg. 16, 4; Jer. 2, 20; 3, 6; Ez. 16, 20, 21. — 6) IV Reg. 23, 10; Jer. 32, 35

obtulistis sacrificium.

Numquid super his non indignabor?

Super montem excelsum et sublimem

posuisti cubile tuum,

et illuc ascendisti

ut immolares hostias.

Et post ostium, et retro postem,

posuisti memoriale tuum.

Quia juxta me discooperuisti,

et suscepisti adulterum, dilatasti cubile tuum;

et pepigisti cum eis fœdus;

dilexisti stratum eorum

manu aperta.

Et ornasti te regi unguento,

et multiplicasti pigmenta tua.

Misisti legatos tuos procul,

et humiliata es usque ad inferos.

In multitudine viæ tuæ laborasti;

non dixisti : Quiescam.

Vitam manus tuæ invenisti;

propterea non rogasti.

Pro quo sollicita timuisti,

quia mentita es,

et mei non es recordata,

neque cogitasti in corde tuo?

quia ego tacens et quasi non videns,

et mei oblita es.

Ego annuntiabo justitiam tuam,

et opera tua non proderunt tibi.

Cum clamaveris, liberent te congregati tui,

et omnes eos auferet ventus,

tollet aura.

Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram,

et possidebit montem sanctum meum.

Et dicam : Viam facite, præbete iter; declinate de semita,

auferte offendicula de via populi mei.

Quia hæc dicit Excelsus,

et Sublimis, habitans æternitatem et sanctum nomen ejus,

in excelso et in sancto habitans,

et cum contrito et humili spiritu :

ut vivificet spiritum humilium,

et vivificet cor contritorum.

Non enim in sempiternum litigabo,

neque usque ad finem irascar,

quia spiritus a facie mea egrediatur,

et flatus ego faciam.

Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, et percussi eum.

— 7) III Reg. 14, 23; Ez. 16, 16, 24; 23, 17, 41. — 8) Ez. 16, 25; Os. 1, 2. — 9) IV Reg. 16, 7, 8; Ez. 16, 26, 28, 29. — 10) Jer. 2, 25; 18, 12. — 11) Pro quo etc., Ps. 77, 56; Is. 51, 12, 13. Ego tacens etc., Ps. 49, 21; Is. 42, 14. — 12) Cum clamaveris etc., Jer. 11, 12. Qui autem fiduciam etc., Ps. 36, 9; Is. 11, 9; 56, 7; 65, 11, 25; Joel 3, 17; Matth. 5, 4. — 14) Is. 62, 10. — 15) Excelsus, Ps. 112, 4, 5; Mich. 6, 6. Sanctum nomen ejus, Ps. 98, 3; Luc. 1, 49. Cum contrito... spiritu, Ps. 33, 10; 50, 19. Vivificet etc., Ps. 137, 6; Is. 42, 3. — 16) Ps. 102, 9; Is. 64, 9; Jer. 3, 5, 12; Lam. 3, 22. — 17) Is. 56, 11; Jer. 6, 13. — 18) Is. 25, 8; 61, 3; Jer. 3, 11 sv.; 33, 6; Os. 6, 2; Matth. 5, 5; Luc.

- 18 Abscondi a te faciem meam, et indignatus sum;
et abiit vagus in via cordis sui.
Vias ejus vidi, et sanavi eum;
et reduxi eum, et reddidi
consolationes ipsi, et lugentibus ejus.
19 Creavi fructum labiorum pacem;
pacem ei qui longe est et qui prope,
dixit Dominus, et sanavi eum.
20 Impii autem quasi mare fervens,
quod quiescere non potest,
et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum.
21 Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

3. CAP. LVIII, 1-14 : DE JEJUNIO ET SABBATO. — *Multi errant de jejunio* [LVIII, 1-3^a]. *Est jejunium quod Dominus non elegit* [3^b-5], *et jejunium Domino acceptabile* [6, 7] *quod gratiam divinam homini conciliat* [8-12]. *De sabbato recte colendo* [13, 14].

- 58 Clama, ne cesses,
quasi tuba exalta vocem tuam,
et annuntia populo meo scelera eorum,
et domui Jacob peccata eorum.
2 Me etenim de die in diem quærunt,
et scire vias meas volunt,
quasi gens quæ justitiam fecerit,
et judicium Dei sui non dereliquerit.
Rogant me judicia justitiæ,
appropinquare Deo volunt.
3 Quare jejunavimus, et non aspexisti;
humiliavimus animas nostras, et nescisti?
Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra,
et omnes debitores vestros repetitis.
4 Ecce ad lites et contentiones jejunatis,
et percutitis pugno impie.
Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem,
ut audiat in excelso clamor vester.
5 Numquid tale est jejunium quod elegi,
per diem affligere hominem animam suam?
numquid contorquere quasi circulum caput suum,
et saccum et cinerem sternere?
numquid istud vocabis jejunium,
et diem acceptabilem Domino?
6 Nonne hoc est magis jejunium quod elegi?
Dissolve colligationes impietatis,
solve fasciculos deprimentes,
dimitte eos qui confracti sunt liberos,
et omne onus dirumpe;
7 frange esurienti panem tuum,
et egenos vagosque induc in domum tuam;

6, 21. — 19) *Fructum labiorum*, Hebr. 13, 15. *Pacem* etc., Zach. 6, 15; Eph. 2, 13, 17, 19; Hebr. 13, 15. — 20) Job 3, 17; Jer. 49, 23. — 21) Is. 48, 22; 59, 8.

58. — 1) Ez. 23, 36; Mich. 3, 8. — 2) Is. 29, 13; Matth. 13, 20. — 3) *Quare jejunavimus* etc., Zach. 7, 5, 6; Mal. 3, 14. *Ecce in die jejunii* etc., II Esdr. 5, 1-8; Eccli. 34, 31. — 4) Is. 1, 15; Zach. 7, 5; Matth. 6, 15. — 5) Mich. 6, 6; Matth. 6, 16. — 6) Ex. 21, 2; II Esdr. 5, 10-12; Luc. 4, 10; Jac. 1, 27. — 7) II Esdr. 5, 5; Ez. 18, 7, 15; Matth. 25,

cum videris nudum, operi eum,
et carnem tuam ne despexeris.
8 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum;
et sanitas tua citius orietur,
et anteibit faciem tuam justitia tua,
et gloria Domini colliget te.
9 Tunc invocabis, et Dominus exaudiet;
clamabis, et dicet : Ecce adsum.

Si abstuleris de medio tui catenam,
et desieris extendere digitum et loqui quod non prodest;
10 cum effuderis esurienti animam tuam,
et animam afflictam repleveris,
orietur in tenebris lux tua,
et tenebræ tuæ erunt sicut meridies.
11 Et requiem tibi dabit Dominus semper,
et implebit splendoribus animam tuam,

et ossa tua liberabit;
et eris quasi hortus irriguus,
et sicut fons aquarum
cujus non deficient aquæ.

12 Et ædificabuntur in te deserta sæculorum,
fundamenta generationis et generationis suscitabis;
et vocaberis ædificator sepium,
avertens semitas in quietem.

13 Si averteris a sabbato pedem tuum,
facere voluntatem tuam in die sancto meo;
et vocaveris sabbatum delicatum,
et sanctum Domini gloriosum,
et glorificaveris eum dum non facis vias tuas,
et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem :

14 tunc delectaberis super Domino;
et sustollam te super altitudines terræ,
et cibabo te hereditate Jacob, patris tui;
os enim Domini locutum est.

4. CAP. LIX, 1-21 : ISRAEL PŒNITENTIA SALVABITUR. — *Dominus potest populum suum salvare, sed propter peccata Judæorum faciem suam ab eis avertit* [I. IX, 1, 2]. *Variis criminibus arguitur populus* [3-8]. *Spes populi vana facta est* [9-11] *propter peccata* [12-15^a]. *Dominus se parat ad justitiam exercendam* [15^b-18]; *erga pœnitentes misericors erit* [19-21].

59 Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat;
neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat.
2 Sed iniquitates vestræ diviserunt
inter vos et Deum vestrum;
et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis,
ne exaudiret.

3 Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine,
et digiti vestri iniquitate;

35, 36; Luc. 3, 11. — 8) Ps. 36, 6; 84, 14; Is. 60, 1; Jer. 30, 17. — 9) Ps. 90, 15; Is. 30, 19; Jer. 33, 3. — 10) Ps. 36, 6; Eccli. 32, 20; Matth. 5, 16. — 11) Is. 66, 14; Jer. 32, 12. — 12) I Esdr. 6, 14; II Esdr. 4, 6; Is. 61, 4; 65, 21. — 13) II Esdr. 13, 15-22; Is. 56, 2, 4; Jer. 17, 21-27. — 14) *Super altitudines terra*, Deut. 32, 13; Am. 4, 13; Mich. 1, 3. *Cibabo te etc.*, Jer. 50, 19. *Os enim Domini etc.*, Is. 1, 20. 59. — 1) Num. 11, 23; Is. 50, 2. — 2) Deut. 32, 17; Prov. 1, 28; Is. 50, 1; 54, 8; Jer. 5, 25. — 3) Is. 1, 15. — 4) *Conceperunt etc.*, Job 15, 35;

- labia vestra locuta sunt mendacium,
et lingua vestra iniquitatem fatur,
4 Non est qui invocet justitiam,
neque est qui judicet vere;
sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates;
conceperunt laborem, et pepererunt iniquitatem.
- 5 Ova aspidum ruperunt,
et telas araneæ texuerunt.
Qui comederit de ovis eorum, morietur;
et quod confotum est, erumpet in regulum.
- 6 Telæ eorum non erunt in vestimentum,
neque operientur operibus suis;
opera eorum opera inutilia,
et opus iniquitatis in manibus eorum.
- 7 Pedes eorum ad malum currunt,
et festinant ut effundant sanguinem innocentem;
cogitationes eorum cogitationes inutiles,
vastitas et contritio in viis eorum.
- 8 Viam pacis nescierunt,
et non est iudicium in gressibus eorum;
semitæ eorum incurvatæ sunt eis;
omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.
- 9 Propter hoc elongatum est iudicium a nobis,
et non apprehendet nos justitia.
Expectavimus lucem, et ecce tenebræ;
splendorem, et in tenebris ambulavimus.
- 10 Palpavimus sicut cæci parietem,
et quasi absque oculis attrectavimus;
impegimus meridie quasi in tenebris,
in caliginosis quasi mortui.
- 11 Rugiemus quasi ursi omnes,
et quasi columbæ meditantes gememus:
expectavimus iudicium, et non est;
salutem, et elongata est a nobis.
- 12 Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te,
et peccata nostra responderunt nobis,
quia scelera nostra nobiscum,
et iniquitates nostras cognovimus,
- 13 peccare et mentiri contra Dominum,
et aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri,
ut loqueremur calumniam et transgressionem;
concepimus et locuti sumus de corde verba mendacii.
- 14 Et conversum est retrorsum iudicium,
et justitia longe stetit,
quia corrui in platea veritas,
et æquitas non potuit ingredi.
- 15 Et facta est veritas in oblivionem;
et qui recessit a malo, prædæ patuit.
- Et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus,
quia non est iudicium.
- 16 Et vidit quia non est vir,
et aporiatus est, quia non est qui occurrat;
et salvabit sibi brachium suum,
et justitia ejus ipsa confirmavit eum.

Ps. 7, 15. — 6) Job 8, 14; Jon. 3, 8. — 7) Prov. 14, 12, 25. — 11) Quasi columbæ, Is. 38, 14. — 1, 10; 6, 18; Rom. 3, 15-17. — 8) Is. 48, 22; 57, 21. 12) Num. 32, 23; Jer. 5, 6. — 13) Jer. 7, 8, 9. — 9) Jer. 13, 16. — 10) Deut. 28, 28, 29; Job 5, 15) Qui recessit etc., Sap. 2, 12-20. — 16) Is. 63,

- 17 Indutus est justitia ut lorica,
et galea salutis in capite ejus;
indutus est vestimentis ultionis,
et opertus est quasi pallio zeli.
- 18 Sicut ad vindictam quasi ad retributione.
indignationis hostibus suis,
et vicissitudinem inimicis suis;
insulis vicem reddet.
- 19 Et timebunt qui ab occidente nomen Dominum,
et qui ab ortu solis gloriam ejus,
cum venerit quasi fluvius violentus
quem spiritus Domini cogit;
et venerit Sion redemptor,
et eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob,
dicit Dominus.
- 21 Hoc fœdus meum cum eis,
dicit Dominus :
Spiritus meus qui est in te,
et verba mea quæ posui in ore tuo,
non recedent de ore tuo,
et de ore seminis tui,
et de ore seminis seminis tui,
dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum.

5. CAP. LX, 1-22 : DE GLORIA NOVÆ JERUSALEM. — *Ad Jerusalem gloria Domini fulgentem* [LX, 1, 2] *venient gentes tributa deferentes* [3-9]. *Filii peregrinorum muros civitatis splendide ædificabunt* [10-13] *ipsamque honoribus et divitiis ornabunt* [14-17]. *Jerusalem civitas justitiæ erit et a Domino benedicetur* [18-22].

- 60 Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum,
et gloria Domini super te orta est.
- 2 Quia ecce tenebræ operient terram,
et caligo populos;
super te autem orietur Dominus,
et gloria ejus in te videbitur.
- 3 Et ambulabunt gentes in lumine tuo,
et reges in splendore ortus tui.
- 4 Leva in circuitu oculos tuos, et vide :
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi;
filii tui de longe venient,
et filiæ tuæ de latere surgent.
- 5 Tunc videbis, et affluēs,
mirabitur et dilatabitur cor tuum,
quando conversa fuerit ad te multitudo maris,
fortitudo gentium venerit tibi.
- 6 Inundatio camelorū operiet te,
dromedarii Madian et Ephā;
omnes de Saba venient,

3, 5. — 17) *Indutus est* etc., Sap. 5, 18-20; Is. 61, 10; Eph. 6, 13-17; I Thess. 5, 8; Apoc. 10, 11-17. *Pallio zeli*, Is. 9, 7; 63, 15. — 18) Is. 63, 4; 66, 6; Jer. 51, 56. — 19) *Qui ab occidente* etc., Ps. 112, 3; Matth. 8, 11. *Cum venerit* etc., Is. 30, 27, 28. — 20) Ps. 110, 9; 129, 7, 8; Is. 1, 27; 40, 9, 10; 43, 14; Joel 2, 32; Luc. 24, 21; Rom. 11, 26, 27. — 21) *Hoc fœdus* etc., Jer. 31, 31; Hebr. 8, 10; 10,

16. *Et verba mea* etc., Deut. 4, 10; Is. 51, 16; Jer. 1, 9.

60. — 1) Tob. 13, 13; Is. 2, 5; 40, 5; 58, 8; Eph. 5, 14. — 2) Prov. 4, 18; Is. 42, 6; 49, 6; Luc 2, 21. — 3) Is. 49, 18; 66, 20; Bar. 4, 36, 37; 5, 5. — 4) Madian, Gen. 25, 2, 4; 36, 35; Ex. 2, 15, 16; 3, 1; 4, 19; 18, 1; Num. 22, 4, 7; 25, 15, 18; 31, 3; Jos. 13, 21; Jud. 6-9; III Reg. 11, 18; I Par.

aurum et thus deferentes,
et laudem Domino annuntiantes.

- 7 Omne pecus Cedar congregabitur tibi;
aries Nabaioth ministrabunt tibi :
offerentur super placabili altari meo,
et domum majestatis meæ glorificabo.
- 8 Qui sunt isti, qui ut nubes volant,
et quasi columbæ ad fenestras suas?
- 9 Me enim insulæ expectant,
et naves maris in principio
ut adducam filios tuos de longe;
argentum eorum, et aurum eorum cum eis,
nomini Domini Dei tui,
et Sancto Israel, quia glorificavit te.
- 10 Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos,
et reges eorum ministrabunt tibi;
in indignatione enim mea percussi te,
et in reconciliatione mea misertus sum tui.
- 11 Et aperientur portæ tuæ jugiter;
die ac nocte non claudentur,
ut afferatur ad te fortitudo gentium,
et reges earum adducantur.
- 12 Gens enim et regnum quod non servierit tibi peribit,
et gentes solitudine vastabuntur.
- 13 Gloria Libani ad te veniet,
abies, et buxus, et pinus simul
ad ornandum locum sanctificationis meæ;
et locum pedum meorum glorificabo.
- 14 Et venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te,
et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi,
et vocabunt te Civitatem Domini,
Sion Sancti Israel.
- 15 Pro eo quod fuisti derelicta
et odio habita,
et non erat qui per te transiret,
ponam te in superbiam sæculorum,
gaudium in generationem et generationem;
- 16 et suges lac gentium,
et mamilla regum lactaberis;
et scies quia ego Dominus salvans te,
et redemptor tuus, Fortis Jacob.
- 17 Pro ære afferam aurum,
et pro ferro afferam argentum,

1, 32, 33, 46; Ps. 82, 10; Is. 9, 4; 10, 26. *Epha*, Gen. 25, 4; 1 Par. 1, 33. *Saba*, Gen. 10, 7, 28; 25, 3; III Reg. 10, 1, 4; 1 Par. 1, 9, 22, 32; II Par. 9, 1, 3; Job 1, 15; 6, 19; Ps. 71, 10; Jer. 6, 20; Ez. 27, 22, 23; 38, 13. *Aurum et thus deferentes* etc., Matth. 2, 1-11. — 7) Cedar, Is. 21, 16. *Nabaioth*, Gen. 25, 13; 28, 9; 36, 3; 1 Par. 1, 29; 1 Mach. 5, 25; 9, 35. *Offerentur* etc., Is. 56, 7. *Domum* etc., Agg. 2, 8. — 8) *Quasi columbæ*, Os. 11, 11. — 9) *Me insulæ expectant*, Is. 42, 4; 51, 5. *Ut adducam* etc., Is. 14, 2; 43, 5. *Quia glorificavit te*, Is. 44, 23; 55, 5. — 10) *Et*

ædificabunt etc. Is. 14, 1; 45, 1, 13; Zach. 6, 15. *In indignatione* etc., Is. 54, 7, 8. — 11) *Et aperientur* etc., Apoc. 21, 25, 26. — 12) Jer. 12, 17; Agg. 2, 23; Zach. 14, 17-19. — 13) *Gloria Libani* etc., Cant. 5, 15; Is. 35, 2; 41, 10; 55, 13. *Et locum* etc., Ps. 98, 5; 131, 7; Ez. 43, 7. — 14) *Et venient* etc., Ps. 71, 9; Is. 14, 1, 2; 49, 23; Zach. 8, 23; Apoc. 3, 9. *Et vocabunt* etc., Is. 1, 26; 62, 2; Ez. 48, 35. — 15) Is. 54, 6; 62, 4; 65, 18. — 16) *Et suges* etc., Is. 49, 23; 66, 12. *Ego salvans*, Is. 43, 3; 47, 4; 49, 26. *Fortis Jacob*, Gen. 49, 24; Ps. 131, 2, 5; Is. 1, 24; 49, 26. — 17) *Et po-*

et pro lignis æs,
et pro lapidibus ferrum ;
et ponam visitationem tuam pacem,
et præpositos tuos justitiam.

- 18 Non audietur ultra iniquitas in terra tua,
vastitas et contritio in terminis tuis ;
et occupabit salus muros tuos,
et portas tuas laudatio.

- 19 Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem,
nec splendor lunæ illuminabit te ;
sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam,
et Deus tuus in gloriam tuam.

- 20 Non occidet ultra sol tuus,
et luna tua non minuetur,
quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam,
et complebuntur dies luctus tui.

- 21 Populus autem tuus omnes iusti ;
in perpetuum hereditabunt terram,
germen plantationis meæ,
opus manus meæ ad glorificandum.

- 22 Minimus erit in mille,
et parvulus in gentem fortissimam.
Ego Dominus, in tempore ejus
subito faciam istud.

6. CAP. LXI, 1-11 : SERVUS DOMINI NUNTIVS ET AUCTOR SALVTIS ERIT. — *Servus Domini mandatum a Deo acceptum prædicat* [LXI, 1-3]. *Israel post humiliationem gloriam possidebit* [4-7]. *Dominus cum populo suo fœdus inibit et eum proteget* [8, 9]. *Gratiarum actio Domino agitur* [10, 11].

- 61 Spiritus Domini super me,
eo quod unxerit Dominus me ;
ad annuntiandum mansuetis misit me,
ut mederer contritis corde,
et prædicarem captivis indulgentiam,
et clausis apertionem ;
2 ut prædicarem annum placabilem Domino,
et diem ultionis Deo nostro ;
3 ut consolarer omnes lugentes,
ut ponerem lugentibus Sion,
et darem eis coronam pro cinere,
oleum gaudii pro luctu,
pallium laudis pro spiritu mœroris ;
et vocabuntur in ea fortes justitiæ,
plantatio Domini ad glorificandum.
4 Et ædificabunt deserta a sæculo,
et ruinas antiquas erigent,
et instaurabunt civitates desertas,
dissipatas in generationem et generationem.

nam etc., Is. 52, 7. — 18) *Non audietur* etc., Is. 11, 9. *Et occupabit* etc., Is. 26, 1. — 19) Is. 24, 23; 30, 26; Zach. 6, 7; Apoc. 21, 23; 22, 5. — 20) *Et complebuntur* etc., Is. 35, 10; 65, 10; Apoc. 21, 4. — 21) *Populus* etc., Is. 52, 1; Jer. 31, 33, 34. *In perpetuum* etc., Is. 57, 13; Ez. 37, 25. *Germen* etc., Is. 61, 3; Joan. 15, 1, 2; 1 Cor. 3, 9. — 22) Mich. 4, 7; Zach. 12, 8; Matth. 13, 31.

61. — 1) *Spiritus Domini... eo quod unxerit* etc., III Reg. 19, 16; Ps. 2, 2; Is. 11, 2; 42, 1; 48, 16; Matth. 12, 18; Luc. 4, 18, 19; Joan. 1, 20, 25. *Ad annuntiandum* etc., Ps. 33, 19; 145, 7; 146, 3; Matth. 11, 5; Marc. 1, 38. — 2) Lev. 25, 10; Is. 34, 8; 63, 4; Matth. 5, 5. — 3) Ps. 44, 8; Is. 28, 5; 57, 18; 60, 21; Jer. 31, 13; Matth. 15, 13; Joan. 15, 8; Phil. 1, 11; Hebr. 1, 9. — 4) Is. 49.

- 5 Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra,
et filii peregrinorum agricolæ et vinitores vestri erunt.
- 6 Vos autem sacerdotes Domini vocabimini.
Ministri Dei nostri, dicetur vobis;
fortitudinem gentium comedetis,
et in gloria earum superbietis.
- 7 Pro confusione vestra duplici
et rubore, laudabunt partem suam;
propter hoc in terra sua duplicia possidebunt,
lætitia sempiterna erit eis.
- 8 Quia ego Dominus diligens iudicium,
et odio habens rapinam in holocausto;
et dabo opus eorum in veritate,
et fœdus perpetuum feriam eis.
- 9 Et scient in gentibus semen eorum,
et germen eorum in medio populorum;
omnes qui viderint eos cognoscent illos,
quia isti sunt semen cui benedixit Dominus.
- 10 Gaudens gaudebo in Domino,
et exultabit anima mea in Deo meo,
quia induit me vestimentis salutis,
et indumento justitiæ circumdedit me,
quasi sponsum decoratum corona,
et quasi sponsam ornatam monilibus suis.
- 11 Sicut enim terra profert germen suum,
et sicut hortus semen suum germinat,
sic Dominus Deus germinabit justitiam
et laudem coram universis gentibus.

7. CAP. LXII, 1-12 : EXTOLLITUR GLORIA NOVÆ SION. — *Sion liberatæ et splendide proponuntur nomina nova* [LXII, 1-5]. *Auxilium Domini precibus postulat* [6, 7] *et impetratur* [8, 9]. *Prope est salvator* [10-12].

- 62 Propter Sion non tacebo,
et propter Jerusalem non quiescam,
donec egrediatur ut splendor justus ejus,
et salvator ejus ut lampas accendatur.
- 2 Et videbunt gentes justum tuum,
et cuncti reges inclytum tuum;
et vocabitur tibi nomen novum,
quod os Domini nominabit.
- 3 Et eris coronâ gloriæ in manu Domini,
et diadema regni in manu Dei tui.
- 4 Non vocaberis ultra derelicta,
et terra tua non vocabitur amplius desolata;
sed vocaberis Voluntas mea in ea,
et terra tua inhabitata,
quia complacuit Domino in te;
et terra tua inhabitabitur.

8; 58, 12; Am. 9, 14. — 5) Is. 14, 1; 60, 10. — 6) *Sacerdotes Domini* etc., Is. 66, 21; 1 Petr. 2, 9. *Fortitudinem gentium*, Is. 60, 5, 11. — 7) Job 42, 10, 12; Is. 40, 2; Soph. 3, 19, 20. — 8) *Diligens justitiam* etc., Ps. 10, 8; Is. 59, 14. *Dabo opus* etc., Is. 40, 10; 49, 4. *Fœdus* etc., Is. 54, 10; 55, 3. — 10) *Gaudens* etc., Ps. 34, 9; Hab. 3, 18; Luc. 1, 47. *Quia induit* etc., Is. 49, 18; 59, 17; Bar. 5, 2; Zach. 3, 4; Matth. 22, 11, 12; Apoc. 21, 2. — 11) Is. 60, 18; 62, 7.

62. — 1) Prov. 4, 18; Is. 60, 3. — 3) Is. 65, 15; Apoc. 2, 17; 3, 12. — 3) Phil. 4, 1. — 4) Is. 49, 14; 54, 1, 6, 7; 60, 15; Os. 1, 10; 1 Petr. 2, 10. —

- 5 Habitabit enim juvenis cum virgine,
et habitabunt in te filii tui;
et gaudebit sponsus super sponsam,
et gaudebit super te Deus tuus.
- 6 Super muros tuos, Jerusalem,
constitui custodes; tota die et tota nocte
in perpetuum non tacebunt.
Qui reminiscimini Domini,
ne taceatis,
7 et ne detis silentium ei,
donec stabiliat et donec ponat Jerusalem
laudem in terra.
- 8 Juravit Dominus in dextera sua,
et in brachio fortitudinis suæ:
Si dederō triticum tuum ultra
cibum inimicis tuis;
et si biberint filii alieni vinum tuum
in quo laborasti.
- 9 Quia qui congregant illud, comedent,
et laudabunt Dominum;
et qui comportant illud, bibent
in atriis sanctis meis.
- 10 Transite, transite per portas,
præparate viam populo,
planum facite iter, eligite lapides,
et elevate signum ad populos.
- 11 Ecce Dominus auditum fecit
in extremis terræ:
Dicite filiæ Sion:
Ecce Salvator tuus venit;
ecce merces ejus cum eo,
et opus ejus coram illo.
- 12 Et vocabunt eos populus sanctus,
redempti a Domino;
tu autem vocaberis quæsitā civitas,
et non derelicta.

8. CAP. LXIII, 1-6: ULTIO DE EDOM. — *Venit ultor [LXIII, 1] gentes in torculari calcans [2, 3] in die ultionis [4-6].*

- 63 Quis est iste, qui venit de Edom,
tinctis vestibus de Bosra?
iste formosus in stola sua,
gradiens in multitudine fortitudinis suæ.
Ego qui loquor justitiam,
et propugnator sum ad salvandum.
- 2 Quare ergo rubrum est indumentum tuum;
et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?
- 3 Torcular calcavi solus,

5) *Et gaudebit* etc., Is. 65, 19; Jer. 32, 41; Soph. 3, 17. — 6) Is. 52, 8; 56, 10; Jer. 6, 17. — 7) Is. 60, 18; 61, 11; Soph. 3, 20. — 8) *juravit* etc., Hebr. 6, 13. *Si dederō* etc., Deut. 28, 33; Is. 65, 21, 22; Jer. 5, 17. — 9) Deut. 12, 12; 14, 23, 26. — 10) *Præparate viam*, Is. 40, 3; 57, 14. *Elevate signum*, Is. 11, 10; 49, 22. — 11) *Dicite filiæ Sion*

etc., Zach. 9, 9; Matth. 21, 5; Joan. 12, 15. *Ecce merces* etc., Is. 40, 10; Apoc. 22, 12. — 12) Is. 35, 10; 51, 11; Os. 1, 10; I Petr. 2, 10.

63. — 1) *De Edom*, Is. 34, 5, 6. *In stola sua*, I Mach. 14, 9. *Ego qui loquor* etc., Is. 42, 1, 3. — 2) Lam. 1, 15; Apoc. 19, 13. — 3) Is. 59, 10.

et de gentibus non est vir mecum;
 calcavi eos in furore meo,
 et conculcavi eos in ira mea;
 et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea,
 et omnia indumenta mea inquinavi.

- 4 Dies enim ultionis in corde meo,
 annus redemptionis meæ venit.
 5 Circumspexi, et non erat auxiliator;
 quæsi, et non fuit qui adjuvaret;
 et salvavit mihi brachium meum,
 et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.
 6 Et conculcavi populos in furore meo,
 et inebriavi eos in indignatione mea,
 et detraxi in terram virtutem eorum.

9. CAP. LXIII, 7—LXIV, 12 : PROPHETA IN NOMINE ISRAEL CAPTIVI MISERICORDIAM DOMINI DEPRECATUR. — *Memorantur pristina Domini miserationes [LXIII, 7-11^a], spectatim exitus de Ægypto [11^b-14]. Rogatur Dominus ut populi sui iterum misereatur [15-19], nova prodigia faciat [LXIV, 1-4], Israel dolent parcat [5-7] et penam non aggravet [8-12].*

- 7 Miserationum Domini recordabor,
 laudem Domini
 super omnibus quæ reddidit nobis Dominus,
 et super multitudinem bonorum domui Israel,
 quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam,
 et secundum multitudinem misericordiarum suarum.
 8 Et dixit : Verumtamen populus meus est,
 filii non negantes;
 et factus est eis salvator.
 9 In omni tribulatione eorum non est tribulatus,
 et angelus faciei ejus salvavit eos.
 In dilectione sua et in indulgentia sua
 ipse redemit eos,
 et portavit eos, et elevavit eos
 cunctis diebus sæculi.
 10 Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, et affixerunt
 spiritum Sancti ejus;
 et conversus est eis in inimicum,
 et ipse debellavit eos.
 11 Et recordatus est dierum sæculi Moysi, et populi sui.
 Ubi est qui eduxit eos de mari
 cum pastoribus gregis sui?
 ubi est qui posuit in medio ejus
 spiritum Sancti sui;
 12 qui eduxit ad dexteram Moysen,
 brachio majestatis suæ;
 qui scidit aquas ante eos,
 ut faceret sibi nomen sempiternum;
 13 qui eduxit eos per abyssos,
 quasi equum in deserto
 non impingentem?

Joel 3, 13; Apoc. 14, 19, 20. — 4) Is. 34, 8; 61, 2; Os. 9, 7; Luc. 21, 22. — 5) Is. 59, 16. — 6) Is. 49, 26; 51, 17. — 7) Ps. 144, 7. — 8) Deut. 32, 5, 20. — 9) Deut. 7, 7, 8; 32, 10-12; Jud. 10, 16; Jer. 31, 3; Ez. 16, 5, 6; Joan. 3, 16. — 10) Ipsi autem etc., Gen. 6, 6; Ex. 15, 24; Num. 14, 11; Ps. 77, 17, 40, 56; Act. 7, 51. Et conversus est etc., Job 30, 21. — 11) Ex. 14, 19-22; Ps. 76, 6, 7, 21; 77, 52; 79, 2; Jer. 2, 6; Mal. 3, 4. — 12) Qui scidit aquas, Ex. 14, 21; Jos. 3, 16. Ut faceret sibi nomen, II Reg. 7, 23; II Esdr. 9, 10. — 13) Ps. 105,

- 14 Quasi animal in campo descendens,
spiritus Domini ductor ejus fuit.
Sic adduxisti populum tuum,
ut faceres tibi nomen gloriæ.
- 15 Attende de cælo, et vide
de habitaculo sancto tuo, et gloriæ tuæ.
Ubi est zelus tuus, et fortitudo tua,
multitudo viscerum tuorum et miserationum tuarum?
Super me continuerunt se.
- 16 Tu enim pater noster;
et Abraham nescivit nos,
et Israel ignoravit nos;
tu, Domine, pater noster,
redemptor noster, a sæculo nomen tuum.
- 17 Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis;
indurasti cor nostrum ne timeremus te?
Convertere propter servos tuos,
tribus hereditatis tuæ.
- 18 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum,
hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.
- 19 Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri,
neque invocaretur nomen tuum super nos.
- 64 Utinam dirumperes cælos, et descenderes;
a facie tua montes defluerent.
- 2 Sicut exustio ignis tabescerent,
aquæ arderent igni,
ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis,
a facie tua gentes turbarentur.
- 3 Cum feceris mirabilia, non sustinebimus.
Descendisti, et a facie tua montes defluerunt.
- 4 A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt;
oculus non vidit,
Deus, absque te, quæ præparasti expectantibus te.
- 5 Occurristi lætanti, et facienti justitiam;
in viis tuis recordabuntur tui.
- Ecce tu iratus es, et peccavimus.
In ipsis fuimus semper, et salvabimur.
- 6 Et facti sumus ut immundus omnes nos,
et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ;
et cecidimus quasi folium universi,
et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.
- 7 Non est qui invocet nomen tuum;
qui consurgat, et teneat te.
Abscondisti faciem tuam a nobis,
et allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.
- 8 Et nunc, Domine, pater noster es tu,
nos vero lutum; et fictor noster tu,
et opera manuum tuarum omnes nos.

9; Sap. 19, 7, 9. — 14) Num. 10, 33. — 15) *Attende etc.*, Deut. 26, 15; Ps. 32, 14; Bar. 2, 16; Zach. 2, 13. *Ubi est zelus tuus*, Is. 59, 17; Zach. 1, 14. — 16) *Pater noster*, Deut. 32, 6; Is. 64, 8; Jer. 3, 19; 31, 9; Matth. 6, 1, 6; Luc. 11, 2; Joan. 8, 41. *Redemptor noster*, Is. 41, 14. — 17) *Indurasti etc.*, Is. 6, 10; Joan. 12, 40. *Convertere etc.*, Ps. 89, 13. — 18) Deut. 4, 27, 28; Ps. 78, 1; Jer. 51, 51; Lam. 1, 10.

64. — 1) *Utinam dirumperes etc.*, Ps. 17, 10; 143, 5. *Montes defluerent*, Jud. 5, 5; Ps. 96, 5; Mich. 1, 4; Hab. 3, 10. — 2) *Ut notum fieret etc.*, Jos. 2, 9, 10. — 3) Ex. 14, 13; 15, 11. — 4) Ps. 30, 20; 1 Cor. 2, 9. — 6) *Ut immundus*, Is. 59, 12-15. *Quasi pannus etc.*, Esth. 14, 16; Is. 30, 22. *Cecidimus etc.*, Ps. 89, 5-7. — 7) *Abscondisti etc.*, Is. 8, 17; 43, 22; 54, 8; Os. 7, 7. — 8) *Pater noster*, Deut. 32, 6; Is. 63, 16. *Nos vero lutum*, Is. 45, 9; Jer. 18, 6; Rom. 9, 20, 21. *Opera manuum*

- 9 Ne irascaris, Domine, satis,
et ne ultra memineris iniquitatis nostræ;
ecce, respice, populus tuus omnes nos.
10 Civitas Sancti tui facta est deserta,
Sion deserta facta est,
Jerusalem desolata est.
11 Domus sanctificationis nostræ et gloriæ nostræ,
ubi laudaverunt te patres nostri,
facta est in exustionem ignis,
et omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas
12 Numquid super his continebis te, Domine;
tacebis, et affliges nos vehementer?

10. CAP. LXV, 1-25 : RESPONDET DOMINUS POPULO DEPRECANTI. — *Dominus penas a peccatoribus pertinacibus sumet* [LXV, 1-7], *justos autem salvabit* [8-10]. *Unicuique pro suo merito reddetur* [11-16]. *Novus rerum ordo constituetur* [17, 18]. *Describitur felicitas messianica servis Domini tribuenda* [19-25].

- 65 Quæsierunt me qui ante non interrogabant,
invenerunt qui non quæsierunt me.
Dixi : Ecce ego, ecce ego,
ad gentem quæ non invocabat nomen meum.
2 Expandi manus meas tota die
ad populum incredulum,
qui graditur in via non bona
post cogitationes suas.
3 Populus qui ad iracundiam provocat me
ante faciem meam semper;
qui immolant in hortis,
et sacrificant super lateres;
4 qui habitant in sepulcris,
et in delubris idolorum dormiunt;
qui comedunt carnem suillam,
et jus profanum in vasis eorum;
5 qui dicunt : Recede a me,
non appropinques mihi, quia immundus es.
Isti fumus erunt in furore meo,
ignis ardens tota die.
6 Ecce scriptum est coram me:
non tacebo, sed reddam,
et retribuam in sinum eorum.
7 Iniquitates vestras, et iniquitates patrum vestrorum simul,
dicit Dominus;
qui sacrificaverunt super montes,
et super colles exprobraverunt mihi;
et remetiar opus eorum primum
in sinu eorum.
8 Hæc dicit Dominus :
Quomodo si inveniatur granum in botro,
et dicatur : Ne dissipes illud,
quoniam benedictio est;

inveniant, Is. 29, 23; 45, 11; 60, 21. — 9) Ps. 73, 1, 2; 78, 8; Is. 57, 16. — 10) II Esdr. 1, 3; 2, 3; Jer. 22, 5; Os. 2, 12. — 11) IV Reg. 25, 9; II Par. 36, 19; Ps. 73, 7; 78, 1; Is. 63, 11; Lam. 1, 7, 10, 11; Agg. 1, 9; Matth. 23, 38. — 12) Is. 42, 14; Zach. 1, 12.

65. — 1) Prov. 1, 24; Is. 19, 25; Zach. 14, 16; Rom. 10, 20. — 2) Is. 1, 29; 57, 5, 6; 66, 17; Jer.

3, 7; 7, 23, 24. Bar. 1, 21, 22; Rom. 10, 21. — 3) Lev. 11, 7; Is. 66, 17; I Mach. 1, 50. — 4) II Mach. 6, 18. — 5) *Qui dicunt*, Luc. 18, 9. *Isti fumus* etc., Is. 1, 31; 9, 18. — 6) *Ecce scriptum est* etc., Jer. 16, 17; 17, 1. *Non tacebo* etc., Ps. 49, 3; 78, 12; Jer. 16, 18; Luc. 6, 38. — 7) Ex. 20, 5; Matth. 23, 35. — 8) Gen. 18, 26; Is. 6, 13;

- sic faciam propter servos meos,
 ut non disperdam totum.
 9 Et educam de Jacob semen,
 et de Juda possidentem montes meos;
 et hereditabunt eam electi mei,
 et servi mei habitabunt ibi.
 10 Et erunt campestria in caulas gregum,
 et vallis Achor in cubile armentorum,
 populo meo qui requisierunt me.
 11 Et vos qui dereliquistis Dominum,
 qui oblii estis montem sanctum meum,
 qui ponitis Fortunæ mensam,
 et libatis super eam;
 12 numerabo vos in gladio,
 et omnes in cæde corruetis :
 pro eo quod vocavi, et non respondistis;
 locutus sum, et non audistis;
 et faciebatis malum in oculis meis,
 et quæ nolui elegistis.
 13 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus :
 Ecce servi mei comedent,
 et vos esurietis;
 ecce servi mei bibent,
 et vos sitietis;
 14 ecce servi mei lætabuntur,
 et vos confundemini;
 ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis,
 et vos clamabitis præ dolore cordis,
 et præ contritione spiritus ululabitis,
 15 et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis;
 et interficiet te Dominus Deus,
 et servos suos vocabit nomine alio :
 16 in quo qui benedictus est super terram
 benedicetur in Deo amen,
 et qui jurat in terra
 jurabit in Deo amen;
 quia oblivioni traditæ sunt angustiae priores,
 et quia absconditæ sunt ab oculis meis.
 17 Ecce enim ego creo cælos novos,
 et terram novam;
 et non erunt in memoria priora,
 et non ascendent super cor.
 18 Sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum
 in his quæ ego creo,
 quia ecce ego creo Jerusalem exultationem,
 et populum ejus gaudium.
 19 Et exultabo in Jerusalem,
 et gaudebo in populo meo,
 et non audietur in eo ultra
 vox fletus et vox clamoris.
 20 Non erit ibi amplius infans dierum

17, 6. — 9) IV Reg. 19, 31; Is. 27, 6; 37, 31. —
 10) Is. 51, 1; Jer. 50, 6; Os. 2, 15; Soph. 2, 6. —
 11) Qui dereliquistis etc. Jos. 24, 20. Montem
 sanctum meum, Is. 57, 13; Joel 3, 17. Ponitis
 Fortunæ mensam, Ez. 23, 41; Dan. 14, 13, 17,
 20; I Cor. 10, 21. — 12) Prov. 1, 24; Is. 66, 4;
 Jer. 7, 13. — 13) Ps. 22, 27; Is. 55, 1. — 14) Ps. 5,
 12; Luc. 6, 25. — 15) Deut. 28, 37; Is. 62, 2; Jer.
 29, 22; Zach. 8, 13. — 16) Qui benedictus est etc.,
 Ps. 71, 17; Jer. 4, 2. Quia oblivioni etc., Is. 43,
 18, 19. — 17) Is. 66, 22; II Petr. 3, 13; Apoc. 21,
 1. — 18) Jer. 31, 7. — 19) Et exultabo etc., Is.
 62, 5; 66, 10. Et non audietur etc., Is. 25, 8; 35,
 10; Apoc. 21, 4. — 20) Prov. 3, 1, 2; Zach. 8, 4.

et senex qui non impleat dies suos,
quoniam puer centum annorum morietur,
et peccator centum annorum maledictus erit.

- 21 Et ædificabunt domos, et habitabunt;
et plantabunt vineas, et comedent fructus earum.
22 Non ædificabunt, et alius habitabit;
non plantabunt, et alius comedet:
secundum enim dies ligni erunt dies populi mei,
et opera manuum eorum inveterabunt.
23 Electi mei non laborabunt frustra,
neque generabunt in conturbatione,
quia semen benedictorum Domini est,
et nepotes eorum cum eis.
24 Eritque antequam clament, ego exaudiam;
adhuc illis loquentibus, ego audiam.
25 Lupus et agnus pascentur simul,
leo et bos comedent paleas,
et serpenti pulvis panis ejus.
Non nocebunt, neque occident
in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

11. CAP. LXVI, 1-24 : DE NOVA JERUSALEM ET DE IMPIIS A SALUTE EXCLUSIS.—
Damnabuntur Israelite qui cultum mere externum aut contra legem Domino reddunt [LXVI, 1-4]. *Hostes Domini cito penas dabunt* [5, 6]. *Nova Sion filios pariet qui cum ea gaudebunt* [7-14^a]. *Indignatur Dominus apostatis* [14^b-17], *promittit autem benedictiones electis qui in Jerusalem ex omnibus gentibus convenient* [18, 19]. *De gloria futura montis sancti Jerusalem* [20-23]. *De peccatoribus a salute exclusis* [24].

- 66 Hæc dicit Dominus : Cælum sedes mea,
terra autem scabellum pedum meorum.
Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi?
et quis est iste locus quietis meæ?
2 Omnia hæc manus mea fecit,
et facta sunt universa ista,
dicit Dominus;
ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum
et contritum spiritu, et tremement sermones meos?
3 Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum;
qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem;
qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat;
qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo.
Hæc omnia elegerunt in viis suis,
et in abominationibus suis anima eorum delectata est.
4 Unde et ego eligam illusiones eorum,
et quæ timebant adducam eis;
quia vocavi, et non erat qui responderet;
locutus sum, et non audierunt;
feceruntque malum in oculis me
et quæ nolui elegerunt.
5 Audite verbum Domini,
qui tremitis ad verbum ejus.

— 21) Deut. 28, 30; Is. 62, 8; Jer. 31, 5; Am. 7, 14. — 22) Ps. 91, 12-14. — 23) Deut. 28, 41; Ps. 113², 12-15; Is. 49, 4; 61, 9. — 24) Is. 30, 19; 58, 9; Dan. 9, 21. — 25) *Lupus* etc., Is. 11, 6, 7. *Serpenti* etc., Gen. 3, 14; Mich. 7, 17. *Non nocebunt* etc., Is. 11, 9.

66. — 1) III Reg. 8, 27; Matth. 5, 34, 35; 6, 1, 9; Act. 7, 49, 50; 17, 24. — 2) I Par. 29, 14; Job 12, 9; Jer. 14, 22. — 3) Is. 1, 11; 65, 4; Jer. 7, 31. — 4) *Quia vocavi* etc., Is. 65, 12; Jer. 7, 31. — 5) *Abjicientes* etc., Luc. 6, 22. *Glorificetur* etc., Sap. 2,

Dixerunt fratres vestri odientes vos,
et abjicientes propter nomen meum :
Glorificetur Dominus,
et videbimus in lætitia vestra ;
ipsi autem confundentur.
6 Vox populi de civitate,
vox de templo,
vox Domini
reddentis retributionem inimicis suis.

7 Antequam parturiret peperit ;
antequam veniret partus ejus,
peperit masculum.
8 Quis audivit unquam tale ?
et quis vidit huic simile ?
Numquid parturiet terra in die una,
aut parietur gens simul,
quia parturivit et peperit
Sion filios suos ?

9 Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam ?
dicit Dominus ;
si ego qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero ?
ait Dominus Deus tuus.

10 Lætamini cum Jerusalem,
et exsultate in ea, omnes qui diligitis eam ;
gaudete cum ea gaudio,
universi qui lugetis super eam ;
11 ut sugatis et repleamini
ab ubere consolationis ejus,
ut mulgeatis et deliciis affluatis
ab omnimoda gloria ejus.

12 Quia hæc dicit Dominus :
Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis,
et quasi torrentem inundantem gloriam gentium,
quam sugetis ; ad ubera portabimini,
et super genua blandientur vobis.
13 Quomodo si cui mater blandiatur,
ita ego consolabor vos,
et in Jerusalem consolabimini.
14 Videbitis, et gaudebit cor vestrum ;
et ossa vestra quasi herba germinabunt ;

et cognoscetur manus Domini servis ejus,
et indignabitur inimicis suis.
15 Quia ecce Dominus in igne veniet,
et quasi turbo quadrigæ ejus,
reddere in indignatione furorem suum,
et increpationem suam in flamma ignis ;
16 quia in igne Dominus dijudicabit,
et in gladio suo ad omnem carnem ;
et multiplicabuntur interfecti a Domino,
17 qui sanctificabantur et mundos se putabant in hortis
post januam intrinsecus,
qui comedebant carnem suillam,

17; Is. 5, 19. — 6) Ps. 78, 12; Is. 59, 18; 65, 6, 7.
— 7) Is. 13, 8. — 10) Tob. 13, 19; Ps. 121, 6; Is.
65, 19. — 12) Is. 48, 18; 49, 23; 60, 16. — 13) Is.
35, 10; 40, 1; 51, 12. — 14) Gaudebit cor vestrum,
Joan. 16, 22. Ossa vestra etc., Eccli. 46, 14; 49,

12; Is. 58, 11. Cognoscetur etc., I Esdr. 8, 22, 31.
— 14) Ps. 96, 3; Is. 19, 1; 33, 14; Jer. 4, 13; Nah.
1, 3; Hab. 3, 8; Mal. 3, 1, 2; 11 Thess. 1, 7, 8;
Hebr. 12, 29; Apoc. 19, 11, 12. — 17) Is. 65, 3-5.

et abominationem, et murem :
simul consumentur, dicit Dominus.

- 18 Ego autem opera eorum et cogitationes eorum
venio ut congregem,
cum omnibus gentibus et linguis ;
et venient, et videbunt gloriam meam.
- 19 Et ponam in eis signum,
et mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes
in mare, in Africam, et Lydiam, tendentes sagittam ;
in Italiam et Græciam,
ad insulas longe,
ad eos qui non audierunt de me,
et non viderunt gloriam meam.
Et annuntiabunt gloriam meam gentibus ;
- 20 et adducent omnes fratres vestros
de cunctis gentibus
donum Domino,
in equis, et in quadrigis, et in lecticis,
et in mulis, et in carrucis,
ad montem sanctum meum
Jerusalem, dicit Dominus,
quomodo si inferant filii Israel munus
in vase mundo in domum Domini.
- 21 Et assumam ex eis
in sacerdotes et levitas, dicit Dominus.
- 22 Quia sicut cæli novi,
et terra nova, quæ ego facio
stare coram me, dicit Dominus,
sic stabit semen vestrum et nomen vestrum.
- 23 Et erit mensis ex mense,
et sabbatum ex sabbato ;
veniet omnis caro ut adoret coram facie mea,
dicit Dominus.
- 24 Et egredientur, et videbunt cadavera
viro-
rum qui prævaricati sunt in me :
vermis eorum non morietur,
et ignis eorum non extinguetur ;
et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

— 18) Is. 2, 2, 3; 45, 20; Zach. 14, 16; Matth. 28, 19. — 19) *Qui salvati fuerint*, Is. 45, 20. *In mare* (hebr. Tharsis), Gen. 10, 4; I Par. 1, 7; Is. 23, 6, 10; Jer. 10, 9; Ez. 27, 12; 38, 13; Jon. 1, 3; 4, 2. *Lydiam*, Gen. 10, 13; I Par. 1, 11; Jer. 46, 9; Ez. 27, 10; 30, 5. *Italiam* (hebr. Thubal), Gen. 10, 2; I Par. 1, 5; Ez. 27, 13; 32, 26; 38, 2, 3; 39, 1. *Græciam* (hebr. Javan), Gen. 10, 2; I Par.

1, 5; Ez. 27, 13, 19; Dan. 8, 21; 10, 20; 11, 2; Zach. 9, 13. *Ad insulas longe*, Gen. 10, 5. *Eos qui non audierunt de me*, Is. 52, 15; Rom. 15, 20, 21. — 20) Is. 49, 22; 60, 3-7; Bar. 5, 6; Soph. 3, 10; Rom. 15, 16. — 21) I Petr. 2, 9; Apoc. 1, 6. — 22) Is. 65, 17; Jer. 33, 25, 26. — 23) Ps. 65, 4; 85, 9; Zach. 14, 16. — 24) *Vermis... et ignis eorum*, Eccli. 7, 19; Is. 34, 10; Marc. 9, 13.

PROPHETIA JEREMIÆ

PROLOGUS

[I, 1-19.]

LIBRI INSCRIPTIO. JEREMIAS IN VATEM CONSECRATUR

1. CAP. I, 1-3 : LIBRI INSCRIPTIO.

- 1 ERBA Jeremiæ, filii Helciæ, de sacerdotibus qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.
- 2 Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiæ, filii Amon, regis Juda, in tertio decimo anno regni
- ejus. Et factum est in diebus Joakim, 3 filii Josiæ, regis Juda, usque ad consumptionem undecimi anni Sedeciæ, filii Josiæ, regis Juda, usque ad transmigrationem Jerusalem, in mense quinto.

2. CAP. I, 4-19 : VOCATIO PROPHETICA JEREMIÆ. — *Jeremias a Domino vocatur* [I, 4, 5], *hæsitat et incitatur* [6-8]. *Mandatum prophete definitur* [9, 10]. *Visiones virgæ amygdaline* [11, 12] *et ollæ succensæ* [13-15]. *Jeremias a Domino confortatur* [16-19].

- 4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
- 5 Priusquam te formarem in utero, novi te;
et antequam exires de vulva, sanctificavi te,
et prophetam in gentibus dedi te.
- 6 Et dixi :
- A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui,
quia puer ego sum.
- 7 Et dixit Dominus ad me :
- Noli dicere : Puer sum;
quoniam ad omnia quæ mittam te ibis,
et universa quæcumque mandavero tibi loqueris.
- 8 Ne timeas a facie eorum,
quia tecum ego sum ut eruam te,
dicit Dominus.
- 9 Et misit Dominus manum suam, et tetigit os meum, et dixit Dominus ad me :
- Ecce dedi verba mea in ore tuo;
ecce constitui te hodie
super gentes et super regna,
ut evellas, et destruas,
et disperdas, et dissipes,
et ædifices, et plantes.
- 11 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
- Quid tu vides, Jeremia?

1. — 1) *Anathoth*, Jos. 21, 18; Jer. 11, 21; 29, 27; 32, 7. — 2) *Josiæ*, IV Reg. 22, 1-23, 30. *In tertio... ejus*, Jer. 25, 3. — 3) *Joakim*, IV Reg. 23, 34-24, 5; Jer. 25, 1; 36, 1. *Sedeciæ*, IV Reg. 24, 17-25, 7; Jer. 39, 2. *Usque... Jerusalem*, IV Reg. 25, 8-11. — 4) *Priusquam... sanctificavi*

te, Eccli. 49, 9. *Prophetam in gentibus*, Jer. 25, 15-29; 46, 1-51, 64. — 8) Jer. 15, 20; 20, 11. — 9) *Tetigit os meum*, Is. 6, 7; Ez. 2, 8, 9; Dan. 10, 16. *Ecce... tuo*, Deut. 18, 18; Jer. 5, 14. — 10) *Ut evellas... plantes*, Jer. 18, 7; 31, 28; 45, 4; Eccli. 49, 9. — 11) *Quid tu vides*, Jer. 24, 3; Am. 7, 8;

Et dixi :

Virgam vigilantem ego video.

12 Et dixit Dominus ad me :

Bene vidisti; quia vigilabo ego
super verbo meo, ut faciam illud.

13 Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens :

Quid tu vides?

Et dixi :

Ollam succensam ego video,
et faciem ejus a facie aquilonis.

14 Et dixit Dominus ad me :

Ab aquilone pandetur malum
super omnes habitatores terræ;
15 quia ecce ego convocabo
omnes cognationes regnorum aquilonis,
ait Dominus;
et venient, et ponent unusquisque solium suum
in introitu portarum Jerusalem,
et super omnes muros ejus in circuitu,
et super universas urbes Juda;

16 et loquar judicia mea cum eis
super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me,
et libaverunt diis alienis,
et adoraverunt opus manuum suarum.

17 Tu ergo, accinge lumbos tuos,
et surge, et loquere ad eos
omnia quæ ego præcipio tibi.
Ne formides a facie eorum,
nec enim timere te faciam vultum eorum.

18 Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam,
et in columnam ferream,
et in murum æreum,
super omnem terram,
regibus Juda, principibus ejus,
et sacerdotibus, et populo terræ.

19 Et bellabunt adversum te,
et non prævalebunt,
quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

8, 2. — 12) *Vigilabo*, Jer. 31, 28. — 13) *Quid tu vides*, Jer. 1, 11; 24, 3. *Ollam*, Ez. 24, 3. *Aquilonis*, Jer. 4, 6; 6, 1, 22; 10, 22. — 15) *Ego... aquilonis*, Jer. 25, 9. *Et ponent... Juda*, Jer. 39, 3; 43, 10. — 16) *Loquar... eis*, Jer. 4, 12. — 18) Jer. 6, 27; 15, 20.

PARS PRIMA

[II, 1—XX, 18.]

ORACULA DE REPROBATIONE JUDA,
 AB ANNO TERTIO DECIMO REGNI JOSIÆ
 AD ANNUM QUARTUM REGNI JOAKIM EDITA.

I. — SERIES PRIMA : IN DIEBUS JOSIÆ.

[II, 1—VI, 30.]

1. CAP. II, 1-25 : INFIDELITAS ISRAEL. — *Domini et Israel amor mutuus* [II, 1-3].
Israel a Domino defecit [4-13], *idolorum servitutem, licet sibi omnia mala attulerit*
 [14-19], *semper amavit* [20-22] *et induruit* [23-25].

2 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

2 Vade, et clama in auribus Jerusalem, dicens :

Hæc dicit Dominus :

Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam,
 et charitatem desponsationis tuæ,
 quando secuta es me in deserto,
 in terra quæ non seminatur.

3 Sanctus Israel Domino,
 primitiæ frugum ejus :
 omnes qui devorant eum delinquant;
 mala venient super eos,
 dicit Dominus.

4 Audite verbum Domini, domus Jacob,
 et omnes cognationes domus Israel.

5 Hæc dicit Dominus :
 Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis,
 quia elongaverunt a me,
 et ambulaverunt post vanitatem,
 et vani facti sunt?

6 Et non dixerunt : Ubi est Dominus
 qui ascendere nos fecit de terra Ægypti;
 qui traduxit nos per desertum,
 per terram inhabitabilem et inviam,
 per terram sitis, et imaginem mortis,
 per terram in qua non ambulavit vir,
 neque habitavit homo?

7 Et induxi vos in terram carmeli,
 ut comederetis fructum ejus et optima illius;
 et ingressi contaminastis terram meam,
 et hereditatem meam posuistis in abominationem.

8 Sacerdotes non dixerunt : Ubi est Dominus?
 Et tenentes legem nescierunt me,

2. — 3) Sanctus Israel Domino, Ex. 19, 5, 6. Mich. 6, 3. — 6) Deut. 8, 15; 32, 10; Is. 63, 11.
 Omnes... eos, Jer. 12, 14; 50, 7. — 5) Is. 5, 4; 13; Os. 13, 4, 5. — 7) Induxi... illius, Deut. 8,

et pastores prævaricati sunt in me;
et prophetæ prophetaverunt in Baal,
et idola secuti sunt.

- 9 Propterea adhuc iudicio contendam vobiscum,
ait Dominus, et cum filiis vestris disceptabo.
- 10 Transite ad insulas Cethim, et videte;
et in Cedar mittite, et considerate vehementer;
et videte si factum est hujuscemodi :
- 11 si mutavit gens deos suos,
et certe ipsi non sunt dii;
populus vero meus mutavit gloriam suam in idolum.
- 12 Obstupescite, cæli, super hoc;
et portæ ejus, desolamini vehementer, dicit Dominus.
- 13 Duo enim mala fecit populus meus :
me dereliquerunt fontem aquæ vivæ,
et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas,
quæ continere non valent aquas.
- 14 Numquid servus est Israel, aut vernaculus?
Quare ergo factus est in prædam?
- 15 Super eum rugierunt leones,
et dederunt vocem suam;
posuerunt terram ejus in solitudinem,
civitates ejus exustæ sunt,
et non est qui habitet in eis.
- 16 Filii quoque Mempheos et Taphnes
constupraverunt te usque ad verticem.
- 17 Numquid non istud factum est tibi,
quia dereliquisti Dominum Deum tuum
eo tempore quo ducebat te per viam?
- 18 Et nunc quid tibi vis in via Ægypti,
ut bibas aquam turbidam?
et quid tibi cum via Assyriorum,
ut bibas aquam fluminis?
- 19 Arguet te malitia tua,
et aversio tua increpabit te.
Scito et vide, quia malum et amarum est
reliquisse te Dominum Deum tuum,
et non esse timorem mei apud te,
dicit Dominus Deus exercituum.
- 20 A sæculo confregisti jugum meum,
rupisti vincula mea;
et dixisti : Non serviam.
In omni enim colle sublimi,
et sub omni ligno frondoso,
tu prosternebaris meretrix.
- 21 Ego autem plantavi te vineam electam,
omne semen verum;
quomodo ergo conversa es mihi in pravum,
vineam alienam?
- 22 Si laveris te nitro,
et multiplicaveris tibi herbam borith,

7-10. — 9) Ex. 20, 5, 6. — 10) Cethim, Is. 23, 1. — 16) Mempheos, Ez. 30, 16. Taphnes, Jer. 44, 1; 46, 14; Ez. 30, 18. — 18) Et nunc... Ægypti, Is. 30, 1, 2; 31, 1. — 20) In omni... meretrix, Is. 57, 5; Jer. 3, 6; 17, 2; Ez. 6, 13. — 21) Is. 5, 1-4.

maculata es in iniquitate tua coram me,
dicit Dominus Deus.

- 23 Quomodo dicis : Non sum polluta,
post Baalim non ambulavi?
Vide vias tuas in convalle,
scito quid feceris :
- 24 cursor levis explicans vias suas.
Onager assuetus in solitudine,
in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui ;
nullus avertet eam.
Omnes qui quærunt eam non deficient ;
in menstruis ejus invenient eam .
- 25 Prohibe pedem tuum a nuditate,
et guttur tuum a siti.
Et dixisti : Desperavi, nequaquam faciam ;
adamavi quippe alienos,
et post eos ambulabo.

2. CAP. II, 26 — III, 5 : FRUCTUS APOSTASIÆ ISRAEL. — *Idola non liberaverunt Israel in die afflictionis* [II, 26-28]. *Populus in impietate perseveravit* [29-32]. *Nulla adest excusatio tanti peccati* [33-37]. *Israel a Domino repudiatur* [III, 1, 2^{a-d}]. *De falsa pœnitentia* [2^e-5].

- 26 Quomodo confunditur fur quando apprehenditur,
sic confusi sunt domus Israel,
ipsi et reges eorum, principes,
et sacerdotes, et prophetæ eorum,
- 27 dicentes ligno : Pater meus es tu ;
et lapidi : Tu me genuisti.
- Verterunt ad me tergum et non faciem,
et in tempore afflictionis suæ dicent :
Surge, et libera nos.
- 28 Ubi sunt dii tui quos fecisti tibi?
Surgant, et liberent te in tempore afflictionis tuæ ;
secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui, Juda !
- 29 Quid vultis mecum judicio contendere?
Omnes dereliquistis me, dicit Dominus.
- 30 Frustra percussi filios vestros,
disciplinam non receperunt ;
devoravit gladius vester prophetas vestros :
- 31 quasi leo vastator [31] generatio vestra.
- Videte verbum Domini :
Numquid solitudo factus sum Israeli,
aut terra serotina?
Quare ergo dixit populus meus : Recessimus,
non veniemus ultra ad te?
- 32 Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui,
aut sponsa fasciæ pectoralis suæ?
Populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.
- 33 Quid niteris bonam ostendere viam tuam,
ad quærendam dilectionem,
quæ insuper et malitias tuas docuisti vias tuas,

— 23) *In convalle*, Is. 30, 33; Jer. 7, 31, 32; 19, 12. — 27) *Verterunt... faciem*, Jer. 32, 33. —
2, 6. — 25) *Dixisti... ambulabo*, Jer. 3, 13; 18, 28) Jer. 11, 12, 13. — 32) *Populus... innumeris*,

- 34 et in alis tuis inventus est
sanguis animarum pauperum et innocentum?
Non in fossis inveni eos,
sed in omnibus quæ supra memoravi.
- 35 Et dixisti : Absque peccato et innocens ego sum,
et propterea avertatur furor tuus a me.
Ecce ego iudicio contendam tecum,
eo quod dixeris : Non peccavi.
- 36 Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas!
Et ab Ægypto confunderis,
sicut confusa es ab Assur.
- 37 Nam et ab ista egredieris,
et manus tuæ erunt super caput tuum,
quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam;
et nihil habebis prosperum in ea.
- 3 Vulgo dicitur : Si dimiserit vir uxorem suam,
et recedens ab eo,
duxerit virum alterum,
numquid revertetur ad eam ultra?
numquid non polluta et contaminata erit mulier illa?
- Tu autem fornicata es cum amatoribus multis;
tamen revertere ad me, dicit Dominus,
et ego suscipiam te.
- 2 Leva oculos tuos in directum,
et vide ubi non prostrata sis.
In viis sedebas,
expectans eos quasi latro in solitudine;
et polluisti terram in fornicationibus tuis, et in malitiis tuis.
- 3 Quamobrem prohibita sunt stillæ pluviarum,
et serotinus imber non fuit.
Frons mulieris meretricis facta est tibi,
noluisti erubescere.
- 4 Ergo saltem amodo voca me :
Pater meus, dux virginitatis meæ tu es;
- 5 numquid irasceris in perpetuum,
aut perseverabis in finem?
Ecce locuta es, et fecisti mala, et potuisti.

3. CAP. III, 6—IV, 4 : PECCATI DOLOR EST CONDITIO SALUTIS. — *Reprobatione Israel non fuit edoctus Juda* [III, 6-10]. *Tribus Israel restituentur si resipiscant* [11-18]. *Salus messianica describitur* [19-25]. *Ad iram divinam vitandam* [IV, 1-4].

- 6 Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis :
Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel?
Abiit sibimet super omnem montem excelsum,
et sub omni ligno frondoso, et fornicata est ibi;
et dixi, cum fecisset hæc omnia : Ad me revertere;
et non est reversa.
Et vidit prævaricatrix soror ejus, Juda,
quia pro eo quod mœchata esset aversatrix Israel,
dimissem eam,
et dedissem ei libellum repudii;
et non timuit prævaricatrix Juda, soror ejus,
sed abiit, et fornicata est etiam ipsa;

Jer. 3, 21; 13, 25; 18, 15. — 36) Is. 30, 3.

3. — 1) Deut. 24, 1-4. — 6) Josiæ, Jer. 1, 2.

| Super... frondoso, Jer. 2, 20. — 8) Dimissem eam, IV Reg. 17, 18-20. Libellum repudii, Deut.

- 9 et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram,
et moechata est cum lapide et ligno;
10 et in omnibus his non est reversa ad me
prævaricatrix soror ejus, Juda,
in toto corde suo, sed in mendacio,
ait Dominus.
- 11 Et dixit Dominus ad me :
Justificavit animam suam aversatrix Israel,
comparatione prævaricatricis Judæ.
12 Vade, et clama sermones istos contra aquilonem, et dices :
- Revertere, aversatrix Israel, ait Dominus,
et non avertam faciem meam a vobis,
quia Sanctus ego sum, dicit Dominus,
et non irascar in perpetuum.
- 13 Verumtamen scito iniquitatem tuam,
quia in Dominum Deum tuum prævaricata es,
et dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso,
et vocem meam non audisti, ait Dominus.
- 14 Convertimini, filii revertentes, dicit Dominus,
quia ego vir vester;
et assumam vos unum de civitate,
et duos de cognatione,
et introducam vos in Sion.
- 15 Et dabo vobis pastores juxta cor meum,
et pascent vos scientia et doctrina.
- 16 Cumque multiplicati fueritis,
et creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus,
non dicent ultra :
Arca testamenti Domini;
neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius,
nec visitabitur, nec fiet ultra.
- 17 In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini;
et congregabuntur ad eam omnes gentes
in nomine Domini in Jerusalem,
et non ambulant post pravitatem cordis sui pessimi.
- 18 In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel,
et venient simul de terra aquilonis
ad terram quam dedi patribus vestris.
- 19 Ego autem dixi :
Quomodo ponam te in filios,
et tribuam tibi terram desiderabilem,
hereditatem præclaram exercituum gentium;
Et dixi : Patrem vocabis me,
et post me ingredi non cessabis.
- 20 Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum,
sic contempsit me domus Israel, dicit Dominus.
- 21 Vox in viis audita est,
ploratus et ululatus filiorum Israel,
quoniam iniquam fecerunt viam suam,
obliti sunt Domini Dei sui.

24, 1-4; Is. 50, 1. — 11) Ez. 16, 51, 52. — 14) *Vir*
vester, Os. 2, 19, 20. — 15) Jer. 23, 4; Ez. 34, 23.
— 16) *Cumque...* illis, Jer. 23, 3. — 17) Is. 2, 2, 3; 56, 7. — 18) Is. 11, 13; Jer. 50, 4; Ez. 37, 21,
22; Os. 1, 11. — 20) Jer. 5, 11. — 21) *Obliti sunt...*

- 22 Convertimini, filii revertentes,
et sanabo aversiones vestras.
- 23 Ecce nos venimus ad te;
tu enim es Dominus Deus noster.
Vere mendaces erant colles
et multitudo montium;
vere in Domino Deo nostro salus Israel.
- 24 Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra,
greges eorum, et armenta eorum,
filios eorum, et filias eorum.
- 25 Dormiemus in confusione nostra,
et operiet nos ignominia nostra,
quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, et patres nostri,
ab adolescentia nostra usque ad diem hanc,
et non audivimus vocem Domini Dei nostri.
- 4 Si reverteris, Israel, ait Dominus,
ad me convertere;
si abstuleris offendicula tua a facie mea,
non commoveberis.
- 2 Et jurabis : Vivit Dominus!
in veritate, et in iudicio, et in justitia;
et benedicent eum gentes,
ipsumque laudabunt.
- 3 Hæc enim dicit Dominus viro Juda et Jerusalem :
Novate vobis novale,
et nolite serere super spinas.
- 4 Circumcidimini Domino,
et auferte præputia cordium vestrorum,
viri Juda, et habitatores Jerusalem,
ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,
et succendatur, et non sit qui extinguat,
propter malitiam cogitationum vestrarum.
4. CAP. IV, 5-31 : HOSTES IN JUDA INVADUNT. — *Veniunt hostes* [IV, 5-7]. *Consternatur populus* [8-10]. *Hostes, quasi tempestas veloces* [11-13], *urbem obsident* [14-18]. *Propheta dolet vastationem* [19-22], *ruinas* [23-26] *et fugam* [27-29]. *Uxor infidelis propter amatores suos pœna afficitur* [30, 31].
- 5 Annuntiate in Juda, et in Jerusalem auditum facite;
loquimini, et canite tuba in terra,
clamate fortiter, et dicite :
Congregamini, et ingrediamur civitates munitas.
- 6 Levate signum in Sion,
confortamini, nolite stare,
quia malum ego adduco ab aquilone,
et contritionem magnam.
- 7 Ascendit leo de cubili suo,
et prædo gentium se levavit :
egressus est de loco suo ut ponat terram tuam in solitudinem;
civitates tuæ vastabuntur,
remanentes absque habitatore.
- 8 Super hoc accingite vos ciliciis,
plangite, et ululate,
quia non est aversa ira furoris Domini a nobis.

sui, Jer. 2, 32. — 25) Peccavimus... hanc, Jer. | 4. — 3) Novate vobis novale, Os. 10, 12. —
32, 30. | 6) Quia... magnam, Jer. 1, 13, 14. — 7) Jer. 2,

- 9 Et erit in die illa, dicit Dominus :
Peribit cor regis, et cor principum ;
et obstupescant sacerdotes,
et prophetæ consternabuntur.
- 10 Et dixi : Heu ! heu ! heu ! Domine Deus,
ergone decepisti populum istum et Jerusalem,
dicens : Pax erit vobis ;
et ecce pervenit gladius usque ad animam ?
- 11 In tempore illo dicitur populo huic et Jerusalem :
Ventus urens in viis quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei,
non ad ventilandum et ad purgandum.
- 12 Spiritus plenus ex his veniet mihi,
et nunc ego loquar judicia mea cum eis.
- 13 Ecce quasi nubes ascendet ;
et quasi tempestas currus ejus,
velociore aquilis equi illius.
Væ nobis ! quoniam vastati sumus.
- 14 Lava a malitia cor tuum, Jerusalem, ut salva fias ;
usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ ?
- 15 Vox enim annuntiantis a Dan,
et notum facientis idolum de monte Ephraim.
- 16 Dicite gentibus : Ecce auditum est in Jerusalem
custodes venire de terra longinqua,
et dare super civitates Juda vocem suam ;
- 17 quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro,
quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.
- 18 Viæ tuæ et cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi ;
ista malitia tua, quia amara,
quia tetigit cor tuum.
- 19 Ventrem meum, ventrem meum doleo,
sensus cordis mei turbati sunt in me ;
non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea,
clamorem prælii.
- 20 Contritio super contritionem vocata est ;
et vastata est omnis terra,
repente vastata sunt tabernacula mea,
subito pelles meæ.
- 21 Usquequo videbo fugientem,
audiam vocem buccinæ ?
- 22 Quia stultus populus meus me non cognovit.
Filii insipientes sunt et vecordes ;
sapientes sunt ut faciant mala,
bene autem facere nescierunt.
- 23 Aspexi terram, et ecce vacua erat et nihili ;
et cælos, et non erat lux in eis.
- 24 Vidi montes, et ecce movebantur ;
et omnes colles conturbati sunt.
- 25 Intuitus sum, et non erat homo ;
et omne volatile cæli recessit.
- 26 Aspexi, et ecce Carmelus desertus,
et omnes urbes ejus destructæ sunt a facie Domini,
et a facie iræ furoris ejus.

15; 25, 38; 49, 19; 50, 17. — 10) III Reg. 22, 20-23; Ez. 14, 9. — 12) Loquar... eis, Jer. 1, 16. — 15) Vox... a Dan, Jer. 8, 16. — 16) De terra longinqua, Jer. 5, 15. — 20) Repente... mea, Jer. 10, 20. — 23) Vacua, Gen. 1, 2. — 27) Sed... fa-

- 27 Hæc enim dicit Dominus :
Deserta erit omnis terra,
sed tamen consummationem non faciam.
- 28 Lugebit terra, et moerebunt cæli desuper,
eo quod locutus sum.
Cogitavi, et non pœnituit me,
nec aversus sum ab eo.
- 29 A voce equitis et mittentis sagittam fugit omnis civitas;
ingressi sunt ardua, et ascenderunt rupes;
universæ urbes derelictæ sunt,
et non habitat in eis homo.
- 30 Tu autem, vastata, quid facies?
Cum vestieris te coccino,
cum ornata fueris monili aureo,
et pinxeris stibio oculos tuos,
frustra componeris;
contempserunt te amatores tui,
animam tuam quærent.
- 31 Vocem enim quasi parturientis audiui,
angustias ut puerperæ;
vox filiæ Sion intermorientis,
expandentisque manus suas :
Væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos!

5. CAP. V, 1-31 : CORRUPTIO UNIVERSALIS ET PESSIMA. — *Omnes peccant* [V, 1-5] *et venia divina non sunt digni* [6-9]. *Trascitur Dominus populo suo infideli* [10-14]. *Describitur vastatio ab hostibus facienda* [15-19]. *Omnia Domino serviunt, Israel vero imperium ejus abnuitt* [20-24] *et impudenter peccat* [25-31].

- 5 Circuite vias Jerusalem,
et aspicate, et considerate,
et quærite in plateis ejus
an inveniatis virum facientem judicium,
et quærentem fidem;
et propitius ero ei.
- 2 Quod si etiam, Vivit Dominus! dixerint,
et hoc falso jurabunt.
- 3 Domine, oculi tui respiciunt fidem;
percussisti eos, et non doluerunt;
attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam;
induraverunt facies suas supra petram,
et noluerunt reverti.
- 4 Ego autem dixi : Forsitan pauperes sunt et stulti,
ignorantes viam Domini,
judicium Dei sui.
- 5 Ibo igitur ad optimates, et loquar eis;
ipsi enim cognoverunt viam Domini,
judicium Dei sui;
et ecce magis hi simul confregerunt jugum,
ruperunt vincula.
- 6 Idcirco percussit eos leo de silva,
lupus ad vesperam vastavit eos;
pardus vigilans super civitates eorum :
omnis qui egressus fuerit ex eis capietur,

ciam, Jer. 5, 10, 18; 30, 11; 46, 28. — 30) *Amato-*
res tui; Jer. 2, 33; 30, 14.

5. — 5) Jer. 6, 28. — 7) *Jurant... dii*, Ex. 23, 13.

quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum,
confortatæ sunt aversiones eorum.

- 7 Super quo propitius tibi esse potero?
Filii tui dereliquerunt me,
et jurant in his qui non sunt dii.
Saturavi eos, et mœchati sunt,
et in domo meretricis luxuriabantur.
- 8 Equi amatores et emissarii facti sunt;
unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.
- 9 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus,
et in gente tali non ulciscetur anima mea?
- 10 Ascendite muros ejus, et dissipate,
consummationem autem nolite facere;
auferte propagines ejus,
quia non sunt Domini.
- 11 Prævaricatione enim prævaricata est in me
domus Israel, et domus Juda, ait Dominus.
- 12 Negaverunt Dominum, et dixerunt :
Non est ipse; neque veniet super nos malum;
gladium et famem non videbimus.
- 13 Prophetæ fuerunt in ventum locuti,
et responsum non fuit in eis.
Hæc ergo evenient illis.
- 14 Hæc dicit Dominus Deus exercituum :
Quia locuti estis verbum istud,
ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem,
et populum istum in ligna,
et vorabit eos.
- 15 Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo,
domus Israel, ait Dominus,
gentem robustam,
gentem antiquam,
gentem cujus ignorabis linguam,
nec intelliges quid loquatur.
- 16 Pharetra ejus quasi sepulcrum patens,
universi fortes.
- 17 Et comedet segetes tuas et panem tuum,
devorabit filios tuos et filias tuas,
comedet gregem tuum et armenta tua,
comedet vineam tuam et ficum tuam,
et conteret urbes munitas tuas,
in quibus tu habes fiduciam, gladio.
- 18 Veruntamen in diebus illis, ait Dominus,
non faciam vos in consummationem.
- 19 Quod si dixeritis :
Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia?
dices ad eos :
Sicut dereliquistis me,
et servistis deo alieno in terra vestra,
sic servietis alienis in terra non vestra.
- 20 Annuntiate hoc domui Jacob,
et auditum facite in Juda, dicentes :

— 8) Ez. 22, 11; 23, 20. — 10) Consummationem...
facere, Jer. 4, 27. — 14) Ecce... tuo, Deut. 18, 18;
Jer. 2, 9; 10. — 15) De longinquo, Jer. 4, 16; 6, 22.

— 17) Lev. 26, 16; Deut. 28, 31, 33, 51. —
19) Deut 29, 24-28; III Reg. 9, 8, 9; Jer. 13, 22;

- 21 Audi, popule stulte, qui non habes cor;
qui habentes oculos, non videtis;
et aures, et non auditis.
- 22 Me ergo non timebitis, ait Dominus,
et a facie mea non dolebitis :
qui posui arenam terminum mari,
præceptum sempiternum quod non præteribit;
et commovebuntur, et non poterunt;
et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud?
- 23 Populo autem huic factum est cor incredulum et exasperans;
recesserunt, et abierunt.
- 24 Et non dixerunt in corde suo :
Metuamus Dominum Deum nostrum,
qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo,
plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.
- 25 Iniquitates vestræ declinaverunt hæc,
et peccata vestra prohibuerunt bonum a vobis,
quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes,
laqueos ponentes et pedicas ad capiendos viros.
- 27 Sicut decipula plena avibus,
sic domus eorum plenæ dolo :
ideo magnificati sunt et ditati.
- 28 Incrassati sunt et impinguati,
et præterierunt sermones meos pessime.
Causam viduæ non judicaverunt,
causam pupilli non direxerunt,
et judicium pauperum non judicaverunt.
- 29 Numquid super his non visitabo, dicit Dominus,
aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?
- 30 Stupor et mirabilia facta sunt in terra :
31 prophetæ prophetabant mendacium,
et sacerdotes applaudebant manibus suis,
et populus meus dilexit talia.
Quid igitur fiet in novissimo ejus?

6. CAP. VI, 1-30 : ULTIO DIVINA. — *Describitur obsidium Jerusalem atque vastatio terræ* [VI, 1-9]. *Hanc calamitatem meruit impietas populi obdurati* [10-15]. *Victimæ et holocausta non placent Domino* [16-20]. *Hostes in Juda invadunt et populus consternatur* [21-26]. *Propheta iudex decreti divini constituitur* [27-30].

- 6 Confortamini, filii Benjamin, in medio Jerusalem;
et in Thecua clangite buccina,
et super Bethacarem levate vexillum,
quia malum visum est ab aquilone,
et contritio magna.
- 2 Speciosæ et delicatæ assimilavi filiam Sion.
- 3 Ad eam venient pastores et greges eorum,
fixerunt in ea tentoria in circuitu,
pascet unusquisque eos qui sub manu sua sunt.
- 4 Sanctificate super eam bellum;
consurgite, et ascendamus in meridie :

16, 10, 11; 22, 8, 9. — 22) Qui... præteribit, Job 16, 10; 38, 10, 11; Ps. 103, 9. — 25) Jer. 3, 3; 9, 12, 13. — 28) Causam... judicaverunt, Is. 1, 23; Jer. 7, 6; 22, 3; Zach. 7, 10. — 31) Prophetæ... mendacium, Jer. 6, 13; 14, 14; 23, 25; 27, 10, 15. 6. — 4) Sanctificate... bellum, Jer. 22, 7; Ez.

- væ nobis, quia declinavit dies,
quia longiores factæ sunt umbræ vesperi!
- 5 Surgite, et ascendamus in nocte,
et dissipemus domos ejus.
- 6 Quia hæc dicit Dominus exercituum :
Cædite lignum ejus,
et fundite circa Jerusalem aggerem:
Hæc est civitas visitationis,
omnis calumnia in medio ejus.
- 7 Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam,
sic frigidam fecit malitiam suam.
Iniquitas et vastitas audietur in ea,
coram me semper infirmitas et plaga.
- 8 Erudire, Jerusalem,
ne forte recedat anima mea a te,
ne forte ponam te desertam,
terram inhabitabilem.
- 9 Hæc dicit Dominus exercituum :
Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel.
Converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.
- 10 Cui loquar, et quem contestabor ut audiat?
Ecce incircumcisæ aures eorum,
et audire non possunt;
ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium,
et non suscipient illud.
- 11 Idcirco furore Domini plenus sum,
laboravi sustinens.
Effunde super parvulum foris,
et super consilium juvenum simul;
vir enim cum muliere capietur,
senex cum pleno dierum.
- 12 Et transibunt domus eorum ad alteros,
agri et uxores pariter,
quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus;
- 13 a minore quippe usque ad majorem,
omnes avaritiæ student,
et a propheta usque ad sacerdotem
cuncti faciunt dolum.
- 14 Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia,
dicentes : Pax, pax!
et non erat pax.
- 15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt;
quin potius confusione non sunt confusi,
et erubescere nescierunt.
Quamobrem cadent inter ruentes;
in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.
- 16 Hæc dicit Dominus :
State super vias, et videte,
et interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona,
et ambulate in ea;
et invenietis refrigerium animabus vestris.
Et dixerunt : Non ambulabimus.

21, 18-23. — 11) Effunde... dierum, Jer. 9, 21. — 13-15) Jer. 8, 10-12. — 13) A minore... student, 3, 11. — 14) Jer. 4, 10; 14, 13; 23, 17; Ez. 13, 10, 16; Mich. 3, 5. — 16) Invenietis... vestris, Matth. Is. 56, 11. A propheta... dolum, Jer. 23, 11; Mich.

- 17 Et constitui super vos speculatores :
Audite vocem tubæ.
Et dixerunt : Non audiemus.
- 18 Ideo audite, gentes;
et cognosce, congregatio,
quanta ego faciam eis.
- 19 Audi, terra :
Ecce ego adducam mala super populum istum,
fructum cogitationum ejus,
quia verba mea non audierunt,
et legem meam projecerunt.
- 20 Ut quid mihi thus de Saba affertis,
et calamum suave olentem de terra longinqua?
Holocaustomata vestra non sunt accepta,
et victimæ vestræ non placuerunt mihi.
- 21 Propterea hæc dicit Dominus :
Ecce ego dabo in populum istum ruinas;
et ruent in eis patres et filii simul,
vicinus et proximus peribunt.
- 22 Hæc dicit Dominus :
Ecce populus venit de terra aquilonis,
et gens magna consurget a finibus terræ.
- 23 Sagittam et scutum arripiet;
crudelis est et non miserebitur;
vox ejus quasi mare sonabit;
et super equos ascendent,
præparati quasi vir ad prælium
adversum te, filia Sion.
- 24 Audivimus famam ejus,
dissolutæ sunt manus nostræ;
tribulatio apprehendit nos,
dolores ut parturientem.
- 25 Nolite exire ad agros,
et in via ne ambuletis,
quoniam gladius inimici,
pavor in circuitu.
- 26 Filia populi mei, accingere cilicio,
et conspergere cinere;
luctum unigeniti fac tibi,
planctum amarum,
quia repente veniet vastator super nos.
- 27 Probatorem dedi te in populo meo robustum;
et scies, et probabis viam eorum.
- 28 Omnes isti principes declinantes,
ambulantes fraudulenter,
æset ferrum;
universi corrupti sunt.
- 29 Defecit sufflatorium,
in igne consumptum est plumbum;
frustra conflavit conflator,
malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.
- 30 Argentum reprobum vocate eos,
quia Dominus projecit illos.

11, 29. — 20) *Holocaustomata... mihi*, Is. 1, 11; | 50, 41-43. — 22) Jer. 4, 6; 5, 15. — 28) Is. 1, 23;
Jer. 7, 21, 22; 14, 12; Am. 5, 22. — 22-24) Jer. | Jer. 5, 5

II. — SERIES SECUNDA : AB ANNO PRIMO REGNI
JOAKIM AD ANNUM QUARTUM.

[VII, 1—XX, 18.]

1. CAP. VII, 1—VIII, 3 : DE JUDÆORUM VANA FIDUCIA IN TEMPLO ET IN SACRIFICIIS. — *Vane in templo confidit qui justitiam non colit* [VII, 1-11], *cum notum sit templum Silo vastatum fuisse* [12-15]. *Deprecatio prophete iram divinam a Judæis non avertet* [16-19]; *Dominus enim sacrificia peccato polluta abominatur* [20-28]. *Imminet vindicta divina; de Topheth* [VII, 29—VIII, 3].

7 Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domini, et prædica ibi verbum istud,
2 Domino, dicens : Sta in porta domus | et dic :

Audite verbum Domini, omnis Juda,
qui ingredimini per portas has ut adoretis Dominum.

3 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :

Bonas facite vias vestras, et studia vestra,
et habitabo vobiscum in loco isto.

4 Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes :

Templum Domini, templum Domini, templum Domini est!

5 Quoniam si bene direxeritis vias vestras, et studia vestra;

si feceritis judicium inter virum et proximum ejus;

6 advenæ, et pupillo, et viduæ non feceritis calumniam,

nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc,

et post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis,

7 habitabo vobiscum in loco isto,

in terra quam dedi patribus vestris a sæculo et usque in sæculum.

8 Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacii,

qui non proderunt vobis :

9 furari, occidere, adulterari,

jurare mendaciter, libare Baalim,

et ire post deos alienos quos ignoratis;

10 et venistis, et stetistis coram me,

in domo hac in qua invocatum est nomen meum,

et dixistis : Liberati sumus,

eo quod fecerimus omnes abominationes istas.

11 Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista

in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris?

Ego, ego sum; ego vidi, dicit Dominus.

12 Ite ad locum meum in Silo,

ubi habitavit nomen meum a principio;

et videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israel.

13 Et nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus;

et locutus sum ad vos mane consurgens, et loquens, et non audistis;

et vocavi vos, et non respondistis :

14 faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum,

et in qua vos habetis fiduciam,

et loco quem dedi vobis et patribus vestris,

sicut feci Silo;

15 et projiciam vos a facie mea,

sicut projecit omnes fratres vestros,

universum semen Ephraim.

7. — 2) *Sta... Domini*, Jer. 19, 14; 26, 2. — 21, 13; Marc. 11, 17; Luc. 19, 16. — 12) Jos. 18, 1;
3) Is. 1, 16-18; Jer. 18, 11; 26, 13. — 6) Ex. 22, 20, Jud. 18, 31; I Reg. 1, 3; Ps. 77, 60; Jer. 26, 6. —
21; Deut. 24, 14; Jer. 5, 28; 22, 3. — 11) Matth. 14 I Reg. 4, 3-12. — 15) *Sicut... vestros*, IV Reg.

- 16 Tu ergo, noli orare pro populo hoc,
nec assumes pro eis laudem et orationem,
et non obsistas mihi,
quia non exaudiam te.
- 17 Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Juda,
et in plateis Jerusalem?
- 18 Filii colligunt ligna,
et patres succendunt ignem,
et mulieres conspergunt adipem,
ut faciant placentas reginæ cæli,
et libent diis alienis,
et me ad iracundiam provocent.
- 19 Numquid me ad iracundiam provocant? dicit Dominus;
nonne semetipsos in confusionem vultus sui?
- 20 Ideo hæc dicit Dominus Deus :
Ecce furor meus et indignatio mea conflatur super locum istum,
super viros, et super jumenta,
et super lignum regionis, et super fruges terræ;
et succendetur, et non extinguetur.
- 21 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Holocausta vestra addite victimis vestris,
et comedite carnes;
- 22 quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis,
in die qua eduxi eos de terra Ægypti,
de verbo holocaustatum et victimarum;
- 23 sed hoc verbum præcepi eis, dicens :
Audite vocem meam,
et ero vobis Deus,
et vos eritis mihi populus;
et ambulate in omni via quam mandavi vobis,
ut bene sit vobis.
- 24 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam;
sed abierunt in voluntatibus et in pravitate cordis sui mali;
factique sunt retrorsum, et non in ante,
- 25 a die qua egressi sunt patres eorum de terra Ægypti
usque ad diem hanc.
Et misi ad vos omnes servos meos prophetas
per diem consurgens diluculo, et mittens;
- 26 et non audierunt me,
nec inclinaverunt aurem suam;
sed induraverunt cervicem suam,
et pejus operati sunt quam patres eorum.
- 27 Et loqueris ad eos omnia verba hæc, et non audient te;
et vocabis eos, et non respondebunt tibi.
- 28 Et dices ad eos :
Hæc est gens quæ non audivit vocem Domini Dei sui,
nec recepit disciplinam.
Periit fides,
et ablata est de ore eorum.
- 29 Tonde capillum tuum, et projice;
et sume in directum planctum,
quia projecit Dominus et reliquit generationem furoris sui;

17, 6, 23. — 16) Jer. 11, 14; 14, 11. — 18) IV Reg. 23, 12, 13. — 21) Jer. 6, 20. — 23) Ex. 15, 26; 19, 10; 16, 12. — 28) Jer. 5, 13. — 30) Posuerunt...

- 30 quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus.
Posuerunt offendicula sua in domo
in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam;
- 31 et ædificaverunt excelsa Topheth,
quæ est in valle filii Ennom,
ut incenderent filios suos et filias suas igni,
quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.
- 32 Ideo ecce dies venient, dicit Dominus,
et non dicetur amplius Topheth, et vallis filii Ennom,
sed vallis interfectionis;
et sepelient in Topheth, eo quod non sit locus.
- 33 Et erit morticinum populi hujus in cibos volucris cæli et bestiis terræ,
et non erit qui abigat.
- 34 Et quiescere faciam de urbibus Juda,
et de plateis Jerusalem,
vocem gaudii et vocem lætitiæ,
vocem sponsi et vocem sponsæ;
in desolationem enim erit terra.
- 8 In illo tempore, ait Dominus,
ejicient ossa regum Juda, et ossa principum ejus,
et ossa sacerdotum, et ossa prophetarum;
et ossa eorum qui habitaverunt Jerusalem,
de sepulcris suis;
- 2 et expandent ea ad solem, et lunam,
et omnem militiam cæli,
quæ dilexerunt, et quibus servierunt,
et post quæ ambulaverunt,
et quæ quæsierunt, et adoraverunt.
Non colligentur, et non sepelientur;
in sterquilinum super faciem terræ erunt.
- 3 Et eligent magis mortem quam vitam,
omnes qui residui fuerint de cogitatione hac pessima,
in universis locis quæ derelicta sunt,
ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

2. CAP. VIII, 4-22 : NOVÆ VITUPERATIONES ET MINÆ. — *De stupenda et universali obduratione Israel in malo et in spe falsa* [VIII, 4-12]. *Denuntiatur ultio divina* [13-17]. *Amare luget propheta* [18-22].

- 4 Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus :
Numquid qui cadit non resurget?
et qui aversus est non revertetur?
- 5 Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem
aversione contentiosa?
Apprehenderunt mendacium,
et noluerunt reverti.
- 6 Attendi, et auscultavi :
nemo quod bonum est loquitur;
nullus est qui agat poenitentiam super peccato suo,
dicens : Quid feci?
Omnes conversi sunt ad cursum suum,
quasi equus impetu vadens ad prælium.
- 7 Milvus in cælo cognovit tempus suum;
turtur, et hirundo, et ciconia custodierunt tempus adventus sui;
populus autem meus non cognovit judicium Domini.

in domo, IV Reg. 21, 5-7; II Par. 36, 14; Ez. 5, 11. — 31-33) Jer. 19, 5-7. — 31) IV Reg. 23, 10; Is. 30, 33. — 34) Bar. 2, 23; Ez. 26, 13.

- 8 Quomodo dicitis : Sapientes nos sumus,
et lex Domini nobiscum est;
vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum!
- 9 Confusi sunt sapientes,
perterriti et capti sunt;
verbum enim Domini projecerunt,
et sapientia nulla est in eis.
- 10 Propterea dabo mulieres eorum exteris,
agros eorum heredibus,
quia a minimo usque ad maximum,
omnes avaritiam sequuntur;
a propheta usque ad sacerdotem,
cuncti faciunt mendacium.
- 11 Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam,
dicentes : Pax, pax!
cum non esset pax.
- 12 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt;
quinimo confusione non sunt confusi,
et erubescere nescierunt.
Idcirco cadent inter corruentes;
in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.
- 13 Congregans congregabo eos, ait Dominus;
non est uva in vitibus,
et non sunt ficus in ficulnea;
folium defluxit,
et dedi eis quæ prætergressa sunt.
- 14 Quare sedemus?
Convenite, et ingrediamur civitatem munitam,
et sileamus ibi,
quia Dominus Deus noster silere nos fecit,
et potum dedit nobis aquam fellis;
peccavimus enim Domino.
Exspectavimus pacem, et non erat bonum;
tempus medelæ, et ecce formido.
- 16 A Dan auditus est fremitus equorum ejus;
a voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra;
et venerunt, et devoraverunt terram,
et plenitudinem ejus, urbem et habitatores ejus.
- 17 Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos,
quibus non est incantatio;
et mordebunt vos, ait Dominus.
- 18 Dolor meus super dolorem,
in me cor meum mœrens.
- 19 Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua;
Numquid Dominus non est in Sion?
aut rex ejus non est in ea?
Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis,
et in vanitatibus alienis?
- 20 Transiit messis, finita est æstas,
et nos salvati non sumus.
- 21 Super contritione filiæ populi mei contritus sum, et contristatus;
stupor obtinuit me.

22

Numquid resina non est in Galaad?
aut medicus non est ibi?
Quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

3. CAP. IX, 1-26 : ITERANTUR VITUPERATIONES ET MINÆ. — *De mala fide inter cives* [IX, 1-9]. *Denuntiatur excidium atque vastatio* [10-16]. *Lamentatrices vocantur* [17-22]. *De gloria vera* [23, 24]. *Incircumcisi corde penas dabunt* [25, 26].

9

Quis dabit capiti meo aquam,
et oculis meis fontem lacrymarum,
et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei?

2

Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum,
et derelinquam populum meum
et recedam ab eis?
quia omnes adulteri sunt,
cœtus prævaricatorum.

3

Et extenderunt linguam suam
quasi arcum mendacii et non veritatis.
Confortati sunt in terra,

4

quia de malo ad malum egressi sunt,
et me non cognoverunt, dicit Dominus.
Unusquisque se a proximo suo custodiat,
et in omni fratre suo non habeat fiduciam;
quia omnis frater supplantans supplantabit,
et omnis amicus fraudulenter incedet.

5

Et vir fratrem suum deridebit,
et veritatem non loquentur;
docuerunt enim linguam suam loqui mendacium;
ut inique agerent laboraverunt.

6

Habitatio tua in medio doli.
In dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.

7

Propterea hæc dicit Dominus exercituum :
Ecce ego conflabo, et probabo eos;
quid enim aliud faciam a facie filiæ populi mei?

8

Sagitta vulnerans lingua eorum,
dolum locuta est.
In ore suo pacem cum amico suo loquitur,
et occulte ponit ei insidias.

9

Numquid super his non visitabo, dicit Dominus,
aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10

Super montes assumam fletum ac lamentum,
et super speciosa deserti planctum,
quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens,
et non audierunt vocem possidentis;

11

a volucre cœli usque ad pecora transmigraverunt et recesserunt.
Et dabo Jerusalem in acervos arenæ,
et cubilia draconum;
et civitates Juda dabo in desolationem,
eo quod non sit habitator.

12

Quis est vir sapiens qui intelligat hoc,
et ad quem verbum oris Domini fiat, ut annuntiet istud,
quare perierit terra,
et exusta sit quasi desertum,
eo quod non sit qui pertranseat?

9. — 2) Omnes... prævaricatorum, Jer. 5, 7, 8; | — 9) Jer. 5, 9, 29. — 13) Jer. 7, 24. — 11) Jer. 10, 23, 10; Os. 7, 4. — 4) Jer. 12, 6. — 8) Ps. 27, 3. | — 9) Jer. 5, 9, 29. — 13) Jer. 7, 24. — 11) Jer. 10, 23, 10; Os. 7, 4. — 4) Jer. 12, 6. — 8) Ps. 27, 3.

- 13 Et dixit Dominus : Quia dereliquerunt legem meam quam dedi eis,
et non audierunt vocem meam,
et non ambulaverunt in ea;
- 14 et abierunt post pravitatem cordis sui,
et post Baalim, quod didicerunt a patribus suis.
- 15 Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Ecce ego cibabo populum istum absinthio,
et potum dabo eis aquam fellis.
- 16 Et dispergam eos in gentibus
quas non noverunt ipsi et patres eorum,
et mittam post eos gladium,
donec consumantur.
- 17 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Contemplamini, et vocate lamentatrices,
et veniant;
et ad eas quæ sapientes sunt mittite,
et properent;
- 18 festinent, et assumant super nos lamentum.
deducant oculi nostri lacrymas,
et palpebræ nostræ defluant aquis.
- 19 Quia vox lamentationis audita est de Sion :
Quomodo vastati sumus,
et confusi vehementer!
quia dereliquimus terram,
quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.
- 20 Audite ergo, mulieres, verbum Domini,
et assumant aures vestræ sermonem oris ejus,
et docete filias vestras lamentum,
et unaquæque proximam suam planctum,
- 21 quia ascendit mors per fenestras nostras,
ingressa est domos nostras,
disperdere parvulos deforis,
juvenes de plateis.
- 22 Loquere : Hæc dicit Dominus .
Et cadet morticinum hominis
quasi stercus super faciem regionis,
et quasi fœnum post tergum metentis,
et non est qui colligat.
- 23 Hæc dicit Dominus :
Non glorietur sapiens in sapientia sua,
et non glorietur fortis in fortitudine sua,
et non glorietur dives in divitiis suis;
- 24 sed in hoc glorietur, qui gloriatur,
scire et nosse me,
quia ego sum Dominus qui facio misericordiam,
et judicium, et justitiam in terra;
hæc enim placent mihi, ait Dominus.
- 25 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et visitabo super omnem qui circumcisum habet præputium,
super Ægyptum, et super Juda, et super Edom,
et super filios Ammon, et super Moab,
et super omnes qui attonsi sunt in comam,

22. — 15) Jer. 23, 15. — 16) Lev. 26, 33; Deut. 28, 36, 64. — 21) Jer. 6, 11. — 23) I Cor. 1, 31; II Cor. 10, 17. — 26) Jer. 23, 17-26. Attensi sunt in comam, Lev. 19, 27; 21, 5.

habitantes in deserto :
quia omnes gentes habent præputium,
omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

4. CAP. X, 1-16 : COMPARATIO INTER DOMINUM ET IDOLA STATUITUR. — *Contemptu digna sunt idola, dum omnipotens est Dominus [X, 1-9] qui cælum et terram fecit [10-13]. Vana sunt idola, dum Dominus omnia formavit [14-16].*

10 Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, domus Israel.
2 Hæc dicit Dominus :

Juxta vias gentium nolite discere,
et a signis cæli nolite metuere quæ timent gentes,
3 quia leges populorum vanæ sunt.
Quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia;
4 argento et auro decoravit illud;
clavis et malleis compegit, ut non dissolvatur;
5 in similitudinem palmæ fabricata sunt,
et non loquentur;
portata tollentur,
quia incedere non valent.
Nolite ergo timere ea,
quia nec male possunt facere nec bene.

6 Non est similis tui, Domine;
magnus es tu,
et magnum nomen tuum in fortitudine.
7 Quis non timebit te, o Rex gentium?
tuum est enim decus;
inter cunctos sapientes gentium,
et in universis regnis eorum,
nullus est similis tui.

8 Pariter insipientes et fatui probabuntur;
doctrina vanitatis eorum lignum est.
9 Argentum involutum de Tharsis affertur,
et aurum de Ophaz;
opus artificis et manus ærarii,
hyacinthus et purpura indumentum eorum :
opus artificum universa hæc.

10 Dominus autem Deus verus est,
ipse Deus vivens,
et Rex sempiternus.
Ab indignatione ejus commovebitur terra,
et non sustinebunt gentes comminationem ejus.

11 Sic ergo dicetis eis :
Dii qui cælos et terram non fecerunt,
pereant de terra et de his quæ sub cælo sunt !

12 Qui facit terram in fortitudine sua,
præparat orbem in sapientia sua,
et prudentia sua extendit cælos.
13 Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo,
et elevat nebulas ab extremitatibus terræ;
fulgura in pluviam facit,
et educit ventum de thesauris suis.

14 Stultus factus est omnis homo a scientia :
confusus est artifex omnis in sculptili,

- quoniam falsum est quod conflavit,
et non est spiritus in eis.
- 15 Vana sunt, et opus risu dignum;
in tempore visitationis suæ peribunt.
- 16 Non est his similis pars Jacob :
qui enim formavit omnia ipse est,
et Israel virga hereditatis ejus;
Dominus exercituum nomen illi.
5. CAP. X, 17-25 : JERUSALEM NON RECUSAT PŒNAM. — *Jerusalem crimen suum confitetur* [X, 17-20] *et Domino se committit* [21-25].
- 17 Congrega de terra confusionem tuam,
quæ habitas in obsidione;
- 18 quia hæc dicit Dominus :
Ecce ego longe projiciam habitatores terræ in hac vice,
et tribulabo eos ita ut inveniantur.
- 19 Væ mihi super contritione mea,
pessima plaga mea.
Ego autem dixi :
Plane hæc infirmitas mea est, et portabo illam.
- 20 Tabernaculum meum vastatum est,
omnes funiculi mei dirupti sunt;
filii mei exierunt a me, et non subsistunt.
Non est qui extendat ultra tentorium meum,
et erigat pelles meas.
- 21 Quia stulte egerunt pastores,
et Dominum non quæsierunt;
propterea non intellexerunt,
et omnis grex eorum dispersus est.
- 22 Vox auditionis ecce venit,
et commotio magna de terra aquilonis,
ut ponat civitates Juda solitudinem,
et habitaculum draconum.
- 23 Scio, Domine,
quia non est hominis via ejus,
nec viri est ut ambulet,
et dirigat gressus suos.
- 24 Corripe me, Domine, verumtamen in iudicio,
et non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.
- 25 Effunde indignationem tuam super gentes quæ non cognoverunt te,
et super provincias quæ nomen tuum non invocaverunt,
quia comederunt Jacob, et devoraverunt eum,
et consumpserunt illum, et decus ejus dissipaverunt.
6. CAP. XI, 1-17 : FŒDUS VIOLATUM. — *Propheta mandatum accipit fœdus sacrum prædicandi* [XI, 1-5] *et populo indicendi patrum peccata* [6-8], *in quibus eorum filii perseverant* [9, 10]. *Idola non possunt vindictam divinam avertere* [11-13]. *Prophete deprecatio vana est adversus decretum irrevocabile* [14-17].
- 11 Verbum quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens :
- 2 Audite verba pacti hujus;
et loquimini ad viros Juda,
et ad habitatores Jerusalem,

- 3 et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus Israel :
 Maledictus vir qui non audierit verba pacti hujus
 4 quod præcepi patribus vestris,
 in die qua eduxi eos de terra Ægypti,
 de fornace ferrea, dicens :
 Audite vocem meam, et facite omnia quæ præcipio vobis,
 et eritis mihi in populum,
 et ego ero vobis in Deum;
 5 ut suscitem juramentum quod juravi patribus vestris,
 daturum me eis terram fluentem lacte et melle,
 sicut est dies hæc.
 Et respondi, et dixi : Amen, Domine.
- 6 Et dixit Dominus ad me :
 Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda,
 et foris Jerusalem, dicens :
 Audite verba pacti hujus, et facite illa,
 7 quia contestans contestatus sum patres vestros,
 in die qua eduxi eos de terra Ægypti, usque ad diem hanc;
 mane consurgens contestatus sum,
 et dixi : Audite vocem meam.
 8 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam,
 sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali;
 et induxi super eos omnia verba pacti hujus
 quod præcepi ut facerent,
 et non fecerunt.
- 9 Et dixit Dominus ad me :
 Inventa est conjuratio in viris Juda et in habitatoribus Jerusalem.
 10 Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores,
 qui noluerunt audire verba mea.
 Et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis;
 irritum fecerunt domus Israel et domus Juda pactum meum,
 quod pepigi cum patribus eorum.
- 11 Quamobrem hæc dicit Dominus :
 Ecce ego inducam super eos mala
 de quibus exire non poterunt;
 et clamabunt ad me, et non exaudiam eos.
 12 Et ibunt civitates Juda et habitatores Jerusalem,
 et clamabunt ad deos quibus libant,
 et non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.
 13 Secundum numerum enim civitatum tuarum
 erant dii tui, Juda;
 et secundum numerum viarum Jerusalem,
 posuisti aras confusionis,
 aras ad libandum Baalim.
- 14 Tu ergo noli orare pro populo hoc,
 et ne assumas pro eis laudem et orationem,
 quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,
 in tempore afflictionis eorum.
 15 Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa?
 Numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas,
 in quibus gloriata es?
 16 Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam,
 vocavit Dominus nomen tuum;
 ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea,
 et combusta sunt fruteta ejus.

11. — 4) Ex. 19, 5; Lev. 26, 12; Deut. 27, 9. — 5) Deut. 8, 18; 9, 5; Ps. 104, 8-10. — 8) Jer. 7, 24. — 25; 17, 23; 32, 23. — 12) Jer. 2, 28. — 14) Jer. 7,

- 17 Et Dominus exercituum qui plantavit te locutus est super te malum,
pro malis domus Israel et domus Juda,
quæ fecerunt sibi ad irritandum me,
libantes Baalim.

7. CAP. XI, 18—XII, 6 : CONJURATIO CONTRA JEREMIAM. — *Jeremias conjurationem cognoscit* [XI, 18, 19]. *Dominus prophetam vindicabit* [20-23]. *Quæritur cur impii rebus secundis utantur* [XII, 1-4] *et a Domino respondetur* [5, 6].

- 18 Tu autem, Domine, demonstrasti mihi, et cognovi;
tunc ostendisti mihi studia eorum.
19 Et ego quasi agnus mansuetus,
qui portatur ad victimam;
et non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes :
Mittamus lignum in panem ejus,
et eradamus eum de terra viventium,
et nomen ejus non memoretur amplius.

- 20 Tu autem, Domine Sabaoth, qui judicas juste,
et probas renes et corda,
videam ultionem tuam ex eis;
tibi enim revelavi causam meam.

- 21 Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth,
qui quærun animam tuam, et dicunt :
Non prophetabis in nomine Domini,
et non morieris in manibus nostris;

- 22 propterea hæc dicit Dominus exercituum :
Ecce ego visitabo super eos :
juvenes morientur in gladio,
filii eorum et filiæ eorum morientur in fame.

- 23 Et reliquæ non erunt ex eis;
inducam enim malum super viros Anathoth,
annum visitationis eorum.

- 12 Justus quidem tu es, Domine, si disputem tecum;
verumtamen justa loquar ad te :
Quare via impiorum prosperatur?
bene est omnibus qui prævaricantur, et inique agunt?
2 Plantasti eos, et radicem miserunt;
proficiunt, et faciunt fructum;
prope es tu ori eorum,
et longe a renibus eorum,

- 3 Et tu, Domine, nosti me, vidisti me,
et probasti cor meum tecum;
congrega eos quasi gregem ad victimam,
et sanctifica eos in die occisionis.

- 4 Usquequo lugebit terra,
et herba omnis regionis siccabitur,
propter malitiam habitantium in ea?
Consumptum est animal, et volucre,
quoniam dixerunt : Non videbit novissima nostra.

- 5 Si cum peditibus currens laborasti,
quomodo contendere poteris cum equis?
cum autem in terra pacis securus fueris,
quid facies in superbia Jordanis?

16; 14, 11. — 19) *Ego... mansuetus*, Is. 53, 7, 8. | 18, 19; Jer. 29, 19.
— 19) Jer. 18, 18. — 20) Jer. 15, 15; 17, 10, 18; | 12. — 1) Job 21, 7-15; Ps. 72, 3-12; Hab. 1,
20, 12. — 21) *Anathoth*, Jer. 1, 1; — 22) Deut. | 13. — 5) *In superbia Jordanis*, Jer. 49, 19; 50,

- 6 Nam et fratres tui, et domus patris tui,
etiam ipsi pugnaverunt adversum te,
et clamaverunt post te plena voce.
Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona.

8. CAP. XII, 7-17 : POPULUS IN MANUS HOSTIUM TRADITURUS EST. — *Terra Israel, a Domino derelicta et ab hostibus invasa* [XII, 7-9], *vastatur* [10-13]. *Contra vicinos Israel* [14-17].

- 7 Reliqui domum meam,
dimisi hereditatem meam;
dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.
- 8 Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva;
dedit contra me vocem, ideo odi vi eam.
- 9 Numquid avis discolor hereditas mea mihi?
numquid avis tincta per totum?
Venite, congregamini, omnes bestiae terrae,
properate ad devorandum:
- 10 Pastores multi demoliti sunt vineam meam,
conculcaverunt partem meam,
dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.
- 11 Posuerunt eam in dissipationem,
luxitque super me;
desolatione desolata est omnis terra,
quia nullus est qui recogitet corde.
- 12 Super omnes vias deserti venerunt vastatores,
quia gladius Domini devorabit
ab extremo terrae usque ad extremum ejus;
non est pax universae carni.
- 13 Seminaverunt triticum,
et spinas messuerunt;
hereditatem acceperunt,
et non eis proderit;
confundemini a fructibus vestris,
propter iram furoris Domini.
- 14 Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos,
qui tangunt hereditatem quam distribui populo meo Israel :
Ecce ego evellam eos de terra sua,
et domum Juda evellam de medio eorum.
- 15 Et cum evulsero eos, convertar,
et miserebor eorum, et reducam eos,
virum ad hereditatem suam,
et virum in terram suam.
- 16 Et erit : si eruditi didicerint vias populi mei,
ut jurent in nomine meo : Vivit Dominus !
sicut docuerunt populum meum jurare in Baal,
aëdificabuntur in medio populi mei.
- 17 Quod si non audierint,
evellam gentem illam evulsione et perditione, ait Dominus.

9. CAP. XIII, 1-14 : LUMBARE ET LAGUNCULA. — *Duobus symbolis utitur propheta, lumbari nempe* [XIII, 1-11] *et laguncula* [12-14].

- 13 Hæc dicit Dominus ad me : Vade, et res illud. Et possedi lumbare, sicut ver- 2
posside tibi lumbare lineum, et pones illud - bum Domini, et posui circa lumbos meos. 3
super lumbos tuos, et in aquam non infe- Et factus est sermo Domini ad me secun-

4 do, dicens : Tolle lumbare quod possedi-
sti, quod est circa lumbos tuos ; et surgens
vade ad Euphraten, et absconde ibi illud
5 in foramine petræ. Et abii, et abscondi
illud in Euphrate, sicut præceperat mihi
6 Dominus. Et factum est post dies pluri-
mos, dixit Dominus ad me : Surge, vade

ad Euphraten, et tolle inde lumbare quod
præcepi tibi ut absconderes illud ibi. Et
abii ad Euphraten, et fodi, et tuli lumbare
de loco ubi absconderam illud ; et ecce
computruerat lumbare, ita ut nulli usui
aptum esset. Et factum est verbum Do-
mini ad me, dicens :

9 Hæc dicit Dominus :
Sic putrescere faciam superbiam Juda,
et superbiam Jerusalem multam ;
10 populum istum pessimum qui nolunt audire verba mea,
et ambulant in pravitate cordis sui,
abieruntque post deos alienos ut servirent eis et adorarent eos :
et erunt sicut lumbare istud
quod nulli usui aptum est.
11 Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri,
sic agglutinaui mihi omnem domum Israel,
et omnem domum Juda, dicit Dominus,
ut essent mihi in populum,
et in nomen, et in laudem, et in gloriam,
et non audierunt.
12 Dices ergo ad eos sermonem istum :
Hæc dicit Dominus Deus Israel :
Omnis laguncula implebitur vino.
Et dicent ad te :
Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?
13 Et dices ad eos :
Hæc dicit Dominus :
Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus,
et reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus,
et sacerdotes, et prophetas,
et omnes habitatores Jerusalem, ebrietate.
14 Et dispergam eos virum a fratre suo,
et patres et filios pariter, ait Dominus.
Non parcam, et non concedam ;
neque miserebor, ut non disperdam eos.

10. CAP. XIII, 15-27 : HUMILIABITUR SUPERBIA JUDA. — *Hortatio ad poenitentiam*
[XIII, 15-17]. *Prænuntiatur irruptio hostium atque captivitas* [18-20] : *sic castiga-*
bit Dominus malitiam populi [21-23] *pravi et infidelis* [24-27].

15 Audite, et auribus percipite ;
nolite elevari, quia Dominus locutus est.
16 Date Domino Deo vestro gloriam
antequam contenebrescat,
et antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos.
Expectabitis lucem,
et ponet eam in umbram mortis, et in caliginem.
17 Quod si hoc non audieritis,
in abscondito plorabit anima mea a facie superbiae ;
plorans plorabit,
et deducet oculus meus lacrymam,
quia captus est grex Domini.
18 Dic regi et dominatrici :
Humiliamini, sedete,
quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

10) Jer. 7, 6; 16, 11, 12. — 11) *Ut essent mihi in*
populum, Ex. 19, 5; Deut. 26, 18, 19. — 14) Jer. 19, 11. — 18) IV Reg. 24, 12; Jer. 22, 26. —

- 19 Civitates austri clausæ sunt,
et non est qui aperiat.
Translata est omnis Juda transmigratione perfecta.
- 20 Levate oculos vestros,
et videte qui venitis ab aquilone
ubi est grex qui datus est tibi,
pecus inclytum tuum?
- 21 Quid dices cum visitaverit te?
tu enim docuisti eos adversum te,
et erudisti in caput tuum.
Numquid non dolores apprehendent te,
quasi mulierem parturientem?
- 22 Quod si dixeris in corde tuo : Quare venerunt mihi hæc?
Propter multitudinem iniquitatis tuæ
revelata sunt verecundiora tua,
pollutæ sunt plantæ tuæ.
- 23 Si mutare potest Æthiops pellem suam,
aut pardus varietates suas,
et vos poteritis benefacere,
cum didiceritis malum.
- 24 Et disseminabo eos quasi stipulam
quæ vento raptatur in deserto.
- 25 Hæc sors tua,
parsque mensuræ tuæ a me, dicit Dominus,
quia oblita es mei,
et confisa es in mendacio.
- 26 Unde et ego nudavi femora tua contra faciem tuam,
et apparuit ignominia tua,
- 27 adulteria tua, et hinnitus tuus,
scelus fornicationis tuæ.
Super colles in agro vidi abominationes tuas.
Væ tibi, Jerusalem!
Non mundaberis post me : usquequo adhuc?

11. CAP. XIV, 1—XV, 9 : SICCITAS IN JUDÆA. — *Judæa siccitate desolatur* [XIV, 1-6]. *Orat Jeremias* [7-9], *cui respondet Dominus* [10-12]. *Dominus renuit deprecationem prophetæ exaudire* [13-17]. *Jeremias orationem iterat et peccatum Israel confitetur* [18-22]. *Vana est ejus deprecatio* [XV, 1-4] : *decretum divinum stat irrevocabile* [5-9].

- 14 Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam, de sermonibus siccitatis.

- 2 Luxit Judæa, et portæ ejus corruerunt,
et obscuratæ sunt in terra,
et clamor Jerusalem ascendit.
- 3 Majores miserunt minores suos ad aquam;
venerunt ad hauriendum,
non invenerunt aquam,
reportaverunt vasa sua vacua;
confusi sunt et afflicti,
et operuerunt capita sua.
- 4 Propter terræ vastitatem,
quia non venit pluvia in terram,
confusi sunt agricolæ;
operuerunt capita sua.

20) Jer. 1, 13, 14; 6, 22. — 22) Jer. 5, 19. — 25) *Oblita es mei*, Jer. 2, 32. — 27) *Adulteria...*
tuæ, Jer. 3, 8.

- 5 Nam et cerva in agro peperit, et reliquit,
quia non erat herba.
- 6 Et onagri steterunt in rupibus,
traxerunt ventum quasi dracones,
defecerunt oculi eorum,
quia non erat herba.
- 7 Si iniquitates nostræ responderint nobis, Domine,
fac propter nomen tuum;
quoniam multæ sunt aversiones nostræ,
tibi peccavimus.
- 8 Exspectatio Israel,
salvator ejus in tempore tribulationis,
quare quasi colonus futurus es in terra,
et quasi viator declinans ad manendum?
- 9 Quare futurus es velut vir vagus,
ut fortis qui non potest salvare?
Tu autem in nobis es, Domine,
et nomen tuum invocatum est super nos,
ne derelinquas nos.
- 10 Hæc dicit Dominus populo huic
qui dilexit movere pedes suos,
et non quievit,
et Domino non placuit :
Nunc recordabitur iniquitatum eorum,
et visitabit peccata eorum.
- 11 Et dixit Dominus ad me :
Noli orare pro populo isto in bonum.
- 12 Cum jejunaverint,
non exaudiam preces eorum;
et si obtulerint holocaustomata et victimas,
non suscipiam ea,
quoniam gladio, et fame, et peste consumam eos.
- 13 Et dixi : A a a, Domine Deus;
prophetæ dicunt eis :
Non videbitis gladium,
et fames non erit in vobis;
sed pacem veram dabit vobis in loco isto.
- 14 Et dixit Dominus ad me :
Falso prophetæ vaticinantur in nomine meo;
non misi eos, et non præcepi eis,
neque locutus sum ad eos.
Visionem mendacem, et divinationem,
et fraudulentiam, et seductionem cordis sui,
prophetant vobis.
- 15 Idcirco hæc dicit Dominus
de prophetis qui prophetant in nomine meo,
quos ego non misi, dicentes :
Gladius et fames non erit in terra hac :
In gladio et fame consumentur prophetæ illi.
- 16 Et populi quibus prophetant
erunt projecti in viis Jerusalem
præ fame et gladio,
et non erit qui sepeliat eos :

14. — 9) *Nomen... nos*, Jer. 15, 16. — 11) Jer. | Mal. 1, 10. — 13) *Prophetæ... isto*, Jer. 5, 12; 23, 7; 16; 11, 14. — 12) Is. 1, 11, 13; Jer. 6, 20; 7, 21; 17. — 14) Jer. 5, 31; 29, 9. — 15) Jer. 23, 30-34.

ipsi et uxores eorum,
filii et filiae eorum;
et effundam super eos malum suum.

- 17 Et dices ad eos verbum istud :
Deducant oculi mei lacrymam per noctem et diem,
et non taceant,
quoniam contritione magna
contrita est virgo filia populi mei,
plaga pessima vehementer.
- 18 Si egressus fuero ad agros,
ecce occisi gladio;
et si introiero in civitatem,
ecce attenuati fame.
Propheta quoque et sacerdos abierunt in terram quam ignorabant.
- 19 Numquid projiciens abjecisti Judam?
aut Sion abominata est anima tua?
Quare ergo percussisti nos ita ut nulla sit sanitas?
Expectavimus pacem,
et non est bonum;
et tempus curationis,
et ecce turbatio.
- 20 Cognovimus, Domine, impietates nostras,
iniquitates patrum nostrorum,
quia peccavimus tibi.
- 21 Ne des nos in opprobrium, propter nomen tuum,
neque facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ;
recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.
- 22 Numquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant,
aut cæli possunt dare imbres?
nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus?
tu enim fecisti omnia hæc.
- 15 Et dixit Dominus ad me :
Si steterit Moyses et Samuel coram me,
non est anima mea ad populum istum;
ejice illos a facie mea, et egrediantur.
- 2 Quod si dixerint ad te : Quo egrediemur?
dices ad eos : Hæc dicit Dominus :
Qui ad mortem, ad mortem;
et qui ad gladium, ad gladium;
et qui ad famem, ad famem;
et qui ad captivitatem, ad captivitatem.
- 3 Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus :
gladium ad occisionem,
et canes ad lacerandum,
et volatilia cæli et bestias terræ
ad devorandum et dissipandum.
- 4 Et dabo eos in fervorem universis regnis terræ,
propter Manassen, filium Ezechiae, regis Juda,
super omnibus quæ fecit in Jerusalem.
- 5 Quis enim miserebitur tui, Jerusalem,
aut quis contristabitur pro te?
aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

— 19) *Expectavimus... turbatio*, Jer. 8, 15.

15. — 1) *Moyses et Samuel*, Ex. 32, 11-14; Num. 14, 14. — 2) *Hæc dicit... ad captivitatem*, Jer. 43, 11; Zach. 11, 9. — 4) *Propter Manassen*, 14, 13-38; 1 Reg. 7, 6-9; 12, 23; Ps. 98, 6-8; Ez.

- 6 Tu reliquisti me, dicit Dominus,
 retrorsum abiisti :
 et extendam manum meam super te, et interficiam te;
 laboravi rogans.
- 7 Et dispergam eos ventilabro in portis terræ;
 interfeci et disperdidi populum meum,
 et tamen a viis suis non sunt reversi.
- 8 Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris;
 induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie;
 misi super civitates repente terrorem.
- 9 Infirmata est quæ peperit septem,
 defecit anima ejus;
 occidit ei sol cum adhuc esset dies;
 confusa est, et erubuit;
 et residuos ejus in gladium dabo
 in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.

12. CAP. XV, 10-21 : QUERELA JEREMIÆ. — *Propheta, vir discordiæ factus* [XV, 10-14], *auxilium et ultionem a Domino petit* [15-18]. *Dominus ei respondet* [19-21].

- 10 Væ mihi, mater mea, quare genuisti me,
 virum rixæ, virum discordiæ in universa terra?
 Non foeneravi, nec foeneravit mihi quisquam;
 omnes maledicunt mihi.
- 11 Dicit Dominus : Si non reliquiæ tuæ in bonum,
 si non occurri tibi in tempore afflictionis,
 et in tempore tribulationis adversus inimicum.
- 12 Numquid foederabitur ferrum ferro ab aquilone, et æs?
 13 Divitias tuas et thesauros tuos in direptionem dabo gratis,
 in omnibus peccatis tuis, et in omnibus terminis tuis.
- 14 Et adducam inimicos tuos de terra quam nescis,
 quia ignis succensus est in furore meo,
 super vos ardebit.
- 15 Tu scis, Domine, recordare mei, et visita me,
 et tuere me ab his qui persequuntur me;
 noli in patientia tua suscipere me;
 scito quoniam sustinui propter te opprobrium.
- 16 Inventi sunt sermones tui, et comedi eos;
 et factum est mihi verbum tuum in gaudium
 et in lætitiā cordis mei,
 quoniam invocatum est nomen tuum super me,
 Domine Deus exercituum.
- 17 Non sedi in concilio ludentium,
 et gloriatus sum a facie manus tuæ;
 solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.
- 18 Quare factus est dolor meus perpetuus,
 et plaga mea desperabilis renuit curari?
 Facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.
- 19 Propter hoc hæc dicit Dominus :
 Si converteris, convertam te,
 et ante faciem meam stabis;
 et si separaveris pretiosum a vili,
 quasi os meum eris;

IV Reg. 21, 2-16; 23, 26; 24, 3, 4. — 9) I Reg. 2, 18) Plaga... curari, Jer. 30, 15. — 20) Quia...
 5; Am. 8, 9. — 13) Jer. 17, 3. — 16) Quoniam... Dominus, Jer. 1, 8; 20, 11.
 super me, Jer. 14, 9. — 17) Ps. 1, 1; 25, 4.

- convertentur ipsi ad te,
et tu non converteris ad eos.
- 20 Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem;
et bellabunt adversum te, et non prævalebunt,
quia ego tecum sum ut salvem te, et eruam te, dicit Dominus.
- 21 Et liberabo te de manu pessimorum,
et redimam te de manu fortium.

13. CAP. XVI, 1—XVII, 11 : PROPHETA UXOREM NON DUCET ET SOLITARIUS VIVET. — *Jeremias uxorem non accipiet* [XVI, 1-4], *domum luctus non ingreditur* [5-7], *neque domum convivii* [8, 9]. *Causæ decreti divini exponuntur* [10-13, 16]. *Visio messianica* [14, 15]. *Propter idololatriam* [17-21] *Israel in exilium ibit* [XVII, 1-4]. *De fiducia in hominibus et in Domino* [5-11].

16 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

- 2 Non accipies uxorem,
et non erunt tibi filii et filiae in loco isto.
- 3 Quia hæc dicit Dominus
super filios et filias qui generantur in loco isto,
et super matres eorum, quæ genuerunt eos,
et super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac :
- 4 Mortibus ægrotationum morientur;
non plangentur, et non sepelientur;
in sterquilinum super faciem terræ erunt;
et gladio et fame consumentur,
et erit cadaver eorum in escam volatilibus cæli et bestiis terræ.
- 5 Hæc enim dicit Dominus :
Ne ingrediaris domum convivii,
neque vadas ad plangendum,
neque consoleris eos,
quia abstuli pacem meam a populo isto, dicit Dominus,
misericordiam et miserationes.
- 6 Et morientur grandes et parvi in terra ista;
non sepelientur neque plangentur;
et non se incident,
neque calvitium fiet pro eis.
- 7 Et non frangent inter eos lugenti panem
ad consolandum super mortuo,
et non dabunt eis potum calicis
ad consolandum super patre suo et matre.
- 8 Et domum convivii non ingrediaris,
ut sedeas cum eis,
et comedas, et bibas;
quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Ecce ego auferam de loco isto,
in oculis vestris, et in diebus vestris,
vocem gaudii et vocem lætitiæ,
vocem sponsi et vocem sponsæ.
- 10 Et cum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc,
et dixerint tibi :
Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud?
quæ iniquitas nostra?
et quod peccatum nostrum,
quod peccavimus Domino Deo nostro?

16. — 5) Ez. 24, 16-23. — 6) *Non se incident*, — 10-13) Jer. 9, 12-15. — 10) Jer. 5, 19. — 11) Jer. Lev. 19, 28; Deut. 14, 1. — 9) Jer. 7, 34; 25, 10.

- 11 dices ad eos :
Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus;
et abierunt post deos alienos,
et servierunt eis, et adoraverunt eos,
et me dereliquerunt, et legem meam non custodierunt.
- 12 Sed et vos pejus operati estis quam patres vestri;
ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali,
ut me non audiat.
- 13 Et ejiciam vos de terra hac
in terram quam ignoratis,
vos et patres vestri;
et servietis ibi diis alienis, die ac nocte,
qui non dabunt vobis requiem.
- 14 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et non dicetur ultra :
Vivit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Ægypti,
sed : Vivit Dominus qui eduxit filios Israel de terra aquilonis,
et de universis terris ad quas ejeci eos,
et reducam eos in terram suam,
quam dedi patribus eorum.
- 16 Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus,
et piscabuntur eos;
et post hæc mittam eis multos venatores,
et venabuntur eos de omni monte,
et de omni colle, et de cavernis petrarum.
- 17 Quia oculi mei super omnes vias eorum;
non sunt absconditæ a facie mea,
et non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.
- 18 Et reddam primum duplices iniquitates, et peccata eorum;
quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum,
et abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.
- 19 Domine, fortitudo mea, et robur meum,
et refugium meum in die tribulationis,
ad te gentes venient ab extremis terræ, et dicent :
Vere mendacium possederunt patres nostri,
vanitatem quæ eis non profuit.
- 20 Numquid faciet sibi homo deos,
et ipsi non sunt dii?
- 21 Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc,
ostendam eis manum meam, et virtutem meam,
et scient quia nomen mihi Dominus.
- 17 Peccatum Juda scriptum est stylo ferreo
in ungue adamantino,
exaratum super latitudinem cordis eorum,
et in cornibus ararum eorum.
- 2 Cum recordati fuerint filii eorum ararum suarum,
et lucorum suorum,
lignorumque frondentium,
in montibus excelsis,
sacrificantes in agro :
- 3 fortitudinem tuam, et omnes thesauros tuos in direptionem dabo,
excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.
- 4 Et relinqueris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi,
et servire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras,

7, 6; 13, 10. — 12) Jer. 7, 24-26. — 14, 15) Jer. 23, 2, 2, 3; Zach. 8, 22, 23. — 20) *Ipsi... dii*, Jer. 2, 11.
7, 6. — 18) Is. 65, 6, 7. — 19) *Ad te... terræ*, Is. 17. — 2) Jer. 2, 30. — 3) Jer. 15, 13. — 7) Ps.

quoniam ignem succendisti in furore meo,
usque in æternum ardebit.

- 5 Hæc dicit Dominus :
Maledictus homo qui confidit in homine,
et ponit carnem brachium suum,
et a Domino recedit cor ejus.
- 6 Erit enim quasi myricæ in deserto,
et non videbit cum venerit bonum ;
sed habitabit in siccitate in deserto,
in terra salsuginis et inhabitabili.
- 7 Benedictus vir qui confidit in Domino,
et erit Dominus fiducia ejus.
- 8 Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas,
quod ad humorem mittit radices suas,
et non timebit cum venerit æstus.
Et erit folium ejus viride,
et in tempore siccitatis non erit sollicitum,
nec aliquando desinet facere fructum.
- 9 Pravum est cor omnium, et inscrutabile ;
quis cognoscet illud ?
- 10 Ego Dominus scrutans cor,
et probans renes ;
qui do unicuique juxta viam suam,
et juxta fructum adinventionum suarum.
- 11 Perdix fovit quæ non peperit ;
fecit divitias, et non in judicio ;
in dimidio dierum suorum derelinquet eas,
et in novissimo suo erit insipiens.

14. CAP. XVII, 12-18 : JEREMIAS AUXILIUM DIVINUM IMPLORAT CONTRA HOSTES
SUOS.

- 12 Solium gloriæ altitudinis a principio,
locus sanctificationis nostræ.
- 13 Expectatio Israel, Domine,
omnes qui te derelinquunt confundentur ;
recedentes a te, in terra scribentur,
quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium, Dominum.
- 14 Sana me, Domine, et sanabor ;
salvum me fac, et salvus ero,
quoniam laus mea tu es.
- 15 Ecce ipsi dicunt ad me :
Ubi est verbum Domini ? veniat.
- 16 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens ;
et diem hominis non desideravi, tu scis :
quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.
- 17 Non sis tu mihi formidini,
spes mea tu in die afflictionis.
- 18 Confundantur qui me persequuntur, . . .
et non confundar ego ;
paveant illi, et non paveam ego ;

2, 13; 33, 9; 39, 5; 83, 13; 145, 5. — 8) Ps. 1, 3.
— 10) Ego... renes, I Reg. 16, 7; I Par. 28, 9;
Ps. 7, 10; Jer. 11, 20; Rom. 8, 27. Qui do... sua-
rum, Jer. 32, 19; Rom. 2, 6. — 13) Jer. 1, 16; 2,
13. — 18) Ps. 30, 18; 34, 4, 6; 39, 15. — 21) Cie-

induc super eos diem afflictionis,
et duplici contritione contere eos.

15. CAP. XVII, 19-27 : DE SABBATI SANCTIFICATIONE. — *Introductio* [XVII, 19, 20]. *Præceptum divinum violatur* [21-23]. *Hortatio ad fidelitatem* [24-26]. *Mina contra violatores* [27].

19 Hæc dicit Dominus ad me : Vade, et sta | diuntur reges Juda, et egrediuntur, et in
in porta filiorum populi, per quam ingre- | cunctis portis Jerusalem; et dices ad eos : 20

Audite verbum Domini,
reges Juda, et omnis Juda,
cunctique habitatores Jerusalem,
qui ingredimini per portas istas.

21 Hæc dicit Dominus :
Custodite animas vestras,
et nolite portare pondera in die sabbati,
nec inferatis per portas Jerusalem,
22 et nolite ejicere onera de domibus vestris, in die sabbati;
et omne opus non facietis :
sanctificate diem sabbati,
sicut præcepi patribus vestris.

23 Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam;
sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me,
et ne acciperent disciplinam.

24 Et erit : si audieritis me, dicit Dominus,
ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbati;
et si sanctificaveritis diem sabbati,
ne faciatis in eo omne opus :
25 ingredientur per portas civitatis hujus reges et principes,
sedentes super solium David,
et ascendentes in curribus et equis,
ipsi et principes eorum,
viri Juda, et habitatores Jerusalem;
et habitabitur civitas hæc in sempiternum.

26 Et venient de civitatibus Juda,
et de circuitu Jerusalem,
et de terra Benjamin,
et de campestribus, et de montuosis, et ab austro,
portantes holocaustum, et victimam,
et sacrificium, et thus,
et inferent oblationem in domum Domini.

27 Si autem non audieritis me
ut sanctificetis diem sabbati,
et ne portetis onus,
et ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati,
succendam ignem in portis ejus,
et devorabit domos Jerusalem,
et non extinguetur.

16. CAP. XVIII, 1-17 : VAS FIGULI. — *Jeremias ad figulum vadit* [XVIII, 1-4]. *De regimine divino* [5-12]. *De malitia pessima Israel et ejus pœna* [13-17].

18 Verbum quod factum est ad Jeremiam | Et descendi in domum figuli, et ecce 3
2 a Domino, dicens : Surge, et descende | ipse faciebat opus super rotam. Et dissi- 4
in domum figuli, et ibi audies verba mea. | patum est vas quod ipse faciebat e luto

stodite... vestras, Deut. 4, 15. *Nolite... sabbati*, | 31, 13; Num. 15, 32-36; Deut. 5, 12-15; Is. 56, 2;
11 Esdr. 13, 15-19. — 22) Ex. 20, 8, 11; 23, 12; | 58, 13; Ez. 20, 12, 20.

manibus suis; conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.

Et factum est verbum Domini ad me, 5
dicens :

- 6 Numquid sicut figulus iste,
non potero vobis facere, domus Israel? ait Dominus;
ecce sicut lutum in manu figuli,
sic vos in manu mea, domus Israel.
- 7 Repente loquar adversum gentem et adversum regnum,
ut eradice[m], et destruam, et disperdam illud;
8 si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo,
quod locutus sum adversus eam,
agam et ego pœnitentiam super malo
quod cogitavi ut facerem ei.
- 9 Et subito loquar de gente et de regno,
ut ædificem et plantem illud;
10 si fecerit malum in oculis meis,
ut non audiat vocem meam,
pœnitentiam agam super bono quod locutus sum ut facerem ei.
- 11 Nunc ergo dic viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, dicens :
Hæc dicit Dominus :
Ecce ego fingo contra vos malum,
et cogito contra vos cogitationem;
revertatur unusquisque a via sua mala,
et dirigite vias vestras et studia vestra.
- 12 Qui dixerunt : Desperavimus;
post cogitationes enim nostras ibimus,
et unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.
- 13 Ideo hæc dicit Dominus :
Interrogate gentes :
quis audivit talia horribilia,
quæ fecit nimis virgo Israel?
- 14 Numquid deficiet de petra agri nix Libani?
aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidae, et defluentes?
- 15 Quia oblitus est mei populus meus,
frustra libantes,
et impingentes in viis suis,
in semitis sæculi,
ut ambularent per eas in itinere non trito,
16 ut fieret terra eorum in desolationem,
et in sibilum sempiternum :
omnis qui præterierit per eam obstupescet,
et movebit caput suum.
- 17 Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico;
dorsum, et non faciem, ostendam eis in die perditionis eorum.

17. CAP. XVIII, 18-23 : ALTERA CONSPIRATIO CONTRA JEREMIAM QUI ULTIONEM
DIVINAM EXPETIT.

- 18 Et dixerunt : Venite,
et cogitemus contra Jeremiam cogitationes;
non enim peribit lex a sacerdote,
neque consilium a sapiente,
nec sermo a propheta;

18. — 6) Job 10, 9; 33, 6; Is. 29, 16; 45, 9; 64, 13; Rom. 9, 20-24. — 7) Jer. 1, 10; 42, 10. — 8) Jer. 26, 3, 13, 19. — 11) IV Reg. 17, 13; Jer. 27; Ex. 10, 13; Job 27, 21. — 18) Jer. 11, 19.

venite, et percutiamus eum lingua,
et non attendamus ad universos sermones ejus.

- 19 Attende, Domine, ad me,
et audi vocem adversariorum meorum.
20 Numquid redditur pro bono malum,
quia foderunt foveam animæ meæ?
Recordare quod steterim in conspectu tuo
ut loquerer pro eis bonum,
et averterem indignationem tuam ab eis.
21 Propterea da filios eorum in famem,
et deduc eos in manus gladii;
fiant uxores eorum absque liberis, et viduæ;
et viri earum interficiantur morte;
juvenes eorum confodiantur gladio in prælio;
22 audiatur clamor de domibus eorum;
adduces enim super eos latronem repente,
quia foderunt foveam ut caperent me,
et laqueos absconderunt pedibus meis.
23 Tu autem, Domine, scis omne consilium eorum
adversum me in mortem;
ne propitieris iniquitati eorum,
et peccatum eorum a facie tua non deleatur;
fiant corruentes in conspectu tuo,
in tempore furoris tui abutere eis.

18. CAP. XIX, 1-13 : LAGUNCULA FRACTA. — *Jeremias emit lagunculam testeam et egreditur ad vallem filii Ennom* [XIX, 1, 2]. *Exitium Jerusalem imminet* [3-5], *atque occisio et miseria* [6-9]. *Sors urbis symbolo, vase confracto, adumbratur* [10-13].

- 19 Hæc dicit Dominus : Vade, et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi, et a senioribus sacerdotum, et egredere | ad vallem filii Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis; et prædicabis ibi verba quæ ego loquar ad te. Et dices :

Audite verbum Domini,
reges Juda, et habitatores Jerusalem;
hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :

- Ecce ego inducam afflictionem super locum istum,
ita ut omnis qui audierit illam tinniant aures ejus,
4 eo quod dereliquerint me,
et alienum fecerint locum istum,
et libaverunt in eo diis alienis,
quos nescierunt, ipsi et patres eorum, et reges Juda,
et repleverunt locum istum sanguine innocentum;
5 et ædificaverunt excelsa Baalim,
ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim :
quæ non præcepi, nec locutus sum,
nec ascenderunt in cor meum.
6 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et non vocabitur amplius locus iste Topheth,
et vallis filii Ennom,
sed vallis occisionis.
7 Et dissipabo consilium Juda et Jerusalem in loco isto;
et subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum,
et in manu quærentium animas eorum;
et dabo cadavera eorum escam volatilibus cæli et bestiis terræ.

19. — 3) IV Reg. 21, 12; 22, 16; II Par. 34, 25; Jer. 7, 20. — 4) Repleverunt... innocentum, IV Reg. 21, 16. — 5) Jer. 7, 31-33. — 5) Jer.

- 8 Et ponam civitatem hanc in stuporem, et in sibilum;
omnis qui præterierit per eam obstupescet,
et sibilabit super universa plaga ejus.
- 9 Et cibabo eos carnibus filiorum suorum et carnibus filiarum suarum;
et unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione,
et in angustia in qua concludent eos inimici eorum,
et qui quærunt animas eorum.
- 10 Et conteres lagunculam in oculis virorum qui ibunt tecum, et dices ad eos : 11
Hæc dicit Dominus exercituum :
Sic conteram populum istum, et civitatem istam,
sicut conteritur vas figuli,
quod non potest ultra instaurari;
et in Topheth sepelientur,
eo quod non sit alius locus ad sepeliendum.
- 12 Sic faciam loco huic, ait Dominus,
et habitatoribus ejus,
et ponam civitatem istam sicut Topheth.
- 13 Et erunt domus Jerusalem,
et domus regum Juda,
sicut locus Topheth, immundæ,
omnes domus in quarum domatibus sacrificaverunt omni militiæ cæli,
et libaverunt libamina diis alienis.
19. CAP. XIX, 14—XX, 6 : JEREMIAS ET PHASSUR. — *Jeremias in atrio templi prophetat* [XIX, 14, 15], *in nervum mittitur a Phassur* [XX, 1, 2], *crastina die liberatur et audacter loquitur* [3-6].
- 14 Venit autem Jeremias de Topheth, quo miserat eum Dominus ad prophetandum,
et stetit in atrio domus Domini, et dixit
15 ad omnem populum : Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Ecce ego inducam super civitatem hanc, et super omnes urbes ejus, universa mala quæ locutus sum adversum eam, quoniam induraverunt cervicem suam ut non audirent sermones meos.
- 20 Et audivit Phassur, filius Emmer, sacerdos, quæ constitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem sermones istos. Et percussit Phassur Jeremiam prophetam, et misit eum in nervum quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini. Cumque illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Jeremiam de nervo, et dixit ad eum Jeremias : Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum, sed pavorem undique. Quia hæc dicit Dominus :
- Ecce ego dabo te in pavorem,
te et omnes amicos tuos;
et corruent gladio inimicorum suorum,
et oculi tui videbunt;
et omnem Judam dabo in manum regis Babylonis,
et traducet eos in Babylonem,
et percutiet eos gladio.
- 5 Et dabo universam substantiam civitatis hujus, et omnem laborem ejus, omneque pretium, et cunctos thesauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum;
et diripient eos, et tollent,
et ducent in Babylonem.
- 6 Tu autem, Phassur, et omnes habitatores domus tuæ, ibitis in captivitatem;
et in Babylonem venies,

32, 35. — 8) Jer. 18, 16. — 9) Lev. 26, 29; Deut. 28, 53; Lam. 4, 10; Bar. 2, 3; Ez. 5, 10. — 11) In Topheth sepelientur, Jer. 7, 32. — 13) IV Reg. 23, 10; Is. 30, 33. — 14) Stetit... Domini, Jer. 7,

2; 26, 2. — 15) Jer. 7, 26.

20. — 1) Phassur, I Par. 9, 12; Jer. 21, 1; 38, 1. Emmer, I Par. 24, 14; I Esdr. 2, 37. — 5) IV Reg. 20, 17; 24, 12-16; 25, 13-17; Is. 39, 6.

et ibi morieris, ibique sepelieris
tu, et omnes amici tui,
quibus prophetasti mendacium.

20. CAP. XX, 7-13 : JEREMIAS AD DOMINUM ITERUM CONQUERITUR.

- 7 Seduxisti me, Domine, et seductus sum;
fortior me fuisti, et invaluisti;
factus sum in derisum tota die,
omnes subsannant me.
- 8 Quia jam olim loquor,
vociferans iniquitatem, et vastitatem clamito;
et factus est mihi sermo Domini in opprobrium,
et in derisum tota die.
- 9 Et dixi : Non recordabor ejus,
neque loquar ultra in nomine illius;
et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans,
claususque in ossibus meis,
et defeci, ferre non sustinens.
- 10 Audivi enim contumelias multorum,
et terrorem in circuitu :
Persequimini, et persequamur eum;
ab omnibus viris qui erant pacifici mei,
et custodientes latus meum :
Si quo modo decipiatur, et prævaleamus adversus eum;
et consequamur ultionem ex eo.
- 11 Dominus autem mecum est, quasi bellator fortis;
idcirco qui persequuntur me cadent,
et infirmi erunt :
confundentur vehementer,
quia non intellexerunt opprobrium sempiternum
quod nunquam delebitur.
- 12 Et tu, Domine exercituum, probator justī,
qui vides renes et cor,
videam, quæso, ultionem tuam ex eis;
tibi enim revelavi causam meam.
- 13 Cantate Domino,
laudate Dominum,
quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

21. CAP. XX, 14-18 : « MALEDICTA DIES IN QUA NATUS SUM »!

- 14 Maledicta dies in qua natus sum!
dies in qua peperit me mater mea,
non sit benedicta!
- 15 Maledictus vir qui annuntiavit patri meo,
dicens : Natus est tibi puer masculus,
et quasi gaudio lætificavit eum!
- 16 Sit homo ille ut sunt civitates quas subvertit Dominus,
et non poenituit eum;
audiat clamorem mane,
et ululatum in tempore meridiano;
- 17 qui non me interfecit a vulva,
ut fieret mihi mater mea sepulcrum,
et vulva ejus conceptus æternus!

— 11) Dominus... fortis, Jer. 1, 8; 15, 20. Idcirco... delebitur, Jer. 17, 18; 23, 40. — 12) Jer. 11, 20; 27, 10. — 14) Job 3, 1-10; Jer. 15, 10.

18

Quare de vulva egressus sum,
ut viderem laborem et dolorem,
et consumerentur in confusione dies mei?

PARS SECUNDA

[XXI, 4—XXIX, 32.]

ORACULA PERTINENTIA AD EXITIUM JERUSALEM ET JUDA.

1. CAP. XXI, 1-14: SEDECIAE NUNTIIUM AD JEREMIAM MITTIT. — *Sedecias signum a Domino petit* [XXI, 1, 2]. *Jeremias Sedeciae nuntiat ipsius et populi traditionem in manus Nabuchodonosor* [3-7]. *Decreto divino parendum est* [8-10]. *Mandatum ad domum regis Juda* [11-14].

- 21 Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino, quando misit ad eum rex Sedecias Phassur, filium Melchiae, et Sophoniam, filium Maasiae, sacerdotem, dicens: 7
2 Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonosor, rex Babylonis, praeliatur adversum nos; si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, et recedat a nobis.
3 Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis
4 Sedeciae: Hæc dicit Dominus, Deus Israel: Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, et quibus vos pugnatis adversum regem Babylonis, et Chaldaeos, qui obsident vos in circuitu murorum; et congregabo ea in medio civitatis hujus. Et debellabo ego vos in manu extenta, et in brachio forti, et in furore, et in indignatione, et in ira grandi.
6 Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines et bestiae pestilentia magna mo-

rientur. Et post hæc ait Dominus: Dabo Sedeciam, regem Juda, et servos ejus, et populum ejus, et qui derelicti sunt in civitate hac a peste, et gladio, et fame, in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis et in manu inimicorum eorum, et in manu quærentium animam eorum; et percutiet eos in ore gladii, et non flectetur neque parces, nec miserebitur.

Et ad populum hunc dices: Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ, et viam mortis. Qui habitaverit in urbe hac morietur gladio, et fame, et peste; qui autem egressus fuerit, et transfugerit ad Chaldaeos, qui obsident vos, vivet, et erit ei anima sua quasi spoliū. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, et non in bonum, ait Dominus; in manu regis Babylonis dabitur, et exuret eam igni.

11 Et domui regis Juda:

Audite verbum Domini,
domus David;
hæc dicit Dominus:
Judicate mane judicium,
et eruite vi oppressum de manu calumniantis,
ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,
et succendatur, et non sit qui extinguat,
propter malitiam studiorum vestrorum.

13 Ecce ego ad te, habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus;
qui dicitis: Quis percutiet nos?
et quis ingredietur domos nostras?

21. — 1) Phassur filium Melchiae, Jer. 20, 1; 25, 1. — 7) Jer. 24, 8; 39, 5; 52, 9. — 8) Deut. 38, 1. Sophoniam, IV Reg. 25, 18; Jer. 29, 25; 30, 15, 19. — 9) Jer. 27, 11; 38, 2, 17. — 12) Jer. 37, 3; 52, 24. — 2) Nabuchodonosor, IV Reg. 22, 3.

- 14 Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum,
dicit Dominus;
et succendam ignem in saltu ejus,
et devorabit omnia in circuitu ejus.

2. CAP. XXII, 1—XXIII, 8 : CONTRA PECCATA DOMUS REGIS JUDA. — *Duplex series minarum contra domum regiam* [XXII, 1-5, 6-9]. *Contra Sellum* [10-12]. *Contra Joakim* [13-19]. *Contra Judæos* [20-23]. *Contra Jechoniam* [24-30]. *Contra pastores qui gregem disperdunt* [XXIII, 1, 2]. *Dominus ad salvandum gregem pastores justos suscitabit* [3, 4] *ac præcipue regem messianicum* [5-8].

- 22 Hæc dicit Dominus : Descende in domum regis Juda, et loqueris ibi verbum hoc,
2 et dices :

Audi verbum Domini, rex Juda,
qui sedes super solium David;
tu et servi tui, et populus tuus,
qui ingredimini per portas istas.

- 3 Hæc dicit Dominus :
Facite judicium et justitiam,
et liberate vi oppressum de manu calumniatoris;
et advenam, et pupillum, et viduam
nolite contristare, neque opprimatis inique,
et sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto.

- 4 Si enim facientes feceritis verbum istud,
ingredientur per portas domus hujus
reges sedentes de genere David super thronum ejus,
et ascendentes currus et equos,
ipsi, et servi, et populus eorum.

- 5 Quod si non audieritis verba hæc :
In memetipso juravi, dicit Dominus,
quia in solitudinem erit domus hæc.

- 6 Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda :
Galaad, tu mihi caput Libani,
si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles!
7 Et sanctificabo super te, interficientem virum, et arma ejus;
et succident electas cedros tuas,
et præcipitabunt in ignem.

- 8 Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc,
et dicet unusquisque proximo suo :
Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi?
9 Et respondebunt :
Eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui,
et adoraverint deos alienos et servierint eis.

- 10 Nolite flere mortuum,
neque lugeatis super eum fletu;
plangite eum qui egreditur,
quia non revertetur ultra,
nec videbit terram nativitatis suæ.

- 11 Quia hæc dicit Dominus ad Sellum,
filium Josiæ, regem Juda,
qui regnavit pro Josia, patre suo,
qui egressus est de loco isto :
Non revertetur huc amplius;

. 22. — 2) *Rex ... David*, Jer. 13, 13; 29, 16. — | 24-26; III Reg. 9, 8, 9; Jer. 5, 19. — 9) Jer. 1,
3) Jer. 21, 12. — 8) *Quare ... grandi*, Deut. 29, | 16; 19, 4. — 11) IV Reg. 23, 34; II Par. 36, 4.

- 12 sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur,
et terram istam non videbit amplius.
- 13 Væ qui ædificat domum suam in injustitia,
et cœnacula sua non in iudicio;
amicum suum opprimit frustra,
et mercedem ejus non reddet ei;
- 14 qui dicit : Ædificabo mihi domum latam,
et cœnacula spatiosa;
qui aperit sibi fenestras et facit laquearia cedrina,
pingitque sinopide!
- 15 Numquid regnabis quoniam confers te cedro?

Pater tuus numquid non comedit et bibit,
et fecit iudicium et justitiam tunc cum bene erat ei?
- 16 Judicavit causam pauperis et egeni in bonum suum;
numquid non ideo quia cognovit me? dicit Dominus.
- 17 Tui vero oculi et cor ad avaritiam,
et ad sanguinem innocentem fundendum,
et ad calumniam, et ad cursum mali operis.
- 18 Propterea hæc dicit Dominus ad Joakim,
filium Josiæ, regem Juda :
Non plangent eum : Væ, frater! et væ, soror!
Non concrepabunt ei : Væ, domine! et væ, inclyte!
- 19 Sepultura asini sepelietur,
putrefactus et projectus extra portas Jerusalem.
- 20 Ascende Libanum, et clama;
et in Basan da vocem tuam,
et clama ad transeuntes,
quia contriti sunt omnes amatores tui.
- 21 Locutus sum ad te in abundantia tua,
et dixisti : Non audiam;
hæc est via tua ab-adolescencia tua,
quia non audisti vocem meam.
- 22 Omnes pastores tuos pascet ventus,
et amatores tui in captivitatem ibunt;
et tunc confunderis,
et erubesces ab omni malitia tua.
- 23 Quæ sedes in Libano,
et nidificas in cedris,
quomodo congemuisti cum venissent tibi dolores,
quasi dolores parturientis!
- 24 Vivo ego, dicit Dominus,
quia si fuerit Jechonias, filius Joakim, regis Juda,
annulus in manu dextera mea,
inde evellam eum,
- 25 et dabo te in manu quærentium animam tuam,
et in manu quorum tu formidas faciem,
et in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis,
et in manu Chaldæorum;
- 26 et mittam te, et matrem tuam quæ genuit te,
in terram alienam, in qua nati non estis,
ibique moriemini.

— 13) Lev. 19, 13, 25, 39, 40; Deut. 24, 14, 15. | 36, 9. — 25) IV Reg. 24, 15; II Par. 36, 10. —
— 19) IV Reg. 24; II Par. 36, 6; Jer. 36, 30. — | 26) Et matrem tuam, IV Reg. 24, 8.
24) Jechonias, IV Reg. 24, 8; I Par. 3, 16; II Par.

27 Et in terram ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc,
non revertentur.

28 Numquid vas fictile atque contritum,
vir iste Jechonias?
numquid vas absque omni voluptate?
Quare abjecti sunt ipse et semen ejus,
et projecti in terram quam ignoraverunt?

29 Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.
30 Hæc dicit Dominus :
Scribe virum istum sterilem,
virum qui in diebus suis non prosperabitur ;
nec enim erit de semine ejus vir
qui sedeat super solium David,
et potestatem habeat ultra in Juda.

23 Væ pastoribus qui disperdunt et dilacerant
gregem pascuæ meæ! dicit Dominus.
2 Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel
ad pastores qui pascunt populum meum :
Vos dispersistis gregem meum,
et ejecistis eos, et non visitastis eos;
ecce ego visitabo super vos
malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.

3 Et ego congregabo reliquias gregis mei,
de omnibus terris ad quas ejecero eos illuc;
et convertam eos ad rura sua,
et crescent et multiplicabuntur.
4 Et suscitabo super eos pastores, et pascent eos;
non formidabunt ultra, et non pavebunt,
et nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.

5 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et suscitabo David germen justum;
et regnabit rex, et sapiens erit,
et faciet judicium et justitiam in terra.

6 In diebus illis salvabitur Juda,
et Israel habitabit confidenter;
et hoc est nomen quod vocabunt eum :
Dominus Justus noster.

7 Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et non dicent ultra : Vivit Dominus
qui eduxit filios Israel de terra Ægypti,

8 sed : Vivit Dominus
qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra aquilonis,
et de cunctis terris ad quas ejeceram eos illuc,
et habitabunt in terra sua.

3. CAP. XXIII, 9-40 : CONTRA PSEUDOPROPHETAS. — *De pravitate populi et ejus ducum* [XXIII, 9-12]. *A pseudoprophetis egressa est pollutio* [13-15]. *Cavendum est a pseudoprophetis quos non misit Dominus* [16-24], *et qui mendacium vaticinantur* [25-32]. « *Onus Domini* » *improbatur* [33-40].

9 Ad prophetas.

Contritum est cor meum in medio mei,
contremuerunt omnia ossa mea;

23. — 1) Ez. 13, 3; 34, 2. — 3) Deut. 30, 3; Jer. 33, 15. *Regnabit ... in terra*, Is. 32, 1; Jer. 29, 14; 32, 37. — 4) Jer. 3, 15. — 5, 6) Jer. 40, 11; 45, 8; Jer. 33, 14; Ez. 37, 24; Dan. 9, 24; 33, 14-16. — 5) *Suscitabo ... justum*, Is. 4, 2; Joan. 1, 49. — 6) Deut. 33, 28. — 7, 8) Jer. 16;

factus sum quasi vir ebrius,
et quasi homo madidus a vino,
a facie Domini,
et a facie verborum sanctorum ejus.

Quia adulteris repleta est terra,
quia a facie maledictionis luxit terra,
arefacta sunt arva deserti :
factus est cursus eorum malus ;
et fortitudo eorum dissimilis.

Propheta namque et sacerdos polluti sunt,
et in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris ;
impellentur enim, et corruent in ea ;
afferam enim super eos mala,
annum visitationis eorum, ait Dominus.

Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem ;
prophetabant in Baal,
et decipiebant populum meum Israel.

Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium,
et iter mendacii ;
et confortaverunt manus pessimorum
ut non converteretur unusquisque a malitia sua ;
facti sunt mihi omnes ut Sodoma,
et habitatores ejus quasi Gomorrha.

Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas :
Ecce ego cibabo eos absinthio,
et potabo eos felle ;
a prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram.

Hæc dicit Dominus exercituum :
Nolite audire verba prophetarum
qui prophetant vobis, et decipiunt vos ;
visionem cordis sui loquuntur,
non de ore Domini.

Dicunt his qui blasphemant me :
Locutus est Dominus : Pax erit vobis ;
et omni qui ambulat in pravitate cordis sui dixerunt :
Non veniet super vos malum.

Quis enim affuit in consilio Domini,
et vidit, et audivit sermonem ejus ?
quis consideravit verbum illius, et audivit ?

Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur,
et tempestas erumpens super caput impiorum veniet.
Non revertetur furor Domini,
usque dum faciat
et usque dum compleat cogitationem cordis sui ;
in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

Non mittebam prophetas,
et ipsi currebant ;
non loquebar ad eos,
et ipsi prophetabant.

Si stetissent in consilio meo,
et nota fecissent verba mea populo meo,

14, 15. — 10) Quia ... terra, Jer. 5, 7, 8; 9, 2. —
11) In domo ... eorum, Jer. 7, 30; 32, 34. —
12) Annum ... eorum, Jer. 11, 23. — 14) Jer. 29,
21-23. — 15) Jer. 8, 14; 9, 15. — 16) Jer. 14, 14;

27, 9; 29, 8. — 17) Jer. 5, 12; 14, 13. — 18) Is.
40, 13. — 19) Jer. 30, 23. — 20) Jer. 30, 24. —
21) Jer. 14, 14; 27, 15; 29, 9. — 25) Jer. 5, 31. —

avertissem utique eos a via sua mala
et a cogitationibus suis pessimis.

- 23 Putasne Deus e vicino ego sum, dicit Dominus,
et non Deus de longe?
- 24 Si occultabitur vir in absconditis,
et ego non videbo eum? dicit Dominus.
Numquid non cælum et terram ego impleo? dicit Dominus.
- 25 Audiui quæ dixerunt prophetæ
prophetantes in nomine meo mendacium,
atque dicentes : Somniavi, somniavi.
- 26 Usquequo istud est in corde prophetarum
vaticinantium mendacium,
et prophetantium seductiones cordis sui;
- 27 qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei,
propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum,
sicut obliiti sunt patres eorum nominis mei propter Baal?
- 28 Propheta qui habet somnium,
narret somnium;
et qui habet sermonem meum,
loquatur sermonem meum vere.
Quid paleis ad triticum? dicit Dominus.
- 29 Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus,
et quasi malleus conterens petram?
- 30 Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus,
qui furantur verba mea unusquisque a proximo suo.
- 31 Ecce ego ad prophetas, ait Dominus,
qui assumunt linguas suas, et aiunt : Dicit Dominus.
- 32 Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus;
qui narraverunt ea, et seduxerunt populum meum
in mendacio suo et in miraculis suis,
cum ego non misissem eos, nec mandassem eis,
qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.
- 33 Si igitur interrogaverit te populus iste,
vel propheta, aut sacerdos, dicens :
Quod est onus Domini?
dices ad eos : Vos estis onus ;
projiciam quippe vos, dicit Dominus.
- 34 Et propheta, et sacerdos, et populus
qui dicit : Onus Domini,
visitabo super virum illum et super domum ejus.
- 35 Hæc dicetis unusquisque ad proximum,
et ad fratrem suum :
Quid respondit Dominus?
et quid locutus est Dominus?
- 36 Et onus Domini ultra non memorabitur ;
quia onus erit unicuique sermo suus,
et pervertistis verba Dei viventis,
Domini exercituum, Dei nostri.
- 37 Hæc dices ad prophetam :
Quid respondit tibi Dominus?
et quid locutus est Dominus?
- 38 Si autem onus Domini dixeritis,
propter hoc hæc dicit Dominus :

30) Deut. 18, 20; Jer. 14, 15; Ez. 13, 8. — 32) Jer. 14, 14; Ez. 13, 10; Mich. 3, 5. — 40) Jer. 20, 11.

- Quia dixistis sermonem istum : Onus Domini;
et misi ad vos, dicens : Nolite dicere : Onus Domini,
39 propterea ecce ego tollam vos portans,
et derelinquam vos, et civitatem
quam dedi vobis et patribus vestris, a facie mea;
40 et dabo vos in opprobrium sempiternum,
et in ignominiam æternam,
quæ nunquam oblivione delebitur.

4. CAP. XXIV, 1-10 : DUO CALATHI PLENI FICIS. — *Describitur visio* [XXIV, 1-4]. *Ficis bonis adumbratur sors captivorum qui salvandi sunt* [5-7], *malis autem ficis sors illorum qui remanserunt in Judea et morte plectendi sunt* [8-10].

- 24 Ostendit mihi Dominus : et ecce duo | ficus esse primi temporis; et calathus
calathi pleni ficis, positi ante templum | unus ficus habebat malas nimis, quæ
Domini, postquam transtulit Nabuchodon- | comedi non poterant eo quod essent malæ.
nosor, rex Babylonis, Jechoniam, filium | Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides, 3
Joakim, regem Juda, et principes ejus, et | Jeremia? Et dixi : Ficus, ficus bonas,
fabrum, et inclusorem, de Jerusalem, et | bonas valde; et malas, malas valde, quæ
2 adduxit eos in Babylonem. Calathus | comedi non possunt eo quod sint malæ.
unus ficus bonas habebat nimis; ut solent

- 4 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
5 Hæc dicit Dominus, Deus Israel :
Sicut ficus hæ bonæ,
sic cognoscam transmigrationem Juda,
quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.
6 Et ponam oculos meos super eos ad placandum,
et reducam eos in terram hanc;
et ædificabo eos, et non destruam;
et plantabo eos, et non evellam.
7 Et dabo eis cor ut sciant me,
quia ego sum Dominus;
et erunt mihi in populum,
et ego ero eis in Deum,
quia revertentur ad me in toto corde suo.
8 Et sicut ficus pessimæ quæ comedi non possunt,
eo quod sint malæ, hæc dicit Dominus,
sic dabo Sedeciam, regem Juda,
et principes ejus, et reliquos de Jerusalem,
qui remanserunt in urbe hac,
et qui habitant in terra Ægypti.
9 Et dabo eos in vexationem,
afflictionemque omnibus regnis terræ,
in opprobrium, et in parabolam,
et in proverbium, et in maledictionem
in universis locis ad quæ ejeci eos.
10 Et mittam in eis gladium, et famem, et pestem,
donec consumantur de terra quam dedi eis et patribus eorum.

5. CAP. XXV, 1-14 : DOMINI JUDICIA IN JUDA. — *Introductio* [XXV, 1, 2]. *Juda perseverat in via mala* [3-7]. *Prænuntiantur victoriæ regis Babylonis et exitium Juda* [8-11]. *Septuaginta annis delapsis Chaldaei quoque puniuntur* [12-14].

- 25 Verbum quod factum est ad Jeremiam, | Joakim, filii Josiæ, regis Juda (ipse est
de omni populo Juda, in anno quarto | annus primus Nabuchodonosor, regis Ba-

24. — 1) *Postquam ... in Babylonem*, IV Reg. 24, 11-16; II Par. 36, 10. — 3) *Quid ... Jeremia*, Jer. 1, 11, 13. — 5) *Transmigrationem ... Chaldæorum*, Jer. 29, 20. — 6) Jer. 12, 15; 26, 15; 29, 10; 30, 3. — 7) Jer. 30, 22; 31, 1, 33; 32, 38. — 8) Jer. 21, 7. — 10) Jer. 14, 12; 29, 17.
25. — 1) *In anno quarto Joakim*, Jer. 1, 3;

2 bylonis), quod locutus est Jeremias propheta ad omnem populum Juda, et ad universos habitatores Jerusalem, dicens :
 3 A tertio decimo anno Josiae, filii Amon, regis Juda, usque ad diem hanc, iste tertius et vigesimus annus, factum est verbum Domini ad me, et locutus sum ad vos de nocte consurgens, et loquens, et
 4 non audistis. Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque; et non audistis, neque inclinastis aures vestras ut audiretis,
 5 cum diceret : Revertimini unusquisque a via sua mala, et a pessimis cogitationibus vestris, et habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis et patribus vestris, a
 6 sæculo et usque in sæculum; et nolite ire post deos alienos, ut serviat is adoretisque eos, neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, et
 7 non affligam vos. Et non audistis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum.
 8 Propterea hæc dicit Dominus exercituum : Pro eo quod non audistis verba
 9 mea, ecce ego mittam et assumam uni-

versas cognationes aquilonis, ait Dominus, et Nabuchodonosor, regem Babylonis, servum meum, et adducam eos super terram istam, et super habitatores ejus, et super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt; et interficiam eos, et ponam eos in stuporem et in sibilum, et in solitudines sempiternas. Perdamque ex eis
 10 vocem gaudii et vocem lætitiæ, vocem sponsi et vocem sponsæ, vocem molæ et lumen lucernæ. Et erit universa terra
 11 hæc in solitudine, et in stuporem; et servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis.

Cumque impleti fuerint septuaginta
 12 anni, visitabo super regem Babylonis et super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, et super terram Chaldaeorum, et ponam illam in solitudines sempiternas. Et adducam super terram illam
 13 omnia verba mea, quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcumque prophetavit Jeremias adversum omnes gentes; quia servierunt eis,
 14 cum essent gentes multæ, et reges magni; et reddam eis secundum opera eorum, et secundum facta manuum suarum.

6. CAP. XXV, 15-38 : DOMINI JUDICIA IN GENTES. — *Calix furoris Domini omnibus gentibus propinatur* [XXV, 15-26], *et bibendum est ab eo* [27-29]. *Judicium instituitur Domino cum gentibus* [30, 31]. *Describitur turbo atque occisio* [32, 33]. *De sorte pastorum* [34-38].

15 Quia sic dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Sume calicem vini furoris hujus de manu mea, et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te;
 16 Et bibent, et turbabuntur et insanient a facie gladii quem ego mittam inter eos.
 17 Et accipi calicem de manu Domini, et propinavi cunctis gentibus ad quas misit me Dominus : Jerusalem, et civitatibus Juda, et regibus ejus, et principibus ejus, ut darem eos in solitudinem, et in stuporem, et in sibilum, et in maledictionem, sicut est dies ista; Pharaoni, regi Ægypti, et servis ejus, et principibus ejus, et omni populo ejus; et universis generaliter cunctis regibus terræ Ausitidis, et cunctis regibus terræ Philisthiim, et Ascaloni, et Gazæ, et Accaron, et reliquiis
 21 Azoti, et Idumææ, et Moab, et filiis
 22 Ammon; et cunctis regibus Tyri, et universis regibus Sidonis, et regibus terræ insularum qui sunt trans mare; et
 23 Dedan, et Thema, et Buz, et universis qui

attonsi sunt in comam; et cunctis regibus Arabiæ, et cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deserto; et cunctis
 25 regibus Zambri, et cunctis regibus Elam, et cunctis regibus Medorum; cunctis
 26 quoque regibus aquilonis, de prope et de longe, unicuique contra fratrem suum; et omnibus regnis terræ quæ super faciem ejus sunt; et rex Sesach bibet post eos.

Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus
 27 exercituum, Deus Israel : Bibite, et inebriamini, et vomite; et cadite, neque surgatis a facie gladii quem ego mittam inter vos. Cumque noluerint accipere
 28 calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos : Hæc dicit Dominus exercituum : Bibentes bibetis; quia ecce in civitate in
 29 qua invocatum est nomen meum ego incipiam affligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis? Non eritis immunes; gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum.

36, 1; 45, 1; 46, 2. — 3) A tertio decimo anno Josiae, Jer. 1, 2. — 5) IV Reg. 17, 13; Jer. 18, 11; 35, 15. — 9) Servum meum, Is. 44, 28; 45, 1;

Jer. 27, 6; 43, 10. — 10) Jer. 7, 34; 16, 9. — 11) II Par. 36, 21, 22; I Esdr. 1, 1; Jer. 26, 6; 29, 10; Dan. 9, 2. — 12) Is. 13, 19; Jer. 30, 20;

30 Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, et dices ad illos :

Dominus de excelso rugiet,
et de habitaculo sancto suo dabit vocem suam;
rugiens rugiet super decorem suum;
celeuma quasi calcantium concinetur
adversus omnes habitatores terræ.
31 Pervenit sonitus usque ad extrema terræ,
quia iudicium Domino, cum gentibus;
judicatur ipse cum omni carne.
Impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32 Hæc dicit Dominus exercituum :
Ecce afflictio egredietur de gente in gentem,
et turbo magnus egredietur a summitatibus terræ.

33 Et erunt interfecti Domini in die illa,
a summo terræ usque ad summum ejus;
non plangentur, et non colligentur, neque sepelientur;
in sterquilinum super faciem terræ jacebunt.

34 Ululate, pastores, et clamate;
et aspergite vos cinere, optimates gregis,
quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini;
et dissipationes vestræ, et cadetis quasi vasa pretiosa.
35 Et peribit fuga a pastoribus,
et salvatio ab optimatibus gregis.

36 Vox clamoris pastorum et ululatus optimatum gregis,
quia vastavit Dominus pascua eorum.
37 Et conticuerunt arva pacis a facie iræ furoris Domini.
38 Dereliquit quasi leo umbraculum suum,
quia facta est terra eorum in desolationem
a facie iræ columbæ,
et a facie iræ furoris Domini.

7. CAP. XXVI, 1-24 : CONFLICTUS JEREMIÆ CUM SACERDOTIBUS ET PSEUDOPROPHETIS. — *Jeremias ruinam urbi minatur* [XXVI, 1-6]. *Sacerdotes et pseudoprophetae Jeremiam ad mortem damnant coram principibus et populo* [7-11]. *Jeremias causam suam dicit* [12-15] *atque absolvitur* [16-19, 24]. *Historia Uriæ prophetae* [20-23].

26 In principio regni Joakim, filii Josiæ, regis Juda, factum est verbum istud a Domino, dicens :
2 Hæc dicit Dominus : Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos;
3 noli subtrahere verbum, si forte audiant, et convertantur unusquisque a via sua mala, et pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum
4 eorum. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Si non audieritis me, ut ambulatis in lege mea, quam dedi vobis; ut audiat sermone servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte
consurgens, et dirigens, et non audistis, dabo domum istam sicut Silo, et urbem 6 hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.
Et audierunt sacerdotes, et prophetae, et 7 omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Cumque compleret Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, et prophetae, et omnis populus, dicens : Morte moriatur. Quare propheta- 9 vit in nomine Domini, dicens : Sicut Silo erit domus hæc, et urbs ista desolabitur eo quod non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini. Et audierunt principes 10

51, 24, 26, 62. — 30) Os. 11, 10; Joel 3, 16; Am. 1, 2. — 33) Non colligentur ... jacebunt, Jer. 8, 2.

26. — 1) Jer. 27, 1. Joakim, IV Reg. 23, 36; II Par. 36, 5. — 2) Sta ... Domini, Jer. 7, 2; 19, 14; 26, 2. — 3) Jer. 18, 8. — 6) I Reg. 4, 4, 12;

- Juda verba hæc, et ascenderunt de domo regis in domum Domini, et sederunt in introitu portæ domus Domini novæ. Et locuti sunt sacerdotes et prophetæ ad principes, et ad omnem populum, dicentes : Judicium mortis est viro huic, quia prophetavit adversus civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.
- Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad universum populum, dicens : Dominus misit me ut prophetarem ad domum istam, et ad civitatem hanc, omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras, et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri, et pœnitebit Dominum mali quod locutus est adversus vos. Ego autem ecce in manibus vestris sum; facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris. Verumtamen scitote et cognoscite quod, si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus; in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.
- Et dixerunt principes et omnis populus ad sacerdotes et ad prophetas : Non est viro huic judicium mortis, quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ, et dixerunt ad omnem coetum populi, loquentes : Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechie, regis Juda, et ait ad omnem populum Juda, dicens :

Hæc dicit Dominus exercituum :
Sion quasi ager arabitur,
et Jerusalem in acervum lapidum erit,
et mons domus in excelsa silvarum.

- Numquid morte condemnavit eum Ezechias, rex Juda, et omnis Juda? numquid non timuerunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini, et pœnituit Dominum mali quod locutus fuerat adversus eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.
- Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias, filius Semei de Cariathiarim, et prophetavit adversus civitatem istam, et adversus terram hanc, juxta omnia verba Jeremiæ. Et audivit rex Joakim, et omnes potentes et principes ejus, verba hæc, et quæsit rex interficere eum; et audivit Urias, et timuit, fugitque et ingressus est Ægyptum. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan, filium Achobor, et viros cum eo in Ægyptum, et eduxerunt Uriam de Ægypto, et adduxerunt eum ad regem Joakim, et percussit eum gladio, et projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis.
- Igitur manus Ahicam, filii Saphan, fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, et interficerent eum.

8. CAP. XXVII, 1-22 : VINCULA ET CATENÆ. — *Describitur symbolum* [XXVII, 1, 2]. *Vincula mittuntur ad reges vicinos in signum servitutis* [3-11]. *Jeremias mandatum divinum Sedecie tradit* [12-15]. *populo juda et sacerdotibus* [16-22].

- In principio regni Joakim, filii Josiæ, regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam a Domino, dicens :
- Hæc dicit Dominus ad me : Fac tibi vincula et catenas, et pones eas in collo tuo, et mittes eas ad regem Edom, et ad regem Moab, et ad regem filiorum Ammon, et ad regem Tyri, et ad regem Sidonis, in manu nuntiorum qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam, regem Juda, et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur : Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Hæc dicetis ad dominos vestros :
- Ego feci terram, et homines et jumenta quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, et in brachio meo exten-
- to, et dedi eam ei qui placuit in oculis meis. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis, servi mei; insuper et bestias agri dedi ei, ut serviant illi; et servient ei omnes gentes, et filio ejus, et filio filii ejus, donec veniat tempus terræ ejus et ipsius; et servient ei gentes multæ et reges magni. Gens autem et regnum quod non servierit Nabuchodonosor, regi Babylonis, et quicumque non curvaverit collum suum sub iugo regis Babylonis, in gladio, et in fame, et in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus, donec consumam eos in manu ejus. Vos ergo, nolite audire prophetas vestros, et divinos,

Jer. 7, 12, 14. — 11) Deut. 18, 20. — 13) Jer. 7, 3. — 18) Mich. 1, 1; 3, 12. — 22) Elnathan, Jer. 36, 12, 25. — 24) Ahicam, IV Reg. 22, 12.

27. — 1) Jer. 26, 1. — 6) Servi mei, Jer. 25, 9. — 9) Jer. 23, 16; 29, 8. — 10) Jer. 14, 14; 29, 9.

- et somniatores, et augures, et maleficos, qui dicunt vobis : Non servietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis, ut longe vos faciant de terra vestra, et ejiciant vos, et pereatis. Porro gens quæ subjecerit cervicem suam sub jugo regis Babylonis, et servierit ei, dimittam eam in terra sua, dicit Dominus, et colet eam, et habitabit in ea.
- Et ad Sedeciam, regem Juda, locutus sum secundum omnia verba hæc, dicens : Subjicite colla vestra sub jugo regis Babylonis, et servite ei, et populo ejus, et vivetis. Quare moriemini, tu et populus tuus, gladio, et fame, et peste, sicut locutus est Dominus ad gentem quæ servire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis : Non servietis regi Babylonis; quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus; et ipsi prophetant in nomine meo mendaciter, ut ejiciant vos, et pereatis, tam vos quam prophetæ qui vaticinantur vobis.
- Et ad sacerdotes, et ad populum istum, locutus sum, dicens : Hæc dicit Dominus :

Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes : Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc cito; mendacium enim prophetant vobis. Nolite ergo audire eos; sed servite regi Babylonis, ut vivatis : quare datur hæc civitas in solitudinem? Et si prophetæ sunt, et est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa quæ derelicta fuerant in domo Domini, et in domo regis Juda, et in Jerusalem, in Babylonem. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, et ad mare, et ad bases, et ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in civitate hac, quæ non tulit Nabuchodonosor, rex Babylonis, cum transferret Jechoniam, filium Joakim, regem Juda, de Jerusalem in Babylonem, et omnes optimates Juda et Jerusalem; quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, ad vasa quæ derelicta sunt in domo Domini, et in domo regis Juda et Jerusalem : In Babylonem transferentur, et ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus, et afferri faciam ea, et restitui in loco isto.

9. CAP. XXVIII, 1-17 : HANANIAS, PROPHETA DE GABAON. — *Hananias falsa vaticinanti de vasis sacris et de captivis [XXVIII, 1-4] respondet Jeremias [5-9]. Hananias catenam aufert de collo Jeremie et eam confringit [10, 11]. Jeremias de catena ferrea loquitur et mortem Hananias denuntiat [12-17].*

- 28 Et factum est in anno illo, in principio regni Sedeciae, regis Juda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias, filius Azur, propheta de Gabaon, in domo Domini, coram sacerdotibus et omni populo, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Contrivi jugum regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, et ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini, quæ tulit Nabuchodonosor, rex Babylonis, de loco isto, et transtulit ea in Babylonem. Et Jechoniam, filium Joakim, regem Juda, et omnem transmigrationem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istum, ait Dominus; conteram enim jugum regis Babylonis.
- Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam, in oculis sacerdotum, et in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini; et ait Jeremias propheta : Amen! sic faciat Dominus, suscitet Dominus verba tua quæ prophetasti, ut referantur vasa in

domum Domini, et omnis transmigratio de Babylone ad locum istum. Verumtamen audi verbum hoc quod ego loquor in auribus tuis, et in auribus universi populi : Prophetæ qui fuerunt ante me et ante te, ab initio, et prophetaverunt super terras multas et super regna magna de prælio, et de afflictione, et de fame; propheta qui vaticinatus est pacem, cum venerit verbum ejus, sciatur propheta quem misit Dominus in veritate.

Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, et confregit eam; et ait Hananias in conspectu omnis populi, 11 dicens : Hæc dicit Dominus : Sic confringam jugum Nabuchodonosor, regis Babylonis, post duos annos dierum de collo omnium gentium.

Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens : Vade, et dices Hananiae :

— 12) Jer. 21, 9. — 16) Ecce ... cito, IV Reg. 24, 13; II Par. 36, 7, 10, 18; Jer. 28, 3. — 19) IV Reg. 25, 13. — 20) IV Reg. 24, 14, 15. — 22) In Babylonem transferentur, IV Reg. 25, 13; II Par. 36, 18; Jer. 52, 17, 20, 21. Ibi ... suæ, II Par. 36,

22; I Esdr. 1, 1. Afferri ... isto, I Esdr. 1, 7, 8; 5, 14; 7, 19. — 28. — 1) Hananias, Jer. 36, 12. Azur, Ez. 11, 1. — 3) IV Reg. 24, 13, 14; Jer. 27, 16. — 4) Jechoniam, Jer. 22, 10, 12, 26; 27, 20. — 9) Deut. 18, 22. — 10) Catenam, Jer. 27, 2. —

Hæc dicit Dominus : Catenas ligneas contrivisti; et facies pro eis catenas ferreas.

- 14 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Jugum ferreum posui super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor, regi Babylonis, et servient ei; insuper et bestias terræ dedi ei.

- 15 Et dixit Jeremias propheta ad Hana-

niam prophetam : Audi, Hanania; non misit te Dominus, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego mittam te a facie terræ; hoc anno morieris, adversum enim Dominum locutus es.

Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

10. CAP. XXIX, 1-32 : JEREMIAS AD EXSULES LITTERAS MITTIT. — *Introductio historica* [XXIX, 1-3]. *Propheta exsules hortatur ut quieti in terra aliena vivant* [4-7] *et a pseudoprophetis caveant* [8, 9]. *Post annos septuaginta aderit liberatio* [10-14]. *Contra Judeos qui remanserunt in Judea* [16-19]. *Contra pseudoprophetas qui vaticinantur in Babylone* [15, 20-23]. *Propheta scribit de Semeia* [24-32].

- 29 Et hæc sunt verba libri quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, et ad sacerdotes, et ad prophetas, et ad omnem populum quem traduxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylonem, postquam egressus est Jechonias rex, et domina, et eunuchi, et principes Juda et Jerusalem, et faber et inclusor, de Jerusalem, in manu Elasa, filii Saphan, et Gamariæ, filii Helciæ, quos misit Sedecias, rex Juda, ad Nabuchodonosor, regem Babylonis, in Babylonem dicens :

- 4 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, omni transmigrati¹⁴quam trans-
5 tuli de Jerusalem in Babylonem : Ædi-
6 ficate domos, et habitate; et plantate hos-
7 tos, et comedite fructum eorum. Accipite uxores, et generate filios et filias; et date filiis vestris uxores, et filias vestras date viris, et pariant filios et filias; et multiplicamini ibi, et nolite esse pauci numero.
7 Et quærite pacem civitatis ad quam transmigrare vos feci, et orate pro ea ad Dominum, quia in pace illius erit pax vobis.
8 Hæc enim dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrum, et divini vestri, et ne attendatis ad somnia vestra
9 quæ vos somniant, quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo; et non misi eos, dicit Dominus.
10 Quia hæc dicit Dominus : Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, et suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum
11 istum. Ego enim scio cogitationes quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis et non afflictionis, ut dem
12 vobis finem et patientiam. Et invocabitis me, et ibitis; et orabitis me, et ego exau-

diam vos. Quæretis me, et invenietis, cum quæsieritis me in toto corde vestro. Et inveniar a vobis, ait Dominus; et reducam captivitatem vestram, et congregabo vos de universis gentibus et de cunctis locis ad quæ expuli vos, dicit Dominus, et reverti vos faciam de loco ad quem transmigrare vos feci.

Quia dixistis : Suscitavit nobis Dominus prophetas in Babylone; quia hæc dicit Dominus ad regem qui sedet super solium David, et ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros qui non sunt egressi vobiscum in transmigracionem; hæc dicit Dominus exercituum : Ecce mittam in eos gladium, et famem, et pestem; et ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt eo quod pessimæ sint; et persequar eos in gladio, et in fame, et in pestilentia; et dabo eos in vexationem universis regnis terræ; in maledictionem, et in stuporem, et in sibilum, et in opprobrium cunctis gentibus ad quas ego ejeci eos, eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus, quæ misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte consurgens et mittens; et non audistis, dicit Dominus.

Vos ergo audite verbum Domini, omnis transmigratio quam emisi de Jerusalem in Babylonem. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, ad Achab, filium Coliæ, et ad Sedeciam, filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter : Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor, regis Babylonis, et percutiet eos in oculis vestris; et assumetur ex eis maledictio omni transmigracioni Juda quæ est in Babylone, dicentium : Ponat te Dominus sicut Sedeciam et sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne; pro

14) Jer. 25, 11. — 15) Jer. 29, 31. — 16) Deut. 18, 29.

29. — 2) IV Reg. 24, 12, 14; Jer. 24, 1. — 3) Saphan, II Par. 34, 8. Helciæ, I Par. 6, 13. —

8) Jer. 14, 13; 23, 16-26; 27, 9, 14. — 9) Jer. 5, 31. — 10) Jer. 25, 11, 12. — 14) Jer. 30, 3. — 17) *Ficus malas*, Jer. 24, 2, 8. — 18) Jer. 18, 16; 42, 18. — 19) Jer. 11, 22. — 20) Jer. 24, 5. — 25) *Sopho-*

- eo quod fecerint stultitiam in Israel, et
mœchati sunt in uxores amicorum suorum,
et locuti sunt verbum in nomine meo
mendaciter, quod non mandavi eis. Ego
sum iudex et testis, dicit Dominus.
- 24 Et ad Semeiam Nehelamiten dices :
25 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus
Israel : Pro eo quod misisti in nomine tuo
libros ad omnem populum qui est in
Jerusalem, et ad Sophoniam, filium
Maasia, sacerdotem, et ad universos
26 sacerdotes, dicens : Dominus dedit te
sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis
dux in domo Domini, super omnem virum
arreptitum et prophetantem, ut mittas
27 eum in nervum et in carcerem; et nunc
quare non increpasti Jeremiam Anatho-
28 thiten, qui prophetat vobis? Quia super
hoc misit in Babylonem ad nos, dicens :
- Longum est; ædificate domos, et habitate;
et plantate hortos, et comedite fructus
eorum.
- Legit ergo Sophonias sacerdos librum 29
istum in auribus Jeremiæ prophetæ.
- Et factum est verbum Domini ad Jere- 30
miam, dicens : Mitte ad omnem transmi- 31
grationem, dicens : Hæc dicit Dominus ad
Semeiam Nehelamiten : Pro eo quod pro-
phetavit vobis Semeias, et ego non misi
eum, et fecit vos confidere in mendacio,
idcirco hæc dicit Dominus : Ecce ego 32
visitabo super Semeiam Nehelamiten, et
super semen ejus; non erit ei vir sedens
in medio populi hujus, et non videbit
bonum quod ego faciam populo meo, ait
Dominus, quia prævaricationem locutus
est adversus Dominum.

PARS TERTIA

[XXX, 1—XXXIII, 26.]

ISRAEL FUTURA REDEMPTIO. MESSIANICA FELICITAS.

1. CAP. XXX, 1-24 : DE REDEMPTIONE FUTURA ISRAEL. — *Introductio* [XXX, 1-4].
In die Domini liberabitur Israel [5-11], *sanabitur ejus plaga, hostes ejus percutientur*
[12-17] et *regnum antiquum restituetur* [18-24].
- 30 Hoc verbum quod factum est ad Jere-
2 miam ad Domino, dicens :
Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens :
Scribe tibi omnia verba quæ locutus sum
3 ad te, in libro. Ecce enim dies veniunt,
dicit Dominus, et convertam conversio-
nem populi mei Israel et Juda, ait Domi-
nus; et convertam eos ad terram quam
dedi patribus eorum, et possidebunt eam.
Et hæc verba quæ locutus est Dominus 4
ad Israel et ad Judam :
- 5 Quoniam hæc dicit Dominus :
Vocem terroris audivimus;
formido, et non est pax.
6 Interrogate, et videte si generat masculus :
quare ergo vidi omnis viri manum
super lumbum suum, quasi parturientis,
et conversæ sunt universæ facies in auruginem?
- 7 Væ! quia magna dies illa,
nec est similis ejus;
tempusque tribulationis est Jacob,
et ex ipso salvabitur.
- 8 Et erit in die illa, ait Dominus exercituum,
conteram jugum ejus de collo tuo;
et vincula ejus dirumpam,
et non dominabuntur ei amplius alieni;

niam, IV Reg. 25, 18; Jer. 21, 1; 52, 24. Ma-
sia, Jer. 35, 4. — 26) Joiade, IV Reg. 11, 4, 15;
11 Par. 22, 11. — 27) Anathothiten, Jer. 1, 1; 32,
7. — 29) IV Reg. 25, 18. — 31) Ego non misi

eum, Jer. 28, 15. — 32) Jer. 28, 16.

30. — 2) Omnia ... ad te, Jer. 30, 5; 31, 40. —
3) Jer. 29, 14; 31, 23; 32, 44; 33, 7, 11. — 7) Joel

- 9 sed servient Domino Deo suo,
et David, regi suo,
quem suscitabo eis.
- 10 Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus;
neque paveas, Israel,
quia ecce ego salvabo te de terra longinqua,
et semen tuum de terra captivitatis eorum;
et revertetur Jacob, et quiescet,
et cunctis affluet bonis, et non erit quem formidet;
11 quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te.
Faciam enim consummationem in cunctis gentibus
in quibus dispersi te;
te autem non faciam in consummationem;
sed castigabo te in iudicio,
ut non videaris tibi innoxius.
- 12 Quia hæc dicit Dominus :
Insanabilis fractura tua,
13 pessima plaga tua;
non est qui iudicet iudicium tuum ad alligandum;
curationum utilitas non est tibi.
- 14 Omnes amatores tui obliti sunt tui,
teque non quærent;
plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli :
propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.
- 15 Quid clamas super contritione tua?
insanabilis est dolor tuus;
propter multitudinem iniquitatis tuæ,
et propter dura peccata tua,
feci hæc tibi.
- 16 Propterea omnes qui comedunt te devorabuntur,
et universi hostes tui in captivitatem ducentur;
et qui te vastant vastabuntur,
cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.
- 17 Obducam enim cicatricem tibi,
et a vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus.
Quia ejectam vocaverunt te, Sion :
Hæc est, quæ non habebat requirentem.
- 18 Hæc dicit Dominus :
Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob,
et tectis ejus miserebor,
et ædificabitur civitas in excelso suo,
et templum juxta ordinem suum fundabitur :
19 et egredietur de eis laus,
voxque ludentium.
Et multiplicabo eos, et non minuentur;
et glorificabo eos, et non attenuabuntur.
- 20 Et erunt filii ejus sicut a principio,
et cœtus ejus coram me permanebit,
et visitabo adversum omnes qui tribulant eum.
- 21 Et erit dux ejus ex eo,
et princeps de medio ejus producetur;
et applicabo eum, et accedet ad me.
Quis enim iste est qui applicet cor suum
ut appropinquet mihi? ait Dominus.

2, 11; Am. 5, 18; Soph. 1, 15. — 9) David ... eis, 42, 11; 46, 27, 28. — 12) Jer. 15, 18. — 14) Omnes
Is. 11, 1. — 10) Is. 41, 13; 43, 5; 44, 2; Jer. 42, 11; 46, 27, 28. — 12) Jer. 15, 18. — 14) Omnes
amatores, Jer. 4, 30. — 19) Jer. 31, 12, 13; 33, 11.

- 22 Et eritis mihi in populum, et ego ero vobis in Deum.
 23 Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens;
 in capite impiorum conquiescet.
 24 Non avertet iram indignationis Dominus,
 donec faciat et compleat cogitationem cordis sui;
 in novissimo dierum intelligetis ea.

2. CAP. XXXI, 1-40 : TRIBUS ISRAEL REDEUNT E CAPTIVITATE; NOVUS ORITUR POPULUS. — *Dominus liberabit omnes tribus Israel [XXXI, 1-6] et eas in patriam reducet [7-9] gaudio exsultantes [10-14]. Describitur penitentia Ephraim atque misericordia Domini [15-20], qui populum suum hortatur ut in terram Israel revertatur [21-26]. Populus crescit [27, 28]. Quisque crimen suum portabit [29, 30]. Fœdus novum inter Deum et Israel constituetur [31-34] et in perpetuum stabil [35-37]. Nova civitas Domino ædificabitur [38-40].*

- 31 In tempore illo, dicit Dominus,
 ero Deus universis cognationibus Israel,
 et ipsi erunt mihi in populum.
 2 Hæc dicit Dominus :
 Invenit gratiam in deserto populus qui remanserat a gladio;
 vadet ad requiem suam Israel.
 3 Longe Dominus apparuit mihi.
 Et in charitate perpetua dilexi te;
 ideo attraxi te, miserans.
 4 Rursumque ædificabo te, et ædificaberis, virgo Israel;
 adhuc ornaberis tympanis tuis,
 et egredieris in choro ludentium.
 5 Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ;
 plantabunt plantantes,
 et donec tempus veniat, non vindemiabunt.
 6 Quia erit dies in qua clamabunt custodes in monte Ephraim :
 Surgite, et ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.
 7 Quia hæc dicit Dominus :
 Exsultate in lætitia, Jacob,
 et hinnite contra caput gentium;
 personate, et canite, et dicite :
 Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israel.
 8 Ecce ego adducam eos de terra aquilonis,
 et congregabo eos ab extremis terræ :
 inter quos erunt cæcus et claudus,
 prægnans et pariens simul,
 cœtus magnus revertentium huc.
 9 In fletu venient,
 et in misericordia reducam eos;
 et adducam eos per torrentes aquarum in via recta,
 et non impingent in ea,
 quia factus sum Israeli pater,
 et Ephraim primogenitus meus est.
 10 Audite verbum Domini, gentes,
 et annuntiate in insulis quæ procul sunt,
 et dicite : Qui dispersit Israel congregabit eum,
 et custodiet eum sicut pastor gregem suum.

— 22) I. ev. 26, 12; Jer. 24, 7; 31, 1, 33; 32, 38; Ez. 11, 20. — 23, 24) Jer. 23, 19, 20.
 31. — 1) Jer. 30, 22. — 3) In caritate ... te, Deut. 7, 8; 10, 15; Is. 43, 4; 63, 9; Mal. 1, 2. —
 5) Adhuc ... Samariæ, Is. 28, 1; Am. 4, 1. —
 6) Surgite ... nostrum, Is. 2, 3; Mich. 4, 2. —
 8) Inter ... claudus, Is. 35, 5, 6. — 12) Is. 2, 2;

- 11 Redemit enim Dominus Jacob,
et liberavit eum de manu potentioris.
- 12 Et venient, et laudabunt in monte Sion;
et confluent ad bona Domini,
super frumento, et vino, et oleo,
et fetu pecorum et armentorum;
eritque anima eorum quasi hortus irriguus,
et ultra non esurient.
- 13 Tunc lætabitur virgo in choro,
juvenes et senes simul;
et convertam luctum eorum in gaudium,
et consolabor eos, et lætificabo a dolore suo.
- 14 Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine,
et populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.
- 15 Hæc dicit Dominus :
Vox in excelso audita est lamentationis,
luctus, et fletus Rachel plorantis filios suos,
et nolentis consolari super eis,
quia non sunt.
- 16 Hæc dicit Dominus :
Quiescat vox tua a ploratu,
et oculi tui a lacrymis,
quia est merces operi tuo, ait Dominus,
et revertentur de terra inimici;
- 17 et est spes novissimis tuis, ait Dominus,
et revertentur filii ad terminos suos.
- 18 Audiens audiavi Ephraim transmigrantem :
Castigasti me, et eruditus sum,
quasi juvenculus indomitus;
converte me, et convertar,
quia tu Dominus Deus meus.
- 19 Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam;
et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.
Confusus sum, et erubui,
quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.
- 20 Si filius honorabilis mihi Ephraim,
si puer delicatus!
Quia ex quo locutus sum de eo,
adhuc recordabor ejus.
Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum;
miserans miserebor ejus, ait Dominus.
- 21 Statue tibi speculam,
pone tibi amaritudines;
dirige cor tuum in viam rectam in qua ambulasti;
revertere, virgo Israel,
revertere ad civitates tuas istas.
- 22 Usquequo deliciis dissolveris, filia vaga?
Quia creavit Dominus novum super terram :
Femina circumdabit virum.
- 23 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Adhuc dicent verbum istud
in terra Juda et in urbibus ejus,
cum convertero captivitatem eorum :
Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, mons sanctus;

- 24 et habitabunt in eo Judas et omnes civitates ejus simul,
agricolæ et minantes greges.
- 25 Quia inebriavi animam lassam,
et omnem animam esurientem saturavi.
- 26 Ideo quasi de somno suscitatus sum;
et vidi, et somnus meus dulcis mihi.
- 27 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et seminabo domum Israel et domum Juda
semine hominum et semine jumentorum.
- 28 Et sicut vigilavi super eos
ut evellerem, et demolirer, et dissiparem,
et disperderem, et affligerem,
sic vigilabo super eos
ut ædificem et plantem, ait Dominus.
- 29 In diebus illis non dicent ultra:
Patres comederunt uvam acerbam,
et dentes filiorum obstupuerunt.
- 30 Sed unusquisque in iniquitate sua morietur;
omnis homo qui comederit uvam acerbam,
obstupescant dentes ejus.
- 31 Ecce dies venient, dicit Dominus,
et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum,
non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum,
in die qua apprehendi manum eorum
ut educerem eos de terra Ægypti,
pactum quod irritum fecerunt;
et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.
- 33 Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel
post dies illos, dicit Dominus:
Dabo legem meam in visceribus eorum,
et in corde eorum scribam eam,
et ero eis in Deum,
et ipsi erunt mihi in populum;
- 34 et non docebit ultra vir proximum suum
et vir fratrem suum,
dicens: Cognosce Dominum;
omnes enim cognoscent me,
a minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus;
quia propitiabor iniquitati eorum,
et peccati eorum non memorabor amplius.
- 35 Hæc dicit Dominus qui dat solem in lumine diei,
ordinem lunæ et stellarum in lumine noctis;
qui turbat mare, et sonant fluctus ejus;
Dominus exercituum nomen illi:
- 36 Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus,
tunc et semen Israel deficiet,
ut non sit gens coram me cunctis diebus.
- 37 Hæc dicit Dominus:
Si mensurari potuerint cæli sursum,
et investigari fundamenta terræ deorsum,
et ego abjiciam universum semen Israël,
propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus.

— 28) Jer. 1, 10; 44, 27. — 29) Ez. 18, 24. — Act. 10, 43. *Quia ... amplius*, Hebr. 10, 17. —
31-34) Hebr. 8, 8-12. — 33) Hebr. 10, 16. — 35) *Dominus ... illi*, Jer. 10, 16. — 36, 37) Jer
34) *Non docebit ... suum*, Is. 54, 13; Joan. 6, 45; 33, 20-26.
II Cor. 3, 2; I Joan. 2, 20. *Omnes ... Dominus*,

- 38 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et ædificabitur civitas Domino,
a turre Hananeel usque ad portam anguli.
39 Et exhibit ultra norma mensuræ
in conspectu ejus super collem Gareb,
et circuibit Goatha,
40 et omnem vallem cadaverum, et cineris,
et universam regionem mortis,
usque ad torrentem Cedron,
et usque ad angulum portæ equorum orientalis,
sanctum Domini;
non evelletur, et non destruetur ultra in perpetuum.

3. CAP. XXXII, 1-44 : DE RESTITUTIONE REGNI JUDA POST EJUS DESTRUCTIO-
NEM. — *Introductio historica* [XXXII, 1-5]. *Emptio agro in Anathoth* [6-12] *sym-*
bolicè præfiguratur liberatio [13-15]. *Jeremiæ significationem symboli sciscitanti*
[16-25] *respondet Dominus: populus traditus est Chaldeis propter peccata sua* [26-35],
sed restituetur [36-41], *et agri pecunia ementur* [42-44].

- 32 Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino, in anno decimo Sedeciae, regis
Juda, ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.
2 Tunc exercitus regis Babylonis obside-
bat Jerusalem, et Jeremias propheta erat
3 regis Juda. Clauserat enim eum Sede-
cias, rex Juda, dicens: Quare vaticinaris,
dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego
dabo civitatem istam in manus regis Ba-
4 bylonis, et capiet eam; et Sedecias, rex
Juda, non effugiet de manu Chaldæorum,
sed tradetur in manus regis Babylonis; et
loquetur os ejus cum ore illius, et oculi
5 ejus oculos illius videbunt; et in Babylo-
nem ducet Sedeciam, et ibi erit donec visi-
tem eum, ait Dominus: si autem dimica-
veritis adversum Chaldæos, nihil prospe-
rum habebitis?
6 Et dixit Jeremias: Factum est verbum
7 Domini ad me, dicens: Ecce Hanameel,
filius Sellum, patruelis tuus, veniet ad te,
dicens: Eme tibi agrum meum qui est
in Anathoth, tibi enim competit ex pro-
8 pinquitate ut emas. Et venit ad me
Hanameel, filius patru mei, secundum
verbum Domini, ad vestibulum carceris,
et ait ad me: Posside agrum meum qui
est in Anathoth, in terra Benjamin, quia
tibi competit hereditas, et tu propinquus
es ut possideas. Intellexi autem quod ver-
bum Domini esset. Et emi agrum ab
9 Hanameel, filio patru mei, qui est in
Anathoth, et appendi ei argentum: septem
stateres, et decem argenteos. Et scripsi
10 in libro, et signavi, et adhibui testes, et
appendi argentum in statera. Et accepi
11 librum possessionis signatum et stipula-
tiones, et rata, et signa forinsecus; et
12 dedi librum possessionis Baruch, filio Neri,
filii Maasie, in oculis Hanameel, patruelis
mei, in oculis testium qui scripti erant in
libro emptionis, et in oculis omnium Ju-
dæorum qui sedebant in atrio carceris;
et præcepi Baruch coram eis, dicens: 13
Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Is-
14 rael: Sume libros istos, librum emptionis
hunc signatum, et librum hunc qui apertus
est, et pone illos in vase fictili, ut perma-
nere possint diebus multis; hæc enim 15
dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Adhuc possidebuntur domus, et agri, et
vineæ in terra ista.
Et oravi ad Dominum, postquam tradidi 16
librum possessionis Baruch, filio Neri,
dicens:
- 17 Heu! heu! heu! Domine Deus,
ecce tu fecisti cælum et terram
in fortitudine tua magna et in brachio tuo exfento;
non erit tibi difficile omne verbum;
18 qui facis misericordiam in millibus,
et reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos;
Fortissime, magne, et potens,
Dominus exercituum nomen tibi.

32. — 2) *Tunc ... Jerusalem*, IV Reg. 25, 1, 2; Jer. 37, 4. *Erat ... carceris*, Jer. 37, 11-20. — 3) *Hæc ... eam*, Jer. 21, 7, 10; 27, 6; 34, 2, 3; 37, 16; 38, 3. — 5) Jer. 39, 7; 52, 11. — 7) *Ana-*
thoth, Jer. 1, 1; 29, 27. *Tibi ... emas*, Lev. 25,
25, 49. — 12) *Baruch*, Jer. 36, 4, 8, 10, 14, 26, 32;
43, 3, 6; 45, 1, 2; Bar. 1, 1, 3. — 18) *Qui ... post*
eos, Ex. 20, 6; 34, 7; Deut. 5, 9, 10. *Dominus ...*

- 19 Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu;
cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam,
ut reddas unicuique secundum vias suas
et secundum fructum adinventionum ejus.
- 20 Qui posuisti signa et portenta
in terra Ægypti usque ad diem hanc,
et in Israel, et in hominibus,
et fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.
- 21 Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti,
in signis et in portentis,
et in manu robusta et in brachio extento,
et in terrore magno.
- 22 Et dedisti eis terram hanc,
quam jurasti patribus eorum ut dares eis,
terram fluentem lacte et melle.
- 23 Et ingressi sunt, et possederunt eam,
et non obedierunt voci tuæ,
et in lege tua non ambulaverunt;
omnia quæ mandasti eis ut facerent non fecerunt,
et evererunt eis omnia mala hæc.
- 24 Ecce munitiones exstructæ sunt adversum civitatem ut capiatur,
et urbs data est in manus Chaldæorum
qui præliantur adversus eam,
a facie gladii, et famis, et pestilentiae;
et quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.
- 25 Et tu dicis mihi, Domine Deus :
Eme agrum argento, et adhibe testes,
cum urbs data sit in manus Chaldæorum.
- 26 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens :
- 27 Ecce ego Dominus, Deus universæ carnis;
numquid mihi difficile erit omne verbum?
- 28 Propterea hæc dicit Dominus :
Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum,
et in manus regis Babylonis, et capient eam.
- 29 Et venient Chaldæi præliantes adversum urbem hanc,
et succendent eam igni, et comburent eam,
et domos in quarum domatibus sacrificabant Baal,
et libabant diis alienis libamina ad irritandum me.
- 30 Erant enim filii Israel et filii Juda
jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua;
filii Israel, qui usque nunc exacerbant me
in opere manuum suarum, dicit Dominus.
- 31 Quia in furore et in indignatione mea facta est mihi civitas hæc,
a die qua ædificaverunt eam,
usque ad diem istam qua auferetur de conspectu meo,
- 32 propter malitiam filiorum Israel et filiorum Juda,
quam fecerunt ad iracundiam me provocantes,
ipsi et reges eorum, principes eorum,
et sacerdotes eorum, et prophetæ eorum,
viri Juda et habitatores Jerusalem.
- 33 Et verterunt ad me terga, et non facies,
cum docerem eos diluculo et erudirem,
et nollent audire, ut acciperent disciplinam.

tibi, Jer. 10, 16. — 19) *Ut reddas ... ejus*, Jer. 17, 10; Rom. 2, 6. — 21) Ex. 6, 6; Deut. 4, 34. — 29) Jer. 21, 10. — 34) IV Reg. 21, 4, 5. —

- 34 Et posuerunt idola sua in domo
in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam.
- 35 Et ædificaverunt excelsa Baal,
quæ sunt in valle filii Ennom,
ut initiarent filios suos et filias suas Moloch,
quod non mandavi eis,
nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc,
et in peccatum deducerent Judam.
- 36 Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel,
ad civitatem hanc, de qua vos dicitis
quod tradetur in manus regis Babylonis,
in gladio, et in fame, et in peste.
- 37 Ecce ego congregabo eos de universis terris ad quas ejeci eos
in furore meo, et in ira mea, et in indignatione grandi;
et reducam eos ad locum istum,
et habitare eos faciam confidenter.
- 38 Et erunt mihi in populum,
et ego ero eis in Deum.
- 39 Et dabo eis cor unum, et viam unam,
ut timeant me universis diebus,
et bene sit eis, et filiis eorum post eos.
- 40 Et feriam eis pactum sempiternum,
et non desinam eis benefacere;
et timorem meum dabo in corde eorum,
ut non recedant a me.
- 41 Et lætabor super eis, cum bene eis fecero;
et plantabo eos in terra ista in veritate,
in toto corde meo et in tota anima mea.
- 42 Quia hæc dicit Dominus :
Sicut adduxi super populum istum
omne malum hoc grande,
sic adducam super eos
omne bonum quod ego loquor ad eos .
- 43 et possidebuntur agri in terra ista,
de qua vos dicitis quod deserta sit,
eo quod non remanserit homo et jumentum,
et data sit in manus Chaldæorum.
- 44 Agri ementur pecunia, et scribentur in libro,
et imprimetur signum, et testis adhibebitur,
in terra Benjamin et in circuitu Jerusalem,
in civitatibus Juda, et in civitatibus montanis,
et in civitatibus campestribus, et in civitatibus quæ ad austrum sunt,
quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

4. CAP. XXXIII, 1-26 : RENOVANTUR PROMISSIONES SALUTIS. — *Dominus grandia et firma vult annuntiare* [XXXIII, 1-3]. *Jerusalem sanabitur, emundabitur et omnibus bonis fruetur* [4-9]. *In Judæa gaudebunt omnes et felicitate utentur* [10-13]. *Restituentur regnum davidicum et sacerdotium* [14-18]. *Pactum ferietur in perpetuum cum filiis David et Levi* [19-22] *et cum populo* [23-26].

- 33 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam secundo, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens :

- 2 Hæc dicit Dominus, qui facturus est,
et formaturus illud, et paraturus;
Dominus nomen ejus :

35) IV Reg. 16, 3; 21, 6; Jer. 7, 31; 19, 5. — 24, 7. — 42) Jer. 31, 28.

36) Jer. 21, 10; 32, 3. — 37) Jer. 23, 3. — 38) Jer. 33. — 1) *Cum in carceris*, Jer. 32, 2, 3. —

- 3 Clama ad me, et exaudiam te;
et annuntiabo tibi grandia et firma quæ nescis.
- 4 Quia hæc dicit Dominus Deus Israel
ad domos urbis hujus,
et ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt,
et ad munitiones, et ad gladium
5 venientium ut dimicent cum Chaldæis,
et impleant eas cadaveribus hominum
quos percussi in furore meo et in indignatione mea,
abscondens faciem meam a civitate hac,
propter omnem malitiam eorum :
6 Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem,
et curabo eos, et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis.
7 Et convertam conversionem Juda et conversionem Jerusalem,
et ædificabo eos sicut a principio.
8 Et emundabo illos ab omni iniquitate sua
in qua peccaverunt mihi,
et propitius ero cunctis iniquitatibus eorum,
in quibus deliquerunt mihi et spreverunt me.
9 Et erit mihi in nomen, et in gaudium,
et in laudem, et in exultationem
cunctis gentibus terræ,
quæ audierint omnia bona quæ ego factururus sum eis;
et pavebunt et turbabuntur in universis bonis,
et in omni pace quam ego faciam eis.
- 10 Hæc dicit Dominus :
Adhuc audietur in loco isto
quem vos dicitis esse désertum,
eo quod non sit homo nec jumentum
in civitatibus Juda, et foris Jerusalem,
quæ desolatæ sunt, absque homine,
et absque habitatore, et absque pecore,
11 vox gaudii et vox lætitiæ,
vox sponsi et vox sponsæ,
vox dicentium : Confitemini Domino exercituum,
quoniam bonus Dominus,
quoniam in æternum misericordia ejus;
et portantium vota in domum Domini :
reducam enim conversionem terræ,
sicut a principio, dicit Dominus.
- 12 Hæc dicit Dominus exercituum :
Adhuc erit in loco isto deserto,
absque homine et absque jumento,
et in cunctis civitatibus ejus,
habitaculum pastorum accubantium gregum.
13 In civitatibus montuosis,
et in civitatibus campestribus,
et in civitatibus quæ ad austrum sunt,
et in terra Benjamin, et in circuitu Jerusalem,
et in civitatibus Juda,
adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.
- 14 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et suscitabo verbum bonum quod locutus sum
ad domum Israel et ad domum Juda.

7) Jer. 29, 14; 30, 3; 32, 44. — 11) Confitemini ... ejus, I Par. 16, 34. — 13) Jer. 17, 26; 32, 44. —

- 15 In diebus illis et in tempore illo
germinare faciam David germen justitiæ,
et faciet judicium et justitiam in terra;
- 16 in diebus illis salvabitur Juda,
et Jerusalem habitabit confidenter;
et hoc est nomen quod vocabunt eum :
Dominus justus noster.
- 17 Quia hæc dicit Dominus :
Non interibit de David vir qui sedeat super thronum domus Israel;
- 18 et de sacerdotibus et de levitis non interibit vir a facie mea,
qui offerat holocaustomata,
et incendat sacrificium,
et cædat victimas omnibus diebus.
- 19 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens :
- 20 Hæc dicit Dominus :
Si irritum potest fieri pactum meum cum die,
et pactum meum cum nocte,
ut non sit dies et nox in tempore suo,
- 21 et pactum meum irritum esse poterit cum David, servo meo,
ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus,
et levitæ et sacerdotes ministri mei.
- 22 Sicuti enumerari non possunt stellæ cæli,
et metiri arena maris,
sic multiplicabo semen David, servi mei,
et levitas ministros meos.
- 23 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens :
- 24 Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens :
Duæ cognationes quas elegerat Dominus abjectæ sunt?
et populum meum despexerunt,
eo quod non sit ultra gens coram eis.
- 25 Hæc dicit Dominus :
Si pactum meum inter diem et noctem,
et leges cælo et terræ non posui,
equidem et semen Jacob et David, servi mei, projiciam,
ut non assumam de semine ejus
principes seminis Abraham, Isaac, et Jacob;
reducam enim conversionem eorum, et miserebor eis.

PARS QUARTA

[XXXIV, 1—XLV, 5.]

NARRATIO HISTORICA ET VATICINIA
DE EXITIO JERUSALEM.1. CAP. XXXIV, 1-7 : PRÆNUNTIATUR INCENDIUM URBIS ATQUE CAPTIVITAS
SEDECIAE.

- 34 Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino quando Nabuchodonosor, rex Babylonis, et omnis exercitus ejus, universaeque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, et omnes populi, bellabant contra Jerusalem, et contra omnes urbes ejus, dicens :
- 2 Hæc dicit Dominus Deus Israel : Vade, et loquere ad Sedeciam, regem Juda, et dices ad eum : Hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, et succendet eam igni; et tu non effugies de manu ejus, sed comprehensione capieris, et in manu ejus traderis; et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, et os ejus cum ore tuo loquetur,
- et Babylonem introibis. Attamen audi verbum Domini, Sedecia, rex Juda; hæc dicit Dominus ad te : Non morieris in gladio, sed in pace morieris; et secundum combustiones patrum tuorum, regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te; et Væ, domine! plangent te; quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.
- Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam, regem Juda, universa verba hæc in Jerusalem. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, et contra omnes civitates Juda quæ reliquæ erant, contra Lachis et contra Azecha; hæc enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

2. CAP. XXXIV, 8-22 : DE SERVIS HEBRÆIS DIMITTENDIS ET NON DIMISSIS. —
Commemoratur fœdus [XXXIV, 8-11] quod turpiter violatum est [12-16]. Hujus violationis pena prænuntiatur [17-20]. De sorte regis Sedeciae [21, 22].

- 8 Verbum quod factum est ad Jeremiam a Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem,
- 9 prædicans ut dimitteret unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam, Hebræum et Hebræam, liberos, et nequaquam dominarentur eis, id est, in Judæo et fratre suo. Audierunt ergo omnes principes et universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam liberos, et ultra non dominarentur eis. Audierunt igitur, et dimiserunt. Et conversi sunt deinceps; et retraxerunt servos et ancillas suas quos dimiserant liberos, et subjugaverunt in famulos et famulas.
- 12 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam a Domino, dicens : Hæc dicit Dominus, Deus Israel : Ego percussi fœdus cum patribus vestris in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis, dicens :
- 14 Cum completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei; et serviet tibi sex an-
- nis, et dimittes eum a te liberum; et non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam. Et conversi estis vos hodie, et fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum; et inistis pactum in conspectu meo, in domo in qua invocatum est nomen meum super eam; et reversi 16 estis, et commaculastis nomen meum, et reduxistis unusquisque servum suum et unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi et suæ potestatis, et subjugastis eos ut sint vobis servi et ancillæ.
- Propterea hæc dicit Dominus : Vos non 17 audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo et unusquisque amico suo; ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus, ad gladium, ad pestem, et ad famem, et dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ. Et dabo 18 viros qui prævaricantur fœdus meum, et non observaverunt verba fœderis quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum

34. — 1) IV Reg. 25, 1; Jer. 32, 1; 52, 4. —
2) Jer. 21, 10; 32, 3, 28, 29. — 4) Jer. 32, 4; 52,

11; Ez. 12, 13. — 9) Lev. 25, 39-46. — 13) Ex. 20, 2. — 14) Ex. 21, 2; Deut. 15, 12. — 18) Vitu-

quem conciderunt in duas partes, et trans-
 19 ierunt inter divisiones ejus, principes
 Juda et principes Jerusalem, eunuchi et
 sacerdotes, et omnis populus terræ, qui
 20 transierunt inter divisiones vituli; et
 dabo eos in manus inimicorum suorum, et
 in manus quærentium animam eorum, et
 21 erit morticinium eorum in escam volatilibus
 cæli et bestiis terræ. Et Sedeciam, regem

Juda, et principes ejus, dabo in manus
 inimicorum suorum, et in manus quæren-
 tium animas eorum, et in manus exerci-
 tium regis Babylonis, qui recesserunt a
 22 vobis. Ecce ego præcipio, dicit Dominus :
 et reducam eos in civitatem hanc, et præ-
 liabuntur adversus eam, et capient eam,
 et incendunt igni; et civitates Juda dabo
 in solitudinem, eo quod non sit habitator.

3. CAP. XXXV, 1-19 : HISTORIA RECHABITARUM. — *Jeremias Rechabitis in domum Domini introductis dat vinum ad bibendum* [XXXV, 1-5]. *Quod abnuunt Rechabite præceptis patris sui fideles* [6-11]. *Obædientia Rechabitarum opponitur inobædientie Judæorum erga Dominum* [12-17]. *Bona Rechabitis promittuntur* [18, 19].

35 Verbum quod factum est ad Jeremiam
 a Domino in diebus Joakim, filii Josiæ,
 2 regis Juda, dicens : Vade ad domum
 Rechabitarum, et loquere eis, et intro-
 duces eos in domum Domini, in unam exe-
 dram thesaurorum, et dabis eis bibere
 vinum.

3 Et assumpsi Jezoniam, filium Jeremiæ,
 filii Habsaniæ, et fratres ejus, et omnes
 filios ejus, et universam domum Rechabi-
 4 tarum, et introduxi eos in domum Domi-
 ni, ad gazophylacium filiorum Hanan,
 filii Jegedelai, hominis Dei, quod erat
 juxta gazophylacium principum, super
 thesaurum Maasiæ, filii Sellum, qui erat
 5 custos vestibuli, et posui coram filiis
 domus Rechabitarum scyphos plenos vino,
 et calices, et dixi ad eos : Bibite vinum.
 6 Qui responderunt : Non bibemus vinum,
 quia Jonadab, filius Rechab, pater noster,
 præcepit nobis, dicens : Non bibetis
 7 vinum, vos et filii vestri, usque in sempi-
 ternum; et domum non ædificabitis, et
 sementem non seretis, et vineas non plan-
 tabitis, nec habebitis; sed in tabernaculis
 habitabitis cunctis diebus vestris, ut viva-
 tis diebus multis super faciem terræ in
 8 qua vos peregrinamini. Obedivimus ergo
 voci Jonadab, filii Rechab, patris nostri,
 in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut
 non biberemus vinum, cunctis diebus no-
 9 stræ, nos, et mulieres nostræ, filii, et filiæ
 nostræ, et non ædificaremus domos ad
 habitandum; et vineam, et agrum, et
 10 sementem non habuimus; sed habitavi-
 mus in tabernaculis, et obediennes fuimus
 juxta omnia quæ præcepit nobis Jonadab,
 11 pater noster. Cum autem ascendisset
 Nabuchodonosor, rex Babylonis, ad ter-
 ram nostram, diximus : Venite, et ingre-
 diamur Jerusalem a facie exercitus Chal-

dæorum, et a facie exercitus Syriæ; et
 mansimus in Jerusalem.

Et factum est verbum Domini ad Jere- 12
 miam, dicens : Hæc dicit Dominus exer- 13
 cituum, Deus Israel : Vade, et dic viris
 Juda et habitatoribus Jerusalem : Numquid
 non recipietis disciplinam, ut obediat
 verbis meis? dicit Dominus. Prævalue- 14
 runt sermones Jonadab, filii Rechab, quos
 præcepit filiis suis ut non biberent vinum,
 et non biberunt usque ad diem hanc, quia
 obedierunt præcepto patris sui; ego autem
 locutus sum ad vos, de mane consurgens
 et loquens, et non obedistis mihi. Misique 15
 ad vos omnes servos meos prophetas,
 consurgens diluculo mittensque, et dicens :
 Convertimini unusquisque a via sua pes-
 sima, et bona facite studia vestra; et nolite
 sequi deos alienos, neque colatis eos, et
 habitabitis in terra quam dedi vobis et
 patribus vestris; et non inclinastis aurem
 vestram, neque audistis me. Firmave- 16
 runt igitur filii Jonadab, filii Rechab,
 præceptum patris sui, quod præceperat
 eis; populus autem iste non obedivit mihi.
 Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, 17
 Deus Israel : Ecce ego adducam super
 Judam et super omnes habitatores Jerusa-
 lem universam afflictionem, quam locutus
 sum adversum illos, eo quod locutus sum
 ad illos, et non audierunt; vocavi illos, et
 non responderunt mihi.

Domui autem Rechabitarum dixit Jere- 18
 mias : Hæc dicit Dominus exercituum,
 Deus Israel : Pro eo quod obedistis præce-
 pto Jonadab, patris vestri, et custodistis
 omnia mandata ejus, et fecistis universa
 quæ præcepit vobis, propterea hæc dicit 19
 Dominus exercituum, Deus Israel : Non
 deficiet vir de stirpe Jonadab, filii Rechab,
 stans in conspectu meo cunctis diebus.

lum ... ejus, Gen. 15, 10, 17. — 21) Jer. 21, 7.
 35. — 1) Jer. 25, 1. — 2) Rechabitarum, I Par.
 2, 55. Introduces ... thesaurorum, I Par. 9, 26,

33. — 4) Maasiæ, Jer. 21, 1. — 6) Jonadab,
 IV Reg. 10, 15-23. — 15) II Par. 36, 15, 16; Jer.
 18, 11; 25, 4-7.

4. CAP. XXXVI, 1-32 : VOLUMEN PROPHETIARUM JEREMIAE A JOAKIM COMBURITUR. — *Vaticinia Jeremia a Baruch conscribuntur [XXXVI, 1-4] et in templo leguntur [5-8] in die jejunii [9, 10]. Res principibus a Michea nuntiatur et Baruch verba voluminis coram eis legit [11-19]. Quo audito, rex Joakim jubet vaticinia coram se legi et volumen in ignem projicit [20-26]. Prophetiae de novo scribuntur [27-32].*

36 Et factum est in anno quarto Joakim, filii Josiae, regis Juda, factum est verbum
2 hoc ad Jeremiam a Domino, dicens : Tolle volumen libri, et scribes in eo omnia verba quae locutus sum tibi adversum Israel et Judam, et adversum omnes gentes, a die qua locutus sum ad te, ex diebus Josiae, usque ad diem hanc, si forte, audiente domo Juda universa mala quae ego cogito facere eis, revertatur unusquisque a via sua pessima, et propitius ero iniquitati et peccato eorum.

4 Vocavit ergo Jeremias Baruch, filium Neriae; et scripsit Baruch ex ore Jeremiae omnes sermones Domini quos locutus est ad eum, in volumine libri; et praecipit Jeremias Baruch, dicens : Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.

6 Ingredere ergo tu, et lege de volumine in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunii, insuper et audiente universo Juda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis, qui forte cadat oratio eorum in conspectu Domini, et revertatur unusquisque a via sua pessima, quoniam magnus furor et indignatio est quam locutus est Dominus adversus populum hunc.

8 Et fecit Baruch, filius Neriae, juxta omnia quae praeeperat ei Jeremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

9 Factum est autem in anno quinto Joakim, filii Josiae, regis Juda, in mense nono, praedicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, et universae multitudini quae confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem. Legitque

10 Baruch ex volumine sermones Jeremiae in domo Domini, in gazophylacio Gamariae, filii Saphan, scribae, in vestibulo superiori, in introitu portae novae domus Domini, in audiente omni populo. Cumque audisset Micheas, filius Gamariae, filii Saphan,

12 omnes sermones Domini ex libro, descendit in domum regis, ad gazophylacium scribae, et ecce ibi omnes principes sedebant : Elisama scriba, et Dalaias, filius Semeiae, et Elnathan, filius Achobor, et Gamarias, filius Saphan, et Sedecias, filius

Hananiae, et universi principes; et nuntiavit eis Michaeas omnia verba quae audivit, legente Baruch ex volumine in auribus populi.

Miserunt itaque omnes principes ad Baruch Judi, filium Nathaniae, filii Selemae, filii Chusi, dicentes : Volumen ex quo legisti, audiente populo, sume in manu tua et veni. Tulit ergo Baruch, filius Neriae, volumen in manu sua, et venit ad eos; et dixerunt ad eum : Sede, et lege haec in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, et dixerunt ad Baruch : Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. Et interrogaverunt eum, dicentes : Indica nobis quomodo scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus. Dixit autem eis Baruch : Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos, et ego scribebam in volumine atramento. Et dixerunt principes ad Baruch : Vade, et abscondere, tu et Jeremias, et nemo sciat ubi sitis.

Et ingressi sunt ad regem in atrium; porro volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamae scribae, et nuntiaverunt, audiente rege, omnes sermones. Misitque rex Judi ut sumeret volumen; qui tollens illud de gazophylacio Elisamae scribae, legit, audiente rege et universis principibus qui stabant circa regem. Rex autem sedebat in domo hiemali, in mense nono, et posita erat arula coram eo plena prunis. Cumque legisset Judi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribae, et projecit in ignem qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni qui erat in arula. Et non timuerunt, neque sciderunt vestimenta sua, rex et omnes servi ejus qui audierunt universos sermones istos. Verumtamen Elnathan, et Dalaias, et Gamarias, contraxerunt regi, ne combureret librum; et non audivit eos. Et praecipit rex Jeremiel, filio Amelech, et Saraiae, filio Ezriel, et Selemae, filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, et Jeremiam prophetam; abscondit autem eos Dominus.

Et factum est verbum Domini ad Jere-

36. — 1) Jer. 25, 1; 45, 1. — 2) Ex diebus Josiae, Jer. 1, 2; 25, 3. — 4) Baruch, Jer. 32, 12. — 10) Saphan scribae, II Par. 34, 8, 15, 16. —

12) Elisama, Jer. 41, 1. Elnathan, Jer. 26, 22, Hananiae, Jer. 28, 1. — 26) Amelech, Jer. 38, 6.

- miam prophetam, postquam combusserat rex volumen et sermones quos scripserat
 28 Baruch ex ore Jeremiæ, dicens : Rursum tolle volumen aliud, et scribe in eo omnes sermones priores qui erant in primo volumine quod combussit Joakim, rex Juda.
 29 Et ad Joakim, regem Juda, dices : Hæc dicit Dominus : Tu combussisti volumen illud, dicens : Quare scripsisti in eo annuntians : Festinus veniet rex Babylonis, et vastabit terram hanc, et cessare faciet
 30 ex illa hominem et jumentum? Propterea hæc dicit Dominus contra Joakim, regem Juda : Non erit ex eo qui sedeat super

solium David; et cadaver ejus projicietur ad æstum per diem, et ad gelu per noctem. Et visitabo contra eum, et contra semen ejus, et contra servos ejus, iniquitates suas; et adducam super eos, et super habitatores Jerusalem, et super viros Juda, omne malum quod locutus sum ad eos, et non audierunt.

Jeremias autem tulit volumen aliud, 32 et dedit illud Baruch, filio Neriæ, scribæ, qui scripsit in eo ex ore Jeremiæ omnes sermones libri quem combusserat Joakim, rex Juda, igni; et insuper additi sunt sermones multo plures quam antea fuerant.

5. CAP. XXXVII, 1-20 : JEREMIAS IN CARCEREM MITTITUR. — *Sedecias Jeremiam per legatos consulit [XXXVII, 1-4]. Respondet propheta [5-9]. Jeremias in carcere includitur [10-15], a Sedecia iterum consulitur [16, 17], et in vestibulo carceris custoditur [18-20].*

- 37 Et regnavit rex Sedecias, filius Josiæ, pro Jechonia, filio Joakim; quem constituit regem Nabuchodonosor, rex Babylonis, in terra Juda; et non obedivit, ipse et servi ejus, et populus terræ, verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.
 38 Et misit rex Sedecias Juchal, filium Selemiæ, et Sophoniam, filium Maasiæ, sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens : Ora pro nobis Dominum Deum nostrum. Jeremias autem libere ambulabat in medio populi; non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto, et audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem.
 5 Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens : Hæc dicit Dominus, Deus Israel : Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum : Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum; et redient Chaldæi, et bellabunt contra civitatem hanc, et capient eam, et succendent eam igni. Hæc dicit Dominus : Nolite decipere animas vestras, dicentes : Euntes abibunt, et recedent a nobis Chaldæi; quia non abibunt. Sed si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum qui præliantur adversum vos, et derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati, singuli de tentorio suo consurgent, et incendent civitatem hanc igni.

Ergo cum recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem, propter exercitum Pharaonis, egressus est Jeremias de Jerusalem et iret in terram Benjamin, et divideret ibi possessionem in conspectu civium. Cumque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ, filii Hananiæ, et apprehendit Jeremiam prophetam, dicens : Ad Chaldæos profugis. Et respondit Jeremias : Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum, sed comprehendit Jerias Jeremiam, et adduxit eum ad principes; quomobrem irati principes contra Jeremiam, cæsum eum miserunt in carcerem qui erat in domo Jonathan scribæ; ipse enim præpositus erat super carcerem. Itaque ingressus est Jeremias in domum laci et in ergastulum; et sedit ibi Jeremias diebus multis.

Mittens autem Sedecias rex, tulit eum; et interrogavit eum in domo sua abscondite, et dixit : Putasne est sermo a Domino? Et dixit Jeremias : Est; et ait : In manus regis Babylonis traderis. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam : Quid peccavi tibi, et servis tuis, et populo tuo, quia misisti me in domum carceris? Ubi sunt prophetæ vestri, qui prophetabant vobis et dicebant : Non veniet rex Babylonis super vos, et super terram hanc? Nunc ergo audi, obsecro, domine mi rex : valeat deprecatio mea in conspectu tuo, et ne me remittas in domum Jonathan scri-

— 29) *Festinus ... jumentum*, Jer. 7, 20; 9, 10; 25, 9-11. — 30) Jer. 22, 19, 30.

37. — 1) IV Reg. 24, 17; II Par. 36, 10; Jer. 52, 1. — 2) II Par. 36, 12-14. — 3) *Juchal*, Jer. 38, 1. — 4) *Jeremias ... carceris*, Jer. 32, 2; 33, 1.

Chaldæi ... ab Jerusalem, Jer. 34, 21. — 6) *Pharaonis*, Jer. 44, 30. — 7) Jer. 34, 22. — 9) Jer. 21, 4, 5. — 11) Jer. 32, 8, 9. — 12) *Selemiæ*, Jer. 38, 1. *Ad Chaldæos profugis*, Jer. 21, 9. — 15) Jer. 38, 6-14. — 16) *In manus ... traderis*,

20 bæ, ne moriar ibi. Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremias in vestibulo carceris, et daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de civitate; et mansit Jeremias in vestibulo carceris.

6. CAP. XXXVIII, 1-13 : JEREMIAS IN LACUM PROJICITUR. — *Principes apud regem de Jeremia conqueruntur* [XXXVIII, 1-5]. *Propheta in lacum projicitur* [6]. *Abdemelech intercedente* [7-10] *Jeremias de lacu extrahitur* [11-13].

38 Audivit autem Saphatias, filius Mathan, et Gedelias, filius Phassur, et Juchal, filius Selemiæ, et Phassur, filius Melchiæ, sermones quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens : Hæc dicit Dominus : Quicumque manserit in civitate hac, morietur gladio, et fame, et peste; qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, et erit anima ejus sospes et vivens. Hæc dicit Dominus : Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, et capiet eam.

4 Et dixerunt principes regi : Rogamus ut occidatur homo iste; de industria enim dissolvit manus virorum bellantium qui remanserunt in civitate hac, et manus universi populi, loquens ad eos juxta verba hæc; siquidem homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedecias : Ecce ipse in manibus vestris est; nec enim fas est regem vobis quidquam negare. Tulerunt ergo Jeremiam, et projecerunt eum in lacum Melchiæ, filii Amelech, qui erat in vestibulo carceris; et submiserunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, sed lutum; descendit itaque Jeremias in cœnum.

Audivit autem Abdemelech Æthiops, vir eunuchus, qui erat in domo regis, quod misissent Jeremiam in lacum. Porro rex sedebat in porta Benjamin; et egressus est Abdemelech de domo regis, et locutus est ad regem, dicens : Domine mi rex, male fecerunt viri isti omnia quæcumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum, ut moriatur ibi fame; non sunt enim panes ultra in civitate. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens : Tolle tecum hinc triginta viros, et leva Jeremiam prophetam de lacu, antequam moriatur. Assumptis ergo Abdemelech secum viris, ingressus est domum regis, quæ erat sub cellario, et tulit inde veteres pannos, et antiqua quæ computruerant, et submisit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos. Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jeremiam : Pone veteres pannos, et hæc scissa et putrida, sub cubito manuum tuarum et super funes. Fecit ergo Jeremias sic, et extraxerunt Jeremiam funibus, et eduxerunt eum de lacu; mansit autem Jeremias in vestibulo carceris.

7. CAP. XXXVIII, 14-28 : JEREMIÆ COLLOQUIUM CUM SEDECIA. — *Sedecias Jeremiam arcessit eumque consulit* [XXXVIII, 14-18]. *Propheta animum regis confirmat* [19-23]. *Rex expetit ut Jeremias rem summa ope taceat* [24-28].

14 Et misit rex Sedecias, et tulit ad se Jeremiam prophetam ad ostium tertium quod erat in domo Domini; et dixit rex ad Jeremiam : Interrogo ego te sermonem, ne abscondas a me aliquid. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam : Si annuntiavero tibi, numquid non interficies me? et si consilium dederò tibi, non me audies.

16 Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens : Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, et si tradidero te in manus virorum istorum qui quærent animam tuam. Et dixit Jeremias ad Sedeciam : Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, et civitas hæc non succendetur igni; et salvus eris, tu et domus tua. Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, et succendent eam igni; et tu non effugies de manu eorum.

Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam : Sollicitus sum propter Judæos qui transfugerunt ad Chaldæos; ne forte tradar in manus eorum, et illudant mihi. Respondit autem Jeremias : Non te tradent. Audi, quæso, vocem Domini, quam ego loquor ad te, et bene tibi erit, et vivet anima tua. Quod si nolueris egredi, iste

Jer. 21, 7, 10; 32, 3; 34, 21. — 20) Præcepit ... carceris, Jer. 32, 2. Donec ... de civitate, Jer. 38, 9; 52, 6. Mansit ... carceris, Jer. 38, 28.

38. — 1) Juchal, Jer. 37, 3; Phassur, Jer. 20, 1. — 2) Jer. 21, 9; 27, 12. — 3) Jer. 21, 10; 32, 3.

— 4) Jer. 26, 11. — 6) Tulerunt ... in lacum, Jer. 37, 14, 15. — 7) Abdemelech, Jer. 39, 10.

— 9) Non sunt ... in civitate, Jer. 37, 20. — 13) Mansit ... carceris, Jer. 32, 2. — 17) Jer. 27, 12, 13. — 18) Jer. 21, 9, 10. — 23) Jer. 21, 10;

- est sermo quem ostendit mihi Dominus :
 22 Ecce omnes mulieres quæ remanserunt in domo regis Juda educuntur ad principes regis Babylonis, et ipsæ dicent : Seduxerunt te, et prævaluerunt adversum te, viri pacifici tui; demerserunt in cæno et in lubrico pedes tuos, et recesserunt a te.
 23 Et omnes uxores tuæ et filii tui educuntur ad Chaldaeos; et non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris, et civitatem hanc comburet igni.
 24 Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam : Nul-
 25 lus sciat verba hæc, et non morieris. Si autem audierint principes quia locutus

sum tecum, et venerint ad te, et dixerint tibi : Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, et non te interficiemus, et quid locutus est tecum rex, dices ad 26 eos : Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, et ibi morerer. Venerunt ergo 27 omnes principes ad Jeremiam, et interrogaverunt eum, et locutus est eis juxta omnia verba quæ præceperat ei rex; et cessaverunt ab eo; nihil enim fuerat auditum.
 Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem quo capta est Jerusa- 28 lem; et factum est ut caperetur Jerusalem.

8. CAP. XXXIX, 1-18 : CAPTA URBE, JEREMIAS LIBERATUR. — *Jerusalem a Chaldeis capitur* [XXXIX, 1-3]. *Rex fugit, comprehenditur, ad Nabuchodonosor adducitur et oculis orbatur* [4-7]. *Urbe direpta, cives in Babylonem transferuntur* [8-10]. *Jeremias liberatur* [11-14] *et Abdemelech a morte servatur* [15-18].

- 39 Anno nono Sedeciae, regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor, rex Babylonis, et omnis exercitus ejus ad Jerusalem, et obsidebant eam.
 2 Undecimo autem anno Sedeciae, mense quarto, quinta mensis, aperta est civitas; et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, et sederunt in porta media : Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, et omnes reliqui principes regis Babylonis.
 4 Cumque vidisset eos Sedecias, rex Juda, et omnes viri bellatores, fugerunt; et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, et per portam quæ erat inter duos muros, et egressi sunt ad viam deserti.
 5 Persecutus est autem eos exercitus Chaldaeorum, et comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichontinæ, et captum adduxerunt ad Nabuchodonosor, regem Babylonis, in Reblatha, quæ est in terra Emath; et locutus est ad eum judicia. Et occidit rex Babylonis filios Sedeciae, in Reblatha, in oculis ejus; et omnes 7 nobiles Juda occidit rex Babylonis. Oculos quoque Sedeciae eruit, et vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.
 8 Domum quoque regis et domum vulgi succenderunt Chaldaei igni, et murum 9 Jerusalem subverterunt. Et reliquias populi qui remanserant in civitate, et perfugas qui transfugerant ad eum, et super-
 fluos vulgi qui remanserant, transtulit Nabuzardan, magister militum, in Babylonem. Et de plebe pauperum, qui nihil 10 penitus habebant, dimisit Nabuzardan, magister militum, in terra Juda, et dedit eis vineas et cisternas in die illa.
 Præceperat autem Nabuchodonosor, rex 11 Babylonis, de Jeremia Nabuzardan, magistro militum, dicens : Tolle illum, et 12 pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias; sed ut voluerit, sic facias ei. Misit ergo Nabuzardan, princeps militiæ, 13 et Nabusezban, et Rabsares, et Neregel, et Sereser, et Rebmag, et omnes optimates regis Babylonis, miserunt, et tulerunt 14 Jeremiam de vestibulo carceris, et tradiderunt eum Godoliam, filio Ahicam, filii Saphan, ut intraret in domum, et habitaret in populo.
 Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo 15 Domini, cum clausus esset in vestibulo carceris, dicens : Vade, et dic Abde- 16 melech Aethiopi, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, et non in bonum, et erunt 17 in conspectu tuo in die illa. Et liberabo te in die illa, ait Dominus, et non traderis in manus virorum quos tu formidas; sed 18 eruens liberabo te, et gladio non cades, sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

32, 4; 34, 3; 39, 6; 41, 10; 43, 6. — 26) Jer. 37, 19. — 28) Jer. 37, 20.

39. — 1-10) IV Reg. 25, 1-12; Jer. 52, 4-16. — 2) Sedecia, Jer. 1, 3. — 5) Reblatha, IV Reg. 23, 33. — 6) Jer. 52, 10. — 7) Jer. 52, 11. —

8) Domum ... igni, Jer. 17, 27; 21, 10-14. Murum ... subverterunt, II Esdr. 1, 3. — 10) Jer. 40, 7. — 12) Jer. 40, 4. — 14) Tulerunt ... carceris, Jer. 38, 28. — 14) IV Reg. 25, 22-24; Jer. 40, 6. — 15) Jer. 38, 13.

9. CAP. XL, 1-6 : JEREMIAS APUD GODOLIAM.

40 Sermo qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabuzardan, magistro militiæ, de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium qui migrabant de Jerusalem et Juda, et ducebantur in Babylonem.

2 Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum : Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3 et adduxit; et fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, et non audistis vocem ejus; et factus est vobis sermo

4 hic. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis quæ sunt in manibus tuis; si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni, et ponam oculos meos super

te; si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside; ecce omnis terra in conspectu tuo est; quod elegeris, et quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge. Et 5 mecum noli venire, sed habita apud Godoliam, filium Ahicam, filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda; habita ergo cum eo in medio populi; vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, et munuscula, et dimisit eum.

Venit autem Jeremias ad Godoliam, 6 filium Ahicam, in Masphath, et habitavit cum eo in medio populi qui relictus fuerat in terra.

10. CAP. XL, 7—XLI, 18 : GODOLIAS OCCIDITUR. — *Godolias a Chaldaeis præfectus constituitur* [XL, 7-10]. *Judæi qui profugerant in terram Juda revertuntur* [11, 12]. *Ismahel conjurat de interficiendo Godolia* [13-16]. *Præfectus occiditur* [XLI, 1-3]. *Viri Samariæ trucidantur* [4-10]. *Ismahel fugatur a Johanan* [11-14] *qui parat recessum in Ægyptum* [15-18].

7 Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod præfecisset rex Babylonis Godoliam, filium Ahicam, terræ, et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos, et de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem,

8 venerunt ad Godoliam in Masphath, et Ismahel, filius Nathaniæ, et Johanan et Jonathan, filii Caree, et Sareas, filius Thanehumeth, et filii Ophi, qui erant de Netophathi, et Jezonias, filius Maachathi,

9 ipsi et viri eorum. Et juravit eis Godolias, filius Ahicam, filii Saphan, et comitibus eorum, dicens : Nolite timere servire Chaldaeis; habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. Ecce

10 ego habito in Masphath, ut respondeam præcepto Chaldaeorum qui mittuntur ad nos; vos autem colligite vindemiam, et messem, et oleum, et condite in vasis vestris, et manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11 Sed et omnes Judæi qui erant in Moab, et in filiis Ammon, et in Idumæa, et in universis regionibus, audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, et quod præposuisset super eos Godoliam, filium

12 Ahicam, filii Saphan, reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis ad quæ profugerant, et venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath, et colle-

gerunt vinum et messem multam nimis.

Johanan autem, filius Caree, et omnes 13 principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath, et dixerunt ei : Scito quod 14

Baalis, rex filiorum Ammon, misit Ismahel, filium Nathaniæ, percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias, filius

Ahicam. Johanan autem, filius Caree, 15 dixit ad Godoliam seorsum in Masphath loquens : Ibo, et percutiam Ismahel, filium Nathaniæ, nullo sciente, ne interficiat

animam tuam, et dissipentur omnes Judæi qui congregati sunt ad te; et peribunt reliquiae Juda. Et ait Godolias, filius Ahi-

16 cam, ad Johanan, filium Caree : Noli facere verbum hoc; falsum enim tu loqueris de Ismahel.

Et factum est in mense septimo, venit 41 Ismahel, filius Nathaniæ, filii Elisama, de semine regali, et optimates regis, et decem

viri cum eo, ad Godoliam, filium Ahicam, in Masphath, et comederunt ibi panes simul in Masphath. Surrexit autem Ismahel, 2

filius Nathaniæ, et decem viri qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam, filium

Ahicam, filii Saphan, gladio, et interfecerunt eum quem præfecerat rex Babylonis terræ. Omnes quoque Judæos qui erant 3

cum Godolia in Masphath, et Chaldaeos qui reperti sunt ibi, et viros bellatores, percussit Ismahel.

40. — 1) *Postquam ... de Rama*, Jer. 39, 14. — 4) Jer. 39, 12. — 5) Jer. 39, 14. — 6) *Masphat*, Jer. 41, 6. — 7-9) IV Reg. 25, 22-24. — 8) Jer.

41, 1-3. — 12) Jer. 43, 5. — 13) Jer. 41, 11; 42, 1.

41. — 1) IV Reg. 25, 25. — 2) *Quem ... terræ*,

- 4 Secundo autem die postquam occiderat
 5 Godoliam, nullo adhuc sciente, venerunt viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria, octoginta viri, rasi barba, et scissis vestibus, et squalentes; et munera et thus habebant in manu, ut offerrent in domo
 6 Domini. Egressus ergo Ismahel, filius Nathanaiæ, in occursum eorum de Masphath, incedens et plorans ibat; cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam, filium Ahicam. Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel, filius Nathanaiæ, circa medium laci, ipse et viri qui erant cum eo.
 8 Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos, quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis; et cessavit, et non interfecit eos cum fratribus
 9 suis. Lacus autem in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit rex Asa propter Baasa, regem Israel; ipsum replevit Ismahel, filius Nathanaiæ, occisis.
 10 Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi qui erant in Masphath, filias regis, et universum populum qui remanserat in Masphath, quos commendaverat Nabuzardan, princeps militiæ Godoliæ, filio Ahicam; et cepit eos Ismahel, filius Nathanaiæ, et abiit ut transiret ad filios Ammon.

Audivit autem Johanan, filius Caree, et 11 omnes principes bellatorum qui erant cum eo, omne malum quod fecerat Ismahel, filius Nathanaiæ, et assumptis universis 12 viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel, filium Nathanaiæ; et invenerunt eum ad aquas multas quæ sunt in Gabaon. Cumque vidisset omnis populus qui erat 13 cum Ismahel Johanan, filium Caree, et universos principes bellatorum qui erant cum eo, lætati sunt; et reversus est 14 omnis populus quem ceperat Ismahel, in Masphath, reversusque abiit ad Johanan, filium Caree. Ismahel autem, filius Nathanaiæ, fugit cum octo viris a facie Johanan, et abiit ad filios Ammon. Tulit 16 ergo Johanan, filius Caree, et omnes principes bellatorum qui erant cum eo, universas reliquias vulgi quas reducerat ab Ismahel, filio Nathanaiæ, de Masphath, postquam percussit Godoliam, filium Ahicam: fortes viros ad prælium, et mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reducerat de Gabaon. Et abierunt, et sederunt 17 peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent, et introirent Ægyptum, a facie Chaldaeorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismahel, filius Nathanaiæ, Godoliam, filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

11. CAP. XLII, 1—XLIII, 13: POPULUS FUGIT IN ÆGYPTUM. — *Jeremias, a populo interrogatus* [XLII, 1-6], *dat consilium non fugiendi* [7-14], *et mala minatur illis qui volunt in Ægyptum ire* [15-22]. *Judei in pertinacia perstant et Jeremiam in Ægyptum secum abducunt* [XLIII, 1-7]. *Oraculum edit propheta de vastatione Ægypti a Nabuchodonosor* [8-13].

- 42 Et accesserunt omnes principes bellatorum, et Johanan, filius Caree, et Jezonias, filius Osaia, et reliquum vulgus, a
 2 parvo usque ad magnum, dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo, et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquiis istis, quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur;
 3 et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quam pergamus, et verbum quod 4 faciamus. Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audi. Ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum, secundum verba vestra; omne verbum quodcumque responderit mihi indicabo vobis, nec celabo vos quidquam. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis et

fidei, si non, juxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus; sive bonum est, sive malum, 6 voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus, ut bene sit nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri.

Cum autem completi essent decem dies, 7 factum est verbum Domini ad Jeremiam, vocavitque Johanan, filium Caree, et 8 omnes principes bellatorum qui erant cum eo, et universum populum, a minimo usque ad magnum. Et dixit ad eos: Hæc dicit 9 Dominus, Deus Israel, ad quem misistis me ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus: Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo vos, et non destruiam; plantabo et non evellam, jam enim placatus sum super malo quod feci vobis. 10

Jer. 40, 5. — 9) Rex Asa, III Reg. 15, 16, 22; II Par. 16, 6. — 11) Johanan filius Caree, Jer. 40, 13. — 17) Jer. 42, 14; 43, 7.

42. — 1) Jezonias filius Osaia, Jer. 43, 2. — 10) Jer. 24, 6. — 11) Jer. 30, 10, 11. — 14) Sed ...

- 11 Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis; nolite metuere eum, dicit Dominus, quia vobiscum sum ego ut salvos vos faciam, et erum de manu ejus; et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri, et habitare vos faciam in terra vestra. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri, dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus, ubi non videbimus bellum, et clangorem tubæ non audiemus, et famem non sustinebimus, et ibi habitabimus; propter hoc nunc audite verbum Domini, reliquiæ Juda. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, et intraveritis ut ibi habitetis, gladius quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti; et fames, pro qua estis solliciti, adhærebit vobis in Ægypto, et ibi moriemini.
- 17 Omnesque viri qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et fame, et peste; nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali quod ego afferam super eos. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut conflatus est furor meus et indignatio mea super habitatores Jerusalem, sic conflabitur indignatio mea super vos cum ingressi fueritis Ægyptum; et eritis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium, et nequaquam mali videbitis locum istum. Verbum Domini super vos, reliquiæ Juda: Nolite intrare Ægyptum; scientes scietis, quia obtestatus sum vos hodie, quia decepistis animas vestras. Vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia quæcumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus.
- 21 Et annuntiavi vobis hodie, et non audistis vocem Domini Dei vestri super universis pro quibus misit me ad vos. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.
- 43 Factum est autem, cum complasset Jeremias loquens ad populum universos ser-

mones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc, dixit Azarias, filius Osaïæ, et Johanan, filius Caree, et omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris; non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic. Sed Baruch, filius Neriae, incitat te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem. Et non audivit Johanan, filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus, vocem Domini, ut manerent in terra Juda. Sed tollens Johanan, filius Caree, et universi principes bellatorum, universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda, viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis, et omnem animam quam reliquerat Nabuzardan, princeps militiæ, cum Godolia, filio Ahicam, filii Saphan, et Jeremiam prophetam, et Baruch, filium Neriae; et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obdierunt voci Domini, et venerunt usque ad Taphnis.

Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens: Sume lapides grandes in manu tua, et abscondes eos in crypta quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris judæis, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego mittam et assumam Nabuchodonosor, regem Babylonis, servum meum; et ponam thronum ejus super lapides istos quos abscondi, et statuet solium suum super eos; veniensque percutiet terram Ægypti, quos in mortem, in captivitatem, et quos in captivitatem, in captivitatem, et quos in gladium, in gladium; et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, et comburet ea, et captivos ducet illos, et amicietur terra Ægypti sicut amicitur pastor pallio suo, et egrediatur inde in pace; et contret statuas domus Solis quæ sunt in terra Ægypti, et delubra deorum Ægypti comburet igni.

pergemus, Jer. 41, 17. — 16) Jer. 44, 12. — 18) Jer. 44, 8, 22. — 19) Jer. 43, 2.

43: — 2) Ne ingrediamini ... illic, Jer. 42, 19. — 5) Jer. 40, 11, 12. — 6) Jer. 39, 10; 40, 7. —

7) Ingressi ... Ægypti, IV Reg. 25, 26; Jer. 41, 17; 42, 14. Taphnis, Jer. 44, 1; 46, 14. — 10) Servum meum, Jer. 25, 9. — 11) Jer. 44, 13; 46, 13; Ez. 29, 19; 30, 10.

12. CAP. XLIV, 1-30 : JEREMIAS JUDÆOS MONET UT AB IDOLIS SE AVERTANT.
— *Pristina calamitates in memoriam revocantur* [XLIV, 1-6]. *Idololatria ruinam absolutam populo inferet* [7-14]. *Judeis in contumacia perstantibus* [15-19] *respondet Jeremias* [20-23], *et eis interitum minatur plenum cujus signa dantur* [24-30].

44 Verbum quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in terra Phatures, dicens :

2 Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Vos vidistis omne malum istud quod adduxi super Jerusalem, et super omnes urbes Juda; et ecce desertæ sunt

3 hodie, et non est in eis habitator, propter malitiam quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, et irent ut sacrificarent, et colerent deos alienos quos nescie-

4 bant, et illi, et vos, et patres vestri. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque et dicens : Nolite facere verbum abominationis hujus-

5 cernodi, quam odivi. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur a malis suis, et non sacrificarent

6 diis alienis. Et conflata est indignatio mea et furor meus, et succensa est in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem, et versæ sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc.

7 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intreat ex vobis vir et mulier, parvulus et lactens, de medio Judæ, nec relinquantur

8 vobis quidquam residuum; provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis, in terra Ægypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi et dispereatis, et sitis in maledictionem et in

9 opprobrium cunctis gentibus terræ? Numquid oblitus estis mala patrum vestrorum, et mala regum Juda, et mala uxorum ejus, et mala vestra, et mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, et in

10 regionibus Jerusalem? Non sunt mandati usque ad diem hanc; et non timuerunt, et non ambulaverunt in lege Domini, et in præceptis meis, quæ dedi coram vobis et

11 coram patribus vestris. Ideo hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel : Ecce ego ponam faciem meam in vobis in ma-

12 lum; et disperdam omnem Judam. Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, et habitarent ibi, et consumentur

omnes in terra Ægypti; cadent in gladio et in fame, et consumentur a minimo usque ad maximum, in gladio et in fame morientur; et erunt in jussurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem, in gladio, et fame, et peste. Et non 14 erit qui effugiat, et sit residuus de reliquiis Judæorum qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti, et revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, et habitent ibi; non revertentur, nisi qui fugerint.

Responderunt autem Jeremiæ omnes viri 15 scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis, et universæ mulieres eorum stabat multitudo grandis, et omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes : Sermonem quem locutus es ad

16 nos in nomine Domini, non audimus ex te; sed facientes faciemus omne verbum 17 quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina, reges fecimus, nos et patres nostri, reges nostri et principes nostri, in urbibus Juda, et in plateis Jerusalem; et saturati sumus

panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore quo 18 cessavimus sacrificare reginæ cæli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio et fame consumpti sumus. Quod 19 si nos sacrificamus reginæ cæli, et libamus ei libamina, numquid sine viris nostris fecimus ei placentas ad colendum eam et libandum ei libamina?

Et dixit Jeremias ad omnem populum, 20 adversum viros, et adversum mulieres, et adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens : Numquid non 21 sacrificium quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem, vos et patres vestri, reges vestri, et principes vestri, et populus terræ, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus? Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominationes quas fecistis; et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies hæc. Propter-

23

44. — 1) Jer. 43, 7-9; 46, 14. — 4) II Par. 36, 15. — 5) Jer. 34, 14. — 12) Jer. 42, 10-22. —

13) Jer. 43, 11. — 17) *Reginæ cæli*, Jer. 7, 18. — 19) *Sine viris nostris*, Num. 30, 7-10. —

ea quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino, et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in præceptis, et in testimoniis ejus non ambulaveritis, idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

- 24 Dixit autem Jeremias ad omnem populum, et ad universas mulieres : Audite verbum Domini, omnis Juda, qui estis in terra Ægypti. Hæc inquit Dominus exercituum, Deus Israel, dicens : Vos et uxores vestræ, locuti estis ore vestro, et manibus vestris implestis, dicentes : Faciamus vota nostra, quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina. Implestis vota vestra, et opere perpetrastis
25 ea. Ideo audite verbum Domini, omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti : Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus, quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri judæi,

dicentis : Vivit Dominus Deus, in omni terra Ægypti. Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum; et consummentur omnes viri Juda qui sunt in terra Ægypti, gladio et fame, donec penitus consumantur. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci; et scient omnes reliquæ Juda, ingredientium terram Ægypti ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus an illorum. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto, ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum. Hæc dicit Dominus : Ecce ego tradam Pharaonem Ephree, regem Ægypti, in manu inimicorum ejus, et in manu quærentium animam illius, sicut tradidi Sedeciam, regem Juda, in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis, inimici sui, et quærentis animam ejus.

13. CAP. XLV, 1-5 : ADDITAMENTUM : JEREMIAS SALUTEM BARUCH REPROMITTIT.

- 45 Verbum quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch, filium Neriae, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim, filii Josiæ, regis Juda, dicens :

2 Hæc dicit Dominus, Deus Israel, ad te, Baruch. Dixisti : Væ misero mihi! quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo; laboravi in gemitu meo, et requiem

non inveni. Hæc dicit Dominus : Sic dices ad eum : Ecce quos ædificavi, ego destruo; et quos plantavi, ego evello, et universam terram hanc; et tu quæris tibi grandia? Noli quærere, quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus, et dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis ad quæcumque perrexeris.

PARS QUINTA

[XLVI, 1 — LI, 64.]

VATICINIA CONTRA GENTES.

1. CAP. XLVI, 1 : TITULUS.

- 46 Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes.

2. CAP. XLVI, 2-12 : VATICINIUM PRIMUM CONTRA ÆGYPTUM. — *Introductio historica* [XLVI, 2]. *Describitur exercitus Nechao clades* [3-9], *qua Dominus vindictam de Ægyptiis sumit* [10-12].

- 2 Ad Ægyptum. Adversum exercitum Pharaonis Nechao, regis Ægypti, qui erat juxta fluvium Euphraten in Charcamis,

quem percussit Nabuchodonosor, rex Babylonis, in quarto anno Joakim, filii Josiæ, regis Juda.

- 3 Præparate scutum et clypeum, et procedite ad bellum.

27) Ecce ... in bonum, Jer. 31, 28. Consummentur ... consumantur, Jer. 42, 16. — 28) Et qui ... pauci, Jer. 51, 50. — 30) Jer. 43, 11; 46, 17; Ez. 29, 2-5; 30, 21-24.

45. — 1) Anno ... Juda, Jer. 36, 1. — 4) Ecce ... hanc, Jer. 31, 28. — 5) Dabo ... perrexeris, Jer. 39, 18.

46. — 1) Contra gentes, Jer. 25, 13. — 2) IV Reg.

- 4 Jungite equos,
et ascendite, equites;
state in galeis,
polite lanceas,
induite vos loriceis.
- 5 Quid igitur? vidi ipsos pavidos,
et terga vertentes,
fortes eorum cæsos;
fugerunt conciti, nec respexerunt:
terror undique, ait Dominus.
- 6 Non fugiat velox,
nec salvari se putet fortis:
ad aquilonem juxta flumen Euphraten
victi sunt, et ruerunt.
- 7 Quis est iste, qui quasi flumen ascendit,
et veluti fluviorum intumescunt gurgites ejus?
- 8 Ægyptus fluminis instar ascendit,
et velut flumina movebuntur fluctus ejus,
et dicet: Ascendens operiam terram;
perdam civitatem, et habitatores ejus.
- 9 Ascendite equos,
et exsultate in curribus,
et procedant fortes,
Æthiopia et Libyes tenentes scutum,
et Lydii arripientes et jacentes sagittas.
- 10 Dies autem ille Domini Dei exercituum,
dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis:
devorabit gladius, et saturabitur,
et inebriabitur sanguine eorum;
victima enim Domini, Dei exercituum,
in terra aquilonis juxta flumen Euphraten.
- 11 Ascende in Galaad, et tolle resinam,
virgo filia Ægypti;
frustra multiplicas medicamina,
sanitas non erit tibi.
- 12 Audierunt gentes ignominiam tuam
et ululatus tuus replevit terram,
quia fortis impegit in fortem,
et ambo pariter conciderunt.
3. CAP. XLVI, 13-28: VATICINIUM ALTERUM CONTRA ÆGYPTUM. — *Introductio historica* [XLVI, 13]. *Describitur bellum* [14-17]. *Oraculum Domini de hostium irruptione et captivitate* [18, 19]. *Fuga* [20, 21]. *Vastatio terræ* [22, 23]. *Adimpletur oraculum divinum* [24-26]. *Consolatio ad Israel* [27, 28].
- 13 Verbum quod locutus est Dominus ad | turus esset Nabuchodonosor, rex Babylo-
Jeremiam prophetam, super eo quod ven- | nis, et percussurus terram Ægypti:
- 14 Annuntiate Ægypto, et auditum facite in Magdalo,
et resonet in Memphis, et in Taphnis dicite:
Sta, et præpara te,
quia devorabit gladius ea quæ per circuitum tuum sunt.
- 15 Quare computruit fortis tuus?
non stetit, quoniam Dominus subvertit eum.

- 16 Multiplicavit ruentes,
ceciditque vir ad proximum suum, et dicent :
Surge, et revertamur ad populum nostrum,
et ad terram nativitatis nostræ,
a facie gladii columbæ.
- 17 Vocate nomen Pharaonis, regis Ægypti :
Tumultum adduxit tempus.
- 18 Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus),
quoniam sicut Thabor in montibus,
et sicut Carmelus in mari, veniet.
- 19 Vasa transmigrationis fac tibi,
habitatrix filia Ægypti;
quia Memphis in solitudinem erit,
et deseretur, et inhabitabilis erit.
- 20 Vitula elegans atque formosa Ægyptus,
stimulator ab aquilone veniet ei.
- 21 Mercenarii quoque ejus,
qui versabantur in medio ejus quasi vituli saginati,
versi sunt, et fugerunt simul,
nec stare potuerunt,
quia dies interfectionis eorum venit super eos,
tempus visitationis eorum.
- 22 Vox ejus quasi æris sonabit;
quoniam cum exercitu properabunt,
et cum securibus venient ei
quasi cædentes ligna.
- 23 Succiderunt saltum ejus, ait Dominus,
qui supputari non potest;
multiplicati sunt super locustas,
et non est ei numerus.
- 24 Confusa est filia Ægypti,
et tradita in manu populi aquilonis.
- 25 Dixit Dominus exercituum, Deus Israel :
Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriae,
et super Pharaonem, et super Ægyptum,
et super deos ejus, et super reges ejus,
et super Pharaonem, et super eos qui confidunt in eo.
- 26 Et dabo eos in manu quærentium animam eorum,
et in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis,
et in manus servorum ejus;
et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.
- 27 Et tu ne timeas, serve meus Jacob;
et ne paveas, Israel,
quia ecce ego salvum te faciam de longinquo,
et semen tuum de terra captivitatis tuæ;
et revertetur Jacob, et requiescet,
et prosperabitur, et non erit qui exterreat eum.
- 28 Et tu noli timere, serve meus Jacob, ait Dominus,
quia tecum ego sum,
quia ego consumam cunctas gentes ad quas ejeci te;
te vero non consumam,
sed castigabo te in iudicio,
nec quasi innocenti parcam tibi.

4. CAP. XLVII, 1-7 : CONTRA PHILISTHINOS. — *Introductio historica* [XLVII, 1]. *Irruptio hostium et luctus* [2, 3]. *Vastatio* [4, 5]. *Mucro Domini* [6, 7].

47 Quod factum est verbum Domini ad nos, antequam percuteret Pharaon Gai Jeremiam prophetam contra Palæsthi-
zam.

- 2 Hæc dicit Dominus :
Ecce aquæ ascendant ab aquilone,
et erunt quasi torrens inundans,
et operient terram et plenitudinem ejus,
urbem et habitatores ejus.
Clamabunt homines,
et ululabunt omnes habitatores terræ,
3 a strepitu pompæ armorum, et bellatorum ejus,
a commotione quadrigarum ejus, et multitudine rotarum illius.
Non respexerunt patres filios manibus dissolutis,
4 pro adventu diei in quo vastabuntur omnes Philistiim,
et dissipabitur Tyrus, et Sidon,
cum omnibus reliquis auxiliis suis;
depopulatus est enim Dominus Palæstinos,
reliquias insulæ Cappadociæ.
5 Venit calvitium super Gazam,
conticuit Ascalon,
et reliquiæ vallis earum :
usquequo concideris?
- 6 O mucro Domini, usquequo non quiesces?
Ingredere in vaginam tuam,
refrigerare, et sile.
7 Quomodo quiescet,
cum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem
et adversus maritimas ejus regiones,
ibique condixerit illi?

5. CAP. XLVIII, 1-47 : CONTRA MOAB. — *Irruptio hostium, luctus, fuga* [XLVIII, 1-6] et *exsilium* [7-13]. *Clades imminet* [14-17]. *Vastantur terra et urbes* [18-25]. *Superbia castigatur* [26-30]. *Prosperitas perit* [31-35]. *Lamentatio* [36-39]. *Nulla spes salutis subest, nisi in diebus novissimis* [40-47].

48 Ad Moab hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel.

- Væ super Nabo, quoniam vastata est, et confusa!
Capta est Cariathaim, confusa est fortis, et tremuit.
2 Non est ultra exsultatio in Moab contra Hesebon;
cogitaverunt malum : Venite, et disperdamus eam de gente.
Ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.
3 Vox clamoris de Oronaim, vastitas et contritio magna.
4 Contrita est Moab; annuntiate clamorem parvulis ejus.
5 Per ascensum enim Luith
plorans ascendet in fletu,
quoniam in descensu Oronaim
hostes ululatum contritionis audierunt.
- 6 Fugite, salvate animas vestras,
et eritis quasi myricæ in deserto;
7 pro eo enim quod habuisti fiduciam
in munitionibus tuis et in thesauris tuis,
tu quoque capieris;

47. — 1) *Contra Palæstinos*, Is. 14, 29-32.

48. — 1) *Ad Moab*, IV Reg. 24, 2; Is. 15, 1-16, 14. — 5) Is. 15, 5.

et ibit Chamos in transmigrationem,
sacerdotes ejus et principes ejus simul.

- 8 Et veniet prædo ad omnem urbem,
et urbs nulla salvabitur;
et peribunt valles,
et dissipabuntur campestria,
quoniam dixit Dominus.
- 9 Date florem Moab, quia florens egredietur;
et civitates ejus desertæ erunt, et inhabitabiles.
- 10 Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter,
et maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine.
- 11 Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua,
et requievit in facibus suis;
nec transfusus est de vase in vas,
et in transmigrationem non abiit;
idcirco permansit gustus ejus in eo,
et odor ejus non est immutatus.
- 12 Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et mittam ei ordinatores et stratores laguncularum;
et sternent eum, et vasa ejus exhaurient,
et lagunculas eorum collident.
- 13 Et confundetur Moab a Chamos
sicut confusa est domus Israel a Bethel,
in qua habebat fiduciam.
- 14 Quomodo dicitis : Fortes sumus,
et viri robusti ad præliandum?
- 15 Vastata est Moab, et civitates illius succiderunt,
et electi juvenes ejus descenderunt in occisionem,
ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.
- 16 Prope est interitus Moab ut veniat,
et malum ejus velociter accurret nimis.
- 17 Consolamini eum, omnes qui estis in circuitu ejus;
et universi qui scitis nomen ejus, dicite :
Quomodo confracta est virga fortis,
baculus gloriosus?
- 18 Descende de gloria, et sede in siti,
habitatio filiæ Dibon,
quoniam vastator Moab ascendit ad te,
dissipavit munitiones tuas.
- 19 In via sta, et prospice,
habitatio Aroer;
interroga fugientem,
et ei qui evasit dic : Quid accidit?
- 20 Confusus est Moab, quoniam victus est.
Ululate, et clamate,
annuntiate in Arnon,
quoniam vastata est Moab.
- 21 Et judicium venit ad terram campestrẽm,
super Helon, et super Jasa,
et super Mephaath, [22] et super Dibon,
et super Nabo, et super domum Deblathaim,

13) Sicut ... fiduciam, III Reg. 12, 28, 29. —

- 23 et super Cariathaim, et super Bethgamul,
 24 et super Bethmaon, [24] et super Carioth,
 et super Bosra, et super omnes civitates terræ Moab
 quæ longe, et quæ prope sunt.
 25 Abscissum est cornu Moab,
 et brachium ejus contritum est, ait Dominus.
- 26 Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est;
 et allidet manum Moab in vomitu suo,
 et erit in derisum etiam ipse.
- 27 Fuit enim in derisum tibi Israel,
 quasi inter fures reperisses eum;
 propter verba ergo tua quæ adversum illum locutus es,
 captivus duceris.
- 28 Relinquitte civitates, et habitate in petra, habitatores Moab;
 et estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.
- 29 Audivimus superbiam Moab, superbus est valde;
 sublimitatem ejus, et arrogantiam,
 et superbiam, et altitudinem cordis ejus.
- 30 Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus,
 et quod non sit juxta eam virtus ejus,
 nec juxta quod poterat conata sit facere.
- 31 Ideo super Moab ejulabo,
 et ad Moab universam clamabo,
 ad viros muri fictilis lamentantes.
- 32 De planctu Jazer plorabo tibi, vinea Sabama.
 Propagines tuæ transierunt mare,
 usque ad mare Jazer pervenerunt :
 super messem tuam et vindemiam tuam prædo irruit.
- 33 Ablata est lætitia et exultatio
 de carmelo et de terra Moab;
 et vinum de torcularibus sustuli,
 nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit.
- 34 De clamore Hesebon usque Eleale et Jasa, dederunt vocem suam,
 a Segor usque ad Oronaim, vitula conternante;
 aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.
- 35 Et auferam de Moab, ait Dominus,
 offerentem in excelsis,
 et sacrificantem diis ejus.
- 36 Propterea cor meum ad Moab quasi tibie resonabit,
 et cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum;
 quia plus fecit quam potuit,
 idcirco perierunt.
- 37 Omne enim caput calvitium,
 et omnis barba rasa erit;
 in cunctis manibus colligatio,
 et super omne dorsum cilicium.
- 38 Super omnia tecta Moab, et in plateis ejus,
 omnis planctus :
 quoniam contrivi Moab
 sicut vas inutile, ait Dominus.

26) *Inebriate eum*, Is. 51, 17-23. — 29) Is. 16, 6. | 16, 10. — 34) Is. 15, 4-6. — 35) Is. 16, 12. —
 — 31) Is. 16, 7. — 32) Is. 16, 8, 9. — 33) Is. | 36) Is. 15, 7; 16, 11. — 37, 38) Is. 15, 2, 3. —

- 39 Quomodo victa est, et ululaverunt?
quomodo dejecit cervicem Moab, et confusus est?
Eritque Moab in derisum,
et in exemplum omnibus in circuitu suo.
- 40 Hæc dicit Dominus :
Ecce quasi aquila volabit,
et extendet alas suas ad Moab.
- 41 Capta est Carioth, et munitiones comprehensæ sunt;
et erit cor fortium Moab in die illa
sicut cor mulieris parturientis.
- 42 Et cessabit Moab esse populus,
quoniam contra Dominum gloriatus est.
- 43 Pavor, et fovea,
et laqueus super te,
o habitator Moab, dicit Dominus.
- 44 Qui fugerit a facie pavoris cadet in foveam,
et qui conscenderit de fovea capietur laqueo;
adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus.
- 45 In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes,
quia ignis egressus est de Hesebon,
et flamma de medio Seon;
et devorabit partem Moab,
et verticem filiorum tumultus.
- 46 Væ tibi, Moab;
periisti, popule Chamos,
quia comprehensi sunt filii tui,
et filiæ tuæ in captivitatem.
- 47 Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus.
- Hucusque judicia Moab.

6. CAP. XLIX, 1-6 : CONTRA FILIOS AMMON. — *Peccatum* [XLIX, 1], *pœna* [2-5]
et restauratio [6].

49 Ad filios Ammon.

Hæc dicit Dominus :
Numquid non filii sunt Israel,
aut heres non est ei?
Cur igitur hereditate possedit Melchom Gad,
et populus ejus in urbibus ejus habitavit?

2 Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælii,
et erit in tumulum dissipata,
filiæque ejus igni succendentur,
et possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.

3 Ulula, Hesebon, quoniam vastata est Hai;
clamate, filiæ Rabbath,
accingite vos ciliciis,
plangite et circuite per sepes,
quoniam Melchom in transmigrationem ducetur,
sacerdotes ejus et principes ejus simul.

4 Quid gloriaris in vallibus?
Defluxit vallis tua, filia delicata,

43, 44) Is. 24, 17, 18. — 45) Num. 21, 28. —

49. — 1) *Cur ... habitavit*, III Reg. 11, 5, 33;

46) Num. 21, 29.

quæ confidebas in thesauris tuis,
et dicebas : Quis veniet ad me?

- 5 Ecce ego inducam super te terrorem,
ait Dominus Deus exercituum,
ab omnibus qui sunt in circuitu tuo;
et dispergemini singuli a conspectu vestro,
nec erit qui congreget fugientes.

- 6 Et post hæc reverti faciam
captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

7. CAP. XLIX, 7-22 : CONTRA FILIOS EDM. — *De pœna* [XLIX, 7-13] *et contumelia* [14-18] *quas suscitabit Dominus* [19-22].

- 7 Ad Idumæam.

Hæc dicit Dominus exercituum :
Numquid non ultra est sapientia in Theman?
periit consilium a filiis,
inutilis facta est sapientia eorum.

- 8 Fugite et terga vertite,
descendite in voraginem, habitatores Dedan,
quoniam perditionem Esau adduxi super eum,
tempus visitationis ejus.

- 9 Si vindemiatores venissent super te,
non reliquissent racemum;
si fures in nocte,
rapuissent quod sufficeret sibi.

- 10 Ego vero, discooperui Esau;
revelavi abscondita ejus,
et celari non poterit :
vastatum est semen ejus,
et fratres ejus, et vicini ejus, et non erit.
11 Relinque pupillos tuos, ego faciam eos vivere;
et viduæ tuæ in me sperabunt.

- 12 Quia hæc dicit Dominus :
Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem,
bibentes bibent;
et tu, quasi innocens relinqueris?
Non eris innocens, sed bibens bibes.
13 Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus,
quod in solitudinem, et in opprobrium,
et in desertum, et in maledictionem erit Bosra,
et omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

- 14 Auditum audiui a Domino,
et legatus ad gentes missus est :
Congregamini, et venite contra eam,
et consurgamus in prælium.

- 15 Ecce enim parvulum dedi te in gentibus,
contemptibilem inter homines.
16 Arrogantia tua decepit te,
et superbia cordis tui,
qui habitas in cavernis petræ,

IV Reg. 23, 13; Am. 1, 15. — 7) *Ad Idumæam*, — 10) Abd. 6. — 14) Abd. 1. — 15) Abd. 2. —
Am. 1, 11, 12; Joel 3, 19; Abd. 1. — 9) Abd. 5. 16) Abd. 3, 4. — 18) *Sicut ... ejus*, Gen. 19, 24.

et apprehendere niteris altitudinem collis :
cum exaltaveris quasi aquila nidum tuum,
inde detraham te, dicit Dominus.

- 17 Et erit Idumæa deserta :
omnis qui transibit per eam stupebit,
et sibilabit super omnes plagas ejus.
- 18 Sicut subversa est Sodomā,
et Gomorrha, et vicinæ ejus, ait Dominus :
non habitabit ibi vir,
et non incolet eam filius hominis.
- 19 Ecce quasi leo ascendet
de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam,
quia subito currere faciam eum ad illam.
Et quis erit electus, quem præponam ei?
Quis enim similis mei?
et quis sustinebit me?
et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
- 20 Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom,
et cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman :
si non dejecerint eos parvuli gregis,
nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.
- 21 A voce ruinæ eorum commota est terra,
clamor in mari Rubro auditus est vocis ejus.
- 22 Ecce quasi aquila ascendet,
et avolabit, et expandet alas suas super Bosran ;
et erit cor fortium Idumææ in die illa
quasi cor mulieris parturientis.

8. CAP. XLIX, 23-27 : CONTRA DAMASCUM.

23 Ad Damascum.

Confusa est Emath et Arphad,
quia auditum pessimum audierunt;
turbati sunt in mari,
præ sollicitudine quiescere non potuit.

- 24 Dissoluta est Damascus,
versa est in fugam;
tremor apprehendit eam,
angustia et dolores tenuerunt eam quasi parturientem.

- 25 Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem,
urbem lætitiæ?

- 26 Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus,
et omnes viri prælii conticescent in die illa,
ait Dominus exercituum.

- 27 Et succendam ignem in muro Damasci,
et devorabit mœnia Benadad.

9. CAP. XLIX, 28-33 : CONTRA ARABES. — *Irruptio hostium, direptio* [XLIX 28, 29], *fuga* [30], *præda* [31, 32^{a, b}], *ruina describuntur* [32^{c, e}, 33].

28 Ad Cedar, et ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor, rex Babylonis.

Hæc dicit Dominus :
Surgite, et ascendite ad Cedar,
et vastate filios Orientis.

- 29 Tabernacula eorum, et greges eorum capient;
 pelles eorum, et omnia vasa eorum,
 et camelos eorum tollent sibi,
 et vocabunt super eos formidinem in circuitu.
- 30 Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete,
 qui habitatis Asor, ait Dominus;
 iniiit enim contra vos Nabuchodonosor, rex Babylonis, consilium,
 et cogitavit adversum vos cogitationes.
- 31 Consurgite, et ascendite ad gentem quietam,
 et habitantem confidenter, ait Dominus;
 non ostia, nec vectes eis : soli habitant.
- 32 Et erunt cameli eorum in direptionem,
 et multitudo jumentorum in prædam;
 et dispergam eos in omnem ventum,
 qui sunt attonsi in comam,
 et ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.
- 33 Et erit Asor in habitaculum draconum,
 deserta usque in æternum :
 non manebit ibi vir,
 nec incolet eam filius hominis.

10. CAP. XLIX, 34-39 : CONTRA ÆLAM.

- 34 Quod factum est verbum Domini ad Je- | principio regni Sedeciae, regis Juda,
 remiam prophetam adversum Ælam, in | dicens :
- 35 Hæc dicit Dominus exercituum :
 Ecce ego confringam arcum Ælam,
 et summam fortitudinem eorum.
- 36 Et inducam super Ælam quatuor ventos a quatuor plagis cæli,
 et ventilabo eos in omnes ventos istos,
 et non erit gens ad quam non perveniant profugi Ælam.
- 37 Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis,
 et in conspectu quærentium animam eorum;
 et adducam super eos malum,
 iram furoris mei, dicit Dominus,
 et mittam post eos gladium donec consumam eos.
- 38 Et ponam solium meum in Ælam,
 et perdam inde reges et principes, ait Dominus.
- 39 In novissimis autem diebus
 reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

11. CAP. L, 1 — LI, 64 : CONTRA BABYLONEM. — *Exitium Babylonis et reditus exsulum* [L, 1-7]. *Irruptio hostium et ruina* [8-13]. *Vindicta Domini* [14-16]. *Liberatio Israel* [17-20]. « *Quomodo confractus est malleus universæ terræ* » [21-27]? *Dies pænæ et ultionis* [28-32]. *Gladius Domini contra Chaldeos* [33-40]. *Hostis venit ab aquilone* [41-46]. *Ruit Babylon propter scelera sua* [LI, 1-5]; *sanari enim non potuit* [6-10]. *Reges Medorum suscitavit Dominus contra Babylonem* [11-29], *quæ capitur ab hostibus* [30-32]. *Dominus populum suum vindicat* [33-37]. *Castigatur idololatria atque immanitas* [38-58]. *Jeremias mandatum dat Saraïæ* [59-64].

- 50 Verbum quod locutus est Dominus de | manu Jeremiæ prophætæ.
 Babylone et de terra Chaldæorum, in |

- 2 Annuntiate in gentibus, et auditum facite;
 levate signum, prædicate,

28) Ad Cedar, Is. 2, 10; 21, 16. — 34) In princi- | 47; 49, 6.
 pio ... Juda, IV Reg. 24, 17, 18. — 39) Jer. 48, | 50. — 1) Verbum ... de Babylone, Is. 13,

et nolite celare, dicite : Capta est Babylon,
confusus est Bel, victus est Merodach,
confusa sunt sculptilia ejus,
superata sunt idola eorum.

3 Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone;
quæ ponet terram ejus in solitudinem,
et non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus;
et moti sunt, et abierunt.

4 In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus,
venient filii Israel ipsi et filii Juda simul;
ambulantes et flentes properabunt,
et Dominum Deum suum quærent;
5 in Sion interrogabunt viam, huc facies eorum;
venient, et apponentur ad Dominum fœdere sempiterno,
quod nulla oblivione delebitur.

6 Grex perditus factus est populus meus,
pastores eorum seduxerunt eos,
feceruntque vagari in montibus;
de monte in collem transierunt,
obliti sunt cubilis sui.

7 Omnes qui invenerunt comederunt eos,
et hostes eorum dixerunt : Non peccavimus;
pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiæ,
et expectationi patrum eorum Domino.

8 Recedite de medio Babylonis,
et de terra Chaldæorum egredimini,
et estote quasi hædi ante gregem.

9 Quoniam ecce ego suscito,
et adducam in Babylonem
congregationem gentium magnarum de terra aquilonis,
et præparabuntur adversus eam, et inde capietur;
sagitta ejus quasi viri fortis interfectoris,
non revertetur vacua.

10 Et erit Chaldæa in prædam;
omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.

11 Quoniam exsultatis, et magna loquimini,
diripientes hereditatem meam;
quoniam effusi estis sicut vituli super herbam,
et mugistis sicut tauri;

12 confusa est mater vestra nimis,
et adæquata pulveri, quæ genuit vos;
ecce novissima erit in gentibus,
deserta, invia, et arens.

13 Ab ira Domini non habitabitur,
sed redigetur tota in solitudinem;
omnis qui transibit per Babylonem stupebit,
et sibilabit super universis plagis ejus.

14 Præparamini contra Babylonem per circuitum,
omnes qui tenditis arcum;
debellate eam, non parcatis jaculis,
quia Domino peccavit.

15 Clamate adversus eam,
ubique dedit manum,
ceciderunt fundamenta ejus,

- destructi sunt muri ejus,
 quoniam ultio Domini est;
 ultionem accipite de ea;
 sicut fecit, facite ei.
- 16 Disperditte satorem de Babylone,
 et tenentem falcem in tempore messis :
 a facie gladii columbæ
 unusquisque ad populum suum convertetur,
 et singuli ad terram suam fugient.
- 17 Grex dispersus Israel,
 leones ejecerunt eum;
 primus comedit eum rex Assur;
 iste novissimus exossavit eum,
 Nabuchodonosor, rex Babylonis.
- 18 Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
 Ecce ego visitabo regem Babylonis et terram ejus,
 sicut visitavi regem Assur;
- 19 et reducam Israel ad habitaculum suum;
 et pascetur Carmelum et Basan,
 et in monte Ephraim et Galaad saturabitur anima ejus.
- 20 In diebus illis, et in tempore illo, ait Dominus,
 quæretur iniquitas Israel, et non erit;
 et peccatum Juda, et non invenietur,
 quoniam propitius ero eis quos reliquero.
- 21 Super terram dominantium ascende,
 et super habitatores ejus visita;
 dissipa, et interfice quæ post eos sunt, ait Dominus,
 et fac juxta omnia quæ præcepi tibi.
- 22 Vox belli in terra, et contritio magna.
- 23 Quomodo confractus est et contritus malleus universæ terræ?
 quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus?
- 24 Illaqueavi te, et capta es, Babylon,
 et nesciebas;
 inventa es et apprehensa,
 quoniam Dominum provocasti.
- 25 Aperuit Dominus thesaurum suum,
 et protulit vasa iræ suæ,
 quoniam opus est Domino Deo exercituum,
 in terra Chaldæorum.
- 26 Venite ad eam ab extremis finibus,
 aperite ut exeant qui conculcent eam;
 tollite de via lapides, et redigite in acervos;
 et interficite eam, nec sit quidquam reliquum.
- 27 Dissipate universos fortes ejus,
 descendant in occisionem;
 vae eis, quia venit dies eorum,
 tempus visitationis eorum.
- 28 Vox fugientium,
 et eorum qui evaserunt de terra Babylonis,
 ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri,
 ultionem templi ejus.

51, 44, 58. — 17) *Primus ... Assur*, IV Reg. 17, 6; 18, 13. *Iste ... Babylonis*, IV Reg. 24, 10-14; 25, 1-11. — 28) Jer. 51, 11. — 29) *Reddite ... illi*,

- 29 Annuntiate in Babylonem plurimis,
omnibus qui tendunt arcum;
consistite adversus eam per gyrum,
et nullus evadat;
reddite ei secundum opus suum;
juxta omnia quæ fecit, facite illi,
quia contra Dominum erecta est,
adversum Sanctum Israel.
- 30 Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus,
et omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa,
ait Dominus.
- 31 Ecce ego ad te, superbe!
dicit Dominus Deus exercituum,
quia venit dies tuus,
tempus visitationis tuæ.
- 32 Et cadet superbus, et corruet,
et non erit qui suscitet eum;
et succendam ignem in urbibus ejus,
et devorabit omnia in circuitu ejus.
- 33 Hæc dicit Dominus exercituum:
Calumniam sustinent filii Israel,
et filii Juda simul;
omnes qui ceperunt eos, tenent,
nolunt dimittere eos.
- 34 Redemptor eorum fortis,
Dominus exercituum nomen ejus;
judicio defendet causam eorum,
ut exterreat terram,
et commoveat habitatores Babylonis.
- 35 Gladius ad Chaldæos, ait Dominus,
et ad habitatores Babylonis,
et ad principes, et ad sapientes ejus.
- 36 Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt;
gladius ad fortes illius, qui timebunt.
- 37 Gladius ad equos ejus, et ad currus ejus,
et ad omne vulgus quod est in medio ejus;
et erunt quasi mulieres;
gladius ad thesauros ejus, qui diripiuntur.
- 38 Siccititas super aquas ejus erit, et arescent,
quia terra sculpilium est, et in portentis gloriantur.
- 39 Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis,
et habitabunt in ea struthiones,
et non inhabitabitur ultra usque in sempiternum,
nec exstruetur usque ad generationem et generationem.
- 40 Sicut subvertit Dominus Sodomam,
et Gomorrhham, et vicinas ejus, ait Dominus;
non habitabit ibi vir,
et non incolet eam filius hominis.
- 41 Ecce populus venit ab aquilone,
et gens magna, et reges multi
consurgent a finibus terræ.

Jer. 51, 49. — 30) Jer. 49, 26; 51, 4. — 34) Do- | — 40) Sicut ... ejus, Gen. 19, 24, 25; Jer. 49, 18.
minus ... ejus, Jer. 10, 16. — 39) Is. 13, 20-22. | — 41-43) Jer. 6, 22-24. — 44-46) Jer. 49, 19-21.

- 42 Arcum et scutum apprehendent;
crudeles sunt et immisericordes,
vox eorum quasi mare sonabit;
et super equos ascendent,
sicut vir paratus ad prælium contra te, filia Babylon.
- 43 Audivit rex Babylonis famam eorum,
et dissolutæ sunt manus ejus;
angustia apprehendit eum,
dolor quasi parturientem.
- 44 Ecce quasi leo ascendet
de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam,
quia subito currere faciam eum ad illam.
Et quis erit electus, quem præponam ei?
Quis est enim similis mei? et quis sustinebit me?
et quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
- 45 Propterea audite consilium Domini,
quod mente concepit adversum Babylonem,
et cogitationes ejus,
quas cogitavit super terram Chaldæorum:
Nisi detraxerint eos parvuli gregum,
nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum!
- 46 A voce captivitatis Babylonis commota est terra,
et clamor inter gentes auditus est.
- 51 Hæc dicit Dominus:
Ecce ego suscitabo super Babylonem et super habitatores ejus,
qui cor suum levaverunt contra me,
quasi ventum pestilentem;
2 et mittam in Babylonem ventilatores,
et ventilabunt eam et demolientur terram ejus,
quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.
- 3 Non tendat qui tendit arcum suum,
et non ascendat loricatus;
nolite parcere juvenibus ejus,
interficite omnem militiam ejus.
- 4 Et cadent interfecti in terra Chaldæorum,
et vulnerati in regionibus ejus.
- 5 Quoniam non fuit viduatus Israel et Juda
a Deo suo, Domino-exercituum,
terra autem eorum repleta est delicto
a Sancto Israel.
- 6 Fugite de medio Babylonis,
et salvet unusquisque animam suam;
nolite tacere super iniquitatem ejus,
quoniam tempus ultionis est a Domino,
vicissitudinem ipse retribuet ei.
- 7 Calix aureus Babylon in manu Domini,
inebrians omnem terram;
de vino ejus biberunt gentes,
et ideo commotæ sunt.
- 8 Subito cecidit Babylon, et contrita est.
Ululate super eam;

45) Is. 14, 24; Jer. 51, 12, 20.

46) Jer. 49, 20; 50, 30. — 6) Is. 48, 20; Jer. 50, 8, 15. — 8) Subito ... contrita est, I 31.

tollite resinam ad dolorem ejus,
si forte sanetur.

- 9 Curavimus Babylonem, et non est sanata;
derelinquamus eam, et eamus unusquisque in terram suam,
quoniam pervenit usque ad cælos judicium ejus,
et elevatum est usque ad nubes.
- 10 Protulit Dominus justitias nostras;
venite, et narremus in Sion opus Domini Dei nostri.
- 11 Acuite sagittas, implete pharetras;
suscitavit Dominus spiritum regum Medorum;
et contra Babylonem mens ejus est ut perdat eam,
quoniam ultio Domini est,
ultio templi sui.
- 12 Super muros Babylonis levate signum,
augete custodiam, levate custodes,
præparate insidias,
quia cogitavit Dominus,
et fecit quæcumque locutus est contra habitatores Babylonis.
- 13 Quæ habitas super aquas multas,
locuples in thesauris,
venit finis tuus, pedalis præcisionis tuæ.
- 14 Juravit Dominus exercituum per animam suam :
Quoniam replebo te hominibus quasi bruchis,
et super te celeuma cantabitur.
- 15 Qui fecit terram in fortitudine sua,
præparavit orbem in sapientia sua,
et prudentia sua extendit cælos.
- 16 Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cælo;
qui levat nubes ab extremo terræ,
fulgura in pluviam fecit
et produxit ventum de thesauris suis.
- 17 Stultus factus est omnis homo a scientia,
confusus est omnis conflator in sculptili,
quia mendax est conflatio eorum,
nec est spiritus in eis.
- 18 Vana sunt opera, et risu digna;
in tempore visitationis suæ peribunt.
- 19 Non sicut hæc, pars Jacob,
quia qui fecit omnia ipse est;
et Israel sceptrum hereditatis ejus,
Dominus exercituum nomen ejus.
- 20 Collidis tu mihi vasa belli;
et ego collidam in te gentes,
et disperdam in te regna;
- 21 et collidam in te equum et equitem ejus;
et collidam in te currum et ascensorem ejus,
- 22 et collidam in te virum et mulierem;
et collidam in te senem et puerum;
et collidam in te juvenem et virginem;
- 23 et collidam in te pastorem et gregem ejus;
et collidam in te agricolam et jugales ejus;
et collidam in te duces et magistratus;

9; Jer. 50, 2; Apoc. 18, 2. — 11) Ultio ... sui, Jer. 50, 28. — 15-19) Jer. 10, 12-16. — 24) Jer.

- 24 et reddam Babyloꝝi, et cunctis habitatoribus Chaldææ,
omne malum suum, quod fecerunt in Sion,
in oculis vestris, ait Dominus.
- 25 Ecce ego ad te, mons pestifer, ait Dominus,
qui corrumpis universam terram;
et extendam manum meam super te,
et evolvam te de petris,
et dabo te in montem combustionis;
et non tollent de te lapidem in angulum,
et lapidem in fundamenta;
sed perditus in æternum eris, ait Dominus.
- 27 Levate signum in terra,
clangite buccina in gentibus,
sanctificate super eam gentes,
annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, et Ascenez;
numerate contra eam Taphsar,
adducite equum quasi bruchum aculeatum.
- 28 Sanctificate contra eam gentes,
reges Mediæ, duces ejus, et universos magistratus ejus,
cunctamque terram potestatis ejus.
- 29 Et commovebitur terra et conturbabitur,
quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini,
ut ponat terram Babylonis desertam et inhabitabilem.
- 30 Cessaverunt fortes Babylonis a prælio,
habitaverunt in præsiidiis;
devoratum est robur eorum,
et facti sunt quasi mulieres;
incensa sunt tabernacula ejus,
contriti sunt vectes ejus.
- 31 Currens obviam currenti veniet
et nuntius obviis nuntianti,
ut annuntiet regi Babylonis
quia capta est civitas ejus a summo usque ad summum.
- 32 Et vada præoccupata sunt,
et paludes incensæ sunt igni,
et viri bellatores conturbati sunt.
- 33 Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel :
Filia Babylonis quasi area,
tempus trituræ ejus;
adhuc modicum, et veniet tempus messionis ejus.
- 34 Comedit me, devoravit me Nabuchodonosor, rex Babylonis,
reddidit me quasi vas inane;
absorbuit me quasi draco,
replevit ventrem suum teneritudine mea, et ejecit me.
- 35 Iniquitas adversum me
et caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion;
et sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem.
- 36 Propterea hæc dicit Dominus :
Ecce ego judicabo causam tuam,
et ulciscar ultionem tuam;
et desertum faciam mare ejus,
et siccabo venam ejus.

- 37 Et erit Babylon in tumulos,
habitatio draconum, stupor et sibilus,
eo quod non sit habitator.
- 38 Simul ut leones rugient,
excutient comas veluti catuli leonum.
- 39 In calore eorum ponam potus eorum,
et inebriabo eos, ut sopiantur,
et dormiant somnum sempiternum,
et non consurgant, dicit Dominus.
- 40 Deducam eos quasi agnos ad victimam,
et quasi arietes cum hædis.
- 41 Quomodo capta est Sesach,
et comprehensa est inclyta universæ terræ!
Quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes
- 42 Ascendit super Babylonem mare,
multitudine fluctuum ejus operata est.
- 43 Factæ sunt civitates ejus in stuporem,
terra inhabitabilis et deserta,
terra in qua nullus habitet,
nec transeat per eam filius hominis.
- 44 Et visitabo super Bel in Babylone,
et ejiciam quod absorbuerat de ore ejus;
et non confluent ad eum ultra gentes,
siquidem et murus Babylonis corruet.
- 45 Egredimini de medio ejus, populus meus,
ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.
- 46 Et ne forte mollescat cor vestrum,
et timeatis auditum qui audietur in terra;
et veniet in anno auditio,
et post hunc annum auditio;
et iniquitas in terra,
et dominator super dominatorem.
- 47 Propterea ecce dies veniunt,
et visitabo super sculptilia Babylonis,
et omnis terra ejus confundetur,
et universi interfecti ejus cadent in medio ejus.
- 48 Et laudabunt super Babylonem cæli et terra,
et omnia quæ in eis sunt,
quia ab aquilone venient ei prædones, ait Dominus.
- 49 Et quomodo fecit Babylon
ut caderent occisi in Israel,
sic de Babylone
cadent occisi in universa terra.
- 50 Qui fugistis gladium, venite,
nolite stare;
recordamini procul Domini,
et Jerusalem ascendat super cor vestrum.
- 51 Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium;
operuit ignominia facies nostras,
quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini.

- 52 Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus,
et visitabo super sculptilia ejus,
et in omni terra ejus mugiet vulneratus.
- 53 Si ascenderit Babylon in cælum,
et firmaverit in excelso robur suum,
a me venient vastatores ejus, ait Dominus.
- 54 Vox clamoris de Babylone,
et contritio magna de terra Chaldaeorum;
55 quoniam vastavit Dominus Babylonem,
et perdidit ex ea vocem magnam;
et sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ,
dedit sonitum vox eorum,
56 quia venit super eam, id est super Babylonem, prædo,
et apprehensi sunt fortes ejus,
et emarcuit arcus eorum,
quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.
- 57 Et inebriabo principes ejus, et sapientes ejus,
et duces ejus, et magistratus ejus, et fortes ejus;
et dormient somnum sempiternum,
et non expergiscentur, ait rex,
Dominus exercituum nomen ejus.
- 58 Hæc dicit Dominus exercituum :
Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur,
et portæ ejus excelsæ igni comburentur,
et labores populorum ad nihilum,
et gentium in ignem erunt, et disperibunt.

59 Verbum quod præcepit Jeremias propheta Saraïæ, filio Nerïæ, filii Maasiæ, cum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto regni ejus; Saraïas autem erat princeps prophetiæ.

60 Et scripsit Jeremias omne malum quod venturum erat super Babylonem, in libro uno, omnia verba hæc quæ scripta sunt contra Babylonem. Et dixit Jeremias ad Saraïam : Cum veneris in Babylonem, et videris, et legeris omnia verba hæc, di-

ces : Domine, tu locutus es contra locum istum, ut disperderes eum, ne sit qui in eo habitet, ab homine usque ad pecus, et ut sit perpetua solitudo. Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, et projicies illum in medium Euphraten, et dices : Sic submergetur Babylon, et non consurget a facie afflictionis quam ego adduco super eam, et dissolvetur.

Hucusque verba Jeremiæ.

49, 16. — 54) Jer. 50, 22. — 56) Quia ... retribuet, Is. 59, 18; Jer. 50, 15. — 57) Rex ... ejus, Jer. 46, 18. — 58) Murus ... comburentur, Jer. 50, 15.

— 59) Cum pergeret ... ejus, Jer. 28, 1-52, 4-11.
— 60) Omnia verba hæc, Jer. 50, 1-51, 58.

EPILOGUS

[LII, 1-34.]

SEDECIAE CAPTIVITAS. JERUSALEM EXITIUM.

Duratio regni; impietas regis [LII, 1-3^a]. Sedecias contra Nabuchodonosor rebellat [3^b]. Jerusalem obsidetur [4, 5]. Sedecias fugit, ab hostibus comprehenditur et oculis orbatur [6-11]. Urbs succenditur et muri destruuntur [12-14]. De captivis [15, 16]. De praeda [17-23]. Optimates populi ad regem Babylonis ducuntur et occiduntur [24-27]. De numero exsulum [28-30]. Joachin honores regios ab Evilmerodach recuperat [31-34].

- 52 Filius viginti et unius anni erat Sedecias cum regnare coepisset, et undecim annis regnavit in Jerusalem. Et nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ, de Lobna. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim, quoniam furor Domini erat in Jerusalem et in Juda, usquequo projiceret eos a facie sua; et recessit Sedecias a rege Babylonis.
- 4 Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis, venit Nabuchodonosor, rex Babylonis, ipse et omnis exercitus ejus, adversus Jerusalem; et obsederunt eam, et edificaverunt contra eam munitiones in circuitu.
- 5 Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciae.
- 6 Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames civitatem, et non erant alimenta populo terræ. Et dirupta est civitas, et omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte, per viam portæ quæ est inter duos muros, et ducit ad hortum regis, Chaldæis obsidentibus urbem in gyro, et abierunt per viam quæ ducit in eremum. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem, et apprehenderunt Sedeciam in deserto quod est juxta Jericho; et omnis comitatus ejus diffugit ab eo. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath, et locutus est ad eum judicia.
- 10 Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciae in oculis ejus, sed et omnes principes Juda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciae eruit, et vinxit eum compedibus, et adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, et posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus.
- 12 In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor, regis Babylonis, venit Nabuzardan, princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis, in Jerusalem, et incendit domum Domini, et domum regis, et omnes domos Jerusalem, et omnem domum magnam igni combussit; et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magistro militiæ.
- De pauperibus autem populi et de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, et de perfugis qui transfugerant ad regem Babylonis, et ceteros de multitudine transtulit Nabuzardan, princeps militiæ. De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan, princeps militiæ, vinitores et agricolas.
- Columnas quoque æreas quæ erant in domo Domini, et bases, et mare æneum quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, et tulerunt omne æs eorum in Babylonem, et lebetes, et creagras, et psalteria, et phialas, et mortariola, et omnia vasa ærea quæ in ministerio fuerant, tulerunt; et hydrias, et thymiamateria, et urceos, et pelves, et candelabra, et mortaria, et cyathos, quotquot aurea, aurea, et quotquot argentea, argentea, tulit magister militiæ; et columnas duas, et mare unum, et vitulos duodecim æreos qui erant sub basibus quæ fecerat rex Salomon in domo Domini. Non erat pondus æris omnium horum vasorum. De columnis autem decem et octo cubiti altitudinis erant in columna una, et funiculus duodecim cubitorum circuibat eam; porro grossitudo ejus quatuor digitorum, et intrinsecus cava erat. Et capitella super utramque ærea: altitudo capitelli unius quinque cubitorum, et retiacula et malogranata super coronam in circuitu, omnia ærea; similiter columnæ secundæ,

52. — 1-27) IV Reg. 24, 18-25, 21. — 2) Juxta ... Joachin, IV Reg. 23, 37. — 4-16) Jer. 39,

1-10. — 13) Jer. 17, 27; 37, 9; 39, 8. — 28) IV Reg.

- 23 et malogranata. Et fuerunt malogranata nonaginta sex dependentia; et omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.
- 24 Et tulit magister militiæ Saraïam, sacerdotem primum, et Sophoniam, sacerdotem secundum, et tres custodes vestibuli;
- 25 et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super viros bellatores; et septem viros de his qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate; et scribam principem militum, qui probabat tyrones; et sexaginta viros de populo terræ, qui inventi sunt in medio civitatis.
- 26 Tulit autem eos Nabuzardan, magister militiæ, et duxit eos ad regem Babylonis
- 27 in Reblatha; et percussit eos rex Babylonis, et interfecit eos in Reblatha in terra Emath; et translatus est Juda de terra sua.
- 28 Iste est populus quem transtulit Nabuchodonosor: in anno septimo, Judæos tria
- 29 millia et viginti tres; in anno octavo decimo Nabuchodonosor, de Jerusalem animas octingentas triginta duas; in anno vigesimo tertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan, magister militiæ, animas Judæorum septingentas quadraginta quinque. Omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ.
- Et factum est in trigesimo septimo anno 31 transmigrationis Joachin, regis Juda, duodecimo mense, vigesima quinta mensis, elevavit Evilmerodach, rex Babylonis, ipso anno regni sui, caput Joachin, regis Juda, et eduxit eum de domo carceris. Et locutus est cum eo bona, et posuit thronum ejus super thronos regum qui erant post se in Babylone. Et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ. Et cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei a rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ, cunctis diebus vitæ ejus.

24, 12, 14. — 31-34) IV Reg. 24, 27-30.

THRENI

ID EST

LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ

Et factum est, postquam in captivitate redactus est Israel, et Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, et planxit lamentatione hac in Jerusalem, et amaro animo suspirans et ejulans, dixit:

ELEGIA PRIMA.

[I, 1-22.]

JERUSALEM HUMILIATA ET DERELICTA.

Civitas sedet sola et lugeat [I, 1, 2]. *Filii ejus in exilium abierunt* [3-5]. *Filia Sion omnem decorem perdidit* [6, 7]. *Peccavit Jerusalem, propterea punita est* [8-10]. *Civitas dolet quia percutitur a Domino* [11-14] *et hostibus suis traditur* [15-17]; *peccata sua confitetur* [18-20] *et deprecatur ut inimici sui similes ipsi fiant* [21, 22].

ALEPH.

- 1 Quomodo sedet sola
civitas plena populo!
Facta est quasi vidua
domina gentium;
princeps provinciarum
facta est sub tributo.

BETH.

- 2 Plorans ploravit in nocte,
et lacrymæ ejus in maxillis ejus;
non est qui consoletur eam,
ex omnibus charis ejus;
omnes amici ejus spreverunt eam,
et facti sunt ei inimici.

GHIMEL.

- 3 Migravit Judas propter afflictionem,
et multitudinem servitutis;
habitavit inter gentes,
nec invenit requiem;
omnes persecutores ejus apprehenderunt eam
inter angustias.

DALETH.

- 4 Viæ Sion lugent, eo quod non sint
qui veniant ad solemnitatem;
omnes portæ ejus destructæ,
sacerdotes ejus gementes;
virgines ejus squalidæ,
et ipsa oppressa amaritudine.

1. — 2) *Ex omnibus charis ejus*, Jer. 22, 22; 30, 14. — 3) *Migravit ... servitutis*, Jer. 52, 28-30.

HE.

- 5 Facti sunt hostes ejus in capite,
inimici ejus locupletati sunt,
quia Dominus locutus est super eam
propter multitudinem iniquitatum ejus;
parvuli ejus ducti sunt in captivitatem
ante faciem tribulantis.

VAU.

- 6 Et egressus est a filia Sion
omnis decor ejus;
facti sunt principes ejus velut arietes
non invenientes pascua,
et abierunt absque fortitudine
ante faciem subsequenteris.

ZAIN.

- 7 Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ,
et prævaricationis,
omnium desiderabilium suorum,
quæ habuerat a diebus antiquis,
cum caderet populus ejus in manu hostili,
et non esset auxiliator;
viderunt eam hostes,
et deriserunt sabbata ejus.

HETH.

- 8 Peccatum peccavit Jerusalem,
propterea instabilis facta est;
omnes qui glorificabant eam spreverunt illam,
quia viderunt ignominiam ejus;
ipsa autem gemens
conversa est retrorsum.

TETH.

- 9 Sordes ejus in pedibus ejus,
nec recordata est finis sui;
deposita est vehementer,
non habens consolatorem.
Vide, Domine, afflictionem meam,
quoniam erectus est inimicus.

IOD.

- 10 Manum suam misit hostis
ad omnia desiderabilia ejus,
quia vidit gentes
ingressas sanctuarium suum :
de quibus præceperas
ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

- 11 Omnis populus ejus gemens,
et quærens panem;
dederunt pretiosa quæque pro cibo
ad refocillandam animam.
Vide, Domine, et considera
quoniam facta sum vilis!

— 8) Quia ... ejus, Is. 47, 2; Jer. 13, 22, 26. — 10) Ps. 78, 1; Is. 63, 18; Jer. 51, 51; 52

LAMED.

- 12 O vos omnes qui transitis per viam,
attendite, et videte
si est dolor sicut dolor meus!
quoniam vindemiavit me,
ut locutus est Dominus,
in die iræ furoris sui.

MEM.

- 13 De excelso misit ignem in ossibus meis,
et erudit me;
expandit rete pedibus meis,
convertit me retrorsum;
posuit me desolatam,
tota die mœrore confectam.

NUN.

- 14 Vigilavit jugum iniquitatum mearum,
in manu ejus convolutæ sunt,
et impositæ collo meo;
infirmata est virtus mea;
dedit me Dominus in manu
de qua non potero surgere.

SAMECH.

- 15 Abstulit omnes magnificos meos Dominus
de medio mei;
vocavit adversum me tempus
ut contereret electos meos.
Torcular calcavit Dominus
virgini, filiæ Juda.

AIN.

- 16 Idcirco ego plorans,
et oculus meus deducens aquas,
quia longe factus est a me consolator,
convertens animam meam.
Facti sunt filii mei perditii,
quoniam invaluit inimicus.

PHE.

- 17 Expandit Sion manus suas,
non est qui consoletur eam.
Mandavit Dominus adversum Jacob
in circuitu ejus hostes ejus;
facta est Jerusalem
quasi polluta menstruâ inter eos.

SADE.

- 18 Justus est Dominus,
quia os ejus ad iracundiam provocavi.
Audite, obsecro, universi populi,
et videte dolorem meum:
virgines meæ et juvenes mei abierunt
in captivitatem.

COPH.

- 19 Vocavi amicos meos,
et ipsi deceperunt me;
sacerdotes mei et senes mei
in urbe consumpti sunt,
quia quæsierunt cibum sibi
ut refocillarent animam suam.

RES.

- 20 Vide, Domine, quoniam tribulor :
conturbatus est venter meus,
subversum est cor meum in memetipsa,
quoniam amaritudine plena sum.
Foris interficit gladius,
et domi mors similis est.

SIN.

- 21 Audierunt quia ingemisco ego,
et non est qui consoletur me;
omnes inimici mei audierunt malum meum,
lætati sunt, quoniam tu fecisti;
adduxisti diem consolationis,
et fient similes mei.

THAU.

- 22 Ingrediatur omne malum
eorum coram te :
et vindemia eos, sicut vindemiasti me
propter omnes iniquitates meas :
multi enim gemitus mei,
et cor meum mœrens.

ELEGIA SECUNDA.

[II, 1-22.]

JERUSALEM EVERSA.

*Dominus Jerusalem destruxit, ejus muros et palatia [II, 1-5], templum ipsum [6-8].
Describitur miseria civitatis [9-13]. Pseudoprophetae Jerusalem seduxerunt [14].
Hostes ejus manibus plaudunt [15, 16]. Dominus minas suas complevit [17]. Urbis
querela et preces ad Dominum [18-22].*

ALEPH.

- 2 Quomodo obtexit caligine in furore suo
Dominus filiam Sion;
projecit de caelo in terram
inclytam Israel,
et non est, recordatus scabelli pedum suorum
in die furoris sui!

BETH.

- 2 Præcipitavit Dominus, nec pepercit,
omnia speciosa Jacob,
Destruxit in furore suo
munitiones virginis Juda,

— 19) *Amicos meos*, Lam. I, 2.

2. — 1) *Scabelli... suorum*, I Par. 28, 2; Ps. 98, 5.

et dejecit in terram;
polluit regnum et principes ejus.

GHIMEL.

- 3 Confregit in ira furoris sui
omne cornu Israel.
Avertit retrorsum dexteram suam
a facie inimici,
et succendit in Jacob quasi ignem
flammæ devorantis in gyro.

DALETH.

- 4 Tetendit arcum suum quasi inimicus,
firmavit dexteram suam quasi hostis,
et occidit omne quod pulchrum erat visu
in tabernaculo filiæ Sion;
effudit quasi ignem
indignationem suam.

HE.

- 5 Factus est Dominus velut inimicus,
præcipitavit Israel;
præcipitavit omnia mœnia ejus,
dissipavit munitiones ejus,
et replevit in filia Juda
humiliatum et humiliatam.

VAU.

- 6 Et dissipavit quasi hortum tentorium suum;
demolitus est tabernaculum suum.
Oblivioni tradidit Dominus in Sion
festivitatem et sabbatum;
et in opprobrium, et in indignationem furoris sui,
regem et sacerdotem.

ZAIN.

- 7 Repulit Dominus altare suum,
maledixit sanctificationi suæ;
tradidit in manu inimici
muros turrium ejus:
vocem dederunt in domo Domini
sicut in die solemnium.

HETH.

- 8 Cogitavit Dominus dissipare
murum filiæ Sion;
tetendit funiculum suum,
et non avertit manum suam a perditione;
luxitque antemurale,
et murus pariter dissipatus est.

TETH.

- 9 Defixæ sunt in terra portæ ejus,
perdidit et contrivit vectes ejus;
regem ejus et principes ejus in gentibus:
non est lex,
et prophetæ ejus non invenerunt
visionem a Domino.

IOD.

- 10 Sederunt in terra, conticuerunt
senes filiæ Sion;
consperserunt cinere capita sua,
accincti sunt ciliciis;
abjecerunt in terram capita sua
virgines Jerusalem.

CAPH.

- 11 Defecerunt præ lacrymis oculi mei,
conturbata sunt viscera mea;
effusum est in terra jecur meum
super contritione filiæ populi mei,
cum deficeret parvulus et lactens
in plateis oppidi.

LAMED.

- 12 Matribus suis dixerunt :
Ubi est triticum et vinum?
cum deficerent quasi vulnerati
in plateis civitatis,
cum exhalarent animas suas
in sinu matrum suarum.

MEM.

- 13 Cui comparabo te, vel cui assimilabo te,
filia Jerusalem?
Cui exæquabo te, et consolabor te,
virgo, filia Sion?
Magna est enim velut mare contritio tua;
quis medebitur tui?

NUN.

- 14 Prophetæ tui viderunt tibi
falsa et stulta;
nec aperiebant iniquitatem tuam,
ut te ad pœnitentiam provocarent;
viderunt autem tibi assumptiones falsas,
et ejectiones.

SAMECH.

- 15 Plausuerunt super te manibus
omnes transeuntes per viam;
sibilaverunt et moverunt caput suum
super filiam Jerusalem :
Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris,
gaudium universæ terræ?

PHE.

- 16 Aperuerunt super te os suum
omnes inimici tui;
sibilaverunt, et fremuerunt dentibus;
et dixerunt : Devorabimus;
en ista est dies quam expectabamus;
invenimus, vidimus.

AIN.

- 17 Fecit Dominus quæ cogitavit;
complevit sermonem suum,
quem præceperat a diebus antiquis :
destruxit, et non pepercit,

et lætificavit super te inimicum,
et exaltavit cornu hostium tuorum.

SADE.

- 18 Clamavit cor eorum ad Dominum
super muros filiæ Sion :
Deduc quasi torrentem lacrymas
per diem et noctem ;
non des requiem tibi,
neque taceat pupilla oculi tui.

COPH.

- 19 Consurge, lauda in nocte
in principio vigiliarum ;
effunde sicut aquam cor tuum
ante conspectum Domini ;
leva ad eum manus tuas
pro anima parvulorum tuorum,
qui defecerunt in fame
in capite omnium compitorum.

RES.

- 20 Vide, Domine, et considera
quem vindemiaveris ita.
Ergone comedent mulieres fructum suum,
parvulos ad mensuram palmæ ?
Si occiditur in sanctuario Domini
sacerdos et propheta ?

SIN.

- 21 Jacuerunt in terra foris
puer et senex ;
virgines meæ et juvenes mei
ceciderunt in gladio :
interfecisti in die furoris tui,
percussisti, nec misertus es.

THAU.

- 22 Vocasti quasi ad diem solemnem,
qui terrerent me de circuitu ;
et non fuit in die furoris Domini qui effugeret,
et relinqueretur ;
quos educavi et enutrivì,
inimicus meus consumpsit eos.

ELEGIA TERTIA.

[III, 1-66.]

QUERIMONIA, SENSUS SPEI, SOLACIUM.

Querela [III, 1-18]. *Sensus spei et perpessio* [19-39]. *Confessio peccatorum* [40-54]
et preces ad Dominum [55-66].

ALEPH.

- 3 Ego vir videns paupertatem meam
in virga indignationis ejus.

— 19) *Qui ... compitorum*, Lam. 1, 11. — 36, 17. — 22) *Non fuit ... relinqueretur*, Jer. 42
20) *Ergone ... suum*, Lam. 4, 10. — 21) II Par. 17; 44, 14.

- 2 Me minavit; et adduxit in tenebras,
et non in lucem.
- 3 Tantum in me vertit et convertit
manum suam tota die.
- 4 Vetustam fecit pellem meam et carnem meam,
contrivit ossa mea.
- 5 Ædificavit in gyro meo, et circumdedit me
felle et labore.
- 6 In tenebrosis collocavit me,
quasi mortuos sempiternos.
- 7 Circumædificavit adversum me, ut non egrediar;
aggravavit compedem meum.
- 8 Sed et cum clamavero, et rogavero,
exclussit orationem meam.
- 9 Conclusit vias meas lapidibus quadris,
semitas meas subvertit.
- 10 Ursus insidians factus est mihi,
leo in absconditis.
- 11 Semitas meas subvertit, et confregit me;
posuit me desolatam.
- 12 Tetendit arcum suum, et posuit me
quasi signum ad sagittam.
- 13 Misit in renibus meis
filias pharetræ suæ.
- 14 Factus sum in derisum omni populo meo,
canticum eorum tota die.
- 15 Replevit me amaritudinibus,
inebriavit me absinthio.
- 16 Et fregit ad numerum dentes meos,
cibavit me cinere.
- 17 Et repulsa est a pace anima mea;
oblitus sum bonorum.
- 18 Et dixi: Periit finis meus,
et spes mea a Domino.
- 19 Recordare paupertatis, et transgressionis meæ,
absinthii et fellis.

- 20 Memoria memor ero, et tabescet
in me anima mea. ZAIN.
- 21 Hæc recolens in corde meo,
ideo sperabo. ZAIN.
- 22 Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti;
quia non defecerunt miserationes ejus. HETH.
- 23 Novi diluculo,
multa est fides tua. HETH.
- 24 Pars mea Dominus, dixit anima mea;
propterea expectabo eum. HETH.
- 25 Bonus est Dominus sperantibus in eum,
animæ quærenti illum. TETH.
- 26 Bonum est præstolari cum silentio
salutare Dei. TETH.
- 27 Bonum est viro cum portaverit jugum
ab adolescentia sua. TETH.
- 28 Sedebit solitarius, et tacebit,
quia levavit super se. IOD.
- 29 Ponet in pulvere os suum,
si forte sit spes. IOD.
- 30 Dabit percutienti se maxillam,
saturabitur opprobriis. IOD.
- 31 Quia non repellet
in sempiternum Dominus. CAPH.
- 32 Quia si abjecit, et miserebitur,
secundum multitudinem misericordiarum suarum. CAPH.
- 33 Non enim humiliavit ex corde suo,
et abjecit filios hominum, CAPH.
- 34 ut contereret sub pedibus suis
omnes vinctos terræ; LAMED.
- 35 ut declinaret iudicium viri
in conspectu vultus Altissimi; LAMED.
- 36 ut perverteret hominem in iudicio suo;
Dominus ignoravit. LAMED.
- 37 Quis est iste qui dixit ut fieret,
Domino non jubente? MEM.

- 38 MEM.
Ex ore Altissimi non egredientur
nec mala nec bona?
- 39 MEM.
Quid murmuravit homo vivens,
vir pro peccatis suis?
- 40 NUN.
Scrutemur vias nostras, et quæramus,
et revertamur ad Dominum.
- 41 NUN.
Levemus corda nostra cum manibus
ad Dominum in cælos.
- 42 NUN.
Nos inique egimus, et ad iracundiam provocavimus;
idcirco tu inexorabilis es.
- 43 SAMECH.
Operuisti in furore, et percussisti nos;
occidisti, nec pepercisti.
- 44 SAMECH.
Opposuisti nubem tibi,
ne transeat oratio.
- 45 SAMECH.
Eradicationem et abjectionem posuisti me
in medio populorum.
- 46 PHE.
Aperuerunt super nos os suum
omnes inimici.
- 47 PHE.
Formido et laqueus facta est nobis
vaticinatio, et contritio.
- 48 PHE.
Divisiones aquarum deduxit oculus meus,
in contritione filiae populi mei.
- 49 AIN.
Oculus meus afflictus est, nec tacuit,
eo quod non esset requies,
- 50 AIN.
donec respiceret et videret
Dominus de cælis.
- 51 AIN.
Oculus meus deprædatus est animam meam
in cunctis filiabus urbis meæ.
- 52 SADE.
Venatione ceperunt me quasi avem
inimici mei gratis.
- 53 SADE.
Lapsa est in lacum vita mea,
et posuerunt lapidem super me.
- 54 SADE.
Inundaverunt aquæ super caput meum;
dixi : Perii.
- 55 COPH.
Invocavi nomen tuum, Domine,
de lacu novissimo.

GHIMEL.

- 3 Sed et lamiae nudaverunt mammam,
lactaverunt catulos suos :
filia populi mei crudelis
quasi struthio in deserto.

DALETH.

- 4 Adhæsit lingua lactentis
ad palatum ejus in siti ;
parvuli petierunt panem,
et non erat qui frangeret eis.

HE.

- 5 Qui vescebantur voluptuose,
interierunt in viis ;
qui nutriebantur in croceis,
amplexati sunt stercorea.

VAU.

- 6 Et major effecta est iniquitas filiae populi mei
peccato Sodomorum,
quæ subversa est in momento,
et non ceperunt in ea manus.

ZAIN.

- 7 Candidiores Nazaræi ejus nive,
nitidiores lacte,
rubicundiores ebore antiquo,
saphiro pulchriores.

HETH.

- 8 Denigrata est super carbones facies eorum
et non sunt cogniti in plateis ;
adhæsit cutis eorum ossibus, aruit,
et facta est quasi lignum.

TETH.

- 9 Melius fuit occisis gladio
quam interfectis fame,
quoniam isti extabuerunt consumpti
a sterilitate terræ.

IOD.

- 10 Manus mulierum misericordium
coxerunt filios suos ;
facti sunt cibus earum,
in contritione filiae populi mei.

CAPH.

- 11 Complevit Dominus furorem suum,
effudit iram indignationis suæ ;
et succendit ignem in Sion,
et devoravit fundamenta ejus.

LAMED.

- 12 Non crediderunt reges terræ,
et universi habitatores orbis,
quoniam ingrederetur hostis et inimicus
per portas Jerusalem.

MEM.

- 13 Propter peccata prophetarum ejus,
et iniquitates sacerdotum ejus,
qui effuderunt in medio ejus
sanguinem justorum.

NUN.

- 14 Erraverunt cæci in plateis,
polluti sunt in sanguine;
cumque non possent,
tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

- 15 Recedite, polluti, clamaverunt eis;
recedite, abite, nolite tangere;
jurgati quippe sunt, et commoti, dixerunt inter gentes :
Non addet ultra ut habitet in eis.

PHE.

- 16 Facies Domini divisit eos,
non addet ut respiciat eos;
facies sacerdotum non erubuerunt,
neque senum miserti sunt.

AIN.

- 17 Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri
ad auxilium nostrum vanum,
cum respiceremus attenti ad gentem
quæ salvare non poterat.

SADE.

- 18 Lubricaverunt vestigia nostra
in itinere platearum nostrarum;
appropinquavit finis noster, completi sunt dies nostri,
quia venit finis noster.

COPH.

- 19 Velociores fuerunt persecutores nostri
aquilis cæli;
super montes persecuti sunt nos,
in deserto insidiati sunt nobis.

RES.

- 20 Spiritus oris nostri, christus dominus,
captus est in peccatis nostris,
cui diximus : In umbra tua
vivemus in gentibus.

SIN.

- 21 Gaude et lætare, filia Edom,
quæ habitas in terra Hus!
ad te quoque perveniet calix, inebriaberis,
atque nudaberis.

THAU.

- 22 Completa est iniquitas tua, filia Sion,
non addet ultra ut transmigret te.
Visitavit iniquitatem tuam, filia Edom;
discooperuit peccata tua.

ELEGIA QUINTA.

[V, 1-22.]

ORATIO JEREMIÆ PROPHETÆ.

Recordetur Dominus populi sui humiliati [V, 1], ab hostibus oppressi [2-6], pondere peccatorum patrum lassi [7-10]! Tantis malis, præsertim violatione templi, ablata est omnis lætitia [11-18]. Misereatur Dominus gentis suæ [19-22]!

- 5 Recordare, Domine, quid acciderit nobis;
intuere et respice opprobrium nostrum.
- 2 Hereditas nostra versa est ad alienos,
domus nostræ ad extraneos.
- 3 Pupilli facti sumus absque patre,
matres nostræ quasi viduæ.
- 4 Aquam nostram pecunia bibimus;
ligna nostra pretio comparavimus.
- 5 Cervicibus nostris minabamur,
lassis non dabatur requies.
- 6 Ægypto dedimus manum et Assyriis,
ut saturaremur pane.
- 7 Patres nostri peccaverunt, et non sunt;
et nos iniquitates eorum portavimus.
- 8 Servi dominati sunt nostri;
non fuit qui redimeret de manu eorum.
- 9 In animabus nostris afferebamus panem nobis,
a facie gladii in deserto.
- 10 Pellis nostra quasi clibanus exusta est,
a facie tempestatum famis.
- 11 Mulieres in Sion humiliaverunt,
et virgines in civitatibus Juda.
- 12 Principes manu suspensi sunt;
facies senum non erubuerunt.
- 13 Adolescentibus impudice abusi sunt,
et pueri in ligno corruerunt.
- 14 Senes defecerunt de portis,
juvenes de choro psallentium.
- 15 Defecit gaudium cordis nostri,
versus est in luctum chorus noster.
- 16 Cecidit corona capitis nostri;
væ nobis, quia peccavimus!
- 17 Propterea mœstum factum est cor nostrum;
ideo contenebrati sunt oculi nostri,
- 18 propter montem Sion quia desperiit,
vulpes ambulaverunt in eo.
- 19 Tu autem, Domine, in æternum permanebis,
solum tuum in generationem et generationem.
- 20 Quare in perpetuum oblivisceris nostri,
derelinques nos in longitudine dierum?
- 21 Converte nos, Domine, ad te, et convertemur;
innova dies nostros, sicut a principio;
- 22 sed projiciens repulisti nos,
iratus es contra nos vehementer.

PROPHETIA BARUCH

PARS PRIOR

[I, 1 — III, 8.]

POPULI PÆNITENTIS DEPRECATIO.

1. CAP. I, 1-15^a : INTRODUCTIO HISTORICA. — *Titulus* [I, 1, 2]. *Liber Baruch coram Judæis captivis legitur* [3-5]. *Pecunia in Jerusalem mittitur* [6-13] *cum libro* [14, 15^a].

- 1 T hæc verba libri quæ scripsit Baruch, filius Neriæ, filii Maasias, filii Sedecias, filii Sedei, filii Helcias, in Babylonia, in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, et succenderunt eam igni. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechonias, filii Joakim, regis Juda, et ad aures universi populi venientis ad librum; et ad aures potentium, filiorum regum, et ad aures presbyterorum, et ad aures populi, a minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.
- 5 Qui audientes plorabant, et jejunabant, et orabant in conspectu Domini. Et collegerunt pecuniam, secundum quod potuit uniuscujusque manus, et miserunt in Jerusalem ad Joakim, filium Helcias, filii Salom, sacerdotem, et ad sacerdotes, et ad omnem populum qui inventi sunt cum eo
- 8 in Jerusalem: cum acciperet vasa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare in terram Juda, decima die mensis sivan, vasa argentea quæ fecit Sedecias, filius Josias, rex Juda, posteaquam cepisset Nabuchodonosor, rex Babylonis, Jechoniam, et principes, et cunctos potentes, et populum terræ, ab Jerusalem, et duxit eos vinctos in Babylonem. Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocausta et thus; et facite manna, et offerte pro peccato, ad aram Domini Dei nostri; et orate pro vita Nabuchodonosor, regis Babylonis, et pro vita Baltassar, filii ejus, ut sint dies eorum sicut dies cæli super terram; et ut det Dominus virtutem nobis, et illuminet oculos nostros, ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor, regis Babylonis, et sub umbra Baltassar, filii ejus, et serviamus eis multis diebus, et inveniamus gratiam in conspectu eorum. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum, quia peccavimus Domino Deo nostro, et non est aversus furor ejus a nobis usque in hunc diem. Et legite librum istum quem 14 misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni et in die opportuno; et 15 dicetis:

2. CAP. I, 15^b — II, 10 : CONFESSIO PECCATORUM. — *Confusio propter peccata* [I, 15^b-18]. *Patres continuo peccaverunt* [19, 20] *et in contumacia perseveraverunt* [21, 22]. *Dominus minas suas adimplevit* [II, 1-3] *et populum suum humiliavit* [4, 5], *quia Israel non deprecatus est eum* [6-10].

- Domino Deo nostro justitia,
nobis autem confusio faciei nostræ,
sicut est dies hæc omni Juda,
et habitantibus in Jerusalem,
16 regibus nostris, et principibus nostris,
et sacerdotibus nostris, et prophetis nostris,
et patribus nostris.
- 17 Peccavimus ante Dominum Deum nostrum,
et non credidimus, diffidentes in eum;
18 et non fuimus subjectibiles illi,

1. — 1) Baruch, Jer. 32, 12; 36, 4; 45, 2. — Jer. 52, 12-14. — 8) Cum... de templo, IV Reg. 2) In tempore... igni, IV Reg. 24, 10-16; 25, 8, 9; 25, 13; II Par. 36, 10. — 15-22) Dan. 9, 4-11. —

et non audivimus vocem Domini Dei nostri,
ut ambulemus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.

19 A die qua eduxit patres nostros de terra Ægypti,
usque ad diem hanc,
eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum;
20 et dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius;
et adhæserunt nobis multa mala et maledictiones
quæ constituit Dominus Moysi, servo suo,
qui eduxit patres nostros de terra Ægypti,
dare nobis terram fluentem lac et mel, sicut hodierna die.

21 Et non audivimus vocem Domini Dei nostri,
secundum omnia verba prophetarum quos misit ad nos;
22 et abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni,
operari diis alienis,
facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

2 Propter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum,
quod locutus est ad nos,
et ad iudices nostros, qui judicaverunt Israel,
et ad reges nostros, et ad principes nostros,
et ad omnem Israel et Juda;

2 ut adduceret Dominus super nos mala magna,
quæ non sunt facta sub cælo
quemadmodum facta sunt in Jerusalem,
secundum quæ scripta sunt in lege Moysi,

3 ut manducaret homo carnes filii sui et carnes filiæ suæ.

4 Et dedit eos sub manu regum omnium qui sunt in circuitu nostro,
in improprium et in desolationem in omnibus populis
in quibus nos dispersit Dominus;

5 et facti sumus subtus, et non supra,
quia peccavimus Domino Deo nostro,
non obaudiendo voci ipsius.

6 Domino Deo nostro justitia,
nobis autem et patribus nostris confusio faciei,
sicut est dies hæc;

7 quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc
quæ venerunt super nos;

8 et non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri,
ut reverteremur unusquisque nostrum a viis nostris pessimis.

9 Et vigilavit Dominus in malis,
et adduxit ea super nos,

quia justus est Dominus in omnibus operibus suis;
quæ mandavit nobis.

10 Et non audivimus vocem ipsius
ut iremus in præceptis Domini,
quæ dedit ante faciem nostram.

3. CAP. II, 11 — III, 8 : IMPLORATUR DIVINA MISERICORDIA. — *Avertatur ira Domini* [II, 11-13] *propter gloriam nominis sui* [14-18]! Dominus minas suas adimplevit [19-23], quando populum suum percussit [24-26], sed penitentiam ejus præviderat [27-33] atque veniam [34, 35]. Nunc Israel ad Dominum revertitur et faciem ejus deprecatur [III, 1-8].

11 Et nunc, Domine Deus Israel,
qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti

20) Adhæserunt... suo, Deut. 28, 15-68. — Moysi, Lev. 26, 29; 27, 14-26. — 3) Lam. 2, 20;
21) Prophetarum... ad nos, II Par. 36, 15. — 4, 10. — 6) Bar. 1, 15. — 7) Omnia... super nos,
2. — 1-20) Dan. 9, 12-19. — 2) Secundum... Bar. 1, 20. — 9) Jer. 1, 12; 31, 28. — 10) Bar. 1,

in manu valida, et in signis, et in prodigiis,
 et in virtute tua magna, et in brachio excelso,
 et fecisti tibi nomen sicut est dies iste,
 peccavimus, impie egimus,
 inique gessimus, Domine Deus noster,
 in omnibus justitiis tuis.
 Avertatur ira tua a nobis,
 quia derelicti sumus pauci inter gentes ubi dispersisti nos.

Exaudi, Domine, preces nostras et orationes nostras;
 et educ nos propter te,
 et da nobis invenire gratiam ante faciem eorum qui nos abduxerunt;
 ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster,
 et quia nomen tuum invocatum est super Israel et super genus ipsius.
 Respice, Domine, de domo sancta tua in nos,
 et inclina aurem tuam, et exaudi nos.
 Aperi oculos tuos et vide :
 quia non mortui, qui sunt in inferno,
 quorum spiritus acceptus est a visceribus suis,
 dabunt honorem et justificationem Domino;
 sed anima quæ tristis est super magnitudine mali,
 et incedit curva et infirma,
 et oculi deficientes, et anima esuriens
 dat tibi gloriam et justitiam Domino.

Quia non secundum justitias patrum nostrorum
 nos fundimus preces et petimus misericordiam
 ante conspectum tuum, Domine Deus noster :
 sed quia misisti iram tuam et furorem tuum super nos,
 sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum,
 dicens : [21] Sic dicit Dominus :
 Inclinate humerum vestrum et cervicem vestram,
 et opera facite regi Babylonis,
 et sedebitis in terra quam dedi patribus vestris.
 Quod si non audieritis vocem Domini Dei vestri,
 operari regi Babyloniae,
 defectionem vestram faciam de civitatibus Juda,
 et a foris Jerusalem,
 et auferam a vobis vocem jucunditatis et vocem gaudii,
 et vocem sponsi et vocem sponsæ,
 et erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

Et non audierunt vocem tuam,
 ut operarentur regi Babylonis;
 et statuisti verba tua,
 quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum,
 ut transferrentur ossa regum nostrorum
 et ossa patrum nostrorum de loco suo;
 et ecce projecta sunt in calore solis et in gelu noctis,
 et mortui sunt in doloribus pessimis,
 in fame et in gladio, et in emissionem.
 Et posuisti templum in quo invocatum est nomen tuum in ipso
 sicut hæc dies,
 propter iniquitatem domus Israel et domus Juda.

Et fecisti in nobis, Domine Deus noster,
 secundum omnem bonitatem tuam
 et secundum omnem miserationem tuam illam magnam;

12. — 16) Deut. 26, 15; Is. 63, 15. — 17) Ps. 6, 22) Jer. 27, 8-10. — 23) Jer. 7, 34; 16, 9; Lam. 5, 6; 29, 10; 37, 11; 113, 17; Eccli. 17, 26, 27; 14. — 24) Verba... suo, Jer. 8, 1, 2. — 27) Secun- Is. 38, 18. — 21) Jer. 27, 11, 12; 38, 2. — dunt... magnam, Jer. 4, 27; 5, 10; Lam. 3, 22.

- 28 sicut locutus es in manu pueri tui Moysi,
 in die qua præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israel,
 29 dicens : Si non audieritis vocem meam,
 multitudo hæc magna convertetur in minimam inter gentes,
 quo ego eos dispergam;
 30 quia scio quod me non audiet populus,
 populus est enim dura cervice.
 Et convertetur ad cor suum in terra captivitatis suæ;
 31 et scient quia ego sum Dominus Deus eorum;
 et dabo eis cor, et intelligent;
 aures, et audient;
 32 et laudabunt me in terra captivitatis suæ,
 et memores erunt nominis mei;
 33 et avertent se a dorso suo duro,
 et a malignitatibus suis,
 quia reminiscuntur viam patrum suorum,
 qui peccaverunt in me.
 34 Et revocabo illos in terram quam juravi patribus eorum,
 Abraham, Isaac, et Jacob;
 et dominabuntur ejus, et multiplicabo eos,
 et non minorabuntur;
 35 et statuam illis testamentum alterum sempiternum,
 ut sim illis in Deum,
 et ipsi erunt mihi in populum;
 et non movebo amplius populum meum, filios Israel,
 a terra quam dedi illis.

- 3 Et nunc, Domine omnipotens, Deus Israel,
 anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te.
 2 Audi, Domine, et miserere,
 quia Deus es misericors;
 et miserere nostri, quia peccavimus ante te;
 3 quia tu sedes in sempiternum,
 et nos peribimus in ævum?
 4 Domine omnipotens, Deus Israel,
 audi nunc orationem mortuorum Israel,
 et filiorum ipsorum qui peccaverunt ante te,
 et non audierunt vocem Domini Dei sui,
 et agglutinata sunt nobis mala.
 5 Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum;
 sed memento manus tuæ et nominis tui in tempore isto.
 6 quia tu es Dominus Deus noster;
 et laudabimus te, Domine,
 7 quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris,
 et ut invocemus nomen tuum,
 et laudemus te in captivitate nostra,
 quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum,
 qui peccaverunt ante te.
 8 Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie,
 qua nos dispersisti in improperium,
 et in maledictum, et in peccatum,
 secundum omnes iniquitates patrum nostrorum,
 qui recesserunt a te, Domine Deus noster.

— 29) Lev. 26, 14, 27, 28; Deut. 28, 15, 62, 63. — Jer. 16, 15; 30, 3. — 35) Statuam... sempiternum, Jer. 31, 31-34; 32, 40. Non movebo... illis, Lam. 4, 22.
 30) Et convertetur... sua, Lev. 26, 39-42; Deut. 30, 1, 2. — 31) Deut. 30, 6. — 34) Deut. 30, 3, 5;

PARS ALTERA

[III, 9 — V, 9.]

SERMO BARUCH.

1. CAP. III, 9 — IV, 4 : SALUS ISRAEL IN SAPIENTIA COLENDÆ. — *Affligitur Israel quia sapientiam dereliquit* [III, 9-14]. *Neque potentes, neque divites* [15-21], *neque gentes in scientia præclarissimæ* [22, 23], *neque gigantes pristini* [24-28], *neque ullus homo sapientiam acquisiverunt* [29-31]. *Dominus solus eam invenit* [32-36] *et per legem suam dedit Israel* [III, 37 — IV, 1]. *Intelligat Israel præmium suum* [2-4]!

- 9 Audi, Israel, mandata vitæ;
auribus percipe, ut scias prudentiam.
- 10 Quid est, Israel, quod in terra inimicorum es,
11 inveterasti in terra aliena,
coinquinatus es cum mortuis,
deputatus es cum descendentibus in infernum?
- 12 Dereliquisti fontem sapientiæ.
13 Nam si in via Dei ambulasses,
habitasses utique in pace sempiterna.
- 14 Disce ubi sit prudentia,
ubi sit virtus, ubi sit intellectus,
ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ et victus,
ubi sit lumen oculorum, et pax.
- 15 Quis invenit locum ejus?
et quis intravit in thesauros ejus?
- 16 Ubi sunt principes gentium,
et qui dominantur super bestias quæ sunt super terram?
- 17 qui in avibus cæli ludunt,
18 qui argentum thesaurizant, et aurum,
in quo confidunt homines,
et non est finis acquisitionis eorum;
qui argentum fabricant, et solliciti sunt,
nec est inventio operum illorum?
- 19 Exterminati sunt, et ad inferos descenderunt,
et alii loco eorum surrexerunt.
- 20 Juvenes viderunt lumen, et habitaverunt super terram;
viam autem disciplinæ ignoraverunt,
21 neque intellexerunt semitas ejus;
neque filii eorum susceperunt eam,
a facie ipsorum longe facta est.
- 22 Non est audita in terra Chanaan,
neque visa est in Theman.
- 23 Filii quoque Agar, qui exquirunt prudentiam quæ de terra est,
negotiatores Merrhæ et Theman,
et fabulatores, et exquisitores prudentiæ et intelligentiæ :
viam autem sapientiæ nescierunt,
neque commemorati sunt semitas ejus.
- 24 O Israel, quam magna est domus Dei,
et ingens locus possessionis ejus!
- 25 Magnus est, et non habet finem;
excelsus, et immensus.

- 26 Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt,
statura magna, scientes bellum.
- 27 Non hos elegit Dominus,
neque viam disciplinæ invenerunt,
propterea perierunt;
- 28 et quoniam non habuerunt sapientiam,
interierunt propter suam insipientiam.
- 29 Quis ascendit in cælum, et accepit eam,
et eduxit eam de nubibus?
- 30 Quis transfretavit mare, et invenit illam,
et attulit illam super aurum electum?
- 31 Non est qui possit scire vias ejus,
neque qui exquirat semitas ejus;
- 32 sed qui scit universa novit eam,
et adinvenit eam prudentia sua,
qui præparavit terram in æterno tempore,
et replevit eam pecudibus et quadrupedibus;
- 33 qui emittit lumen, et vadit;
et vocavit illud, et obedit illi in tremore.
- 34 Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis,
et lætatæ sunt;
- 35 vocatæ sunt, et dixerunt : Adsumus;
et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas.
- 36 Hic est Deus noster,
et non æstimabitur alius adversus eum.
- 37 Hic adinvenit omnem viam disciplinæ,
et tradidit illam Jacob, puero suo,
et Israel, dilecto suo.
- 38 Post hæc in terris visus est,
et cum hominibus conversatus est
- 4 Hic liber mandatorum Dei,
et lex quæ est in æternum;
omnes qui tenent eam pervenient ad vitam;
qui autem dereliquerunt eam, in mortem.
- 2 Convertere, Jacob, et apprehende eam;
ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.
- 3 Ne tradas alteri gloriam tuam,
et dignitatem tuam genti alienæ.
- 4 Beati sumus, Israel,
quia quæ Deo placent manifesta sunt nobis.

2. CAP. IV, 5-29 : JERUSALEM FILIOS SUOS HORTATUR ET CONSOLATUR. — *Commemoratur pena populi* [IV, 5-9^a]. *Non gaudeant gentes vicinæ quod percussa est Jerusalem* [9^b-16]! *Civitas Dominum orat, in eo fiduciam habet* [17-21], *et liberationem suam sperat* [22-24] : *dies enim redemptionis imminet* [25-29].

- 5 Animæquior esto, populus Dei, memorabilis-Israel :
- 6 venundati estis gentibus non in perditionem;
sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum,
traditi estis adversariis.
- 7 Exacerbastis enim eum qui fecit vos, Deum æternum,
immolantes dæmoniis, et non Deo.
- 8 Obliti enim estis Deum qui nutrit vos,
et contristastis nutricem vestram Jerusalem.
- 9 Vidit enim iracundiam a Deo venientem vobis, et dixit :

- Audite, confines Sion;
adduxit enim mihi Deus luctum magnum.
- 10 Vidi enim captivitatem populi mei,
filiorum meorum et filiarum,
quam superduxit illis Æternus.
- 11 Nutrivi enim illos cum jucunditate,
dimisi autem illos cum fletu et luctu.
- 12 Nemo gaudeat super me viduam et desolatam;
a multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum,
quia declinaverunt a lege Dei.
- 13 Justitias autem ipsius nescierunt,
nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei,
neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt.
- 14 Veniant confines Sion,
et memorentur captivitatem filiorum et filiarum mearum,
quam superduxit illis Æternus.
- 15 Adduxit enim super illos gentem de longinquo,
gentem improbam, et alterius linguæ,
qui non sunt reveriti senem,
- 16 neque puerorum miserti sunt,
et abduxerunt dilectos viduæ,
et a filiis unicum desolaverunt.
- 17 Ego autem, quid possum adjuvare vos?
- 18 Qui enim adduxit super vos mala,
ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.
- 19 Ambulate, filii, ambulate;
ego enim derelicta sum sola.
- 20 Exui me stola pacis,
indui autem me sacco obsecrationis,
et clamabo ad Altissimum in diebus meis.
- 21 Animæquiores estote, filii, clamate ad Dominum,
et eripiet vos de manu principum inimicorum.
- 22 Ego enim speravi in æternum salutem vestram;
et venit mihi gaudium a Sancto, super misericordia
quæ veniet vobis ab æterno salutare nostro.
- 23 Emisi enim vos cum luctu et ploratu;
reducat autem vos mihi Dominus
cum gaudio et jucunditate in sempiternum.
- 24 Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram a Deo,
sic videbunt et in celeritate salutem vestram a Deo,
quæ superveniet vobis cum honore magno et splendore æterno.
- 25 Filii, patienter sustinete iram quæ supervenit vobis;
persecutus est enim te inimicus tuus;
sed cito videbis perditionem ipsius,
et super cervices ipsius ascendes.
- 26 Delicati mei ambulaverunt vias asperas;
ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis.
- 27 Animæquiores estote, filii, et proclamate ad Dominum
erit enim memoria vestra ab eo qui duxit vos.
- 28 Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis a Deo,
decies tantum iterum convertentes requireretis eum;
- 29 qui enim induxit vobis mala,
ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem
cum salute vestra.

3. CAP. IV, 30 — V, 9 : PROMISSIONES LÆTÆ. — *Propheta hostium punitiōnem* [IV, 30-35] *et lætitiā Jerusalem propter reversos captivos prænuntiat* [IV, 36-V, 2]. *Hæc faciet Dominus* [3-9].

- 30 Animæquior esto, Jerusalem;
exhortatur enim te, qui te nominavit.
- 31 Nocentes peribunt, qui te vexaverunt;
et qui gratulati sunt in tua ruina, punientur.
- 32 Civitates quibus servierunt filii tui, punientur,
et quæ accepit filios tuos.
- 33 Sicut enim gavisa est in tua ruina, et lætata est in casu tuo,
sic contristabitur in sua desolatione.
- 34 Et amputabitur exultatio multitudinis ejus,
et gaudimonium ejus erit in luctum.
- 35 Ignis enim superveniet ei ab Æterno in longiturnis diebus,
et habitabitur a dæmoniis in multitudine temporis.
- 36 Circumspice, Jerusalem, ad orientem,
et vide jucunditatem a Deo tibi venientem.
- 37 Ecce enim veniunt filii tui, quos dimisisti dispersos,
veniunt collecti ab oriente usque ad occidentem, in verbo Sancti,
gaudentes in honorem Dei.
- 5 Exue te, Jerusalem, stola luctus et vexationis tuæ;
et indue te decore, et honore ejus,
quæ a Deo tibi est, sempiternæ gloriæ.
- 2 Circumdabit te Deus diploide justitiæ,
et imponet mitram capiti honoris æterni.
- 3 Deus enim ostendet splendorem suum in te,
omni qui sub cælo est.
- 4 Nominabitur enim tibi nomen tuum a Deo in sempiternum :
Pax justitiæ, et honor pietatis.
- 5 Exsurge, Jerusalem, et sta in excelso;
et circumspice ad orientem,
et vide collectos filios tuos ab oriente sole usque ad occidentem,
in verbo Sancti,
gaudentes Dei memoria.
- 6 Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis;
adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore
sicut filios regni;
- 7 constituit enim Deus
humiliare omnem montem excelsum et rupes perennes,
et convalles replere in æqualitatem terræ,
ut ambulet Israel diligenter in honorem Dei.
- 8 Obumbraverunt autem et silvæ,
et omne lignum suavitatis, Israel
ex mandato Dei.
- 9 Adducet enim Deus Israel cum jucunditate in lumine majestatis suæ,
cum misericordia et justitia quæ est ex ipso.

— 30) *Qui te nominavit*, Bar. 5, 4. — 33) Jer. 5. — 1) Is. 52, 1. — 4) Bar. 4. 30. — 5) Bar. 4, 50, 13, 23; 51, 43. — 36) Bar. 5, 5. — 37) Is. 36, 37.
43, 5; 49, 12; 60, 4; Zach. 8, 7.

APPENDIX

[VI, 1-72.]

EPISTOLA JEREMIÆ AD JUDÆOS EXULES.

Titulus [VI, 1]. *Judeis captivis, ut ab idololatria deterreantur et Domino adhaereant* [2-6], *ostenditur idola vilissima esse: splendide ornata neque possunt se defendere* [7-22], *neque ambulant, neque manducant* [23-28]; *nemini sunt auxilio* [29-39] *et ratione libidinis honorantur* [40-44]; *neque de malis se eripiunt* [45-51], *neque ab incendio, neque a latronibus* [52-57]. *Merito habentur idola omnibus rebus inutiliora* [58-68]. *Conclusio* [69-72].

- Exemplar epistolæ quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam a rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundum quod præceptum est illi a Deo.
- 6 Propter peccata quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi a Nabuchodonosor, rege Babyloniorum.
- 2 Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, et temporibus longis, usque ad generationes septem; post hoc autem
- 3 educam vos inde cum pace. Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos et argenteos, et lapideos et ligneos, in humeris
- 4 portari, ostentantes metum gentibus. Videte ergo ne et vos similes efficiamini factis alienis, et metuatis, et metus vos
- 5 capiat in ipsis. Visa itaque turba de retro, et ab ante, adorantes dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari, Domine.
- 6 Angelus enim meus vobiscum est; ipse autem exquiram animas vestras.
- 7 Nam lingua ipsorum polita a fabro; ipsa etiam inaurata et inargentata, falsa sunt, et non possunt loqui. Et sicut virgini amanti ornamenta, ita accepto auro
- 9 fabricati sunt. Coronas certe aureas habent super capita sua dii illorum; unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum et argentum, et erogant illud in semetipsos.
- 10 Dant autem et ex ipso prostituti, et meretrices ornant; et iterum cum receperint illud a meretricibus, ornant deos suos.
- 11 Hi autem non liberantur ab ærugine et tinea. Opertis autem illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domus qui est plurimus inter eos.
- 13 Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccantem non interficit. Habet etiam in manu gladium et securim, se autem de bello et a latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia
- 15 non sunt dii; non ergo timeveritis eos.
- Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt et dii illorum. Constituti illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere a pedibus introeuntium. Et sicut alicui qui regem offendit circumseptæ sunt januæ, aut sicut ad sepulcrum adductum mortuum: ita tutantur sacerdotes ostia clausuris et seris, ne a latronibus expolientur. Lucernas accendunt illis, et quidem multas, ex quibus nullam videre possunt; sunt autem sicut trabes in domo. Corda vero eorum dicunt elingere serpentes qui de terra sunt, dum comedunt eos, et vestimentum ipsorum, et non sentiunt. Nigræ fiunt facies eorum a fumo qui in domo fit. Supra corpus eorum et supra caput eorum volant noctuæ, et hirundines, et aves etiam similiter et cattæ. Unde sciatis quia non sunt dii; ne-ergo timeveritis eos.
- Aurum etiam quod habent ad speciem est; nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt; neque enim dum conflarentur, sentiebant. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis. Sine pedibus, in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus; confundantur etiam qui colunt ea! Propterea si ceciderint in terram, a semetipsis non consurgunt; neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit; sed sicut mortuis munera eorum illis apponuntur. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, et abutuntur; similiter et mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti, aliquid impertiunt. De sacrificiis eorum fetæ et menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos.
- Unde enim vocantur dii? Quia mulieres apponunt diis argenteis, et aureis, et ligneis; et in domibus eorum sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, et capita et barbam rasam, quorum capita nuda

6. — 1) Jer. 25, 9. — 2) Usque ad generationes septem, Jer. 29, 10. — 7) Ps. 113, 5. — 18) Ps. 113, 5; Sap. 15, 15. — 25) Is. 46, 7. — 26) Sap.

13, 15, 16. — 28) De sacrificiis... contingunt, Lev. 12, 2-4; 15, 19-23. — 30) Lev. 21, 5. —

31 sunt. Rugiunt autem clamantes contra
 32 deos suos sicut in cena mortui. Vesti-
 33 menta eorum auferunt sacerdotes, et ve-
 34 stiunt uxores suas et filios suos. Neque si
 35 quid mali patiuntur ab aliquo, neque si
 36 quid boni, poterunt retribuere; neque
 37 regem constituere possunt, neque auferre.
 38 Similiter neque dare divitias possunt,
 39 neque malum retribuere. Si quis illis
 40 votum voverit et non reddiderit, neque hoc
 41 requirunt. Hominem a morte non libe-
 42 rant, neque infirmum a potentiori eripiunt.
 43 Hominem cæcum ad visum non restituunt,
 44 de necessitate hominem non liberant.
 45 Viduæ non miserebuntur, neque orphanis
 46 benefacient. Lapidibus de monte similes
 47 sunt dii illorum; lignei, et lapidei, et au-
 48 rei, et argentei; qui autem colunt ea con-
 49 funduntur. Quomodo ergo æstimandum
 50 est aut dicendum illos esse deos?
 51 Adhuc enim ipsis Chaldaeis non hono-
 52 rantibus ea; qui cum audierint mutum
 53 non posse loqui, offerunt illud ad Bel,
 54 postulantes ab eo loqui; quasi possint
 55 sentire qui non habent motum! Et ipsi,
 56 cum intellexerint, relinquunt ea; sensum
 57 enim non habent ipsi dii illorum. Mulie-
 58 res autem circumdatæ funibus in viis
 59 sedent, succedentes ossa olivarum; cum
 60 autem aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo
 61 transeunte, dormierit cum eo, proximæ
 62 suæ exprobrat quod ea non sit digna ha-
 63 bita, sicut ipsa, neque funis ejus disruptus
 64 sit. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa
 65 sunt; quomodo æstimandum aut dicendum
 66 est illos esse deos?
 67 A fabris autem et ab aurificibus facta
 68 sunt; nihil aliud erunt, nisi id quod volunt
 69 esse sacerdotes. Artifices etiam ipsi, qui
 70 ea faciunt, non sunt multi temporis; num-
 71 quid ergo possunt ea, quæ fabricata sunt
 72 ab ipsis, esse dii? Reliquerunt autem
 73 falsa et opprobrium postea futuris. Nam
 74 cum supervenerit illis prælium et mala,
 75 cogitant sacerdotes apud se ubi se abscon-
 76 dant cum illis. Quomodo ergo sentire
 77 debeant quoniam dii sunt, qui nec de bello
 78 se liberant, neque de malis se eripiunt?
 79 Nam cum sint lignea, inaurata et inar-
 80 gentata, sciatur postea quia falsa sunt ab
 81 universis gentibus et regibus; quæ mani-
 82 festa sunt quia non sunt dii, sed opera
 83 manuum hominum, et nullum Dei opus
 84 cum illis. Unde ergo notum est quia non
 85 sunt dii, sed opera manuum hominum, et
 86 nullum Dei opus in ipsis est.
 87 Regem regioni non suscitant, neque plu-
 88 viam hominibus dabunt. Judicium quoque

non discernent, neque regiones liberabunt
 ab injuria, quia nihil possunt, sicut corni-
 culæ inter medium cæli et terræ. Etenim
 cum inciderit ignis in domum deorum
 ligneorum, argenteorum et aureorum, sa-
 cerdotes quidem ipsorum fugient, et libera-
 buntur; ipsi vero, sicut trabes in medio
 comburentur. Regi autem et bello non
 resistent. Quomodo ergo æstimandum est
 aut recipiendum quia dii sunt?

Non a furibus, neque a latronibus se
 liberabunt dii lignei, et lapidei, et inaurati,
 et inargentati; quibus hi, qui fortiores
 sunt, aurum et argentum et vestimentum
 quo operti sunt, auferent illis, et abibunt,
 nec sibi auxilium ferent. Itaque melius
 est esse regem ostentantem virtutem suam,
 aut vas in domo utile, in quo gloriabitur
 qui possidet illud, vel ostium in domo,
 quod custodit quæ in ipsa sunt, quam
 falsi dii. Sol quidem et luna ac sidera,
 cum sint splendida et emissa ad utilitates,
 obaudiunt; similiter et fulgur cum ap-
 paruerit, perspicuum est; idipsum autem
 et spiritus in omni regione spirat; et
 nubes, quibus cum imperatum fuerit a Deo
 perambulare universum orbem, perficiunt
 quod imperatum est eis; ignis etiam
 missus desuper, ut consumat montes et
 silvas, facit quod præceptum est ei: hæc
 autem neque speciebus, neque virtutibus,
 uni eorum similia sunt. Unde neque exi-
 stimandum est, neque dicendum illos esse
 deos, quando non possunt neque judicium
 judicare, neque quidquam facere homini-
 bus. Scientes itaque quia non sunt dii,
 ne ergo timueritis eos.

Neque enim regibus maledicent, neque
 benedicent. Signa etiam in cælo gentibus
 non ostendunt; neque ut sol lucebunt,
 neque illuminabunt ut luna. Bestiæ melio-
 res sunt illis, quæ possunt fugere sub
 tectum ac prodesse sibi. Nullo itaque
 modo nobis est manifestum quia sunt dii;
 propter quod ne timeatis eos.

Nam sicut in cucumerario formido nihil
 custodit, ita sunt dii illorum lignei, et
 argentei, et inaurati. Eodem modo et in
 horto spina alba, supra quam omnis avis
 sedet, similiter et mortuo projecto in tene-
 bris, similes sunt dii illorum lignei, et
 inaurati, et inargentati. A purpura quo-
 que et murice, quæ supra illos tineant,
 scietis itaque quia non sunt dii; ipsi
 etiam postremo comeduntur, et erunt op-
 probrium in regione. Melior est homo
 justus qui non habet simulacra, nam erit
 longe ab opprobriis.

45) Is. 40, 18-20; 44, 12-17; Jer. 10, 3-9. — 57) Nec

sibi auxilium ferent, Sap. 13, 16. — 58) Vas in domo utile, Sap. 13, 13.

PROPHETIA EZECHIELIS

INTRODUCTIO

[I, 1 — III, 21.]

VOCATUR EZECHIEL AD MUNUS PROPHETICUM

1. CAP. I, 1 — II, 1^a : DOMINUS APPARET EZECHIELI. — *Dies visionis indicatur* [I, 1-3]. *Describuntur elementa visionis : quatuor animalia* [4-14], *rotæ* [15-21], *firmamentum* [22-25], *thronus et gloria Domini* [I, 26 — II, 1^a]

1 T factum est in trigesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captivorum juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, et vidi visiones Dei.

2 In quinta mensis, ipse est annus quintus
3 transmigrationis regis Joachin, factum est verbum Domini ad Ezechielem, filium Buzi, sacerdotem, in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar; et facta est super eum ibi manus Domini.

4 Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, et nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu ejus; et de medio ejus, quasi species electri, id est, 5 de medio ignis; et in medio ejus similitudo quatuor animalium. Et hic aspectus 6 eorum, similitudo hominis in eis. Quatuor facies uni, et quatuor pennæ uni.

7 Pedes eorum, pedes recti, et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli; et scintillæ quasi aspectus aeris candentis. Et manus hominis sub pennis eorum, in quatuor partibus; et facies et pennas per 9 quatuor partes habebant. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum; non revertebantur cum incederent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur. Similitudo autem vultus eorum, facies hominis et facies leonis a dextris ipsorum quatuor, facies autem bovis a sinistris ipsorum quatuor, et facies aquilæ 11 desuper ipsorum quatuor. Facies eorum et pennæ eorum extentæ desuper; duæ pennæ singulorum jungebantur, et duæ

tegebant corpora eorum. Et unumquod- 12 que eorum coram facie sua ambulabat; ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent. Et similitudo animalium, aspectus eorum 13 quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum : hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens. Et 14 animalia ibant et revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis.

Cumque aspicerem animalia, apparuit 15 rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies. Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris; et una similitudo ipsarum quatuor; et aspectus earum et opera quasi sit rota in medio rotæ. Per quatuor partes earum euntes 17 ibant, et non revertebantur cum ambularent. Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus; et totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor. Cumque ambularent animalia, 19 ambulabant pariter et rotæ juxta ea; et cum elevarentur animalia de terra, elevabantur simul et rotæ. Quocumque ibat 20 spiritus, illuc eunte spiritu, et rotæ pariter elevabantur sequentes eum : spiritus enim vitæ erat in rotis. Cum euntibus ibant, 21 et cum stantibus stabant; et cum elevatis a terra, pariter elevabantur et rotæ sequentes ea, quia spiritus vitæ erat in rotis.

Et similitudo super capita animalium 22 firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desu-

1. — 1) *Juxta fluvium Chobar*, IV Reg. 17, 6; 18, 11; Ez. 3, 15, 23; 10, 15, 20, 22; 43, 3. *Visiones Dei*, Ez. 8, 3; 11, 24; 40, 2. — 2) *Annus quintus*, Ez. 8, 1; 20, 1. *Transmigrationis...* Joachin, IV Reg. 24, 12, 15; Ez. 17, 12; 19, 8; 33, 21; 40, 1. — 3) *Manus Domini*, III Reg. 18, 46; IV Reg. 3, 15; Ez. 3, 22; 8, 1; 33, 22; 37, 1; 40, 1. — 4) *Vidi*, Eccli. 49, 10. *Nubes*, Ez. 13, 21; 19, 16; 20, 21; Lev. 16, 2; III Reg. 8, 10; Matth. 17, 5; Act. 1, 9. *Splendor*,

Ez. 8, 2. — 5) *Quatuor animalium*, Ez. 10, 14, 21; Apoc. 4, 6-8. — 6) Ez. 10, 21. — 7) *Quasi...* candentis, Ez. 40, 3; Dan. 10, 6; Apoc. 1, 15; 2, 18. — 8) Ez. 10, 8, 11, 21. — 9) *Sed...* gradiebatur, Ez. 10, 22. — 10) *Duæ pennæ...* eorum, Is. 6, 2. — 11) Ez. 10, 17. — 12) Dan. 10, 6. — 13) Ez. 10, 9; Dan. 7, 9. — 14) *Una...* quatuor, Ez. 10, 10. — 15) Ez. 10, 11. — 16) *Totum...* quatuor, Ez. 10, 12. — 17) Ez. 10, 16, 19; 11, 22. — 18) Ez. 10, 17. — 19) Ez. 10, 1; Apoc. 4, 6.

- 23 per. Sub firmamento autem pennae eorum
rectae alterius ad alterum; unumquodque
24 duabus alis velabat corpus suum, et alte-
rum similiter velabatur. Et audiebam
sonum alarum, quasi sonum aquarum
multarum, quasi sonum sublimis Dei :
cum ambularent, quasi sonus erat multitu-
25 dinis ut sonus castrorum; cumque starent,
demittebantur pennae eorum. Nam cum
fieret vox super firmamentum quod erat
super caput eorum, stabant, et submit-
tebant alas suas.
26 Et super firmamentum, quod erat im-

minens capiti eorum, quasi aspectus lapidis
sapphiri similitudo throni; et super simili-
tudinem throni similitudo quasi aspectus
hominis desuper. Et vidi quasi speciem 27
electri, velut aspectum ignis, intrinsecus
ejus per circuitum; a lumbis ejus et de-
super, et a lumbis ejus usque deorsum,
vidi quasi speciem ignis splendentis in
circuitu, velut aspectum arcus cum fuerit 28
in nube in die pluviae. Hic erat aspectus
splendoris per gyrum.

Haec visio similitudinis gloriae Domini. 2

2. CAP. II, 1^b — III, 9 : EZECHIEL AD OFFICIUM PROPHETAE VOCATUR. —
*Ezechiel stat coram Domino [II, 1^b, 2], missionem propheticam ad populum rebel-
lem ab eo accipit [3-5], confortatur [6, 7] et volumen tristibus vaticiniis refertum
manducat [II, 8—III, 3]. De populi induratione [4-9].*

- Et vidi, et cecidi in faciem meam, et
audivi vocem loquentis, et dixit ad me :
Fili hominis, sta super pedes tuos, et loquar
2 tecum. Et ingressus est in me spiritus,
postquam locutus est mihi, et statuit me
supra pedes meos; et audivi loquentem ad
3 me, et dicentem : Fili hominis, mitto
ego te ad filios Israel, ad gentes apostatri-
ces, quae recesserunt a me; ipsi et patres
eorum praevaricati sunt pactum meum,
4 usque ad diem hanc. Et filii dura facie et
indomabili corde sunt, ad quos ego mitto
te, et dices ad eos : Haec dicit Dominus
5 Deus; si forte vel ipsi audiant, et si forte
quiescant; quoniam domus exasperans
est; et scient quia propheta fuerit in medio
6 eorum. Tu ergo, fili hominis, ne timeas
eos, neque sermones eorum metuas, quo-
niam increduli et subversores sunt tecum,
et cum scorpionibus habitas. Verba eorum
ne timeas, et vultus eorum ne formides,
7 quia domus exasperans est. Loqueris
ergo verba mea ad eos, si forte audiant, et
quiescant; quoniam irritatores sunt.
8 Tu autem, fili hominis, audi quaecumque
loquor ad te, et noli esse exasperans, sicut
domus exasperatrix est; aperi os tuum,
et comede quaecumque ego do tibi.
9 Et vidi : et ecce manus missa ad me, in

qua erat involutus liber; et expandit illum
coram me, qui erat scriptus intus et foris,
et scriptae erant in eo lamentationes, et
carmen et vae.

Et dixit ad me : Fili hominis, quodcum- 3
que inveneris, comede; comede volumen
istud, et vadens loquere ad filios Israel.

Et aperui os meum, et cibavit me volu- 2
mine illo; et dixit ad me : Fili hominis, 3
venter tuus comedet, et viscera tua comple-
buntur volumine isto quod ego do tibi.
Et comedi illud, et factum est in ore meo
sicut mel dulce.

Et dixit ad me : Fili hominis, vade ad 4
domum Israel, et loqueris verba mea ad
eos. Non enim ad populum profundi ser- 5
monis et ignotae linguae tu mitteris, ad
domum Israel; neque ad populos multos 6
profundi sermonis, et ignotae linguae, quo-
rum non possis audire sermones; et si ad 7
illos mittereris, ipsi audirent te; domus
autem Israel nolunt audire te, quia nolunt
audire me; omnis quippe domus Israel
attrita fronte est et duro corde. Ecce 8
dedi faciem tuam valentiorum faciebus eo-
rum, et frontem tuam duriorem frontibus 9
eorum; ut adamantem et ut silicem dedi
faciem tuam; ne timeas eos, neque metuas
a facie eorum, quia domus exasperans est.

3. CAP. III, 10-15 : EZECHIEL MIRO MODO AD TRANSMIGRATIONEM TRANSFERTUR.

- 10 Et dixit ad me : Fili hominis, omnes
sermones meos quos ego loquor ad te assu-

me in corde tuo, et auribus tuis audi; et 11
vade, ingredere ad transmigrationem, ad

— 24) Sonum alarum, Ez. 10, 5. — 26) Quasi...
sapphiri, Ez. 24, 10. Similitudo throni, Ez.
10, 1. — 28) Gen. 9, 13.

2. — 1) Gloriae Domini, Ez. 24, 10; Ez. 3, 23;
8, 4; 9, 3; 10, 4, 18, 19; 11, 22, 23; 43, 4, 5;
44, 4. Cecidi... meam, Ez. 3, 23; 43, 3; 44, 4. Fili
hominis, Ez. 3, 1; 4, 1; 5, 1; Dan. 8, 17. —

2) Ez. 3, 24; 11, 5. — 3) Ez. 24, 13, 18, 21. —
5) Domus exasperans, Ez. 3, 26; 12, 2; 24, 3;
44, 6. Scient... eorum, Ez. 33, 33. — 6) Ne timeas
eos, Jer. 1, 8; Ez. 3, 9. — 7) Ez. 3, 11. —
8) Apoc. 10, 9. — 9) Scriptus... foris, Apoc.
5, 1.

3. — 1) Ez. 2, 8. — 3) Apoc. 10, 9, 10. — 8) Is.
50, 7; Jer. 1, 18. — 9) Ez. 2, 6. — 11) Si forte...

filios populi tui, et loqueris ad eos, et dices eis : Hæc dicit Dominus Deus; si forte audiant et quiescant.

- 12 Et assumpsit me spiritus, et audiui post me vocem commotionis magnæ : Benedicta gloria Domini de loco suo; et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magnæ.

Spiritus quoque levavit me, et assumpsit me; et abiî amarus, in indignatione spiritus mei; manus enim Domini erat mecum, confortans me. Et veni ad transmissionem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta flumen Chobar; et sedi ubi illi sedebant, et mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

4. CAP. III, 16-21 : EZECHIEL IN OFFICIO SPECULATORIS CONSTITUITUR.

- 16 Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens :
17 Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel; et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me. Si, dicente me ad impium : Morte morieris, non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur a via sua impia, et vivat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris impio, et ille non fuerit conversus ab impietate sua, et a via sua

impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur; tu autem animam tuam liberasti. Sed et si conversus justus a justitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo; ipse morietur quia non annuntiasti ei; in peccato suo morietur, et non erunt in memoria justitiæ ejus quas fecit, sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, et ille non peccaverit, vivens vivet, quia annuntiasti ei, et tu animam tuam liberasti.

PARS PRIMA

[III, 22 — XXIV, 27.]

DIVINA JUDICIA DE EXITIO JERUSALEM

I. — IN ANNO QUINTO CAPTIVITATIS JOACHIN.

[III, 22 — VII, 27.]

1. CAP. III, 22 — V, 17 : VATICINIA SYMBOLICA EXITII JERUSALEM. — *Jubetur propheta in domo sua se includere* [III, 22-27], *in signum obsidionis formam urbis in latere describit* [IV, 1-3], *iniquitatem Israel et Juda assumit* [4-8] *et panem pro tempore miseriæ conficit* [9-17]. *Signum comæ detonsæ varieque consumptiæ, paucis tantum pilis relictis* [V, 1-4], *a Domino explicatur* [5-17].

- 22 Et facta est super me manus Domini, et dixit ad me : Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum. Et surgens egressus sum in campum; et ecce ibi gloria Domini stabat, quasi gloria quam vidi juxta fluvium Chobar; et cecidi in faciem meam.
24 Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos, et locutus est mihi, et dixit ad me : Ingredere, et includere in medio domus tuæ. Et tu, fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis, et non egredieris de medio eorum. Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir objurgans, quia domus exasperans est. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Qui audit, audiat; et qui quiescit, quiescat, quia domus exasperans est.
Et tu, fili hominis, sume tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo civitatem Jerusalem. Et ordinabis adver-

quiescant, Ez. 2, 5, 7. — 12) Assumpsit me spiritus, Ez. 8, 3; 11, 1, 24; 43, 5. Vocem... magnæ, Ez. 1, 24. — 13) Ez. 1, 5, 15. — 14) Manus... Domini, Ez. 1, 3. — 17-19) Ez. 33, 7-9. —

18) Jer. 31, 30; Ez. 18, 4, 18. — 20) Ez. 18, 24. — 22) In campum, Ez. 8, 4; 37, 1. — 24) Ingressus est in me spiritus, Ez. 2, 2. — 25) Data... vincula, Ez. 4, 8.

sus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et comportabis aggerem et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. Et tu, sume tibi sartagine ferream, et pones eam in murum ferreum inter te et inter civitatem; et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circumdabis eam : signum est domui Israel.

4 Et tu dormies super latus tuum sinistrum, et pones iniquitates domus Israel super eo, numero dierum quibus dormies super illud, et assumes iniquitatem eorum.

5 Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos et nonaginta dies, et portabis iniquitatem domus Israel.

6 Et cum compleveris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundo, et assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus; diem pro anno, diem, inquam, pro anno, dedi tibi. Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, et brachium tuum erit extentum; et prophetabis adversus eam. Ecce circumdedit te vinculis; et non te convertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

9 Et tu, sume tibi frumentum, et hordeum, et fabam, et lentem, et milium, et viciam; et mites ea in vas unum, et facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuum : trecentis et nonaginta diebus comedes illud.

10 Cibum autem tuus, quo vesceris, erit in pondere viginti stateres in die; a tempore usque ad tempus comedes illud. Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin; a tempore usque ad tempus bibes illud.

12 Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud, et stercore quod egreditur de homine operies illud in oculis eorum. Et dixit Dominus : Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter gentes ad quas ejiciam eos. Et dixi : « A, a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta; et morticinum, et laceratum a bestiis, non comedi ab infantia mea usque nunc, et non est ingressa in os meum omnis caro immunda. Et dixit ad me : Ecce dedi tibi fimum bouum pro stercorebus humanis, et facies panem tuum in eo.

16 Et dixit ad me : Fili hominis, ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem; et comedet panem in pondere et in sollici-

tudine, et aquam in mensura et in angustia bibent, ut deficientibus pane et aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum, et contabescant in iniquitatibus suis.

Et tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos, et assumes eum et duces per caput tuum et per barbam tuam, et assumes tibi stateram ponderis et divides eos. Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis, et assumes tertiam partem, et concides gladio in circuitu ejus; tertiam vero aliam disperges in ventum, et gladium nudabo post eos. Et sumes inde parvum numerum, et ligabis eos in summitate pallii tui; et ex eis rursum tolles, et projicies eos in medio ignis, et combures eos igni, et ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.

Hæc dicit Dominus Deus : Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras. Et contempsit judicium meum, ut plus esset impia quam gentes, et præcepta mea ultra quam terræ quæ in circuitu ejus sunt; judicia enim mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt. Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Quia superastis gentes quæ in circuitu vestro sunt, et in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, et juxta judicia gentium quæ in circuitu vestro sunt non estis operati, ideo hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, et ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium; et faciam in te quod non feci, et quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas. Ideo patres comedent filios in medio tui, et filii comedent patres suos, et faciam in te judicia, et ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

Idcirco vivo ego, dicit Dominus Deus, nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, et in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam, et non parcat oculus meus, et non miserebor. Tertia pars tui peste morietur, et fame consumetur in medio tui, et tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo; tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam, et gladium evaginabo post eos. Et complebo furorem meum, et requiescere faciam indignationem meam

4. — 8) *Circumdedit te vinculis*, Ez. 3, 25. *Dies obsidionis tuæ*, IV Reg. 25, 1-3; Jer. 39, 1, 2; 52, 4, 6. — 13) Os. 9, 3, 4. — 14) Lev. 7, 24; Ez. 44, 31. — 16) Ez. 5, 16; 14, 13.

5. — 2) Ez. 5, 12. — 6) Ez. 16, 47, 48. — 7) *Quia... gentes*, Jer. 2, 10, 11. — 8) *Ego...*

judicia, Ez. 11, 9; 14, 21; 16, 41; 23, 10. — 10) *Patres... suos*, Jer. 19, 9. *Ventilabo... ventum*, Lev. 26, 33; Ez. 12, 14, 15; 17, 21; 22, 15; 36, 19. — 11) *Nisi... abominationibus tuis*, II Par. 36, 14; Jer. 7, 30. *Non parcat... meus*, Ez. 7, 4; 8, 18; 9, 10. — 12) Ez. 6, 11, 12. — 13) *Complebo... meum*, Ez. 6, 12; 7, 8; 8, 18; 20,

in eis, et consolabor; et scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum implevero indignationem meam in eis.
 14 Et dabo te in desertum, et in opprobrium gentibus quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis; et eris opprobrium et blasphemia, exemplum et stupor in gentibus quæ in circuitu tuo sunt, cum fecero in te judicia in furore, et in indignatione, et in increpationibus iræ. Ego Dominus locutus sum : quando misero sagittas famis pessimas in eos, quæ erunt mortiferæ, et quas mittam ut disperdam vos; et famem congregabo super vos, et conteram in vobis baculum panis; et immittam in vos famem et bestias pessimas, usque ad internecionem; et pestilentia et sanguis transibunt per te, et gladium inducam super te. Ego Dominus locutus sum.

2. CAP. VI, 1-14 : VATICINIUM CONTRA IDOLOLATRAS. — *Vates ad montes Israel loquitur* [VI, 1-3^a]. *Vastabuntur excelsa et idola quorum sectatores peribunt* [3^b.7]. *Qui evaserint in gentibus dispergentur* [8-10]. *Vindicta divina symbolice figuratur* [11, 12]. *Pena potentiam Domini ostendet* [13, 14].

6 Et factus est sermo Domini ad me, dicens : Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israel, et prophetabis ad eos, et dices :

Montes Israel,
 audite verbum Domini Dei,
 hæc dicit Dominus Deus
 montibus et collibus,
 rupibus et vallibus :

Ecce ego inducam super vos gladium,
 et disperdam excelsa vestra,
 et demoliar aras vestras.
 et confringentur simulacra vestra,
 et dejiciam interfectos vestros
 ante idola vestra;
 et dabo cadavera filiorum Israel
 ante faciem simulacrorum vestrorum,
 et dispergam ossa vestra
 circum aras vestras;
 in omnibus habitationibus vestris
 urbes desertæ erunt,
 et excelsa demolientur et dissipabuntur;
 et interibunt aræ vestræ, et confringentur,
 et cessabunt idola vestra,
 et conterentur delubra vestra,
 et delebuntur opera vestra;
 et cadet interfectus in medio vestri,
 et scietis quia ego sum Dominus.

Et relinquam in vobis eos
 qui fugerint gladium in gentibus,
 cum dispersero vos in terris;
 et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus
 ad quas captivi ducti sunt;
 quia contrivi cor eorum
 fornicans et recedens a me,
 et oculos eorum fornicantes post idola sua;
 et displicebunt sibi met super malis
 quæ fecerunt in universis abominationibus suis.
 Et scient quia ego Dominus non frustra locutus sum,
 ut facerem eis malum hoc.

8; 21, 17. — 17) Deut. 32, 24; Ez. 14, 15; 33, 27; 34, 25.

6. — 3) *Montibus... vallibus*, IV Reg. 23, 10, 13-15; Jer. 7, 31. — 6) *In omnibus... erunt*, IV Reg. 23, 14, 16. — 8) Ez. 12, 16; 14, 22. —

- 11 Hæc dicit Dominus Deus :
Percute manum tuam
et allide pedem tuum, et dic : Heu,
ad omnes abominationes malorum domus Israel,
quia gladio, fame et peste ruituri sunt !
- 12 Qui longe est, peste morietur ;
qui autem prope, gladio corruet ;
et qui relictus fuerit et obsessus, fame morietur ;
et complebo indignationem meam in eis.
- 13 Et scietis quia ego Dominus,
cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum,
in circuitu ararum vestrarum,
in omni colle excelso,
et in cunctis summitatibus montium,
et subtus omne lignum nemorosum,
et subtus universam quercum frondosam,
locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.
- 14 Et extendam manum meam super eos ;
et faciam terram desolatam, et destitutam,
a deserto Deblatha, in omnibus habitationibus eorum :
et scient quia ego Dominus.

3. CAP. VII, 1-27 : « FINIS VENIT, VENIT FINIS » ! — *Judicium instât ; Dominus non miserebitur* [VII, 1-4]. *Venit afflictio* [5-7]. *Israel propter scelera sua pœnas dabit* [8, 9]. *Omnes percutientur* [10-13] *variis calamitatibus* [14-16] *et formidine operientur* [17-21]. *Arcanum sanctum violabitur* [22-24]. *Conturbatio erit universa* [25-27].

- 7 Et factus est sermo Domini ad me, di- | Et tu, fili hominis, hæc dicit Dominus,
cens : | Deus terræ Israel :

- Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.
3 Nunc finis super te, et immittam furorem meum in te ;
et judicabo te juxta vias tuas,
et ponam contra te omnes abominationes tuas.
- 4 Et non parcet oculus meus super te, et non miserebor ;
sed vias tuas ponam super te,
et abominationes tuæ in medio tui erunt,
et scietis quia ego Dominus.

- 5 Hæc dicit Dominus Deus :
Afflictio una, afflictio ecce venit.
6 Finis venit, venit finis ;
evigilavit adversum te, ecce venit.
- 7 Venit contritio super te, qui habitas in terra ;
venit tempus, prope est dies occisionis,
et non gloriæ montium.

- 8 Nunc de propinquo effundam iram meam super te,
et complebo furorem meum in te ;
et judicabo te juxta vias tuas,
et imponam tibi omnia scelera tua,
- 9 et non parcet oculus meus,
nec miserebor ;
sed vias tuas imponam tibi,
et abominationes tuæ in medio tui erunt,
et scietis quia ego sum Dominus percutiens.

11) Quia... sunt, Ez. 5, 12. — 12) Ez. 7, 15. — 13) Ubi... suis, Ez. 20, 28. — 14) Non parcet... super te, Ez. 5, 11. Vias... erunt, Ez. 9, 10; 11, 21; 16, 43; 22, 31. — 8) Effundam... super te, Ez. 9, 8; 14, 19; 20, 8, 13; 21, 31; 22, 7. — 3) Judicabo... tuas, Ez. 18, 30. — 4) Non

- 10 Ecce dies, ecce venit;
egressa est contritio,
floruit virga, germinavit superbia :
- 11 iniquitas surrexit in virga impietatis;
non ex eis, et non ex populo,
neque ex sonitu eorum;
et non erit requies in eis.
- 12 Venit tempus, appropinquavit dies :
qui emit, non lætetur;
et qui vendit, non lugeat,
quia ira super omnem populum ejus.
- 13 Quia qui vendit, ad id quod vendidit non revertetur;
et adhuc in viventibus vita eorum :
visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur,
et vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.
- 14 Canite tuba, præparentur omnes;
et non est qui vadat ad prælium,
ira enim mea super universum populum ejus.
- 15 Gladius foris, et pestis et fames intrinsecus :
qui in agro est, gladio morietur;
et qui in civitate, pestilentia et fame devorabuntur.
- 16 Et salvabuntur qui fugerint ex eis;
et erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi,
unusquisque in iniquitate sua.
- 17 Omnes manus dissolventur,
et omnia genua fluent aquis.
- 18 Et accingent se ciliciis,
et operiet eos formido;
et in omni facie confusio,
et in universis capitibus eorum calvitium.
- 19 Argentum eorum foras projicietur,
et aurum eorum in sterquilinum erit;
argentum eorum, et aurum eorum,
non valebit liberare eos in die furoris Domini :
animam suam non saturabunt,
et ventres eorum non implebuntur,
quia scandalum iniquitatis eorum factum est.
- 20 Et ornamentum, monilium suorum in superbiam posuerunt,
et imagines abominationum suarum et simulacrorum fecerunt ex eo;
propter hoc dedi eis illud in immunditiam.
- 21 Et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum,
et impiis terræ in prædā, et contaminabunt illud.
- 22 Et avertam faciem meam ab eis,
et violabunt arcanum meum;
et introibunt in illud emissarii, et contaminabunt illud.
- 23 Fac conclusionem,
quoniam terra plena est judicio sanguinum
et civitas plena iniquitate.
- 24 Et adducam pessimos de gentibus,
et possidebunt domos eorum;
et quiescere faciam superbiam potentium,
et possidebunt sanctuaria eorum.

22; 36, 18. — 15) Jer. 14, 18. — 16) Ez. 6, 8. — 28, 7. — 23) Quoniam... sanguinum, Ez. 8, 17;
19) Prov. 11, 4; Eccli. 5, 1, 10; Soph. 1, 18. — 9, 9; 11, 6.
20) Ez. 16, 17. — 21) Ez. 11, 9; 23, 46; 25, 7;

- 25 Angustia superveniente,
requirunt pacem, et non erit.
- 26 Conturbatio super conturbationem veniet,
et auditus super auditum;
et quarent visionem de propheta,
et lex peribit a sacerdote,
et consilium a senioribus.
- 27 Rex lugebit, et princeps induetur mœrore,
et manus populi terræ conturbabuntur;
secundum viam eorum faciam eis,
et secundum judicia eorum judicabo eos,
et scient quia ego Dominus.

II. — IN ANNO SEXTO CAPTIVITATIS JOACHIN.

[VIII, 1 — XIX, 14.]

1. CAP. VIII, 1 — XI, 25 : EXITIUM JERUSALEM EZECHIELI IN VISIONE OSTENDITUR; GLORIA DOMINI E TEMPLO ET URBE EGREDITUR. — *Propheta in templum Jerusalem per modum visionis transfertur* [VIII, 1-4] *ibique videt idolum zeli* [5, 6], *cultum animalibus* [7-13] *et Adonidi* [14, 15] *et soli præbitum* [16-18], *sex viros armatos in ultionem* [IX, 1, 2], *innocentes signatos a viro lineis vestito et idololatrias interfectos* [3-11], *incendium urbis* [X, 1-8]. *Visio divina iterum describitur* [9-17]. *Gloria Domini e templo egreditur* [18-22]. *Pœna principibus populi* [XI, 1-13], *salus autem captivis denuntiatur* [14-21]. *Dominus derelinquit urbem* [22, 23]. *Propheta in Chaldæam reducitur et ad se redit* [24, 25].

- 8 Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis, ego sedebam in domo mea, et senes Juda sedebant coram me, et cecidit ibi super me manus Domini
- 2 Dei, et vidi : et ecce similitudo quasi aspectus ignis; ab aspectu lumborum ejus, et deorsum, ignis; et a lumbis ejus, et sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio
- 3 electri. Et emissa similitudo manus apprehendit me in circinno capitis mei, et elevavit me spiritus inter terram et cælum, et adduxit me in Jerusalem, in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.
- 4 Et ecce ibi gloria Dei Israel, secundum visionem quam videram in campo.
- 5 Et dixit ad me : Fili hominis, leva oculos tuos ad viam aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam aquilonis, et ecce ab aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu. Et dixit ad me : Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas quas domus Israel facit hic, ut procul recedam a sanctuario meo? et adhuc conversus videbis abominationes majores.
- 7 Et introduxit me ad ostium atrii, et vidi, et ecce foramen unum in pariete, et dixit ad me : Fili hominis, fode parietem. Et cum fodissem parietem, apparuit ostium unum. Et dixit ad me : Ingredere, et vide abominationes pessimas quas isti faciunt hic. Et ingressus vidi, et ecce omnis similitudo reptilium et animalium, abominatio, et universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum; et septuaginta viri de senioribus domus Israel; et Jezonias, filius Saphan, stabat in medio eorum stantium ante picturas; et unusquisque habebat thuribulum in manu sua, et vapor nebulae de thure consurgebat. Et dixit ad me : Certe vides, fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui; dicunt enim : Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Et dixit ad me : Adhuc versus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.
- Et introduxit me per ostium portæ domus Domini quod respiciebat ad aquilonem, et ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Et dixit ad me : Certe vidisti, fili hominis; adhuc conversus videbis abominationes majores his.

8, — 1) In anno sexto, Ez. 1, 2; 20, 1. Senes Juda, Ez. 14, 1; 20, 1, 3. Manus Domini, Ez. 1, 3. — 2) Ez. 1, 4, 27. — 3) Apprehendit... mei, Dan. 14, 35. Elevavit me spiritus, Ez. 3, 12; 17, 1. Adduxit me in Jerusalem, Ez. 40, 2. In visione Dei, Ez. 1, 1. — 4) Gloria Dei Israel,

Ez. 2, 1. In campo, Ez. 3, 23. — 6) Abominationes... hic, Ez. 5, 11. Ut procul... meo, Ez. 10, 18, 19. — 10) Depicta... totum, Ez. 23, 14. — 11) Septuaginta viri, Ez. 24, 1; Num. 11, 16. Saphan, II Par. 34, 8. — 12) Non videt... rex

- 16 Et introduxit me in atrium domus Domini interius, et ecce in ostio templi Domini, inter vestibulum et altare, quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, et facies ad orientem; et adorabant ad ortum solis. Et dixit ad me : Certe vidisti, fili, hominis; numquid leve est hoc domui Juda, ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate, conversi sunt ad irritandum me? Et ecce applicant ramum ad nares suas. Ergo et ego faciam in furore : non parcat oculus meus, nec miserebor; et cum clamaverint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.
- 9 Et clamavit in auribus meis voce magna, dicens : Appropinquaverunt visitationes urbis, et unusquisque vas interfectionis habet in manu sua. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad aquilonem, et uniuscujusque vas interitus in manu ejus; vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, et atramentarium scriptoris ad renes ejus; et ingressi sunt, et steterunt juxta altare æreum.
- 3 Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus; et vocavit virum qui indutus erat lineis, et atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis, et dixit Dominus ad eum : Transi per mediam civitatem, in medio Jerusalem, et signa thau super frontes virorum gementium et dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio ejus.
- 5 Et illis dixit, audiente me : Transite per civitatem sequentes eum, et percutite; non parcat oculus vester, neque misereamini : senem, adolescentulum et virginem, parvulum et mulieres, interficite usque ad internecionem; omnem autem super quem videritis thau, ne occidatis, et a sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo a viris senioribus, qui erant ante faciem domus. Et dixit ad eos : Contaminate domum et implete atria interfectis; egredimini. Et egressi sunt, et percutiebant eos qui erant in civitate. Et cæde completa, remansi ego, ruique super faciem meam, et clamans aio : Heu! heu! heu! Domine Deus; ergone disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum

super Jerusalem? Et dixit ad me : Iniquitas domus Israel et Juda magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione; dixerunt enim : Dereliquit Dominus terram, et Dominus non videt. Igitur et meus non parcat oculus, neque miserebor; viam eorum super caput eorum reddam.

Et ecce vir qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens : Feci sicut præcepisti mihi.

Et vidi : et ecce, in firmamento quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solii, apparuit super ea. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis, et ait : Ingredere in medio rotarum quæ sunt subtus cherubim, et imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter cherubim, et effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo.

Cherubim autem stabant a dextris domus, cum ingrederetur vir, et nubes implevit atrium interius. Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus; et repleta est domus nube, et atrium repletum est splendore gloriæ Domini. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

Cumque præcepisset viro qui indutus erat lineis, dicens : Sume ignem de medio rotarum quæ sunt inter cherubim, ingressus ille stetit juxta rotam. Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim; et sumpsit, et dedit in manus ejus qui indutus erat lineis, qui accipiens egressus est.

Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorum.

Et vidi : et ecce quatuor rotæ juxta cherubim; rota una juxta cherub unum, et rota alia juxta cherub unum; species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi; et aspectus earum similitudo una quatuor, quasi sit rota in medio rotæ. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur, et non revertebantur ambulantes; sed ad locum ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur et ceteræ, nec convertebantur. Et omne corpus earum, et colla, et manus, et pennæ, et

ram, Ez. 9, 9. — 16) Viginti quinque viri, Ez. 11, 1. Adorabant... solis, IV Reg. 23, 5, 11; Jer. 8, 2. — 17) Abominationes istas, Deut. 4, 19; 17, 3.

9. — 2) Vestitus lineis, Lev. 16, 4; Ez. 10, 2, 6, 7. — 4) Signa thau, Ex. 12, 7; Apoc. 7, 3. — 6) Omnem... ne occidatis, Apoc. 9, 4. A viris senioribus, Ez. 8, 11, 12. — 7) Ez. 7, 20-22. —

9) Iniquitas... valde, II Par. 36, 14-16. Repleta... sanguinibus, Ez. 7, 23. Dereliquit... videt, Ez. 8, 12.

10. — 1) Quasi... sapphirus, Ez. 1, 26. — 2) Virum... lineis, Ez. 9, 2. Prunis ignis, Ez. 1, 13. — 3) Nubes, Ez. 1, 4. — 5) Sonitus... cherubim, Ez. 1, 24. — 8) Ez. 1, 8. — 9) Ez. 1, 15, 16. — 11) Ez. 1, 8, 9, 17. — 12) Ez. 1, 18. —

circuli, plena erant oculis in circuitu quatuor rotarum. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me. Quatuor autem facies habebat unum : facies una, facies cherub; et facies secunda, facies hominis; et in tertio facies leonis, et in quarto facies aquilæ. Et elevata sunt cherubim : ipsum est animal quod videram juxta fluvium Chobar. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter et rotæ juxta ea; et cum eleventur cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed et ipsæ juxta erant. Stantibus illis, stabant, et cum elevatis elevabantur; spiritus enim vitæ erat in eis.

Et egressa est gloria Domini a limine templi, et stetit super cherubim. Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt a terra coram me; et illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt; et stetit in introitu portæ domus Domini orientalis, et gloria Dei Israel erat super ea.

Ipsam est animal quod vidi subter Deum Israel juxta fluvium Chobar, et intellexi quia cherubim essent. Quatuor vultus uni, et quatuor alæ uni; et similitudo manus hominis sub alis eorum. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, et intuitus eorum, et impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Et elevavit me spiritus, et introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum : et ecce in introitu portæ viginti quinque viri; et vidi in medio eorum Jezoniam, filium Azur, et Pheltiam, filium Banaïæ, principes populi.

Dixitque ad me : Fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem, et tractant consilium pessimum in urbe ista, dicentes : Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare, fili hominis.

Et irruit in me spiritus Domini, et dixit ad me : Loquere. Hæc dicit Dominus : Sic locuti estis, domus Israel, et cogitationes cordis vestri ego novi. Plurimos occidistis in urbe hac, et implestis vias ejus interfectis. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, et hæc est lebes; et educam vos de medio ejus. Gladium metuistis, et gladium inducam super

vos, ait Dominus Deus. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, et faciam in vobis judicia. Gladio cadetis; in finibus Israel judicabo vos, et sciatis quia ego Dominus. Hæc non erit vobis in lebetem, et vos non eritis in medio ejus in carnes; in finibus Israel judicabo vos. Et sciatis quia ego Dominus, quia in præceptis meis non ambulastis, et judicia mea non fecistis, sed juxta judicia gentium quæ in circuitu vestro sunt estis operati.

Et factum est cum prophetarem, Pheltias, filius Banaïæ, mortuus est; et cecidi in faciem meam clamans voce magna, et dixi : Heu ! heu ! Domine Deus, consummationem tu facis reliquiarum Israel?

Et factum est verbum Domini ad me, dicens : Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, et omnis domus Israel, universi quibus dixerunt habitatores Jerusalem : Longe recedite a Domino, nobis data est terra in possessionem. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quia longe feci eos in gentibus, et quia dispersi eos in terris, ero eis in sanctificationem modicam in terris ad quas venerunt. Propterea loquere : Hæc dicit Dominus Deus : Congregabo vos de populis, et adunabo de terris in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israel. Et ingredientur illuc, et auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa. Et dabo eis cor unum, et spiritum novum tribuam in visceribus eorum; et auferam cor lapideum de carne eorum, et dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulent, et judicia mea custodiant, faciantque ea, et sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum. Quorum cor post offendicula et abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

Et elevaverunt cherubim alas suas, et rotæ cum eis, et gloria Dei Israel erat super ea; et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem qui est ad orientem urbis.

Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldaeam ad transmigrationem, in visione, in spiritu Dei; et sublata est a me visio quam videram. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini quæ ostenderat mihi.

14) Ez. 1, 5, 6, 10. — 15) Ipsum... Chobar, Ez. 1, 1, 5. — 16) Ez. 1, 19. — 17) Ez. 1, 21. — 18) Ez. 1, 22. — 19) Ez. 10, 15. — 20) Ez. 1, 6. — 21) Ez. 1, 9, 10. — 22) Ez. 1, 9, 10. — 23) 11. — 1) Elevavit me spiritus, Ez. 3, 12; 8, 3. Viginti quinque viri, Ez. 8, 10. Azur, Jer. 28, 1. — 5) Irruit... Domini, Ez. 2, 2. — 6) Ez. 7,

23. — 10) Gladio... vos, IV Reg. 25, 18-21; Jer. 39, 5, 6. — 17) Ez. 20, 41; 28, 25; 34, 13; 36, 24; 37, 21; 38, 8; 39, 27. — 19) Jer. 31, 33; Ez. 36, 26. — 20) Sint... Deum, Ex. 29, 45; Lev. 26, 12; Jer. 30, 22; 31, 33; Ez. 14, 11; 36, 28; 37, 23, 27. — 21) Ez. 9, 4-6. — 22) Ez. 10, 19. — 24) Ez. 3, 12.

2. CAP. XII, 1-20 : CAPTIVITAS REGIS SEDECIAE SYMBOLICE FIGURATUR. —
Actione symbolica [XII, 1-7] *significatur soris regis* [8-13] *et populi sui* [14, 15].
Pauci salvi evadent [16]. *Describitur miseria civium in obsidione urbis* [17-20].

12	Et factus est sermo Domini ad me, dicens :	Ante oculos eorum perfode tibi parietem, et egredieris per eum; in conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris; faciem tuam velabis, et non videbis terram, quia portentum dedi te domui Israel.	5
6
2	Fili hominis, in medio domus exasperantis tu habitas, qui oculos habent ad videndum, et non vident; et aures ad audiendum, et non audiunt, quia domus exasperans est. Tu ergo, fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, et transmigrabis per diem coram eis. Transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est; et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum; tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.	Feci ergo sicut praeceperat mihi Dominus; vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem; et vespere perfodi mihi parietem manu, et in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.	7
4	Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens : Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans : Quid tu facis? Dic ad eos :	Et factus est sermo Domini mane ad me, dicens : Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans : Quid tu facis? Dic ad eos :	8
9
10

Haec dicit Dominus Deus :

Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, et super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum.

11	Dic : Ego portentum vestrum; quomodo feci, sic fiet illis : in transmigrationem et in captivitatem ibunt.
12	Et dux qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur; parietem perfodient, ut educant eum; facies ejus operietur, ut non videat oculo terram;
13	et extendam rete meum super eum, et capietur in sagena mea; et adducam eum in Babylonem, in terram Chaldæorum; et ipsam non videbit, ibique morietur.
14	Et omnes qui circa eum sunt, præsidium ejus, et agmina ejus, dispergam in omnem ventum, et gladium evaginabo post eos.
15	Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, et disseminavero eos in terris.
16	Et relinquam ex eis viros paucos a gladio, et fame, et pestilentia, ut enarrent omnia scelera eorum in gentibus ad quas ingredientur, et scient quia ego Dominus.
17	Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
18	Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede, sed et aquam tuam in festinatione et mœrore bibe.
19	Et dices ad populum terræ : Hæc dicit Dominus Deus ad eos qui habitant in Jerusalem, in terra Israel : Panem suum in sollicitudine comedent,

12. — 2) *Qui oculos... audiunt*, Is. 6, 9, 10; Jer. 5, 21; Matth. 13, 13, 14; Marc. 8, 18. — 12) IV Reg. 25, 4-6. — 13) IV Reg. 25, 7; Jer. 32, 4, 5; 52, 11; Ez. 17, 20. — 14) IV Reg. 25, 5; Ez. 5, 10. — 15) Ez. 6, 8, 9; 14, 22. — 19) Ez. 4,

et aquam suam in desolatione bibent;
 ut desoletur terra a multitudine sua,
 propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.
 20 Et civitates quæ nunc habitantur, desolatæ erunt,
 terraque deserta,
 et scietis quia ego Dominus.

3. CAP. XII, 21-28 : PÆNA PRÆDICTA PROXIME ET CERTO EVENIET.

21 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
 22 Fili hominis, quod est proverbium istud
 vobis in terra Israel, dicentium :
 In longum differentur dies,
 et peribit omnis visio?
 23 Ideo dic ad eos :
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Quiescere faciam proverbium istud,
 neque vulgo dicetur ultra in Israel;
 et loquere ad eos quod appropinquaverint dies
 et sermo omnis visionis.
 24 Non enim erit ultra omnis visio cassa,
 neque divinatio ambigua in medio filiorum Israel,
 25 quia ego Dominus loquar,
 et quodcumque locutus fuero verbum, fiet,
 et non prolongabitur amplius;
 sed in diebus vestris, domus exasperans,
 loquar verbum, et faciam illud,
 dicit Dominus Deus.
 26 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
 27 Fili hominis, ecce domus Israel dicentium :
 Visio quam hic videt, in dies multos,
 et in tempora longa iste prophetat.
 28 Propterea dic ad eos :
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Non prolongabitur ultra omnis sermo meus;
 verbum quod locutus fuero, complebitur,
 dicit Dominus Deus.

4. CAP. XIII, 1-16 : CONTRA FALSOS PROPHETAS. — *Introductio* [XIII, 1, 2].
Pseudoprophetae, vulpibus deserti æquiparati [3-5], *mendacium divinantes* [6, 7],
excluduntur a domo Israel, quam corruerunt [8-10a]. *De pariete litura linito*
[10b-12]. Vindicta divina pseudoprophetas consequetur [13-16].

13 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
 2 Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant,
 et dices prophetantibus de corde suo :
 Audite verbum Domini;
 3 hæc dicit Dominus Deus :
 Væ prophetis insipientibus,
 qui sequuntur spiritum suum,
 et nihil vident!
 4 Quasi vulpes in desertis prophetæ tui, Israel, erant.
 5 Non ascendistis ex adverso,
 neque opposuistis murum pro domo Israel,
 ut staretis in prælio in die Domini.
 6 Vident vana, et divinant mendacium,
 dicentes : Ait Dominus,

10, 16. — 20) Ez. 6, 6. — 24) Ez. 13, 23.

13. — 2) *Prophetantibus...* sro, Jer. 23, 9-40. —3) *Væ... vident*, Deut. 18, 18. — 5) Ez. 22, 30. —

6) Deut. 18, 20; Jer. 5, 31; Ez. 12, 24; 21, 29;

cum Dominus non miserit eos :
et perseveraverunt confirmare sermonem.
7 Numquid non visionem cassam vidistis,
et divinationem mendacem locuti estis,
et dicitis : Ait Dominus,
cum ego non sim locutus?

8 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Quia locuti estis vana, et vidistis mendacium,
ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus.

9 Et erit manus mea super prophetas
qui vident vana, et divinant mendacium :
in consilio populi mei non erunt,
et in scriptura domus Israel non scribentur,
nec in terram Israel ingredientur;
et scietis quia ego Dominus Deus.

10 Eo quod deceperint populum meum,
dicentes : Pax, et non est pax;
et ipse ædificabat parietem,
illi autem liniebant eum luto absque paleis.
11 Dic ad eos qui liniunt absque temperatura, quod casurus sit;
erit enim imber inundans,
et dabo lapides prægrandes desuper irruentes,
et ventum procellæ dissipantem.

12 Siquidem ecce cecidit paries;
numquid non dicetur vobis :
Ubi est litura quam linistis!

13 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea,
et imber inundans in furore meo erit,
et lapides grandes in ira in consumptionem.

14 Et destruiam parietem quem linistis absque temperamento,
et adæquabo eum terræ,
et revelabitur fundamentum ejus;
et cadet, et consumetur in medio ejus,
et scietis quia ego sum Dominus.

15 Et complebo indignationem meam in pariete,
et in his qui liniunt eum absque temperamento;
dicamque vobis : Non est paries,
et non sunt qui liniunt eum;
16 prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem,
et vident ei visionem pacis, et non est pax,
ait Dominus Deus.

5. CAP. XIII, 17-23 : CONTRA MULIERES FALSA PROPHEANTES. — *Femina, quæ
lucris studio populo illudunt* [XIII, 17-19], *pœnas dabunt* [20-23].

17 Et tu, fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui,
quæ prophetant de corde suo;
18 et vaticinare super eas, [18] et dic :
Hæc dicit Dominus Deus :
Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus,
et faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis
ad capiendas animas;
et cum caperent animas populi mei,
vivificabant animas eorum!

19 Et violabant me ad populum meum
propter pugillum hordei, et fragmen panis,

ut interficerent animas quæ non moriuntur,
et vivificarent animas quæ non vivunt,
mentientes populo meo credenti mendaciis.

- 20 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego ad pulvillos vestros,
quibus vos capitis animas volantes;
et dirumpam eos de brachiis vestris,
et dimittam animas quas vos capitis,
animas ad volandum.
- 21 Et dirumpam cervicalia vestra,
et liberabo populum meum de manu vestra,
neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum;
et scietis quia ego Dominus.
- 22 Pro eo quod mœrere fecistis cor justi mendaciter,
quem ego non contristavi;
et confortastis manus impij,
ut non reverteretur a via sua mala, et viveret;
- 23 propterea vana non videbitis,
et divinationes non divinabitis amplius,
et eruam populum meum de manu vestra;
et scietis quia ego Dominus.

6. CAP. XIV, 1-11 : CONTRA IDOLOLATRAS QUI PROPHETAM CONSULUNT. — *Contra seniores Israel* [XIV, 1-5]. *Contra Israelitas Domino infideles* [6-8]. *Contra prophetam qui erraverit* [9]. *Consilium divinum exponitur* [10, 11].

- 14 Et venerunt ad me viri seniorum Israel,
2 et sederunt coram me. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
- 3 Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, et scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam : numquid interrogatus respondebo
4 eis? Propter hoc loquere eis, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Homo, homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam interrogans per eum me, ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum;
5 ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis.
- 6 Propterea dic ad domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Convertimini, et recedite ab idolis vestris, et ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras. Quia homo, homo de domo Israel, et de proselytis quicumque advena fuerit in Israel, si alienatus fuerit a me, et posuerit idola sua in corde suo, et scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, et venerit ad prophetam ut interroget per eum me : ego Dominus respondebo ei per me; et ponam faciem meam super hominem illum, et faciam eum in exemplum et in proverbium, et disperdam eum de medio populi mei; et scietis quia ego Dominus.
- Et propheta cum erraverit, et locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum, et extendam manum meam super illum, et delebo eum de medio populi mei Israel.
- Et portabunt iniquitatem suam; juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit : ut non erret ultra domus Israel a me, neque polluatur in universis prævaricationibus suis; sed sint mihi in populum, et ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

23) Ez. 12, 24.

14. — 1) *Viri seniorum Israel*, Ez. 8, 1; 20, 1.
— 5) Is. 1 4. — 6) Ez. 18, 30-32. — 8) *In exem-*

plum, Deut. 28, 37; Jer. 48, 39. — 9) Ez. 13, 3.
— 11) Ez. 11, 20; 37, 23. —

7. CAP. XIV, 12-23 : PRECES JUSTORUM NON LIBERABUNT POPULUM INFIDelem.
 — *Exponitur principium et illustratur exemplis famis* [XIV, 12-14], *pessimarum*
bestiarum [15, 16], *gladii* [17, 18] *et pestilentie* [19, 20]. *De sorte Jerusalem* [21-23].

12 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

13 Fili hominis, terra cum peccaverit mihi,
 ut prævaricetur prævaricans,
 extendam manum meam super eam,
 et conteram virgam panis ejus,
 et immittam in eam famem,
 et interficiam de ea hominem et jumentum.

14 Et si fuerint tres viri isti in medio ejus,
 Noe, Daniel, et Job,
 ipsi justitia sua liberabunt animas suas,
 ait Dominus exercituum.

15 Quod si et bestias pessimas induxero super terram
 ut vastem eam, et fuerit in via,
 eo quod non sit pertransiens propter bestias;
 tres viri isti si fuerint in ea,
 vivo ego, dicit Dominus Deus,
 quia nec filios nec filias liberabunt,
 sed ipsi soli liberabuntur,
 terra autem desolabitur.

17 Vel si gladium induxero super terram illam,
 et dixerò gladio : Transi per terram;
 et interfecero de ea hominem et jumentum;
 et tres viri isti fuerint in medio ejus,
 vivo ego, dicit Dominus Deus,
 non liberabunt filios neque filias,
 sed ipsi soli liberabuntur.

19 Si autem et pestilentiam immisero super terram illam,
 et effudero indignationem meam super eam in sanguine,
 ut auferam ex ea hominem et jumentum;
 et Noe, et Daniel, et Job fuerint in medio ejus,
 vivo ego, dicit Dominus Deus,
 quia filium et filiam non liberabunt,
 sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

21 Quoniam hæc dicit Dominus Deus :
 Quod et si quatuor judicia mea pessima,
 gladium, et famem, ac bestias malas, et pestilentiam,
 immisero in Jerusalem,
 ut interficiam de ea hominem et pecus,
 tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios et filias;
 ecce ipsi ingredientur ad vos,
 et videbitis viam eorum et adinventiones eorum,
 et consolabimini super malo quod induxi in Jerusalem,
 in omnibus quæ importavi super eam.

23 Et consolabuntur vos,
 cum videritis viam eorum,
 et adinventiones eorum;
 et cognoscetis quod non frustra fecerim omnia quæ feci in ea,
 ait Dominus Deus.

13) Ez. 4, 16; 5, 16. — 21) Ez. 5, 16, 17. — 22) Ez. 6, 8; 12, 16.

8. CAP. XV, 1-8 : PARABOLA DE LIGNO VITIS. — *Combustio ligni vitis sterilis* [XV, 1-5] *excidium Jerusalem figurat* [6-8].

15 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

2 Fili hominis, quid fiet de ligno vitis,
ex omnibus lignis nemorum
quæ sunt inter ligna silvarum?

3 Numquid tolletur de ea lignum ut fiat opus,
aut fabricabitur de ea paxillus
ut dependeat in eo quodcumque vas?

4 Ecce igni datum est in escam;
utramque partem ejus consumpsit ignis,
et medietas ejus redacta est in favillam :
numquid utile erit ad opus?

5 Etiam cum esset integrum,
non erat aptum ad opus;
quanto magis cum illud ignis devoraverit et combusserit,
nihil ex eo fiet operis!

6 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum,
quod dedi igni ad devorandum,
sic tradam habitatores Jerusalem.

7 Et ponam faciem meam in eos :
de igne egredientur,
et ignis consumet eos;
et scietis quia ego Dominus,
cum posuero faciem meam in eos,
8 et dedero terram inviam et desolatam,
eo quod prævaricatores extiterint,
dicit Dominus Deus.

9. CAP. XVI, 1-63 : DESCRIPTIO ALLEGORICA PECCATORUM JERUSALEM. — *Urbs Jerusalem meretrici æquiparatur quam Dominus infantem puellam amanter dilexit* [XVI, 1-5] *et in sponsam assumpsit* [6-14]; *sponsa vero infidelis fuit* [15-22] *et meretrix facta est* [23-34]. *Describitur poena uxoris adulteræ* [35-43]. *Jerusalem, quæ magis peccavit quam Samaria et Sodoma* [44-52], *veniam impetrabit sicut istæ* [53-58], *et propter pristina peccata confusione operietur* [59-63].

16 Et factus est sermo Domini ad me,
dicens :

2 Fili hominis, notas fac Jerusalem abo-
3 minationes suas; et dices : Hæc dicit
Dominus Deus Jerusalem : Radix tua et
generatio tua de terra Chanaan; pater
tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa.
4 Et quando nata es, in die ortus tui, non
est præcisus umbilicus tuus; et aqua non
es lota in salutem, nec sale salita, nec in-
5 voluta pannis. Non pepercit super te oculus,
ut faceret tibi unum de his, misertus

tui; sed projecta es super faciem terræ in
abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.

Transiens autem per te, vidi te concul- 6
cari in sanguine tuo; et dixi tibi, cum
esses in sanguine tuo : Vive; dixi, in-
quam, tibi : In sanguine tuo vive. Multi- 7
plicatam quasi germen agri dedi te; et
multiplicata es, et grandis effecta, et
ingressa es, et pervenisti ad mundum
muliebrem : ubera tua intumuerunt, et
pilus tuus germinavit; et eras nuda, et
confusione plena. Et transivi per te, et 8

15. — 2) *Vitis*, Ps. 79, 9; Is. 3, 14; 5, 1; Jer. 2, 21; Ez. 17, 6; Os. 10, 1.

16. — 2) Ez. 20, 4; 22, 3. — 3) *Pater tuus Amorrhæus*, Gen. 15, 16. *Mater tua Cethæa*,

Gen. 27, 46. — 7) *Multiplicatam ... effecta*, Ex. 1, 7. — 8) *Expandi ... super te*, Ruth 3, 9. *Ingressus ... tecum*, Ex. 24, 7, 8. *Facta es mihi*, Is. 54, 6; Jer. 2, 2; 3, 1-4; Ez. 23, 4. Os. 2, 20.

vidi te; et ecce tempus tuum, tempus amantium; et expandi amictum meum super te, et operui ignominiam tuam; et iuravi tibi, et ingressus sum pactum tecum, ait Dominus Deus, et facta es mihi.

9 Et lavi te aqua, et emundavi sanguinem
10 tuum ex te, et unxi te oleo. Et vestivi te discoloribus, et calceavi te ianthino; et
11 cinxi te bysso, et indui te subtilibus. Et ornavi te ornameto, et dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris
12 in capite tuo. Et ornata es auro et argento, et vestita es bysso et polymito et multicoloribus; similam, et mel, et oleum comedisti; et decora facta es vehementer nimis, et profecisti in regnum.
14 Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15 Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo; et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti,
16 ut ejus fieres. Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, et fornicata es super eis sicut non est factum, neque futurum est. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo atque argento meo, quæ dedi tibi, et fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, et operuisti illas, et oleum meum et thymiam meum posuisti coram eis. Et panem meum quem dedi tibi, similam, et oleum, et mel, quibus enutrive te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis; et factum est, ait Dominus Deus. Et tulisti filios tuos et filias tuas, quas generasti mihi, et immolasti eis ad devorandum.
21 Numquid parva est fornicatio tua? Immolasti filios meos, et dedisti, illos consecrans, eis. Et post omnes abominationes tuas et fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, et confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23 Et accidit post omnem malitiam tuam
24 (væ, væ tibi! ait Dominus Deus), et ædificasti tibi lupanar, et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ, et abominabilem fecisti decorem

tuum; et divisisti pedes tuos omni transcunt, et multiplicasti fornicationes tuas; et fornicata es cum filiis Ægypti, vicinis tuis, magnarum carnum; et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me. Ecce ego extendam manum meam super te, et auferam justificationem tuam, et dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quod necdum fueris expleta; et postquam fornicata es, nec sic es satiata; et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis, et nec sic satiata es.

In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis et procacis? Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, et excelsum tuum fecisti in omni platea; nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium; sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes, tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, et dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, et post te non erit fornicatio; in eo enim quod dedisti mercedes, et mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

Propterea, meretrix, audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, et revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, et super idola abominatonum tuarum, in sanguine filiorum tuorum quos dedisti eis, ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es, et omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas; et congregabo eos super te undique, et nudabo ignominiam tuam coram eis, et videbunt omnem turpitudinem tuam. Et judicabo te judiciis adulterarum, et effundentium sanguinem; et dabo te in sanguinem furoris et zeli. Dabo te in manus eorum, et destruent lupanar tuum, et demolientur prostibulum tuum; et denudebunt te vestimentis tuis, et auferent vasa decoris tui, et derelinquent te nudam, plenamque ignominia; et adducent super te multitudinem, et lapidabunt te lapidibus, et trucidabunt te gladiis suis; et comburent domos tuas igni, et al

— 15) Is. 1, 21; 57, 8; Jer. 2, 20; 3, 2, 6, 20; Ez. 23, 3, 8, 11, 12; Os. 1, 2. — 17) Ez. 7, 20. — 20) IV Reg. 16, 3; 21, 6; 23, 10; II Par. 33, 6; Ez. 33, 37. — 26) Ez. 23, 10-21. — 28) IV Reg. 16, 7-18; II Par. 28, 10-21; Jer. 2, 18-30; Ez. 23, 12-16. — 37) Ecce ... undique, Ez. 23, 22. Nuda-

bo ... tuam, Ez. 23, 10, 29; Os. 2, 10. — 38) Judicabo ... adulterarum, Lev. 20, 10; Deut. 22, 22; Ez. 23, 45. Effundentium sanguinem, Ez. 21, 12; Lev. 24, 17. Dabo ... zeli, Num. 5, 11-31. — 40) Ez. 23, 47. — 41) Comburent ... igni, IV Reg.

- facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum; et desines fornicari, et mercedes ultra non dabis; et requiescet indignatio mea in te; et auferetur zelus meus a te, et quiescam, nec irascar amplius.
- 43 Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, et provocasti me in omnibus his, quapropter et ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus; et non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.
- 44 Ecce omnis qui dicit vulgo proverbium, in te assumet illud, dicens: Sicut mater, ita et filia ejus. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum suum et filios suos; et soror sororum tuarum es tu, quæ projecit viros suos et filios suos: mater vestra Cethæa, et pater vester Amorrhæus. Et soror tua major, Samaria, ipsa et filia ejus, quæ habitant ad sinistram tuam; soror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma, et filia ejus. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus; pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.
- 48 Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma, soror tua, ipsa et filia ejus, sicut fecisti, tu et filia tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ, sororis tuæ: superbia, saturitas panis et abundantia, et otium ipsius, et filiarum ejus; et manum egeno et pauperi non porrigebant; et elevatae sunt, et fecerunt abominationes coram me; et abstuli eas sicut vidisti.
- 51 Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit; sed vicisti eas sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis quas operata es.

Ergo et tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, scelertius agens ab eis: justificatae sunt enim a te; ergo et tu confundere, et porta ignominiam tuam, quæ justificasti sorores tuas.

Et convertam restituens eas conversione Sodomorum cum filiabus suis, et conversione Samariæ et filiarum ejus, et convertam reversionem tuam in medio earum, ut portes ignominiam tuam, et confundaris in omnibus quæ fecisti consolans eas. Et soror tua Sodoma et filia ejus revertentur ad antiquitatem suam, et Samaria et filia ejus revertentur ad antiquitatem suam, et tu et filia tuæ revertimini ad antiquitatem vestram. Non fuit autem Sodoma, soror tua, audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ, antequam revelaretur malitia tua, sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, et cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum quæ ambiunt te per gyrum. Scelus tuum et ignominiam tuam tu portasti, ait Dominus Deus.

Quia hæc dicit Dominus Deus: Et faciam tibi sicut despexisti juramentum, ut irritum faceres pactum; et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ, et suscitabo tibi pactum sempiternum. Et recordaberis viarum tuarum, et confunderis, cum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis; et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo. Et suscitabo ego pactum meum tecum, et scies quia ego Dominus; et recorderis, et confundaris, et non sit tibi ultra aperire os præ confusione tuâ, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus.

10. CAP. XVII, 1-24: DOMUS DAVIDICA HUMILIABITUR ET EXALTABITUR. — *Parabola de duabus aquilis, de cedro et de vinea* [XVII, 1-7]. *Vinea eradicata* [8-10] *figurat regem Sedeciam* [11-18], *quem Dominus percutiet* [19-21]. *Adduntur promissiones messianicæ* [22-24].

- 17 Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
- 2 Fili hominis, propone ænigma, et narra
- 3 parabolam ad domum Israel; et dices:
- Hæc dicit Dominus Deus: Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad
- 4 Libanum, et tulit medullam cedri. Summitatem frondium ejus avulsit, et transportavit eam in terram Chanaan; in urbe
- 5 negotiatorum posuit illam. Et tulit de semine terræ, et posuit illud in terra pro semine, ut firmaret radicem super aquas

multas; in superficie posuit illud. Cumque germinasset, crevit in vineam latiore, humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam, et radices ejus sub illa erant; facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines. Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis; et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

In terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes, et portet fru-

25, 9; Jer. 39, 8; 52, 13. — 46) Soror ... Samaria, Ez. 23, 4, 33. — 49) Gen. 19, 1-29. — 53) Ez. 29, 14; 39, 25; Soph. 2, 7; 3, 20. — 57) Filiarum Sy-

ria, IV Reg. 16, 5-7; Is. 7, 1, 2. — 58) Ez. 23, 35. 17. — 3) Venit ad Libanum, Jer. 22, 23. — 6) In vineam, Ez. 15, 2, 6. — 12) Rex ... in Ba-

9 ctum, ut sit in vineam grandem. Dic :
Hæc dicit Dominus Deus : Ergone prospera-
bitur? nonne radices ejus evellet, et
fructus ejus distringet, et siccabit omnes
palmites germinis ejus, et arescet, et non
in brachio grandi, neque in populo multo,
10 ut evelleret eam radicibus? Ecce plantata
est; ergone prosperabitur? nonne, cum
tetigerit eam ventus urens, siccabitur, et
in areis germinis sui arescet?

11 Et factum est verbum Domini ad me,
12 dicens : Dic ad domum exasperantem :
Nescitis quid ista significant? Dic : Ecce
venit rex Babylonis in Jerusalem; et assu-
met regem et principes ejus, et adducet
13 eos ad semetipsum in Babylonem. Et
tollet de semine regni, ferietque cum eo
foedus, et ab eo accipiet jusjurandum. Sed
14 et fortes terræ tollet, ut sit regnum hu-
mile, et non elevetur, sed custodiat pactum
ejus, et servet illud. Qui recedens ab eo
15 misit nuntios ad Ægyptum, ut daret sibi
equos et populum multum : numquid
prosperabitur, vel consequetur salutem,
qui fecit hæc? et qui dissolvit pactum,
16 numquid effugiet? Vivo ego, dicit Do-
minus Deus, quoniam in loco regis qui
constituit eum regem, cuius fecit irritum
juramentum, et solvit pactum quod habe-
bat cum eo, in medio Babylonis morietur.
17 Et non in exercitu grandi, neque in
populo multo, faciet contra eum Pharaon

prælium : in jactu aggeris, et in exstruc-
tione vallorum, ut interficiat animas
multas. Spreverat enim juramentum, ut 18
solveret foedus, et ecce dedit manum suam;
et cum omnia hæc fecerit, non effugiet.

Propterea hæc dicit Dominus Deus : 19
Vivo ego, quoniam juramentum quod spre-
vit, et foedus quod prævaricatus est, po-
nam in caput ejus. Et expandam super 20
eum rete meum, et comprehendetur in
sagena mea; et adducam eum in Babylo-
nem, et judicabo eum ibi in prævaricatione
qua desepxit me. Et omnes profugi ejus, 21
cum universo agmine suo, gladio cadent;
residui autem in omnem ventum disper-
gentur, et sciatis quia ego Dominus locu-
tus sum.

Hæc dicit Dominus Deus : Et sumam 22
ego de medulla cedri sublimis, et ponam;
de vertice ramorum ejus tenerum distrin-
gam, et plantabo super montem excelsum
et eminentem. In monte sublimi Israel 23
plantabo illud, et erumpet in germen, et
faciet fructum, et erit in cedrum magnam;
et habitabunt sub ea omnes volucres, et
universum volatile sub umbra frondium
ejus nidificabit; et scient omnia ligna 24
regionis quia ego Dominus humiliavi
lignum sublime, et exaltavi lignum hu-
mile; et siccavi lignum viride, et frondere
feci lignum aridum. Ego Dominus locutus
sum, et feci.

11. CAP. XVIII, 1-32 : JUDICIORUM DIVINORUM OSTENDITUR JUSTITIA. — *Prin-*
cipium generale : anima quæ peccaverit ipsa morietur [XVIII, 1-4]; *justus vero vila*
vivet [5-9]. *Filius impius patris justi punitur* [10-13]; *filius innocens iniquitatem*
patris impii non portabit [14-20]; *impius qui penitentiam egerit salvabitur* [21-23];
justus qui iniquitatem fecerit castigabitur [24]. *Conclusio* [25-32].

18 Et factus est sermo Domini ad me, di-
cens :

2 Quid est quod inter vos parabolam ver-
titis in proverbium istud in terra Israel,
dicentes : Patres comederunt uvam acer-
bam, et dentes filiorum obstupescunt?

3 Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit
ultra vobis parabola hæc in proverbium
4 in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt;
ut anima patris, ita et anima filii mea
est : anima quæ peccaverit, ipsa mo-
rietur.

5 Et vir si fuerit justus, et fecerit judicium
6 et justitiam; in montibus non comederit,
et oculos suos non levaverit ad idola domus
Israel; et uxorem proximi sui non viola-
verit, et ad mulierem menstruam non
7 accesserit; et hominem non contristave-

rit, pignus debitori reddiderit, per vim
nihil rapuerit; panem suum esurienti de-
derit, et nudum operuerit vestimento; ad 8
usuram non commodaverit, et amplius
non acceperit; ab iniquitate averterit ma-
num suam, et judicium verum fecerit inter
virum et virum; in præceptis meis am- 9
bulaverit, et judicia mea custodierit, ut
faciat veritatem : hic justus est, vita vivet,
ait Dominus Deus.

Quod si genuerit filium latronem, effun- 10
dentem sanguinem, et fecerit unum de
istis; et hæc quidem omnia non facien- 11
tem, sed in montibus comedentem, et uxo-
rem proximi sui polluentem; egenum et 12
pauperem contristantem, rapientem rapi-
nas, pignus non reddentem, et ad idola
levantem oculos suos, abominationem fa-

bylonem, IV Reg. 24, 10-15. — 13) Tollet ... jus-
jurandum, IV Reg. 24, 17. — 20) Ez. 12, 13;
32, 3. — 24) Ez. 22, 14.

18. — 2) Patres ... obstupescunt, Jer. 31, 29.
— 6) Lev. 18, 10, 20. — 7) Nudum ... vestimento,
Is. 58, 7, 10; Matth. 25, 35, 36. — 8) Lev. 25,

13 cientem; ad usuram dantem, et amplius accipientem: numquid vivet? Non vivet; cum universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14 Quod si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit,

15 et non fecerit simile eis; super montes non comederit, et oculos suos non lavaverit ad idola domus Israel, et uxorem proximi sui non violaverit; et virum non contristaverit, pignus non retinuerit, et rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, et nudum operuerit vestimento;

16 a pauperis injuria averterit manum suam, usuram et superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit; hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita vivet.

17 Pater ejus, quia calumniatus est, et vim fecit fratri, et malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate.

18 sua. Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet quia filius iudicium et justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, et fecit

20 illa; vivet vita. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur; filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii; justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum.

21 Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, et custodierit omnia præcepta mea, et fecerit iudicium et justitiam, vita vivet et

22 non morietur; omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor; in justitia sua, quam operatus est, vivet.

23 Numquid voluntatis meæ est mors impii?

dicat Dominus Deus; et non ut convertatur a viis suis, et vivat?

24 Si autem averterit se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes quas operari solet impius, numquid vivet? Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur; in prævaricatione qua prævaricatus est, et in peccato suo quod peccavit, in ipsis morietur.

25 Et dixistis: Non est æqua via Domini! Audite ergo, domus Israel: Numquid via mea non est æqua? et non magis viæ vestræ prævæ sunt? Cum enim averterit

26 se justus a justitia sua, et fecerit iniquitatem, morietur in eis, in injustitia quam operatus est morietur. Et cum averterit

27 se impius ab impietate sua quam operatus est, et fecerit iudicium et justitiam, ipse animam suam vivificabit; considerans

28 enim, et avertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita vivet, et non morietur. Et dicunt filii Israel: Non

29 est æqua via Domini! Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel? et non magis viæ vestræ prævæ?

30 Idcirco unumquemque juxta vias suas iudicabo, domus Israel, ait Dominus Deus.

Convertimini, et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, et non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite a

31 vobis omnes prævaricationes vestras in quibus prævaricati estis, et facite vobis cor novum, et spiritum novum: et quare moriemini, domus Israel? Quia nolo

32 mortem morientis, dicit Dominus Deus; revertimini, et vivite.

12. CAP. XIX, 1-14: PLANCTUS SUPER ULTIMOS JUDA REGES. — *Parabola leunculorum bonum sortem Joachaz [XIX, 1-4], Joakim et Joachin figurat [5-9]. Parabola vineæ [10, 11] sortem Sedecie adumbrat [12-14].*

19 Et tu, assume planctum super principes Israel; 2 et dices:

Quare mater tua læna inter leones cubavit?
in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3 Et eduxit unum de leunculis suis,
et leo factus est;

et didicit capere prædam,
hominemque comedere.

4 Et audierunt de eo gentes;

et non absque vulneribus suis ceperunt eum,
et adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

35-37. — 13) Sanguis ... erit, Lev. 20, 9, 11; Ez. 33, 4. — 19) Quare ... patris, Ex. 20, 5. — 20) Deut. 24, 16; IV Reg. 14, 6; II Par. 25, 4. — 23) Sap. 1, 13; 11, 24; 12, 19; Ez. 33, 11; I Tim. 2, 4, 6; II Petr. 3, 9. — 24) Eccli. 26, 27;

Ez. 3, 20; 14, 13; 33, 12, 13, 18. — 25) Non ... Domini, Ez. 33, 17, 20. — 27) Is. 1, 16-18; 55, 7; Jer. 18, 8; Ez. 33, 14, 19. — 30) Idcirco ... iudicabo, Ez. 7, 3, 8; 33, 20. — 32) Ez. 18, 23. — 19. — 4) IV Reg. 23, 33, 34; Jer. 22, 11, 12. —

- 5 Quæ cum vidisset quoniam infirmata est,
et periit expectatio ejus,
tulit unum de leunculis suis,
leonem constituit eum.
- 6 Qui incedebat inter leones,
et factus est leo;
et didicit prædam capere,
et homines devorare;
- 7 didicit viduas facere,
et civitates eorum in desertum adducere;
et desolata est terra et plenitudo ejus a voce rugitus illius.
- 8 Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis,
et expandebant super eum rete suam;
in vulneribus earum captus est,
et miserunt eum in caveam;
- 9 in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis,
miseruntque eum in carcerem,
ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.
- 10 Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est;
fructus ejus et frondes ejus creverunt ex aquis multis.
- 11 Et factæ sunt ei virgæ solidæ in scepra dominantium,
et exaltata est statura ejus inter frondes,
et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.
- 12 Et evulsa est in ira, in terramque projecta,
et ventus urens siccavit fructum ejus;
marcuerunt et arefactæ sunt virgæ roboris ejus :
ignis comedit eam.
- 13 Et nunc transplantata est in desertum,
in terra invia et sitiendi.
- 14 Et egressus est ignis de virga ramorum ejus,
qui fructum ejus comedit;
et non fuit in ea virga fortis,
sceptrum dominantium.
Planctus est, et erit in planctum.

III. — IN ANNO SEPTIMO CAPTIVITATIS JOACHIN.

[XX, 1 — XXIII, 49.]

1. CAP. XX, 1-44 : OPPONITUR INFIDELITAS ISRAEL FIDELITATI DOMINI. —
Senioribus Dominum consulentibus respondet propheta [XX, 1-4]; facinora ab Israelitis in Ægypto [5-9], in deserto [10-26] et in terra Chanaan perpetrata enarrat [27-29]; populo idololatriæ dedito [30, 31] pœnam divinam nuntiat [32-39]; denique instaurationem gentis mundaæ et fidelis describit [40-44].
- 20 Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis, venerunt viri de senioribus Israel ut interrogarent Dominum, et sederunt coram me. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
- 3 Fili hominis, loquere senioribus Israel, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Numquid ad interrogandum me vos venistis ? Vivo ego quia non respondebo vobis,
- 4 ait Dominus Deus. Si iudicas eos, si iudicas, fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis. Et dices ad eos :
- 5 Hæc dicit Dominus Deus : In die qua elegi Israel, et levavi manum meam pro stirpe domus Jacob, et apparui eis in terra Ægypti, et levavi manum meam pro eis, dicens : Ego Dominus Deus vester; in die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram
- 6

5) IV Reg. 23, 36. — 9) Jer. 22, 26, 27. —
13) IV Reg. 24, 12-16.

20. — 1) In anno septimo, Ez. 1, 2; 8, 1. —
5, 6) Ex. 6, 2-8. —

quam provideram eis, fluentem lacte et melle, quæ est egregia inter omnes terras.

7 Et dixi ad eos : Unusquisque offensiones oculorum suorum abiciat, et in idolis Ægypti nolite pollui : ego Dominus Deus

8 vester. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire ; unusquisque abominaciones oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt. Et dixi ut effunderem indignationem meam super eos, et implem iram meam in eis, in medio terræ

9 Ægypti. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus in quarum medio erant, et inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10 Ejeci ergo eos de terra Ægypti, et eduxi eos in desertum. Et dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo vivet in eis ; insuper et sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me et eos, et scirent quia ego Dominus sanctificans eos. Et irritaverunt me domus Israel in deserto ; in præceptis meis non ambulaverunt, et judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis, et sabbata mea violaverunt vehementer. Dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in

14 deserto, et consumerem eos ; et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus de quibus ejeci eos in conspectu

15 earum. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram quam dedi eis, fluentem lacte et melle, præcipuam terrarum omnium :

16 quia judicia mea projecerunt, et in præceptis meis non ambulaverunt, et sabbata mea violaverunt, post idola enim cor eorum

17 gradiebatur. Et pepercit oculus meus super eos, ut non interficerem eos ; nec consumpsi eos in deserto.

18 Dixi autem ad filios eorum in solitudine : In præceptis patrum vestrorum nolite incedere ; nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus vester : in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, et facite ea.

20 Et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me et vos, et sciatis quia

21 ego sum Dominus Deus vester. Et exacerbaverunt me filii : in præceptis meis non ambulaverunt, et judicia mea non custodierunt ut facerent ea, quæ cum fecerit homo, vivet in eis, et sabbata mea violaverunt. Et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, et implem iram meam in eis in deserto. Averti

autem manum meam, et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum. Item levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, et ventilarem in terras, eo quod judicia mea non fecissent, et præcepta mea reprobassent et sabbata mea violassent, et post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivent. Et polui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperit vulvam, propter delicta sua ; et scient quia ego Dominus.

Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis, et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Adhuc et in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cum sprevisent me contemnentes, et induxissem eos in terram super quam levavi manum meam ut darem eis : viderunt omnem collem excelsum, et omne lignum nemorosum ; et immolaverunt ibi victimas suas, et dederunt ibi irritationem oblationis suæ, et posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, et libaverunt libationes suas. Et dixi ad eos : Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini ? et vocatum est nomen ejus Excelsus usque ad hanc diem.

Propterea dic ad domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Certe in via patrum vestrorum vos polluimini, et post offendicula eorum vos fornicamini ; et in oblatione donorum vestrorum, cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie ; et ego respondebo vobis, domus Israel ? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium : Erimus sicut gentes et sicut cognationes terræ, ut colamus ligna et lapides. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, et in brachio extento, et in furore effuso, regnabo super vos. Et educam vos de populis, et congregabo vos de terris in quibus dispersi estis ; in manu valida, et in brachio extento, et in furore effuso, regnabo super vos. Et adducam vos in desertum populorum, et judicabor vobiscum ibi facie ad faciem. Sicut iudicio contendam adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus. Et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis fœderis. Et eligam de vobis transgressores et impios, et de terra inco-

8) Ex. 14, 12 ; 32, 4-6. — 9) Ex. 32, 10 ; Num. 14, 13-16. — 10) Ex. 13, 18, 20. — 11) Lev. 18, 5 ; Rom. 10, 5. — 12) Ex. 20, 8 ; 31, 13 ; Deut. 5, 12-15. — 13) Num. 14, 22-30. —

19) Ego ... vester, Ex. 20, 2. In præceptis ... ea, Deut. 5, 32, 33. — 21) Num. 25, 1-5. — 28) Ez. 6, 13 ; 8, 17. — 32) Ut colamus ... lapides, Deut. 4, 28. — 35) Num. 14, 20-23, 28-30. — 39) No-

latus eorum educam eos, et in terram Israel non ingredientur; et scietis quia
 39 ego Dominus. Et vos, domus Israel, hæc dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, et servite eis.
 Quod si et in hoc non audieritis me, et nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris et in idolis vestris:
 40 in monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israel: omnes, inquam, in terra in qua placebunt mihi; et ibi quæram primitias vestras, et initium decimarum vestrarum, in omnibus sanctificationibus vestris. In odorem suavitatis
 41 suscipiam vos, cum eduxero vos de popu-

lis, et congregavero vos de terris in quas dispersi estis; et sanctificabor in vobis in oculis nationum. Et scietis quia ego
 42 Dominus, cum induxero vos ad terram Israel, in terram pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, et
 43 omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis; et displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnibus malitiis vestris quas fecistis. Et scietis quia ego
 44 Dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum, et non secundum vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima, domus Israel, ait Dominus Deus.

2. CAP. XX, 45—XXI, 32: GLADIUS DOMINI PERCUTIET JERUSALEM ET AMMON.

— *Parabola de incendio saltus meridiani* [XX, 45-48]. *Dominus gladium suum in Jerusalem immittet* [XX, 49—XXI, 5], *et dissolventur universæ manus* [6, 7]. *Exacutus est gladius ad cædendas victimas* [8-11], *et Israel terribili modo percutietur* [12-17]. *Regi Babylonis in bivio divinationem querenti* [18-21] *monstratur Jerusalem ut eam obsideat* [22-24]. *Sedecias humiliabitur* [25-27]. *Gladius Domini Ammonitis destruet* [28-32].

45 Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

46 Fili hominis, pone faciem tuam contra viam austri,
 et stilla ad africanum,
 et propheta ad saltum agri meridiani.
 47 Et dices saltui meridiano:

Audi verbum Domini;
 hæc dicit Dominus Deus:
 Ecce ego succendam in te ignem,
 et comburam in te omne lignum viride,
 et omne lignum aridum;
 non extinguetur flamma succensionis;
 et comburetur in ea omnis facies
 ab austro usque ad aquilonem;
 48 et videbit universa caro quia ego Dominus succendi eam,
 nec extinguetur.

49 Et dixi: A, a, a, Domine Deus; ipsi
 dicunt de me: Numquid non per para-

bolas loquitur iste? Et factus est sermo
 Domini ad me, dicens: 21

2 Fili hominis, pone faciem tuam ad Jerusalem,
 et stilla ad sanctuaria,
 et propheta contra humum Israel.
 3 Et dices terræ Israel:
 Hæc dicit Dominus Deus:

Ecce ego ad te,
 et ejiciam gladium meum de vagina sua,
 et occidam in te justum et impium.

4 Pro eo autem quod occidi in te justum et impium,
 idcirco egredietur gladius meus de vagina sua
 ad omnem carnem, ab austro usque ad aquilonem:

men ... vestris, Jer. 44, 25, 26; Ez. 36, 23; 43, 7.
 — 41) Congregavero ... estis, Ez. 11, 17. Sancti-

ficabor ... nationum, Ez. 36, 23; 39, 27. —
 43) Ez. 6, 9.
 21. — 3) Deut. 32, 41, 42. — 7) Ecce venit et

- 5 ut sciat omnis caro quia ego Dominus
eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.
- 6 Et tu, fili hominis, ingemisce in contritione lumborum,
et in amaritudinibus ingemisce coram eis.
- 7 Cumque dixerint ad te : Quare tu gemis?
dices : Pro auditu;
quia venit, et tabescet omne cor,
et dissolventur universæ manus,
et infirmabitur omnis spiritus,
et per cuncta genua fluent aquæ;
ecce venit, et fiet, ait Dominus Deus.
- 8 Et factus est sermo Domini ad me, di- | Fili hominis, propheta, et dices : Hæc 9
cens : | dicit Dominus Deus : Loquere.
- Gladius, gladius exacutus est, et limatus.
- 10 Ut cædat victimas, exacutus est;
ut splendeat, limatus est :
qui moves sceptrum filii mei, succidisti omne lignum.
- 11 Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu;
iste exacutus est gladius, et iste limatus est,
ut sit in manu interficientis.
- 12 Clama, et ulula, fili hominis,
quia hic factus est in populo meo,
hic in cunctis ducibus Israel qui fugerant;
gladio traditi sunt cum populo meo;
- 13 idcirco plaude super femur, [13] quia probatus est;
et hoc, cum sceptrum subverterit, et non erit,
dicit Dominus Deus.
- 14 Tu ergo, fili hominis, propheta,
et percute manu ad manum;
et duplicetur gladius,
ac triplicetur gladius interfectorum.
Hic est gladius occisionis magnæ,
qui obstupescere eos facit,
et corde tabescere,
et multiplicat ruinas.
- 15 In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti,
et limati ad fulgendum,
amicti ad cædem.
- 16 Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram,
quocumque faciei tuæ est appetitus.
- 17 Quin et ego plaudam manu ad manum,
et implebo indignationem meam :
ego Dominus locutus sum.
- 18 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :
- 19 Et tu, fili hominis, pone tibi duas vias, | viarum, divinationem quærens, commi-
ut veniat gladius regis Babylonis : de | scens sagittas, interrogavit idola, exta
terra una egredientur ambæ; et manu | consuluit. Ad dexteram ejus facta est divi- 22
capiet conjecturam, in capite viæ civitatis
20 conjiciet. Viam pones ut veniat gladius
ad Rabbath filiorum Ammon, et ad Judam
21 in Jerusalem munitissimam. Stetit enim
rex Babylonis in bivio, in capite duarum |
natio super Jerusalem, ut ponat arietes,
ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in
ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut
comportet aggerem, ut ædificet munitio-
nes. Eritque quasi consulens frustra 23

oraculum in oculis eorum, et sabbatorum otium imitans; ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24 Idcirco hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestrae, et revelastis prævaricationes vestras, et apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris, pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemi.

25 Tu autem, profane, impie dux Israel, cujus venit dies in tempore iniquitatis

Mucro, mucro, evagina te ad occidendum; lima te ut interficias et fulgeas; cum tibi viderentur vana, et divinarentur mendacia, ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.

30 Revertere ad vaginam tuam,

in loco in quo creatus es;

in terra nativitatis tuæ judicabo te.

31 Et effundam super te indignationem meam,

in igne furoris mei sufflabo in te,

daboque te in manus hominum insipientium, et fabricantium interitum.

32 Igni eris cibus,

sanguis tuus erit in medio terræ,

oblivioni traderis;

quia ego Dominus locutus sum.

3. CAP. XXII, 1-31 : SCELERA JERUSALEM. — *Introductio* [XX, 1-5]. *Peccata Jerusalem enumerantur* [6-12]. *Cives urbis in nationes dispergentur* [13-16]. *Domus Israel igne conflabitur* [17-22]. *Duces et principes populum decipiunt et in errorem inducunt* [23-29]. *Non est in Israel vir justus* [30, 31]!

22 Et factum est. verbum Domini ad me, dicens :

2 Et tu, fili hominis, nonne judicas, nonne judicās civitatem sanguinam? Et ostendes ei omnes abominationes suas, et dices :

Hæc dicit Dominus Deus : Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus; et quæ fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur. In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti; et in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es; et appropinquare fecisti dies tuos, et adduxisti tempus annorum tuorum : propterea dedi te opprobrium gentibus, et irrisio-

5 nem universis terris. Quæ juxta sunt, et quæ procul a te, triumphabunt de te, sordida, nobilis, grandis interitum.

6 Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te, ad effundendum sanguinem. Patrem et matrem contumeliis affecerunt in te; advenam calumniati sunt

in medio tui; pupillum et viduam contristaverunt apud te. Sanctuaria mea spre- 8 visti, et sabbata mea polluisti. Viri de- 9 tractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, et super montes comederunt in te; scelus operati sunt in medio tui. Verecundiora patris discooperuerunt in te; 10 immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te; et unusquisque in uxore proximi 11 sui operatus est abominationem, et socer nulum suam polluit nefarie; frater sororem suam, filiam patris sui, oppressit in te. Munera acceperunt apud te ad effunden- 12 dum sanguinem; usuram et superabundantiam acceperunt, et avare proximos tuos calumniaberis; meique oblita es, ait Do- minus Deus.

13 Ecce complosi manus meas super avari- 14 tiam tuam, quam fecisti, et super sanguinem qui effusus est in medio tui. Num- quid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt

22. — 2) Nonne judicas, Ez. 20, 4. Civitatem sanguinam, Ez. 7, 23; 16, 38; 23, 37; 24, 7; 33, 25. — 4) Propterea ... terris, Ez. 5, 14. — 7) Ez. 20, 12; 22, 21, 22. — 10) Lev. 18, 7, 8;

20, 11, 18. — 11) Lev. 18, 9, 15; 20, 12, 17. — 12) Munera ... sanguinem, Deut. 27, 25. Usuram ... calumniaberis, Ez. 22, 24; Lev. 25,

- manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus sum, et faciam.
- 15 Et dispergam te in nationes, et ventilabo te in terras, et deficiere faciam immunditiam tuam a te. Et possidebo te in conspectu gentium; et scies quia ego Dominus.
- 17 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
- 18 Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam; omnes isti æs, et stannum, et ferrum, et plumbum in medio fornacis; scoria argenti facti sunt. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Eo quod versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem, congregatione argenti, et æris, et stanni, et ferri, et plumbi, in medio fornacis, ut succendam in ea ignem ad conflandum. Sic congregabo in furore meo, et in ira mea, et requiescam, et conflabo vos. Et congregabo vos, et succendam vos in igne furoris mei, et conflabimini in medio ejus. Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus; et scietis quia ego Dominus, cum effuderim indignationem meam super vos.
- 23 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
- 24 Fili hominis, dic ei : Tu es terra immunda, et non compluta in die furoris.
- 25 Conjuratio prophetarum in medio ejus :
- sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas devoraverunt; opes et pretium acceperunt; viduas ejus multiplicaverunt in medio illius. Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, et polluerunt sanctuaria mea; inter sanctum et profanum non habuerunt distantiam, et inter pollutum et mundum non intellexerunt; et a sabbatis meis averterunt oculos suos, et coinquinabar in medio eorum. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, et ad perdendas animas, et avare ad sectanda lucra. Prophetæ autem ejus lineabant eos absque temperamento, videntes vana, et divinantes eis mendacium, dicentes : Hæc dicit Dominus Deus, cum Dominus non sit locutus. Populi terræ calumniabantur calumniari, et rapiebant violenter; egenum et pauperem affligebant, et advenam opprimebant calumnia absque judicio. Et quæsi de eis virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam; et non inveni. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos; viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

4. CAP. XXIII, 1-49 : PARABOLA DE DUABUS SORORIBUS PRAVIS, OOLLA ET OOLIBA. — *Due sorores, adumbrantes Samariam et Jerusalem, fornicatæ sunt primum in Ægypto [XXIII, 1-4]. Postea Samaria cum Assyriis peccavit et punita est [5-10]. Jerusalem autem cum Assyriis [11-13], Chaldeis [14-18] et Ægyptiis se coinquinavit [19-21] : propterea Dominus Chaldaeos contra eam suscitabit [22-27], et calicem sororis suæ Samariam bibet Jerusalem [28-35]. Iterum describuntur scelera duarum sororum [36-44] atque earum pœna [45-49].*

23 Et factus est sermo Domini ad me dicens :

- 2 Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt;
- 3 et fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt; ibi subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammæ pubertatis earum.
- 4 Nomina autem earum, Oolla major, et Ooliba soror ejus minor; et habui eas, et pepererunt filios et filias. Porro earum nomina, Samaria Oolla, et Jerusalem Ooliba.
- 5 Fornicata est igitur super me Oolla, et insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantem,

35-37, Deut. 23, 19, 20; Ez. 18, 13, — 15) Ez. 5, 10, — 18) Is. 1, 22; Jer. 6, 28-30; Lam. 4, 1, — 26) Soph. 3, 4, — 27) Mich. 3, 1, 2, 11; Soph. 3, 3; — 28) Ez. 13, 9; 10. — 30) Gen. 18, 26, — 23, — 2) Ez. 16, 45, 46. — 3) Ez. 16, 22, 26, — 4) Habui eas, Ez. 16, 8, — 5) IV Reg. 15, 19;

- 6 vestitos hyacintho,
principes, et magistratus,
juvenes cupidinis,
universos equites, ascensores equorum.
- 7 Et dedit fornicationes suas super eos electos,
filios Assyriorum universos;
et in omnibus in quos insanivit,
in immunditiis eorum polluta est.
- 8 Insuper et fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit;
nam et illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus,
et illi confregerunt ubera pubertatis ejus,
et effuderunt fornicationem suam super eam.
- 9 Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum,
in manus filiorum Assur,
super quorum insanivit libidine.
- 10 Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus,
filios et filias ejus tulerunt,
et ipsam occiderunt gladio;
et factæ sunt famosæ mulieres,
et judicia perpetraverunt in ea.
- 11 Quod cum vidisset soror ejus Ooliba,
plus quam illa insanivit libidine;
et fornicationem suam super fornicationem sororis s. .
- 12 ad filios Assyriorum præbuit impudenter,
ducibus et magistratibus ad se venientibus,
indutis veste varia,
equitibus qui vectabantur equis,
et adolescentibus forma cunctis egregia.
- 13 Et vidi quod polluta esset via una ambarum.
- 14 Et auxit fornicationes suas;
cumque vidisset viros depictos in pariete,
imagines Chaldæorum expressas coloribus,
et accinctos balteis renes,
et tiaras tinctas in capitibus eorum,
formam ducum omnium,
similitudinem filiorum Babylonis,
terræque Chaldæorum. in qua orti sunt,
insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum,
et misit nuntios ad eos in Chaldæam.
- 15 Cumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile mammaram,
polluerunt eam stupris suis;
et polluta est ab eis,
et saturata est anima ejus ab illis.
- 16 Denudavit quoque fornicationes suas,
et discooperuit ignominiam suam;
et recessit anima mea ab ea,
sicut recesserat anima mea a sorore ejus :
- 17 multiplicavit enim fornicationes suas,
recordans dies adolescentiæ suæ,
quibus fornicata est in terra Ægypti.
- 18 Et insanivit libidine super concubitum eorum,
quorum carnes sunt ut carnes asinorum,
et sicut fluxus equorum fluxus eorum.
- 19 Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ,
quando subacta sunt in Ægypto ubera tua,
et confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

17, 3; Ez. 16, 32. — 9) IV Reg. 15, 29; 17, 4-6, 23; | 16, 28. — 14) Ez. 8, 10; 16, 17, 29. — 16) IV Reg. 18, 9-11. — 11) Jer. 3, 11; Ez. 16, 47. — 12) Ez. 16, 7, 8; Is. 57, 9. — 17) Is. 57, 7, 8. — 19) Quæ-

- 22 Propterea, Ooliba, hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te,
de quibus satiata est anima tua,
et congregabo eos adversum te in circuitu;
- 23 filios Babylonis, et universos Chaldæos,
nobiles, tyrannosque et principes,
omnes filios Assyriorum,
juvenes forma egregia,
duces et magistratus universos,
principes principum, et nominatos ascensores equorum;
- 24 et venient super te instructi curru et rota,
multitudo populorum;
lorica, et clypeo, et galea armabuntur contra te undique :
et dabo coram eis judicium,
et judicabunt te judiciis suis.
- 25 Et ponam zelum meum in te,
quem exercent tecum in furore :
nasum tuum et aures tuas præcident,
et quæ remanserint, gladio concident;
ipsi filios tuos et filias tuas capient,
et novissimum tuum devorabitur igni.
- 26 Et denudabunt te vestimentis tuis,
et tollent vasa gloriæ tuæ.
- 27 Et requiescere faciam scelus tuum de te,
et fornicationem tuam de terra Ægypti;
nec levabis oculos tuos ad eos,
et Ægypti non recordaberis amplius.
- 28 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego tradam te in manus eorum quos odisti,
in manus de quibus satiata est anima tua.
- 29 Et agent tecum in odio,
et tollent omnes labores tuos,
et dimittent te nudam et ignominia plenam;
et revelabitur ignominia fornicationum tuarum,
scelus tuum, et fornicationes tuæ.
- 30 Fecerunt hæc tibi,
quia fornicata es post gentes
inter quas polluta es in idolis earum.
- 31 In via sororis tuæ ambulasti,
et dabo calicem ejus in manu tua.
- 32 Hæc dicit Dominus Deus :
Calicem sororis tuæ bibes profundum et latum;
eris in derisum, et in subsannationem quæ est capacissima.
- 33 Ebrietate et dolore repleberis;
calice mœroris, et tristitiæ,
calice sororis tuæ Samariæ.
- 34 Et bibes illum, et epotabis usque ad fæces;
et fragmenta ejus devorabis,
et ubera tua lacerabis,
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
- 35 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Quia oblita es mei,
et projecisti me post corpus tuum,
tu quoque porta scelus tuum et fornicationes tuas.

bus ... Ægypti, Ez. 16, 26. — 22) Congregabo ... in circuitu, Ez. 16, 37. — 25) Novissimum ... igni, IV Reg. 25, 9. — 26) IV Reg. 25, 10-17. — 27) Ez. 16, 39, 41. — 29) Ez. 16, 37. — 31) Dabo ... tua, Is. 7, 17; Jer. 25, 15. — 35) Tu quoque ...

36 Et ait Dominus ad me, dicens :

Fili hominis, numquid judicas Oollam et Oolibam,
et annuntias eis scelera earum?

37 Quia adulteratæ sunt, et sanguis in manibus earum,
et cum idolis suis fornicatæ sunt;
insuper et filios suos quos genuerunt mihi,
obtulerunt eis ad devorandum.

38 Sed et hoc fecerunt mihi :
polluerunt sanctuarium meum in die illa,
et sabbata mea profanaverunt.

39 Cumque immolarent filios suos idolis suis,
et ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut polluerent illud,
etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.

40 Miserunt ad viros venientes de longe,
ad quos nuntium miserant;
itaque ecce venerunt :

41 quibus te lavisti,
et circumlinisti stibio oculos tuos,
et ornata es mundo muliebri ;
sedisti in lecto pulcherrimo,
et mensa ornata est ante te ;
thymiana meum et unguentum meum posuisti super eam ;

42 et vox multitudinis exsultantis erat in ea ;
et in viris, qui de multitudine hominum adducebantur,
et veniebant de deserto,
posuerunt armillas in manibus eorum,
et coronas speciosas in capitibus eorum.

43 Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis :
Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.

44 Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem ;
sic ingrediebantur ad Oollam et Oolibam, mulieres nefarias.

45 Viri ergo justi sunt ;
hi judicabunt eas judicio adulterarum,
et judicio effluentium sanguinem,

46 quia adulteræ sunt,
et sanguis in manibus earum.
Hæc enim dicit Dominus Deus :

47 Adduc ad eas multitudinem,
et trade eas in tumultum et in rapinam.
Et lapidentur lapidibus populi,
et confodiantur gladiis eorum ;
filios et filias earum interficient,
et domos earum igne succendent.

48 Et auferam scelus de terra,
et discent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum.
49 Et dabunt scelus vestrum super vos,
et peccata idolorum vestrorum portabitis ;
et scietis quia ego Dominus Deus.

tuas, Ez. 16, 58. — 37) *Filios ... ad devoran-* | 39) IV Reg. 21, 4. — 45) Ez. 16, 38. — 46-48) Ez.
dum, Ez. 16, 20, 21. — 38) Ez. 5, 11; 20, 13. — | 16, 40, 41.

IV. — IN ANNO NONO CAPTIVITATIS JOACHIN.

[XXIV, 1-27.]

1. CAP. XXIV, 1-14 : INITIUM OBSIDIONIS URBIS. — *Rex Babylonis Jerusalem obsidet* [XXIV, 1, 2]. *Parabola ollæ carnibus plenæ ignique adnotæ* [3-5], *de qua rubigo non exit, figuratur excidium urbis* [6-12]. *Dominus judicabit Jerusalem iuxta vias ejus* [13, 14].

- 24 Et factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, decima die mensis, dicens :
- 2 Fili hominis, scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.
- 3 Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, et loqueris ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Pone ollam; pone, inquam, et mitte in eam aquam.
- 4 Congere frusta ejus in eam, omnem partem bonam, femur et armum, electa et ossibus plena. Pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea; effertui coctio ejus, et discocata sunt ossa illius in medio ejus.
- 6 Propterea hæc dicit Dominus Deus : Væ civitati sanguinum, ollæ cujus rubigo in ea est, et rubigo ejus non exivit de ea! Per partes et per partes suas ejice eam,
- 7 non cecidit super eam sors. Sanguis enim ejus in medio ejus est, super limpidissimam petram effudit illum; non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere. Ut superinducere indignationem meam, et vindicta ulciscerer, dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam, ne operiretur.
- Propterea hæc dicit Dominus Deus : Væ civitati sanguinum, cujus ego grandem faciam pyram! Congere ossa, quæ igne succendam; consumerent carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, et liquefiat æs ejus, et conflatur in medio ejus inquinamentum ejus, et consumatur rubigo ejus. Multo labore sudatum est, et non exivit de ea nimia rubigo ejus; neque per ignem. Immunditia tua execrabilis, quia mundare te volui, et non es mundata a sordibus tuis; sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te. Ego Dominus locutus sum : Veniet, et faciam; non transeam, nec parcam, nec placabor; juxta vias tuas, et juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

2. CAP. XXIV, 15-24 : PROHIBETUR PROPHETA QUOMINUS DE UXORE SUA MORTUA LUCTUM AGAT.

- 15 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :
- 16 Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga; et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies; corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis; nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.
- 18 Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere; fecique mane sicut præceperat mihi. Et dixit ad me populus : Quare non indicas nobis quid ista significant quæ tu facis? Et dixi ad eos :
- Sermo Domini factus est ad me, dicens :
- Loquere domui Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego polluo sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, et desiderabile oculorum vestrorum, et super quo pavet anima vestra; filii vestri, et filiae vestrae, quas reliquistis, gladio cadent. Et facietis sicut feci : ora amictu non velabitis, et cibos lugentium non comedetis. Coronas habebitis in capitibus vestris, et calceamenta in pedibus; non plangetis, neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, et unusquisque gemet ad fratrem suum. Eritque Ezechiel vobis in portentum : juxta omnia quæ fecit, et facietis cum venerit istud; et scietis quia ego Dominus Deus.

24. — 1) In anno nono, Ez. 20, 1. — 3) Ollam, Ez. 11, 3, 7, 11. — 6) Civitati sanguinum, Ez.

22; 2; Nah. 3, 1; Hab. 2, 12. — 7) Is. 26, 21. — 21) Ecce ... meum, Jer. 7, 14; Ez. 7, 20. Filii ...

3. CAP. XXIV, 25-27 : CUM VENERIT FUGIENS...

- 25 Et tu, fili hominis, ecce in die qua tollam
ab eis fortitudinem eorum, et gaudium
dignitatis, et desiderium oculorum eorum,
super quo requiescunt animæ eorum,
26 filios et filias eorum; in die illa, cum
venerit fugiens ad te ut annuntiet tibi;
in die, inquam, illa aperietur os tuum 27
cum eo qui fugit : et loqueris, et non silebis
ultra ; erisque eis in portentum, et scietis
quia ego Dominus.

PARS SECUNDA

[XXV, 1—XXXII, 32.]

VATICINIA CONTRA GENTES.

1. CAP. XXV, 1-7 : CONTRA AMMONITAS.

- 25 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

2 Fili hominis, pone faciem tuam contra filios Ammon,
et prophetabis de eis.

3 Et dices filiis Ammon :
Audite verbum Domini Dei.

Hæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod dixisti : Euge, euge,
super sanctuarium meum, quia pollutum est ;
et super terram Israel, quoniam desolata est ;
et super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem :

4 idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hereditatem ;
et collocabunt caulas suas in te,
et ponent in te tentoria sua :
ipsi comedent fruges tuas,
et ipsi bibent lac tuum.

5 Daboque Rabbath in habitaculum camelorum,
et filios Ammon in cubile pecorum ;
et scietis quia ego Dominus.

6 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod plausisti manu et percussisti pede,
et gavisa es ex toto affectu super terram Israel,
7 idcirco ecce ego extendam manum meam super te,
et tradam te in direptionem gentium,
et interficiam te de populis,
et perdam de terris, et conteram ;
et scies quia ego Dominus.

2. CAP. XXV, 8-11 : CONTRA MOABITAS.

- 8 Hæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod dixerunt Moab et Seir :
Ecce sicut omnes gentes, domus Juda,
9 idcirco ecce ego aperiam humerum Moab
de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, et de finibus ejus,
inclytas terræ Bethjesimoth, et Beelmeon et Cariathaim,

cadent, Ez. 23, 47. — 27) Aperietur os tuum,
Ez. 3, 26, 27. Cum eo qui fugit, Ez. 33, 21.

25. — 2) Ez. 21, 20. — 4) Filiis orientalibus,
Is. 11, 14 ; Jer. 49, 28. — 5) Rabbath, II Reg.
11, 1. — 6) Soph. 2, 8, 10. — 8) Is. 15, 1-16, 14 ;

- 10 filiis Orientis cum filiis Ammon,
et dabo eam in hereditatem,
ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus.
- 11 Et in Moab faciam judicia,
et scient quia ego Dominus.

3. CAP. XXV, 12-14 : CONTRA IDUMÆOS.

- 12 Hæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda,
peccavitque delinquens,
et vindictam expetivit de eis,
- 13 idcirco hæc dicit Dominus Deus :
Extendam manum meam super Idumæam,
et auferam de ea hominem et jumentum,
et faciam eam desertam ab austro ;
et qui sunt in Dedan gladio cadent.
- 14 Et dabo ultionem meam super Idumæam
per manum populi mei Israel,
et facient in Edom juxta iram meam et furorem meum,
et scient vindictam meam,
dicit Dominus Deus.

4. CAP. XXV, 15-17 : CONTRA PALÆSTINOS.

- 15 Ilæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod fecerunt Palæstini vindictam,
et ulți se sunt toto animo,
interficientes, et implentes inimicitias veteres,
- 16 propterea hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego extendam manum meam super Palæstinos,
et interficiam interfectores,
et perdam reliquias maritimæ regionis.
- 17 Faciamque in eis ultiones magnas,
arguens in furore ;
et scient quia ego Dominus,
cum dederò vindictam meam super eos.

5. CAP. XXVI, 1-21 : CONTRA TYRUM. — *Tyrus evertetur a gentibus [XXVI, 1-6] et a militibus Nabuchodonosor [7-14]. Principes maris repentino Tyri casu stupidi fient [15-18]. Tyrus in perpetuum delebitur [19-21].*

- 26 Et factum est in undecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me,
dicens :
- 2 Fili hominis, pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem :
Euge, confractæ sunt portæ populorum,
conversa est ad me ;
implebor, deserta est ;
- 3 propterea hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego super te, Tyre,
et ascendere faciam ad te gentes multas,
sicut ascendit mare fluctuans.
- 4 Et dissipabunt muros Tyri,
et destruent turres ejus ;
et radam pulverem ejus de ea,
et dabo eam in limpidissimam petram.

Jer. 48, 1-47; Soph. 2, 8-11. — 10) *Ut non ... in* 7-22. — 15) Is. 14, 29-31; Jer. 47, 4-7; Soph. 2, 4-7.
gentibus, Ez. 21, 32. — 12) Is. 34, 5, 6; Jer. 49, 26. — 1) *In undecimo anno*, Ez. 24, 1. — 2) Is.

- 5 Siccatio sagenarum erit in medio maris,
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus;
et erit in direptionem gentibus.
- 6 Filiae quoque ejus, quæ sunt in agro,
gladio interficientur;
et scient quia ego Dominus.
- 7 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego adducam ad Tyrum
Nabuchodonosor regem Babylonis, ab aquilone,
regem regum,
cum equis, et curribus, et equitibus,
et cœtu, populoque magno.
- 8 Filias tuas quæ sunt in agro gladio interficiet;
et circumdabit te munitionibus,
et comportabit aggerem in gyro;
et elevabit contra te clypeum.
- 9 Et vineas, et arietes temperabit in muros tuos,
et turres tuas destruet in armatura sua.
- 10 Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum;
a sonitu equitum, et rotarum, et curruum, movebuntur muri tui,
cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.
- 11 Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas;
populum tuum gladio cædet,
et statuæ tuæ nobiles in terram corruent.
- 12 Vastabunt opes tuas,
diripient negotiationes tuas,
et destruent muros tuos,
et domos tuas præclaras subvertent;
et lapides tuos, et ligna tua, et pulverem tuum
in medio aquarum ponent.
- 13 Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum;
et sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.
- 14 Et dabo te in limpidissimam petram,
siccatio sagenarum eris,
nec ædificaberis ultra,
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.
- 15 Hæc dicit Dominus Deus Tyro :
Numquid non a sonitu ruinæ tuæ,
et gemitu interfectorum tuorum,
cum occisi fuerint in medio tui,
commovebuntur insulæ?
- 16 Et descendent de sedibus suis omnes principes maris;
et auferent exuvias suas,
et vestimenta sua varia abjicient,
et induentur stupore;
in terra sedebunt,
et attoniti super repentino casu tuo admirabuntur;
et assumentes super te lamentum, dicent tibi :
Quomodo peristi, quæ habitas in mari, urbs inclyta,
quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis,
quos formidabant universi!
- 17 Nunc stupebunt naves in die pavoris tui;
et turbabuntur insulæ in mari,
eo quod nullus egrediatur ex te.
- 18 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Cum dederò te urbem desolatam,

- sicut civitates quæ non habitantur;
 et adduxero super te abyssum,
 et operuerint te aquæ multæ;
 20 et detraxero te cum his qui descendunt in lacum
 ad populum sempiternum;
 et collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres,
 cum his qui deducuntur in lacum,
 ut non habiteris :
 21 porro cum dederò gloriam in terra viventium,
 in nihilum redigam te, et non eris;
 et requisita non inveniris ultra in sempiternum,
 dicit Dominus Deus.

6. CAP. XXVII, 1-36 : LAMENTUM SUPER TYRUM. — *Exordium* [XXVII, 1-3^a]. *Ruina Tyri describitur imagine navis magnifice instructæ* [3^b-9], *quæ mercibus undequaque collectis repleta* [10-25] *subito naufragio perit* [26, 27]. *Ob hanc cladem omnes stupore induentur* [28-31]. *Splendor actus Tyri opponitur presenti ejus miseriæ* [32-36].

- 27 Et factum est verbum Domini ad me, | habitat in introitu maris, negotiationi
 dicens : | populorum ad insulas multas : Hæc dicit
 2 Tu ergo, fili hominis, assume super | Dominus Deus :
 3 Tyrum lamentum; et dices Tyro, quæ
 O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum,
 4 et in corde maris sita.
 Finitimi tui qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum :
 5 abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris;
 cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.
 6 Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos;
 et transtra tua fecerunt tibi ex ebore indico,
 et prætoriola de insulis Italiæ.
 7 Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum
 ut poneretur in malo;
 hyacinthus et purpura de insulis Elisa
 facta sunt operimentum tuum.
 8 Habitatores Sidonis et Aradii fuerunt remiges tui;
 sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.
 9 Senes Giblii et prudentes ejus
 habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ;
 omnes naves maris, et nautæ earum,
 fuerunt in populo negotiationis tuæ.
 10 Persæ, et Lydii, et Libyes erant in exercitu tuo
 viri bellatores tui;
 clypeum et galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.
 11 Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu;
 sed et Pigmæi, qui erant in turribus tuis,
 pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum;
 ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.
 12 Carthaginenses negotiatores tui,
 a multitudine cunctarum divitiarum,
 argento, ferro, stanno, plumboque, repleverunt nundinas tuas.
 13 Græcia, Thubal, et Mosoch, ipsi institores tui;
 mancipia, et vasa ærea advexerunt populo tuo.
 14 De domo Thogorma, equos et equites, et mulos
 adduxerunt ad forum tuum.
 15 Filii Dedan negotiatores tui;
 insulæ multæ, negotiatio manus tuæ;

- 16 dentes eburneos et hebeninos commutaverunt in pretio tuo.
Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum :
gemma, et purpuram, et scutulata,
et byssum, et sericum, et chodchod
proposuerunt in mercatu tuo.
- 17 Juda et terra Israel ipsi institores tui in frumento primo;
balsamum, et mel, et oleum, et resinam
proposuerunt in nundinis tuis.
- 18 Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum,
in multitudine diversarum opum,
in vino pingui, in lanis coloris optimi.
- 19 Dan, et Græcia, et Mosel,
in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum;
stacte et calamus in negotiatione tua.
- 20 Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.
- 21 Arabia et universi principes Cedar,
ipsi negotiatores manus tuæ;
cum agnis, et arietibus, et hædis,
venerunt ad te negotiatores tui.
- 22 Venditores Saba et Reema, ipsi negotiatores tui;
cum universis primis aromatibus, et lapide pretioso, et auro
quod proposuerunt in mercatu tuo.
- 23 Haran, et Chene, et Eden, negotiatores tui;
Saba, Assur, et Chelmad, venditores tui.
- 24 Ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi,
et polymitorum, gazarumque pretiosarum,
quæ obvolutæ et astrictæ erant funibus;
cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.
- 25 Naves maris, principes tui in negotiatione tua;
et repleta es, et glorificata nimis in corde maris.
- 26 In aquis multis adduxerunt te remiges tui;
ventus auster contrivit te in corde maris.
- 27 Divitiæ tuæ, et thesauri tui,
et multiplex instrumentum tuum,
nautæ tui et gubernatores tui,
qui tenebant supellectilem tuam,
et populo tuo præerant;
viri quoque bellatores tui, qui erant in te,
cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui,
cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.
- 28 A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes.
- 29 Et descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum;
nautæ et universi gubernatores maris in terra stabunt.
- 30 Et ejulabunt super te voce magna;
et clamabunt amare,
et superjacent pulverem capitibus suis,
et cinere conspergentur.
- 31 Et radent super te calvitium,
et accingentur ciliciis;
et plorabunt te, in amaritudine animæ, ploratu amarissimo.
- 32 Et assument super te carmen lugubre,
et plangent te :
Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?
Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari
implesti populos multos;

- in multitudine divitiarum tuarum, et populorum tuorum,
ditasti reges terræ :
34 nunc contrita es a mari;
in profundis aquarum opes tuæ,
et omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.
35 Universi habitatores insularum obstupuerunt super te;
et reges earum omnes tempestate percussi mutaverunt vultus.
36 Negotiatores populorum sibilaverunt super te;
ad nihilum deducta es,
et non eris usque in perpetuum.

7. CAP. XXVIII, 1-10 : CONTRA REGEM TYRI. — *Princeps Tyri superbia arguitur* [XXVIII, 1-5]; *ipse humiliabitur* [6-10].

28 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

- 2 Fili hominis, dic principi Tyri :
Hæc dicit Dominus Deus :
Eo quod elevatum est cor tuum,
et dixisti : Deus ego sum,
et in cathedra Dei sedi in corde maris,
cum sis homo, et non Deus;
et dedisti cor tuum quasi cor Dei :
3 ecce sapientior es tu Daniele,
omne secretum non est absconditum a te;
4 in sapientia et prudentia tua fecisti tibi fortitudinem,
et acquisisti aurum et argentum in thesauris tuis;
5 in multitudine sapientiæ tuæ,
et in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem,
et elevatum est cor tuum in robore tuo.
6 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei,
7 idcirco ecce ego adducam super te alienos,
robustissimos gentium,
et nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ,
et polluent decorem tuum.
8 Interficient, et detrahent te;
et morieris in interitu occisorum in corde maris.
9 Numquid-dicens loqueris : Deus ego sum,
coram interficientibus te,
cum sis homo, et non Deus,
in manu occidentium te?
10 Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum,
quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

8. CAP. XXVIII, 11-19 : PLANCTUS SUPER REGEM TYRI. — *Rex Tyri honoribus oneratus* [XXVIII, 11-14] *propter malitiam suam et superbiam a Domino punitur* [15-17], *et omnes super eum obstupescunt* [18, 19].

- 11 Et factus est sermo Domini ad me, di- | Fili hominis, leva planctum super regem
cens : | Tyri, et dices ei : 12
Hæc dicit Dominus Deus :
Tu signaculum similitudinis,
plenus sapientia, et perfectus decore;
13 in deliciis paradisi Dei fuisti;
omnis lapis pretiosus operimentum tuum :
sardius, topazius, et jaspis,

34) Ez. 26, 19. — 36) Ez. 26, 21; 28, 19.

28. — 2) *In corde maris*, Ez. 27, 4. — 3) *Daniele*, Ez. 14, 14; Dan. 1, 7. —

- chrysolithus, et onyx, et beryllus,
sapphirus, et carbunculus, et smaragdus, aurum, opus decoris tui;
et foramina tua, in die qua conditus es, præparata sunt.
- 14 Tu cherub extentus, et protegens;
et posui te in monte sancto Dei,
in medio lapidum ignitorum ambulasti.
- 15 Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ,
donec inventa est iniquitas in te.
- 16 In multitudine negotiationis tuæ
repleta sunt interiora tua iniquitate, et peccasti;
et ejeci te de monte Dei,
et perdidisti te, o cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.
- 17 Et elevatum est cor tuum in decore tuo;
perdidisti sapientiam tuam in decore tuo,
in terram projecisti te;
ante faciem regum dedi te ut cernerent te.
- 18 In multitudine iniquitatum tuarum,
et iniquitate negotiationis tuæ,
polluisti sanctificationem tuam;
producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te,
et dabo te in cinerem super terram,
in conspectu omnium videntium te.
- 19 Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescunt super te;
nihil factus es, et non eris in perpetuum.
9. CAP. XXVIII, 20-26 : CONTRA SIDONEM. — *Deprimetur Sidon ad beneficium Israel* [XXVIII, 20-24]. *De populo Israel restituendo* [25, 26].
- 20 Et factus est sermo Domini ad me, di- | Fili hominis, pone faciem tuam contra 21
cens : | Sidonem, et prophetabis de ea. Et dices : 22
- Hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego ad te, Sidon,
et glorificabor in medio tui;
et scient quia ego Dominus,
cum fecero in ea judicia,
et sanctificatus fuero in ea.
- 23 Et immittam ei pestilentiam,
et sanguinem in plateis ejus;
et corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum,
et scient quia ego Dominus.
- 24 Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis,
et spina dolorem inferens undique
per circuitum eorum qui adversantur eis;
et scient quia ego Dominus Deus.
- 25 Hæc dicit Dominus Deus :
Quando congregavero domum Israel
de populis in quibus dispersi sunt,
sanctificabor in eis coram gentibus
et habitabunt in terra sua,
quam dedi servo meo Jacob;
- 26 et habitabunt in ea securi :
et ædificabunt domos, et plantabunt vineas,
et habitabunt confiderentes,
cum fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum;
et scient quia ego Dominus Deus eorum.

10. CAP. XXIX, 1-16 : CONTRA ÆGYPTUM : ALLEGORIA DRACONIS MAGNI. — *Dominus superbiam regis Ægypti deprimet* [XXIX, 1-7]. *Regnum Ægypti quadraginta annis desolabitur* [8-12] *et deinde restituetur, minus tamen potens quam antea* [13-16].

29 In anno decimo, decimo mense, undecima die mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens : | Pharaonem, regem Ægypti, et prophetabis de eo, et de Ægypto universa. Loquere, 3 et dices :

2 Fili hominis, pone faciem tuam contra |

Hæc dicit Dominus Deus :

Ecce ego ad te, Pharaon, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicis :

Meus est fluvius, et ego feci memetipsum.

4 Et ponam frenum in maxillis tuis, et agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis, et extraham te de medio fluminum tuorum, et universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.

5 Et projiciam te in desertum, et omnes pisces fluminis tui; super faciem terræ cades, non colligeris, neque congregaberis;

6 bestiis terræ et volatilibus cæli dedi te ad devorandum. Et scient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus,

7 pro eo quod fuisti baculus arundineus domui Israel; quando apprehenderunt te manu, et confractus es,

et lacerasti omnem humerum eorum; et innitentibus eis super te comminutus es, et dissolvisti omnes renes eorum.

8 Propterea hæc dicit Dominus Deus :

Ecce ego adducam super te gladium, et interficiam de te hominem et jumentum.

9 Et erit terra Ægypti in desertum et in solitudinem; et scient quia ego Dominus,

pro eo quod dixeris : Fluvius meus est, et ego feci eum.

10 Idcirco ecce ego ad te, et ad flumina tua;

daboque terram Ægypti in solitudines, gladio dissipatam,

a turre Syenes, usque ad terminos Æthiopie.

11 Non pertransibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea, et non habitabitur quadraginta annis.

12 Daboque terram Ægypti desertam in medio terrarum desertarum, et civitates ejus in medio urbium subversarum, et erunt desolatæ quadraginta annis; et dispergam Ægyptios in nationes, et ventilabo eos in terras.

13 Quia hæc dicit Dominus Deus :

Post finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis in quibus dispersi fuerant.

14 Et reducam captivitatem Ægypti,

et collocabo eos in terra Phathures,

in terra nativitatis suæ,

et erunt ibi in regnum humile.

- 29. — 1) In anno decimo, Ez. 26, 1. — 2) Ez. 32, 2. — 3) Draco magne, Ez. 32, 2. — 4) Pro eo ... Israel, IV Reg. 18, 21; Is. 30, 2, 3, 7; 36, 6. — 5) Jer. 2, 36; 37, 6. — 6) Ez. 30, 6, 12. — 7) Ez. 30, 7, 23, 26. — 8) Is. 19, 22-25;

- 15 Inter cetera regna erit humillima,
et non elevabitur ultra super nationes,
et imminuam eos ne imperent gentibus.
- 16 Neque erunt ultra domui Israel in confidentia,
docentes iniquitatem, ut fugiant, et sequantur eos;
et scient quia ego Dominus Deus.

11. CAP. XXIX, 17-21 : CONTRA ÆGYPTUM : TERRA ÆGYPTI EXERCITUI NABUCHODONOSOR PRO OBSIDIONE TYRI MERCES ERIT.

- 17 Et factum est in vigesimo et septimo anno, in primo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :
- 18 Fili hominis, Nabuchodonosor, rex Babylonis, servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum; omne caput decalvatum, et omnis humerus depilatus est; et merces non est reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro, pro servitute qua servivit mihi adversus eam.
- 19 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego dabo Nabuchodonosor, regem Babylonis, in terra Ægypti;
et accipiet multitudinem ejus,
et deprædabitur manubias ejus,
et diripiet spolia ejus;
et erit merces exercitui illius,
et operi quo servivit adversus eam.
- 20 Dedi ei terram Ægypti pro eo quod laboraverit mihi.
ait Dominus Deus.
- 21 In die illo pullulabit cornu domui Israel,
et tibi dabo apertum os in medio eorum,
et scient quia ego Dominus.

12. CAP. XXX, 1-19 : CONTRA ÆGYPTUM : APPROPINQUAT DIES DOMINI. — *Cum venerit dies Domini, ruet regnum Ægypti* [XXX, 1-5], *desolabuntur civitates et pavor in Æthiopia erit* [6-9]. *Tunc Nabuchodonosor totam regionem vastabit* [10-12] *et urbes præcipuæ evertentur* [13-19].

- 30 Et factum est verbum Domini ad me, dicens : [2] Fili hominis, propheta, et dic : 2
- Hæc dicit Dominus Deus :
Ululate; vae, vae diei!
- 3 Quia juxta est dies;
et appropinquat dies Domini, dies nubis;
tempus gentium erit.
- 4 Et veniet gladius in Ægyptum;
et erit pavor in Æthiopia,
cum ceciderint vulnerati in Ægypto,
et ablata fuerit multitudo illius,
et destructa fundamenta ejus.
- 5 Æthiopia, et Libya, et Lydi,
et omne reliquum vulgus,
et Chub, et filii terræ fœderis,
cum eis gladio cadent.
- 6 Hæc dicit Dominus Deus :
Et corruent fulcientes Ægyptum,
et destruetur superbia imperii ejus;

Jer. 46, 26. — 17) In vigesimo et septimo anno, 32, 11, 12.
Ez. 29, 1. — 18) Nabuchodonosor ... Tyrum, 30. — 3) Dies Domini, Ez. 7, 7, 12; Joel 1, 15;
Ez. 26, 7. — 19) Jer. 46, 2, 13; Ez. 30, 4, 10; 2, 1, 2; Soph. 1, 7, 15. — 4) Ez. 29, 8, 19. —

- a turre Syenes gladio cadent in ea,
ait Dominus Deus exercituum.
- 7 Et dissipabuntur in medio terrarum desolatarum,
et urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt;
- 8 et scient quia ego Dominus,
cum dederō ignem in Ægypto,
et attriti fuerint omnes auxiliores ejus.
- 9 In die illa egredientur nuntii a facie mea in trieribus,
ad conterendam Æthiopie confidentiam;
et erit pavor in eis in die Ægypti,
quia absque dubio veniet.
- 10 Hæc dicit Dominus Deus :
Cessare faciam multitudinem Ægypti
in manu Nabuchodonosor, regis Babylonis.
- 11 Ipse et populus ejus cum eo, fortissimi gentium,
adducentur ad disperdendam terram;
et evaginabunt gladios suos super Ægyptum,
et implebunt terram interfectis.
- 12 Et faciam alveos fluminum aridos,
et tradam terram in manus pessimorum;
et dissipabo terram, et plenitudinem ejus,
manu alienorum.
- Ego Dominus locutus sum.
- 13 Hæc dicit Dominus Deus :
Et disperdam simulacra,
et cessare faciam idola de Memphis;
et dux de terra Ægypti non erit amplius,
et dabo terrorem in terra Ægypti.
- 14 Et disperdam terram Phathures,
et dabo ignem in Taphnis,
et faciam judicia in Alexandria.
- 15 Et effundam indignationem meam super Pelusium, robur Ægypti;
et interficiam multitudinem Alexandriae.
- 16 Et dabo ignem in Ægypto :
quasi parturiens dolebit Pelusium,
et Alexandria erit dissipata,
et in Memphis angustiae quotidianae.
- 17 Juvenes Heliopoleos et Bubasti gladio cadent,
et ipsae captivae ducentur.
- 18 Et in Taphnis nigrescet dies,
cum contrivero ibi sceptrum Ægypti,
et defecerit in ea superbia potentiae ejus;
ipsam nubes operiet,
filiae autem ejus in captivitatem ducentur.
- 19 Et judicia faciam in Ægypto;
et scient quia ego Dominus.

13. CAP. XXX, 20-26 : CONTRA ÆGYPTUM : REX BABYLONIS CONFRINGIT BRACHIUM PHARAONIS.

- 20 Et factum est in undecimo anno, in | ctum est verbum Domini ad me, di-
primo mense, in septima mensis, fa- | cens :
- 21 Fili hominis, brachium Pharaonis, regis Ægypti, confregi;
et ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas,
ut ligaretur pannis, et fasciaretur linteolis,
ut recepto robore posset tenere gladium.

7) Ez. 29, 12. — 8) Ez. 29, 6. — 10) Is. 19, 4, 23. | Zach. 13, 2. Dabo ... Ægypti, Is. 19, 16. —
— 13) Disperdam ... de Memphis, Jer. 46, 25; | 20) In undecimo anno, Ez. 29, 1, 17. —

- 22 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego ad Pharaonem, regem Ægypti,
et comminuam brachium ejus forte, sed confractum ;
et dejiciam gladium de manu ejus.
- 23 Et dispergam Ægyptum in gentibus,
et ventilabo eos in terris.
- 24 Et confortabo brachia regis Babylonis,
daboque gladium meum in manu ejus,
et confringam brachia Pharaonis,
et gement gemitibus interfecti coram facie ejus.
- 25 Et confortabo brachia regis Babylonis,
et brachia Pharaonis concident ;
et scient quia ego Dominus,
cum dederò gladium meum in manu regis Babylonis,
et extenderit eum super terram Ægypti.
- 26 Et dispergam Ægyptum in nationes,
et ventilabo eos in terras ;
et scient quia ego Dominus.

14. CAP. XXXI, 1-18 : CONTRA ÆGYPTUM : ALLEGORIA CEDRI. — *Sicut Assyria, cedro sublimi comparata* [XXXI, 1-9], *propter superbiam suam succisa est* [10-14], *stupentibus omnibus* [15-17], *ita evētetur regnum Ægypti* [18].

- 31 Et factum est in anno undecimo, tertio | Fili hominis, dic Pharaoni, regi Ægy- 2
mense, una mensis, factum est verbum | pti, et populo ejus :
Domini ad me, dicens :
- Cui similis factus es in magnitudine tua ?
- 3 Ecce Assur quasi cedrus in Libano,
pulcher, ramis et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine,
et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.
- 4 Aquæ nutrierunt illum,
abyssus exaltavit illum ;
flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus,
et rivos suos emisit ad universa ligna regionis.
- 5 Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis ;
et multiplicata sunt arbusta ejus,
et elevati sunt rami ejus præ aquis multis.
- 6 Cumque extendisset umbram suam,
in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cæli ;
et sub frondibus ejus genuerunt omnes bestię saltum,
et sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.
- 7 Eratque pulcherrimus in magnitudine sua,
et in dilatatione arbustorum suorum :
erat enim radix illius juxta aquas multas.
- 8 Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei ;
abietes non adæquaverunt summitatē ejus,
et platani non fuerunt æquæ frondibus illius :
omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi,
et pulchritudini ejus.
- 9 Quoniam speciosum feci eum,
et multis condensisque frondibus,
et æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis,
quæ erant in paradiso Dei.
- 10 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Pro eo quod sublimatus est in altitudine,

23) Ez. 29, 12.

31. — 1) In anno undecimo, Ez. 29, 1, 17 ; 30, 20. —

- et dedit summitatem suam virentem atque condensam,
 et elevatum est cor ejus in altitudine sua,
 tradidi eum in manu fortissimi gentium,
 faciens faciet ei;
 juxta impietatem ejus ejeci eum.
- Et succident eum alieni,
 et crudelissimi nationum,
 et projicient eum super montes;
 et in cunctis convallibus corruent rami ejus,
 et confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ;
 et recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ,
 et relinquent eum.
- In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cæli,
 et in ramis ejus fuerunt universæ bestię regionis.
- Quamobrem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum,
 nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa;
 nec stabunt in sublimitate sua omnia quæ irrigantur aquis,
 quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam,
 in medio filiorum hominum,
 ad eos qui descendunt in lacum.
- Hæc dicit Dominus Deus :
 In die quando descendit ad inferos, induxi luctum;
 operui eum abyssu,
 et prohibui flumina ejus,
 et coercui aquas multas;
 contristatus est super eum Libanus,
 et omnia ligna agri concussa sunt.
- A sonitu ruinæ ejus commovi gentes,
 cum deducerem eum ad infernum
 cum his qui descendebant in lacum;
 et consolata sunt in terra infima
 omnia ligna voluptatis egregia atque præclara in Libano,
 universa quæ irrigabantur aquis.
- Nam et ipsi cum eo descendunt in infernum ad interfectos gladio;
 et brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus
 in medio nationum.
- Cui assimilatus es, o inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis?
 Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam;
 in medio incircumcisorum dormies,
 cum eis qui interfecti sunt gladio :
 ipse est Pharao, et omnis multitudo ejus,
 dicit Dominus Deus.

15. CAP. XXXII, 1-16 : LAMENTUM SUPER PHARAONEM. — *Pharao, draconi maris assimilatus, ex aquis educetur* [XXXII, 1-6], *stupentibus celo et terra* [7-10], *et a Nabuchodonosor vorabitur* [11-16].

- 32 Et factum est, duodecimo anno, in mense | Fili hominis, assume lamentum super 2
 duodecimo, in una mensis, factum est | Pharaonem, regem Ægypti, et dices ad
 verbum Domini ad me, dicens : | eum :

Leoni gentium assimilatus es,
 et draconi qui est in mari,
 et ventilabas cornu in fluminibus tuis,
 et conturbabas aquas pedibus tuis,
 et conculcabas flumina earum.

15) Quando ... ad inferos, Is. 14, 9, 10; Jer. 32, 18, 21.

32. — 1) Duodecimo anno, Ez. 31, 1. — 2) Super Pharaonem, Ez. 29, 2, 3. Draconi, Ez. 29, 3.

- 3 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum,
et extraham te in sagena mea.
- 4 Et projiciam te in terram,
super faciem agri abjiciam te;
et habitare faciam super te omnia volatilia cæli,
et saturabo de te bestias universæ terræ.
- 5 Et dabo carnes tuas super montes,
et implebo colles tuos sanie tua.
- 6 Et irrigabo terram foetore sanguinis tui super montes,
et valles implebuntur ex te.
- 7 Et operiam, cum extinctus fueris, cælum,
et nigrescere faciam stellas ejus;
solem nube tegam,
et luna non dabit lumen suum.
- 8 Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te;
et dabo tenebras super terram tuam,
dicit Dominus Deus,
cum ceciderint vulnerati tui in medio terræ,
ait Dominus Deus.
- 9 Et irritabo cor populorum multorum;
cum induxero contritionem tuam in gentibus super terras quas nescis.
- 10 Et stupescere faciam super te populos multos;
et reges eorum horrore nimio formidabunt super te,
cum volare cœperit gladius meus super facies eorum;
et obstupescunt repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.
- 11 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Gladius regis Babylonis veniet tibi.
- 12 In gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam;
inexpugnabiles omnes gentes hæc,
et vastabunt superbiam Ægypti,
et dissipabitur multitudo ejus.
- 13 Et perdam omnia jumenta ejus,
quæ erant super aquas plurimas;
et non conturbabit eas pes hominis ultra,
neque ungula jumentorum turbabit eas.
- 14 Tunc purissimas reddam aquas eorum,
et flumina eorum quasi oleum adducam,
ait Dominus Deus;
- 15 cum dederò terram Ægypti desolatam :
deseretur autem terra a plenitudine sua,
quando percussero omnes habitatores ejus;
et scient quia ego Dominus.
- 16 Planctus est, et plangent eum,
filie gentium plangent eum;
super Ægyptum et super multitudinem ejus plangent eum,
ait Dominus Deus.

16. CAP. XXXII, 17-32 : PHARAO AD INFEROS DESCENDIT. — *Rex Ægypti in infernis potentes incircumcisos inveniet* [XXXII, 17-21] : *Assyrios* [22, 23], *Elamitas* [24, 25], *Mosoch et Thubal* [26-28], *Idumæos* [29] et *principes aquilonis* [30]. *Pharao videbit eos et consolabitur* [31, 32].

- 17 Et factum est in duodecimo anno, in quinta decima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

— 3) Ez. 12, 13; 17, 20. — 7) Is. 13, 10; Joel | 27, 35. — 11) Ez. 29, 8, 19. — 13) Ez. 29, 11. — 2, 10, 31; 3, 15; Matth. 24, 29. — 10) Ez. 26, 16;

- 18 Fili hominis, cane lugubre super multitudinem Ægypti;
et detrahe eam ipsam, et filias gentium robustarum,
ad terram ultimam, cum his qui descendunt in lacum.
- 19 Quo pulchrior es? descende,
et dormi cum incircumcisis.
- 20 In medio interfectorum gladio cadent;
gladius datus est, attraxerunt eam et omnes populos ejus.
- 21 Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni,
qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt,
et dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.
- 22 Ibi Assur, et omnis multitudo ejus;
in circuitu illius sepulcra ejus,
omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio.
- 23 Quorum data sunt sepulcra in novissimis lacu,
et facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus;
universi interfecti, cadentesque gladio,
qui dederant quondam formidinem in terra viventium.
- 24 Ibi Ælam, et omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui;
omnes hi interfecti, ruentesque gladio,
qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam,
qui posuerunt terrorem suum in terra viventium,
et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum.
- 25 In medio interfectorum
posuerunt cubile ejus in universis populis ejus;
in circuitu ejus sepulcrum illius:
omnes hi incircumcisi, interfectique gladio.
Dederunt enim terrorem suum in terra viventium,
et portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum;
in medio interfectorum positi sunt.
- 26 Ibi Mosoch et Thubal, et omnis multitudo ejus;
in circuitu ejus sepulcra illius:
omnes hi incircumcisi, interfectique et cadentes gladio,
quia dederunt formidinem suam in terra viventium.
- 27 Et non dormient cum fortibus,
cadentibusque, et incircumcisis,
qui descenderunt ad infernum cum armis suis,
et posuerunt gladios suos sub capitibus suis,
et fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum:
quia terror fortium facti sunt in terra viventium.
- 28 Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris,
et dormies cum interfectis gladio.
- 29 Ibi Idumæa, et reges ejus, et omnes duces ejus,
qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio,
et qui cum incircumcisis dormierunt,
et cum his qui descendunt in lacum.
- 30 Ibi principes aquilonis omnes, et universi venatores,
qui deducti sunt cum interfectis, paventes,
et in sua fortitudine confusi;
qui dormierunt incircumcisi,
cum interfectis gladio;
et portaverunt confusionem suam
cum his qui descendunt in lacum.
- 31 Vidit eos Pharao, et consolatus est
super universa multitudine sua,

18) Ez. 26, 20; 31, 14, 16. — 20) Ez. 31, 17, 18. — 26) Mosoch et Thubal, Ez. 27, 13; 38, 2. —
— 21) Is. 14, 9, 10. — 24) Ælam, Jer. 49, 34-39. — 28) Ez. 31, 13. — 29) Ez. 25, 12-14.

quæ interfecta est gladio;
Pharao, et omnis exercitus ejus,
ait Dominus Deus.

- 32 Quia dedi terrorem meum in terra viventium;
et dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio
Pharao, et omnis multitudo ejus,
ait Dominus Deus.

PARS TERTIA

[XXXIII, 1—XLVIII, 35.]

VATICINIA CONSOLATORIA.

I. — DE REGNO ISRAEL RESTITUENDO.

[XXXIII, 1—XXXVII, 28.]

1. CAP. XXXIII, 1-20 : ITERATUR PROPHETICA VOCATIO EZECHIELIS. — *De officio speculatoris* [XXXIII, 1-6]. *Ezechiel speculator domui Israel constituitur* [7-9]. *In Domino sperandum est* [10, 11]! *Principia justitiæ divinæ* [12-16] *falsis opinionibus Israelitarum opponuntur* [17-20].

- 33 Et factum est verbum Domini ad me,
2 dicens : Fili hominis, loquere ad filios
populi tui, et dices ad eos :

Terra, cum induxero super eam gladium, et tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, et constituerit eum
3 super se speculatorem; et ille viderit gladium venientem super terram, et ceciderit buccina, et annuntiaverit populo;
4 audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, et non se observaverit, veneritque gladius, et tulerit eum, sanguis ipsius
5 super caput ejus erit. Sonum buccinæ audivit, et non se observavit; sanguis ejus in ipso erit; si autem se custodierit, ani-
6 mam suam salvabit. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccina, et populus se non custodierit, veneritque gladius, et tulerit de eis animam : ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

- 7 Et tu, fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel; audiens ergo ex ore meo
8 sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium : Impie, morte morieris, non fueris locutus ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua
9 requiram. Si autem annuntiante te ad impium ut a viis suis convertatur, non

fuerit conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberasti.

Tu ergo, fili hominis, dic ad domum 10 Israel : Sic locuti estis, dicentes : Iniquitates nostræ et peccata nostra super nos sunt; et in ipsis nos tabescimus : quomodo ergo vivere poterimus? Dic ad eos : Vivo 11 ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua, et vivat. Convertimini, convertimini a viis vestris pessimis; et quare moriemini, domus Israel?

Tu itaque, fili hominis, dic ad filios 12 populi tui :

Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit; et impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua; et justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit. Etiamsi dixerō 13 justo quod vita vivat, et confisus in justitia sua fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, et in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixerō impio : Morte morieris, et 14 egerit poenitentiam a peccato suo, feceritque judicium et justitiam, et pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum, vita vivet, et non mo-

33. — 7-9) Ez. 3, 17-19. — 11) Ez. 18, 23, 32. — 12) Ez. 18, 24. — 14) Jer. 18, 8; Ez. 3, 18; 18, 27.

- 16 rietur. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei; judicium et justitiam fecit, vita vivet.
- 17 Et dixerunt filii populi tui : Non est æqui ponderis via Domini; et ipsorum via
- 18 injusta est. Cum enim recesserit justus a justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium et justitiam, vivet in eis. Et dicitis : Non est 20 recta, via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israel.

2. CAP. XXXIII, 21, 22 : EZECHIEL EXPUGNATIONEM JERUSALEM COGNOSCIT.

- 21 Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis migrationis nostræ, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens : Vastata est civitas. Manus autem Domini facta fuerat ad me 22 vespere, antequam veniret qui fugerat; aperuitque os meum donec veniret ad me mane; et aperto ore meo, non silui amplius.

3. CAP. XXXIII, 23-29 : VANA EST SPES SUPERSTITUM IN PALÆSTINA. — *Qui habitant in Judea possidenda terra gaudent [XXXIII, 23, 24], sed propter peccata sua peribunt [25-29].*

- 23 Et factum est verbum Domini ad me, 24 dicens : Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israel, loquentes aiunt : Unus erat Abraham, et hereditate possedit terram; nos autem multi sumus : 25 nobis data est terra in possessionem. Idcirco dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Qui in sanguine comeditis, et oculos vestros levatis ad immunditias vestras, et sanguinem funditis, numquid terram hereditate possidebitis? Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, et unusquisque uxorem proximi sui polluit : et terram hereditate possidebitis? Hæc dices ad eos : 27 Sic dicit Dominus Deus : Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent; et qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum; qui autem in præsidii et speluncis sunt, peste morientur. Et dabo terram 28 in solitudinem et in desertum, et deficiet superba fortitudo ejus; et desolabuntur montes Israel, eo quod nullus sit qui per eos transeat; et scient quia ego Dominus, 29 cum dederò terram eorum desolatam et desertam, propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

4. CAP. XXXIII, 30-33 : DE ANIMO LEVI EXSULUM.

- 30 Et tu, fili hominis, filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros et in ostiis domorum, et dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum, loquentes : Venite, et audiamus quis sit sermo egrediens a Domino. 31 Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, et sedent coram te populus meus; et audiunt sermones tuos, et non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt illos, et avaritiam suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carmen musicum, 32 quod suavi dulcique sono canitur; et audiunt verba tua, et non faciunt ea. Et 33 cum venerit quod prædictum est, ecce enim venit, tunc scient quod propheta fuerit inter eos.

5. CAP. XXXIV, 1-31 : GENUINUS PASTOR. — *Pastores malos infidelitatis arguit Dominus [XXXIV, 1-6] et rejicit [7-10]; ipse gregem suum in montibus Israel pascet [11-16], contumaces oves expellet [17-22] et genuinum pastorem suscitabit, qui in pace et gloria regnabit [23-31].*

- 34 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

- 2 Fili hominis, propheta de pastoribus Israel; propheta, et dices pastoribus :
- Hæc dicit Dominus Deus :
- Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos !
- Nonne greges a pastoribus pascuntur ?
- 3 Lac comedebatis,

— 17) Ez. 18, 25, 29. — 18) Ez. 18, 26. — 19) Ez. 18, 27. — 20) Unumquemque ... de vobis, Ez. 18, 30. — 21) In duodecimo ... nostræ, Ez. 32, 1; 40, 1. Qui fugerat de Jerusalem, Ez. 24, 26. —

22) Manus ... Domini, Ez. 1, 3. Antequam ... fugerat, Ez. 26, 27. — 33) Tunc ... eos, Ez. 2, 5. 34. — 2-31) Jer. 23, 1-8. — 3) Zach. 11, 4, 5, 16.

et lanis operiebamini,
 et quod crassum erat occidebatis;
 gregem autem meum non pascebatis.
 4 Quod infirmum fuit non consolidastis,
 et quod ægrotum non sanastis;
 quod confractum est non alligastis,
 et quod abjectum est non reduxistis,
 et quod perierat non quæsistis;
 sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia.
 5 Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor;
 et factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri,
 et dispersæ sunt.
 6 Erraverunt greges mei in cunctis montibus,
 et in universo colle excelso;
 et super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei,
 et non erat, qui requireret:
 non erat, inquam, qui requireret.

7 Propterea, pastores, audite verbum Domini:
 8 Vivo ego, dicit Dominus Deus,
 quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam,
 et oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri,
 eo quod non esset pastor;
 neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum,
 sed pascebant pastores semetipsos,
 et greges meos non pascebant:
 9 propterea, pastores, audite verbum Domini:
 10 Hæc dicit Dominus Deus:
 Ecce ego ipse super pastores;
 requiram gregem meum de manu eorum,
 et cessare faciam eos,
 ut ultra non pascant gregem,
 nec pascant amplius pastores semetipsos;
 et liberabo gregem meum de ore eorum,
 et non erit ultra eis in escam.

11 Quia hæc dicit Dominus Deus:
 Ecce ego ipse requiram oves meas,
 et visitabo eas.
 12 Sicut visitat pastor gregem suum,
 in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum,
 sic visitabo oves meas,
 et liberabo eas de omnibus locis
 in quibus dispersæ fuerant in die nubis et caliginis.
 13 Et educam eas de populis,
 et congregabo eas de terris,
 et inducam eas in terram suam,
 et pascam eas in montibus Israel,
 in rivis, et in cunctis sedibus terræ.
 14 In pascuis uberrimis pascam eas,
 et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum;
 ibi requiescent in herbis virentibus,
 et in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel.
 15 Ego pascam oves meas, et ego eas accubare faciam,
 dicit Dominus Deus.
 16 Quod perierat requiram,
 et quod abjectum erat reducam,
 et quod confractum fuerat alligabo,

— 10) Zach. 11, 8. — 11) Luc. 19, 10; Joan. 10, 11. | Soph. 1, 15. — 12) Ez. 11, 17. — 23) *Suscitabo* ...
 — 12) *In die ... caliginis*, Ez. 30, 3; Joel 2, 2;

et quod infirmum fuerat consolidabo,
et quod pingue et forte custodiam;
et pascam illas in iudicio.

- 17 Vos autem, greges mei, hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego iudico inter pecus et pecus,
arietum et hircorum.
- 18 Nonne satis vobis erat pascua bona depasci?
insuper et reliquias pascarumstrarum conculcastis pedibus vestris;
et cum purissimam aquam biberetis,
reliquam pedibus vestris turbabatis;
- 19 et oves meæ his quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur;
et quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.
- 20 Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos :
Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue et macilentum;
- 21 pro eo quod lateribus et humeris impingebatis,
et cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora,
donec dispergerentur foras,
- 22 salvabo gregem meum,
et non erit ultra in rapinam,
et iudicabo inter pecus et pecus.
- 23 Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas,
servum meum David;
ipse pascet eas,
et ipse erit eis in pastorem.
- 24 Ego autem Dominus ero eis in Deum;
et servus meus David princeps in medio eorum :
ego Dominus locutus sum.
- 25 Et faciam cum eis pactum pacis,
et cessare faciam bestias pessimas de terra;
et qui habitant in deserto,
securi dormient in saltibus.
- 26 Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem;
et deducam imbrem in tempore suo :
pluviae benedictionis erunt.
- 27 Et dabit lignum agri fructum suum,
et terra dabit germen suum,
et erunt in terra sua absque timore;
et scient quia ego Dominus,
cum contrivero catenas jugi eorum,
et eruero eos de manu imperantium sibi.
- 28 Et non erunt ultra in rapinam in gentibus,
neque bestiae terræ devorabunt eos;
sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.
- 29 Et suscitabo eis germen nominatum,
et non erunt ultra imminuti fame in terra,
neque portabunt ultra opprobrium gentium.
- 30 Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis,
et ipsi populus meus domus Israel,
ait Dominus Deus.
- 31 Vos autem, greges mei, greges pascuæ meæ,
homines estis;
et ego Dominus Deus vester,
dicit Dominus Deus.

eas, Is. 40, 11; Jer. 3, 15; 23, 4, 5; 30, 9; Ez. 37, 22, 24; Mich. 5, 4; 7, 14; Joan. 10, 11-14. — 24) Ex. 29, 45; Lev. 26, 12; Ez. 37, 27. — 25) *Faciam ... pacis*, Ez. 37, 26. — 25) Lev. 26, 6. — 27) Lev. 26, 4; Ez. 36, 30.

6. CAP. XXXV, 1-15 : VASTABITUR EDMOM. -- *Profertur sententia divina contra Edomitas [XXXV, 1-4], qui sanguinem Israelitarum fuderunt [5-9] et eorum terram usurpare voluerunt [10-13]. Sicuti fecerunt Edomitæ filiis Israel, sic faciet eis Dominus [14, 15].*

35 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

- 2 Fili hominis, pone faciem tuam adversum montem Seir,
et prophetabis de eo, et dices illi :
- 3 Hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego ad te, mons Seir;
et extendam manum meam super te,
et dabo te desolatum atque desertum.
- 4 Urbes tuas demoliar,
et tu desertus eris;
et scies quia ego Dominus.
- 5 Eo quod fueris inimicus sempiternus,
et concluseris filios Israel in manus gladii
in tempore afflictionis eorum,
in tempore iniquitatis extremæ :
- 6 propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,
quoniam sanguini tradam te,
et sanguis te persequetur;
et cum sanguinem oderis,
sanguis persequetur te.
- 7 Et dabo montem Seir desolatum atque desertum;
et auferam de eo euntem et redeuntem.
- 8 Et implebo montes ejus occisorum suorum;
in collibus tuis, et in vallibus tuis atque in torrentibus,
interfecti gladio cadent.
- 9 In solitudines sempiternas tradam te,
et civitates tuæ non habitabuntur;
et scietis quia ego Dominus Deus.
- 10 Eo quod dixeris : Duæ gentes et duæ terræ meæ erunt,
et hereditate possidebo eas,
cum Dominus esset ibi :
- 11 propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia faciam juxta iram tuam, et secundum zelum tuum,
quem fecisti odio, habens eos;
et notus efficiar per eos, cum te judicavero.
- 12 Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua,
quæ locutus es de montibus Israel, dicens :
Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.
- 13 Et insurrexistis super me ore vestro,
et derogastis adversum me verba vestra;
ego audivi.
- 14 Hæc dicit Dominus Deus :
Lætante universa terra,
in solitudinem te redigam.
- 15 Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel,
eo quod fuerit dissipata,
sic faciam tibi :
dissipatus eris, mons Seir, et Idumæa omnis;
et scient quia ego Dominus.

35. — 2) *Adversum montem Seir*, Is. 21, 11, | Abd. 1. — 5) Ps. 136, 7. — 15) *Sicuti... dissipata*, 12; Jer. 49, 7-22; Ez. 25, 8, 12; Am. 1, 11; | Ez. 36, 5.

7. CAP. XXXVI, 1-15 : REVERTETUR ISRAEL IN TERRAM SUAM. — *Loquitur Dominus contra gentes* [XXXVI, 1-6]. *Terra Israel renovabitur, hominibus jumentisque replebitur* [7-12], *et opprobrium gentium non portabit ultra* [13-15].

36 Tu autem, fili hominis, propheta super montes Israel, et dices :

- Montes Israel, audite verbum Domini.
 2 Hæc dicit Dominus Deus :
 Eo quod dixerit inimicus de vobis : Euge,
 altitudines sempiternæ in hereditatem datæ sunt nobis,
 3 propterea vaticinare, et dic :
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Pro eo quod desolati estis, et conculcati per circuitum,
 et facti in hereditatem reliquis gentibus,
 et ascendistis super labium linguae et opprobrium populi,
 4 propterea, montes Israel, audite verbum Domini Dei.
 Hæc dicit Dominus Deus montibus et collibus,
 torrentibus, vallibusque et desertis,
 parietinis et urbibus derelictis,
 quæ depopulatæ sunt et subsannatæ a reliquis gentibus per circuitum.
 5 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
 Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus,
 et de Idumæa universa,
 quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio,
 et toto corde et ex animo,
 et ejecerunt eam ut vastarent;
 6 idcirco vaticinare super humum Israel,
 et dices montibus et collibus, jugis et vallibus :
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Ecce ego in zelo meo et in furore meo locutus sum,
 eo quod confusionem gentium sustinueritis.
- 7 Idcirco hæc dicit Dominus Deus :
 Ego levavi manum meam,
 ut gentes quæ in circuitu vestro sunt,
 ipsæ confusionem suam portent,
 8 Vos autem, montes Israel, ramos vestros germinetis,
 et fructum vestrum afferatis populo meo Israel;
 prope enim est ut veniat.
 9 Quia ecce ego ad vos, et convertar ad vos;
 et arabimini, et accipietis sementem.
 10 Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel;
 et habitabuntur civitates, et ruinosæ instaurabuntur.
 11 Et replebo vos hominibus et jumentis;
 et multiplicabuntur, et crescent;
 et habitare vos faciam sicut a principio,
 bonisque donabo majoribus quam habuistis ab initio;
 et scietis quia ego Dominus.
 12 Et adducam super vos homines, populum meum Israel,
 et hereditate possidebunt te;
 et eris eis in hereditatem,
 et non addes ultra ut absque eis sis.
- 13 Hæc dicit Dominus Deus :
 Pro eo quod dicunt de vobis :
 Devoratrix hominum es, et suffocans gentem tuam,
 14 propterea homines non comedes amplius,

36. — 1) Ez. 6, 2, 3. — 5) De Idumæa, Ez. 31, 27. — 12) Non addes... sis, Num. 13, 33. — 35, 15. — 10) Jer. 30, 19; Ez. 37, 26. — 11) Jer. 31, 27. — 12) Non addes... sis, Num. 13, 33. —

et gentem tuam non necabis ultra,
ait Dominus Deus.

- 15 Nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium,
et opprobrium populorum nequaquam portabis;
et gentem tuam non amittes amplius,
ait Dominus Deus.

8. CAP. XXXVI, 16-38 : DOMINUS POPULUM ISRAEL MUNDABIT. — *Propter nomen sanctum suum* [XXXVI, 16-23] *Dominus populum Israel in terram promissionis reducet et ex omnibus iniquitatibus mundabit* [24-28]. *Israelita prosperitate fruentur et de sceleribus antiquis erubescant* [29-32, 37, 38]; *gentes autem vicine scient quia Dominus hæc omnia fecerit* [33-36].

- 16 Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

17 Fili hominis, domus Israel habitaverunt in humo sua,
et polluerunt eam in viis suis et in studiis suis;
juxta immunditiam menstruatae facta est via eorum coram me.

18 Et effudi indignationem meam super eos
pro sanguine quem fuderunt super terram,
et in idolis suis polluerunt eam.

19 Et dispersi eos in gentes,
et ventilati sunt in terras;
juxta vias eorum et adinventiones eorum judicavi eos.

20 Et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt;
et polluerunt nomen sanctum meum,
cum diceretur de eis : Populus Domini iste est,
et de terra ejus egressi sunt.

21 Et peperci nomini sancto meo,
quod polluerat domus Israel in gentibus ad quas ingressi sunt.

22 Idcirco dices domui Israel :
Hæc dicit Dominus Deus :
Non propter vos ego faciam, domus Israel,
sed propter nomen sanctum meum,
quod polluistis in gentibus ad quas intrastis.

23 Et sanctificabo nomen meum magnum,
quod pollutum est inter gentes,
quod polluistis in medio earum,
ut sciant gentes quia ego Dominus,
ait Dominus exercituum,
cum sanctificatus fuero in vobis coram eis.

24 Tollam quippe vos de gentibus,
et congregabo vos de universis terris,
et adducam vos in terram vestram.

25 Et effundam super vos aquam mundam,
et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,
et ab universis idolis vestris mundabo vos.

26 Et dabo vobis cor novum,
et spiritum novum ponam in medio vestri;
et auferam cor lapideum de carne vestra,
et dabo vobis cor carneum.

27 Et spiritum meum ponam in medio vestri;
et faciam ut in præceptis meis ambuletis,
et judicia mea custodiatis et operemini.

28 Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris;
et eritis mihi in populum,
et ego ero vobis in Deum.

17) *Juxta menstruata*, Lev. 18, 19. — 18) Ez. 16, 36; 22, 3. — 19) Ez. 5, 10. — 20) *Polluerunt...* meum, Is. 52, 5; Ez. 22, 26; Rom. 2, 24. —

24) Ez. 11, 17; 37, 12, 21. — 26, 27) Ez. 11, 19, 20. — 28) Ez. 11, 20; 28, 25. — 30) Ez. 34, 27.

- 29 Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris;
et vocabo frumentum et multiplicabo illud,
et non imponam vobis famem.
- 30 Et multiplicabo fructum ligni, et genimina agri,
ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.
- 31 Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum,
studiorumque non bonorum;
et displicebunt vobis iniquitates vestrae et scelera vestra.
- 32 Non propter vos ego faciam,
ait Dominus Deus; notum sit vobis :
confundimini, et erubescite super viis vestris, domus Israel.
- 33 Hæc dicit Dominus Deus :
In die qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris,
et inhabitari fecero urbes,
et instauravero ruinosam,
et terra deserta fuerit exculta,
quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,
dicent : Terra illa inculta facta est ut hortus voluptatis;
et civitates desertæ, et destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt.
- 36 Et scient gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro,
quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavi que inculta;
ego Dominus locutus sim, et fecerim.
- 37 Hæc dicit Dominus Deus :
Adhuc in hoc invenient me domus Israel, ut faciam eis :
Multiplicabo eos sicut gregem hominum,
ut gregem sanctum,
ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus :
sic erunt civitates desertæ, plenæ gregibus hominum;
et scient quia ego Dominus.

9. CAP. XXXVII, 1-14 : VISIO OSSIUM ARIDORUM. — *Propheta, jubente Domino, vaticinatur de aridis ossibus [XXXVII, 1-6], super quæ ascendunt carnes [7, 8] et in quæ redit spiritus vitæ [9, 10]. Dominus visionem interpretatur [11-14].*

- 37 Facta est super me manus Domini; Et vidi, et ecce super ea nervi et carnes 8
et eduxit me in spiritu Domini, et di-
misit me in medio campi, qui erat ple-
nus ossibus. Et circumduxit me per ea
in gyro; erant autem multa valde su-
per faciem campi, siccaque vehementer.
- 3 Et dixit ad me : Fili hominis, putasne
vivent ossa ista? Et dixi : Domine Deus,
tu nosti.
- 4 Et dixit ad me : Vaticinare de ossibus
istis, et dices eis : Ossa arida, audite ver-
bum Domini. Hæc dicit Dominus Deus
ossibus his : Ecce ego intromittam in vos
spiritum, et vivetis. Et dabo super vos
nervos, et succrescere faciam super vos
carnes, et superextendam in vobis cutem,
et dabo vobis spiritum, et vivetis; et scie-
tis quia ego Dominus.
- 7 Et prophetavi sicut præceperat mihi;
factus est autem sonitus, prophetante me,
et ecce commotio; et accesserunt ossa ad
ossa, unumquodque ad juncturam suam.
- Et dixit ad me : Vaticinare ad spiritum; 9
vaticinare, fili hominis, et dices ad spiri-
tum : Hæc dicit Dominus Deus : A qua-
tuor ventis veni, spiritus, et insuffla super
interfectos istos, et reviviscant. Et pro-
phetavi sicut præceperat mihi; et ingres-
sus est in ea spiritus, et vixerunt; stete-
runtque super pedes suos, exercitus gran-
dis nimis valde.
- Et dixit ad me : Fili hominis, ossa hæc 11
universa, domus Israel est. Ipsi dicunt :
Aruerunt ossa nostra, et periit spes nostra,
et abscissi sumus. Propterea vaticinare, 12
et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus :
Ecce ego aperiam tumulos vestros, et edu-
cam vos de sepulcris vestris, populus
meus, et inducam vos in terram Israel.
Et scietis quia ego Dominus, cum ape- 13
ruero sepulcra vestra, et eduxero vos de

— 31) Ez. 6, 9. — 36) Ez. 17, 24.
37. — 1) Manus Domini, Ez. 1, 3. Eduxit...

Domini, Ez. 3, 12. In medio campi, Ez. 3, 22,
23. — 12) Ecce... vestris, Is. 26, 19; Os. 13, 14.

14 tumulis vestris, popule meus, et dederō spiritum meum in vobis, et vixeritis, et requiescere vos faciam super humum ve-

stram; et scietis quia ego Dominus locutus sum, et feci, ait Dominus Deus.

10. CAP. XXXVII, 15-28 : SYMBOLUM DUORUM LIGNORUM. — *Unio inter Israel et Juda duobus lignis junctis exprimitur* [XXXVII, 15-19]. *Filiis Israel in unum populum congregatis rex erit unus* [20-25], *et Dominus fœdus pacis sempiternum cum eis percutiet* [26-28].

15 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

16 Et tu, fili hominis, sume tibi lignum unum, et scribe super illud : Judæ, et filiorum Israel sociorum ejus; et tolle lignum alterum, et scribe super illud : Joseph, ligno Ephraim, et cunctæ domui Israel sociorumque ejus. Et adjuuge illa unum ad alterum tibi in lignum unum; et erunt in unionem in manu tua.

18 Cum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes : Nonne indicas nobis quid in his tibi velis? loqueris ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim, et tribus Israel, quæ sunt ei adjunctæ, et dabo eas pariter cum ligno Judæ, et faciam eas in lignum unum; et erunt unum in manu ejus.

20 Erunt autem ligna super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum ad quas abierunt; et congregabo eos undique, et adducam eos ad humum suam. Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, et rex unus erit

omnibus imperans; et non erunt ultra duæ gentes, nec dividuntur amplius in duo regna. Neque polluentur ultra in idolis suis, et abominationibus suis, et cunctis iniquitatibus suis; et salvos eos faciam de universis sedibus in quibus peccaverunt, et emundabo eos; et erunt mihi populus, et ego ero eis Deus. Et servus meus David rex super eos, et pastor unus erit omnium eorum. In judiciis meis ambulant, et mandata mea custodient, et facient ea. Et habitabunt super terram quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri; et habitabunt super eam ipsi, et filii eorum, et filii filiorum eorum, usque in sempiternum; et David servus meus princeps eorum in perpetuum. Et percutiam illis fœdus pacis; pactum sempiternum erit eis. Et fundabo eos, et multiplicabo, et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis; et ero eis Deus, et ipsi erunt mihi populus. Et scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum

II. — DE ULTIMA ISRAEL VICTORIA DE GENTIBUS.

[XXXVIII, 1 — XXXIX, 29.]

1. CAP. XXXVIII, 1-23 : GOG, REX MAGOG, IN TERRAM ISRAEL IRRUIT. — *Gog, a Domino invitatus ad bellum parandum* [XXXVIII, 1-7] *contra populum Israel* [8, 9] *et cogitationem pessimam cogitans* [10-13], *in terram sanctam invadit* [14-16]. *Dominus in igne iræ suæ* [17-20] *pœnas Gog minatur* [21-23].

38 Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

2 Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch et Thubal, et vaticinare de eo. [13] Et dices ad eum :

Hæc dicit Dominus Deus :

Ecce ego ad te, Gog, principem capitis Mosoch et Thubal.

4 Et circumagam te, et ponam frenum in maxillis tuis; et educam te, et omnem exercitum tuum,

Inducam... Israel, Ez. 36, 24. — 14) Ez. 36, 27. — 21) *Congregabo... suam*, Ez. 11, 17; 28, 25; 36, 24. — 22) *Rex... imperans*, Ez. 34, 23. — 24) *Servus... eorum*, Ez. 34, 23. *In judiciis... ca.*, Ez. 36, 27. — 25) Ez. 28, 25. — 26) *Percutiam...*

pacis, Ez. 34, 25. *Pactum sempiternum*, Is. 55, 3; 61, 8; Jer. 32, 40. 38. — 2) *Gog*, Ez. 39, 1, 11; Apoc. 20, 7. *Magog*, Gen. 10, 2; Ez. 39, 6; Apoc. 20, 7. *Mosoch et Thubal*, Ez. 27, 13; 32, 20. — 4) Ez. 39, 2. —

- equos et equites vestitos loriceis universos,
 multitudinem magnam, hastam et clypeum arripientium et gladium.
- 5 Persæ, Æthiopes, et Libyes cum eis,
 omnes scutati et galeati.
- 6 Gomer et universa agmina ejus,
 domus Thogorma, latera aquilonis,
 et totum robur ejus, populique multi tecum.
- 7 Præpara et instrue te,
 et omnem multitudinem tuam quæ coacervata est ad te,
 et esto eis in præceptum.
- 8 Post dies multos visitaberis;
 in novissimo annorum venies ad terram
 quæ reversa est a gladio,
 et congregata est de populis multis ad montes Israel,
 qui fuerunt deserti jugiter :
 Hæc de populis educta est,
 et habitabunt in ea confidenter universi.
- 9 Ascendens autem quasi tempestas venies,
 et quasi nubes, ut operias terram
 tu, et omnia agmina tua,
 et populi multi tecum.
- 10 Hæc dicit Dominus Deus :
 In die illa, ascendent sermones super cor tuum,
 et cogitabis cogitationem pessimam;
- 11 et dices : Ascendam ad terram absque muro;
 veniam ad quiescentes habitantesque secure;
 hi omnes habitant sine muro,
 vectes et portæ non sunt eis;
- 12 ut diripias spolia, et invadas prædam,
 ut inferas manum tuam super eos qui deserti fuerant, et postea restituti,
 et super populum qui est congregatus ex gentibus,
 qui possidere cœpit et esse habitator umbilici terræ.
- 13 Saba, et Dedan, et negotiatores Tharsis,
 et omnes leones ejus, dicent tibi :
 Numquid ad sumenda spolia tu venis?
 Ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam,
 ut tollas argentum et aurum,
 et auferas suppellectilem atque substantiam,
 et diripias manubias infinitas.
- 14 Propterea vaticinare, fili hominis, et dices ad Gog :
 Hæc dicit Dominus Deus :
 Numquid non in die illo,
 cum habitaverit populus meus Israel confidenter,
- 15 scies? [15] Et venies de loco tuo a lateribus aquilonis,
 tu, et populi multi tecum,
 ascensores equorum universi,
 cœtus magnus, et exercitus vehemens.
- 16 Et ascendes super populum meum Israel
 quasi nubes, ut operias terram.
 In novissimis diebus eris,
 et adducam te super terram meam :
 ut sciant gentes me,
 cum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, o Gog!
- 17 Hæc dicit Dominus Deus :
 Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis,
 in manu servorum meorum prophetarum Israel,
 qui prophetaverunt, in diebus illorum temporum,
 ut adducerem te super eos.

- 18 Et erit in die illa,
in die adventus Gog super terram Israel,
ait Dominus Deus,
ascendet indignatio mea in furore meo.
- 19 Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum.
Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel;
- 20 et commovebuntur a facie mea pisces maris,
et volucres cæli, et bestię agri,
et omne reptile quod movetur super humum,
cunctique homines qui sunt super faciem terræ;
et subvertentur montes, et cadent sepes,
et omnis murus corruet in terram.
- 21 Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium,
ait Dominus Deus;
gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.
- 22 Et judicabo eum peste, et sanguine,
et imbre vehementi, et lapidibus immensis;
ignem et sulphur pluam super eum,
et super exercitum ejus,
et super populos multos qui sunt cum eo.
- 23 Et magnificabor, et sanctificabor,
et notus ero in oculis multarum gentium;
et scient quia ego Dominus.

2. CAP. XXXIX, 1-29 : GOG VINCITUR. — *Describitur strages* [XXXIX, 1-8]. *Filii Israel vastatores suos diripient* [9, 10] *et milites Gog sepelient* [11-16]. *Bestię agri carnem occisorum comedent* [17-20]. *Ita manifeste apparebit gloria Domini in ejus ratione agendi erga Israel* [21-29].

- 39 Tu autem, fili hominis, vaticinare adversum Gog, et dices :

Hæc dicit Dominus Deus :

Ecce ego super te, Gog,
principem capitis Mosoch et Thubal.

- 2 Et circumagam te, et educam te,
et ascendere te faciam de lateribus aquilonis,
et adducam te super montes Israel.

- 3 Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua,
et sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

- 4 Super montes Israel cades tu, et omnia agmina tua,
et populi tui qui sunt tecum;
feris, avibus, omnique volatili et bestiis terræ
dedi te ad devorandum.

- 5 Super faciem agri cades,
quia ego locutus sum,
ait Dominus Deus.

- 6 Et immittam ignem in Magog,
et in his qui habitant in insulis confidenter;
et scient quia ego Dominus.

- 7 Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel,
et non polluam nomen sanctum meum amplius;
et scient gentes quia ego Dominus, sanctus Israel.

- 8 Ecce venit, et factum est,
ait Dominus Deus;
hæc est dies de qua locutus sum.

18-22) Is. 24, 1-27, 13; Jer. 30, 23, 24; Joel 3, 2-17; Mich. 4, 11-13. — 23) Ez. 36, 23; 37, 28; 39, 21.

39. — 1) Vaticinare... Gog, Ez. 38, 2, 3. — 2) Ez. 38, 4, 6, 15. — 3) Hæc... locutus sum,

- 9 Et egredientur habitatores de civitatibus Israel,
et succendent et comburent arma,
clypeum et hastas, arcum et sagittas, et baculos manuum et contos;
et succendent ea igni septem annis.
- 10 Et non portabunt ligna de regionibus,
neque succident de saltibus,
quoniam arma succendent igni,
et deprædabuntur eos quibus prædæ fuerant,
et diripient vastatores suos,
ait Dominus Deus.
- 11 Et erit in die illa,
dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israel,
vallem viatorum ad orientem maris,
quæ obstupescere faciet prætereuntes;
et sepelient ibi Gog, et omnem multitudinem ejus,
et vocabitur vallis multitudinis Gog.
- 12 Et sepelient eos domus Israel,
ut mudent terram septem mensibus.
- 13 Sepeliet autem eum omnis populus terræ;
et erit eis nominata dies in qua glorificatus sum,
ait Dominus Deus.
- 14 Et viros jugiter constituent lustrantes terram,
qui sepeliant et requirant eos qui remanserant super faciem terræ,
ut emudent eam;
post menses autem septem quærere incipient.
- 15 Et circuibunt peragrantes terram;
cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum,
donec sepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog.
- 16 Nomen autem civitatis Amona,
et mundabunt terram.
- 17 Tu ergo, fili hominis, hæc dicit Dominus Deus :
Dic omni volucris, et universis avibus,
cunctisque bestiis agri :
Convenite, properate,
concurrite undique ad victimam meam,
quam ego immolo vobis,
victimam grandem super montes Israel,
ut comedatis carnem,
et bibatis sanguinem.
- 18 Carnes fortium comedetis,
et sanguinem principum terræ bibetis,
arietum, et agnorum, et hircorum,
taurorumque et altilium, et pinguium omnium.
- 19 Et comedetis adipem in saturitatem,
et bibetis sanguinem in ebrietatem,
de victima quam ego immolabo vobis.
- 20 Et saturabimini super mensam meam
de equo, et equite forti,
et de universis viris bellatoribus,
ait Dominus Deus.
- 21 Et ponam gloriam meam in gentibus;
et videbunt omnes gentes judicium meum quod fecerim,
et manum meam quam posuerim super eos.
- 22 Et scient domus Israel quia ego Dominus Deus eorum,
a die illa et deinceps.
- 23 Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel,

eo quod dereliquerint me,
et absconderim faciem meam ab eis,
et tradiderim eos in manus hostium,
et ceciderint in gladio universi.

24 Juxta immunditiam eorum et scelus feci eis,
et abscondi faciem meam ab illis.

25 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Nunc reducam captivitatem Jacob,
et miserebor omnis domus Israel,
et assumam zelum pro nomine sancto meo.

26 Et portabunt confusionem suam,
et omnem prævaricationem qua prævaricati sunt in me,
cum habitaverint in terra sua confidenter,
neminem formidantes;

27 et reduxero eos de populis,
et congregavero de terris inimicorum suorum,
et sanctificatus fuero in eis,
in oculis gentium plurimarum.

28 Et scient quia ego Dominus Deus eorum,
eo quod transtulerim eos in nationes,
et congregaverim eos super terram suam,
et non dereliquerim quemquam ex eis ibi.

29 Et non abscondam ultra faciem meam ab eis,
eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israël,
ait Dominus Deus.

III. — DE NOVO REGNO DEI.

[XL, 1 — XLVIII, 35.]

1. CAP. XL, 1-47 : *TEMPLUM NOVUM DESCRIBITUR : ATRIA. — Propheta in visione Dei adducitur in Jerusalem, ubi templum reedificatum ei ostenditur [XL, 1-4] : murus extrinsecus [5], porta orientalis [6-16], atrium exterius [17-19] cum porta septentrionali [20-23] et australi [24-27], atrium interius cum porta australi [28-31] et orientali [32-34] et septentrionali [35-37], cum mensis et suppellectili pro sacrificiis, in ordine describuntur [38-47].*

40 In vigesimo quinto anno transmigrations nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas, in ipsa hac die, facta est super me manus Domini, et adduxit me 2 illuc. In visionibus Dei adduxit me in terram Israel, et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad austrum. 3 Et introduxit me illuc; et ecce vir cujus erat species quasispecies æris, et funiculus lineus in manu ejus, et calamus mensuræ in manu 4 ejus : stabat autem in porta. Et locutus est ad me idem vir : Fili hominis, vide oculis tuis, et auribus tuis audi, et pone cor tuum in omnia quæ ego ostendam tibi, quia ut ostendantur tibi adductus es huc; annuntia omnia quæ tu vides domui Israel. 5 Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique; et in manu viri calamus

mensuræ sex cubitorum et palmo; et mensus est latitudinem ædificii calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

Et venit ad portam quæ respiciebat viam 6 orientalem, et ascendit per gradus ejus; et mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est limen unum calamo uno in latitudine. Et thalamum uno calamo in longum, et uno calamo in latum; et inter thalamos quinque cubitos. Et limen 7 portæ, juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno. Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, et frontem ejus duobus cubitis; vestibulum autem portæ erat intrinsecus. Porro thalami portæ ad 8 viam orientalem, tres hinc et tres inde; mensura una trium, et mensura una frontium ex utraque parte. Et mensus est 11 latitudinem, liminis portæ decem cubitorum, et longitudinem portæ tredecim cubi-

27) Ez. 11, 17. — 28) Ez. 36, 23. — 29) Ez. 36, 25-27. 40. — 1) In vigesimo... nostræ, Ez. 33, 21. —

2) In visionibus Dei, Ez. 1, 1. — 3) Vir, Ez. 43, 6; 47, 3. Quasi species æris, Ez. 1, 7. —

12 torum. Et marginem ante thalamos, cubiti unius, et cubitus unus finis utrinque; thalami autem sex cubitorum erant
 13 hinc et inde. Et mensus est portam a tecto thalami usque ad tectum ejus, latitudinem viginti quinque cubitorum; ostium
 14 contra ostium. Et fecit frontes per sexaginta cubitos, et ad frontem atrium portæ
 15 undique per circuitum. Et ante faciem portæ quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta
 16 cubitos. Et fenestras obliquas in thalamis et in frontibus eorum, quæ erant infra
 portam undique per circuitum: similiter autem erant et in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum.

17 Et eduxit me ad atrium exterius: et ecce gazophylacia, et pavementum stratum lapide in atrio per circuitum; triginta gazophylacia in circuitu pavimenti. Et pavementum in fronte portarum, secundum
 18 longitudinem portarum erat inferius. Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus; centum cubitos ad orientem et ad aquilonem.

20 Portam quoque quæ respiciebat viam aquilonis atrii exterioris, mensus est tam
 21 in longitudine quam in latitudine. Et thalamos ejus tres hinc et tres inde, et frontem ejus et vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, et latitudinem viginti quinque cubitorum. Fenestras autem ejus, et vestibulum, et sculpturæ secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad orientem; et septem graduum erat ascensus ejus, et vestibulum
 23 ante eam. Et porta atrii interioris contra portam aquilonis, et orientalem; et mensus est a porta usque ad portam centum cubitos.

24 Et eduxit me ad viam australem: et ecce porta quæ respiciebat ad austrum; et mensus est frontem ejus, et vestibulum
 25 ejus, juxta mensuras superiores. Et fenestras ejus, et vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras; quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine viginti quinque cubitorum. Et in gradibus septem ascende-
 26 batur ad eam; et vestibulum ante fores ejus; et cælatae palmæ erant, una hinc, et altera inde, in fronte ejus. Et porta atrii interioris in via australi; et mensus est a porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.

28 Et introduxit me in atrium interius ad

portam australem; et mensus est portam juxta mensuras superiores. Thalamum
 29 ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus eisdem mensuris, et fenestras ejus, et vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis viginti quinque cubitos. Et vestibulum per gyrum
 30 longitudine viginti quinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum; et vestibulum ejus ad atrium exterius, et palmas
 31 ejus in fronte; et octo gradus erant quibus ascende-
 batur per eam.

Et introduxit me in atrium interius, per
 32 viam orientalem; et mensus est portam secundum mensuras superiores. Thalamum
 33 ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus, sicut supra; et fenestras ejus, et vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine viginti quinque cubitorum. Et vestibulum
 34 ejus, id est, atrii exterioris; et palmæ cælatae in fronte ejus, hinc et inde; et in octo gradibus ascensus ejus.

Et introduxit me ad portam quæ respiciebat ad aquilonem; et mensus est, secundum mensuras superiores. Thalamum
 35 ejus, et frontem ejus, et vestibulum ejus, et fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine viginti quinque cubitorum. Et vestibulum
 37 ejus respiciebat ad atrium exterius; et cælatura palmarum in fronte ejus, hinc et inde; et in octo gradibus ascensus ejus.

Et per singula gazophylacia ostium in
 38 frontibus portarum; ibi lavabant holocaustum. Et in vestibulo portæ, duæ mensæ
 39 hinc, et duæ mensæ inde, ut immoletur super eas holocaustum, et pro peccato et pro delicto. Et ad latus exterius, quod
 40 ascendit ad ostium portæ quæ pergit ad aquilonem, duæ mensæ; et ad latus alterum, ante vestibulum portæ, duæ mensæ: quatuor mensæ hinc, et quatuor mensæ inde;
 41 per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant. Quatuor autem mensæ
 42 ad holocaustum de lapidibus quadris constructæ, longitudine cubiti unius et dimidii, et latitudine cubiti unius et dimidii, et altitudine cubiti unius; super quas ponant vasa in quibus immolatur holocaustum et victima. Et labia earum palmi unius,
 43 reflexa intrinsecus per circuitum; super mensas autem carnes oblationis.

Et extra portam interiorem, gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad aquilonem; et facies eorum contra viam australem; una ex latere portæ orientalis, quæ respi-

45 ciebat ad viam aquilonis. Et dixit ad me : Hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam; sacerdotum erit qui excubant
 46 in custodiis templi. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministe-

rium altaris. Isti sunt filii Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.

Et mensus est atrium longitudine centum 47 cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum, et altare ante faciem templi.

2. CAP. XL, 48 — XLI, 26 : SANCTUARIUM. — *Vestibulum sanctuarii* [XL, 48, 49], *sanctum* [XLI, 1, 2], *sanctum sanctorum* [3, 4], *edificium laterale* [5-11] et *septentrionale* [12], *mensura* [13-15^a], *ornamenta et supellex sanctuarii describuntur* [15^b-26].

48 Et introduxit me in vestibulum templi, et mensus est vestibulum, quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et latitudinem portæ, trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem undecim cubitorum; et octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus, una hinc, et altera inde.

41 Et introduxit me in templum; et mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, et sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi.
 2 Et latitudo portæ decem cubitorum erat; et latera portæ quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde; et mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, et latitudinem viginti cubitorum.

3 Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portæ duos cubitos; et portam, sex cubitorum; et latitudinem portæ, septem cubitorum. Et mensus est longitudinem ejus, viginti cubitorum, et latitudinem ejus, viginti cubitorum, ante faciem templi. Et dixit ad me : Hoc est sanctum sanctorum.

5 Et mensus est parietem domus, sex cubitorum, et latitudinem lateris, quatuor cubitorum, undique per circuitum domus.
 6 Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria; et erant eminentia quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum, ut continerent, et non attingerent parietem templi. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, et in cœnaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latus erat templum in superioribus; et sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

8 Et vidi in domo altitudinem per circuitum; fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio; et latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum; et erat interior domus in lateribus domus. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus

undique. Et ostium lateris ad orationem, 11 ostium unum ad viam aquilonis, et ostium unum ad viam australem; et latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

Et ædificium, quod erat separatum ver- 12 sumque ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum; paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum, et longitudo ejus nonaginta cubitorum.

Et mensus est domus longitudinem, 13 centum cubitorum; et quod separatum erat ædificium, et parietes ejus, longitudinis centum cubitorum. Latitudo autem 14 ante faciem domus, et ejus quod erat separatum contra orientem, centum cubitorum. Et mensus est longitudinem ædificii contra 15 faciem ejus, quod erat separatum ad dorsum; ethecas ex utraque parte, centum cubitorum.

Et templum interius, et vestibula atrii, limina, et fenestras obliquas, et ethecas in 16 circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu; terra autem usque ad fenestras, et fenestræ clausæ super ostia. Et 17 usque ad domum interiorum, et forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus et forinsecus, ad mensuram. Et fabrefacta cherubim et palmæ, et palma inter cherub et cherub; duasque facies habebat cherub, faciem hominis juxta palmam ex 19 hac parte, et faciem leonis juxta palmam ex alia parte, expressam per omnem domum in circuitu. De terra usque ad 20 superiora portæ, cherubim et palmæ cælatæ erant in pariete templi.

Limen quadrangulum, et facies sanctuarii aspectus contra aspectum. Altaris 21 lignei trium cubitorum altitudo; et longitudo ejus duorum cubitorum; et anguli ejus, et longitudo ejus, et parietes ejus lignei. Et locutus est ad me : Hæc est mensa coram Domino.

victima, Lev. 1, 17. — 45) Sacerdotum... templi, Num. 1, 53; I Par. 9, 23. — 46) Sacerdotum... altaris, Num. 3, 28, 31. Filii Sadoc, Ez. 44, 10.

16. — 49) III Reg. 6, 3; 7, 21.

41. — 1-26) III Reg. 6, 2-36.

- 23 Et duo ostia erant in templo et in san-
 24 ctuario. Et in duobus ostiis ex utraque
 parte bina erant ostiola quæ in se invicem
 plicabantur; bina enim ostia erant ex
 25 utraque parte ostiorum. Et cælata erant
 in ipsis ostiis templi cherubim, et sculptu-
 ræ palmarum, sicut in parietibus quoque

expressæ erant; quamobrem et grossiora
 erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.
 Super quæ fenestræ obliquæ, et similitudo 26
 palmarum hinc atque inde in humerulis
 vestibuli, secundum latera domus, latitu-
 dinemque parietum.

3. CAP. XLII, 1-20 : ADDUNTUR NONNULLA DE TEMPLO. — *Describuntur gazophylacia in atrio interiori septentrionem et meridiem versus disposita* [XLII, 1-12].
De usu gazophylaciorum [13, 14]. *De spatiis quibus ædificia sacra a vulgi loco distant* [15-20].

- 42 Et eduxit me in atrium exterius, per
 viam ducentem ad aquilonem, et introdu-
 xit me in gazophilacium quod erat contra
 separatum ædificium, et contra ædem
 2 vergentem ad aquilonem. In facie longi-
 tudinis, centum cubitos ostii aquilonis, et
 3 latitudinis quinquaginta cubitos, contra
 viginti cubitos atrii interioris, et contra
 pavementum stratum lapide atrii exterioris,
 4 ubi erat porticus juncta porticui tri-
 plici. Et ante gazophylacia deambulatio
 decem cubitorum latitudinis, ad interiora
 respiciens viæ cubiti unius. Et ostia eorum
 5 ad aquilonem; ubi erant gazophylacia
 in superioribus humiliora, quia supporta-
 bant porticus quæ ex illis eminebant de
 6 inferioribus, et de mediis ædificii. Tri-
 stega enim erant, et non habebant colum-
 nas, sicut erant columnæ atriorum; pro-
 pterea eminebant de inferioribus, et de
 7 mediis a terra cubitis quinquaginta. Et
 peribolus exterior secundum gazophyla-
 cia, quæ erant in via atrii exterioris ante
 gazophylacia; longitudo ejus quinquaginta
 8 cubitorum : quia longitudo erat gazo-
 phylaciorum atrii exterioris, quinquaginta
 cubitorum, et longitudo ante faciem tem-
 9 pli, centum cubitorum. Et erat subter
 gazophilacia hæc introitus ab oriente,
 ingredientium in ea de atrio exteriori.
 10 In latitudine periboli atrii quod erat
 contra viam orientalem, in faciem ædificii
 separati, et erant ante ædificium gazo-
 11 phylacia. Et via ante faciem eorum, juxta
 similitudinem gazophylaciorum quæ erant
 in via aquilonis; secundum longitudinem
 eorum, sic et latitudo eorum, et omnis
 introitus eorum, et similitudines, et ostia
 eorum. Secundum ostia gazophylaciorum, 12
 quæ erant in via respiciente ad notum :
 ostium in capite viæ, quæ via erat ante
 vestibulum separatum per viam orientalem
 ingredientibus.
 Et dixit ad me : Gazophylacia aquilo- 13
 nis, et gazophylacia austri, quæ sunt ante
 ædificium separatum, hæc sunt gazo-
 phylacia sancta, in quibus vescuntur sacer-
 dotes qui appropinquant ad Dominum in
 sancta sanctorum; ibi ponent sancta san-
 ctorum, et oblationem pro peccato et pro
 delicto; locus enim sanctus est. Cum 14
 autem ingressi fuerint sacerdotes, non
 egredientur de sanctis in atrium exterius;
 et ibi reponent vestimenta sua, in quibus
 ministrant, quia sancta sunt, vestientur-
 que vestimentis aliis, et sic procedent ad
 populum.
 Cumque complexisset mensuras domus 15
 interioris, eduxit me per viam portæ quæ
 respiciebat ad viam orientalem; et mensus
 est eam undique per circuitum. Mensus 16
 est autem contra ventum orientalem calamo
 mensuræ, quingentos calamos in calamo
 mensuræ per circuitum. Et mensus est 17
 contra ventum aquilonis quingentos cala-
 mos in calamo mensuræ per gyrum. Et ad 18
 ventum australem mensus est quingentos
 calamos in calamo mensuræ per circuitum.
 Et ad ventum occidentalem mensus est 19
 quingentos calamos in calamo mensuræ.
 Per quatuor ventos mensus est murum 20
 ejus undique per circuitum, longitudinem
 quingentorum cubitorum, et latitudinem
 quingentorum cubitorum, dividentem inter
 sanctuarium et vulgi locum.

4. CAP. XLIII, 1-12 : DOMINUS NOVUM TEMPLUM INGREDITUR. — *Dominus cum majestate apparet* [XLIII, 1-5] *et præscripta populo tradenda propheta denuntiat* [6-12].

- 43 Et duxit me ad portam quæ respiciebat
 2 ad viam orientalem. Et ecce gloria Dei
 Israel ingrediebatur per viam orienta-
 lem; et vox erat ei quasi vox aquarum

42. — 13) *Vescuntur*, Lev. 6, 16, 26; 10, 13;
 24, 9. *Sacerdotes sanctorum*, Ez. 40, 46.

43. — 1-12) Ex. 40, 32-36; III Reg. 8, 10, 11. —
 2) *Gloria Dei Israel*, Ez. 2, 1; 10, 18, 19;

- multarum, et terra splendebat a majestate
 3 ejus. Et vidi visionem secundum speciem
 quam videram, quando venit ut disperderet
 civitatem; et species secundum aspectum
 4 quem videram juxta fluvium Chobar; et
 cecidi super faciem meam. Et majestas
 Domini ingressa est templum per viam
 5 portæ quæ respiciebat ad orientem. Et
 elevavit me spiritus, et introduxit me in
 atrium interius; et ecce repleta erat gloria
 Domini domus.
 6 Et audiui loquentem ad me de domo; et
 7 vir qui stabat juxta me dixit ad me :
 Fili hominis, locus solii mei, et locus
 vestigiorum pedum meorum, ubi habito in
 medio filiorum Israel in æternum; et non
 polluent ultra domus Israel nomen san-
 ctum meum, ipsi et reges eorum, in forni-
 cationibus suis, et in ruinis regum suo-
 8 rum, et in excelsis. Qui fabricati sunt
 limen suum juxta limen meum, et postes

suos juxta postes meos, et murus erat
 inter me et eos; et polluerunt nomen san-
 ctum meum in abominationibus quas fece-
 runt : propter quod consumpsi eos in ira
 mea. Nunc ergo repellant procul forni-
 cationem suam, et ruinas regum suorum a
 me, et habitabo in medio eorum semper.

Tu autem, fili hominis, ostende domui
 10 Israel templum, et confundantur ab ini-
 quitatibus suis, et metiantur fabricam,
 et erubescant ex omnibus quæ fecerunt. 11
 Figuram domus, et fabricæ ejus, exitus
 et introitus, et omnem descriptionem ejus,
 et universa præcepta ejus, cunctumque or-
 dinem ejus, et omnes leges ejus ostende
 eis, et scribes in oculis eorum, ut custo-
 diant omnes descriptiones ejus, et præcep-
 ta illius, et faciant ea.

Ista est lex domus in summitate montis : 12
 Omnis finis ejus in circuitu, sanctum san-
 ctorum est; hæc est ergo lex domus.

5. CAP. XLIII, 13-27 : DE ALTARI HOLOCAUSTI. — *De forma* [XLIII, 13-17], *de consecratione* [18-26] *et de usu altaris holocausti* [27].

- 13 Istæ autem mensuræ altaris in cubito
 verissimo, qui habebat cubitum et palmum;
 in sinu ejus erat cubitus, et cubitus in lati-
 tudine; et definitio ejus usque ad labium
 ejus, et in circuitu palmus unus : hæc
 14 quoque erat fossa altaris. Et de sinu
 terræ usque ad crepidinem novissimam
 duo cubiti, et latitudo cubiti unius; et a
 crepidine minore usque ad crepidinem
 majorem quatuor cubiti, et latitudo cubiti
 15 unius. Ipse autem Ariel quatuor cubito-
 rum, et ab Ariel usque ad sursum cornua
 16 quatuor. Et Ariel duodecim cubitorum in
 longitudine per duodecim cubitos latitudi-
 nis, quadrangulatum æquis lateribus.
 17 Et crepido quatuordecim cubitorum longi-
 tudinis per quatuordecim cubitos latitudi-
 nis in quatuor angulis ejus; et corona in
 circuitu ejus dimidii cubiti, et sinus ejus
 unius cubiti per circuitum; gradus autem
 ejus versi ad orientem.
 18 Et dixit ad me : Fili hominis, hæc dicit
 Dominus Deus : Hi sunt ritus altaris, in
 quacumque die fuerit fabricatum, ut offera-
 tur super illud holocaustum, et effundatur
 19 sanguis. Et dabis sacerdotibus et levitis
 qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad

me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi
 vitulum de armento pro peccato. Et 20
 assumens de sanguine ejus, pones super
 quatuor cornua ejus, et super quatuor
 angulos crepidinis, et super coronam in
 circuitu; et mundabis illud et expiabis.
 Et tolles vitulum qui oblatum fuerit pro
 peccato, et combures eum in separato loco
 domus, extra sanctuarium. Et in die 22
 secunda offeres hircum caprarum immacu-
 latum pro peccato; et expiabunt altare
 sicut expiaverunt in vitulo. Cumque com- 23
 plevris expians illud, offeres vitulum de
 armento immaculatum, et arietem de grege
 immaculatum. Et offeres eos in conspectu 24
 Domini; et mittent sacerdotes super eos
 sal, et offerent eos holocaustum Domino.
 Septem diebus facies hircum pro peccato 25
 quotidie; et vitulum de armento, et arietem
 de pecoribus immaculatos offerent. Septem 26
 diebus expiabunt altare et mundabunt
 illud, et implebunt manum ejus.

Expletis autem diebus, in die octava et 27
 ultra, facient sacerdotes super altare holo-
 causta vestra, et quæ pro pace offerunt; et
 placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

11, 22, 23. Quasi... multarum, Ez. 1, 24. —
 3) Quando... civitatem, Ez. 9, 1, 2, 5. Secun-
 dum... Chobar, Ez. 1, 1-28. — 4) Ez. 44, 2. —
 5) Elevavit me spiritus, Ez. 3, 12; 8, 3. —

8) IV Reg. 16, 10-16; 21, 4, 7; Ez. 8, 5, 17. —
 13) Altaris, Ex. 27, 1-8. — 18-27) Lev. 8, 10-29.
 III Reg. 8, 62-64; II Par. 7, 4-7.

6. CAP. XLIV, 1-31 : DE MINISTRIS SANCTUARIUM. — *De porta orientali principi reservanda* [XLIV, 1-3]. *De incircumcisis ab ingressu sanctuarii arcendis* [4-9]. *De levitis et eorum officiis* [10-14]. *De sacerdotibus* [15, 16] *eorumque officiis* [17-19] *et disciplina* [20-22]. *De modo quo sacerdotes justitiam* [23, 24] *et munditiam tueantur* [25-27]. *De proventu sacerdotum* [28-31].

44 Et convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem; et erat clausa. Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit; non aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam; eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino; per viam portæ vestibuli ingredietur, et per viam ejus egredietur.

4 Et adduxit me per viam portæ aquilonis in conspectu domus; et vidi, et ecce implevit gloria Domini domum Domini; et cecidi in faciem meam. Et dixit ad me Dominus : Fili hominis, pone cor tuum, et vide oculis tuis, et auribus tuis audi omnia quæ ego loquor ad te de universis ceremoniis domus Domini, et de cunctis legibus ejus; et pones cor tuum in visis templi per omnes exitus sanctuarii. Et dices ad exasperantem me domum Israel : Hæc dicit Dominus Deus : Sufficiant vobis omnia scelera vestra, domus Israel; eo quod inducitis filios alienos incircumcisos corde, et incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, et polluant domum meam; et offertis panes meos, adipem et sanguinem, et dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris. Et non servastis præcepta sanctuarii mei, et posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis. Hæc dicit Dominus Deus : Omnis alienigena incircumcisos corde, et incircumcisos carne, non ingredietur sanctuarium meum; omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel.

10 Sed et levitæ qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israel, et erraverunt a me post idola sua, et portaverunt iniquitatem suam, erunt in sanctuario meo ædificati, et janitores portarum domus, et ministri domus; ipsi mactabunt holocausta, et victimas populi, et ipsi stabunt in conspectu eorum ut ministrent eis. Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, et facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis; idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus,

et portabunt iniquitatem suam. Et non 13 appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum; sed portabunt confusionem suam, et scelera sua quæ fecerunt. Et dabo eos 14 janitores domus in omni ministerio ejus, et in universis quæ fient in ea.

Sacerdotes autem et levitæ, filii Sadoc, 15 qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel a me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi; et stabunt in conspectu meo, ut offerant mihi adipem et sanguinem, ait Dominus Deus. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, et 16 ipsi accedent ad mensam meam, ut ministrent mihi, et custodiant ceremonias meas.

Cumque ingredientur portas atrii interioris, vestibibus lineis induentur; nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrii interioris et intrinsecus. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, et feminalia lineæ erunt in lumbis eorum, et non accingentur in sudore. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, et reponent ea in gazophylacio sanctuarii; et vestient se vestimentis aliis, et non sanctificabunt populum in vestibibus suis. Caput autem 20 suum non radent neque comam nutriunt; sed tondentes attendant capita sua. Et vinum non bibet omnis sacerdos, quando ingressurus est atrium interius. Et viduam 22 et repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domus Israel; sed et viduam quæ fuerit vidua a sacerdote, accipient. Et populum meum docebunt 23 quid sit inter sanctum et pollutum, et inter mundum et immundum ostendent eis. Et cum fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, et judicabunt; leges meas et præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, et sabbata mea sanctificabunt. Et ad mortuum hominem non ingredietur, ne polluantur, nisi ad patrem et matrem, et filium et filiam, et fratrem et sororem, quæ alterum virum non habuerit; in

44. — 2) Ez. 43, 2, 4. — 3) Principi, Ez. 45, 7; 46, 2. — 15) Ez. 40, 46; 43, 19. — 17) Vestibus... induentur, Ex. 28, 39; 39, 27. — 19) Non sanctificabunt... suis, Ex. 29, 37; 30, 29; Lev. 6, 18,

27. — 20) Lev. 19, 27; 21, 5, 10. — 21) Lev. 10, 9. — 22) Lev. 21, 7, 13, 14. — 23) Lev. 10, 10, 11. — 24) Cum... judicabunt, Deut. 17, 8-11. — 25) Lev. 21, 1-3; Num. 19, 11-19. — 27) Lev.

- 26 quibus contaminabuntur. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.
- 28 Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum; et possessionem non dabitis eis in Israel, ego enim possessio eorum.
- 29 Victimam et pro peccato, et pro delicto ipsi

comedent, et omne votum in Israel ipsorum erit. Et primitiva omnium primogenitorum, et omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt; et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ. Omne morticinum, et captum a bestia, de avibus et de pecoribus, non comedent sacerdotes.

7. CAP. XLV, 1-17 : DE PRIMITIIS. — *Exponitur ratio qua terra inter templum, sacerdotes, levitas [XLV, 1-5], urbem [6] et principem dispartienda sit [7-12]. De primitiis principi tradendis ad cultum publicum templi providendum [13-17].*

- 45 Cumque cœperitis terram dividere sortito, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine viginti quinque millia, et latitudine decem millia; sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum, et quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum. Et a mensura ista mensurabis longitudinem viginti quinque millium, et latitudinem decem millium; et in ipso erit templum sanctumque sanctorum. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministerium Domini; et erit eis locus in domos, et in sanctuarium sanctitatis. Viginti quinque autem millia longitudinis, et decem millia latitudinis erunt levitis qui ministrant domui; ipsi possidebunt viginti gazophylacia.
- 6 Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, et longitudinis viginti quinque millia, secundum separationem sanctuarii, omni domui Israel.
- 7 Principi quoque hinc et inde in separationem sanctuarii, et in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarii, et contra faciem possessionis urbis, a latere maris usque ad mare, et a latere orientis usque ad orientem; longitudinis autem juxta unamquamque partem, a termino occidentali usque ad terminum orientalem. De terra erit ei possessio in

Israel, et non depopulabuntur ultra principes populum meum; sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis, principes Israel; iniquitatem et rapinas intermittite, et judicium et justitiam facite; separate confinia vestra a populo meo, ait Dominus Deus. Statera justa, et ephi justum, et batus justus erit vobis. Ephi et batus æqualia et unius mensuræ erunt, ut capiat decimam partem cori batus, et decimam partem cori ephi; juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum. Siclus autem viginti obolos habet; porro viginti sicli, et viginti quinque sicli, et quindecim sicli, mnam faciunt.

Et hæ sunt primitiæ quas tolletis: 13 sextam partem ephi de coro frumenti, et sextam partem ephi de coro hordei. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est; et decem bati corum faciunt, quia decem bati implent corum. Et arietem unum de grege ducentorum; de his quæ nutriunt Israel, in sacrificium, et in holocaustum, et in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel. Et super principem erunt holocausta, et sacrificium, et libamina, in solemnitatibus, et in calendis, et in sabbatis, et in universis solemnitatibus domus Israel; ipse faciet pro peccato sacrificium, et holocaustum, et pacifica, ad expiandum pro domo Israel.

4, 2, 3. — 28) Num. 18, 20; Deut. 18, 1, 2. — 29) Victimam... comedent, Lev. 6, 14-18, 25-29; 7, 1-6. Omne... erit, Lev. 27, 21, 28; Num. 18, 14. — 30) Primitiva... erunt, Ex. 23, 19; Num. 18, 15. Primitiva... sacerdoti, Num. 15, 19-21. — 31) Ex. 22, 31; Lev. 7, 24; 22, 8.

45. — 1) Separate primitias, Ez. 48, 8-10. — 2) Ez. 42, 16-20. — 3) In ipso... sanctorum, Ez. 48, 10. — 4) Ez. 48, 11, 12. — 5) Ez. 48, 13. — 6) Ez. 48, 15, 18, 19. — 7) Ez. 48, 21. — 8) Terram... eorum, Ez. 47, 13, 21. — 9) Lev. 19, 35, 36. — 10) Il Par. 30, 24; 35, 7; Ez. 46, 4-7. —

8. CAP. XLV, 18 — XLVI, 24 : LEGES DE FESTIS. — *De sacrificiis in primo die primi mensis* [XLV, 18-20], *in Paschæ* [21-24] *et Tabernaculorum solemnitatibus* [25], *in sabbatis et neomeniis offerendis* [XLVI, 1-7]. *Quibus portis princeps et populus diebus festivis ingredi debeant* [8-10]. *De oblationibus* [11] *et donis a principe faciendis* [12]. *De iugis sacrificio* [13-15]. *De dominio principis* [16-18]. *De culinis sacerdotum* [19, 20] *et populi* [21-24].

18 Hæc dicit Dominus Deus :

In primo mense, una mensis, sumes vitulum de armento immaculatum, et expiabis sanctuarium. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato, et ponet in postibus domus, et in quatuor angulis crepidinis altaris, et in postibus portæ atrii interioris. Et sic facies in septima mensis, pro unoquoque qui ignoravit, et errore deceptus est; et expiabis pro domo.

21 In primo mense, quartadecima die mensis, erit vobis Paschæ solemnitas; septem diebus azyma comedentur. Et faciet princeps in die illa, pro se et pro universo populo terræ, vitulum pro peccato. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, et septem arietes immaculatos, quotidie septem diebus; et pro peccato hircum caprarum quodidie. Et sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem faciet; et olei hin per singula ephi.

25 Septimo mense, quintadecima die mensis in solemnitate, faciet sicut supra dicta sunt per septem dies, tam pro peccato, quam pro holocausto, et in sacrificio, et in oleo.

46 Hæc dicit Dominus Deus :

Porta atrii interioris, quæ respicit ad orientem, erit clausa sex diebus in quibus opus fit; die autem sabbati aperietur, sed et in die calendarum aperietur. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, et stabit in limine portæ; et facient sacerdotes holocaustum ejus, et pacifica ejus; et adorabit super limen portæ, et egredietur; porta autem non claudetur usque ad vespem. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis; et in calendis coram Domino. Holocaustum autem hoc offeret princeps Domino : in die sabbati, sex agnos immaculatos, et arietem immaculatum, et sacrificium ephi per arietem, in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus, et olei hin per singula ephi. In die autem calendarum vitulum de armento immaculatum, et sex agni et arietes immaculati erunt. Et

ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium; de agnis autem, sicut invenerit manus ejus, et olei hin per singula ephi.

Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, et per eandem viam exeat. Et cum intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus, qui ingreditur per portam aquilonis, ut adoret, egredietur per viam portæ meridianæ; porro qui ingreditur per viam portæ meridianæ, egredietur per viam portæ aquilonis. Non revertetur per viam portæ per quam ingressus est, sed e regione illius egredietur. Princeps autem in medio eorum, cum ingredientibus ingredietur, et cum egredientibus egredietur.

Et in nundinis, et in solemnitatibus, erit sacrificium ephi per vitulum, et ephi per arietem; agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus, et olei hin per singula ephi.

Cum autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino, aperietur ei porta quæ respicit ad orientem, et faciet holocaustum suum et pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati; et egredietur, claudeturque porta postquam exierit.

Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino; semper mane faciet illud. Et faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi, et de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similæ : sacrificium Domino legitimum, iuge atque perpetuum. Faciet agnum, et sacrificium, et oleum cata mane mane, holocaustum sempiternum.

Hæc dicit Dominus Deus :

Si dederit princeps donum alicui de filiis suis, hereditas ejus filiorum suorum erit; possidebunt eam hereditarie. Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, et revertetur ad principem; hereditas autem ejus filiis ejus erit. Et non accipiet princeps de hereditate po-

18) *Expiabis sanctuarium*, Lev. 16, 16. —

21) Lev. 23, 5. — 23) Lev. 23, 8. — 24) Ez. 46, 5, 7. — 25) Lev. 23, 34.

46. — 4) *Holocaustum... Domino*, Ez. 45, 17.

In die... immaculatum, Num. 28, 9, 10. —

5) Ez. 45, 24. — 13) Ex. 29, 38; Num. 28, 3, 4. —

15) Num. 28, 10, 15. — 17) *Annum remissionis*, Lev. 25, 10. — 18) *Et non... eorum*, Ez. 45, 8.

puli per violentiam, et de possessione eorum; sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis, ut non dispergatur populus meus unusquisque a possessione sua.

- 19 Et introduxit me per ingressum qui erat ex latere portæ, in gazophylaciâ sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebant ad aquilonem; et erat ibi locus vergens ad occidentem. Et dixit ad me : Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato et pro delicto, ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, et sanctificetur populus.

Et eduxit me in atrium exterius, et circumduxit me per quatuor angulos atrii; et ecce atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii. In quatuor angulis atrii atriola disposita, quadraginta cubitorum per longum, et triginta per latum : mensuræ unus quatuor erant. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola; et culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum. Et dixit ad me : Hæc est domus culinæ, in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

9. CAP. XLVII, 1-20 : DESCRIBITUR NOVA TERRA SANCTA. — *Torrens, e limine templi egressus, fit fluvijs; magnus* [XLVII, 1-7], *cujus aquæ omnia sanant et renovant* [8-12]. *Traduntur fines terræ sanctæ* [13-20].

- 47 Et convertit me ad portam domus, et ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem; facies enim domus respiciebat ad orientem, aquæ autem descendebant in latus templi dextrum, ad meridiem altaris. Et eduxit me per viam portæ aquilonis, et convertit me ad viam foras portam anteriorem, viam quæ respiciebat ad orientem; et ecce aquæ redundantes a latere dextro. Cum egrederetur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua, et mensus est mille cubitos, et traduxit me per aquam usque ad talos. Rursumque mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad genua. Et mensus est mille, et traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem quem non potui pertransire, quoniam intumuerant aquæ profundî torrentis, qui non potest transvadari. Et dixit ad me : Certe vidisti, fili hominis. Et eduxit me, et convertit ad ripam torrentis. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte. Et ait ad me : Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, et descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, et exhibunt; et sanabuntur aquæ. Et omnis anima vivens, quæ serpit quocumque venerit torrens, vivet; et erunt pisces multi satis, postquam venerint illuc aquæ istæ; et sanabuntur et vivent omnia ad quæ venerit torrens. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit; plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris maris. In littoribus

autem ejus, et in palustribus, non sanabuntur, quia in salinas dabuntur. Et super torrentem orietur in ripis ejus, ex utraque parte, omne lignum pomiferum; non defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus; per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur; et erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus ad medicinam.

Hæc dicit Dominus Deus :

Hic est terminus in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel; quia Joseph duplicem funiculum habet. Possidebitis autem eam singuli æque ut frater suus, super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris; et cadet terra hæc vobis in possessionem.

Hic est autem terminus terræ : ad plagam septentrionalem, a mari magno via Hethalon, venientibus Sedada, Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci et confinium Emath, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran. Et erit terminus a mari usque ad atrium Enon, terminus Damasci; et ab aquilone ad aquilonem, terminus Emath plaga septentrionalis. Porro plaga orientalis de medio Auran, et de medio Damasci, et de medio Galaad, et de medio terræ Israel, Jordanis determinans ad mare orientale. Metiemini etiam plagam orientalem. Plaga autem australis meridiana, a Thamar usque ad aquas contradictionis Cades, et torrens usque ad mare magnum; et hæc est plaga ad meridiem australis. Et plaga maris, mare magnum a confinio per directum, donec venias Emath; hæc est plaga maris.

10. CAP. XLVII, 21 — XLVIII, 35 : PARTITIO NOVÆ TERRÆ SANCTÆ. — *Exponitur ratio partitionis* [XLVII, 21-23]. *Ad septentrionem reservantur sortes septem tribuum* [XLVIII, 1-7]. *Iterum de portione terræ sacerdotibus, levitis, sanctuario* [8-14], *urbi* [15-20] *et principi assignanda* [21, 22]. *Ad meridiem constituuntur sortes quinque tribuum* [23-29]. *De mensuris, portis et nomine civitatis novæ* [30-35].

21 Et dividetis terram istam vobis per
22 tribus Israel; et mittetis eam in hereditatem vobis, et advenis qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrum; et erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel, vobiscum dividunt possessionem in
23 medio tribuum Israel. In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

48 Et hæc nomina tribuum a finibus aquilonis, juxta viam Hethalon, pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad aquilonem, juxta viam Emath; et erit ei
2 plaga orientalis mare, Dan una. Et super terminum Dan, a plaga orientali usque ad
3 plagam maris, Aser una. Et super terminum Aser, a plaga orientali usque ad
4 plagam maris, Nephthali una. Et super terminum Nephthali, a plaga orientali
5 usque ad plagam maris, Manasse una. Et super terminum Manasse, a plaga orientali
6 usque ad plagam maris, Ephraim una. Et super terminum Ephraim, a plaga orientali usque ad plagam maris, Ruben una.
7 Et super terminum Ruben, a plaga orientali usque ad plagam maris, Juda una.

8 Et super terminum Juda, a plaga orientali usque ad plagam maris, erunt primitiæ quas separabitis, viginti quinque millibus latitudinis et longitudinis, sicut singulæ partes a plaga orientali usque ad plagam maris; et erit sanctuarium in medio ejus. Primitiæ quas separabitis Domino, longitudo viginti quinque millibus, et latitudo decem millibus. Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum, ad aquilonem longitudinis viginti quinque millia, et ad mare latitudinis decem millia, sed et ad orientem latitudinis decem millia, et ad meridiem longitudinis viginti quinque millia; et erit sanctuarium Domini in medio ejus. Sacerdotibus sanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt ceremonias meas, et non erraverunt cum errarent filii Israel, sicut
12 erraverunt et levitæ. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctum sanctorum, juxta terminum levitarum.
13 Sed et levitis similiter, juxta fines sa-

cerdotum, viginti quinque millia longitudinis, et latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti et quinque millium, et latitudo decem millium. Et non venundabunt ex eo, neque mutabunt; neque transferentur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino.

Quinque millia autem quæ supersunt in latitudine per viginti quinque millia, profana erunt urbis in habitaculum et in suburbana; et erit civitas in medio ejus. Et hæc mensuræ ejus: ad plagam septentrionalem, quingenta et quatuor millia; et ad plagam meridianam, quingenta et quatuor millia; et ad plagam orientalem, quingenta et quatuor millia; et ad plagam occidentalem, quingenta et quatuor millia. Erunt autem suburbana civitatis ad aquilonem, ducenta quinquaginta; et ad meridiem, ducenta quinquaginta; et ad orientem, ducenta quinquaginta; et ad mare, ducenta quinquaginta. Quod autem reliquum fuerit in longitudine secundum primitias sanctuarii, decem millia in orientem, et decem millia in occidentem, erunt sicut primitiæ sanctuarii; et erunt fruges ejus in panes his qui serviunt civitati. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Israel. Omnes primitiæ viginti quinque millium, per viginti quinque millia in quadrum, separabuntur in primitias sanctuarii, et in possessionem civitatis.

Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum sanctuarii, et possessionis civitatis e regione viginti quinque millium primitiarum usque ad terminum orientalem; sed et ad mare, e regione viginti quinque millium, usque ad terminum maris, similiter in partibus principis erit; et erunt primitiæ sanctuarii, et sanctuarium templi, in medio ejus. De possessione autem levitarum, et de possessione civitatis in medio partium principis, erit inter terminum Juda et inter terminum Benjamin, et ad principem pertinebit.

Et reliquis tribubus, a plaga orientali usque ad plagam occidentalem, Benjamin

22) Erunt... Israel, Ex. 12, 48, 49.

48. — 8-22) Ez. 45, 1-7. — 14) Lev. 27, 10, 28, 33. —

- 24 una. Et contra terminum Benjamin, a
plaga orientali usque ad plagam occiden-
25 talem, Simeon una. Et super terminum
Simeonis, a plagam orientali usque ad pla-
26 gam occidentalem, Issachar una. Et super
terminum Issachar, a plagam orientali
usque ad plagam occidentalem, Zabulon
27 una. Et super terminum Zabulon, a plagam
orientali usque ad plagam maris, Gad una.
28 Et super terminum Gad, ad plagam austri
in meridie; et erit finis de Thamar usque
ad aquas contradictionis Cades : hereditas
contra mare magnum.
29 Hæc est terra quam mittetis in sortem
tribubus Israel; et hæc partitiones earum,
ait Dominus Deus.
30 Et hi egressus civitatis : a plagam septen-
trionali quingentos et quatuor millia men-
surabis. Et portæ civitatis ex nominibus
tribuum Israel; portæ tres a septentrione :
porta Ruben una, porta Juda una, porta
Levi una. Et ad plagam orientalem quin-
gentos et quatuor millia; et portæ tres :
porta Joseph una, porta Benjamin una,
porta Dan una. Et ad plagam meridia-
nam, quingentos et quatuor millia metie-
ris; et portæ tres : porta Simeonis una,
porta Issachar una, porta Zabulon una.
Et ad plagam occidentalem, quingentos et
quatuor millia; et portæ eorum tres : porta
Gad una, porta Aser una, porta Nephthali
una. Per circuitum, decem et octo millia;
et nomen civitatis ex illa die : Dominus
ibidem.

35) *Nomen...* ibidem, Is. 60, 14; Jer. 3, 17; 23, 6; 33, 16; Ez. 35, 10; Joel 3, 21.

PROPHETIA DANIELIS

PARS PRIOR

[I, 1 — VI, 28.]

HISTORIA DANIELIS

1. CAP. I, 1-21 : DANIEL APUD REGEM BABYLONIS EDUCATUR. — *Introductio historica* [I, 1, 2]. *Daniel et ejus socii Israelis traditiones quoad cibos fideliter servant* [3-8]. *Deus mirabilia pro eis efficit* [9-16]. *De eorum sapientia et dotibus* [17-21].

- 1 NNO tertio regni Joakim, regis
Juda, venit Nabuchodonosor, rex
Babylonis, in Jerusalem, et obse-
dit eam; et tradidit Dominus
in manu ejus Joakim, regem Juda, et
partem vasorum domus Dei; et asportavit
ea in terram Sennaar in domum dei sui,
et vasa intulit in domum thesauri dei sui.
- 3 Et ait rex Asphenez, praeposito eunu-
chorum, ut introduceret de filiis Israel, et
de semine regio et tyrannorum, pueros
in quibus nulla esset macula, decoros
forma, et eruditos omni sapientia, cautos
scientia, et doctos disciplina, et qui pos-
sent stare in palatio regis, ut doceret eos
litteras et linguam Chaldaeorum. Et con-
stituit eis rex annonam per singulos dies
de cibis suis, et de vino unde bibebat ipse,
ut enutriti tribus annis, postea starent in
conspectu regis. Fuerunt ergo inter eos
de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misael, et
Azarias. Et imposuit eis praepositus
eunuchorum nomina : Danieli, Baltassar;
Ananiae, Sidrach; Misaeli, Misach; et
Azariae, Abdenago. Proposuit autem Dani-
el in corde suo, ne pollueretur de mensa
regis, neque de vino potus ejus, et rogavit
eunuchorum praepositum ne contaminaretur.
- 9 Dedit autem Deus Danieli gratiam et
misericordiam in conspectu principis eunu-
chorum. Et ait princeps eunuchorum ad
Danielem : Timeo ego dominum meum
regem, qui constituit vobis cibum et potum;
qui si viderit vultus vestros macilentiores
- prae ceteris adolescentibus coevis vestris,
condemnabit caput meum regi. Et dixit
Daniel ad Malasar, quem constituerat
princeps eunuchorum super Danielelem,
Ananiam, Misaelem et Azariam : Tenta
nos, obsecro, servos tuos, diebus decem, et
dentur nobis legumina ad vescendum, et
aqua ad bibendum; et contemplare vultus
nostros, et vultus puerorum qui vescuntur
cibo regio; et sicut videris, facies cum ser-
vis tuis. Qui, audito sermone hujuscemo-
di, tentavit eos diebus decem. Post dies
autem decem, apparuerunt vultus eorum
meliores et corpulentiores prae omnibus
pueris qui vescebantur cibo regio. Porro
Malasar tollebat cibaria et vinum potus
eorum, dabatque eis legumina.
- Pueris autem his dedit Deus scientiam
et disciplinam, in omni libro et sapientia;
Daniel autem intelligentiam omnium visio-
num et somniorum. Completis itaque
diebus, post quos dixerat rex ut introdu-
cerentur, introduxit eos praepositus eunu-
chorum in conspectu Nabuchodonosor.
Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt
inventi tales de universis, ut Daniel, Ana-
nias, Misael et Azarias; et steterunt in
conspectu regis. Et omne verbum sapien-
tiae et intellectus, quod sciscitatus est ab
eis rex, invenit in eis decuplum, super
cunctos ariolos et magos qui erant in uni-
verso regno ejus.
- Fuit autem Daniel usque ad annum
primum Cyri regis.

1. — 1) IV Reg. 24, 1, 2; II Par. 36, 6. —
2) *Partem... Dei*, IV Reg. 24, 13; II Par. 36, 7,
10; Dan. 5, 2. — 6) *Daniel*, Ez. 14, 14, 20; 28, 3.
Ananias... Azarias, Dan. 2, 17; 3, 88; I Mach.

2, 59. — 7) *Baltassar*, Dan. 2, 26; 4, 5, 6, 15;
5, 12; 10, 1. — 8) Lev. 3, 17; 7, 27; 11, 2-45;
20, 25. — 17) Dan. 5, 11.

2. CAP. II, 1-49 : SOMNIUM NABUCHODONOSOR DE STATUA GIGANTEA. — *Nabuchodonosor rex somnium videt et mortem sapientibus minatur* [II, 1-11]. *Daniel et ejus socii Deum orant* [12-18]. *Daniel, de somnio a Deo edoctus, ad regem ingreditur* [19-28], *visionis dat narrationem* [29-36] *et interpretationem* [37-45], *atque a Nabuchodonosor exaltatur* [46-49].

- 2 In anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium, et conterritus est spiritus ejus, et somnium ejus
 2 fugit ab eo. Præcepit autem rex ut convocarentur arioli, et magi, et malefici, et Chaldæi, ut indicarent regi somnia sua. Qui cum venissent, steterunt coram rege.
 3 Et dixit ad eos rex : Vidi somnium, et mente confusus ignoro quid viderim.
 4 Responderuntque Chaldæi regi syriace : Rex, in sempiternum vive ! Dic somnium servis tuis, et interpretationem ejus indicabimus. Et respondens rex ait Chaldæis : Sermo recessit a me ; nisi indicaveritis mihi somnium, et conjecturam ejus, peribitis vos, et domus vestræ publicabuntur.
 6 Si autem somnium, et conjecturam ejus narraveritis, præmia, et dona, et honorem multum accipietis a me. Somnium igitur, et interpretationem ejus indicate
 7 mihi. Responderunt secundo, atque dixerunt : Rex somnium dicat servis suis, et
 8 interpretationem illius indicabimus. Respondit rex, et ait : Certe novi quod tempus redimitis, scientes quod recesserit a me sermo. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quod interpretationem quoque fallacem et deceptione plenam composueritis, ut loquimini mihi, donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquami-
 10 ni. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt : Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere ; sed neque regum quisquam magnus et potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, et mago, et Chaldæo.
 11 Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est ; nec reperietur quisquam qui indicet illum in conspectu regis, exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.
 12 Quo audito, rex, in furore et in ira magna, præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur ; quærebanturque Daniel et socii ejus, ut perirent.
 14 Tunc Daniel requisivit de lege atque sen-

tentia, ab Arioch, principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis ; et interrogavit eum, 15 qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia a facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus 16 rogavit regem ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi. Et ingressus est domum suam, Ananiæque et Misaeli et Azariæ, sociis suis, indicavit negotium, ut quærerent misericordiam a facie Dei 18 cæli super sacramento isto, et non perirent Daniel et socii ejus cum ceteris sapientibus Babylonis.

Tunc Danieli mysterium per visionem 19 nocte revelatum est ; et benedixit Daniel Deum cæli, et locutus ait : Sit nomen 20 Domini benedictum a sæculo et usque in sæculum, quia sapientia et fortitudo ejus sunt ! Et ipse mutat tempora et ætates ; 21 transfert regna, atque constituit ; dat sapientiam sapientibus, et scientiam intelligentibus disciplinam. Ipse revelat profunda et abscondita, et novit in tenebris constituta, et lux cum eo est. Tibi, Deus 23 patrum nostrorum, confiteor, teque laudo, quia sapientiam et fortitudinem dedisti mihi, et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, 24 quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est : Sapientes Babylonis ne perdas ; introduc me in conspectu regis, et solutionem regi narra- 25 bo. Tunc Arioch festinus introduxit Daniele ad regem, et dixit ei : Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet. Respon- 26 dit rex, et dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar : Putasne vere potes mihi indicare somnium quod vidi, et interpretatio- 27 nem ejus ? Et respondens Daniel coram rege, ait : Mysterium quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli et aruspices nequeunt indicare regi. Sed est Deus in 28 cælo revelans mysteria, qui indicavit tibi, rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in

2. — 2) Arioli, Dan. 1, 20. — 13) Daniel... ejus, Dan. 1, 4-7. — 20) Sit... in sæculum, 1 Par. 29, 10 ; Ps. 72, 18 ; 112, 2 ; 113, 18. — 23) Sapientiam... mihi, Dan. 1, 17. — 25) Hominem...

Juda, 1 Esdr. 4, 1 ; 6, 16, 19, 21 ; 10, 7, 16 ; Dan. 6, 13. — 27) Magi... aruspices, Dan. 1, 20 ; 4, 4 ; 5, 7. — 28) Quæ... temporibus, Dan. 10,

novissimis temporibus. Somnium tuum, et visiones capitis tui in cubili tuo hujusmodi sunt :

29 Tu, rex, cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc; et qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est; sed ut interpretatio regi manifesta fieret, et cogitationes mentis tuæ scires.

31 Tu, rex, videbas, et ecce quasi statua una grandis : statua illa magna, et statura sublimis, stabat contra te, et intuitus ejus erat terribilis. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem et brachia de argento, porro venter et femora ex ære, 33 tibiæ autem ferreæ; pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus, et percussit statuam in pedibus ejus ferreis et fictilibus, et comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, et aurum, et redacta quasi in favillam æstivæ aræ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis; lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, et implevit universam terram.

36 Hoc est somnium; interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37 Tu rex regum es; et Deus cæli regnum, et fortitudinem, et imperium, et gloriam dedit tibi; et omnia in quibus habitant filii hominum, et bestię agri; volucres quoque cæli dedit in manu tua, et sub ditione tua universa constituit : tu es ergo caput aureum. Et post te consurgit regnum aliud minus te, argenteum, et regnum tertium aliud æreum, quod imperabit universæ terræ. Et regnum quartum erit velut ferrum : quomodo ferrum

comminuit et domat omnia, sic comminuet et conteret omnia hæc. Porro quia vidisti 41 pedum, et digitorum partem testæ figuli, et partem ferream, regnum divisum erit : quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto. Et digitos pedum ex parte 42 ferreos, et ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, et ex parte contritum. Quod autem vidisti ferrum mistum testæ 43 ex luto, commiscebuntur quidem humano semine; sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ. In diebus autem regnorum illorum, suscitabit Deus cæli regnum quod in æternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populo non tradetur; comminuet autem et consummet universa regna hæc, et ipsum stabit in æternum. Secundum quod vidisti, 45 quod de monte abscissus est lapis sine manibus, et comminuit testam, et ferrum, et æs, et argentum, et aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt postea; et verum est somnium, et fidelis interpretatio ejus.

Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in 46 faciem suam, et Daniele adoravit; et hostias et incensum præcepit ut sacrificarent ei. Loquens ergo rex, ait Danieli : 47 Vere Deus vester Deus deorum est, et Dominus regum, et revelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc rex Daniele in sublime ex- 48 tulit, et munera multa et magna dedit ei; et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et præfectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulavit a 49 rege, et constituit super opera provincię Babylonis Sidrach, Misach et Abdenago; ipse autem Daniel erat in foribus regis.

3. CAP. III, 1-97 : ANANIAS, MISAEL ET AZARIAS IN FORNACE. — *Nabuchodonosor statuam erigit et eam adorari jubet [III, 1-7]. Socii Danielis obsequia divina statuæ præstare renunt, apud regem accusantur [8-12] et in fornacem ignis projiciuntur [13-23], ubi tamen illi servantur et Domino benedicunt [24, 25]. Azarias Dei judicium justa proficitur [26-33] et Deum rogat ut promissionum patrum recordatus populo suo indulgeat [34-38] et servorum suorum preces exaudiat [39-45]. Angelus Domini in fornacem descendit [46-50]. Tres socii Deum laudant [51-56], et creaturas cælestes [57-61], mundi elementa [62, 63], naturam [64-78], animalia [79-81] hominesque hortantur ad Domini magnitudinem prædicandam [82-88^a], quia ipse servos suos a morte liberavit [88^b-90]. Rex Deum verum laudat, et tres juvenes in majorem ordinem promovet [91-97].*

3 Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, lati-

tudine cubitorum sex, et statuit eam in campo Dura, provincię Babylonis. Itaque 2

14. — 37) Dan. 5, 18. — 44) Dan. 7, 14, 18, 27; Luc. 1, 32, 33; Hebr. 1, 8; Apoc. 11, 15. — 48) Constituit... Babylonis, Dan. 3, 1, 12, 97.

Præfectum... Babylonis, Dan. 5, 11. — 49) Daniel... Abdenago, Dan. 3, 12.

Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, et iudices, duces, et tyrannos, et praefectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex. Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, et iudices, duces, et tyranni, et optimates qui erant in potestatibus constituti, et universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex. Stabant autem in conspectu statuæ quam posuerat Nabuchodonosor rex; et præco clamabat valenter : Vobis dicitur populus, tribubus, et linguis : In hora qua audieritis sonitum tubæ, et fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniarum, et omnis generis musicorum, cadentes adorate statuam auream quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur, statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniarum, et omnis generis musicorum, cadentes omnes populi, tribus, et linguæ, adoraverunt statuam auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statique in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos, dixeruntque Nabuchodonosor regi : Rex, in æternum vive! Tu, rex, posuisti decretum, ut omnis homo qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, et citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniarum, et universi generis musicorum, prosternat se, et adoret statuam auream; si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis. Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach et Abdenago; viri isti contempserunt, rex, decretum tuum, deos tuos non colunt, et statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13 Tunc Nabuchodonosor, in furore et in ira, præcepit ut adducerentur Sidrach,

Misach et Abdenago, qui confestim adducti sunt in conspectu regis. Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis : Verene, Sidrach, Misach et Abdenago, deos meos non colitis, et statuam auream, quam constitui, non adoratis? Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, et psalterii, et symphoniarum, omnisque generis musicorum, prosternite vos, et adorate statuam quam feci. Quod si non adoraveritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis. Et quis est Deus qui eripiet vos de manu mea? Respondentes Sidrach, Misach et Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor : Non oportet nos de hac re respondere tibi; ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis, o rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, et statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

Tunc Nabuchodonosor repletus est furore, et aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach et Abdenago; et præcepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat. Et viris fortissimis de exercitu suo jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, et Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis. Et confestim viri illi vincti, cum bracciis suis, et tiaris, et calceamentis, et vestibus, missi sunt in medium fornacis ignis ardentis; nam jussio regis urgebat. Fornax autem succensa erat nimis; porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach et Abdenago, interfecit flamma ignis. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach et Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur in hebræis voluminibus non reperi.

Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, et benedicentes Domino. Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait :

26 Benedictus es, Domine, Deus patrum nostrorum,
et laudabile et gloriosum nomen tuum in sæcula :
27 quia justus es in omnibus quæ fecisti nobis,
et universa opera tua vera, et viæ tuæ rectæ,
et omnia judicia tua vera.

28 Judicia enim vera fecisti
juxta omnia quæ induxisti super nos,
et super civitatem sanctam patrum nostrorum, Jerusalem,
quia in veritate et in iudicio induxisti omnia hæc,
propter peccata nostra.

3. — 4) *Populis... linguis*, Dan. 5, 19; 6, 25;
7, 14. — 12) *Quos... Babylonis*, Dan. 2, 49.

27) *Quia... nobis*, I Esdr. 9, 15; II Esdr. 9, 33;

- 29 Peccavimus enim, et inique egimus recedentes a te,
et deliquimus in omnibus;
- 30 et praecepta tua non audivimus,
nec observavimus,
nec fecimus sicut praeceperas nobis,
ut bene nobis esset.
- 31 Omnia ergo quae induxisti super nos,
et universa quae fecisti nobis,
in vero iudicio fecisti;
- 32 et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum,
et pessimorum, praevaricatorumque,
et regi injusto et pessimo ultra omnem terram.
- 33 Et nunc non possumus aperire os;
confusio et opprobrium facti sumus servis tuis
et his qui colunt te.
- 34 Ne, quaesumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum,
et ne dissipes testamentum tuum;
- 35 neque auferas misericordiam tuam a nobis,
propter Abraham, dilectum tuum,
et Isaac, servum tuum,
et Israel, sanctum tuum,
- 36 quibus locutus es pollicens quod multiplicares semen eorum
sicut stellae caeli,
et sicut arenam quae est in littore maris;
- 37 quia, Domine, imminuti sumus plus quam omnes gentes,
sumusque humiles in universa terra hodie
propter peccata nostra.
- 38 Et non est in tempore hoc princeps, et dux, et propheta,
neque holocaustum, neque sacrificium,
neque oblatio, neque incensum,
neque locus primitiarum contra te,
- 39 ut possimus invenire misericordiam tuam.
- 40 Sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur;
sicut in holocausto arietum, et taurorum,
et sicut in millibus agnorum pinguium,
sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi,
quoniam non est confusio confidentibus in te.
- 41 Et nunc sequimur te in toto corde;
et timemus te, et quaerimus faciem tuam.
- 42 Ne confundas nos,
sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam,
et secundum multitudinem misericordiae tuae.
- 43 Et erue nos in mirabilibus tuis,
et da gloriam nomini tuo, Domine;
- 44 et confundantur omnes qui ostendunt servis tuis mala,
confundantur in omni potentia tua,
et robur eorum conteratur;
- 45 et sciant quia tu es Dominus Deus solus,
et gloriosus super orbem terrarum.

- 46 Et non cessabant qui miserant eos mi- | dit quos reperit juxta fornacem de Chal-
nistri regis succendere fornacem, naphtha, | daeis.
47 et stuppa, et pice, et malleolis; et effun- | Angelus autem Domini descendit cum 49
debatur flamma super fornacem cubitis | Azaria, et socii ejus, in fornacem; et ex-
48 quadraginta novem, et erupit, et incen- | cussit flammam ignis de fornace, et fecit 50

Dan. 9, 14. — 29) Dan. 9, 5, 8, 15. — 33) Dan. 9, 16. — 34) *Propter nomen tuum*, Dan. 9, 19. — 36) Gen. 15, 5. — 37) Deut. 28, 62; Jer. 42, 2;

Bar. 2, 13, 29. — 38) Os. 3, 4. — 40) Mich. 6, 7, 8. — 42) Ps. 118, 124. — 50) I Mach. 2, 59. —

medium fornacis quasi ventum roris flammam; et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiae intulit.

Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, 51 et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes :

- 52 Benedictus es, Domine, Deus patrum nostrorum;
et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in sæcula;
et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum,
et laudabile, et superexaltatum in omnibus sæculis.
- 53 Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ,
et superlaudabilis et supergloriosus in sæcula.
- 54 Benedictus es in throno regni tui,
et superlaudabilis et superexaltatus in sæcula.
- 55 Benedictus es, qui intueris abyssos, et sedes super cherubim;
et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.
- 56 Benedictus es in firmamento cæli,
et laudabilis et gloriosus in sæcula.
- 57 Benedicite, omnia opera Domini, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 58 Benedicite, angeli Domini, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 59 Benedicite, cæli, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 60 Benedicite, aquæ omnes quæ super cælos sunt, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 61 Benedicite, omnes virtutes Domini, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 62 Benedicite, sol et luna, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 63 Benedicite, stellæ cæli, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 64 Benedicite, omnis imber et ros, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 65 Benedicite, omnes spiritus Dei, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 66 Benedicite, ignis et æstus, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 67 Benedicite, frigus et æstus, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 68 Benedicite, rores et pruina, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 69 Benedicite, gelu et frigus, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 70 Benedicite, glacies et nives, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 71 Benedicite, noctes et dies, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 72 Benedicite, lux et tenebræ, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 73 Benedicite, fulgura et nubes, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 74 Benedicat terra Dominum;
laudet et superexaltet eum in sæcula.

55) *Sedes super cherubim*, Ps. 79, 2; 98, 1; 1s. 37, 16. — 56) Ps. 150, 1. — 57) Ps. 102, 22; 144, 10. — 58) Ps. 102, 20; 148, 2. — 59) Ps. 148, 4. — 61) Ps. 102, 21; 148, 2. — 62) Ps. 148, 3. — 67) Ps. 148, 8. — 75) Ps. 148, 9; 1s.

- 75 Benedicite, montes et colles, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 76 Benedicite, universa germinantia in terra, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 77 Benedicite, fontes, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 78 Benedicite, maria et flumina, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 79 Benedicite, cete, et omnia quæ moventur in aquis, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 80 Benedicite, omnes volucres cæli, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 81 Benedicite, omnes bestię et pecora, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 82 Benedicite, filii hominum, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 83 Benedicat Israel Dominum;
laudet et superexaltet eum in sæcula.
- 84 Benedicite, sacerdotes Domini, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 85 Benedicite, servi Domini, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 86 Benedicite, spiritus et animæ justorum, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 87 Benedicite, sancti et humiles corde, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula.
- 88 Benedicite, Anania, Azaria, Misael, Domino;
laudate et superexaltate eum in sæcula:
quia eruit nos de inferno,
et salvos fecit de manu mortis;
et liberavit nos de medio ardentis flammæ,
et de medio ignis eruit nos.
- 89 Confitemini Domino, quoniam bonus,
quoniam in sæculum misericordia ejus.
- 90 Benedicite, omnes religiosi, Domino, Deo deorum;
laudate et confitemini ei,
quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Hucusque in Hebræo non habetur; et quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

- 91 Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit; et surrexit propere, et ait optimatibus suis: Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Vere, rex. Respondit, et ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis est, et species quarti similis filio Dei.
- 93 Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, et ait: Sidrach, Misach et Abdenago, servi Dei excelsi, egredimini, et venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach et Abdenago de medio ignis; et congregati satrapæ, et

magistratus, et iudices, et potentes regis, contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, et capillus capitis eorum non esset adustus, et sarabala eorum non fuissent immutata, et odor ignis non transisset per eos.

Et erumpens Nabuchodonosor, ait: 95 Benedictus Deus eorum, Sidrach, videlicet, Misach et Abdenago, qui misit angelum suum, et eruit servos suos, qui crediderunt in eum, et verbum regis immutaverunt, et tradiderunt corpora sua ne servirent, et ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo! A me ergo positum est 96 hoc decretum: Ut omnis populus, tribus et lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach

44, 23; 49, 13; 55, 12. — 78) Ps. 68, 35. — 80) Ps. 148, 10. — 82) Ps. 148, 11, 12. — 89) Ps. 105, 1;

I Mach. 4, 24. — 94) Quoniam... eorum, Hebr.

et Abdenago, dispereat, et domus ejus vastetur; neque enim est alius Deus qui possit ita salvare.

Tunc rex promovit Sidrach, Misach et 97 Abdenago in provincia Babylonis.

4. CAP. III, 98 — IV, 34 : SOMNIUM DE ARBORE EXCELSA. — *Rex ad Dei magnitudinem extollendam populo suo scribit [III, 98-100] et somnium alterum [IV, 1-15] a Daniele interpretatum narrat [16-24]. Somnium adimpletur : rex dementia affectus [25-30] sanatur et gratias Deo agit [31-34].*

98 Nabuchodonosor rex, omnibus populis, gentibus et linguis, qui habitant in universa terra; pax vobis multiplicetur.

99 Signa et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare

100 signa ejus, quia magna sunt; et mirabilia ejus, quia fortia; et regnum ejus regnum sempiternum, et potestas ejus in generationem et generationem.

4 Ego, Nabuchodonosor, quietus eram in domo mea, et florens in palatio meo :

2 somnium vidi, quod perterritus me; et cogitationes meæ in strato meo, et visio-

3 nes capitis mei, conturbaverunt me. Et per me propositum est decretum ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, et ut solutionem somnii

4 indicarent mihi. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi et aruspices; et somnium narraui in conspectu eorum, et solutionem ejus non indicaverunt mihi;

5 donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar, secundum nomen dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso. Et

6 somnium coram ipso locutus sum. Baltassar, princeps ariolorum, quoniam ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te, et omne sacramentum non est impossibile tibi, visiones somniorum meorum, quas vidi, et solutionem earum narra.

7 Visio capitis mei in cubili meo : Videbam, et ecce arbor in medio terræ, et altitudo ejus nimia. Magna arbor, et fortis,

8 et proceritas ejus contingens cælum; aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ. Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius, et esca universorum in ea.

9 Subter eam habitabant animalia et bestiae, et in ramis ejus conversabantur volucres cæli, et ex ea vescebatur omnis caro.

10 Videbam in visione capitis mei super stratum meum; et ecce vigil, et sanctus, de cælo descendit, clamavit fortiter, et sic ait : Succidite arborem, et præcidite ramos ejus, excutite folia ejus, et dispergite fructus ejus; fugiant bestiae quæ subter eam

11 sunt, et volucres de ramis ejus. Verum-

tamen germen radicum ejus in terra sinite, et alligetur vinculo ferreo et æreo in herbis quæ foris sunt, et rore cæli tingatur. et cum feris pars ejus in herba terræ.

Cor ejus ab humano commutetur, et cor 13 feræ detur ei, et septem tempora mutantur super eum. In sententia vigilum decre-

14 tum est, et sermo sanctorum, et petitio; donec cognoscant viventes quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, et cui-

cumque voluerit, dabit illud, et humilimum hominem constituet super eum.

Hoc somnium vidi, ego Nabuchodonosor 15 rex. Tu ergo, Baltassar, interpretationem narra festinus : quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi; tu autem potes, quia spiritus deorum

sanctorum in te est.

Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, 16 cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora; et cogitationes ejus conturbabant eum. Respondens autem rex ait :

Baltassar, somnium et interpretatio ejus non conturbant te. Respondit Baltassar, et dixit : Domine mi, somnium his qui te

oderunt, et interpretatio ejus hostibus tuis sit. Arborem quam vidisti sublimem 17 atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælum, et aspectus illius in omnem

18 terram; et rami ejus pulcherrimi, et fructus ejus nimius, et esca omnium in ea; subter eam habitantes bestiae agri, et in

ramis ejus commorantes aves cæli : tu 19 es, rex, qui magnificatus es, et invaluisti; et magnitudo tua crevit, et pervenit usque ad cælum, et potestas tua in terminos

universæ terræ. Quod autem vidit rex 20 vigilum et sanctum descendere de cælo, et dicere : Succidite arborem, et dissipate illam, attamen germen radicum ejus in

terrâ dimittite; et vinciatu ferro et ære in herbis foris, et rore cæli conspergatur,

et cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutantur super eum :

hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, 21 quæ pervenit super dominum meum regem. Ejicient te ab hominibus, et cum bestiis

22 ferisque erit habitatio tua; et fœnum, ut

11, 34. — 97) Dan. 2, 48, 49. — 99) Dan. 6, 27. — 100) Dan. 4, 31.

4. — 3) Dan. 2, 2. — 5) Daniel... Baltassar,

Dan. 1, 7. Qui... in semetipso, Dan. 2, 11;

5, 11. — 6) Sacramentum, Dan. 2, 18. —

14) Excelsus, Dan. 3, 93, 99. — 22) Dan. 5, 21. —

bos, comedes, et rore cæli infunderis; septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum, et cuicumque 23 voluerit det illud. Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris, regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse cælestem. Quamobrem, rex, consilium meum 24 placeat tibi; et peccata tua elemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis. 25 Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. 27 Responditque rex, et ait: Nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, 28 et in gloria decoris mei? Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex: Regnum tuum transibit a te, et ab hominibus 29 ejicient te, et cum bestiis et feris erit habitatio tua; fœnum quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit det 30 illud. Eadem hora sermo completus est

super Nabuchodonosor; et ex hominibus abjectus est, et fœnum, ut bos, comedit, et rore cæli corpus ejus infectum est, donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, et unguis ejus quasi avium.

Igitur post finem dierum, ego, Nabuchodonosor, oculos meos ad cælum levavi; et sensus meus redditus est mihi, et Altissimo benedixi, et viventem in sempiternum laudavi et glorificavi, quia potestas ejus potestas sempiterna, et regnum ejus in generationem et generationem. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt; juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cæli quam in habitatoribus terræ; et non est qui resistat manui ejus, et dicat ei: Quare fecisti? In ipso tempore sensus meus 33 reversus est ad me, et ad honorem regni mei decoremque perveni; et figura mea reversa est ad me, et optimates mei et magistratus mei requisierunt me, et in regno meo restitutus sum, et magnificentia amplior addita est mihi. Nunc igitur, ego, Nabuchodonosor, laudo et magnifico, et glorifico regem cæli, quia omnia opera ejus vera, et viæ ejus judicia, et gradientes in superbia potest humiliare. 34

5. CAP. V, 1-30: CONVIVIUM BALTASSAR. — *Baltassar convivium grande faciente* [V, 1-4], *convivis apparent digiti in superficie parietis scribentes* [5, 6]. *Daniel vocatus* [7-16] *scripturam legit et ejus interpretationem indicat* [17-28]. *Occiditur Baltassar* [29, 30].

5 Baltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille, et unusquisque 2 secundum suam bibebat ætatem. Præcepit ergo, jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea et argentea quæ asportaverat Nabuchodonosor, pater ejus, de templo quod fuit in Jerusalem; ut biberent in eis rex et optimates ejus, uxoresque ejus, et concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea 3 et argentea quæ asportaverat de templo quod fuerat in Jerusalem; et biberunt in eis rex et optimates ejus, uxores et concubinæ illius. Bibebant vinum, et laudabant deos suos aureos et argenteos, æreos, 4 ferreos, ligneosque et lapideos. 5 In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulae regiae; et rex aspicebat articulos manus scribentis. 6 Tunc facies regis commutata est; et cogitationes ejus conturbabant eum, et compages renum ejus solvebantur, et genua ejus

ad se invicem collidebantur. Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldaeos et aruspices; et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, et interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, et torquem aureum habebit in collo, et tertius in regno meo erit. Tunc ingressi omnes sapientes regis non poterunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, et vultus illius immutatus est; sed et optimates ejus turbabantur. Regina autem pro re quæ acciderat regi, et optimatibus ejus, domum convivii ingressa est, et proloquens ait: Rex, in æternum vive! non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur. Est vir in regno tuo qui spiritum 11 deorum sanctorum habet in se, et in diebus patris tui scientia et sapientia inventæ sunt in eo; nam et rex Nabuchodo-

24) Tob. 4, 11; 12, 9; Eccli. 3, 33; 29, 15; 40, 24. — 29) Dan. 5, 21. — 31) Dan. 3, 100. — 32) Omnes... reputati sunt, Is. 40, 17. Dicit... fecisti, Job 9, 12; Sap. 12, 12; Is. 45, 9.

5. — 1) Baltassar, Dan. 7, 1; 8, 1. — 2) Vasa... de templo, Dan. 1, 2. — 7) Dan. 2, 6. — 8) Dan. 2, 27; 4, 4, 15. — 11) Est... in se, Dan. 4, 5, 6.

nosor, pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum et aruspicum constituit eum : pater, inquam, tuus, o

12 rex; quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentiæque et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele, cui rex posuit nomen Baltassar. Nunc itaque Daniel vocetur, et interpretationem narrabit.

13 Igitur introductus est Daniel coram rege; ad quem præfatus rex ait : Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ, quem

14 adduxit pater meus rex de Judæa? Audi vi de te, quoniam spiritum deorum habeas, et scientia, intelligentiæque ac sapientia

15 ampliores inventæ sunt in te. Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, et interpretationem ejus indicarent mihi, et nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16 Porro ego audi vi de te, quod possis obscura interpretari, et ligata dissolvere; si ergo vales scripturam legere, et interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestieris, et torqueri auream circa collum tuum habebis, et tertius in regno meo princeps eris.

17 Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege : Munera tua sint tibi, et dona domus tuæ alteri da; scripturam autem legam tibi, rex, et interpretationem ejus ostendam

18 tibi. O rex, Deus altissimus regnum et magnificentiam, gloriam et honorem dedit

19 Nabuchodonosor, patri tuo. Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus, et linguæ, tremebant et metuebant eum : quos volebat interficiebat, et quos volebat percutiebat, et quos

volebat exaltabat, et quos volebat humiliabat. Quando autem elevatum est 20 cor ejus, et spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, et gloria ejus ablata est, et a filiis 21 hominum ejectus est; sed et cor ejus cum bestiis positum est, et cum onagris erat habitatio ejus; fœnum quoque, ut bos, comedebat, et rore cæli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quod potestatem haberet Altissimus in regno hominum, et quemcumque voluerit suscitabit super illud. Tu quoque, filius ejus, Baltassar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia; sed adversum Dominatorem cæli elevatus es; et vasa domus ejus allata sunt coram te, et tu, et optimates tui, et uxores tuæ, et concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis. Deos quoque argenteos, et aureos, et æreos, ferreos, ligneosque, et lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti; porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, et omnes vias tuas, non glorificasti. Idcirco ab eo missus est articulus 24 manus quæ scripsit hoc quod exaratum est. Hæc est autem scriptura quæ digesta 25 est : Mane, Thecel, Phares. Et hæc est 26 interpretatio sermonis. Mane : numeravit Deus regnum tuum, et complevit illud. Thecel : appensus es in statera, et inventus es minus habens. Phares : divisum est regnum tuum, et datum est Medis et Persis.

Tunc, jubente rege, indutus est Daniel 29 purpura, et circumdata est torques aurea collo ejus, et prædicatum est de eo quod haberet potestatem tertius in regno suo. Eadem nocte interfectus est Baltassar, rex 30 Chaldæus.

6. CAP. V, 31 — VI, 28 : DANIEL IN LACU LEONUM. — *Dario regnante, satrapæ invident Danieli et edicunt ut obsequia divina regi præstentur* [V, 31 — VI, 9]. *Daniel regem adorare renuit, in lacum leonum mittitur* [10-17] *et ab angelo Dei liberatur* [18-23]. *Satrapæ qui Daniele accusaverant in lacum leonum projiciuntur* [24]. *Darius decretum de Deo Danielis colendo facit* [25-28].

31 Et Darius Medus successit in regnum, annos natus sexaginta duos.

6 Placuit Dario, et constituit super regnum satrapas centum viginti, ut essent in toto 2 regno suo. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat, ut satrapæ illis redderent rationem, et rex non susteret molestiam. Igitur Daniel superabat omnes principes et satrapas, quia spiritus 4 Dei amplior erat in illo. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum;

unde principes et satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis; nullamque causam et suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset, et omnis culpa et suspicio non inveniretur in eo. Dixerunt ergo viri illi : Non 5 inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. Tunc 6 principes et satrapæ surripuerunt regi, et sic locuti sunt ei : Dari rex, in æternum vive! Consilium inierunt omnes principes 7

Rex... eum, Dan. 3, 48. — 17) Dan. 1, 17; 6, 3. — 18) Dan. 2, 37. — 20) Ez. 31, 10, 11; Dan. 4, 27, 28. — 21) Dan. 4, 12, 29. — 30) Jer.

50, 24; 51, 31. — 31) Dan. 9, 1.

6. — 3) *Quia ... in illo*, Dan. 5, 12. — 10) *Tri-*

regni tui, magistratus, et satrapæ, senatores, et iudices, ut decretum imperatorium exeat, et edictum : Ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocumque deo et homine, usque ad triginta dies, nisi a te, rex, mittatur in lacum leonum.

- 8 Nunc itaque, rex, confirma sententiam, et scribe decretum, ut non immutetur quod statutum est a Medis et Persis, nec prævaricari cuiquam liceat. Porro rex Darius proposuit edictum, et statuit.
- 10 Quod cum Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam; et fenestris apertis in coenaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut et ante
- 11 facere consueverat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, invenerunt Daniele
- 12 orantem et obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi super edicto : Rex, numquid non constituisti ut omnis homo qui rogaret quemquam de diis et hominibus, usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait : Verus est sermo, juxta decretum Medorum atque Persarum, quod prævaricari non licet.
- 13 Tunc respondentes dixerunt coram rege : Daniel, de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua et de edicto quod constituisti, sed tribus temporibus per diem
- 14 orat obsecratione sua. Quod verbum cum audisset rex, satis contristatus est; et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, et usque ad occasum solis laborabat ut erueret
- 15 illum. Viri autem illi, intelligentes regem, dixerunt ei : Scito, rex, quia lex Medorum atque Persarum est, ut omne decretum quod constituerit rex, non liceat
- 16 immutari. Tunc rex præcepit, et adduxerunt Daniele, et miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli : Deus tuus,
- 17 quem colis semper, ipse liberabit te. Alatusque est lapis unus, et positus est

super os laci, quem obsignavit rex annulo suo, et annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Daniele.

Et abiit rex in domum suam, et dormivit incoenatus; cibique non sunt allati coram eo, insuper et somnus recessit ab eo. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit; appropinquansque lacui, Daniele voce lacrymabili inclamavit, et affatus est eum : Daniel, serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare a leonibus? Et Daniel regi respondens, ait : Rex, in æternum vive! Deus meus misit angelum suum, et conclusit ora leonum, et non nocuerunt mihi, quia coram eo justitia inventa est in me; sed et coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, et Daniele præcepit educi de lacu; eductusque est Daniel de lacu, et nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Daniele, et in lacum leonum missi sunt, ipsi, et filii, et uxores eorum; et nec pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, et omnia ossa eorum comminuerunt.

Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus et linguis, habitantibus in universa terra :

Pax vobis multiplicetur! A me constitutum est decretum ut in universo imperio et regno meo, tremiscant et paveant Deum Danielis; ipse est enim Deus vivens, et æternus in sæcula; et regnum ejus non dissipabitur, et potestas ejus usque in æternum. Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, et mirabilia in cælo et in terra, qui liberavit Daniele de lacu leonum.

Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ.

bus ... suo, Ps. 54, 18. — 13) *Daniel ... Juda*, Dan. 2, 25. — 17) Dan. 14, 10, 13. — 19) Dan. 14, 39. — 20) *Dei viventis*, Dan. 14, 4, 24. — 22) I Mach. 2, 60; Hebr. 11, 33. — 24) Dan.

14, 41. — 26) Dan. 3, 25, 26, 98-100; 14, 40, 42. — 27) *Faciens ... in terra*, Dan. 3, 49. — 28) Dan. 1, 21; 19, 1.

PARS ALTERA

[VII, 1 — XII, 13.]

VISIONES DANIELIS.

1. CAP. VII, 1-28 : VISIO DE QUATUOR BESTIIS ET DE FILIO HOMINIS. — *Describuntur quatuor bestiae* [VII, 1-8], *antiquus dierum et iudicium* [9-12]. *Quarta interfecta bestia, imperium Filio hominis traditur* [13-18]. *Daniel audit bestias quatuor regna significari* [19-24] *et iudicio antiqui dierum victoriam sanctorum adumbrari* [25-28].

7 Anno primo Baltassar, regis Babylonis, Daniel somnium vidit; visio autem capitis ejus in cubili suo; et somnium scribens brevi sermone comprehendit, summatimque perstringens, ait :

2 Videbam in visione mea nocte : et ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari
3 magno, et quatuor bestiae grandes ascen-
4 debant de mari diversæ inter se. Prima quasi leæna, et alas habebat aquilæ; aspicebam donec evulsæ sunt alæ ejus; et sublata est de terra, et super pedes quasi homo stetit, et cor hominis datum est ei.

5 Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit; et tres ordines erant in ore ejus, et in dentibus ejus, et sic dicebant ei : Surge,

6 comede carnes plurimas. Post hæc aspicebam, et ecce alia quasi pardus; et alas habebat quasi avis, quatuor super se; et quatuor capita erant in bestia, et potestas

7 data est ei. Post hæc aspicebam in visione noctis, et ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, et fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans; dissimilis autem erat ceteris bestiis quas videram ante eam, et habebat

8 cornua decem. Considerabam cornua, et ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum; et tria de cornibus primis evulsa sunt a facie ejus; et ecce oculi, quasi oculi hominis, erant in cornu isto, et os loquens ingentia.

9 Aspicebam donec throni positi sunt, et antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus candidum quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda; thronus ejus flammæ

10 ignis, rotæ ejus ignis accensus. Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie

ejus; millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. Iudicium sedit, et libri aperti sunt.

Aspicebam propter vocem sermonum 11 grandium quos cornu illud loquebatur; et vidi quoniam interfecta esset bestia, et perisset corpus ejus, et traditum esset ad comburendum igni; aliarum quoque 12 bestiarum ablata esset potestas, et tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus et tempus.

Aspicebam ergo in visione noctis, et 13 ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit. Et in conspectu ejus obtulerunt eum; et dedit ei potestatem, et honorem, 14 et regnum; et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient : potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus, quod non corrumpetur.

Horruit spiritus meus; ego Daniel ter- 15 ritus sum in his, et visiones capitis mei conturbaverunt me. Accessi ad unum de 16 assistentibus, et veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, et docuit me. Hæ quatuor bestiae magnæ quatuor sunt 17 regna quæ consurgunt de terra. Susci- 18 pient autem regnum sancti Dei altissimi, et obtinebunt regnum usque in sæculum, et sæculum sæculorum.

Post hoc volui diligenter discere de 19 bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, et terribilis nimis : dentes et ungues ejus ferrei; comedebat, et comminuebat, et reliqua pedibus suis conculcabat; et de cornibus decem quæ habebat 20 in capite, et de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua; et de

7. — 1) Baltassar, Dan. 5, 1; 8, 1. — 3) Quatuor bestiae grandes, Apoc. 13, 1. — 4) Prima ... aquilæ, Jer. 4, 7, 13; 49, 19, 22; Ez. 17, 3; Dan. 2, 32; Hab. 1, 8. — 5, 6) Dan. 2, 32, 39. — 6) Alas ... ei, Dan. 11, 4, 5. — 7) Ecce ... terribilis, Dan. 2, 33, 40. Cornua decem, Dan. 2, 41; Apoc. 12, 3; 13, 1; 17, 7, 12. — 9) Throni, Apoc.

20, 4. Antiquus dierum, Apoc. 1, 14-17. Rotæ ... accensus, Ez. 1, 16; 10, 2, 10. — 10) Libri aperti sunt, Apoc. 20, 12. — 11) Vidi ... bestia, Apoc. 19, 20. — 13) Ecce ... veniebat, Matth. 24, 30; 26, 64; Marc. 14, 62; Luc. 9, 26; Apoc. 1, 7; 14, 14. — 14) Apoc. 12, 15. — 20, 21) Dan. 8, 24.

cornu illo, quod habebat oculos, et os loquens grandia; et majus erat ceteris. 21 Aspiciebam, et ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos, et prævalebant eis, donec venit antiquus dierum, et 22 iudicium dedit sanctis Excelsi; et tempus advenit, et regnum obtinuerunt sancti. 23 Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis; et devorabit universam terram, et conculcabit, et comminuet eam. 24 Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt; et alius consurget post eos, et ipse potentior erit prioribus, et tres 25 reges humiliabit. Et sermones contra Excelsum loquetur, et sanctos Altissimi

conteret, et putabit quod possit mutare tempora, et leges; et tradentur in manu ejus usque ad tempus, et tempora, et dimidium temporis. Et iudicium sedebit, ut 26 auferatur potentia, et conteratur, et dispareat usque in finem; regnum autem, et 27 potestas, et magnitudo regni, quæ est subter omne cælum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei, et obedient.

Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum 28 cogitationibus meis conturbabar, et facies mea mutata est in me; verbum autem in corde meo conservavi.

2. CAP. VIII, 1-27: VISIO DE ARIETE ET DE HIRCO. — *Daniel in visione* [VIII, 1, 2] *videt arietem* [3, 4] *et hircum* [5-8]. *De quinto hirci cornu* [9-14]. *Interpretatio visionis Danieli datur* [15-27].

8 Anno tertio regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel, post id quod 2 videram in principio, vidi in visione mea, cum essem in Sisis castro, quod est in Ælam regione; vidi autem in visione esse me super portam Ulai. 3 Et levavi oculos meos, et vidi: et ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, et unum excelsius altero atque 4 succrescens. Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem, et contra aquilonem, et contra meridiem, et omnes bestię non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus; fecitque secundum voluntatem suam, et magnificatus est. 5 Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terrę, et non tangebatur terram; porro hircus habebat cornu insigne 6 inter oculos suos. Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, et cucurrit ad eum in 7 impetu fortitudinis suę. Cumque appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, et percussit arietem, et comminuit duo cornua ejus, et non poterat aries resistere ei; cumque eum misisset in terram, conculcavit, et nemo quibat liberare arietem de manu ejus. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis, cumque crevisset, fractum est cornu magnum, et orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cęli.

De uno autem ex eis egressum est cornu 9 unum modicum, et factum est grande contra meridiem, et contra orientem, et contra fortitudinem. Et magnificatum 10 est usque ad fortitudinem cęli; et dejecit de fortitudine, et de stellis, et conculcavit eas. Et usque ad principem fortitudinis 11 magnificatum est, et ab eo tulit iuge sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus. Robur autem datum est ei contra 12 iuge sacrificium propter peccata, et prosterneretur veritas in terra: et faciet, et prosperabitur. Et audiui unum de sanctis loquentem; et dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequo visio, et iuge sacrificium, et peccatum desolationis quę facta est, et sanctuarium, et fortitudo conculcabitur? Et dixit ei: Usque 14 ad vesperam et mane, dies duo millia trecenti; et mundabitur sanctuarium.

Factum est autem cum viderem, ego 15 Daniel, visionem, et quærerem intelligentiam, ecce stetit in conspectu meo quasi species viri. Et audiui vocem viri inter 16 Ulai; et clamavit, et ait: Gabriel, fac intelligere istam visionem. Et venit, et 17 stetit juxta ubi ego stabam; cumque venisset, pavens corruí in faciem meam; et ait ad me: Intellige, fili hominis, quoniam in tempore finis complēbitur visio. Cumque 18 loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram; et tetigit me, et statuit me in gradu meo; dixitque mihi: Ego ostend-

— 25) *Usque ... temporis*, Dan. 12, 7; Apoc. 12, 14.

8. — 1) *Post ... in principio*, Dan. 7, 1. — 4) *Cornibus ... meridiem*, Dan. 7, 5. — 5) Dan. 7, 6. — 9-12) Dan. 12, 21-25. — 9) *Factum ... fortitudinem*, I Mach. 2, 18; 3, 31, 37; 6, 1, 4

— 11) *Ab eo ... sacrificium*, I Mach. 2, 47-49. *Dejecit ... ejus*, I Mach. 2, 41; 3, 45. — 13) *Usquequo ... conculcabitur*, Dan. 12, 6. — 16) *Gabriel*, Dan. 9, 21; Luc. 1, 19, 26. — 17) *Fili hominis*, Ez. 2, 1. *In tempore finis*, Dan. 12, 27, 35, 40; 13, 4. — 18) *Tetigit me*, Dan. 9, 21;

dam tibi quæ futura sunt in novissimo
 20 suum. Aries, quem vidisti habere cornua,
 21 rex Medorum est atque Persarum. Porro
 hircus caprarum, rex Græcorum est; et
 cornu grande, quod erat inter oculos ejus,
 22 ipse est rex primus. Quod autem fracto
 illo surrexerunt quatuor pro eo, quatuor
 23 reges de gente ejus consurgent, sed non in
 fortitudine ejus; et post regnum eorum,
 cum creverint iniquitates, consurget rex
 24 impudens facie, et intelligens propositio-
 nes. Et roborabitur fortitudo ejus, sed
 non in viribus suis; et supra quam credi

potest, universa vastabit, et prosperabi-
 tur, et faciet. Et interficiet robustos, et
 25 populum sanctorum secundum volunta-
 tem suam, et dirigetur dolus in manu
 ejus; et cor suum magnificabit, et in
 copia rerum omnium occidet plurimos;
 et contra principem principum consurget,
 et sine manu conteretur. Et visio vespere
 26 et mane quæ dicta est, vera est; tu ergo vi-
 sionem signa, quia post multos dies erit.

Et ego Daniel langui, et ægrotavi per
 27 dies; cumque surrexissem, faciebam opera
 regis, et stupebam ad visionem, et non
 erat qui interpretaretur.

3. CAP. IX, 1-27: VISIO DE SEPTUAGINTA HEBDOMADIBUS. — *Introductio* [IX, 1-3].

*Daniel peccata populi sui confitetur [4-14] et a Deo petit veniam et liberationem [15-19]. Gabriel apparet ei [20, 21] et quot annis post decretum de civitate reedifi-
 canda venturus sit Messias declarat [22-27].*

9 In anno primo Darii, filii Assueri, de
 semine Medorum, qui imperavit super
 2 regnum Chaldæorum, anno uno regni
 ejus, ego Daniel intellexi in libris nume-
 rum annorum, de quo factus est sermo
 Domini ad Jeremiam prophetam, ut com-
 3 plerentur desolationis Jerusalem septua-
 ginta anni. Et posui faciem meam ad
 Dominum Deum meum, rogare et depre-
 cari in jejuniis, sacco et cinere.
 4 Et oravi Dominum Deum meum, et
 confessus sum, et dixi :

Obsecro, Domine, Deus magne et ter-
 ribilis, custodiens pactum et misericordiam
 diligentibus te, et custodientibus mandata
 5 tua. Peccavimus, iniquitatem fecimus,
 impie egimus, et recessimus, et declina-
 6 vimus a mandatis tuis ac judiciis. Non
 obedivimus servis tuis prophetis, qui
 locuti sunt in nomine tuo regibus nostris,
 principibus nostris, patribus nostris, omni-
 7 que populo terræ: Tibi, Domine, justitia;
 nobis autem confusio faciei, sicut est hodie
 viro Juda, et habitatoribus Jerusalem, et
 omni Israel, his qui prope sunt, et his
 qui procul in universis terris ad quas
 8 ejecisti eos propter iniquitates eorum, in
 quibus peccaverunt in te. Domine, nobis
 confusio faciei, regibus nostris, princi-
 9 pibus nostris, et patribus nostris, qui pec-
 caverunt. Tibi autem, Domine Deo no-
 stro, misericordia et propitiatio; quia

recessimus a te, et non audivimus vocem
 10 Domini Dei nostri, ut ambulemus in lege
 ejus, quam posuit nobis per servos suos
 prophetas. Et omnis Israel prævaricati
 11 sunt legem tuam, et declinaverunt ne
 audirent vocem tuam; et stillavit super
 nos maledictio et detestatio quæ scripta
 est in libro Moysi, servi Dei, quia pecca-
 12 vimus ei. Et statuit sermones suos, quos
 locutus est super nos et super principes
 nostros, qui judicaverunt nos, ut superin-
 duceret in nos magnum malum, quale
 nunquam fuit sub omni cælo, secundum
 quod factum est in Jerusalem. Sicut scri-
 13 ptum est in lege Moysi, omne malum hoc
 venit super nos; et non rogavimus faciem
 tuam, Domine Deus noster, ut revertere-
 mur ab iniquitatibus nostris, et cogitare-
 14 mus veritatem tuam. Et vigilavit Domi-
 nus super malitiam, et adduxit eam super
 nos. Justus Dominus Deus noster in omni-
 bus operibus suis, quæ fecit; non enim
 15 audivimus vocem ejus. Et nunc, Domine
 Deus noster, qui eduxisti populum tuum
 de terra Ægypti in manu forti, et fecisti
 tibi nomen secundum diem hanc, peccavi-
 16 mus, iniquitatem fecimus, Domine, in
 omnem justitiam tuam: avertatur, obse-
 cro, ira tua et furor tuus, a civitate tua
 Jerusalem, et monte sancto tuo; propter
 peccata enim nostra, et iniquitates patrum
 nostrorum, Jerusalem et populus tuus in

10, 10, 18. — 22) I Mach. 1, 7-10. — 23) *Consur-
 get ... facie*, I Mach. 1, 11. — 24) *Interficiet ...
 sanctorum*, II Mach. 6, 18-7, 42. — 25) *Dirige-
 tur ... ejus*, Dan. 11, 21, 23; I Mach. 1, 32. *Cor
 suum magnificabit*, Dan. 11, 36. *Sine manu
 conteretur*, I Mach. 6, 8; II Mach. 9, 5. —
 26) *Visionem signa*, Dan. 12, 4. *Post ... erit*,
 Dan. 10, 14.

9. — *Darii*, Dan. 5, 31; 11, 1. — 2) II Par.
 36, 21; I Esdr. 1, 1; Jer. 25, 11-13; 29, 10. —
 4) *Custodiens ... tua*, Deut. 7, 9; III Reg. 8, 23;
 II Esdr. 1, 5. — 5) I Esdr. 9, 7; Bar. 1, 17;
 Dan. 3, 29. — 7) Bar. 1, 15; 2, 6. — 11) *Maledi-
 ctio ... Dei*, Lev. 26, 14-45; Deut. 28, 15-68. —
 12) Bar. 2, 2; Ez. 5, 9. — 13) Bar. 2, 8. —
 14) Bar. 3, 9; Dan. 3, 27. — 15) Bar. 2, 11. —
 16) Bar. 2, 13. — 17) Ps. 24, 11; 30, 17; Bar.

- opprobrium sunt omnibus per circuitum
 17 nostrum. Nunc ergo exaudi, Deus noster,
 orationem servi tui, et preces ejus; et
 ostende faciem tuam super sanctuarium
 tuum, quod desertum est propter temetip-
 18 sum. Inclina, Deus meus, aurem tuam,
 et audi; aperi oculos tuos, et vide desola-
 tionem nostram, et civitatem super quam
 invocatum est nomen tuum; neque enim
 in justificationibus nostris prosternimus
 preces ante faciem tuam, sed in misera-
 19 tionibus tuis multis. Exaudi, Domine;
 placare, Domine; attende, et fac; ne
 moreris propter temetipsum, Deus meus,
 quia nomen tuum invocatum est super
 civitatem et super populum tuum.
- 20 Cumque adhuc loquerer, et orarem, et
 confiterer peccata mea, et peccata populi
 mei Israel, et prosternerem preces meas
 in conspectu Dei mei, pro monte sancto
 21 Dei mei; adhuc me loquente in oratione,
 ecce vir Gabriel, quem videram, in visione
 a principio, cito volans, tetigit me in
 22 tempore sacrificii vespertini. Et docuit
 me, et locutus est mihi, dixitque :
- Daniel, nunc egressus sum ut docerem
 23 te, et intelligeres. Ab exordio precum

tuarum egressus est sermo; ego autem
 veni ut indicarem tibi, quia vir desiderio-
 rum es: tu ergo animadverte sermonem,
 et intellige visionem. Septuaginta hebdo- 24
 mades abbreviatæ sunt super populum
 tuum et super urbem sanctam tuam, ut
 consummetur prævaricatio, et finem acci-
 piat peccatum, et deleatur iniquitas, et
 adducatur justitia sempiterna, et impleatur
 visio et prophetia, et ungatur Sanctus
 sanctorum. Scito ergo, et animadverte: 25
 Ab exitu sermonis ut iterum ædificetur
 Jerusalem, usque ad Christum ducem,
 hebdomades septem et hebdomades sexa-
 ginta duæ erunt; et rursum ædificabitur
 platea, et muri in angustia temporum.
 Et post hebdomades sexaginta duas occi- 26
 detur Christus; et non erit ejus populus
 qui eum negaturus est. Et civitatem et
 sanctuarium dissipabit populus cum duce
 venturo; et finis ejus vastitas, et post
 finem belli statuta desolatio. Confirma- 27
 bit autem pactum multis hebdomada una;
 et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et
 sacrificium, et erit in templo abominatio
 desolationis, et usque ad consummatio-
 nem et finem perseverabit desolatio.

4. CAP. X, 1 — XII, 13 : VISIO DE MALIS QUÆ PATIETUR POPULUS DEI ANTEQUAM
 LIBERETUR. — *Introductio* [X, 1]. *Danieli lugenti et oranti* [2, 3] *apparet angelus*
 [4-9], *cui obstitit princeps Persarum* [10-14]. *Angelus Daniele territum tran-*
quillat [X, 15 — XI, 1], *plura insinuat de Alexandri magni imperio* [2-4], *de*
bellis inter Syriam et Ægyptum [5-20], *de adventu, impiis factis ruinaque Antiochi*
Epiphanis [21-45], *et liberationem populi Dei prædicat* [XII, 1-4]. *Tandem Daniel*
audiat tempus quo ventura sint hæc omnia [5-13].

- 10 Anno tertio Cyri, regis Persarum, ver-
 bum revelatum est Danieli, cognomento
 Baltassar, et verbum verum, et fortitudo
 magna; intellexitque sermonem: intelli-
 gentia enim est opus in visione.
- 2 In diebus illis, ego Daniel lugebam
 3 trium hebdomadarum diebus; panem
 desiderabilem non comedi, et caro et vi-
 num non introierunt in os meum; sed neque
 unguento unctus sum, donec complerentur
 trium hebdomadarum dies.
- 4 Die autem vigesima et quarta mensis
 primi, eram juxta fluvium magnum, qui
 5 est Tigris. Et levavi oculos meos, et vidi:
 et ecce vir unus vestitus lineis, et renes
 6 ejus accincti auro obrizo; et corpus ejus
 quasi chrysolitus, et facies ejus velut spe-
 cies fulguris, et oculi ejus ut lampas ar-
 dens; et brachia ejus, et quæ deorsum

sunt usque ad pedes, quasi species æris
 candentis; et vox sermonum ejus ut vox
 multitudinis. Vidi autem, ego Daniel, 7
 solus visionem; porro viri qui erant me-
 cum non viderunt, sed terror nimius irruit
 super eos, et fugerunt in absconditum.
 Ego autem relictus solus, vidi visionem 8
 grandem hanc; et non remansi in me
 fortitudo, sed et species mea immutata est
 in me, et emarcui, nec habui quidquam
 virium. Et audiui vocem sermonum ejus; 9
 et audiens jacebam consternatus super
 faciem meam, et vultus meus hærebatur
 terræ.

Et ecce manus tetigit me, et erexit me 10
 super genua mea et super articulos ma-
 nuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, 11
 vir desideriorum, intellige verba quæ ego
 loquor ad te, et sta in gradu tuo; nunc

2, 14. — 18) Bar. 2, 15, 16, 19. — 21) Gabriel,
 Dan. 8, 16. In tempore ... vespertini, Ex. 29, 39;
 Num. 28, 4. — 22) Nunc ... intelligeres, Dan.
 10, 14. — 23) Vir desideriorum, Dan. 10, 11, 19.
 — 26) Occidetur Christus, Is. 53, 8. Civitatem ...
 venturo, Matth. 24, 2. Post ... desolatio, Matth.

24, 6, 14, 15. — 27) Erit ... desolationis, Dan.
 11, 31; 12, 11; Matth. 24, 15.

10. — 1) Cyri, Dan. 1, 21; 6, 28. Danieli ...
 Baltassar, Dan. 1, 7. — 5) Dan. 12, 5-7. —
 6) Apoc. 1, 13-15. — 13) Michael, Dan. 12, 1;

enim sum missus ad te. Cumque dixisset
 12 mihi sermonem istum, steti tremens. Et
 ait ad me : Noli metuere, Daniel; quia ex
 die primo quo posuisti cor tuum ad intelli-
 gendum ut te affligeres in conspectu Dei
 tui, exaudita sunt verba tua; et ego veni
 13 propter sermones tuos. Princeps autem
 regni Persarum restitit mihi viginti et uno
 diebus; et ecce Michael, unus de principi-
 bus primis, venit in adiutorium meum; et
 ego remansi ibi juxta regem Persarum.
 14 Veni autem ut docerem te quæ ventura
 sunt populo tuo in novissimis diebus, quo-
 niam adhuc visio in dies.

15 Cumque loqueretur mihi hujusmodi
 verbis, dejeci vultum meum ad terram, et
 16 tacui. Et ecce quasi similitudo filii homi-
 nis tetigit labia mea; et aperiens os meum,
 locutus sum, et dixi ad eum qui stabat
 contra me : Domine mi, in visione tua
 dissolutæ sunt compages meæ, et nihil in
 17 me remansit virium; et quomodo poterit
 servus domini mei loqui cum domino meo?
 nihil enim in me remansit virium, sed et
 18 halitus meus intercluditur. Rursum ergo
 tetigit me quasi visio hominis, et confor-
 19 tavit me, et dixit : Noli timere, vir desi-
 deriorum; pax tibi : confortare, et esto
 robustus. Cumque loqueretur mecum, con-
 valui, et dixi : Loquere, domine mi, quia
 confortasti me.

20 Et ait : Numquid scis quare venerim ad
 te? Et nunc revertar ut præliar adversum
 principem Persarum. Cum ego egrederer,
 apparuit princeps Græcorum veniens.
 21 Verumtamen annuntiabo tibi quod expres-
 sum est in scriptura veritatis; et nemo est
 adjutor meus in omnibus his, nisi Michael,
 11 princeps vester. Ego autem ab anno pri-
 mo Darii Medi, stabam ut confortaretur
 et roboraretur.

2 Et nunc veritatem annuntiabo tibi.

Ecce adhuc tres reges stabunt in Persi-
 de; et quartus ditabitur opibus nimis
 super omnes; et cum invaluerit divitiis
 suis, concitabit omnes adversum regnum
 3 Græciæ. Surget vero rex fortis et domi-
 nabitur potestate multa, et faciet quod
 4 placuerit ei. Et cum steterit, conteretur
 regnum ejus, et dividetur in quatuor ven-
 tos cæli, sed non in posteros ejus, neque
 secundum potentiam illius, qua dominatus
 est; lacerabitur enim regnum ejus etiam
 in externos, exceptis his.

5 Et confortabitur rex austri; et de princi-
 pibus ejus prævalebit super eum, et domina-
 bitur ditione : multa enim dominatio ejus.

Et post finem annorum fœderabuntur, 6
 filiaque regis austri veniet ad regem aquil-
 onis facere amicitiam; et non obtinebit
 fortitudinem brachii, nec stabit semen
 ejus; et tradetur ipsa, et qui adduxerunt
 eam adolescentes ejus; et qui confortabant
 eam in temporibus.

Et stabit de germine radicum ejus plan- 7
 tatio; et veniet cum exercitu, et ingre-
 dietur provinciam regis aquilonis, et abu-
 tetur eis, et obtinebit. Insuper et deos 8
 eorum, et sculptilia, vasa quoque pretiosa
 argenti et auri, captiva ducet in Ægyptum;
 ipse prævalebit adversus regem aquilonis.
 Et intrabit in regnum rex austri, et rever- 9
 tetur ad terram suam.

Filii autem ejus provocabuntur et con- 10
 gregabunt multitudinem exercituum pluri-
 morum; et veniet properans, et inundans; et
 revertetur, et concitabitur, et congregietur
 cum robore ejus. Et provocatus rex austri 11
 egreditur, et pugnabit adversus regem
 aquilonis; et præparabit multitudinem
 nimiam, et dabitur multitudo in manu
 ejus. Et capiet multitudinem, et exalta- 12
 bitur cor ejus; et dejiciet multa millia,
 sed non prævalebit. Convertetur enim 13
 rex aquilonis, et præparabit multitudinem
 multo majorem quam prius; et in fine
 temporum annorumque, veniet properans
 cum exercitu magno et opibus nimis. Et 14
 in temporibus illis multi consurgent adver-
 sus regem austri; filii quoque prævarica-
 torum populi tui extollentur ut impleant
 visionem, et corruent. Et veniet rex 15
 aquilonis, et comportabit aggerem, et cap-
 piet urbes munitissimas; et brachia austri
 non sustinebunt, et consurgent electi ejus
 ad resistendum, et non erit fortitudo. Et 16
 faciet veniens super eum juxta placitum
 suum, et non erit qui stet contra faciem
 ejus; et stabit in terra inclitya, et consu-
 metur in manu ejus. Et ponet faciem 17
 suam ut veniat ad tenendum universum
 regnum ejus, et recta faciet cum eo; et
 filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud;
 et non stabit, nec illius erit. Et convertet 18
 faciem suam ad insulas, et capiet multas;
 et cessare faciet principem opprobrii sui,
 et opprobrium ejus convertetur in eum. Et 19
 convertet faciem suam ad imperium terræ
 suæ, et impinget, et corruet, et non inve-
 nietur.

Et stabit in loco ejus vilissimus et indi- 20
 gnus decore regio; et in paucis diebus
 conteretur, non in furore, nec in prælio.

Et stabit in loco ejus despectus, et non 21

Judæ 9; Apoc. 12, 7. — 14) Quæ ... diebus, Dan. 2, 28. — 16) Tetigit ... mea, Is. 6, 7; Jer. 1, 9.

11. — 1) Darii, Dan. 9, 1. — 5) Dan. 7, 6; 8, 5, 21. — 4) Dan. 8, 8, 22; 1 Mach. 1, 6-10. — 11) Dan. 8, 7. — 21-45) Dan. 8, 9-12. —

tribuetur ei honor regius; et veniet clam, et obtinebit regnum in fraudulentia.

22 Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie ejus, et conterentur; insuper et dux 23 foederis. Et post amicitias, cum eo faciet dolum; et ascendet, et superabit in modico 24 populo. Et abundantes et uberes urbes ingredietur; et faciet quæ non fecerunt patres ejus, et patres patrum ejus: rapinas, et prædam, et divitias eorum dissipabit, et contra firmissimas cogitationes inibit; et hoc usque ad tempus.

25 Et concitabitur fortitudo ejus et cor ejus adversum regem austri in exercitu magno; et rex austri provocabitur ad bellum multis auxiliis et fortibus nimis; et non stabunt, 26 quia inibunt adversus eum consilia. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercitusque ejus opprimetur, et cadent 27 interfecti plurimi. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, et ad mensam unam mendacium loquuntur; et non proficiunt, quia adhuc finis in aliud tempus. 28 Et revertetur in terram suam cum opibus multis; et cor ejus adversum testamentum sanctum; et faciet, et revertetur in terram suam.

29 Statuto tempore revertetur, et veniet ad austrum; et non erit priori simile novissimum. Et veniet super eum trieres et Romani; et percutietur, et revertetur, et indignabitur contra testamentum sanctuarium, et faciet; reverteturque, et cogitabit adversum eos qui dereliquerunt testamentum sanctuarium. Et brachia ex eo stabunt, et polluent sanctuarium fortitudinis; et auferent jube sacrificium, et dabunt abominationem in desolationem. Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter; populus autem sciens Deum suum, obtinebit, et faciet. Et docti in populo docebunt plurimos; et ruent in gladio, et in flamma, et in captivitate, et in rapina dierum. 34 Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo, et applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, ut confientur, et eligantur, et dealbentur usque ad tempus præfinitum, quia adhuc aliud tempus erit.

36 Et faciet juxta voluntatem suam rex; et elevabitur, et magnificabitur adversus omnem deum; et adversus Deum deorum loquetur magnifica; et dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe

est definitio. Et deum patrum suorum 37 non reputabit, et erit in concupiscentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit, quia adversum universa consurget. Deum autem Maozim in loco suo venerabitur; et deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, et argento, et lapide pretioso, rebusque pretiosis. Et faciet ut 39 muniat Maozim cum deo alieno quem cognovit, et multiplicabit gloriam, et dabit eis potestatem in multis, et terram dividet gratuito.

Et in tempore præfinito præliabitur adversus eum rex austri; et quasi tempestas veniet contra illum rex aquilonis, in curribus, et in equitibus, et in classe magna; et ingredietur terras, et conteret, et pertransiet. Et introbit in terram gloriosam, et multæ corruent. Hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus: Edom, et Moab, et principium filiorum Ammon. Et mittet manum suam in terras, et terra 42 Ægypti non effugiet. Et dominabitur 43 thesaurorum auri et argenti, et in omnibus pretiosis Ægypti; per Libyam quoque et Æthiopiam transibit. Et fama turbabit 44 eum ab oriente et ab aquilone; et veniet in multitudo magna ut conterat et interficiat plurimos. Et figet tabernaculum 45 suum Apadno inter maria, super montem inclutum et sanctum; et veniet usque ad summam ejus, et nemo auxiliabitur ei.

In tempore autem illo consurget Michael, 12 princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui; et veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus omnis qui inventus fuerit scriptus in libro. Et multi de his qui 2 dormiunt in terræ pulvere evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium ut videant semper. Qui autem 3 docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Tu autem, Daniel, claude sermones, et 4 signa librum usque ad tempus statutum; plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.

Et vidi, ego Daniel, et ecce quasi duo alii 5 stabant: unus hinc super ripam fluminis, et alius inde ex altera ripa fluminis. Et dixi viro qui erat indutus lineis, qui sta-

21-28) I Mach. 1, 11-20. — 29) II Mach. 5, 1. — 31) I Mach. 1, 21-42. — 32-35) I Mach. 1, 43-67. — 36) Magnificabitur ... deum, I Mach. 1, 25, 43. — 44) II Mach. 5, 11-14. — 45) Veniet ... ejus, I Mach. 6, 1-17; II Mach. 9, 5-29.

12. — 1) Michael, Dan. 10, 13. Veniet ... illud, Jer. 30, 7; Matth. 24, 21; Apoc. 16, 18. Omnis ... in libro, Apoc. 20, 12. — 2) Matth. 25, 40; Joan. 5, 28, 29; Act. 24, 15; Apoc. 20, 12, 13. — 4) Signa librum, Apoc. 22, 10. Usque ... statutum, Dan. 8, 17. — 5, 6) Dan. 10, 4, 5. —

bat super aquas fluminis : Usquequo finis
 7 horum mirabilium? Et audiui virum qui
 indutus erat lineis, qui stabat super aquas
 fluminis, cum elevasset dexteram et sini-
 stram suam in cælum, et jurasset per vi-
 ventem in æternum, quia in tempus, et
 tempora, et dimidium temporis; et cum
 completa fuerit dispersio manus populi
 8 sancti, complebuntur universa hæc. Et
 ego audiui, et non intellexi. Et dixi :
 9 Domine mi, quid erit post hæc? Et ait :
 Vade, Daniel, quia clausi sunt signatque
 sermones, usque ad præfinitum tempus.
 10 Eligentur, et dealbabuntur, et quasi ignis

probabuntur multi; et impie agent impii,
 neque intelligent omnes impii : porro docti
 intelligent. Et a tempore cum ablatum 11
 fuerit iuge sacrificium, et posita fuerit
 abominatio in desolationem, dies mille
 ducenti nonaginta. Beatus qui expectat, 12
 et pervenit usque ad dies mille trecentos
 triginta quinque! Tu autem, vade ad 13
 præfinitum; et requiesces, et stabis in
 sorte tua in finem dierum.

*Hucusque Daniele in hebræo volumine
 legimus. Quæ sequuntur usque ad finem
 libri, de Theodotionis editione translata
 sunt.*

APPENDIX PRIOR

[XIII, 1-64.]

HISTORIA SUSANNÆ.

*Duo senes in Susannam amore pravo flagrant [XIII, 1-14] et eam ad adulterium solli-
 citatam falso incriminant [15-27]. Susanna, in iudicium adducta et ad mortem dam-
 nata [28-41], implorat Deum qui Daniele ad eam salvandam suscitavit [42-49].
 Daniel novum iudicium provocat et duo senes morti addicuntur [50-62]. A die illa
 Daniel magnus factus est in conspectu populi [63, 64].*

13 Et erat vir habitans in Babylone, et
 2 nomen ejus Joakim; et accepit uxorem
 nomine Susannam, filiam Helciæ, pul-
 3 chram nimis, et timentem Deum : paren-
 tes enim illius, cum essent justi, erudie-
 runt filiam suam secundum legem Moysi.
 4 Erat autem Joakim dives valde, et erat ei
 pomarium vicinum domui suæ; et ad
 ipsum confluebant Judæi, eo quod esset
 honorabilior omnium.
 5 Et constituti sunt de populo duo senes
 judices in illo anno, de quibus locutus est
 Dominus : Quia egressa est iniquitas de
 Babylone a senioribus judicibus, qui vide-
 6 bantur regere populum. Isti frequenta-
 bant domum Joakim, et veniebant ad eos
 7 omnes qui habebant judicia. Cum autem
 populus revertisset per meridiem, ingre-
 diebatur Susanna, et deambulabat in
 8 pomario viri sui. Et videbant eam senes
 quotidie ingredientem et deambulantem;
 et exarserunt in concupiscentiam ejus;
 9 et everterunt sensum suum, et declina-
 verunt oculos suos ut non viderent cælum,
 neque recordarentur iudiciorum justorum.
 10 Erant ergo ambo vulnerati amore ejus,
 nec indicaverunt sibi vicissim dolorem

suum; erubescabant enim indicare sibi 11
 concupiscentiam suam, volentes concum-
 bere cum ea. Et observabant quotidie 12
 sollicitius videre eam. Dixitque alter ad
 alterum : Eamus domum, quia hora 13
 prandii est; et egressi, recesserunt a se.
 Cumque revertissent, venerunt in unum; 14
 et sciscitantes ab invicem causam, confessi
 sunt concupiscentiam suam; et tunc in
 communi statuerunt tempus quando eam
 possent invenire solam.

Factum est autem, cum observarent 15
 diem aptum, ingressa est aliquando sicut
 heri et nudiustertius, cum duabus solis
 puellis, voluitque lavari in pomario, æstus
 quippe erat; et non erat ibi quisquam, 16
 præter duos senes absconditos, et contem-
 plantes eam. Dixit ergo puellis : Afferte 17
 mihi oleum, et smigmata, et ostia pomarii
 claudite, ut laver. Et fecerunt sicut 18
 præceperat; clausuruntque ostia pomarii,
 et egressæ sunt per posticum, ut afferrent
 quæ jusserat; nesciebantque senes intus
 esse absconditos.

Cum autem egressæ essent puellæ, sur- 19
 rexerunt duo senes, et accurrerunt ad
 eam, et dixerunt : Ecce ostia pomarii 20

7) Cum ... in æternum, Apoc. 10, 5, 6. In tem-
 pus ... temporis, Dan. 7, 25. — 11) Cum ... in

desolationem, Dan. 9, 27; 11, 31.
 13. — 3) Deut. 4, 9; 6, 7. — 22) Mors mihi est,

- clausa sunt, et nemo nos videt, et nos in concupiscentia tui sumus; quamobrem assentietur nobis, et commiscere nobiscum.
- 21 Quod si nolu-eris, dicemus contra te testimonium, quod fuerit tecum juvenis, et ob
- 22 hanc causam emiseris puellas a te. Inge-muit Susanna, et ait: Angustiae sunt mihi undique; si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras,
- 24 quam peccare in conspectu Domini. Et exclamavit voce magna Susanna; exclamaverunt autem et senes adversus eam.
- 25 Et cucurrit unus ad ostia pomarii, et aperuit. Cum ergo audissent clamorem famuli domus in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset.
- 27 Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer, quia nunquam dictus fuerat sermo hujusmodi de Susanna.
- 28 Et facta est dies crastina; cumque venisset populus ad Joakim, virum ejus, venerunt et duo presbyteri, pleni iniqua cogitatione adversus Susannam ut interficerent eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam, filiam Helciae, uxorem Joakim. Et statim miserunt; et venit cum parentibus, et filiis, et universis cognatis suis. Porro Susanna erat delicata nimis, et pulchra specie. Ad iniqui illi jusserunt ut dis-cooperiretur (erat enim cooperta), ut vel sic satiarentur decore ejus. Flebant igitur sui, et omnes qui noverant eam. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus. Quae flens suscepit ad caelum; erat enim cor ejus fiducia habens in Domino. Et dixerunt presbyteri: Cum deambula-remus in pomario soli, ingressa est haec cum duabus puellis; et clausit ostia pomarii, et dimisit a se puellas. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, et concubuit cum ea.
- 38 Porro nos, cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, et vidimus eos pariter commisceri. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, et apertis ostiis, exilivit. Hanc autem cum apprehendissemus, interrogavimus quisnam esset adolescens, et noluit indicare nobis.
- 41 Hujus rei testes sumus. Credidit eis multitudo quasi senibus et iudicibus populi; et condemnaverunt eam ad mortem.
- 42 Exclamavit autem voce magna Susanna, et dixit: Deus aeternae, qui absconditorum

es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me; et ecce morior, cum nihil horum fecerim quae isti malitiose composuerunt adversum me. Exaudivit autem Dominus vocem ejus. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel; et exclamavit voce magna: Mundus ego sum a sanguine hujus. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo quem tu locutus es? Qui cum staret in medio eorum, ait: Sic fatui, filii Israel, non judicantes, neque quod verum est cognoscetes, condemnastis filiam Israel? Revertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversus eam.

Reversus est ergo populus cum festinatione; et dixerunt ei senes: Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, et dijudicabo eos. Cum ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, et dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quae operaberis prius, judicans iudicia injusta, innocentes opprimens, et dimittens noxios, dicente Domino: Innocentem et justum non interficies. Nunc ergo, si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino. Dixit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum; ecce enim angelus Dei, accepta sententia ab eo, scindet te medium. Et amoto eo, jussit venire alium, et dixit ei: Semen Chanaan, et non Juda, species decepit te, et concupiscentia subvertit cor tuum. Sic faciebatis filiabus Israel, et illae timentes loquebantur vobis; sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram. Nunc ergo, dic mihi sub qua arbore prehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino. Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus es et tu in caput tuum; manet enim angelus Domini, gladium habens, ut secat te medium, et interficiat vos.

Exclamavit itaque omnis coetus voce magna; et benedixerunt Deum qui salvat sperantes in se. Et consurrexerunt adversus duos presbyteros, convicere autem eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium; feceruntque eis sicut male egerant adversus proximum, ut facerent secundum legem Moysi. Et interfecerunt eos, et salvatus est sanguis innoxius in die illa.

Lev. 20, 10; Joan. 8, 5. — 34) Posuerunt ... ejus, Lev. 24, 14. — 41) Condemnaverunt eam ad mortem, Lev. 20, 10; Joan. 8, 5. — 53) Innocen-

tem ... interficies, Ex. 23, 7. — 62) Deut. 19, 10-20.

- 63 Helcias autem et uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim, marito ejus, et cognatis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis. Daniel 64 autem factus est magnus in conspectu populi, a die illa, et deinceps.

APPENDIX ALTERA

[XIII, 65—XIV, 42.]

DE BEL ET DRACONE.

1. CAP. XIII, 65 — XIV, 21 : DE IDOLO BEL. — *Daniel renuit obsequia divina idolo Bel præstare* [XIII, 65—XIV, 6]. *Sacerdotes a rege jubentur probare quod idolum comedat* [7, 8]. *Fraudes sacerdotum* [9-12] *a Daniele deteguntur et regi ostenduntur* [13-19]. *Rex jubet sacerdotes occidi* [20, 21].

- 65 Et rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus.
- 14 Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus.
- 2 Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel; et impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, et oves quadraginta, vinique amphoræ sex.
- 3 Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum. Porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex : Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei : Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cælum et terram, et habet potestatem omnis carnis. Et dixit rex ad eum : Non videtur tibi esse Bel vivens deus? An non vides quanta comedat et bibat quotidie? Et ait Daniel arridens : Ne erres, rex; iste enim intrinsecus luteus est, et forinsecus æreus, neque comedit aliquando. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, et ait eis : Nisi dixeritis mihi quis est qui comedat impensas has, moriemini. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi : Fiat juxta verbum tuum.
- 9 Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.
- 10 Et dixerunt sacerdotes Bel : Ecce nos egredimur foras; et tu, rex, pone escas, et vinum misce; et claude ostium, et signa annulo tuo; et cum ingressus fueris mane,
- nisi inveneris omnia comesta a Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, et per illum ingrediebantur semper et devorabant ea.
- Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel; præcepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribravit per totum templum coram rege; et egressi clausurunt ostium, et signantes annulo regis abierunt. Sacerdotes autem egressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et uxores et filii eorum, et comederunt omnia, et biberunt.
- Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo. Et ait rex : Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit : Salva, rex. Statimque cum aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magna : Magnus es, Bel, et non est apud te dolus quisquam.
- Et risit Daniel, et tenuit regem ne ingrederetur intro, et dixit : Ecce pavimentum; animadvertite cujus vestigia sint hæc. Et dixit rex : Video vestigia virorum, et mulierum et infantum. Et iratus est rex. Tunc apprehendit sacerdotes, et uxores et filios eorum; et ostenderunt ei abscondita ostiola per quæ ingrediebantur, et consumeabant quæ erant super mensam. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subvertit eum et templum ejus.

14. — 2) *Erat ... Bel*, Is. 46, 1; Jer. 50, 2; Bar. 6, 40. —

2. CAP. XIV, 22-42 : DE DRACONE. — *Rex Danieli permittit draconem quem Babylonii colebant occidere* [XIV, 22-26]. *Daniel Babylonii indignatis a rege traditur et in lacum leonum mittitur* [27-31]. *Dominus autem servum suum incolumem servat* [32-38]. *Rex Deum Danielis laudibus celebrat* [39-42].

- 22 Et erat draco magnus in loco illo, et
 23 colebant eum Babylonii. Et dixit rex
 Danieli : Ecce nunc non potes dicere quia
 iste non sit Deus vivens; adora ergo eum.
 24 Dixitque Daniel : Dominum Deum meum
 adoro, quia ipse est Deus vivens; iste au-
 25 tem non est Deus vivens. Tu autem, rex,
 da mihi potestatem, et interficiam draco-
 nem absque gladio et fuste. Et ait rex :
 26 Do tibi. Tulit ergo Daniel picem, et ad-
 pem, et pilos; et coxit pariter, fecitque
 massas, et dedit in os draconis; et di-
 ruptus est draco. Et dixit : Ecce quem
 colebatis.
 27 Quod cum audissent Babylonii, indi-
 gnati sunt vehementer; et congregati ad-
 versum regem, dixerunt : Judæus factus
 est rex; Bel destruxit, draconem interfe-
 28 cit, et sacerdotes occidit. Et dixerunt,
 cum venissent ad regem : Trade nobis
 Danielelem, alioquin interficiemus te et do-
 29 mum tuam. Vidit ergo rex quod irruer-
 ent in eum vehementer, et necessitate
 30 compulsus, tradidit eis Danielelem. Qui
 miserunt eum in lacum leonum; et erat ibi
 31 diebus sex. Porro in lacu erant leones
 septem, et dabantur eis duo corpora quo-
 tidie, et duæ oves; et tunc non data sunt
 eis, ut devorarent Danielelem.
 32 Erat autem Habacuc propheta in Judæa;

et ipse coxerat pulmentum, et intriverat
 panes in alveolo, et ibat in campum ut
 ferret messoribus. Dixitque angelus Do- 33
 mini ad Habacuc : Fer prandium quod
 habes in Babylonem Danieli, qui est in
 lacu leonum. Et dixit Habacuc : Domine, 34
 Babylonem non vidi, et lacum nescio.
 Et apprehendit eum angelus Domini in 35
 vertice ejus, et portavit eum capillo capitis
 sui, posuitque eum in Babylone, supra
 lacum, in impetu spiritus sui. Et clama- 36
 vit Habacuc, dicens : Daniel, serve Dei,
 tolle prandium quod misit tibi Deus. Et 37
 ait Daniel : Recordatus es mei, Deus, et
 non dereliquisti diligentes te. Surgens- 38
 que Daniel comedit. Porro angelus Domini
 restituit Habacuc confestim in loco suo.

Venit ergo rex die septimo ut lugeret 39
 Danielelem; et venit ad lacum, et introspe-
 xit, et ecce Daniel sedens in medio leonum.
 Et exclamavit voce magna rex, dicens : 40
 Magnus es, Domine Deus Danielis. Et
 extraxit eum de lacu leonum. Porro illos 41
 qui perditionis ejus causa fuerant, intro-
 misit in lacum; et devorati sunt in mo-
 mento coram eo. Tunc rex ait : Paveant 42
 omnes habitantes in universa terra Deum
 Danielis, quia ipse est salvator, faciens
 signa et mirabilia in terra, qui liberavit
 Danielelem de lacu leonum.

24) Deut. 6, 13. — 30) Dan. 6, 16. — 35) Appre-

hendit ... ejus, Ez. 8, 3. — 39) Dan. 6, 19, 20. —
 41) Dan. 6, 24. — 42) Dan. 6, 26.

PROPHETIA OSEE

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

- 1 Verbum Domini, quod factum est ad | than, Achaz, Ezechiaë, regum Juda; et in
Osee, filium Beerî, in diebus Oziæ, Joa- | diebus Jeroboam, filii Joas, regis Israel.

PARS PRIOR

[I, 2 — III, 5.]

SCELERA, PŒNÆ ET SALUS ISRAEL SYMBOLIS SIGNIFICANTUR.

1. CAP. I, 2 — II, 1 : UXOR ADULTERA ET EJUS PROGENIES. — *Gomer et ejus progenies infidelitates et pœnas Israel symbolice adumbrant* [I, 2-9]. *Restitutio Israel promittitur* [I, 10 — II, 1].

- 2 RINCIPIUM loquendi Domino in
Osee; et dixit Dominus ad Osee :
Vade, sume tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra
3 a Domino. Et abiit, et accepit Gomer, filiam Debelaim; et concepit, et peperit ei
4 filium. Et dixit Dominus ad eum : Voca nomen ejus Jezrahel, quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu, et quiescere faciam
5 regnum domus Israel. Et in illa die conteram arcum Israel in valle Jezrahel. Et
6 concepit adhuc, et peperit filiam. Et dixit ei : Voca nomen ejus Absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum.
7 Et domui Juda miserebor, et salvabo eos in Domino Deo suo; et non salvabo eos in arcu et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus. Et ablactavit eam quæ erat Absque misericordia. Et concepit, et peperit filium. Et dixit : Voca nomen ejus Non populus meus, quia vos non populus meus, et ego non ero vester.
Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, et non numerabitur. Et erit in loco ubi dicitur eis : Non populus meus vos; dicitur eis : Filii Dei viventis. Et congregabuntur filii Juda et filii Israel pariter; et ponent sibi caput unum, et ascendent de terra, quia magnus dies Jezrahel.
Dicite fratribus vestris : Populus meus; et sorori vestræ : Misericordiam consecuta.

2. CAP. II, 2-24 : SYMBOLUM MATRIMONII PROPHETÆ EXPLICATUR. — *Israel a Domino rejicitur* [II, 2-4], *propter scelera sua castigatur* [5, 8-13], *ab idolis se avertit, ad Deum verum revertitur* [6, 7], *ab eo amanter excipitur* [14-17] *et novo fœdere donatur* [18-24].

- 2 Judicate matrem vestram, judicate, quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus.
Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum;
3 ne forte expoliam eam nudam, et statuam eam secundum diem nativitatis suæ,

1. — 1) Is. 1, 1; Am. 1, 1; Mich. 1, 1. — 2) *Fornicans ... a Domino*, Os. 4, 12; 9, 1. — 3) IV Reg. 9, 24-27, 33; 10, 11, 13, 17, 25; Am. 7, 9, 11. — 4) *Voca ... misericordia*, Os. 2, 1, 23. *Quia ... eorum*, IV Reg. 17, 6, 23; Os. 2, 4. — 5) Os. 2, 24. — 6) *Et erit ... viventis*, Rom. 9, 26. — 7) Is. 11, 12, 13; Jer. 3, 18; 50, 4; Ez. 11, 17; 37, 16-24. — 8) 1) *Populus meus*, Os. 1, 9. *Misericordiam*

- et ponam eam quasi solitudinem,
et statuam eam velut terram inviam,
et interficiam eam siti.
- 4 Et filiorum illius non miserebor,
quoniam filii fornicationum sunt.
- 5 Quia fornicata est mater eorum,
confusa est quæ concepit eos;
quia dixit : Vadam post amatores meos,
qui dant panes mihi, et aquas meas,
lanam meam, et linum meum,
oleum meum, et potum meum.
- 6 Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis,
et sepiam eam maceria, et semitas suas non inveniet.
- 7 Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos;
et quæret eos, et non inveniet;
et dicet : Vadam; et revertar ad virum meum priorem
quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.
- 8 Et hæc nescivit quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum,
et argentum multiplicavi ei, et aurum,
quæ fecerunt Baal.
- 9 Idcirco convertar, et sumiam frumentum meum in tempore suo,
et vinum meum in tempore suo,
et liberabo lanam meam et linum meum,
quæ operiebant ignominiam ejus.
- 10 Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus;
et vir non eruet eam de manu mea;
- 11 et cessare faciam omne gaudium ejus,
solemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus,
et omnia festa tempora ejus.
- 12 Et corrumpam vineam ejus, et ficum ejus,
de quibus dixit : Merces hæc meæ sunt,
quas dederunt mihi amatores mei;
et ponam eam in saltum,
et comedet eam bestia agri.
- 13 Et visitabo super eam dies Baalim,
quibus accendebat incensum,
et ornabatur in aure sua, et monili suo,
et ibat post amatores suos,
et mei obliviscebatur, dicit Dominus.
- 14 Propter hoc ecce ego lactabo eam,
et ducam eam in solitudinem,
et loquar ad cor ejus.
- 15 Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco,
et vallem Achor, ad aperiendam spem;
et canet ibi juxta dies juventutis suæ,
et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti.
- 16 Et erit in die illa, ait Dominus,
vocabit me Vir meus,
et non vocabit me ultra Baali.
- 17 Et auferam nomina Baalim de ore ejus,
et non recordabitur ultra nominis eorum.
- 18 Et percutiam cum eis foedus in die illa, cum bestia agri,

consecuta, Os. 1, 6. — 4) Os. 1, 6. — 5) Quia ...
eorum, Os. 1, 2. — 11) Jer. 7, 34; Am. 8, 10. —
12) Merces ... mei, Mich. 1, 7. — 13) Baalim,
Os. 11, 2; 13, 1. Ornabatur ... suo, Ez. 23, 40-42.

— 14) Loquar ... ejus, Is. 40, 2. — 15) Vallem
Achor, Jos. 7, 24-26. Juxta ... sua, Jer. 2, 2,
Ez. 16, 22, 43, 60. — 17) Zach. 13, 2. — 18) Is.

et cum volucre cæli, et cum reptili terræ;
et arcum, et gladium, et bellum, conteram de terra,
et dormire eos faciam fiducialiter.

- 19 Et sponsabo te mihi in sempiternum;
et sponsabo te mihi in iustitia, et iudicio,
et in misericordia, et in miserationibus.
- 20 Et sponsabo te mihi in fide;
et scies quia ego Dominus.
- 21 Et erit in die illa :
Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos;
et illi exaudient terram.
- 22 Et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum,
et hæc exaudient Jezrahel.
- 23 Et seminabo eam mihi in terra,
et miserebor ejus quæ fuit Absque misericordia.
- 24 Et dicam Non populo meo : Populus meus es tu;
et ipse dicet : Deus meus es tu.

3. CAP. III, 1-5 : UXORE ADULTERA PECUNIA REDEMPTA ADUMBRATUR MISERICORDIA DOMINI ERGA ISRAEL.

- 3 Et dixit Dominus ad me : Adhuc vade, et dilige mulierem dilectam amico et adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacia uvarum.
- 4 sed et ego expectabo te. Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine theraphim. Et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum; et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus, in novissimo dierum.
- 5 Et fodi eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei.
- 6 Et dixi ad eam : Dies multos expectabis me; non fornicaberis, et non eris viro;

PARS ALTERA

[IV, 1 — XIV, 9.]

SCELERA, PCENÆ ET SALUS ISRAEL SERMONIBUS DENUNTIANTUR.

1. CAP. IV, 1-19 : DE UNIVERSA PRAVITATE. — *Peccant omnes* [III, 1-4], *præsertim duces spirituales Israel qui populum decipiunt* [5-10]. *Ephraim idololatriæ turpiter indulget* [11-14]. *Juda non imitetur Israel exempla* [15-19]!

- 4 Audite verbum Domini, filii Israel,
quia iudicium Domino cum habitatoribus terræ;
non est enim veritas, et non est misericordia,
et non est scientia Dei in terra.
- 2 Maledictum, et mendacium,
et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt,
et sanguinem sanguinem tetigit.

2, 4; 9, 5; 11, 6, 7. — 20) Scies ... Dominus, Ez. 6, 7. — 22) Zach. 8, 12. — 23) Seminabo ... in terra, Jer. 31, 27; Ez. 36, 9-11. — 24) Os. 1, 9; Rom. 9, 25; 1 Petr. 2, 10.

3. — 1) Adhuc vade, Os. 1, 2, 3. — 2) Ex. 21, 32. — 4) Sine rege, Os. 10, 3, 7. Sine sacrificio, Os. 9, 4. Sine altari, Os. 8, 11; 10, 2. Sine ...

theraphim, Jud. 17, 5; 18, 14, 17. — 5) Revertentur, Ez. 34, 23; Os. 6, 1; 14, 2. In novissimo dierum, Is. 2, 2; Mich. 4, 1-3.

4. — 1) Iudicium ... terræ, Is. 3, 13-14; Jer. 25, 31; Os. 12, 2; Mich. 6, 2. Non est ... in terra, Is. 5, 13; Jer. 4, 22; 5, 4. — 2) Os. 7, 1; 12, 14;

- 3 Propter hoc lugebit terra,
et infirmabitur omnis qui habitat in ea,
in bestia agri, et in volucre cæli;
sed et pisces maris congregabuntur.
- 4 Verumtamen unusquisque non judicet,
et non arguatur vir;
populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti.
- 5 Et corrues hodie,
et corruet etiam propheta tecum.
Nocte tacere feci matrem tuam.
- 6 Conticuit populus meus,
eo quod non habuerit scientiam.
Quia tu scientiam repulisti,
repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi;
et oblita es legis Dei tui,
obliviscar filiorum tuorum et ego.
- 7 Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi,
gloriam eorum in ignominiam commutabo.
- 8 Peccata populi mei comedent,
et ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.
- 9 Et erit sicut populus, sic sacerdos;
et visitabo super eum vias ejus,
et cogitationes ejus reddam ei.
- 10 Et comedent, et non saturabuntur;
fornicati sunt, et non cessaverunt,
quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.
- 11 Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor.
- 12 Populus meus in ligno suo interrogavit,
et baculus ejus annuntiavit ei;
spiritus enim fornicationum decepit eos,
et fornicati sunt a Deo suo.
- 13 Super capita montium sacrificabant,
et super colles accendebant thymiama;
subtus quercum, et populum, et terebinthum,
quia bona erat umbra ejus:
ideo fornicabuntur filiæ vestræ,
et sponsæ vestræ adulteræ erunt.
- 14 Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ.
et super sponsas vestras cum adulteraverint,
quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur,
et cum effeminatis sacrificabant;
et populus non intelligens vapulabit.
- 15 Si fornicaris tu, Israel,
non delinquat saltem Juda;
et nolite ingredi in Galgala,
et ne ascenderitis in Bethaven,
neque juraveritis: Vivit Dominus!
- 16 Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israhel;
nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.
- 17 Particeps idolorum Ephraim: dimitte eum.
- 18 Separatum est convivium eorum;
fornicatione fornicati sunt;
dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.
- 19 Ligavit eum spiritus in alis suis,
et confundentur a sacrificiis suis.

Mich. 3, 10; 7, 2. — 4) *Sicut ... sacerdoti*, Deut. 17, 8-13. — 9) Is. 24, 2. — 11) Prov. 20, 1; 23, 29-35. — 12) *In ligno suo*, Ez. 21, 21. *Spiritus ...* | *eos*, Os. 5, 4. — 13) Ez. 6, 13; 20, 28. — 14) *Cum effeminatis*, III Reg. 14, 24. — 15) Os. 5, 8; 10, 5; 9, 15; 12, 11; Am. 5, 5.

2. CAP. V, 1-14 : IMMINET PÆNA. — *Judicium Domini statuitur* [V, 1] *quia scelera Israel supra modum creverunt* [2-7]. *Pænæ imminentiæ* [8, 9] *sunt signa certa* [10-12] *et nullum humanum auxilium ruinam avertere poterit* [13, 14].

- 5 Audite hoc, sacerdotes;
et attendite, domus Israel;
et domus regis, auscultate:
quia vobis judicium est,
quoniam laqueus facti estis speculationi,
et rete expansum super Thabor.
- 2 Et victimas declinastis in profundum;
et ego eruditor omnium eorum.
- 3 Ego scio Ephraim,
et Israel non est absconditus a me;
quia nunc fornicatus est Ephraim,
contaminatus est Israel.
- 4 Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum,
quia spiritus fornicationum in medio eorum,
et Dominum non cognoverunt.
- 5 Et respondebit arrogantia Israel in facie ejus;
et Israel et Ephraim ruent in iniquitates suas,
ruet etiam Judas cum eis.
- 6 In gregibus suis et in armentis suis vadent ad quærendum Dominum,
et non invenient; ablati sunt ab eis.
- 7 In Dominum prævaricati sunt,
quia filios alienos genuerunt:
nunc devorabit eos mensis, cum partibus suis.
- 8 Clangite buccina in Gabaa,
tuba in Rama;
ululate in Bethaven;
post tergum tuum, Benjamin.
- 9 Ephraim in desolatione erit in die correptionis;
in tribubus Israel ostendi fidem.
- 10 Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum;
super eos effundam quasi aquam iram meam.
- 11 Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio,
quoniam cœpit abire post sordes.
- 12 Et ego quasi tineam Ephraim,
et quasi putredo domui Juda.
- 13 Et vidit Ephraim languorem suum,
et Juda vinculum suum;
et abiit Ephraim ad Assur,
et misit ad regem ultorem;
et ipse non poterit sanare vos,
nec solvere poterit a vobis vinculum.
- 14 Quoniam ego quasi læna Ephraim,
et quasi catulus leonis domui Juda.
Ego, ego capiam, et vadam;
tollam, et non est qui eruat.

5. — 3) *Ego scio Ephraim*, Am. 3, 2; 5, 12. —
4) *Quia ... eorum*, Os. 4, 12. — 5) *Arrogantia ...*
ejus, Os. 7, 10; Am. 6, 8. — 6) *Is. 1, 11*; Os.
6, 6. — 7) *Os. 6, 7*. — 8) *Clangite buccina*, Jer.
4, 5. — 9) *Quasi ... terminum*, Deut. 19, 14. —

Calumniam patiens, Deut. 28, 33. — 13) *Abiit ...*
ad Assur, IV Reg. 15, 19; Os. 7, 11; 8, 9; 12, 1.
Ad regem ultorem, Os. 10, 6. *Ipsæ ... vinculum*
Os. 14, 4. — 14) *Ego ... læna*, Os. 13, 7.

3. CAP. V, 15—VI, 11 : DE FALSIS ISRAEL CONVERSIONIBUS. — *Domino ab eo recedenti* [V, 15] *Israel fidelitatem promittit* [VI, 1-3]. *Dominus respondet tales promissiones vanas esse* [4, 5] : *requirit enim cordis amorem, dum Israel peccata sua auget* [6-11].

- 15 Vadens revertar ad locum meum,
donec deficiatis, et quæratís faciem meam.
6 In tribulatione sua mane consurgent ad me :
Venite, et revertamur ad Dominum,
2 quia ipse cepit, et sanabit nos;
percutiet, et curabit nos.
3 Vivificabit nos post duos dies;
in die tertia suscitabit nos,
et vivemus in conspectu ejus.
Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum.
Quasi diluculum præparatus est egressus ejus,
et veniet quasi imber nobis temporaneus et scrotinus terræ.
4 Quid faciam tibi, Ephraim?
quid faciam tibi, Juda?
Misericordia vestra quasi nubes matutina,
et quasi ros mane pertransiens.
5 Propter hoc dolavi in prophetis,
occidi eos in verbis oris mei;
et judicia tua quasi lux egredientur.
6 Quia misericordiam volui, et non sacrificium;
et scientiam Dei plus quam holocausta.
7 Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum;
ibi prævaricati sunt in me.
8 Galaad civitas operantium idolum,
supplantata sanguine.
9 Et quasi fauces virorum latronum,
particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem;
quia scelus operati sunt.
10 In domo Israel vidi horrendum;
ibi fornicationes Ephraim,
contaminatus est Israel.
11 Sed et Juda, pone messem tibi,
cum convertero captivitatem populi mei.

4. CAP. VII, 1-16 : CONTRA PRAVOS DUCES ET FŒDERA CUM GENTIBUS. — *Scelera Israel coram facie Domini deteguntur* [VII, 1, 2]. *Rex et principes crimine arguuntur* [3-7]. *Fœdera cum gentibus improbantur* [8-12]. *Dominus populum suum derelinquet* [13-16].

- 7 Cum sanare vellem Israel,
revelata est iniquitas Ephraim,
et malitia Samariæ,
quia operati sunt mendacium;
et fur ingressus est spolians,
latrunculus foris.
2 Et ne forte dicant in cordibus suis,
omnem malitiam eorum me recordatum,

6. — 1) *In tribulatione ... ad me*, Deut. 4, 30; Matth. 9, 13; 12, 7. — 10) Os. 5, 3; 7, 4. — Is. 26, 16; Jer. 2, 27. *Revertamur ad Dominum*, 11) *Messem*, Jer. 51, 3; Joel 3, 13.
Os. 14, 2. — 6) 1 Reg. 15, 22; Mich. 6, 6-8; 7. — 1) *Quia ... foris*, Os. 4, 2. — 4) Os. 6, 10.

nunc circumdederunt eos adinventiones suæ,
coram facie mea factæ sunt.

3 In malitia sua lætificaverunt regem,
et in mendaciis suis principes.

4 Omnes adulterantes,
quasi clibanus succensus a coquente;
quievit paululum civitas a commistione fermenti,
donec fermentaretur totum.

5 Dies regis nostri : cœperunt principes furere a vino;
extendit manum suam cum illusoribus.

6 Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum,
cum insidiaretur eis;

tota nocte dormivit coquens eos,
mane ipse succensus quasi ignis flammæ.

7 Omnes calefacti sunt quasi clibanus,
et devoraverunt iudices suos :
omnes reges eorum ceciderunt ;
non est qui clamet in eis ad me.

8 Ephraim in populis ipse commiscebatur ;
Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur.

9 Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit ;
sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit.

10 Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus ;
nec reversi sunt ad Dominum Deum suum,
et non quæsierunt eum in omnibus his.

11 Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.
Ægyptum invocabant ; ad Assyrios abierunt.

12 Et cum profecti fuerint,
expandam super eos rete meum ;
quasi volucrem cæli detraham eos,
cædam eos secundum auditionem cœtus eorum.

13 Væ eis, quoniam recesserunt a me !
Vastabuntur, quia prævaricati sunt in me ;
et ego redemi eos,
et ipsi locuti sunt contra me mendacia.

14 Et non clamaverunt ad me in corde suo,
sed ululabant in cubilibus suis ;
super triticum et vinum ruminabant,
recesserunt a me.

15 Et ego erudivi eos, et confortavi brachia eorum,
et in me cogitaverunt malitiam.

16 Reversi sunt ut essent absque jugo ;
facti sunt quasi arcus dolosus ;
cadent in gladio principes eorum, a furore linguæ suæ.
Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.

5. CAP. VIII, 1-14 : CONTRA IDOLOLATRIAM. — *Israel propter scelera sua hostibus traditur* [VIII, 1-3]. *Populus reges, invito Domino, fecit et idolu coluit* [4-6]. *De spe vana in fœderibus* [7-10] *et in sacrificiis posita* [11-13]. *Israel factoris sui oblitus est* [14].

8 In gutture tuo sit tuba
quasi aquila super domum Domini,

— 7) Reges ... ceciderunt, IV Reg. 15, 10, 14, 25, 30. — 10) Superbia Israel, Os. 5, 5. — 11) Ægyptum invocabant, IV Reg. 17, 4; Os. 12, 1. Ad Assyrios abierunt, Os. 5, 13; 12, 1.

— 12) Expandam ... meum, Ez. 12, 13; 17, 20. Cædam ... eorum, Os. 10, 10.

8. — 1) Transgressi ... meum, Deut. 17, 2;

- pro eo quod transgressi sunt fœdus meum,
et legem meam prævaricati sunt.
- 2 Me invocabunt : Deus meus,
cognovimus te Israel.
- 3 Projecit Israel bonum,
inimicus persequetur eum.
- 4 Ipsi regnaverunt, et non ex me;
principes exstiterunt, et non cognovi :
argentum suum et aurum suum fecerunt sibi idola,
ut interirent.
- 5 Projectus est vitulus tuus, Samaria;
iratus est furor meus in eos.
Usquequo non poterunt emundari?
- 6 Quia ex Israel et ipse est ;
artifex fecit illum, et non est Deus;
quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.
- 7 Quia ventum seminabunt,
et turbinem metent :
culmus stans non est in eo,
germen non faciet farinam;
quod et si fecerit, alieni comedent eam.
- 8 Devoratus est Israel;
nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
- 9 Quia ipsi ascenderunt ad Assur,
onager solitarius sibi;
Ephraim munera dederunt amatoribus.
- 10 Sed et cum mercede conduxerint nationes,
nunc congregabo eos,
et quiescent paulisper ab onere regis et principum.
- 11 Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum,
factæ sunt ei aræ in delictum.
- 12 Scribam ei multiplices leges meas,
quæ velut alienæ computatæ sunt.
- 13 Hostias offerent,
immolabunt carnes et comedent,
et Dominus non suscipiet eas;
nunc recordabitur iniquitatis eorum,
et visitabit peccata eorum :
ipsi in Ægyptum convertentur.
- 14 Et oblitus est Israel factoris sui,
et ædificavit delubra;
et Judas multiplicavit urbes munitas;
et mittam ignem in civitates ejus,
et devorabit ædes illius.

6. CAP. IX, 1-9 : EXILIUM PRÆDICITUR. — *Lætitia finem habebit : Israel enim ducetur in terram alienam [IX, 1-3], ubi sine sacrificiis et solemnitatibus erit [4-6]. Dies retributionis non tardabit [7-9].*

- 9 Noli lætari, Israel,
noli exsultare sicut populi,

Os. 6, 7. — 4) *Ipsi ... ex me*, I Reg. 8, 4-22. —
5) *Vitulus tuus*, III Reg. 12, 32; Os. 10, 5. —
9) *Quia ... ad Assur*, Os. 5, 13; 7, 11; 12, 1.
Amatoribus, Ez. 16, 33. — 11) *Quia ... ad pec-*
candum, Os. 10, 1; 12, 11. — 13) *Hostias ... eas*,

Os. 6, 6; 9, 4. *Nunc ... eorum*, Os. 9, 9. *Ipsi ...*
converterentur, Os. 9, 3. — 14) *Mittam ... illius*,
Mich. 5, 11.

9. — 1) *Quia ... tuo*, Os. 5, 3. *Mercedem*, Os.

quia fornicatus es a Deo tuo,
dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

Area et torcular non pascet eos,
et vinum mentietur eis.

Non habitabunt in terra Domini.

Reversus est Ephraim in Ægyptum,
et in Assyriis pollutum comedit.

Non libabunt Domino vinum,
et non placebunt ei.

Sacrificia eorum quasi panis lugentium;
omnes qui comedent eum, contaminabuntur;
quia panis eorum animæ ipsorum,
non intrabit in domum Domini.

Quid facietis in die solemni,
in die festivitatis Domini?

Ecce enim profecti sunt a vastitate.

Ægyptus congregabit eos;
Memphis sepeliet eos;
desiderabile argentum eorum urtica hereditabit,
lappa in tabernaculis eorum.

Venerunt dies visitationis,
venerunt dies retributionis.

Scitote, Israel,
stultum prophetam,
insanum virum spiritualem,
propter multitudinem iniquitatis tuæ,
et multitudinem amentiae.

Speculator Ephraim cum Deo meo;
propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus;
insania in domo Dei ejus.

Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa.
Recordabitur iniquitatis eorum,
et visitabit peccata eorum.

7. CAP. IX, 10-17 : VÆ FILIIS ISRAEL! — *Israel a juventute peccavit [IX, 10], quapropter sterilitate afficitur et destruetur [11-14]. Dominus abjiciet Ephraim qui eum audire noluit [15-17].*

Quasi uvas in deserto inveni Israel,
quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus vidi patres eorum;
ipsi autem intraverunt ad Beelphegor,
et abalienati sunt in confusionem,
et facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.

Ephraim quasi avis avolavit;
gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu.

Quod et si enutrierint filios suos,
absque liberis eos faciam in hominibus;
sed et vae eis cum recessero ab eis!

Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine;
et Ephraim educet ad interfectorem filios suos.

Da eis, Domine. Quid dabis eis?

Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia.

Omnes nequitiae eorum in Galgal,
quia ibi exosos habui eos.

2, 12. — 4) Non libabunt ... ei, Os. 3, 4; 8. 13. — 7) Venerunt ... retributionis, Is. 34, 8, 63, 4. — 9) Sicut ... Gabaa, Jud. 19, 22-30; Os. 10, 9. — Recordabitur ... eorum, Os. 8, 13. — 11) Gloria ... eorum, Deut. 33, 17. — 12) Os. 14, 1. — 15) Omnes ... in Galgal, Os. 4, 15; 12, 11; Am.

Propter malitiam adinventionum eorum,
de domo mea ejiciam eos;
non addam ut diligam eos :
omnes principes eorum recedentes.

- 16 Percussus est Ephraim,
radix eorum exsiccata est,
fructum nequaquam facient.
Quod et si genuerint,
interficiam amantissima uteri eorum.
- 17 Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum;
et erunt vagi in nationibus.

8. CAP. X, 1 — XI, 1^a : ALTARIA VASTABUNTUR ET REGNUM PERIBIT. — *Israel secundum multitudinem divitiarum suarum altaria multiplicavit [X, 1, 2] et fœdera impia inivit [3, 4]. Altaria evertentur [5-8] et destruetur Israel propter peccata crebra [9-11], a quibus decedere non vult [X, 12 — XI, 1^a].*

- 10 Vitis frondosa Israel,
fructus adæquatus est ei;
secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria,
juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris.
- 2 Divisum est cor eorum, nunc interibunt;
ipse confringet simulacra eorum,
depopulabitur aras eorum.
- 3 Quia nunc dicent : Non est rex nobis,
non enim timemus Dominum;
et rex quid faciet nobis?
- 4 Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fœdus;
et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.
- 5 Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ;
quia luxit super eum populus ejus,
et æditui ejus super eum exsultaverunt
in gloria ejus, quia migravit ab eo.
- 6 Siquidem et ipse in Assur delatus est,
munus regi ultori.
Confusio Ephraim capiet,
et confundetur Israel in voluntate sua.
- 7 Transire fecit Samaria regem suum
quasi spumam super faciem aquæ.
- 8 Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel;
lappa et tribulus ascendet super aras eorum;
et dicent montibus : Operite nos;
et collibus : Cadite super nos.
- 9 Ex diebus Gabaa peccavit Israel;
ibi steterunt.
Non comprehendet eos in Gabaa
prælium super filios iniquitatis.
- 10 Juxta desiderium meum corripiam eos;
congregabuntur super eos populi,
cum corripientur propter duas iniquitates suas.
- 11 Ephraim vitula docta diligere trituram;
et ego transivi super pulchritudinem colli ejus :

4, 4, 5; 5, 5. — 17) *Erunt vagi in nationibus*, Deut. 28, 64, 65.

10. — 1) *Vitis*, Is. 5, 1; Jer. 2, 21; Ez. 19, 10.
Multiplicavit altaria, Os. 8, 11; 12, 11. —

3) *Non est rex nobis*, Os. 11, 1. — 5) *Vaccas Bethaven*, III Reg. 12, 28; Os. 8, 5. — 6) *Regi ultori*, Os. 5, 13. — 8) *Peccatum Israel*, III Reg. 12, 30; Am. 8, 14. *Dicent ... super nos*, Is. 2, 10; Luc. 23, 30; Apoc. 6, 10. — 9) Os. 9, 9. —

ascendam super Ephraim;
arabit Judas,
confringet sibi sulcos Jacob.

- 12 Seminate vobis in justitia,
et metite in ore misericordiæ;
innovate vobis novale;
tempus autem requirendi Dominum,
cum venerit qui docebit vos justitiam.
- 13 Arastis impietatem,
iniquitatem messuistis,
comedistis frugem mendacii,
quia confisus es in viis tuis,
in multitudine fortium tuorum,
- 14 Consurget tumultus in populo tuo;
et omnes munitiones tuæ vastabuntur,
sicut vastatus est Salmana a domo ejus qui judicavit Baal
in die prælii, matre super filios allisa.
- 15 Sic fecit vobis Bethel,
a facie malitiæ nequitiarum vestrarum.
- 11 Sicut mane transiit, pertransiit rex Israel.

9. CAP. XI, 1^b-11 : MISERICORDIA DIVINA VINCET. — *Israel amorem Domini non intellexit* [XI, 1^b-4] : *quapropter punitur* [5-7]. *Dominus tamen miserebitur populi sui* [8, 9] *et eum in terram suam reducet* [10, 11].

Quia puer Israel, et dilexi eum;
et ex Ægypto vocavi filium meum.

2 Vocaverunt eos, sic abierunt a facie eorum;
Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant.

3 Et ego quasi nutritius Ephraim;
portabam eos in brachiis meis,
et nescierunt quod curarem eos.

4 In funiculis Adam traham eos,
in vinculis charitatis;
et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum,
et declinavi ad eum ut vinceretur.

5 Non revertetur in terram Ægypti,
et Assur ipse rex ejus,
quoniam noluerunt converti.

6 Cœpit gladius in civitatibus ejus,
et consumet electos ejus,
et comedet capita eorum.

7 Et populus meus pendebit ad reditum meum;
jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8 Quomodo dabo te, Ephraim?
protegam te, Israel?
quomodo dabo te sicut Adama,
ponam te ut Seboim?
Conversum est in me cor meum,
pariter conturbata est poenitudo mea.

9 Non faciam furorem iræ meæ;
non convertar ut disperdam Ephraim,
quoniam Deus ego, et non homo;
in medio tui sanctus,
et non ingrediar civitatem.

12) *Innovate ... novale*, Jer. 4, 3.

11. — 1) *Pertransiit rex Israel*, Os. 10, 3. — 2) *Baalim*, Os. 2, 13; 13, 1, 2.

— 3) *Quomodo ... Seboim*, Gen. 14, 2, 8; 19,

Dilexi eum, Deut. 7, 8. *Ex Ægypto ... meum*, 24, 25; Deut. 29, 23; Am. 4, 11. — 9) *In medio*

- 10 Post Dominum ambulabunt;
quasi leo rugiet;
quia ipse rugiet,
et formidabunt filii maris.
- 11 Et avolabunt quasi avis ex Ægypto,
et quasi columba de terra Assyriorum;
et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.
10. CAP. XI, 12 — XII, 14 : DE PECCATIS ISRAEL. — *Israel qui scelera sua multiplicat* [XI, 12 — XII, 2] *ab exemplis Jacob recedit* [3-6]. *Propter iniquitates suas* [7, 8] *a Domino punietur* [9-14].
- 12 Circumdedit me in negatione Ephraim,
et in dodo domus Israel;
Judas autem testis descendit cum Deo,
et cum sanctis fidelis.
- 12 Ephraim pascit ventum,
et sequitur æstum;
tota die mendacium et vastitatem multiplicat;
et fœdus cum Assyriis iniit,
et oleum in Ægyptum ferebat.
- 2 Judicium ergo Domini cum Juda,
et visitatio super Jacob :
juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei.
- 3 In utero supplantavit fratrem suum;
et in fortitudine sua directus est cum angelo.
- 4 Et invaluit ad angelum, et confortatus est;
flevit, et rogavit eum.
In Bethel invenit eum,
et ibi locutus est nobiscum.
- 5 Et Dominus Deus exercituum,
Dominus memoriale ejus.
- 6 Et tu ad Deum tuum converteris;
misericordiam et judicium custodi,
et spera in Deo tuo semper.
- 7 Chanaan, in manu ejus statera dolosa,
calumniam dilexit.
- 8 Et dixit Ephraim : Verumtamen dives effectus sum,
inveni idolum mihi;
omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem quam peccavi.
- 9 Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti,
adhuc sedere te faciam in tabernaculis,
sicut in diebus festivitatis.
- 10 Et locutus sum super prophetas,
et ego visionem multiplicavi,
et in manu prophetarum assimilatus sum.
- 11 Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes;
nam et altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.
- 12 Fugit Jacob in regionem Syriæ,
et servivit Israel in uxorem,
et in uxorem servavit.
- 13 In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto,
et in propheta servatus est.

tui sanctus, Is. 12, 6; Joel 2, 27. — 10) *Quasi ... rugiet*, Is. 31, 4; Jer. 25, 30; Joel 3, 16; Am. 1, 2.
12. — 1) *Fœdus ... iniit*, Os. 7, 11. — 2) *Judicium*, Os. 4, 1; Mich. 6, 2. — 3) *In utero ... suum*, Gen. 25, 26. *In fortitudine ... angelo*, Gen. 32, 24. — 4) *In Bethel ... nobiscum*, Gen. 28, 12, 19; 35, 9, 10, 15. — 5) *Statera dolosa*, Am. 8, 5; Mich. 6, 11. — 6) *Ego ... Ægypti*, Os. 13, 4. — 11) *Si ... idolum*, Os. 4, 15; 6, 8; 9, 15. — 12) *Gen* 28, 5; 29, 20, 28. — 13) *Deut.* 18, 15; 11, 1.

- 14 Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis;
et sanguis ejus super eum veniet,
et opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

11. CAP. XIII, 1 — XIV, 1 : ULTIMA REPROBATIONIS SENTENTIA. — *Ephraim propter scelera sua ad mortem damnatur* [XIII, 1-3]. *Improbatur ejus ingratus animus* [4-6]. *Pena terribilis erit* [7, 8], *quam nullo modo effugiet Israel* [9-11]. *Facinora tanta supplicio quam acerbissimo punientur* [12-15] : *peribit Samaria* XIV, 1].

- 13 Loquente Ephraim, horror invasit Israel;
et deliquit in Baal, et mortuus est.
2 Et nunc addiderunt ad peccandum;
feceruntque sibi conflatile de argento suo
quasi similitudinem idolorum,
factura artificum totum est;
his ipsi dicunt : Immolate homines, vitulos adorantes.
3 Idcirco erunt quasi nubes matutina,
et sicut ros matutinus præteriens,
sicut pulvis turbine raptus ex area,
et sicut fumus de fumario.
4 Ego autem Dominus Deus tuus, ex terra Ægypti;
et Deum absque me nescies,
et salvator non est præter me.
5 Ego cognovi te in deserto,
in terra solitudinis.
6 Juxta pascua sua adimpleti sunt et saturati sunt;
et levaverunt cor suum, et oblii sunt mei.
7 Et ego ero eis quasi læna,
sicut pardus in via Assyriorum.
8 Occurram eis quasi ursa, raptis catulis;
et dirumpam interiora jecoris eorum,
et consumam eos ibi quasi leo,
bestia agri scindet eos.
9 Perditio tua, Israel : tantummodo in me auxilium tuum.
10 Ubi est rex tuus?
Maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis;
et judices tui, de quibus dixisti :
Da mihi regem et principes.
11 Dabo tibi regem in furore meo,
et auferam in indignatione mea.
12 Colligata est iniquitas Ephraim;
absconditum peccatum ejus.
13 Dolores parturientis venient ei;
ipse filius non sapiens :
nunc enim non stabit in contritione filiorum.
14 De manu mortis liberabo eos,
de morte redimam eos.
Ero mors tua, o mors!
morsus tuus ero, inferne!
Consolatio abscondita est ab oculis meis.
15 Quia ipse inter fratres dividet :
adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem;

13. — 2) III Reg. 12, 28, 32. — 4) *Ego ... Ægy.* | *principes*, I Reg. 8, 5, 19. — 14) *De manu ... eos*,
pti, Os. 12, 9. *Salvator ... me*, Is. 43, 11. — | *Is. 25, 8; 26, 19; Ez. 37, 12.*
7) *Ego ... læna*, Os. 5, 14. — 10) *Judices ...*

et siccabit venas ejus,
et desolabit fontem ejus;
et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

- 14 Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum!
in gladio pereant,
parvuli eorum elidantur,
et fetæ ejus discindantur!

12. CAP. XIV, 2-9 : SALUS PROMITTITUR. — *Israel ab erroribus suis discedentem*
[XIV, 2-4] *salvabit Dominus et felicitatem pristinam ei reddet* [5-9].

- 2 Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum,
quoniam corruisti in iniquitate tua.
3 Tollite vobiscum verba,
et convertimini ad Dominum; et dicite ei :

Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum;
et reddemus vitulos labiorum nostrorum.
4 Assur non salvabit nos,
super equum non ascendemus,
nec dicemus ultra : Dii nostri opera manuumstrarum,
quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.
5 Sanabo contritiones eorum,
diligam eos spontanee,
quia aversus est furor meus ab eis.
6 Ero quasi ros;
Israel germinabit sicut lilium,
et erumpet radix ejus ut Libani.
7 Ibunt rami ejus,
et erit quasi oliva gloria ejus,
et odor ejus ut Libani.
8 Convertentur sedentes in umbra ejus;
vivent tritico, et germinabunt quasi vinea;
memoriale ejus sicut vinum Libani.
9 Ephraim, quid mihi ultra idola?
Ego exaudiam, et dirigam eum ego ut abietem virentem;
ex me fructus tuus inventus est.

13. CAP. XIV, 10 : EPILOGUS TOTIUS LIBRI.

- 10 Quis sapiens, et intelliget ista?
intelligens, et sciet hæc?
quia rectæ viæ Domini,
et justī ambulabunt in eis;
prævaricatores vero corruent in eis.

14. — 1) *Parvuli elidantur*, Os. 9, 12; 10, 14. — 4) *Assur ... nos*, Os. 5, 13. — 6) Is. 35, 1, 2.

PROPHETIA JOEL

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

1 Verbum Domini, quod factum est ad Joel, filium Phatuel.

PARS PRIOR

[I, 2 — II, 17.]

DIVINA JUDICIA. HORTATIO AD PÆNITENTIAM.

1. CAP. I, 2-20 : VATES CONCIVES PLAGIS AFFLICTOS AD PÆNITENTIAM HORTATUR.
— *Locustæ* [I, 2-4] *regionem vastaverunt* [5-12]. *Sacerdotes populum ad pænitentiam hortentur ut dies Domini reperiatur* [13-15]! *Miseria siccitate augetur* [16-20].

- 2 Audite hoc, senes;
et auribus percipite, omnes habitatores terræ:
Si factum est istud in diebus vestris,
aut in diebus patrum vestrorum?
- 3 Super hoc filiis vestris narrate,
et filii vestri filiis suis,
et filii eorum generationi alteræ.
- 4 Residuum erucæ comedit locusta,
et residuum locustæ comedit bruchus,
et residuum bruchi comedit rubigo.
- 5 Expergiscimini, ebrii; et flete,
et ulutate, omnes qui bibitis vinum in dulcedine,
quoniam periit ab ore vestro.
- 6 Gens enim ascendit super terram meam,
fortis et innumerabilis:
dentes ejus ut dentes leonis;
et molares ejus ut catuli leonis.
- 7 Posuit vineam meam in desertum,
et ficum meam decorticavit;
nudans spoliavit eam, et projecit;
albi facti sunt rami ejus.
- 8 Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ.
- 9 Periit sacrificium et libatio de domo Domini;
luxerunt sacerdotes, ministri Domini.
- 10 Depopulata est regio,
luxit humus,
quoniam devastatum est triticum,
confusum est vinum,
elanguit oleum.
- 11 Confusi sunt agricolæ,
ululaverunt vinitores
super frumento et hordeo,
quia periit messis agri.

- 12 Vinea confusa est,
et ficus elanguit;
malogranatum, et palma, et malum,
et omnia ligna agri aruerunt,
quia confusum est gaudium a filiis hominum.
- 13 Accingite vos, et plangite, sacerdotes;
ululate, ministri altaris;
ingredimini, cubate in sacco, ministri Dei mei,
quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium et libatio.
- 14 Sanctificate jejunium, vocate coetum,
congregate senes, omnes habitatores terræ
in domum Dei vestri,
et clamate ad Dominum.
- 15 A, a, a, diei!
quia prope est dies Domini,
et quasi vastitas a potente veniet.
- 16 Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt
de domo Dei nostri, lætitia et exultatio?
- 17 Computruerunt jumenta in stercore suo,
demolita sunt horrea,
dissipatæ sunt apothecæ,
quoniam confusum est triticum.
- 18 Quid ingemuit animal,
mugierunt greges armenti?
quia non est pascua eis;
sed et greges pecorum disperierunt.
- 19 Ad te, Domine, clamabo,
quia ignis comedit speciosa deserti,
et flamma succendit omnia ligna regionis.
- 20 Sed et bestię agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te,
quoniam exsiccati sunt fontes aquarum,
et ignis devoravit speciosa deserti.

2. CAP. II, 1-17 : IMMINET DIES DOMINI; IRA DIVINA SOLA PÆNITENTIA PLACARI POTEST. — *Locustæ multitudini militum comparatæ* [II, 1, 2] *in regionem invadunt* [3-5] *et omnia vorant* [6-9]. *A facie earum ipsa pertimescit natura* [10, 11]. *Ad pœnitentiam qua placari potest ira divina* [12-14] *vocantur omnes* [15-17].

- 2 Canite tuba in Sion,
ululate in monte sancto meo,
conturbentur omnes habitatores terræ :
quia venit dies Domini, quia prope est.
Dies tenebrarum et caliginis,
dies nubes et turbinis;
quasi mane expansum super montes
populus multus et fortis :
similis ei non fuit a principio,
et post eum non erit
usque in annos generationis et generationis.
- 3 Ante faciem ejus ignis vorans,
et post eum exurens flamma.
Quasi hortus voluptatis terra coram eo,
et post eum solitudo deserti,
neque est qui effugiat eum.
- 4 Quasi aspectus equorum, aspectus eorum;
et quasi equites sic current.

14) Joel 2, 15, 16.

2. — 1) Quia ... Domini, Ez. 30. 3; Am. 5. | 18, 20. — 2) Populus ... fortis, Joel 2, 16. —

3) Ante ... flamma, Joel 1, 19, 20. — 4) Apoc.

- 5 Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exilient,
sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam,
velut populus fortis præparatus ad prælium.
- 6 A facie ejus cruciabuntur populi;
omnes vultus redigentur in ollam.
- 7 Sicut fortes current;
quasi viri bellatores ascendent murum
viri in viis suis gradientur,
et non declinabunt a semitis suis.
- 8 Unusquisque fratrem suum non coarctabit,
singuli in calle suo ambulabunt;
sed et per fenestras cadent, et non demolientur
- 9 Urbem ingredientur, in muro current,
domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fui
- 10 A facie ejus contremuit terra,
moti sunt cæli,
sol et luna obtenebrati sunt,
et stellæ retraxerunt splendorem suum.
- 11 Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui
quia multa sunt nimis castra ejus,
quia fortia, et facientia verbum ejus :
magnus enim dies Domini, et terribilis valde,
et quis sustinebit eum?
- 12 Nunc ergo, dicit Dominus,
convertimini ad me in toto corde vestro,
in jejunio, et in fletu, et in planctu.
- 13 Et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra;
et convertimini ad Dominum Deum vestrum,
quia benignus et misericors est,
patiens et multæ misericordiæ,
et præstabilis super malitia.
- 14 Quis scit si convertatur, et ignoscat,
et relinquat post se benedictionem,
sacrificium et libamen Domino Deo vestro?
- 15 Canite tuba in Sion,
sanctificate jejunium, vocate cœtum,
congregate populum, sanctificate ecclesiam,
coadunate senes, congregate parvulos, et sugentes ubera;
egrediatui sponsus de cubili suo,
et sponsa de thalamo suo.
- 17 Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes, ministri Domini,
et dicent : Parce, Domine, parce populo tuo;
et ne des hereditatem tuam in opprobrium,
ut dominantur eis nationes.
Quare dicunt in populis : Ubi est Deus eorum?

9, 7. — 5) *Sicut ... exilient*, Apoc. 9, 9. — 10) Is. 13, 10; Ez. 32, 7; Joel 3, 15; Matth. 24, 29; Marc. 13, 24; Luc. 21, 25. — 11) *Magnus ... valde*, Jer. 30, 7; Am. 5, 18; Soph. 1, 15. — 12) Os. 12,

6; 14, 2, 3. — 13) *Quia ... misericordiæ*, Ex. 34, 6; II Esdr. 9, 17; Ps. 85, 5, 15; 102, 8; 144, 8; Eccli. 2, 13; Jon. 4, 2. — 14) Am. 5, 15; Jon. 3, 9. — 15) Joel 1, 14. — 18) *Zelatus ... suam*,

PARS ALTERA

[II, 17 — III, 21.]

PÆNITENTIBUS BONA PROMITTUNTUR.

1. CAP. II, 18-27 : BONA TEMPORALIA PRÆDICUNTUR. — *Dominus cladem avertet [II, 18-20] et prosperitatem regioni restituet [21-26] ut sciant omnes eum in medio Israel stare [27].*

- 18 Zelatus est Dominus terram suam,
et pepercit populo suo.
- 19 Et respondit Dominus, et dixit populo suo :
Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum,
et replebimini eis;
et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus.
- 20 Et eum qui ab aquilone est procul faciam a vobis,
et expellam eum in terram inviam et desertam :
faciem ejus contra mare orientale,
et extremum ejus ad mare novissimum;
et ascendet fœtor ejus,
et ascendet putredo ejus,
quia superbe egit.
- 21 Noli timere, terra;
exsulta, et lætare,
quoniam magnificavit Dominus ut faceret.
- 22 Nolite timere, animalia regionis,
quia germinaverunt speciosa deserti;
quia lignum attulit fructum suum,
ficus et vinea dederunt virtutem suam.
- 23 Et, filii Sion, exsultate,
et lætaminini in Domino Deo vestro,
quia dedit vobis doctorem justitiæ,
et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum,
sicut in principio.
- 24 Et implebuntur aræ frumento,
et redundabunt torcularia vino et oleo.
- 25 Et reddam vobis annos quos comedit locusta,
bruchus, et rubigo, et eruca :
fortitudo mea magna quam misi in vos.
- 26 Et comedetis vescentes, et saturabimini;
et laudabitis nomen Domini Dei vestri,
qui fecit mirabilia vobiscum;
et non confundetur populus meus in sempiternum.
- 27 Et scietis quia in medio Israel ego sum;
et ego Dominus Deus vester, et non est amplius;
et non confundetur populus meus in æternum.

2. CAP. II, 28-32 : BONA SPIRITUALIA PRÆDICUNTUR; SIGNA JUDICII DANTUR.

- 28 Et erit post hæc :
effundam spiritum meum super omnem carnem;
et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ;

Zach. 1, 14; 8, 2. — 25) Quos ... eruca, Joel 1, 4. | 3, 17. Ego ... vester, Ex. 20, 2. — 28-32) Act. 2,
— 27) Scietis ... sum, Is. 12, 6; Os. 11, 9; Joel 17, 21. — 28) Effundam ... carnem, Is. 32, 15;

senes vestri somnia somniabunt,
et juvenes vestri visiones videbunt.
Sed et super servos meos et ancillas
in diebus illis effundam spiritum meum.

Et dabo prodigia in caelo et in terra,
sanguinem, et ignem, et vaporem fumi.
Sol convertetur in tenebras,
et luna in sanguinem,
antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.

Et erit : omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit;
quia in monte Sion et in Jerusalem
erit salvatio, sicut dixit Dominus,
et in residuis quos Dominus vocaverit.

3. CAP. III, 1-21 : DESCRIBITUR CONSUMMATIO REGNI DEI. — *Omnes gentes, quæ Israel vexaverunt, in valle Josaphat congregatæ [III, 1-3], a Domino improbantur [4-8]. Gentes aggressionem parant [9-11] et caduntur, dum Israel liberatur [12-16]. Describitur prosperitas populi Dei atque ejus hostium miseria [17-21].*

Quia ecce in diebus illis, et in tempore illo,
cum convertero captivitatem Juda et Jerusalem,
congregabo omnes gentes,
et deducam eas in vallem Josaphat;
et disceptabo cum eis ibi super populo meo,
et hereditate mea Israel,
quos disperserunt in nationibus,
et terram meam diviserunt.

Et super populum meum miserunt sortem;
et posuerunt puerum in prostibulo,
et puellam vendiderunt pro vino ut biberent.

Verum quid mihi et vobis, Tyrus et Sidon,
et omnis terminus Palæstinorum?
Numquid ultionem vos reddetis mihi?

Et si ulciscimini vos contra me,
cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

Argentum enim meum et aurum tulistis;
et desiderabilia mea et pulcherrima intulistis in delubra vestra.

Et filios Juda et filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum,
ut longe faceretis eos de finibus suis.

Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vendidistis eos,
et convertam retributionem vestram in caput vestrum.

Et vendam filios vestros et filias vestras in manibus filiorum Juda,
et venundabunt eos Sabæis, genti longinquæ,
quia Dominus locutus est.

Clamate hoc in gentibus,
sanctificate bellum,
suscitate robustos;
accedant, ascendant omnes viri bellatores.

Concidite aratra vestra in gladios,
et ligones vestros in lanceas.

Infirmus dicat : Quia fortis ego sum.

Erumpite, et venite, omnes gentes de circuitu,
et congregamini;
ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

Ez. 39, 29. — 31) Joel 2, 10; Matth. 24, 29; Luc. 21, 25; Act. 2, 20; Apoc. 6, 12. — 32) Abd. 17; Rom. 10, 13.

3. — 1) Jer. 30, 3. — 2) *Congregabo omnes gentes*, Soph. 3, 8; Zach. 14, 2-4; Matth. 25, 31, 32. — 3) *Super ... sortem*, Abd. 11; Neh. 3, 10. — 4-6) Am. 1, 6-10. — 5) II Par. 21, 16, 17;

- 12 Consurgant, et ascendant gentes in vallem Josaphat;
quia ibi sedebat ut iudicem omnes gentes in circuitu.
- 13 Mittite falces, quoniam maturavit messis;
venite, et descendite,
quia plenum est torcular, exuberant torcularia,
quia multiplicata est malitia eorum.
- 14 Populi, populi, in valle concisionis,
quia juxta est dies Domini in valle concisionis.
- 15 Sol et luna obtenebrati sunt,
et stellæ retraxerunt splendorem suum.
- 16 Et Dominus de Sion rugiet,
et de Jerusalem dabit vocem suam,
et movebuntur cæli, et terra;
et Dominus spes populi sui,
et fortitudo filiorum Israel.
- 17 Et scietis quia ego Dominus Deus vester,
habitans in Sion monte sancto meo;
et erit Jerusalem sancta,
et alieni non transibunt per eam amplius.
- 18 Et erit in die illa, stillabunt montes dulcedinem,
et colles fluent lacte,
et per omnes rivos Juda ibunt aquæ;
et fons de domo Domini egredietur,
et irrigabit torrentem spinarum.
- 19 Ægyptus in desolationem erit,
et Idumæa in desertum perditionis,
pro eo quod inique egerint in filios Juda,
et effuderint sanguinem innocentem in terra sua.
- 20 Et Judæa in æternum habitabitur,
et Jerusalem in generationem et generationem.
- 21 Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram;
et Dominus commorabitur in Sion.

28, 17. — 13) Apoc. 14, 15. — 15) Joel 2, 10, 31. | Per omnes ... aquæ, Is. 30, 25. Fons ... egredietur, Ez. 47, 1-8. — 19) Ægyptus ... erit, Is. 19, 1-17.
— 16) Dominus ... rugiet, Is. 31, 4; Jer. 25, 30; Os. 11, 10; Am. 1, 2. — 17) Scietis ... meo, Joel 2, 27. — 18) Stillabunt ... dulcedinem, Am. 9, 13.

PROPHETIA AMOS

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

- 1 Verba Amos, qui fuit in pastoribus de Thecue; quæ vidit super Israel in diebus Oziæ, regis Juda, et in diebus Jeroboam, filii Joas, regis Israel, ante duos annos terræmotus. Et dixit : 2

PARS PRIMA

[I, 2 — II, 16.]

MINÆ DIVINÆ IN GENTES ET ISRAEL.

1. CAP. I, 2 — II, 3 : JUDICIA DOMINI IN GENTES. — *In Syros* [I, 2-5], *in Philistinos* [6-8], *in Tyros* [9, 10], *in Idumæos* [11, 12], *in Ammonitas* [13-15], *in Moabitas* [II, 1-3].

Dominus de Sion rugiet,
et de Jerusalem dabit vocem suam;
et luxerunt speciosa pastorum,
et exsiccatu est vertex Carmeli.

- 3 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Damasci,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod triturerint in plaustris ferreis Galaad.
4 Et mittam ignem in domum Azael,
et devorabit domos Benadad.
5 Et conteram vectem Damasci,
et disperdam habitatorem de campo idoli,
et tenentem sceptrum de domo voluptatis;
et transferetur populus Syriæ Cyrenen,
dicit Dominus.

- 6 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Gazæ,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod transtulerint captivitatem perfectam,
ut concluderent eam in Idumæa.
7 Et mittam ignem in murum Gazæ,
et devorabit ædes ejus.
8 Et disperdam habitatorem de Azoto,
et tenentem sceptrum de Ascalone;
et convertam manum meam super Accaron,
et peribunt reliqui Philistinorum,
dicit Dominus Deus.

- 9 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Tyri,

1. — 1) *Amos... in pastoribus*, Am. 7, 14, 15. — 2) *In diebus... Israel*, Os. 12, 1. — 3) *Eo quod... Galaad*, II Reg. 12, 31. — 4) *Azael*, III Reg. 8, 8;
1, 1. — 5) *Terræmotus*, Zach. 14, 5. — 6) *Dominus...*

et super quatuor non convertam eum,
eo quod concluderint captivitatem perfectam in Idumæa,
et non sint recordati fœderis fratrum.

10 Et mittam ignem in murum Tyri,
et devorabit ædes ejus.

11 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Edom,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum,
et violaverit misericordiam ejus,
et tenuerit ultra furorem suum,
et indignationem suam servaverit usque in finem.
12 Mittam ignem in Theman,
et devorabit ædes Bosræ.

13 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus filiorum Ammon,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod dissecuerit prægnautes Galaad
ad dilatandum terminum suum.
14 Et succendam ignem in muro Rabba,
et devorabit ædes ejus in ululatu in die belli,
et in turbine in die commotionis.
15 Et ibit Melchom in captivitatem,
ipse et principes ejus simul,
dicit Dominus.

2 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Moab,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod incenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem.
2 Et mittam ignem in Moab,
et devorabit ædes Carioth ;
et morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ.
3 Et disperdam judicem de medio ejus,
et omnes principes ejus interficiam cum eo,
dicit Dominus.

2. CAP. II, 4-16 : JUDICIA DOMINI IN REGNA JUDA ET ISRAEL. — *In Juda* [II, 4, 5]. *In Israel : memorantur ejus scelera* [6-8] *et beneficia divina* [9-12]; *pœna prædicitur* [13-16].

4 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Juda,
et super quatuor non convertam eum,
eo quod abjecerit legem Domini
et mandata ejus non custodierit ;
deceperunt enim eos idola sua,
post quæ abierant patres eorum.
5 Et mittam ignem in Juda,
et devorabit ædes Jerusalem.
6 Hæc dicit Dominus :
Super tribus sceleribus Israel,
et super quatuor non convertam eum,
pro eo quod vendiderit pro argento justum,
et pauperem pro calceamentis.

13, 24, 25. — 10) *Fœderis fratrum*, III Reg. 5, 1, | 2. — 2) Jer. 48, 1-47. — 5) Os. 8, 14. — 6) *Pro* 9, 11-14.

- 7 Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum,
et viam humilium declinant;
et filius ac pater ejus ierunt ad puellam,
ut violarent nomen sanctum meum.
- 8 Et super vestimentis pignoratīs accubuerunt juxta omne altare,
et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.
- 9 Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum,
cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus,
et fortis ipse quasi quercus;
et contrivi fructum ejus desuper,
et radices ejus subter.
- 10 Ego sum qui ascendere vos feci de terra Ægypti,
et duxi vōs in deserto quadraginta annis,
ut possideretis terram Amorrhæi.
- 11 Et suscitavi de filiis vestris in prophetas,
et de juvenibus vestris nazaræos.
Numquid non ita est, filii Israel? dicit Dominus.
- 12 Et propinabitis nazaræis vinum,
et prophetis mandabitis, dicentes : Ne prophetetis.
- 13 Ecce ego stridebo subter vos,
sicut stridet plaustrum onustum fœno.
- 14 Et peribit fuga a veloce,
et fortis non obtinebit virtutem suam,
et robustus non salvabit animam suam;
- 15 et tenens arcum non stabit,
et velox pedibus suis non salvabitur,
et ascensor equi non salvabit animam suam;
- 16 et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die,
dicit Dominus.

PARS SECUNDA

[III, 1 — VI, 15.]

SERMONES ADVERSUS REGNUM ISRAEL.

1. CAP. III, 1-15 : DOMINUS SCELERA ISRAEL CASTIGABIT. — *Gravissimam Israel culpam* [III, 1, 2] *certo castigabit Dominus* [3-8]. *Invitantur gentes ad peccata et pœnam Israel spectanda* [9-11]. *Nonnulli filiorum Israel superstites erunt* [12]. *Contra altaria et palatia* [13-15].

- 3 Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, filii Israel,
super omnem cognationem quam eduxi de terra Ægypti, dicens :
- 2 Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ;
idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.
- 3 Numquid ambulabunt duo pariter,
nisi convenerit eis?
- 4 Numquid rugiet leo in saltu,
nisi habuerit prædam?
- Numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo,
nisi aliquid apprehenderit?

ed... calceamentis, Am. 8, 6. — 9) Num. 21, 21-25; Deut. 2, 24. — 10) Ex. 12, 51; Os. 12, 13; Am. 3, 1; Mich. 6, 4. — 11) Nazaræos, Num. 6, 1-21.

3. — 1) *Quam... Ægypti*, Am. 2, 10. — 2) *Tantummodo... terræ*, Ex. 19, 6; Deut. 7, 7; 10, 15;

- 5 Numquid cadet avis in laqueum terræ
absque aucupe?
Numquid auferetur laqueus de terra
antequam quid ceperit?
- 6 Si clanget tuba in civitate,
et populus non expavescet?
Si erit malum in civitate,
quod Dominus non fecerit?
- 7 Quia non facit Dominus Deus verbum,
nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas
- 8 Leo rugiet, quis non timebit?
Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?
- 9 Auditum facite in ædibus Azoti,
et in ædibus terræ Ægypti,
et dicite : Congregamini super montes Samariæ,
et videte insanias multas in medio ejus,
et calumniam patientes in penetralibus ejus.
- 10 Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus,
thesaurizantes iniquitatem et rapinas in ædibus suis.
- 11 Propterea hæc dicit Dominus Deus :
Tribulabitur et circuietur terra ;
et detrahatur ex te fortitudo tua,
et diripientur aedes tuæ.
- 12 Hæc dicit Dominus :
Quomodo si eruat pastor de ore leonis
duo crura, aut extremum auriculæ,
sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria
in plaga lectuli, et in Damasci grabato.
- 13 Audite, et contestamini in domo Jacob,
dicit Dominus Deus exercituum ;
- 14 quia in die cum visitare cœpero prævaricationes Israel,
super eum visitabo, et super altaria Bethel ;
et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram.
- 15 Et percutiam domum hiemalem cum domo æstiva ;
et peribunt domus eburneæ,
et dissipabuntur aedes multæ,
dicit Dominus.

2. CAP. IV, 1-3 : CONTRA FEMINAS SAMARIÆ.

- 4 Audite verbum hoc, vaccæ pingues,
quæ estis in monte Samariæ,
quæ calumniam facitis egenis
et confringitis pauperes,
quæ dicitis dominis vestris : Afferte, et bibemus.
- 2 Juravit Dominus Deus in sancto suo,
quia ecce dies venient super vos,
et levabunt vos in contis,
et reliquias vestras in ollis ferventibus.
- 3 Et per aperturas exhibitis altera contra alteram,
et projiciemini in Armon,
dicit Dominus.

32, 9. — 9) Super montes Samariæ, Am. 4, 1; 14) Super altaria Bethel, III Reg. 13, 1-3.
6, 1. — 11) IV Reg. 17, 5, 6; 18, 9-12. — 4, — 1) In monte Samariæ, Am. 3, 9; 6, 1.

3. CAP. IV, 4-13 : CONTRA CULTUM ISRAELITARUM. — *Israelita, splendore cultus in errorem inducti* [IV, 4, 5], *diversas pœnas a Domino injunctas non intellexerunt* [6-11] : *nunc ultimam pœnam patientur* [12, 13].

- 4 Venite ad Bethel, et impie agite;
ad Galgalam, et multiplicare pravaricationem;
et afferte mane victimas vestras,
tribus diebus decimas vestras.
- 5 Et sacrificate de fermentato laudem,
et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate;
sic enim voluistis, filii Israel,
dicit Dominus Deus.
- 6 Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris,
et indigentiam panum in omnibus locis vestris;
et non estis reversi ad me,
dicit Dominus.
- 7 Ego quoque prohibui a vobis imbrem,
cum adhuc tres menses superessent usque ad messem;
et plui super unam civitatem,
et super alteram civitatem non plui;
pars una compluta est,
et pars super quam non plui, aruit.
- 8 Et venerunt duæ et tres civitates ad unam civitatem
ut biberent aquam, et non sunt satiatæ;
et non redistis ad me,
dicit Dominus.
- 9 Percussi vos in vento urente, et in aurugine;
multitudinem hortorum vestrorum et vinearumstrarum,
oliveta vestra et ficeta vestra comedit eruca;
et non redistis ad me,
dicit Dominus.
- 10 Misi in vos mortem in via Ægypti;
percussi in gladio juvenes vestros,
usque ad captivitatem equorum vestrorum;
et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras;
et non redistis ad me,
dicit Dominus.
- 11 Subverti vos sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrhā,
et facti estis quasi torris raptus ab incendio;
et non redistis ad me,
dicit Dominus.
- 12 Quapropter hæc faciam tibi, Israel;
postquam autem hæc fecero tibi,
præparare in occursum Dei tui, Israel.
- 13 Quia ecce formans montes,
et creans ventum,
et annuntians homini eloquium suum,
faciens matutinam nebulam,
et gradiens super excelsa terræ :
Dominus Deus exercituum nomen ejus.

4) Venite... pravaricationem, Os. 4, 15; Am. 5, 5. Afferte... vestras, Num. 28, 3, 4. Tribus... vestras, Deut. 14, 28; 26, 12. — 5) Sacrificate... laudem, Lev. 7, 13. — 9) Deut. 28, 22; Agg. 2, 18. — 11) Sicul... Gomorrhā, Gen. 19, 24; Deut. 29, 23. — 13) Dominus... ejus, Is. 48, 2; Am. 5, 27.

4. CAP. V, 1-17 : ITERANTUR MINÆ ET MONITA. — *Planctus faciatnr super Israel* [V, 1-3], *qui Dominum in Bethel, Galgala et Bersabee frustra quæsiuit* [4-9], *injustitiam coluit* [10-12] *et bonum non dilexit* [13-15]! *Imminet iudicium* [16, 17].

- 5 Audite verbum istud,
quod ego levo super vos plāctum :
- Domus Israel cecidit,
et non adjiciet ut resurgat.
- 2 Virgo Israel projecta est in terram suam,
non est qui suscitet eam.
- 3 Quia hæc dicit Dominus Deus :
Urbs de qua egrediebantur mille,
relinquentur in ea centum;
et de qua egrediebantur centum,
relinquentur in ea decem in domo Israel.
- 4 Quia hæc dicit Dominus domui Israel :
Quærite me, et vivetis.
- 5 Et nolite quærere Bethel,
et in Galgalam nolite intrare,
et in Bersabee non transibitis,
quia Galgala captiva ducetur,
et Bethel erit inutilis.
- 6 Quærite Dominum, et vivite;
ne forte comburatur ut ignis domus Joseph, et devorabit,
et non erit qui extinguat Bethel.
- 7 Qui convertitis in absinthium iudicium,
et justitiam in terra relinquitis.
- 8 Facientem Arcturum et Orionem,
et convertentem in mane tenebras,
et diem in noctem mutantem;
qui vocat aquas maris,
et effundit eas super faciem terræ :
Dominus nomen est ejus.
- 9 Qui subridet vastitatem super robustum,
et depopulationem super potentem affert.
- 10 Odio habuerunt corripientem in porta,
et loquentem perfecte abominati sunt.
- 11 Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem,
et prædam electam tollebatis ab eo,
domos quadro lapide ædificabitis,
et non habitabitis in eis;
vineas plantabitis amantissimas,
et non bibetis vinum earum.
- 12 Quia cognovi multa scelera vestra,
et fortia peccata vestra :
hostes justī, accipientes munus,
et pauperes deprimentes in porta.
- 13 Ideo prudens in tempore illo tacebit,
quia tempus malum est.

5. — 5) Os. 4, 15; Am. 4, 4. — 6) Jer. 4, 4. — 7) Qui... ejus, Am. 9, 6. — 11) Domos... earum,
8) Facientem... Orionem, Job 9, 9; 38, 31, 32. Deut. 28, 30, 39; Mich. 6, 15; Soph. 1, 13. —

- 14 Quærite bonum, et non malum, ut vivatis;
et erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.
- 15 Odite malum et diligite bonum,
et constituite in porta iudicium;
si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph.
- 16 Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum, dominator :
In omnibus plateis planctus;
et in cunctis quæ foris sunt, dicetur : Væ, væ!
et vocabunt agricolam ad luctum,
et ad planctum eos qui sciunt plangere.
- 17 Et in omnibus vineis erit planctus,
quia pertransibo in medio tui,
dicit Dominus.

5. CAP. V, 18-27 : DIES DOMINI. — *Væ diem Domini desiderantibus, quia dies desolationis erit* [V, 18-20]! *Cultus tantum externus iterum reprobatur* [21-25]. *Contra idololatriam* [26]. *Israelitæ trans Damascum ibunt* [27].

- 18 Væ desiderantibus diem Domini!
Ad quid eam vobis?
Dies Domini ista, tenebræ, et non lux.
- 19 Quomodo si fugiat vir a facie leonis,
et occurrat ei ursus;
et ingrediatur domum, et innitatur manu sua super parietem,
et mordeat eum coluber.
- 20 Numquid non tenebræ dies Domini, et non lux;
et caligo, et non splendor in ea?
- 21 Odi, et projecì festivitates vestras,
et non capiam odorem cœtuum vestrorum.
- 22 Quod si obtuleritis mihi holocaustomata, et munera vestra,
non suscipiam;
et vota pinguium vestrorum
non respiciam.
- 23 Aufer a me tumultum carminum tuorum;
et cantica lyræ tuæ non audiam.
- 24 Et revelabitur quasi aqua iudicium,
et justitia quasi torrens fortis.
- 25 Numquid hostias et sacrificium obtulistis mihi
in deserto quadraginta annis, domus Israel?
- 26 Et portastis tabernaculum Moloch vestro,
et imaginem idolorum vestrorum, sidus dei vestri,
quæ fecistis vobis.
- 27 Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus,
Deus exercituum nomen ejus.

6. CAP. VI, 1-15 : VÆ OPULENTIS! — *Optimates, qui divitiis suis confidunt et in libidinibus effunduntur* [VI, 1-6], *in captivitatem ibunt* [7], *domus eorum evertentur et multi occidentur* [8-12]. *Opulenti potentia sua improbe usi sunt* [13, 14]; *Dominus gentem contra eos suscitabit* [15].

- 6 Væ qui opulenti estis in Sion,
et confiditis in monte Samariæ;
optimates capita populorum,
ingredientes pompatice domum Israel!

15) Odite... bonum, Ps. 96, 10; Rom. 12, 9. —
18) Jer. 30, 7; Joel 2, 11; Soph. 1, 15. — 21) Is.
1, 13-15; Mal. 1, 10. — 22) Is. 1, 11; Jer. 6, 20. —

25) Act. 7, 42, 43. — 27) Migrare... Damascum,
IV Reg. 17, 6. Deus... ejus, Am. 4, 13.
6. — 1) Væ... estis, Luc. 6, 24; Jac. 5, 1.

- 2 Transite in Chalane, et videte,
et ite inde in Emath magnam,
et descendite in Geth Palæstinorum,
et ad optima quæque regna horum :
si latior terminus eorum termino vestro est.
- 3 Qui separati estis in diem malum,
et appropinquatis selio iniquitatis;
- 4 qui dormitis in lectis eburneis,
et lascivitis in stratis vestris;
qui comeditis agnum de grege,
et vitulos de medio armenti;
- 5 qui canitis ad vocem psalterii,
sicut David putaverunt se habere vasa cantici;
- 6 bibentes vinum in phialis,
et optimo unguento delibuti,
et nihil patiebantur super contritione Joseph.
- 7 Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium,
et auferetur factio lascivientium.
- 8 Juravit Dominus Deus in anima sua,
dicit Dominus Deus exercituum :
Detestor ego superbiam Jacob,
et domos ejus odi;
et tradam civitatem cum habitatoribus suis.
- 9 Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una,
et ipsi morientur.
- 10 Et tollet eum propinquus suus, et comburet eum,
ut efferat ossa de domo;
et dicet ei, qui in penetralibus domus est :
Numquid adhuc est penes te?
- 11 Et respondebit : Finis est.
Et dicet ei : Tace,
et non recorderis nominis Domini.
- 12 Quia ecce Dominus mandabit,
et percutiet domum majorem ruinis,
et domum minorem scissionibus.
- 13 Numquid currere queunt in petris equi,
aut arari potest in bubalis,
quoniam convertistis in amaritudinem judicium,
et fructum justitiæ in absinthium?
- 14 Qui lætamini in nihilo, qui dicitis :
Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?
- 15 Ecce enim suscitabo super vos, domus Israel,
dicit Dominus Deus exercituum, gentem,
et conteret vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti.

In monte Samariæ, Am. 3, 9; 4, 1. — 7) Am. 7, 11, 17. — 8) Detestor... Jacob, Am. 8, 7. —
 13) *Quoniam... in absinthium, Am. 5, 7.*

PARS TERTIA

[VII, 1 — IX, 15.]

LIBER VISIONUM.

1. CAP. VII, 1 — VIII, 3 : PŒNÆ AD TEMPUS INJUNCTÆ ULTIMAM PŒNAM PARANT. — *Symbolis locustarum* [VII, 1-3], *ignis* [4-6], *trulle cæmentarii* [7-9], — *interposita altercatione Amos et Amasie* [10-17], — *et uncini pomorum describuntur pœnæ* [VIII, 1-3].

- 7 Hæc ostendit mihi Dominus Deus :
et ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris,
et ecce serotinus post tonsionem regis.
- 8 Et factum est, cum consummasset comedere herbam terræ,
dixi : Domine Deus, propitius esto, obsecro;
quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?
- 3 Misertus est Dominus super hoc :
Non erit, dixit Dominus.
- 4 Hæc ostendit mihi Dominus Deus :
et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus ;
et devoravit abyssum multam,
et comedit simul partem.
- 5 Et dixi : Domine Deus, quiesce, obsecro ;
quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?
- 6 Misertus est Dominus super hoc :
Sed et istud non erit, dixit Dominus Deus :
- 7 Hæc ostendit mihi Dominus :
et ecce Dominus stans super murum litum,
et in manu ejus trulla cæmentarii.
- 8 Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides, Amos ?
Et dixi : Trullam cæmentarii.
Et dixit Dominus : Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel ;
non adjiciam ultra superinducere eum.
- 9 Et demolientur excelsa idoli,
et sanctificationes Israel desolabuntur,
et consurgam super domum Jeroboam in gladio.
- 10 Et misit Amasias, sacerdos Bethel, ad Jeroboam, regem Israel, dicens : Rebella-
vit contra te Amos in medio domus Israel ;
non poterit terra sustinere universos ser-
mones ejus. Hæc enim dicit Amos : In
gladio morietur Jeroboam, et Israel capti-
vus migrabit de terra sua.
- 12 Et dixit Amasias ad Amos : Qui vides,
gradere ; fuge in terram Juda, et comede
ibi panem, et prophetabis ibi. Et in
- Bethel non adjicies ultra ut propheta,
quia sanctificatio regis est, et domus regni
est. Responditque Amos, et dixit ad 14
Amasiam : Non sum propheta, et non sum
filius prophetæ ; sed armentarius ego sum,
vellicans sycomoros. Et tulit me Domi- 15
nus cum sequer gregem, et dixit Domi-
nus ad me : Vade propheta ad populum
meum Israel. Et nunc audi verbum Do- 16
mini :
- Tu dicis : Non prophetabis super Israel,
et non stillabis super domum idoli.
Propter hoc hæc dicit Dominus :
Uxor tua in civitate fornicabitur,
et filii tui et filiæ tuæ in gladio cadent,
et humus tua funiculo metietur ;

7. — 8) *Quid tu vides*, Jer. 1, 11, 13; Am. 11) *Israel... sua*, Am. 6, 7. — 14) *Armentarius*, 3, 2. — 10) *Sacerdos Bethel*, III Reg. 12, 32. — Am. 1, 1.

et tu in terra polluta morieris,
et Israel captivus migrabit de terra sua.

- 8 Hæc ostendit mihi Dominus Deus :
et ecce uncinus pomorum.
2 Et dixit : Quid tu vides, Amos ?
Et dixi : Uncinum pomorum.
Et dixit Dominus ad me : Venit finis super populum meum Israel ;
non adjiciam ultra ut pertranseam eum.
3 Et stridebunt cardines templi in die illa,
dicit Dominus Deus ;
multi morientur ;
in omni loco projicietur silentium.

2. CAP. VIII, 4-14 : ULTIMA PÆNA. — *Dominus scelera Israel* [VIII, 4-6] *non potest oblivisci* [7]. *Dantur signa pænæ* [8, 9], *luctui unigeniti comparatæ* [10]. *In die illa quærent Israelitæ verbum Domini et non invenient* [11-14].

- 4 Audite hoc, qui conteritis pauperem,
et deficere facitis egenos terræ ;
5 dicentes : Quando transibit mensis,
et venundabimus merces ?
et sabbatum, et aperiemus frumentum,
ut imminuamus mensuram, et augeamus siclum,
et supponamus stateras dolosas,
6 ut possideamus in argento egenos et pauperes pro calceamentis,
et quisquilias frumenti vendamus ?
7 Juravit Dominus in superbiam Jacob :
Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum !
8 Numquid super isto non commovebitur terra,
et lugebit omnis habitator ejus ;
et ascendet quasi fluvius universus,
et ejicietur, et defluet quasi rivus Ægypti ?
9 Et erit in die illa, dicit Dominus Deus,
occidet sol in meridie,
et tenebrescere faciam terram in die luminis ;
10 et convertam festivitates vestras in luctum,
et omnia cantica vestra in planctum ;
et inducam super omne dorsum vestrum saccum,
et super omne caput calvitium ;
et ponam eam quasi luctum unigeniti,
et novissima ejus quasi diem amarum.
11 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et mittam famem in terram ;
non famem panis, neque sitim aquæ,
sed audiendi verbum Domini.
12 Et commovebuntur a mari usque ad mare,
et ab aquilone usque ad orientem ;
circuibunt quærentes verbum Domini,
et non invenient.
13 In die illa deficient virgines pulchræ et adolescentes in siti,
14 qui jurant in delicto Samariæ,
et dicunt : Vivit Deus tuus, Dan !
et Vivit via Bersabee !
et cadent, et non resurgent ultra.

8. — 2) *Quid tu vides*, Am. 7, 8. — 4) Am. 2, 7. — 5) *Stateras dolosas*, Os. 12, 7. — 6) Am. 1, 41. — 11) *Sed... Domini*, Lam. 2, 9; Ez. 7, 26; Mich. 3, 7. — 14) *In delicto Samariæ*, III Reg. 12, 29, 30; Os. 10, 8.

3. CAP. IX, 1-7 : NON PARCETUR ISRAEL NOCENTI. — *Vates Dominum super altare stantem in visione videt* [IX, 1]. *Nemo vindictam divinam effugiet* [2-4]. *De potentia Domini* [5, 6]. *Israel gentibus æquiparatur* [7].

- 9 Vidi Dominum stantem super altare,
et dixit : Percute cardinem,
et commoveantur superliminaria,
avaritia enim in capite omnium ;
et novissimum eorum in gladio interficiam,
non erit fuga eis.
Fugient, et non salvabitur ex eis qui fugerit.
- 2 Si descenderint usque ad infernum,
inde manus mea educet eos ;
et si ascenderint usque in cælum,
inde detraham eos.
- 3 Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli,
inde scrutans auferam eos ;
et si celaverint se ab oculis meis in profundo maris,
ibi mandabo serpenti, et mordebit eos.
- 4 Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis,
ibi mandabo gladio, et occidet eos ;
et ponam oculos meos super eos in malum,
et non in bonum.
- 5 Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, et tabescet :
et lugebunt omnes habitantes in ea,
et ascendet sicut rivus omnis,
et defluet sicut fluvius Ægypti.
- 6 Qui ædificat in cælo ascensionem suam,
et fasciculum suum super terram fundavit ;
qui vocat aquas maris,
et effundit eas super faciem terræ ;
Dominus nomen ejus.
- 7 Numquid non ut filii Æthiopum
vos estis mihi, filii Israel? ait Dominus.
Numquid non Israel ascendere feci de terra Ægypti,
et Palæstinos de Cappadocia,
et Syros de Cyrene?
4. CAP. IX, 8-15 : RESTAURATIO ISRAEL PRÆNUNTIATUR. — *Dominus non conteret totam domum Jacob, sed triticum bonum servabit* [IX, 8-10], *et regnum davidicum restituet* [11, 12]. *Describitur futura prosperitas* [13-15].
- 8 Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans :
et conteram illud a facie terræ ;
verumtamen conterens non conteram domum Jacob,
dicit Dominus.
- 9 Ecce enim mandabo ego,
et concutiam in omnibus gentibus domum Israel,
sicut concutitur triticum in cribro,
et non cadet lapillus super terram,
- 10 In gladio morientur omnes peccatores populi mei,
qui dicunt : Non appropinquabit,
et non veniet super nos malum.

9. — 2) Ps. 139, 8-10. — 4) Ponam... in bonum, | 6) Qui vocat... ejus, Am. 5, 8. — 7) Numquid... Jer. 44, 11. — 5) Ascendet... Ægypti, Am. 8, 8. — | Ægypti, Ex. 20, 2. — 8) Verumtamen... Domi-

- 11 In die illa suscitabo tabernaculum David, quod cecidit;
et reædificabo aperturas murorum ejus,
et ea quæ corruerant instaurabo;
et reædificabo illud sicut in diebus antiquis;
- 12 ut possideant reliquias Idumææ, et omnes nationes,
eo quod invocatum sit nomen meum super eos :
dicit Dominus faciens hæc.
- 13 Ecce dies veniunt, dicit Dominus,
et comprehendet arator messorum,
et calcator uvæ mittentem semen;
et stillabunt montes dulcedinem,
et omnes colles culti erunt.
- 14 Et convertam captivitatem populi mei Israel;
et ædificabunt civitates desertas, et inhabitabunt;
et plantabunt vineas, et bibent vinum earum,
et facient hortos, et comedent fructus eorum.
- 15 Et plantabo eos super humum suam,
et non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis,
dicit Dominus Deus tuus.

mus, Jer. 30, 11; 46, 28. — 11) Act. 15, 16. — 12) Act. 15, 17. — 13) *Stillabunt montes dulcedinem*, Joel 3, 18. — 14) *Convertam... Israel*, Deut. 30, 3; Jer. 30, 3; Ez. 39, 25. *Ædificabunt... desertas*, Is. 61, 4. *Plantabunt... earum*, Is. 65, 21; Jer. 31, 5. — 15) Ez. 37, 25.

PROPHETIA ABDIÆ

CONTRA IDUMÆOS. — *Introductio* [1]. *Edom exterminabitur* [2-9], *quia fratri suo Israel inimicus fuit* [10-16]. *Juda contra exaltabitur et regiones expugnatas possidebit* [17-21].

1 Visio Abdiæ.

Hæc dicit Dominus Deus ad Edom :

Auditum audivimus a Domino;
et legatum ad gentes misit :
Surgite, et consurgamus adversus eum in prælium.

2 Ecce parvulum dedi te in gentibus,
contemptibilis tu es valde.

3 Superbia cordis tui extulit te,
habitantem in scissuris petrarum,
exaltantem solium tuum;
qui dicis in corde tuo :

4 Quis detrahet me in terram?
Si exaltatus fueris ut aquila,
et si inter sidera posueris nidum tuum,
inde detraham te, dicit Dominus.

5 Si fures introissent ad te,
si latrones per noctem,
quomodo conticuisses?
Nonne furati essent sufficientia sibi?
Si vindemiatores introissent ad te,
numquid saltem racemum reliquissent tibi?

6 Quomodo scrutati sunt Esau?
Investigaverunt abscondita ejus.

7 Usque ad terminum emiserunt te,
omnes viri fœderis tui illuserunt tibi;
invaluerunt adversum te viri pacis tuæ,
qui comedunt tecum ponent insidias subter te;
non est prudentia in eo.

8 Numquid non in die illa, dicit Dominus,
perdam sapientes de Idumæa,
et prudentiam de monte Esau?

9 Et timebunt fortes tui a meridie,
ut intereat vir de monte Esau.

10 Propter interfectionem,
et propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob,
operiet te confusio, et peribis in æternum.

11 In die cum stares adversus eum,
quando capiebant alieni exercitum ejus,
et extranei ingrediebantur portas ejus,
et super Jerusalem mittebant sortem,
tu quoque eras quasi unus ex eis.

1) *Ad Edom*, Jer. 49, 7-22; Ez. 25, 12-14. —
1-7) Jer. 49, 14-16. — 5) Jer. 49, 9. — 6) Jer.
49, 10. — 8) Jer. 49, 7. — 10) *Propter... Jacob*,

Gen. 27, 42; Num. 20, 20, 21; Joel 3, 19. —
11) *Quando... ejus*, IV Reg. 25, 10-20. *Super...*

- 12 Et non despicias in die fratris tui,
in die peregrinationis ejus;
et non lætaberis super filios Juda
in die perditionis eorum,
et non magnificabis os tuum
in die angustiae.
- 13 Neque ingredieris portam populi mei
in die ruinae eorum;
neque despicias et tu in malis ejus
in die vastitatis illius;
et non emitteris adversus exercitum ejus
in die vastitatis illius.
- 14 Neque stabis in exitibus
ut interficias eos qui fugerint,
et non concludas reliquos ejus
in die tribulationis.
- 15 Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes :
sicut fecisti, fiet tibi;
retributionem tuam convertet in caput tuum,
- 16 Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum,
bibent omnes gentes jugiter;
et bibent, et absorbebunt,
et erunt quasi non sint.
- 17 Et in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus;
et possidebit domus Jacob eos qui se possederant.
- 18 Et erit domus Jacob ignis,
et domus Joseph flamma,
et domus Esau stipula;
et succendentur in eis, et devorabunt eos,
et non erunt reliquiae domus Esau,
quia Dominus locutus est.
- 19 Et hereditabunt hi qui ad austrum sunt, montem Esau;
et qui in campestribus, Philistiim;
et possidebunt regionem Ephraim et regionem Samariae,
et Benjamin possidebit Galaad.
- 20 Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel,
omnia loca Chananæorum usque ad Sareptam;
et transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est,
possidebit civitates austri.
- 21 Et ascendent salvatōres in montem Sion judicare montem Esau;
et erit Domino regnum.

sortem, Joel 3, 3; Neh. 3, 10. — 17) *Et in monte...* | 14. — 21) *Erit Domino regnum*, Ps. 21, 29;
salvatio, Joel 2, 32. *Possidebit... possederant*, | Dan. 7, 14, 27; Mich. 4, 7; Zach 14, 9; Luc.
Am. 9, 12. — 18) *Non erunt... Esau*, Ez. 25, 13, | 1, 32, 33.

PROPHETIA JONÆ

1. CAP. I, 1-16 : JONAS IN MARE MITTITUR. — *Jonas, a Domino jussus in Niniven ire et predicare* [I, 1, 2], *in navem euntem in Tharsis conscendit* [3]. *Tempestate magna facta, Jonas sorte designatus* [4-7] *et culpam suam profitens* [8-12] *in mare mittitur* [13-16].

- 1 T factum est verbum Domini ad
Jonam, filium Amathi, dicens :
2 Surge, et vade in Niniven, civi-
tatem grandem et prædica in ea,
quia ascendit malitia ejus coram me.
3 Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis
a facie Domini; et descendit in Joppen; et
invenit navem euntem in Tharsis, et dedit
naulum ejus, et descendit in eam ut iret
cum eis in Tharsis a facie Domini.
4 Dominus autem misit ventum magnum
in mare; et facta est tempestas magna in
5 mari, et navis periclitabatur conteri. Et
timuerunt nautæ, et clamaverunt viri ad
deum suum, et miserunt vasa quæ erant
in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis; et
Jonas descendit ad interiora navis, et dor-
miebat sopore gravi. Et accessit ad eum
6 gubernator, et dixit ei : Quid tu sopore
deprimeris? Surge, invoca Deum tuum, si
forte recogitet Deus de nobis, et non perea-
mus.
7 Et dixit vir ad collegam suum : Venite,
et mittamus sortes, et sciamus quare hoc
malum sit nobis. Et miserunt sortes, et
cecidit sors super Jonam.
8 Et dixerunt ad eum : Indica nobis cujus
- causa malum istud sit nobis? quod est
opus tuum? quæ terra tua, et quo vadis?
vel ex quo populo es tu? Et dixit ad eos :
9 Hebræus ego sum, et Dominum Deum cæli
ego timeo, qui fecit mare et aridam. Et
10 timuerunt viri timore magno, et dixerunt
ad eum : Quid hoc fecisti? Cognoverunt
enim viri quod a facie Domini fugeret,
quia indicaverat eis. Et dixerunt ad eum :
11 Quid faciemus tibi, et cessabit mare a
nobis? quia mare ibat, et intumescebat.
Et dixit ad eos : Tollite me, et mittite in
12 mare, et cessabit mare a vobis; scio enim
ego quoniam propter me tempestas hæc
grandis venit super vos.
Et remigabant viri ut reverterentur ad
13 aridam, et non valebant, quia mare ibat,
et intumescebat super eos. Et clamave-
14 runt ad Dominum, et dixerunt : Quæsu-
mus, Domine, ne pereamus in anima viri
istius; et ne des super nos sanguinem in-
nocentem, quia tu, Domine, sicut voluisti,
fecisti. Et tulerunt Jonam, et miserunt
15 in mare; et stetit mare a fervore suo.
Et timuerunt viri timore magno Domi-
16 num; et immolaverunt hostias Domino, et
voverunt vota.

2. CAP. II, 1-11 : JONAS IN VENTRE PISCIS. — *Jonas pisce deglutitur* [II, 1] *et vivus servatus psalmum concinit Domino qui preces servi sui exaudivit* [2-10]. *Piscis Jonam in terram evomit* [11].

- 2 Et præparavit Dominus piscem grandem
ut deglutiret Jonam; et erat Jonas in ven-
tre piscis tribus diebus et tribus noctibus.
- Et oravit Jonas ad Dominum Deum
suum de ventre piscis, et dixit :
3
- Clamavi de tribulatione mea ad Dominum,
et exaudivit me;
de ventre inferi clamavi,
et exaudivisti vocem meam.
4 Et projecisti me in profundum in corde maris,
et flumen circumdedit me;
omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt.
5 Et ego dixi :
Abiectus sum a conspectu oculorum tuorum;
verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.

1. — 1) *Jonam*, IV Reg. 14, 25. — 2) *Civitatem grandem*, Jon. 3, 3; 4, 11.
2. — 1) *Et erat... noctibus*, Matth. 12, 40; 16, 4; Luc. 11, 30; I Cor. 15, 4. — 2) Ps. 3, 5; 17, 5-7; 29, 4; 117, 5; 119, 1. — 4) Ps. 41, 8. — 5) Ps. 30, 23. —

- 6 Circumdedederunt me aquæ usque ad animam;
abyssus vallavit me,
pelagus operuit caput meum.
- 7 Ad extrema montium descendi,
terræ vectes concluserunt me in æternum;
et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.
- 8 Cum angustiaretur in me anima mea,
Domini recordatus sum :
ut veniat ad te oratio mea,
ad templum sanctum tuum.
- 9 Qui custodiunt vanitates frustra,
misericordiam suam derelinquunt.
- 10 Ego autem in voce laudis immolabo tibi;
quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.
- 11 Et dixit Dominus pisci; et evomuit Jonam in aridam.

3. CAP. III, 1-10 : NINIVITARUM CONVERSO. — *Jonas Ninivitis prædicat* [III, 1-4] *et Dominus pœnitentibus* [5-9] *ignoscit* [10].

- 3 Et factum est verbum Domini ad Jonam
2 secundo, dicens : Surge, et vade in Nini-
ven, civitatem magnam, et prædica in ea
prædicationem quam ego loquor ad te.
- 3 Et surrexit Jonas, et abiit in Niniven
4 juxta verbum Domini; et Ninive erat civi-
tas magna itinere trium dierum. Et cœpit
Jonas introire in civitatem itinere diei
unius; et clamavit, et dixit : Adhuc qua-
draginta dies, et Ninive subvertetur.
- 5 Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum,
et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt
6 saccis, a majore usque ad minorem. Et
pervenit verbum ad regem Ninive; et sur-
rexit de solio suo, et abjecit vestimentum
suum a se, et indutus est sacco, et sedit in
- cinere. Et clamavit, et dixit in Ninive
ex ore regis et principum ejus, dicens :
Homines, et jumenta, et boves, et pecora
non gustent quidquam; nec pascantur, et
aquam non bibant. Et operiantur saccis
homines, et jumenta, et clament ad Domi-
num in fortitudine; et convertatur vir a
via sua mala, et ab iniquitate quæ est in
manibus eorum. Quis scit si convertatur
et ignoscat Deus, et revertatur a furore
iræ suæ, et non peribimus?
- Et vidit Deus opera eorum, quia conversi
sunt de via sua mala; et misertus est Deus
super malitiam quam locutus fuerat ut
faceret eis, et non fecit.

4. CAP. IV, 1-11 : JONAS DE RATIONE MISERICORDIÆ DIVINÆ EDOCETUR. — *Jonas, Domino iratus* [IV, 1-4] *et de civitate egressus, in umbra hederæ sedet;* *arbore autem exsiccata, amare dolet* [5-9]. *Jonas a Dominus corripitur et edocetur* [10, 11.]

- 4 Et afflictus est Jonas afflictione magna,
2 et iratus est; et oravit ad Dominum, et
dixit :
Obsecro, Domine, numquid non hoc est
verbum meum cum adhuc essem in terra
mea? Propter hoc præoccupavi ut fugerem
in Tharsis; scio enim quia tu Deus clemens
et misericors es, patiens et multæ misera-
tionis, et ignoscens super malitia. Et
nunc, Domine, tolle, quæso, animam meam
a me, quia melior est mihi mors quam vita.
- 4 Et dixit Dominus : Putasne bene ira-
sceris tu?
- Et egressus est Jonas de civitate, et
sedit contra orientem civitatis; et fecit
sibimet umbraculum ibi, et sedebat subter
illud in umbra, donec videret quid acci-
deret civitati. Et præparavit Dominus
Deus hederam, et ascendit super caput
Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, et
protegeret eum (laboraverat enim); et læ-
tatus est Jonas super hederam lætitia magna.
- Et paravit Deus vermem ascensu dilu-
culi in crastinum; et percussit hederam,
et exaruit. Et cum ortus fuisset sol, præ-
cepit Dominus vento calido et urenti; et

6) Ps. 68, 2. — 7) Sublevabis... meam, Ps. 29, 4.

— 8) Ps. 17, 7. — 10) Ps. 49, 14; 115, 17, 18.

3. — 5) Crediderunt... in Deum, Matth. 12, 41;

Luc. 11, 32. — 9) Joel 2, 14.

4. — 2) Propter... in Tharsis, Jon. 1, 3. Scio...
malitia, Ex. 34, 6; Ps. 85, 5; Joel 2, 13.

percussit sol super caput Jonæ, et æstua-
bat; et petivit animæ suæ ut moreretur,
et dixit : Melius est mihi mori quam vivere.

9 Et dixit Dominus ad Jonam : Putasne
bene irasceris tu super hedera? Et dixit :
Bene irascor ego usque ad mortem.

10 Et dixit Dominus : Tu doles super hede-

ram in qua non laborasti, neque fecisti ut
cresceret; quæ sub una nocte nata est, et
sub una nocte periit : et ego non parcam 11
Ninive, civitati magnæ, in qua sunt plus
quam centum viginti millia hominum qui
nesciunt quid sit inter dexteram et sini-
stram suam, et jumenta multa?

PROPHETIA MICHÆÆ

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

- 1 Verbum Domini, quod factum est ad Achaz, et Ezechiae, regum Juda, quod Michæam Morasthiten, in diebus Joathan, vidit super Samariam et Jerusalem.
-

PARS PRIMA

[I, 2 — III, 12.]

JUDICIA DIVINA IN ISRAEL ET JUDA.

1. CAP. I, 2-16 : JUDICIUM IN SAMARIAM ET JERUSALEM. — *Dominus de templo suo egreditur ut scelera Israel et Juda castigat* [1, 2-5]. *Prænuntiatur pœna Samariæ* [6, 7]. *Vates lamentatur quia cladem videt patescentem in portas Jerusalem* [8, 9] *et in totam regionem* [10-16].
- 2 Audite, populi omnes;
et attendat terra, et plenitudo ejus;
et sit Dominus Deus vobis in testem,
Dominus de templo sancto suo.
- 3 Quia ecce Dominus egredietur de loco suo;
et descendet, et calcabit super excelsa terræ.
- 4 Et consumentur montes subtus eum,
et valles scindentur sicut cera a facie ignis,
et sicut aquæ quæ decurrunt in præceps.
- 5 In scelere Jacob omne istud,
et in peccatis domus Israel.
Quod scelus Jacob? nonne Samaria?
Et quæ excelsa Judæ? nonne Jerusalem?
- 6 Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro,
cum plantatur vinea;
et detraham in vallem lapides ejus,
et fundamenta ejus revelabo.
- 7 Et omnia sculptilia ejus concidentur,
et omnes mercedes ejus comburentur igne,
et omnia idola ejus ponam in perditionem,
quia de mercedibus meretricis congregata sunt,
et usque ad mercedem meretricis revertentur.
- 8 Super hoc plangam, et ululabo;
vadam spoliatus, et nudus;
faciam planctum velut draconum,
et luctum quasi struthionum :
- 9 quia desperata est plaga ejus,
quia venit usque ad Judam,
tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

1. — 1) *Michæam*, Jer. 26, 18. *In diebus...* | 8-16; 96, 5. — 6) *Quasi ... in agro*, Mich. Juda, Is. 1, 1. — 3) Is. 26, 21. — 4) Ps. 17, | 3, 12. — 7) *Mercedes ejus*, Os. 2, 12; 9, 1. —

- 10 In Geth nolite annuntiare;
lacrymis ne ploretis;
in domo pulveris pulvere vos conspergite.
- 11 Et transite vobis, habitatio pulchra, confusa ignominia;
non est egressa quæ habitat in exitu;
planctum domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibimet.
- 12 Quia infirmata est in bonum,
quæ habitat in amaritudinibus;
quia descendit malum a Domino in portam Jerusalem.
- 13 Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis;
principium peccati est filiæ Sion,
quia in te inventa sunt scelera Israel.
- 14 Propterea dabit emissarios super hereditatem Geth;
domus mendacii in deceptionem regibus Israel.
- 15 Adhuc heredem adducam tibi, quæ habitas in Maresa;
usque ad Odollam veniet gloria Israel.
- 16 Decalvare, et tondere super filios deliciarum tuarum;
dilata calvitium tuum sicut aquila,
quoniam captivi ducti sunt ex te.

2. CAP. II, 1-13 : DE FLAGITIIS PROCERUM. — *Divites qui injuste agunt castigantur* [II, 1-5]. *Interposita altercatione Michææ et pseudoprophetarum, procerum flagitia iterum reprehenduntur* [6-11]. *Restauratio promittitur* [12, 13].

- 2 Væ qui cogitatis inutile,
et operamini malum in cubilibus vestris!
In luce matutina faciunt illud,
quoniam contra Deum est manus eorum.
- 2 Et concupierunt agros, et violenter tulerunt;
et rapuerunt domos;
et calumniabantur virum, et domum ejus;
virum, et hereditatem ejus.
- 3 Idcirco hæc dicit Dominus :
Ecce ego cogito super familiam istam malum
unde non auferetis colla vestra;
et non ambulabitis superbi,
quoniam tempus pessimum est.
- 4 In die illa sumetur super vos parabola,
et cantabitur canticum cum suavitate, dicentium :

Depopulatione vastati sumus;
pars populi mei commutata est;
quomodo recedet a me, cum revertatur,
qui regiones nostras dividat?
- 5 Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini.
- 6 Ne loquamini loquentes;
non stillabit super istos, non comprehendet confusio.
- 7 Dicit domus Jacob :
Numquid abbreviatus est spiritus Domini,
aut tales sunt cogitationes ejus?
- 8 Nonne verba mea bona sunt cum eo qui recte graditur?
Et e contrario populus meus in adversarium consurrexit.
Desuper tunica pallium sustulistis;
et eos qui transibant simpliciter convertistis in bellum.
- 9 Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum;
a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

16) Am. 8, 10.

2. — 5) *Funiculum sortis*, Deut. 32, 8, 9; Jos. 14, 1, 2. — 6) Am. 7, 16. —

- 10 Surgite, et ite, quia non habetis hic requiem;
propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.
- 11 Utinam non essem vir habens spiritum,
et mendacium potius loquerer!
Stillabo tibi in vinum et in ebrietatem;
et erit super quem stillatur populus iste.
- 12 Congregatione congregabo, Jacob, totum te;
in unum conducam reliquias Israel;
pariter ponam illum quasi gregem in ovili,
quasi pecus in medio caularum;
tumultuabuntur a multitudine hominum.
- 13 Ascendet enim pandens iter ante eos;
divident, et transibunt portam,
et ingredientur per eam;
et transibit rex eorum coram eis,
et Dominus in capite eorum.

3. CAP. III, 1-12 : ITERANTUR MINÆ CONTRA PROCERES. — *Duces perversi et iniqui penas dabunt* [III, 1-4] *et pseudoprophetae castigabuntur* [5-7]. *Spiritus Domini dat fortitudinem Michæe* [8]. *Propter scelera ducum Jerusalem evertetur* [9-12].

- 3 Et dixi : Audite, principes Jacob,
et duces domus Israel :
Numquid non vestrum est scire iudicium?
- 2 qui odio habetis bonum, et diligitis malum;
qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis,
et carnem eorum desuper ossibus eorum.
- 3 Qui comederunt carnem populi mei,
et pellem eorum desuper excoriaverunt,
et ossa eorum confregerunt,
et conciderunt sicut in lebetes,
et quasi carnem in medio ollæ.
- 4 Tunc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos;
et abscondet faciem suam ab eis in tempore illo,
sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.
- 5 Hæc dicit Dominus super prophetas
qui seducunt populum meum,
qui mordent dentibus suis,
et prædicant pacem;
et si quis non dederit in ore eorum quippiam,
sanctificant super eum prælium.
- 6 Propterea nox vobis pro visione erit,
et tenebræ vobis pro divinatione;
et occumbet sol super prophetas,
et obtenebrabitur super eos dies.
- 7 Et confundentur qui vident visiones,
et confundentur divini;
et operient omnes vultus suos,
quia non est responsum Dei.
- 8 Verumtamen ego repletus sum fortitudine
spiritus Domini, iudicio, et virtute,
ut annuntiem Jacob scelus suum,
et Israel peccatum suum.

12) Ez. 11, 17. — 13) Dominus... eorum, Is. Jer. 23, 13, 32. Prædicant pacem, Jer. 6, 14; Ez. 13, 10, 16. — 6) Ez. 12, 24; 13, 23. — 3. — 1, 2) Jer. 5, 5, 6. — 5) Super... meum, 7) Quia... Dei, Am. 8, 11. —

- 9 Audite hoc, principes domus Jacob,
et judices domus Israel,
qui abominamini judicium,
et omnia recta pervertitis;
10 qui ædificatis Sion in sanguinibus,
et Jerusalem in iniquitate.
11 Principes ejus in muneribus judicabant,
et sacerdotes ejus in mercede docebant,
et prophetæ ejus in pecunia divinabant;
et super Dominum requiescebant, dicentes :
Numquid non Dominus in medio nostrum?
Non venient super nos mala.
12 Propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur,
et Jerusalem quasi acervus lapidum erit,
et mons templi in excelsa silvarum.

PARS SECUNDA

[IV, 1 — V, 14.]

RESTAURATIO MESSIANICA.

1. CAP. IV, 1-13 : MISERIE PRÆSENTI JERUSALEM GLORIA FUTURA OPPONITUR. — *In novissimo dierum gentes ad Jerusalem fluent* [IV, 1, 2^a], *Dominus legem suam populis dabit* [2^b, 3^a] *et pax universa erit* [3^b-5]. *Exules in patriam revertentur et Jerusalem gloria nova fulgebit* [6-8]. *Prænuntiantur obsidio urbis et captivitas* [9-11], *victoria et liberatio* [12, 13.]

- 4 Et erit : in novissimo dierum
erit mons domus Domini præparatus in vertice montium,
et sublimis super colles;
et fluent ad eum populi,
2 et properabunt gentes multæ, et dicent :
Venite, ascendamus ad montem Domini,
et ad domum Dei Jacob;
et docebit nos de viis suis,
et ibimus in semitis ejus,
quia de Sion egredietur lex,
et verbum Domini de Jerusalem.
3 Et judicabit inter populos multos,
et corripiet gentes fortes usque in longinquum;
et concident gladios suos in vomeres,
et hastas suas in ligones :
non sumet gens adversus gentem gladium,
et non discent ultra belligerare.
4 Et sedebit vir subtus vitem suam et subtus ficum suam,
et non erit qui deterreat,
quia os Domini exercituum locutum est.
5 Quia omnes populi ambulabunt
unusquisque in nomine dei sui;
nos autem ambulabimus

11) *Principes... judicabant*, Is. 1, 23; Ez. 22, 27; Mich. 7, 3. *Sacerdotes... docebant*, Jer. 6, 13; Soph. 3, 4. *Prophetæ... divinabant*, Ez. 22, 25. *Non venient... mala*, Jer. 23, 17; Am. 9, 10. — 12) Jer. 26, 18. 4. — 1-3) Is. 2, 2-4. — 5) *Nos... nostri*, Zach.

in nomine Domini Dei nostri,
in æternum et ultra.

- 6 In die illa, dicit Dominus,
congregabo claudicantem,
et eam quam ejeceram colligam,
et quam afflixeram;
7 et ponam claudicantem in reliquias,
et eam quæ laboraverat, in gentem robustam;
et regnabit Dominus super eos in monte Sion,
ex hoc nunc et usque in æternum.

- 8 Et tu, turris gregis nebulosa filiae Sion,
usque ad te veniet,
et veniet potestas prima,
regnum filiae Jerusalem.

- 9 Nunc quare mœrore contraheris?
Numquid rex non est tibi,
aut consiliarius tuus periit,
quia comprehendit te dolor sicut parturientem?
10 Dole et satage, filia Sion, quasi parturiens,
quia nunc egredieris de civitate,
et habitabis in regione,
et venies usque ad Babylonem :
ibi liberaberis,
ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.

- 11 Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicunt :
Lapidetur, et aspiciat in Sion oculus noster.
12 Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini;
et non intellexerunt consilium ejus,
quia congregavit eos quasi fœnum areæ.

- 13 Surge et tritura, filia Sion,
quia cornu tuum ponam ferreum,
et ungulas tuas ponam æreas;
et comminues populos multos,
et interficies Domino rapinas eorum,
et fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

2. CAP. V, 1-14 : POST VICTORIAM. — *Rex davidicus* [V, 1-4] *populum suum liberabit* [5, 6] *et ei imperium super omnes gentes donabit* [7-9]. *In die illa Dominus præsidia humana et idola destruet* [10-14].

- 5 Nunc vastaberis, filia latronis.
Obsidionem posuerunt super nos,
in virga percutient maxillam iudicis Israel.
2 Et tu, Bethlehem Ephrata,
parvulus es in millibus Juda;
ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel,
et egressus ejus ab initio,
a diebus æternitatis.
3 Propter hoc dabit eos usque ad tempus in quo parturiens pariet;
et reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.
4 Et stabit, et pascet in fortitudine Domini,

10, 12. — 6) Ez. 34, 16; Soph. 3, 19. — 7) 7, 42. *Qui sit... in Israel*, Gen. 49, 10; Is. 9, 6, 7; *Regnabit... eos*, Dan. 7, 14; Luc. 1, 32. — 10) Jer. 30, 21. — 3) *In quo... pariet*, Is. 7, 14. *Venies usque ad Babylonem*, Is. 39, 6, 7. — 11) *Reliquia... Israel*, Is. 11, 12; Mich. 4, 7. — 4) *Pascet*, Is. 40, 11; Ez. 34, 23; Mich. 7, 14; 5. — 2) *Et tu... in Israel*, Matth. 2, 6; Joan. 3, 13. *In fortitudine Domini*, Is. 11, 2-5. —

in sublimitate nominis Domini Dei sui;
et convertentur,
quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.

- 5 Et erit iste pax.
Cum venerit Assyrius in terram nostram,
et quando calcaverit in domibus nostris,
et suscitabimus super eum septem pastores
et octo primates homines;
6 et pascent terram Assur in gladio,
et terram Nemrod in lanceis ejus,
et liberabit ab Assur cum venerit in terram nostram,
et cum calcaverit in finibus nostris.
- 7 Et erunt reliquię Jacob in medio populorum multorum
quasi ros a Domino,
et quasi stillę super herbam,
quę non exspectat virum,
et non pręstolatur filios hominum.
- 8 Et erunt reliquię Jacob in gentibus,
in medio populorum multorum,
quasi leo in jumentis silvarum,
et quasi catulus leonis in gregibus pecorum,
qui cum transierit, et conculcaverit, et ceperit,
non est qui eruat.
- 9 Exaltabitur manus tua super hostes tuos,
et omnes inimici tui interibunt.
- 10 Et erit in die illa, dicit Dominus :
Auferam equos tuos de medio tui,
et disperdam quadrigas tuas.
- 11 Et perdam civitates terrę tuę,
et destruam omnes munitiones tuas;
et auferam maleficia de manu tua,
et divinationes non erunt in te;
- 12 et perire faciam sculptilia tua et statuas tuas de medio tui,
et non adorabis ultra opera manuum tuarum;
- 13 et evellam lucos tuos de medio tui,
et conteram civitates tuas.
- 14 Et faciam, in furore et in indignatione, ultionem
in omnibus gentibus quę non audierunt.

PARS TERTIA

[VI, 1 — VII, 20.]

VIA SALUTIS.

1. CAP. VI, 1-16 : DOMINUS LITE CUM ISRAEL CONTENDIT. — *Dominus litigat cum populo* [VI, 1-5], *cujus peccata solummodo justitia, misericordia et fidelitate redimi possunt* [6-8], *et cum Jerusalem, cujus scelera* [9-12] *pęnis debitis luentur* [13-16].

- 6 Audite quę Dominus loquitur :
Surge, contende judicio adversum montes,
et audiant colles vocem tuam.
- 2 Audiant montes judicium Domini,

5) *Erit iste pax*, Is. 9, 6. *Cum... nostris*, IV Reg. 16, 22. — 13) Ex. 34, 13; Deut. 16, 21.
16, 13. — 9) Is. 26, 11. — 12) Ex. 23, 24; Deut. 6. — 2) *Judicium Domini*, Os. 4, 1; 12, 2. —

et fortia fundamenta terræ;
quā iudicium Domini cum populo suo,
et cum Israel dijudicabitur.

3 Popule meus, quid feci tibi?
aut quid molestus fui tibi? Responde mihi.

4 Quia eduxi te de terra Ægypti,
et de domo servientium liberavi te,
et misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam?

5 Popule meus, memento, quæso,
quid cogitaverit Balach, rex Moab,
et quid responderit ei Balaam, filius Beor,
de Setim usque ad Galgalam,
ut cognosceres justitias Domini.

6 Quid dignum offeram Domino?
Curvabo genu Deo excelso?
Numquid offeram ei holocaustomata et vitulos anniculos?

7 Numquid placari potest Dominus in millibus arietum,
aut in multis millibus hircorum pinguium?
numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo,
fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

8 Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum,
et quid Dominus requirat a te:
Utique facere iudicium,
et diligere misericordiam,
et sollicitum ambulare cum Deo tuo.

9 Vox Domini ad civitatem clamat,
et salus erit timentibus nomen tuum:
Audite, tribus, et quis approbabit illud?

10 Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis,
et mensura minor iræ plena.

11 Numquid justificabo stateram impiam,
et saccelli pondera dolosa?

12 In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate,
et habitantes in ea loquebantur mendacium,
et lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13 Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis.

14 Tu comedes, et non saturaberis;
et humiliatio tua in medio tui;
et apprehendes, et non salvabis;
et quos salvaveris, in gladium dabo.
Tu seminabis, et non metes;
tu calcabis olivam, et non ungeris oleo;
et mustum, et non bibes vinum.

16 Et custodisti præcepta Amri,
et omne opus domus Achab,
et ambulasti in voluntatibus eorum,
ut darem te in perditionem,
et habitantes in ea in sibilum;
et opprobrium populi mei portabitis.

4) Quia... liberavi te, Ex. 12, 51; Os. 12, 13; Am. 2, 10. — 5) Num. 22, 2-23, 30. — 7) Is. 1, 11; Os. 6, 6. — 8) Facere... misericordiam, Is. 1, 17. — 9) Is. 10, 5, 24. — 12) Loquebantur mendacium, Os. 7, 13; 12, 1. — 14) Tu... satura-

beris, Lev. 26, 26; Is. 9, 20; Os. 4, 10. — 15) Deut. 28, 38-40. — 16) Præcepta Amri, III Reg. 16, 25. Omne... Achab, III Reg. 16, 30, 33; 21, 25, 26.

2. CAP. VII, 1-20 : POPULO PÆNITENTI BONA MESSIANICA PROMITTUNTUR. — *Israel peccata sua confitetur* [VII, 1-6]. *Iusti confidunt Domino populum suum perculienti* [7-13]. *Felicitas messianica promittitur* [14-17] : *populus gratias Domino agit* [18-20].

- 7 Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ!
Non est botrus ad comedendum,
præcoquas ficus desideravit anima mea.
- 2 Periit sanctus de terra,
et rectus in hominibus non est :
omnes in sanguine insidiantur ;
vir fratrem suum ad mortem venatur.
- 3 Malum manuum suarum dicunt bonum :
princeps postulat, et iudex in reddendo est ;
et magnus locutus est desiderium animæ suæ,
et conturbaverunt eam.
- 4 Qui optimus in eis est, quasi paliurus ;
et qui rectus, quasi spina de sepe.
Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit ;
nunc erit vastitas eorum.
- 5 Nolite credere amico,
et nolite confidere in duce ;
ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui.
- 6 Quia filius contumeliam facit patri,
et filia consurgit adversus matrem suam,
nurus adversus socrum suam ;
et inimici hominis domestici ejus.
- 7 Ego autem ad Dominum aspiciam ;
expectabo Deum, salvatorem meum ;
audiet me Deus meus.
- 8 Ne læteris, inimica mea, super me, quia cecidi ;
consurgam cum sedero in tenebris :
Dominus lux mea est.
- 9 Iram Domini portabo,
quoniam peccavi ei,
donec causam meam judicet,
et faciat iudicium meum.
Educat me in lucem,
videbo iustitiam ejus.
- 10 Et aspiciet inimica mea,
et operietur confusione,
quæ dicit ad me : Ubi est Dominus Deus tuus ?
Oculi mei videbunt in eam ;
nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.
- 11 Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ ;
in die illa longe fiet lex.
- 12 In die illa et usque ad te veniet de Assur,
et usque ad civitates munitas,
et a civitatibus munitis usque ad flumen,
et ad mare de mari,
et ad montem de monte.
- 13 Et terra erit in desolationem propter habitatores suos,
et propter fructum cogitationum eorum.

7. — 1) *Sicut... vindemiæ*, Is. 24, 13. — | *est*, Mich. 3, 11. — 6) Matth. 10, 35, 36. —
2) *Rectus... non est*, Os. 6, 8, 9. — 3) *Princeps...* 12) Is. 11, 11, 16; 19, 23, 24; 27, 13; Os. 11, 11;

- 14 Pasce populum tuum in virga tua,
gregem hereditatis tuæ, habitantes solos, in saltu, in medio Carmeli.
Pascentur Basan et Galaad juxta dies antiquos.
- 15 Secundum dies egressionis tuæ de terra Ægypti,
ostendam ei mirabilia.
- 16 Videbunt gentes,
et confundentur super omni fortitudine sua.
Ponent manum super os,
aures eorum surdæ erunt.
- 17 Lingent pulverem sicut serpentes;
velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus suis;
Dominum Deum nostrum formidabunt,
et timebunt te.
- 18 Quis, Deus, similis tui,
qui aufers iniquitatem,
et transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ?
Non immittet ultra furorem suum,
quoniam volens misericordiam est.
- 19 Revertetur, et miserebitur nostri;
deponet iniquitates nostras,
et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.
- 20 Dabis veritatem Jacob,
misericordiam Abraham,
quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis.

Zach. 10, 10. — 14) Ps. 22, 1-4. — 18) Ex. 34, 7. — 20) Gen. 22, 16-18; 28, 13-15; Ps. 104, 9, 10
19) Deponet... nostras, Is. 43, 25; 44, 22. — Luc. 1, 72, 73.

PROPHETIA NAHUM

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

1 ONUS Ninive. Liber visionis Nahum Elcesæi.

1. CAP. I, 2-15 : DOMINI IRA ET JUDICIUM IN NINIVEN. — *Dominus æmulator et ulciscens* [I, 2, 3^a] *contra Niniven ascendit* [3^b-6], *ruinam urbis præfestinat* [8-12, 14] *et salutem populi sui efficit* [7, 13, 15].

2 Deus æmulator, et ulciscens Dominus.
Ulciscens Dominus, et habens.furorem :
ulciscens Dominus in hostes suos,
et irascens ipse inimicis suis.
3 Dominus patiens, et magnus fortitudine,
et mundans non faciet innocentem.

Dominus in tempestate et turbine viæ ejus,
et nebula pulvis pedum ejus.
4 Increpans mare, et exsiccans illud,
et omnia flumina ad desertum deducens.
Infirmatus est Basan et Carmelus,
et flos Libani elanguit.
5 Montes commoti sunt ab eo,
et colles desolati sunt;
et contremuit terra a facie ejus,
et orbis, et omnes habitantes in eo.
6 Ante faciem indignationis ejus quis stabit?
et quis resistet in ira furoris ejus?
Indignatio ejus effusa est ut ignis,
et petræ dissolutæ sunt ab eo.

7 Bonus Dominus,
et confortans in die tribulationis,
et sciens sperantes in se.

8 Et in diluvio prætereunte consummationem faciet loci ejus,
et inimicos ejus persequentur tenebræ.
9 Quid cogitatis contra Dominum?
Consummationem ipse faciet;
non consurget duplex tribulatio.
10 Quia sicut spinæ se invicem complectuntur,
sic convivium eorum pariter potantium;
consumentur quasi stipula ariditate plena.
11 Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam,
mente pertractans prævaricationem.

12 Hæc dicit Dominus :
Si perfecti fuerint, et ita plures,
sic quoque attendentur, et pertransibit;
afflixit te, et non affligam te ultra.
13 Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo,
et vincula tua disrumpam.

1. — 1) Onus, Is. 13, 1; Hab. 1, 1; Zach. 9, 1; | *Infirmatus... Carmelus*, Is. 33, 9. — 6) *Ante...*
Mal. 1, 1. — 3) *In tempestate... ejus*, Ps. 17, 10. | *furoris ejus*, Job 9, 13. *Indignatio... ignis*,
14; Is. 66, 15. — 4) *Increpans... illud*, Ps. 105, 9. | Ps. 78, 5; 88, 47. — 8) *In diluvio*, Is. 8, 7; Dan,

- 14 Et præcipiet super te Dominus,
non seminabitur ex nomine tuo amplius;
de domo dei tui interficiant sculptile, et conflatile;
ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es.
- 15 Ecce super montes pedes evangelizantis,
et annuntiantis pacem.
Celebra, Juda, festivitates tuas,
et redde vota tua,
quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial :
universus interiit.

2. CAP. II, 1-13 : NINIVE EVERTITUR. — *Hostes urbem oppugnant* [II, 1-4],
capiunt [5-8] *et diripiunt* [9-13].

- 2 Ascendit qui dispergat coram te,
qui custodiat obsidionem;
contemplare viam, conforta lumbos,
robora virtutem valde.
- 2 Quia reddidit Dominus superbiam Jacob,
sicut superbiam Israel;
quia vastatores dissipaverunt eos,
et propagines eorum corruperunt.
- 3 Clypeus fortium ejus ignitus,
viri exercitus in coccineis;
igneæ habenæ currus in die præparationis ejus,
et agitatores consopiti sunt.
- 4 In itineribus conturbati sunt,
quadrigæ collisæ sunt in plateis;
aspectus eorum quasi lampades,
quasi fulgura discurrentia.
- 5 Recordabitur fortium suorum,
ruent in itineribus suis;
velociter ascendent muros ejus,
et præparabitur umbraculum.
- 6 Portæ fluviorum apertæ sunt,
et templum ad solum dirutum.
- 7 Et miles captivus abductus est;
et ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ,
murmurantes in cordibus suis.
- 8 Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus;
ipsi vero fugerunt. State, state!
et non est qui revertatur.
- 9 Diripite argentum, diripite aurum;
et non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.
- 10 Dissipata est, et scissa, et dilacerata;
et cor tabescens, et dissolutio geniculorum,
et defectio in cunctis renibus,
et facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.
- 11 Ubi est habitaculum leonum,
et pascua catulorum leonum,
ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis,
et non est qui exterreat?

11, 10. — 15) Ecce..., pacem, Is. 52, 7; Rom. 10, 15. | 2. — 2) Superbiam Jacob, Am. 6, 8; 8, 7. — 10) Soph. 2, 13-15, — 13) Ecce... exercituum,

- 12 Leo cepit sufficienter catulis suis,
et necavit leænis suis,
et implevit præda speluncas suas,
et cubile suum rapina.
- 13 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum;
et succendam usque ad fumum quadrigas tuas,
et leunculos tuos comedet gladius,
et exterminabo de terra prædam tuam,
et non audietur ultra vox nuntiorum tuorum.

3. CAP. III, 1-19 : VÆ CIVITATI SANGUINUM! — *Propter scelera sua* [III, 1-7] *Ninive evertetur sicut Thebæ* [8-11], *et nulla præsidia contra hostes valebunt* [12-19].

- 3 Væ, civitas sanguinum,
universa mendacii dilaceratione plena!
non recedet a te rapina.
- 2 Vox flagelli, et vox impetus rotæ, et equi frementis,
et quadrigæ ferventis, et equitis ascendentis,
- 3 et micantis gladii, et fulgurantis hastæ,
et multitudinis interfectæ, et gravis ruinæ;
nec est finis cadaverum,
et corruent in corporibus suis.
- 4 Propter multitudinem fornicationum meretricis
speciosæ, et gratæ, et habentis maleficia,
quæ vendidit gentes in fornicationibus suis,
et familias in maleficiis suis.
- 5 Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum,
et revelabo pudenda tua in facie tua;
et ostendam gentibus nuditatem tuam,
et regnis ignominiam tuam.
- 6 Et projiciam super te abominationes,
et contumeliis te afficiam,
et ponam te in exemplum.
- 7 Eterit : omnis qui viderit te resiliet a te,
et dicet : Vastata est Ninive.
Quis commovebit super te caput?
unde quæram consolatorem tibi?
- 8 Numquid melior es Alexandria populorum,
quæ habitat in fluminibus?
aquæ in circuitu ejus;
cujus divitiæ, mare;
aquæ, muri ejus.
- 9 Æthiopia fortitudo ejus, et Ægyptus, et non est finis;
Africa et Libyes fuerunt in auxilio tuo.
- 10 Sed et ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem;
parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum,
et super inclytos ejus miserunt sortem,
et omnes optimates ejus confixi sunt in compedibus.
- 11 Et tu ergo inebriaberis, et eris despecta;
et tu quæres auxilium ab inimico.
- 12 Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis;
si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.

Ez. 13, 8; Nah. 3, 5.

3. — 1) *Civitas sanguinum*, Hab. 2, 12. —
5) *Ecce... exercituum*, Nah. 2, 13. *Revelabo... tuam*, Is. 47, 3; Jer. 13, 22, 26. — 7) *Vastata est*

Ninive, Soph. 2, 15. — 8) *Alexandria populorum*, Jer. 46, 25; Ez. 30, 15. — 10) *Sed... in captivitatem*, Is. 20, 4.

- 13 Ecce populus tuus mulieres in medio tui ;
inimicis tuis adaperitione pendentur portæ terræ tuæ,
devorabit ignis vectes tuos.
- 14 Aquam propter obsidionem hauri tibi,
exstrue munitiones tuas ;
intra in lutum, et calca,
subigens tene laterem.
- 15 Ibi comedet te ignis,
peribis gladio, devorabit te ut bruchus ;
congregare ut bruchus,
multiplicare ut locusta.
- 16 Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli ;
bruchus expansus est, et avolavit.
- 17 Custodes tui quasi locustæ,
et parvuli tui quasi locustæ locustarum,
quæ considunt in sepibus in die frigoris ;
sol ortus est, et avolaverunt,
et non est cognitus locus earum ubi fuerint.
- 18 Dormitaverunt pastores tui, rex Assur ;
sepelientur principes tui,
latitavit populus tuus in montibus,
et non est qui congreget.
- 19 Non est obscura contritio tua,
pessima est plaga tua.
Omnes qui audierunt auditionem tuam compresserunt manum super te ;
quia super quem non transiit malitia tua semper ?
-

PROPHETIA HABACUC

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

1 Onus quod vidit Habacuc propheta.

1. CAP. I, 2 — II, 4 : NUM OMNIA MALA MALITIÆ IMPIORUM TRIBUENDA SUNT? — *Propheta interroganti* [I, 2-4] *Dominus respondet se immane flagellum per Chaldaeos in Judæos immissurum* [5-11]. *Propheta percontatur quomodo impius justiore se devoret* [12-17] *et responsum expectat* [II, 1]. *Dominus respondet* [2-4].

- 2 Usquequo, Domine, clamabo,
et non exaudies?
vociferabor ad te, vim patiens,
et non salvabis?
- 3 Quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem,
videre prædam et injustitiam contra me?
Et factum est judicium, et contradictio potentior.
- 4 Propter hoc lacerata est lex,
et non pervenit usque ad finem judicium;
quia impius prævalet adversus justum,
propterea egreditur judicium perversum.
- 5 Aspicite in gentibus, et videte;
admiramini, et obstupescite;
quia opus factum est in diebus vestris,
quod nemo credet cum narrabitur.
- 6 Quia ecce ego suscitabo Chaldaeos,
gentem amaram et velocem,
ambulantem super latitudinem terræ,
ut possideat tabernacula non sua.
- 7 Horribilis et terribilis est;
ex semetipsa judicium et onus ejus egrediatur.
- 8 Leviores pardis equi ejus,
et velociores lupis vespertinis;
et diffundentur equites ejus:
equites namque ejus de longe venient,
volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.
- 9 Omnes ad prædam venient,
facies eorum ventus urens;
et congregabit quasi arenam, captivitatem.
- 10 Et ipse de regibus triumphabit,
et tyranni ridiculi ejus erunt;
ipse super omnem munitionem ridebit,
et comportabit aggerem, et capiet eam.
- 11 Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit, et corruet:
hæc est fortitudo ejus dei sui.
- 12 Numquid non tu a principio,
Domine, Deus meus sancte meus,
et non moriemur?
Domine, in judicium posuisti eum;
et fortem, ut corriperes, fundasti eum.
- 13 Mundi sunt oculi tui, ne videas malum,
et respicere ad iniquitatem non poteris.

1. — 1) Onus, Nah. 1, 1. — 3, 4) Jer. 9, 2-6. — 5) Act. 13, 41. — 6) Deut. 28, 49-52. — 12) Num-
quid... meus, Ps. 89, 2; 92, 2.

- 14 Quare respicis super iniqua agentes,
et taces devorante impio justiore[m] se?
- 15 Et facies homines quasi pisces maris,
et quasi reptile non habens principem.
- 16 Totum in hamo sublevavit,
traxit illud in sagena sua,
et congregavit in rete suum.
Super hoc lætabitur, et exsultabit.
- 17 Propterea immolabit sagenæ suæ,
et sacrificabit reti suo,
quia in ipsis incrassata est pars ejus,
et cibus ejus electus.
- 17 Propter hoc ergo expandit sagenam suam,
et semper interficere gentes non parcet.
- 2 Super custodiam meam stabo,
et figam gradum super munitionem,
et contemplabor ut videam quid dicatur mihi,
et quid respondeam ad arguentem me.
- 2 Et respondit mihi Dominus, et dixit :
Scribe visum, et explana eum super tabulas,
ut percurrat qui legerit eum.
- 3 Quia adhuc visus procul;
et apparebit in finem, et non mentietur :
si moram fecerit, exspecta illum,
quia veniens veniet, et non tardabit.
- 4 Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso;
justus autem in fide sua vivet.

2. CAP. II, 5-20 : VÆ POPULO PRÆVARICANTI ! — *Væ populo superbo* [II, 5, 6^a] *qui gentes alias spoliat* [6^b-8], *avaritiam malam congregat* [9-11], *victos opprimit laboribus* [12-14] *et humiliat* [15-17], *idola colit* [18-20] !

- 5 Et quomodo vinum potantem decipit,
sic erit vir superbus, et non decorabitur;
qui dilatavit quasi infernus animam suam,
et ipse quasi mors, et non adimpletur;
et congregabit ad se omnes gentes,
et coacervabit ad se omnes populos.
- 6 Numquid non omnes isti super eum parabolam sument,
et loquelam ænigmatum ejus, et dicetur :
Væ ei qui multiplicat non sua !
Usquequo et aggravat contra se densum lutum?
- 7 Numquid non repente consurgent qui mordeant te,
et suscitabuntur lacerantes te,
et eris in rapinam eis?
- 8 Quia tu spoliasti gentes multas,
spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis,
propter sanguinem hominis,
et iniquitatem terræ, civitatis, et omnium habitantium in ea.
- 9 Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ,
ut sit in excelso nidus ejus,
et liberari se putat de manu mali !
- 10 Cogitasti confusionem domui tuæ,
concidisti populos multos,

2. — 3) *Veniens... tardabit*, Hebr. 10, 37. — 4) *Iustus... vivet*, Joan. 3, 36; Rom. 1, 17; Gal. 3, 11; Hebr. 10, 38. — 5) *Congregabit...* | *populos*, Jer. 27, 7. — 6) *Væ ei... sua*, Is. 5, 8; Mich. 2, 2. — 7) Is. 21, 5-9. — 8) Jer. 50, 29. —

et peccavit anima tua.

Quia lapis de pariete clamabit,
et lignum, quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit.

Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus,
et præparat urbem in iniquitate!

Numquid non hæc sunt a Domino exercituum?
Laborabunt enim populi in multo igne,
et gentes in vacuum, et deficient.

Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini,
quasi aquæ operientes mare.

Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum,
et inebrians ut aspiciat nuditatem ejus!

Repletus es ignominia pro gloria;
bibe tu quoque, et consopire.

Circumdabit te calix dexteræ Domini,
et vomitus ignominie super gloriam tuam.

Quia iniquitas Libani operiet te,
et vastitas animalium deterrebit eos,
de sanguinibus hominum,
et iniquitate terræ, et civitatis, et omnium habitantium in ea.

Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus,
conflatile, et imaginem falsam?
quia speravit in figmento fictor ejus, ut faceret simulacra muta.

Væ qui dicit ligno : Expergiscere;
Surge, lapidi tacenti!

Numquid ipse docere poterit?
Ecce iste coopertus est auro et argento,
et omnis spiritus non est in visceribus ejus.

Dominus autem in templo sancto suo :
sileat a facie ejus omnis terra!

3. CAP. III, 1-19 : ORATIO HABACUC PROPHETÆ. — *Inscriptio* [III, 1]. *Propheta misericordiam divinam invocat* [2]. *Dominus de monte Pharan venit* [3, 4] *cum calamitatibus* [5, 6]; *turbantur populi* [7, 8] *et elementa mundi* [9-11]. *Dominus egressus in salutem populi sui gentes obstupefacit* [12, 13] *et earum duces percussit* [14, 15] *Conturbatur propheta* [16]; *omnia desolantur* [17]. *In Domino exsultandum est* [18, 19].

3 Oratio Habacuc prophetæ, pro ignorantibus.

2 Domine, audi vi auditionem tuam, et timui.
Domine, opus tuum, in medio annorum vivifica illud;
in medio annorum notum facies;
cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

3 Deus ab austro veniet,
et Sanctus de monte Pharan :
operuit cælos gloria ejus,
et laudis ejus plena est terra.
4 Splendor ejus ut lux erit,
cornua in manibus ejus;
ibi abscondita est fortitudo ejus.

5 Ante faciem ejus ibit mors;
et egrediatur diabolus ante pedes ejus.

12) Væ... in sanguinibus, Nah. 3, 1. — 16) Jer. | 3. — 3) Sanctus... Pharan, Deut. 33, 2. Lau-
2, 15, 520. | dis... terra, Num. 14, 21; Ps. 71, 19; 18, 6, 3. —

- 6 Stetit, et mensus est terram;
aspexit, et dissolvit gentes;
et contriti sunt montes sæculi,
incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.
- 7 Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ,
turbabuntur pelles terræ Madian.
- 8 Numquid in fluminibus iratus es, Domine?
aut in fluminibus furor tuus?
vel in mari indignatio tua?
qui ascendes super equos tuos,
et quadrigæ tuæ salvatio.
- 9 Suscitans suscitabis arcum tuum,
juramenta tribubus quæ locutus es;
fluvios scindes terræ.
- 10 Viderunt te, et doluerunt montes;
gurgēs aquarum transiit;
dedit abyssus vocem suam,
altitudo manus suas levavit.
- 11 Sol et luna steterunt in habitaculo suo,
in luce sagittarum tuarum ibunt,
in splendore fulgurantis hastæ tuæ.
- 12 In fremitu conculcabis terram;
in furore obstupefacies gentes.
- 13 Egressus es in salutem populi tui,
in salutem cum Christo tuo;
percussisti caput de domo impii,
denudasti fundamentum ejus usque ad collum.
- 14 Maledixisti sceptris ejus,
capiti bellatorum ejus,
venientibus ut turbo ad dispergendum me;
exultatio eorum, sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito.
- 15 Viam fecisti in mari equis tuis,
in luto aquarum multarum.
- 16 Audivi, et conturbatus est venter meus;
a voce contremuerunt labia mea.
Ingrediatur putredo in ossibus meis,
et subter me scateat:
ut requiescam in die tribulationis,
ut ascendam ad populum accinctum nostrum.
- 17 Ficus enim non florebit,
et non erit germen in vineis;
mentietur opus olivæ,
et arva non afferent cibum;
abscindetur de ovili pecus,
et non erit armentum in præsepibus.
- 18 Ego autem in Domino gaudebo;
et exultabo in Deo Jesu meo.
- 19 Deus Dominus fortitudo mea,
et ponet pedes meos quasi cervorum;
et super excelsa mea deducet me
victor in psalmis canentem.

6) Ps. 103, 32. — 10) Ex. 19, 18; Ps. 76, 17. — 11) Sol... suo, Jos. 10, 13. — 15) Ps. 76, 20;
Is. 43, 16. — 18) Is. 61, 10.

PROPHETIA SOPHONIÆ

CAP. I, 1 : PROPHETIÆ INSCRIPTIO.

1 Verbum Domini quod factum est ad filii Amariæ, filii Ezechiæ, in diebus Josiæ,
Sophoniam, filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amom, regis Judæ.

1. CAP. I, 2-18 : DIES DOMINI. — *Judicium Domini universum* [I, 2-6] *et imminens annuntiatur* [7-9]. *In die illa castigabitur Juda* [10-13] *et omnes homines horrescent* [14-18].

2 Congregans congregabo omnia a facie terræ, dicit Dominus :
3 congregans hominem et pecus,
congregans volatilia cæli et pisces maris;
et ruinæ impiorum erunt,
et disperdam homines a facie terræ, dicit Dominus.

4 Et extendam manum meam super Judam
et super omnes habitantes Jerusalem;
et disperdam de loco hoc reliquias Baal,
et nomina ædituorum cum sacerdotibus;
5 et eos qui adorant super tecta militiam cæli,
et adorant et jurant in Domino,
et jurant in Melchom;
6 et qui avertuntur de post tergum Domini,
et qui non quæsierunt Dominum,
nec investigaverunt eum.

7 Silete a facie Domini Dei,
quia juxta est dies Domini;
quia præparavit Dominus hostiam,
sanctificavit vocatos suos.
8 Et erit : in die hostiæ Domini,
visitabo super principes,
et super filios regis,
et super omnes qui induti sunt veste peregrina;
9 et visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa,
qui complent domum Domini Dei sui iniquitate et dolo.

10 Et erit in die illa, dicit Dominus,
vox clamoris a porta piscium,
et ululatus a secunda,
et contritio magna a collibus.
11 Ululate, habitatores pilæ;
conticuit omnis populus Chanaan,
disperierunt omnes involuti argento.

12 Et erit in tempore illo :
scrutabor Jerusalem in lucernis,
et visitabo super viros defixos in fæcibus suis;
qui dicunt in cordibus suis :
Non faciet bene Dominus, et non faciet male.
13 Et erit fortitudo eorum in direptionem,
et domus eorum in desertum;
et ædificabunt domos, et non habitabunt;
et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum.

1. — 1) *In diebus Josiæ*, IV Reg. 22, 1-23, 30; | 8) IV Reg. 24, 12-14; 25, 7. — 12) *Defixos...*
Jer. 1, 2. — 2) Jer. 8, 13. — 5) Jer. 19, 13. — | suis, Jer. 48, 11. — 13) Deut. 28, 30-44. —

- 14 Juxta est dies Domini magnus;
juxta est, et velox nimis;
vox dei Domini amara,
tribulabitur ibi fortis.
- 15 Dies iræ dies illa,
dies tribulationis et angustiae,
dies calamitatis et miseriae,
dies tenebrarum et caliginis,
dies nebulae et turbinis,
- 16 dies tubae et clangoris super civitates munitas,
et super angulos excelsos.
- 17 Et tribulabo homines, et ambulabunt ut caeci,
quia Domino peccaverunt;
et effundetur sanguis eorum sicut humus,
et corpora eorum sicut stercora.
- 18 Sed et argentum eorum et aurum eorum non poterit liberare eos
in die iræ Domini;
in igne zeli ejus devorabitur omnis terra,
quia consummationem cum festinatione faciet
cunctis habitantibus terram.

2. CAP. II, 1-15 : JUDICIUM DOMINI IN GENTES. — *Adhortatio ad penitentiam*
[II, 1-3]. *Judicium in Philistinos* [4-7], *in Moabitas et Ammonitas* [8-11], *in*
Æthiopes [12], *in Assyrios* [13-15].

- 2 Convenite, congregamini, gens non amabilis,
2 priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem,
antequam veniat super vos ira furoris Domini,
antequam veniat super vos dies indignationis Domini.
- 3 Quærite Dominum, omnes mansueti terræ,
qui judicium ejus estis operati;
quærite justum, quærite mansuetum,
si quomodo abscondamini in die furoris Domini.
- 4 Quia Gaza destructa erit,
et Ascalon in desertum;
Azotum in meridie ejicient,
et Accaron eradicabitur.
- 5 Vae qui habitatis funiculum maris, gens perditorum!
Verbum Domini super vos, Chanaan, terra Philistinorum;
et disperdam te; ita ut non sit inhabitator.
- 6 Et erit funiculus maris requies pastorum, et caulæ pecorum;
7 et erit funiculus ejus qui remanserit de domo Juda : ibi pascentur,
in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent,
quia visitabit eos Dominus Deus eorum,
et avertet captivitatem eorum.
- 8 Audivi opprobrium Moab,
et blasphemias filiorum Ammon,
quæ exprobraverunt populo meo,
et magnificati sunt super terminos eorum.
- 9 Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel,
quia Moab ut Sodoma erit,
et filii Ammon quasi Gomorrha,
siccitas spinarum, et acervi salis,
et desertum usque in æternum;

14) Ez. 7, 7; Joel 2, 2, 11. — 15) Jer. 30, 7;
Ez. 30, 3; 34, 12; Joel 1, 15; 2, 2; Am. 5, 18. —
18) *Argentum... Domini*, Ez. 7, 19. *In igne...*
terra, Soph. 3, 8.

2. — 3) *Quærite Dominum*, Am. 5, 4, 6. —
4) Jer. 47, 4, 5; Am. 1, 6-8; Zach. 9, 5, 6. —
7) *Quia... eorum*, Zach. 10, 3; Luc. 1, 68. *Aver-*
tet... eorum, Soph. 3, 20. — 8) Jer. 48, 27; 49, 1;
Ez. 25, 3-9. — 9) Deut. 29, 23. — 10) Is. 16, 6;

reliquiæ populi mei diripient eos,
et residui gentis meæ possidebunt illos.

10 Hoc eis eveniet pro superbia sua,
quia blasphemaverunt et magnificati sunt
super populum Domini exercituum.

11 Horribilis Dominus super eos,
et attenuabit omnes deos terræ;
et adorabunt eum viri de loco suo,
omnes insulæ gentium.

12 Sed et vos, Æthiopes, interfecti gladio meo eritis.

13 Et extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assur,
et ponet speciosam in solitudinem,
et in invium, et quasi desertum.

14 Et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestię gentium;
et onocrotalus et ericius in liminibus ejus morabuntur;
vox cantantis in fenestra,
corvus in superliminari,
quoniam attenuabo robur ejus.

15 Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia,
quæ dicebat in corde suo :
Ego sum, et extra me non est alia amplius.
Quomodo facta est in desertum, cubile bestię?
Omnis qui transit per eam sibilabit,
et movebit manum suam.

3. CAP. III, 1-8 : JUDICIUM DOMINI IN JERUSALEM. — *Civitas provocatrix et ejus principes iniqui* [III, 1-4] *propter monila divina spreta* [5-7] *in igne iræ Domini devorabuntur* [8].

3 Væ provocatrix, et redempta civitas, columba !

2 Non auditit vocem,
et non suscepit disciplinam;
in Domino non est confisa,
ad Deum suum non appropinquavit.

3 Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes;
judices ejus lupi vespere, non relinquebant in mane.

4 Prophetæ ejus vesani, viri infideles;
sacerdotes ejus polluerunt sanctum,
injuste egerunt contra legem.

5 Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem;
mane mane judicium suum dabit in lucem, et non abscondetur;
nescivit autem iniquus confusionem.

6 Disperdidi gentes,
et dissipati sunt anguli earum;
desertas feci vias eorum,
dum non est qui transeat;
desolatae sunt civitates eorum,
non remanente viro, neque ullo habitatore.

7 Dixi : Attamen timebis me,
suscipies disciplinam;
et non peribit habitaculum ejus,
propter omnia in quibus visitavi eam;
verumtamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

Jer. 48, 29-31. — 14) Is. 13, 21, 22; 34, 11-14. — 17, 23; 35, 13. — 3) Ez. 22, 27; Mich. 3, 1-11. —
15) Nah. 3, 7, 19. — 4) Jer. 23, 11; Ez. 13, 2; 3; Os. 9, 7; Mich.
3. — 2) Non suscepit disciplinam, Jer. 5, 3; 3, 11. — 6) Soph. 2, 4-15. — 8) In igne... terra

- 8 Quapropter exspecta me, dicit Dominus,
in die resurrectionis meæ in futurum ;
quia iudicium meum ut congregem gentes,
et colligam regna,
et effundam super eos indignationem meam,
omnem iram furoris mei :
in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra.
4. CAP. III, 9-20 : SALUS PROMITTITUR. — *Gentes in nomine Domini invocabunt*
[9, 10]. *Mundabitur Israel* [11-13] *et glorificabitur* [14-20].
- 9 Quia tunc reddam populis labium electum,
ut invocent omnes in nomine Domini,
et serviant ei humero uno.
- 10 Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei ;
filii dispersorum meorum deferent munus mihi.
- 11 In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis,
quibus prævaricata es in me,
quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ,
et non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.
- 12 Et derelinquam in medio tui populum pauperem et egenum ;
et sperabunt in nomine Domini.
- 13 Reliquiæ Israel non facient iniquitatem,
nec loquentur mendacium,
et non inveniatur in ore eorum lingua dolosa,
quoniam ipsi pascentur, et accubabunt,
et non erit qui exterreat.
- 14 Lauda, filia Sion ; jubila, Israel ;
lætare, et exsulta in omni corde, filia Jerusalem.
- 15 Abstulit Dominus iudicium tuum,
avertit inimicos tuos ;
rex Israel Dominus in medio tui,
non timebis malum ultra.
- 16 In die illa dicetur Jerusalem :
Noli timere ; Sion, non dissolvantur manus tuæ.
- 17 Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit ;
gaudebit super te in lætitia,
silebit in dilectione sua,
exsultabit super te in laude.
- 18 Nugas, qui a lege recesserant,
congregabo, quia ex te erant ;
ut non ultra habeas super eis opprobrium.
- 19 Ecce ego interficiam omnes qui afflixerunt te in tempore illo ;
et salvabo claudicantem,
et eam quæ ejecta fuerat congregabo ;
et ponam eos in laudem, et in nomen,
in omni terra confusionis eorum,
- 20 in tempore illo quo adducam vos,
et in tempore quo congregabo vos.
Dabo enim vos in nomen,
et in laudem omnibus populis terræ,
cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris,
dicit Dominus.

Soph. 1, 18. — 10) Ps. 67, 32; Is. 45, 14; 60, 4; 4, 4; Nah. 2, 11. — 19) Ez. 34, 16; Mich. 4, 6, 7. 66, 19, 20. — 13) *Ibi pascentur*, Mich. 5, 4. *Non erit qui exterreat*, Lev. 26, 6; Is. 17, 2; Mich. — 20) Is. 11, 12; Jer. 32, 37; Ez. 11, 17.

PROPHETIA AGGÆI

1. CAP. I, 1 — II, 1 : SERMO PRIMUS : HORTATIO AD TEMPLUM REÆDIFICANDUM. — *Introductio historica* [I, 1-3]. *Propheta dicit desidia populi in templo reædificando causam esse calamitatum quibus Judæi affliguntur* [4-11]. *Effectus adhortationis prophetæ describuntur* [I, 12 — II, 1].

- 1 **I**N anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, ad Zorobabel, filium Salathiel, ducem Juda, et ad Jesum, filium Josedec, sacerdotem magnum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit: Non- dum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:
- 4 Numquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, et domus ista deserta?
- 5 Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras.
- 6 Seminastis multum, et intulistis parum; comedistis, et non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati; operuistis vos, et non estis calefacti; et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.
- 7 Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras;
- 8 ascendite in montem, portate ligna, et ædificate domum; et acceptabilis mihi erit, et glorificabor, dicit Dominus.
- 9 Respexistis ad amplius, et ecce factum est minus; et intulistis in domum, et exsufflavi illud; quam ob causam? dicit Dominus exercituum: quia domus mea deserta est, et vos festinatis unusquisque in domum suam.
- 10 Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli ne darent rorem, et terra prohibita est ne daret germen suum;
- 11 et vocavi siccitatem super terram, et super montes, et super triticum, et super vinum, et super oleum, et quæcumque profert humus, et super homines, et super jumenta, et super omnem laborem manuum.
- 12 Et audivit Zorobabel, filius Salathiel, et Jesus, filius Josedec, sacerdos magnus, et omnes reliquæ populi, vocem Domini Dei sui, et verba Aggæi prophetæ, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos; et timuit
- 13 populus a facie Domini. Et dixit Aggæus, nuntius Domini de nuntiis Domini, populo dicens: Ego vobiscum sum, dicit Domi- nus. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel, filii Salathiel, ducis Juda, et spiritum Jesu, filii Josedec, sacerdotis magni, et spiritum reliquorum de omni populo; et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum, Dei sui.
- 14 In die vigesima et quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis.

1. — 1) *In anno ... regis*, I Esdr. 4, 24; Agg. 2, 1; Zach. 1, 1, 7. Aggæi, I Esdr. 5, 1. Zorobabel, I Par. 3, 19; I Esdr. 2, 2; Eccli. 49, 13. Jesum, I Esdr. 3, 2; Zach. 3, 1. — 3) I Esdr. 5, 1. — 4) *Domus ista deserta*, II Esdr. 2, 3, 17.

— 6) Lev. 26, 26; Deut. 28, 38; Mich. 6, 14, 15. — 12) I Esdr. 5, 2. — 13) *Ego ... Dominus*, Agg. 2, 5. — 14) *Faciebant ... sui*, I Esdr. 5, 8.

2. — 1) *In septimo ... mensis*, Lev. 23, 34, 36.

2. CAP. II, 2-10 : SERMO SECUNDUS : TEMPLI NOVI FUTURA GLORIA PRÆDICATUR.
— *Introductio historica* [II, 2]. *Modicum est novum templum* [3, 4], *sed — confortentur omnes* [5, 6]! — *magna erit gloria istius domus plus quam primæ* [7-10].

- 2 In septimo mense, vigesima et prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens :
 3 Loquere ad Zorobabel, filium Salathiel, ducem Juda, et ad Jesum, filium Josedec, sacerdotem magnum et ad reliquos populi, dicens :
 4 Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? et quid vos videtis hanc nunc? Numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?
 5 Et nunc confortare, Zorobabel, dicit Dominus; et confortare, Jesu, fili Josedec, sacerdos magne; et confortare, omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum; et facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)
 6 verbum quod pepigi vobiscum cum egrederemini de terra Ægypti; et spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere.
 7 Quia hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cælum et terram, et mare, et aridam.
 8 Et movebo omnes gentes, et veniet Desideratus cunctis gentibus; et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.
 9 Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum.
 10 Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum; et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.
3. CAP. II, 11-20 : SERMO TERTIUS : TEMPLUM ÆDIFICANTIBUS DIVINÆ BENEDICTIONES PROMITTUNTUR. — *Populo impuro* [II, 11-15] *nihil prospere succedit* [16-18]. *Restitutione templi incepta, Dominus benedictet* [19, 20].
- 11 In vigesima et quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens : Hæc dicit Dominus exercituum :
 12 Interroga sacerdotes legem, dicens : Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt : Non. Et dixit Aggæus : 14 Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, et dixerunt : Contaminabitur? Et respondit Aggæus, et 15 dixit :
 Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum; et omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt.
 16 Et nunc ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.
 17 Cum accederetis ad acervum viginti modiorum, et fierent decem; et intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, et fiebant viginti.

— 4) *Quis ... nunc*, I Esdr. 3, 12. — 5) Zach. 29, 45. — 7) Hebr. 12, 26. — 14) Lev. 5, 2; 22, 4; 8, 9. — 6) *Verbum ... Ægypti*, Ex. 19, 4-6;

18 Percussi vos vento urente, et aurugine,
et grandine omnia opera manuum vestrarum :
et non fuit in vobis qui reverteretur ad me, dicit Dominus.

19 Ponite corda vestra ex die ista, et in futurum,
a die vigesima et quarta noni mensis;
a die qua fundamenta jacta sunt templi Domini,
ponite super cor vestrum.

20 Numquid jam semen in germine est,
et adhuc vinea, et ficus,
et malogranatum, et lignum olivæ non floruit?
Ex die ista benedicam.

4. CAP. II, 21-24 : SERMO QUARTUS : DOMINUS ZOROBABEL FOVEBIT.

21 Et factum est verbum Domini secundo | dicens : Loquere ad Zorobabel, ducem 22
ad Aggæum in vigesima et quarta mensis, | Juda, dicens :

23 Ego movebo cælum pariter et terram.
Et subvertam solium regnorum,
et conteram fortitudinem regni gentium;
et subvertam quadrigam et ascensorem ejus;
et descendant equi, et ascensores eorum,
vir in gladio fratris sui.

24 In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te,
Zorobabel, fili Salathiel, serve meus, dicit Dominus;
et ponam te quasi signaculum,
quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Num. 19, 22. — 18) *Percussi ... vestrarum*, Deut. 32, 22; Am. 4, 9. *Non fuit ... ad me*, Is. 9, 13; 49, 13.
Jer. 5, 3; 15, 7; Am. 4, 6. — 19) 1 Esdr. 3, 10; Zach. 8, 9. — 22, 23) Zach. 4, 6. — 24) Eccli.

PROPHETIA ZACHARIÆ

PARS PRIOR

[I, 4 — VIII, 23.]

VISIONES ET ORACULA DE THEOCRATIA RESTITUENDA.

1. CAP. I, 1-6 : HORTATIO AD CONVERSIONEM.

1 In mense octavo, in anno secundo Darii phetam, dicens : Iratus est Dominus 2
regis, factum est verbum Domini ad Za- super patres vestros iracundia. Et dices 3
chariam, filium Barachïæ, filii Addo, pro- ad eos :

Hæc dicit Dominus exercituum :

Convertimini ad me, ait Dominus exercituum,
et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

4 Ne sitis sicut patres vestri,
ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes :

Hæc dicit Dominus exercituum :

Convertimini de viis vestris malis,
et de cogitationibus vestris pessimis;
et non audierunt, neque attenderunt ad me,
dicit Dominus.

5 Patres vestri ubi sunt?

et prophetæ numquid in sempiternum vivent?

6 Veruntamen verba mea, et legitima mea,
quæ mandavi servis meis prophetis,
numquid non comprehenderunt patres vestros,
et conversi sunt, et dixerunt :

Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis
secundum vias nostras, et secundum adinventiones nostras,
fecit nobis?

2. CAP. I, 7—VI, 15 : VISIONES NOCTURNÆ DE NOVA THEOCRATIA.

A. CAP. I, 7-17 : VISIO DE EQUITIBUS INTER MYRTETA. — *Introductio historica*
[I, 7]. *Visio describitur* [8-11]. *Angelo Domini interroganti de Jerusalem* [12]
respondentur verba consolatoria [13-15] : *Dominus urbem readificabit* [16, 17].

7 In die vigesima et quarta undecimi
mensis sabath, in anno secundo Darii,
factum est verbum Domini ad Zachariam,
filium Barachïæ, filii Addo, prophetam,
dicens :

8 Vidi per noctem : et ecce vir ascendens
super equum rufum, et ipse stabat inter
myrteta, quæ erant in profundo, et post

9 eum equi rufi, varii, et albi. Et dixi :
Quid sunt isti, domine mi? Et dixit ad me
angelus qui loquebatur in me : Ego osten-

10 dam tibi quid sint hæc. Et respondit vir

qui stabat inter myrteta, et dixit : Isti
sunt quos misit Dominus ut perambulent
terram. Et responderunt angelo Domini, 11
qui stabat inter myrteta, et dixerunt :
Perambulavimus terram, et ecce omnis
terra habitat, et quiescit. Et respondit 12
angelus Domini, et dixit : Domine exerci-
tuum, usquequo tu non misereberis Jeru-
salem, et urbium Juda, quibus iratus es?
Iste jam septuagesimus annus est. Et 13
respondit Dominus angelo qui loquebatur
in me verba bona, verba consolatoria.

1. — 1) In anno ... regis, Agg. 1, 1. Zachariam,
I Esdr. 5, 1; 6, 14. — 3) Is. 21, 12; 30, 15; 32, 6;
45, 22; Jer. 3, 1, 12, 22; Ez. 28, 30; 33, 11; Os.
14, 2; Joel 2, 12; Mal. 3, 7. — 4) Prophetæ
priores, Zach. 7, 7, 12. Convertimini ... pessimis,

Jer. 3, 12, 14, 22; Ez. 33, 11. Non audierunt ...
ad me, II Par. 36, 15, 16; Zach. 7, 11. — 6) Num-
quid ... patres, Deut. 28, 2, 15. — 8) Vidi per
noctem, Zach. 2, 1; 3, 1; 4, 1; 6, 1. — 10) Ut
perambulent terram, Zach. 6, 7. — 12) Iste ...

14 Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me : Clama, dicens :

Hæc dicit Dominus exercituum :
Zelatus sum Jerusalem et Sion zelo magno.

15 Et ira magna ego irascor super gentes opulentas,
quia ego iratus sum parum,
ipsi vero adjuverunt in malum.

16 Propterea hæc dicit Dominus :
Revertar ad Jerusalem in misericordiis;
et domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum;
et perpendicularum extendetur super Jerusalem.

17 Adhuc clama, dicens :
Hæc dicit Dominus exercituum :
Adhuc affluent civitates meæ bonis,
et consolabitur adhuc Dominus Sion,
et eliget adhuc Jerusalem.

B. CAP. I, 18-21 : VISIO DE QUATUOR CORNIBUS ET DE QUATUOR FABRIS.

18 Et levavi oculos meos, et vidi : et ecce
19 quatuor cornua. Et dixi ad angelum
qui loquebatur in me : Quid sunt hæc? Et
dixit ad me : Hæc sunt cornua quæ venti-
laverunt Judam, et Israel, et Jerusalem.
20 Et ostendit mihi Dominus quatuor fa-
21 bros. Et dixi : Quid isti veniunt facere?

Qui ait, dicens : Hæc sunt cornua quæ
ventilaverunt Judam per singulos viros, et
nemo eorum levavit caput suum; et vene-
runt isti deterrere ea, ut dejiciant cornua
gentium, quæ levaverunt cornu super ter-
ram Juda ut dispergerent eam.

C. CAP. II, 1-13 : VISIO DE URBE RESTITUTA. — *Videtur vir cum mensorum funi-
culo [II, 1, 2]. Absque muro habitabitur Jerusalem [3-5]. Fugiant captivi de medio
Babylonis, quia Dominus gentes iniquas percutiet [6-9]. Dominus ipse in Sion
vult habitare [10-13].*

2 Et levavi oculos meos, et vidi, et ecce
vir, et in manu ejus funiculus mensorum.
2 Et dixi : Quo tu vadis? Et dixit ad me : Ut
metiar Jerusalem, et videam quanta sit
latitudo ejus, et quanta longitudo ejus.
3 Et ecce angelus qui loquebatur in me
egrediebatur, et angelus alius egredieba-
4 tur in occursum ejus; et dixit ad eum :
Curre, loquere ad puerum istum, dicens :
Absque muro habitabitur Jerusalem, præ
multitudine hominum et jumentorum in
medio ejus. Et ego ero ei, ait Dominus, 5
murus ignis in circuitu, et in gloria ero in
medio ejus.
6 O, o fugite de terra aquilonis, dicit Dominus,
quoniam in quatuor ventos cæli dispersi vos, dicit Dominus.
7 O Sion! fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis;
8 quia hæc dicit Dominus exercituum :
Post gloriam misit me ad gentes quæ spoliaverunt vos;
qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei;
9 quia ecce ego levo manum meam super eos,
et erunt prædæ his qui serviebant sibi;
et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.
10 Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio,
et habitabo in medio tui, ait Dominus.
11 Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa,

est, Jer. 25, 11; Dan. 9, 2; Zach. 7, 5. — 14) Ze-
latus ... magno, Joel 2, 18; Zach. 8, 2. —
16) Revertar ad Jerusalem, Zach. 8, 3. Dominus...
in ea, I Esdr. 6, 14; Zach. 4, 9. Perpendicularum...
Jerusalem, Jer. 31, 39; Ez. 40, 3; 47, 3. —
17) Adhuc ... bonis, Zach. 2, 4. Consolabitur
Sion, Is. 51, 3, 12. Eliget ... Jerusalem, Is. 14, 1;
Zach. 2, 12.

2. — 1) Funiculus mensorum, Ez. 40, 3; Apoc.
11, 1. — 2) Zach. 1, 16. — 4) Præ ... ejus, Is.
49, 19; Jer. 31, 27. — 6) Fugite ... aquilonis,
Is. 48, 20. — 9) Erunt ... sibi, Ez. 39, 10. Cogno-
scetis ... me, Ez. 33, 33; Zach. 4, 9; 6, 15. —
10) Is. 12, 6; Soph. 3, 14, 15; Zach. 8, 3. —
11) Is. 2, 2, 3; Zach. 8, 22.

et erunt mihi in populum,
et habitabo in medio tui ;
et scies quia Dominus exercituum misit me ad te.

- 12 Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata,
et eliget adhuc Jerusalem.
13 Sileat omnis caro a facie Domini,
quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

D. CAP. III, 1-10 : VISIO DE SACERDOTIO RESTITUTO. — *Jesus, sacerdos magnus, accusatur a Satan et defenditur a Domino* [III, 1, 2], *qui eum vestibus mundi induit* [3-5] *et ei nuntiat adventum servi sui Orientis* [6-10].

- 3 Et ostendit mihi Dominus Jesus, sacerdotem magnum, stantem coram angelo Domini; et Satan stabat a dextris ejus ut
2 adversaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan: Increpet Dominus in te, Satan! et increpet Dominus in te, qui elegit Jerusalem! Numquid non iste torris est erutus de igne?
3 Et Jesus erat indutus vestibus sordidis,
4 et stabat ante faciem angeli. Qui respondit, et ait ad eos qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, et indui te mutatoriis. Et
5 dixit: Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibus; et angelus Domini stabat.
6 Et contestabatur angelus Domini Jesus, dicens:
- 7 ... Hæc dicit Dominus exercituum:
Si in viis meis ambulaveris,
et custodiam meam custodieris,
tu quoque judicabis domum meam,
et custodies atria mea,
et dabo tibi ambulantes de his qui nunc hic assistunt.
- 8 Audi, Jesu, sacerdos magne,
tu et amici tui, qui habitant coram te,
quia viri portendentes sunt:
Ecce enim ego adducam servum meum Orientem.
- 9 Quia ecce lapis quem dedi coram Jesu:
super lapidem unum septem oculi sunt;
ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum,
et auferam iniquitatem terræ illius in die una.
- 10 In die illa, dicit Dominus exercituum,
vocabit vir amicum suum subter vitem et subter ficum.

E. CAP. IV, 1-14 : VISIO DE CANDELABRO ET DE DUABUS OLIVIS. — *Describitur visio* [IV, 1-3]. *Explicatur symbolum candelabri* [+6^a, 10^b]. *Interponitur digressus de ministerio Zorobabel* [6^b-10^a]. *Explanatur symbolum duarum olivarum* [11-14].

4	Et reversus est angelus qui loquebatur	Et respondi, et aio ad angelum qui	4
	in me, et suscitavit me quasi virum qui	loquebatur in me, dicens : Quid sunt hæc,	
2	suscitatur de somno suo. Et dixit ad me :	domine mi? Et respondit angelus qui	5
	Quid tu vides? Et dixi : Vidi, et ecce can-	loquebatur in me, et dixit ad me : Numquid	
	delabrum aureum totum, et lampas ejus	nescis quid sunt hæc? Et dixi : Non,	
	super caput ipsius, et septem lucernæ ejus	domine mi. Et respondit, et ait ad me,	6
	super illud, et septem infusoria lucernis	dicens :	
3	quæ erant super caput ejus. Et duæ olivæ	Hoc est verbum Domini ad Zorobabel,	
	super illud; una a dextris lampadis, et	dicens : Non in exercitu, nec in robore, sed	
	una a sinistris ejus.	in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.	

3. — 1) *Jesum*, I Esdr. 3, 2; Zach. 6, 11. *Satan*, Job 1, 6; Ps. 108, 6. — 5) *Cidarim*, Ex. 28, 36-38. — 8) *Servum meum Orientem*, Is. 4, 2; Jer. 23, 5; 33, 15; Zach. 6, 12; Luc. 1, 78. — 9) *Lapis*, Zach. 4, 7. *Super ... sunt*, Zach. 4, 10. *Auferam ... una*, Lev. 16, 1-34.

4. — 1) *Angelus ... in me*, Zach. 1, 19, 19. *Suscitavit me*, Dan. 8, 18; 10, 9, 10. — 2) *Quid tu vides*, Jer. 1, 11, 13; Am. 7, 8; 8, 2; Zach. 5, 2. *Candelabrum*, Ex. 25, 31; *Septem lucernae*, Ex. 25, 37; Apoc. 1, 12; 4, 5. — 3) *Due oliva*, Apoc. 11, 4. — 4) — 6) *Zorobabel*, Soph. 2, 22-24. —

7 Quis tu, mons magne, coram Zorobabel?
In planum; et educet lapidem primum,
et exæquabit gratiam gratiæ ejus.

8 Et factum est verbum Domini ad me,
9 dicens: Manus Zorobabel fundaverunt
domum istam, et manus ejus perficient eam;
et scietis quia Dominus exercituum misit
10 me ad vos. Quis enim despexit dies par-
vos? Et lætabuntur, et videbunt lapidem
stanneum in manu Zorobabel.

Septem isti oculi sunt Domini, qui discur-
runt in universam terram.

Et respondi, et dixi ad eum: Quid sunt 11
duæ olivæ istæ, ad dexteram candelabri,
et ad sinistram ejus?

Et respondi secundo, et dixi ad eum: 12
Quid sunt duæ spicæ olivarum quæ sunt
juxta duo rostra aurea in quibus sunt suf-
fusoria ex auro?

Et ait ad me, dicens: Numquid nescis 13
quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine
mi. Et dixit: Isti sunt duo filii olei, qui 14
assistunt dominatori universæ terræ.

F. CAP. V, 1-4: VISIO DE VOLUME VOLANTE.

5 Et conversus sum, et levavi oculos meos,
2 et vidi, et ecce volumen volans. Et dixit
ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego
video volumen volans; longitudo ejus vi-
ginti cubitorum, et latitudo ejus decem
3 cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est
maledictio quæ egreditur super faciem
omnis terræ; quia omnis fur, sicut ibi

scriptum est, judicabitur, et omnis jurans
ex hoc similiter judicabitur. Educam il- 4
lud, dicit Dominus exercituum; et veniet
ad domum furis, et ad domum jurantis in
nomine meo mendaciter; et commorabitur
in medio domus ejus, et consumet eam, et
ligna ejus, et lapides ejus.

G. CAP. V, 5-11: VISIO DE AMPHORA. — *Explanatur symbolum amphoræ* [V, 5, 6] *et mulieris in medio ejus sedentis* [7, 8]. *Amphora in terram Sennaar deferretur* [9-11].

5 Et egressus est angelus qui loquebatur
in me, et dixit ad me: Leva oculos tuos,
6 et vide quid est hoc quod egreditur. Et
dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est am-
phora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus
eorum in universa terra.

7 Et ecce talentum plumbi portabatur, et
ecce mulier una sedens in medio amphoræ.
8 Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit
eam in medio amphoræ, et misit massam
plumbeam in os ejus.

Et levavi oculos meos, et vidi: et ecce 9
duæ mulieres egredientes; et spiritus in
alis earum, et habebant alas quasi alas
milvi, et levaverunt amphoram inter ter-
ram et cælum. Et dixi ad angelum qui 10
loquebatur in me: Quo istæ deferunt
amphoram? Et dixit ad me: Ut adi- 11
ficetur ei domus in terra Sennaar, et
stabilitur, et ponatur ibi super basem
suam.

H. CAP. VI, 1-8: VISIO DE QUATUOR QUADRIGIS. — *Describitur visio et explanatur* *symbolum* [VI, 1-5]. *Abeunt quadrigæ* [6-8].

6 Et conversus sum, et levavi oculos meos,
et vidi: et ecce quatuor quadrigæ egreden-
tes de medio duorum montium; et montes,
2 montes ærei. In quadriga prima equi
rufi, et in quadriga secunda equi nigri,
3 et in quadriga tertia equi albi, et in qua-
4 driga quarta equi varii et fortes. Et
 respondi, et dixi ad angelum qui loqueba-
tur in me: Quid sunt hæc, domine mi?
5 Et respondit angelus, et ait ad me: Isti
sunt quatuor venti cæli, qui egrediuntur
ut stent coram dominatore omnis terræ.

In qua erant equi nigri, egrediebantur 6
in terram aquilonis; et albi egressi sunt post
eos, et varii egressi sunt ad terram austri.
Qui autem erant robustissimi, exierunt, et 7
quærebant ire et discurrere per omnem
terram. Et dixit: Ite, perambulate terram;
et perambulaverunt terram. Et vocavit 8
me, et locutus est ad me, dicens: Ecce qui
egrediuntur in terram aquilonis, requies-
cere fecerunt spiritum meum in terra aqi-
lonis.

7) *Lapidem primum*, Zach. 3, 9. — 9) *Manus...*
eam, 1 Esdr. 3, 8, 10; 6, 14-16. — 10) *Septem ...*
oculi, Zach. 3, 9. — 14) *Duo filii olei*, Zach. 3, 1;
4, 6.

5. — 3) *Hæc est maledictio*, Deut. 29, 26, 27.
Omnis jurans ex hoc, Ex. 20, 7. — 4) *Jurantis...*
mendaciter, Lev. 19, 12; Zach. 8, 17; Mal. 3, 5.
6. — 2, 3) Apoc. 6, 2-8. — 7) Zach. 1, 10. —

I. CAP. VI, 9-15 : SYMBOLUM CORONÆ AURÆ JESU IMPOSITÆ.

- 9 Et factum est verbum Domini ad me, plumb Domino; et ipse portabit gloriam,
 10 dicens : Sume a transmigratione, ab et erit sacerdos super solio suo; et consi-
 Holdai, et a Tobia, et ab Idaia; et venies-
 11 tu in die illa, et intrabis domum Josiæ, liliu pacis erit inter illos duos. Et coronæ
 filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone. 14
 12 Et sumes aurum et argentum, et facies erunt Helem, et Tobia, et Idaia, et Hem,
 coronas, et pones in capite Jesu, filii Jose-
 13 dec, sacerdotis magni; et loqueris ad filio Sophoniæ, memoriale in templo Do-
 eum, dicens : Hæc ait Dominus exerci-
 14 tum, dicens : Ecce vir Oriens nomen mini. Et qui procul sunt venient, et ædi-
 ejus, et subter eum orietur, et ædificabit-
 15 templum Domino. Et ipse exstruet tem-

3. CAP. VII, 1 — VIII, 23 : DOMINUS NUNTIIS DE JEJUNIO REQUIRENTIBUS RESPONDET. — *Nuntii ad domum Dei mittuntur ut de jejunio consulant* [VII, 1-3]. *Dominus respondet non jejunium* [4-6], *sed obedientiam requiri* [7-14]. *Dominus, zelatus Sion zelo magno* [VIII, 1, 2], *ad eam reversus est* [3]. *Sion incolis replebitur* [4, 5] *et ad eam reducentur captivi* [6-8]. *Jam mutata sunt omnia* [9-13]. *De mandatis servandis* [14-17]. *Jejunia in gaudium erunt* [18, 19]. *Omnes gentes ad Jerusalem fluent* [20-23].

- 7 Et factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est casleu.
 2 Et miserunt ad domum Dei, Sarasar, et Rogommelech, et viri qui erant cum eo, ad
 3 deprecandam faciem Domini; ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum, et prophetis, loquentes : Numquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me deo, sicut jam feci multis annis?
 4 Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens : Loquere ad omnem
 5 populum terræ, et ad sacerdotes, dicens : Cum jejunaretis, et plangeretis in quinto
 6 et septimo per hos septuaginta annos, numquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, numquid non vobis
 7 comedistis et vobismetipsis bibistis? Numquid non sunt verba quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Jerusalem habitaretur, et esset opulenta, ipsa et urbes in circuitu ejus, et ad austrum, et in campestribus habitaretur?
 8 Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens : Hæc ait Dominus exercituum, dicens : Judicium verum judicate, et misericordiam et miserationes facite,
 10 unusquisque cum fratre suo. Et viduam, et pupillum, et advenam, et pauperem nolite calumniari; et malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt
 11 attendere, et averterunt scapulam recedentem, et aures suas aggravaverunt ne audirent. Et cor suum posuerunt ut ad-
 12 mantem, ne audirent legem, et verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum; et facta est indignatio magna a Domino exercituum. Et factum est, sicut locutus est et
 13 non audierunt, sic clamabant et non exaudiam, dicit Dominus exercituum. Et dis-
 14 persi eos per omnia regna quæ nesciunt; et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens; et posuerunt terram desiderabilem in desertum.
 8 Et factum est verbum Domini exercituum, dicens :
 2 Hæc dicit Dominus exercituum : Zelatus sum Sion zelo magno, et indignatione magna zelatus sum eam.
 3 Hæc dicit Dominus exercituum : Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Jerusalem; et vocabitur Jerusalem civitas veritatis, et mons Domini exercituum mons sanctificatus.
 4 Hæc dicit Dominus exercituum : Adhuc habitabunt senes et anus in plateis Jeru-

10) *Idaia*, II Esdr. 7, 39. *Sophoniæ*, IV Reg. 25, 18. — 11) *Zach.* 3, 5. — 12) *Oriens*, Zach. 3, 8. — 13) *Scietis ... vos*, Zach. 2, 9; 4, 9. *Erit ... vestri*, Deut. 30, 1-3.

7. — 1) *In anno ... regis*, Zach. 1, 1, 7. — 3) *In quinto mense*, IV Reg. 25, 8; Jer. 52, 12; Zach. 8, 19. — 5) *Septuaginta annos*, Zach. 1, 12. — 6) *Is.* 58, 4, 5. — 7) *In manu ... priorum*, Zach.

1, 4. — 9) *Is.* 1, 17; Jer. 21, 12; Mich. 6, 8. —

10) *Viduam ... calumniari*, Ex. 22, 21, 22, 25; *Is.* 1, 23; Jer. 5, 28. *Malum ... suo*, Zach. 8, 17. — 11) *Zach.* 1, 4. — 13) *Sic ... exercituum*, *Is.* 1, 15; Jer. 11, 11.

8. — 2) *Zelatus ... eam*, Zach. 1, 14, 15. —

3) *Reversus ... Sion*, Zach. 1, 16. *Habitabo ...*

5 salem, et viri baculus in manu ejus præ
multitudine dierum. Et plateæ civitatis
complebuntur infantibus et puellis, luden-
tibus in plateis ejus.

6 Hæc dicit Dominus exercituum : Si vide-
bitur difficile in oculis reliquiarum populi
hujus in diebus illis, numquid in oculis
meis difficile erit? dicit Dominus exerci-
tuum.

7 Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce
ego salvabo populum meum de terra orien-
tis, et de terra occasus solis. Et adducam
eos, et habitabunt in medio Jerusalem; et
erunt mihi in populum, et ego ero eis in
Deum, in veritate et in justitia.

9 Hæc dicit Dominus exercituum : Con-
fortentur manus vestræ, qui auditis in his
diebus sermones istos per os prophetarum,
in die qua fundata est domus Domini exerci-
tuum, ut templum ædificaretur. Siqui-
dem ante dies illos merces hominum non
erat, nec merces jumentorum erat; neque
introeunti, neque exeunti erat pax præ
tribulatione; et dimisi omnes homines,
unumquemque contra proximum suum.

11 Nunc autem non juxta dies priores ego
faciam reliquiis populi hujus, dicit Domi-
nus exercituum, sed semen pacis erit :
vineæ dabit fructum suum, et terra dabit
germen suum, et cæli dabunt rorem suum;
et possidere faciam reliquias populi hujus
universa hæc. Et erit : sicut eratis maledic-
tio in gentibus, domus Juda, et domus
Israel, sic salvabo vos, et eritis benedictio.
Nolite timere, confortentur manus vestræ.

14 Quia hæc dicit Dominus exercituum :

Sicut cogitavi ut affligerem vos, cum ad
iracundiam provocassetis patres vestri me,
dicit Dominus, et non sum misertus; sic
15 conversus cogitavi, in diebus istis, ut
benefaciam domui Juda et Jerusalem. No-
lite timere. Hæc sunt ergo verba quæ
16 facietis : Loquimini veritatem unusquisque
cum proximo suo; veritatem et judicium
pacis judicate in portis vestris. Et unus-
17 quisque malum contra amicum suum ne
cogitetis in cordibus vestris, et juramentum
mendax ne diligatis; omnia enim hæc sunt
quæ odi, dicit Dominus.

Et factum est verbum Domini exerci- 18
tuum ad me, dicens :

Hæc dicit Dominus exercituum : Jeju- 19
nium quarti, et jejuniū quinti, et jeju-
nium septimi, et jejuniū decimi erit do-
mui Juda in gaudio et lætitiā, et in
solemnitatibus præclaras. Veritatem tantum
et pacem diligite.

Hæc dicit Dominus exercituum : Usque- 20
quo veniant populi, et habitent in civitati-
bus multis; et vadant habitatores, unus
21 ad alterum, dicentes : Eamus, et deprece-
mur faciem Domini, et quæramus Domi-
num exercituum; vadam etiam ego. Et
22 venient populi multi, et gentes robustæ,
ad quærendum Dominum exercituum in
Jerusalem, et deprecandam faciem Domini.

Hæc dicit Dominus exercituum : In die- 23
bus illis, in quibus apprehendent decem
homines ex omnibus linguis gentium, et
apprehendent fimbriam viri Judæi, dicen-
tes : Ibimus vobiscum, audivimus enim
quoniam Deus vobiscum est.

PARS ALTERA

[IX, 1 — XIV, 21.]

PROPHETIÆ TUM GENTES TUM POPULUM DOMINI SPECTANTES.

1. CAP. IX, 1 — X, 1 : FELICITAS JUDA ET ISRAEL PROMITTITUR. — *Gentes finitimæ
castigabuntur* [IX, 1-7]. *Juda liberabitur* [8]. *Rex humilis et pacificus prænuntiatur*
[9, 10]. *Dominus populo suo victoriam* [11-16] *et prosperitatem dabit* [IX, 17 — X, 1].

9 Onus verbi Domini in terra Hadrach,
et Damasci requieit ejus,
quia Domini est oculus hominis et omnium tribuum Israel.

Jerusalem, Zach. 2, 10. — 8) Jer. 24, 7; 31, 33;
Ez. 11, 20; Os. 2, 24; Zach. 13, 9. — 9) *In die...*
ædificaretur, Agg. 2, 19. — 10) *Ante dies illos*,
Agg. 1, 6, 9-11; 2, 16-19. — 13) *Sic salvabo vos*,
Zach. 10, 6. *Eritis benedictio*, Gen. 12, 2, 3. —
16) Eph. 4, 25. — 17) *Unusquisque ... vestris*,

Zach. 7, 10. *Juramentum mendax*, Zach. 5, 4.
— 19) *Quarti*, Jer. 39, 2; 52, 6. *Quinti*, Jer.
52, 12. *Septimi*, Jer. 41, 1. *Decimi*, IV Reg.
25, 1; Jer. 52, 4. — 22) Zach. 2, 11. — 23) Is.
66, 18.

- 2 Emath quoque in terminis ejus, et Tyrus, et Sidon;
assumpserunt quippe sibi sapientiam valde.
- 3 Et ædificavit Tyrus munionem suam;
et coacervavit argentum quasi humum,
et aurum ut lutum platearum.
- 4 Ecce Dominus possidebit eam;
et percutiet in mari fortitudinem ejus,
et hæc igni devorabitur.
- 5 Videbit Ascalon, et timebit;
et Gaza, et dolebit nimis;
et Accaron, quoniam confusa est spes ejus;
et peribit rex de Gaza,
et Ascalon non habitabitur.
- 6 Et sedebit separator in Azoto,
et disperdam superbiam Philistinorum.
- 7 Et auferam sanguinem ejus de ore ejus,
et abominationes ejus de medio dentium ejus;
et relinquetur etiam ipse Deo nostro,
et erit quasi dux in Juda,
et Accaron quasi Jebusæus.
- 8 Et circumdabo domum meam
ex his qui militant mihi euntes et revertentes;
et non transibit super eos ultra exactor,
quia nunc vidi in oculis meis.
- 9 Exsulta satis, filia Sion;
jubila, filia Jerusalem:
ecce Rex tuus veniet tibi justus, et salvator;
ipse pauper, et ascendens super asinam
et super pullum filium asinæ.
- 10 Et disperdam quadrigam ex Ephraim,
et equum de Jerusalem;
et dissipabitur arcus belli;
et loquetur pacem gentibus,
et potestas ejus a mari usque ad mare,
et a fluminibus usque ad fines terræ.
- 11 Tu quoque in sanguine testamenti tui
emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua.
- 12 Convertimini ad munionem, vincti spei;
hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.
- 13 Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum,
implevi Ephraim;
et suscitabo filios tuos, Sion,
super filios tuos, Græcia;
et ponam te quasi gladium fortium.
- 14 Et Dominus Deus super eos videbitur,
et exhibit ut fulgur jaculum ejus;
et Dominus Deus in tuba canet,
et vadet in turbine austri.
- 15 Dominus exercituum proteget eos;
et devorabunt, et subjicient lapidibus fundæ;
et bibentes inebriabuntur quasi a vino,

9. — 2) *Assumpserunt ... valde*, Ez. 28, 25. — 3) *Coacervavit ... platearum*, Ez. 28, 1, 5. — 4) *Hæc igni devorabitur*, Ez. 28, 18. — 5) *Exsul-*
ta ... Jerusalem, Soph. 3, 14; Zach. 2, 10. *Ecce...*
asinæ, Matth. 21, 5. — 6) *Loquetur ... gentibus*,
 Mich. 5, 5. — 7) *In sanguine ... tui*, Ez. 24, 8.

- et replebuntur ut phialæ,
et quasi cornua altaris.
16 Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa,
ut gregem populi sui,
quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.
- 17 Quid enim bonum ejus est,
et quid pulchrum ejus,
nisi frumentum electorum,
et vinum germinans virgines?
- 10 Petite a Domino pluviam in tempore serotino,
et Dominus faciet nives;
et pluviam imbris dabit eis,
singulis herbam in agro.

2. CAP. X, 2 — XI, 3 : FELICITATI FUTURÆ POPULI DEI OPPONUNTUR PRÆTERITA MALA. — *Propter idololatriam et pastores iniquos oppressus est populus* [X, 2]. *Dominus duces perversos castigabit* [X, 3^b; XI, 1-3] *et beneficiis maximis Juda* [X, 3^a, 4-6] *atque Ephraim ornabit* [7-12].

- 2 Quia simulacra locuta sunt inutile,
et divini viderunt mendacium,
et somniatores locuti sunt frustra,
vane consolabantur;
idcirco abducti sunt quasi grex;
affligentur, quia non est eis pastor.
- 3 Super pastores iratus est furor meus,
et super hircos visitabo;
quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda,
et posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.
- 4 Ex ipso angulus, ex ipso paxillus,
ex ipso arcus prælii,
ex ipso egredietur omnis exactor simul.
- 5 Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio,
et bellabunt, quia Dominus cum eis;
et confundentur ascensores equorum.
- 6 Et confortabo domum Juda,
et domum Joseph salvabo;
et convertam eos, quia miserebor eorum;
et erunt sicut fuerunt quando non projeceram eos :
ego enim Dominus Deus eorum, et exaudiam eos.
- 7 Et erunt quasi fortes Ephraim,
et lætabitur cor eorum quasi a vino;
et filii eorum videbunt, et lætabuntur,
et exsultabit cor eorum in Domino.
- 8 Sibilabo eis, et congregabo illos,
quia redemi eos;
et multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.
- 9 Et seminabo eos in populis,
et de longe recordabuntur mei;
et vivent cum filiis suis, et revertentur.
- 10 Et reducam eos de terra Ægypti,
et de Assiriis congregabo eos,
et ad terram Galaad et Libani adducam eos,
et non inveniatur eis locus;

10. — 2) *Somniatores*, Jer. 23, 25. *Idcirco ...* 34, 17-21. — 6) Zach. 8, 7, 13. — 8) *Congregabo grex*, Ez. 34, 5, 6. — 3) *Super ... meus*, Ez. illos, Jer. 31, 10-12. *Multiplicabo eos*, Ez. 36, 34, 10; Zach. 11, 17. *Super hircos visitabo*, Ez. 10, 11, 37. — 10) *Non ... locus*, Is. 49, 19, 20. —

- 11 et transibit in maris freto,
et percutiet in mari fluctus,
et confundentur omnia profunda fluminis,
et humiliabitur superbia Assur,
et sceptrum Ægypti recedet.
- 12 Confortabo eos in Domino,
et in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.
- 11 Aperi, Libane, portas tuas,
et comedat ignis cedros tuas.
- 2 Ulula, abies, quia cecidit cedrus,
quoniam magnifici vastati sunt;
ululate, quercus Basan,
quoniam succisus est saltus munitus.
- 3 Vox ululatus pastorum,
quia vastata est magnificentia eorum;
vox rugitus leonum,
quoniam vastata est superbia Jordanis.

3. CAP. XI, 4-17 : GREX IN BONUM PASTOREM CONTUMAX CASTIGABITUR. — *Propositur thema* [XI, 4-6]. *Bonus pastor gregem suum diligenter protegit* [7, 8^a]. *Tadio fessus bonus pastor virgam suam primam perfringit et mercedem suam flagitat* [8^b-12]. *Contumeliis ovium affectus bonus pastor virgam suam secundam confringit* [13, 14]. *Grege malo pastori traditur* [15-17].

- 4 Hæc dicit Dominus Deus meus : Pasce
5 pecora occisionis, quæ qui possederant
occidebant, et non dolebant, et vendebant
ea, dicentes : Benedictus Dominus! divites
facti sumus; et pastores eorum non parce-
6 bant eis. Et ego non parcam ultra super
habitantes terram, dicit Dominus; ecce ego
tradam homines, unumquemque in manu
proximi sui, et in manu regis sui; et concid-
ent terram, et non eruam de manu eorum.
- 7 Et pascam pecus occisionis propter hoc,
o pauperes gregis! Et assumpsi mihi duas
virgas; unam vocavi Decorem, et alteram
8 vocavi Funiculum; et pavi gregem. Et
succidi tres pastores in mense uno, et con-
tracta est anima mea in eis, siquidem et
9 anima eorum variavit in me. Et dixi :
Non pascam vos; quod moritur, moriatur;
et quod succiditur, succidatur; et reliqui
devorent unusquisque carnem proximi sui.
- 10 Et tuli virgam meam quæ vocabatur
Decus, et abscidi eam, ut irritum facerem
foedus meum quod percussi cum omnibus
11 populis. Et in irritum deductum est in
die illa; et cognoverunt sic pauperes gre-

gis, qui custodiunt mihi, quia verbum
Domini est.

Et dixi ad eos : Si bonum est in oculis 12
vestris, offerte mercedem meam; et si non,
quiescite. Et appenderunt mercedem meam
13 triginta argenteos. Et dixit Dominus ad
me : Projice illud ad statuarium, decorum
pretium quo appetiatus sum ab eis. Et
tuli triginta argenteos, et projeci illos in
14 domum Domini, ad statuarium. Et præ-
cidi virgam meam secundam, quæ appel-
labatur Funiculus, ut dissolverem germa-
nitatem inter Judam et Israel.

Et dixit Dominus ad me : Adhuc sume 15
tibi vasa pastoris stulti. Quia ecce ego 16
suscitabo pastorem in terra, qui derelicta
non visitabit, dispersum non quæret, et
contritum non sanabit, et id quod stat non
enutriet, et carnes pinguium comedet, et
ungulas eorum dissolvit. O pastor, et 17
idolum derelinquens gregem : gladius su-
per brachium ejus, et super oculum dex-
trum ejus; brachium ejus ariditate sicca-
bitur, et oculum dexter ejus tenebrescens
obscurabitur.

11) *Transibit ... fluctus*, Is. 11, 11-15. — 12) *In nomine ejus ambulabunt*, Mich. 4, 5.

11. — 12) *Appenderunt ... argenteos*, Ex. 21, 32; Matth. 26, 15. — 13) *Pretium ... ab eis*, Matth. 27, 9.

4. CAP. XII, 1 — XIII, 6 : ISRAEL VICTORIÆ ET PURIFICATIO. — *Gentes frustra Juda oppugnant et Jerusalem obsident [XII, 1-3]. Hostes Sion a Domino percutiuntur [4]. Duces Juda in Domino confortati [5] omnes populos in circuitu devorant [6]. Dominus terram Israel et Jerusalem tuelur [7, 8]. Spiritu gratiæ super domum David effuso, habitatores urbis ad Dominum revertuntur [9, 10^a] et peccata sua penitendo corrigunt [10^b-14]. Mundatur civitas [XIII, 1], e qua tolluntur idola et pseudoprophetæ [2-6].*

12 Onus verbi Domini super Israel.

Dicit Dominus extendens cælum, et fundans terram,
et fingens spiritum hominis in eo :

2 Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ
omnibus populis in circuitu;
sed et Juda erit in obsidione contra Jerusalem.

3 Et erit : in die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis;
omnes qui levabunt eam concisione lacerabuntur,
et colligentur adversus eam omnia regna terræ.

4 In die illa, dicit Dominus,
percutiam omnem equum in stuporem,
et ascensorem ejus in amentiam;
et super domum Juda aperiam oculos meos,
et omnem equum populorum percutiam cæcitate.

5 Et dicent duces Juda in corde suo :
Confortentur mihi habitatores Jerusalem
in Domino exercituum, Deo eorum !

6 In die illa ponam duces Juda
sicut caminum ignis in lignis,
et sicut facem ignis in fœno,
et devorabunt ad dexteram et ad sinistram omnes populos in circui
et habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7 Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio,
ut non magnifice gloriatur domus David,
et gloria habitantium Jerusalem contra Judam.

8 In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem ;
et erit qui offenderit ex eis in die illa quasi David,
et domus David quasi Dei,
sicut angelus Domini in conspectu eorum.

9 Et erit in die illa :
quæram contere omnes gentes quæ veniunt contra Jerusalem.

10 Et effundam super domum David
et super habitatores Jerusalem
spiritum gratiæ et precum;
et aspicient ad me quem confixerunt;
et plangent eum planctu quasi super unigenitum,
et dolebunt super eum,
ut doleri solet in morte primogeniti.

11 In die illa magnus erit planctus in Jerusalem,
sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.

12 Et planget terra ; familiæ et familiæ seorsum :
familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum ;

12. — 1) *Onus*, Neh. 1, 1. — 2) *Juda ... Jerusalem*, Zach. 14, 14. — 3) *Colligentur ... terræ*, Mich. 6, 11; 14, 2. — 4) *Aspicient ... confixerunt*, Joan. 19, 37. — 5) IV Reg. 23, 29, 30; II Par. 35, 22-24.

- 13 familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum;
 familiæ domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum;
 familiæ Semei seorsum, et mulieres eorum seorsum;
 14 omnes familiæ reliquæ,
 familiæ et familiæ seorsum, et mulieres eorum seorsum.

13 In die illa erit fons patens
 domui David et habitantibus Jerusalem,
 in ablutionem peccatoris et menstruatæ.

2 Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum,
 disperdam nomina idolorum de terra,
 et non memorabuntur ultra;
 et pseudopphetas, et spiritum immundum auferam de terra.

3 Et erit cum prophetaverit quispiam ultra,
 dicent ei pater ejus et mater ejus, qui genuerunt eum :
 Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini;
 et configent eum pater ejus et mater ejus, genitores ejus,
 cum prophetaverit.

4 Et erit : in die illa confundentur prophetae,
 unusquisque ex visione sua cum prophetaverit;
 nec operientur pallio saccino, ut mentiantur;
 5 sed dicet : Non sum propheta;
 homo agricola ego sum,
 quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6 Et dicetur ei : Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?
 Et dicet : His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.

5. CAP. XIII, 7-9 : GREX CUM PASTORE PERCUTITUR.

- 7 Fræmea, suscitare super pastorem meum, relinquetur in ea. Et ducam tertiam par- 9
 et super virum cohærentem mihi, dicit tem per ignem, et uram eos sicut uritur
 Dominus exercituum; percutite pastorem, et argentum, et probabo eos sicut probatur
 et dispergentur oves; et convertam manum aurum. Ipse vocabit nomen meum, et ego
 8 meam ad parvulos. Et erunt in omni exaudiam eum. Dicam : Populus meus es;
 terra, dicit Dominus : partes duæ in ea et ipse dicet : Dominus Deus meus.
 dispergentur, et deficient; et tertia pars

6. CAP. XIV, 1-21 : GENTES A DOMINO PERCUTIUNTUR; JERUSALEM SANCTIFI-
 CATUR. — *Gentes Jerusalem expugnant et media pars civitatis in captivitatem*
egreditur [XIV, 1, 2]. *Dominus pro populo suo præliatur ut effugere possit* [3-5].
Dies una erit dies illa [6, 7]. *Describitur messianica prosperitas* [8-11]. *Gentes*
partim destruuntur [12-15], *partim Dominum agnoscunt* [16-19]. *Jerusalem san-*
ctificatur [20, 21].

- 14 Ecce venient dies Domini, et dividuntur contra Jerusalem ad orientem; et scin-
 2 spolia tua in medio tui. Et congregabo detur mons Olivarum ex media parte sui
 omnes gentes ad Jerusalem in prælium; et ad orientem et ad occidentem, prærupto
 et capietur civitas, et vastabuntur domus, et grandi valde; et separabitur medium mon-
 et mulieres violabuntur; et egredietur media tis ad aquilonem, et medium ejus ad meri-
 pars civitatis in captivitatem, et reliquum diem. Et fugietis ad vallem montium 5
 populi non auferetur ex urbe.
 3 Et egredietur Dominus, et præliabitur eorum, quoniam conjungetur vallis mon-
 contra gentes illas, sicut præliatus est in tium usque ad proximum; et fugietis sicut
 4 die certaminis. Et stabunt pedes ejus in fugistis a facie terræmotus in diebus
 die illa super montem Olivarum, qui est Ozîæ, regis Juda; et veniet Dominus Deus
 meus, omnesque sancti cum eo.

13. — 3) Deut. 18, 20. — 5) Am. 7, 14. —
 7) Super pastorem meum, Zach. 11, 4-14. Per-
 cute ... oves, Matth. 26, 31; Marc. 14, 27. —
 8) Tertia pars, Zach. 14, 2. — 9) Dicam ... meus,

Ez. 11, 20; Os. 2, 24; Zach. 8, 8.

14. — 2) Reliquum ... ex urbe, Zach. 13, 8. —
 5) Terræmotus, Am. 1, 1. Veniet ... meus, Matth.
 16, 27. Omnesque sancti, Deut. 33, 2; Dan. 7, 10. —

- 6 Et erit in die illa : non erit lux, sed
 7 frigus et gelu. Et erit dies una quæ nota
 est Domino, non dies neque nox ; et in
 8 tempore vesperi erit lux. Et erit in die
 illa : exibunt aquæ vivæ de Jerusalem ;
 medium earum ad mare orientale, et me-
 9 dium earum ad mare novissimum ; in
 æstate et in hieme erunt. Et erit Domi-
 nus rex super omnem terram : in die illa
 erit Dominus unus, et erit nomen ejus
 10 unum. Et revertetur omnis terra usque
 ad desertum, de colle Remmon ad austrum
 Jerusalem ; et exaltabitur, et habitabit in
 loco suo, a porta Benjamin usque ad locum
 portæ prioris, et usque ad portam angulo-
 rum, et a turre Hananeel usque ad torcu-
 11 laria regis. Et habitabunt in ea, et
 anathema non erit amplius, sed sedebit
 Jerusalem secura.
 12 Et hæc erit plaga qua percutiet Domi-
 nus omnes gentes quæ pugnaverunt adver-
 sus Jerusalem : Tabescet caro uniuscujus-
 que stantis super pedes suos ; et oculi ejus
 contabescent in foraminibus suis, et lingua
 eorum contabescet in ore suo.
 13 In die illa erit tumultus Domini ma-
 gnus in eis ; et apprehendet vir manum
 proximi sui, et conseretur manus ejus super
 14 manum proximi sui. Sed et Judas pugna-
 bit adversus Jerusalem ; et congregabun-

tur divitiæ omnium gentium in circuitu,
 aurum, et argentum, et vestes multæ
 satis.

Et sic erit ruina equi, et muli, et cameli, 15
 et asini, et omnium jumentorum quæ fue-
 rint in castris illis, sicut ruina hæc.

Et omnes qui reliqui fuerint de universis 16
 gentibus quæ venerunt contra Jerusalem,
 ascendent ab anno in annum ut adorent
 Regem, Dominum exercituum, et celebrent
 festivitatem tabernaculorum. Et erit : 17
 qui non ascenderit de familiis terræ ad
 Jerusalem, ut adoret Regem, Dominum
 exercituum, non erit super eos imber.
 Quod et si familia Ægypti non ascenderit 18
 et non venerit, nec super eos erit ; sed erit
 ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes
 quæ non ascenderint ad celebrandam festi-
 vitatem tabernaculorum. Hoc erit pecca- 19
 tum Ægypti, et hoc peccatum omnium
 gentium quæ non ascenderint ad celebra-
 dam festivitatem tabernaculorum.

In die illa, erit quod super frenum equi 20
 est, sanctum Domino ; et erunt lebetes in
 domo Domini quasi phialæ coram altari.
 Et erit omnis lebes in Jerusalem et in Juda 21
 sanctificatus Domino exercituum ; et ve-
 nient omnes immolantes, et sument ex eis,
 et coquent in eis ; et non erit mercator ul-
 tra in domo Domini exercituum in die illo.

7) Quæ ... Domino, Matth. 24, 36; Marc. 13, 32;
 Act. 1, 7. — 8) Exibunt ... Jerusalem, Ez. 47,
 1-8; Joel 3, 18; Zach. 13, 1; Apoc. 22, 1. —

10) Habitabit ... suo, Zach. 12, 6. — 11) Anathe-
 ma ... amplius, Apoc. 22, 3. — 16) Festivitatem
 tabernaculorum. Lev. 23, 30-43.

PROPHETIA MALACHIAE

CAP. I, 1 : INSCRIPTIO LIBRI.

1 Onus verbi Domini ad Israel in manu Malachiae.

1. CAP. I, 2-5 : REVOCATUR PECULIARIS CARITAS DOMINI IN ISRAEL.

2 Dilexi vos, dicit Dominus, et dixistis : aedificabimus quæ destructa sunt; hæc
In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob? dicit Dominus; et dilexi
3 Jacob, Esau autem odio habui, et posui montes ejus in solitudinem, et hereditatem
4 ejus in dracones deserti. Quod si dixerit Idumæa : Destructi sumus, sed revertentes
aedificabimus quæ destructa sunt; hæc dicit Dominus exercituum : Isti aedificabunt, et ego destruam; et vocabuntur termini impietatis, et populus cui iratus est Dominus usque in æternum. Et oculi 5 vestri videbunt, et vos dicetis : Magnificetur Dominus super terminum Israel.

2. CAP. I, 6-14 : SACERDOTES OB NEGLECTUM CULTUM EXPROBRANTUR. — *Sacerdotes victimas pollutas Domino offerunt* [I, 6-9] : *melius esset sacrificia tollere* [10]. *Juge et universum sacrificium* [11] *opponitur sacerdotum dolo* [12-14].

6 Filius honorat patrem, et servus domini suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? et si Dominus ego sum, ubi est timor meus? dicit Dominus exercituum. Ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, et dixistis : In quo despeximus
7 nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, et dicitis : In quo polluimus te? In eo quod dicitis : Mensa Domini despecta est. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? et si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si, susceperit faciem tuam dicit
8 Dominus exercituum. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri (de manu enim vestra factum est hoc), si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.
9 Quis est in vobis qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Non est
mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque 11 ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus; et in omni loco sacrificatur, et offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Et vos pol- 12 luistis illud in eo quod dicitis : Mensa Domini contaminata est; et quod superponitur contemptibile est, cum igne qui illud devorat. Et dixistis : Ecce de labo- 13 re, et exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, et intulistis de rapinis claudum et languidum, et intulistis munus : numquid suscipiam illud de manu vestra? dicit Dominus. Maledictus dolosus qui 14 habet in grege suo masculum, et votum faciens, immolat debile Domino : quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum horribile in gentibus.

3. CAP. II, 1-9 : SACERDOTES PÆNAS DABUNT. — *Dominus sacerdotibus infidelibus maledicit* [II, 1-3]. *De fœdere levitico servando* [4-7]. *Sacerdotes pactum Levi irritum fecerunt* [8, 9].

2 Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacer-
2 dotes. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam
3 non posuistis super cor. Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum. Et scietis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum. Pactum meum fuit cum 5 eo vitæ et pacis; et dedi ei timorem, et

1. — 1) Onus, Neh. 1, 1. — 2) Dilexi vos, Deut. 7, 8. — 3) Dilexi ... habui, Rom. 9, 13. — 6) Filius ... patrem, Ex. 20, 12. — 8) Lev. 22, 20-24. — 11) Ab ortu ... in gentibus, Ps. 112, 3.

— 14) Maledictus ... Domino, Lev. 22, 19, 21.

2. — 2) Lev. 26, 14, 16; Deut. 28, 15, 22. — 4) Pactum ... Levi, Num. 25, 12, 13. — 6) Lex ...

timuit me, et a facie nominis mei pavebat.
 6 Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas
 non est inventa in labiis ejus; in pace et in
 æquitate ambulavit mecum, et multos aver-
 7 tit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis
 custodient scientiam, et legem requirent ex
 ore ejus, quia angelus Domini exercituum

est. Vos autem recessistis de via, et scan-
 dalizastis plurimos in lege; irritum fecistis
 pactum Levi, dicit Dominus exercituum.
 Propter quod et ego dedi vos contempti- 9
 biles, et humiles omnibus populis, sicut
 non servastis vias meas, et accepistis fa-
 ciem in lege.

4. CAP. II, 10-16 : DUPLEX CRIMEN JUDÆIS OBJICITUR. — *Judæi illegitima ineunt conjugia* [II, 10-12] *et matrimonia solvunt* [13-16].

10 Numquid non pater unus omnium no-
 strum? numquid non Deus unus creavit
 nos? Quare ergo despicit unusquisque no-
 strum fratrem suum, violans pactum pa-
 11 trum nostrorum? Transgressus est Juda,
 et abominatio facta est in Israel et in Jeru-
 salem, quia contaminavit Juda sanctifica-
 tionem Domini, quam dilexit, et habuit
 12 filium dei alieni. Disperdit Dominus vi-
 rum qui fecerit hoc, magistrum et discipu-
 lum, de tabernaculis Jacob, et offerentem
 13 munus Domino exercituum. Et hoc rur-
 sum fecistis : operiebatis lacrymis altare
 Domini, fletu, et mugitu, ita ut non respi-

ciam ultra ad sacrificium, nec accipiam
 placabile quid de manu vestra. Et dixi- 14
 stis : Quam ob causam? Quia Dominus
 testificatus est inter te et uxorem pubertatis
 tuæ, quam tu despexisti; et hæc particeps
 tua, et uxor fœderis tui. Nonne unus 15
 fecit, et residuum spiritus ejus est? Et
 quid unus quærit, nisi semen Dei? Custodi-
 te ergo spiritum vestrum, et uxorem
 adolescentiæ tuæ noli despiciere. Cum 16
 odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus
 Israel; operiet autem iniquitas vestimen-
 tum ejus, dicit Dominus exercituum. Custodi-
 te spiritum vestrum, et nolite despiciere.

5. CAP. II, 17 — IV, 6 : DIES DOMINI. — *Impie loquuntur Judæi* [II, 17]. *Dominus angelum suum mittit et venit ipse* [III, 1]. *Dominus in judicio filios Levi purgabit* [2-4] *et populum mundabit* [5]. *Tunc omnes decimæ ad templum afferentur* [6-10^a] *et terra florebit* [10^b-12]; *Dominus finem anxietatis servorum suorum faciet* [13-17], *impios castigando* [III, 18 — IV, 1] *et justis fovendo* [2-4]; *ante diem illam revertetur Elias* [5, 6].

17 Laborare fecistis Dominum in sermoni-
 bus vestris, et dixistis : In quo eum feci-
 mus laborare? In eo quod dicitis : Omnis
 qui facit malum bonus est in conspectu
 Domini, et tales ei placent; aut certe ubi
 est Deus judicii?

testis velox maleficis, et adulteris, et per-
 juris, et qui calumniantur mercedem mercenari-
 i, viduas et pupillos, et opprimunt peregrinum,
 nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

Ego enim Dominus, et non mutor; et 6
 vos, filii Jacob, non estis consumpti. A 7
 diebus enim patrum vestrorum recessistis
 a legitimis meis, et non custodistis : rever-
 timini ad me, et revertar ad vos, dicit
 Dominus exercituum. Et dixistis : In quo
 revertemur? Si affiget homo Deum, quia 8
 vos configitis me? Et dixistis : In quo con-
 figimus te? In decimis et in primitiis. Et 9
 in penuria vos maledicti estis, et me vos
 configitis gens tota. Inferre omnem deci- 10
 mam in horreum, et sit cibus in domo mea;
 et probate me super hoc, dicit Dominus :
 si non aperuero vobis cataractas cæli, et
 effludero vobis benedictionem usque ad
 abundantiam; et increpabo pro vobis 11
 devorantem; et non corrumpet fructum

3 Ecce ego mitto angelum meum, et præ-
 parabit viam ante faciem meam; et statim
 veniet ad templum suum Dominator quem
 vos quæritis, et angelus testamenti quem
 vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exer-
 2 citum. Et quis poterit cogitare diem
 adventus ejus, et quis stabit ad videndum
 eum? Ipse enim quasi ignis conflans, et
 3 quasi herba fullonum; et sedebit conflans,
 et emundans argentum; et purgabit filios
 Levi, et colabit eos quasi aurum et quasi
 argentum, et erunt Domino offerentes sacri-
 4 ficia in justitia. Et placebit Domino sacri-
 ficiis Juda et Jerusalem, sicut dies sæculi,
 et sicut anni antiqui.

5 Et accedam ad vos in judicio, et ero

ejus, Deut. 33, 9, 10. — 7) Lev. 10, 11; Deut. 17, 9; Agg. 2, 12. — 10) *Numquid ... nos*, Matth. 23, 9; Eph. 4, 6. — 11) *Habuit ... alieni*, Ex. 34, 16; Deut. 7, 3, 4; 1 Esdr. 9, 2; 11 Esdr. 13, 25; Ps. 105, 35. — 15) *Nonne unus fecit*, Gen. 2, 7, 22.

3. — 1) *Ecce ... meam*, Matth. 11, 10; Marc. 1, 2; Luc. 1, 17; 7, 27. *Præparabit ... meam*, Is. 40, 3. — 3) Is. 1, 25; Zach. 13, 9. — 7) *A diebus ... custodistis*, Act. 7, 51. *Revertimini ... ad*

terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in
12 agro, dicit Dominus exercituum. Et bea-
tos vos dicent omnes gentes; eritis enim
vos terra desiderabilis, dicit Dominus
exercituum.

13 Invaluerunt super me verba vestra, dicit
14 Dominus. Et dixistis : Quid locuti su-
mus contra te? Dixistis : Vanus est qui
servit Deo; et quod emolumentum quia
custodivimus præcepta ejus, et quia ambu-
lavimus tristes coram Domino exercituum?

15 Ergo nunc beatos dicimus arrogantes;
siquidem ædificati sunt facientes impieta-
tem, et tentaverunt Deum, et salvi facti

16 sunt. Tunc locuti sunt timentes Domi-
num, unusquisque cum proximo suo; et
attendit Dominus, et audivit, et scriptus
est liber monumenti coram eo timentibus
Dominum, et cogitantibus nomen ejus.

17 Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in
die qua ego facio, in peculium; et parcam
eis, sicut parcat vir filio suo servienti sibi.

18 Et convertemini, et videbitis quid sit inter

justum et impium; et inter servientem Deo
et non servientem ei.

Ecce enim dies veniet succensa quasi 4
caminus; et erunt omnes superbi et omnes
facientes impietatem stipula; et inflamma-
bit eos dies veniens, dicit Dominus exer-
citus, quæ non derelinquet eis radicem
et germen.

Et orietur vobis timentibus nomen meum 2
Sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus; et
egrediemini, et salietis sicut vituli de ar-
mento. Et calcabitis impios, cum fuerint
cinis sub planta pedum vestrorum, in die
qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

Mementote legis Moysi, servi mei, quam 4
mandavi ei in Horeb ad omnem Israel,
præcepta et judicia.

Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, 5
antequam veniat dies Domini magnus et
horribilis. Et convertet cor patrum ad
filios, et cor filiorum ad patres eorum; ne
forte veniam, et percutiam terram anathe-
mate.

vos, Is. 30, 15; Zach. 1, 3. — 14) Job 21, 15. —
15) Job 21, 7-13.

4. — 1) Ex. 20, 1-17. — 5) Matth. 11, 14; 17,
11-13; Marc. 9, 10; Luc. 1, 17. — 6) Convertet...
eorum, Eccli 48, 10; Luc. 1, 17.

LIBER I MACHABÆORUM

INTRODUCTIO

[I, 1-40.]

DE NOVO RERUM STATU POST ALEXANDRI MORTEM EXORTO.

- 1 T factum est, postquam percussit Alexander Philippi, Macedo, qui primus regnavit in Græcia, egressus de terra Cethim, Darium, regem Persarum et Medorum, constituit prælia multa, et obtinuit omnium munitiones, et interfecit reges terræ; et pertransiit usque ad fines terræ, et accepit spolia multitudinis gentium, et siluit terra in conspectu ejus. Et congregavit virtutem, et exercitum fortem nimis; et exaltatum est, et elevatum cor ejus; et obtinuit regiones gentium et tyrannos, et facti sunt illi in tributum. Et post hæc decedit in lectum, et cognovit quia moreretur. Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti a juventute, et divisit illis regnum suum cum adhuc viveret. Et regnavit Alexander annis duodecim, et mortuus est. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo; et imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, et filii eorum post eos annis multis; et multiplicata sunt mala in terra.

PARS PRIMA

[I, 44 — II, 70.]

MATHATHIAS JUDÆOS AD REBELLIONEM INCITAT.

1. CAP. I, 11-16 : ANTIOCHUS EPIPHANES REGNUM CAPESSIT; GENTILIS CONVERSATIO IN PALÆSTINAM INTRODUCITUR.
- 11 Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses; et regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum.
- 12 In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes : Eamus, et disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt, quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.
- 13 Et bonus visus est sermo in oculis eorum.
- 14 Et destinaverunt aliqui de populo, et abierunt ad regem; et dedit illis potestatem ut facerent justitiam Gentium. Et ædificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundum leges nationum, et fecerunt sibi præputia, et recesserunt a testamento sancto, et juncti sunt nationibus, et venundati sunt ut facerent malum.
2. CAP. I, 17-42 : JERUSALEM ET TEMPLUM DIRIPIUNTUR. — *Antiochus, post victoriam ex Ægyptiis relata[m] [I, 17-20], Jerosolymam ascendit et templum diripit [21-25]. Luget Israel [26-29]. Post duos annos princeps tributorum Jerusalem venit et urbem diripit [30-34]. Syri in civitate David presidium collocant [35-39]. Civitas desolatur [40-42].*
- Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, et cepit regnare in terra Ægypti, ut regnaret super duo regna. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, et elephantis, et equitibus, et

1. — 11) *Antiochus illustris*, II Mach. 2, 21; 4, 7; 10, 9, 13. — 12) *Filii iniqui*, I Mach. 6, 21; 7, 5; 9, 23; 10, 61. — 14) *Abierunt ad regem*,

II Mach. 4, 7-10. — 15) II Mach. 4, 9, 12. — 17-20) II Mach. 5, 1-10. — 19) *Ptolemæum*,

19 copiosa navium multitudine; et constituit bellum adversus Ptolemæum, regem Ægypti, et veritus est Ptolemæus a facie ejus, et fugit, et ceciderunt vulnerati multi.

20 Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti, et accepit spolia terræ Ægypti.

21 Et convertit Antiochus, postquam percussit Ægyptum in centesimo et quadragesimo tertio anno, et ascendit ad Israel.

22 Et ascendit Jerosolymam in multitudine gravi. Et intravit in sanctificationem cum superbia; et accepit altare aureum, et candelabrum luminis, et universa vasa ejus, et mensam propositionis, et libatoria, et phialas, et mortariola aurea, et velum, et coronas, et ornamentum aureum quod in facie templi erat; et comminuit omnia.

24 Et accepit argentum, et aurum, et vasa concupiscibilia; et accepit thesauros occultos quos invenit, et sublatis omnibus, abiit in terram suam. Et fecit cædem hominum, et locutus est in superbia magna.

26 Et factus est planctus magnus in Israel, et in omni loco eorum; et ingemuerunt principes et seniores, virgines et juvenes infirmati sunt, et speciositas mulierum immutata est. Omnis maritus sumpsit lamentum, et quæ sedebant in thoro maritali lugebant; et commota est terra super habitantes in ea, et universa domus Jacob induit confusionem.

29 Et post duos annos dierum, misit rex principem tributorum in civitates Juda, et venit Jerusalem cum turba magna. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo; et crediderunt ei. Et irruit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna, et perdidit populum multum ex Israel.

33 Et accepit spolia civitatis, et succendit eam igni; et destruxit domos ejus, et muros ejus in circuitu; et captivas duxerunt mulieres, et natos et pecora possederunt.

35 Et ædificaverunt civitatem David muro magno et firmo, et turribus firmis, et facta est illis in arcem; et posuerunt illic gentem peccatricem, viros iniquos, et convulnerunt in ea; et posuerunt arma, et escas; et congregaverunt spolia Jerusalem, et reposuerunt illic; et facti sunt in laqueum magnum. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, et in diabolum malum in Israel, et effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, et con-

taminaverunt sanctificationem. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos; et facta est habitatio exterorum, et facta est externa semini suo; et nati ejus reliquerunt eam. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo; dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum. Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus, et sublimitas ejus conversa est in luctum.

3. CAP. I, 43-67: PERSECUTIO IN JUDÆA SÆVIT. — *Antiochus edicit ut gentilis cultus in locum religionis Judæorum supponatur in templo et in urbibus Palestinæ [I, 43-54]. Multi Judæi legem Domini derelinquunt [55, 56]. Edictum efficitur [57-64]. Non pauci e Judæis eligunt magis mori quam peccare [65-67].*

Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, et relinqueret unusquisque legem suam. Et consenserunt omnes gentes secundum verbum regis Antiochi; et multi ex Israel consenserunt servituti ejus, et sacrificaverunt idolis, et coinquinaverunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem et in omnes civitates Juda, ut sequerentur leges gentium terræ; et prohiberent holocausta, et sacrificia, et placationes fieri in templo Dei, et prohiberent celebrari sabbatum et dies solemnes; et jussit coinquinari sancta, et sanctum populum Israel; et jussit ædificari aras, et templa, et idola, et immolari carnes suillas, et pecora communia; et relinquere filios suos incircumcisos, et coinquinari animas eorum in omnibus immundis et abominationibus, ita ut obliviscerentur legem, et immutarent omnes justificationes Dei; et quicumque non fecissent secundum verbum regis Antiochi, morerentur. Secundum omnia verba hæc scripsit omni regno suo, et præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, et fecerunt mala super terram; et effugaverunt populum Israel in abditis, et in absconditis fugitivorum locis.

Die quinta decima mensis casleu, quinto

I Mach. 10, 51; II Mach. 4, 21; 9, 29. — 21-28) II Mach. 5, 11-21. — 23) *Altare aureum*, Ex. 30, 1-3. *Candelabrum*, Ex. 25, 31-37. *Mensam propositionis*, Ex. 25, 23-30. *Velum*, Ex. 26, 31-33. — 24) *Accipit ... concupiscibilia*, I Mach. 2, 9. *Thesaurus occultos*, II Mach. 3, 10-12. — 30-42) II Mach. 5, 24-27. — 35) *Civitatem David*,

II Reg. 5, 7; I Par. 11, 5; I Mach. 7, 32. *In arcem*, I Mach. 3, 45; 4, 2, 41; 6, 18, 26, 32; 9, 52. — 40, 41) Tob. 2, 6; Am. 8, 10; I Mach. 3, 45; 4, 38. — 43-67) II Mach. 6, 1-11. — 51) *Relinquere ... incircumcisos*, II Mach. 6, 10. — 57) *Ædificavit ... Dei*, I Mach. 6, 7. —

et quadragesimo et centesimo anno, ædificavit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei; et per universas civitates Juda in circuitu edificaverunt aras; et ante januas domorum, et in plateis incendebant thura, et sacrificabant; et libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos; et apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, et quicumque observabat legem Domini, secundum edictum regis trucidabant eum.

61 In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inveniebatur in omni mense et mense in civitatibus. Et quinta et vigesima die mensis, sacrificabant super aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circumcidebant filios suos trucidabantur, secundum jussum regis Antiochi; et suspendebant pueros a cervicibus per universas domos eorum, et eos qui circumciderant illos trucidabant. Et multi de populo Israel definierunt apud se ut non manducarent immunda, et elegerunt magis mori quam cibis coinquinari immundis; et noluerunt infringere legem Dei sanctam; et trucidati sunt, et facta est ira magna super populum valde.

4. CAP. II, 1-14 : MATHATHIAS ET EJUS FILII MALA ISRAEL COMPLORANT.

2 In diebus illis surrexit Mathathias, filius Joannis, filii Simonis, sacerdos ex filiis Joarib, ab Jerusalem, et consedit in monte 2 Modin. Et habebat filios quinque : Joannem, qui cognominabatur Gaddis, et 3 Simonem, qui cognominabatur Thasi; et 4 Judam, qui vocabatur Machabæus; et Eleazarum, qui cognominabatur Abaron; et Jonathan, qui cognominabatur Apphus. 5 Hi viderunt mala quæ fiebant in populo 6 Juda et in Jerusalem. Et dixit Mathathias : Væ mihi ! ut quid natus sum videre contritionem populi mei, et contritionem civitatis sanctæ, et sedere illic, cum datur in manibus inimicorum ? Sancta in manu extraneorum facta sunt; templum ejus sicut 7 homo ignobilis. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt; trucidati sunt senes ejus in plateis, et juvenes ejus ceciderunt in gladio 8 inimicorum. Quæ gens non hereditavit regnum ejus, et non obtinuit spolia ejus ? 9 Omnis compositio ejus ablata est; quæ erat 10 libera facta est ancilla. Et ecce sancta nostra, et pulchritudo nostra, et claritas nostra desolata est, et coinquinaverunt ea 11 gentes. Quo ergo nobis adhuc vivere ?

Et scidit vestimenta sua Mathathias, et filii ejus; et operuerunt se ciliciis, et planxerunt valde.

5. CAP. II, 15-26 : MATHATHIAS IN CIVITATE MODIN. — *Mathathias et ejus filii contra edictum regis constanter stant* [II, 15-22]. *Mathathias quendam Judæum apostatam ante aram Modin occidit et aram ipsam destruit* [23-26].

Et venerunt illuc qui missi erant a rege Antiocho, ut cogerent eos qui confugerant in civitatem Modin immolare, et accendere thura, et a lege Dei discedere. Et multi de populo Israel consentientes accesserunt ad eos, sed Mathathias et filii ejus constanter steterunt. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathias : Princeps, et clarissimus, et magnus es in hac civitate, et ornatus filiis et fratribus; ergo accede prior, et fac jussum regis, sicut fecerunt omnes gentes, et viri Juda, et qui remanserunt in Jerusalem; et eris tu, et filii tui, inter amicos regis, et amplificatus auro et argento, et muneribus multis. Et respondit Mathathias, et dixit magna voce : Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque a servitute legis patrum suorum, et consentiat mandatis ejus; ego, et filii mei, et fratres mei, obediemus legi patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus ! non est nobis utile relinquere legem et justitias Dei. Non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via. Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundum jussum regis; et vidit Mathathias, et doluit, et contremuerunt renēs ejus; et accensus est furor ejus secundum judicium legis, et insiliens trucidavit eum super aram. Sed et virum quem rex Antiochus miserat, qui cogeat immolare, occidit in ipso tempore; et aram destruxit, et zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamri, filio Salomi.

6. CAP. II, 27-48 : INITIA BELLII SANCTI. — *Mathathias cum multis Judæis in montes fugit* [II, 27-30]. *Plures, nolentes sabbatis bellare, a Syris trucidantur* [31-38]. *Mathathias decernit hostes etiam die sabbatorum vi repellentes*

62) I Mach. 4, 52; II Mach. 10, 5. — 63, 64) II Mach. 6, 10. — 65) II Mach. 6, 18-7, 41.

2, — 1) Joarib, I Par. 9, 10; 24, 7; II Esdr.

11, 10; I Mach. 14, 20. — 9) Vasa ... sunt, I Mach. 1, 23. — 21) II Mach. 7, 30. — 24) Secundum judicium legis, Deut. 13, 9; 17, 2-5. — 26) Sicut ... Salomi, Num. 25, 7, 8. — 36) II Mach.

dos esse [39-41]. Assidæi cum Mathathia se conjungunt et incipitur bellum [42-48].

- 27 Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens : Omnis qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.
- 28 Et fugit ipse, et filii ejus, in montes, et reliquerunt quæcumque habebant in civitate. Tunc descenderunt multi quærentes
- 30 judicium et justitiam, in deserto; et sederunt ibi ipsi, et filii eorum, et mulieres eorum, et pecora eorum, quoniam inunda-
- 31 verunt super eos mala. Et renuntiatum est viris regis, et exercitui qui erat in Jerusalem, civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto,
- 32 et abiissent post illos multi. Et statim perrexerunt ad eos, et constituerunt adversus eos prælium in die sabbatorum; et dixerunt ad eos : Resistitis et nunc adhuc?
- 33 Exite, et facite secundum verbum regis
- 34 Antiochi, et vivetis. Et dixerunt : Non exhibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum. Et con-
- 36 citaverunt adversus eos prælium. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in
- 37 eos, nec oppilaverunt loca occulta, dicentes : Moriamur omnes in simplicitate nostra, et testes erunt super nos cælum et
- 38 terra quod injuste perditis nos. Et intulerunt illis bellum sabbatis; et mortui sunt ipsi, et uxores eorum, et filii eorum, et pecora eorum, usque ad mille animas hominum.
- 39 Et cognovit Mathathias, et amici ejus, et luctum habuerunt super eos valde. Et dixit vir proximo suo : Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, et non pugnaverimus adversus gentes pro animabus nostris et justificationibus nostris, nunc
- 41 citius disperdent nos a terra. Et cogitaverunt in die illa, dicentes : Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversus eum; et non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.
- 42 Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum, fortis viribus ex Israel, omnibus voluntarius in lege; et omnes qui fugiebant a malis, additi sunt ad eos,
- 44 et facti sunt illis ad firmamentum. Et collegerunt exercitum, et percusserunt peccatores in ira sua, et viros iniquos in indignatione sua; et ceteri fugerunt ad nationes, ut evaderent. Et circumivit Mathathias, et amici ejus, et destruxerunt

aras; et circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israel, et in fortitudine. Et persecuti sunt filios superbæ, et prosperatum est opus in manibus eorum; et obtinuerunt legem de manibus gentium, et de manibus regum; et non dederunt cornu peccatori.

7. CAP. II, 49-70 : MATHATHIAS MORITUR. — *Mathathias filiis suis exempla patrum commemorat [II, 49-61], eos hortatur ut opus inceptum strenue perficiant [62-64], Simoni auctoritatem et Judæ imperium tradit [65-68], moritur et sepelitur [69, 70].*

Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, et dixit filiis suis : nunc confortata est superbia, et castigatio, et tempus eversionis, et ira indignationis. Nunc ergo, o filii, æmulatores estote legis, et date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, et memento operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis, et accipietis gloriam magnam et nomen æternum. Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, et reputatum est ei ad justitiam? Joseph in tempore angustiae suæ custodivit mandatum, et factus est dominus Ægypti. Phinees, pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotii æterni. Jesus, dum implevit verbum, factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hereditatem. David, in sua misericordia, consecutus est sedem regni in sæcula. Elias dum zelat zelum legis, receptus est in cælum. Ananias, et Azarias, et Misael, credentes, liberati sunt de flamma. Daniel, in sua simplicitate, liberatus est de ore leonum. Et ita cogitate per generationem et generationem, quia omnes qui sperant in eum non infirmantur. Et a verbis viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus stercus et vermis est : hodie extollitur, et cras non invenietur, quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus periit. Vos ergo, filii, confortamini, et viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simón, frater vester, scio quod vir consilii est; ipsum audite semper, et ipse erit vobis pater. Et Judas Machabæus, fortis viribus a juventute sua, sit vobis princeps militiæ, et ipse aget bellum populi. Et adducetis ad vos omnes factores legis, et vindicate vindictam populi vestri.

6, 11. — 42) *Assidæorum*, I Mach. 7, 13; II Mach. 14, 6. — 52) Gen. 22, 2. — 53) Gen. 41, 40. — 54) Num. 25, 13; Eccli. 45, 28-30. — 55) Jos. 1, 2. — 56) Num. 34, 6; Jos. 14, 14. — 57) II Reg.

2, 4. — 58) IV Reg. 2, 11. — 59) Dan. 3, 50. — 60) Dan. 6, 22. — 65) *Simón*, I Mach. 13, 1. — 66) *Judas*, I Mach. 3, 1. — 70) *Sepultus* ... in

68 Retribuite retributionem gentibus, et intendite in præceptum legis.
 69 Et benedixit eos, et appositus est ad
 70 patres suos. Et defunctus est anno cente-

simo et quadragésimo sexto, et sepultus est a filiis suis in sepulcris patrum suorum, in Modin; et planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

PARS SECUNDA

[III, 1 — IX, 22.]

JUDAS MACHABÆUS DUX JUDÆORUM (166-160).

I. — REGNANTE ANTIOCHO EPIPHANE.

[III, 1 — VI, 17.]

1. CAP. III, 1-9 : LAUS JUDÆ MACHABÆI.

3 Et surrexit Judas, qui vocabatur Machabæus, filius ejus, pro eo; et adjuvant eum omnes fratres ejus, et universi qui se conjunxerant patri ejus, et præliabantur prælium Israel cum lætitia. Et dilatavit gloriam populo suo; et induit se lorica sicut gigas, et succinxit se arma bellica sua in præliis, et protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, et sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos; et qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis; et repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, et omnes operarii iniquitatis conturbati sunt, et directæ est salus in manu ejus. Et exacerbabat reges multos, et lætificabat Jacob in operibus suis; et in sæculum memoria ejus in benedictione. Et perambulavit civitates Juda, et perdidit impios ex eis, et avertit iram ab Israel. Et nominatus est usque ad novissimum terræ, et congregavit percutientes.

2. CAP. III, 10-26 : PRIMÆ VICTORIÆ JUDÆ MACHABÆI. — *Judas vincit Apollonium* [III, 10-12], *Seronem ad Bethoron invenit* [13-16], *militēs suos confortat* [17-22] *et hostes percutit* [23-26].

10 Et congregavit Apollonius gentes, et a Samaria virtutem multam et magnam, ad bellandum contra Israel. Et cognovit Judas, et exiit obviam illi, et percussit, et occidit illum; et ceciderunt vulnerati multi,

et reliqui fugerunt. Et accepit spolia 12 eorum, et gladium Apollonii abstulit Judas, et erat pugnans in eo omnibus diebus.

Et audivit Seron, princeps exercitus 13 Syriæ, quod congregavit Judas congregationem fidelium et ecclesiam secum, et ait : Faciam mihi nomen, et glorificabor in regno, et debellabo Judam et eos qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis. Et præparavit se; et ascenderunt 15 cum eo castra impiorum, fortes auxiliarii, ut facerent vindictam in filios Israel. Et appropinquaverunt usque ad Bethoron, et exivit Judas obviam illi cum paucis. Et 17 autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ : Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam et tam fortem, et nos fatigati sumus jejuniis hodie? Et ait Judas : Facile est 18 concludi multos in manus paucorum; et non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis et in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Ipsi veniunt ad 20 nos in multitudine contumaci et superbia, ut disperdant nos, et uxores nostras, et filios nostros, et ut spolient nos; nos vero 21 pugnabimus pro animabus nostris, et legibus nostris; et ipse Dominus conteret eos 22 ante faciem nostram : vos autem ne timueritis eos. Ut cessavit autem loqui, insiluit 23 in eos subito; et contritus est Seron et exercitus ejus in conspectu ipsius. Et 24 persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, et ceciderunt ex eis octingenti viri; reliqui autem fugerunt in terram Philistiim. Et cecidit timor Judæ 25

Modin, I Mach. 13, 25-27.

3, 1-9) II Mach. 8, 1-7. — 1) Judas, I Mach.

2, 4. — 10) Apollonius, I Mach. 1, 30; II Mach.

ac fratrum ejus, et formido super omnes
26 gentes in circuitu eorum; et pervenit ad
regem nomen ejus, et de præliis Judæ nar-
rabant omnes gentes.

3. CAP. III, 27-37 : ANTIOCHUS BELLUM
CONTRA JUDÆOS LYSIÆ COMMITTIT.

— *Antiochus exercitum congregat contra
Judæos [III, 27], et in Persidem profecturus
ad tributa accipienda [28-31] curam rerum
publicarum et belli Lysiae committit [32-37].*

27 Ut audivit autem rex Antiochus sermo-
nes istos, iratus est animo; et misit, et
congregavit exercitum universi regni sui,
28 castra fortia valde; et aperuit ærarium
suum, et dedit stipendia exercitui in an-
no, et mandavit illis ut essent parati ad
29 omnia. Et vidit quod defecit pecunia de
thesauris suis, et tributa regionis modica
propter dissensionem, et plagam quam
fecit in terra, ut tolleret legitima quæ erant
30 a primis diebus; et timuit ne non haberet
ut semel et bis, in sumptus et donaria quæ
dederat ante larga manu, et abundaverat
31 super reges qui ante eum fuerant. Et
consternatus est animo valde, et cogitavit
ire in Persidem, et accipere tributa regio-
num, et congregare argentum multum.
32 Et reliquit Lysiam, hominem nobilem de
genere regali, super negotia regia, a flu-
mine Euphrate usque ad flumen Ægypti;
33 et ut nutriret Antiochum, filium suum,
34 donec rediret. Et tradidit ei medium
exercitum et elephantos, et mandavit ei de
omnibus quæ volebat, et de inhabitantibus
35 Judæam et Jerusalem; et ut mitteret ad
eos exercitum ad conterendam et extirpan-
dam virtutem Israel et reliquias Jerusalem,
et auferendam memoriam eorum de loco;
36 et ut constitueret habitatores filios alieni-
genas in omnibus finibus eorum, et sorte
37 distribueret terram eorum. Et rex as-
sumpsit partem exercitus residui, et exivit
ab Antiochia, civitate regni sui, anno cen-
tesimo et quadragesimo septimo, et trans-
fretavit Euphraten flumen, et perambula-
bat superiores regiones.

4. CAP. III, 38—IV, 27 : GORGAS
DEVINCITUR. — *Duces a Lysia electi
Emmaum veniunt [III, 38-41]. Judas
ad resistendum paratur [42, 43]. Judæi
in Maspha congregati jejunt et Deum
orant [44-54]. Exercitus Judæorum,*

*ducibus constitutis, castra collocat ad
austrum Emmaum [55-60]. Dum Gor-
gas noctu cum militibus electis in Ju-
dæos incedit [IV, 1-5], Judas exercitum
Syrorum aggreditur et profligat [6-15],
atque Gorgiam ipsum devincit [16-25].
Quo audito, Lysias consternatur [26,
27].*

Et elegit Lysias Ptolemæum, filium 38
Dorymini, et Nicanorem, et Gorgiam,
viros potentes ex amicis regis; et misit 39
cum eis quadraginta millia virorum, et
septem millia equitum, ut venirent in ter-
ram Juda, et disperderent eam, secundum
verbum regis. Et processerunt cum uni- 40
versa virtute sua, et venerunt, et appli-
cuerunt Emmaum, in terra campestri.
Et audierunt mercatores regionum nomen 41
eorum, et acceperunt argentum et aurum
multum valde, et pueros, et venerunt in
castra ut acciperent filios Israel in servos;
et additi sunt ad eos exercitus Syriæ et
terræ alienigenarum.

Et vidit Judas et fratres ejus, quia mul- 42
tiplicata sunt mala, et exercitus applica-
bant ad fines eorum; et cognoverunt verba
regis, quæ mandavit populo facere in inter-
ritum et consummationem; et dixerunt 43
unusquisque ad proximum suum: Eriga-
mus dejectionem populi nostri, et pugne-
mus pro populo nostro et sanctis nostris.

Et congregatus est conventus ut essent 44
parati in prælium, et ut orarent, et pete-
rent misericordiam et miserationes. Et 45
Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut
desertum; non erat qui ingrederetur et
egrederetur de natis ejus, et sanctum con-
culcabatur, et filii alienigenarum erant in
arce: ibi erat habitatio gentium; et ablata
est voluptas a Jacob, et defecit ibi tibia et
cithara. Et congregati sunt, et venerunt 46
in Maspha, contra Jerusalem, quia locus
orationis erat in Maspha ante in Israel.
Et jejunaverunt illa die, et induerunt se 47
ciliciis, et cinerem imposuerunt capiti suo,
et disciderunt vestimenta sua; et expan- 48
derunt libros legis, de quibus scrutabantur
gentes similitudinem simulacrorum suo-
rum; et attulerunt ornata sacerdotalia, 49
et primitias, et decimas; et suscitaverunt
Nazaraeos qui impleverant dies; et cla- 50
maverunt voce magna in cælum, dicentes:
Quid faciemus istis, et quo eos ducemus?
Et sancta tua conculcata sunt et contami- 51

4, 21; 5, 24. — 27-4, 27) II Mach. 8, 8-36. —
31) In Persidem, I Mach. 6, 1, 56. — 32) Lysiam,
I Mach. 4, 26, 34; 6, 6, 17; 7, 2; II Mach. 10, 11;
12, 1; 13, 2. — 33) Antiochum, I Mach. 6, 17.
— 38) Ptolemæum, II Mach. 4, 45; 8, 8; 10, 12.

Nicanorem, II Mach. 8, 9. Gorgiam, I Mach. 4,
1; 5, 59; II Mach. 10, 14; 12, 32. — 41) II Mach.
8, 11. — 45) I Mach. 1, 40, 41; 4, 38. — 49) Nasa-
raeos, Num. 6, 2-21. — 51) I Mach. 1, 39; 4, 38.

nata sunt, et sacerdotes tui facti sunt in
 52 luctum et in humilitatem. Et ecce nationes
 convenerunt adversum nos ut nos disperdant; tu scis quæ cogitant in nos.
 53 Quomodo poterimus subsistere ante faciem
 54 eorum, nisi tu, Deus, adjuves nos? Et
 tubis exclamaverunt voce magna.

55 Et post hæc constituit Judas duces populi,
 tribunos, et centuriones, et pentacontarchos,
 56 et decuriones. Et dixit his qui ædificabant domos,
 et sponsabant uxores, et plantabant vineas,
 et formidolosus, ut redirent unusquisque in domum suam,
 57 secundum legem. Et moverunt castra, et
 58 collocaverunt ad austrum Emmaum. Et ait
 Judas : Accingimini, et estote filii potentes;
 et estote parati in mane, ut pugnetis
 59 adversus nationes has quæ convenerunt
 adversus nos, disperdere nos et sancta nostra;
 quoniam melius est nos mori in bello,
 60 quam videre mala gentis nostræ et sanctorum.
 Sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat!

4 Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum,
 et mille equites electos, et moverunt castra nocte,
 2 ut applicarent ad castra Judæorum, et percuterent eos subito;
 et filii qui erant ex arce erant illis duces.
 3 Et audivit Judas, et surrexit ipse, et potentes,
 percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum : adhuc enim
 4 dispersus erat exercitus a castris. Et venit
 5 Gorgias in castra Judæ noctu, et neminem invenit;
 et quærebat eos in montibus, quoniam dixit : Fugiant hi a nobis.
 6 Et cum dies factus esset, apparuit Judas
 in campo cum tribus millibus virorum tantum,
 7 qui tegumenta et gladios non habebant;
 et viderunt castra gentium valida, et loricate, et equitatus in circuitu
 8 eorum, et hi docti ad prælium. Et ait Judas
 9 viris qui secum erant : Ne timueritis multitudinem
 eorum, et impetum eorum ne formidētis. Mementote qualiter salvi
 10 facti sunt patres nostri in mari Rubro, cum
 sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc
 clamemus in cælum, et miserebitur nostri Dominus;
 11 et memor erit testamenti patrum nostrorum, et conteret
 exercitum istum ante faciem nostram hodie;
 et scient omnes gentes quia est qui redimat
 et liberet Israel.

12 Et elevaverunt alienigenæ oculos suos, et viderunt
 13 eos venientes ex adverso. Et exierunt de castris
 in prælium, et tuba cecinerunt hi qui erant cum
 14 Juda, et congressi sunt; et contritæ sunt gentes, et

fugerunt in campum. Novissimi autem 15 omnes ceciderunt in gladio, et persecuti sunt
 eos usque Gezeron, et usque in campos Idumææ,
 et Azoti, et Jamniæ; et ceciderunt ex illis usque
 ad tria millia virorum.

Et reversus est Judas, et exercitus ejus, 16
 sequens eum. Dixitque ad populum : Non 17
 concupiscatis spolia, quia bellum contra nos est,
 et Gorgias et exercitus ejus prope nos in monte;
 sed state nunc contra inimicos nostros;
 et expugnat eos; et sumetis postea spolia securi.
 Et adhuc loquente 19
 Juda hæc, ecce apparuit pars quædam prospiciens
 de monte. Et vidit Gorgias 20
 quod in fugam conversi sunt sui, et succenderunt
 castra; fumus enim qui videbatur declarabat
 quod factum est. Quibus illi 21
 conspectis timerunt valde, aspicientes simul et
 Judam, et exercitum in campo paratum ad
 22 prælium; et fugerunt omnes in campum alienigenarum.
 Et Judas reversus est ad spolia castrorum;
 et acceperunt aurum multum, et argentum, et hyacinthum,
 et purpuram marinam, et opes magnas. Et
 conversi, hymnum canebant, 24
 et benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus
 est, quoniam in sæculum misericordia ejus. Et
 facta est salus magna in 25
 Israel in die illa.

Quicumque autem alienigenarum evaserunt,
 venerunt, et nuntiaverunt Lysias universa quæ
 acciderant. Quibus ille 27
 auditis, consternatus animo deficiebat, quod non
 qualia voluit, talia contingerent in Israel,
 et qualia mandavit rex.

5. CAP. IV, 28-35 : LYSIAS DEVINCITUR.
 — *Lysias in Judæam venit et in Bethoron castra ponit* [IV, 28, 29]. *Judas Deum orat* [30-33] *et Syros profligat* [34, 35].

Et sequenti anno congregavit Lysias 28
 virorum electorum sexaginta millia, et equitum
 quinque millia, ut debellaret eos. Et venerunt
 in Judæam, et castra posuerunt in Bethoron;
 et occurrit illis Judas cum decem millibus viris.
 Et viderunt exercitum fortem, et oravit, et dixit :
 Benedictus es, salvator Israel, qui contrivisti
 impetum potentis in manu servi tui David,
 et tradidisti castra alienigenarum in manu
 Jonathæ, filii Saul, et armigeri ejus. Conclude
 exercitum istum in manu populi tui Israel,
 et confundantur in exercitu suo et equitibus.
 Da illis formidinem, et tamen 32
 befac audaciam virtutis eorum, et commoveantur
 contritione sua. Deice illos gla- 33

— 56) Deut. 20, 5-8; 24, 5.

4. — 2) *Fili... ex arce*, 1 Mach. I, 35, 36. —

9) Ex. 14, 9, 30. — 24) Ps. 105, 1; 117, 1, 29; 135, 1.

— 30) 1 Reg. 17, 50; 14, 13. — 36-59) 11 Mach.

34 dio diligentium te, et collaudent te omnes
qui noverunt nomen tuum in hymnis. Et
commiserunt prælum, et ceciderunt de
exercitu Lysiae quinque millia virorum.
35 Videns autem Lysias fugam suorum, et
Judæorum audaciam, et quod parati sunt
aut vivere aut mori fortiter, abiit Antio-
chiam, et elegit milites, ut multiplicati
rursus venirent in Judæam.

6. CAP. IV, 36-61 : **TEMPLUM MUNDA-
TUR.** — *Judas et ejus fratres templum
vastatum lugent* [IV, 36-40]. *Sancta
mundatur* [41-51]. *et renovantur* [52-
59]. *Jerusalem et Bethsura munimentis
firmanur* [60, 61].

36 Dixit autem Judas, et fratres ejus : Ecce
contriti sunt inimici nostri; ascendamus
37 nunc mundare sancta, et renovare. Et
congregatus est omnis exercitus, et ascen-
38 derunt in montem Sion. Et viderunt sancti-
ficationem desertam, et altare profana-
tum, et portas exustas, et in atriis virgulta
nata sicut in saltu vel in montibus, et pa-
39 stophoria diruta. Et sciderunt vestimenta
sua, et planxerunt planctu magno, et im-
40 posuerunt cinerem super caput suum; et
cecidērunt in faciem super terram, et ex-
clamaverunt tubis signorum, et clamave-
41 runt in cælum. Tunc ordinavit Judas
viros ut pugnarent adversus eos qui erant
42 in arce, donec emundarent sancta. Et
elegit sacerdotes sine macula, voluntatem
43 habentes in lege Dei; et mundaverunt
sancta, et tulerunt lapides contaminationis
44 in locum immundum. Et cogitavit de
altari holocaustorum quod profanatum
45 erat, quid de eo faceret. Et incidit illis
consilium bonum ut destruerent illud, ne
forte illis esset in opprobrium, quia con-
taminaverunt illud gentes; et demoliti sunt
46 illud, et reposuerunt lapides in monte
domus, in loco apto, quoadusque veniret
47 propheta, et responderet de eis. Et acce-
perunt lapides integros, secundum legem,
et ædificaverunt altare novum, secundum
48 illud quod fuit prius; et ædificaverunt
sancta et quæ intra domum erant intrin-
secus, et ædem et atria sanctificaverunt.
49 Et fecerunt vasa sancta nova, et intulerunt
candelabrum, et altare incensorum, et
50 mensam in templum. Et incensum posue-
runt super altare, et accenderunt lucernas
quæ super candelabrum erant, et lucebant
51 in templo. Et posuerunt super mensam

panes, et appenderunt vela, et consumma-
verunt omnia opera quæ fecerant.

Et ante matutinum surrexerunt quinta 52
et vigesima die mensis noni (hic est mensis
casleu) centesimi quadragiesimi octavi ani-
ni; et obtulerunt sacrificium, secundum 53
legem, super altare holocaustorum novum
quod fecerunt. Secundum tempus et se- 54
cundum diem in qua contaminaverunt illud
gentes, in ipsa renovatum est in canticis,
et citharis, et cinyris, et in cymbalis. Et 55
cecidit omnis populus in faciem, et adora-
verunt, et benedixerunt in cælum eum qui
prosperavit eis. Et fecerunt dedicationem 56
altaris diebus octo, et obtulerunt holocau-
sta cum lætitia, et sacrificium salutaris et
laudis. Et ornaverunt faciem templi co- 57
ronis aureis et scutulis; et dedicaverunt
portas, et pastophoria, et imposuerunt eis
januas. Et facta est lætitia in populo 58
magna valde, et aversum est opprobrium
gentium. Et statuit Judas, et fratres ejus, 59
et universa ecclesia Israel, ut agatur dies
dedicationis altaris in temporibus suis, ab
anno in annum, per dies octo, a quinta et
vigesima die mensis casleu, cum lætitia et
gaudio.

Et ædificaverunt in tempore illo montem 60
Sion, et per circuitum muros altos et turres
firmas, ne quando venirent gentes, et con-
culcarent eum, sicut antea fecerunt. Et 61
collocavit illic exercitum ut servarent eum,
et munivit eum ad custodiendam Bethsu-
ram, ut haberet populus munitionem contra
faciem Idumææ.

7. CAP. V, 1-8 : **JUDAS IDUMÆOS, FILIOS
BEAN ET AMMONITAS DEBELLAT.**

Et factum est, ut audierunt gentes in 5
circuitu, quia ædificatum est altare et sanctu-
arium sicut prius, iratæ sunt valde;
et cogitabant tollere genus Jacob qui erant 2
inter eos, et cœperunt occidere de populo,
et persequi.

Et debellabat Judas filios Esau in Idu- 3
mæa, et eos qui erant in Acrabathane,
quia circumsedebant Israelitas; et percus-
sit eos plaga magna. Et recordatus est 4
malitiam filiorum Bean, qui erant populo
in laqueum et in scandalum, insidiantes
ei in via. Et conclusi sunt ab eo in turri- 5
bus, et applicuit ad eos, et anathematizavit
eos, et incendit turres eorum igni, cum
omnibus qui in eis erant. Et transivit ad 6
filios Ammon, et invenit manum fortem,

10, 1-9. — 38) I Mach. 1, 57; II Mach. 1, 8;
8, 33. — 42) Lev. 21, 17-23. — 44) *Quod profana-
tum erat*, I Mach. 1, 62. — 46) *Quoadusque...*
eis, I Mach. 14, 41. — 47) Ex. 20, 25; Deut.
27, 5-8; Jos. 8, 31. — 49) I Mach. 1, 23, 24. —

53) Ex. 29, 38-40; Num. 28, 4. — 59) Joan.
10, 22. — 60) *Sicut... fecerunt*, I Mach. 1, 33.

5. — 1-13) II Mach. 10, 15-38. — 1-68) II Mach.
12, 1-46. — 1) I Mach. 4, 47. — 17) *Simoni*

et populum copiosum, et Timotheum, du-
cem ipsorum; et commisit cum eis praelia
multa, et contriti sunt in conspectu eorum,
et percussit eos; et cepit Gazer civitatem
et filias ejus, et reversus est in Judæam.

8. CAP. V, 9-54 : EXPEDITIONES IN
GALILÆA ET IN GALAAD. — *Judas a contribulibus e Galaad et e Galilæa
rogatur de auxilio [V, 9-15]. Judæi,
ecclesia magna facta, consilium capiunt
[16-20]. Simon victoriam in Galilæa
adipiscitur [21-23]. Nabuthæi Judæ
narrant periculum in quo versantur
Judæi in terra Galaad commorantes
[24-27]. Judas civitates Galaaditidis
expugnat [28-36]. Timotheus ad Raphon
devincitur [37-44]. Judas urbem Ephron
capit [45-51], Jordanem transgreditur
et Jerusalem redit [52-54].*

9 Et congregatæ sunt gentes quæ sunt in
Galaad, adversus Israelitas qui erant in
finibus eorum, ut tollerent eos; et fugerunt
10 in Dathemon munitionem, et miserunt
litteras ad Judam et fratres ejus, dicentes :
Congregatæ sunt adversum nos gentes
11 per circuitum, ut nos auferant; et parant
venire, et occupare munitionem in quam
confugimus; et Timotheus est dux exerci-
tus eorum. Nunc ergo veni, et eripe nos
12 de manibus eorum, quia cecidit multitudo
de nobis. Et omnes fratres nostri qui
13 erant in locis Tubin interfecti sunt; et
captivas duxerunt uxores eorum, et natos,
et spolia, et peremerunt illic fere mille
14 viros. Et adhuc epistolæ legebantur, et
ecce alii nuntii venerunt de Galilæa, con-
15 scissis tunicis, nuntiantes secundum verba
hæc : dicentes convenisse adversum se
a Ptolemaida, et Tyro, et Sidone; et re-
pleta est omnis Galilæa alienigenis, ut nos
consumant.

16 Ut audivit autem Judas et populus ser-
mones istos, convenit ecclesia magna cogi-
tare quid facerent fratribus suis qui in tri-
bulatione erant, et expugnabantur ab eis.
17 Dixitque Judas Simoni, fratri suo : Elige
tibi viros, et vade, et libera fratres tuos
in Galilæa; ego autem et frater meus Jo-
18 nathas ibimus in Galaaditim. Et reliquit
Josephum, filium Zachariæ, et Azariam,
duces populi, cum residuo exercitu in Ju-
19 dæa ad custodiam. Et præcepit illis, di-
cens : Præestote populo huic, et nolite
bellum committere adversum gentes, donec
20 revertamur. Et partiti sunt Simoni viri
tria millia, ut iret in Galilæam; Judæ au-
tem octo millia in Galaaditim.

Et abiit Simon in Galilæam, et commi-
sit praelia multa cum gentibus, et contritæ
sunt gentes a facie ejus; et persecutus est
eos usque ad portam Ptolemaidis; et ceci-
derunt de gentibus fere tria millia viro-
rum, et accepit spolia eorum; et assump-
sit eos qui erant in Galilæa et in Arbatis,
cum uxoribus, et natis, et omnibus quæ
erant illis, et adduxit in Judæam cum
lætitia magna.

Et Judas Machabæus et Jonathas, frater
ejus, transierunt Jordanem, et abierunt
viam trium dierum per desertum. Et
occurrerunt eis Nabuthæi, et susceperunt
eos; pacifice; et narraverunt eis omnia quæ
acciderant fratribus eorum in Galaaditim,
et quia multi ex eis comprehensi sunt in
Barasa, et Bosor, et in Alimis, et in Cas-
phor, et Mageth, et Carnaim; hæc omnes
civitates munitæ et magnæ. Sed et in
ceteris civitatibus Galaaditidis tenentur
comprehensi, et in crastinum constituerunt
admovere exercitum civitatibus his, et
comprehendere, et tollere eos in una die.
Et convertit Judas, et exercitus ejus, viam
in desertum Bosor repente, et occupavit
civitatem; et occidit omnem masculum in
ore gladii, et accepit omnia spolia eorum,
et succendit eam igni.

Et surrexerunt inde nocte, et ibant usque
ad munitionem. Et factum est diluculo,
cum elevassent oculos suos, ecce populus
multus cujus non erat numerus, portantes
scalas et machinas, ut comprehenderent
munitionem, et expugnarent eos. Et vidit
Judas quia cœpit bellum, et clamor belli
ascendit ad cælum sicut tuba, et clamor
magnus de civitate; et dixit exercitui
suo : Pugnate hodie pro fratribus vestris.
Et venit tribus ordinibus post eos; et ex-
clamaverunt tubis, et clamaverunt in ora-
tione. Et cognoverunt castra Timothei
quia Machabæus est, et refugerunt a facie
ejus; et percusserunt eos plaga magna, et
cecidерunt ex eis in die illa fere octo millia
virovum. Et divertit Judas in Maspha;
et expugnavit, et cepit eam, et occidit
omnem masculum ejus, et sumpsit spolia
ejus, et succendit eam igni. Inde perrexit,
et cepit Casbon et Mageth, et Bosor, et
reliquas civitates Galaaditidis.

Post hæc autem verba congregavit Ti-
motheus exercitum alium, et castra posuit
contra Raphon, trans torrentem. Et misit
Judas speculari exercitum, et renuntiave-
runt ei, dicentes : Quia convenerunt ad
eum omnes gentes quæ in circuitu nostro
sunt, exercitus multus nimis; et Arabas

conduxerunt in auxilium sibi; et castra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam
 40 illis. Et ait Timotheus principibus exercitus sui: Cum appropinquaverit Judas et exercitus ejus ad torrentem aquæ, si transierit ad nos prior, non poterimus sustinere eum, quia potens poterit adversum nos;
 41 si vero timuerit transire, et posuerit castra extra flumen, transfretemus ad eos, et poterimus adversus illum. Ut autem appropinquavit Judas ad torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, et mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis, sed veniant omnes in prælium.
 43 Et transfretavit ad illos prior, et omnis populus post eum, et contritæ sunt omnes gentes a facie eorum; et projecerunt arma sua, et fugerunt ad fanum quod erat in
 44 Carnaim. Et occupavit ipsam civitatem, et fanum succendit igni, cum omnibus qui erant in ipso; et oppressa est Carnaim, et non potuit sustinere contra faciem Judæ.
 45 Et congregavit Judas universos Israelitas qui erant in Galaaditide, a minimo usque ad maximum, et uxores eorum, et natos, et exercitum magnum valde, ut
 46 venirent in terram Juda. Et venerunt usque Ephron; et hæc civitas magna, in ingressu posita, munita valde, et non erat declinare ab ea dextera vel sinistra, sed
 47 per mediam iter erat. Et incluserunt se qui erant in civitate, et obstruxerunt portas lapidibus. Et misit ad eos Judas verbis
 48 pacificis, dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram; et nemo vobis nocebit, tantum pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire. Et præcepit Judas prædicare in castris ut applicarent unusquisque in quo erat loco. Et applicuerunt se viri virtutis; et oppugnavit civitatem illam tota die et tota nocte,
 51 et tradita est civitas in manu ejus. Et peremerunt omnem masculum in ore gladii, et eradicavit eam, et accepit spolia ejus, et transivit per totam civitatem super interfectos.
 52 Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan. Et erat Judas congregans extremos, et exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda. Et ascenderunt in montem Sion cum lætitia et gaudio, et obtulerunt holocausta quod nemo ex eis cecidisset, donec reverterentur in pace.

9. CAP. V, 55-64: JOSEPHUS ET AZARIAS IMPRUDENTER PUGNANT ET CÆDUNTUR.

Et in diebus quibus erat Judas et Jonathan in terra Galaad, et Simon, frater ejus, in Galilæa contra faciem Ptolemaidis, audivit Josephus, Zachariæ filius, et Azarias, princeps virtutis, res bene gestas, et prælia quæ facta sunt, et dixit: Faciamus et ipsi nobis nomen, et eamus pugnare adversus gentes quæ in circuitu nostro sunt. Et præcepit his qui erant in exercitu suo, et abierunt Jamniam. Et exivit Gorgias de civitate, et viri ejus obviam illis in pugnam. Et fugati sunt Josephus et Azarias usque in fines Judææ; et ceciderunt illo die de populo Israel ad duo millia viri, et facta est fuga magna in populo, quia non audierunt Judam et fratres ejus, existimantes fortiter se facturos. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum per quos salus facta est in Israel.

Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israel, et gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum. Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.

10. CAP. V, 65-68: JUDAS IDUMÆOS ET PHILISTINOS PERCUTIT.

Et exivit Judas, et fratres ejus, et expugnabant filios Esau, in terra quæ ad austrum est; et percussit Chebron et filias ejus, et muros ejus et turres succendit igni in circuitu. Et movit castra ut iret in terram alienigenarum, et perambulabat Samariam. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium. Et declinavit Judas in Azotum, in terram alienigenarum; et diruit aras eorum, et sculptilia deorum ipsorum succendit igni; et cepit spolia civitatum, et reversus est in terram Juda.

11. CAP. VI, 1-17: ANTIOCHUS EPIPHANES MORITUR. — *Antiochus sub muris Elymaidis devictus revertitur in Babyloniam mœrens* [VI, 1-4], *ubi audit plagam Lysie in Judæa* [5-7], *Iniquitatum suarum penitens* [8-15] *moritur* *Antiochus Epiphanes, cui in regno succedit Antiochus Eupator* [16, 17].

Et rex Antiochus perambulabat superiores regiones, et audivit esse civitatem Elymaidem in Perside, nobilissimam, et copiosam in argento et auro, templumque

42) *Scribas populi*, Deut. 20, 5-8 — 48) Num. 20, 19, 20; Deut. 2, 26-28.

6. — 1-16) II Mach. 9, 1-29. — 6) I Mach.

in ea locuples valde; et illic velamina aurea, et loricae, et scuta quæ reliquit Alexander Philippi, rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia. Et venit, et quærebatur capere civitatem, et deprædari eam; et non potuit, quoniam innotuit sermo his qui erant in civitate, et insurrexerunt in prælium; et fugit inde, et abiit cum tristitia magna, et reversus est in Babyloniam. Et venit qui nuntiaret ei, in Perside, quia fugata sunt castra quæ erant in terra Juda; et quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, et fugatus est a facie Judæorum, et invaluerunt armis, et viribus, et spoliis multis quæ ceperunt de castris quæ exciderunt; et quia diruerunt abominationem quam ædificaverat super altare quod erat in Jerusalem, et sanctificationem, sicut prius, circumdederunt muris excelsis, sed et Bethsuram, civitatem suam. Et factum est, ut audivit rex sermones istos, expavit, et commotus est valde; et decidit in lectum, et incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei sicut cogitabat. Et erat illic per dies multos, quia renovata est in eo tristi-

tia magna, et arbitratus est se mori. Et vocavit omnes amicos suos, et dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, et concidi, et corruer corpe præ sollicitudine; et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, et in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum, qui jucundus eram, et dilectus in potestate mea! Nunc vero reminiscor malorum quæ feci in Jerusalem, unde et abstuli omnia spolia aurea et argentea quæ erant in ea, et misi auferre habitantes Judæam sine causa. Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista; et ecce pereor tristitia magna in terra aliena. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, et præposuit eum super universum regnum suum; et dedit ei diadema, et stolam suam, et annulum, ut adduceret Antiochum, filium suum, et nutriret eum, et regnaret.

Et mortuus est illic Antiochus rex, anno centesimo quadragesimo nono. Et cognovit Lysias quoniam mortuus est rex, et constituit regnare Antiochum, filium ejus, quem nutritus adolescentem; et vocavit nomen ejus Eupator.

II. — REGNANTIBUS ANTIOCHO EUPATORE ET DEMETRIO.

[VI, 18 — IX, 22.]

1. CAP. VI, 18-47: ANTIOCHUS EUPATOR JUDÆAM INVADIT ET AD BETHZACARAM PRÆLIUM COMMITTIT. — *Judas arcem Sion obsidet* [VI, 18-20]. *Eupator ab obsessis vocatus* [21-27] *militēs colligit et in Judæam venit* [28-30]. *Ad Bethsuram præliatur sine exitu* [31]. *Ad Bethzacaram Syri elephantos in acie constituunt* [32-41]; *Eleazar gloriose moritur; Judæi se recipiunt* [42-47].

18 Et hi qui erant in arce concluderant Israel in circuitu sanctorum, et quærebant eis mala semper, et firmamentum gentium. 19 Et cogitavit Judas disperdere eos, et convocavit universum populum ut obsiderent eos. Et convenerunt simul, et obsederunt eos anno centesimo quinquagesimo, et fecerunt balistas et machinas. Et exierunt quidam ex eis qui obsidebantur, et adjunxerunt se illis aliqui impii ex Israel, et abierunt ad regem, et dixerunt: Quousque non facis judicium, et vindicas fratres nostros? Nos decrevimus servire patri tuo, et ambulare in præceptis ejus, et obse-

qui edictis ejus; et filii populi nostri propter hoc alienabant se a nobis; et quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, et hereditates nostræ diripiebantur. Et non ad nos tantum extenderunt manum, sed et in omnes fines nostros; et ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, et munitionem Bethsuram munierunt; et nisi præveneris eos velocius, majora quam hæc facient, et non poteris obtinere eos.

Et iratus est rex ut hæc audivit; et convocavit omnes amicos suos, et principes exercitus sui, et eos qui super equites erant; sed et de regnis aliis, et de insulis maritimis, venerunt ad eum exercitus conductitii. Et erat numerus exercitus ejus centum millia peditum, et viginti millia equitum, et elephantum triginta duo docti ad prælium. Et venerunt per Idumæam, et applicuerunt ad Bethsuram, et pugnaverunt dies multos, et fecerunt machinas; et exierunt, et succenderunt eas igni, et pugnauerunt viriliter.

3, 38-4, 35. — 7) I Mach. 1, 57; 4, 36-61. — 12) Malorum... in Jerusalem, I Mach. 1, 39. Abstuli... in ea, I Mach. 1, 23-25. Misi... causa, I Mach. 1, 60-64; 3, 35. — 14) Philippum, II Mach. 9, 29; 13, 23. — 16) II Mach. 1, 16;

9, 28; 10, 9. — 17-63) II Mach. 13, 1-26. — 17) Antiochum... adolescentem, I Mach. 3, 32, 33. Eupator, II Mach. 10, 10-21. Aliqui impii ex Israel, I Mach. 1, 12. — 23) I Mach. 1, 45. — 24) Quicumque... interficiebantur, I Mach. 2, 44;

32 Et recessit Judas ab arce, et movit
 33 castra ad Bethzacharam, contra castra
 regis. Et surrexit rex ante lucem, et
 concitavit exercitus in impetum contra
 34 viam Bethzacharam; et comparaverunt se
 exercitus in prælium, et tubis cecinerunt;
 35 et elephantis ostenderunt sanguinem uvæ
 et diviserunt bestias per legiones, et astite-
 runt singulis elephantis mille viri in lori-
 cis concatenatis, et galeæ æræ in capitibus
 36 eorum, et quingenti equites ordinati
 unicuique bestię electi erant. Hi ante
 tempus ubicumque erat bestia, ibi erant;
 37 et quocumque ibat, ibant, et non discede-
 bant ab ea. Sed et turres ligneæ super
 eos firmæ protegentes super singulas bes-
 tias; et super eas machinæ, et super sin-
 38 gulas viri virtutis triginta duo, qui pugna-
 bant desuper, et Indus magister bestię.
 39 Et residuum equitatum hinc et inde sta-
 tuit in duas partes, tubis exercitum com-
 40 movere, et perurgere constipatos in legio-
 nibus ejus. Et ut refulsit sol in clypeos
 aureos et æreos, resplenderunt montes
 41 ab eis, et resplenderunt sicut lampades
 ignis. Et distincta est pars exercitus regis
 per montes excelsos, et alia per loca humi-
 42 lia; et ibant caute et ordinate. Et com-
 movebantur omnes inhabitantes terram a
 voce multitudinis, et incesso turbæ; et col-
 43 lisione armorum: erat enim exercitus ma-
 gnus valde et fortis.

44 Et appropriavit Judas et exercitus ejus
 in prælium, et ceciderunt de exercitu regis
 45 sexcenti viri. Et vidit Eleazar, filius
 Saura, unam de bestiis loricatam loricis
 regis; et erat eminens super ceteras bes-
 46 tias, et visum est ei quod in ea esset rex;
 et dedit se ut liberaret populum suum, et
 47 acquireret sibi nomen æternum. Et cucur-
 rit ad eam audacter in medio legionis,
 interficiens a dextris et a sinistris, et
 48 cadebant ab eo huc atque illuc. Et ivit
 sub pedes elephantis, et supposuit se ei, et
 occidit eum; et cecidit in terram super
 ipsum, et mortuus est illic. Et videntes
 virtutem regis, et impetum exercitus ejus,
 diverterunt se ab eis.

2. CAP. VI, 48-63 : JERUSALEM OBSIDE-
 TUR. — *Bethsura comprehenditur* [VI,
 48-50]. *Jerusalem obsidetur* [51-54].
Eupator audit Philippi consilium de
regno suscipiendo [55, 56], *pacem cum*
Judeis facit et subinde violat [57-63].

48 Castra autem regis ascenderunt contra
 eos in Jerusalem, et applicuerunt castra

regis ad Judæam et montem Sion. Et 49
 fecit pacem cum his qui erant in Bethsura;
 et exierunt de civitate, quia non erant eis
 ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant
 terræ. Et comprehendit rex Bethsuram, 50
 et constituit illic custodiam servare eam.
 Et convertit castra ad locum sanctificatio-
 nis dies multos; et statuit illic balistas, et
 51 machinas, et ignis jacula, et tormenta ad
 lapides jactandos, et spicula, et scorpios
 ad mittendas sagittas, et fundibula. Fecer-
 52 unt autem et ipsi machinas adversus ma-
 chinas eorum, et pugnaverunt dies multos.
 Escæ autem non erant in civitate, eo quod
 53 septimus annus esset, et qui remanserant
 in Judæa de gentibus consumperant reli-
 quas eorum, quæ repositæ fuerant. Et
 54 remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam
 obtinuerat eos fames, et dispersi sunt
 unusquisque in locum suum.

Et audivit Lysias quod Philippus, quem 55
 constituerat rex Antiochus, cum adhuc
 viveret, ut nutrebat Antiochum, filium
 suum, et regnaret, reversus esset a 56
 Perside et Mediâ, et exercitus qui abierat
 cum ipso, et quia quærebat suscipere
 regni negotia. Festinavit ire, et dicere ad 57
 regem et duces exercitus: Deficimus quoti-
 die, et esca nobis modica est, et locus
 quem obsidemus est munitus, et incumbit
 nobis ordinare de regno. Nunc itaque 58
 demus dextras hominibus istis, et facia-
 mus cum illis pacem, et cum omni gente
 eorum; et constituamus illis ut ambulent 59
 in legitimis suis sicut prius: propter
 legitima enim ipsorum, quæ despeximus,
 irati sunt, et fecerunt omnia hæc. Et 60
 placuit sermo in conspectu regis et prin-
 cipum; et misit ad eos pacem facere, et
 61 receperunt illam; et juravit illis rex et
 principes, et exierunt de munitione. Et
 62 intravit rex montem Sion, et vidit munitionem
 loci; et rupit citius juramentum quod
 juravit, et mandavit destruere murum in
 gyro. Et discessit festinanter, et rever-
 63 sus est Antiochiam, et invenit Philippum
 dominantem civitati; et pugnavit adversus
 eum, et occupavit civitatem.

3. CAP. VII, 1-25 : DEMETRIUS REGNUM
 SYRIÆ OBTINET ATQUE BACCHIDEM
 ET ALCIMUM IN JUDÆAM MITTIT. —
Demetrius a militibus rex declaratur
 [VII, 1-4], *delatores ab Alcimo adductos*
excipit [5-7], *Bacchidem et Alcimum in*
Judæam mittit [8, 9]. *Bacchides et Alci-*
mus dolo utuntur [10-18]. *Bacchides ad*
regem redit [19, 20], *Alcimus pro prin-*

capitu sacerdotii sui contra Judam frustra agit et ad regem regreditur [21-25].

- 7 Anno centesimo quinquagesimo primo, exiit Demetrius, Seleuci filius, ab urbe Roma, et ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, et regnavit illic.
 2 Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, comprehendit exercitus Antiochum et Lysiam, ut adducerent eos ad eum. Et res ei innotuit, et ait :
 4 Nolite mihi ostendere faciem eorum. Et occidit eos exercitus; et sedit Demetrius super sedem regni sui.

- 5 Et venerunt ad eum viri iniqui et impii ex Israel, et Alcimus, dux eorum, qui volebat fieri sacerdos; et accusaverunt populum apud regem, dicentes : Perdidit Judas, et fratres ejus, omnes amicos tuos, et nos dispersit de terra nostra. Nunc ergo mitte virum cui credis, ut eat et videat exterminium omne quod fecit nobis et regionibus regis, et puniat omnes amicos ejus, et adjuutores eorum.

- 8 Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen, magnum in regno, et fidelem regi. Et misit eum ut videret exterminium quod fecit Judas; sed et Alcimus impium constituit in sacerdotium, et mandavit ei facere ultionem in filios Israel. Et surrexerunt, et venerunt cum exercitu magno in terram Juda, et miserunt nuntios, et locuti sunt ad Judam et ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.
 11 Et non intenderunt sermonibus eorum, viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno. Et convenerunt ad Alcimum et Bacchidem congregatio scribarum, requirere quæ justa sunt; et primi, Assidæi qui erant in filiis Israel, et exquirebant ab eis pacem. Dixerunt enim : Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos. Et locutus est cum eis verba pacifica, et juravit illis, dicens : Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris. Et crediderunt ei; et comprehendit ex eis sexaginta viros, et occidit eos in una die, secundum verbum quod scriptum est : Carnes sanctorum tuorum, et sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, et non erat qui sepeliret. Et incubuit timor et tremor in omnem populum, quia dixerunt : Non est veritas et judicium in eis; transgressi sunt enim constitutum, et jusjurandum quod juraverunt.

Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, 19 et applicuit in Bethzecha; et misit, et comprehendit multos ex eis qui a se effugerant, et quosdam de populo mactavit, et in puteum magnum projecit. Et commisit regionem Alcimo, et reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi; et abiit Bacchides ad regem. Et satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui; et convenerunt ad eum omnes qui perturbabant populum suum, et obtinuerunt terram Juda, et fecerunt plagam magnam in Israel. Et vidit Judas omnia mala quæ fecit Alcimus et qui cum eo erant, filiis Israel, multo plus quam gentes; et exiit in omnes fines Judææ in circuitu, et fecit vindictam in viros desertores; et cessaverunt ultra exire in regionem. Vidit autem Alcimus quod prævaluit Judas et qui cum eo erant, et cognovit quia non potest sustinere eos, et regressus est ad regem, et accusavit eos multis criminibus.

4. CAP. VII, 26-50 : NICANOR DEVINCITUR. — *Nicanor a Demetrio in Judæam missus frustra callide agit* [VII, 26-30] *et ad Capharsalama devincitur* [31, 32]. *Nicanor sacerdotes et templum injuria afficit* [33-38]. *Ad Bethoron Judas, auxilio divino postulado* [39-42], *cædit copias Nicanoris qui cædit in prælio* [43-47]. *Constituitur dies festiva Nicanoris dicta* [48-50].

Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus, qui erat inimicitias exercens contra Israel, et mandavit ei evertere populum. Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, et misit ad Judam et ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo, dicens : Non sit pugna inter me et vos. Veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace. Et venit ad Judam, et salutaverunt se invicem pacifice; et hostes parati erant rapere Judam. Et innotuit sermo Judæ, quoniam cum dolo venerat ad eum; et conterritus est ab eo, et amplius noluit videre faciem ejus. Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium ejus, et exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalama. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu fere quinque millia viri, et fugerunt in civitatem David.

Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion, et exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, et demonstrare

7. — 1-4) II Mach. 14, 1, 2. — 1) *Demetrius*, I Mach. 9, 1; 10, 50. — 5-25) II Mach. 14, 3-14. — 5) *Viri... ex Israel*, I Mach. 1, 12; 6, 21; 9, 23. *Alcimus*, I Mach. 9, 1, 54-57; II Mach. 14, 3. —

8) *Bacchidem*, I Mach. 9, 1, 25; II Mach. 8, 30. — 13) *Assidæi*, I Mach. 2, 42; II Mach. 14, 6. — 17) Ps. 78, 2, 3. — 26-50) II Mach. 14, 15-15, 40. — 26) *Nicanorem*, I Mach. 3, 38. — 32) *In civita-*

ei holocaustomata quæ offerebantur pro
 34 rege. Et irridens sprexit eos, et polluit;
 35 et locutus est superbe. Et iuravit cum
 ira, dicens : Nisi traditus fuerit Judas et
 exercitus ejus in manus meas, continuo
 cum regressus fuero in pace, succendam
 domum istam. Et exiit cum ira magna.
 36 Et intraverunt sacerdotes, et steterunt
 ante faciem altaris et templi, et flentes
 37 dixerunt : Tu, Domine, elegisti domum
 istam ad invocandum nomen tuum in ea,
 ut esset domus orationis et obsecrationis
 38 populo tuo. Fac vindictam in homine
 isto et exercitu ejus, et cadant in gladio.
 Memento blasphemias eorum, et ne dederis
 eis ut permaneant.
 39 Et exiit Nicanor ab Jerusalem, et castra
 applicuit ad Bethoron, et occurrit illi exer-
 40 citus Syriæ. Et Judas applicuit in Adarsa
 cum tribus millibus viris; et oravit Judas,
 41 et dixit : Qui missi erant a rege Senna-
 cherib, Domine, quia blasphemaverunt te,
 exiit angelus, et percussit ex eis centum
 42 octoginta quinque millia. Sic contere
 exercitum istum in conspectu nostro hodie,
 et sciant ceteri quia male locutus est super
 sancta tua; et judica illum secundum ma-
 43 litiam illius. Et commiserunt exercitus
 prælium tertiadecima die mensis adar; et
 contrita sunt castra Nicanoris, et cecidit
 44 ipse primus in prælio. Ut autem vidit
 exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, pro-
 45 jecerunt arma sua, et fugerunt; et perse-
 cuti sunt eos viam unius diei, ab Adazer
 usquequo veniatur in Gazara; et tubis ce-
 cinerunt post eos cum significationibus.
 46 Et exierunt de omnibus castellis Judææ in
 circuitu, et ventilabant eos cornibus; et
 convertebantur iterum ad eos, et cecide-
 runt omnes gladio, et non est relictus ex
 47 eis nec unus. Et acceperunt spolia eorum
 in prædam; et caput Nicanoris amputave-
 runt, et dexteram ejus, quam extenderat
 48 superbe; et attulerunt, et suspenderunt
 contra Jerusalem. Et lætatus est populus
 49 valde, et egerunt diem illam in lætitia
 magna. Et constituit agi omnibus annis
 diem istam, tertiadecima die mensis adar.
 50 Et siluit terra Juda dies paucos.

5. CAP. VIII, 1-32 : JUDAS FÆDUS CUM
 ROMANIS INIT. — *De fama Romano-
 rum ob eorum victorias* [VIII, 1-11],
erga amicos fidem [12, 13] *et rerum*
publicarum formam [14-16]. *Judas nun-
 tios mittit ad societatem cum Romanis*
constituendam [17-20]. *Fædus initur*

[21-30]. *Romani Demetrio scribunt de*
Judæis [31, 32].

Et audivit Judas nomen Romanorum, 8
 quia sunt potentes viribus, et acquiescunt
 ad omnia quæ postulatur ab eis; et qui-
 cumque accesserunt ad eos, statuerunt cum
 eis amicitias, et quia sunt potentes viribus.
 Et audierunt prælia eorum, et virtutes 2
 bonas quas fecerunt in Galatia, quia obti-
 nuerunt eos, et duxerunt sub tributum;
 et quanta fecerunt in regione Hispaniæ, et 3
 quod in potestatem redegerunt metalla
 argenti et auri quæ illic sunt, et possede-
 runt omnem locum consilio suo et patien-
 tia; locaque quæ longe erant valde ab 4
 eis, et reges qui supervenerant eis ab ex-
 tremis terræ, contriverunt, et percusserunt
 eos plaga magna; ceteri autem dant eis
 tributum omnibus annis; et Philippum, 5
 et Persen, Cætorum regem, et ceteros qui
 adversum eos arma tulerant, contriverunt
 in bello, et obtinuerunt eos; et Antiochum 6
 magnum, regem Asiæ, qui eis pugnam
 intulera habens centum viginti elephan-
 tos, et equitatum, et currus, et exercitum
 magnum valde, contrivit ab eis; et quia 7
 ceperunt eum vivum, et statuerunt ei ut
 daret ipse, et qui regnarent post ipsum,
 tributum magnum, et daret obsides, et
 constitutum; et regionem Indorum, et 8
 Medos, et Lydos, de optimis regionibus
 eorum, et acceptas eas ab eis, dederunt
 Eumeni regi; et quia qui erant apud 9
 Helladam voluerunt ire et tollere eos, et
 innotuit sermo his, et miserunt ad eos 10
 ducem unum, et pugnaverunt contra illos,
 et ceciderunt ex eis multi, et captivas du-
 xerunt uxores eorum, et filios, et diripue-
 runt eos, et terram eorum possederunt, et
 destruxerunt muros eorum, et in servitu-
 tem illos redegerunt usque in hunc diem;
 et residua regna, et insulas quæ aliquando 11
 restiterant illis, exterminaverunt et in po-
 testatem redegerunt; cum amicis autem 12
 suis, et qui in ipsis requiem habebant,
 conservaverunt amicitiam; et obtinuerunt
 regna quæ erant proxima et quæ erant
 longe, quia quicumque audiebant nomen
 eorum timebant eos; quibus vero vellent 13
 auxilio esse ut regnarent, regnabant; quos
 autem vellent, regno deturbabant; et exal-
 tati sunt valde; et in omnibus istis nemo 14
 portabat diadema, nec induebatur purpu-
 ra, ut magnificaretur in ea; et quia cu-
 15 riam fecerunt sibi, et quotidie consulebant
 trecentos viginti, consilium agentes semper

tem David, I Mach. 1, 35. — 37) III Reg. 9, 3. —
 41) IV Reg. 19, 35; Tob. 1, 21; Eccli. 48, 24;

Is. 37, 36; II Mach. 8, 19. — 43) II Mach.
 15, 28. — 47) II Mach. 15, 30-35.
 8. — 1) Romanorum, II Mach. 11, 34. —

de multitudine, ut quæ digna sunt gerant;
16 et committunt uni homini magistratum
suum per singulos annos dominari univer-
sæ terræ suæ, et omnes obediunt uni, et
non est invidia, neque zelus inter eos.

17 Et elegit Judas Eupoleum, filium
Joannis, filii Jacob, et Jasonem, filium
Eleazari; et misit eos Romam constituere
18 cum illis amicitiam et societatem, et ut
auferrent ab eis jugum Græcorum, quia
viderunt quod in servitutem premerent
19 regnum Israel. Et abierunt Romam viam
multam valde, et introierunt curiam, et
20 dixerunt: Judas Machabæus, et fratres
ejus, et populus Judæorum, miserunt nos
ad vos statuere vobiscum societatem et pa-
cem, et conscribere nos socios et amicos
vestros.

21 Et placuit sermo in conspectu eorum.
22 Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt
in tabulis æreis, et miserunt in Jerusalem,
ut esset apud eos ibi memoriale pacis et
societatis:

23 Bene sit Romanis et genti Judæorum in
mari et in terra in æternum, gladiusque
24 et hostis procul sit ab eis. Quod si institerit
bellum Romanis prius, aut omnibus sociis
25 eorum, in omni dominatione eorum, auxi-
lium feret gens Judæorum, prout tempus
26 dictaverit, corde pleno; et præliantibus
non dabunt, neque subministrabunt triti-
cum, arma, pecuniam, naves, sicut placuit
27 Romanis; et custodient mandata eorum,
nihil ab eis accipientes. Similiter autem et
si genti Judæorum prius acciderit bellum,
28 adjuvabunt Romani ex animo, prout eis
tempus permiserit; et adjuvantibus non
dabitur triticum, arma, pecunia, naves,
29 sicut placuit Romanis; et custodient man-
data eorum absque dolo. Secundum hæc
30 verba constituerunt Romani populo Judæo-
rum. Quod si post hæc verba hi aut illi
addere aut demere ad hæc aliquid volue-
rint, facient ex proposito suo; et quæcum-
que addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31 Sed et de malis quæ Demetrius rex fecit
in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare
gravasti jugum tuum super amicos nostros
32 et socios Judæos? Si ergo iterum adierint
nos, adversum te faciemus illis iudicium,
et pugnabimus tecum mari terraque.

6. CAP. IX, 1-22: JUDAS MACHABÆUS
IN PRÆLIO CADIT. — *Bacchides et Al-
cimus in Judæam rursum mittuntur a
Demetrio* [IX, 1-3]. *Ad Beream pugna-*

*tur: Judæi multi pavore perculsi fu-
giunt* [4-6]; *Judas autem animum for-
tem exhibet* [7-10]; *Judæi vincuntur et
Judas in prælio cadit* [11-18]. *Judas a
fratribus suis sepelitur et defletur* [19-
22].

Interea, ut audivit Demetrius quia ceci- 9
dit Nicanor et exercitus ejus in prælio,
apposuit Bacchidem et Alcimum rursum
mittere in Judæam, et dextrum cornu cum
illis. Et abierunt viam quæ ducit in Gal- 2
gala, et castra posuerunt in Masaloth,
quæ est in Arbellis; et occupaverunt eam,
et peremerunt animas hominum multas.
In mense primo anni centesimi et quinquæ- 3
gesimi secundi applicuerunt exercitum ad
Jerusalem; et surrexerunt, et abierunt in 4
Beream viginti millia virorum, et duo
millia equitum. Et Judas posuerat castra 5
in Laiza, et tria millia viri electi cum eo.
Et viderunt multitudinem exercitus quia 6
multi sunt, et timuerunt valde; et multi
subtraxerunt se de castris, et non reman-
serunt ex eis nisi octingenti viri.

Et vidit Judas quod defluxit exercitus 7
suus, et bellum perurgebat eum, et confrac-
tus est corde, quia non habebat tempus
congregandi eos, et dissolutus est. 8
Et dixit his qui residui erant: Surgamus, et
eamus ad adversarios nostros, si poteri-
mus pugnare adversus eos. Et avertebant 9
eum, dicentes: Non poterimus; sed libere-
mus animas nostras modo, et revertamur
ad fratres nostros, et tunc pugnabimus
adversus eos; nos autem pauci sumus.
Et ait Judas: Absit istam rem facere ut 10
fugiamus ab eis; et si appropriavit tempus
nostrum, moriamur in virtute propter
fratres nostros, et non inferamus crimen
gloriæ nostræ.

Et movit exercitus de castris, et stete- 11
runt illis obviam, et divisi sunt equites in
duas partes; et fundibularii et sagittarii
præibant exercitum, et primi certaminis
omnes potentes. Bacchides autem erat in 12
dextro cornu; et proximavit legio ex dua-
bus partibus, et clamabant tubis. Excla- 13
maverunt autem et hi qui erant ex parte
Judæ, etiam ipsi, et commota est terra a
voce exercituum, et commissum est præ- 14
lium a mane usque ad vespem. Et vidit
Judas quod firmior est pars exercitus Bac-
chidis in dextris, et convenerunt cum ipso
omnes constantes corde; et contrita est 15
dextera pars ab eis, et persecutus est eos
usque ad montem Azoti. Et qui in sini- 16

17) *Eupoleum*, II Mach. 4, 11. *Jasonem*,
I Mach. 12, 16. — 20) *Socios... vestros*, I Mach.
14, 40; 15, 17.

9. — 1) *Demetrius*, I Mach. 7, 1, 26; 8, 31.
Cecedit Nicanor, I Mach. 7, 43, 44. *Bacchidem*,
I Mach. 7, 8. *Alcimum*, I Mach. 7, 5. —

stro cornu erant viderunt quod contritum
est dextrum cornu, et secuti sunt post Ju-
dam, et eos qui cum ipso erant, a tergo,
17 et ingravatum est prælium; et ceciderunt
18 vulnerati multi ex his et ex illis. Et Judas
cecidit, et ceteri fugerunt.
19 Et Jonathas et Simon tulerunt Judam,
fratrem suum, et sepelierunt eum in sepul-

cro patrum suorum, in civitate Modin.
Et fleverunt eum omnis populus Israel 20
planctu magno, et lugebant dies multos,
et dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui 21
salvum faciebat populum Israel!

Et cetera verba bellorum Judæ, et vir- 22
tutum quas fecit, et magnitudinis ejus, non
sunt descripta, multa enim erant valde.

PARS TERTIA

[IX, 23 — XII, 54.]

JONATHAS DUX JUDÆORUM ET SUMMUS SACERDOS

(160-142).

1. CAP. IX, 23-31 : JONATHAS IN PRIN-
CIPEM ET DUCEM ELIGITUR.

23 Et factum est, post obitum Judæ emer-
serunt iniqui in omnibus finibus Israel, et
exorti sunt omnes qui operabantur iniqui-
24 tatem. In diedus illis facta est fames
magna valde, et tradidit se Bacchidi omnis
25 regio eorum cum ipsis. Et elegit Bac-
chides viros impios, et constituit eos domi-
26 nos regionis; et exquirebant, et perscruta-
bantur amicos Judæ, et adducebant eos
ad Bacchidem, et vindicabat in illos, et
27 illudebat. Et facta est tribulatio magna
in Israel, qualis non fuit ex die qua non
28 est visus propheta in Israel. Et congre-
gati sunt omnes amici Judæ, et dixerunt
29 Jonathæ: Ex quo frater tuus Judas de-
functus est, vir similis ei non est, qui
exeat contra inimicos nostros, Bacchidem,
et eos qui inimici sunt gentis nostræ.
30 Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo
nobis in principem, et ducem ad bellan-
31 dum bellum nostrum. Et suscepit Jona-
thas tempore illo principatum, et surrexit
loco Judæ, fratris sui.

2. CAP. IX, 32-57 : JONATHAS CUM
BACCHIDE PUGNAT. — *Bacchides mor-
tem minuitur Jonathæ qui in desertum
Thecua fugit [IX, 32-34]. Jonathas ob
mortem fratris sui Joannis filios Jambri
percutit [35-42]. Bacchides insequitur
Jonathan et in pralio mille viros amittit
[43-49]. Bacchides civitates munitas in
Judæa ædificat [50-53]. Alcimo mortuo,
Bacchides ad regem revertitur [54-57].*

32 Et cognovit Bacchides, et quærebat eum

occidere. Et cognovit Jonathas, et Simon, 33
frater ejus, et omnes qui cum eo erant, et
fugerunt in desertum Thecua, et conse-
derunt ad aquam lacus Asphar. Et co- 34
gnovit Bacchides, et die sabbatorum venit
ipse, et omnis exercitus ejus, trans Jorda-
nem.

Et Jonathas misit fratrem suum ducem 35
populi, et rogavit Nabuthæos, amicos suos,
ut commodarent illis apparatus suum,
qui erat copiosus. Et exierunt filii Jambri 36
ex Madaba, et comprehenderunt Joannem,
et omnia quæ habebat, et abierunt habentes
ea. Post hæc verba, renuntiatum est 37
Jonathæ, et Simoni, fratri ejus, quia filii
Jambri faciunt nuptias magnas, et ducunt
sponsam ex Madaba, filiam unius de
magnis principibus Chanaan, cum ambi-
tione magna. Et recordati sunt sangui- 38
nis Joannis, fratris sui, et ascenderunt, et
absconderunt se sub tegumento montis.
Et elevaverunt oculos suos, et viderunt, et 39
ecce tumultus, et apparatus multus; et
sponsus processit, et amici ejus, et fratres
ejus obviam illis cum tympanis et musicis,
et armis multis. Et surrexerunt ad eos ex 40
insidiis, et occiderunt eos, et ceciderunt
vulnerati multi, et residui fugerunt in mon-
tes, et acceperunt omnia spolia eorum; et 41
conversæ sunt nuptiæ in luctum, et vox
musicorum ipsorum in lamentum. Et 42
vindica-verunt vindictam sanguinis fratris
sui, et reversi sunt ad ripam Jordanis.

Et audivit Bacchides, et venit die sab- 43
batorum usque ad oram Jordanis in virtute
magna. Et dixit ad suos Jonathas: Sur- 44
gamus, et pugnemus contra inimicos nos-
tros, non est enim hodie sicut heri et nu-

19) Sepelierunt... Modin, I Mach. 2, 69. —
23) Iniqui... iniquitatem, I Mach. 1, 12. — 35) Na-

buthæos, I Mach. 5, 25. — 36) Joannem, I Mach.

45 diuertius; ecce enim bellum ex adverso,
 aqua vero Jordanis hinc et inde, et ripæ,
 et paludes, et saltus, et non est locus
 46 diuertendi. Nunc ergo clamate in cælum,
 ut liberemini de manu inimicorum vestro-
 47 rum. Et commissum est bellum. Et exten-
 dit Jonathas manum suam percutere Bac-
 48 chidem, et diuertit ab eo retro; et dis-
 siliit Jonathas, et qui cum eo erant, in
 Jordanem, et transnauerunt ad eos Jor-
 49 danem. Et ceciderunt de parte Bacchidis
 die illa mille viri; et reversi sunt in Jeru-
 salem.

50 Et ædificaverunt civitates munitas in
 Judæa, munitionem quæ erat in Jericho,
 et in Ammaum, et in Bethoron, et in Bethel,
 et Thamnata, et Phara, et Thopo, muris
 51 excelsis, et portis, et seris; et posuit
 custodiam in eis, ut inimicitias exercerent
 52 in Israel. Et munivit civitatem Bethsu-
 ram, et Gazaram, et arcem; et posuit in
 53 eis auxilia, et apparatus escarum. Et
 accepit filios principum regionis obsides,
 et posuit eos in arce in Jerusalem in custo-
 diam.

54 Et anno centesimo quinquagesimo tertio,
 mense secundo, præcepit Alcimus destrui
 muros domus sanctæ interioris, et destrui
 opera prophetarum; et cœpit destruere.
 55 In tempore illo percussus est Alcimus, et
 impedita sunt opera illius; et occlusum est
 os ejus, et dissolutum est paralyisi, nec ultra
 potuit loqui verbum, et mandare de domo
 56 sua. Et mortuus est Alcimus in tempore
 illo, cum tormento magno.

57 Et vidit Bacchides quoniam mortuus est
 Alcimus, et reversus est ad regem; et siluit
 terra annis duobus.

3. CAP. IX, 58-73 : BACCHIDES ITERUM
 CONTRA JUDEOS BELLAT; PAX COM-
 PONITUR. — *Bacchides a Judæis ini-*
quis vocatus per dolum frustra insidia-
tur Jonathæ [IX, 58-61], Bethbessen
obsidet, devincitur [62-69] et ad Jonathæ
conditiones venit [70-72]. Jonathas in
Machmas habitat et populum ibi judicat
[73].

58 Et cogitaverunt omnes iniqui, dicentes :
 Ecce Jonathas et qui cum eo sunt, in
 silentio habitant confidenter; nunc ergo
 adducamus Bacchidem, et comprehendet
 59 eos omnes una nocte. Et abierunt, et con-
 silium ei dederunt. Et surrexit ut veniret
 60 cum exercitu multo, et misit occulte episto-
 las sociis suis qui erant in Judæa, ut com-
 prehenderent Jonathan et eos qui cum eo
 erant; sed non potuerunt, quia innotuit

eis consilium eorum. Et apprehendit de 61
 viris regionis, qui principes erant militiæ,
 quinquaginta viros, et occidit eos. Et 62
 secessit Jonathas, et Simon, et qui cum eo
 erant, in Bethbessen quæ est in deserto;
 et extruxit diruta ejus, et firmaverunt 63
 eam. Et cognovit Bacchides; et congre-
 gavit universam multitudinem suam, et
 his qui de Judæa erant denuntiavit, et 64
 venit, et castra posuit desuper Bethbes-
 sen; et oppugnavit eam dies multos, et
 fecit machinas. Et reliquit Jonathas 65
 Simonem, fratrem suum, in civitate, et
 exiit in regionem, et venit cum numero,
 et percussit Odarem, et fratres ejus, et 66
 filios Phaseron in tabernaculis ipsorum; et
 cœpit cædere, et crescere in virtutibus.
 Simon vero et qui cum ipso erant exierunt 67
 de civitate, et succenderunt machinas;
 et pugnauerunt contra Bacchidem, et con- 68
 tritus est ab eis; et afflixerunt eum valde,
 quoniam consilium ejus et congressus ejus
 erat inanis. Et iratus contra viros iniquos 69
 qui ei consilium dederant ut veniret in
 regionem ipsorum, multos ex eis occidit;
 ipse autem cogitavit cum reliquis abire in
 regionem suam. Et cognovit Jonathas, et 70
 misit ad eum legatos componere pacem
 cum ipso, et reddere ei captivitatem. Et 71
 libenter accepit, et fecit secundum verba
 ejus, et juravit se nihil facturum ei mali
 omnibus diebus vitæ ejus. Et reddidit ei 72
 captivitatem quam prius erat prædatus de
 terra Juda; et conversus abiit in terram
 suam, et non apposuit amplius venire in
 fines ejus. Et cessavit gladius ex Israel; 73
 et habitavit Jonathas in Machmas, et cœpit
 Jonathas ibi judicare populum; et exter-
 minavit impios ex Israel.

4. CAP. X, 1-47 : ALEXANDER NOBILIS
 ET DEMETRIUS DE AMICITIA JONA-
 THÆ INTER SE CERTANT. — *Alexan-*
der et Demetrius de regno inter se con-
tendunt [X, 1, 2]. Demetrius epistolam
ad Jonathan verbis pacificis mittit et ei
potestatem permittit in Jerusalem [3-14].
Alexander autem constituit Jonathan
summum sacerdotem [15-21]. Demetrius
contristatus [22-24] Jonathæ iterum scri-
bit, Judæos a tributis absolvit et eis
multa pollicetur [25-45]. Jonathas ser-
monibus Demetrii non credit et ad ami-
citiam Alexandri se applicat [46, 47].

Et anno centesimo sexagesimo ascendit 10
 Alexander, Antiochi filius, qui cognomi-
 natus est Nobilis, et occupavit Ptolemai-
 dam; et receperunt eum, et regnavit illic.

2 Et audivit Demetrius rex, et congregavit exercitum copiosum valde, et exivit obviam
 3 illi in prælium. Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut
 4 magnificaret eum. Dixit enim : Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam
 5 faciat cum Alexandro adversum nos. Recordabitur enim omnium malorum quæ fecimus in eum, et in fratrem ejus, et in
 6 gentem ejus. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, et fabricare arma, et esse ipsum socium ejus; et obsides qui
 7 erant in arce jussit tradi ei. Et venit Jonathan in Jerusalem, et legit epistolas in auditu omnis populi, et eorum qui in arce
 8 erant. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quod dedit ei rex potestatem congregandi exercitum. Et traditi sunt Jonathan obsides, et reddidit eos parentibus suis; et habitavit Jonathan in Jerusalem, et cepit ædificare et innovare civitatem. Et dixit facientibus opera ut exstruerent muros, et montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem;
 12 et ita fecerunt. Et fugerunt alienigenæ qui erant in munitionibus quas Bacchides ædificaverat; et reliquit unusquisque locum suum, et abiit in terram suam.
 14 Tantum in Bethsura remanserunt aliqui ex his qui reliquerant legem et præcepta Dei; erat enim hæc eis ad refugium.
 15 Et audivit Alexander rex promissa quæ promisit Demetrius Jonathan; et narraverunt ei prælia, et virtutes quas ipse fecit et fratres ejus, et labores quos laboraverunt. Et ait : Numquid inveniemus aliquem virum talem? et nunc faciemus eum
 17 amicum et socium nostrum. Et scripsit epistolam, et misit ei secundum hæc verba, dicens : Rex Alexander, fratri Jonathan, salutem. Audivimus de te quod vir potens sis viribus, et aptus es ut sis amicus
 20 noster; et nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, et ut amicus voceris regis (et misit ei purpuram et coronam auream), et quæ nostra sunt sentias nobiscum, et conserves amicitias ad nos.
 21 Et induit se Jonathan stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo, in die solemnī scenopegiæ; et congregavit exercitum, et fecit arma copiosa.
 22 Et audivit Demetrius verba ista, et contristatus est nimis, et ait : Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander

apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen sui? Scribam et ego illis verba
 24 deprecatoria, et dignitates, et dona, ut sint mecum in adiutorium. Et scripsit
 25 eis in hæc verba :

Rex Demetrius, genti Judæorum, salutem. Quoniam servastis ad nos pactum, et mansistis in amicitia nostra, et non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, et gavisi sumus. Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, et retribuemus vobis bona pro his quæ fecistis nobiscum; et remitemus vobis præstationes multas, et dabimus vobis donationes. Et nunc absolvo vos et omnes Judæos a tributis; et pretia salis indulgeo, et coronas remitto, et tertias seminis; et dimidium partem
 30 fructus ligni, quod est portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die, et deinceps, ne accipiat a terra Juda, et a tribus civitatibus quæ additæ sunt illi ex Samaria et Galilæa, ex hodierna die et in totum tempus; et Jerusalem sit sancta et libera
 31 cum finibus suis, et decimæ et tributa ipsius sint. Remitto etiam potestatem
 32 arcis quæ est in Jerusalem, et do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque elegerit, qui custodiant eam. Et omnem animam Judæorum, quæ captiva
 33 est a terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes a tributis solvantur, etiam pecorum suorum. Et omnes dies solemnes, et sabbata, et
 34 neomeniæ, et dies decreti, et tres dies ante diem solemnem, et tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis et remissionis omnibus Judæis qui sunt in regno meo; et nemo habebit potestatem
 35 agere aliquid, et movere negotia adversus aliquem illorum, in omni causa. Et ascribantur ex Judæis in exercitu regis ad triginta millia virorum, et dabuntur illis
 36 copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, et ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni; et ex his constituentur super negotia regni quæ aguntur ex fide, et principes sint ex eis, et ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Juda. Et tres civitates quæ additæ
 37 sunt Judææ ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur, ut sint sub uno et non obediant alii potestati nisi summi sacerdotis; Ptolemaida et confines ejus, quas
 38 dedi donum sanctis qui sunt in Jerusalem, ad necessarios sumptus sanctorum. Et 40

10. — 4) I Mach. 9, 70. — 6) *Obsides... ei*, I Mach. 9, 53. — 12) *In munitionibus... ædificaverat*, I Mach. 9, 50, 51. — 20) I Mach. 11, 27. — 21) *Stola sancta*, Ex. 28, 2. *Septimo mense*, Lev. 23, 34. — 29) *Pretia salis*, I Mach. 11, 35.

Coronas, I Mach. 13, 39. — 30) *Fructus ligni*, I Mach. 11, 34. *A tribus... Galilæa*, I Mach. 11, 28, 34. — 31) *Jerusalem... libera*, I Mach. 15, 7. — 33) I Mach. 9, 72. — 36) I Mach.

ego do singulis annis quindecim millia
 siclorum argenti de rationibus regis, quæ
 41 me contingunt; et omne quod reliquum
 fuerit, quod non reddiderant qui super
 negotia erant annis prioribus, ex hoc
 42 dabunt in opera domus. Et super hæc
 quinque millia siclorum argenti, quæ acci-
 piebant de sanctorum ratione per singulos
 annos, et hæc ad sacerdotes pertineant
 43 qui ministerio funguntur. Et quicumque
 confugerint in templum quod est Ieroso-
 lymis et in omnibus finibus ejus, obnoxii
 regi in omni negotio dimittantur, et uni-
 versa quæ sunt eis in regno meo libera
 44 habeant. Et ad ædificanda vel restau-
 randa opera sanctorum, sumptus dabuntur
 45 de ratione regis; et ad extruendos muros
 Jerusalem, et communiendos in circuitu,
 sumptus dabuntur de ratione regis, et ad
 construendos muros in Judæa.
 46 Ut audivit autem Jonathan et populus
 sermones istos, non crediderunt eis, nec
 receperunt eos, quia recordati sunt malitiæ
 magnæ quam fecerat in Israel, et tribula-
 47 verat eos valde. Et complacuit eis in Ale-
 xandrum, quia ipse fuerat eis princeps
 sermonum pacis; et ipsi auxilium ferebant
 omnibus diebus.

5. CAP. X, 48-66 : JONATHAS COLLO-
 QUIUM HABET CUM ALEXANDRO ET
 PTOLEMÆO, REGE ÆGYPTI. — *Alexan-*
der, Demetrio devicto et mortuo [X, 48-
 50], *amicitiam Ptolemæi impetrat et ad*
fœdus cum eo ferendum venit Ptolemai-
dam [51-58]. *Jonathan ad congressum*
ab Alexandro invitatur [59, 60] *et ab eo*
maximis ornatur honoribus [61-66].

48 Et congregavit rex Alexander exercitum
 magnum, et admovit castra contra Deme-
 49 trium. Et commiserunt prælium duo re-
 ges, et fugit exercitus Demetrii; et insecu-
 tus est eum Alexander, et incubuit super
 50 eos. Et invaluit prælium nimis, donec
 occidit sol; et cecidit Demetrius in die illa.
 51 Et misit Alexander ad Ptolemæum, re-
 gem Ægypti, legatos secundum hæc ver-
 52 ba, dicens: Quoniam regressus sum in
 regnum meum, et sedi in sede patrum
 meorum, et obtinui principatum, et con-
 53 trivi Demetrium, et possedi regionem no-
 stram, et commisi pugnam cum eo, et
 contritus est ipse et castra ejus a nobis,
 54 et sedimus in sede regni ejus; et nunc sta-
 tuamus ad invicem amicitiam, et da mihi
 55 et dabo tibi dona, et ipsi, digna te. Et

respondit rex Ptolemæus, dicens: Felix
 dies in qua reversus es ad terram patrum
 tuorum, et sedisti in sede regni eorum!
 Et nunc faciam tibi quod scripsisti; sed
 56 occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus
 invicem nos, et spondeam tibi sicut dixisti.

Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, 57
 et Cleopatra, filia ejus, et venit Ptolemai-
 dam, anno centesimo sexagesimo secundo.
 Et occurrit ei Alexander rex, et dedit ei 58
 Cleopatram, filiam suam; et fecit nuptias
 ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna
 gloria.

Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut 59
 veniret obviam sibi. Et abiit cum gloria 60
 Ptolemaidam, et occurrit ibi duobus regi-
 bus, et dedit illis argentum multum, et
 aurum, et dona; et invenit gratiam in cons-
 61 pectu eorum. Et convenerunt adversus
 eum viri pestilentes ex Israel, viri iniqui
 interpellantes adversus eum; et non inten-
 62 dit ad eos rex. Et jussit spoliari Jonathan
 vestibus suis, et indui eum purpura; et ita
 fecerunt. Et collocavit eum rex sedere se-
 cum; dixitque principibus suis: Exite 63
 cum eo in medium civitatis, et prædicate
 ut nemo adversus eum interpellet de ullo
 negotio, nec quisquam ei molestus sit de
 64 ulla ratione. Et factum est, ut viderunt,
 qui interpellabant, gloriam ejus quæ præ-
 dicabatur, et opertum eum purpura, fuge-
 runt omnes. Et magnificavit eum rex, et 65
 scripsit eum inter primos amicos, et posuit
 eum ducem et participem principatus.
 Et reversus est Jonathan in Jerusalem 66
 cum pace et lætitia.

6. CAP. X, 67-89 : JONATHAS APOLLO-
 NIUM VINCIT. — *Demetrius II bellum*
instaurat contra Alexandrum [X, 67,
 68]. *Apollonius, dux Demetrii, ad Jam-*
niam accedit et Jonathan ad pugnam
provocat [69-73]. *Jonathan Jappen expu-*
gnat [74-76], *ad Azotum vincit Apol-*
lonium [77-85] *et Ascalonem in ditionem*
suam redigit [86, 87]. *Alexander iterum*
glorificat Jonathan [88, 89].

In anno centesimo sexagesimo quinto 67
 venit Demetrius, filius Demetrii, a Creta
 in terram patrum suorum. Et audivit 68
 Alexander rex, et contristatus est valde,
 et reversus est Antiochiam. Et constituit 69
 Demetrius rex Apollonium ducem, qui
 præerat Cœlesyriæ, et congregavit exer-
 citum magnum; et accessit ad Jamniam,
 et misit ad Jonathan, summum sacerdotem,
 dicens: Tu solus resistis nobis; ego autem 70

13, 40. — 46) I Mach. 7, 9, 11. — 51) Ptolemæum,
 I Mach. 1, 19. — 58) I Mach. 12, 9. — 61) Viri

iniqui, I Mach. 1, 12. — 67) Demetrius, I Mach.
 11, 9; 14, 1; 15, 22. — 69) Apollonium, I Mach.

factus sum in derisum et in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversum nos exerces in montibus. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, et comparemus illic invicem; quia mecum est virtus bellorum. Interroga, et discite quis sum ego, et ceteri qui auxilio sunt mihi, qui et dicunt quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua; et nunc quomodo poteris sustinere equitatum et exercitum tantum in campo ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonii, motus est animo; et elegit decem millia virorum, et exiit ab Jerusalem, et occurrit ei Simon, frater ejus, in adjutorium; et applicuerunt castra in Joppen, et exclusit eum a civitate, quia custodia Apollonii Joppe erat, et oppugnavit eam. Et exterriti qui erant in civitate aperuerunt ei, et obtinuit Jonathas Joppen. Et audivit Apollonius, et admovit tria millia equitum et exercitum multum. Et abiit Azotum tanquam iter faciens, et statim exiit in campum, eo quod haberet multitudinem equitum, et confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, et commiserunt praelium. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occulte. Et cognovit Jonathas quoniam insidiæ sunt post se. Et circumierunt castra ejus, et jecerunt jacula in populum, a mane usque ad vesperam. Populus autem stabat, sicut præceperat Jonathas; et laboraverunt equi eorum. Et ejecit Simon exercitum suum, et commisit contra legionem, equites enim fatigati erant; et contriti sunt ab eo, et fugerunt. Et qui dispersi sunt per campum fugerunt in Azotum, et intraverunt in Bethdagon, idolum suum, ut ibi se liberarent. Et succendit Jonathas Azotum et civitates quæ erant in circuitu ejus, et accepit spolia eorum; et templum Dagon, et omnes qui fugerunt in illud, succendit igni. Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his qui succensi sunt, fere octo millia virorum. Et movit inde Jonathas castra, et applicuit ea Ascalonem; et exierunt de civitate obviam illi in magna gloria. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis, habentibus spolia multa. Et factum est, ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare

Jonathan. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum; et dedit ei Accaron et omnes fines ejus, in possessionem.

7. CAP. XI, 1-19 : ALEXANDER A PTOLEMÆO DEVICTUS MORITUR. — *Ptolemæus conatur regnum Alexandri dolo obtinere et colloquium cum Jonatha habet* [XI, 1-7]. *Ptolemæus se alienat ab Alexandro* [8-13]. *Alexander trucidatur* [14-17]. *Ptolemæus moritur* [18, 19].

Et rex Ægypti congregavit exercitum, sicut arena quæ est circa oram maris, et naves multas; et quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, et addere illud regno suo. Et exiit in Syriam verbis pacificis; et aperiebat ei civitates, et occurrebat ei, quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eo quod socer suus esset. Cum autem introiret civitatem Ptolemæus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus. Et ut appropriavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, et Azotum, et cetera ejus demolita, et corpora projecta, et eorum qui cæsi erant in bello tumulos, quos fecerat secus viam. Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei; et tacuit rex. Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria; et invicem se salutaverunt, et dormierunt illic. Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium qui vocatur Eleutherus, et reversus est in Jerusalem.

Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, et cogitabat in Alexandrum consilia mala. Et misit legatos ad Demetrium, dicens: Veni, componamus inter nos pactum; et dabo tibi filiam meam quam habet Alexander, et regnabis in regno patris tui. Pœnitet enim me quod dederim illi filiam meam; quæsitivus enim me occidere. Et vituperavit eum, propterea quod concupierat regnum ejus. Et abstulit filiam suam, et dedit eam Demetrio, et alienavit se ab Alexandro; et manifestatæ sunt inimicitiae ejus. Et intravit Ptolemæus Antiochiam, et imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti et Asiæ. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus, quia rebellabant qui erant in locis illis. Et audivit Alexander, et venit ad eum in bellum; et produxit Ptolemæus rex exercitum, et occurrit ei in manu valida, et fugavit eum.

3, 10; II Mach. 3, 5; 4, 4. — 72) *Bis...* sua, I Mach. 5, 60; 9, 17, 18. — 83) *Bethdagon*, Jud. 16, 23; I Reg. 5, 2; I Mach. 11, 4. — 84) I Mach. 16, 70. — 89) *Fibulam auream*, I Mach. 11, 58; 14, 44.

11. — 1) *Rex Ægypti*, I Mach. 10, 51. — 2) *Socer suus*, I Mach. 10, 58. — 4) *Templum Dagon*, I Mach. 10, 84. — 9) *Demetrium*, I Mach. 10, 67. *Filiam...* Alexander, I Mach. 10, 58. —

16 Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi pro-
 17 tegeretur; rex autem Ptolemæus exaltatus
 18 est. Et abstulit Zabdiel Arabs caput
 19 Alexandri, et misit Ptolemæo. Et rex
 Ptolemæus mortuus est in die tertia; et
 qui erant in munitionibus perierunt ab his
 qui erant intra castra. Et regnavit De-
 metrius anno centesimo sexagesimo septi-
 mo.

8. CAP. XI, 20-37 : JONATHAS GRATIAM
 DEMETRII SIBI CONCILIAT. — *Demetrius cum Jonatha de arce Jerusalem contendit* [XI, 20-23]. *Jonathas a rege accersitus it Ptolemaidam, a Demetrio exaltatur* [24-27] *et postulat ut Judæi a tributo immunes sint* [28]. *Demetrius Lastheni de Judæis scribit* [29-37].

20 In diebus illis congregavit Jonathas eos
 qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem
 quæ est in Jerusalem; et fecerunt contra
 21 eam machinas multas. Et abierunt qui-
 dam qui oderant gentem suam viri iniqui
 ad regem Demetrium, et renuntiaverunt
 22 ei quod Jonathas obsideret arcem. Et ut
 audivit, iratus est; et statim venit ad Pto-
 lemaidam, et scripsit Jonathæ ne obside-
 ret arcem, sed occurreret sibi ad collo-
 23 quium festinato. Ut audivit autem Jona-
 thas, jussit obsidere; et elegit de seniori-
 bus Israel, et de sacerdotibus, et dedit se
 24 periculo. Et accepit aurum, et argentum,
 et vestem, et alia xenia multa, et abiit ad
 regem Ptolemaidam; et invenit gratiam
 25 in conspectu ejus. Et interpellabant ad-
 versus eum quidam iniqui ex gente sua.
 26 Et fecit ei rex sicut fecerant ei qui ante
 eum fuerant, et exaltavit eum in conspectu
 27 omnium amicorum suorum; et statuit ei
 principatum sacerdotii, et quæcumque alia
 habuit prius pretiosa, et fecit eum princi-
 pem amicorum.

28 Et postulavit Jonathas a rege ut immu-
 nem faceret Judæam, et tres toparchias,
 et Samariam, et confines ejus; et promisit
 29 ei talenta trecenta. Et consensit rex; et
 scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus,
 hunc modum continentes :

30 Rex Demetrius, fratri Jonathæ, salutem,
 31 et genti Judæorum. Exemplum epistolæ
 quam scripsimus Lastheni, parenti nostro,
 de vobis, misimus ad vos, ut sciretis.

32 Rex Demetrius, Lastheni parenti, salu-
 33 tem. Genti Judæorum, amicis nostris, et
 conservantibus quæ justa sunt apud nos,
 decrevimus benefacere, propter benignita-

tem ipsorum quam erga nos habent.
 Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, et
 tres civitates, Lydan, et Ramathan, quæ
 additæ sunt Judææ ex Samaria, et omnes
 confines earum, sequestrari omnibus sacri-
 34 fificantibus in Jerosolymis, pro his quæ ab eis
 prius accipiebat rex per singulos annos,
 et pro fructibus terræ et pomorum. Et
 35 alia quæ ad nos pertinebant, decimarum
 et tributorum, ex hoc tempore remittimus
 eis; et areas salinarum, et coronas quæ
 nobis deferebantur. Omnia ipsis conce-
 36 dimus; et nihil horum irritum erit ex hoc,
 et in omne tempus. Nunc ergo curate
 37 facere horum exemplum, et detur Jonathæ,
 et ponatur in monte sancto, in loco celebri.

9. CAP. XI, 38-53 : JONATHAS AUXILIUM
 CONTRA TRYPHONEM DEMETRIO PRÆ-
 BET. — *Tryphon contra Demetrium rebellat* [XI, 38-40]. *Demetrius auxilium petit a Jonatha* [41-44]. *Judæi Antiochiam veniunt et pacem restitunt* [45-51]. *Demetrius a Jonatha se alienat* [52, 53].

Et videns Demetrius rex quod siluit 38
 terra in conspectu suo, et nihil ei resistit,
 dimisit totum exercitum suum, unumquem-
 que in locum suum, excepto peregrino
 exercitu, quem contraxit ab insulis gen-
 tium; et inimici erant ei omnes exercitus
 patrum ejus. Tryphon autem erat qui-
 39 dam partium Alexandri prius; et vidit
 quoniam omnis exercitus murmurabat con-
 tra Demetrium, et ivit ad Emalchuel Ara-
 bem, qui nutrieat Antiochum, filium Alex-
 andri; et assidebat ei ut traderet eum 40
 ipsi, ut regnaret loco patris sui; et enun-
 tiavit ei quanta fecit Demetrius, et inimi-
 citias exercituum ejus adversus illum; et
 mansit ibi diebus multis.

Et misit Jonathas ad Demetrium regem, 41
 ut ejiceret eos qui in arce erant in Jerusa-
 lem, et qui in præsidii erant, quia impu-
 gnabant Israel. Et misit Demetrius ad 42
 Jonathan, dicens : Non hæc tantum faciam
 tibi, et genti tuæ, sed gloria illustrabo te,
 et gentem tuam, cum fuerit opportunum.
 Nunc ergo recte feceris si miseris in auxi-
 43 lium mihi viros, quia discessit omnis exer-
 citus meus. Et misit ei Jonathas tria 44
 millia virorum fortium Antiochiam; et vene-
 runt ad regem, et delectatus est rex in
 adventu eorum. Et convenerunt qui erant 45
 de civitate, centum viginti millia virorum,
 et volebant interficere regem. Et fugit 46

19) II Mach. 1, 7. — 21) Viri iniqui, I Mach. 1, 12. — 27) Statuit... sacerdotii, I Mach. 10, 20; 14, 38. — 28) I Mach. 10, 28, 29, 30, 38. — 34) Pro fructibus terræ, I Mach. 10, 30. —

35) Decimarum, I Mach. 10, 31. Areas salina-
 rum, I Mach. 10, 29. — 39) Tryphon, I Mach. 12, 39, 42, 49; 13, 1, 12. — 41) Qui in præsidii

rex in aulam; et occupaverunt qui erant de civitate itinera civitatis, et coeperunt
 47 pugnare. Et vocavit rex Judæos in auxi-
 48 lium, et convenerunt omnes simul ad eum, et dispersi sunt omnes per civitatem, et occiderunt in illa die centum millia hominum; et succenderunt civitatem, et ceperunt spolia multa in die illa, et liberaverunt regem. Et viderunt qui erant de civitate, quod obtinuissent Judæi civitatem sicut volebant, et infirmati sunt mente sua; et clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes: Da nobis dexteras, et cessent Judæi
 50 oppugnare nos, et civitatem. Et projece-
 51 runt arma sua, et fecerunt pacem. Et glorificati sunt Judæi in conspectu regis et in conspectu omnium qui erant in regno ejus; et nominati sunt in regno, et regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52 Et sedit Demetrius rex in sede regni sui;
 53 et siluit terra in conspectu ejus. Et mentitus est omnia quæcumque dixit; et abalienavit se a Jonathæ, et non retribuit ei secundum beneficia quæ sibi tribuerat, et vexabat eum valde.

10. CAP. XI, 54-74: JONATHAS IN PARTES ANTIOCHI VI TRANSIT. — *Antiochus, devicto Demetrio, fœdus inicit cum Jonathæ [XI, 54-59]. Jonathas contra fautores Demetrii ad Ascalonem et ad Gazam pro Antiocho pugnat [60-62]. Jonathas copias alienigenas ad aquam Genesar profugiat [63-74].*

54 Post hæc autem reversus est Tryphon, et Antiochus cum eo puer adolescens; et regnavit, et imposuit sibi diadema. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus quos disperserat Demetrius; et pugnaverunt contra eum, et fugit, et terga vertit.
 56 Et accepit Tryphon bestias et obtinuit
 57 Antiochiam. Et scripsit Antiochus adolescens Jonathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium, et constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis. Et misit illi vasa aurea in ministerium, et dedit ei potestatem bibendi in auro, et esse in purpura, et habere fibulam auream; et Simonem, fratrem ejus, constituit ducem a terminis Tyri usque ad fines Ægypti.

60 Et exiit Jonathas, et perambulabat trans flumen civitates, et congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium; et venit Ascalonem et occurrerunt ei hpnorifice de civitate. Et abiit inde Gazam, et concluderunt se qui erant Gazæ; et obse-

dit eam, et succendit quæ erant in circuitu civitatis, et prædatus est ea. Et rogaverunt Gazenses Jonathan, et dedit illis dexteram; et accepit filios eorum obsides, et misit illos in Jerusalem; et perambulavit regionem usque Damascum.

Et audivit Jonathas quod prævaricati sunt principes Demetrii in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum remove a negotio regni; et occurrerit illis, fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam. Et applicuit Simon ad Bethsuram, et expugnabat eam diebus multis, et conclusit eos. Et postulaverunt ab eo dexteras accipere, et dedit illis; et ejecit eos inde, et cepit civitatem, et posuit in ea præsidium.

Et Jonathas et castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar; et ante lucem vigilaverunt in campo Asor. Et ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, et tendebant ei insidias in montibus; ipse autem occurrit ex adverso. Insidiæ vero exsurrexerunt de locis suis, et commiserunt prælium. Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, et nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias, filius Absalomi, et Judas, filius Calphi, princeps militiæ exercitus. Et scidit Jonathas vestimenta sua, et posuit terram in capite suo, et oravit. Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, et convertit eos in fugam, et pugnaverunt. Et viderunt qui fugiebant partis illius, et reversi sunt ad eum, et insequabantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua; et pervenerunt usque illuc. Et ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum; et reversus est Jonathas in Jerusalem.

11. CAP. XII, 1-23: JONATHAS FŒDERA CUM ROMANIS ET SPARTIATIS RENOVAT. — *Jonathas nuntios Romam mittit et fœdus cum Romanis renovat [XII, 1-4]. Jonathas Spartiatis scribit ad fœdus jampridem initum renovandum [5-10], eis testatur Judæorum fidem erga amicos [11, 12], et miseriam gentis suæ exponit [13-18]. Arius, rex Spartatarum, Oniæ sacerdoti magno scribit [19-23].*

Et vidit Jonathas quia tempus ejus juvat, et elegit viros, et misit eos Romam, statuere et renovare cum eis amicitiam; et ad Spartiatis et ad alia loca misit epistolas secundum eandem formam.

erant, I Mach. 9, 50-52; 10, 12-14. — 57) I Mach. 10, 38. — 58) Fibulam auream, I Mach. 10, 89; 14, 44. — 70) Absalomi, I Mach. 13, 11; II Mach.

11, 17.

12. — 1) Renovare... amicitiam, I Mach. 8, 21-32. — 2) Ad Spartiatis, I Mach. 14, 10, 23. —

- 3 Et abierunt Romani et intraverunt curiam, et dixerunt : Jonathas, summus sacerdos, et gens Judæorum, miserunt nos ut renovaremus amicitiam et societatem, secundum pristinum. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace.
- 5 Et hoc est exemplum epistolarum quas scripsit Jonathas Spartiatius :
- 6 Jonathas, summus sacerdos, et seniores gentis, et sacerdotes, et reliquus populus Judæorum, Spartiatibus fratribus, salutem.
- 7 Jampridem missæ erant epistolæ ad Oniam, summum sacerdotem, ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet quod subjectum est. Et suscepit Onias virum qui missus fuerat cum honore, et accepit epistolas in quibus significabatur de societate et amicitia. Nos, cum nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos liberos qui sunt in manibus nostris, malimus mittere ad vos renovare fraternitatem et amicitiam, ne forte alieni efficiamur a vobis; multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, et ceteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis quæ offerimus, et in observationibus, sicut fas est et decet meminisse fratrum. Lætatur itaque de gloria vestra. Nos autem circumdederunt multæ tribulationes et multa prælia; et impugnaverunt nos reges qui sunt in circuitu nostro. Nolumus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis et amicis nostris, in his præliis; habuimus enim de cælo auxilium, et liberati sumus nos, et humiliati sunt inimici nostri. Elegimus itaque Numenium, Antiochi filium, et Antipatrem, Jasonis filium, et misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam et societatem pristinam; mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, et salutent vos, et reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostræ. Et nunc benefacietis respondentibus nobis ad hæc.
- 19 Et hoc est rescriptum epistolarum quod miserat Oniæ :
- 20 Arius, rex Spartiatarum, Oniæ, sacerdoti magno, salutem. Inventum est in scriptura de Spartiatibus et Judæis, quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacietis scribentes nobis de pace vestra.
- 23 Sed et nos rescripsimus vobis. Pecora

nostra, et possessiones nostræ, vestræ sunt; et vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nuntiari vobis.

12. CAP. XII, 24-38 : JONATHAS CONTRA DEMETRIUM ITERUM BELLAT. — *Jonathas Syris occurrit in regione Amathite; hostes fugiunt* [XII, 24-30]. *Jonathas Zabadaos profligat* [31, 32]. *Simon expugnat Ascalonem et Joppen* [33, 34]. *Jonathas munimentis Jerusalem firmat* [35-37]. *Simon edificat Adiada in Sephela* [38].

Et audivit Jonathas quoniam regressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo supra quam prius, pugnare adversus eum; et exiit ab Jerusalem, et occurrit eis in Amathite regione, non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus. Et misit speculatores in castra eorum, et reversi renuntiaverunt quod constituunt supervenire illis nocte. Cum occidisset autem sol, præcepit Jonathas suis vigilare, et esse in armis paratos ad pugnam tota nocte; et posuit custodes per circuitum castrorum. Et audierunt adversarii quod paratus est Jonathas cum suis in bello, et timuerunt, et formidaverunt in corde suo; et accenderunt focos in castris suis. Jonathas autem, et qui cum eo erant, non cognoverunt usque mane, videbant autem luminaria ardentia. Et secutus est eos Jonathas; et non comprehendit eos, transierant enim flumen Eleutherum.

Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadaei; et percussit eos, et accepit spolia eorum. Et junxit, et venit Damascus, et perambulabat omnem regionem illam.

Simon autem exiit, et venit usque ad Ascalonem, et ad proxima præsidia; et declinavit in Joppen, et occupavit eam: audivit enim quod vellent præsidium tradere partibus Demetrii; et posuit ibi custodes ut custodirent eam.

Et reversus est Jonathas, et convocavit seniores populi, et cogitavit cum eis edificare præsidia in Judæa, et edificare muros in Jerusalem, et exaltare altitudinem magnam inter medium arcis et civitatis, ut separaret eam a civitate, ut esset ipsa singulariter, et neque emant, neque vendant. Et convenerunt ut ædificarent civitatem; et cecidit murus qui erat super torrentem ab ortu solis, et reparavit eum,

6) *Seniores gentis*, II Mach. x, 10; 4, 44; xx, 27. — 15) I Mach. 3, 18-23; II Mach. ix, 8, 9; 15, 12-16. — 16) *Numenium*, I Mach. 14, 22, 24;

15, 15. *Antipatrem*, I Mach. 14, 22. *Jasonis*, I Mach. 8, 17. — 35) I Mach. 13, 33. — 36) *Neque... vendant*, I Mach. 13, 49. —

38 qui vocatur Caphetetha. Et Simon ædificavit Adiada in Sephela, et munivit eam, et imposuit portas et seras.

13. CAP. XII, 39-54 : JONATHAS IN TRYPHONIS INSIDIAS INCAUTE INCIDIT. — *Jonathas exit cum militibus obviam Tryphoni et venit Bethsan [XII, 39-41]. Tryphon Jonathæ suadet ut milites remittat et Ptolemaidam eat [42-45]. Jonathas dolo capitur [46-48]. Cópia a Tryphone in Galilæam missa prælium declinant et revertuntur [49-51]. Judæi Jonathan valde plangunt [52-54].*

39 Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiæ, et assumere diadema, et extendere manum in Antiochum regem, timens ne forte non permitteret eum Jonathas, sed pugnaret adversus eum, quærebat comprehendere eum, et occidere. Et exsurgens abiit
41 in Bethsan. Et exivit Jonathas obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, et venit Bethsan.
42 Et vidit Tryphon quia venit Jonathas cum exercitu multo ut extenderet in eum
43 manus, timuit; et excepit eum cum honore, et commendavit eum omnibus amicis suis, et dedit ei munera, et præcepit exercitibus suis ut obedirent ei sicut sibi. Et
44 dixit Jonathæ: Ut quid vexasti universum
45 populum, cum bellum nobis non sit? Et

nunc remitte eos in domos suas; elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, et veni mecum Ptolemaidam, et tradam eam tibi, et reliqua præsidia, et exercitum, et universos præpositos negotii, et conversus abibo; propterea enim veni. Et credidit ei, et fecit sicut dixit; et dimisit exercitum, et abierunt in terram Juda. Retinuit autem secum tria millia virorum,
47 ex quibus remisit in Galilæam duo millia; mille autem venerunt cum eo. Ut autem
48 intravit Ptolemaidam Jonathas, clausurunt portas civitatis Ptolemenses, et comprehenderunt eum; et omnes qui cum eo intraverant gladio interfecerunt.

Et misit Tryphon exercitum et equites
49 in Galilæam et in campum magnum, ut perderent omnes socios Jonathæ. At illi,
50 cum cognovissent quia comprehensus est Jonathas, et periit, et omnes qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, et exierunt parati in prælium. Et videntes hi qui
51 insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt; illi autem venerunt
52 omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonathan, et eos qui cum ipso fuerant, valde; et luxit Israel luctu magno. Et quæsierunt omnes gentes, quæ erant
53 in circuitu eorum, conterere eos; dixerunt enim: Non habent principem et adjutantem; nunc ergo expugnemus illos, et tollamus de hominibus memoriam eorum.

PARS QUARTA

[XIII, 1 — XVI, 24.]

SIMON SUMMUS SACERDOS ET PRINCEPS JUDÆORUM (143-134).

1. CAP. XIII, 1-11 : PRINCIPATUS AD SIMONEM TRANSFERTUR.

13 Et audivit Simon quod congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret
2 in terram Juda, et attereret eam. Videns quia in tremore populus est, et in timore, ascendit Jerusalem, et congregavit populum;
3 et adhortans, dixit: Vos scitis quanta ego, et fratres mei, et domus patris mei, fecimus pro legibus et pro sanctis prælia, et angustias quales vidimus:
4 horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israel; et relictus sum ego solus.

Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis! non enim melior sum fratribus meis. Vindicabo itaque gentem meam et sancta, natos quoque nostros et uxores, quia congregatæ sunt universæ gentes conterere nos inimicitiae gratia.

Et accensus est spiritus populi, simul
7 ut audivit sermones istos; et responderunt voce magna, dicentes: Tu es dux noster loco Judæ et Jonathæ, fratris tui; pugna prælium nostrum, et omnia quæcumque dixeris nobis faciemus. Et con-
10 gregans omnes viros bellatores, accelera-

39) I Mach. 13, 31. — 48) I Mach. 13, 12. —
50) I Mach. 13, 12, 23. — 53) I Mach. 13, 6.

13. — 4) I Mach. 6, 46; 9, 18, 36; 12, 50. —
6) Quia... gratia, I Mach. 12, 53, 54. —

vit consummare universos muros Jerusa-
lem, et munivit eam in gyro. Et misit
Jonathan, filium Absalomi, et cum eo exer-
citus novum, in Joppen; et, ejectis his qui
erant in ea, remansit illic ipse.

2. CAP. XIII, 12-30 : JONATHAS INTER-
FICITUR. — *Tryphon in terram Juda
invasit, argentum et obsides obtinet,
Jonathan vero non dimittit* [XIII, 12-
19]. *Tryphon jubet Jonathan interfici
et in terram suam revertitur* [20-24].
Jonathan in Modin sepelitur [25-30].

12 Et movit Tryphon a Ptolemaida cum
exercitu multo, ut veniret in terram Juda;
13 et Jonathan cum eo in custodia. Simon
autem applicuit in Addus, contra faciem
14 campi. Et ut cognovit Tryphon quia
surrexit Simon loco fratris sui Jonathæ,
et quia commissurus esset cum eo prælum,
15 misit ad eum legatos, dicens: Pro argento
quod debebat frater tuus Jonathan in
ratione regis, propter negotia quæ habuit,
16 detinui eum. Et nunc mitte argenti
talenta centum, et duos filios ejus obsides,
ut non dimissus fugiat a nobis, et remitte-
mus eum.

17 Et cognovit Simon quia cum dolo loque-
retur secum; jussit tamen dari argentum
et pueros, ne inimicitiam magnam sumeret
18 ad populum Israel, dicentem: Quia non
misit ei argentum et pueros, propterea
19 periit. Et misit pueros et centum talenta;
et mentitus est, et non dimisit Jonathan.

20 Et post hæc venit Tryphon intra regio-
nem, ut contereret eam; et gyraverunt
per viam quæ ducit Ador; et Simon et
castra ejus ambulabant in omnem locum
21 quocumque ibant. Qui autem in arce erant
miserunt ad Tryphonem legatos, ut festi-
naret venire per desertum, et mitteret illis
22 alimonias. Et paravit Tryphon omnem
equitatum, ut veniret illa nocte; erat
autem nix multa valde, et non venit in
23 Galaaditim. Et cum appropinquasset
Bascaman, occidit Jonathan et filios ejus
24 illic. Et convertit Tryphon, et abiit in
terram suam.

25 Et misit Simon, et accepit ossa Jonathæ,
fratris sui, et sepelivit ea in Modin, civi-
tate patrum ejus. Et planxerunt eum
omnis Israel planctu magno, et luxerunt
27 eum dies multos. Et ædificavit Simon
super sepulcrum patris sui et fratrum suo-
rum ædificium altum visu, lapide polito
28 retro et ante. Et statuit septem pyrami-

das, unam contra unam, patri et matri, et
quatuor fratribus; et his circumposuit 29
columnas magnas; et super columnas
arma, ad memoriam æternam; et juxta
arma, naves sculptas, quæ viderentur ab
omnibus navigantibus mare. Hoc est 30
sepulcrum quod fecit in Modin, usque in
hunc diem.

3. CAP. XIII, 31-40 : SIMON FÆDUS
CUM DEMETRIO II INIT. — *Tryphon
occidit Antiochum et loco ejus regnat*
[XIII, 31, 32]. *Simon ædificat præsidia
Judæe* [33], *nuntios ad Demetrium
mittit et litteras fœderis ab eo accipit*
[34-40].

Tryphon autem, cum iter faceret cum 31
Antiocho, rege adolescente, dolo occidit
eum. Et regnavit loco ejus, et imposuit 32
sibi diadema Asiæ; et fecit plagam ma-
gnam in terra.

Et ædificavit Simon præsidia Judææ, 33
muniens ea turribus excelsis, et muris ma-
gnis, et portis, et seris; et posuit alimenta
in munitionibus.

Et elegit Simon viros, et misit ad Deme- 34
trim regem, ut faceret remissionem regio-
ni, quia actus omnes Tryphonis per dire-
ptionem fuerant gesti. Et Demetrius 35
rex ad verba ista respondit ei, et scripsit
epistolam talem:

Rex Demetrius Simoni, summo sacer- 36
doti et amico regum, et senioribus, et genti
Judæorum, salutem. Coronam auream, et 37
bahem quam misistis, suscepimus; et
parati sumus facere vobiscum pacem ma-
gnam, et scribere præpositis regis remit-
tere vobis quæ indulsimus. Quæcumque 38
enim constituimus vobis constant; muni-
tiones quas ædificastis vobis sint. Remit- 39
timus quoque ignorantias et peccata usque
in hodiernum diem, et coronam quam debe-
batis; et si quid aliud erat tributarium in
Jerusalem, jam non sit tributarium. Et 40
si qui ex vobis apti sunt conscribi inter
nostros, conscribantur; et sit inter nos
pax.

4. CAP. XIII, 41-54 : JUGUM GENTIUM
AB ISRAEL AU Fertur; GAZA EXPUG-
NATUR; SYRI EX ARCE HIEROSO-
LYMITANA EJICIUNTUR; JOANNES,
FILIVS SIMONIS, DUX EXERCITUS
CONSTITUITUR.

Anno centesimo septuagesimo ablatum 41
est jugum gentium ab Israel. Et cœpit 42

10) I Mach. 10, 11; 14, 37. — 11) Absalomi,
I Mach. 11, 70; II Mach. 11, 17. — 12) Jonathan...
in custodia, I Mach. 12, 48, 50. — 21) I Mach.
12, 36. — 23) I Mach. 12, 50. — 25) I Mach.

2, 69; 9, 19. — 31) I Mach. 12, 39. — 33) I Mach.
12, 35; 14, 33; 15, 7. — 36) Simoni summo
sacerdoti, I Mach. 14, 17, 35, 38. — 38) Quæcum-
que... constant, I Mach. 11, 29-37. — 40) I Mach.

populus Israel scribere in tabulis et gestis publicis : Anno primo sub Simone, summo sacerdote, magno duce, et principe Judæorum.

- 43 In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, et circumdedit eam castris, et fecit machinas; et applicuit ad civitatem, et percussit
- 44 turrem unam, et comprehendit eam. Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem, et factus est motus magnus in
- 45 civitate. Et ascenderunt qui erant in civitate, cum uxoribus et filiis, supra murum, scissis tunicis suis; et clamaverunt voce magna, postulantes a Simone dexteras
- 46 sibi dari, et dixerunt : Non nobis reddas secundum malitias nostras, sed secundum
- 47 misericordias tuas. Et flexus Simon, non debellavit eos; ejecit tamen eos de civitate, et mundavit aedes in quibus fuerant simulacra, et tunc intravit in eam cum hymnis,
- 48 benedicens Dominum; et ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros qui legem facerent, et munivit eam, et fecit sibi habitationem.
- 49 Qui autem erant in arce Jerusalem prohibebantur egredi et ingredi regionem, et emere, ac vendere; et esurierunt valde,
- 50 et multi ex eis fame perierunt; et clamaverunt ad Simonem ut dexteras acciperent; et dedit illis; et ejecit eos inde, et mundavit
- 51 arcem a contaminationibus. Et intraverunt in eam tertia et vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo, cum laude, et ramis palmarum, et cinyris, et cymbalis, et nablīs, et hymnis, et canticis, quia contritus est inimicus
- 52 magnus ex Israel. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.
- 53 Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, et habitavit ibi ipse et qui cum eo erant.
- 54 Et vidit Simon Joannem, filium suum, quod fortis prælii vir esset, et posuit eum ducem virtutum universarum; et habitavit in Gazaris.

5. CAP. XIV, 1-15 : DEMETRIUS II AB ARSACE CAPITUR; SIMON PACIFICE REGNAT. — *Demetrius in Perside comprehenditur* [XIV, 1-3]. *In diebus Simonis dilatantur fines Israel* [4-7], *et Judæi pacē atque prosperitate fruuntur* [8-15].

- 14 Anno centesimo septuagesimo secundo, congregavit rex Demetrius exercitum suum, et abiit in Mediam ad contrahenda

sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem. Et audiuit Arsaces, rex Persidis et Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, et misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, et adduceret eum ad se. Et abiit, et percussit castra Demetrii, et comprehendit eum, et duxit eum ad Arsacem, et posuit eum in custodiam.

Et siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis; et quasivit bona genti suæ, et placuit illis potestas ejus, et gloria ejus, omnibus diebus. Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, et fecit introitum in insulis maris. Et dilatavit fines gentis suæ, et obtinuit regionem. Et congregavit captivitatem multam, et dominatus est Gazaræ, et Bethsuræ, et arci; et abstulit immunditias ex ea, et non erat qui resisteret ei. Et unusquisque colebat terram suam cum pace; et terra Juda dabat fructus suos, et ligna camporum fructum suum. Seniores in plateis sedebant omnes, et de bonis terræ tractabant; et juvenes induebant se gloriam et stolas belli. Et civitatibus tribuebat alimonias, et constituebat eas ut essent vasa munitioris, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ. Fecit pacem super terram, et lætatus est Israel lætitia magna. Et sedit unusquisque sub vite sua et sub ficulnea sua; et non erat qui eos terreret. Defecit impugnans eos super terram, reges contriti sunt in diebus illis. Et confirmavit omnes humiles populi sui, et legem exquisivit, et abstulit omnem iniquum et malum; sancta glorificavit, et multiplicavit vasa sanctorum.

6. CAP. XIV, 16-24 : FÆDUS CUM SPARTIATIS ET ROMANIS RENOVATUR. — *Spartiatæ et Romani Simoni scribunt ad fœdus renovandum* [XIV, 16-19]. *Exemplum epistolarum a Spartiatis missarum* [20-23]. *Numenius Romam mittitur a Simone* [24].

Et auditum est Romæ quia defunctus esset Jonathas, et usque in Spartiatis, et contristati sunt valde. Ut audierunt autem quod Simon, frater ejus, factus esset summus sacerdos loco ejus, et ipse obtineret omnem regionem et civitates in ea, scriperunt ad eum in tabulis æreis, ut renovarent amicitias et societatem quam fecerant cum Juda et cum Jonatha, fratribus ejus. Et lectæ sunt in conspectu ecclesiæ in 19

10, 36. — 42) I Mach. 14, 27. — 49) I Mach. 12, 36. — 54) Joannem filium suum, I Mach. 16, 1, 2, 23.

14. — 1) Rex Demetrius, I Mach. 10, 67. —

2) Arsaces, I Mach. 15, 22. — 16) Quia... Jonathas, I Mach. 13, 23. Spartiatis, I Mach. 12, 2, 20. — 17) Simon... ejus, I Mach. 13, 36. — 18) Amicitias... cum Juda, I Mach. 8, 17-32.

Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum quas Spartiatæ miserunt :

- 20 Spartianorum principes et civitates, Simoni, sacerdoti magno, et senioribus, et sacerdotibus, et reliquo populo Judæorum, 21 fratribus, salutem. Legati qui missi sunt ad populum nostrum nuntiaverunt nobis de vestra gloria, et honore, ac lætitia; et 22 gavisi sumus in introitu eorum. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in conciliis populi, sic : Numenius Antiochi, et Antipater, Jasonis filius, legati Judæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam. Et placuit populo excipere viros gloriose, et ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni, magno sacerdoti.
- 24 Post hæc autem misit Simon Numenium Romam, habentem clypeum aureum magnum, pondo minarum mille, ad statuendam cum eis societatem.

7. CAP. XIV, 24^b-49 : LAUS SIMONIS IN TABULIS ÆREIS INSCRIBITUR. — *Populus decernit solemnem gratiarum actionem Simoni reddere* [XIV, 24^b-26]. *In tabulis æreis inscribitur populi decretum in quo memorantur tituli et egregia facta Simonis* [27-40], *honores ei tributi* [41-45] *et ejus acceptatio publicorum numerum* [46, 47]. *Exemplum scripturæ in loco celebri ponitur* [48, 49].

- Cum autem audisset populus romanus sermones istos, dixerunt : Quam gratiarum actionem reddemus Simoni et filiis ejus ? Restituit enim ipse fratres suos, et expugnavit inimicos Israel ab eis; et statuerunt ei libertatem. Et descripserunt in tabulis æreis, et posuerunt in titulis in monte Sion. Et hoc est exemplum scripturæ :

- Octava decima die mensis elul, anno centesimo septuagesimo secundo, anno tertio sub Simone, sacerdote magno, in 28 Asaramel, in conventu magno sacerdotum, et populi, et principum gentis, et seniorum regionis, nota facta sunt hæc :

- Quoniam frequenter facta sunt prælia in 29 regione nostra; Simon autem, Mathathiaë filius, ex filiis Jarib, et fratres ejus, dederunt se periculo, et restiterunt adversariis gentis suæ, ut starent sancta ipso-

rum, et lex, et gloria magna glorificaverunt gentem suam. Et congregavit Jonathan gentem suam, et factus est illis sacerdos magnus, et appositus est ad populum suum. Et voluerunt inimici eorum calcare et atterere regionem ipsorum, et extendere manus in sancta eorum. Tunc restitit Simon, et pugnavit pro gente sua, et erogavit pecunias multas, et armavit viros virtutis gentis suæ, et dedit illis stipendia; et munivit civitates Judææ, et Bethsuram, quæ erat in finibus Judææ, ubi erant arma hostium antea; et posuit illic præsidium viros Judæos. Et Joppen munivit, quæ erat ad mare, et Gazaram, quæ est in finibus Azoti, in qua hostes antea habitabant; et collocavit illic Judæos, et quæcumque apta erant ad correptionem eorum posuit in eis. Et vidit populus actum Simonis, et gloriam quam cogitabat facere genti suæ, et posuerunt eum ducem suum, et principem sacerdotum, eo quod ipse fecerat hæc omnia, et justitiam, et fidem quam conservavit genti suæ, et exquisivit omni modo exaltare populum suum.

Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, et qui in civitate David erant in Jerusalem, in arce, de qua procedebant, et contaminabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt, et inferebant plagam magnam castitati; et collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis et civitatis, et exaltavit muros Jerusalem. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium; secundum hæc fecit eum amicum suum, et glorificavit eum gloria magna. Audivit enim, quod appellati sunt Judæi a Romanis amici, et socii, et fratres, et quia susceperunt legatos Simonis gloriose; et quia Judæi et sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, et summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis; et ut sit super eos dux, et ut cura esset illi pro sanctis, et ut constitueret præpositos super opera eorum, et super regionem, et super arma, et super præsidia; et cura sit illi de sanctis, et ut audiatur ab omnibus, et scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione, et ut operiatur purpura et auro; et ne liceat ulli ex populo, et ex sacerdotibus, irritum facere aliquid horum, et contradi-

Cum Jonatha, I Mach. 12, 1-18. — 22) Numenius, I Mach. 12, 16; 15, 15. — 24) I Mach. 15, 18. — 27) Anno... magno, I Mach. 13, 42. — 29) Ex filiis Jarib, I Mach. 2, 1. — 30) I Mach. 9, 73; 10, 21; 11, 27. — 33) I Mach. 13, 33. — 34) I Mach. 14, 5, 7. — 36) I Mach. 13, 47-51. —

37) I Mach. 13, 53. — 38) I Mach. 13, 36. — 40) Amici... fratres, I Mach. 8, 31; 15, 17. — 41) Donec... fidelis, I Mach. 4, 46. — 43) Scribantur... ejus, I Mach. 13, 42. — 44) Vestiri... aurea, I Mach. 10, 89; 11, 58.

cere his quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso, et vestiri
45 purpura, et uti fibula aurea; qui autem fecerit extra hæc. aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46 Et complacuit omni populo statuere Simonem, et facere secundum verba ista.

47 Et suscepit Simon, et placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, et esset dux et princeps gentis Judæorum et sacerdotum, et præesset omnibus.

48 Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, et ponere eas in peribolo
49 sanctorum, in loco celebri; exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, et filii ejus.

8. CAP. XV, 1-14: ANTIOCHUS SIDETES AMICITIAM SIMONIS CONTRA TRYPHONEM APPETIT. — *Antiochus Simoni scribit* [XV, 1-9]. *Tryphon in Dora obsidetur ab Antiocho* [10-14].

15 Et misit rex Antiochus, filius Demetrii, epistolas ab insulis maris Simoni, sacerdoti et principi gentis Judæorum, et universæ genti; et erant continentes hunc modum:

Rex Antiochus Simoni, sacerdoti magno
3 et genti Judæorum, salutem. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum, et restituere illud sicut erat antea; et electam feci multitudinem exercitus, et
4 feci naves bellicas. Volo autem procedere per regionem, ut ulciscar in eos qui corruperunt regionem nostram, et qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5 Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes quas remiserunt tibi ante me omnes reges, et quæcumque alia dona remiserunt tibi;

6 et permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua; Jerusalem autem sanctam esse, et liberam, et omnia arma quæ fabricata sunt, et præsidia quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi.

8 Et omne debitum regis, et quæ futura sunt regi, ex hoc et in totum tempus remittuntur tibi. Cum autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, et gentem tuam, et templum gloria magna, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

9 Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus in terram patrum suorum, et convenerunt ad eum omnes exercitus,

ita ut pauci relictis essent cum Tryphone. Et insecutus est eum Antiochus rex, et
11 venit Doram fugiens per maritimam; sciebat enim quod congregata sunt mala
12 in eum, et reliquit eum exercitus. Et applicuit Antiochus super Doram cum
13 centum viginti millibus virorum belligeratorum et octo millibus equitum; et circumvit civitatem, et naves a mari accesserunt; et vexabant civitatem a terra et mari, et neminem sinebant ingredi vel egredi.

9. CAP. XV, 15-24: LEGATI A ROMA REDEUNT CUM EPISTOLIS JUDÆOS COMMENDANTIBUS. — *Legati Romam missi redeunt* [XV, 15]. *Exemplum epistolarum ad Ptolemæum a Romanis missarum* [16-21]. *Enumerantur populi qui easdem epistolas acceperunt* [22-24].

Venit autem Numenius, et qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus et regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

Lucius, consul Romanorum, Ptolemæo
16 regi, salutem. Legati Judæorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam et societatem, missi a
17 Simone, principe sacerdotum, et populo Judæorum. Attulerunt autem et clypeum
18 aureum mnarum mille. Placuit itaque nobis scribere regibus et regionibus, ut
19 non inferant illis mala, neque impugnent eos, et civitates eorum, et regiones eorum; et ut non ferant auxilium pugnantibus adversus eos. Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum. Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni, principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundum legem suam.

Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi,
22 et Attalo, et Ariarathi, et Arsaci, et in omnes regiones; et Lampsaco, et Spartiatis, et in Delum, et in Myndum, et in Sicyonem, et in Cariam, et in Samum, et in Paphlham, et in Lyciam, et in Aliarnassum, et in Co, et in Siden, et in Aradon, et in Rhodum, et in Phaselidem, et in Gortynam, et Gnidum, et Cyprum, et Cyrenen. Exemplum autem eorum
24 scripserunt Simoni, principi sacerdotum, et populo Judæorum.

—*—

15. — 1) Demetrii, I Mach. 7, 1. — 3) Quoniam... nostrorum, I Mach. 13, 31, 32. — 4) In eos... meo, I Mach. 13, 34. — 5) I Mach. 10, 27-45; 13, 37-39. — 7) Jerusalem... liberam, I Mach. 10, 31. Præsidia quæ construxisti, I Mach.

13, 33. — 15) Numenius, I Mach. 12, 16. — 16) Ptolemæo, II Mach. 1, 10. — 17) Amici nostri, I Mach. 8, 31; 14, 40. — 18) I Mach. 14, 24. — 22) Demetrio, I Mach. 16, 67. Arsaci, I Mach. 14, 2. — 23) Spartiatis, I Mach. 14, 10. —

10. CAP. XV, 25-36 : ANTIOCHUS CUM SIMONE DISTRAHITUR. — *Antiochus auxilium Simonis abnuvit et se ab eo alienat* [25-27]. *Athenobius Jerusalem mittitur et postulationes Antiochi exponit* [28-32]. *Simon respondet* [33-35]. *Antiochus ira magna irascitur* [36].

25 Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundo, admovens ei semper manus, et machinas faciens; et conclusit Tryphonem, ne procederet. Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, et argentum, et aurum, et vasa copiosa; et noluit ea accipere, sed rupit omnia quæ pactus est cum eo antea, et alienavit se ab eo.

26 Et misit ad eum Athenobium, unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, et Gazaram, et arcem quæ est in Jerusalem, civitates regni mei. 27 Fines earum desolastis, et fecistis plagam magnam in terra, et dominati estis per loca multa in regno meo. Nunc ergo tradite civitates quæ occupastis, et tributa locorum in quibus dominati estis extra fines 30 Judææ. Sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, et exterminii quod exterminastis, et tributorum civitatum alia talenta quingenta; sin autem, veniemus, et expugnabimus vos. Et venit Athenobius, amicus regis, in Jerusalem, et vidit gloriam Simonis, et claritatem in auro et argento, et apparatus copiosum, et obstupuit; et retulit ei verba regis.

33 Et respondit ei Simon, et dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus; sed hereditatem patrum nostrorum, quæ injuste ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. Nos vero tempus habentes, vindicamus hereditatem 35 patrum nostrorum. Nam de Joppe et Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, et in regione nostra; horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum.

36 Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, et gloriam Simonis, et universa quæ vidit; et iratus est rex ira magna.

11. CAP. XV, 37—XVI, 10 : CENDEBÆUS A FILIIS SIMONIS DEVINCITUR. — *Fugato Tryphone, Antiochus Cendebæo mandat Judæos vexare* [XV, 37-41]. *Simon filios suos, Judam et Joannem, duces exercitus constituit* [XVI, 1-5].

Cendebæus vincitur [6-8]. *Joannes hostes insequitur* [9, 10].

Tryphon autem fugit navi in Orthosiada. 37 Et constituit rex Cendebæum ducem maritimum, et exercitum peditum et equitum dedit illi. Et mandavit illi movere castra 39 contra faciem Judææ, et mandavit ei edificare Gedorem, et obstruere portas civitatis, et debellare populum. Rex autem persequabatur Tryphonem. Et pervenit 40 Cendebæus Jamniam, et coepit irritare plebem, et conculare Judæam, et captivare populum, et interficere, et edificare Gedorem. Et collocavit illic equites, et 41 exercitum, ut egressi perambulant viam Judææ, sicut constituit ei rex.

Et ascendit Joannes de Gazaris, et nuntiavit Simoni, patri suo, quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum. Et vocavit 2 Simon duos filios seniores, Judam et Joannem, et ait illis: Ego, et fratres mei, et domus patris mei, expugnabimus hostes Israel ab adolescentia usque in hunc diem; et prosperatum est in manibus nostris liberare Israel aliquoties. Nunc autem 3 senui, sed estote loco meo, et fratres mei, et egressi pugnate pro gente nostra; auxilium vero de cælo vobiscum sit. Et elegit 4 de regione viginti millia virorum belliciorum et equites; et profecti sunt ad Cendebæum, et dormierunt in Modin. Et surrexerunt mane, et abierunt in campum; et ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum et equitum, et fluvius torrens erat inter medium ipsorum. Et admovit castra 6 contra faciem eorum ipse, et populus ejus; et vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, et transfretavit primus; et viderunt eum viri, et transierunt post eum. Et divisit populum, et equites in 7 medio peditum; erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis. Et exclamaverunt sacris tubis, et in fugam conversus est Cendebæus, et castra ejus; et ceciderunt ex eis multi vulnerati, residui autem in munitionem fugerunt. Tunc vulneratus est Judas, frater Joannis; Joannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam edificavit. Et fugerunt usque 10 ad turres quæ erant in agris Azoti, et succendit eas igni; et ceciderunt ex illis duo millia virorum; et reversus est in Judæam in pace.

12. CAP. XVI, 11-24 : SIMON OCCIDITUR. — *Ptolemæus, gener Simonis, honorum cupiditate ductus* [XVI, 11-13], *socerum*

28) I Mach. 14, 34, 36. — 30) I Mach. 11, 28, 34. — 38) Cendebæum, I Mach. 16, 1, 4, 8.

16. — 2) Ego ... diem, I Mach. 14, 26. — 10) I Mach. 10, 84. —

suum in Doch occidit [14-17]. Ptolemæus consilia mala coquit [18]. Joannes nuntios Ptolemæi interficit [19-22]. De Joannis factis in libro dierum ejus sacerdotii conscriptis [23, 24].

- 11 Et Ptolemæus, filius Abobi, constitutus
 erat dux in campo Jericho, et habebat
 12 argentum et aurum multum; erat enim
 13 gener summi sacerdotis. Et exaltatum
 est cor ejus; et volebat obtinere regionem,
 et cogitabat dolum adversus Simonem, et
 14 filios ejus, ut tolleret eos. Simon autem
 perambulans civitates quæ erant in regione
 Judææ, et sollicitudinem gerens earum,
 descendit in Jericho ipse, et Mathathias,
 filius ejus, et Judas, anno centesimo septua-
 gesimo septimo, mense undecimo, hic est
 15 mensis sabath. Et suscepit eos filius
 Abobi in munitiunculam, quæ vocatur
 Doch, cum dolo, quam ædificavit, et fecit
 eis convivium magnum, et abscondit illic
 16 viros. Et cum inebriatus esset Simon, et
 filii ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, et
 sumpserunt arma sua, et intraverunt in
 convivium, et occiderunt eum, et duos

filios ejus, et quosdam pueros ejus. Et 17
 fecit deceptionem magnam in Israel, et
 reddidit mala pro bonis.

Et scripsit hæc Ptolemæus, et misit regi, 18
 ut mitteret ei exercitum in auxilium, et
 traderet ei regionem, et civitates eorum, et
 tributâ. Et misit alios in Gazaram tollere 19
 Joannem; et tribunis misit epistolas, ut
 venirent ad se, et daret eis argentum et
 aurum, et dona. Et alios misit occupare 20
 Jerusalem, et montem templi. Et præcur- 21
 rens quidam, nuntiavit Joanni in Gazara,
 quia periit pater ejus, et fratres ejus, et
 quia misit te quoque interfici. Ut audivit 22
 autem, vehementer expavit, et comprehen-
 dit viros qui venerant perdere eum, et oc-
 cidit eos: cognovit enim quia quærebant
 eum perdere.

Et cetera sermonum Joannis, et bello 23
 rum ejus, et bonarum virtutum quibus
 fortiter gessit, et ædificii murorum quos
 extruxit, et rerum gestarum ejus, ecce 24
 hæc scripta sunt in libro dierum sacer-
 dotum post patrem suum.

18) Regi, I Mach. 15, 25. — 19) Misit... Joannem, I Mach. 13, 54.

LIBER II MACHABÆORUM

EPISTOLÆ DUÆ LIBRO ANTEPOSITÆ

[I, 1—II, 19.]

EPISTOLÆ JUDÆORUM HIEROSOLYMITANORUM
FRATRIBUS IN ÆGYPTO COMMORANTIBUS
DE ENCAËNIORUM CELEBRATIONE.

EPISTOLA PRIOR

[I, 1-40^a.]

Salutatio [I, 1, 2]. *Vota* [3-5]. *Memoratur*
citerior epistola [6-10^a].

- 1 RATRIBUS, qui sunt per Ægyptum,
Judæis, salutem dicunt fratres,
qui sunt in Jerosolymis, Judæi,
et qui in regione Judææ, et pacem
2 bonam. Beneficiat vobis Deus, et memi-
nerit testamenti sui quod locutus est ad
Abraham, et Isaac, et Jacob, servorum
3 suorum fidelium; et det vobis cor omni-
bus, ut colatis eum, et faciat ejus volun-
tatem corde magno, et animo volenti.
4 Adaperiat cor vestrum in lege sua, et in
5 præceptis suis, et faciat pacem; exaudiat
orationes vestras, et reconcilietur vobis,

nec vos deserat in tempore malo. Et nunc 6
hic sumus orantes pro vobis.

Regnante Demetrio, anno centesimo 7
sexagesimo nono, nos Judæi scripsimus
vobis in tribulatione, et impetu qui super-
venit nobis in istis annis, ex quo recessit 8
Jason a sancta terra et a regno. Portam
succenderunt, et effuderunt sanguinem in-
nocentem; et oravimus ad Dominum, et
exauditi sumus, et obtulimus sacrificium,
et similaginem, et accendimus lucernas, et
proposuimus panes.

Et nunc frequentate dies scenopægiæ 9
mensis casleu. Anno centesimo octoge- 10
simo octavo.

EPISTOLA ALTERA.

[I, 10^b—II, 19.]

1. CAP. I, 10^b-17 : NARRATUR MORS
ANTIOCHI.

Populus qui est Jerosolymis, et in Judæa,
senatusque et Judas, Aristobolo, magistro
Ptolemæi regis, qui est de genere christo-
rum sacerdotum, et his qui in Ægypto sunt
Judæis, salutem et sanitatem.

- 11 De magnis periculis a Deo liberati, ma-
gnifice gratias agimus ipsi, utpote qui ad
12 versus talem regem dimicavimus. Ipse

enimebullire fecit de Perside eos qui pu-
gnaverunt contra nos et sanctam civitatem.
Nam cum in Perside esset dux ipse, et cum 13
ipso immensus exercitus, cecidit in templo
Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Na-
neæ. Etenim cum ea habitaturus venit 14
ad locum Antiochus, et amici ejus, et ut
acciperet pecunias multas dotis nomine;
cumque proposuissent eas sacerdotes 15
Naneæ, et ipse cum paucis ingressus esset
intra ambitum fani, clausurunt templum

1. — 1) *Qui sunt per Ægyptum*, Jer. 43, 7. —
7) *Regnante Demetrio*, I Mach. 10, 67; II, 19.
Jason, II Mach. 4, 7. — 8) *Portam succenderunt*,
I Mach. 4, 38; II Mach. 8, 33. *Effuderunt ...*
innocentem, I Mach. 39, 60; 7, 16; II Mach.
5, 13, 26. *Obtulimus ... panes*, I Mach. 4, 50-53.

— 9) *Scenopægia*, I Mach. 4, 59; II Mach. 10,
5-9; Joan. 10, 22. — 10) *Senatusque*, I Mach.
12, 6. *Ptolemæi*, I Mach. 15, 16. — 12) *De Per-*
sida, I Mach. 6, 1. *Sanctam civitatem*, I Mach.
2, 7; II Mach. 3, 1; 9, 14; 15, 14. — 13) *Cum ...*
exercitus, I Mach. 6, 1-4; II Mach. 9, 2. *Cecidit*,

- 16 cum intrasset Antiochus; apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides, percusserunt ducem et eos qui cum eo erant, et dividerunt membratim, et capitibus
- 17 amputatis, foras projecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios!

2. CAP. I, 18-36 : DE IGNE SACRO MIRABILITER RENOVATO. — *Cum in Persidem ducerentur patres, sacerdotes ignem de altari acceptum absconderunt* [1, 18, 19], *quem Nehemias invenit* [20-22]. *Memoratur oratio sacerdotum* [23-30]. *Res regi Persarum renuntiatur* [31-36].

- 18 Facturi igitur, quinta et vigesima die mensis casleu, purificationem templi, necessarium duximus significare vobis, ut et vos quoque agatis diem scenopegiæ, et diem ignis qui datus est quando Nehemias, ædificato templo, et altari, obtulit sacrificia.

- 19 Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. Cum autem præterissent anni multi, et placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum qui absconderant, misit ad requirendum ignem; et sicut narraverunt nobis, non invenerunt

- 20 ignem, sed aquam crassam. Et jussit eos haurire, et afferre sibi; et sacrificia quæ imposita erant jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, et ligna, et quæ erant

- 21 superposita. Utque hoc factum est, et tempus affuit quod sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

- 22 Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, ceteris autem respondentibus. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum : Domine, Deus omnium

- 23 creator, terribilis et fortis, justus et misericors, qui solus es bonus rex, solus præstans, solus justus, et omnipotens, et æternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, et sanctificasti eos;

- 24 accipe sacrificium pro universo populo tuo Israel, et custodi partem tuam, et sanctifica. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt gentibus, et contemptos et abominatos respice, ut sciant

gentes quia tu es Deus noster. Afflige 28 opprimentes nos, et contumeliam facientes in superbia; constitue populum tuum in 29 loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequo consumptum esset sacrificium.

Cum autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est; sed ex lumine quod refulsit ab altari consumpta est. Ut vero manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum quod in loco in quo ignem absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, et qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia. Considerans autem rex, 34 et rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat. Et 35 cum probasset, sacerdotibus donavit multa bona, et alia atque alia munera, et accipiens manu sua, tribuebat eis. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur Purificatio; vocatur autem apud plures Nephi.

3. CAP. II, 1-12 : DE ARCA ET DE VASIS SACRIS A JEREMIA RECONDITIS. — *Jeremias hortabatur eos qui transmigrabant ne legem a corde suo amoverent* [II, 1-3]. *Jeremias arcam et vasa sacra in spelunca abscondit* [4-8]. *Adduntur nonnulla de primi templi dedicatione* [9-12].

Invenitur autem in descriptionibus Jeremiæ prophetæ, quod jussit eos ignem accipere qui transmigrabant, ut significatum est, et ut mandavit transmigratis. Et dedit illis legem ne obliviscerentur præcepta Domini, et ut non exerrarent mentibus videntes simulacra aurea et argentea, et ornamenta eorum; et alia hujusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent a corde suo.

Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum et arcam jussit propheta, divino responso ad se facto, comitari secum, usquequo exiit in montem in quo Moyses ascendit, et vidit Dei hereditatem. Et veniens ibi Jeremias, invenit locum speluncæ; et tabernaculum, et arcam, et altare incensi intulit illuc, et ostium obstruxit. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum, et non potuerunt invenire Ut autem cogno-

I Mach. 6, 8, 16; II Mach. 9, 7, 28. — 16) I Mach. 6, 16; II Mach. 9, 28; 10, 9. — 18) Facturi ... templi, I Mach. 4, 59; II Mach. 2, 16; 10, 5, 8. Ignis, II Mach. 2, 10, 11. — 19) Cum ... nostri, II Par. 36, 20. — 20) Placuit ... Persidis, II Esdr.

2, 6. — 23) Jonatha, II Esdr. 12, 11. — 26) Partem tuam, II Mach. 14, 15. — 29) Sicut dixit Moyses, Deut. 30, 3-9. — 34) Rex, II Esdr. 2, 1, 2. — 1) Ignem, II Mach. 1, 19. — 4) Tabernaculum, III Reg. 8, 4. In montem... hereditatem,

- vit Jeremias, culpans illos dixit : Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, et propitius fiat; 8 et tunc Dominus ostendet hæc, et apparebit majestas Domini, et nubes erit, sicut et Moysi manifestabatur, et sicut cum Salomon petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc.
- 9 Magnifice etenim sapientiam tractabat; et ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis et consummationis templi.
- 10 Sicut et Moyses orabat ad Dominum, et descendit ignis de cælo, et consumpsit holocaustum; sic et Salomon oravit, et descendit ignis de cælo, et consumpsit holocaustum. Et dixit Moyses : Eo quod non sit comestum quod erat pro peccato, consumptum est. Similiter et Salomon octo diebus celebravit dedicationem.
4. CAP. II, 13-15 : DE LIBRIS A NEHEMIA ET JUDA COLLECTIS.
- 13 Inferebantur autem in descriptionibus

et commentariis Nehemiæ hæc eadem; et ut construens bibliothecam congregavit de regionibus libros, et prophetarum, et David, et epistolas regum, et de donariis. Similiter autem et Judas ea quæ deciderant 14 per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, et sunt apud nos. Si ergo 15 desideratis hæc, mittite qui perferant vobis.

5. CAP. II, 16-19 : DE FESTO ENCENIORUM CELEBRANDO.

Acturi itaque purificationem, scripsimus 16 vobis; bene ergo facietis, si egeritis hos dies. Deus autem, qui liberavit populum 17 suum, et reddidit hereditatem omnibus, et regnum, et sacerdotium, et sanctificationem, sicut promisit in lege, speramus 18 quod cito nostri miserebitur, et congregabit de sub cælo in locum sanctum. Eri- 19 puit enim nos de magnis periculis, et locum purgavit.

PROCEMIUM

[II, 20-33.]

DE FONTIBUS.

- 20 De Juda vero Machabæo, et fratribus ejus, et de templi magni purificatione, et 21 de aræ dedicatione; sed et de præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, et 22 filium ejus Eupatorem; et de illuminationibus quæ de cælo factæ sunt ad eos qui pro Judæis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem, cum pauci essent, vindicaret, et barbaram multitudinem 23 fugarent, et famosissimum in tote orbe templum recuperarent, et civitatem liberarent, et leges, quæ abolitæ erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate 24 propitio facto illis; itemque ab Jasone Cyrenæo quinque libris comprehensa, tentavimus nos uno volumine brevare.
- 25 Considerantes enim multitudinem librorum, et difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum, propter multitudinem rerum, curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio; studiosis vero, ut facilius possint memoriæ commendare; omnibus autem legentibus 27 utilitas conferatur. Et nobis quidem ipsis,

qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilē laborem, immo vero negotium plenum vigiliarum et sudoris assumpsimus. Sicut hi qui præparant convivium, et quæ- 28 runt aliorum voluntati parere propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus. Veritatem quidem de singulis 29 auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes. Sicut enim novæ domus architecto de uni- 30 versa structura curandum est; ei vero qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum exquirenda sunt : ita æstimandum est et in nobis. Etenim intellectum colli- 31 gere, et ordinare sermonem, et curiosius partes singulas quasque disquirere, historiæ congruit auctori; brevitatem vero 32 dictionis sectari, et executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.

Hinc ergo narrationem incipiemus : de 33 præfatione tantum dixisse sufficiat; stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

Deut. 32, 49; 34, 1. — 8) Sicut ... manifestabatur, Ex. 40, 32, 33. Sicut ... hæc, III Reg. 8, 10, 11, 23-53. — 9) III Reg. 8, 62, 63. — 10) Sicut ... holocaustum, Lev. 9, 24. Sic ... holocaustum, II Par. 7, 1. — 11) Lev. 10, 16, 17. — 12) III Reg. 8, 65, 66. — 16) II Mach. 1, 18. — 18) Congregabit ... sanctum, II Mach. 1, 29. — 20) De Juda...

ejus, I Mach. 2, 2-5. — 21) Antiochum nobilem, I Mach. 1, 11; II Mach. 4, 7; 10, 9, 13. Eupatorem, I Mach. 6, 17; II Mach. 10, 10. — 22) De illuminationibus, II Mach. 3, 24; 5, 2-4; 10, 29; 11, 8; 12, 22. — 23) Famosissimum ... templum, II Mach. 3, 12; 5, 13; 14, 31; 15, 18. Recuperarent, II Mach. 10, 1. — 30) II Mach. 15, 39.

PARS PRIOR

[III, 1—VII, 42.]

ANTE MACHABÆORUM REBELLIONEM.

I. — SYRI PERSECUTIONEM INSTITUUNT.

[III, 1—IV, 50.]

1. CAP. III, 1-6 : SIMON PERFIDE AGIT.

— *Jerusalem in pace habitatur et templum maximis muneribus illustratur* [III, 1-3]. *Simon Apollonio nuntiat pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium templi* [4-6].

3 Igitur cum sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optime custodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, et animos odio habentes mala, fiebat ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis muneribus illustrarent; ita ut Seleucus, Asiæ rex, de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

4 Simon autem, de tribu Benjamin, præpositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum, iniquum aliquid in civitate moliri. Sed cum vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium, Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ et Phœnicis; et nuntiavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Jerosolymis, et communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum; esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

2. CAP. III, 7-40 : HELIODORUS IN TEMPIO PERCUTITUR A DEO. — *Seleucus IV Jerusalem mittit Heliodorum ad ærarium diripiendum* [III, 7, 8]. *Summus sacerdos propositio regis reclamant* [9-13]. *Heliodorus vult in ærarium invadere; sacerdotes et populus Deum exorant* [14-21]; *duo juvenes apparent et Heliodorus in terram concidit* [22-30]. *Heliodorus precibus Oniæ liberatus* [31-36] *ad Seleucum revertitur* [37-40].

Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam et Phœnicem civitates esset peragaturus, re vera autem regis propositum perfercturus.

Sed, cum venisset Jerosolymam, et benigne a summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum, et, cujus rei gratia adesset, aperuit; interrogabat autem, si vere hæc ita essent. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, et victualia viduarum et pupillorum; quædam vero esse Hircani Tobiæ, viri valde eminentis, in his quæ detulerat impius Simon; universa autem argenti talenta esse quadringenta, et auri ducenta; decipi vero eos, qui credidissent loco et templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione et sanctitate, omnino impossibile esse. At ille, pro his quæ habebat in mandatis a rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda.

Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica vero per universam civitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus jactaverunt se, et invocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret. Jam vero qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur; facies enim et color immutatus declarabat internum animi dolorem. Circumfusa enim erat mœstitia quædam viro, et horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur. Alii

3. — 1) Oniæ, I Mach. 12, 7, 8, 20; II Mach. 4, 1, 4, 7; 15, 12, 14. — 2) Muneribus illustrant, II Mach. 9, 10; 13, 23. — 3) Seleucus, I Mach. 14, 1; II Mach. 4, 7; 5, 18; 14, 1. — 4) Simon, II Mach. 4, 1, 3, 4, 23. — 5) Apollonium, I Mach. 10, 69; II Mach. 4, 4. — 12) Quod ... honoratur, II Mach. 2, 23; 5, 15. — 15) Cum stolis sacerdotalibus, Ex. 28, 2-5. Qui... posuit, Ex. 22, 7, 10; Lev. 6, 2.

nium, I Mach. 10, 69; II Mach. 4, 4. — 12) Quod ... honoratur, II Mach. 2, 23; 5, 15. — 15) Cum stolis sacerdotalibus, Ex. 28, 2-5. Qui... posuit, Ex. 22, 7, 10; Lev. 6, 2.

etiam gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quod in contemptum locus esset venturus.

- 19 Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas confluebant; sed et virgines quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam vero per fenestras aspiciebant; universæ autem protendentes manus in cælum deprecabantur: erat enim misera commistæ multitudinis, et magni sacerdotis in agone constituti expectatio.

- 22 Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate conservarentur; 23 Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa 24 ærarium præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam, ita ut omnes, qui ausi fuerant parere ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem et formidinem converterentur.

- 25 Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus; isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit; qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alii etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu, qui circumsteterunt eum; et ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subito autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum ejecerunt. Et is, qui cum multis cursoribus et satellitibus prædictum ingressus erat ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta 29 Dei cognita virtute. Et ille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque 30 omni spe et salute privatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum; et templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio et lætitia impletum est.

- 31 Tunc vero ex amicis Heliodori quidam rogabat festim Oniam ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei qui in 32 supremo spiritu erat constitutus. Considerans autem summus sacerdos, ne forte rex suspicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem. 33 Cumque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes, eisdem vestibus amicti, astantes Heliodoro, dixerunt: Oniæ sacerdoti gratias

age; nam propter eum Dominus tibi vitam donavit. Tu autem a Deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia Dei et potestatem. Et his dictis, non comparuerunt. Heliodorus autem, hostia Deo oblata, et votis magnis promissis ei qui vivere illi concessit, et Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei.

Cum autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait: Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illum, et flagellatum eum recipies, si tamen evaserit, eo quod in loco sit vere Dei quædam virtus. Nam ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator et adjutor est loci illius, et venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

Igitur de Heliodoro, et ærarii custodia, ita res se habet.

3. CAP. IV, 1-6: ONIAS REGEM ADIT ET MALITIAM SIMONIS PATEFACIT.

Simon autem, prædictus pecuniarum et patriæ delator, male loquebatur de Onia, tanquam ipse Heliodorum instigasset ad hæc, et ipse fuisset inceptor malorum; provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, et æmulatorem legis Dei, audebat insidiatorem regni dicere. Sed cum inimicitia in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent, considerans Onias periculum contentionis, et Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ et Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit, non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semelipsum universæ multitudinis considerans. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare a stultitia sua.

4. CAP. IV, 7-22: JASON PONTIFICATUM SIBI ASSERTIT. — *Jason summum sacerdotium emit ab Antiocho [IV, 7-9] et gentilem conversationem in Jerusalem introducit [10-17]. Jason argentum mittit in sacrificium Herculis [18-20]. Antiochus in Jerusalem a Jasone magnifice suscipitur [21, 22].*

Sed post Seleuci vitæ excessum, cum suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason, frater Oniæ, summum sacerdotium; adito rege, pro-

4. — 1) *Simon*, II Mach. 3, 4-6. *Onia*, II Mach. 3, 7. — 4) *Apollonium*, II Mach. 3, 5. — 7) *Se-*

leuci, II Mach. 3, 3. *Antiochus*, II Mach. 2, 21.

- mittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, et ex redditibus aliis talenta octoginta; super hæc promittebat et alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium et ephebiæ sibi constituere, et eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere. Quod cum rex annuisset, et obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit. Et amotis his quæ humanitatis causa Judæis a regibus fuerant constituta, per Joannem, patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia et societate functus est legatione, legitima civium jura destituens, prava instituta sanciebat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, et optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam, et profectus gentilis et alienigenæ conversationis, propter impii et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus; ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, et sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, et præbitionis ejus injustæ, et in exercitiis disci. Et patrios quidem honores nihil habentes, græcas glorias optimas arbitrabantur. Quorum gratia periculosa eos contentio habebat, et eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes et peremptores habuerant. In leges enim divinas impie agere impune non cedit; sed hoc tempus sequens declarabit.
- Cum autem quinquennalis agôn Tyri celebraretur, et rex præsens esset, misit Jason facinorosus ab Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis, quas postulaverunt hi qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari. Sed hæc oblatæ sunt quidem, ab eo qui miserat, in sacrificium Herculis; propter præsentem autem datæ sunt in fabricam navium trimurium.
- Misso autem in Ægyptum Apollonio, Mnesthei filio, propter primates Ptolemæi Philometoris regis, cum cognovisset Antiochus alienum se a negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, et inde Jerosolymam. Et magnifice ab Jasone et civitate susceptus, cum facularum luminibus et laudibus ingressus est; et inde in Phœnicen exercitum convertit.

5. CAP. IV, 23-50: MENELAUS JASONEM DETRUDIT. — *Menelaus summum sacerdotium in semetipsum retorquet et Jason in Ammanitem fugit* [IV, 23-26]. *Menelaus ad regem evocatur et in ejus locum substituitur Lysimachus* [27-29]. *Menelaus Oniam per Andronicum occidit; sacrilegus vita privatur* [30-38]. *Lysimachus interficitur* [39-42]. *Judicium agitur adversus Menelaum qui a rege absolvitur* [43-50].

Et post triennii tempus misit Jason Menelaum, supradicti Simonis fratrem, portantem pecunias regi, et de negotiis necessariis responsa perlatum. At ille commendatus regi, cum magnificasset faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta.

Acceptisque a rege mandatis venit, nihil quidem habens dignum sacerdotio, animos vero crudelis tyranni, et feræ belluæ iram gerens. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus, profugus in Ammanitem expulsus est regionem. Menelaus autem principatum quidem obtinuit; de pecuniis vero regi promissis nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus, qui arci erat præpositus, nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat; quam ob causam utrique ad regem sunt evocati. Et Menelaus amotus est a sacerdotio, succedente Lysimacho, fratre suo; Sostratus autem prælatus est Cyprus.

Et cum hæc agerentur, contigit Tarsenses et Mallotas seditionem movere, eo quod Antiochidi, regis concubinæ, dono essent dati. Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa e templo furatus donavit Andronico, et alia vendiderat Tyri, et per vicinas civitates. Quod cum certissime cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, et datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus justitiam. Ob quam causam non solum Judæi, sed aliae quoque nationes indignabantur, et moleste ferebant de nece tanti viri injusta. Sed regressum regem de Ciliciæ locis

Jason, II Mach. x, 7. — 9) Gymnasium, I Mach. x, 15. — 10) I Mach. x, 14. — 11) Eupolemi, I Mach. 8, 17. — 13-15) I Mach. x, 16. —

21) Ptolemæi, I Mach. x, 19; II Mach. 9, 29; 10, 13. — 23) Menelaum, II Mach. 5, 5, 15, 23;

adierunt Judæi apud Antiochiam, simul et Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ.

37 Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, et flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem et modestiam; accensisque animis, Andronicum purpura exutum, per totam civitatem jubet circumduci, et in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita privari, Domino illi condignam retribuente pœnam.

39 Multis autem sacrilegiis in templo a Lysimacho commissis Menelai consilio, et divulgata fama, congregata est multitudo adversum Lysimachum, multo jam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, et animis ira repletis, Lysimachus, armatis fere tribus millibus, iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter et dementia provecto. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alii lapides, alii fustes validos arripere, quidam 42 vero cinerem in Lysimachum jecere. Et multi quidem vulnerati, quidam autem et

prostrati, omnes vero in fugam conversi sunt; ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt.

De his ergo cœpit judicium adversus 43 Menelaum agitari. Et cum venisset rex 44 Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri a senioribus. Et cum superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum 46 quasi refrigerandi gratia regem adiit, et deduxit a sententia; et Menelaum quidem 47 universæ malitiæ reum criminibus absolvit, miseros autem, qui, etiamsi apud Scythas causam dixissent, innocentem judicarentur, hos morte damnavit. Cito ergo 48 injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, et populo, et sacris vasis, causam persecuti sunt. Quamobrem Tyrii quoque 49 indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

II. — ANTIOCHUS EPIPHANES JUDÆOS CRUDELITER VEXAT.

[V, 1 — VII, 42.]

1. CAP. V, 1-10 : DE OCCASIONE PERSECUTIONIS. — *Antiocho secundam profectionem in Ægyptum parante, signa in calo apparent [V, 1-4]. Rumore falso mortis Antiochi vulgato, Jason obsidet Jerusalem [5-7]. Narratur finis vitæ Jasonis [8-10].*

5 Eodem tempore Antiochus secundam 2 profectionem paravit in Ægyptum. Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per æra equites discurrentes, auratas stolas habentes, et hastis, quasi cohortes, armatos; et cursus equorum per ordines digestos, et congressiones fieri cominus, et scutorum motus et galeatorum multitudinem gladiis districtis, et telorum jactus, et aureorum armorum splendorem, omnis 4 que generis loricarum. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5 Sed cum falsus rumor exisset, tanquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minus mille viris, repente aggressus est civitatem; et civibus ad murum convolutantibus, ad ultimum apprehensa civitate,

Menelaus fugit in arcem. Jason vero non 6 parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversum cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium, et non civium, se trophæa capturum. Et 7 principatum quidem non obtinuit, finem vero insidiarum suarum confusionem accepit, et profugus iterum abiit in Ammaniten. Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta, Arabum tyranno, fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum et execrabilis, ut patriæ et civium hostis, in Ægyptum extrusus est; et qui multos de patriâ sua expulerat, peregre periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus; et qui insepultos multos abjecerat, ipse et illamentatus et insepultus abjicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulcro participans.

2. CAP. V, 11-27 : INITIA PERSECUTIONIS. — *Antiochus suspicatur Judæos deficere, Jerusalem invadit, stragem edit et sanctuarium diripit [V, 11-20]. Apollonius Judæos crudeliter affligit [21-26].*

xx, 20, 32; 13, 3, 7. — 42) *Sacrilegum*, II Mach. 3, 23. — 44) *A senioribus*, I Mach. 12, 6. — 45) *Ptolemæo*, I Mach. 3, 38; II Mach. 6, 8; 10, 12.

5. — 1-10) I Mach. 1, 17-20. — 5) *Jason*, II Mach. 4, 7. *Menelaus*, II Mach. 4, 23. — 7) *Profugus ... in Ammaniten*, II Mach. 4, 26.

Judas Machabæus in desertum secedit [27].

- 11 His itaque gestis, suspicatus est rex societatem desertorum Judæos; et ob hoc profectus ex Ægypto effertis animis, civitatem quidam armis cepit. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occurrentibus, et per domos ascendentes trucidare. Fiebant ergo cædes juvenum ac seniorum, et mulierum et natorum exterminia, virginumque et parvulorum neces.
- 14 Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia victi, non minus autem venundati. Sed nec ista sufficiunt; ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum et patriæ fuit prœdicator; et scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus et civitatibus erant posita ad ornatum loci et gloriam, contractabat indigne, et contaminabat.
- 17 Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quod propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus, propter quod et accidit circa locum despectio; alioquin, nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, sicut Heliodorus, qui missus est a Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, et repulsus utique fuisset ab audacia. Verum non propter locum gentem, sed propter gentem locum Deus elegit. Ideoque et ipse locus particeps factus est populi malorum, postea autem fiet socius bonorum; et qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.
- 21 Igitur Antiochus, mille et octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se, præ superbia, terram ad navigandum, pelagus vero ad iter agendum deducturum, propter mentis elationem. Reliquit autem et præpositos ad affligendam gentem: Jerosolymis quidem Philippum, genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso a quo constitutus est; in Garizim autem Andronicum et Menelaum, qui gravius quam ceteri imminebant civibus. Cumque appositus esset contra Judæos, misit odiosum principem, Apollonium, cum exercitu viginti et duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac juvenes vendere. Qui cum venisset Jerosoly-

mam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati; et tunc feriatis Judæis arma capere suis præcepit. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit; et civitatem cum armatis discurrrens, ingentem multitudinem peremit.

Judas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat; et fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinatio-

3. CAP. VI, 1-17: ANTIOCHUS ENITITUR UT JUDÆI A DIVINA LEGE AVERTANTUR. — *Persecutio in Jerusalem* [VI, 1-7] et in civitatibus vicinis [8, 9] dirissima grassatur [10, 11]. De consilio Dei talia permittentis [12-17].

Sed non post multum temporis misit, rex senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos ut se transferrent a patriis et Dei legibus; contaminare etiam quod in Jerosolymis erat templum, et cognominare Jovis Olympii, et in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis. Pessima autem et universis gravis erat malorum incursio; nam templum luxuria et comessationibus gentium erat plenum, et scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultro ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebat. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrii servabantur, nec simpliciter Judæum se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia; et cum Liberi sacra celebrarentur, cogeantur hedera coronati Libero circuire. Decretum autem exiit in proximas Gentilium civitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo et ipsi adversus Judæos agerent, ut sacrificarent; eos autem, qui nollent transire ad instituta gentium, interficerent. Erat ergo videre miseriam. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circumcidisse, quas, infantibus ad ubera suspensis, cum publice per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt. Alii vero, ad proximas coeuntes speluncas, et latenter sabbati diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt, eo quod verebantur, propter religio-

— 11-21) I Mach. 1, 21-28. — 13) I Mach. 2, 9. — 18) II Mach. 3, 7, 8, 25-27. — 22) Reliquit ... gentem, I Mach. 1, 53. Philippum, II Mach. 6, 11; 8, 8. — 24-27) I Mach. 1, 30-42. — 24) Apollonium, II Mach. 4, 4. — 27) Judas,

I Mach. 2, 4. In montibus ... agebat, I Mach. 2, 28.

6. — 11) I Mach. 1, 43-67. — 6) I Mach. 1, 41, 60-64. — 7) Liberi, II Mach. 14, 33. — 10) I Mach. 1, 51, 63, 64. — 11) Philippo, II Mach.

nem et observantiam, manu sibimet auxiliū ferre.

- 12 Obsecro autem eos qui hunc librum
lecturi sunt, ne abhorrescant propter ad-
versos casus, sed reputent ea quæ accide-
runt, non ad interitum, sed ad correptionem
13 esse generis nostri. Etenim multo
tempore non sinere peccatoribus ex senten-
tia agere, sed statim ultiones adhibere,
14 magni beneficii est indicium. Non enim,
sicut in aliis nationibus, Dominus patien-
ter exspectat, ut eas, cum iudicii dies adve-
nerit, in plenitudine peccatorum puniat,
15 ita et in nobis statuit, ut peccatis nostris
in finem devolutis, ita demum in nos vin-
16 dicet. Propter quod numquam quidem a
nobis misericordiam suam amovet; corripiens
vero in adversis, populum suum non
17 derelinquit. Sed hæc nobis ad commo-
nitionem legentium dicta sint paucis;
jam autem veniendum est ad narrationem.

4. CAP. VI, 18-31: EGREGIUM ELEAZARI
MARTYRIUM. — *Eleazarus carnem porcinam manducare compellitur* [VI, 18-20]. *Eleazarus suadentibus simulationem præclare respondet* [21-28^a]. *Eleazarus ad supplicium trahitur* [28^b-31].

- 18 Igitur Eleazarus, unus de primoribus
scribarum, vir ætate provectus, et vultu
decorus, aperto ore hians compellebatur
19 carnem porcinam manducare. At ille
gloriosissimam mortem magis quam odibilem
vitam complectens, voluntarie præibat
20 ad supplicium. Intuens autem, quemad-
modum oporteret accedere, patienter susti-
nens, destinavit non admittere illicita pro-
21 pter vitæ amorem. Hi autem qui astabant,
iniqua miseratione commoti, propter
antiquam viri amicitiam, tollentes eum
secreto, rogabant afferri carnes quibus
22 vesci ei licebat, ut simularetur manducasse,
sicut rex imperaverat, de sacrificii carni-
bus, ut, hoc facto, a morte liberaretur;
23 et propter veterem viri amicitiam, hanc in
eo faciebant humanitatem. At ille cogitare
cepit ætatis ac senectutis suæ eminentiam
dignam, et ingenitis nobilitatis canitiem,
24 atque a puero optimæ conversationis actus;
et secundum sanctæ et a Deo conditæ legis
constituta, respondit cito, dicens, præmitti
se velle in infernum.
25 Non enim ætati nostræ dignum est, inquit,
 fingere, ut multi adolescentium, arbitran-
tes Eleazarum nonaginta annorum transi-
isse ad vitam alienigenarum, et ipsi,

propter meam simulationem, et propter modicum corruptibilis vitæ tempus, decipiantur, et per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam, 26
etsi in præsentī tempore supplicii hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam. Quam- 27
obrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo; adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prom- 28
pto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahebatur. Hi autem qui eum ducebant, 29
et paulo ante fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolato arbitrabantur. Sed, cum plagis perime- 30
retur, ingemuit, et dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia cum a morte possem liberari, duos corporis sustineo dolores; secundum animam vero propter timorem tuum libenter hæc patior. Et iste quidem hoc modo vita 31
decessit, non solum juvenibus, sed et universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis et fortitudinis derelinquens.

5. CAP. VII, 1-42: MARTYRIUM SEPTEM FRATRUM UNA CUM MATRE. — *Septem fratres et eorum mater compelluntur carnem porcinam edere* [VII, 1]. *Primus e fratribus martyrio coronatur, ceteris insipientibus et se invicem hortantibus mori* [2-6]. *Secundus* [7-9], *tertius* [10-12], *quartus* [13, 14], *quintus* [15-17] et *sextus ad supplicium trahuntur* [18, 19]. *Mater autem supra modum mirabilis singulos illorum fortiter hortabatur* [20-23]. *Rex matri suadet ut ultimo fiat in salutem* [24-26]. *Matri suæ eum hortanti mori* [27-29] *præclare respondet ultimus filius et occiditur* [30-40]. *Mater martyrio coronatur* [41, 42].

Contigit autem et septem fratres una 7
cum matre sua apprehensos, compelli a rege edere contra fas carnes porcinas, flagris et taureis cruciatis.

Unus autem ex illis, qui erat primus, 2
sic ait: Quid quæris, et quid vis discere a nobis? Parati sumus mori, magis quam patrias Dei leges prævaricari. Iratus itaque rex, jussit sartagines et ollas aeneas succendi; quibus statim succensis, 3
4 ei qui prior fuerat locutus, amputari lin-

5, 22. *Eo quod ... ferre*, I Mach. 2, 32-38. —
18) *Compellebatur ... manducare*, Lev. 11, 7;
II Mach. 7, 1. — 24) *Ad vitam alienigenarum*,

II Mach. 4, 13. — 30) *Duros ... dolores*, Hebr. 11, 35, 36.
7. — 1) *Compelli ... porcinas*, II Mach. 6, 18.

- quam; et cute capitis abstracta, summas quoque manus et pedes ei præscindi, ceteris ejus fratribus et matre inspicientibus.
- 5 Et cum jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, et adhuc spirantem torreret in sartagine; in qua cum diu cruciaretur, ceteri una cum matre invicem se hortabantur mori fortiter, dicentes: Dominus Deus aspiciet veritatem, et consolabitur in nobis quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur.
- 7 Mortuo itaque illo primo hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum; et cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret prius quam toto corpore per membra singula puniretur.
- 8 At ille, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod et iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit;
- 9 et in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem, scelestissime, in præsentī vita nos perdis; sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.
- 10 Post hunc tertius illuditur; et linguam postulatū cito protulit, et manus constanter extendit, et cum fiducia ait: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero; ita ut rex, et qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quod tanquam nihilum duceret cruciatus.
- 13 Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes. Et cum jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos; tibi enim resurrectio ad vitam non erit.
- 15 Et cum admovissent quintum, vexabant eum. At ille respiciens in eum, dixit:
- 16 Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis; noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. Tu autem patienter sustine, et videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te et semen tuum torquebit.
- 18 Post hunc ducebant sextum, et is, mori incipiens, sic ait: Noli frustra errare; nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, et digna admiratione facta sunt in nobis. Tu autem ne existimes tibi impune futurum, quod contra Deum pugnare tentaveris.
- 20 Supra modum autem mater mirabilis, et bonorum memoria digna, quæ pereuntes

septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat; singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia; et femineæ cogitationi masculinū animū inserens, dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis; neque enim ego spiritum et animam donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi; sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

Antiochus autem, contemni se arbitratū, simul et exprobrantis voce despecta, cum adhuc adolescentior supereset, non solum verbis hortabatur, sed et cum juramento affirmabat, se divitem et beatum facturum, et translātum a patriis legibus amicū habiturum, et res necessarias ei præbiturum. Sed ad hæc cum adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, et suadebat ei ut adolescenti fieret in salutem. Cum autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo. Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce: Fili mi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, et lac triennio dedi et alui, et in ætatem istam perduxī. Peto, nate, ut aspicias ad cælum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, et intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, et hominū genus; ita fiet, ut non timeas carnificem istum; sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

Cum hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu vero, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur; et si nobis propter increpationem et correptionem Dominus Deus noster modicum iratus est, sed iterum reconciliabitur servis suis. Tu autem, o sceleste, et omnium hominū flagitiosissime, noli frustra extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus; nondum enim omnipotentis Dei, et omnia inspicientis, judicium effugisti. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt; tu vero, judicio Dei justas superbiæ tuæ poenas

— 6) *Quemadmodum ... consolabitur*, Deut. 32, 36. — 9) *Resurrectione*, II Mach. 7, 14, 23, 36; 12, 43; Hebr. 11, 35. — 19) II Mach. 6, 12-17. —

28) *Quia genus*, Ps. 32, 9. — 30) I Mach. 2, 20-22. — 33) *Propter ... correptionem*, II Mach. 6, 12. — 36) *Modico ... effecti sunt*, Sap. 3, 5; Rom.

37 exsolves. Ego autem, sicut et fratres mei, animam et corpus meum trado pro patriis legibus, invocans Deum maturius genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis et verberibus confiteri quod ipse est
38 Deus solus. In me vero et in fratribus meis desinet Omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum juste superducta est.

Tunc rex, accensus ira, in hunc super 39 omnes crudelius desævit, indigne ferens se derisum. Et hic itaque mundus obiit, per 40 omnia in Domino confidens.

Novissime autem post filios et mater 41 consumpta est.

Igitur de sacrificiis, et de nimis crude- 42 litatibus satis dictum est.

PARS ALTERA

[VIII, 1—XV, 37.]

JUDAS MACHABÆUS.

I. — REGNANTE ANTIOCHO EPIPHANE.

[VIII, 1—X, 9.]

1. CAP. VIII, 1-7 : JUDÆ MACHABÆI PRIMÆ VICTORIÆ.

8 Judas vero Machabæus, et qui cum illo erant, introibant latenter in castella, et convocantes cognatos et amicos, et eos qui permanserunt in Judaismo, assumentes,
2 eduxerunt ad se sex millia virorum. Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur; et misereretur templo, quod contaminabatur ab
3 impiis; misereretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illico complananda, et vocem sanguinis ad se clamantis audiret;
4 memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentum, et blasphemias nomini suo illatas, et indignaretur super
5 his. At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur;
6 ira enim Domini in misericordiam conversa est. Et superveniens castellis et civitatibus improvisus, succendebat eas; et opportuna loca occupans, non paucas hostium
7 strages dabat; maxime autem noctibus ad hujusmodi excursus ferebatur, et fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

2. CAP. VIII, 8-36 : NICANOR PROFLIGATUR. — *Ptolemæus, suadente Philippo, Nicanorem et Gorgiam contra Judæos mittit [VIII, 8-11]. Judas milites suos congregat et eos excitat ut in omnipotente Domino confidant [12-20]. Judas, ducibus constitutis, hostes impu-*

gnat et devincit, atque spolia partitur [21-29]. Timotheus et Bacchides profugantur [30-33]. Nicanor humiliatus Antiochiam revertitur [34-36].

Videns autem Philippus paulatim virum 8 ad profectum venire, ac frequentius res ei cedere prospere, ad Ptolemæum, ducem Cœlesyriæ et Phœnicis scripsit, ut auxilium ferret regis negotiis. At ille 9 velociter misit Nicanorem Patrocli, de primoribus amicis, datis ei de permistis gentibus, armatis non minus viginti milibus, ut universum Judæorum genus dele- 10 ret, adjuncto ei et Gorgia, viro militari, et in bellicis rebus experientissimo. Con- 11 stituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorum, de captivitate Judæorum suppleret; statimque ad maritimas civitates 11 misit, convocans ad coemptionem judaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quæ eum ab Omnipotente esset consecutura.

Judas autem ubi comperit, indicavit his 12 qui secum erant Judeis, Nicanoris adventum. Ex quibus quidam formidantes, et 13 non credentes Dei justitiæ, in fugam vertebantur; alii vero si quid eis supererat 14 vendebant, simulque Dominum deprecabantur ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos, priusquam cominus veniret, vendiderat; et si non propter eos, propter 15

8, 18; II Cor. 4, 17, 18; I Petr. 1, 6; 5, 10. Tu vero ... exsolves, II Mach. 9, 5-8.

8. — 1-7) I Mach. 3, 1-26. — 4) Iniquissimas... innocentum, II Mach. 6, 10. — 8-36) I Mach. 3, 27-4, 27. — 8) Philippus II Mach. 5, 22; 6, 11.

- testamentum tamen quod erat ad patres eorum, et propter invocationem sancti et magnifici nominis ejus super ipsos. Convocatis autem Machabæus septem millibus qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque metuerent inique venientium adversum se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent, ante oculos habentes contumeliam quæ loco sancto ab his injuste esset illata, itemque et ludibrio habitæ civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa. Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul et audacia; nos autem in omnipotente Domino, qui potest et venientes adversum nos, et universum mundum uno nutu delere, confidimus. Admonuit autem eos et de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes, et quod sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt; et de prælio quod eis adversus Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis hæsitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia, propter auxilium illis datum de cælo, et beneficia pro his plurima consecuti sunt.
- 21 His verbis constantes effecti sunt, et pro legibus et patria mori parati. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini: Simonem, et Josephum, et Jonathan, subiectis unicuique millenis et quingentenis.
- 23 Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, et dato signo adjutorii Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore. Et facto sibi adjutore Omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum; majorem autem partem exercitus Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt. Pecuniis verò eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt; sed reversi sunt hora conclusi, nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes. Arma autem ipsorum et spolia congregantes, sabbatum agebant, benedicentes Dominum qui liberavit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos. Post sabbatum vero, debilibus, et orphanis, et viduis diviserunt spolia; et residua ipsi cum suis habuere. His itaque gestis, et communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant ut in finem servis suis reconciliaretur.
- 30 Et ex his qui cum Timotheo et Bacchide

erant contra se contententes, super viginti millia interfecerunt; et munitiones excelsas obtinuerunt, et plures prædas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis et viduis, sed et senioribus facientes. Et cum arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis; residua vero spolia Jerosolymam detulerunt; et Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat. Et cum episcopia agerent Jerosolymis, eum qui sacras januas incenderat, id est, Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita.

Facinososissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat, humiliatus, auxilio Domini, ab his quos nullos existimaverat, deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam infelicitatem de interitu sui exercitus consecutus. Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, et ob ipsum invulnerabiles esse, eo quod sequerentur leges ab ipso constitutas.

3. CAP. IX, 1-29: ANTIOCHUS EPIPHANES MISERE MORITUR. — *Antiochus in Perside cognoscit cladem exercitus sui [IX, 1-3], effertur iracundia, igni ferroque Judæis minuitur, a Deo percutitur [4-10], respiscit, Dominum invocat [11-17], ad Judæos scribit [18-27] et misere moritur [28, 29].*

Eodem tempore Antiochus inhoneste revertebatur de Perside. Intraverat enim in eam, quæ dicitur Persepolis, et tentavit expoliare templum, et civitatem opprimere; sed multitudine ad arma concurren- 3 te, in fugam versi sunt; et ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret. Et cum venisset circa Ecbatanam, recognovit quæ erga Nicanorem et Timotheum gesta sunt. Elatus autem in ira, arbitrabatur se, injuriam illorum qui se fugaverant, posse in Judæos retorquere; ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum judicio perurgente, eo quod ita superbe locutus est: Se venturum Jerosolymam, et congeriem sepulcri Judæorum eam facturum. Sed qui universa

Ptolemaum, II Mach. 6, 8; 10, 12. — 16) I Mach. 4, 8. — 19) *Quod ... perierunt*, IV Reg. 19, 35; I Mach. 7, 41; II Mach. 15, 22. — 22) I Mach. 2, 3-5. — 30) *Timotheo*, I Mach. 5, 6, 11, 37; II Mach. 9, 3; 10, 24. *Bacchide*, I Mach. 7, 8;

9, 1, 25, 43. — 33) *Qui ... incenderat*, I Mach. 4, 38; II Mach. 1, 8. — 36) *Prædicabat ... esse*, II Mach. 3, 38, 39. — 9. — 1-29) I Mach. 6, 1-16. — 2) II Mach. 1, 13-16. — 3) II Mach. 8, 9-36. —

conspicit Dominus Deus Israel, percussit eum insanabili et invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, et amara inter-
 6 norum tormenta; et quidem satis juste, quippe qui multis et novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo a
 7 sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Judæos, et præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, et gravi corporis collisione membra
 8 vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, et montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso con-
 9 testans; ita ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius et fœtore exercitus gravaretur. Et qui paulo ante sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat, propter intolerantiam fœto-
 11 ris, portare. Hinc igitur coepit, ex gravi superbia deductus, ad agnitionem sui venire, divina admittens plagam, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. Et cum nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Justum esse subditum esse Deo, et mortalem non paria Deo sentire.
 13 Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecutus; et civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam
 15 reddere; et Judæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, et cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur.
 16 Templum etiam sanctum, quod prius expoliaverat, optimis donis ornaturum, et sancta vasa multiplicaturum, et pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum; super hæc, et
 17 Judæum se futurum, et omnem locum terræ perambulaturum, et prædicaturum Dei potestatem.
 18 Sed non cessantibus doloribus, supervenerat enim in eum justum Dei iudicium, desperans, scripsit ad Judæos, in modum deprecationis, epistolam hæc continentem:
 19 Optimis civibus Judæis plurimam salu-

tem, et bene valere et esse felices, rex et princeps Antiochus. Si bene valetis, et
 filii vestri, et ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. Et ego
 21 in infirmitate constitutus, vestri autem memor benigne, reversus de Persidis locis, et infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere; non desperans memetipsum, sed
 22 spem multam habens effugiendi infirmitatem. Respiciens autem quod et pater
 23 meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum; ut si quid
 24 contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur; ad hæc considerans de proximo
 25 potentes quosque et vicinos temporibus insidiantes, et eventum exspectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrum commendabam; et scripsi ad eum quæ subjecta sunt. Oro itaque
 26 vos et peto, memores beneficiorum publice et private, ut unusquisque conservet fidem ad me et ad filium meum. Confido enim
 27 eum modeste et humane acturum, et sequentem propositum meum, et communem vobis fore.

Igitur homicida et blasphemus, pessime
 28 percussus, et ut ipse alios tractaverat, peregre in montibus miserabili obitu vita functus est. Transferebat autem corpus
 29 Philippus, collactaneus ejus, qui metuens filium Antiochi, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

4. CAP. X, 1-9: JUDAS TEMPLUM PURIFICAT.

Machabæus autem, et qui cum eo erant,
 10 Domino se protegente, templum quidem et civitatem recepit. Aras autem, quas alienigenæ per plateas exstruxerant, itemque delubra demolitus est; et purgato templo,
 3 aliud altare fecerunt; et de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium, et incensum, et lucernas, et panes propositionis posuerunt. Quibus
 4 gestis, rogabant Dominum, prostrati in terram, ne amplius talibus malis inciderent; sed et si quando peccassent, ut ab ipso mitius corriperentur, et non barbaris ac blasphemis hominibus traderentur. Qua die autem templum ab alienigenis
 5

11) II Mach. 7, 37. — 16) Quod prius expoliaverat, I Mach. 1, 23, 24; II Mach. 5, 16. Optimis donis ornaturum, II Mach. 3, 27. — 23) In locis... exercitum, I Mach. 3, 37. — 25) Designavi... regem, I Mach. 6, 15, 17, 55. — 28) I Mach. 6, 16.

— 29) Philippus, I Mach. 6, 14, 55, 63; II Mach. 13, 23. Ptolemæum, II Mach. 4, 21. 10. — 1-9) I Mach. 4, 36-50. — 2) I Mach. 1, 50. — 3) Post biennium, I Mach. 1, 57; 4, 52. — 5) II Mach. 1, 18. —

pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit casleu.

- 6 Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod, ante modicum temporis, diem solemnem tabernaculorum in montibus et in speluncis, more bestiarum, egerant. Propter

quod thyrsos, et ramos virides, et palmas præferebant ei qui prosperavit mundari locum suum. Et decreverunt, communi præcepto et decreto, universæ genti Judæorum, omnibus annis agere dies istos. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

II. — REGNANTIBUS ANTIOCHO EUPATORE ET DEMETRIO.

[X, 10—XV, 37.]

1. CAP. X, 10-23 : JUDAS IDUMÆOS DEVINCIT. — *Lysias, constitutus princeps Phœnicis et Syriæ militiæ, veneno vitam finit* [X, 10-13]. *Gorgias, dux exercitus factus, Judæos frequenter debellat* [14]. *Judas profligat Idumæos qui Judæos vexabant* [15-23].

- 10 Nunc autem de Eupatore, Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviantes mala quæ in bellis gesta sunt.
- 11 Hic enim, suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quemdam, Phœnicis et Syriæ militiæ principem.
- 12 Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, justus tenax erga Judæos esse constituit, et præcipue propter iniquitatem quæ facta erat in eos, et pacifice agere cum eis.
- 13 Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cum frequenter proditor audiret, eo quod Cyprum creditam sibi a Philometore deseruisset, et ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.
- 14 Gorgias autem, cum esset dux locorum, assumptis advenis, frequenter Judæos debellabat.
- 15 Judæi vero, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos ab Jerosolymis suscipiebant, et bellare tentabant. Hi vero qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum; multaque vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, et omnes simul non minus viginti millibus trucidaverunt. Quidam autem, cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatus ad repugnandum habentes, Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Simone, et Josepho, itemque Zachæo, eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ amplius

perurgebant, pugnas conversus est. Hi vero qui cum Simone erant, cupiditate ducti, a quibusdam qui in turribus erant suasi sunt pecunia, et septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere. Cum autem Machabæo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quod pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis. Hos igitur proditores factos interfecit, et confestim duas turres occupavit. Armis autem ac manibus omnia prospere agendo, in duabus munitionibus plus quam viginti millia peremit.

2. CAP. X, 24-38 : TIMOTHEUS A JUDÆA PROFLIGATUR. — *Timotheus in Judæam invadit; Machabæus Dominum deprecatur* [X, 24-27]. *Viri quinque Syris de cælo apparent; Timotheus devincitur* [28-31], *in Gazaram confugit et occiditur* [32-38].

At Timotheus, qui prius a Judæis fuerat superatus, convocato exercitu peregrinæ multitudinis, et congregato equitatu asiatico, advenit quasi armis Judæam capturus. Machabæus autem, et qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, et adversariis adversaretur, sicut lex dicit. Et ita post orationem, sumptis armis, longius de civitate procedentes, et proximi hostibus effecti, resederunt. Primo autem solis ortu utrique commiserunt, isti quidem victoriæ et prosperitatis sponsores cum virtute Dominum habentes, illi autem ducem belli animum habebant. Sed, cum vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cælo viri quinque in equis, frenis aureis

8) I Mach. 4, 59. — 10) Eupatore, I Mach. 6, 17; II Mach. 2, 21; 13, 1. — 11) Lysiam, I Mach. 3, 32. — 12) Ptolemæus, II Mach. 4, 45. — 13) Philometore, I Mach. 1, 19; II Mach. 4, 21; 9, 29. — 14) Gorgias, I Mach. 3, 38; II Mach. 8, 9; 12, 32.

— 15-38) I Mach. 5, 1-13. — 16) I Mach. 5, 3, 65. — 24) Timotheus, II Mach. 8, 30. Qui ... superatus, I Mach. 5, 6, 7. — 26) Inimicis ... dicit, Ex. 23, 22.

30 decori, ducatum Judæis præstantes. Ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant; in adversarios autem tela et fulmina jaciebant, ex quo et cæcitate confusi, et repleti perturbatione, cadebant.

31 Interfecti sunt autem viginti millia quintingenti, et equites sexcenti.

32 Timotheus vero confugit in Gazaram, præsidium munitum, cui præerat Chæreas. Machabæus autem, et qui cum eo erant, lætantes, obsederunt præsidium diebus quatuor. At hi qui intus erant, loci firmitate confisi, supra modum male dicebant, et sermones nefandos jactabant.

35 Sed cum dies quinta illucsceret, viginti juvenes ex his qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, et feroci animo incedentes ascendebant; sed et alii similiter ascendentes, turres portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare. Per continuum autem biduum præsidio vastato, Timotheum occultantem se, in quodam repertum loco peremerunt; et fratrem illius Chæream, et Apollophanem occiderunt.

36 Quibus gestis, in hymnis et confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, et victoriam dedit illis.

37

38

3. CAP. XI, 1-15 : LYSIAS DEVICTUS PACEM CUM JUDÆIS INIT. — *Lysias in ira elatus ultionem parat* [XI, 1-4] *et Bethsuræ appropriat* [5, 6]. *Eques in veste candida Judæis apparet præcedens eos; Lysias profugatur* [7-12]. *Pax initur Judæos inter et Syros* [13-15].

11 Sed parvo post tempore, Lysias, procurator regis, et propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter ferens de his quæ acciderant, congregatis octoginta millibus, et equitatu universo, veniebat adversus Judæos, existimans se civitatem quidem captam gentibus habitaculum

2 facturum; templum vero in pecuniæ quæstum, sicut cetera delubra gentium, habiturum, et per singulos annos venale

3 sacerdotium; nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrenatus, in multitudine peditum, et in millibus equitum, et in octoginta elephantis confidebat.

4

5 Ingressus autem Judæam, et approprians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum,

6 illud præsidium expugnabat. Ut autem Machabæus, et qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu et lacrymis rogabant Dominum, et omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israel. Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire, et ferre auxilium fratribus suis. Cumque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, et convulnerunt animis, non solum homines, sed et bestias ferocissimas, et muros ferreos parati penetrare. Ibant igitur prompti, de cælo habentes adjutorem, et miserantem super eos Dominum. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, et equitum mille sexcentos; universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt: sed et ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

7

8

9

10

11

12

13 Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans factam erga se diminutionem, et intelligens invictos esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos; promisitque se consensurum omnibus quæ justa sunt, et regem compulsurum amicum fieri. Annuit autem Machabæus precibus Lysiae, in omnibus utilitati consulens; et quæcumque Machabæus scripsit Lysiae de Judæis, ea rex concessit.

4. CAP. XI, 16-21 : EPISTOLA LYSIÆ AD JUDÆOS.

Nam erant scriptæ Judæis epistolæ a 16 Lysia quidem hunc modum continentes:

Lysias populo Judæorum, salutem. Joannes et Abesalom, qui missi fuerant a 17 vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implem. Quæcumque igitur regi potuerunt 18 perferri, exposui, et quæ res permittebat, concessit. Si igitur in negotiis fidem con- 19 servaveritis, et deinceps bonorum vobis causa esse tentabo. De ceteris autem per 20 singula verbo mandavi, et istis, et his qui a me missi sunt, colloqui vobiscum. Bene 21 valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, mensis dioscori die vigesima et quarta.

5. CAP. XI, 22-26 : EPISTOLA ANTIOCHI AD LYSIAM.

Regis autem epistola ista continebat: 22 Rex Antiochus Lysiae fratri, salutem. Patre nostro inter deos translato, nos vo- 23

11. — 1) *Lysias*, I Mach. 3, 32. — 6) *Ut bonum...* Israel, Ex. 23, 20; II Mach. 15, 23. — 14) I Mach.

6, 57-60. — 17) *Abesalom*, II Mach. 11, 70; 13, 11. —

lentes eos, qui sunt in regno nostro, sine tumultu agere, et rebus suis adhibere diligentiam; 24 audivimus Judæos non consensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare a nobis concedi 25 sibi legitima sua. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus templum restitui illis, ut agerent secundum suorum majorum consuetudinem. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, et dexteram dederis, ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, et utilitatibus propriis deserviant.

6. CAP. XI, 27-33 : EPISTOLA ANTIOCHI AD JUDÆOS.

27 Ad Judæos vero regis epistola talis erat : Rex Antiochus senatui Judæorum, et 28 ceteris Judæis, salutem. Si valetis, siq̄ estis ut volumus; sed et ipsi bene valemus. 29 Adiit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros qui sunt apud nos. 30 His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis xanthici, damus dextras securitatis, ut Judæi utantur cibis et legibus suis, sicut et prius, et nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his quæ per ignorantiam gesta sunt. Misimus autem et Menelaum, qui vos alloquatur. 33 Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, xanthici mensis quinta decima die.

7. CAP. XI, 34-38 : EPISTOLA ROMANORUM AD JUDÆOS.

34 Miserunt autem etiam Romani epistolam ita se habentem :

35 Quintus Memmius et Titus Manilius, legati Romanorum, populo Judæorum, salutem. De his quæ Lysias, cognatus regis, concessit vobis, et nos concessimus. 36 De quibus autem ad regem judicavit referendum, confestim aliquem mittite, diligentius inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis; nos enim Antiochiam accedimus. Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus cujus estis voluntatis. Bene valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, quinta decima die mensis xanthici.

8. CAP. XII, 1, 2 : DUCES SYRI JUDÆOS VEXANT.

12 His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Judæi autem agriculturæ operam 2 dabant. Sed hi qui resederant, Timo-

theus, et Apollonius, Gennæi filius, sed et Hieronymus, et Demophon super hos, et Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere et quiete.

9. CAP. XII, 3-9 : JUDAS PERCUTIT JOPPITAS ET JAMNITAS. — *Joppitæ ob flagitium tetrum* [XII, 3, 4] *a Juda percutiuntur* [5-7]. *Jamnitis castigantur* [8, 9].

Joppitæ vero tale quoddam flagitium 3 perpetrarunt : rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cum uxoribus et filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subjacentibus. Secundum commune itaque decretum civitatis, et ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus, cum in altum processissent, submerserunt non minus ducentos. 4

Quam crudelitatem Judas in suæ gentis 5 homines factam ut cognovit, præcepit viris qui erant cum ipso; et invocato justo judice Deo, venit adversus interfectores 6 fratrum, et portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem qui ab igne refugerant, gladio peremit. Et cum hæc 7 ita egisset, discessit quasi iterum reversurus, et universos Joppitas eradicaturus.

Sed cum cognovisset et eos qui erant 8 Jamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Judæis, Jamnitis quoque 9 nocte supervenit, et portum cum navibus succendit; ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis a stadiis ducentis quadraginta.

10. CAP. XII, 10-31 : EXPEDITIO CONTRA TIMOTHEUM. — *Judas vincit Arabes* [XII, 10-12]. *Casphin* [13-16] *et Characa expugnantur* [17-19]. *Timotheus ad Carnion profugatur* [20-26]. *Ephron a Juda capitur* [27, 28]. *Judas gratias agit Scythis* [29-31^a] *et Jerusalem revertitur* [31^b].

Inde cum jam abiissent novem stadiis, 10 et iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes, quinque millia viri, et equites quingenti; cumque pugna valida fieret, et auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes victi petebant a Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua datu- 11 ros, et in ceteris profuturos. Judas 12 autem, arbitratus vere in multis eos utiles, promisit pacem; dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua. 1

Aggressus est autem et civitatem quam- 13

24) I Mach. 1, 65, 66. — 25) Statuentes ... illis, II Mach. 10, 1. — 27) Senatui Judæorum, II Mach. 1, 10. — 29) Menelaus, II Mach. 4, 27,

34, 50. — 34) Romani, I Mach. 8, 1. 12. — 1-46) I Mach. 5, 1-62. — 2) Timotheus, II Mach. 8, 30. Nicanor, II Mach. 8, 9. —

dam firmam, pontibus murisque circumseptam, quæ a turbis habitabatur gentium promiscuarum, cui nomen Casphin. Hi vero qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, et apparatu alimoniarum, remissius agebant, maledictis lacessentes Judam, et blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est. Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus et machinis temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris; et capta civitate per Domini voluntatem, innumerabiles cædes fecit, ita ut adjacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, et venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos; et Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio. Dositheus autem et Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt a Timotheo relictos in præsidio, decem millia viros. At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, et constitutis per cohortes, adversus Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos. Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, et filios, et reliquum apparatus, in præsidium quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, et accessu difficile propter locorum angustias. Cumque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, et in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis a suis dejicerentur, et gladiatorum suorum ictibus debilitarentur. Judas autem vehementer instabat, puniens profanos; et prostravit ex eis triginta millia virorum. Ipse vero Timotheus incidit in partes Dosithei et Sosipatris, et multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eo quod multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret. Et cum fidem dedisset restitutum se eos secundum constitutum, illæsum eum dimiserunt, propter fratrum salutem. Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis viginti quinque millibus.

Post horum fugam et necem, movit exercitum ad Ephron, civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat, et robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant; in hac

autem machinæ multæ, et telorum erat apparatus. Sed cum Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem, et ex eis qui intus erant viginti quinque millia prostraverunt.

Inde ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat. Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quod benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quod modeste secum egerint, gratias agentes eis, et exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemnī septimanarum instante.

11. CAP. XII, 32-46 : GORGIIAS VINCITUR; SACRIFICIUM PRO PECCATIS MORTUORUM OFFERTUR. — *Judas Dominum deprecatur in prælio et vincit Gorgiam* [XII, 32-37]. *Pro peccatis mortuorum* [38-42] *offertur sacrificium* [43-46].

Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam, præpositum Idumææ. Exivit autem cum peditibus tribus millibus, et equitibus quadringentis. Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum. Dositheus vero quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat; et cum vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit, atque ita Gorgias effugit in Maresa. At illis, qui cum Esdrin erant, diutius pugnantibus et fatigatis, invocavit Judas Dominum adiutorem, et ducem belli fieri; incipiens voce patria, et cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

Judas autem, collecto exercitu, venit in civitatem Odollam, et cum septima dies superveniret, secundum consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, et cum parentibus poneret in sepulcris paternis. Invenerunt autem sub tunicis interfectorum, de donariis idolorum quæ apud Jamniam fuerunt, a quibus lex prohibet Judæos; omnibus ergo manifestum factum est ob hanc causam eos corrumpisse. Omnes itaque benedixerunt justum judicium Domini, qui occulta fecerat manifesta; atque ita ad preces conversi, rogaverunt ut id quod factum erat delictum oblivioni traderetur. At vero fortissimus Judas hortabatur

15) Qui ... Jericho, Jos. 6, 20. — 32) Gorgiam,

II Mach. 10, 14, 15. — 40) A quibus ... Judæos, Deut. 7, 25, 26. —

populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis
 43 eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose
 44 de resurrectione cogitans, (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur et vanum orare pro
 45 mortuis,) et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.
 46 Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.

12. CAP. XIII, 1-17 : ANTIOCHUS EUPATOR VINCITUR. — *Antiochus et Lysias in Judeam invadunt* [XIII, 1, 2]. *Menelaus necatur* [3-8]. *Judæi Dominum invocant ante prælium* [9-12] et *victoriam adipiscuntur* [13-17].

13 Anno centesimo quadragesimo nono, cognovit Judas Antiöchum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judeam, et cum eo Lysiam, procuratorem et præpositum negotiorum, secum habentem pedum centum decem millia, et equitum quinque millia, et elephantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos.

3 Commiscuit autem se illis et Menelaus; et cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans
 4 se constitui in principatum. Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem; et suggerente Lysia hunc esse causam omnium malorum, jussit, ut eis est consuetudo, apprehensum in eodem
 5 loco necari. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris; hæc prospectum
 6 habebat in præpess. Inde in cinerem dejici jussit sacrilegum, omnibus eum prope-
 7 llentibus ad interitum. Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec
 8 terræ dari Menelaum; et quidem satis juste: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis et cinis erat sanctus, ipse in cineris morte damnatus est.

9 Sed rex mente effrenatus veniebat, nequiores se patre suo Judæis ostensurus.
 10 Quibus Judas cognitis, præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quo,
 11 sicut semper, et nunc adjuvaret eos, quippe

qui lege, et patria, sanctoque templo privari vererentur; ac populum, qui nuper paululum respirasset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus
 12 itaque simul id facientibus, et petentibus a Domino misericordiam, cum fletu et jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ut se præpararent. Ipse vero cum senioribus cogitavit, priusquam rex admove-
 13 ret exercitum ad Judeam, et obtineret civitatem, exire, et Domini judicio committere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo,
 14 mundi creatori, et exhortatus suos ut fortiter dimicaret, et usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, et civibus starent, circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, juvenibus
 15 fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, et maximum elephantorum, cum his qui superpositi fuerant; summoque
 16 metu ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prospere gestis, abierunt. Hoc autem factum est die illucescente,
 17 adjuvante eum Domini protectione.

13. CAP. XIII, 18-26 : EUPATOR BETHSURAS OBSIDET. — *Eupator obsidet Bethsuras, pluries fugatur* [XIII, 18-22], et *pacem cum Judæis init* [23-26].

Sed rex, accepto gustu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum tentabat, et Bethsuræ, quæ erat Judæorum præsidium munitum, castra admovebat; sed fugabatur, impingebat, minorabatur. His
 20 autem qui intus erant, Judas necessaria mittebat. Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, et
 21 conclusus. Iterum rex sermonem habuit ad eos qui erant in Bethsuris; dextram dedit, accepit, abiit. Commisit cum Juda,
 23 superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judæos deprecans, subditusque eis, jurat de omnibus quibus justum visum est; et reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, et munera posuit. Machabæum
 24 amplexatus est, et fecit eum a Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem et principem. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitie conventionem, indignantes ne forte foedus irrumpe-

43) De resurrectione, II Mach. 7, 9, 14, 23, 36. —

45) Dormitionem, I Cor. 15, 30; 15, 6; I Thess.

4, 13.

13. — 1-17) I Mach. 6, 18-47. — 1) Antiochum,

I Mach. 6, 17; II Mach. 2, 21. — 2) Lysiam,

I Mach. 3, 32. — 3) Menelaus, II Mach. 4, 23. —

18-26) I Mach. 6, 48-63. — 23) Philippum, I Mach.

6, 14. Honoravit ... posuit, II Mach. 3, 3.

26 rent. Tunc ascendit Lysias tribunal, et exposuit rationem, et populum sedavit, regressusque est Antiochiam; et hoc modo regis profectio et reditus processit.

14. CAP. XIV, 1-14 : SUADENTE ALCI-MO, NICANOR IN JUDEAM MITTITUR A DEMETRIO I. — *Initiis Demetrii auditis, Alcimus eum salutat* [XIV, 1-4], *Assidaos et Judam Machabæum apud eum accusat* [5-10]. *Demetrius Nicanorem in Judæam mittit* [11-14].

14 Sed post triennii tempus, cognovit Judas, et qui cum eo erant, Demetrium Seleuci, cum multitudinem valida et navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca
2 opportuna, et tenuisse regiones adversus
3 Antiochum, et ducem ejus Lysiam. Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat, sed voluntarie coinquinatus est temporibus commistionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum
4 ad altare, venit ad regem Demetrium, centesimo quinquagesimo anno, offerens ei coronam auream, et palmam, super hæc et thallos, qui templi esse videbantur; et
5 ipsa quidem die siluit. Tempus autem opportunum dementiae suæ nactus, convocatus a Demetrio ad consilium, et interrogatus quibus rebus et consiliis Judæi
6 niterentur, respondit: Ipsi qui dicuntur Assidaei Judæorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriunt, et seditio-
7 quietum. Nam et ego defraudatus parentum gloria, dico autem summo sacerdotio,
8 huc veni: primo quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo autem etiam civibus consulens; nam illorum pravitatem universum genus nostrum non minime vexatur.
9 Sed oro, his singulis, o rex, cognitis, et regioni, et generi, secundum humanitatem tuam pervulgatam omnibus, prospice;
10 nam, quamdiu superest Judas, impossibile est pacem esse negotiis.

11 Talibus autem ab hoc dictis, et ceteri amici, hostiliter se habentes adversus Judam, inflammaverunt Demetrium. Qui statim Nicanorem, præpositum elephantorum, ducem misit in Judæam, datis mandatis, ut ipsum quidem Judam caperet; eos vero qui cum illo erant, dispergeret, et constitueret Alcimum maximi templi summum
14 sacerdotem. Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori

miscebant, miserias et clades Judæorum, prosperitates rerum suarum existimantes.

15. CAP. XIV, 15-25 : NICANOR PACEM CUM JUDA INIT. — *Judæi territi Dominum deprecantur; Simon a Nicanore fugatur* [XIV, 15-17]. *Nicanor audiens Judæ virtutem pacem proponit* [18, 19]. *Fœdus amicitiae initur* [20-25].

Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, 15 et conventu nationum, conspersi terra rogabant eum qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit. Imperante autem duce, statim inde move- 16 runt, conveneruntque ad castellum Dessau. Simon vero, frater Judæ, commiserat cum 17 Nicanore, sed conterritus est repentino adventu adversariorum. Nicanor tamen, 18 audiens virtutem comitum Judæ, et animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat; quamobrem præmisit 19 Posidonium, et Theodotium, et Matthiam, ut darent dextras atque acciperent. Et 20 cum diu de his consilium ageretur, et ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitias annuere. Ita 21 que diem constituerunt, qua secreto inter se agerent; et singulis sellæ prolatae sunt, et posita. Præcepit autem Judas armatos 22 esse locis opportunis, ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur; et congruum colloquium fecerunt.

Morabatur autem Nicanor Jerosolymis, 23 nihilque inique agebat, gregesque turbarum, quæ congregatae fuerant, dimisit. Habebat autem Judam semper carum ex 24 animo, et erat viro inclinatus. Rogavit 25 que eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit, quiete egit, communiterque vivebant.

16. CAP. XIV, 26-36 : NICANOR FŒDUS DISSOLVIT; JUDAS AB EO SE OCCULTAT. — *Alcimus de fœdere apud Demetrium perfide queritur; rex jubet Machabæum vinctum Antiochiam mitti* [XIV, 26-28]. *Judas fugit* [29, 30]. *Nicanor sacerdotes jubet Judam tradere* [31-36].

Alcimus autem, videns caritatem illorum 26 ad invicem, et conventiones, venit ad Demetrium, et dicebat Nicanorem rebus alie-

14. — 1-14) I Mach. 7, 1-25. — 1) Seleuci, II Mach. 3, 3. — 2) Ducem ejus Lysiam, II Mach. 13, 2, 26. — 3) Alcimus, I Mach. 7, 5. — 6) Assidaei, I Mach. 2, 42; 7, 13. — 7) Defraudatus...

gloria, I Mach. 7, 14. — 12) Nicanorem, I Mach. 7, 26. — 15-15, 37) I Mach. 7, 26-50. — 15) Suam portionem, II Mach. 1, 26. Signis evidentibus,

nis assentire, Judamque, regni insidiato-
 27 rem, successorem sibi destinasse. Itaque
 rex exasperatus, et pessimis hujus crimi-
 nationibus irritatus, scripsit Nicanori, di-
 cens, graviter quidem se ferre de amicitiae
 28 conventionem, jubere tamen Machabæum
 citius vinctum mittere Antiochiam. Qui-
 bus cognitis, Nicanor consternabatur, et
 graviter ferebat, si ea, quæ convenerant,
 29 irrita faceret, nihil læsus a viro. Sed
 quia regi resistere non poterat, opportuni-
 tatem observabat qua præceptum perfec-
 30 ret. At Machabæus, videns secum auste-
 rius agere Nicanorem, et consuetum occur-
 sum ferocius exhibentem, intelligens non
 ex bono esse austeritatem istam, paucis
 suorum congregatis, occultavit se a Nica-
 31 nore. Quod cum ille cognovit fortiter se
 a viro præventum, venit ad maximum et
 sanctissimum templum; et sacerdotibus
 solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi
 32 virum. Quibus cum juramento dicentibus
 nescire se ubi esset qui quærebatur, ex-
 33 tendens manum ad templum, juravit,
 dicens: Nisi Judam mihi vinctum tradide-
 ritus, istud Dei fanum in planitiem dedu-
 cam, et altare effodiam, et templum hoc
 34 Libero patri consecrabo. Et his dictis,
 abiit. Sacerdotes autem, protendentes ma-
 nus in cælum, invocabant eum qui semper
 propugnator esset gentis ipsorum, hæc
 35 dicentes: Tu, Domine universorum, qui
 nullius indiges, voluisti templum habita-
 36 tionis tuæ fieri in nobis; et nunc, Sancte
 sanctorum omnium Domine, conserva in
 æternum impollutam domum istam, quæ
 nuper mundata est.

17. CAP. XIV, 37-46: RAZIAS SIBI IPSI
 MORTEM INFERT.

37 Razias autem quidam de senioribus ab
 Jerosolymis delatus est Nicanori, vir ama-
 tor civitatis, et bene audiens, qui pro affe-
 38 ctu pater Judæorum appellabatur. Hic
 multis temporibus continentiae propositum
 tenuit in judaismo, corpusque et animam
 39 tradere contentus pro perseverantia. Vo-
 lens autem Nicanor manifestare odium
 quod habebat in Judæos, misit milites
 quingentos, ut eum comprehenderent;
 40 putabat enim, si illum decepisset, se cladem
 41 Judæis maximam illaturum. Turbis au-
 tem irruere in domum ejus, et januam
 disrumpere, atque ignem admove cupien-
 42 se petiit, eligens nobiliter mori potius

quam subditus fieri peccatoribus, et contra
 natales suos indignis injuriis agi. Sed, 43
 cum per festinationem non certo ictu pla-
 gam dedisset, et turbæ intra ostia irrum-
 perebant, recurrens audacter ad murum,
 præcipitavit semetipsum viriliter in tur-
 44 bas; quibus velociter locum dantibus
 casui ejus, venit per mediam cervicem.
 Et cum adhuc spiraret, accensus animo, 45
 surrexit; et cum sanguis ejus magno fluxu
 deflueret, et gravissimis vulneribus esset
 saucius, cursu turbam pertransiit; et 46
 stans supra quandam petram præruptam,
 et jam exsanguis effectus, complexus inte-
 stina sua, utrisque manibus projecit super
 turbas, invocans dominatorem vitæ ac
 spiritus, ut hæc illi iterum redderet; atque
 ita vita defunctus est.

18. CAP. XV, 1-37: NICANOR VINCITUR
 ET OCCIDITUR. — *Nicanor in Sama-
 riam venit et cogitat die sabbati commit-
 tere bellum [XV, 1-5]. Judas comites
 suos confortat et eis somnium fide dignum
 exponit [6-16]. Judæi pro sanctitate
 templi timent [17-19]. Judas Dominum
 invocat [20-24] et hostes profligat [25-27].
 Caput et manus Nicanoris occisi in tem-
 plum inferuntur [28-35]. Festum insti-
 tuitur ad victoriam signandam [36, 37].*

Nicanor autem, ut comperit Judam esse 15
 in locis Samariæ, cogitavit cum omni im-
 petu die sabbati committere bellum. Ju- 2
 dæis vero, qui illum per necessitatem
 sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter
 et barbare feceris, sed honorem tribue diei
 sanctificationis, et honora eum qui univer-
 3 sa conspiciat, ille infelix interrogavit si
 est potens in cælo, qui imperavit agi diem
 sabbatorum. Et respondentibus illis: 4
 Est Dominus vivus ipse in cælo potens,
 qui jussit agi septimam diem; at ille ait: 5
 Et ego potens sum super terram, qui im-
 pero sumi arma, et negotia regis impleri.
 Tamen non obtinuit ut consilium per-
 ficeret.

Et Nicanor quidem cum summa superbia 6
 erectus, cogitaverat commune trophæum
 statuere de Juda. Machabæus autem sem-
 7 per confidebat cum omni spe auxilium sibi
 a Deo affuturum. Et hortabatur suos ne
 8 formidarent ad adventum nationum, sed in
 mente haberent adjutoria sibi facta de
 cælo, et nunc sperarent ab Omnipotente sibi
 affuturam victoriam. Et allocutus eos de
 9 lege et prophetis, admonens etiam certa-

II Mach. 3, 25; 10, 29; 11, 8. — 33) *Libero*,
 II Mach. 6, 7. — 35) *Voluisti ... in nobis*,

III Reg. 8, 27; II Par. 6, 2. — 36) *Quæ ... mun-
 data est*, II Mach. 10, 3.

15. — 4) Ex. 20, 8; Lev. 26, 2; Deut. 5, 12, 13.

mina quæ fecerant prius, promptiores constituit eos. Et ita animis eorum erectis, simul ostendebat gentium fallaciam, et juramentorum prævaricationem. Singulos autem illorum armavit, non clypei et hastæ munitione, sed sermonibus optimis, et exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos lætificavit. Erat autem hujuscemodi visus : Oniam, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum et benignum, verecundum visu, modestum moribus, et eloquio decorum, et qui a puero in virtutibus exercitatus sit, manus proponentem, orare pro omni populo Judæorum; post hoc apparuisse et alium virum, ætate et gloria mirabilem, et magni decoris habitudine circa illum; respondentem vero Oniam dixisse : Hic est fratrum amator, et populi Israel; hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate, Jeremias, propheta Dei; extendisse autem Jeremiam dextram, et dedisse Judæ gladium aureum, dicentem : Accipe sanctum gladium, munus a Deo, in quo deicies adversarios populi mei Israel. Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, et animi juvenum confortari, statuerunt dimicare et configere fortiter, ut virtus de negotiis judicaret, eo quod civitas sancta et templum periclitarentur. Erat enim pro uxoribus, et filiis, itemque pro fratribus, et cognatis, minor sollicitudo; maximus vero et primus pro sanctitate timor erat templi. Sed et eos qui in civitate erant, non minima sollicitudo habebat pro his, qui congressuri erant. Et, cum jam omnes sperarent judicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestię equesque opportuno in loco compositi, considerans Machabæus adventum multitudinis, et apparatus varium armorum, et ferocitatem bestiarum, extendens manus in cælum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.

Dixit autem invocans hoc modo : Tu, Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia, rege Juda, et interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia; et nunc, dominator cælorum, mitte angelum tuum bonum ante nos, in timore et tremore magnitudinis brachii tui, ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversus sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

Nicanor autem, et qui cum ipso erant, cum tubis et canticis admovebant. Judas vero, et qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt. Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minus triginta quinque millia, præsentia Dei magnifice delectati.

Cumque cessassent, et cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis. Facto itaque clamore, et perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant. Præcepit autem Judas, qui per omnia corpore et animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, et manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri. Quo cum pervenisset, convocatis contribulibus, et sacerdotibus ad altare, accersit et eos qui in arce erant; et ostenso capite Nicanoris, et manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnifice gloriatus est, linguam etiam impii Nicanoris præcisam jussit particulatim avibus dari; manum autem dementis contra templum suspendi. Omnes igitur cæli benedixerunt Dominum, dicentes : Benedictus qui locum suum incontaminatum servavit! Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset et manifestum signum auxilii Dei.

Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate præterire, habere autem celebritatem tertia decima die mensis adar, quod dicitur voce syriaca, pridie Mardochei diei.

— 12) Oniam, II Mach. 3, 1. — 18) Maximus... templi, II Mach. 2, 23; 14, 31. — 22) IV Reg. 19, 35; I Mach. 7, 41; II Mach. 8, 19. —

23) Mitte... ante nos, II Mach. 11, 6. — 37) Mardochei diei, Esth. 9, 17-23.

EPILOGUS

[XV, 38-40.]

38	Igitur his erga Nicanorem gestis, et ex	enim vinum semper bibere, aut semper
39	illis temporibus ab Hebræis civitate pos-	aquam, contrarium est; alternis autem
40	sessa, ego quoque in his faciam finem ser-	uti, delectabile : ita legentibus, si semper
	monis. Et si quidem bene, et ut historiæ	exactus sit sermo, non erit gratus. Hic
	competit, hoc et ipse velim; sin autem mi-	ergo erit consummatus.
	nus digne, concedendum est mihi. Sicut	

NOVUM TESTAMENTUM

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM

PARS PRIMA

[I, 1 — II, 23.]

JESU CHRISTI INFANTIA.

CAP. I, 1 — II, 23. — *Exponitur genealogia Christi [I, 1-17]. Christus a Maria virgine concipitur et in Bethlehem nascitur [18-25]. Magi ab Oriente Christum adorant [II, 1-12]. Joseph cum matre et puero in Ægyptum fugit [13-15]. Innocentes trucidantur [16-18]. Joseph ex Ægypto redit et in civitate Nazareth habitat [19-23].*

- 1 **I**BER generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham.
2 Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem
3 genuit Judam et fratres ejus. Judas autem genuit Phares et Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem
4 genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson.
5 Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Jesse. Jesse autem genuit David regem.
6 David autem rex genuit Salomonem ex
7 ea quæ fuit Uriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam.
8 Abias autem genuit Asa. Asa autem ge-

nuit Josaphat. Josaphat autem genuit Joram. Joram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Joatham. Joatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Josiam. Josias autem genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigratione Babylonis.

Et post transmigrationem Babylonis, 12 Jechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem 14 genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem 15 genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob. Jacob 16 autem genuit Joseph, virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim; et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim; et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

1. — 1-17) Luc. 3, 23-38. — 1) Filii David, II Reg. 7, 12-16; Luc. 1, 32, 69; 3, 31; Joan. 7, 42; Act. 2, 30; Rom. 1, 3; II Tim. 2, 8; Apoc. 12, 16. Filii Abraham, Gen. 22, 18; Gal. 3, 16; cf. Rom. 2, 5. — 2) Isaac, Gen. 21, 3. Jacob, 25, 25. Judam, 29, 35. — 3) Gen. 38, 29; 46, 10; I Par. 2, 1-25; Ruth 4, 18. — 4) Num. 7, 12; I Par. 2, 10. — 5) Ruth 4, 21-22; I Reg. 16, 11, 13, 17. Rahab, Jos. 6, 25.

6) Salomonem, II Reg. 12, 24. Ex ea quæ... Uriæ, II Reg. 11, 3; 12, 9, 10. — 7-11) I Par. 3, 10-16. Roboam, III Reg. 11, 43; II Par. 10, 1-19. Abias, III Reg. 14, 31; 15, 1. Asa, III Reg. 15, 8; II Par. 14, 1. Josaphat, III Reg. 15, 24;

II Par. 17, 1. Joram, IV Reg. 8, 16; II Par. 21, 1. Ozias, IV Reg. 15, 1; II Par. 26, 1. Joatham, IV Reg. 15, 38; II Par. 26, 23. Achaz, IV Reg. 15, 38; II Par. 27, 9. Ezechias, IV Reg. 16, 20; II Par. 28, 27. Manasse, IV Reg. 20, 21; II Par. 32, 33. Amon, IV Reg. 21, 18; II Par. 33, 20. Josias, IV Reg. 21, 26; II Par. 33, 25. Jechonias, IV Reg. 24, 6, 15; Jer. 22, 24; 24, 1.

12) I Par. 3, 17-19; Luc. 3, 27. Salathiel, I Esdr. 3, 2; 5, 2; Agg. 1, 1. — 16) Luc. 3, 23. Christus, Matth. 1, 18; 2, 4; 11, 2; 16, 16; 22, 42; 23, 10; 27, 17; Marc. 8, 29; 9, 40; 14, 11; 15, 32; Luc. 2, 11; 3, 15; 23, 2, 35, 39, etc.

18 Christi autem generatio sic erat : Cum
esset desponsata mater ejus Maria Joseph,
antequam convenirent, inventa est in utero
19 habens de Spiritu sancto. Joseph autem
vir ejus, cum esset justus, et nollet eam
traducere, voluit occulte dimittere eam.
20 Hæc autem eo cogitante, ecce angelus
Domini apparuit in somnis ei, dicens :
Joseph, fili David, noli timere accipere
Mariam conjugem tuam; quod enim in
21 ea natum est, de Spiritu sancto est. Pa-
riet autem filium, et vocabis nomen ejus
Jesum; ipse enim salvum faciet populum
22 suum a peccatis eorum. Hoc autem totum
factum est, ut adimpleretur quod dictum
est a Domino per prophetam dicentem :
23 Ecce virgo in utero habebit et pariet filium;
et vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod
24 est interpretatum Nobiscum Deus. Ex-
surgens autem Joseph a somno, fecit sicut
præcepit ei angelus Domini, et accepit
25 conjugem suam. Et non cognoscebat eam
donec peperit filium suum primogenitum;
et vocavit nomen ejus Jesum.

2 Cum ergo natus esset Jesus in Beth-
lehem Juda in diebus Herodis regis, ecce
Magi ab Oriente venerunt Jerosolymam,
2 dicentes : Ubi est qui natus est rex Ju-
dæorum? vidimus enim stellam ejus in
3 Oriente, et venimus adorare eum. Audiens
autem Herodes rex turbatus est, et omnis
4 Jerosolyma cum illo. Et congregans om-
nes principes sacerdotum et scribas populi,
5 sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.
Et illi dixerunt ei : In Bethlehem
Judæ; sic enim scriptum est per prophe-
6 tam : Et tu, Bethlehem, terra Juda, ne-
quaquam minima es in principibus Juda;
ex te enim exiit dux, qui regat populum
7 meum Israel. Tunc Herodes, clam vocatis
Magis, diligenter didicit ab eis tempus
8 stellæ, quæ apparuit eis. Et mittens illos
in Bethlehem, dixit : Ite, et interrogate
diligenter de puero; et cum inveneritis,
renunciate mihi, ut et ego veniens adorem
9 eum. Qui cum audissent regem, abierunt;
et ecce stella, quam viderant in Oriente,

antecedebat eos, usque dum veniens staret
supra ubi erat puer. Videntes autem 10
stellam gavisi sunt gaudio magno valde.
Et intrantes domum, invenerunt puerum 11
cum Maria matre ejus, et procidentes ado-
raverunt eum; et apertis thesauris suis
obtulerunt ei munera, aurum, thus, et
myrrham. Et responso accepto in somnis 12
ne redirent ad Herodem, per aliam viam
reversi sunt in regionem suam.

Qui cum recessissent, ecce angelus 13
Domini apparuit in somnis Joseph, dicens :
Surge, et accipe puerum, et matrem ejus,
et fuge in Ægyptum, et esto ibi usque
dum dicam tibi. Futurum est enim ut He-
rodes quærat puerum ad perdendum eum.
Qui consurgens, accepit puerum et ma- 14
trem ejus nocte, et secessit in Ægyptum.
Et erat ibi usque ad obitum Herodis; ut 15
adimpleretur quod dictum est a Domino
per prophetam dicentem : Ex Ægypto vo-
cavi filium meum.

Tunc Herodes videns quoniam illus 16
esset a magis, iratus est valde, et mittens
occidit omnes pueros qui erant in Bethle-
hem et in omnibus finibus ejus, a bimatu
et infra, secundum tempus quod exquisie-
rat a Magis. Tunc adimpletum est quod 17
dictum est per Jeremiam prophetam, di-
centem : Vox in Rama audita est ploratus 18
et ululatus multus; Rachel plorans filios
suos, et noluit consolari, quia non sunt.

Defuncto autem Herode, ecce angelus 19
Domini apparuit in somnis Joseph in Ægy-
pto, dicens : Surge, et accipe puerum, 20
et matrem ejus, et vade in terram Israel;
defuncti sunt enim qui quærebant animam
pueri. Qui consurgens, accepit puerum, 21
et matrem ejus, et venit in terram Israel.
Audiens autem quod Archelaus regnaret 22
in Judæa pro Herode, patre suo, timuit illo
ire, et admonitus in somnis, secessit in
partes Galilææ. Et veniens habitavit in 23
civitate quæ vocatur Nazareth : ut adim-
pleretur quod dictum est per prophetas :
Quoniam Nazareus vocabitur.

18) Luc. 1, 27, 35. — Traducere, Deut. 24, 1.
— 21) Luc. 1, 31; cf. Matth. 1, 25; Luc. 2, 21.
Salvum faciet populum, Luc. 2, 11; Joan. 4, 42;
Act. 4, 12; 5, 31; 13, 23, 38; Phil. 3, 20. — 22) Ut
adimpleretur, cf. Matth. 2, 15, 24; 4, 14; Marc.
14, 49; Joan. 13, 18. — 23) Is. 7, 14. Emmanuel,
Is. 8, 8, 10.

2. — 1) Luc. 2, 4-7. Bethlehem, Luc. 2, 15;
Joan. 7, 42; Gen. 35, 19. In diebus Herodis,
Luc. 1, 5. Magi, Esth. 1, 13; Dan. 2, 2, 12. —
2) Rex Judæorum, Matth. 27, 11, 37; Jer. 23, 5,
30; Zach. 9, 9; Joan. 1, 49. — 3) Stellam ejus,

Num. 24, 17. — 4) Christus, Matth. 1, 16. —
5) Mich. 5, 2; Joann. 7, 42. — 11) cf. Ps. 71, 10.
Aurum, Ps. 71, 15; Is. 60, 6. Thus, Is. 60, 6.
Myrrham, Exod. 30, 23; Ps. 44, 9.

15) Os. 11, 1; Exod. 4, 22. Ut adimpleretur,
Matth. 1, 22.

16) Secundum tempus, supra 7. — 18) Jer. 31,
15; cf. Gen. 37, 30; 42, 13, 36; Lam. 5, 7. —
22) 3, 13; Is. 9, 1; Luc. 1, 26. Nazareth, 4, 13;
21, 11; Marc. 1, 9; Luc. 1, 26; 2, 39; 4, 16;
Joan. 1, 45; 46; Act. 10, 38.

PARS SECUNDA

[III, 1 — XXV, 46.]

JESU CHRISTI VITA PUBLICA.

I. — MINISTERII CHRISTI PRÆPARATIO PROXIMA.

[III, 1 — IV, 11.]

CAP. III, 1 — IV, 11. — *Joannes Baptista pœnitentiam prædicat et adventum Christi annuntiat* [III, 1-12]. *Jesus a Joanne baptizatur* [13-17] *et a diabolo tentatur* [IV, 1-11].

- 3 In diebus autem illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, et dicens : Pœnitentiam agite : appropin-
 2 quavit enim regnum cœlorum. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam, dicentem : vox clamantis in deserto : Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.
 4 Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos; esca autem ejus erat
 5 locustæ, et mel sylvestre. Tunc exhibit eum Jerosolyma, et omnis Judæa, et omnis
 6 regio circa Jordanem. Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.
 7 Videns autem multos pharisæorum et sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis : Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura
 8 ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos : Patrem habemus Abraham. Dico enim
 9 vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Jam enim securis ad radicem arborum posita
 10 est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur.
 11 Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam : qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare; ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni. Cujus ventilabrum in manu sua; et permundabit

aream suam; et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Tunc venit Jesus a Galilæa in Jordannem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo. Joannes autem prohibebat eum, dicens : 14 Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? Respondens autem Jesus, dixit ei : 15 Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum. Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli; et vidit Spiritum Dei descendantem sicut columbam, et venientem super se. Et 17 ecce vox de cœlis dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Tunc Jesus ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedens tentator dixit ei : Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit : Scriptum est : Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, et statuit eum super pinnaculum templi. Et dixit ei : Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum enim : Quia angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Jesus : Rursum scriptum est : Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde; et ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum. Et dixit

3. — 1-12) Marc. 1, 1-6; Luc. 3, 1-14. — 2) Marc. 1, 4; Luc. 3, 3. — 3) Is. 40, 3; Marc. 1, 3; Luc. 3, 4; cf. Luc. 1, 76. — 4) Marc. 1, 6. Locustæ, Lev. 11, 22. Mel, 1 Reg. 14, 26.

5-6) Marc. 1, 5-7; Luc. 3, 7. — 7) Progenies viperarum, Matth. 12, 34; 23, 33. A ventura ira, Rom. 5, 19; Eph. 5, 6; 1 Thess. 1, 10; 2, 16. — 9) Joan. 8, 33, 39. — 11) Marc. 1, 8; Luc. 3, 16; Joan. 1, 26; Act. 1, 5. — 12) Igne inextinguibili, Marc. 9, 42, 44.

13-17) Marc. 1, 9-11; Luc. 3, 21-22. — 16) Luc. 3, 22. — 17) Matth. 12, 18; 17, 7; II Petr. 1, 17; cf. Is. 42, 1; Joan. 3, 35; 5, 20; 10, 17; Eph. 1, 6; Colos. 1, 13.

4. — 1-11) Marc. 1, 12, 13; Luc. 4, 1-13. — 1) Tentaretur, cf. Hebr. 2, 18; 4, 15. — 2) Quadraginta diebus... noctibus, Deut. 9, 9, 18; III Reg. 19, 8. — 4) Deut. 8, 3; Luc. 4, 4. — 5) Luc. 4, 9. — 6) Ps. 90, 11, 12. — 7) Deut. 6, 16. — 8) Luc. 4, 5. — 9) Joan. 12, 31; Ephes. 2, 2. —

- ei : Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. Tunc dicit ei Jesus : Vade Satana : scriptum est enim : Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli serves. Tunc reliquit eum diabolus; et ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei.

II. — JESU CHRISTI MINISTERIUM IN GALILÆA.

(IV, 12 — XVIII, 35.]

A. — JESUS TANQUAM LEGISLATOR, THAUMATURGUS ET REGNI NOVI FUNDATOR PROFERTUR.

(IV, 12 — XI, 30.]

1. CAP. IV, 12-25. — *Jesus in Galilæam regressus, relicta civitate Nazareth, migrat Capharnaum* [IV, 12-17], *quatuor piscatores vocat* [18-22] *et Galilæam peragrat* [23-25].
2. CAP. V, 1 — VII, 29 : SERMO MONTANUS. — *De virtutibus requisitis ad regnum cælorum possidendum* [V, 1-16]. *Doctrina nova perficiuntur antiquæ legis præcepta* [17-48]. *De eleemosyna, de oratione et de jejunio* [VI, 1-18]. *Dantur monita circa divitias, sollicitudines vitæ quotidianæ, judicia de proximo, preces ad Deum, arctam viam ad regnum cælorum et prudentiam cum falsis prophetis adhibendam* [VI, 19-VII, 20]. *Non solum verbo sed opere Deo obediendum est* [21-29].
3. Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. Et aperiens os suum docebat eos dicens :
4. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.
5. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.
6. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.
7. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
8. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.
9. Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni, et sanans omnem languorem et omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus et tormentis comprehensos, et qui dæmonia habebant, et lunaticos, et paralyticos, et curavit eos. Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, et Decapoli, et de Jerosolymis, et de Judæa, et de trans Jordanem.
10. Cum autem audisset Jesus quod Joannes traditus esset, secessit in Galilæam; et, relicta civitate Nazareth, venit, et habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon et Nephtalim; ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam : Terra Zabulon et terra Nephtalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium. Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; et sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit Jesus prædicare, et dicere : Penitentiam agite : appropinquavit enim regnum cælorum.
11. Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream, fratrem ejus, mittentes rete in mare (erant enim piscatores). Et ait illis : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, et Joannem, fratrem ejus, in navi cum Zebedæo, patre eorum, reficientes retia sua; et vocavit eos. Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum.
12. Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni, et sanans omnem lan-

10) Deut. 6, 13; 10, 20. Illi soli serves, I Reg. 7, 3. — 11) Angeli, Luc. 22, 43.

12) Marc. 1, 14; Luc. 3, 20. — 13-17) Relicta civitate Nazareth... in Capharnaum, Marc. 1, 21; Luc. 4, 31; Joan. 2, 12. — 15) Is. 9, 1, 2. — 17) Marc. 1, 14, 15; cf. Matth. 3, 2.

18-22) Marc. 1, 16-20; Luc. 5, 1-11. — 18) Simon Petrus, Matth. 10, 2; 16, 18; cf. Joan. 1, 42. — 19) Piscatores hominum, Marc. 1, 16; Luc. 5, 10; cf. Matth. 13, 47. — 21) Jacobum, Act. 12, 2. — 23-25) Marc. 3, 7-12; Luc. 6, 17-19. — 23) Evangelium regni, Matth. 9, 35; Marc. 1, 14; Luc.

4, 43. — 25) Marc. 3, 7-8; Luc. 6, 17.

5. — 1-12) Luc. 6, 20-24. — 1) Ascendit in montem, Marc. 3, 13; Luc. 6, 12, 17. — 2) Aperiens os suum, Job 3, 1; Dan. 10, 16; Act. 8, 35; II Cor. 6, 11; Ephes. 6, 19.

3-12) Luc. 6, 20-23. — 3) Luc. 6, 20; Is. 66, 2. Ipsorum regnum, Matth. 18, 3; Luc. 12, 32. — 4) Is. 36, 11; Is. 61, 2; cf. Matth. 11, 29. — 5) Luc. 6, 21; Ps. 125, 4, 5; Is. 57, 18; 61, 2; Joan. 16, 20; II Cor. 1, 7; Apoc. 7, 17; 21, 4. — 6) Esuriunt, Luc. 6, 21. Sitiunt, Ps. 41, 2; Is. 55, 1, 2; Joan. 7, 37. — 7) Matth. 25, 34-36;

- 8 Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
- 9 Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.
- 10 Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.
- 11 Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint; et dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me : Gaudete, et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis; sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos.
- 13 Vos estis sal terræ. Quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est.
- 17 Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum; qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.
- 20 Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plus quam scribarum, et pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.
- 21 Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo raca,

reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offers munus tuum. Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo; ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

Dictum est autem: Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudiij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, et qui dimissam duxerit, adulterat.

Iterum audistis quia dictum est antiquis: Non perjurabis; reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Jerosolimam, quia civitas est magni regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non; quod autem his abundantius est, a malo est.

Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente, Ego autem dico

cf. Tob. 4, 7, 8; Prov. 19, 17. — 8) Ps. 23, 4; Prov. 22, 11; II Tim. 2, 22; Hebr. 12, 14. — 9) Jac. 3, 18; I Cor. 13, 11. — 10) II Tim. 2, 22; Jac. 5, 11; I Petr. 2, 20; 3, 14; 4, 14. — 11) Luc. 6, 22; I Petr. 4, 14, 16; Act. 5, 41; Rom. 5, 3; I Cor. 12, 10; Coloss. 1, 11, 14. — 12) Hebr. 10, 34; Jac. 1, 2; I Petr. 4, 13.

13) Marc. 9, 49; Luc. 14, 34, 35. — 14) Eph. 5, 8; Philip. 2, 15. — 15) Marc. 4, 21; Luc. 8, 16; 11, 33. — 16) I Petr. 2, 12.

17) cf. Rom. 10, 4; Gal. 3, 24. — 18) Luc. 16, 17; cf. Matth. 24, 35. — 19) Jac. 2, 10, 11. *Minimus vocabitur*, Matth. 11, 11. — 20) cf. Matth. 16, 12; Luc. 11, 30; Phil. 3, 9.

21) *Audistis... dictum antiquis*, infra 27, 31, 33, 38, 43. *Non occides*, Exod. 20, 13; Deut. 5, 17. *Reus iudicio*, Deut. 16, 18. — 22) I Joan. 3, 15.

Concilio, Matth. 10, 17; 26, 59. *Gehennæ ignis*, infra 20; 10, 28; 18, 9. — 23) Marc. 11, 25. *Munus*, Matth. 8, 4; 23, 18. — 25) Luc. 12, 58, 59. — 26) cf. Matth. 18, 34, 35.

27) Exod. 20, 14; Deut. 5, 18. — 28) Job 31, 1; Prov. 6, 25; Eccli. 9, 8. — 29) Marc. 9, 46; cf. Matth. 18, 9. — 31) Deut. 24, 11; Matth. 19, 7. — 32) Marc. 10, 11; Luc. 16, 18; cf. Rom. 7, 3; I Cor. 7, 10, 11; cf. Matth. 19, 9.

33) Exod. 20, 7; Lev. 19, 12; Deut. 5, 11. — 34) Jac. 5, 12. *Thronus Dei*, Matth. 23, 22; Is. 66, 1. — 35) *Scabellum*, Lam. 2, 1; cf. I Par. 28, 2; Ps. 98, 5. *Civitas magni regis*, Tob. 13, 11; Ps. 45, 5; 47, 2-3. — 37) II Cor. 1, 17; Jac. 5, 12.

38) Exod. 21, 24; Lev. 24, 20; Deut. 19, 21. — 39) Luc. 6, 29, 30; cf. Rom. 12, 17; I Cor. 6, 7. —

dico vobis, non resistere malo; sed si quis
 40 te percusserit in dexteram maxillam tuam,
 41 præbe illi et alteram: Et ei, qui vult
 42 tecum iudicio contendere, et tunicam tuam
 43 tollere, dimitte ei et pallium: Et qui-
 cumque te angariaverit mille passus, vade
 cum illo et alia duo. Qui petit a te, da
 ei; et volenti mutuari a te, ne avertaris.

43 Audistis quia dictum est: Diliges proxi-
 mum tuum, et odio habebis inimicum
 44 tuum. Ego autem dico vobis: Diligite
 inimicos vestros, benefacite his qui ode-
 runt vos, et orate pro persecutibus, et
 45 calumniantibus vos, ut sitis filii Patris
 vestri qui in cælis est: qui solem suum
 oriri facit super bonos et malos, et pluit
 46 super justos et injustos. Si enim diligitis
 eos qui vos diligunt, quam mercedem
 habebitis? nonne et publicani hoc faciunt?
 47 Et si salutaveritis fratres vestros tantum,
 quid amplius facitis? nonne et ethnici hoc
 48 faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut
 et Pater vester cælestis perfectus est.

6 Attendite ne justitiam vestram faciatis
 coram hominibus, ut videamini ab eis;
 alioquin mercedem non habebitis apud
 Patrem vestrum, qui in cælis est.

2 Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba
 canere ante te, sicut hypocritæ faciunt
 in synagogis et in vicis, ut honorificentur ab
 hominibus. Amen dico vobis, receperunt
 3 mercedem suam. Te autem faciente eleo-
 mosynam, nesciat sinistra tua quid faciat
 4 dextera tua, ut sit eleemosyna tua in
 abscondito; et Pater tuus, qui videt in
 5 abscondito, reddet tibi. Et cum oratis,
 non eritis sicut hypocritæ, qui amant in
 synagogis et in angulis platearum stantes
 orare, ut videantur ab hominibus; amen
 dico vobis, receperunt mercedem suam.

6 Tu autem cum oraveris, intra in cubi-
 culum tuum, et clauso ostio, ora Patrem
 tuum in abscondito, et Pater tuus, qui
 7 videt in abscondito, reddet tibi. Orantes
 autem, nolite multum loqui, sicut ethnici;
 putant enim quod in multiloquio suo exau-
 8 diantur. Nolite ergo assimilari eis; scit

enim Pater vester quid opus sit vobis, an-
 tequam petatis eum. Sic ergo vos orabi-
 tis: Pater noster, qui es in cælis, sanctifi-
 cetur nomen tuum. Advieniat regnum
 10 tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo et
 in terra. Panem nostrum supersubstan-
 11 tiale da nobis hodie. Et dimitte nobis
 12 debita nostra, sicut et nos dimittimus de-
 bitoribus nostris. Et ne nos inducas in
 13 tentationem; sed libera nos a malo. Amen.
 Si enim dimiseritis hominibus peccata
 14 eorum, dimittet et vobis Pater vester cæ-
 lestis delicta vestra. Si autem non dimi-
 15 seritis hominibus, nec Pater vester dimi-
 tet vobis peccata vestra.

Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut
 16 hypocritæ tristes; exterminant enim faci-
 es suas, ut appareant hominibus jeju-
 nantes. Amen dico vobis quia receperunt
 mercedem suam. Tu autem cum jejunas,
 17 unge caput tuum, et faciem tuam lava,
 ne videaris hominibus jejunans, sed Patri
 18 tuo, qui est in abscondito; et Pater tuus,
 qui videt in abscondito, reddet tibi.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in
 19 terra, ubi ærugo, et tineæ demolitur, et
 ubi fures effodiunt, et furantur. The-
 20 saurizate autem vobis thesauros in cælo,
 ubi neque ærugo, neque tineæ demolitur,
 et ubi fures non effodiunt, nec furantur.
 Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor
 21 tuum.

Lucerna corporis tui est oculus tuus. 22
 Si oculus tuus fuerit simplex, totum cor-
 pus tuum lucidum erit. Si autem oculus
 23 tuus fuerit nequam, totum corpus tuum
 tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in te
 est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ
 erunt?

Nemo potest duobus dominis servire: 24
 aut enim unum odio habebit, et alterum
 diligit, aut unum sustinebit, et alterum
 contemnet. Non potestis Deo servire et
 mammonæ. Ideo dico vobis, ne solliciti
 25 sitis animæ vestræ quid manducetis, ne-
 que corpori vestro quid induamini. Nonne
 anima plus est quam esca, et corpus plus
 quam vestimentum? Respicite volatilia 26

39-42) Luc. 6, 29, 30. — 41) *Angariaverit*, Matth. 27, 32; Marc. 15, 21. — 42) Luc. 6, 34, 35; Deut. 15, 8; Eccli. 29, 2.

43) Lev. 19, 18; cf. Matth. 19, 19. *Odio habebis*, Deut. 7, 2; 23, 26; I Esdr. 9, 12. — 44) Luc. 6, 27, 28; 23, 34; Act. 7, 59; Rom. 12, 14-20; I Thess. 5, 15. — 46) Luc. 6, 32; I Cor. 13, 5. — 48) Gen. 17, 1; cf. Lev. 19, 2; Luc. 6, 30; I Petr. 1, 15.

6. — 1) *Justitiam*, Matth. 5, 20; cf. Gen. 18, 19; Matth. 23, 5. — 2) *Eleemosynam*, Tob. 4, 7; 12, 8; 14, 11; Eccli. 29, 11-15. — 4) Joan. 5, 44. — 5) Luc. 6, 24. *Stantes orare*, I Reg. 1, 26; III Reg. 9, 22; Ps. 134, 2; Marc. 11, 25; Luc.

18, 11. — 6) IV Reg. 4, 33; Is. 26, 20. — 9-13) Luc. 11, 2-4. — 9) Luc. 11, 2. — 10) Matth. 3, 2; 4, 17; Luc. 22, 42; Act. 21, 14. — 11) Luc. 11, 3; Prov. 30, 8; I Cor. 9, 8; I Tim. 6, 8. — 12) Matth. 18, 21-25. — 13) Matth. 26, 41; I Cor. 10, 13; Joan. 17, 15. — 14) Eccli. 28, 42; Matth. 18, 25; Marc. 11, 25, 26. — 16) Is. 58, 49.

19) cf. infra 21; Luc. 12, 21, 33; I Tim. 6, 9, 10, 17-19; Hebr. 13, 5; I Joan. 2, 15.

22) Luc. 11, 34, 35. — 24) Luc. 16, 13; Joan. 8, 34; Rom. 6, 16; II Petr. 2, 19. — 25-34) Luc. 12, 22-31. — 25) Luc. 12, 22; Ps. 54, 23; Philip. 4, 6; I Tim. 6, 7; Hebr. 13, 5; I Petr. 5, 7. — 26) *Neque meliunt... congregant in horrea*, Luc.

cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; et Pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adicere ad staturam suam cubitum unum? Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo solliciti esse dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei, et iustitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

7 Nolite judicare, ut non judicemini. In quo enim iudicio judicaveritis, judicabimini; et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, et trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo, et ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui. Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, et conversi dirumpant vos.

7 Petite, et dabitur vobis; quærite, et inveniatis; pulsate, et aperiatur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; et qui quærit, invenit; et pulsanti aperiatur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se? Om-

nia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Hæc est enim lex, et prophetæ.

Intrate per angustam portam, quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via 14 est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt, qui inveniunt eam!

Attendite a falsis prophetis, qui veniunt 15 ad vos in vestimentis ovium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces: A fructibus 16 eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus? Sic 17 omnis arbor bona fructus bonos facit; mala autem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus 18 facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognosce- 20 tis eos.

Non omnis, qui dicit mihi: Domine, 21 Domine, intrabit in regnum cælorum; sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo dæmonia ejecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia 23 numquam novi vos; discedit ea me, qui operamini iniquitatem.

Omnis ergo, qui audit verba mea hæc 24 et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram. Et descendit pluvia, et venerunt flumina, 25 et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et non cecidit: fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit 26 verba mea hæc, et non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificavit domum suam super arenam: Et descendit pluvia, et 27 venerunt flumina, et flaverunt venti et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.

Et factum est: cum consummasset Jesus 28 verba hæc, admirabantur turbæ super

12, 18. — 27) *Cubitus unum*, Luc. 12, 17; cf. Ps. 38, 6. — 29) Salomon, III Reg. 10, 4-7; II Par. 9, 15. — 33) *Regnum Dei*, cf. supra 10. — 34) Jac. 4, 13, 14.

7. — 1-5) Luc. 6, 37, 41, 42. — 1) Rom. 2, 1; 14, 13; I Cor. 4, 5; Jac. 2, 13; 4, 11, 12; 5, 9. — 2) Marc. 4, 24; Joan. 8, 7-9; Rom. 1, 22. — 6) Matth. 15, 20; Prov. 23, 9; Eccli. 22, 7, 8; Apoc. 22, 15. *Margaritas*, Matth. 13, 45. — 7) Matth. 21, 22; Marc. 11, 24; Luc. 11, 9; Joan. 14, 13; Jac. 1, 6; cf. I Par. 28, 9; II Par. 15, 2; Prov. 8, 17; Jer. 29, 13. — 9) Luc. 11, 41. — 12) Luc. 6, 31; Tob. 4, 16. *Hec... prophetæ*,

Rom. 13, 8-10. — 13) Luc. 13, 24; cf. Prov. 16, 25. *Angustam portam*, 19, 24. — 14) Luc. 13, 23. — 15) Matth. 24, 11, 24; Deut. 13, 1-3; Jer. 14, 14; 23, 16; Act. 13, 6. — 19) Matth. 3, 10.

21) Matth. 25, 11; Luc. 6, 46; Jac. 3, 12. — 22) Num. 24, 4; Jer. 14, 14; 27, 15; Act. 19, 13. — 23) Ps. 6, 9; Matth. 25, 41; Luc. 13, 17. — 24-27) Luc. 6, 47-49. — 24) Luc. 6, 48; Rom. 2, 13; Jac. 1, 22. — 28) Matth. 11, 1; 13, 53; 19, 1. — 29) Marc. 1, 22; Luc. 4, 32.

29 doctrina ejus. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribæ eorum, et pharisæi.

3. CAP. VIII, 1—IX, 34 : *Jesus se thaurum ostendit. — Leprosus* [VIII, 1-4], *centurionis servus* [5-13], *Petri socrus multique alii sanantur* [14-22]. *Tempestas sedatur* [23-27]. *Dæmoniaci Geraseni liberantur* [28-34]. *Paralyticus curatur* [IX, 1-8]. *Matthæus a Jesu vocatur* [9-13]. *Jesus de jejuniis interrogatur* [14-17]. *Hæmorrhœissa sanatur* [18-22]. *Filia Jairi ad vitam revocatur* [23-26]. *Duo cæci* [27-31] *et dæmoniacus mutus curantur* [32-34].

8 Cum autem descendisset de monte, secuta sunt eum turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens : Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens : Volo, mundare. Et confestim mundata est lepra ejus. Et ait illi Jesus : Vide, nemini dixeris; sed vade, ostende te sacerdoti, et offer munus quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

5 Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum, et dicens : Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, et male torquetur. Et ait illi Jesus : Ego veniam, et curabo eum. Et respondens centurio, ait : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

9 Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites et dico huic : Vade, et vadit; et alii : Veni, et venit; et servo meo : Fac hoc, et facit. Audiens autem Jesus miratus est, et sequentibus se dixit : Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob, in regno cælorum. Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores : ibi

erit fletus et stridor dentium. Et dixit Jesus centurioni : Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora.

Et cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem et febricitantem, et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris, et surrexit, et ministrabat eis.

Vespere autem facto, et obtulerunt ei multos dæmonia habentes; et eiciebat spiritus verbo, et omnes male habentes curavit : ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem : Ipse infirmitates nostras accepit, et ægrotationes nostras portavit.

Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum. Et accedens unus scriba, ait illi : Magister, sequar te, quocumque ieris. Et dicit ei Jesus : Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos; Filii autem hominis non habet ubi caput reclinet. Alius autem de discipulis ejus ait illi : Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum. Jesus autem ait illi : Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus; ipse vero dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et suscitaverunt eum, dicentes : Domine, salva nos, perimus. Et dicit eis Jesus : Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt, dicentes : Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei?

Et cum venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamaverunt, dicentes : Quid nobis et tibi, Jesu, fili

8. — 2-4) Marc. 1, 40-45; Luc. 5, 12-14. — 2) Adorabat, Matth. 2, 2; 9, 18, 17, 25. — 4) Nemini dixeris, Matth. 9, 30; 12, 16; 16, 20; 17, 9; Marc. 1, 34; 3, 12; 5, 43; 7, 36; 8, 26; Luc. 8, 56; 9, 21. Ostende sacerdoti, Matth. 13, 49; Luc. 17, 14. Precepit Moyses, Lev. 14, 2-32.

5-13) Luc. 7, 1-10. — 5) Luc. 7, 1. — 8) Luc. 7, 6; infra 16; Ps. 106, 20. — 11-12) Luc. 13, 28, 29; Rom. 9, 11; Ephes. 3, 6; Is. 49, 12; 59, 10; Mal. 1, 11. — 12) Filii regni, Matth. 13, 38. Ejicientur in tenebras, Matth. 22, 13; 25, 30. Fletus et stridor dentium, Matth. 13, 42, 50; 24, 51; Luc. 13, 28.

14-15) Marc. 1, 29-31; Luc. 4, 38, 39. — 14) Socrum ejus, cf. I Cor. 9, 5. Tetigit manum, cf. Matth. 9, 25.

16-17) Marc. 1, 32-34; Luc. 4, 40, 41. — 16) Dæmonia habentes, Matth. 28, 33. — 17) Is. 53, 4; I Petr. 2, 24.

18) Marc. 4, 35; Luc. 8, 22. — 19-22) Luc. 9, 37-60. — 20) Filius hominis, Matth. 26, 64; Dan. 7, 13, 14; Joan. 5, 27; Act. 7, 56. Non habet ubi caput reclinet, Luc. 9, 38; cf. II Cor. 8, 9.

23-27) Marc. 4, 35-40; 8, 22-25. — 26) Modicæ fidei, Matth. 6, 30; 14, 31; 16, 8. Imperavit, cf. Job 38, 11; Ps. 105, 9; Luc. 4, 39. — 27) cf. Ps. 88, 10.

28-34) Marc. 5, 1-20; Luc. 8, 26-39. — 29) Quid nobis et tibi, Jos. 22, 24; II Reg. 16, 10; 19, 22; Marc. 1, 24; 5, 7; Luc. 4, 34; 8, 28; Joan. 2, 4.

Dei? Venisti huc ante tempus torquere
 30 nos? Erat autem non longe ab illis grex
 31 multorum porcorum pascens: Dæmones
 autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis
 nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
 32 Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abie-
 runt in porcos, et ecce impetu abiit totus
 grex per præceps in mare, et mortui sunt
 33 in aquis. Pastores autem fugerunt, et
 venientes in civitatem nuntiaverunt om-
 34 nia, et de eis qui dæmonia habuerant. Et
 ecce tota civitas exiit obviam Jesu, et viso
 eo rogabant ut transiret a finibus eorum.

9 Et ascendens in naviculam, transfreta-
 2 vit, et venit in civitatem suam. Et ecce
 offerebant ei paralyticum jacentem in le-
 cto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit
 paralytico: Confide fili, remittuntur tibi
 3 peccata tua. Et ecce quidam de scribes
 4 dixerunt intra se: Hic blasphematur. Et
 cum vidisset Jesus cogitationes eorum, di-
 xit: Ut quid cogitatis mala in cordibus
 5 vestris? Quid est facilius dicere: Dimit-
 tuntur tibi peccata tua; an dicere: Surge,
 6 et ambula? Ut autem sciatis, quia Filius
 hominis habet potestatem in terra dimitti-
 endi peccata, tunc ait paralytico: Surge,
 tolle lectum tuum, et vade in domum
 7 tuam. Et surrexit, et abiit in domum
 8 suam. Videntes autem turbæ timuerunt,
 et glorificaverunt Deum, qui dedit pote-
 statem talem hominibus.

9 Et cum transiret inde Jesus, vidit ho-
 minem sedentem in telonio, Matthæum
 nomine. Et ait illi: Sequere me. Et sur-
 10 gens, secutus est eum. Et factum est
 discumbente eo in domo ecce multi publica-
 11 ni et peccatores venientes, discumbebant
 cum Jesu et discipulis ejus. Et videntes
 pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare
 cum publicanis et peccatoribus manducat
 12 magister vester? At Jesus audiens, ait:
 Non est opus valentibus medicus, sed male
 13 habentibus. Euntes autem discite quid
 est: Misericordiam volo, et non sacrifici-
 um. Non enim veni vocare justos, sed
 peccatores.

Tunc accesserunt ad eum discipuli 14
 Joannis dicentes: Quare nos, et pharisæi,
 jejunamus frequenter, discipuli autem tui
 non jejunant? Et ait illis Jesus: Num- 15
 quid possunt filii sponsi lugere quamdiu
 cum illis est sponsus? Venient autem dies
 cum auferetur ab eis sponsus, et tunc
 jejunabunt. Nemo autem immittit com- 16
 missuram panni rudis in vestimentum vet-
 tus: tollit enim plenitudinem ejus a vesti-
 mento, et pejor scissura fit. Neque mit- 17
 tunt vinum novum in utres veteres; alio-
 quin rumpuntur utres, et vinum effundit-
 ur, et utres pereunt. Sed vinum novum
 in utres novos mittunt: et ambo conser-
 vantur.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps 18
 unus accessit, et adorabat eum, dicens:
 Domine, filia mea modo defuncta est; sed
 veni, impone manum tuam super eam, et
 vivet. Et surgens Jesus sequebatur eum, 19
 et discipuli ejus. Et ecce mulier, quæ 20
 sanguinis fluxum patiebatur duodecim
 annis, accessit retro, et tetigit fimbriam
 vestimenti ejus. Dicebat enim intra se: 21
 Si tetigero tantum vestimentum ejus,
 salva ero. At Jesus conversus, et videns 22
 eam, dixit: Confide, filia, fides tua te
 salvam fecit. Et salva facta est mulier
 ex illa hora. Et cum venisset Jesus in 23
 domum principis, et vidisset tibicides
 et turbam tumultuantem, dicebat: Rece- 24
 dite; non est enim mortua puella, sed
 dormit. Et deridebant eum. Et cum eje- 25
 cta esset turba, intravit, et tenuit manum
 ejus. Et surrexit puella. Et exiit fama 26
 hæc in universam terram illam.

Et transeunte inde Jesu secuti sunt eum 27
 duo cæci, clamantes et dicentes: Miserere
 nostri, fili David. Cum autem venisset 28
 domum, accesserunt ad eum cæci. Et
 dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum
 facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine.
 Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secun- 29
 dum fidem vestram fiat vobis. Et aperti 30
 sunt oculi eorum; et comminatus est illis
 Jesus, dicens: Videte ne quis sciatis. Illi 31

9. — 1-8) Marc. 2, 1-12; Luc. 5, 17-26; —
 1) *Civitas sua*, Matth. 4, 13; Marc. 2, 2; 5, 21;
 Luc. 4, 23; 8, 40; cf. I Reg. 8, 22. — 2) *Fidem*,
 infra 22; 8, 10, 13; 15, 28; Marc. 10, 52; Luc.
 7, 50; 8, 48; 17, 19; Act. 3, 16. *Remittuntur*
peccata, Luc. 7, 48; cf. Joan. 5, 14. — 4) *Vidisset*
cogitationes, Matth. 12, 25; Luc. 6, 8; 9, 47;
 Joan. 2, 24-25. — 6) Matth. 12, 8.
 9-17) Marc. 2, 13-22; Luc. 5, 27-39. — 10) Matth.
 11, 19; 21, 31, 32. — 11) Luc. 15, 12. —
 12) Os. 6, 6; Mich. 6, 8; Matth. 12, 7; I Tim.
 1, 15. — 14) *Discipuli Joannis*, Luc. 5; cf. Matth.
 14, 12; Luc. 11, 1; Joan. 1, 35; 3, 25; 4, 1;

Act. 18, 25; 19, 3. *Pharisæi*, cf. Luc. 18, 22. —
 15) Joan. 3, 29. — 16) Marc. 2, 21; Luc. 5, 36.
 18-26) Marc. 5, 21-43; Luc. 8, 40-56. — 20) cf.
 Lev. 15, 25-27. *Tetigit*, cf. Marc. 8, 25. *Fim-*
briam, Matth. 14, 56; 23, 5; cf. Num. 15, 38-
 39; Deut. 22, 12. — 22) *Fidem*, Matth. 8, 13;
 9, 29; 13, 58; Marc. 6, 5, 6; Luc. 7, 50; 17, 19;
 18, 42. — 23) *Tibicides*, Jer. 9, 17; 18. — 24) *Dor-*
mit, Joan. 11, 11, 14; cf. Ps. 75, 6; Jer. 51, 39;
 I Thess. 4, 12. — 25) Matth. 8, 15; Marc. 9, 26;
 cf. Act. 3, 7; 9, 41.
 27) cf. Matth. 12, 23; 15, 22; 20, 30-31; 21, 9;
 22, 42. — 28) cf. Marc. 9, 21. — 30) Matth.

autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

- 32 Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.
33 Et ejecto dæmonio, locutus est mutus; et miratæ sunt turbæ, dicentes: Num-
34 quam apparuit sic in Israel. Pharisei autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

4. CAP. IX, 35 — X, 42: *Jesus novi regni conditor apparet. — « Messis multa, operarii autem pauci »* [IX, 35-38]. *Duodecim apostolos eligit Jesus* [X, 1-4], *eos docet quomodo se verere debeant in officio apostolico* [5-15], *et de futuris persecutionibus eos monet* [16-42].

- 35 Et circuibat Jesus omnes civitates et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans evangelium regni, et curans omnem languorem et omnem infirmitatem.
36 Videns autem turbas, misertus est eis quia erant vexati, et jacentes sicut oves non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

- 10 Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem. Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc: Primus, Simon, qui dicitur Petrus, 3 Andreas frater ejus; Jacobus Zebedæi, et Joannes frater ejus; Philippus et Bartholomæus; Thomas, et Matthæus publicanus; Jacobus Alphæi, et Thaddæus; 4 Simon Chananæus, et Judas Iscariotes, qui et tradidit eum.

- 5 Hos duodecim misit Jesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, et civitates Samaritanorum ne intraveri-

tis. Sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Israel. Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum. Infirmos curate, mortuos suscite leprosos munde, dæmones ejicite; gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris; non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo. In quamcumque autem civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit; et ibi manete donec exeatis. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Et siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos. Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis: Tolerabilis erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illi civitati.

Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, et in synagogis suis flagellabunt vos: Et ad præsides et ad reges ducemini propter me, in testimonium illis et gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient: Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Cum autem persequantur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis,

12, 22; 15, 31; 20, 24; 21, 14; Luc. 7, 21. — *Ne quis sciat*, Matth. 8, 4; 17, 9. — 32) cf. Matth. 12, 22; Luc. 11, 14. — 33) Matth. 15, 31; cf. Marc. 1, 27. — 34) cf. Matth. 10, 25.
35-38) Marc. 6, 6; Luc. 8, 1. — 36) Matth. 15, 32; Marc. 8, 34; cf. Num. 27, 17; III Reg. 22, 7; Judith 11, 15; Is. 53, 6; Jer. 50, 6; Ezech. 34, 5; Zach. 10, 2; cf. Matth. 10, 6. — 37) Luc. 10, 2.
10. — 1-4) Marc. 3, 15; 6, 7; Luc. 6, 13; 9, 1, 2; 10, 19. — 2) *Duodecim*, Matth. 19, 28. — 2-4) *Nomina*, Marc. 3, 16-19; Luc. 6, 14-16; Act. 1, 13. *Petrus*, Matth. 4, 18; 16, 18; Joan. 1, 42. *Andreas*, 4, 18. *Jacobus et Joannes*, Matth. 4, 21. *Iscariotes*, Jos. 15, 25. — 5) Matth. 15, 24; cf. Act. 1, 8. *Civitates Samaritanorum*, Luc. 9, 52; 10, 38; 17, 16; Joan. 4, 9, 39, 40; 8, 48; Act. 8, 25. — 6) *Oves quæ perierunt domus Israël*,

Is. 53, 6; Jer. 50, 6; Act. 13, 46. — 8) Matth. 4, 17; 12, 5.

9-15) Marc. 6, 8-11; Luc. 9, 3-5; 10, 4-12; 22, 35. — 10) *Dignus operarius cibo suo*, Luc. 10, 7; I Tim. 1, 18; cf. Num. 18, 3; Deut. 24, 14; I Cor. 9, 4, 7-14. — 12) I Reg. 25, 6; I Par. 12, 18. — 14) Marc. 6, 11; Luc. 9, 5; Act. 13, 51. — 15) Matth. 11, 24; Luc. 20, 47; Gen. 19, 28; II Petr. 2, 6. — 16) Luc. 10, 3. *Prudentes, simplices*, Rom. 16, 19; I Cor. 14, 20; cf. Gen. 3, 1. — 17) Matth. 24, 9; Marc. 13, 9, 18; Luc. 12, 11. — 19-22) Marc. 13, 11-13; Luc. 12, 11, 12; 21, 12-19; Joan. 14, 26; II Tim. 4, 20, 17. — 22) Matth. 24, 19; Joan. 15, 18-21. *Qui perseveraverit*, Matth. 24, 13; Luc. 21, 19; Hebr. 10, 36; Jac. 5, 11; Apoc. 2, 10.

23) Matth. 12, 15; 23, 34. *Fugite in aliam*, Act. 8, 1; 9, 25, 30; 12, 17; 14, 6; 17, 10, 14; II Cor.

non consummabitis civitates Israel, donec
 24 veniat Filius hominis. Non est discipulus
 25 dominum suum. Sufficit discipulo ut sit
 sicut magister ejus : et servo, sicut dominus
 ejus. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt,
 26 ejus? Ne ergo timueritis eos. Nihil enim
 est opertum, quod non revelabitur; et
 27 occultum, quod non sciatur. Quod dico
 vobis in tenebris, dicite in lumine; et quod
 in aure auditis, prædicate super tecta.

28 Et nolite timere eos qui occidunt corpus,
 animam autem non possunt occidere : sed
 29 potius timete eum, qui potest et animam et
 corpus perdere in gehennam. Nonne duo
 passeret asse veneunt : et unus ex illis non
 cadet super terram sine Patre vestro?
 30 Vestri autem capilli capitis omnes numeri
 31 rati sunt. Nolite ergo timere : multis
 32 passeribus meliores estis vos. Omnis ergo
 qui confitebitur me coram hominibus,
 confitebor et ego eum coram Patre meo,
 33 qui in cælis est. Qui autem negaverit me
 coram hominibus, negabo et ego eum
 coram Patre meo, qui in cælis est.

34 Nolite arbitrari quia pacem venerim
 mittere in terram : non veni pacem mittere,
 35 sed gladium. Veni enim separare
 hominem adversus patrem suum, et filiam
 adversus matrem suam, et nurum adversus
 36 suum socrum suam : et inimici hominis,
 37 domestici ejus. Qui amat patrem aut
 matrem plus quam me, non est me dignus :
 et qui amat filium aut filiam super me, non
 38 est me dignus. Et qui non accipit crucem
 suam et sequitur me, non est me dignus.
 39 Qui invenit animam suam, perdet illam ;
 et qui perdidit animam suam propter
 40 me, inveniet eam. Qui recipit vos, me
 recipit : et qui me recipit, recipit eum qui
 41 me misit. Qui recipit prophetam in nomine
 prophetæ, mercedem prophetæ accipiet ;
 et qui recipit justum in nomine justī,
 42 mercedem justī accipiet. Et quicumque potum
 dederit uni ex minimis istis calicem aquæ
 frigidæ tantum in nomine discipuli : amen
 dico vobis, non perdet mercedem suam.

5. CAP. XI, 1-30. — *Joannes captivus
 duos discipulos ad Jesum interrogandum
 mittit [XI, 1-6]. Joannes præcursor a
 Jesu laudatur [7-15]. Generationi incredulæ
 quæ nec Joannem nec Messiam
 audire voluit Jesus minatur [16-24].
 Invitantur omnes ad Jesu jugum susci-
 piendum [25-30].*

Et factum est, cum consummasset Jesus
 præcipiens duodecim discipulis suis, transiit
 inde ut doceret et prædicaret in civitatibus
 eorum.

Joannes autem cum audisset in vinculis
 opera Christi, mittens duos de discipulis
 suis, ait illi : Tu es qui venturus es?
 an alium expectamus? Et respondens
 Jesus ait illis : Euntes renuntiatis Joanni
 quæ audistis et vidistis. Cæci vident,
 claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi
 audiunt, mortui resurgunt, pauperes
 evangelizantur : et beatus est qui non
 fuerit scandalizatus in me.

Illis autem abeuntibus, coepit Jesus
 dicere ad turbas de Joanne : Quid existis
 in desertum videre? arundinem vento agi-
 tatam? Sed quid existis videre? hominem
 mollihus vestitum? Ecce qui mollihus
 vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed
 quid existis videre? prophetam? Etiam
 dico vobis, et plus quam prophetam. Hic
 est enim de quo scriptum est : Ecce ego
 mitto angelum meum ante faciem tuam,
 qui præparabit viam tuam ante te. Amen
 dico vobis, non surrexit inter natos mulierum
 major Joanne Baptista : qui autem
 minor est in regno cælorum major est illo.
 A diebus autem Joannis Baptistæ usque
 nunc, regnum cælorum vim patitur, et
 violenti rapiunt illud. Omnes enim prophæ-
 tæ et lex, usque ad Joannem, prophetaverunt :
 et si vultis recipere, ipse est Elias,
 qui venturus est. Qui habet aures
 audiendi, audiat.

Cui autem similem æstimabo generationem
 istam? Similis est pueris sedentibus in
 foro, qui clamantes coæqualibus, dicunt :
 Cecinimus vobis, et non saltastis : lamentavimus,
 et non planxistis.

11, 38. — 24) Luc. 6, 40; Joan. 13, 16; 15, 20. —
 25) Matth. 9, 34; 12, 24; Marc. 3, 22; Joan.
 7, 20; cf. IV Reg. 1, 2, 6.

26-33) Luc. 12, 2-9. — 26) Marc. 4, 22; Luc.
 8, 17; 12, 2. — 28) Luc. 12, 4. Gehennam, Matth.
 5, 20, 30. — 29) II Reg. 14, 11; Act. 27, 34. —
 32) Marc. 8, 38; Luc. 9, 20; 12, 8; II Tim. 2, 12;
 II Petr. 2, 1; I Joan. 2, 23. — 33) Matth. 7, 23;
 25, 12; Luc. 13, 25. — 34-35) Luc. 12, 51-53. —
 36) Mich. 7, 6; cf. Ps. 40, 10; 54, 14, 15; Joan.
 13, 18. — 37) Luc. 14, 26; cf. Deut. 33, 9. —
 38) Matth. 16, 24; Marc. 8, 34; Luc. 14, 26. —
 39) Luc. 9, 24; 17, 33; Joan. 12, 25. — 40) Marc.

9, 36; Luc. 9, 48; 10, 16; Joan. 13, 20. —
 42) Marc. 9, 40; Luc. 9, 48.

11. — 1-19) Luc. 7, 18-35. — 1) cf. Matth.
 7, 28. — 2) Luc. 7, 18. Joannes in vinculis,
 Matth. 14, 3. — 3) Qui venturus es, Joan. 4, 25;
 6, 14; 11, 27; cf. Gen. 49, 10; Deut. 18, 15,
 18. — 5) Is. 35, 5, 6; 61, 1. — 7) Luc. 7, 24. —
 9) Matth. 14, 5; 21, 26; Luc. 1, 76. — 10) Mal.
 3, 11; Marc. 1, 2; Luc. 7, 27. — 11) Luc. 1, 17,
 76. — 12) Luc. 16, 16. — 14) Elias qui venturus
 est, Matth. 17, 10-13; Mal. 4, 5; Luc. 1, 17. —
 15) Matth. 13, 9, 43; Marc. 4, 9; Luc. 8, 8.

18 Venit enim Joannes neque manducans, 24
neque bibens, et dicunt : Dæmonium
19 habet. Venit Filius hominis manducans
et bibens, et dicunt : Ecce homo vorax, et
potator vini, publicanorum et peccatorum
amicus. Et justificata est sapientia a filiis
suis.
20 Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in
quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus,
21 quia non egissent pœnitentiam. Væ tibi
Corozain, væ tibi Bethsaida : quia, si in
Tyro et Sidone factæ essent virtutes quæ
factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cine-
22 re pœnitentiam egissent. Verumtamen
dico vobis : Tyro et Sidoni remissius erit
23 in die judicii, quam vobis. Et tu Ca-
pharnaum, numquid usque in cælum exal-
taberis? usque in infernum descendes,
quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes
quæ factæ sunt in te, forte mansissent

usque in hanc diem. Verumtamen dico 24
vobis, quia terræ Sodomitum remissius
erit in die judicii, quam tibi.

In illo tempore respondens Jesus di- 25
xit : Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et
terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus
et prudentibus, et revelasti ea parvulis.
Ita Pater : quoniam sic fuit placitum 26
ante te. Omnia mihi tradita sunt a Pa-
27 tre meo. Nemo novit Filium, nisi Pa-
ter : neque Patrem quis novit, nisi Filius,
et cui voluerit Filius revelare. Venite ad 28
me omnes qui laboratis et onerati estis,
et ego reficiam vos. Tollite jugum meum 29
super vos, et discite a me, quia mitis sum,
et humilis corde; et invenietis requiem
animabus vestris. Jugum enim meum 30
suave est, et onus meum leve.

B. — INGRAVESCENTE CONTRADICTIONE OFFICIUM SUUM IMPLET JESUS.

[XII, 1 — XVIII, 35.]

1. CAP. XII, 1-50. — *Pharisæorum ma-*
litia et invidia duobus exemplis osten-
duntur [XII, 1-13]. *Adimpletur Isaia*
prædictio [14-21]. *Pharisæi occasione*
demoniaci sanati Jesum criminantes
confutantur [22-30], *ac de peccato irre-*
missibili contra Spiritum Sanctum ar-
guuntur [31-37]. *De signo Jonæ pro-*
pheta [38-42]. *De spiritu immundo ab*
homine expulso et ad eum redeunte
[43-45]. De vera cognatione cum Jesu
[46-50].
12 In illo tempore abiit Jesus per sata
sabbato; discipuli autem ejus esurientes
coperunt vellere spicas et manducare.
2 Pharisæi autem videntes, dixerunt ei :
Ecce discipuli tui faciunt quod non licet
3 facere sabbatis. At ille dixit eis : Non
legistis quid fecerit David, quando esuriit,
4 et qui cum eo erant : quomodo intravit
in domum Dei, et panes propositionis co-
medit, quos non licebat ei edere, neque his

qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? 5
Aut non legistis in lege quia sabbatis
sacerdotes in templo sabbatum violant, et
sine crimine sunt? Dico autem vobis, 6
quia templo major est hic. Si autem sci-
7 retis quid est : misericordiam volo, et
non sacrificium; numquam condemnassetis
innocentes. Dominus enim est Filius 8
hominis etiam sabbati.

Et cum inde transisset, venit in syna- 9
gogam eorum. Et ecce homo manum 10
habens aridam, et interrogabant eum,
dicentes : Si licet sabbatis curare? ut
accusarent eum. Ipse autem dixit illis : 11
Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem
unam, et si ceciderit hæc sabbatis in
foveam, nonne tenebit et levabit eam? 12
Quanto magis melior est homo ove!
Itaque licet sabbatis benefacere. Tunc 13
ait homini : Extende manum tuam. Et
extendit, et restituta est sanitati sicut
altera.

Excuntes autem pharisæi, consilium 14

18) Luc. 7, 33; cf. Luc. 1, 13. — 19) Matth. 9, 10; 14, 13; Luc. 7, 36; 14, 1; 15, 2; 19, 7.
20-24) Luc. 10, 13-16. — 21, 22) cf. Is. 23, 1-18; Ezech. 28, 24; Am. 1, 9, 10. *In cilicio et cinere*, Jon. 3, 6. — 22) cf. Matth. 4, 13; 10, 15; Gen. 19, 24. — 24) Is. 14, 13-15; Ezech. 26, 20. — 24) Matth. 10, 13.
25-27) Luc. 10, 21, 22. — 27) Joan. 3, 35; 6, 46; 7, 28; 8, 19; 10, 15. — 29) *Mitis et humilis*, Is. 42, 2; Jer. 6, 16; Zach. 9, 9, 30; 1 Joan. 5, 3.
12. — 1-8) Marc. 2, 23-28; 6, 1-5. — 1) *Vellere spicas*, Deut. 23, 24, 25. — 2) Exod. 20, 9-11. *Non*

licet sabbatis, cf. Matth. 12, 9; Luc. 13, 11; 14, 1-6; Joan. 9, 16. — 3) 1 Reg. 21, 1-6. — 4) Exod. 25, 30; Lev. 24, 5-9. — 5) Num. 28, 9, 10. — 6) *Templo major*, cf. infra 41, 42. — 7) 1 Reg. 15, 22; Eccli. 4, 17; Os. 6, 6; Mich. 6, 8; cf. Matth. 9, 13.
9-14) Marc. 3, 1-6; Luc. 6, 6-11. — 10) cf. Luc. 11, 54; 20, 20; Joan. 8, 6. *Sabbatis curare*, Luc. 14, 3; Joan. 5, 10; 7, 13; 9, 16; cf. Matth. 12, 2. — 11) Exod. 23, 4, 5; Deut. 22, 4; Luc. 13, 15; 14, 5. — 12) cf. Matth. 6, 20; 20, 31; Joan. 5, 16, 17. — 14) cf. Matth. 22, 15; 27, 1; 28, 12.

faciebant adversus eum, quomodo perderent eum. Jesus autem sciens recessit inde, et secuti sunt eum multi, et curavit eos omnes : et præcepit eis ne manifestum eum facerent; ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, dicentem : Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit neque audiet aliquis in plateis vocem ejus : arundinem quassatam non confringet, et linum fumigans non exstinguet, donec ejiciat ad victoriam iudicium; et in nomine ejus gentes sperabunt.

Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus et mutus, et curavit eum, ita ut loqueretur et videret. Et stupebant omnes turbæ, et dicebant : Numquid hic est filius David? Pharisei autem audientes, dixerunt : Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub, principe dæmoniorum. Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum divisum contra se, desolabitur; et omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit. Et si Satanas Satanam ejicit, adversus se divisus est : quomodo ergo stabit regnum ejus? Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quod ejiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? Et tunc domum illius diripiet. Qui non est mecum, contra me est : et qui non congregat mecum, spargit.

Ideo dico vobis : Omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, Spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum : siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona : et malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.

Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisæis, dicentes : Magister, volumus a te signum videre. Qui respondens ait illis : Generatio mala et adultera signum quærit : et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus. Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione ista et condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabit eam : quia venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, et ecce plus quam Salomon hic.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, et non invenit. Tunc dicit : Revertar in domum meam unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum nequiores se, et intrantes habitant ibi; et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimæ.

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam : Ecce mater tua et fratres tui foris stant quærentes te. At ipse respondens dicenti sibi, ait : Quæ est mater mea, et qui sunt

15) *Recessit*, Marc. 3, 7; Joan. 10, 39. — 18) Is. 42, 1-4; cf. Is. 61, 1; Act. 4, 27-30; 10, 38. — 21) Is. 11, 10; Rom. 15, 12. — 22-24) Marc. 3, 20-22. — 22) cf. Matth. 9, 32. — 24) Marc. 2, 22; cf. Matth. 9, 34; 10, 25. — 25-30) Marc. 3, 23-30; Luc. 11, 14, 26. — 27) cf. Marc. 9, 37; Act. 19, 13. — 29) cf. Is. 49, 24; 53, 12. — 30) Luc. 11, 23; cf. Marc. 9, 39; Luc. 9, 50. — 31) Marc. 28, 30; cf. Luc. 12, 10; Hebr. 6, 4-6; 1 Joan. 5, 10. *Spiritus blasphemia*, Act. 7, 51. — 32) cf. Matth. 11, 19; Marc. 10, 30; Joan. 7, 12; 9, 24; Hebr. 10, 26; Ephes. 1, 21. — 33) Luc. 6, 43-45; cf. Matth. 7, 16-20. — 34) Matth. 3, 7; Luc. 6, 43-45. — 35) Luc. 6, 45; Matth.

15, 18, 19; cf. Ephes. 4, 26. — 36) *Verbum otiosum*, cf. Ephes. 5, 4-6; 11 Petr. 1, 8. — 37) Luc. 19, 22; cf. Matth. 5, 12; Jac. 3, 2-12.

38-42) Luc. 11, 16, 20-32. — 38) Matth. 11, 16; cf. Matth. 16, 1; Marc. 8, 11-12; Luc. 23, 8; Joan. 2, 18, 4; 48; 6, 30; 1 Cor. 1, 22. — 39) *Generatio adultera*, Matth. 16, 4; Is. 57, 3; Jac. 4, 4. *Signum Jonæ*, Jon. 3, 15. — 46) Jon. 1, 17; 2, 1. — 42) III Reg. 10, 1-10; 11 Par. 9, 1.

43-45) Luc. 11, 24-26. — 43) Tob. 8, 3; Is. 13, 21, 22; 34, 14; Bar. 4, 35. — 45) 11 Petr. 2, 20, 46-50) Marc. 3, 31-35; Luc. 8, 19-21. *Fratres*, Matth. 13, 55; Marc. 6, 3; Joan. 2, 12; 7, 3, 5, 10; Act. 1, 34; 1 Cor. 9, 5; Gal. 1, 19. — 48) Luc.

49 fratres mei? Et extendens manum in
discipulos suos, dixit: Ecce mater mea et
50 fratres mei. Quicumque enim fecerit vol-
untatem Patris mei qui in cælis est, ipse
meus frater, et soror, et mater est.

2. CAP. XIII, 1-58: *Indoles novi regni
parabolis delineatur. — Occasio [XIII,
1-3]. Parabola de seminante [4-9].
Exponitur quare Jesus in parabolis
loquatur [10-17]. Explanatur para-
bola de seminante [18-23]. Parabola
de zizania [24-30], de grano sinapis
[31, 32], de fermento [33-35]. Expla-
natur parabola de zizania [36-43]. Pa-
rabola de thesauro [44], de margarita
[45, 46], de sagena [47-50]. Conclusio
[51-53]. Jesus a Nazaraeis rejicitur
[54-58].*

13 In illo die exiens Jesus de domo, se-
debat secus mare. Et congregatæ sunt ad
eum turbæ multæ, ita ut in naviculam
ascendens sederet; et omnis turba stabat
3 in littore; et locutus est eis multa in
parabolis, dicens.

4 Ecce exiit qui seminat, seminare. Et
dum seminat, quædam ceciderunt secus
viam, et venerunt volucres cæli, et come-
derunt ea. Alia autem ceciderunt in pe-
5 trosa, ubi non habebant terram multam;
et continuo exorta sunt, quia non habebant
6 altitudinem terræ; quia autem orto
æstuaverunt; et quia non habebant radi-
cem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in
7 spinas; et creverunt spinæ, et suffocave-
runt ea. Alia autem ceciderunt in terram
8 bonam; et dabant fructum, aliud centesi-
mum, aliud sexagesimum, aliud trigesi-
mum. Qui habet aures audiendi, audiat.

10 Et accedentes discipuli dixerunt ei:
11 Quare in parabolis loqueris eis? Qui
respondens, ait illis: Quia vobis datum est
nosse mysteria regni cælorum: illis autem
12 non est datum. Qui enim habet, dabitur
ei, et abundabit: qui autem non habet, et
13 quod habet auferetur ab eo. Ideo in pa-
rabolis loquor eis: quia videntes non vi-
dent, et audientes non audiunt, neque
14 intelligunt. Et adimpletur in eis prophe-
tia Isaïæ dicentis: Auditui audietis, et non
intelligetis: et videntes videbitis, et non

videbitis. Incrassatum est enim cor po- 15
puli hujus, et auribus graviter audierunt,
et oculos suos clausurunt: ne quando vi-
deant oculis, et auribus audiant, et corde
intelligant, et convertantur, et sanem eos.
Vestri autem beati oculi quia vident, et 16
aures vestræ quia audiunt. Amen quippe 17
dico vobis, quia multi prophetæ et justi
cupierunt videre quæ videtis, et non vide-
runt; et audire quæ audistis, et non audie-
runt.

Vos ergo audite parabolam seminantis. 18
Omnis qui audit verbum regni, et non 19
intelligit, venit malus, et rapit quod semi-
natum est in corde ejus: hic est qui secus
viam seminatus est. Qui autem super 20
petrosa seminatus est: hic est, qui ver-
bum audit, et continuo cum gaudio acci-
pit illud; non habet autem in se radi-
cem; sed est temporalis: facta autem 21
tribulatione et persecutione propter ver-
bum, continuo scandalizatur. Qui autem 22
seminatus est in spinis: hic est, qui ver-
bum audit, et sollicitudo sæculi istius, et
fallacia divitiarum suffocat verbum, et
sine fructu efficitur. Qui vero in terram 23
bonam seminatus est: hic est, qui audit
verbum, et intelligit, et fructum affert, et
facit aliud quidem centesimum, aliud au-
tem sexagesimum, aliud vero trigesimum.

Aliam parabolam proposuit illis, dicens: 24
Simile factum est regnum cælorum homini,
qui seminavit bonum semen in agro suo.
Cum autem dormiret homines, venit ini- 25
micus ejus, et superseminavit zizania in
medio tritici, et abiit. Cum autem crevis- 26
set herba, et fructum fecisset, tunc appa-
ruerunt et zizania. Accedentes autem 27
servi patrisfamilias dixerunt ei: Domine,
nonne bonum semen seminasti in agro tuo?
Unde ergo habet zizania? Et ait illis: 28
Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixe-
runt ei: Vis, imus, et colligimus ea? Et 29
ait: Non; ne forte colligentes zizania,
eradicetis simul cum eis et triticum.
Sinite utraque crescere usque ad messem, 30
et in tempore messis dicam messoribus:
Colligite primum zizania, et alligate ea in
fasciculos ad comburendum, triticum autem
congregate in horreum meum.

Aliam parabolam proposuit eis, dicens: 31

2, 49; Joan. 2, 4. — 50) Matth. 7, 21; 25, 40;
Joan. 15, 14; Rom. 8, 29; Hebr. 2, 11-12.

13. — 1-23) Marc. 4, 1-25; Luc. 8, 4-18. —
1) De domo, infra 36; cf. Marc. 3, 20. — 7) In
spinis, Jer. 4, 3. — 8) cf. Gen. 26, 12. —
11) Mysteria regni cælorum, Sap. 2, 22; Rom.
16, 25; Col. 1, 26; 2, 2. — 12) Matth. 25, 29;
Marc. 4, 25; Luc. 19, 26; cf. Joan. 15, 2; Jac.

4, 6. — 14) Videntes non vident, Deut. 29, 4;
Is. 43, 8; Jer. 5, 21; Ezech. 12, 7; Rom. 11, 8;
11 Cor. 3, 14; Eph. 4, 18. Prophetia Isaïæ,
Is. 6, 9, 10; Joan. 2, 40; Act. 28, 26, 27. — 16) Luc.
10, 24. — 17) Hebr. 11, 13; 1 Petr. 1, 10-12. —
19) Venit malus, 5, 37; 6, 13; Joan. 17, 15;
Eph. 6, 16; 11 Thess. 3, 3; 1 Joan. 2, 13, 14.

24-30) Marc. 4, 26-29. — 31-32) Marc. 4, 30-32;
Luc. 13, 19. — 31) cf. Matth. 17, 19; Luc. 17, 6. —

32 Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus; cum autem creverit, majus est omnibus olivibus, et fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, et habitent in ramis ejus.

33 Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cælorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

34 Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis, ut impleretur quod dictum erat per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi.

36 Tunc, dimissis turbis, venit in domum, et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens, ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis. 38 Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero, consummatio sæculi est. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi: mittet Filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem. Et mittent eos in caninum ignis. 43 Ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. 44 Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro; quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum.

45 Iterum simile est regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, et vendidit omnia quæ habuit, et emit eam.

47 Iterum simile est regnum cælorum

sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti. Quam cum impleta esset, educentes, et secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, et separabunt malos de medio justorum. Et mittent eos in caninum ignis; ibi erit fletus et stridor dentium.

Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: 51 Etiam. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera. Et factum est, cum consummasset Jesus parabolam istas, transiit inde.

Et veniens in patriam suam, docebat 54 eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, et dicerent: Unde huic sapientia hæc et virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria; et fratres ejus, Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas? Et sorores ejus nonne omnes apud nos 56 sunt? Unde ergo huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo. Jesus dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua et in domo sua. Et non fecit 58 ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

3. CAP. XIV, 1 — XVII, 20. — *Joannes Baptista ab Herode necatur* [XIV, 1-12]. *Jesus in desertum secedit et panes multiplicat* [13-21]. *Jesus super mare ambulat* [22-33]. *Miracula in terra Genesar ab eo patrantur* [34-36]. *De Phariseis traditionibus et de vero Dei servitio* [XV, 1-20]. *Filia mulieris Chananææ sanatur* [21-28]. *Secus mare Galilææ multos curat Jesus* [29-31] et iterum panes multiplicat [32-38]. *Pharisæi et Sadducei signum cælestes petunt* [XV, 39 — XVI, 4]. *A fermento Phariseorum cavendum est* [5-12]. *Narratur confessio Petri atque primatus promissio* [13-20]. *Jesus mortem et resurrectionem suam prænuntiat*

32) Luc. 13, 20, 21; cf. Gen. 18, 6; Jer. 7, 18; I Cor. 5, 6; Gal. 5, 9. — 34-35) Marc. 4, 33, 34, cf. Joan. 16, 25, 29; Ps. 27, 2. — 36) supra 1, cf. Marc. 4, 34. — 37) Marc. 4, 14, 38; I Cor. 3, 19. *Filii regni*, Matth. 8, 12. *Filii nequam*, Joan. 8, 44; Act. 13, 10; I Joan. 3, 10. — 39) Apoc. 14, 15. *Consummatio sæculi*, infra 40, 49; Matth. 24, 8; 28, 30; Hebr. 9, 8; cf. Dan. 12, 13. — 41) infra 50; Matth. 8, 12; Apoc. 9, 2. — 43) Sap. 3, 7; Dan. 12, 3. — 44) *Thesauro abscondito*, Job 3, 21; Prov. 2, 4. — 45-46) Prov. 3, 14, 15; 8,

10, 11; Ps. 18, 11; 118, 127. — 47) cf. Joan. 21, 12. — 49) cf. Matth. 25, 32. — 52) *Nova et vetera*, Cant. 7, 13.

53-58) Marc. 6, 1-6; Luc. 4, 16-30. — 54) *In patriam suam*, Matth. 4, 13; Luc. 4, 16. *Unde sapientia*, Joan. 7, 15. — 55) cf. Marc. 6, 3; Luc. 4, 22; Joan. 6, 42. *Fabri*, II Reg. 5, 11. *Fratres ejus*, Matth. 12, 46; Marc. 3, 31; 6, 3; Luc. 8, 19; Joan. 2, 12; 7, 3, 5, 10. — 57) *Propheta sine honore*, Luc. 4, 23, 24; Joan. 4, 44.

[21-23]. *Abnegationis necessitas asseritur* [24-28]. *Jesus transfiguratus* [XVII, 1-9]. *De Elia venturo* [10-13]. *Lunaticus homo a demonio liberatur* [14-20].

- 14 In illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu, et ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista; ipse surrexit a mortuis, et ideo virtutes operantur in eo.
- 3 Herodes enim tenuit Joannem, et alligavit eum: et posuit in carcerem propter Herodiadem, uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum: quia sicut prophetam eum habebant. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, et placuit Herodi. Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo.
- 8 At illa prae-monita a matre sua: Da mihi, inquit, hic in disco caput Joannis Baptistae. Et contristatus est rex: propter juramentum autem, et eos qui pariter recumbabant, jussit dari. Misitque et decollavit Joannem in carcere. Et allatum est caput ejus in disco, et datum est puellae, et attulit matri suae. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus ejus, et sepelierunt illud: et venientes nuntiaverunt Jesu.
- 13 Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: et cum audissent turbae, secutae sunt eum pedestres de civitatibus. Et exiens vidit turbam multam, et misertus est eis, et curavit languidos eorum. Vespere autem facto: accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes: Desertus est locus, et hora jam praeteriit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire; date illis vos manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes et duos pisces. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. Et cum jussisset turbam discumbere super foenum, acceptis quinque

panibus et duobus piscibus, aspiciens in caelum benedixit, et fregit, et dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. Et 20 manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium 21 autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus et parvulis.

Et statim compulsi sunt Jesus discipulos ascendere in naviculam, et praecedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimissa turba, ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi: navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et praetimore clamaverunt. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere. Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Jesum. Videns vero ventum validum, timuit, et cum coepisset mergi, clamavit, dicens: Domine, salvum me fac. Et continuo Jesus extendens manum, apprehendit eum, et ait illi: Modicae fidei, quare dubitasti? Et cum ascendissent in naviculam, cessavit ventus. Qui autem in navicula erant, venerunt et adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei es.

Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar. Et cum cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, et obtulerunt ei omnes male habentes. Et rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

Tunc accesserunt ad eum ab Jerosolymis scribae et pharisaei, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant ma-

14. — 1-12) Marc. 6, 14-29; Luc. 9, 7-9. — 1) Herodes, Luc. 3, 1, 19; Act. 13, 1. — 2) Hic est Joannes, Matth. 16, 14. — 3) Luc. 3, 19, 20. In carcerem, Matth. 11, 2; Joann. 3, 24; cf. Matth. 4, 12; 17, 12. — 4) Non licet, Lev. 18, 16; 20, 21. Tenuit populum, Matth. 21, 26; cf. Luc. 22, 2. Sicut prophetam, Matth. 11, 9; 21, 26; Luc. 1, 76; Joann. 5, 35. — 5) Gen. 17, 12. — 6) Cf. Marc. 6, 20. — 7) Matth. 17, 12. — 8) Matth. 9, 14. 13-21) Marc. 6, 31-44; Luc. 9, 10-17; Joann. 6, 1-13.

14) Cf. Matth. 9, 36. — 15) Dimitte turbas, Matth. 14, 22; 15, 23. — 17) Matth. 16, 9; Marc. 8, 9; Joann. 6, 9. — 19) Matt. 7, 34; Joann. 11, 41. Aspicies in caelum benedixit, Matth. 26, 26;

I Reg. 9, 43; Marc. 7, 34; 8, 7; Luc. 24, 30. — 20) Cf. IV Reg. 4, 42-44.

22-33) Marc. 6, 45-53; Joann. 6, 14-22. — 22) Marc. 6, 45. — 23) Solus orare, Marc. 1, 35; Luc. 5, 16; 6, 12; 9, 18, 28; cf. Joann. 6, 15. — 27) Matth. 17, 7, 30-32; cf. Matth. 8, 25; 26. — 31) Cf. Matth. 6, 30. — 32) Matth. 8, 27; 16, 16; 26, 63; cf. Ps. 2, 7; Marc. 1, 1; Luc. 1, 35; 4, 41; Joann. 1, 49; 9, 35; 10, 36; 11, 27; 20, 31; Act. 9, 20.

34-36) Marc. 6, 53-56; cf. Joann. 6, 24, 25. — 36) Fimbriam vestimenti, Matth. 9, 20; 23, 5. Salvi facti sunt, Matth. 4, 23; 8, 16; Marc. 3, 10; Luc. 6, 10.

15. — 1-20) Marc. 7, 1-23. — 2) Marc. 7, 5

3 nus suas cum panem manducant. Ipse autem respondens ait illis : Quare et vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit : Honora patrem et matrem; et : Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

4 5 Vos autem dicitis : Quicumque dixerit patri, vel matri : Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam : et irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens : Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas et mandata hominum. Et convocatis ad se turbis, dixit eis : Audite, et intelligite. Non quod intrat in os, coquinat hominem : sed quod procedit ex ore, hoc coquinat hominem. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei : Scis quia pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt? At ille respondens ait : Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos : cæci sunt, et duces cæcorum : cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. Respondens autem Petrus, dixit ei : Edissere nobis parabolam istam. At ille dixit : 16 Adhuc et vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secessum emittitur? 18 Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, et ea coquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ : hæc sunt, quæ coquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coquinat hominem.

21 Et egressus inde Jesus, secessit in partes Tyri et Sidonis. Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamavit, dicens ei : Miserere mei Domine fili David; filia mea male a dæmonio vexatur.

23 Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes : Dimitte eam, quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait : Non sum misus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. At illa venit, et adoravit eum, dicens : Domine, adjuva me. Qui respondens ait : Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. At illa dixit : Etiam Domine; nam et catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Jesus, ait illi : 28 O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

Et cum transisset inde Jesus, venit secus mare Galilææ : et ascendens in montem, sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, et alios multos : et projecerunt eos ad pedes ejus, et curavit eos : ita ut turbæ mirarentur, videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes; et magnificabant Deum Israel.

Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit : Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, et non habent quod manducant; et dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei discipuli : Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam? Et ait illis Jesus : Quot habetis panes? At illi dixerunt : Septem, et paucos pisciculos. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram. Et accipiens septem panes, et pisces, et gratias agens, fregit, et dedit discipulis suis, et discipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, et saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos et mulieres.

Et, dimissa turba, ascendit in navicu-

Quare discipuli, cf. Matth. 9, 14; 12, 2. Traditionem seniorum, Gal. 1, 14; Deut. 4, 14; 17, 10, 11; cf. Matth. 23, 23; Tit. 1, 14. — 4) Exod. 20, 12; Deut. 5, 16; Eph. 6, 2; cf. Eccli. 7, 29; Prov. 30, 17. Qui maledixerit patri, Exod. 21, 17; Lev. 20, 9; Deut. 21, 18; Prov. 20, 20. — 5) Marc. 7, 11. Munus, cf. Matth. 27, 6. — 7-8) Is. 29, 13; cf. Ezech. 33, 31. — 9) Mandata hominum, Col. 2, 22; Tit. 1, 14. — 11) I Cor. 8, 8; cf. Act. 10, 11-15; 11, 9; I Tim. 4, 4. — 13) Ps. 126, 1; Act. 5, 38; cf. Is. 60, 22; 61, 3; Joan. 15, 12. — 14) Luc. 6, 39. — 15) Marc. 7, 17; cf. 13, 30. — 18) Matth. 12, 34, 35; Jac. 3, 6. — 20) Marc. 7, 2, 5. — 21-28) Marc. 7, 24-30. — 21) cf. Joan. 7, 1; Matth. 11, 21; Marc. 3, 8; Luc. 8, 17. — 22) Cha-

nanæa, Gen. 10, 15, 19. — 23) cf. Matth. 14, 15; Marc. 6, 36. — 24) Matth. 10, 6; Joan. 10, 16. Oves quæ perierunt, Matth. 9, 36; Jer. 50, 6. — 26) Cf. Matth. 7, 6. — 29-31) Marc. 7, 31-37. — 29) Secus mare Galilææ, in montem, Matth. 4, 18; 5, 1. — 30) Is. 35, 5, 6. — 31) Magnificabant Deum, Matth. 9, 8; Luc. 7, 16. — 32-38) Marc. 8, 1-9; cf. Matth. 14, 13-21; Marc. 6, 31, 44; Luc. 9, 10-17; Joan. 6, 1-13. — 32) Misereor, Matth. 9, 37; 14, 14; 20, 34; Marc. 1, 41. Septem panes, Matth. 16, 10. — 35) Gratias agens, Matth. 26, 27; Marc. 8, 6; Joan. 6, 11, 23; Act. 27, 35; Rom. 14, 6; I Cor. 11, 24; I Tim. 4, 3, 4. Discumberent, Matth. 14, 19; Marc. 8, 6. — 39) Marc. 8, 10. Naviculam, Marc. 4, 1; 8, 10.

- 16 lam, et venit in fines Magedan. Et accesserunt ad eum pharisæi et sadducæi tentantes, et rogaverunt eum ut signum de cælo ostenderet eis. At ille respondens, ait illis : Facto vespere dicitis : Serenum erit, rubicundum est enim cælum.
- 3 Et mane : Hodie tempestas, rutilat enim
- 4 triste cælum. Faciem ergo cæli diducare nostis : signa autem temporum non potestis scire ? Generatio mala et adultera signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.
- 5 Et cum venissent discipuli ejus trans
- 6 fretum, oblitum sunt panes accipere. Qui dixit illis : Intuemini et cavete a fermento
- 7 pharisæorum et sadducæorum. At illi cogitabant intra se dicentes : Quia panes
- 8 non accepimus. Sciens autem Jesus, dixit : Quid cogitatis intra vos modicæ
- 9 fidei, quia panes non habetis ? Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, et
- 10 quot cophinos sumpsistis ? Neque septem panum in quatuor millia hominum, et quot
- 11 sportas sumpsistis ? Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis : Cavete a fermento pharisæorum et sadducæorum ?
- 12 Tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum a fermento panum, sed a doctrina pharisæorum et sadducæorum.
- 13 Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi, et interrogabat discipulos suos, dicens : Quem dicunt homines esse Filium hominis ? At illi dixerunt : Alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis Jesus : Vos autem quem me esse dicitis ? Respondens Simon Petrus dixit :
- 17 Tu es Christus, Filius Dei vivi. Respondens autem Jesus, dixit ei : Beatus es Si-

mon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis ; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Jesus Christus.

Exinde cepit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cepit increpare illum, dicens : Absit a te, Domine ; non erit tibi hoc. Qui conversus, dixit Petro : Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum.

Tunc Jesus dixit discipulis suis : Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam ; qui autem perdidit animam suam propter me, inveniet eam. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur ? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua ? Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis : et tunc reddet unicuique secundum opera ejus. Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo.

Et post dies sex assumit Jesus Petrum et Jacobum et Joannem fratrem ejus, et

16. — 1-4) Marc. 8, 11, 12. — 1) *Signum de cælo*, Matth. 12, 38; Luc. 11, 16; 21, 11. — 2-4) Cf. Luc. 12, 54-56. *Generatio mala*, Matth. 12, 39, 40; Joan. 2, 1. — 5-12) Marc. 8, 13-21; Luc. 12, 12, 1-12. — 6) *Fermento*, cf. I Cor. 5, 6-8; Gal. 5, 9. — 9) Cf. Matth. 14, 17, 21. — 10) Cf. Matth. 15, 34-38. — 12) Cf. Matth. 5, 20; 23, 3. — 13-20) Marc. 8, 27-30; Luc. 9, 18-21. — 14) *Joannem Baptistam*, Matth. 14, 2; Luc. 9, 8. *Eliam*, Marc. 6, 15; Luc. 9, 8. *Unum ex prophetis*, Marc. 8, 28; Luc. 9, 8; cf. Deut. 18, 15. — 16) *Tu es Christus*, Marc. 8, 29; Luc. 9, 20; cf. Joan. 6, 70; 11, 27. *Filius Dei*, Joan. 6, 70; 11, 27. *Dei vivi*, Deut. 5, 26; Jos. 3, 10; Ps. 41, 3; Jer. 10, 10; Os. 1, 10; Joan. 11, 27; Rom. 9, 20; II Cor. 6, 16; I Tim. 3, 15; I Petr. 1, 23. — 17) *Simon*, cf. Joan. 1, 42; 21, 15-17. *Caro et sanguis*, Eccli. 14, 10; I Cor. 15, 50; Gal. 1, 16; Eph. 6, 12; Hebr. 2, 14. *sed pater meus*, etc., I Cor. 2, 10; cf. Matth. 11, 25; Joan. 6, 45. — 18) *Petrus*, Matth. 4, 18; 10, 2; Joan. 1, 42.

Portæ inferi, Is. 38, 10. — 19) Is. 22, 22; Joan. 20, 23; cf. Sap. 16, 3; Apoc. 1, 18. *Quodcumque ligaveris*, Matth. 18, 18; Joan. 20, 23. — 20) Marc. 8, 30; Luc. 9, 21; cf. Matth. 7, 9. — 21-28) Marc. 8, 31-39; Luc. 9, 22-27. — 21) Matth. 17, 22; 20, 18; 21, 22; cf. Luc. 13, 33; 24, 7. *Tertia die resurgere*, Matth. 20, 19; 27, 63; Joan. 2, 19. — 23) Rom. 8, 5; Phil. 3, 19; Col. 3, 2. — 24) *Abneget semetipsum*, Luc. 9, 23; Col. 3, 3; I Petr. 2, 21. *Tollat crucem*, Matth. 10, 38; Marc. 8, 34; Luc. 9, 23; cf. Luc. 14, 27. — 25) Matth. 10, 39; Luc. 17, 33; Joan. 12, 25. — 26) Matth. 4, 8-10; Luc. 12, 20; cf. Ps. 48, 8, 9. — 27) Matth. 24, 30; 25, 31; 26, 64; Act. 1, 11; I Thess. 1, 10; 4, 16; Apoc. 1, 7. *Reddet unicuique*, Ps. 61, 13; Rom. 2, 6; cf. Joan. 5, 29; Act. 10, 42. — 28) Marc. 8, 30; Luc. 9, 27. *Gustabunt mortem*, Joan. 8, 52; Hebr. 2, 9. *Venientem in regno*, Matth. 10, 23; 23, 36; 24, 34. — 17. — 1-8) Marc. 9, 1-7; Luc. 9, 28-36. — 1) *Petrum Jacobum et Joannem*, cf. Matth.

ducit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol : vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses et Elias cum eo loquentes. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum : Domine, bonum est nos hic esse; si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui : ipsum audite. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, et timuerunt valde. Et accessit Jesus, et tetigit eos : dixitque eis : Surgite, et nolite timere. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus, dicens : Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat.

Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes : Quid ergo scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens, ait eis : Elias quidem venturus est, et restituet omnia. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic et filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.

Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens : Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, et male patitur; nam sæpe cadit in ignem, et crebro in aquam. Et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt curare eum. Respondens autem Jesus, ait : O generatio incredula, et perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me. Et increpavit illum Jesus, et exiit ab eo dæmonium, et curatus est puer ex illa hora. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt : Quare nos non potuimus ejicere illum? Dixit illis Jesus :

Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejunium.

4. CAP. XVII, 21 — XVIII, 35. — *Jesus passionem suam et mortem iterum prædicit* [XVII, 21, 22]. *De didrachma solvendo et soluto* [23-26]. *Jesus discipulos alloquitur de humilitate* [XVIII, 1-4], *de scandalo vitando* [5-9], *de pretio animarum* [10-14], *de fraterna correctione* [15-20] *et de injuriarum condonatione seu de misericordia erga peccantes* [21-35].

Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus : Filius hominis tradendus est in manus hominum : Et occidetur eum, et tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer.

Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei : Magister vester non solvit didrachma? Ait : Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens : Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum, vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit : Ab alienis. Dixit illi Jesus : Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum : et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens, da eis pro me et te.

In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes : Quis, putas, major est in regno cælorum? Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio eorum, et dixit : Amen dico vobis nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cælorum. Et qui suscepit unum parvulum talem in

26, 37; Marc. 5, 37. — 5) II Petr. 1, 16-18; cf. Matth. 3, 17. *Filius dilectus*, Is. 42, 1; Luc. 23, 35. *Ipsium audite*, Deut. 18, 15; Act. 3, 22. — 7) *Nolite timere*, Matth. 14, 27. — 9-13) Marc. 9, 8-12. — 9) Matth. 8, 4; 12, 16; Marc. 3, 12. — 10) Mal. 4, 5, 6; cf. Matth. 16, 14. — 11) Eccli. 48, 10. — 12) Matth. 11, 14; 14, 10; 21, 22; cf. 16, 21; Luc. 24, 7. — 13) Matth. 16, 14; Marc. 9, 9-11.

14-20) Marc. 9, 13-28; Luc. 9, 37-44. — 14) *Lunaticus*, Matth. 4, 24. — 16) *Generatio incredula, et perversa*, cf. Deut. 32, 5; Joan. 20, 27; Act. 2, 40; Phil. 2, 15. — 17) cf. Matth. 8, 26; Marc.

1, 25; 9, 24; Luc. 4, 35. — 19) Cf. Matth. 13, 58; 21, 21, 22; Luc. 17, 6.

21-22) Marc. 9, 29-31; Luc. 9, 44, 45. — 21) Matth. 20, 18; Marc. 9, 30; Luc. 9, 44. — 22) Matth. 12, 40.

23-26) *Didrachma*, II Mach. 4, 19; 10, 20; cf. Luc. 15, 8. *Tributum vel censum*, cf. Matth. 22, 17-19; Rom. 13, 7.

18. — 1-5) Marc. 9, 32-36; Luc. 9, 46-48. — 2) Cf. Matth. 19, 14; Marc. 10, 4; Luc. 18, 17; Joan. 3, 3, 5; I Cor. 14, 20. — 4) Matth. 23, 12. *Major in regno cælorum*, cf. Matth. 15, 19; 11, 11.

- 6 nomine meo, me suscipit. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.
- 7 Vae mundo a scandalis! Necesse est enim ut veniant scandala. Verumtamen vae homini illi, per quem scandalum venit!
- 8 Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscede eum, et projice abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.
- 9 Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.
- 10 Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. Venit enim Filius hominis salvare quod perierat. Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, et erraverit una ex eis, nonne relinquit nonaginta novem in montibus, et vadit quærere eam quæ erravit? Et si contigerit ut inveniat eam, amen dico vobis, quia gaudet super eam magis quam super nonaginta novem quæ non erraverunt.
- 14 Sic non est voluntas ante Patrem vestrum qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis.
- 15 Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.
- 18 Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo: et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo.

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcumque petierint, fiet illis a Patre meo qui in cælis est. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: 21 Domine, quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque 22 septies, sed usque septuagies septies. Ideo assimilatum est regnum cælorum 23 homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. Et cum cœpisset ratio- 24 nem ponere, oblatus est ei unus qui debebat ei decem millia talenta. Cum autem 25 non haberet unde redderet, jussit eum dominus ejus venundari, et uxorem ejus, et filios, et omnia quæ habebat, et reddi. Proci- 26 dens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Misertus autem dominus 27 servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei. Egressus autem servus ille inve- 28 nit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios; et tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes. Et 29 procidens conservus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Ille autem noluit, sed 30 abiit, et misit eum in carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem con- 31 servi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde; et venerunt, et narraverunt domi- 32 no suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocavit illum dominus suus: et ait illi: 33 Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me. Nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? Et iratus dominus 34 ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. Sic et Pa- 35 ter meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

6-10) Marc. 9, 41-49. — 6) Luc. 17, 1, 2; cf. I Cor. 8, 12. — 7) Matth. 18, 41; 16, 23. *Necesse ut veniant scandala*, Luc. 17, 1; I Cor. 11, 19. *Vae per quem scandalum*, Matth. 26, 24. — 8-9) cf. Matth. 5, 20-30; Marc. 9, 42-48. — 11) Luc. 19, 10.

12-14) Luc. 15, 4-7. — 12) *Quid vobis videtur*, cf. Matth. 17, 24; 21, 28. — 14) *Non est voluntas ante Patrem*, etc., Joan. 6, 39; 10, 28; cf. Sap. 11, 27; 12, 16; Joan. 17, 12.

15-35) Lev. 19, 17; Luc. 17, 3; Gal. 6, 1; Colos. 3, 13; I Thess. 3, 15; Jac. 5, 17-20. — 16) Deut. 19, 15; II Cor. 13, 1; cf. Num. 35, 30; Jac. 8, 17;

I Tim. 5, 19; Hebr. 10, 28. — 17) *Sit tibi sicut ethnicus*, etc., Rom. 16, 17; I Cor. 5, 9, 13; II Thess. 3, 6, 14; cf. Matth. 5, 46, 47. — 18) Matth. 18, 19; Joan. 20, 23; II Cor. 5, 18, 19. — 20) *Ubi... congregati*, Act. 4, 31; 12, 5, 12. — 21) Luc. 17, 3, 4. — 22) *Septuagies septies*, Gen. 4, 24. — 23) *Rationem ponere*, cf. Matth. 25, 19; Luc. 16, 2. — 24) *Decem millia talenta*, cf. Esth. 3, 9. — 25) *Cum non haberet unde redderet*, cf. Luc. 7, 42. *fussit venundari*, Exod. 21, 2; 22, 3; Lev. 25, 39; IV Reg. 4, 1. — 33) cf. Matth. 6, 12; Eph. 4, 32; Col. 3, 13. — 35) Matth. 6, 14, 15; Marc. 11, 26; Prov. 21, 13; Eccli. 28, 1-5.

III. — ULTIMUM ITER JESU AD JERUSALEM ET ULTIMI DIES IN URBE ANTE PASCHA.

[XIX, 1 — XXV, 46.]

A. — ITER AD JERUSALEM.

[XIX, 1 — XX, 34.]

1. CAP. XIX, 1-29. — *Jesus a Galilæa migravit et in fines Judææ venit* [XIX, 1, 2]. *De repudio et matrimonio indissolubili et virginitate* [3-12]. *Jesus parvulos ad se admittit* [13-15]. *Dives Jesum interrogat et abiit tristis* [16-22]. *De periculo divitiarum* [23-26]. *Præmium iis qui sequuntur Jesum promittitur* [27-29].
- 19 Et factum est cum consummasset Jesus sermones istos, migravit a Galilæa, et venit in fines Judææ, trans Jordanem. Et secutæ sunt eum turbæ multæ, et curavit eos ibi.
- 3 Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, et dicentes : Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa? Qui respondens, ait eis : Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi : Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, et dimittere? Ait illis : Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur : et qui dimissam duxerit, mœchatur.
- 10 Dicunt ei discipuli ejus : Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nu-

bere. Qui dixit illis : Non omnes capiunt illud verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus; et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

Tunc oblatis sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, et oraret. Discipuli autem increpabant eos. Jesus vero ait eis : Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire : talium est enim regnum cælorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

Et ecce unus accedens, ait illi : Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? Qui dixit ei : Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit illi : Quæ? Jesus autem dixit : Non homicidium facies : Non adulterebis : Non facies furtum : Non falsum testimonium dices : Honora patrem tuum et matrem tuam : et Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dicit illi adolescens : Omnia hæc custodivi a juventute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus : Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis : erat enim habens multas possessiones.

Jesus autem dixit discipulis suis : 23

19. — 1-2) Marc. 10, 1; Luc. 17, 11. — 1) cf. Luc. 9, 51; Luc. 17, 11; Joan. 10, 40. — 2) cf. Matth. 12, 15.

3-12) Marc. 10, 2-12. — 3) Tentantes eum, cf. Matth. 16, 1; Joan. 8, 6. Si licet dimittere, Matth. 5, 31. — 4) Gen. 1, 27; 2, 18, 21-23. — 5) Propter hoc dimittet homo, etc., Gen. 2, 24; Eph. 5, 31. Et erunt duo in carne una, I Cor. 6, 16. — 6) I Cor. 7, 10. — 7) Deut. 24, 1-4; Matth. 5, 31. — 8) Deut. 9, 27; cf. Marc. 3, 5; 6, 52; Hebr. 3, 8. — 9) Matth. 5, 32; Marc. 10, 11; Luc. 16, 18; I Cor. 7, 10, 11. — 11) I Cor. 7, 7, 8. Quibus datum est, Matth. 13, 11; 20, 23. — 12) I Cor. 7, 31, 32.

13-15) Marc. 10, 13-16; Luc. 18, 15-17. — 13) Increpabant, Matth. 20, 31; Marc. 10, 48. —

14) cf. Matth. 18, 3; Marc. 9, 39; Luc. 10, 25-28. — 15) Imposuisset manus, Deut. 34, 9; Act. 13, 3; I Tim. 4, 14.

16-30) Marc. 10, 17-31; Luc. 18, 18-30. — 16) Matth. 19, 29; cf. 25, 46. — 17) Unus est bonus Deus, Matth. 23, 9; Marc. 12, 20. Ad vitam ingredi serva mandata, Lev. 18, 5; II Esdr. 9, 29; Ezech. 20, 11, 13; Rom. 10, 5; Gal. 3, 12. — 18) Exod. 20, 13-16; Deut. 5, 17-20; Rom. 13, 9. — 19) Exod. 20, 21; Deut. 5, 16; Matth. 15, 4. Diliges proximum, Lev. 19, 18; Rom. 13, 9; Gal. 5, 14; Ephes. 6, 2; Jac. 2, 8; I Joan. 4, 20, 21. — 21) cf. Matth. 5, 48. Vende quæ habes, Luc. 12, 33; cf. Act. 2, 45; 4, 34, 35; I Tim. 6, 18, 19. Thesaurum in cælo, Matth. 6, 20; I Tim. 6, 18, 19. — 23) Intrabit in regnum,

Amen dico vobis, quia dives difficile intra-
bit in regnum cælorum. Et iterum dico
vobis : Facilius est camelum per foramen
acus transire, quam divitem intrare in re-
gnum cælorum. Auditis autem his disci-
puli mirabantur valde, dicentes : Quis
ergo poterit salvus esse? Aspiens autem
Jesus, dixit illis : Apud homines hoc
impossibile est ; apud Deum autem omnia
possibilia sunt.

Tunc respondens Petrus, dixit ei : Ecce
nos reliquimus omnia, et secuti sumus te,
quid ergo erit nobis? Jesus autem dixit
illis : Amen dico vobis, quod vos qui secuti
estis me, in regeneratione cum sederit
Filius hominis in sede majestatis suæ,
sedebitis et vos super sedes duodecim,
judicantes duodecim tribus Israel. Et
omnis qui reliquerit domum, vel fratres,
aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut
uxorem, aut filios, aut agros, propter no-
men meum, centuplum accipiet, et vitam
æternam possidebit.

2. CAP. XIX, 30 — XX, 34. — *Parabola
de operariis vineæ* [XIX, 30-XX, 16].
*Passionem et mortem suam tertio Jesus
predicit* [17-19]. *Mater filiorum Zebedæi
pro filiis primas sedes petit* [20-28]. *Duo
cæci prope Jerichò curantur* [29-34].

Multi autem erunt primi novissimi, et
novissimi primi.

Simile est regnum cælorum homini
patrifamilias, qui exiit primo mane con-
ducere operarios in vineam suam. Con-
ventionem autem facta cum operariis ex denario
diurno, misit eos in vineam suam. Et
egressus circa horam tertiam, vidit alios
stantes in foro otiosos, et dixit illis : Ite
et vos in vineam meam, et quod justum
fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt.
Iterum autem exiit circa sextam et nonam
horam : et fecit similiter. Circa undeci-
mam vero exiit, et invenit alios stantes, et
dixit illis : Quid hic statis tota die otiosi?

Dicunt ei : Quia nemo nos conduxit. Di-
cit illis : Ite et vos in vineam meam. Cum
sero autem factum esset, dicit dominus vi-
neæ procuratori suo : Voca operarios et
redde illis mercedem, incipiens a novissi-
mis usque ad primos. Cum venissent ergo
qui circa undecimam horam venerant, ac-
ceperunt singulos denarios. Venientes
autem et primi, arbitrati sunt quod plus
essent accepturi : acceperunt autem et ipsi
singulos denarios. Et accipientes mur-
murabant adversus patremfamilias, di-
centes : Hi novissimi una hora fecerunt,
et pares illos nobis fecisti, qui portavimus
pondus diei et æstus. At ille respondens
uni eorum, dixit : Amice, non facio tibi
injuriam : nonne ex denario convenisti
mecum? Tolle quod tuum est, et vade :
volo autem et huic novissimo dare sicut et
tibi. Aut non licet mihi quod volo facere?
an oculus tuus nequam est, quia ego bonus
sum? Sic erunt novissimi primi, et primi
novissimi : multi enim sunt vocati, pauci
vero electi.

Et ascendens Jesus Jerosolymam, as-
sumpsit duodecim discipulos secreto, et ait
illis : Ecce ascendimus Jerosolymam, et
Filius hominis tradetur principibus sacer-
dotum, et scribis, et condemnabunt eum
morte, et tradent eum gentibus ad illu-
dendum, et flagellandum, et crucifigen-
dum, et tertia die resurget.

Tunc accessit ad eum mater filiorum
Zebedæi cum filiis suis, adorans et petens
aliquid ab eo. Qui dixit ei : Quid vis?
Ait illi : Dic ut sedeant hi duo filii mei,
unus ad dexteram tuam, et unus ad sini-
stram, in regno tuo. Respondens autem
Jesus, dixit : Nescitis quid petatis. Pote-
stis bibere calicem, quem ego bibiturus
sum? Dicunt ei : Possumus. Ait illis :
Calicem quidem meum bibetis; sedere au-
tem ad dexteram meam vel sinistram non
est meum dare vobis, sed quibus paratum
est a Patre meo. Et audientes decem, in-

Matth. 12, 28; 21, 31-43. — 24) Cf. I Cor. 1, 26;
I Tim. 6, 9, 10. — 26) Aspiens Jesus, Marc.
10, 21; Luc. 22, 61. *Apud Deum omnia possibilia*,
Gen. 18, 14; Job 42, 2; Jer. 32, 17; Zach. 8, 6;
Marc. 14, 36; Luc. 1, 37; Rom. 4, 21. — 27) *Re-
liquimus omnia*, Matth. 4, 20-22. — 28) Matth.
25, 31; cf. 16, 27. *Sedebitis*, Luc. 22, 30; Apoc.
3, 21. *Judicantes duodecim tribus Israel*, I Cor.
6, 2. — 29) Luc. 14, 26. — 30) Luc. 13, 30; cf.
Matth. 21, 31, 32.

20. — 1) *Vineam suam*, Is. 5, 1-7; Matth. 21, 33;
Joan. 15, 1-16. — 2) *Infra 13*; cf. Tob. 4, 1;
5, 14; Matth. 18, 28; 22, 19. — 6) I Cor. 15, 6.
— 8) cf. Lev. 19, 13; Deut. 24, 15; Tob. 4, 15. —
15) *Oculus nequam*, Prov. 23, 5, 6; Marc. 7, 22.
— 16) Matth. 19, 30; Marc. 10, 31; Luc. 13, 30.
Multi vocati pauci electi, Matth. 22, 14.

17-19) Marc. 10, 32-34; Luc. 18, 31-34. —
18) Matth. 16, 21. *Filius hominis tradetur*,
Matth. 17, 21; 26, 15, 16, 45. *Condemnabunt
morte*, Matth. 26, 23, 66; Joan. 19, 7. — 19) *Trad-
ent gentibus*, Matth. 27, 2; Luc. 24, 7; Joan.
18, 28, 35; Act. 2, 23. *Ad illudendum*, etc., Matth.
26, 2; 27, 26-31; Joan. 12, 32, 33. *Tertia die re-
surget*, Matth. 16, 21; 27, 63.

20-24) Marc. 10, 35-41. — 20) *Mater filiorum
Zebedæi*, Matth. 27, 56; 4, 21; 10, 3; Marc. 10,
35; 15, 40. — 21) cf. Matth. 19, 28. *Ad dexteram*,
111 Reg. 2, 19; Ps. 109, 1; Marc. 22, 44; 26, 64.
— 22) *Bibere calicem*, Is. 51, 17, 22; Jer. 25, 15;
49, 12; Ezech. 23, 31; Matth. 26, 39, 42; Joan.
18, 11. — 23) Act. 12, 2; 4, 3; 5, 40, 41; Apoc.
1, 9; cf. Phil. 3, 10. *Quibus paratum est*, Matth.
19, 11; 25, 34.

25 dignati sunt de duobus fratribus. Jesus autem vocavit eos ad se, et ait : Scitis quia principes gentium dominantur eorum; et qui majores sunt, potestatem exercent in
 26 eos. Non ita erit inter vos; sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos
 27 primus esse, erit vester servus. Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam, redemptionem pro multis.
 29 Et egredientibus illis ab Jericho, se-

cuta est eum turba multa : et ecce duo 30 cæci sedentes secus viam audierunt quia Jesus transiret, et clamaverunt, dicentes : Domine, miserere nostri, fili David. Turba autem increpabat eos ut tacerent. 31 At illi magis clamabant, dicentes : Domine, miserere nostri, fili David. Et stetit 32 Jesus, et vocavit eos, et ait : Quid vultis ut faciam vobis? Dicunt illi : Domine, ut 33 aperiantur oculi nostri. Misertus autem 34 eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, et secuti sunt eum.

B. — ULTIMI DIES JESU IN JERUSALEM.

[XXI, 1—XXV, 46.]

1. CAP. XXI, 1-22. — *Jesus civitatem sanctam solemniter ingreditur* [XXI, 1-11], *negotiatores e templo ejicit* [12, 13], *cæcos claudosque sanat et a pueris laudatur* [14-17]. *Ficu verbo arefacta, de fidei potestate, disserit Jesus* [18-22].

21 Et cum appropinquassent Jerosolymis, et venissent Bethphage ad montem Oliveti, 2 tunc Jesus misit duos discipulos, dicens eis : Ite in castellum quod contra vos est, et statim invenietis asinam alligatam, et pullum cum ea; solvite, et adducite mihi; 3 et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet; et confestim 4 dimittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem : Dicite filiae Sion : Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugalis. Euntes autem discipuli fecerunt 7 sicut præcepit illis Jesus. Et adduxerunt asinam et pullum; et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere 8 fecerunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem cædebant ramos de arboribus, et sternebant in via. Turbae autem quæ præce-

debant, et quæ sequebantur, clamabant, dicentes : Hosanna filio David; benedictus, qui venit in nomine Domini; hosanna in altissimis. Et cum intrasset 10 Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens : Quis est hic? Populi autem 11 dicebant : Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilææ.

Et intravit Jesus in templum Dei, et 12 ejiciebat omnes vendentes et ementes in templo, et mensas numulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit; et dicit eis : Scriptum est : Domus mea 13 domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Et accesserunt ad eum cæci, et claudi 14 in templo, et sanavit eos. Videntes autem 15 tem principes sacerdotum, et scribæ, mirabilia quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes : Hosanna filio David, indignati sunt, et dixerunt ei : Audis 16 quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis : Utique. Numquam legistis : Quia ex ore infantium et lactentium perfectisti laudem? Et relictis illis, abiit foras extra civitatem 17 in Bethaniam, ibique mansit.

25-28) Marc. 10, 42-45; cf. Luc. 22, 25-27. — 25) cf. I Petr. 5, 3. — 26) cf. Matth. 23, 11; Marc. 9, 34; Luc. 9, 48. — 27) Marc. 9, 35; II Cor. 4, 5. — 28) Joan. 13, 4, 5, 13-15; Phil. 2, 7; II Cor. 8, 9. *Redemptionem pro multis*, Is. 53, 10; Luc. 22, 19; Joan. 10, 15; Rom. 4, 25; Gal. 1, 4; 2, 20; I Tim. 2, 6; Tit. 2, 14; I Petr. 1, 18, 19. *Pro multis*, Matth. 26, 28; Is. 53, 11, 12; Rom. 5, 15; Hebr. 2, 9, 10; Apoc. 5, 9. 29-34) Marc. 10, 40-52; Luc. 18, 35-43. — 30) *Miserere ... fili David*, cf. Matth. 15, 22; 21, 9; 22, 42. — 31) *Increpabat*, cf. Matth. 19, 13; Marc. 10, 49.

21. — 1-11) Marc. 11, 1-10; Luc. 19, 29-38; Joan. 12, 12-19. — 1) *Montem Oliveti*, II Reg. 15, 16, 23, 30; III Reg. 11, 7; IV Reg. 23, 14, 15; II Esdr. 8, 15; Ezech. 11, 23; Zach. 14, 4; Luc. 19, 29; 21, 37; Joan. 8, 1; Act. 1, 12. — 3) cf.

Matth. 26, 18. — 4-5) Is. 62, 11; Zach. 9, 9. *Mansuetus*, cf. Matth. 11, 29. — 8) *Straverunt vestimenta*, cf. IV Reg. 9, 13. — 9) *Hosanna*, Marc. 11, 10; Joan. 12, 13. *Benedictus ... in nomine Domini*, Ps. 117, 25, 26; Luc. 19, 38. *Hosanna in altissimis*, Marc. 11, 10; cf. Luc. 2, 14; Ps. 148, 1. — 11) Matth. 21, 40; Luc. 7, 16; 13, 33; 24, 19; Joan. 4, 19; 6, 14; 7, 40; 9, 17. *A Nazareth*, Matth. 2, 23; Marc. 1, 9; Joan. 1, 45.

12-16) Marc. 11, 15-18; Luc. 19, 45-47; cf. Joan. 2, 14-16. — 12) *Numulariorum*, cf. Exod. 30, 13. *Vendentium columbas*, cf. Lev. 1, 14; 5, 7, 11; 12, 8; Luc. 2, 24. — 13) Is. 56, 7; Jer. 7, 11. — 14) cf. Matth. 11, 5; 15, 31. — 16) Ps. 8, 3; cf. Matth. 11, 25; Sap. 10, 21.

17-22) Marc. 11, 12-14, 20-24. — 17) *Bethaniam*, Marc. 11, 1; Luc. 19, 29; 24, 50; Joan.

- 18 Mane autem revertens in civitatem,
 19 esuriit. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam; et nihil invenit in ea nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum.
 20 Et arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes:
 21 Quomodo continuo aruit? Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, et non hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed et si monti huic dixeritis: Tolle, et jacta te in mare, fiet. Et omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis.

2. CAP. XXI, 23 — XXII, 46: *Confutatus Jesus adversarios suos. — Jesus de sua potestate interrogatur* [XXI, 23-27]. *Parabola de duobus filiis* [28-32], *de perfidis vinitoribus* [33-46], *de invitatis contemptoribus et de homine vestem nuptialem non habente* [XXII, 1-14]. *Pharisæi de tributo solvendo* [15-22] *et Sadducei de resurrectione Jesum interrogant* [23-33]. *De maximo legis mandato* [34-40]. *De Messia filio et domino David* [41-46].

- 23 Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum et seniores populi, dicentes: In qua potestate hæc facis? et quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos et ego unum sermonem; quem si dixeritis mihi, et ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.
 25 Baptismus Joannis unde erat? e cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus, e cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timeamus turbam: omnes enim habebant Joannem sicut prophetam. Et respondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis et ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.
 28 Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, et accedens ad

primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem, pænitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait: Eo, domine, et non ivit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani, et meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ, et non credidistis ei; publicani autem et meretrices crediderunt ei; vos autem videntes nec pænitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

Aliam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, et septem circumdedit ei, et fodit in ea torcular, et ædificavit turrim, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus. Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. Iterum misit alios servos plures prioribus, et fecerunt illis similiter. Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est heres, venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, et occiderunt. Cum ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. Dicit illis Jesus: Nunquam legis in Scripturis: Lapidem quem repronaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem vero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum et pharisæi parabolas ejus,

11, 18. — 18) *Esuriit*, cf. Joan. 4, 6, 7. — 19) cf. Luc. 13, 6-9. — 21) cf. Matth. 7, 7; 17, 19; Jac. 1, 6. — 22) Matth. 7, 7; Marc. 11, 24; 1 Joan. 3, 22.

23-27) Marc. 11, 27-33; Luc. 20, 1-8. — 23) *Docentem*, Matth. 26, 55. *In qua potestate*, Marc. 11, 28; Luc. 20, 2; Joan. 2, 18. — 25) cf. Matth. 13, 54; Joan. 1, 25. — 26) *Infra 32*; Matth. 11, 18. *Timeamus turbam*, infra 40; Matth. 14, 5. *Sicut prophetam*, Matth. 11, 9; 14, 5; Luc. 1, 76; Joan. 5, 35.

28) Cf. Matth. 17, 25; 18, 12. *In vinea mea*, infra 33; Matth. 20, 1. — 31) cf. Matth. 7, 21; Rom. 2, 13; Jac. 1, 22, 23. *Publicani et meretrices*, Matth. 9, 9; 11, 19; Luc. 7, 37-50; 18, 14.

33-46) Marc. 12, 1-12; Luc. 20, 9-19. — 33) *Plantavit vineam*, etc., Is. 5, 1-7. *Locavit*, Cant.

8, 11, 12. *Peregre profectus*, Matth. 25, 14, 15; cf. Marc. 13, 34. — 35) Matth. 5, 12; 22, 6; 23, 34, 37; Act. 7, 52; cf. II Par. 24, 21; Joan. 10, 31-33; Act. 7, 59; 14, 18. — 37) Hebr. 1, 1. — 38) Hebr. 1, 2; Matth. 26, 3; 27, 1; Joan. 11, 53; cf. Joan. 1, 11; Rom. 8, 17. — 39) *Extra vineam*, Matth. 27, 32; Hebr. 13, 12. — 40) Matth. 24, 50; 25, 10. — 41) *Infra 43*; Act. 13, 46; 18, 6; 28, 28. — 42) Ps. 117, 22; Act. 4, 11; Rom. 9, 33; 1 Petr. 2, 7; cf. Is. 28, 16. — 43) Matth. 8, 11, 12; Luc. 14, 24; Rom. 11, 12; Is. 5, 4, 7. — 44) Is. 8, 14, 15; Dan. 2, 34, 45; Rom. 9, 3, 33; 1 Petr.

0 cognoverunt quod de ipsis diceret. Et
1 quærentes eum tenere, timuerunt turbas :
2 quoniam sicut prophetam eum habebant.

22 Et respondens Jesus, dixit iterum in
2 parabolis eis, dicens : Simile factum est
3 regnum cælorum homini regi qui fecit nup-
4 tias filio suo. Et misit servos suos vocare
5 invitatos ad nuptias, et volebant venire.
6 Iterum misit alios servos, dicens : Dicite
7 invitatis : Ecce prandium meum paravi,
8 tauri mei et altitia occisa sunt, et omnia
9 parata; venite ad nuptias. Illi autem ne-
10 glexerunt, et abierunt, alius in villam
11 suam, alius vero ad negotiationem suam.
12 Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et con-
13 tumeliis affectos occiderunt. Rex autem
14 cum audisset, iratus est; et missis exerci-
15 tibus suis, perdidit homicidas illos, et civi-
16 tatem illorum succendit. Tunc ait servis
17 suis : Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui
18 invitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo
19 ad exitus viarum, et quoscumque invene-
20 ritis, vocate ad nuptias. Et egressi servi
21 ejus in vias, congregaverunt omnes quos
22 invenerunt, malos et bonos; et impletæ
23 sunt nuptiæ discumbentium. Intravit au-
24 tem rex ut videret discumbentes, et vidit
25 ibi hominem non vestitum veste nuptiali.
26 Et ait illi : Amice, quomodo huc intrasti
27 non habens vestem nuptialem? At ille
28 obmutuit. Tunc dixit rex ministris : Li-
29 gatis manibus et pedibus ejus, mittite eum
30 in tenebras exteriores; ibi erit fletus et stridor
31 dentium. Multi enim sunt vocati,
32 pauci vero electi.

15 Tunc abeuntes pharisæi, consilium inie-
16 runt ut caperent eum in sermone. Et
17 mittunt ei discipulos suos cum Herodianis,
18 dicentes : Magister, scimus quia verax es,
19 et viam Dei in veritate doces, et non est
20 tibi cura de aliquo : non enim respicis
21 personam hominum. Dic ergo nobis quid
22 tibi videtur, licet census dare Cæsari,
23 an non? Cognita autem Jesus nequitia

eorum, ait : Quid me tentatis, hypocritæ?
Ostendite mihi numisma census. At illi
19 obtulerunt ei denarium. Et ait illis Jesus : 20
21 Cujus est imago hæc, et superscriptio?
22 Dicunt ei : Cæsaris. Tunc ait illis : Red- 21
22 dite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari : et
23 quæ sunt Dei, Deo. Et audientes mirati 22
sunt, et relicto eo abierunt.

In illo die accesserunt ad eum saddu- 23
cæi, qui dicunt non esse resurrectionem;
et interrogaverunt eum, dicentes : Ma- 24
gister, Moyses dixit : Si quis mortuus fue-
rit non habens filium, ut ducat frater ejus
uxorem illius, et suscitetur semen fratri suo.
Erant autem apud nos septem fratres; et 25
primus, uxore ducta, defunctus est; et non
habens semen, reliquit uxorem suam fratri
suo. Similiter secundus, et tertius, usque 26
ad septimum. Novissime autem omnium 27
et mulier defuncta est. In resurrectione 28
ergo cujus erit de septem uxor? omnes
enim habuerunt eam. Respondens autem 29
Jesus, ait illis : Erratis, nescientes Scrip- 30
pturas neque virtutem Dei. In resurre- 31
ctione enim neque nubent, neque nubentur;
sed erunt sicut angeli Dei in cælo.
De resurrectione autem mortuorum non 31
legistis quod dictum est a Deo dicente vo- 32
bis : Ego sum Deus Abraham, et Deus 32
Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum,
sed viventium. Et audientes 33
turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

Pharisæi autem audientes quod silen- 34
tium imposuisset sadduceis, convenerunt
in unum; et interrogavit eum unus ex 35
eis legis doctor, tentans eum; Magister, 36
quod est mandatum magnum in lege?
Ait illi Jesus : Diliges Dominum Deum 37
tuum ex toto corde tuo, et in tota anima
tua, et in tota mente tua. Hoc est maxi- 38
mum, et primum mandatum. Secundum 39
autem simile est huic : Diliges proximum
tuum, sicut teipsum. In his duobus man- 40
datis universa lex pendet, et prophetæ.

2, 8. — 46) Matth. 14, 15; 26, 34; Marc. 11, 18.
22. — 1-14) cf. Luc. 14, 16-24. — 2) Nuptias
filio, cf. Joan. 3, 29; Apoc. 19, 7-9. — 3) Misit
vocare invitatos, Esth. 6, 14; Prov. 9, 3-5; cf.
Matth. 23, 34. — 4) Prov. 9, 2; cf. Luc. 14, 17;
Joan. 21, 12-15. — 5) cf. Luc. 14, 18, 19. —
6) Matth. 21, 35; 23, 34-37; Luc. 18, 32; Act.
14, 5. — 7) Matth. 21, 41; 24, 2; Luc. 19, 27. —
8) Exitus viarum, Ezech. 21, 21; Abd. 14. —
12) Amice, Matth. 20, 13; 26, 50. — 13) Matth.
8, 12; 13, 42; 25, 30. — 14) Matth. 20, 16. Electi,
Matth. 24, 22; Rom. 8, 33; Ephes. 1, 4; Colos.
3, 12; II Tim. 2, 10; II Petr. 1, 10.
15-22) Marc. 12, 13-17; Luc. 20, 20-26. —
15) Luc. 11, 54; cf. Eccli. 12, 15; 27, 26. —
16) Herodianis, Marc. 3, 6; 12, 13; cf. Marc.
8, 15. Viam Dei, Act. 18, 26. Non respicis per-

sonam, Act. 10, 34. — 17) Matth. 17, 24. Cæsari,
Luc. 2, 1; 3, 1. — 18) Tentatis, Joan. 8, 6. —
19) Denarium, Matth. 18, 28; 20, 2. — 21) Red-
dite, Matth. 20, 8; 21, 41; Luc. 7, 42; Rom.
13, 7. — 22) Audientes mirati sunt, infra 33;
Matth. 7, 28; Joan. 8, 9.
23-34) Marc. 12, 18-27; Luc. 20, 27-40. —
23) Sadducei, Matth. 3, 7; 16, 1, 6-12; Act. 4, 12;
5, 17; 23, 6-8. — 24) Deut. 25, 5; cf. Gen. 38, 8;
Ruth 1, 11-13. — 25) Virtutem Dei, I Cor. 6, 14.
— 32) Exod. 3, 6; Act. 7, 32.
34-40) Marc. 12, 28-33; cf. Luc. 10, 25-28. —
34) Silentium imposuisset, cf. Deut. 25, 4; I Cor.
9, 9; I Tim. 5, 18. — 35) Legis doctor, Luc.
7, 30. — 37) Deut. 6, 5. — 39) Lev. 19, 18;
I Joan. 4, 21. — 40) Matth. 7, 12; Rom. 13, 8, 10;
Gal. 5, 14.

41 Congregatis autem pharisæis; interro-
42 gavit eos Jesus, dicens : Quid vobis
43 videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt
44 ei : David. Ait illis : Quomodo ergo Da-
vid in spiritu vocat eum Dominum, dicens :
45 Dixit Dominus Domino meo : Sede a
dextris meis, donec ponam inimicos tuos
46 scabellum pedum tuorum? Si ergo David
vocat eum Dominum, quomodo filius ejus
est? Et nemo poterat ei respondere ver-
bum : neque ausus fuit quisquam ex illa
die eum amplius interrogare.

3. CAP. XXIII, 1-39. — *Jesus scribas et Phari-
saos vehementer increpat, eorum superbiam
in lucem prodendo [XXIII, 1-12] ipsosque
octies exsecrando [13-32]. Premuntiantur
mala imminencia [33-36]. Jesus ruinam
civitati sanctæ comminatur [37-39].*

23 Tunc Jesus locutus est ad turbas et ad
2 discipulos suos, dicens : Super cathedram
Moysi sederunt scribæ et Pharisei.
3 Omnia ergo quaecumque dixerint vobis,
servate, et facite; secundum opera vero
eorum nolite facere : dicunt enim, et non
4 faciunt. Alligant enim onera gravia, et
importabilia, et imponunt in humeros homi-
num; digito autem suo nolunt ea mo-
5 vere. Omnia vero opera sua faciunt ut
videantur ab hominibus : dilatant enim
phylacteria sua, et magnificant fimbrias.
6 Amant autem primos recubitus in cœnis,
7 et primas cathedras in synagogis, et
salutationes in foro, et vocari ab homi-
8 nibus rabbi. Vos autem nolite vocari
rabbi : unus est enim magister vester ; om-
9 nes autem vos fratres estis. Et patrem
nolite vocare vobis super terram; unus est
10 enim Pater vester, qui in cælis est. Nec
vocemini magistri : quia magister vester
11 unus est, Christus. Qui major est vestrum,
12 erit minister vester. Qui autem
se exaltaverit, humiliabitur, et qui se hu-
miliaverit, exaltabitur.
13 Væ autem vobis scribæ et pharisæi hy-

po critæ, quia clauditis regnum cælorum
ante homines! vos enim non intratis, nec
introeuntes sinitis intrare. Væ vobis 14
scribæ et pharisæi hypocritæ, quia comedi-
tis domos viduarum, orationes longas
orantes! propter hoc amplius accipietis
judicium. Væ vobis scribæ et pharisæi 15
hypocritæ, quia circuitis mare et aridam,
ut faciatis unum proselytum, et cum fuerit
factus, facitis eum filium gehennæ duplo
quam vos! Væ vobis duces cæci, qui di- 16
citis : Quicumque juraverit per templum,
nihil est; qui autem juraverit in auro tem-
pli debet. Stulti et cæci, quid enim ma- 17
jus est aurum an templum, quod sanctifi-
cat aurum? Et quicumque juraverit in 18
altari, nihil est; quicumque autem jura-
verit in dono, quod est super illud, debet.
Cæci, quid enim majus est, donum, an 19
altare quod sanctificat donum? Qui ergo 20
jurat in altari, jurat in eo, et in omnibus
quæ super illud sunt. Et quicumque 21
juraverit in templo, jurat in illo, et in eo
qui habitat in ipso. Et qui jurat in 22
cælo, jurat in throno Dei, et in eo qui se-
det super eum. Væ vobis scribæ et pha- 23
risæi hypocritæ, qui decimatis mentham,
et anethum, et cyminum, et reliquistis quæ
graviora sunt legis, iudicium, et miseri-
cordiam, et fidem! hæc oportuit facere, et
illa non omittere. Duces cæci, excolan- 24
tes culicem, camelum autem glutientes.
Væ vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, 25
quia mundatis quod de foris est calicis et
paropsidis; intus autem pleni estis rapina
et immunditia! Phariseæ cæce, munda 26
prius quod intus est calicis et paropsidis,
ut fiat id quod de foris est, mundum. Væ 27
vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, quia
similes estis sepulcris dealbatis, quæ afo-
ris parent hominibus speciosa, intus vero
plena sunt ossibus mortuorum, et omni
spurcitia! Sic et vos a foris quidem pare-
tis hominibus justi : intus autem pleni estis
hypocrisi et iniquitate. Væ vobis scribæ 29

41-45) Marc. 12, 35-37; Luc. 20, 41-44. —
42) Matth. 9, 27; 20, 30; 21, 9; cf. Joan. 7, 42.
— 43) In spiritu, II Reg. 23, 2; Apoc. 1, 10;
4, 2. — 44) Ps. 109, 1-2; Matth. 26, 64; Act. 2,
33-35. — 46) cf. Luc. 14, 6.
23. — 1-36) Marc. 12, 38-40; Luc. 20, 45-47;
12, 37-44.
2) Super cathedram Moysi, II Esdr. 8, 4;
Joan. 9, 28-29. — 3) Deut. 17, 10-11; cf. Matth.
2, 7-8; I Esdr. 7, 10-15. Secundum opera nolite
facere, Matth. 5, 20. — 4) Deut. 6, 8; 22, 12;
Num. 15, 38; Luc. 11, 46; cf. Matth. 11, 28-30;
Act. 15, 10. — 5) Matth. 6, 1, 2, 16; cf. Joan.
5, 44. Phylacteria, Exod. 13, 9; Deut. 6, 8;
11, 18. Fimbrias, Num. 15, 38-39; Deut. 22, 12.
— 6) Primos recubitus, Marc. 12, 39; Luc. 11,
43; 20, 46. Primas cathedras, Luc. 11, 43. —
7) Rabbi, cf. Joan. 1, 38; Jac. 3, 1. — 8) Unus

magister, Joan. 13, 23. Vos fratres, Luc. 22, 32;
Joan. 21, 23. — 9) IV Reg. 6, 21; 13, 4; Mal.
1, 6; Matth. 6, 9; I Cor. 1, 12; 3, 4. — 11) Matth.
20, 26-27; cf. Luc. 9, 48; 22, 26. — 12) Luc. 14,
11; 18, 14; cf. Job 22, 29; Prov. 29, 33; Ezech.
21, 26; Matth. 18, 4; Jac. 4, 6-10; I Petr. 5, 5-6.
13) Luc. 11, 52. Clauditis regnum, Matth.
16, 19. Vos non intratis, Matth. 5, 20; 21, 31. —
14) Luc. 11, 39; 16, 14, 20-47. — 15) Proselytum,
Is. 56, 10; Rom. 2, 10-21. Qui juraverit per tem-
plum, cf. Matth. 5, 33-35. — 18) Donum, cf.
Matth. 5, 23; 8, 4. — 19) Ekod. 29, 37. —
21) Matth. 5, 34. — 23) Luc. 11, 42. Quia deci-
matis, Deut. 14, 22; cf. Lev. 27, 30; Num. 18, 21;
Luc. 18, 12. Iudicium, Eccli. 33, 34; Mich. 6, 8;
Zach. 7, 9. — 25) Luc. 11, 39-40. Calicis, Marc.
7, 4. — 27) Luc. 11, 44; Act. 23, 3. — 28) Luc.
12, 1. — 29) Luc. 11, 47-48. — 31) Act. 7, 51-52.

et pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta justorum. Et dicitis : si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum! Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt : et vos implete mensuram patrum vestrorum.

Serpentes, genimina viperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas et ex illis occiditis, et crucifigitis, et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, et persequimini de civitate in civitatem; ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachæ, quem occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis : Benedictus qui venit in nomine Domini.

4. CAP. XXIV, 1—XXV, 46 : *Prophetia de civitatis eversione et Filii hominis adventu. — Occasio* [XXIV, 1-3]. *Indicantur signa excidii urbis* [4-22]. *De pseudopropheta et de inopinatio Christi adventu* [23-28]. *Describitur Filii hominis adventus* [29-31]. *De tempore ruinæ civitatis* [32-35]. *De die et hora suprema* [36]. *Præcipitur vigilantia* [37-44] *et proponuntur parabola de dispensatore fidei et infidei* [45-51], *de virginibus prudentibus et fatuis* [XXV, 1-13], *de talentis* [14-30]. *Describitur iudicium ultimum* [31-46].

24 Et egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent

ei ædificationes templi. Ipse autem respondens, dixit illis : Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruat. Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes : Dic nobis quando hæc erunt? et quod signum adventus tui, et consummationis sæculi?

Et respondens Jesus, dixit eis : Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes : Ego sum Christus, et multos seducent. Audituri enim estis prælia, et opiniones præliorum. Videte ne turbemini; oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis; consurget enim gens in gentem, et regnum in regnum, et erunt pestilentiae, et fames, et terræmotus per loca : hæc autem omnia initia sunt dolorum. Tunc tradent vos in tribulationem, et occident vos : et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabuntur multi, et invicem tradent, et odio habebunt invicem. Et multi pseudoprophetae surgent, et seducant multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum : qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Et prædicabitur hoc evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus; et tunc veniet consummatio.

Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto, (qui legit, intelligat), tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes; et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua; et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. Væ autem prægnantibus et nutriendis in illis diebus! Orate autem ut non fiat fuga vestra in hieme, vel sabbato. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro : sed propter electos breviabuntur dies illi.

— 33) *Judicio gehennæ*, cf. supra 15; Matth. 5, 39. — 34) Matth. 10, 16; Act. 13, 1; I Cor. 12, 28. *Ex illis occiditis*, Matth. 21, 35; 22, 6. *Flagellabitis*, Matth. 10, 17; Marc. 13, 9; Act. 22, 19; 16, 21; cf. Luc. 12, 11. *Persequimini*, Matth. 10, 23; I Thess. 2, 15. — 35) Matth. 27, 25. *Sanguine Abel*, Jer. 4, 8; Hebr. 11, 4; I Joan. 3, 12. *Zachariæ*, II Par. 24, 21. — 36) Matth. 10, 23; 16, 28; 24, 34.

37-39) Luc. 13, 34-35. — 37) Matth. 21, 35; Act. 7, 59. *Gallina*, Deut. 32, 11; Ruth 2, 12. — 38) *Domus deserta*, Is. 64, 11; Jer. 7, 34; 22, 5. — 39) Ps. 117, 26; Matth. 11, 9. — 24. — 1-36) Marc. 13, 1-32; Luc. 21, 5-36. — 2) *Non relinquetur lapis*, Marc. 13, 2; Luc. 21, 6; cf. Luc. 19, 44. — 3) *Signum adventus*, Matth.

27, 37; I Thess. 2, 10. *Consummationis sæculi*, Matth. 13, 39. — 5) Matth. 11, 24; cf. Jer. 14, 14; I Joan. 2, 18. — 6) Dan. 2, 28; Apoc. 1, 1. — 7) Is. 19, 2. *Fames*, Act. 11, 28. — 8) Act. 2, 24; cf. Rom. 8, 22. — 9) Matth. 10, 17; 21, 22; 23, 34; Joan. 16, 2. — 10) Matth. 11, 6. — 11) Matth. 7, 15; II Petr. 2, 1; I Joan. 4, 1. — 12) II Thess. 2, 10; II Tim. 3, 1-5; Apoc. 2, 4; 3, 16. — 13) Matth. 10, 22. — 14) Rom. 10, 18; Col. 1, 6, 23. *In testimonium gentibus*, Matth. 28, 19; Marc. 16, 15. *Tunc consummatio*, supra 6. — 15) *Abominatio desolationis*, Dan. 9, 27; 12, 31; 12, 11; cf. I Mach. 1, 57. — 17) Luc. 17, 31. *In tecto non descendat*, Matth. 10, 27. — 19) Luc. 23, 29. — 21) *Tribulatio magna*, infra 29; Dan. 12, 1; Joel 2, 2. — 23) Luc. 17, 23. — 24) Deut. 13, 1-3;

- 23 Tunc si quis vobis dixerit : Ecce hic est Christus, aut illic : nolite credere.
 24 Surgent enim pseudochristi et pseudo-prophetæ : et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis.
 26 Si ergo dixerint vobis : Ecce in deserto est, nolite exire : ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et paret usque in occidentem : ita erit et adventus Filii hominis. Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ.
 29 Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum commovebuntur. Et tunc parebit signum Filii hominis in cælo : et tunc plangent omnes tribus terræ ; et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa et majestate.
 31 Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna, et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis cælorum usque ad terminos eorum.
 32 Ab arbore autem fici discite parabolam : cum jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis quia prope est æstas.
 33 Ita et vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.
 36 De die autem illa, et hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater.
 37 Sicut autem in diebus Noe, ita erit et adventus Filii hominis : sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque

ad eum diem quo intravit Noe in arcam, et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes : ita erit et adventus Filii hominis. Tunc duo erunt in agro : unus assumetur, et unus relinquetur. Duæ molentes in mola : una assumetur et una relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. Ideo et vos estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

Quis, putas, est fidelis servus, et prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo : Moram facit dominus meus venire ; et coeperit percutere conservos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis : veniet dominus servi illius, in die qua non sperat, et hora qua ignorat : et dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis ; illic erit fletus et stridor dentium.

Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus : quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso et sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, et quinque prudentes. Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum ; prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est : Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et ornaverunt lampades

II Thess. 2, 9-11; Apoc. 13, 13-14; 16, 14; 19, 20. — 25) Prædixi vobis, Joan. 13, 19; 14, 29; II Petr. 3, 17. — 27) Luc. 17, 23-24. — 28) Luc. 17, 37; cf. Job 39, 30; Hab. 1, 8. — 29) Sol obscurabitur, Is. 13, 10; 24, 23; 34, 4; Ezech. 32, 7; Joel 2, 10, 30; 3, 15; Act. 2, 20. Stellæ cadent, Apoc. 6, 13; cf. Is. 14, 12; 34, 4. — 30) Signum Filii hominis, supra 3. Plangent tribus terræ, Apoc. 1, 7; cf. Zach. 12, 10-12. Filium hominis venientem, Matth. 26, 64; cf. 25, 31. — 31) Mittet angelos, Matth. 13, 41. cum tuba, I Cor. 15, 52; I Thess. 4, 15-16; Apoc. 8, 1-2. Et congregabunt electos, etc., Is. 27, 13; Dan. 7, 2; Zach. 2, 6. — 33) Jac. 5, 9; Apoc. 3, 20. — 34) Matth. 10, 23; 16, 28; 23, 36. — 35) Marc. 13, 31; Ps. 101, 27; Is. 51, 6; II Petr. 3, 10. Verba mea non præteribunt, Ps. 116, 2; 118, 89; Is. 40, 8. — 36) Nemo scit, Matth. 25, 13; I Thess. 5, 1-2. Nisi solus Pater, Zach. 14, 7; Act. 1, 7.

37) Luc. 17, 26-27; cf. Gen. 6, 11-13. — 38-39) Gen. 7, 7-16; Matth. 22, 30; II Petr. 3, 6.

— 40-41) Lev. 17, 36-37. In mola, Exod. 11, 5; Is. 47, 2. — 42) Vigilate, Matth. 25, 13; 26, 11; Luc. 12, 37; Act. 20, 31; I Cor. 16, 13; I Thess. 5, 6; I Petr. 5, 8. — 43) Marc. 13, 33; Luc. 12, 39. Fur, cf. I Thess. 5, 2; II Petr. 3, 10; Apoc. 3, 3. Perfodi domum, Matth. 6, 19. — 45) Fidelis servus, Matth. 25, 21, 23; I Cor. 4, 2; Hebr. 3, 5. Et prudens, Matth. 7, 24; 10, 16; 25, 2; Luc. 16, 8; I Cor. 10, 15. Quem constituit super familiam, Matth. 20, 8; Luc. 8, 3. — 46) Joan. 12, 17; Apoc. 16, 15. — 47) Matth. 25, 21-23. — 48) Moram facit, Matth. 25, 5. — 49) I Thess. 5, 7; Hebr. 10, 37; II Petr. 3, 4, 9. — 50) Matth. 21, 40; 25, 13, 19. — 51) Matth. 8, 12; 13, 42; 23, 30.

25). — 1-13) Decem, cf. Gen. 31, 7, 41; Lev. 26, 26; Num. 14, 22; Luc. 19, 13. Accipientes lampades, Luc. 12, 35, 36. Sponso, Matth. 9, 15; Joan. 3, 29; Apoc. 19, 7; 21, 2, 9. — 2) Prudentes, Matth. 7, 24; 24, 45. — 5) Moram, Matth. 24, 48; cf. 25, 19. — 6) Marc. 13, 35. — 10-12) cf.

8 suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt :
Date nobis de oleo vestro, quia lampades
9 nostræ exstinguuntur. Responderunt pruden-
tes, dicentes : Ne forte non sufficiat
nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et
10 emite vobis. Dum autem irent emere,
venit sponsus, et quæ paratæ erant, in-
traverunt cum eo ad nuptias, et clausa est
11 janua. Novissime vero veniunt et reliquæ
virgines, dicentes : Domine, Domine, aperi
12 nobis. At ille respondens ait : Amen dico
vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia
13 nescitis diem, neque horam.

14 Sicut enim homo peregre proficiscens,
vocavit servos suos, et tradidit illis bona
sua. Et uni dedit quinque talenta, alii
autem duo, alii vero unum, unicuique se-
15 cundum propriam virtutem, et profectus
est statim. Abiit autem qui quinque ta-
16 lenda acceperat, et operatus est in eis, et
lucratus est alia quinque. Similiter et qui
17 duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui
autem unum acceperat, abiens fodit in
18 terram, et abscondit pecuniam domini sui.
19 Post multum vero temporis venit dominus
servorum illorum, et posuit rationem cum
20 eis. Et accedens qui quinque talenta
acceperat, obtulit alia quinque talenta,
dicens : Domine, quinque talenta tradidi-
sti mihi, ecce alia quinque superlucratus
21 sum. Ait illi dominus ejus : Euge serve
bone, et fidelis, quia super pauca fuisti
fidelis, super multa te constituam, intra in
22 gaudium domini tui. Accessit autem et
qui duo talenta acceperat, et ait : Domine,
duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo
23 lucratus sum. Ait illi dominus ejus :
Euge serve bone, et fidelis, quia super
pauca fuisti fidelis, super multa te consti-
24 tuam; intra in gaudium domini tui.
Accedens autem et qui unum talentum acce-
perat, ait : Domine, scio quia homo durus
es, metis ubi non seminasti, et congregas
25 ubi non sparsisti; et timens abii, et abs-
condi talentum tuum in terra : ecce habes
26 quod tuum est. Respondens autem do-
minus ejus, dixit ei : Serve male et piger,

sciebas quia meto ubi non semino, et con-
grego ubi non sparsi. Oportuit ergo te 27
committere pecuniam meam numulariis,
et veniens ergo recepissem utique quod
ineum est cum usura. Tollite itaque ab 28
eo talentum, et date ei qui habet decem
talenta : omni enim habenti dabitur, et 29
abundabit : ei autem qui non habet, et
quod videtur habere, auferetur ab eo. Et 30
inutilem servum ejcite in tenebras exterio-
res : illic erit fletus, et stridor dentium.

Cum autem venerit Filius hominis in 31
majestate sua, et omnes angeli cum eo,
tunc sedebit super sedem majestatis suæ.
Et congregabuntur ante eum omnes gen- 32
tes, et separabit eos ab invicem, sicut
pastor segregat oves ab hædis; et sta- 33
tuet oves quidem a dextris suis, hædos au-
tem a sinistris. Tunc dicet Rex his qui 34
a dextris ejus erunt : Venite benedicti Pa-
tris mei, possidete paratum vobis regnum
a constitutione mundi : . . . esurivi enim, et 35
dedistis mihi bibere : hospes eram, et collegi-
stis me : . . . nudus, et cooperuistis me : in 36
firmus, et visitastis me : in carcere eram,
et venistis ad me. Tunc respondebunt ei 37
justi, dicentes : Domine, quando te vidi-
mus esurientem, et pavimus te : sitientem,
et dedimus tibi potum? Quando autem 38
te vidimus hospitem, et collegimus te :
aut nudum, et cooperuimus te? . . . Aut 39
quando te vidimus infirmum, aut in car-
cere, et venimus ad te? Et respondens 40
Rex, dicet illis : Amen dico vobis, quam-
diu fecistis uni ex his fratribus meis mini-
mis, mihi fecistis. Tunc dicet et his qui 41
a sinistris erunt : Discedite a me maledicti
in ignem æternum, qui paratus est diabolo
et angelis ejus : . . . esurivi enim, et non de- 42
distis mihi manducare : sitiivi, et non de-
distis mihi potum : . . . hospes eram, et non 43
collegistis me; nudus, et non cooperuistis
me : infirmus, et in carcere, et non visi-
tastis me. Tunc respondebunt ei et ipsi, 44
dicentes : Domine, quando te vidimus esu-

Luc. 13, 25-27. — 10) Intraverunt ad nuptias, Matth. 22, 2. — 11) Matth. 7, 22-23. — 12) Nescio vos, Matth. 10, 33; Luc. 13, 25; cf. II Tim. 2, 19. — 13) Matth. 24, 36, 42, 50.

14-30) cf. Luc. 19, 12-27. — 14) Homo peregre proficiscens, Matth. 21, 33; Marc. 13, 34. — 15) Talenta, cf. Matth. 18, 24. — 18) Abscondit pecuniam, cf. Luc. 19, 20. — 19) Matth. 21, 40; 24, 50; 28, 23; Luc. 16, 2; Rom. 14, 12. — 21) Matth. 24, 45-47; Luc. 16, 10; I Cor. 4, 2; I Tim. 3, 12. Intra in gaudium, cf. Joan. 15, 27. — 25) Habes quod tuum est, Matth. 20, 14. — 26) Serve male et piger, Matth. 18, 32; cf. Prov. 20, 4; Rom. 12, 11. — 29) Luc. 12, 48; cf. Matth. 13, 12. — 30) Inutilem servum, Luc. 17, 10. In tenebras, etc., Matth. 8, 12; 22, 13.

31-46) Matth. 16, 27; 24, 30; 26, 64. Super sedem majestatis, Matth. 19, 28. — 32) Matth. 24, 31; cf. Rom. 14, 10. Congregabuntur gentes, Joel 3, 12; Matth. 24, 14; 28, 19. Separabit eos, Matth. 13, 49; cf. Ezech. 34, 17. — 34) Benedicti Patris mei, cf. Is. 65, 23; Eph. 1, 3. Possidete regnum, Matth. 19, 29; 20, 21, 23; Luc. 22, 29; I Cor. 2, 9; Hebr. 11, 16; I Petr. 3, 9. Paratum a constitutione mundi, Matth. 13, 35. — 35) Is. 58, 7; Ezech. 18, 7, 16; cf. Matth. 10, 42; Jac. 2, 15-16. — 36) Job 31, 32; Hebr. 13, 2; Eccli. 7, 39; Luc. 10, 33-34; II Tim. 1, 16. — 40) Matth. 10, 40, 42; 18, 10; 28, 10; Joan. 20, 17; Rom. 8, 29; Hebr. 2, 17. — 41) Ps. 6, 9; Matth. 7, 23; 13, 40-42; II Petr. 2, 4; Jud. 6; Apoc. 12, 7; 20, 10. — 42) Job 22, 7. — 43) Luc. 10, 16; Act.

rientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et
45 non ministravimus tibi? Tunc respon-
debit illis, dicens : Amen dico vobis :
Quamdiu non fecistis uni de minoribus his,
nec mihi fecistis. Et ibunt hi in suppli-
cium æternum : justi autem in vitam
æternam.

PARS TERTIA

[XXVI, 1 — XXVIII, 20.]

PASSIO. MORS ET RESURRECTIO CHRISTI.

A. — PASSIO CHRISTI.

[XXVI, 1 — XXVII, 66.]

1. CAP. XXVI, 1-16. — *Jesus de morte sua proxima discipulos monet* [XXVI, 1, 2]. *Synedristæ consilium faciunt ut Jesum occidant* [3-5]. *Jesus in Bethania ungitur* [6-13]. *Judas triginta argenteos accipit ad Jesum tradendum* [14-16].
- 26 Et factum est : cum consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis :
2 Scitis quia post biduum pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur.
- 3 Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi, in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas :
4 et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent et occiderent. Dicebant autem : Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.
- 6 Cum autem Jesus esset in Bethania in
7 domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes : Ut quid perditio hæc? Potuit enim istud venundari multo,
10 et dari pauperibus. Sciens autem Jesus, ait illis : Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me :
11 nam semper pauperes habetis vobiscum :
12 me autem non semper habetis. Mittens
- enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico 18 vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus.
- Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum : et ait illis : Quid vultis mihi 15 dare, et ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et 16 exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.
2. CAP. XXVI, 17-35. — *Jubente Domino discipuli pascha parant* [XXVI, 17-19]. *Edentibus illis proditorem indicat Jesus* [20-25] *et Eucharistiam instituit* [26-29]. *Hymno dicto fugam apostolorum et Petri lapsum prænuntiat Jesus* [30-35].
- Prima autem die azymorum accesserunt 17 discipuli ad Jesum, dicentes : Ubi vis paremus tibi comedere pascha? At Jesus 18 dixit : Ite in civitatem ad quemdam, et dicite ei : Magister dicit : Tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut 19 constituit illis Jesus, et paraverunt pascha.
- Vespere autem facto, discumbebat cum 20

9, 5; I Cor. 8, 12. *Ibunt in supplicium*, Dan. 12, 2; Joan. 5, 29; Rom. 2, 7; 5, 21; 6, 23; cf. Joan. 10, 28; 27, 3; I Joan. 2, 25.

26. — 1-5) Marc. 14, 1-2; Luc. 22, 1-2. — 1) cf. Matth. 7, 28; 11, 1; 13, 53; 19, 1. — 2) *Tradetur ut crucifigatur*, cf. Matth. 16, 22; 17, 21; 20, 18-19. — 3) Ps. 2, 2; Joan. 11, 47; Act. 4, 27. *In atrium principis sacerdotum*, infra 58, 69; Joan. 18, 15. *Caiphas*, infra 57; Luc. 3, 2; Joan. 11, 49; 18, 13. — 4) cf. Matth. 21, 40; 27, 44; Luc. 22, 6; Joan. 11, 53.

6-13) Marc. 14, 3-9; Joan. 12, 2-8; cf. Luc. 7, 36-50. — 6) *Bethania*, Matth. 21, 17; Joan.

11, 18. — 8) Joan. 12, 4. *Dari pauperibus*, Joan. 13, 29. — 11) *Semper pauperes*, Deut. 15, 11. *Me autem non semper*, Matth. 9, 15; Joan. 7, 33. — 12) *Ad sepeliendum*, Joan. 19, 40. — 13) Matth. 24, 14.

14-16) Marc. 14, 10-11; Luc. 22, 3-6. — 14) *Judas*, infra 47; Matth. 20, 4; 27, 3; Act. 1, 16; cf. Joan. 6, 71; 12, 4. — 15) Zach. 11, 12; cf. Gen. 23, 16; Jer. 32, 9; Matth. 27, 3-9; cf. Exod. 21, 32. 17-19) Marc. 14, 12-16; Luc. 22, 7-13. — 17) *Die Azymorum*, Exod. 12, 15-20, 33-39; I Cor. 5, 7. — 18) *Tempus meum*, Joan. 7, 16.

20-29) Marc. 14, 17-21; Luc. 22, 14-27; Joan. 13,

21 duodecim discipulis suis. Et edentibus illis dixit : Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere : Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens, ait : Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo; vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur! bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit : Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi : Tu dixisti.

26 Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, et ait : Accipite, et comedite : hoc est corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit : et dedit illis, dicens : Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis : non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti. Tunc dicit illis Jesus : Omnes vos scandalum patimini in me, in ista nocte. Scriptum est enim : Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Respondens autem Petrus, ait illi : Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Jesus : Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus : Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt.

3. CAP. XXVI, 36-56. — *Jesus in horto Gethsemani usque ad mortem contristatur et Patrem suum orat* [XXVI, 36-46], *atque comprehenditur* [47-56].

21-26. — 21) Joan. 6, 7-10. — 23) Ps. 40, 10; Joan. 13, 18. — 24) Marc. 9, 11; Luc. 18, 31; 24, 25, 27, 46; Act. 17, 2-3; I Cor. 15, 3; I Petr. 1, 10-11. *Vae homini*, cf. Matth. 18, 7. *Bonum si natus non fuisset*, Joan. 17, 12.

26-29) Marc. 14, 22-25; Luc. 22, 18-20; cf. I Cor. 11, 23-25. — 26) *Benedixit ac fregit*, I Cor. 10, 10; 11, 24; cf. Is. 58, 7; Lam. 4, 4; Matth. 14, 19; 15, 36; Act. 20, 11. — 27) Matth. 15, 36. — 28) Exod. 24, 8; cf. Zach. 9, 11; Hebr. 13, 20. *Novi testamenti*, Jer. 31, 32-34. *Pro multis*, Matth. 20, 28; Hebr. 9, 28. — 29) Luc. 22, 18.

30-35) Marc. 14, 26-31; cf. Luc. 22, 31-36. — 30) *Hymno dicto*, Ps. 112-117. *Exierunt in montem Oliveti*, Luc. 22, 39; Joan. 18, 1-31; Marc. 14, 26; Joan. 16, 32; Zach. 13, 7. — 32) Matth. 28, 7; 10, 16; Marc. 14, 28; 16, 7. — 33) Luc. 22, 31, 33. — 34) Marc. 14, 30; Luc. 22, 33-34;

Tunc venit Jesus cum illis in villam 36 quæ dicitur Gethsemani, et dixit discipulis suis : Sedete hic donec vadam illum, et orem. Et assumpto Petro, et duobus filiis 37 Zebedæi, cœpit contristari et mœstus esse. Tunc ait illis : Tristis est anima mea 38 usque ad mortem : sustinete hic, et vigilate mecum. Et progressus pusillum, 39 procidit in faciem suam, orans et dicens : Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos, 40 et invenit eos dormientes, et dicit Petro : Sic non potuistis una hora vigilare mecum? Vigilate, et orate ut non intretis 41 in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Iterum secundo 42 abiit, et oravit, dicens : Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum, et invenit eos dormientes : erant enim oculi eorum 43 gravati. Et relictis illis, iterum 44 abiit, et oravit tertio, eundem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos suos, 45 et dicit illis : Dormite jam, et requiescite; ecce appropinquavit hora, et Filius hominis 46 tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus : ecce appropinquavit qui me tradet.

Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de 47 duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus, missi a principibus sacerdotum et senioribus populi. Qui 48 autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens : Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et confestim accedens 49 ad Jesum, dixit : Ave rabbi. Et osculatus est eum. Dixitque illi Jesus : Amice, ad 50 quid venisti? Tunc accesserunt, et manus injecerunt in Jesum, et tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui erant cum Jesu 51 extendens manum, exemit gladium suum, et percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus. Tunc ait illi 52

Joan. 13, 37-38.

36-46) Marc. 14, 32-42; Luc. 22, 40-46. — 36) *Gethsemani*, Marc. 14, 32; Luc. 22, 39; Joan. 18, 1. — 37) cf. Matth. 4, 21; 17, 1; Marc. 5, 37. — 38) cf. Ps. 41, 6-7; Joan. 12, 27. — 39) Hebr. 5, 7-8. *Calix iste*, Matth. 20, 22; Joan. 18, 11. *Non sicut ego volo*, etc., infra 42; Joan. 5, 30; 6, 38; Phil. 2, 8. — 41) *Vigilate et orate*, I Petr. 4, 7; cf. Matth. 24, 42. *Ut non intretis in tentationem*, Matth. 6, 13. *Caro infirma*, cf. Hebr. 4, 15. — 44) *Oravit tertio*, cf. I Cor. 12, 8. — 45) *Tradetur*, Matth. 17, 21; 20, 18; 26, 24.

47-56) Marc. 14, 43-52; Luc. 22, 47-53; Joan. 18, 3, 11. — 47) Matth. 26, 14; Act. 1, 16. — 49) *Osculatus est*, Luc. 7, 38, 45; 15, 20; Act. 20, 37; cf. II Reg. 20, 9. — 50) *Amice*, Matth. 20, 13; 22, 12. *Ad quid venisti*, Joan. 13, 27. — 51) *Exemit gladium*, cf. Luc. 22, 38. — 52) Gen. 9, 6; Ezech. 35, 6; Apoc. 13, 10. — 53) Matth.

Jesus : Convertte gladium tuum in locum suum; omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri? In illa hora dixit Jesus turbis : Tamquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus comprehendere me; quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non me tenuistis. Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt

4. CAP. XXVI, 57 — XXVII, 1 : *Jesus coram Caipha. — Jesus, ad Caipham nocte adductus et ab eo interrogatus, a Synedrio condemnatur [XXVI, 57-66], illudatur [67, 68] et a Petro negatur [69-75]. Mane facto confirmatur sententia [XXVII, 1].*

At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi scribæ et seniores convenerant. Petrus autem sequebatur eum a longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. Principes autem sacerdotum, et omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent; et non inveniunt, cum multi falsi testes accessissent. Novissime autem venerunt duo falsi testes, et dixerunt : Hic dixit : Possum destruere templum Dei, et post triduum reedificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi : Nihil respondes ad ea, quæ isti adversum te testificantur? Jesus autem tacebat. Et principes sacerdotum ait illi : Adjuvo te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Jesus : Tu dixisti : verumtamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli. Tunc princeps sacerdotum scidit vesti-

menta sua, dicens : Blasphemavit; quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi 66 respondentes dixerunt : Reus est mortis.

Tunc expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt, dicentes : Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

Petrus vero sedebat foris in atrio : et 69 accessit ad eum una ancilla, dicens : Et tu cum Jesu Galilæo eras. At ille negavit 70 coram omnibus, dicens : Nescio quid dicis. Exeunte autem illo januam, vidit eum 71 alia ancilla, et ait his qui erant ibi : Et hic erat cum Jesu Nazareno. Et iterum negavit cum juramento : Quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt 73 qui stabant, et dixerunt Petro : Vere et tu ex illis es : nam et loquela tua manifestum te facit. Tunc cœpit detestari et jurare, 74 quia non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit. Et recordatus est Petrus 75 verbi Jesu, quod dixerat : Priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras flevit amare.

Mane autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum et seniores populi adversus Jesum, ut eum morti traderent.

5. CAP. XXVII, 2-31 : *Jesus coram Pontio Pilato. — Jesus ad Pilatum ducitur [XXVII, 2]. Judas facti pœnitens se interimit [3-10]. Jesus a Pilato interrogatur [11-14]. Pilatus Barabbam dimittit, Jesum autem damnat [15-26]. Jesus sœvis coronatur [27-31].*

Et vinctum adduxerunt eum, et tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens : Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixe-

4, 11; IV Reg. 6, 17; Dan. 7, 10; Joan. 10, 17-18; 18, 36. — 54) Is. 53, 10; Matth. 25, 56. — 55) Joan. 8, 2; 18, 20; cf. Matth. 21, 23; 23, 37; Luc. 2, 15; 4, 44. — 56) Ps. 87, 9, 10; Lam. 4, 20; Marc. 14, 50; Joan. 16, 32. — 57-68) Marc. 14, 53-65; Joan. 18, 16-18. — 57) Matth. 26, 3; Luc. 22, 54; Joan. 18, 24. — 58) Joan. 18, 15. In atrium principis sacerdotum, Matth. 26, 3, 69. Cum ministris, Matth. 22, 13; Joan. 18, 3; Act. 5, 22, 26. — 60) Falsi testes, Ps. 26, 12; 34, 11. Duo testes, Deut. 19, 15. — 61) Matth. 27, 40; Joan. 2, 19-21. — 63) Tacebat, Is. 53, 7; Matth. 27, 12, 14; Joan. 19, 9. Adjuvo te per Deum, cf. Gen. 24, 3; Marc. 5, 7. Christus filius Dei, Marc. 14, 61; Luc. 22, 66. — 64) Dan. 7, 13; Matth. 16, 27; 24, 30; Act. 7, 56; Rom.

14, 10; I Thess. 4, 16. — 65) cf. Num. 14, 16; Act. 14, 13. Blasphemavit, Matth. 9, 3; Joan. 10, 33, 39. — 66) Reus est mortis, Matth. 20, 18; cf. Lev. 24, 16; Joan. 19, 7. — 67) Is. 50, 6; Marc. 10, 34; cf. Matth. 27, 30. Colaphis ceciderunt, Is. 50, 22; Luc. 22, 63-65; cf. Act. 23, 2. 69-75) Marc. 14, 66-72; Luc. 22, 54-62; Joan. 18, 25-27. — 69) In atrio, supra 58; Luc. 22, 55; Joan. 18, 17. — 71) Nazareno, Matth. 2, 23. — 73) Loquela manifestum facit, cf. Jud. 12, 6. — 75) Supra 34. — 21. — 1) Marc. 15, 1; Luc. 22, 66. — 2) Marc. 15, 1; Luc. 23, 1; Joan. 18, 28. Pontio Pilato, Luc. 3, 1; 13, 1; Act. 3, 13; 4, 27; I Tim. 6, 13. — 3-10) Judas, Matth. 26, 14-15. — 4) Sanguinem justum, Matth. 23, 35; Apoc. 18, 24.

5 runt : Quid ad nos? tu videris. Et projec-
6 laqueo se suspendit. Principes autem sa-
cerdotum, acceptis argenteis, dixerunt :
Non licet eos mittere in corbonam : quia
7 pretium sanguinis est. Consilio autem
inito, emerunt ex illis agrum figuli, in se-
8 pulturam peregrinorum. Propter hoc vo-
catus est ager ille, Hacedama, hoc est,
ager sanguinis, usque in hodiernum diem.
9 Tunc impletum est quod dictum est per
Jeremiam prophetam, dicentem : Et acceperunt
triginta argenteos pretium appretiati quem
appretiaverunt a filiis Israel :
10 Et dederunt eos in agrum figuli, sicut
constituit mihi Dominus.

11 Jesus autem stetit ante præsidem, et
interrogavit eum præses, dicens : Tu es
rex Judæorum? Dicit illi Jesus : Tu dicis.
12 Et cum, accusaretur a principibus sacer-
13 dotum et senioribus, nihil respondit. Tunc
dicit illi Pilatus : Non audis quanta ad-
14 versum te dicunt testimonia? Et non re-
spondit ei ad ullum verbum, ita ut mirare-
tur præses vehementer.

15 Per diem autem solemnem consueverat
præses populo dimittere unum vinctum,
16 quem voluissent. Habebat autem tunc
vinctum insignem, qui dicebatur Barab-
bas. Congregatis ergo illis, dixit Pila-
tus : Quem vultis dimittere vobis : Barab-
bam, an Jesum qui dicitur Christus?
18 Sciebat enim quod per invidiam tradi-
19 dissent eum. Sédente autem illo pro tri-
bunali, misit ad eum uxor ejus, dicens :
Nihil tibi, et justo illi; multa enim passa
20 sum hodie per visum propter eum. Prin-
cipes autem sacerdotum et seniores persua-
serunt populis ut peterent Barabbam, Je-
21 sum vero perderent. Respondens autem
præses, ait illis : Quem vultis vobis de
22 duobus dimittere? At illi dixerunt : Barab-
bam. Dicit illis Pilatus : Quid igitur fa-

ciam de Jesu qui dicitur Christus? Di- 23
cunt omnes : Crucifigatur. Ait illis præ-
ses : Quid enim mali fecit? At illi magis
clamabant, dicentes : Crucifigatur. Vi- 24
dens autem Pilatus quia nihil proficeret,
sed magis tumultum fieret, accepta aqua,
lavit manus coram populo, dicens : Inno-
cens ego sum a sanguine justii hujus : vos
videritis. Et respondens universus po- 25
pulus, dixit : Sanguis ejus super nos, et
super filios nostros. Tunc dimisit illis 26
Barabbam, Jesum autem flagellatum tra-
didit eis ut crucifigeretur.

Tunc milites præsidis susipientes Je- 27
sum in prætorium, congregaverunt ad eum
universam cohortem. Et exuentes eum, 28
chlamydem coccineam circumdederunt ei,
et plectentes coronam de spinis, posue-
runt super caput ejus, et arundinem in
dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illu-
debant ei, dicentes : Ave, rex Judæorum.
Et expuentes in eum, acceperunt arun- 30
dinem, et percutiebant caput ejus. Et 31
postquam illuserunt ei, exuerunt eum chla-
myde, et induerunt eum vestimentis ejus,
et duxerunt eum ut crucifigerent.

6. CAP. XXVII, 32-56. — *Jesús ad Golgotha ducitur* [XXVII, 32, 33] *et cum duobus latronibus crucifigitur* [34-38]. *Judæi Jesum blasphemant* [39-44]. *Jesús spiritum emittit* [45-50]. *Cælum et terra, turba et centurio varie afficiuntur* [51-56].

Exeuntes autem invenerunt hominem 32
Cyrenæum, nomine Simonem : hunc an-
gariaverunt ut tolleret crucem ejus. Et 33
venerunt in locum qui dicitur Golgotha,
quod est Calvariæ locus. Et dederunt ei 34
vinum bibere cum felle mistum. Et cum
gustasset, noluit bibere.

Postquam autem crucifixerunt eum, 35
diviserunt vestimenta ejus, sortem mitten-
tes, ut impleretur quod dictum est per
prophetam dicentem : Diviserunt sibi ve-

Tu videris, cf. infra 24. — 5) Act. 1, 18; cf. II Reg. 17, 23. — 6) *In corbonam*, cf. Marc. 12, 41, 43; Luc. 21, 1; Joan. 8, 20. — 8) Act. 1, 19. *Usque in hodiernum diem*, Matth. 28, 15. — 9-10) Zach. 11, 12-13; Jer. 18, 2; 19, 1; 32, 6-9.

11-14) Marc. 15, 2-5; Luc. 23, 2-5; Joan. 18, 20-38. — 11) *Rex Judæorum*, infra 29, 37; Matth. 2, 3; Joan. 10, 18, 39; 19, 3. *Tu dicis*; Luc. 22, 70; I Tim. 6, 13. — 12) Is. 53, 7; Joan. 19, 9; cf. Matth. 26, 63. — 13) Joan. 19, 10.

15-23) Marc. 15, 6-14; Luc. 23, 13-23; Joan. 18, 39, 40. — 18) Matth. 21, 38; Joan. 12, 19. — 19) *Pro tribunali*, Joan. 19, 13; cf. Act. 12, 21; 25, 6. *Nihil tibi et justo illi*, infra 24; cf. Luc. 25, 47. — 20) Marc. 15, 11; Luc. 23, 18; Joan. 18, 40; Act. 3, 14. — 23) cf. Luc. 23, 41; Joan. 8, 40.

24-31) Marc. 15, 15-20; Luc. 23, 23-26; Joan.

19, 1-6. — 24) *Tumultus*, cf. Matth. 26, 5. *Lavit manus*, cf. Deut. 21, 6-8; Ps. 25, 6; 72, 13. — 25) cf. Matth. 23, 35-36; Act. 5, 28. *Super filios*, cf. Exod. 20, 5; Lam. 5, 7. — 26) *Flagellatum*, Is. 50, 6; 53, 5; Matth. 20, 19; cf. Luc. 23, 16; Joan. 19, 1; Ps. 21, 17. — 27) *In prætorium*, Marc. 15, 16; Joan. 18, 28, 33; 19, 9; cf. Act. 23, 35; Phil. 1, 13. — 29) Matth. 20, 19; Joan. 19, 2. — 30) Marc. 15, 19. — 31) Marc. 15, 20; Joan. 19, 16-17.

32-38) Marc. 15, 21-25; Luc. 23, 26, 33-34; Joan. 19, 16-17. — 32) *Exeuntes*, cf. Num. 15, 35; Hebr. 13, 12. *Cyrenæum Simonem*, Marc. 15, 21; Luc. 23, 33; cf. II Mach. 2, 24; Act. 11, 20. *Angariaverunt*, Marc. 15, 21; cf. Matth. 5, 41. — 33) Joan. 19, 16-17. — 34) Ps. 68, 22; Prov. 31, 6; Marc. 15, 23. *Felle mistum*, cf. Act. 8, 23. — 35) Ps. 21, 19. —

stimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes servabant eum. Et impostuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam : HIC EST JESUS REX JUDÆORUM. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones : unus a dextris, et unus a sinistris.

Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua, et dicentes : Vah qui destruis templum Dei, et in triduo illud reedificas, salva te ipsum; si Filius Dei es, descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum illudentes cum scribis et senioribus dicebant : Alios salvos fecit : se ipsum non potest salvum facere : si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei. Confidit in Deo : liberet nunc, si vult eum; dixit enim : Quia Filius Dei sum. Idipsum autem et latrones, qui crucifixi erant cum eo, imprecabantur ei.

A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens : Eli, Eli, lamma sabachthani? hoc est : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, et audientes, dicebant : Eliam vocat iste. Et continuo currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere. Ceteri vero dicebant : Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. Jesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, et terra mota est, et petreæ scissæ sunt. Et monumenta aperta sunt : et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in

sanctam civitatem, et apparuerunt multis.

Centurio autem, et qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terræ motu et his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes : Vere Filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ secutæ erant Jesum a Galilæa, ministrantes ei. Inter quas erat Maria Magdalene, et Maria Jacobi, et Joseph mater, et mater filiorum Zebedæi.

7. CAP. XXVII, 57-66. — *Sepelitur Jesus [XXVII, 57-61]. Munitur et custoditur sepulchrum [62-66].*

Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Joseph, qui et ipse discipulus erat Jesu. Hic accessit ad Pilatum, et petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvxit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum,

Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum et pharisæi ad Pilatum, dicentes : Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens : Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus, et furentur eum, et dicant plebi : Surrexit a mortuis : et erit novissimus error pejor priore. Ait illis Pilatus : Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus.

36) Ps. 21, 18. — 38) Is. 53, 12. — 39) Jer. 18, 16; Thren. 1, 12; Ps. 21, 8; 108, 25; Job 16, 5; Eccli. 12, 19; Is. 37, 21.

39-43) Marc. 15, 29-32; Luc. 23, 35-58. — 40) Ps. 26, 61. — 42) cf. Matth. 26, 53-54; Joan. 10, 18; 12, 15. — 42-43) Ps. 21, 9; cf. Sap. 2, 23; 18, 20.

44) Marc. 15, 32; Luc. 23, 39-43.

45) Marc. 15, 33; Luc. 23, 44-45.

46-50) Marc. 15, 34-37; Luc. 23, 46; Joan. 19, 28-30. — 46) Clamavit voce magna, Hebr. 5, 7. Eli, etc., Ps. 21, 2. — 48) Ps. 68, 22; cf. Ruth 2, 14. — 50) Joan. 10, 18.

51-53) Marc. 15, 38; Luc. 23, 45-49. — 51) II Par. 3, 14; Hebr. 10, 19-20. Terra mota est, cf. infra 54. — 52) Matth. 9, 24; cf. Dan. 12, 2;

Joan. 11, 11-13; Act. 7, 60; 13, 36; I Cor. 15, 6; Act. 26, 23.

54-56) Marc. 15, 39-41; Luc. 23, 47-49. — 54) cf. Matth. 27, 36. Vere Filius Dei, Matth. 27, 43; cf. Dan. 3, 92. — 55) Joan. 19, 25; cf. Luc. 8, 2-3. — 56) cf. Matth. 20, 20; Marc. 15, 40. 57-61) Marc. 15, 42-47; Luc. 23, 50-56; Joan. 19, 38-42. — 60) Is. 53, 9; 22, 16. — 61) Marc. 16, 4; cf. Joan. 11, 38.

62-66) Post Parasceven, Marc. 15, 42; Luc. 23, 54; Joan. 19, 14. — 63) Seductor ille, Joan. 7, 12. Post tres dies resurgam, Matth. 12, 40; 16, 21; 17, 23; 20, 19; 26, 6; Luc. 24, 6, 7; cf. Matth. 26, 61; Joan. 2, 19. — 64) Matth. 28, 13. — 65) Habetis custodiam, Matth. 28, 11. — 66) Signantes lapidem, cf. Dan. 6, 17; 14, 10, 13.

B. — RESURRECTIO CHRISTI.

[XXVIII, 1-20.]

CAP. XXVIII, 1-20. — *Mulieribus quæ ad sepulchrum venerant apparet angelus et nuntiatur Christum surrexisse* [XXVIII, 1-8]. *Jesus ipse mulieribus apparet* [9, 10]. *Custodes sepulchri pecuniam accipiunt* [11-15]. *Jesus discipulis in Galilæa apparet et eos ad docendas gentes mittit* [16-20].

- 23 Vespere autem sabbati, quæ lucescit in
prima sabbati, venit Maria Magdalene, et
2 altera Maria videre sepulchrum. Et ecce
terraemotus factus est magnus. Angelus
enim Domini descendit de cælo, et acce-
dens revolvit lapidem, et sedebat super
3 eum. Erat autem aspectus ejus sicut ful-
4 gur : et vestimentum ejus sicut nix. Præ
timore autem ejus exterriti sunt custodes,
5 et facti sunt velut mortui. Respondens
autem angelus dixit mulieribus : Nolite ti-
mere vos : scio enim, quod Jesum, qui cru-
6 cifixus est, quæritis. Non est hic : sur-
rexit enim, sicut dixit : venite, et videte
7 locum ubi positus erat Dominus. Et cito
euntes dicite discipulis ejus quia surrexit :
et ecce præcedit vos in Galilæam : ibi eum
8 videbitis : ecce prædixi vobis. Et exie-
runt cito de monumento cum timore et
gaudio magno, currentes nuntiare disci-
pulis ejus.
9 Et ecce Jesus occurrit illis, dicens :
Avete. Illæ autem accesserunt, et ténue-

runt pedes ejus, et adoraverunt eum.
Tunc ait illis Jesus : Nolite timere : ite, 10
nuntiate fratribus meis ut eant in Gali-
læam, ibi me videbunt.

Quæ cum abiissent, ecce quidam de 11
custodibus venerunt in civitatem, et nun-
tiaverunt principibus sacerdotum omnia
quæ facta fuerant. Et congregati cum 12
senioribus, consilio accepto, pecuniam co-
piosam dederunt militibus, dicentes : 13
Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt,
et furati sunt eum, nobis dormientibus.
Et si hoc auditum fuerit a præside, nos 14
suadebimus ei, et securos vos faciemus.
At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut 15
erant edocti. Et divulgatum est verbum
istud apud Judæos, usque in hodiernum
diem.

Undecim autem discipuli abierunt in 16
Galilæam, in montem ubi constituerat illis
Jesus. Et videntes eum adoraverunt : 17
quidam autem dubitaverunt. Et acce-
dens Jesus locutus est eis, dicens : Data
est mihi omnis potestas in cælo et in terra.
Euntes ergo docete omnes gentes, bapti- 19
zantes eos in nomine Patris, et Filii, et
Spiritus Sancti, docentes eos servare 20
omnia quæcumque mandavi vobis. Et ecce
ego vobiscum sum omnibus diebus, usque
ad consummationem sæculi.

28. — 1-8) Marc. 16, 1-8; Luc. 24, 1-10; Joan. 20, 1-18. — 1) Maria Magdalene, etc., Matth. 27, 56, 61. — 2) Joan. 20, 12. — 3) Aspectus sicut fulgur, cf. Dan. 10, 6. Vestimentum sicut nix, Matth. 17, 2; Dan. 7, 9; Joan. 20, 12. — 4) Dan. 10, 8, 16; Apoc. 1, 17. — 6) Surrexit sicut dixit, Matth. 27, 63. — 7) Præcedit vos in Galilæam, Matth. 26, 32; Marc. 14, 18; 16, 7.

9-10) Marc. 16, 9; Joan. 20, 14, 17. — 10) Nuntiate fratribus meis, Matth. 25, 40; Joan. 20, 17-18; cf. Ps. 21, 23; Rom. 8, 29; Hebr. 2, 11.

11-15) Custodibus, Matth. 27, 65-66. — 13) Discipuli ejus, Matth. 27, 64. — 14) Matth. 27, 2.

Nos suadebimus, Act. 12, 20. — 15) Usque in hodiernum diem, cf. Matth. 27, 8.

16-20) Abierunt in Galilæam, cf. supra 7; Marc. 16, 7. — 17) Quidam dubitaverunt, cf. Marc. 16, 9, 11, 13, 14; Luc. 24, 11, 41; Joan. 20, 25. — 18) Matth. 9, 8; Dan. 7, 13-14; Joan. 3, 35; 13, 3; 17, 2; Act. 2, 36; Rom. 14, 9; Eph. 1, 20-22. — 19) Matth. 13, 52; Marc. 16, 15-16; Luc. 24, 47; cf. Matth. 24, 14; Marc. 12, 17; Act. 8, 16. In nomine Patris, etc., Act. 2, 38; I Cor. 1, 13, 15. — 20) Joan. 14, 15; Act. 1, 2. Ego vobiscum sum, Matth. 18, 20; Joan. 12, 26; 14, 3, 23; 17, 24; Act. 18, 10. Usque ad consummationem sæculi, Matth. 13, 39.

EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM

PROŒMIUM.

[I, 1-13.]

CAP. I, 1-13. — *Joannes baptismum pœnitentiæ prædicat* [I, 1-8]. *Jesus a Joanne baptizatur et a Satana tentatur* [9-13].

1 **I**NITIMUM Evangelii Jesu Christi
2 Filii Dei. Sicut scriptum est in
3 Isaia propheta : Ecce ego mitto
4 angelum meum ante faciem tuam,
5 qui præparabit viam tuam ante te. Vox
6 clamantis in deserto : Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus. Fuit Joannes in deserto baptizans, et prædicans baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, et Jerosolymitæ universi, et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua. Et erat Joannes vestitus pilis cameli, et zona pellicea circa lumbos ejus, et locustas et mel sylvestre edebat. Et prædicabat dicens :

7 Venit fortior me post me, cujus non sum
8 dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus. Ego baptizavi vos
9 aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu Sancto.

10 Et factum est : in diebus illis venit Jesus a Nazareth Galilææ, et baptizatus est a Joanne in Jordane. Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, et Spiritum tamquam columbam descendantem, et manentem in ipso. Et vox facta est de cælis : Tu es Filius meus dilectus, in te complacui.

11 Et statim Spiritus expulit eum in desertum. Et erat in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus; et tentabatur a Satana; eratque cum bestiis, et angeli ministrabant illi.

1. — 1) *Jesu Christi*, Matth. 1, 21. *Filii Dei*, Matth. 4, 3; 8, 29; 16, 16; 26, 63; Luc. 1, 35; 4, 41; Joan. 1, 49; 9, 35; 10, 36; 11, 27; 20, 31; Act. 9, 20, etc.

2-8) Matth. 3, 1-12; Luc. 3, 2-17. — 2) *Ecce ego mitto*, etc., Mal. 3, 1; Matth. 11, 10; Luc. 7, 27. *Præparabit viam*, Luc. 1, 17. — 3) *Is. 40, 3*; Matth. 3, 3; Joan. 1, 23. — 4) *Baptismum pœnitentiæ*, cf. Matth. 26, 28; Luc. 1, 77; Act. 2, 38; 13, 24; 19, 4. — 5) *Confitentes peccata*, Matth. 3, 6; Act. 19, 18. — 6) Matth. 3, 4. *Locustas*, cf. Lev. 11, 22. *Mel sylvestre*, 1 Reg. 14,

26; cf. Exod. 3, 8. — 7) Matth. 3, 11; Luc. 3, 16; Joan. 1, 15, 27; Act. 13, 25. — 8) Joan. 1, 26; Act. 1, 5; 2, 4; 11, 16; 19, 4.

9-11) Matth. 3, 13-17; Luc. 3, 21, 22. — 9) *A Nazareth*, Matth. 2, 23; Luc. 2, 51. — 10) Luc. 3, 22; Joan. 1, 32; cf. Luc. 4, 18, 21; Act. 10, 38. — 11) Matth. 3, 17; Luc. 3, 22; cf. Joan. 12, 28. *Filius meus*, Ps. 2, 7; Marc. 9, 7; Col. 2, 1, 17.

12-13) Matth. 4, 1-11; Luc. 4, 1-13. — 13) *Tentabatur*, Hebr. 2, 18; 4, 15. *Angeli ministrabant ei*, Matth. 26, 53; Luc. 22, 43; Joan. 1, 51.

PARS PRIMA

[I, 14—VI, 13.]

CHRISTI MINISTERIUM IN GALILÆA.

I. — INITIA MINISTERII CHRISTI.

[I, 14-45.]

1. CAP. I, 14-20 : *Simonis et Andreae, Jacobi et Joannis vocatio narratur.*

- 14 Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans evangelium regni Dei, et dicens : Quoniam impletum est tempus, et appropinquavit regnum Dei; pœnitementini, et credite evangelio.
- 16 Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem, et Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare (erant enim piscatores). Et dixit eis Jesus : Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.
- 18 Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum. Et progressus inde pusillum, vidit Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem ejus, et ipsos componentes retia in navi.
- 20 Et statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

2. CAP. I, 21-38. — *Jesus Capharnaum ingressus in synagoga docet et dæmoniacum sanat* [I, 21-28], *in domum Petri venit et socrum ejus curat* [29-32], *multas alias sanationes vespere conficit* [33, 34] *et diluculo ad orandum abscedit* [35-38].

- 21 Et ingrediuntur Capharnaum : et statim sabbatis ingressus in synagoga, docebat

eos. Et stupebant super doctrina ejus, 22 erat enim docens eos, quasi potestatem habens, et non sicut scribæ. Et erat in 23 synagoga eorum homo in spiritu immundo et exclamavit, dicens : Quid nobis et 24 tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei. Et comminatus 25 est ei Jesus, dicens : Obmutesce, et exi de homine. Et discernens eum spiritus im- 26 mundus, et exclamans voce magna exiit ab eo. Et mirati sunt omnes, ita ut conqui- 27 rerent inter se dicentes : Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in po- testate etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt ei. Et processit rumor ejus 28 statim in omnem regionem Galilææ.

Et protinus egredientes de synagoga 29 venerunt in domum Simonis et Andreae, cum Jacobo et Joanne. Decumbebat au- 30 tem socrus Simonis febricitans; et statim dicunt ei de illa. Et accedens elevavit 31 eam, apprehensa manu ejus, et continuo dimisit eam febris, et ministrabat eis.

Vespere autem facto cum occidisset sol, 32 afferebant ad eum omnes male habentes, et dæmonia habentes. Et erat omnis 33 civitas congregata ad januam. Et cura- 34 vit multos, qui vexabantur variis languoribus, et dæmonia multa ejiciebat, et non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum.

Et diluculo valde surgens, egressus 35 abiit in desertum locum, ibique orabat.

14-15) Matth. 4, 12; Luc. 3, 19-20; Joan. 4, 43-45. — 14) *Prædicans evangelium regni*, Matth. 4, 14, 15. — 15) *Impletum est tempus*, Dan. 9, 25; Gal. 4, 4; Eph. 1, 10. *Appropinquavit regnum Dei*, Matth. 3, 2. *Pœnitementini*, Luc. 5, 32. 16-20) Matth. 4, 18-22; cf. Luc. 5, 1-11. — 16) *Andream*, Joan. 1, 35-40, 44; Matth. 10, 2; Marc. 3, 18; 13, 3; Luc. 6, 14; Act. 1, 13; Joan. 6, 9; 12, 22. — 17) Matth. 13, 47. — 18) Matth. 4, 19; 19, 27. — 19) *Componentes retia*, Luc. 5, 2.

21-28) Luc. 4, 31-37. — 21) Matth. 4, 13. *Sabbatis*, Exod. 20, 10; 31, 15; Lev. 23, 32; cf. Marc. 6, 2. *Docebat eos*, infra 39; Matth. 4, 23. — 22) Matth. 7, 28; Luc. 4, 32. — 23) *Exclamavit*, infra 26. — 24) *Quid nobis et tibi*, Jud. 11, 12; II Reg. 16, 10; 19, 22; IV Reg. 9, 18; Matth. 8, 29; Joan. 2, 4. *Jesu Nazarene*, Marc. 10, 47;

14, 67; 16, 6; Luc. 4, 34; 18, 37; 24, 19; Joan. 18, 5, 7; 19, 19; Act. 2, 22. *Sanctus Dei*, Luc. 1, 35; Act. 3, 14; Apoc. 3, 7; cf. Ps. 15, 10; Hebr. 7, 26; I Joan. 2, 20. — 25) *Comminatus est*, infra 43; Marc. 3, 12; 7, 36; cf. Matth. 12, 16; 17, 17. — 26) *Discernens*, Marc. 9, 26. *Spiritus immundus*, Marc. 3, 11; Luc. 4, 41. — 27) *Mirati sunt*, cf. Matth. 8, 27; 9, 33. *In potestate*, etc., Matth. 7, 29.

29-31) Matth. 8, 14-15; Luc. 4, 38-39. — 30) *Socrus Simonis*, cf. I Cor. 9, 5. — 31) *Apprehensa manu*, cf. Marc. 9, 26; Luc. 8, 54; Act. 3, 7; 9, 41.

32-39) Luc. 4, 40-44. — 32) *Dæmonia habentes*, Matth. 4, 24. — 34) *Curavit multos*, Matth. 4, 23. *Non sinebat ea loqui*, Marc. 8, 11, 12; Luc. 4, 41; cf. Act. 16, 17-18. — 35) *In desertum...ibique orabat*, Luc. 5, 16; cf. Matth. 14, 23.

36 Et persecutus est eum Simon, et qui cum
37 illo erant. Et cum invenissent eum, dixe-
38 runt ei : Quia omnes quaerunt te. Et ait
illis : Eamus in proximos vicos, et civita-
tes, ut et ibi praedicem : ad hoc enim veni.

3. CAP. I, 39-45. — *Jesus in omni Galilaea
praedicat* [I, 39] *et leprosum mundat*
[40-45].

39 Et erat praedicans in synagogis eorum,
et in omni Galilaea, et daemonia ejiciens.
40 Et venit ad eum leprosus deprecans eum;
et genu flexo dixit ei : Si vis, potes me

mundare. Jesus autem misertus ejus, ex- 41
tendit manum suam; et tangens eum, ait
illi : Volo, mundare. Et cum dixisset, sta- 42
tim discessit ab eo lepra et mundatus est.
Et comminatus est ei, statimque ejecit 43
illum, et dicit ei : Vide nemini dixeris; 44
sed vade, ostende te principi sacerdotum,
et offer pro emundatione tua, quæ præce-
pit Moyses in testimonium illis. At ille 45
egressus cepit praedicare, et diffamare ser-
monem, ita ut jam non posset manifeste in-
troire in civitatem, sed foris in desertis locis
esset, et conveniebant ad eum undique.

II. — ADVERSANTIBUS IN DIES SCRIBIS ET PHARISÆIS PROGREDITUR GALILÆÆ EVANGELIZATIO.

[II, 1—VI, 13.]

1. CAP. II, 1-22. — *Jesus Capharnaum re-
gressus paralyticum sanat* [II, 1-12], *Levi
vocat et in ejus domo accumbit* [13-17],
*Joannis discipulis et Phariseis de jejunio
interrogantibus dat responsum* [18-22].

2 Et iterum intravit Capharnaum post
2 dies; et auditum est quod in domo esset,
et convenerunt multi, ita ut non caperet
neque ad januam et loquebatur eis ver-
3 bum. Et venerunt ad eum ferentes para-
4 lyticum qui a quatuor portabatur. Et
cum non possent offerre eum illi præ tur-
ba, nudaverunt tectum ubi erat, et pate-
facientes submiserunt grabatum in quo
5 paralyticus jacebat. Cum autem vidisset
Jesus fidem illorum, ait paralytico : Fili,
6 dimittuntur tibi peccata tua. Erant au-
tem illic quidam de scribis sedentes, et co-
7 gitantes in cordibus suis : Quid hic sic
loquitur? blasphemat. Quis potest dimitte-
8 re peccata, nisi solus Deus? Quo statim
cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogita-
rent intra se, dicit illis : Quid ista cogita-
9 tis in cordibus vestris? Quid est facilius
dicere paralytico : Dimittuntur tibi pec-
cata, an dicere : Surge, tolle grabatum
10 tuum, et ambula? Ut autem sciatis quia
Filius hominis habet potestatem in terra

dimittendi peccata, (ait paralytico) tibi 11
dico : Surge, tolle grabatum tuum et vade
in domum tuam. Et statim surrexit ille : 12
et sublato grabato, abiit coram omni-
bus, ita ut mirarentur omnes, et honorifi-
carent Deum, dicentes : Quia nunquam
sic vidimus.

Et egressus est rursus ad mare, om- 13
nisque turba veniebat ad eum, et docebat
eos. Et cum præteriret, vidit Levi Al- 14
phaei sedentem ad telonium, et ait illi :
Sequere me. Et surgens secutus est eum.

Et factum est, cum accumberet in domo 15
illius, multi publicani et peccatores simul
discumbebant cum Jesu et discipulis ejus :
erant enim multi, qui et sequebantur eum.
Et scribae et pharisaei videntes quia man- 16
ducaret cum publicanis et peccatoribus,
dicebant discipulis ejus : Quare cum pub-
licanis et peccatoribus manducat et bibit
magister vester? Hoc audito Jesus ait 17
illis : Non necesse habent sani medico, sed
qui male habent; non enim veni vocare
justos, sed peccatores.

Et erant discipuli Joannis et pharisaei 18
jejunantes : et veniunt et dicunt illi :
Quare discipuli Joannis et pharisaeorum
jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

— 37) Omnes quaerunt te, cf. Joan. 12, 19. —
38) Ad hoc veni, Is. 61, 1; Joan. 6, 38; cf. Luc.
4, 43. — 39) Luc. 4, 15.

40-45) Matth. 8, 2-4; Luc. 5, 12-16. — 40) Genu
flexo, Matth. 17, 14; Marc. 10, 17; cf. Matth.
17, 20. — 44) Nemini dixeris, supra 25, 34.
Marc. 3, 12; 5, 43; 7, 36; 8, 26; Matth. 9, 30;
17, 9. Ostende te principi sacerdotum, Lev. 13,
49; Luc. 17, 14. Et offer, etc., Lev. 14, 2-32. In
testimonium, Marc. 6, 11; Matth. 10, 18; 24, 14;
Luc. 9, 51; Jac. 5, 3. — 45) Marc. 7, 36; Matth.
9, 31; cf. Luc. 5, 15-16. Conveniebant ad eum
undique, Marc. 2, 13; 3, 7.

2. — 1-12) Matth. 9, 1-8; Luc. 5, 17-26. —

1) Intravit Capharnaum, cf. Marc. 1, 21. In
domo, cf. Matth. 4, 13; 9, 1. — 4) Nudaverunt
tectum, Luc. 5, 19. — 5) Matth. 8, 10-13; 9, 22,
29; 16, 28; Marc. 10, 52; Luc. 7, 48-50; 17, 19;
18, 42; Act. 3, 16; 14, 8; 19, 4; Jac. 5, 15. —
7) Blasphemat, Marc. 14, 64; Joan. 10, 36. Quis
potest dimittere peccata, Job 14, 4; Is. 43, 25.
— 8) Joan. 2, 25. — 12) Luc. 7, 16.

13-22) Matth. 9, 9-17; Luc. 5, 27-39. — 14) Levi
Alphaei, cf. Matth. 9, 9; Luc. 5, 27. — 15) Multi
publicani, Matth. 11, 19; Luc. 15, 2. — 17) Non
veni vocare justos, etc., cf. Luc. 15, 7; Joan. 9,
39. Sed peccatores, I Tim. 1, 15. — 18) Disci-
puli... pharisaeorum, Matth. 22, 16; cf. Luc.

19 Et ait illis Jesus : Numquid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum
20 sponsum, non possunt jejunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus :
21 et tunc jejunabunt in illis diebus. Nemo assummentum panni rudis assuit vestimento veteri : alioquin aufert supplementum novum a veteri, et major scissura fit. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres : alioquin dirumpet vinum utres, et vinum effundetur, et utres peribunt; sed vinum novum in utres novos mitti debet.

2. CAP. II, 23 — III, 6. — *In die sabbati discipuli spicas evellunt [II, 23-28] et sanatur homo manum aridam habens [III, 1-6].*

23 Et factum est iterum cum Dominus sabbatis ambularet per sata, et discipuli ejus coeperunt progredi, et vellere spicas.
24 Pharisei autem dicebant ei : Ecce, quid
25 faciunt sabbatis quod non licet? Et ait illis : Numquam legisitis quid fecerit David, quando necessitatus habuit, et esuriit ipse, et qui cum eo erant? Quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, et panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, nisi sacerdotibus, et dedit eis qui cum eo
27 erant? Et dicebat eis : Sabbatum propter hominem factum est, et non homo
28 propter sabbatum. Itaque dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

3 Et introivit iterum in synagogam, et erat ibi homo habens manum aridam. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut
3 accusarent illum. Et ait homini habenti
4 manum aridam : Surge in medium. Et dicit eis : Licet sabbatis bene facere, an male? animam salvam facere, an perdere?
5 At illi tacebant. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cecitate cor-

dis eorum, dicit homini : Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus illi. Exeuntes autem pharisæi, statim cum Herodianis consilium faciebant adversus eum quomodo eum perderent. 6

3. CAP. III, 7-35. — *Jesus propter concursum turbe in navicula docet [III, 7-12]. Eliguntur duodecim apostoli [12-19]. Scribæ a Jesu confutantur et de blasphemia in Spiritum Sanctum arguuntur [20-30]. Qui sint Christi mater et fratres [31-35].*

Jesus autem cum discipulis suis secessit
ad mare, et multa turba a Galilæa et Judæa secuta est eum, et ab Jerosolymis, et ab Idumæa, et trans Jordanem; et qui circa Tyrum et Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum. Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei : et clamabant dicentes : Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum. 7 8 9 10 11 12

Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse, et venerunt ad eum. Et fecit ut essent duodecim cum illo, et ut mitteret eos prædicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, et ejiciendi daemonia. Et imposuit Simoni nomen Petrus; et Jacobum Zebedæi, et Joannem fratrem Jacobi, et imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filii tonitru; et Andream, et Philippum, et Bartholomæum, et Matthæum, et Thomam, et Jacobum Alphæi, et Thaddæum, et Simonem Cananæum, et Judam Iscariotem, qui et tradidit illum. 13 14 15 16 17 18 19

Et veniunt ad domum; et convenit 20

18, 12. — 19) Joan. 3, 29; cf. Ps. 44; Is. 61, 10. — 20) Luc. 17, 22; Joan. 16, 20. — 22) Job 32, 19; Ps. 118, 63.

23-28) Matth. 12, 1-8; Luc. 6, 1-5. — 23) Deut. 23, 24-25. — 24) Exod. 20, 9-11. — 25) I Reg. 21, 1-6. — 26) I Par. 26, 6; cf. I Reg. 21, 1. — II Reg. 8, 17. *Panes propositionis*, Exod. 25, 30; Lev. 8, 31; 24, 5-9. — 27) Exod. 20, 11; 23, 12; Deut. 5, 12, 14; cf. II Mach. 5, 19. *Non homo propter sabbatum*, Matth. 18, 18; Luc. 6, 5; Col. 2, 16-17.

3. — 1-6) Matth. 12, 9-14; Luc. 6, 6-11. — 2) Luc. 14, 1; 20, 20; cf. Luc. 11, 54; Joan. 8, 6. — 3) Luc. 14, 3. — 5) Infra 34; Marc. 5, 32; 6, 52; 10, 23; Rom. 11, 25; Eph. 4, 18. — 6) Matth. 12, 14. *Cum Herodianis*, Matth. 22, 16; Marc. 12, 13; cf. Marc. 8, 15.

7-12) Matth. 4, 23-25; 12, 15-21; Luc. 6, 17-19. — 8) *Tyrum et Sidonem*, Matth. 11, 21; 15, 21. — 9) *Navicula*, Matth. 13, 2; Marc. 4, 11;

Luc. 5, 3; cf. Marc. 6, 32, 45; 8, 10. *Ne opprimerent*, Marc. 5, 34. — 10) *Multos sanabat*, Matth. 14, 36. *Ut illum tangerent*, Matth. 9, 20, 21; 15, 30; Marc. 5, 27; 6, 36; 8, 22; Luc. 4, 41; 6, 19. — 11) *Spiritus immundus*, Marc. 1, 26. — 12) *Filius Dei*, cf. Matth. 14, 33; Luc. 4, 41. *Comminabatur*, cf. Marc. 1, 25, 34; Matth. 12, 16.

13-19) Matth. 10, 2-4; Luc. 6, 12-16; Act. 1, 13. — 13) *Quos voluit*, Joan. 13, 18; 15, 16, 19. — 16) *Imposuit Simoni nomen*, Matth. 4, 11; 16, 18; Joan. 1, 42. *Andream*, Joan. 1, 40-42. *Jacobum Zebedæi*, Act. 12, 2. *Filii tonitru*, cf. Luc. 9, 54. *Matthæum*, cf. Matth. 9, 9. *Thomam*, Joan. 20, 24. *Jacobum Alphæi*, Act. 12, 17; Gal. 1, 19; 2, 9. *Thaddæum*, Luc. 6, 16; Act. 1, 13. *Simonem Cananæum*, Luc. 6, 15; Act. 1, 13. *Judam Iscariotem*, cf. Jos. 15, 25.

20-22) Matth. 12, 22-24. — 20) *Ad domum*, Marc. 2, 2; 7, 17; 9, 27. *Non possent manducare*,

iterum turba, ita ut non possent neque
 21 panem manducare. Et cum audissent
 sui, exierunt tenere eum, dicebant enim :
 22 Quoniam in furorem versus est. Et scri-
 bæ, qui ab Jerosolymis descenderant, di-
 cebant : Quoniam Beelzebub habet, et
 quia in principe dæmoniorum ejicit dæmo-
 23 nia. Et convocatis eis, in parabolis di-
 cebat illis : Quomodo potest Satanas Sata-
 24 nam ejicere? Et si regnum in se dividat-
 25 ur, non potest regnum illud stare. Et
 si domus super semetipsam dispertiat, non
 26 potest domus illa stare. Et si Sata-
 nas consurrexerit in semetipsum, disperti-
 27 tus est, et non poterit stare, sed finem
 habet. Nemo potest yasa fortis ingressus
 in domum diripere, nisi prius fortem alli-
 28 get, et tunc domum ejus diripiet. Amen
 dico vobis, quoniam omnia dimittuntur
 29 filiis hominum peccata, et blasphemie
 quibus blasphemaverint. Qui autem bla-
 sphemaverit in Spiritum sanctum, non
 30 habebit remissionem in æternum, sed reus
 erit æterni delicti. Quoniam dicebant :
 Spiritum immundum habet.

31 Et veniunt mater ejus et fratres; et
 foris stantes miserunt ad eum vocantes
 32 eum. Et sedebat circa eum turba; et
 dicunt ei : Ecce mater tua et fratres tui
 33 foris quærunt te. Et respondens eis, ait :
 34 Quæ est mater mea et fratres mei? Et
 circumspiciens eos, qui in circuitu ejus
 sedebant, ait : Ecce mater mea et fratres
 35 mei. Qui enim fecerit voluntatem Dei,
 hic frater meus, et soror mea, et mater
 est.

4. CAP. IV, 1-34 : *Proponuntur parabola regni Dei. — Occasio* [IV, 1, 2]. *Parabola de seminante* [3-9]. *Dicit Jesus quare in parabolis loquatur* [10-12]. *Explanatur parabola de seminante* [13-25]. *Parabola de messe sensim crescente* [26-29], *de grano sinapis* [30-32]. *Conclusio* [33, 34].

4 Et iterum. cœpit docere ad mare; et congregata est ad eum turba multa, ita ut

navim ascendens sederet in mari, et omnis turba circa mare super terram erat. Et docebat eos in parabolis multa, et dicebat illis in doctrina sua :

Audite : ecce exiit seminans ad seminandum. Et dum seminat aliud cecidit circa viam, et venerunt volucres cæli, et comederunt illud. Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam, et statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ; et quando exortus est sol, exæstuvavit, et eo quod non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, et ascenderunt spinæ, et suffocaverunt illud, et fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam; et dabat fructum ascendentem et crescentem; et afferebat unum triginta, unum sexaginta, et unum centum. Et dicebat : Qui habet aures audiendi, audiat.

Et cum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt : ut videntes videant, et non videant; et audientes audiant, et non intelligant : nequando convertantur, et dimittantur eis peccata.

Et ait illis : Nescitis parabolam hanc? 13 et quomodo omnes parabolas cognoscetis? 14 Qui seminat, verbum seminat. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, et cum audierint, confestim venit Satanas, et aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi sunt 16 similiter, qui super petrosa seminantur : qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud; et non habent 17 radicem in se, sed temporales sunt : deinde orta tribulatione et persecutione propter verbum, confestim scandalizantur. Et alii sunt qui in spinis seminantur : hi sunt qui verbum audiunt, et ærumnæ 19 sæculi, et deceptio divitiarum, et circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffo-

cf. Marc. 6, 31. — 21) *In furorem versus est*, II Cor. 5, 13.

23-30) Matth. 12, 22, 23; Luc. 11, 14-26. — 23) *Qui ab Jerosolymis descenderant*, Matth. 15, 1; Marc. 3, 8; 7, 1. *Beelzebub habet*, IV Reg. 1, 6; Matth. 9, 34; 10, 25; 12, 24; Luc. 11, 15. — 27) Is. 49, 24; 53, 12; Col. 2, 15. — 28) Matth. 12, 31; Luc. 12, 10; Hebr. 6, 4-6; 10, 20; I Joan. 5, 16.

31-35) Matth. 12, 46-50; Luc. 8, 19-21. — 31) *Fratres ejus*, Marc. 6, 3; Joan. 2, 12; 7, 3-5; Act. 1, 14; I Cor. 9, 5; Gal. 1, 19. — 34) *Circumspiciens*, cf. supra 5. — 35) Matth. 7, 21; cf. Luc. 11, 28; Joan. 15, 14; Hebr. 2, 11-12.

4. — 1-12) Matth. 13, 1-15; Luc. 8, 4-10. —

1) *Navim ascendens*, cf. Marc. 3, 9; Luc. 5, 1-3. — 2) *Docebat eos*, cf. Marc. 1, 21; 2, 13. — 6) cf. Jac. 1, 11. — 7) cf. Jer. 4, 5. — 8) cf. Gen. 26, 12.

9) *Infra 23*; Matth. 11, 15; Marc. 7, 16; Luc. 8, 8; Apoc. 2, 11. — 11) *Mysterium Dei*, Sap. 2, 22; Rom. 16, 25. *Qui foris sunt*, I Cor. 5, 12; Col. 4, 5; I Thess. 4, 12; I Tim. 3, 7. — 12) Is. 6, 9, 10; Jer. 5, 21; Ezech. 12, 2; Matth. 13, 13; 18, 3; Joan. 12, 40; Act. 28, 26; Rom. 11, 8. — 13-20) Matth. 13, 18-23; Luc. 8, 11-15. — 14) *Qui seminat*, Matth. 13, 37; Joan. 4, 36-38. *Verbum seminat*, Matth. 2, 2; Act. 8, 4; Jac. 1, 21. — 16) Ezech. 33, 32. — 17) *Scandalizantur*, Matth. 11, 6. — 19) *Ærumnæ sæculi*, etc., Matth. 6, 25; I Tim. 6, 9, 10; II Tim. 4, 9. —

20 cant verbum, et sine fructu efficitur. Et
hi sunt qui super terram bonam seminati
sunt; qui audiunt verbum, et suscipiunt
et fructificant, unum triginta, unum sexa-
ginta, et unum centum.

21 Et dicebat illis : Numquid venit lu-
cerna ut sub modio ponatur, aut sub
lecto? nonne ut super candelabrum ponatur?
22 Non est enim aliquid absconditum,
quod non manifestetur; nec factum est
occultum, sed ut in palam veniat. Si
23 quis habet aures audiendi, audiat. Et
dicebat illis : Videte quid audiat. In qua
24 mensura mensi fueritis, remetietur vobis,
et adjicietur vobis. Qui enim habet, dabi-
tur illi : et qui non habet, etiam quod
habet auferetur ab eo.

26 Et dicebat : Sic est regnum Dei, quem-
admodum si homo jaciatur sementem in
27 terram. Et dormiat, et exsurgat nocte et
die, et semen germinet, et increascit dum
28 nescit ille. Ultero enim terra fructificat,
primum herbam, deinde spicam, deinde
29 plenum frumentum in spica. Et cum
perduxerit fructus, statim mittit falcem,
quoniam adest messis.

30 Et dicebat : Cui assimilabimus regnum
Dei? aut cui parabola comparabimus il-
31 lud? Sicut granum sinapis, quod cum
seminatum fuerit in terra, minus est om-
32 nibus seminibus quae sunt in terra; et
cum seminatum fuerit, ascendit, et fit
majus omnibus oleribus, et facit ramos
magnos, ita ut possint sub umbra ejus
aves caeli habitare.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur
34 eis verbum, prout poterant audire : Sine
parabola autem non loquebatur eis; seor-
sum autem discipulis suis disserebat
omnia.

5. CAP. IV, 35 — V, 43. — *Jesus tempe-
statem sedat* [IV, 35-40] *et in regione*
Gerasenorum demoniacum sanat [V,
1-20]; *inde reversus hemorroissam san-
nat* [21-34] *et filiam archisynagogi sus-
citat* [35-43].

35 Et ait illis in illa die, cum sero esset

factum : Transeamus contra. Et dimit- 36
tentes turbam, assumunt eum ita ut erat
in navi; et aliae naves erant cum illo.
Et facta est procella magna venti, et 37
fluctus mittebat in navim, ita ut implere-
tur navis. Et erat ipse in puppi super 38
cervical dormiens; et excitant eum, et
dicunt illi : Magister, non ad te pertinet,
quia perimus? Et exsurgens comminatus 39
est vento, et dixit mari : Tace, obmutesce.
Et cessavit ventus, et facta est tranqui-
llitas magna. Et ait illis : Quid timidi 40
estis? necdum habetis fidem? Et timue-
runt timore magno, et dicebant ad alter-
utrum : Quis, putas, est iste, quia et ventus
et mare obediunt ei?

Et venerunt trans fretum maris in re- 5
gionem Gerasenorum. Et exeunti ei de 2
navi, statim occurrit de monumentis ho-
mo in spiritu immundo, qui domicilium 3
habebat in monumentis, et neque catenis
jam quisquam poterat eum ligare, quo- 4
niam saepe compedibus et catenis vinctus,
dirupisset catenas; et compedes commi-
nuisset, et nemo poterat eum domare.
Et semper die ac nocte in monumentis 5
et in montibus erat, clamans, et concidens
se lapidibus. Videns autem Jesum a 6
longe, cucurrit et adoravit eum; et cla-
mans voce magna dixit : Quid mihi et 7
tibi, Jesu Fili Dei Altissimi? adjuro te
per Deum, ne me torques. Dicebat enim 8
illis : Exi spiritus immunde ab homine.
Et interrogabat eum : Quod tibi nomen 9
est? Et dicit ei : Legio mihi nomen est,
quia multi sumus. Et deprecabatur eum 10
multum, ne se expelleret extra regionem.
Erat autem ibi circa montem grex porcorum 11
magnus, pascens. Et deprecabantur eum 12
spiritus, dicentes : Mitte nos in porcos. ut
in eos introeamus. Et concessit eis statim 13
Jesus. Et exeuntes spiritus immundi in-
troierunt in porcos; et magno impetu grex
praecipitatus est in mare ad duo millia, et
suffocati sunt in mari. Qui autem pasce- 14
bant eos, fugerunt, et nuntiaverunt in ci-
vitatem et in agros. Et egressi sunt videre
quid esset factum : et veniunt ad Jesum, 15

20) Os. 14, 8; Joan. 15, 16; Phil. 1, 11; Col. 1, 6.
21-25) Luc. 8, 16-18. — 22) Matth. 10, 26; Luc.
12, 2. — 24) Matth. 7, 2; Luc. 6, 38. — 25) Matth.
25, 29; Luc. 19, 26; cf. Matth. 13, 12.

27) Eccl. 11, 6. — 29) cf. Joel 3, 13; Apoc.
14, 15.

30-32) Matth. 13, 31-32; Luc. 13, 18-19. —
31) *Granum sinapis*, Matth. 17, 20; Luc. 17, 6.
— 32) cf. Dan. 4, 8, 9, 17, 19. *Sub umbra aves*
caeli, Ezech. 17, 23; 31, 6.

33) Luc. 13, 21. *Prout poterant audire*, Joan.
16, 12; I Cor. 3, 2; Hebr. 5, 12. — 34) cf. Joan.
16, 25; Matth. 24, 3; Marc. 13, 3.

35-40) Matth. 18, 18, 25-27; Luc. 8, 22-25. —
39) cf. Ps. 88, 10; 103, 7; 106, 23-30; Luc. 4, 39.
Facta est tranquillitas, Matth. 14, 32; Marc.
6, 51. — 40) Luc. 5, 9.

5. — 1-17) Matth. 8, 28-34; Luc. 8, 26-37. —
5) *Adoravit eum*, Matth. 8, 2. *Clamans voce*
magna, Marc. 1, 23, 26; Luc. 4, 41; Act. 8, 7.
— 7) *Quid mihi et tibi*, cf. Marc. 1, 24. *Fili Dei*,
cf. Matth. 4, 3, 6. *Altissimi*, Gen. 14, 18; Num.
24, 16; Ps. 56, 3; Is. 14, 14; Luc. 1, 32; 6, 55.
Adjuro te per Deum, Matth. 26, 63; Act. 19, 13.
— 8) *Legio*, cf. Matth. 26, 53. — 13) *In porcos*,
cf. Lev. 11, 7; II Mach. 6, 18-20; 7, 1. —
15) *Vestitum*, Luc. 8, 27. —

et vident illum qui a dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, et sanæ mentis; et
 16 timuerunt. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, et de porcis. Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum. Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari qui a dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo. Et non admisit eum, sed ait illi : Vade in domum tuam ad tuos et annuntia illis quanta tibi
 20 Dominus fecerit, et misertus sit tui. Et abiit, et cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Jesus; et omnes mirabantur.

21 Et cum transcendisset Jesus in navim, rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, et erat circa mare. Et venit quidam de archisynagogis nomine Jairus; et videns eum procidit ad pedes ejus. Et deprecabatur eum multum dicens : Quoniam filia mea in extremis est, veni, impone manum super eam, ut salva sit, et
 24 vivat. Et abiit cum illo, et sequebatur eum turba multa, et comprimebant eum. Et mulier quæ erat in profluvio sanguinis
 26 annis duodecim, et fuerat multa perpessa a compluribus medicis, et erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed
 27 magis deterius habebat. Cum audisset de Jesu, venit in turba retro, et tetigit vestimentum ejus. Dicebat enim : Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.
 29 Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus; et sensit corpore quia sanata esset a
 30 plaga. Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat : Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei discipuli
 31 sui : Vides turbam comprimentem te, et dicis : Quis me tetigit? Et circumspectabat videre eam, quæ hoc fecerat. Mulier
 32 vero timens et tremens, sciens quod factum esset in se, venit et procidit ante
 34 eum, et dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei : Filia, fides tua te salvam

fecit, vade in pace et esto sana a plaga tua.

Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes : Quia filia tua mortua est : quid ultra vexas magistrum? Jesus
 36 autem audito verbo quod dicebatur, ait archisynagogo : Noli timere, tantummodo crede. Et non admisit quemquam se sequi,
 37 nisi Petrum, et Jacobum, et Joannem fratrem Jacobi. Et veniunt in domum archisynagogi, et videt tumultum, et flentes, et
 38 ejulantes multum. Et ingressus, ait illis : Quid turbamini, et ploratis? puella non est mortua, sed dormit. Et irridebant
 40 eum. Ipse vero, eiecit omnibus, assumpsit patrem et matrem puellæ, et qui secum erant, et ingreditur ubi puella erat jacens. Et tenens manum puellæ ait illi : Talitha
 41 cumi, quod est interpretatum : Puella (tibi dico) surge. Et confestim surrexit puella
 42 et ambulabat : erat autem annorum duodecim; et obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer ut nemo id
 43 sciret : et dixit dari illi manducare.

6. CAP. VI, 1-6^a : *Jesus Nazareth venit et vane prædicat.*

Et egressus inde, abiit in patriam
 6 suam; et sequebantur eum discipuli sui : et facto sabbato cœpit in synagoga docere :
 2 et multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes : Unde huic hæc omnia? et quæ est sapientia, quæ data est illi : et virtutes tales quæ per manus ejus efficiuntur? Nonne hic est faber filius
 3 Mariæ, frater Jacobi, et Joseph, et Judæ, et Simonis? nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.
 4 Et dicebat illis Jesus : Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, et in
 5 domo sua, et in cognatione sua. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi
 6 paucos infirmos impositis manibus curavit. Et mirabatur propter incredulitatem eorum.

17) cf. III Reg. 17, 18; Luc. 4, 20; Act. 16, 30. 18-20) Luc. 8, 38-39. — 19) *Annuntia quanta Dominus fecerit*, Ps. 65, 10; cf. Marc. 1, 44. — 20) *In Decapoli*, Matth. 4, 25; Marc. 7, 31. — 21-43) Matth. 9, 18-20; Luc. 8, 41-50. — 21) cf. Matth. 9, 1; Luc. 8, 40. — 22) *Quidam de archisynagogis*, Luc. 13, 14; Act. 13, 15; 18, 8, 17. — 23) *Impone manum super eam*, Marc. 6, 5; 7, 32; 8, 23-25; 16, 18; Luc. 4, 20; 13, 13; Act. 9, 12; 28, 8. — 24) *Comprimebant eum*, infra 31; Marc. 3, 9. — 25) Luc. 15, 25. — 27) *Tetigit*, Marc. 3, 10. — 29) cf. Matth. 15, 28; 17, 17. — 30) Luc. 5, 17; 6, 19; cf. Act. 10, 38. — 32) Marc. 3, 5, 34; 10, 23. — 34) *Fides tua te salvam fecit*, Luc. 7, 50. — 35) Luc. 7, 6; Joan. 11, 28. — 37) Marc. 9, 1; 14, 33. — 38) *Flentes et ejulantes*, cf.

II Par. 35, 25; Jer. 9, 17, 18. — 39) *Dormit*, cf. Joan. 11, 4, 11; Matth. 27, 52. — 41) Luc. 7, 14, 22. — 43) Marc. 1, 44; 7, 36; 9, 9.

6. — 1-6) Matth. 13, 54-58; cf. Luc. 4, 16-30. — 1) *In patriam suam*, Matth. 2, 23; Luc. 4, 23. — 2) *Facto sabbato*, Marc. 1, 21; Luc. 4, 31; 6, 6; 13, 10. *Admirabantur*, Matth. 7, 28; 13, 54; Luc. 4, 22. — 3) *Nonne hic faber*, Matth. 13, 55; Luc. 4, 22; Joan. 6, 42. *Frater Jacobi*, etc., Matth. 12, 46; Marc. 3, 31. *Et scandalizabantur*, Matth. 13, 57; cf. 11, 6. — 4) Luc. 4, 24; Joan. 4, 44; cf. Jer. 11, 21; 12, 6; Joan. 7, 5. — 5) cf. Marc. 9, 23. *Impositis manibus*, Marc. 5, 23. — 6) Matth. 8, 10. *Circuibat castella*, Matth. 4, 23; 9, 25; 11, 1; Luc. 8, 1; 9, 6.

7. CAP. VI, 6^b-13 : *Apostolorum missio.*

Et circuibat castella in circuitu docens.
 7 Et vocavit duodecim, et cœpit eos mittere
 binos, et dabat illis potestatem spirituum
 8 immundorum. Et præcepit eis, ne quid
 tollerent in via, nisi virgam tantum : non
 peram, non panem, neque in zona æs,
 9 sed calceatos sandaliis, et ne induerentur

duabus tunicis. Et dicebat eis : Quo- 10
 cumque introieritis in domum, illic manete
 donec exeatis inde; et quicumque non 11
 receperint vos, nec audierint vos, exeuntes
 inde, excutite pulverem de pedibus ve-
 stris, in testimonium illis. Et exeuntes 12
 prædicabant ut pœnitentiam agerent;
 et dæmonia multa ejiciebant, et ungebant 13
 oleo multos ægros, et sanabant.

PARS SECUNDA

[VI, 14 — IX, 49.]

JESUS GALILÆAM PERAGRAT.

1. CAP. VI, 14-29. — *Herodes, operibus
 Jesu auditis, Joannem a mortuis resur-
 rexisse putat* [VI, 14-16], *quem Hero-
 diade instigante occiderat* [17-29].

- 14 Et auditiv rex Herodes (manifestum
 enim factum est nomen ejus), et dicebat :
 Quia Joannes Baptista resurrexit a mor-
 tuis, et propterea virtutes operantur in
 15 illo. Alii autem dicebant : Quia Elias
 est. Alii vero dicebant : Quia propheta
 16 est, quasi unus ex prophetis. Quo audito
 Herodes ait : Quem ego decollavi Joan-
 nem, hic a mortuis resurrexit.
 17 Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Joan-
 nem, et vinxit eum in carcere, propter
 Herodiadem uxorem Philippi fratris sui,
 18 quia duxerat eam. Dicebat enim Joannes
 Herodi : Non licet tibi habere uxorem fra-
 19 tris tui. Herodias autem insidiabatur illi,
 et volebat occidere eum, nec poterat.
 20 Herodes enim metuebat Joannem, sciens
 eum virum justum et sanctum : et custo-
 diebat eum, et audito eo multa faciebat, et
 21 libenter eum audiebat. Et cum dies op-
 portunus accidisset, Herodes natalis sui
 cœnam fecit principibus, et tribunis, et
 22 primis Galilææ. Cumque introisset filia
 ipsius Herodiadis, et saltasset, et placuis-
 set Herodi, simulque recumbentibus, rex
 ait puellæ : Pete a me quod vis, et dabo

tibi. Et juravit illi : Quia quidquid pe- 23
 tieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.
 Quæ cum exisset, dixit matri suæ : Quid 24
 petam? At illa dixit : Caput Joannis Ba-
 ptistæ. Cumque introisset statim cum 25
 festinatione ad regem, petivit dicens : Volo
 ut protinus des mihi in disco caput Joannis
 Baptistæ. Et contristatus est rex; pro- 26
 pter jusjurandum, et propter simul discum-
 bentes, noluit eam contristare; sed misso 27
 speculatore præcepit afferri caput ejus in
 disco. Et decollavit eum in carcere. Et 28
 attulit caput ejus in disco : et dedit illud
 puellæ, et puella dedit matri suæ. Quo 29
 audito, discipuli ejus venerunt, et tule-
 runt corpus ejus, et posuerunt illud in mo-
 numento.

2. CAP. VI, 30 — VII, 23. — *Jesus in de-
 serto loco panes multiplicat* [VI, 30-44],
supra mare ambulat [45-52], *in Gali-
 læam regressus multos sanat* [53-56] *et*
Pharisæos traditionibus suis mordicus
inhærentes reprehendit [VII, 1-23].

Et convenientes apostoli ad Jesum, 30
 renuntiaverunt ei omnia quæ egerant, et
 docuerant. Et ait illis : Venite seorsum 31
 in desertum locum, et requiescite pusil-
 lum. Erant enim qui veniebant et redibant
 multi, et nec spatium manducandi habe-
 bant. Et ascendentes in navim, abierunt 32

7) *Et vocavit duodecim*, Marc. 3, 13-15; cf. Luc. 12, 1.

8-13) Matth. 10, 9-15; Luc. 9, 2-6. — 8) *Nisi virgam tantum*, Matth. 10, 10; Luc. 9, 2. *In zona æs*, cf. Marc. 12, 41; Matth. 10, 9. — 9) *Calceatos sandaliis*, Act. 12, 8. — 11) *Excute pulverem*, Act. 13, 51; 18, 6. *In testimonium illis*, Marc. 1, 44; Matth. 8, 4. — 12) Matth. 3, 2; 4, 17; Luc. 9, 6; 24, 27; Act. 17, 30. — 13) *Ungebant oleo agros*, Jac. 5, 14.

14-29) Matth. 14, 1-12; Luc. 9, 7-9. — 14) Luc. 3, 1, 19, 20; Matth. 16, 14; Marc. 8, 28. —

15) *Quia propheta est*, Matth. 21, 11, 46. — 17) Matth. 11, 2; Joan. 3, 24. — 18) Luc. 18, 16; 20, 21. — 19) *Insidiabatur*, Luc. 11, 53. — 20) cf. Matth. 14, 5; 21, 26. *Libenter audiebat*, Marc. 12, 37; Luc. 19, 48. — 21) *Dies opportunus*, Gen. 40, 20. *Cœnam fecit*, III Reg. 3, 15; Esth. 1, 3; 2, 18. — 23) *Licet dimidium regni*, Esth. 5, 3, 6; 7, 2. — 26) *Contristatus est rex*, Luc. 18, 23. — 29) Matth. 9, 14.

30) Luc. 9, 10; cf. 10, 17. — 31) Matth. 14, 13; Joan. 9, 1. — 32-44) Matth. 13, 21; Luc. 9, 10-17; Joan. 6,

33 in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, et cognoverunt multi; et pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, et prævenerunt eos. Et exiens vidit turbam multam Jesus : et misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, et coepit illos docere multa. Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes : Desertus est locus hic, et jam hora præteriiit; dimitte illos, ut euntes in proximas villas et vicos, emant sibi cibos quos manducant. Et respondens ait illis : Date illis vos manducare. Et dixerunt ei : Euntes emamus ducentis denariis panes, et dabimus illis manducare. Et dicit eis : Quot panes habetis? ite, et videte. Et cum cognovissent, dicunt : Quinque, et duos pisces. Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fenum. Et discubuerunt in partes per centenos et quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, et duobus piscibus, intuens in cælum, benedixit, et fregit panes, et dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos, et duos pisces divisit omnibus. Et manducaverunt omnes, et saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos plenos, et de piscibus. Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45 Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse dimitteret populum. Et cum dimisisset eos, abiit montem orare. Et cum sero esset, erat navis in medio mari, et ipse solus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare; et volebat præterire eos. At illi ut viderunt eum ambulante supra mare, putaverunt phantasma esse, et exclamaverunt. Omnes enim viderunt eum, et conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, et dixit eis : Confidite, ego

sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in navim, et cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus : erat enim cor eorum obcæcatum.

Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, et applicuerunt. Cumque egressi essent de navi, continuo cognoverunt eum; et percurrentes universam regionem illam, coeperunt in grabatis eos, qui se male habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent; et quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

Et conveniunt ad eum pharisæi, et quidam de scribis, venientes ab Jerosolymis. Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt. Pharisæi enim, et omnes Judæi, nisi crebro laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum. Et a foro nisi baptizentur, non comedunt : et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare : baptisma calicum, et urcerorum, et æramentorum, et lectorum. Et interrogabant eum pharisæi et scribæ : Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? At ille respondens, dixit eis : Bene prophetavit Isaia de vobis hypocritis, sicut scriptum est : Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas et præcepta hominum. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum et calicum, et alia similia his facitis multa. Et dicebat illis : Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. Moyses enim dixit : Honora patrem tuum, et matrem tuam.

1-13. — 32) Marc. 3, 9. — 34) Matth. 9, 36, 14. Sicut oves non habentes pastorem. Num. 27, 17. — 35) cf. Marc. 8, 1-9; Matth. 15, 32-39. — 36) cf. Matth. 15, 23; Luc. 9, 12. — 37) Joan. 6, 7. — 38) Marc. 8, 19; Matth. 16, 9. — 41) Intuens in cælum, Marc. 7, 34; Joan. 12, 41; 17, 1. Benedixit et fregit, I Cor. 11, 24; 14, 16; cf. Matth. 14, 19. — 43) Matth. 14, 20; Luc. 9, 17; Joan. 6, 13. — 44) Quinque millia, Matth. 14, 21; Luc. 9, 14; Joan. 6, 10.

45-52) Matth. 14, 22-33; Luc. 9, 10-17; Joan. 6, 1-13. — 45) Coegit, Matth. 8, 18. Ad Bethsaidam, Luc. 9, 10; Joan. 6, 17. — 48) Matth. 14, 25. Vigiliam noctis, Jud. 7, 19; Marc. 13, 35; Luc. 12, 38. — 49) Phantasma, Luc. 24, 37. — 50) Matth. 17, 7; cf. Deut. 31, 6; Is. 41, 13; Joan. 16, 33. — 51) cf. Marc. 4, 39. — 52) Luc.

9, 31; cf. Marc. 2, 5; 8, 17; Joan. 12, 40; Rom. 11, 7; II Cor. 3, 14.

53-56) Matth. 14, 34-36. — 53) Genesareth, cf. Matth. 14, 34; Luc. 5, 1. — 55) cf. Luc. 5, 18; Matth. 4, 24. — 56) Ponebant infirmos, Act. 5, 15; 19, 11. Fimbriam vestimenti, Deut. 22, 12; Matth. 9, 20; 14, 36; Luc. 8, 14. Quotquot tangebant, Marc. 3, 10.

7. — 1-23) Matth. 15, 1-20. — 1) cf. Marc. 3, 22. — 2) Matth. 15, 2; cf. I Mach. 1, 50; Act. 10, 14; Rom. 14, 14; Luc. 12, 37-41. — 4) Matth. 23, 25; Joan. 2, 6; Hebr. 9, 10. — 6) Is. 29, 13. Doctrinas et præcepta hominum, Colos. 2, 22; Tit. 1, 14. — 9) Hebr. 10, 28. — 10) Exod. 20, 12; Deut. 5, 16; Ephes. 6, 2. Qui maledixerit patri, Exod. 21, 17; Lev. 20, 9; Prov. 20, 20.

Et : Qui maledixerit patri vel matri, morte
 11 moriatur. Vos autem dicitis : Si dixerit
 homo patri aut matri, Corban (quod est
 12 donum) quodcumque ex me, tibi profuerit;
 et ultra non dimittitis eum quidquam fa-
 13 cere patri suo, aut matri, rescindentes
 verbum Dei per traditionem vestram,
 quam tradidistis : et similia hujusmodi
 multa facitis.

14 Et advocans iterum turbam, dicebat
 illis : Audite me omnes, et intelligite.
 15 Nihil est extra hominem introiens in eum,
 quod possit eum inquinare, sed quæ de
 16 homine procedunt, illa sunt quæ commu-
 nicant hominem. Si quis habet aures au-
 17 diendi, audiat. Et cum introisset in domum
 a turba, interrogabant eum discipuli ejus
 18 parabolam. Et ait illis : Sic et vos im-
 prudentes estis? Non intelligitis quia omne
 extrinsecus introiens in hominem, non po-
 19 test eum communicare, quia non intrat
 in cor ejus, sed in ventrem vadit, et in se-
 20 cessum exit, purgans omnes escas? Dice-
 bat autem, quoniam quæ de homine exeunt,
 21 illa communicant hominem. Ab intus
 enim de corde hominum malæ cogitationes
 procedunt, adulteria, fornicationes, homici-
 22 dia, furta, avaritiæ, nequitiae, dolus,
 impudicitia, oculus malus, blasphemia, su-
 23 perbia, stultitia. Omnia hæc mala ab in-
 tus procedunt, et communicant hominem.

3. CAP. VII, 24 — VIII, 12. — *Jesus filiam
 mulieris Syrophœnissæ a dæmonio libe-
 rat [VII, 24-30], in Decapoleos finibus
 hominem surdum et mutum sanat [31-37]
 et iterum panes multiplicat [VIII, 1-9].
 In partibus Dalmanutha signum de
 cælo a Phariseis petitur [10-12].*

24 Et inde surgens abiit in fines Tyri et
 Sidonis; et ingressus domum, neminem
 25 voluit scire, et non potuit latere. Mulier
 enim statim ut audivit de eo, cujus filia
 habebat spiritum immundum, intravit, et
 26 procidit ad pedes ejus. Erat enim mulier
 gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat
 eum ut dæmonium ejiceret de filia ejus.
 27 Qui dixit illi : Sine prius saturari filios;
 non est enim bonum sumere panem filio-

rum, et mittere canibus. At illa respon- 28
 dit, et dixit illi : Utique Domine, nam et
 catelli comedunt sub mensa de micis puer- 29
 rorum. Et ait illi : Propter hunc sermo-
 nem vade, exiit dæmonium a filia tua.
 Et cum abiisset domum suam, invenit 30
 puellam jacentem supra lectum, et dæmo-
 nium exiisse.

Et iterum exiens de finibus Tyri, venit 31
 per Sidonem ad mare Galilææ inter me-
 dios fines Decapoleos. Et adducunt ei 32
 surdum et mutum, et deprecabantur eum,
 ut imponat illi manum. Et apprehendens 33
 eum de turba seorsum, misit digitos suos
 in aurículas ejus, et exspuens, tetigit lin-
 34 guam ejus. Et suspiciens in cælum, in-
 gemuit, et ait illi : Ephphetha, quod est
 adaperire. Et statim apertæ sunt aures 35
 ejus, et solutum est vinculum linguæ ejus,
 et loquebatur recte. Et præcepit illis ne 36
 cui dicerent. Quanto autem eis præciple-
 bat, tanto magis plus prædicabant; et 37
 eo amplius admirabantur, dicentes : Bene
 omnia fecit : et surdos fecit audire, et
 mutos loqui.

In diebus illis iterum cum turba multa 8
 esset, nec haberent quod manducarent,
 convocatis discipulis, ait illis : Misereor 2
 super turbam, quia ecce jam triduo susti-
 nent me, nec habent quod manducant;
 et si dimiserò eos jejunos in domum suam, 3
 deficient in via : quidam enim ex eis de
 longe venerunt. Et responderunt ei disci- 4
 puli sui : Unde illos quis poterit hic satura-
 5 rare panibus in solitudine? Et interro-
 gavit eos : Quot panes habetis? Qui dixe- 6
 runt : Septem. Et præcepit turbæ dis-
 cumbere super terram. Et accipiens septem 7
 panes, gratias agens fregit, et dabat disci- 8
 pulis suis ut apponerent, et apposuerunt
 turbæ. Et habebant pisciculos paucos; 9
 et ipsos benedixit, et jussit apponi. Et
 manducaverunt, et saturati sunt, et sustu-
 lerunt quod superaverat de fragmentis,
 septem sportas. Erant autem qui man-
 9 ducaverant, quasi quatuor millia; et dimi-
 sit eos.

— 11) Matth. 15, 5. Corban, cf. Matth. 27, 6.
 — 13) Gal. 3, 17; cf. Rom. 2, 23. — 14) Matth.
 15, 10. — 16) Si quis habet aures audiat,
 Matth. 11, 15; 13, 9, 43; Marc. 4, 9, 23;
 8, 18; Luc. 8, 8; 14, 35. — 17) Domum, cf. Marc.
 3, 20; 9, 27. Interrogabant, cf. Matth. 13, 36;
 15, 15. — 20-21) Jac. 2, 4; cf. Gen. 6, 5; Ps.
 55, 5; Matth. 5, 21, 28; 9, 4. — 22) II Cor.
 12, 21; Gal. 5, 10; Eph. 4, 19.

24-30) Matth. 15, 21-28. — 27) Act. 3, 26;
 Rom. 1, 16. Mittere canibus, Matth. 7, 6. —
 28) Micis puerorum, cf. Luc. 16, 21.

31-37) Matth. 15, 29-31. — 31) Decapoleos, cf.
 Marc. 5, 20; Matth. 4, 25. — 32) cf. Matth. 9, 32.
 Imponat manum, cf. Marc. 5, 23. — 34) Matth.
 14, 19; Joan. 11, 41; 17, 1; Marc. 8, 12; Joan.
 11, 33. — 36) Præcepit ne dicerent, Marc. 1, 44-
 45; 9, 8; cf. Matth. 8, 4; 9, 31. — 37) Is. 35, 4-5.

8. — 1-9) Matth. 15, 32-38. — 2) Misereor
 super turbam, Matth. 9, 36; 15, 32. — 4) cf.
 Num. 11, 13, 21. — 5) Matth. 15, 34; 16, 10. —
 6) cf. Marc. 14, 23; Joan. 6, 11, 23; Act. 27, 35;
 Rom. 14, 6; I Cor. 11, 24; I Tim. 4, 34. —
 8) Matth. 16, 10.

10 Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.
 11 Et exierunt pharisæi, et cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. Et ingemiscens spiritu, ait : Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

4. CAP. VIII, 13-39. — *A fermento Pharisæorum cavendum est* [VIII, 13-21]. *Jesus cæcum Bethsaidæ sanat* [22-26], *Cæsareæ Philippi Christus a Petro agnoscitur* [27-30], *passionem et resurrectionem suam prædicit* [31-39].

13 Et dimittens eos, ascendit iterum navim, et abiit trans fretum. Et oblii sunt panes sumere, et nisi unum panem non habebant secum in navi. Et præcipiebant eis, dicens : Videte, et cavete a fermento pharisæorum et fermento Herodis.
 16 Et cogitabant ad alterutrum, dicens : Quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis Jesus : Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis? et aures habentes non auditis? Nec recordamini, quando quinque panes fregi in quinque millia : quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei : Duodecim. Quando et septem panes in quatuor millia; quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei : Septem. Et dicebat eis : Quomodo nondum intelligitis?

22 Et veniunt Bethsaidam, et adducunt ei cæcum, et rogabant eum ut illum tangeret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum; et exspuens in oculos ejus impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret. Et aspiciens, ait : Video homines velut arbores ambulantes.

Deinde iterum imposuit manus super oculos ejus; et cœpit videre, et restitutus est ita ut clare videret omnia. Et misit illum in domum suam, dicens : Vade in domum tuam, et si in vicum introieris, nemini dixeris.

Et egressus est Jesus, et discipuli ejus, in castella Cæsareæ Philippi; et in via interrogabat discipulos suos, dicens eis : Quem me dicunt esse homines? Qui responderunt illi, dicentes : Joannem Baptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophetis. Tunc dicit illis : Vos vero quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei : Tu es Christus. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

Et cœpit docere eos quoniam oportet Filium hominis pati multa, et reprobari a senioribus, et a summis sacerdotibus, et scribis, et occidi; et post tres dies resurgere. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum. Qui conversus, et videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens : Vade retro me Satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Et convocata turba cum discipulis suis dixit eis : Si quis vult me sequi, denegat semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdidit animam suam propter me et evangelium, salvam faciet eam. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, et detrimentum animæ suæ faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua? Qui enim me confusus fuerit, et verba mea, in generatione ista adultera et peccatrice, et Filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria Patris sui cum angelis sanctis. Et dicebat illis : Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt

10) Matth. 15, 39. Navim, Marc. 3, 9. Dalmanutha, cf. Matth. 15, 39.

11-21) Matth. 16, 1-12. — 11) Quærentes signum, 1 Cor. 1, 22; cf. Luc. 23, 8; Joan. 8, 6. — 12) Marc. 7, 34; Luc. 11, 29; Joan. 4, 48. — 13) Matth. 4, 13; 21, 17. — 14) Matth. 16, 15.

15) Luc. 12, 1. Fermento, 1 Cor. 5, 6-8; Gal. 5, 9. — 17) Marc. 6, 52. — 20) Matth. 15, 34-38.

22) Bethsaidæ, Marc. 6, 45. Ut illum tangeret, Marc. 3, 10; cf. Matth. 9, 20-29. — 23) Marc. 9, 26; Act. 3, 7; 9, 41. Exspuens, Marc. 7, 32-33; cf. Joan. 9, 6. Impositis manibus, Marc. 16, 18; Act. 5, 15, 16; 9, 17; 28, 8; Jac. 5, 14-15.

27-30) Matth. 16, 13-20; Luc. 9, 18-21. — 28) Joannem Baptistam, Marc. 6, 14; Matth. 14, 2; Luc. 9, 8. Eliam, Marc. 6, 15; Luc. 9, 8. Unum ex prophetis, Luc. 9, 8; cf. Deut. 18, 15. — 29) Tu es Christus, Matth. 16, 16; Luc. 9, 20; cf. Joan. 6, 70; 11, 27. — 30) Matth. 16, 20; 9, 21; cf. Matth. 12, 16.

31-33) Matth. 21, 23; Luc. 9, 22. — 31) Marc.

10, 33; Luc. 13, 33. Pati multa, Marc. 9, 30-31; Matth. 17, 12, 21, 23; Luc. 24, 7. Reprobati, Luc. 17, 25; 1 Petr. 2, 4. Post tres dies resurgere, Marc. 9, 30; 10, 34; Matth. 17, 22; 27, 63. — 32) Matth. 16, 22; Rom. 8, 5; Phil. 3, 19; Col. 3, 2.

34-38) Matth. 16, 24-27; Luc. 9, 23-26. — 34) Matth. 16, 24; Luc. 9, 23; Colos. 3, 3; 1 Petr. 2, 21. Tollat crucem suam, Matth. 10, 38; Luc. 14, 27. — 35) Matth. 10, 39; Luc. 17, 33; Joan. 12, 25. — 36) Matth. 4, 8-10; Luc. 12, 20; cf. Ps. 48, 8-9. — 38) Matth. 10, 33; Luc. 9, 26; 12, 9; 11 Tim. 1, 8, 12, 16; Hebr. 11, 14; 1 Joan. 2, 28; cf. Matth. 10, 33; Is. 57, 3; Jac. 4, 4. Cum venerit in gloria, Dan. 7, 10, 13; Zach. 14, 5; Matth. 24, 30; 25, 31, 26, 64; Act. 1, 11; 1 Tim. 1, 10, 16; Jud. 14; Apoc. 1, 7. Cum angelis sanctis, Deut. 33, 2; Apoc. 14, 10; cf. Matth. 13, 42; 16, 27.

39) Matth. 16, 28; Luc. 9, 27. Gustabunt mortem, Joan. 8, 52; Hebr. 2, 9. Donec videant regnum Dei,

mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.

5. CAP. IX, 1-28. — *Jesus transfiguratur* [IX, 1-12]. *Puer morbo sontoico laborans et demoniacus sanatur* [13-28].

9 Et post dies sex assumit Jesus Petrum, et Iacobum, et Joannem, et ducit illos in montem excelsum seorsum solos, et transfiguratus est coram ipsis. Et vestimenta ejus facta sunt splendida, et candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moyse, et erant loquentes cum Jesu. 4 Et respondens Petrus, ait Jesu : Rabbi, bonum est nos hic esse; et faciamus tria tabernacula, tibi unum, et Moysi unum, et 5 Eliae unum. Non enim sciebat quid diceret : erant enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrans eos, et venit vox de nube, dicens : Hic est Filius meus carissimus : audite illum. Et statim circumspicientes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum secum. Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent narrarent, nisi cum Filius hominis a mortuis resurrexerit. Et verbum continuerunt apud se, conquiritens quid esset : 10 Cum a mortuis resurrexerit. Et interrogabant eum, dicentes : Quid ergo dicunt pharisæi et scribæ, quia Eliam oportet venire primum? Qui respondens, ait illis : Elias cum venerit primo, restituet omnia; et quo modo scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur et contemnatur. Sed dico vobis quia et Elias venit (et fecerunt illi quæcumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

13 Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, et scribas conquiritentes cum illis. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, et expaverunt, et accurrentes salutabant eum. Et interrogavit eos : Quid inter vos conquiritis? Et respondens unus de turba, dixit : Magister, attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum. Qui

ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, et spumat, et stridet dentibus, et arescit; et dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, et non potuerunt. Qui respondens eis, dixit : O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? Afferte illum ad me. Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum; et elisus in terram, volutabatur spumans. Et interrogavit patrem ejus : Quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait : Ab infantia; et frequenter eum in ignem, et in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri. Jesus autem ait illi : Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat : Credo, Domine; adjuva incredulitatem meam. Et cum videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi : Surde et mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, et amplius ne introas in eum. Et exclamans, et multum discernens eum, exiit ab eo, et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent : Quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, et surrexit. Et cum introisset in domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum : Quare nos non potuimus ejicere eum? Et dixit illis : Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione et jejunio.

6. CAP. IX, 29-49. — *Jesus Galilæam prætergrediens suam mortem et resurrectionem iterum prædicit* [IX, 29-31]; *in Capharnaum discipulorum ambitionem redarguit* [32-36], *tolerantiam eis commendat* [37-40] *et de scandalo passivo vitando illos monet* [41-49]

Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam, nec volebat quemquam scire. Docebat autem discipulos suos, et dicebat illis : Quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum, et occident eum, et occisus tertia die resurget. At illi ignorabant verbum, et timebant interrogare eum.

Matth. 10, 23; 23, 36; 24, 34. In virtute, Marc. 13, 26; 14, 62; cf. Matth. 25, 31.

9. — 1-7) Matth. 17, 1-8; Luc. 9, 28-36. — 1) Matth. 17, 1; cf. 26, 37; Marc. 5, 37; 14, 33. Transfiguratus est, cf. II Cor. 3, 8; II Petr. 1, 16. — 2) Dan. 7, 9. Candida velut nix, Matth. 28, 3; cf. Ps. 103, 2. — 4) Rabbi, Joan. 1, 38. — 5) II Petr. 1, 16-18; cf. Matth. 3, 17. Non sciebat quid diceret, Marc. 14, 40; Luc. 9, 33. — 6) Marc. 1, 11; II Petr. 1, 17. Hic est Filius meus carissimus, Matth. 17, 5; Marc. 12, 6. Ipsum audite, Deut. 18, 15; Act. 3, 22.

8-12) Matth. 17, 9-13. — 8) Marc. 1, 44; 5, 43; 7, 36; 8, 30; Matth. 17, 9. — 9) Luc. 9, 36. Conquiritentes, Joan. 16, 17. — 10) Matth. 11, 14; cf. Marc. 8, 28. — 11) Mal. 4, 5, 6; Eccli. 48, 10.

Quo modo scriptum est in Filium hominis, Ps. 21, 7, 8; Is. 53, 3, 4; Dan. 9, 26; Zach. 13, 7; cf. Philip. 2, 8; Marc. 8, 31. — 12) Matth. 11, 14; 17, 12. Sicut scriptum est, III Reg. 19, 2, 10.

13-28) Matth. 17, 14-20; Luc. 9, 37-44. — 14) Stupefactus est, Marc. 10, 32. — 16) Spiritum mutum, infra 24; Luc. 11, 14. — 21) Si quid potes, Marc. 1, 20, 41; Luc. 5, 12. — 22) Matth. 9, 28; 17, 19; Marc. 11, 23. — 23) Luc. 17, 5. — 26) Tenens manum, Marc. 1, 31. — 27) In domum, Marc. 3, 20; 7, 17.

29-31) Matth. 17, 21-22; Luc. 9, 44-45; cf. Marc. 8, 31; 10, 32-34. — 31) Marc. 6, 52; Luc. 2, 50; 9, 45; 18, 34; 24, 25; Joan. 10, 6; 12, 16; 16, 17-19.

32 Et venerunt Capharnaum. Qui cum
 33 domi essent, interrogabat eos : Quid in
 34 via tractabatis? At illi tacebant; siqui-
 35 dem in via inter se disputaverant, quis
 36 eorum major esset. Et residens vocavit
 37 duodecim, et ait illis : Si quis vult primus
 38 esse, erit omnium novissimus, et omnium
 39 minister. Et accipiens puerum, statuit
 40 eum in medio eorum : quem cum comple-
 xus esset, ait illis : Quisquis unum ex
 huiusmodi pueris receperit in nomine
 meo, me recipit; et quicumque me susce-
 perit, non me suscipit, sed eum qui misit
 me.

37 Respondit illi Joannes, dicens : Ma-
 gister, vidimus quemdam in nomine tuo
 ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos,
 38 et prohibuimus eum. Jesus autem ait :
 Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui
 faciat virtutem in nomine meo, et possit
 39 cito male loqui de me. Qui enim non est
 40 adversum vos, pro vobis est. Quisquis
 enim potum dederit vobis calicem aquæ
 in nomine meo, quia Christi estis, amen
 dico vobis, non perdet mercedem suam.

Et quisquis scandalizaverit unum ex 41
 his pusillis credentibus in me, bonum est
 ei magis si circumdaretur mola asinaria
 collo ejus, et in mare mitteretur. Et si 42
 scandalizaverit te manus tua, abscide
 illam : bonum est tibi debilem introire in
 vitam, quam duas manus habentem ire in
 gehennam, in ignem inextinguibilem,
 ubi vermis eorum non moritur, et ignis 43
 non exstinguitur. Et si pes tuus te scan- 44
 dalizat, amputa illum : bonum est tibi
 claudum introire in vitam æternam, quam
 duos pedes habentem mitti in gehennam
 ignis inextinguibilis, ubi vermis eorum 45
 non moritur, et ignis non exstinguitur.
 Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice 46
 eum : bonum est tibi luscum introire in
 regnum Dei, quam duos oculos habentem
 mitti in gehennam ignis, ubi vermis 47
 eorum non moritur, et ignis non exstinguitur.
 Omnis enim igne salietur, et omnis 48
 victima sale salietur. Bonum est sal : 49
 quod si sal insulsum fuerit in quo illud
 condietis? Habete in vobis sal, et pacem
 habete inter vos.

PARS TERTIA

[X, 1—XIII, 37.]

ITER IN JERUSALEM ET ULTIMA PRÆDICATIO ANTE PASCHA.

I. — IN ITINERE.

[X, 1-52.]

1. CAP. X, 1-31. — *Jesus trans Jordanem
 abit* [X, 1]. *De repudio et matrimonio
 indissolubili* [2-12]. *Jesus parvulos bene-
 dicit* [13-16]. *Dives quamvis a Jesu
 dilectus abit tristis* [17-22]. *Periculo di-
 vitiarum premium paupertatis opponi-
 tur* [23-31].
- 10 Et inde exsurgens venit in fines Judææ
 ultra Jordanem; et conveniunt iterum tur-

bæ ad eum, et sicut consueverat, iterum
 docebat illos.

Et accedentes pharisæi interrogabant 2
 eum : Si licet viro uxorem dimittere, ten-
 tantes eum. At ille respondens dixit eis : 3
 Quid vobis præcepit Moyses? Quid dixerunt : 4
 Moyses permisit libellum repudii scribere,
 et dimittere. Quibus respondens Jesus, ait : 5
 Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis
 præceptum istud : Ab initio autem creatu- 6
 ræ, masculum et feminam fecit eos Deus.

32-36) Matth. 18, 1-5; Luc. 9, 46-48. —
 32) Matth. 17, 23. — 33) cf. Luc. 22, 24. —
 34) Matth. 20, 26-27; Marc. 10, 43-44. —
 35) *Quem... complexus*, Marc. 10, 16. — 36) Matth.
 10, 40-42; Marc. 16, 17; Luc. 10, 17; Joan.
 13, 20; Act. 5, 16; 8, 16; 19, 13.
 37-40) Luc. 9, 49-50. — 37) cf. Num. 11, 27-28.
 — 38) I Cor. 12, 3. — 39) cf. Matth. 12, 30;
 Luc. 11, 23. — 40) Matth. 10, 42; cf. I Petr. 4, 14.
 41-49) Matth. 18, 6-10; cf. Luc. 17, 1-2. —
 42) Matth. 5, 22, 29. *In ignem inextinguibilem*,

infra 47; Matth. 3, 12; 25, 41. — 43) Is. 66, 24;
 Eccli. 7, 19; Matth. 18, 8. — 48) Lev. 2, 13. —
 49) Matth. 5, 13; Luc. 14, 34. *Habete in vobis
 sal*, Ezech. 43, 24; Col. 4, 6. *Pacem habete*,
 Rom. 12, 18; II Cor. 13, 11; I Tim. 5, 13.
 10. — 1-12) Matth. 19, 1-12. — 1-2) Marc. 10, 1;
 Luc. 17, 11. *Sicut consueverat*, Marc. 1, 21-22;
 2, 13; 4, 2. — 2) Matth. 5, 31; *Tentantes*, Joan.
 8, 6. — 4) Deut. 24, 1-4. — 5) Deut. 9, 27; cf.
 Marc. 3, 5; 6, 52; Hebr. 3, 8. — 6) *Ab initio
 creaturæ*, Marc. 13, 19; II Petr. 3, 4; Gen.

7 Propter hoc relinquet homo patrem suum
et matrem, et adhaerebit ad uxorem suam,
8 et erunt duo in carne una. Itaque jam non
9 sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus
10 conjunxit, homo non separet. Et in domo
11 iterum discipuli ejus de eodem interrogave-
runt eum. Et ait illis: Quicumque dimise-
rit uxorem suam, et aliam duxerit, adulte-
rium committit super eam. Et si uxor dimi-
serit virum suum, et alii nupserit, moechatur.

13 Et offerebant illi parvulos ut tangeret
illos. Discipuli autem comminabantur of-
ferentibus. Quos cum videret Jesus, in-
digne tulit, et ait illis: Sinite parvulos
venire ad me, et ne prohibueritis eos: ta-
15 lium enim est regnum Dei. Amen dico
vobis, quisquis non receperit regnum Dei
16 velut parvulus, non intrabit in illud. Et
complexans eos, et imponens manus super
illos, benedicebat eos.

17 Et cum egressus esset in viam, pro-
currens quidam genu flexo ante eum, ro-
gabatur eum: Magister bone, quid faciam,
18 ut vitam æternam percipiam? Jesus au-
tem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo
19 bonus, nisi unus Deus. Præcepta nosti:
Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne fal-
sum testimonium dixeris, Ne fraudem fece-
20 ris, Honora patrem tuum et matrem. At
ille respondens, ait illi: Magister, hæc
21 omnia observavi a juventute mea. Jesus
autem intuitus eum, dilexit eum, et dixit ei:
Unum tibi deest: vade, quaecumque habes
vende et da pauperibus, et habebis thesau-
rum in cælo; et veni, sequere me. Qui
22 contristatus in verbo, abiit moerens: erat
enim habens multas possessiones.

23 Et circumpiciens Jesus, ait discipulis
suis: Quam difficile qui pecunias habent,
24 in regnum Dei introibunt! Discipuli au-
tem obstupescabant in verbis ejus. At Jesus
rursus respondens ait illis: Filioli, quam

difficile est, confidentes in pecuniis, in re-
gnum Dei introire! Facilius est came-
lum per foramen acus transire, quam divi-
tem intrare in regnum Dei. Qui magis
admirabantur, dicentes ad semetipsos:
Et quis potest salvus fieri? Et intuens
27 illos Jesus, ait: Apud homines impossibile
est, sed non apud Deum: omnia enim pos-
sibilia sunt apud Deum. Et cœpit ei
28 Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia,
et secuti sumus te. Respondens Jesus,
29 ait: Amen dico vobis, nemo est, qui reli-
querit domum, aut fratres, aut sorores,
aut patrem, aut matrem, aut filios, aut
agros, propter me et propter evangelium,
qui non accipiat centies tantum, nunc in 30
tempore hoc: domos, et fratres, et sorores,
et matres, et filios, et agros cum persecu-
tionibus, et in sæculo futuro vitam æter-
nam. Multi autem erunt primi novissimi, 31
et novissimi primi.

2. CAP. X, 32-45. — *Jesus Jerusalem ascen-
dens suam mortem et resurrectionem
tertio prænuntiat [X, 32-34] et filiis
Zebedæi primos locos ambientibus cali-
cem promittit [35-45].*

Erant autem in via ascendentes Jero- 32
solymam; et præcedebat illos Jesus, et
stupebant, et sequentes timebant. Et as-
sumens iterum duodecim, cœpit illis dicere
quæ essent ei eventura. Quia ecce ascen- 33
dimus Jerosolymam, et Filii hominis
tradetur principibus sacerdotum, et scri-
bis et senioribus, et damnabunt eum mor-
te, et tradent eum gentibus; et illudent 34
ei, et conspuent eum, et flagellabunt eum,
et interficient eum; et tertia die resurget.

Et accedunt ad eum Jacobus et Joan- 35
nes filii Zebedæi, dicentes: Magister, vo-
lumus ut quicumque petierimus, facias
nobis. At ille dixit eis: Quid vultis ut 36
faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis, 37

1, 27; 5, 7. — 7) Gen. 2, 24; Matth. 19, 5; I Cor.
7, 10; Ephes. 5, 31. — 8) I Cor. 6, 16. —
11) Matth. 5, 32; Luc. 16, 18. — 12) I Cor. 7,
10, 11.

13-16) Matth. 19, 13-15; Luc. 18, 15-17. —
14) Matth. 18, 3; Marc. 9, 38. — 15) Joan. 3,
3, 5. — 16) Luc. 8, 13; Jac. 1, 21; Marc. 9, 35.
Imponens manus, Act. 13, 3; I Tim. 4, 14.

17-31) Matth. 19, 16-30; Luc. 18, 18-30. —
18) Matth. 23, 9; Marc. 12, 29. — 19) Exod.
13, 16; 20, 21; Deut. 5, 16; Matth. 15, 4; Rom.
13, 9. — 20) cf. Luc. 1, 6. — 21) Intuitus eum,
infra 27; Luc. 22, 61; Joan. 1, 42. — Dilexit, cf.
Joan. 11, 3, 5; 13, 23. Vende et da pauperibus,
Luc. 12, 33; cf. Act. 2, 45; 4, 34-35; I Tim.
6, 18-19. Thesaurum in cælo, Matth. 6, 20;
I Tim. 6, 18-19. — 23) Matth. 12, 26; 13, 22; cf.
I Cor. 1, 26; I Tim. 6, 9-10. — 24) Matth. 7, 14;
Luc. 13, 34. — 25) cf. Job 31, 24-28; Ps. 48,
7-10; 51, 9; Prov. 11, 28; I Tim. 6, 17. Camelum,

Matth. 23, 24. — 27) Matth. 19, 26; Marc. 14, 16.
— 28) Matth. 4, 20-22; Marc. 1, 18, 20. —
29) Luc. 14, 26. — 30) Propter me, Marc. 8, 35.
Tempore hoc, Matth. 6, 33. Cum persecutionibus,
II Cor. 12, 10; II Thess. 1, 4; II Tim. 3, 12; cf.
Joan. 15, 20; Act. 14, 21. — 31) Matth. 19, 30;
Luc. 13, 30; cf. Matth. 21, 31-32.

32-34) Matth. 20, 17-19; Luc. 18, 31-34. —
32) Matth. 20, 17-19; Luc. 19, 28; cf. Luc. 9, 51;
18, 31-33; Joan. 11, 16. — 33) Matth. 16, 21.
Damnabunt, Matth. 26, 66; Joan. 19, 7. Tra-
dent gentibus, Matth. 27, 2; Luc. 24, 7; Joan.
18, 28-30; Act. 2, 23; 3, 13. — 34) Matth. 26,
2, 67; 27, 31. Conspuent, Marc. 14, 65; 15, 19.
Flagellabunt ... resurget, Matth. 16, 21; 20, 19;
27, 63; Luc. 18, 32; cf. Marc. 8, 31.

35-45) Matth. 20, 20-28; cf. Luc. 19, 11. —
35) Filii Zebedæi, Matth. 4, 21; 10, 3; 27, 56;
Marc. 15, 40. Quodcumque petierimus, Matth.
18, 19. — 37) Sedeamus, Matth. 19, 28. — 38) Ne-

ut unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.
 38 Jesus autem ait eis : Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibo? aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerunt ei : Possumus.
 39 Jesus autem ait eis : Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis, et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini; sedere autem ad dextram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Et audientes decem, coeperunt indignari de Jacobo et Joanne.
 40 Jesus autem vocans eos, ait illis : Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis, et principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis, sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister, et quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.
 41 Nam et Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis.

3. CAP. X, 46-52 : *Jesus de Jericho proficiscens Bartimæum sanat.*

Et veniunt Jericho, et proficiscente eo 46 de Jericho, et discipulis ejus, et plurima multitudo, filius Timæi, Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans. Qui 47 cum audisset quia Jesus Nazarenus est, coepit clamare, et dicere : Jesu, fili David, miserere mei. Et comminabantur ei 48 multi ut taceret. At ille multo magis clamabat : Fili David, miserere mei. Et 49 stans Jesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei : Animæquior esto; surge, vocat te. Qui projecto vesti- 50 mento suo exsiliens venit ad eum. Et 51 respondens Jesus, dixit illi : Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei : Rabboni, ut videam. Jesus autem ait illi : Vade, 52 fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit et sequebatur eum in via.

II. — IN JERUSALEM.

[XI, 1 — XIII, 37.]

1. CAP. XI, 1-26. — *Jesus solemniter urbem ingreditur* [XI, 1-11], *fico imprecatur* [12-14], *vendentes et ementes e templo ejicit* [15-18] *et de fidei potestate disserit* [19-26].
 11 Et cum appropinquarent Jerosolymæ et Bethaniæ ad montem Olivarum, mittit 2 duos ex discipulis suis, et ait illis : Ite in castellum, quod contra vos est, et statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit; solvite illum, et adducite. Et si quis vobis dixerit : Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est, et continuo illum dimittet huc. Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in 5 bivio, et solvunt eum. Et quidam de illic stantibus dicebant illis : Quid facitis sol-

ventes pullum? Qui dixerunt eis sicut 6 præceperat illis Jesus, et dimiserunt eis. Et duxerunt pullum ad Jesum, et imposuerunt illi vestimenta sua, et sedit super eum. Multi autem vestimenta sua straverunt in via; alii autem frondes cædebant de arboribus, et sternerant in via. Et qui 9 præbant, et qui sequebantur, clamabant, dicentes : Hosanna! Benedictus qui venit 10 in nomine Domini : benedictum quod venit regnum patris nostri David : Hosanna in excelsis. Et introivit Jerosolymam in templum; et circumspexit omnibus, cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

Et alia die cum exirent a Bethania, 12 esuriit. Cumque vidisset a longe ficum 13 habentem folia, venit si quid forte inve-

scitis, Luc. 9, 33; 23, 34; Jac. 4, 3. *Bibere calicem*, Is. 51, 17, 22; Jer. 25, 15; 49, 12; Ezech. 23, 31; Matth. 26, 30-42; Joan. 18, 11. *Baptismo*, Luc. 12, 50; cf. Rom. 6, 3. — 40) Matth. 19, 11; 25, 34. — 42) Luc. 22, 25; I Petr. 5, 3. — 43) cf. Matth. 23, 11; Marc. 9, 34; Luc. 9, 48; 22, 26. — 44) Matth. 20, 27; Marc. 9, 35; Luc. 22, 26; II Cor. 4, 5. — 45) Matth. 20, 28; Joan. 13, 4-5, 13-15; Phil. 2, 7; II Cor. 8, 9. *Redemptionem*, Is. 53, 10; Matth. 20, 28; Luc. 22, 19; Joan. 10, 15; Rom. 4, 25; Gal. 1, 4; 2, 20; I Tim. 2, 6; Tit. 2, 14; I Petr. 1, 18-19. *Pro multis*, Matth. 26, 28; Is. 53, 11; Rom. 5, 15; Hebr. 2, 9-10; Apoc. 5, 9.

46-52) Matth. 20, 23-34; Luc. 18, 35-43. — 45) cf. Luc. 18, 35; 19, 1. — 47) *Nazarenus*, Matth. 2, 23; Marc. 1, 24; 14, 67; Luc. 4, 34;

18, 37; Joan. 18, 5; Act. 2, 22; cf. Matth. 15, 22; 21, 9. — 51) *Rabboni*, Joan. 20, 16. — 52) Marc. 5, 23; 28, 6, 56; Luc. 8, 3; Joan. 11, 12; Act. 4, 9; 14, 8.

11. — 1-11) Matth. 21, 1-9; Luc. 19, 29-38. — 1) *Bethania*, Matth. 21, 17; Luc. 24, 50; Joan. 11, 58. *Ad montem olivarum*, II Reg. 15, 16, 30; III Reg. 11, 7; IV Reg. 23, 14; II Esdr. 8, 15; Luc. 19, 29; 21, 37; Joan. 8, 1. — 2) *Super quem nemo adhuc sedit*, cf. Luc. 23, 53; Joan. 19, 41. — 8) IV Reg. 9, 13. — 9-10) Ps. 117, 26; Matth. 23, 39; Luc. 19, 38. — 10) *Hosanna in excelsis*, Matth. 21, 9; cf. Luc. 2, 14; Ps. 148, 1. — 11) Matth. 21, 10, 17.

12-14) Matth. 21, 18-19. — 12) *Esuriit*, Matth. 21, 18; cf. Joan. 4, 6, 7. — 13) Luc. 3, 9; 13, 6-9;

niret in ea; et cum venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum. Et respondens dixit ei: Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15 Et veniunt Jerosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit ejicere vendentes et ementes in templo; et mensas nummulariorum, et cathedras vendentium columbas evertit. Et non sinebat, ut quisquam transferret vas per templum; et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem 18 fecistis eam speluncam latronum. Quo audito principes sacerdotum et scribe quærebant quomodo eum perderent; timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus.

19 Et cum vespera facta esset, egrediebatur de civitate. Et cum mane transirent, viderunt ficum aridam factam a radicibus. 21 Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, 22 ecce ficus, cui maledixisti, aruit. Et respondens Jesus, ait illis: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, et mittere in mare, et non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quaecumque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis. Et cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversus aliquem, ut et Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. 26 Quod si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in cælis est dimittet vobis peccata vestra.

2. CAP. XI, 27 — XII, 44. — *Jesus de sua potestate in templo interrogatur* [XII, 27-33], *parabolam de vinitoribus perfidis proponit* [XII, 1-12], *de tributo solvendo cum Phariseis* [13-17] *et de resurrectione cum Sadducæis disputat* [18-27],

de primo legis mandato [28-34] *et de Christo filio David disserit* [35-37], *contra scribas loquitur* [38-40] *et viduæ pauperis munus laudat* [41-44].

Et veniunt rursus Jerosolymam. Et 27 cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, et scribæ, et seniores, et dicunt ei: In qua potestate 28 hæc facis? et quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias? Jesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos et ego unum verbum, et respondete mihi; et dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Joannis, de cælo erat, 30 an ex hominibus? Respondete mihi. At illi cogitabant secum dicentes: Si dixerimus: De cælo, dicit: Quare ergo non credidistis ei? Si dixerimus: ex hominibus, 32 timemus populum. Omnes enim habebant Joannem quia vere propheta esset. Et respondentes dicunt Jesu: Nescimus. 33 Et respondens Jesus, ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

Et cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, et circumdedit seppem, et fodit lacum, et ædificavit turrin, et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum ceciderunt, et dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium servum; et illum in capite vulneraverunt, et contumeliis affecerunt. Et rursum alium misit, et illum occiderunt; et plures alios, quosdam cædentes, alios vero occidentes. Adhuc ergo unum habens filium carissimum, et illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia verebuntur filium meum. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres; venite, occidamus eum, et nostra erit hereditas. Et apprehendentes eum, occiderunt, et ejecerunt extra vineam. Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, et perdet colonos, et dabit vineam aliis. Nec scripturam hanc legistis: Lapidem quem

Marc. 13, 28. — 14) cf. infra 20.

15-18) Matth. 21, 12-16; Luc. 19, 45-47; cf. Joan. 2, 14-16. — 15) Nummulariorum, cf. Exod. 30, 13. Vendentium columbas, cf. Lev. 1, 14; 5, 7; 11, 12; Luc. 2, 24. — 17) Is. 56, 7; Jer. 7, 11. — 18) Matth. 21, 46; Luc. 19, 40, 48; Joan. 7, 25; 30, 34.

19) Matth. 21, 17; Luc. 21, 37; cf. Marc. supra 11.

20-26) Matth. 21, 20-22. — 20) supra 14. — 21) cf. Joan. 1, 38. — 22) Joan. 14, 1; Eph. 3, 12; Phil. 3, 9. — 23) Matth. 17, 19; Luc. 17, 6; Jac. 1, 6. — 24) Is. 65, 14; Matth. 6, 8; 7, 7; 21, 22; 1 Joan. 3, 22. — 25) Matth. 6, 14; 7, 11; 18, 35; Luc. 11, 9.

27-33) Matth. 21, 23-27; Luc. 20, 1-8. — 28) Matth. 21, 23; Luc. 20, 2; cf. Joan. 2, 18. — 30) Matth. 21, 25; cf. Matth. 13, 54; Joan. 1, 25. De cælo, Luc. 15, 18, 21. — 31) Matth. 21, 26; Luc. 7, 30. — 32) Matth. 14, 5; 21, 46. Quia propheta, Matth. 11, 9; Luc. 1, 76; Joan. 5, 35.

12. — 1-12) Matth. 21, 33-40; Luc. 20, 9-19. — 1) Ps. 79, 9; Is. 5, 1-7; Jer. 2, 21. Locavit, Cant. 8, 11-12. Peregre profectus, Matth. 25, 14-15; Marc. 13, 34. — 3-5) Matth. 5, 12; 21, 35-37; 22, 6; 23, 34-37; Act. 7, 59; 14, 18. — 6) Marc. 9, 6; Matth. 26, 3; 27, 1; Joan. 11, 53. — 7) Hebr. 1, 2; Joan. 1, 11; Rom. 8, 17. — 8) Extra vineam, Matth. 27, 32; Hebr. 13, 12. — 9) Matth. 24, 50; 25, 19. — 10) Ps. 117, 22;

reprobaverunt ædificantes, hic factus est
 11 in caput anguli; a Domino factum est
 istud, et est mirabile in oculis nostris?
 12 Et quærebant eum tenere, et timuerunt
 turbam: cognoverunt enim quoniam ad
 eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo
 abierunt.

13 Et mittunt ad eum quosdam ex phari-
 sæis, et herodianis, ut eum caperent in
 14 verbo. Qui venientes dicunt ei: Magi-
 ster, scimus quia verax es, et non curas
 quemquam; nec enim vides in faciem
 hominum, sed in veritate viam Dei doces.
 Licet dari tributum Cæsari, an non dabi-
 15 mus? Qui sciens versutiam illorum, ait
 illis: Quid me tentatis? afferte mihi de-
 16 narium ut videam. At illi attulerunt ei.
 Et ait illis: Cujus est imago hæc et in-
 17 scriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Respon-
 dens autem Jesus dixit illis: Reddite igitur
 quæ sunt Cæsaris, Cæsari; et quæ
 sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

18 Et venerunt ad eum sadducæi, qui di-
 cunt resurrectionem non esse, et interro-
 19 gabant eum, dicentes: Magister, Moyses
 nobis scripsit, ut si cujus frater mortuus
 fuerit, et dimiserit uxorem, et filios non
 reliquerit, accipiat frater ejus uxorem
 ipsius, et resuscitet semen fratri suo.
 20 Septem ergo fratres erant; et primus accepit
 uxorem, et mortuus est non relicto
 21 semine. Et secundus accepit eam, et
 mortuus est; et nec iste reliquit semen.
 22 Et tertius similiter. Et acceperunt eam
 similiter septem, et non reliquerunt semen.
 Novissima omnium defuncta est et mulier.
 23 In resurrectione ergo cum resurrexerint,
 cujus de his erit uxor? septem enim ha-
 24 buerunt eam uxorem. Et respondens Je-
 sus, ait illis: Nonne ideo erratis, non
 scientes Scripturas, neque virtutem Dei?
 25 Cum enim a mortuis resurrexerint, neque
 nubent, neque nubentur, sed sunt sicut

angeli in cælis. De mortuis autem quod 26
 resurgant, non legistis in libro Moysi,
 super Rubum, quomodo dixerit illi Deus,
 inquam: Ego sum Deus Abraham, et
 Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus 27
 mortuorum, sed vivorum. Vos ergo mul-
 tum erratis.

Et accessit unus de scribis qui audie- 28
 rat illos conquirentes, et videns quoniam
 bene illis responderit, interrogavit eum
 quod esset primum omnium mandatum.
 Jesus autem respondit ei: Quia primum 29
 omnium mandatum est: Audi Israel, Do-
 minus Deus tuus, Deus unus est; et 30
 diliges Dominum tuum ex toto corde tuo,
 et ex tota anima tua, et ex tota mente tua,
 et ex tota virtute tua. Hoc est primum
 mandatum. Secundum autem simile est 31
 illi: Diliges proximum tuum tamquam te-
 ipsum. Majus horum aliud mandatum non
 est. Et ait illi scriba: Bene, magister, 32
 in veritate dixisti, quia unus est Deus, et
 non est alius præter eum. Et ut diliga- 33
 rat ex toto corde, et ex toto intellectu, et
 ex tota anima, et ex tota fortitudine; et
 diligere proximum tamquam seipsum, ma-
 jus est omnibus holocaustomatibus, et sacri-
 ficiis. Jesus autem videns quod sapien- 34
 ter respondisset, dixit illi: Non es longe a
 regno Dei. Et nemo jam audebat eum in-
 terrogare.

Et respondens Jesus dicebat, docens 35
 in templo: Quomodo dicunt scribæ Chris-
 tum filium esse David? Ipse enim Da- 36
 vid dicit in Spiritu Sancto: Dixit Domi-
 nus Domino meo: Sede a dextris meis,
 donec ponam inimicos tuos scabellum pe-
 37 tuorum. Ipse ergo David dicit eum
 Dominum, et unde est filius ejus? Et mul-
 ta turba eum libenter audivit.

Et dicebat eis in doctrina sua: Cavete 38
 a scribis, qui volunt in stolis ambulare,

Act. 4, 11; Rom. 9, 33; 1 Petr. 2, 7; cf. Is. 28, 16. — 12) Matth. 14, 15; 26, 34; Marc. 11, 18.

13-17) Matth. 22, 15, 22; Luc. 20, 20-26. —
 13) Matth. 22, 16; Marc. 3, 6; 8, 15. *Ut caperent*
verbo, Luc. 11, 54; 20, 20; cf. Eccli. 12, 15;
 27, 26. — 14) Act. 10, 34. *Viam Dei*, Act. 18,
 25-26. — 15) *Tentatis*, Joan. 8, 6. *Denarium*,
 Matth. 18, 28; 20, 2. — 17) Matth. 20, 8; 21, 41;
 Luc. 7, 42; Rom. 13, 7. *Et mirati sunt*, Matth.
 7, 28; Joan. 8, 9.

18-27) Matth. 22, 23-33; Luc. 20, 27-40. —
 18) *Sadducæi*, Matth. 3, 7; 16, 1, 6, 12; 22, 23,
 34; Act. 4, 12; 5, 17; 23, 7-8. — 19) Deut. 25, 5;
 cf. Gen. 38, 8; Ruth 1, 11-13. — 24) Joan. 20, 9;
 1 Cor. 6, 14. — 25) Exod. 3, 1-4, 17; Act. 7, 32.

28-34) Matth. 22, 34-40; cf. Luc. 20, 25-28. —
 29) Deut. 6, 4-5. *Unus est*, Rom. 3, 30;
 1 Cor. 8, 4-6; 1 Tim. 1, 17; Jac. 2, 19; 4, 12;

Judæ 25; cf. Matth. 19, 17; Joan. 5, 44; 17, 3. —
 31) Lev. 19, 18; Matth. 22, 39; Rom. 13, 9;
 Gal. 5, 14; Jac. 2, 8; 1 Joan. 4, 21; cf. Matth.
 19, 19. *Majus horum non est*, Joan. 15, 12; cf.
 Matth. 23, 23. — 32) *Non est alius*, Deut. 4, 35;
 6, 4. — 33) *Intellectu*, Deut. 4, 6; Col. 1, 9; 2,
 2. *Diligere proximum*, etc., 1 Reg. 15, 22; Os. 6, 6;
 Mich. 6, 6-8; Matth. 9, 13; 12, 7; Hebr. 10, 6-8.
 — 34) Act. 26, 27-29.

35-37) Matth. 22, 41-46; Luc. 20, 41-44. —
 35) *Docens in templo*, Matth. 26, 55. *Christum*
filium David, Matth. 1, 1, 16; 9, 27; Joan.
 7, 42. — 36) *Dicit in spiritu*, II Reg. 23, 2;
 Luc. 10, 21; 1 Cor. 12, 3; Apoc. 1, 10. *Dixit*
Dominus, etc., Ps. 109, 1, 2; Matth. 26, 64; Act.
 2, 34; Hebr. 1, 13. — 37) cf. Rom. 1, 4. *Li-*
benter audivit, Marc. 6, 20; Luc. 19, 48.

38-40) Matth. 23, 1-36; Luc. 20, 45-47. —
 38) Matth. 10, 17; 16, 6, 11; Marc. 8, 15; Luc.

39 et salutari in foro, et in primis cathedris
sedere in synagogis, et primos discubitus
40 in coenis; qui devorant domos viduarum
sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient
prolixius iudicium.

41 Et sedens Jesus contra gazophylaci-
um, aspicebat quomodo turba jactaret
æes in gazophylacium, et multi divites ja-
42 ctabant multa. Cum venisset autem vi-
dua una pauper, misit duo minuta, quod
43 est quadrans. Et convocans discipulos
suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam
vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui
44 miserunt in gazophylacium. Omnes enim
ex eo, quod abundabat illis, miserunt;
hæc vero de penuria sua omnia quæ ha-
buit misit totum victum suum.

3. CAP. XIII, 1-37: *Prophetia de civi-
tatis excidio et Filii hominis adventu.*
— *Occasio* [XIII, 1-4]. *Indicantur signa*
eversionis urbis [5-20]. *De pseudopro-*
phetis [21-23]. *Describitur Filius homi-*
nis adventus [24-27]. *De tempore ruinæ*
civitatis [28-31]. *De die et hora suprema*
[32]. *Præcipitur vigilantia* [33-37].

13 Et cum egrederetur de templo, ait illi
unus ex discipulis suis: Magister, aspice
2 quales lapides, et quales structuræ!
Et respondens Jesus, ait illi: Vides has om-
nes magnas ædificationes? Non relinque-
tur lapis super lapidem, qui non destrua-
3 tur. Et cum sederet in monte Olivarum
contra templum, interrogabant eum sepa-
ratim Petrus, et Jacobus, et Joannes, et
4 Andreas: Dic nobis, quando ista fient?
et quod signum erit, quando hæc omnia
incipient consummari?

5 Et respondens Jesus cœpit dicere illis:
6 Videte ne quis vos seducat; multi enim
venient in nomine meo dicentes, quia ego
sum; et multos seducent. Cum audieritis
7 autem bella, et opiniones bellorum, ne
timueritis; oportet enim hæc fieri, sed
8 nondum finis. Exsurget enim gens con-

tra gentem, et regnum super regnum, et
erunt terræmotus per loca, et fames. Ini-
tium dolorum hæc. Videte autem vosmet- 9
ipsos. Tradent enim vos in conciliis, et in
synagogis vapulabitis, et ante præsidet et
reges stabitis propter me, in testimonium 10
illis. Et in omnes gentes primum opor-
tet prædicari evangelium. Et cum du- 11
xerint vos tradentes, nolite præcogitare
quid loquamini; sed quod datum vobis
fuerit in illa hora, id loquimini: non enim
vos estis loquentes, sed Spiritus Sanctus.
Tradet autem frater fratrem in mortem, 12
et pater filium; et consurgent filii in pa-
rentes, et morte afficient eos. Et eritis 13
odio omnibus propter nomen meum. Qui
autem sustinuerit in finem, hic salvus
erit. Cum autem videritis abominatio- 14
nem desolationis stantem ubi non debet,
(qui legit, intelligat) tunc qui in Judæa
sunt, fugiant in montes; et qui super 15
tectum, ne descendat in domum, nec in-
troeat ut tollat quid de domo sua; et 16
qui in agro erit, non revertatur retro tollere
vestimentum suum. Væ autem prægnan- 17
tibus et nutrientibus in illis diebus! Ora-
te vero ut hieme non fiant. Erunt enim 18
dies illi tribulationes tales, quales non
fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit
Deus usque nunc, neque fient. Et nisi 20
breviasset Dominus dies, non fuisset salva
omnis caro: sed propter electos quos ele-
git, brevavit dies.

Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce 21
hic est Christus, ecce illic, ne credideritis.
Exsurgent enim pseudochristi et pseudo- 22
prophetæ, et dabunt signa et portenta ad
seducendos, si fieri potest, etiam electos.
Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia. 23
Sed in illis diebus post tribulationem
illam sol contenebrabitur, et luna non da- 25
bit splendorem suum, et stellæ cæli erunt
decidentes, et virtutes, quæ in cælis sunt,
movebuntur. Et tunc videbunt Filium 26
hominis venientem in nubibus cum virtute
multa et gloria. Et tunc mittet angelos 27
suos, et congregabit electos suos a quatuor

12, 15; 20, 46. — 39) Matth. 23, 6; Luc. 11, 43;
14, 7-8. — 40) Matth. 6, 5-7; 23, 14; Jac. 3, 1.
41-44) Luc. 21, 1-4. — 41) *Gazophylacium*,
Luc. 21, 1; Joan. 8, 20; cf. Matth. 27, 6. *Æs*,
Matth. 10, 8; Marc. 6, 8. — 42) Luc. 12, 59. —
44) cf. Luc. 8, 43.

13. — 1-36) Matth. 24, 1-32; Luc. 21, 35. —
2) Luc. 19, 44. — 4) Act. 1, 6-7. — 5) Marc. 9,
23-33; Jer. 29, 8; Ephes. 5, 6; II Thess. 2, 3;
I Joan. 2, 7. — 6) Jer. 14, 14; I Joan. 2, 18. —
7) Dan. 2, 28; Is. 19, 2. — 8) *Fames*, Act. 11, 28.
— 9) Matth. 10, 17; 21, 22; 23, 34; Joan. 16, 2;
Act. 17, 6; 18, 12, 24; 25, 7. — 10) Matth.
28, 19; Rom. 10, 18; Col. 1, 6, 23. — 11) Matth.
6, 25; Act. 4, 8; 6, 10; 13, 9; I Cor. 15, 10;
II Cor. 13, 3. — 12) Matth. 10, 35, 36. — 13) Joan.

15, 18-21; cf. Luc. 6, 22. *Qui sustinuerit in finem*,
Matth. 24, 13; cf. Dan. 12, 12-13; Hebr. 3, 6;
Jac. 5, 11; Apoc. 2, 10. — 14) Dan. 9, 27; 11, 31;
12, 11; cf. I Mach. 1, 57. — 15) Matth. 10, 27;
Luc. 5, 19; 17, 31. — 17) Luc. 23, 39. — 19) Dan.
12, 1; Joël 2, 2. — 20) *Electos*, infra 22, 27;
Matth. 22, 14; Luc. 18, 7; cf. Is. 65, 8, 9. —
21) Matth. 24, 23; Luc. 17, 23. — 22) Matth.
7, 15; I Joan. 2, 18. *Signa et portenta*, Deut.
13, 1-3; II Thess. 2, 1-11; Apoc. 13, 13-14;
24, 25. — 23) Joan. 13, 19; 14, 29; II Petr. 3, 17.
— 24) Is. 13, 10; 24, 23; 34, 4; Ezech. 32, 7;
Joël 2, 10, 30; 3, 19; Act. 2, 20. *Stellæ deciden-*
tes, Apoc. 6, 13; cf. Is. 14, 12; 34, 4. — 26) Dan.
7, 13; Matth. 26, 64; Marc. 8, 39; cf. Matth.
25, 31. — 27) Matth. 13, 41. *Congregabit electos*,

ventis, a summo terræ usque ad summum cæli.

- 28 A ficu autem discite parabolam. Cum
jam ramus ejus tener fuerit, et nata fue-
rint folia, cognoscitis quia in proximo sit
29 æstas; sic et vos cum videritis hæc fie-
ri, scitote quod in proximo sit in ostiis.
30 Amen dico vobis, quoniam non transibit
generatio hæc, donec omnia ista fiant.
31 Cælum et terra transibunt, verba autem
mea non transibunt.

32 De die autem illo vel hora nemo scit,

neque angeli in cælo, neque Filius, nisi
Pater.

Videte, vigilate, et orate; nescitis enim
quando tempus sit. Sicut homo qui per-
egre profectus reliquit domum suam, et
dedit servis suis potestatem cujusque ope-
ris, et janitori præcepit ut vigilet. Vigi-
late ergo (nescitis enim quando dominus
domus veniat; sero, an media nocte, an
galli cantu, an mane), ne, cum venerit
repente, inveniat vos dormientes. Quod
autem vobis dico, omnibus dico : Vigilate.

PARS QUARTA

[XIV, 1 — XVI, 20.]

PASSIO, MORS ET RESURRECTIO CHRISTI.

I. — PASSIO CHRISTI.

[XIV, 1 — XV, 47.]

1. CAP. XIV, 1-11. — *Synedrīstæ de Jesu
occidendo consulunt* [XIV, 1, 2]. *Jesus
in Bethania ungitur* [3-9]. *Proditio
Judæ hostes Jesu adjuvat* [10, 11].

14 Erant autem pascha et azyma post
biduum; et quærebant summi sacerdotes
et scribæ quomodo eum dolo tenerent, et
2 occiderent. Dicebant autem : Non in die
festo, ne forte tumultus fieret in populo.

3 Et cum esset Bethaniæ in domo Simo-
nis leprosi, et recumberet, venit mulier
habens alabastrum unguenti nardi spicati
pretiosi, et fracto alabastro, effudit super
4 caput ejus. Erant autem quidam indigne
querentes intra semetipsos, et dicentes : Ut
5 quid perditio ista unguenti facta est? Po-
terat enim unguentum istud venumdari

plus quam trecentis denariis, et dari pau-
peribus. Et fremebant in eam. Jesus au-
tem dixit : Sinite eam, quid illi molesti
estis? Bonum opus operata est in me.
Semper enim pauperes habetis vobiscum; 7
et cum volueritis, potestis illis benefacere :
me autem non semper habetis. Quod ha-
buit hæc, fecit : prævenit ungere corpus
meum in sepulturam. Amen dico vobis, 8
ubicumque prædicatum fuerit evangelium
istud in universo mundo, et quod fecit
hæc narrabitur in memoriam ejus.

Et Judas Iscariotes unus de duodecim
abiit ad summos sacerdotes, ut proderet
eum illis. Qui audientes gavisi sunt, 11
et promiserunt ei pecuniam se daturus. Et
quærebat quomodo illum opportune tra-
deret.

etc., Is. 27, 13; Dan. 7, 2; Zach. 2, 6. — 28) Matth.
24, 32; Luc. 21, 29. — 29) Jac. 5, 9; Apoc. 3, 20.
— 30) Matth. 10, 23; 16, 28; 23, 36. — 31) Ps.
101, 27; Is. 51, 6; II Petr. 3, 10. *Verba mea non
transibunt*, Ps. 118, 89; Is. 40, 8; I Petr. 1,
23, 25. — 32) Matth. 25, 13; I Thess. 5, 1-2.
Neque Filius, cf. Phil. 2, 6-7. *Nisi Pater*, Zach.
14, 7; Act. 1, 7.

33-37) Matth. 24, 37, 51; Luc. 21, 36. —
33) Matth. 24, 42; Marc. 14, 38; Ephes. 6, 18.
— 34) Marc. 12, 1; Matth. 25, 14-15; Luc. 12, 36.
— 35) *Sero*, Luc. 12, 38. *Media nocte*, Matth.
25, 6. *Galli cantu*, Marc. 14, 30, 68, 72. *Mane*,
Marc. 6, 48. — 36) I Thess. 5, 1-6; Marc. 14, 40.
— 37) Luc. 12, 40.

14. — 1-2) Matth. 26, 1-5; Luc. 22, 1-2. —
1) *Pascha*, Exod. 12, 13, 23, 27; Lev. 23, 6;
Deut. 16, 1-8. *Azyma*, Exod. 12, 6, 17-19; 13, 3,
etc. *Quærebant quomodo tenerent*, Joan. 11, 53;
cf. Matth. 21, 46. — 2) Matth. 27, 24; Luc. 22, 6.
3-9) Matth. 26, 6-13; Luc. 22, 1-2; Joan. 12,
1-11. — 3) *Bethania*, Matth. 21, 17; Joan. 11, 18.
— 4) *Dari pauperibus*, Marc. 10, 21; Joan.
13, 29. — 5) *Semper pauperes*, Deut. 15, 11. *Me
autem non semper*, Matth. 9, 15; Joan. 7, 33. —
6) *Ad sepulturam*, Joan. 19, 40. — 7) Marc. 13,
10; Matth. 24, 14.
10-11) Matth. 26, 14-16; Luc. 22, 3-6. —
10) Marc. 3, 19; Matth. 20, 4; 27, 3; Act. 1, 10;
cf. Joan. 6, 71; 12, 4. — 11) cf. Matth. 20, 19.

2. CAP. XIV, 12-31. — *Cæna paschalis paratur* [XIV, 12-16]. *Manducantibus discipulis proditorem indicat Jesus* [17-21] *et Eucharistiam instituit* [22-25]. *Hymno dicto lapsus Petri prænuntiatur* [26-31].

12 Et primo die azymorum quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli : Quo vis eamus, et paremus tibi ut manduces
13 pascha? Et mittit duos ex discipulis suis, et dicit eis : Ite in civitatem, et occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum; et quocumque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit : Ubi est refectio mea, ubi pascha cum discipulis meis manducet? Et ipse vobis demonstrabit coenaculum grande, stratum : et illic parate nobis. Et abierunt discipuli ejus, et venerunt in civitatem; et invenerunt sicut dixerat illis, et paraverunt pascha.

17 Vespere autem facto, venit cum duobus decem. Et discumbentibus eis, et manducantibus, ait Jesus : Amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. At illi coeperunt contristari, et dicere ei singulatim : Numquid ego?
20 Qui ait illis : Unus ex duodecim qui interfingit mecum manum in catino. Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo; vae autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur; bonum erat ei, si non esset natus homo ille. Et manducantibus illis, accepit Jesus panem; et benedicens fregit, et dedit eis, et ait : Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis : et biberunt ex illo omnes. Et ait illis : Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.
25 Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam novum in regno Dei.

Et hymno dicto exierunt in montem Olivarum. Et ait eis Jesus : Omnes scandalizabimini in me in nocte ista : quia scriptum est : Percutiam pastorem, et dispergentur oves. Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autem ait illi : Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego. Et ait illi Jesus : Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At ille amplius loquebatur : Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem et omnes dicebant.

3. CAP. XIV, 32-52. — *Jesus in horto Gethsemani usque ad mortem contristatur et Patrem suum orat* [XIV, 32-42], *atque comprehenditur* [43-52].

Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis : Sedete hic donec orem. Et assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem secum; et coepit pavere et tædere. Et ait illis : Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic, et vigilate. Et cum processisset paululum, procidit super terram, et orabat ut, si fieri posset, transiret ab eo hora; et dixit : Abba pater, omnia tibi possible sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu. Et venit, et invenit eos dormientes. Et ait Petro : Simón, dormis? non potuisti una hora vigilare? Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro vero infirma. Et iterum abiens oravit eundem sermonem dicens. Et reversus, denuo invenit eos dormientes (erant enim oculi eorum gravati), et ignorabant quid responderent ei. Et venit tertio, et ait illis : Dormite jam, et requiescite. Sufficit; venit hora : Ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, prope est.

12-16) Matth. 26, 17-19; Luc. 22, 7, 13. — 12) Exod. 12, 18; cf. I Cor. 5, 7. *Die azymorum*, Exod. 12, 15-20, 33-39. — 14) Matth. 26, 18; Luc. 22, 10. — 15) *Cænaculum*, Act. 1, 13.

17-21) Matth. 26, 20-25; Luc. 22, 21-23. — 18) Joan. 6, 7-10; cf. Ps. 40, 10; Dan. 12, 26; Joan. 13, 18. — 21) Marc. 9, 11; Luc. 18, 31; 24, 25, 27. *Vae homini illi*, Matth. 18, 7. *Bonum erat si non esset natus*, Joan. 17, 12.

22-25) Matth. 26, 26-29; Luc. 22, 18-20; cf. I Cor. 11, 23-25. — 22) *Benedicens fregit*, Matth. 26, 26; I Cor. 10, 16; 11, 24; cf. Is. 58, 7; Lam. 4, 4; Matth. 14, 19; 15, 36; Act. 20, 21. *Sumite*, etc., Joan. 6, 53-55. — 23) Matth. 15, 36; 26, 27. — 24) Exod. 24, 8; cf. Zach. 9, 11; Hebr. 13, 20. *Novi Testamenti*, Jer. 31, 32-34. *Pro multis*, Matth. 20, 28; Marc. 10, 45; Hebr. 9, 28. — 25) Matth. 26, 29; Luc. 22, 18.

26-31) Matth. 26, 30-35; Luc. 22, 31-34. — 26) *Hymno dicto*, Ps. 112-117. *Exierunt in montem olivarum*, Matth. 26, 30; Luc. 22, 39. — 27) Matth.

26, 31; Joan. 16, 32; cf. Zach. 13, 7. — 28) Matth. 28, 7, 10, 16; Marc. 16, 7. — 29) Matth. 26, 33; Luc. 22, 33. — 30) Matth. 26, 34; Luc. 22, 33-34; Joan. 13, 37-38. — 31) cf. Joan. 11, 16.

32-42) Matth. 26, 36-40; Luc. 22, 40-46. — 32) *Gethsemani*, Matth. 26, 36; Joan. 18, 1; cf. Luc. 22, 39. — 33) cf. Matth. 4, 21; 17, 1; Marc. 5, 37; 9, 1. — 34) cf. Ps. 41, 6-7; Joan. 12, 27. — 35) Hebr. 5, 7-18. *Hora*, Joan. 7, 30; 8, 20; 12, 23, 27; 13, 1; 17, 1; cf. Luc. 22, 53; Joan. 16, 4. — 36) *Abba*, Rom. 8, 15; Gal. 4, 6. *Omnia tibi possible*, Matth. 19, 26; Luc. 1, 37. *Calicem hunc*, Marc. 10, 38; Matth. 20, 22; Joan. 18, 11. *Non sicut ego volo*, Matth. 26, 39, 42; Joan. 5, 30; 6, 38; Phil. 2, 8. — 37) cf. Marc. 13, 36. — 38) *Vigilate et orate*, I Petr. 4, 7; cf. Matth. 24, 42. *Ut non intretis in tentationem*, Matth. 6, 13. *Caro infirma*, Hebr. 4, 15. — 40) Luc. 9, 32; cf. Marc. 9, 5; Luc. 9, 13. — 41) Marc. 9, 30; 10, 33; Matth. 17, 21; 20, 18; 26, 24. — 42) cf. Joan. 14, 31.

43 Et, adhuc eo loquente, venit Judas
 Iscariotes, unus de duodecim, et cum eo
 turba multa, cum gladiis et lignis a sum-
 44 mis sacerdotibus, et scribis, et senioribus.
 Dederat autem traditor ejus signum eis,
 45 dicens : Quemcumque osculatus fuero, ipse
 est, tenete eum, et ducite caute. Et cum
 46 venisset, statim accedens ad eum ait : Ave,
 47 rabbi; et osculatus est eum. At illi ma-
 nus iniecerunt in eum, et tenuerunt eum.
 48 Unus autem quidam de circumstantibus
 educens gladium, percussit servum sum-
 49 mi sacerdotis, et amputavit illi auriculam.
 Et respondens Jesus ait illis : Tamquam
 ad latronem existis cum gladiis et lignis
 50 comprehendere me? Quotidie eram apud
 vos in templo docens, et non me tenuistis.
 51 Sed ut impleantur Scripturæ. Tunc di-
 scipuli ejus relinquentes eum, omnes fuge-
 52 runt. Adolescens autem quidam seque-
 batur eum amictus sindone super nudo;
 et tenuerunt eum. At ille rejecta sindo-
 ne, nudus profugit ab eis.

4. CAP. XIV, 53-72 : *Jesus coram summo pontifice. — Jesus ad Caipham adducitur* [XIV, 53, 54], *a Synedrio condemnatur* [55-64], *illuditur* [65] *et a Petro negatur* [66-72].

53 Et adduxerunt Jesum ad summum sacerdotem; et convenerunt omnes sacer-
 54 dotes, et scribæ, et seniores. Petrus autem a longe secutus est eum usque intro
 in atrium summi sacerdotis; et sedebat cum ministris ad ignem, et calefaciebat se.
 55 Summi vero sacerdotes, et omne concilium, quærebant adversus Jesum testi-
 56 monium, ut eum morti traderent, nec inveniebant. Multi enim testimonium fal-
 57 sum dicebant adversus eum, et convenientia testimonia non erant. Et quidam
 surgentes, falsum testimonium ferebant
 58 adversus eum, dicentes : Quoniam nos
 audivimus eum dicentem : Ego dissolvam
 59 templum hoc manu factum, et per triduum
 aliud non manu factum ædificabo. Et

non erat conveniens testimonium illorum.
 Et exsurgens summus sacerdos in medium, 60
 interrogavit Jesum, dicens : Non respondes quidquam ad ea quæ tibi obijciuntur
 ab his? Ille autem tacebat, et nihil res- 61
 pondebat. Rursum summus sacerdos inter-
 rogabat eum, et dixit ei : Tu es Christus
 Filius Dei benedicti? Jesus autem dixit 62
 illi : Ego sum; et videbitis Filium hominis
 sedentem a dextris virtutis Dei, et venien-
 tem cum nubibus cæli. Summus autem sacerdos
 63 scindens vestimenta sua, ait : Quid
 adhuc desideramus testes? Audistis blas-
 64 phemiam; quid vobis videtur? Qui omnes
 condemnaverunt eum esse reum mortis.

Et cœperunt quidam conspuere eum, 65
 et velare faciem ejus, et colaphis eum
 cædere, et dicere ei : Prophetiza; et mini-
 stri alapis eum cædebant.

Et cum esset Petrus in atrio deorsum, 66
 venit una ex ancillis summi sacerdotis;
 et cum vidisset Petrum calefacientem se, 67
 aspiciens illum, ait : Et tu cum Jesu Naza-
 reno eras. At ille negavit, dicens : Neque
 68 scio, neque novi quid dicas. Et exiit foras
 ante atrium, et gallus cantavit. Rursus 69
 autem cum vidisset illum ancilla, cœpit
 dicere circumstantibus : Quia hic ex illis
 est. At ille iterum negavit. Et post pusil- 70
 lum rursus qui astabant, dicebant Petro :
 Vere ex illis es; nam et Galilæus es. Ille 71
 autem cœpit anathematizare et jurare :
 Quia nescio hominem istum, quem dicitis.
 Et statim gallus iterum cantavit. Et re- 72
 cordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei
 Jesus : Priusquam gallus cantet bis, ter
 me negabis. Et cœpit flere.

5. CAP. XV, 1-20 : *Jesus coram Pontio Pilato. — Jesus Pilato traditus ab eo interrogatur* [XV, 1-5]. *Pilatus Barabbam dimittit, Jesum autem damnat* [6-15]. *Jesus spinis coronatur* [16-19].

Et confestim mane consilium facientes 15
 summi sacerdotes, cum senioribus, et scri-
 bis, et universo concilio, vincientes Jesum,
 duxerunt, et tradiderunt Pilato.

43-53) Matth. 26, 47-56; Luc. 22, 47-53; Joan. 18, 3, 11. — 45) Rabbi, Joan. 1, 38. *Osculatus est*, Luc. 7, 28, 45; 15, 20; Act. 20, 27; cf. II Reg. 20, 9. — 49) Joan. 8, 2; 18, 20; cf. Ps. 87, 9, 19; Lam. 4, 20; Joan. 16, 32. — 51) Marc. 15, 40.

53-65) Matth. 26, 57-68. — 53) Matth. 26, 3; Luc. 22, 54; Joan. 18, 24. — 54) Luc. 22, 54-55; cf. Joan. 18, 15. *Cum ministris*, Matth. 22, 13; 26, 58; Act. 5, 22, 26. — 56) Ps. 26, 12; 34, 11; Deut. 17, 6; 19, 15. — 58) Act. 6, 14; cf. Marc. 15, 29. — 59) Matth. 26, 61; 27, 40; Joan. 2, 10, 21. — 60) Matth. 26, 63. *Tacebat*, Is. 53, 7; Joan. 19, 9; cf. Matth. 27, 12, 14. — 61) Matth. 26, 63; Luc. 22, 66. — 62) Dan. 7, 13; Matth. 16, 27; 24, 30; 26, 64; Act. 7, 56; Rom. 14, 10;

Col. 2, 1; I Thess. 4, 16; Hebr. 1, 3. — 63) cf. Num. 14, 6; Act. 14, 13. — 64) *Blasphemiam*, Matth. 9, 3; Joan. 10, 33, 36. *Reum mortis*, Matth. 20, 18; cf. Lev. 24, 16; Joan. 19, 7. — 65) Is. 50, 6; Marc. 10, 34; cf. Matth. 27, 30. *Velare faciem*; cf. Esth. 7, 8. *Colaphis cædere*, Is. 18, 22; Luc. 22, 63-65; cf. Act. 23, 2.

66-72) Matth. 26, 69-75; Luc. 22, 54-62; Joan. 18, 25-27. *In atrio*, supra 33, 36. *Reum mortis*, 18, 17. — 67) *Jesu Nazareno*, Matth. 2, 23; 16, 6. — 68) *Gallus cantavit*, supra 30, infra 72. — 72) cf. supra 36.

15. — 1) *Mane*, Matth. 27, 1; Luc. 22, 66. *Concilium facientes*, Matth. 27, 1. *Vincientes*

2 Et interrogavit eum Pilatus : Tu es rex
Judæorum? At ille respondens, ait illi :
3 Tu dicis. Et accusabant eum summi sa-
4 cerdotes in multis. Pilatus autem rursum
interrogavit eum, dicens : Non respondes
quidquam? vide in quantis te accusant.
5 Jesus autem amplius nihil respondit, ita ut
miraretur Pilatus.

6 Per diem autem festum solebat dimittere
illis unum ex vinctis quemcumque petis-
7 sent. Erat autem qui dicebatur Barab-
8 bas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui
in seditione fecerat homicidium. Et cum
ascendisset turba, cœpit rogare, sicut
9 semper faciebat illis. Pilatus autem res-
pondit eis, et dixit : Vultis dimittam
10 vobis regem Judæorum? Sciebat enim
quod per invidiam tradidissent eum sum-
11 mi sacerdotes. Pontifices autem concita-
verunt turbam, ut magis Barabbam di-
12 mitteret eis. Pilatus autem iterum res-
pondens, ait illis : Quid ergo vultis faciam
13 regi Judæorum? At illi iterum clama-
14 verunt : Crucifige eum. Pilatus vero
dicebat illis : Quid enim male fecit? At
illi magis clamabant : Crucifige eum.
15 Pilatus autem volens populo satisfacere,
dimisit illis Barabbam, et tradidit Jesum
flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16 Milites autem duxerunt eum in atrium
17 prætorii, et convocant totam cohortem, et
indunt eum purpura, et imponunt ei ple-
18 cntes spineam coronam. Et cœperunt
19 salutare eum : Ave rex Judæorum. Et per-
cutiebant caput ejus arundine, et conspex-
bant eum etponentes genua, adorabant eum.
20 Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum
purpura, et induerunt eum vestimentis
suis; et educunt illum ut crucifigerent eum.

6. CAP. XV, 21-41. — *Jesus ad Golgotha
ducitur* [XV, 21-23] *et cum duobus latro-
nibus crucifigitur* [24-28]. *Judæi Jesum*

blasphemant [29-32]. *Jesus moritur* [33-
37]. *Centurio et mulieres varie afficiun-
tur* [38-41].

Et angariaverunt prætereuntem quem- 21
piam, Simonem Cyrenæum, venientem
de villa, patrem Alexandri et Rufi, ut tol-
leret crucem ejus. Et perducunt illum in 22
Golgotha locum : quod est interpretatum
Calvariae locus. Et dabant ei bibere 23
myrrhatum vinum : et non accepit.

Et crucifigentes eum, diviserunt vesti- 24
menta ejus, mittentes sortem super eis,
quis quid tolleret. Erat autem hora ter- 25
tia : et crucifixerunt eum. Et erat titulus 26
causæ ejus inscriptus : REX JUDÆORUM.
Et cum eo crucifigunt duos latrones : unum 27
a dextris, et alium a sinistris ejus. Et 28
impleta est scriptura, quæ dicit : Et cum
iniquis reputatus est. Et prætereuntes 29
blasphemabant eum, moventes capita sua,
et dicentes : Vah qui destruis templum 30
Dei, et in tribus diebus reædificas, sal-
vum fac temetipsum descendens de cruce.
Similiter et summi sacerdotes illudentes, 31
ad alterutrum cum scribis dicebant : Alios
salvos fecit, seipsum non potest salvum
facere. Christus rex Israel descendat nunc 32
de cruce, ut videamus et credamus. Et qui
cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei.

Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt 33
per totam terram usque in horam nonam.
Et hora nona exclamavit Jesus voce ma- 34
gna, dicens : Eloi, Eloi, lamma sabachtha-
ni? quod est interpretatum : Deus meus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me? Et 35
quidam de circumstantibus audientes, di-
cebant : Ecce Eliam vocat. Currens au- 36
tem unus, et implens spongiam aceto, cir-
cumponensque calamo, potum dabat ei,
dicens : Sinite, videamus si veniat Elias
ad deponendum eum. Jesus autem emissa 37
voce magna exspiravit.

duxerunt, etc., Matth. 27, 2; Luc. 23, 1; Joan.
18, 28. *Pilato*, Luc. 3, 1; 13, 1; Act. 3, 13;
4, 27; 1 Tim. 6, 13.

2-5) Matth. 27, 11-14; Luc. 23, 2-5; Joan. 18,
29-38. — 2) *Rex Judæorum*, Matth. 2, 2; 27, 11,
29, 37; Joan. 18, 39; 19, 3. *Tu dicis*, Luc.
22, 10; Joan. 18, 37; 1 Tim. 6, 13. — 4) Is. 53, 7;
Joan. 19, 9, 10; cf. Luc. 23, 9.

6-15) Matth. 27, 15-23; Luc. 23, 13-23; Joan.
18, 39-40. — 7) Act. 3, 14. — 10) Matth. 27, 28;
cf. Matth. 21, 38; Joan. 11, 48; 12, 19. — 14) Luc.
23, 41; Joan. 8, 40. — 15) cf. Act. 12, 3; 24, 27;
25, 9. *Flagellis cæsum*, Is. 50, 6; 53, 15; Marc.
10, 34; Luc. 23, 16; Joan. 19, 1.

16-20) Matth. 27, 24-31; Luc. 23, 24-25; Joan.
19, 1-6. — 16) Matth. 27, 27. *Atrium*, Matth.
26, 3. *Prætorii*, Joan. 18, 28; 19, 9; cf. Act. 23,
35; Phil. 1, 13. *Cohortem*, Act. 10, 1. — 17) *Pur-
pura*, Apoc. 18, 12, 16. — 19) Matth. 8, 2; Marc.
10, 14; 14, 65. — 20) Matth. 27, 31; Joan. 19, 16.

21-23) Matth. 27, 32-34; Luc. 23, 26; Joan.
19, 16-17. — 21) *Angariaverunt*, Matth. 27, 32.
Rufi, Rom. 16, 13. — 22) Matth. 27, 32; Luc.
23, 26; Joan. 19, 16-17. — 23) Ps. 68, 22; Prov.
31, 6; Matth. 27, 34.

24-28) Matth. 27, 35-38; Luc. 23, 33-34; Joan.
19, 18-24. — 24) Ps. 22, 19. — 25) cf. Joan. 19, 14.
— 27) Matth. 27, 37; Luc. 28, 38; Joan. 19, 19.
— 28) Is. 53, 12.

29-32) Matth. 27, 39-44; Luc. 23, 35-43. —
29) Jer. 18, 16; Lam. 1, 12. *Moventes capita*,
Job 16, 5; Ps. 21, 8; 108, 25; Eccli. 12, 19;
13, 8; Is. 37, 22; Lam. 2, 15. *Qui destruis
templum*, Marc. 14, 58. — 31-32) Ps. 21, 9;
Matth. 26, 53-54; Joan. 10, 18; 12, 13; cf. Sap.
2, 23; 18, 20. *Qui cum eo crucifixi*, Matth. 27,
44; Luc. 23, 39-43.

33-37) Matth. 27, 45-50; Luc. 23, 44-46. —
33) Am. 8, 9. — 34) Ps. 21, 2; Hebr. 5, 7. —
36) Ps. 68, 22; cf. Ruth 2, 14. — 37) Joan. 19, 18.

38 Et velum templi scissum est in duo, a
39 summo usque deorsum. Videns autem
centurio, qui ex adverso stabat, quia sic
clamans expirasset, ait : Vere hic homo
40 Filius Dei erat. Erant autem et mulieres
de longe aspicientes : inter quas erat
Maria Magdalene, et Maria Jacobi mino-
41 ris, et Joseph mater, et Salome; et cum
esset in Galilæa, sequebantur eum, et mi-
nistrabant ei, et aliæ multæ quæ simul
cum eo ascenderant Jerosolymam.

7. CAP. XV, 42-47 : *Sepelitur Jesus.*

42 Et cum jam sero esset factum (quia erat

parasceve, quod est ante sabbatum), ve- 43
nit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio,
qui et ipse erat expectans regnum Dei,
et audacter introivit ad Pilatum, et petiit
corpus Jesu. Pilatus autem mirabatur si 44
jam obiisset. Et accersito centurione, inter-
rogavit eum si jam mortuus esset. Et cum 45
cognovisset a centurione, donavit corpus
Joseph. Joseph autem mercatus sindo-
nem, et deponens eum involvit sindone, et
posuit eum in monumento, quod erat exci-
sum de petra, et advolvit lapidem ad ostium
monumenti. Maria autem Magdalene, et 47
Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur.

II. — RESURRECTIO CHRISTI ET ASCENSIO.

[XVI, 1-20.]

CAP. XVI, 1-20 : *Mulieribus quæ ad se-
pulchrum venerant apparuit angelus et
nuntiat Christum surrexisse [XVI,
1-8]. Jesus Maria Magdalene, duobus
discipulis et undecim apparuit [9-14].
Jesus apostolos mittit ad gentes docendas
[15-18]. Apostoli, assumpto Jesu in cæ-
lum, evangelium prædicant [19, 20].*

16 Et cum transisset sabbatum, Maria Mag-
dalene, et Maria Jacobi, et Salome eme-
runt aromata ut venientes ungerent Jesum.
2 Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad
3 monumentum, orto jam sole. Et dicebant
ad invicem : Quis revolvat nobis lapidem ab
4 ostio monumenti? Et respicientes vide-
runt revolutum lapidem. Erat quippe ma-
5 gnus valde. Et introeuntes in monumento
viderunt juvenem sedentem in dextris,
coopertum stola candida, et obstupuerunt.
6 Qui dicit illis : Nolite expavescere; Jesum
quæritis Nazarenum, crucifixum; surrexit,
non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum.
7 Sed ite, dicite discipulis ejus et Petro quia
præcedit vos in Galilæam; ibi eum vide-
8 bitis, sicut dixit vobis. At illæ exeuntes,
fugerunt de monumento; invaserat enim
eas tremor et pavor; et nemini quidquam
dixerunt : timebant enim.

Surgens autem mane, prima sabbati, ap- 9
paruit primo Mariæ Magdalene, de qua eje-
cerat septem dæmonia. Illa vadens nun-
tiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus et
flentibus. Et illi audientes quia viveret, et 11
visus esset ab ea, non crediderunt. Post hæc
autem duobus ex his ambulantis ostensus
est in alia effigie, euntibus in villam : et illi 13
euntes nuntiaverunt ceteris : nec illis cre-
diderunt. Novissime recumbentibus illis 14
undecim apparuit; et exprobravit increduli-
tatem eorum et duritiam cordis : quia iis, qui
viderant eum surrexisse, non crediderunt.

Et dixit eis : Euntes in mundum uni- 15
versum prædicate evangelium omni crea-
turæ. Qui crediderit, et baptizatus fue- 16
rit, salvus erit; qui vero non crediderit,
condemnabitur. Signa autem eos qui 17
crediderint, hæc sequentur : In nomine
meo dæmonia ejicient; linguis loquentur
novis; serpentes tollent; et si mortife- 18
rum quid biberint, non eis nocebit : super
ægros manus imponent, et bene habebunt.

Et Dominus quidem Jesus postquam lo- 19
cutus est eis, assumptus est in cælum, et se-
det a dextris Dei. Illi autem perfecti præ- 20
dicaverunt ubique, Domino cooperante, et
sermonem confirmante, sequentibus signis.

38) Matth. 27, 51-53; Luc. 23, 45-49; Exod. 26, 31-33; II Par. 3, 14; Hebr. 10, 19-20.

39-41) Matth. 27, 54-56; Luc. 23, 47-49. — 39) cf. Matth. 27, 43. — 40) Joan. 19, 25; cf. Luc. 8, 2-3; 19, 3; Marc. 16, 1.

42-47) Matth. 27, 57-61; Luc. 23, 50-56. — 42) Parasceve, Matth. 27, 62; Luc. 23, 54; Joan. 19, 43. — 43) Expectans regnum Dei, Luc. 2, 25, 38. — 44) cf. supra 39. — 46) Sindonem, Marc. 14, 51; Is. 53, 9; 22, 16. Lapidem, Marc. 16, 4; Joan. 11, 38. — 47) Matth. 27, 61; Luc. 23, 55. 16. — 1) cf. Marc. 1, 32; 15, 40; Matth. 27, 56. — 2-3) Matth. 28, 1; Luc. 24, 1; Joan. 20, 1. — 3) Marc. 15, 46.

4-8) Matth. 28, 2-8; Luc. 24, 2-11. — 4) Matth. 27, 60. — 5) cf. Marc. 9, 3; Joan. 20, 12; Act. 1, 10. — 7) Marc. 14, 18; Matth. 26, 32; 28, 7.

— 8) Matth. 28, 8.

9-11) Joan. 20, 11-18; cf. Matth. 28, 8-10. De qua ejecerat septem dæmonia, Luc. 8, 2. — 10) cf. Luc. 24, 9-10; Joan. 16, 20.

12-13) Luc. 24, 13-35.

14-18) Luc. 24, 36-49; Joan. 20, 19-23. — 14) I Cor. 15, 5; Joan. 20, 26-29. — 15-16) Matth. 19, 8; 28, 18-20; Marc. 10, 5; Rom. 10, 18. Qui non crediderunt, etc., Joan. 3, 36; Act. 2, 38; 8, 12. — 27) Marc. 9, 37; cf. Matth. 12, 27. Linguis loquentur, Act. 2, 4; I Cor. 12, 10, 28, 30. — 18) Serpentes tollent, Luc. 10, 19; Act. 28, 3-5; Jac. 5, 14-15. Super ægros manus imponent, Act. 5, 15; 8, 7; 9, 12, 17; 18, 8; Jac. 5, 14-15. 19-20) Luc. 24, 50-53; Act. 1, 4-11; I Tim. 8, 16; Ps. 109, 1; Act. 7, 55, 56. — 20) Hebr. 2, 4; Act. 14, 3; I Cor. 3, 9.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM

PROLOGUS [I, 1-4.]

1 QUONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum, sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis : visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

PARS PRIMA

[I, 5 — II, 52.]

JESU CHRISTI INFANTIA ET VITA ABSCONDITA.

1. CAP. I, 5-38. — *Gabriel angelus Præcursoris* [I, 5-25] *et Messiae* [26-38] *nativitatem prænuntiat.*

5 Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, et uxor illius de filiabus Aaron, 6 et nomen ejus Elisabeth. Erant autem justii ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini 7 sine querela; et non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis, et ambo processissent in diebus suis. 8 Factum est autem, cum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum, 9 secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in 10 templum Domini; et omnis multitudo 11 populi erat orans foris hora incensi. Apparuit autem illi angelus Domini, stans a 12 dextris altaris incensi. Et Zacharias turbatus est videns, et timor irruit super eum. 13 Ait autem ad illum angelus : Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio

tua; et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium, et vocabis nomen ejus Joannem; et erit gaudium tibi, et exsultatio, et multi in nativitate ejus gaudebunt : erit enim magnus coram Domino; et vinum et siceram non bibet, et Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ; et multos filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum. Et ipse præcedet illum in spiritu et virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad angelum : Unde hoc sciam? ego enim sum senex, et uxor mea processit in diebus suis. Et respondens angelus, dixit ei : Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum; et missus sum loqui ad te, et hæc tibi evangelizare. Et ecce eris tacens, et non poteris loqui usque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo. Et erat plebs expectans Zachariam; et mirabantur quod tardaret ipse in templo.

1. — 1-4) Act. 1, 1-2. — 1) *Completæ sunt*, Act. 3, 18. — 2) *Ab initio viderunt*, Joan. 15, 27; Act. 1, 21; II Petr. 1, 16; I Joan. 1, 13. *Et ministri*, Act. 26, 16; I Cor. 4, 1. — 3) *Visum est et mihi*, Colos. 4, 14; II Tim. 4, 11; Philem. 24. *Optime Theophile*, Act. 1, 1. — 4) Act. 18, 25; Rom. 2, 18; Gal. 6, 6; II Petr. 1, 16, 19.

5) *In diebus Herodis*, Matth. 2, 1. *De vice Abia*, I Par. 24, 10, 19; cf. Exod. 6, 23; Neh. 12, 17. — 6) cf. Gen. 7, 1; 17, 1; III Reg. 9, 4. 9-10) Exod. 30, 7; Lev. 16, 17; I Reg. 2, 28. — 11) *Altaris incensi*, Exod. 30, 1-10; III Reg. 6, 17. — 12) Infra 29; Luc. 2, 9; Dan. 10, 8. —

13) Act. 10, 4, 31. *Vocabis nomen ejus*, infra 60, 63. — 15) *Erit magnus*, Matth. 11, 11; Luc. 7, 28. *Vinum et siceram non bibet*, Luc. 7, 33; cf. Num. 6, 3; Jud. 13, 4, 7, 14; I Reg. 1, 11. *Spiritu Sancto replebitur*, cf. Is. 49, 1, 5; Jer. 1, 5. — 17) Infra 76; cf. Matth. 11, 14. *Convertat corda patrum*, Mal. 3, 23, 24; cf. Eccl. 48, 10. *Parare plebem perfectam*, Mal. 3, 1; Matth. 11, 10; Marc. 1, 2; Luc. 7, 27. — 18) cf. Gen. 15, 8; 17, 17; 18, 11; Rom. 4, 19-20. — 19) Dan. 8, 16; 9, 21; Job 12, 15; Matth. 18, 10; Luc. 4, 26; Hebr. 1, 14. — 20) Ezech. 3, 26; 24, 27; Luc. 1, 45.

- 22 Egressus autem non poterat loqui ad illos, et cognoverunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, et permansit mutus.
- 23 Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth uxor ejus, et occultabat se mensibus quinque,
- 24 dicens : Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.
- 25 In mense autem sexto, missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria.
- 26 Et ingressus angelus ad eam, dixit : Ave gratia plena; Dominus tecum; benedicta tu in mulieribus. Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei : Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum; ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus
- 27 JESUM. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur, et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus; et regnabit in domo Jacob in æternum, et regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum : Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus dixit ei : Spiritus Sanctus superve-
- niet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua; et hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis; quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.
2. CAP. I, 39-80. — *Maria visitat Elisabeth* [I, 39-56]. *Joannes nascitur, circumcitur prophetante patre et crescit in desertis* [57-80].
- Exsurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda; et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exsultavit infans in utero ejus, et repleta est Spiritu Sancto Elisabeth; et exclamavit voce magna, et dixit : Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi a Domino. Et ait Maria :

- Magnificat anima mea Dominum,
 47 et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo,
 48 quia respexit humilitatem ancillæ suæ;
 ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes,
 49 quia fecit mihi magna qui potens est
 et sanctum nomen ejus;
 50 et misericordia ejus a progenie in progenies
 timentibus eum.
 51 Fecit potentiam in brachio suo;
 dispersit superbos mente cordis sui.
 52 Deposuit potentes de sede
 et exaltavit humiles.

22) Infra 62.

23) II Par. 23, 8. — 25) Gen. 30, 23; I Reg. 1, 6; Ps. 112, 9; Is. 4, 1.

26) Matth. 2, 22, 23. — 27) *Desponsatam*, Matth. 1, 16, 18. *De domo David*, Matth. 1, 20; Luc. 2, 4. — 28) Jud. 5, 24; 6, 12; Judith 13, 23; Is. 1, 5. — 29) Supra 12. — 30) cf. Act. 7, 46; Hebr. 4, 16. — 31) Is. 7, 14; cf. Jud. 3, 3. *Vocabis nomen ejus Jesum*, Luc. 2, 21; Matth. 1, 21, 25. — 32) cf. Matth. 14, 33; 16, 16; 27, 54; Joan. 1, 34. *Dabit sedem David*, II Reg. 7, 1-16; Is. 9, 6-7; Act. 2, 30. — 33) Mich. 4, 7; Dan. 2, 44; 7, 14, 18, 27; Hebr. 1, 8. — 34) Num. 31, 17; Jud. 11, 39. — 35) Matth. 1, 18-20, 24; cf. Exod. 13, 12; Lev. 21, 12; Joan. 10, 36. — 36) Supra 24. — 37) Gen. 18, 14; Matth. 19, 20. — 38) cf. III Reg. 7, 25, 28.

39) In diebus illis, supra 26, 36. — 41) cf. Luc. 1, 15, 67; cf. Gen. 25, 22. — 42) Jud. 5, 24. *Benedictus fructus ventris tui*, Deut. 28, 4. — 43) Matth. 22, 43; Marc. 1, 7; Joan. 3, 31. — 45) Luc. 1, 29; 11, 28; Joan. 20, 29.

46) I Reg. 2, 1-10; Ps. 33, 3-4; 68, 31; Act. 10, 46. — 47) Ps. 34, 9; Is. 61, 10; Hab. 3, 18; Jac. 1, 10. — 48) Luc. 1, 25; I Reg. 1, 11; Ps. 112, 5-6; 137, 6. *Beatam me dicent*, Luc. 11, 27; Gen. 30, 13. — 49) I Reg. 12, 24; Ps. 70, 19; 88, 9; 110, 9; 125, 2, 3. *Sanctum nomen ejus*, Ps. 98, 3; 110, 9; Is. 37, 13. — 50) Exod. 20, 6; Deut. 5, 10; Ps. 88, 2; 102, 13-17. — 51) I Reg. 2, 5; II Reg. 22, 28; Ps. 32, 10; 88, 11; 117, 16; Is. 51, 9. — 52) Job 5, 11; 12, 19; Ps. 146, 6; Eccli. 10, 17; Ezech. 21, 26, 31. *Dispersit superbos*, Dan. 4, 37; Jac. 4, 5; Marc. 7, 22. —

- 53 Esurientes implevit bonis,
et divites dimisit inanes.
54 Suscepit Israel puerum suum,
recordatus misericordiæ suæ,
55 sicut locutus est ad patres nostros,
Abraham et semini ejus in sæcula.

56 Mansit autem Maria cum illa quasi
mensibus tribus; et reversa est in domum
suam.

57 Elisabeth autem impletum est tempus
58 pariendi, et peperit filium. Et audierunt
vicini et cognati ejus, quia magnificavit
Dominus misericordiam suam cum illa, et
59 congratulabantur ei. Et factum est in
die octavo, venerunt circumcidere puerum,
et vocabant eum nomine patris sui Zacha-
60 riam. Et respondens mater ejus, dixit:
61 Nequaquam, sed vocabitur Joannes. Et
dixerunt ad illam: Quia nemo est in co-
gnatione tua, qui vocetur hoc nomine.

Innuebant autem patri ejus, quem vellet
vocari eum. Et postulans pugillarem
scripsit, dicens: Joannes est nomen ejus.
Et mirati sunt universi. Apertum est
autem illico os ejus, et lingua ejus, et
loquebatur benedicens Deum. Et factus
est timor super omnes vicinos eorum, et
super omnia montana Judææ divulgaban-
tur omnia verba hæc; et posuerunt om-
nes qui audierant in corde suo, dicentes:
Quis putas, puer iste erit? Etenim manus
Domini erat cum illo. Et Zacharias pater
ejus repletus est Spiritu Sancto, et prophe-
tavit, dicens:

- 68 Benedictus Dominus Deus Israel
quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ;
69 et erexit cornu salutis nobis
in domo David pueri sui,
70 sicut locutus est per os sanctorum
qui a sæculo sunt, prophetarum ejus;
71 salutem ex inimicis nostris,
et de manu omnium qui oderunt nos;
72 ad faciendam misericordiam cum patribus nostris
et memorari testamenti sui sancti:
73 jurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum,
datum se nobis,
74 ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati,
serviamus illi,
75 in sanctitate et justitia coram ipso
omnibus diebus nostris.
76 Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis:
præbis enim ante faciem Domini parare vias ejus,
77 ad dandam scientiam salutis plebi ejus,
in remissionem peccatorum eorum;
78 per viscera misericordiæ Dei nostri,
in quibus visitavit nos, oriens ex alto;
79 illuminare his, qui in tenebris et in umbra mortis sedent
ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

53) I Reg. 2, 5; Ps. 33, 11; 106, 9. — 54) Is. 41, 8;
44, 21; Mich. 8, 20; Ps. 97, 3; Hebr. 2, 16. —
55) Gen. 17, 9; 18, 18; 22, 10; Ps. 131, 11; Is.
41, 8; Matth. 8, 20; Gal. 3, 16.

58) Infra 72; Rom. 12, 15. — 59) Gen. 17, 12;
Lev. 12, 3. — 60) Supra 18. — 62) Supra 22. —
63) Supra 13. — 64) Supra 20. *Benedicens Deum*,
infra 68; cf. Luc. 2, 28; 24, 53. — 65) cf. Luc.
5, 26; 7, 16; Act. 2, 43. *Montana Judææ*, su-
pra 39. — 66) *Manus Domini cum illo*, Act.
11, 21; 13, 11.

68) III Reg. 1, 48; I Par. 29, 10; I Esdr. 7,
27; Ps. 40, 14; 71, 18; 105, 48; 110, 9. *Deus*
Israel, Is. 29, 23; Matth. 15, 31; Act. 13, 17.

Visitavit, Infra 78; Luc. 7, 16; Hebr. 2, 6. *Et*
fecit redemptionem, Luc. 2, 38; Hebr. 9, 12. —
69) I Reg. 2, 10; II Reg. 22, 3; Ps. 131, 17;
Ezech. 29, 21. — 70) Act. 1, 16; 3, 18, 21-22. —
71) Ps. 105, 10. — 72) Gen. 17, 7; Lev. 26, 42;
Ps. 104, 8; 105, 45; Mich. 7, 20; Rom. 9, 4. —
73) Gen. 22, 16-17; Jer. 31, 33; Mich. 7, 20;
Hebr. 6, 13, 17. — 74) Jer. 11, 5; Matth. 3, 13;
Tit. 2, 12-14. — 75) *In sanctitate et justitia*,
Sap. 9, 3; Ephes. 4, 24. — 76) Mal. 3, 1; Matth.
3, 3; 10, 18; Luc. 6, 35. — 77) Jer. 31, 34;
Mal. 4, 5; Marc. 1, 4; Luc. 1, 17. — 78) Num.
20, 17; Is. 60, 1-2; Zach. 3, 8; 6, 12; II Petr.
1, 19. — 79) Ps. 106, 10; Is. 9, 1-12; 42, 7; 58, 8;
59, 8; Matth. 4, 16; Rom. 3, 17.

- 80 Puer autem crescebat, et confortabatur spiritu, et erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.
3. CAP. II, 1-39. — *Nascitur Christus in Bethlehem* [II, 1-7], *a pastoribus adoratur* [8-20], *circumciditur* [21] *et in templo presentatur* [22-39].
- 2 Factum est autem in diebus illis, exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino.
- 2 Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem et Joseph a Galilæa de civitate Nazareth in Judæam, in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo et familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Factum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio, quia non erat eis locus in diversorio.
- 8 Et pastores erant in regione eadem vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite time- re; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, et dicentium:
- 14 Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.
- 15 Et factum est ut discesserunt ab eis angeli in cælum, pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, et videamus hoc verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes, et invenerunt Mariam, et Joseph, et infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.
- 18 Et omnes qui audierunt, mirati sunt, et de his, quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum, in omnibus quæ audierant, et viderant, sicut dictum est ad illos.
- 21 Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus JESUS, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur.
- 22 Et postquam impleti sunt dies purificationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur; et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, et homo iste justus, et timoratus, exspectans consolationem Israel, et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit spiritus in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in ulnas suas, et benedixit Deum, et dixit:
- 29 Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace;
- 30 quia viderunt oculi mei salutare tuum,

80) Matth. 3, 1; Luc. 2, 40; 3, 2; 7, 24.

2. — 1) Cæsare, Luc. 3, 1; 20, 22; Act. 17, 7. *Ut describeretur*, Luc. 3, 5; Act. 5, 27. — 4) I Reg. 20, 6; Mich. 5, 2; Matth. 2, 6. *A Galilæa*, infra 39; Luc. 1, 26. *Civitatem David*, infra 11; Joan. 7, 42. — 5) Luc. 1, 27. — 7) Luc. 1, 25; 11, 16; cf. Sap. 7, 4. — 8) Mich. 4, 8; 5, 4. — 9) Luc. 9, 31; 24, 4; Act. 7, 55; 12, 7. — 10) Infra 32; Joan. 11, 50. — 11) Is. 9, 6; Matth. 1, 21. — 12) Is. 1, 3; 7, 11, 14. — 13) Gen. 32, 1, 2; III Reg. 22, 10; Dan. 7, 10. — 14) Is. 57, 19; Matth. 6, 10; Luc. 19, 38; Joan. 17, 4. *Pax*, Luc. 1, 79; Ps. 84, 11; Is. 9, 6, 7; Agg. 2, 10;

Rom. 5, 1; Eph. 2, 14. — 17) Luc. 2, 10, 11. — 19) Luc. 2, 51. — 21) Luc. 1, 31, 59; Gen. 17, 12; Lev. 12, 1-8; Matth. 1, 21; Gal. 4, 4.

22) Lev. 12, 1-8; Num. 6, 9. *Ut sisterent Domino*, I Reg. 1, 22, 24. — 23) Exod. 13, 2, 12; Num. 8, 6. — 24) Lev. 12, 8; Num. 6, 10. — 25) Gen. 49, 18; Is. 40, 1; 49, 3; Ps. 118, 166; Luc. 6, 24. — 26) Ps. 88, 48; Hebr. 11, 5; cf. I Reg. 10, 1. — 27) *In spiritu*, cf. Luc. 4, 1.

29) Gen. 46, 30; Tob. 3, 6. *Secundum verbum tuum*, supra 26. *In pace*, Gen. 15, 15; Eccl. 44, 14. — 30) Joan. 8, 36. *Salutare tuum*, Luc.

31 quod parasti ante faciem omnium populorum :
 32 lumen ad revelationem gentium,
 et gloriam plebis tuæ Israel.

33 Et erat pater ejus et mater mirantes
 34 super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, et dixit ad Mariam matrem ejus : Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in
 35 Israel, et in signum cui contradicetur, et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa, filia Phanael, de tribu Aser; hæc processerat in diebus multis, et vixerat cum viro suo
 36 annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor; quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, et loquebatur de illo omnibus, qui exspectabant redemptionem Israel.
 37 Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.

4. CAP. II, 40-52. — *Jesus in Nazareth crescit* [II, 40]; *duodecim annos natus Jerusalem venit ibique solus remanet, a parentibus in medio doctorum invenitur* [41-50] *et Nazareth revertitur* [51, 52].

40 Puer autem crescebat, et confortabatur plenus sapientia; et gratia Dei erat in illo.
 41 Et ibant parentes ejus per omnes annos

in Jerusalem, in die solemnī Paschæ. Et 42 cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam secundum consuetudinem diei festi, consummatis- 43 que diebus, cum redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, et non cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem illum 44 esse in comitatu, venerunt iter diei, et requirebant eum inter cognatos et notos. Et non inveniētes, regressi sunt in Je- 45 rusalem, requirentes eum. Et factum 46 est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem eos. Stu- 47 pebant autem omnes qui eum audiebant, super prudentia et responsis ejus. Et 48 videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum : Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quæreba- 49 mus te. Et ait ad illos : Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? Et ipsi 50 non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos.

Et descendit cum eis, et venit Nazareth; 51 et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et 52 gratia apud Deum et homines.

3, 6. — 31) Ps. 97, 2. — 33) Is. 42, 6; 52, 10; 60, 3; Joan. 8, 12; Act. 13, 47. *Et gloriam plebis Israel*, cf. Is. 45, 26; 46, 13. — 34) Is. 8, 14; Matth. 21, 42; Act. 28, 22; 1 Cor. 1, 23; 1 Petr. 2, 6-8; Joan. 9, 39. — 35) Joan. 19, 25.

36) Exod. 15, 20. — 37) Matth. 6, 11-18; Luc. 5, 33; Act. 13, 2; II Cor. 6, 5; I Tim. 5, 5. — 38) Luc. 24, 21; cf. Is. 52, 9. — 39) *Omnia*, supra 21-24; cf. Luc. 1, 6; 23, 56.

40) Luc. 2, 52; cf. 1, 80. — 41) Exod. 23, 14-17; 34, 18; Deut. 16, 1; cf. I Reg. 1, 3. — 42) Joan. 11, 55. — 43) Exod. 12, 15, 18; Deut. 16, 3; Luc. 23, 6. — 46) Matth. 26, 55. — 47) Matth. 22, 53; Luc. 4, 22; Joan. 7, 15. — 48) supra 27 et infra 49. — 49) Luc. 23, 46; Joan. 2, 16; cf. Esth. 7, 9. — 50) Luc. 18, 34; 24, 25; cf. Marc. 9, 31; Luc. 9, 45. — 51) *Et conservabat*, supra 10. — 52) I Reg. 2, 26; Prov. 3, 4; Róm. 14, 18; cf. Matth. 6, 47.

PARS SECUNDA

[III, 1 — XXI, 38.]

VITA CHRISTI PUBLICA.

I. — PRÆPARATUR MINISTERIUM CHRISTI
ET INAUGURATUR.

[III, 1—IV, 13]

1. CAP. III, 1-20. — *Præcursor apparet baptismum penitentiae prædicans* [III, 1-18]; *in carcerem ab Herode rege mittitur* [19, 20].
- 3 Anno autem quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, et Trachonitidis regionis, et Lysania Abilinae tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caïpha, factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Sicut scriptum est in libro sermonum Isaïæ prophetae: Vox clamantis in deserto; parate viam Domini; rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas; et videbit omnis caro salutare Dei.
- 7 Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos penitentiae, et ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis
- ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur, et dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, faciat. Interrogabant autem eum et milites, dicentes: Quid faciemus et nos? Et ait illis: Neminem conculciatis, neque calumniam faciat, et contenti estote stipendiis vestris.
- Existimante autem populo, et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus. Respondit Joannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos; veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni. Cujus ventilabrum in manu ejus, et purgabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.
- Multa quidem et alia exhortans evangelizabat populo.
- Herodes autem tetrarcha, cum corripere-
tur ab illo de Herodiade uxore fratris sui,

3. — 1) Cæsaris, cf. Luc. 2, 21; Joan. 19, 12. Pontio Pilato, Matth. 27, 2; Luc. 13, 1; Act. 3, 13; 4, 27; 1 Tim. 6, 13. Herode, infra 19; Luc. 8, 3; 9, 7, 9; 13, 31; 23, 7; Act. 4, 27; 13, 1. — 2) Joan. 18, 13, 24; Act. 4, 6. Super Joannem, Luc. 1, 80.

3-14) Matth. 3, 1-10; Marc. 1, 2-6. — 3) Matth. 3, 1; Marc. 1, 4; Act. 2, 8. In remissionem peccatorum, Matth. 26, 28. — 4) Is. 40, 3; Joan. 1, 23. In libro sermonum, cf. Luc. 4, 17; Act. 8, 28. Parate viam Domini, Luc. 1, 76; 7, 27. — 5) Is. 49, 11; Zach. 4, 7. Et erunt prava in directa etc. Is. 42, 16; 45, 2. — 6) Is. 52, 10; cf. Ps. 97, 3. Salutare Dei, Luc. 2, 30; Act. 28, 28. 7) Matth. 3, 7. Progenies viperarum, Matth. 12, 34; 23, 33. A ventura ira, Joan. 3, 36; Rom. 5, 19; Eph. 5, 6; 1 Thess. 1, 10; 2, 16. —

8) Matth. 7, 20; Act. 26, 30. Patrem habemus Abraham, Joan. 8, 39; Rom. 1, 7. — 10) Luc. 12, 14; cf. Act. 2, 37; 16, 30. — 11) Jac. 2, 15; 1 Joan. 3, 17; cf. Is. 58, 7; Dan. 4, 24; Ephes. 4, 28. — 12) Luc. 7, 29; Matth. 21, 32. — 13) Luc. 7, 29; Matth. 21, 32. — 14) I Tim. 2, 3-4; 1 Cor. 9, 7.

15-18) Matth. 3, 11-12; Marc. 1, 7-8. — 15) Joan. 1, 19-20. — 16) Matth. 3, 11; Marc. 1, 8; Joan. 1, 26; Act. 1, 5; 11, 10; 19, 4. Veniet fortior me, Joan. 1, 15-17; 3, 30-31; Act. 13, 25. Solvere corrigiam, Is. 5, 27. — 17) Matth. 3, 12; Joan. 1, 33; Act. 11, 16. Congregabit, Matth. 13, 30. Paleas comburet, Mal. 4, 1. Igne inextinguibili, Marc. 9, 43-47. — 18) cf. Joan. 20, 30; 21, 25. 19-20) Matth. 14, 3; Marc. 6, 17. Inclusit Joannem in carcere, Matth. 4, 12; Marc. 1, 14.

et de omnibus malis quæ fecit Herodes.
20 Adjecit et hoc super omnia, et inclusit Joannem in carcere.

2. CAP. III, 21-IV, 13. — *Christi narratur baptismus* [III, 21, 22], *exponitur genealogia* [23-38] *et refertur tentatio* [IV, 1-13].

21 Factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato, et orante, apertum est cælum; et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba in ipsum; et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi.

23 Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat, 24 qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph, qui fuit Mathathia, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Mathathia, qui fuit Semei, 27 qui fuit Joseph, qui fuit Juda, qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, 28 qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, 29 qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit 30 Mathat, qui fuit Levi, qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim, qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathata, 32 qui fuit Nathan, qui fuit David, qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, 34 qui fuit Phares, qui fuit Judæ, qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ,

qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit 35 Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathu- 37 sale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Henos, 38 qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Jesus autem plenus Spiritu Sancto re- 4 gressus est a Jordane, et agebatur a Spiritu in desertum diebus quadraginta, 2 et tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis; et consummatis illis esuriit. Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Et respondit ad illum Jesus: Scriptum 4 est: Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, et ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis. Et ait illi: Tibi dabo potestatem 6 hanc universam, et gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, et cui volo do illa. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia. Et respondens Jesus, dixit illi: 8 Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies. Et duxit illum 9 in Jerusalem, et statuit eum super pinnam templi, et dixit illi: Si Filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est enim 10 quod angelis suis mandavit de te, ut conservent te; et quia in manibus tollent 11 te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et respondens Jesus, ait illi: 12 Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. Et consummata omni tentatione, 13 diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

21-22) Matth. 3, 13-17; Marc. 1, 9-11. — 21) Matth. 3, 16; Marc. 1, 10; Joan. 1, 32. — 22) Matth. 3, 17; 17, 5; Luc. 9, 35; II Petr. 1, 17; cf. Ps. 2, 7; Gen. 22, 2; Is. 42, 1; Eph. 1, 6; Col. 1, 13; I Joan. 5, 9.

23-35) cf. Matth. 1, 17. — 23) Incipiens, Matth. 4, 17; Act. 1, 22. *Filius Joseph*, Matth. 13, 55; Luc. 4, 22; Joan. 1, 45; 6, 42; Act. 1, 1; 10, 37. — 27) I Par. 3, 17; Esdr. 3, 2; cf. Matth. 1, 12. — 31) I Reg. 16, 1-13; II Reg. 5, 14; I Par. 3, 5; 14, 4; Zach. 12, 12-13. — 32) Ruth 4, 22; I Par. 3, 1-15. — 33) Gen. 29, 35. — 34) Gen. 21, 2-3; 11, 10-16; I Par. 1, 24-27. — 36) Gen. 5, 3-12;

11, 10-16; I Par. 1, 1-4, 24-27. — 37) Gen. 5, 12-23; I Par. 1, 1-13. — 38) Gen. 5, 1-3.

4. — 1-13) Matth. 4, 1-11; Marc. 1, 12-13. — 1) *Plenus Spiritu Sancto*, infra 18; Luc. 3, 22; Joan. 1, 33. *Agebatur a Spiritu*, Luc. 2, 27; 3, 21. — 2) *Diebus quadraginta*, cf. Deut. 9, 9, 18; III Reg. 19, 8. *Tentabatur*, cf. Hebr. 2, 18; 4, 15. — 3) Matth. 4, 3; 14, 35. — 4) Deut. 8, 3; Matth. 4, 4. — 6) Apoc. 13, 12; cf. Luc. 22, 53; I Joan. 2, 15-17. — 8) Deut. 6, 13; 10, 20. — 9) Ezech. 8, 3. — 10) Ps. 90, 11, 12. — 12) Deut. 6, 16. — 13) Joan. 14, 30; Hebr. 4, 15. *Ad tempus*, Luc. 22, 53.

II. — MINISTERIUM CHRISTI IN GALILÆA.

[IV, 14—IX, 50.]

A. — ANTE APOSTOLORUM ELECTIONEM.

[IV, 14—VI, 11.]

1. CAP. IV, 14-43 : *In Galilæam regressus docet Jesus in synagoga Nazareth* [IV, 14-30], *descendit Capharnaum* [31, 32], *ubi sanat demoniacum* [33-37], *socrum Simonis aliosque curat*, [38-41], *et abit in desertum.*
- 14 Et regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam, et fama exiit per universam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus. Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagogam, et surrexit legere. Et traditus est illi liber Isaïæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat :
 18 Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde; prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum et diem retributionis. Et cum plicuisset librum, reddidit ministro, et sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.
 21 Cœpit autem dicere ad illos : Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant : et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, et dicebant : Nonne hic est filius Joseph?
 23 Et ait illis : Utique dicetis mihi hanc similitudinem : Medice cura teipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua. Ait autem : Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis,

multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus et mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra; et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Elisæo propheta; et nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et surrexerunt, et eiecērunt illum extra civitatem; et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum, ibat.

Et descendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis. Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

Et in synagoga erat homo habens demonium immundum, et exclamavit voce magna, dicens : Sine, quid nobis, et tibi, Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei. Et increpavit illum Jesus, dicens : Obmutesce, et exi ab eo. Et cum projecisset illum demonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit. Et factus est pavor in omnibus, et colloquebantur ad invicem, dicentes : Quod est hoc verbum, quia in potestate et virtute imperat immundis spiritibus, et exeunt? Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

Surgens autem Jesus de synagoga, invento in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, et rogaverunt illum pro ea. Et stans super

14-15) Matth. 4, 12; Marc. 1, 14; Joan. 4, 65. — 14) cf. infra 37. — 15) Infra 44; Matth. 4, 23; Marc. 1, 39.

16-30) cf. Matth. 13, 54-57; Marc. 6, 1-4. — 16) Nazareth, cf. Luc. 1, 26; 2, 39, 51; Act. 17, 2; 22, 3. Intravit, cf. infra 31. Secundum consuetudinem, cf. Act. 17, 2. Surrexit legere, Act. 13, 15; 13, 21. — 17) Is. 58, 6; 61, 1-2. — 18) Matth. 5, 3; 11, 5. — 19) cf. Is. 42, 7; 58, 6; Joan. 9, 39; Act. 26, 18. Annum Domini, Lev. 25, 10; cf. Is. 49, 8; II Cor. 6, 2. — 20) Luc. 19, 48; Act. 6, 15. — 21) Matth. 5, 17. — 22) Joan. 6, 42; Eph. 4, 29. — 23) Matth. 4, 13; I Cor. 1, 22. — 24) Joan. 4, 44. — 25) III Reg. 17, 1; 18, 1; Eccli. 48, 3; Jac. 5, 17. — 26) III Reg. 17, 9. — 27) IV Reg. 7, 3. Naaman, IV Reg. 5, 14. —

29-30) Joan. 8, 59; 10, 39.

31-37) Marc. 1, 21-28. — 31) Matth. 4, 13; Joan. 2, 12. Docebat, cf. Luc. 6, 6; 13, 10. Sabbatis, Exod. 20, 10; 31, 15. — 32) Matth. 7, 28-29; Marc. 1, 22; Joan. 7, 46. — 33) Marc. 4, 23. — 34) Quid nobis et tibi, Jud. 11, 12; II Reg. 16, 10; 19, 22; IV Reg. 9, 18; Matth. 8, 29; Luc. 8, 28; Joan. 2, 4. Jesu Nazarene, Marc. 1, 24; 10, 47; 14, 67; 16, 6; Luc. 18, 37; 24, 19; Joani 18, 5; 7, 19, 19; Act. 2, 32. Sanctus Dei, Luc. 1, 35; Act. 3, 14; Apoc. 3, 7. cf. Hebr. 7, 26; I Joan. 2, 20. — 35) Infra 41; Marc. 3, 2; 7, 36; cf. Matth. 12, 16; 17, 17. — 36) cf. Matth. 8, 27; 9, 33. — 37) Infra 4, 14; 5, 15.

38-39) Matth. 8, 14-15; Marc. 1, 29-31. — 38) Socrus Simonis, cf. I Cor. 9, 15. — 39) Infra

illam, imperavit febri; et dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis.

- 40 Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. Exibant autem dæmonia a multis clamantia et dicentia: Quia tu es Filius Dei; et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

- 42 Facta autem die egressus ibat in desertum locum, et turbæ requirebant eum, et venerunt usque ad ipsum, et detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait: Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum.

2. CAP. IV, 44 — V, 26: *Jesus Galilæam peragrat* [IV, 44], *primos apostolos vocat* [V, 1-11], *leprosum mundat* [12-16] *et paralyticum sanat* [17-26].

- 44 Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

- 5 Factum est autem, cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, et ipse stabat secus stagnum Genesareth. Et vidit duas naves stantes secus stagnum, piscatores autem descenderant, et lavabant retia. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.

- 5 Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete.

- 6 Et cum hoc fecissent concluderunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.

- 7 Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus; in verbo autem tuo laxabo rete.

- 6 Et cum hoc fecissent concluderunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adjuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur.

9, 43; cf. Matth. 8, 26; Marc. 4, 39.

40-41 Matth. 8, 16-17; Marc. 1, 33-34. — 49) Matth. 11, 23; Marc. 5, 23; Act. 28, 9. — 41) Matth. 8, 29; Marc. 3, 11-12; Act. 16, 17-18. 42-44) Marc. 1, 35-39. — 42) *In desertum*, cf. Luc. 5, 16; Marc. 1, 37. — 43) Luc. 8, 1; 16, 16; Matth. 4, 23; 24, 14; Act. 1, 12. *Missus sum*, Marc. 1, 38; cf. Is. 61, 1; Joan. 6, 38. — 44) Marc. 1, 39; cf. Matth. 23, 37; 26, 55.

5. — 1-11) cf. Matth. 4, 18-22; Marc. 1, 16-20. — 1) *Stagnum Genesareth*, Num. 34, 11; Deut. 3, 17; Is. 11, 2; 12, 3; 1 Mach. 11, 67; Matth. 4, 18; cf. Joan. 6, 1. — 2) cf. Marc. 1, 19. — 3) cf. Matth. 13, 3; 5, 1. — 4) cf. Joan. 21, 6. — 5) cf. Luc. 11, 23; Joan. 15, 5. — 7) *Alia navi*, Matth. 4, 18, 21; Marc. 1, 16, 9. — 8) cf. III Reg. 17, 18; Luc. 18, 13; Act. 10, 16. — 9) cf. Is. 6, 5;

Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine. Stupor enim circumdederat eum, et omnes qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant; similiter autem Jacobum et Joannem, filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere, ex hoc jam homines eris capiens. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

Et factum est, cum esset in una civitatum, et ecce vir plenus lepra, et videns Jesum, et procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo, mundare. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse præcepit illi ut nemini diceret; sed: Vade, ostende te sacerdoti, et offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses in testimonium illis.

Perambulabat autem magis sermo de illo; et conveniebant turbæ multæ ut audirent, et curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, et orabat.

Et factum est in una dierum, et ipse sedebat docens. Et erant pharisæi sedentes, et legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, et Judææ, et Jerusalem; et virtus Domini erat ad sanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus; et quærebant eum inferre, et ponere ante eum. Et non inveniētes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, et per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum. Quorum fidem ita vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare scribæ et pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere

Matth. 8, 27; Marc. 1, 27. — 10) Matth. 13, 47. *Homines eris capiens*, Matth. 4, 29; Marc. 1, 16; II Tim. 2, 16. — 11) Matth. 4, 20-22; 19, 27; Marc. 1, 18-20.

12-16) Matth. 8, 2-4; Marc. 1, 40-45. — 12) cf. Luc. 17, 16. *Si vis, potes me mundare*, Matth. 8, 2; Marc. 1, 40. — 14) Matth. 9, 30; 17, 9; Marc. 1, 34; 3, 12; 5, 43. *Ostende te... sicut præcepit Moyses*, Lev. 13, 49; 14, 2-32; cf. Luc. 17, 14. *In testimonium*, Marc. 6, 11; Matth. 10, 18; 24, 14; Luc. 9, 51. — 16) Marc. 1, 35. 17-26) Matth. 9, 1-8; Marc. 2, 1-12. — 17) *Virtus Domini ad sanandum*, cf. Luc. 6, 19; 8, 46; Matth. 5, 36. — 18) *Portantes in lecto*, Marc. 6, 55. — 19) *Supra tectum*, II Esdr. 8, 10; Matth. 10, 27; 24, 17. *Et per tegulas*, Marc. 2, 4. — 20) cf. Luc. 7, 9, 48, 50; 17, 19; 18, 42. — 21) Luc. 7, 49; Ps. 31, 5; 129, 4; Is. 43, 25; 55, 7;

22 peccata, nisi solus Deus? Ut cognovit
autem Jesus cogitationes eorum, respon-
dens, dixit ad illos : Quid cogitatis in
23 cordibus vestris? Quid est facilius dice-
re : Dimittuntur tibi peccata; an dicere :
24 Surge, et ambula? Ut autem sciatis quia
Filius hominis habet potestatem in terra
dimittendi peccata, (ait paralytico) : Tibi
dico, surge, tolle lectum tuum, et vade in
25 domum tuam. Et confestim consurgens
coram illis, tulit lectum in quo jacebat,
et abiit in domum suam, magnificans
26 Deum. Et stupor apprehendit omnes,
et magnificabant Deum. Et repleti sunt
timore, dicentes : Quia vidimus mirabi-
lia hodie.

3. CAP. V, 27 — VI, 11 : *Levi publica-
nus a Jesu vocatur et convivium ma-
gnum facit* [V, 27-32]. *Jesus cum Pha-
risæis disputat de jejunio* [33-39] *et*
discipulos in sabbatis spicas vellentes
defendit [VI, 1-5]. *Jesus manum aridam*
in die sabbati sanat [6-11].

27 Et post hæc exiit, et vidit publicanum
nomine Levi, sedentem ad telonium, et ait
28 illi : Sequere me. Et relictis omnibus,
surgens secutus est eum.

29 Et fecit ei convivium magnum Levi
in domo sua; et erat turba multa publica-
norum, et aliorum qui cum illis erant disci-
30 cumbentes. Et murmurabant pharisæi
et scribæ eorum, dicentes ad discipulos
ejus : Quare cum publicanis et peccatori-
bus manducatis et bibitis? Et respondens
31 Jesus, dixit ad illos : Non egent qui sani
sunt medico, sed qui male habent. Non
32 veni vocare justos, sed peccatores ad pæ-
nitentiam.

33 At illi dixerunt ad eum : Quare disci-
puli Joannis jejunant frequenter, et obse-
rationes faciunt, similiter et pharisæo-
34 rum; tui autem edunt et bibunt? Quibus
ipse ait : Numquid potestis filios sponsi,
dum cum illis est sponsus, facere jeju-

nare? Venient autem dies : cum ablatus 35
fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in
illis diebus. Dicebat autem et similitu- 36
dinem ad illos : Quia nemo commissuram
a novo vestimento immittit in vestimen-
tum vetus; alioquin et novum rumpit, et
veteri non convenit commissura a novo.
Et nemo mittit vinum novum in utres 37
veteres; alioquin rumpet vinum novum
utres, et ipsum effundetur, et utres peri-
bunt. Sed vinum novum in utres novos 38
mittendum est et utraque conservantur.
Et nemo bibens vetus, statim vult novum; 39
dicit enim : Vetus melius est.

Factum est autem in sabbato secundo, 6
primo, cum transiret per sata, vellebant
discipuli ejus spicas, et manducabant con-
fricantes manibus. Quidam autem pha- 2
risæorum dicebant illis : Quid facitis quod
non licet in sabbatis? Et respondens Je- 3
sus ad eos, dixit : Nec hoc legistis quod
fecit David, cum esurisset ipse, et qui cum
illo erant : quomodo intravit in domum 4
Dei, et panes propositionis sumpsit, et
manducavit, et dedit his qui cum ipso
erant, quos non licet manducare nisi tan-
tum sacerdotibus? Et dicebat illis : Quia 5
dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

Factum est autem et in alio sabbato, 6
ut intraret in synagogam, et doceret. Et
erat ibi homo, et manus ejus dextra erat
arida. Observabant autem scribæ et 7
pharisæi si in sabbato curaret, ut inveni-
rent unde accusarent eum. Ipse vero 8
sciebat cogitationes eorum; et ait homini
qui habebat manum aridam : Surge, et sta
in medium. Et surgens stetit. Ait autem 9
ad illos Jesus : Interrogo vos si licet sab-
batis benefacere, an male; animam sal-
vam facere, an perdere? Et circumspectis 10
omnibus dixit homini : Extende ma-
num tuam. Et extendit; et restituta est
manus ejus. Ipsi autem repleti sunt in- 11
sipientia, et colloquebantur ad invicem
quidnam facerent Jesu.

Joan. 5, 12. — 22) Marc. 2, 8; Joan. 2, 25. —
24) Joan. 17, 2. — 25) cf. Joan. 5, 8-9. — 26) cf.
Luc. 1, 65; 7, 26.

27-39) Matth. 9, 9-17; Marc. 2, 13-22. —
27) Matth. 9, 9; 11, 19. — 28) supra 11. — 29) cf.
Luc. 15, 1-2. — 30) Luc. 7, 31; 15, 2; 19, 7. —
31) Luc. 4, 23. — 32) Luc. 15, 7; Joan. 9, 38;
1 Tim. 1, 15. — 33) Marc. 2, 18. — 34) Joan.
3, 29. — 35) Luc. 17, 22; Joan. 16, 20. — 37) Is.
9, 4; Job 32, 19; Ps. 118, 83. — 39) Eccl. 9, 15.

6. — 1-5) Matth. 12, 1-8; Marc. 11, 23-28. —
1) Deut. 23, 24-25. — 2) Joan. 5, 10; cf. Exod.
20, 9-11. — 3) 1 Reg. 21, 1-6. — 4) *Panes propo-
sitionis*, Exod. 25, 30; Lev. 24, 4-9. — 5) Matth.
16, 18; Marc. 11, 27-28.

6-11) Matth. 12, 9-14; Marc. 3, 1-6. — 6) cf.
Luc. 4, 31; 13, 10. — 7) Matth. 12, 2; Luc. 14, 3;
20, 20; Joan. 5, 10; 7, 13; 9, 16. — 8) Luc. 6, 8;
9, 47; Matth. 9, 4; Joan. 2, 25. — 10) Marc. 3,
34; 5, 32; 6, 52; 10, 23; Rom. 11, 25; Ephes.
4, 18.

12-16) Matth. 10, 2-4; Marc. 3, 13-19. —
12) Luc. 9, 28; Matth. 14, 23. — 13) Matth. 10,
2-4; Joan. 6, 71; Act. 1, 13. — 14) *Quem cogno-
minavit Petrum*, Matth. 14, 11; 16, 18; Joan. 1,
42. — *Andream*, Matth. 4, 18, 21; Joan. 1, 40-42.
15) *Matthæum*, cf. Matth. 9, 9. *Thomam*, Joan.
20, 24. *Zelotes*, cf. Gal. 1, 14. *Judam Jacobi*,
Joan. 14, 22. *Isariotes*, cf. Jos. 15, 25.

17-19) Matth. 4, 23-25; 5, 1; Marc. 3, 7-12. —
19) Marc. 3, 10; Luc. 5, 17; 8, 46; Act. 10, 38.

B. — AB ELECTIONE APOSTOLORUM USQUE AD PANUM MULTIPLICATIONEM.

[VI, 12 — IX, 9.]

1. CAP. VI, 12-49 : *Jesus duodecim apostolos eligit* [VI, 12-16]. *Multitudinem plebis alloquitur Jesus in loco campestri* [17-20^a]. *Post beatitudines et imprecationes* [20^b-26] *agitur de amore inimicorum* [27-36], *de proximo non judicando* [37-42] *et de operibus bonis* [43-46]. *Conclusio sermonis* [47-49].
- 12 Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, et erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis (quos et apostolos nominavit) :
- 14 Simonem, quem cognominavit Petrum, et Andream fratrem ejus, Jacobum, et Joannem, Philippum, et Bartholomæum, 15 Matthæum, et Thomam, Jacobum Alphæi, et Simonem, qui vocatur Zelotes, 16 et Judam Jacobi, et Judam Iscariotem qui fuit proditor.
- 17 Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, et turba discipulorum ejus, et multitudo copiosa plebis ab omni Judæa, et Jerusalem, et maritima, et Tyri, et Sidonis, 18 qui venerant ut audirent eum, et sanarentur a languoribus suis. Et qui vexabantur a spiritibus immundis curabantur. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, et sanabat omnes.
- 20 Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat :
Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.
- 21 Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.
Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.
- 22 Beati eritis, cum vos oderint homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tamquam malum, propter Filium hominis. Gaudete in illa die, et exultate, ecce enim merces vestra multa est in cælo; secundum hæc enim faciebant prophetis patres eorum.
- Verumtamen vae vobis divitibus, quia 24 habetis consolationem vestram.
Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis. 25
Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis.
Vae cum benedixerint vobis homines, 26 secundum hæc enim faciebant pseudoprophetae patres eorum.
- Sed vobis dico qui auditis : Diligite 27 inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, 28 et orate pro calumniantibus vos. Et 29 qui te percutit in maxillam, præbe et alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue; et qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et prout vultis ut 31 faciant vobis homines, et vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt. Et si benedecitis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem et peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his 34 a quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes; et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos. Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est.
- Nolite judicare, et non judicabimini; 37 nolite condemnare, et non condemnabimini. Dimittite, et dimittimini. Date, et 38 dabitur vobis : mensuram bonam, et conferatam, et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis. Dicebat autem illis et similitudinem : Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? Non 40

20-26) Matth. 5, 2-13. — 20) Matth. 5, 3; Is. 66, 2; cf. Matth. 18, 3; Luc. 12, 32. — 21) *Esuritis*, Matth. 5, 21. *Qui nunc fletis*, Matth. 5, 5; 5, 21; cf. Ps. 125, 4-5; Is. 57, 18; 61, 2. — 22) Matth. 5, 11; I Petr. 4, 14, 16; Act. 5, 41; Rom. 5, 3; II Cor. 12, 10; Coloss. 1, 11, 14. — 23) Hebr. 10, 34; Jac. 1, 2; I Petr. 4, 13. *Secundum hæc... prophetis*, Matth. 5, 12. — 24) Am. 6, 1; Jac. 5, 1; cf. Matth. 6, 2. — 25) Is. 5, 22; 65, 13-14; Jac. 4, 9; cf. Joan. 15, 16. — 26) Is. 65, 13; Mich. 2, 11; Jac. 4, 5.

27-36) Matth. 5, 43-48. — 27) Matth. 5, 44; 7, 15. *Benefacite*, Prov. 25, 21-22; Rom. 12, 20-21. — 28) I Petr. 3, 9. *Orate... vos*, Luc. 23, 34; cf. Act.

7, 60; I Tim. 2, 4, 16. — 29) Matth. 5, 39; I Cor. 6, 7; cf. Is. 50, 6; Lam. 3, 30; Matth. 26, 67. — 30) Ps. 36, 21, 26; 111, 5; Prov. 21, 26. — 31) Matth. 7, 12; cf. Tob. 4, 16; Eccli. 31, 18. — 32) Matth. 5, 40; I Tim. 5, 8. — 33) Deut. 15, 8; Prov. 19, 17; Matth. 5, 42; Luc. 14, 12-14. — 35) Lev. 25, 35-36; II Esdr. 5, 9. — 36) Matth. 5, 7, 48; Eph. 5, 1-2; Jac. 5, 11.

37-42) Matth. 7, 1-5. — 37) Is. 53, 12; Matth. 6, 14; 18, 23-35; Marc. 11, 25. — 38) *Date... vobis*, II Cor. 9, 6-8. *In sinum*, Ps. 78, 12; Is. 65, 6-7; Jer. 32, 1. *Eadem mensura*, Marc. 4, 24; cf. Jud. 1, 7. — 39) Matth. 15, 14; 23, 16, 24; 26, 36; Marc. 14, 32; Joan. 18, 1. — 40) Matth. 10, 21,

est discipulus super magistrum; perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies et educas festucam de oculo fratris tui.

Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos; neque arbor mala, faciens fructum bonum. Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: et malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quid autem vocatis me Domine, Domine, et non facitis quæ dico?

Omnis qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, et posuit fundamentum super petram; inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, et non potuit eam movere; fundata enim erat super petram. Qui autem audit et non facit, similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento; in quam illisus est fluvijs, et continuo cecidit, et facta est ruina domus illius magna.

2. CAP. VII, 1 — VIII, 21: *Capharnaum sanat Jesus centurionis servum* [VII, 1-10] et *Naim filium viduæ ad vitam revocat* [11-17]. *Joannes captivus duos discipulos ad Jesum interrogandos mittit* [18-23]. *Joannes et ipse Jesus a generatione prava vindicantur* [24-35]. *Mulier peccatrix in pace dimittitur* [36-50]. *Jesus in Galilæa prædicat, aliquot ministrantibus mulieribus* [VIII, 1-3]. *Parabola de seminante proponitur et discipulis explanatur* [4-18]. *Qui sint veri parentes Jesu* [19-21].

7 Cum autem implesset omnia verba sua

in aures plebis, intravit Capharnaum. Centurionis autem cujusdam servus male habens, erat moriturus, qui illi erat pretiosus. Et cum audisset de Jesu, misit ad eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, et salvaret servum ejus. At illi cum venissent ad Jesum, rogabant eum sollicite, dicentes ei: Quia dignus est ut hoc illi præstes. Diligit enim gentem nostram: et synagogam ipse ædificavit nobis. Jesus autem ibat cum illis. Et cum jam non longe esset a domo, misit ad eum centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari; non enim sum dignus ut sub tectum meum intres. Propter quod et meipsum non sum dignum arbitratus ut venirem ad te; sed dic verbo, et sanabitur puer meus. Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; et dico huic: Vade, et vadit, et alii: Veni, et venit, et servo meo: Fac hoc, et facit. Quo auditio Jesus miratus est, et conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni. Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt servum, qui languerat, sanum.

Et factum est, deinceps ibat in civitatem quæ vocatur Naim, et ibant cum eo discipuli ejus, et turba copiosa. Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ; et hæc vidua erat; et turba civitatis multa cum illa. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit et tetigit loculum. Hi autem qui portabant steterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis, et quia Deus visitavit plebem suam.

Et exiit hic sermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem.

35; Joan. 15, 20. *Perfectus... ejus*, I Cor. 5, 10; II Cor. 13, 11; Hebr. 13, 21; cf. II Tim. 3, 17. — 41) Matth. 26, 39; Marc. 14, 35; Joan. 8, 7-9.

43-45) Matth. 7, 16-20. — 43) Matth. 7, 18. — 44) Matth. 12, 33; Jac. 3, 12. — 45) Matth. 12, 34-35.

46) Matth. 7, 21; 25, 11; Rom. 2, 12; Jac. 1, 22.

47-49) Matth. 7, 24-27. — 49) Ezech. 13, 10-16; Am. 6, 12.

7. — 1-10) Matth. 8, 5-13. — 3) Matth. 8, 5. — 4) *Dignus est*, Act. 10, 22. — 6) Matth. 5, 35; Luc. 8, 49. — 7) Ps. 106, 20; cf. Matth. 8, 16. —

9) Marc. 6, 6; Luc. 18, 8.

11) *Turba copiosa*, Luc. 14, 1. — 12) Luc. 8, 42; cf. III Reg. 17, 17; IV Reg. 13, 21; Tob. 3, 15; 8, 17; Hebr. 11, 27. — 13) Matth. 20, 34; Marc. 1, 41. *Dominus*, Luc. 10, 1; 11, 39; 12, 42; 13, 15; 17, 5-6; 18, 6; 22, 31, 61. *Noli flere*, Luc. 8, 32. — 14) *Adolescens... surge*, cf. Luc. 8, 54; Act. 9, 40. — 15) III Reg. 17, 22; IV Reg. 4, 36; Hebr. 11, 35. — 16) *Timor*, cf. Luc. 5, 8. *Magnificabant Deum*, cf. Luc. 2, 20; 23, 47; Matth. 9, 8; 15, 31; Act. 4, 21; 11, 18. *Propheta magnus*, infra 39; Luc. 24, 19; Marc. 2, 12; Joan. 4, 19. *Deus visitavit*, Luc. 1, 68. — 17) Luc. 4, 37, 44.

18 Et nuntiaverunt Joanni discipuli ejus de
 19 omnibus his. Et convocavit duos de discipulis suis Joannes, et misit ad Jesum, dicens : Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Cum autem venissent ad eum viri, dixerunt : Joannes Baptista misit nos ad te, dicens : Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et spiritibus malis, et cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis : Euntes renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis : Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est quicumque non fuerit scandalizatus in me.

24 Et cum discessissent nuntii Joannis, coepit de Joanne dicere ad turbas : Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa sunt et deliciis, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? prophetam? Utique dico vobis, et plus quam prophetam. Hic est, de quo scriptum est : Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis : Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est, qui autem minor est in regno Dei, major est illo. Et omnis populus audiens et publicani, justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis. Pharisei autem et legisperiti consilium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

31 Ait autem Dominus : Cui ergo similes dicam homines generationis hujus? et cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, et loquentibus ad invicem, et dicentibus : Cantavimus vobis tibis, et non saltastis; lamentavimus, et non plorastis. Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens

vinum, et dicitis : Dæmonium habet. Venit Filius hominis manducans, et bibens, et dicitis : Ecce homo devorator, et bibens vinum, amicus publicanorum et peccatorum. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

Rogabat autem illum quidam de pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum pharisæi discubuit. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod accubisset in domo pharisæi, attulit alabastrum unguenti; et stans retro secus pedes ejus, lacrymis coepit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus et unguento ungebat. Videns autem pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens : Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, et qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Jesus, dixit ad illum : Simon, habeo tibi aliquid dicere. Ad ille ait : Magister, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori : unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon dixit : Æstimo quia is cui plus donavit. At ille dixit ei : Recte judicasti. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni : Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti; hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti; hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti; hæc autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi : Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam : Remittuntur tibi peccata. Et coeperunt qui simul accumbebant, dicere intra se : Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad

18-35) Matth. 11, 2-10. — 18) Matth. 9, 14. — 19) Ps. 39, 8; 117, 26; Mal. 3, 1; Dan. 9, 26. Qui venturus es, Luc. 3, 16. An alium, Luc. 3, 15. — 21) Marc. 3, 10. — 22) Is. 29, 18; 35, 5; Matth. 15, 30. Cæci vident, Luc. 18, 43; Matth. 9, 30; 12, 22; 15, 31; 20, 34; Marc. 8, 25; Joan. 9, 7. Leprosi, Luc. 7, 14; Matth. 8, 3. Surdi, Marc. 7, 35. Mortui, infra 14; Luc. 8, 54; Joan. 11, 42. Pauperes, Is. 61, 1; Luc. 4, 18. — 23) Matth. 11, 6. — 24) Luc. 1, 80; 3, 2. Arundinem agitatam, Eph. 4, 14; Jac. 1, 6. — 25) Matth. 3, 4. — 26) Luc. 1, 76; 20, 6; Matth. 14, 5. — 27) Mal. 3, 1; Matth. 11, 10; Marc. 1, 2. — 28) Luc. 1, 15. — 29) Luc. 3, 7, 12; Matth. 21, 32. — 30) Pharisei, Matth. 21, 25, 32; 23, 13. Legisperiti, Luc. 10, 25; 11, 45, 46, 52; 14, 3; Matth. 23, 35. Consilium Dei spreverunt, Prov. 1, 25; Marc. 7, 9; Joan. 3, 5, 7,

35; Act. 2, 23; 13, 46; 20, 27; Ephes. 1, 11; Hebr. 6, 17. — 31) Matth. 11, 16. — 32) Luc. 11, 43; cf. Prov. 29, 9. — 33) Luc. 1, 15; Matth. 3, 4, 11, 18; Marc. 1, 6; Joan. 10, 20. — 34) cf. infra 36; Matth. 9, 10, 11; Luc. 14, 1; 15, 2; 19, 7; Joan. 2, 1; 12, 2. — 35) cf. Matth. 18, 19; Luc. 11, 49.

36) Luc. 11, 37; 14, 1. — 37) Peccatrix, Gal. 11, 15. Alabastrum, Marc. 14, 3. — 38) Infra 44-45; cf. Matth. 26, 6-13; Marc. 14, 3-9; Joan. 12, 3-8. — 39) cf. infra 16; Luc. 15, 12; Joan. 4, 19. — 42) Matth. 18, 25, 27; Joan. 21, 15; Ephes. 4, 32; Colos. 2, 13. — 44) I Tim. 5, 10; cf. Gen. 18, 4. — 45) II Reg. 15, 5; 19, 39; Rom. 16, 16. — 46) Ps. 22, 5; 140, 5; Eccl. 9, 8. — 47) Luc. 5, 20; Jac. 5, 15; I Joan. 2, 12. — 48) Matth. 9, 2; Luc. 5, 20-21. — 50) Luc. 8, 48; 17, 19; 18, 42.

mulierem : Fides tua te salvam fecit; vade in pace.

8 Et factum est deinceps, et ipse iter faciebat per civitates et castella, prædicans et evangelizans regnum Dei; et duodecim cum illo, et mulieres aliquæ, quæ erant curatæ a spiritibus malignis et infirmitatibus : Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, et Joana, uxor Chusæ procuratoris Herodis, et Susanna, et aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

4 Cum autem turba plurima convenirent, et de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem : Exiit qui seminat, seminare semen suum, et dum seminat, aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres cæli comederunt illud. 6 Et aliud cecidit supra petram, et natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas, et simul exortæ spinæ suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, et ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat : Qui habet aures audiendi, audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit : Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant. Est autem hæc parabola : 12 Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt; deinde venit diabolus, et tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant. Nam qui supra petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum; et hi radices non habent; qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, et a sollicitudinibus, et divitiis, et voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, et non referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde bono et opti-

mo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia.

Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit; sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen. Non est enim occultum, quod non manifestetur; nec absconditum, quod non cognoscatur, et in palam veniat. Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet dabitur illi; et quicumque non habet, etiam quod putat se habere auferetur ab illo.

Venerunt autem ad illum mater et fratres ejus, et non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatum est illi : Mater tua et fratres tui stant foris volentes te videre. Qui respondens, dixit ad eos : Mater mea, et fratres mei hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt.

3. CAP. VIII, 22-56 : *Jesus trans stagnum Galilææ navigans tempestatem sedat* [VIII, 22-26], *in regione Gerasenorum demoniacum sanat* [27-39], *trans mare regressus hemorroissam curat* [40-48] *filiamque Jairi resuscitat* [49-56].

Factum est autem in una dierum, et ipse ascendit in naviculam, et discipuli ejus, et ait ad illos : Transfremus trans stagnum. Et ascenderunt. Et navigantibus illis, obdormivit, et descendit procella venti in stagnum, et complebantur, et periclitabantur. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes : Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, et tempestatem aquæ, et cessavit, et facta est tranquillitas. Dixit autem illis : Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem, dicentes : Quis putas hic est, quia et ventis et mari imperat, et obediunt ei? Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

Et cum egressus esset ad terram, occurrat illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, et vestimento non

8. — 1) Luc. 4, 43; 9, 6; Marc. 6, 6. *Evangelizans regnum*, Luc. 16, 16. — 2) Marc. 5, 19; 12, 40-41; 16, 9; Luc. 21, 49, 55; Act. 1, 14. — 3) Luc. 24, 10; Matth. 14, 2; 20, 8; 24, 45; 27, 55; Joan. 4, 49-53. — 4-15) Matth. 13, 1-23; Marc. 4, 1-20. — 6) *Aruit*, Joan. 15, 6; I Petr. 1, 24. — 7) *Spinæ*, Jer. 4, 3. — 8) *Centuplum*, Gen. 26, 12. *Qui habet aures*, Matth. 11, 15; 17, 9, 43; Marc. 4, 9, 13; 7, 6; Luc. 14, 35. — 9-10) *Is. 6, 9-10. Mysterium regni*, Sap. 22; Matth. 13, 11; Marc. 4, 11; Rom. 16, 25. *Ut videntes*, Matth. 13, 13, 14; Marc. 4, 12; Joan. 12, 40; Act. 28, 26; Rom. 11, 8. — 11) I Petr. 1, 23; cf. Matth. 2, 2; 4, 33; Act. 8, 4; Joan. 1, 21. — 12) Marc. 11, 16; I Cor. 1, 21. — 13) Is. 58, 2; Ezech. 23, 31; Marc. 6, 26; Joan. 5, 35; Gal. 1, 6; I Tim. 4, 7; Hebr. 3, 12. — 14) Matth. 6, 25; Jac. 1, 11. — 15) Os.

14, 8; Joan. 15, 5; Act. 16, 14; Rom. 2, 7; Phil. 1, 11; Col. 1, 6; Hebr. 10, 36; Jac. 5, 7; Apoc. 3, 10.

16-18) Marc. 4, 21-25. — 16) Matth. 5, 15; Marc. 4, 21; cf. Luc. 11, 33. — 17) Matth. 10, 26; Marc. 4, 22; Luc. 12, 2; cf. Tob. 12, 7; I Tim. 5, 25. — 18) Matth. 13, 12; 25, 29; Luc. 12, 48; 19, 26.

19-21) Matth. 12, 46-50; Marc. 3, 31-35. — 19) Matth. 12, 46; Marc. 3, 32. — 20) Act. 1, 14; cf. Luc. 2, 7, 34. — 21) Luc. 11, 28; I Tim. 2, 7; Jac. 1, 22, 25.

22-25) Matth. 8, 23-27; Marc. 4, 35-40. — 22) Matth. 8, 18, 23; Marc. 4, 35, 36. — 24) Luc. 4, 39; Act. 27, 22, 24. — 25) Luc. 4, 9; cf. Ps. 88, 10.

26-39) Matth. 8, 28-34; Marc. 5, 1-20. *Gerasenorum*, cf. Matth. 8, 28-34; Marc. 5, 1. — 27) In-

induebatur, neque in domo manebat, sed
 28 in monumentis. Is, ut vidit Jesum, pro-
 cidit ante illum, et exclamans voce magna,
 dixit : Quid mihi et tibi est, Jesu, Fili
 Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.
 29 Præcipiebant enim spiritui immundo, ut
 exiret ab homine. Multis enim temporibus
 arripiebat illum, et vincebatur catenis et
 compedibus custoditus, et ruptis vinculis
 30 agebatur a dæmonio in deserta. Interro-
 gavit autem illum Jesus, dicens : Quod
 tibi nomen est? At ille dixit : Legio; quia
 31 intraverant dæmonia multa in eum. Et
 rogabant illum ne imperaret illis ut in
 32 abyssum irent. Erat autem ibi grex por-
 corum multorum pascentium in monte;
 et rogabant eum, ut permitteret eis in illos
 33 ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo
 dæmonia ab homine, et intraverunt in
 34 porcos; et impetu abiit grex per præcep-
 tum in stagnum, et suffocatus est. Quod
 viderunt factum qui pascebant, fugerunt,
 et nuntiaverunt in civitatem et in villas.
 35 Exierunt autem videre quod factum est,
 et venerunt ad Jesum; et invenerunt homi-
 nem sedentem, a quo dæmonia exierant,
 vestitum, ac sana mente, ad pedes ejus,
 36 et timuerunt. Nuntiaverunt autem illis,
 et qui viderant, quomodo sanus factus
 37 esset a legione. Et rogaverunt illum
 omnis multitudo regionis Gerasenorum ut
 discederet ab ipsis. quia magno timore
 tenebantur. Ipse autem ascendens navim,
 38 reversus est. Et rogabat illum vir, a
 quo dæmonia exierant, ut cum eo esset.
 39 Dimisit autem eum Jesus, dicens : Redi
 in domum tuam, et narra quanta tibi fecit
 Deus. Et abiit per universam civitatem
 prædicans quanta illi fecisset Jesus.

40 Factum est autem cum rediisset Jesus,
 excepit illum turba; erant enim omnes
 41 expectantes eum. Et ecce venit vir cui
 nomen Jaïrus, et ipse princeps synagogæ
 erat; et cecidit ad pedes Jesu, rogans eum
 42 ut intraret in domum ejus, quia unica
 filia erat ei fere annorum duodecim, et hæc
 moriebatur. Et contigit, dum iret, a turbis
 43 comprimebatur. Et mulier quædam erat

in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ
 in medicos erogaverat omnem substantiam
 suam, nec ab ullo potuit curari; accessit
 44 retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus; et
 confestim stetit fluxus sanguinis ejus. Et
 45 ait Jesus : Quis est, qui me tetigit? Negan-
 tibus autem omnibus, dixit Petrus, et qui
 cum illo erant : Præceptor, turbæ te com-
 primunt et affligunt, et dicis : Quis me teti-
 git? Et dixit Jesus : Tetigit me aliquis; 46
 nam ego novi virtutem de me exiisse. Vi-
 47 dens autem mulier, quia non latuit, tre-
 mens venit, et procidit ante pedes ejus, et
 ob quam causam tetigerit eum, indicavit
 coram omni populo, et quemadmodum con-
 festim sanata sit. At ipse dixit ei : Filia, 48
 fides tua salvam te fecit; vade in pace.

Adhuc illo loquente, venit quidam ad 49
 principem synagogæ, dicens ei : Quia mor-
 tua est filia tua, noli vexare illum. Jesus 50
 autem, audito hoc verbo, respondit patri
 puellæ : Noli timere, crede tantum, et salva
 erit. Et cum venisset domum, non permi- 51
 sit intrare secum quemquam, nisi Petrum,
 et Jacobum, et Joannem, et patrem et ma-
 trem puellæ. Flebant autem omnes, et 52
 plangebant illam. At ille dixit : Nolite
 flere; non est mortua puella, sed dormit.
 Et deridebant eum, scientes quod mortua 53
 esset. Ipse autem tenens manum ejus 54
 clamavit, dicens : Puella, surge. Et re- 55
 versus est spiritus ejus, et surrexit conti-
 nuo. Et jussit illi dari manducare. Et 56
 stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit
 ne alicui dicerent quod factum erat.

4. CAP. IX, 1-9 : *Duodecim apostoli ad
 prædicandum regnum Dei mittuntur*
 [IX, 1-6]. *Herodes astimat Jesum esse*
Joannem redivivum [7-9].

Convocatis autem duodecim apostolis, 9
 dedit illis virtutem et potestatem super
 omnia dæmonia, et ut languiores curarent.
 Et misit illos prædicare regnum Dei, et 2
 sanare infirmos. Et ait ad illos : Nihil 3
 tuleritis in via, neque virgam, neque pé-
 ram, neque panem, neque pecuniam, neque
 duas tunicas habeatis. Et in quâcumque 4
 domum intraveritis, ibi manete, et inde

fra 35. — 28) *Quid mihi et tibi*, Jos. 22, 44; I Reg. 16, 10; 19, 22; III Reg. 17, 18; Marc. 1, 24; 5, 7; Luc. 4, 34; 8, 28; Joan. 2, 4. — 29) Luc. 13, 16; cf. Marc. 9, 21; Jac. 5, 6. — 30) *Legio*, cf. Matth. 26, 53. — 31) Apoc. 9, 1. — 32) cf. Lev. 11, 7; II Mach. 6, 18-20; 7, 1. — 33) Marc. 5, 15; cf. supra 27. — 37) III Reg. 17, 18; Marc. 5, 17; Act. 16, 39. — 39) Ps. 65, 10; Luc. 17, 18; Matth. 12, 16; Marc. 7, 36. — 40-56) Matth. 9, 18-26; Marc. 5, 21-43. — 41) *Princeps synagogæ*, Luc. 13, 14; Act. 13, 15; 18, 8, 17. — 42) Luc. 7, 12; 9, 38. *Comprimebatur*, infra 45; Marc. 3, 9. — 43) Lev. 15, 25; Luc.

21, 4; Marc. 12, 44. — 46) Luc. 5, 17; 6, 19; cf. Act. 10, 38. — 48) Luc. 7, 50. — 49) *Principem synagogæ*, Luc. 13, 14; Marc. 5, 22, 38; Act. 13, 15; 18, 8. — 51) Marc. 14, 33; Luc. 9, 28. — 52) Matth. 11, 17; Luc. 7, 13; 23, 27; Joan. 11, 4, 11; Act. 20, 10. — 54) Marc. 1, 31; Luc. 7, 14, 22. — 55) cf. Jud. 15, 10; I Reg. 30, 12. — 56) Marc. 7, 36; Luc. 5, 14; cf. 8, 39. — 9. — 1-6) Matth. 10, 5-15; Marc. 6, 7-13. — 1) Matth. 10, 1; Marc. 3, 13, 15; 6, 7. *Super dæmonia*, cf. infra 40. — 2) Matth. 10, 5, 7, 8; Luc. 11, 60. — 3) Matth. 10, 9; cf. Marc. 6, 8. — 4) cf. Luc. 10, 5-7. —

5 ne exeatis. Et quicumque non receperint
vos, exeuntes de civitate illa, etiam pulve-
rem pedum vestrorum excutite in testimo-
6 nium supra illos. Egressi autem circui-
bant per castella, evangelizantes, et cu-
7 rantes ubique. Audivit autem Herodes
tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, et hæ-

sitabat eo quod diceretur a quibusdam : 8
Quia Joannes surrexit a mortuis; a qui-
busdam vero : Quia Elias apparuit; ab
aliis autem : Quia propheta unus de anti-
9 quis surrexit. Et ait Herodes : Joannem
ego decollavi, quis est autem iste de quo
ego talia audio? Et quærebat videre eum.

C. — A MULTIPLICATIONE PANUM USQUE AD HIEROSOLYMITANA ITINERA.
[IX, 10-50.]

1. CAP. IX, 10-17 : *Multiplicantur panes.*

10 Et reversi apostoli, narraverunt illi
quæcumque fecerunt; et assumptis illis
secessit seorsum in locum desertum, qui
11 est Bethsaidæ. Quod cum cognovissent
turbæ, secutæ sunt illum; et excepit eos,
et loquebatur illis de regno Dei, et eos,
12 qui cura indigebant, sanabat. Dies autem
coeperat declinare. Et accedentes duode-
cim, dixerunt illi : Dimitte turbas, ut euntes
in castella, villasque, quæ circa sunt, di-
vertant, et inveniant escas; quia hic in loco
13 deserto sumus. Ait autem ad illos : Vos
date illis manducare. At illi dixerunt : Non
sunt nobis plus quam quinque panes et duo
piscis; nisi forte nos eamus, et emamus
14 in omnem hanc turbam escas. Erant
autem fere vii quinque millia. Ait autem
ad discipulos suos : Facite illos discum-
bere per convivia quinquagenos. Et ita
15 fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes.
16 Acceptis autem quinque panibus et duo-
bus piscibus, respexit in cælum, et bene-
dixit illis, et fregit, et distribuit discipulis
17 suis, ut ponerent ante turbas. Et man-
ducaverunt omnes, et saturati sunt. Et
sublatum est quod superfuit illis fragmen-
torum copiosi duodecim.

2. CAP. IX, 18-50 : *Confessio Petri [IX, 18-21]. Prima prædictio passionis et resurrectionis Christi [22]. De cruce*

tollenda et ferenda [23-27]. Jesus in
monte transfiguratur [28-36]. Puer de-
moniacus sanatur [37-44]. Secunda
prædictio passionis et resurrectionis
Christi [44^b, 45]. Jesus infantis exem-
plo humilitatem discipulos docet [46-50].

Et factum est, cum solus esset orans, 18
erant cum illo et discipuli; et interrogavit
illos, dicens : Quem me dicunt esse turbæ?
At illi responderunt, et dixerunt : Joan- 19
nem Baptistam, alii autem Eliam, alii ve-
ro quia unus propheta de prioribus sur-
rexit. Dixit autem illis : Vos autem 20
quem me esse dicitis? Respondens Simon
Petrus dixit : Christum Dei. At ille in- 21
crepans illos, præcepit ne cui dicerent
hoc, dicens : Quia oportet Filium ho- 22
minis multa pati, et reprobari a seniori-
bus, et principibus sacerdotum et scribis,
et occidi, et tertia die resurgere.

Dicebat autem ad omnes : Si quis vult 23
post me venire, abneget semetipsum, et
tollat crucem suam quotidie, et sequatur
me. Qui enim voluerit animam suam 24
salvam facere, perdet illam; nam qui per-
derit animam suam propter me, salvam
faciet illam. Quid enim proficit homo, 25
si lucretur universum mundum, se autem
ipsum perdat, et detrimentum sui faciat?
Nam qui me erubuerit, et meos sermones, 26
hunc Filius hominis erubescet cum venerit
in majestate sua, et Patris, et sanctorum
angelorum. Dico autem vobis vere : Sunt 27

5) Luc. 10, 11; Act. 13, 51; Jac. 5, 3. — 6) Marc. 6, 6, 12.

7-9) Matth. 14, 1, 2; Marc. 6, 14-16. — 7) He-
rodes, Luc. 3, 1, 10; Act. 13, 1. Joannes surrexit,
infra 19. — 8) Quia propheta unus, Matth. 21,
11, 46. — 9) Luc. 23, 8.

10-17) Matth. 14, 13-21; Marc. 6, 31-44; Joan.
6, 1-13; cf. Matth. 15, 32-39; Marc. 8, 1-10. —
10) Desertum, cf. Joan. 11, 54. Bethsaidæ, Marc.
6, 45; Joan. 6, 17. — 12) Matth. 14, 15; Marc.
6, 36. Dies coeperat declinare, Luc. 24, 29; cf.
Jer. 6, 4. Dimitte turbas, cf. Matth. 15, 23. —
13) IV Reg. 4, 42-44. — 14) Quinque millia,
Matth. 15, 21; Marc. 6, 44. — 16) Respexit in
cælum et benedixit, I Reg. 9, 43; Matth. 14,
19; 26, 26; Marc. 7, 34; 8, 7; Luc. 24, 30; Joan.
11, 42; 17, 1. — 17) cf. IV Reg. 4, 42-44; Joan.
6, 13.

18-27) Matth. 16, 13-28; Marc. 8, 27-39. —
18) Matth. 16, 13; Marc. 8, 27. Solus orans,

Matth. 14, 23. — 19) Joannem Baptistam,
Matth. 14, 2; Marc. 6, 14; Luc. 9, 8. Eliam,
supra 8; Marc. 6, 15; cf. Matth. 17, 10; Joan.
1, 21. Unus propheta, supra 8; Matth. 8, 28; cf.
Deut. 18, 15. — 20) Respondens Simon, cf. Joan.
6, 69. Christum Dei, Matth. 16, 16; Marc. 8, 29;
Luc. 2, 26; 23, 35; Act. 3, 18; Apoc. 13, 10; cf.
I Reg. 24, 6; Act. 4, 26; Apoc. 14, 5. — 21) Matth.
16, 20; Marc. 8, 30; cf. Luc. 4, 41; Matth. 12,
16. — 22) Matth. 17, 21; Marc. 8, 31; 9, 30-31;
Luc. 9, 16; 17, 25; 18, 32-38; I Petr. 2, 4. Tertia
die resurgere, Matth. 17, 22; 20, 19; 27, 63;
Marc. 9, 30; 10, 34; Luc. 18, 33; 24, 7, 46; Joan.
2, 19. — 23) Matth. 10, 38; 16, 24; Marc. 8, 34;
Luc. 14, 27; Colos. 3, 3; I Petr. 2, 21. — 24) Luc.
17, 33; Matth. 10, 39; Joan. 12, 25; Phil.
3, 8. — 25) Matth. 4, 8-10; Luc. 12, 20; Ps. 48,
8-9. — 26) Matth. 10, 33; Marc. 8, 38; Luc. 9,
26; 12, 9; II Tim. 1, 8; 2, 12; Hebr. 11, 16;
I Joan. 2, 28. — 27) Matth. 16, 28; Marc. 8, 39;

aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei.

- 28 Factum est autem post hæc verba fere dies octo, et assumpsit Petrum et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem
29 ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vultus ejus altera, et vestitus ejus
30 albus et refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses
31 et Elias, visi in majestate; et dicebant excessum ejus, quem completurus erat in
32 Jerusalem. Petrus vero, et qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, et duos viros qui stabant cum illo. Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum : Præceptor, bonum est nos hic esse; et faciamus tria tabernacula, unum tibi et unum Moysi et unum Eliæ, nesciens
34 quod diceret. Hæc autem illo loquente, facta est nubes, et obumbravit eos; et timuerunt, intransibilibus illis in nubem. Et vox facta est de nube, dicens : Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, et nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ viderant.
37 Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens : Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia unicus est mihi; et ecce spiritus apprehendit eum, et subito clamat, et elidit, et dissipat eum

cum spuma, et vix discedit dilanians eum; et rogavi discipulos tuos, ut ejicerent illum, et non potuerunt. Respondens autem Jesus, dixit : O generatio infidelis, et perversa, usquequo ero apud vos, et patiar vos? Adduc huc filium tuum. Et cum accederet, elisit illum dæmonium, et dissipavit. Et increpavit Jesus spiritum immundum, et sanavit puerum, et reddidit illum patri ejus.

Stupebant autem omnes in magnitudine Dei; omnibusque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos : Ponite vos in cordibus vestris sermones istos; Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos ut non sentirent illud; et timebant eum interrogare de hoc verbo.

Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, et statuit illum secus se. Et ait illis : Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit; et quicumque me receperit, recipit eum qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.

Respondens autem Joannes, dixit : Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, et prohibuimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad illum Jesus : Nolite prohibere; qui enim non est adversum vos, pro vobis est.

Joan. 8, 52; Hebr. 2, 9. *Regnum Dei*, Matth. 10, 23; 23, 36; 24, 34; Luc. 21, 31-32.

28-36) Matth. 17, 1-8; Marc. 9, 1-7. — 28) Matth. 14, 23; Luc. 6, 12; 8, 51. — 29) Marc. 16, 12; Apoc. 1, 16; 10, 1. — 30) Luc. 20, 38; I Petr. 1, 10-12; II Petr. 1, 15. — 31) II Petr. 1, 15; cf. Sap. 7, 6. — 32) Joan. 1, 14; II Petr. 1, 16-18. *Gravati somno*, Matth. 26, 43. — 33) *Præceptor*, cf. Matth. 17, 4; Marc. 9, 4. — 34) II Petr. 1, 16-18; cf. Matth. 20, 22; Luc. 23, 34. — 35) Is. 42, 1; Luc. 3, 22; 23, 35. *Ipsum audite*, Deut. 18, 15-17; Act. 3, 22. — 36) Matth. 17, 9; Marc. 9, 9-10.

37-44) Matth. 17, 14-20; Marc. 9, 13-28. — 38) Luc. 7, 12; 8, 42. — 39-40) Matth. 10, 1; Marc. 1, 26; 6, 7; Luc. 10, 17. — 41) cf. Joan.

20, 27; Act. 2, 40; Phil. 2, 15. — 42) Matth. 8, 26; Marc. 1, 25; 9, 24; Luc. 4, 35. — 43) Luc. 7, 15. — 44) *In magnitudine*, II Petr. 1, 16.

44-45) Matth. 17, 21-22; Marc. 9, 29-31. — 44) *Ponite in cordibus*, Luc. 21, 14. — 45) Marc. 6, 52; Luc. 9, 45; 18, 34; 24, 25; Joan. 10, 6; 16, 17-19.

46-48) Matth. 18, 1-5; Marc. 9, 32-36. — 46) Luc. 22, 23. — 47) Luc. 6, 8; Matth. 9, 4. — 48) Matth. 10, 40; Marc. 9, 36; Luc. 10, 16; Joan. 13, 20. *Qui minor est*, Matth. 23, 11; Luc. 22, 26.

49-50) Marc. 9, 37-40. — 49) Luc. 10, 17; Matth. 7, 22; Marc. 16, 17; Act. 5, 16; 8, 7; 16, 18; 19, 13. — 50) Luc. 11, 23; Matth. 12, 30; Phil. 1, 18.

III. — HIEROSOLYMITANA ITINERA

[IX, 51 — XIX, 28.]

A. — PRIMUM ITER HIEROSOLYMITANUM.

[IX, 51 — X, 42.]

1. CAP. IX, 51-62. — *Jesus iter faciens ad Jerusalem a Samaritanis rejicitur* [IX, 51-56]. *Discipulatus condiciones significantur* [57-62].

51 Factum est autem dum complerentur
dies assumptionis ejus, et ipse faciem suam
52 firmavit ut iret in Jerusalem. Et misit
nuntios ante conspectum suum; et euntes
intraverunt in civitatem Samaritanorum
53 ut pararent illi. Et non receperunt eum,
quia facies ejus erat euntis in Jerusalem.
54 Cum vidissent autem discipuli ejus Jacobus
et Joannes dixerunt : Domine, vis dicimus
ut ignis descendat de caelo, et consumat illos?
55 Et conversus increpavit illos, dicens : Nescitis
cujus spiritus estis. 56 Filius hominis non venit
animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud
castellum.

57 Factum est autem ambulanti-
bus illis in via, dixit quidam ad illum : Sequar
te quocumque ieris. Dixit illi Jesus : Vulpes
foveas habent, et volucres caeli nidos.
Filius autem hominis non habet ubi caput
58 reclinet. Ait autem ad alterum : Sequere
me. Ille autem dixit : Domine, permittite
mihi primum ire, et sepelire patrem meum.
60 Dixitque ei Jesus : Sine ut mortui sepeliant
mortuos suos; tu autem vade, et annuntia
61 regnum Dei. Et ait alter : Sequar te, Domine,
sed permittite mihi primum renuntiare
his quæ domi sunt. Ait ad illum Jesus :
62 Nemo mittens manum suam ad aratrum,
et respiciens retro, aptus est regno Dei.

2. CAP. X, 1-24. — *Septuaginta duo discipuli ad evangelium prædicandum mit-*

tuntur [X, 1-16] *et ad Jesum gaudentes redeunt* [17-20]. *Exsultat Jesus* [21-24].

Post hæc autem designavit Dominus et 10
alios septuaginta duos; et misit illos binos
ante faciem suam in omnem civitatem et
locum, quo erat ipse venturus. Et dicebat 2
illis : Messis quidem multa, operarii autem
pauci. Rogate ergo dominum messis, ut
mittat operarios in messem suam. Ite; 3
ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.
Nolite portare sacculum, neque peram, 4
neque calceamenta, et neminem per viam
salutaveritis. In quamcumque domum in- 5
traveritis, primum dicite : Pax huic domui.
Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super 6
illum pax vestra; sin autem, ad vos
revertetur. In eadem autem domo manete, 7
edentes et bibentes quæ apud illos sunt;
dignus est enim operarius mercede sua.
Nolite transire de domo in domum. Et in 8
quamcumque civitatem intraveritis, et sus-
ceperint vos, manducate quæ apponuntur
vobis. Et curate infirmos, qui in illa sunt, 9
et dicite illis : Appropinquavit in vos reg-
num Dei. In quamcumque autem civi- 10
tatem intraveritis, et non susceperint vos,
exeuntes in plateas ejus, dicite : Etiam 11
pulverem, qui adhesit nobis de civitate
vestra, extergimus in vos; tamen hoc sci-
tote, quia appropinquavit regnum Dei. 12
Dico vobis, quia Sodomis in die illa remis-
sus erit, quam illi civitati. Væ tibi Co- 13
rozain! væ tibi Bethsaida! quia si in Tyro
et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ
sunt in vobis, olim in cilicio et cinere se-
dentes pæniterent. Verumtamen Tyro et 14
Sidoni remissus erit in judicio, quam vo-

51) *Dies assumptionis*, Luc. 24, 51; I Tim. 3, 16. *Faciem firmavit*, Gen. 31, 21; IV Reg. 12, 17; Is. 50, 7; Jer. 21, 10; 42, 15; Ez. 6, 2; Dan. 11, 17; cf. Luc. 13, 22; 17, 11. — 52) Luc. 10, 1, 33; 17, 16; Joan. 4, 4. — 53) cf. Luc. 10, 33; Joan. 4, 9. — 54) IV Reg. 1, 10-12. — 55) Marc. 3, 17. — 56) Joan. 3, 17; 12, 47.

57-62) Matth. 8, 18-22. — 58) Matth. 13, 32. *Filius hominis*, Matth. 26, 64; Dan. 7, 13-14; Joan. 5, 27; Act. 7, 56. *Non habet ubi caput reclinet*, Matth. 8, 20; cf. I Cor. 8, 9. — 59) Gen. 47, 41; Matth. 13, 22. — 60) Lev. 21, 11; Num. 6, 6-7; Joan. 5, 25. — 61) III Reg. 19, 20; Luc. 14, 33. — 62) Gen. 19, 17, 26; Ex. 24, 1-9; Num. 11, 16; Luc. 17, 31; Joan. 6, 66; Phil. 3, 13.

10. — 1-12) cf. Matth. 9, 37, 38; 10, 9-15; Marc. 6, 7-11; Luc. 9, 1-5. — 1) cf. Exod. 24, 1; Num. 11, 16; Luc. 9, 2, 52. — 2) Matth. 9, 37, 38; Joan. 4, 35; II Tim. 3, 1. — 3) Matth. 10, 16; Joan. 17, 18. — 4) IV Reg. 4, 29; Matth. 10, 10; Marc. 6, 8; Luc. 9, 3-5; 12, 33; 22, 35-36. — 5-6) I Reg. 25, 6; I Par. 12, 18; Luc. 7, 45; 16, 8; 24, 36; Joan. 12, 36; Act. 4, 36; I Petr. 4, 14. — 7) Deut. 24, 14; Matth. 10, 10; I Cor. 9, 5-14; I Tim. 5, 18. — 8) I Cor. 10, 27. — 9) Supra 11; Matth. 3, 2; 4, 27; 10, 7; cf. Luc. 17, 21. — 11) Act. 13, 51; 18, 6. — 12) Matth. 7, 22; 11, 24; II Tim. 1, 3.

13-16) Matth. 11, 20-24. — 13) Is. 23, 1-18; Am. 1, 9-10; Jon. 3, 6; Matth. 11, 21-27; 15, 21; Marc. 3, 8; Luc. 8, 26; 9, 10. — 14) Luc.

- 15 bis. Et tu Capharnaum usque ad cælum
exaltata, usque ad infernum demergeris.
16 Qui vos audit, me audit; et qui vos sper-
nit, me spernit. Qui autem me spernit,
spernit eum qui misit me.
17 Reversi sunt autem septuaginta duo
cum gaudio, dicentes: Domine, etiam
dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.
18 Et ait illis: Videbam Satanam sicut ful-
gur de cælo cadentem. Ecce dedi vobis
19 potestatem calcandi supra serpentes, et
scorpiones, et super omnem virtutem ini-
mici; et nihil vobis nocebit. Verumtamen
20 in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis
subjiciuntur; gaudete autem quod nomina
vestra scripta sunt in cælis.
21 In ipsa hora exsultavit Spiritu Sancto,
et dixit: Confiteor tibi Pater, Domine
cæli et terræ, quod abscondisti hæc a sa-
pientibus, et prudentibus, et revelasti ea
parvulis. Etiam Pater, quoniam sic placuit
22 ante te. Omnia mihi tradita sunt a Pa-
tre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi
Pater; et quis sit Pater, nisi Filius, et cui
23 voluerit Filius revelare. Et conversus
ad discipulos suos, dixit: Beati oculi qui
24 vident quæ vos videtis. Dico enim vobis,
quod multi prophetæ et reges voluerunt
videre quæ vos videtis, et non viderunt;
et audire quæ audistis, et non audierunt.
3. CAP. X, 25-42. — *Legisperitus quidam
Jesum de vita æterna interrogat* [X, 25-
29]. *Parabola de bono Samaritano* [30-
37]. *Martha et Maria* [38-42].
- 25 Et ecce quidam legisperitus surrexit
tentans illum, et dicens: Magister, quid
26 faciendum vitam æternam possidebo? At
ille dixit ad eum: In lege quid scriptum
27 est? quomodo legis? Ille respondens di-
xit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto
corde tuo, et ex tota anima tua, et ex om-

nibus viribus tuis, et ex omni mente tua;
et proximum tuum sicut teipsum. Dixit- 28
que illi: Recte respondisti; hoc fac, et
vives. Ille autem volens justificare seip- 29
sum, dixit ad Jesum: Et quis est meus
proximus? Suscipiens autem Jesus, di- 30
xit: Homo quidam descendebat ab Jeru-
salem in Jericho, et incidit in latrones,
qui etiam despoliaverunt eum, et plagis
impositis abierunt semivivo relicto. Ac- 31
cidit autem ut sacerdos quidam descende-
ret eadem via; et viso illo præterivit.
Similiter et Levita, cum esset secus locum, 32
et videret eum, pertransiit. Samaritanus 33
autem quidam iter faciens, venit secus
eum; et videns eum, misericordia motus
est. Et appropians alligavit vulnera ejus, 34
infundens oleum et vinum; et imponens
illum in jumentum suum, duxit in stabu-
lum et curam ejus egit. Et altera die 35
protulit duos denarios, et dedit stabulario,
et ait: Curam illius habe; et quodcumque
supererogaveris, ego cum rediero reddam
tibi. Quis horum trium videtur tibi proxi- 36
mus fuisse illi, qui incidit in latrones? At
ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. 37
Et ait illi Jesus: Vade, et tu fac similiter.

Factum est autem, dum irent, et ipse 38
intravit in quoddam castellum; et mulier
quædam, Martha nomine, excepit illum in
domum suam. Et huic erat soror nomine 39
Maria, quæ etiam sedens secus pedes Do-
mini, audiebat verbum illius. Martha 40
autem satagebat circa frequens ministe-
rium; quæ stetit, et ait: Domine, non
est tibi curæ quod soror mea reliquit me
solam ministrare? dic ergo illi ut me ad-
juvet. Et respondens dixit illi Dominus: 41
Martha, Martha, sollicita es, et turbaris
erga plurima. Porro unum est necessa- 42
rium. Maria optimam partem elegit, quæ
non auferetur ab ea.

12, 47; Rom. 2, 12. — 15) Is. 14, 13, 15; Matth. 16, 18; Luc. 16, 22; Apoc. 1, 18. — 16) Matth. 10, 40; Joan. 5, 23; 12, 48; 15, 23; 1 Thess. 4, 8. 17-24) Matth. 11, 25-30; Marc. 6, 30. — 17) Supra 1; cf. Joan. 12, 51; 16, 11; Col. 2, 15. — 18) Is. 14, 15; Joan. 12, 31; Apoc. 12, 8, 9. — 19) Gen. 3, 15; Ps. 90, 13; Matth. 10, 1; Marc. 16, 18; Luc. 21, 28; Act. 28, 5-6. — 20) Ex. 31, 32; Ps. 68, 20; Is. 4, 3; Dan. 12, 1; Phil. 4, 3; Hebr. 12, 28; Apoc. 3, 5. — 21) Matth. 11, 25; cf. Is. 53, 11; Marc. 12, 36; I Cor. 12, 3. — 22) Matth. 28, 18. — 23) Matth. 13, 16, 17. — 24) Hebr. 11, 13; I Petr. 1, 10-12. 25-28) cf. Luc. 18, 18-20; Matth. 19, 16-19; 22, 34-39; Marc. 12, 28-34. — 25) Matth. 19, 17; 22,

35; Luc. 7, 30. — 27) Deut. 6, 5. *Proximum sicut teipsum*, Lev. 19, 18; Matth. 19, 19. — 28) Lev. 18, 5; II Esdr. 9, 20; Ez. 20, 11; Rom. 10, 5; Gal. 3, 12; Matth. 19, 17; Luc. 7, 43. 29-37) Marc. 4, 33. — 29) Luc. 16, 35. — 30) cf. Luc. 18, 31; 19, 28. — 33) cf. Luc. 7, 13; 9, 52, 53; 17, 16; Matth. 10, 5; Joan. 4, 9; 8, 48; Act. 8, 25. — 34) cf. Is. 1, 6. — 35) cf. Luc. 7, 41. — 37) Joan. 13, 17. 38) Joan. 11, 1, 10, 20; 12, 2-3. — 39-40) Deut. 33, 3; Marc. 4, 38; Luc. 8, 35; Act. 22, 3; I Cor. 7, 35. — 41) cf. I Cor. 7, 32-34. — 42) Matth. 6, 33; cf. Ps. 15, 5; 26, 4; Joan. 6, 27; Col. 1, 12.

B. — IN JERUSALEM ET IN CIRCUITU.

[XI, 1—XIII, 21.]

1. CAP. XI, 1-13. — *Oratio dominica* [XI, 1-4]. *Parabola de amico importuno* [5-13].

- 11 Et factum est cum esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum : Domine, doce nos orare, sicut
2 docuit et Joannes discipulos suos. Et ait illis : Cum oratis, dicite : Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.
3 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.
5 Et ait ad illos : Quis vestrum habebit amicum, et ibit ad illum media nocte, et dicet illi : Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me et non habeo quod ponam ante illum; et ille deintus respondens dicat : Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, et dare tibi. Et si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens eo quod amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis : Petite, et dabitur vobis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit : et qui quærit, invenit : et pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem, numquid pro pisce
12 serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum, numquid porriget illi scorpionem?
13 Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

2. CAP. XI, 14—XII, 12. — *Jesus demoniacum sanat et Pharisæorum calumnias confutat* [XI, 14-26]. *Mulier quædam matrem Jesu laudat* [27, 28]. *De signo Jonæ* [29-32]. *De lumine spirituali* [33-36]. *Jesus Pharisæos ac legisperitos vehementer increpat* [37-54]. *Monita varia* [XII, 1-12].

nias confutat [XI, 14-26]. *Mulier quædam matrem Jesu laudat* [27, 28]. *De signo Jonæ* [29-32]. *De lumine spirituali* [33-36]. *Jesus Pharisæos ac legisperitos vehementer increpat* [37-54]. *Monita varia* [XII, 1-12].

Et erat ejiciens dæmonium, et illud erat mutus. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus, et admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt : In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis : Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet. Si autem et Satan in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt. Porro si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet. Qui non est mecum, contra me est; et qui non colligit mecum, dispergit. Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem; et non inveniendens dicit : Revertar in domum meam unde exivi. Et cum venerit, invenit eam scopis mundatam et ornatam. Tunc vadit, et assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

Factum est autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba,

11. — 1-4) Matth. 6, 9-13. — 1) Orans, Marc. 1, 35. Sicut Joannes, Luc. 5, 33; Matth. 9, 14. — 2) Matth. 3, 2; 4, 17; Luc. 22, 42; Act. 21, 14. — 3) Prov. 30, 8; Matth. 6, 11, 34; I Cor. 9, 8; I Tim. 6, 8. — 4) Matth. 18, 21-25; Luc. 7, 49. Et ne nos inducas, Matth. 6, 13; 26, 41; Luc. 22, 40, 46; Joan. 17, 15; I Cor. 10, 13.
7) Matth. 26, 10; Marc. 14, 6; Luc. 18, 5. — 8) Luc. 18, 5. Perseveraverit pulsans, Act. 12, 16.
9-13) Matth. 7, 7, 11. — 9) Matth. 7, 7; 21, 22; Marc. 11, 24; Luc. 16, 9; Joan. 14, 13; Jac. 1, 3; cf. I Par. 28, 9; II Par. 15, 2; Prov. 8, 17; Jer. 29, 13. — 10) Luc. 13, 25; Rom. 10, 12. — 11) cf. Luc. 4, 3; Matth. 7, 9. — 12) Matth. 7, 11; cf. Gen. 6, 5; 8, 21; Matth. 12, 14; Luc. 18, 19.

Spiritus bonum, Matth. 7, 12; cf. Tob. 4, 16; Joan. 4, 10; Act. 2, 38; Rom. 10, 12.
14-26) Matth. 12, 22-30; Marc. 3, 23-30; cf. Matth. 9, 32-34. — 14) Matth. 9, 16. — 15) Beelzebub, Matth. 10, 25. — 16) Marc. 8, 11. Signum de cælo, infra 29; Luc. 21, 11; 23, 8; Matth. 12, 38; 16, 1. — 17) Matth. 9, 4. — 19) IV Reg. 2, 7; Act. 19, 13. — 20) Ex. 8, 19; 31, 18; Deut. 9, 10; Ps. 8, 3. — 22) I Reg. 17, 50-51; Col. 2, 15; I Joan. 4, 4. — 23) Matth. 12, 30; Luc. 9, 50; Joan. 11, 52. — 24-26) Matth. 12, 43-45. — 24) cf. Luc. 8, 29; Tob. 8, 3; Is. 13, 21; Bar. 3, 35. — 26) Joan. 5, 14; II Petr. 2, 20-22.
27) cf. Luc. 12, 13; II Par. 9, 7. — 28) Apoc. 1, 3; 22, 7; cf. Matth. 7, 21; Luc. 8, 15, 21; Jac. 1, 22, 25.

28 dixit illi : Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti. At ille dixit : Quin- immo beati qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.

29 Turbis autem concurrentibus cœpit dicere : Generatio hæc, generatio nequam est; signum quærit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis, ita erit et Filius hominis generationi isti. Regi- na austri surget in iudicio cum viris generationis hujus, et condemnabit illos; quia venit a finibus terræ audire sapien- tiam Salomonis, et ecce plus quam Salo- mon hic. Viri Ninivite surgent in iudi- cio cum generatione hac, et condemna- bunt illam; quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ, et ecce plus quam Jonas hic.

33 Nemo lucernam accendit, et in abscon- dito ponit, neque sub modio; sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosus erit. 35 Vide ergo ne lumen quod in te est, tene- 36 bræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam par- tem tenebrarum, erit lucidum totum, et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.

37 Et cum loqueretur, rogavit illum qui- dam pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illum : Nunc vos, pharisæi, quod deforis est calicis et catini, munda- tis; quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod 41 deintus est fecit? Verumtamen quod su- perest, date eleemosynam; et ecce omnia 42 munda sunt vobis. Sed vae vobis phari- sæis, quia decimatis mentham, et rutam,

et omne olus, et præteritis iudicium et charitatem Dei; hæc autem oportuit fa- cere, et illa non omittere. Vae vobis pha- risæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro. Vae 44 vobis, quia estis ut monumenta quæ non apparent, et homines ambulantes supra, nesciunt.

Respondens autem quidam ex legispe- 45 ritis, ait illi : Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. At ille ait : Et 46 vobis legisperitis vae; quia oneratis homi- nes oneribus quæ portare non possunt, et ipsi uno digito vestro non tangitis sarci- nas. Vae vobis qui ædificatis monumenta 47 prophetarum : patres autem vestri occide- runt illos. Profecto testificamini quod 48 consentitis operibus patrum vestrorum : quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulchra. Pro- 49 pterea et sapientia Dei dixit : Mittam ad illos prophetas, et apostolos, et ex illis occident, et persequentur; ut inquiratur 50 sanguis-omnium prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista, a sanguine Abel, usque ad sangui- 51 nem Zachariæ, qui periit inter altare et ædem. Ita dico vobis, requireretur ab hac generatione. Vae vobis legisperitis, quia 52 tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, et eos qui introbant prohibuistis. Cum 53 autem hæc ad illos diceret, cœperunt pha- risæi et legisperiti graviter insistere, et os ejus opprimere de multis. Insidiantes ei, 54 et quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

Multis autem turbis circumstantibus, 12 ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos : Attendite a fer- mento pharisæorum, quod est hypocrisis. Nihil autem opertum est, quod non reve- 2 letur; neque absconditum, quod non scia- tur. Quoniam quæ in tenebris dixistis, 3 in lumine dicentur; et quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in

29-32) Matth. 12, 38-42. — 29) Matth. 12, 38; 16, 1; Marc. 8, 11; I Cor. 1, 22. — 30) Joan. 2, 1; cf. Is. 8, 18; 20, 3; Ezech. 12, 6, 11. — 31) III Reg. 10, 1; II Par. 9, 1. — 32) Jon. 3, 15.

33) Luc. 8, 16; Matth. 5, 15; Marc. 4, 21. — 34) Deut. 15, 9; Eccli. 14, 20; Matth. 6, 22; 20, 15. — 36) cf. Matth. 5, 16.

37-54) cf. Matth. 23, 4, 6, 23, 29, 35. — 37) Luc. 7, 36; 14, 1. — 38) Matth. 15, 2; Hebr. 9, 10. Ante prandium, Matth. 22, 4; Luc. 14, 12; Joan. 21, 12-15. — 39) Matth. 23, 25; Luc. 16, 14; 20, 47. — 40) Luc. 12, 10. — 41) Luc. 12, 33; Tit. 1, 15. — 42) Vae, Matth. 23, 23. Deci- matis, Deut. 14, 22; Luc. 18, 12. — 43) Luc. 20, 40; Matth. 23, 6; Marc. 12, 39. — 44) Matth. 23, 27. — 45) Infra 52. — 46) Matth. 23, 4. —

47) Matth. 23, 29-32; Act. 7, 52. — 48) Act. 8, 1; Rom. 1, 32. — 49) Sapientia Dei, Luc. 7, 35; Prov. 8, 12, 22, 23; I Cor. 1, 24, 30; Col. 2, 3; cf. Matth. 10, 16; 21, 35; 22, 6; Act. 13, 1; I Cor. 12, 28. — 50) cf. Gen. 42, 22; II Par. 24, 22. — 51) Gen. 4, 8; II Par. 24, 22; Hebr. 11, 4; I Joan. 3, 12. Altare, Ex. 40, 6; IV Reg. 16, 14; Ez. 40, 47. — 52) Matth. 2, 7, 8; Rom. 2, 20; cf. Luc. 7, 30; Matth. 5, 20; Joan. 9, 32. — 53) cf. Matth. 6, 19; Luc. 6, 7; 14, 1. — 54) Luc. 20, 20; I Cor. 5, 6-8; Gal. 5, 9.

12. — 1-12) Matth. 16, 1-12; 10, 16-33; 12, 31-37; Marc. 8, 11-21. — 1) Matth. 16, 6; Marc. 8, 15. Hypocrisis, Matth. 23, 15, 28; Marc. 12, 15. — 2) Matth. 10, 26; Marc. 4, 22; Luc. 8, 17; cf. I Tim. 5, 25. — 3) Matth. 6, 6; Luc. 5, 19. —

- 4 tectis. Dico autem vobis amicis meis : Ne
terreamini ab his qui occidunt corpus, et
post hæc non habent amplius quid faciant.
5 Ostendam autem vobis quem timeatis :
timeate eum, qui postquam occiderit, habet
potestatem mittere in gehennam. Ita dico
6 vobis, hunc timeate. Nonne quinque passer-
es veniunt dponio, et unus ex illis
7 non est in oblivione coram Deo? Sed et
capilli capitis vestri omnes numerati sunt.
Nolite ergo timere; multis passeribus plu-
ris estis vos.
8 Dico autem vobis : Omnis quicumque
confessus fuerit me coram hominibus, et Fi-
lius hominis confitebitur illum coram ange-
9 lis Dei; qui autem negaverit me coram
hominibus, negabitur coram angelis Dei.
10 Et omnis qui dicit verbum in Filium
hominis, remittetur illi; ei autem qui in
Spiritus Sanctum blasphemaverit, non
remittetur.
11 Cum autem inducent vos in synago-
gas, et ad magistratus et potestates, nolite
solliciti esse qualiter aut quid responde-
12 tis, aut quid dicatis. Spiritus enim sanc-
tus docebit vos in ipsa hora quid oporteat
vos dicere.

3. CAP. XII, 13-59. — *Jesus per parabola-
m de homine divite docet avaritiam
esse stultam* [XII, 13-21]. *De terrena
sollicitudine* [22-34]. *De vigilantia exer-
cenda* [35-40]. *Parabola de fidei dispen-
satore et de servo infidei* [41-48]. *De
igne et bello in terram a Christo immis-
sis* [49-53]. *De reconciliatione* [54-59].

- 13 Ait autem ei quidam de turba : Magi-
ster, dic fratri meo ut dividat mecum
14 hereditatem. At ille dixit illi : Homo,
quis me constituit judicem aut divisorem
15 super vos? Dixitque ad illos : Videte,
et cavete ab omni avaritia; quia non in
abundantia cujusquam vita ejus est ex his
16 quæ possidet. Dixit autem similitudinem
ad illos, dicens : Hominis cujusdam divitis
17 uberes fructus ager attulit; et cogitabat
intra se, dicens : Quid faciam, quia non
18 habeo quo congregem fructus meos? Et

dixit : Hoc faciam : destruam horrea mea
et majora faciam; et illuc congregabo
omnia quæ nata sunt mihi, et bona mea.
Et dicam animæ meæ : Anima, habes
19 multa bona posita in annos plurimos;
requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit
20 autem illi Deus : Stulte, hac nocte animam
tuam repetunt a te; quæ autem parasti,
cujus erunt? Sic est qui sibi thesaurizat,
21 et non est in Deum dives.

Dixitque ad discipulos suos : Ideo dico
vobis : Nolite solliciti esse animæ vestræ
quid manducetis, neque corpori quid in-
duamini. Anima plus est quam esca, et
23 corpus plus quam vestimentum. Consi-
24 derate corvos, quia non seminant, neque
metunt, quibus non est cellarium, neque
horreum, et Deus pascit illos. Quanto ma-
gis vos pluris estis illis? Quis autem
25 vestrum cogitando potest adjicere ad sta-
turam suam cubitum unum? Si ergo
26 neque quod minimum est potestis, quid de
ceteris solliciti estis? Considerate lilia
27 quomodo crescunt : non laborant, neque
nunt; dico autem vobis, nec Salomon in
omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex
istis. Si autem fœnum quod hodie est in
28 agro, et cras in clibanum mittitur, Deus
sic vestit, quanto magis vos pusillæ fidei?
Et vos nolite quærere quid manducetis,
29 aut quid bibatis, et nolite in sublime tolli :
Hæc enim omnia gentes mundi quærunt.
30 Pater autem vester scit quoniam his indi-
getis. Verumtamen quærite primum re-
31 gnum Dei, et justitiam ejus; et hæc omnia
adjicientur vobis. Nolite timere pusillus
32 grex, quia complacuit Patri vestro dare
vobis regnum. Vendite quæ possidetis, et
33 date eleemosynam. Facite vobis sacculos
qui non veterascunt, thesaurum non defi-
cientem in caelis, quo fur non appropriat,
neque tinea corrumpit. Ubi enim thesau-
34 rus vester est, ibi et cor vestrum erit.

Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ
ardentes in manibus vestris. Et vos si-
miles hominibus expectantibus dominum
suum quando revertatur a nuptiis, ut,
cum venerit, et pulsaverit, festinim ape-

4) Is. 8, 12-13; 51, 12-13; Jer. 1, 8; I Petr. 3, 14.
— 5) Jac. 4, 12. — 6) cf. Ps. 49, 11. — 7) cf. Luc.
21, 18; Matth. 6, 26; 12, 12. — 8) Matth. 10, 32;
Marc. 8, 38; cf. Rom. 10, 9, 10; Hebr. 10, 35;
Apoc. 3, 5; 7, 14. — 9) cf. Luc. 15, 10; I Tim.
5, 21; Luc. 9, 26. — 10) Matth. 12, 31, 32; Marc.
3, 28-30; I Tim. 1, 12-13; Hebr. 4, 4-6; I Joan.
5, 16. In Spiritum Sanctum blasphemaverit,
cf. Act. 7, 51; Hebr. 10, 29. — 11) Luc. 21, 14, 15;
Matth. 10, 19-20; Marc. 13, 11.
13) Quidam de turba, Luc. 11, 27. — 14) Ex.
2, 14; Mich. 6, 8; Rom. 2, 1, 3; 9, 10; Act. 7,
27. — 15) I Tim. 6, 9, 10.
16) Ps. 48, 17-20; Eccli. 11, 18, 19, 24-27; 31, 8.

— 17) Eccli. 5, 10. — 18) Horrea, infra 24. —
19) cf. Prov. 27, 1; Jac. 4, 13-15; Eccli. 2, 24;
11, 9; Tob. 7, 9; I Cor. 15, 42. — 20) cf. Luc.
21, 34; Ps. 38, 7; Jer. 17, 11; IV Reg. 20, 1. —
21) Matth. 6, 19; 19, 19-21; Apoc. 3, 17.
22-34) Matth. 6, 25-34. — 22) Ps. 54, 23; I Cor.
7, 32; Phil. 4, 6; I Petr. 5, 7. — 24) Job 38, 41;
Ps. 146, 9; Rom. 1, 20. Neque horreum, Matth.
6, 7, 26. — 27) III Reg. 10, 4-7; II Par. 9, 15. —
28) Matth. 6, 30. — 30) Matth. 6, 32. — 32) Luc.
22, 29; cf. Is. 41, 14. — 33) Luc. 16, 9; 18, 22.
— 34) Matth. 19, 11; I Petr. 2, 4.
35-40) cf. Matth. 24, 42, 43. — 35) Ex. 12, 11;
I Petr. 1, 13. — 36) II Petr. 3, 12; Apoc. 3, 20.

37 riant ei. Beati servi illi, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes; amen dico vobis, quod præcinget se et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati; quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.

41 Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an et ad omnes? 42 Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator et prudens, quem constituit dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? 43 Beatus ille servus, quem, cum venerit dominus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, 44 constituet illum. Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire; et cœperit percutere servos et ancillas, et edere, et bibere, et inebriari; veniet dominus servi illius, in die qua non sperat, et hora qua nescit, et dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet. Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem cui multum datum est, multum quæretur ab eo: et cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49 Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Baptismo autem habeo baptizari, et quo modo coarctor usque dum perficiatur? Putatis quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem; erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, et duo in tres dividuntur: pater in filium, et filius in patrem suum, mater in filiam, et filia in matrem, socrus in nurum suam, et nurus in socrum suam.

54 Dicebat autem et ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occasu, statim

dicitis: Nimbis venit; et ita fit. Et cum austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit; et fit. Hypocritæ, faciem cæli et terræ non stis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem et a vobis ipsis non judicatis quod justum est? Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

4. CAP. XIII, 1-21. — *De pœnitentia agenda* [XIII, 1-5]. *Parabola de ficu sterili* [6-9]. *Jesus mulierem sanat a spiritu infirmitatis* [10-17]. *Parabola de grano sinapis* [18, 19] et *de fermento* [20, 21].

Aderant autem quidam ipso in tempore, 13 nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum. Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis; sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloe, et occidit eos; putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem? Non, dico vobis; sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

Dicebat autem et hanc similitudinem: 6 Arborem ficu habebat quidam plantatam in vinea sua, et venit quærens fructum in illa, et non invenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, et non invenio; succide ergo illam; ut quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam et hoc anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercora; et siquidem fecerit fructum; 9 sin autem, in futurum succides eam.

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo, et erat inclinata, nec omnino poterat

— 37) Joan. 13, 4. — 39) I Thess. 5, 2; II Petr. 3, 10; Apoc. 3, 3. *Perfodi domum*, Matth. 6, 19; 24, 43. — 40) Matth. 24, 12; cf. 25, 10.

41-48) Matth. 24, 44-51. — 41) cf. Matth. 13, 36. — 42) Matth. 24, 45; I Cor. 4, 1-2; II Tim. 2, 15; I Petr. 4, 10. — 43) Matth. 24, 46; Joan. 13, 17. — 44) cf. Matth. 25, 21, 23. — 45) Matth. 25, 5; Hebr. 10, 37; II Petr. 3, 4-9. — 46) Supra 40. — 47) Matth. 11, 24; Jac. 4, 17; II Petr. 2, 21. — 48) Lev. 5, 17; Matth. 13, 18; Rom. 1, 19, 20; 2, 14, 15; cf. I Tim. 1, 13.

49-53) Matth. 10, 34, 35. — 50) Matth. 26, 38; Marc. 10, 38; Joan. 12, 29. — 51) Matth. 10, 34.

— 53) Matth. 10, 21; cf. Mich. 7, 6.

54-59) Matth. 16, 1-4; 5, 25, 26. — 54) Matth. 16, 2, 3; cf. III Reg. 18, 41-44. — 55) cf. Jon. 4, 8. — 56) Matth. 16, 4. — 57) Luc. 21, 30. — 58-59) Matth. 5, 25, 26; cf. Matth. 18, 34, 35; Marc. 12, 42.

13. — 1) Luc. 3, 1; Act. 5, 37. — 2) Job 4, 7; Joan. 9, 2; Act. 28, 4. — 3) Ps. 7, 13; Luc. 13, 5; 15, 16. — 4) Ex. 3, 5; Is. 8, 6; Joan. 9, 7, 11. — 6) Luc. 3, 9; Matth. 3, 10; Act. 19, 13; Marc. 11, 13; cf. Is. 5, 2. — 7) Luc. 3, 9. — 8) II Petr. 3, 9-15. — 9) Sap. 11, 24. — 10) Luc. 4, 31, 33; 6, 6; Marc. 6, 2. — 11) *Spiritus in-*

- 12 sursum respicere. Quam cum videret
 13 Jesus, vocavit eam ad se, et ait illi : Mu-
 14 lier, dimissa es ab infirmitate tua. Et
 15 imposuit illi manus, et confestim erecta
 16 est, et glorificabat Deum. Respondens
 autem archisynagogus, indignans quia
 sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ :
 Sex dies sunt, in quibus oportet operari;
 in his ergo venite, et curamini, et non in die
 sabbati. Respondens autem ad illum Do-
 minus dixit : Hypocritæ, unusquisque
 vestrum sabbato non solvit bovem suum
 aut asinum a præsepio, et ducit adquare?
 16 Hanc autem filiam Abraham, quam alliga-
 vit Satan, ecce decem et octo annis, non

oportuit solvi a vinculo isto die sabbati?
 Et cum hæc diceret, erubescabant omnes 17
 adversarii ejus; et omnis populus gaudebat
 in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.

Dicebat ergo : Cui simile est regnum 18
 Dei, et cui simile æstimabo illud? Simile 19
 est grano sinapis, quod acceptum homo
 misit in hortum suum, et crevit, et factum
 est in arborem magnam; et volucres cæli
 requieverunt in ramis ejus.

Et iterum dixit : Cui simile æstimabo 20
 regnum Dei? Simile est fermentum quod 21
 acceptum mulier abscondit in farinæ sata
 tria, donec fermentaretur totum.

C. — SECUNDUM ITER HIEROSOLYMITANUM.

[XIII, 22—XVII, 10.]

1. CAP. XIII, 22—XIV, 35. — *De por-
 ta angusta* [XIII, 22-30]. *De Herodis
 insidiis* [31-33]. *Vaticinium de Jeru-
 salem* [34, 35]. *Jesus in domo cujusdam
 principis Phariseorum sabbato hydro-
 picum sanat* [XIV, 1-6]. *parabolam pro-
 ponit de novissimo loco in convivio nup-
 tiali querendo* [7-11], *caritatem erga
 pauperes docet* [12-14] *et parabolam de
 invitatis ad cenam magnam prodit*
 [15-24]. *De conditionibus discipulatus*
 [25-33]. *Discipuli cum sale comparan-
 tur* [34, 35].
- 22 Et ibat per civitates et castella, docens,
 23 et iter faciens in Jerusalem. Ait autem
 illi quidam : Domine, si pauci sunt, qui
 salvantur? Ipse autem dixit ad illos :
 24 Contendite intrare per angustam portam;
 quia multi, dico vobis, quærent intrare, et
 25 non poterunt. Cum autem intraverit pa-
 terfamilias, et clauserit ostium, incipietis
 foris stare, et pulsare ostium, dicentes :
 Domine, aperi nobis; et respondens dicet
 26 vobis : Nescio vos unde sitis. Tunc inci-
 27 pietis dicere : Manducavimus coram te, et
 bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et

dicet vobis : Nescio vos unde sitis; discedite
 a me omnes operarii iniquitatis. Ibi erit 28
 fletus et stridor dentium, cum videritis
 Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes pro-
 phetas in regno Dei, vos autem expelli for-
 29 ras. Et venit ab oriente, et occidente,
 et aquilone, et austro, et accumbent in re-
 gno Dei. Et ecce sunt novissimi qui erunt 30
 primi, et sunt primi qui erunt novissimi.

In ipsa die accesserunt quidam phari- 31
 sæorum, dicentes illi : Exi, et vade hinc;
 quia Herodes vult te occidere. Et ait 32
 illis : Ite, et dicite vulpi illi : Ecce ejicio
 dæmonia, et sanitates perficio hodie et
 cras, et tertia die consummor. Verum 33
 tamen oportet me hodie et cras et sequenti
 die ambulare; quia non capit prophetam
 perire extra Jerusalem.

Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis pro- 34
 phetas, et lapidas eos qui mittuntur ad te,
 quoties volui congregare filios tuos quem-
 admodum avis nidum suum sub pennis, et
 noluisti? Ecce relinquetur vobis domus 35
 vestra deserta. Dico autem vobis, quia non
 videbitis me, donec veniat cum dicetis :
 Benedictus qui venit in nomine Domini.

firmitatis, cf. Act. 16, 16. — 13) Marc. 7, 32;
 Luc. 4, 40. — 14) Ex. 20, 9; Deut. 5, 13, 14;
 Ez. 46, 1.

15) Luc. 14, 5; cf. Matth. 12, 11. — 16) Luc.
 19, 9; Act. 3, 25. — 17) Job 8, 22; Ps. 131, 18;
 I Petr. 3, 16.

18-21) Matth. 13, 31, 32; Marc. 4, 30-32. —
 19) cf. Dan. 4, 9, 18; Ez. 17, 23; Luc. 17, 6.
 — 21) cf. Gen. 18, 6; I Cor. 3, 6; Gal. 5, 9.

22) Marc. 6, 6; Luc. 13, 33; cf. 9, 51. —
 23) cf. Act. 2, 47; I Cor. 1, 18; II Cor. 2, 15. —
 24) Matth. 7, 13, 14; Phil. 3, 12; I Tim. 4, 10;
 6, 12; Hebr. 12, 4; cf. Matth. 11, 12. — 25) Matth.
 7, 22, 23; 25, 11, 12; II Tim. 2, 10. *Nescio vos*,
 Matth. 10, 23. — 26) Matth. 7, 22, 23. — 27) Matth.
 7, 23; cf. Ps. 6, 9; Matth. 25, 41. — 28-29) Matth.
 8, 11, 12. — 29-30) Luc. 14, 15; 22, 30. *Primi no-*

vissimi, Matth. 19, 30; 20, 16; Marc. 10, 31; cf.
 Mal. 1, 11; Is. 49, 12; 59, 19; Ps. 106, 3; Luc.
 14, 15.

31) *Herodes*, Luc. 3, 1, 19; Matth. 14, 1;
 Marc. 6, 14; 8, 15; Luc. 9, 7-9. — 32) *Ejicio dæ-
 monia*, Marc. 1, 39. *Sanitates perficio*, Matth.
 11, 5; Luc. 7, 22. *Consummor*, Hebr. 2, 10;
 5, 9; 7, 28. — 33) Luc. 2, 49; 4, 43; 9, 22; 17, 25;
 22, 37; 24, 7, 26; Joan. 4, 4; Act. 3, 21; 17, 3;
 I Cor. 13, 25. *Hodie erat et sequenti die*, cf. Os.
 6, 2. *Prophetam*, Luc. 7, 16; 24, 15. — 34) Matth.
 23, 37. *Quæ occidis prophetas*, Matth. 21, 35.
Quoties volui, Matth. 26, 55; Joan. 18, 20, 21. —
 35) Jer. 22, 5; Ps. 68, 20; 117, 26; Luc. 19, 38.
Relinquetur deserta, Deut. 32, 11, 12. *Dicetis*
Benedictus, Matth. 21, 9; Marc. 11, 10; Luc.
 19, 38.

14 Et factum est, cum intraret Jesus in domum cujusdam principis pharisæorum, sabbato manducare panem, et ipsi observabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Et respondens Jesus dixit ad legisperitos et pharisæos, 2 dicens : Si licet sabbato curare? At illi tacerunt. Ipse vero apprehensum sanavit eum, ac dimisit. Et respondens ad illos dixit : Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbati? Et non poterant ad hæc respondere illi.

7 Dicebat autem et ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos : Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo. Et veniens is, qui te et illum vocavit, dicat tibi : Da huic locum; et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut, cum venerit qui te invitavit, dicat tibi : Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus : quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur.

12 Dicebat autem et ei, qui se invitaverat : Cum facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat tibi retributio. Sed cum facis convivium, voca 14 pauperes, debiles, claudos, et cæcos. Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15 Hæc cum audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi : Beatus, qui manducabit panem in regno Dei. At ipse dixit ei : Homo quidam fecit cœnam magnam, et vocavit multos. Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venissent, quia jam parata sunt omnia. Et ceperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei : Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam; rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit : Jugu boum emi quinque, et eo probare illa; rogo te, 20 habe me excusatum. Et alius dixit : Uxo-

rem duxi, et ideo non possum venire. Et 21 reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo : Exi cito in plateas et vicos civitatis, et pauperes, ac debiles, ac cæcos, et claudos introduce huc. Et ait servus : Domine, 22 factum est ut imperasti, et adhuc locus est. Et ait dominus servo : Exi in vias, 23 et sepes; et compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

Ibant autem turbæ multæ cum eo; et 25 conversus dixit ad illos : Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non bajulat 27 crucem suam, et venit post me non potest meus esse discipulus. Quis enim ex vobis 28 volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, ne, posteaquam 29 posuerit fundamentum, et non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicentes : Quia hic homo coepit ædificare, et non potuit consummare! Aut quis rex iturus committere bellum 31 adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? Alioquin, adhuc illo longe agente, 32 legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis, qui non 33 renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, 34 in quo condietur? Neque in terram, neque in sterquilinum utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

2. CAP. XV, 1-32 : *Parabola misericordiæ divinæ. — Occasio* [XV, 1, 2]. *Parabola de ove perditâ* [3-7], *de drachina amissa* [8-10], *de filio prodigo* [11-32].

Erant autem appropinquantibus ei publicani, et peccatores, ut audirent illum. Et murmurabant pharisæi, et scribæ, di-

14. — 1) Luc. 7, 36; 11, 37. *Observabant*, Luc. 6, 7; 20, 20. — 3) Luc. 7, 30. *Si licet sabbato curare*, Luc. 6, 9; Matth. 12, 10. — 5) Luc. 13, 15; cf. Deut. 22, 4; Matth. 12, 11. — 6) Matth. 12, 46. — 7) Matth. 23, 6. — 8) Eccli. 31, 16-21. — 9) Prov. 25, 6-7. — 11) Matth. 23, 12; Luc. 18, 14. 12) cf. Luc. 6, 34. — 13) cf. II Esdr. 8, 10-12; Esth. 9, 22. *Voca pauperes*, Deut. 14, 29; Luc. infra 21. — 14) Joan. 5, 29; I Cor. 15, 22; I Thess. 4, 16.

15) Apoc. 19, 9; cf. Luc. 13, 29. — 16) cf. Ps.

22, 5. — 17) cf. Esth. 6, 14; Prov. 9, 3, 5. — 20) Deut. 24, 5; I Cor. 7, 33. — 21) Matth. 14, 22. — 23-24) Matth. 21, 43; Act. 13, 46. 25-26) Infra 33; Matth. 10, 37; cf. Luc. 18, 29-30; Deut. 33, 9-10; II Mach. 15, 18; Joan. 12, 25. — 27) Luc. 9, 23; Matth. 10, 38; 16, 24; Marc. 8, 34. — 28) Prov. 24, 27. — 31) I Mach. 4, 29. — 33) Phil. 3, 7; Luc. supra 26 et 28. — 34) Matth. 5, 13; Marc. 9, 49. — 35) cf. Luc. 8, 8; Matth. 11, 12.

15. — 1) Matth. 11, 19. — 2) Luc. 5, 30; 19, 7.

centes : Quia hic peccatores recepit, et manducat cum illis.

3 Et ait ad illos parabolam istam, dicens :

4 Quis ex vobis homo, qui habet centum oves; et si perdidit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam quæ perierat, donec inveniat eam? Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, et veniens domum convocat amicos et vicinos, dicens illis : Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat. Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.

8 Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam unam, nonne accendit lucernam, et everrit domum, et quærit diligenter, donec inveniat? Et cum invenerit convocat amicas et vicinas, dicens : Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram? Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

10 Ait autem : Homo quidam habuit duos filios : Et dixit adolescentior ex illis patri : Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo

11 luxuriose. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, et ipse cœpit egere. Et abiit, et adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16 Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant; et nemo illi dabat. In se autem reversus, dixit : Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor! Surgam, et ibo ad patrem meum, et dicam ei : Pater, peccavi in cælum, et coram te : Jam non sum dignus vocari filius tuus : fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem

suum. Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. Dixitque ei filius : 21 Pater, peccavi in cælum, et coram te; jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit 22 autem pater ad servos suos : Cito proferte stolam primam, et induite illum, et date annulum in manum ejus, et calceamenta in pedes ejus, et adducite vitulum saginatum, et occidite, et manducemus, et epulemur, quia hic filius meus mortuus 24 erat, et revixit; perierat, et inventus est. Et cœperunt epulari.

Erat autem filius ejus senior in agro; 25 et cum veniret, et appropinquaret domui, audivit symphoniam, et chorum, et vocavit unum de servis, et interrogavit quid hæc essent. Isque dixit illi : Frater tuus 27 venit, et occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit. Indignatus est autem, et nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum. At ille respondens, dixit patri 29 suo : Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi, et nunquam dedisti mihi hædum ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus 30 hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi : Fili, tu 31 semper mecum es, et omnia mea tua sunt. Epulari autem et gaudere oportebat, quia 32 frater tuus hic, mortuus erat, et revixit, perierat, et inventus est.

3. CAP. XVI, 1—XVII, 10. — *Parabola de villico iniquitatis* [XVI, 1-13]. *Pharisæi redarguuntur* [14-18]. *Parabola de Lazaro et divite* [19-31]. *De scandalo* [XVII, 1, 2]. *De offensis remittendis* [3, 4]. *De fide* [5, 6]. *De humilitate* [7-10].

Dicebat autem et ad discipulos suos : 16 Homo quidam erat dives, qui habebat villicum; et hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. Et vocavit 2 illum, et ait illi : Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ; jam

Peccatores recipit, Luc. 7, 39. *Manducat cum illis*, Luc. 5, 30; Matth. 9, 11; 11, 19; cf. Act. 11, 3; 1 Cor. 5, 11; Gal. 2, 12. — 3-7) Matth. 18, 12-14.

4) Ez. 34, 6, 11, 16; Luc. 19, 10; 1 Petr. 2, 25. — 5) Is. 40, 11; 49, 22; 66, 12. — 6) Rom. 12, 15. — 7) Infra 10; cf. Luc. 13, 3, 5; 24, 47.

8) *Drachmas*, cf. II Mach. 12, 43. — 9) cf. Rom. 12, 15. — 10) supra 7; cf. Luc. 12, 8-9.

11-12) Deut. 21, 11, 27; Eccli. 33, 19; Luc. infra 30. — 13) Luc. 19, 12; Prov. 23, 21; 29, 3. —

16) Luc. 16, 21; Prov. 23, 21. — 17) Act. 12, 21. — 18) Ex. 10, 16; Jer. 3, 12, 13; Ps. 50, 6. — 20) Luc. 7, 6, 7; Jac. 4, 8; cf. Gen. 33, 4; 45, 14; 46, 20; Act. 20, 7, 6. — 22) *Stolam candidam*, Zach. 5, 4, 5. *Annulum*, Gen. 41, 42; Esth. 3, 10; 8, 2. — 23) cf. I Reg. 28, 24; Luc. 12, 19. — 24) Infra 32; cf. Joan. 17, 10; Rom. 11, 45; Eph. 2, 1, 5; Col. 2, 13. — 28) supra 2; Matth. 20, 15. — 29) Luc. 12, 19. — 30) *Substantiam suam*, supra 12; cf. Prov. 29, 3. — 31) Joan. 8, 35; 17, 10. — 32) Supra 24.

16. — 2) *Redde rationem*, cf. Matth. 18, 23;

- 3 enim non poteris villicare. Ait autem
villicus intra se : Quid faciam, quia domi-
nus meus aufert a me villicationem? fode-
4 re non valeo, mendicare erubescio. Scio
quid faciam, ut, cum amotus fuero a villi-
catione, recipiant me in domos suas.
5 Convocatis itaque singulis debitoribus do-
mini sui, dicebat primo : Quantum debes
6 domino meo? At ille dixit : Centum cados
olei. Dixitque illi : Accipe cautionem
tuam, et sede cito, scribe quinquaginta.
7 Deinde alii dixit : Tu vero quantum debes?
Qui ait : Centum coros tritici. Ait illi :
Accipe litteras tuas, et scribe octoginta.
8 Et laudavit dominus villicum iniquitatis,
quia prudenter fecisset : quia filii hujus
seculi prudentiores filiis lucis in genera-
9 tione sua sunt. Et ego vobis dico : Facite
vobis amicos de mammona iniquitatis : ut,
cum defeceritis, recipiant vos in aeterna
10 tabernacula. Qui fidelis est in minimo,
et in majori fidelis est; et qui in modico
11 iniquus est, et in majori iniquus est. Si
ergo in iniquo mammona fideles non fuis-
stis, quod verum est, quis credet vobis?
12 Et si in alieno fideles non fuistis, quod ve-
strum est quis dabit vobis? Nemo servus
13 potest duobus dominis servire : aut enim
unum odiet, et alterum diligit; aut uni
adhærebit, et alterum contemnet. Non po-
testis Deo servire et mammonæ.
14 Audiebant autem omnia hæc pharisæi,
15 qui erant avari; et deridebant illum. Et
ait illis : Vos estis, qui justificatis vos co-
ram hominibus, Deus autem novit corda
vestra, quia quod hominibus altum est,
16 abominatio est ante Deum. Lex et pro-
phetæ, usque ad Joannem : ex eo regnum
Dei evangelizatur, et omnis in illud vim
17 facit. Facilius est autem cælum et terram
præterire, quam de lege unum apicem
18 cadere. Omnis qui dimittit uxorem suam,
et alteram ducit, mœchatur, et qui dimis-
sam a viro ducit, mœchatur.
19 Homo quidam erat dives, qui indueba-
tur purpura et bysso; et epulabatur quo-
tidie splendide. Et erat quidam mendi-

cus, nomine Lazarus, qui jacebat ad ja-
nuam ejus, ulceribus plenus, cupiens 21
saturari de micis quæ cadebant de mensa
divitis, et nemo illi dabat; sed et canes vene-
niebant, et lingebant ulcera ejus. Factum 22
est autem ut moreretur mendicus et porta-
retur ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus
est autem et dives, et sepultus est in infer-
no. Elevans autem oculos suos, cum esset 23
in tormentis, vidit Abraham a longe, et
Lazarum in sinu ejus, et ipse clamans 24
dixit : Pater Abraham miserere mei, et
mitte Lazarum ut intingat extremum di-
giti sui in aquam, ut refrigeret linguam
meam, quia crucior in hac flamma. Et 25
dixit illi Abraham : Fili, recordare quia
recepisti bona in vita tua, et Lazarus
similiter mala; nunc autem hic consola-
tur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus 26
inter nos et vos chaos magnum firmatum
est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos,
non possint, neque inde huc transmeare.
Et ait : Rogo ergo te pater ut mittas eum 27
in domum patris mei. Habeo enim quin-
28 que fratres, ut testetur illis, ne et ipsi ve-
niant in hunc locum tormentorum. Et 29
ait illi Abraham : Habent Moysen, et pro-
phetas; audiant illos. At ille dixit : Non,
30 pater Abraham; sed si quis ex mortuis
ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait au- 31
tem illi : Si Moysen et prophetas non au-
diunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit,
credent.

Et ait ad discipulos suos : Impossibile 17
est ut non veniant scandala; vae autem
illi per quem veniunt. Utilius est illi, si 2
lapis molaris imponatur circa collum ejus,
et projiciatur in mare, quam ut scandali-
zet unum de pusillis istis.

Attendite vobis : Si peccaverit in te 3
frater tuus increpa illum; et si pœnitentiam
egerit, dimitte illi. Et si septies in 4
die peccaverit in te, et septies in die con-
versus fuerit ad te, dicens : Pœnitet me,
dimitte illi.

Et dixerunt apostoli Domino : Adaque 5

25, 19; Rom. 14, 12. — 8) *Villicum iniquitatis*, cf. Luc. 18, 6; Eph. 5, 8; I Thess. 5, 5. — 9) Matth. 6, 20; 10, 40; 19, 21; Luc. 12, 53; 14, 14; I Tim. 6, 10, 17-19; cf. Eccli. 5, 10. — 10) Matth. 25, 21; Luc. 19, 17. — 12) I Par. 29, 14-16. — 13) Matth. 11, 24.

14) Luc. 11, 39; 20, 47. *Avari*, Matth. 23, 14, 25. — 15) I Reg. 16, 7; I Par. 28, 9; Ps. 7, 10; Prov. 6, 16, 17; 21, 2; Matth. 23, 28; Luc. 10, 29; 18, 9-14. *Abominatio ante Deum*, Prov. 16, 5. — 16) Matth. 11, 12-13; cf. Joan. 1, 45. *Regnum Dei evangelizatur*, Luc. 8, 1; Matth. 11, 12. — 17) Matth. 5, 18; Luc. 21, 33. — 18) Matth. 5, 32; 19, 9; Marc. 10, 11; I Cor. 7, 10.

19) *Purpura*, Esth. 8, 15; Prov. 31, 22; Jac.

5, 5. — 20) cf. Act. 3, 2. — 21) cf. Luc. 15, 16; Matth. 15, 27. — 22) Luc. 15, 10; Matth. 18, 10; Act. 12, 15; Hebr. 1, 13, 14. — 23) cf. Sap. 3, 1. *Abraham*, Matth. 8, 11, 12; Joan. 8, 56. — 24) *Pater Abraham*, Joan. 8, 33, 59, 53. *Refrigeret*, cf. Zach. 14, 12. *Crucior in hac flamma*, cf. Is. 66, 24; Matth. 25, 41. — 25) Luc. 6, 24; cf. Job 21, 13; Ps. 16, 14. — 26) *Moysen*, infra 31; Luc. 24, 27; Joan. 5, 45-47; Act. 16, 22; II Tim. 3, 16. — 31) Joan. 11, 40; 12, 10, 11; Matth. 28, 11-15.

17. — 1) Matth. 18, 7; Marc. 9, 41; Luc. 22, 42. — 2) Matth. 18, 6; Marc. 9, 42. — 3) Matth. 18, 15; 21, 22; cf. Lev. 19, 17; II Thess. 3, 15; Jac. 5, 19, 20. — 4) Matth. 18, 21, 22. — 5) Marc. 9, 13.

- 6 nobis fidem. Dixit autem Dominus : Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro : Eradicare, et transplantare in mare; et obediet vobis.
- 7 Quis autem vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi : Statim transi, recumbe : 8 Et non dicat ei : Para quod coenem, et præcinge te, et ministra mihi donec manducabis et bibas? Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? Non puto. Sic et vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.

D. — ULTIMUM ITER HIÉROSOLYMITANUM.

[XVII, 11 — XIX, 28.]

1. CAP. XVII, 11 — XVIII, 14. — *Jesus iter facit in Jerusalem per mediam Samariam et Galilaam* [XVII, 11], *decem leprosos mundat* [12-19], *de regno Dei et adventu Filii hominis loquitur* [20-37], *parabolas de iudice iniquo* [XVIII, 1-8] *et de Phariseo et publicano proponit* [9-14].
- 11 Et factum est, dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam et Galilaam.
- 12 Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt a longe; et levaverunt vocem, dicentes : Jesu præceptor, miserere nostri.
- 13 Quos ut vidit, dixit : Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum. Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; et hic erat Samaritanus. Respondens autem Jesus, dixit : Nonne decem mundati sunt? et novem ubi sunt? Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo nisi hic alienigena. Et ait illi : Surge, vade; quia fides tua te salvum fecit.
- 20 Interrogatus autem a pharisæis : Quando venit regnum Dei? Respondens eis, dixit. Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent : Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.
- 22 Et ait ad discipulos suos : Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, et non videbitis. Et dicent vobis : Ecce hic, et ecce illic. Nolite ire,
- neque sectemini : nam sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea, quæ sub cælo sunt, fulget; ita erit Filius hominis in die sua. Primum autem oportet illum multa pati, et reprobari a generatione hac. Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit et in diebus Filii hominis. Edebant et bibebant; uxores ducebant, et dabantur ad nuptias, usque in diem qua intravit Noe in arcam; et venit diluvium, et perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot : edebant, et bibebant; emebant, et vendeabant; plantabant, et ædificabant. Qua die autem exiit Lot a Sodomis, pluit ignem et sulphur de cælo, et omnes perdidit. Secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur. In illa hora qui fuerit in tecto, et vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; et qui in agro similiter non redeat retro. Memores estote uxoris Lot. Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam; et quicumque perdidit illam, vivificabit eam. Dico vobis : illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur. Duæ erunt molentes in unum : una assumetur, et alter relinquetur. Duo in agro : unus assumetur, et alter relinquetur. Respondentes dicunt illi : Ubi Domine? Qui dixit illis : Ubi cumque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ.
- Dicebat autem et parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare et non deficere, dicens : Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat,

— 6) Matth. 13, 31; 17, 19, 20; 21, 21. Moro, Ps. 77, 47; I Mach. 6, 34. — 8) Luc. 12, 35; Joan. 13, 4. — 10) Servi inutiles, Matth. 25, 30.

11) Dum iret in Jerusalem, cf. Luc. 9, 51; 13, 22. — 12) Steterunt a longe, Lev. 13, 45, 46; Lam. 4, 15. — 14) Luc. 5, 14; Matth. 8, 4; cf. Lev. 13, 32. — 15) Luc. 7, 16; 13, 13. — 16) Matth. 26, 39. Samaritanus, Matth. 10, 5. — 17) Supra 12. — 18) Joan. 9, 24. — 19) Luc. 7, 50; Matth. 9, 2.

20) Luc. 19, 11; Act. 1, 6; Joan. 3, 3; 18, 36. — 21) Infra 23; Matth. 24, 23; Joan. 12, 35. Regnum Dei intra vos est, Luc. 10, 9; 11, 20; Joan. 1, 26; Rom. 14, 17. — 22) Luc. 5, 35; 21, 6; Matth. 9, 20; cf. Joan. 4, 21; 8, 56. —

23) Luc. 22, 8; Matth. 24, 23. — 24) Matth. 24, 26, 27. — 25) Luc. 9, 22; Matth. 8, 31; 12, 10; I Petr. 2, 4. — 26) Gen. 6, 5; 7, 7; Matth. 24, 27-39; I Petr. 3, 20. — 28) Gen. 18, 20; II Petr. 2, 7. — 29) Gen. 19, 16, 24; II Petr. 2, 6. — 30) Qua die Filius hominis revelabitur, I Cor. 1, 7; II Thess. 1, 7; I Petr. 1, 7; cf. Matth. 16, 27; 24, 14. — 31) Matth. 24, 17, 18; Luc. 9, 62; 22, 21; Marc. 13, 15, 14. — 32) Gen. 19, 26; Sap. 10, 7. — 33) Luc. 9, 24; Matth. 10, 39; Marc. 8, 35; Joan. 12, 25. — 34) Luc. 23, 33-39; Matth. 24, 40, 41. — 35) Ex. 11, 51; Is. 47, 2. — 37) Job 39, 30; Matth. 24, 28.

18. — 1) Eccli. 18, 22; Matth. 13, 33; Luc. 21, 30; Rom. 12, 12; Col. 4, 2; I Thess. 5, 17. —

3 et hominem non revere batur. Vidua autem quædam erat in civitate illa, et veniebat ad eum, dicens : Vindica me de adversario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se : 4 Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor, tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo 5 veniens sugillet me. Ait autem Dominus : 6 Audite quid iudex iniquitatis dicit : Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

9 Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tamquam iusti, et aspernabantur ceteros, parabola istam. Duo homines ascenderunt in templum ut orarent : unus pharisæus, et alter publicanus. 1 Pharisæus stans, hæc apud se orabat : Deus gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum, raptore, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Jejuno bis in sabbato; decimas do omnium quæ 2 possideo. Et publicanus a longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare; sed percutiebat pectus suum, dicens : Deus propitijs esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo; quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur.

2. CAP. XVIII, 15-34. — *Jesus parvulos ad se admittit [XVIII, 15-17], pauper-tatem principi diviti et juveni commendat [18-23], de periculo divitiarum loquitur [24-30] et tertia vice passionem suam et resurrectionem prædicat [31-34].*

5 Afferebant autem ad illum et infantes, ut eos tangeret. Quod cum viderent disci-

puli, increpabant illós. Jesus autem convocans illos, dixit : Sinite pueros venire ad me, et nolite vetare eos : talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

Et interrogavit eum quidam princeps, 18 dicens : Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem 19 ei Jesus : Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nosti : 20 Non occides; Non mœchaberis; Non furtum facies; Non falsum testimonium dices; Honora patrem tuum et matrem. Qui ait : Hæc omnia custodivi a juventute 21 mea. Quo audito, Jesus ait ei : Adhuc 22 unum tibi deest : omnia quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo : et veni sequere me. His 23 ille auditis, contristatus est, quia dives erat valde.

Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit : Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant : Et quis 26 potest salvus fieri? Ait illis : Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus : 28 Ecce nos dimisimus omnia, et secuti sumus te. Qui dixit eis : Amen dico vobis, 29 nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, et non recipiat 30 multo plura in hoc tempore, et in sæculo venturo vitam æternam.

Assumpsit autem Jesus duodecim et ait 31 illis : Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis. Tradetur enim gentibus, et illudetur, et flagel-

3) I Petr. 5, 8. — 4) Luc. 16, 3. — 5) Matth. 26, 10; Luc. 11, 7, 8. — 6) Iudex iniquitatis, cf. Luc. 16, 8. — 7) Faciet vindictam, Ps. 139, 13; Eccli. 12, 4-7; Jer. 46, 10; Rom. 12, 19; 11 Thess. 1, 8. Electorum suorum, Rom. 8, 33; Col. 3, 12; I Petr. 2, 9. — 8) Jer. 5, 3; Luc. 7, 9.

9) Luc. 16, 15. — 10) IV Reg. 20, 5-8; Ps. 121, 4; Act. 3, 1. — 11) Is. 58, 2, 3; Luc. 11, 16. — 12) Matth. 23, 23. — 13) Luc. 5, 8; 23, 48; cf. Ps. 50, 3, 19; I Joan. 3, 20. — 14) Ez. 21, 31; Matth. 23, 12; Luc. 14, 11.

15-17) Matth. 19, 13-15; Marc. 10, 13-16. — 15) Increpabant, cf. infra 30; Matth. 20, 31; Marc. 10, 48. — 16) cf. Matth. 18, 3; Marc. 9, 39. — 17) Luc. 8, 13; Jac. 1, 21.

18-39) Matth. 19, 16-30; Marc. 10, 17-31. — 18) Matth. 19, 16; cf. Matth. 25, 24. — 19) Matth. 23, 9; Marc. 12, 29. — 20) Ex. 20, 12-16; Deut. 5, 16-20; Matth. 5, 21, 27; Rom. 13, 9. — 21) cf.

Luc. 1, 16. — 22) Matth. 6, 20; Luc. 12, 33; cf. Luc. 16, 9; Act. 2, 45; 4, 34, 35; I Tim. 6, 18, 19. Thesaurum in cælo, Matth. 6, 20; I Tim. 6, 18, 19. — 23) Ez. 33, 31. — 24) Matth. 7, 14; I Cor. 1, 26; I Tim. 6, 9. — 25) cf. Job 31, 24-28; Ps. 48, 7-10; 51, 9; Prov. 11, 28; I Tim. 6, 9, 17. — 27) Luc. 1, 37; Matth. 19, 26. Possibilia apud Deum, Gen. 18, 14; Job 42, 2; Jer. 32, 17; Zach. 8, 6; Marc. 14, 36; Rom. 4, 21. — 28) Dimisimus omnia, Matth. 4, 20-22; Marc. 1, 18-20. — 29-30) Luc. 14, 16. Multo plura, Job 42, 10. In hoc tempore et in sæculo, Matth. 12, 32; Eph. 1, 21; Hebr. 6, 3.

31-34) Matth. 20 17-19; Marc. 10, 32. — 31) Luc. 9, 22, 44. Ecce ascendimus Jerosolymam, Luc. 9, 51; 13, 22; 17, 11; 19, 28. Quæ scripta sunt per prophetas, Ps. 21, 2-32; Is. 52, 13; 53, 12; Joan. 5, 39. — 32) Tradetur gentibus, Matth. 27, 2; Luc. 9, 44; 23, 11; 24, 7; Joan. 18, 30, 31. Illudetur, Matth. 26, 2; 27, 26-31. Conspuetur,

33 labitur, et conspuetur; et postquam flagellaverint, occident eum, et tertia die
34 resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt, et erat verbum istud absconditum ab eis, et non intelligebant quæ dicebantur.

3. CAP. XVIII, 35 — XIX, 28. — *Jesus cæcum prope Jericho illuminat* [XVIII, 35-43], a *Zachæo excipitur* [XIX, 1-10] et *parabolam de mnarum usu proponit* [11-28].

35 Factum est autem, cum appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam,
36 mendicans. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.
37 Dixerunt autem ei, quod Jesus Nazareus transiret. Et clamavit dicens : Jesu fili
38 David, miserere mei. Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat : Fili David, miserere
39 mei. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset interrogavit illum, dicens : Quid tibi vis faciam? At ille dixit : Domine, ut videam.
42 Et Jesus dixit illi : Respice, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, et sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

19 Et ingressus perambulabat Jericho.
2 Et ecce vir nomine Zachæus, et hic princeps erat publicanorum, et ipse dives;
3 et quærebat videre Jesum, quis esset; et non poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum, quia
5 inde erat transiturus. Et cum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum et dixit ad eum : Zachæe, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.
6 Et festinans descendit, et excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum : Ecce dimi-

dium bonorum meorum, Domine, do pauperibus; et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum. Ait Jesus ad eum : 9 Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod et ipse filius sit Abrahæ. Venit 10 enim Filius hominis quærere et salvum facere quod perierat.

Hæc illis audientibus adjiciens dixit 11 parabolam, eo quod esset prope Jerusalem, et quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. Dixit ergo : 12 Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, et reverti. Vocatis autem decem servis suis, 13 dedit eis decem mnas, et ait ad illos : Negotiamini dum venio. Cives autem ejus 14 oderant eum, et miserunt legationem post illum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est ut rediret ac- 15 cepto regno et jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset. Venit autem pri- 16 mus, dicens : Domine, mna tua decem mnas acquisivit. Et ait illi : Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris 17 potestatem habens super decem civitates. Et alter venit dicens : Domine, mna tua 18 fecit quinque mnas. Et huic ait : Et tu esto super quinque civitates. Et alter 20 venit, dicens : Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario. Timui 21 enim te, quia homo austerus es : tollis quod non posuisti, et metis quod non seminasti. Dicit ei : De ore tuo te judico, 22 serve nequam. Sciebas quod ego homo austerus sum, tollens quod non posui, et metens quod non seminavi; et quare 23 non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Et astantibus dixit : Aufer te ab illo mnam, et date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei : Domine, habet 25 decem mnas. Dico autem vobis, quia 26 omni habenti dabitur et abundabit; ab eo autem qui non habet, et quod habet auferetur ab eo. Verumtamen inimicos meos 27

Matth. 14, 65; 15, 19. — 33) Tertia die resurget, Matth. 16, 21; 27, 63; Marc. 10, 34; Luc. 9, 22. — 34) Luc. 9, 45; 24, 25; Marc. 9, 31. — 35-43) Matth. 20, 29-34; Marc. 10, 46-52. — 35) cf. Joan. 9, 1, 8. — 37) Nazareus, Matth. 2, 23; Marc. 1, 24; 14, 67. — 38) Fili David, Matth. 1, 1; 9, 27; 25, 22; 21, 9; 22, 42. — 39) Increpabant, supra 15; cf. Matth. 19, 13; Marc. 10, 49. — 41) Marc. 10, 36. — 42) cf. Luc. 7, 3, 50; 8, 36, 48; 17, 19; Matth. 9, 22; Marc. 5, 34; Joan. 11, 12; Act. 4, 9; 14, 9. — 43) Luc. 7, 10; 13, 13. — 19. — 1) Luc. 18, 35; cf. Matth. 20, 29; Marc. 10, 46. — 3) Luc. 9, 9; 23, 8; Joan. 12, 21. — 4) Sycomorum, IV Reg. 10, 27; Am. 7, 14. — 5) Matth. 21, 18. In domo tua, cf. Luc. 13, 13. — 6) cf. Luc. 10, 38. — 7) Luc. 5, 30; 15, 2. —

8) Exod. 21, 37; 22, 1; Num. 5, 6, 7; II Reg. 12, 6. — 9) Luc. 13, 16; Act. 3, 25; 16, 31. Filius Abrahæ, Luc. 16, 24; Rom. 4, 11, 12, 16; Gal. 3, 7. — 10) Luc. 5, 32; 15, 4; cf. Ez. 34, 16; Matth. 10, 6; Joan. 3, 17; I Tim. 1, 15. — 11-27) cf. Matth. 25, 14-30; Marc. 13, 34. — 11) cf. Luc. 24, 21; 17, 20; Act. 1, 6. — 12) Matth. 25, 14; Marc. 13, 34; Luc. 15, 13. — 13) cf. Matth. 25, 1. — 14) Ps. 2, 2, 3; Matth. 23, 37; Joan. 1, 11; 15, 18. Nolumus hunc regnare, infra 27; cf. Matth. 23, 37; I Cor. 15, 25. — 17) Luc. 16, 16; I Cor. 4, 2; cf. I Tim. 3, 13. — 20) In sudario, Joan. 11, 44; 20, 7; Act. 19, 12. — 21) cf. I Cor. 8, 11, 12. — 22) II Reg. 1, 16; Job 9, 20; Matth. 12, 37; 18, 32. — 26) Luc. 8, 18; 12, 48; Matth. 13, 12; 25, 29; Marc. 4, 25. — 27) Ps. 3, 9; Is. 63, 1-6; Luc. 19, 14; I Cor. 15, 25.

illos, qui noluerunt me regnare super se, | his dictis, præcedebat ascendens Jeroso-
28 adducite huc, et interficite ante me. Et | lymam.

IV. — ULTIMA PRÆDICATIO HIÉROSOLYMIS.

[XIX, 29 — XXI, 38.]

1. CAP. XIX, 29-46. — *Jesus Hierosolymam sollemniter ingreditur* [XIX, 29-40], *flet super civitatem* [41-44] *et vendentes et templo ejicit* [45, 46].

29 Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage et Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos
30 suos, dicens: Ite in castellum, quod contra est; in quod introeuntes invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit; solvite illum, et
31 adducite. Et si quis vos interrogaverit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam ejus desiderat. Abierunt autem qui missi erant, et invenerunt, sicut
32 dixit illis, stantem pullum. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus
33 ad illos: Quid solvitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium
34 habet. Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum,
35 imposuerunt Jesum. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via. Et cum appropinquaret jam ad descensum
36 montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant,
37 virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax in cælo, et
38 gloria in excelsis. Et quidam pharisæorum de turbis dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse
39 ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

41 Et ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi! nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te, et coangustabunt te undique, et ad terram prosternerunt

te, et filios tuos qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

Et ingressus in templum, cœpit ejicere 45 vendentes in illo et ementes, dicens illis: 46 Scriptum est: Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

2. CAP. XIX, 47 — XXI, 4. — *Inimici Jesu querunt eum perdere* [XIX, 47, 48]. *Jesus de sua potestate interrogatur* [XX, 1-8]. *Parabola de vinitoribus filium domini necantibus* [9-19]. *Scribæ Jesum rogant de tributo solvendo* [20-26]. *Jesus cum Sadducæis disputat de resurrectione* [27-40]. *Quomodo Christus sit et filius et dominus David* [41-44]. *Attendendum est a scribis* [45-47]. *Vi-duæ pauperculæ munus laudatur* [XXI, 1-4].

Et erat docens quotidie in templo. Prin- 47 cipes autem sacerdotum, et scribæ, et principes plebis quærebant illum perdere; et non inveniebant quid facerent illi. Om- 48 nis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Et factum est in una dierum, docente 20 illo populum in templo, et evangelizante, convenerunt principes sacerdotum, et scribæ cum senioribus, et aiunt dicentes ad 2 illum: Dic nobis in qua potestate hæc facis? aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? Respondens autem Jesus, dixit 3 ad illos: Interrogabo vos et ego unum verbum. Respondete mihi. Baptismus 4 Joannis, de cælo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra se dicentes: Quia 5 si dixerimus: de cælo, dicet: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus: 6 ex hominibus, plebs universa lapidabit

28) Marc. 10, 32; cf. Luc. 18, 31.

29-40) Matth. 21, 1-11 et 14-17; Marc. 11, 1-11.

— 29) Marc. 14, 13; Luc. 24, 35. — 30) Luc. 23,

53. — 32) Luc. 22, 13. — 35) Joan. 12, 14. —

36) IV Reg. 9, 13. — 37) Joan. 12, 17, 18. — 38) Ps.

117, 26; 13, 35. Pax in cælo et gloria, Luc. 2,

14. — 39) cf. Matth. 21, 15, 16. — 40) Hab. 2, 11.

41-44) cf. Luc. 13, 34, 35; 25, 28-31. — 42) cf.

Joan. 11, 35; Hebr. 5, 7. — 42) Deut. 32, 29;

Joan. 12, 40. — 43) Luc. 17, 12; cf. Is. 29, 3;

37, 33; Jer. 6, 4; Ezech. 4, 2; 26, 8. — 44) Ps.

136, 9; Os. 14, 1; Nah. 3, 10; Matth. 24, 2;

Marc. 13, 2; Luc. 21, 6. Tempus visitationis,

I Petr. 2, 12; cf. Dan. 9, 4; Luc. 1, 68, 78; 7, 16.

45-47) Matth. 21, 12-16; Marc. 11, 15-18. —

46) Domus orationis, Is. 56, 7. Speluncam latro-

num, Jer. 7, 11.

47) Luc. 21, 37; 22, 53; Matth. 26, 35; Joan.

18, 20. — 48) Marc. 12, 37; Luc. 21, 38.

20. — 1-8) Matth. 21, 23-27; Marc. 11, 27-33. —

1) Luc. 9, 47. Convenerunt principes, Act. 4, 2;

6, 12. — 2) cf. Ez. 2, 14; Joan. 1, 25; Act.

4, 7. — 4) Baptismus Joannis, Luc. 15, 18, 21;

Joan. 3, 27. — 5) Luc. 7, 30; Matth. 21, 32. —

6) Joannem prophetam, Matth. 11, 9; 14, 5;

Luc. 1, 76; 7, 20; Joan. 5, 32.

nos; certi sunt enim Joannem prophetam
7 esse. Et responderunt se nescire unde
8 esset. Et Jesus ait illis: Neque ego dico
vobis in qua potestate hæc facio.

9 Cœpit autem dicere ad plebem para-
bolam hanc: Homo plantavit vineam, et
locavit eam colonis; et ipse peregre fuit
10 multis temporibus. Et in tempore misit
ad cultores sêrvum, ut de fructu vineæ
darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum
11 inanem. Et addidit alterum sêrvum mit-
tere. Illi autem hunc quoque cædentes, et
afficientes contumelia, dimiserunt inanem.
12 Et addidit tertium mittere; qui et illum
13 vulnerantes ejecerunt. Dixit autem do-
minus vineæ: Quid faciam? mittam filium
meum dilectum; forsitan cum hunc vide-
14 rint, verebuntur. Quem cum vidissent
coloni cogitaverunt intra se, dicentes: Hic
est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat
15 hæreditas. Et ejectum illum extra vi-
neam, occiderunt. Quid ergo faciet illis
16 dominus vineæ? Veniet, et perdet colo-
nos istos, et dabit vineam aliis. Quo au-
17 dito, dixerunt illi: Absit. Ille autem
aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod
scriptum est: Lapidem quem reproba-
verunt ædificantes, hic factus est in caput
18 anguli? Omnis qui ceciderit super illum
lapidem, conguassabitur; super quem au-
19 tem ceciderit, comminuet illum. Et quæ-
rebant principes sacerdotum, et scribæ,
mittere in illum manus illa hora, et ti-
muerunt populum; cognoverunt enim quod
ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20 Et observantes miserunt insidiatores,
qui se justos simularent, ut caperent eum
in sermone, ut traderent illum principatui
21 et potestati præsidis. Et interrogaverunt
eum dicentes: Magister, scimus quia re-
cte dicis et doces; et non accipis perso-
nam, sed viam Dei in veritate doces.

Licet nobis tributum dare Cæsari, an
non? Considerans autem dolum illorum,
23 dixit ad eos: Quid me tentatis? Osten-
24 dite mihi denarium. Cujus habet imagi-
nem et inscriptionem? Respondentes di-
xerunt ei: Cæsaris. Et ait illis: Red-
25 dite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et
quæ sunt Dei, Deo. Et non potuerunt
26 verbum ejus reprehendere coram plebe;
et mirati in responso ejus tacuerunt.

Accesserunt autem quidam sadducæo-
rum qui negant esse resurrectionem, et
interrogaverunt eum, dicentes: Magister, 28
Moyses scripsit nobis: Si frater alicu-
jus mortuus fuerit habens uxorem, et hic
sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater
ejus uxorem, et suscitet semen fratri suo.
Septem ergo fratres erant; et primus 29
accepit uxorem, et mortuus est sine filiis.
Et sequens accepit illam, et ipse mortuus 30
est sine filio. Et tertius accepit illam. 31
Similiter et omnes septem, et non relique-
runt semen, et mortui sunt. Novissime 32
omnium mortua est et mulier. In resur- 33
rectione ergo, cujus eorum erit uxor? siqui-
dem septem habuerunt eam uxorem. Et 34
ait illis Jesus: Filii hujus sæculi nubunt,
et traduntur ad nuptias; illi vero qui 35
digni habebuntur sæculo illo, et resurre-
ctione ex mortuis, neque nubent, neque
ducent uxores; neque enim ultra mori 36
poterunt; æquales enim angelis sunt, et
filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.
Quia vero resurgant mortui, et Moyses 37
ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum
Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum
Jacob. Deus autem non est mortuorum, 38
sed vivorum: omnes enim vivunt ei.
Respondentes autem quidam scribarum, 39
dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Et 40
amplius non audebant eum quidquam in-
terrogare.

9-19) Matth. 21, 33, 46; Marc. 12, 1-12. —
9) Ps. 79, 9; Is. 5, 1; Jer. 2, 21; Matth. 21, 28.
Locavit, Cant. 8, 11, 12; Matth. 25, 14, 15; Marc.
13, 34. — 10) I Par. 36, 15, 16. — 10-12) Matth.
5, 12; 21, 25-27; 22, 6; 23, 34-37; Act. 7, 52-59;
14, 18; cf. II Par. 24, 21; Joan. 10, 31-33. —
12) Matth. 3, 17; Hebr. 1, 1. — 14) Hebr. 1, 2;
Matth. 26, 3; 27, 1; Joan. 1, 11; Rom. 8, 17. —
15) Electum extra vineam, Matth. 27, 32; Hebr.
13, 12, 13. — 16) Matth. 24, 50; 25, 19; Luc. 19,
27. Dabit vineam aliis, Matth. 21, 43; Act. 13,
46; 18, 6; 28, 28. — 17) Ps. 117, 22; Is. 28, 16;
Matth. 21, 42; Act. 4, 11; I Petr. 2, 7. — 18) Sap.
11, 20; Is. 8, 14, 15; Dan. 2, 34, 35, 44; Rom. 9,
32, 33; I Petr. 2, 8. — 19) Luc. 19, 47, 48; 22, 2.
20-26) Matth. 22, 15-22; Marc. 12, 13-17. —
20) cf. Luc. 6, 7; 14, 1; Joan. 8, 6. Ut caperent
sermone, Matth. 22, 15; Marc. 12, 13; Luc. 11,
54; 20, 20; cf. Eccli. 12, 15. Potestati præsidis,

Matth. 27, 2, 11; 28, 14. — 21) cf. Joan. 2, 2.
Non accipis personam, Act. 10, 34. Viam Dei,
Act. 18, 25, 26. — 22) Matth. 17, 24, 25; Luc. 2, 1;
3, 1. — 23) cf. Job 5, 13; Ps. 9, 16, 17; II Cor.
12, 16. Quid me tentatis, Joan. 8, 6. — 24) Matth.
18, 28; 20, 2. — 25) Rom. 13, 7. — 26) Matth.
22, 22, 33; Joan. 8, 9.

27-40) Matth. 22, 23-33; Marc. 12, 18-27. —
27) Sadducaei, Matth. 3, 7; 16, 1, 6, 12; 22, 34;
Act. 4, 12; 5, 17; 23, 7, 8. — 28) Deut. 25, 5; cf.
Gen. 38, 8; Ruth 1, 11-13. — 34) Luc. 16, 8;
17, 27; Matth. 24, 38. — 35) Phil. 3, 11; cf. Act.
5, 41; II Thess. 1, 5, 11; I Cor. 15, 54, 55; Apoc.
21, 4. — 36) Hebr. 2, 7-9; cf. Ps. 81, 6; Rom. 8,
19, 23; I Joan. 3, 2. Filii resurrectionis, I Cor.
15, 52. — 37) Ex. 3, 1-4, 6-17; cf. Rom. 4, 2.
— 38) Luc. 9, 30; cf. Act. 17, 28; Rom. 14, 8. —
39) Marc. 12, 28; cf. Matth. 22, 34. — 40) Matth.
22, 46; Marc. 12, 34.

41 Dixit autem ad illos : Quomodo dicunt
42 Christum, filium esse David? Et ipse David
dicit in libro Psalmorum : Dixit Dominus
43 domino meo : Sede a dextris meis,
44 donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum
tuorum. David ergo Dominum illum
vocat; et quomodo filius ejus est?

45 Audiente autem omni populo, dixit
46 discipulis suis : Attendite a scribis, qui
volunt ambulare in stolis, et amant salu-
tationes in foro, et primas cathedras in
47 synagogis, et primos discubitus in convi-
viis; qui devorant domos viduarum, sim-
ulantes longam orationem. Hi accipient
damnationem majorem.

21 Respicens autem, vidit eos qui mitte-
bant munera sua in gazophylacium, divi-
tes. Vidit autem et quamdam viduam
pauperculam mittentem aera minuta duo.
3 Et dixit : Vere dico vobis, quia vidua
4 hæc pauper, plus quam omnes misit. Nam
omnes hi ex abundanti sibi miserunt in
munera Dei; hæc autem ex eo quod deest
illi, omnem victum suum quem habuit,
misit.

3. CAP. XXI, 5-38 : *Prophetia de civitatis
eversione et de Filii hominis adventu.
— Occasio prophetiæ [XXI, 5-7]. De signis
ruinam præmonstrantibus [8-24].
De adventu Filii hominis [25-27]. De
tempore eversionis urbis [28-33]. Vigilantia
commendatur [34-36]. — Quomodo se
habuerit Jesus in his ultimis
diebus [37, 38].*

5 Et quibusdam dicentibus de templo quod
bonis lapidibus et donis ornatum esset,
6 dixit : Hæc quæ videtis, venient dies in
quibus non relinquetur lapis super lapi-
dem, qui non destruat. Interrogaverunt
7 autem illum, dicentes : Præceptor, quando
hæc erunt, et quod signum cum fieri inci-
pient?

Qui dixit : Videte ne seducamini; multi enim
venient in nomine meo, dicentes
quia ego sum et tempus appropinquavit;
nolite ergo ire post eos. Cum autem au-
dieritis prælia et seditiones, nolite terreri :
oportet primum hæc fieri, sed nondum
statim finis. Tunc dicebat illis : Surget
gens contra gentem, et regnum adversus
regnum. Et terræmotus magni erunt per
loca, et pestilentia, et fames, terroresque
de cælo, et signa magna erunt. Sed ante
hæc omnia injicient vobis manus suas, et
persequentur, tradentes in synagogas et
custodias, trahentes ad reges et præsides,
propter nomen meum; continget autem
vobis in testimonium. Ponite ergo in
cordibus vestris, non præmeditari quem-
admodum respondeatis; Ego enim dabo
vobis os et sapientiam, cui non poterunt
resistere et contradicere omnes adversarii
vestri. Trademini autem a parentibus,
et fratribus, et cognatis, et amicis, et
morte afficient ex vobis; et eritis odio
omnibus propter nomen meum; et
capillus de capite vestro non peribit. In
patientia vestra possidebitis animas ves-
stras. Cum autem videritis circumdari
ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quia
appropinquavit desolatio ejus : tunc
qui in Judæa sunt, fugiant ad montes; et
qui in medio ejus, discedant : et qui in
regionibus, non intrent in eam; quia
dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia
quæ scripta sunt. Væ autem prænan-
tibus et nutrientibus in illis diebus! Erit
enim pressura magna super terram, et
ira populo huic. Et cadent in ore gladii,
et captivi ducentur in omnes gentes, et
Jerusalem calcabitur a gentibus donec im-
pleantur tempora nationum.

Et erunt signa in sole, et luna et stel-
lis, et in terris pressura gentium præ
confusione sonitus maris, et fluctuum,
arescentibus hominibus præ timore, et

41-44) Matth. 22, 41-46; Marc. 12, 35-37. —
42-43) Ps. 109, 1, 2; Matth. 22, 44; Marc. 12, 36;
Act. 1, 34, 35; Hebr. 1, 13; cf. Act. 1, 20; I Cor.
15, 25; Hebr. 10, 13. — 44) cf. Rom. 1, 3, 4.
45-47) Matth. 23, 1-36; Marc. 12, 38-40. —
46) Luc. 11, 43. — 47) Luc. 14, 7, 8; cf. Matth.
6, 5, 7; Jac. 3, 1.

21. — 1) Marc. 12, 41-44. — 1) IV Reg. 12, 9;
Joan. 8, 20. — 2) Luc. 12, 59. — 3) II Cor. 8, 2.
— 4) Luc. 15, 12; Phil. 4, 21; cf. Luc. 8, 43.
5-36) Matth. 24, 1-36; Marc. 13, 1-32. —
5) II Mach. 3, 2-7; 9, 16. — 6) Matth. 24, 2;
Marc. 13, 2; Luc. 17, 22; 19, 44. — 7) Act. 1, 6, 7.
— 8) Jer. 29, 8; 14, 14; Dan. 7, 22; Eph. 5, 6;
Col. 2, 8; II Thess. 2, 3; I Joan. 2, 18; 3, 7.
— 9) Dan. 2, 28; II Thess. 2, 2; Apoc. 1, 1.
— 10) II Par. 15, 6; Is. 19, 2. — 11) Act. 12, 28;

Apoc. 6, 8, 12. — 12) Luc. 12, 16; 12, 11; cf.
Matth. 16, 1; 23, 34; Act. 4, 3; 5, 18; 8, 3; 12,
4; 17, 6; II Cor. 11, 23. — 13) cf. Phil. 1, 13,
14, 19. — 14) Matth. 10, 19; Luc. 12, 11. —
15) Ex. 4, 12; Jer. 1, 9; Act. 4, 14; 6, 10. —
16) cf. Luc. 12, 53; Matth. 10, 21, 22. —
17) Matth. 10, 21, 22; Joan. 15, 18-21; cf. Luc.
6, 22. — 18) Luc. 12, 17; I Reg. 14, 45; Act.
27, 34. — 19) II Par. 15, 7; Luc. 9, 24; Hebr.
10, 34-36. — 20) Luc. 19, 43. *Desolatio ejus*,
Dan. 9, 27. — 21) Prov. 22, 3. — 22) Deut. 32,
35; Is. 34, 8; 63, 4; Os. 9, 7; Jer. 5, 29; Luc.
23, 29; 24, 27; I Thess. 2, 16. — 23) Luc. 23, 29;
I Cor. 7, 26. — 24) Deut. 28, 64; Tob. 14, 5;
Ps. 78, 1; Is. 63, 18; Zach. 12, 3; Dan. 8, 10;
9, 26; 12, 7; Rom. 11, 25. — 25) Ps. 64, 8; Is.
13, 10; Ez. 32, 7; Joel 2, 10, 31; 3, 15; Matth.
24, 29; Mich. 13, 24. — 26) Is. 34, 4. — 27) Dan.

exspectatione, quæ supervenient universo
orbi : nam virtutes cælorum movebuntur;
et tunc videbunt Filium hominis venien-
tem in nube cum potestate magna et ma-
jestate.

Illis autem fieri incipientibus, respi-
cite, et levate capita vestra, quoniam ap-
propinquit redemptio vestra. Et dixit
illis similitudinem : Videte ficulneam, et
omnes arbores. Cum producunt jam ex
se fructum, scitis quoniam prope est æstas.
Ita et vos cum videritis hæc fieri, scitote
quoniam prope est regnum Dei. Amen dico
vobis, quia non præteribit generatio hæc,
donec omnia fiant. Cælum et terra trans-

ibunt; verba autem mea non transibunt.

Attendite autem vobis, ne forte gra-
ventur corda vestra in crapula, et ebrie-
tate, et curis hujus vitæ, et superveniat
in vos repentina dies illa; tamquam
laqueus enim superveniet in omnes qui
sedent super faciem omnis terræ. Vigi-
late itaque, omni tempore orantes, ut digni
habeamini fugere ista omnia quæ futura
sunt, et stare ante Filium hominis.

Erat autem diebus docens in templo; noctibus vero exiens, morabatur in monte qui vocatur Oliveti. Et omnis populus se manicabat ad eum in templo audire eum.

TERTIA PARS

[XXII, 1—XXIV, 53.]

CHRISTUS PATITUR, MORITUR ET TRIUMPHAT.

I. — PASSIO ET MORS CHRISTI.

[XXII, 1—XXIII, 56.]

1. CAP. XXII, 1-6 : *Judæ proditio.*

Appropinquabat autem dies festus azy-
morum qui dicitur pascha; et quærebant
principes sacerdotum, et scribæ, quomodo
Jesum interficerent : timebant vero plebem.
Intravit autem Satanas in Judam, qui co-
gnominabatur Iscariotes, unum de duode-
cim. Et abiit, et locutus est cum princi-
pibus sacerdotum, et magistratibus, quem-
admodum illum traderet eis. Et gavisi
sunt, et pacti sunt pecuniam illi dare. Et
spopondit. Et quærebat opportunitatem ut
traderet illum sine turbis.

2. CAP. XXII, 7-38. — *Discipuli ultimi-
mam cenam parant* [XXII, 7-13]. *Jesus
pascha manducat et Eucharistiam insti-
tuit* [14-20]. *Denuntiatur proditor* [21-
23]. *Jesus discipulorum ambitionem
coercet* [24-30], *prædicit lapsum Petri,
salva ejus fide indefectibili* [31-34], et

apostolos ad constantiam adhortatur
[35-38].

Venit autem dies azymorum, in qua
necesse erat occidi pascha. Et misit Pe-
trum et Joannem, dicens : Euntes parate
nobis pascha, ut manducemus. At illi
dixerunt : Ubi vis paremus? Et dixit ad
eos : Ecce introeuntibus vobis in civita-
tem, occurret vobis homo quidam amphi-
oram aquæ portans; sequimini eum in do-
mum in quam intrat, et dicetis patri-
familias domus : Dicit tibi magister : Ubi
est diversorium, ubi pascha cum discipulis
meis manducem? Et ipse ostendet vobis
coenaculum magnum stratum, et ibi pa-
rate. Euntes autem, invenerunt sicut di-
xit illis, et paraverunt pascha.

Et cum facta esset hora, discubuit, et
duodecim apostoli cum eo. Et ait illis :
Desiderio desideravi hoc pascha manducare
vobiscum, antequam patiar. Dico enim
vobis, quia ex hoc non manducabo illud,

7, 13; Matth. 26, 64; Marc. 9, 1. — 28) Job
10, 15; 22, 26; Rom. 8, 23; 13, 11; Eph. 4, 30;
Phil. 4, 5. — 32) Matth. 10, 23; 16, 28; Marc.
8, 39; Luc. 9, 27. — 33) Luc. 16, 17; cf. Ps.
101, 27; Is. 51, 6; II Petr. 3, 10. — 34) Luc.
17, 27; Matth. 24, 20; Marc. 4, 10; Rom. 13, 13;
I Thess. 5, 3, 6; I Petr. 4, 7. — 35) Eccl. 9, 12;
Is. 5, 11-13; 24, 17; I Thess. 5, 3. — 36) Marc.
13, 33; Luc. 12, 37; 18, 1; Apoc. 6, 17.
37) Luc. 19, 47; Joan. 8, 1-11; 18, 2. — 38) Luc.
19, 48; Marc. 12, 37.
22. — 1-2) Matth. 26, 1-5; Marc. 14, 1, 2. —
1) Dies festus azymorum, Exod. 12, 13; I Cor.

5, 7. — 2) Luc. 20, 19; cf. Matth. 21, 26.
3-6) Matth. 26, 14-16; Marc. 14, 10, 11. —
3) Act. 5, 3; cf. Joan. 6, 71; 12, 4. *Judas*, Luc.
6, 16; Matth. 27, 3; Act. 1, 16. — 4) *Infra* 52;
Matth. 20, 18, 19; Act. 4, 1; 5, 24-26. — 6) Matth.
26, 5; 27, 24.
7-13) Matth. 26, 17-19; Marc. 14, 12-16. —
7) Ex. 12, 12, 18-20; I Cor. 5, 7. — 10) I Reg.
10, 3. — 11) Matth. 23, 8; Joan. 11, 28. —
12) Act. 1, 13. — 13) Luc. 19, 32.
14) Matth. 26, 20; Marc. 14, 17.
15-18) Matth. 26, 29; Marc. 14, 25. — 16) *Do-
nec impleatur*, infra 30; Luc. 13, 29; 14, 15;

17 donec impleatur in regno Dei. Et accepto
18 calice gratias egit, et dixit : Accipite, et
19 dividite inter vos. Dico enim vobis quod
non bibam de generatione vitis, donec reg-
num Dei veniat. Et accepto pane gra-
tias egit, et fregit, et dedit eis, dicens :
Hoc est corpus meum, quod pro vobis
datur; hoc facite in meam commemora-
tionem. Similiter et calicem, postquam
cœnavit, dicens : Hic est calix novum tes-
tamentum in sanguine meo, qui pro vobis
fundetur.

21 Verumtamen ecce manus tradentis me,
22 mecum est in mensa. Et quidem Filius
hominis, secundum quod definitum est, va-
dit; verumtamen vae homini illi per quem
23 tradetur. Et ipsi cœperunt quærere inter
se, quis esset ex eis qui hoc facturus esset.

24 Facta est autem et contentio inter eos,
25 quis eorum videretur esse major. Dixit
autem eis : Reges gentium dominantur eor-
um; et qui potestatem habent super eos,
26 benefici vocantur. Vos autem non sic;
sed qui major est in vobis, fiat sicut mi-
nor; et qui præcessor est, sicut ministra-
tor. Nam quis major est, qui recumbit,
an qui ministrat? nonne qui recumbit?
Ego autem in medio vestrum sum, sicut
28 qui ministrat. Vos autem estis, qui per-
mansistis mecum in tentationibus meis.
29 Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi
30 Pater meus regnum, ut edatis et bibatis
super mensam meam in regno meo, et se-
deatis super thronos judicantes duodecim
tribus Israel.

31 Ait autem Dominus : Simon, Simon,
ecce Satanas expetivit vos ut cribraret
32 sicut triticum. Ego autem rogavi pro te
ut non deficiat fides tua; et tu aliquando
33 conversus confirma fratres tuos. Qui
dixit ei : Domine, tecum paratus sum et in
34 carcerem et in mortem ire. At ille dixit :

Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus,
donec ter abneges nosse me.

Et dixit eis : Quando misi vos sine 35
sacculo, et pera, et calceamentis, numquid
aliquid defuit vobis? At illi dixerunt : 36
Nihil. Dixit ergo eis : Sed nunc, qui habet
sacculum, tollat, similiter et peram; et qui
non habet, vendat tunicam suam, et emat
gladium. Dico enim vobis, quoniam ad- 37
huc hoc quod scriptum est, oportet impleri
in me : Et cum iniquis deputatus est.
Etenim ea quæ sunt de me, finem habent.
At illi dixerunt : Domine, ecce duo gladii 38
hic. At ille dixit eis : Satis est.

3. CAP. XXII, 39-53. — *Jesus it ad mon-
tem Olivarum [XXII, 39], in agonia
factus orat [40-46] et a Judæis compre-
henditur [47-53].*

Et egressus ibat secundum consuetu- 39
dinem in montem Olivarum. Secuti sunt
autem illum et discipuli. Et cum perve-
nisset ad locum, dixit illis : Orate ne in- 40
tretis in tentationem. Et ipse avulsus
est ab eis quantum jactus est lapidis; et
positis genibus, orabat, dicens : Pater, 42
si vis, transfer calicem istum a me; ve-
rumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.
Apparuit autem illi angelus de cœlo, con- 43
fortans eum. Et factus in agonia, pro-
lixius orabat. Et factus est sudor ejus, 44
sicut guttæ sanguinis decurrentis in ter-
ram. Et cum surrexisset ab oratione, et 45
venisset ad discipulos suos, invenit eos
dormientes præ tristitia. Et ait illis : 46
Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis
in tentationem.

Adhuc eo loquente, ecce turba; et qui 47
vocabatur Judas, unus de duodecim, ante-
cedebat eos; et appropinquavit Jesu ut
oscularetur eum. Jesus autem dixit illi : 48
Juda, osculo Filium hominis tradis? Vi- 49

Apoc. 19, 9. — 17) Act. 27, 35; I Cor. 11, 23-25.

19-20) Matth. 26, 26-28; Marc. 24, 22-24. —
19) *Gratias egit et fregit*, Matth. 26, 26; I Cor.
10, 16; 11, 24; cf. Is. 58, 7; Matth. 14, 19; 15,
36; Act. 20, 21. — 20) Ex. 24, 8; cf. Zach. 9,
11; Hebr. 13, 20. *Novi testamenti*, Jer. 31, 31-34.
21-23) Matth. 26, 21-25; Marc. 14, 18-21; Joan.
13, 21-30. — 21) Luc. 9, 46; Marc. 9, 33; cf.
Ps. 40, 9; Joan. 13, 18. — 22) Act. 2, 23; 4, 28;
cf. Ps. 40, 10. *Vae homini*, cf. Matth. 18, 7;
26, 24.

24-30) Joan. 13, 13-17. — 24) Luc. 9, 46;
Marc. 9, 33. — 25) I Petr. 5, 3; cf. Matth. 20,
25; Marc. 10, 42. — 26) Luc. 9, 48; cf. Matth.
23, 11. — 27) Joan. 13, 4-16; cf. Luc. 12, 37. —
28) Joan. 6, 67; 11, 8; Rom. 8, 18; Hebr. 2, 18;
4, 15. — 29) Luc. 12, 32; II Tim. 2, 12. — 30) Luc.
13, 29; 14, 15; Matth. 19, 28; Apoc. 3, 21.

31) Job 1, 6-12; 2, 1-6; Am. 9, 9; II Cor. 2,
11; I Petr. 5, 8.

32) Joan. 17, 8, 11, 15; 21, 15, 16; cf. Ps. 50, 15.

33-34) Matth. 26, 33-35; Marc. 14, 29-31. —
33) cf. Joan. 21, 19; Act. 12, 4. — 34) Matth. 26,
34; Marc. 14, 30.

35) Luc. 9, 3; 10, 4; cf. Matth. 10, 10. —
37) Luc. 24, 44; Act. 1, 16; cf. Luc. 13, 33.
Cum iniquis reputatus, Is. 53, 12. *Ea quæ sunt
de me*, Joan. 17, 4; 19, 30. — 38) Infra 49;
Matth. 26, 51; Marc. 14, 47. *Satis est*, cf. Marc.
14, 41.

39-46) Matth. 26, 26-46; Marc. 14, 32-42. —
39) Luc. 21, 37; Joan. 18, 1-2. — 40) I Petr.
4, 7; cf. Matth. 6, 13. — 41) Matth. 26, 39;
Marc. 14, 35; Act. 7, 60. — 42) Matth. 6, 10;
20, 22; Hebr. 5, 7. — 43) cf. III Reg. 19, 5;
Matth. 4, 11; Joan. 12, 19. — 45) Matth. 26,
40, 43; Marc. 14, 37-40. — 46) *Ne intretis in
tentationem*, Matth. 6, 13; 26, 41; Marc. 14, 38.
47-53) Matth. 26, 47-56; Marc. 14, 43-52; Joan.
18, 2-12. — 47) Act. 1, 16. *Ut oscularetur*, Luc.
7, 38, 45; 15, 20; Act. 20, 37; cf. II Reg. 20, 9.
— 49) *Percutimus in gladio*, Luc. 12, 38; Matth.

dentes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei : Domine, si percutimus in gladio? Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.

51 Respondens autem Jesus, ait : Sinite usque huc. Et cum tetigisset auriculam

52 ejus, sanavit eum. Dixit autem Jesus ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum, et magistratus templi, et seniores : Quasi ad latronem existis cum

53 gladiis et fustibus? Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me; sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum.

4. CAP. XXII, 54-71. — *Jesus ad principem sacerdotum adducitur et a Petro negatur* [XXII, 54-62], *illuditur* [63-65] *et a Synedrio condemnatur* [66-71].

54 Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum; Petrus vero sequebatur a longe. Accenso autem igne in medio atrii, et circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, et eum fuisset intuita, dixit : Et

57 hic cum illo erat. At ille negavit eum, dicens : Mulier, non novi illum. Et post pusillum alius videns eum, dixit : Et tu de illis es. Petrus vero ait : O homo, non sum.

59 Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens : Vere et hic cum illo erat; nam et Galilæus est. Et ait Petrus : Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc illo loquente cantavit gallus.

61 Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat : Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras Petrus flevit amare.

63 Et viri qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes. Et velaverunt eum, et percutiebant faciem ejus; et interrogabant eum, dicentes : Prophetiza, quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, et principes sacerdotum, et scribæ, et duxerunt illum in consilium suum, dicentes : Si tu es Christus, dic nobis. Et ait illis : Si vobis dixero, non credetis mihi : Si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes : Tu ergo es Filius Dei? Qui ait : Vos dicitis, quia ego sum. At illi dixerunt : Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

5. CAP. XXIII, 1-25. — *Jesus ad Pilatum ducitur* [XXIII, 1], *ab eo interrogatur* [2-6], *ad Herodem remittitur* [7], *ab Herode illuditur* [8-12], *ad Pilatum iterum adducitur et Barabbæ postponitur* [13-25].

Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accusare, dicentes : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Cæsari, et dicentem se Christum regem esse. Pilatus autem interrogavit eum, dicens : Tu es rex Judæorum? At ille respondens, ait : Tu dicis. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, et turbas : Nihil invenio causæ in hoc homine. At illi invalescebant, dicentes : Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque huc. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

Herodes autem viso Jesu, gavisus est valde; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. Stabant autem principes sacerdotum et scribæ constanter accusantes eum. Spre-

26, 51; Marc. 14, 47. — 52) Quasi ad latronem, supra 37. — 53) Joan. 7, 30; 8, 20; 19, 11; Col. 1, 13. Hora vestra, Matth. 26, 18, 45; Joan. 12, 27; 16, 4. Potestas tenebrarum, Eph. 6, 12; Col. 1, 13.

54) Matth. 26, 57; Marc. 14, 53. 54-62) Matth. 26, 69-75; Marc. 14, 66-72; Joan. 18, 16-18, 25-27. — 54) Joan. 18, 15. — 55) In medio atrii, Matth. 26, 3, 69; Marc. 14, 54, 66; Joan. 18, 17. — 61) cf. Matth. 19, 26; Marc. 10, 21; Luc. 22, 34. Priusquam gallus cantet, supra 34; Matth. 26, 34, 75; Marc. 14, 36, 72; Joan. 18, 27.

63-65) Matth. 26, 67-68; Marc. 14, 65. — 64) Is. 50, 6; cf. Luc. 7, 39. — 65) Luc. 23, 39;

Matth. 27, 39.

66-71) Matth. 27, 1; Marc. 15, 1. — 66) Seniores plebis, cf. Act. 22, 5. Si tu es Christus, Joan. 10, 24, 25. — 67) Joan. 3, 12; 8, 15, 45; 10, 24; cf. Jer. 38, 15. — 69) Dan. 7, 13; Ps. 109, 1; Marc. 16, 19; Act. 7, 56; Hebr. 1, 3. — 70) Matth. 14, 33; 26, 25; Luc. 23, 3.

23. — 1) Matth. 27, 2; Marc. 15, 1. 2-5) Matth. 27, 11-14; Marc. 15, 2-5. — 2) Infra 14; cf. Luc. 20, 25. Se Christum regem esse, cf. Joan. 6, 15; Luc. 23, 37, 38; Matth. 2, 2; Joan. 18, 36, 37; Act. 17, 7. — 5) Luc. 4, 14; Joan. 1, 43; 2, 11; Act. 1, 22; 10, 37. — 7) Os. 10, 6; Luc. 3, 1. — 8) Luc. 9, 9; Joan. 12, 21. — 11) Luc. 18, 32. — 12) Act. 4, 27; cf. Ps. 2, 2.

vit autem illum Herodes cum exercitu suo :
et illisit indutum veste alba, et remisit ad
12 Pilatum. Et facti sunt amici Herodes et
Pilatus in ipsa die : nam antea inimici
erant ad invicem.

13 Pilatus autem, convocatis principibus
sacerdotum, et magistratibus, et plebe,
14 dicit ad illos : Obtulistis mihi hunc homi-
nem quasi avertentem populum, et ecce
ego coram vobis interrogans, nullam cau-
sam inveni in homine isto ex his in quibus
15 eum accusatis. Sed neque Herodes; nam
remisi vos ad illum, et ecce nihil dignum
16 morte actum est ei. Emendatum ergo
17 illum dimittam. Necesse autem habebat
18 dimittere eis per diem festum unum. Ex-
clamavit autem simul universa turba, di-
cens : Tolle hunc, et dimitte nobis Barab-
19 bam. Qui erat, propter seditionem quam-
dam factam in civitate et homicidium,
20 missus in carcerem. Iterum autem Pila-
tus locutus est ad eos, volens dimittere
21 Jesum. At illi succlamabant, dicentes :
22 Crucifige, crucifige eum. Ille autem ter-
tio dicit ad illos : Quid enim mali fecit
iste? nullam causam mortis inveni in eo;
23 corripiam ergo illum, et dimittam. At
illi instabant vocibus magnis postulantes
ut crucifigeretur; et inualescebant voces
24 eorum. Et Pilatus adjudicavit fieri peti-
25 tionem eorum. Dimisit autem illis eum
qui propter homicidium et seditionem mis-
sus fuerat in carcerem, quem petebant;
Jesum vero tradidit voluntati eorum.

6. CAP. XXIII, 26-49. — *Jesus in itinere
ad Golgotha mulieres alloquitur* [XXIII,
26-31], *inter duos latrones crucifigitur*
[32-34], *a multis illuditur* [35-38], *la-
troni penitenti paradisum promittit*
[39-43] *et moritur* [44-49].

26 Et cum ducerent eum, apprehenderunt
Simonem quemdam Cyrenensem, venien-
tem de villa, et imposuerunt illi crucem
27 portare post Jesum. Sequebatur autem

illum multa turba populi, et mulierum,
quæ plangebant et lamentabantur eum.
Conversus autem ad illas Jesus, dixit : Fi-
liæ Jerusalem, nolite flere super me, sed
super vos ipsas flete, et super filios vestros.
Quoniam ecce venient dies in quibus
29 dicent : Beatæ steriles, et ventres qui non
genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt.
Tunc incipient dicere montibus : Cadite
30 super nos; et collibus : Operite nos. Quia
31 si in viridi ligno hæc faciunt, in arido
quid fiet?

Ducebantur autem et alii duo nequam
32 cum eo, ut interficerentur. Et postquam
33 venerunt in locum qui vocatur Calvaria,
ibi crucifixerunt eum; et latrones, unum a
dextris, et alterum a sinistris. Jesus au-
34 tem dicebat : Pater, dimitte illis; non enim
sciunt quid faciunt. Dividentes vero vesti-
menta ejus, miserunt sortes.

Et stabat populus spectans et deridebant
35 eum principes cum eis, dicentes : Alios
salvos fecit, se salvum faciat, si hic est
Christus Dei electus. Illudebant autem ei
36 et milites accedentes, et acetum offerentes
ei, et dicentes : Si tu es rex Judæorum, sal-
37 vum te fac. Erat autem et superscriptio
38 scripta super eum litteris græcis, et latinis,
et hebraicis : Hic est rex Judæorum.

Unus autem de his qui pendebant la-
39 tronibus, blasphemabat eum, dicens : Si
tu es Christus, salvum fac temetipsum, et
nos. Respondens autem alter increpabat
40 eum, dicens : Neque tu times Deum, quod
in eadem damnatione es. Et nos quidem
41 juste, nam digna factis recipimus, hic vero
nihil mali gessit. Et dicebat ad Jesum :
42 Domine, memento mei, cum veneris in re-
gnum tuum. Et dixit illi Jesus : Amen
43 dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Erat autem fere hora sexta, et tenebræ
44 factæ sunt in universam terram usque in
horam nonam. Et obscuratus est sol, et 45

13-25) Matth. 27, 15-30; Marc. 15, 6-19; Joan.
18, 39-40; 19, 1-6. — 13) cf. Luc. 24, 20. —
14) Joan. 18, 38; 19, 4; cf. Act. 28, 18. — 15) Su-
pra 11. — 16) Infra 22; cf. Act. 3, 13. — 18) Joan.
19, 15. — 19) Infra 25; Act. 3, 14. — 22) Matth.
27, 23; Marc. 15, 14. Nullam causam mortis,
supra 4; Joan. 18, 38. — 25) Joan. 19, 16; cf.
Matth. 17, 12.

26-32) Matth. 27, 31, 32; Marc. 15, 20, 21; Joan.
19, 16, 17. — 26) Simonem Cyrenensem, II Mach.
2, 24; Act. 11, 20. — 27) Luc. 8, 32; Matth.
11, 17. — *Filiæ Jerusalem*, Cant. 5, 5; 2, 7;
Apoc. 1, 7. — 29) Luc. 11, 27; 19, 43; 21, 23;
Matth. 23, 35; cf. I Cor. 7, 26. — 30) Os. 10, 8;
Apoc. 6, 16; 9, 6; cf. Is. 2, 19. — 31) I Petr.
4, 17, 18; cf. Prov. 11, 31; Is. 11, 1; Ez.
20, 47.

33-34) Matth. 27, 33-38; 15, 22, 28; Joan. 19,

18-24. — 34) Ps. 21, 19; Is. 53, 12; Matth. 5, 44;
20, 22; Luc. 9, 33; Act. 3, 17. *Dividentes vesti-
menta*, Ps. 21, 19; Joan. 19, 23.

35-43) Matth. 27, 39-44; Marc. 15, 29-32. —
35) Ps. 21, 8, 18; Luc. 16, 14. *Se salvum faciat*,
cf. Luc. 4, 23. *Christus Dei electus*, Luc. 9, 35;
Is. 41, 1; I Petr. 2, 4. — 36) cf. Ps. 68, 22;
Matth. 27, 48. — 37-38) *Rex Judæorum*, su-
pra 3. — 39) Matth. 26, 53, 68; 27, 44; Joan.
10, 18. — 41) Joan. 8, 46; cf. Act. 10, 38. —
42) Gen. 40, 14; Matth. 16, 28; 20, 21. —
43) II Cor. 12, 4; Apoc. 2, 7.

44-45) Matth. 27, 45; Marc. 15, 33. — 44) Am.
8, 9; cf. Joan. 19, 14. — 45) Eccli. 17, 30. *Velum
templi scissum*, Ex. 26, 31-33; II Par. 3, 14;
Am. 9, 1; Hebr. 10, 20.

46-49) Matth. 27, 46-54; Marc. 15, 34-39; Joan.

46 velum templi scissum est medium. Et
clamans voce magna Jesus ait : Pater, in
47 hæc dicens, expiravit. Videns autem cen-
turio quod factum fuerat, glorificavit
Deum, dicens : Vere hic homo justus erat.
48 Et omnis turba eorum qui simul aderant
ad spectaculum istud, et videbant quæ
fiebant, percutientes pectora sua reverte-
49 bantur. Stabant autem omnes noti ejus
a longe, et mulieres quæ secutæ eum erant
a Galilæa, hæc videntes.

7. CAP. XXIII, 50-56 : *Jesus sepelitur.*

50 Et ecce vir nomine Joseph, qui erat de-

curio, vir bonus et justus; hic non con- 51
senserat consilio, et actibus eorum, ab
Arimathæa civitate Judææ, qui expectabat 52
et ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pila-
tum, et petiit corpus Jesu; et depositum 53
involvit sindone, et posuit eum in monu-
mento exciso, in quo nondum quisquam
positus fuerat. Et dies erat parasceves, 54
et sabbatum illucescebat. Subsecutæ au- 55
tem mulieres, quæ cum eo venerant de
Galilæa, viderunt monumentum, et quem-
admodum positum erat corpus ejus. Et 56
revertentes paraverunt aromata, et unguen-
ta, et sabbato quidem siluerunt secundum
mandatum.

II. — RESURRECTIO ET ASCENSIO CHRISTI.

[XXIV, 1-53.]

CAP. XXIV, 1-53. — *Mulieribus quæ ad
sepulcrum venerant [XXIV, 1, 2] appa-
rent angeli [3-8]. Mulieres regressæ
discipulis nuntiant quæ viderunt [9-11].
Petrus ad monumentum currit [12].
Jesus duobus discipulis in Emmaus
euntibus apparet [13-32]. Duo discipuli
cum undecim conferunt [33-35]. Jesus
discipulis se manifestat [36-43] eisque
ultimas dat instructiones [44-49]. Jesus
in cælum ascendit [50-53].*

24 Una autem sabbati valde diluculo ve-
nerunt ad monumentum, portantes quæ
paraverant aromata : et invenerunt la-
pidem revolutum a monumento. Et in-
gressæ non invenerunt corpus Domini
4 Jesu. Et factum est, dum mente consterna-
tæ essent de isto, ecce duo viri stete-
5 runt secus illas in veste fulgenti. Cum
timerent autem et declinarent vultum in
terram, dixerunt ad illas : Quid quæritis
6 viventem cum mortuis? Non est hic, sed
surrexit : recordamini qualiter locutus
est vobis, cum adhuc in Galilæa esset,
7 dicens : Quia oportet Filium hominis tradi
in manus hominum peccatorum, et cruci-
8 figi, et die tertia resurgere. Et recorda-
9 tæ sunt verborum ejus. Et regressæ a

monumento nuntiaverunt hæc omnia illis
undecim, et ceteris omnibus. Erat autem 10
Maria Magdalene, et Joanna, et Maria
Jacobi, et ceteræ quæ cum eis erant, quæ
dicebant ad apostolos hæc. Et visa sunt 11
ante illos, sicut deliramentum, verba ista;
et non crediderunt illis.

Petrus autem surgens cucurrit ad monu- 12
mentum, et procumbens vidit linteamina
sola posita, et abiit secum mirans quod
factum fuerat.

Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in 13
castellum, quod erat in spatio stadiorum
sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaus.
Et ipsi loquebantur ad invicem de his 14
omnibus quæ acciderant. Et factum est, 15
dum fabularentur, et secum quærerent :
et ipse Jesus appropinquans ibat cum
illis; oculi autem illorum tenebantur ne 16
eum agnoscerent. Et ait ad illos : Qui 17
sunt hi sermones, quos confertis ad invi-
cem ambulantes, et estis tristes? Et re- 18
spondens unus, cui nomen Cleophas, dixit
ei : Tu solus peregrinus es in Jerusalem,
et non cognovisti quæ facta sunt in illa
his diebus? Quibus ille dixit : Quæ? Et 19
dixerunt : De Jesu Nazareno, qui fuit vir
propheta, potens in opere et sermone co-

19, 28-30. — 46) Ps. 30, 6; Act. 7, 59; I Petr. 4, 19; Luc. 2, 49. — 47) Luc. 7, 16. — 48) Luc. 18, 13. — 49) Ps. 37, 12; 87, 9; Luc. 8, 2. *Mulieres quæ secutæ a Galilæa*, infra 55; Luc. 8, 2; Joan. 19, 25.

50-56) Matth. 27, 57-61; Marc. 15, 42-47; 16, 1; Joan. 19, 38-42. — 50) *Decurio*, Marc. 15, 43. *Bonus et justus*, cf. Rom. 5, 7. — 51) *Expectabat regnum Dei*, Luc. 2, 25, 38. — 53) cf. Is. 53, 9; Luc. 19, 30. — 54) Marc. 15, 42. — 55) Luc. 23, 49. — 56) Ex. 12, 16; 20, 10; Lev. 23, 8; Deut. 5, 14; cf. Luc. 24, 1; Joan. 19, 30.

24. — 1-12) Matth. 28, 1-10; Marc. 16, 2-8; Joan. 20, 1-10. — 1) *Quæ paraverant*, Luc. 23,

56. — 2) *Lapidem revolutum*, Matth. 27, 60. — 3) Rom. 1, 4. — 4) Joan. 20, 12; Act. 1, 10; cf. Is. 5, 13; Dan. 9, 21; 10, 5; 12, 6, 7; Zach. 1, 8-11. — 5) *Infra 37*; Apoc. 1, 18. — 6) Luc. 9, 22, 44; 13, 23; Matth. 16, 21; 17, 21, 22. — 7) Os. 6, 2; Matth. 16, 21; 17, 21-23; Marc. 8, 31; 9, 30; Luc. 9, 22. — 8) Joan. 2, 22; 12, 16. — 9) Joan. 10, 18. — 10) Luc. 8, 2, 3. — 11) Gen. 45, 20; Luc. 24, 41; Marc. 16, 14. — 12) Joan. 19, 40.

13-35) Marc. 16, 12, 13. — 13) Luc. 10, 1; Matth. 18, 20. — 16) *Infra 37*; cf. Joan. 20, 14; 21, 4. — 19) Matth. 21, 11; Marc. 1, 24; Act. 2, 22. *Propheta*, Luc. 7, 16; 13, 13; cf. Matth.

20 ram Deo et omni populo; et quomodo
eum tradiderunt summi sacerdotes et prin-
21 cipes nostri in damnationem mortis, et
crucifixerunt eum. Nos autem speraba-
mus quia ipse esset redempturus Israel;
et nunc super hæc omnia, tertia dies est
22 hodie quod hæc facta sunt. Sed et mu-
lieres quædam ex nostris terruerunt nos,
quæ ante lucem fuerunt ad monumentum.
23 Et non invento corpore ejus, venerunt,
dicentes se etiam visionem angelorum vi-
24 disse, qui dicunt eum vivere. Et abie-
runt quidam ex nostris ad monumentum;
et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt,
25 ipsum vero non invenerunt. Et ipse di-
xit ad eos: O stulti, et tardi corde ad cre-
dendum in omnibus quæ locuti sunt pro-
26 phetæ! Nonne hæc oportuit pati Chri-
stum, et ita intrare in gloriam suam?
27 Et incipiens a Moysæ, et omnibus pro-
phetis, interpretabatur illis in omnibus
28 Scripturis quæ de ipso erant. Et appro-
pinquaverunt castello quo ibant; et ipse
29 se finxit longius ire. Et coegerunt illum,
dicentes: Mane nobiscum, quoniam ad-
vesperascit, et inclinata est jam dies. Et
30 intravit cum illis. Et factum est, dum
recumberet cum eis, accepit panem, et be-
31 nedixit, ac fregit, et porrigebat illis. Et
aperiti sunt oculi eorum, et cognoverunt
eum; et ipse evanuit ex oculis eorum. Et
dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum
ardens erat in nobis, dum loqueretur in
33 via, et aperiret nobis Scripturas? Et sur-
gentes eadem hora regressi sunt in Jeru-
salem; et invenerunt congregatos unde-
34 cim, et eos qui cum illis erant, dicentes:
Quod surrexit Dominus vere, et apparuit
35 Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta
erant in via, et quomodo cognoverunt eum
in fractione panis.
36 Dum autem hæc loquuntur, stetit Jesus
in medio eorum, et dicit eis: Pax vobis;

ego sum, nolite timere. Conturbati vero 37
et conterriti, existimabant se spiritum vi- 38
dere. Et dixit eis: Quid turbati estis, 39
cogitationes ascendunt in corda vestra? 40
Videte manus meas et pedes, quia ego ipse 41
sum; palpate, et videte; quia spiritus car- 42
nem et ossa non habet, sicut me videtis 43
habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis 44
manus et pedes. Adhuc autem illis non 45
credentibus, et mirantibus præ gaudio, 46
dixit: Habetis hic aliquid, quod manduce- 47
tur? At illi obtulerunt ei partem piscis 48
assi, et favum mellis. Et cum mandu- 49
casset coram eis, sumens reliquias dedit 50
eis.

Et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ 44
locutus sum ad vos cum adhuc essem vo- 45
biscum, quoniam necesse est impleri om- 46
nia quæ scripta sunt in lege Moysi, et 47
prophetis, et psalmis de me. Tunc ape- 48
ruit illis sensum ut intelligerent Scriptu- 49
ras. Et dixit eis: Quoniam sic scriptum 50
est; et sic oportebat Christum pati, et 51
resurgere a mortuis tertia die; et præ- 52
dicari in nomine ejus penitentiam et re- 53
missionem peccatorum in omnes gentes, 54
incipientibus ab Jerosolyma. Vos autem 55
testes estis horum! Et ego mitto promi- 56
ssa Patris mei in vos; vos autem sedete 57
in civitate, quoadusque induamini virtute 58
ex alto.

Eduxit autem eos foras in Bethaniam, 50
et elevatis manibus suis benedixit eis. 51
Et factum est, dum benediceret illis, reces- 52
sit ab eis, et ferebatur in cælum. Et ipsi 53
adorantes, regressi sunt in Jerusalem 54
cum gaudio magno; et erant semper in 55
templo, laudantes et benedicentes Deum. 56
Amen.

21, 11; Act. 1, 1; 2, 22. — 20) Act. 2, 23; 5, 30;
13, 27, 28; Luc. 23, 13, 35; 1 Thess. 2, 15. —
21) Matth. 20, 28; Luc. 1, 68; 2, 38; 19, 11;
Act. 1, 6; 1 Petr. 1, 18. — 22) Luc. 1, 3; Matth.
28, 1; Marc. 16, 2, 3; Joan. 20, 1. — 23) Supra 3,
4, 6. — 24) Supra 12; Joan. 20, 3-10. — 25) Marc.
16, 14. — 26) Luc. 9, 26. — 27) A Moysæ, Gen.
3, 15; 12, 3; Num. 21, 9; 24, 17; Deut. 18, 15;
cf. Joan. 1, 45; 5, 46. Omnis prophetis,
11 Reg. 7, 12-16; Ps. 21; Is. 7, 14; 9, 6; 52, 13-
53, 12; 61, 1; Jer. 23, 5, 6; Dan. 7, 13, 14; 9,
24-27; Mich. 5, 2; Zach. 6, 12; 9, 9; 12, 10; 13,
7; Mal. 3, 1; 4, 2; cf. Act. 13, 27. — 28) cf. Marc.
6, 48. — 29) cf. Gen. 19, 3; Act. 16, 15. Inclinata
dies, Luc. 9, 12; Jer. 6, 4. — 30) cf. Luc. 22, 19;
Matth. 27, 29. — 31) Supra 10; IV Reg. 6, 17.
— 32) cf. Ps. 38, 4; Is. 12, 3; Jer. 20, 9. Aperiret
nobis Scripturas, infra 45. — 33) cf. Act. 1, 14.
— 34) I Cor. 15, 4, 5; Joan. 21, 15-22. — 35) Luc.
30, 31. In fractione panis, Act. 2, 42.
36-43) Marc. 16, 14; Joan. 20, 19-23. — 36) I Cor.

15, 5. — 37) Matth. 14, 26. — 39) I Joan. 1, 1;
cf. Joan. 20, 27; Act. 17, 27. — 41-42) Marc. 16,
14; Act. 12, 14; Joan. 21, 5, 10. — 43) Act. 1, 4;
10, 41.

44) Luc. 6, 32; 9, 22, 45; 18, 31-33; Joan.
5, 46. In lege Moysi, supra 27. Et prophetis,
supra 27; Act. 5, 31. Et psalmis, Ps. 2, 1-15;
21, 2, 22; 68, 2-30; 71, 2-10; 100, 1; 117, 22-26.
— 45) Supra 32; Luc. 9, 45; 18, 34. — 46) Supra
26; Act. 26, 23; I Tim. 3, 16. — 47) Act. 5, 31;
17, 30. In omnes gentes, Luc. 2, 32; Gen. 12, 3;
Ps. 21, 28; Is. 2, 2; Os. 2, 23; Mal. 1, 11; Matth.
28, 19; Gal. 3, 8. Incipientibus ab Jerosolyma,
Act. 10, 37. — 48) Act. 1, 8, 32; 2, 32. — 49) Joan.
14, 26; 15, 26; 16, 7; Act. 1, 4. Induamini,
Ps. 131, 9; Col. 3, 12. Ex alto, Luc. 1, 78; cf. Is.
38, 15.

50-53) Marc. 16, 19, 20. — 50) Act. 1, 12. —
51) Matth. 16, 19; Act. 1, 9, 10. — 52) Matth. 28,
9-17; Joan. 14, 28; 16, 22. — 53) Act. 2, 46; 3, 2;
5, 21, 42.

EVANGELIUM SECUNDUM JOANNEM

PROLOGUS

[I, 1-18.]

CAP. I, 1-18. — *De Verbi aeterna generatione* [I, 1-5]. *De Joanne Verbi teste et de Verbi manifestatione* [6-13]. *De Verbi temporali generatione seu incarnatione* [14-18].

- 1 In principio erat Verbum,
et Verbum erat apud Deum,
et Deus erat Verbum.
2 Hoc erat in principio apud Deum.
3 Omnia per ipsum facta sunt,
et sine ipso factum est
nihil quod factum est.
4 In ipso vita erat,
et vita erat lux hominum.
5 Et lux in tenebris lucet,
et tenebrae eam non comprehenderunt.
6 Fuit homo
missus a Deo,
cui nomen erat Joannes.
7 Hic venit in testimonium,
ut testimonium perhiberet de lumine,
ut omnes crederent per illum.
8 Non erat ille lux,
sed ut testimonium perhiberet de lumine.
9 Erat lux vera,
quae illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum.
10 In mundo erat,
et mundus per ipsum factus est,
et mundus eum non cognovit.
11 In propria venit,
et sui eum non receperunt.
12 Quotquot autem receperunt eum,
dedit eis potestatem filios Dei fieri,
his qui credunt in nomine ejus:
13 qui non ex sanguinibus,
neque ex voluntate carnis,
neque ex voluntate viri,
sed ex Deo nati sunt.

1. — 1) *In principio*, Gen. 1, 1; cf. Col. 1, 17; Apoc. 1, 8. *Verbum*, 1 Joan. 1, 1, 2; Apoc. 19, 13; cf. Rom. 9, 5; Phil. 2, 6. — 2) Prov. 8, 22. — 3) 1 Cor. 8, 6; Col. 1, 16-27; Hebr. 1, 2. — 4) Joan. 5, 26; 11, 25; 14, 6; 1 Joan. 5, 11, 20; cf. Joan. 8, 12; 9, 5; 12, 46. — 5) Joan. 3, 19; 12, 35.

6) Joan. 1, 33; 3, 28; Matth. 3, 1; Marc. 1, 4; Luc. 1, 13-17, 57, 80. — 7) Luc. 3, 26; 5, 53; 10, 42; Act. 19, 4. — 8) *Infra* 20; cf. 5, 35. — 9) Joan. 8, 12. — 10) *Supra* 3-5; cf. 16, 3; 1 Joan. 3, 1. — 11) cf. Matth. 21, 38; Marc. 3, 21; Joan. 5, 43. — 12) 1 Joan. 3, 1; 5, 1; Gal. 3, 26; Act. 4, 12. — 13) Joan. 3, 5, 6; 1 Cor. 15, 5; cf. Matth.

- 14 Et Verbum caro factum est,
et habitavit in nobis;
et vidimus gloriam ejus,
gloriam quasi Unigeniti a Patre
plenum gratiæ et veritatis.
- 15 Joannes testimonium perhibet de ipso,
et clamat, dicens :
Hic erat quem dixi :
Qui post me venturus est,
ante me factus est,
quia prior me erat.
- 16 Et de plenitudine ejus
nos omnes accepimus,
et gratiam pro gratia.
- 17 Quia lex per Moysen data est,
gratia et veritas per Jesum Christum facta est.
- 18 Deum nemo vidit unquam;
unigenitus Filius
qui est in sinu Patris,
ipse enarravit.

PARS PRIMA

[I, 19 — XII, 50.]

MISSIONEM SUAM ET DIVINITATEM MANIFESTAT JESUS PUBLICÆ AGENS ET DOCENS.

I. — CORAM HOMINIBUS BONÆ VOLUNTATIS.

[I, 19 — IV, 54.]

A. — TRES PRIMÆ MANIFESTATIONES.

[I, 19 — II, 12.]

1. CAP. I, 19-34. — *Joannes testimonium dat de Christo* [I, 19-28] *et Christum in baptismo agnoscit* [29-34].
- 19 Et hoc est testimonium Joannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes et Levitas ad eum, ut interrogarent
- 20 eum : Tu quis es? Et confessus est, et non negavit; et confessus est : Quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum : Quid ergo? Elias es tu? Et dixit : Non sum. Propheta es tu? Et respondit :
- 22 Non. Dixerunt ergo ei : Quis es, ut res-
- sponsum demus his qui miserunt nos? quid dicis de teipso? Ait : Ego vox clamantis in deserto : Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta. Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis. Et interrogaverunt eum, et dixerunt ei : Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Respondit eis Joannes, dicens : Ego baptizo in aqua; medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam cal-

16, 17; Rom. 9, 8; I Petr. 1, 23.

14) Is. 7, 14; 60, 1; Luc. 9, 32; Joan. 2, 11; Rom. 1, 3; 8, 3; Phil. 2, 7, 8; Col. 2, 9; II Petr. 1, 16, 17; Apoc. 7, 15; 21, 3. *Plenum gratiæ et veritatis*, infra 17; 14, 6; cf. Rom. 5, 21.

15) Infra 27, 20; Matth. 3, 11. — 16) Joan. 3, 34; Eph. 1, 23; 3, 19; 4, 13; Col. 1, 19; 2, 9. — 17) Ex. 20, 1; 34, 6; Ps. 34, 10; 39, 11; 84, 11; Rom. 6, 14; 10, 4. — 18) Ex. 33, 20;

Eccl. 43, 35; Matth. 11, 27; Luc. 10, 22; Joan. 5, 37; 6, 46; Col. 1, 15; I Tim. 6, 16; I Joan. 4, 12.

19) Luc. 3, 15, 16; Joan. 8, 25. — 20) Supra 8; Joan. 3, 28; Act. 13, 25. — 21) *Elias*, Matth. 16, 14; 17, 10; Marc. 9, 11. *Non sum*, Matth. 11, 14. *Propheta*, Joan. 6, 14; 7, 40; cf. Deut. 18, 15. — 23) Is. 40, 3; Matth. 3, 3; Marc. 1, 3; Luc. 3, 4. — 25) Matth. 21, 23; Act. 4, 7. — 26) Matth. 3, 11; Marc. 1, 7, 8; Luc. 3, 16; 17, 21; Joan. 1, 31-33. — 27) Matth. 3, 11; Joan. 3,

28 ceamenti. Hæc in Bethania facta sunt
trans Jordanem, ubi erat Joannes bapti-
zans.
29 Altera die vidit Joannes Jesum venien-
tem ad se, et ait : Ecce Agnus Dei, ecce
30 qui tollit peccatum mundi. Hic est de
quo dixi : Post me venit vir qui ante me
31 factus est, quia prior me erat. Et ego
nesciebam eum, sed ut manifestetur in
Israel, propterea veni ego in aqua bapti-
32 zans. Et testimonium perhibuit Joannes,
dicens : Quia vidi Spiritum descendantem
quasi columbam de cælo, et mansit super
33 eum. Et ego nesciebam eum; sed qui
misit me baptizare in aqua, ille mihi di-
xit : Super quem videris Spiritum descen-
dentem et manentem super eum, hic est
34 qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego
vidi; et testimonium perhibui quia hic est
Filius Dei.

2. CAP. I, 35-51 : *Ad Jesum adducuntur
primi discipuli : Andreas et Joannes,
Simon, Philippus, Nathanael.*

35 Altera die iterum stabat Joannes, et
36 ex discipulis ejus duo. Et respiciens Je-
sum ambulantem, dicit : Ecce Agnus Dei.
37 Et audierunt eum duo discipuli loquen-
38 tem, et secuti sunt Jesum. Conversus
autem Jesus, et videns eos sequentes se,
dicit eis : Quid quæritis? Qui dixerunt
ei : Rabbi (quod dicitur interpretatum,
39 magister), ubi habitas? Dicit eis : Ve-
nite, et videte. Venerunt, et viderunt ubi
maneret, et apud eum manserunt illo;
40 hora autem erat quasi decima. Erat au-
tem Andreas frater Simonis Petri unus ex
duobus qui audierant a Joanne, et secuti
fuerant eum.
41 Invenit hic primum fratrem suum Si-
monem, et dicit ei : Invenimus Messiam
42 (quod est interpretatum Christus). Et
adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem
eum Jesus, dixit : Tu es Simon filius Jona,
tu vocaberis Cephias, quod interpretatur
Petrus.

In crastinum voluit exire in Galilæam, 43
et invenit Philippum. Et dicit ei Jesus :
Sequere me : Erat autem Philippus a 44
Bethsaida, civitate Andreæ et Petri.

Invenit Philippus Nathanael, et dicit 45
ei : Quem scripsit Moyses in lege, et pro-
phetæ, invenimus Jesum filium Joseph a
Nazareth. Et dixit ei Nathanael : A Na- 46
zareth potest aliquid boni esse? Dicit ei
Philippus : Veni, et vide. Vidit Jesus 47
Nathanael venientem ad se, et dicit de eo :
Ecce vere Israelita, in quo dolus non est.
Dicit ei Nathanael : Unde me nosti? 48
Respondit Jesus, et dixit ei : Priusquam
te Philippus vocaret, cum esses sub ficu,
vidi te. Respondit ei Nathanael, et ait : 49
Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel.
Respondit Jesus, et dixit ei : Quia dixi 50
tibi : Vidi te sub ficu, credis; majus his
videbis. Et dicit ei : Amen, amen dico 51
vobis, videbitis cælum apertum, et ange-
los Dei ascendentes, et descendentes supra
Filium hominis.

3. CAP. II, 1-12. — *Jesus in oppido Cana
nuptiis interest [II, 1-11] et Caphar-
naum descendit [12].*

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana 2
Galilææ; et erat mater Jesu ibi. Voca- 2
tus est autem et Jesus, et discipuli ejus,
ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater 3
Jesu ad eum : Vinum non habent.
Et dicit ei Jesus : Quid mihi et tibi est 4
mulier? nondum venit hora mea. Dicit 5
mater ejus ministris : Quodcumque dixerit
vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ 6
hydriæ sex positæ secundum purificatio-
nem Judæorum, capientes singulæ metretas 7
binas vel ternas. Dicit eis Jesus :
Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas 8
usque ad summum. Et dicit eis Jesus :
Haurite nunc, et ferte architriclino. Et 9
tulerunt. Ut autem gustavit architriclino
aquam vinum factam, et non sciebat unde
esset, ministri autem sciebant qui hause-

16; Act. 13, 25. — 28) Matth. 3, 6, 13.

29) Infra 36; Exod. 12, 3; Is. 53, 4-7; Jer. 11, 19; Matth. 8, 17; Act. 8, 32; I Petr. 1, 19; I Joan. 3, 5; Apoc. 5, 6-12. — 30) Matth. 3, 4; Joan. 1, 15, 27. — 31) Supra 26; cf. Luc. 1, 17, 76. — 32) Matth. 3, 16; Marc. 1, 10; Luc. 3, 22; 4, 18, 21. — 33) Supra 26; Matth. 3, 11; Luc. 3, 2; Act. 1, 5; 11, 16. — 34) Matth. 3, 17.

35) Joan. 3, 25; 4, 1. — 36) Supra 29; cf. Is. 52, 7; Jer. 11, 19. — 38) Marc. 5, 30; cf. Joan. 18, 4; 20, 15. Rabbi, infra 49; 3, 2, 26; 6, 25; Matth. 23, 7; 27, 25; Marc. 9, 4; 11, 21; 14, 45. — 40) Matth. 4, 18-20. — 41) Joan. 4, 25. Christus, I Reg. 2, 10; Ps. 2, 2; Dan. 9, 25. — 42) Matth. 16, 18; Marc. 3, 16. — 43) Supra 28; Matth. 8, 22; Marc. 2, 14. — 44) Joan. 12, 21. — 45) Nathanael, Joan. 1, 2. Quem scripsit Moyses

et prophetæ, Deut. 18, 18; Is. 7, 14; 53, 2; Jer. 23, 5; Ez. 34, 23; 37, 24; cf. Matth. 2, 23; Luc. 3, 23; Joan. 6, 42. — 46) cf. Joan. 7, 42, 52. — 47) Ps. 31, 2; 72, 1; Rom. 9, 4, 6. — 48) Unde me nosti, cf. Joan. 2, 24, 25. — 49) Rabbi, supra 38. Filius Dei, cf. Joan. 6, 69; 9, 25; 10, 36; 11, 27; 20, 31. Rex Israel, Joan. 12, 13; Matth. 27, 42. — 51) Gen. 28, 12; Matth. 4, 21; Marc. 1, 23.

2. — 1) Joan. 3, 29, 35, 43. Cana Galilææ, Joan. 4, 46; 21, 2. — 2) Discipuli ejus, Joan. 1, 40, 49. — 4) Quid mihi et tibi, Jud. 11, 12; II Reg. 16, 10; 19, 22; III Reg. 17, 18; IV Reg. 3, 13; II Par. 35, 21; Matth. 8, 29; Marc. 1, 24; 5, 17; Luc. 4, 34; 8, 28; cf. Jos. 22, 24; IV Reg. 9, 18, 19; Matth. 27, 19. Mulier, Joan. 19, 26. Hora mea, cf. Joan. 7, 6. — 5) cf. Gen. 41, 55. — 6) II Par. 4, 5; Matth. 15, 2; Joan. 3, 25. — 9) Architriclino,

rant aquam, vocat sponsum atrichridinus,
10 et dicit ei : Omnis homo primum bonum
vinum ponit, et cum inebriati fuerint,
tunc id, quod deterius est; tu autem ser-
11 vasti bonum vinum usque adhuc. Hoc
fecit initium signorum Jesus in Cana Ga-

lilææ; et manifestavit gloriam suam, et
crediderunt in eum discipuli ejus.

Post hoc descendit Capharnaum ipse, 12
et mater ejus, et fratres ejus, et discipuli
ejus; et ibi manserunt non multis diebus.

B. — MANIFESTATIO IN JERUSALEM ET IN JUDÆA
PRIMÆ PASCHÆ TEMPORE.

[II, 13 — III, 36.]

I. CAP. II, 13-25. — *Jesus mercatores e
templo ejicit* [II, 13-22]. *Multi Judæi
in ejus nomine credunt* [23-25].

13 Et prope erat Pascha Judæorum, et
14 ascendit Jesus Jerosolymam; et invenit
15 lumbas, et numularios sedentes. Et cum
fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes
ejicit de templo, oves quoque, et boves,
et numulariorum effudit æs, et mensas
16 subvertit. Et his qui columbas vende-
bant, dixit : Auferte ista hinc, et nolite
facere domum Patris mei domum nego-
17 tiationis. Recordati sunt vero discipuli
ejus, quia scriptum est : Zelus domus tuæ
18 comedit me. Responderunt ergo Judæi,
et dixerunt ei : Quod signum ostendis
19 nobis, quia hæc facis? Respondit Jesus,
et dixit eis : Solvite templum hoc, et in
20 tribus diebus excitabo illud. Dixerunt
ergo Judæi : Quadraginta et sex annis
ædificatum est templum hoc, et tu in tri-
21 bus diebus excitabis illud? Ille autem
22 dicebat de templo corporis sui. Cum ergo
resurrexisset a mortuis, recordati sunt
discipuli ejus, quia hoc dicebat, et credi-
derunt Scripturæ, et sermoni quem dixit
Jesus.

23 Cum autem esset Jerosolymis in Pascha
in die festo, multi crediderunt in nomine
ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.
24 Ipse autem Jesus non credebatur semetipsum
25 eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia
opus ei non erat ut quis testimonium per-

hiberet de homine; ipse enim sciebat quid
esset in homine.

2. CAP. III, 1-21 : *Jesus colloquium cum
Nicodemus habet eumque docet circa rege-
nerationem et Filium hominis.*

Erat autem homo ex pharisæis; Nico- 3
demus nomine, princeps Judæorum. Hic 2
venit ad Jesum nocte, et dixit ei : Rabbi,
scimus quia a Deo venisti magister : nemo
enim potest hæc signa facere quæ tu facis,
nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Jesus, 3
et dixit ei : Amen, amen dico tibi, nisi
quis renatus fuerit denuo, non potest vi-
dere regnum Dei. Dicit autem Nicode- 4
mus : Quomodo potest homo nasci, cum
sit senex? numquid potest in ventrem ma-
tris suæ iterato introire, et renasci? 5
Respondit Jesus : Amen, amen dico tibi,
nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu
Sancto, non potest introire in regnum Dei.
Quod natum est ex carne, caro est; et 6
quod natum est ex spiritu, spiritus est.
Non mireris quia dixi tibi : Oportet vos 7
nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat; et 8
vocem ejus audis, sed nescis unde veniat,
aut quo vadat : sic est omnis qui natus
est ex spiritu. Respondit Nicodemus, et 9
dixit ei : Quomodo possunt hæc fieri?
Respondit Jesus, et dixit ei : Tu es magi- 10
ster in Israel, et hæc ignoras?

Amen, amen dico tibi, quia quod sci- 11
mus loquimur, et quod vidimus testamur,
et testimonium nostrum non accipitis. Si 12
terrena dixi vobis, et non creditis, quo-

cf. Eccli. 32, 1, 2. *Aquam vinum factam*, Joan.
4, 46. — 11) *Manifestavit gloriam suam*, Joan.
1, 14, 50; 11, 40; cf. Is. 9, 1; Jer. 12, 17; 20,
30, 31. — 12) Matth. 4, 13; cf. Joan. 7, 3.
13-22) Matth. 21, 12, 13; Marc. 11, 15-17; Luc.
9, 45, 46. — 13) Joan. 6, 4; 11, 55. *Ascenderunt
Jerosolymam*, Deut. 16, 1-6; Luc. 2, 41. —
16) Joan. 14, 2; Matth. 21, 38; Luc. 2, 49. —
17) Ps. 68, 10. — 18) Joan. 3, 2; 4, 48; 6, 30;
Matth. 21, 33. — 19) Matth. 12, 6; 26, 61; 27, 40.
In tribus diebus excitabo, Matth. 16, 21; Joan.
10, 18. — 21) I Cor. 6, 19; Col. 2, 9. — 22) Luc.
24, 8; Joan. 12, 16. *Crediderunt Scripturæ*, Ps.
115, 10, 21; Joan. 20, 9. — 23) cf. Joan. 11, 45. —
24-25) cf. Joan. 6, 14, 15. *Ipse nosset omnes*, cf.

Joan. 1, 48; 5, 42; 16, 30; Marc. 2, 8.

3. — Joan. 7, 50; 19, 39. *Princeps Judæorum*,
Luc. 24, 20. — 2) Matth. 22, 16; Joan. 9, 33;
Act. 2, 22. — 3) *Renatus*, Matth. 18, 3; Luc. 17,
21; Rom. 6, 4; I Cor. 5, 17; Gal. 6, 15; Col.
3, 10; I Petr. 1, 23; Jac. 1, 17, 18; cf. Joan. 1,
13. — 5) Ez. 36, 25-27; Eph. 5, 26; Tit. 3, 5.
Non potest introire, Matth. 5, 20; 7, 21. —
6) Joan. 1, 13; Gen. 5, 3; Ps. 50, 7; I Cor. 15,
56. *Spiritus est*, Joan. 1, 13. — 7) Joan. 5, 28. —
8) Joan. 8, 14; cf. Ps. 134, 7; Eccli. 1, 6; 11, 5;
Eccli. 16, 19; Marc. 4, 41. — 9) Joan. 6, 53, 60;
Luc. 1, 34. — 10) Joan. 9, 30. — 11) Joan. 7, 16;
8, 26-28; 12, 49; 15, 15. — 12) Luc. 22, 67. —
13) Joan. 6, 63; Deut. 30, 12; Prov. 30, 4; Act. 2,

modo, si dixero vobis cœlestia, credetis?
 13 Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in
 14 cælo. Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium
 15 hominis; ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.
 16 Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis,
 17 qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus
 18 Filium suum, in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.
 19 Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est, quia
 20 non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Hoc est autem judicium: quia lux venit
 21 in mundum, et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem; erant enim eorum
 22 mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non
 23 arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur
 opera ejus, quia in Deo sunt facta.

3. CAP. III, 22-36. — *Jesus et Joannes baptizant* [III, 22-24]. *Joannes testimonium de Christo iterum perhibet* [25-36].

22 Post hæc venit Jesus, et discipuli ejus, in terram Judæam; et illic demorabatur
 23 cum eis, et baptizabat. Erat autem et Joannes baptizans in Ænnon, juxta Salim,

quia aquæ multæ erant illic, et veniebant, et baptizabantur. Nondum enim missus
 fuerat Joannes in carcerem.

Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de purificatione. Et venerunt ad Joannem, et dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, et omnes veniunt ad eum. Respondit Joannes, et dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui stat, et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo oportet crescere, me autem minui. Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est. Et quod vidit, et audivit, hoc testatur; et testimonium ejus nemo accipit. Qui accepit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur; non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit Filium, et omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

C. — IN SAMARIA.

[IV, 1-42.]

CAP. IV, 1-42. — *Jesus Judæam relinquit et in Galilæam per Samariam abiit* [IV, 1-4], *loquitur cum muliere samaritana cui sese manifestat* [5-30], *et discipulos suos docet de cibo spirituali et messe* [31-38]. *Multi Samaritanorum credunt in Jesum* [39-42].

4 Ut ergo cognovit Jesus quia audierunt pharisæi quod Jesus plures discipulos facit, et baptizat, quam Joannes, (quam-

quam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus), reliquit Judæam, et abiit iterum in Galilæam. Oportebat autem eum transire per Samariam.

Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus:

34; Rom. 10, 6; Eph. 4, 9. — 14) Num. 21, 8, 9; Sap. 17, 5-7; II Cor. 5, 21; Gal. 3, 13. *Exaltari oportet Filium hominis*, Joan. 8, 28; 12, 32, 34; cf. Matth. 16, 21. — 15) Joan. 11, 25, 26; I Joan. 5, 12, 13, 20. — 16) Rom. 5, 8, 9; 8, 32; Eph. 2, 4; II Tim. 2, 16; I Joan. 3, 1; 4, 9, 10. — 17) Joan. 5, 22, 26, 38; 6, 29, 58; 8, 42; 10, 36; 11, 42; 12, 47-49; 17, 3; 20, 21; Luc. 19, 30; Act. 17, 31. — 18) Luc. 19, 10; Joan. 3, 36; 5, 24. — 19) Joan. 1, 5-9; 9, 39; 12, 48. *Eorum mala opera*, Joan. 7, 7. — 20) Job 24, 13; Rom. 13, 12; Eph. 5, 11, 13. — 21) I Joan. 1, 6; cf. Ps. 138, 23; 24. — 22) Joan. 2, 12; 4, 1, 2; 5, 1; 6, 1; 7, 10. — 23) *Salim*, Gen. 14, 18; Matth. 4, 12. — 24) Matth. 11, 2; 14, 3.

25) Joan. 1, 35; 2, 6. — 26) Joan. 1, 26, 34. *Hic baptizat*, supra 22. — 27) Joan. 6, 66; I Cor. 4, 7; Hebr. 5, 4. — 28) Joan. 1, 20-27; Matth. 11, 10; Marc. 1, 2; Act. 13, 25. — 29) Matth. 9, 15; 22, 2; Apoc. 19, 7. — 30) II Reg. 3, 1; Matth. 3, 11. — 31) Joan. 8, 13; I Joan. 4, 5. — 32) Supra 11; Joan. 5, 43. — 33) Joan. 6, 27; II Cor. 1, 22; Eph. 1, 13; Apoc. 7, 3-8. — 34) Joan. 1, 33, 34; 3, 17. — 35) Matth. 11, 27; Joan. 5, 20; 13, 3; 17, 9. — 36) Luc. 3, 7; Joan. 3, 18; Rom. 2, 8; I Joan. 5, 12.

4. — 1) Joan. 3, 22, 26. — 2) cf. I Cor. 1, 17. — 3) cf. Joan. 2, 11, 12. — 4) cf. Matth. 4, 12; Marc. 1, 14. — 5) *Quod dedit Jacob*, Gen. 33, 19; 48, 22; Jos. 24, 32. — 6) cf. Joan. 19, 28; Matth.

8 Da mihi bibere. (Discipuli enim ejus
abierant in civitatem ut cibos emerent).
9 Dicit ergo ei mulier illa Samaritana :
Quomodo tu Judæus cum sis, bibere a me
poscis, quæ sum mulier Samaritana? non
enim conturbari Judæi Samaritanis. Res-
pondit Jesus, et dixit ei : Si scires donum
Dei, et quis est qui dicit tibi : Da mihi
bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedis-
set tibi aquam vivam. Dicit ei mulier :
Domine, neque in quo haurias habes, et
puteus altus est; unde ergo habes aquam
vivam? Numquid tu major es patre nostro
Jacob, qui dedit nobis puteum, et ipse ex
eo bibit, et filii ejus, et pecora ejus? Res-
pondit Jesus, et dixit ei : Omnis qui bibit
ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem bi-
berit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet
in æternum; sed aqua, quam ego dabo
ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam
æternam. Dicit ad eum mulier : Domine,
da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque
veniam huc haurire. Dicit ei Jesus : Va-
de, voca virum tuum, et veni huc. Res-
pondit mulier, et dixit : Non habeo virum.
Dicit ei Jesus : Bene dixisti, quia non
habeo virum. Quinque enim viros ha-
buisti, et nunc quem habes, non est tuus
vir; hoc vere dixisti. Dicit ei mulier :
Domine, video quia propheta es tu. Pa-
tres nostri in monte hoc adoraverunt, et
vos dicitis, quia Jerosolymis est locus ubi
adorare oportet. Dicit ei Jesus : Mulier
crede mihi, quia venit hora quando neque
in monte hoc, neque in Jerosolymis ado-
rabitur Pater. Vos adoratis quod nescitis;
nos adoramus quod scimus, quia salus
ex Judæis est. Sed venit hora, et nunc
est, quando veri adoratores adorabunt
Patrem in spiritu et veritate. Nam et Pa-
ter tales quærit, qui adorent eum. Spiritus
est Deus; et eos, qui adorant eum, in
spiritu et veritate oportet adorare. Dicit

ei mulier : Scio quia Messias venit (qui
dicitur Christus); cum ergo venerit ille,
nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus :
Ego sum, qui loquor tecum. Et continuo
venerunt discipuli ejus; et mirabantur,
quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen
dixit : Quid quæris, aut quid loqueris cum
ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier,
et abiit in civitatem, et dicit illis homini-
bus : Venite, et videte hominem qui dixit
mihi omnia quæcumque feci; numquid ipse
est Christus? Exierunt ergo de civitate,
et veniebant ad eum.

Interea rogabant eum discipuli, dicen-
tes : Rabbi, manduca. Ille autem dicit
eis : Ego cibum habeo manducare, quem
vos nescitis. Dicebant ergo discipuli ad
invicem : Numquid aliquis attulit ei man-
ducare? Dicit eis Jesus : Meus cibus est
ut faciam voluntatem ejus qui misit me,
ut perficiam opus ejus. Nonne vos dicitis
quod adhuc quatuor menses sunt, et messis
venit? Ecce dico vobis : Levate oculos
vestros, et videte regiones, quia albæ sunt
jam ad messem. Et qui metit, mercedem
accipit, et congregat fructum in vitam
æternam, ut, et qui seminat simul gaudeat,
et qui metit. In hoc enim est verbum
verum : quia alius est qui seminat, et alius
est qui metit. Ego misi vos metere quod
vos non laborastis; alii laboraverunt, et
vos in labores eorum introistis.

Ex civitate autem illa multi crediderunt
in eum Samaritanorum, propter verbum
mulieris testimonium perhibentis : Quia
dixit mihi omnia quæcumque feci. Cum
venissent ergo ad illum Samaritani, roga-
verunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi
duos dies. Et multo plures crediderunt
in eum propter sermonem ejus. Et mul-
lieri dicebant : Quia jam non propter tuam
loquelam credimus; ipsi enim audivimus, et
scimus, quia hic est vere Salvator mundi.

4, 2; 8, 24. — 9) Joan. 8, 48; cf. I Esdr. 4, 3, 10; Eccli. 50, 27, 28; Luc. 9, 37. — 10) Joan. 7, 38, 39; Matth. 10, 45; 11, 17; Eph. 4, 9; Hebr. 6, 4. — 12) cf. Joan. 8, 53; Matth. 12, 41, 42; Gen. 26, 19; Is. 55, 1; Jer. 2, 13; Zach. 14, 8. — 13) cf. Joan. 6, 35, 52, 59; 7, 37. *Non sitiat in æternum*, cf. Is. 49, 10; Apoc. 7, 16. — 14) Joan. 6, 27, 35; 7, 37-39. — 15) Joan. 6, 34; 16, 8. — 19) Joan. 9, 17; Luc. 7, 39; I Cor. 14, 24, 25. — 20) Gen. 12, 6, 7; 33, 18, 20; Deut. 11, 29; 12, 15; Is. 8, 33. *Jerosolymis ubi adorare oportet*, Deut. 12, 5; Ps. 121, 1-9; Joan. 11, 48. — 21) Marc. 14, 58; Joan. 5, 25-28; Soph. 2, 11; Mal. 1, 11; I Tim. 2, 8. — 22) cf. IV Reg. 17, 28, 41; Is. 2, 3; Act. 17, 23. *Salus ex Judæis*, Ps. 147, 19, 20; Act. 18,

23; Rom. 3, 1, 2; 9, 4, 5. — 23) Joan. 5, 25; Rom. 8, 15; Eph. 2, 18; 6, 18; Phil. 3, 3. — 24) Rom. 12, 1; II Cor. 3, 17. — 25) Joan. 1, 41; Deut. 18, 18. — 26) Joan. 9, 35-37; 10, 25.

27) Supra 8. — 29) cf. Joan. 4, 39; 17, 18-30. *Numquid ipse est Christus*, Joan. 7, 26; Matth. 12, 23. — 31) cf. Joan. 1, 38. — 33) Supra 11; Matth. 16, 7. — 34) Joan. 5, 30; 6, 38; 14, 31; 17, 4. — 35) Matth. 9, 37; Luc. 10, 2; Act. 8, 25. — 36) Matth. 13, 37; cf. Is. 9, 1-3. — 37) Job 31, 8; Mich. 6, 15. — 38) Is. 24, 13; cf. Act. 8, 5-17.

39) Joan. 4, 29; I Joan. 5, 20. — 40) Matth. 8, 34; Luc. 9, 53. — 42) Joan. 3, 17; 12, 47; I Tim. 4, 10; I Joan. 4, 14.

D. — IN GALILÆA.

[IV, 43-54.]

CAP. IV, 43-54. — *Jesus a Galilæis excipitur* [43-45] *et filium cujusdam reguli sanat* [46-54].

- 43 Post duos autem dies exiit inde, et
44 abiit in Galilæam. Ipse enim Jesus testi-
monium perhibuit, quia propheta in sua
45 patria honorem non habet. Cum ergo
venisset in Galilæam, exceperunt eum Ga-
lilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat
Jerosolymis in die festo; et ipsi enim ve-
nerant ad diem festum.
46 Venit ergo iterum in Cana Galilææ,
ubi fecit aquam vinum. Et erat quidam
regulus, cujus filius infirmabatur Caphar-
47 naum. Hic cum audisset quia Jesus ad-
veniret a Judæa in Galilæam, abiit ad
eum, et rogabat eum ut descenderet; et

sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.
Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et
prodigia videritis, non creditis. Dicit
ad eum regulus: Domine, descende prius
quam moriatur filius meus. Dicit ei Je-
sus: Vade, filius tuus vivit. Credidit ho-
mo sermoni quem dixit ei Jesus, et ibat.
Jam autem eo descendente, servi occur-
rerunt ei, et nuntiaverunt dicentes, quia
filius ejus viveret. Interrogabat ergo ho-
ram ab eis in qua melius habuerit. Et dixe-
runt ei: Quia heri hora septima reliquit
eum febris. Cognovit ergo pater, quia
illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius
tuus vivit; et credidit ipse, et domus ejus
tota. Hoc iterum secundum signum fecit
Jesus, cum venisset a Judæa in Galilæam.

II. — CORAM JUDÆIS ADVERSANTIBUS.

[V, I — XI, 56.]

A. — INITIA INIMICITIÆ.

[V, 1 — VI, 72.]

I. — In Jerusalem secundæ Paschæ tempore.

[V, 1-47.]

1. CAP. V, 1-18. — *Jesus infirmum die sabbati sanat apud piscinam Bethsaida dictam* [V, 1-9]. *Judæi Jesum persequuntur* [10-18].

- 5 Post hæc erat dies festus Judæorum,
2 et ascendit Jesus Jerosolymam. Est autem
Jerosolymis probatica piscina, quæ
cognominatur hebraice Bethsaida, quin-
3 que porticus habens. In his jacebat mul-
titudine magna languentium, cæcorum,
claudorum, aridorum, expectantium aquæ
4 motum. Angelus autem Domini descen-
debat secundum tempus in piscinam, et
movebatur aqua. Et qui prior descendisset
in piscinam post motionem aquæ, sanus
fiebatur, quacumque detinebatur infirmi-
5 tate. Erat autem quidam homo ibi tri-
ginta et octo annos habens in infirmitate
6 sua. Hunc cum vidisset Jesus jacentem,
et cognovisset quia jam multum tempus

haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Respon-
dit ei languidus: Domine, hominem non
habeo, ut, cum turbata fuerit aqua, mittat
me in piscinam; dum venio enim ego,
alius ante me descendit. Dicit ei Jesus:
Surge, tolle grabatum tuum, et ambula.
Et statim sanus factus est homo ille, et
sustulit grabatum suum, et ambulabat.
Erat autem sabbatum in die illo.

Dicebant ergo Judæi illi qui sanatus
fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tol-
lere grabatum tuum. Respondit eis: Qui
me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle
grabatum tuum, et ambula. Interroga-
verunt ergo eum: Quis est ille homo qui
dixit tibi: Tolle grabatum tuum, et am-
bula? Is autem qui sanus fuerat effectus,
nesciebat quis esset. Jesus enim declinavit
a turba constituta in loco. Postea invenit
eum Jesus in templo, et dixit illi: Ecce

43) Matth. 4, 12; Marc. 1, 14. — 44) Matth. 13, 57; Marc. 6, 4; Luc. 4, 24. — 45) Joan. 2, 23; 3, 2.

46) Joan. 2, 1-15. *Regulus*, Luc. 8, 3. —
47) Joan. 3, 54. *Incipiebat mori*, Luc. 7, 2, 3. —
48) Joan. 2, 18; Matth. 8, 10; 12, 38; I Cor. 1, 22. — 51) cf. Matth. 8, 6, 13. — 53) Luc. 19, 9; Act. 16, 15, 31; 18, 8. — 54) Joan. 2, 11, 13; cf. 3, 45-47.

5. — 1) Joan. 6, 4. — 2) Joan. 9, 7; cf. II Esdr. 3, 1, 34; 12, 38. — 3) *Aridorum*, Matth. 12, 10. — 4) *Infra* 7. — 8) Matth. 9, 6, 7; Marc. 2, 9; 11, 12; Luc. 5, 24, 25. — 9) Joan. 9, 14. — 10) Ex. 20, 10; II Esdr. 13, 10; Jer. Marc. 2, 22; cf. Joan. 7, 23; 9, 16; Matth. 12, 2; Marc. 2, 24; Luc. 6, 2; 13, 14. — 12) Luc. 5, 21. — 13) cf. Joan. 6, 15. — 14) cf. Joan. 8, 11; Matth. 9, 2;

sanus factus es; jam noli peccare, ne dete-
 15 rius tibi aliquid contingat. Abiit ille ho-
 16 mo, et nuntiavit Judæis quia Jesus esset,
 qui fecit eum sanum. Propterea perse-
 17 quebantur Judæi Jesum, quia hæc faciebat
 in sabbato. Jesus autem respondit eis:
 18 Pater meus usque modo operatur, et ego
 operor. Propterea ergo magis quærebant
 eum Judæi interficere, quia non solum sol-
 vebat sabbatum, sed et patrem suum dice-
 bat Deum, æqualem se faciens Deo.

2. CAP. V, 19-47. — *Jesus æqualitatem
 cum Patre sibi vindicat* [V, 19-30] *et
 insimulationi Judæorum duplex testi-
 monium opponit, testimonium scilicet
 Joannis* [31-35] *et testimonium Patris,
 quod in miraculis Christi* [36-38] *et in
 Scripturis habetur* [39-47].

Respondit itaque Jesus, et dixit eis:
 19 Amen, amen dico vobis, non potest Filius
 a se facere quidquam, nisi quod viderit
 Patrem facientem: quæcumque enim ille
 20 fecerit, hæc et Filius similiter facit. Pa-
 ter enim diligit Filium, et omnia demon-
 strat ei quæ ipse facit; et majora his de-
 monstrabit ei opera, ut vos miremini.
 21 Sicut enim pater suscitavit mortuos, et
 vivificavit, sic et Filius, quos vult, vivificat.
 22 Neque enim Pater judicat quemquam; sed
 23 omne judicium dedit Filio, ut omnes ho-
 norificent Filium, sicut honorificant Pa-
 trem. Qui non honorificat Filium, non
 honorificat Patrem, qui misit illum.
 24 Amen, amen dico vobis, quia qui verbum
 meum audit, et credit ei qui misit me, habet
 vitam æternam, et in judicium non venit,
 25 sed transiit a morte in vitam. Amen,
 amen dico vobis, quia venit hora, et nunc
 est, quando mortui audient vocem Filii
 26 Dei, et qui audierint vivant. Sicut enim
 Pater habet vitam in semetipso, sic dedit
 27 et Filio habere vitam in semetipso; et
 potestatem dedit ei judicium facere, quia
 28 Filius hominis est. Nolite mirari hoc,

quia venit hora in qua omnes qui in monu-
 mentis sunt, audient vocem Filii Dei; et
 29 procedent qui bona fecerunt, in resurre-
 ctionem vitæ: qui vero mala egerunt, in
 resurrectionem judicii. Non possum ego
 30 a meipso facere quidquam. Sicut audio,
 judico; et judicium meum justum est, quia
 non quæro voluntatem meam, sed volun-
 tatem ejus qui misit me.

Si ego testimonium perhibeo de meipso, 31
 testimonium meum non est verum. Alius 32
 est qui testimonium perhibet de me, et
 scio quia verum est testimonium quod per-
 hibet de me. Vos misistis ad Joannem, 33
 et testimonium perhibuit veritati. Ego 34
 autem non ab homine testimonium accipio;
 sed hæc dico ut vos salvi sitis. Ille erat 35
 lucerna ardens, et lucens. Vos autem vo-
 luistis ad horam exsultare in luce ejus.

Ego autem habeo testimonium majus 36
 Joanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater
 ut perficiam ea, ipsa opera quæ ego facio,
 testimonium perhibent de me, quia Pater
 misit me; et qui misit me Pater, ipse 37
 testimonium perhibuit de me, neque vocem
 ejus unquam audistis, neque speciem ejus
 vidistis. Et verbum ejus non habetis in 38
 vobis manens, quia quem misit ille, huic
 vos non creditis.

Scrutamini Scripturas; quia vos putatis 39
 in ipsis vitam æternam habere; et illæ
 sunt, quæ testimonium perhibent de me.
 Et non vultis venire ad me ut vitam ha- 40
 beat. Claritatem ab hominibus non 41
 accipio. Sed cognovi vos, quia dilectio- 42
 nem Dei non habetis in vobis. Ego veni 43
 in nomine Patris mei, et non accipitis me;
 si alius venerit in nomine suo, illum acci-
 pietis. Quomodo vos potestis credere, 44
 qui gloriam ab invicem accipitis, et glo-
 riam, quæ a solo Deo est, non quæritis?
 Nolite putare quia ego accusaturus sim 45
 vos apud Patrem; est qui accusat vos
 Moyses, in quo vos speratis. Si enim cre- 46

Luc. 7, 48; II Petr. 2, 20-22. ++ 16) Joan. 7, 23;
 9, 16; Matth. 12, 14; — 17) Joan. 9, 4; — 18) Joan.
 1, 30; 10, 33. Patrem suum dicebat Deum,
 Joan. 8, 26; cf. Matth. 14, 33; Rom. 8, 32. *Æqua-
 lem se faciens Deo*, Phil. 2, 6.

19) Infra 30; Joan. 5, 30; 8, 28; 14, 10; 15, 5.
 — 20) Joan. 3, 35; 10, 17; 16, 9, 10, 27; 17, 23,
 26. *Majora demonstrabit ut vos miremini*, Joan.
 7, 21; 14, 12; — 21) Deut. 32, 30; Rom. 4, 17;
 8, 11; 9, 18; II Cor. 1, 9; — 22) Dan. 7, 13, 14;
 Act. 17, 31; — 23) Joan. 8, 49; Luc. 10, 16; Phil.
 2, 10, 11; I Joan. 2, 23; — 24) Joan. 3, 11, 18;
 8, 51; 11, 25, 26; I Joan. 3, 14. *Qui credit ei* —
habet vitam æternam, cf. Joan. 20, 31; I Joan.
 5, 9-13; — 25) Joan. 4, 23; Matth. 8, 22; Eph.
 2, 5, 6. *Audient vocem Filii*, Joan. 11, 43; —
 26) Joan. 1, 1-4; 6, 38; — 27) Supra 28; Dan. 7,
 10-14; I Cor. 6, 2; — 28) Joan. 3, 7; 11, 25;
 II Cor. 15, 52; — 29) Joan. 6, 38, 40; cf. Dan.

12, 2; Matth. 16, 27; Rom. 2, 7; — 30) Supra 19;
 Joan. 6, 38; 20, 18. *Judicium meum justum*,
 Joan. 8, 16.

31) cf. Joan. 8, 13, 14, 18, 54; 18, 21; — 32) In-
 fra 36, 37; 7, 28, 29; I Joan. 5, 9; — 33) Joan.
 1, 19-24; 18, 37; — 34) Joan. 11, 42; 12, 30;
 I Joan. 5, 9; — 35) Eccli. 48, 1; Matth. 11, 16;
 Luc. 5, 17; II Petr. 1, 19. *Voluistis exsultare in
 luce ejus*, Matth. 13, 20; 21, 26; — 36) Joan.
 1, 33; 3, 2; 10, 25, 37, 38; 14, 11; I Joan. 5, 7; —
 37) Deut. 4, 12; Matth. 3, 17; 17, 5. *Neque vo-
 cem ejus audistis*, Joan. 1, 18; 6, 40; — 38) I Joan.
 2, 14; 4; 13, 14; 5, 20; — 39) Luc. 24, 27, 44;
 Act. 17, 11; II Tim. 3, 15-17; I Petr. 1, 11; —
 40) Infra 43; cf. Joan. 3, 19; Matth. 23, 37; —
 42) cf. Joan. 2, 24, 25; 13, 35; — 43) Matth. 24,
 5; Joan. 7, 18; — 45) Matth. 23, 5-7; Joan. 12,
 43; — 45) Deut. 31, 36; Rom. 2, 12, 17, 20; —
 46) Gen. 3, 15; 22, 18; 49, 10; Num. 21, 9; Deut.

deretis Moysi, crederetis forsitan et mihi : litteris non creditis, quomodo verbis meis
47 de me enim ille scripsit. Si autem illius credetis?

II. — In Galilæa circa tertiæ Paschæ tempus.

[VI, 1-72.]

1. CAP. VI, 1-21. — *Jesus panibus multiplicatis magnam populi turbam pascit* [VI, 1-15] *et supra mare ambulat* [16-21].
- 6 Post hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis; et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Subiit ergo in montem Jesus, et ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum pascha, dies festus Judæorum. Cum sublevasset ergo oculos Jesus, et vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum : Unde ememus panes ut manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat quid esset factururus. Respondit ei Philippus : Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri : Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisces; sed hæc quid sunt inter tantos? Dixit ergo Jesus : Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia. Accipit ergo Jesus panes; et cum gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter et ex piscibus quantum volebant. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis : Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergo, et impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superaverunt his qui manducaverant. Illi ergo homines cum vidissent quod Jesus fecerat signum, dicebant : Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, et facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.
- 16 Ut autem sero factum est, descendebant discipuli ejus ad mare. Et cum ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum; et tenebræ jam factæ erant, et non venerat ad eos Jesus. Mare autem, vento magno flante, exsurgebat. Cum remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, et proximum navi fieri, et timuerunt. Ille autem dixit eis : Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in navim, et statim navis fuit ad terram, in quam ibant.
2. CAP. VI, 22-72 : *Sermo de pane vitæ. — Turba querit Jesum et invenit* [VI, 22-25]. *Jesus sermonem habet de pane vitæ* [26-33], *qui sit ipse* [34-52] *et quem in carne sua et sanguine daturus sit ut hoc cibo ac potu vitam habeant omnes* [53-60]. *Multi a Jesu recedunt, Petrus autem fidem suam testificatur* [61-72].
- Altera die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, et quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent. Aliæ vero supervernerunt naves a Tiberiade, juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino. Cum ergo vidisset turba quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, et venerunt Capharnaum quærentes Jesum. Et cum invenissent eum trans mare, dixerunt ei : Rabbi, quando huc venisti?
- Respondit eis Jesus, et dixit : Amen, amen dico vobis, queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus. Dixerunt ergo ad eum : Quid faciemus ut operemur opera Dei? Respondit Jesus et dixit eis : Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei : Quod ergo tu facis signum ut videamus, et credamus tibi? quid operaris?

18, 15; Luc. 24, 27. — 47) Joan. 7, 19; Luc. 16, 31.

6. — 1-15) Matth. 14, 13-21; Marc. 6, 31-44; Luc. 9, 12-17. — 1) *Mare Galilææ*, Matth. 4, 18; Marc. 7, 31. *Mare Tiberiadis*, Joan. 21, 1. — 2) cf. Marc. 1, 45. — 3) cf. Matth. 5, 1. — 4) Joan. 2, 13; 11, 55; Luc. 22, 1. — 5) Luc. 6, 20. *Ad Philippum*, Joan. 1, 44-47; 12, 21, 22; 14, 8-10. — 7) cf. Marc. 6, 37. — 9) IV Reg. 4, 42, 43. — 10) cf. Marc. 6, 39. — 11) *Gratias egisset*, infra 23; Matth. 15, 36. — 14) Deut. 18, 15;

cf. Joan. 4, 19, 25; 7, 40; 9, 17, 11, 27. — 15) Joan. 12, 12-15; 18, 36.

16-21) Matth. 14, 22, 23; Marc. 6, 45-52. — 16) *Ad mare*, supra 2, — 20) cf. Luc. 24, 38, 39. 21) Matth. 14, 33; Marc. 6, 51. *Voluerunt accipere*, cf. Luc. 20, 46; Col. 2, 18.

22) Marc. 3, 9. — 24) Joan. 6, 17, 59. — 35) *Rabbi*, Joan. 1, 38. — 26) Supra 2. — 27) *Qui permanet in vitam æternam*, cf. Joan. 4, 14; 5, 36. — 28) *Opera Dei*, I Cor. 15, 58. — 29) cf. I Joan. 3, 23. — 30) cf. Joan. 2, 18; Matth. 12, 18,

31 Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est : Panem de
32 cælo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis, non
Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum.
33 Panis enim Dei est qui de cælo descendit, et dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ad eum : Domine, semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus : Ego sum panis vitæ; qui venit ad me, non esuriet; et qui credit in me, non sitiet unquam. Sed dixi vobis, quia
37 et vidistis me, et non creditis. Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet; et eum qui venit ad me, non ejiciam foras.
38 Quia descendit de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in
40 novissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui vidit Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam, et ego resuscitabo eum in
41 novissimo die. Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset : Ego sum panis
42 vivus, qui de cælo descendi. Et dicebant : Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic : Quia de cælo descendi?
43 Respondit ergo Jesus, et dixit eis : Nolite murmurare in invicem. Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in
45 novissimo die. Est scriptum in prophetis : Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audit a Patre, et didicit, venit ad me.
46 Non quia Patrem vidit quisquam nisi is qui est a Deo, hic vidit Patrem. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet
48 vitam æternam. Ego sum panis vitæ. 49 Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso

manducaverit, non moriatur. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum; et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.

Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes : Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt : Durus est hic sermo, et quis potest eum audire? Sciens autem Jesus apud semetipsum quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis : Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat; caro non prodest quidquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent non credentes, et quis traditurus esset eum. Et dicebat : Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, et jam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Jesus ad duodecim : Numquid et vos vultis abire? Respondit 69

38; Marc. 8, 4. — 31) Ex. 16, 4, 13-15; Num. 11, 7-9; II Esdr. 9, 15; cf. Ps. 77, 23-26; 104, 40; Sap. 16, 20; I Cor. 10, 3. — 32) Infra 50, 51. — 33) Infra 40, 41, 54, 55, 58; cf. Joan. 5, 21; 6, 51; I Cor. 15, 45.

34-35) Infra 41, 48, 51; Joan. 4, 14; 7, 37; cf. 5, 40; Matth. 11, 28. — 36) Supra 26, 29. — 37) Supra 29; Joan. 17, 6-8; Matth. 11, 28. — 38) Infra 42; cf. Joan. 3, 13, 31; 4, 34; 5, 30; Matth. 26, 39; Luc. 2, 49. — 39) Infra 40, 44, 45; Joan. 10, 28, 29; 17, 12; 18, 19; Matth. 18, 14. — 40) Joan. 3, 15, 16; 5, 29; 11, 24; 12, 45; 14, 17, 19.

41) Infra 61, 62. Ego sum panis vivus, Joan. 6, 35, 48, 51, 59. — 42) Joan. 4, 45; Matth. 13, 55; Luc. 3, 23; 4, 22. — 44) Joan. 6, 66. Nisi Pater traxerit eum, Jer. 31, 3; Os. 12, 4; Joan. 12, 32. — 45) Is. 54, 13; Jer. 31, 33, 34; I Thess. 4, 9; I Cor. 2, 13; Hebr. 8, 10, 12; I Joan. 2, 27.

— 46) Joan. 1, 18; 7, 29; 10, 15; Matth. 11, 27. — 47) Supra 40; Joan. 3, 15, 16. — 48) Supra 35 et infra 51. — 49) Joan. 6, 31, 59; I Cor. 10, 3, 5; cf. Ex. 16, 13; Num. 11, 7. — 50) Supra 32, 33. — 51) Joan. 3, 13; Hebr. 10, 5, 10. — 52) Infra 54, 57; cf. Joan. 1, 14.

53) Infra 61; cf. Joan. 3, 9. — 54) Joan. 3, 5; 20, 31. — 55) Matth. 26, 26-28. — 57) Joan. 15, 4, 5; I Joan. 3, 24; 4, 13. — 58) Joan. 3, 26; 11, 25; Matth. 16, 16. — 59) Supra 31, 33; Ex. 16, 15; Num. 11, 7, 9; I Cor. 10, 3, 5. — 60) cf. Joan. 8, 20. — 61) Infra 67. Durus est hic sermo, cf. supra 40; Matth. 11, 6. — 62) Supra 24. — 63) Matth. 16, 19; Act. 1, 2, 9. — 64) II Cor. 3, 6; I Petr. 3, 18. — 65) Infra 69; cf. Joan. 13, 11. — 66) Supra 44, 45; cf. Joan. 3, 27.

67) Supra 69; Act. 5, 20; cf. Joan. 12, 50. — 68) cf. Supra 61, 65. — 69) cf. Matth. 16, 10. —

- ergo ei Simon Petrus : Domine, ad quem
 70 ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et
 nos credidimus, et cognovimus quia tu es
 71 Christus Filius Dei. Respondit eis Jesus :

Nonne ego vos duodecim elegi, et ex vobis
 unus diabolus est! Dicebat autem Judam 72
 Simonis Iscariotem : hic enim erat tradi-
 turus eum, cum esset unus ex duodecim.

B. — IN JERUSALEM CRESCIT INVIDIA CONTRA JESUM.

[VII, 1 — X, 21.]

I. — *Inter Scenopœgia festum.*

[VII, 1-52.]

CAP. VII, 1-52. — *Jesus Jerusalem quasi
 in occulto ascendit [VII, 1-10]. Descri-
 bitur animus turbæ erga Jesum [11-13].
 Jesus, mediante die festo, missionem
 suam divinam [14-36] et, ultimo festivi-
 tatis die, se fontem vitæ proclamat [37-
 39]. Quidam a Judæis volunt Jesum
 apprehendere [40-44]. Nicodemus defen-
 sionem Jesu suscipit [45-52].*

- 7 Post hæc autem ambulabat Jesus in
 Galilæam; non enim volebat in Judæam
 ambulare, quia quærebant eum Judæi in-
 2 terficere. Erat autem in proximo dies
 3 festus Judæorum, Scenopœgia. Dixerunt
 autem ad eum fratres ejus : Transi hinc,
 et vade in Judæam, ut et discipuli tui vi-
 4 deant opera tua, quæ facis. Nemo quippe
 in occulto quid facit, et quærit in palam
 esse; si hæc facis, manifesta teipsum
 5 mundo. Neque enim fratres ejus crede-
 6 bant in eum. Dicit ergo eis Jesus : Tem-
 pus meum nondum advenit; tempus au-
 7 tem vestrum semper est paratum. Non
 potest mundus odisse vos; me autem odit,
 quia ego testimonium perhibeo de illo
 8 quod opera ejus mala sunt. Vos ascendite
 ad diem festum hunc; ego autem non
 ascendo ad diem festum istum, quia meum
 9 tempus nondum impletum est. Hæc cum
 10 dixisset, ipse mansit in Galilæa. Ut au-
 tem ascenderunt fratres ejus, tunc et ipse
 ascendit ad diem festum non manifeste,
 sed quasi in occulto.
 11 Judæi ergo quærebant eum in die festo,
 12 et dicebant : Ubi est ille? Et murmur
 multum erat in turba de eo. Quidam enim
 dicebant : Quia bonus est. Alii autem di-
 13 cebant : Non, sed seducit turbas. Nemo

tamen palam loquebatur de illo, propter
 metum Judæorum.

Jam autem die festo mediante, ascen- 14
 dit Jesus in templum, et docebat. Et 15
 mirabantur Judæi dicentes : Quomodo hic
 litteras scit, cum non didicerit? Respon- 16
 dit eis Jesus, et dixit : Mea doctrina non
 est mea, sed ejus qui misit me. Si quis 17
 voluerit voluntatem ejus facere, cognosceret
 de doctrina utrum ex Deo sit, an ego a
 meipso loquar. Qui a semetipso loquitur, 18
 gloriam propriam quærit; qui autem quæ-
 rit gloriam ejus qui misit eum, hic verax
 est, et injustitia in illo non est. Nonne 19
 Moyses dedit vobis legem? et nemo ex
 vobis facit legem. Quid me quæritis in- 20
 terficere? Respondit turba, et dixit : Dæ-
 monium habes; quis te quærit interficere?
 Respondit Jesus, et dixit eis : Unum opus 21
 feci, et omnes miramini. Propterea Moy- 22
 ses dedit vobis circumcisionem : (non quia
 ex Moyse est, sed ex patribus) et in sab- 23
 bato circumciditis hominem. Si circum-
 cisionem accipit homo in sabbato, ut non
 solvatur lex Moysi, mihi indignamini quia
 totum hominem sanum feci in sabbato.
 Nolite judicare secundum faciem, sed ju- 24
 stum judicium judicate.

Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis : 25
 Nonne hic est quem quærunter interficere?
 Et ecce palam loquitur, et nihil ei dicunt : 26
 Numquid verè cognoverunt principes quia
 hic est Christus? Sed hunc scimus unde 27
 sit; Christus autem cum venerit, nemo
 scit unde sit. Clamabat ergo Jesus in 28
 templo docens, et dicens : Et me scitis, et
 unde sim scitis, et a meipso non veni, sed
 est verus qui misit me, quem vos nescitis.

70) cf. Joan. 11, 27; Luc. 22, 26; I Joan. 4, 16. —
 71) cf. Joan. 13, 8, 17; 15, 16; 17, 12. — 72) cf.
 Joan. 6, 64; 13, 26.

7. — 1) Marc. 9, 30; Luc. 9, 51; Joan. 5, 18;
 6, 1; 12, 53. — 2) Lev. 23, 34. — 3) Joan. 2, 12;
 Matth. 12, 46; Act. 1, 14. — 4) Matth. 12, 16;
 Joan. 14, 22; 18, 20. — 5) Matth. 13, 55; Joan.
 4, 44. — 6) Joan. 2, 4; 8, 30. — 7) Joan. 3, 19;
 15, 18, 24. — 8) Supra 6. — 11) cf. supra 1; Joan.
 11, 56. — 12) Supra 32, 43; Joan. 7, 47; Matth.
 27, 63. — 13) Joan. 9, 22; 12, 42; 19, 38.
 14) Infra 28. — 15) Matth. 13, 54; Luc. 2, 47.
 — 16) cf. Joan. 8, 28; 12, 49. — 17) cf. Joan. 8,

31, 32; 14, 21, 23. — 18) Joan. 5, 41-44; 8, 50. —
 19) Joan. 5, 16; 18, 47; Act. 7, 53; Rom. 2, 17-19.
 — 20) Marc. 3, 21, 22; Joan. 8, 48, 52; 10, 20.
 — 21) Infra 23; Joan. 5, 29; 16, 20. — 22) Gen.
 17, 10-12; Lev. 12, 3, 4. — 23) Joah. 5, 8, 16; cf.
 Matth. 12, 2. — 24) Joan. 8, 15; cf. Is. 11, 3;
 II Cor. 10, 7.

25) Supra 20; Joan. 5, 18; 7, 1, 19. — 26) Infra
 31, 48; Joan. 4, 29; 18, 20. — 27) Infra 42; Joan.
 6, 42; 7, 41; 8, 14, 19; 9, 29; Hebr. 7, 3. —
 28) Supra 14. A meipso non veni, cf. Joan. 8, 42.
 Est verus qui misit me, Joan. 8, 26. Quem vos
 nescitis, cf. Joan. 8, 19; 15, 21. — 29) Matth.

29 Ego scio eum, quia ab ipso sum, et ipse
 30 me misit. Quærebant ergo eum apprehendere, et nemo misit in illum manus,
 31 quia nondum venerat hora ejus. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet quam quæ hic facit?
 32 Audierunt pharisæi turbam murmurantem de illo hæc, et miserunt principes et pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.
 33 Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum; et vado ad eum qui me misit. Quæretis me, et non invenietis; et ubi ego sum, vos non potestis venire. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia non invenimus eum? numquid in dispersionem gentium iturus est et docturus gentes?
 36 Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, et non invenietis; et ubi sum ego vos non potestis venire?

37 In novissimo autem die magno festivitatis, stabat Jesus, et clamabat, dicens:
 38 Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim

erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est vere propheta. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid a Galilæa venit Christus? Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, et de Bethlehém castello, ubi erat David, venit Christus? Dissensio itaque facta est in turba propter eum. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum; sed nemo misit super eum manus.

Venerunt ergo ministri ad pontifices et pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum? Responderunt ministri: Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo. Responderunt ergo eis pharisæi: Numquid et vos seducti estis? Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? Sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis: Numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? Responderunt, et dixerunt ei: Numquid et tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, et vide quia a Galilæa propheta non surgit.

II. — *Post Scenopægiæ festum.*

[VII, 53 — X, 21.]

1. CAP. VII, 53 - VIII, 59. — *Mulier in adulterio deprehensa coram Jesu sistitur [VII, 53 - VIII, 11]. Jesus de se testatur, se lucem mundi dicens [12-20] et terrenam Judæorum indolem reprehendens [21-30]. Jesus Judæos arguit [31-51] et se majorem Abraham proclamatur [52-59].*

53 Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

8 Jesus autem perrexit in montem Oliveti. Et diluculo iterum venit in templum,

et omnis populus venit ad eum, et sedens docebat eos. Adducunt autem scribæ et pharisæi mulierem in adulterio deprehensam, et statuerunt eam in medio, et dixerunt ei: Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et

11, 27; Joan. 8, 55. — 30) Infra 44; cf. Joan. 10, 39; 8, 29; 13, 1; Luc. 22, 53. — 31) De turba multi crediderunt, Joan. 8, 30; 10, 42; 11, 45; 12, 11; cf. Matth. 12, 23; 21, 11. — 32) Joan. 12, 42, 43. Miserunt ministros ut apprehenderent, infra 40, 47; cf. Joan. 18, 3. — 33) cf. Joan. 12, 35; 13, 33; 14, 19; 16, 16-19. Vado ad eum qui me misit, Joan. 16, 5, 28. — 34) Joan. 8, 21; 13, 36; 17, 24; cf. Prov. 1, 28. — 35) Joan. 12, 10; Jac. 1, 1; 1 Petr. 1, 1; cf. II Mach. 1, 27. — 36) Supra 34, 37) Lev. 23, 30; Num. 29, 35; II Esdr. 8, 18; II Mach. 10, 6. Si quis sitit veniat ad me et bibat, Is. 44, 3; 55, 1; 58, 11; Zach. 13, 1; 14, 8. — 38) Dicit Scriptura, Is. 42, 3; 58, 11; Ez. 47, 1, 12; Joel 3, 1, 23; cf. Joan. 4, 10, 14. — 39) Joan. 16, 7; 20, 22; Act. 2, 16-18; 5, 32; I Cor. 12, 13; II Cor. 3, 17; Gal. 3, 14. Nondum Spiritus datus, Joan. 3, 34; Luc. 11, 13; I Joan. 3, 24. Quia Jesus nondum glorificatus,

cf. Joan. 12, 16-23; 16, 7; 17, 1. — 40) Deut. 18, 15; Joan. 6, 14. — 41) Supra 26; Joan. 1, 46. — 42) Ps. 88, 4, 5. De Bethlehém, I Reg. 16, 1; II Reg. 7, 12; Mach. 5, 2; Matth. 2, 5, 6; 22, 42. — 43) Joan. 12, 32; Joan. 9, 16; 10, 19. — 44) Supra 30.

45) Supra 32. — 46) Matth. 7, 28, 29; Joan. 18, 6. — 47) Supra 12; cf. Matth. 27, 65. — 48) Joan. 12, 42; I Cor. 1, 20-26; 2, 8. — 50) Joan. 3, 1, 2; 19, 30. — 51) Deut. 1, 16, 17; 13, 14; 19, 15; 25, 1, 2; Eccli. 13, 7; cf. Act. 25, 16. — 52) Supra 41; Joan. 1, 46; Matth. 4, 14-16.

53) Luc. 21, 27-38.

8. — 1) Matth. 21, 1. — 2) Diluculo in templum, cf. Luc. 21, 38. Sedens docebat, Matth. 5, 1; Luc. 4, 20. — 5) Lev. 20, 10; Deut. 22, 26; Matth. 22, 15. — 6) Matth. 12, 10; 16, 1; 19, 3; Luc. 11, 54; 20, 20. — 7) Deut. 17, 7;

dixit eis : Qui sine peccato est vestrum,
8 primus in illam lapidem mittat. Et iterum
9 se inclinans, scribebat in terra. Audientes
autem unus post unum exibant, incipien-
tes a senioribus; et remansit solus Jesus,
10 et mulier in medio stans. Erigens autem
se Jesus, dixit ei : Mulier, ubi sunt qui te
11 accusabant? nemo te condemnavit? Quæ
dixit : Nemo, Domine. Dixit autem Jesus :
Nec ego te condemnabo : vade, et jam
amplius noli peccare.

12 Iterum ergo locutus est eis Jesus, di-
cens : Ego sum lux mundi; qui sequitur
me non ambulat in tenebris, sed habebit
13 lumen vite. Dixerunt ergo ei pharisæi :
Tu de teipso testimonium perhibes; testi-
14 monium tuum non est verum. Respondit
Jesus, et dixit eis : Et si ego testimonium
perhibeo de meipso, verum est testimo-
nium meum, quia scio unde veni, et quo
15 vado; vos autem nescitis unde venio, aut
quo vado. Vos secundum carnem judi-
16 catis, ego non judico quemquam; et si
judico ego, iudicium meum verum est,
quia solus non sum : sed ego, et qui misit
17 me, Pater. Et in lege vestra scriptum
est, quia duorum hominum testimonium
18 verum est. Ego sum qui testimonium
perhibeo de meipso; et testimonium perhi-
19 bet de me, qui misit me, Pater. Dice-
bant ergo ei : Ubi est Pater tuus? Respon-
dit Jesus : Neque me scitis, neque Patrem
meum; si me sciretis, forsitan et Patrem
20 meum sciretis. Hæc verba locutus est
Jesus in gazophylacio, docens in templo;
et nemo apprehendit eum, quia necdum
venerat hora ejus.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus : Ego vado,
et quæretis me, et in peccato vestro mo-
riemini. Quo ego vado, vos non potestis
22 venire. Dicebant ergo Judæi : Numquid
interficiet semetipsum, quia dixit : Quo
23 ego vado, vos non potestis venire? Et
dicebat eis : Vos de deorsum estis, ego

de supernis sum. Vos de mundo hoc estis,
ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo 24
vobis quia moriemini in peccatis vestris;
si enim non crederitis quia ego sum,
moriemini in peccato vestro. Dicebant 25
ergo ei : Tu quis es? Dixit eis Jesus :
Principium, qui et loquor vobis. Multa 26
habeo de vobis loqui, et judicare. Sed qui
me misit, verax est; et ego quæ audiavi ab
eo, hæc loquor in mundo. Et non cognove- 27
runt quia Patrem ejus dicebat Deum. Di-
xit ergo eis Jesus : Cum exaltaveritis Fi-
lium hominis, tunc cognoscetis quia ego
sum, et a meipso faci nihil, sed sicut docuit
me Pater, hæc loquor; et qui me misit, 29
mecum est et non reliquit me solum, quia
ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc 30
illo loquente, multi crediderunt in eum.

Dicebat ergo Jesus ad eos, qui credi- 31
derunt ei, Judæos : Si vos manseritis in
sermone meo, vere discipuli mei eritis,
et cognoscetis veritatem, et veritas libe- 32
rabit vos. Responderunt ei : Semen 33
Abrahæ sumus, et nemini servivimus um-
quam; quomodo tu dicis : Liberi eritis?
Respondit eis Jesus : Amen, amen dico 34
vobis, quia omnis qui facit peccatum, ser-
vus est peccati. Servus autem non ma- 35
net in domo in æternum; filius autem
manet in æternum. Si ergo vos filius 36
liberaverit, vere liberi eritis. Scio quia 37
filii Abrahæ estis; sed quæritis me inter-
ficere, quia sermo meus non capit in vobis.
Ego quod vidi apud Patrem meum, lo- 38
quor; et vos quæ vidistis apud patrem
vestrum, facitis. Responderunt, et dixe- 39
runt ei : Pater noster Abraham est. Dicit
eis Jesus : Si filii Abrahæ estis, opera
Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me 40
interficere, hominem, qui veritatem vobis
locutus sum, quam audiavi a Deo; hoc
Abraham non fecit. Vos facitis opera 41
Patris vestri. Dixerunt itaque ei : Nos ex
fornicatione non sumus nati; unum pa-
trem habemus Deum. Dixit ergo eis 42

Rom. 2, 22. — 9) Matth. 22, 22; Rom. 2, 22. —
11) cf. infra 15; Joan. 5, 54.

12) Joan. 7, 27, 28. *Ego sum lux mundi*, Ps.
35, 10; Is. 42, 6; 49, 6; Mal. 4, 2; Joan. 1, 5, 9;
12, 46; I Joan. 2, 8. — 13) cf. Joan. 12, 35. —
14) Joan. 3, 8; 5, 31; I Cor. 2, 11; cf. Apoc. 3,
14. *Scio unde veni et quo vado*, Joan. 13, 3; 16,
28; cf. 7, 33. — 15) Joan. 7, 24; 12, 47; cf. I Reg.
16, 7; I Reg. 12, 24; Joan. 3, 17. — 16) Infra 29;
Joan. 5, 30; 16, 32. — 17) Deut. 17, 6; 19, 15;
Matth. 18, 16; Hebr. 10, 23. — 18) Joan. 5, 37;
I Joan. 5, 9. — 19) Infra 55; cf. Joan. 14, 7;
16, 3. — 20) Matth. 12, 41-43; Luc. 21, 1; 22, 52;
Joan. 7, 30; 13, 1.

21) Supra 14; Joan. 7, 34; 13, 33; cf. Prov. 1,
28. — 22) Joan. 7, 35. — 23) Infra 44; Joan. 3, 31;
I Joan. 4, 5. — 24) Joan. 16, 9; 17, 14, 16. *Quia*

ego sum, Is. 47, 8; Marc. 13, 6; Luc. 21, 8;
Joan. 8, 28; 13, 19; cf. 1, 19. — 25) Supra 14.
Qui et loquor vobis, Joan. 4, 14, 26; 5, 18; 6, 51.
— 26) Infra 38; Joan. 7, 28; 12, 49; Rom. 3, 4.
— 27) Supra 13. — 28) Infra 58; Joan. 3, 14; 12,
32. — 29) Supra 16; Matth. 27, 46. — 30) Joan.
7, 31; 10, 42; 12, 11, 42.

31) Joan. 15, 7, 14; cf. 7, 17; 14, 21, 23. —
32) Infra 36; Rom. 6, 18-22; 8, 2; I Cor. 7, 22;
II Cor. 3, 17; Gal. 4, 31; Jac. 1, 25; I Petr. 2,
16. — 33) Infra 37, 39; Matth. 3, 9; cf. II Esdr.
9, 36. — 34) Rom. 6, 15, 16, 20; Tit. 3, 3;
II Petr. 2, 19; I Joan. 3, 8. — 35) Gen. 21, 10;
Gal. 4, 30; Luc. 15, 31. — 36) Supra 32; Rom.
6, 18, 22. — 37) Infra 41, 44; Joan. 3, 32; 5, 19;
6, 46. — 38) Matth. 3, 9. — 39) Supra 36.
— 40) Gen. 3, 15; Deut. 32, 6; Mal. 2, 10; cf. Os.
2, 4. — 41) I Joan. 5, 1. — 42) Matth. 12, 34;

Jesus : Si Deus pater vester esset, diligere-
 43 tis utique me. Ego enim ex Deo processi,
 et veni; neque enim a me ipso veni, sed
 44 ille me misit. Quare loquelam meam
 non cognoscitis? Quia non potestis audire
 sermonem meum. Vos ex patre diabolo
 estis, et desideria patris vestri vultis fa-
 cere. Ille homicida erat ab initio, et in
 veritate non stetit, quia non est veritas in
 eo : cum loquitur mendacium, ex propriis
 loquitur, quia mendax est, et pater ejus.
 45 Ego autem si veritatem dico, non cre-
 46 ditis mihi. Quis ex vobis arguet me de
 peccato? Si veritatem dico vobis, quare
 47 non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba
 Dei audit. Propterea vos non auditis, quia
 48 ex Deo non estis. Responderunt ergo
 Judæi, et dixerunt ei : Nonne bene dici-
 mus nos quia Samaritanus es tu, et dæ-
 49 monium habes? Respondit Jesus : Ego
 dæmonium non habeo; sed honorifico Pa-
 50 trem meum, et vos inhonorastis me. Ego
 autem non quæro gloriam meam; est qui
 51 quærat, et judicet. Amen, amen dico
 vobis, si quis sermonem meum servaverit,
 mortem non videbit in æternum.

52 Dixerunt ergo Judæi : Nunc cogno-
 vimus quia dæmonium habes. Abraham
 mortuus est, et prophetæ; et tu dicis : Si
 quis sermonem meum servaverit, non gu-
 53 stabit mortem in æternum. Numquid tu
 major est patre nostro Abraham, qui mor-
 tuus est? et prophetæ mortui sunt. Quem
 54 teipsum facis? Respondit Jesus : Si ego
 glorifico meipsum, gloria mea nihil est;
 est Pater meus, qui glorificat me, quem
 55 vos dicitis quia Deus vester est. Et non
 cognovistis eum. Ego autem novi eum;
 et si dixero quia non scio eum, ero similis
 56 vobis, mendax. Sed scio eum, et sermonem
 ejus servo. Abraham pater vester exsul-
 tavit ut videret diem meum; vidit, et ga-
 57 visus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum :
 Quinquaginta annos nondum habes, et
 58 Abraham vidisti? Dixit eis Jesus : Amen,
 amen dico vobis, antequam Abraham fie-
 59 ret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut
 jacerent in eum. Jesus autem abscondit se,
 et exivit de templo.

2. CAP. IX, 1-41 : *Jesus sabbato sequente hominem cæcum a nativitate sanat. — Cæcigenus a Jesu sanatur [IX, 1-7] et a vicinis interrogatur [8-12]. In eum inquirunt Pharisei [13-17], et, interrogatis parentibus [18-23], sanatum e synagoga ejiciunt [24-34]. Jesus se cæco curato manifestat et Phariseos increpat [35-41].*

Et præteriens Jesus vidit hominem cæ-
 cum a nativitate. Et interrogaverunt
 eum discipuli ejus : Rabbi, quis peccavit,
 hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasce-
 3 tur? Respondit Jesus : Neque hic pecca-
 vit, neque parentes ejus; sed ut mani-
 4 stentur opera Dei in illo. Me oportet
 operari opera ejus qui misit me, donec
 dies est; venit nox, quando nemo potest
 operari. Quamdiu sum in mundo, lux
 5 sum mundi. Hæc cum dixisset, expuit in
 6 terram, et fecit lutum ex sputo, et linivit
 lutum super oculos ejus. Et dixit ei : 7
 Vade, lava in natatoria Siloe (quod inter-
 pretatur Missus). Abiit ergo, et lavit, et
 venit videns.

Itaque vicini, et qui viderant eum prius 8
 quia mendicus erat, dicebant : Nonne
 hic est qui sedebat et mendicabat? Alii
 dicebant : Quia hic est. Alii autem : Ne- 9
 quaquam, sed similis est ei. Ille vero di-
 cebat : Quia ego sum. Dicebant ergo ei : 10
 Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respon- 11
 dit : Ille homo qui dicitur Jesus, lutum
 fecit, et unxit oculos meos, et dixit mihi :
 Vade ad natatoria Siloe, et lava. Et abii,
 lavi, et video. Et dixerunt ei : Ubi est 12
 ille? Ait : Nescio.

Adducunt eum ad pharisæos qui cæcus 13
 fuerat. Erat autem sabbatum, quando 14
 lutum fecit Jesus, et aperuit oculos ejus.
 Iterum ergo interrogabant eum pharisæi 15
 quomodo vidisset. Ille autem dixit eis :
 Lutum mihi posuit super oculos, et lavi,
 et video. Dicebant ergo ex pharisæis 16
 quidam : Non est hic homo a Deo, qui
 sabbatum non custodit. Alii autem dice-
 bant : Quomodo potest homo peccator hæc
 signa facere? Et schisma erat inter eos.

26, 13; Joan. 12, 39; Rom. 8, 7. — 44) Supra 23;
 Matth. 13, 38; 23, 15; Act. 13, 10; II Petr. 2, 4;
 I Joan. 3, 8-10. Ille homicida ab initio, Gen. 4,
 8, 9; I Joan. 3, 12, 15; cf. Rom. 5, 12. Loquitur
 mendacium, Gen. 3, 4; II Cor. 11, 7; Apoc.
 12, 9. — 45) Luc. 22, 67. — 46) II Cor. 5, 21;
 I Petr. 2, 22. — 47) Joan. 18, 17; I Joan. 4, 6. —
 48) Joan. 4, 9; 7, 20; Marc. 3, 21, 22. — 49) cf.
 Joan. 5, 23. — 50) Infra 54; cf. Joan. 5, 41; 7, 18.
 — 51) Joan. 5, 24; 6, 40-47; 12, 25, 26. Mortem
 non videbit, Ps. 88, 40; Matth. 16, 28; Luc. 2,
 20; Hebr. 2, 9; 11, 5. — 52) Marc. 9, 1. —
 53) cf. Joan. 4, 12. — 54) Joan. 13, 32; 17, 1;

Hebr. 5, 5; II Petr. 1, 17. — 55) Joan. 7, 28;
 Matth. 26, 72; I Joan. 1, 6. — 56) Supra 33, 39;
 Matth. 13, 17; Hebr. 11, 13; I Petr. 1, 8; cf.
 Gen. 17, 17. — 58) Supra 24, 28. — 59) Joan. 10,
 31; 12, 31; Matth. 23, 37; Luc. 3, 30.

9. — 1) Act. 3, 2; 14, 8. — 2) Infra 34; Joan.
 5, 14; Luc. 13, 2, 4; cf. Ex. 20, 5; Sap. 8, 20.
 — 3) Joan. 11, 4. — 4) Joan. 4, 34; 5, 17, 20;
 12, 9. — 5) Joan. 8, 12; 12, 35. — 6) Matth. 9,
 29; Marc. 7, 33; 8, 23. — 7) cf. Luc. 17, 19.
 Siloe, IV Reg. 5, 10; II Esdr. 3, 15; Is. 8, 6;
 Luc. 13, 4. — 8) cf. Act. 3, 2, 10. — 11) Supra 6.
 — 14) cf. Joan. 5, 9. — 15) Supra 10. — 16) Joan.

- 17 Dicunt ergo cæco iterum : Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit : Quia propheta est.
- 18 Non crediderunt ergo Judæi de illo quia cæcus fuisset et vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat. Et interrogaverunt eos, dicentes : Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes ejus, et dixerunt : Scimus quia hic est filius noster, et quia cæcus natus est. Quomodo autem nunc videat, nescimus; ipsum interrogate;
- 22 ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos; jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Propterea parentes ejus dixerunt : Quia ætatem habet, ipsum interrogate.
- 24 Vocaverunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, et dixerunt ei : Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille : Si peccator est, nescio; unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixerunt ergo illi : Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis : Dixi vobis jam, et audistis; quid iterum vultis audire? numquid et vos vultis discipuli ejus fieri? Maledixerunt ergo ei, et dixerunt : Tu discipulus illius sis; nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus; hunc autem nescimus unde sit.
- 30 Respondit ille homo, et dixit eis : In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, et aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, et voluntatem ejus facit, hunc exaudit. A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati.
- 33 Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. Responderunt, et dixerunt ei : In peccatis natus es totus, et tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.
- 35 Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras; et cum invenisset eum, dixit ei : Tu credis in Filium Dei? Respondit ille, et dixit :

Quis est, Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Jesus : Et vidisti eum, et ait 37 loquitur tecum, ipse est. At ille ait : 38 Crede, Domine, et procidens adoravit eum. Et dixit Jesus : In judicium ego in 39 hunc mundum veni, ut qui non vident, videant, et qui vident cæci fiant.

Et audierunt quidam ex Pharisæis qui 40 cum ipso erant, et dixerunt ei : Numquid et nos cæci sumus? Dixit eis Jesus : Si 41 cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc vero dicitis : Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

3. CAP. X, 1-21 : *Jesus pastor bonus.* — *Parabola proponitur* [X, 1-6] *et allegorice explanatur* [7-18]. *Judæi incerti manent* [19-21].

Amen, amen dico vobis, qui non intrat 10 per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, et latro. Qui autem 2 intrat per ostium, pastor est ovium. Huic 3 ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt, et proprias oves vocat nominatim, et educit eas. Et cum proprias oves emerit, ante eas vadit; et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. Alienum 5 autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum. Hoc 6 proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

Dixit ergo eis iterum Jesus : Amen, 7 amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. Omnes quotquot venerunt, fares 8 sunt et latrones, et non audierunt eos oves. Ego sum ostium. Per me si quis 9 introierit, salvabitur; et ingreditur; et egredietur, et pascua inveniet. Fur non 10 venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat. Ego veni ut vitam habeant, et abundantius habeant. Ego sum pastor bonus. 11 Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, et qui non 12 est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves, et fugit; et lupus rapit, et dispergit oves. Mercenarius autem fugit, quia mercena- 13 rius est, et non pertinet ad eum de ovibus.

3, 2; 7, 43; 9, 31, 33. — 17) *Propheta est*, Joan. 4, 10; 6, 14. — 18) *Judæi*, infra 22; cf. supra 13. — 22) Joan. 7, 13; 19, 38; 20, 19. *Conspiraverant Judæi*, Joan. 7, 45-52. *Extra synagogam*, Joan. 12, 42; 16, 2; Luc. 6, 22. — 23) *Supra 21, 24* *Da gloriam Deo*, Jos. 7, 19; 1 Reg. 6, 5; Jer. 13, 16; Mal. 2, 2; Luc. 17, 18; Act. 12, 23. — 28) Joan. 5, 45; Matth. 23, 2. — 29) Ex. 4, 30; Joan. 3, 10; 12, 37; Marc. 6, 6. — 31) Job 27, 9; Ps. 65, 18; Prov. 28, 9; Is. 1, 15. *Si quis Dei cultor est, exaudit*, Ps. 33, 10; Prov. 15, 29; Act. 10, 35; cf. Jac. 5, 16. — 33) cf. Matth. 15, 14; Rom. 2, 19. — 34) *Supra 2, 22; Ps. 50, 17. — 37) cf.*

Joan. 4, 26. — 39) Joan. 3, 19; cf. 11, 25; Luc. 4, 18; Matth. 9, 13; Marc. 4, 12. — 40) Matth. 23, 26. — 41) Prov. 26, 12; Joan. 15, 24.

10. — 3) Ps. 94, 7. — 5) *Infra 27. — 6) Joan. 16, 25; 29; Matth. 13, 10-16; II Petr. 2, 12.*

7) Ps. 117, 20; Matth. 7, 13, 14; Joan. 14, 6; Eph. 2, 18. — 8) Jer. 23, 1, 2. — 9) Ps. 22, 2; 117, 20; Joan. 5, 34; Act. 4, 12; 9, 28; I Cor. 3, 15. — 10) *Mactet et perdat*, cf. Jer. 23, 1; Ez. 34, 3. — 11) Ps. 12, 1; Luc. 15, 4-7. — 12) Is. 40, 11; Ez. 34, 11, 23; 37, 24; Matth. 10, 16; Joan. 15, 13; Act. 20, 29; Tit. 1, 11; I Petr. 5, 3. — 13) Zach. 11, 16, 17; cf. Jer. 23, 1, 2. —

14 Ego sum pastor bonus, et cognosco meas,
 15 et cognoscunt me meæ. Sicut novit me
 Pater, et ego agnosco Patrem, et animam
 16 meam pono pro ovibus meis. Et alias
 oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et
 illas oportet me adducere, et vocem meam
 audiant, et fiet unum ovile et unus pastor.
 17 Propterea me diligit Pater, quia ego pono
 animam meam, ut iterum sumam eam.
 18 Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam

a meipso, et potestatem habeo ponendi
 eam, et potestatem habeo iterum sumendi
 eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo.

Dissensio iterum facta est inter Judæos 19
 propter sermones hos. Dicebant autem 20
 multi ex ipsis : Dæmonium habet, et insa-
 nit; quid eum auditis? Alii dicebant : 21
 Hæc verba non sunt dæmonium habentis;
 numquid dæmonium potest cæcorum oculo-
 los aperire?

III. — In festo Encæniorum.

[X, 22-42.]

CAP. X, 22-42. — *Jesus interrogatus si ne
 Messias [X, 22-24] docet se unum esse
 cum Patre [25-38]. Jesus trans Jorda-
 nem abijt [39-42].*

22 Facta sunt autem encænia in Jerosoly-
 23 mis; et hiems erat. Et ambulabat Jesus
 24 in templo, in porticu Salomonis. Circum-
 dederunt ergo eum Judæi, et dicebant ei :
 Quousque animam nostram tollis? si tu es
 Christus, dic nobis palam.

25 Respondit eis Jesus : Loquor vobis,
 et non creditis. Opera quæ ego facio in
 nomine Patris mei, hæc testimonium per-
 26 hibent de me. Sed vos non creditis, quia
 27 non estis ex ovibus meis. Oves meæ
 vocem meam audiunt, et ego cognosco
 28 eas, et sequuntur me. Et ego vitam
 æternam do eis, et non peribunt in ætern-
 29 mea. Pater meus quod dedit mihi, majus
 omnibus est; et nemo potest rapere de manu
 30 Patris mei. Ego et Pater unum sumus.
 31 Sustulerunt ergo lapides Judæi ut lapi-
 32 darent eum. Respondit eis Jesus : Multa

bona opera ostendi vobis ex Patre meo,
 propter quod eorum opus me lapidatis?
 Responderunt ei Judæi : De bono opere 33
 non lapidamus te, sed de blasphemia, et
 quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum.
 Respondit eis Jesus : Nonne scriptum est 34
 in lege vestra quia Ego dixi : dii estis?
 Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei 35
 factus est, et non potest solvi Scriptura,
 quem Pater sanctificavit, et misit in mun- 36
 dum, vos dicitis : Quia blasphemias, quia
 dixi : Filii Dei sum? Si non facio opera 37
 Patris mei, nolite credere mihi. Si autem 38
 facio, et si mihi non vultis credere, operi-
 bus credite, ut cognoscatis et credatis quia
 Pater in me est, et ego in Patre.

Quærebant ergo eum apprehendere; et 39
 exivit de manibus eorum. Et abiit iterum 40
 trans Jordanem, in eum locum ubi erat
 Joannes baptizans primum; et mansit
 illic. Et multi venerunt ad eum, et dice- 41
 bant : Quia Joannes quidem signum fecit
 nullum; omnia autem quæcumque dixit 42
 Joannes de hoc, vera erant. Et multi cre-
 diderunt in eum.

14) II Tim. 2, 9. — 15) Matth. 11, 27; Luc. 10, 22. Animam pono pro ovibus, Is. 53, 7, 8, 12; Matth. 20, 28; Marc. 10, 45; Joan. 15, 13; Hebr. 2, 9; I Joan. 3, 10. — 16) Is. 56, 8; Ez. 34, 23; 37, 21; Mich. 2, 12; Joan. 11, 52; Eph. 2, 13, 18; I Petr. 2, 25. — 17) Is. 53, 7; Phil. 2, 8, 9. — 18) Matth. 26, 53; 27, 42, 50; Joan. 5, 26; 19, 11.

19) Joan. 6, 53; 7, 43; 9, 16. — 20) Joan. 8, 18; Marc. 3, 21, 22; Act. 26, 24. — 21) Ex. 4, 11; Ps. 145, 8.

22) I Mach. 4, 54, 59. — 23) Act. 3, 11; 5, 12. — 24) Luc. 22, 66, 67; cf. Matth. 26, 63. — 25) Joan. 4, 21; 5, 36; 9, 37. — 26) Joan. 6, 64; 8, 45. — 27) Ps. 94, 7; Joan. 10, 3, 4, 8; 18, 37.

— 28) Joan. 5, 28; 6, 39; 17, 12; 18, 9. — 29) Joan. 6, 37-39; 17, 12; 18, 9; cf. Deut. 32, 39; Sap. 3, 1. — 30) Joan. 17, 11, 22; cf. 5, 19; 14, 9. — 31) Joan. 8, 59; cf. Matth. 21, 35; Act. 7, 59. — 32) Lev. 24, 16; Matth. 9, 3; 26, 65; Joan. 5, 18. — 33) Ps. 81, 6. — 34) Matth. 5, 17, 18. — 35) Quem Pater sanctificavit, Luc. 1, 35; 4, 18. Misit in mundum, Joan. 3, 17. Blasphemias, Matth. 9, 3; 26, 65; Joan. 5, 17, 20. — 36) Joan. 5, 36; 10, 25; 15, 24. — 37) Joan. 14, 10, 11, 12, 20; 17, 21, 23. — 38) Joan. 7, 30, 44; 8, 59; Luc. 4, 30.

40) Joan. 1, 28. — 42) Joan. 1, 20-34; 3, 27-31; 5, 33; 7, 31; 8, 30.

C. — LAZARI RESURRECTIONE EXACERBATUR INVIDIA JUDÆORUM
QUI JESU MORTEM DECERNUNT.

[XI, 1-56.]

1. CAP. XI, 1-44 : *Resurrectio Lazari.*
— *A sororibus Lazari agrolantis advocatur Jesus* [XI, 1-6], *post ejus mortem Bethaniam petit* [7-16], *Marthæ occurrenti se dicit « resurrectionem et vitam »* [17-27], *Mariam solatur* [28-37] *et Lazarum mortuum ad vitam revocat* [38-44].
- 11 Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania, de castello Mariæ et Marthæ 2 sororis ejus. (Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur.) Miserunt ergo sorores 3 ejus ad eum, dicentes : Domine, ecce 4 quem amas infirmatur. Audiens autem Jesus dixit eis : Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam. Diligebat autem Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.
- 7 Deinde post hæc dixit discipulis suis : 8 Eamus in Judæam iterum. Dicunt ei discipuli : Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, et iterum vadis illuc? 9 Respondit Jesus : Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt; si autem ambulaverit in nocte, 11 offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, et post hæc dixit eis : Lazarus amicus noster dormit; sed vado ut a somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli ejus : 13 Domine, si dormit, salvus erit. Dixerat autem Jesus de morte ejus; illi autem putaverunt quia de dormitione sonni diceret.
- 14 Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste : Lazarus mortuus est; et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi.
- 16 Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos : Eamus et nos, ut moriamur cum eo.
- 17 Venit itaque Jesus, et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Judæis venerant ad Martham et Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. Marthæ ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi; Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Marthæ ad Jesum : Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Sed et nunc scio quia quæcumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus : Resurget frater tuus. Dicit ei Marthæ : Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dixit ei Jesus : Ego sum resurrectio et vita; qui credit in me, etiam si mortuus fuerit vivet. Et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi : Utique Domine, ego credidi quia tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.
- 21 Et cum hæc dixisset, abiit, et vocavit Mariam, sororem suam silentio, dicens : Magister adest, et vocat te. Illa ut audivit, surgit cito, et venit ad eum. Nondum enim venerat Jesus in castellum; sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Marthæ. Judæi ergo qui erant cum ea in domo, et consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit et exiit, secuti sunt eam dicentes : Quia vadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo, cum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, et dicit ei : Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, et turbavit seipsum. Et dixit : Ubi posuistis eum? Dicunt ei : Domine, veni, et vide. Et lacrymatus est Jesus. Dixerunt ergo Judæi : Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixe-

11. — 1) Luc. 10, 38, 39. — 2) Joan. 12, 3; Matth. 26, 7; Marc. 14, 8. — 3) Infra 5, 11, 36; cf. Joan. 13, 23; Marc. 10, 21. — 4) Infra 11; Matth. 9, 24; Joan. 9, 3. — 7) cf. Joan. 10, 40. — 8) Joan. 8, 59; 10, 31; 6, 67; Luc. 22, 28. — 9) Luc. 13, 33; Joan. 9, 4, 5; I Joan. 2, 10. — 10) Jer. 13, 16; Joan. 12, 35; I Joan. 2, 11. — 11) Matth. 9, 24; Luc. 8, 52. — 12) cf. Marc. 10, 52. — 13) Marc. 14, 37; Joan. 20, 24; 21, 2. — 16) cf. Joan. 14, 5; 20, 24, 26-28; 21, 2. *Moriamur cum eo*, cf. Joan. 13, 37.

17) Infra 39. — 18) cf. Joan. 12, 2. — 19) Infra 31; Job 2, 11. — 20) cf. Luc. 10, 38-40. —

21) Infra 32; cf. Joan. 4, 49. — 22) Infra 42; cf. Joan. 9, 31. — 24) Joan. 5, 29; Luc. 14, 14. — 25) Joan. 5, 28; cf. 6, 40, 44; 14, 6; I Cor. 15, 21. — 26) Joan. 5, 24; 6, 50; 8, 51. — 27) Joan. 6, 69, 70; 20, 31; I Joan. 5, 1-5. *Tu es Christus Filius Dei*, Matth. 16, 16; Act. 14, 14; I Cor. 3, 3; I Tim. 4, 10; Hebr. 3, 12. *Qui in mundum venisti*, Joan. 4, 25; 6, 14. — 28) Matth. 23, 8; 26, 18. — 30) Supra 20. — 31) Supra 16. — 33) Infra 38; Marc. 7, 34; 8, 12; Joan. 13, 21. — 35) Luc. 19, 41; Hebr. 5, 7. — 36) Supra 3. — 37) Joan. 9, 6.

runt : Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur?

- 38 Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum; erat autem spelunca, et lapis superpositus erat ei.
39 Ait Jesus : Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat : Domine, jam foetet, quatrduanus est enim.
40 Dicit ei Jesus : Nonne dixi tibi quoniam
41 si credideris, videbis gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem; Jesus autem elevatis rursum oculis, dixit : Pater gratias ago
42 tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam quia semper me audis; sed propter populum qui circumstat, dixi, ut credant
43 quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce
44 magna clamavit : Lazare veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes et manus institis, et facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus : Solvite eum, et sinite abire.

2. CAP. XI, 45-56. — *Multi e Judæis in Jesum credunt [XI, 45]. Pharisei autem mortem ejus decernunt [46-53]. Jesus Ephrem abit [54] et a multis ante pascham in Jerusalem exquiritur [55, 56].*

- 45 Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.
46 Quidam autem ex ipsis abierunt ad

pharisaeos, et dixerunt eis quæ fecit Jesus. Collegerunt ergo pontifices et pharisæi 47 consilium, et dicebant : Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum, et gentem. Unus autem ex ipsis 49 Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis : Vos nescitis quidquam. Nec cogitatis quia expedit vobis ut unus 50 moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non 51 dixit; sed cum esset pontifex anni illius, prophetavit quod Jesus moriturus erat pro gente; et non tantum pro gente, sed 52 ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.

Jesus ergo jam non in palam ambulabat 54 apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem quæ dicitur Ephrem, et ibi morabatur cum discipulis suis.

Proximum autem erat Pascha Judæorum, et ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante pascha, ut sanctificarent seipsum. Quærebant ergo Jesum, et colloquebantur ad invicem, in templo stantes : Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices et pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

III. — INGRESSUS SOLEMNIS IN JERUSALEM.

[XII, 1-50.]

1. CAP. XII, 1-11. — *Bethania unguitur Jesus a Maria [XII, 1-8] et a multis in eum credentibus invisitur [9-11].*
12 Jesus ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, 2 quem suscitavit Jesus. Fecerunt autem ei coenam ibi; et Martha ministrabat, Lazarus vero, unus erat ex discumbentibus 3 cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit pedes ejus capillis

suis; et domus impleta est ex odore unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus : Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis, et datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, et loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Dixit ergo Jesus : Sinite illam ut in diem sepulturæ meæ servet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum; me autem non semper habetis.

Cognovit ergo turba multa ex Judæis 9

38) Supra 33. *Spelunca*, Is. 22, 16. — 39) Supra 17; Joan. 20, 1. — 41) Joan. 17, 1; III Reg. 18, 36, 37. — 42) Supra 22; Matth. 26, 53; Joan. 12, 29, 30. — 44) Joan. 5, 28, 29. *Sudario*, cf. Joan. 20, 7.

45-53) cf. Luc. 16, 31; Joan. 10, 42; 12, 42; Act. 9, 42. — 47) cf. Ps. 2, 2; Matth. 26, 3; Act. 4, 27. — 48) I Mach. 8, 1; II Mach. 5, 10, 20; cf. Joan. 4, 20; Act. 21, 28. — 49) *Caiphas*, Joan. 18, 13, 14. — 50) Joan. 18, 14. — 51) Gen. 50, 20; Ex. 28, 29, 30; Num. 27, 21; I Reg. 23, 9; 30, 7; I Esdr. 2, 63. — 52) Is. 49,

6; Matth. 12, 30; Joan. 10, 16; I Joan. 2, 2. — 53) Joan. 7, 1; Matth. 26, 4.

54) cf. Joan. 3, 22; 7, 10; Luc. 9, 10. — 55) II Par. 30, 17; Marc. 10, 32; Act. 21, 24-26; cf. Joan. 2, 12; 6, 4. — 56) Joan. 7, 11, 12, 9.

12. — 1) Joan. 11, 1. — 2-8) Matth. 26, 6-13; Marc. 12, 7-9. — 2) Luc. 10, 38, 40. — 3) cf. Luc. 7, 38. — 5) cf. Joan. 13, 29. — 6) Luc. 8, 3; Joan. 13, 29. — 8) Deut. 15, 11; Act. 4, 34.

9) Infra 12; Joan. 11, 55-57. — 10) Luc. 16, 31. — 11) Infra 19; cf. Joan. 7, 31; 11, 45.

quia illic est; et venerunt, non propter
 10 Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent,
 quem suscitavit a mortuis. Cogitaverunt
 autem principes sacerdotum ut et Lazarum
 11 interficerent, quia multi propter illum
 abibant ex Judæis, et credebant in Jesum.

2. CAP. XII, 12-36. — *Jesus Jerosolyma
 solemniter ingreditur* [XII, 12-19] et,
accidentibus Græcis, de morte sua pro-
xima turbam monet [20-36].

12 In crastinum autem turba multa, quæ
 venerat ad diem festum, cum audissent
 13 quia venit Jesus Jerosolymam, acceperunt
 ramos palmarum, et processerunt
 obviam ei, et clamabant: Hosanna, benedictus
 qui venit in nomine Domini, rex
 14 Israel. Et invenit Jesus asellum, et sedit
 15 super eum, sicut scriptum est: Noli timere
 filia Sion; ecce rex tuus venit sedens
 16 super pullum asinæ. Hæc non cognoverunt
 discipuli ejus primum; sed quando
 glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt
 quia hæc erant scripta de eo, et hæc fecerunt
 17 ei. Testimonium ergo perhibebat
 turba quæ erat cum eo quando Lazarum
 vocavit de monumento, et suscitavit eum
 18 a mortuis. Propterea et obviam venit ei
 turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum.
 19 Pharisei ergo dixerunt ad semetipsos:
 Videtis quia nihil proficimus? ecce
 mundus totus post eum abiit.

20 Erant autem quidam gentiles, ex his
 qui ascenderant ut adorarent in die festo.
 21 Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui
 erat a Bethsaida Galilææ, et rogabant
 eum, dicentes: Domine, volumus Jesum
 22 videre. Venit Philippus, et dicit Andræ:
 Andreas rursum et Philippus dixerunt
 23 Jesu. Jesus autem respondit eis, dicens:
 Venit hora ut clarificetur Filius hominis.
 24 Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti
 cadens in terram, mortuum fuerit,
 25 ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit,
 multum fructum affert. Qui amat
 animam suam, perdet eam; et qui odit

animam suam in hoc mundo, in vitam
 æternam custodit eam. Si quis mihi ministrat,
 26 me sequatur et ubi sum ego, illic
 et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit,
 honorificabit eum Pater meus. Nunc anima
 mea turbata est. Et quid
 27 dicam? Pater, salvifica me ex hac hora.
 Sed propterea veni in horam hanc. Pater,
 28 clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de
 cælo: Et clarificavi, et iterum clarificabo.

Turba ergo quæ stabat et audierat,
 29 dicebat tonitruum esse factum. Alii dicebant:
 Angelus ei locutus est. Respondit
 30 Jesus, et dixit: Non propter me hæc vox
 venit, sed propter vos. Nunc judicium
 31 est mundi; nunc princeps hujus mundi
 ejicietur foras. Et ego si exaltatus fuero
 32 a terra, omnia traham ad meipsum. (Hoc
 33 autem dicebat, significans quia morte esset
 moriturus). Respondit ei turba: Nos au-
 34 divimus ex lege quia Christus manet in
 æternum; et quomodo tu dicis: Oportet
 exaltari Filium hominis? Quis est iste
 Filius hominis? Dixit ergo eis Jesus:
 35 Adhuc modicum, lumen in vobis est. Ambulate
 dum lucem habetis, ut non vos
 tenebræ comprehendant; et qui ambulat
 in tenebris, nescit quo vadat. Dum lucem
 36 habetis, credite in lucem, ut filii lucis
 sitis. Hæc locutus est Jesus; et abiit, et
 abscondit se ab eis.

3. CAP. XII, 37-50: *Epilogus de Christi
 ministerio publico.* — *De Judæorum
 incredulitate* [XII, 37-43]. *De testimonio
 Patris qui in Christo honoratur aut
 spernitur* [44-50].

Cum autem tanta signa fecisset coram
 37 eis, non credebant in eum, ut sermo
 38 Isaïæ prophetæ impleretur, quem dixit:
 Domine, quis credidit auditui nostro?
 et brachium Domini cui revelatum est?
 Propterea non poterant credere, quia ite-
 39 rum dixit Isaïas: Excæcavit oculos eo-
 40 rum, et induravit cor eorum, ut non videant
 oculis, et non intelligant corde, et conver-

12-19) Matth. 21, 1-11; Marc. 11, 1-10; Luc. 19, 29-40. — 12) Lev. 23, 40. — 13) Ps. 117, 25, 26; Is. 41, 10; 40, 9, 10; Joan. 6, 15. — 14-15) Zach. 9, 9; Matth. 21, 7; Marc. 11, 7; Luc. 19, 35. — 16) Joan. 2, 22; 7, 39; 14, 26; cf. Joan. 10, 6; 13, 7; 17, 19. — 17) cf. Luc. 19, 37. — 18) Supra 9-11; cf. Joan. 12, 13. — 19) Joan. 11, 47, 48; Matth. 27, 24.

20) Joan. 3, 20; 7, 35; 11, 55. — 21) Joan. 1, 44; cf. Luc. 19, 3; 23, 8. — 22) cf. Joan. 1, 40. — 23) Supra 16; Joan. 14, 19. — 24) Rom. 14, 9; 1 Cor. 15, 36. — 25) Matth. 10, 39; 16, 25; Marc. 8, 35; Luc. 14, 26; 17, 33; Act. 20, 24. — 26) Joan. 14, 3; 17, 24. — 27) cf. Joan. 11, 33; 13, 21; Hebr. 5, 7. *Anima turbata est*, Ps. 6, 4; 41, 6; Matth. 26, 38. *Salvifica me*, cf. Hebr.

5, 7. — 28) Joan. 1, 51; 5, 37; Matth. 3, 17; 17, 5; 11 Petr. 1, 17. — 29) *Angelus locutus est*, Act. 23, 9. — 30) Joan. 11, 42. — 31) cf. Joan. 14, 30; 16, 14; Luc. 10, 18; cf. 11 Cor. 4, 4; Eph. 2, 2; 1 Joan. 4, 4, 19. *Princeps mundi ejicietur foras*, Matth. 4, 10; Col. 2, 15; 1 Joan. 3, 18. — 32) Joan. 3, 4; 8, 28. *Omnia traham*, Rom. 5, 18; 8, 32; 11 Cor. 5, 15; Hebr. 2, 9; 1 Joan. 2, 2. — 33) cf. Joan. 18, 32. — 34) *Christus manet in æternum*, Ps. 109, 4; Is. 9, 6; Ez. 37, 25; Dan. 7, 14; Luc. 1, 33. — 35) cf. Joan. 7, 33; 9, 4; 11, 9; 16, 6; 1 Joan. 2, 11. *Ambulate dum lucem habetis*, cf. Jer. 13, 16; Eph. 5, 8. — 36) Matth. 23, 39; Joan. 8, 59; Eph. 5, 8.

37) Joan. 1, 11; 3, 19, 32. — 38) Is. 53, 1; cf. Matth. 2, 22; Rom. 10, 16. — 39-40) Is. 6, 9, 10;

41 tantur, et sanem eos. Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est
 42 de eo. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed propter pharisæos non confitebantur, ut e synagoga non ejicerentur. Dillexerunt enim gloriam hominum magis quam gloriam Dei.
 44 Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum
 45 qui misit me. Et qui videt me, videt eum
 46 qui misit me. Ego lux in mundum veni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non

maneat. Et si quis audierit verba mea, 47
 et non custodierit, ego non judico eum; non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum. Qui spernit me, et 48
 non accipit verba mea, habet qui judicet eum. Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die. Quia ego ex 49
 meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar. Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor. 50

PARS SECUNDA

[XIII, 1—XX, 31.]

MISSIONEM SUAM ET DIVINITATEM MANIFESTAT JESUS IN PASSIONE ET RESURRECTIONE.

I. — ULTIMA CÆNA ET SUPREMI SERMONES.

[XIII, 1—XVII, 26.]

A. — INTRA ULTIMAM CÆNAM.

[XIII, 1-30.]

CAP. XIII, 1-30. — *Jesús apostolorum pedes lavat* [XIII, 1-11] *in exemplum humilitatis* [12-20] *et proditorem indicat* [21-30].

- 13 Ante diem festum paschæ, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.
 2 Et cœna facta, cum diabolus jam misisset in cor ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ, sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exivit, et
 4 ad Deum vadit, surgit a cœna, et ponit vestimenta sua, et cum accepisset linteum,
 5 præcinxit se. Deinde mittit aquam in pelvim, et coepit lavare pedes discipulorum, et extergere linteo quo erat præ-

cinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum. 6
 Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes? Respondit Jesus, et dixit ei: Quod 7
 ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi 8
 pedes in æternum? Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget 10
 nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum; propterea dixit: Non estis mundi omnes. 11

Postquam ergo lavit pedes eorum, et accepit vestimenta sua, cum recubisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magister et Domi- 13

Matth. 13, 14, 15; Marc. 6, 52; Joan. 8, 43. — 41) Is. 6, 1. — 42) Joan. 3, 1; 7, 48; 9, 22; 16, 2; 19, 38. *Propter pharisæos non confitebantur*, cf. Joan. 7, 13; 9, 22. — 43) Joan. 5, 44; cf. Matth. 10, 33.

44) Matth. 10, 40; Joan. 13, 20; 14, 1; cf. 5, 24. — 45) Joan. 14, 9. — 46) Joan. 5, 45; 8, 12; 12, 35. — 47) Joan. 3, 17; 8, 15; Luc. 9, 56. — 48) Luc. 10, 16; Hebr. 4, 12; Apoc. 19, 15. — 49) Joan. 3, 17; 10, 18; 14, 31; 15, 10. — 50) Joan. 6, 68; 8, 26-28.

13. — 1) Joan. 7, 30; 8, 20; 12, 1; 15, 13; Gal. 2, 20; 1 Joan. 3, 16. — 2) Infra 27; Luc. 22;

3; Joan. 6, 71; 17, 12. — 3) Joan. 3, 35; 16, 28; 17, 2. *A Deo exivit*, Joan. 8, 42; 17, 8. *Ad Deum vadit*, supra 1; Joan. 14, 12. — 4) Matth. 11, 29; 21, 28; Luc. 12, 37. — 5) cf. IV Reg. 3, 11. *Cæpit lavare pedes*, Gen. 18, 4; 19, 2; 43, 24; Luc. 7, 44; I Tim. 5, 10. — 6) cf. Matth. 3, 14; Luc. 5, 8. — 7) Infra 12, 36; Joan. 12, 16. — 8) cf. Matth. 16, 22. *Si non lavero te non habebis partem*, cf. Eph. 5, 26; Tit. 3, 5; Hebr. 10, 22. — 10) Infra 18; Joan. 15, 3. — 11) Joan. 6, 6. — 12) Joan. 6, 65, 70, 71.

12) Supra 7; cf. infra 36; Joan. 12, 16. — 13) *Magister*, Matth. 23, 8; 10; Joan. 1, 38.

- 14 ne; et bene dicitis : sum etenim. Si ergo
 ego lavi pedes vestros, Dominus et Magi-
 ster, et vos debetis alter alterius lavare
 15 pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut
 quemadmodum ego feci vobis, ita et vos
 16 faciatis. Amen, amen dico vobis, non est
 servus major domino suo, neque apostolus
 17 major est eo qui misit illum. Si hæc
 18 scitis, beati eritis si feceritis ea. Non de
 omnibus vobis dico; ego scio quos elegerim;
 sed ut adimpleatur Scriptura : Qui
 manducat mecum panem, levabit contra
 19 me calcaneum suum. Amodo dico vobis,
 priusquam fiat, ut cum factum fuerit, cre-
 20 datis quia ego sum. Amen, amen dico
 vobis, qui accipit si quem misero, me accipit;
 qui autem me accipit, accipit eum qui
 me misit.
- 21 Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est
 spiritu, et protestatus est, et dixit : Amen,
 amen dico vobis, quia unus ex vobis tra-

det me. Aspiciebant ergo ad invicem 22
 discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat 23
 ergo recubens unus ex discipulis ejus in
 sinu Jesu, quem diligebat Jesus. Innuit 24
 ergo huic Simon Petrus, et dixit ei : Quis
 est, de quo dicit? Itaque cum recubuis- 25
 set ille supra pectus Jesu, dicit ei : Domi-
 ne, quis est? Respondit Jesus : ille est 26
 cui ego intinctum panem porrexero. Et
 cum intinxisset panem, dedit Judæ Simo-
 nis Iscariotæ. Et post buccellam, introi- 27
 vit in eum Satanas. Et dixit ei Jesus :
 Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo 28
 scivit discumbentium ad quid dixerit ei.
 Quidam enim putabant, quia loculos ha- 29
 bebant Judas, quod dixisset ei Jesus : Eme
 ea quæ opus sunt nobis ad diem festum;
 aut egenis ut aliquid daret. Cum ergo 30
 accepisset ille buccellam, exivit continuo.
 Erat autem nox.

B. — SUPREMI SERMONES.

[XIII, 31 — XVII, 26.]

1. CAP. XIII, 31-38. — *Jesus mox glori-
 ficandus* [XIII, 31-33] *novum dat man-
 datum de caritate* [34, 35] *et Petri
 lapsus prædicit* [36-38].
- 31 Cum ergo exisset, dixit Jesus : Nunc
 clarificatus est Filius hominis, et Deus
 32 clarificatus est in eo. Si Deus clarifica-
 tus est in eo, et Deus clarificabit eum in
 semetipso; et continuo clarificabit eum.
 33 Filioli, adhuc modicum vobiscum sum.
 Quæretis me; et sicut dixi Judæis : Quo
 ego vado, vos non potestis venire, et vobis
 dico modo.
- 34 Mandatum novum do vobis, ut diligatis
 invicem, sicut dilexi vos, ut et vos diliga-
 35 tis invicem. In hoc cognoscent omnes
 quia discipuli mei estis, si dilectionem ha-
 bueritis ad invicem.
- 36 Dicit ei Simon Petrus : Domine, quo
 vadis? Respondit Jesus : Quo ego vado,

non potes me modo sequi; sequeris autem
 postea. Dicit ei Petrus : Quare non pos- 37
 sum te sequi modo? animam meam pro te
 ponam. Respondit ei Jesus : Animam 38
 tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi,
 non cantabit gallus, donec ter me neges.

2. CAP. XIV, 1-31. — *Jesus discipulos
 consolatur asserens se locum in domo
 Patris eis paraturum* [XIV, 1-11], *eo-
 rum preces exauditorium* [12-14], *Para-
 clitum missurum* [15-17] *et mox ad eos
 rediturum* [18-24]. *Jesus pacem in Spi-
 ritu Sancto apostolis relinquit* [25-31].

Non turbetur cor vestrum. Creditis in 14
 Deum et in me credite. In domo Patris 2
 mei mansiones multæ sunt; si quo minus,
 dixissem vobis : quia vado parare vobis
 locum. Et si abiero, et præparavero vo- 3
 bis locum : iterum venio, et accipiam vos

Domine, Joan. 20, 28; I Cor. 8, 6; 12, 3; Phil.
 2, 11. — 14) Luc. 22, 27; I Tim. 5, 10; I Joan.
 3, 16. — 15) Phil. 2, 5; Col. 3, 13; I Petr. 2, 21;
 5, 4. — 16) Matth. 10, 24; Luc. 6, 40; Joan. 15,
 20. — 17) Matth. 7, 24; Apoc. 16, 15; Luc. 10,
 35-37; Jac. 1, 22, 25. — 18) Joan. 6, 71; 15, 16,
 19. *Adimpleatur Scriptura*, Ps. 40, 10; 54, 14,
 15; cf. Matth. 26, 23. — 19) cf. Joan. 8, 24; 14,
 19; 16, 4; Matth. 24, 25. — 20) Matth. 10, 40;
 Luc. 10, 16; Act. 16, 15.

21-30) Matth. 26, 21-25; Marc. 14, 18-21; Luc.
 22, 21-23. — 21) *Turbatus est*, Joan. 11, 33;
 12, 27. *Unus ex vobis tradet*, Joan. 6, 72; Act.
 1, 16-27. — 23) Luc. 16, 22. *Quem diligebat*,
 Joan. 19, 26; 20, 2; 21, 7, 20. — 25) Joan. 4, 6;
 21, 20. — 26) Joan. 6, 72. — 27) Luc. 22, 3; cf.
 Joan. 6, 71. — 29) Joan. 12, 6. — 30) cf. I Reg.

28, 8; Luc. 22, 53.

31) Joan. 7, 39; 11, 4, 40; 12, 16, 23. —
 32) Joan. 12, 23; 17, 1-5.

33) Marc. 10, 24; Joan. 7, 33, 34; 8, 21; 16, 16.
 — 34) *Mandatum novum*, Joan. 15, 12; 13, 17;
 I Joan. 2, 8, 10. *Ut diligatis invicem*, Lev. 19,
 18; Matth. 22, 39; Rom. 13, 8; Colos. 3, 14;
 I Thess. 4, 9; I Tim. 1, 5; I Petr. 1, 22. —
 35) Joan. 17, 23; I Joan. 3, 14.

36-38) Matth. 26, 33-35; Marc. 14, 29-34; Luc.
 22, 31-34. — 36) Joan. 7, 34; 14, 12; 21, 17. —
 37) Matth. 26, 35; Marc. 14, 29; Luc. 22, 33.

Non cantabit gallus, Joan. 18, 27.
 14. — 1) Infra 27; cf. Marc. 11, 22; Joan. 16,
 22-23; 17, 3; I Petr. 3, 14. — 2) Luc. 2, 49; Joan.
 2, 16; 16, 7; Hebr. 11, 16. — 3) Joan. 12, 26;
 17, 24; 19, 28; I Thess. 4, 17.

- ad meipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis.
 4 Et quò ego vado scitis, et viam scitis.
 5 Dicit ei Thomas : Domine, nescimus quo vadis; et quomodo possumus viam scire?
 6 Dicit ei Jesus : Ego sum via, et veritas, et vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodo cognoscetis eum, et vidistis eum. Dicit ei Philippus : Domine, ostende nobis Patrem, et
 9 sufficit nobis. Dicit ei Jesus : Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodo tu dicis : Ostende nobis
 10 Patrem? Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor. Pater autem
 11 in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est?
 12 Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet; et majora horum faciet, quia ego ad Patrem
 13 vado. Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur
 14 Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
 15 Si diligitis me, mandata mea servate.
 16 Et ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit.
 18 Non relinquam vos orphanos : veniam
 19 ad vos. Adhuc modicum, et mundus me jam non videt. Vos autem videtis me, quia ego vivo, et vos vivetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et
 21 vos in me, et ego in vobis. Qui habet mandata mea, et servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Dicit ei Judas,

non ille Iscariotes : Domine, quid factum est quia manifestaturus es nobis teipsum, et non mundo? Respondit Jesus, et dixit
 23 ei : Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones
 24 meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me, Patris.

Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia, quæcumque dixerò vobis. Pacem relinquo
 27 vobis, pacem meam do vobis; non quomodo mundus dat ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. Audistis
 28 quia ego dixi vobis : Vado, et venio ad vos. Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major
 29 me est. Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis. Jam
 30 non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam. Sed ut cognoscat mundus quia
 31 diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

3. CAP. XV, 1—XVI, 33. — *Jesus discipulos monet ut sibi adhæreant et in ipso manerent sicut palmes in vite [XV, 1-11], ut mutuo se diligant [12-17] utque mundi odium et persecutiones non timeant [XV, 18—XVI, 5]. De Paraclito qui discipulos docebit [6-15]. De presenti discipulorum tristitia in gaudium vertenda [16-24]. Concluditur sermo [25-33].*

Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum : et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Jam vos mundi estis
 2 propter sermonem, quem locutus sum vo-

5) Joan. 11, 10; 13, 26. — 6) Matth. 11, 27; Joan. 1, 14-17; 10, 7-9; 11, 25; Rom. 5, 1, 2; Hebr. 9, 8; 10, 20; I Joan. 5, 20. Nemo venit ad Patrem nisi per me, I Tim. 1, 5; Hebr. 8, 6; 12, 24. — 7) Joan. 8, 19; 12, 45; I Joan. 2, 14. — 8) Joan. 1, 43, 44; cf. Exod. 33, 18. — 9) Matth. 17, 17; Joan. 8, 19; 12, 45; Hebr. 1, 3. — 10) cf. Matth. 27, 16; Joan. 12, 49. — 11) Joan. 10, 25, 28; 14, 20.

12) Marc. 16, 19, 20; Joan. 8, 28; 12, 49. — 13) Matth. 7, 7; 21, 22; Marc. 11, 24; Joan. 15, 7; I Joan. 5, 14. — 14) Joan. 16, 23, 24.

15) Infra 21, 23; Joan. 15, 10; I Joan. 5, 3. — 16) Joan. 14, 20; 15, 26; 16, 7; I Joan. 2, 9. — 17) Matth. 10, 20; Joan. 7, 39; 16, 13; Rom. 8, 26. — 19) Joan. 16, 16; Rom. 5, 10; Eph. 2, 5; Apoc. 20, 4. — 20) Joan. 15, 4-7; 16, 23, 26; 17, 21-23.

21) Joan. 7, 14; 16, 27; II Cor. 3, 18; I Joan. 5, 3. — 22) Judas, Luc. 6, 16; Act. 1, 23; cf. Act. 10, 41. — 23) Supra 21; Prov. 8, 17; Matth. 18, 20; 28, 20; Joan. 13, 34; II Cor. 6, 16; Eph. 3, 17; I Joan. 2, 24. — 24) Luc. 7, 46; I Joan. 2, 24. — 25) Supra 16; Matth. 10, 9-20; Joan. 16, 13; I Cor. 2, 10; I Joan. 2, 20, 27. — 27) Joan. 16, 33; Luc. 24, 36; Phil. 4, 7. Non turbetur cor vestrum, supra 1. — 28) Supra 3; Joan. 6, 18; Luc. 24, 52. Pater major me, Joan. 10, 29. — 29) Joan. 13, 19; 16, 4; cf. Matth. 24, 25. — 30) Joan. 12, 31; Eph. 2, 2. — 31) Matth. 26, 46; Marc. 14, 42; Joan. 10, 18; Act. 2, 13.

15. — 1) Ps. 79, 9-18; Eccli. 24, 17; Jer. 2, 21; Matth. 21, 33. Pater meus agricola, I Cor. 3, 9. — 2) Matth. 3, 10; 7, 19; 15, 13; Rom. 11, 12, 17; II Petr. 1, 8. — 3) Joan. 13, 10; 17, 7. —

4 bis. Manete in me, et ego in vobis. Sicut
 palmes non potest ferre fructum a semet-
 ipso, nisi manserit in vite, sic nec vos,
 5 nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos
 palmites; qui manet in me, et ego in eo,
 hic fert fructum multum, quia sine me
 6 nihil potestis facere. Si quis in me non
 manserit, mittetur foras sicut palmes; et
 arescet, et colligent eum, et in ignem mit-
 7 tent, et ardet. Si manseritis in me, et
 verba mea in vobis manserint, quodcum-
 8 que volueritis petetis, et fiet vobis. In hoc
 clarificatus est Pater meus, ut fructum
 plurimum afferatis, et efficiamini mei di-
 9 scipuli. Sicut dilexit me Pater, et ego
 10 dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si
 praecepta mea servaveritis, manebitis in
 dilectione mea, sicut et ego Patris mei
 praecepta servavi, et maneo in ejus dile-
 11 ctione. Hæc locutus sum vobis, ut gau-
 dium meum in vobis sit, et gaudium vest-
 rum impleatur.
 12 Hoc est praeceptum meum, ut diligatis
 13 invicem, sicut dilexi vos. Majorem hæc
 dilectionem nemo habet, ut animam suam
 14 ponat quis pro amicis suis. Vos amici
 mei estis, si feceritis quæ ego precipio
 15 vobis. Jam non dicam vos servos, quia
 servus nescit quid faciat dominus ejus.
 Vos autem dixi amicos: quia omnia quæ-
 cumque audiavi a Patre meo, nota feci vo-
 16 bis. Non vos me elegistis; sed ego elegi
 vos, et posui vos ut eatis, et fructum affe-
 17 retis. Hæc mando vobis, ut diligatis
 invicem.
 18 Si mundus vos odit, scitote quia me
 19 priorem vobis odio habuit. Si de mundo
 fuissetis, mundus quod suum erat dilige-
 ret; quia vero de mundo non estis, sed
 ego elegi vos de mundo, propterea odit vos
 20 mundus. Mementote sermonis mei, quem
 ego dixi vobis: Non est servus major do-

mino suo. Si me persecuti sunt, et vos per-
 sequentur; si sermonem meum servave-
 runt, et vestrum servabunt. Sed hæc 21
 omnia facient vobis propter nomen meum,
 quia nesciunt eum qui misit me. Si non 22
 venissem, et locutus fuisset eis, peccatum
 non haberent; nunc autem excusationem
 non habent de peccato suo. Qui me odit, 23
 et Patrem meum odit. Si opera non 24
 fecissem in eis quæ nemo alius fecit, pec-
 catum non haberent; nunc autem et vide-
 runt, et oderunt et me, et Patrem meum.
 Sed ut adimpleatur sermo qui in lege 25
 eorum scriptus est: Quia odio habuerunt
 me gratis. Cum autem venerit Paracli- 26
 tus, quem ego mittam vobis a Patre, Spi-
 ritum veritatis, qui a Patre procedit, ille
 testimonium perhibebit de me. Et vos 27
 testimonium perhibebitis, quia ab initio
 mecum estis.

Hæc locutus sum vobis, ut non scan- 16
 dalizemini. Absque synagogis facient 2
 vos; sed venit hora, ut omnis qui inter-
 fici vos, arbitretur obsequium se præstare
 Deo. Et hæc facient vobis, quia non no- 3
 verunt Patrem, neque me. Sed hæc locu- 4
 tus sum vobis, ut cum venerit hora eorum,
 reminiscamini quia ego dixi vobis. Hæc 5
 autem vobis ab initio non dixi, quia vobis-
 cum eram. Et nunc vado ad eum, qui misit
 me; et nemo ex vobis interrogat me: Quo
 vadis?

Sed quia hæc locutus sum vobis, tri- 6
 stitia implevit cor vestrum. Sed ego ve- 7
 ritatem dico vobis: expedit vobis ut ego
 vadam; si enim non abiero, Paraclitus
 non veniet ad vos; si autem abiero, mit- 8
 tam eum ad vos. Et cum venerit ille,
 arguet mundum de peccato, et de justitia, 9
 et de judicio. De peccato quidem, quia 9
 non crediderunt in me; de justitia vero, 10
 quia ad Patrem vado, et jam non videbitis
 me; de judicio autem, quia princeps 11
 hujus mundi jam judicatus est.

4) Infra 5, 7; I Joan. 2, 6. — 5) Supra 1; Joan. 5, 10; Rom. 11, 17; I Cor. 12, 12, 27; Col. 1, 6. *Sine me nihil potestis facere*, Joan. 21, 3; Luc. 11, 23; II Cor. 3, 5. — 6) Supra 2; Matth. 3, 10-12; 13, 40-42. — 7) Joan. 8, 31; 14, 13; Marc. 11, 24. — 8) Matth. 5, 10; Joan. 8, 31; II Cor. 9, 13; Phil. 1, 11. — 9) Joan. 16, 27; 17, 23. — 10) Matth. 12, 50; Joan. 8, 29; 14, 15, 23; 17, 4; Phil. 2, 8; I Joan. 2, 4, 8. — 11) Matth. 25, 21; Joan. 3, 29; 16, 24; 17, 15; I Joan. 1, 4, 12; Marc. 12, 30; Joan. 13, 34; I Joan. 3, 11. — 13) Joan. 10, 12; Rom. 5, 7, 8; Eph. 5, 2; I Joan. 3, 11. — 14) Matth. 12, 50; 28, 20; Joan. 8, 31. — 15) Luc. 17, 7, 10; Joan. 12, 26; Act. 20, 27. — 16) Infra 19; Joan. 6, 70; 13, 18. — 17) Supra 12.

18) Joan. 7, 7; I Joan. 3, 13. — 19) Luc. 6, 22, 26; Joan. 17, 14, 16; I Joan. 4, 5. — 20) Matth. 10, 24; Joan. 13, 16. — 21) Matth. 5, 11; 10, 22; Marc. 13, 13; Joan. 16, 3; Act. 3, 17; I Petr.

2, 23. — 22) Matth. 11, 21-24; Luc. 12, 47, 48; Joan. 9, 41. — 23) Luc. 10, 16; Joan. 19, 23; I Joan. 2, 23. — 24) Matth. 15, 31; Joan. 3, 2; 7, 31; 9, 32, 41; 14, 11. — 25) Ps. 34, 19; 68, 5; Joan. 12, 38; cf. 10, 34.

26) Luc. 24, 49; Joan. 14, 26; I Cor. 12, 3; I Joan. 5, 6. — 27) Joan. 19, 35; Act. 1, 8; 5, 32; I Joan. 1, 2; 4, 14. *Qui ab initio mecum estis*, Luc. 1, 2.

16. — 1) Infra 4; Joan. 13, 19; 14, 29; cf. Matth. 11, 6. — 2) Matth. 5, 11; 24, 9; Luc. 6, 22; Joan. 9, 22; 12, 42. — 3) Joan. 8, 19, 55; 15, 21; 17, 25. — 4) Luc. 22, 53; Joan. 13, 19; 14, 29; 17, 12. — 5) Matth. 9, 15; 17, 23; Joan. 7, 35.

6) cf. Matth. 9, 15. — 7) Joan. 14, 16, 26, 28; cf. 7, 39; Act. 2, 33. — 8) Joan. 8, 28, 46; Act. 24, 25; I Cor. 14, 24; Hebr. 4, 12. — 9) Joan. 2, 18; 8, 24; Rom. 1, 18. — 10) Act. 5, 31; 17, 31; Rom. 4, 25. — 11) Joan. 12, 31; 14, 30. *Prin-*

- 12 Adhuc multa habeo vobis dicere; sed
 13 non potestis portare modo. Cum autem
 venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos
 omnem veritatem. Non enim loquetur a
 semetipso? sed quaecumque audiet loque-
 tur, et quæ ventura sunt annuntiabit vo-
 14 bis. Ille me clarificabit, quia de meo
 15 accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia
 quaecumque habet Pater, mea sunt. Pro-
 pterea dixi: quia de meo accipiet, et an-
 nuntiabit vobis.
 16 Modicum, et jam non videbitis me; et
 iterum modicum, et videbitis me, quia
 17 vado ad Patrem. Dixerunt ergo ex disci-
 pulis ejus ad invicem: Quid est hoc quod
 dicit nobis: Modicum et non videbitis me;
 et iterum modicum, et videbitis me; et:
 18 Quia vado ad Patrem? Dicebant ergo:
 Quid est hoc quod dicit: Modicum? nesci-
 19 mus quid loquitur. Cognovit autem Jesus
 quia volebant eum interrogare, et dixit
 eis: De hoc quæritis inter vos quia dixi:
 Modicum, et non videbitis me; et iterum
 20 modicum, et videbitis me. Amen, amen
 dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos,
 mundus autem gaudebit: vos autem con-
 tristabimini, sed tristitia vestra vertetur
 21 in gaudium. Mulier cum parit, tristitia
 habet, quia venit hora ejus; cum autem
 peperit puerum, jam non meminit
 pressuræ propter gaudium, quia natus est
 22 homo in mundum. Et vos igitur nunc
 quidem tristitiam habetis; iterum autem
 videbo vos, et gaudebit cor vestrum; et
 23 gaudium vestrum nemo tolet a vobis. Et
 in illo die me non rogabitis quidquam.
 Amen, amen dico vobis, si quid petierit-
 is Patrem in nomine meo, dabit vobis.
 24 Usque modo non petistis quidquam in
 nomine meo. Petite, et accipietis, ut gau-
 dium vestrum sit plenum.
 25 Hæc in proverbii locutus sum vobis.
 Venit hora, cum jam non in proverbiiis
 loquar vobis, sed palam de Patre annun-
 26 tiabo vobis. In illo die in nomine meo

petetis; et non dico vobis quia ego rogabo
 Patrem de vobis; ipse enim Pater amat
 vos, quia vos me amastis, et credidistis
 quia ego a Deo exivi. Exivi a Patre, et
 veni in mundum, iterum relinquo mun-
 dum, et vado ad Patrem. Dicunt ei disci-
 29 scipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, et
 proverbium nullum dicis. Nunc scimus
 30 quia scis omnia, et non opus est tibi ut
 quis te interroget; in hoc credimus quia
 a Deo existi. Respondit eis Jesus: Modo
 31 creditis? Ecce venit hora, et jam venit,
 32 ut dispergamini unusquisque in propria,
 et me solum relinquantis; et non sum solus,
 quia Pater mecum est. Hæc locutus sum
 33 vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo
 pressuram habebitis; sed confidite, ego
 vici mundum.

4. CAP. XVII, 1-26: *Christi sacerdotalis oratio. — Jesus gloriam pro seipso a Patre petit [XVII, 1-5], pro discipulis orat [6-19] et pro omnibus fidelibus ut sint unum [20-26].*

Hæc locutus est Jesus, et sublevatis
 oculis in cælum, dixit: Pater, venit hora,
 clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clari-
 ficet te; sicut dedisti ei potestatem omnis
 carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis
 vitam æternam. Hæc est autem vita
 æterna: ut cognoscant te, solum Deum
 verum, et quem misisti Jesum Christum.
 Ego te clarificavi super terram; opus con-
 summavi, quod dedisti mihi ut faciam.
 Et nunc clarifica me tu, Pater, apud te-
 metipsum, claritate, quam habui, prius
 quam mundus esset, apud te.

Manifestavi nomen tuum hominibus,
 quos dedisti mihi de mundo. Tui erant, et
 mihi eos dedisti; et sermonem tuum ser-
 vaverunt. Nunc cognoverunt quia omnia
 quæ dedisti mihi, abs te sunt; quia verba
 quæ dedisti mihi, dedi eis; et ipsi accepe-
 runt, et cognoverunt vere quia a te exivi,

ceps mundi jam judicatus, Col. 2, 15; Hebr. 2, 14.

12) Marc. 4, 33; I Cor. 3, 1; Hebr. 2, 14. —
 13) Joan. 14, 26; Act. 8, 31; I Tim. 4, 1; I Joan.
 2, 27. — 14) Joan. 7, 39. — 15) Joan. 17, 10; cf.
 Luc. 15, 31. — 16) Joan. 7, 33; 12, 15; 23, 33;
 14, 19.

17) Matth. 9, 9, 31. — 18) cf. Luc. 9, 45; Joan.
 14, 5.

19) Infra 30; cf. Joan. 2, 24, 25; 9, 2. —
 20) Marc. 16, 10; Luc. 5, 35; cf. 6, 25. *Mundus*
gaudebit, Apoc. 11, 10. *Tristitia vertetur in*
gaudium, cf. Jer. 31, 13; Matth. 5, 4. — 21) Ps.
 47, 7; Is. 13, 8, 26, 17; I Thess. 5, 3; Apoc.
 12, 2. — 22) Is. 66, 14; Ps. 32, 21; Joan. 20, 20;
 Act. 2, 46; I Petr. 1, 8. — 23) Matth. 7, 7; 21,
 22; Marc. 11, 24; Luc. 11, 9; Joan. 14, 13, 14, 20;
 Jac. 1, 5; I Joan. 5, 14. — 24) Matth. 7, 7; Joan.

15, 11; 17, 13; I Joan. 1, 4.

25) Matth. 13, 3, 34; Marc. 4, 33, 34; cf. Joan.
 10, 6. — 26) Supra 23. — 27) Joan. 5, 20; 14, 21;
 17, 8. — 28) cf. Joan. 13, 1, 3.

29) Supra 25. — 30) Joan. 2, 24, 25; 21, 7. —
 32) Zach. 13, 7; Matth. 26, 31, 45; Marc. 14, 27,
 50; Joan. 8, 29; 19, 27. — 33) Joan. 14, 27; Rom.
 5, 1; I Joan. 5, 4.

17. — 1) Matth. 14, 19; Marc. 7, 34; Joan. 11,
 41; 13, 1. *Venit hora*, cf. Joan. 7, 30. *Clarifica*
Filium, cf. Joan. 13, 31, 32. — 2) Matth. 9, 6;
 11, 27; Joan. 6, 9; cf. 6, 37-39; 10, 29; 18, 9;
 Hebr. 2, 13; I Joan. 2, 25. — 3) I Thess. 1, 9;
 II Petr. 1, 2, 3; I Joan. 5, 20. — 4) *Ego te clari-*
ficavi, cf. Joan. 8, 54; 12, 23. *Opus consummavi*,
 Joan. 4, 34; 5, 36. — 5) Joan. 17, 24; Phil. 2, 6.

6) Infra 9; Matth. 6, 9; Hebr. 2, 12. — 8) Joan.
 15, 15; 16, 27, 28; cf. Joan. 6, 70; 11, 42; 16, 30.

9 et crediderunt quia tu me misisti. Ego
pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed
pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt.
10 Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt;
11 et clarificatus sum in eis. Et jam non
sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego
ad te venio. Pater sancte, serva eos in no-
mine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum,
12 sicut et nos. Cum essem cum eis, ego
servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti
mihi, custodivi, et nemo ex eis periit, nisi
filius perditionis, ut Scriptura impleatur.
13 Nunc autem ad te venio, et hæc loquor
in mundo, ut habeant gaudium meum im-
pletum in semetipsis. Ego dedi eis ser-
monem tuum, et mundus eos odio habuit,
quia non sunt de mundo, sicut et ego non
15 sum de mundo. Non rogo ut tollas eos
de mundo, sed ut serves eos a malo. De
mundo non sunt, sicut et ego non sum de
17 mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo
18 tuus veritas est. Sicut tu me misisti in
19 mundum, et ego misi eos in mundum. Et

pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et
ipsi sanctificati in veritate.

Non pro eis autem rogo tantum, sed et 20
pro eis qui credituri sunt per verbum
eorum in me, ut omnes unum sint, sicut 21
tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in
nobis unum sint; ut credat mundus quia
tu me misisti. Et ego claritatem quam 22
dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut
et nos unum sumus. Ego in eis, et tu in 23
me, ut sint consummati in unum; et cogno-
scat mundus, quia tu me misisti, et dile-
xisti eos, sicut et me dilexisti. Pater, quos 24
dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, et illi
sint mecum, ut videant claritatem meam,
quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante
constitutionem mundi. Pater juste, mun- 25
dus te non cognovit. Ego autem te cogno-
vi; et hi cognoverunt quia tu me misisti.
Et notum feci eis nomen tuum, et notum 26
faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in
ipsis sit, et ego in ipsis.

II. — PER PASSIONEM MANIFESTATUR MISSIO ET DIVINITAS CHRISTI.

[XVIII, 1 — XIX, 42.]

1. CAP. XVIII, 1-12: *Jesus sese Judæis tradit.*

18 Hæc cum dixisset Jesus, egressus est
cum discipulis suis trans torrentem Ced-
ron, ubi erat hortus in quem introivit
2 ipse, et discipuli ejus. Sciebat autem et
Judas qui tradebat eum, locum, quia fre-
quenter Jesus convenerat illuc cum disci-
3 pulis suis. Judas ergo cum accepisset
cohortem, et a pontificibus et pharisæis
ministros, venit illuc cum laternis, et faci-
4 bus, et armis. Jesus itaque sciens omnia
quæ ventura erant super eum, processit,
5 et dixit eis: Quem quæritis? Responde-
runt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Je-
6 sus: Ego sum. Stabat autem et Judas qui
tradebat eum, cum ipsis. Ut ergo dixit
eis: Ego sum, abierunt retrorsum, et ce-

ciderunt in terram. Iterum ergo interro- 7
gavit eos: Quem quæritis? Illi autem di- 8
xerunt: Jesum Nazarenum. Respondit 9
Jesus: Dixi vobis quia ego sum; si ergo
me quæritis, sinite hos abire. Ut imple- 10
retur sermo quem dixit: Quia quos dedi- 11
sti mihi, non perdi ex eis quemquam.
Simon ergo Petrus habens gladium eduxit 12
eum, et percussit pontificis servum, et
abscidit auriculam ejus dexteram. Erat 13
autem nomen servo Malchus. Dixit ergo
Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vagi-
nam. Calicem quem dedit mihi Pater, non
bibam illum? Cohors ergo, et tribunus, 14
12 et ministri Judæorum comprehenderunt
Jesus, et ligaverunt eum.

2. CAP. XVIII, 13-27. — *Jesus ad Annam ducitur* [XVIII, 13-15], *a Petro*

9) Joan. 6, 37, 44, 65. — 10) Luc. 15, 31; Joan. 14, 10; 16, 15, 26. — 11) Matth. 6, 13; Joan. 10, 30; 13, 1; 14, 12. *Serva eos*, II Thess. 3, 3. — 12) Joan. 6, 39; 10, 11. *Filius perditionis*, II Thess. 2, 3. *Ut Scriptura impleatur*, Ps. 40, 10; 108, 8. — 13) Joan. 15, 11; 16, 24; I Joan. 1, 4. — 14) Joan. 15, 19. — 15) Matth. 6, 13; Luc. 22, 32; Joan. 15, 2; II Thess. 3, 3. — 17) Joan. 6, 33; cf. I Cor. 1, 2; I Thess. 5, 33. *Sermo tuus veritas est*, II Reg. 7, 28; Ps. 118, 160. — 18) Joan. 20, 21; cf. 4, 30; Matth. 28, 19; Marc. 16, 15. — 19) Hebr. 2, 18; cf. I Cor. 1, 30; Tit. 2, 24.

20) Supra 9; Joan. 17, 9; I Joan. 1, 3. — 21) Gal. 3, 28; I Joan. 1, 2. — 22) Infra 24; Act.

4, 32; Rom. 8, 30. — 23) Infra 26; Joan. 14, 20; Rom. 8, 10, 39; I Cor. 6, 17; Gal. 2, 20; Eph. 1, 4, 5. — 24) Joan. 10, 29; 12, 31, 32; Eph. 1, 4; I Petr. 1, 20. — 25) Jer. 12, 1; Joan. 8, 55; 10, 15; Rom. 3, 26; Apoc. 16, 2. — 26) Joan. 15, 15; Rom. 8, 39.

18. — 1) Matth. 26, 36; Marc. 15, 32; Luc. 22, 39. *Torrentem Cedron*, II Reg. 15, 23. — 2) Luc. 21, 37; 22, 40.

3-11) Matth. 26, 47; Marc. 14, 43-52; Luc. 22, 39; cf. Joan. 7, 32. — 3) Luc. 21, 37. — 4) Joan. 13, 1; 19, 28. — 6) Joan. 7, 46; 10, 18; cf. Matth. 26, 53; Apoc. 1, 17. — 8) Act. 10, 21. — 9) Joan. 17, 12; cf. 6, 39; 10, 28. — 10) Infra 26; Luc.

negatur [16-18], ab Anna interrogatur [19-23], ad Caipham mittitur et a Petro iterum negatur [24-27].

- 13 Et adduxerunt eum ad Annam primum : erat enim socer Caiphæ, qui erat
 14 pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Judæis : Quia expedit, unum hominem mori pro populo.
 15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, et alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, et introivit cum Jesu in atrium pontificis.
 16 Petrus autem stabat ad ostium foris. Exivit ergo discipulus alius qui erat notus pontifici, et dixit ostiariæ, et introduxit
 17 Petrum. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria : Numquid et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille : Non sum. Stabant autem servi et ministri ad prunas, quia frigus erat, et calefaciebant se; erat autem cum eis et Petrus stans, et calefaciens se.
 19 Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, et de doctrina ejus. Respondit ei Jesus : Ego palam locutus sum mundo; ego semper docui in synagoga, et in templo, quo omnes Judæi conveniunt;
 21 et in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis; ecce hi sciunt quæ
 22 dixerim ego. Hæc autem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens : Sic respondes pontifici?
 23 Respondit ei Jesus : Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, quid me cædis?
 24 Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Erat autem Simon Petrus stans, et calefaciens se. Dixerunt ergo ei : Numquid et tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, et dixit : Non sum. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto cum illo? Iterum ergo negavit Petrus; et statim gallus cantavit.

3. CAP. XVIII, 28 — XIX, 16. — *Jesus ad Pilatum adducitur [XVIII, 28-32], ab eo interrogatur [33-38], Barabbæ postponitur [39, 40], flagellatur spinisque coronatur [XIX, 1-3], populo ostenditur [4-8], a Pilato iterum interrogatur et Judæis crucifigendus traditur [9-16].*

Adducunt ergo Jesum a Caipha in prætorium. Erat autem mane, et ipsi non introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit : 28
 Quam accusationem afferitis adversus hominem hunc? Responderunt, et dixerunt ei : Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Dixit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi : Nobis non licet interficere quemquam. Ut sermo Jesu impleretur, quem 32
 dixit, significans quia morte esset moriturus.

Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum, et dixit ei : Tu es rex Judæorum? Respondit Jesus : 34
 A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus : Numquid 35
 ego Judæus sum? Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi? quid fecisti? Respondit Jesus : Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaque ei Pilatus : Ergo rex es tu? Respondit Jesus : Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei 38
 Pilatus : Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, et dicit eis : Ego nullam invenio in eo causam.

Est autem consuetudo vobis, ut unum 39
 dimittam vobis in pascha; vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum? Cla- 40

22, 38. — 11) Matth. 20, 22; 26, 30, 42. — 13) cf. infra 24, 28; Matth. 26, 57; Marc. 14, 53. *Annam*, infra 24; Luc. 3, 2; Act. 4, 7. *Caiphæ*, infra 24, 28; cf. Joan. 11, 10; Matth. 26, 3, 57. — 14) Joan. 11, 40, 50. — 15) Matth. 26, 58; Joan. 20, 2, 3; 21, 20; Act. 3, 1. *In atrium pontificis*, Matth. 26, 3, 58, 69.

16-18) Matth. 26, 69, 70; Marc. 14, 66-68; Luc. 22, 55-58. — 16) *Ostiaria*, cf. Act. 12, 13. — 18) Infra 25; Marc. 14, 54.

20) Joan. 7, 14, 26; Matth. 10, 27. *In occulto locutus sum nihil*, Is. 45, 19; 48, 16. — 22) cf. Joan. 19, 3; cf. Matth. 5, 39; Act. 23, 2. — 24) Supra 13, 14.

25-27) Matth. 26, 69-75; Marc. 14, 66-72; Luc. 22, 54-62. — 25) cf. supra 18. — 26) Supra 10. *In horto*, supra 1. — 27) cf. Marc. 13, 35.

28) Matth. 27, 2; Marc. 15, 1; Luc. 23, 1. *In*

prætorium, infra 33; cf. Joan. 19, 9; Marc. 15, 16. *Ut non contaminarentur*, Act. 10, 28; 11, 3; cf. Joan. 11, 55. *Ut manducarent pascha*, cf. Joan. 19, 14.

29-31) cf. Joan. 19, 6; Act. 18, 25. — 32) Joan. 3, 14; 8, 28; 12, 32, 33; Matth. 20, 19.

33-38) Matth. 27, 11-14; Marc. 15, 2-5; Luc. 23, 3-5. — 33) Supra 28; Joan. 19, 9. *Tu es rex Judæorum*, Joan. 19, 12; cf. Act. 17, 7. — 34) cf. Matth. 16, 13. — 35) Supra 28; Matth. 20, 10. — 36) Dan. 2, 44; 7, 27; Luc. 17, 21; 23, 25; Joan. 8, 23. — 37) Luc. 22, 70; Rom. 14, 9. *Testimonium perhibeam veritati*, Joan. 3, 11, 32; 5, 31; 13, 14; 1 Tim. 6, 13. *Qui ex veritate audit vocem meam*, Joan. 8, 47; 10, 27; 1 Joan. 4, 6.

38) Supra 29; Luc. 23, 4; 14, 22; Joan. 19, 4, 6. — 39) Joan. 19, 3; Matth. 27, 11. — 40) cf. Marc. 15, 7; Act. 3, 14.

maverunt ergo rursum omnes dicentes : Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

19 Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, et flagellavit. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus, et veste purpurea circumdederunt eum.

3 Et veniebat ad eum, et dicebant : Ave rex Judæorum ; et dabant ei alapas.

4 Exiit ergo iterum Pilatus foras, et dicit eis : Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam.

5 (Exiit ergo Jesus portans coronam spineam et purpureum vestimentum). Et dicit eis : Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices et ministri, clamabant, dicentes : Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Accipite eum vos et crucifigite;

7 ego enim non invenio in eo causam. Responderunt ei Judæi : Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est prætorium iterum, et dixit ad Jesum : Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus : Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? Respondit Jesus : Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. Et exinde querebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant, dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se regem facit contradicat Cæsari. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, hebraice autem Gabbatha. Erat autem pasceve paschæ, hora quasi sexta, et dicit Judæis : Ecce rex vester. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

10 responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus : Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, et potestatem habeo dimittere te? Respondit Jesus : Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. Et exinde querebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant, dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se regem facit contradicat Cæsari. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, hebraice autem Gabbatha. Erat autem pasceve paschæ, hora quasi sexta, et dicit Judæis : Ecce rex vester. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

12 habet. Et exinde querebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant, dicentes : Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris; omnis enim qui se regem facit contradicat Cæsari. Pilatus autem cum audisset hos sermones, adduxit foras Jesum, et sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, hebraice autem Gabbatha. Erat autem pasceve paschæ, hora quasi sexta, et dicit Judæis : Ecce rex vester. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

14 batha. Erat autem pasceve paschæ, hora quasi sexta, et dicit Judæis : Ecce rex vester. Illi autem clamabant : Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus : Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices : Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

16 Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

16 Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur.

4. CAP. XIX, 17-37. — *Jesus in Calvaria loco crucifigitur* [XIX, 17, 18]. *Super crucem ponitur titulus* [19-22]. *Dividuntur Jesu vestes* [23, 24]. *Maria Joanni commendatur* [25-27]. *Jesus spiritum emittit* [28-30]. *Latus ejus lancea perforatur* [31-37].

Susceperunt autem Jesum, et eduxerunt. Et bajulans sibi crucem, exiit in eum qui dicitur Calvariae locum, hebraice autem Golgotha, ubi crucifixerunt eum, et cum eo alios duos hinc et hinc, medium autem Jesum.

Scriptis autem et titulum Pilatus, et posuit super crucem. Erat autem scriptum : Jesus Nazarenus, rex Judæorum. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt, quia prope civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus; et erat scriptum hebraice, græce et latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Judæorum : Noli scribere : Rex Judæorum, sed quia ipse dixit : Rex sum Judæorum. Respondit Pilatus : Quod scripsi, scripsi.

Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperunt vestimenta ejus (et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem), et tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem : Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleteretur, dicens : Partiti sunt vestimenta mea sibi, et in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus, Maria Cleophae, et Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ : Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit : Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit : Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, et soror matris ejus, Maria Cleophae, et Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Jesus matrem, et discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ : Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo : Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit : Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit : Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit : Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus. Cum ergo accepisset Jesus acetum, dixit : Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

Et inclinato capite tradidit spiritum.

19. — 1-6) Matth. 27, 24-30; Marc. 5, 16-19; Luc. 23, 24, 25. — 7) Marc. 15, 15. — 3) cf. Joan. 18, 22. — 4) Infra 6; Joan. 18, 18. — 5) Supra 2, infra 14.

6) Infra 15; Joan. 18, 31. — 7) Luc. 24, 16; Joan. 5, 18; 10, 33. — 9) cf. Joan. 18, 33. *Responsum non dedit*. Is. 53, 7; Matth. 26, 69. — 11) Matth. 27, 2; Joan. 10, 18; 18, 14; Act. 2, 23; Rom. 13, 1. — 12) Act. 3, 13; 22; 17, 7. — 13) Matth. 27, 19; Act. 24, 21. — 14) Infra 31, 42; cf. Joan. 18, 28. — 15) Luc. 23, 18; Act. 21, 36.

16-17) Matth. 27, 31, 32; Marc. 15, 20, 21; Luc. 23, 26-32. — 17) Gen. 22, 6. *Bajulans sibi*

crucem, Marc. 15, 20, 27; Hebr. 13, 12.

18-24) Matth. 27, 33-38; Marc. 15, 22-28; Luc. 23, 33, 34. — 19) cf. Esth. 1, 19; 8, 8; Dan. 6, 8, 10, 12, 15. — 20) Matth. 27, 37. — 22) Supra 19. — 24) Ps. 21, 19; cf. Joan. 13, 18.

25) Matth. 27, 51, 56; Luc. 2, 35; cf. Joan. 20, 1, 8. — 26) Joan. 13, 23. *Mulier*, Joan. 2, 4, 27. *In sua*, cf. Joan. 1, 11; 16, 32.

28-30) Matth. 27, 46-50; Marc. 15, 34-37; Luc. 23, 46. — 28) Joan. 13, 3; 18, 4. *Scriptura*. Ps. 21, 16; 68, 22. — 29) Matth. 27, 48; Luc. 23, 37. — 30) Supra 28; Act. 13, 29. *Tradidit spiritum*, Matth. 27, 50; cf. Job 19, 26, 27.

31 Judæi ergo (quoniam parasceve erat),
ut non remanerent in cruce corpora sab-
bato (erat enim magnus dies ille sabbati),
32 rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum
crura, et tollerentur. Venerunt ergo mi-
33 lites, et primi quidem frugerunt crura, et
alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad
34 Jesum autem cum venissent, ut viderent
eum jam mortuum, non frugerunt ejus
35 crura; sed unus militum lancea latus
ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et
36 aqua. Et qui vidit, testimonium perhi-
buit, et verum est testimonium ejus. Et
37 ille scit quia vera dicit, ut et vos credatis.
Facta sunt enim hæc ut Scriptura imple-
retur: Os non comminuetis ex eo. Et
iterum alia Scriptura dicit: Videbunt in
quem transfixerunt.

5. CAP. XIX, 38-42: *Jesus sepelitur.*

Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph 38
ab Arimathæa (eo quod esset discipulus
Jesu, occultus autem propter metum Ju-
dæorum), ut tolleretur corpus Jesu. Et per-
misit Pilatus. Venit ergo, et tulit corpus
Jesu. Venit autem et Nicodemus, qui 39
venerat ad Jesum nocte primum, ferens
mixturam myrrhæ et aloes, quasi libras
centum. Acceperunt ergo corpus Jesu, 40
et ligaverunt illud linteis cum aromatibus,
sicut mos est Judæis sepelire; erat au- 41
tem, in loco ubi crucifixus est, hortus: et
in horto monumentum novum, in quo non-
dum quisquam positus erat. Ibi ergo 42
propter parasceven Judæorum, quia juxta
erat monumentum, posuerunt Jesum.

III. — PER RESURRECTIONEM MANIFESTATUR JESU MISSIO ET DIVINITAS.

[XX, 1-31.]

CAP. XX, 1-31. — *Maria Magdalene ad monumentum venit, dein Petrus et Joannes [XX, 1-10]. Jesus apparet Mariæ Magdalene [11-18] et discipulis, absente Thoma [19-25], et iterum discipulis, presente Thoma [26-29]. Conclusio evangelii ponitur [30, 31].*

20 Una autem sabbati, Maria Magdalene
venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad
monumentum, et vidit lapidem sublatum
2 a monumento. Cucurrit ergo, et venit
ad Simonem Petrum, et ad alium discipu-
lum quem amabat Jesus, et dicit illis:
Tulerunt Dominum de monumento, et ne-
3 scimus ubi posuerunt eum. Exiit ergo
Petrus, et ille alius discipulus, et venerunt
4 ad monumentum. Currebant autem duo
simul, et ille alius discipulus præcucurrit
citius Petro, et venit primus ad monumen-
5 tum. Et cum se inclinasset, vidit posita
6 linteamina, non tamen introivit. Venit
ergo Simon Petrus sequens eum, et introi-
vit in monumentum, et vidit linteamina
7 posita. Et sudarium quod fuerat super

caput ejus, non cum linteaminibus posi-
tum, sed separatim involutum in unum
locum. Tunc ergo introivit et ille disci- 8
pulus qui venerat primus ad monumen-
tum, et vidit, et credidit: nondum enim 9
sciebant Scripturam, quia oportebat eum
a mortuis resurgere. Abierunt ergo ite- 10
rum discipuli ad semetipsos.

Maria autem stabat ad monumentum 11
foris, plorans. Dum ergo fleret, inclinavit
se, et prospexit in monumentum; et vi- 12
dit duos angelos in albis, sedentes, unum
ad caput, et unum ad pedes, ubi positum
fuerat corpus Jesu. Dicunt ei illi: Mu- 13
lier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt
Dominum meum, et nescio ubi posuerunt
eum. Hæc cum dixisset, conversa est 14
retrorsum, et vidit Jesum stantem; et non
sciebat quia Jesus est. Dicit ei Jesus: 15
Mulier, quid ploras? quem quaeris? Illa
existimans quia hortulanus esset, dicit ei:
Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi
ubi posuisti eum; et ego eum tollam. Di- 16
cit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit
ei: Rabboni (quod dicitur magister). Di- 17

31) cf. Exod. 34, 25; Deut. 21, 23; Jos. 8, 29.
Magnus dies sabbati, Exod. 12, 16. — 32) Supra
18. — 34) cf. I Joan. 5, 7, 8. — 35) I Joan. 1, 1-3.
Verum est testimonium ejus, Joan. 21, 24. Ut et
vos credatis, Joan. 20, 31. — 36) Exod. 12, 46;
Num. 9, 12; Ps. 33, 21; cf. I Cor. 5, 7. —
37) Zach. 12, 10; cf. Apoc. 1, 7.
38-42) Matth. 27, 57-60; Marc. 15, 42-46; Luc.
23, 50-54. — 38) Joan. 7, 13; 12, 42; 20, 19. —
39) Joan. 3, 2; 7, 50; cf. Matth. 16, 1; Luc. 24, 1.
Myrrhæ, Ps. 44, 9; Prov. 7, 17; Cant. 4, 14;
Matth. 2, 11. — 40) cf. Joan. 11, 44; 20, 5-7;

Luc. 24, 12. — 41) cf. IV Reg. 21, 18, 26; Joan.
20, 15; Luc. 23, 53. — 42) Supra 14, 31.

20. — 1-18) Matth. 28, 1-10; Marc. 16, 2-11;
Luc. 24, 1-12. — 1) Maria Magdalene, Joan.
19, 25. Lapidem, cf. Joan. 11, 39. — 2) Joan.
13, 23; 19, 26. — 3) Luc. 24, 12. — 5) cf. Joan.
19, 40. — 7) Sudarium, Joan. 11, 44. — 8) Joan.
19, 26. — 9) Matth. 23, 29; Luc. 24, 26; Act. 2,
25-32; 17, 3; I Cor. 15, 4.

12) Luc. 24, 4. — 13) Supra 2. — 14) Marc. 16,
9; cf. Matth. 28, 9. — 15) Joan. 1, 38; 18, 4, 7.
— 17) cf. Matth. 28, 9; Joan. 7, 5; Rom. 8, 29;

- cit ei Jesus : Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, 18 Deum meum, et Deum vestrum. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis : Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi. 19 Cum ergo sero esset die illo, una sabbatorum, et fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus, et stetit in medio, 20 et dixit eis : Pax vobis. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus. Gavisī sunt ergo discipuli, viso Domino. 21 Dixit ergo eis iterum : Pax vobis. Sicut 22 misit me Pater, et ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflavit; et dixit eis : 23 Accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et 24 quorum retinueritis, retenta sunt, Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit 25 Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli :

Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam.

Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, et stetit in medio, et dixit : Pax vobis. Deinde dicit Thomæ : 27 Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum; et noli esse incredulus, sed fidelis. Respondit Thomas, et dixit ei : 28 Dominus meus et Deus meus. Dixit ei 29 Jesus : Quia vidisti me Thoma, credidisti; beati qui non viderunt et crediderunt.

Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem 31 scripta sunt ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

APPENDIX

[XXI, 1-25.]

- CAP. XXI, 1-25. — *Jesus discipulis ad mare Tiberiadis se manifestat* [XXI, 1-14], *supremum pastoris munus Petro confert* [15-17], *eum de futuro martyrio admonet* [18, 19] *et de Joannis morte interrogatus non clare respondet* [20-23]. *Conclusio altera* [24, 25]. 21 Postea manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifesta- 2 vit autem sic. Erant simul Simon Petrus, et Thomas, qui dicitur Didymus, et Nathanael, qui erat a Cana Galilææ, et filii Zebedæi, et alii ex discipulis ejus duo. 3 Dicit eis Simon Petrus : Vado piscari. Dicunt ei : Venimus et nos tecum. Et exierunt, et ascenderunt in navim; et illa nocte 4 nihil prederunt. Mane autem facto stetit Jesus in littore; non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. Dixit ergo eis Jesus : Pueri numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei : Non.

Dicit eis : Mittite in dexteram navigii 6 rete, et invenietis. Miserunt ergo; et jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Dixit ergo discipulus ille quem 7 diligebat Jesus, Petro : Dominus est. Simon Petrus cum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) 8 et misit se in mare. Alii autem discipuli navigio venerunt (non enim longe erant a terra, sed quasi cubitis ducentis), trahentes rete piscium. Ut ergo descende- 9 runt in terram, viderunt prunas positas, et piscem superpositum, et panem. Dicit 10 eis Jesus : Afferte de piscibus, quos prederidistis nunc. Ascendit Simon Petrus, et 11 traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent, non est scissum rete. Dicit eis Jesus : Venite, prandete. Et nemo 12 audebat discumbentium interrogare eum : Tu quis es? scientes quia Dominus est. Et venit Jesus, et accipit panem, et dat 13

Hebr. 2, 11, 12. — 18) Marc. 16, 9, 10; cf. Matth. 28, 20; Luc. 24, 20.

19-23) Marc. 16, 14; Luc. 24, 36-43. — 19) Joan. 7, 13; 9, 22; 19, 38. — 20) Joan. 16, 22; 1 Joan. 1, 1. — 21) Joan. 17, 18; cf. Hebr. 3, 1. — 22) Gen. 2, 7; Joan. 7, 39; 1 Cor. 15, 45. — 23) Matth. 16, 19; 18, 18. — 24) Joan. 11, 16; 14, 5; 21, 2. — 25) Joan. 19, 34.

26) Joan. 20, 19. — 27) cf. Matth. 17, 16; Marc. 16, 14; Luc. 24, 25. — 28) Joan. 1, 1. — 29) 1 Petr. 1, 8; cf. II Cor. 5, 7.

30) Joan. 2, 11; 12, 37; 21, 25. — 31) Joan. 1, 49; 1 Joan. 5, 13; Rom. 1, 17. *In nomine ejus*, Act. 4, 12; 19, 43; 1 Cor. 6, 11.

21. — 1) Infra 14; cf. Marc. 16, 12-14; Joan. 20, 19, 26. *Mare Tiberiadis*, Joan. 6, 1. — 2) Joan. 1, 45; 2, 1; 4, 46; 11, 11; 20, 24. — 3-7) cf. Joan. 1, 40-42; Matth. 4, 18-22. — 31) cf. Luc. 11, 23; Joan. 15, 5. — 4) Joan. 20, 14; Luc. 24, 16. — 5) Luc. 24, 41. — 6) cf. Luc. 5, 4-7. — 7) cf. Joan. 13, 23, 24. — 11) cf. Luc. 5, 6. — 12) Matth. 22, 4; Luc. 11, 38; Act. 10, 41. — 13) cf. Joan. 6, 11;

- 14 eis, et piscem similiter. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis, cum resurrexisset a mortuis.
- 15 Cum ergo prandisset, dicit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis, diligis me plus his? Dicit ei : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei : Pasce agnos meos.
- 16 Dicit ei iterum : Simon Joannis, diligis me? Ait illi : Etiam, Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei : Pasce agnos meos.
- 17 Dicit ei tertio : Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? et dixit ei : Domine, tu omnia nosti, tu scis quia amo te. Dixit ei : Pasce oves meas.
- 18 Amen, amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas : cum autem senueris, extends manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo tu non vis.
- 19 Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei : Sequere me.

Conversus Petrus vidit illum discipulum 20 quem diligebat Jesus, sequentem, qui et recubuit in cena super pectus ejus, et dixit : Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo 21 cum vidisset Petrus, dixit Jesu : Domine hic autem quid? Dicit ei Jesus : Sic eum 22 volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter 23 fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus : Non moritur; sed : Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

Hic est discipulus ille qui testimonium 24 perhibet de his, et scripsit hæc; et scimus quia verum est testimonium ejus.

Sunt autem et alia multa quæ fecit 25 Jesus; quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

Act. 1, 4. — 14) Joan. 20, 19, 26; cf. Matth. 13, 48.

15) Joan. 1, 42; cf. Matth. 16, 17; Luc. 7, 42, 43; 24, 34; I Cor. 15, 5. — 16) I Petr. 5, 2, 4. Pasce agnos, cf. Matth. 26, 23; Marc. 14, 29; Joan. 10, 11, 16. — 17) Joan. 13, 38; 16, 30. — 18) Supra 7; Matth. 16, 22; 26, 39; I Petr. 1, 14. — 19) Joan. 13, 36. Sequere me, Joan. 8, 12, 26; Matth. 10, 36. — 20) Joan. 13, 23, 25. — 22) Matth.

10, 23; 16, 28; Luc. 19, 13; I Cor. 4, 5; 11, 25; Jac. 5, 7. Donec veniam, Joan. 14, 3, 18, 28; Hebr. 10, 37; Apoc. 2, 5, 16; 3, 11; 16, 15; 22, 7. — 23) Inter fratres, Matth. 23, 8; Luc. 22, 32; Act. 1, 15; 9, 30; 11, 1, 12, 17; I Joan. 3, 14, 16. 24) cf. Joan. 19, 35. Verum testimonium ejus, I Joan. 3, 2; 5, 15, 18-20. — 25) Joan. 20, 30; cf. Luc. 3, 18. Nec arbitror mundum capere posse, cf. Am. 7, 10.

Omne
Cum

ACTUS APOSTOLORUM

PROLOGUS.

[I, 1-3.]

CAP. I, 1-3 : *Priori jam edita narrationi secunda connectitur.*

1 **P**RIMUM quidem sermonem feci de
2 omnibus, o Theophile, quæ cœpit
Jesus facere et docere, usque in
diem qua præcipient apostolis

per Spiritum Sanctum, quos elegit, assumptus est; quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.

PARS PRIOR

FUNDATIO ECCLESIAE CHRISTI EJUSQUE INITIA APUD JUDÆOS SEU ACTUS PETRI.

[I, 4—XII, 25.]

SECTIO I^a : INITIA ECCLESIAE IN JERUSALEM ET IN JUDÆA.

[I, 4—VIII, 3.]

I. — PRÆPARATIO.

[I, 4-26.]

CAP. I, 4-26. — *Suprema Jesu monita memorantur* [I, 4-8]. *Ascensio Domini narratur* [9-11]. *Apostoli in cenaculo congregati Mathiam in locum Judæ eligunt* [12-26].

4 Et convalescens, præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit)
5 per os meum; quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto non post multos hos dies.
6 Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc
7 restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel

momenta quæ Pater posuit in sua potestate; sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem, et in omni Judæa et Samaria, et usque ad ultimum terræ.

Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in cælum eum illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

Tunc reversi sunt Jerosolymam, a monte

1. — 1) *Primum quidem sermonem*, Luc. 1, 1-24, 53. *Theophile*, Luc. 1, 3. *Quæ... facere*, Luc. 10, 37, 38. — 2) *Præcipient apostolis*, Matth. 28, 19, 20; Joan. 20, 22. *Quos elegit*, Luc. 6, 13. *Assumptus est*, Act. 1, 9, 22. — 3) Matth. 28, 17; Marc. 16, 14; Luc. 24, 34, 36-51; Joan. 20, 19-29; 21, 1-22; Act. 10, 40, 41; 13, 31; 1 Cor. 15, 5-7. — 4) Luc. 24, 49; Joan. 15, 26. — 5) *Joannes...*

sancto, Matth. 3, 11; Joan. 1, 26. — Act. 11, 16. *Non post... dies*, Act. 2, 1-4. — 6) *Fitnes*, Luc. 24, 21; Act. 3, 21. — 7) Matth. 24, 36; Marc. 13, 32. — 8) *Eritis mihi testes*, Act. 2, 32. *Usque... terræ*, Marc. 16, 15. — 9) *Elevatus est*, Marc. 16, 19; Luc. 24, 51; Joan. 6, 63; 1 Tim. 3, 16. — 10) *Duo... albis*, Luc. 24, 4. — 11) *Sic... in cælum*, Matth. 26, 64; Luc. 21, 27. — 12) Luc.

qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter. Et cum introissent, in cœnaculum ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes, Jacobus et Andreas, Philippus et Thomas, Bartholomæus et Matthæus, Jacobus Alphæi et Simon Zelotes, et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione, cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus.

In diebus illis, exsurgens Petrus in medio fratrum, dixit (erat autem turba hominum simul fere centum viginti) : Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus Sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum; qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis; et suspensus crepuit medius, et diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appel-

laretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, Ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum : Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea, et episcopatum ejus accipiat alter. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismo Joannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

Et statuerunt duos : Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Mathiam. Et orantes dixerunt : Tu, Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Mathiam; et annumeratus est cum undecim apostolis.

II. — FUNDATIO ECCLESIAE IN JERUSALEM.

[II, 1-47.]

CAP. II, 1-47. — *Effusione Spiritus Sancti renovantur apostoli [II, 1-4]. Mirantur Judæi dispersionis in urbe congregati [5-13]. Sermo Petri ad Judæos : de effusione Spiritus a prophetis predicta [14-21] et de Jesu per resurrectionem et ascensionem ut Messia divinitus approbato [22-36]. Tria millia Judæorum baptizantur [37-41]. De mira primorum fidelium vita [42-47].*

Et cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco; et factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum; et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis.

Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cælo est. Facta autem hac voce, con-

venit multitudo, et mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, et mirabantur dicentes : Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi, et Medi, et Ælamitæ, et qui habitant Mesopotamiam, Judæam et Cappadociam, Pontum et Asiam, Phrygiam et Pamphylia, Ægyptum et partes Libyæ quæ est circa Cyrenen, et advenæ Romani, Judæi quoque et proselyti, Cretes et Arabes, audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Stupebant autem omnes, et mirabantur ad invicem, dicentes : Quidnam vult hoc esse? Alii autem irridentes dicebant : Quia musto pleni sunt isti.

Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, et locutus est eis : Viri Judæi, et qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia;

24, 52. — 13) Cœnaculum, Marc. 14, 15. Petrus... Jacobi, Matth. 10, 2-4; Marc. 3, 16-19; Luc. 6, 14-16. — 14) Omnes... in oratione, Act. 2, 1, 42; 6, 4; 12, 5. Cum mulieribus, Matth. 27, 55; Luc. 8, 2; Joan. 19, 25. Fratribus ejus, Matth. 12, 46; 13, 55. — 16) Scripturam... David, Ps. 40, 10; Joan. 13, 18. De Juda... Jesum, Matth. 26, 47. — 17) Qui connumeratus erat in nobis, Joan. 6, 72; 13, 21. — 18) Matth. 27, 3-10. — 19) Ps. 68, 20; 108, 3. — 22) Incipiens...

Joannis, Matth. 3, 6; Marc. 1, 4; Luc. 3, 3; Act. 10, 37. Usque... nobis, Act. 1, 9. — 24) Joan. 2, 24, 25; Act. 6, 6; 13, 3; 15, 8.

2. — 1) Dies Pentecostes, Lev. 23, 15-21. Erant... loco, Act. 1, 14. — 4) Repleti... sancto, Act. 4, 31; 10, 44-46; 13, 52; 19, 6. Cœperunt... linguis, Marc. 16, 17; Act. 10, 46; 19, 6; I Cor. 12, 10, 28, 30; 13, 1; 14, 2, 4. Prout... illis, I Cor. 12, 10, 11. — 7) Galilæi,

16 sed hoc est quod dictum est per prophetam
 17 Joel : Et erit in novissimis diebus, dicit
 Dominus, effundam de Spiritu meo super
 omnem carnem; et prophetabunt filii vestri
 et filiae vestrae, et juvenes vestri visiones vi-
 debunt, et seniores vestri somnia somnia-
 18 bunt. Et quidem super servos meos, et super
 ancillas meas, in diebus illis effundam de Spi-
 19 ritu meo, et prophetabunt. Et dabo prodigia
 in caelo sursum, et signa in terra deorsum,
 20 sanguinem, et ignem, et vaporem fumi. Sol
 convertetur in tenebras, et luna in sangui-
 nem, antequam veniat dies Domini magnus
 21 et manifestus. Et erit : omnis quicumque
 invocaverit nomen Domini, salvus erit.
 22 Viri Israelitae, audite verba haec : Jesum
 Nazarenum, virum approbatum a Deo in
 vobis, virtutibus, et prodigiis, et signis,
 quae fecit Deus per illum in medio vestri,
 23 sicut et vos scitis, hunc definito consilio
 et praescientia Dei traditum, per manus
 24 iniquorum affligentes interemistis. Quem
 Deus suscitavit, solutis doloribus inferni,
 juxta quod impossibile erat teneri illum
 25 ab eo. David enim dicit in eum : Provi-
 debam Dominum in conspectu meo semper,
 quoniam a dextris est mihi, ne commovear.
 26 Propter hoc laetatum est cor meum, et
 exsultavit lingua mea, insuper et caro mea
 27 requiescet in spe; quoniam non derelin-
 ques animam meam in inferno, nec dabis
 28 Sanctum tuum videre corruptionem. No-
 tas mihi fecisti vias vitae, et replebis me
 29 jucunditate cum facie tua. Viri fratres,
 liceat audenter dicere ad vos de patriarcha
 David, quoniam defunctus est, et sepultus,
 et sepulcrum ejus est apud nos usque in
 30 hodiernum diem. Propheta igitur cum
 esset, et sciret quia jurejurando jurasset
 illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super
 31 sedem ejus, providens locutus est de
 resurrectione Christi, quia neque dereli-
 ctus est in inferno, neque caro ejus vidit
 32 corruptionem. Hunc Jesum resuscitavit

Deus, cujus omnes nos testes sumus. Dex- 33
 tera igitur Dei exaltatus, et promissione
 Spiritus Sancti accepta a Patre, effudit
 hunc, quem vos videtis et auditis. Non 34
 enim David ascendit in caelum; dixit au-
 tem ipse : Dixit Dominus Domino meo :
 Sede a dextris meis, donec ponam ini- 35
 micos tuos scabellum pedum tuorum.
 Certissime sciat ergo omnis domus Israel 36
 quia et Dominum eum et Christum fecit
 Deus, hunc Jesum quem vos crucifixistis.

His autem auditis, compuncti sunt 37
 corde, et dixerunt ad Petrum, et ad reli-
 quos apostolos : Quid faciemus, viri fra-
 tres? Petrus vero ad illos : Poenitentiam, 38
 inquit, agite, et baptizetur unusquisque
 vestrum in nomine Jesu Christi, in remis-
 sionem peccatorum vestrorum; et accipietis
 donum Spiritus Sancti. Vobis enim est 39
 re promissio, et filii vestri, et omnibus
 qui longe sunt, quoscumque advocaverit
 Dominus Deus noster. Aliis etiam verbis 40
 plurimis testificatus est, et exhortabatur
 eos, dicens : Salvamini a generatione ista
 prava. Qui ergo receperunt sermonem 41
 ejus, baptizati sunt; et appositae sunt in
 die illa animae circiter tria millia.

Erant autem perseverantes in doctrina 42
 apostolorum, et communicatione fractionis
 panis, et orationibus. Fiebat autem omni 43
 animae timor. Multa quoque prodigia et
 signa per apostolos in Jerusalem fiebant,
 et metus erat magnus in universis. Om- 44
 nes etiam qui credebant erant pariter, et
 habebant omnia communia. Possessiones 45
 et substantias vendebant, et dividebant
 illa omnibus, prout cuique opus erat.
 Quotidie quoque perdurantes unanimiter 46
 in templo, et frangentes circa domos pa-
 nem, sumebant cibum cum exultatione et
 simplicitate cordis, collaudantes Deum, 47
 et habentes gratiam ad omnem plebem.
 Dominus autem augebat qui salvi fierent
 quotidie in idipsum.

Act. 1, 11. — 17-21) Joel 2, 28, 32. — 20) Sol... in sanguinem, Matth. 24, 29. Dies Domini, I Cor. 1, 8; I Thess. 5, 2. — 21) Rom. 10, 13. — 22) Luc. 24, 19; Joan. 3, 2. — 23) Definito... traditum, Luc. 22, 22; Act. 3, 18; 4, 28. Per manus... interemistis, Act. 3, 13; 5, 30. — 24) Ps. 17, 6; 114, 3; Matth. 28, 6; Marc. 15, 6; Luc. 24, 6; Joan. 20, 9; Act. 3, 15; 4, 10; 10, 40; 13, 30, 33, 34, 37; 17, 31. — 25-28) Ps. 15, 8-11. — 27) Nec dabis... corruptionem, Act. 13, 35. — 29) Act. 13, 36. Quoniam... sepultus, III Reg. 2, 10; II Esdr. 3, 16. — 30) II Reg. 7, 12, 13; Ps. 88, 4, 5; 131, 11; Luc. 1, 32. — 32) Cujus... sumus, Act. 1, 22; 3, 15; 4, 33; 5, 32; 10, 39, 41. — 33) Dexter... exaltatus, Act. 5, 31; Eph. 1,

20-22. — 34-35) Ps. 109, 1; Matth. 22, 44; I Cor. 15, 24-26. — 36) Act. 5, 31; 10, 36; Rom. 14, 9. — 38) Poenitentiam... agite, Luc. 24, 47; Act. 3, 19. Baptizetur, Matth. 28, 19; Act. 8, 12; 22, 16. In nomine Jesu Christi, Act. 8, 16; 10, 48; Rom. 6, 3; Gal. 3, 27. Donum Spiritus Sancti, Act. 8, 15. — 39) Is. 57, 19; Joel 2, 32. — 40) A generatione ista prava, Deut. 32, 5; Matth. 27, 16; Phil. 2, 15. — 41) Act. 4, 4; 11, 21. — 42) Fractionis panis, Matth. 26, 26; Luc. 24, 30, 35; Act. 2, 46; 20, 7; I Cor. 10, 16. — 43) Multa... apostolos, Marc. 16, 20. — 45) Act. 4, 34, 35. — 47) Habentes... pacem, Act. 4, 21; 5, 13. Dominus... idipsum, Act. 2, 41; 4, 4; 5, 14; 11, 24; 16, 5.

III. — INCRESCIT ET FIRMATUR ECCLESIA HIEROSOLYMITANA.

[III, 1 — VII, 60.]

A. — AGENTE PETRO CRESCIT ECCLESIA IN JERUSALEM.

[III, 1 — V, 11.]

1. CAP. III, 1-26. — *Petrus claudum sanat* [III, 1-11]. *Petrus in templo loquens, fidem in Christum a Deo glorificatum commendat* [12-16] *et auditores ad penitentiam adhortatur* [17-26].
- 3 Petrus autem et Joannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.
- 2 Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur; quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. Is cum vidisset Petrum et Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accipereturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et ambula. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum; et protinus consolidatæ sunt bases ejus et plantæ; et exiliens, stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum, ambulans, et exiliens, et laudans Deum.
- 9 Et vidit omnis populus eum ambulantem, et laudantem Deum. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi, et impleti sunt stupore et extasi in eo quod contigerat illi. Cum teneret autem Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes.
- 12 Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini in hoc? aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glo-

rificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem 14 Sanctum et Justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis; auctorem 15 vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus. Et 16 in fide nominis ejus, hunc quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus; et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum.

Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. Deus autem, quæ prænuntiavit per os 18 omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit. Penitemini igitur, 19 et convertimini, ut deleantur peccata vestra; ut cum venerint tempora refrigerii 20 a conspectu Domini, et miserit eum qui prædicatus est vobis, Jesum Christum, quem oportet quidem cælum suscipere, 21 usque in tempora restitutionis omnium quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum a sæculo prophetarum. Moyses 22 quidem dixit: Quoniam prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris tamquam me; ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. Erit autem: omnis anima quæ non 23 audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes prophetæ a Samuel, 24 et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos. Vos estis filii prophetarum, et testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes familie terræ. Vobis primum Deus suscitans 26 filium suum, misit eum benedicentem vobis, ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

3. — 1) *Ad horam orationis nonam*, Ex. 29, 38, 39; Num. 28, 3, 4. — 4) Act. 14, 8. — 6) *In nomine... ambula*, Act. 9, 34. — 7) Act. 9, 41. — 11) *Ad porticum... Salomonis*, Joan. 10, 23; Act. 5, 12. — 13) *Filium suum Jesum*, Act. 4, 27, 30. *Quem... tradidistis*, Act. 2, 23; 21, 11. *Negastis... Pilati*, Joan. 19, 7; Act. 13, 28. *Judicante illo dimitti*, Luc. 23, 14, 16; Joan. 19, 12. — 14) *Petistis... vobis*, Matth. 27, 20; Marc. 15, 11;

Luc. 23, 18; Joan. 18, 40. — 15) *Quem... a mortuis*, Act. 2, 24. *Cujus... sumus*, Act. 2, 32. — 16) *In fide nominis ejus*, I Petr. 1, 21. — 47) *Per ignorantiam... vestri*, Luc. 23, 34; Act. 13, 27; I Tim. 1, 13. — 18) Luc. 24, 27. — 19) Act. 2, 38. — 21) *In tempora... omnium*, Act. 1, 6. — 22) Deut. 18, 15-19. — 23) Lev. 23, 29. — 25) *Et in... terræ*, Gen. 12, 3; 22, 18. — 26) Act. 13, 46; 28, 17; Rom. 1, 16; 2, 9; 11, 1-32; 15, 8.

2. CAP. IV, 1-31. — *Petrus et Joannes coram synedrio* [IV, 1-7] *Jesum audacter confitentur* [8-12] *et dimittuntur* [13-22]. *Fideles Deum laudant* [23-30] *et Spiritu Sancto replentur* [31].
4. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et sadducæi, dolentes quod docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis; et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum, erat enim jam vespera.
4. Multi autem eorum qui audierant verbum, crediderunt; et factus est numerus virorum quinque millia. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, et seniores, et scribæ in Jerusalem, et Annas, princeps sacerdotum, et Caiphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali; et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?
8. Tunc repletus Spiritu Sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, et seniores, audite: Si nos hodie dijudicamur in beneficio hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.
11. Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli; et non est in alio aliquo salus: nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.
13. Videntes autem Petri constantiam, et Joannis, comperto quod homines essent sine litteris, et idiotæ, admirabantur; et cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant; hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus habitantibus Jerusalem; manifestum est, et non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis ne

ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Petrus vero et Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate; non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos, non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat. Annonum enim erat amplius quadraginta homo in quo factum fuerat signum istud sanitationis.

Dimissi autem venerunt ad suos, et annuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum et seniores dixissent. Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt; qui Spiritu Sancto, per os patris nostri David pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Convenerunt enim vere in civitate ista, adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, et Pontius Pilatus, cum gentibus et populis Israel, facere quæ manus tua et consilium tuum decreverunt fieri. Et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, in eo quod manum tuam extendas ad sanitates, et signa, et prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu.

Et cum orassent, motus est locus in quo erant congregati; et repleti sunt omnes Spiritu Sancto, et loquebantur verbum Dei cum fiducia.

3. CAP. IV, 32-37: *De perfecta credentium unione.*

Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una; nec quisquam, eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat; sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi, Domini nostri; et gratia magna erat in omnibus

4. — 1) *Magistratus templi*, Luc. 22, 4, 52; Act. 5, 24, 26. — 2) Matth. 22, 23; Act. 23, 8. — 7) Matth. 21, 23; Joan. 1, 18. — 9) Act. 3, 7, 8. — 10) Act. 3, 6. — 11) Is. 38, 16; Ps. 117, 22; Matth. 21, 42; Marc. 12, 10; Luc. 20, 17; Rom. 9, 33; I Petr. 2, 7. — 12) Matth. 1, 21; I Tim. 2, 5. — 16) *Quoniam negare*, Act. 3, 9, 10, 4, 21. — 17) Act. 5, 28, 40. — 19) Act. 5, 29. — 20) Act. 22, 15; I Petr. 5, 1. — 24) *Domine... sunt*, Ex.

20, 11; II Par. 2, 12; II Esdr. 9, 6; Judith 9, 12-14, 17; Ps. 145, 6; Is. 37, 16; Jer. 32, 17. — 25-26) *Quare... ejus*, Ps. 2, 1, 2. — 27) *Sanctum... Jesum*, Act. 3, 13; 4, 30. *Herodes... Pilatus*, Luc. 23, 7, 12. — 28) Act. 2, 23. — 30) *Sancti... Jesu*, Act. 3, 13. — 31) Act. 2, 2, 4. — 32) Act. 2, 44-47. — 33) *Virtute... nostri*, Act. 1, 8. — 35) *Ponebant... apostolorum*, Act. 5, 2. *Divide-*

- 34 illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos : quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, 5
35 et ponebant ante pedes apostolorum; dividebatur autem singulis, prout cuique 6
36 opus erat. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis), levites, 7
37 Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes apostolorum.

4. CAP. V, 1-11 : *De Anania et Saphiræ mendacio et repentina morte.*

- 5 Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira, uxore sua, vendidit agrum; 2 et fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua, et afferens partem quamdam, ad 3 pedes apostolorum posuit. Dixit autem Petrus : Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui Sancto, et frau- 4 dare de pretio agri? Nonne manens tibi

manebat, et ventundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit 5 et expiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. Surgentes 6 autem juvenes, amoverunt eum, et efferrantes sepelierunt.

Factum est autem quasi horarum trium 7 spatium, et uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. Dixit autem ei 8 Petrus : Dic mihi, mulier, si tanti agrum vendidisti? Ad illa dixit : Etiam, tanti. Petrus autem ad eam : Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce 9 pedes eorum qui sepelierunt virum tuum, ad ostium, et efferent te. Confestim cecidit ante pedes ejus, et expiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam; et extulerunt, et sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in 11 universa ecclesia, et in omnes qui audierunt hæc.

B. — INCRESCENTEM ECCLESIAM INSECTANTUR JUDÆI.

[V, 12-42.]

CAP. V, 12-42. — *De prodigiis ab apostolis patratis* [V, 12-16]. *Apostoli in custodiam missi et ab angelo liberati* [17-21] *denuo catenis vinciuntur et ad synedrium adducuntur* [22-32]. *Gama-liel eorum causam defendit* [33-39^a]. *Apostoli verberibus cæsi dimittuntur* [39^b-42].

- 12 Per manus autem apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe; et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. 13 Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis; sed magnificabat eos populus. 14 Magis autem agebatur creditum in Domino multitudo virorum ac mulierum; 15 ita ut in plateas ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius umbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrere autem et multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes aegros, et vexatos a spiritibus immundis; qui curabantur omnes. 17 Exsurgens autem princeps sacerdotum, et omnes qui cum illo erant, quæ est hæresis sadducæorum, repleti sunt zelo; et 18 injecerunt manus in apostolos, et posue-

runt eos in custodia publica. Angelus 19 autem Domini per noctem aperiens januas carceris, et educens eos, dixit : Ite, et 20 stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus. Qui cum audissent, 21 intraverunt diluculo in templum, et docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, et qui cum eo erant, convocaverunt concilium, et omnes seniores filiorum Israel, et miserunt ad carcerem ut adducerentur.

Cum autem venissent ministri, et aperto 22 carcere, non invenissent illos, reversi nuntiaverunt, dicentes : Carcerem quidem 23 invenimus clausum cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas; aperientes autem, neminem intus invenimus. Ut autem 24 audierunt hos sermones magistratus templi, et principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret. Adveniens 25 autem quidam nuntiavit eis : Quia ecce viri quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris, et 26 adduxit illos sine vi; timebant enim populum, ne lapidarentur. Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio; et interrogavit eos princeps sacerdotum,

batur... erat, Act. 6, 1. — 36) Barnabas, Act. 11, 22-25; 13, 2; 15, 39.

5. — 2) Affertens... posuit, Act. 4, 55-57. — 12) In porticu Salomonis, Joan. 10, 23; Act. 3, 11. — 13) Sed... populus, Act. 2, 47; 4, 21;

5, 26. — 16) Vexatos... immundis, Act. 8, 7; 16, 18; 19, 12. — 17) Hæresis sadducæorum, Act. 4, 1. — 18) Posuerunt... publica, Act. 4, 3. — 19) Angelus... Domini, Act. 12, 7, 10. — 24) Magistratus templi, Act. 4, 1. — 26) Timebant ...

- 28 dicens : Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto. Et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra ; et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.
- 29 Respondens autem Petrus, et apostoli, dixerunt : Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc principem et salvatorem, Deus exaltavit dextera sua, ad dandam poenitentiam Israeli, et remissionem peccatorum. Et nos sumus testes horum verborum ; et Spiritus Sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.
- 33 Hæc cum audissent, dissecabantur, et cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio pharisæus, nomine Gamaliel, legis doctor, honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri, dixitque ad illos : Viri Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. Ante hos enim dies exstitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum ; qui occisus est, et omnes qui credebant ei dissipati sunt, et redacti ad nihilum. Post hunc exstitit Judas Galilæus in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit ; et omnes quotquot consenserunt ei dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos : quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur ; si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo repugnare inveniamini.
- Consenserunt autem illi ; et convocantes apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu ; et dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant, in templo et circa domos docentes, et evangelizantes Christum Jesum.

C. — ELIGUNTUR DIACONI. STEPHANUS LAPIDATUR.

[VI, 1 — VII, 60.]

1. CAP. VI, 1-7 : *Eliguntur septem diaconi, inter quos Stephanus.*
- 6 In diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.
- 2 Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt : Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu Sancto, et sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.
- 5 Et placuit sermo coram omni multitudine ; et elegerunt Stephanum, virum plenum fide et Spiritu Sancto, et Philip-pum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum, advenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus. Et verbum Domini crescebat, et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde. Multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.
2. CAP. VI, 8 — VII, 53. — *Stephanus coram synedrio accusatus* [VI, 8-15], *commemoratis beneficiis a Deo patriarchis in Chanaan* [VII, 1-8], *et eorum posteris in Ægypto* [9-16], *et toti populo per Moysen in deserto collocatis* [17-43], *ostendit eorum patres Spiritui Sancto semper restitisse* [44-53].
- Stephanus autem, plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia et Asia, disputantes cum Stephano ; et non poterant resistere sapientiæ et Spiritui qui loquebatur. Tunc summisserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemie in Moysen et in Deum. Com-moverunt itaque plebem, et seniores, et scribas, et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium. Et statuerunt falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum

populum, Act. 4, 21. — 28) Præcipiendo ... isto, Act. 4, 18. Vultis... istius, Act. 2, 23, 36; 3, 15; 4, 10. — 29) Obedire... hominibus, Act. 4, 19, 20. — 30) Act. 2, 24. — 31) Deus... sua, Act. 2, 33. — 32) Nos... verborum, Luc. 24, 48. Et Spiritus Sanctus, Joan. 7, 39; 15, 26, 27. — 34) Gamaliel, Act. 22, 3. — 36) Act. 21, 38. — 37) In diebus professionis, Luc. 2, 2, 3. — 40) Act. 4, 18. — 41) Matth. 5, 10-12; 1 Petr. 4, 13, 14. —

42) Omni... in templo, Act. 2, 46.

6. — 1) In ministerio quotidiano, Act. 4, 35. — 3) Viros testimonii, 1 Tim. 3, 7. Plenos... sancto, Act. 7, 55; 11, 24. — 5) Philippum, Act. 8, 5; 21, 8. — 6) Orantes, Act. 1, 24; 13, 3; 14, 22. Imposuerunt eis manus, Act. 8, 17; 9, 17; 19, 6; 1 Tim. 4, 14; 5, 22; 11 Tim. 1, 6; Hebr. 6, 2. — 7) Verbum crescebat, Act. 12, 24; 13, 49; 19, 20. — 10) Act. 21, 15. — 13) Act. 21, 28. —

14 et legem; audivimus enim eum dicentem :
Quoniam Jesus Nazarenus hic destruet
locum istum, et mutabit traditiones quas
15 tradidit nobis Moyses. Et intuentes eum
omnes qui sedebant in concilio, viderunt
faciem ejus tamquam faciem angeli.

7 Dixit autem princeps sacerdotum : Si
2 hæc ita se habent? Qui ait : Viri fratres
et patres, audite : Deus gloriæ apparuit
patri nostro Abraham, cum esset in Mesopo-
3 tamia, priusquam moraretur in Charan,
et dixit ad illum : Exi de terra tua, et de
4 cognatione tua, et veni in terram quam
monstravero tibi. Tunc exiit de terra
Chaldæorum, et habitavit in Charan; et
inde, postquam mortuus est pater ejus,
5 transtulit illum in terram istam in qua
nunc vos habitatis; et non dedit illi here-
ditatem in ea, nec passum pedis, sed re-
promisit dare illi eam in possessionem, et
6 semini ejus post ipsum, cum non haberet
filium. Locutus est autem ei Deus : Quia
erit semen ejus accola in terra aliena, et
servituti eos subjicient, et male tractabunt
7 eos annis quadringentis. Et gentem cui
servierint judicabo ego, dixit Dominus; et
post hæc exhibunt, et servant mihi in loco
8 isto. Et dedit illi testamentum circumci-
sionis; et sic genuit Isaac, et circumcidit
eum die octavo; et Isaac Jacob, et Jacob
duodecim patriarchas.

9 Et patriarchæ æmulantes, Joseph ven-
diderunt in Ægyptum; et erat Deus cum
10 eo, et eripuit eum ex omnibus tribulatio-
nibus ejus; et dedit ei gratiam et sapien-
tiam in conspectu Pharaonis, regis Ægy-
pti, et constituit eum præpositum super
Ægyptum, et super omnem domum suam.
11 Venit autem fames in universam Ægyptum
et Chanaan, et tribulatio magna; et non
12 inveniebant cibos patres nostri. Cum
audisset autem Jacob esse frumentum in
Ægypto, misit patres nostros primum;
13 et in secundo cognitus est Joseph a fra-
tribus suis, et manifestatum est Pharaoni
14 genus ejus. Mittens autem Joseph, accer-
sivit Jacob, patrem suum, et omnem co-
gnationem suam, in animabus septuaginta
15 quinque. Et descendit Jacob in Ægy-
ptum, et defunctus est ipse, et patres
16 nostri. Et translati sunt in Sichem, et

positi sunt in sepulcro quod emit Abraham
pretio argenti a filiis Hemor, filii Sichem.

Cum autem appropinquaret tempus
17 missionis quam confessus erat Deus Abra-
hæ, crevit populus, et multiplicatus est in
18 Ægypto, quoadusque surrexit alius rex
in Ægypto, qui non sciebat Joseph. Hic
19 circumveniens genus nostrum, afflixit pa-
tres nostros, ut exponerent infantes suos,
ne vivificarentur. Eodem tempore natus
20 est Moyses, et fuit gratus Deo; qui nutri-
tus est tribus mensibus in domo patris sui.
21 Exposito autem illo, sustulit eum filia Pha-
raonis, et nutriti eum sibi in filium. Et
22 eruditus est Moyses omni sapientia Ægy-
ptiorum; et erat potens in verbis et in
operibus suis. Cum autem impleteretur ei
23 quadraginta annorum tempus, ascendit in
cor ejus ut visitaret fratres suos, filios
Israel; et cum vidisset quemdam inju-
24 riam patientem, vindicavit illum, et fecit
ultionem ei qui injuriam sustinebat, per-
cussus Ægyptio. Existimabat autem in-
25 telligere fratres, quoniam Deus per manum
ipsius daret salutem illis; at illi non intel-
lexerunt. Sequenti vero die, apparuit
26 illis litigantibus, et reconciliabat eos in
pace, dicens : Viri, fratres estis; ut quid
nocetis alterutrum? Qui autem injuriam
27 faciebat proximo repulit eum, dicens :
Quis te constituit principem et judicem
super nos? Numquid interficere me tu
28 vis, quemadmodum interfecisti heri Ægy-
ptium? Fugit autem Moyses in verbo
29 isto; et factus est advena in terra Madian,
ubi generavit filios duos.

Et expletis annis quadraginta, appa- 30
ruit illi in deserto montis Sina angelus,
in igne flammæ rubi. Moyses autem 31
videns, admiratus est visum; et accedente
illo ut consideraret, facta est ad eum vox
Domini, dicens : Ego sum Deus patrum 32
tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et
Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses,
non audebat considerare. Dixit autem 33
illi Dominus : Solve calceamentum pedum
tuorum; locus enim in quo stas, terra san-
cta est. Videns vidi afflictionem populi 34
mei qui est in Ægypto, et gemitum eorum
audivi, et descendi liberare eos. Et nunc
veni, et mittam te in Ægyptum.

14) Quoniam... istum, Matth. 26, 61; Joan. 2, 19.
7. — 2) Deus... in Mesopotamia, Gen. 15, 7.
Priusquam... in Charan, Gen. 12, 31. — 3) Gen.
12, 1. — 4) Gen. 12, 32; 12, 4, 5. — 5) Gen. 12,
7; 13, 15; 15, 18; 17, 8. — 6) Gen. 15, 13, 14. —
7) Servient... isto, Ex. 3, 12. — 8) Gen. 17, 9-12;
21, 2-4, 29; 25, 29; 31-35; 30, 5-24; 35, 18.
23-26; Rom. 4, 11. — 9) Gen. 37, 11, 28; 39, 2
14, 23; Ps. 104, 17. — 10) Gen. 41, 37-40; Ps.
104, 20, 21. — 11) Gen. 41, 54, 55; Ps. 104, 16. —

12) Gen. 42, 1-3. — 13) Gen. 43, 15; 45, 1-4, 16.
— 14) Gen. 45, 9, 10, 27; 46, 26, 27; Ex. 1, 5. —
15) Gen. 46, 5, 28; 49, 33; Ex. 1, 6; Ps. 104, 23.
— 16) Gen. 23, 10; 33, 19; 50, 13. — 17) Crevit...
in Ægypto, Ex. 1, 8. — 18) Ex. 1, 9, 16-18; Ps.
104, 25. — 19) Ex. 1, 22; Hebr. 11, 23. — 20) Ex.
2, 2, 3. — 21) Ex. 2, 5, 10. — 23) Ex. 2, 11, 12.
— 26) Ex. 2, 13. — 27) Ex. 2, 14. — 29) Ex.
2, 15, 22; 18, 3, 4. — 30) Ex. 3, 1, 2; Deut.
33, 16. — 32) Ex. 3, 2, 6. — 33) Ex. 3, 5-10.

35 Hunc Moysen quem negaverunt, di-
centes: Quis te constituit principem et redem-
ptorem misit, cum manu angeli qui appa-
ruit illi in rubo. Hic eduxit illos, faciens
36 prodigia et signa in terra Ægypti, et in
Rubro mari, et in deserto, annis quadra-
37 ginta. Hic est Moyses qui dixit filiis
Israel: Prophetam suscitabit vobis Deus
de fratribus vestris, tamquam me; ipsum
38 audietis. Hic est qui fuit in ecclesia in
solitudine cum angelo, qui loquebatur ei
in monte Sina, et cum patribus nostris;
39 qui accepit verba vitæ dare nobis. Cui
noluerunt obedire patres nostri; sed repu-
lerunt, et aversi sunt cordibus suis in
40 Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis
deos qui præcedant nos; Moyses enim hic,
qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus
41 quid factum sit ei. Et vitulum fecerunt
in diebus illis; et obtulerunt hostiam simu-
lacro, et lætabantur in operibus manuum
42 suarum. Convertit autem Deus, et tradi-
dit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum
est in libro Prophetarum: Numquid victi-
mas et hostias obtulistis mihi annis qua-
43 draginta in deserto, domus Israel? Et
suscepistis tabernaculum Moloch, et sidus
dei vestri Rempham, figuras quas fecistis,
adorare eas. Et transferam vos trans Ba-
bylonem.
44 Tabernaculum testimonii fuit cum pa-
tribus nostris in deserto, sicut disposuit
illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret
illud secundum formam quam viderat.
45 Quod et induxerunt suscipientes patres
nostri cum Jesu in possessionem gentium,
quas expulit Deus a facie patrum nostro-
rum, usque in diebus David, qui invenit
46 gratiam ante Deum, et petiit ut inveniret

tabernaculum Deo Jacob. Salomon au- 47
tem ædificavit illi domum. Sed non Ex- 48
celsus in manufactis habitat, sicut pro-
pheta dicit: Cælum mihi sedes est, terra 49
autem scabellum pedum meorum. Quam
domum ædificabitis mihi? dicit Dominus;
aut quis locus requietionis meæ est?
Nonne manus mea fecit hæc omnia? 50

Dura cervice, et incircumcisis cordibus 51
et auribus, vos semper Spiritui Sancto
resistitis; sicut patres vestri, ita et vos.
Quem prophetarum non sunt persecuti 52
patres vestri? Et occiderunt eos qui præ-
nuntiabant de adventu Justi, cujus vos
nunc proditores et homicidæ fuistis; qui 53
accepistis legem in dispositione angelo-
rum, et non custodistis.

3. CAP. VII, 54-60: *Lapidatur Ste- phanus.*

Audientes autem hæc, dissecabantur 54
cordibus suis, et stridebant dentibus in
eum. Cum autem esset plenus Spiritu 55
Sancto, intendens in cælum, vidit gloriam
Dei, et Jesum stantem a dextris Dei; et 56
ait: Ecce video cælos apertos, et Filium
hominis stantem a dextris Dei. Excla- 57
mantes autem voce magna, continuerunt
aures suas, et impetum fecerunt unanimi-
ter in eum. Et ejicientes cum extra civi- 58
tatem, lapidabant; et testes deposuerunt
vestimenta sua secus pedes adolescentis
qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Ste- 59
phanum, invocantem et dicentem: Domine
Jesu, suscipe spiritum meum. Positis 60
autem genibus, clamavit voce magna, di-
cens: Domine, ne statuas illis hoc pecca-
tum. Et cum hoc dixisset, obdormivit in
Domino. Saulus autem erat consentiens
neci ejus.

IV. — DISPERGUNTUR FIDELES.

[VIII, 1-3].

CAP. VIII, 1-3: *Oritur persecutio ma- gna contra fideles.*

8 Facta est autem in illa die persecutio
magna in ecclesia quæ erat Jerosolymis;
et omnes dispersi sunt per regiones Judææ

et Samariæ, præter apostolos. Curave- 2
runt autem Stephanum viri timorati, et
fecerunt planctum magnum super eum.
Saulus autem devastabat ecclesiam; per 3
domos intrans, et trahens viros ac mulie-
res, tradebat in custodiam.

— 35) Cum... in rubo, Ex. 3, 4. — 36) Faciens...
Ægypti, Ex. 7, 1-12, 30. In Rubro mari, Ex.
14, 21, 27-31. In deserto annis quadraginta, Ex.
16, 1, 35; 17, 1-6. — 37) Deut. 18, 15. — 38) Ex.
19, 3, 17, 18. — 39) Ex. 16, 3; Num. 11, 4, 5;
14, 3, 4. — 40) Ex. 32, 1, 23. — 41) Ex. 32, 4-6,
35. — 42) Am. 5, 25-27. — 44) Tabernaculum
testimonii, Ex. 27, 21; 38, 21. Ut faceret... vide-
rat, Ex. 25, 40. — 45) Quod... gentium, Jos. 3,
14-17. Usque in diebus David, II Reg. 7, 2. —
46) Qui... Deum, I Reg. 16, 1. Petiit... Jacob,
III Reg. 8, 17; I Par. 22, 7. — 47) II Reg. 7,

13; III Reg. 6, 1, 2. — 48) Act. 17, 24. — 49) Is.
66, 1, 2. — 51) Ex. 32, 9. — 52) Quem... vestri,
III Reg. 19, 10; II Par. 36, 16; Matth. 21, 35; 23,
31. Cujus... fuistis, Act. 2, 24. — 53) Gal. 3, 19.
— 55) Jesum... Dei, Marc. 14, 62; 16, 19; Luc.
22, 69. — 58) Secus... Saulus, Act. 22, 20. —
59) Suscipe... meum, Ps. 30, 6; Luc. 23, 46. —
60) Domine... peccatum, Luc. 23, 34. Saulus...
ejus, Act. 22, 20.

8. — 1) Omnes... apostolos, Act. 11, 19. —
3) Act. 7, 58, 60; 9, 1, 13, 21; 22, 4, 19; 26, 10,
11; I Cor. 15, 9; Gal. 1, 13; Phil. 3, 6; I Tim.

SECTIO II^a : PRÆDICATUR EVANGELIUM IN SAMARIA ET APUD GENTILES.

[VIII, 4 — XII, 25.]

I. — INITIA ECCLESIAE EXTRA JUDÆAM.

[VIII, 4-40.]

CAP. VIII, 4-40. — *Philippus evangelium Samaritanis prædicat* [VIII, 4-8]. *Simon magus baptizatur* [9-13]. *Spiritus Sanctus per impositionem manuum Petri et Joannis Samaritanis datur* [14-17]. *Simon a Petro corripitur* [18-24]. *Petrus et Joannes Jerosolymam redeunt* [25]. *Philippus eunuchum æthiopem baptizat* [26-40].

- 4 Igitur qui dispersi erant pertransibant,
- 5 evangelizantes verbum Dei. Philippus
- 6 prædicabat illis Christum. Intendebant
- 7 autem turbæ his quæ a Philippo diceban-
- 8 tur, unanimiter audientes, et videntes si-
- 9 gna quæ faciebat. Multi enim eorum qui
- 10 habebant spiritus immundos, clamantes
- 11 voce magna, exhibant. Multi autem paraly-
- 12 tici et claudi curati sunt. Factum est ergo
- 13 gaudium magnum in illa civitate.
- 14 Vir autem quidam, nomine Simon, qui
- 15 ante fuerat in civitate magus, seducens
- 16 gentem Samariæ, dicens se esse aliquem
- 17 magnum; cui auscultabant omnes, a mi-
- 18 nimo usque ad maximum, dicentes: Hic
- 19 est virtus Dei, quæ vocatur magna. At-
- 20 tendebant autem eum, propter quod multo
- 21 tempore magiis suis dementasset eos.
- 22 Cum vero credidisset Philippo evangeli-
- 23 zanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi
- 24 baptizabantur viri ac mulieres. Tunc
- 25 Simon et ipse credidit; et cum baptizatus
- 26 esset, adhærebat Philippo; videns etiam
- 27 signa et virtutes maximas fieri, stupens
- 28 admirabatur.
- 29 Cum autem audissent apostoli, qui erant
- 30 Jerosolymis, quod recepisset Samaria
- 31 verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Jo-
- 32 annem; qui cum venissent, oraverunt pro
- 33 ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nam
- 34 nondum enim in quemquam illorum vene-
- 35 rat, sed baptizati tantum erant in nomine
- 36 Domini Jesu. Tunc imponebant manus
- 37 super illos, et accipiebant Spiritum San-
- 38 ctum.

Cum vidisset autem Simon quia per 18
impositionem manus apostolorum daretur 19
Spiritus Sanctus, obtulit eis pecuniam, 20
dicens: Date et mihi hanc potestatem, ut 21
cuicumque imposuero manus, accipiat Spi- 22
ritum Sanctum. Petrus autem dixit ad 23
eum: Pecunia tua tecum sit in perditio- 24
nem, quoniam donum Dei existimasti 25
pecunia possideri! Non est tibi pars 26
neque sors in sermone isto; cor enim tuum 27
non est rectum coram Deo. Pœnitentiam 28
itaque age ab hac nequitia tua; et roga 29
Deum, si forte remittatur tibi hæc cogita- 30
tio cordis tui: in felle enim amaritudinis, 31
et obligatione iniquitatis, video te esse. 32
Respondens autem Simon, dixit: Preca- 33
mini vos pro me ad Dominum, ut nihil 34
veniat super me horum quæ dixistis.

Et illi quidem testificati, et locuti ver- 25
bum Domini, redibant Jerosolymam, et 26
multis regionibus Samaritanorum evan- 27
gelizabant.

Angelus autem Domini locutus est ad 26
Philippum, dicens: Surge, et vade contra 27
meridianum, ad viam quæ descendit ab 28
Jerusalem in Gazam; hæc est deserta. Et 29
surgens, abiit. Et ecce vir Æthiops, eunu- 30
chus, potens Candacis reginæ Æthiopum, 31
qui erat super omnes gazas ejus, venerat 32
adorare in Jerusalem. Et revertebatur 33
sedens super currum suum, legensque 34
Isaiam prophetam. Dixit autem Spiritus 29
Philippo: Accede, et adijunge te ad cur- 30
rum istum. Accurrens autem Philippus, 31
audivit eum legentem Isaiam prophetam, 32
et dixit: Putasne intelligis quæ legis? 33
Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis 34
ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut 35
ascenderet, et sederet secum. Locus au- 36
tem Scripturæ quam legebat, erat hic: 37
Tamquam ovis ad occisionem ductus est, 38
et sicut agnus coram tondente se sine 39
voce, sic non aperuit os suum. In humi- 40
litate iudicium ejus sublatum est. Genera- 41
tionem ejus quis enarrabit, quoniam tolle- 42
tur de terra vita ejus? Respondens au- 43

1, 13. — 5) Act. 6, 5. — 7) Marc. 16, 17. —
12) Evangelizanti de regno Dei, Matth. 4, 17;
10, 7. In nomine... mulieres, Act. 2, 38.
14) Apostoli... Jerosolymis, Act. 8, 1. — 15) Act.

2, 4, 38. — 17) Act. 6, 6. — 25) Act. 8, 1, 6-8. —
26) Angelus autem Domini, Act. 5, 19; 10, 3;
11, 13; 12, 7, 23; 27, 23. — 32, 33) Is. 53, 7, 8. —

tem eunuchus Philippo, dixit : Obsecro te,
de quo propheta dicit hoc? de se, an de
35 alio aliquo? Aperiens autem Philippus os
suum, et incipiens a Scriptura ista, evan-
36 gelizavit illi Jesum. Et dum irent per
viam, venerunt ad quamdam aquam; et
ait eunuchus : Ecce aqua; quid prohibet
37 me baptizari? Dixit autem Philippus : Si
credis ex toto corde, licet. Et respondens,
ait : Credo Filium Dei esse Jesum Chri-

stum. Et jussit stare currum; et descen- 38
derunt uterque in aquam, Philippus et
eunuchus, et baptizavit eum. Cum autem 39
ascendissent de aqua, Spiritus Domini
rapuit Philippum, et amplius non vidit
eum eunuchus; ibat autem per viam suam
gaudens. Philippus autem inventus est 40
in Azoto, et pertransiens evangelizabat
civitatis cunctis, donec veniret Cæsa-
ream.

II. — CONVERSIO SAULI.

[IX, 1-30.]

CAP. IX, 1-30. — *Saulus, Damascus
pergens, apparente Jesu ad fidem conver-
titur [IX, 1-19^a] et baptizatus Christum
ibi prædicat [19^b-25]; venit postea Jeru-
salem et Tarsum revertitur [26-30].*

- 9 Saulus autem adhuc spirans minarum
et cædis in discipulos Domini, accessit ad
2 principem sacerdotum, et petiit ab eo
epistolas in Damascus ad synagogas, ut
si quos invenisset hujus viæ viros ac mu-
lieres, vinctos perduceret in Jerusalem.
3 Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco; et subito circumfulsit
4 eum lux de cælo, et cadens in terram,
audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule,
5 quid me persequeris? Qui dixit : Quis
es, Domine? Et ille : Ego sum Jesus, quem
tu persequeris; durum est tibi contra sti-
mulum calcitrare. Et tremens ac stupens,
dixit : Domine, quid me vis facere? Et
6 Dominus ad eum : Surge, et ingredere
civitatem, et ibi dicetur tibi quid te oporteat
7 facere. Viri autem illi qui comitaban-
tur cum eo, stabant stupefacti, audientes
quidem vocem, neminem autem videntes.
8 Surrexit autem Saulus de terra; apertisque
oculis, nihil videbat. Ad manus autem
illum trahentes, introduxerunt Damascum;
9 et erat ibi tribus diebus non videns, et non
manducavit neque bibit.
10 Erat autem quidam discipulus Damasci,
nomine Ananias; et dixit ad illum in visu
Dominus : Anania. At ille ait : Ecce ego,
11 Domine. Et Dominus ad eum : Surge, et
vade in vicum qui vocatur Rectus, et quære
in domo Judæ Saulum nomine, Tarsen-
12 sem; ecce enim orat. (Et vidit virum
Ananiam nomine, introeuntem, et impo-
nentem sibi manus ut visum recipiat.)

Respondit autem Ananias : Domine, au- 13
divi a multis de viro hoc, quanta mala
fecerit sanctis tuis in Jerusalem; et hic 14
habet potestatem a principibus sacerdotum
alligandi omnes qui invocant nomen tuum.
Dixit autem ad eum Dominus : Vade, quo- 15
niam vas electionis est mihi iste, ut portet
nomen meum coram gentibus, et regibus,
et filiis Israel. Ego enim ostendam illi 16
quanta oporteat eum pro nomine meo pati.
Et abiit Ananias; et introivit in domum, 17
et imponens ei manus, dixit : Saule frater,
Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi
in via qua veniebas, ut videas, et implear-
is Spiritu Sancto. Et confestim cecide- 18
runt ab oculis ejus tamquam squamæ, et
visum recepit; et surgens baptizatus est.
Et cum accepisset cibum, confortatus est. 19

Fuit autem cum discipulis qui erant
Damasci per dies aliquot. Et continuo in 20
synagogis prædicabat Jesum, quoniam hic
est Filius Dei. Stupebant autem omnes 21
qui audiebant, et dicebant : Nonne hic est
qui expugnabat in Jerusalem eos qui invo-
cabant nomen istud, et huc ad hoc venit
ut vinctos illos duceret ad principes sacer- 22
dotum? Saulus autem multo magis con-
dolebat, et confundebat Judæos qui
habitant Damasci, affirmans quoniam
hic est Christus.

Cum autem implerentur dies multi, con- 23
silium fecerunt in unum Judæi, ut eum
interficerent. Notæ autem factæ sunt 24
Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem
et portas die ac nocte, ut eum interficerent;
accipientes autem eum discipuli nocte, 25
per murum dimiserunt eum, submittentes
in sporta.

Cum autem venisset in Jerusalem, ten- 26
tabat se jungere discipulis; et omnes time-

35) Luc. 24, 27; Act. 17, 2; 18, 28. — 36) Quid... baptizari, Act. 10, 47. — 40) Donec.... Casaream, Act. 21, 8.

9. — 1-29) Act. 22, 3-21; 26, 9-20. — 2) Act. 8, 3. — 3) I Cor. 15, 8. — 5) Act. 5, 39. — 10) In

visu, Act. 10, 17; 16, 9. — 11) Tarsensem, Act. 9, 30; 21, 39; 22, 3. — 13) Quanta... in Jerusa-
lem, Act. 8, 3. — 14) Act. 9, 1, 2. — 15) Vas elec-
tionis, Rom. 9, 22, 23. — 16) II Cor. 11, 23-28. —
17) Act. 9, 8. — 21) Act. 9, 1, 14. — 23) Cum...
multo, Gal. 1, 17, 18. — 24-25) II Cor. 11, 32, 33.

- bant eum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad apostolos, et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu. Et erat cum illis intrans et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque gentibus, et disputabat cum Græcis; illi autem quærebant occidere eum. Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tarsum.

III. — PER MINISTERIUM PETRI GENTILES IN GREGE FIDELIUM ANNUMERANTUR.

[IX, 31 — XI, 30.]

A. — PETRUS NASCENTES ECCLESIAS VISITAT.

[IX, 31-43.]

CAP. IX, 31-43. — *Petrus Lyddæ Æneam sanat* [IX, 31-35] *et in Joppe Tabitham resuscitat* [36-43].

- 31 Ecclesia quidem per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam, habebat pacem; et ædificabatur, ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur. Factum est autem ut Petrus, dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus : Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit. Et viderunt eum omnes qui habitabant Lyddæ et Saronæ; qui conversi sunt ad Dominum.
- 36 In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, et elemosynis quas faciebat. Factum est autem in diebus illis ut infirmata moreretur; quam cum lavissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cum autem prope esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes : Ne pigriteris venire usque ad nos. Exsurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in cœnaculum; et circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, et ostendentes ei tunicas et vestes quas faciebat illis Dorcas. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua, oravit; et conversus ad corpus, dixit : Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos; et viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam; et cum vocasset sanctos et viduas, assignavit eam vivam. Notum autem factum est per universam Joppen, et crediderunt multi in Domino. Factum est autem ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

B. — CORNELIUM, GENTILIUM PRIMITIIS, IN ECCLESIAM RECIPIT PETRUS.

[X, 1 — XI, 18.]

1. CAP. X, 1-48. — *Petrus, exaudiente Deo Cornelium* [X, 1-8], *visione edocetur* [9-16] *ut legatos centurionis sequatur* [17-23], *Cæsaream petit* [24-27], *Cornelium interrogat* [28-33], *alloquitur* [34-43] *et totam ejus domum, post Spiritus effusionem, baptizari jubet* [44-48].
- 10 Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens elemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi : Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit : Quid est, Domine? Dixit autem illi : Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Joppen, et accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare; hic

— 27) Barnabas, Act. 4, 36. Illum... ad apostolos, Gal. 1, 18, 19. Quomodo... Dominum, Act. 9, 3-6. Quomodo... Jesu, Act. 9, 19, 20, 22. — 30) Dimiserunt Tarsum, Act. 11, 25; Gal. 1, 21. — 31) Act. 8, 1. — 34) Sanat... Christus, Act.

3, 6. — 40) Ejectis... foras, Matth. 9, 25. — 43) Apud Simonem, Act. 10, 6.

10. — 2) Timens Deum, Act. 10, 22; 13, 16, 26. — 3-5) Act. 10, 30-32. — 6) Apud Simonem, Act.

- 7 dicet tibi quid te oporteat facere. Et cum
 8 discessisset angelus qui loquebatur illi,
 9 vocabat duos domesticos suos, et militem
 10 metuentem Dominum, ex his qui illi pare-
 11 bant; quibus cum narrasset omnia, misit
 12 illos in Joppen.
 13 Postera autem die, iter illis facientibus,
 14 et appropinquantibus civitati, ascendit Pe-
 15 trus in superiora, ut oraret circa horam
 16 sextam. Et cum esuriret, voluit gustare.
 17 Parantibus autem illis, cecidit super eum
 18 mentis excessus; et vidit cælum apertum,
 19 et descendens vas quoddam velut linteum
 20 magnum, quatuor initiis summitti de cælo
 21 in terram, in quo erant omnia quadru-
 22 pedia, et serpentina terræ, et volatilia cæli.
 23 Et facta est vox ad eum: Surge, Petre;
 24 occide et manduca. Ait autem Petrus:
 25 Absit, Domine, quia nunquam manducavi
 26 omne commune et immundum. Et vox
 27 iterum secundo ad eum: Quod Deus puri-
 28 ficavit, tu commune ne dixeris. Hoc au-
 29 tem factum est per ter, et statim receptum
 30 est vas in cælum.
 31 Et dum intra se hæsitaret Petrus, quid-
 32 nam esset visio quam vidisset, ecce viri
 33 qui missi erant a Cornelio, inquirentes
 34 domum Simonis, astiterunt ad januam.
 35 Et cum vocassent, interrogabant si Simon,
 36 qui cognominatur Petrus, illic haberet
 37 hospitium. Petro autem cogitante de vi-
 38 sione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres
 39 quærun't te. Surge itaque, descende, et
 40 vade cum eis nihil dubitans, quia ego misi
 41 illos. Descendens autem Petrus ad viros,
 42 dixit: Ecce ego sum quem quæritis; quæ
 43 causa est propter quam venistis? Qui
 44 dixerunt: Cornelius centurio, vir justus
 45 et timens Deum, et testimonium habens
 46 ab universa gente Judæorum, responsum
 47 accepit ab angelo sancto, accersire te in
 48 domum suam, et audire verba abs te.
 49 Introducens ergo eos, recepit hospitio;
 50 sequenti autem die, surgens profectus est
 51 cum illis; et quidam ex fratribus ab Joppe
 52 comitati sunt eum.
 53 Altera autem die introivit Cæsaream.
 54 Cornelius vero expectabat illos, convocatis
 55 cognatis suis, et necessariis amicis. Et
 56 factum est cum introisset Petrus, obviis

venit ei Cornelius; et procidens ad pedes
 ejus, adoravit. Petrus vero elevavit eum,
 26 dicens: Surge, et ego ipse homo sum.
 Et loquens cum illo, intravit, et invenit
 27 multos qui convenerant.

Dixitque ad illos: Vos scitis quomodo
 28 abominatum sit viro Judæo conjungi aut
 accedere ad alienigenam; sed mihi ostendit
 Deus neminem communem aut immundum
 dicere hominem. Propter quod, sine du-
 29 bitatione veni accersitis. Interrogo ergo
 quam ob causam accersistis me. Et Cor-
 30 nelius ait: A nudiusquarta die usque ad
 hanc horam, orans eram hora nona in
 domo mea, et ecce vir stetit ante me in
 veste candida, et ait: Corneli, exaudita
 31 est oratio tua, et eleemosynæ tuæ com-
 memoratæ sunt in conspectu Dei. Mitte ergo
 32 in Joppen, et accersi Simonem, qui cogno-
 minatur Petrus; hic hospitatur in domo
 Simonis coriarii, juxta mare. Confestim
 33 ergo misi ad te, et tu bene fecisti venien-
 dum; nunc ergo omnes nos in conspectu tuo
 adsumus, audire omnia quæcumque tibi
 præcepta sunt a Domino.

Aperiens autem Petrus os suum, dixit: 34
 In veritate comperi quia non est persona-
 rum acceptor Deus; sed in omni gente 35
 qui timet eum, et operatur justitiam, ac-
 ceptus est illi. Verbum misit Deus filiis 36
 Israel, annuntians pacem per Jesum Chri-
 stum: hic est omnium Dominus. Vos 37
 scitis quod factum est verbum per univer-
 sam Judæam: incipiens enim a Galilæa,
 post baptismum quod prædicavit Joannes;
 Jesum a Nazareth, quomodo unxit eum 38
 Deus Spiritu Sancto et virtute, qui per-
 transiit benefaciendo, et sanando omnes
 oppressos a diabolo, quoniam Deus erat
 cum illo. Et nos testes sumus omnium 39
 quæ fecit in regione Judæorum et Jerusa-
 lem, quem occiderunt suspendentes in
 ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, et 40
 dedit eum manifestum fieri, non omni 41
 populo, sed testibus præordinatis a Deo;
 nobis, qui manducavimus et bibimus cum
 illo, postquam resurrexit a mortuis. Et 42
 præcepit nobis prædicare populo, et testi-
 ficari quia ipse est qui constitutus est a
 Deo judex vivorum et mortuorum. Huic 43

9, 43. — 7) *Metuentem Dominum*, Act. 10, 2. — 9-32) Act. 11, 5-17. — 14) Lev. 11, 4-42; Ez. 4, 14. — 17) *Visio... vidisset*, Act. 10, 11-16. *Viri*, Act. 10, 7. — 22) *Cornelius... Deum*, Act. 10, 1, 2. *Responsum... abs te*, Act. 11, 14. — 23) *Quidam... eum*, Act. 10, 45; 11, 12. — 28) *Vos... ad alienigenam*, Joan. 4, 9; Act. 11, 3; Gal. 2, 12. — 30-32) Act. 10, 35. — 30) Act. 10, 9, 23, 24. — 34) *Non... Deus*, Deut. 10, 17; 1 Reg. 16, 7; 11 Par. 19, 7; Sap. 6, 8; Eccli. 35, 15; Rom. 2, 11; 3, 29; Col. 3, 25. — 36) *Verbum... Israel*, Ps. 106, 20; 147, 18, 19; Act. 13, 26. *Annuntians*

pacem, Is. 52, 7; Eph. 2, 17; 6, 15. — 37) Matth. 4, 12-17. — 38) *Quomodo... virtute*, Is. 61, 1; Matth. 3, 16; Luc. 4, 18, 21. — 39) *Nos... jerusalem*, Act. 2, 32. *Quem... in ligno*, Act. 5, 30. — 40) I Cor. 15, 4-7. — 41) Matth. 28, 17; Marc. 16, 12-14; Luc. 24, 30, 43; Joan. 21, 12, 13. — 42) *Præcepit... populo*, Matth. 28, 19; Marc. 16, 15. *Testificari... mortuorum*, Matth. 25, 31-33; Joan. 5, 22, 27; Rom. 14, 9, 10; II Cor. 5, 10. — 43) *Huic... perhibent*, Luc. 24, 27; Act. 3, 18, 24. *Remissionem... in eum*, Act. 11, 17; 13, 39; 15,

omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes qui credunt in eum.

- 44 Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro, quia et in nationes gratia Spiritus Sancti
45 effusa est; audiebant enim illos loquentes
46 linguis, et magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et
48 nos? Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

2. CAP. XI, 1-18. — *Petrus disceptantibus fratribus de Cornelio ad fidem vocato* [XI, 1-3] *suam agendi rationem explicat* [4-18].

- 11 Audierunt autem apostoli, et fratres qui erant in Judæa, quoniam et gentes receperunt verbum Dei. Cum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum qui erant ex circumcissione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducasti cum illis?
4 Incipiens autem Petrus, exponebat illis
5 ordinem, dicens: Ego eram in civitate Joppe, orans, et vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam, velut linteam magnum quatuor initiis summitti
6 de cælo, et venit usque ad me; in quod

intuens, considerabam, et vidi quadrupedia terræ, et bestias, et reptilia, et volatilia cæli. Audivi autem et vocem dicentem mihi: Surge, Petre; occide, et manduca.
8 Dixi autem: Nequaquam, Domine, quia commune aut immundum nunquam introivit in os meum. Respondit autem vox secundo de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. Hoc autem factum est per te; et recepta sunt omnia
10 rursum in cælum. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo in qua eram, missi a Cæsarea ad me. Dixit autem
12 Spiritus mihi ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum et sex fratres isti, et ingressi sumus in domum viri. Narravit autem nobis quomodo vidisset
13 angelum in domo sua stantem, et dicentem sibi: Mitte in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus; qui loquetur tibi verba in quibus salvus eris
15 tu, et universa domus tua. Cum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut et in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus,
17 sicut et nobis qui credidimus in Dominum Jesum Christum, ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, et glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo et gentibus poenitentiam dedit
18 Deus ad vitam.

C. — ANTIOCHENA ECCLESIA FUNDATUR.

[XI, 19-30.]

CAP. XI, 19-30. — *Evangelium Christi Judæis et gentilibus Antiochiæ prædicatur* [XI, 19-21]. *Barnabas et Saulus Antiochiæ laborant* [22-26]. *Antiocheni pecuniam per manus Barnabæ et Pauli ad seniores Jerusalem mittunt* [27-30].

- 19 Et illi quidem qui dispersi fuerant a tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicen, et Cyprum, et Antiochiam, nemini loquentes
20 verbum, nisi solis Judæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii et Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Græcos, annuntiantes Dominum

Jesum. Et erat manus Domini cum eis; 21 multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ 22 quæ erat Jerosolymis, super istis, et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam 23 Dei, gavisus est, et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino; quia erat vir bonus, et plenus Spiritu Sancto et fide. Et apposita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas 25 Tarsum, ut quæreretur Saulum; quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. Et an- 26

7-9; Rom. 9, 33; Gal. 3, 22, 24. — 44) Act. 11, 15. — 46) *Loquentes linguis*, Marc. 16, 17; Act. 2, 4; 19, 6. — 47) Act. 8, 36. *Sicut et nos*, Act. 2, 4. — 48) *Baptizari... Christi*, Act. 2, 38.

11. — 2) *Qui erant ex circumcissione*, Act. 10, 45; Gal. 2, 12. — 3) Act. 10, 28; Gal. 2, 12, 14. — 5-17) Act. 10, 9-32. — 12) *Sex fratres isti*, Act. 10, 19, 23. — 13) *Angelum*, Act. 10, 3. — 15) Act.

10, 44. — 16) Matth. 3, 11; Marc. 1, 8; Luc. 3, 16; Joan. 1, 26; Act. 1, 5; 19, 4. — 17) *Qui... Deum*, Act. 10, 47. — 18) *Ergo... ad vitam*, Act. 10, 34, 35; 13, 46. — 19) *Illi... Stephano*, Act. 8, 1. *Perambulaverunt... Antiochiam*, Act. 13, 1. — 22) *Barnabam*, Act. 4, 36. — 23) *Gratiam Dei*, Act. 13, 43; 14, 26; 20, 24, 32. — 25) *Profectus... Saulum*, Act. 9, 30. *Perduxit Antiochiam*, Act. 13, 1. — 26) *Christiani*, Act. 26, 28;

num totum conversati sunt ibi in ecclesia, docuerunt turbam multam; ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

- 27 In his autem diebus supervenerunt ab
28 Jerosolymis prophetæ Antiochiam; et
surgens unus ex eis, nomine Agabus, si-

gnificabat per Spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus. Quod et fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ et Sauli.

IV. — HERODES AGRIPPA ECCLESIAM HIERSOLYMITANAM CRUELITER VEXAT.

[XII, 1-25.]

CAP. XII, 1-25. — *Herodes Agrippa Jacobum occidit* [XII, 1, 2] *et Petrum apprehendit* [3, 4]. *Petrus ab angelo liberatur* [5-17]. *Agrippa ignominiose perit* [18-23]. *Barnabas et Saulus Antiochiam repetunt* [24, 25].

- 12 Eodem autem tempore, misit Herodes rex manus ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem Jacobum, fratrem Joannis, gladio; videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet et Petrum. Erant autem dies azyrnorum. Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.
- 5 Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus, et custodes ante ostium custodiebant carcerem. Et ecce angelus Domini astitit, et lumen refulsit in habitaculo; percussitque latere Petri, excitavit eum, dicens : Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus. Dixit autem angelus ad eum : Præcingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi : Circumdâ tibi vestimentum tuum, et sequere me. Et exiens sequebatur eum, et nesciebat quia verum est quod fiebat per angelum; existimabat autem se visum videre. Transientes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream quæ ducit ad civitatem, quæ ultro aperta est eis, et exeuntes processerunt vicum unum, et continuo discessit angelus ab eo. Et Petrus ad se reversus, dixit : Nunc scio vere quia misit Dominus angelum suum, et eripuit me de

manu Herodis, et de omni exspectatione plebis Judæorum.

Consideransque, venit ad domum Mariæ, matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, et orantes. Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode. Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens, nuntiavit stare Petrum ante januam. At illi dixerunt ad eam : Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant : Angelus ejus est. Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, et obstupuerunt. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque : Nuntiate Jacobo et fratribus hæc. Et egressus, abiit in alium locum.

Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci; descendensque a Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est. Erat autem iratus Tyriis et Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum; et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab illo. Statuto autem die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat; Dei voces et non hominis. Confestim autem percussit eum angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo; et consumptus a vermis, expiravit.

Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur. Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Jerosolymis, expleto ministerio, assumpto Joanne qui cognominatus est Marcus.

I Petr. 4, 16. — 27) *Propheta*, Act. 13, 1; 15, 32; I Cor. 12, 10, 28, 29; 13, 2, 8. — 28) *Agabus*, Act. 21, 10. *Sub Claudio*, Act. 18, 2. — 29) *Act. 24, 17*; Rom. 15, 26; Gal. 2, 10. — 30) *Act. 12, 25*.
12. — 1) *Act. 4, 3*. — 2) *Jacobum*, Matth. 4, 21; 20, 22, 23. — 3) *Videns... Judæis*, Act. 24, 27;

25, 9. — 7) *Angelus Domini*, Act. 5, 19; 8, 26. *Ceciderunt... ejus*, Act. 16, 26. — 12) *Joannis*, Act. 12, 25; 13, 5, 13; 15, 37, 39; Col. 4, 10; 11 Tim. 4, 11; Philem. 24; I Petr. 5, 13. — 17) *Jacobus*, Act. 15, 13; 21, 18; Gal. 1, 19; 2, 9, 12. — 25) *Act. 11, 29, 30*.

PARS ALTERA

DIFFUSIO ECCLESIAE CHRISTI INTER GENTES
SEU ACTUS PAULI.

[XIII, 1—XXVIII, 31.]

SECTIO I^a : PAULI LABORES ET ITINERA IN EVANGELIZATIONEM
GENTIUM.

[XIII, 1—XXI, 16.]

I. — PRIMUM ITER APOSTOLICUM PAULI.

[XIII, 1—XIV, 27.]

1. CAP. XIII, 1-12. — *Barnabas et Saulus in opus evangelii gentilibus annuntiandi segregantur* [XIII, 1-3] *et verbum Dei in Cypro praedicant* [4-12].
- 13 Erant autem in ecclesia quae erat Antiochia, prophetae, et doctores, in quibus Barnabas, et Simon qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen qui erat Herodis tetrarchae collectaneus, et Saulus.
- 2 Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus : Segregate mihi Saulum et Barnabam, in
- 3 opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.
- 4 Et ipsi quidem missi a Spiritu Sancto, abierunt Seleuciam, et inde navigaverunt
- 5 Cyprum. Et cum venissent Salaminam, praedicabant verbum Dei in synagogis Judaeorum; habebant autem et Joannem
- 6 in ministerio. Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magum, pseudo-
- 7 prophetam, Judaeum, cui nomen erat Barjesu, qui erat cum proconsule Sergio Paulo, viro prudente. Hic, accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire verbum
- 8 Dei. Resistebat autem illis Elymas magus (sic enim interpretatur nomen ejus), quaerens avertere proconsulem a fide.
- 9 Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu Sancto, intuens in eum, dixit : O plene omni dolo et omni fallacia, fili
- diaboli, inimice omnis justitiae, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et nunc 11 ecce manus Domini super te; et eris caecus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, et tenebrae; et circuiens quaerebat qui ei manum daret. Tunc proconsul cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini.
2. CAP. XIII, 13-52. — *Paulus et Barnabas Antiochiam Pisidia veniunt* [XIII, 13-15]. *Paulus in synagoga Judaeos alloquitur, beneficia divina erga Israel memorans* [16-25]. *Jesum Messiam et filium Dei esse demonstrans* [26-37] *et auditores ad fidem provocans* [38-41]. *Duo apostoli, persecutione excitata, discedere coguntur* [42-52].
- Et cum a Papho navigassent Paulus et 13 qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliae; Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam. Illi vero per-
- 14 transeuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidia; et ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem 15 legis et prophetarum, miserunt principes synagogae ad eos, dicentes : Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.
- Surgens autem Paulus, et manu silen-
- 16 tium indicens, ait : Viri Israelitae, et qui timetis Deum, audite. Deus plebis Israel 17 elegit patres nostros, et plebem exaltavit

13. — *Prophetae et doctores*, Act. 11, 27; 15, 32; Rom. 12, 6, 7; I Cor. 12, 28, 29. *Barnabas*, Act. 11, 22-26. *Saulus*, Act. 9, 1; 11, 25, 30. — 2) *Segregate... eos*, Rom. 1, 1; Gal. 1, 15. — 5) *Praedicabant... Judaeorum*, Act. 9, 20; 13, 14; 14, 1; 17, 1, 2, 10, 17; 18, 4, 19; 19, 8. *Joannem*, Act.

12, 12, 25. — 10) *Fili diaboli*, Matth. 23, 38; Joan. 8, 44; I Joan. 3, 10. — 13) *Joannes... Jerosolymam*, Act. 12, 12. — 15) *Post lectionem... prophetarum*, Luc. 4, 16. — 16) *Qui timetis Deum*, Act. 10, 2, 22. — 17) *Ex.* 1, 1; 13, 21, 22.

cum essent incolæ in terra Ægypti, et in
 18 brachio excelso eduxit eos ex ea. Et per
 19 quadraginta annorum tempus mores eorum
 20 sustinuit in deserto. Et destruens
 21 gentes septem in terra Chanaan, sorte
 22 distribuit eis terram eorum, quasi post
 23 quadringentos et quinquaginta annos; et
 24 post hæc dedit iudices usque ad Samuel
 25 prophetam. Et exinde postulaverunt regem;
 26 et dedit illis Deus Saul, filium Cis, virum
 27 de tribu Benjamin, annis quadraginta.
 28 Et amoto illo, suscitavit illis David regem,
 29 cui testimonium perhibens, dixit: Inveni
 30 David, filium Jesse, virum secundum
 31 cor meum, qui faciet omnes voluntates
 32 meas. Hujus Deus ex semine, secundum
 33 promissionem, eduxit Israel salvatorem,
 34 Jesum; prædicante Joanne ante faciem
 35 adventus ejus baptismum poenitentiae omni
 36 populo Israel. Cum impletur autem Joannes
 37 cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini
 38 esse, non sum ego; sed ecce venit post me,
 39 cujus non sum dignus calceamenta pedum
 40 solvere.

41 Viri fratres, filii generis Abraham, et
 42 qui in vobis timent Deum, vobis verbum
 43 salutis hujus missum est. Qui enim habitabant
 44 Jerusalem, et principes ejus, hunc ignorantes,
 45 et voces prophetarum quæ per omne sabbatum
 46 leguntur, judicantes impleverunt; et nullam
 47 causam mortis invenientes in eo, petierunt a
 48 Pilato ut interficerent eum. Cumque consummas-
 49 sent omnia quæ de eo scripta erant, deponentes
 50 eum de ligno, posuerunt eum in monumento.
 51 Deus vero suscitavit eum a mortuis tertia
 52 die; qui visus est per dies multos his qui
 53 simul ascenderant cum eo de Galilæa in
 54 Jerusalem, qui usque nunc sunt testes ejus
 55 ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam
 56 quæ ad patres nostros repromissio facta
 57 est, quoniam hanc Deus adimplevit filiis
 58 nostris, resuscitans Jesum, sicut et in psalmo
 59 secundo scriptum est: Filius meus es tu: ego
 60 hodie genui te. Quod autem suscitavit eum a
 61 mortuis, amplius jam non reversum in
 62 corruptionem, ita dixit: Quia dabo vobis
 63 signa et portenta David fidelia. Ideoque et
 64 alias dicit: Non dabis Sanctum tuum videre

corruptionem. David enim in sua generatione
 cum administrasset voluntati Dei, dormivit,
 et appositus est ad patres suos, et vidit
 corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a
 mortuis, non vidit corruptionem.

Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia
 per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur;
 et ab omnibus quibus non potuistis in lege
 Moysi justificari, in hoc omnis qui credit,
 justificatur. Videte ergo ne superveniat vobis
 quod dictum est in prophetis: Videte, contem-
 ptores, et admiramini, et disperdimini; quia
 opus operor ego in diebus vestris, opus quod
 non credetis, si qui enarraverit vobis.

Exeuntibus autem illis, rogabant ut
 sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.
 Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt
 multi Judæorum, et colentium advenarum,
 Paulum et Barnabam, qui loquentes suadebant
 eis ut permanerent in gratia Dei. Sequenti
 vero sabbato pene universa civitas convenit
 audire verbum Dei. Videntes autem turbas
 Judæi, repleti sunt zelo; et contradicebant
 his quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes.
 Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt:
 Vobis oportebat primum loqui verbum Dei;
 sed quoniam repellitis illud, et indignos vos
 judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur
 ad gentes; sic enim præcepit nobis Dominus:
 Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem
 usque ad extremum terræ. Audientes autem
 gentes, gavisæ sunt, et glorificabant verbum
 Domini; et crediderunt quotquot erant præ-
 ordinati ad vitam æternam. Disseminabatur
 autem verbum Domini per universam regionem.
 Judæi autem concitaverunt mulieres religio-
 sas et honestas, et primos civitatis, et exci-
 taverunt persecutionem in Paulum et Barna-
 bam, et ejecerunt eos de finibus suis. At illi,
 excusso pulvere pedum in eos, venerunt
 Iconium. Discipuli quoque replebantur gaudio
 et Spiritu Sancto.

3. CAP. XIV, 1-27. — *Paulus et Barnabas
 Jesum Iconii annuntiant* [XIV, 1-6].
Lystris claudus a Paulo sanatur [7-9].
Paulus et Barnabas turbam eis

— 18) Ex. 16, 3. — 19) Jos. 14, 2. — 20) Jud. 3, 9. — 21) I Reg. 8, 5; 9, 10; 10, 1. — 22) I Reg. 13, 14; 16, 13; Ps. 88, 21. — 23) Is. 11, 1. — 24) Matth. 3, 1; Marc. 1, 4; Luc. 3, 3. — 25) Matth. 3, 11; Marc. 1, 7; Joan. 1, 27. — 26) Qui... Deum, Act. 13, 16. — 27) Act. 3, 17. — 28) Matth. 27, 20, 23; Marc. 15, 13; Luc. 23, 21, 23; Joan. 19, 15. — 29) Matth. 27, 59, 60. — 30) Matth. 28, 1-28; Marc. 16, 1-19; Luc. 24, 1-51; Joan. 20, 1-29. — 31) Act. 1, 8. — 32) Ps. 2, 7. — 33) Is. 55, 3. — 34) Ps. 15, 10; Act. 2, 27.

— 35) Dormivit... suos, III Reg. 2, 10; I Par. 29, 28. — 36) Quia... annuntiat, Luc. 24, 47; Act. 5, 31. Quibus... justificari, Rom. 2, 13; 3, 20; 8, 3; Gal. 3, 11. — 37) Rom. 3, 28; 10, 4. — 41) Hab. 1, 5. — 46) Act. 3, 26; 18, 6; 28, 25-28; Rom. 1, 16. — 47) Is. 49, 6. — 48) Quotquot... æternam, Rom. 8, 29. — 50) Act. 14, 2, 18; 17, 5; 13; 18, 12; 20, 3; 21, 27; II Cor. 11, 26. — 51) Excusso... in eos, Matth. 10, 14; Marc. 6, 11; Luc. 9, 5.

sacrificare volentem compescunt [10-17].
Concitantibus populum Judæis, Paulus lapidatur [18, 19^a]. *Paulus et Barnabas, Lycaonia civitatibus perambulatis, Antiochiam Syria revertuntur* [19^b-27].

- 14 Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum, et loquerentur, ita ut crederet Judæorum et Græcorum copiosa multitudo. Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt et ad iracundiam concitaverunt animas gentium
 3 adversus fratres. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa et prodigia fieri per manus eorum. Divisa est autem multitudo civitatis, et quidam quidem erant cum
 5 Judæis, quidam vero cum apostolis. Cum autem factus esset impetus gentilium et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant.
 7 Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns
 9 quia fidem haberet ut salvus fieret, dixit magna voce : Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, et ambulabat.
 10 Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, lycaonice dicentes : Dii similes facti hominibus descendunt ad nos. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium,
 12 quoniam ipse erat dux verbi. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros et coronas ante januas afferens,
 13 cum populis volebat sacrificare. Quod

ubi audierunt apostoli, Barnabas et Paulus, conscissis tunicis suis, exilierunt in turbas, clamantes, et dicentes : Viri, 14
 quid hæc facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt; qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi 15
 vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, 16
 dans pluvias et tempora fructifera, implens cibo et lætitia corda nostra. Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent. 17

Supervenerunt autem quidam ab Antiochia et Iconio Judæi, et persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, 19
 surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

Cumque evangelizassent civitati illi, et 20
 docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam, confirmantes 21
 animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide, et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cum constituissent illis 22
 per singulas ecclesias presbyteros, et orasent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. Trans- 23
 euntesque Pisidiam, venerunt in Pamphylia. Et loquentes verbum Domini in 24
 Perge, descenderunt in Attaliam; et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleverunt. Cum autem venissent et congregassent ecclesias, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, et quia aperuisset gentibus ostium fidei. Morati sunt autem 27
 tempus non modicum cum discipulis.

II. — CONCILIUM HIEROSOLYMITANUM.

[XV, 1-34.]

CAP. XV, 1-34. — *Occasio et causa concilii exponuntur* [XV, 1-3]. *Paulus et Barnabas Jerosolimam ascendunt* [4, 5]. *Apostoli congregati deliberant* [6-21]. *Decretum apostolicum Antiochiam defertur et promulgatur* [22-34].

- 15 Et quidam descendentes de Judæa, do-

cebant fratres : Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. Facta ergo seditione non minima 2
 Paulo et Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus et Barnabas, et quidam alii ex aliis, ad apostolos et presbyteros in Jerusalem, super hac quæ-

14. — 1) Act. 13, 5, 14. — 3) Testimonium ... eorum, Marc. 16, 20; Hebr. 2, 4. — 6) Lystram et Derben, Act. 16, 1. — 8) Intuitus eum, Act. 3, 4. — 9) Exilivit, Act. 3, 8. — 16) Non sine testimonio, Rom. 1, 19, 20. — 18) Quidam... Judæi, Act. 13, 45, 50. Lapidantesque Paulum,

II Cor. 11, 25. — 21) Per multas... Dei, Joan. 15, 20; 16, 33; II Tim. 3, 12. — 22) Presbyteros, Act. 11, 30. — 25) Act. 13, 1-4.

15. — 1) Quidam, Act. 15, 24. Quia... salvari, Gal. 5, 2. — 2) Gal. 2, 1, 2. —

3 stione. Illi ergo deducti ab ecclesia, per-
transibant Phœnicen, et Samariam, nar-
rantes conversionem gentium; et faciebant
gaudium magnum omnibus fratribus.

4 Cum autem venissent Jerosolymam,
suscepti sunt ab ecclesia, et ab apostolis
et senioribus, annuntiantes quanta Deus
5 fecisset cum illis. Surrexerunt autem
quidam de hæresi pharisæorum qui credi-
derunt, dicentes: Quia oportet circumcidi
eos, præcipere quoque servare legem
Moysi.

6 Conveneruntque apostoli et seniores vi-
dere de verbo hoc. Cum autem magna
conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad
eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab
antiquis diebus Deus in nobis elegit, per
os meum audire gentes verbum evangelii,
8 et credere. Et qui novit corda Deus, testi-
monium perhibuit, dans illis Spiritum
9 Sanctum, sicut et nobis; et nihil discre-
vit inter nos et illos, fide purificans corda
eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum,
10 imponere jugum super cervices discipulo-
rum, quod neque patres nostri neque nos
11 portare potuimus? Sed per gratiam Do-
mini Jesu Christi credimus salvari, quem-
admodum et illi.

12 Tacuit autem omnis multitudo; et audie-
bant Barnabam et Paulum, narrantes
quanta Deus fecisset signa et prodigia in
gentibus per eos.

13 Et postquam tacuerunt, respondit Jaco-
bus, dicens: Viri fratres, audite me.
14 Simon narravit quemadmodum primum
Deus visitavit sumere ex gentibus populum
15 nomini suo. Et huic concordant verba
16 prophetarum, sicut scriptum est: Post
hæc revertar, et reædificabo tabernaculum
David, quod decedit; et diruta ejus reædi-
17 ficabo, et erigam illud; ut requirant ce-
teri hominum Dominum, et omnes gentes,
super quas invocatum est nomen meum,
18 dicit Dominus faciens hæc. Notum a sæ-

culo est Domino opus suum. Propter 19
quod ego judico non inquietari eos, qui ex
gentibus convertuntur ad Deum, sed 20
scribere ad eos ut abstineant se a contami-
nationibus simulacrorum, et fornicatione,
et suffocatis, et sanguine. Moyses enim a 21
temporibus antiquis habet in singulis civi-
tatisbus qui eum prædicent in synagogis,
ubi per omne sabbatum legitur.

Tunc placuit apostolis, et senioribus, 22
cum omni ecclesia, eligere viros ex eis,
et mittere Antiochiam: cum Paulo et Bar-
naba, Judam, qui cognominabatur Barsa-
bas, et Silam, viros primos in fratribus;
scribentes per manus eorum: 23

Apostoli et seniores fratres, his qui sunt
Antiochiæ, et Syriæ, et Ciliciæ, fratribus
ex gentibus, salutem. Quoniam audi- 24
mus quia quidam ex nobis exeuntes, tur-
baverunt vos verbis, evertentes animas
vestras, quibus non mandavimus, placuit 25
nobis collectis in unum, eligere viros, et
mittere ad vos cum charissimis nostris
Barnaba et Paulo, hominibus qui tradi- 26
derunt animas suas pro nomine Domini
nostri Jesu Christi. Misimus ergo Judam, 27
et Silam, qui et ipsi vobis verbis referent
eadem. Visum est enim Spiritui Sancto, 28
et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris
quam hæc necessaria: ut abstineatis vos 29
ab immolatis simulacrorum, et sanguine,
et suffocato, et fornicatione, a quibus cu-
studientes vos, bene agetis. Valet.

Illi ergo dimissi descenderunt Antio- 30
chiam; et congregata multitudo, tradi-
derunt epistolam. Quam cum legissent, 31
gavisii sunt super consolatione. Judas
autem et Silas, et ipsi cum essent prophe- 32
tæ, verbo plurimo consolati sunt fratres,
et confirmaverunt. Facto autem ibi ali- 33
quanto tempore, dimissi sunt cum pace a
fratribus ad eos qui miserant illos. Visum 34
est autem Silæ ibi remanere; Judas autem
solus abiit Jerusalem.

5) Act. 11, 2. — 7) *Per os... credere*, Act. 10, 20, 35. — 8) *Testimonium perhibuit*, Act. 14, 3. *Dans... nobis*, Act. 10, 44; 11, 15. — 9) Act. 10, 47; Rom. 3, 22. — 10) *Jugum*, Gal. 3, 10; 5, 1. — 11) Gal. 2, 16; Eph. 2, 8. — 13) *Jacobus*, Act. 12, 17. — 14) *Simon*, Joan. 1, 40-42. — 16-17) Am. 9, 11, 12. — 19-20) Act. 15, 28, 29;

21, 25. — 20) *Fornicatione*, I Cor. 10, 7, 8. *Suffocatis*, Gen. 9, 4; Lev. 3, 17; 17, 10-16. — 22) *Ju- dam*, Act. 15, 27, 32. *Silam*, Act. 15, 40. — 24) Gal. 1, 7; 5, 10. — 26) Act. 9, 23-25; 14, 18. — 28-29) Act. 15, 19, 20. — 29) Act. 21, 25. *Ut abstineatis... simulacrorum*, I Cor. 8, 1, 4, 7, 10; 10, 19. — 32) *Prophetæ*, Act. 11, 27; 13, 1. —

III. — SECUNDUM ITER APOSTOLICUM PAULI.

[XV, 35 — XVIII, 22.]

A. — AB ANTIOCHIA AD TROADEM.

[XV, 35 — XVI, 10.]

CAP. XV, 35 — XVI, 10. — *Dissensio oritur inter Paulum et Barnabam qui separatim proficiscuntur* [XV, 35-39]. *Paulus, electo Sila, Syriam et Ciliciam perambulat* [40, 41]; *assumpto Timotheo socio, Phrygiam, Galatiæ regionem et Mysiam transit* [XVI, 1-8], *atque visione admonitus in Macedoniam pergit* [9, 10].

35 Paulus autem et Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

36 Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo

37 se habeant. Barnabas autem volebat secum assumere et Joannem, qui cognomi-

38 nabatur Marcus. Paulus autem rogabat eum, ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, et non isset cum eis in opus, non
39 debere recipi. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, et Barnabas quidem, assumpto Marco, navigaret Cypri.

40 Paulus vero, electo Sila, profectus est,
41 traditus gratiæ Dei a fratribus. Perambulabat autem Syriam et Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipientes custodire præcepta apostolorum et seniorum.

Pervenit autem Derben et Lystram. Et 16
ecce discipulus quidam erat ibi, nomine
Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis,
patre gentili. Huic testimonium bonum 2
reddebant qui in Lystris erant et Iconio
fratres. Hunc voluit Paulus secum profi- 3
cisci; et assumens circumcidit eum, propter
Judæos qui erant in illis locis; sciebant enim omnes quod pater ejus erat
gentilis. Cum autem pertransirent civi- 4
tates, tradebant eis custodire dogmata,
quæ erant decreta ab apostolis et senioribus
qui erant Jerosolymis. Et ecclesiæ 5
quidem confirmabantur fide, et abundanter
numero quotidie. Transeuntes autem 6
Phrygiam, et Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu Sancto loqui verbum
Dei in Asia. Cum venissent autem in 7
Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et
non permisit eos Spiritus Jesu. Cum autem 8
pertransissent Mysiam, descenderunt
Troadem, et visio per noctem Paulo 9
ostensa est: vir Macedo quidam erat stans,
et deprecans eum, et dicens: Transiens
in Macedoniam, adjuva nos. Ut autem 10
visum vidit, statim quæсивimus proficisci
in Macedoniam, certi facti quod vocasset
nos Deus evangelizare eis.

B. — IN MACEDONIA.

[XVI, 11 — XVII, 14.]

1. CAP. XVI, 11-40. — *A Troade ad Philippos* [XVI, 11, 12]. *Paulus Lydiam ad fidem convertit* [13-15], *puellam a dæmonio solvit* [16-18], *flagellatur, in carcere includitur* [19-24] *et mirabiliter liberatur* [25-40].

11 Navigantes autem a Troade, recto cursu venimus Samothraciam, et sequenti die
12 Neapolim; et inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes.

Die autem sabbatorum egressi sumus 13
foras portam juxta flumen, ubi videbatur
oratio esse; et sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. Et quædam 14
mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audit; cujus Dominus aperuit cor intendere his
quæ dicebantur a Paulo. Cum autem 15
baptizata esset, et domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, et manete. Et coegit nos.

36) Visitemus... Domini, Act. 13, 4-14, 24. — 37) Joannem, Act. 12, 12, 25. — 38) Act. 13, 13. — 41) Præcipientes... seniorum, Act. 15, 23-29.

16. — 1) Derben et Lystram, Act. 14, 5. Timotheus, Act. 17, 14; 18, 5; 19, 22; 20, 4; Rom.

16, 21; I Cor. 4, 17; Phil. 2, 19-22; Col. 1, 1; II Tim. 1, 5; 3, 15. — 4) Act. 15, 23-29. — 6) Phrygiam et Galatiæ regionem, Act. 18, 23. — 8) Troadem, Act. 20, 5, 6. — 9) Visio, Act. 18, 9; II Cor. 12, 1. — 12) Philippos, Act. 20, 6. — 14) Colens Deum, Act. 10, 2. —

- 16 Factum est autem, euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis
 17 divinando. Hæc subsecuta Paulum et nos, clamabat dicens : Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, et conversus, spiritui dixit : Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.
 19 Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum et Silam, perduxerunt in forum ad principes; et offerentes eos magistratibus, dixerunt : Hi homines conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi, et annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cum simus Romani. Et cucurrit plebs adversus eos; et magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. Et cum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, et pedes eorum strinxit ligno.
 25 Media autem nocte, Paulus et Silas orantes laudabant Deum; et audiebant eos qui in custodia erant. Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia, et universorum vincula soluta sunt. Expergefactus autem custos carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens : Nihil tibi mali feceris; universi enim hic sumus.
 29 Petitoque lumine, introgressus est; et tremefactus procidit Paulo et Silæ ad pedes; et producens eos foras, ait : Domini, quid mi oportet facere, ut salvus fiam? At illi dixerunt : Crede in Dominum Jesum; et salvus eris tu, et domus tua. Et locuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum, et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo. Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et lætatus est cum omni domo sua, credens Deo.
 35 Et cum dies factus esset, miserunt ma-

gistratus lictores, dicens : Dimitte homines illos. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo : Quia miserunt magistratus ut dimittamini; nunc igitur exeuntes, ite in pace. Paulus autem dixit eis : Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt? Non ita; sed veniant, et ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque auditio quod Romani essent; et venientes deprecati sunt eos, et eduentes rogabant ut egrederentur de urbe. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam; et visis fratribus, consolati sunt eos, et profecti sunt.

2. CAP. XVII, 1-14. — *Paulus et Silas Thessalonicam veniunt et, seditione commota [XVII, 1-9], Beræam transmittunt [10-14].*

Cum autem perambulassent Amphipolim et Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserabat eis de Scripturis, adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis; et quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, et adjuncti sunt Paulo et Silæ, et de colentibus gentilibusque multitudo magna, et mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, et turba facta, concitaverunt civitatem; et assistentes domui Jasonis, quærebant eos producere in populum. Et cum non invenissent eos, trahebant Jasonem et quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes : Quoniam hi, qui urbem concitant, et huc venerunt, quos suscepit Jason, et hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Jesum. Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis audientes hæc. Et accepta satisfactione a Jasonem et a ceteris, dimiserunt eos.

Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum et Silam in Beræam. Qui cum venissent, in synagogam Judæorum introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonice, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se

16) *Ad orationem*, Act. 16, 13. — 18) *Præcipio... Christi*, Act. 3, 6. — 20) *Hi... nostram*, Act. 17, 6; 24, 5. — 22) *Jusserunt... cædi*, II Cor. 6, 5; 11, 23-25; I Thess. 2, 2. — 26) *Act. 12, 7.* — 30) *Quid... fiam*, Act. 2, 37. — 31) *Crede... tua*, Marc. 16, 16. — 37) *Homines romanos*, Act. 22, 29, 29. — 40) *Lydiam*, Act. 16, 14.

17. — 2) *Secundum consuetudinem*, Luc. 4, 16; Act. 13, 5; 18, 4, 19; 19, 8. *Disserabat eis de Scripturis*, Act. 8, 35. — 3) *Luc. 24, 26, 27, 44-46.* — 4) *Colentibus*, Act. 16, 14. — 5) *Zelantes autem Judæi*, Act. 13, 45; 26, 9-11; Gal. 1, 14. — 6) *Quoniam... concitant*, Act. 16, 20; 24, 5. — 7) *Contra... Jesum*, Luc. 23, 2; Joan. 19, 12, 15.

12 haberent. Et multi quidem crediderunt
ex eis, et mulierum gentilium honestarum,
13 et viri non pauci. Cum autem cognovissent
in Thessalonica Judæi, quia et
Bereæ prædicatum est a Paulo verbum
Dei, venerunt et illuc, commoventes et
turbantes multitudinem. Statimque tunc
Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque
ad mare; Silas autem et Timotheus re-
manserunt ibi.

C. — IN GRÆCIA.

[XVII, 15 — XVIII, 17.]

1. CAP. XVII, 15-34. — *Paulus Athenis
in synagoga et in foro prædicat* [XVII,
15-21] *atque in Areopago* [22-34].

15 Qui autem deducebant Paulum, per-
duxerunt eum usque Athenas; et accepto
mandato ab eo ad Silam et Timotheum,
ut quam celeriter venirent ad illum, pro-
16 fecti sunt. Paulus autem cum Athenis eos
exspectaret, incitabatur spiritus ejus in
ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.
17 Disputabat igitur in synagoga cum Judæis
et colentibus, et in foro, per omnes dies,
18 ad eos qui aderant. Quidam autem Epi-
curei et Stoici philosophi disserebant cum
eo; et quidam dicebant: Quid vult semi-
niverbius hic dicere? Alii vero: Novorum
dæmoniorum videtur annuntiator esse;
quia Jesum et resurrectionem annuntiabat
19 eis. Et apprehensum eum ad Areopagum
duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ
est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina?
20 Nova enim quædam infers auribus nostris;
volumus ergo scire quidnam velint hæc
21 esse. Athenienses autem omnes, et adve-
næ hospites, ad nihil aliud vacabant nisi
aut dicere, aut audire aliquid novi.

22 Stans autem Paulus in medio Areopagi,
ait: Viri Athenienses, per omnia quasi
23 supersticiosos vos video. Præteriens
enim, et videns simulacra vestra, inveni et
aram in qua scriptum erat: Ignoto Deo.
Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego an-
24 nuntio vobis. Deus, qui fecit mundum et
omnia quæ in eo sunt, hic cæli et terræ
cum sit Dominus, non in manufactis tem-
25 plis habitat; nec manibus humanis colitur
indigens aliquo, cum ipse det omnibus
26 vitam, et inspirationem, et omnia. Fecit-
que ex uno omne genus hominum inhabi-
tare super universam faciem terræ, defi-
nienti statuta tempora, et terminos habita-
27 tionis eorum, querere Deum, si forte
attrectent eum, aut invenient, quamvis

non longe sit ab unoquoque nostrum. In
ipso enim vivimus, et movemur, et sumus;
sicut et quidam vestrorum poetarum dixe-
runt: Ipsius enim et genus sumus. Ge-
nus ergo cum simus Dei, non debemus
æstimare auro, aut argento, aut lapidi,
sculpturæ artis et cogitationis hominis,
Divinum esse simile. Et tempora quidem
30 hujus ignorantia despiciens Deus, nunc
annuntiat hominibus ut omnes ubique pœ-
nitentiam agant; eo quod statuit diem
31 in quo judicaturus est orbem in æquitate,
in viro in quo statuit, fidem præbens om-
nibus, suscitans eum a mortuis.

Cum audissent autem resurrectionem
32 mortuorum, quidam quidem irridebant,
quidam vero dixerunt: Audiemus te de
hoc iterum. Sic Paulus exivit de medio
33 eorum. Quidam vero viri adhærentes ei,
34 crediderunt; in quibus et Dionysius Areo-
pagita, et mulier nomine Damaris, et alii
cum eis.

2. CAP. XVIII, 1-17. — *Paulus Corin-
thum pergit et ibi diu multumque evan-
gelium annuntiat* [XVIII, 1-11]; *a
Judæis accusatus ad Gallionem procon-
sulem ducitur et liberatur* [12-17].

Post hæc egressus ab Athenis, venit
18 Corinthum; et inveniens quemdam Ju-
dæum nomine Aquilam, Ponticum genere,
2 qui nuper venerat ab Italia, et Priscillam,
uxorem ejus (eo quod præcepisset Claudius
discedere omnes Judæos a Roma), accessit
ad eos. Et quia ejusdem erat artis, ma-
3 nebat apud eos, et operabatur: erant au-
tem scenofactoriæ artis. Et disputabat
4 in synagoga per omne sabbatum, inter-
ponens nomen Domini Jesu, suadebatque
Judæis et Græcis. Cum venissent autem
5 de Macedonia Silas et Timotheus, instabat
verbo Paulus, testificans Judæis esse Chri-
stum Jesum. Contradictentibus autem eis, 6

— 13) Act. 14, 18. — 14) Silas, Act. 15, 40.
Timotheus, Act. 16, 1. — 15) Ut quam... ad
illum, Act. 18, 5. — 17) Disputabat... judæis,
Act. 13, 5. — 18) Seminiverbius, I Cor. 4, 10-13.
— 24) Deus... sunt, Act. 14, 14. Cum sit Domi-
nus, Matth. 11, 25. Non in... habitat, Act. 7, 48.
— 25) Ps. 49, 9-12. — 26) Terminos... eorum,
Deut. 32, 8. — 30) Luc. 24, 47; Act. 26, 20. —

32) Cum... mortuorum, Act. 17, 18.
18. — 2) Aquilam... et Priscillam, Act. 18,
26; Rom. 16, 3; I Cor. 16, 10; II Tim. 4, 19.
Claudius, Act. 11, 28. — 3) Operabatur, Act.
20, 34; I Cor. 4, 12; 9, 15; II Cor. 11, 7; 12, 13;
I Thess. 2, 9; II Thess. 3, 8, 9. — 4) Act. 13, 5,
14; 17, 17. — 5) Cum... Timotheus, Act. 17, 15.
— 6) Act. 13, 45, 51. —

et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos : Sanguis vester super caput vestrum; mundus ego, ex hoc ad
 7 gentes vadam. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta
 8 synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua; et multi Corinthiorum audientes credebant,
 9 et baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo : Noli timere, sed loquere, et ne taceas; propter quod
 10 ego sum tecum, et nemo apponetur tibi ut noceat te, quoniam populus est mihi multus
 11 in hac civitate. Sedit autem ibi annum et sex menses, docens apud eos verbum Dei.

Gallione autem proconsule Achaïæ, in
 12 surrexerunt uno animo Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal, dicentes : 13
 Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo
 14 aperire os, dixit Gallio ad Judæos : Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, o viri Judæi, recte vos sustinerem. Si vero quæstiones sunt de verbo,
 15 et nominibus, et lege vestra, vos ipsi videritis; judex ego horum nolo esse. Et mi-
 16 navit eos a tribunali. Apprehendentes 17
 autem omnes Sosthenem, principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal; et nihil eorum Gallioni curæ erat.

D. — PAULUS REPETIT ANTIOCHIAM.

[XVIII, 18-22.]

CAP. XVIII, 18-22 : *Paulus per Ephesum et Jerusalem Antiochiam Syriæ redit.*

18 Paulus vero cum adhuc sustinisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam (et cum eo Priscilla et Aquila); qui sibi totoderat in Cenchris caput, ha-
 19 bebat enim votum. Devenitque Ephesum,

et illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam, disputabat cum Judæis. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit; sed valefaciens,
 20 et dicens : Iterum revertar ad vos, Deo volente, profectus est ab Epheso. Et descendens Casaream, ascendit, et salutavit ecclesiam, et descendit Antiochiam.

IV. — TERTIUM ITER APOSTOLICUM PAULI.

[XVIII, 23—XXI, 16.]

A. — INITIUM ITINERIS.

[XVIII, 23-28.]

CAP. XVIII, 23-28. — *Paulus Galaticam regionem et Phrygiam peragrat* [XVIII, 23]. *Narratur ministerium ab Apollo Ephesi actum* [24-28].

23 Et facta ibi aliquanto tempore, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem et Phrygiam, confirmans omnes discipulos.
 24 Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in Scripturis. Hic erat edoctus viam Domini; et fervens spi-

ritu loquebatur, et docebat diligenter ea quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma Joannis. Hic ergo coepit fiducialiter agere
 26 in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini. Cum autem vellet ire Achaïam, exhortati
 27 fratres scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crederant. Vehementer enim
 28 Judæos revincebat publice, ostendens per Scripturas esse Christum Jesum.

7) Colentis Deum, Act. 16, 14. — 8) Crispus, I Cor. 1, 14. — 9) Per visionem, Act. 16, 9; 27, 23, 24. — 15) Quæstiones... vestra, Act. 23, 29; 25, 19. — 17) Sosthenem, I Cor. 1, 1. — 18) Qui sibi... votum, Num. 6, 9, 18; Act. 21,

23, 24. — 22) Descendit Antiochiam, Act. 14, 25, 27. — 23) Galaticam regionem et Phrygiam, Act. 16, 6. — 24) Apollo, Act. 19, 1; I Cor. 1, 12; 3, 5, 6; 16, 12; Tit. 3, 13. — 25) Sciens... Joannis, Luc. 7, 29; Act. 19, 3. — 27) I Cor. 3, 6.

B. — PAULUS EPHESI MORATUR.

[XIX, 1-40.]

CAP. XIX, 1-40. — *Paulus Joannis Baptista discipulos baptizat* [XIX, 1-7], *in synagoga et schola Tyranni prædicat* [8-10]. *Exorcistæ Judæi castigantur* [11-17]. *Magici libri comburuntur* [18-22]. *Seditio contra Paulum ab argentario quodam concitatur* [23-40].

- 19 Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos; dixitque ad eos: Si Spiritum Sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus Sanctus est, audivimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismo. Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptismum poenitentiae populum, dicens in eum qui venturus esset post ipsum ut crederet, hoc est, in Jesum. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos; et loquebantur linguis, et prophetabant. Erant autem omnes viri fere duodecim.
- 8 Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans et suadens de regno Dei. Cum autem quidam indurarentur et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola Tyranni cujusdam. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes qui habitabant in Asia audirent verbum Domini, Judæi atque gentiles.
- 11 Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli; ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur. Tentaverunt autem quidam et de circumventibus Judæis exorcistis, invocare super eos qui habebant spiritus malos nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant:

Respondens autem spiritus nequam, dixit 15
eis: Jesum novi, et Paulum scio; vos autem qui estis? Et insiliens in eos homo 16
in quo erat dæmonium pessimum, et dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi et vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis atque gentilibus qui habitabant Ephesi; et cecidit timor super omnes illos, et magnificabatur nomen Domini Jesu.

Multique credentium veniebant, confidentes et annuntiantes actus suos. Multi 18
autem ex eis qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, et combusserunt coram omnibus; et computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, et confirmabatur. 20

His autem expletis, proposuit Paulus in 21
spiritu, transita Macedonia et Achaia, ire Jerosolymam, dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me et Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex 22
ministrantibus sibi, Timotheum et Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

Facta est autem illo tempore turbatio 23
non minima de via Domini. Demetrius 24
enim quidam nomine, argentarius, faciens aedes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum. Quos convocans, et eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio; et videtis, et auditis, 26
quia non solum Ephesi, sed pene totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt. Non solum autem hæc 27
periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed et magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed et destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia et orbis colit. His auditis, repleti sunt ira, et 28
exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum! Et impleta est civitas confusione; et impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio et Aristarcho, Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo autem 30
tem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem et de 31

19. — 1) *Apollo*, Act. 18, 24. *Peragratis* ... partibus, Act. 18, 23. — 2) *In Joannis baptismo*, Act. 18, 25. — 3) *Matth.* 3, 11; *Marc.* 1, 8; *Luc.* 3, 16; *Joan.* 1, 26; *Act.* 1, 5; 11, 16; 13, 24. — 4) *Act.* 2, 4; 8, 17; 10, 44, 46. — 5) *Act.* 18, 19, 26; 28, 23, 31. — 6) *Act.* 18, 7. — 7) *Per biennium*, Act. 19, 8; 20, 31. — 8) *Quidam* ... exorcistis, *Luc.* 9, 49. — 9) *Trans-*

ita Macedonia, Act. 20, 1, 2; *I Cor.* 16, 5. *Ire Jerosolymam*, Act. 20, 16, 22; *Rom.* 15, 25; *II Cor.* 1, 16. *Oportet* ... *videre*, Act. 23, 11; *Rom.* 1, 13; 15, 24, 28. — 10) *Timotheum*, Act. 16, 1. *Erastum*, *Rom.* 16, 23; *II Tim.* 4, 20. *Ipse* ... *in Asia*, *I Cor.* 16, 8, 9. — 11) *Quoniam* ... *fiunt*, Act. 17, 29. — 12) *Gaio et Aristarcho*,

Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in
 32 theatrum. Alii autem aliud clamabant; erat enim ecclesia confusa, et plures ne
 33 sciebant qua ex causa convenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis; Alexander autem manu silentio postulato, volebat
 34 reddere rationem populo. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium quasi per horas duas clamantium:
 35 Magna Diana Ephesiorum! Et cum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ

Dianæ, Jovisque prolis? Cum ergo his 36
 contradici non possit, oportet vos sedatos 37
 esse, et nihil temere agere. Adduxistis 37
 enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram. Quod 38
 si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, et proconsules sunt: accusent invicem. Si quid autem alterius 39
 rei quæritis, in legitima ecclesia poterit absolvi. Nam et periclitamur argui seditionis hodiernæ, cum nullus obnoxius sit, de quo possimus reddere rationem, concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit ecclesiam. 40

C. — PAULUS GRÆCIAM TRANSIT ET PER MACEDONIAM ET ASIAM
 JERUSALEM REVERTITUR.

[XX, 1 — XXI, 16.]

1. CAP. XX, 1-5: *Paulus Macedoniam perambulatur, in Græciam venit et per Macedoniam Philippo pergit.*
 20 Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis et exhortatus eos, valedixit, et profectus est ut iret in Macedoniam. Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo
 2 sermone, venit ad Græciam; ubi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam, habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam.
 4 Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Bereænsis, Thessalonicensium vero Aristarchus, et Secundus, et Gaius Derbeus, et Timotheus; Asiani vero Tychicus et
 5 Trophimus. Hi cum præcessissent, sustinuerunt nos Troade.

putante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, et sublati est mortuus. Ad quem cum descendisset 10
 Paulus, incubuit super eum; et complexus, dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem, frangensque 11
 panem et gustans, satsique allocutus usque in lucem, sic profectus est. Adduxerunt 12
 autem puerum viventem, et consolati sunt non minime.

3. CAP. XX, 13-38. — *Paulus iter a Troade ad Miletum facit [XX, 13-16] et majoribus natu ecclesiæ Ephesi valedicit [17-38].*

Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum; sic enim disposuerat ipse per terram iter facturum. Cum autem convenisset nos in 14
 Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium; et alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia: festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis. 16

A Miletu autem mittens Ephesum, vocavit 17
 majores natu ecclesiæ. Qui cum venissent 18
 ad eum, et simul essent, dixit eis: Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Domino cum omni hu- 19

Act. 20, 4; 27, 2. — 37) Homines istos, Act. 19, 29.

20. — 1) Profectus est... in Macedoniam, Act. 19, 21. — 4) Sopater... Bereænsis, Act. 17, 10-12. Aristarchus, Act. 19, 29; 27, 2. Gaius Derbeus, Act. 14, 6, 21. Timotheus, Act. 16, 1, Tychicus,

Eph. 6, 21; Col. 4, 7; II Tim. 4, 12; Tit. 3, 12. Trophimus, Act. 21, 29; II Tim. 4, 20. — 7) Una autem sabbati, I Cor. 16, 2. Cum... panem, Act. 2, 42, 46; I Cor. 10, 16. — 16) Proposuerat... Ephesum, Act. 18, 19-21. Ut diem... Jerosolymis, Act. 19, 21. — 18) A prima... in Asiam, Act. 18, 19. — 19) I Cor. 15, 32. —

20 militate, et lacrymis, et tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum; quomodo nihil subtraxerim utilium, quominus annuntiarem vobis, et docerem vos publice, et per domos, testificans Judæis atque gentilibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. Et nunc ecce alligatus ego Spiritu, vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sint mihi ignorans; nisi quod Spiritus Sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens quoniam vincula et tribulationes Jerosolymis me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosorem quam me, dummodo consummum cursum meum, et ministerium verbi quod accepi a Domino Jesu, testificari evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce ego scio quia amplius non videbitis faciem meam, vos omnes per quos transivi prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi; et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, et dare hereditatem in sanctificationis omnibus. Argentum, et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis; quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare quam accipere.

36 Ecce per hanc dixisset, positus genibus suis, oravit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus est omnium; et procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum, dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non

essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

4. CAP. XXI, 1-16. — *Paulus a Mileto navigans Casaream per Tyrum pergit* [XXI, 1-8]; *Casareæ de sua instanti captivitate ab Agabo monetur* [9-14] *et Jerusalem ascendit* [15, 16].

Cum autem factum esset ut navigare-
21 mus abstracti ab eis, recto cursu venimus
Coom, et sequenti die Rhodum, et inde
Patarum; et cum invenissemus navem
2 transfretantem in Phœnicen, ascendentes
navigavimus. Cum apparuissemus autem
3 Cypro, relinquentes eam ad sinistram,
navigavimus in Syriam, et venimus Ty-
rum, ibi enim navis expositura erat onus.
Inventis autem discipulis, mansimus ibi
4 diebus septem; qui Paulo dicebant per
Spiritus ne ascenderet Jerosolymam. Et
5 expletis diebus, profecti ibamus, deducen-
tibus nos omnibus cum uxoris et filiis
usque foras civitatem; et positis genibus
in littore, oravimus. Et cum valefecisse-
6 mus invicem, ascendimus navem; illi au-
tem redierunt in sua. Nos vero, naviga-
7 tione expleta a Tyro, descendimus Ptole-
maidam. Et salutatis fratribus, mansimus
die una apud illos. Alia autem die pro-
8 fecti, venimus Cæsaream; et intrantes do-
mum Philippi evangelistæ, qui erat unus
de septem, mansimus apud eum.

Huic autem erant quatuor filiæ virgines
9 prophetantes. Et cum moramur per 10
dies aliquot, supervenit quidam a Judæa
propheta, nomine Agabus. Is cum venis-
11 set ad nos, tulit zonam Pauli; et alligans
sibi pedes et manus, dixit: Hæc dicit
Spiritus Sanctus: Virum cujus est zona
hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et
tradent in manus gentium. Quod cum
12 audissemus, rogabamus nos, et qui loci
illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.
Tunc respondit Paulus, et dixit: Quid
13 facitis flentes, et affligentes cor meum?
Ego enim non solum alligari, sed et mori
in Jerusalem paratus sum, propter nomen
Domini Jesu. Et cum ei suadere non pos-
14 semus, quievimus, dicentes: Domini vo-
luntas fiat!

Post dies autem istos præparati, ascen-
15 debamus in Jerusalem. Venerunt autem 16

20) Act. 19, 8-10. — 22) Act. 19, 21; 20, 16. —
23) Act. 21, 4, 11. — 24) Act. 21, 13. — 26) *Mun-*
du... omnium, Act. 18, 6. — 28) *Attendite...*
gregi, I Tim. 4, 16; I Petr. 5, 2. *Episcopos*, Phil.
1, 1; I Tim. 3, 2; Tit. 1, 7; I Petr. 2, 25. —
29) Matth. 7, 15; 10, 16; Joan. 10, 12; Col. 2, 8.
— 31) *Per triennium*, Act. 19, 8, 10. — 32) *Adi-*
ficare, I Cor. 3, 10, 12, 14; Eph. 2, 20; Col. 2, 7.

— 33) I Cor. 9, 12; II Cor. 11, 9. — 34) Act.
18, 3; I Cor. 4, 12; I Thess. 2, 9; II Thess. 3, 8.
— 38) *Quoniam... visuri*, Act. 20, 25.

21. — 4) *Qui... Jerosolymam*, Act. 20, 23; 21,
11. — 8) Act. 6, 5; 8, 5, 40. — 10) *Agabus*, Act.
11, 28. — 11) *Hæc... gentium*, Act. 20, 23; 21,
31-33. — 13) Act. 20, 24. — 14) *Domini... fiat*

et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur,

Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

SECTIO II^a : PAULI CAPTIVITAS CÆSAREÆ ET ROMÆ.

[XXI, 17 — XXVIII, 31.]

A. — PAULUS JEROSOLYMIS COMPREHENDITUR.

[XXI, 17 — XXIII, 35.]

1. CAP. XXI, 17-40. — *Paulus Jerosolymis a fratribus excipitur [XXI, 17-19], votum soluturus templum ingreditur [20-26], ibique populo concitato a militibus tribuni romani comprehenditur [27-40].*

- 17 Et cum venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores.
19 Quos cum salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset in gentibus per ministerium ipsius.
20 At illi cum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei : Vides, frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt; et omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas a Moyse eorum qui per gentes sunt Judæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? Utique oportet convenire multitudinem; audient enim te supervenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum illis, et impende in illis ut radant capita; et scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. De his autem qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.
27 Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Judæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, clamantes : Viri Israelitæ, adjuvate! Hic

est homo qui adversus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, insuper et gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum. Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi; et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum, et statim clausæ sunt januæ. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis : Quia tota confunditur Jerusalem. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum et milites, cessaverunt percutere Paulum. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari clautis duabus, et interrogabat quis esset, et quid fecisset. Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra. Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi, clamans : Tolle eum! Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno : Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit : Græce nosti? Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Et dixit ad eum Paulus : Ego homo sum quidem Judæus a Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis nunciceps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem; et magno silentio facto, allocutus est lingua hebræa, dicens :

2. CAP. XXII, 1-29. — *Paulus Judæos alloquitur, suum religionis patrum studium narrans [XXII, 1-5], et miram conversionem ad Christi fidem [6-16],*

Matth. 26, 39; Joan. 21, 18. — 18) Jacobum, Act. 12, 17; 15, 13; Gal. 1, 19. — 20) Æmulatores sunt legis, Act. 22, 3; Rom. 10, 2. — 21) Dicens... suos, Rom. 2, 28, 29; I Cor. 7, 19. — 23) Votum, Act. 18, 18. — 24) Num. 6, 13-20. — 25) Act. 15, 19, 20, 29. — 26) Donec... oblatio, Num. 6, 9-12. — 27) Hi qui... Judæi, Act. 26, 21.

— 28) Violavit... istum, Act. 24, 6. — 29) Trophimum, Act. 20, 4; II Tim. 4, 20. — 31) Tribuno cohortis, Act. 23, 26. — 36) Tolle eum, Act. 22, 22. — 38) Act. 5, 36, 37. — 39) Ego... Ciliciæ, Act. 9, 11; 22, 3. — 40) Lingua hebræa, Act. 22, 2; 26, 14.

et apud gentiles ministerium [17-21].
Tribunus jubet Paulum flagellis cædi
[22-24]. Paulus se civem romanum esse
declarat [25-29].

- 22 Viri fratres et patres, audite quæ ad
 2 vos nunc reddo rationem. Cum audissent
 autem quia hebræa lingua loqueretur ad
 3 illos, magis præstiterunt silentium. Et
 dicit: Ego sum vir Judæus, natus in Tarso
 Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate,
 secus pedes Gamaliel eruditus juxta veri-
 4 tatem paternæ legis, æmulator legis, sicut
 et vos omnes estis hodie; qui hanc viam
 persecutus sum usque ad mortem, alligans
 et tradens in custodias viros ac mulieres,
 5 sicut princeps sacerdotum mihi testimo-
 nium reddit, et omnes majores natu; a
 quibus et epistolas accipiens, ad fratres
 Damascum pergebam, ut adducerem inde
 vinctos in Jerusalem, ut punirentur.
 6 Factum est autem, eunte me, et appro-
 pinquante Damasco media die, subito de
 7 cælo circumfulsit me lux copiosa; et de-
 cidens in terram, audiui vocem dicentem
 mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?
 8 Ego autem respondi: Quis es, Domine?
 Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazare-
 9 nus, quem tu persequeris. Et qui mecum
 erant, lumen quidem viderunt, vocem au-
 tem non audierunt ejus qui loquebatur
 10 mecum. Et dixi: Quid faciam, Domine?
 Dominus autem dixit ad me: Surgens
 vade Damascum; et ibi tibi dicetur de om-
 11 nibus quæ te oporteat facere. Et cum non
 viderem præ claritate luminis illius, ad
 marum deductus a comitibus, veni Da-
 12 mascum. Ananias autem quidam, vir
 secundum legem, testimonium habens ab
 13 omnibus cohabitantibus Judæis, veniens
 ad me, et astans, dixit mihi: Saule frater,
 respice. Et ego eadem hora respexi in
 14 eum. At ille dixit: Deus patrum nostro-
 rum præordinavit te ut cognosceres vo-
 luntatem ejus, et videres Justum, et aud-
 15 res vocem ex ore ejus; quia eris testis
 illius ad omnes homines, eorum quæ vidi-
 16 sti et audisti. Et nunc quid moraris?
 Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua,
 invocato nomine ipsius.
 17 Factum est autem revertenti mihi in
 Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in
 18 stupore mentis, et videre illum dicentem

mihi: Festina, et exi velociter ex Jerusa-
 lem, quoniam non recipient testimonium
 tuum de me. Et ego dixi: Domine, ipsi 19
 sciunt quia ego eram concludens in
 carcerem, et cædens per synagogas eos
 qui credebant in te; et cum funderetur 20
 sanguis Stephani, testis tui, ego astabam,
 et consentiebam, et custodiebam vesti-
 menta interficientium illum. Et dixit ad 21
 me: Vade, quoniam ego in nationes longe
 mittam te.

Audiebant autem eum usque ad hoc 22
 verbum, et levaverunt vocem suam, di-
 centes: Tolle de terra hujusmodi, non
 enim fas est eum vivere. Vociferantibus 23
 autem eis, et projicientibus vestimenta
 sua, et pulverem jactantibus in aerem,
 jussit tribunus induci eum in castra, et 24
 flagellis cædi, et torqueri eum, ut sciret
 propter quam causam sic acclamarent ei.

Et cum astrinxissent eum loris, dicit 25
 astanti sibi centurioni Paulus: Si homi-
 nem Romanum et indemnatum licet vobis
 flagellare? Quo audito, centurio accessit 26
 ad tribunum, et nuntiavit ei, dicens: Quid
 acturus es? hic enim homo civis Romanus
 est. Accedens autem tribunus, dixit illi: 27
 Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit:
 Etiam. Et respondit tribunus: Ego multa 28
 summa civilitatem hanc consecutus sum.
 Et Paulus ait: Ego autem et natus sum.
 Protinus ergo discesserunt ab illo qui eum 29
 torturi erant; tribunus quoque timuit,
 postquam rescivit quia civis Romanus
 esset, et quia alligasset eum.

3. CAP. XXII, 30 — XXIII, 35. — *Paulus coram synedrio causam suam dicit*
[XXII, 30-XXIII, 10] et sequenti nocte
a Domino confortatur [11]. Judæi de
interficiendo Paulo conjurant [12-22].
Ille autem Casaream a tribuno mittitur
[23-35].

Postera autem die, volens scire diligen- 30
 tius quæ ex causa accusaretur a Judæis,
 solvit eum; et jussit sacerdotes convenire,
 et omne concilium, et producens Paulum,
 statuit inter illos.

Intendens autem in concilium, Paulus 23
 ait: Viri fratres, ego omni conscientia
 bona conversatus sum ante Deum usque
 in hodiernum diem. Princeps autem sa- 2

22. — 2) Cum... loqueretur, Act. 21, 40. —
 3) Ego... Cilicia, Act. 9, 11; 21, 39; Rom. 11, 1.
 Gamaliel, Act. 5, 34. Eruditus... legis, Act. 26, 5.
 Æmulator legis, Act. 21, 20. — 4) Act. 8, 3;
 9, 1, 2; 26, 10. — 5) Act. 9, 1, 2. — 6-11) Act.
 9, 3-8; 26, 12-18; I Cor. 15, 8. — 8) Jesus Nazare-
 nus, Act. 26, 9. — 12) Ananias, Act. 9, 10. —
 13) Act. 9, 17. — 14) Præordinavit te, Act. 9, 15;
 26, 16; Rom. 1, 1. Justum, Act. 7, 52. — 15) Act.

23, 11. — 17) Revertenti in Jerusalem, Act. 9,
 26; 11, 30; Gal. 1, 18, 19. Fieri... mentis, II Cor.
 12, 1-4. — 19) Act. 9, 1; 26, 11. — 20) Act. 7,
 58, 59. — 21) Act. 9, 15; 13, 2. — 22) Tolle...
 hujusmodi, Act. 21, 36. Non... vivere, Act. 25,
 24. — 24) Jussit... in castra, Act. 21, 34. —
 25) Hominem romanum, Act. 16, 37. — 29) Tri-
 bunus... timuit, Act. 16, 38. — 30) Act. 23, 28.
 23. — 1) Act. 24, 16. — 2) Ananias, Act. 24, 1.

cerdotum Ananias præcepit astantibus sibi
 3 percutere os ejus. Tunc Paulus dixit ad
 eum : Percutiet te Deus, paries dealbate.
 Et tu sedens iudicas me secundum legem,
 4 et contra legem jubes me percuti? Et qui
 astabant dixerunt : Summum sacerdotem
 5 Dei maledicis? Dixit autem Paulus :
 Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum.
 Scriptum est enim : Principem
 6 populi tui non maledices. Sciens autem
 Paulus quia una pars esset sadduceorum,
 et altera pharisæorum, exclamavit in concilio :
 Viri fratres, ego pharisæus sum,
 filius pharisæorum ; de spe et resurrectione
 7 mortuorum ego judicor. Et cum hæc dixisset,
 facta est dissensio inter pharisæos et
 8 sadduceos ; et soluta est multitudo. Sadducei
 enim dicunt non esse resurrectionem,
 neque angelum, neque spiritum ; pharisæi
 9 autem utraque confitentur. Factus est
 autem clamor magnus ; et surgentes quidam
 pharisæorum, pugnabant, dicentes :
 Nihil mali invenimus in homine isto ; quid
 si spiritus locutus est ei, aut angelus?
 10 Et cum magna dissensio facta esset, timens
 tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis,
 jussit milites descendere, et rapere eum de
 medio eorum, ac deducere eum in castra.
 11 Sequenti autem nocte, assistens ei Dominus,
 ait : Constans esto ; sicut enim testificatus
 es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romæ
 12 testificari. Facta autem die, collegerunt se
 quidam ex Judæis, et devoverunt se, dicentes
 neque manducatu-
 13 ros, neque bibitu-
 ros, donec occiderent Paulum. Erant autem
 14 plus quam quadraginta viri qui hanc con-
 junctionem fecerant. Qui accesserunt ad
 principem sacerdotem et seniores, et dixerunt :
 Devotione devovimus nos nihil gustatu-
 15 ros, donec occidamus Paulum. Nunc ergo
 vobis notum facite tribuno cum concilio, ut
 producat illum ad vos, tanquam aliquid
 certius cognituri de eo. Nos vero priusquam
 16 appropiet, parati sumus interficere illum.
 Quod cum audisset filius sororis Pauli
 17 insidias, venit, et intravit in castra, nuntiavit
 Paulo. Vocans autem Paulus ad se unum
 18 ex centurionibus, ait : Adolescentem hunc
 perduc ad tribunal, habet enim aliquid
 indicare illi. Et ille quidem assumens eum,
 duxit ad tribunal, et ait : Vinc-
 tus Paulus rogavit me hunc adolescen-

tem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, et interrogavit illum : Quid est, quod habes indicare mihi? Ille autem dixit : Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo. Tu vero ne credideris illis ; insidiantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum ; et nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

Et vocatis duobus centurionibus, dixit illis : Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos, a tertia hora noctis, et jumenta præparate ; ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem. Timuit enim ne forte raperent eum Judæi, et occiderent, et ipse postea calumpniam sustineret, tanquam accepturus pecuniam. Scribens epistolam continentem hæc :

Claudius Lysias optimo præsidi Felici, salutem. Virum hunc comprehensum a Judæis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est ; volensque scire causam quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. Et cum mihi perlatum esset de insidiis quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians et accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

Milites ergo, secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem ; et postera die, dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra ; qui cum venissent Cæsaream, et tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum et Paulum. Cum legisset autem, et interrogasset de qua provincia esset, et cognoscens quia de Cilicia : Audiam te, inquit, cum accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

— 3) *Paries dealbate*, Matth. 23, 27. — 5) *Ex. 22, 28.* — 6) *Ego... sum*, Act. 26, 5 ; Phil. 3, 5. — *De spe... judicor*, Act. 24, 15, 21 ; 26, 6-8 ; 28, 20. — 8) Matth. 22, 23 ; Luc. 20, 27. — 10) *In castra*, Act. 23, 34 ; 22, 24. — 11) *Assistens ei Dominus*,

Act. 18, 9 ; 27, 23. *Sicut... testificari*, Act. 19, 21. — 24) *Felicem*, Act. 23, 26 ; 24, 3 ; 25, 14. — 27) Act. 21, 27-36 ; 22, 22-25. — 28) Act. 22, 30. — 29) Act. 23, 6-10. — 30) *Cum... illi*, Act. 23, 12-22. *Accusatoribus*, Act. 24, 8.

B. — PAULUS CAPTIVUS CÆSARÆ BIENNIO COMMORATUR.

[XXIV, 1 — XXVI, 32.]

1. CAP. XXIV, 1-27. — *Paulus, a Judæis coram Felice accusatus* [XXIV, 1-9], *causam suam defendit* [10-21]. *Felix sententiam in aliud tempus differt* [22, 23]. *Felix cum uxore Drusilla Paulum audit de fide christiana* [24-26]. *Felix successorem accipit Portium Festum* [27].
- 24 Post quinque autem dies, descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.
- 2 Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus, dicens : Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam providentiam, semper et ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.
- 3 Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, et auctorem seditionis sectæ Nazarenorum ; qui etiam templum violare conatus est ; quem et apprehensum volumus secundum legem nostram judicare.
- 7 Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, jubens accusatores ejus ad te venire ; a quo poteris ipse judicans de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.
- 9 Adjecerunt autem et Judæi, dicentes hæc ita se habere.
- 10 Respondit autem Paulus, annuente sibi præside dicere : Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere quia non plus sunt mihi dies quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem ; et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, neque in civitate ; neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam quam dicunt hæresim, sic deservio Patri et Deo meo, credens omnibus quæ in lege et prophetis scripta sunt ; spem habens in Deum quam et hi ipsi expectant, resurrectionem futuram iustorum et iniquorum.
- 16 In hoc et ipse studeo sine offenculo conscientiam habere ad Deum et ad homines semper. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni, et oblationes et vota. In quibus invenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, et accusare si quid haberent adversum me ; aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans : Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie a vobis.
- Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens : Cum tribunus Lysias descenderit, audiam vos. Jussitque centurioni custodire eum, et habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.
- Post aliquot autem dies, veniens Felix cum Drusilla, uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum ; et audivit ab eo fidem quæ est in Christum Jesum. Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus Felix respondit : Quod nunc attinet, vade ; tempore autem opportuno accersam te. Simul et sperans quod pecunia ei daretur a Paulo ; propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.
- Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum ; volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.
2. CAP. XXV, 1 — XXVI, 32. — *Judæis perfide petentibus ut Paulus Jerosolymam perducatur non obsequitur Portius Festus* [XXV, 1-5]. *Paulus ad Cæsarem appellat* [6-12]. *Præses causam Pauli Agrippæ regi explanat* [13-27]. *Paulus causam suam coram Agrippæ dicens* [XXVI, 1-3], *quomodo a juventute pharisæus vixerit* [4-11], *ad fidem Christi venerit* [12-18] *et Dei voluntati fideliter obediverit narrat* [19-23]. *Agrippa Paulum jure meritoque dimittendum esse declarat* [24-32].
- Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Cæ-

24. — 1) *Præsident*, Act. 23, 24. — 3) *Optime Felix*, Act. 23, 26. — 6) Act. 21, 27-29. — 7) Act. 21, 31-36. — 8) *Accusatores*, Act. 23, 30. — 11) *Ex quo...* in Jerusalem, Act. 21, 17. — 12) Act. 25, 8. — 13) Act. 25, 7. — 14) Act. 22, 3 ; 23, 6. — 16) Act. 23, 1. — 17) Rom. 15, 25, 26, 31 ;

I Cor. 16, 1-3 ; II Cor. 8, 1-4 ; 9, 1, 2, 12 ; Gal. 2, 10. — 18) Act. 21, 26 ; 26, 21. — 19) *Quidam...* Judæi, Act. 21, 27. — 21) Act. 23, 6. — 27) *Portium Festum*, Act. 25, 1, 9 ; 26, 24. *Felix...* vinctum, Act. 25, 14.

2 sarea. Adieruntque eum principes sacer-
 3 dum, et rogabant eum, postulantem gra-
 4 tiam adversus eum, ut juberet perducere
 5 eum in Jerusalem, insidias tendentes ut
 6 interficerent eum in via. Festus autem
 7 respondit servari Paulum in Cæsarea, se
 8 autem maturius profecturum. Qui ergo
 9 in vobis, ait, potentes sunt, descendentes
 10 simul, si quod est in viro crimen, accu-
 11 sent eum.

12 Demoratus autem inter eos dies non
 13 amplius quam octo aut decem, descendit
 14 Cæsaream; et altera die sedit pro tribu-
 15 nali, et jussit Paulum adduci. Qui cum
 16 perductus esset, circumsteterunt eum qui
 17 ab Ierosolyma descenderant Judæi, multas
 18 et graves causas objicientes, quas non
 19 poterant probare; Paulo rationem red-
 20 dente: Quoniam neque in legem Judæo-
 21 rum, neque in templum, neque in Cæsa-
 22 rem quidquam peccavi. Festus autem
 23 volens gratiam præstare Judæis, respon-
 24 dens Paulo, dixit: Vis Ierosolymam ascen-
 25 dere, et ibi de his judicari apud me?
 26 Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris
 27 sto, ibi me oportet judicari; Judæis non
 28 nocui, sicut tu melius nosti. Si enim
 29 nocui, aut dignum morte aliquid feci, non
 30 recuso mori; si vero nihil est eorum quæ
 31 hi accusant me, nemo potest me illis do-
 32 nare. Cæsarem appello. Tunc Festus
 33 cum concilio locutus, respondit: Cæsarem
 34 appellasti? ad Cæsarem ibis.

35 Et cum dies aliquot transacti essent,
 36 Agrippa rex et Bernice descenderunt Cæ-
 37 saream, ad salutandum Festum. Et cum
 38 dies plures ibi demorarentur, Festus regi
 39 indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam
 40 est derelictus a Felice vinctus, de quo,
 41 cum essem Ierosolymis, adierunt me prin-
 42 cipes sacerdotum, et seniores Judæorum,
 43 postulantes adversus illum damnationem.
 44 Ad quos respondi: Quia non est Romanis
 45 consuetudo damnare aliquem hominem,
 46 priusquam is qui accusatur præsentem
 47 habeat accusatores, locumque defendendi
 48 accipiat ad abluenda crimina. Cum ergo
 49 huc convenissent sine ulla dilatione, se-
 50 quenti die sedens pro tribunali, jussi ad-
 51 duci virum. De quo, cum stetissent accu-
 52 satores, nullam causam deferebant, de
 53 quibus ego suspicabar malum; quæstio-
 54 nes vero quasdam de sua superstitione

habebant adversus eum, et de quodam
 Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus
 vivere. Hæsitans autem ego de hujusmodi
 quæstione, dicebam si vellet ire Ierosoly-
 mam, et ibi judicari de istis. Paulo au-
 tem appellante ut servaretur ad Augusti
 cognitionem, jussi servari eum, donec
 mittam eum ad Cæsarem. Agrippa au-
 tem dixit ad Festum: Volebam et ipse ho-
 minem audire. Cras, inquit, audies eum.

Altera autem die, cum venisset Agrip-
 pa, et Bernice, cum multa ambitione, et
 introissent in auditorium cum tribunis
 et viris principalibus civitatis, jubente
 Festo, adductus est Paulus. Et dicit Fe-
 stus: Agrippa rex, et omnes qui simul
 adestis nobiscum viri, videtis hunc de quo
 omnis multitudo Judæorum interpellavit
 me Ierosolymis, petentes et acclamantes
 non oportere eum vivere amplius. Ego
 vero comperi nihil dignum morte eum
 admisisse; ipso autem hoc appellante ad
 Augustum, judicavi mittere. De quo quid
 certum scribam domino non habeo; propter
 quod produxi eum ad vos, et maxime ad te,
 rex Agrippa, ut interrogatione facta, ha-
 beam quid scribam: sine ratione enim
 mihi videtur mittere vinctum, et causas
 ejus non significare.

Agrippa vero ad Paulum ait: Permit-
 titur tibi loqui pro temetipso. Tunc Pau-
 lus, extenta manu, cœpit rationem red-
 dere: De omnibus quibus accusor a
 Judæis, rex Agrippa, aestimo me beatum,
 apud te cum sim defensurus me hodie,
 maxime te sciente omnia, et quæ apud
 Judæos sunt consuetudines, et quæstio-
 nes; propter quod, obsecro, patienter me
 audias.

Et quidem vitam meam a juventute,
 quæ ab initio fuit in gente mea in Ierosoly-
 mis, noverunt omnes Judæi; præscien-
 tes me ab initio, si velint testimonium
 perhibere, quoniam secundum certissimam
 sectam nostræ religionis vixi pharisæus.
 Et nunc in spe quæ ad patres nostros
 repromissionis facta est a Deo, sto iudicio
 subiectus, in quam duodecim tribus no-
 stræ, nocte ac die deservientes, sperant
 devenire: de qua spe accusor a Judæis,
 rex. Quid incredibile judicatur apud vos,
 si Deus mortuos suscitatur? Et ego quidem
 existimaveram me adversus nomen Jesu
 Nazareni debere multa contraria agere.

25. — 2) Act. 24, 1. — 3) Act. 23, 15, 16. —
 7) Quas... probare, Act. 24, 13. — 8) Act. 24, 12;
 21, 28; 28, 17. — 11) Cæsarem appello, Act. 26,
 32; 28, 19. — 13) Agrippa, Act. 25, 23; 26, 1, 30.
 — 14) Vir... vinctus, Act. 24, 27. — 19) Act. 23,
 6-9, 29. — 20-21) Act. 25, 9-12. — 24) Omnis...

amplius, Act. 22, 22; 25, 3, 7¹ — 25) Nihil...
 admisisse, Act. 23, 29.

26. — 4) Quæ... in Ierosolymis, Act. 22, 3. —
 5) Act. 23, 6; Phil. 3, 5. — 6) Act. 24, 15, 21;
 28, 20. — 9) Jesu Nazareni, Act. 22, 8. —

- 10 Quod et feci Jerosolymis, et multos sanctorum ego in carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta; et cum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare; et amplius insaniens in eos, persequabar usque in exterarum civitates.
- 12 In quibus dum irem Damascum, cum potestate et permissu principum sacerdotum, die media in via vidi, rex, de caelo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, et eos qui mecum simul erant.
- 14 Omnesque nos cum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ego autem dixi: Quis es, Domine? Dominus autem dixit: Ego sum
- 16 Jesus, quem tu persequeris. Sed exsurge, et sta super pedes tuos; ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, et testem eorum quæ vidisti, et eorum quibus
- 17 apparebo tibi, eripiens te de populo, et gentibus in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, ut convertantur a tenebris ad lucem, et de potestate Satanæ ad Deum; ut accipiant remissionem peccatorum, et sortem inter sanctos, per fidem quæ est in me.
- 19 Unde, rex Agrippa, non fui incredulus
- 20 cælesti visioni; sed his qui sunt Damasci primum, et Jerosolymis, et in omnem regionem Judææ, et gentibus annuntiabam

ut poenitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna poenitentiae opera facientes. Hæc ex causa me Judæi, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ prophetæ locuti sunt futura esse, et Moyses: si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo et gentibus.

Hæc loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis, Paule; multæ te litteræ ad insaniam convertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime Feste; sed veritatis et sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quem et constanter loquor; latere enim eum nihil horum arbitror, neque enim in angulo quidquam horum gestum est. Credis, rex Agrippa, prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum, et in modico et in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales qualis et ego sum, exceptis vinculis his.

Et exsurrexit rex, et præses, et Bernice, et qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

C. — PAULUS ROMAM AD CÆSARIS TRIBUNAL MITTITUR.

[XXVII, 1—XXVIII, 31.]

1. CAP. XXVII, 1-44. — *Paulus, in Italiam navigans, per Sidonem et Myram Lyciæ Cretam attingit [XXVII, 1-12]. Navis horrenda tempestate [13-26] in insulam Melitam pellitur, et post naufragium Paulus ad terram evadit [27-44].*
- 27 Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni, nomine Julio, cohortis
- 2 Augustæ, ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristar-

cho Macedone, Thessalonicensi. Sequenti autem die, devenimus Sidonem; humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere. Et inde cum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ et Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ; et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. Et cum multis diebus tarde navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem.

10) Quod... inclusi, Act. 8, 3. A principibus... accepta, Act. 9, 1, 2; 22, 4, 5. Cum... sententiam, Act. 7, 59; 22, 20. — 11) Et per... blasphemare, Act. 22, 19. Amplius... civitates, Act. 9, 1; 22, 5. — 12-18) Act. 9, 3-8; 22, 6-11; I Cor. 15, 8. — 14) Hebraica lingua, Act. 21, 40; 22, 2. — 16) Ad hoc... tibi, Act. 22, 14, 15. — 17) In quas... mitto te, Act. 9, 15. — 18) Ut converterantur... ad lucem, II Cor. 4, 6; Eph. 4, 18; 5, 8; Col. 1, 13;

I Thess. 5, 4, 5. — 20) Act. 9, 20, 26-29. — 21) Act. 21, 27, 30, 31. — 22) Ea quæ... Moyses, Luc. 24, 44-47; Act. 10, 43. — 23) Primus... mortuorum, I Cor. 15, 20, 23; Col. 1, 18. — 31) Quia... iste, Act. 23, 20; 25, 25; 28, 18. — 32) Dimitti... hic, Act. 28, 18. Si non appellasset Cæsarem, Act. 25, 11.

27. — 2) Aristarcho, Act. 19, 29; 20, 4; Col. 4, 10; Philem. 24. — 3) Humane... agere, Act.

8 Et vix juxta navigantes, venimus in locum
 quendam, qui vocatur Boniportus, cui
 9 juxta erat civitas Thalassa. Multo autem
 tempore peracto, et cum jam non esset
 tuta navigatio, eo quod et jejunium jam
 10 præterisset, consolabatur eos Paulus,
 dicens eis : Viri, video quoniam cum inju-
 ria et multo damno, non solum oneris et
 11 navis, sed etiam animarum nostrarum,
 incipit esse navigatio. Centurio autem
 gubernatori et nauclero magis credebat,
 12 quam his quæ a Paulo dicebantur. Et
 cum aptus portus non esset ad hiemandum,
 plurimi statuerunt consilium navigare
 inde, si quomodo possent, devenientes
 Phenicen, hiemare, portum Cretæ respi-
 cientem ad africanum et ad corum.
 13 Aspirante autem austro, aestimantes
 propositum se tenere, cum sustulissent de
 14 Asson, legebant Cretam. Non post mul-
 tum autem misit se contra ipsam ventus
 15 typhonicus, qui vocatur euroaquilo; cum-
 que arrepta esset navis, et non posset
 conari in ventum, data nave flatibus,
 16 ferebamur. In insulam autem quamdam
 decurrentes, quæ vocatur Cauda, potui-
 17 mus vix obtinere scapham. Qua sublata,
 adjutoriis utebantur, accingentes navem,
 timentes ne in Syrtim inciderent; sum-
 18 misso vase sic ferebantur. Valida autem
 nobis tempestate jactatis, sequenti die
 19 jactum fecerunt; et tertia die suis mani-
 20 bus armamenta navis projecerunt. Neque
 autem sole, neque sideribus apparentibus
 per plures dies, et tempestate non exigua
 imminente, jam ablata erat spes omnis
 21 salutis nostræ. Et cum multa jejunatio
 fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum,
 dixit : Oportebat quidem, o viri, audito me,
 non tollere a Creta, lucrique facere injuriam
 22 hanc et jacturam. Et nunc suadeo vobis
 bono animo esse; amissio enim nullius
 animæ erit ex vobis, præterquam navis.
 23 Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei,
 24 cujus sum ego, et cui deservio, dicens :
 Ne timeas, Paule; Cæsari te oportet assi-
 stere, et ecce donavit tibi Deus omnes qui
 25 navigant tecum. Propter quod bono ani-
 mo estote, viri; credo enim Deo, quia sic
 26 erit quemadmodum dictum est mihi. In
 insulam autem quamdam oportet nos de-
 venire.
 27 Sed posteaquam quarta decima nox
 supervenit, navigantibus nobis in Adria
 circa mediam noctem, suspicabantur nau-

tæ apparere sibi aliquam regionem; qui
 et summittentes bolidem, invenerunt pas-
 28 sus viginti; et pusillum inde separati, in-
 venerunt passus quindecim. Timentes
 29 autem ne in aspera loca incideremus, de
 puppi mittentes anchoras quatuor, opta-
 30 bant diem fieri. Nautis vero quærentibus
 fugere de navi, cum mississet scapham in
 mare, sub obtentu quasi inciperent a prora
 31 anchoras extendere, dixit Paulus centu-
 rioni et militibus : Nisi hi in navi manse-
 32 rint, vos salvi fieri non potestis. Tunc
 absciderunt milites funes scaphæ, et passi
 33 sunt eam excidere. Et cum lux inciperet
 fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum,
 dicens : Quarta decima die hodie exspe-
 ctantes jejuni permanetis, nihil accipientes;
 34 propter quod rogo vos accipere cibum pro
 salute vestra, quia nullius vestrum capillus
 35 de capite peribit. Et cum hæc dixisset,
 sumens panem, gratias egit Deo in conspe-
 ctu omnium, et cum fregisset, cœpit man-
 36 ducare. Animæquiores autem facti omnes,
 et ipsi sumpserunt cibum. Eramus vero
 37 universæ animæ in navi ducentæ septua-
 ginta sex. Et satiati cibo, alleviabant
 38 navem, jactantes triticum in mare. Cum
 39 autem dies factus esset, terram non agnosce-
 bant; sinum vero quemdam considera-
 bant habentem littus, in quem cogitabant,
 si possent, ejicere navem. Et cum anchoras
 40 sustulissent, committebant se mari, simul
 laxantes juncturas gubernaculorum, et
 levato artemone, secundum auræ flatum
 tendebant ad littus. Et cum incidissemus
 41 in locum dithalassum, impeerunt navem,
 et prora quidem fixa manebat immobilis,
 42 puppis vero solvebatur a vi maris. Militum
 autem consilium fuit ut custodias occide-
 rent, ne quis, cum enatasset, effugeret.
 Centurio autem volens servare Paulum,
 43 prohibuit fieri, jussitque eos qui possent
 natate emittere se primos, et evadere, et
 ad terram exire. Et ceteros alios in fa-
 44 bulis ferebant, quosdam super ea quæ de
 navi erant. Et sic factum est ut omnes
 animæ evaderent ad terram.

2. CAP. XXVIII, 1-10. — *Paulus a barbaris insulæ Melitæ benigne excipitur [XXVIII, 1, 2], vipera morsu percussus nihil mali patitur [3-6], patrem principis insulæ multosque alios sanat [7-10].*

Et cum evasissemus, tunc cognovimus 28
 quia Melitæ insula vocabatur; Barbari vero

28, 16, 30. — 9) *Jejunium*, Lev. 16, 29-31; 23, 27-29; Num. 29, 7. — 23) *Angelus Dei*, Act. 8, 26. — 24) *Cæsari... assistere*, Act. 23, 11. — 26) Act. 28, 1. — 27) *Quarta decima nox*, Act. 27, 33. — 33) *Quarta decima die*, Act. 27, 27. — 35) Matth.

15, 36; Joan. 6, 11; 1 Tim. 4, 4 — 39) *Terram non agnoscebant*, Act. 28, 1. — 43) 11 Cor. 12, 25. — 43) Act. 27, 3.

28. — 1) *Tunc... vocabatur*, Act. 27, 39.

præstabant non modicam humanitatem nobis : accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminerebat, et frigus.

Cum congregasset autem Paulus samentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset super ignem, vipera a calore cum processisset, invasit manum ejus.

Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant : Utique homicida est homo hic, qui cum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumore convertendum, et subito casurum, et mori; diu autem illis expectantibus, et videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse deum.

In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. Contigit autem patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum. Quo facto, omnes qui in insula habebant infirmitates accedebant, et curabantur. Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. Contigit autem patrem Publii febribus et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit; et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum. Quo facto, omnes qui in insula habebant infirmitates accedebant, et curabantur. Qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

3. CAP. XXVIII, 11-15. — *Paulus navem alexandrinam conscendit, Puteolos attingit indeque Romam advenit.*

Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hie-maverat, cui erat insigne Castorum. Et cum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes devenimus Rhegium; et post unum diem, flante austro, secunda die venimus Puteolos, ubi, inventis fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem; et sic venimus Romam. Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii Forum, ac Tres Tabernas; quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

4. CAP. XXVIII, 16-31. — *Paulus Romæ captivus coram Judæis convocatis suam ad Cæsarem appellationem explicat [XXVIII, 16-22] eisque evangelium Christi annuntiat [23-29]; conversus*

ad ethnicos per biennium regnum Dei libere prædicat [30, 31].

Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibi, cum custodiente se milite. Post tertium autem diem, convocavit primos Judæorum; cumque convenissent, dicebat eis : Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum; qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset causa mortis in me. Contradictibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, et alloqui; propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. At illi dixerunt ad eum : Nos neque litteras accepimus de te a Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem a te audire quæ sentis; nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur.

Cum constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex lege Moysi et prophetis, a mane usque ad vesperam. Et quidam credebant his quæ dicebantur, quidam vero non credebant; cumque invicem non essent consentientes, discebant, dicente Paulo unum verbum : Quia bene Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros, dicens : Vade ad populum istum, et dic ad eos : Aure audietis, et non intelligetis; et videntes, videbitis, et non perspicietis; incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt, ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et sanem eos. Notum ergo sit vobis quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei, et ipsi audient. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem.

Mansit autem biennio toto in suo conducto, et suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, et docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

5) Nihil mali passus est, Marc. 16, 18; Luc. 10, 19. — 15) Fratres, Rom. 1, 7. — 16) Act. 24, 23; 27, 3. — 17) Nihil... Romanorum, Act. 25, 8. — 18) Voluerunt me dimittere, Act. 26, 31, 32. *Eo quod...* in me, Act. 23, 29. — 19) Act. 25, 11; 26, 32. — 20) Propter... circumdatus sum, Act.

23, 6; 26, 6. — 23) Act. 19, 8. — 26-27) Is. 6, 9, 10; Matth. 13, 14, 15; Marc. 4, 12; Luc. 8, 10; Joan. 12, 40; Rom. 11, 8. — 28) Act. 13, 46. — 30) Suscipiebat... ad eum, Phil. 1, 13. — 31) II Tim. 2, 9.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD ROMANOS

PROOEMIUM

[I, 1-17.]

CAP. I, 1-17. — *Inscriptio et salutatio* [I, 1-7]. *Paulus Romanorum fidem laudat et suam erga eos bonam voluntatem manifestat ut sibi eorum benevolentiam conciliet* [8-15]. *Proponitur thema in epistola tractandum* [16, 17].

- 1 **P**AULUS, servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis, de Filio suo, qui factus est ei ex semine David, secundum carnem;
- 2 qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi,
- 3 Domini nostri, per quem accepimus gratiam et apostolatam, ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro nomine ejus;
- 4 in quibus estis et vos vocati Jesu Christi:
- 5 omnibus qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a Deo, Patre nostro, et Domino Jesu Christo.
- 6 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis,

quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiae spiritualis, ad confirmandos vos; id est, simul consolari in vobis, per eam quae invicem est, fidem vestram atque meam. Nolo autem vos ignorare, fratres, quia saepe proposui venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc, ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus. Graecis ac Barbaris, sapientibus et insipientibus debitor sum. Ita, quod in me, promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare.

Non enim erubesco evangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judaeo primum, et Graeco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit.

1. — 1) *Servus Jesu Christi*, Gal. 1, 10. *Apostolus*, I Cor. 1, 1; II Cor. 1, 1. *Segregatus... Dei*, Act. 13, 2. — 2) Rom. 16, 25, 26; Tit. 1, 2. — 3) Gal. 4, 4; II Tim. 2, 8. — 4) Act. 13, 33. — 5) Act. 26, 16-18; Rom. 15, 18; Gal. 2, 7, 9. — 6) *Sanctis*, I Cor. 1, 2; II Cor. 1, 2. *Gratia... Christo*, I Cor. 1, 3; II Cor. 2, 2; Gal. 1, 3; Eph. 1, 2; Phil. 1, 2; Col. 1, 3; I Thess. 1, 2; II Thess. 1, 2; I Tim. 1, 2; II Tim. 1, 2; Tit.

1, 4; Philem. 3. — 8) I Cor. 1, 4; Eph. 1, 15, 16; Phil. 1, 3; Col. 1, 3, 4; I Thess. 1, 2. — 9) *Testis... Deus*, Phil. 1, 8; I Thess. 2, 5, 10. — 11) Act. 19, 21; Rom. 15, 23, 32. — 13) Rom. 15, 22-24. — 16) *Virtus... credenti*, I Cor. 1, 18, 24. *Judaeo primum et Graeco*, Rom. 2, 9, 10. — 17) *Justitia... revelatur*, Rom. 3, 21. *Ex fide in fidem*, Rom. 9, 30. *Sicut... vivit*, Hab. 2, 4; Gal. 3, 11; Hebr. 10, 38. —

PARS PRIOR DOGMATICA

[I, 18 — XI, 36.]

DE JUSTIFICATIONIS GRATIA IN CHRISTUM CREDENTIBUS OBLATA.

I. — NECESSITAS JUSTIFICATIONIS.

[I, 18 — IV, 25.]

A. — OMNES HOMINES JUSTIFICATIONE INDIGENT.

[I, 18 — III, 20].

1. CAP. I, 18-32. — *Ethnici, qui veritatem Dei in injustitia detinent, in idololatriam sunt prolapsi* [I, 18-23] *ac ob peccata sua iræ divinæ obnoxii sunt* [24-32].

18 Revelatur enim ira Dei de cælo, super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent; quia quod notum est Dei, manifestum est in illis; Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus, et divinitas : ita ut sint inexcusabiles, quia, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum : dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt; et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

24 Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semet ipsis : qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula, amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae; nam feminae eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturali usu feminae, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in ma-

sculos turpitudinem operantes, et mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia; plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt digni sunt morte; et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

2. CAP. II, 1 — III, 20. — *Omnes homines a justo judice secundum opera sua judicabuntur* [II, 1-8], *Judæi juxta legis scriptæ præcepta, ethnici autem juxta legem naturalem* [9-16]. *Majori in culpa erunt Judæi qui peccatis suis legem divinam gentium contemptui exponunt* [17-24]. *Prærogative Judæorum, circumcisio et promissiones patribus factæ, eos ab ira divina tueri nequeunt* [II, 25 — III, 8]. *Judæi et ethnici teste Scriptura sub peccato sunt* [9-20].

Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas; in quo enim judicas alterum, teipsum condemnas : eadem enim agis quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem

18) Rom. 2, 5.—19-32) Sap. 13, 1-15, 19.—19) Act. 14, 17; 17, 24-27; Rom. 2, 14, 15.—20) Ps. 18, 2-7; II Mach. 7, 28; Hebr. 11, 3.—21) Eph. 4, 17, 18.—22) Jer. 10, 14; I Cor. 1, 20.—23) Ps. 105, 20; Jer. 2, 11.—24) Rom. 1, 26-28;

Eph. 4, 19.—25) Qui... in sæcula, Rom. 9, 5; II Cor. 11, 25.—27) Lev. 18, 22; 20, 13.—32) Qui consentiunt facientibus, II Thess. 2, 12. 2.—1) Matth. 7, 2; Joan. 8, 7.—6) Job 34,

hoc, o homo qui judicas eos qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnīs? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi iudicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus : iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam; iis autem qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio.

9 Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum : Judæi primum, et Græci; gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum : Judæo primum, et Græco; non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum; sed 14 factores legis justificabuntur. Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, cum judicabit Deus occulta hominum, secundum evangelium meum, per Jesum Christum.

17 Si autem tu Judæus cognominaris, et requiescis in lege, et gloriaris in Deo, 18 et nosti voluntatem ejus, et probas utiliora, 19 instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientum, magistrum infantium, habentem formam scientiæ et veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces; qui prædicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœcharis; qui abominaris idola, sacrilegium facis; qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis

Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.

Circumcisio quidem prodest, si legem observes; si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium justitias legis custodiat, nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? et judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram et circumcisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Judæus est; neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio; sed qui in abscondito, Judæus est; et circumcisio cordis in spiritu, non littera; cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Quid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum; primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est : Ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? (Secundum hominem dico.) Absit; alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius, quid adhuc et ego tanquam peccator judicor? Et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona : quorum damnatio justa est.

Quid ergo? præcellimus eos? Nequam; causati enim sumus Judæos et Græcos omnes sub peccato esse; sicut scriptum est : Quia non est justus quisquam. Non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. Veloces pedes eorum

11; Ps. 61, 13; Prov. 24, 12; Jer. 17, 10; 32, 19; Matth. 16, 27; Rom. 14, 12. — 9) Judæi primum et Græci, Rom. 1, 16. — 11) Deut. 10, 17; II Par. 19, 7; Job 34, 19; Sap. 6, 8; Eccli. 35, 15; Act. 10, 34; Gal. 2, 6; Col. 3, 25. — 13) Matth. 7, 21; 21, 28-32; Jac. 1, 22, 23. — 14) Rom. 1, 19. — 16) Secundum evangelium meum, Rom. 16, 25; Gal. 1, 11; II Tim. 2, 8. — 17) Joan. 5, 45; Rom. 3, 27; 9, 4. — 19-20) Luc. 18, 9. — 21) Ps. 49, 16-21; Matth. 15, 1-9; 23, 3, 4. — 22) Joan. 8, 7. — 24) Is. 52, 5; Ez. 36, 20, 23. — 25) Gal. 5, 3;

6, 15. — 27) Per litteram, Rom. 2, 29; 7, 6; II Cor. 3, 6. — 28) Rom. 9, 6-8. — 29) Circumcisio cordis, Deut. 10, 16; 30, 6; Jer. 4, 4.

3. — 2) Primum... Dei, Deut. 4, 8; Ps. 147, 20; Rom. 9, 4. — 3) Numquid... evacuabit, Rom. 9, 6; II Tim. 2, 13. — 4) Est... verax, Joan. 3, 33. Omnis... mendax, Ps. 115, 11. Ut... judicaris, Ps. 50, 6. — 8) Rom. 6, 1, 2, 15. — 9) Rom. 1, 18-2, 24. — 10-18) Ps. 13, 1-3. — 12) Ps. 52, 2-4. — 13) Ps. 5, 11; 139, 4. — 14) Ps. 9, 7. — 15) Is. 59, 7; Prov. 1, 16. — 18) Ps. 35, 2.

16 ad effundendum sanguinem. Contritio et
 17 infelicitas in viis eorum; et viam pacis
 18 non cognoverunt. Non est timor Dei ante
 19 oculos eorum. Scimus autem quoniam
 quaecumque lex loquitur, iis qui in lege

sunt loquitur, ut omne os obstruatur, et
 subditus fiat omnis mundus Deo; quia 20
 ex operibus legis non justificabitur omnis
 caro coram illo : per legem enim cognitio
 peccati.

B. — JUSTIFICATIO PER FIDEM IN JESUM CHRISTUM CONFERTUR.

[III, 21 — IV, 25.]

CAP. III, 21 — IV, 25. — *Justitia vera
 per fidem in Jesum Christum et sine
 operibus legis omnibus credentibus gratis
 confertur [III, 21-30]; quod jam testatur
 Scriptura exemplo Abraham, qui
 non ex operibus sed per fidem [III, 31
 — IV, 8] ante circumcisionem justificatus
 est [9-12] et propter fidei justitiam
 divinis promissionibus donatus est [13-
 25].*

21 Nunc autem sine lege justitia Dei mani-
 festata est, testificata a lege et prophetis.
 22 Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi
 in omnes et super omnes qui credunt in
 23 eum; non enim est distinctio : omnes
 enim peccaverunt, et egent gloria Dei,
 24 justificati gratis per gratiam ipsius, per
 redemptionem quæ est in Christo Jesu,
 25 quem proposuit Deus propitiationem, per
 fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem
 26 justitiæ suæ, propter remissionem præce-
 dentium delictorum, in sustentatione
 Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc
 tempore; ut sit ipse justus, et justificans
 27 eum qui est ex fide Jesu Christi. Ubi est
 ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam
 28 legem? Factorum? Non; sed per legem
 29 fidei. Arbitramur enim justificari homi-
 nem per fidem sine operibus legis. An
 30 Judæorum Deus tantum? nonne et gen-
 tium? Immo et gentium. Quoniam qui-
 dem unus est Deus, qui justificat circum-
 cisionem ex fide, et præputium per fidem.
 31 Legem ergo destruimus per fidem? Ab-
 sit; sed legem statuimus.

4 Quid ergo dicemus invenisse Abraham,
 2 patrem nostrum, secundum carnem? Si
 enim Abraham ex operibus justificatus est,
 3 habet gloriam, sed non apud Deum. Quid
 enim dicit Scriptura? Credidit Abraham
 Deo, et reputatum est illi ad justitiam.
 4 Ei autem qui operatur, merces non impu-

tatur secundum gratiam, sed secundum
 debitum. Ei vero, qui non operatur, cre- 5
 denti autem in eum qui justificat impium,
 reputatur fides ejus ad justitiam, secun- 6
 dum propositum gratiæ Dei. Sicut et
 David dicit beatitudinem hominis, cui
 Deus accepto fert justitiam sine operibus :
 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et 7
 quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui 8
 non imputavit Dominus peccatum.

Beatitudo ergo hæc in circumcisione 9
 tantum manet, an etiam in præputio?
 Dicimus enim quia reputata est Abrahæ 10
 fides ad justitiam. Quomodo ergo repu-
 tata est? In circumcisione, an in præputio?
 Non in circumcisione, sed in præputio.
 Et signum accepit circumcisionis, signa- 11
 culum justitiæ fidei quæ est in præputio,
 ut sit pater omnium credentium per præ-
 putium, ut reputetur et illis ad justitiam;
 et sit pater circumcisionis, non iis tantum 12
 qui sunt ex circumcisione, sed et iis qui
 sectantur vestigia fidei, quæ est in præpu-
 tio patris nostri Abrahæ.

Non enim per legem promissio Abrahæ, 13
 aut semini ejus, ut heres esset mundi; sed
 per justitiam fidei. Si enim qui ex lege, 14
 heredes sunt, exinanita est fides, abolita
 est promissio. Lex enim iram operatur : 15
 ubi enim non est lex, nec prævaricatio.
 Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma 16
 sit promissio omni semini, non ei qui ex
 lege est solum, sed et ei qui ex fide est
 Abrahæ, qui pater est omnium nostrum
 (sicut scriptum est : Quia patrem multa- 17
 rum gentium posui te), ante Deum, cui
 credidit, qui vivificat mortuos, et vocat
 ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

Qui contra spem in spem credidit, ut 18
 fieret pater multarum gentium, secundum
 quod dictum est ei : Sic erit semen tuum.
 Et non infirmatus est fide, nec consideravit 19
 corpus suum emortuum, cum jam fere

— 20) Quia... illo, Gal. 2, 16. Per legem... peccati, Rom. 4, 15; 5, 13, 20; 7, 7. — 21) Rom. 1, 17. — 22) Justitia... in eum, Rom. 4, 5. Non... distinctio, Act. 15, 9; Rom. 10, 12; Gal. 3, 28; Col. 3, 11. — 24) Tit. 3, 7. — 25) Rom. 5, 9; Eph. 2, 13; Hebr. 10, 10. — 26) Justificans... Christi, Gal. 3, 7, 9. — 27) Rom. 2, 17, 23; 4, 2; I Cor. 1, 20, 31. — 28) Gal. 2, 16. — 29) Rom. 10, 12; Gal. 3, 28. — 30) Rom. 4, 11, 12.

4. — 3) Gen. 15, 6; Gal. 3, 6; Jac. 2, 23. — 4) Deut. 9, 4, 5; Rom. 11, 6. — 5) Rom. 3, 22. — 7-8) Ps. 31, 1, 2. — 11) Gen. 17, 10, 11. — 13) Non... ejus, Gal. 3, 16. Ut... mundi, Gen. 17, 4-6; 18, 18; 22, 17, 18. — 14) Gal. 3, 17, 18. — 15) Rom. 3, 20; Gal. 3, 19. — 16) Rom. 9, 7-9; Gal. 3, 22. — 17) Quia... posui te, Gen. 17, 5. — 18) Sic... tuum, Gen. 15, 5. — 19) Gen.

centum esset annorum, et emortuam vul-
 20 vam Saræ. In promissione etiam Dei
 non hæsitavit diffidentia, sed confortatus
 21 est fide, dans gloriam Deo; plenissime
 sciens quia quæcumque promisit, potens
 22 est et facere. Ideo et reputatum est illi
 ad justitiam.

Non est autem scriptum tantum propter 23
 ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam,
 sed et propter nos, quibus reputabitur 24
 creditibus in eum qui suscitavit Jesum
 Christum Dominum nostrum a mortuis,
 qui traditus est propter delicta nostra, et 25
 resurrexit propter justificationem nostram.

II. — PRÆSTANTIA ET EFFECTUS JUSTITIÆ PER FIDEM ACQUISITÆ.

[V, 1—VIII, 39.]

1. CAP. V, 1-21 : *De primo justificationis*
fructu. — Christus pacem cum Deo et
gloriæ spem credentibus acquisivit [V,
 1-5]; *si enim pro impiis mortuus est,*
multo magis homines Deo reconciliatos
salvabit [6-11]. *Sicut per Adam condem-*
natio, ita per Christum salus est [12-21].

5 Justificati ergo ex fide, pacem habea-
 mus ad Deum per Dominum nostrum Je-
 2 sum Christum, per quem et habemus
 accessum per fidem in gratiam istam in
 qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ
 3 filiorum Dei. Non solum autem, sed et
 gloriamur in tribulationibus, scientes quod
 4 tribulatio patientiam operatur, patientia
 autem probationem, probatio vero spem.
 5 Spes autem non confundit, quia charitas
 Dei diffusa est in cordibus nostris per Spi-
 ritum Sanctum, qui datus est nobis.

6 Ut quid enim Christus, cum adhuc infir-
 mi essemus, secundum tempus pro impiis
 7 mortuus est? Vix enim pro justo quis
 moritur; nam pro bono forsitan quis au-
 8 deat mori. Commendat autem charitatem
 suam Deus in nobis, quoniam cum adhuc
 peccatores essemus, secundum tempus
 9 Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur
 magis nunc justificati in sanguine
 ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10 Si enim cum inimici essemus, reconciliati
 sumus Deo per mortem Filii ejus, multo
 magis reconciliati, salvi erimus in vita
 11 ipsius. Non solum autem, sed et gloria-
 mur in Deo per Dominum nostrum Jesum
 Christum, per quem nunc reconciliationem
 accepimus.

Propterea sicut per unum hominem pec- 12
 catum in hunc mundum intravit, et per
 peccatum mors; et ita in omnes homines
 mors pertransiit, in quo omnes peccave-
 runt. Usque ad legem enim peccatum 13
 erat in mundo; peccatum autem non im-
 putabatur, cum lex non esset. Sed re- 14
 gnavit mors ab Adam usque ad Moysen,
 etiam in eos qui non peccaverunt in simi-
 litudinem prævaricationis Adæ, qui est
 forma futuri. Sed non sicut delictum, ita 15
 et donum; si enim unius delicto multi
 mortui sunt, multo magis gratia Dei et
 donum in gratia unius hominis Jesu Chri-
 sti in plures abundavit. Et non sicut per 16
 unum peccatum, ita et donum; nam judi-
 cium quidem ex uno in condemnationem,
 gratia autem ex multis delictis in justifi-
 cationem. Si enim unius delicto mors 17
 regnavit per unum, multo magis abundan-
 tia gratiæ, et donationis, et justitiæ
 accipientes, in vita regnabunt per unum
 Jesum Christum. Igitur sicut per unius 18
 delictum in omnes homines in condemna-
 tionem, sic et per unius justitiam in omnes
 homines in justificationem vitæ. Sicut 19
 enim per inobedientiam unius hominis
 peccatores constituti sunt multi, ita et per
 unius obedientem iusti constituentur
 multi. Lex autem subintravit ut abun- 20
 daret delictum. Ubi autem abundavit deli-
 ctum, superabundavit gratia; ut sicut 21
 regnavit peccatum in mortem, ita et gratia
 regnet per justitiam in vitam æternam,
 per Jesum Christum Dominum nostrum.

17, 17. — 21) Gen. 18, 14. — 23) Rom. 15, 4. —
 24) Rom. 10, 9; I Petr. 1, 21. — 25) Rom. 5, 6,
 8, 9; 8, 32; Gal. 1, 4; 2, 20; I Tim. 2, 6; Tit.
 2, 14.

5. — 1) *Justificati ergo ex fide*, Rom. 3, 24, 28.
 — 2) Eph. 2, 18; 3, 12. — 3) Jac. 1, 3. — 5) Ps.
 21, 6; 24, 20; Is. 49, 23. — 6) *Cum... essemus*,
 Hebr. 9, 14; I Petr. 3, 18. *Pro impiis mortuus*
 est, Rom. 4, 25. — 8) Joan. 3, 16; I Joan. 4, 10.

— 9) *Justificati... ipse*, Rom. 3, 25. — 10) *Recon-*
ciliati... ejus, II Cor. 5, 18-20; Eph. 2, 16; Col.
 1, 20, 21. — 12) *Sicut... intravit*, Gen. 2, 17;
 3, 6, 19; Rom. 5, 15-17; I Cor. 15, 21, 22. *Per*
peccatum mors, Rom. 6, 23; Jac. 1, 15. —
 13) Rom. 3, 20; 4, 15. — 14) *Adæ... futuri*, I Cor.
 15, 45. — 18) I Cor. 15, 22. — 20) *Lex... delictum*,
 Rom. 3, 20; 4, 15; 7, 8; Gal. 3, 19. *Superabun-*
davit gratia, I Tim. 1, 14. — 21) *Gratia... no-*
strum, Rom. 6, 23.

2. CAP. VI, 1-23 : *De secundo justificationis fructu, seu de immunitate a peccati servitute. — Justificati, utpote per baptismum Christo morienti inserti, respectu peccati moriuntur et ad vitam justitiæ resurgunt* [VI, 1-11]; *debent ergo ab omni commercio cum peccato se abstinere* [12-14] *et soli justitiæ servire* [15-23].

6 Quid ergo dicemus? Permanebimus in 2 peccato ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo ad 3 huc vivemus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? 4 Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim 5 complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus; hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, 7 et ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. 8 Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo, scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra 10 non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem 11 vivit, vivit Deo. Ita et vos, existimate vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro. 12 Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato; sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, et membra vestra arma justitiæ Deo. 14 Peccatum enim vobis non dominabitur : non enim sub lege estis, sed sub gratia. 15 Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. 16 Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis 17 ad justitiam? Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex

corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis. Liberati autem a peccato, 18 servi facti estis justitiæ. Humanum dico, 19 propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati, ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ, in sanctificationem. Cum enim 20 servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis 21 in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Stipendia enim 23 peccati, mors; gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

3. CAP. VII, 1-25 : *De tertio justificationis fructu, seu de liberatione a legis servitute. — Fideles a legis dominatu mystica morte solvuntur* [VII, 1-6]. *Exponitur hujus liberationis beneficium : lex, quamvis sancta ac justa sit, vires peccati excitat et auget* [7-13]; *ipsa in pugna inter carnem et spiritum impotens est* [14-23]; *gratia autem Christi malum vincit* [24, 25].

An ignoratis, fratres (scientibus enim 7 legem loquor), quia lex in homine dominatur quanto tempore vivit? Nam quæ 2 sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente 3 viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. Itaque, fratres 4 mei, et vos mortificati estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. Cum 5 enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus a lege mortis, in 6 qua detinebamur; ita ut serviamus in novitate spiritus, et non in vetustate litteræ.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? 7 Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem; nam concupiscentiam nesciebam,

6. — 1) Rom. 3, 8. — 2) Gal. 3, 27. — 4) *Consepulti... in mortem*, Col. 2, 12. *Ita... ambulemus*, II Cor. 5, 17; Gal. 6, 15; Eph. 4, 23, 24; Col. 3, 10. — 5) Phil. 3, 10; Col. 2, 12; 3, 1. — 6) *Vetus homo*, Eph. 4, 22; Col. 3, 9. — 7) I Petr. 4, 1. — 8) II Tim. 2, 11. — 9) Act. 13, 34. — 10) Gal. 2, 19; Hebr. 9, 26-28; I Petr. 3, 18. — 11) II Cor. 5, 15; I Petr. 2, 24. — 12) *Sed neque... peccato*, Rom. 7, 5; Col. 3, 5. *Sed exhibete... Deo*, Rom. 12, 1. — 14) I Joan. 3, 6. — 16) Joan. 8, 34; II Petr. 2, 19. — 17) Rom. 1, 8. — 18) Rom. 8, 2; I Cor. 7, 22; II Cor. 3, 17; Gal.

5, 1, 13. — 19) Rom. 6, 13. — 21) *Nam... est*, Rom. 1, 32; 8, 6, 13. — 22) Rom. 7, 4; I Petr. 1, 9. — 23) Rom. 5, 12, 21.

7. — 2) I Cor. 7, 39. — 3) Matth. 5, 32. — 4) *Et vos... Christi*, Gal. 2, 19. *Ut fructificemus Deo*, Rom. 6, 22. — 5) *Cum... nostris*, Rom. 6, 13, 19. *Ut fructificarent morti*, Rom. 6, 21; Gal. 5, 19-21. — 6) *Nunc... mortis*, Rom. 8, 1, 2. *In novitate spiritus*, Rom. 6, 4. *Non in vetustate litteræ*, Rom. 2, 27, 29. — 7) *Sed... legem*, Rom. 3, 20; 4, 15. *Nisi concupisces*, Ex.

8 nisi lex diceret : Non concupisces. Occa-
sione autem accepta, peccatum per man-
datum operatum est in me omnem concu-
piscientiam. Sine lege enim peccatum mor-
9 tuum erat. Ego autem vivebam sine lege
aliquando; sed cum venisset mandatum,
10 peccatum revixit, ego autem mortuus
sum; et inventum est mihi mandatum,
quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.
11 Nam peccatum, occasione accepta per
mandatum, seduxit me, et per illud occidit.
12 Itaque lex quidem sancta, et mandatum
13 sanctum, et justum, et bonum. Quod
ergo bonum est, mihi factum est mors?
Absit. Sed peccatum, ut appareat pecca-
tum, per bonum operatum est mihi mor-
tem; ut fiat supra modum peccans pecca-
tum per mandatum.

14 Scimus enim quia lex spiritualis est;
ego autem carnalis sum, venundatus sub
15 peccato. Quod enim operor non intelligo :
non enim quod volo bonum, hoc ago; sed
16 quod odi malum, illud facio. Si autem
quod nolo, illud facio, consentio legi, quo-
17 niam bona est. Nunc autem jam non ego
operor illud; sed quod habitat in me pec-
18 catum. Scio enim quia non habitat in
me, hoc est in carne mea, bonum : nam
velle, adjacet mihi; perficere autem bo-
19 num, non invenio. Non enim quod volo
bonum, hoc facio; sed quod nolo malum,
20 hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio,
jam non ego operor illud, sed quod habitat
21 in me, peccatum. Invenio igitur legem,
volenti mihi facere bonum, quoniam mihi
22 malum adjacet : condelector enim legi
23 Dei secundum interiorem hominem; vi-
deo autem aliam legem in membris meis,
repugnantem legi mentis meae, et capti-
vantem me in lege peccati quae est in
membris meis.

24 Infelix ego homo! quis me liberabit de
25 corpore mortis hujus? Gratia Dei per
Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur
ego ipse mente servio legi Dei; carne au-
tem, legi peccati.

4. CAP. VIII, 1-39 : *De quarto justifica-
tionis fructu, seu de beatitudine hominis
justificati. — Nihil est damnationis
justificatis [VIII, 1-4] qui per Spiritum
Sanctum sibi inhabitantem justitia ac*

*vera vita donantur [5-11] et ob adoptio-
nem suam jus ad caelestem hereditatem
habent [12-18]. Glorificatis certa est
futura glorificatio propter creaturæ ex-
spectationem [19-22], fidelium deside-
rium [23-25], intercessionem Spiritus
Sancti [26, 27] et Dei in electos suos
amorem [28-39].*

Nihil ergo nunc damnationis est iis qui 8
sunt in Christo Jesu, qui non secundum
carnem ambulant; lex enim spiritus vitae 2
in Christo Jesu liberavit me a lege peccati
et mortis. Nam quod impossibile erat 3
legi in quo infirmabatur per carnem, Deus
Filium suum mittens in similitudinem car-
nis peccati, et de peccato damnavit pecca- 4
tum in carne, ut justificatio legis imple-
retur in nobis, qui non secundum carnem
ambulamus, sed secundum spiritum.

Qui enim secundum carnem sunt, quæ 5
carnis sunt sapiunt; qui vero secundum
spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. 6
Nam prudentia carnis mors est; prudentia
autem spiritus, vita et pax. Quoniam 7
sapientia carnis inimica est Deo; legi
enim Dei non est subjecta, nec enim potest.
Qui autem in carne sunt Deo placere non 8
possunt. Vos autem in carne non estis, 9
sed in spiritu; si tamen Spiritus Dei habi-
tat in vobis. Si quis autem Spiritum
Christi non habet, hic non est ejus. Si 10
autem Christus in vobis est, corpus qui-
dem mortuum est propter peccatum, spi-
ritus vero vivit propter justificationem.
Quod si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum 11
a mortuis habitat in vobis, qui suscitavit
Jesum Christum a mortuis vivificabit et
mortalia corpora vestra, propter inhabi-
tantem Spiritum ejus in vobis.

Ergo, fratres, debitores sumus non 12
carni, ut secundum carnem vivamus. Si 13
enim secundum carnem vixeritis, morie-
mini; si autem spiritu facta carnis morti-
ficaveritis, vivetis. Quicumque enim Spi- 14
ritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non 15
enim accepistis spiritum servitutis iterum
in timore, sed accepistis spiritum adoptio-
nis filiorum, in quo clamamus : Abba
(Pater). Ipse enim Spiritus testimonium 16
reddidit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.
Si autem filii, et heredes : heredes quidem 17

20, 17; Deut. 5, 21; Rom. 13, 9. — 8) Occasione...
concupiscentiam, Rom. 7, 11. Sine... erat, 1 Cor.
15, 56. — 11) Hebr. 3, 13. — 12) 1 Tim. 1, 8. —
13) Rom. 5, 20. — 15) Rom. 7, 18, 19; Gal. 5, 17.
— 17) Sed... peccatum, Gen. 6, 5; 8, 21; Job
14, 4; Ps. 50, 7; Jer. 17, 9. — 22) Interiorem
hominem, Gal. 6, 15; Eph. 2, 10; 4, 23, 24. —
23) Gal. 5, 17; Jac. 4, 1. — 24) Corpore mortis
hujus, Rom. 6, 6.

8. — 2) Rom. 6, 18; 7, 4. — 3) In similitudi-
nem carnis peccati, Joan. 1, 14; Phil. 2, 7. —
4) Qui non... spiritum, Gal. 5, 25. — 5) Gal. 5,
10-23. — 7) 1 Cor. 2, 14. — 9) Si quis... ejus,
Judæ 19. — 10) Gal. 2, 20; 1 Petr. 4, 6. —
11) 11 Cor. 4, 14. — 12) Rom. 6, 7, 18. — 13) Gal.
6, 8; Eph. 4, 22-24. — 15) 11 Tim. 1, 7; Gal. 4,
5, 6. — 16) 11 Cor. 1, 22. — 17) Heredes... Dei,
Gal. 3, 29; 4, 7; Tit. 3, 7; Hebr. 1, 14; Jac. 2, 5.

Dei, coheredes autem Christi; si tamen
18 compatimur, ut et conglorificemur. Exi-
stimo enim quod non sunt condignæ pas-
siones hujus temporis ad futuram gloriam
quæ revelabitur in nobis.

19 Nam exspectatio creaturæ revelationem
20 filiorum Dei exspectat. Vanitati enim
creatura subjecta est non volens, sed pro-
21 pter eum qui subiecit eam in spe; quia
et ipsa creatura liberabitur a servitute
corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum
22 Dei. Scimus enim quod omnis creatura
ingemiscit, et parturit usque adhuc.

23 Non solum autem illa, sed et nos ipsi
primitias spiritus habentes, et ipsi intra
nos gemimus, adoptionem filiorum Dei
exspectantes, redemptionem corporis no-
24 stri. Spe enim salvi facti sumus. Spes
autem quæ videtur non est spes; nam
25 quod videt quis, quid sperat? Si autem
quod non videmus speramus, per patient-
tiam exspectamus.

26 Similiter autem et Spiritus adjuvat in-
firmatatem nostram; nam quid oremus,
sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus
postulat pro nobis gemitibus inenarrabili-
27 bus. Qui autem scrutatur corda, scit quid
desideret Spiritus, quia secundum Deum
postulat pro sanctis.

28 Scimus autem quoniam diligentibus
Deum omnia cooperantur in bonum, iis

qui secundum propositum vocati sunt
sancti. Nam quos præscivit, et prædesti- 29
navit conformes fieri imaginis Filii sui, ut
sit ipse primogenitus in multis fratribus.
Quos autem prædestinavit, hos et vocavit; 30
et quos vocavit, hos et justificavit; quos
autem justificavit, illos et glorificavit.
Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro 31
nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio
32 Filio suo non pepercit, sed pro nobis om-
nibus tradidit illum, quomodo non etiam
cum illo omnia nobis donavit? Quis accu- 33
sabit adversus electos Dei? Deus qui justi-
ficat. Quis est qui condemnet? Christus 34
Jesus, qui mortuus est, immo qui et resur-
rexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam
interpellat pro nobis. Quis ergo nos separa- 35
bit a charitate Christi? tribulatio? an angus-
tia? an fames? an nuditas? an periculum?
an persecutio? an gladius? (Sicut scri- 36
ptum est: Quia propter te mortificamur
tota die, aestimati sumus sicut oves occi-
sionis.) Sed in his omnibus superamus 37
propter eum qui dilexit nos. Certus sum 38
enim quia neque mors, neque vita, neque
angeli, neque principatus, neque virtutes,
neque instantia, neque futura, neque for-
titudinis, neque altitudo, neque profundum, 39
neque creatura alia poterit nos separare a
charitate Dei, quæ est in Christo Jesu
Domino nostro.

III. — CONDITIO ISRAELIS QUOAD JUSTITIAM PER FIDEM ET SALUTEM.

[IX, 1 — XI, 36.]

1. CAP. IX, 1-29. — *Paulus dolorem suum de Israel infidelitate declarat [IX, 1-5], admissionem ad promissiones a gratuita Dei vocatione pendere exemplo patriarcharum probat [6-13], Deum inter pares unum præ altero ad fidem vocantem non esse injustum demonstrat [14-24] et ostendit quomodo Deus juxta prophetas loco Israel infidelis ethnicos elegerit [25-29].*

9 Veritatem dico in Christo; non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia
2 mea in Spiritu Sancto: quoniam tristitia

mihi magna est, et continuus dolor cordi
meo. Optabam enim ego ipse anathema 3
esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt
cognati mei secundum carnem, qui sunt 4
Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, et
gloria, et testamentum, et legislatio, et
obsequium, et promissa; quorum patres, 5
et ex quibus est Christus secundum car-
nem, qui est super omnia Deus benedictus
in sæcula, amen.

Non autem quod exciderit verbum Dei. 6
Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt
Israelitæ, neque qui semen sunt Abraham, 7
omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi

— 18) II Cor. 4, 17. — 20) Gen. 3, 17-19; Eccl. 1, 2. — 23) *Ipsi... gemimus*, II Cor. 5, 2, 4. *Adoptionem... Dei*, Gal. 5, 5. — 28) *Scimus... in bonum*, Eccl. 8, 12; Eccl. 29, 32. *Iis... sancti*, Rom. 9, 11; Eph. 1, 11; II Tim. 1, 9. — 20) *Quos præscivit*, Rom. 11, 2; I Petr. 1, 2. *Prædestinavit*, I Cor. 2, 7; Eph. 1, 5, 11. *Primogenitus*, Col. 1, 15, 18; Hebr. 1, 6. — 31) *Si Deus... nos*, Ps. 117, 6. — 32) *Qui etiam... illum*, Joan. 3, 16. — 33) *Deus qui justificat*, Is. 50,

8, 9. — 36) Ps. 43, 22. — 37) Joan. 16, 33. — 39) Joan. 17, 26.

9. — 1) Rom. 1, 9; II Cor. 11, 10; I Tim. 2, 7. — 3) *Anathema*, I Cor. 12, 3; 16, 22; Gal. 1, 8, 9. — 4) *Quorum... filiorum*, Ex. 4, 22. *Testamentum*, Ex. 19, 5; Deut. 7, 6; 14, 1, 2. *Legislatio*, Deut. 4, 14. *Obsequium*, Ex. 20, 5; 23, 25. *Promissa*, Ex. 2, 24. — 5) *Ex quibus... carnem*, Matth. 1, 1. *Deus... in sæcula*, Rom. 1, 25; II Cor. 11, 31. — 7) *In Isaac... semen*, Gen. 21,

8 semen; id est, non qui filii carnis, hi filii Dei, sed qui filii sunt promissionis
9 aestimantur in semine: Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam, et erit Saræ filius. Non solum autem illa, sed et Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.
11 Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:
13 Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

14 Quid ergo dicemus? numquid iniquitas
15 apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor ejus misereor, et misericordiam
16 præstabo ejus miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra. Ergo ejus vult miseretur, et quem vult indurat.
19 Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potestatem figuræ luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Quod si Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos et vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus.

25 Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam; et non dilectam, dilectam; et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit: in loco ubi dictum est eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi. Isaïas autem clamat pro Israël: Si fuerit numerus filiorum Israël tanquam arena maris, reliquæ salvæ fient. Verbum enim consummans, et abbrevians in æquitate, quia verbum breviatum faciet Dominus super terram. Et sicut prædixit Isaïas: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis

semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissetis.

2. CAP. IX, 30—X, 21: *Sua ipsius culpa Judæi a Deo rejecti sunt. — Judæi in vera justitia querenda perversam viam inierunt [IX, 30-33]. Lex tamen scripta, quam studiose coluerunt, eos ad Christum tanquam ad legis finem adducebat [X, 1-8^a], et Christum esse solam salutis viam omnibus hominibus apertam eis ostendebat [8^b-13]. Ignorantia Judæorum incredulorum voluntaria ac culpabilis est [14-21].*

Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ 30 non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam, justitiam autem quæ ex fide est; Israël vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex 32 operibus; offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce 33 pono in Sion lapidem offensionis, et petram scandali; et omnis qui credit in eum non confundetur.

Fratres, voluntas quidem cordis mei, 10 et obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis 2 quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam; ignorantes enim 3 justitiam Dei, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Finis 4 enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti. Moyses enim scripsit quoniam 5 justitiam quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere; aut quis descendet in abyssum? 7 hoc est, Christum a mortuis revocare. Sed 8 quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo.

Hoc est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si confitearis in ore tuo Dominum 9 Jesum, et in corde tuo credideris quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam, 10 ore autem confessio fit ad salutem. Dicit 11 enim scriptura: Omnis qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio 12 Judæi et Græci; nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum.

12; Gal. 3, 29. — 8) Gal. 4, 23, 28. — 9) Gen. 18, 10, 14. — 10) Gen. 25, 21, 24. — 12) Quia... minori, Gen. 25, 23. — 13) Mal. 1, 2, 3. — 14) Deut. 32, 4. — 15) Ex. 33, 19. — 17) Ex. 9, 16. — 18) Quem vult indurat, Ex. 4, 21; 7, 3; 9, 12; 14, 4. — 20) Numquid... sic, Is. 29, 16; 45, 9. — 21) Sap. 15, 7; Eccl. 33, 13; Jer. 18, 6. — 23) Eph. 1, 3-13. — 24) Rom. 3, 29. — 25) Os. 2, 24; 1 Petr. 2, 10. — 26) Os. 1, 10. — 27) Is. 10,

22, 23. Reliquæ salvæ fient, Rom. 11, 5. — 29) Is. 1, 9. — 30) Justitiam... est, Rom. 1, 17. — 31) Rom. 10, 2, 3; 11, 7. — 33) Is. 8, 14; 28, 16; Rom. 10, 11; 1 Petr. 2, 6, 7.

10. — 2) Rom. 9, 31, 32. — 4) Matth. 5, 17; Gal. 3, 24. — 5) Lev. 18, 5. — 6) Deut. 30, 12, 13; Bar. 3, 20, 30. — 8) Deut. 30, 14. — 9) 1 Cor. 12, 3; Phil. 2, 11. — 11) Rom. 9, 33. — 12) Non enim... omnium, Rom. 3, 22. Idem Dominus.

13 Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.
 14 Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est : Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Sed non omnes obediunt evangelio. Isaias enim dicit : Domine, quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico : Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico : Numquid Israel non cognovit? Primus Moyses dicit : Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. Isaias autem audet, et dicit : Inventus sum a non quærentibus me, palam apparui iis qui me non interrogabant. Ad Israel autem dicit : Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem.

3. CAP. XI, 1-32 : *Exclusio Israel a salute non perpetua erit. — Non omnes Judæi a salute rejecti sunt* [XI, 1-10]. *Præsens Israel exclusio a salute proxime quidem ethnicorum, ultimo tamen Judæorum saluti prodest* [11-24]. *Post gentium conversionem omnis Israel, infidelitate sua deposita, salvus fiet* [25-32].

11 Dico ergo : Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura, quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt; et ego relictus sum solus, et quærun-
 4 animam meam. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in hoc tempore, reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non

est gratia. Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consecutus; electio autem consecuta est, ceteri vero excæcati sunt, sicut scriptum est : Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit : Fiat mensa eorum in laqueum, et in captionem, et in scandalum, et in retributionem illis; obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva.

Dico ergo : Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit; sed illorum delicto salus est gentibus, ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, et diminutio eorum divitiæ gentium, quanto magis plenitudo eorum! Vobis enim dico gentibus : Quamdiu quidem ego sum gentium apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, et salvos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quæ assumptio, nisi vita ex mortuis? Quod si delibatio sancta est, et massa; et si radix sancta, et rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo : Fracti sunt rami ut ego inserar. Bene, propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas; noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, et severitatem Dei : in eos quidem qui ceciderunt, severitatem; in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate; alioquin et tu excideris. Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur : potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam, quanto magis ii qui secundum naturam, inserentur suæ olivæ!

Nolo enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut non sitis vobis ipsis sapientes), quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret,

omnium, Act. 10, 36. — 13) Joel 2, 32; Act. 2, 21. — 15) Is. 52, 7; Nah. 1, 15. — 16) Is. 53, 1. — 18) Ps. 18, 5. — 19) Deut. 32, 21. — 20) Is. 65, 1. — 21) Is. 65, 2.

11. — 1) Ego... Benjamin, Act. 22, 3; 23, 6; II Cor. 11, 22; Phil. 3, 5. — 2) Præscivit, Rom. 8, 29. — 3) III Reg. 19, 10, 14. — 4) III Reg. 19, 18. — 5) Rom. 9, 27. — 6) Rom. 4, 4. —

7) Rom. 9, 31. — 8) Is. 29, 10; Matth. 13, 13; Joan. 12, 40; Act. 28, 26. — 9-10) Ps. 68, 23, 24. — 11) Salus est gentibus, Act. 13, 46. — 13) Ego... apostolus, Act. 9, 15; Rom. 15, 16. — 14) I Tim. 4, 16. — 16) Num. 15, 17-21. — 17) Eph. 2, 17-14. — 20) Noli altum sapere, Rom. 12, 3, 16. — 22) Alioquin et tu excideris, Joan. 15, 2. — 23) II Cor. 3, 16. — 25) Ut non... sapientes, Rom. 12, 16. Donec... intraret, Luc. 21, 24. —

26 et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est : Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob. Et hoc illis a me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secundum evangelium quidem, inimici propter vos; secundum electionem autem, charissimi propter patres. Sine poenitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum; ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequantur. Concluserunt enim Deus om-

nia in incredulitate, ut omnium miseretur.

4. CAP. XI, 33-36 : *Epilogus prioris partis, seu laus divina benignitatis et sapientiae.*

O altitudo divitiarum sapientiae, et scientiae Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia; ipsi gloria in saecula. Amen.

PARS ALTERA PARÆNETICA

[XII, 1—XV, 13.]

PRÆCEPTA VARIA ET MONITA MORALIA

1. CAP. XII, 1—XIII, 14 : *De quibusdam praeceptis ab omnibus fidelibus servandis. — Generali praecepto praemisso [XII, 1, 2], omnes monet Paulus ut dona specialia ad commune ecclesiae bonum conferant [3-8], caritatem erga proximum colant [9-21], obedientiam magistratibus praestent [XIII, 1-7], mandatum fraternae dilectionis servant [8-10] puramque vitam agant [11-14].*
- 12 Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.
- 2 Et nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri, ut probetis quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta.
- 3 Dico enim per gratiam quae data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia

autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes secundum gratiam quae data est nobis, differentes : sive prophetiam secundum rationem fidei, sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui praest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.

Dilectio sine simulatione; odientes malum, adherentes bono; caritate fraternitatis invicem diligentes; honore invicem praevenientes; sollicitudine non pigri; spiritu ferventes; Domino servientes; spe gaudentes; in tribulatione patientes; orationi instantes; necessitatibus sanctorum communicantes; hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos : benedicite, et nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Idipsum invicem sentientes; non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.

26) Is. 59, 20. — 27) Jer. 31, 33, 34. — 32) Rom. 3, 9; Gal. 3, 22. — 33) Deut. 29, 29; Job 11, 7. — 34) Job 15, 8; 21, 22; Sap. 9, 13; Is. 40, 13; 1 Cor. 2, 16. — 36) Hebr. 2, 10. Ipsi gloria in saecula, Rom. 16, 27; Eph. 3, 21; Phil. 4, 20; 1 Tim. 1, 17; 1 Petr. 4, 11; 11 Petr. 3, 18; Judae 25; Apoc. 1, 6; 5, 13.

12. — 1) Rom. 6, 13; 1 Petr. 2, 5. — 2) Eph. 5, 10; 1 Thess. 4, 3. — 3) Non plus... sapere, Rom. 12, 20. Unicuique... fidei, 1 Cor. 7, 17; Eph. 4, 7. — 4) 1 Cor. 12, 12-14. — 5) 1 Cor. 12, 27; Eph. 4, 25. — 6) 1 Cor. 12, 4; 1 Petr. 4, 10,

11. — 8) Qui tribuit in simplicitate, II Cor. 8, 2. Qui miseretur in hilaritate, II Cor. 9, 7. — 9) Dilectio sine simulatione, II Cor. 6, 6; 1 Tim. 2, 5; 1 Petr. 1, 22. Odientes... bono, Am. 5, 15. — 10) Caritate... diligentes, Hebr. 13, 1. Honore... praevenientes, Phil. 2, 3; 1 Petr. 2, 17. — 11) Spiritu ferventes, Act. 18, 25; Domino servientes, Act. 20, 19. — 12) Orationi instantes, Eph. 6, 18; Col. 4, 2. — 13) Necessitatibus... communicantes, Rom. 15, 25. Hospitalitatem sectantes, Hebr. 13, 2. — 14) Matth. 5, 44. — 16) Idipsum... sentientes, Rom. 15, 5. Non alta

17 Nulli malum pro malo reddentes; providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim : Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbonem ignis congeres super caput ejus.

21 Noli vinci a malo; sed vince in bono malum.

13 Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit : non est enim potestas nisi a Deo; quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac, et habebis laudem ex illa.

4 Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, se etiam propter conscientiam. Ideo enim et tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita : cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.

8 Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit; nam : Non adulterabis; Non occides; Non furaberis; Non falsum testimonium dices; Non concupisces; et si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur : Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 Et hoc scientes tempus, quia hora est jam nos de somno surgere; nunc enim propior est nostra salus quam cum credidimus. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. Sicut

in die honeste ambulemus, non in comestationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudiciis, non in contentione et æmulatione; sed induimini Dominum Jesum 14 Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriis.

2. CAP. XIV, 1 — XV, 13 : *De infirmis in fide suscipiendis ac sustinendis. — Infirmi et firmiores ab invicem se judicandis caveant [XIV, 1-12]. Caveant sibi firmiores ne infirmioribus scandalofiant [13-23]. Firmioribus cordi sit ut exemplo Christi infirmos benigne sustineant [XV, 1-3].*

Infirmum autem in fide assumite, non 14 in disceptationibus cogitationum. Alius enim credit se manducare omnia; qui autem infirmus est, olus manducet. Is qui manducat, non manducantem non spernat, et qui non manducat, manducantem non judicet : Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit; stabit autem, potens est enim Deus statuere illum. Nam alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem. Unusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit; et qui manducat, Domino manducat, gratias enim agit Deo; et qui non manducat, Domino non manducat, et gratias agit Deo. Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus, Domino vivimus; sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit, ut et mortuorum et vivorum dominetur. Tu autem, quid judicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

Non ergo amplius invicem judicemus; 13 sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. Scio et 14

sapientes, Rom. 12, 3. Nolite... vosmetipsos, Rom. 11, 25. — 17) Nulli... reddentes, Matth. 5, 39-42; I Thess. 5, 15. Providentes... hominibus, II Cor. 8, 21. — 18) Marc. 9, 49; Hebr. 12, 14. — 19) Mihi... Dominus, Deut. 32, 35. — 20) Prov. 25, 21, 22.

13. — 1) Omnis... subdita sit, Tit. 3, 1; I Petr. 2, 13. Non est... a Deo, Sap. 6, 4. — 3) I Petr. 2, 14. — 4) Rom. 12, 19. — 5) Propter conscientiam, I Petr. 2, 19. — 8) Qui... implevit, Matth. 22, 21. — 9) Non adulterabis... non concupisces, Ex. 20, 13-17; Deut. 5, 17-21. Diliges... teipsum, Lev. 19, 18; Matth. 22, 39; Rom. 12, 3; Gal.

5, 14; Jac. 2, 8. — 10) Rom. 13, 8. — 11) Quia... surgere, I Cor. 15, 34. — 12) Opera tenebrarum, Eph. 5, 11. Induamur arma lucis, II Cor. 6, 7; Eph. 6, 11, 13. — 13) Luc. 21, 34. — 14) Gal. 3, 27.

14. — 1) Rom. 15, 1; I Cor. 8, 9. — 2) Col. 2, 16. — 4) Tu... servum, Jac. 4, 11-13. — 5) Gal. 4, 10. — 8) Gal. 2, 20; I Thess. 5, 10. — 9) Act. 10, 42. — 10) Omnes... Christi, Matth. 25, 31, 32; Act. 17, 31; II Cor. 5, 10. — 11) Is. 45, 23; 49, 18; Phil. 2, 10, 11. — 12) Matth. 16, 27; Rom. 2, 6; II Cor. 5, 10; I Petr. 4, 5. — 13) Matth. 7, 1-5. — 14) Quia... ipsum, Matth.

- confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est. Si enim propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca et potus, sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu Sancto; qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, et probatus est hominibus. Itaque quæ pacis sunt in invicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt munda; sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes? penes te ipsum habere, coram Deo. Beatus non judicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.
- 5 Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere. Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem;

etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et Patrem Domini nostri Jesu Christi. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum; gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine, et nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini, gentes, cum plebe ejus. Et iterum: Laudate, omnes gentes, Dominum; et magnificate eum, omnes populi. Et rursus Isaïas ait: Erit radix Jesse, et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt. Deus autem spei repleat vos omni gaudio et pace in credendo, ut abundetis in spe, et virtute Spiritus Sancti.

EPILOGUS

[XV, 14—XVI, 27.]

1. CAP. XV, 14-33. — *Explicat Paulus cur tanta cum libertate Romanis scripserit [XV, 14-21], atque itineris ad Romam sibi propositi rationem exponit [22-33].*
- 14 Certus sum autem, fratres mei, et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere. Audacius autem scripsi vobis, fratres, ex parte, tanquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ut sim minister Christi Jesu in gentibus, sanctificans evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, et sanctificata in Spiritu Sancto. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo aliquid

loqui eorum quæ per me non efficit Christus in obedientiam gentium, verbo et factis, in virtute signorum et prodigiorum, in virtute Spiritus Sancti; ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim evangelium Christi. Sic autem prædicavi evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem, sed sicut scriptum est: Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt; et qui non audierunt, intelligent.

Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam

15, 11; Act. 10, 15. Nisi... est, I Cor. 8, 7, 10. — 15) Rom. 14, 20; I Cor. 8, 11-13. — 19) Itaque... sectemur, Rom. 12, 18. Et quæ... custodiamus, Rom. 15, 2. — 19) Rom. 14, 14. — 21) I Cor. 8, 13. — 1) Rom. 14, 1. — 2) I Cor. 9, 19, 22; 10, 24, 33; Phil. 2, 4. — 3) Etenim... placuit, Phil. 2, 5, 8. Improperia... super me, Ps. 68, 10.

— 4) Rom. 4, 23, 24. — 5) I Cor. 1, 10; Phil. 3, 16. — 9) Propterea... cantabo, Ps. 17, 50. — 10) Deut. 32, 43. — 11) Ps. 116, 1. — 12) Is. 11, 10; Apoc. 5, 5. — 15) Propter... a Deo, Rom. 1, 5. — 16) Ut... in gentibus, Rom. 11, 13. — 19) In virtute prodigiorum, Marc. 16, 17. — 20) II Cor. 10, 13, 15, 16. — 21) Is. 52, 15. — 22) Rom. 1, 13. — 23) Act. 19, 21; Rom. 1, 10, 11.

24 præcedentibus annis, cum in Hispaniam
proficisci cœpero, spero quod præteriens
videam vos, et a vobis deducam illuc, si
vobis primum ex parte fructus fuero.
25 Nunc igitur proficiscar in Jerusalem mini-
strare sanctis. Probaverunt enim Mace-
donia et Achaia collationem aliquam facere
in pauperes sanctorum qui sunt in Jerusa-
27 lem. Placuit enim eis, et debitores sunt
eorum. Nam si spiritualium eorum parti-
cipes facti sunt gentiles, debent et in car-
28 nalibus ministrare illis. Hoc igitur cum
consummavero, et assignavero eis fructum
hunc, per vos proficiscar in Hispaniam.
29 Scio autem quoniam veniens ad vos, in
abundantia benedictionis evangelii Christi
30 veniam. Obsecro ergo vos, fratres, per
Dominum nostrum Jesum Christum, et
per charitatem Sancti Spiritus, ut adjuvetis
me in orationibus vestris pro me ad Deum,
31 ut liberer ab infidelibus qui sunt in Judæa,
et obsequii mei oblatio accepta fiat in
32 Jerusalem sanctis; ut veniam ad vos in
gaudio per voluntatem Dei, et refrigerer
33 vobiscum. Deus autem pacis sit cum om-
nibus vobis. Amen.

2. CAP. XVI, 1-27. — *Paulus Phœben
diaconissam commendat* [XVI, 1, 2],
plures adjicit salutationes [XVI, 3-24],
*atque solenni doxologia toti epistolæ
finem ponit* [25-27].

16 Commendo autem vobis Phœben, soro-
rem nostram, quæ est in ministerio eccle-
siae quæ est in Cenchris, ut eam suscipia-
tis in Domino digne sanctis, et assistatis ei
in quocumque negotio vestri indigerit; et
enim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.
3 Salutate Priscam et Aquilam, adju-
tores meos in Christo Jesu (qui pro anima
mea suas cervices supposuerunt, quibus
non solus ego gratias ago, sed et cunctæ
5 ecclesiæ gentium), et domesticam eccle-
siam eorum. Salutate Epænctum, dilectum
mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.
6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit in
7 vobis. Salutate Andronicum et Juniam,
cognatos et concaptivos meos, qui sunt
nobiles in apostolis, qui et ante me fuerunt
8 in Christo. Salutate Ampliatum, dilectis-
9 simum mihi in Domino. Salutate Urba-

num, adiutorem nostrum in Christo Jesu,
et Stachyn, dilectum meum. Salutate 10
Apellen, probum in Christo. Salutate eos 11
qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Hero-
dionem, cognatum meum. Salutate eos qui
sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.
Salutate Tryphenam et Tryphosam, quæ 12
laborant in Domino. Salutate Persidem
charissimam, quæ multum laboravit in
Domino. Salutate Rufum, electum in Do- 13
mino; et matrem ejus, et meam. Salutate 14
Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Pa-
trobam, Hermen, et qui cum eis sunt
fratres. Salutate Philologum et Juliam, 15
Nereum et sororem ejus, et Olympiadem,
et omnes qui cum eis sunt sanctos. Salu- 16
tate invicem in osculo sancto. Salutant
vos omnes ecclesiæ Christi. Rogo autem 17
vos, fratres, ut observetis eos qui dissen-
siones et offencicula, præter doctrinam
quam vos didicistis, faciunt, et declinate
ab illis. Hujuscemodi enim Christo Do- 18
mino nostro non serviunt, sed suo ventri;
et per dulces sermones, et benedictiones,
seducunt corda innocentium. Vestra enim 19
obedientia in omnem locum divulgata est.
Gaudeo igitur in vobis; sed volo vos sa-
pientes esse in bono, et simplices in malo.
Deus autem pacis conterat Satanam sub 20
pedibus vestris velociter.

Gratia Domini nostri Jesu Christi vo-
biscum.

Salutat vos Timotheus, adiutor meus, 21
et Lucius, et Jason, et Sosipater, cognati
mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi 22
epistolam, in Domino. Salutat vos Caius, 23
hospes meus, et universa ecclesia. Salutat
vos Erastus, arcarius civitatis, et Quartus,
frater.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum 24
omnibus vobis. Amen.

Ei autem qui potens est vos confirmare 25
juxta evangelium meum, et prædicationem
Jesu Christi, secundum revelationem my-
sterii temporibus æternis taciti (quod 26
nunc patefactum est per Scripturas pro-
phetarum, secundum præceptum æterni
Dei, ad obeditionem fidei), in cunctis gen-
tibus cogniti; soli sapienti Deo, per 27
Jesum Christum, cui honor et gloria in
sæcula sæculorum. Amen.

— 24) Cum... cæpero, Rom. 15, 28. — 25) Act. 19, 21; 20, 22; 21, 15; 24, 17. — 26) I Cor. 16, 1-4; II Cor. 8, 1; 9, 2, 12-14. — 27) I Cor. 9, 11. — 31) Obsequii... sanctis, Act. 21, 17. — 33) Rom. 16, 20; Phil. 4, 9; I Thess. 5, 23; Hebr. 13, 20. — 16. — 3) Act. 18, 2, 26; I Cor. 16, 19. — 5) Domesticam ecclesiam eorum, I Cor. 16, 19. — 13) Rufum, Marc. 15, 21. — 16) Salutate... sancto, I Cor. 16, 20; II Cor. 13, 12; I Thess. 5, 26; I Petr. 5, 14. — 18) Phil. 3, 19; Col. 2, 4; Tit.

1, 10; II Petr. 2, 3. — 19) Vestra... in vobis, Rom. 1, 8. — 20) Deus... pacis, Rom. 15, 33. — 21) Timotheus, Act. 16, 1. Lucius, Act. 13, 1. Jason, Act. 17, 5. Sosipater, Act. 20, 4. — 23) Caius, I Cor. 1, 14. Erastus, Act. 19, 22. — 24) Rom. 16, 20. — 25) Juxta... meum, Rom. 2, 16. — Secundum... mysterii, Eph. 3, 3-5; Col. 1, 26, 27. — 26) II Tim. 1, 10. — 27) Soli... Christum, I Tim. 1, 17. Qui... sæculorum, Rom. 11, 36.

[176]

- 14 Pauli baptizati estis? Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi, nisi
 15 Crispum et Caium; ne quis dicat quod
 16 in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephanæ domum; ceterum nescio si quem alium baptizaverim.
 17 Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærent: nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam; quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus, et quod infirmum est Dei fortius est hominibus.
 26 Videte enim vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes; et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.
 28 Et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret; ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio; ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur.
 2 Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum. Et ego in infirmitate,

et timore, et tremore multo fui apud vos; et sermo meus, et prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus et virtutis; ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

2. CAP. II, 6 — III, 17. — *In Evangelio continetur sapientia vera* [II, 6-11] *quam soli perfecti capere possunt* [12-16]. *Corinthii nondum perfecti sunt* [III, 1-3]. *Operarii evangelici unius Dei sunt ministri* [4-9] *et Deus ipse ædificium ab eis constructum probabit* [10-17].

Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur; sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram; quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent; sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum; nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominibus, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis; quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem judicatur omnia, et ipse a nemine judicatur. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Act. 2, 38. — 14) Crispum, Act. 18, 8. Caium, Rom. 16, 23. — 16) Stephanæ, I Cor. 16, 15, 17. — 17) Non in sapientia verbi, I Cor. 2, 1, 4, 13. — 18) Pereuntibus, II Cor. 2, 15; 4, 3. Stultitia, I Cor. 1, 23-25; 2, 14. Dei virtus est, Rom. 1, 16. — 19) Is. 29, 14. — 20) Is. 33, 18. — 21) I Cor. 1, 18. — 22) Judæi signa petunt, Matth. 12, 38; 16, 1; Joan. 2, 18; 4, 48; 6, 30. — 23) Gal. 5, 11. — 24) Dei virtutem, I Cor. 1, 18. Dei sapientiam, Col. 2, 3. — 26) Eph. 2, 9. — 30) Justitia, Jer. 23, 5, 6; 33, 16; II Cor. 5, 21. Redemptio, Eph. 1, 7; Col. 1, 14. — 31) Jer. 9, 23, 24.

2. — 1) Veni... sapientiæ, I Cor. 1, 17. Testimonium Christi, I Cor. 1, 6. — 2) Gal. 6, 14. — 3) Act. 18, 1, 6, 12. — 4) Sermo... verbis, I Cor. 1, 21. Sed... virtutis, Rom. 15, 13, 19; I Cor. 4, 20; I Thess. 1, 5; II Petr. 1, 16. — 6) Inter perfectos, I Cor. 3, 1; Phil. 3, 15. Qui destruuntur, I Cor. 1, 28. — 7) Rom. 16, 25, 26; Eph. 3, 5, 9; Col. 1, 26. — 8) Quam... cognovit, I Cor. 1, 20, 26. Si enim... crucifixissent, Act. 3, 17. — 9) Is. 64, 4. — 12) Joan. 16, 13, 14. — 13) I Cor. 2, 1, 4. — 14) Stultitia, I Cor. 1, 18. — 16) Sap. 9, 13; Is. 40, 13; Rom. 11, 34.

- 3 Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus :
 2 tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis,
 3 adhuc enim carnales estis. Cum enim sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?
 4 Cum enim quis dicat : Ego quidem sum Pauli; alius autem : Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus cui credidistis, et unicuique sicut Dominus dedit.
 6 Ego plantavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed
 8 qui incrementum dat, Deus. Qui autem plantat et qui rigat, unum sunt; unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adjutores; Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.
 10 Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui; alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est,
 12 quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, unuscujusque opus manifestum erit; dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et unuscujusque opus quale sit, ignis probabit.
 14 Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.
 16 Nescitis quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

3. CAP. III, 18 — IV, 21 : *Doctrinæ propositæ consecrariæ practica exponuntur.*
 — Caveant fideles ne unum magistrum alteri præferant [III, 18-23] aut mini-

stros Christi temere dijudicent [IV, 1-5].
Dissensionum fautoribus humilitas apostolorum exemplo proposito commendatur [6-13]. *Paulus Corinthios patriæ caritate monet ut Timotheum audiant* [14-17] *celeremque suum adventum eis annuntiat* [18-21].

Nemo se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens; sapientia enim hujus mundi stultitia est apud Deum. Scriptum est enim : Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum : Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura. Omnia enim vestra sunt; vos autem Christi, Christus autem Dei.

Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniat. Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die; sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium; et tunc laus erit unicuique a Deo.

Hæc autem, fratres, transfiguravi in me et Apollo propter vos, ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Jam saturati estis, jam divites facti estis; sine nobis regnatis, et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus! Puto enim quod Deus nos apostolos novissimos ostendit, tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo; nos infirmi, vos

3. — 1) *Tanquam... in Christo*, Hebr. 5, 13. — 2) *Lac... escam*, Hebr. 5, 12, 13; I Petr. 2, 2. — 3) *Zelus et contentio*, I Cor. 1, 11. — 4) I Cor. 1, 12. — 5-6) Act. 18, 1, 5, 11, 18, 24, 27, 28. — 8) Matth. 16, 27; Rom. 2, 6; I Cor. 3, 14; 15, 58; Gal. 6, 5. — 9) *Dei... estis*, I Cor. 3, 16; Eph. 2, 20-22. — 10) *Secundum... mihi*, Rom. 12, 3; II Petr. 3, 15. *Fundamentum*, Rom. 15, 20. — 11) *Præter... Jesus*, Eph. 4, 20; I Petr. 2, 4-6. — 12) *Unuscujusque... erit*, I Cor. 4, 5. *Dies... declarabit*, II Thess. 1, 8-10. *In igne*, II Petr. 3, 7. — 16) I Cor. 6, 19; II Cor. 6, 16; Eph. 2,

21. — 18) I Cor. 8, 2. — 19) *Sapientia... Deum*, I Cor. 1, 20. *Comprehendam... eorum*, Job 5, 13. — 20) Ps. 93, 11. — 21) I Cor. 1, 12; 4, 6. — 22) *Sive Paulus... sive Cephas*, I Cor. 1, 12. — 23) *Vos autem Christi*, II Cor. 10, 7; Gal. 3, 29. *Christus autem Dei*, I Cor. 11, 3.

4. — 1) *Ministros Christi*, I Cor. 3, 5; II Cor. 6, 4. *Dispensatores... Dei*, I Cor. 9, 17. — 2) *Ut... inveniat*, Luc. 12, 42. — 3) Rom. 2, 16; I Cor. 3, 8, 13. — 7) *Quid... accepisti*, Joan. 3, 27; Rom. 12, 6. — 9) Rom. 8, 36; Hebr. 10, 33. — 10) *Nos infirmi*, I Cor. 2, 3; II Cor. 13, 9. —

autem fortes; vos nobiles, nos autem igno-
 11 biles. Usque in hanc horam et esurimus, et
 12 sitimus, et nudi sumus, et colaphis cæ-
 dimur, et instabiles sumus, et laboramus
 operantes manibus nostris; maledicimur,
 13 et benedicimus; persecutionem patimur,
 et sustinemus; blasphemamur, et obsecra-
 mus; tanquam purgamenta hujus mundi
 facti sumus, omnium peripsema usque
 adhuc.
 14 Non ut confundam vos, hæc scribo; sed
 15 ut filios meos charissimos moneo. Nam
 si decem millia pædagogorum habeatis in
 Christo, sed non multos patres; nam in
 Christo Jesu per evangelium ego vos genui.

Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut 16
 et ego Christi. Ideo misi ad vos Timo- 17
 theum, qui est filius meus charissimus, et
 fidelis in Domino, qui vos commonefaciet
 vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut
 ubique in omni ecclesia doceo.

Tanquam non venturus sim ad vos, sic 18
 inflati sunt quidam. Veniam autem ad 19
 vos cito, si Dominus voluerit; et cogno-
 scam non sermonem eorum qui inflati
 sunt, sed virtutem. Non enim in sermone 20
 est regnum Dei, sed in virtute. Quid 21
 vultis? In virga veniam ad vos, an in cha-
 ritate et spiritu mansuetudinis?

II. — DE NONNULLIS SCANDALIS INTER CORINTHIOS EXORTIS.

[V, 1 — VI, 20.]

1. CAP. V, 1-13 : *De societate peccatorum vitanda.* — *Paulus Corinthios ob incestuosum in ecclesia retentum reprehendit* [V, 1, 2] *ac jubet ab eo discedere* [3-8]. *De peccatoribus vitandis* [9-13].

5 Omnino auditur inter vos fornicatio, et
 talis fornicatio, qualis nec inter gentes,
 ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.
 2 Et vos inflati estis; et non magis luctum
 habuistis, ut tollatur de medio vestrum
 qui hoc opus fecit.
 3 Ego quidem, absens corpore, præsens
 autem spiritu, jam judicavi ut præsens
 4 eum qui sic operatus est, in nomine Do-
 mini nostri Jesu Christi, congregatis vobis
 et meo spiritu, cum virtute Domini nostri
 5 Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in inter-
 ritum carnis, ut spiritus salvus sit in die
 Domini nostri Jesu Christi.
 6 Non est bona gloriatio vestra. Nescitis
 quia modicum fermentum totam massam
 7 corrumpit? Expurgate vetus fermentum,
 ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.
 Etenim Pascha nostrum immolatus est
 8 Christus. Itaque epulemur, non in fer-
 mento veteri, neque in fermento malitiæ et
 nequitie, sed in azymis sinceritatis et ve-
 ritatis.

Scripti vobis in epistola : Ne commi- 9
 sceamini fornicariis; non utique forni- 10
 cariis hujus mundi, aut avaris, aut rapa-
 cibis, aut idolis servientibus; alioquin
 debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc 11
 autem scripsi vobis non commisceri; si is
 qui frater nominatur est fornicator, aut
 avarus, aut idolis serviens, aut maledicus,
 aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec
 cibum sumere. Quid enim mihi de iis 12
 qui foris sunt judicare? Nonne de iis qui
 intus sunt vos judicatis? Nam eos qui 13
 foris sunt Deus judicabit. Auferte malum
 ex vobis ipsis.

2. CAP. VI, 1-11 : *De litibus ad iudices ethnicos delatis.* — *Ne fideles lites suas ethnicis iudicibus committant* [VI, 1-6]; *imo ab omni lite se absteineant* [7-11].

Audet aliquis vestrum habens negotium 6
 adversus alterum, judicari apud iniquos,
 et non apud sanctos? An nescitis quo- 2
 niam sancti de hoc mundo judicabunt?
 Et si in vobis judicabitur mundus, indigni
 estis qui de minimis judicetis? Nescitis 3
 quoniam angelos judicabimus? quanto
 magis sæcularia? Sæcularia igitur judi- 4
 cia si habueritis, contemptibiles qui sunt
 in ecclesia, illos constituite ad judicandum.

11) II Cor. 11, 23-27. — 12) Laboramus... nostris, Act. 18, 3; 20, 34; I Thess. 2, 9; II Thess. 3, 8. — 14) Non... scribo, I Cor. 6, 5; 15, 34. — 15) Pædagogorum, Gal. 3, 24. Ego vos genui, Gal. 4, 19; Phil. 10. — 16) I Cor. 11, 1; Phil. 3, 17; I Thess. 1, 6. — 17) Misi... Timotheum, I Cor. 16, 10. Qui... in Domino, I Tim. 1, 2; II Tim. 1, 2. — 18) Sicut... doceo, I Cor. 7, 17. — 19) Veniam... cito, Act. 19, 21; 20, 2; I Cor. 11, 34; 16, 5, 6; II Cor. 1, 15, 16. — 20) I Cor. 2, 4. — 21) II Cor. 1, 23; 2, 1, 3; 12, 20; 13, 2, 10.

5. — 1) Fornicatio, II Cor. 12, 21. Ita... habeat, Lev. 18, 7, 8; 20, 11; Deut. 22, 30; 27, 20. — 2) Vos inflati estis, I Cor. 4, 6, 18, 19. — 3) Col. 2, 5. — 4) Matth. 18, 18; II Thess. 3, 6. — 5) Tradere... carnis, I Tim. 1, 20. In die... Christi, I Cor. 1, 8; II Cor. 1, 14. — 6) Quia... corrumpit, Matth. 13, 33; Gal. 5, 9. — 7) Ex. 12, 15-19; 13, 7. — 10) I Cor. 6, 9; Eph. 5, 5. — 11) I Cor. 6, 9, 10. — 13) Auferte... ipsius, Deut. 13, 6. — 14) An... judicabunt, Sap. 3, 8; Eccli. 4,

- 5 Ad verecundiam vestram dico. Sic non
est inter vos sapiens quisquam, qui possit
6 judicare inter fratrem suum? Sed frater
cum fratre iudicio contendit, et hoc apud
infideles?
7 Jam quidem omnino delictum est in
vobis quod iudicia habetis inter vos. Quare
non magis injuriam accipitis? quare non
8 magis fraudem patimini? Sed vos inju-
riam facitis, et fraudatis, et hoc fratribus.
9 An nescitis quia iniqui regnum Dei non
possidebunt? Nolite errare: neque forni-
carii, neque idolis servientes, neque adul-
10 teri, neque molles, neque masculorum
concubitores, neque fures, neque avari,
neque ebriosi, neque maledici, neque rap-
11 paces, regnum Dei possidebunt. Et hæc
quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanc-
tificati estis, sed justificati estis in nomine
Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu
Dei nostri.

3. CAP. VI, 12-20 : *De fornicatione et
impudicitia. — Fornicatio nequaquam
est res indifferens* [VI, 12-14], quia con-

tumeliam membris Christi et Spiritui
Sancto affert [15-20].

Omnia mihi licent, sed non omnia ex- 12
pediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub
nullius redigar potestate. Esca ventri, et 13
venter escis; Deus autem et hunc et has
destruet. Corpus autem non fornicationi,
sed Domino, et Dominus corpori. Deus 14
vero et Dominum suscitavit, et nos sus-
citabit per virtutem suam.

Nescitis quoniam corpora vestra mem- 15
bra sunt Christi? Tollens ergo membra
Christi, faciam membra meretricis? Absit. 16
An nescitis quoniam qui adhæret mere-
trici, unum corpus efficitur? Erunt enim, 17
inquit, duo in carne una. Qui autem 18
adhæret Domino, unus spiritus est. Fu-
gite fornicationem. Omne peccatum quod-
cumque fecerit homo, extra corpus est; qui
autem fornicatur, in corpus suum peccat. 19
An nescitis quoniam membra vestra tem-
plum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est,
quem habetis a Deo, et non estis vestri? 20
Empti enim estis pretio magno. Glorifi-
cate et portate Deum in corpore vestro.

PARS ALTERA

[VII, 1 — XV, 58.]

NONNULLÆ QUÆSTIONES A CORINTHIIS PROPOSITÆ SOLVUNTUR.

I. — DE MATRIMONIO ET VIRGINITATE.

[VII, 1-40.]

CAP. VII, 1-40. — *De matrimonii usu*
[VII, 1-9]. *De matrimonialis vinculi*
indissolubilitate [10, 11] *quæ exceptio-*
nem admittit si pars infidelis a fideli
discedat [12-16]. *De anterioris vite statu*
post acceptam fidem retinendo [17-24].
De virginitatis excellentia et præstantia
[25-35]. *Exponuntur regulæ practicæ a*
parentibus observandæ [36-38]. *De vi-*
duitate [39, 40].

- 7 De quibus autem scripsistis mihi, bonum

est homini mulierem non tangere; pro- 2
pter fornicationem autem unusquisque
suam uxorem habeat, et unaquæque suum
virum habeat. Uxori vir debitum reddat, 3
similiter autem et uxor viro. Mulier sui
corporis potestatem non habet, sed vir; 4
similiter autem et vir sui corporis potesta-
tem non habet, sed mulier. Nolite frau- 5
dare invicem, nisi forte ex consensu ad
tempus, ut vacetis orationi; et iterum
revertimini in idipsum, ne tentet vos Sata-

16; Dan. 7, 22. — 5) *Ad verecundiam vestram*
dico, I Cor. 4, 14. — 7) *Quare... accipitis*, Matth.
5, 39, 40; Rom. 12, 19. — 9-10) I Cor. 15, 50;
Gal. 5, 21; Eph. 5, 5; I Tim. 1, 9, 10; Hebr.
13, 4; Apoc. 21, 8; 22, 15. — 11) *Abluti estis*,
Act. 22, 16; Tit. 3, 5; Hebr. 10, 22. *Sancificati*
estis, I Cor. 1, 2. *Justificati... nostri*, Rom. 8,
30. — 12) I Cor. 10, 23. — 13) I Thess. 4, 3-5. —

14) I Cor. 15, 15, 20, 22, 23. — 16) *Erunt... una*,
Gen. 2, 24; Matth. 19, 5; Eph. 5, 31. — 17) Joan.
17, 21-23. — 18) I Cor. 5, 9; Eph. 5, 3. —
19) I Cor. 3, 16, 17; II Cor. 6, 16. — 20) *Empti...*
magno, I Cor. 7, 23; I Petr. 1, 18, 19. *Glorifi-*
cate... vestro, Phil. 1, 20.

7. — 1) I Cor. 7, 8, 26. — 6) I Cor. 7, 12, 25;

6 nas propter incontinentiam vestram. Hoc
autem dico secundum indulgentiam, non
7 secundum imperium. Volo enim omnes
vos esse sicut meipsum; sed unusquisque
8 proprium donum habet ex Deo, alius qui-
dem sic, alius vero sic. Dico autem non
9 nuptis, et viduis: Bonum est illis si sic
permaneant, sicut et ego. Quod si non
se continent, nubant; melius est enim
nubere quam uri.
10 Iis autem qui matrimonio juncti sunt,
præcipio non ego, sed Dominus, uxorem
11 a viro non discedere; quod si discesserit,
manere innuptam, aut viro suo reconciliari.
Et vir uxorem non dimittat.
12 Nam ceteris ego dico, non Dominus:
Si quis frater uxorem habet infidelem, et
hæc consentit habitare cum illo, non di-
13 mittat illam. Et si qua mulier fidelis
habet virum infidelem, et hic consentit
habitare cum illa, non dimittat virum:
14 sanctificatus est enim vir infidelis per mu-
lierem fidem, et sanctificata est mulier
infidelis per virum fidem; alioquin filii
vestri immundi essent, nunc autem sancti
15 sunt. Quod si infidelis discedit, discedat,
non enim servituti subjectus est frater aut
soror in hujusmodi; in pace autem vocavit
16 nos Deus. Unde enim scis, mulier, si
virum salvum facies? aut unde scis, vir,
si mulierem salvam facies?
17 Nisi unicuique sicut divisit Dominus,
unumquemque sicut vocavit Deus, ita
ambulet, et sicut in omnibus ecclesiis do-
18 ceo. Circumcisis aliquis vocatus est?
non adducat præputium. In præputio ali-
19 quis vocatus est? non circumcidatur. Cir-
cumcisio nihil est, et præputium nihil est;
20 sed observatio mandatorum Dei. Unus-
quisque in qua vocatione vocatus est, in
21 ea permaneat. Servus vocatus es? non
sit tibi curæ; sed et si potes fieri liber,
22 magis utere. Qui enim in Domino voca-
tus est servus, libertus est Domini; simi-
liter qui liber vocatus est, servus est Chri-
23 sti. Pretio empti estis, nolite fieri servi
24 hominum. Unusquisque in quo vocatus
est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.
25 De virginibus autem præceptum Domini

non habeo; consilium autem do, tanquam
misericordiam consecutus a Domino, ut
sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum 26
esse propter instantem necessitatem, quo-
niam bonum est homini sic esse. Alliga- 27
tus es uxori? noli quærere solutionem.
Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.
Si autem acceperis uxorem, non peccasti; 28
et si nupserit virgo, non peccavit. Tribu-
lationem tamen carnis habebunt hujus-
modi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque 29
dico, fratres: Tempus breve est; reliquum
est, ut et qui habent uxores, tanquam non
habentes sint; et qui flent, tanquam non 30
flentes; et qui gaudent, tanquam non gau-
dentes; et qui emunt, tanquam non possi-
dentes; et qui utuntur hoc mundo, tan- 31
quam non utantur, præterit enim figura
hujus mundi. Volo autem vos sine sollici- 32
tudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus
est quæ Domini sunt, quomodo placeat
Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus 33
est quæ sunt mundi, quomodo placeat
uxori; et divisus est. Et mulier innupta, 34
et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit
sancta corpore et spiritu; quæ autem nupta
est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo
placeat viro. Porro hoc ad utilitatem 35
vestram dico, non ut laqueum vobis inji-
ciam, sed ad id quod honestum est, et quod
facultatem præbeat sine impedimento Do-
minum obsecrandi.

Si quis autem turpem se videri existi- 36
mat super virgine sua, quod sit superadul-
ta, et ita oportet fieri, quod vult faciat;
non peccat, si nubat. Nam qui statuit in 37
corde suo firmus, non habens necessitatem,
potestatem autem habens suæ voluntatis,
et hoc judicavit in corde suo servare vir-
ginem suam, bene facit. Igitur et qui 38
matrimonio jungit virginem suam, bene
facit; et qui non jungit, melius facit.

Mulier alligata est legi quanto tempore 39
vir ejus vivit; quod si dormierit vir ejus,
liberata est. Cui vult nubat, tantum in
Domino. Beatior autem erit si sic per- 40
manserit, secundum meum consilium; puto
autem quod et ego Spiritum Dei habeam.

II Cor. 8, 8; 11, 17. — 7) *Sed... Deo*, Rom. 12, 6; I Cor. 12, 4, 11; I Petr. 4, 10. *Alius... sic*, Matth. 19, 11, 12. — 9) I Tim. 5, 14. — 10) Matth. 5, 32. — 11) Marc. 10, 12. — 15) *In pace... Deus*, Rom. 14, 19; Col. 3, 15. — 17) *Sicut... Dominus*, Rom. 12, 3. *Sicut... doceo*, I Cor. 4, 17. — 18) *Non circumcidatur*, Act. 15, 1, 5, 19, 24, 28; Gal. 5, 2. — 19) Gal. 5, 6; 6, 15; Col. 3, 11. — 20) I Cor. 7, 17, 24. — 22) Eph. 6, 6; Philem. 16.

— 23) I Cor. 6, 20; I Petr. 1, 18. — 24) I Cor. 7, 17. — 25) *Consilium autem do*, I Cor. 7, 10, 40. *Tanquam... a Domino*, II Cor. 4, 1; I Tim. 1, 13, 16. — 26) I Cor. 7, 1, 8. — 29) Rom. 13, 11. — 31) *Præterit... mundi*, I Joan. 2, 17. — 36) *Quod sit superadulta*, Eccli. 42, 9. — 39) Rom. 7, 2. — 40) *Secundum meum consilium*, I Cor. 7, 25.

II. — DE IDOLOTHYTORUM USU.

[VIII, 1 — XI, 1.]

1. CAP. VIII, 1-13 : *Principium solutionis proponitur. — Illis qui idola nihil esse sciunt licitus est idolothytorum usus, aliis vero qui hoc ignorant illicitus [VIII, 1-7]. Proinde qui veram scientiam possident ab idolothytis sese abstinere debent quotiescumque scandalum periculum fratribus infirmis adest [8-13].*

8 De iis autem quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat.
2 Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. De escis autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus. Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cælo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi), nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus, Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. Sed non in omnibus est scientia; quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant; et conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur.

8 Esca autem nos non commendat Deo : neque enim si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.
10 Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolo recubentem, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

2. CAP. IX, 1—X, 13 : *Paulus suum ipsius exemplum Corinthiis proponit. — Paulus apostolico privilegio sustentationis a fidelibus accipienda nec usus est nec uli vult [IX, 1-14], ut specialem sibi mercedem acquirat [15-18] et omnium servus factus omnes Christo lucratur [19-23]. Paulus Corinthios exhortatur ut exemplum suum imitantes cum ardore magno certent [24-27] fatisque Israelitarum ex Ægypto egressorum erudit [X, 1-13].*

Non sum liber? Non sum apostolus? 9
Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum apostolus, sed tamen vobis sum; nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. Mea defensio apud eos qui me interrogant, hæc est. Numquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut et ceteri apostoli, et fratres Domini, et Cephas? Aut ego solus, et Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, et de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? 8
An et tex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi : Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? 10
Nam propter nos scripta sunt : quoniam debet in spe qui arat, arare; et qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate; sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus evangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt; et qui altari deserviunt, cum altari participant.

8. — 1) De iis... sacrificantur, Act. 15, 29; 21, 25. Caritas vero ædificat, I Cor. 13, 4-13. — 2) Gal. 6, 3. — 3) Joan. 10, 14; Gal. 4, 9. — 4) Scimus... in mundo, I Cor. 10, 19. Quod... unus, Deut. 4, 35, 39; 6, 4. — 6) Ex quo... in illum, Rom. 11, 36. Unus... Christus, I Cor. 12, 5. Per quem... per ipsum, Col. 1, 16. — 7) I Cor. 10, 25. — 8) Rom. 14, 17. — 9) Rom. 14, 13, 20, 21; I Cor. 10, 23; Gal. 5, 13. —

10) I Cor. 10, 27. — 11) Rom. 14, 15. — 13) Rom. 14, 13, 21.

9. — 1) Nonne... vidi, Act. 9, 3, 17; 18, 9; 22, 17; 26, 15; I Cor. 15, 8; II Cor. 12, 1-4. — 2) Nam... in Domino, II Cor. 3, 2, 3. — 4) Luc. 10, 8. — 5) Cephas, Joan. 1, 42; I Cor. 1, 12. — 9) Deut. 25, 4; I Tim. 5, 18. — 10) II Tim. 2, 6. — 11) Rom. 15, 27. — 12) Sed non... potestate, Act. 20, 33-35; I Cor. 9, 15, 18. — 13) Lev. 6, 16, 26; 7, 6; Num. 5, 9, 10; 18, 8, 31; Deut.

14 Ita et Dominus ordinavit iis qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere.

15 Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me : bonum est enim mihi magis mori quam ut

16 gloriam meam quis evacuet. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit; vae enim mihi est si non evangelizavero! Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitatus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea? Ut evangelium prædicans, sine sumptu ponam evangelium, ut non abutar potestate mea in evangelio.

19 Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrificarem. Et factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer; iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege), ut eos qui sub lege erant lucrificarem; iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi), ut lucrificarem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificarem; omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23 Omnia autem facio propter evangelium, ut particeps ejus efficiar.

24 Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.

25 Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere; et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

10 Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt; et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari; et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt; et omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra; petra

autem erat Christus). Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, quemadmodum scriptum est : Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, et ceciderunt una die viginti tria millia. Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentaverunt, et a serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis; sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.

3. CAP. X, 14—XI, 1 : *Exponitur practica quæstionis solutio. — Ab ethnicorum epulis sacrificialibus prorsus abstinendum est [X, 14-22], ab idolothytis vero quotiescumque fratres peccandi occasionem propter scandalum hinc sumere possent [X, 23—XI, 1].*

Propter quod, charissimi mihi, fugite 14 ab idolorum cultura. Ut prudentibus 15 loquor; vos ipsi judicate quod dico. Calix 16 benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, 17 unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Videte Israel 18 secundum carnem; nonne qui edunt hostias, particeps sunt altaris? Quid ergo? 19 dico quod idolis immolatum sit aliquid, aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ 20 immolant gentes, dæmoniis immolant, et non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini

18, 1. — 14) Luc. 10, 7; Gal. 6, 6. — 15) Act. 18, 3. — 16) *Necessitas... incumbit*, Rom. 1, 14. — 17) *Dispensatio*, I Cor. 4, 1; Gal. 2, 7; Eph. 3, 2. — 18) II Cor. 11, 7; 12, 13. — 19) *Omnium... feci*, II Cor. 4, 5. — 20) Act. 16, 3; 21, 21-26. — 21) *Qui sine lege erant*, Rom. 2, 12, 14. — 22) *Factus sum infirmus*, II Cor. 11, 29. — 24) *Bravium*, Phil. 3, 14. — 25) *Omnis... contendit*, II Tim. 2, 5; 4, 7.

10. — 1) *Patres... fuerunt*, Ex. 13, 21, 22. *Omnes mare transierunt*, Ex. 14, 22. — 3) Ex. 16, 4, 15, 35; Deut. 8, 3. — 4) Ex. 17, 6; Num.

20, 11. — 5) Num. 14, 29, 37; 26, 64, 65; Ps. 105, 26; Hebr. 3, 17. — 6) Num. 11, 4, 33, 34; Ps. 77, 18; 105, 14. — 7) *Sicut... ipsis*, Ex. 32, 4. *Sedit... ludere*, Ex. 32, 6. — 8) *Neque fornicemur*, I Cor. 6, 18. *Sicut... millia*, Num. 25, 1-9. — 9) Num. 21, 5, 6. — 10) Num. 14, 2, 29-37. — 12) Rom. 11, 20. — 13) *Fidelis... est*, I Cor. 1, 9. — 14) I Joan. 5, 21. — 16) *Calix Christi est*, Matth. 26, 27; I Cor. 11, 23-25. *Panis quem frangimus*, Act. 2, 42. — 17) Rom. 12, 5; I Cor. 12, 12, 13, 20, 27; Eph. 4, 4, 16; Col. 3, 15. — 18) Lev. 3, 3; 7, 6, 15. — 19) *Aut... aliquid*, I Cor. 8, 4. — 20) Lev. 17, 7; Deut. 32, 17; Ps.

- 21 bibere, et calicem dæmoniorum. Non po-
 testis mensæ Domini participes esse, et
 22 mensæ dæmoniorum. An æmulamur Do-
 minum? Numquid fortiores illo sumus?
 23 Omnia mihi licent, sed non omnia expe-
 diunt. Omnia mihi licent, sed non omnia
 24 ædificant. Nemo quod suum est quærat,
 25 sed quod alterius. Omne quod in macello
 venit manducate, nihil interrogantes pro-
 26 pter conscientiam. Domini est terra, et
 27 plenitudo ejus. Si quis vocat vos infide-
 lium, et vultis ire, omne quod vobis appo-
 nitur manducate, nihil interrogantes pro-
 28 pter conscientiam. Si quis autem dixerit :
 Hoc immolatum est idolis, nolite mandu-

care, propter illum qui indicavit, et pro-
 pter conscientiam; conscientiam autem
 29 dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim
 libertas mea judicatur ab aliena conscien-
 tia? Si ego cum gratia participo, quid
 30 blasphemor pro eo quod gratias ago?
 Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive
 31 aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei
 facite. Sine offensione estote Judæis, et
 32 gentibus, et ecclesiæ Dei; sicut et ego
 33 per omnia omnibus placeo, non quærens
 quod mihi utile est, sed quod multis, ut
 salvi fiant. Imitatores mei estote, sicut
 11 et ego Christi.

III. — MONITA DE CULTU DIVINO.

[XI, 2-34.]

1. CAP. XI, 2-16 : *De mulierum in cæti-
 bus sacris externo habitu. — In cætibz
 religiosis mulieres caput velare decet*
 [XI, 2-6]; *mulier enim inferior est viro*
 [7-12] *et usus veli consuetudine ecclesia-
 rum commendatur* [13-16].
- 2 Laudo autem vos, fratres, quod per om-
 3 nia mei memores estis, et sicut tradidi
 vobis, præcepta mea tenetis. Volo autem
 vos scire quod omnis viri caput Christus
 est; caput autem mulieris, vir; caput vero
 4 Christi, Deus. Omnis vir orans aut pro-
 phetans velato capite, deturpat caput
 5 suum. Omnis autem mulier orans aut pro-
 phetans non velato capite, deturpat caput
 suum; unum enim est ac si decalvetur.
 6 Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si
 vero turpe est mulieri tonderi, aut decal-
 vari, velet caput suum.
- 7 Vir quidem non debet velare caput
 suum, quoniam imago et gloria Dei est;
 8 mulier autem gloria viri est. Non enim
 vir ex muliere est, sed mulier ex viro;
 9 etenim non est creatus vir propter mulie-
 rem, sed mulier propter virum. Ideo debet
 10 mulier potestatem habere supra caput pro-
 pter angelos. Verumtamen neque vir sine
 muliere, neque mulier sine viro, in Domino.
 12 Nam sicut mulier de viro, ita et vir per
 mulierem; omnia autem ex Deo.
- 13 Vos ipsi judicate: decet mulierem non
 14 velatam orare Deum? nec ipsa natura

docet vos quod vir quidem si comam nu-
 triat, ignominia est illi; mulier vero si
 15 comam nutriat, gloria est illi, quoniam
 capilli pro velamine ei dati sunt? Si quis
 16 autem videtur contentiosus esse, nos talem
 consuetudinem non habemus, neque eccle-
 sia Dei.

2. CAP. XI, 17-34 : *De decore in agapis
 servando. — Corriguntur vitia in aga-
 parum celebratione inducta* [XI, 17-
 22]. *In memoriam revocata Eucharistiæ
 institutione delineatur debita præparatio
 ad dignam corporis et sanguinis Christi
 sumptionem* [23-32]. *Nonnulla de aga-
 parum celebratione adduntur* [33, 34].

Hoc autem præcipio, non laudans quod
 17 non in melius, sed in deterius convenitis.
 Primum quidem convenientibus vobis
 18 in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos,
 et ex parte credo; nam oportet et hære-
 ses esse, ut et qui probati sunt manifesti
 19 fiant in vobis. Convenientibus ergo vobis
 20 in unum, jam non est dominicam coenam
 manducare; unusquisque enim suam cœ-
 nam præsumit ad manducandum. Et alius
 quidem esurit, alius autem ebrius est.
 22 Numquid domos non habetis ad mandu-
 candum et bibendum? aut ecclesiam Dei
 contemnitis, et confunditis eos qui non
 habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in
 hoc non laudo.

Ego enim accepi a Domino quod et tra- 23

105, 37; Bar. 4, 7; Apoc. 9, 20. — 21) II Cor. 6, 15, 16. — 22) Omnia... expediunt, I Cor. 6, 12; 8, 9. — 24) Rom. 15, 1, 2; I Cor. 10, 33; 13, 5. — 25) I Cor. 8, 7. — 26) Ps. 23, 1. — 27) Luc. 10, 8. — 28-29) I Cor. 8, 7, 9, 12. — 30) Rom. 14, 6; I Tim. 4, 3-5. — 31) Col. 3, 17. — 32) Rom. 14, 13; I Cor. 8, 13. — 33) I Cor. 9, 20-23.

11. — 1) I Cor. 4, 16; Phil. 3, 17. — 3) Gen. 3, 16; Eph. 1, 22; 4, 15; 5, 23; Col. 1, 18. — 4) Prophetans, I Cor. 12, 10, 28; 14, 1. — 7) Quoniam... est, Gen. 1, 26, 27. — 8) Gen. 2, 21-23; I Tim. 2, 13. — 9) Gen. 2, 18. — 16) I Tim. 6, 3, 4. — 18) Scissuras, I Cor. 1, 10-12; 12, 25. — 19) I Joan. 2, 19. — 23-25) Matth. 26, 26-29;

didi vobis, quoniam Dominus Jesus, in qua
 24 nocte tradebatur, accepit panem, et gra-
 tias agens fregit, et dixit : Accipite, et
 manducate; hoc est corpus meum, quod
 pro vobis tradetur; hoc facite in meam
 25 commemorationem. Similiter et calicem,
 postquam coenavit, dicens : Hic calix no-
 vum testamentum est in meo sanguine;
 hoc facite quotiescumque bibetis, in meam
 26 commemorationem. Quotiescumque enim
 manducabitis panem hunc, et calicem bi-
 betis, mortem Domini annuntiabitis donec
 27 veniat. Itaque quicumque manducaverit
 panem hunc, vel biberit calicem Domini
 indigne, reus erit corporis et sanguinis

Domini. Probet autem seipsum homo; et 28
 sic de pane illo edat, et de calice bibat :
 qui enim manducat et bibit indigne, judi- 29
 cium sibi manducat et bibit, non dijudi-
 cans corpus Domini. Ideo inter vos multi 30
 infirmi et imbecilles, et dormiunt multi.
 Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non 31
 utique judicaremur. Dum judicamur au- 32
 tem, a Domino corripimur, ut non cum hoc
 mundo damnemur.

Itaque, fratres mei, cum convenitis ad 33
 manducandum, invicem exspectate. Si 34
 quis esurit, domi manducet, ut non in
 judicium conveniatis. Cetera autem cum
 venero disponam.

IV. — DE CHARISMATIBUS.

[XII, 1 — XIV, 40.]

1. CAP. XII, 1-30. — *Generale statuitur*
principium [XII, 1-3]. *Varia charisma-*
ta ex eodem fonte proveniunt et ad bonum
Ecclesie conspirant [4-11]. *Ecclesia*
cum humano corpore comparata, exemplo
ostenditur quo modo charismata specie
viliora majorem utilitatem sæpe habeant
 [12-30].

12 De spiritualibus autem nolo vos igno-
 2 rare, fratres. Scitis quoniam cum gentes
 essetis, ad simulacra muta prout ducebamini
 euntes. Ideo notum vobis facio quod
 nemo in Spiritu Dei loquens, dicit ana-
 thema Jesu; et nemo potest dicere : Do-
 minus Jesus, nisi in Spiritu Sancto.

4 Divisiones vero gratiarum sunt, idem
 5 autem Spiritus. Et divisiones ministra-
 6 tionum sunt, idem autem Dominus. Et
 divisiones operationum sunt, idem vero
 Deus, qui operatur omnia in omnibus.
 7 Unicuique autem datur manifestatio Spi-
 8 ritus ad utilitatem. Alii quidem per Spi-
 ritum datur sermo sapientiæ; alii autem
 sermo scientiæ secundum eundem Spiri-
 9 tum; alii fides in eodem Spiritu; alii
 10 gratia sanitarum in uno Spiritu; alii
 operatio virtutum, alii prophetia, alii dis-
 cretio spirituum, alii genera linguarum,
 11 alii interpretatio sermonum. Hæc autem
 omnia operatur unus atque idem Spiritus,
 dividens singulis prout vult.

12 Sicut enim corpus unum est, et membra
 habet multa, omnia autem membra corpo-

ris cum sint multa, unum tamen corpus
 sunt, ita et Christus. Etenim in uno Spi- 13
 ritu omnes nos in unum corpus baptizati
 sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive
 servi, sive liberi; et omnes in uno Spiritu
 potati sumus. Nam et corpus non est 14
 unum membrum, sed multa. Si dixerit 15
 pes : Quoniam non sum manus, non sum
 de corpore; num ideo non est de corpore?
 Et si dixerit auris : Quoniam non sum 16
 oculus, non sum de corpore; num ideo non
 est de corpore? Si totum corpus oculus, 17
 ubi auditus? si totum auditus, ubi odora-
 tus? Nunc autem posuit Deus membra, 18
 unumquodque eorum in corpore sicut vo-
 luit. Quod si essent omnia unum mem- 19
 brum, ubi corpus? Nunc autem multa 20
 quidem membra, unum autem corpus.
 Non potest autem oculus dicere manui : 21
 Opera tua non indigeo; aut iterum caput
 pedibus : Non estis mihi necessarii. Sed 22
 multo magis quæ videntur membra corpo-
 ris infirmiora esse, necessaria sunt; et 23
 quæ putamus ignobiliora membra esse
 corporis, his honorem abundantiorum cir-
 cumdamus; et quæ inhonesta sunt nostra,
 abundantiorum honestatem habent. Ho- 24
 nesta autem nostra nullius egent; sed
 Deus temperavit corpus, ei cui deerat
 abundantiorum tribuendo honorem, ut 25
 non sit schisma in corpore, sed idipsum
 pro invicem sollicita sint membra. Et si 26
 quid patitur unum membrum, compatiun-

Marc. 14, 22-25; Luc. 22, 18-20. — 26) *Donec*
veniat, Joan. 21, 22. — 27) Joan. 6, 52, 54, 57, 59.
 — 28) I Cor. 13, 5. — 32) Hebr. 12, 5, 6. —
 34) *Si quis... manducet*, I Cor. 11, 22. *Cum ve-*
nero, I Cor. 4, 19.

12. — 1) *De spiritualibus*, I Cor. 14, 1. —
 2) *Ad simulacra*, Hab. 2, 18, 19. — 3) Marc. 9,

38, 39. — 4-6) Rom. 12, 6, 7; Eph. 4, 4-6, 11. —
 7) I Cor. 14, 26; Eph. 4, 7. — 10) *Genera lingua-*
rum, Marc. 16, 17; Act. 2, 4; I Cor. 14, 5. *In-*
terpretatio sermonum, I Cor. 12, 30; 14, 26. —
 11) Rom. 12, 3; I Cor. 7, 7; Eph. 4, 7. —
 12) I Cor. 10, 17; 12, 27. — 13) Gal. 3, 28. —
 18) I Cor. 15, 38. — 25) *Schisma*, I Cor. 1, 10;
 11, 18. — 26) *Congaudent omnia membra*, Rom.

tur omnia membra; sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

27 Vos autem estis corpus Christi, et mem-
28 bra de membro. Et quosdam quidem
posuit Deus in ecclesia primum apostolos,
secundo prophetas, tertio doctores; deinde
virtutes, exinde gratias curationum, opi-
tulationes, gubernationes, genera lingua-
29 rum, interpretationes sermonum. Num-
quid omnes apostoli? numquid omnes pro-
30 phetae? numquid omnes doctores? Num-
quid omnes virtutes? numquid omnes gra-
tiam habent curationum? numquid omnes
linguis loquuntur? numquid omnes inter-
pretantur?

2. CAP. XII, 31 — XIII, 13 : *De charis-
matum ad caritatem relatione. — Me-
liora charismata, nisi cum caritate con-
jungantur, nihil prosunt* [XII, 31 —
XIII, 3]. *Caritas sola quasi radix om-
nium virtutum est* [4-7]. *Charismata
omnia transibunt, caritas autem in
aeternum manebit* [8-13].

31 Aemulamini autem charismata meliora.
Et adhuc excellentiorem viam vobis de-
13 monstro. Si linguis hominum loquar, et
angelorum, charitatem autem non habeam,
factus sum velut aes sonans, aut cymbalum
2 tinniens. Et si habuero prophetiam, et
novi mysteria omnia, et omnem scientiam;
et si habuero omnem fidem ita ut
montes transferam, charitatem autem non
3 habuero, nihil sum. Et si distribuero in
cibus pauperum omnes facultates meas, et
si tradidero corpus meum ita ut ardeam,
charitatem autem non habuero, nihil mihi
prodest.

4 Charitas patiens est, benigna est. Cha-
ritas non aemulatur, non agit perperam,
5 non inflatur; non est ambitiosa, non
quaerit quae sua sunt, non irritatur, non
6 cogitat malum; non gaudet super iniqui-
7 tate, congaudet autem veritati; omnia
suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia
sustinet.

8 Charitas nunquam excidit, sive prophe-
tiae evacuabuntur, sive linguae cessabunt,
9 sive scientia destruetur. Ex parte enim
cognoscimus, et ex parte prophetamus;
10 cum autem venerit quod perfectum est,
11 evacuabitur quod ex parte est. Cum es-
sem parvulus, loquebar ut parvulus, sapie-

bam ut parvulus, cogitabam ut parvulus;
quando autem factus sum vir, evacuavi
quae erant parvuli. Videmus nunc per 12
speculum in aenigmate; tunc autem facie
ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc
autem cognoscam, sicut et cognitus sum.
Nunc autem manent fides, spes, charitas, 13
tria haec; major autem horum est charitas.

3. CAP. XIV, 1-40. — *Utilior est prophe-
tia quam donum linguarum* [XIV, 1-5].
*Inutilitas glossolalæ cum interpreta-
tione non conjuncta diversis similitudi-
nibus demonstratur* [6-12]. *Donum lin-
guarum, deficiente interprete, nec fide-
libus* [13-20] *nec infidelibus prodest* [21-
25]. *Adduntur praecepta quaedam de pu-
blico charismatum usu* [26-40].

Sectamini charitatem, aemulamini spiri- 14
talia, magis autem ut prophetetis. Qui 2
enim loquitur lingua, non hominibus loquitur,
sed Deo; nemo enim audit, spiritu
autem loquitur mysteria. Nam qui pro- 3
phetat, hominibus loquitur ad aedificatio-
nem, et exhortationem, et consolationem.
Qui loquitur lingua, semetipsum aedificat; 4
qui autem prophetat, ecclesiam Dei aedifi-
cat. Volo autem omnes vos loqui linguis, 5
magis autem prophetare; nam major est
qui prophetat, quam qui loquitur linguis,
nisi forte interpretetur, ut ecclesia aedifi-
cationem accipiat.

Nunc autem, fratres, si venero ad vos 6
linguis loquens, quid vobis prodero, nisi
vobis loquar aut in revelatione, aut in
scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?
Tamen quae sine anima sunt vocem dantia, 7
sive tibia, sive cithara, nisi distinctionem
sonituum dederint, quomodo scietur id
quod canitur, aut quod citharizatur? Et- 8
enim si incertam vocem det tuba, quis
parabit se ad bellum? Ita et vos per lin- 9
guam nisi manifestum sermonem dederitis,
quomodo scietur id quod dicitur? eritis
enim in aera loquentes. Tam multa, ut 10
puta, genera linguarum sunt in hoc mun-
do, et nihil sine voce est. Si ergo nesciero 11
virtutem vocis, ero ei cui loquor barbarus;
et qui loquitur, mihi barbarus. Sic et 12
vos, quoniam aemulatores estis spirituum,
ad aedificationem ecclesiae quaerite ut abun-
detis.

Et ideo qui loquitur lingua, oret ut 13

12, 15. — 27) Rom. 12, 5; Eph. 1, 23; 4, 12; 5, 30; Col. 1, 24. — 28) Eph. 4, 11, 12. — 31) I Cor. 14, 1, 39.

13. — 2) Et si habuero prophetiam, Matth. 7, 22. Et si... transferam, Matth. 17, 10. — 3) Et si... meas, Matth. 6, 2. — 5) Non quaerit quae sua sunt, Phil. 2, 4, 21. — 6) Rom. 12, 9. — 7) Rom.

15, 1; I Cor. 9, 12. — 8) I Petr. 4, 8. — 12) Vide-
mus... in aenigmate, II Cor. 5, 7. Tunc... faciem,
II Cor. 3, 18; I Joan. 3, 2. — 13) I Joan. 4, 10.

14. — 1) Sectamini caritatem, I Cor. 16, 14. Spiritalia, I Cor. 12, 1, 31. Prophetetis, I Cor. 12, 4; 13, 2. — 2) I Cor. 14, 18-23, 27, 28. — 5) Loqui linguis, I Cor. 12, 10, 28. — 11) Barba-

14 interpretetur. Nam si orem lingua, spir-
 15 ritus meus orat, mens autem mea sine fru-
 ctu est. Quid ergo est? Orabo spiritu,
 16 orabo et mente; psallam spiritu, psallam
 et mente. Ceterum si benedixeris spiritu,
 qui supplet locum idiotæ quomodo dicet
 17 Amen super tuam benedictionem? quoniam
 quid dicas nescit. Nam tu quidem bene
 18 gratias agis, sed alter non ædificatur.
 Gratias ago Deo meo, quod omnium ve-
 19 strum lingua loquor; sed in ecclesia volo
 quinque verba sensu meo loqui, ut et alios
 instruam, quam decem millia verborum in
 20 lingua. Fratres, nolite pueri effici sensi-
 bus, sed malitia parvuli estote; sensibus
 autem perfecti estote.

21 In lege scriptum est: Quoniam in aliis
 linguis et labiis aliis loquar populo huic;
 et nec sic exaudient me, dicit Dominus.

22 Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus,
 sed infidelibus; prophetiæ autem non infi-
 23 delibus, sed fidelibus. Si ergo conveniat
 universa ecclesia in unum, et omnes lin-
 guis loquantur, intrent autem idiotæ aut
 infideles, nonne dicent quod insanitis?

24 Si autem omnes prophetent, intret autem
 quis infidelis vel idiota, convincitur ab
 25 omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta
 cordis ejus manifesta fiunt; et ita cadens
 in faciem adorabit Deum, pronuntians
 quod vere Deus in vobis sit.

Quid ergo est, fratres? Cum convenitis, 26
 unusquisque vestrum psalmum habet, do-
 ctrinam habet, apocalypsim habet, lin-
 guam habet, interpretationem habet; om-
 27 nia ad ædificationem fiant. Sive lingua
 quis loquitur, secundum duos, aut ut mul-
 tum tres, et per partes, et unus interpre-
 28 tetur. Si autem non fuerit interpres,
 taceat in ecclesia, sibi autem loquatur et
 Deo. Prophetæ autem duo aut tres di-
 29 cant, et ceteri dijudicent. Quod si alii
 30 revelatum fuerit sedenti, prior taceat.
 Potestis enim omnes per singulos prophe-
 31 tare, ut omnes discant, et omnes exhor-
 tentur. Et spiritus prophetarum prophe-
 32 tis subjecti sunt. Non enim est dissensio-
 33 nis Deus, sed pacis; sicut et in omnibus
 ecclesiis sanctorum doceo. Mulieres in
 34 ecclesiis taceant; non enim permittitur eis
 loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit.
 Si quid autem volunt discere, domi viros
 35 suos interrogent; turpe est enim mulieri
 loqui in ecclesia. An a vobis verbum Dei
 36 processit? aut in vos solos pervenit? Si
 37 quis videtur propheta esse, aut spiritualis,
 cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini
 sunt mandata. Si quis autem ignorat,
 38 ignorabitur. Itaque, fratres, æmulamini
 39 prophetare, et loqui linguis nolite prohi-
 bere: omnia autem honeste et secundum
 40 ordinem fiant.

V. — DE JUSTORUM RESURRECTIONE.

[XV, 1-58.]

1. CAP. XV, 1-34: *De justorum resurre-*
ctionis certitudine. — Christum a mor-
tuis resurrexisse testimoniis multis con-
stat [XV, 1-11]. Negatæ Christi resur-
rectionis consectoria absurda et impia
veritatem ejus probant [12-19]. Christi
resurrectio resurrectionem illorum qui
sunt Christi postulat [20-28]. Doctrina
de resurrectione duobus argumentis e
baptismo pro mortuis et e laboribus
Pauli desumptis confirmatur [29-34].

15 Notum autem vobis facio, fratres, evan-
 gelium quod prædicavi vobis, quod et acce-
 2 pistis, in quo et statis, per quod et salva-
 mini: qua ratione prædicaverim vobis, si

tenetis, nisi frustra credidistis. Tradidi 3
 enim vobis in primis, quod et accepi: quo-
 4 niam Christus mortuus est pro peccatis
 nostris, secundum Scripturas; et quia
 sepultus est, et quia resurrexit tertia die,
 5 secundum Scripturas; et quia visus est
 Cephæ, et post hoc undecim; deinde visus 6
 est plus quam quingentis fratribus simul,
 ex quibus multi manent usque adhuc, qui-
 7 dam autem dormierunt; deinde visus est
 Jacobo, deinde apostolis omnibus; novis-
 8 sime autem omnium tanquam abortivo,
 visus est et mihi. Ego enim supi minimus
 9 apostolorum, qui non sum dignus vocari
 apostolos, quoniam persecutus sum eccle-
 10 siam Dei. Gratia autem Dei sum id quod

rus, Act. 28, 1. — 15) Eph. 5, 10. — 16) Amen, Deut. 27, 15; I Par. 16, 36; Ps. 105, 48. — 20) Nolite... sensibus, Eph. 4, 14. Perfecti, I Cor. 2, 6; Eph. 4, 13; Phil. 3, 12, 15. — 21) Deut. 28, 49; Is. 28, 11, 12. — 23) Nonne... insanitis, Act. 2, 13. — 25) Occulta... fiunt, Joan. 4, 17-19. Pronuntians... sit, Is. 45, 14; Zach. 8, 23. — 26) I Cor. 11, 18, 20; 12, 8-10. — 33) Sicut... doceo, I Cor. 4, 17. — 34) Mulieres... taceant, I Tim. 2, 11, 12. Sicut et lex dicit, Gen. 3, 16. —

37) I Joan. 4, 6. — 40) I Cor. 12, 31; 14, 1; Col. 2, 5.

15. — 1) I Cor. 16, 13; Gal. 1, 11; II Tim. 2, 8. — 3) Is. 53, 5-9. — 4) Ps. 15, 10. — 5) Visus est Cephæ, Luc. 24, 34. Post hoc undecim, Matth. 28, 16, 17; Marc. 16, 14; Luc. 24, 36; Joan. 20, 19. — 7) Apostolis omnibus, Luc. 24, 50; Act. 1, 3, 4. — 8) Act. 9, 3; I Cor. 9, 1. — 9) Ego... apostolorum, Eph. 3, 7, 8. Qui... Dei, Act. 8, 3; 9, 1; I Tim. 2, 13-16. — 10) Sed... laboravi, II Cor.

sum, et gratia ejus in me vacua non fuit; sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

11 Sive enim ego, sive illi, sic prædicamus, et sic credidistis.

12 Si autem Christus prædicatur quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mor-

13 tuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resur-

14 rexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis

15 est et fides vestra. Invenimus autem et falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit

16 Christum, quem non suscitavit si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resur-

17 gi, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides

18 vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo et qui dormierunt in Christo,

19 perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus

20 omnibus hominibus.

21 Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium; quoniam

22 quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in

23 Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur; unusquisque autem

24 in suo ordine: primitiæ Christus; deinde ii qui sunt Christi, qui in adventu

25 ejus crediderunt. Deinde finis, cum traderit regnum Deo et Patri, cum evacua-

26 verit omnem principatum, et potestatem, et virtutem. Oportet autem illum reg-

27 nare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Novissima autem inimica

28 destruet mors; omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cum autem dicat: Omnia

29 subjecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subjecti ei omnia. Cum autem sub-

30 jecta fuerint illi omnia, tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subjecti sibi omnia,

31 ut sit Deus omnia in omnibus.

Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resur-

32 gunt? ut quid et baptizantur pro illis? Ut quid et nos periclitamur omni hora?

33 Quotidie morior pro vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Do-

mino nostro. Si (secundum hominem) ad 32 bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus et bibamus, cras enim moriemur. Nolite seduci: Corruptumores bonos 33 colloquia mala. Evigilate, justi, et nolite 34 peccare; ignorantiam enim Dei quidam habent: ad reverentiam vobis loquor.

2. CAP. XV, 35-58: *De futurae resurrectionis modo. — Deus vitam corporibus mortuis reddere potest [XV, 35-38]. Corpora resuscitata novis qualitatibus ornabuntur [39-50]. Illi ipsi qui ante Christi adventum non sunt morituri hanc mutationem subire debent [51-53]. Sic plenissima erit victoria Christi de morte et de peccato [54-58].*

Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt 35 mortui? qualive corpore venient? Insi- 36 piens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, 37 non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alijus ceterorum. Deus autem dat illi 38 corpus sicut vult, et unicuique seminum proprium corpus.

Non omnis caro, eadem caro; sed alia 39 quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium. Et corpora 40 cælestia, et corpora terrestria; sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas 41 lunæ, et alia claritas stellarum; stella enim a stella differt in claritate. Sic et 42 resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Semi- 43 natur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in vir- 44 tute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est et spiritale, sicut scriptum est: Fac- 45 tus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spiri- 46 tale est; sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra, terre- 47 nus; secundus homo de cælo, cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni; et qualis 48 cælestis, tales et cælestes. Igitur, sicut 49 portavimus imaginem terreni, portemus et

11, 5, 23; 12, 11. Non... mecum, I Cor. 3, 6; II Cor. 3, 5; Phil. 2, 13; Col. 1, 29. — 13) I Thess. 4, 14. — 15) Quoniam... Christum, I Cor. 6, 14. — 20) Primitiæ dormientium, Col. 1, 18; Apoc. 1, 5. — 21) Per hominem mors, Gen. 3, 17-19; Rom. 5, 12-18. — 23) Ille qui sunt Christi, I Thess. 4, 15, 16. — 24) Dan. 2, 44; 7, 14, 27. — 25) Donec... ejus, Ps. 109, 1; Hebr. 1, 13; 10, 13. — 26) Novissima... mors, II Tim. 1, 10; Apoc. 20, 14; 21, 4. Omnia... ejus, Ps. 8, 8. — 27) Ps. 8, 7; Hebr. 2, 8. — 30) II Cor. 1, 10; 11, 26. — 31) Rom. 8,

36; II Cor. 4, 10, 11. — 32) Ephesi, Act. 19, 23; 20, 19; II Tim. 4, 17. Manducemus... moriemur, Is. 22, 13; Sap. 2, 6. — 34) Evigilate, Rom. 13, 11. Ad reverentiam... loquor, I Cor. 6, 5. — 36) Joan. 12, 24. — 38) Gen. 1, 11; I Cor. 12, 18. — 43) Phil. 3, 20, 21. — 45) Factus... viventem, Gen. 2, 7. Novissimus Adam, Rom. 5, 14. In spiritum vivificantem, Joan. 5, 21; 6, 63; Rom. 8, 10. — 47) Primus... terrenus, Gen. 2, 7; Sap. 7, 1. Secundus... cælestis, Joan. 3, 13, 31. — 49) Sicut... terreni, Gen. 5, 3. Portemus... cæle-

- 50 imaginem cælestis. Hoc autem dico, fratres, quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; neque corruptio incorruptelam possidebit.
- 51 Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba, canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur.
- 53 Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem.

Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Ubi est, mors, victoria tua? ubi est, mors, stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Itaque, fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles; abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino.

EPILOGUS

[XVI, 1-24.]

CAP. XVI, 1-24. — *De collectis pro fratribus hierosolymitanis instituendis* [XVI, 1-4]. *De proximo Pauli adventu* [5-9]. *Adiunguntur varia commendationes* [10-18], *salutationes et benedictio* [19-24].

- 16 De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite. Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit, ut non, cum venero, tunc collectæ fiant. Cum autem præsens fuero, quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem. Quod si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.
- 5 Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam pertransibo; apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo, ut vos me deducatis quocumque iero. Nolo enim vos modo in transitu videre; spero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit. Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens; et adversarii multi.
- 10 Si autem venerit Timotheus, videte ut sine timore sit apud vos; opus enim Domini operatur, sicut et ego. Ne quis ergo illum spernat; deducite autem illum in

pace, ut veniat ad me; exspecto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre, vobis notum facio quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus; et utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem cum ei vacuum fuerit. Vigilate, state in fide, viriliter agite, et confortamini; omnia vestra in charitate fiant. Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quoniam sunt primitiæ Achaïæ, et in ministerium sanctorum ordinauerunt se ipsos; ut et vos subditi sitis ejusmodi, et omni cooperanti et laboranti. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ, et Fortunati, et Achaici, quoniam id quod vobis deerat ipsi suppleverunt; refecerunt enim et meum spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

Salutant vos ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum Aquila et Priscilla, cum domestica sua ecclesia, apud quos et hospitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in osculo sancto.

Salutatio mea manu Pauli. 21

Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. 22

Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Caritas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen. 23 24

stis, Rom. 8, 29. — 50) Joan. 1, 13; 3, 3, 5; I Cor. 6, 9, 10, 13. — 51) I Tim. 4, 14-17. — 52) Canet enim tuba, Matth. 24, 31; I Thess. 4, 16. Mortui resurgent, Joan. 5, 25, 28. — 53) II Cor. 5, 2-4. — 54) Is. 25, 8; Os. 13, 14; Hebr. 2, 14, 15. — 56) Virtus... lex, Rom. 4, 15; 5, 13; 7, 5, 8, 13. — 58) Itaque... estote, II Petr. 3, 14. Abundantes... Domini, I Cor. 16, 10.

16. — 1) De collectis, Act. 11, 29; 24, 17; Gal. 2, 10. — 2) Per unam sabbati, Act. 20, 7. — 3) Quos probaveritis, II Cor. 8, 18-21. — 4) Act. 19, 21; 20, 3, 4, 16. — 5) Act. 19, 21; 20, 1, 2;

I Cor. 4, 19. — 6) Apud... manebo, Act. 20, 3. Ut vos... iero, Rom. 15, 24. — 9) Ostium, Act. 14, 26. Adversarii multi, Act. 19, 9, 23. — 10) Si... Timotheus, I Cor. 4, 17. — 11) Ne quis... spernat, I Tim. 4, 12. — 12) De Apollo, Act. 18, 24. — 14) I Cor. 14, 1. — 15) Rom. 16, 5; I Cor. 1, 16. — 16) Phil. 2, 29. — 18) Refecerunt... spiritum, II Cor. 2, 13; 7, 13. Cognoscite... sunt, Phil. 2, 29; I Thess. 5, 12. — 19) Aquila et Priscilla, Act. 18, 2. Cum... ecclesia, Rom. 16, 5. — 20) Rom. 16, 16. — 21) Col. 3, 18; II Thess. 3, 17. — 23) Rom. 16, 20.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD CORINTHIOS SECUNDA

EXORDIUM

[I, 1-11.]

CAP. I, 1-11. — *Inscriptio* [I, 1, 2]. *Paulus gratias Deo agit pro consolationibus acceptis et intimam suam conjunctionem cum corinthia ecclesia exponit* [3-11].

- 1 AULUS, apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater, ecclesiae Dei quae est Corinthi, cum omnibus sanctis qui
- 2 sunt in universa Achaia. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.
- 3 Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et
- 4 Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo; quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per
- 6 Christum abundat consolatio nostra. Sive

autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute; sive consolamur pro vestra consolatione; sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, quae operatur tolerantiam earundem passionum quas et nos patimur: ut spes nostra firma sit pro vobis, scientes quod sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

Non enim volumus ignorare vos, fratres, de tribulatione nostra quae facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitavit mortuos; qui de tantis periculis nos eripuit, et eruit; in quem speramus quoniam et adhuc eripiet; adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis, ut ex multorum personis, ejus quae in nobis est donationis, per multos gratiae agantur pro nobis.

PARS PRIMA APOLOGETICA

[I, 12 — VII, 16.]

PAULUS SUAM AGENDI RATIONEM AB ADVERSARIORUM CALUMNIIS VINDICAT.

1. CAP. I, 12 — II, 17 : *De levitatis et inconstantiae calumnia. — Paulus levitatis calumniae suam sinceritatem* [I, 12-14] *et perfectam in docendo constantiam opponit* [15-22]; *deinde explicat cur pristinum itineris consilium mutaverit*

[I, 23 — II, 13] *et gratias agit Deo a quo tanquam minister fidelis approbatus sit* [14-17].

Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapien-

1. — 1) *Paulus... Dei*, Rom. 1, 1; I Cor. 1, 1; Gal. 1, 1. *Timotheus... Corinthi*, Act. 17, 1; I Thess. 1, 1; II Thess. 1, 1. — 2) Rom. 1, 7. — 3) Rom. 15, 5, 6; Eph. 1, 3; I Petr. 1, 3. — 4) *Sicut... nobis*, II Cor. 4, 10; Col. 1, 24. —

5) II Cor. 4, 15; II Tim. 2, 10. — 6) Act. 19, 23; I Cor. 15, 32. — 7) *Qui suscitavit mortuos*, II Cor. 4, 14. — 8) *Qui... eruit*, II Cor. 12, 25, 26. — 9) *Sinceritate Dei*, II Cor. 2, 17; 4, 2. *Non in sapientia carnali*, I Cor. 1, 17; 2, 1, 4, 13. —

tia carnali, sed in gratia Dei, conversati sumus in hoc mundo, abundantius autem
 13 ad vos. Non enim alia scribimus vobis quam quæ legistis, et cognovistis; spero autem quod usque in finem cognoscetis,
 14 sicut et cognovistis nos ex parte, quod gloria vestra sumus, sicut et vos nostra, in die Domini nostri Jesu Christi.

15 Et hac confidentia volui prius venire ad
 16 vos, ut secundam gratiam haberetis; et per vos transire in Macedoniam, et iterum a Macedonia venire ad vos, et a vobis deduci in Judæam. Cum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut sit
 18 apud me Est et Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est et Non. Dei enim Filius, Jesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, et Silvanum, et Timotheum, non fuit Est et Non; sed Est in illo fuit. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est; ideo et per ipsum Amen
 21 Deo ad gloriam nostram. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos, Deus, qui et signavit nos, et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

23 Ego autem testem Deum invoco in animam meam, quod parcens vobis, non veni ultra Corinthum; non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam fide statis.

2 Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in tristitia venirem ad vos. Si enim ego contristat vos, et quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere; confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium
 4 omnium vestrum est. Nam ex multa tribulatione et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas; non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5 Si quis autem contristavit, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. Sufficit illi, qui ejusmodi est, 7 objurgatio hæc quæ fit a pluribus, ita ut

e contrario magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est. Propter quod obsecro
 8 vos ut confirmetis in illum charitatem. Ideo enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. Cui autem aliquid donastis,
 9 et ego; nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a Satana; non
 11 enim ignoramus cogitationes ejus.

Cum venissem autem Troadem propter
 12 evangelium Christi, et ostium mihi apertum esset in Domino, non habui requiem
 13 spiritui meo, eo quod non invenerim Titum, fratrem meum; sed valediciens eis, profectus sum in Macedoniam.

Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco; quia
 15 Christi bonus odor sumus Deo, in iis qui salvi fiunt, et in iis qui pereunt: aliis
 16 quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Non enim sumus sicut plurimi,
 17 adulterantes verbum Dei; sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in Christo loquimur.

2. CAP. III, 1—IV, 6 : *De arrogantia superbieque calumnia. — Paulus suam fiduciam ex officio quo fungitur haurit [III, 1-6]. Ministerium novi testamenti ministerio veteris multum præstat [7-11]. Ob majorem novi ministerii gloriam apostolos Christi fiducia loquendi uti licet ac decet [12-18]. Paulus ipse, ministerii sui excelsi memor, Evangelium cum fiducia semper prædicavit [IV, 1-6].*

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut numquid egemus, sicut quidam, commendatitiis epistolis ad vos, aut ex
 2 vobis? Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur et legitur ab omnibus hominibus; manifestati quod
 3 epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

14) II Cor. 5, 12; 9, 3; Phil. 2, 16. In die... Christi, I Cor. 1, 8. — 15) I Cor. 4, 19. — 16) Act. 19, 21; Rom. 15, 25, 26; I Cor. 16, 5, 6. — 17) Secundum carnem, II Cor. 10, 2, 3. Est et non, Matth. 5, 37. — 18) Fidelis... Deus, I Cor. 1, 9. — 19) Silvanum, Act. 15, 22, 27, 40. — 20) Ideo... nostram, Apoc. 3, 14. — 22) Qui et signavit nos, Eph. 1, 13; 4, 30. Dedit... nostris, Rom. 8, 16; II Cor. 5, 5; Eph. 1, 14. — 23) Testem Deum, Rom. 1, 9; II Cor. 11, 31. Nam fide statis, I Cor. 15, 1.

2. — 1) I Cor. 4, 21; II Cor. 12, 20, 21. —

4) II Cor. 7, 8, 12. — 5) I Cor. 5, 1, 2. — 6) I Cor. 5, 4, 5. — 11) Ut non... Satana, Luc. 22, 31. — 12) Cum... Troadem, Act. 20, 1. Ostium, I Cor. 16, 9. — 13) II Cor. 7, 5, 6, 13, 15. — 15) In iis qui pereunt, I Cor. 1, 18; II Cor. 4, 3. — 16) Et ad... idoneus, II Cor. 3, 5, 6. — 17) Adulterantes... Dei, II Cor. 4, 2. Ex sinceritate, II Cor. 1, 12.

3. — 1) Incipimus... commendare, II Cor. 5, 12; 10, 12; 12, 11. Commendatitiis epistolis, Act. 18, 27; I Cor. 16, 3. — 2) I Cor. 9, 2. — 3) Non... lapideis, Ex. 24, 12; Deut. 4, 13. Sed... carnali-

- 4 Fiduciam autem talem habemus per
 5 Christum ad Deum; non quod sufficien-
 est simus cogitare aliquid a nobis quasi ex
 nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est;
 6 qui et idoneos nos fecit ministros novi
 testamenti, non littera, sed spiritu: littera
 enim occidit, spiritus autem vivificat.
 7 Quod si ministratio mortis, litteris de-
 formata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut
 non possent intendere filii Israel in faciem
 Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ
 8 evacuatur, quomodo non magis ministra-
 9 tio spiritus erit in gloria? Nam si mini-
 stratio damnationis gloria est, multo magis
 abundat ministerium justitiæ in gloria.
 10 Nam nec glorificatum est quod claruit in
 hac parte, propter excellentem gloriam.
 11 Si enim quod evacuatur, per gloriam est,
 multo magis quod manet, in gloria est.
 12 Habentes igitur talem spem, multa fidu-
 13 cia utimur; et non sicut Moyses ponebat
 velamen super faciem suam, ut non inten-
 derent filii Israel in faciem ejus, quod
 14 evacuatur; sed obtusi sunt sensus eorum:
 usque in hodiernum enim diem idipsum
 velamen in lectione veteris testamenti man-
 15 net non revelatum (quoniam in Christo
 16 evacuatur). Sed usque in hodiernum
 diem, cum legitur Moyses, velamen posi-
 17 tum est super cor eorum; cum autem
 conversus fuerit ad Dominum, auferetur
 velamen. Dominus autem spiritus est;
 ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.
 18 Nos vero omnes revelata facie gloriam
 Domini speculantes, in eandem imaginem
 transformamur, a claritate in claritatem,
 tanquam a Domini Spiritu.
 4 Ideo habentes administrationem juxta
 quod misericordiam consecuti sumus, non
 2 deficimus; sed abdicamus occulta dede-
 coris, non ambulantes in astutia, neque
 adulterantes verbum Dei, sed in manife-
 statione veritatis commendantes nosmet-
 ipsos ad omnem conscientiam hominum
 3 coram Deo. Quod si etiam opertum est
 evangelium nostrum, in iis qui pereunt
 4 est opertum; in quibus Deus hujus sæculi
 excæcavit mentes infidelium, ut non ful-
 geat illis illuminatio evangelii gloriæ

Christi, qui est imago Dei. Non enim
 nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Chri-
 stum Dominum nostrum; nos autem servos
 vestros per Jesum: quoniam Deus, qui
 dixit de tenebris lucem splendescere, ipse
 illuxit in cordibus nostris, ad illuminatio-
 nem scientiæ claritatis Dei, in facie Chri-
 sti Jesu.

3. CAP. IV, 7—VI, 10: *De natura et
 ratione apostolici ministerii.* — *Apostoli
 qui duram abjectamque vitam agunt a
 Domino roborantur* [IV, 7-12], *ob spem
 resurrectionis et futuræ gloriæ omnia
 ferunt* [IV, 13—V, 10] *et caritate Chri-
 sti in munere apostolico exercendo ita
 impelluntur* [11-21] *ut pro omnibus sem-
 per et ubique sese devoteant* [VI, 1-10].

Habemus autem thesaurum istum in
 vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis
 Dei, et non ex nobis. In omnibus tribu-
 lationem patimur, sed non angustiamur;
 aporiamur, sed non destituimur; perse-
 cutionem patimur, sed non derelinquimur;
 deicimur, sed non perimus; semper mor-
 tificationem Jesu in corpore nostro circum-
 ferentes, ut et vita Jesu manifestetur in
 corporibus nostris. Semper enim nos,
 qui vivimus, in mortem tradimur propter
 Jesum, ut et vita Jesu manifestetur in carne
 nostra mortali. Ergo mors in nobis ope-
 ratur, vita autem in vobis.

Habentes autem eundem spiritum fidei,
 sicut scriptum est: Credidi, propter quod
 locutus sum; et nos credimus, propter
 quod et loquimur, scientes quoniam qui
 suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscita-
 bit, et constituet vobiscum. Omnia enim
 propter vos, ut gratia abundans, per mul-
 tos in gratiarum actione, abundet in glo-
 riam Dei. Propter quod non deficimus;
 sed licet is qui foris est, noster homo cor-
 rumpatur, tamen is qui intus est renovatur
 de die in diem. Id enim quod in præsentī
 est momentaneum et leve tribulationis
 nostræ, supra modum in sublimitate æterni
 gloriæ pondus operatur in nobis,
 non contemplantibus nobis quæ videntur,
 sed quæ non videntur; quæ enim videntur

bus, Prov. 3, 3; 7, 3; Jer. 31, 33; Ez. 36, 26. —
 4) Eph. 3, 12. — 6) Qui... ministros, Eph. 3, 7;
 Col. 1, 23, 25. *Novi testamenti*, Jer. 31, 31; Luc.
 22, 20. *Non littera*, Rom. 2, 27. *Littera... vivi-
 ficat*, Joan. 6, 64; Rom. 7, 6; 8, 2. — 7) Ex. 34,
 29-35; I Cor. 3, 13. — 13) II Cor. 3, 7. — 14) *In
 lectione veteris testamenti*, Act. 15, 21. — 16) Ex.
 34, 34; Rom. 11, 23, 26. — 17) *Dominus... est*,
 Joan. 4, 24. *Ubi... libertas*, I Cor. 7, 22. —
 18) *In eandem imaginem transformamur*, Rom.
 8, 29; I Cor. 15, 49.
 4; — 1) II Cor. 3, 6. — 2) *Adulterantes... Dei*,
 II Cor. 2, 17. — 3) *Quod... nostrum*, II Cor. 3,

14. *In iis qui pereunt*, II Cor. 2, 15. — 4) *Qui...
 Dei*, Col. 1, 15; Hebr. 1, 3. — 5) *Nos... Jesum*,
 Matth. 20, 27; I Cor. 9, 19. — 6) *Gen. 1, 3*;
 II Cor. 3, 18. — 7) *In vasis fictilibus*, II Cor.
 5, 1. *Ut... nobis*, I Cor. 2, 5; II Cor. 12, 10. —
 8) II Cor. 7, 5. — 10) I Cor. 4, 9; 15, 31; II Cor.
 6, 9. — 11) Rom. 8, 36; II Cor. 11, 23. —
 13) *Credidi... locutus sum*, Ps. 115, 10. —
 14) Rom. 8, 11; I Cor. 6, 14. — 15) II Cor. 1,
 3-7. — 16) *Licet... corrumpatur*, Rom. 7, 24.
Is qui intus est, Rom. 7, 22; Eph. 3, 16. —
 17) Rom. 8, 18. — 18) Rom. 8, 24; II Cor. 5, 7;
 Hebr. 11, 1.

temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt.

- 5 Scimus enim quoniam si terrestres domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis.
- 2 Nam et in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes; tamen vestiti, non nudi inveniamur.
- 4 Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeat quod mortale est a vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus.
- 6 Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur
- 7 a Domino (per fidem enim ambulamus, et non per speciem): audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, et præsentem esse ad
- 9 Dominum. Et ideo contendimus, sive absentes, sive præsentem, placere illi.
- 10 Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis; prout gessit, sive bonum, sive malum.
- 11 Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus; Deo autem manifesti sumus: spero autem et in conscientiis vestris
- 12 manifestos nos esse. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis, ut habeatis ad eos qui in facie gloriantur, et non in
- 13 corde. Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. Caritas enim Christi urget nos; æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est,
- 15 ergo omnes mortui sunt; et pro omnibus mortuus est Christus, ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem.
- 16 Et si cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus. Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova.
- 18 Omnia autem ex Deo qui nos reconciliavit sibi per Christum, et dedit nobis ministerium

reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum; et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum; sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu Sancto, in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam; ut seductores, et veraces; sicut qui ignoti, et cogniti; quasi morientes, et ecce vivimus; ut castigati, et non mortificati; quasi tristes, semper autem gaudentes; sicut egentes, multos autem locupletantes; tanquam nihil habentes, et omnia possidentes.

4. CAP. VI, 11 — VII, 16: *Exponitur conclusio practica. — Paulus Corinthios obsecrat ut caritati suæ eadem caritate respondeant et ab ethnicorum vitiiis sese abstineant* [VI, 11 — VII, 1]; *deinde declarat quo animo erga eos semper fuerit et sit affectus* [2-7]; *tandem letatur de felici prioris suæ epistolæ fructu* [8-13^a] *et de bonis nuntiis a Tito sibi allatis* [13^b-16].

Os nostrum patet ad vos, o Corinthii; cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris: eandem autem ha-

5. — 1) *Si... dissolvatur*, Job 4, 19; Sap. 9, 15; II Cor. 4, 7; II Petr. 1, 13, 14. — 2) *Ingemiscimus*, Rom. 8, 23. *Superindui cupientes*, I Cor. 15, 53, 54. — 5) *Qui dedit... spiritus*, II Cor. 1, 22. — 6) *Hebr. 11, 13, 14.* — 7) I Cor. 13, 12. — 8) *Bonam... corpore*, Phil. 1, 23. *Præsentem... Dominum*, I Thess. 4, 17. — 10) *Act. 17, 31*; *Rom. 2, 16*; *14, 10, 12.* — 12) *Nos... vobis*, II Cor. 3, 1. — 14) *Quoniam... mortuus est*, Rom. 5, 15; 8, 32. — 15) *Rom. 6, 11*; *14, 7, 8*; *Gal. 2, 10*; *I Thess. 5, 10.* — 17) *Si qua... creatura*, Rom. 6, 6; 8, 4, 10; Gal. 5, 15; Eph. 2, 10, 15; Col. 3, 9, 10. *Vetera... nova*, Is. 43, 18,

19; Apoc. 21, 5. — 18) *Qui... Christum*, Rom. 3, 24, 25; Col. 1, 20; I Joan. 2, 2. — 20) *Pro... fungimur*, Eph. 6, 20. — 21) *Eum... peccatum*, Hebr. 4, 15; I Petr. 2, 22. *Pro... fecit*, Rom. 4, 25; 8, 3; Gal. 3, 13. *Ut nos... ipso*, Rom. 1, 17; I Cor. 1, 30.

6. — 2) *Is. 49, 8.* — 3) I Cor. 8, 13; 9, 12; 10, 32. — 4-10) II Cor. 4, 2. — 4) *Sicut Dei ministros*, I Cor. 3, 5; 4, 1; II Cor. 3, 6. — 5) II Cor. 11, 23-27. — 6) *Rom. 12, 9*; I Tim. 4, 12. — 7) I Cor. 2, 4. — 9) II Cor. 4, 10, 11. — 10) *Phil. 4, 10-13.* — 13) *Tanquam filiis dico*, I Cor. 4, 14.

bentes remunerationem, tanquam filiis dico, dilatamini et vos.

- 14 Nolite jugum ducere cum infidelibus; quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?
- 15 Quæ autem conventio Christi ad Belial?
- 16 aut quæ pars fidei cum infidei? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus : Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos; et ero illorum Deus,
- 17 et ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis;
- 18 et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens. Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.
- 2 Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.
- 3 Non ad condemnationem vestram dico, prædiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum et ad convivendum. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis; repletus sum consolatione, superabundo gaudio in
- 5 omni tribulatione nostra. Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus : foris pugnae,
- 6 intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu
- 7 Titi; non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desi-

derium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me : ita ut magis gaude-
rem.

Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me poenitet; etsi poeniteret, videns quod epistola illa, etsi ad horam, vos contristavit, nunc gaudeo; non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur; sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur sollicitudinem; sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est; sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam habemus pro vobis coram Deo; ideo consolati sumus.

In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus; sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est. Et viscera ejus abundantius in vobis sunt, reminiscens omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore et tremore excepistis illum. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

— 14) Eph. 5, 7, 11. — 16) Lev. 26, 12; Ez. 37, 27; I Cor. 3, 16; Eph. 2, 22. — 17) Is. 52, 11; Ez. 20, 34; Apoc. 18, 4. — 18) II Reg. 7, 8, 14; Is. 43, 6; Jer. 31, 9; 32, 38; Os. 1, 10.

7. — 1) I Petr. 2, 11; II Petr. 1, 4. — 2) Act. 20, 33; II Cor. 12, 17. — 3) II Cor. 6, 11-13.

4) Multa... vobis, II Cor. 1, 12; 8, 24; 9, 2. — 5) Act. 20, 1, 2; II Cor. 2, 13. — 6) II Cor. 1, 4. — 8) II Cor. 2, 4. — 10) Eccli. 30, 24, 25; Matth. 5, 5; I Petr. 2, 19. — 13) II Cor. 2, 13. — 14) Si... gloriatus sum, II Cor. 8, 24; 9, 2, 4. In veritate, II Cor. 4, 2; 6, 7. — 15) Reminiscens... obedientiam, II Cor. 2, 9; 10, 6.

PARS SECUNDA PARÆNETICA

[VIII, 1 — IX, 15.]

EXHORTATIO AD COLLECTAS PRO HIERSOLYMITANIS
FACIENDAS.

1. CAP. VIII, 1-15. — *Paulus Corinthios edocet quid in collectarum negotio Macedones egerint [VIII, 1-6] et quid ipsi in eodem negotio præstare debeant [7-15].*

- 8 Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in ecclesiis
2 Macedonia: quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum; quia secundum virtutem, testimonium illis reddo, et supra virtutem voluntarii fuerunt;
4 cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, et communicationem ministerii,
5 quod fit in sanctos. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;
6 ita ut rogaemus Titum, ut quemadmodum coepit, ita et perficiat in vobis etiam gratiam istam.

- 7 Sed sicut in omnibus abundatis fide, et sermone, et scientia, et omni sollicitudine, insuper et charitate vestra in nos, ut et in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico, sed per aliorum sollicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum
9 comprobans. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. Et consilium in hoc do; hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et velle coepistis ab anno
11 priore. Nunc vero et facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit et perficiendi ex eo quod
12 habetis. Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim
13 ut aliis sit remissio, vobis autem tributio, sed ex æqualitate. In præsentī tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas,

sicut scriptum est: Qui multum, non 15 abundavit; et qui modicum, non minora vit.

2. CAP. VIII, 16 — IX, 15. — *Paulus Titum ejusque duos socios collectarum officio præfectos Corinthiis commendat [VIII, 16-24], cur illos jam nunc misurus sit exponit [IX, 1-5], neophytos ad hilarem liberalitatem excitat [6-9] et quam meritoria sit eleemosyna ostendit [10-15].*

Gratias autem Deo, qui dedit eandem 16 sollicitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem suscepit, 17 sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos. Misimus etiam cum 18 illo fratrem, cujus laus est in evangelio per omnes ecclesias; non solum autem, sed 19 et ordinatus est ab ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam voluntatem nostram; devi- 20 tantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine quæ ministratur a nobis. Provi- 21 demus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Misimus 22 autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse, nunc autem multo sollicitiorem, confi- 23 dentia multa in vos, sive pro Tito, qui est socius meus et in vos adjutor, sive fratres nostri, apostoli ecclesiarum, gloria Christi. Ostensionem ergo quæ est charitatis 24 vestræ, et nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem ecclesiarum.

Nam de ministerio quod fit in sanctos, 9 ex abundanti est mihi scribere vobis. Scio enim promptum animum vestrum : 2 pro quo de vobis glorior apud Macedones, quoniam et Achaia parata est ab anno præterito; et vestra æmulatione provocavit plurimos. Misi autem fratres, ut ne quod 3 gloriamur de vobis, evacuetur in hac

8. — 1) Rom. 15, 26. — 4) Ministerii... sanctos, Act. 11, 29; Rom. 15, 25, 26, 31; I Cor. 16, 1. — 6) I Cor. 12, 18. — 7) I Cor. 1, 5; 16, 1, 2. — 9) Quoniam... dives, Matth. 8, 20; Phil. 2, 6, 7. — 10) Ab anno priore, I Cor. 16, 1; II Cor. 9, 2. — 12) Marc. 12, 43; Luc. 21, 3. — 14) II Cor. 9,

12. — 15) Ex. 16, 18. — 18) II Cor. 12, 18. — 19) I Cor. 16, 3, 4. — 21) Prov. 3, 4; Rom. 12, 17. — 24) Neotræ... vobis, II Cor. 7, 4, 14; 9, 2, 3.

9. — 1) Nam... sanctos, Rom. 15, 25; II Cor. 8, 4. — 2) Pro... glorior, II Cor. 7, 4. Ab anno præterito, II Cor. 8, 10. — 3) Misi autem fratres,

parte, ut (quemadmodum dixi) parati
 4 sitis; ne cum venerint Macedones mecum,
 et invenerint vos imparatos, erubescamus
 nos: (ut non dicamus vos) in hac substan-
 5 tia. Necessarium ergo existimavi rogare
 fratres, ut praeveniant aut vos, et prae-
 parent re promissam benedictionem hanc
 paratam esse, sic quasi benedictionem, non
 tamquam avaritiam.
 6 Hoc autem dico: Qui parce seminat,
 parce et metet; et qui seminat in bene-
 dictionibus, de benedictionibus et metet.
 7 Unusquisque prout destinavit in corde
 suo, non ex tristitia, aut ex necessitate;
 8 hilarem enim datorem diligit Deus. Po-
 tens est autem Deus omnem gratiam abun-
 dare facere in vobis, ut in omnibus semper
 omnem sufficientiam habentes, abundetis
 9 in omne opus bonum, sicut scriptum est:
 Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus
 manet in saeculum saeculi.

Qui autem administrat semen seminanti, 10
 et panem ad manducandum praestabit, et
 multiplicabit semen vestrum, et augebit
 incrementa frugum justitiae vestrae: ut in 11
 omnibus locupletati abundetis in omnem
 simplicitatem, quae operatur per nos gra-
 12 tiarum actionem Deo. Quoniam ministe-
 rium hujus officii non solum supplet ea
 quae desunt sanctis, sed etiam abundat
 per multas gratiarum actiones in Domino,
 per probationem ministerii hujus glorifi- 13
 cantes Deum in obedientia confessionis
 vestrae, in evangelium Christi, et simplici-
 tate communicationis in illos, et in omnes,
 et in ipsorum obsecratione pro vobis, desi- 14
 derantium vos propter eminentem gratiam
 Dei in vobis. Gratias Deo super inenar- 15
 rabili dono ejus.

PARS TERTIA POLEMICA

[X, 1—XIII, 10.]

PAULUS SUAM APOSTOLICAM AUCTORITATEM ASSERTIT ET DEFENDIT.

1. CAP. X, 1-18: *De Pauli apostolica po-
 testate. — Paulus adversarios suos mo-
 net ne armis sibi a Deo datis contra eos
 uti cogatur* [X, 1-6], *nam praesens quoque
 potestatem suam exercere, si opus fuerit,
 audebit* [7-11]; *deinde se non de arrogata
 auctoritate gloriari, sed secundum suo-
 rum laborum mensuram asserit* [12-18].
- 10 Ipse autem ego Paulus obsecro vos per
 mansuetudinem et modestiam Christi, qui
 in facie quidem humilis sum inter vos,
 2 absens autem confido in vobis. Rogo
 autem vos ne praesens audeam, per eam
 confidentiam qua existimor audere, in
 quosdam qui arbitrantur nos tamquam
 3 secundum carnem ambulemus. In carne
 enim ambulantes, non secundum carnem
 4 militamus. Nam arma militiae nostrae
 non carnalia sunt, sed potentia Deo ad
 destructionem munitionum, consilia de-
 5 struentes et omnem altitudinem extol-
 lentem se adversus scientiam Dei, et in
 captivitatem redigentes omnem intellectum
 in obsequium Christi, et in promptu 6
 habentes ulcisci omnem inobedientiam,
 cum impleta fuerit vestra obedientia.
- Quae secundum faciem sunt, videte. Si 7
 quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogi-
 tet iterum apud se, quia sicut ipse Christi
 est, ita et nos. Nam, et si amplius ali- 8
 quid gloriatius fuero de potestate nostra,
 quam dedit nobis Dominus in aedificatio-
 nem, et non in destructionem vestram,
 non erubescam. Ut autem non existimer 9
 tamquam terrere vos per epistolas, quo- 10
 niam quidem epistolae, iniquiunt, graves
 sunt et fortes, praesentia autem corporis
 infirma, et sermo contemptibilis; hoc 11
 cogitet qui ejusmodi est, quia quales

II Cor. 8, 6, 17, 18, 22. *Quemadmodum dixi*,
 I Cor. 16, 1, 2. — 4) *Cum... mecum*, Act. 20, 4.
 — 6) Prov. 11, 24, 25; 22, 9; Gal. 6, 8, 9. —
 7) *Hilarem... Deus*, Eccli. 35, 11; Rom. 12, 8.
 — 9) Ps. 111, 9. — 10) Is. 55, 10; Os. 10, 12. —
 11) *In omnibus locupletati*, I Cor. 1, 5. *Quae...*
Deo, II Cor. 1, 11. — 12) II Cor. 8, 14.

10. — 1) *Qui... inter vos*, I Cor. 2, 3. —
 2) I Cor. 4, 21; II Cor. 13, 2, 10. — 4) II Cor. 6,
 7; Eph. 6, 11; I Thess. 5, 8; I Tim. 1, 18;
 II Tim. 2, 3, 4. — 6) *Cum... obedientia*, II Cor.
 2, 9; 7, 15. — 7) *Si quis... esse*, I Cor. 1, 12. *Ita*
et nos, II Cor. 11, 23. — 8) *De potestate nostra*,
 I Cor. 5, 4, 5; II Cor. 13, 10. — 10) II Cor. 10, 1.
Sermo contemptibilis, II Cor. 11, 6. — 11) II Cor.

sumus verbo per epistolas, absentes, tales et præsentis in facto.

- 12 Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant; sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, et comparantes nosmetipsos nobis.
- 13 Nos autem non in immensum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos. Non enim quasi non pertingentes ad vos superextendimus nos; usque ad vos enim pervenimus in evangelio Christi. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus; spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundum regulam nostram in abundantiam, etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari. Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur.
- 18 Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.

2. CAP. XI, 1 — XII, 18 : *Paulus contra obtractatores suos gloriatur. — Paulus, excusatione præmissa [XI, 1-6], de sua integritate agit [7-15]; nova excusatione addita [16-21], susceptos labores et toleratas tribulationes memorat [22-33]; de donis a Deo acceptis se posse gloriari [XII, 1-4], de infirmitatibus vera malle asserit [5-10]; tandem conqueritur quod sese ipsum commendare coactus sit [11-18].*

- 11 Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ! sed et supportate me.
- 2 Æmulor enim vos Dei æmulatione; despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate quæ est in Christo. Nam si is qui venit, alium Christum prædicat quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis quem non accepistis, aut aliud evangelium quod non recepistis, recto pateremini. Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis apostolis. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia; in omnibus autem manifestati sumus vobis.

Aut numquid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis evangelium Dei evangelizavi vobis. Alias ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. Et cum essem apud vos, et egerem, nulli onerosus fui; nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres qui venerunt a Macedonia; et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaïæ. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit. Quod autem facio, et faciam, ut amputem occasionem eorum qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut et nos. Nam ejusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum, ipse enim Satanæ transfugurat se in angelum lucis. Non est ergo magnum si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ; quorum finis erit secundum opera ipsorum.

Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut et ego modicum quid glorier), quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur secundum carnem, et ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico, 21 quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audeat (in insipientia dico), audeo et ego.

Hebræi sunt, et ego. Israelitæ sunt, et ego. Semen Abrahamæ sunt, et ego. Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico), plus ego : in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Judæis quinques, quadragenas, una minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, in itineribus sæpe : 26 periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus,

13, 2, 10. — 12) Qui seipsos commendant, II Cor. 3, 1; 10, 18. — 13) Rom. 12, 3; Eph. 4, 7. — 16) Rom. 15, 20. — 17) Jer. 9, 23; I Cor. 1, 31. — 18) I Cor. 4, 5.

11. — 2) Dei æmulatione, Joel 2, 18; Zach. 8, 2. Virginem castam, Eph. 5, 27. — 3) Sicut... sua, Gen. 3, 1-4. — 4) Aliud evangelium, Gal. 1, 8, 9. — 5) I Cor. 15, 10; II Cor. 12, 11; Gal. 2, 6. — 6) Etsi... sermone, I Cor. 1, 17; II Cor. 10, 10. Sed non scientia, II Cor. 6, 6; Eph. 3, 4. In omnibus... vobis, II Cor. 4, 2; 12, 12. —

7) Quoniam... vobis, Act. 18, 3; 20, 33-35; I Cor. 9, 12, 18. — 8) Phil. 4, 15. — 9) Cum... fui, II Cor. 12, 13, 14. Nam... Macedonia, Phil. 4, 15. — 10) Est... in me, Rom. 1, 9; 9, 1. — 13) Phil. 3, 2. — 16) II Cor. 12, 6. — 18) Phil. 3, 3, 4. — 22) Act. 22, 3; Rom. 11, 1; Phil. 3, 5. — 23) Ministri... ego, I Cor. 4, 1; 15, 10. In laboribus... frequenter, II Cor. 6, 4, 5. — 24) Deut. 25, 3. — 25) Ter virgis cæsus sum, Act. 16, 22. Semel lapidatus sum, Act. 14, 18. Ter naufragium feci, Act. 27, 41. — 26) Periculis... fratri-

periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus; in labore et ærumna, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis multis, in frigore et nuditate. Præter illa quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? Si gloriari oportet, quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quod non mentior. Damasci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet; et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus ejus.

Si gloriari oportet (non expedit quidem), veniam autem ad visiones et revelationes Domini. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (sive in corpore, nescio, sive extra corpus, nescio, Deus scit), raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. Et scio hujusmodi hominem (sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) quoniam raptus est in Paradisum, et audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Pro hujusmodi gloriabor; pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Nam, et si voluero gloriari, non erō insipiens, veritatem enim dicam; parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me; et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, in inhabitat in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo; cum enim infirmor, tunc potens sum.

Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim a vobis debui commendari, nihil enim minus fui ab iis qui sunt supra modum apostoli, tametsi nihil sum. Signa tamen apostolatus mei facta sunt super

vos, in omni patientia, in signis, et prodigiis, et virtutibus. Quid est enim quod minus habuistis præ ceteris ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam. Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos, et non ero gravis vobis. Non enim quero quæ vestra sunt, sed vos; nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro animabus vestris, licet plus vos diligens, minus diligar. Sed esto, ego vos non gravavi; sed cum essem astutus, dolo vos cepi. Numquid per aliquem eorum quos misi ad vos circumveni vos? Rogavi Titum, et misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

3. CAP. XII, 19 — XIII, 10: *Scopus polemicæ partis exponitur. — Paulus Corinthios se omnia ad eorum correctionem scripsisse monet [XII, 19-21]; velut iudicem illorum qui corrigi nolint se venturum esse nuntiat [XIII, 1-6] et neophytos ad bonum exhortatur ne præsens in eos durius agere cogatur [7-10].*

Olim putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur; omnia autem, charissimi, propter ædificationem vestram. Timeo enim, ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos; et ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, emulationes, animositates, dissensiones, detractationes, surrurationes, inflationes, seditiones sint inter vos; ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, et luceam multos ex iis qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

Ecce tertio hoc venio ad vos; in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi, et prædico, ut præsens, et nunc absens, iis qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei. Nam

bus, Act. 20, 3. — 27) In labore, I Thess. 2, 9; II Thess. 3, 8. — 29) I Cor. 9, 22. — 30) II Cor. 12, 5. — 31) Scit... mentior, Rom. 1, 9; II Cor. 12, 23. — 32-33) Act. 9, 24, 25.

12. — 4) In paradisum, Luc. 23, 43; Apoc. 2, 7. — 5) Pro me... meis, II Cor. 11, 30. — 6) II Cor. 11, 16, 17. — 10) Propter... meis, Rom. 5, 3. Cum... sum, Phil. 4, 13. — 11) Nil... apostoli, II Cor. 11, 5. Tametsi nihil sum, I Cor. 15, 9; Gal. 6, 3. — 12) Rom. 15, 19. — 13) Nisi...

vos, II Cor. 11, 9. — 14) Ecce... vos, II Cor. 13, 1. — 15) Phil. 2, 17. — 17) Quos misi ad vos, II Cor. 9, 5. — 18) II Cor. 8, 6, 18. — 20) I Cor. 4, 21; II Cor. 10, 2. — 21) Qui ante peccaverunt, II Cor. 13, 2.

13. — 1) Ecce... vos, II Cor. 12, 14. In ore... verbum, Deut. 19, 15; Matth. 18, 16; I Tim. 5, 19; Hebr. 10, 28. — 2) Prædixi, II Cor. 10, 2. Qui ante peccaverunt, II Cor. 12, 21. — 4) Etsi... infirmitate, Phil. 2, 7, 8. Vivit... Dei, Rom. 2,

- et nos infirmi sumus in illo, sed vivemus
 5 cum eo ex virtute Dei in vobis. Vosmet-
 ipsos tentate si estis in fide; ipsi vos pro-
 bate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia
 6 Christus Jesus in vobis est? nisi forte re-
 probi estis. Spero autem quod cognosce-
 tis quia nos non sumus reprobi.
 7 Oramus autem Deum ut nihil mali facia-
 tis: non ut nos probati appareamus, sed
 ut vos quod bonum est faciatis, nos autem
 ut reprobi simus. Non enim possumus
 aliquid adversus veritatem, sed pro veri-
 tate. Gaudemus enim, quoniam nos infir-
 mi sumus, vos autem potentes estis; hoc et
 9 oramus vestram consummationem. Ideo
 10 hæc absens scribo, ut non præseris durius
 agam, secundum potestatem quam Domi-
 nus dedit mihi in ædificationem, et non in
 destructionem.

EPILOGUS

[XIII, 11-13.]

CAP. XIII, 11-13: *Exhortatio generalis, salutatio et benedictio in finem epistolæ adduntur.*

- 11 De cetero, fratres, gaudete, perfecti
 estote, exhortamini, idem sapite, pacem

habete, et Deus pacis et dilectionis erit
 vobiscum. Salutate invicem in osculo san- 12
 cto. Salutant vos omnes sancti. Gratia 13
 Domini nostri Jesu Christi, et charitas
 Dei, et communicatio Sancti Spiritus sit
 cum omnibus vobis. Amen.

4; 6, 4. *Vivemus cum eo*, Rom. 6, 8. — 5) *Ipsi vos probate*, I Cor. 11, 28. *Christus... est*, Rom. 8, 10; Gal. 4, 10. — 9) *Quoniam... sumus*, I Cor. 4, 10. — 10) II Cor. 2, 3; 10, 4, 8, 11. — 11) *Gau-*

dete, Phil. 4, 4. *Deus... vobiscum*, Rom. 15, 33. — 12) *Salutate... sancto*, Rom. 16, 16; I Cor. 16, 20. — 13) Rom. 16, 20; I Cor. 16, 23.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATAS

EXORDIUM

[I, 1-10.]

CAP. I, 1-10. — *Inscriptio* [I, 1-5]. *Galatiae ob inconstantiam suam vehementer increpantur* [6-10].

1 **P**AULUS apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit eum a mortuis; et qui mecum sunt omnes fratres, 2 ecclesiis Galatiae. Gratia vobis et pax a Deo Patre, et Domino nostro Jesu Christo, 3 qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de praesenti saeculo nequam, secundum voluntatem Dei et Patris nostri, 4 cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud evangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui qui vos conturbant, et volunt convertere evangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id quod accepistis, anathema sit. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quaero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

PARS PRIMA APOLOGETICA

[I, 11 — II, 21.]

PAULUS SUAM AUCTORITATEM ET DOCTRINAM VINDICAT

1. CAP. I, 11-24. — *Evangelium a Paulo praedicatum a Deo procedit* [I, 11, 12]; *Paulus enim nec ante nec post conversionem doctrinam suam ab hominibus accepit* [13-24].

11 Notum enim vobis facio, fratres, evangelium quod evangelizatum est a me, quia 12 non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi. 13 Audistis enim conversationem meam

aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequabar ecclesiam Dei, et expugnabam illam. Et proficiebam in Iudaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius aemulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non acquievi carni et sanguini, neque veni Ierosolimam ad antecessores

1. — 1) *Paulus apostolus*, Rom. 1, 1; I Cor. 1, 1; II Cor. 1, 1. *Non ab hominibus*, Gal. 1, 11, 12. *Per Jesum Christum*, Act. 9, 6. — 2) *Ecclesiis Galatiae*, Act. 16, 6; I Cor. 16, 1. — 3) *Rom. 1, 7; I Cor. 1, 3; II Cor. 1, 2; I Tim. 1, 2. — 4) Qui... nostris*, Matth. 26, 42; Rom. 4, 25; I Tim. 2, 6; Tit. 2, 14. *Ut... nequam*, Act. 2, 40; I Joan. 5, 19. — 6) *Qui vos vocavit*,

Gal. 5, 8. *In aliud evangelium*, II Cor. 11, 4. — 7) *Sunt... conturbant*, Act. 15, 24. — 10) *Ani... placere*, I Thess. 2, 4. *Christi servus*, Rom. 1, 1. — 11) *Evangelium... a me*, Rom. 2, 16. — 12) *Sed... Christi*, I Cor. 2, 10; II Cor. 12, 1. — 13) *Act. 8, 3; 9, 21; 26, 4-20. — 14) Act. 22, 3; Phil. 3, 5. — 15) Is. 49, 1; Jer. 1, 5; Act. 13, 2; Rom. 1, 1. — 16) Ut evangelizarem... gentibus*,

meos apostolos; sed abii in Arabiam, et
 18 iterum reversus sum Damascum. Deinde
 post annos tres, veni Jerosolymam videre
 Petrum, et mansi apud eum diebus quin-
 19 decim; alium autem apostolorum vidi
 neminem, nisi Jacobum, fratrem Domini.
 20 Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo
 21 quia non mentior. Deinde veni in partes
 22 Syriæ et Ciliciæ. Eram autem ignotus
 facie ecclesiis Judææ, quæ erant in Chri-
 23 sto. Tantum autem auditum habebant :
 Quoniam qui persequeretur nos aliquando,
 nunc evangelizat fidem quam aliquando
 24 expugnabat; et in me clarificabant Deum.

2. CAP. II, 1-21. — *Consensus Pauli cum
 reliquis apostolis demonstratur. — Col-
 umnæ seu auctoritates ecclesiæ hieroso-
 lymitanæ in concilio apostolico evange-
 lium Pauli agnoverunt et comprobave-
 runt [II, 1-10]. Narrat Paulus quo
 modo Petrum ipsum reprehenderit [11-
 14] et coram eo doctrinam suam de
 legis mosaicæ abolitione publice defende-
 rit [15-21].*

2 Deinde post annos quatuordecim, iterum
 ascendi Jerosolymam cum Barnaba, as-
 2 sumpto et Tito. Ascendi autem secundum
 revelationem; et contuli cum illis evange-
 lium quod prædico in gentibus, seorsum
 autem iis qui videbantur aliquid esse, ne
 forte in vacuum currerem, aut cucurrissem.
 3 Sed neque Titus, qui mecum erat, cum
 esset gentilis, compulsus est circumcidi;
 4 sed propter subintroductos falsos fratres,
 qui subintroierunt explorare libertatem
 nostram quam habemus in Christo Jesu,
 5 ut nos in servitutem redigerent, quibus
 neque ad horam cessimus subjectione, ut
 veritas evangelii permaneat apud vos.
 6 Ab iis autem qui videbantur esse aliquid
 (quales aliquando fuerint, nihil mea inter-
 est; Deus personam hominis non accipit);
 mihi enim qui videbantur esse aliquid nihil
 7 contulerunt. Sed e contra cum vidissent

quod creditum est mihi evangelium præ-
 putii, sicut et Petro circumcisionis (qui
 8 enim operatus est Petro in apostolatam
 circumcisionis, operatus est et mihi inter
 gentes); et cum cognovissent gratiam
 9 quæ data est mihi, Jacobus, et Cephas, et
 Joannes, qui videbantur columnæ esse,
 dexteræ dederunt mihi et Barnabæ socie-
 tatis, ut nos in gentes, ipsi autem in cir-
 cumcisionem; tantum ut pauperum erant,
 10 memores essemus : quod etiam sollicitus fui
 hoc ipsum facere.

Cum autem venisset Cephas Antiochiam, 11
 in faciem ei restiti, quia reprehensibilis
 erat. Prius enim quam venirent quidam 12
 a Jacobo, cum gentibus edebat; cum au-
 tem venissent, subtrahebat et segregabat
 se, timens eos qui ex circumcissione erant.
 Et simulationi ejus consenserunt ceteri 13
 Judæi, ita ut et Barnabas duceretur ab eis
 in illam simulationem. Sed cum vidissem 14
 quod non recte ambularent ad veritatem
 evangelii, dixi Cephæ coram omnibus : Si
 tu, cum Judæus sis, gentiliter vivis, et
 non judaice, quomodo gentes cogis judai-
 15 zare? Nos natura Judæi, et non ex gen-
 tibus peccatores. Scientes autem quod 16
 non justificatur homo ex operibus legis,
 nisi per fidem Jesu Christi, et nos in Chri-
 sto Jesu credimus, ut justificemur ex fide
 Christi, et non ex operibus legis, propter
 quod ex operibus legis non justificabitur
 omnis caro. Quod si quærentes justificari 17
 in Christo, inventi sumus et ipsi peccato-
 res, numquid Christus peccati minister
 est? Absit. Si enim quæ destruxi, iterum 18
 hæc ædifico, prævaricatorem me constituo.
 Ego enim per legem, legi mortuus sum, 19
 ut Deo vivam; Christo confixus sum cruci.
 Vivo autem, jam non ego; vivit vero in 20
 me Christus. Quod autem nunc vivo in
 carne, in fide vivo Filii Dei, qui dilexit
 me, et tradidit semetipsum pro me. Non 21
 abjicio gratiam Dei. Si enim per legem
 justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

Act. 9, 15; Gal. 2, 7, 9. — 18) Act. 9, 26, 27. —
 21) Act. 9, 30; 11, 25, 26; 13, 1. — 22) Ecclesiis...
 Christo, I Thess. 2, 14.

2. — 1) Act. 15, 2. — 2) Ne forte... cucurrissem,
 Phil. 2, 16. — 3) Act. 16, 3. — 4) Act. 15, 1, 5,
 24. — 5) Veritas evangelii, Gal. 3, 1; 5, 7. —
 6) Deus... accipit, Deut. 10, 17; Eccli. 35, 16;
 Act. 10, 34; Rom. 2, 11. — 7) Act. 9, 15; Gal.
 1, 16. — 9) Cum... mihi, Rom. 1, 5. — 10) Act.
 11, 30; 12, 25; 24, 17; Rom. 15, 25-27; I Cor. 16,

1; II Cor. 8, 1, 4. — 12) Eos qui... erant, Act.
 11, 2. — 16) Ps. 142, 2; Act. 15, 10, 11; Rom. 3,
 20, 28; 4, 5; 11, 6; Gal. 3, 11; Eph. 2, 8. —
 19) Ego... mortuus sum, Rom. 6, 2; 7, 4. Ut
 Deo vivam, Rom. 6, 11; 7, 6; II Cor. 5, 15.
 Christo... cruci, Rom. 6, 6; Gal. 5, 24; 6, 14. —
 20) Vivit... Christus, Joan. 17, 23; Eph. 3, 17.
 Qui dilexit me, Joan. 13, 1; Rom. 8, 37. Tradi-
 dit... pro me, Rom. 4, 25; Gal. 1, 4; Tit. 2, 14.
 — 21) Si enim... mortuus est, Gal. 5, 4.

PARS SECUNDA POLEMICO-DOGMATICA

[III, 1—IV, 31.]

JUSTIFICATIO NON LEGIS MOSAICÆ OPERIBUS SED FIDE IN CHRISTUM CONFERTUR.

1. CAP. III, 1-18 : *Lex mosaica ad benedictiones Abraham obtinendas est inefficax. — Benedictiones Abraham non a lege mosaica pendere e Galatarum experientia constat [III, 1-7]. Scriptura eos solos qui ex fide sunt jus ad promissiones Abraham datas habere probat [8-14]. Promissiones Abraham factæ legis mosaicæ promulgatione non sunt mutatæ [15-18].*

3 O insensati Galatæ! quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis 2 crucifixus? Hoc solum a vobis volo discere : Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc carne con- 4 summemini? Tanta passi estis sine causa? 5 si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, et operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu 6 fidei? Sicut scriptum est : Abraham credidit Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Cognoscite ergo quia qui ex fide 7 sunt, ii sunt filii Abraham.

8 Providens autem Scriptura quia ex fide justificat gentes Deus, prænuuntiavit Abraham : Quia benedicentur in te omnes gentes. 9 Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum 10 fideli Abraham. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim : Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt 11 in libro legis, ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est, quia : Justus ex fide vivit. 12 Lex autem non ex fide; sed : Qui fecerit 13 ea, valet in illis. Christus nos redemit a maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est : Maledictus

omnis qui pendet in ligno; ut in gentibus 14 benedictio Abraham fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.

Fratres (secundum hominem dico), tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abraham 16 dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit : Et seminibus, quasi in multis; sed quasi in uno : Et semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, testamentum 17 confirmatum a Deo, quæ post quadringentos et triginta annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas, jam non 18 ex promissione. Abraham autem per reprobationem donavit Deus.

2. CAP. III, 19—IV, 7 : *Quem locum in salutis œconomia lex mosaica teneat. — Lex Hebræis data est ut eos ad Christum tanquam pædagogus adduceret [III, 19-24]. Adveniente autem fide lex munere suo privata est [25-29]. Tempus igitur legis terminatur [IV, 1-7].*

Quid igitur lex? Propter transgressionem 19 posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non 20 est; Deus autem unus est. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data 21 esset lex quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex 22 fide Jesu Christi daretur credentibus. Prius autem quam veniret fides, sub lege 23 custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus 24 noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

At ubi venit fides, jam non sumus sub 25

3. — 2) Gal. 3, 14; Eph. 1, 13. — 6) Gen. 15, 6; Rom. 4, 3; Jac. 2, 23. — 7) Rom. 3, 26; 4, 11, 12, 16; Gal. 3, 9. — 8) Gen. 12, 3; 18, 18; Eccli. 44, 20; Act. 3, 25. — 9) Rom. 4, 16. — 10) Deut. 27, 26; Jac. 2, 10. — 11) In lege... Deum, Gal. 3, 16. *Justus ex fide vivit*, Hab. 2, 4; Rom. 1, 17; Hebr. 10, 38. — 12) Lev. 18, 5; Rom. 10, 5. — 13) Christus... legis, Gal. 4, 5. *Factus... maledictum*, Rom. 8, 3; II Cor. 5, 21. *Quia... ligno*, Deut. 21, 23. — 14) *Ut in gentibus... Jesu*, Rom.

4, 9, 16. *Ut pollicitationem... fidem*, Act. 2, 33. — 15) Hebr. 9, 17. — 16) Gen. 12, 7; 13, 15; 17, 8. — 17) Ex. 12, 40, 41. — 18) Rom. 11, 6; Hebr. 6, 13, 14. — 19) *Propter... posita est*, Rom. 4, 15; 5, 20; 7, 7-13. *Ordinata per angelos*, Act. 7, 38, 53; Hebr. 2, 2. *In manu mediatoris*, Ex. 20, 19, 22; Deut. 5, 5, 22. — 21) Rom. 8, 2-4. — 22) Rom. 3, 9, 19; 11, 32. — 23) Gal. 4, 3. — 24) *Pædagogus*, I Cor. 4, 15. *Ut ex fide justi-*

26 pædagogus : omnes enim filii Dei estis
 27 per fidem quæ est in Christo Jesu. Qui-
 cumque enim in Christo baptizati estis,
 28 Christum induistis. Non est Judæus,
 neque Græcus; non est servus, neque liber;
 non est masculus, neque femina : omnes
 29 enim vos unum estis in Christo Jesu. Si
 autem vos Christi, ergo semen Abraham
 estis, secundum promissionem heredes.

4 Dico autem, quanto tempore heres par-
 vulus est, nihil differt a servo, cum sit
 2 dominus omnium; sed sub tutoribus et
 actoribus est, usque ad præfinitum tempus
 3 a patre. Ita et nos cum essemus parvuli,
 sub elementis mundi eramus servientes.
 4 At ubi venit plenitudo temporis, misit
 Deus Filium suum, factum ex muliere, fac-
 5 tum sub lege, ut eos qui sub lege erant
 redimeret, ut adoptionem filiorum recipe-
 6 remus. Quoniam autem estis filii, misit
 Deus Spiritum Filii sui in corda vestra,
 7 clamantem : Abba, Pater. Itaque jam
 non est servus, sed filius. Quod si filius,
 et heres per Deum.

3. CAP. IV, 8-31 : *Antecedens demonstratio
 exhortationibus absolvitur. — Ne rever-
 tantur Galatæ in pristinum servitutis
 statum [IV, 8-11]. Memores autem sui
 pristini erga Paulum amoris eum imi-
 tentur [12-20]. Legis mosaicæ inutilitas
 typica interpretatione historiæ duorum
 Abraham filiorum demonstratur [21-31].*

8 Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis
 9 qui natura non sunt dii serviebatis. Nunc
 autem cum cognoveritis Deum, immo cog-
 niti sitis a Deo, quomodo convertimini
 iterum ad infirma et egena elementa, qui-
 10 bus denuo servire vultis? Dies observatis,
 11 et menses, et tempora, et annos. Timeo
 vos, ne forte sine causa laboraverim in
 vobis.
 12 Estote sicut ego, quia et ego sicut vos.
 Fratres, obsecro vos : nihil me læsistis.

Scitis autem quia per infirmitatem carnis 13
 evangelizavi vobis jampridem; et tenta- 14
 tionem vestram in carne mea non spre-
 vistis, neque respuistis; sed sicut angelum
 Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.
 15 Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimo-
 nium enim perhibeo vobis quia, si fieri
 posset, oculos vestros eruissetis, et dedis-
 16 setis mihi. Ergo inimicus vobis factus
 sum, verum dicens vobis? Æmulantur 17
 vos non bene; sed excludere vos volunt, ut
 illos æmulemini. Bonum autem æmula- 18
 mini in bono semper, et non tantum cum
 præsens sum apud vos. Filioli mei, quos 19
 iterum parturio, donec formetur Christus
 in vobis. Vellem autem esse apud vos 20
 modo, et mutare vocem meam, quoniam
 confundor in vobis.

Dicite mihi, qui sub lege vultis esse : 21
 legem non legistis? Scriptum est enim 22
 quoniam Abraham duos filios habuit, unum
 de ancilla, et unum de libera. Sed qui de 23
 ancilla, secundum carnem natus est; qui
 autem de libera, per repositionem.
 24 Quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim
 sunt duo testamenta : unum quidem in
 monte Sina, in servitute generans, quæ
 est Agar? Sina enim mons est in Arabia, 25
 qui conjunctus est ei quæ nunc est Jerusa-
 lem, et servit cum filiis suis? illa autem 26
 quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ
 est mater nostra. Scriptum est enim : 27
 Lætare, sterilis, quæ non paris; erumpe,
 et clama, quæ non parturis; quia multi
 filii desertæ, magis quam ejus quæ habet 28
 virum. Nos autem, fratres, secundum
 Isaac promissionis filii sumus. Sed quo- 29
 modo tunc is qui secundum carnem natus
 fuerat, persequabatur eum qui secundum
 spiritum, ita et nunc. Sed quid dicit 30
 Scriptura? Ejice ancillam, et filium ejus;
 non enim heres erit filius ancillæ cum filio
 liberæ. Itaque, fratres, non sumus ancil- 31
 læ filii, sed liberæ, qua libertate Christus
 nos liberavit.

*ficemur, Gal. 2, 16; 3, 11. — 26) Joan. 1, 12;
 Rom. 8, 14, 16, 17; Gal. 4, 5, 6. — 27) Rom. 6, 3.
 — 28) Rom. 10, 12; I Cor. 12, 13; Gal. 5, 6; 6,
 15. — 29) St... estis, Rom. 9, 7; I Cor. 7, 23.
 Secundum... heredes, Rom. 8, 17; Gal. 4, 1, 7;
 Eph. 3, 6.*

4. — 3) Sub elementis mundi, Col. 2, 8, 20. —
 4) Plenitudo temporis, Eph. 1, 10. Factum ex
 muliere, Matth. 1, 16, 18; Luc. 1, 35. — 5) Gal.

3, 13, 26. — 6) Abba, Marc. 14, 36; Rom. 8, 15.
 — 7) Rom. 8, 16, 17; Gal. 3, 29. — 10) Rom.
 14, 5; Col. 2, 16. — 13) Jampridem, Act. 16, 6;
 18, 23. — 17) Gal. 1, 7. — 19) Quos... parturio.
 I Cor. 4, 15; Philem. 10. — 22) Gen. 16, 15; 21, 2.
 — 23) Gen. 17, 16-19; Rom. 9, 7-9. — 27) Is. 54, 1.
 — 28) Rom. 9, 8. — 29) Gen. 21, 9. — 30) Ejice...
 ejus, Gen. 21, 10. — 31) Qua... liberavit, Joan.
 8, 32; Rom. 6, 18; Gal. 2, 4; 5, 13.

PARS TERTIA PARÆNETICA

[V, 1—VI, 10.]

CONSECTARIA PRACTICA ET MONITA SPECIALIA.

1. CAP. V, 1-25. — *Caveant Galatæ ne legis servituti sese subjicientes gratiis Christi se privent* [V, 1-6]. *Paulus diva seductoribus imprecatur* [7-12]. *De caritate exercenda* [13-15]. *Ut carnis dominum vitent spiritu ambulent Galatæ* [16-25].

5 State, et nolite iterum jugo servitutis
2 contineri. Ecce ego Paulus dico vobis,
3 quoniam si circumcidamini, Christus vobis
4 nihil proderit. Testificor autem rursus
5 omni homini circumcidenti se, quoniam
6 debitor est universæ legis faciendæ. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini; a gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ exspectamus.
7 Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.

7 Currebatis bene; quis vos impedit
8 veritati non obedire? Persuasio hæc non
9 est ex eo qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis; qui autem conturbat vos
11 portabit judicium, quicumque est ille. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.
12 Utinam et abscondantur qui vos conturbant!

13 Vos enim in libertatem vocati estis, fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus
14 servite invicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Quod si invicem mordetis, et comeditis, videte ne ab invicem consumamini.

16 Dico autem: Spiritu ambulate, et desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus

autem adversus carnem; hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcumque vultis, illa faciatis. Quod si spiritu
18 ducimini, non estis sub lege. Mani-
19 festa sunt autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia, ebrietates, comessiones, et his similia; quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequuntur. Fructus autem spiritus est
22 charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis. Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus.

2. CAP. V, 26—VI, 10. — *De mutua dilectione* [V, 26—VI, 6]. *De bono operando* [7-10].

Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, 26
invicem provocantes, invicem invidentes.

Fratres, et si præoccupatus fuerit homo
6 in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; considerans te ipsum, ne et tu tenteris. Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet
4 unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriā habebit, et non in altero. Unus-
5 quisque enim onus suum portabit. Communice-
6 autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis.

Nolite errare: Deus non irridetur. 7
Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet. 8
Quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem

5. — 1) *Jugo servitutis*, Act. 15, 10. — 2) Act. 15, 1; I Cor. 7, 19. — 3) Rom. 2, 25. — 6) I Cor. 7, 19; Gal. 3, 28; 6, 15; Col. 3, 11. — 7) *Currebatis*, I Cor. 9, 24. — 8) *Qui vocat vos*, Gal. 1, 6. — 9) I Cor. 5, 6. — 11) *Scandalum crucis*, I Cor. 1, 23. — 13) I Petr. 2, 16. — 14) *Omnis... impletur*, Rom. 13, 8. *Diliges... ipsum*, Lev. 19, 18; Matth. 19, 19; 22, 39; Joan. 13, 34. — 16) *Spiritu ambulate*, Rom. 8, 4. *Desideria carnis*,

Eph. 2, 3. — 17) Rom. 7, 15, 18, 19, 23; 8, 5-7. — 18) Rom. 8, 14. — 19-21) I Cor. 6, 9, 10; Eph. 5, 3-5. — 22) Eph. 5, 9. — 23) I Tim. 1, 9. — 24) Rom. 6, 6; Col. 3, 5. — 25) Rom. 8, 4; Gal. 5, 16. — 26) Phil. 2, 3.

6. — 1) *Hujusmodi... lenitatis*, I Cor. 4, 21; Jac. 5, 19. — 2) Rom. 15, 1; I Thess. 5, 14. — 4) II Cor. 13, 5. — 5) Rom. 14, 12; I Cor. 3, 8. — 8) Job 4, 8; Os. 8, 7; Rom. 8, 13; II Cor.

seminat in spiritu, de spiritu metet vitam
 9 æternam. Bonum autem facientes, non
 deficiamus; tempore enim suo metemus | non deficientes. Ergo dum tempus habe- 10
 mus, operemur bonum ad omnes, maxime
 autem ad domesticos fidei.

EPILOGUS

[VI, 11-18.]

CAP. VI, 11-18. — *A seductoribus cavendum est [VI, 11-13]. Pax in sola unione cum Christo crucifixo invenitur [14-17]. Benedictio [18].*

- 11 Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu.
 12 Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur.
 13 Neque enim qui circumciduntur legem custodiunt; sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce 14
 Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi
 mundus crucifixus est, et ego mundo! In 15
 Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova
 creatura. Et quicumque hanc regulam 16
 secuti fuerint, pax super illos, et misericordia, et super Israel Dei. De cetero 17
 nemo mihi molestus sit; ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum 18
 spiritu vestro, fratres. Amen.

9, 6. — 9) Bonum... non deficiamus, II Thess. 3, 13; Jac. 5, 7. — 11) Mea manu, I Cor. 16, 21. — 12) Hi... circumcidi, Act. 15, 1; Gal. 2, 3. — 14) I Cor. 2, 2. — 15) In Christo... præputium.

Gal. 5, 6. Nova creatura, II Cor. 5, 17. — 16) Ps. 124, 5; 127, 6. — 17) Ego... porto, II Cor. 4, 10. — 18) Rom. 16, 20; Phil. 4, 23; Philem. 25.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS

EXORDIUM

[I, 1, 2.]

CAP. I, 1, 2. — *Inscriptio* [I, 1]. *Salutatio* [2].

1 PAULUS, apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis qui sunt

Ephesi, et fidelibus in Christo Jesu. Gratia vobis et pax a Deo, Patre nostro, et Domine Jesu Christo.

PARS PRIOR DOGMATICA

[I, 3 — III, 21.]

DEI BENEFICIA EPHESIIS PER CHRISTUM COLLATA

1. CAP. I, 3-14 : *Paulus Deo laudem dicit ob spiritualia beneficia quorum excellentia describitur. — De eterna electione et prædestinatione* [I, 3-6]; *de redemptione a Christo operata* [7-12]; *de dono et arrha Spiritus Sancti* [13, 14].
- 3 Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in
- 4 Christo; sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu ejus in charitate; qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum,
- 5 secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto Filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis, in omni sapientia et prudentia :
- 6 ut notum faceret nobis sacramentum volun-

tatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, et quæ in terra sunt, in ipso; in quo etiam et nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo; in quo et vos cum audissetis verbum veritatis (evangelium salutis vestræ), in quo et credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

2. CAP. I, 15 — II, 22. — *Paulus, a gratiarum actione de Ephesiorum fide ac caritate exorsus* [I, 15, 16], *Deum rogat ut celsitudinem ac præstantiam vocationis christianæ agnoscant* [17-23]; *deinde memorat quomodo e statu culpæ ac miseriæ ad gratiæ ordinem ac justificationem*

1. — 1) *Paulus... Dei*, I Cor. 1, 1; II Cor. 1, 1; Col. 1, 1. — 2) *Rom.* 1, 7; Col. 1, 3. — 3) *Benedictus... Christi*, II Cor. 1, 3; I Petr. 1, 3. *In cælestibus in Christo*, Eph. 1, 20; 2, 6; 3, 10; 6, 12. — 4) *Elegit*, Joan. 13, 18; 15, 16. *Ante mundi constitutionem*, Joan. 17, 24. — 5) *Rom.* 8, 29, 30; Eph. 1, 11. — 6) *In laudem... suæ*,

Eph. 1, 12, 14; Phil. 1, 11. — 7) *In quo... ejus*, Eph. 1, 14; Col. 1, 14, 20; Tit. 2, 14. *Secundum... ejus*, Eph. 1, 18; 2, 7; 3, 8, 16; Col. 1, 27. — 8) Eph. 3, 9. — 9) *Plenitudinis temporum*, Gal. 4, 4. — 10) *Rom.* 8, 28. — 11) Eph. 4, 30; Col. 1, 5, 6. — 12) *Pignus... nostræ*, II Cor. 1, 22;

nem evecti sint [II, 1-10]; *tandem describit quanta speciatim pro Gentilibus a Deo præstita sint* [11-22].

15 Propterea et ego audiens fidem vestram
quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in
16 omnes sanctos, non cesso gratias agens
pro vobis, memoriam vestri faciens in ora-
17 tionibus meis; ut Deus Domini nostri
Jesu Christi, Pater gloriæ, det vobis spiri-
18 tum sapientiæ et revelationis, in agni-
tione ejus; illuminatos oculos cordis vesti-
19 ut sciatis quæ sit spes vocationis
ejus, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis
20 ejus in sanctis, et quæ sit supereminens
magnitudo virtutis ejus in nos qui credi-
mus, secundum operationem potentiae vir-
21 tutis ejus, quam operatus est in Christo,
suscitans illum a mortuis, et constituens
22 ad dexteram suam in caelestibus, supra
omnem principatum, et potestatem, et virtu-
tutem, et dominationem, et omne nomen
quod nominatur non solum in hoc sæculo,
23 sed etiam in futuro. Et omnia subjecit
sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput
supra omnem ecclesiam, quæ est corpus
ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in om-
nibus adimpletur.

2 Et vos, cum essetis mortui delictis et
2 peccatis vestris, in quibus aliquando
ambulastis secundum sæculum mundi hujus,
secundum principem potestatis aeris hujus,
spiritus qui nunc operatur in filios diffi-
3 dentiae, in quibus et nos omnes aliquando
conversati sumus in desiderii carnis nos-
træ, facientes voluntatem carnis et cogi-
tationum; et eramus natura filii iræ, sicut
4 et ceteri. Deus autem, qui dives est in
misericordia, propter nimiam charitatem
5 suam qua dilexit nos, et cum essemus
mortui peccatis, convivificavit nos in
6 Christo (cujus gratia estis salvati), et
conresuscitavit, et consedere fecit in caele-
7 stibus in Christo Jesu; ut ostenderet
in sæculis supervenientibus abundantes divi-
tias gratiæ suæ in bonitate super nos in
8 Christo Jesu. Gratia enim estis salvati
per fidem; et hoc non ex vobis, Dei enim

donum est; non ex operibus, ut ne quis
glorietur. Ipsius enim sumus factura, 10
creati in Christo Jesu, in operibus bonis
quæ præparavit Deus, ut in illis ambule-
lemus.

Propter quod memores estote, quod 11
aliquando vos gentes in carne, qui dici-
mini præputium, ab ea quæ dicitur circum-
cisio in carne manu facta; quia eratis 12
illo in tempore sine Christo, alienati a
conversazione Israel, et hospites testamen-
torum, promissionis spem non habentes,
et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem 13
in Christo Jesu, vos qui aliquando eratis
longe, facti estis prope in sanguine Christi.
Ipse enim est pax nostra; qui fecit utraque 14
unum, et medium parietem maceræ sol-
vens, inimicitias in carne sua; legem 15
mandatorum decretis evacuans, ut duos
condat in semetipso in unum novum homi-
nem, faciens pacem, et reconciliet ambos 16
in uno corpore Deo per crucem, interfici-
ens inimicitias in semetipso. Et veniens 17
evangelizavit pacem vobis qui longe fui-
stis, et pacem iis qui prope; quoniam per 18
ipsum habemus accessum ambo in uno
Spiritu ad Patrem. Ergo jam non estis 19
hospites et advenæ; sed estis cives sanc-
torum, et domestici Dei: superædificati 20
super fundamentum apostolorum et pro-
phetarum, ipso summo angulari lapide,
Christo Jesu; in quo omnis ædificatio 21
constructa crescit in templum sanctum in
Domino; in quo et vos coædificamini in 22
habitaculum Dei in Spiritu.

3. CAP. III, 1-21. — *Paulus suum speciale apostolatatum inter Gentiles ad mysterium Christi revelandum describit* [III, 1-13] *et Deum precatur ut Ephesii perfectam vitam agant immensamque Christi caritatem cognoscant* [14-21].

Hujus rei gratia, ego Paulus, vinctus 3
Christi Jesu, pro vobis gentibus, si 2
tamen audistis dispensationem gratiæ Dei,
quæ data est mihi in vobis; quoniam 3
secundum revelationem notum mihi factum

5, 5. — 15) Rom. 1, 8; Col. 1, 4. — 16) Col. 1, 9. — 17) Col. 1, 9, 10. — 18) *Spes vocationis ejus*, Eph. 4, 5. — 19) *Secundum... ejus*, Eph. 3, 7, 20; Phil. 3, 21; Col. 1, 29. — 20) *Constituens... in caelestibus*, Marc. 16, 19; Rom. 8, 34; Eph. 2, 6; Col. 3, 1. — 21) Rom. 9, 5; Col. 1, 16; 2, 10. — 22) *Omnia... ejus*, Ps. 8, 8. *Caput... ecclesiam*, Eph. 5, 23; Col. 1, 18. — 23) *Quæ... ipsius*, I Cor. 12, 27; Eph. 5, 30. *Plenitudo ejus*, Eph. 3, 19. *Qui... adimpletur*, Eph. 4, 10.
2. — 1) Rom. 5, 6, 8, 10; Col. 1, 21; 2, 13. — 2) *In quibus... ambulastis*, Col. 3, 7. *Secundum... hujus*, Joan. 12, 31; Eph. 6, 12. *In filios diffidentiae*, Eph. 5, 6; I Petr. 1, 14. — 3) *In desiderio carnis nostræ*, Gal. 5, 16. *Filii iræ*, Col.

3, 6. — 4) Tit. 3, 5. — 5) Col. 2, 12, 13. — 6) Eph. 1, 20. — 7) Eph. 1, 7. — 8) Act. 15, 11; Rom. 3, 28; 11, 6; Gal. 2, 16; 3, 2; Tit. 3, 7. — 9) I Cor. 1, 29. — 10) *Creati... bonis*, Eph. 4, 24. *Quæ præparavit Deus*, Col. 1, 10; Tit. 2, 14. — 11) Rom. 2, 28, 29. — 12) Eph. 5, 8. — 13) Is. 57, 19. — 14) Gal. 3, 28; Col. 2, 14. — 15) *In unum novum hominem*, Rom. 6, 4. — 16) Col. 1, 20, 22. — 17) Is. 52, 7; Act. 10, 36; Eph. 6, 15. — 18) Rom. 5, 2; Eph. 3, 12. — 19) Eph. 3, 6; Hebr. 11, 13; 12, 22, 23; 13, 14. — 20) Matth. 16, 18; I Cor. 3, 11; Col. 2, 7. — 21) Eph. 4, 15, 16. — 22) Col. 2, 7; I Petr. 2, 5.
3. — 1) Eph. 4, 1; Phil. 1, 7, 13. — 2) Eph. 1, 10; Col. 1, 24, 25. — 3) *Sicut... in brevi*, Eph.

est sacramentum, sicut supra scripsi in
 4 brevi; prout potestis legentes intelligere
 5 prudentiam meam in mysterio Christi,
 6 quod aliis generationibus non est agnitus
 7 filiis hominum, sicuti nunc revelatum est
 8 sanctis apostolis ejus et prophetis in Spi-
 9 ritu; gentes esse coheredes, et concor-
 10 porales, et participes promissionis ejus
 11 in Christo Jesu per evangelium: cujus
 12 factus sum minister, secundum donum
 gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum
 operationem virtutis ejus. Mihi omnium
 sanctorum minimo data est gratia hæc, in
 gentibus evangelizare investigabiles divi-
 tias Christi, et illuminare omnes, quæ
 sit dispensatio sacramenti absconditi a
 sæculis in Deo, qui omnia creavit, ut
 innotescat principatibus et potestatibus in
 cælestibus per ecclesiam multiformis sa-
 pientia Dei; secundum præfinitionem
 sæculorum, quam fecit in Christo Jesu
 Domino nostro, in quo habemus fiduciam,
 et accessum in confidentia per fidem ejus.

Propter quod peto ne deficiatis in tribula-
 tionibus meis pro vobis, quæ est gloria
 vestra.

Hujus rei gratia flecto genua mea ad 14
 Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex 15
 quo omnis paternitas in cælis et in terra 16
 nominatur; ut det vobis secundum divi- 17
 tias gloriæ suæ virtute corroborari per 18
 Spiritum ejus in interiorem hominem; 19
 Christum habitare per fidem in cordibus 20
 vestris, in charitate radicati et fundati, 21
 ut possitis comprehendere cum omnibus 22
 sanctis quæ sit latitudo, et longitudo, et 23
 sublimitas, et profundum; scire etiam 24
 supereminentem scientiæ charitatem Chri-
 sti, ut impleamini in omnem plenitudinem
 Dei.

Ei autem qui potens est omnia facere 20
 superabundanter quam petimus aut intel-
 ligimus, secundum virtutem quæ operatur
 in nobis, ipsi gloria in ecclesia, et in 21
 Christo Jesu, in omnes generationes sæculi
 sæculorum. Amen.

PARS ALTERA PARÆNETICA

[IV, 1—VI, 9]

MONENTUR FIDELES UT IN CHRISTO DIGNE VIVANT

1. CAP. IV, 1-16. — *Paulus Ephesios hor-*
tatur ut unitatem in vinculo caritatis
servent [IV, 1-6] et exponit quomodo
gratiæ diversæ organicam unitatem Ec-
clesiæ efficiant [7-16].

4 Obsecro itaque vos, ego vinctus in
 Domino, ut digne ambuletis vocatione qua
 2 vocati estis; cum omni humilitate, et
 mansuetudine, cum patientia, supportantes
 3 invicem in charitate, solliciti servare
 4 unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum
 corpus, et unus spiritus, sicut vocati estis
 5 in una spe vocationis vestræ. Unus
 Dominus, una fides, unum baptisma.

Unus Deus et Pater omnium, qui est super
 omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. 6

Unicuique autem nostrum data est gra-
 tia secundum mensuram donationis Chri-
 sti. Propter quod dicit: Ascendens in
 altum captivam duxit captivitatem, dedit
 dona hominibus. Quod autem ascendit,
 quid est, nisi quia et descendit primum in
 inferiores partes terræ? Qui descendit,
 ipse est et qui ascendit super omnes cælos,
 ut impleat omnia. Et ipse dedit quosdam
 11 quidem apostolos, quosdam autem pro-
 phetas, alios vero evangelistas, alios autem
 pastores, et doctores; ad consummationem
 12 nem sanctorum in opus ministerii, in

1, 9, 10. — 4) In mysterio Christi, Col. 4, 3. —
 5) Col. 1, 26. — 6) Eph. 2, 13, 16, 18, 19. —
 7) Cujus... minister, Act. 9, 15; Col. 1, 23, 25.
 Secundum... ejus, Eph. 1, 19; 3, 20; Col. 1, 29.
 — 8) Mihi... minimo, I Cor. 15, 9. In gentibus
 evangelizare, Gal. 1, 16. — 9) Sacramenti... in
 Deo, Rom. 16, 25; Col. 1, 26. — 10) Rom. 12, 33;
 I Petr. 1, 12. — 11) Eph. 1, 11. — 12) Rom. 5,
 2; Hebr. 4, 16; 10, 19. — 13) In tribulationibus...
 vobis, Col. 1, 24. — 16) Eph. 1, 7; 6, 10; Col.
 1, 11. — 17) Christum... vestris, Gal. 2, 20. In
 caritate... fundati, Joan. 14, 23; Col. 1, 23; 2, 7.

— 18) Col. 2, 2. — 19) Col. 2, 3. — 20) Eph. 1, 19;
 Col. 1, 29. — 21) Rom. 12, 36.

4. — 1) Vinctus in Domino, Eph. 3, 1. Ut...
 estis, Col. 1, 10; 2, 6; I Thess. 2, 12. — 2) Col.
 3, 12. — 3) Rom. 12, 10; Col. 3, 14, 15. —
 4) Unum... spiritus, Rom. 12, 5; Eph. 2, 16, 18;
 Col. 3, 15. In una... vestræ, Eph. 1, 18. —
 5) I Cor. 8, 6. — 6) Rom. 3, 30; I Cor. 8, 4, 6;
 Gal. 3, 20; I Tim. 1, 17; 2, 5. — 7) Rom. 12, 3, 6;
 I Cor. 12, 11; II Cor. 10, 13. — 8) Ps. 67, 19. —
 9) Joan. 3, 13. — 10) Is. 44, 23. — 11) Act. 13, 1;
 21, 8; Rom. 12, 4-6; I Cor. 12, 28. — 12) In edi-
 ficationem... Christi, I Cor. 12, 27; Eph. 4,

13 ædificationem corporis Christi, donec
occurramus omnes in unitatem fidei, et
agnitionis Filii Dei, in virum perfectum,
in mensuram ætatis plenitudinis Christi;
14 ut jam non simus parvuli fluctuantes, et
circumferamur omni vento doctrinæ in
nequitia hominum, in astutia ad circum-
15 ventationem erroris. Veritatem autem fac-
ientes in charitate, crescamus in illo per
16 omnia, qui est caput Christus: ex quo
totum corpus compactum, et connexum
per omnem juncturam subministrationis,
secundum operationem in mensuram unius-
cujusque membri, augmentum corporis
facit in ædificationem sui in charitate.

2. CAP. IV, 17—V, 21 : *Monita varia.*

— *De puritate in nova vita servanda*
[IV, 17-24]. *De peccatis contra carita-*
tem vitandis [25-32]. *De Deo et Christo*
imitandis [V, 1, 2]. *De peccatis carnis*
vitandis [3-5]. *De seductoribus fugiendis*
[6, 7]. *De operibus tenebrarum vitandis*
[8-14]. *De quibusdam ad vitam spiri-*
tualem spectantibus [15-21].

17 Hoc igitur dico, et testificor in Domino,
ut jam non ambuletis sicut et gentes
18 ambulantes in vanitate sensus sui: tenebris
obscuratum habentes intellectum; alienati
a vita Dei, per ignorantiam quæ est in
illis, propter cæcitatem cordis ipsorum;
19 qui desperantes, semetipsos tradiderunt
impuditiæ, in operationem immunditiæ
20 omnis, in avaritiam. Vos autem non ita
21 didicistis Christum, si tamen illum au-
distis, et in ipso edocti estis, sicut est
22 veritas in Jesu, deponere vos secundum
pristinam conversationem veterem homi-
nem, qui corrumpitur secundum desideria
23 erroris. Renovamini autem spiritu mentis
24 vestræ, et induite novum hominem, qui
secundum Deum creatus est in justitia, et
sanctitate veritatis.

25 Propter quod deponentes mendacium,
loquimini veritatem unusquisque cum pro-
ximo suo, quoniam sumus invicem mem-
bra. Irascimini, et nolite peccare; sol
26 non occidat super iracundiam vestram.
27 Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur,
28 jam non furetur; magis autem laboret,

operando manibus suis quod bonum est,
ut habeat unde tribuat necessitatem pa-
tienti. Omnis sermo malus ex ore vestro
non procedat; sed si quis bonus ad ædifi-
cationem fidei, ut det gratiam audientibus.
Et nolite contristare Spiritum Sanctum 30
Dei, in quo signati estis in diem redem-
ptionis. Omnis amaritudo, et ira, et 31
indignatio, et clamor, et blasphemia tolla-
tur a vobis, cum omni malitia. Estote 32
autem invicem benigni, misericordes, do-
nantes invicem, sicut et Deus in Christo
donavit vobis.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filii 5
charissimi; et ambulate in dilectione, 2
sicut et Christus dilexit nos, et tradidit
semetipsum pro nobis oblationem et hos-
tiam Deo in odorem suavitatis.

Fornicatio autem, et omnis immunditia, 3
aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut
deceat sanctos; aut turpitudinem, aut stul- 4
tiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem
non pertinet; sed magis gratiarum actio.
Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis 5
fornicator, aut immundus, aut avarus,
quod est idolorum servitus, non habet
hereditatem in regno Christi et Dei.

Nemo vos seducat inanibus verbis; 6
propter hæc enim venit ira Dei in filios
diffidentiae. Nolite ergo effici participes 7
eorum.

Eratis enim aliquando tenebræ, nunc 8
autem lux in Domino. Ut filii lucis ambu-
late; fructus enim lucis est in omni boni-
tate, et justitia, et veritate: probantes 10
quid sit beneplacitum Deo; et nolite 11
communicare operibus infructuosius tene-
brarum, magis autem redarguite. Quæ 12
enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est
et dicere. Omnia autem quæ arguuntur, 13
a lumine manifestantur; omne enim quod
manifestatur, lumen est. Propter quod 14
dicit: Surge, qui dormis, et exsurge a
mortuis, et illuminabit te Christus.

Videte itaque, fratres, quomodo caute 15
ambuletis; non quasi insipientes, sed ut 16
sapientes; redimentes tempus, quoniam
dies mali sunt. Propterea nolite fieri 17
imprudentes, sed intelligentes quæ sit

16, 20. — 13) Col. 1, 28. — 14) I Cor. 14, 20;
Hebr. 13, 9. — 15) Crescamus, Eph. 2, 21;
Col. 1, 10; II Petr. 3, 18. Qui... Christus, Eph.
1, 22; 5, 23; Col. 1, 18. — 16) Col. 2, 10. —
17) Rom. 1, 21. — 18) Rom. 12, 10, 25; Eph. 2,
12; Col. 1, 21; I Petr. 1, 14. — 19) Rom. 1, 24,
26, 28. — 22-23) Col. 3, 8-10. — 22) Rom. 8, 13;
Col. 3, 9. — 23) Rom. 6, 4; 12, 2; II Cor. 5, 17.
— 24) Rom. 7, 22; Gal. 6, 15; Col. 3, 12. —
25) Zach. 8, 10; I Petr. 2, 1. Quoniam... membra,
Rom. 12, 5. — 26) Ps. 4, 5; Jac. 1, 19, 20. —
27) Jac. 4, 7. — 28) I Thess. 4, 11. — 29) Eph.

5, 3, 4. — 30) Nolite... Dei, Is. 63, 10. In quo...
redemptionis, Eph. 1, 13. — 31) Col. 3, 8. —
32) Matth. 6, 14; Col. 3, 13; I Petr. 3, 8, 9.
5. — 1) Col. 3, 12. — 2) Joan. 13, 34; 15, 12;
Gal. 2, 20; Eph. 5, 25. — 3) Col. 3, 5, 8. —
4) Eph. 4, 29. — 5) I Cor. 6, 9, 10; Col. 3, 5, 6.
— 6) Col. 2, 4, 8. — 7) II Cor. 6, 14. — 8) Rom.
13, 11-13; Eph. 2, 11-13; I Thess. 5, 5-10; I Petr.
2, 9. — 9) Gal. 5, 22. — 10) Rom. 12, 2; I Thess.
4, 3. — 12) Rom. 1, 24. — 13) Joan. 3, 20, 21. —
14) Is. 26, 19; 60, 1; Rom. 13, 11. — 15) Col.
4, 5. — 16) Dies mali, Eph. 6, 13. — 17) Rom.

18 voluntas Dei. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria; sed implemini Spiritu
 19 Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris
 20 Domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu
 21 Christi, Deo et Patri; subjecti invicem in timore Christi.

3. CAP. V, 22 — VI, 9 : *Præcepta pro vita domestica. — De mutuis officiis virorum ac mulierum [V, 22-33], filiorum ac parentum [VI, 1-4], servorum ac domino- rum [5-9].*

22 Mulieres viris suis subditæ sint, sicut
 23 Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ : ipse
 24 salvator corporis ejus. Sed sicut ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris
 25 suis in omnibus. Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit ecclesiam,
 26 et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in
 27 verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam,
 28 aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. Ita et viri
 debent diligere uxores suas ut corpora sua, Qui suam uxorem diligit, seipsum
 29 diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit, et fovet eam,

sicut et Christus ecclesiam : quia mem- 30
 bra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet 31
 homo patrem, et matrem suam, et adhæ- rebit uxori suæ; et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; 32
 ego autem dico in Christo et in ecclesia. Veruntamen et vos singuli, unusquisque 33
 uxorem suam sicut seipsum diligit; uxor autem timeat virum suum.

Filii, obedite parentibus vestris in Do- 6
 mino; hoc enim justum est. Honora 2
 patrem tuum, et matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut 3
 bene sit tibi, et sis longævus super terram. Et vos, patres, nolite ad iracundiam pro- 4
 vocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correptione Domini.

Servi, obedite dominis carnalibus cum 5
 timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo : non ad oculum 6
 serviētes, quasi hominibus placentes; sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo; cum bona voluntate serviē- 7
 tes, sicut Domino, et non hominibus; scientes quoniam unusquisque, quodcum- 8
 que fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber. Et vos, domini, 9
 eadem facite illis, remittentes minas; scientes quia et illorum et vester Dominus est in cælis, et personarum acceptio non est apud eum.

12, 2; I Thess. 4, 3. — 18) I Cor. 5, 11. — 19) Col. 3, 16. — 20) Col. 3, 17. — 21) Phil. 2, 3; I Petr. 5, 5. — 22-33) Col. 3, 18, 19; I Petr. 3, 1-7. — 22) Gen. 3, 16; Col. 3, 18; I Petr. 3, 1. — 23) I Cor. 11, 3; Col. 1, 18. — 25) Col. 3, 19. — 26) Tit. 3, 5. — 27) II Cor. 11, 2; Col. 1, 22. — 28) Ut corpora sua, Gen. 2, 23, 24. — 30) Act. 9, 4; I Cor. 6, 15; Eph. 1, 23. — 31) Gen. 2, 24;

Matth. 19, 5; Marc. 10, 7; I Cor. 6, 16. — 33) Uxor... suum, I Petr. 3, 2, 6.

6. — 1-9) Col. 3, 20-4, 1. — 1) Col. 3, 20. — 2) Ex. 20, 12; Deut. 5, 16; Eccli. 3, 9; Matth. 15, 4; Marc. 7, 10. — 4) Prov. 2, 2; 3, 11; 19, 18; Ps. 77, 4; Col. 3, 21. — 5) Col. 3, 22; Tit. 2, 9; I Petr. 2, 18. — 8) II Cor. 5, 10. — 9) Deut. 10, 17; II Par. 19, 7; Act. 10, 34; Col. 4, 1. —

EPILOGUS

[VI, 10-24.]

CAP. VI, 10-24. — *Paulus Ephesios ad pugnam hortatur* [VI, 10-13], *armaturam militis Christi describit* [14-17], *continuum orationem et vigilantiam præcipit* [18-20], *Tychicum commendat* [21, 22] *et benedictione finem epistolæ ponit* [23, 24].

- 10 De cetero, fratres, confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus.
 11 Induite vos armaturam Dei, ut possitis
 12 stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare.
 14 State ergo succincti lumbos vestros in
 15 veritate, et induti lorica[m] justitiæ, et calceati pedes in præparatione evangelii
 16 pacis; in omnibus sumentes scutum fidei,

in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere. Et galeam salutis assumite, et gladium spiritus (quod est verbum Dei); per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis, et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium evangelii, pro quo legatione fungor in catena; ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, et fidelis minister in Domino; quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra.

Pax fratribus, et charitas cum fide, a Deo Patre, et Domino Jesu Christo. Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

10) I Cor. 16, 13; II Tim. 2, 1. — 11) II Cor. 10, 4; Eph. 4, 14. — 12) Joan. 14, 30; Eph. 2, 2; Col. 1, 13; I Petr. 5, 8, 9. — 13) *In die malo*, Eph. 5, 16. — 14) *State... vestros*, I Petr. 1, 13. *Induti... justitiæ*, Is. 59, 17. — 15) *In præparatione... pacis*, Is. 52, 7; Rom. 10, 15. — 16) I Joan. 5, 4. — 17) Is. 59, 17; I Thess. 5, 8. — 18) Matth.

26, 41; Col. 4, 2. — 19) Col. 4, 3; II Thess. 3, 1. — 20) *Pro... in catena*, II Cor. 5, 20. *Prout... loqui*, Col. 4, 4. — 21) *Tychicus*, Act. 20, 4; Col. 4, 7; II Tim. 4, 12; Tit. 3, 12. — 22) Col. 4, 7, 8. — 23) *Pax*, Gal. 6, 16; II Thess. 3, 16. *Caritas*, I Cor. 16, 24; Gal. 5, 6; I Thess. 5, 8. — 24) I Cor. 16, 23; I Petr. 5, 14.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD PHILIPPENSES

EXORDIUM

[I, 4-11.]

CAP. I, 1-11. — *Inscriptio* [I, 1]. *Salutatio* [2]. *Gratiarum actioni* [3-8] *jun-
gitur supplicatio* [9-11].

- 1 AULUS et Timotheus, servi Jesu
Christi, omnibus sanctis in Chri-
sto Jesu, qui sunt Philippis, cum
2 episcopis, et diaconibus. Gratia
vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino
Jesu Christo.
3 Gratias ago Deo meo in omni memoria
4 vestri, semper in cunctis orationibus
meis pro omnibus vobis cum gaudio depre-
5 cationem faciens, super communicatione
vestra in evangelio Christi a prima die
6 usque nunc; confidens hoc ipsum, quia

qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet
usque in diem Christi Jesu; sicut est
mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis,
eo quod habeam vos in corde, et in vinculis
meis, et in defensione et confirmatione
evangelii, socios gaudii mei omnes vos
esse. Testis enim mihi est Deus, quomodo
cupiam omnes vos in visceribus Jesu
Christi.

Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac
magis abundet in scientia, et in omni
sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri,
et sine offensa in diem Christi; repleti
fructu justitiæ per Jesum Christum, in
gloriam et laudem Dei.

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 12— IV, 9.]

1. CAP. I, 12-26. — *Paulus de sua condi-
tione loquitur et nuntiat vincula sua
Evangelio profuisse* [I, 12-17]; *dein
animi sui sensus pandit* [18-26].

- 12 Scire autem vos volo, fratres, quia quæ
circa me sunt, magis ad profectum vene-
13 runt evangelii; ita ut vincula mea mani-
festa fierent in Christo in omni prætorio,
14 et in ceteris omnibus; et plures e fratri-
bus in Domino confidentes vinculis meis,
abundantius auderent sine timore verbum
15 Dei loqui. Quidam quidem et propter
invidiam et contentionem, quidam autem

et propter bonam voluntatem Christum
prædicant: quidam ex charitate, scientes
quoniam in defensione evangelii positus
sum; quidam autem ex contentione Chri-
stum annuntiant non sincere, existiman-
tes pressuram se suscitare vinculis meis.

Quid enim? Dum omni modo, sive per
occasionem, sive per veritatem, Christus
annuntietur; et in hoc gaudeo, sed et gau-
debo. Scio enim quia hoc mihi proveniet
ad salutem, per vestram orationem, et
subministrationem spiritus Jesu Christi,
secundum expectationem et spem meam, 20

1. — 1) *Paulus et Timotheus*, II Cor. 1, 1;
Col. 1, 1. *Episcopis*, Act. 20, 28. *Diaconibus*,
I Tim. 3, 8, 12. — 2) Rom. 1, 7. — 3) Rom. 1, 8,
9; I Cor. 1, 4; Eph. 1, 16; II Tim. 1, 3; Phil-
lem. 4. — 5) Act. 16, 12-40; Phil. 2, 12. —
6) I Cor. 1, 6-8; Phil. 2, 13. — 7) *In vinculis
meis*, Act. 28, 30; Eph. 3, 1; 6, 20; Col. 4, 18;
II Tim. 2, 9; Phillem. 10, 13. *Socios... esse*, Phil.
4, 14. — 8) *Testis... Deus*, Rom. 1, 9; II Cor.

1, 23. — 9) *Ut caritas... abundet*, I Thess. 3, 12;
II Thess. 1, 3. — 10) Rom. 2, 18; 12, 2; I Thess.
3, 13; 5, 23. — 11) Eph. 5, 9. + 12) Eph. 6, 21;
II Tim. 2, 9. — 13) Eph. 3, 1; Phil. 4, 22. —
14) *Auderent... loqui*, Act. 28, 31. — 15) II Cor.
11, 13. — 17) Rom. 2, 8. — 18) Phil. 2, 17, 18. —
19) II Cor. 1, 11. — 20) *Quia... confundar*,
I Petr. 4, 16. *Nunc... mortem*, Rom. 14, 8. —

quia in nullo confundar; sed in omni fiducia sicut semper, et nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, et mori lucrum. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, et quid eligam ignoro. Coarctor autem e duobus: desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo, multo magis melius; permanere autem in carne, necessarium propter vos. Et hoc confidens scio quia manebo, et permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum et gaudium fidei; ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos.

2. CAP. I, 27—II, 18. — *Paulus Philippenses hortatur ut vitam Evangelio dignam in uno spiritu unanimes agant [I, 27-30], Christi humilitatem ac abnegationem imitentur [II, 1-11] et strenue sanctificationis operibus incumbant [12-18].*

Tantum digne evangelio Christi conversamini, ut sive cum venero, et videro vos, sive absens audiam de vobis quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei evangelii; et in nullo terreamini ab adversariis, quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, et hoc a Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes, quale et vidistis in me, et nunc audistis de me.

Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes; nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitantes; non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam

arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.

Itaque, charissimi mei (sicut semper obedistis), non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus et hæitationibus: ut sitis sine querela, et simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo: verbum vitæ continentis ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. Sed et si immolator supra sacrificium et obsequium fidei vestræ, gaudeo, et congratulor omnibus vobis. Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.

3. CAP. II, 19-30. — *Paulus quædam de Timotheo [II, 19-24] et de Epaphrodito narrat [25-30].*

Spero autem in Domino Jesu Timotheum me cito mittere ad vos, ut et ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. Neminem enim habeo tam unanimes, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, quæ sunt Jesu Christi. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in evangelio. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt. Confido autem in Domino, quoniam et ipse veniam ad vos cito.

21) Gal. 2, 20. — 23) Desiderium... Christo, II Cor. 5, 8; II Tim. 4, 6-8. — 27) Digne... conversamini, Eph. 4, 1; Col. 3, 10; I Thess. 2, 12. — 28) Quæ... salutis, Matth. 5, 10. — 29) Act. 5, 41; I Petr. 4, 13. — 30) Quale et vidistis, Act. 16, 19-40.

2. — 2) Rom. 12, 10, 16. — 3) Nihil... gloriam, Gal. 5, 26. Sed... arbitantes, Matth. 20, 26; 23, 11. — 4) I Cor. 10, 24, 33. — 5) Rom. 8, 5; Col. 3, 2. — 6) Joan. 1, 1, 2; II Cor. 4, 4. — 7) Sed... accipiens, Is. 53, 3; II Cor. 8, 9; 13, 4; Hebr. 2, 14. In similitudinem... homo, Rom. 8, 3; Gal. 4, 4. — 8) Hebr. 2, 9; 5, 8; 12, 2. — 9) Propter... illum, Act. 2, 33; Eph. 1, 21;

Hebr. 1, 3, 4. — 10) Is. 45, 24; Joan. 5, 23; Rom. 14, 11; Apoc. 5, 13. — 11) I Cor. 8, 6. — 12) Cum... operamini, Ps. 2, 11; I Petr. 1, 17. — 13) Joan. 15, 5; I Cor. 12, 6; 15, 10; II Cor. 3, 5. — 14) I Petr. 4, 9. — 15) Ut... Dei, Phil. 1, 10. Inter... in mundo, Matth. 5, 14, 16; Eph. 5, 8; Tit. 2, 10. — 16) Verbum... Christi, I Thess. 2, 19. Quia... laboravi, Gal. 2, 2; I Thess. 3, 5. — 17) Rom. 15, 16; II Tim. 4, 6. — 18) Phil. 3, 1; 4, 4. — 20) I Cor. 16, 10. — 21) Gal. 4, 17; II Tim. 4, 10, 16. — 22) Sicut patri filius, I Cor. 4, 17; I Tim. 1, 2; II Tim. 1, 2. Mecum... in evangelio, II Tim. 3, 10. — 24) Phil. 1, 25; Philem. 22.

25 Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, et cooperatorem, et comilitonem meum, vestrum autem apostolum, et ministerium necessitatis meae, mittere ad vos; quoniam quidem omnes vos desiderabat, et moestus erat propterea quod
26 audieratis illum infirmatum. Nam et infirmatus est usque ad mortem, sed Deus misersit est ejus: non solum autem ejus, verum etiam et mei, ne tristitiam super
27 tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, et
28 ejusmodi cum honore habetote; quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

4. CAP. III, 1—IV, 1: *De christiana sanctitate. — Paulus ostendit se omnia Judaeorum privilegia contempsisse ut Christi justitiae ex fide Christi particeps fieret* [III, 1-11]; *confitetur se omnibus viribus contendere ut praeium consequatur* [12-16], *et Philippenses hortatur ut in Christo firmiter ambulent* [III, 17—IV, 1].

3 De cetero, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.

2 Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et gloriamur in Christo Jesu, et non in carne fiduciam habentes; quamquam ego habeam confidentiam et in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis
5 circumcisis octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem pharisaeus; secundum aemulationem persequens ecclesiam Dei; secundum justitiam, quae in lege est, conversatus sine querela. Sed quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter
8 Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini

mei, propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrificiam, et inveniar in illo, non habens meam justitiam quae ex lege est, sed illam quae ex fide est Christi Jesu, quae ex Deo est justitia in fide; ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, et societatem passionum illius, configuratus morti ejus; si quo modo occurram ad resurrectionem quae est ex mortuis.

Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim; sequor autem, si quo modo comprehendam in quo et comprehensus sum a Christo Jesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quae quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quae sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernae vocationis Dei in Christo Jesu. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus; et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit. Verumtamen quod pervenimus, ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula.

Imitatores mei estote, fratres, et observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos saepe dicebam vobis, nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi: quorum finis interitus, quorum deus venter est; et gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in caelis est, unde etiam salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam possit subjicere sibi omnia.

Itaque, fratres mei charissimi et desideratissimi, gaudium meum et corona mea, sic state in Domino, charissimi.

5. CAP. IV, 2-9. — *Paulus monitum pro duabus mulieribus addit* [IV, 2, 3], *ad gaudium in Domino Philippenses hortatur* [4-7] *eosque ad suum exemplum sequendum invitat* [8, 9].

Evodiam rogo, et Syntychem deprecor, idipsum sapere in Domino. Etiam rogo

— 25) Phil. 4, 18. — 29) I Cor. 16, 16, 18; I Tim. 5, 17. — 30) *Id quod... obsequium*, Phil. 4, 11.

3. — 1) *Gaudete in Domino*, Phil. 2, 18; 4, 4. — 2) *Canes*, Apoc. 22, 15. — 3) Rom. 2, 29; 15, 17. — 4) II Cor. 11, 18, 22. — 5) Act. 23, 6; 26, 5. — 6) Act. 8, 3; 9, 1, 2; Act. 22, 3, 4; Gal. 1, 13, 14. — 7) Matth. 23, 44, 46. — 8) Matth. 16, 26. — 9) Rom. 3, 21, 22; 6, 3-5; I Cor. 1, 30. — 10) Rom. 8, 17; II Cor. 1, 7; Gal. 6, 17. — 11) Act. 26, 6-8. — 12) *Non... sim*, I Tim. 6, 12, 19. *Comprehensus sum a Christo Jesu*, Act. 9,

4-6. — 13) *Quae... obliviscens*, Luc. 9, 62. — 14) I Cor. 9, 24, 25. — 15) I Cor. 2, 6. — 16) Gal. 6, 16. — 17) I Cor. 4, 16; 11, 1; Phil. 4, 9; I Thess. 1, 6. — 18) Rom. 16, 17; I Cor. 1, 23; II Cor. 11, 13; Gal. 6, 12. — 19) Rom. 16, 18. — 20) *Nostra... est*, Eph. 2, 6, 19. *Unde... Christum*, Act. 1, 11. — 21) I Cor. 15, 43-53; Col. 3, 4.

4. — 1) *Gaudium... mea*, II Cor. 1, 14; I Thess. 2, 19, 20. *State in Domino*, I Cor. 16, 13. — 2) *Idipsum sapere*, II Cor. 13, 11; Phil. 2, 2. — 3) *Quorum... vite*, Ps. 68, 29; Luc. 10, 20. —

et te, germane compar, adjuva illas quæ
mecum laboraverunt in evangelio, cum
Clemente, et ceteris adiutoribus meis,
quorum nomina sunt in libro vitæ.

- 4 Gaudete in Domino semper; iterum
5 dico, gaudete. Modestia vestra nota sit
omnibus hominibus; Dominus prope est.
6 Nihil solliciti sitis; sed in omni oratione,
et obsecratione, cum gratiarum actione,
petitiones vestræ innotescant apud Deum;
7 et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum,

custodiat corda vestra et intelligentias
vestras, in Christo Jesu.

De cetero, fratres, quæcumque sunt
vera, quæcumque pudica, quæcumque
justa, quæcumque sancta, quæcumque
amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua
virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogi-
tate. Quæ et didicistis, et accepistis, et
audistis, et vidistis in me, hæc agite; et
Deus pacis erit vobiscum.

EPILOGUS

[IV, 10-23.]

CAP. IV, 10-23. — *Paulus gratias pro
subsidiis missis persolvit* [IV, 10-20].
Salutationibus [21, 22] *et benedictione
absolvitur epistola* [23].

- 10 Gavisus sum autem in Domino vehe-
menter, quoniam tandem aliquando reflo-
ruistis pro me sentire, sicut et sentiebatis;
11 occupati autem eratis. Non quasi propter
penuriam dico; ego enim didici, in quibus
12 sum, sufficiens esse. Scio et humiliari,
scio et abundare (ubique et in omnibus
institutus sum), et satiari, et esurire, et
13 abundare, et penuriam pati. Omnia pos-
14 sum in eo qui me confortat. Verumta-
men bene fecistis, communicantes tribu-
15 lationi meæ. Scitis autem et vos, Philip-
penses, quod in principio evangelii, quando
profectus sum a Macedonia, nulla mihi ec-

clesia communicavit in ratione dati et
accepti, nisi vos soli, quia et Thessa-
lonicam semel et bis in usum mihi misistis.
Non quia quæro datum, sed requiro fru-
ctum abundantem in ratione vestra.
Habeo autem omnia, et abundo: repletus
sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis,
odorem suavitatis, hostiam acceptam,
placentem Deo. Deus autem meus impleat
omne desiderium vestrum, secundum divi-
tias suas in gloria, in Christo Jesu. Deo
autem et Patri nostro gloria in sæcula
sæculorum. Amen.

Salutate omnem sanctum in Christo
Jesu. Salutant vos qui mecum sunt fra-
tres. Salutant vos omnes sancti, maxime
autem qui de Cæsaris domo sunt.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum
spiritu vestro. Amen.

4) II Cor. 13, 11; Phil. 3, 1. — 5) Dominus prope
est. Hebr. 10, 37; Jac. 5, 8, 9; Apoc. 3, 20. —
6) Matth. 6, 25-34; I Petr. 5, 7. — 8) Rom. 12,
17. — 9) Quæ... agite, Phil. 3, 17. Deus... vobis-
cum, Rom. 16, 20; I Cor. 14, 33. — 11) Ego...
esse, II Cor. 6, 10; I Tim. 6, 6, 8. — 12) II Cor.

11, 27. — 13) II Cor. 12, 10; II Tim. 4, 17. —
14) Phil. 1, 7. — 15) II Cor. 11, 9. — 17) I Cor.
9, 11. — 18) Accepistis... misistis, Phil. 2, 25.
Odorem suavitatis, Gen. 8, 21; Ex. 29, 18; Ez.
20, 41. — 19) II Cor. 9, 8. — 20) Gal. 1, 4, 5. —
22) Phil. 1, 13. — 23) Rom. 16, 20; Gal. 6, 18.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD COLOSSENSES

EXORDIUM

[I, 1-14.]

CAP. I, 1-14. — *Inscriptio* [I, 1, 2]. *Salutatio* [3]. *Paulus Deo gratias agit de fide ac caritate Colossensium* [4-8] *atque orat ut in omni virtute perfecti fiant* [9-14].

1 **P**AULUS, apostolus Jesu Christi per
2 voluntatem Dei, et Timotheus
3 frater, eis qui sunt Colossis,
sanctis et fidelibus fratribus in
Christo Jesu. Gratia vobis et pax a Deo
Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

Gratias agimus Deo, et Patri Domini
nostri Jesu Christi, semper pro vobis
orantes, audientes fidem vestram in
Christo Jesu, et dilectionem quam habetis
in sanctos omnes, propter spem quæ
reposita est vobis in cælis, quam audistis
in verbo veritatis evangelii, quod per-
venit ad vos, sicut et in universo mundo
est, et fructificat, et crescit, sicut in vobis,
ex ea die qua audistis et cognovistis gra-

tiam Dei in veritate, sicut didicistis ab
Epaphra, charissimo conservo nostro, qui
est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,
qui etiam manifestavit nobis dilectionem
vestram in spiritu.

Ideo et nos ex qua die audivimus, non
cessamus pro vobis orantes, et postulantes
ut impleamini agnitione voluntatis ejus,
in omni sapientia et intellectu spiritali;
ut ambuletis digne Deo per omnia placentes;
in omni opere bono fructificantes, et
crescentes in scientia Dei; in omni vir-
tute confortati secundum potentiam clari-
tatis ejus, in omni patientia et longani-
mitate cum gaudio; gratias agentes Deo
Patri, qui dignos nos fecit in partem
sortis sanctorum in lumine, qui eripuit
nos de potestate tenebrarum, et transtulit
in regnum Filii dilectionis suæ, in quo
habemus redemptionem per sanguinem
ejus, remissionem peccatorum.

PARS PRIOR DOGMATICA

[I, 15 — II, 23.]

DE DIGNITATE ET OPERE CHRISTI REDEMPTORIS. DE PSEUDODOCTORIBUS.

1. CAP. I, 15-23 : *De persona et opere Christi.* — *Paulus ostendit summam dignitatem Christi, qui est imago Dei, dominus universæ creaturæ et caput Ecclesiæ* [I, 15-20]. *Admonentur Colos-*

senses ut sese immaculatos ac stabiles in fide et spe Evangelii exhibeant [21-23].

Qui est imago Dei invisibilis, primoge-
nitus omnis creaturæ; quoniam in ipso
condita sunt universa in cælis et in terra,

1. — 1) *Paulus... Dei*, Eph. 1, 1. *Et Timotheus*, Phil. 1, 1. *Frater*, I Thess. 3, 2. — 2) Rom. 1, 7; Eph. 1, 2. — 3) *Gratias... orantes*, Eph. 1, 15, 16; Phil. 1, 3-5; I Thess. 1, 2, 3. — 4) Eph. 1, 15. — 5) Eph. 1, 13, 18; I Petr. 1, 4. — 6) *Fructificat et crescit*, Matth. 13, 23; Joan. 15, 5, 16; Phil. 1, 11. *Epaphra*, Col. 4, 12; Philem. 23. —

9) Eph. 1, 8, 9, 15-17; Phil. 1, 9. — 10) Eph. 1, 17; 2, 10; 4, 1; Phil. 1, 27. — 11) Eph. 1, 18, 19; 3, 10-19; 4, 2. — 12) Eph. 1, 11, 18. — 13) Eph. 2, 2; 6, 12; Col. 2, 13-15. — 14) Eph. 1, 7. — 15) *Qui... invisibilis*, II Cor. 4, 4; Hebr. 1, 3. *Primogenitus omnis creaturæ*, Rom. 8, 29; Hebr. 1, 6; Apoc. 3, 14. — 16) Joan. 1, 3, 10;

visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates : omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primum tenens; quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, et per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.

Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis; nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, et immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso; si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura quæ sub cælo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

2. CAP. I, 24—II, 3. — *Paulus, prædicator ac propagator Evangelii à Deo constitutus [I, 24-29], sollicitudinem suam pro omnibus ecclesiis testatur [II, 1-3].*

Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus, quod est ecclesia : cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei; mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ; quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, et docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu. In quo et laboro, certando secundum operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

2 Volo enim vos scire qualem sollicitudi-

nem habeam pro vobis, et pro iis qui sunt Laodicæ, et quicumque non viderunt faciem meam in carne; ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, et in omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitionem mysterii Dei Patris et Christi Jesu, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi.

3. CAP. II, 4-23. — *Caveant Colossenses ab erroribus pseudodotorum! Cuncta enim habent in Christo Deo [II, 4-15]. Ne se sinant antiquis observantiis astringi aut falsa abstinentiæ specie seduci! Per mortem enim Christi ab elementis mundi liberati sunt [16-23].*

Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus quæ in Christo est fidei vestræ. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate; radicati et superædificati in ipso, et confirmati fide, sicut et didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum : quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter; et estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis; in quo et circumcisi estis circumcissione non manu facta in exspoliatione corporis carnis, sed in circumcissione Christi; consepulti ei in baptismo, in quo et resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum a mortuis. Et vos cum mortui essetis in delictis, et præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta; delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci; et expositians principatus et potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

I Cor. 8, 6; Hebr. 1, 2. — 17) *Ipse... omnes*, Prov. 8, 25-27; Joan. 1, 1; 8, 58. *Omnia... constant*, Hebr. 1, 3. — 18) *Ipse... ecclesiæ*, Eph. 1, 22; 4, 15; 5, 23. *Primogenitus ex mortuis*, I Cor. 15, 20; Apoc. 1, 5. — 19) Joan. 1, 16; Eph. 1, 23; Col. 2, 9. — 20) II Cor. 5, 18; Eph. 1, 7, 10; 2, 13-17. — 21) Eph. 2, 1, 12; 4, 18; Col. 2, 13. — 22) *Nunc... mortem*, Eph. 2, 11, 14, 16; 5, 27. *Exhibere... ipso*, Eph. 1, 4; Judæ 24. — 23) *Fundati... evangelii*, Eph. 3, 17; Col. 2, 7. *Quod... creatura*, Marc. 16, 15. *Cujus... minister*, II Cor. 3, 6; Eph. 3, 2, 7. — 24) Eph. 3, 13; I Thess. 3, 10. — 25) Eph. 3, 2, 7, 8. — 26) Rom. 16, 25, 26; Eph. 3, 9, 10. — 27) Eph. 1, 18; 3, 16; Col.

2, 2. — 28) *Hominem perfectum*, Eph. 4, 13. — 29) *In quo et laboro*, Eph. 3, 7; I Tim. 4, 10. *Certando*, Phil. 1, 30. *Secundum operationem ejus*, Eph. 3, 20; Phil. 4, 13.

2. — 1) *Laodicæ*, Col. 4, 15, 16. — 2) *Instructi... Jesu*, Col. 1, 26. — 3) Eph. 3, 16-19; Col. 1, 27. — 4) Eph. 5, 6. — 5) Eph. 4, 17. — 6) Eph. 2, 20, 22; 3, 17. — 7) Eph. 5, 6; Col. 2, 20. — 8) Joan. 1, 14, 16; Col. 1, 19. — 9) *Estis... repleti*, Eph. 3, 19. *Qui... potestatis*, Eph. 1, 21, 22. — 10) Rom. 2, 29; I Petr. 3, 21. — 11) Rom. 6, 4, 5; Col. 3, 1. — 12) *Cum... illo*, Eph. 2, 1, 5. — 13) Eph. 2, 14, 15; I Petr. 2, 24. —

- 16 Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in
potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ,
17 aut sabbatorum; quæ sunt umbra futu-
18 rorum, corpus autem Christi. Nemo vos
seducat, volens in humilitate, et religione
angelorum, quæ non vidit ambulans, fru-
19^astra inflatus sensu carnis suæ, et non
tenens caput, ex quo totum corpus, per
nexus et conjunctiones subministratum et
constructum, crescit in augmentum Dei.
- Si ergo mortui estis cum Christo ab ele-
mentis hujus mundi, quid adhuc tamquam
videntes in mundo decernitis? Ne tetige-
ritis, neque gustaveritis, neque contrecta-
veritis; quæ sunt omnia in interitum
ipso usu, secundum præcepta et doctrinas
hominum; quæ sunt rationem quidem ha-
bentia sapientiæ in superstitione et humi-
litate, et non ad parcendum corpori, non
in honore aliquo ad saturitatem carnis.

PARS ALTERA PARÆNETICA

[III, 1—IV, 6.]

MONITA GENERALIA AC PARTICULARIA

1. CAP. III, 1-17 : *Præcepta generalia.*
— *Exponitur novæ vitæ principium*
[III, 1-4]. *Sese abstineant Colossenses a*
peccatis veteris hominis et novum homi-
nem induant [5-11]; *præsertim cari-*
tatem colant [12-17].
- 3 Igitur, si consurrexistis cum Christo,
quæ sursum sunt quærite, ubi Christus
est in dextera Dei sedens; quæ sursum
sunt sapite, non quæ super terram. Mor-
tui enim estis, et vita vestra est abscondita
cum Christo in Deo. Cum Christus appa-
ruerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis
cum ipso in gloria.
- 5 Mortificate ergo membra vestra quæ
sunt super terram, fornicationem, immunditiam,
libidinem, concupiscentiam malam
et avaritiam, quæ est simulacrorum ser-
vitus; propter quæ venit ira Dei super
filios incredulitatis; in quibus et vos
ambulastis aliquando, cum viveretis in
illis. Nunc autem deponite et vos omnia,
iram, indignationem, malitiam, blasphemiam,
turpem sermonem de ore vestro.
9 Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos
veterem hominem cum actibus suis, et
induentes novum, eum qui renovatur in
agnitionem, secundum imaginem ejus qui
creavit illum; ubi non est gentilis et
Judæus, circumcisio et præputium, Bar-
- barus et Scythia, servus et liber, sed
omnia et in omnibus Christus.
- Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti,
et dilecti, viscera misericordiæ, benigni-
tatem, humilitatem, modestiam, patien-
tiam; supportantes invicem, et donantes
vobismetipsis, si quis adversus aliquem
habet querelam; sicut et Dominus donavit
vobis, ita et vos. Super omnia autem
hæc, charitatem habete, quod est vincu-
lum perfectionis, et pax Christi exsultet
in cordibus vestris, in qua et vocati estis
in uno corpore; et grati estote. Verbum
Christi habitet in vobis abundanter, in
omni sapientia, docentes et commentones
vosmetipsos, psalmis, hymnis, et canticis
spiritualibus, in gratia cantantes in cor-
dibus vestris Deo. Omne quodcumque
facitis in verbo aut in opere, omnia in
nomine Domini Jesu Christi, gratias
agentes Deo et Patri per ipsum.
2. CAP. III, 18—IV, 6 : *Monita de*
officiis domesticis. — *De mutuis officiis*
conjugum [III, 18, 19], *filiorum ac*
parentum [20, 21], *servorum ac domi-*
norum [III, 22—IV, 1]. *Additur*
exhortatio ad preces fundendas et ad
prudentiam exercendam [2-6].
- Mulieres, subditæ estote viris, sicut 18

16) Rom. 14, 1-12; Gal. 4, 10. — 17) Hebr. 8, 5; 10, 1. — 19) Eph. 2, 21; 4, 15, 16. — 20) Gal. 4, 3, 9. — 22) *Secundum... hominum*, Is. 29, 13; Matth. 15, 9; Tit. 1, 14. — 23) Rom. 13, 14.

3. — 1) *Si... Christo*, Col. 2, 12, 20. *Quæ... quærite*, Matth. 6, 33. — 2) Rom. 8, 5. — 3) Gal. 2, 19; Phil. 1, 21. — 5) Rom. 6, 6; 8, 13; Eph. 4, 19; 5, 3-6. — 7) Eph. 2, 11. — 8-10) Eph.

4, 22-32; 5, 3, 4. — 9) *Exspoliantes... suis*, Rom. 6, 4-6. — 10) *Secundum... illum*, Gen. 1, 26. — 11) Rom. 10, 12; 1 Cor. 12, 13; Gal. 3, 26. — 12) Eph. 4, 2, 32; 1 Petr. 2, 9. — 13) Matth. 6, 14, 15; Marc. 11, 25. — 14) Rom. 13, 8, 10; Eph. 4, 3. — 15) *In qua... corpore*, 1 Cor. 12, 13, 27; Eph. 4, 4. — 16) *Commentones... Deo*, Eph. 5, 17. — 17) *Omne... Christi*, 1 Cor. 10, 31. *Gratias... ipsum*, Eph. 5, 20. — 18-25) Eph. 5, 22-6, 8. —

19 oportet, in Domino. Viri, diligite uxores
vestras, et nolite amari esse ad illas.
20 Filii, obedite parentibus per omnia; hoc
21 enim placitum est in Domino. Patres,
nolite ad indignationem provocare filios
vestros, ut non pusillo animo fiant.
22 Servi, obedite per omnia dominis car-
nialibus; non ad oculum servientes, quasi
hominibus placentes, sed in simplicitate
23 cordis, timentes Deum. Quodcumque fa-
citis, ex animo operamini, sicut Domino,
24 et non hominibus; scientes quod a Do-
mino accipietis retributionem hereditatis.
25 Domino Christo servite. Qui enim inju-
riam facit, recipiet id quod inique gessit;

et non est personarum acceptio apud
Deum. Domini, quod justum est et 4
æquum servis præstate, scientes quod et
vos Dominum habetis in cælo.
Orationi instate, vigilantes in ea in 2
gratiarum actione; orantes simul et pro 3
nobis, ut Deus aperiat nobis ostium ser-
monis ad loquendum mysterium Christi,
propter quod etiam vinctus sum, ut 4
manifestem illud ita ut oportet me loqui.
In sapientia ambulate ad eos qui foris 5
sunt, tempus redimentes. Sermo vester 6
semper in gratia sale sit conditus, ut
sciatis quomodo oporteat vos unicuique
respondere.

EPILOGUS

[IV, 7-18.]

CAP. IV, 7-18. — *De Tychico et Onesimo*
[IV, 7-9]. *Salutationibus, commenda-*
tionibus et benedictione absolvitur epi-
stola [10-18].

7 Quæ circa me sunt, omnia vobis nota
faciet Tychicus, charissimus frater, et
fidelis minister, et conservus in Domino;
8 quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cogno-
scat quæ circa vos sunt, et consoletur
9 corda vestra, cum Onesimo charissimo,
et fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia,
quæ hic aguntur, nota facient vobis.
10 Salutat vos Aristarchus concaptivus
meus, et Marcus consobrinus Barnabæ,
de quo accepistis mandata; si venerit ad
11 vos, excipite illum; et Jesus, qui dicitur
Justus: qui sunt ex circumcisione; hi soli
sunt adjuutores mei in regno Dei, qui mihi
12 fuerunt solatio. Salutat vos Epaphras,

qui ex vobis est, servus Christi Jesu,
semper sollicitus pro vobis in orationibus,
ut stetis perfecti et pleni in omni volun-
tate Dei. Testimonium enim illi perhibeo, 13
quod habet multum laborem pro vobis, et
pro iis qui sunt Laodiciæ, et qui Hierapoli.
Salutat vos Lucas, medicus charissimus, 14
et Demas.

Salutate fratres qui sunt Laodiciæ, et 15
Nympham, et quæ in domo ejus est eccle-
siam.

Et cum lecta fuerit apud vos epistola 16
hæc, facite ut et in Laodicensium ecclesia
legatur, et eam quæ Laodicensium est,
vos legatis. Et dicite Archippo: Vide 17
ministerium quod accepisti in Domino, ut
illud impleas.

Salutatio mea manu Pauli. Memores 18
estote vinculorum meorum.

Gratia vobiscum. Amen.

19) I Petr. 3, 7. — 24) Domino Christo servite,
I Cor. 7, 22. — 25) Rom. 2, 6, 11.

4. — 1) Lev. 25, 29-43; Eph. 6, 9. — 2-9) Eph.
6, 18-22. — 2) Luc. 18, 1; Rom. 12, 12; Eph. 6,
18; Phil. 4, 6; I Thess. 5, 17. — 3) Orantes...
nobis, Rom. 15, 30; Eph. 6, 19. Ut Deus... Chri-
sti, Act. 14, 26; I Cor. 16, 9. Propter... sumi,
Eph. 3, 1; Phil. 1, 7. — 4) Eph. 6, 20. — 5) Eph.
5, 15; I Thess. 4, 11, 12. — 6) Sermo... sit, Eph.
4, 29. Ut sciatis... respondere, I Petr. 3, 15. —
7) Tychicus, Eph. 6, 21; Phil. 1, 12. — 8) Eph.

6, 22. — 9) Onesimo, Philem. 10. — 10) Aristar-
chus, Act. 19, 29; 20, 4; 27, 2; Philem. 24.
Marcus, Act. 12, 12; 15, 37, 39. Si venerit ad
vos, II Tim. 4, 11. — 11) Qui sunt ex circumci-
sione, Act. 11, 2. Qui mihi fuerunt solatio, Phil.
1, 7; 4, 14. — 12) Epaphras, Col. 1, 7; Philem. 23.
— 14) Lucas, II Tim. 4, 11. Demas, II Tim.
4, 9; Philem. 24. — 15) Quæ... ecclesiam, Rom.
16, 5. — 16) I Thess. 5, 27. — 17) Archippo, Phi-
lem. 2. — 18) Salutatio... Pauli, I Cor. 16, 21;
II Thess. 3, 17. Gratia vobiscum, I Tim. 6, 21;
II Tim. 4, 22.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES PRIMA

EXORDIUM

[I, 1-10.]

CAP. I, 1-10. — *Inscriptio* [I, 1]. *Salutatio* [2^a]. *Paulus Deo gratias agit pro Thessalonicensium dotibus bonoque statu* [2^b-10].

1 **P**AULUS, et Silvanus, et Timotheus, ecclesiae Thessalonicensium, in
2 Deo Patre et Domino Jesu Christo. Gratia vobis, et pax.

3 Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione;
4 memores operis fidei vestrae, et laboris, et charitatis, et sustentiae spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum et Patrem
5 nostrum; scientes, fratres dilecti a Deo, electionem vestram: quia evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed et in virtute, et in Spiritu Sancto,

et in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis, et Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus Sancti; ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia et in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia et in Achaia, sed et in omni loco fides vestra, quae est ad Deum, perfecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui: ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris, servire Deo vivo et vero, et exspectare Filium ejus de caelis, quem suscitavit ex mortuis, Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

PARS PRIOR HISTORICO-APOLOGETICA

[II, 1 — III, 13.]

QUALIS FUERIT PAULUS ERGA THESSALONICENSES

I. CAP. II, 1-16: *Memoratur praedictio Evangelii apud Thessalonicenses. — Paulus, ad testimonium Thessalonicensium provocans, exponit qualis fuerit apud ipsos sua agendi ratio* [I, 1-12] et

gratias Deo persolvit ob eorum zelum in Evangelio suscipiendo [13-16].

Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit; sed ante passi, et contumeliis affecti, sicut

1. — 1) *Silvanus*, Act. 15, 22; II Cor. 1, 19; II Thess. 1, 1; I Petr. 5, 12. *Timotheus*, Phil. 1, 1; Col. 1, 1; II Thess. 1, 1. *Ecclesiae Thessalonicensium*, Act. 17, 1-9. — 2) *Gratia... pax*, Rom. 1, 7; II Thess. 1, 2. *Gratias... intermissione*, Rom. 1, 8, 9; I Cor. 1, 4; Phil. 1, 3, 4; Col. 1, 3; II Thess. 1, 3. — 3) II Thess. 1, 3, 4, 11. — 4) II Thess. 2, 13. — 5) *Quia... tantum*, I Cor. 2, 4, 5. *In virtute*, Act. 19, 11, 12; Rom. 15, 19;

Gal. 3, 5. *Sicut... vos*, Act. 20, 18; I Thess. 2, 10. — 6) *Et vos... estis*, I Cor. 4, 16; Phil. 3, 17; II Thess. 2, 14; 3, 7, 9. — 7) I Thess. 4, 10; II Thess. 3, 9; I Petr. 5, 3. — 8) *Quomodo... vero*, Act. 14, 15. — 9) *Exspectare... Jesum*, I Cor. 1, 7; Tit. 2, 13. *Ab ira ventura*, Rom. 2, 8; 5, 9.

2. — 1) Act. 17, 2-4; I Thess. 1, 5, 9. — 2) Act.

scitis, in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos evangelium Dei
 3 in multa sollicitudine. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo; sed sicut probati sumus a Deo ut crederetur nobis evangelium, ita loquimur, non quasi hominibus
 4 placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione
 5 avaritiæ, Deus testis est; nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis. Cum possemus vobis
 6 oneri esse ut Christi apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tamquam
 7 si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos, cupide volebamus tradere vobis non solum evangelium Dei, sed etiam
 8 animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis. Memores enim estis, fratres,
 9 laboris nostri et fatigationis; nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis evangelium Dei.
 10 Vos testes estis, et Deus, quam sancte, et iuste, et sine querela, vobis qui credidistis,
 11 fuimus; sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos),
 12 deprecantes vos et consolantes, testificati sumus ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum et gloriam.
 13 Ideo et nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed, sicut
 14 est vere, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. Vos enim imitatores facti estis, fratres, ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu; quia
 15 eadem passi estis et vos a contribulibus vestris, sicut et ipsi a Judæis, qui et Dominum occiderunt Jesum, et prophetas, et nos persecuti sunt, et Deo non placent, et
 16 omnibus hominibus adversantur, prohibentes nos gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper; pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

2. CAP. II, 17 — III, 13: *Qualis fuerit Paulus absens erga Thessalonicenses. — Paulus ardenti desiderio cupiebat Thes-*

salonicam redire [II, 17-20]; impeditus autem Timotheum misit [III, 1-5]; reverso Timotheo bona nuntia ferente valde lætatus est [6-10]; nunc orat ut Thessalonicenses in caritate crescant [11-13].

Nos autem, fratres, desolati a vobis ad
 tempus horæ, aspectu, non corde, abundanti-
 17 us festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio; quoniam voluimus
 18 venire ad vos: ego quidem Paulus, et semel, et iterum; sed impedit nos Sathanas. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante
 19 Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? Vos enim cistis gloria
 20 nostra et gaudium.

Propter quod non sustinentes amplius,
 3 placuit nobis remanere Athenis, solis; et misimus Timotheum, fratrem nostrum,
 2 et ministrum Dei in evangelio Christi, ad confirmandos vos, et exhortandos pro fide vestra; ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc
 3 positi sumus. Nam et cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos
 4 tribulationes, sicut et factum est, et scitis. Propterea et ego amplius non sustinens,
 5 misi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentaverit vos is qui tentat, et inanis fiat labor noster.

Nunc autem veniente Timotheo ad nos
 6 a vobis, et annuntiante nobis fidem et charitatem vestram, et quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes
 7 nos videre, sicut et nos quoque vos: ideo consolati sumus, fratres, in vobis, in
 8 omni necessitate et tribulatione nostra, per fidem vestram; quoniam nunc vivimus,
 9 si vos statis in Domino. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio quo gaudemus
 10 propter vos ante Deum nostrum, nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, et compleamus ea quæ
 11 desunt fidei vestræ?

Ipse autem Deus et Pater noster, et
 11 Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, et abundare faciat chari-

16, 20-24; 17, 1-5. — 4) Sicut... evangelium, Gal. 2, 7. Non... Deo, Gal. 1, 10; Eph. 6, 6; Col. 3, 22. — 5) Act. 20, 33. — 6) Joan. 5, 41; II Cor. 4, 5. — 7) Cum... apostoli, I Cor. 9, 13, 14; II Cor. 11, 9. — 8) Act. 20, 34; I Cor. 4, 12; II Cor. 11, 27; II Thess. 3, 8. — 9) I Cor. 4, 14, 15. — 10) Testificati... Deo, Eph. 4, 1; Phil. 1, 27. Qui... gloriam, I Petr. 5, 10. — 11) I Thess. 1, 2, 3; II Thess. 2, 13. — 12) Vos... estis, I Thess. 1, 6. In Judæa, Gal. 1, 22. Quia... a Judæis, Act. 17, 5; I Thess. 3, 4; II Thess. 1, 4, 5. — 13) Act. 2, 23; 7, 52. — 14) Matth. 23,

32, 33, 37-39. — 17) Rom. 1, 11, 13. — 19) Phil. 4, 1; II Thess. 1, 4.

3. — 1) Act. 17, 15, 16. — 2) Timotheum... nostrum, Col. 1, 1. Ministrum... Christi, I Cor. 3, 9. — 3) Eph. 3, 13; II Thess. 1, 4. — 4) I Thess. 2, 14. — 5) Inanis... noster, Phil. 2, 16. — 6) Nunc... ad nos, Act. 18, 5. Sicut... vos, I Thess. 2, 17. — 7) II Thess. 1, 4. — 8) Si... Domino, I Cor. 16, 13. — 9) I Thess. 1, 2. — 10) Compleamus... vestra, Col. 1, 24. — 11) Deus... noster, Gal. 1, 4. — 12) Phil. 1, 9; I Thess. 4, 1, 10;

tatem vestram in invicem et in omnes, 13 quemadmodum et nos in vobis; ad confir-
manda corda vestra sine querela in san-

ctitate, ante Deum et Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

PARS ALTERA DIDACTICA ET MORALIS

[IV, 1.—V, 22.]

MONITA VARIA ET INSTRUCTIO DE SECUNDO CHRISTI ADVENTU

1. CAP. IV, 1-12. — *Monita de castitate servanda* [IV, 1-8], *de caritate colenda* [9, 10], *de pigritia vitanda* [11, 12].

- 4 De cetero ergo, fratres, rogamus vos et obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis a nobis quomodo oporteat vos ambulare et placere Deo, sic et 2 ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per 3 Dominum Jesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra : ut abstineatis 4 vos a fornicatione; ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctifica- 5 tione et honore, non in passione desiderii, 6 sicut et gentes, quæ ignorant Deum. Et ne quis supergrediatur neque circumveniat in negotio fratrem suum; quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut præ- 7 diximus vobis, et testificati sumus. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, 8 sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.
- 9 De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis; ipsi enim vos a Deo didicistis ut diligatis invicem. 10 Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem 11 vos, fratres, ut abundetis magis; et operam detis ut quieti sitis, et ut vestrum negotium agatis, et operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis; et ut 12 honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis.

2. CAP. IV, 13—V, 11 : *De secundo christi adventu. — De fratribus ante adventum Domini mortuis* [IV, 13-18]. *De temporibus et momentis* [V, 1-3]. *De continua vigilantia* [4-11].

Nolumus autem vos ignorare, fratres, 13 de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent. Si 14 enim credimus quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum adducet cum eo. Hoc enim 15 vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus 16 in jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de caelo; et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde 17 nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera; et sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini invicem in 18 verbis istis.

De temporibus autem et momentis, fra- 5 tres, non indigetis ut scribamus vobis; ipsi enim diligenter scitis quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum 2 enim dixerint : Pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, et non effugient.

Vos autem, fratres, non estis in tenebris, 4 ut vos dies illa tamquam fur comprehendat; omnes enim vos filii lucis estis, 5 et filii diei : non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut et 6

II Thess. 1, 3. — 13) In adventu... ejus, II Thess. 1, 7, 10.

4. — 1) I Thess. 4, 10; II Thess. 3, 6. — 3) Hæc... vestra, Rom. 12, 2. Ut abstineatis vos a fornicatione, Eph. 4, 1; Col. 3, 10. — 4) I Petr. 1, 15, 16. — 5) Rom. 1, 24-26. — 6) Quoniam... omnibus, Ps. 78, 6; Jer. 10, 25. — 7) II Thess. 2, 12, 13. — 8) Luc. 10, 16; I Cor. 6, 19. — 9) Ipsi... invicem, Joan. 13, 34; 15, 12; I Joan. 2, 10; 4, 12. — 11) Eph. 4, 28; II Thess. 3, 10, 12. — 12) Et ut... sunt, Col. 4, 5. — 13) De dormien-

tibus, I Cor. 15, 6, 18, 20. Ceteri... habent, Eph. 2, 12. — 14) Rom. 14, 9; I Cor. 15, 3, 4, 23; II Cor. 4, 14. — 15) In verbo Domini, I Cor. 7, 10, 25. Quia... dormierunt, I Cor. 15, 51. — 16) In tuba Dei, Matth. 24, 31; I Cor. 15, 52. Descendet de caelo, II Thess. 1, 7. Mortui... primi, I Cor. 15, 23. — 17) Matth. 24, 31.

5. — 1) Matth. 24, 36. — 2) Matth. 24, 42-44; II Petr. 3, 10; Apoc. 3, 3. — 3) Jer. 6, 14; Matth. 24, 38, 39; Luc. 21, 34, 35. — 4) Joan. 12, 35. — 5) Eph. 5, 8; Phil. 2, 15. — 6) Rom. 13, 11-13;

- ceteri, sed vigilemus, et sobrii simus.
- 7 Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et
 8 qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos
 9 autem qui diei sumus, sobrii simus, induti
 10 lorica fidei et charitatis, et galeam spem
 salutis: quoniam non posuit nos Deus in
 iram, sed in acquisitionem salutis per Do-
 11 minum nostrum Jesum Christum, qui
 mortuus est pro nobis, ut sive vigilemus,
 sive dormiamus, simul cum illo vivamus.
- 12 Propter quod consolamini invicem, et ædi-
 ficate alterutrum, sicut et facitis.
3. CAP. V, 12-22. — *De quibusdam
 officiis subditorum* [V, 12, 13] *ac præ-
 positorum* [14, 15]. *De animi lætitia et
 oratione* [16-18]. *De recto usu charisma-
 tum* [19-22].
- 12 Rogamus autem vos, fratres, ut noveritis

eos qui laborant inter vos, et præsumt vobis
 in Domino, et monent vos; ut habeatis
 13 illos abundantius in charitate propter
 opus illorum; pacem habete cum eis.

Rogamus autem vos, fratres, corripite
 14 inquietos, consolamini pusillanimes, susci-
 pite infirmos, patientes estote ad omnes.
 15 Videte ne quis malum pro malo alicui red-
 dat; sed semper quod bonum est sectamini
 in invicem, et in omnes.

Semper gaudete. Sine intermissio- 16, 17
 ne orate. In omnibus gratias agite; hæc 18
 est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in
 omnibus vobis.

Spiritum nolite extinguere. Pro- 19, 20
 phetias nolite spernere. Omnia autem pro- 21
 bate, quod bonum est tenete. Ab omni 22
 specie mala abstinete vos.

EPILOGUS

[V, 23-28.]

- CAP. V, 23-28. — *Oratio* [V, 23, 24].
Salutatio [25-27]. *Benedictio* [28].
- 23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos
 per omnia, ut integer spiritus vester, et
 anima, et corpus sine querela in adventu
 24 Domini nostri Jesu Christi servetur. Fi-

delis est qui vocavit vos; qui etiam faciet.

Fratres, orate pro nobis. Salutate 25, 26
 fratres omnes in osculo sancto. Adjuro 27
 vos per Dominum, ut legatur epistola hæc
 omnibus sanctis fratribus.

Gratia Domini nostri Jesu Christi vobis- 28
 cum. Amen.

I Petr. 5, 8. — 8) Is. 59, 17; Eph. 6, 14-17. —
 9) I Thess. 1, 10; II Thess. 2, 14. — 10) II Cor.
 5, 15. — 11) Rom. 15, 2; Judæ 20. — 12) I Cor.
 16, 18; I Tim. 5, 17. — 14) II Thess. 3, 6, 11, 15.
 — 15) Prov. 20, 22; Rom. 12, 17; I Petr. 3, 9. —
 16) Phil. 4, 4. — 17) Eccli. 18, 22; Luc. 18, 1;
 Rom. 12, 12; Col. 4, 2. — 18) Eph. 5, 20; Col.

4, 2. — 19) I Cor. 14, 30, 39. — 20) I Cor. 14, 1.
 — 21) I Cor. 14, 29; I Joan. 4, 1. — 22) Job 1, 1,
 8; 2, 3. — 23) II Thess. 3, 16; Hebr. 13, 20. —
 24) I Cor. 1, 9; II Thess. 3, 3. — 25) II Thess.
 3, 1. — 26) Rom. 16, 16. — 27) Col. 4, 16. —
 28) Rom. 16, 20.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD THESSALONICENSES SECUNDA

EXORDIUM

[I, 1-12.]

CAP. I, 1-12. — *Inscriptio* [I, 1]. *Salutatio* [2]. *Paulus Deo gratias agit ob augmentum fidei ac caritatis in ecclesia Thessalonicensium* [3-10] *et orat ut nomen Christi in eis clarificetur* [11, 12].

tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant; et vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cælo cum angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis qui non noverunt Deum, et qui non obediunt evangelio Domini nostri Jesu Christi; qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, et a gloria virtutis ejus: cum venerit glorificari in sanctis suis, et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt; quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

In quo etiam oramus semper pro vobis, ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, et impleat omnem voluntatem bonitatis, et opus fidei in virtute; ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, et vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, et Domini Jesu Christi.

1 **A**ULUS, et Silvanus, et Timotheus, ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

2 Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, et abundat charitas uniuscujusque vestrum in invicem;

3 ita ut et nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, et fide, et in omnibus persecutionibus vestris, et tribulationibus quas sustinetis, in exemplum justii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo et patimini. Si

PARS PRIOR DOGMATICA

[II, 1-16.]

DE SIGNIS PRÆCURSORIIS PAROUSIÆ ET FINE MUNDI

1. CAP. II, 1-11: *Quid de tempore secundi adventus Christi sentiendum sit.* — *Paulus Thessalonicenses monet ne se sinant turbari* [11, 1, 2]; *dein naturam et manifestationem Antichristi describit* [3-11].

2 Rogamus autem vos, fratres, per adven-

tum Domini nostri Jesu Christi, et nostræ congregationis in ipsum, ut non cito moveamini a vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

Ne quis vos seducat ullo modo; quoniam

1. — 1) I Thess. 1, 1. — 2) Rom. 1, 7; I Thess. 1, 2. — 3) I Thess. 1, 2, 3; II Thess. 2, 13. — 4) II Cor. 7, 4; I Thess. 2, 19. — 5) Luc. 21, 36. — 6) Rom. 12, 19; Apoc. 18, 6, 7. — 7) *In revelatione... ejus*, Matth. 25, 31; Col. 3, 4; I Thess. 3, 13; 4, 16. — 8) Ps. 78, 6; Is. 66, 15; Jer. 10,

25; Rom. 2, 8; II Petr. 3, 10. — 9) Matth. 25, 41. — 10) *Cum... crediderunt*, Ps. 88, 8; Is. 49, 3. — 11) I Thess. 1, 2, 3. — 12) Is. 66, 5.

2. — 1) I Thess. 4, 13-17. — 2) Matth. 24, 6. — 3) *Discessio*, I Tim. 4, 1. *Revelatus... perdit*.

nisi venerit discessio primum, et revelatus
 4 fuerit homo peccati, filius perditionis, qui
 adversatur et extollitur supra omne quod
 dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in
 templo Dei sedeat, ostendens se tanquam
 5 sit Deus. Non retinetis quod cum adhuc
 6 essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et
 nunc quid detineat scitis, ut reveletur in
 7 suo tempore. Nam mysterium jam ope-
 ratum iniquitatis; tantum ut qui tenet
 8 nunc, teneat, donec de medio fiat. Et
 tunc revelabitur ille iniquus, quem Domi-
 nus Jesus interficiet spiritu oris sui, et
 destruet illustratione adventus sui eum;
 9 cujus est adventus secundum operationem
 Satanæ, in omni virtute, et signis, et
 10 prodigiis mendacibus, et in omni sedu-
 ctione iniquitatis iis qui pereunt, eo quod
 charitatem veritatis non receperunt ut
 11 salvi fierent. Ideo mittet illis Deus opera-

judicentur omnes qui non crediderunt veri-
 tati, sed consenserunt iniquitati.

2. CAP. II, 12-16. — *Gratiarum actio
 et exhortatio* [II, 12-14]. *Oratio* [15, 16].

Nos autem debemus gratias agere Deo 12
 semper pro vobis, fratres dilecti a Deo,
 quod elegerit vos Deus primitias in salu-
 tem, in sanctificatione spiritus, et in fide
 veritatis; in qua et vocavit vos per evan- 13
 gelium nostrum, in acquisitionem gloriæ
 Domini nostri Jesu Christi. Itaque, fra- 14
 tres, state, et tenete traditiones quas didi-
 cistis sive per sermonem, sive per episto-
 lam nostram.

Ipse autem Dominus noster Jesus Chri- 15
 stus, et Deus et Pater noster, qui dilexit
 nos, et dedit consolationem æternam, et
 spem bonam in gratia, exhortetur corda 16
 vestra, et confirmet in omni opere et ser-
 mone bono.

PARS ALTERA PARÆNETICA

[III, 1-15.]

MONITA VARIA

CAP. III, 1-15. — *Paulus preces pro
 Evangelii profectu postulat* [III, 1-5];
*dein præcipit ut omnes labori incum-
 bant* [6-10], *desidiosos vitent atque cor-
 ripiant* [11-15].

3 De cetero, fratres, orate pro nobis, ut
 sermo Dei currat et clarificetur, sicut et
 2 apud vos; et ut liberemur ab importunis
 et malis hominibus: non enim omnium
 3 est fides. Fidelis autem Deus est, qui
 4 confirmabit vos, et custodiet a malo. Con-
 fidimus autem de vobis in Domino, quoniam
 quæ præcipimus, et facitis, et facie-
 5 tis. Dominus autem dirigat corda vestra
 in charitate Dei, et patientia Christi.
 6 Denuntiamus autem vobis, fratres, in
 nomine Domini nostri Jesu Christi, ut
 subtrahatis vos ab omni fratre ambulante
 inordinate, et non secundum traditionem

quam acceperunt a nobis. Ipsi enim scitis 7
 quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam
 non inquieti fuimus inter vos; neque gratis
 panem manducavimus ab aliquo, sed in labore,
 et in fatigatione, nocte et die operantes, ne
 quem vestrum gravaremus. Non quasi non
 habuerimus potestatem, sed ut nosmetip-
 sos formam daremus vobis ad imitandum
 nos. Nam et 10 cum essemus apud vos, hoc
 denuntiabamus vobis, quoniam si quis non
 vult operari, nec manducet.

Audivimus enim inter vos quosdam 11
 ambulare inquiete, nihil operantes, sed
 curiose agentes. Iis autem qui ejusmodi 12
 sunt denuntiamus, et obsecramus in Do-
 mino Jesu Christo, ut cum silentio ope-
 rantes, suum panem manducant. Vos 13
 autem, fratres, nolite deficere beneficien-
 tes. Quod si quis non obedit verbo nostro 14

tionis, I Joan. 2, 18; 4, 3. — 4) Dan. 11, 36, 37.
 — 8) Quem... sui, Job 4, 9; Is. 11, 4; Apoc. 19,
 15, 20. — 9) Matth. 24, 24; Apoc. 13, 11-14. —
 10) Iis qui pereunt, I Cor. 1, 18; II Cor. 2, 15;
 4, 3. — 11) Omnes... veritati, Rom. 2, 8. Sed...
 iniquitati, Rom. 1, 32. — 12) Quod... veritatis,
 I Thess. 1, 2-4; II Thess. 1, 3. — 13) I Thess.
 4, 7; 5, 9. — 14) I Cor. 11, 2; II Thess. 3, 6. —
 15) I Thess. 3, 11-13. — 16) I Petr. 5, 10.

3. — 1) Orate pro nobis, I Thess. 5, 25. —
 2) Rom. 15, 31. — 3) I Cor. 1, 8, 9; I Thess.
 5, 24. — 6) Matth. 18, 17; Rom. 16, 17; II Joan.
 10. — 7) Ipsi... nos, I Thess. 1, 6. — 8) I Cor. 4,
 12; I Thess. 2, 9. — 9) Sed... nos, I Thess. 1, 6, 7.
 — 10) I Thess. 3, 4; 4, 11. — 11) I Thess. 5, 14.
 — 12) I Thess. 4, 11. — 13) Gal. 6, 9, 10. —
 14) Ne commisceamini cum illo, II Thess. 3, 6.

per epistolam, hunc notate, et ne commi-
 15 sceamini cum illo, ut confundatur; et nolite quasi inimicum existimare, sed cor-
 ripite ut fratrem.

EPILOGUS

[III, 16-18.]

CAP. III, 16-18. — *Oratio* [III, 16].*Salutatio* [17]. *Benedictio* [18].

16 Ipse autem Dominus pacis det vobis
 pacem sempiternam in omni loco. Dominus
 sit cum omnibus vobis.

Salutatio mea manu Pauli : quod est 17
 signum in omni epistola. Ita scribo.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum 18
 omnibus vobis. Amen.

— 15) *Nolite... existimare*, Matth. 18, 15; Luc.
 19, 17. *Sed... fratrem*, I Thess. 5, 12, 14. —
 16) Rom. 15, 33; Eph. 6, 23; I Thess. 5, 23. —

17) I Cor. 16, 21; Col. 4, 18; II Thess. 2, 2. —
 18) Rom. 16, 20.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM PRIMA

EXORDIUM

[I, 1-2.]

CAP. I, 1-2 : *Inscriptio et salutatio.*

1 PAULUS, apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei salvatoris nostri, et Christi

Jesu spei nostræ, Timotheo, dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, et pax a Deo Patre, et Christo Jesu Domino nostro. 2

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 3 — VI, 2.]

1. CAP. I, 3-20 : *Præcepta quædam de genuina prædicatione. — Verus prædicationis scopus est caritas [I, 3-5]. Nonnulli aberrant, nec legem nec Evangelium intelligentes [6-11]. Sana prædicatione concredita est Paulo qui gratiam Christi consecutus est ut ipse omnibus exemplum exhiberetur [12-17]. Talis prædicatione Timotheo commendatur [18-20].*

3 Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, ut denuntiaries 4 quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, et genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. 5 Finis autem præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta; a quibus quidam aberrantes, con- 6 versati sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. 7 Scimus autem quia bona est lex, si quis 8 ea legitime utatur, sciens hoc, quia lex justo non est posita, sed injustis et non subditis, impiis et peccatoribus, sceleratis

et contaminatis, parricidis et matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus et perjuris, et si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est secundum evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi. 10

Gratias ago ei qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio, qui prius blasphemus fui, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide et dilectione, quæ est in Christo Jesu. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. 17

Hoc præceptum commendo tibi, fili 18

1. — 1) Paulus... Dei, Rom. 1, 1. Spei nostræ, Col. 1, 27. — 2) Timotheo... filia, Act. 16, 1; II Tim. 1, 2. Gratia... nostro, Rom. 1, 7. — 3) Act. 20, 1. — 4) I Tim. 4, 7; II Tim. 4, 4; Tit. 3, 9. — 5) Rom. 13, 10; Gal. 5, 6. — 6) I Tim. 6, 20, 21; II Tim. 2, 18. — 7) I Tim. 6, 4. — 8) Rom. 7, 12. — 9) Quia... posita, Gal. 5, 23. —

10) Si quid... adversatur, I Tim. 6, 3. — 11) Gal. 1, 11, 12, 15, 16. — 12) Act. 9, 15; I Cor. 15, 9, 10. — 13) Qui... contumeliosus, Act. 26, 9; Phil. 3, 6. Sed... consecutus sum, I Cor. 7, 25; II Cor. 4, 1. — 14) Rom. 5, 20. — 15) Matth. 9, 13; Marc. 2, 17; Luc. 15, 4-10; 19, 10. — 17) Rom. 16, 27; Eph. 3, 20, 21. — 18) I Tim. 4, 14, 6, 12; Judæ 3.

19 Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa
20 fidem naufragaverunt; ex quibus est Hymenæus et Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

2. CAP. II, 1-15 : *Monita de publicis præcationibus. — Oportet pro omnibus hominibus orare* [III, 1-7]. *De modo orandi virorum ac mulierum* [8-10]. *Ne doceat mulier neve dominetur in virum* [11-15].

2 Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus; pro regibus et omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate et castitate.
3 Hoc enim bonum est, et acceptum coram
4 salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis
5 venire. Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus,
6 qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis;
7 in quo positus sum ego prædicator et apostolus (veritatem dico, non mentior), doctor gentium in fide et veritate.
8 Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus, sine ira et disceptatione.
9 Similiter et mulieres in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantes se, et non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;
10 sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.
11 Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed
12 esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Heva; et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate.

— 19) I Tim. 3, 9; 6, 9; 10. — 20) Hymenæus, II Tim. 2, 17. Alexander, II Tim. 4, 14. Quos ... Satanæ, I Cor. 5, 5.

2. — 1) Phil. 4, 6. — 3) Coram... Deo, I Tim. 1, 1; 4, 10; Tit. 1, 3. — 4) Ez. 18, 23; II Tim. 2, 25; 3, 7; Tit. 2, 11; II Petr. 3, 9. — 5) Rom. 3, 29, 30; Hebr. 12, 24. — 6) Rom. 4, 25; Gal. 1, 4; 2, 20; Tit. 2, 14. — 7) Gal. 2, 7, 8; II Tim. 1, 11. — 9) I Petr. 3, 3-5. — 10) I Tim. 5, 10. — 11) I Cor. 14, 34, 35. — 12) Tit. 2, 5. — 13) Gen.

3. CAP. III, 1-16 : *De ministris in Ecclesia instituendis. — Describuntur dotes episcopi* [III, 1-7], *diaconi et diaconissæ* [8-13]. *Sciat Timotheus quomodo se habere debeat in regimine Ecclesie* [14-16].

Fidelis sermo : si quis episcopatum
desiderat, bonum opus desiderat. Oportet
ergo episcopum irreprehensibilem esse,
unius uxoris virum, sobrium, prudentem,
ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem,
non vinolentum, non percussorem, sed
modestum, non litigiosum, non cupidum,
sed suæ domui bene præpositum, filios
habentem subditos cum omni castitate
(si quis autem domui suæ præesse nescit,
quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit?),
non neophytum, ne in superbiam
elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet
autem illum et testimonium habere
bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, et in laqueum diaboli.

Diaconos similiter pudicos, non bilivagos,
non multo vino deditos, non turpe
lucrum sectantes, habentes mysterium
fidei in conscientia pura. Et hi autem
proberunt primum; et sic ministrent, nullum
crimen habentes. Mulieres similiter
pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles
in omnibus. Diaconi sint unius uxoris
viri, qui filiis suis bene præsent et suis
domibus. Qui enim bene ministraverint,
gradum bonum sibi acquirunt, et multam
fiduciam in fide quæ est in Christo Jesu.

Hæc tibi scribo, sperans me ad te
venire cito; si autem tardaverò, ut scias
quomodo oporteat te in domo Dei conversari,
quæ est ecclesia Dei vivi, columna
et firmamentum veritatis. Et manifeste
magnum est pietatis sacramentum, quod
manifestatum est in carne, justificatum
est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum
est gentibus, creditum est in mundo,
assumptum est in gloria.

1, 27; 2, 7, 8, 22; I Cor. 11, 8, 9. — 14) Gen. 3, 6. — 15) I Tim. 5, 14.

3. — Act. 20, 28. — 2-4) Tit. 1, 6-9. — 4) I Reg. 2, 12. — 7) II Cor. 8, 21; I Tim. 5, 10. — 8) Act. 6, 3; Phil. 1, 1. — 9) I Tim. 1, 19; 3, 16. — 11) Tit. 2, 3. — 12) I Tim. 3, 2. — 15) In domo Dei, Eph. 2, 19-22; II Tim. 2, 20; Hebr. 3, 6. — 16) Quod in carne, Joan. 1, 14; Röm. 1, 3; 8, 3; I Petr. 1, 20; I Joan. 1, 2; 3, 5, 8. Prædicatum est gentibus, Gal. 2, 2. Creditum est in mundo, II Thess. 1, 10.

4. CAP. IV, 1-16 : *Quanam fidei pericula e doctrinis erroneis immineant. — Cavendum est a doctrina pseudodoctorum* [IV, 1-5]. *Monetur Timotheus ut doctrinam acceptam servet, fabulas vitet* [6-11], *sese omnibus exemplum exhibeat et ad pietatem exerceat* [12-16].

- 4 Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris
2 et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, et cauteriatam
3 habentium suam conscientiam, prohibitum nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, et iis qui cognoverunt
4 veritatem; quia omnis creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur : sanctificatur enim per verbum Dei et orationem.
6 Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei et
7 bonæ doctrinæ quam assecutus es. Inceptas autem et aniles fabulas devita, exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et
9 futuræ. Fidelis sermo, et omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus, et maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est salvator omnium hominum, maxime
11 fidelium. Præcipe hæc, et doce.
12 Nemo adolescentiam tuam contemnat; sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio, attende lectioni, exhortationi et doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum
15 presbyterii. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus.
16 Attende tibi, et doctrinæ; insta in illis : hoc enim faciens, et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt.

5. CAP. V, 1 — VI, 2 : *De agendi ratione cum variis hominum ordinibus. — Quomodo agere oporteat cum omnibus Ecclesiæ membris* [V, 1, 2], *cum viduis*

[3-16], *cum presbyteris* [17-25], *cum servis* [VI, 1, 2].

Seniorem ne increpaveris, sed obsecra
5 ut patrem; juvenes, ut fratres; anus, ut
2 matres; juvenulas, ut sorores, in omni castitate. Viduas honora, quæ vere viduæ
3 sunt.

Si qua autem vidua filios aut nepotes
4 habet, discat primum domum suam regere, et mutuum vicem reddere parentibus; hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ
5 autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet obsecrationibus et orationibus nocte ac die. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Si quis
8 autem suorum, et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior. Vidua eligatur non
9 minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens : si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autem viduas devita; cum
11 enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem
13 et otiosæ discunt circuire domos; non solum otiosæ, sed et verbosæ, et curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo
14 juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quædam conversæ sunt retro Satanam. Si
16 quis fidelis habet viduas, subministret illis, et non gravetur ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt sufficiat.

Qui bene præsent presbyteri, duplici
17 honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Dicit enim 18 Scriptura : Non alligabis os bovi trituranti; et : Dignus est operarius mercede sua. Adversus presbyterum accusationem noli
19 recipere, nisi sub duobus aut tribus testimoniis. Peccantes coram omnibus argue, ut
20 et ceteri timorem habeant. Testor coram 21 Deo, et Christo Jesu, et electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens

4. — 1) II Tim. 3, 1; II Petr. 3, 3; Judæ 18. — 2) Rom. 1, 25; II Petr. 2, 1. — 3) Abstinere a cibis, Col. 2, 16. Quos Deus creavit, Gen. 1, 29; 9, 3. Ad percipiendum... actione, I Cor. 10, 30, 31. — 4) Gen. 1, 31; Act. 10, 15. — 5) II Tim. 3, 14, 15. — 6) I Tim. 1, 4; 6, 20; II Tim. 2, 16, 23; Tit. 3, 9. — 7) Pietas... utilis est, I Tim. 6, 6. — 8) I Tim. 1, 15. — 9) I Cor. 4, 8-10; I Tim. 2, 3, 4. — 10) I Tim. 5, 7; 6, 2. — 12) Sed... in castitate, Tit. 2, 7. — 14) Cum im-

positione manuum, Act. 6, 6; 8, 17; 13, 3; I Tim. 5, 22. — 16) Attende tibi, Act. 20, 28.

5. — 1) Lev. 19, 32. — 5) Jer. 49, 11; Luc. 18, 7. — 8) Matth. 5, 46; Luc. 6, 32, 33. — 12) Apoc. 2, 4. — 13) II Thess. 3, 11. — 14) I Cor. 7, 9; I Tim. 2, 15. — 17) Rom. 12, 8; Phil. 2, 29; II Thess. 5, 12. — 18) Non alligabis... trituranti, Deut. 25, 4; I Cor. 9, 9. Dignus... sua, Deut. 24, 15; Matth. 10, 10; Luc. 10, 7. — 19) Deut. 19, 15; Matth. 18, 16. — 20) Gal. 2, 14; Tit. 1,

22 in alteram partem declinando. Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum
 23 custodi. Noli adhuc aquam bibere; sed modico vino utere, propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates.
 24 Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium; quosdam
 25 autem et subsequuntur. Similiter et facta

bona manifesta sunt; et quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

Quicumque sunt sub iugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini et doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant quia fratres sunt; sed magis serviant, quia fideles sunt et dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, et exhortare.

CONCLUSIO

[VI, 3-21.]

CAP. VI, 3-21 : *Monita pro doctoribus, divitibus et Timotheo. — Invehitur Paulus in eos qui vana docent* [VI, 3-5] *quæstum spectantes* [6-10], *Timotheum hortatur ad bonum fidei certamen certandum* [11-16], *exponit quæ divitibus inculcanda sint* [17-19] *et monito gravissimo epistolam absolvit* [20, 21].

3 Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est
 4 doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum : ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,
 5 conflictiones hominum mente corruptorum et qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.
 6 Est autem quæstus magnus pietas cum
 7 sufficientia. Nihil enim inutilius in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre
 8 quid possumus. Habentes autem alimenta et quibus tegamur, his contenti simus.
 9 Nam qui volunt divites fieri incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem.
 10 Radix enim omnium malorum est cupiditas; quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.

Tu autem, o homo Dei, hæc fuge; 11 sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei; apprehende 12 vitam æternam, in qua vocatus es; et confessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo, qui 13 vivificat omnia, et Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, ut serves mandatum sine 14 macula, irreprehensibile, usque in adventum Domini nostri Jesu Christi, quem 15 suis temporibus ostendit beatus et solus potens, rex, regum, et Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, et 16 lucem inhabitat inaccessibilem; quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest; cui honor et imperium sempiternum. Amen.

Divitibus hujus sæculi præcipe non 17 sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum; bene 18 agere; divites fieri in bonis operibus; facile tribuere, communicare; thesaurizare sibi 19 fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

O Timothee, depositum custodi; devotans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.

Gratia tecum. Amen.

13; 2, 15. — 22) Manus... imposueris, I Tim. 4, 14. Neque... alienis, II Joan. 11; Apoc. 18, 4. — 25) Prov. 10, 9; Matth. 10, 26.

6. — 1) Eph. 6, 5; Tit. 2, 9, 10. — 2) Quia fratres sunt, Phil. 16. Hæc... exhortare, I Tim. 4, 11, 13; 5, 7. — 3) Gal. 1, 6-9; II Tim. 1, 13. — 4) Circa... verborum, I Tim. 1, 4; II Tim. 2, 14, 23; Tit. 3, 9. — 5) II Tim. 3, 8; 4, 4; Tit. 1, 14. — 6) Phil. 4, 11; I Tim. 4, 8; Hebr. 13, 5. — 7) Job 1, 21; Eccl. 5, 14. — 8) Prov. 30, 8. — 9) Prov. 23, 4; 28, 22. — 10) Matth. 26, 16; 27,

3-5; Eph. 5, 5. — 11) II Tim. 2, 22; 3, 17. — 12) I Cor. 9, 25-26; II Tim. 4, 7. — 13) Qui testimonium... confessionem, Joan. 18, 36, 37. — 15) Suis temporibus, I Tim. 2, 11. Rex... dominantium, Deut. 10, 17; Apoc. 17, 14. — 16) Quem... potest, Ex. 33, 20; I Joan. 4, 12. — 17) Ps. 61, 11; Luc. 12, 15, 20; Rom. 12, 16; Jac. 1, 10. — 19) Matth. 6, 19, 20. — 20) Depositum custodi, II Tim. 1, 12, 14. Devotans... scientiæ, II Tim. 2, 16. — 21) I Tim. 1, 6; II Tim. 2, 18.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TIMOTHEUM SECUNDA

EXORDIUM

[I, 1-5.]

CAP. I, 1-5. — *Inscriptio et salutatio*
[I, 1, 2]. *Paulus gratias Deo agit pro*
Timothei ac ejus majorum fide [3-5].

1 **P**AULUS, apostolus Jesu Christi per
2 voluntatem Dei, secundum pro-
missionem vitæ quæ est in Christo
Jesu, Timotheo, charissimo
filio. Gratia, misericordia, pax a Deo
Patre, et Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratias ago Deo, cui servo a progeni-
toribus in conscientia pura, quod sine
intermissione habeam tui memoriam in
orationibus meis, nocte ac die, desiderans
4 te videre, memor lacrymarum tuarum, ut
gaudio implear, recordationem accipiens
5 ejus fidei quæ est in te non ficta, quæ et
habitavit primum in avia tua Loide, et
matre tua Eunice, certus sum autem quod
et in te.

PARS PRIOR

[I, 6 — II, 13.]

DE EVANGELIO STRENUE PRÆDICANDO

1. CAP. I, 6-18. — *Paulus Timotheum*
admonet ut memor gratiæ per manuum
impositionem acceptæ fortiter pro Evan-
gelio laboret [I, 6-8], *consideransque*
vocationem Dei [9, 10] *et labores Pauli*
ipsius pro Evangelio depositum acceptum
custodiat [11-14]. *Duo afferuntur exem-*
pla, unum ignaviæ [15], *alterum cari-*
tatis [16-18].

6 Propter quam causam admoneo te ut
resuscites gratiam Dei, quæ est in te
7 per impositionem manuum mearum. Non
enim dedit nobis Deus spiritum timoris,
sed virtutis, et dilectionis, et sobrietatis.
8 Noli itaque erubescere testimonium Do-
mini nostri, neque me vinctum ejus; sed

collabora evangelio, secundum virtutem
Dei, qui nos liberavit, et vocavit voca-
tione sua sancta, non secundum opera
nostra, sed secundum propositum suum,
et gratiam quæ data est nobis in Christo
Jesu ante tempora sæcularia. Manifestata
10 est autem nunc per illuminationem salva-
toris nostri Jesu Christi, qui destruxit
quidem mortem, illuminavit autem vitam
et incorruptionem per evangelium: in
11 quo positus sum ego prædicator, et apo-
stolus, et magister gentium. Ob quam
12 causam etiam hæc patior, sed non con-
fundor. Scio enim cui credidi, et certus
sum quia potens est depositum meum
servare in illum diem. Formam habe
13 sanorum verborum quæ a me audisti, in

1. — 1) I Tim. 2, 1. — 2) I Tim. 2, 2. —
3) Cui... pura, Act. 23, 1; 24, 16; Phil. 3, 5, 6.
— 4) Desiderans te videre, II Tim. 4, 8, 21. —
5) Act. 16, 1. — 6) I Thess. 5, 19; I Tim. 4, 14.
— 7) Rom. 8, 15; Apoc. 21, 8. — 8) Noli... nostri,
Matth. 10, 33; Rom. 1, 16. Sed... Dei, II Tim.

2, 3; 4, 5. — 9) Tit. 3, 5. — 10) Manifestata
est... Christi, Rom. 16, 26. Qui... mortem, I Cor.
15, 54, 55, 57; Hebr. 2, 14. — 11) I Tim. 2, 7. —
12) Ob quam... patior, II Tim. 2, 9. Depositum
meum, I Tim. 6, 20. — 13) I Tim. 6, 3; Tit. 2, 1.

- 14 fide et in dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi per Spiritum Sanctum, qui habitat in nobis.
- 15 Scis hoc, quod aversi sunt a me omnes qui in Asia sunt : ex quibus est Phigelus et Hermogenes.
- 16 Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigeravit, et catenam meam non erubuit; sed cum Romam venisset, sollicitè me quæsit, et invenit. Det illi Dominus invenire misericordiam a Domino in illa die; et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.
2. CAP. II, 1-13. — *Quomodo pro Christo certandum sit ac laborandum* [II, 1-7]. *De præmio gloriæ æternæ operariis bonis promisso* [8-13].
- 2 Tu ergo, fili mi, confortare in gratia
- 2 quæ est in Christo Jesu; et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. Nam et qui certat in agone, non coronatur nisi legitime certaverit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Intellige quæ dico; dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.
- Memor esto Dominum Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum evangelium meum, in quo laboro usque ad vincula, quasi male operans; sed verbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos, ut et ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Jesu, cum gloria cælesti. Fidelis sermo : nam si commortui sumus, et convivemus; si sustinebimus, et conregnabimus; si negaverimus, et ille negabit nos; si non credimus, ille fidelis permanet; negare seipsum non potest.

PARS ALTERA

[II, 14 — IV, 8^a]

PRÆCEPTA PRO MUNERIS PASTORALIS ADMINISTRATIONE

1. CAP. II, 14-26. — *Paulus Timotheum admonet ut verborum pugnas, juvenilia desideria inanisque quæstiones fugiat* [II, 14-23] *utque mitem in aliorum correptione sese exhibeat* [24-26].
- 14 Hæc commune, testificans coram Domino. Noli contendere verbis : ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. Sollicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Profana autem et vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem; et sermo eorum ut cancer serpit : ex quibus est Hymenæus et Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse jam factam, et subverterunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus; et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia; et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem, sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum. Juvenilia autem desideria fuge; sectare vero justitiam, fidem, spem, charitatem, et pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites.
- Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corri-

— 14) I Tim. 6, 20. — 15) II Tim. 4, 16. — 16) II Tim. 4, 19.

2. — 1) Eph. 6, 10. — 2) Quæ audisti a me, II Tim. 1, 13, 14. — 3) II Tim. 1, 8; 4, 5. — 4) II Petr. 2, 20. — 5) II Tim. 4, 8. — 6) I Cor. 9, 7, 10. — 7) Rom. 1, 3; 2, 16; I Cor. 15, 4, 20. — 8) In quo... vincula, Eph. 3, 1, 13. Verbum... alligatum, Phil. 1, 12-14. — 9) Col. 1, 24. — 10) II Cor. 4, 11; I Thess. 5, 10. — 11) Matth.

10, 33; Marc. 8, 38. — 12) Rom. 3, 3. — 14) Noli... verbis, I Tim. 4, 7; 6, 4; Tit. 3, 9. — 15) Luc. 12, 42; I Tim. 4, 6; Tit. 2, 7, 8. — 16) I Tim. 4, 7; 6, 20. — 17) I Tim. 1, 20. — 18) Qui a veritate exciderunt, I Tim. 1, 6; 6, 21. — 19) Cognovit... ejus, Num. 16, 5. Discedat... Domini, Num. 16, 26; Is. 26, 13. — 20) I Cor. 3, 12. — 21) II Tim. 3, 17; Tit. 3, 1. — 22) I Tim. 1, 5; 6, 11. — 23) I Tim. 1, 4; 4, 7; Tit. 3, 9. — 24) Tit. 1, 7. — 25) I Tim. 5, 20; II Tim. 4, 2;

26 pientem eos qui resistunt veritati, nequando Deus det illis poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.

2. CAP. III, 1-17. — *De pseudodoctoribus devitandis* [III, 1-9]. *Timotheus, Pauli exemplum et persecutiones assecutus* [10, 11], *firmiter persistat in doctrina accepta et in studio sacrarum litterarum* [12-17].

3 Hoc autem scito, quod in novissimis diebus instabunt tempora periculosa :
2 erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non
3 obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, et voluptatum
4 amatores magis quam Dei; habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita; ex his enim sunt qui penetrant domos, et captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ
5 ducuntur variis desideriis, semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis
6 pervenientes. Quemadmodum autem Janes et Mambres restiterunt Moysi, ita et hi resistunt veritati : homines corrupti
7 mente, reprobi circa fidem; sed ultra non proficiunt, insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit.

10 Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones : qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, et Lystris; quales persecutiones sustinui, et ex omnibus
12 eripuit me Dominus. Et omnes qui pie

volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Mali autem homines et seductores, proficient in pejus; errantes, et in errorem mittentes. Tu vero permane in iis quæ didicisti et credita sunt tibi, sciens a quo didiceris; et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu. Omnis Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

3. CAP. IV, 1-8^a. — *Opus est ut Timotheus cum omni studio et vigilantia munus suum exsequatur* [IV, 1-5], *nam tempus resolutionis Paulo instat* [6-8^a].

Testificor coram Deo et Jesu Christo, 4
qui judicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum ejus, prædica 2
verbum; insta opportune, importune; argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. Erit enim tempus, cum 3
sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria coarcebunt sibi magistros, prurientes auribus; et a veritate quidem 4
auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila, in omnibus 5
labora, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis mæe instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona 8
justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex; non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum ejus.

Tit. 1, 17. — 26) I Tim. 3, 7; 6, 6.

3. — 1) I Tim. 4, 1; II Petr. 3, 3; Judæ 18. — 2) Rom. 1, 29-31. — 4) Phil. 3, 18, 19. — 5) Matth. 7, 15, 21; Rom. 2, 20; Tit. 1, 16. — 6) Matth. 23, 14; Tit. 1, 11. — 7) II Tim. 2, 25. — 8) Ex. 7, 11-13. — 9) Sicut et illorum fuit, Ex. 7, 12; 8, 18; 9, 11. — 11) Act. 13, 50; 14, 5, 19. — 12) Matth. 16, 24; Act. 14, 21; II Cor. 12, 10; II Thess. 1, 4. — 13) I Tim. 4, 1. — 14) I Tim.

4, 6, 15; II Tim. 1, 13. — 16) Rom. 15, 4; II Petr. 1, 19-21. — 17) Homo Dei, I Tim. 6, 11. 4. — 1) Act. 10, 42; Rom. 14, 9, 10; I Thess. 4, 15, 16; I Petr. 4, 5. — 2) Act. 20, 20, 31. — 3) I Tim. 4, 1; II Tim. 1, 13. — 4) I Tim. 4, 7; Tit. 1, 14. — 5) Eph. 4, 11; II Tim. 2, 3. — 6) Ego... delibor, Phil. 2, 17. Tempus... instat, Phil. 1, 23. — 7) Act. 20, 24; I Tim. 6, 12. — 8) Phil. 3, 14; Col. 1, 5; II Tim. 2, 5. Festina...

EPILOGUS

[IV, 8^b-22.]

CAP. IV, 8^b-22. — *Timotheus cito veniat ad Paulum ab omnibus derelictum* [IV, 8^b-18]. *Additis salutationibus* [19-21], *epistola benedictione apostolica ab-solvitur* [22].

Festina ad me venire cito.

- 9 Demas enim me reliquit, diligens hoc
10 sæculum, et abiit Thessalonicam; Cres-
cens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.
11 Lucas est mecum solus. Marcum assume et
adduc tecum : est enim mihi utilis in
12 ministerium. Tychicum autem misi Ephe-
sum.
13 Penulam quam reliqui Troade apud
Carpum, veniens affer tecum, et libros,
maxime autem membranas.
14 Alexander ærarius multa mala mihi
ostendit; reddet illi Dominus secundum

opera ejus; quem et tu devita, valde 15
enim restitit verbis nostris.

In prima mea defensione nemo mihi 16
affuit, sed omnes me dereliquerunt; non
illis imputetur. Dominus autem mihi 17
astitit, et confortavit me, ut per me præ-
dicatio impleatur, et audiant omnes gen-
tes; et liberatus sum de ore leonis. Libe- 18
ravit me Dominus ab omni opere malo, et
salvum faciet in regnum suum cæleste :
cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Saluta Priscam et Aquilam, et Onesi- 19
phori domum. Erastus remansit Corinthi. 20
Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.
Festina ante hiemem venire. Salutant te 21
Eubulus, et Pudens, et Linus, et Claudia,
et fratres omnes.

Dominus Jesus Christus cum spiritu 22
tuo. Gratia vobiscum. Amen.

cito, II Tim. 1, 4; 4, 21. — 9) *Demas*, Col. 4, 14; Philen. 24. — 10) *Titus*, Tit. 3, 12. — 11) *Lucas*, Col. 4, 14. *Marcum*, Act. 12, 12. — 12) *Tychi-cum*, Act. 20, 4; Eph. 6, 21; Col. 4, 7; Tit. 3, 12. — 14) Act. 19, 23; I Tim. 1, 20. — 16) II Tim. 1, 15. — 17) *Dominus... gentes*, Act. 23, 11; 27,

23. *Liberatus sum... leonis*, Ps. 21, 22; Dan. 6, 21-23; I Cor. 15, 32; II Tim. 3, 11. — 19) Act. 18, 2; Rom. 16, 3; II Tim. 1, 16. — 20) *Erastus*, Act. 19, 22; Rom. 16, 23. *Trophimum*, Act. 20, 4; 21, 29. — 22) Gal. 6, 18.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD TITUM

EXORDIUM

[I, 1-4.]

CAP. I, 1-4 : *Inscriptio et salutatio.*

1 **P**AULUS, servus Dei, apostolus
autem Jesu Christi, secundum
fidem electorum Dei, et agnitio-
nem veritatis quæ secundum pie-
2 tatem est, in spem vitæ æternæ, quam
promisit qui non mentitur Deus, ante

tempora sæcularia; manifestavit autem 3
temporibus suis verbum suum in prædica-
tione, quæ credita est mihi secundum præ-
ceptum salvatoris nostri Dei : Tito, dile- 4
cto filio secundum communem fidem. Gra-
tia, et pax a Deo Patre, et Christo Jesu
salvatore nostro.

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 5 — III, 11.]

1. CAP. I, 5-16 : *De normis in ministro-
rum electione servandis. — Quinam ad
presbyteratum assumi possint [I, 5-9].
De seductoribus falsisque doctoribus
redarguendis [10-16].*

5 Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea
quæ desunt corrigas, et constituas per
civitates presbyteros, sicut et ego disposui
6 tibi : si quis sine crimine est, unius
uxoris vir, filios habens fideles, non in
accusatione luxuriæ, aut non subditos.
7 Oportet enim episcopum sine crimine esse,
sicut Dei dispensatorem : non superbum,
non iracundum, non vinolentum, non per-
8 cussorem, non turpis lucri cupidum, sed
hospitalem, benignum, sobrium, justum,
9 sanctum, continentem, amplectentem eum,
qui secundum doctrinam est, fidelem ser-
monem, ut potens sit exhortari in do-

ctrina sana et eos qui contradicunt ar-
guere.

Sunt enim multi etiam inobedientes, 10
vaniloqui, et seductores, maxime qui de
circumcisione sunt; quos oportet redar- 11
gui, qui universas domos subvertunt, do-
centes quæ non oportet, turpis lucri gratia.
Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum 12
propheta : Cretenses semper mendaces,
malæ bestiæ, ventres pigri. Testimo- 13
nium hoc verum est. Quam ob causam
increpa illos dure, ut sani sint in fide,
non intendentes judaicis fabulis, et man- 14
datis hominum aversantium se a veritate.
Omnia munda mundis; coinquinatis autem 15
et infidelibus nihil est mundum, sed iniqui-
tata sunt eorum et mens et conscientia.
Confitentur se nosse Deum, factis autem 16
negant, cum sint abominati, et incredi-
biles, et ad omne opus bonum reprobi.

1. — 1) *Paulus... Christi*, Rom. 1, 1; Phil. 1, 1.
— 2) *In spem... æternæ*, Tit. 2, 13; 3, 7. —
3) *Manifestavit... suum*, Rom. 16, 25, 26; Col.
1, 26. *Quæ... Dei*, I Tim. 1, 11. — 4) *Tito*,
II Cor. 2, 13; Gal. 2, 1, 2. *Gratia... nostro*, I Tim.
1, 2. — 5) Act. 14, 23. — 6-9) I Tim. 3, 2-4. —
7) I Cor. 4, 1; II Tim. 2, 24; I Petr. 5, 2. —

9) *In doctrina sana*, I Tim. 1, 10; II Tim. 4, 3;
Tit. 2, 1. — 10) *Qui... sunt*, Act. 11, 2. —
11) II Tim. 3, 6. — 13) I Tim. 5, 20; II Tim.
4, 2. — 14) Matth. 15, 9; Col. 2, 22; I Tim.
4, 7; II Tim. 4, 4. — 15) *Omnia... mundis*,
Matth. 15, 11; Rom. 14, 20. — 16) II Tim. 3, 5.

2. CAP. II, 1-15 : *Quæ præcepta singulis danda sint.* — *De senibus* [II; 1, 2], *mulieribus* [3-5], *juvenibus* [6-8] *et servis edocendis* [9, 10]. *Exponitur ratio vitæ perfectæ* [11-15].

- 2 Tu autem loquere quæ decent sanam
2 doctrinam : senes ut sobrii sint, pudici,
3 prudentes, sani in fide, in dilectione, in
3 patientia; anus similiter in habitu sancto,
4 non criminatrices, non multo vino
4 servientes, bene docentes, ut prudentiam
5 doceant adolescentulas, ut viros suos
5 ament, filios suos diligant, prudentes,
6 castas, sobrias, domus curam habentes,
6 benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur
6 verbum Dei. Juvenes similiter
7 hortare ut sobrii sint. In omnibus te ipsum
7 præbe exemplum bonorum operum, in
8 doctrina, in integritate, in gravitate, verbum
8 sanum, irreprehensibile, ut is qui ex
9 adverso est vereatur, nihil habens malum
9 dicere de nobis. Servos dominis suis
10 subditos esse, in omnibus placentes, non
10 contradicentes, non fraudantes, sed in
11 omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam
11 saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.
11 Apparuit enim gratia Dei, salvatoris
12 nostri, omnibus hominibus, erudiens nos,
12 ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria,
13 sobrie, et juste, et pie vivamus
13 in hoc sæculo, expectantes beatam spem,
14 et adventum gloriæ magni Dei et saluatoris
14 nostri Jesu Christi; qui dedit semetipsum
14 pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate,
14 et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem
14 bonorum ope-

rum. Hæc loquere, et exhortare, et argue 15
cum omni imperio. Nemo te contemnat.

3. CAP. III; 1-11 : *Monita dantur pro vitâ christiana et doctrina.* — *De obedientia erga superiores et amore erga proximum* [III, 1-8]. *De stultis quæstionibus vitandis et de hæreticis fugiendis* [9-11].

Admone illos principibus et potestatibus 3
subditos esse, dicto obedire, ad omne opus 2
bonum paratos esse, neminem blasphemare, 2
non litigiosos esse, sed modestos, omnem 3
ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. 3
Eramus enim aliquando et nos insipientes, increduli, errantes, 3
servientes desideriis et voluptatibus variis, 3
in malitia et invidia agentes, odibiles, 4
odientes invicem. Cum autem benignitas 4
et humanitas apparuit salvatoris nostri 5
Dei, non ex operibus justitiæ quæ fecimus 5
nos, sed secundum suam misericordiam 5
salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis 6
et renovationis Spiritus Sancti, quem effudit 6
in nos abunde per Jesum 6
Christum salvatorem nostrum; ut justificati 7
gratia ipsius, heredes simus secundum 7
spem vitæ æternæ. Fidelis sermo 8
est, et de his volo te confirmare, ut curent 8
bonis operibus præesse qui credunt Deo. 8
Hæc sunt bona et utilia hominibus.

Stultas autem quæstiones, et genealogias, 9
et contentiones, et pugnas legis devita; 9
sunt enim inutiles et vanæ. Hæreticum hominem, 10
post unam et secundam correctionem, devita, 10
sciens quia subversus est qui ejusmodi est, et delinquit, 11
cum sit proprio judicio condemnatus.

EPILOGUS

[III, 12-15.]

CAP. III, 12-15. — *Paulus Titum ad se vocat* [III, 12], *duos fratres ei commendat* [13, 14], *salutationibus et benedictione epistolam absolvit* [15].

- 12 Cum misero ad te Artemam, aut Ty-
chicum, festina ad me venire Nicopolim;
ibi enim statui hiemare.

Zenam legisperitum et Apollo sollicite 13
præmitte, ut nihil illis desit. Discant 14
autem et nostri bonis operibus præesse
ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

Salutant te qui mecum sunt omnes. 15
Saluta eos qui nos amant in fide.

Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

2. — 1) Tit. 1, 9. — 2) I Tim. 5, 1. — 3) I Tim. 3, 11. — 4) Eph. 5, 22. — 5) I Tim. 5, 1. — 6) I Tim. 4, 12; I Petr. 5, 3. — 7) *Ut is... de nobis*, I Tim. 5, 14; I Petr. 2, 12, 15; 3, 16. — 8) Eph. 6, 5; Col. 3, 22; I Tim. 6, 1; I Petr. 2, 18. — 9) Phil. 2, 15. — 10) Tit. 3, 4. — 11) Eph. 1, 4; I Joan. 2, 16. — 12) I Cor. 1, 7; I Petr. 3, 12. — 13) Rom. 4, 25; Gal. 1, 4; 2, 20; I Tim. 2, 6. — 14) *Argue... imperio*, I Tim. 5, 20; Tit. 1, 13. *Nemo te contemnat*, I Tim. 4, 12.

3. — 1) I Petr. 2, 13. — 2) Eph. 4, 31, 32. — 3) I Cor. 6, 11. — 4) Tit. 2, 11. — 5) Eph. 5, 26; I Petr. 3, 21. — 6) Act. 2, 33; 10, 45; Rom. 5, 5. — 7) *Justificati gratia ipsius*, Rom. 3, 24. *Heredes simus*, Rom. 8, 17. — 8) Tit. 3, 14. — 9) I Tim. 1, 4; 4, 7; II Tim. 2, 10, 23. — 10) Math. 18, 15-17; II Joan. 10. — 11) I Tim. 6, 4, 5. — 12) *Tychicum*, II Tim. 4, 12. — 13) *Apollo*, Act. 18, 24; I Cor. 3, 5, 6. — 14) Math. 7, 19; Tit. 2, 14.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD PHILEMONEM

Inscriptio [1-3]. *Laudatur Philemonis caritas* [4-7]. *Pro Onesimo interceditur* [8-21]. *Hospitium postulat* [22]. *Salutationes* [23, 24] *et benedictio adduntur* [25].

1 AULUS, vinctus Christi Jesu, et
2 Timotheus frater, Philemoni dilecto, et adjutori nostro, et Appiæ, sorori charissimæ, et Archippo, commilitoni nostro, et ecclesiæ
3 quæ in domo tua est. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo, semper memoriam
5 tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, et fidem, quam habes
6 in Domino Jesu, et in omnes sanctos; ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in
7 vobis in Christo Jesu. Gaudium enim magnum habui, et consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.
8 Propter quod, multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad
9 rem pertinet, propter charitatem magis obsecro, cum sis talis, ut Paulus senex,
10 nunc autem et vinctus Jesu Christi: obsecro te pro meo filio, quem genui in vin-

culis, Onesimo; qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem et mihi et tibi utilis, quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe; quem ego volueram tecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis evangelii; sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Forsitan enim ideo discessit ad horam a te, ut æternum illum reciperes, jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi, et in carne, et in Domino! Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me; si autem aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi mea manu; ego reddam, ut non dicam tibi quod et teipsum mihi debes. Ita, frater, ego te fruar in Domino; refice viscera mea in Domino. Confidens in obedientia tua scripsi tibi, sciens quoniam et super id quod dico facies.

Simul autem et para mihi hospitium; nam spero per orationes vestras donari me vobis.

Salutat te Epaphras, concaptivus meus in Christo Jesu, Marcus, Aristarchus, Demas et Lucas, adjutores mei.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

1) Paulus... Jesu, Eph. 3, 1; Phil. 1, 7. Timotheus frater, I Thess. 3, 2. — 2) Archippo, Col. 4, 17. Ecclesiæ... est, Rom. 16, 5; Col. 4, 15. — 3) Rom. 1, 7-9. — 6) Phil. 1, 9. — 7) II Cor. 7, 4. — 9) Vinctus Jesu Christi, Philem. 1. — 10) Quem genui, I Cor. 4, 15. Onesimo, Col. 4, 9. — 14) II Cor. 9, 7; I Petr. 5, 2. — 16) I Tim. 6, 2.

— 19) Ego... manu, I Cor. 16, 21; Gal. 6, 11; II Thess. 3, 17. — 22) Phil. 1, 25; 2, 24. — 23) Epaphras, Col. 1, 7; 4, 12. — 24) Marcus, Act. 12, 12; II Tim. 4, 11. Aristarchus, Act. 19, 29; 27, 2; Col. 4, 10. Demas, Col. 4, 14; II Tim. 4, 9. Lucas, Col. 4, 14; II Tim. 4, 11. — 25) Rom. 16, 20; Gal. 6, 18.

EPISTOLA

BEATI PAULI APOSTOLI

AD HEBRÆOS

PROŒMIUM

[I, 1-4.]

CAP. I, 1-4 : *De natura, ministerio et dignitate Christi.*

1 **M**ULTIFARIAM, multisque modis
2 **M**olim Deus loquens patribus in
prophetis, novissime diebus istis
locutus est nobis in Filio, quem
constituit heredem universorum, per quem

fecit et sæcula; qui cum sit splendor 3
gloriæ, et figura substantiæ ejus, portans-
que omnia verbo virtutis suæ, purgatio-
nem peccatorum faciens, sedet ad dexteram 4
majestatis in excelsis. Tanto melior
angelis effectus, quanto differentius præ
illis nomen hereditavit.

PARS PRIOR DOGMATICA

[I, 5 — X, 18.]

EXCELLENTIA ET PRÆSTANTIA NOVI TESTAMENTI PRÆ VETERE DEMONSTRATUR

I. — INSTITUITUR COMPARATIO INTER MEDIATORES UTRIUSQUE TESTAMENTI

[I, 5 — IV, 13.]

A. — CHRISTUS PRÆSTANTIOR EST ANGELIS.

[I, 5 — II, 18.]

1. CAP. I, 5-14. — *Christus, verus Dei*
filius [I, 5, 6], *creator et gubernator*
totius universi, superior est angelis
[7-14].

5 Cui enim dixit aliquando angelorum :
Filius meus es tu, ego hodie genui te?
Et rursum : Ego ero illi in patrem, et
6 ipse erit mihi in filium? Et cum iterum
introducitur primogenitum in orbem terræ,

dicat : Et adorent eum omnes angeli Dei.

Et ad angelos quidem dicit : Qui facit 7
angelos suos spiritus, et ministros suos 8
flammam ignis; ad Filium autem : Thro-
nus tuus, Deus, in sæculum sæculi; virga 9
æquitatis virga regni tui. Dilexisti justiti-
am, et odisti iniquitatem; propterea 10
unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis
præ participibus tuis. Et : Tu in princi- 10
pio, Domine, terram fundasti, et opera

1. — 2) *Quem... universorum*, Ps. 2, 8; Matth. 21, 38. *Per quem... sæcula*, Joan. 1, 3; Col. 1, 16. — 3) *Splendor gloriæ*, Sap. 7, 26; Col. 1, 15. *Figura substantiæ ejus*, Joan. 14, 9; II Cor. 4, 4. *Portansque... suæ*, Col. 1, 17, 18. *Purgationem... faciens*, Hebr. 9, 14, 26. *Sedet... in ex-*

celsis, Marc. 16, 19; Col. 3, 1; Hebr. 10, 12; 12, 2. — 4) Eph. 1, 21; Phil. 2, 9; I Petr. 3, 22. — 5) *Filius... genui te*, Ps. 2, 7. *Ego... in filium*, II Reg. 7, 14. — 6) *Et adorent... Dei*, Ps. 96, 7. — 7) *Qui... ignis*, Ps. 103, 4. — 8-9) Ps. 44, 7, 8. — 10-12) Ps. 101, 26-28. —

11 manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis; et omnes ut vestimentum veterascent, et velut amictum mutabis eos, et mutabuntur; tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

12 Ad quem autem angelorum dixit aliquando : Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administrationis spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis?

2. CAP. II, 1-18. — *Si transgressio veteris legis per angelos ordinata grave delictum involvit, gravior erit defectio a nova lege [II, 1-4]. Christus, qui per breve tempus inferior angelis fuit, nunc gloria et honore coronatur [5-9]. Quare Christus pati debuerit [10-18].*

2 Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis retributionem : quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis et portentis, et variis virtutibus, et Spiritus Sancti distributionibus secundum suam voluntatem?

5 Non enim angelis subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens : Quid est homo quod memor es ejus,

aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis; gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum : omnia subiecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei; nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. Eum autem, qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Decebat enim eum, propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Qui enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens : Nuntiabo nomen tuum fratribus meis; in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterum : Ego ero fidens in eum. Et iterum : Ecce ego, et pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum; et liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, et fidelis pontifex ad Deum, ut reprobatiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis qui tentantur auxiliari.

B. — CHRISTUS PRÆSTANTIOR EST MOYSE.

[III, 1—IV, 13.]

1. CAP. III, 1-6 : *Christus, utpote filius Dei et dominus domus, longe superior est Moyse, qui non erat nisi famulus in domo Dei.*

3 Unde, fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate apostolum et pontificem confessionis nostræ, Jesum; qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo ejus. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus,

quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo; qui autem omnia creavit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant; Christus vero tamquam filius in domo sua : quæ domus sumus nos, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem firmam retineamus.

13) *Sede... tuorum*, Ps. 109, 1; Matth. 22, 44; Act. 2, 34, 35; I Cor. 15, 24-26. — 14) Ps. 33, 8; 90, 11; Dan. 7, 10; Act. 5, 19; 12, 7.

2. — 2) *Qui... dictus est*, Act. 7, 53. — 3) Hebr. 10, 29; 12, 25. — 4) Marc. 16, 20; I Cor. 12, 4-11. — 5) Hebr. 6, 5. — 6-7) Ps. 8, 5-7. — 8) I Cor. 15, 27. — 9) *Videmus... coronatum*, Phil. 2, 7-9. *Pro omnibus... mortem*, Rom. 5, 18; II Cor. 5, 15; I Tim. 2, 6. — 10) Rom. 8, 30; 11, 36. — 11) *Fratres*, Matth. 25, 40; 28, 10; Marc. 3, 34, 35; Joan. 15, 14; 20, 17. — 12) Ps. 21, 23. —

13) *Ego... in eum*, Ps. 17, 3; Is. 8, 17; 12, 2. *Ecce... Deus*, Is. 8, 18. — 14) Joan. 12, 31-33; I Cor. 15, 54-56; II Tim. 1, 10. — 15) Is. 42, 8, 9. — 17) *Unde... similari*, Phil. 2, 7. *Ut... pontifex*, Hebr. 4, 14-16; 5, 1, 2, 7, 8.

3. — 1) *Vocationis... participes*, Eph. 4, 1; Phil. 3, 14; II Tim. 1, 9. — 2) Num. 12, 7. — 4) *Qui... est*, Eph. 2, 10; 3, 9. — 5) *Famulus*, Deut. 14, 31; Ex. 34, 5; Ps. 104, 26; Sap. 10, 16. *In testimonium... erant*, Deut. 18, 15, 18, 19. — 6) *Quæ... nos*, I Cor. 3, 16; 6, 19; II Cor. 6, 16.

2. CAP. III, 7 — IV, 13 : *Exhortatio ad perseverandum in fide Christi. — Sicut illi, qui in deserto inobedientes erant Moysi, in terram promissionis non ingressi sunt* [III, 7-19], *ita illi, qui verbis Christi non obediunt, in divinam requiem non introibunt* [IV, 1-13.]

- 7 Quapropter sicut dicit Spiritus Sanctus :
 8 Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione, secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri,
 9 probaverunt et viderunt opera mea quadraginta annis; propter quod infensus fui generationi huic, et dixi : Semper errant corde, ipsi autem non cognoverunt vias meas; sicut juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam. Videte, fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo;
 13 sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.
 14 Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus. Dum dicitur : Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbaverunt; sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.
 17 Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto?
 18 Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim et nobis nuntiatum est, quemadmodum et illis; sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis quæ audierunt. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus, quemadmodum dixit : Sicut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam; et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septima sic : Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum : Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, et ii quibus prioribus annuntiatum est non introierunt propter incredulitatem, iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est : Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur, posthac, die. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus, etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut a suis Deus.

Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Vivus est enim sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti; et pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus; omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

Eph. 2, 21. — 7-11) Ps. 94, 8-11. — 8) Ex. 17, 7; Num. 20, 1-5. — 11) Num. 14, 21-30. — 12) Hebr. 12, 15. — 13) I Thess. 5, 11. — 14) I Cor. 1, 9. — 15) Hebr. 3, 7, 8. — 16) Quidam... exacerbaverunt, Ex. 17, 1, 2; Num. 14, 2-4. Sed... Moysen, Num. 14, 24-30; Deut. 1, 34-36. — 17) Num. 14, 20. — 18) Num. 14, 22, 23; Deut. 1, 34, 35. — 19) Ps. 77, 22; 105, 24; Hebr. 4, 6.

4. — 1) Existimetur... deesse, Hebr. 12, 15. — 3) Ps. 94, 11; Hebr. 3, 11. — 4) Gen. 2, 2. — 5) Ps. 94, 11. — 6) Hebr. 3, 10. — 7) Ps. 94, 8; Hebr. 3, 7, 8. — 8) Deut. 32, 7; Jos. 22, 4. — 10) Gen. 2, 2; Apoc. 14, 13. — 11) Hebr. 3, 12. — 12) Vivus... Dei, Jer. 23, 20. Penetrabilior... medullarum, Is. 49, 2; Eph. 6, 17. — 13) Ps. 32, 3-15; 33, 16, 17; Eccli. 15, 20. —

II. — INSTITUITUR COMPARATIO INTER SACERDOTIUM UTRIUSQUE TESTAMENTI.

[IV, 14—X, 18.]

A. — CHRISTUS EST SACERDOS SECUNDUM ORDINEM MELCHISEDECH.

[IV, 14—VII, 28.]

1. CAP. IV, 14—V, 10. — *Christo summo pontifici confidendum est* [IV, 14-16]. *Christus enim verus est pontifex, utpote a Deo vocatus tanquam Aaron* [V, 1-4] *et sacerdotio secundum ordinem Melchisedech ornatus* [5-10].
- 14 Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit caelos, Jesum, Filium Dei, 11
15 teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine, absque peccato. 12
16 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.
- 5 Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis; qui condolare possit iis qui ignorant et errant, quoniam et 13
2 ipse circumdatus est infirmitate; et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam et pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron. 14
3 Sic et Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum et in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. 15
4 Et quidem cum esset Filius Dei, didicit ex iis quæ passus est obedientiam; et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus a Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech. 16
2. CAP. V, 11—VI, 20: *Auctor lectores monet ut doctrinam de Christi sacerdotio recte intelligant. — Hæc doctrina difficilis est explicatu* [V, 11-14]. *Oportet ut illuminati et renovati fructus perfectos faciant* [VI, 1-8]. *Perseverandum est in operibus justitiæ* [9-12] *et confidendum est immutabili verbo Dei* [13-20].
- De quo nobis grandis sermo, et ininter- 11
pretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Etenim 12
cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei; et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo. Omnis enim qui lactis est 13
particeps, expers est sermonis justitiæ; parvulus enim est. Perfectorum autem 14
est solidus cibus; eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.
- Quapropter intermittentes inchoationis 15
Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursus jacentes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, et judicii æterni. Et hoc 16
faciemus, si quidem permiserit Deus. 17
- Impossibile est enim eos qui semel sunt 18
illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, rursus renovari ad penitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, et ostentui habentes. Terra 19
enim sæpe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem a Deo. Proferens autem spinas ac tri- 20

14) Hebr. 3, 1; 6, 20; 7, 26; 8, 1; 9, 11. — 15) Hebr. 2, 17. — 16) Eph. 3, 12; Hebr. 10, 19, 22.

5. — 1) Hebr. 8, 3, 4; 9, 9; 10, 11; 11, 4. — 2) Hebr. 2, 18; 4, 15. — 3) Lev. 9, 7; 16, 6. — 4) Ex. 28, 1; 1 Par. 23, 13. — 5) Ps. 2, 7; Act. 13, 33; Hebr. 1, 5. — 6) Ps. 109, 4; Hebr. 7, 1-17. — 7) Matth. 26, 39-40; Luc. 22, 42, 43. — 8) Eph. 2, 8. — 9) Hebr. 2, 10. — 10) Ps. 109, 4. —

12) Hebr. 6, 1. — 13) I Cor. 3, 1-3; I Petr. 2, 2. — 14) I Cor. 14, 20.

6. — 1) Ab operibus mortuis, Hebr. 9, 14. — 2) Baptismatum, Hebr. 9, 10. Impositionis... manuum, Act. 8, 17; 19, 6. Resurrectionis... æterni, Act. 17, 31, 32. — 4) Matth. 12, 31, 32; Hebr. 10, 26, 27, 32. — 5) I Petr. 2, 3. — 6) Hebr. 10, 29. — 7) Gen. 1, 11, 12. — 8) Gen. 3, 17, 18.

bulos, reproba est, et maledicto proxima; cujus consummatio in combustionem.

9 Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora salutis, tametsi ita loquimur. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, et dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, et ministratis. Cupimus autem unumquemque vestrum eandem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem; ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui, fide et patientia, hereditabunt promissiones.

13 Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te, et multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. 16 Homines enim per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis hereditibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem; quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, et incendentes usque ad interiora velaminis, ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

3. CAP. VII, 1-28 : *Christus vere est summus sacerdos. — Scriptura probat Melchisedech typum Christi fuisse [VII, 1-3]. Melchisedech autem superior fuit Abraham et Levi [4-10]. Sacerdotium Christi, pontificis secundum ordinem Melchisedech, sacerdotium leviticum longe superat [11-19]. Christus enim jurejurando Dei pontifex constituitur in æternum [20-28].*

7 Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso a cæde regum, et benedixit ei; cui et decimas omnium divisit Abraham : primum quidem qui interpretatur rex justitiæ, deinde autem et rex Salem, quod est, rex pacis; sine patre, sine matre, sine genealogia; neque initium dierum,

neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

Intuemini autem quantus sit hic, cui et decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. Et quidem de filiis Levi sacerdotum accipientes, mandatum habent decimas sumere a populo secundum legem, id est a fratribus suis, quamquam et ipsi exierint de lumbis Abrahæ. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, et hunc qui habebat repromissiones benedixit. Sine ulla autem contradictione, quod minus est a meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt; ibi autem contestatur quia vivit. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, et Levi, qui decimas accepit, decimatus est : adhuc enim in lumbis patris erat quando obviavit ei Melchisedech.

Si ergo consummatio per sacerdotium leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit), quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, et non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est ut et legis translatio fiat. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster; in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim : Quoniam tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem; nihil enim ad perfectum adduxit lex; introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt; hic autem cum jurejurando, per eum qui dixit ad illum : Juravit Dominus et non poenitebit eum, tu es sacerdos in æternum), in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere.

— 10) Hebr. 10, 32-34. — 11) Hebr. 3, 6, 14. — 12) Hebr. 5, 11. — 14) Gen. 22, 16, 17. — 16) Ex. 22, 11. — 18) *Quibus... Deum*, Num. 23, 19. — 19) *Ad interiora velaminis*, Lev. 16, 2, 12, 15; Hebr. 9, 7. — 20) Hebr. 4, 14; 5, 6. — 1. — 1) Gen. 14, 17-20. — 3) Ps. 109, 4. — 5) Num. 18, 21, 26; 11 Par. 31, 4, 5. — 8) *Quia*

vivit, Hebr. 5, 6; 6, 20. — 11) Hebr. 8, 6, 7. — 14) Gen. 49, 10; Is. 11, 1; Mich. 5, 2; Matth. 1, 3; Luc. 3, 33; Apoc. 5, 5. — 17) Ps. 109, 4; Hebr. 5, 6. — 18) Rom. 8, 3; Gal. 4, 9. — 19) *Nihil... lex*, Hebr. 9, 9; 10, 1. *Melioris spei*, Hebr. 6, 18. — 21) Ps. 109, 4. — 22) *Melioris*

24 Hic autem eo quod maneat in æternum,
 25 sempiternum habet sacerdotium. Unde
 et salvere in perpetuum potest accedentes
 per semetipsum ad Deum, semper vivens
 26 ad interpellandum pro nobis. Talis enim
 decebat ut nobis esset pontifex, sanctus,
 27 innocens, impollutus, segregatus a pecca-
 toribus, et excelsior cælis factus; qui

non habet necessitatem quotidie, quemad-
 modum sacerdotes, prius pro suis delictis
 hostias offerre, deinde pro populi; hoc
 enim fecit semel, seipsum offerendo. Lex 28
 enim homines constituit sacerdotes infir-
 mitatem habentes; sermo autem jurisju-
 randi, qui post legem est, Filium in æter-
 num perfectum.

B. — MUNUS PONTIFICIS NOVI TESTAMENTI DESCRIBITUR.

[VIII, 1 — X, 18.]

1. CAP. VIII, 1-13. — *Sacerdotes veteris
 testamenti in sanctuario manufacto de-
 servierunt, Christus autem in cælesti
 sanctuario sacrificat* [VIII, 1-5]; *ipse est
 pontifex perfectioris fœderis, quod melio-
 ribus promissionibus innititur* [6-13].

8 Capitulum autem super ea quæ dicun-
 tur. Talem habemus pontificem, qui con-
 sedit in dextera sedis magnitudinis in
 2 cælis, sanctorum minister, et tabernaculi
 veri, quod fixit Dominus et non homo.
 3 Omnis enim pontifex ad offerendum mu-
 nera et hostias constituitur; unde necesse
 est et hunc habere aliquid quod offerat.
 4 Si ergo esset super terram, nec esset
 sacerdos, cum essent qui offerrent secun-
 5 dum legem munera, qui exemplari et
 umbræ deservirent cælestium, sicut re-
 sponsum est Moysi, cum consummaret
 tabernaculum : Vide, inquit, omnia facito
 secundum exemplar quod tibi ostensum
 est in monte.

6 Nunc autem melius sortitus est ministe-
 rium, quanto et melioris testamenti media-
 tor est, quod in melioribus repromissio-
 7 nibus sancitum est. Nam si illud prius
 culpa vacasset, non utique secundi locus
 8 inquireretur. Vituperans enim eos dicit :
 Ecce dies venient, dicit Dominus, et con-
 summabo super domum Israel, et super
 9 domum Juda, testamentum novum; non
 secundum testamentum quod feci patribus
 eorum, in die qua apprehendi manum
 eorum, ut educerem illos de terra Ægy-
 pti; quoniam ipsi non permanserunt in
 testamento meo, et ego neglexi eos, dicit
 10 Dominus. Quia hoc est testamentum quod
 disponam domui Israel post dies illos, dicit

Dominus : Dando leges meas in mentem
 eorum, et in corde eorum superscribam
 eas; et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi
 in populum; et non docebit unusquisque 11
 proximum suum, et unusquisque fratrem
 suum, dicens : Cognosce Dominum; quo-
 niam omnes scient me, a minore usque
 ad majorem eorum; quia propitius ero 12
 iniquitatibus eorum, et peccatorum eorum
 jam non memorabor. Dicendo autem no-
 13 vum, veteravit prius. Quod autem anti-
 quatur et senescit, prope interitum est.

2. CAP. IX, 1-14. — *Describitur taber-
 naculum* [IX, 1-5]. *Ritus sacrificii
 antiqui significabat nonnumquam propa-
 latam esse sanctorum viam* [6-10], *quæ
 sanguine Christi omnibus aperta est*
 [11-14].

Habuit quidem et prius justificationes 9
 culturæ, et sanctum sæculare. Taberna- 2
 culum enim factum est primum, in quo
 erant candelabra, et mensa, et propositio
 panum, quæ dicitur Sancta. Post vela- 3
 mentum autem secundum, tabernaculum,
 quod dicitur Sancta sanctorum; aureum 4
 habens thuribulum, et arcam testamenti
 circumtectam ex omni parte auro, in qua
 urna aurea habens manna, et virga Aaron
 quæ fronderat, et tabulæ testamenti;
 superque eam erant cherubim gloriæ 5
 obumbrantia propitiatorium : de quibus
 non est modo dicendum per singula.

His vero ita compositis, in priori quidem 6
 tabernaculo semper introibant sacerdotes,
 sacrificiorum officia consummantes; in 7
 secundo autem semel in anno solus ponti-
 fex, non sine sanguine, quem offert pro

testamenti, Hebr. 8, 6; 9, 15; 12, 24. — 25) Ad
 interpellandum pro nobis, Rom. 8, 34; Hebr. 9,
 24; I Joan. 2, 1. — 26) Hebr. 4, 14, 15. —
 27) Lev. 16, 6, 15. — 28) Lex... habentes, Hebr.
 5, 1, 2. Filium... perfectum, Hebr. 2, 10; 5, 9.

8. — 1) Qui... in cælis, Marc. 16, 19; Hebr.
 1, 3; 4, 14; 10, 12; 12, 2. — 3) Hebr. 5, 1. —
 5) Sicut... in monte, Ex. 25, 40; Col. 2, 17; Hebr.
 10, 1. — 6) Melioris... mediator, Hebr. 7, 22;
 9, 15; 12, 24. — 7) Hebr. 7, 11. — 8-12) Jer.

31, 29-34. — 9) Ex. 19, 5, 6. — 10) Hebr. 10, 16,
 17. — 13) Rom. 10, 4; II Cor. 5, 17.

9. — 2) Tabernaculum, Ex. 26, 1. Candelabra,
 Ex. 25, 31. Mensa, Ex. 25, 23-30. Sancta, Ez.
 44, 13; 45, 3. — 3) Ex. 26, 31-33. — 4) Aureum...
 thuribulum, Ex. 30, 1, 10; 37, 25-28. Arcam,
 Ex. 25, 10, 18; III Reg. 8, 1-9. In qua... manna,
 Ex. 16, 33, 34. Virga Aaron, Num. 17, 9. Ta-
 bulæ testamenti, Ex. 25, 16; III Reg. 8, 9. —
 5) Cherubim gloriæ, Ex. 25, 18. Propitiatorium,
 Ex. 37, 6-9. — 6) Num. 18, 3, 4. — 7) Ex. 30, 10;

8 sua et populi ignorantia; hoc significante Spiritu Sancto, nondum propalatum esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo
 9 habente statum. Quæ parabola est temporis instantis, juxta quam munera et hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem,
 10 solummodo in cibis, et in potibus, et variis baptismatibus, et justitiis carnis, usque ad tempus correctionis impositis.
 11 Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum, id est,
 12 non hujus creationis; neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa. Si enim sanguis hircorum et taurorum, et cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum Sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi?

3. CAP. IX, 15-28. — *Omne fœdus sanguine confirmandum est [IX, 15-17]. Fœdus antiquum sanguine victimarum confirmatum est, fœdus novum sanguine Christi [18-23]. Sacrificium antiquum quotannis iterabatur, sacrificium autem Christi semel oblatum est [24-28].*

15 Et ideo novi testamenti mediator est, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum quæ erant sub priori testamento, repositionem accipiant qui vocati sunt æternæ hereditatis.
 16 Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est; alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est.
 18 Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis a Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum et hircorum, cum aqua, et lana coccinea, et hyssopo, ipsum quoque librum et omnem populum aspersit,
 20 dicens : Hic sanguis testamenti quod mandavit ad vos Deus. Etiam tabernaculum et omnia vasa ministerii sanguine similiter

aspersit; et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur, et sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium his mundari, ipsa autem cælestia melioribus hostiis quam istis.

Non enim in manufacta sancta Jesus introivit, exemplaria verorum, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis; neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno; alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi : nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium, sic et Christus semel oblatum est ad multorum exhaurienda peccata; secundo sine peccato apparebit exspectantibus se, in salutem.

4. CAP. X, 1-18. — *Sacrificia antiqua erant inefficacia, sacrificium autem Christi efficienter valet [X, 1-10]. Sacrificia antiqua quotidie facienda erant, sacrificium autem Christi semel sanctificatis in sempiternum consummavit [11-18].*

Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere; alioquin cessassent offerri, ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati cultores semel mundati; sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguine taurorum et hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit : Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi; holocausta pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi : Ecce venio; in capite libri scriptum est de me ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens : Quia hostias, et oblationes, et holocausta pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi : Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam; aufert primum, ut se-

Lev. 16, 2, 14, 15. — 8) Hebr. 10, 19, 20. — 9) Hebr. 10, 1, 2. — 10) Baptismatibus, Hebr. 6, 2. — 11) Hebr. 6, 20; 10, 1. — 12) Hebr. 10, 4. — 13) Lev. 16, 14-16; Num. 19, 9, 17, 18. — 14) I Petr. 1, 18, 19; I Joan. 1, 7; Apoc. 7, 14. — 15) Novi... est, Hebr. 7, 22; 8, 6; 12, 24. Ut mortui... accipiant, Rom. 3, 24, 25; 5, 6; Apoc. 5, 9. — 18) Ex. 24, 6-8. — 19) Lev. 14, 4, 7; Num. 19, 6, 17. — 20) Ex. 24, 8; Matth. 26, 28. —

21) Lev. 8, 15, 19. — 22) Lev. 17, 11; Eph. 1, 7. — 23) Hebr. 8, 5. — 24) Hebr. 9, 11, 12; I Joan. 2, 1. — 26) I Cor. 10, 11; Gal. 4, 4. — 27) Gen. 3, 19. — 28) Is. 53, 12; Hebr. 10, 10, 12, 14; I Petr. 2, 24; 3, 18. — 10. — 1) Umbram, Hebr. 8, 5. Nunquam... facere, Hebr. 7, 19; 9, 9. — 3) Lev. 16, 21; Hebr. 9, 7-4) Is. 1, 11-15; Mich. 6, 6-8; Hebr. 10, 11. — 5-7) Ps. 39, 7-9. — 9) Matth. 6, 10; 26, 39, 42. —

- 10 quens statuatur. In qua voluntate sanctifi-
cati sumus per oblationem corporis Jesu
Christi semel.
11 Et omnis quidem sacerdos præsto est
quotidie ministrans, et easdem sæpe offe-
rens hostias, quæ nunquam possunt au-
12 ferre peccata; hic autem unam pro pec-
catis offerens hostiam, in sempiternum
13 sedet in dextera Dei, de cetero exspe-
ctans donec ponantur inimici ejus scabel-
14 lum pedum ejus. Una enim oblatione,

consummavit in sempiternum sanctifica-
tos. Contestatur autem nos et Spiritus 15
Sanctus. Postquam enim dixit: Hoc 16
autem testamentum quod testabor ad illos
post dies illos, dicit Dominus; dando leges
meas in cordibus eorum, et in mentibus
eorum superscribam eas; et peccatorum 17
et iniquitatum eorum jam non recordabor
amplius. Ubi autem horum remissio, jam 18
non est oblatio pro peccato.

PARS ALTERA PARÆNETICA

[X, 19 — XIII, 17.]

CONSECTARIA PRACTICA

I. — PERSEVERANDUM EST IN FIDE CHRISTI.

[X, 19 — XII, 13.]

1. CAP. X, 19-31. — *Standum est in fide
quia Christus novam viam nobis initia-
vit [X, 19-25] et quia adversus incre-
dulos severo judicio animadvertendum
erit [26-31].*

- 19 Habentes itaque, fratres, fiduciam in
introitu sanctorum in sanguine Christi,
20 quam initiavi nobis viam novam et viven-
tem per velamen, id est, carnem suam,
21 et sacerdotem magnum super domum
22 Dei; accedamus cum vero corde in pleni-
tudine fidei, aspersi corda a conscientia
mala, et abluti corpus aqua munda;
23 teneamus spei nostræ confessionem inde-
clinabilem, fidelis enim est qui repromisit;
24 et consideremus invicem in provocationem
25 charitatis et bonorum operum; non dese-
rentes collectionem nostram, sicut consue-
tudinis est quibusdam, sed consolantes,
et tanto magis quanto videritis appropin-
quantem diem.
26 Voluntarie enim peccantibus nobis post
acceptam notitiam veritatis, jam non
27 relinquitur pro peccatis hostia, terribilis
autem quædam expectatio iudicii, et ignis

æmulatio, quæ consumptura est adversa-
rios. Irritam quis faciens legem Moysi, 28
sine ulla miseratione duobus vel tribus
testibus moritur: quanto magis putatis 29
deteriora mereri supplicia, qui Filium
Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti
pollutum duxerit, in quo sanctificatus est,
et spiritui gratiæ contumeliam fecerit?
Scimus enim qui dixit: Mihi vindicta, et 30
ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit
Dominus populum suum. Horrendum est 31
incidere in manus Dei viventis.

2. CAP. X, 32-39: *Standum est in fide
quia perseverantes præmium æternum
accipient.*

Rememoramini autem pristinos dies, in 32
quibus illuminati, magnum certamen susti-
nuistis passionum; et in altero quidem, 33
opprobriis et tribulationibus spectaculum
facti, in altero autem, socii taliter conversa-
ntium effecti. Nam et vinctis compassi 34
estis, et rapinam bonorum vestrorum
cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos
habere meliorem et manentem substan-
tiam. Nolite itaque amittere confidentiam 35

10) Hebr. 7, 27; 9, 12, 28. — 11) Ex. 29, 38;
Num. 28, 3-8. — 12) Sedet... Dei, Hebr. 1, 3;
8, 1. — 13) Ps. 109, 1; I Cor. 15, 25; Hebr. 1, 13.
— 14) Hebr. 7, 25; 9, 26. — 16-17) Jer. 31, 33, 34;
Hebr. 8, 10, 12. — 19) Sanctorum, Hebr. 9, 3.
— 20) Velamen, Hebr. 9, 8. — 21) Zach. 6, 11-13;
Hebr. 4, 14. — 22) Abluti... munda, Ez. 36, 25;
I Cor. 6, 11; Eph. 5, 26. — 23) Hebr. 4, 14. —
24) Hebr. 3, 13; 13, 1. — 25) Tanto... diem,

Rom. 13, 11-13; Jac. 5, 8. — 26) Num. 15, 30;
Hebr. 6, 4-6. — 27) Ignis æmulatio, Is. 26, 11.
— 28) Deut. 17, 6; Matth. 18, 16; II Cor. 13, 1.
— 29) Hebr. 2, 3. — 30) Deut. 32, 35, 36; Ps.
134, 14; Rom. 12, 19. — 31) Hebr. 12, 29. —
32) Hebr. 6, 4; 12, 4. — 33) Spectaculum facti,
I Cor. 4, 9. — 34) Cognoscentes... substantiam,
I Petr. 1, 4. — 35) Hebr. 12, 1-13. —

vestram, quæ magnam habet remunera-
 36 tionem. Patientia enim vobis necessaria
 est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis
 37 promissionem. Adhuc enim modicum ali-
 quantulum, qui venturus est veniet, et
 38 non tardabit. Justus autem meus ex fide
 vivit; quod si subtraxerit se, non placebit
 39 animæ meæ. Nos autem non sumus sub-
 tractionis filii in perditionem, sed fidei
 in acquisitionem animæ.

3. CAP. XI, 1-40 : *Standum est in fide
 sicut steterunt senes. — Definita natura
 fidei* [X, 1-3], *proponitur exemplum*
Abel [4], *Henoch* [5, 6], *Noe* [7], *Abra-*
ham et Sara [8-19], *Isaac* [20], *Jacob*
 [21], *Joseph* [22], *Moyſis* [23-29], *Josue*
 [30], *Rahab* [31], *judicium, prophetarum*
et sanctorum veteris testamenti [32-40].

11 Est autem fides sperandarum substantia
 rerum, argumentum non apparentium.
 2 In hac enim testimonium consecuti sunt
 3 senes. Fide intelligimus aptata esse
 sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visi-
 bilia fierent.

4 Fide plurimam hostiam Abel, quam Cain,
 obtulit Deo; per quam testimonium conse-
 cutus est esse justus, testimonium perhi-
 bente muneribus ejus Deo; et per illam
 5 defunctus adhuc loquitur. Fide Henoch
 translatus est, ne videret mortem; et non
 inveniebatur, quia transtulit illum Deus :
 ante translationem enim testimonium ha-
 6 buit placuisse Deo. Sine fide autem
 impossibile est placere Deo; credere enim
 oportet accedentem ad Deum quia est, et
 7 inquiringibus se remunerator sit. Fide
 Noe, responso accepto de iis quæ adhuc
 non videbantur, metuens aptavit arcam
 in salutem domus suæ, per quam damna-
 vit mundum; et justitiæ, quæ per fidem
 est, heres est institutus.

8 Fide qui vocatur Abraham obedivit in
 locum exire, quem accepturus erat in
 hereditatem; et exiit, nesciens quo iret.
 9 Fide demoratus est in terra repromissionis,
 tanquam in aliena, in casulis habitando,
 cum Isaac et Jacob, coheredibus repromis-
 10 sionis ejusdem. Exspectabat enim funda-
 menta habentem civitatem, cujus artifex
 11 et conditor Deus. Fide et ipsa Sara

sterilis virtutem in conceptionem seminis
 accepit, etiam præter tempus ætatis,
 quoniam fidelem credidit esse eum qui
 repromiserat. Propter quod et ab uno 12
 orti sunt (et hoc emortuo) tanquam sidera
 cæli in multitudinem, et sicut arena, quæ
 est ad oram maris, innumerabilis.

Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, 13
 non acceptis repromissionibus, sed a longe
 eas aspicientes et salutantes, et confitentes
 quia peregrini et hospites sunt super
 terram. Qui enim hæc dicunt, significant 14
 se patriam inquirere. Et si quidem ipsius 15
 meminissent de qua exierunt, habebant
 utique tempus revertendi : nunc autem 16
 meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo
 non confunditur Deus vocari Deus eorum,
 paravit enim illis civitatem.

Fide obtulit Abraham Isaac, cum tenta- 17
 retur; et unigenitum offerebat, qui susce-
 perat repromissiones, ad quem dictum 18
 est : Quia in Isaac vocabitur tibi semen;
 arbitrans quia et a mortuis suscitare 19
 potens est Deus, unde eum et in parabola
 lam accepit.

Fide et de futuris benedixit Isaac Jacob 20
 et Esau. Fide Jacob, moriens, singulos 21
 filiorum Joseph benedixit, et adoravit
 fastigium virgæ ejus. Fide Joseph, mo- 22
 riens, de protectione filiorum Israel me-
 moratus est, et de ossibus suis man-
 davit.

Fide Moyſes, natus, occultatus est men- 23
 sibus tribus a parentibus suis, eo quod
 vidissent elegantem infantem, et non
 timuerunt regis edictum. Fide Moyſes 24
 grandis factus negavit se esse filium filię
 Pharaonis, magis eligens affligi cum 25
 populo Dei, quam temporalis peccati ha-
 bere jucunditatem; majores divitias æsti-
 26 mans thesauro Ægyptiorum improprium
 Christi : aspicebat enim in remuneratione.
 Fide reliquit Ægyptum, non veritus 27
 animositatem regis; invisibilem enim tan-
 quam videns sustinuit. Fide celebravit 28
 Pascha et sanguinis effusionem, ne qui
 vastabat primitiva tangeret eos. Fide 29
 transierunt mare Rubrum tanquam per
 aridam terram; quod experti Ægyptii,
 devorati sunt. Fide muri Jericho cor- 30
 31 ruerunt, circuitu dierum septem. Fide 31

37) Hab. 2, 3. — 38) Hab. 2, 4; Rom. 1, 17;
 Gal. 3, 11. — 39) I Petr. 1, 9.

11. — 1) II Cor. 5, 7. — 2) Hebr. 11, 30. —
 3) Gen. 1, 1-31. — 4) Gen. 4, 4-8, 10; Matth.
 23, 35; Hebr. 12, 24. — 5) Gen. 5, 22-24; Eccli.
 44, 16. — 6) Hebr. 7, 25. — 7) Gen. 6, 8, 9, 13-22;
 7, 1; Matth. 24, 37; I Petr. 3, 20. — 8) Gen. 12,
 1-4. — 9) Gen. 23, 4; 26, 3. — 10) Cujus... Deus,
 Apoc. 21, 2, 10, 14, 19, 20. — 11) Gen. 17, 19;
 21, 2. — 12) Gen. 15, 5; 22, 17; 32, 12, 13; Rom.

4, 19. — 13) Gen. 23, 4; 47, 9; I Par. 29, 15; Ps.
 38, 13. — 14) Ideo... eorum, Ex. 3, 6. Paravit...
 civitatem, Joan. 14, 2. — 15) Gen. 22, 1-10;
 Eccli. 44, 21; Jac. 2, 21. — 16) Gen. 21, 12;
 Rom. 9, 7. — 17) Rom. 4, 17-21. — 18) Gen.
 27, 27-29, 39, 40. — 19) Gen. 48, 15-20; 47, 31.
 — 20) Gen. 50, 24. — 21) Ex. 1, 17; 2, 2. —
 22) Ex. 2, 11, 12. — 23) Ex. 2, 15. — 24) Ex.
 12, 21. — 25) Ex. 14, 21-30. — 30) Jos. 6, 20.
 — 31) Jos. 2, 11, 12; 6, 17, 23, 25; Jac. 2, 25.

Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

- 32 Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me
tempus enarrantem de Gedeon, Barac,
Samson, Jephte, David, Samuel, et proph-
33 etis; qui per fidem vicerunt regna,
operati sunt iustitiam, adepti sunt re-
promissiones, obturaverunt ora leonum,
34 exstinxerunt impetum ignis, effugerunt
aciem gladii, convaluerunt de infirmitate,
fortes facti sunt in bello, castra verterunt
35 exterorum, acceperunt mulieres de resur-
rectione mortuos suos. Alii autem distenti
sunt, non suscipientes redemptionem. Alii
36 meliorem invenirent resurrectionem. Alii
vero ludibria et verbera experti, insuper
37 et vincula et carceres: lapidati sunt,
secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii
mortui sunt, circumierunt in melotibus, in
38 pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflic-
ti; quibus dignus non erat mundus; in
solitudinibus errantes, in montibus, et
39 speluncis, et in cavernis terræ. Et hi
omnes testimonio fidei probati, non acce-
40 perunt repromissionem; Deo pro nobis
melius aliquid providente, ut non sine
nobis consummarentur.

4. CAP. XII, 1-13. — *Standum est in fide quia Christus ipse crucem sustinuit [XII, 1-3] et quia tribulationes a Deo mittuntur ut salutaris castigatio [4-13].*

- 12 Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis

certamen; aspicientes in auctorem fidei 2
et consummatorem, Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta; atque in dextera sedis Dei 3
sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet-
ipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

Nondum enim usque ad sanguinem 4
restitistis, adversus peccatum repugnantes; et obliti estis consolationis quæ 5
vobis tanquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem 6
enim diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit. In 7
disciplina perseverate. Tanquam filiis vobis offert se Deus; quis enim filius quem non corripit pater? Quod si extra disci- 8
plinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, et non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ eru- 9
ditores habuimus, et reverebamur eos; non multo magis obtemperabimus Patri spiri-
tuum, et vivemus? Et illi quidem in 10
tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos; hic autem ad id quod utile est in recipiendo sanctifi-
cationem ejus. Omnis autem disciplina 11
in præsentī quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris; postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet
iustitiæ. Propter quod, remissas manus 12
et soluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris, ut non claudicans 13
quis erret, magis autem sanetur.

II. — DE VIRTUTIBUS A CHRISTIANIS COLENDIS.

[XII, 14 — XIII, 17.]

1. CAP. XII, 14-29: *Commendatur animorum concordia atque sanctitas.*

- 14 Pacem sequimini cum omnibus, et san-
ctimoniam, sine qua nemo videbit Deum;
15 contemplantes ne quis desit gratiæ Dei,
ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, et per illam inquinentur
16 multi. Ne quis fornicator, aut profanus

ut Esau, qui propter unam escam vendidit
primitiva sua. Scitote enim quoniam et 17
postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatum est; non enim invenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis in-
quisisset eam. Non enim accessistis ad tra- 18
ctabilem montem, et accensibilem ignem, et turbine, et caliginem, et procëllam, et tubæ sonum, et vocem verborum, quam 19

— 32) Gedeon, Jud. 6, 11. Barac, Jud. 4, 6. Samson, Jud. 13, 24. Jephte, Jud. 11, 1. David, I Reg. 16, 1, 13. Samuel, I Reg. 1, 20. — 33) Obturaverunt ora leonum, Jud. 14, 6; I Reg. 17, 34, 35; Dan. 6, 22; 14, 30. — 34) Exstinxerunt... ignis, Dan. 3, 23-25. — 35) Acceperunt... suos, III Reg. 17, 23; IV Reg. 4, 36. Alii... resurrectionem, II Mach. 6, 18-7, 42. — 36) Jer. 20, 22; 37, 38. — 37) II Par. 24, 21; Matth. 14, 10. — 39) Hebr. 11, 2, 13.

12. — 1) Rom. 6, 14; I Cor. 9, 24. — 2) Auctorem fidei, Hebr. 2, 10. Qui... contempta, Phil. 2, 8. Atque... sedet, Hebr. 1, 3. — 4) Hebr. 11, 32-37. — 5-6) Prov. 3, 11, 12. — 6) Apoc. 3, 19. — 7) Tanquam... Deus, Deut. 8, 5; II Reg. 7, 14. — 8) Patri spirituum, Num. 16, 22. — 11) I Cor. 4, 17, 18; Jac. 3, 18. — 12) Is. 35, 3. — 13) Prov. 4, 26. — 14) Rom. 12, 18. — 15) Deut. 29, 18; Act. 8, 23. — 16) Gen. 25, 33, 34. — 17) Gen. 27, 30-40. — 18) Ex. 19, 12, 16, 18; Deut. 4, 17. — 19) Ex. 19, 16, 19; 20, 19; Deut. 5, 5, 23. —

20 qui audierunt excusaverunt se, ne eis fieret
 21 verbum. Non enim portabant quod dice-
 22 batur: Et si bestia tetigerit montem, lapi-
 23 dabitur. Et ita terribile erat quod vide-
 24 batur. Moyses dixit: Extremus sum, et
 25 tremebundus. Sed accessistis ad Sion
 26 montem, et civitatem Dei viventis, Jeru-
 27 salem caelestem, et multorum millium
 28 angelorum frequentiam, et ecclesiam
 29 primitivorum, qui conscripti sunt in caelis,
 et iudicem omnium Deum, et spiritus ius-
 30 torum perfectorum, et testamenti novi
 mediatorum Jesum, et sanguinis aspersio-
 nem melius loquentem quam Abel.
 31 Videte ne recusetis loquentem; si enim
 illi non effugerunt, recusantes eum qui
 super terram loquebatur, multo magis
 32 nos, qui de caelis loquentem nobis averti-
 33 mus. Cujus vox movit terram tunc, nunc
 autem repromittit, dicens: Adhuc semel,
 et ego movebo non solum terram, sed et
 34 caelum. Quod autem Adhuc semel dicit,
 declarat mobilium translationem, tanquam
 35 factorum, ut maneant ea quae sunt immo-
 36 bilia. Itaque regnum immobile suscipien-
 37 tes, habemus gratiam per quam servia-
 38 mus placentes Deo, cum metu et reve-
 39 rentia. Etenim Deus noster ignis consu-
 mens est:

2. CAP. XIII, 1-17. — *De caritate* [XIII, 1-3], *continentia* [4], *abnegatione* [5, 6], *et obedientia* [7, 17]. *Christus est semper idem, unde cavendum est a doctrinis mutabilibus et abstinendum a cultu Judaeorum* [8-16].

13 Charitas fraternitatis maneat in vobis.
 2 Et hospitalitatem nolite oblivisci; per
 hanc enim latuerunt quidam, angelis hos-
 3 pitio receptis. Mementote victorum, tan-

quam simul victi; et laborantium, tan-
 quam et ipsi in corpore morantes.

Honorable connubium in omnibus, et
 4 thorus immaculatus. Fornicatores enim
 et adulteros judicabit Deus.

Sint mores sine avaritia, contenti prae-
 5 sentibus; ipse enim dixit: Non te deseram,
 neque derelinquam. Ita ut confidenter
 6 dicamus: Dominus mihi adjutor, non
 timebo quid faciat mihi homo.

Mementote praepositorum vestrorum,
 7 qui vobis locuti sunt verbum Dei; quorum
 intuentes exitum conversationis, imitami-
 ni fidem.

Jesus Christus heri et hodie, ipse et in
 8 saecula. Doctrinis variis et peregrinis
 9 nolite abduci. Optimum est enim gratia
 stabilire cor, non escis, quae non pro-
 fuerunt ambulantis in eis. Habemus al-
 10 tare, de quo edere non habent potestatem
 qui tabernaculo deserviunt. Quorum enim
 11 animalium infertur sanguis pro peccato
 in sancta per pontificem, horum corpora
 cremantur extra castra. Propter quod
 12 et Jesus, ut sanctificaret per suum san-
 guinem populum, extra portam passus
 est. Examus igitur ad eum extra castra,
 13 improprium ejus portantes. Non enim
 14 habemus hic manentem civitatem, sed
 futuram inquirimus. Per ipsum ergo offer-
 15 ramus hostiam laudis semper Deo, id est,
 fructum laborum confitentium nomini
 ejus. Beneficentiae autem et communionis
 16 nolite oblivisci; talibus enim hostiis pro-
 meretur Deus.

Obedite praepositis vestris, et subjacete
 17 eis; ipsi enim pervigilant, quasi rationem
 pro animabus vestris reddituri, ut cum
 gaudio hoc faciant et non gementes: hoc
 enim non expedit vobis.

20) Ex. 19, 13. — 21) Deut. 9, 19. — 22) Apoc. 14, 1. — 23) *Qui... in caelis*, Luc. 10, 20; Phil. 4, 3. — 24) Hebr. 8, 6; 9, 15. — 25) Hebr. 2, 2; 10, 28, 29. — 26) *Adhuc... caelum*, Agg. 2, 7. — 29) Deut. 4, 24.

13. — 1) Joan. 13, 34; Rom. 12, 10; I Thess. 4, 9; II Petr. 1, 7. — 2) Rom. 12, 13; I Petr. 4, 9. *Per hanc... receptis*, Gen. 18, 3; 19, 2, 3. — 3) Matth. 25, 36; Hebr. 10, 34. — 4) I Cor.

6, 9; 7, 38; Eph. 5, 5. — 5) Deut. 31, 6, 8; Jos. 1, 5. — 6) Ps. 117, 6. — 7) Hebr. 13, 17, 24. — 8) Apoc. 1, 8, 17. — 9) Rom. 14, 17; Eph. 4, 14; Hebr. 9, 9, 10. — 10) Hebr. 8, 4, 5. — 11) Lev. 16, 27. — 12) Matth. 27, 32, 33; Joan. 19, 20. — 13) Hebr. 11, 26; 12, 2; I Petr. 4, 14. — 14) Hebr. 11, 10, 16; 12, 22, 28. — 15) Lev. 7, 2; II Par. 29, 31; Ps. 49, 14; Is. 57, 19; Os. 14, 2, 3. — 16) Phil. 4, 18. — 17) Ez. 3, 18; I Thess. 5, 12;

EPILOGUS

[XIII, 18-25.]

CAP. XIII, 18-25. — *Auctor fidelium preces postulat* [XIII, 18, 19], *pro eis orat* [20, 21], *eorum benevolentiam precatur* [22], *Timotheum commendat* [23], *salutationem* [24] *et benedictionem addit* [25].

- 18 Orate pro nobis : confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus
 19 bene volentes conversari. Amplius autem deprecor vos hæc facere, quo celerius restituar vobis.
 20 Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Je-

sum Christum, aptet vos in omni bono, 21
 ut faciatis ejus voluntatem, faciens in vobis quod placeat eorum se per Jesum Christum, cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Rogo autem vos, fratres, ut sufferatis 22
 verbum solatii; etenim perpaucis scripsi vobis.

Cognoscite fratrem nostrum Timotheum 23
 dimissum; cum quo, si celerius venerit, videbo vos.

Salutate omnes præpositos vestros, 24
 et omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

Gratia cum omnibus vobis. Amen. 25

Hebr. 13, 7. — 18) I Thess. 5, 25; II Thess. 3, 1. — 20) Joan. 10, 11; I Petr. 5, 4. — 21) Cui... sæculorum, Rom. 11, 36. — 22) Rom. 15, 15. —

23) Fratrem... Timotheum, I Thess. 3, 2. —
 24) Præpositos, Hebr. 13, 7, 17. — 25) Col. 4, 18.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI JACOBI APOSTOLI

CAP. I, 1 : *Inscriptio.*

1 JACOBUS, Dei et Domini nostri Jesu

Christi servus, duodecim tribubus quæ
sunt in dispersione, salutem.

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 2 — V, 20.]

MONITA DE VERA VITA CHRISTIANA

I. — DE TRIBULATIONIBUS PATIENTER PERFERENDIS.

[I, 2-18.]

CAP. I, 2-18. — *De utilitate tentationum*
[I, 2-4]. *Sapientia a Deo postulanda est*
[5-8]. *De vanitate divitiarum* [9-11].
De tentationis causa [12-15]. *Omne*
donum a Deo procedit [16-18].

2 Omne gaudium existimate, fratres mei,
cum in tentationes varias incideritis,
3 scientes quod probatio fidei vestrae patien-
4 tiam operatur. Patientia autem opus per-
fectum habet, ut sitis perfecti et integri,
in nullo deficientes.
5 Si quis autem vestrum indiget sapientia,
postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter,
6 et non impropere; et dabitur ei. Postu-
let autem in fide nihil hæsitans; qui enim
7 hæsitat similis est fluctui maris, qui a
vento movetur et circumfertur. Non ergo
8 æstimet homo ille quod accipiat aliquid a
Domino. Vir duplex animo inconstans
est in omnibus viis suis.
9 Glorietur autem frater humilis in exal-
10 tatione sua; dives autem in humilitate
sua, quoniam sicut flos fœni transibit.

Exortus est enim sol cum ardore, et are- 11
fecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor
vultus ejus deperiit; ita et dives in itine-
ribus suis marcescet.

Beatus vir qui suffert tentationem, quo- 12
niam cum probatus fuerit, accipiet coro-
nam vitæ, quam repromisit Deus diligen-
tibus se. Nemo cum tentatur, dicat quo- 13
niam a Deo tentatur; Deus enim intentator
malorum est, ipse autem neminem tentat.
Unusquisque vero tentatur a concupiscen- 14
tia sua, abstractus et illectus. Deinde 15
concupiscentia cum conceperit, parit pec-
catum; peccatum vero cum consummatum
fuerit, generat mortem.

Nolite itaque errare, fratres mei dile- 16
ctissimi. Omne datum optimum et omne 17
donum perfectum desursum est, descendens
a Patre luminum, apud quem non est
transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.
Voluntarie enim genuit nos verbo 18
veritatis, ut simus initium aliquod crea-
turæ ejus.

1. — 1) *In dispersione*, I Petr. 1, 1. — 2-4) Rom. 5, 3-5. — 3) I Petr. 1, 7. — 5) Prov. 2, 3-6. — 6) *Postulet... hæsitans*, Matth. 21, 21, 22; Marc. 11, 24. — 8) *Vir duplex animo*, Jac. 4, 8. — 9) Ps. 73, 21; Luc. 1, 52; I Cor. 1, 27; Jac. 2, 5. — 10) *Quoniam... transibit*, Job 14, 2; I Petr. 1, 24. — 11) Is. 40, 6, 7. — 12) *Beatus... tenta-*

tionem, Job 5, 17; Eccli. 31, 10; Matth. 5, 10; I Petr. 3, 14. *Accipiet coronam vitæ*, II Tim. 4, 8; I Petr. 5, 4; Apoc. 2, 10. — 13) Eccli. 15, 11, 12, 21. — 14) Rom. 7, 7, 8. — 15) Rom. 5, 12; 6, 23; 7, 10. — 17) *Omne... desursum est*, Joan. 3, 27; I Cor. 4, 7. *A patre luminum*, I Joan. 1, 5. — 18) Joan. 1, 13; I Petr. 1, 23.

II. — DE FIDE VIVA ET EFFICACI.

[I, 19 — II, 26.]

1. CAP. I, 19 — II, 13. — *Monentur fideles ut non tantum auditores sed factores sint verbi Dei* [I, 19-25]. *Vera religio consistit in lingua moderamine* [26] *et in operibus misericordiae* [27]. *Vitanda est personarum acceptio* [II, 1-13].

19 Scitis, fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram; ira enim viri iustitiam Dei non operatur.
20 Propter quod abjicientes omnem immunditiam et abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod
21 potest salvare animas vestras. Estote autem factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum
22 natiuitatis suæ in speculo: consideravit enim se, et abiit, et statim oblitus est
23 qualis fuerit. Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliuiscus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.
24 Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

25 Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

26 Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum anulum habens in veste candida, introierit autem
27 et pauper in sordido habitu, et intendatis in eum qui indutus est veste præclara, et dixeritis ei: Tu sede hic bene; pauperi autem dicatis: Tu sta illic, aut sede sub
28 scabello pedum meorum; nonne iudicatis apud vosmetipsos, et facti estis iudices cogitationum iniquarum? Audite, fratres mei dilectissimi: nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, et heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exonorastis

pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, et ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? Si tamen legem perfecitis regalem secundum Scripturas: Diliges proximum tuum sicut teipsum, bene facitis; si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti a lege quasi transgressores. Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit et: Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. Sic loquimini, et sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam; superexaltat autem misericordia iudicium.

2. CAP. II, 14-26: *Fides sine operibus est mortua. — Fides sine operibus est vana* [II, 14-19]. *Fides Abraham et Rahab efficax fuit quia operibus eorum cooperata est* [20-26].

Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, dicat autem aliis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini; non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, et ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus est Deus, bene facis; et dæmones credunt, et contremiscunt.

Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham, pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac, filium suum, super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, et ex operibus fides consummata est? Et suppleta est Scriptura, dicens: Credidit Abraham

I Joan. 3, 9. — 19) Prov. 17, 27; Eccli. 4, 34. — 20) Eccli. 27, 33. — 21) Col. 3, 8; I Petr. 2, 1. — 22) Matth. 7, 21, 24-27; Rom. 2, 13. — 25) *In legem... libertatis*, Rom. 6, 18; 8, 2; Gal. 2, 4; 4, 31; Jac. 2, 12. — 26) *Non refrenans linguam suam*, Ps. 33, 14; Jac. 3, 2, 3. — 27) *Immaculatum... sæculo*, II Petr. 3, 14.

2. — 1) *In personarum acceptione*, Lev. 19, 15; Deut. 1, 17; Prov. 24, 23; Eccli. 42, 1. *Domini...*

gloriæ, I Cor. 2, 8. — 5) I Cor. 1, 26-28. — 8) Lev. 19, 18. — 9) Lev. 19, 15; Deut. 1, 17. — 10) Matth. 5, 19; Gal. 3, 10. — 11) *Non mœchaberis*, Ex. 20, 13, 14. *Non occides*, Deut. 5, 17. — 12) *Per legem libertatis*, Jac. 2, 25. — 13) Matth. 5, 7; 7, 2. — 14) I Cor. 13, 2. — 16) I Joan. 3, 17. — 18) Gal. 5, 6. — 19) *Et dæmones... contremiscunt*, Marc. 5, 7. — 21) Gen. 22, 9-18. — 22) Hebr. 11, 17. — 23) *Credidit... ad iustitiam*, Gen. 15, 6; Rom. 4, 3; Gal. 3, 6.

- Deo, et reputatum est illi ad justitiam, et
 24 amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, et non
 25 ex fide tantum? Similiter et Rahab mer-

trix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, et alia via ejiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum 26 est, ita et fides sine operibus mortua est.

III. — DE LINGUA ET DE SAPIENTIA VERA.

[III, 1-18.]

CAP. III, 1-18. — *De libidine docendi et de lingua refrenanda* [III, 1-12]. *De sapientia terrena et de sapientia celesti* [13-18].

- 3 Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis.
 2 In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir; potest etiam freno circumducere totum
 3 corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, et omne
 4 corpus illorum circumferimus. Ecce et naves, cum magnæ sint, et a ventis validis minentur, circumferuntur a modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit.
 5 Ita et lingua modicum quidem membrum est, et magna exaltat. Ecce quantus ignis
 6 quam magnam silvam incendit! Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, et inflamat rotam nativitatis nostræ, inflammata a
 7 gehenna. Omnis enim natura bestiarum, et volucrum, et serpentium, et ceterorum, domantur et domita sunt a natura humana; linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena

veneno mortifero. In ipsa benedicimus 9 Deum et Patrem, et in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio et 10 maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam? Numquid potest, fratres mei, ficus uvas 12 facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

Quis sapiens et disciplinatus inter vos? 13 Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis, et contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari, et mendaces esse adversus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus et contentio, 16 ibi inconstantia et omne opus pravam. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Fructus autem 18 justitiæ in pace seminatur, facientibus pacem.

IV. — DE PACE ET CONCORDIA.

[IV, 1-17.]

CAP. IV, 1-17. — *Bella et lites e concupiscentiis oriuntur* [IV, 1-3], *præsertim e superbia* [4-10]. *Non detrahendum fratribus* [11-13^a]. *Qui sibi confidit stultus est* [13^b-17].

- 4 Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in
 2 membris vestris? Concupiscitis et non habetis; occiditis et zelatis, et non potestis adipisci; litigatis, et belligeratis, et non
 3 habetis, propter quod non postulatis. Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis, ut in concupiscentiis vestris insumatis.

Adulteri, nescitis quia amicitia hujus 4 mundi inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. An putatis quia inaniter Scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus qui habitat in vobis? Majorem 6 autem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi ergo estote Deo; 7 resistite autem diabolo, et fugiet a vobis. Appropinquate Deo, et appropinquabit 8 vobis. Emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo. Miseri 9

Amicus Dei, II Par. 20, 7; Is. 41, 8. — 24) Joan. 8, 39; Rom. 4, 12. — 25) Jos. 2, 1-22; 6, 17, 23; Hebr. 11, 31. — 26) Jac. 2, 17.

3. — 1) Matth. 23, 8. — 2) Jac. 1, 26. — 3) Ps. 31, 9. — 6) Quæ... nostræ, Matth. 12, 34; 15, 18, 19. — 8) Plena... mortifero, Ps. 139, 4. — 9) Qui... facti sunt, Gen. 1, 27. — 12) Matth. 7, 16-18; Luc. 6, 44. — 13) Ostendat... sapientiæ, Jac. 2,

18; I Petr. 2, 12. — 14) Eph. 4, 31. — 15) Desursum, Jac. 1, 17. — 18) Is. 32, 17; Matth. 5, 9.

4. — 1) Quæ... vestris, Rom. 7, 23; I Petr. 2, 11. — 4) Quicumque... constituitur, Luc. 6, 20; Rom. 8, 7; I Joan. 2, 15. — 5) Qui habitat in vobis, I Cor. 6, 19. — 6) Deus... gratiam, Prov. 3, 34; Job 22, 20; Matth. 23, 12; I Petr. 5, 5. — 7) I Petr. 5, 6, 8, 9. — 9) Lugete, Matth. 5, 5.

estote, et lugete, et plorate; risus vester in luctum convertatur, et gaudium in merorem. Humiliamini in conspectu Domini, et exaltabit vos.

Nolite detrahare alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicas legem, non es factor legis, sed iudex. Unus est legislator et iudex, qui potest perdere et liberare. Tu autem quis es, qui judicas proximum?

Ecce nunc qui dicitis: Hodie aut cra-

stino ibimus in illam civitatem, et faciemus ibi quidem annum, et mercabimur, et lucrum faciemus; qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit, et: Si vixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exsultatis in superbiis vestris. Omnis exsultatio talis maligna est. Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatum est illi.

V. — MONITA SINGULARIA.

[V, 1-20.]

CAP. V, 1-20. — *Corripiuntur divites mammonæ servientes* [V, 1-6]. *Pauperibus et afflictis patientia commendatur* [7-11]. *Dantur præcepta de juramenti* [12], *de oratione et ægrotorum unctione* [13-18], *de peccatorum conversione* [19, 20].

Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Divitiæ vestra putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt. Aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum in testimonium vobis erit, et manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, et clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit. Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra, in die occisionis. Addixistis et occidistis justum, et non restitit vobis.

Patientes igitur estote, fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum et serotinum. Patientes igitur estote et vos, et confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquavit. Nolite ingemiscere, fratres, in alterutrum, ut non judicemini. Ecce iudex ante januam

assistit. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris et patientiæ, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est et miserator.

Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est; Non, non; ut non sub iudicio decidatis.

Tristatur aliquis vestrum? oret. Equo animo est? psallat. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini; multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis; et oratione oravit ut non plueret super terram, et non pluit annos tres et menses sex. Et rursum oravit, et cælum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum.

Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum, scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

Risus... convertatur, Luc. 6, 25. — 10) I Petr. 5, 6. — 11) Lev. 19, 16. — 12) Matth. 10, 28. — 13) Tu... proximum, Rom. 14, 4. Hodie... faciemus, Prov. 27, 1. — 14) Matth. 6, 34. — 15) Job 8, 9. — 17) Luc. 12, 47; Jac. 1, 22; II Petr. 2, 21. 5. — 1) Luc. 6, 24. — 2) Matth. 6, 19. — 3) Thesaurizastis... diebus, Luc. 12, 21; Rom. 2, 5. — 4) Lev. 19, 13; Deut. 24, 14, 15; Mal. 3, 5. — 5) Luc. 16, 10. — 6) Sap. 2, 10-20. — 7) Patientes... estote, Luc. 8, 15. — 8) Quoniam...

appropinquavit, I Petr. 4, 7. — 9) Ecce... assistit, I Petr. 4, 5; Apoc. 22, 12. — 10) Matth. 5, 12. — 11) Ecce... sustinuerunt, Dan. 12, 12; Jac. 1, 12. Sufferentiam... vidistis, Job 1, 21, 22; 40, 10, 12. — 12) Ex. 20, 7; Matth. 5, 34, 37. — 13) Psallat, Eph. 5, 19; Col. 3, 16. — 14) Marc. 6, 13. — 15) Marc. 16, 18. — 16) Multum... assidua, Act. 12, 5. — 17) III Reg. 17, 1; Luc. 4, 25. — 18) III Reg. 18, 42. — 19) Gal. 6, 1. — 20) Prov. 10, 12; I Petr. 4, 8.

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

PRIMA

EXORDIUM

[I, 1-12.]

CAP. I, 1-12. — *Inscriptio et salutatio* [I, 1, 2]. *Auctor Deum laudat pro salute fidelibus concessa et pro aeterna hereditate* [3-9], *quæ tribulationibus est acquirenda* [10-12].

- 1 **P**ETRUS, apostolus Jesu Christi, electis advenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ et Bithyniæ, secundum præscientiam Dei Patris, in sanctificationem Spiritus, in obedientiam, et aspersionem sanguinis Jesu Christi. Gratia vobis et pax multiplicetur.
- 2
- 3 Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem vivam, per resurrectionem Jesu Christi ex
- 4 mortuis, in hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcescibilem,
- 5 conservatam in cælis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem, paratam revelari in tempore novis-

simo. In quo exsultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus; ut probatio vestræ fidei, multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, inveniatur in laudem, et gloriam, et honorem, in revelatione Jesu Christi: quem cum non videritis, diligitis; in quem nunc quoque non videntes credidis; credentes autem exsultabitis lætitia inenarrabili et glorificata; reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt; scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi, prænuntians eas quæ in Christo sunt passionēs, et posteriores glorias; quibus revelatum est quia non sibi metipsis, vobis autem ministrabant ea quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu Sancto misso de cælo, in quem desiderant angeli prospicere.

1. — 1) *Dispersionis*, Jac. 1, 1. — 2) *Secundum... Patris*, Act. 2, 23; Rom. 8, 29. *Aspersionem... Christi*, Hebr. 12, 24. — 3) *Benedictus... Christi*, II Cor. 1, 3; Eph. 1, 3. *Qui... nos*, Tit. 3, 5. — 4) Rom. 8, 17; Col. 1, 12. — 5) Rom. 5, 3, 4. — 6) II Cor. 4, 17; Hebr. 12, 11; Jac. 1, 2.

— 7) Rom. 2, 7, 10; Jac. 1, 3. — 8) I Petr. 4, 13. — 9) Rom. 6, 22. — 10) Matth. 13, 17; Luc. 10, 24; Hebr. 11, 13, 39, 40. — 11) Ps. 21; Is. 53; Luc. 24, 26; Act. 3, 18. — 12) *Spiritu... de cælo*, Act. 2, 2-4. —

PARS PRIOR

[I, 13 — II, 10].

MONENTUR FIDELES UT SANCTE VIVANT

1. CAP. I, 13-21. — *Memores sint fideles sanctitatis ac justitiæ Christi* [I, 13-17], *cujus sanguine redempti sunt* [18-21].

- 13 Propter quod succincti lumbos mentis
vestræ, sobrii, perfecte sperate in eam quæ
offertur vobis gratiam, in revelationem
14 Jesu Christi; quasi filii obedientiæ, non
configurati prioribus ignorantia vestræ
15 desideriis, sed secundum eum qui voca-
vit vos sanctum, et ipsi in omni conver-
16 satione sancti sitis; quoniam scriptum
est: Sancti eritis, quoniam ego sanctus
17 sum. Et si patrem invocatis eum, qui
sine acceptione personarum judicat secun-
18 dum vestri tempore conversamini; scientes
quod non corruptibilibus auro vel argento
redempti estis de vana vestra conversatione
19 paternæ traditionis, sed pretioso san-
guine quasi agni immaculati Christi, et
20 incontaminati, præcogniti quidem ante
mundi constitutionem, manifestati autem
21 novissimis temporibus propter vos, qui
per ipsum fideles estis in Deo, qui susci-
pavit eum a mortuis, et dedit ei gloriam,
ut fides vestra et spes esset in Deo.

2. CAP. I, 22 — II, 10. — *De fraterna dilectione* [I, 22-25]. *De malitia depo-
nenda a credentibus ut Christo superædi-
ficati populum Dei constituent* [II, 1-10],

- 22 Animas vestras castificantes in obedi-
entia charitatis, in fraternitatis amore, sim-
plici ex corde invicem diligite attentius;
23 renati non ex semine corruptibili, sed

in corruptibili per verbum Dei vivi et
permanentis in æternum. Quia omnis
24 caro ut fœnum, et omnis gloria ejus
tamquam flos fœni: exaruit fœnum, et flos
ejus decidit; verbum autem Domini ma-
25 net in æternum. Hoc est autem verbum
quod evangelizatum est in vos.

Deponentes igitur omnem malitiam, et
omnem dolum, et simulationes, et invidias,
et omnes detractiones, sicut modo geniti
2 infantes, rationabile, sine dolo lac concu-
piscite, ut in eo crescatis in salutem, si
3 tamen gustastis quoniam dulcis est Domi-
nus. Ad quem accedentes lapidem vivum,
4 ab hominibus quidem reprobatum, a Deo
autem electum et honorificatum, et ipsi
5 tamquam lapides vivi superædificamini,
domus spiritualis, sacerdotium sanctum,
offerre spirituales hostias, acceptabiles
Deo per Jesum Christum. Propter quod
6 continet Scriptura: Ecce pono in Sion
lapidem summum angularem, electum,
pretiosum; et qui crediderit in eum, non
confundetur. Vobis igitur honor creden-
7 tibus; non credentibus autem, lapis quem
reprobaverunt ædificantes, hic factus est
in caput anguli, et lapis offensionis, et
8 petra scandali, his qui offendunt verbo,
nec credunt in quo et positi sunt. Vos
9 autem genus electum, regale sacerdotium,
gens sancta, populus acquisitionis, ut vir-
tutes annuntietis ejus qui de tenebris vos
10 vocavit in admirabile lumen suum: qui
aliquando non populus, nunc autem popu-
lus Dei; qui non consecuti misericordiam,
nunc autem misericordiam consecuti.

13) Luc. 12, 35; Eph. 6, 14. — 14) Rom. 12, 2; Eph. 2, 3; 4, 17. — 15) I Joan. 3, 3. — 16) Lev. 11, 44; 19, 2; 20, 7. — 17) Et si... eum, Mal. 1, 6; Matth. 6, 9; 23, 9. *Qui... opus*, Deut. 10, 17; Act. 10, 34; Rom. 2, 11. — 18) Is. 52, 3; Matth. 20, 28; I Cor. 6, 20; 7, 23; Tit. 2, 14. — 19) Is. 53, 7; Joan. 1, 20; Hebr. 9, 14; I Joan. 1, 7. — 20) Rom. 16, 25, 26; Eph. 3, 11. — 21) Rom. 16, 25, 26; Eph. 3, 11. — 21) *Qui suscitavit... gloriam*. Act. 2, 24; Rom. 10, 9; Hebr. 2, 9. — 22) I Petr. 4, 8; I Joan. 5, 1. — 23) Joan. 1, 13; Jac. 1, 18. *Per verbum Dei vivi*,

Act. 7, 38; Hebr. 4, 12. — 24) Is. 40, 6-8; Jac. 1, 10, 11.

2. — 1) Eph. 4, 22, 31; Col. 3, 8; Jac. 1, 21. — 2) Matth. 18, 3; I Cor. 3, 2; Hebr. 5, 12, 13. — 3) Ps. 33, 9. — 4) Ps. 117, 22; Matth. 21, 42; Act. 4, 11. — 5) *Ipsi... superædificamini*, I Cor. 3, 16, 17; Eph. 2, 20-22. *Domus spiritualis*, Hebr. 3, 4, 6. *Sacerdotium sanctum*, Hebr. 9, 11-14. — 6) Is. 28, 16; Rom. 9, 33. — 7) Ps. 117, 22; Is. 8, 14; Matth. 21, 42. — 8) Is. 8, 14; Rom. 9, 33. — 9) Ex. 19, 6; Is. 43, 20, 21. — 10) Os. 1, 6, 9; 2, 3, 23-25; Rom. 9, 25. —

PARS ALTERA

[II, 11 — V, 11.]

DE OFFICIIS CHRISTIANORUM

1. CAP. II, 11 — III, 12 : *Quomodo fideles se habere debeant coram ethnicis, inter quos degunt. — De conversatione bona inter gentes habenda* [II, 11, 12]. *Regi et ducibus obtemperandum* [13-17]. *Subditis et servis inculcatur obedientia* [18-25]. *De mutuis conjugum officiis* [III, 1-7]. *De caritate colenda* [8-12].
- 11 Charissimi, obsecro vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam; conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.
- 13 Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum : sive regi, quasi præcellenti; sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, 14 laudem vero bonorum; quia sic est voluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam; quasi liberi, et non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei. Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum time, regem honorificate.
- 18 Servi, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis et modestis, sed etiam dyscolis. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste. Quæ enim est gloria, si peccantes et colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, 21 hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia et Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut 22 sequamini vestigia ejus. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore 23 ejus; qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminaba-
- tur, tradebat autem judicanti se injuste; qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiæ vivamus : cujus livore sanati estis. Eratis enim sicut oves errantes; sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum.
- Similiter et mulieres subditæ sint viris suis, ut et si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant; considerantes in timore castam conversationem vestram. Quorum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconditus est, cordis homo, in incorruptibilitate quieti et modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando et sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris : sicut Sara obediebat Abrabæ, dominum eum vocans; cujus estis filiæ benefacientes, et non pertinentes ullam perturbationem. Viri, similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam et coheredibus gratiæ vitæ, ut non impediatur orationes vestræ.
- In fine autem, omnes unanimes, compati- entes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles; non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed e contrario benedicentes, quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, et dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, et labia ejus ne loquantur dolum; declinet a malo, et faciat bonum; inquirat pacem, et sequatur eam : quia oculi Domini super justos; et aures ejus in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala.

11) Rom. 13, 14; Gal. 5, 17, 24. — 12) Matth. 5, 16; I Petr. 3, 16. — 13) Rom. 13, 1-7; Tit. 3, 1. — 15) I Petr. 3, 16. — 16) Gal. 5, 13. — 17) Fraternitatem diligite, Rom. 12, 10. — 18) Eph. 6, 5; Col. 3, 22; Tit. 2, 9. — 19) I Petr. 3, 14, 17; 4, 14. — 20) Matth. 5, 10, 11. — 21) Matth. 16, 24; Joan. 13, 15. — 22) Is. 53, 9; Joan. 8, 46; II Cor. 5, 21. — 23) Is. 53, 7. — 24) Is. 53, 4, 5, 11, 12; Act. 8, 32, 33; I Joan.

3, 5. — 25) Is. 53, 6; Matth. 18, 11-14; Joan. 10, 11; Hebr. 13, 20.

3. — 1) Eph. 5, 22; Tit. 2, 5. — 2) Eph. 5, 33. — 3) Is. 3, 18-23; I Tim. 2, 9. — 4) Rom. 2, 20. — 5) Gen. 18, 12. — 6) I Cor. 7, 3-5; Eph. 5, 25; Col. 3, 19. — 7) Rom. 12, 16. — 8) Matth. 5, 44; Rom. 12, 14, 17; I Thess. 5, 15; I Petr. 2, 21, 23. — 9-12) Ps. 33, 13-17. — 10) Jac. 1, 26. —

2. CAP. III, 13 — IV, 19 : *Quomodo fideles persecutionem pati debeant. — Beati vocantur qui bonam conscientiam habent* [III, 13-16] *et juxta exemplum Christi persecutionem innocentem patiuntur* [17-22]. *De peccatis ac vitiis ethnicorum vitandis* [IV, 1-6] *et de mutua dilectione exercenda* [7-11]. *Qui passionum Christi participes efficiuntur* [12-16] *præmium æternum ab eo recipient* [17-19].

13 Et quis est qui vobis noceat, si boni
14 æmulatores fueritis? Sed et si quid patimini propter justitiam. Timorem autem eorum ne timueritis, et non
15 conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe;
16 sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam, ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17 Melius est enim beneficientes) si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.
18 Quia et Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne,
19 vivificatus autem spiritu; in quo et his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicavit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est octo animæ salvæ
20 factæ sunt per aquam. Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur, profectus in cælum, subjectis sibi angelis, et potestatibus, et virtutibus.

4 Christo igitur passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini : quia qui
2 passus est in carne, desiit a peccatis; ut jam non desiderii hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat tem-

poris. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessionationibus, potationibus, et illicitis idolorum cultibus. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem, blasphemantes. Qui reddent rationem ei qui paratus est judicare vivos et mortuos. Propter hoc enim et mortuis evangelizatum est, ut judicentur quidem secundum homines in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.

Omniū autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitalis invicem sine murmuratione; unusquisque, sicut accipit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus, per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Charissimi, nolite peregrinari in fere, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat; sed communiquantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione gloriæ ejus gaudetis exsultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis; quoniam quod est honoris, gloriæ, et virtutis Dei, et qui est ejus Spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrum patiatut ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

Quoniam tempus est ut incipiat judicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei evangelio? Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? Itaque et hi qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fidei Creatori commendent animas suas in benefactis.

13) Eccli. 33, 1; Rom. 8, 31. — 14) Matth. 5, 10; I Petr. 2, 19, 20; 4, 14, 16. — 15) Is. 8, 12, 13. — 16) I Petr. 2, 12. — 17) I Petr. 2, 20; 3, 14; 4, 15, 16. — 18) Rom. 4, 25; 5, 6; Hebr. 9, 28. — 19) I Petr. 4, 6. — 20) Gen. 7, 7; Luc. 17, 26. — 21) Eph. 5, 26; Hebr. 10, 22. — 22) Eph. 1, 20, 21. 4. — 1) Rom. 6, 2, 7, 13; Gal. 5, 24; Col. 3, 3, 5. — 2) Rom. 14, 7, 8; II Cor. 5, 15; Eph. 4, 23. — 3) Eph. 2, 2, 3; 4, 17-19; Tit. 3, 3. — 5) Act. 10, 42; Rom. 14, 10; II Tim. 4, 1. —

6) Mortuis, I Petr. 3, 19. — 7) Omnium... appropinquavit, Jac. 5, 8; I Joan. 2, 18. Estote... in orationibus, Marc. 13, 13. — 8) Caritas... peccatorum, Prov. 10, 12; Jac. 5, 20. — 9) Rom. 12, 13; Hebr. 13, 2. — 10) I Cor. 12, 1-31. — 11) Cui... sæculorum, Rom. 1, 25. — 12) I Petr. 1, 6, 7. — 13) Act. 5, 41; Rom. 8, 17; Phil. 3, 10, 11. — 14) Matth. 5, 10-12. — 16) Act. 11, 20; 26, 28. — 17) Ez. 9, 6; Am. 3, 2. — 18) Prov. 11, 31. — 19) Ps. 30, 6; Luc. 23, 46.

3. CAP. V, 1-11. — *De officiis presbyterorum* [V, 1-4] *et laicorum* [5^a]. *De humilitate* [5^b-7], *vigilantia* [8, 9] *et divino auxilio* [10, 11].

- 5 Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum, qui et ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ
2 communicator; pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum; neque turpis
3 lucri gratia, sed voluntarie; neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus.

Omnes autem invicem humilitatem insi-

nuate; quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliamini 6
igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis; omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. 7

Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, querens quem devoret; cui resistite fortes in fide, scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. 8

Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen. 9 10 11

EPILOGUS

[V, 12-14.]

CAP. V, 12-14. — *Scopo epistolæ declarato* [V, 12], *adduntur salutationes et benedictio* [13, 14].

- 12 Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi; obsecrans

et contestans hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

Salutat vos ecclesia quæ est in Babylone 13
coelecta, et Marcus filius meus. Salutate 14
invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus qui estis in Christo Jesu. Amen.

5. — 2) Joan. 21, 15-17; I Tim. 3, 8; Tit. 2, 7. — 3) II Cor. 1, 23; Phil. 3, 17; Tit. 2, 7. — 4) I Cor. 9, 25; II Tim. 4, 8. — 5) *Deus... gratiam*, Prov. 3, 34; Jac. 4, 6. — 6) Jac. 4, 7, 10. — 7) Ps. 54, 23; Matth. 6, 25; Luc. 12, 22; Phil. 4, 6. — 8) *Sobrii... vigilate*, Matth. 24, 42; I Petr. 1, 13; 4, 7. — 9) Eph. 6, 10-12. — 10) *Qui... Jesu*, I Cor. 1, 9;

I Tim. 6, 12. *Modicum passos*, I Petr. 1, 6. — 11) I Petr. 4, 11. — 12) *Silvanum*, Act. 15, 22; II Cor. 1, 10. — 13) *In Babylone*, Apoc. 14, 8. *Marcus*, Act. 12, 12. — 14) *Salutate... sancto*, Rom. 16, 16; I Cor. 16, 20. *Gratia... Jesu*, Eph. 6, 24.

EPISTOLA

BEATI PETRI APOSTOLI

SECUNDA

CAP. I, 1, 2 : *Inscriptio et salutatio.*

1 IMON Petrus, servus et apostolus Jesu Christi, iis qui coaëqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia Dei nostri et salvatoris

Jesu Christi. Gratia vobis et pax adimpleatur in cognitione Dei, et Christi Jesu Domini nostri. 2

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 1 — III, 13.]

I. — DE VIRTUTIBUS COLENDIS.

[I, 3-21.]

CAP. I, 3-21 : *Monentur fideles ut pie vivant. — Christiani, tantis donis a Deo acceptis [I, 3, 4], varias virtutes colere debent [5-11]. Scopus epistolæ declaratur [12-15]. Fides in futurum Christi adventum testimonio apostoli innititur [16-18] et veteris testamenti prophetiis [19-21].*

- 3 Quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam et pietatem donata sunt, per cognitionem ejus qui vocavit nos
- 4 propria gloria et virtute, per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ, fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.
- 5 Vos autem curam omnem subinferentes, ministrare in fide vestra virtutem, in vir-
- 6 tute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amore fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.
- 8 Hæc enim si vobiscum adsint, et superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione;

cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est 9 et manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter, fratres, magis satagite, ut 10 per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis; hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri et salvatoris Jesu Christi. 11

Propter quod incipiam vos semper com- 12 monere de his, et quidem scientes et confirmatos vos in præsentii veritate. Justum 13 autem arbitrator, quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione; certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster 14 Jesus Christus significavit mihi. Dabo 15 autem operam et frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

Non enim doctas fabulas secuti, notam 16 fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim 17 a Deo Patre honorem et gloriam, voce

1. — 1) Simon, Act. 15, 14. In iustitia... Christi, Rom. 3, 21-26. — 2) Col. 1, 10; I Petr. 1, 2; Judæ 2. — 4) Fugientes... corruptionem, II Cor. 7, 1; Eph. 4, 22; I Joan. 2, 16. — 5) I Petr. 3, 18. — 7) Gal. 6, 10; Hebr. 13, 1. — 9) I Joan.

2, 9-11. — 10) Vestram vocationem, I Petr. 5, 10. Electionem, I Thess. 1, 4. — 11) Col. 1, 13. — 12) Judæ 5. — 13) Tabernaculo, II Cor. 5, 1. — 14) Joan. 21, 18, 19. — 16) Speculatores... magnitudinis, Luc. 9, 29, 32; Joan. 1, 14. — 17) Matth.

delapsa ad eum hujuscemodi a magnifica gloria : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui; ipsum audite. Et hanc vocem nos audivimus de caelo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec

dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris; hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia; sed Spiritu Sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

II. — CONTRA FALSOS DOCTORES.

[II, 1-22.]

CAP. II, 1-22. — *Surgent pseudodoctores* [II, 1-3], *a quibus Deus vindictam sumet* [4-9]. *Describitur eorum indoles* [10-19]. *A seductoribus deflectendum* [20-22].

- 2 Fuerunt vero et pseudoprophetae in populo, sicut et in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, et eum qui emit eos Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur; et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, quibus iudicium jam olim non cessat, et perditio eorum non dormitat.
- 4 Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reservari; et originali mundo non pepercit, sed octavum Noe iustitiae praecone custodivit, diluvium mundo impiorum inducens; et civitates Sodomorum et Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit, exemplum eorum qui impie acturi sunt, ponens; et justum Lot oppressum a nefandorum injuria ac luxuriosa conversatione eripuit: aspectu enim ei auditus justus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem iudicii reservare cruciandos.
- 10 Magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiae ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere, blasphemantes; ubi angeli fortitudine et

virtute cum sint majores, non portant adversum se execrabile iudicium. Hi vero, velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem et in perniciem, in his quae ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt; percipientes mercedem iniquitatis, voluptatem existimantes dei delicias, coinquinationes et maculae, deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum; oculos habentes plenos adulterii, et incessabilis delicti; pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filii; derelinquentes rectam viam erraverunt, secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit, correptionem vero habuit suae vesaniae: subjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetam insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua, et nebulae turbinibus exagitatae, quibus caligo tenebrarum reservatur. Superba enim vanitatis loquentes, pellicunt in desideriis carnis luxuriae eos qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur; libertatem illis promittentes, cum ipsi servi sint corruptionis: a quo enim quis superatus est, hujus et servus est.

Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri et salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbi: Canis reversus ad suum vomitum; et, Sus lota in volutabro luti.

17, 5; Luc. 9, 35. — 18) Matth. 17, 1, 9. — 21) 1 Tim. 3, 16, 17; 1 Petr. 1, 11.

2. — 1) *Pseudoprophetae*, Deut. 13, 1-5; Matth. 7, 15; 24, 11; 1 Tim. 4, 1; 1 Joan. 4, 1. — 2) Rom. 2, 24. — 3) Rom. 16, 18; 1 Petr. 1, 16. — 4) Job 4, 18; Judæ 6. — 5) Gen. 7, 17-20; 1 Petr. 3, 6. — 6) Gen. 19, 25; Judæ 7. — 7) Gen. 19, 16; Sap. 10, 6. — 8) Ez. 9, 4. — 9) *Novit... eripere*, 1 Cor.

10, 13. *Iniquos... cruciandos*, Matth. 25, 41, 46. — 10) Judæ 7, 8, 16, 18. — 11) Judæ 9. — 12) Judæ 10. — 13) Judæ 12. — 14) Num. 22, 7; Judæ 11; Apoc. 2, 14. — 15) Num. 22, 28. — 16) Judæ 12, 13. — 17) Judæ 16. — 18) Joan. 8, 34; Rom. 6, 16, 20. — 19) Matth. 23, 45. — 20) Luc. 12, 47, 48; Hebr. 6, 4-6; Jac. 4, 17. — 21) *Canis... vomitum*, Prov. 26, 11.

III. — DE SECUNDO CHRISTI ADVENTU.

[III, 1-13.]

CAP. III, 1-13. — *Quidquid dicant falsi doctores, credant fideles Christum iterum venturum esse* [III, 1-9]; *cujus adventum sequetur conflagratio et renovatio mundi* [10-13].

- 3 Hanc ecce vobis, charissimi, secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito
2 in commonitione sinceram mentem, ut memores sitis eorum quæ prædixi verborum a sanctis prophetis, et apostolorum vestrorum, præceptorum Domini et salvatoris. Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptione illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Ubi est promissio aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio
5 creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cæli erant prius, et terra de aqua
6 et per aquam consistens Dei verbo; per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus
7 periiit. Cæli autem qui nunc sunt, et

terra, eodem verbo repositi sunt, igni reservati in diem judicii et perditionis impiorum hominum. Unum vero hoc non lateat vos, charissimi, quia unus dies apud Dominum, sicut mille anni, et mille anni sicut dies unus. Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti.

Adveniet autem dies Domini ut fur; in quo cæli magno impetu transiunt, elementa vero calore solventur, terra autem et quæ in ipsa sunt opera exurentur. Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus et pietatibus, expectantes et properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes solventur, et elementa ignis ardore tabescent? Novos vero cælos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus, in quibus justitia habitabit.

EPILOGUS

[III, 14-18.]

CAP. III, 14-18. — *Auctor fideles adhortatur ad sanctitatem vitæ, sicut et Paulus in epistolis suis* [III, 14-16], *et ad vigilantiam* [17, 18^a]. *Epistola doxologia absolvitur* [18^b].

- 14 Propter quod, charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati et inviolati ei
15 inveniri in pace. Et Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis;

sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur, fratres, præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis a propria firmitate. Crescite vero in gratia, et in cognitione Domini nostri et salvatoris Jesu Christi.

Ipsi gloria, et nunc, et in diem æternitatis. Amen.

3. — 1) II Petr. 1, 13. — 2) Judæ 17. — 3) I Tim. 4, 1; II Tim. 3, 1; I Joan. 2, 18; Judæ 18. — 4) Is. 5, 19; Ez. 12, 22. — 5) Gen. 1, 2, 6, 9; Ps. 23, 2. — 6) Gen. 7, 21; II Petr. 2, 5. — 7) II Petr. 3, 10. — 8) Ps. 89, 4. — 9) I Tim. 2, 4; Hebr. 2, 3. — 10) *Adveniet... ut fur*, Matth. 24, 43; I Thess. 5, 2; Apoc. 3, 3. *In quo... transiunt*, Matth. 24, 35; Apoc. 6, 14; 20, 11; 21, 1. *Elementa... exurentur*, Is. 66, 16. — 12) *Elementa... tabescent*, Is. 34, 3, 4. — 13) Is. 65, 17; 66, 22; Apoc. 21, 1. — 14) I Cor. 1, 7, 8; Phil. 1, 10; I Thess. 3, 13; Judæ 24. — 15) Rom. 2, 4; I Cor. 3, 10. — 17) Marc. 13, 5, 9, 33. — 18) *Crescite... Christi*, Eph. 4, 15; Phil. 1, 9; Col. 1, 10; 2, 19; I Petr. 2, 2. *Ipsi... amen*, Rom. 11, 36; Judæ 25.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

PRIMA

EXORDIUM

[I, 1-4.]

CAP. I, 1-4 : *Apostolus asserit se Verbi vitæ testem esse.*

- 1 UOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ; et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis; quod vidimus et audivimus annuntiamus vobis, ut et vos societatem habeatis nobiscum, et societas nostra sit cum Patre, et cum Filio ejus Jesu Christo. Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, et gaudium vestrum sit plenum.

CORPUS EPISTOLÆ

[I, 5 — V, 12.]

I. — DEUS LUX EST.

[I, 5 — II, 28.]

1. CAP. I, 5 — II, 11 : *Ambulandum est in luce. — Christianus, qui in luce ambulat [I, 5-7], debet a peccatis se abstinere et cor suum emundare [I, 8-II, 2] nova præcepta servare [3-6] et præsertim caritatis mandatum adimplere [7-11].*
- 5 Et hæc est annuntiatio quam audivimus ab eo, et annuntiamus vobis : Quoniam Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur, et veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, sicut et ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, et sanguis Jesu Christi, Filius ejus, emundat nos ab omni peccato.
- 2 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum ejus non est in nobis.
- 2 Filioli mei, hæc scribo vobis ut non peccetis; sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum; et ipse est propitiatio pro peccatis nostris : non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.

1. — 1) Quod... nostris, Joan. 1, 1, 14; 19, 35; Act. 4, 20; II Petr. 1, 16. Manus... vitæ, Luc. 24, 39. — 2) Vita, Joan. 1, 4; 11, 25; 14, 6. Manifestata est, I Joan. 3, 5, 8. Quæ... Patrem, Joan. 1, 1. — 3) Societas... Christo, Joan. 17, 21; I Cor. 1, 9. — 4) Joan. 15, 11; 16, 22, 24; II Joan. 12. — 5) Hæc est annuntiatio, I Joan. 3, 11. Deus lux est, Jac. 1, 17. — 6) Joan. 3, 21; I Joan.

2, 4. — 7) Sanguis... peccato, Eph. 1, 7; Hebr. 9, 14; I Petr. 1, 19; Apoc. 1, 5. — 8) Prov. 20, 9; I Joan. 2, 4. — 9) Prov. 28, 13. — 10) Si dixerimus... eum, Joan. 9, 41. Verbum... in nobis, Joan. 5, 38; 8, 37. — 2. — 1) Hæc scribo, I Joan. 1, 7-10. Advocatum, Joan. 14, 16; Rom. 8, 34; Hebr. 7, 25. — 2) Rom. 3, 25; Col. 1, 20; Hebr. 2, 17; I Joan.

3 Et in hoc scimus quoniam cognovimus
 4 eum, si mandata ejus observemus. Qui
 dicit se nosse eum, et mandata ejus non
 5 custodit, mendax est, et in hoc veritas
 non est. Qui autem servat verbum ejus,
 6 vere in hoc charitas Dei perfecta est; et in
 hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui
 dicit se in ipso manere, debet, sicut ille
 ambulavit, et ipse ambulare.
 7 Charissimi, non mandatum novum scribo
 vobis, sed mandatum vetus quod
 habuistis ab initio; mandatum vetus est
 8 verbum quod audistis. Iterum mandatum
 novum scribo vobis; quod verum est et in
 ipso, et in vobis, quia tenebræ transie-
 9 runt, et verum lumen jam lucet. Qui
 dicit se in luce esse, et fratrem suum odit,
 10 in tenebris est usque adhuc. Qui diligit
 fratrem suum, in lumine manet, et scan-
 11 dalum in eo non est. Qui autem odit
 fratrem suum, in tenebris est, et in tene-
 bris ambulat, et nescit quo eat, quia tene-
 bræ obcæcaverunt oculos ejus.

2. CAP. II, 12-28. — *Relinquendus est
 amor mundi* [II, 12-17]. *Vitandum est
 omne commercium cum hæreticis* [18-
 23]. *Standum est in doctrina a Spiritu
 Sancto accepta* [24-28].

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remittun-
 tur vobis peccata propter nomen ejus.
 13 Scribo vobis, patres, quoniam cognovistis
 eum qui ab initio est. Scribo vobis, adole-
 14 scentes, quoniam vicistis malignum. Scribo
 vobis, infantes, quoniam cognovistis
 Patrem. Scribo vobis, juvenes, quoniam
 fortes estis, et verbum Dei manet in vobis,
 15 et vicistis malignum. Nolite diligere
 mundum, neque ea quæ in mundo sunt.

Si quis diligit mundum, non est charitas
 Patris in eo, quoniam omne quod est in 16
 mundo, concupiscentia carnis est, et concu-
 piscencia oculorum, et superbia vitæ; quæ
 non est ex Patre, sed ex mundo est. 17
 mundus transit, et concupiscentia ejus;
 qui autem facit voluntatem Dei, manet in
 æternum.

Filioli, novissima hora est; et sicut audi- 18
 stis quia antichristus venit, et nunc anti-
 christi multi facti sunt; unde scimus quia
 novissima hora est. Ex nobis prodierunt, 19
 sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex
 nobis, permansissent utique nobiscum; sed
 ut manifesti sint quoniam non sunt omnes
 ex nobis. Sed vos unctionem habetis a 20
 Sancto, et nostis omnia. Non scripsi
 21 vobis quasi ignorantibus veritatem, sed
 quasi scientibus eam, et quoniam omne
 mendacium ex veritate non est. Quis est 22
 mendax, nisi is qui negat quoniam Jesus
 est Christus? Hic est antichristus, qui
 negat Patrem et Filium. Omnis qui 23
 negat Filium, nec Patrem habet; qui con-
 fiteatur Filium, et Patrem habet.

Vos quod audistis ab initio, in vobis 24
 permaneat. Si in vobis permanserit quod
 audistis ab initio, et vos in Filio et Patre
 manebitis. Et hæc est repromissio quam 25
 ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.
 Hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos. 26
 Et vos unctionem quam accepistis ab eo, 27
 maneat in vobis. Et non necesse habetis
 ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus
 docet vos de omnibus, et verum est, et non
 est mendacium. Et sicut docuit vos, ma-
 nete in eo. Et nunc, filioli, manete in eo, 28
 ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, et
 non confundamur ab eo in adventu ejus.

II. — DEUS EST PATER.

[II, 29 — IV, 6.]

1. CAP. II, 29 — III, 10 : *De sanctitate
 filiorum Dei. — Christiani, ad tantam
 dignitatem evecti ut sint filii Dei*
 [II, 29-III, 2], *debent sanctitatem
 sectari* [3-7]. *Qui autem diaboli sunt
 filii peccatum faciunt* [8-10].

29 Si scitis quoniam justus est, scitote

quoniam et omnis qui facit justitiam, ex
 ipso natus est.

Videte qualem charitatem dedit nobis 3
 Pater, ut filii Dei nominemur et simus.
 Propter hoc mundus non novit nos, quia
 non novit eum. Charissimi, nunc filii 2
 Dei sumus; et nondum apparuit quid

4, 10, 14. — 3) Joan. 14, 15; 15, 10. — 4) I Joan.
 1, 8; 4, 20. — 5) Joan. 14, 23; I Joan. 5, 3. —
 6) Joan. 13, 15; I Petr. 2, 21. — 7) Joan. 13, 34.
 — 8) *Tenebræ transierunt*, Rom. 13, 12; Eph.
 5, 8; I Thess. 5, 4, 5. — 9) I Joan. 4, 20. —
 10) Joan. 11, 9, 10. — 11) Joan. 11, 35. — 12) Luc.
 24, 47; Act. 10, 43; 13, 38. — 13) *Fumus est*,
 I Joan. 1, 1. *Malignum*, Joan. 17, 15; I Joan.
 3, 12. — 14) *Fortes estis*, Eph. 6, 10. *Verbum...*
in vobis, Joan. 15, 7. — 15) Jac. 4, 4. — 17) Matth.
 7, 21; I Petr. 4, 2. — 18) Matth. 24, 5, 24;

I Petr. 4, 7. — 19) Act. 20, 30; I Cor. 11, 19.
 — 20) I Joan. 2, 27. — 22) I Joan. 4, 3;
 II Joan. 7. — 23) Joan. 5, 23; I Joan. 4, 15. —
 24) *Vos in Filio... manebitis*, Joan. 14, 23;
 I Joan. 1, 3. — 25) *Vitam æternam*, Joan. 10,
 28; 17, 2. — 27) *Unctionem*, I Joan. 2, 20. *Sed...*
omnibus, Joan. 14, 26; 16, 13. — 28) I Joan. 3, 2;
 4, 17. — 29) I Joan. 3, 7, 9.

3. — 1) *Qualem... simus*, Joan. 1, 12; Rom.
 9, 8. *Propter... eum*, Joan. 1, 10; 16, 3; 17, 25.
 — 2) *Nunc... sumus*, Rom. 8, 16; Gal. 3, 26;

erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

- 3 Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut et ille sanctus est. Omnis
4 qui facit peccatum, et iniquitatem facit; et
5 peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret, et
6 peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat; et omnis qui peccat,
7 non vidit eum, nec cognovit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est, sicut et ille justus est.
8 Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera
9 diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet; et non potest peccare, quoniam
10 ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, et qui non diligit fratrem suum.

2. CAP. III, 11-24 : *De fraterna dilectione. — Caritas fraterna, vitæ divinæ signum ac pignus* [11-15], *operibus agnoscitur* [16-18] *et spem erga Deum generat* [19-24].

- 11 Quoniam hæc est annuntiatio quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum.
12 Non sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa. Nolite
14 mirari, fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui
15 non diligit, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est; et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.
16 In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit; et nos debemus pro fratribus animas po-

nere. Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque
18 lingua, sed opere et veritate.

In hoc cognoscimus quoniam ex veritate
19 sumus, et in conspectu ejus suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit
20 nos cor nostrum, major est Deus corde nostro, et novit omnia. Charissimi, si
21 cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum; et quidquid
22 petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo facimus. Et hoc est
23 mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi, et diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et
24 qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo; et in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis.

3. CAP. IV, 1-6. — *Non omni spiritui credendum est* [IV, 1-3]. *Spiritus veritatis spiritui erroris opponitur* [4-6].

Charissimi, nolite omni spiritui credere,
4 sed probate spiritus si ex Deo sint; quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. In hoc cognoscitur spiritus
2 Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est; et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo
3 non est; et hic est antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est.

Vos ex Deo estis, filioli, et vicistis eum,
4 quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo. Ipsi de mundo sunt; ideo
5 de mundo loquuntur, et mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit
6 nos; qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris.

Eph. 1, 5. *Similes ei erimus*, Rom. 8, 29; Phil. 3, 21; II Petr. 1, 4. *Videbimus... est*, Joan. 17, 24; II Cor. 3, 18. — 3) II Cor. 7, 1; Hebr. 12, 14; I Petr. 2, 11. — 5) *Ille... tolleret*, Is. 53, 9, 11, 12; Joan. 1, 29; Hebr. 9, 26. *Peccatum... est*, Joan. 8, 46; I Petr. 2, 22. — 6) I Joan. 5, 18. — 7) I Joan. 2, 29. — 8) Joan. 8, 44. — 9) I Joan. 3, 6; 5, 18. — 10) *Filii diaboli*, Matth. 13, 38; Act. 13, 10. — 11) Joan. 13, 34; 15, 12. — 12) Gen. 4, 8. — 13) Joan. 15, 18. — 14) Joan. 5, 24; I Joan. 2, 10, 11. — 15) Matth. 5, 21, 22; Joan. 8, 44. — 16) Joan. 10, 11; 13, 1; 15, 13. —

17) Luc. 3, 11; Jac. 2, 15, 16. — 18) Jac. 1, 22. — 21) Rom. 5, 1, 2; Hebr. 4, 16. — 22) Matth. 7, 7; 21, 22; I Joan. 5, 14, 15. — 23) *Ut credamus... Christi*, Joan. 6, 29; Hebr. 11, 6. *Diligamus alterutrum*, Joan. 13, 34; 15, 17. — 24) Rom. 8, 9; I Joan. 4, 13.

4. — 1) *Probate*, I Thess. 5, 21. *Pseudoprophetae*, Matth. 7, 15. — 2) I Cor. 12, 3. — 3) I Joan. 2, 18, 22; II Joan. 7. — 4) *Vicistis eum*, I Joan. 2, 13. *Major... mundo*, Rom. 8, 31. — 5) Joan. 15, 19. — 6) Joan. 8, 47. —

III. — DEUS EST CARITAS.

[IV, 7—V, 12.]

1. CAP. IV, 7-21. — *Deus ipse prior nos dilexit* [IV, 7-11]. *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet* [12-16] *et timor evanescit* [17-19]. *Qui fratrem suum diligit Deum diligit* [20, 21].
- 7 Charissimi, diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est; et omnis qui diligit, 8 ex Deo natus est, et cognoscit Deum. Qui non diligit, non novit Deum, quoniam 9 Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.
- 11 Charissimi, si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere.
- 12 Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et 13 charitas ejus in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de Spiritu suo 14 dedit nobis. Et nos vidimus, et testificamur, quoniam Pater misit Filium suum 15 salvatorem mundi. Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus 16 in eo manet, et ipse in Deo. Et nos cognovimus, et credidimus charitati quam habet Deus in nobis. Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.
- 17 In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicii; quia sicut ille est, et nos sumus in hoc 18 mundo. Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet; qui autem 19 timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.
- 20 Si quis dixerit quoniam diligo Deum, et fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt,
- Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a 21 Deo, ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum.
2. CAP. V, 1-12 : *Fides in Jesum radix est caritatis.* — *Qui credit in Jesum filius fit Dei* [V, 1-5]. *Tres sunt qui Christo testimonium tribuunt* [6-12].
- Omnis qui credit quoniam Jesus est 5 Christus, ex Deo natus est; et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit et eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deum diligamus, et mandata ejus faciamus. Hæc 3 est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus; et mandata ejus gravia non sunt. Quoniam omne quod natum est ex 4 Deo, vincit mundum; et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Quis 5 est qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei?
- Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus; non in aqua solum, sed in aqua et sanguine. Et Spiritus est qui testificatur quoniam Christus est veritas. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cælo : Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus; et hi tres unum sunt. Et tres 8 sunt qui testimonium dant in terra : spiritus, et aqua, et sanguis; et hi tres unum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est; quoniam hoc est testimonium Dei quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo. Qui 10 credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam 11 æternam dedit nobis Deus; et hæc vita in Filio ejus est. Qui habet Filium, habet vitam; qui non habet Filium, vitam non habet.

7) I Joan. 2, 29. — 8) *Deus caritas est*, I Joan. 4, 16. — 9) Joan. 3, 16; I Joan. 3, 16. — 10) Rom. 5, 8, 10; 11, 35; I Joan. 4, 19. — 11) Matth. 18, 33; I Joan. 3, 16. — 12) *Deum... unquam*, Joan. 1, 18; I Tim. 6, 16. *Si diligamus... manet*, I Joan. 3, 24. — 14) I Joan. 1, 1, 2. — 15) I Joan. 5, 5. — 16) I Joan. 2, 5; 4, 8. — 17) I Joan. 2, 28; 3, 21. — 19) I Joan.

4, 10. — 20) I Joan. 2, 4; 3, 17. — 21) Marc. 12, 29-31; Joan. 13, 34; 15, 12; Eph. 5, 2.

5. — 1) Joan. 8, 42; 16, 27. — 2) I Joan. 2, 5; 3, 24; 4, 13. — 3) *Hæc... custodiamus*, Joan. 14, 15, 23, 24; II Joan. 6. *Mandata... sunt*, Matth. 11, 30. — 4) Joan. 16, 33. — 5) I Cor. 15, 57; I Joan. 4, 4. — 6) Joan. 19, 34, 35. — 9) Joan. 5, 36; 8, 17, 18. — 10) *Qui... in se*, Rom. 8, 10. — 11) Joan. 17, 3. — 12) Joan. 3, 36. —

EPILOGUS

[V, 13-21.]

CAP. V, 13-21. *Qui Deum diligunt omnia ab eo impetrant* [V, 13-15], *praesertim peccatorum conversionem* [16, 17]; *ipsi autem a damnatione sunt securi* [18-21].

- 13 Hæc scribo vobis, ut sciatis quoniam
vitam habetis æternam, qui creditis in
14 nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia
quam habemus ad eum, quia quodcumque
petierimus secundum voluntatem ejus,
15 audit nos. Et scimus quia audit nos quid-
quid petierimus; scimus quoniam habemus
petitiones quas postulamus ab eo.
16 Qui scit fratrem suum peccare peccatum

non ad mortem, petat, et dabitur ei vita
peccanti non ad mortem. Est peccatum
ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.
Omnis iniquitas peccatum est, et est pec- 17
catum ad mortem.

Scimus quia omnis qui natus est ex 18
Deo, non peccat; sed generatio Dei con-
servat eum, et malignus non tangit eum.
Scimus quoniam ex Deo sumus, et mundus 19
totus in maligno positus est. Et scimus 20
quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis
sensus, ut cognoscamus verum Deum, et
simus in vero Filio ejus. Hic est verus
Deus, et vita æterna.

Filioli, custodite vos a simulacris. Amen. 21

13) Joan. 20, 31. — 14) I Joan. 3, 21, 22. —
16) *Peccatum ad mortem*, Matth. 12, 31; Hebr.
6, 4-6. — 17) I Joan. 3, 4. — 18) Joan. 17, 12, 15;

I Joan. 3, 9. — 19) Gal. 1, 4. — 20) Joan. 17, 3.
— 21) I Cor. 10, 7, 14.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

SECUNDA

*Inscriptio et salutatio [1-3]. De caritate
fraterna colenda [4-6]. De falsis docto-
ribus vitandis [7-11]. Conclusio [12,
13].*

- S**ENIOR Electæ dominæ, et natis
ejus, quos ego diligo in veritate,
et non ego solus, sed et omnes
qui cognoverunt veritatem, pro-
pter veritatem quæ permanet in nobis, et
nobiscum erit in æternum. Sit vobiscum
gratia, misericordia, pax a Deo Patre,
et a Christo Jesu Filio Patris, in veritate
et charitate.
- Gavissus sum valde, quoniam inveni de
filiis tuis ambulantes in veritate, sicut
mandatum accepimus a Patre. Et nunc
rogo te, domina, non tamquam mandatum
novum scribens tibi, sed quod habuimus
ab initio, ut diligamus alterutrum. Et
hæc est charitas, ut ambulemus secundum

mandata ejus. Hoc est enim mandatum,
ut quemadmodum audistis ab initio, in eo
ambuletis.

Quoniam multi seductores exierunt in
mundum, qui non confitentur Jesum Chri-
stum venisse in carnem : hic est seductor,
et antichristus. Videte vosmetipsos, ne
perdatis quæ operati estis, sed ut mercedem
plenam accipiat. Omnis qui recedit,
et non permanet in doctrina Christi,
Deum non habet; qui permanet in doctrina,
hic et Patrem et Filium habet. Si
quis venit ad vos, et hanc doctrinam non
affert, nolite recipere eum in domum, nec
Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave,
communicat operibus ejus malignis.

Plura habens vobis scribere, nolui per
chartam et atramentum; spero enim me
futurum apud vos, et os ad os loqui, ut
gaudium vestrum plenum sit.

Salutant te filii sororis tuæ Electæ. 13

1) Senior, I Petr. 5, 1; III Joan. 1. Quos... in
veritate, I Joan. 3, 18. Cognoverunt veritatem,
Joan. 8, 32. — 2) Joan. 1, 17; 14, 6. — 3) I Tim.
1, 2; II Tim. 1, 2. — 4) I Joan. 2, 7. — 5) Et...

ejus, I Joan. 5, 3. Ut... ab initio, I Joan. 2, 24.
— 6) I Joap. 2, 18; 4, 1-3. — 7) Gal. 3, 4; 4, 11. —
8) I Joan. 2, 23. — 9) II Thess. 3, 6; III Joan. 8;
Apoc. 18, 4. — 10) I Joan. 1, 4; III Joan. 13, 14.

EPISTOLA

BEATI JOANNIS APOSTOLI

TERTIA

Apostolus, inscriptione et salutatione præmissis [1, 2], Gaio de bona ejus conversatione gratulatur [3-8], Diotrophem reprehendit [9-11], Demetrium commendat [12] et paucis verbis epistolam absolvit [13, 14].

- 1 **S**ENIOR Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.
- 2 Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, et valere, sicut prospere agit anima tua.
- 3 Gavisus sum valde, venientibus fratribus, et testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare.
- 5 Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu ecclesiæ; quos, benefaciens,
- 7 deduces digne Deo. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes a genti-

bus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

Scripsissem forsitan ecclesiæ; sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrophes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos; et quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fratres, et eos qui suscipiunt prohibet, et de ecclesia ejicit. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est; qui malefacit, non vidit Deum.

Demetrio testimonium redditur ab omnibus, et ab ipsa veritate; sed et nos testimonium perhibemus, et nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

Multa habui tibi scribere, sed nolui per atramentum et calamum scribere tibi.

Spero autem protinus te videre, et os ad os loquemur. Pax tibi.

Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

1) II Joan. 1. — 3) II Joan. 4. — 7) Act. 20, 35; I Cor. 9, 12, 15. — 8) Hebr. 13, 2. — 11) I Joan.

2, 29; 3, 6, 9. — 12) Nosti... est, Joan. 19, 35; 21, 24. — 13) II Joan. 12.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI JUDÆ APOSTOLI

EXORDIUM

[1-4.]

Inscriptio [1]. *Salutatio* [2]. *Scopus epistolæ* [3, 4].

1 UDAS, Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his qui sunt in Deo Patre dilectis, et Christo Jesu conservatis et vocatis.

2 Misericordia vobis, et pax, et charitas adimpleatur.

3 Charissimi, omnem sollicitudinem fa-

ciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis, deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei. Subintroierunt enim quidam hominēs (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, et solum Dominatorem et Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

4

CORPUS EPISTOLÆ

[5-23.]

1. — 5-16 : *Contra hæreticos et pseudo-doctores quorum perversæ mores describuntur.*

5 Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domiciliū, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. Sicut Sodoma et Gomorrha, et finitimæ civitates simili modo exornicatæ, et abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni poenam sustinentes.

8 Similiter et hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant. Cum Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit :
10 Imperet tibi Dominus. Hi autem, quæ-

cumque quidem ignorant, blasphemant; quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. Væ illis, quia in via Cain abierunt et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt! Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes; nubes sine aqua, quæ a ventis circumferuntur; arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ; fluctus feri maris, despumantes suas confusiones; sidera errantia, quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

Prophetavit autem et de his septimus ab Adam Enoch, dicens : Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum quibus impie egerunt, et de omnibus duris quæ locuti sunt contra Deum peccatores impii. Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambu-

2) II Petr. 1, 2; II Joan. 3. — 4) Gal. 2, 4; II Petr. 2, 1, 2. — 5) Num. 14, 35-37; Eccli. 16, 7, 11; I Cor. 10, 5. — 6) Matth. 25, 41; Joan. 8, 44; II Petr. 2, 4; Apoc. 12, 7. — 7) Gen. 19, 4-25; II Petr. 2, 6, 10. — 8) Michael, Dan. 10, 13, 21; 12, 1; II Petr. 2, 11; Apoc. 12, 7. Imperet tibi Dominus, Zach. 3, 2. — 10) II Petr. 2, 11.

— 11) In via Cain, Gen. 4, 5-8. Errore Balaam, II Petr. 2, 15. In contradictione Core, Num. 16, 1-3, 31-35. — 12) Ez. 34, 8; II Petr. 2, 13. — 13) Is. 57, 20; II Petr. 2, 17. — 14) Enoch, Gen. 5, 21. — 14-15) Deut. 33, 2; Zach. 14, 5. — 16) II Petr. 2, 10, 18. —

lantes, et os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus causa.

2. — 17-23 : *Firmiter standum in doctrina ab apostolis tradita.*

- 17 Vos autem, charissimi, memores estote verborum quæ prædicta sunt ab apostolis
18 Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua
19 ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

Vos autem, charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu Sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

Et hos quidem arguite judicatos; il- 22, 23
los vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore, odientes et eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

EPILOGUS

[24, 25.]

- 24 Ei autem qui potens est vos conservare sine peccato, et constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi,
25 soli Deo salvatori nostro, per Jesum

Christum Dominum nostrum, gloria et magnificentia, imperium et potestas, ante omne sæculum, et nunc, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

17) II Petr. 3, 2. — 18) I Tim. 4, 1; II Petr. 3, 3. — 19) I Cor. 2, 14. — 20) *Superædificantes... fidei*, Col. 2, 7. *In Spiritu... orantes*, Eph. 6, 18. — 21) Tit. 2, 13; II Petr. 3, 12. — 23) *Illos...*

rapientes, Am. 4, 11; Zach. 3, 2. *Maculatam tunicam*, Zach. 3, 4; Apoc. 3, 4. — 24) II Petr. 3, 14. — 25) Rom. 16, 27; I Tim. 1, 17; II Petr. 3, 18.

APOCALYPSIS

BEATI JOANNIS APOSTOLI

PROLOGUS

[I, 1-8.]

CAP. I, 1-8. — *Titulus libri* [I, 1-3].
Dedicatio et salutatio [4, 5^a]. *Doxologia*
[5^b, 6]. *Oraculum* [7, 8].

- 1 POCALYPSIS Jesu Christi, quam
dedit illi Deus, palam facere
servis suis quæ oportet fieri cito,
et significavit, mittens per ange-
2 lum suum servo suo Joanni, qui testimo-
nium perhibuit verbo Dei, et testimonium
3 Jesu Christi, quæcumque vidit. Beatus
qui legit et audit verba prophetiæ hujus,
et servat ea quæ in ea scripta sunt; tem-
pus enim prope est.
4 Joannes septem ecclesiis quæ sunt in
Asia. Gratia vobis et pax ab eo qui est, et

qui erat, et qui venturus est; et a septem
spiritibus qui in conspectu throni ejus
sunt; et a Jesu Christo, qui est testis 5
fidelis, primogenitus mortuorum, et prin-
ceps regum terræ; qui dilexit nos, et lavit
nos a peccatis nostris in sanguine suo,
et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et 6
Patri suo : ipsi gloria et imperium in
sæcula sæculorum. Amen.

Ecce venit cum nubibus; et videbit 7
eum omnis oculus, et qui eum pupugerunt;
et plangent se super eum omnes tribus
terræ. Etiam. Amen. Ego sum Alpha et 8
Omega, principium et finis, dicit Domi-
nus Deus, qui est, et qui erat, et qui ventu-
rus est, Omnipotens.

PARS PRIMA

[I, 9 — III, 22.]

EPISTOLÆ AD SEPTEM ECCLESIAS

I. — VISIO INTRODUCTORIA.

[I, 9-20.]

CAP. I, 9-20 : *Joannes narrat quomodo*
Jesum in medio septem candelabrorum
aureorum stantem et Filio hominis
similem viderit atque mandatum ab eo
acceperit septem ecclesiis scribendi.

- 9 Ego Joannes, frater vester, et particeps
in tribulatione, et regno, et patientia in
Christo Jesu, fui in insula, quæ appellatur

Patmos, propter verbum Dei et testimo-
nium Jesu. Fui in spiritu in dominica 10
die, et audiui post me vocem magnam
tamquam tubæ, dicentis : Quod vides, 11
scribe in libro, et mitte septem ecclesiis
quæ sunt in Asia, Epheso, et Smyrnæ, et
Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Phila-
delphiæ, et Laodiciæ.

Et conversus sum, ut viderem vocem 12

1. — 1) Dan. 2, 28, 29; Apoc. 1, 19; 22, 6. —
2) Joan. 19, 35; 21, 24; Apoc. 1, 9; 6, 9. —
3) Apoc. 22, 7, 10. — 4) *Septem... in Asia*, Apoc.
1, 11. *Qui... venturus est*, Ex. 3, 14; Hebr. 13, 8;
Apoc. 1, 8; 4, 8. *A septem spiritibus*, Zach. 3, 9;
4, 10; Apoc. 3, 1; 4, 5; 5, 6. — 5) *Qui... fidelis*,
Joan. 18, 37; Col. 1, 18; Apoc. 3, 14. *Princeps...*
terræ, Ps. 88, 28; Apoc. 17, 14; 19, 16. *Lavit...*

suo, Hebr. 9, 14; I Joan. 1, 7; Apoc. 7, 14. —
6) *Fecit... suo*, Ex. 19, 6; I Petr. 2, 9; Apoc.
5, 10. *Ipsi... sæculorum*, I Petr. 4, 11. — 7) *Ecce...*
nubibus, Dan. 7, 13; Matth. 16, 27; 24, 30. *Vi-*
debit... oculus, Zach. 12, 10, 12; Joan. 19, 37. —
8) *Alpha et omega*, Is. 41, 4; 44, 6; Apoc. 21, 6;
22, 13. — 9) *Fui in spiritu*, II Cor. 12, 2; Apoc.
4, 2. — 11) Apoc. 1, 4; 2, 1-3, 22, — 12) Apoc.

quæ loquebatur mecum; et conversus vidi
 13 septem candelabra aurea, et in medio
 septem candelabrorum aureorum similem
 14 Filio hominis, vestitum podere, et præcin-
 ctum ad mamillas zona aurea; caput
 autem ejus et capilli erant candidi tam-
 quam lana alba et tamquam nix, et oculi
 15 ejus tamquam flamma ignis; et pedes
 ejus similes aurichalco, sicut in camino
 ardenti; et vox illius tamquam vox aqua-
 16 rum multarum; et habebat in dextera sua
 stellas septem, et de ore ejus gladius utra-
 que parte acutus exibat; et facies ejus
 sicut sol lucet in virtute sua.

Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes 17
 ejus tamquam mortuus; et posuit dexteram
 suam super me, dicens: Noli timere; ego
 sum primus et novissimus, et vivus, et 18
 fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula
 sæculorum, et habeo claves mortis et
 inferni. Scribe ergo quæ vidisti, et quæ 19
 sunt, et quæ oportet fieri post hæc. Sa- 20
 cramentum septem stellarum quas vidisti
 in dextera mea, et septem candelabra
 aurea: septem stellæ, angeli sunt septem
 ecclesiarum; et candelabra septem, septem
 ecclesiae sunt.

II. — SEPTEM EPISTOLÆ.

[II, 1 — III, 22.]

CAP. II, 1 — III, 22: *In his epistolis
 describuntur persecutiones et pericula
 perversionis, laudanturque vel vitupe-
 rantur præpositi ecclesiarum.*

2 *Ad Ecclesiam Ephesi.* — Angelo Ephesi
 ecclesiæ scribe:

Hæc dicit qui tenet septem stellas in
 dextera sua, qui ambulat in medio septem
 candelabrorum aureorum:

2 Scio opera tua, et laborem, et patien-
 tiam tuam, et quia non potes sustinere
 malos; et tentasti eos qui se dicunt apo-
 stolos esse, et non sunt, et invenisti eos
 3 mendaces; et patientiam habes, et susti-
 nisti propter nomen meum, et non defe-
 4 cisti. Sed habeo adversum te, quod char-
 5 ritatem tuam primam reliquisti. Memor
 esto itaque unde excideris, et age poeniten-
 tiam, et prima opera fac. Sin autem,
 venio tibi, et movebo candelabrum tuum
 6 de loco suo, nisi poenitentiam egeris. Sed
 hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum,
 quæ et ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus
 dicat ecclesiis: Vincenti dabo edere de
 ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.

8 *Ad ecclesiam Smyrnæ.* — Et Angelo
 Smyrnæ ecclesiæ scribe:

Hæc dicit primus et novissimus, qui
 fuit mortuus, et vivit:

Scio tribulationem tuam, et paupertatem 9
 tuam, sed dives es; et blasphemaris ab
 his qui se dicunt Judæos esse, et non
 sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Nihil 10
 horum timeas quæ passurus es. Ecce mis-
 surus est diabolus aliquos ex vobis in car-
 cerem, ut tentemini, et habebitis tribula-
 tionem diebus decem. Esto fidelis usque
 ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus 11
 dicat ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur a
 morte secunda.

Ad ecclesiam Pergami. — Et angelo 12
 Pergami ecclesiæ scribe:

Hæc dicit qui habet rhomphæam utra-
 que parte acutam:

Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ, 13
 et tenes nomen meum, et non negasti
 fidem meam. Et in diebus illis Antipas
 testis meus fidelis, qui occisus est apud
 vos, ubi Satanas habitat. Sed habeo ad 14
 versus te pauca, quia habes illic tenentes
 doctrinam Balaam, qui docebat Balac mit-
 tere scandalum coram filiis Israel, edere,
 et fornicari: ita habes et tu tenentes 15
 doctrinam Nicolaitarum. Similiter poeni- 16
 tentiam age; si quo minus, veniam tibi

1, 20; 2, 1. — 13) *Similem filio hominis*, Dan. 7, 13; 10, 16. *Vestitum... aurea*, Dan. 10, 5; Apoc. 15, 6. — 14) Dan. 7, 9; 10, 6; Apoc. 2, 18; 19, 12. — 15) Ez. 1, 7, 24; 43, 2; Apoc. 2, 18; 14, 2; 19, 6. — 16) *Stellas septem*, Apoc. 2, 1; 3, 1. *De ore... exibat*, Apoc. 2, 12, 16; 19, 15. *Facies... sua*, Matth. 17, 2. — 17) *Posuit... super me*, Is. 6, 5; Dan. 8, 17, 18. *Ego... novissimus*, Is. 41, 4; 44, 6; 48, 12; Apoc. 1, 5, 8; 2, 8; 22, 13. — 18) *Claves... inferni*, Apoc. 9, 1; 20, 1. — 19) Apoc. 1, 11. — 20) Apoc. 1, 13.

2. — 1) *Ephesi*, Apoc. 1, 11. *Qui... aureorum*, Apoc. 1, 13, 16, 20. — 2) *Scio*, Apoc. 2, 9, 13, 19;

3, 1, 8, 15. *Tentasti*, I Joan. 4, 1. — 5) *Age poenitentiam*, Apoc. 2, 16, 22; 3, 3, 19. — 6) *Nicolaitarum*, Apoc. 2, 15. — 7) Apoc. 2, 11, 17, 29; 3, 6, 12, 13, 21, 22. *De ligno vitæ*, Gen. 2, 9; 3, 22. — 8) *Smyrnæ*, Apoc. 1, 11. *Primus et novissimus*, Apoc. 1, 17, 18. — 9) *Qui... Satana*, Apoc. 3, 9, 10. — 10) *Diebus decem*, Dan. 1, 12, 14. *Esto... vix*, Matth. 10, 22; II Tim. 4, 8; Hebr. 3, 6; Apoc. 3, 11. — 11) *A morte secunda*, Apoc. 20, 6, 14; 21, 8. — 12) *Pergami*, Apoc. 1, 11. *Qui... acutum*, Apoc. 1, 16; 2, 16; 19, 15. — 14) *Tenentes... Balaam*, II Petr. 2, 15. *Qui... fornicari*, Num. 25, 1, 2; 31, 16. — 15) *Nicolaitarum*, Apoc. 2, 6. — 16) *Veniam cito*, Apoc. 22, 7. —

cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis : Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum, et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18 *Ad ecclesiam Thyatiræ.* — Et angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe :

Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, et pedes ejus similes aurichalco :

19 Novi opera tua, et fidem, et charitatem tuam, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plurâ prioribus.

20 Sed habeo adversus te pauca, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, et seducere servos meos, fornicari, et manducare de idolothytis.

21 Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret, et non vult pœnitere a fornicatione sua.

22 Ecce mittam eam in lectum, et qui mœchantur cum ea in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Et filios ejus interficiam in morte, et scient omnes ecclesiæ quia ego sum scrutans renes et corda; et dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis

24 autem dico, et ceteris qui Thyatiræ estis : Quicumque non habent doctrinam hanc, et qui non cognoverunt altitudines Satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus. Tamen id quod habetis tenete, donec veniam.

26 Et qui vicerit, et custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes. Et reget eas in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringentur, sicut et ego accepi a Patre meo; et dabo illi stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

3 *Ad ecclesiam Sardis.* — Et angelo ecclesiæ Sardis scribe :

Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei, et septem stellas :

2 Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es. Esto vigilans, et

confirma cetera quæ moritura erant; non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acciperis et audieris, et serva, et pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tamquam fur, et nescies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca, nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua; et ambulantur mecum in albis, quia digni sunt.

Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis; et non delebo nomen ejus de libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre meo, et coram angelis ejus.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

Ad ecclesiam Philadelphiam. — Et angelo Philadelphiam ecclesiæ scribe :

Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David; qui aperit, et nemo claudit; claudit, et nemo aperit :

Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. Ecce dabo de synagoga Satanæ, qui dicunt se Judæos esse, et non sunt, sed mentiuntur; ecce faciam illos ut veniant, et adorent ante pedes tuos, et scient quia ego dilexi te. Quoniam servi vasti verbum patientiæ meæ, et ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. Ecce venio cito; tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius; et scribam super eum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei mei, novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo a Deo meo, et nomen meum novum.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

Ad ecclesiam Laodiciam. — Et angelo Laodiciam ecclesiæ scribe :

Hæc dicit Amen, testis fidelis et verus, qui est principium creaturæ Dei :

Scio opera tua, quia neque frigidus es, 15

17) *Nomen novum*, Is. 62, 2; 65, 15. Apoc. 3, 12. — 18) *Thyatiræ*, Apoc. 1, 11. *Qui... aurichalco*, Apoc. 1, 14, 15. — 20) *Jezabel*, III Reg. 16, 31; 21, 25; IV Reg. 9, 7. — 21) *Non vult... sua*, Apoc. 9, 20, 21; 16, 9, 11. — 23) *Ego... corda*, Ps. 7, 10; Jer. 11, 20; 17, 10; 20, 12. *Dabo... sua*, Matth. 16, 27; Apoc. 22, 12. — 25) Apoc. 3, 11. — 26) Apoc. 3, 12. — 27) Ps. 2, 8, 9; Apoc. 12, 5. — 28) *Stellam matutinam*, Apoc. 22, 16. — 29) Apoc. 2, 7.

3. — 1) *Sardis*, Apoc. 1, 11. *Qui... stellas*, Apoc. 1, 4, 16. *Quia... mortuus es*, I Tim. 5, 6. — 2) Matth. 24, 42, 43; Apoc. 16, 15. — 3) *Ve-*

niam... fur, I Thess. 5, 2; II Petr. 3, 10. —

4) *Qui... vestimenta sua*, Judæ 23. — 5) *Non*

delebo... vitæ, Ex. 32, 32; Ps. 68, 29; Phil. 4, 3.

Confitebor... ejus, Matth. 10, 32. — 7) *Philadel-*

phia, Apoc. 1, 11. *Sanctus... claudit*, Job 12, 14;

Is. 22, 22. — 8) I Cor. 16, 9. — 9) *De synagoga...*

sunt, Apoc. 2, 9. *Faciam... tuos*, Is. 45, 14; 49,

23; 60, 14. — 10) *Patientiæ mea*, Luc. 21, 19;

Hebr. 10, 36; Apoc. 1, 9; 13, 10. — 11) *Ecce*

venio cito, Apoc. 22, 7. *Tene... tuam*, Apoc. 2,

10, 25. — 12) Apoc. 2, 7. *Civitatis... de cælo*,

Apoc. 21, 2, 10. — 14) *Laodiciam*, Col. 4, 15;

Apoc. 1, 11. *Principium creaturæ Dei*, Col. 1,

neque calidus; utinam frigidus esses. aut
 16 calidus! Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te vomere
 17 ex ore meo. Quia dicis: Quod dives sum, et locupletatus, et nullius egeo; et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper;
 18 et cæcus, et nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias; et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ; et collyrio inunge oculos tuos, ut videas. Ego

quos, amo, arguo et castigo. Æmulare ergo, et poenitentiam age. Ecce sto ad ostium, 20 et pulso: si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum.

Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in 21 throno meo; sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus 22 dicat ecclesiis.

PARS SECUNDA

[IV, 1 — XXI, 8.]

QUÆ IN NOVISSIMIS DIEBUS VENTURA SINT

I. — LIBER SEPTEM SIGILLIS OBSIGNATUS.

[IV, 1 — VIII, 1.]

1. CAP. IV, 1 — V, 14: *Visio præparatoria. — Joannes, in calum raptus, thronum Dei videt et viginti quatuor seniores et quatuor animalia ante thronum* [IV, 1-11]. *In dextera sedentis supra thronum erat liber septem sigillis signatus, quem nemo aperire poterat nisi solus Agnus; liber Agno traditur acclamantibus caliculis* [V, 1-14].
4. Post hæc vidi, et ecce ostium apertum in cælo, et vox prima quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.
2. Et statim fui in spiritu; et ecce sedes posita erat in cælo, et supra sedem sedens.
3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis; et iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinae.
4. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, et super thronos viginti quatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronæ aureæ; et de throno procedebant fulgura, et voces, et tonitrua; et septem lampades ardentes

ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tamquam mare 6 vitreum simile crystallo; et in medio sedis, et in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis ante et retro. Et animal primum 7 simile leoni, et secundum animal simile vitulo, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile 8 aquilæ volanti. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas, et in circuitu et intus plena sunt oculis; et requiem non habebant die ac nocte, dicen- 9 tia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est. Et cum darent illa ani- 9 malia gloriam, et honorem, et benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum, procidebant viginti 10 quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculo- 11 rum, et mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es, Domine Deus 11 noster, accipere gloriam, et honorem, et virtutem, quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.

15, 18. — 17) Quod... egeo, Os. 12, 8. — 18) Emere... probatum, Is. 55, 1. — 19) Ego... castigo, Prov. 3, 12; Hebr. 12, 6. — 20) Si quis... meam, Luc. 12, 36. Intrabo ad illum, Joan. 14, 23. — 21) Dabo... meo, Matth. 19, 28; Apoc. 20, 4. Ego vici, Joan. 16, 33; Apoc. 5, 5; 6, 2; 17, 14.

4. — 1) Tamquam tubæ loquentis, Ex. 19, 16, 19; Apoc. 1, 10. Quæ... hæc, Dan. 2, 29; Apoc. 1, 19; 22, 6. — 2) In spiritu, Apoc. 1, 10. Ecce...

sedens, Ps. 10, 5; 102, 19; Is. 6, 1; 66, 1. — 3) Ez. 1, 26-28. — 4) Is. 24, 23; Apoc. 11, 16. — 5) De throno... tonitrua, Ex. 19, 16; Apoc. 8, 5; 11, 19; 16, 18. Septem lampades, Zach. 4, 2. — 6) Quatuor animalia, Ez. 1, 5, 18, 22, 26; 10, 12. — 7) Ez. 1, 10; 10, 14. — 8) Is. 6, 2, 3. — 9) Viventi... sæculorum, Dan. 4, 31; 12, 7; Apoc. 1, 18; 5, 13; 15, 7. — 10) Apoc. 5, 8, 14; 7, 11; 11, 16; 19, 4. — 11) Quia... creata sunt, Ps. 32, 9-11; Apoc. 10, 6; 14, 7.

- 5 Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum, scriptum intus et foris,
 2 signatum sigillis septem. Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna : Quis est dignus aperire librum, et solvere
 3 signacula ejus? Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subter terram, aperire librum, neque respicere illum.
 4 Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec
 5 videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi : Ne flevris; ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus.
 6 Et vidi, et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum, Agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum.
 8 Et cum aperuisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odoramento, quæ sunt orationes sanctorum : et cantabant canticum novum, dicentes : Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione; et fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes, et regnabimus super terram.
 11 Et vidi, et audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum; et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna : Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam quæ in cælo est, et super terram, et sub terra, et quæ sunt in mari, et quæ in eis, omnes, audiui dicentes : Sedenti in throno et Agno, benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum.
 14 Et quatuor animalia dicebant : Amen. Et viginti quatuor seniores ceciderunt in facies suas, et adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

2. CAP. VI, 1-17 : *Sex prima sigilla libri solvuntur ac manifestantur signa quæ Dei judicium præcedent.*

Et vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis; et audiui unum de quatuor animalibus dicens, tamquam vocem tonitruï : Veni, et vide. Et vidi : et ecce equus albus; et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exivit vincens ut vinceret.

Et cum aperuisset sigillum secundum, audiui secundum animal dicens : Veni, et vide. Et exivit alius equus rufus; et qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiant; et datus est ei gladius magnus.

Et cum aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal dicens : Veni, et vide. Et ecce equus niger; et qui sedebat super illum habebat stateram in manu sua. Et audiui tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium : Bilibris tritici denario, et tres bilibres hordei denario; et vinum et oleum ne læseris.

Et cum aperuisset sigillum quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis : Veni, et vide. Et ecce equus pallidus; et qui sedebat super eum nomen illi Mors, et infernus sequebatur eum; et data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, et propter testimonium quod habebant; et clamabant voce magna, dicentes : Usquequo, Domine (sanctus et verus), non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ; et dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

Et vidi cum aperuisset sigillum sextum; et ecce terræmotus magnus factus est, et sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis, et stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emitit grossos suos cum a vento magno movetur. Et cælum recessit

5. — 1) *Librum*, Ez. 2, 9, 10. *Signatum*, Is. 29, 11. — 2) *Angelum fortem*, Apoc. 10, 1; 18, 21. — 3) *Leo de tribu Juda*, Gen. 49, 9. *Radix David*, Is. 11, 1, 10; Apoc. 22, 16. — 4) *Agnum*, Is. 53, 7; Joan. 1, 29, 36; 1 Petr. 1, 19; Apoc. 5, 9, 12; 13, 8. *Oculos septem*, Zach. 3, 9; 4, 10. — 5) Ps. 140, 2; Apoc. 4, 10; 8, 3, 4; 14, 2; 15, 2. — 6) Ps. 32, 3. — 7) Ex. 19, 6; Is. 61, 6; Apoc. 1, 6; 20, 6. — 8) *Millia millium*, Dan. 7, 10. — 9) Phil. 2, 9, 10; Apoc. 4, 11. — 10) Ps. 144, 21; 150, 6. — 11) Apoc. 4, 10; 19, 4.

6. — 1) *Unum... sigillis*, Apoc. 5, 1, 2, 5-7. *Unum... animalibus*, Apoc. 4, 6. *Vocem tonitruï*, Apoc. 14, 2; 19, 6. — 2) Zach. 6, 1-3. — 3) Apoc. 4, 7. — 4) Apoc. 4, 7. — 5) Apoc. 4, 7. — 6) Ez. 5, 12; 14, 21; 33, 27. — 7) *Subtus altare*, Apoc. 8, 3; 14, 18. *Animas interfectorum*, Apoc. 20, 4. — 8) Ps. 78, 10; Zach. 1, 12. — 9) *Stolæ albæ*, Apoc. 3, 4; 7, 9. — 10) *Terræmotus*, Apoc. 11, 13; 16, 18. *Sol... sanguis*, Is. 13, 10; Ez. 32, 7, 8; Job 2, 31; Matth. 24, 29; Luc. 21, 25. — 11) Is. 34, 4. — 12) Apoc. 20, 11; 21, 1. —

- sicut liber involutus; et omnis mons, et
 15 insulæ de locis suis motæ sunt; et reges
 terræ, et principes, et tribuni, et divites,
 et fortes, et omnis servus, et liber, abscon-
 derunt se in speluncis, et in petris mon-
 16 tium; et dicunt montibus et petris :
 Cadite super nos, et abscondite nos a
 facie sedentis super thronum, et ab ira
 17 Agni; quoniam venit dies magnus iræ
 ipsorum, et quis poterit stare?

3. CAP. VII, 1 — VIII, 1 : *Visiones interpositæ. — Joannes videt Israelitas signatos [VII, 1-8] et electos ex gentilibus, stolis albis amictos [9-12], qui ad felicitatem admittuntur [13-17]. Septimum sigillum solvitur [VIII, 1]*

- 7 Post hæc vidi quatuor angelos stantes
 super quatuor angulos terræ, tenentes qua-
 tuor ventos terræ, ne flarent super terram,
 neque super mare, neque in ullam arborem.
 2 Et vidi alterum angelum ascendentem ab
 ortu solis, habentem signum Dei vivi; et
 clamavit voce magna quatuor angelis,
 quibus datum est nocere terræ et mari,
 3 dicens : Nolite nocere terræ et mari, neque
 arboribus, quoadusque signemus servos
 4 Dei nostri in frontibus eorum. Et audi-
 vi numerum signatorum, centum quadra-
 ginta quatuor millia signati, ex omni tribu
 5 filiorum Israel. Ex tribu Juda duodecim
 millia signati, ex tribu Ruben duodecim
 millia signati, ex tribu Gad duodecim mil-
 6 lia signati, ex tribu Aser duodecim mil-
 lia signati, ex tribu Nephthali duodecim
 millia signati, ex tribu Manasse duodecim
 7 millia signati, ex tribu Simeon duodecim
 millia signati, ex tribu Levi duodecim

millia signati, ex tribu Issachar duodecim
 millia signati, ex tribu Zabulon duode-
 cim millia signati, ex tribu Joseph duo-
 decim millia signati, ex tribu Benjamin
 duodecim millia signati.

Post hæc vidi turbam magnam, quam
 dinumerare nemo poterat, ex omnibus
 gentibus, et tribubus, et populis, et lin-
 guis : stantes ante thronum et in conspectu
 Agni, amicti stolis albis, et palmæ in
 manibus eorum; et clamabant voce ma-
 gna, dicentes : Salus Deo nostro, qui sedet
 super thronum, et Agno. Et omnes angeli
 stabant in circuitu throni, et seniorum,
 et quatuor animalium; et ceciderunt in con-
 spectu throni in facies suas, et adorave-
 runt Deum, dicentes : Amen. Benedictio,
 et claritas, et sapientia, et gratiarum actio,
 honor, et virtus, et fortitudo Deo nostro,
 in sæcula sæculorum. Amen.

Et respondit unus de senioribus, et dixit
 mihi : Hi qui amicti sunt stolis albis, qui
 sunt? et unde venerunt? Et dixi illi :
 Domine mi, tu scis. Et dixit mihi : Hi
 sunt qui venerunt de tribulatione magna,
 et laverunt stolas suas, et dealbaverunt
 eas in sanguine Agni. Ideo sunt ante
 thronum Dei, et serviunt ei die ac nocte in
 templo ejus; et qui sedet in throno, habi-
 tabit super illos. Non esurient, neque
 sitient amplius, nec cadet super illos sol,
 neque ullus æstus; quoniam Agnus qui
 17 in medio throni est reget illos, et deducet
 eos ad vitæ fontes aquarum, et absterget
 Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

Et cum aperuisset sigillum septimum,
 factum est silentium in cælo, quasi media
 hora.

II. — SEPTEM TUBÆ.

[VIII, 2 — XI, 18.]

1. CAP. VIII, 2-6 : *Septem tubæ septem angelis dantur.*
 2 Et vidi septem angelos stantes in con-
 spectu Dei, et datæ sunt illis septem tubæ.
 3 Et alius angelus venit, et stetit ante altare,
 habens thuribulum aureum; et data sunt
 illi incensa multa, ut daret de orationibus
 sanctorum omnium super altare aureum

quod est ante thronum Dei. Et ascendit
 fumus incensorum de orationibus sancto-
 rum de manu angeli coram Deo. Et ac-
 cepit angelus thuribulum, et implevit
 illud de igne altaris, et misit in terram; et
 facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura,
 et terræmotus magnus. Et septem angeli
 6 qui habebant septem tubas, præparave-
 runt se ut tuba canerent.

15) Is. 2, 19, 21. — 16) Os. 10, 8; Luc. 23, 30. —
 17) Jer. 30, 7; Joel 2, 11; Soph. 1, 14.

7. — 1) Quatuor ventos, Jer. 49, 36; Dan. 7, 2;
 Zach. 6, 5. — 2) Signum Dei vivi, Apoc. 9, 4. —
 3) Ez. 9, 4, 6. — 4) Apoc. 9, 10; 14, 1, 3. —
 5) Stolis albis, Apoc. 6, 11. — 10) Apoc. 12, 10;
 19, 1. — 11) Apoc. 5, 11; 11, 16. — 12) Apoc. 5,
 12, 14. — 13) Stolis albis, Apoc. 7, 9. — 14) Dan.
 12, 1; Matth. 24, 21. — 15) Apoc. 21, 3; 22, 3.

— 16) Ps. 120, 6; Is. 49, 10. — 17) Reget illos,
 Ps. 22, 2; Ez. 34, 23. Vitæ fontes aquarum,
 Joan. 4, 14; 22, 1. Absterget... eorum, Is. 25, 8;
 Apoc. 21, 4.

8. — 1) Hab. 2, 20; Zach. 2, 13. — 2) Septem
 angelos, Apoc. 1, 4; 4, 5; 5, 6. Tubæ, Ez. 19,
 10, 19; Joel 2, 1; Matth. 24, 31; I Cor. 15, 52;
 I Thess. 4, 16. — 3) Altare aureum, Ez. 30, 1-6;
 Apoc. 9, 13. — 4) Ps. 140, 2. — 5) Lev. 16, 12;

2. CAP. VIII, 7 — IX, 21: *Sex angeli tuba personantes calamitates naturæ et tribulationes hominum producent.*

- 7 Et primus angelus tuba cecinit; et facta est grando, et ignis, mista in sanguine, et missum est in terram; et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum concremata est, et omne fœnum viride combustum est.
- 8 Et secundus angelus tuba cecinit; et tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, et facta est tertia pars maris sanguis. Et mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, et tertia pars navium interiit.
- 10 Et tertius angelus tuba cecinit; et cecidit de cælo stella magna, ardens tamquam facula, et cecidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum. Et nomen stellæ dicitur Absinthium; et facta est tertia pars aquarum in absinthium, et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.
- 12 Et quartus angelus tuba cecinit; et percussa est tertia pars solis, et tertia pars lunæ, et tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, et diei non luceret pars tertia, et noctis similiter.
- 13 Et vidi, et audiui vocem unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra de ceteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri!
- 9 Et quintus angelus tuba cecinit; et vidi stellam de cælo cecidisse in terram, et data est ei clavis putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi, et ascendit fumus putei sicut fumus fornacis magnæ; et obscuratus est sol et aer de fumo putei;
- 3 et de fumo putei exierunt locustæ in terram; et data est illis potestas, sicut habent
- 4 potestatem scorpiones terræ; et præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines qui non habent
- 5 signum Dei in frontibus suis; et datum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarent mensibus quinque; et cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii cum percutit hominem. Et in diebus illis quærent homines mortem, et non invenient eam; et deside-

rabunt mori, et fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium; et super capita earum tamquam coronæ similes auro, et facies earum tamquam facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierum, et dentes earum sicut dentes leonum erant; et habebant loricas sicut loricas ferreas, et vox alarum earum sicut vox currum equorum multorum currentium in bellum; et habebant caudas similes scorpionum, et aculei erant in caudis earum; et potestas earum nocere hominibus mensibus quinque; et habebant super se regem angelum abyssi, cui nomen hebraice Abaddon, græce autem Apollyon, latine habens nomen Exterminans. Væ unum abiit, et ecce

venit adhuc duo væ post hæc.

Et sextus angelus tuba cecinit; et audiui vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei quod est ante oculos Dei, dicentem sexto angelo qui habebat tubam: Solve quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum, ut occiderent tertiam partem hominum. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia; et audiui numerum eorum. Et ita vidi equos in visione; et qui sedebant super eos habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas; et capita equorum erant tamquam capita leonum; et de ore eorum procedit ignis, et fumus, et sulphur. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, et de fumo, et sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, et in caudis eorum; nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita, et in his nocent.

Et ceteri homines qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, et simulacra aurea, et argentea, et ærea, et lapidea, et lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, et non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque a veneficiis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

Num. 16, 46. — 7) Ex. 9, 23-26; Ez. 38, 22; Joel 2, 2, 3. — 8) Ex. 7, 20; Jer. 51, 25; Apoc. 16, 3. — 10) Is. 14, 12; Apoc. 9, 1; 16, 4. — 11) Quia amaræ factæ sunt, Ex. 15, 23. — 12) Ex. 10, 21-23; Is. 13, 10; Apoc. 6, 12; 16, 8. — 13) Apoc. 9, 12; 11, 14.

9. — 1) Stellam de cælo, Apoc. 8, 10. Clavis... abyssi, Apoc. 20, 1. — 2) Gen. 19, 28; Joel 2, 10. — 3) Ex. 10, 12, 15. — 4) Qui... suis, Ez. 9, 5, 6; Apoc. 7, 2, 3. — 6) Job 3, 21; Luc. 23, 30. —

7) Joel 2, 4, 5. — 8) Joel 1, 6. — 9) Joel 2, 5. — 10) Apoc. 9, 19. — 11) Angelum abyssi, Apoc. 9, 1. — 12) Apoc. 8, 13; 11, 14. — 13) Cornibus altaris aurei, Ex. 30, 3; Apoc. 8, 3. — 14) Solve... sunt, Apoc. 7, 1-3. Euphrate, Apoc. 16, 12. — 15) Apoc. 8, 7-12. — 16) Apoc. 7, 4. — 20) Neque... suarum, Deut. 31, 20; Sap. 14, 8; Jer. 1, 16; 25, 14. Simulacra, Ps. 113, 4-7; Sap. 13, 10-19; Dan. 5, 23; I Cor. 10, 20. — 21) Apoc. 21, 8; 22, 15.

3. CAP. X, 1—XI, 13 : *Visiones interpositæ. — Angelus dat vati libellum apertum ut eum devoret* [X, 1-11]. *Templum Dei metitur* [XI, 1, 2]; *duo testes Dei prophetant, occiduntur, resurgunt et in cælum ascendunt* [3-12]; *magnus fit terramotus* [13].
- 10 Et vidi alium angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, et iris in capite ejus; et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tamquam columnæ ignis; et habebat in manu sua libellum apertum; et posuit pedem suum dextrum super mare, et sinistrum autem super terram; et clamavit voce magna, quemadmodum cum leo rugit; et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram; et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere.
- 5 Et angelus quem vidi stantem super mare et super terram, levavit manum suam ad cælum, et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum et ea quæ in eo sunt, et terram et ea quæ in ea sunt, et mare et ea quæ in eo sunt:
- 7 Quia tempus non erit amplius; sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas.
- 8 Et audiui vocem de cælo iterum loquentem mecum, et dicentem: Vade, et accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare et super terram. Et abiit ad angelum, dicens ei ut daret mihi librum; et dixit mihi: Accipe librum, et devorare illum; et faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel.
- 10 Et accepi librum de manu angeli, et devoravi illum; et erat in ore meo tamquam mel dulce, et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare gentibus, et populis, et linguis, et regibus multis.
- 11 Et datus est mihi calamus similis virgæ, et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo.
- Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.
- Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum; et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluatur diebus prophetiæ ipsorum; et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abyssu faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. Et videbunt de tribubus, et populis, et linguis, et gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium, et corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, et jucundabuntur, et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetae cruciaverunt eos qui habitabant super terram. Et post dies tres et dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos qui videbant eos. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube, et viderunt illos inimici eorum.
- Et in illa hora factus est terramotus magnus, et decima pars civitatis cecidit, et occisa sunt in terramotu nomina hominum septem millia; et reliqui in timorem sunt missi, et dederunt gloriam Deo cæli.
4. CAP. XI, 14-18 : *Septima tuba perstrept ac Deus ad judicium ultimum venit.*
- Væ secundum abiit, et ecce væ tertium venit cito.
- Et septimus angelus tuba cecinit; et 15

10. — 1) *Iris*, Ez. 1, 28. *Facies... sol*, Matth. 17, 2; Apoc. 1, 10. *Pedes... ignis*, Apoc. 1, 15. — 2) Apoc. 5, 1; 10, 8-10. — 3) Jer. 25, 30; Os. 11, 10; Joel 3, 16; Am. 1, 2. — 4) Dan. 8, 26; 12, 4, 9. — 5) Dan. 12, 7. — 6) *Per viventem... sæculorum*, Apoc. 4, 9. *Quia... amplius*, Dan. 12, 7; Apoc. 6, 11; 12, 12; 16, 17; 21, 6. — 7) *Septimi angeli*, Apoc. 11, 15. *Sicut... prophetas*, Dan. 9, 10; Am. 3, 7. — 9) Ez. 2, 8; 3, 1-3. — 11) Jer. 1, 10.

11. — 1) Ez. 40, 3; Apoc. 21, 15, 16. — 2) *Atrium... templum*, Ez. 40, 17, 20. *Quoniam...*

calcabunt, Ps. 78, 1; Luc. 21, 24. *Mensibus quadraginta duobus*, Apoc. 12, 6; 13, 5. — 4) Zach. 4, 3, 11-14. — 5) Num. 16, 35; IV Reg. 1, 10, 12; Jer. 5, 14; Luc. 9, 54. — 6) *Hi... ipsorum*, III Reg. 17, 1; Eccli. 48, 3; Jac. 5, 17. *Potestatem... in sanguinem*, Ex. 7, 17, 19, 20. — 7) *Bestia*, Apoc. 13, 1; 17, 8. *Faciet... eos*, Dan. 7, 21. — 8) Is. 1, 9, 10; Ez. 23, 3, 8, 19, 27. — 9) Ps. 104, 38. — 11) Ez. 37, 5, 10. — 12) *Ascendite huc*, Apoc. 4, 1. *Ascenderunt... in nube*, IV Reg. 2, 11. — 13) Ez. 38, 19, 20; Apoc. 6, 12. — 14) Apoc. 8, 13; 9, 12; 12, 12. — 15) *Septimus angelus*,

factæ sunt voces magnæ in cælo, dicen-
tes : Factum est regnum hujus mundi,
Domini nostri et Christi ejus, et regnabit
16 in sæcula sæculorum. Amen. Et viginti
quatuor seniores, qui in conspectu Dei
sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies
suas, et adoraverunt Deum, dicentes :
17 Gratias agimus tibi, Domine Deus omni-

potens, qui es, et qui eras, et qui venturus
es, quia accepisti virtutem tuam magnam,
et regnasti. Et iratæ sunt gentes, et 18
advenit ira tua, et tempus mortuorum
judicari, et reddere mercedem servis tuis
prophetis, et sanctis, et timentibus nomen
tuum, pusillis et magnis, et exterminandi
eos qui corruperunt terram.

III. — SEPTEM SIGNA.

[XI, 19 — XV, 4.]

1 CAP. XI, 19 — XII, 18 : *Mulier et draco. — Mulier et draco apparent in cælo* [XI, 19 - XII, 6]. *Michael et ejus angeli præliantur cum dracone qui in terram projicitur* [7-12]. *Draco mulierem ejusque filium persequitur* [13-18].

19 Et apertum est templum Dei in cælo ;
et visa est arca testamenti ejus in templo
ejus, et facta sunt fulgura, et voces, et
terræmotus, et grando magna.

12 Et signum magnum apparuit in cælo :
mulier amicta sole, et luna sub pedibus
ejus, et in capite ejus corona stellarum
2 duodecim ; et in utero habens, clamabat
3 parturiens, et cruciatur ut pariat. Et
visum est aliud signum in cælo : et ecce
draco magnus rufus, habens capita septem,
et cornua decem, et in capitibus ejus dia-
4 demata septem ; et cauda ejus trahebat
tertiam partem stellarum cæli, et misit
eas in terram ; et draco stetit ante mulie-
rem quæ erat paritura, ut cum peperisset,
5 filium ejus devoraret. Et peperit filium
masculum, qui recturus erat omnes gentes
in virga ferrea ; et raptus est filius ejus
6 ad Deum et ad thronum ejus ; et mulier
fugit in solitudinem, ubi habebat locum
paratum a Deo, ut ibi pascant eam diebus
mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium magnum in
cælo : Michael et angeli ejus præliabantur
cum dracone, et draco pugnabat et angeli
8 ejus ; et non valuerunt, neque locus in-
9 ventus est eorum amplius in cælo. Et
projectus est draco ille magnus, serpens
antiquus, qui vocatur diabolus et Satan-
as, qui seducit universum orbem ; et projectus

est in terram, et angeli ejus cum illo missi
sunt. Et audivi vocem magnam in cælo, 10
dicentem : Nunc facta est salus, et virtus,
et regnum Dei nostri, et potestas Christi
ejus, quia projectus est accusator fratrum
nostrorum, qui accusabat illos ante con-
spectum Dei nostri die ac nocte ; et ipsi 11
vicerunt eum propter sanguinem Agni, et
propter verbum testimonii sui ; et non
dilexerunt animas suas usque ad mor-
tem. Propterea lætaminini, cæli, et qui 12
habitationis in eis. Væ terræ et mari, quia
descendit diabolus ad vos, habens iram
magnam, sciens quod modicum tempus
habet.

Et postquam vidit draco quod projectus 13
esset in terram, persecutus est mulierem
quæ peperit masculum ; et datæ sunt 14
mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut vola-
ret in desertum in locum suum, ubi alitur
per tempus, et tempora, et dimidium tem-
poris, a facie serpentis. Et misit serpens 15
ex ore suo post mulierem, aquam tamquam
flumen, ut eam faceret trahi a flumine.
Et adjuvit terra mulierem, et aperuit terra 16
os suum, et absorbit flumen quod misit
draco de ore suo. Et iratus est draco in 17
mulierem, et abiit facere prælium cum
reliquis de semine ejus, qui custodiunt
mandata Dei, et habent testimonium Jesu
Christi. Et stetit supra arenam maris. 18

2. Cap. XIII, 1-10 : *Bestia maritima. — Bestia de mari ascendit* [XIII, 1], *ab hominibus adoratur* [2-4], *cum sanctis bellum facit eosque vincit* [5-10].

Et vidi de mari bestiam ascendentem, 13
habentem capita septem et cornua decem,
et super cornua ejus decem diademata, et

Apoc. 10, 7. *Factæ... sæculorum*, Dan. 2, 44 ;
7, 27 ; Apoc. 19, 1, 6. — 16) Apoc. 4, 4, 10 ; 7, 11.
— 17) Apoc. 1, 4, 8 ; 4, 8 ; 16, 5. — 18) Ps. 2, 1, 5.
— 19) *Apertum est... in cælo*, Apoc. 15, 5. *Arca testamenti*, III Reg. 8, 6 ; Hebr. 9, 4. *Grando magna*, Apoc. 16, 21.

12. — 1) Apoc. 15, 1. — 2) Is. 66, 7 ; Mich. 4,
10. — 3) *Draco*, Dan. 7, 7. — 4) Dan. 8, 10. —
5) Ps. 2, 9 ; Apoc. 19, 15. — 6) Apoc. 11, 2. —

7) Dan. 10, 13, 21 ; 12, 1. — 8) Apoc. 20, 11. —
9) Gen. 3, 1, 14 ; Luc. 10, 18 ; Joan. 12, 31. —
10) Apoc. 11, 15 ; 19, 1. — 11) *Non dilexerunt... ad mortem*, Luc. 14, 26 ; Joan. 12, 25. — 12) Is.
44, 23 ; 49, 13. — 13) *Mulierem*, Apoc. 12, 1, 5.
— 14) Dan. 7, 25 ; 12, 7. — 17) *Qui custodiunt... Dei*, Apoc. 14, 12. *Testimonium Jesu Christi*,
Apoc. 1, 2 ; 6, 9 ; 19, 10.

13. — 1) Dan. 7, 3-7 ; Apoc. 12, 3 ; 17, 3. —

2 super capita ejus nomina blasphemiarum. Et bestia quam vidi similis erat pardo; et pedes ejus sicut pedes ursi, et os ejus sicut os leonis; et dedit illi draco virtutem suam et potestatem magnam. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem, et plaga mortis ejus curata est; et admirata est universa terra post bestiam. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiae; et adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiae? et quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna et blasphemias; et data est ei potestas facere menses quadraginta duos. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in caelo habitant. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, et vincere eos; et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem; et adoraverunt eam omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitae Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9, 10 Si quis habet aurem, audiat. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet; qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia et fides sanctorum.

3. CAP. XIII, 11-18: *Bestia terrestris.* — *Bestia de terra ascendit [XIII, 11] et homines seducit ut bestiam maritimam adorent [12-15] illiusque nomen in dextera manu aut in fronte habeant [16-18].*

11 Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni, et loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestiae omnem faciebat in conspectu ejus; et fecit terram, et habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de caelo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra, propter signa quae data sunt illi facere in conspectu bestiae, dicens habitantibus in terra ut faciant imaginem bestiae, quae habet plagam gladii, et vixit. Et datum est illi ut daret

spiritum imagini bestiae, et ut loquatur imago bestiae, et faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiae, occidantur. Et faciet omnes, pusillos et magnos, et divites et pauperes, et liberos et servos, habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis; et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus.

Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiae; numerus enim hominis est, et numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

4. CAP. XIV, 1-5: *Agnus stat supra montem Sion et virgines canticum novum cantant.*

Et vidi, et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de caelo, tamquam vocem aquarum multarum, et tamquam vocem tonitruum magni; et vocem, quam audivi, sicut citharædorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo et Agno; et in ore eorum non est inventum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.

5. CAP. XIV, 6-13: *Tres angeli.* — *Primus angelus judicium Dei nuntiavit [XIV, 6, 7], secundus ruinam Babylonis [8], tertius aeternum supplicium impiorum [9-11]. De beatitudine sanctorum [12, 13].*

Et vidi alterum angelum volentem per medium caeli, habentem evangelium aeternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum; dicens magna voce: Timete Dominum, et date

2) Dan. 7, 4-6. — 3) Apoc. 17, 8. — 5) Dan. 7, 8, 11, 25. — 7) Dan. 7, 21; Apoc. 11, 7. — 8) *Quorum... vite*, Dan. 12, 1; Apoc. 3, 5; 17, 8. Agni, Apoc. 5, 6. — 10) *Qui... vadet*, Jer. 15, 2. *Qui... occidit*, Gen. 9, 6; Matth. 26, 52. — 11) Apoc. 16, 13. — 12) Apoc. 13, 2, 4, 5, 7. — 13) *Fecit signa magna*, Matth. 24, 24; II Thess. 2, 9, 10; Apoc. 16, 14; 19, 20. *Ignem... hominum*, III Reg. 18, 38; Apoc. 20, 9. — 14) Apoc. 19, 20. — 15) Dan. 3, 5, 6. — 16) *Characterem*, Apoc. 16, 2.

— 18) *Hic sapientia est*, Apoc. 17, 9. *Sexcenti sexaginta sex*, III Reg. 10, 14; I Esdr. 2, 13.

14. — 1) *Agnus stabat*, Apoc. 5, 6. *Habentes... suis*, Apoc. 7, 4-8. — 2) Ez. 1, 24; 43, 2; Apoc. 1, 15. — 3) Ps. 32, 3; Apoc. 5, 9. — 4) *Hi sequuntur... ierit*, Apoc. 3, 14; 7, 17. *Hi empti sunt*, Apoc. 5, 9. — 5) Soph. 3, 13. — 6) *Angelum volentem*, Apoc. 8, 13. *Evangelizaret... populum*, Matth. 24, 14. — 7) *Timete Dominum*, Apoc. 15, 4. *Qui fecit... aquarum*, Ps. 145, 6. —

illi honorem, quia venit hora judicii ejus; et adorare eum qui fecit cælum et terram, mare et fontes aquarum.

8 Et alius angelus secutus est, dicens : Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ a vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.

9 Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna : Si quis adoraverit bestiam et imaginem ejus, et acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, et cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni; et fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum; nec habent requiem die ac nocte qui adoraverunt bestiam et imaginem ejus, et si quis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei et fidem Jesu. Et audivi vocem de cælo, dicentem mihi : Scribe : Beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.

6. CAP. XIV, 14-20 : *Filius hominis in nube venit ad messem faciendam atque vindemiam.*

14 Et vidi, et ecce nubem candidam; et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam. Et alius angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem : Mitte falcem tuam et mete, quia venit

hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram, et demessa est terra. Et alius angelus exivit de templo quod est in cælo, habens et ipse falcem acutam.

Et alius angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem; et clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens : Mitte falcem tuam acutam, et vindemia botros vineæ terræ, quoniam matura sunt uvæ ejus. Et misit angelus falcem suam acutam in terram, et vindemiavit vineam terræ, et misit in lacum iræ Dei magnum; et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum, per stadia mille sexcenta.

7. CAP. XV, 1-4 : *Septem angeli cum septem plagis.*

Et vidi aliud signum in cælo magnum et mirabile : angelos septem, habentes plagas septem novissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei. Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne; et eos qui vicerunt bestiam, et imaginem ejus, et numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, et cantantes canticum Moysi, servi Dei, et canticum Agni, dicentes : Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens; justæ et veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? quia solus pius es; quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

IV. — SEPTEM PHIALÆ.

[XV, 5 — XVI, 21.]

1. CAP. XV, 5-8 : *Visio præparatoria. — Septem angeli phialas accipiunt.*

5 Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo; et exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo et candido, et præcincti circa pectora zonis

aureis. Et unum de quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo a majestate Dei, et de virtute ejus; et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.

8) Is. 21, 9; Jer. 51, 7, 8; Apoc. 18, 2. — 9) Apoc. 13, 14-16. — 10) Ps. 74, 9; Apoc. 16, 19; 20, 10. — 11) Is. 34, 9, 10; Apoc. 19, 3. — 12) Apoc. 12, 17; 13, 10. — 13) Beati... moriuntur, I Cor. 15, 58; Apoc. 20, 6. — 14) Dan. 7, 13; Matth. 24, 30; Apoc. 1, 7, 13. — 15) Joel 3, 13; Matth. 13, 39; Marc. 4, 29. — 16) In lacum... magnum, Apoc. 19, 15. — 20) Is. 63, 3; Joel 3, 13; Apoc. 19, 15.

15. — 1) Vidi... signum, Apoc. 12, 1, 3. Ange-

los septem, Apoc. 16, 1; 17, 1; 21, 9. — 2) Mare vitreum, Apoc. 4, 6. Eos qui vicerunt, Apoc. 12, 11. Habentes citharas, Apoc. 5, 8; 14, 2. — 3) Canticum Moysi, Ex. 15, 1; Deut. 31, 30. Canticum Agni, Apoc. 5, 9, 12. Magna... tua, Ps. 65, 3; 138, 14. Justæ... tuæ, Deut. 32, 4; Ps. 118, 37; Apoc. 16, 7. — 4) Mal. 1, 11; Apoc. 14, 7. — 5) Apoc. 11, 19. — 6) Apoc. 1, 13; 19, 8. — 7) Apoc. 4, 6. — 8) Ex. 40, 34; III Reg. 8, 10; Is. 6, 4.

2. CAP. XVI, 1-21 : *Effunduntur septem phialæ*. — *In terra* [XVI, 1, 2], *in mari* [3], *in fluminibus* [4-7], *in sole* [8, 9], *in sede bestiae* [10, 11], *in Euphrate* [12-16], *in aere* [17-21].
- 16 Et audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis : Ite, et effundite septem phialas iræ Dei in terram.
- 2 Et abiit primus, et effudit phialam suam in terram; et factum est vulnus sævum et pessimum in homines qui habebant characterem bestiae, et in eos qui adoraverunt imaginem ejus.
- 3 Et secundus angelus effudit phialam suam in mare; et factus est sanguis tamquam mortui, et omnis anima vivens mortua est in mari.
- 4 Et tertius effudit phialam suam super flumina, et super fontes aquarum; et factus est sanguis. Et audiui angelum aquarum dicentem : Justus es, Domine, qui es, et qui eras; sanctus, qui hæc judicasti : quia sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et sanguinem eis dedisti bibere; digni enim sunt. Et audiui alterum ab altari dicentem : Etiam, Domine Deus omnipotens, vera et justa judicia tua.
- 8 Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi æstu affligere homines et igni; et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt poenitentiam ut darent illi gloriam.
- 10 Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiae; et factum est regnum ejus tenebrosum, et commanducaverunt linguas suas præ dolore; et blasphemaverunt Deum cæli, præ doloribus et vulneribus suis; et non egerunt poenitentiam ex operibus suis.
- Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten; et siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, et de ore bestiae, et de ore pseudo-prophetæ, spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, et procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem ejus. Et congregabit illos in locum qui vocatur hebraice Armagedon.
- Et septimus angelus effudit phialam suam in aerem; et exivit vox magna de templo a throno, dicens : Factum est. Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram, talis terræmotus, sic magnus. Et facta est civitas magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus. Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines; et blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.

V. — JUDICIUM BABYLONIS.

[XVII, 1 — XIX, 10.]

1. CAP. XVII, 1-18. — *Unus ex septem angelis Joanni ostendit Babylonem meretricem belluæ insidentem et sanguine sanctorum ebriam* [XVII, 1-6]; *dein visionem ei explanat* [7-18].
- 17 Et venit unus de septem angelis qui
- habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens : Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas; cum qua fornicati sunt reges terræ, et inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me in spiritu in deser-

16. — 1) *Septem angelis*, Apoc. 15, 1. *Effundite*, Jer. 10, 25; Soph. 3, 8. — 2) *Vulnus*, Ex. 9, 9-11; Deut. 28, 35. *Characterem*, Apoc. 13, 16. — 3) Apoc. 8, 8, 9. — 4) Ex. 7, 19-24. — 5) Ps. 118, 37; Apoc. 15, 3; 19, 2. — 6) Is. 49, 26; Apoc. 18, 24. — 7) *Ab altari*, Apoc. 6, 9. — 8) Apoc. 8, 12. — 9) *Blasphemaverunt*, Apoc. 16, 11, 21. *Negue... gloriam*, Dan. 5, 22, 23; Apoc. 9, 20, 21. — 10) *Quintus angelus*, Apoc. 9, 1. *Bestia*, Apoc. 13, 2. *Factum est... tenebrosum*, Ex. 10, 21, 22; Sap. 17, 20; Apoc. 8, 12; 9, 2. — 11) *Sextus angelus*, Apoc. 9, 13, 14. *Siccavit aquam ejus*, Is. 11, 15, 16; 44, 27; Jer. 50, 38; 51, 32, 36. *Ut... solis*, Is. 41, 2, 25. — 12) *Draconis*, Apoc.

12, 3, 9. *Bestia*, Apoc. 13, 1. *Pseudo-propheta*, Apoc. 19, 20; 20, 10. *Spiritus tres immundos*, Apoc. 18, 2. *Ranarum*, Ex. 8, 3, 6. — 14) Apoc. 13, 13; 19, 20. — 15) *Ecce... fur*, Apoc. 3, 2, 3. *Beatus qui vigilat*, Luc. 12, 37. — 16) Zach. 12, 11. — 18) *Et... magnus*, Apoc. 6, 12; 8, 5; 11, 13, 19. — 19) *In tres partes*, Apoc. 11, 13. *Babylon*, Apoc. 14, 8. *Dare... ejus*, Apoc. 14, 10. — 20) Apoc. 6, 14; 20, 11. — 21) *Grando magna*, Ex. 9, 23; Apoc. 11, 9. *Blasphemaverunt*, Apoc. 16, 9.

17. — 1) *Qui... phialas*, Apoc. 15, 1, 7. *Meretricis*, Apoc. 19, 2. *Que... multas*, Jer. 51, 13. — 2) *Cum... terræ*, Apoc. 18, 3, 9. — 3) *Abstulit...*

tum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capita septem et cornua decem. Et mulier erat circumdata purpura et coccino, et inaurata auro, et lapide pretioso, et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, et immunditia fornicationis ejus; et in fronte ejus nomen scriptum: *Mysterium, Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terræ.* Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu; et miratus sum, cum vidissem illam, admiratione magna.

Et dixit mihi angelus: *Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, et bestiarum quæ portat eam, quæ habet capita septem et cornua decem.* Bestia quam vidisti, fuit, et non est; et ascensura est de abyso, et in interitum ibit; et mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ a constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, et non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam: Septem capita, septem montes sunt; super quos mulier sedet, et reges septem sunt. Quinque ceciderunt; unus est, et alius nondum venit; et cum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et bestia, quæ erat, et non est, et ipsa octava est, et de septem est, et in interitum vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt; sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam. Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestiarum tradent. Hi cum Agno pugnabunt, et Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, et Rex regum; et qui cum illo sunt, vocati, electi et fideles. Et dixit mihi: Aquæ quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, et gentes, et linguæ. Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odient fornicariam, et desolatam facient illam et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi, ut dent regnum suum

bestiarum, donec consummentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

2. CAP. XVIII, 1-20. — *Alius angelus ruinam Babylonis nuntiat* [XVIII, 1-3]. *Describitur plandus quem gentes de Babylonis interitu sunt acturæ* [4-20].

Et post hæc vidi alium angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam; et terra illuminata est a gloria ejus. Et exclamavit in fortitudine, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon magna, et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ et odibilis; quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes, et reges terræ cum illa fornicati sunt, et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.*

Et audiui aliam vocem de cælo, dicentem: *Exite de illa, populus meus, ut ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis.* Quoniam pervernerunt peccata ejus usque ad cælum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus. Reddite illi sicut et ipsa reddidit vobis; et duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum, quia in corde suo dicit: *Sedeo regina, et vidua non sum, et luctum non videbo.* Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, et luctus, et fames; et igne comburetur, quia fortis est Deus, qui judicabit illam. Et flebunt, et plangent se super illam reges terræ qui cum illa fornicati sunt, et in deliciis vixerunt, cum viderint fumum incendii ejus; longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: *Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis, quoniam una hora venit iudicium tuum!* Et negotiatores terræ flebunt, et lugebunt super illam, quoniam merces eorum nemo emet amplius: merces auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritarum, et byssi, et purpuræ, et serici, et cocci (et omne lignum thyinum, et omnia vasa eboris, et omnia vasa de lapide pre-

in desertum, Apoc. 21, 10. Bestiam, Dan. 7, 7; Apoc. 13, 1. — 4) Poculum, Jer. 51, 7; Apoc. 18, 6. — 5) Mysterium, II Thess. 2, 7. Babylon, Apoc. 14, 8; 16, 19. Mater fornicationum, Apoc. 18, 9; 19, 2. — 6) Apoc. 18, 24. — 8) Ascensura est de abyso, Apoc. 13, 1. Quorum... vitæ, Apoc. 13, 8. — 9) Apoc. 13, 18. — 12) Decem cornua, Dan. 7, 24; Apoc. 13, 1. Una hora, Apoc. 18, 10, 17, 19. — 14) Hi... pugnabunt, Apoc. 16, 14. Dominus... regum, Deut. 10, 17; Dan. 2, 47; Apoc. 19, 16. Et qui... vocati, Apoc. 14, 4. — 15) Is. 8, 7; Apoc. 17, 1. — 16) Desolatam...

illam, Apoc. 18, 17-19. Carnes ejus manducabunt, Apoc. 19, 18. Ipsam igni concremabunt, Dan. 7, 11; Apoc. 18, 8. — 18) Apoc. 16, 19; 17, 7. — 18. — 1) Alium angelum, Apoc. 10, 1. Terra... ejus, Ez. 43, 2. — 2) Is. 13, 21; 34, 14; Jer. 50, 39; 51, 8, 37; Apoc. 14, 8. — 3) Apoc. 17, 2. — 4) Is. 48, 20; Jer. 50, 8; 51, 6, 45. — 5) Gen. 18, 20, 21; Jer. 51, 9. — 6) Ps. 136, 8; Jer. 50, 15, 29. — 7) Sedeo regina, Is. 47, 7, 8. — 8) Is. 47, 9; Apoc. 17, 16. — 9) Jer. 50, 34, 40. — 10) Civitas... Babylon, Apoc. 14, 8. Una hora, Apoc. 17, 12. — 11-19) Ez. 27, 12-36. —

- tioso, et æramento, et ferro, et marmore,
 13 et cinnamomum), et odoramentorum, et
 unguenti, et thuris, et vini, et olei, et
 similæ, et tritici, et jumentorum, et ovium,
 14 et equorum, et rhedarum, et mancipiorum,
 et animarum hominum. Et poma desiderii
 animæ tuæ discesserunt a te; et omnia
 15 pinguis et præclara perierunt a te, et
 amplius illa jam non invenient. Mercato-
 res horum, qui divites facti sunt, ab ea
 16 longe stabunt propter timorem tormento-
 rum ejus, flentes ac lugentes, et dicen-
 tes : Væ, væ civitas illa magna, quæ
 amicta erat bysso, et purpura, et cocco,
 17 et deaurata erat auro, et lapide pretioso,
 et margaritis; quoniam una hora desti-
 tutæ sunt tantæ divitiæ! Et omnis guber-
 nator, et omnis qui in lacum navigat,
 18 et nautæ, et qui in mari operantur, longe
 steterunt, et clamaverunt videntes locum
 incendii ejus, dicentes : Quæ similis civi-
 19 tati huic magnæ? Et miserunt pulverem
 super capita sua, et clamaverunt flentes
 et lugentes, dicentes : Væ, væ civitas illa
 magna, in qua divites facti sunt omnes
 qui habebant naves in mari, de pretiis
 ejus; quoniam una hora desolata est!
 20 Exsulta super eam, cælum, et sancti apo-
 stoli, et prophetæ, quoniam judicabit Deus
 judicium vestrum de illa.

3. CAP. XVIII, 21 — XIX, 10. — *Ange-
 lus fortis interitum Babylonis procla-
 mat [XVIII, 21-24] atque gaudium de
 eo factum in cælo [XIX, 1-10].*

- 21 Et sustulit unus angelus fortis lapidem
 quasi molarem magnum, et misit in mare,
 dicens : Hoc impetu mittetur Babylon,
 civitas illa magna, et ultra jam non inve-
 22 nietur. Et vox citharædorum, et musi-
 corum, et tibia canentium, et tuba non
 audietur in te amplius, et omnis artifex
 omnis artis non invenietur in te amplius,
 et vox molæ non audietur in te amplius,

et lux lucernæ non lucebit in te amplius, 23
 et vox sponsi et sponsæ non audietur adhuc
 in te; quia mercatores tui erant principes
 terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt
 omnes gentes. Et in ea sanguis prophe- 24
 tarum et sanctorum inventus est, et om-
 nium qui interfecti sunt in terra.

Post hæc audiavi quasi vocem turbarum 19
 multarum in cælo dicentium : Alleluia;
 salus, et gloria, et virtus Deo nostro est :
 quia vera et justa judicia sunt ejus, qui 2
 judicavit de meretrice magna, quæ cor-
 ruptit terram in prostitutione sua, et vindi-
 cavit sanguinem servorum suorum de
 manibus ejus. Et iterum dixerunt : Alle- 3
 luia. Et fumus ejus ascendit in sæcula
 sæculorum.

Et ceciderunt seniores viginti quatuor 4
 et quatuor animalia, et adoraverunt Deum
 sedentem super thronum, dicentes : Amen,
 alleluia.

Et vox de throno exivit, dicens : Lau- 5
 dem dicite Deo nostro omnes servi ejus, et
 qui timetis eum pusilli et magni. Et 6
 audiavi quasi vocem turbæ magnæ, et sicut
 vocem aquarum multarum, et sicut vocem
 tonitruorum magnorum, dicentium : Alle- 7
 luia; quoniam regnavit Dominus Deus
 noster omnipotens. Gaudeamus, et exsul-
 temus, et demus gloriam ei, quia venerunt
 nuptiæ Agni, et uxor ejus præparavit se. 8
 Et datum est illi ut cooperiat se byssino
 splendenti et candido; byssinum enim,
 justificationes sunt sanctorum.

Et dixit mihi : Scribe : Beati qui ad 9
 coenam nuptiarum Agni vocati sunt. Et
 dixit mihi : Hæc verba Dei vera sunt.
 Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem 10
 eum. Et dicit mihi : Vide ne feceris; con-
 servus tuus sum, et fratrum tuorum
 habentium testimonium Jesu. Deum adora,
 testimonium enim Jesu est spiritus pro-
 phetiæ.

16) Apoc. 17, 4. — 17) Is. 23, 14. — 18) Is. 34, 10.
 — 20) Deut. 32, 43; Is. 44, 23; Jer. 51, 48. —
 21) Jer. 51, 63, 64. — 22) Is. 24, 8; Jer. 7, 34; Ez.
 26, 13. — 23) Vox... in te, Jer. 7, 34; 16, 9; 25,
 10. Mercatores... terræ, Is. 23, 8. In veneficiis...
 gentes, Nah. 3, 4; Apoc. 17, 2. — 24) Jer. 51, 49;
 Matth. 23, 35-37; Apoc. 16, 6; 17, 6.

19. — 1) Vocem barbarum, Apoc. 11, 15. —
 2) Quia... ejus, Apoc. 15, 3; 16, 7. Vindicavit...
 suorum, Deut. 32, 43; IV Reg. 9, 7; Apoc. 6, 10.

— 3) Fumus, Apoc. 18, 9, 18. — 4) Seniores...
 animalia, Apoc. 4, 4, 6, 10; 5, 14. — 5) Lau-
 dem... nostro, Ps. 21, 24; 113, 13; 133, 1; 134, 1.
 — 6) Audiavi... magnæ, Apoc. 14, 2. Quoniam...
 omnipotens, Ps. 96, 1; Sap. 3, 8; Apoc. 11, 15,
 17. — 7) Uxor, Eph. 5, 22-32; Apoc. 21, 2, 9. —
 8) Ps. 44, 14-16. — 9) Beati... vocati sunt, Luc.
 14, 15. Hæc verba, Apoc. 21, 5; 22, 6. — 10) Ce-
 cidi, Act. 10, 25, 26; Apoc. 22, 8, 9. Testimonium
 Jesu, Apoc. 1, 2; 6, 9; 12, 17. +

VI. — VICTORIA FILII HOMINIS.

[XIX, 11 — XX, 10.]

CAP. XIX, 11 — XX, 10. — *Apparet Verbum Dei* [XIX, 11-16]. *Draco vincitur* [17-21], *ligatur et in abyssum mittitur* [XX, 1-3]. *Sancti cum Christo regnant mille annis* [4-6]. *Post mille annos elapsos solvitur Satanas de carcere suo, iterum contra sanctos pugnat et in stagnum ignis in sæcula sæculorum projicitur* [7-10].

- 11 Et vidi cælum apertum; et ecce equus albus, et qui sedebat super eum vocabatur Fidelis et Verax, et cum justitia judicat et pugnat. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum quod nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine, et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus, ut in ipso percutiat gentes; et ipse reget eas in virga ferrea, et ipse calcatur torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium.
- 17 Et vidi unum angelum stantem in sole, et clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cæli: Venite, et congregamini ad coenam magnam Dei; ut manducetis carnes regum, et carnes tribunorum, et carnes fortium, et carnes equorum et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum et servorum, et pusillorum et magnorum.
- 19 Et vidi bestiam, et reges terræ, et exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo, et cum exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, et cum ea pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestię, et qui ado-

raverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure; et ceteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, et omnes aves saturatæ sunt carnibus eorum.

Et vidi angelum descendentem de cælo, 20 habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanas, et ligavit eum per annos mille; et misit eum in abyssum, et clausit, 2 et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes donec consummentur mille anni; et post hæc oportet illum solvi modico tempore.

Et vidi sedes, et sederunt super eas, et 4 judicium datum est illis; et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis. Ceteri 5 mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus et sanctus, qui habet 6 partem in resurrectione prima; in his secunda mors non habet potestatem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis.

Et cum consummati fuerint mille anni, 7 solvetur Satanas de carcere suo, et exhibit, et seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog; et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super 8 latitudinem terræ, et circueverunt castra sanctorum et civitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cælo, et devoravit eos; et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudopropheta cruciabuntur 10 die ac nocte in sæcula sæculorum.

11) *Cælum apertum*, Ez. 1, 1; Joan. 1, 51; Act. 7, 56. *Equus albus*, Zach. 6, 3; Apoc. 6, 2. *Fidelis et verax*, Is. 11, 4; Apoc. 3, 14. — 12) *Oculi... ignis*, Dan. 10, 6; Apoc. 1, 14. *Habens... ipse*, Apoc. 2, 17. — 13) Is. 63, 1, 2; Joan. 1, 1. — 14) Apoc. 7, 9. — 15) *De ore... acutus*, Is. 11, 4; Apoc. 1, 16. *Reget... ferrea*, Ps. 2, 9; Apoc. 2, 27. *Calcatur... Dei*, Is. 63, 3; Apoc. 14, 20. — 16) Apoc. 17, 14. — 17) *Venite... Dei*, Jer. 12, 9; Ez. 39, 17-20. — 18) Apoc. 6, 15. — 19) *Bestiam*, Apoc. 11, 7; 13, 1. *Ad faciendum... illo*, Apoc. 17, 14. — 20) *Pseudopropheta*, Apoc. 16, 13; 20, 10. *Qui... ipso*, Apoc. 13, 11-17. *Vivi... sulphure*, Apoc. 20, 9, 10, 14, 15. — 21) *Omnes... eorum*, Ez. 39, 17-20.

20. — 1) *Vidi... de cælo*, Apoc. 10, 1. *Clavem abyssi*, Apoc. 9, 1. — 2) *Draconem*, Apoc. 12, 3, 9. *Ligavit... mille*, II Petr. 2, 4; Judæ 6. — 3) *Signavit super illum*, Dan. 6, 17. — 4) *Sedes*, Dan. 7, 9; Matth. 19, 28; Luc. 22, 30. *Judicium... illis*, Dan. 7, 22; I Cor. 6, 2. *Animas decollatorum*, Apoc. 6, 9. *Qui non... suis*, Apoc. 13, 12, 14-16. *Regnaverunt... annis*, Dan. 7, 18; Apoc. 22, 5. — 6) *Secunda mors*, Apoc. 2, 11; 21, 8. *Sacerdotes*, Apoc. 1, 6; 5, 10. — 7) *Gog et Magog*, Ez. 38, 2; 39, 1, 6. *In prælium*, Apoc. 16, 16; 19, 19. — 8) Ez. 38, 10. — 9) *Ignis*, Apoc. 13, 13. *Missus... sulphuris*, Apoc. 19, 20. — 10) Apoc. 14, 10, 11. —

VII. — JUDICIUM ULTIMUM.

[XX, 11 — XXI, 8.]

CAP. XX, 11 — XXI, 8. — *Mortui resurgunt et judicantur* [XX, 11-15]. *Cælum novum et terra nova apparent* [XXI, 1-4]. *Vates scribendi mandatum accipit* [5-8].

- 11 Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum, a cujus conspectu fugit terra et cælum, et locus non est
- 12 inventus eis. Et vidi mortuos, magnos et pusillos, stantes in conspectu throni; et libri aperti sunt, et alius liber apertus est qui est vitæ, et judicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erant, et mors et infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, et judicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.
- 15 Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.
- 21 Et vidi cælum novum et terram novam. Primum enim cælum et prima terra abiit, et mare jam non est. Et ego Joannes vidi

sanctam civitatem, Jerusalem novam, descendentem de cælo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem : Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis; et ipsi populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus; et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

Et dixit qui sedebat in throno : Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi : Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt et vera. Et dixit mihi : Factum est. Ego sum Alpha et Omega, initium et finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis. Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius. Timidis autem, et incredulis, et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure : quod est mors secunda.

PARS TERTIA

[XXI, 9 — XXII, 5.]

CÆLESTIS URBS JERUSALEM

1. CAP. XXI, 9-23 : *Jerusalem sancta de cælo descendens propheta ostenditur et ab angelo describitur.*
- 9 Et venit unus de septem angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis; et locutus est mecum, dicens : Veni, et ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.
- 10 Et sustulit me in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem, descendentem de cælo a Deo, habentem claritatem Dei, et lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam

lapidi jaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum et altum, habentem portas duodecim, et in portis angelos duodecim, et nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel. Ab oriente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et ab austro portæ tres, et ab occasu portæ tres. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum Agni.

Et qui loquebatur mecum, habebat 15

11) Is. 6, 1; Dan. 2, 35. — 12) Libri, Dan. 7, 10. Qui est vita, Apoc. 3, 5; 13, 8. Judicati sunt, Hebr. 9, 27. — 13) Joan. 5, 28, 29. — 14) I Cor. 15, 26. — 15) Matth. 13, 42, 50; 25, 41.

21. — 1) Vidi... novam, Is. 65, 17; 66, 22; II Petr. 3, 13. Primum... abiit, Apoc. 20, 11. — 2) Is. 52, 1; 61, 10; Hebr. 11, 10. — 3) Lev. 26, 11; Ez. 37, 27. — 4) Absterget... eorum, Apoc. 7, 17. Mors ultra non erit, Apoc. 20, 14. Neque... ultra, Is. 35, 10; 65, 19. — 5) Qui... throno,

Apoc. 20, 11. Ecce... omnia, Is. 43, 19; II Cor. 5, 17. Hæc... vera, Apoc. 22, 6. — 6) Ego... finis, Apoc. 1, 8; 22, 13. Ego... gratis, Is. 55, 1; Joan. 4, 10; Apoc. 22, 17. — 7) Ero... filius, II Reg. 7, 14. — 8) I Cor. 6, 9, 10; Gal. 5, 19-21; Eph. 5, 5; Col. 3, 5; I Tim. 1, 9, 10; Hebr. 12, 14. Pars... sulphure, Apoc. 19, 20. — 9) Sponsam, Apoc. 19, 7. — 10) In montem magnum, Is. 2, 2; Ez. 40, 2. Civitatem... a Deo, Apoc. 21, 2. — 12) Ez. 48, 31-35. — 15) Ez. 40, 3, 5.

mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus, et murum.

- 16 Et civitas in quadro posita est, et longitudo ejus tanta est quanta et latitudo; et mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia; et longitudo, et altitudo, et latitudo ejus æqualia sunt.
- 17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide; ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis; secundum, sapphirus; tertium, chalcidonium; quartum, smaragdus; quintum, sardonyx; sextum, sardius; septimum, chrysolithus; octavum, beryllus; nonum, topazius; decimum, chrysoprasus; undecimum, hyacinthus; duodecimum, amethystus. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas; et singulæ portæ erant ex singulis margaritis; et platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

- 22 Et templum non vidi in ea: Dominus, enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas

Dei illuminavit eam, et lucerna ejus est Agnus.

2. CAP. XXI, 24 — XXII, 5: *Quid sit Jerusalem nova pro hominibus.*

Et ambulant gentes in lumine ejus, et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam. Et portæ ejus non clauduntur per diem, nox enim non erit illic. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. In medio plateæ ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.

Et omne maledictum non erit amplius; sed sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi. Et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum. Et nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, et regnabunt in sæcula sæculorum.

— 16) Ez. 43, 16; 48, 16, 17. — 18) Tob. 13, 21, 22. — 19) Is. 54, 11, 12. — 21) Apoc. 12, 2. — 23) Is. 60, 19, 20; Apoc. 22, 5. — 24) Is. 60, 3, 5. — 25) Is. 60, 11; Zach. 14, 7. — 27) Is. 52, 1; Ez. 44, 9; Joel 3, 17; Zach. 14, 21; Apoc. 22, 15. 22. — 1) Gen. 2, 10; Ez. 47, 1; Zach. 14, 8. —

2) Plateæ, Apoc. 21, 21. Ex utraque... gentium, Gen. 2, 9; Ez. 47, 12. — 3) Zach. 14, 11. — 4) Videbunt faciem ejus, Matth. 5, 8. Nomen... eorum, Apoc. 3, 12; 14, 1. — 5) Nox... solis, Is. 60, 20; Apoc. 21, 23, 25. Regnabunt... sæculorum, Dan. 7, 18, 27. —

EPILOGUS

[XXII, 6-21.]

CAP. XXII, 6-21. — *Prophetiæ veritatem testantur angelus* [XXII, 6, 7], *Joannes* [8, 9] *et ipse Christus* [10-17]. *Joannes præcipit ut prophetia integra servetur* [18, 19]. *Jesus testificatur se mox venturum esse* [20]. *Additur benedictio* [21].

- 6 Et dixit mihi : Hæc verba fidelissima sunt et vera; et Dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit verba prophetiæ libri hujus.
- 8 Et ego Joannes, qui audiivi et vidi hæc. Et postquam audissem et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli qui mihi hæc ostendebat; et dixit mihi : Vide ne feceris; conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus. Deum adora.
- 10 Et dicit mihi : Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus; tempus enim prope est. Qui nocet, noceat adhuc; et qui in sordibus est, sordescat adhuc; et qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, et merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.

Ego sum Alpha et Omega, primus et novissimus, principium et finis. Beati qui lavant stolas suas in sanguine Agni, ut sit potestas eorum in ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem. Foris canes, et venefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium. Ego Jesus misi angelum meum, testificari vobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina. Et spiritus, et sponsa dicunt : Veni. Et qui audit, dicat : Veni. Et qui sitit, veniat; et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus : Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, et de civitate sancta, et de his quæ scripta sunt in libro isto.

Dicit qui testimonium perhibet istorum : Etiam venio cito. Amen. Veni, Domine Jesu.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

6) Hæc... vera, Apoc. 21, 5. Deus spirituum prophetarum, I Cor. 14, 32. Misit... cito, Apoc. 1, 1. — 7) Ecce... velociter, Apoc. 3, 11; 22, 12, 20. Beatus... hujus, Apoc. 1, 3. — 8) Cecidi, Apoc. 19, 10. — 10) Dan. 8, 26; 12, 4; Apoc. 10, 4. — 11) Dan. 12, 10. — 12) Is. 40, 10; 62, 11; Sap. 5, 16; Apoc. 2, 23. — 13) Is. 41, 4; 44, 6; 48, 12; Apoc. 1, 8, 17; 21, 6. — 14) Lavant... Agni, Apoc. 7, 14. Ligno vitæ,

Gen. 2, 9. Per portas, Apoc. 21, 25. — 15) Apoc. 21, 8, 27. — 16) Ego... in ecclesiis, Apoc. 1, 1, 2. Ego... David, Num. 24, 17; Is. 11, 1; Apoc. 5, 5. — 17) Sponsa, Apoc. 21, 2, 9. Qui sitit veniat, Is. 55, 1; Apoc. 21, 6. — 18) Deut. 4, 2; 12, 32. — 19) Auferet... vitæ, Ex. 32, 33; Apoc. 3, 5; 13, 8. De civitate sancta, Apoc. 21, 2. — 21) Rom. 16, 20, 24; 11 Thess. 3, 13; Tit. 3, 15.

Oratio Manassæ, necnon libri duo, qui sub libri tertii et quarti Esdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extra scilicet seriem canonicorum librorum, quos sancta Tridentina synodus suscepit, et pro canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippe qui a nonnullis sanctis Patribus interdum citantur, et in aliquibus Bibliis latinis tam manuscriptis quam impressis reperiuntur.

ORATIO MANASSÆ

REGIS JUDA

CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE (¹)

- 1 Domine omnipotens, Deus patrum nostrorum,
Abraham, et Isaac, et Jacob,
et seminis eorum justi,
2 qui fecisti cælum et terram cum omni ornatu eorum;
3 qui ligasti mare verbo præcepti tui;
qui conclusisti abyssum,
et signasti eam terribili et laudabili nomine tuo;
4 quem omnia pavent,
et tremunt a vultu virtutis tuæ,
quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ,
et insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores :
5 immensa vero et investigabilis misericordia promissionis tuæ;
6 quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimis,
et multum misericors, et pœnitens super malitias hominum.
- 7 Tu, Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ,
promisisti pœnitentiam et remissionem iis qui peccaverunt tibi,
et multitudine miserationum tuarum
decrevisti pœnitentiam peccatoribus, in salutem.
8 Tu igitur, Domine Deus justorum, non posuisti pœnitentiam justis,
Abraham, et Isaac, et Jacob, iis qui tibi non peccaverunt;
9 sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem,
quoniam peccavi super numerum arenæ maris :
10 multiplicatæ sunt iniquitates meæ, Domine,
multiplicatæ sunt iniquitates meæ,
et non sum dignus intueri et aspicere altitudinem cæli,
præ multitudine iniquitatum mearum.
11 Incurvatus sum multo vinculo ferreo,
ut non possim attollere caput meum,
et non est respiratio mihi;
12 quia excitavi iracundiam tuam,
et malum coram te feci;
13 non feci voluntatem tuam,
et mandata tua non custodivi;
14 statui abominationes, et multiplicavi offensiones.
- 15 Et nunc flecto genu cordis mei,
precans a te bonitatem.
16 Peccavi, Domine, peccavi,
et iniquitates meas agnosco.
Quare peto rogans te, remitte mihi,
Domine, remitte mihi,
et ne simul perdas me cum iniquitatibus meis,

(¹) II Par. 33, 12, 18, 19.

- 17 neque in æternum iratus,
reserves mala mihi,
neque damnes me in infima terræ loca,
18 quia tu es Deus, Deus, inquam poenitentium,
et in me ostendes omnem bonitatem tuam,
19 quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam,
et laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ;
quoniam te laudat omnis virtus cælorum,
et tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER TERTIUS ESDRÆ

PARS PRIOR

[I, 1— VII, 15.]

NARRATUR HISTORIA CULTUS A REGE JOSIA AD REÆDIFICATIONEM TEMPLI.

1. CAP. I, 1-58 : AB ANNO TERTIO DECIMO JOSIÆ USQUE AD CAPTIVITATEM. — *Cultus instauratur et Pascha solemniter celebratur* [I, 1-22]. *Narratur finis Josiæ* [23-33]. *Adduntur nonnulla de Josiæ successoribus, de eversione templi et civitatis* [34-58].

1 T fecit Josias Pascha in Jerosolymis Domino, et immolavit Phase quarta decima luna primi mensis, statuens sacerdotes per vices dierum
2 stolis amictos in templo Domini. Et dixit levitis sacris servis Israel, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam ædificavit Salomon, filius
3 David, rex. Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, et curam agite gentis illius Israel ex parte secundum pagos et tribus vestras,
4 secundum scripturam David, regis Israël, et secundum magnificentiam Salomonis, filii ejus, omnes in templo, et secundum particulam principatus paternam vestram, eorum qui stant in conspectu fratrum, filiorum
5 Israel. Immolate Pascha, et sacrificia parate fratribus vestris, et facite secundum præceptum Domini quod datum est Moysi.
6 Et donavit Josias in plebem quæ inventa est, ovium, agnorum, et hædorum, et caprarum triginta millia, vitulos tria millia.
7 Hæc de regalibus data sunt secundum promissionem populo; et sacerdotibus in Pascha, oves numero duo millia, ac vituli centum. Et Jechonias, et Semeias et Nathanael fratres, et Hasabias, et Oziel, et Coraba, in Phase, oves quinque millia, vitulos quingentos. Et hæc cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes et levitæ habentes azyma per tribus. Et secundum partes principatus patrum, in conspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt; et assaverunt Phase igni prout oportebat, et hostias coxerunt in emolis, et in ollis cum benevolentia; et attulerunt omnibus qui erant ex plebe; et post hæc paraverunt sibi et sacerdotibus; sacerdotes enim offerebant adipem,

usque dum finita esset hora; et levitæ paraverunt sibi, et fratribus suis, filiis Aaron. Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinem secundum præceptum David, et Asaph, et Zacharias, et Jeddimus, qui erat a rege. Et ostiarii per singulas januas, ita ut non prævaricaretur unusquisque suam; fratres enim illorum paraverunt illis. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini. In illa die egerunt Phase, et offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Josiæ.

Et egerunt filii Israel, qui inventi sunt in tempore illo, Phase, et diem festum azymorum per dies septem; et non est celebratum Phase tale in Israel, a temporibus Samuelis prophetæ; et omnes reges Israel non celebraverunt tale Pascha, quale egit Josias, et sacerdotes, et levitæ, et Judæi, et omnis Israel, qui inventi sunt in commoratione Jerosolymis. Octavo decimo anno, regnante Josia, celebratum est Phase.

Et directa sunt opera Josiæ in conspectu Domini sui in corde pleno metuentia; et quæ circa illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus, de eis qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, et qui non quæsierunt verba Domini super Israel. Et post omnem actum hunc Josiæ, ascendit Pharao, rex Ægypti, veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, et exiit obviam illi Josias. Et misit rex Ægypti ad Josiam, dicens : Quid mihi et tibi est, rex Judæ? Non sum missus a Domino ut pugnem contra te; super Euphratem enim bellum meum est; festinans descende. Et non est reversus Josias super currum; sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetæ ex ore Domini; sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descendērunt principes ad regem Josiam. Et dixit rex pueris suis : Amovete me a prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie. Et ascendit super currum secundarium suum; et perveniens Jerosolymam, vita functus est, et sepultus est in paterno sepulcro. Et in

tota Judæa lugebant Josiam; et qui præsi-
 debant, cum uxoriis lamentabant eum,
 usque in hunc diem. Et datum est hoc fieri
 33 semper in omne genus Israel. Hæc autem
 præscripta sunt in libro historiarum regum
 Judæ, et singula gesta actus Josiæ, et ejus
 gloria, et intellectus ejus in lege Domini :
 quæque gesta sunt ab eo, et quæ non scri-
 pta sunt in libro regum Israel et Judæ.
 34 Et assumptes, qui erant ex gente, Jecho-
 niam, filium Josiæ, constituerunt regem pro
 Josia, patre suo, cum esset annorum triginta
 35 trium. Et regnavit super Israel mensibus
 tribus. Et amovit eum rex Ægypti, ne
 36 regnaret in Jerosolymis. Et multavit gen-
 tem argenti talenta centum, et auri talentum
 37 unum. Et constituit rex Ægypti Joacim,
 fratrem ipsius, regem Judæ et Jerusalem;
 38 et alligavit magistratus Joacim, et Zarace-
 lem, fratrem suum, et apprehendens reduxit
 in Ægyptum.
 39 Annorum erat Joacim viginti quinque,
 cum regnare cœpisset in terra Juda et Jeru-
 salem; et fecit malum in conspectu Domini.
 40 Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor,
 rex Babylonis, et alligans eum in æreo vin-
 41 culo, perduxit in Babyloniam; et sacra
 vasa Domini accepit Nabuchodonosor, et
 tulit, et consecravit in templo suo in Baby-
 42 lonia. Nam de immunditia illius et irreligi-
 ositate scriptum est in libro temporum
 regum.
 43 Et regnavit Joachin, filius ejus, pro eo.
 Cum autem constitutus esset rex, erat anno-
 44 rum decem et octo. Regnavit autem men-
 ses tres et dies decem in Jerusalem, et fecit
 45 malum in conspectu Domini. Et post an-
 num mittens Nabuchodonosor, transmigra-
 vit eum in Babyloniam simul cum sacris
 vasis Domini.
 46 Et constituit Sedeciam regem Juda et Jeru-
 salem, cum esset annorum viginti unius;
 47 regnavit autem annis undecim. Et fecit
 malum in conspectu Domini, et non est
 veritus a verbis quæ dicta sunt ab Jeremia
 48 propheta ex ore Domini; et adjuratus a
 rege Nabuchodonosor, perjurans discessit;
 et indurata cervice sua et corde suo, trans-
 gressus est legitima Domini Dei Israel.
 49 Et duces populi Domini multa inique ges-
 serunt, et impie egerunt super omnes im-
 munditias gentium; et polluerunt templum
 Domini quod sanctum erat in Jerosolymis.
 50 Et misit Deus patrum ipsorum per angelum
 suum revocare eos, propter quod parceret
 51 illis, et tabernaculo suo. Ipsi vero subsan-
 nabant in angelis suis, et qua die locutus
 est Dominus, erant illudentes prophetis ejus.
 52 Qui usque ad iracundiam concitatus est
 super gentem suam, propter irreligiositatem
 suam, et præcepit ascendere reges Chal-
 53 dæorum. Hi occiderunt juvenes eorum in
 gladio, in circuitu sancti templi eorum, et
 non pepercerunt juveni, et seni, et virgini,

et adolescenti; sed omnes traditi sunt in
 manus ipsorum; et omnia sacra vasa Do-
 mini, et regales apothecas resumentes, tulerunt
 in Babyloniam; et incenderunt domum
 55 Domini, et demolierunt muros Jerusalem,
 et turres ejus incenderunt igne, et con-
 56 summaverunt omnia honorifica ejus, et ad
 nihilum redegerunt, et reliquos a gladio
 duxerunt in Babylonem. Et erant servi
 57 illius usque dum regnarent Persæ, in reple-
 tione verbi Domini in ore Jeremiæ : quous-
 58 que benigne ageret terra sabbata sua, omni
 tempore desertionis suæ sabbatizavit, in
 applicatione annorum septuaginta.

2. CAP. II, 1-31 : INSTAURATIO TEMPLI
 INCIPITUR REGNANTE CYRO ET INTER-
 MITTITUR REGNANTE ARTAXERXE.
Decretum Cyri de templo instaurando
 [II, 1-7]. *Captivi revertuntur; vasa sacra*
restituuntur [8-15]. *Opus instaurationis usque ad Darium intermittitur*
 [16-31].

Regnante Cyro, rege Persarum, in con-
 summatione verbi Domini in ore Jeremiæ,
 suscitavit Dominus spiritum Cyri, regis Per-
 sarum, et prædicavit in toto regno suo
 simul per scripturam, dicens : Hæc dicit
 3 Cyrus, rex Persarum : Me constituit regem
 orbi terrarum Dominus Israel, Dominus
 excelsus, et significavit mihi ædificare do-
 4 mum sibi in Jerusalem, quæ est in Judæa.
 Si quis est ex genere vestro, Dominus ipsius
 5 ascendat cum eo in Jerusalem. Quotquot
 6 ergo circa loca habitant, adjuvent eos qui
 sunt in loco ipso, in auro et argento, in
 7 dationibus, cum equis et jumentis, cumque
 aliis quæ secundum vota apponuntur in
 ædem Domini quæ est in Jerusalem.

Et stantes principes tribuum, pagorum, et
 8 Judææ, ex tribu Benjamin, et sacerdotes,
 et levitæ, quos excitavit Dominus ascendere
 et ædificare domum Domini quæ est in
 Jerusalem, et qui erant in circuitu eorum,
 adjuverunt in omni auro et argento ejus,
 9 et jumentis, et votis compluribus multi quo-
 rum sensus excitatus est. Et Cyrus rex
 10 protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit
 Nabuchodonosor, rex Babylonis, ex Jerusa-
 lem, et consecravit ea idolo suo; et proferens
 ea Cyrus, rex Persarum, tradidit
 11 Mithridato, qui erat super thesauros ipsius.
 Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro,
 12 præsidæ Judææ. Horum autem hic nume-
 13 rus : Libatoria argentea duo millia quadringenta,
 athiscæ argenteæ triginta, phialæ
 aureæ triginta, item argenteæ duo millia
 14 quadringentæ, et alia vasa mille. Omnia
 autem vasa aurea et argentea, quinque mil-
 lia octingenta sexaginta. Et enumerata
 15 sunt Salmanasaro simul cum his qui ex
 captivitate Babylonis venerant in Jeroso-
 lymam.

16 In Artaxerxis autem, regis Persarum, temporibus, scripserunt ei de his qui habitabant in Judæa et Jerusalem, Balsamus, et Mithridatus, et Sabellius, et Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, et reliqui habitantes in Samaria, et ceteris locis, subjectam epistolam regi Artaxerxi :

17 Domine, pueri tui Rathimus ab accidentibus, et Sabellius scriba, et reliqui curiæ tuæ
18 iudices in Cœlesyria et Phœnice. Et nunc notum sit domino regi, quoniam Judæi qui ascenderunt a vobis ad nos, venientes in Jerusalem, civitatem refugam et pessimam, ædificant furnos ejus, et statuunt muros, et templum suscitant. Quod si civitas ista et muri consummati fuerint, non tantum tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus resistent. Et quia id agitur circa templum, recte habere arbitrati sumus non despiciere hoc ipsum; sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quærat in libris patrum tuorum; et invenies in admonitionibus scripta de his, et scies quoniam civitas ista fuit refuga, et reges, et civitates concutiens, et Judæi refugæ, et prælia committentes in ea ab æterno, ob
24 quam causam civitas ista deserta est. Nunc ergo notum facimus, domine rex, quoniam si fuerint hæc ædificata fuerit, et hujus muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriam et Phœnicen.

25 Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, et Balthemo, et Sabellio scribæ, et ceteris constitutis, et habitantibus in Syria et Phœnice, ea quæ subjecta sunt :

26 Legi epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri, et inventum est, quoniam
27 civitas illa est ab ævo regibus resistens. Et homines refugæ, et prælia in ea efficientes, et reges fortissimi erant in Jerusalem dominantes, et tributa exigentes a Cœlesyria et Phœnice. Nunc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare civitatem, et prohibere ne quid ultra hæc fiat; sed nec procedant in plurimum ea quæ sunt malitiæ, ita ut regibus molestia importetur.

30 Tunc recitatis his quæ a rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, et Sabellius scriba, et qui cum his constituti erant, iungentes festinanter venerunt in Jerusalem cum equitatu, et turba, et agmine, coeperuntque ædificantes prohibere; et vacabant ab ædificatione templi in Jerusalem, usque secundo anno regni Darii, regis Persarum.

3. CAP. III, 1—IV, 63 : ZOROBABEL GRATIAM REGIS DARIi OBTINET. — *Tres custodes Darii quæstionem proponunt [III, 1-12]. Respondent primus custos [13-24], secundus [IV, 1-12] et tertius, scilicet Zorobabel [13-40]. Zorobabel prævalet et a rege de captivis et de templo postulat*

[41-46]. *Darius postulationem assensu suo comprobat [47-63].*

Rex Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, et omnibus magistratibus Mediæ et Persidis, et omnibus purpuratis, et prætoribus, et consulibus, et præfectis sub illo, ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciis. Et cum manducassent, et bibissent, et satiati reverterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, et dormivit, et expergefactus est.

Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter alteri : Dicamus unusquisque nostrum sermonem qui præcellat, et cuiuscumque apparuerit sermo sapientior alterius, dabit illi rex Darius dona magna : purpura cooperiri, et in auro bibere, et super aurum dormire, et currum aureo freno, et cidarim byssinam, et torquem circa collum; et secundo loco sedebit a Dario propter sapientiam suam, et cognatus Darii vocabitur. Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, et posterunt subtus verbum cervicali Darii regis, et dixerunt : Cum surrexerit rex, dabinus illi scripta nostra; et quodcumque judicaverit rex e tribus, et magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabit victoria sicut scriptum est. Unus scripsit : Forte est vinum. Alius scripsit : Fortior est rex. Tertius scripsit : Fortiores sunt mulieres; super omnia autem vincit veritas.

Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua, et dederunt illi, et legit. Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, et Medos, et purpuratos, et prætores, et præfectos; et sederunt in concilio; et lecta sunt scripta coram ipsis. Et dixit : Vocate adolescentes, et ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, et introierunt. Et dixit illis : Indicate nobis de his quæ scripta sunt.

Et coepit prior, qui dixerat de fortitudine vini, et dixit : Viri, quam prævalet vinum omnibus hominibus qui bibunt illud! Seducit mentem. Itemque regis et orphanum facit mentem vanam. Item servi ac liberi, pauperis ac divitis, et omnem mentem convertit in securitatem et jucunditatem, et non meminit omnem tristitiam et debitum, et omnia præcordia facit honesta, et non meminit regem nec magistratum, et omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt, cum biberunt, amicitiam, nec fratritatem; sed non multum post sumunt gladios. Et cum a vino merserint et surrexerint, non meminerunt quæ gesserunt. O viri, num præcellit vinum? Quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

Et inchoavit sequens dicere, qui dixit de fortitudine regis : O viri, num præcellunt homines, qui terram et mare obtinent, et omnia quæ in eis sunt? Rex autem super

omnia præcellit, et dominatur eorum; et
 4 omne quodcumque dixerit illis, faciunt. Et
 si miserit illos ad bellatores, vadunt, et
 demoliantur montes, et muros, et turres.
 5 Jugulantur et jugulant, et regis verba non
 prætereunt; nam si vicerint, afferunt regi
 6 omnia quæcumque præditi fuerint. Simi-
 liter et alii omnes, et quotquot non militant,
 nec pugnant, sed colunt terram; rursum
 cum fuerint metentes, afferunt tributa regi;
 7 et ipse unus solus si dixerit: Occidite, occi-
 8 dunt; dixerit: Remittite, remittunt; dixe-
 rit: Percutite, percutiunt; dixerit: Exter-
 minate, exterminant; dixerit: Ædificate,
 9 ædificant; dixerit: Excidite, excidunt; di-
 10 xerit: Plantate, plantant; et omnis plebs,
 et virtutes eum obadiunt; et super hoc ipse
 11 recumbit, et bibit, et dormit. Hi autem
 custodiunt in circuitu eum, et non possunt
 ire singuli, et facere opera sua, sed in dicto
 12 obadiantes sunt ei. Viri, quomodo non
 præcellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit.
 13 Tertius qui dixerat de mulieribus et veri-
 tate, hic est Zorobabel, cœpit loqui:
 14 Viri, non magnus rex, et multi homines,
 nec vinum præcellit. Quis est ergo qui do-
 15 natur eorum? Nonne mulieres genuerunt
 regem, et omnem populum, qui dominatur
 16 mari et terræ; et ex illis nati sunt, et ipsæ
 educaverunt eos qui plantaverunt vineas ex
 17 quibus vinum fit? Et ipsæ faciunt stolas
 omnium hominum, et ipsæ faciunt gloriam
 hominibus, et non possunt homines separari
 18 a mulieribus. Si congregaverint aurum et
 argentum, et omnem rem speciosam, et
 viderint mulierem unam bono habitu et
 19 bona specie, omnia hæc relinquentes in
 eam intendunt, et aperto ore conspiciunt,
 et eam alliciunt magis quam aurum et
 20 argentum, et omnem rem pretiosam. Homo
 patrem suum relinquit qui enutrit illum, et
 suam regionem, et ad mulierem se conjun-
 21 git. Et cum muliere remittit animam; et
 neque patrem meminit, neque matrem,
 22 neque regionem. Et hinc oportet vos scire,
 quoniam mulieres dominantur vestri. Nonne
 23 doletis? Et accipit homo gladium suum,
 et vadit in viam facere furta, et homicidia,
 24 et mare navigare et flumina, et leonem
 videt, et in tenebris ingreditur; et cum fur-
 25 tum fecerit, et fraudes, et rapinas, amabili
 suæ affert. Et iterum, diligit homo uxorem
 26 suam magis quam patrem aut matrem. Et
 multi dementes facti sunt propter uxores
 27 suas, et servi facti sunt propter illas; et
 multi perierunt, et jugulati sunt, et peccave-
 28 runt propter mulieres. Et nunc credite
 mihi, quia magnus est rex in potestate sua,
 quoniam omnes regiones verenter tangere
 29 eum. Videbam tamen Apemen, filiam Be-
 zacis, mirifici concubinam regis, sedentem
 30 juxta regem ad dexteram, et auferentem
 diadema de capite ejus, et imponentem sibi;
 et palmas cædebat regem de sinistra manu.
 31 Et super hæc aperto ore intuebatur eam;
 et si arripserit ei, ridet; nam si indignata ei
 fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gra-

tiam. O viri, cur non sunt fortiores mulie- 32
 res? Magna est terra, et excelsum est cælum:
 quis ista agit?

Et tunc rex, et purpurati intuebantur in 33
 alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate:

O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna 34
 est terra, et excelsum est cælum, et velox
 cursus solis convertit in gyro cælum in locum
 suum in una die. Nonne magnificus est 35
 qui hæc facit, et veritas magna, et fortior
 præ omnibus? Omnis terra veritatem invo- 36
 cat, cælum etiam ipsam benedicit, et omnia
 opera moventur, et tremunt eam, et non est
 cum ea quidquam iniquum. Vinum ini- 37
 quum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui
 omnes filii hominum, et iniqua illorum om-
 nium opera, et non est in ipsis veritas, et in
 sua iniquitate peribunt; et veritas manet, 38
 et invalescit in æternum, et vivit, et obtinet
 in sæcula sæculorum. Nec est apud eam 39
 accipere personas, neque differentias; sed
 quæ justa sunt facit omnibus, injustis ac
 malignis, et omnes benignantur in operibus
 ejus. Et non est in judicio ejus iniquum, 40
 sed fortitudo, et regnum, et potestas, et
 majestas omnium ævorum. Benedictus Deus
 veritatis.

Et desiit loquendo. Et omnes populi cla- 41
 maverunt, et dixerunt: Magna est veritas,
 et prævalet.

Tunc rex ait illi: Pete, si quid vis amplius, 42
 quam quæ scripta sunt, et dabo tibi, secun-
 dum quod inventus es sapientior proximis;
 et proximus mihi sedebis, et cognatus meus
 vocaberis.

Tunc ait regi: Memor esto voti tui, quod 43
 novisti, ædificare Jerusalem, in die qua re-
 gnum accepisti, et omnia vasa quæ accepta 44
 sunt ex Jerusalem, remittere, quæ separavit
 Cyrus, quando mactavit Babyloнам, et
 voluit remittere ea ibi. Et tu novisti ædifi- 45
 care templum quod incenderunt Idumæi,
 quando exterminata est Judæa a Chaldeis.
 Et nunc hoc est quod postulo, domine, et 46
 quod peto; hoc est, majestas, quod a te
 postulo, ut facias votum quod novisti Regi
 cæli ex ore tuo.

Tunc surgens Darius rex, osculatus est 47
 illum, et scripsit epistolas ad omnes dispen-
 satores, et præfectos, et purpuratos, ut dedu-
 cerent eum, et eos qui cum illo erant, omnes
 ascendentes ædificare Jerusalem. Et omni- 48
 bus præfectis, qui erant in Syria, et Phœ-
 nice, et Libano, scripsit epistolas, ut trahe-
 rent ligna cedrina a Libano in Jerusalem,
 ut ædificarent cum eis civitatem. Et scripsit 49
 omnibus Judæis qui ascendebant a regno
 in Judæam pro libertate, omnem potentem,
 et magistratum, et præfectum non super-
 venire ad januas ipsorum. Et omnem regio- 50
 nem quam obtinuerant immunes esse eis,
 et Idumæi relinquunt castella quæ obtinent
 Judæorum. Et in structuram templi dare 51
 per singulos annos talenta viginti, usque
 dum perædificaretur; et super sacrarium 52
 holocaustomata ustulare quotidie, sicut ha-
 bent præceptum, alia talenta decem offerre

53 per singulos annos. Et omnibus qui procedunt a Babylonia condere civitatem, ut esset libertas tam ipsis quam filiis eorum, et omnibus sacerdotibus qui præcedunt.

54 Scripsit autem et quantitatem, et sacram stolam jussit dari, in qua deservirent; et levitis scripsit dare præcepta, usque in diem qua consummabitur domus, et Jerusalem exstruetur; et omnibus custodientibus civitatem scripsit dari eis sortes et stipendia.

57 Et dimisit omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus a Babylonia, et omnia quæcumque dixit Cyrus, et ipse præcepit fieri, et mitti Jerusalem.

58 Et cum processisset ille adolescens, elevans faciem in Jerusalem, benedixit Regem cæli, et dixit: Abs te est victoria, et abs te est sapientia et claritas. Et ego servus tuus sum. Benedictus es qui dedisti mihi sapientiam, et tibi confitebor, Domine, Deus patrum nostrorum. Et accepit epistolam, et profectus est in Babyloniam. Et venit, et nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia; et benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem et refrigerium, ut ascenderent et ædificarent Jerusalem, et templum ubi nominatum est nomen ejus in ipso; et exsultaverunt cum musicis et lætitia diebus septem.

4. CAP. V, 1-73: INCIPITUR OPUS INSTAURATIONIS. — *Captivi revertuntur* [V, 1-6] et recensentur [7-46]. *Allare holocausti reedificatur* [47-53]. *Incipitur opus refectionis templi* [54-65] et *intermittitur* [66-73].

5 Post hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos et tribus suas, et uxores illorum, et filii et filiae eorum, et servi et ancillae ipsorum, et pecora eorum.

2 Et Darius rex misit una cum eis equites mille, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, et cum musicis et cum tympanis et tibis. Et omnes fratres erant ludentes, et fecit eos ascendere simul cum eis. Et hæc sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, et in partem principatus ipsorum. Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Jesus filius Josedec, Joacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda, qui locutus est sub Dario, rege Persarum, sermones mirificos in secundo anno regni ipsius, mense nisan primo.

7 Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor, rex Babyloniae, in Babylonem, et reversus est in Jerusalem.

8 Et requisivit partem Judææ unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel et Jesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olorio, Emonia, unus de principibus eorum.

9 Et numerus a gentilibus eorum, ex præ-

positis eorum. Filii Phares, duo millia centum septuaginta duo; filii Ares, tria millia centum quinquaginta septem; filii Phæmo, centum quadraginta duo; in filiis Jesu et Joabes, mille trecenti duo; filii Demu, duo millia quadringenti septuaginta; filii Choraba, ducenti quinque; filii Banica, centum sexaginta octo; filii Bebech, quadringenti tres; filii Archad, quadringenti viginti septem; filii Cham, triginta septem; filii Zoroar, duo millia sexaginta septem; filii Adin, quadringenti sexaginta unus; filii Aderectis, centum octo; filii Ciaso et Zelas, centum septem; filii Azoroc, quadringenti triginta novem; filii Jedarbone, centum triginta duo; filii Ananias, centum triginta; filii Asoni, nonaginta; filii Marsar, quadringenti viginti duo; filii Zabarus, nonaginta quinque; filii Sepolemon, centum viginti tres; filii Nepopas, quinquaginta quinque; filii Nechanatus, centum quinquaginta octo; filii Cebethamus, centum triginta duo; filii Crearpatros, qui Enocadies, et Modia, quadringenti viginti tres; qui ex Gramas et Gabea, centum viginti unus; qui ex Besselon et Ceagge, sexaginta quinque; qui ex Bastaro, centum viginti duo; qui ex Bechenobes, quinquaginta quinque; filii Liptis, centum quinquaginta quinque; filii Labonni, trecenti quinquaginta septem; filii Sicheim, trecenti septuaginta; filii Suidon et Clomus, trecenti septuaginta octo; filii Ericus, duo millia centum quadraginta quinque; filii Anaas, trecenti septuaginta.

Sacerdotes: filii Jeddus, filii Euthar, filii Eliasib, trecenti septuaginta duo; filii Emerus, ducenti quinquaginta duo; filii Phasuri, trecenti quinquaginta septem; filii Caree, ducenti viginti septem.

Levitæ: Filii Jesu in Caduhel, et Bamis, et Serebias, et Edias, septuaginta quatuor; omnis numerus a duodecimo anno, triginta millia quadringenti sexaginta duo. Filii, et filiae, et uxores, omnis computatio, quadraginta millia ducenti quadraginta duo.

Filii sacerdotum, qui psallebant in templo: Filii Asaph, centum viginti octo.

Ostiarii vero: Filii Esmenni, filii Aser, filii Amon, filii Accuba, Topa filii Tobii, omnes centum triginta novem.

Sacerdotes servientes in templo: Filii Sel, filii Gaspha, filii Tobloch, filii Cariæ, filii Su, filii Hella, filii Labana, filii Armacha, filii Accub, filii Utha, filii Cetha, filii Aggab, filii Obai, filii Anani, filii Canna, filii Geddu, filii An, filii Radin, filii Desanon, filii Nachoba, filii Caseba, filii Gaze, filii Ozui, filii Sinone, filii Attre, filii Hasten, filii Asiana, filii Manel, filii Nasissim, filii Accusor, filii Agista, filii Azui, filii Favon, filii Phasalon, filii Meedda, filii Phusa, filii Caree, filii Barcus, filii Saree, filii Cossi, filii Nasit, filii Agisti, filii Pedon, Salomon filii ejus, filii Asophot, filii Phasida, filii Celi,

filii Dedon, filii Gaddahel, filii Sephegi,
 34 filii Aggia, filii Sachareth, filii Sabathen,
 filii Caroneth, filii Malsith, filii Amæ, filii
 Sasus, filii Addus, filii Suba, filii Eura, filii
 35 Rahotis, filii Phasphat, filii Malmon. Omnes
 sacro servientes, et pueri Salomonis,
 quadringenti octoginta duo.

36 Hi sunt filii qui ascenderunt a Thelmela,
 Thelharsa; principes eorum, Carmellam et
 37 Careth; et non poterant edicere civitates
 suas, et progenies suas, quemadmodum sint
 ex Israel. Filii Dalari, filii Thubal, filii
 38 Nechodaici, ex sacerdotibus, qui fungebantur
 sacerdotio; et non sunt inventi filii
 39 Obia, filii Achisos, filii Addin, qui accepit
 uxorem ex filiabus Phargeleu; et vocati sunt
 nomine ejus, et horum quesita est
 generis scriptura in prædatura, et non est
 inventa, et prohibiti sunt sacerdotio fungi.
 40 Et dixit illis Nehemias et Astharas : Ne
 participantur sancta, donec exurgat pontifex
 doctus in ostensionem et veritatem.

41 Omnis autem Israel erat, exceptis servis
 et ancillis, quadraginta duo millia trecenti
 42 quadraginta. Servi horum et ancillæ, septem
 millia trecenti triginta septem. Cantores
 et cantatrices, ducenti sexaginta quinque.
 43 Cameli, quadringenti triginta quinque.
 Equi, septem millia triginta sex. Muli,
 ducenta millia quadraginta quinque. Subjugalia,
 quinque millia viginti quinque.

44 Et de præpositis ipsis per pagos, dum
 venirent in templum Dei, quod erat in Jerusalem,
 45 voverunt suscitare templum in loco suo,
 secundum suam virtutem, et dare in templum
 thesaurarium operum sacrum auri mnas
 duodecim millia, et mnas argenti quinque
 46 mille millia, et stolas sacerdotales centum.
 Et habitaverunt sacerdotes et levitæ, et qui
 exierant de plebe, in Jerusalem et in regione,
 et sacri cantores, et ostiarii, et omnis Israel
 in regionibus suis.

47 Instante autem septimo mense, cumque
 essent filii Israel unusquisque in suis rebus,
 48 convenerunt unanimes in atrium, quod erat
 ante januam orientalem. Et stantes Jesus,
 filius Josedec, et fratres ejus sacerdotes, et
 49 Zorobabel, filius Salathiel, et hujus fratres,
 paraverunt altare, ut offerrent super illud
 holocaustomata, secundum quæ in libro
 50 Moysi, hominis Dei, scripta sunt. Et conveni-
 erunt ibi ex aliis nationibus terræ, et crexerunt
 51 sacrarium in loco suo omnes gentes terræ,
 et offerebant hostias, et holocaustomata
 Domino matutina. Et egerunt scenopegiam,
 et diem solemnem, sicut præceptum est in lege,
 et sacrificia quotidie, sicut oportebat;
 52 et post hæc oblationes institutas, et hostias
 sabbatorum, et neomeniarum, et dierum
 solemnum omnium sanctificationum.

53 Et quotquot vovebant Domino a neomenia
 septimi mensis, cœperunt hostias offerre
 Deo; et templum Domini nondum erat ædificatum.

Et dederunt pecuniam lapidariis et fabris, 54
 et potum et pabula cum gaudio. Et dederunt 55
 carra Sidoniis et Tyriis, ut transveherent
 illis de Libano trabes cedrinas et facerent
 rates in Joppe portu, secundum decretum
 quod scriptum erat eis a Cyro, rege Persarum. 56
 Et in secundo anno venientes in templum
 Dei in Jerusalem, mense secundo, inchoavit
 Zorobabel, filius Salathiel, et Josue, filius
 Josedec, et fratres ipsorum, et sacerdotes et 57
 levitæ, et omnes qui venerant de captivitate
 in Jerusalem; et fundaverunt templum Dei, 58
 novilunio secundi mensis secundi anni cum
 venissent in Judæam et Jerusalem. Et statuerunt
 levitas a viginti annis, super opera Domini;
 et stetit Jesus et filius ejus, et fratres omnes
 levitæ conspirantes, et executores legis,
 facientes opera in domo Domini. Et steterunt
 sacerdotes habentes stolas cum tubis, et
 levitæ, filii Asaph, habentes cymbala, 59
 collaudantes Dominum, et benedicentes secundum
 David, regem Israel; et cantabant canticum
 Domino, quoniam dulcedo ejus, et honor in sæcula
 super omnem Israel. Et omnis populus tuba
 cecinerunt, et proclamaverunt voce magna
 collaudantes Dominum in suscitatione domus
 Domini. Et venerunt ex sacerdotibus et levitis,
 60 et præidentibus secundum pagos senioribus,
 qui viderant pristinam domum; et ad hujus
 61 ædificationem cum clamore et planctu magno,
 et multi cum tubis et gaudio magno, in tantum
 ut populus non audiret tubas propter
 62 planctum populi. Turba enim erat tubis
 canens magnifice, ita ut longe audiretur.

Et audierunt inimici tribus Judæ, et Benjamin,
 et venerunt scire quæ esset vox tubarum.
 Et cognoverunt quoniam qui erant ex captivitate,
 63 ædificant templum Domino Deo Israel. Et accedentes
 ad Zorobabel et Jesum, præpositos pagorum,
 64 dixerunt eis : Ædificabimus una vobiscum.
 Similiter enim audivimus Dominum vestrum,
 et ipsi pariter incedimus a diebus Asbarezeth,
 regis Assyriorum, qui transmigravit nos huc.
 Et dixit illis Zorobabel, et Jesus, et principes
 65 pagorum Israel : Non est nobis et vobis
 66 ædificare domum Dei nostri; nos enim soli
 ædificabimus Domino Deo Israel, secundum
 ea quæ præcepit nobis Cyrus, rex Persarum.
 Gentes autem terræ incumbentes his qui
 sunt in Judæa, et levantes opus ædificationis
 et insidias, et populos adducentes prohibebant
 eos ædificare, et aggressuras exercentes
 67 impediunt, ne consummaretur ædificium
 omni tempore vitæ Cyri regis; et protraxerunt
 68 structuram per biennium usque ad Darii regnum.

5. CAP. VI, 1 — VII, 15 : PERFICITUR OPUS
 INSTAURATIONIS. — *Aggæus et Zacharias prophetae auxiliantur Zorobabel* [VI, 1-6].
Sisennes epistolas Dario mittit [7-22].
Decretum Darii [23-34]. *Perficitur templum*

et dedicatur [VII, 1-9]. *Phase immolatur* [10-15].

6 In secundo autem anno regni Darii prophetavit Aggæus et Zacharias, filius Addin prophetæ, apud Judæam et Jerusalem in nomine Dei Israel super eos. Tunc stans Zorobabel, filius Salathiel, et Jesus, filius Josedec, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ est in Jerusalem, cum adessent eis prophetæ Domini, et adjuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennus, subregulus Syriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales ejus, et dixerunt eis : Quo præcipient vobis domum hanc ædificatis, et tectum istud, et alia omnia perficitis? et qui sunt structores qui hæc ædificant? Et habuerunt gratiam visitatione facta super eos, qui erant ex captivitate a Domino seniorum res Judæorum. Et non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, et domino acciperetur.

7 Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario :

Sisennus, subregulus Syriæ, et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales ejus, in Syria et Phœnicæ præsidēs, regi Dario salutem.

8 Omnia nota sint domino regi, quod cum venissemus in regionem Judææ, et introissemus in Jerusalem, invenimus ædificantes domum Dei magnam, et templum ex lapidibus politis, et magnis, et pretiosis materiis in parietibus, et opera illa instanter fieri, et suffragare, et prosperare in manibus eorum, et in omni gloria, quam diligentissime perfici. Tunc interrogavimus seniores, dicentes : Quo permittente vobis ædificatis domum istam, et opera hæc fundatis? Ideo autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines et præpositos, et nominum scripturam præpositorum postulavimus illos.

13 At illi responderunt nobis, dicentes : Nos sumus servi Domini, qui fecit cælum et terram, et ædificabatur hæc domus ante annos istos multis a rege Israel magno et fortissimo, et consummata est. Et quoniam patres nostri exacerbantēs erant, et peccaverunt in Deum Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor, regis Babylonis, regis Chaldæorum, et domum istam demolientes incendunt, et populum captivum duxerunt in Babylonem. In primo anno regnante Cyro, rege Babylonis, scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare, et illa sacra vasa aurea et argentea, quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Jerusalem, et conseraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonis, et tradita sunt Zorobabel et Salmanasaro subregulo; et præceptum est eis ut offerrent hæc vasa, et reponerent in templo quod erat in Jerusalem, et ipsum templum Dei ædificare in loco suo. Tunc Salmanasaro subjecit fundamenta domus

Domini, quæ est in Jerusalem; et exinde usque nunc ædificatur, et non accepit consumptionem. Nunc ergo si judicatur a te, o rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ sunt in Babylonia. Et si inventum fuerit consilio Cyri regis coeptam esse structuram domus Domini, quæ est in Jerusalem, et judicatur a domino rege nostro, scribe de his nobis.

Tunc Darius rex præcepit inquiri in bibliothecis; et inventus est in Ecbatanis oppido, quod est in Media regione, locus unus, in quo scripta erant ista :

Anno primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quæ est in Jerusalem ædificare, ubi incendebant igni assiduo; cujus altitudo sit cubitorum decem, et latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, et meniano ligneo ejusdem regionis, et meniano uno novo, et impendia dari de domo Cyri regis; et sacra vasa domus Domini tam aurea quam argentea, quæ extulit Nabuchodonosor, in domum Domini, quæ est in Jerusalem, ubi erant posita, ut ponantur illic.

Et præcepit curam agere Sisennem, subregulum Syriæ et Phœnicis, et Satrabuzanem, et sodales ejus, et qui ordinati erant in Syria et Phœnicæ præsidēs, ut abstinerent se ab eodem loco.

Et ego quoque præcepi in totum ædificare; et prospexi, ut adjuvent eos qui sunt ex captivitate Judæorum, donec consummetur templum ædis Domini, et a vexatione tributorum Coelesyriæ et Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel præfecto, ad tauros, et arietes, et agnos. Similiter autem et frumentum, et sal, et vinum, et oleum instant per singulos annos, prout sacerdotes qui sunt in Jerusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla dilatione, ut offerantur libationes summo Deo pro rege et pueris ejus, et orent pro ipsorum vita; et denuntietur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his quæ scripta sunt, aut spreverint, accipiat lignum de suis propriis, et suspendantur, et bona ipsorum regi ascribantur. Propterea et Dominus, cujus nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem et gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut male tractare domum Domini illam quæ est in Jerusalem. Ego, Darius rex, decrevi quam diligentissime secundum hæc fieri.

Tunc Sisennus, subregulus Coelesyriæ et Phœnicis, et Satrabuzanes, et sodales, obsecuti his quæ a Dario rege erant decreta, insistebant sacrosanctis operibus diligentissime, cooperantes cum senioribus Judæorum principibus Syriæ, et prosperata sunt sacrosancta opera, prophetantibus Aggæo et Zacharia prophetis. Et consummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Israel, et

ex consilio Cyri, et Darii, et Artaxerxis, regis
 5 Persarum. Et consummata est domus nostra usque ad tertiam et vigesimam diem mensis adar, sexto anno Darii regis. Et fecerunt filii Israel, et sacerdotes, et levitæ, et ceteri qui erant ex captivitate, qui appositum sunt secundum ea quæ scripta sunt in
 7 libro Moysi. Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, et hædos pro peccatis universi Israel, duodecim, secundum numerum tribuum Israel. Et steterunt sacerdotes et levitæ amicti stolis per tribus, super omnia opera Domini Dei Israel, secundum librum Moysi, et ostiarii per singulas januas.

Et egerunt filii Israel, cum his qui erant
 ex captivitate, illud Phase quarta decima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes et levitæ. Omnes filii captivitatis non sunt simul sanctificati, quia levitæ omnes simul sanctificati sunt. Et immolaverunt Phase universi filii captivitatis, et fratribus suis sacerdotibus, et sibimetipsis. Et manducaverunt filii Israel, qui erant ex captivitate, omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ quærentes Dominum, et celebraverunt diem festum azmorum, septem diebus epulantes in conspectu Domini, quoniam convertit
 15 consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israel.

PARS ALTERA

[VIII, 1 — IX, 56.]

ESDRAS STATUM ET VITAM POPULI ORDINAT.

1. CAP. VIII, 1-68: ESDRAS MULTOS CAPTIVOS IN JUDÆAM REDUCIT. — *De Esdræ opere* [VIII, 1-8]. *Artaxerxes dat Judæis facultatem revertendi* [9-29]. *Reversi exsulens recensentur* [30-50]. *De vasis sacris Jerusalem delatis* [51-68].
 8 Et post hunc regnante Artaxerxe, Persarum rege, accessit Esdras, filius Azariæ, filii Helciæ, filii Solome, filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis; hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scribe et ingeniosus in lege Moysi, quæ data est a Domino Deo Israel, docere et facere. Et dedit ei rex gloriam, quod invenisset gratiam in omni dignitate et desiderio in conspectu ejus. Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israel, et sacerdotibus, et levitis, et sacris cantoribus templi, et ostiariis, et servis templi in
 6 Jerusalem. Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilunio
 7 quinti mensis, venerunt Jerosolymam juxta præceptum illius, secundum prosperitatem
 8 itineris a Domino ipsorum datam eis. In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini et præceptis, et docendo universum Israel omnem justitiam et judicium.
 9 Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdras sacerdotem, et lectorem legis Domini, cujus exemplum subjectum est:

Rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, et lectori
 legis Domini, salutem. Humanior ego judicans in beneficiis, præcepi eis qui desiderant ex gente Judæorum, sua sponte, et ex sacerdotibus et levitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Jerusalem. Si qui ergo
 12 cupiunt ire tecum, convenient, et proficiantur, sicut placuit mihi et septem amicis meis consiliariis, ut visitent ea quæ aguntur
 13 secundum Judæam et Jerusalem, observantes sicut habes in lege Domini, et ferant
 14 munera Domino Deo Israel, quæ vovi ego et amici Jerusalem, et omnē aurum et argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniæ, Domino in Jerusalem cum illo. Quod
 15 est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum, quod est in Jerusalem, ut colligatur hoc aurum et argentum ad tauros, et arietes, et agnos, et hædos, et quæ his sunt congruentia, ut offerantur hostias Domino
 16 super altare Domini ipsorum, quod est in Jerusalem. Et omnia quæcumque volueris
 17 cum fratribus tuis facere auro et argento, perface pro voluntate tua, secundum præceptum Domini Dei tui; et sacrosancta vasa,
 18 quæ data sunt tibi ad opera domus Domini Dei tui, quæ est in Jerusalem; et cetera
 19 quæcumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, dabis de regali gazophylacio; cum
 20 volueris cum fratribus tuis facere auro et argento, perface secundum voluntatem Domini. Et ego quidem, rex Artaxerxes, præcepi custodibus thesaurorum Syriæ et Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, et lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta centum, similiter et auri, et usque ad frumenti modios
 22

centum, et vini amphoras centum, et alia
 23 quaecumque abundant sine taxatione. Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo, ne forte exurgat ira in regno regis, et filii, et
 24 filiorum ejus. Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus, et levitis, et sacris cantoribus, et servis templi, et scribis templi hujus, nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem
 25 obicere eis quidquam. Tu autem, Esdra, secundum sapientiam Dei, constitue judices et arbitros in tota Syria, et Phœnice; et omnes qui legem Dei tui non noverunt, doce; ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur, sive morte, sive cruciati, sive etiam pecuniæ multatione vel abductione.

28 Et dixit Esdra scribe: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum suam quæ est in Jerusalem, et me honorificavit in conspectu regis et consiliariorum, et amicorum, et purpuratorum ejus.

30 Et ego constans animo factus sum secundum opulationem Domini Dei mei, et congregavi ex Israel viros, ut simul ascenderent mecum. Et hi sunt præpositi secundum suas patrias, et principatus portionales, eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Artaxerxis. Et ex filiis Phares, Gersomus; ex filiis Siemarith, Amenus;
 33 filiorum David, Acchus filius Scecilæ; ex filiis Phares, Zacharias, et cum eo reversi
 34 sunt viri centum quinquaginta. Ex filiis ductoris Moabilionis Zaræi, et cum ipso viri
 35 ducenti quinquaginta. Ex filiis Zachues, Jechonias Zecholei, et cum ipso viri ducenti
 36 quinquaginta. Ex filiis Sala, Maasias
 37 Gotholiæ, et cum ipso viri septuaginta. Ex filiis Saphatiæ, Zarias Micheli, et cum ipso
 38 viri octoginta. Ex filiis Job, Abdias Jeheli, et cum ipso viri ducenti duodecim. Ex
 40 filiis Baniæ, Salmoth, filius Josaphiæ, et cum ipso viri centum sexaginta. Ex filiis
 41 Beer, Zacharias Bebei, et cum ipso viri ducenti octo. Ex filiis Ezead Joannes Ecce-
 42 cetan, et cum ipso viri centum decem. Ex filiis Adonicam ipsis postremis, et hæc sunt nomina eorum: Eliphalam, filius Gebel, et Semeias, et cum ipso viri septuaginta.

43 Et congregavi eos ad fluvium qui dicitur Thia, et metati fuimus illic triduo, et reco-
 44 gnovi eos. Et ex filiis sacerdotum et levitarum non inveni illic. Et misi ad Eleazarum, et Eccelon, et Masman, et Maloban, et Enaathan, et Samea, et Joribum, Nathan, Ennagam, Zachariam, et Mosalamum, ipsos
 46 ductores et peritos. Et dixi eis ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii. Et mandavi eis ut dicerent Loddeo, et fratribus ejus, et illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini Dei nostri. Et adduxerunt nobis secundum manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi, filii Levi, filii Israel, Sebebian, et filios et fratres, qui erant decem

et octo; Asbiani, et Amin ex filiis filiorum 49 Chananæi, et filii eorum viri viginti; et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, et ipsi principes ad operationem levitis templo servitium ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt in scripturis.

Et vovi illic jejunium juvenibus in conspectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, et qui nobiscum erant, et filiis, et pecoribus, propter insidias. Erubui enim
 52 petere a rege pedites et equites in comitatu, tutelæ gratia, contra adversarios nostros. Diximus enim regi, quoniam virtus Domini
 53 erit cum eis qui inquirunt eum in omni affectu. Et iterum deprecatus sumus Dominum Deum nostrum secundum hæc; quem et propitium habuimus, et compotes facti sumus Deo nostro.

Et separavi ex plebis præpositis, et sacerdotibus templi, viros duodecim, et Sedebiam, et Asannam, et cum eis ex fratribus eorum viros decem. Et appendi eis aurum
 56 et argentum et vasa sacerdotalia domus Dei nostri, quæ donaverat rex, et consilarii ejus, et principes, et omnis Israel. Et cum appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, et vasa argentea talentorum centum, et auri talenta centum, et vasorum
 58 aureorum septies viginti, et vasa ærea de bono æramento splendentia, duodecim, auri speciem reddentia. Et dixi eis: Et vos sancti estis Domino, et vasa sunt sancta, et aurum, et argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum. Vigilate et custodite, donec tradatis ea plebis præpositis, et sacerdotibus, et levitis, et principibus civitatum Israel, in Jerusalem, in pastophorio domus Dei nostri.

Et hi qui susceperunt sacerdotes et levitæ
 61 aurum et argentum et vasa, intulerunt in Jerusalem in templum Domini. Et promovimus a fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequo introivimus in Jerusalem. Et cum factus fuisset tertius dies, quarta
 63 autem die ponderatum aurum et argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth, filio Jori sacerdoti. Et cum ipso
 64 erat Eleazar, filius Phinees, et erant cum ipsis Josadus, filius Jesu, et Medias, et Banni, filius levitæ: ad numerum, et ad pondus universa. Et scriptum est pondus ipsorum
 65 eadem hora. Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israel, tauros duodecim pro omni Israel, arietes octoginta sex, agnos septuaginta
 67 duos, hircos pro peccato duodecim, et pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini. Et relegerunt præcepta regis
 68 regalibus dispensatoribus, et subregulis Cælesyriæ et Phœnicis, et honorificaverunt gentem, et templum Domini.

2. CAP. VIII, 69 — IX, 36 : DE MATRIMONIIS ILLICITIS. — *Lex divina a multis violatur* (VIII, 69-71). *Esdrae luget et Dominum deprecatur* (72-91). *Populus correctionem et emendationem probat* (VIII, 92 — IX, 13) *et consilia Esdræ exsequitur* (14-17). *Recensentur sacerdotes et levitæ qui illicita connubia inierant* (18-36).

69 Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes : Non segregaverunt genus Israel, et principes, et sacerdotes, et levitæ, et alienigenæ gentes, et nationes terræ, immunditias suas a Chananæis, et Hethæis, et Pherezæis, et Jebusæis, et Moabitibus, et Ægyptiis, et Idumæis. Coniuncti enim sunt filiabus eorum et ipsi, et filii eorum, et mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terræ; et participes erant præpositi et magistratus iniquitatis ejus ab initio ipsius regni.

72 Et mox ut audiui ista, concidi vestimenta et sacram tunicam; et lacerans capillos capitis et barbam, sedi dolens et mœstus. Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israel, ad me lugentem super iniquitatem istam; et sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum. Et consurgens a jejunio, conscissa habens vestimenta et sacram tunicam, ingeniculans, et extendens manus ad Dominum, dicebam :

Domine, confusus sum, et reveritus sum ante faciem tuam. Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, et iniquitates nostræ exaltatæ sunt usque ad cælum. Quoniam a temporibus patrum nostrorum sumus in magno peccato usque ad diem hunc. Et propter peccata nostra, et patrum nostrorum, sumus traditi cum fratribus nostris, et cum sacerdotibus nostris, regibus terræ in gladium et captivitatem et deprædationem, cum confusione usque in hodiernum diem. Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te, Domine Deus, et relinque nobis radicem et nomen in locum sanctificationis tuæ, detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in omni tempore servitutis nostræ. Et cum serviremus, non fuimus derelicti a Domino Deo nostro; sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum, et clarificare templum Domini Dei nostri, et edificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem in Judæa et Jerusalem. Et nunc quid dicimus, Domine, habentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophetarum, dicens : Quoniam terra, in quam introistis possidere hereditatem ejus, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ; et immunditiæ illorum repleverunt eam totam immunditia sua. Et nunc filias vestras non conjungetis filiis eorum, et filias eorum non accipietis filiis vestris. Et non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terræ, et hereditatem

distribuatis filiis vestris usque in ævum. Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, et magna peccata nostra. Et dedisti nobis talem radicem, et rursum reversi sumus transgredi legitima tua, ut commisceremur immunditiæ alienigenarum gentium terræ hujus. Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquantur radix et nomen nostrum? Domine Deus Israel, verax es. Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem. Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his.

Et cum adorando confiteretur Esdras, flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Jerusalem turba magna valde, viri, et mulieres, et juvenes, et juvenulæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. Et cum clamasset Jechonias Jeheli ex filiis Israel, dixit Esdræ : Nos in Dominum peccavimus, quod collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ; et nunc es super omnem Israel. In his ergo sit jusjurandum a Domino, expellere omnes uxores nostras quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum. Sicut tibi decretum est a majoribus secundum legem Domini exsurgens explicata. Ad te enim spectat negotium, et nos tecum sumus; viriliter fac. Et exsurgens Esdras adjuravit principes sacerdotum, et levitas, et omnem Israel, facere secundum hæc; et juraverunt.

Et exsurgens Esdras ab ante atrium templi, abiit in pastophorium Jonathæ, filii Nasabi; et hospitatus illic non gustavit panem, nec aquam bibit, super iniquitatem multitudinis.

Et facta est prædicatio in omni Judæa, et in Jerusalem omnibus qui erant ex captivitate in Jerusalem congregati, ut quicumque non occurrerit biduo vel triduo diei, secundum judicium assideptium seniorum, tollerentur facultates suæ, et ipse alienus judicaretur a multitudine captivitatis. Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Juda et Benjamin in tribus diebus in Jerusalem; hic mensis est nonus, dies mensis vigesimus. Et sedit omnis multitudo in area templi, trementes, propter hiemem præsentem. Et exsurgens Esdras, dixit illis : Vos inique fecistis, collocantes vobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israel. Et nunc date confessionem, et magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum. Et perficite voluntatem ipsius, et discedite a gentibus terræ, et ab uxoribus alienigenis. Et clamavit omnis multitudo, et dixerunt voce magna : Sicut dixisti, faciemus. Sed quoniam multitudo magna est, et tempus hybernium, et non possumus insubsiati stare, et hoc opus non est nobis unius diei, neque bidui; multum enim in his peccavimus; stent præpositi multitudinis, et omnes qui nobiscum inhabitant, et quotquot habent uxores apud se alienigenas, et assistant accipio tempore ex omni loco presby-

teri, et iudices, usquequo solvant iram Domini negotiis hujus.

- 14 Jonathas autem, filius Ezeli, et Ozias thecam susceperunt secundum hæc; et Bosoramus, et Levis, et Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis. Et steterunt secundum hæc omnia universi qui erant ex captivitate.
- 16 Et elegit sibi viros Esdras sacerdos, principes magnos de patribus eorum secundum nomina, et consederunt novilunio mensis decimi examinare negotium istud. Et determinatum est de viris qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis.
- 18 Et inventi sunt ex sacerdotibus permisti, qui habebant alienigenas uxores: Ex filiis Jesu filii Josedec, et fratribus ejus: Maseas, et Eliozerus, et Joribus, et Joadeus. Et iniecerunt manus ut expellerent uxores suas, et ad litandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua. Et ex filiis Semmeri: Maseas, et Esses, et Jeelech, Azarias. Et ex filiis Fosere: Limosias, Hismaenis, et Nathanee. Jussio, Reddus, et Thalsas. Et ex levitis: Jorabbus, et Semeis, et Colnis, et Calitas, et Facteas, et Colvas, et Elionas.
- 24 Et ex sacris cantoribus: Eliasib, Zaccarus. Et ex ostiariis: Salumus, et Tolbanes.
- 26 Et ex Israel: Ex filiis Foro: Ozi, et Remias, et Geddias, et Melchias, et Michelus, Eleazarus, et Jammebias, et Bannas. Et ex filiis Jolaman: Chamas, et Zacharias, et Jezrelus, et Joddius, et Erimoth, et Helias. Et ex filiis Zathoim: Eliadas, et Liasumus, Zochias, et Larimoth, et Zabdis, et Thebedias.
- 29 Et ex filiis Zebes: Joannes, et Amanias, et Zabdias, et Emeus. Et ex filiis Banni: Olamus, et Maluchus, et Jeddeus, et Jasub, et Azabus, et Jerimoth. Et ex filiis Addin: Naathus, et Moosias, et Caleus, et Raanas, Maaseas, Mathathias, et Beseel, et Bonnus, et Manasses. Et ex filiis Nuæ: Noneas, et Aseas, et Melchias, et Sameas, et Simon, et Benjamin, et Malchus, et Marras. Et ex filiis Asom: Carianeus, Mathathias, et Bannus, et Eliphalach, et Manasses, et Semei.
- 34 Et ex filiis Banni: Jeremias, et Moadias, et Abramus, et Johel, et Baneas, et Pelias, et Jonas, et Marimoth, et Eliasib, et Mathaneus, et Eliasis, et Orizas, et Dielus, et Semedius, et Zambris, et Josephus. Et ex filiis Nobei: Idelus, et Mathathias, et Sabadus, et Zecheda, Sedmi, et Jessei, Baneas.
- 36 Omnes isti conjunxerunt sibi uxores alienigenas, et dimiserunt eas cum filiis.

3. CAP. IX, 37-56 : LEX DOMINI CORAM POPULO CONGREGATO LEGITUR.

Et inhabitaverunt sacerdotes et levitæ, 37 et qui erant ex Israel, in Jerusalem, et in tota una regione, novilunio mensis septimi. Et erant filii Israel in commorationibus suis. Et congregata est omnis multitudo simul in 38 aream, quæ est ab oriente portæ sacræ. Et dixerunt Esdræ, pontifici et lectori, ut 39 afferret legem Moysi, quæ tradita est a Domino Deo Israel. Et attulit Esdras pontifex 40 legem omni multitudini eorum, a viro usque ad mulierem, et omnibus sacerdotibus, audire legem novilunio mensis septimi. Et legebat 41 in area, quæ est ante sacram portam templi, a prima luce usque ad vesperam, coram viris et mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem.

Et stetit Esdras, sacerdos et lector legis, 42 super ligneum tribunal quod fabricatum erat. Et steterunt ad eum Mathathias, et 43 Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, et Balsamus ad dexteram; et ad sinistram 44 Faldeus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, et Zacharias. Et assumpsit 45 Esdras librum coram omni multitudo; præsidebat enim in gloria in conspectu omnium. Et cum absolvisset legem, omnes 46 erecti steterunt; et benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem. Et respondit omnis populus 47 : Amen. Et elevatis sursum manibus procidentes in terram, adoraverunt Dominum. Jesus, et Banæus, et Sarebias, et 48 Jaddimus, et Accubus, et Sabbathæus, et Calithes, et Azarias, et Joradus, et Ananias, et Philias, levitæ: qui docebant legem Domini, et in multitudine legebant legem Domini; et præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem.

Et dixit Atharathes Esdræ, pontifici et 50 lectori, et levitis qui docebant multitudinem, dicens: Dies hic sanctus est Domino. Et 51 omnes flebant, cum audissent legem. Et dixit Esdras: Digressi ergo manducate pinguisima quæque, et bibite dulcissima quæque, et mittite mune a his qui non habent. Sanctus enim est hic dies Domini, et nolite 53 moesti esse. Dominus enim clarificabit vos. Et levitæ denuntiabant in publico omnibus, 54 dicentes: Dies hic sanctus est, nolite moesti esse. Et abierunt omnes manducare, et 55 bibere, et epulari, et dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnifice enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt. Et congregati sunt universi in Jerusalem 56 celebrare lætitiâ, secundum testamentum Domini Dei Israel.

LIBER QUARTUS ESDRÆ

PARS PRIMA

[I, 1 — II, 48.]

DOMINUS JUDÆOS REJICIT GENTESQUE AD FIDEM ET AD GLORIAM VOCAT.

1. CAP. I, 1 — II, 9 : DOMINUS MALITIAM
POPULI SUI EXPROBRAT, ISRAEL REJICIT
ET GENTES AD FIDEM VOCAT.

- 1 **L**IBER Esdræ prophetæ secundus,
filii Sarei, filii Azarei, filii Helciæ,
filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii
2 Achitob, filii Achizæ, filii Phinees,
filii Heli, filii Ameriæ, filii Asiel, filii
Marimoth, filii Arna, filii Ozizæ, filii Borith,
3 filii Abisei, filii Phinees, filii Eleazar, filii
Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in
regione Medorum, in regno Artaxerxis, regis
Persarum.
4 Et factum est verbum Domini ad me,
5 dicens : Vade, et nuntia populo meo faci-
nora ipsorum, et filiis eorum iniquitates quas
in me admiserunt, ut nuntient filiis filiorum ;
6 quia peccata parentum ipsorum in illis cre-
verunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis
alienis.
7 Nonne ego eduxi eos de terra Ægypti de
domo servitutis ? Ipsi autem irritaverunt
8 me, et consilia mea spreverunt. Tu autem
excute comam capitis tui, et projice omnia
mala super illos, quoniam non obedierunt
legi meæ. Populus autem est indisciplinatus.
9 Usquequo eos sustinebo, quibus tanta bene-
10 ficia contuli ? Reges multos propter eos
subverti ; Pharaonem cum pueris suis, et om-
11 nem exercitum ejus percussit. Omnes gentes
a facie eorum perdidit, et in oriente provin-
ciarum duarum populos Tyri et Sidonis dis-
sipavi, et omnes adversarios eorum interfeci.
12 Tu vero loquere ad eos, dicens : Hæc
13 dicit Dominus : Nempe ego vos per mare
transmeavi, et plateas vobis initio munitas
exhibui, ducem vobis dedi Moysen et Aaron
14 sacerdotem ; lucem vobis per columnam
ignis præstiti, et magna mirabilia feci in
vobis ; vos autem mei obliti estis, dicit Do-
minus.
15 Hæc dicit Dominus omnipotens : Coturnix
vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam
16 dedi, et illic murmurastis ; et non trium-
phastis in nomine meo de perditione inimi-
corum vestrorum, sed adhuc nunc usque
17 murmurastis. Ubi sunt beneficia quæ præ-
stiti vobis ? Nonne in deserto cum esuriretis,
18 proclamastis ad me, dicentes : Ut quid nos
in desertum istud adduxisti interficere nos ?

melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quam
mori in deserto hoc. Ego dolui gemitus 19
vestros, et dedi vobis manna in escam. Pa-
nem angelorum manducastis. Nonne cum 20
sitiretis, petram excidi, et fluxerunt aquæ in
saturitate ? Propter æstus folii arborum vos
texi. Divisi vobis terras pingues : Chana- 21
næos, et Pherezæos, et Philisthæos a facie
vestra projeci ; quid faciam vobis adhuc ?
dicit Dominus.

Hæc dicit Dominus omnipotens : In de- 22
serto cum essetis in flumine Amorrhæo si-
tientes, et blasphemantes nomen meum,
non ignem vobis pro blasphemis dedi, sed 23
mittens lignum in aquam, dulce feci flumen.
Quid tibi faciam, Jacob ? Noluisti obedire, 24
Juda. Transferam me ad alias gentes, et
dabo eis nomen meum, ut custodiant legiti-
ma mea. Quoniam me dereliquistis, et ego 25
vos derelinquam. Petentibus vobis a me
misericordiam, non miserebor. Quando in- 26
vocabitis me, ego non exaudiam vos. Macu-
lastis enim manus vestras sanguine, et pedes
vestri impigri sunt ad committenda homici-
dia. Non quasi me dereliquistis, sed vos 27
ipsos, dicit Dominus.

Hæc dicit Dominus omnipotens : Nonne 28
ego vos rogavi, ut pater filios, et ut mater
filias, et ut nutrix parvulos suos, ut essetis 29
mihi in populum, et ego vobis in Deum, et
vos mihi in filios, et ego vobis in patrem ?
Ita vos collegi ut gallina pullos suos sub alas
suas. Modo autem quid faciam vobis ? Proji-
ciam vos a facie mea. Oblationem cum 31
mihi attuleritis, avertam faciem meam a
vobis. Dies enim festos vestros, et neomenias,
et circumcisiones repudiavi. Ego misi pue- 32
ros meos prophetas ad vos, quos acceptos
interfecistis, et laniastis corpora eorum ; quo-
rum sanguinem exquiram, dicit Dominus.

Hæc dicit Dominus omnipotens : Domus 33
vestra deserta est ; projiciam vos sicut ventus
stipulam. Et filii procreacionis non facient, 34
quoniam mandatum meum neglexerunt, et
quod malum est coram me fecerunt. Tra- 35
dam domos vestras populo venientis, qui me
non audientes credunt ; quibus signa non
ostendi, facient quæ præcepi. Prophetas 36
non viderunt, et memorabuntur iniquitatum
eorum. Testor populi venientis gratiam, 37
cujus parvuli exsultant cum lætitia, me non

videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi.

38 Et nunc, frater, aspice, quæ gloria; et
39 vide populum venientem ab Oriente : quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, et Jacob, et Osce, et Amos, et Michææ, et Joel, et
40 Abdîæ, et Jonæ, et Nahum, et Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, et Malachiæ, qui et angelus Domini vocatus est.

2 Hæc dicit Dominus : Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia.

2 Mater quæ eos generavit, dicit illis : Ite, filii, quia ego vidua sum et derelicta. Educavi vos cum lætitia, et amisi vos cum luctu et tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, et quod malum est coram eo
4 fecistis. Modo autem quid faciam vobis? Ego vidua sum et derelicta : ite, filii, et petite a Domino misericordiam.

5 Ego autem te, pater, testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare, ut des eis confusionem, et matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur a terra; quoniam spreverunt sacramentum meum.

8 Væ, tibi, Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim
9 Sodomæ et Gomorrhæ. Quorum terra jacet in piceis glebis et aggeribus cinerum; sic dabo eos qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens.

2. CAP. II, 10-48 : DOMINUS POPULUM NOVUM ELIGIT. — *Bona promittuntur et monitiones præbentur* [II, 10-32]. *De præmiis divinis* [33-48].

10 Hæc dicit Dominus ad Esdras : Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod daturus eram Israel. Et sumam mihi gloriam illorum, et dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis. Lignum vitæ erit illis in odore unguenti, et non laborabunt, neque fatigabuntur. Ite, et accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immorerentur. Jam paratum est vobis regnum; vigilate.

14 Testare cælum et terram. Contrivi enim malum, et creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus.

15 Mater, amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum, quoniam te elegi, dicit Dominus.

16 Et resuscitabo mortuos de locis suis, et de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israel. Noli timere, mater filiorum, quoniam te elegi, dicit Dominus.

18 Mittam tibi adjutorium pueros meos Isaiam et Jeremiam, ad quorum consilium sanctificavi et paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus; et totidem fontes fluentes lac et mel, et montes immensos septem habentes rosam et lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos.

Vidua justifica, pupillo judica, egenti 20 da, orphanum tuere, nudum vesti, confractum et debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, et cæcum ad visionem claritatis meæ admitte. Senem et juvenem intra 22 muros tuos serva. Mortuos ubi inveneris, 23 signans commenda sepulcro, et dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea. Pausa et quiesce, populus meus, quia veniet 24 requies tua.

Nutrix bona, nutri filios tuos, confirma 25 pedes eorum. Servos quos tibi dedi, nemo 26 ex eis interiet; eos ego enim requiram de numero tuo. Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ et angustiae, alii plorabunt, et tristes erunt; tu autem hilaris et copiosus eris. Zelabunt gentes, et nil adversus te 28 poterunt, dicit Dominus. Manus meæ te 29 gent te, ne filii tui gehennam videant. Jucundare, mater, cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, et misericordiam cum illis faciam, quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens. Amplectere natos 32 tuos usque dum venio, et præstem illis misericordiam, quoniam exuberant fontes mei, et gratia mea non deficit.

Ego Esdras præceptum accepi a Domino 33 in monte Oreb, ut irem ad Israel; ad quos cum venirem, reprobaverunt me, et respuerunt mandatum Domini; ideoque vobis 34 dico, gentes quæ auditis, et intelligitis : Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis, quoniam in proximo est ille, qui in fine sæculi adveniet. Parati 35 estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis. Fugite umbram sæculi hujus; accipite jucunditatem gloriæ vestræ. Ego testor palam salvatorem meum. Commendatum donum 37 accipite et jucundamini, gratias agentes ei qui vos ad cælestia regna vocavit. Surgite, et state, et videte numerum signatorum in convivio Domini. Qui se de umbra sæculi 39 transtulerunt, splendidas tunicas a Domino acceperunt.

Recipe, Sion, numerum tuum, et conclude 40 candidatos tuos qui legem Domini compleverunt. Filiorum tuorum, quos optabas, 41 plenus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus qui vocatus est ab initio.

Ego Esdras vidi in monte Sion turbam 42 magnam, quam numerare non potui, et omnes canticis collaudabant Dominum. Et in 43 medio eorum erat juvenis statura celsus, eminentior omnibus illis, et singulis eorum capitibus imponebat coronas, et magis exaltabatur; ego autem miraculo tenebar. Tunc 44 interrogavi angelum, et dixi : Qui sunt hi, Domine? Qui respondens dixit mihi : Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, et immortalem sumpserunt, et confessi sunt nomen Dei; modo coronantur, et accipiunt palmas. Et dixi angelo : Ille juvenis, quis 46 est, qui eis coronas imponit, et palmas in

47 manus tradit? Et respondens dixit mihi :
Ipse est Filius Dei, quem in sæculo confessi
sunt; ego autem magnificare eos cœpi, qui
48 fortiter pro nomine Domini steterunt. Tunc

dixit mihi angelus : Vade, annuntia populo
meo qualia et quanta mirabilia Domini Dei
vidisti.

PARS SECUNDA

[III, 1—XIV, 47.]

JUDICIA DIVINA IN MUNDUM.

1. CAP. III, 1—V, 19 : VISIO PRIMA : DE
JUSTORUM LABORIBUS ET DE IMPIORUM
PROSPERITATE; DE FINE MUNDI. — *De
providentia divina* [III, 1-36]. *De judiciis
divinis non investigandis* [IV, 1-21]. *Do-
minus justitiam suam ostendet in ultimis
diebus qui brevi venient* [22-50] *et signis
terribilibus nuntiabuntur* [IV, 51—V, 12].
Finis visionis [13-19].

3 Anno trigesimo ruinæ civitatis, eram in
Babylone, et conturbatus sum super cubiculo
meo recumbens, et cogitationes meæ ascen-
2 debant super cor meum, quoniam vidi de-
sertionem Sion, et abundantiam eorum qui
3 habitabant in Babylone; et ventilatus est
spiritus meus valde, et cœpi loqui ad Altis-
4 simum verba timorata, et dixi :

O dominator Domine, tu dixisti ab initio
quando plantasti terram, et hoc solus, et
5 imperasti populo, et dedisti Adam corpus
mortuum; sed et ipsum figmentum manuum
tuarum erat, et insufflasti in eum spiritum
6 vitæ, et factus est vivens coram te; et indu-
xisti eum in paradiso, quem plantaverat
dextera tua, antequam terra adventaret.
7 Et huic mandasti diligere viam tuam, et
præterivit eam, et statim instituisti in eo
mortem, et in nationibus ejus, et natæ sunt
gentes, et tribus, et populi, et cognationes,
quarum non est numerus.

8 Et ambulavit unaquæque gens in volun-
tate sua, et mira agebant coram te, et sper-
9 nebant præcepta tua. Iterum autem in
tempore induxisti diluvium super inhabi-
10 tantes sæculum, et perdidisti eos. Et fac-
tum est in unoquoque eorum, sicut Adæ
11 mori, sic his diluvium. Dereliquisti autem
unum ex his Noe cum domo sua, et ex eo
justi omnes.

12 Et factum est, cum cœpissent multiplicari
qui habitabant super terram, et multiplicave-
runt filios, et populos, et gentes multas; et
cœperunt iterato impietatem facere plus
13 quam priores. Et factum est cum iniquita-
tem facerent coram te, elegisti tibi virum ex
14 his, cui nomen erat Abraham. Et dilexisti
eum, et demonstrasti ei soli voluntatem
15 tuam; et disposuisti ei testamentum æter-
num, et dixisti ei ut non unquam derelin-
queres semen ejus. Et dedisti ei Isaac, et
16 Isaac dedisti Jacob et Esau. Et segregasti

tibi Jacob, Esau autem separasti. Et factus
est Jacob in multitudine magna.

Et factum est cum educeres semen ejus ex 17
Ægypto, adduxisti super montem Sina. Et 18
inclinasti cælos, et statuisti terram, et com-
movisti orbem, et tremere fecisti abyssos, et
conturbasti sæculum, et transiit gloria tua 19
portas quatuor, ignis, et terræmotus, et spi-
ritus, et gelu, ut dares semini Jacob legem,
et generationi Israel diligentiam. Et non 20
abstulisti ab eis cor malignum, ut faceret lex
tua in eis fructum. Cor enim malignum 21
bajulans primus Adam, transgressus et vi-
ctus est, sed et omnes qui de eo nati sunt.
Et facta est permanens infirmitas, et lex 22
cum corde populi, cum malignitate radicis;
et discessit quod bonum est, et mansit mali-
gnum.

Et transierunt tempora, et finiti sunt anni; 23
et suscitasti tibi servum nomine David. Et 24
dixisti ei ædificare civitatem nominis tui, et
offerre tibi in eadem thus et oblationes. Et 25
factum est hoc annis multis, et deliquerunt
qui habitabant civitatem; in omnibus facien-
tes sicut fecit Adam et omnes generationes 26
ejus; utebantur enim et ipsi corde maligno.
Et tradidisti civitatem tuam in manibus ini-
micorum tuorum. 27

Numquid meliora faciunt qui habitant 28
Babylonem? Et propter hoc dominabitur
Sion? Factum est cum venissem huc, et 29
vidissem impietates, quarum non est nume-
rus; et delinquentes multos vidit anima mea,
hoc trigesimo anno, et excessit cor meum;
quoniam vidi quomodo sustines eos peccan-
tes, et pepercisti impie agentibus, et perdi-
disti populum tuum, et conservasti inimicos 30
tuos, et non significasti. Nihil memini quo-
modo debeat derelinqui via hæc. Numquid 31
meliora facit Babylon quam Sion? Aut alia
gens cognovit te præter Israel? aut quæ tribus 32
crediderunt testamentis tuis, sicut Jacob?
Quarum mercès non comparuit, neque labor 33
fructificavit. Pertransiens enim pertransivi
in gentibus, et vidi abundantes eas, et non 34
memorantes mandatorum tuorum. Nunc
ergo pondera in statera nostras iniquitates,
et eorum qui habitant in sæculo; et non in-
venietur nomen tuum, nisi in Israel. Aut 35
quando non peccaverunt in conspectu tuo,
qui habitant terram? aut quæ gens sic ob-
servavit mandata tua? Hos quidem per 36

nomina invenies servasse mandata tua, gentes autem non invenies.

4 Et respondit ad me angelus, qui missus
2 est ad me, cui nomen Uriel. Et dixit mihi :
Excedens excessit cor tuum in sæculo hoc,
et comprehendere cogitas viam Altissimi.
3 Et dixi : Ita, Domine meus. Et respondit
mihi, et dixit : Tres vias missus sum ostendere
tibi, et tres similitudines proponere co-
4 ram te. De quibus mihi si renuntiaveris
unam ex his, et ego tibi demonstrabo viam,
quam desideras videre, et docebo te, unde
5 sit cor malignum. Et dixi : Loquere, Domine
meus. Et dixit ad me : Vade, pondera
mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum
venti, aut revoca mihi diem quæ præteriiit.
6 Et respondi, et dixi : Quis natorum poterit
7 facere, ut me interroges de his? Et dixit ad
me : Si essem interrogans te, dicens : Quan-
tæ habitationes sunt in corde maris, aut
quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut
quantæ venæ sunt super firmamentum, aut
8 qui sunt exitus paradisi; diceres mihi for-
tassis : In abyssum non descendi, neque in
infernum adhuc, neque in cælum unquam
9 ascendi. Nunc autem non interrogavi te,
nisi de igne, et vento, et die per quem transi-
sti, et a quibus separari non potes; et non
10 respondisti mihi de eis. Et dixit mihi : Tu
quæ tua sunt tecum coadolescencia non potes
11 cognoscere; et quomodo poterit vas tuum
capere Altissimi viam, et jam exterius cor-
rupto sæculo intelligere corruptionem eviden-
12 tem in facie mea? Et dixi illi : Melius erat
nos non esse quam adhuc viventes vivere in
impietatibus, et pati, et non intelligere de
qua re.

13 Et respondit ad me, et dixit : Proficiscens
profectus sum ad silvam lignorum campi, et
14 cogitaverunt cogitationem, et dixerunt :
Venite, et eamus, et faciamus ad mare bel-
lum, ut recedat coram nobis, et faciamus
15 nobis alias silvas. Et similiter fluctus maris
et ipsi cogitaverunt cogitationem, et dixe-
runt : Venite ascendentes, debellemus silvas
campi, ut et ibi consummemus nobismetipsis
16 aliam regionem. Et factus est cogitatus
silvæ in vanum; venit enim ignis, et consum-
psit eam. Similiter et cogitatus fluctuum
17 maris; stetit enim arena, et prohibuit eos.
18 Si enim esses iudex horum, quem inciperes
justificare, aut quem condemnare? Et
19 respondi, et dixi : Utique vanam cogitationem
cogitaverunt; terra enim data est silvæ,
20 et mari locus portare fluctus suos. Et re-
spondit ad me, et dixit : Bene tu iudicasti,
21 et quare non iudicasti tibimetipsis? Quema-
dmodum enim terra silvæ data est, et mare
fluctibus suis, sic qui super terram inhabi-
tant quæ sunt super terram intelligere solum-
modo possunt; et qui super cælos, quæ
super altitudinem cælorum.

22 Et respondi, et dixi : Deprecor te, Domi-
23 ne, ut mihi detur sensus intelligendi. Non
enim volui interrogare de superioribus tuis,
sed de his quæ pertranseunt per nos quoti-
die : propter quid Israel datus in opprobrium

gentibus? quem dilexisti populum, datus est
tribubus impiis, et lex patrum nostrorum in
interitum deducta est, et dispositiones scrip-
ptæ nusquam sunt. Et pertransivimus de
24 sæculo ut locustæ, et vita nostra stupor et
pavor; et nec digni sumus misericordiam
consequi. Sed quid faciet nomini suo quod
25 invocatum est super nos? et de his interro-
gavi. Et respondit ad me, et dixit : Si
26 fueris plurimum scrutatus, frequenter mira-
beris; quoniam festinas festinat sæculum
pertransire, et non capit portare quæ in
27 futuris temporibus iustis repromissa sunt;
quoniam plenum iniustitia est sæculum hoc,
et infirmitatibus.

De quibus autem interrogas, dicam; semi-
28 natum enim est malum, et necdum venit
destructio ipsius. Si ergo non inversum
29 fuerit quod seminatum est, et discesserit
locus ubi seminatum est malum, non venit
ubi seminatum est bonum. Quoniam gra-
30 men seminis mali seminatum est in corde
Adam ab initio, et quantum impietatis gene-
ravit usque nunc, et generat usque cum
veniat area? Æstima autem apud te gramen
31 mali seminis, quantum fructum impietatis
generavit; quando secatae fuerint spicæ,
32 quarum non est numerus, quam magnam
aream incipient facere?

Et respondi, et dixi : Quomodo et quando
33 hæc? Quare modici et mali anni nostri? Et
34 respondit ad me, et dixit mihi : Non festines
tu super Altissimum. Tu enim festinas inani-
ter esse super ipsum; nam excessus tuus
multus. Nonne de his interrogaverunt
35 animæ iustorum in promptuariis suis, dicen-
tes : Usquequo spero sic? et quando veniet
fructus areæ mercedis nostræ? Et respondit
36 ad ea Jeremiel archangelus, et dixit : Quando
impletus fuerit numerus seminum in vobis,
quoniam in statera ponderavit sæculum, et
37 mensura mensuravit tempora, et numero
numeravit tempora, et non commovit nec
excitavit usquem impleatur prædicta men-
sura. Et respondi, et dixi : O dominator
38 Domine, sed et nos omnes pleni sumus impie-
tate. Et ne forte propter nos non implean-
39 tur iustorum areæ, propter peccata inhabi-
tantium super terram. Et respondit ad me,
40 et dixit : Vade, et interroga prægnantem,
si quando impleverit novem menses suos,
adhuc poterit matrix ejus retinere partum in
semetipsa. Et dixi : Non potest, Domine.
41 Et dixit ad me : In inferno promptuaria
animarum matri assimilata sunt. Quem-
42 admodum enim illa festinat quæ parit effu-
gere necessitatem partus, sic et hæc festi-
nat reddere ea quæ commendata sunt. Ab
43 initio tibi demonstrabitur de his quæ concu-
piscis videre.

Et respondi, et dixi : Si inveni gratiam
44 ante oculos tuos, et si possibile est, et si
idoneus sum, demonstra mihi, si plus quam
45 præteritum sit habet venire, aut plura per-
transierunt supra quam futurum est. Quid
46 pertransivit, scio; quid autem futurum sit,
ignoro. Et dixit ad me : Sta super dexte-
47

- ram partem, et demonstrabo tibi interpretationem similitudinis. Et steti, et vidi : et ecce fornax ardens transiit coram me ; et factum est, cum transiret flamma, vidi, et ecce superavit fumus. Post hæc transiit coram me nubes plena aquæ, et immisit pluviam impetu multam ; et cum transisset impetus pluvie, superaverunt in ea guttæ.
- Et dixit ad me : Cogita tibi : sicut crescit pluvia amplius quam guttæ, et ignis quam fumus, sic superabundavit quæ transivit mensura. Superaverunt autem guttæ et fumus.
- Et oravi, et dixi : Putas vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis?
- Respondit ad me, et dixit : De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere ; de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.
- De signis autem : ecce dies venient, in quibus apprehenduntur qui inhabitant terram in censu multo ; et abscondetur veritatis via, et sterilis erit a fide regio ; et multiplicabitur injustitia super hanc quam ipse tu vides, et super quam audisti olim ; et erit impositio vestigio quam nunc vides regnare regionem, et videbunt eam desertam. Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam, et relucescet subito sol noctu, et luna ter in die, et de ligno sanguis stillabit, et lapis dabit vocem suam, et populi commovebuntur ; et regnabit, quem non sperant qui inhabitant super terram, et volatilia commigrationem facient ; et mare Sodomiticum pisces rejiciet, et dabit vocem noctu, quam non noverant multi, omnes autem audient vocem ejus, et chaos fiet per loca multa, et ignis frequenter remittetur, et bestię agrestes transmigrabunt, et mulieres menstruatę parient monstra, et in dulcibus aquis salsæ invenientur, et amici omnes semetipsos expugnabunt ; et abscondetur tunc sensus, et intellectus separabitur in promptuarium suum ; et quæretur a multis, et non inveniatur ; et multiplicabitur injustitia et incontinentia super terram.
- Et interrogabit regio proximam suam, et dicet : Numquid per te pertransiit justitia justum faciens? Et hoc negabit. Et erit in illo tempore, et sperabunt homines, et non impetrabunt ; laborabunt, et non dirigentur viæ eorum.
- Hæc signa dicere tibi permissum est mihi ; et si oraveris iterum et ploraveris, sicut et nunc, et jejunaveris septem diebus, audies iterato horum majora.
- Et evigilavi, et corpus meum horruit valde ; et anima mea laboravit ut deficeret. Et tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, et confortavit me, et statuit me super pedes. Et factum est in nocte secunda, et venit ad me Salathiel dux populi, et dixit mihi : Ubi eras? et quare vultus tuus tristis?
- An nescis, quoniam tibi creditus est Israel in regione transmigrationis eorum? Exsurge ergo, et gusta panem, et non derelinquas nos, sicut pastor gregem suum in manibus

luporum malignorum. Et dixi ei : Vade a 19 me, et non appropies ad me. Et audivit, ut dixi, et recessit a me.

2. CAP. V, 20 — VI, 34 : VISIO SECUNDA : DOMINUS MUNDUM JUDICABIT. — *De judiciis divinis quæ non possunt intelligi* [V, 20-40]. *Omnes homines judicabit Dominus* [41-49] *solutus* [V, 50 — VI, 6] *in tempore proximo* [7-10]. *De signis judicio antecedentibus* [11-24]. *De felicitate superstitum* [25-28]. *Finis visionis* [29-34].

Et ego jejunavi diebus septem ululans et 20 plorans, sicut mihi mandavit Uriel angelus. Et factum est post dies septem, et iterum 21 cogitationes cordis mei molestæ erant mihi valde, et resumpsit anima mea spiritum 22 intellectus ; et iterum coepi loqui coram Altissimo sermones. Et dixi : Dominator Domine, ex omni silva terræ, et omnibus arboribus ejus, elegisti vineam unicam ; et ex 24 omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam ; et ex omnibus floribus orbis, elegisti tibi lilium unum ; et ex omnibus abyssis maris, 25 replesti tibi rivum unum ; et ex omnibus ædificatis civitatibus, sanctificasti tibi metipsi Sion ; et ex omnibus creatis volatilibus, 26 nominasti tibi columbam unam ; et ex omnibus plasmatis pecoribus, providisti tibi ovem unam ; et ex omnibus multiplicatis 27 populis, acquisivisti tibi populum unum ; et ab omnibus probatam legem donasti huic, quem desiderasti populo.

Et nunc, Domine, ut quid tradidisti unum 28 pluribus? Et præparasti super unam radicem alias, et disperdidisti unicum tuum in multis, et conculcaverunt eum qui contradicebant sponsonibus tuis, quique tuis testamentis non credebant. Et si odians 30 odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

Et factum est, cum locutus essem sermones, et missus est angelus ad me, qui ante venerat ad me præterita nocte, et dixit 32 mihi : Audi me, et instrua me, et intende mihi, et adjiciam coram te. Et dixi : 33 Loquere, Domine meus. Et dixit ad me : Valde tu in excessu mentis factus es pro Israel ; an plus dilexisti eum, quam qui eum fecit? Et dixi ad eum : Non, Domine, sed 34 dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, et investigare partem judicii ejus. Et dixit ad me : Non 35 potes. Et dixi : Quare, Domine? ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulcrum, ut non viderem laborem Jacob, et defatigationem generis Israel? Et dixit ad me : Numera mihi quæ 36 necdum venerant, et collige mihi dispersas guttas, et revirida mihi aridos flores, et 37 aperi mihi clausa promptuaria, et produci mihi inclusos in eis flatus ; demonstra mihi vocis imaginem ; et tunc ostendam tibi laborem quem rogas videre. Et dixi : Do- 38 minator Domine, quis enim est qui potest

hæc scire, nisi qui cum hominibus habitatio-
nem non habet? Ego autem insipiens; et
quomodo potero dicere de his quibus me
interrogasti? Et dixit ad me: Quomodo
non potes facere unum de his quæ dicta
sunt, sic non poteris invenire iudicium
meum, aut in fine charitatem, quam populo
promisi.

Et dixi: Sed ecce, Domine, tu prope es
his qui in finem sunt; et quid facient qui ante
me fuerunt, aut nos, aut hi qui post nos?
Et dixit ad me: Coronæ assimilabo iudicium
meum. Sicut non novissimorum tarditas, sic
nec priorum velocitas. Et respondi, et dixi:
Nec poteris facere eos qui facti sunt, et qui
sunt, et qui futuri sunt, in unum, ut celerius
iudicium tuum ostendas? Et respondit ad
me, et dixit: Non potest festinare creatura
super creatorem, nec sustinere sæculum eos
qui in eo creandi sunt in unum. Et dixi:
Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivifi-
cans vivificasti a te creatam creaturam in
unum, et sustinebat creatura, poterit et nunc
portare præsentis in unum. Et dixit ad
me: Interroga matricem mulieris, et dices
ad eam: Et si paris, quare per tempus?
Roga ergo eam, ut det decem in unum.
Et dixi: Non utique poterit; sed secundum
tempus. Et dixit ad me: Et ego dedi ma-
tricem terræ his qui seminati sunt super eam
per tempus. Quemadmodum enim infans
non parit ea quæ senum sunt, sic ego dispo-
sui a me creatum sæculum.

Et interrogavi, et dixi: Cum jam dederis
mihi viam, loquar coram te; nam mater
nostra, de qua dixisti mihi: Adhuc juvenis
est, jam senectuti appropinquat. Et respon-
dit ad me, et dixit: Interroga eam quæ
parit, et dicet tibi. Dices enim ei: Quare
quos peperisti, nunc non sunt similes his qui
ante te, sed minores statura? Et dicet tibi
et ipsa: Alii sunt qui in juventute virtutis nati
sunt, et alii qui sub tempore senectutis defi-
ciant matrice sunt nati. Considera ergo et
tu quoniam minori statura esis præ his qui
ante vos; et qui post vos, minori quam
vos, quasi iam senescentes creaturæ, et forti-
tudinem juventutis prætereuntes.

Et dixi: Rogo, Domine, si inveni gra-
tiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo,
per quem visites creaturam tuam. Et dixit
ad me: Initio terreni orbis et antequam
starent exitus sæculi, et antequam spirarent
conventiones ventorum, et antequam sona-
rent voces tonitruum, et antequam splende-
rent nitores coruscationum, et antequam
confirmarentur fundamenta paradisi, et
antequam viderentur decori flores, et ante-
quam confirmarentur motæ virtutes, et ante-
quam colligerentur innumerabiles militiæ
angelorum, et antequam extollerentur alti-
tudines aeris, et antequam nominarentur
mensuræ firmamentorum, et antequam
æstuarent camini in Sion, et antequam in-
vestigarentur præsentis anni, et antequam
abalienarentur eorum, qui nunc peccant,
adinventiones, et consignati essent qui fidem

thesaurizaverunt, tunc cogitavi, et facta
sunt per me solum, et non per alium; et
finis per me, et non per alium.

Et respondi, et dixi: Quæ erit separatio
temporum? aut quando prioris finis, et se-
quentis initium? Et dixit ad me: Ab Abra-
ham usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo
Jacob et Esau, manus Jacob tenebat ab initio
calcaneum Esau; finis enim hujus sæculi
Esau, et principium sequentis Jacob. Homi-
nis manus inter calcaneum et manum. Aliud
noli querere, Esdra.

Et respondi, et dixi: O dominator Domi-
ne, si inveni gratiam ante oculos tuos, oro
ut demonstres servo tuo finem signorum
tuorum, quorum partem mihi demonstrasti
nocte præcedenti. Et respondit, et dixit ad
me: Surge super pedes tuos, et audi vocem
plenissimam sonitus. Et erit sicut com-
motio, nec commovebitur locus, in quo stes
super eum. Ideo cum loquitur, tu non
expaveas, quoniam de fine verbum et funda-
mentum terræ intelligitur, quoniam de
ipsis sermo tremiscit et commovetur; scit
enim quoniam finem eorum oportet commu-
tari. Et factum est, cum audissem, surrexi
super pedes meos, et audiui: et ecce vox
loquens, et sonus ejus sicut sonus aquarum
multarum, et dixit: Ecce dies veniunt, et
erit quando appropinquare incipiam, ut visi-
tem habitantes in terra; et quando inqui-
rere incipiam ab eis qui injuste nocuerunt
injustitia sua, et quando suppleta fuerit
humilitas Sion. Et cum supersignabitur sæ-
culum quod incipiet pertransire, hæc signa
faciam: Libri aperientur ante faciem firma-
menti, et omnes videbunt simul, et anniculi
infantes loquentur vocibus suis, et prægan-
tes immaturos parient infantes trium et qua-
tuor mensium, et vivent, et suscitabuntur.
Et subito apparebunt seminata loca non
seminata, et plena promptuaria subito inve-
nientur vacua; et tuba canet cum sono;
quam cum omnes audierint, subito expave-
scent. Et erit in illo tempore, debellabunt
amici amicos ut inimici, et expavescent terra
cum his, et venæ fontium stabunt, et non
decurret in horis tribus; et erit, omnis qui
derelictus fuerit ex omnibus istis quibus præ-
dixi tibi, ipse salvabitur, et videbit salutem
meum, et finem sæculi vestri. Et videbunt
qui recepti sunt homines, qui mortem non
gustaverunt a nativitate sua, et mutabitur cor
inhabitantium, et convertetur in sensum
alium. Delebitur enim malum, et extingue-
tur dolus. Florebit autem fides, et vincetur
corruptela, et ostendetur veritas quæ sine
fructu fuit diebus tantis.

Et factum est cum loqueretur mihi, et ecce
paulatim intuebar super eum ante quem
stabam, et dixit ad me hæc: Veni tibi
ostendere tempus venturæ noctis. Si ergo
iterum rogaveris, et iterum jejunaveris sep-
tem diebus, iterum tibi renuntiabo horum
majora per diem quam audiui. Audita est
enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim
Fortis directionem tuam, et providit pudi-

33 citiam quam a juventute tua habuisti, et propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia, et dicere tibi: Confide, et noli timere.
34 Et noli festinare cum prioribus temporibus cogitare vana, et non properes a novissimis temporibus.

3. CAP. VI, 35 — IX, 25: VISIO TERTIA: DE JUDICIO DOMINI ET DE INGENITO NUMERO DAMNATORUM. — *Si Dominus mundum populi sui gratia creavit, cur opprimitur Israel [VI, 35-59]? Terrestris vita est aspera via ad felicitatem; impii ruinam suam operantur [VII, 1-25]. Christus per annos quadringentos regnabit [26-35]. In die iudicii nemo poterit salvare eum qui perit [36-45]. Salvabitne Dominus impios propter misericordiam suam [VII, 46 — VIII, 19]? Oratio Esdræ [20-36]. Multi peribunt, Esdras autem et iusti servabuntur [37-62]. De signis iudicio antecedentibus; de impiorum ruina; de numero modico electorum [VIII, 63 — IX, 22]. Finis visionis [23-25].*

35 Et factum est post hæc et flevi iterum, et similiter jejunavi septem diebus; ut suppleam
36 tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi. Et factum est in octava nocte, et cor meum turbabatur iterato in me, et cepi loqui coram
37 Altissimo. Inflamabatur enim spiritus meus valde, et anima mea anxibatur.

38 Et dixi: O Domine, loquens locutus es ab initio creaturæ, in primo die dicens: Fiat cælum et terra; et tuum verbum opus perfectum. Et erat tunc spiritus, et tenebræ circumferebantur, et silentium, sonus vocis hominis nondum erat abs te. Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum.

41 Et die secundo creasti spiritum firmamenti, et imperasti ei ut divideret et divisionem faceret inter aquas, ut pars quædam sursum recederet, pars vero deorsum maneret.

42 Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terræ; sex vero partes siccasti et conservasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminata a Deo, et culta. Verbum enim tuum processit, et opus statim fiebat.

44 Processit enim subito fructus multitudinis immensus, et concupiscentiæ gustus multiformes, et flores colore immutabili, et odores odoramenti investigabilis; et die tertia hæc facta sunt.

45 Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lunæ lumen, stellarum dispositionem; et imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato homini.

47 Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi erat aqua congregata, ut procrearet animalia, et volatilia, et pisces; et ita fiebat.

48 Aqua muta, et sine anima, quæ Dei nutu jubebantur, animalia faciebat, ut ex hoc mirabilia tua nationes enarent. Et tunc conservasti duas animas; nomen uni vocasti Henoch, et nomen secundæ vocasti Leviam.
49 Et separasti ea ab alterutro. Non

enim poterat septima pars, ubi erat aqua congregata, capere ea. Et dedisti Henoch 51 unam partem, quæ siccata est tertio die, ut habitet in ea, ubi sunt montes mille. Leviam 52 autem dedisti septimam partem humidam, et servasti eam, ut fiat in devorationem quibus vis, et quando vis.

Sexto autem die imperasti terræ, ut crearet coram te jumenta, et bestias, et reptilia. Et super his Adam, quem constituisti ducem 54 super omnibus factis quæ fecisti; et ex eo educimus nos omnes, quemque elegisti populum.

Hæc autem omnia dixi coram te, Domine, 55 quia propter nos creasti sæculum. Residuas 56 autem gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, et quoniam salivæ assimilatae sunt, et quasi stillicidium de vase similastis abundantiam eorum. Et nunc, Domine, ecce istæ 57 gentes quæ in nihilum deputatae sunt, coeperunt dominari nostri, et devorare. Nos 58 autem, populus tuus, quem vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum, traditi sumus in manibus eorum; et si propter 59 nos creatum est sæculum, quare non hereditatem possidemus cum sæculo? Usquequo hæc?

Et factum est, cum finissem loqui verba 7 hæc, missus est ad me angelus qui missus fuerat ad me primis noctibus, et dixit ad me: Surge, Esdra, et audi sermones quos veni loqui ad te. Et dixi: Loquere, Deus 3 meus. Et dixit ad me: Mare positum est in spatio loco, ut esset altum et immensum. Igitur autem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis fluminibus. Quis enim 4 volens voluerit ingredi mare, et videre eum, vel dominari ejus, si non transierit angustum, in latitudinem quomodo venire poterit? Item aliud: Civitas est ædificata, et 6 posita in loco campestri; est autem plena omnium bonorum. Introitus ejus angustus et in præcipiti positus, ut esset a dextris quidem ignis, a sinistris aqua alta; semita 8 autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem et aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vestigium hominis. Si autem 9 dabitur civitas homini in hereditatem, si numquam antepositum periculum pertransierit, quomodo accipiet hereditatem suam? Et dixi: Sic, Domine. Et dixit ad me: Sic 10 est et Israel pars. Propter eos enim feci 11 sæculum, et quando transgressus est Adam constitutiones meas, iudicatum est quod factum est. Et facti sunt introitus hujus sæculi 12 angusti, et dolentes, et laboriosi; pauci autem et mali, et periculorum pleni, et labore magnopere fulti. Nam majoris sæculi introitus 13 spatiosi et securi, et facientes immortalitatis fructum. Si ergo ingredienti non 14 fuerunt ingressi qui vivunt, angusta et vana hæc, non poterunt recipere quæ sunt reposta. Nunc ergo quare tu conturbaris, cum 15 sis corruptibilis? et quid moveris tu, cum sis mortalis? Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurum, sed quod in præsentia?

17 Respondi, et dixi : Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniam iusti hereditabunt hæc, impii autem peribunt. Iusti autem ferent angustia, sperantes spatiosa; qui enim impie gesserunt, et angusta passi sunt, et spatiosa non videbunt.

19 Et dixit ad me : Non est iudex super Deum, neque intelligens super Altissimum. 20 Pereunt enim multi præsentibus, quia negligitur quæ anteposita est Dei lex. Mandans enim mandavit Deus venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent, et quid 22 observantes non punirentur. Hi autem non sunt persuasi, et contradixerunt ei, et constituerunt sibi cogitamen vanitatis, et proposuerunt sibi circumventiones delictorum, et superdixerunt Altissimo non esse, et vias 24 ejus non cognoverunt. Et legem ejus spreverunt, et sponsones ejus abnegaverunt, et in legitimis ejus fidem non habuerunt, et 25 opera ejus non perfecerunt. Propter hoc, Esdra, vacua vacuis, et plena plenis.

26 Ecce tempus veniet, et erit quando venient signa quæ prædixi tibi, et apparebit sponsa, et apparescens ostendetur quæ nunc subducitur terra; et omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea. 28 Revelabitur enim filius meus Jesus cum his qui cum eo sunt, ei jucundabuntur qui relictii sunt in annis quadringentis. Et erit post annos hos, et morietur filius meus Christus, et omnes qui spiramentum habent homines. 30 Et convertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita ut nemo derelinquatur. Et erit post dies septem, et excitabitur quod nondum 32 vigilat sæculum, et morietur corruptum; et terra reddet quæ in ea dormiunt, et pulvis qui in eo silentio habitant, et promptuaria reddent quæ eis commendatæ sunt animæ. 33 Et revelabitur Altissimus super sedem iudicii, et pertransibunt miseriæ, et longanimitas congregabitur. Iudicium autem solum remanebit, veritas stabit, et fides convalescet, et opus subsequetur, et merces ostenditur, et justitiæ vigila-bunt, et injustitiæ non dominabuntur.

36 Et dixi : Primus Abraham propter Sodomitas oravit, et Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt, et qui post eum pro Israel in diebus Achaz et Samuelis, et David pro confectione, et Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem. Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, et pro mortuo ut viveret. Et Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, et multi pro multis. Si ergo modo quando corruptibile increvit, et injustitia multiplicata est, et oraverunt iusti 42 pro impiis, quare et nunc sic non erit? Et respondit ad me, et dixit : Præsens sæculum non est finis, gloria in eo frequens manet, 43 propter hoc oraverunt pro invalidis. Dies enim iudicii erit finis temporis hujus, et initium temporis futuræ immortalitatis, in quo 44 transivit corruptela; soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas; crevit autem 45 justitia, orta est veritas. Tunc enim nemo

poterit salvare eum qui periit, neque demergere qui vicit.

Et respondi, et dixi : Hic est sermo meus 46 primus et novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum jam dedisset, coercere eum ut non peccaret. Quid 47 enim prodest hominibus, in præsentem vivere in tristitia, et mortuos sperare punitionem? O tu, quid fecisti, Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed et noster qui ex te advenimus. Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus, nos autem mortalia opera egimus? 49 Et quoniam prædicta est nobis perennis spes, nos vero pessimi vani facti sumus. 51 quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis et securitatis; nos vero male conversati sumus. Et quoniam reposita est gloria Altissimi, 52 protegere eos qui tarde conversati sunt; nos autem pessimis viis ambulavimus. Et quoniam ostenditur paradisos, cujus fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas et medela; nos vero non ingrediemur, 54 in ingratis enim locis conversati sumus. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerunt; nostræ autem facies super tenebras nigrae. Non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, quod incipiemus post mortem pati.

Et respondi, et dixit : Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo, ut si victus fuerit, 58 patiatur quod dixisti; si autem vicerit, recipiet quod dico; quoniam hæc est vita quam Moyses dixit cum viveret, ad populum dicens : Elige tibi vitam, ut vivas. Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis; sed nec mihi qui locutus sum ad eos. Quoniam non esset tristitia in perditionem 61 eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus.

Et respondi, et dixi : Scio, Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors, in eo quod misereatur his qui nondum in sæculo advenerunt, et quod miseretur illis qui conversionem faciunt in lege ejus; et longanimitas est, quoniam longanimitatem præstat his qui peccaverunt quasi suis operibus; et 65 munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentis, et multæ misericordiæ, quoniam multiplicat magis misericordias his qui 66 præsentibus sunt, et qui præterierunt, et qui futuri sunt. Si enim non multiplicaverit misericordias suas, non vivificabitur sæculum cum his qui inhereditabunt in eo. Et 68 donat, quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut allevetur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum. Et iudex 69 si non ignoverit his qui curati sunt verbo ejus, et deleverit multitudinem contentionum, non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

Et respondi ad me, et dixit : Hoc sæculum 8 fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos. Dicam autem coram 2 te similitudinem, Esdra. Quomodo autem

- interrogabis terram, et dicet tibi, quoniam
dabit terram multam magis unde fiat ficile,
parvum autem pulverem unde aurum fit;
3 sic et actus præsentis sæculi. Multi quidem
4 creati sunt, pauci autem salvabuntur. Et
respondi, et dixi : Absorbe ergo, anima,
5 sensum, et devora quod sapit. Convenisti
enim obaudire, et prophetare volens. Nec
enim tibi datum est spatium, nisi solummodo
vivere.
6 O Domine, si non permittes servo tuo, ut
oremus coram te, et des nobis semen cordi,
et sensui culturam, unde fructus fiat, unde
vivere possit omnis corruptus, qui portabit
7 locum hominis? Solus enim es, et una plas-
matio nos sumus manuum tuarum, sicut
8 locutus es; et quomodo nunc in matrice
plasmatus est corpus, et præstas membra,
conservatur in igne et aqua tua creatio, et
novem mensibus patitur tua plasmatio tuam
9 creaturam quæ in ea creata est; ipsum
autem quod servat, et quod servatur, utra-
que servabuntur; servataque quandoque ite-
rum reddit matrix, quæ in ea creverunt;
10 imperasti enim ex ipsis membris, hoc est

mamillis præbere lac fructui mamillarum,
ut nutriatur id quod plasmatum est usque 11
in tempus aliquod, et postea disponas eum
tuæ misericordiæ. Enutristi eum tua justi- 12
tia, et erudisti eum in lege tua, et corri-
puisti eum tuo intellectu; et mortificabis 13
eum, ut tuam creaturam; et vivificabis eum,
ut opus tuum. Si ergo perdidisti eum qui 14
tantis laboribus plasmatus est, tuo jussu
facile est ordinari, ut et id quod fiebat serva-
retur.

Et nunc, Domine, dicam : De omni ho- 15
mine tu magis scis; de populo autem tuo,
ob quem doleo, et de hereditate tua, pro- 16
pter quam lugeo, et propter Israel, propter
quem tristis sum, et de Jacob, propter quem
doleo. Ideo incipiam orare coram te pro 17
me, et pro eis, quoniam video lapsus nostros
qui inhabitamus terram. Sed audiui celeri- 18
tatem iudicis qui futurus est. Ideo audi 19
vocem meam, et intellige sermonem meum,
et loquar coram te.

Initium verborum Esdræ priusquam assu- 20
meretur;

et dixi :

- Domine, qui inhabitas sæculum,
cujus oculi elevati in superna et aere,
21 et cujus thronus inæstimabilis,
et gloria incomprehensibilis;
cui astat exercitus angelorum cum tremore,
22 quorum servatio in vento et igni convertitur;
cujus verbum verum et dicta perseverantia;
23 cujus jussio fortis, et dispositio terribilis;
cujus aspectus arefacit abyssos,
et indignatio tabescere facit montes,
et veritas testificatur ;
24 exaudi orationem servi tui,
et auribus percipe precationem figmenti tui.
25 Dum enim vivo, loquar;
et dum sapio, respondebo;
26 nec respicias populi tui delicta,
sed qui tibi in veritate serviunt.
27 Nec intendas impia gentium studia;
sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt.
28 Nec cogites qui in conspectu tuo false conversati sunt,
sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt.
29 Neque volueris perdere qui pecudum mores habuerunt;
sed respicias eos qui legem tuam splendide docuerunt.
30 Nec indigneris eis qui bestiis pejores judicati sunt;
sed diligas eos qui semper in tua justitia confidunt, et gloria.
31 Quoniam nos et patres nostri talibus morbis languemus;
tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis.
32 Si enim desideraveris ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis,
nobis autem non habentibus opera justitiæ.
33 Justi enim, quibus sunt opera multa reposita,
ex propriis operibus recipient mercedem.
34 Quid est enim homo, ut ei indigneris;
aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso?
35 In veritate enim, nemo de genitis est, qui non impie gessit;
et de confitentibus, qui non deliquit.
36 In hoc enim annuntiabitur justitia tua, et bonitas tua, Domine,
cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum.

37 Et respondit ad me, et dixit : Recte locutus es aliqua; et juxta sermones tuos, sic et
 38 fiet. Quoniam non vere cogitabo super plasma eorum qui peccaverunt ante mortem,
 39 ante iudicium, ante perditionem; sed iudicabor super iustorum figmentum, et memorabor peregrinationis quoque, et salvationis, et mercedis receptionis. Quomodo
 40 ergo locutus sum, sic et est. Sicut enim agricola serit super terram semina multa, et plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quæ seminata sunt, salvantur, sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt, sic et qui in sæculo seminati sunt, non omnes salvabuntur.

42 Et respondi, et dixi : Si inveni gratiam, loquar. Quomodo semen agricolæ si non ascenderit, aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluviae, sic perit; et similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, et tu ei imago nominatus; quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, et seminasti semini agricolæ. Non irascaris super nos, sed parce populo tuo, et miserere hereditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ misereris.

46 Et respondit ad me, et dixit : Quæ sunt præsentiæ præsentibus, et quæ futura futuris.
 47 Multum enim tibi restat ut possis diligere meam creaturam super me; tibi autem frequenter et ipsi proximavi, injustis autem nunquam. Sed et in hoc mirabilis es coram
 49 Altissimo. Quoniam humiliasti te sicut decet te, et non iudicasti te, ut inter justos plurimum glorificeris. Propter quod miseriarum multarum et miserabiles efficientur eis qui habitant sæculum in novissimis; quia in
 51 multa superbia ambulaverunt. Tu autem pro te intellige, et de similibus tuis inquire gloriam. Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus, præparata est abundantia, ædificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas et perfecta sapientia.

53 Radix mali signata est a vobis; infirmitas et tineæ a vobis absconsa est; et in infernum fugit corruptio in oblivione. Transierunt dolores, et ostensus est in fine thesaurus immortalitatis.

55 Noli ergo adiacere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. Nam et ipsi accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, et legem ejus contempserunt, et vias ejus dereliquerunt. Adhuc autem justos ejus conculcaverunt. Et dixerunt in corde suo non esse Deum; et quidem scientes quoniam moriuntur. Sicut enim vos suscipient quæ prædicta sunt, sic eos sitis, et cruciatus, quæ præparata sunt; non enim voluit hominem disperdi. Sed et ipsi qui creati sunt, coinquinaverunt nomen ejus qui fecit eos, et ingrati fuerunt ei qui præparavit eis vitam.

61 Quapropter iudicium meum modo appropinquat.

62 Quæ non omnibus demonstravi, nisi tibi, et tibi similibus paucis.

63 Et respondi, et dixi : Ecce nunc, Domi-

ne, demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies facere in novissimis; sed non demonstrasti mihi quo tempore.

Et respondit ad me, et dixit : Metiens metire tempus in semetipso; et erit, cum videris, quando transierit pars quædam signorum quæ prædicta sunt, tunc intelliges, quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus visitare sæculum, quod ab eo factum est. Et quando videbitur in sæculo motio locorum, et populorum turbatio, tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus a diebus qui fuerunt ante te ab initio. Sicut enim omne quod factum est in sæculo, initium habet, pariter et consummationem, et consummatio est manifesta; sic et Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis et virtutibus, et consummationes in actu et in signis. Et erit, omnis qui salvus factus fuerit, et qui poterit effugere per opera sua, et per fidem in qua credidistis, relinquetur de prædictis periculis, et videbit salutare meum in terra mea, et in finibus meis, quoniam sanctificavi me a sæculo. Et tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt vias meas; et in tormentis commorabuntur hi qui eas projecerunt in contemptu. Qui enim non cognoverunt me, viventes beneficia consecuti, et qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem, et cum adhuc esset eis apertus poenitentiarum locus, non intellexerunt, sed spreverunt, hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impii cruciabuntur; sed inquire quomodo justii salvabuntur, et quorum sæculum, et propter quos sæculum, et quando.

Et respondi, et dixi : Olim locutus sum, et nunc dico, et postea dicam : quoniam plures sunt qui pereunt, quam qui salvabuntur; sicut multiplicat fluctus super guttam.

Et respondit ad me, et dixit : Qualis ager, talia et semina; et quales flores, tales et tincturæ; et qualis operator, talis et creatio; et qualis agricola, talis cultura : quoniam tempus erat sæculi. Et nunc cum essem parans eis, his qui nunc sunt, antequam fieret sæculum in quo habitarent; et nemo mihi contradixit. Tunc enim quisque, et nunc creator in mundo hoc parato, et messe indelicienti, et lege investigabili corrupti sunt mores eorum. Et consideravi sæculum, et ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo advenerunt. Et vidi, et peperci ei valde; et servavi mihi acinum de botro, et plantationem de tribu multa. Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, et servetur acinus meus, et plantatio mea; quia cum multo labore perfecti.

Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejunabis in eis, ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata; et manducabis solummodo de floribus campi; et carnem non gustabis, et vinum non bibes, sed solummodo flores; deprecare Altissimum sine intermissione, et veniam, et loquar tecum.

4. CAP. IX, 26 — X, 59 : VISIO QUARTA : DE CALAMITATIBUS SION ET EJUS FUTURA GLORIA. — *Lex Domini manet semper* [IX, 26-37]. *Mulier lugens Esdræ apparel* [IX, 38 — X, 4]. *Miseria Jerusalem peior est quam casus matris filio orbatæ* [5-24]. *Esdras in loco mulieris videt civitatem quæ edificatur* [25-27]. *Visio explanatur ab angelo* [28-59].
- 26 Et profectus sum, sicut dixit mihi, in campum, qui vocatur Ardath, et sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, et facta est esca earum mihi in saturitatem.
- 27 Et factum est post dies septem, et ego discumbebam supra fœnum, et cor meum iterum turbabatur sicut ante. Et apertum est os meum; et inchoavi dicere coram Altissimo, et dixi : O Domine, te nobis ostendens, ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, et infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto, et dicens dixisti : 30 Tu Israel, audi me; et semen Jacob, intende sermonibus meis. Ecce enim ego semino in vobis legem meam, et faciet in vobis fructum, et glorificabimini in eo per sæculum.
- 32 Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, et legitima mea non custodierunt, et factus est fructus legis non parens; nec enim poterat, quoniam tuus erat. Nam qui acceperunt, perierunt non custodientes
- 34 quod in eis seminatum fuerat. Et ecce consuetudo est, ut cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum, cum fuerit exterminatum id in quo seminatum est, vel in quod missum est,
- 35 simul id quod seminatum, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, et suscepta jam non manent apud nos; sed
- 36 nobis sic non factum est. Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, et cor nostrum quod suscepit eam; nam lex non periit, sed permansit in suo labore.
- 38 Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, et vidi mulierem in dextera parte; et ecce hæc lugebat et plorabat cum voce magna, et animo dolebat valde, et vestimenta ejus discissa, et cinis super caput ejus.
- 39 Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, et conversus sum ad eam, et dixi ei : 40 Ut quid fles? et quid doles animo? Et dixit ad me : Dimitte me, domine meus, ut defleam me, et adjiciam dolorem; quoniam valde amaro sum animo, et humiliata sum valde.
- 42 Et dixi ei : Quid passa es? dic mihi.
- 43 Et dixit ad me : Sterilis fui ego, famula tua, et non peperisti, habens maritum annis 44 triginta. Ego enim per singulas horas, et per singulos dies, et annos hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die. Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus, ancillam tuam, et vidit humilitatem meam, et attendit tribulationi meæ, et dedit mihi filium; et jucundata sum super eum valde ego, et vir meus, et omnes cives mei, et honificabamus valde Fortem. Et nutriti
- eum cum labore multo. Et factum est cum crevisset, et venisset accipere uxorem, feci diem epuli.
- Et factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, et mortuus est. Et evertitum omnes lumina, et surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, et quievi usque in alium diem usque nocte. Et factum est, cum omnes quievissent ut me consolarentur ut quiescerem, et surrexi nocte, et fugi, et veni sicut vides in hoc campo; et cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere, et neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, et jejunare usque dum moriar.
- Et dereliqui sermones in quibus eram; et respondi cum iracundia ad eam, et dixi : Stulta super omnes mulieres, non vides luctum nostrum, et quæ nobis contingunt? Quoniam Sion, mater nostra, omni tristitia contristatur, et humilitate humiliata est, et luget valdissime. Et nunc quoniam omnes lugemus, et tristes sumus, quoniam omnes contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio; interroga enim terram, et dicet tibi : quoniam hæc est quæ debeat lugere casum tantorum super eam germinantium. Et ex ipsa ab initio omnes nati et alii venient; et ecce pene omnes in perditionem ambulant, et exterminium fit multitudi eorum. Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro uno doles? Si autem dicis mihi : Quoniam non est planctus meus similis terræ, quoniam fructum ventris mei perdidit, quem cum meroribus peperisti, et cum doloribus genui; terra autem secundum viam terræ, abitque in ea multitudo præsens, quomodo evenit, et ego tibi dico : Sicut tu cum labore peperisti, sic et terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam. Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum, et fortiter fer qui tibi contigerunt casus. Si enim justificaveris terminum Dei, et consilium suum recipies in tempore, et in talibus collaudaberis; ingredi ergo in civitatem ad virum tuum.
- Et dixit ad me : Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar.
- Et apposui adhuc loqui ad eam, et dixi : Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Jerusalem. Vides enim quoniam sanctificatio nostra deserta effecta est, et altare nostrum demolitum est, et templum nostrum destructum est, et psalterium nostrum humiliatum est, et hymnus conticuit, et exultatio nostra dissoluta est, et lumen condelarum nostri extinctum est, et arca testamenti nostri direpta est, et sancta nostra contaminata sunt, et nomen quod invocatum est super nos, pene profanatum est, et liberi nostri contumeliam passi sunt, et sacerdotes nostri succensi sunt, et levitæ nostri in captivitatem abierunt, et virgines nostræ coinquinatæ sunt, et mulieres nostræ vim passæ sunt, et justi nostri

rapti sunt, et parvuli nostri perditī sunt, et juvenes nostri servierunt, et fortes nostri
23 invalidi facti sunt; et quod omnium majus, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua; nam et tradita est in manibus
24 eorum qui nos oderunt. Tu ergo excute tuam tristitiam multam, et depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur Fortis, et requiem faciet tibi Altissimus, requietionem laborum.

25 Et factum est, cum loquebar ad eam, facies ejus fulgebat subito et species, coruscus fiebat visus ejus, ut essem pavens valde ad eam, et cogitarem quid esset hoc. Et ecce subito emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra a mulieris
27 sono. Et vidi: et ecce, amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas ædificabatur, et locus demonstrabatur de fundamentis magnis; et timui, et clamavi voce magna,
28 et dixi: Ubi est Uriel angelus, qui a principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis hujus, et factus est finis meus in corruptionem, et oratio mea in improprium.

29 Et cum essem loquens ego hæc, ecce venit ad me, et vidit me. Et ecce eram positus ut mortuus, et intellectus meus alienatus erat; et tenuit dexteram meam, et confortavit me, et statuit me super pedes meos, et dixit mihi: Quid tibi est? et quare conturbatus est intellectus tuus, et sensus cordis tui, et quare conturbaris? Et dixi: Quoniam dereliquisti me, et ego quidem feci secundum sermones tuos, et exivi in campum; et ecce vidi, et video quod non possum enarrare.

33 Et dixit ad me: Sta ut vir, et commo-
34 nebo te. Et dixi: Loquere, Domine meus, tu in me; noli me derelinquere, ut non
35 frustra moriar; quoniam vidi quæ non sciebam, et audio quæ non scio. Aut numquid sensus meus fallitur, et anima mea somniat? Nunc ergo deprecor te, ut demon-
37 stres servo tuo de excessu hoc.

38 Et respondit ad me, et dixit: Audi me et doceam te, et dicam tibi de quibus times; quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria
39 multa. Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristaberis pro populo tuo, et valde lugebas propter Sion.

40 Hic ergo intellectus visionis quæ tibi apparuit ante paululum. Quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam. Nunc autem jam speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi civitas ædificari; et quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est.
44 Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion; et quoniam dixit tibi, quam et nunc conspicies, ut civitatem ædificatam. Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis, propter quod erant anni scilicet triginta, quando
46 non erat in ea adhuc oblatio oblata. Et factum est post annos triginta, ædificavit Salomon civitatem, et obtulit oblationes;
47 tunc fuit quando peperit sterilis filium. Et quod tibi dixit, quoniam nutritivum eum cum labore, hoc erat, habitatio in Jerusalem;

et quoniam dixit tibi quod filius meus veniens
48 in suo thalamo mortuus esset, et contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Jerusalem. Et ecce vidisti similitudinem ejus;
49 et quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam; et de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda.

Et nunc videt Altissimus quoniam ex animo contristatus es, et quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ ejus, et pulchritudinem decoris ejus. Propterea enim dixi tibi, ut manerēs in campo ubi domus non est ædificata. Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc; propterea dixi tibi, ut venires in agrum ubi non est fundamentum ædificii. Nec enim poterat opus ædificii hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi. Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum; sed ingredere, et vide splendorem et magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visus oculorum videre; et post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire. Tu enim beatus es præ multis, et vocatus es apud Altissimum sicut et pauci.

Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hic; et ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram a novissimis diebus.

5. CAP. X, 60 — XII, 51: VISIO QUINTA: DE AQUILA ET LEONE. — *De mari ascendit aquila cujus duodecim alæ et sex pennaculæ et tria capita vicissim regnabunt* [X, 60 — XI, 36]. *Apparet leo qui aquilæ ruinam prænuntiat* [XI, 37 — XII, 3]. *Angelus, rogante Esdra [4-9], visionem explanat* [10-39]. *Esdra populū ad fiduciam hortatur et dicit se post aliquos dies reversurum* [40-51].

Et dormivi illam noctem et etiam, sicut dixerat mihi.

Et vidi somnium, et ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum et capita tria. Et vidi, et ecce expandebat alas suas in omnem terram, et omnes venti cæli insufflabant in eam, et colligebantur. Et vidi, et de pennis ejus nascebantur contrariæ pennæ, et ipsæ fiebant in pennaculis minutis et modicis. Nam capita ejus erant quiescentia, et dimidium caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. Et vidi, et ecce aquila volavit in pennis suis, et regnavit super terram, et super eos qui habitant in ea. Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub cælo, et nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram. Et vidi, et ecce surrexit aquila super ungues suos, et misit vocem pennis suis, dicens: Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, et per tempus vigilate. Capita autem in novissimo servantur. Et vidi, et ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medie-

11 tate corporis ejus. Et numeravi contrarias
 pennas ejus, et ecce ipsæ erant octo.
 12 Et vidi, et ecce a dextera parte surrexit
 una penna, et regnavit super omnem terram.
 13 Et factum est cum regnaret, venit ei finis, et
 non apparuit locus ejus, et sequens exsurrexit,
 et regnabat; ipsa multum tenuit tempus.
 14 Et factum est cum regnaret, et veniebat finis
 15 ejus, ut non appareret sicut prior; et ecce
 16 vox emissa est illi, dicens: Audi, tu quæ
 tanto tempore tenuisti terram: Hæc annun-
 tio tibi antequam incipias non apparere.
 17 Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec
 18 dimidium ejus. Et levavit se tertia, et
 tenuit principatum sicut et priores, et non
 19 apparuit et ipsa. Et sic contingebat omni-
 bus aliis singulatim principatum gerere, et
 iterum nusquam comparere.
 20 Et vidi, et ecce in tempore sequentes
 pennæ erigebantur a dextera parte, ut tene-
 rent et ipsæ principatum; et ex his erant
 quæ tenebant, sed tamen statim non compa-
 21 rebant. Nam et aliquæ ex eis erigebantur,
 22 sed non tenebant principatum. Et vidi post
 hæc, et ecce non comparuerunt duodecim
 23 pennæ, et duo pennacula; et nihil supererat
 in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia
 et sex pennacula.
 24 Et vidi, et ecce sex pennaculis divisæ
 sunt duæ, et manserunt sub capite quod est
 ad dexteram partem. Nam quatuor manse-
 25 runt in loco suo. Et vidi, et ecce subalares
 cogitabant se erigere, et tenere principatus.
 26 Et vidi, et ecce una erecta est, sed statim
 27 non comparuit. Et secundæ velocius quam
 28 priores, non comparuerunt. Et vidi, et ecce
 duæ quæ superaverunt, apud semetipsas
 29 cogitabant et ipsæ regnare; et in eo cum
 cogitarent, ecce unum quiescentium caput
 quod erat medium, evigilabat, hoc enim
 30 erat duorum caput majus. Et vidi quo-
 31 niam completa sunt duo capita secum. Et
 ecce conversum est caput cum his qui cum
 eo erant, et comedit duas subalares quæ
 32 cogitabant regnare. Hoc autem caput per-
 contreruit omnem terram, et dominabatur
 in ea his qui habitant terram cum labore
 multo; et potentatum tenuit orbis terrarum
 33 super omnes alas quæ fuerunt. Et vidi
 post hæc, et ecce medium caput subito non
 comparuit, et hoc sicut alæ.
 34 Superaverunt autem duo capita, quæ et
 ipsa similiter regnaverunt super terram, et
 35 super eos qui habitant in ea. Et vidi, et
 ecce devoravit caput a dextera parte illud
 36 quod a læva. Et audiui vocem dicentem
 mihi: Conspecte contra te, et considera quod
 vides.
 37 Et vidi, et ecce sicut leo concitatus de
 silva rugiens; et vidi quoniam emittebat
 vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens:
 38 Audi tu, et loquar ad te, et dicit Altissimus
 39 tibi: Nonne tu es qui superasti de quatuor
 animalibus, quæ feceram regnare in sæculo
 meo, et ut per eos veniret finis temporum
 40 eorum? Et quartus veniens devicit omnia
 animalia quæ transierunt, et potentatu tenuit

sæculum cum tremore multo, et omnem
 orbem cum labore pessimo, et inhabitavit
 tot temporibus orbem terrarum cum dolo.
 Et judicasti terram non cum veritate. 41
 Tribulasti enim mansuetos, et læsisti quie- 42
 scentes, et dilexisti mendaces, et destruxisti
 habitationes eorum qui fructificabant, et
 humiliasti muros eorum qui te non nocue-
 runt. Et ascendit contumelia tua usque ad 43
 Altissimum, et superbia tua ad Fortem. Et 44
 respexit Altissimus superba tempora, et ecce
 finita sunt, et scelera ejus completa sunt.
 Propterea non appareas, tu aquila, et alæ 45
 tuæ horribiles, et pennacula tua pessima, et
 capita tua maligna, et unguis tui pessimi, et
 omne corpus tuum vanum, uti refrigeretur 46
 omnis terra, et revertatur liberata de tua vi,
 et speret judicium et misericordiam ejus qui
 fecit eam.

Et factum est, dum loqueretur leo verba 12
 hæc ad aquilam, et vidi, et ecce quod super- 2
 raverat caput, et non comparuerunt quatuor
 alæ illæ quæ ad eum transierunt, et erectæ
 sunt ut regnarent; et erat regnum eorum
 exile, et tumultu plenum. Et vidi, et ecce 3
 ipsa non apparebant, et omne corpus aquilæ
 incendebatur, et expavescebat terra valde; et
 ego a tumultu, et excessu mentis, et a magno
 timore vigilavi, et dixi spiritui meo: Ecce 4
 tu præstisti mihi hoc in eo quod scrutaris
 vias Altissimi. Ecce adhuc fatigatus sum 5
 animo, et spiritu meo invalidus sum valde,
 et nec modica est in me virtus a multo
 timore, quam expavi nocte hac. Nunc ergo 6
 orabo Altissimum, ut me confortet usque in
 finem. Et dixi, Dominator Domine, si 7
 inveni gratiam ante oculos tuos, et si iusti-
 ficatus sum apud te præ multis, et si certe
 ascendit deprecatio mea ante faciem tuam,
 conforta me, et ostende servo tuo mihi inter- 8
 pretationem, et distinctionem visus horribi-
 lis hujus, ut plenissime consolers animam
 meam. Dignum enim me habuisti osten- 9
 dere mihi temporum novissima.

Et dixit ad me: Hæc est interpretatio 10
 visionis hujus. Aquilam quam vidisti ascen- 11
 dentem de mari, hoc est regnum quod visum
 est in visione Danieli, fratri tuo. Sed non 12
 est illi interpretatum, quoniam ego nunc tibi
 interpretor. Ecce dies veniunt, et exsurgit 13
 regnum super terram, et erit timor acrior
 omnium regnorum quæ fuerunt ante eum.
 Regnabit autem in ea reges duodecim, 14
 unus post unum. Nam secundus incipiet 15
 regnare, et ipse tenebit amplius tempus præ
 duodecim. Hæc est interpretatio duodecim 16
 alarum quas vidisti.

Et quam audisti vocem quæ locuta est, 17
 non de capitibus ejus exeuntem, sed de
 medio corporis ejus, hæc est interpretatio, 18
 quoniam post tempus regni illius nascentur
 contentiones non modicæ, et periclitabitur,
 ut cadat, et non cadet tunc, sed iterum con-
 stituetur in suum initium.

Et quoniam vidisti subalares octo cohæ- 19
 rentes aliam ejus, hæc est interpretatio: 20
 Exsurgent in ipso octo reges, quorum erunt

tempora levia, et anni citati, et duo quidem
 21 ex ipsis perient. Appropinquante autem
 tempore medio, quatuor servabuntur in
 tempore, cum incipiet appropinquare tem-
 pus ejus ut finiatur; duo vero in finem
 servabuntur.

22 Et quoniam vidisti tria capita quiescentia,
 23 hæc est interpretatio: In novissimis ejus
 suscitabit Altissimus tria regna, et revocabit
 24 in ea multa, et dominabuntur terram Et
 qui habitant in ea, cum labore multo super
 omnes qui fuerunt ante hos, propter hoc ipsi
 25 vocati sunt capita aquilæ. Isti enim erunt
 qui recapitulabunt impietates ejus, et qui
 perficient novissima ejus.

26 Et quoniam vidisti caput majus non appa-
 rens, hæc est interpretatio ejus, quoniam
 unus ex eis super lectum suum morietur, et
 27 tamen cum tormentis. Nam duo qui perse-
 28 veraverint, gladius eos comedet Unius
 enim gladius comedet qui cum eo; sed
 tamen hic gladio in novissimis cadet.

29 Et quoniam vidisti duas subalares traji-
 cientes super caput quod est in dextera
 30 parte, hæc est interpretatio: Hi sunt quos
 conservavit Altissimus in finem suum, hoc
 est regnum exile et turbationis plenum.

31 Sicut vidisti et leonem, quem vidisti de
 silva evigilantem, et rugientem, et loquen-
 tem ad aquilam, et arguentem eam et in-
 justitias ipsius, per omnes sermones ejus sicut
 32 audisti, hic est ventus quem servavit Altis-
 simus in finem ad eos, et impietates ipso-
 rum; et arguet illos, et incutiet coram ipsis
 33 discerptiones eorum. Statuet enim eos in
 judicio vivos; et erit, cum arguerit eos,
 34 tunc corripiet eos: Nam residuum populum
 meum liberabit cum miseria, qui salvati
 sunt super fines meos, et jucundabit eos
 quoadusque veniet finis, dies judicii, de quo
 locutus sum tibi ab initio.

35 Hoc somnium quod vidisti, et hæc inter-
 36 pretationes. Tu ergo solus dignus fuisti
 37 scire Altissimi secretum hoc. Scribe ergo
 omnia ista in libro quæ vidisti, et pone ea
 38 in loco abscondito; et docebis ea sapientes
 de populo tuo, quorum corda scis posse
 39 capere et servare secreta hæc. Tu autem
 adhuc sustine hic alios dies septem, ut tibi
 ostendatur quidquid visum fuerit Altissimo
 40 ostendere tibi. Et profectus est a me.

Et factum est, cum audisset omnis populus
 quoniam pertransierunt septem dies, et ego
 non fuisset reversus in civitatem, et congre-
 gavit se omnis a minimo usque ad maximum;
 et venit ad me, et dixerunt mihi, dicentes:
 41 Quid peccavimus tibi, et quid injuste egimus
 in te, quoniam derelinquens nos sedisti in
 42 loco hoc? Tu enim nobis superes solus ex
 omnibus populis, sicut botrus de vinea, et
 sicut lucerna in loco obscuro, et sicut portus
 43 et navis salvata a tempestate. Aut non suffi-
 44 ciunt nobis mala quæ contingunt? Si ergo
 tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius
 si essemus succensi et nos cum incendio Sion?
 45 Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi
 mortui sunt. Et ploraverunt voce magna.

Et respondi ad eos, et dixi: Confide, 46
 Israel, et noli tristari tu, domus Jacob. Est 47
 enim memoria vestri coram Altissimo, et
 Fortis non est oblitus vestri in tentatione.
 Ego enim non dereliqui vos, neque excessi 48
 a vobis; sed veni in hunc locum ut depreca-
 rer pro desolatione Sion, ut quærerem mise-
 ricordiam pro humilitate sanctificationis ve-
 stræ. Et nunc ite unusquisque vestrum in 49
 domum suam, et ego veniam ad vos post
 dies istos.

Et profectus est populus, sicut dixi ei, in 50
 civitatem; ego autem sedi in campo septem 51
 diebus, sicut mihi mandavit; et manducabam
 de floribus solummodo agri, de herbis facta
 est esca mihi in diebus illis.

6. CAP. XIII, 1-56: VISIO SEXTA: CHRIS-
 TUS GENTES VINCIT ET ISRAEL LIBE-
 RAT. — *Homo ascendit de mari, gentes*
profligat et multitudinem hominum pacifi-
corum ad se vocat [XIII, 1-13^a]. *Dominus*
Esdram orantem [13^b-20] *tranquillum*
facit de sorte justorum [21-24] *et visionem*
ei explanat [25-56].

Et factum est post dies septem, et som- 13
 niavi somnium in nocte. Et ecce de mari 2
 ventus exsurgebat, ut conturbaret omnes
 fluctus ejus. Et vidi, et ecce convalescebat 3
 ille homo cum millibus cæli; et ubi vultum
 suum vertebat ut consideraret, tremebant
 omnia quæ sub eo videbantur. Et ubicum- 4
 que exibit vox de ore ejus, ardescebant om-
 nes qui audiebant voces ejus, sicut quiescit 5
 terra, quando senserit ignem. Et vidi post
 hæc, et ecce congregabatur multitudo homi- 6
 num, quorum non erat numerus, de quatuor
 ventis cæli, ut debellarent hominem qui
 ascenderat de mari. Et vidi, et ecce sibi- 7
 metipsi sculperat montem magnum, et vola-
 vit super eum. Ego autem quæsi vi videre 8
 regionem vel locum, unde sculptus esset
 mons, et non potui.

Et post hæc vidi, et ecce omnes qui con- 9
 gregati sunt ad eum, ut expugnarent eum,
 timebant valde, tamen audebant pugnare.
 Et ecce, ut vidit impetum multitudinis veni- 10
 entis, non levavit manum suam, neque fra-
 meam tenebat, neque aliquid vas bellicosum,
 nisi solummodo ut vidi, quoniam emisit de
 ore suo sicut flatum ignis, et de labiis ejus
 spiritus flammæ, et de lingua ejus emitebat
 scintillas et tempestates, et commista sunt
 omnia simul, hic flatus ignis, et spiritus
 flammæ, et multitudo tempestatis; et con- 11
 cidit super multitudinem in impetu, quæ
 præparata erat pugnare, et succidit omnes,
 ut subito nihil videretur de innumerabili
 multitudine, nisi solummodo pulvis, et fumi
 odor; et vidi, et extimui.

Et post hæc vidi ipsum hominem descen- 12
 dentem de monte, et vocantem ad se multi-
 tudinem aliam pacificam; et accedebat ad 13
 eum vultus hominum multorum, quorum-
 dam gaudantium, quorundam tristantium;
 aliqui vero alligati, aliqui adducentes ex eis
 qui offerebantur.

14 Et ægrotavi a multitudine pavoris, et ex-
perfactus sum, et dixi : Tu ab initio
demonstrasti servo tuo mirabilia hæc, et
dignum me habuisti ut susciperes deprecationem
15 meam; et nunc demonstra mihi
16 adhuc interpretationem somni hujus. Sicut
enim existimo in sensu meo, vae qui derelicti
fuerunt in diebus illis; et multo plus vae his
17 qui non sunt derelicti. Qui enim non sunt
18 derelicti, tristes erant. Intellego nunc quæ
sunt reposita in novissimis diebus, et occur-
19 rent eis, sed et his qui derelicti sunt. Propter
hoc venerunt enim in pericula magna, et
necessitates multas, sicut ostendunt somnia
20 hæc. Attamen facilis est periclitantem
venire in hunc, quam pertransire, sicut nubem
a sæculo, et nunc videre quæ contingunt
in novissimo. Et respondit ad me, et dixit :

21 Et visionis interpretationem dicam tibi;
et de quibus locutus es adaperiam tibi.
22 Quoniam de his dixisti, qui derelicti sunt,
23 hæc est interpretatio : Qui aufert periculum
illo tempore, hic se custodivit; qui in periculo
inciderunt, hi sunt qui habent opera et fidem
24 ad Fortissimum. Scito ergo quoniam magis
beatificati sunt qui derelicti, super eos qui
mortui sunt.

25 Hæ interpretationes visionis, quia vidisti
26 virum ascendentem de corde maris, ipse
est quem conservat Altissimus multis temporibus,
qui per semetipsum liberavit creaturam suam;
et ipse disponet, qui derelicti
27 sunt. Et quoniam vidisti de ore ejus exire,
28 ut spiritum, et ignem, et tempestatem; et
quoniam non tenebat frameam, neque vas
bellicosum; corrupti enim impetus ejus multitudinem,
quæ venerat expugnare eum; hæc
29 est interpretatio : Ecce dies veniunt, quando
incipiet Altissimus liberare eos qui super terram
30 sunt; et veniet in excessu mentis super
31 eos qui inhabitant terram. Et alii alios cogitabant
debellare, civitas civitatem, et locus locum,
et gens adversus gentem, et regnum adversus
32 regnum. Et erit, cum fient hæc, et contingent
signa quæ ante ostendi tibi; et tunc revelabitur
filius meus, quem vidisti,
33 ut virum ascendentem. Et erit quando audierint
omnes gentes vocem ejus : et derelinquet unusquisque
in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum; et colligetur
34 in unum multitudo innumerabilis, sicut volentes
venire, et expugnare eum.
35 Ipse autem stabit super cacumen montis Sion.
36 Sion autem veniet, et ostendetur omnibus parata
et ædificata, sicut vidisti montem sculpti sine
37 manibus. Ipse autem filius meus arguet quæ
adinvenierunt gentes, impietates eorum hæc quæ
tempestatim appropinquaverunt propter mala cogitamenta
eorum, et cruciamenta quibus incipient cruciari;
38 quæ assimilata sunt flammæ, et perdet eos sine labore
per legem quæ igni assimilata est.

39 Et quoniam vidisti eum colligentem ad se
40 aliam multitudinem pacificam, hæc sunt decem tribus,
quæ captivæ factæ sunt de

terra sua in diebus Osee regis, quem captivum
duxit Salmanasar, rex Assyriorum; et traustulit
eos trans flumen, et translati sunt in terram
41 aliam; ipsi autem sibi dederunt consilium hoc,
ut derelinquerent multitudinem gentium, et
proficiscerentur in ulteriorem regionem,
ubi nunquam inhabitavit genus humanum;
42 vel ubi observare legem timida sua, quæ non fuerant
servantes in regione sua. Per introitus autem angustos
43 fluminis, Euphraten introierunt. Fecit enim
44 eis tunc Altissimus signa, et statuit venas
fluminis usquequo transirent; per eam enim
45 regionem erat via multa itineris, anni unius
et dimidii; nam regio illa vocatur Arsareth.
Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo
46 tempore; et nunc iterum cum coeperint venire,
iterum Altissimus statuet venas fluminis,
47 ut possint transire : propter hæc vidisti
multitudinem cum pace. Sed et qui derelicti
48 sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur
intra terminum meum. Factum erit
49 ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum,
quæ collectæ sunt gentes, proteget eos qui
50 superaverunt populum. Et tunc ostendet eis
multa plurima portenta.

Et dixi ego : Dominator Domine, hoc mihi
51 ostende, propter quod vidi virum ascendentem
de corde maris. Et dixit mihi : Sicut
52 non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt
in profundo maris, sic non poterit quisque
super terram videre filium meum, vel eos qui
cum eo sunt, nisi in tempore diei. Hæc est
interpretatio somni quod vidisti,
53 et propter quod illuminatus es hic solus. Dereliquisti
enim tuam, et circa meam vacasti legem,
54 et quæsisisti. Vitam enim tuam disposuisti
in sapientia, et sensum tuum vocasti matrem;
55 et propter hoc ostendi tibi merces apud
Altissimum; erit enim post alios tres dies,
56 et te alia loquar; et exponam tibi gravia
et mirabilia.

7. CAP. XIII, 57 — XIV, 47 : VISIO SEPTIMA : LIBRI SACRI DESTRUCTI AB INTEGRO RESTITUUNTUR. — *Esdra, monitus de morte proxima* [XIII, 57 — XIV, 17], *a Domino petit ut Spiritus Sanctus mittatur ad legem restituendam* [18-22], *quod conceditur* [23-26]. *Esdra populum hortatur* [27-36], *cum quinque viris proficiscitur et eis libros ducentos quatuor dictat* [37-47].

Et profectus sum, et transii in campum, 57
multum glorificans et laudans Altissimum,
de mirabilibus quæ per tempus faciebat;
et quoniam gubernat ipsum, et quæ sunt
58 in temporibus illata; et sedi ibi tribus diebus.

Et factum est tertio die, et ego sedebam
14 sub quercu. Et ecce vox exivit contra me
2 de rubo, et dixit : Esdra, Esdra. Et dixi :
Ecce ego, Domine. Et surrexi super pedes
meos.

Et dixit ad me : Revelans revelatus sum
3 super rubum, et locutus sum Moysi quando
populus meus serviebat in Ægypto. Et misi
4 eum, et eduxi populum meum de Ægypto,

et adduxi eum super montem Sina, et deti-
 5 nebam eum apud me diebus multis. Et
 enarravi ei mirabilia multa, et ostendi ei
 temporum secreta et finem, et præcepi ei,
 6 dicens : Hæc in palam facies verba, et hæc
 7, 8 abscondes. Et nunc tibi dico : Signa
 quæ demonstravi, et somnia quæ vidisti, et
 interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo
 9 repone ea ; tu enim recipieris ab omnibus,
 converteris residuus cum consilio meo et
 cum similibus tuis, usquequo finiantur tem-
 10 pora. Quoniam sæculum perdidit juven-
 tutem suam, et tempora appropinquant sene-
 scere. Duodecim enim partibus divisum est
 11 sæculum, et transierunt ejus decima et dimi-
 12 dium decimæ partis. Supersunt autem ejus
 13 post medium decimæ partis. Nunc ergo
 dispone domum tuam, et corripe populum
 14 tuum, et consolare humiles eorum, et renun-
 tia jam corruptelæ. Et dimitte abs te mor-
 tales cogitationes, et projice abs te pondera
 humana, et exue te jam infirmam naturam,
 et repone in unam partem molestissima tibi
 15 cogitamenta, et festina transmigrare a tem-
 poribus his : quæ enim vidisti nunc conti-
 16 gisse mala, iterum horum deteriora facient ;
 quantum enim invalidum fiet sæculum a
 senectute, tantum multiplicabuntur super
 17 inhabitantes mala. Prolongavit enim se
 magis veritas, et appropinquavit mendacium.
 Jam enim festinat venire quam vidisti visionem.
 18 Et respondi, et dixi coram te, Domine :
 19 Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi,
 et corripiam præsentem populum. Qui autem
 20 iterum nati fuerint, quis commonebit ? Po-
 situm est ergo sæculum in tenebris, et qui
 21 inhabitant in eo sine lumine. Quoniam
 lex tua incensa est, propter quod nemo scit
 22 quæ a te facta sunt, vel quæ incipient opera.
 Si enim inveni in te gratiam, inmitte in me
 Spiritum Sanctum, et scribam omne quod
 factum est in sæculo ab initio, quæ erant in
 lege tua scripta ut possint homines invenire
 23 semitam, et qui voluerint vivere in novissimis,
 vivant.
 24 Et respondit ad me, et dixit : Vadens con-
 grega populum, et dices ad eos, ut non quæ-
 rant te diebus quadraginta. Tu autem præ-
 para tibi buxos multos, et accipe tecum Sa-
 ream, Dabiam, Salemiam, Echanum, et
 25 Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scri-
 bendum velociter. Et venias huc, et ego
 accendam in corde tuo lucernam intellectus,

quæ non exstinguetur quoadusque finiantur
 quæ incipies scribere. Et tunc perfectis 26
 quædam palam facies, quædam sapientibus
 absconde trades, in crastinum enim hac hora
 incipies scribere.

Et profectus sum, sicut mihi præcepit, et 27
 congregavi omnem populum, et dixi : Au- 28
 di, Israel, verba hæc. Peregrinati sunt 29
 patres nostri ab initio in Ægypto, et liberati
 sunt inde ; et acceperunt legem vitæ, quam 30
 non custodierunt, quam et vos post eos
 transgressi estis ; et data est vobis terra in 31
 sörtem, et terra Sion, et patres vestri, et vos
 iniquitatem fecistis, et non servastis vias quas
 præcepit vobis Altissimus, et justus iudex 32
 cum sit, abstulit a vobis in tempore quod
 donaverat. Et nunc vos hic estis, et fratres 33
 vestri introrsum vestrum sunt. Si ergo im- 34
 peraveritis sensui vestro, et erudieritis cor
 vestrum, vivi conservati eritis, et post mor-
 tem misericordiam consequemini. Judicium 35
 enim post mortem veniet, quando iterum
 reviviscemus ; et tunc justorum nomina pa-
 rebunt, et impiorum facta ostendentur. Ad 36
 me igitur nemo accedat nunc, neque requi-
 rat me usque dies quadraginta.

Et accepi quinque viros, sicut mandavit 37
 mihi, et profecti sumus in campum, et man-
 sinimus ibi.

Et factus sum in crastinum, et ecce vox 38
 vocavit me, dicens : Esdra, aperi os tuum,
 et bibe quo te potavero. Et aperui os 39
 meum, et ecce calix plenus porrigebatur
 mihi : hoc erat plenum sicut aqua, color au-
 tem ejus ut ignis similis. Et accepi, et bibi ; 40
 et in eo cum bibissem, cor meum cruciaba-
 tur intellectu, et in pectus meum incresebat
 sapientia. Nam spiritus meus conservabatur
 memoria. Et apertum est os meum, et non 41
 est clausum amplius. Altissimus dedit intel- 42
 lectum quinque viris, et scripserunt quæ dice-
 bantur excessiones noctis, quas non sciebant.
 Nocte autem manducabant panem, ego au- 43
 tem per diem loquebar, et per noctem non
 tacebam. Scripti sunt autem per quadra- 44
 ginta dies libri ducenti quatuor.

Et factum est cum conplevisset quadra- 45
 ginta dies, locutus est Altissimus, dicens :
 Priora quæ scripsisti, in palam pone, et le-
 gant digni et indigni. Novissimos autem 46
 septuaginta conservabis, ut tradas eos sa-
 pientibus de populo tuo. In his enim est 47
 vena intellectus, et sapientiæ fons, et scientiæ
 flumen. Et feci sic.

PARS TERTIA

[XV, 1—XVI, 78.]

VINDICTA DIVINA IN PECCATORES PRÆNUNTIATUR.

1. CAP. XV, 1-63 : DOMINUS MALA PECCATORIBUS MINITATUR. — *Dominus peccatores et oppressores populi sui ab Ægyptiis figuratos percutiet* [XV, 1-27]. *Prænuntiatur ruina Romæ* [28-45]. *Asia propter malitiam suam pœnas dabit* [46-63].
- 15 Ecce loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, et dicit Dominus; et fac ut in charta scribatur, quoniam fideles et veri sunt. Ne timeas a cogitationibus adversum te, nec turbent te incredulitates dicentium. Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur.
- 5 Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, et famem, et mortem, et interitum. Propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, et adimpleta sunt opera nociva illorum. Propterea dicit Dominus : Jam non silebo de impietatibus eorum quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ inique exercent : ecce sanguis innoxius et justus clamant ad me, et animæ justorum clamant perseveranter.
- 9 Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, et accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me.
- 10 Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Ægypti; sed educam eum in manu potenti et brachio excelso, et percutiam plagam sicut prius, et corrumpam omnem terram ejus. Lugebit Ægyptus, et fundamenta ejus plaga verberata, et castigatione quas inducet ei Deus. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, et grandine, et a sidere terribili.
- 14, 15 Væ sæculo, et qui habitant in eo; quia appropinquavit gladius et contritio eorum, et exsurget gens contra gentem ad pugnam, et rhomphæa in manibus eorum; erit enim inconstabilitio hominibus, et alii aliis invalescentes non curabunt regem suum, et principes viæ gestorum suorum in potentia sua; concupiscet enim homo in civitatem ire, et non poterit. Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium, ad diripiendas substantias eorum, propter famem panis et tribulationem multam. Ecce ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab oriente, et ab austro, et ab euro, et a Libano, ad convertendos in se, et reddere quæ dederunt illis. Sicut faciunt
- usque hodie electis meis, sic faciam et reddam in sinu eorum.
- Hæc dicit Dominus Deus : Non parces dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram. Exiit ignis ab ira ejus, et devoravit fundamenta terræ, et peccatores quasi stramen incensum. Væ eis qui peccant, et non observant mandata mea, dicit Dominus. Non parcam illis.
- Discedite, filii, a potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam. Quoniam novit Dominus omnes qui delinquant in illum; propterea tradidit eos in mortem, et in occisionem. Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, et manebitis in illis; non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum.
- Ecce visio horribilis, et facies illius ab oriente. Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, et sicut flatus, eorum numerus feretur super terram, ut jam timeant et trepident omnes qui illos audient. Carmonii insanientes in ira, et exient ut apri de silva, et advenient in virtute magna, et constabunt in pugnam cum illis, et vastabunt portionem terræ Assyriorum. Et post hæc supervalescent dracones nativitatis suæ memores, et convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos. Isti turbabuntur et silebunt in virtute illorum, et convertent pedes suos in fugam; et a territorio Assyriorum subsector obsidebit eos, et consumet unum ex illis, et erit timor et tremor in exercitu illorum, et contentio in reges ipsorum.
- Ecce nubes ab oriente et septentrione usque ad meridianum, et facies earum horrida valde, plena iræ et procellæ; et collident se invicem, et collident sidus copiosum super terram, et sidus illorum, et erit sanguis a gladio usque ad ventrem; et fimus hominis usque ad substramen cameli, et erit timor et tremor multus super terram; et horrebunt qui videbunt iram illam, et tremor apprehendet illos.
- Et post hæc movebunt nimbi copiosi a meridiano et septentrione, et portio alia ab occidente; et superinvalescent venti ab oriente, et recludent eam, et nubem quam suscitavi in ira, et sidus ad faciendam exteritatem ad orientalem ventum et occidentem violabitur; et exaltabuntur nubes magnæ et validæ plenæ iræ, et sidus, ut exterant omnem terram, et inhabitantes eam, et infundent super omnem locum altum et eminentem sidus terribile, ignem et gran-

dinem, et rhomphæas volantes, et aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, et omnes rivi plenitudine aquarum multarum. Et demolientur civitates, et muros, et montes, et colles, et ligna silvarum, et fecerunt pratorum, et frumenta eorum. Et transibunt constantes usque ad Babylonem, et extarent eam; convenient ad ipsam, et circuibant eam, et effundent sidus, et omnem iram super eam, et subitit pulvis et fumus usque in cælum, et omnes in circuitu lugebunt eam; et qui sub ea remanserint, servient his qui exterruerunt.

Et tu, Asia, concors in spem Babylonis, et gloria personæ ejus, vae tibi, misera, propter quod assimilasti ei, et ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum et gloriantium in amatoribus tuis, qui tecum curierunt semper fornicari. Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, et in adinventioibus ejus; propterea dicit Deus: Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, et famem, et gladium, et pestem, ad devastandas domos tuas a violatione, et morte, et gloria virtutis tuæ. Sicut flos siccabitur, cum exsurget ardor qui emissus est super te, infirmaberis ut paupercula plagata et castigata a mulieribus, ut non possint te suscipere potentes et amatores.

Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus, nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum, et dicens super mortem eorum, cum inebriata esses, exorna speciem vultus tui? Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, et tradet te in malum. Et nati tui fame interient; et tu rhomphæa cades, et civitates tuæ conterentur, et omnes tui in campo gladio cadent. Et qui sunt in montibus, fame peribunt, et manducabunt carnes suas, et sanguinem bibent, a fame panis et siti aquæ. Infelix per maria venies, et rursum accipies mala. Et in transitu alident civitatem occisas, et exterent aliquam portionem terræ tuæ, et partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam; et demolita eris illis pro stipula, et ipsi erunt tibi ignis; et devorabunt te, et civitates tuas, terram tuam, et montes tuos; omnes silvas tuas, et lignum fructiferum igni comburent. Filios tuos captivos ducent, et censum tuum in prædā habebunt, et gloriam faciei tuæ exterminabunt.

2. CAP. XVI, 1-78 : IMPII PERIBUNT ET JUSTI SERVABUNTUR. — *Mala prænuntiata certo venient* [XVI, 1-16]. *Calamitates instant* [17-40]. *Discedant homines a peccato* [41-53]. *Peccatores penas dabunt* [54-67]. *Justi autem servabuntur* [68-78].

16 Vae tibi, Babylon et Asia! vae tibi, Ægypte et Syria! Præcingite vos saccis, et ciliis, et plangite filios vestros, et dolete, quo-

niam appropinquavit contritio vestra. Immissus est vobis gladius, et quis est qui avertat illum? Immissus est in vobis ignis, et quis est qui extinguat illum? Immissa sunt vobis mala, et quis est qui repellat ea? Numquid repellat aliquis leonem esurientem in silya, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœperit ardere? Numquid repellat aliquis sagittam a sagittario forti missam? Dominus fortis immittit mala, et quis est qui repellat ea? Exiit ignis ex iracundia ejus, et quis est qui extinguat eum? Coruscabit, et quis non timebit? Tonabit, et quis non pavebit? Dominus comminabitur, et quis non funditus conteretur a facie ipsius? Terra tremuit et fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, et fluctus ejus disturbabuntur, et pisces ejus, a facie Domini, et a gloria virtutis ejus; quoniam fortis dextera ejus quæ arcum tendit; sagittæ ejus acutæ quæ ab ipso mittuntur, non deficient, cum cœperint mitti in fines terræ. Ecce mittuntur mala, et non revertentur, donec veniant super terram. Ignis succenditur, et non extinguetur, donec consumat fundamenta terræ. Quemadmodum non redit sagitta missa a valido sagittario, sic non revertentur mala quæ missa fuerint in terram.

Vae mihi, vae mihi! quis me liberabit in illis diebus? Initium dolorum et multi gemitus, initium famis et multi interitus, initium bellorum et formidabunt potestates, initium malorum et trepidabunt omnes. In his quid faciam, cum venerint mala?

Ecce fames, et plaga, et tribulatio, et angustia, missa sunt flagella in emendatione, et in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.

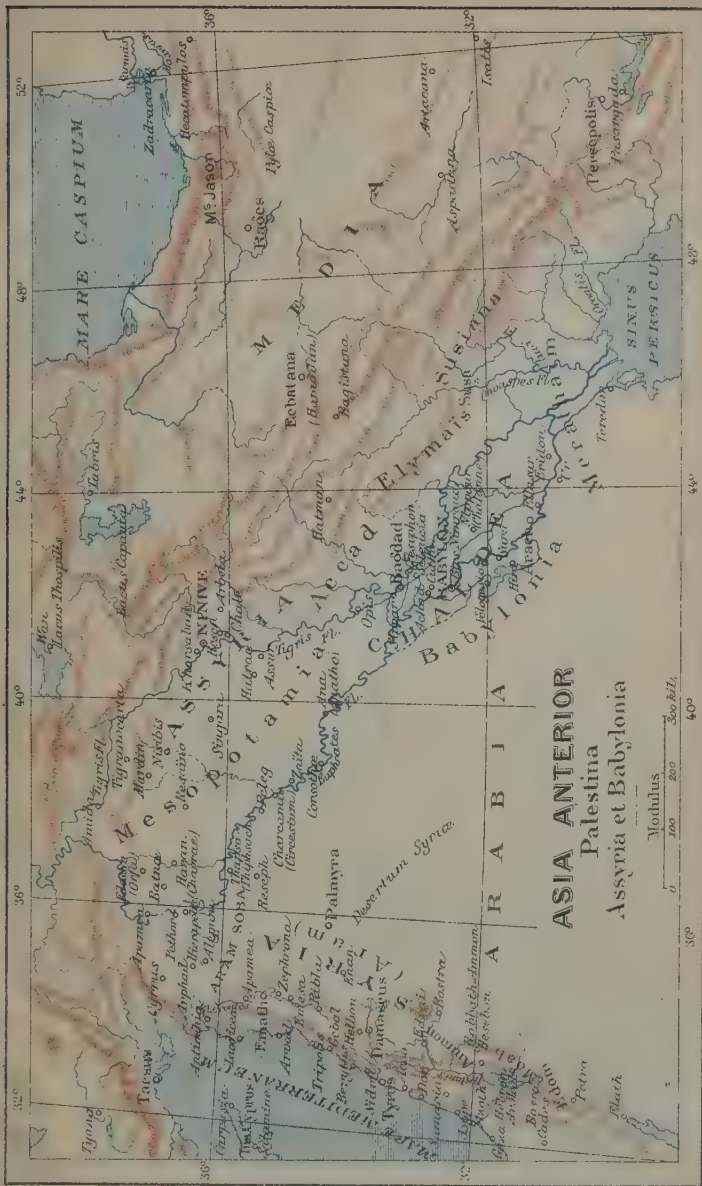
Ecce erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, et tunc germinabunt mala super terram, gladius, fames, et magna confusio. A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, et gladius perdet ceteros qui superaverint a fame; et mortui sicut stercora projicientur, et non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, et civitates ejus dejicientur. Non derelinquetur qui colat terram, et qui seminet eam. Ligna dabunt fructus, et quis vindemiabit illa? Uva matura fiet, et quis calcabit illam? erit enim locis magna desertio. Cupiet enim homo hominem videre, vel vocem ejus audire. Relinquentur enim de civitate decem et duo de agro, qui absconderint se in densis memoribus, et scissuris petrarum, quemadmodum derelinquantur in oliveto et singulis arboribus tres aut quatuor olivæ. Aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquantur ab his qui diligenter vineam scrutantur, sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domos eorum in rhomphæa. Et relinquetur terra deserta, et agri ejus inveterabunt, et viæ ejus et omnes semitæ ejus germinabunt spinas, eo quod non transient homines per eam. Lugebunt virgines non habentes

tes sponso, lugebunt mulieres non habentes viros, lugebunt filiae earum non habentes adjutrium; sponsi earum in bello con-
 35 summentur, et viri earum in fame exterentur.
 36 Audite vero ista, et cognoscite ea, servi
 37 Domini. Ecce verbum Domini, excipite
 38 illud : ne diis credatis de quibus dicit Domi-
 39 nus. Ecce appropinquant mala, et non tar-
 40 dant. Quemadmodum prægnans cum parit in
 41 nono mense filium suum, appropinquante
 42 hora partus ejus, ante horas duas vel tres,
 43 dolores circumeunt ventrem ejus, et prod-
 44 eunte infante de ventre, non tardabunt uno
 45 puncto, sic non morabuntur mala ad prod-
 46 eundum super terram, et sæculum gemet,
 47 et dolores circumtenebunt illud.
 48 Audite verbum, plebs mea : parate vos in
 49 pugnam, et in malis sic estote, quasi adven-
 50 tæ terræ. Qui vendit, quasi qui fugiat; et qui
 51 emit, quasi qui perditurus. Qui mercatur,
 52 quasi qui fructum non capiat; et qui ædifi-
 53 cat, quasi non habitaturus. Qui seminat,
 54 quasi qui non metet; sic et qui vineam putat,
 55 quasi non vindemiaturus. Qui nubunt, sic
 56 quasi filios non facturi; et qui non nubunt,
 57 sic quasi vidui. Propter quod qui laborat,
 sine causa laborant; fructus enim illorum
 alienigenæ metent, et substantiam illorum
 rapiunt, et domos evertent, et filios eorum
 captivabunt, quia in captivitate et fame gene-
 rant natos suos.
 Et qui negotiantur in rapina, quantum
 diu exornant civitates et domos suas, et pos-
 sessiones et personas suas; tanto magis
 adzelabor eos super peccata sua, dicit Do-
 minus. Quomodo zelatur fornicaria mulier
 rem idoneam et bonam valde, sic zelabitur
 justitia iniquitatem cum exornat se, et accu-
 sat eam in facie, cum venerit qui defendat
 exquirentem omne peccatum super terram.
 Propterea nolite similari ei, nec operibus
 ejus; quoniam adhuc pusillum, et tolletur
 iniquitas a terra, et justitia regnabit in vos.
 Non dicat peccator se non peccasse; quoniam
 carbonem ignis comburet super caput
 ejus, qui dicit : Non peccavi coram Domino
 Deo et gloria ipsius. Ecce Dominus cognos-
 cet omnia opera hominum, et adinventiones
 illorum, et cogitationes illorum, et corda
 illorum.
 Dixit enim : Fiat terra, et facta est; fiat
 cælum, et factum est. Et in verbo illius
 stellæ fundatæ sunt, et novit numerum stel-

larum. Qui scrutatur abyssum, et thesauros
 illarum; qui mensus est mare, et conceptum
 ejus. Qui conclusit mare in medio aqua-
 rum, et suspendit terram super aquas verbo
 suo. Qui extendit cælum quasi cameram,
 super aquas fundavit eum. Qui posuit in
 deserto fontes aquarum, et super verticem
 montium lacus ad emittendum flumina ab
 eminenti petra, ut potaret terram. Qui finxit
 hominem, et posuit cor suum in medio corpo-
 ris, et misit ei spiritum, vitam et intellectum,
 et spiramen Dei omnipotentis qui fecit omnia,
 et scrutinat omnia absconsa in absconsis
 terræ. Hic novit adinventionem vestram,
 et quæ cogitatis in cordibus vestris, peccan-
 tes et volentes occultare peccata vestra.
 Propter quod Dominus scrutinando scruti-
 navit omnia opera vestra, et traducet vos
 omnes, et vos confusi eritis cum processe-
 rint peccata vestra coram hominibus; et ini-
 quitates erunt, quæ accusatores stabunt in
 die illo. Quid facietis? aut quomodo abs-
 condetis peccata vestra coram Deo et an-
 gelis ejus?

Ecce judex Deus, timete eum. Desinite a
 peccatis vestris, et obliviscamini iniquitates
 vestras jam agere eas in sempiterno, et Deus
 educet vos, et liberabit de omni tribulatione.
 Ecce enim incenditur ardor super vos turbæ
 copiosæ, et rapiunt quosdam ex vobis, et
 citabunt idolis occisos; et qui consenserint
 eis, erunt illis in derisum, et in improprium,
 et in conculcationem. Erit enim locus locus,
 et in vicinas civitates exsurrectio multa super
 timentes Dominum. Erunt quasi insani
 nemini parentes, ad diripiendum et deva-
 standum adhuc timentes Dominum; quia
 devastabunt et diripient substantias, et de
 domibus suis eos ejicient. Tunc parebit
 probatio electorum meorum, ut aurum quod
 probatur ab igne.

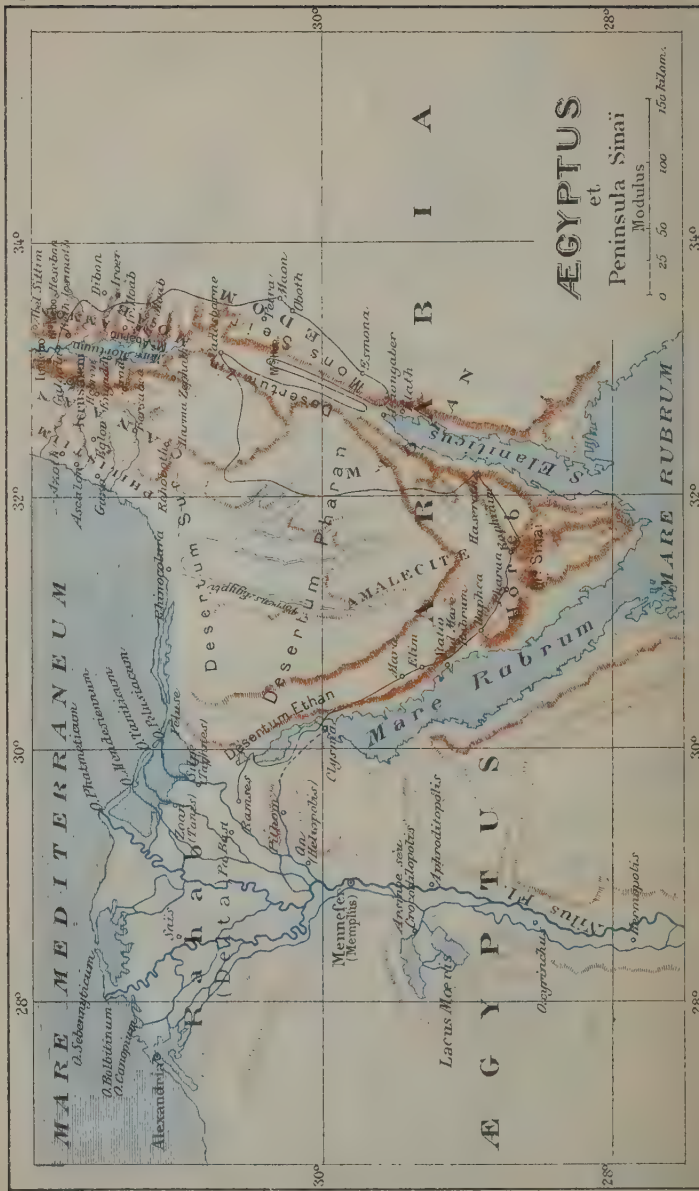
Audite, dilecti mei, dicit Dominus : Ecce
 adsunt dies tribulationis, et de his liberabo
 vos. Ne timeatis, nec hæsitetis, quoniam
 Deus dux vester est. Et qui servat mandata
 et præcepta mea, dicit Dominus Deus, ne
 præponderent vos peccata vestra, ne super-
 elevent se iniquitates vestræ. Væ qui con-
 stringuntur a peccatis suis, et obteguntur
 ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager
 constringitur a silva, et spinis tegitur semita
 ejus per quam non transit homo, et exclu-
 ditur, et mittitur ad devorationem ignis.

ASIA ANTERIOR Palestina Assyria et Babylonia

Modulus
 0 100 200 300 Kil.

33°

34°

PALESTINA

cum 12 Tribuum divisione
descripta

Modulus

0 10 20 30 40 50 kil.

33°

34°

PALESTINA tempore JESU-CHRISTI

Modulus

a 10 20 30 40 50 Kilom.

IERUSALEM

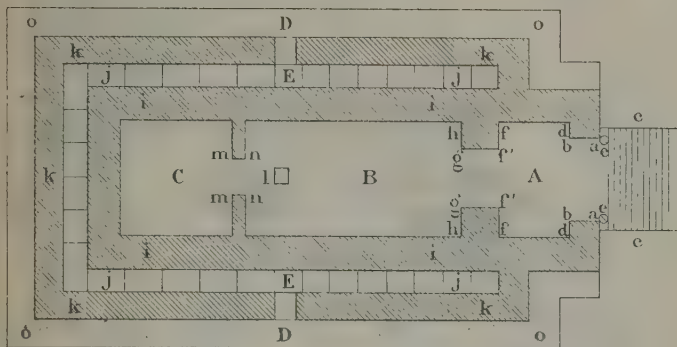
tempore Jesu Christi

Modulus

0 100 200 300 400 500 Met.

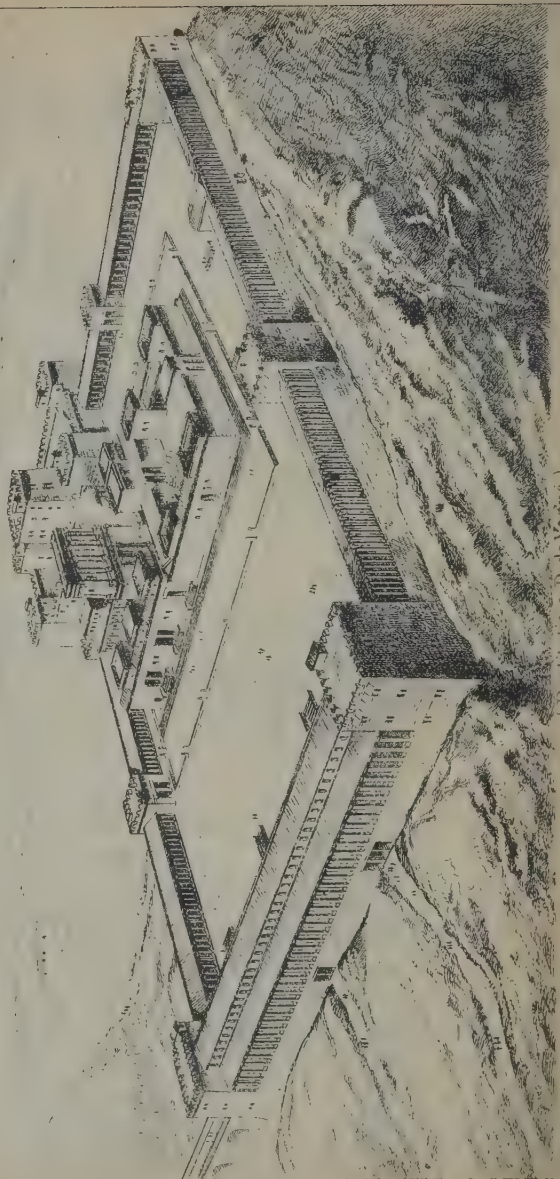

- A *Vestibulum*
 B *Sanctum*
 C *Sanctum Sanctorum*
 DE *Aditus ædificii lateralis*
 a b *Postes vestibuli*
 b d *Latera postium*
 c *Gradus*
 e *Columnæ*
 f' g' h *Postes Sancti*
 i *Murus Sanctuarii*
 j *Ædificium laterale*
 k *Murus exterior*
 l *Altare thymiamatis*
 m n *Postes Sancti Sanctorum*
 o *Spatium relictum*

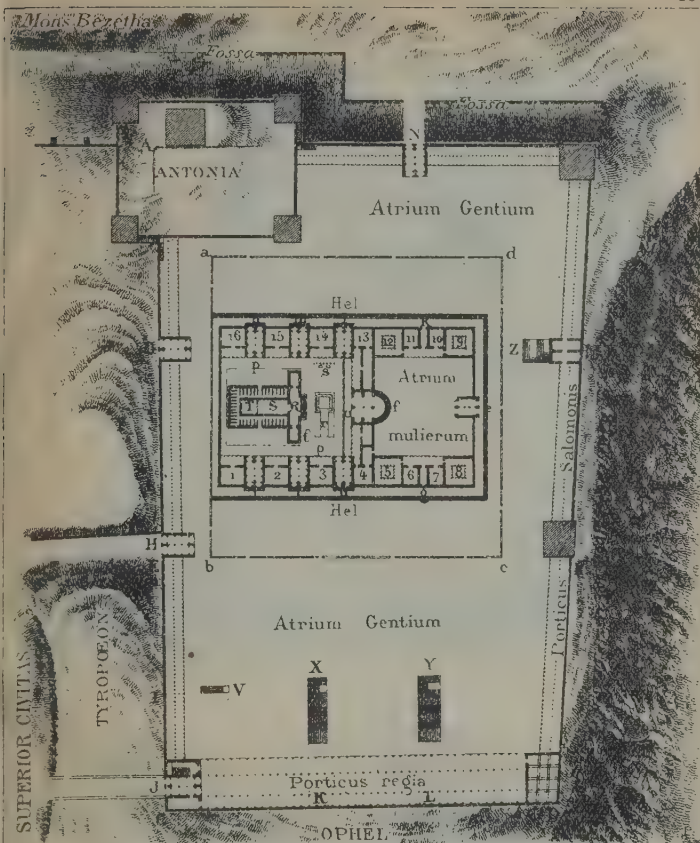
TEMPLUM EZECHIEL
 Descriptio Sanctuarii.

Septentrio
↗

TEMPLUM HIEROSOLYMITANUM
tempore J. C.

(Restitutio a D. de Voûé)

DESCRIPTIO TEMPLI HIEROSOLYMITANI tempore J.C.

ABCD Area Templi.

CDEF pars addita per Herodem, loco
Palatii Salomonis.

GHIJKLMN portæ Hieron seu atrii
exterioris - VXYZ scala ad portam
occidentalem I, ad portas Duplicem et
Triplicem KL ad portam Susæ seu portam
orientalem M.

abcd septum prohibens aditum ad atrium
interius.

e Speciosa porta.

f Porta aenea seu Nicanoris.

ghijklmn portæ laterales ædificiorum
atrii interioris.

1-16 conclavia ad usum sacrum destinata.

1 aula Gaxith seu Synedrui, 12 Gaxophylacium.

o atrium Israelis :

p atrium sacrum seu sacerdotum.

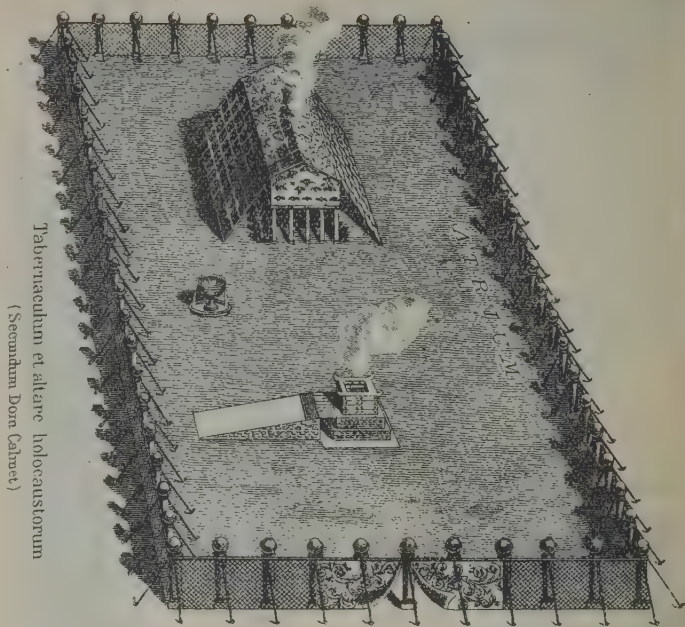
r altare holocaustorum.

s mensæ annuli ad mactandas
victimas.

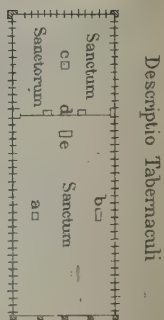
t mare æneum.

RST Sanctuarium, R Vestibulum, S Sanctum,

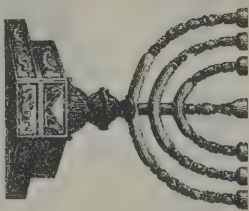
T Sanctum Sanctorum.

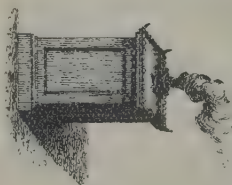
Tabernaculum et altare holocaustorum
(Secundum Don Calmet)

- a Candelabrum aureum
- b Mensa panum propositionis
- c Altare hygienicis
- d Velum ante sanctum sanctorum expavit
- e Arca foederis

Candelabrum septiceps
(ex arcu triumphali Tri)

Altare hygienicis

